PAVLI DE CASTRO
PRIMA SVPER DIGESTO VETERI.

Habetur hoc in volumine Prima pars Commentariorũ Pauli de Castro iurisconsulti celeberrimi: in Digestum Vetus: elegãtissimis iuris vtriusqꝫ doctoris famosissimi Francisci de Curte: pluriumqꝫ alioꝝ Additionibus ⁊ Apostillis: Summarijs itẽ Hieronymi de Marliano Mediolanensis aucta ⁊ illustrata. Nunc demum accuratissime ⁊ castigata ⁊ typis excusa: nihil eorũ que in alijs habentur editiõibus pretermisso. Indice postremo: qui omnia que notatu digna videbantur: et que sparsim Paulus noster toto opere complexus est: serie alphabetica copiose continet: in multo meliorem q̃ꝫ hactenus ordinem redacto.

M·D·XXVII·

Tabula Rubricarum huius voluminis.

¶ Finis.

¶ Pauli de castro iuris

vtriusq; doctoris clarissimi: Cōmētaria in primā Digesti veteris partem: ſm Lecturā Patauinā. Cum apostillis famosissimorum iuriscōsultorum Frācisci Curtij: ⁊ Bernardini de Lādriano Mediolanensis: ⁊ cū Sūmarijs Hieronymi de Marliano Mediolanensis: feliciter exordiuntur.

¶ De iustitia ⁊ iure. Rubrica.

¶ Istud principiū nō indiget summario. sed ponendo casum clarū sufficiat pro summario. ego diuidā tex. ponendo casum. tamen propter iuuenes ne ipsi fraudentur: scribant diuisionē ⁊ habebunt pro summario.

☞ Jus descendit a iustitia: ⁊ quare.

2 Juris pfessores possunt dici sacerdotes ⁊ quare.

3 Jus quare dicit ars boni ⁊ equi: ⁊ sub verbis boni ⁊ equi quid cōprehendatur. ⁊ nume. 8.

4 Juris scientia est vera philosophia: ⁊ nobilior oī alia: ⁊ quare philosophia moralis dignior sit: q̄ naturalis. ⁊ nume. 10.

5 Ad cognitionem particularium: debet precedere notitia generis.

6 Substātia rei ostēdit dupliciter sc3 p etymologiā ⁊ diffinitionem: sed melius per diffinitionem.

7 Jus nostrū dr ars sc3 collectio multorū pceptorū.

8 Legiste melius cognoscūt quid sit equitas q̄ idiote mercatores qui faciunt se magistros equitatis. cognoscant quid sit rigor: ⁊ habent notitiam p naturam tantū legiste vero etiam per artē.

9 Causa finalis sciētie iuris que sit. ⁊ nu. 4.

10 Judex habēs administrationē bonorum cōis pōt mittere bānū: qd qcūq; ceperit bānitū aut malefactorē aliquē habeat tantū premiū a cōmunitate.

11 Testis si dicat vera esse cōtenta in articulo: ni fallor vel decipior: eius dictū nō vitiatur: nec reddit dubium. Idem si dicat vt mihi videtur.

12

Vri operā daturū. † Diuide istum tex. in sex partes. Nā pmo pmittit vnū ad euidentiā: q qui vult iura addiscere debet scire vñ descēdat hoc nomē ius: ⁊ sic etymologiā vocabuli in qua consistit substātia: vt. l. tugurij. ff. de vbo. sig. vsq; ibi est autē. † Scdo illud declarat dicens qd descendit a verbo iustitia: ⁊ sic iustitia se habet ad ius tanq̄ cā ad causatū ⁊ tanq̄ materia ad materiatū vel tāq̄ mater ad filiā vsq; ibi. nam vt. † Tertio qd descendat a iustitia pbat per diffinitionem iuris: q2 iustitia nil aliud est q̄ bonitas ⁊ eqtas: ⁊ ius dicit ars boni ⁊ equi ergo a iustitia deriuat: pter qd iuris professores dici possunt sacerdotes quia administrant leges sacratissimas vsq; ibi iustitiam nāq;. † Quarto pbat vtrūq; p effectū ⁊ primo qd descēdat a verbo iustitia: quia professores iuris colunt iustitiā. scdo qd ius dicat ars boni ⁊ equi: q2 pfessores iuris profitentur se habere ⁊ habent notitiā boni ⁊ equi ⁊ separāt equū ab iniquo ⁊ licitum ab illicito vsq; ibi. bonos. Quinto ponit causam finalem id est ad quē finē tendit ius nostrū ⁊ etiā quorsum iuris professores. s. ad faciēdum homines bonos qd fit per duplicē viam. s. metu penarū ⁊ premiorū spe. vsq; ibi nostra. † Sexto ⁊ vltimo cōcludit ibi ex predictis q hec scientia est vera philosophia ⁊ nō simulata ⁊ nobilior omni alia postq; tēdit ad faciēdū hoīes bonos propter quos omnia facta sunt ⁊ si efficiunt boni destinātur in gloriam eternam propter quā capescendam homines sunt creati non pter hec transitoria mūdana. alie vo scientie ad hoc non tendūt. ideo nō attingūt dignitatē istius. vnde ⁊ iustitia: q2 tendit in alterū nobilior virtus est quā aliq alia ſm morales. ¶ † Nota ergo ex prima parte qd ad cognitionem particularium debet pcedere notitia generis. ⁊ hoc inducit Bar. in. l. j. si cer. peta. vbi allegat istum tex. ad plures questiones. ¶ † Ex scda ⁊ tertia parte not. qd substantia rei ostenditur dupliciter sc3 per etymologiā ⁊ diffinitionē. melius tñ per diffinitionem: ideo si discordant statur diffinitioni[a] vt not. Bar. in. l. j. ff. de test. ¶ † Tertio etiam no. qd ius nostrū dicit ars. nō tamen intelligas qd sit de septem artibus liberalib9: sed dicit ars. id est collectio multorum preceptorū. vt no. glo. ff. eo. tit. l. iustitia. ver. secundo. qui incipit cū non solum. ⁊ dicitur boni ⁊ equi sub quibus verbis cōprehenduntur tria pcepta iustitie de quibus ibi scil3 honeste viuere ⁊c. vt ibi. ¶ † Ex quarta parte no. contra idiotas mercatores qui faciunt se magistros equitatis ⁊ cōtemnunt legistas dicentes qd vadunt p cauillationes ⁊ ipsi per equitatem. nā multo melius cognoscunt legiste quid sit equitas q̄ ipsi cognoscant quid sit rigor: qui est oppositum equitatis: ⁊ vnum cōtrarium melius cognoscitur per aliud: vt. l. j. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. ⁊ habēt notitiam tam per naturam q̄ etiā per artem. illi vero per naturam tantū. ⁊ proferunt aliquādo multas iniquas sententias confidentes de seipsis. ¶ † Ex quinta ⁊ sexta pte. i ver. bonos. nota q̄ sit causa finalis hui9 sciētie sc3 facere hoīes bonos ideo nobilior sciētia est omni alia sicut iustitia est melior virtus ceteris alijs que tendit in aliū. ⁊ sic videt qd philosophia moralis dignior sit q̄ naturalis[b]: quia tēdit ad faciēdū homines virtuosos ⁊ morales. ¶ † Vltimo allegat iste tex. ad duo primo dū dicit premiorum exhortatione: qd potest iudex mittere bānū quod quicūq; ceperit bannitum aut malefactorē aliquē habeat tantū premij a cōmuni: ⁊ est hoc verum in iudice qui habet administrationem[c] bonorū communis nō in iudice simplici[d] qui de cōmuni non potest disponere. vt. C. de sal. non prestan. in rubro ⁊ nigro. lib. xj. ⁊ vide Bar. in. l. precepit. de canone largi. lib. x ⁊ que notant in. l. diuus. ff. de bo. dam. ¶ † Allegatur etiā iste tex. dum dicit ni fallor[e] qd non vitiatur dictum testis si dicat vera esse contenta in articulo ni fallor vel decipior[f] q ista vba nō reddunt propterea eius dictū dubiū vt hic patet in iurecōsulto: quia non fallebatur. Idem si dicat vt mihi videt. vt. l. j. de excusa. tuto. ⁊ vide Bar. in l. j. de ven. inspi. vbi hoc ponit ⁊c.

☞ Omne ius aut est publicū aut priuatū: ⁊ vt in principio decreti aut est diuinū aut humanū: ⁊ humanum in quot species subdiuidatur. ⁊ nu. 2.

a ¶ Statur diffinitioni. Adde eundē Pau. de cast. l. licet. col. iij. versi. sed nec ista est bona. C. de acqui. pos. ⁊ scribentes in. l. ij. §. appellata. ff. si cer. peta. Et hic adde q̄ notaui ad eundē Paulū in. d. l. licet. Et qd diffinitio rei ondat pprietatē vocabuli. adde tex. in. l. nō aliter. §. j. ff. de le. iij. ⁊ Fran. de are. in cōsi. v. col. ij. Et adde qd licet diffinitio per oīa nō conuertat cū diffinito tamē sufficit adequatio eor: ita Ang. in cōsi. lxxj. incipiē. arbiter ⁊ arbitrator. circa princi. Fran. cur.

b ¶ Quam naturalis. Circa hoc an sciētia legal sit dignior medicina. vide q̄ posuit Lau. val. in suis elegantijs. ⁊ circa hoc Pogius florētinus solēnē fecit disputationē: multa etiam posuit Barba. in. c. nouit. d. iudi. adde tñ qd scientia legalis nō subiacet regulis grāmaticalibus. ita spec. i ti. d. aduo. §. nunc. de exordijs. vsi. qd si aliter. versi. qd si dixit. ⁊ vsic. vel sic. Fran. cur.

c ¶ Administrationē. Vide per Albe. de rosate in. l. j. C. de here. insti. ⁊ qd sit bānuz. vide. xvj. q. statuimus. et an ptās facere possit bānū q quicūq; tenuerit ludū in domo destruat ei dom9. Lud. de ro. i. l. j. §. si seru9 pignori. ad silleia.

d ¶ Simplici. Intellige etiā si fieret cū cōsensu decurionum vt h latissime dixi ponēdo plures limitatiōes. Et vide Bar. hic et Alexā. i apo. Et ad hanc. q. adde Bald. in. l. pe. C. cōmi. vel episto. col. ij. vbi qd p̄ses puincie non pōt facere statutū q capiēs bānitū in ere ⁊ psona habeat eius bona. Et vide ēt Bar. in. l. si liberū. ff. ad le. flauiā de plagia. ⁊ in. l. nō oēs. §. si. ff. de re mili. Et adde qd comites ⁊ marchiones possunt facere similia statuta. ita Alexā. in gsi. ccccvij. incipi. sup primo q̄sito. in. ij. col. Et adde q si capiens bānitum aliquid expēderit in illo capiēdo: potest illud a cōi seu fisco repetere: vt p Bar. hic in fi. ad quē adde Bal. in. c. j. in prin. hic finit lex cōra. ⁊ Cepo. in sua caute. xxv. Et Nellū de sancto Geminiano in tracta. bānitorū in scda parte scdi tēpo. q. xix. ⁊ ibi hoc intellige verū etiā si statutū daret premiū capienti bannitum. argu. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cōdi. ⁊ demon. si vero statutū aliquid decerneret bānito simpliciter: ⁊ nō pro premio tunc nō posset petere expēsas nisi excederet quātitatem datam a statuto: tūc enim posset id residuum petere. facit qd habet ff. vi bo. rapto. l. j. cū ibi not. cum alijs ibi per eu3 alleg. ⁊ adde qd illud pmiu3 erit soluendū de bonis ipsius bāniti. Ita Bart. i. l. lege. ff. ad silleia. ⁊ si bānitus non h3 bona de bonis offēsi. al's de bonis fisci. Ita Ang. in. l. si qs libellu3. de iniur. Fran. cur.

e ¶ Ni fallor. Dicit beatus Thomas scda scde. q. lxx. artic. iiij. qd i testimonio ferēdo nō debet homo pro certo asserere id de q̄ certus non est si tamē facta debita sollicitudine putet verum qd est falsu3 nō peccat mortalr: q2 nō ex ītentione: sed per accidēs dixit falsum.

f ¶ Vel decipior. Adde hic eūde3 Pau. de cast. in consi. cclxxxvij. incipiē. viso pcessu. col. penul. et vide eundem Pau. ⁊ ibi not. i l. ad testiū. C. de testi. Et etiā addo qd Fulg. hic dicit idem q tenet hic Pau. sc3 qd loquatur hic in iure cōsulto. addo tamen qñ dominus Martinus de laude dicit qd quādo testis q loquit per dictionem ni fallor vel similem assignat rōnem cōcludētem per sensu3 corporis qd dictum eius probat: qd pbat ex hisque ponit Bal. in. l. cōuēticulam. col. antepen. C. de epis. ⁊ cleri. vbi in teste attēditur ratio: q2 est illa q̄ dat esse rei vt p eundem Bal. in. l. solam. C. de testi. pro qua decisione facit qd no. glo. ⁊ Bar. in. l. quid tñ. §. si arbiter. ff. de arbi. ⁊ Bar. in tracta. de teste. col. iiij. ver. testis. ⁊ etiā adde q si talis testis qui deponeret p verbū ni fallor esset peritus in aliquo super quo deponeret qd ei crederetur. ar. eorum que ponit Alexan. de imo. in cōsi. cxlj. col. fi. in. j. volu. Cur.

2 Jus priuatum est triplex id est fundatum interdũ in preceptis iuris naturalis interdum gentium ⁊ interdum ciuilis.
3 Jus publicũ ꝙ possit ita dici quatuor modis.
4 Sacerdos tanꝙ persona publica ⁊ etiam iudex in pertinentibus ad eorum officiũ possunt stipulari alicui priuato sicut notarius.
5 Sacerdos pōt stipulari ecclie sue tanꝙ administrator ⁊ etiã ecclie romane vel pape tanꝙ subditus.
6 Si datum est arbitriũ aliquibus super bono statu ciuitatis possunt de virtute talis arbitrij aliqd ordinare super terris subditis illi ciuitati.
7 Uerba legis vel statuti vel ēt hoīs simpliciter ꝓlata debēt itelligi ꝑncipalr ⁊ ꝑ prius nō secũdario.
8 Testis deponēs ꝑ istitutione heredis si ad iterrogationem iurauit qȯ ex illa testificatione ad eũ nō ꝑtinet vtilitas nō pōt de falso accusari si reperiat qȯ in eo testamento factũ fuit sibi legatum.
9 Arbitrium datuz aliquibus super bono publico debet intelligi quãtum ad ea que principaliter ad vtilitatem publicam pertinent.
Qȯ possint facere statutũ qȯ cause cōpromittant.
Qȯ istud verbum principaliter possit sumi pluribus modis.
10 Pro iniuria facta sacerdotibus aut ecclesijs aut magistratibus quilibet potest accusare tãꝙ facta fuerit reipublice.
11 Si facta est sacerdoti vnius castri principaliter offenditur respublica illius castri ⁊ secundario ciuitas cui subest illud castrum.
12 Jus dicit quia iustum. licet reperiatur interdum ius qȯ non est iustum nec equum qȯ toleratur ex iusta causa propter bonum publicum.

Huius studij. 1 † In hoc. §. vsqꝫ ad §. ius naturale ponit vna distinctio bimēbris: ⁊ ꝙ omne ius aut est publicũ aut priuatũ. 2 † Scȯo ponit vna subdistinctio scȯi membri qȯ ius priuatum triplex est quia vel est collectũ id est fundatũ in ꝑceptis iuris naturalis vel iuris gentiũ vel in ꝑceptis iuris ciuilis: ⁊ aduerte qꝛ per hoc dico qȯ nō intēdit dicere qȯ ius priuatũ vel sit ius naturale vel gētiũ vel ciuile: imo nō intendit loqui nisi de iure ciuili ⁊ positiuo priuato id est facto ad vtilitatez priuatorum. Jllud enim fundat interdũ in ꝑceptis naturalibꝰ vt sunt iura dicentia ꝙ pater tenet alere filiũ vt in ti. de li. agno. fundat eñ in iure naturali vt in ꝓxi. §. qȯ hec faciũt etiã aĩalia. Aliqñ in ꝑceptis iuris gentiũ vt iura que dicũt qȯ potest quis vim vi repellere ⁊ se defendere. Interdũ in preceptis ciuilibus tantũ vt in iuribꝰ loquētibus de vsucapionibus ⁊ prescriptionibꝰ. q̃ fuerũt introducte de iure positiuo absqꝫ istinctu iuris naturalis vel gentiũ. Sed in principio decreti ponit alio modo diuisio qȯ omne ius aut est diuinũ aut ē humanũ. diuinũ qȯ cōsistit in. l. mosayca. ⁊ in. l. euãgelij. cuius substantia est quod alteri non facias quod tibi nolles fieri. ⁊ quod alijs facias qȯ tibi velles fieri. humanũ aũt subdiuidit in naturale gētiũ ciuile ⁊ canonicũ. Et quelibet istarũ specierũ subdiuidit in plures alias vt dicã in sequētibꝰ. ⁊ ibi multo plenius tradit hec doctrina. iure cōsulti tñ qui erãt pagani de ꝑma specie scꝫ iuris diuini ⁊ de vltima scꝫ canonici nō habuerũt notitiã. 3 ¶ † Itē scias qȯ ius publicũ pōt dici quatuor modis pleniꝰꝙ hic dꝛ in tex. Nã interdũ dꝛ ius publicũ ab autoritate cōdētis ipm ⁊ isto modo omne ius positiuũ siue sit ius cōe siue municipale pōt dici ius publicũ: qꝛ publica autoritate cōfectũ. ⁊ isto mō sumit in. l. testamēti factio. ĵ. de testa. ⁊. l. testandi. C. eo. ti. Scȯo modo sumit respectu eius ad cuiꝰ vtilitatem cōditũ est ⁊ illud dicat publicũ qȯ ꝯditũ est ad vtilitatē publicam: ⁊ siquidē ad vtilitatē populi romani vel ĩperij ꝓprio modo dicit publicũ. si vero alterius ciuitatis vel municipij tũc improprie. vt. l. eũ q vectigal. de v̄bo. sig. primo mō sumit. vt hic. scȯo modo vt in. l. fi. C. de sacrosan. eccle. ⁊ ibi est bona glo. quã omnino vide. ⁊ ꝓcedũt ista siue sit ius cōe siue municipale. ⁊ si ciuitas nō recognosceret superiorem etiã ꝓprie tunc dicit ius publicũ: qꝛ penes eã dicit respublica ⁊ fiscus cum teneat locũ principis: vt not. Bar. in. l. hostes. ĵ. de cap. Tertio modo dicit publicũ illud qȯ ꝯsistit in locis deputatis ad vsuz cuiuslibet publicũ: vt platea ⁊ via publica ⁊ publica flumina. ĵ. ne qd in loco publico: ⁊ ne qd in flumine publico. Jsto mō sumit in. l. j. §. nũtiatio. de ope. no. nũtia. ibi iuris pub. tuendi causa ⁊ in. l. de pupillo. §. sextus pedius. eo. tit. Quarto ⁊ vltimo modo dꝛ ius publicũ respectu eorũ q̃ sunt in dñio reipub. seuꝰ fisci vt molēdina publica que nō sunt ad vsum publicũ: vt qlibet possit vti gratis. ⁊ isto modo sumit in. l. sed celsus. de ꝯtrahē. emp. ⁊ in ti. de iure fisci. ex qbus patet quot modis pōt dici publica vtilitas. de quo vide ꝑ bar. ĩ. l. j. ĵ. sol. ma. vbi dicit ꝙ quatuor modis. 4 ¶ † Et allegat iste text. ꝙ sacerdos tanꝙ publica ꝑsona ⁊ etiã iudex possunt stipulari alicui priuato sicut notarius q est ꝑsona publica. vt. l. nō aliter. ĵ. ȯ adop. ⁊ acqrit sibi actionem sine cessione iuxta not. in. l. non quasi. ĵ. rē pu. sal. fo. hoc intellige verũ in ꝑtinētibus ad eoꝝ officiũ ⁊ non aliter. vt no. in. c. ꝙꝙ. de vsur. li. vj. vt si sacerdos recipit cōfessionē ab vsurario[a] ⁊ ꝓmissionem de restituēdis vsuris. vel si iudex in cã q̃ agitat corã eo recipit ꝓmissionē de iudicio sisti vel ēt iudicialē cautionē. secus si extra officiũ: qꝛ non est ad hoc deputatus sꝫ notarius sic. iȯ indistincte potest stipulari.[b] 5 Jtem † Bar. sil. in qōne disputata q̃ incipit quidã mercator. dicit qȯ sacerdos pōt stipulari ecclesie sue tanꝙ administrator. vt. l. caius. ĵ. de vsu. ⁊ etiã ecclesie romane vel pape tãꝙ subditus. vt. l. potestatis. de v̄bo. sig. 6 ¶ † Ultimo no. hic tres gl. vnã que incipit ad cōseruandũ q̃ est glo. ij. ad. q. ꝙ si datũ est arbitriũ aliqbus sup bono statu ciuitatis possunt de virtute talis arbitrij aliqd ordinare sup terris subditis illi ciuitati: quia ad publicũ statũ illius ciuitatis ꝑtinet ꝯseruatio subditorũ. 7 ¶ † Alia est glo. que incipit ꝑncipaliter:[c] ex qua no. ꝙ v̄ba legis vel statuti vel ēt hoīs simpliciter ꝓlata debēt intelligi principaliter ⁊ ꝑ prius nō secũdario. facit qȯ no. in. l. si qs nec cau. ĵ. si cer. pe. ⁊ ibi no. ⁊ hoc facit ad statuta in qbꝰ ponit ꝙ qs principaliter puniat qui ꝯ rē publicã venerit ⁊ ꝯ aliqua alia ⁊c. ⁊ hoc etiã inducit ad plures qōnes 8 primo per † Bal. hic ꝙ si testis examinatus super institutis. heredis deponat ꝑ ea ⁊ iterrogatus sub iuramēto an ad ipm ꝑtineat vtilitas ex illa testificatione ⁊ rñdeat qȯ non: ⁊ postea reperiat quia in testamēto illo sibi fuit factũ legatũ nō pōt accusari de falso quasi falsuz rñderit: qꝛ verba sua debēt itelligi qȯ ad eũ nō pertinet vtilitas principaliter sed secũdario pertineat. facit. l. j. in fi. de anto. tut. 9 Inducit etiã per † Bar.[d] in. l. ij. in fi. ĵ. ad munici. si datũ est aliqbus arbitriũ sup bono publico debet intelligi ꝙtum ad ea q̃ principaliter ad vtilitatez publicã pertinēt vnde nō possunt statuere ad vtilitatē priuatorũ[e] licet etiã illa redũdēt in publicã vtilitatē secũdario. Sed an possit facere statutum qȯ cause cōpromittant: videt qȯ nō: qꝛ hoc ꝑtinet ꝑncipaliter ad vtilitatē ꝑuatorũ: ipse determinat ꝯtrariũ in prima ꝯsti. C. vbi oĩno vide. ⁊ dicit qȯ istud v̄bũ ꝑncipaliter pōt sumi pluribus modis de quo etiã ꝑ eũdē in. l. ambitiosa. ĵ. de decre. ab ordi. fa. facit qȯ no. in. l. sanctio legũ. ĵ. de peti. here. de verbo prius ⁊ posterius. 10 ¶ † No. vlti. gl. sequē. q̃ incipit cōsistit. qȯ pro iniuria facta sacerdotibꝰ aut ecclesijs aut magistratibꝰ qlibet pōt accusare tanꝙ facta fuerit reipublice. facit. ĵ. de iuris. om. iudi. l. si familia. ver. fortasse. 11 † Sed querit si facta est sacerdoti vnius castri dũtaxat hoīes illius castri possint agere vel accusare an etiam hoīes illius ciuitatis cui subest illud castrũ ⁊ videt ista vltima vera ꝑ id qȯ dixi. s̄. in alia glo. Contrariũ dic ꝓm Bal. quia ꝑncipaliter offendit respublica illius castri licet nō sit ꝓprie respublica ⁊ secũdario respubli. ciuitatis cui subest. Tu allega de hoc ho. tex. ĩ. l. in ꝓuinciali. in fi. de ope. no. nun. 12 Postremo † scias qȯ ius dicit ideo qꝛ iustũ: reperitur tñ interdum ius qȯ non est iustũ nec equũ vt qñ punit vnũ sine culpa ex delicto alterius tñ est bonũ: quia ex cã iusta ⁊ propter bonũ publicum. hoc iterdum toleratur vt hec

a ¶ Ab vsurario. Adde Spe. ĩ ti. de instru. edi. §. nũc videndũ. v̄. sed pone cũ fenerator ⁊ ibi Joã. an. ĩ addi. Bal. ĩ. l. mētiones. C. de ꝓba. ⁊ in. c. ĩnotuit. de elec. ⁊ Abb. in. c. fi. de sepul. Et aduerte quia videt qȯ talis cōfessio facta sacerdoti tũc videt facta deo ⁊ qȯ nō ꝓbat in foro iudiciali. c. si sacerdos. ȯ offi. ordi. ⁊ no. bal. in. l. archigerontes. de episcopali audiē. nisi ĩ cã matrimonij vt est glo. in. c. tua nos. de spō. quã reputat singularē. Ro. in. l. si nō speciali. C. de testa. Cur.

b ¶ Stipulari. adde et dic de hoc qñ sacerdos possit alteri stipulari vt ꝑ Panor. ĩ c. dudum. col. ij. v̄si. extra glo. de cōuer. coniug. ⁊ in. c. fi. de sepul. ꝑ Ant. de bu. in proe. decre. et ꝑ eũdem Panor. in proe. Gregorij col. vj. Fran. Cur.

c ¶ Principaliter. Qualiter itelligat ꝑncipaliter vide ꝑ bal. in. l. j. C. de libe. cau. ꝑ Albe. de rosa. in. l. ⁊ quia. ĵ. de iurisdi. om. iudi. ⁊ in. c. ij. de offi. iudi. ⁊ in. c. cũ dilecta. extra de rescrip. aliqñ tñ principaliter id est expꝛssim. l. q pignori. §. qui ferramenta. ĵ. de fur.

d ¶ Per Barto. Adde ad dictuz Bart. Are. in. c. j. colũ. v. de probatio.

e ¶ Priuatoruz. Dixit Ang. ꝯsi. cxxxvij. pꝰ Bar. ꝙ virtute arbitrij possunt auferre ius alteriꝰ ex negligentia eius contra quē statuit vt puta quod nō petens debitum ĩfra. x. nō audiatur latius ibi vide et quid possint hi quibus datum est arbitriũ. viȯ Ancha. in consi. clxiij. Roma. cōsilio. cxvj.

vt hec habent in.c.ius generale.dist.j.non tñ reperit ius qđ nõ sit bonũ aut equũ:vt no.in prin.huius l.in gl.q̃ incipit hoc potest.licet reperiat ius qđ nõ sit bonũ nec iustum vel equm vt dictum est.

2 ¶Humani generis appellatione significant animalia rationalia nõ irrationalia licet sint humana id est ab humo seu terra dicta.

3 Nouem exempla de iure naturali.

4 De iure naturali fuit introductũ:vt liberi succedãt parentibus.

5 Item omnia erant cõmunia nec dñia rerũ fuerant illo iure inuẽta sed iure gentiũ qđ etiam dicitur naturale secundarium ⁊ quare.

6 De iure naturali omnes hoĩes liberi nascebant.

7 Licet oĩa bona immobilia isto iure naturali essent cõmunia non sic mobilia.
Restitutio rei deposite vel commodate quare sit de iure naturali.

8 Ratio quare i seruo cadit naturalis obligatio actiue ⁊ passiue.

9 Repulsio ꝑ vim qualiter sit de iure naturali vel gentium primeuo.

10 Ius naturale ꝙ semper sit bonum ⁊ equũ ⁊ ꝙ sit instinctus nature.

11 Matrimonium de quo iure sit.
An per statutũ possit aliquid statui circa matrimonium vt scilicet quod nullus possit ducere in vxorẽ filiam alicuius guelphi.

12 Sicut de iure naturali est quod pater alat filium.an ita econuerso quod filius alat patrẽ senem ⁊ impotentem:si filius est diues.

1 **Ius naturale.** †Not.hic p̃mo quod ius naturale non docet ab aliqua cõstitutione hoĩm sed ab ipsa natura

2 ita declarat istũ tex.c.ius naturale.di.j. ¶†Itẽ no. in ver.humani generis.ꝙ cũ loquimur de humano genere significãtur aĩalia rationalia vtputa hoĩes tantũ non aũt irrationalia lʒ sint humana id est ab

3 humo seu terra dicta. ¶†Itẽ no.tertio tria exẽpla de iure naturali.sed in.d.c.ius naturale ponunt sex alia exẽpla de illo iure scʒ libertoꝝ successio ⁊ mun⁊

4 intellectũ:ex quo no.† ꝙ de iure naturali fuit introductum vt liberi succedãt parentibꝰ.⁊ pbat in.l.cũ

5 ratio.j.de bo.dã.⁊.l.scripto.vnde libe.† Item cõis oĩm possessio ex quo not.qđ ex illo iure erant cõia.⁊ sic dñia nõ fuerant inuenta illo iure sed iure gentiũ quod etiã dicit naturale nõ primeuũ sed secũdariũ: qꝛ dudũ post creationẽ hoĩs id est postꝙ hoĩes inceperunt crescere ⁊ multiplicari.vt.j.eo.l.ex hoc iure.

6 †Itẽ omniũ hominũ vna libertas ex quo not.ꝙ de iure naturali oẽs hoĩes liberi nascebant.j.eo.l.manumissiones.⁊ ẽt nascebant oẽs legitimi:qꝛ tũc sola natura oibus sanciebat nõ etiam hoĩs cõstitutio.ex qua inducta est legitimitas.vt in aut.qbus mo.na.

7 effi leg.† Item acquisitio eoꝝ que celo terra ⁊ mari capiunt ex quo no.ꝙ licet oĩa bona immobilia illo iure essent cõmunia:vt.s.dixi non sic mobilia q̃ capiuntur.ex quo patet limitatio ad id quod dixi.s.⁊ colligit ibi dũ dicit cõis oium possessio:qꝛ possessio

8 proprie est in rebus immobilibus.† Item deposite rei vel cõmodate restitutio.ex quo patet id quod.s. dixi ꝙ si bona mobilia fuissent cõmunia ista restitutio nõ caderet.ex quo etiã pʒ ꝙ obseruantia filij fuit introducta de iure naturali primeuo.ex quo sequit ratio quare in seruo cadit naturalis obligatio actiue ⁊ passiue:qꝛ inspecto iure naturali seruus ꝑ aliquo reputat.sed non sic in eo cadit dñiũ qꝛ inspecto iure gentium ꝑ nullo reputat:⁊ dñium fuit introductũ de iure gentiũ:⁊ ita videt de mente Bart.

9 in.l.si id quod.j.de cõdi.inde. ¶†Ultimo violenta per vim repulsio.sed cõtra:qꝛ hoc videt de iure gentiũ.j.eo.l.vt vim.sol.intellige ibi de iure gentiũ primeuo quod fuit eoipso qđ hoĩes esse ceperunt ante etiaʒ ꝙ multiplicarent illud dicit ius naturale hoc esse verũ patet per primã glo.ibi positã in fi.q̃ dicit illud esse non solũ in hominibꝰ.sed etiam in brutis: vt est text.in.l.j.§.cũ arietes.j.si quadr.pau.fe.dica. ¶In prima glo.ibi quarto ius pretoriũ.in hoc gl. reprehendit ꝙ ius nõ dicit naturale sed ciuile.vt.j. eo.l.nam ⁊ ipsum.sed gl.habuit respectum ꝙ illud ius quod fundatur in equitate naturali vt primum per quã pretores in multis correxerũt rigorẽ iuris ciuilis:vt patet in emancipato qui de iuris ciuilis rigore repellebat a successione paterna:quia soluta erat agnatio.sed de eqtate pretoria:quia non erat solutũ vinculum sanguinis:⁊ sic ratio naturalis ad-

10 mittit.† Item in sequenti etiam exemplo gl.reprehendit:quia.l.pe.j.eo.nõ ponit nouam speciẽ iuris naturalis:sed dicit ꝙ ius naturale semper est bonũ ⁊ equũ.melius autem quã dicat ista glo.dic vt no.ꝑ glo.in.c.ius aũt naturale.j.dist. ¶Ultimo patet ex ista glo.dũ vult quod ius naturale sit instinctus nature qđ in principio huius.l.non diffinitur ius naturale vel ius gentiũ quibus ista diffinitio nõ conuenit sed solũ ius positiuum ⁊ sic primus ⁊ secũdus intellectus positus ibi in glo.que incipit hic potest non est bonus sed tertius in ver.vel tertio qui vult hoc qđ dixi. ¶In gl.que incipit id est cõiugatio.in prin.ibi id est cõsensus animoꝝ.hoc non placet.qꝛ cũ animalia bruta non habeant animũ non põt intelligi de cõiunctione animoꝝ sed corporũ tantum ⁊ si dicat matrimoniũ non consistit in coniunctione corporũ sed animoꝝ.respondeo fateor ⁊ dum text. dicit quã nos matrimoniũ appellamus ⁊c.⁊ supple quã scʒ non tamen solam sed accedente animo de ꝑpetuo simul stando ⁊ tũc coniunctio corpoꝝ dicitur

11 matrimoniũ ⁊ ita intelligit hic ex quo apparet† qđ matrimoniũ non est de iure naturali sed gentiũ:qꝛ nõ est cõmune cum brutis q̃ non habent animũ nec consensum vt patet in.l.eas.j.de capi.dimi.vbi contractus dotis est de iure gẽtiũ hoc verũ inspecta cõiunctione animoꝝ.sed inspecta coniunctione corporum potest dici de iure naturali vt hic.Item potest dici de iure diuino prout matrimoniũ est sacramẽtum ecclesiasticũ ⁊ est inseparabile:vt no.in.l.diuortio.j.de nego.gesto.licet de iure gentiũ posset separari per diuortiũ.Itẽ in quarto potest dici de iure positiuo respectu forme:quia requirunt verba in valentibus loqui.vt in.c.tue.de sponsa.⁊ in.l.cũ notissimi.C.de prescrip.xxx.anno. ¶Ex quibus patet an per statutũ possit aliquid statui circa matrimonium:puta qđ nullus possit ducere in vxorem filiã

a alicuius gebellini[a] vel guelphi sub pena certa:⁊ certe quãtum ad substantiam matrimonij nõ valet hodie tale statutũ:quia cũ sit sacramentũ ⁊ sic res spiritualis non subest dispositioni laicoꝝ sed solius pape:⁊ ideo valebit matrimoniũ nõ obstante statuto:

b vt notatur in.c.j.de spõsa.sed an cõmittatur pena[b] fuit questio disputata quã ponit Joã.and.in.c.statutum.de hereti.lib.vj.in nouel.vbi omnino vide. ¶In ea.gl.ibi:qꝛ primus motus.dic de hoc vt habet.vj.distin.in palea.sed pẽsandum vbi habentur c

12 verba istius glo. ¶†Ultimo querit an sicut de iure naturali est qđ pater alat filium ita ⁊ ecõuerso ꝙ fi-

c lius alat patrem[c] senem ⁊ impotentem si ipse filius est diues dic quod non:quia hec peritia nõ est apud animalia : bene est de iure gentium ⁊ etiam de iure positiuo.vt.l.si quis a liberis.in prin.j.de lib.agno scen.⁊ argu.in.l.nam etsi parentibus.in principio. de inofficio testamen.

2 ¶Quot persone faciant gentem remis.
Religio erga deum est de iure gentium.

3 Debet quis potius iuuare patrem ꝙ patriam.
Statutum si dicit ꝙ sit licitum occidere bãnitum:⁊ pater sit bãnitus non licet filio occidere:⁊ si cõtrafacit non prodest sibi illud statutum:nisi sit bannitus propter patriam oppugnatam.

4 Defensio est de iure naturali:⁊ non solũ extra iudicium:sed etiam in iudicio.⁊ nu.7.⁊.8.
Statutũ tollens defensionem non valet:nisi ex iusta causa propter demerita.

5 Offensa vbicunq; est a iure permissa:ibi defensa est denegata sicut econuerso.
Statutũ si permittit offendi bãnitũ:non licet bãnito se defendere ⁊ si defendendo occidat offendentem qđ puniatur iterum in bãno de persona ⁊ quid si dicat qđ offendens bãnitum non puniatur.

6 Quando liceat resistere etiam de facto violẽtie que infertur a magistratu vel iudice.

7 Forus ꝙ sit de iure positiuo.

---

a ¶Gebellini.de hoc per Bal.in l.nemine.ibi an tales filij succedãt i bonis illiꝰ territorij ⁊ an talis ʒbẽs puniat de quo etiaʒ per Abb.eiꝰ disputatio.

b ¶Pena.Adde ꝙ in simili statuto alias cõsului Ferrarie vbi est statutũ qđ mulier non nubat forẽsi sub pena. Et videbat primo qđ statutum valeret respectu pene ꝑ ea q̃ ponit Bar.in.l.edicimus.C.de murile.li.xj.vbi ponit ꝙ statutũ qđ prohibet matrimoniũ inter aliquas sectas sub pena valet.Et ẽt per ea q̃ ponit Bal.hic ⁊ in rubri.extra de consue.vbi statutuʒ vʒ quando emanat ex aliq̃ vtilitate seu eqtate tamẽ contrariũ consului per ea que ponit Joã.an.quem domi.⁊ cõmuniter docto.ibi sequunt in.c.statutuʒ.de here.li.vj.Et sequitur Abb.in c.j.de spon.in.c. super eo.de cogna.spiri.⁊ latiꝰ i.c.ecclia sancte Marie.de cõsti. Et ꝙ tale statutum nõ valeat. adde Bald.in.l. nostri.in.j.q.C. de nup.⁊ in.l.ij. §.docet.ne qs eũ.adde tamen qđ imo videt ꝙ valeat quando est cõditũ respectu certarũ personarum per ea que ponit Car. i cle.j.§.fi.i.xvij. q.de vsur.Cur. Adde tu.⁊ vide latissime ꝑ Feli. in.d.c.j.de sponsa.col.v.fi.tractant hic doc.cũ quatuor col.seq. Et vide Alexã. in ʒsi.xcvij.col. iij.versic.tamẽ.i primo volu.vbi qđ statutũ prohibens filiã nubere sine ʒsensu patris vel fratris:non valet.

c ¶Alat patrẽ. Adde ꝙ filiꝰ tenet alere patrẽ vt in.l.si qs a liberis.§.parẽs. j.de libe. agno. ꝙ intellige verũ nisi pater esset i delicto pacis rupte:casus ẽ not. in.c.j.§.si hominẽ.de pa.tenen. qđ tamen intellige vt ibi ⁊ per Bald.in aut.bona dãnatoꝝ.C. de bo.dam.iteʒ non tenet alere patrem q venit contra patriam per no.i.l.minime.j.de religi.⁊ sump.fu.Et qđ no.in.l.Quis.ff. solu.matrimo. Fran.Cur.

a ¶ Deus. hebrai ce latine timor q istinctu natu rali ab omnib⁹ timeri obet ꝛ q deus sit late po nit scts Tho. scda scde. q. ij.

b ¶ Qd liceat fi lio occidere pa tre bānitū. adde Sali. in. l. j. C. de bis q pa. vel fili. Et idē qd Pau. de cast. hic tenet Ang. i aut. de i cest. nup. in pnc. Et adde Bar. in l. postliminiū. §. filius. ff. de cap. Floria. in. l. sciē tiaz. §. q aliter. ff. ad le. aq. ꝛ Ang. are. i tracta. ma lefi. in ver. Et ex internallo mor tuus est. col. fi. in fi. do. Abb. i ꝯsi. ciiij. Ang. in ꝯsi. ccxxiij. ꝛ do. Nel lum de scto Ge mi. in tracta. bā nitorū. in. ij. pte secundi tempo ris. q. x. Cur.

c ¶ Defensionē. Vide i. l. eos. C. de episco. ꝛ cle. ꝛ xxiij. q. j. in fnia extra d homi. c. si. ꝛ i. c. olim. de restit. spo. Et qd defēsio sit d iure naturali ꝛ sic nō possit tolli p pn cipem nec per le gem adde Abb. i. c. dilecti. extra de excep. i. c. j. de rescri. i. c. in cau sis. de re iud. ꝛ. c. significauerunt. de excep. Cur. Tu autē vltra predicta adde q ponit bar. cepo. in ꝯsi. suo. xliij. col. j. consi. xlv. ꝛ consi. lxvj. col. j. circa mediū. Et q ponit d. meus Sozi. in. cōsi. clj. col. vij. in prin. ꝛ in scda subscri ptione ad illud consilium. Et in consi. clxiij. col. peñ. vsi. ij. ex pte pris ꝛ ibi qd nec indicial nec ex traiudicial tolli potest. Et vide Cepo. in consil. xlviij. ꝛ ibi qd triplex est defen sio ꝛ p Fely. i. c. dilecti. de exce. col. iiij. Str.

8 Omne agens in agendo repatitur.
De iure positiuo limitatur hec licentia defendendi vt fiat cum moderamine inculpate tutele.
9 Si cum quis posset se iuste defendere permittat se occidi: ita esset dānatus sicut si seipsum occideret vel precipitaret.
10 Sicut possum me defendere ita ꝛ alium: nec punior pena temporali vel legali.
11 Quid quo ad irregularitatem ꝛ quid quo ad minuē dam penam excōmunicationis.
12 Si video te offendi: quando tenear si te nō defendo: cum possim.

Ius gentium. ¶ † No. hic in verbo gentes sub quo com prehendunt mares ꝛ femine. argu. ad statutū dispo nens q q congregauerit gētes ad aliquid faciendū puniat certa pena vt comprehendatur etiam q con gregauit mulieres ad hoc ꝛ quot psone faciāt gē tem: dic vt in. l. j. ff. de probatio. ¶ † In. l. veluti nota primo q religio erga deū est de iure gentium. q iste instinctus est apud omnes gentes mundi. ex hoc ap paret qd est deus[a] alias nō esset possibile qd iste in stinctus eēt ita apud omnes ad aliquid falsum ꝛ ita probat Tullius in libro de senectute. ꝛ stultus est q credit diuū vt in psalmo. Dicit insipiens. ¶ † Item nota ex ordine text. dum parentes premittit patrie quod quis debeat potius iuuare patrem q patriā ꝛ vide qd no. Specu. de aduoca. versi. quid si pater. ꝛ Archi. xlv. distin. in. c. cum beatus. ꝛ Cy. in. l. ij. de patri. qui fil. distr. Et est argu. si statutum dicit qd sit licitum occidere bānitum ꝛ pater sit bānitus quod non licet filio occidere[b] ꝛ si contra facit non prodest sibi illud statutum nisi sit bānitus propter patriam oppugnatam: vt. ff. d reli. ꝛ sump. fune. l. minime. vbi casus. ꝛ vide Bart. in. l. si adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adulte. ¶ † Vltimo not. in. l. vt vim. qd defensio est de iure naturali. ꝛ hoc semper allegatur ꝛ nō solum extraiudicialis aduersus aggressorem: vt hic. ꝛ. l. scientiam. §. qui cum aliter. ad. l. aquili. sed etiam iudicialis aduersus petitorem vt in clem. pa storalis. de re iudi. vnde non valet statutum tollens defensionem[c] nisi ex iusta causa pter demerita. vt not. in. l. sed si pretorem. §. sed ꝛ in decreto. ff. quibus ex causis maio. ¶ † In glo. in. l. vt vim que incipit. scz iniuste. ibi ad le. aqui. l. in. § melius. C. de his q ad eccle. confug. l. si seruitus. in fi. † Et ex illa. l. ꝛ ista gl. collige talem regulam q vbicūq offensa est a iure permissa ibi defensio est denegata sicut econtrario vbi est phibita offensa defensio est permissa vt hic in fine per argu. ab opposito. Et ex hoc terminatur q si statutum permittit offendi bānitum q non licet bānito se defendere[d] ꝛ si defendendo occiderit offen dentem puniref iterū in bāno de persona vbi prius forte erat in bāno pecuniario. ꝛ hoc quando statutū loquitur modo predicto q licet se defendere. quia tūc facit offensam licitam ꝛ sic non est delictū. sed est exe cutio iuris. secus si solū redderet eam impunitā. vt quia dicat q offendens bānitum non puniat. quia tunc offensa nō est permissa sed impunita. ideo ad uersus eam posset bānitus se defendere ꝛ si defendē do occiderit tamen puniref. ꝛ ita istam gl. limitauit ꝛ declarauit notabiliter dñs Jo. de ligna. i suo tra ctatu de bello particulari qd tene menti. ¶ † In gl. ibi pati debemus dic sic. ergo ista glo. vult q quan do violētia infert a magistratu nō distinguat iusta vel iniusta. quia neutro casu aduersus eā potest qs se defendere. sed quādo a priuato bene distinguitur vt in precedenti parte glo. sed ista glo. procedit cum limitationibus primo vt sit vera quando iudex exe quitur officiū suum secus si facit vt priuata persona non exercendo iurisdictionē quia tūc potest sibi resi sti de facto. ita tenet gl. in. l. non videtur data. §. qui iussu. ff. de re iudica. Item procedit quando facit fa ctum iudicis: est dubium an sit iustum vel non. sed si manifestū esset q esset iniustū adhuc liceret sibi re sistere etiam exercendo iurisdictionem. vt. C. de iure fisci. l. prohibitum. lib. x. ꝛ quod nota. in. l. ij. ff. si quis in ius voca. non ierit. in glo. magna. Itē tertio posi to q esset dubium si tale grauamē esset irreparabi le dic q posset resisti de facto. arg. l. si quis prouoca tione. C. de appel. sicuti ab interlocutoria cuius gra uamen non potest reparari per appellationē a dif finitiua licitum est appellare scdm omnes: vt notat per Barto. in. l. ij. quorum appellatio. non recipi. ¶ Quarto ꝛ vltimo procedit glo. in magistratibus temporalibus qui possunt conueniri finito officio. secus in perpetuis[e] argu. in. l. nisi finita. §. quod si fu riosi. de tute. ꝛ rationibus distra. ꝛ quod no. Bar. in l. de pupillo. §. si quis ipsi pretori. de ope. no. nuntia. vbi omnino vide. ꝛ hoc tenebat hic Bal. me audien te. ¶ † In gl. ibi etiam ꝛ brutis. ex hoc apparet quod istud magis cadebat in pceptis iuris naturalis q etiam gentium postq est commune cum brutis. ꝛ est tex. in. c. ius naturale. distin. j. ¶ † In alia gl. que in cipit. s. fori non celi. ista glo. inquātum dicit fori: in nuit quod ista defensio est de iure positiuo: quia fo rus est de iure positiuo: vt in. c. forus. de verborū si gnifica. sed hoc non est verum imo est de iure natu rali: vt dixi supra ꝛ probatur per rationē. quia cui libet enti creato est iste instinctus naturaliter insi tus vt tendat ad conseruationem sui ꝛ ad repulsio nem oppositi iuxta illud omne namq animal tueri salutē laborat. mortē vero perniciēq enitat vt dicit philosophus † quod omne agens in agēdo repatit ꝛ hoc contingit propter resistentiam passi. quia resi stit contrario sibi ꝛ resistendo agit in agentem. bene tamen est verum q de iure positiuo limitatur hec li centia defendendi: vt fiat cum moderamine inculpa te tutele. l. prima. C. vnde vi. ꝛ ita demū si aliter resi stere non potest: vt. l. sciētiam. §. qui cum aliter. ff. ad legē aquili. Item inquātum dicit non iure celi. vult qd iure diuino non sit permissa iuxta illud euange lij si quis percusserit vnam maxillam prebeas ei al teram. ꝛ illud pauli non vos defendentes charissi mi sed date locum ire. Contrarium tenent omnes doct. quia si non esset permissa de iure diuino simi liter nec de iure canonico quod tendit ad eūdem fi nem cum iure diuino sed iure canonico cauetur[f] cō trarium in clemen. si. de homi. Item quod fit ex cha ritate approbatur de. l. diuina. de peni. dist. ij. c. cha ritas. sed defensio fit ex charitate quam quis habet ad seipsum. † Cum enim charitas sit diligere proxi mum sicut seipsum merito includit dilectionem sui ipsius. et ideo si cum posset se defendere nulla iusta causa subsistente et permitteret se occidi esset dam natus sicut si seipsum occideret vel precipitaret. ita tenet prefatus Joānes de lignano in dicto tractatu super ista glo. ¶ † In glo. ibi respondeo affectionē considerari. ista glo. vult q sicut possum defendere meipsum. ita ꝛ alium[g] si erga ipsum debeo habere affectionem: quia propinquus aut affinis vel neces sarius quasi illa iniuria inferatur etiam mihi. l. lex cornelia. de iniur. ꝛ. l. j. cum seque. de liber. cau. idem si esset in mea comitiua: vt. l. iniuriarum. §. si qs vir ginem. de iniur. extra istos casus secus doct. tenent quod indistincte etiam si sit penitus extraneus ꝛ nō in comitiua possum ipsum defendere sicut me ipm si volo. ꝛ si interficerem offendentem cum aliter de fendere non possem non punior sicut nec ipse puni retur. ꝛ hoc tenet Bart. in. l. si quis in seruitute. in fi. ff. de furtis breuiter de hoc est casus in. c. dilecto. de senten. excōmu. li. vj. † Et hoc est verum quātum ad hoc vt non incurram temporalem penam vel lega lem. sed quātum ad irregularitatem secus: quia illā non incurro solum quando facio ad defensam per sone mee. secus si ad defensam alterius quātūcunq propinqui vt in. d. clemen. fin. probatur a contrario sensu. Item quātum ad minuendum penam excom municationis aliquis psbyter vel clericus volebat te offendere ꝛ ego ipsuz percussi ne te offenderet ita demum excōmunicationē non incurro si eras mihi pater vel mater vel filia: vt no. Inno. in. c. si vero. de sentē. excōmu. † Sed quero video te offendi an pos sim te defendere ꝛ an tenear etiam si non defendo cū possim an puniar glo. in. l. culpa caret. de regu. iur. tenet q non quod est verum si sine periculo meo nō poteram aliter secus puta solis verbis nō interpo nendo[h] personam meam. ꝛ hoc per tex. cum gl. in. l. eleganter. §. si quadrupes. ff. de dona. ꝛ in. l. iij. cū se quenti. ff. de noxa. ꝛc.

Effectus

d ¶ Defendere. Addō hic. d. Nel lum qui ponit qōnem in termi nis i suo tracta tu bānitoruz. in ij. pte scdi tpis q. xlix. ꝛ moder. i. c. dilecti. de ex cep. col. v. ꝟ. addō etiā Bar. Cur.

e ¶ Perpetuis. Itē potest cōue niri magistrat⁹ si deliquit i offi cio quia tūc nō ob. illa exce. ita Ludo. roma. ꝯs. cxv.

f ¶ Cauet. Vide do. Car. ibi dic tū quod si sacer dos iterfecit ali quem defenden do sua qd tamē est irregularis fm Albe. in. c. ij. de homi.

g ¶ Ita ꝛ alium. An ꝛ qñ: ꝛ quez cogor vel possū defendere vid p Fely. in. c. Oto. si sen. excōmu. ꝛ p eundē in. c. ij de here. per do. Bo nifa. de vita. in suo tract. male fici. in ti. qs aliū possit ofendere. ꝛ p Ang. are. in tracta. malefi. in verbo. et dictus Titius se defen den. Frā. cur.

h ¶ Interponen do. Qui potest ꝛ non defendit so cium ab iniuria tā esti culpa q ille qui offendit xxiij. qō. iij. c. ra tio. ꝛ. c. sequenti. qd autē dicit de incurrē. irregu laritatem. vide per Fely. in. c. si. de homi.

2 ☞ Effectus non potest esse prior ꝙ̄ sua causa.
3 Quicquid est causa cause est causa causati.
4 Verbum manus quid importet ⁊ si concedo tibi aliquam rem cum pacto quod nō exeat manus tuas sub pena qualiter possis eam locare vel pignorare.
5 Omne quod non est seruum est liberum.
Manumissio est datio libertatis.
6 Ius gentium primeuum dicitur ius naturale.
7 Priuatio non datur vbi non est habitus.
8 Seruitus est contraria libertati quā dominus habet potētialiter ⁊ manumittendo deducit potentiam ad actum.
Ius gentiū secundarium non potest ex toto tollere ius naturale.
9 Si datū fuit arbitrium prioribus quadraginta adiunctis quod in numero quadraginta nō debent computari ipsi priores.

1 **Manumissiones.** † Manumissio est de iure gentiū non de iure naturali quia similiter seruitus q̄ est causa manumissionis fuit inducta de iure gentiū non naturali. cū illo iure omnes liberi nascerentur. h.d. † Et sic allegaꝛ ista. l. quod effectus non potest esse prior
2 ꝙ̄ sua causa quia causa manumissionis est ipsa seruitus cum ergo seruitus non fuerit de iure naturali qd̄ precessit ius gentiū similiter nec ma-
3 numissio potuit esse de illo iure. Item allegatur per † Iacobum butri. ꝙ quicquid est causa cause est causa causati. nam ius gentium est causa seruitutis ex qua seruitute causatur manumissio. ergo est causa manumissionis. ⁊ primo ponuntur duo dicta vsq̄ ibi nam ꝙ̄diu. Secūdo ꝓbat scōm dictum vsq̄ ibi que res. Tertio probat primum dictū vsq̄ ibi
4 ⁊ cum vno. Quarto infert vnum ex eo qd̄ tertio loco dixerat. ¶ † In tex. ibi manui ⁊ potestati id est dominio. ⁊ sic no. significatum huius verbi manus vnde inducit Guili. de cu. ad qōnem. si concedo tibi aliquā rem
a cum pacto ꝙ nō exeat manus[a] tuas sub pena hic imposita vt nō possis alienare dominium transferendo. sed si locares vel pignorares non fa-
b ceres contra pactum nisi locares[b] ad longū tempus quia tūc esset alienatio fraudulenta. l. codi. §. instituto. cum ibi no. de leg. ij. vel nisi pignorares ꝑ tanta pecunia quāti valeret res: quia verisimile est ꝙ ipsam nō
5 redimes. ⁊ sic est alienatio fraudulenta. l. qui habebat. de leg. iij. ¶ † In tex. ibi liberaꝛ a potestate: ⁊ per consequens consequitur libertatem expulsa seruitute: quia omne qd̄ non est seruum est liberum. vt. l. alius. C. de serui. ⁊ sic probatur hic scōm ipsum ꝙ manumissio est datio libertatis. Item ibi a iure gentiū originem sumpsit quasi dicat non a iure naturali qd̄ precessit ius gentiū propter id qd̄ subijcit vtpote ⁊ sic probat
6 primū dictum. ¶ † In tex. ibi cum iure naturali. id est gentiū primeuo. non autē intelligas de naturali prout est cōmune cū brutis quia in brutis non est dare libertatem. ⁊ sic no. hic quod ius gentium diciꝛ ius naturale. loquor de primeuo iure gentium qd̄ fuit eoipso ꝙ gentes esse ceperunt ⁊ tūc nō erat cognita seruitus sed inducta fuit iure gentiū secūdario ⁊ ita intelligiꝛ qd̄ infra subijcitur sed postea ⁊c. ⁊ ideo modo manumissio. ¶ In tex. ibi liberi nascerenꝛ supple etiam legitimi: vt in aut.
7 qbus modis na. effi. legi. ¶ † In tex. ibi cum seruitus esset cognita ⁊ sic no. ꝙ non est dare priuationem vbi nō est habitus quia manumissio est priuatio seruitutis. ¶ In tex. ibi liberi. supple ⁊ ingenui qui nunꝙ̄ fuerunt serui vt differant a libertinis de quibus. ʃ. qui etiam sunt liberi sed non ingenui: imo quo ad quedam habent similitudinem cum seruis. vt in. l. talem. in prin. ʃ. de here. insti. ¶ In gl. que incipit sic ergo circa medium ibi nam ipse semper liber est dic. vult ergo Pla: quod licet quis sit seruus in eo tamen non est extincta libertas sed obumbrata ⁊ offuscata a seruitute tanꝙ̄ nebula: quia libertas cū sit de iure naturali quod processit non potest tolli per ius gentiū sed offuscari. sic etiā se habet ad seruitutem tanꝙ̄ substantia ad accidens ⁊ accidens substantiam nō tollit cū possit adesse ⁊ abesse preter subiecti corruptionem. cū ergo manumittiꝛ tolliꝛ nebula seruitutis ⁊ detegitur substantia libertatis non autem datur a manumittente quoniam data fuit a iure naturali. ideo exponiꝛ datio id est detectio q2 si staret proprie talis libertas diceretꝛ de iure gentiū sicut ipsa manumissio que est causa libertatis. arg. huius tex. ⁊ tamē hoc non est verū: quia hoc iure non est inuenta libertas. ⁊ hoc voluit dicere glo. s. in ver. preterea cū omnes. quilibet ergo seruus habet cū seruitute implicitū statu3 libertatis vt dicitur in simili in. l. si ex noxa. cau. aga. quia si hoc non esset non posset esse capax obligationis naturalis sicut nec dominij. vt. l. si id quod. de condi. indebi. Et hoc etiam voluit dicere Guar. in glo. precedenti dū glossauit super verbo manumissiones dicendo in quibus ius non disponit que verba glo. ibi exponit trib⁹ modis dum subijcit sed per dispositum disposita confirmat ⁊ ista est prima
8 expositio scilicet Pla. dicit detegit. † Breuiter ista opinio. non est vera quia seruitus est contraria libertati vt in fi. huius. l. ⁊ duo contraria nō possunt in eodem subiecto imo ad positionē vnius fit remotio alterius. vt no. in. l. sed si pupillus. §. penul. ʃ. de instito. sequitur ergo quod quilibet qui est seruus non est liber: sed cum manumittitur efficitur liber per remotionem seruitutis. et si manumittens dat non detegit ⁊ dico quod datur occasionaliter non quod transferat quia tunc procederet contrarium gl. sed prebet cām remouendo seruitutem vt consequaꝛ libertatē a iure naturali. habet igiꝛ manumittens illam libertatem potentialiter nō autem actualiter anteꝙ̄ manumittaꝛ ⁊ manumittendo potentiam deducit ad actū sicut dominus cōstituit vsum formalem ⁊ hoc voluit glo. in fi. ⁊ etiam glo. sequē. dum dicit qd̄ hodie non nascūtur omnes liberi quia quidam primo nascuntur serui ⁊ sic non habent implicitam libertatem ⁊ ius gentium secūdariū bene potuit moderare ius naturale primeuū
9 in quibusdam licet non ex toto tollere. ¶ † In gl. fi. ibi quia priores in numero sequenti computantur. inducitur per Bal. ad questionem datum fuit arbitrium prioribus quadraginta adiunctis. queritur vtrum in numero quadraginta debent computari ipsi priores ⁊ videtur quod sic per istam gl. Contrarium dic propter verbū adiunctis qd̄ non verificaꝛ nisi in diuersis. nam ⁊ nemo adiungitur sibijpsi. pro hoc est bonus text. in. l. si is q ducēta. in prin. de reb⁹ dubijs. vbi si posui penes te ducenta postea dixi cū ducentis q̄ penes te deposui. lego trecēta in illis tre centis non computanꝛ illa ducēta. sed habebis ambas summas integras: q2 due sunt cōiungunꝛ. Nec obstat hic quia apparet qd̄ minor numerus venit ad dinumerationem maioris computanꝛ in illo.

2 ☞ Sicut omne ius ciuile. vel pertinet ad ꝑsonas vel ad res vel ad actiones ita ⁊ inuētiones iuris gētium sunt tripartite.
3 Bella quo iure introducta sint.
Bellum est duplex particulare ⁊ vniuersale.
4 Bella licita, que sint. ⁊ nume. ʒ.
Habens superiorē nō pōt etiam ex iusta cā mouere bellum: nisi de snīa superioris ⁊ legitimus superior intelligiꝛ populus Romanus vel imperator.
5 Quilibet populus liber pōt de iure gentiū sibi eligere regem vel dn̄m vel perpetuū magistratū vel cum licentia superioris si superiorem recognoscat.
6 Dominium quid sit ⁊ quotuplex remis.
De iure gentiū fuerūt dominia rerum immobiliū agris termini impositi ac prouincijs ⁊ territorijs ⁊ solent distingui per flumina.
Item constructa edificia ciuitates castra ⁊ ville.
7 Uniuersitates ciuitatis castri seu ville sunt de iure gentiū regulariter approbate.
Alie congregationes ⁊ alia collegia quod sint regulariter reprobate.
Quid si vniuersitas faceret ciuitatem vel oppidum ad emulationem alterius.
8 Obligatio naturalis oriꝛ ex ɔ̄ctibus ex delictis ⁊ ex sententia condēnatoria de iure gentiū.
9 Utile dominiū fuit inuentū de iure gentium.
10 Modi acquirendi dominiū quidam fuerūt de iure ciuili inuenti.
11 Dominium omniū bonorū arrogati transferebanꝛ in arrogatorem sicut persona rogati sine apprehensione possessionis.
12 Item transfertur dominium per sententiam condēnatoriam in rei vendicatione secuta traditione: per absolutoriam vero non.
13 Princeps quando possit de plenitudine potestatis auferre alicui dominium.
14 Actiones sunt de iure gentium.
15 Ex contractibus iurisgentium quod oriatur ciuilis obligatio.
16 Obligatio ad antidora in benefācientib⁹ nobis benefaciamus est de iure naturali ⁊ an impediat repetitionem soluti per errorem ⁊ quid in alijs obligationibus naturalibus.

Ex hoc iure gētium. In ista. l. ponunꝛ quedam que fuerūt de secūda intentione iuris gentiū. ſm Bal. id est non de primo iure gentiū quod fuit eoipso qd̄ gentes esse ceperūt. de illo enim fuerūt illa quatuor de quibus in. l. veluti. ⁊. l. vt vim ⁊ aliud quintū. sc3 libertas de qua in. l. precedenti. sed alia duo de qb⁹ ibi scilicet seruitus ⁊ manumissio ⁊ etiam illa de quibus hic fuerunt de iure gentium secundario qd̄ fuit postꝙ̄ gentes multiplicate fuerunt ⁊ ista inuestigatio fuit necessaria saltem propterea que videmus in seruis quorum status est annihilatus de iure gentium secūdario. ideo illa que sunt de illo iure nō cadūt in eo vt dominia. sed illa que sunt primeuo iure

a ¶ Manus. Uide hic ꝑ Alberi. de rosa. qd̄ si dicatur manu forti. vide. l. c. licet. extra de voto. ⁊ vide hic ꝑ dn̄m Ias. q concludit ꝙ si testōr dicat relinquo filium in manib⁹ mr̄is sue ꝙ videꝛ relicta tutrix ō quo ꝑ Lud. singula. suis. fo. v.

b ¶ Nisi locares. Adde idē si eam locares potentiori qd̄ non est visimiliter spes recuperationis. ar. l. q habebat. in pn̄. ff. de lega. iij. hic allegata. Et tenent Bal. ⁊ Fulg. facit qd̄ in simili tenet ide3 Bal. in. l. voluntas. C. de fidei. Et qd̄ in simili no. Bar. in. l. legata. i. §. ʃ. de supel. lega. Ange. Imo. ⁊ Moder. in. l. j. §. ꝑ seruū corporatr. ʃ. de acq. pos. Et ꝑdictis. adde domi. Maria. sozi. in c. j. ō libel. obla. in. iiij. not. Frā. Cur.

a ¶ Licitū. Vide sanctū Tho. in scda scde. q. xl. q ad hoc vt bellū sit iustū tria requirunt autoritas, iusta cā: et animus īferētis sit iustus per Jo. de lig. in tract. suo. adde q quinq requirunt. ad hoc vt bellum dicat iustū. scz persona res cā animus: et autoritas res vt si fiat p reb⁹ repetendis vsq ad sit ei satisfactum. persona: vt si secularis cui liceat bellare et non ecclīastica. xxiij. q. vij. c. clerici. nisi in necessitate ineuitabili. cā. s. vt sit necessaria vel licita vt pro restōne. de resti. spo. c. olim cām. aius: scz non ex odio vltioēvel cupiditate: sz ad correctionē vel propter iustitiā vel obedientiā. xxiij. q. j. c. quid culpatur. autoritas. s. superioris d. c. qd culpat. et l. j. C. vt armorū vsus. li. xj. et vide per Host. in. c. j. de homi. li. vj. et ibi Joan. an. Et addit q poterit fieri autoritate ecclesie p fide ita Abb. in. c. ex eoi camus. el. j. §. catholici. post gl. super ver. attraxerint. de heretiicis. Et idē vr in dominis tēporalib⁹ et ciuitatib⁹ q pscripserūt iura imperij. c. sup quibusdā. de v. si. Fran. cur.

b ¶ Anteq essent magistrat⁹. Circa hoc. adde que pulchre ponit idē Pau. de ca. cōsi. suo. cccxcix. incip. pūsq iura fierēt in antiqs. Fran. cur.

c ¶ Omni iure reprobat. Adde q itantū duellum est prohibitū q si prouocans ad duellū postea recusare nō potest prouocans illū deferre pictū in tabula prout fit modernis tēpo

bene cadūt: et exemplū ponitur in naturali obligatione. tamen iste tex. ponit eam inter illa que fuerūt de iure gentiū secūdario. vt dixi in. §. ius naturale. sed tex. in. c. ius naturale. j. distin. videtur velle contrarium dum dicit qd in cōmodato vel deposito rei restitutio. et sic seruare fidem fuit inuentū illo iure. et ad hanc obseruationem tendit naturalis obligatio non ergo omnia de quibus in hac. l. fuerūt. de iure gentium secūdario. imo naturalis obligatio fuit de primario aliter non caderet in seruo actiue et passiue cuius contrarium patet in. l. si id quod. de condi. indebi. et nota. per Barto. ibi. ¶ † Notandum est q 1 tria prima de quibus hic concernūt personas. alia vero tria de quibus ibi dominia distincta sunt concernūt res. alia que sequuntur in versic. commercia cum sequentibus concernūt contractus ex quibus actiones oriuntur: et ista est diuisio de qua in. l. j. de 2 statu hominū. Ex † quo no. q sicut omne ius ciuile vel pertinet ad personas vel ad res vel ad actiones. dicta. l. j. de sta. homi. Ita inuentiones iuris gentiū sunt tripartite vt patet ex hac. l. scōm Bald. ¶ † In 3 tex. ibi introducta bella sunt. glo. restringit ad bella licita. et propter hoc dicit Jo. de lignano in suo tractatu quod de iure gentium non fuerūt inducta bella inuentiue. sed de iure diuino vel naturali cōmuni etiam cum animalibus: et probat per multas rationes et dicit q per ius gentium fuit addita rectitudo et hoc respectu dicūtur de iure gentium. sed hoc est destruere tex. dū dicit introducta. Ideo scire debes quod duplex est bellū. scilicet particulare quod vnus priuatus exercet contra alterū quandocunq propria autoritate ius sibijpsi dicit. Quoddam publicū vel vniuersale quando vnus populus preliat cōtra alterū. de primo nō loquit ista. l. sed. l. vt vim. a ff. eodem. in quo dic qd tūc est licitū[a] quando aliquo iure permittente hoc facit. Hoc autem potest cōtingere interdū permittente iure naturali qd est cōmune cū brutis. vt in iure gentiū. secundario scilicet quādo deficit superior ad quem possit recursus haberi et periculū est in mora. vt. l. ait pretor. §. si creditoris. j. que in frau. credi. et. l. si alius. §. est alia quod vi aut clam. vt not. in. l. nullus. C. de iude. Nā de iure b gētiū anteq essent magistratus[b] quilibet sibijpsi poterat ius dicere. post creationem vero magistratuū inhibitū est cuiq sibijpsi posse dicere. vt. d. l. nullus. et. l. extat. qd met. causa. si ergo deficit magistratus remanemus in dispositione iurisgentiū. Aliqñ autē permittit de iure mere positiuo. vt in casu. l. j. C. quando lic. sine iudi. se vin. extra istos casus non c est licitū vt patet in duello qd omni iure reprobat[c] vt not. i. l. qua actione. §. si qs in colluctatione. ad le. aquili. in gl. q incipit hoc refert in fi. et in ti. de purg. vulga. et de cleric. pugnan. in duel. in decretalibus. In bello autem publico vel vniuersali dic qd qdam fuerūt inuenta de iure diuino deo expresse mandante vt patet in filijs israel contra amorreos. xxiij. q. j. c. nisi bella. Quedam autem possunt dici de iure naturali primeuo prout est cōmune cū brutis vt sunt bella iniusta. quando ad illa non mouent homines ex ratione sed ex sensualitate quā habemus cōem cū animalibus: q dicit instinctus naturalis ex sensualitate proueniens. vt not. in. c. ius naturale. distin. j. Et si dicat ius naturale semper est bonū et equū. vt j. eo. l. pe. in prin. ergo non potuit introducere bella iniusta. Respondeo per ea q not. glo. in. §. ius naturale. q incipit id est coniūctio de licito coitu q respectu primi motus q nō est in potestate nostra de iure naturali et ille motus non est malus in se. sed respectu executionis q est mala non dicit de iure qr pmi motus deprauant a praua volūtate q pualet. Quedam autem sunt bella de iure gentiū secūdario inducta. et illa sunt bella licita. quoniā ad illa mouent homines ex ratione et illud ius dicit istinctus natu- 4 ralis ex ratione proueniens. † Sūt autem iusta dupliciter vel ratione obedientie qñ subditi de mandato superioris bellant. nam hoc ipso licite faciūt etiā si superior licite non faciat: qr debent superiori obedire: et ideo de occisionibus non tenent qtū ad deū neq qtū ad mundū dūmodo non habeant deprauatam conscientiam cupiditate vel curialitate. sed

solum faciūt causa obediendi als secus vt est casus pulcher et expressus in. c. q culpat. xxiij. qō. j. et. q. v. c. miles. Interdū iustificat bellū ex causa: de hoc tripliciter. primo qñ gerit vt bona pax habeat q aliter haberi non potest: vt ea. cā. et. q. in. c. noli. Item si fiat pro reb⁹ repetēdis et recuperādis q aliter recuperari non possunt: vel qr propter negligentiā illius cui mouet bellū qr negligit emendare qd a suis improbe factū est vt ea. cā. et. q. ij. c. dñs noster. si tñ bellātes habent superiorem non licet etiam ex dictis causis mouere bellū nisi de licentia superioris. vt. d. c. q culpat. vbi dicit deo vel alio legitimo superiore ea. cā. et qō. ij. c. j. dū dicit qd ex dictio superioris gerit. Et sic istud qd dicit gl. hic de populo romano vel imperatore debet intelligi et poni p legitimo supiore. vt. d. c. q culpat. Puto etiam q licet de iure diuino nō lz bellare pro subiugādo bellatos. vt. d. c. noli. de iure tamen gentiū vnus populus liber nō recognoscēs superiorem possit ꝯ aliū liberū si facit ad bonū finē vt illos hñ regat et gubernet aliter bella q exercuit populus romanus ad hūc solū finem pro gloria imperij non fuissent licita nec ipsorū principatus et monarchia et tamen ꝯriū est verū: quia Christus approbauit dum dixit reddite que sunt Cesaris cesari. et c. 5 ¶ † In tex. ibi regna condita. per hoc videt qd quilibet populus liber non recognoscens supiorē possit d de iure gentiū sibi eligere regem[d] vel dominum vel perpetuū magistratū. et ita no. per Host. et Joā. and. in nouella. in. c. fi. de iudi. Et posuit exemplū in dominis Venetis q eligūt ducem sibi perpetuū. secus si recognoscerent superiorē vt patet ex no. per Joā. an. in. c. licet causam. de probatio. circa mediū super verbo seruitia nisi cū licentia illius superioris sicut nec cōtra superior potest alienare vasallos sine eorum voluntate. argumen. in. l. inuitus. de fideicom. liber. et no. per eūdem in. c. dilecti. de maio. et obediē. Facit ad primum. l. j. §. si inops. si qs a paren. fu. ma. 6 ¶ † In tex. ibi dū dicit dominia distincta. scilz rerū immobiliū. nam mobiliū que celo terra mariq capiuntur videntur fuisse distincta iure naturali primeuo: vt i. c. ius naturale. distin. j. et dixi in. §. ius naturale. ff. eodem. l. j. Quid autē sit dominiū et quotuplex sit vide per Barto. in. l. si qs vi. §. differentia. de acqren. posses. ¶ In tex. ibi agris termini impositi e qui debēt esse notabiles in distinctione[e] prouinciarum et territoriorum. vt no. in. c. ex literis. de probatio. in nouel. et vt plurimū solent distingui per flumina et ita esset presumendū in dubio si aliter non constaret. ¶ † In tex. ibi edificia collata. scilz simul iuncta ex qua collatione resultat constructio ciuitatis 7 castri vel ville. † Etiam per hūc text. dicit Guili. de cu. et Bart. plenius in. l. sodales. j. de colleg. illici. q vniuersitates ciuitatis castri vel ville sunt approbate de iure gentium regulariter. et ideo si vnus po- f pulus vellet facere vnum oppidum[f] posset absq licentia superioris in loco pprio non alieno licet alia collegia et congregationes regulariter sint reprobate nisi appareant approbate fm Inno. in. c. cum ab ecclesiarum. de offi. ordi. qui dicit q si tot homines quot sunt Rome congregarent se in aliquo loco ad faciendum oppidum non possent facere sine licētia superioris. Hoc tamen qd dixi verū est nisi facerent g ad emulationem[g] alterius ciuitatis vel oppidi. vt mo. idem Inno. et bene in. c. pisanis. de resti. spolia. circa fi. et per. l. qcunq castellorū. C. de fun. limi. li. xj. 8 fine. xij. per. l. qui opus. j. de oper. pub. ¶ † In text. ibi obligationes. s. naturales. s. orientes ex contractibus: sed an ex delictis oriat obligatio de iure gentiū glo. tenuit qd nō. insti. eo. ti. in. §. ius autem gentiū. quia oritur ex consensu et delinquens delinquendo sentit obligatio. tu dic contrariū scdm doc. quia delinquens videt cōsentire in legali. vt. l. j. §. bestia. et. j. de postu. et quia naturalis obligatio non semper orit ex consensu sed ex naturali equitate iurisgentiū vt. l. hoc amplius. §. his natura debet. de regu. iur. propter qd dicimus ex sentētia condēnatoria naturalem obligationem oriri licet condēnatus non cōsentiat ex illa equitate iurisgentiū vt magistratibus pareamus vt. j. eo. l. veluti. et plene not. in. l. iulia. de condi. indebi. Subest autem eqtas iurisgen. delicta puniri.

rib⁹. Ita Jo. de imol. in. l. filius. §. fi. j. de le. j. dicēs ita fuisse cōsultū per Ange. Fran. Cur.

d ¶ Eligere regē. Vide Jo. an. in c. fundamēta. de elec. in. vj. in nouel. Bal. in ti. de pace constan. in vbo nos romanorum.

e ¶ In distinctione. adde tu et vide circa distinctionez et vnionē prouinciarum pulchre p Bar. in. l. j. C. de metropo. berito. libro. xj. Cur.

f ¶ Vnū oppidū. Adde idē si plures populi vellent facere vnaz cōgregationem in noie ciuitatz. ita Bal. i extrauagan. de pace constā. in versic. nos romanorū. Cur.

g ¶ Ad emulationē. Vid late hic do. Jas. cui in quātum dicit de construente molendinum. adde Alex. cōs. lxxvij. adde qd in vēdēte ad emulationem: vt puta qs habet partē castri in quo hz iurisditionez. An illam vēdere poterit ad emulationez alicuius Bal. dicit qd nō i. l. j. C. q testa. fa. pos. Sed Ange. ibi tenet ꝯriū dicēs esse casum i l. cū in meo. j. de ser. vrba. pdio. Fran. cur.

puniri.vt.l.si a te.§.qđ vulgo.de fideiuſ.⁊.l.bona fides.ſ.depo.

9 ¶†In gl.q̃ incipit imo ibi directa ab vtilib⁹.No.glo.qđ vtile dominiũ fuit inuentũ de iure gentiũ.qdam tenent contrariũ qđ imo de iure ꝑtorio ꝙ pro eo dat vtilem actionẽ.vt.ſ.de rei vẽdi.l.ſuperficiario.cũ.l.ſeq.primam puto veriorem:qꝛ vtile dominiũ eſt q̃dam ſeruitus rei.vt.l.ſi tibi homo.de leg.ĵ.in fi. ⁊ ſeruitutes fuerunt inuente de iure gentium.vt inſti.de vſu ⁊ habi.§.fi.licet pretor pro eo dat vtilẽ actionem:quia actiones non fuerũt inuente de iure gentiũ.vt in alia glo.Quidam tamen vltramontani dixerũt ꝙ non erat dare vtile dominium. qꝛ non eſt niſi vnũ.ſ.directũ nec in aliquo text.reperiť mentio de vtili dominio licet reperiať de vtili actione in rem.ſed iſta poſſunt ſimul ſtare ꝙ qs habeat actionem in rem.⁊ tamen nõ habeat aliquod dñium.vt patet in eo cui cediť rei vendicatio. vt no.in.l.ſi culpa.ſ.de rei vendi.Bart.iſta reprehendit in.d.l. ſi qs vi.§.differentia.de acqrẽ.poſ.per.l.ĵ.§.fi.de aqua plu.ar. vbi per preſcriptionem acquiriť vtilis ſeruitus.ergo in reb⁹ corporalib⁹ debet acqri vtile dominiũ ⁊ per.l.poſſeſſores.C. de fund.patri.lib.xĵ.vbi tex.appellat emphyteotam dominũ ⁊ conſtat ꝙ non eſt dñs directus.ergo eſt dare ꝙ alius ſit vtilis.ego allego tex.ſimilem in auť.ſi vero temporalis.C.de hereticis.vbi fit mentio de duplici domino eiuſdem rei.ſed conſtat qđ non poſſunt eſſe duo domini directi inſolidũ.vt.l.ſi cetero.§.ſi duob⁹.ĵ.cõmo.ergo vnus eſt directus ⁊ alter vtilis.

10 ¶†In gl.ibi item nõne etiam iuri ciuili.ſed dic qđ dominiũ ⁊ eius ſubſtantia fuit inuenta de iure gentiũ licet modi acquirendi quidam fuerint inuẽti de iure ciuili vt ſunt illi de qbus tradiť in glo.Et eſt ſimilis gl.in.l.ĵ.de acqren.re.domi.qdam vero de iure gentium.⁊ iſti habentur in toto illo tit.qui multi

11 ſunt.¶†In gl.ibi item per arrogationem dic ꝙ cũ quis dat ſe in arrogationem dominiũ omnium bonorum ſuorũ ipſo iure transferebať in arrogatorem:ſicut eius perſona transferebať in ſuam poteſtatem abſq; apprehẽſione poſſeſſionis ꝙ fieri non poterat niſi autoritate iuris ciuilis cum de iure gentiũ requirať apprehenſio iuxta illud quicquid calcauerit pes tuus tuũ erit:quinimo etiã poſſeſſio quã habebat arrogatus transferebatur abſq; actu corporali arrogatoris:vt.l.ſi adoptauero.ĵ.de precario.licet de iure gẽtiũ requirať corporalis

12 actus.vt.l.vltima.in prin.de acqren.poſſeſ.¶†In glo.ibi itẽ per ſententiam condẽnatoriam in rei vẽdica.ſecuta tamẽ traditione ⁊ nõ aliter.vt no.inſti.de offi.iudi.§.fi.⁊ per Cy.in.l.ĵ. C.cõmunia vtri.indi.⁊ per glo.⁊ Barto.in.l.pomponius.§.ſi iuſſu.de acquiren.poſſ.Nam ſi egi rei vẽdica.ad rem que erat tua re vera ⁊ iudex per iniquã ſententiam declarauit meã eſſe ⁊ condẽnauit te ad reſtituendũ licet reſtituendo non intendas transferre dñium:quia nõ tantũ das eam vt tuam ſed vt meã ⁊ vt pareas ſententie nihilominus transferť propter autoritatem ſententie ⁊ hoc ex diſpoſitione mera iuris ciuilis:quia regulariter ſecus ſcđm equitatem iuriſgentium:quia non adeſt volũtas:⁊ ideo quia tradidit rem ſuam nõ vt ſuam.ſed tanq̃ eius cui tradit dñium non transfert.l.iĵ.§.ſubtilius.de cõdi. ob cauſam.Per ſententiam vero abſolutoriam non transferť dñium ſi res erat mea ⁊ fuiſti abſolutus:quia nõ probaui vel qꝛ falſo probaſti eſſe tuam non ſolũ acquiris exceptionem rei iudicate verũ etiam dñium.vt.l.ex ꝑtio.⁊ ibi not.de excep.rei iudi.⁊ ideo ſi res ad me reuerteret.et eam a me vindicares in primo caſu quãdo fuiſti abſolutus quia non probaui poſſem nũc probare ⁊ te excluderem per ea que habenť in.l.iulianus.

13 de condi.inde.⁊.l.ſed ſi poſſeſſori.de iureiuran.¶†Vltimo videtur dicendũ ꝙ ſi aliquis habet dñium ex iſtis modis iuris ciuilis.princeps de plenitudine poteſtatis ſibi poteſt auferre. licet qñ habet per modos iuriſgen.ſecus niſi cauſa publice vtilitatis vt.l.itẽ ſi verberatũ.§.ĵ.de rei vendi.⁊.l.lucius.de euic. ⁊ no.per Inno.in.c.qui eccleſiarũ.de conſti.⁊ per doc.in.l.fi.ſi cõtra ius vel vtili.pub.C.qđ facit ad id qđ quotidie accidit:qꝛ qdam comites palatini habet ꝑtãtem legitimandi poſt mortẽ pñs naturalis etiã ſi ſit adita hereditas vt licet agnati adiuerant:⁊ ſic habeant dñium:quia tũ habẽt de iure ciuili:vt in fi. iſtius gl.qꝛ aditio eſt de iure ciuili ⁊ transfert dñiũ ſine poſſeſſione.Qđ auferať eis dñium tetigi in.l.gallus.§.⁊ qđ ſi tantũ.

14 de libe.⁊ poſthu.¶†In gl.q̃ incipit ſed actiones ſunt de iure ciui.hec vera.licet qdã tenuerint ꝙ ſunt de iure gen.p.l.rerũ qdem.ĵ.rerũ amo.Rñdeo vt ibi no.in gl.⁊ probať:qꝛ ſi eſſet de iure gen.actio tolleret ipſo iure per pactũ de non peten.ſicut tolliť naturalis obligatio.tñ hoc nõ eſt verũ:qꝛ non tolliť ſed elidiť ſicut ciuilis obligatio.vt.l.ſi vnus.§.pactus ne peteret.

15 ĵ.de pac.¶†Sed an ex ꝯctib⁹ iuriſgẽ.oriať ciuilis obligatio. qdam ꝙ non.vt dicit hic Cy.ego allego text.in ꝯrium in.l.ius gentiũ.§.⁊ nõ puto.ĵ.de pac.vbi dicit ex cõtractu innominato poſt implementũ oriri ciuilem obligationem ⁊ tamen ꝯſtat ꝙ ille cõtractus eſt de iure gentiũ ſicut ceteri de quib⁹ hic.Preterea ſola naturalis nõ poſſet actionẽ parere:ſic e cõtrario ex cõtractu ciuilis iuris vt eſt ſtipulatio oriť naturalis propter

16 conſenſum:vt.l.ſi fideiuſſor.ĵ.de condi.inde.¶†In fi.gl.ibi ⁊ a obligatio ad antidora[a] q̃ nõ impedit repetitionem ſoluti per errorẽ ſemper no.iſtã gl.q̃ ſemper allegať de iſta obligatione ad antidora que eſt vt benefacientibus nobis benefaciamus ⁊ diciť hec naturalis que oriť ex iure naturali prout eſt cõe cum animalibus:qꝛ videmus hunc inſtinctũ eſſe in eis vt patet in cane.⁊ iſť hoc differt ab obligatione naturali.de qua hic q̃ nõ oriť ex illo iure.ſed de iure gentiũ.⁊ eſt efficacior q̃ prima.quia facit adeo cenſeri debitum ꝙ ſi per errorem iuris ſolutum ſit tanq̃ efficax debitum cum non ſit nõ poteſt repeti.ſed ſecus ſi per errorem facti.C.ad le.fal.l.error.ſed obligatio ad antidora non facit adeo debitum vt ſi ſoluatur tanq̃ debitum etiam per errorem iuris non ſolum facti impediatur repetitio.hoc vult iſta glo.licet ſecus ſi ex certa ſcientia:quã glo.not.⁊ dicit glo.non ſemper qđ intellige quia interdum impeditur quando illa obligatio ad antidora eſt redacta ad preſtandum neceſſitatem officio iudicis nobili vt illa qua tenetur libertus patrono ad obſequia de hoc articulo vide in.§.libertus.i.l.ſi nõ ſortem.de cõdictio.indebi.in.l.in teſtamento.§.ĵ.de fideiuſſoribus.per docto.

[a] ¶Antidora.de iſta obligatione dñs Iaſ.ponit multos effectus hic iter quos eſt ſecũdus qđ donatio remuneratoria nõ reuocať ꝑpter ingratitudinem.adde qđ idẽ tȝ Ludo. ꝯſ.xxvĵ.tertius effectus ꝙ donatio remuneratoria valet iter virũ ⁊ vxo.adde ⁊ amplia qđ etiaȝ valet inter clericum ⁊ cõcubinã vt cõſuluit Ancha. ꝯſ.ccxlviĵ. ſextus effect⁹ ꝙ obligatio antidoralis ẽ potẽs ad ſimoniã.adđ gl.in.c.qđ ꝑderit.lxĵ.diſt.viĵ. effectus ꝙ prelatus ꝑt res eccl'ie alienare gratia remunerãdi.ad de Oldra.conſi. ccviĵ.⁊ ibi vide. vndecimus effectus dum cõcludit qđ minor cũ decreto rẽ imobilẽ donare põt vbi als nõ poſſet vt hic latius per eũ.Adde qđ idẽ voluit conſi. cxix.vltra mediũ.xv.effectus ꝙ ſi obligatio ad antidora deduciť in pactum contrahiť vſura adde Lud.rom. cõſi.cccc.incip. ſummarius qđnis.in.iĵ.col.

¶Repetitio Pauli de caſtro.l.ex hoc iure.de iuſtitia ⁊ iure.

⁊ circuitũ murorum ⁊ nomen ex his resultans qđ fuerit inuẽta de iure gentium.

26 Ciuitas qualiter ⁊ a quibus olim poterat de iure gentiũ construi. ⁊ que requirantur hodie vt dicatur ciuitas ⁊ habeat priuilegia ciuitatis: ⁊ si in alieno construitur qualiter possit destrui. ⁊ nume. 27.

27 In his que memoriam hominũ excedũt sufficit probatio per coniecturas.

28 Verbum cõmercium quid importet.

29 Emptio ⁊ venditio quo iure introducta. et quid de locatione ⁊ conductione.

30 Matrimoniũ prout est cõiunctio corporũ est de iure naturali: sed prout est cõiunctio animorũ est de iure gentiũ.

31 Quid de contractu dotis.
Quid de contractibus innominatis.
Quid de successione hereditaria.
Quid de quasi contractibus.

32 Obligationes ⁊ actiones quo iure fuerint introducte. et numero. 33. et. 38.

33 Seruorum status an fuerit de iure gẽtiũ annihilatus ⁊ qualiter de iure ciuili.

34 Obligatio ex maleficio ꝙ sit tam de iure naturali q̃ gentiũ.

25 Quid de obligationibus ex quasi maleficio.

36 Quid in obligatione antidorali vt benefacientibꝰ benefaciamus. ⁊ qd in alijs naturalibus: ⁊ quãdo impediant repetitionem soluti per errorem. ⁊ nu. 37.

37 Si aliqs aduocatus patrocinatus est in causa alterius aduocati gratis deinde alter aduocatus patrocinetur in sua: qualiter fiat compensatio.

38 Obligatio ciuilis in quibus consistat.

39 Omnia que inter homines geruntur quod fuerunt quasi inuenta a iure ciuili.

40 In contractibꝰ iuris gentiũ sicut inest non solum naturalis obligatio sed etiã ciuilis per modũ substantie qđ etiam in cõtractibus iuris ciuilis sit naturalis obligatio.

1 Ex hoc iure. ¶ † Lex ista non intelligit vltra ea q̃ in superioribꝰ. ll. dicta sunt ꝙ aliqua fuerũt introducta de iure gentiũ que. l. ista enumerat quorũ aliqua respiciũt personas: aliqua res: aliqua actiones, hoc dicit. Diuide ĩ quatuor partes. primo ponunt̃ tria que respiciunt personas vsq; ibi dominia distincta. Secũdo alia tria que respiciunt res ibi cõmercium. Tertio q̃dam alia que respiciunt cõtractus ⁊ obligationes ⁊ per consequens actiones vsq; ibi exceptis. Quarta in qua ex- 2 cipit a predictis. ¶ † Not. quod sicut omne ius ciuile quo vtimur vel pertinet ad personas vel ad res vel ad actiones. vt. ĩ. de statu hominũ. l. j. ita ⁊ operationes iurisgentiũ sunt etiam 3 hoc modo tripartite. vt hac. l. ¶ † Item not. in verbo cõmerciũ qđ exponit̃ id est permutatio ꝙ nomen generis restringit̃ per adiectionem specierum. facit. ĩ. pro socio. l. sed si adijciam. ¶ Veniamus nũc ad singula discutienda ꝓsequendo ea ꝑ or- 4 dinem cũ glossis suis. † Capio primo ⁊ oppo. quod bella non debuerint ĩtroduci de iure gentiũ quia sunt mala cũ ex eis cedes incendia ⁊ omnia mala oriunt̃. ĩ. ad le. iuliam de vi publi. l. quoniam multa facinora. in aut. de armis. in prin. ergo non debuerũt introduci a iure gentiũ. C. vnde vi. l. meminerint. cũ ip̃m sit semper bonũ ⁊ equũ ⁊ sicut ius naturale: quia ip̃m naturale dicit: vt. ĩ. eodem. l. penul. ⁊ insti. de rerũ diuisione. §. singulorũ. ⁊ sic non debet producere mala. Timore huius facta est glo. q̃ intelligit istam legem de bello licito. quasi dicat con- 5 trariũ loquit̃ in bello illicito sed lex ista in licito. ¶ † Sed tũc q̃ro quid sit licitũ bellum. glo. respondet: qđ est illud qđ inducit̃ a populo Romano vel Imperatore. Item illud qđ inducit̃ ad iniuriam propulsandam. vt. s̃. eo. l. vt vim. ⁊ de his loquit̃ hec lex. sed ista glo. videt̃ male loqui in omni parte sui: ⁊ primo qr etiam ex bellis licitis predicta mala oriunt̃. sed r̃nde sustinendo glossam in qua tũc non debent alia generalia cõsiderari eo quia in consequentiam veniũt. sed considerandũ est qđ principaliter agit̃. scz bellũ licitũ iuxta not. ĩ. si certũ petat̃. l. si qs nec causam. ⁊ per Cy. ⁊ Ja. butri. C. de dolo. l. cũ proponas. facit. ĩ. ne qd in loco publico. l. ij. §. item labeo. de acq. rerũ domi. l. si is q aliena. §. qđ si seruus. ibi nec ea propter. ¶ † Ex 6 quo sequit̃ qđ interficientes aliquem[a] in bello licito nõ delinquunt nec tenent̃ in foro conscientie cũ faciant. l. permittente. ad hoc. C. de his q ad ecclesiam confugiũt. l. si seruus. in fi: vbi casus qđ est verũ nisi intẽtio occidentis esset praua furore vel iracũdia plena. xxiij. q. j. c. qd culpatur. scz nocendi cupiditas vlciscendi crudelitas implacatus animus atq; implacabilis feritas rebellandi. hec enim sunt que in bellis iure culpantur.

a ¶ Interficiens aliquẽ in bello iusto non tenet̃ ĩ foro cõscientie. Adde de hoc et dic̃ vt ꝑ Innoc. Joã. an. ⁊ do. in c. petitio. de homici. Et addõ qđ in bello iusto lz fraudare inimicũ. ita Inno. in c. sicut. el. iij. de iureiurã. ⁊ in. c. cũ olim. el. j. de resti. spol. Item potest implorari auxiliũ ab ĩfidelibus ꝑut fecerunt machabei vt habet̃ primo machabeorum. Et dicit Abbas quẽ vide ĩ. c. sup his. de voto ⁊ voti redẽp. Et vide Oldra. in consi. lxvij. Cur.

b ¶ Licitũ. Que sunt q̃ faciũt bellum iustũ. Addõ hic que notaui. s̃. in lec. in. j. col. a Cur.

Sed videtur gl. male dicere: quia populus romanus ⁊ imperatores eius fuerunt dudum post inuentiones iurisgentiũ. vt patet in lege proxima ergo hic non loquitur de bellis introductis a populo romano. Sed dic sustinendo glo. capit populum romanũ pro quolibet superiore. Nam de iure bella non erant nec sunt licita nisi fierent vel fiant cũ autoritate superioris si bellantes superiorem habent de iure ⁊ de facto similiter nec de iure diuino quod fuit ante populum Romanum. vt ex dicto. c. quid culpatur. dum dicit siue deo siue aliquo legitimo imperio iubente. ¶ Tria enim sunt que faciunt bellum licitum[b] autoritas principis vel ecclesiastici. quando pugnatur pro ecclesia vel secularis quãdo pugnatur pro temporalibus. vt dicto. c. quid culpatur. ⁊ eadem causa questione. ij. c. primo. Item iusta causa. si illi cõtra quos bellum mouetur ex aliqua culpa hoc meruerint: vt eadẽ causa. q̃one. ij. c. dominus deus noster. ibi dum dicit que vlciscũtur iniurias. Tertium est intentio recta vt bonũ promoueatur et malum euitetur: vt. d. c. quid culpatur: ⁊ c. militare. Tertio videtur gl. male dicere qr de bello indicto ad iniuriam propulsandam dictũ fuit. s̃. eodẽ. l. vt vim. ergo hec lex non debet intelligi de illo ne sit supflua cuius contrarium glo. dicit. Solu. sustinendo glo. dicit differentiam esse inter propulsationem iniurie que idem est quod defensio de qua loquitur. lex vt vim. ⁊ bellum indictum ꝑ iniuria propulsanda de qua potest loqui hec lex: sed glo. talem 7 qualis est inter defensionẽ necessariam ⁊ volũtariam. ¶ † Nã propulsatio iniurie seu defensio dicitur proprie cum fit in eo actu quo quis offenditur ⁊ ab alio repetitur ⁊ hec est necessaria defensio. ¶ Bellum vero pro iniuria propulsanda dicitur cum quis actualiter non offenditur. Sed verisimiliter offendi dubitat. nam nõ debet expectare offensam. sed se preparare ⁊ offendere ne offendatur iuxta ea que not. in. l. prima. C. vnde vi. per glo. ⁊ doct. Simile habemus in defensione iudiciaria; quia quedam est necessaria quedam voluntaria iuxta nota. in c. cum inter. de exceptio. per Innocẽ. ⁊ de ope. noui nũtiatio. l. de pupillo. §. j. per Bart. ⁊ patet eadem. l. §. penulti. ⁊ fina: sed Jaco. butri. dicit hic ꝙ bella processerunt a iure gentium. nõ inuentiue sed occasionaliter. quia ius gentium introduxit dominia ⁊ sic meum ⁊ tunc diuisio regnorum ex quibus emanauerũt bella etiam illicita. sic ergo soluitur contrarium primo formatũ scđm eum ꝙ a iure gentium: cum sit bona nulla mala possit. Nam omnia mala fere ex bonis principijs orta sunt. sed eius dictum non placet. primo propter dictionem ex: hic positam que signat causam proximam immediatam: vt. l. j. §. ex incendio. de incen. rui. ⁊ naufra. ⁊ no. in. l. prima. C. si seruus extero. Item propter verbum introducta positum in text. per quod patet ꝙ inuentiue processerunt a iure gentium. si enim occasionaliter nõ diceretur ab ipso introduci. sed propter introducta ab eo euenire. Quod autem iniusta bella nõ fuerint introducta a iure gentiũ. videtur probari ex alia. pone quia ius gentium dicit̃ instinctus naturalis ex ratione proueniẽs: vt nota. j. distin. c. ius naturale. sed bellum irrationabile non prouenit ex tali causa instincta. imo sunt contraria: quia si moueret̃ quis ad bellandum ex ratione non diceretur irrationabile. Unde tũc magis moueretur quis ex sensualitate q̃ ex ratione ad tale bellum. Preterea talis instinctus irrationabilis non dicitur ius sed nephas. vt. l. vt vim. s̃. Diceret aliquis si hoc est qđ bellum rationabile proueniat ex instinctu sensuali non rationali. ergo erit de iure naturali cum illud sit instinctus ex sensualitate proueniens: quã cõmunem habemus cũ omnibus animantibus. vt. l. j. §. ius naturale. s̃. eodem. ⁊ not. in dicto. c. ius naturale. quod erit multo peius dicere q̃ quod sit de iure gentinm. cum ius naturale semper sit bonũ ⁊ equũ. vt. l. penultima. ĩ. eodem. ¶ Ad hoc respondeo quod sensualitas quando stat in terminis suis semper est bona vt patet in instinctu coitus. Si vero instinctus ille egredit̃ terminos tendens ad ea que prohibita sunt propter bonos mores vt ad cõcubitum adulterinum vel nepharium tunc deprauatur a voluntate corrupta ⁊ deprauata ⁊ tunc licet respectu initij sit de iure naturali. respectu tamen adiuncti est contra ius ⁊ potius dicitur nephas. ita intelligo qđ nota. in. l. j. §. ius naturale. s̃. eo. in glo. que incipit. id est cõiunctio. Hec autem deprauatio nõ potest esse in animantibus brutis in quibus non adest voluntas nec intellectus: sed solum sensualitas. vt in. l. j. §. j. ĩ. si quadrupes pauperiẽ fecisse dicat̃. sed in hominibꝰ sic: in quibus adest volũtas ⁊ intellectus ⁊ ratio vnde si voluntas non ducit̃ a ratione que est propria homini: sed a sensualitate. dãnatur sensualitas in homine que in animalibus brutis nõ dãnatur: ⁊ sic bellum iniustum proueniens ex sensualitate in homine non dicit̃ prouenire ex iure naturali cum sensualitas sit 8 dãnata vt dictũ est. ¶ † Pro declaratione ergo huius argumenti

menti notandū est qꝺ bellū tripliciter cōmittitᷣ.aut pro defen sa:aut pro offensa:aut pro neutro istorū sed pro gloria vel im perio. Primo pōt dici tam de iure gentium ꝙ ciuili quā etiā de iure diuino diuersis respectibus. Nam aut consideramus inclinationem:⁊ illa est de iure naturali.quoniā ex principijs naturalibus ciuili enti naturali creatis insita naturalis incli natio ad exclusionem cuiuscunqꝫ repugnationis seu naturali dispositioni:⁊ ad defensionem sui vt patet in animalibus bru tia.ꝭ.si quadru.pau.feci.di.l.j.§.cum arietes.⁊ in rebus insen satis.nam passus resistit agenti ⁊ reagit in ipsum ad finem cō seruationis sui.hinc est qꝺ omne agens in agendo repatitᷣ ſm Aristotelem. Unde iura dicunt ꝙ defensio est de iure natura li.ꝭ.ad leg.aquil.l.iiij.in princi.⁊.l.scientiam.§.qui cum aliter. cum gl.que dicit defensam esse permissam a iure ciuili eo ipso ꝙ nō est prohibita quasi dicat permissa est per alia iura.patet etiam in.c.ius naturale.j.distin.vbi repulsio violētie ponitur inter ea que sunt de iure naturali. Item patet in clemē.pasto ralis.de re iudi. Aut nos consideramus rectitudinē dicti in stinctus que ꝓuenit a ratione ⁊ illa est de iure gentiū.cum ra tio sit cōmunis solis hominibus ⁊ non brutis.⁊ isto modo su mitur in.l.vt vim.ꝭ.eo.vt dicatᷣ de iure gentiū sumpta appel latione ab eo quod dignius est. Aut nos cōsideramus confir mationem ⁊ approbationem defensionis per respectū ad ani mam vt ex ea maculetᷣ.⁊ ista est de iure diuino vt patet in cle menti.si furiosus.de homicidio.vbi de iure canonico permit titur talis defensio nec incurritur aliqua irregularitas ex ho micidio in eo cōmisso.multo ergo minus cōtrahit peccatum cum facilius contrahatᷣ irregularitas:quia etiam ꝓpter cul pam vt ibi no. Si ergo permissa est de iure canonico similiter de iure diuino cum ius canonicū subalternet diuino ⁊ tendat ad eundem finem.videlicet in adoptione eterne beatitudinis ⁊ quod esset inhibitum de iure diuino non permitteretur de iure canonico. Ad hoc autē vt sit licitū dictum bellum requi ritᷣ autoritas superioris si adest vt.ꝭ.dixi.⁊ not.per Inno.de resti.spo.c.olim.secus si nō adest.l.si aliqui.§.est ⁊ alia.⁊ quod ibi not.⁊ quod vi aut clam. Simile videmus in seruitute que licet sit de iure gentiū.vno respectu quia ab ipso inuēta.tamē alio respectu dicitur de iure ciuili propter multa que statuta sunt in ea per ius ciuile.vt no.ꝭ.de his qui sunt sui vel alie.iur. l.j.in gl.super ver.iuris gentium. ¶ Ex his patet qualiter in telligitur glo.in.l.vt vim.ꝭ.eo.que dicit iure fori non celi per missam propulsationē iniurie. Nam inquātum dicit iure fori permissam dꝫ intelligi modo quo.ꝭ.dixi.scꝫ quo ad specifica tionē rectitudinis que fit iure fori.id est de iure positiuo siue ci uili sed primum est de iure naturali ⁊ gētium. Item quātum dicit non celi.nō bene dicit.vult enim quod de iure diuino nō sit permissa quod est falsum vt supra dixi.⁊ patet ex dicta cle men.si furiosus.de homi. Itē patet quia iure diuino licitum est defendere ꝓximū a morte.xxiij.q.iij.ipsa pietas.⁊.c.displi cet forte semetipsum cū dilectio proximi includat dilectionem sui. Et sicut charitas est in diligendo proximum ita in diligē do seipsum.C.de serui.⁊ aq̄.l.si p̄ses. Defensio ergo suijpsius tendit in charitatem igitur de iure diuino permissa cuius p̄ce pti finis est charitas.de peni.distin.ij.charitas est vt mihi vi detur. Et si dicatur quare ergo repulsio in iure nō numeratur inter ea que sunt de iure naturali sicut ⁊ matrimonium quod quātum ad cōsensum est de iure gentiū.⁊ bene numeratᷣ inter ea que sunt de iure gentiū ratione copule carnalis:facta deno minatione tanꝙ ab antiquiori iure.vt.l.j.de acquiren.re.do. dicta.l.j.§.ius naturale.ꝭ.eo.ibi quem matrimonium appel lamus. Respondeo in dicto.§.ius naturale:capitur matrimo nium prout est coniunctio maris ⁊ femine.non prout est con iunctio animorum vnde nō loquitur de initio ꝓprie loquen do quod fit solo consensu.l.nuptias.de regu.iur.vel dicēdum quod illud relatiuum quem facit impropriam relationem scꝫ non ad coniunctionem corporū de qua primo dixerat sed ani morum sicut ibi. Mulier damnauit que saluauit ſm Jacobū
9 hut.circa finem huius.l. ¶ † Circa secūdum de bello quod fit ad offensam illud nullo iure est licitum qꝛ nō ius sed nephas dicitur.vt.l.vt vim.ꝭ.eo. Aliquādo tamen permittitur a iure ex causa.C.vt liceat sine iu.vindi.l.j.vnde ⁊ valent statuta qꝺ bannitus potuit occidi. Item intellige ꝙ sit licitum respectu principaliter bellantis. Subditi vero qui de mandato supe rioris bellant etiam si sit iniustum respectu superioris non di cuntur iniuste bellare sed iuste:vt dicto.c.quid culpatᷣ.xxiij.
10 q.j.in fine. ¶ † Circa tertium bellum quod fit pro gloria ⁊ im perio non animo defendendi vel offendendi principaliter sed animo subiugandi quē casum doctores non considerant.dico quod tale bellum de iure naturali non est quoniam talis in stinctus non est apud animalia ratione carentia. Item nec de iure diuino inspecto principio iuxta illud neqꝫ sitis domi nantes.sed forma facti gregis ex animo vt habetᷣ prima Pe tri.v.xlv.distin.c.ex his.xciij.distin.dictum.xcv.distin.c.⁊ pa tet.in dicto.c.quid culpatᷣ ibi dum dicit libido dominandi sed dico quod est de iure gentiū ex naturali instinctu inherēte ho minibus peruenit q instinctus licet quo ad metū anime non sit probabilis quia non tendit ad illum finem.quo tamen ad mores gentium probabilis est vnde inquit Tullius in libro de officijs. Quod in maximis animis splendidissimisqꝫ inge nijs plerunqꝫ existunt honoris imperij potentie ⁊ glorie cupi ditates. Et licet ex parte principij circa bella non sint proba ta de iure diuino vt dixi ex parte tamē finis possunt approba ri.scilicet si post subiectionem sequitur iusta ⁊ recta domina tio prout patet in imperio Romano.qꝺ per vim ⁊ violētiam creuit ⁊ libidinem dominandi:⁊ tamen a deo postea probatū est.vt in euangelio. Reddite que sunt cesaris cesari:⁊ patet in c.solite.de maioritate ⁊ obedientia. Aliquando ex parte prin cipali tale bellum potest esse licitum de iure diuino si gereretᷣ per christianos cōtra infideles iuxta nota.per Inno.de voto c.super.sed tūc potius tendit in charitatem ꝙ ad gloriam.scꝫ vt reducant ad fidem. Ex quibus sequitur ista conclusio quod quilibet populus vel dominus liber.vel pro libero se gerens potest contra alium bellare de iure gentiū vt ipsum subijciat sue ditioni.de talibus bellis ꝓprie loqui potest.l.nostra ⁊ ces sat contrarium primo loco formatum. ¶ Capio secundū ver
11 bum dicitur hic distingue gentes ⁊c. † Oppo.extra glo.qꝺ di stinctio prouinciarum seu gentium non fuerit introducta de iure gentium:quia si hoc esset non posset distin.tollere vel cō fundere.vt patet in.l.pro.⁊ īstitu.eo.§.sed naturalia.cuius cō trarium est verum quia imperator tollit de duabus ꝓuincijs faciens vnā.in aut.vt iudi.sine quoquo suffra.§.illud tamen.⁊ de vna faciēs duas.ꝭ.de asses.l.si eadem.plene no.C.de metro po.lib.xj.l.vnica. Dicunt qdam nō sequitur imperator potest diuidere ⁊ vnire.ergo non sunt de iure gentiū. ¶ Respondeo hoc non placet quia vniēdo prouincias confunderet ex toto quando nō videtᷣ posse vt in cōtrarijs. Ideo dic melius ꝙ di stinctio ꝓuinciarū est quadruplex.quedā que fit per idioma ta penitus diuersa. vt Francia:Anglia:Alemania:Italia et ista fuit introducta de iure gentiū.⁊ ista sentit gl.hic exempli ficando ⁊ respectu huius distinctionis Italia nō dicitᷣ simpli citer prouincia sed prouinciarū domina.vt no.C.sine cēsu.vel reli.l.fi.⁊ istam distin.puto qꝺ imperator tollere nō posset nec cōfundere vt si vellet vnire Franciam cū Alemania:vel Ita lia ita quod ambe appellarentur vno nomine ⁊ in ista proce
12 dit contrariū. † Quedam enim est distinctio prouinciarū que fit per presidatus ⁊ ista emanauit de iure ciuili. Nam in vna de supradictis prouincijs poterāt esse plures presidatus qui ꝓ uincie dicuntᷣ.vt.ꝭ.de officio presidis.l.illicitas.§.qui vniuer sas.⁊.l.cōgruit.⁊ istas potest imperator tollere de duabus fa ciendo vnā vel ecōtra ita intelligo.ll.allegatas in contrariū: vnde posset imperator vnire Tusciam cū Lombardia qꝛ pu to quod ista esset distinctio presidatus.⁊ similiter papa posset vnire Marchiam cum Ducatu cum ipse sit princeps illarum
13 prouinciarum in temporalibus. † Quedam est distinctio pro uinciarū que fit per archiepiscopatus ⁊ ista fuit de iure cano. introducta de qua nil aliud nos. Quedaꝫ fuit per vsurpatio nem ⁊ cōsuetudinem vt sunt hodie ciuitates Tuscie non reco gnoscētes superiorem de facto.nam quelibet ciuitas cum suo territorio reputatur prouincia vna.vt no.in.l.fi.C.de prescri.
14 long.tempo.per glo.⁊ doc. † Quando autem istud verbū pro uincia profertur simpliciter de qua intelligatur dic distinguē dum esse.aut ꝓferatur a.l.ciuili vel canonica si a ciuili refert in qua materia proferatur. Si enim in materia tributorū vel censuum intelligam primo modo. Si autē in materia cogni tionis vel iudiciaria intelligenda secundo modo. Si vero a.l. cano.distingue similiter in qua materia proferatur iuxta qꝺ
15 vide quod no.in.c.coram.de elec. ¶ † Capio tertium verbum dicitur hic regna condita. Contra hoc exempla glo.⁊ docto.⁊ videtur quod superfluat hoc verbum.nam regna fuerunt cō dita per vim bellicam sed de bellis iam supra dixerat.ergo non expediebat repetere.timore huius facta est glos.hic que intelligit de regnis conditis per electionem regum quas gen tes sibi fecerunt.vel aliter dic quod differentia est inter bella ⁊ regna condita mediantibus bellis tanꝙ inter causam ⁊ cau satum.de primis dixerat in prin.de secundis pōt intelligi hic licet precedens solutio sit bona.patet ergo quod hic potest lo qui tam de regnis conditis per vim bellicam ꝙ ꝑ electiones.
16 † Primo fuerūt quatuor imperia seu monarchie scilicet oriē tale seu babylonicum qꝺ fuit in Nino. Item meridionale seu macedonicum quod fuit in Alexandro. Item septentrionale

seu africanū quod fuit in carthaginensibus. Item occidentale seu romanum qđ fuit in Cesare ⁊ Augusto. † Potest etiam intelligi de regnis conditis per electiones vt dixi. ⁊ sic est notādum quod populi liberi possunt sibi regem eligere.[a] Item de his qui pluribus se gerunt vt faciunt Veneti. Idem videt de his qui subsunt imperio negligente imperatore eos regere ⁊ gubernare. ¶ † Nam paria sunt non habere superiorem vel negligentem habere. j. qđ cuiuscū. vniuer. l. j. §. quibus. in fi. ⁊ sic ciuitas ⁊ castrum minus potentia ⁊ ab imperatore neglecta possunt se subijcere alteri ciuitati maiori ⁊ potētiori vt regantur ⁊ protegantur. nec committunt crimen imperij: sed ex necessitate q̄ legem nō habet ⁊ reddit actum probabilem. vt. j. de manu. testamento. l. qui potuerunt. ⁊ etiam faciunt. l. permittente iure gētium vt hic. ergo ⁊c. arg. de adul. l. gracchus.

17
18

[a] ¶ Populus liber pōt sibi regē eligere. adde tñ quod non poterit sibi eligere prelatum vt per Abb. ī. c. osius. de elec. Cur.

19 ¶ † Capio quartū verbum dicit hic dominia distincta. opp. in glo. duobus modis. primo qđ dominia non fuerūt inuenta de iure gentiū sed de iure diuino cū in illo dicat. non furtū facies. constat quod furtum non potest fieri nisi in re aliena. vt j. de fur. l. j. in fi. ⁊ sic erat dare dominiū. Itē3 probat per alias autoritates allegatas in glo. ⁊ sic dicat contra non verum qđ de iure diuino fuerit aliqđ proprium imo omnia erant cōmunia in. d. c. ius naturale. ibi dum dicit cōmunis omniū possessio. glo. dicit qđ illud debet intelligi. id est cōicanda tēpore necessitatis. ⁊ hoc patet vltra gl. in. c. sicut. xlvij. distin. Gl. respōdet ad hoc contrariū duob⁹ modis. prima solutio est: ⁊ ista est bona vt fateamur quod tempore quo fuit cōditū illud ius diuinū in quo sunt autoritates allegate in glo. ⁊ quo illa p̄cepta fuerunt data Moysi iam erat adinuentū dominium sc3 iure gentium qđ precesserat. non ergo ius diuinum introduxit dominium sed super introducto a iure gentiū disposuit. Ex quo patet quod ius gentium fuit anteq̄ dictū ius diuinū. ¶ Sed contra hoc opponit ⁊ ista oppositio fuit de mente glo. licet nō expresserit. imo ius diuinū fuit ante ius gentium. Nam ius diuinum capit pro naturali. vt no. insti. de obli. que ex delic. §. j. ⁊. s̄. eodē. l. j. §. ius naturale. in glo. j. Sed ius naturale fuit añ ius gentium vt patet hic in ordine tex. q2 primo loco positus. Glo. voluit hic contrariū formare ⁊ non soluit. Tu dic q̄ ius diuinum q̄tum ad propositū capitur duobus modis. primo p ipsa natura a deo creata. ⁊ istud ius naturale est insitū animantibus a natura sine aliqua constitutione scripta. ⁊ de isto iure diuino non fuit introductū dominiū. Scđo pro lege mosayca que fundata est super ratione naturali. ⁊ istud ius dicit positiuū. nec etiam isto iure fuit introductū dominiū. Restat ergo q̄ fuit introductū a iure gentiū qđ fuit mediū inter ista. ⁊ ita intelligit glo. † Scđo modo soluit glo. q̄ hic non dicit dominia fuisse inuenta de iure gentium. sed distincta. possumus ergo dicere q̄ fuerūt inuenta de iure naturali primeuo sed distinctio a iure gentiū. ⁊ si dicat que fuit ista distinctio. gl. dicit qđ fuit distinctio directi dñij ab vtili ⁊ sic fuit respectu ipsius dñij. ex qua gl. no. qđ dominiū vtile processit a iure gentiū. qđ est notandū de quo statim dicam. Alij vero tenentes eandem opi. q̄ dominiū fuerit inuētū de iure naturali distinctio vero de iure gentiū intelligunt istam distinctionem aliter. sc3 respectu personarum ⁊ qđ ista distinctio fuit quedam diuisio. Nam de iure diuino dominium fuit inuentū in cōmuni sed per ius gentiū fuit diuisum put sibi occupauit. vt hec pars sit mea: ⁊ illa tua. ⁊ hanc partem sic videt sequi Bal. dicens qđ tria sunt quorū vnū non est aliud sc3 inuētio dominij ⁊ ista fuit ab initio rationalis creature inspecto iure diuino seu naturali. Itē distinctio dominij de qua. s̄. ⁊ ista fuit de iure gentium vt hic. Item modi acqrēdi dominia ⁊ isti quidam fuerūt de iure gentium qdam de iure ciuili pro ista opi. induco tex. ī. d. c. ius naturale dum dicit cōmunis omnium possessio. Nam qđ cōe est meū est vt. l. serui elec. in fi. de lega. j. ⁊ qđ meū est in dñio meo est de auro ⁊ arg. lega. l. qntus mutius. §. argento. Si ergo de iure naturali cōis erat omniū possessio. ergo qlibet habebat partē dominij pro indiuiso ⁊ sic dñium fuit illo iure inuentū postea vero fuit diuisum per occupationem de iure gentiū: vt eadem distin. c. ius gentium. ibi dū dicit sed non occupatio p hoc quod legit in psalmo. Terrā autem dedit filijs hominū. Nam dare est dñium transferre. vt. l. vbi autem. in fi. de verbo. obli. ⁊ Cy. hic videt reprobare hanc opi. per rōnem ⁊ p leges. Nam si de iure naturali omnia erant cōia nō poterat cōmitti furtū q2 non cōmittit in re cōi sed in aliena. vt. j. p socio. l. merito. cuius 3rium est verū quia furtū est prohibitū de iure naturali. vt insti. de ob. ex delic. §. j. Certe ista ratio Cy. recte concludit cōtra eū. probat enim q̄ de iure naturali non solū erat dñium sed distinctio dñij: cū furtum non possit cōmitti nisi in delicto distin. Itē probat Cy. per. l. quasi exp̄ssam. j. de acq. re. do. l. in littore. vbi habet q̄ littora maris sunt hodie ī eo statu in quo erant de iure naturali vc3 q2 in nullius bonis sunt. sed occupanti cōcedunt sicut illa que celo terra mariq3 capiunt ⁊ text. q̄ dicit q̄ omnia erāt de iure naturali debet intelligi q̄tū ad vsus nō q̄tū ad dñium intelligit. l. qdam. in fi. j. de rerū diuisio. licet gl. ibi aliter loquat. ⁊ ita etiam dicit expresse Inno. in. c. qđ super de voto. vbi dicit qđ a principio in nullius bonis erant nisi dei: vel qđ per occupationē incepit dñium certe illa. l. qđ in littore bene ꝓbat opi. Cy. in reb⁹ immobilibus sed q̄tū ad res mobiles que de celo terra mariq3 capiunt verior est opinio precedens q̄ dñium in illis fuit inuentū de iure naturali. text. est exp̄ssus in. d. c. ius naturale. nam ibi dicit qđ de iure naturali fuit inuenta acqsitio eoꝝ que celo terra mariq3 capiunt. Hec autem acqsitio nil aliud est q̄ dñium. Itē ibi dicit qđ eodē iure introducta fuit deposite vel cōmodate rei restitutio. ⁊ sic presupponit q̄ cōmodans vel deponens esset dominus. ¶ Quid ergo dicendū est. breuiter reducendo ad concordiam dico sic. Aut loqmur de iure naturali prout sumitur a iurisconsulto in. l. j. §. ius natura. s̄. eo. vc3 qđ est cōe ⁊ illo iure non est inuentū cum ista peritia seu instinctus habēdi rem in dominio nō sit apud animalia bruta ⁊ isto iure dico fuisse inuentū dominiū in rebus que celo terra mariq3 capiunt. vt. d. §. ius naturale. ⁊ est tex. de hoc in. l. j. de acqui. re. do. In rebus autē immobilibus non fuit illo iure dñium sed cōis erat oīm possessio vt ibi dicit. postea vero per ius gentium secundariū incepit fieri occupatio sedium vt in. c. ius gentium. eadem distin. que occupatio idem est qđ distinctio de qua loquit. l. ista. ⁊ ita eam limito ⁊ intelligo q̄ ab alijs nec dictum inuestigatū est de quo miror: ⁊ sic reducuntur ad concordiam dicta iura. Bene ergo potest colligi hec conclusio qđ dominiū fuit inuētum de iure naturali capiendo ius naturale pro iure gētium primeuo. Nam licet in rebus immobilibus non fuerit inuentum illo iure sed de iure gentium secūdario tamen ad similitudinem illius introductum est vnde sicut dicimus in seruitute qđ fuit introducta a iure gentiū. vt. s̄. l. proxi. ⁊ ideo appellat simpliciter cōstitutio iurisgē. vt. j. de sta. ho. l. iij. ⁊ tñ q̄dam seruitus est que nō fuit introducta a iure gentiū sed a iure ciuili vt illa q̄ resultat ex eo qđ qui vendit se ad pretium participandum. vt. l. v. §. j. eo. ti. Sic in simili licet dominium in reb⁹ immobilibus non fuerit inuentū de iure gentiū secundario qđ proprie ius gentiū primeuo quod dicit naturale vere ⁊ ꝓprie sequit hec conclusio qđ inuentio dominij fuerit de iure naturali quod fuit ab initio rationalis creature. ¶ † S3 quero an predicta locū habent in dominio directo qđ in vtili dominio an fuit de iure gentium an de iure ciuili. glo. hic sentit vt dixi de iure gentiū. hoc tenet Pe. quia dominium vtile acqrit per locationem ad non modicū tempus. vt. l. j. §. qui in perpetuū. si ag. vec. vel emphy. pe. l. j. de superfi. sed locatio est cōtractus iuris gentium vt hic. ergo ⁊c. Ista ratio nihil valet: quia licet locatio sit contractus iuris gen. tamen a iure gentiū nō habet hanc vim vt ex ea aliqđ dominiū querat. vt. j. loca. l. non solet. sed a iure ciuili sibi tribuit quādo ad non modicū tempus fit ergo de iure ciuili videt predictus effectus vtilis dñij. argu. j. de pac. l. legitima. Alij dicūt qđ est de iure ciuili quia pro tali dominio prodita est actio a ptore. scilicet vtilis: vt. j. de rei vē. l. pretor. ⁊. l. superficiario. sed ius pretorium dicit ciuile. vt. j. e. l. ius autem ciuile. §. fi. cum. l. seq. Ista ratio nil valet. quia nō sequit actio competens pro ipō est de iure ciuili: ergo ⁊ ipsum est de iure ciuili. Nam ⁊ directa rei vendicatio est de iure ciuili sicut ⁊ omnes alie actiones in alia glo. vt ibi dicam. ⁊ tamē directum dominium pro quo competit est de iure gentiū vt hic Bal. tenens hanc opi. assignat aliam rationem dicēs qđ vtile dominium non venit ex principijs iuris gen. quia non ex contractu vel consensu habito super re vel super vsu rei: sed venit ex interpretatione iuris ciuilis ⁊ vocatur dominium improprie. Ista ratio videt bona sic declarando. nam omnes modi per quos querit dominiū vtile sunt inuenti de iure ciuili. nullus de iure gen. ergo nec iure gen. non fuit cognitum. Nam si cognitum fuisset aliquis modus fuisset inuētus per quē quereretur sicut inuenti fuerunt super dominio directo. hoc autē sic ostendo. Nam vtile dñium querit ex contractu emphyteotico qui est de iure ciuili vt no. hic in glo. fi. iuncta. l. j. C. de fundis patrimoniali. lib. xj. ¶ Item queritur ex contractu feudatario qui fuit de cōsuetudine inuētus dudum post ius ciuile. vnde cum a iure ciuili fuerit incognitus iste cōtractus vt not. de leg. l. de quibus. fortius a iure gen. Item querit ex locatione ad non modicum tēpus mediante dispositione pretoria q̄ dat ei vim hāc interpretatiuam. vt. j. si ag. veg. vel emphy. l. j. ⁊ dicta. l. pretor. ⁊. l. superficiario. ⁊ hic vult dicere quod ex interpretatis. quasi dicat contractus ille non est sufficiens nec aptus de se producere dñium directū sed pretor īterpretatus

20

21

ego teneo

ego teneo opinionē Pe. nō per suam rōnem sed per alias eui dentiores: & primo quia vltra modos & ɔtractus supradictos est alius cōtractus ex quo querit vtile dñium q̄ fuit cognitus a iure gentiū scʒ contractus superficiarius. Nam qd ex illo q̄ratur vtile dñium est clarū. vt. ff. de superfi. l. j. §. j. & §. qd autē. Quod autē fuerit cognitū de iure gentiū patet quia nō numerat inter cōtractus inuentos de iure ciuili hic in glo. in fi. Cōstat autem qd inter alios modos potest ille Actus hoc modo cōstitui q ego de licētia tua construā edificiū in solo tuo. quo casu tu eris dñs directus huius edificij rōne soli cui cedit edificium & ego ero vtilis & quia te in superiorem recognosco aliquid annuatim tibi soluo. & hoc pōt fieri tam in publico solo q̄ in priuato. ad hoc. ff. ne quid in loco publico. l. ij. §. si qs nomine. & no. in. l. j. §. j. de superfi. in gl. que incipit idest superficiem & hec peritia apud oēs gentes potuit esse: & est. ergo est de iure gētiū. Preterea vtile dñium est quedam vtilitas rei. nam interdum cū dño directo cōcurrit vtilitas: & tūc dicitur dñium plenū. Interdum ius dominij directi est apud vnū & vtilitas apud alterū modo supradicto: & tūc directū dr modus sed illa vtilitas dicit vtile ab ipsa vtilitate seu ab effectu: & sic equiparat vsui vel vsuifructui. vt est tex. expssus. l. j. §. qd aūt vsufructus. facit qd no. ff. de legi. l. de quibus. in glo. j. que equiparat vtile dñiū emphyteote vsuifructui. sed certū est qd vsus & vsusfructus & alie seruitutes reales fuerūt inuente de iure gentiū vt insti. de vsu & habi. §. fi. vbi tex. ergo & vtile dñium. Predicta vero respectu materie ipsius vtilis dñij q̄ fuit de iure gentium inuēta. Nomen vero potest dici qd fuit appositū de iure ciuili: quia talis vtilitas nō proprie dñium dici potest cū dominiū sit plenissima potestas disponēdi de re. vt not. ff. de acq. pos. l. si quis vi. §. differentia. per Bart. que non est apud vtile dñium: quia non pōt sine licentia directi dominij si est emphyteota vel feudatarius: & ideo iura antiqua ffoꝝ raro vel nūq̄ hoc vocabulo vsa sunt sed appellant dictā vtilitatē ius quoddam pro quo dant vtilem actionē. vt. d. §. qui in perpetuum. & alijs supra allegatis: vnde & qdam vltramontani dixerūt qd non erat reperire vtile dñium quia non erat nisi vnicū scʒ directum. Id autem qd nos appellamus vtile dicunt nō esse dominiū: sed vtilitatem seu ius vt patet in. d. §. qui in perpetuū. ibi dum dicit q̄uis non efficiant domini quos Bar. reprehendit in. d. §. differētia. & allegat aliquos tex. vbi appellat dominiū de iure codicil. Ego allego aliū quem ipse non allegat in aut. si vero dominus temporalis. C. de here. vbi facit mentionem de duobus dominis eiusdem rei insolidū. scʒ de superiore & inferiore: & cōstat quod hoc non potest esse eodē modo seu respectu vtilis. Concludimus ergo dñium vtile respectu materie fuisse de iure gentiū itroductum respectu vero nominis de iure ciuili. Modi vero per quos acquiritur quidā de iure ciuili. quidā de iure gentiū quidam mixti. quidam ex cōsuetudine itroducti sunt patet ex superioribus.

22 ¶ †Sed quero qd in quasi dominio.[a] Respondeo illud est de iure ciuili cū competat prescribēti tantū que prescriptio est de iure ciuili vt hic in glo. Est enim differētia inter vtile dominiū & quasi dñium cum primum possit haberi ex pluribus causis vt supra dixi. & etiam ex pscrip. postq̄ est completa & pro ipso competit vtilis rei vēdi. sed quasi dñium habet tantum qui prescribit anteq̄ prescrip. fiat quoquo cōpetit publiciana & secuta prescriptione consumit & cōuertitur in vtile dominium ad hoc. ff. de peti. heredi. l. cū non tantum. §. quasi pro emptore. & quod ibi not. quod habet in. c. abbate. de re iudi. & ff. de excep. rei iudi. l. & an eandem. §. actiones. per Bar. in. l. si mater. §. eandem. eodē tit.

23 ¶ †Item quero quid de seruitutibus pro quibus cōpetit cōfessoria. Respondeo sunt de iure gentiū. vt patet insti. de vsu & habi. §. fi. & ff. dixi hoc tam reales vel prediales q̄ personales vt vsufructus in quo dicitur vsufructuarius habere quoddā dominiū. vt. ff. si vsufru. & no. C. de vsufruc. in rubrica p Guili. de cu. Scd'o loco principaliter oppo. in gl. qd dominia fuerūt inuenta de iure ciuili cum querantur per arroga. & vsucapionem que sunt de iure ciuili. Solutio nō seqt vt in gl. & adde aliam meliorem q sunt modi inuenti de iure ciuili. ff. de acqrē. rerum domi. l. iu. Ex his patet quod. l. in rem. ff. de rei vē. cum simi. que dicit rei vendi. dati ei qui est dñs de iure ciuili debet intelligi non per respectum ad dominiū sed per respectum ad modū per quem acqsiuit.

24 ¶ †Sequitur aliud verbum in tex. agris termini positi. super hoc non est multū insistendum sed potest dici qd non fuerit actus iuentus a iure. pter aliud sed propter distinctionem dñiorum que fuit per positionē terminorū vel pter distinctionē gentiū vel regnorū vt sic terminēt iurisditiones & territoria quo casu notabiliores debēt esse q̄ cum fuerint ad distinctionē dñiorum. iuxta qd vide qd not. p Jo. an. ff. in. c. in literis. de proba. Est & alia differētia quia qñ veniunt ad terminationem dñiorum possunt prescribi. C. fini. regun. l. fi. sed qñ ad diuisionem prouinciarū seu iurisditionis an possit prescribi dic per Innocē. in. c. super eo. de parochia.

25 ¶ †Sequitur aliud verbū in tex. edificia collata qd intelligit scd'm glo. j. coniuncta ex qua coniunctione fit ciuitas castrum seu villa. Tria ergo includunt sub his verbis. scilʒ edificiorū constructio eoꝝ inuicē collatio seu coniunctio per ambitum & circuitū muroꝝ. Item nomen ex his resultans quia vocat ciuitas castrū vel villa que omnia fuerūt inuēta de iure gentiū. De primis duobus non est dubiū sed de vltimo dubiū est. nā eoipso qd ponimus esse ciuitatem vel castrū vel villam ponimus ipsam cōgregationem esse licitā. Sed cōtra quia omnis ɔgregatio est illicita nisi sit approbata per superiorē. ff. de col. illi per totum. sed si fuissent introducta a iure gen. non reprobarent a iure ciuili cum nō producat nisi bonū & licitū ad hoc ff. eo. l. pe. Sol. Jrium loquit in col. seu cōgregationibꝰ psonalibus q̄ fiunt sine aliqua constructione muroꝝ vnde quia pñt fieri ad cōspirationem ideo regulariter reprobant. l. autē ista loquit in congregationibus realibus q̄ fiunt cū cōstructione muroꝝ. & hanc distinctionē facit Inn. in. c. cū ab ecclesiarum. de offi. ordi.

26 per hoc dicit† Bar. ff. de colle. illici. l. fi. qd oīs congregatio ciuitatis castri vel ville eoipso qd facta est licita est & approbata a iure gen. absq̄ eo qd a superiori cōfirmetur per hanc. l. sed contra de eo qd no. Inno. in. d. c. cū ab ecclesiarum. dicit esse necessariam superioris autoritatem. Solu. quātum ad hoc vt sit congregatio licita nō est necessaria superioris autoritas. & ideo potest legari ei & heres institui. ff. de leg. j. l. si heres. §. vicis. l. ciuitatibus. qd nō esset si esset illicita. ff. de rebus dub. l. cum senatus. ¶ Sed quātum ad hoc vt dicat ciuitas & habeat priuilegia ciuitatis reqrit superioris autoritas: & ita loquit dictum Inno. sed cuius superioris autoritas requireret an pape vel imperatoris & videt pape quia non dicit ciuitas fm nostrū cōem vsum loquendi nisi habeat episcopū: hūc autem imperator non dat sed papa. & ita videt notari in. c. si ciuitas. de senten. excōmu. per Joā. an. lib. vj. in nouel. In contrarium quia & ciuitates dicebant etiam anteq̄ constituerent episcopi. Breuiter dico qd quātum ad priuilegium vt habeat episcopū sine dubio reqrit autoritas pape. & tunc pro ciuitate habebit q̄tum ad spiritualia: sed q̄tum ad dignitates tēporales dico q requiritur & sufficit autoritas imperatoris. puta vt habeat forum causarum maioꝝ seu mediarū. vt. l. si duas. §. decet. de excu. tu. in aut. de defensio. ciuita. per totū. & sic poterit esse vna ciuitas imperialis que tamen nō habebit episcopum: vt quia sibi nō fuit cōcessum vel quia fuit priuata epatu & hoc si constat q sit ciuitas imperialis: al's cū olim per singulas ciuitates fuerunt ipsi cōstituti. de offi. or. c. qm̄. in plerisq̄ nō presumam esse illam ciuitatem imperialem que non habet epatum.

27 †Nam in his q̄ memoriam hominum excedunt sufficit probatio per tales coniecturas.[b] iuxta ea que no. p Inno. in. c. veniens. de verbo. signifi. ¶ Et eodem modo si constaret aliquā non fuisse ciuitatē imperialem sed papa ponit ibi epm de nouo vt patet i archiepiscopatu Tholosano sub quo fecit septem episcopos in septeʒ castris illi subditis illum fecit archiepiscopatum cū primo esset episcopatus. Nam dico qd illa castra non habebuntur pro ciuitatibus q̄tum ad priuilegia lega. concessa per primum ciuitatibus regni Francie si nō interuenit regis consensus nec habebit forum causarū eo modo quo constitutiones regni dictarent esse apud ciuitates: & scd'm hoc intelligo que no. in. l. j. C. de metropoli. lib. xi. per Barto. ¶ Sed contra predicta iterum oppo. & videtur qd cōstructio ciuitatis castri vel ville etiam de se non sit licita sine autoritate superioris. vt. C. de fun. limi. l. quicūq̄ castrorum. & l. opus. de oper. publicis. & ibi no. Solu. ibi loquit quando talis constructio est ad emulationē alterius ciuitatis quod non est licitum. argu. ff. eodē. l. vt vim. in fine. ¶ Item ad id oppo. qd nō semper sit licita talis constructio qr si fieret in alieno solo sine volūtate domini vel in publico sine autoritate supioris tanq̄ illicite edificata posset destrui etiam ppria autoritate. ff. ne qd in loco publico. l. ij. §. si qs nemine. versi. tamen obstet. de le. iij. fideicōmissa. §. si quis illicite. & actio. l. aquilie. l. quemadmodum. §. j. in fine. quod vi aut clam. l. penul. §. si iannam. facit q plene no. per Bart. in. l. j. §. nuntiatio. de ope. noui nuntiatio. & per Innocē. de immu. eccle. c. j. de resti. spolia. c. pisanis. circa finem. Solu. fateor contrarium & dico quod ista lex loquitur de iure antiquo quo omnia erant vacantia & nondum occupata & populi erant liberi. vnde licebat in quocūq̄ loco occupato construere & imponere nomen ciuitati vel castro prout eis placebat. Hodie vero cum omnia sint occupata & populi sunt vni principi non potest procedere quod hic dicitur nisi tales edificantes saltem de facto superiorē non recognoscerēt & edi-

[a] ¶ Quasi dñiū est d' iure ciuili: et in quo differat ab vtili dñio Adde hic Bar. in. l. minor. §. j. j. de euic. & in rub. de publi. Fran. cur.

[b] ¶ Cōiecturas. In his que excedūt memoriam hoīm sufficit pbatio per coniecturas. adde ad Pau. hic domi. Alex. in. l. ij. i fi. ff. de vbo. sig. Et qñ sufficiat pbatio per coniecturas. adde Alex. in consi. l. col. iij. circa princi. in. j. volu. i ɔsi. xxiiij. col. ij. in fi. & cōsi. liij. col. j. al's. lv. in. ij. volu. & i ɔsi. col. peñ. circa fi. i. iij. vol. et ibi qñ sit lex ɔtenta certis coniecturis. Et eundem Alexā. in consi. xlv. & consi. xlvj. in. iiij. vol. Frā. cur.

ficarent in solo proprio.si autem recognoscunt superiorem talis constructio est illicita etiam in solo proprio sine licētia superioris:quia posset tendere ad emulationem eius vt in precedenti cōtrario.Similiter si construerent in alieno solo sine voluntate etiam si esset de se populus liber.similiter esset illicita ꝛ posset destrui per ipsum dominum vt in cōtrarijs.s.allegatis.ꝛ hoc siue sit dominus ratione dominij siue ratione iurisditionis sit:vt patet ex not.eleganter per Inno.in.c.j.de imu. eccle.¶ Itē adhuc oppo.contra predicta si populus liber edificaret in solo proprio nō solum non esset licita cōstructio sine licentia cuiuscunqꝫ sed etiam diceretur ciuitas nulla interueniente autoritate superioris cuius contrariū.s.dixi.hoc probatur prout no.in glo.in.l.vsufru.ciuitati.quibꝰ modis vsufruc.amit.in fi.glo.ꝛ quod no.per glo.ꝛ Bar.j.ad municipa.l. eius qui.§.celsus.Solu.ea que dixi supra procedunt quando populus liber in suo territorio vellet edificare vnam ciuitatē nouam puta populus florentinus in aliqua parte sui comitatus:nam licita erit cōstructio de iure gentiū vt hic.Sed quātum ad hoc vt sit ciuitas requireretur autoritas pape in spiritualibus vel imperatoris quātum ad priuilegia imperialia: sed quātum ad iura ipsius populi florentini nō requireretur alia autoritas ꝙ sua propria.si autem populus florentinus non cōstruxerit ciuitatem nouam sed ipsam ciuitatem Florentie transferret de loco in quo est ad alium locū sui comitatus. diceretur esse eadem ciuitas quātum ad omnia iura spiritualia ꝛ temporalia absqꝫ alicuius superioris licentia ꝛ ita intelliguntur supra allegata.Ex predictis ergo recolligendo scire debes ꝙ si aliqs populus simul coadunatus esset sine aliqua cōstructione murorum etiam si tot homines essent quot sunt Rome non esset vniuersitas approbata nec haberet iura vniuersitatis.vt notat Inno.in.c.cum ab ecclesiarum.de officio ordi.si autem vellent cōstruere locum vt esset ciuitas castrum vel villa an possint.distingue aut loqmur de tēpore antiquo quo populi erant liberi ꝛ omnia vacantia ꝛ poterant pro libito voluntatis vti hac.l.Aut vero loquimur de tempore moderno quo territoria sunt occupata:ꝛ populi subsunt principi:ꝛ tūc distingue aut loquimur de populo qui non recognoscit superiorē aut de alteri subiecto.primo casu distingue tres casus aut ille populus vult trāsferre ciuitatem suam de vno loco ad alium sui territorij:ꝛ erit eadē ciuitas nec requiretur alia autoritas superioris.vt notat in.l.si vsufructus ciuitati. ꝛ.l.eius qui.§.celsus.ad municipa.Aut vult construere nouā ciuitatē remanente prima in suo territorio:ꝛ potest.ꝛ licita est cōstructio de iuregentiū.vt hic.tamen ad hoc vt sit ciuitas requireretur superioris autoritas.vt.s.dixi.Aut vult cōstruere in alieno territorio ratione dominij vel iurisditionis: ꝛ tunc etiam ipsa constructio non est licita sine illius domini voluntate qui potest demoliri autoritate ꝑpria vt dixi.si autem interueniat eius voluntas valet constructio:ꝛ cedit solo ꝛ iurisditioni illius dominij iuxta nota.in Spe.in tit.de reli.domi. in versi.quid si petatur ciuitas.Quantum vero ad hoc vt dicatur ciuitas requireretur autoritas principis vt supra dixi. ¶ Secundo casu principali quādo non est populus subditus tunc etiam in territorio proprio non potest construere sine superioris autoritate ne tendat ad illius emulationem.vt supra dixi.vbicūqꝫ autem dixi posse de nouo fieri sibi potest etiā vetus ciuitas augeri.vt no.per Bar.in.l.vrbis appel.de verbo. signi.vbicunqꝫ autē dixi de nouo non posse fieri ibi nec vetus edificium incastellari.vt.d.l.quicūqꝫ castrorum.de fun.limi.ꝛ

28 ibi not.Inno.in.d.c.pisanis.de restit.spolia.¶ †Sequitur in text.cōmercium opp.hoc verbum est generale ꝛ comprehēdit omnes vt cum dicimus istius rei non est cōmercium significamus super ea non posse cōtrahi.vt.l.si in lege.§.j.de cōtrahen. emp.sed iuriscōsultus specificat cōtractus iuris gentiū.vt statim sequit.ergo istud vocabulum generale non cadebat tanꝙ superfluum.Timore huius dicit qō hoc vocabulum restringitur ad permutationem tantū.Tu dic non esse incōueniens vt post expressionē generis sequat enumeratio specierū:exempli gratia.vt.j.de supelle.leg.l.legata supellectili.sic vt ecōtra

29 j.ad leg.aqui.l.si seruus seruum.§.inquit lex.in fi.¶ †Sequit in tex.emptiones ꝛ vēditiones ꝛc.oppo.qō isti contractus nō sint iuris gentiū.quia sunt facti.vt.l.cōsilio.§.fi.de cura.furio. ergo non iuris.j.de statu homi.l.idem erit.in fi.Gl.hic respōdit qō sunt facti ꝛ iuris sicut hereditas.Allij dicūt materia est facti:sed forma ꝛ solēnitas est iuris:hoc non placet quia isti cōtractus non habent formam vel solēnitatem cū solo consensu contrahantur ꝛ inter absentes.Allij dicunt qō ipsum contrahere est facti prout est in fieri sed ipse cōtractus prout est in facto esse est iuris.Ego dico quod istud contrarium non meruit signari quia verum est quod isti cōtractus sunt facti prout respicimus actum contrahendi cum sit:istud fuit inuentū a iure gentium.id est instinctu ꝛ consuetudine gentiū.ꝛ non ob.contrarium de.l.idem erit.istam ea que sunt facti nō sunt iuris scꝫ positiui vt ibi:sed gentium possunt dici cū illud possit capi ꝑ vsu gentiū qui facti est.vt no.institu.eo.§.ius autem gentiū.in tex.ꝛ glo.qui vsus ꝛ cōsuetudo facti est.vt in.c.j.de cōsti.li.vj. Sed oppo.ad idem emptio:ꝛ venditio:locatio ꝛ cōductio nō sunt sine pretio.vt.l.j.j.loca.sed nūmi non fuerunt cogniti de iure gentiū sed ciuili:quia debent cudi cum autoritate principis vt patet.j.de contrahen.emp.l.j.ergo non sunt iuris gen. argu.l.proxi.ibi dum dicit cum seruitus esset incognita.Sol. debemus credere qō etiam de iure gentiū ante ius ciuile fuerit cognitus vsus pecunie per hāc.l.nō tamē de iure primeuo sed postꝙ gentes creuerunt qō talis pecunia cudebatur iussu regum.post imperium vero Romanū iussum est qō cudatur autoritate principis ꝛ ita intelligo dictā.l.j.de cōtrahen.emp. ¶ Tertio oppo.qō imo cōtractus fuerint inuenti de iure naturali.vt in.c.ius naturale.distin.j.vbi dicit qō depositū ꝛ cōmodatum fuit de iure naturali.Solu.ego intelligo illum tex. id est de iure gētium.primeuo.qō dicitur naturale.vt insti.de rerum diui.§.singulorū.non autē potest intelligi de naturali ꝛ sumitur.s.eo.l.ius naturale.quia depositū ꝛ cōmodatū non cadit in brutis.Emptio vero ꝛ vēditio:locatio ꝛ cōductio fuerunt de iure gentium secūdario:quia requirunt nūmum qui ab initio nō fuit inuentus ꝛ ita intelligo que vt plurimum po

30 nit illa que de iure gentium secūdario fuerunt.† Sed contra oppo.cōtra hoc ꝙ imo cōtractus fiunt de iure naturali prout est cōe oībus animantibus vt patet in matrimonio qō est contractus qui cōsensu cōtrahit.vt.l.nuptias.de regu.iur.ꝛ tū est de illo iure naturali.vt.d.l.ius naturale.Sol.ibi sumitur matrimoniū improprie pro coiunctione maris ꝛ femine sed ꝑut est cōiunctio aīorum dico qō est de iure gen.sicut ceteri ꝯtus qui consensu ꝯhunt.vñ dixit hic Jac.bu.circa fi.ꝙ illud relatiuū quā positū i.§.ius naturale.facit simplicē relationē.vult ergo dicere qō nō refert ad coniunctionem maris ꝛ femine de qua prius dixerat quia illa nō est matrimonium:sed refert ad coniunctionem animorū que fit ad finē coniunctionis corporalis sic ibi.Mulier dānauit que saluauit:vel dic qō facit ꝑpriam subaudiendo hoc modo.quā coiunctionē.s.maris ꝛ femine appellamus matrimoniū.l.interueniente consensu con

31 ingali.¶ †Sed circa ista quero quid in cōtractu dotis dic qō est de iure gentium.vt.l.eas.s.de capi.di.Item qd de ꝯtibus innominatis.¶ Rñdeo idē vt patet in.l.ius gentiū.post prin. j.de pac.Itē quid de successione hereditaria videt de iure naturali.vt.d.c.ius naturale.dist.j.sed ibi loquit de successione facti.sed successio iuris que fit iure hereditario per quā quis rep̄sentat personā defuncti ꝛ succedit in vniuersum ius eius. vt.l.hereditas.de verbo.sig.dic qō illa fuit inuenta de iure ciuili.vt in.l.obuenire.de verbo.signifi.¶ Quero quid de quasi ꝯtibus.Rñ.de iure gentiū.vt gerere negotia aliena:soluere indebitū ꝛ similia.nam iste istinctus penes omnes gentes est.

32 ¶ †Sequit in tex.ꝛ institute obligationes:super hoc verbo satis est insistendum ꝛ est vna glo.quā recito per quatuor oppo. Primo oppo.ꝙ sint de iure ciuili.vt.l.ij.§.deinde.ꝛ.§.oium. j.titu.j.sol.ibi loquit de actionibus ſm gl.hic de obligationibus:ꝛ sic tenet gl.ꝙ actiones fuerunt inuente a iure ciuili pro hoc allegatur tex.insti.de acti.§.quidē.ꝛ.§.alio.ver.quippe.ꝛ j.cōmo.l.in cōmodato.§.sicut.Itē allegant rōnes.nam actio nō nascitur ex sola naturali obligatione sed ex naturali tanꝙ matre ꝛ ciuili tanꝙ patre:sed ciuilis obligatio fuit itroducta a iure ciuili ꝛ nō prius.ergo ꝛ actio.Itē actio est ius persequēdi in iudicio ꝛc.vt insti.de actio.in prin.ergo non fuit introducta anteꝙ iudicium:sed iudicia fuerūt introducta de iure ciuili.quod patet quia ꝛ magistratus coram quibus exercetur fuerunt de illo iure.vt.j.ti.j.l.ij.§.post originem.Item in contrarium qō actiones fuerunt inuente de iure gentiū.allegat text. j.de cōdi.inde.l.indebiti.in prin.vbi dicit qō ꝯdictio indebiti est naturalis.Itē.j.l.amotarū rerū.ꝛ mandati que iuris ciuilis sunt.Item allegantur rationes:quia cum oriantur ex naturali ꝛ ciuili obligatione debēt denominari a naturali tanꝙ ab antiquiori ꝛ digniori.j.de acqui.rerū domi.l.j.ꝛ.l.in finalibus.finium regun.Item quia si nō fuissent de iure gentiū introducte:tunc cōuentiones iuris gentiū de qbus hic fuissent inutiles:quod non est dicēdum.Item id quod est causa cause est causa causati.vt.s.l.proxi.sed ius gentiū est causa naturalis obligationis vt hic ergo ꝛ actionis que causat ab ea.ꝛ hāc partem tenuit Pe.ꝛ Jaco.de raue.quod actiones fuerūt inuente de iure gen.sed formule de iure ciuili que hodie sublate sunt.vt.l.j.de formu.Cy.dicit quod prima opp.cōmuniter tenetur:tamen qui tenent secūdam non proijciunt lapides.ego

dico qō

dico quod secunda non potest sustineri qđ probatur vltra pre-
dicta. nã si actio esset de iure gen. resideret in sola naturali obli
gatione ex quo sequeretur quod cum per pactum de non petẽ
do tollatur naturalis obligatio. vt. l. stichum. §. naturalis. de
solutio. tolleretur etiam actio que non posset remanere in ab-
stracto nullo remanente fundamento qđ est falsum: imo actio
remanet. vt insti. de excep. §. preterea. Ex quo sequeretur aliud
quod facto postea pacto de petendo non subueniretur credito
ri remedio replicationis: q2 replicatio est inuenta ad coadiu-
uandum actionem: ⁊ vbi non est actio ibi non est replicatio. vt
C. de transac. l. sub pretextu. la prima. vnde si primum pactum
substulit acti. secundum vero eam non resuscitat. vt. l. si vnus.
§. si pactus. ff. de pactis. nec nouam parit cum sit nudum. vt. l. iu
risgen. §. quinimo. de pact. ⁊ sic non esset dare aliquam actionẽ
que iuuaretur remedio replicationis. sed tex. in. l. si vnus. §. pa
ctus ne. dicit contrarium quod competit replicatio ex secundo
pacto: ergo actor actionem habet non ex secundo pacto: q2 nu-
dum. ergo remansit sibi ex primo vestito. elisa tamen per exce-
ptionem que exceptio eliditur per replica. Sequitur ergo
quod per pactum de non petendo non fuit sublata actio: licet
fuerit sublata naturalis obligatio: ergo actio non residebat in
sola naturali sed in ciuili que non fuit sublata. ergo de primo
ad vltimum sequitur quod actio sit de iure ciuili. ⁊ ad hanc nõ
est dare responsum. ad. ll. in contrarium allegatas respõdetur:
vt ibi exponitur tex. per gloss. saluo quod ad. l. si tibi mandaue
ro. §. is cuius. ff. manda. ad quam respondeo ſm Iaco. but. qđ
ibi non loquitur in deportato cum tex. non faciant mentioem.
vnde potest intelligi de alio cuius bona sunt confiscata: nõ ta-
men perdiderat ciuitatem romanam. ⁊ sic erat capax eorum q̃
sunt iuris ciuilis. ⁊ hoc magis placet quia eodem modo posset
dici de quibuscunq3 ciuilibus acquisitionibus quod posset ca
dere in deportato ad vtilitatẽ fisci quod est falsum ſm omnes.
Item non ob. quod conuentiones iuris gen. inutiles fuissent.
nam non est verum: imo erant vtiles alio remedio q̃ꝫ actoris.
scilicet manus regie. vt. l. ij. in prin. ff. tit. j. Sed quia hoc minus
vtile vel expediens visum est: ideo de iure ciuili fuerunt inuẽ-
te actiones ⁊ magistratus coram quibus expedirer. Item non
ob. ꝙ ius gen. fuit naturalis obligationis causa ex qua causa-
tur actio non fateor quod per hoc potest dici fuisse causa actio
nis non producendo eam ⁊ sic non causa efficiẽs sed immedia-
ta. sed propter quam fuerũt producte actiones de iure ciuili ex
causa remota non efficiens: sed occasionalis. ¶ Secundo prin
cipaliter oppo. in ea. glo. qđ obligationes non sunt de iure gẽ.
nam aut loquimur de ciuilibus: ⁊ ille fuerũt de iure ciuili: aut
loquimur de naturalibus: ⁊ ille de iure naturali. Solu. loqui-
mur de naturalibus que fuerunt a iure gen. producte quod est
ius naturale. vt insti. de rerum diui. §. singulorum. et hoc dicit
33 tex. in. l. non amplius. §. hoc nõ debet. de reg. iur. ¶ † Sed tũc
oppo. tertio loco. nam intelligẽdo dicto modo non videtur sta
re posse. quia si obligatio naturalis dicitur illa q̃ producta est
a iuregen. nõ posset cadere in seruo cuius status annihilatus
est de iure gen. s. l. proxima. ⁊. l. quod attinet. de regu. iur. cuius
tamen contrarium est verum: quia seruus naturaliter obliga-
tur et dominum sibi obligat. vt. l. si qđ. ff. de condi. indebi. ergo
dicetur qđ naturalis obligatio fuerit itroducta a iure natura-
li prout distiuguitur a iure gen. quo iure fuit introducta liber-
tas. vt. s. l. pxi. ⁊ sic naturatis obligatio cadit in eo attẽto illo
iure. Glo. hic respondet qđ imo de iure gen. non fuit annihila-
tus status seruorũ: sed de iure ciuili. ⁊ ita loquitur. l. qđ attinet
hoc nõ placet. nam ista duo sunt contraria libertas ⁊ seruitus
vt. s. l. proxi. Si ergo libertas est status ergo seruitus est anni-
hilatio status cũ sit annihilatio libertatis. Item patet expresse
de varijs ⁊ extraor. cog. l. cognitionũ. §. minuunt. ⁊. §. fi. vbi di-
citur ꝙ infamia est diminutio status. sed seruitus est consum-
ptio ergo annihilatio. Cũ igitur ius gen. introduxit seruitutẽ
ergo statum seruorũ annihilauit. Do. Bar. in. l. si id qđ. de con
di. inde. dicit aliter: vz de iure gen. primeuo qđ fuit eoipso qđ
gẽtes esse ceperunt non fuit inuenta seruitus sed oẽs erant li-
beri. Fuit autẽ inuenta de iure gen. secũdario. ⁊ hoc ego fateor
de plano. vt patet in. c. ius naturale. j. dist. ꝙ recte loquimur de
iure gen. primeuo. Item dicit qđ obligatio naturalis que pro
obseruantia fidei fuit introducta de illo iure gen. primeuo qđ
dicitur naturale. ⁊ hoc etiam placet. vt patet ex dicto. c. ius na-
turale: vbi dicitur quod illo iure fuit deposita vel commodata
rei restitutio. Item per. l. j. in prin. de pac. dum dicit naturalis
est. Ex his infert Bart. quod illo iure attento status seruorum
non est annihilatus. ex hoc infert secundo quod ea que fuerũt
inducta de illo iure cadũt in seruo vt naturalis obligatio. Ter
tio dicit qđ ea que fuerunt inducta de iure gen. secũdario vt do
minia non cadunt in seruo: q2 illo iure status eorum annihila-
tus est. ⁊ ita dicit se semper dixisse in materia. Certe verba ista
licet videanť pulchra ⁊ demulcere aures tamen nõ videnť ha-
bere saporem: qđ ostendo sic. Nam licet de iuregen. primeuo nõ
esset inuenta seruitus. ⁊ sic nõ erat tunc annihilatus status ali-
cuius ꝓpter seruitutem tamen ex quo fuit inuenta ex iuregen.
secũdario illud primum ius cessit secũdo q2 processerũt a pari
potentia cause. vnde si hodie est reperire vnum seruum nõ ha
bemus cõsiderare aliquẽ statum respectu illius iuris primeui
cũ ius secũdariũ in hoc correxit primeuũ taliter qđ nulla ima-
go remansit. C. de lati. liber. tol. post prin. preterea aut dicimus
ꝙ naturalis obligatio in seruo fundeť in statu libertatis quẽ
habet attento iuregen. primeuo tanq̃ꝫ nõ sublato per secunda
rium. ⁊ hoc est falsum q2 imo sublatum est q2 cum ista sint con-
traria non possunt stare in eodem subiecto. Item q2 iusgentiũ
secundarium potuit tollere libertatem inductã a iuregen. pri-
meuo cum sit paris potentie. Aut dicimus qđ fundeť in statu
libertatis: nõ tanq̃ꝫ existente in seruo vel tanq̃ꝫ non sublato sed
perinde ac si sublatus nõ esset attento primeuo iuregen. seu na
turali ⁊ tunc eodem modo posset dici de obligatione ciuili seu
act. ⁊ de quibuscũq3 que essent de iure ciuili que caderent in eo
illo respectu. qđ tamẽ est falsum. Aut dicimus ꝙ dicta obliga
tio naturalis fundeť in seruo tanq̃ꝫ seruo ⁊ hoc est falsum: quia
prout seruus est nihil est ⁊ sic nõ haberet fundamentũ obliga.
ergo non posset subsistere. ff. quod vi aut clam. l. nam origo. de
excep. de rei iudi. l. egi. Preterea dñium: vt. s. dixi. fuit inuen-
tum de primeuo iuregen. ⁊ tamẽ nõ cadit in seruum ſm eundẽ
Bar. tamen Pe. de bella pertica dixit qđ iusgen. non annihi-
lauit statum seruorũ in totum quin possit obligari. nec decla-
rat aliter. Ego teneo hanc opi. ⁊ declaro sic. Seruitus fuit or-
dinata quo ad quid in fauorem seruorum ne occiderentur sed
seruarenť: vt. ff. de statu homi. l. iiij. Item quo ad quid in fauo-
rem dominorũ vt quicquid acquirerent: dominis acquirerẽt.
Dico ergo qđ in his que nõ concernunt vitam non est annihi-
latus status eorum cum iusgen. voluit eis vitam seruari: ideo
possunt eis alimenta relinqui: vt. l. seruos. de ali. ⁊ ci. lega. In
his ergo que concernunt acquisitionem status eorum annihi-
latus est quo ad se si est tale quid quod possit acquiri dño: quia
non sibi acquiritur sed dño: vt. ff. de his qui sunt sui vel ali. iur.
l. j. vel alteri habenti in eo vsumfru. ff. de vsufru. l. sed et si quis.
cũ multis alijs simi. Si vero est tale quid qđ nõ possit acquiri
dño: tunc residet apud seruũ nec in illo est annihilatus status
eius vt in naturali obligatione qua dñs teneť sibi q̃ nõ potest
acquiri eidem dño ne sibijpsi sit obligatus: vt. ff. de condi. inde.
l. frater a fratre. §. quesitum. ideo videmus qđ legatum factum
seruo deportati vt ex persona ipsius serui: q2 nõ potest acquiri
ipsi deportato cũ sit capax: vnde residet in persona ipsius serui
quantum ad substantiam: sed per fiscum sibi aufertur propter
spem quam habet in ipso seruo post mortem deportati: vt. l. si
deportati seruo. de lega. iij. Aut loquimur in his que concer-
nunt odium serui vt qđ obligetur naturaliter. ⁊ similiter non
est annihilatus status eius cum seruitus non fuerit introdu-
cta in eius fauorem nisi propter vitam: vnde non debet opera-
ri fauorem alijs ne sit melioris conditionis q̃ꝫ liber homo: ex
quibus infertur ꝙ in his in quibus dixi annihilari statũ eius
annihilatur libertas ⁊ verum est dicere ꝙ se non cõpatiuntur
in alijs vero secus. De iure vero ciuili: et quo ad effectus per
ipsum productos ex toto videtur eius status annihilatus: vt
dicta. l. qđ attinet. de reg. iuris. ¶ Remaneamus ergo in con-
clusione glo. quod obligatio naturalis de qua loquitur ista lex
est illa que fuit introducta de iuregentium: circa quod quero
exempla glo. ex qua materia introduxit iusgen. naturalẽ obli-
gationem. Respondeo ex multiplici. scilicet ex consensu ⁊ tunc
ex equitate illa vt fides seruetur. Item ex illa equitate vt maio
ribus pareamus. s. eo. l. veluti. ⁊ ex ista oritur obligatio natu-
ralis ex sententia. Item ex illa ne quis fiat locuples cum alie-
na iactura: vt. ff. de condi. inde. l. nam natura. ⁊ generaliter vbi-
cunq3 adest aliqua equitas iurisgen. que suadet aliquem tene-
34 ri ibi potest dici inesse naturalem obligationem. ¶ † Ex his
soluitur. q. qua quæriť an obligatio ex maleficio sit de iuregen
tium. ⁊ glo. institu. eo. §. ius autem gentiũ. tenet qđ de iure ciui
li. Tu dic contra: quia equitas naturalis ⁊ iusgen. suadet deli-
cta puniri: vt. l. a reo. §. quod vulgo. de fideiusso. ⁊. l. bona fides.
ff. depo. vnde sunt ꝓhibita de iure naturali: vt instiť. de oblig.
35 §. j. ergo ⁊c. ¶ † Sed quero quid de obligationib9 ex quasi ma
leficio. gloss. institu. eo. tenet qđ de iure ciuili qđ quidam tenent
dicentes ꝙ cum oriať ex facto alieno equitas iurisgen. non di
ctat eum teneri: sed solum rigor iuris ciuilis: ideo non dicetur
obligatio naturalis: sed ciuilis. Tu dic contra q2 saltem obli-
gat eum equitas iuris gen. que est vt legibus superiorum pa-
reamus. vt. s. eo. l. veluti. sicut videmus in sententia que parit

naturalem obligationem ex illa equitate. vt no. per Bar. in di-
36 cta. l. iul. j. de condi. inde. ¶ †Quarto ⁊ vltimo oppo. principa
liter ⁊ videtur quo obligatio naturalis non fuerit introducta
de iure gen. sed naturali qd̃ est commune omnibus animanti-
bus. nã ex illo iure procedit instinctus: vt benefacientibus be-
nefaciamus qui est ⁊ in animalibus de quo. j. de peti. here. l. qd̃
et si lege. §. cõsuluit. qui mot⁹ obligat naturaliter: vt ibi in text.
Sol. fateor quod duplex est naturalis obligatio. vna que ori-
tur de iure gen. ⁊ eius equitate. de qua supra dictum est. et illa
habet multos effectus quia coniuncta cum ciuili parit acti. vt
j. de procura. l. licet. §. ea obligatio. Item inducit compensatio
nem. l. etiam de compen. Item impedit repe. soluti. per errorẽ
iuris. C. de iuris ⁊ facti igno. l. cum quis. et ista contrahitur
ad aliquid certum in specie vel in suo genere. Item oritur ex
cõsensu. l. ex aliena equitate iuris gen. vt supra dixi. Et est alia
obligatio naturalis que oritur ex naturali ratiõe que est vt be
nefacienti benefaciamus. ⁊ ista nõ contrahitur ad aliquid cer
tum in specie vel in suo genere regulariter sed stat in genere ge
neralissimo. Non enim obligatur quis ad remunerandum be
nefactorem plus in vno q̃ in alio. vnde si tibi seruiui de pecu-
nia potes mihi seruire de verbis vel ecõtra: ⁊ vocatur hec obli
gatio ad antidora: ⁊ consistit in puris mentibus laicorum ſm
Iaco. but. quod intelligo sic. nam ille qui recipit seruitium vel
beneficium si discretionẽ naturalem habet mouetur ad remu
nerandum ne reputetur ingratus non ergo oritur ista obliga
tio ex aliquo precepto coartante sed ex quadam discretione vel
instinctu. ⁊ ista obligatio parui est effectus ſm glos. dicit enim
quod non impedit semper so. repetitionem. q. d. aliquando im
pedit: aliquando non sed glo. in. d. §. consuluit. aliter loquitur.
Item quod impediat videtur text. in. l. si restitutio. §. j. de fide-
ius. ¶ Breuiter in hoc ar. distingue tres casus recolligẽdo oĩa.
nam aut soluens sciebat se efficaciter non teneri nec posse com
pelli. ⁊ tunc sine dubio non repetit non propter obligationem
sed propter scientiam quia videtur donare. Nam ⁊ si nullo mo
do esset debitum non posset repeti. vt. l. cuius per errorem. de
reg. iur. de condi. indebi. l. j. aut errabat in facto: quia credebat
se teneri efficaciter ratione alicuius promissionis facte forte ꝑ
suum procuratorem dederat in hoc mandatum cum non esset
facta. ⁊ sic iustus error quia in facto alieno ⁊ tunc sine dubio re
petit. nam etiam si subsisteret obligatio naturalis iure gen. que
est efficacior posset repeti solutum per talem errorem. vt. d. l. cũ
quis. aut errabat in iure vel in facto proprio: ⁊ sic erat iniustus
error. ⁊ tunc dic aut soluit illud idem qd̃ recipit ⁊ tũc non repe-
tit: quia in eadem re presumitur animus redonandi. ⁊ hoc ope
ratur illa obligatio. vt. l. si vero non remunerandi. §. papi. man
da. aut soluitur non idem sed tantũdem. ⁊ tunc dico. vt. d. l. si te
stamento. §. j. de fideius. aut soluitur aliud penitus diuersum ⁊
tunc impeditur repetitio: vt in hac glo. Fallit in liberto soluẽ-
te patrono operas officiales. vt. j. de condi. indebi. l. si non sor-
tẽ. §. libertus. de cõdi. indebi. in prin. ratio est quia ex beneficio
a patrono recepto contrahitur dicta obligatio ad dictas ope-
ras in specie quod regulariter non est in alijs beneficijs ⁊ bene
factoribus. secus si solueret operas fabriles quia ad illas non
cõtrahitur obligatio. vt. d. l. si non. §. libertus. ver. sed operas.
Ratio est quia cum fabriles respiciãt commodum pecuniariũ
non habent eandem proportionem ⁊ similitudinem cum bene
ficio recepto a patrono quod est personale seu circa personam
liberti sicut opere personales que respiciunt similiter perso-
nam: sic ergo in effectu tunc impedit repe. quando soluitur il-
37 lud idem vel tantũdem vel simile. ¶ †Ex quo potest dici quod
si aliquis aduocatus patronatus est in causa alterius aduoca
ti gratis deinde alter aduocatus patrocinetur in sua non po-
test petere hic secundus sibi satisfieri de patrocinio sed fit com-
pensatio hincinde ex dicta obligatione quia solutum fuit tan-
tũdem vel simile: ⁊ hec vera quãdo talis obligatio per ius po-
sitiuum non reducitur ad prestandum necessitatem. tunc enim
nullo modo repeteretur quia solueretur debitum: vt patet in
operibus obsequialibus ad quas libertus tenetur patrono et
iudicis officio potest cogi. l. j. §. cũ patronus. de offi. prefec. vrb.
38 ¶ †Sequitur vltimum verbum in tex. excep. quibusdam pau
cis que a iure gen. introducta sunt. quero que sint ille ⁊ quot.
glo. respondet qd̃ sunt quatuor qd̃ dicvt in ea. ¶ Contra istam
glo. oppo. fortiter ista exceptio de qua in tex. venit ad illud ver
bum obligationem qd̃ immediate precedit. ergo debet intelli-
gi de obligatiõibus quia exceptio debet esse de his de quibus
loquitur regula. vt not. j. de legi. l. in his. ⁊ de regu. iur. l. j. et sic
videtur text. velle quod obligationes regulariter sunt de iure
gen. except. quibusdã obligationib⁹ que sunt de iure ciuili: sed
glo. non exemplificat de obligationibus istarum except. sed de
cõtractibus: ergo male loquit. Sol. potest sustineri hoc modo
qd̃ obliga. cõtractuum regulariter sunt institute a iure gentiũ.
fallit in quibusdam que sunt institute a iure ciuili: et ille sunt
iste que oriunt ex contractibus inuentis a iure ciuili: qui sunt
quatuor: vt in glo. sed ista solu. nõ videtur bona. nam etiam ex
cõtractibus iurisgen. oriuntur obligationes ciuiles: aut ergo
dices qd̃ regula que colligitur ex ver. obligationes intelligat
de naturalibus obligationibus. ⁊ exceptio que sequitur intel-
ligatur de ciuilibus: ⁊ tunc nõ erit bona q: non erit de conten-
tis sub regula aut intelligis regulam in obligationibus ciui-
libus ⁊ illa erit falsa: q: ille non fuerunt introducte a iuregen.
sed a iure ciuili. Timore huius quidam vt Pe. ⁊ Iaco. de are.
qd̃ etiam videtur sequi Iaco. bu. dicunt qd̃ regulariter vna est
tantũ obligatio. scz naturalis que interdũ approbatur a iure
ciuili ⁊ tunc etiã dicitur ciuilis approbatio ⁊ ista oritur ex con
tractibus iurisgen. sed aliquãdo reperitur obligatio ciuilis. s.
in quatuor cõtractibus inuentis a iure ciuili: ⁊ sic tenent qd̃ in
contractibus iurisgen. non sit nisi vnica obligatio: scz natura-
lis que per approbationẽ dicitur ciuilis. et hec est regula. Ali-
quãdo tamen est reperire ciuilem. ⁊ hec ratio: q: solum in qua-
tuor contractibus iuris ciuilis enumeratis per glo. hic ⁊ tunc
dicitur ciuilis per numerationem pro hoc instit. de obligatio.
§. j. ⁊ si dicatur quomodo in contractibus iurisgen. nõ sit obli-
gatio ciuilis cum videam qd̃ per pactum de nõ petendo factũ
super eis tollatur naturalis ⁊ remanet ciuilis: vt de pactis. l. si
vnus. §. pactus. Respondit Iaco. but. quod hic accidit sicut in
possessione que est vnica. scz naturalis ⁊ approbat ciuilis ⁊ ita
qd̃ cum quis est in fundo naturalis se habet per modũ substan
tie ciuilis per modum qualitatis: sed cum recedit de fundo
perditur naturalis illa ciuilis conuertitur in substantiam ita
hic anteq̃ fiat pactum de non petendo naturalis se habet per
modum substantie: ciuilis per modum qualitatis. sed per pa-
ctum tollitur naturalis: ⁊ ciuilis conuertitur in substantiam.
certe ista est vna noua fantasia. et primo illa similitudo de pos-
sessione non est bona: q: imo sunt due pos. s. ciuilis ⁊ naturalis
ſm cõem opi. quã tenuit Dyn. in disputando de quo per Bar.
in. l. j. de acquir. pos. preterea ſm Ia. bu. pactũ de non petendo
fortificaret ciuilis obligatio qd̃ nõ est dicendum cũ fiat ad mi-
nuendum seu tollendum nõ augendum. ar. j. de cõdi. indebi. l.
cum tales. §. si. vnde dicimus qd̃ naturalem tollit ciuilẽ elidit.
Item probant prefati docto. ⁊ alio modo ꝙ in cõtractibus iu-
risgen. non sit ciuilis obligatio in substantia: q: si hoc esset nõ
essent pauce ciuiles obligationes: sed multe cuius contrarium hic
dicitur. Breuiter ego dico ꝙ ipsi dicent cõtra casum. j. de pact.
iurisgen. post prin. ibi dũ dicit ⁊ hinc nasci ciuilẽ obliga. Nam
ibi dicit ꝙ in cõtractibus innominatis qui sunt de iuregen. vt
ibi patet subsistente vel secuta causa ex vna parte nascit ciuilis
obligatio. ⁊ istum tex. intelligo alio modo vt cessent obiectio-
nes supradicte. s. ꝙ ille ver. excep. nõ referatur ad verbũ obli-
gationes nec loquit de oblig. tm̃ sed referatur ad oĩa que. s. di-
39 xerat. †Ex quib⁹ resultat vna regula generalis tacita que hic
exprimitur vcz ꝙ oĩa que inter hoĩes geruntur. fuerunt quasi
inuenta a iure ciuili ⁊ sic illud relatiuum que ponitur neutra-
liter. ⁊ si queratur que sint illa ⁊ tunc aut loquimur de cõtracti
bus ⁊ bene dicit gl. ꝙ sunt quatuor aut loqmur de alijs actib⁹
⁊ tunc dic ꝙ etiã sunt plures alij. qui ideo hic appellant pauci
q: cum reperiantur scripti possunt enumerari. Pone exem-
plum in adop. Item in emancipa. que fuerunt inuente de iure
ciuili. Item in tutela. vt not. in. l. pxi. Itẽ in officio notariatus
40 et tabellionatus: vt no. Inno. in. c. cũ. p. tabel. ¶ †Sed quero
dixi ꝙ in cõtractibus iurisgen. inest non solum naturalis obli
gatio sed ciuilis per modum substantie. Quid in cõtractibus
iuris ciuilis: an ibi sit naturalis obligatio. Respondeo sic vt. j.
de condi. inde. l. fideiussor. vt est casus.

2 ☞ Ius ciuile qualiter potest limitare ius naturale et etiam
diuinum lz non ex toto tollere.

3 Si causa pertinens ad iurisditionẽ ordinariã potestatis: ⁊ per
rescriptum superioris cõmittatur: tunc iste nõ erit delegatus:
sed ordinarius nisi per rescriptũ detur alia noua forma q̃ que
detur per statutum.

4 Qñ aliquid additur libello vel de eo detrahitur circa substan-
tiam dicitur libellus nouus. ⁊ hoc nõ admittit post lit. cõtest.

1 **Ius ciuile.** †Aduerte ꝙ in hac. l. cũ seq. non ponitur diffinitio iuris
ciuilis: sz in. l. oẽs populi. ꝙ ius ciuile est qd̃ quisq̃
populus sibiipsi constituit. Et hoc est duplex. quoddã
qd̃ constituit populus romanus vel eius iussu constitutũ est. ⁊
hoc dicitur ius ciuile cõmune: qd̃ ligat oẽs subditos ro. impe-
rio qd̃ alieno nomine dicitur ius quiritum a quiritibus ro. vt
insti. eo. ⁊ in. c. ius quiritum. di. j. quo iure fuerũt aliqua inuen-
ta que nullo alio iure inuẽta sunt vt patria potestas q̃ est pro-
prie ciuium

a ¶ Ad.l.fal. vide que ibi posui ad Bar. in characteribus de tortis.

b ¶ Nouā formā. de hoc p Ange. consi. cxxxviij. τ cxij. Lud.ro. ɔsi. clxxxiij. p Alex. τ doc. τ maxime p.d. Joā. baptistā cacialupum in.l. pter. τ in.l. τ q. z.j.ō iuris. om. iudi. τ ibi dixi. Cur.

c ¶ Epo. late prosequere vt.p.do. Jaso. cui iquantum dicit φ eps ex euidēti cā pōt statuere ɔ ius. adde φ pulchre voluit Lud.ro. cōsi.ccccxv.

d ¶ Feminā. Ad de lap. all.lxxxiiij. τ adde eūdē a Pau. de ca. cōsi. cccxvj. incip. ad primū dicendū Ang. ī cōsi.xxx. incip. Martin⁹ Joānnis. in.ij. col. Panor. ī.c. ecclesia scte Marie. de cōsti. τ ī.c. qd clericis colū. ix. de fo. compe. Sali. in aut. cassa. C. de sac. san. eccl. τ barba. ī repe. rub. C. qui admit. in.vj. colū. τ nouissime p Fe. in.c. ecclesia scte Marie. de cōsti. colū. xxxij. q.vj. cur. τ vltra predicta vide tu.p.d. meū Sozin. in suo ɔsi.cclj. col. v. ī fi. τ Albertū bru. in tra. super statuto qd extantibus mascu. femina non succedat. in.xij. arti. principali. q.xj. τ ibi dicit hanc esse cōem opi. et adde tu φ hanc decisionē Pau. refert τ sequit d.me⁹.d. Sozi. in ɔsi. cxx. col.v. ver. solū ergo. τ ibi plene qñ forensis gaudeat beneficio statutorum. τ in cōsi. cxxxj. col. vj.v. Preterea opi. Bar. τ ibi latissime. τ in consi. cxl. col.v. in fi. τ sequitur in cōsi.

prie ciuiū ro. vt.j. de his q sunt sui vel alie. iur. in.l.iij. τ.iiij. aliud est ius ciuile qd alij ppli subditi ro. imperio vel nō subditi sibi cōstituunt τ istud ius dr municipale qd ligat solum singulos hoies illius ppli vel subditos eius de pmo loquunt iste tex. vsq3 ad.l. oēs ppli. illa loquit de scdo. Jtē primū ius pōt sumi tribus modis primo strictissime p.l. fm tab. quā roma. habuerunt a grecis τ fuit illa.l. que dedit eis principium cōdendi alias..l. τ ista dr ex scripto aut ex non scripto. qr fuit habita ab athenienfibus qui viuebāt iure scripto τ a lacedemonijs q viuebant moribus τ iure nō scripto. τ de isto loquit fi. huius.l. prout glo. intelligit φ ponat aut pro τ. scdo modo sumitur stricte prout ius ciui. distinguit a pretorio qr ius ciui. vt plurimū fundabat in rigore: pretoriū vero in equitate. τ tunc ius ciui. cōtinet.v. species de quibus in.l.fe. in prin. Tertio mō sumit large vt cōprehendat etiā ius pretorium. τ tunc cōtinet sex species seu partes. τ ita sumitur insti. eo. in.§. ius scriptuз est. τ hoc voluit in effectu glo. in prin.l.fe. allegatur etiā principiū huius.l. dū dicit φ ius ciui. qd non ex toto seruit nec ex toto deseruit iuri gen. vel naturali: s3 aliqd addit vel minuit.† Primo φ ius ciuile potest limitare ius naturale τ etiam diuinum licet nō ex toto tollere. Jtē3 qd innuit φ si ius ciui. continet illud idē qd ius gen. vel naturale. nō diceretur ius ciui. sed naturale. τ sic probat φ si statutum disponit idem qd disponit ius cōe nō pōt dici statutū sed ius cōe. τ ideo l3 sint statuta stricte interpretanda qñ disponunt aliter quā ius cōe isto casu nō sic. de ista tñ. q. vide per glo. in.c.j. de rescri. lib.vj. τ per Bar. in.l.j.j. ad.l. fal.[a] Jntellige tñ istū tex. qñ ius cōe statueret aliquid sup statutis a iure naturali vel gen. sed certe pōt statuere etiaз super alijs τ nō haberet locū qd hic dicitur. φ addit vel minuit ius gen.† Allegat etiā φ si causa pertinens ad iurisdi. ordinariā ptātis per rescriptum superioris ei committitur puta scribit dominatio potestatis paduano φ causam inter tales τ tales paduanos expediat an iste erit tunc delegatus vel ordinarius. τ videtur φ si rescriptum nō dat nouam formā quā que detur per statutū ciuitatis, pcedat iure ordinario secus si dat nouā formā.[b] ar. huius tex. τ in.c.j. de offi. ordi. τ no. in.l. si pretor. de offi. eius cui man. est iu. τ hoc est vtile qr quādo appellat a delegato appellat ad delegantem. sed quando ab ordinario tunc ad proximuз superiorem.† Allegatur etiā φ qñ aliquid addit vel detrahitur de libello circa substantiam dicitur libellus nouus. ideo non admittuntur post li.con. qd dic vt.l. edita. C. de eden.

¶ Relatiuū quis vel qui: qñ ponat expositiue: qñ restrictiue τ limitatiue: τ quando ampliatiue.

Jn defectū iuris proprij qualiter recurritur ad ius commune romanorum.

2 Quilibet populus siue subditus Ro. iperio siue non habet facultatem cōdendi propria statuta: τ quare valeant etiam si contraria sint iuri scripto.

3 Quid in statutis nō cōditis a po. ro. sed a magistratu perpetuo vel temporali.

4 Qñ populus cōdit statuta an requirat autoritas potestatis illius loci.

5 Statutū ciuitatis debet seruari in terris comitatus deficientibus statutis comitatus.

6 Clerici gaudeant beneficio statutorum laicorum.

7 Statuta laicorum an noceant clericis.

8 Forenses φ gaudeant bñficio statutorum sicut illi de illo pplo si ibi habitāt τ subeunt onera alias secus.

9

10

Omnes populi.

¶† Statuta singulorū populorū dicunt ius ciuile, ppriuз illius ppli φ si deficiunt viuunt iure cōi aliorū. h.d. τ hic ponit materia statutorū multū late p Bar. qui possint cōdere de interpretatione ipsoruз τ an extendant extra territoriū τ ligent forenses. Jtē in alia repe. Bar. quā ponit id.l. cunctos popu. C. de sum. tri. τ fi. ca. nihil h3 cōe cum ista. ¶† Jn tex. ibi legibus. doc. exponunt que.s. omnes. qr oēs hoies aut viuunt legibus aut moribus. τ sic exceptio glo. nō est necessaria dum dicit que hoc dixit, ppter hoies siluestres. nā qñ per relatiuum quis vel qui positū sine copula adijcitur qualitas que cōuenit cuilibet ex antecedentibus. ponit expositiue vt hic. si aūt nō cōuenit cuilibet tunc ponit restrictiue τ limitatiue vt in.l. ea tamen adiectio. de leg.iij. τ limitat antecedens nō solum in quantitate sed etiā in tpe vt.l. titia.§.j. de ali. τ ci. leg. non tñ limitat aliud φ suum antecedens ea.l. qñ aūt cū copula tunc ampliat: vt.d.l. ea tñ adiectio. ibi nāq3 quisq3 declarat primū dictū de his q viuunt suo proprio iure. ¶† Jn tex. ibi qd vero declarat fm dictum de his qui viuunt iure cōi nō, pprio. qr ipsuз nō habent τ appellauit ius commune ius gen. τ hoc siue essent subditi imperio ro. als in defectum, pprij iuris viuerent iure romanorū cōi. τ not. hic dū dicit naturalis rō φ ius gen. est instinctus nature ex rōne proueniens sed naturale est proueniens ex sensualitate vt no glo. in.c. ius aūt naturale.j.di. ¶† Collige ergo ex ista.l. φ quilibet ppls siue sit subditus ro. imperio siue nō: h3 facultatē cōdendi propria statuta p hanc.l. ex hoc sequunt plura. primo qd talia statuta valent etiā si sint cōtraria iuri scripto non, ppter potestatem cōdentiū. sed, ppter licentiā datam ab ipso iure scripto. sic etiā inducendo consuetudinem q fuit ɔria iuri scripto: vt.C. que sit lon. cōsue.l.ij. cū ibi no. Jtē sequit φ talia statuta cū sint ius ciuile, pducunt actiones ciuiles. τ sic ppetuas.† Tertio φ nō requiritur autoritas superioris postφ habent a iure scripto dū tamen nō tēdant in superioris piudiciū vt in c. venientes. cū ibi no. de iureiur. ¶ Quid aūt in statutis nō cōditis a pplo ro. sed a magistratu ppetuo vel tpali puta comite epo[c] vel legato vel ancianis vel prioribus sine cōmissione ppli dicit. Bart. in.l.v. de ver. obli. φ nō sunt ius ciuile sed pretoriū. τ sic producunt actionē pretoriā τ temporalē si est penalis τ nō possunt statuere ius cōe: vt.C. de offi. prefe. pto.l. formam. τ.xxv.q.ij.c. institutiōis. τ in cle. ne ro. de electi. τ per Jnno. in.c.fi. de offi. deleg. τ in.c.ij. de loca. τ qd plene no. Jo. an. in.c.fi. de appel. li.vj. ¶† Sed an requirat autoritas potestatis illius loci qñ populus cōdit statuta dic φ sic. si potestas non imponebat ab ipso pplo. s3 a superiore: vt in hac ciuitate Padue τ ita no. in.l.j.j. qd quisq3 iur. secus si ponebat ab eo qr tunc populus est superior τ non indiget autoritate illius fm Bal. ¶† Jtē an statutū ciuitatis debet seruari in terris comitatus glo. tenet φ sic in.l. ex ea.j. de postu. qd est verū in defectum propriū statutorum ad qd.j. de legi.l. de quibus.† Jtē an clerici gaudeāt bñficio laicorū dic φ sic qr sunt de populo τ insimul cum laicis faciunt vnā rempu. vt.s. ea.l.§. publicum τ ita tenuit Oldra. cōsulendo τ allegat.c. si in adiutorium.x.di. l3 sint exēpti ab oneribus laicorū. sed hoc non minus facit eos esse de populo τ gaudere statutis qr plures alij laici sunt exempti τ priuilegiati. tñ gaudent qr priuilegium non debet eis esse nociuū. si ergo dicit statutū φ masculus excludat feminā[d] cler. masculus excludet femi. τ si dicat φ instrumentū mittatur executioni etiam instrumentū clerici mittet vt no. Bal. in.l. cunctos populos. C. de sum. tri. τ fide ca. ¶† Sed si querit an statuta laicorū eis noceant dic qd si pertinent ad litis ordinationē τ ipsi litigant in curia seculari tenebuntur stare statuto: vt.l. cum clericis circa fi. C. de epi. τ cle. sed si ad litis decisionē vel si ipsi litigant in curia episcopi secus qr seruandum est ius cañ. vt in.c. quid clericis de fo. compe. vnde disputādo tenuit Jo. cal. de Boñ. si statutū reqrit maiorem numerum testiū quā ius cōe cum hoc ptineat ad litis decisio. nocebit clerico litiganti etiā in causa seculari glo. tñ in.d.l. ex ea. sentit statutū laicoruз cōe seruandū in curia ecclesiastica: sed loquit per verbum forte τ cōiter determinatur cōtrariū qr eps est superior. τ ideo nō ligat statuto inferiorū vt in.c. cū inferior. de maiori. τ obedi. ¶† Ultimo quero an forenses[e] gaudeant beneficio statuti. respōdeo si ibi habitant τ subeunt onera gaudent sicut illi de illo pplo p l.j.j. ad muni. alias secus vt expresse vult Bar. in tractatu represal. in.v. prin. q.j. vnde semel dicebā Boñ. cū statutum dicat φ si aliquis reperit damnum datum in territorio alicuius castri τ cognoscetur a quo cōitas illius castri teneatur emendare τ quidā forensis nō sustinens munera receperat damnum qd non gaudeat bñficio.d. statuti qr est cōtra ius cōe τ etiam cōtinet iniustitiam φ alter pro altero teneatur licet

cclij. ī fi. τ ī ɔsi. cxcij. col.j. τ ad de Ang. in cōsi. lxxiij. incip. statuto Florētino. Ludo. ro. in ɔsi. cxxiij. incipiēte ista captura. Et ea que dicit hic Paul. dixisse Bononie. vide p eundē Pau. de ca. ɔsi. clvj. in cip. statutum supra relatū ī primo volumine cōsiliorū antiquorum fm nouis. ipressionē. etiaз ad Pau. hic ad de Alex. de imo. in cō. xliiij. in.v. vol. Stra.

e ¶ Forēses. qñ τ quibus statutis ligentur forēses vide p Lud. ro. cōsi. ccccxcj.

ex bona cā factū fuerit vt illi teneant territoriū tutū. cetera vide hic per Bar. qui infinita bona dicit ꝛ ordinate. Bal. autem multa sed inordinate.

2 Jus nostrum omnes virtutes continet.
3 Habens vxorem si teneat concubinam qualiter possit compelli ad dimittendum concubinam.

1 Iustitia est. ¶ † Justitia est cōstans ꝛ ꝑpetua voluntas. expone. s. firmus ꝛ generalis habitus volūtatis tribuens cuicuiꝙ qḋ suū est ꝛ sic diffinitur hic habitus ꝑ actū bonū qꝛ voluntas tribuēdi ꝛ ipsa tributio nō est habitus sꝫ in ea consistit habitus ꝛ dispositio hominis ꝺm beatū Tho. de aquino. nō aūt dr̄ voluntas qꝛ actus virtuosi consistunt in voluntate. ꝛ sic sunt voluntarij nō virtuosi. ꝛ ideo dr̄ ꝑpetua dꝫ esse generalis sine excep. ꝑsonarū. ꝛ ideo dr̄ constans qꝛ debet esse stabilis ꝛ firmus in proposito. Philosophus aūt aliter diffinit ꝙ est habitus cooperatiuus iustorū ex quo iusti operanť iusta ꝛ volunt iusta. ꝛ dicit Jo. de ligna. in tractatu de pace. ꝙ ista diffinitio est plenior ꝙ̄ illa iuriscōsul. qꝛ continet tria precepta iuris. nā operari iusta ꝛ velle iusta nil aliud est quā honeste viuere ꝛ alterū nō ledere ꝛ ius suū vnicuiꝙ tribuere. sed diffinitio iuriscō. nō continet nisi hoc tertiū. certa glo. que hic incipit vt nō solum posita in se. versi. dicit ꝙ illa verba ius suum vnicuiꝙ tribuere posita in diffinitione iustitie includunt illa tria precepta iuris sed postea dū ponuntur inter precepta nō cōprehēdunt nisi tertiū preceptū ꝛ qꝛ cū prima duo specificenť nō includunť generalitate tertij. ꝛ sic nō est verū ꝙ ꝑpter hoc diffinitio philosophi sit plenior ꝛ diffinitio duo est pulchrior ꝛ rōnabilior exponēdo verba vt dixi. ¶ † 2 In tex. ibi honeste viuere. gl. dicit ꝙ istud ordinat hoīez ad seipm̄ ꝛ duo sequētia ordinant ipm̄ ad alterum ex hoc apparet ꝙ ius nr̄m oēs virtutes cōtinet qm̄ oēs virtutes aut ordinant hoīem ad seipm̄ vt modestia ꝛ tēperantia ꝛ similes. aut ad alterū vt iustitia que nobilior est oībus alijs. ꝛ ideo dicit idem philosophus ꝙ iustitia legalis que cōsistit in obtemperando legibus est cōis virtus: qꝛ lex precepit oēs virtutes ꝛ qui modesti ꝛ qui tēperati ꝛ qui fortes ꝛc. † 3 Inducit etiā iste tex. per quosdā ꝙ si habēs vxorem teneat cōcubinam. ꝛ sic inhoneste viuat pōt officio iudicis ad instātiam vxoris[a] cōpelli dimittere cōcubinā ꝛ honeste viuere. ꝛ vna glo. in ti. de sen. excō. li. vj. dic ꝑ ecclesiasticum iudi. pōt compellere per censuram ecclesie.

2 Jus ciuile siue positiuū: lꝫ nō semp sit bonū ꝛ iustum ius tm̄ naturale semp est bonū ꝛ equū: ꝛ qd de iuregentium: ꝛ qualiter hoc intelligatur.
3 Si factū est cōpromissum īter aliquos cū clā ꝙ possint procedere de iure ꝛ de facto ꝛ sententiare de iure tantum quomō intelligatur illud de iure tantum.
4 Statutū cū debeat intelligi ꝺm ius cōe: ꝛ ius ciuile dicat vnū: sed ius canonicū dicat aliud: ꝺm ꝙ istoꝛuꝫ debeat statutum intelligi.
5 Snīa etiā iniusta si lata est seruato ordine iuris qualiter facit ius ꝛ valeat ac transeat in rē iudicatā. ꝛ qñ sit nulla ꝛ qd si in libello vel rescripto petitur vel dicatur fiat ius vel iustitia. ꝛ nu. 6.
6 Decretum iudicis iniustum semp est nullum.
7 Locus vbi iudex solet sedere pro tribunali dicit ius: ꝛ actus q ibi fit dr̄ factus iure si iudex est presens. ꝛ sedeat pro tribunali: si actus reqrit cause cognitionez.
8 Idem in actu voluntario iurisditionis.
9 Judex qñ nō habet certū tribunal. qlibet locus honestus dicitur cōpetens: si ipsum eligat: dūmodo ad illum locum pars sit citata.

1 Jus pluribus. ¶ † Nomē ius est generale ꝛ pōt sumi sex modis vt hic habeť per ordinez vt hic. h. d. in fi. ti. de primo ꝙ sit generale nomen habetur in. c. ius naturale di. j. 2 ¶ † No. ex prin. huius. l. ꝙ lꝫ ius ciuile siue positiuū non semper sit bonum ꝛ iustum imo aliquando bonum tantum. ꝛ aliquando iustum tantum. vt no. s. eo. l. j. in prin. glo. que incipit hic potest. ius tamē naturale semper est bonū ꝛ equum. nā iuriscō. hic istas species tanꝙ̄ diuersas posuit. q. d. ius ci. de quo subijcit non semper est bonum ꝛ equum ꝛ capias hic ius naturale etiam pro iuregen. qualiter autez hoc intelligatur dic vt declarat glo. in. §. ius naturale que incipit. a. coniunctio vt sit semper bonum ꝛ equum ratione primi motus qui non sunt in potestate nostra.

3 ¶ † Quero hic pone qḋ est factum compromissuz in aliquos cum clausula quod possint procedere de iure ꝛ de facto: ꝛ sententiare de iure tantū quomodo intelligitur illud verbum de iure tantū pone enim qḋ ius commune dicit vnū ꝛ ius municipale dicit aliud Jo. an. ī addi. Spe. in ti. de arbi. §. excipit circa prin. recitat fuisse disputatū ꝙ intelligatur de iure cōmuni tanꝙ̄ nobiliori vt habetur insti. eo. idem videť tenere Bal. lꝫ non alleget Jo. an. in. l. quicūꝙ. C. de ser. fug. in. iij. col. ꝛ hoc vtile est qꝛ isto casu non valet laudum si pronuntiat aliter quā sit de iure vt no. Bart. in. l. diem profe. §. stari. ff. de arbi. sed Bal. in. l. precedenti videť dicere ꝯtrium ꝙ illa iura intelligantur tā de iure cōi quā de iure muni. pone enim ꝙ erat. q. de legitima ꝛ statutū maiorem vel minorē legitimā quā ius cōe certe corrigit ius cōe ideo debebant pronuntiare ꝺm statutum ꝛ ista pars videť mihi verior ꝑ ea que expresse no. Innoc. in. c. certificari. de sepul. vbi vult ꝙ si quis petat quartā simpliciter que ibi debeť de iure videť se referre nō solū ad illam que debetur de iure cōi sed etiā ad illā que ex cōsuetudine[b] debeť. nam in illa consistit ius petentis ꝛ consuetudo facit. 4 Item † pone certū est qḋ statutū dꝫ intelligi ꝺm ius cōe no. C. de iure delib. l. fi. §. in cōputatione. in fi. magne glo. in. c. cum dilectus. de consue. ꝙ ius ciuile dicat vnum. ius cano. dicat aliud vtrūꝙ istorū dicitur ius cōe ꝺm ꝙ istorū intelligentur verba statuti. Bal. no. in. l. si nondum. C. de fur. ꝛ in. l. ij. in fi. C. suc. edi. dicit ꝙ ius ciuile quia statuta sunt de iure ciui. vt. l. oēs populi. ꝛ ab illo accipiunt interpretationem. tū dic hoc verum nisi materia repugnet vt si loqueretur de gradu in materia matrimonij qꝛ intelligereť ꝺm ius cano. nō ciuile qḋ corrigitur a canonico in hoc sed si in materia successionis intelligereť vt Bal. dicit ꝺm ius ciuile. ꝛ. v. q. v. ad apostolicā. ¶ † 5 In v̄. ꝑtor quoꝙ not. ꝙ snīa etiam iniusta si lata est seruato ordine iuris facit ius qḋ vꝫ ꝛ transit in rem iudi. ꝛ dicit facere ius habito respectu ad id qḋ facere debuit qꝛ debebat iustam ferre snīam nō respectu eius qḋ fecit quia non debet dici ius postꝙ̄ est iniusta qꝛ iustū dicitur a iure. aliqñ tm̄ est nulla lꝫ sit seruatus ordo iuris vt in casu. l. venales. C. qñ prouo. non est neces. Itē qñ concurrunt tria ꝙ sit lata ꝯ absentem etiā citatū ꝛ ꝑ falsas allegationes ꝛ interueniente dolo illius pro quo lata est. vt. l. si pretor. §. marcel. ꝺm veruz sensum. j. de iudi. altero vero istoruz deficiente non est nulla sed si interuenit falsa allegatio vel dolus partis vel iudicis vel etiaz gratia petitur aduersus eā in integ. resti. etiam si transiuerit in rem iudi. l. seruo inuito. §. cuz pretor. j. ad trebel. ꝛ. l. diuus. de re iudi. extra istos casus si lata est per imperitiam valet ꝛ trāsit in rē iudi. nec dat in integrum resti. sic pōt intelligi. l. preses. de re iudi. ꝛ hoc in diffinitiua. † 6 Decretum vero iudicis iniustum semper est nulluz: vt. l. j. §. hec verba ne vis fi. ei. l. si vero. §. subuentum de fideicō. liber. ꝛ. l. fulcinius. §. cum autem quibus ex causis in possef. eatur. ¶ Sed pone peto in libello ius mihi fieri ꝛ iustitiaz iudex dedit pro me snīam iniquā an valeat videtur qḋ non qꝛ cōtra formam libelli ar. l. fi. C. de fideicom. liber. cōtrarium dicit Bal. per hunc tex. qꝛ illa verba referuntur ad iustitiam fori vt faciat mihi iustitiam. sꝫ ꝺm qḋ sibi videbiť ꝛ idē in rescripto principis. sed princeps si scribat fiat ius vel fiat iustitia nihilominus valebit snīa iniusta: qꝛ ista verba nō limitant iurisditionem iudicis sed eius executionez. verba sunt Inno. elegantia. in. c. prudentia circa me. de offi. de lega. non sic qꝛ limitant iurisdi. vt qñ apponuntur in cōpromisso ꝙ pronūtiet de iure tantuz. vt no. Bar.[c] in. d. §. stari. qꝛ potestas arbitri ex cōpromisso dependet. l. non distinguemus. §. officio. de arbi. ¶ † 7 Ultimo nota ꝙ locus vbi iudex solet sedere pro tribunali dicitur ius ꝛ actus qui ibi fit dicit factus iure sed hoc est verum si iudex sit ibi presens alias secus vt. l. voluit. §. fi. cū ibi no. j. de interro. act. ꝛ ꝙ sedeat pro tribunali[d] si actus reqrit cause cognitionē: vt. l. a preceden. C. de dil. secus si cause cognitionem nō requirat vt. l. ij.

a ¶ Uxoris. adde eundē. Pau. de ca. in. l. ex ea pte. §. j. j. de ver. obl. ꝛ adde in proposito ꝙ si in vicinia honestarum ꝑsonarū veniret ad habitandum meretrix ꝙ viciniа implorando officiuz iudicis poterit illam repellere. ita ipse Pau. de ca. in. l. nullus ꝑ illum tex. C. d̄ sum. tri. ꝛ vide eundem. Pau. de ca. in. l. minime. C. de epi. audi. vbi qḋ meretrices possunt cogi ad portandū habitum separatū ab honestis vel aliqḋ signū vt discernantur ab alijs ꝛ ita audio ꝙ seruatur in Frācia. Cur.

b ¶ Ex cōsuetudine qḋ appellatione statuti venit etiā cōsuetudo ꝺm Bal. in. l. j. C. de confes. in xij. col. Alex. ꝯs. xlv. ij. li. inci. mature. ꝛ an appellatione iuris veniat ius municipale tm̄ vel ius cōe vide Lu. ro. cōsi. clj.

b ¶ Bar. in. d. §. stari. adde quod opi. Bar. sequiť Imo. in. c. qntauallis. ꝛ. c. ex insinuatione. de iureiur. ꝛ ꝙ ita teneať idē etiaz tꝫ Abb. in. d. c. qntauallis. ꝛ in. c. cū dilecta. de rescrip. ꝛ in. c. cām. q̄. de re iudi. ꝛ in suo cōsi. xxx. i. j. vol. ꝛ Ro. ī rub. de arbi. colū. vj. Cur.

d ¶ Pro tribunali. intellige in loco maiori vt per glo. hic al's snīa esset nulla qḋ tm̄ fallit in snīa ꝑncipis ꝙ corā eo nō seruať ordo iudiciarius. ca. ad petitio. de accu. Inno. in. c. in causis de re iud. Bal. in. l. fi. C. de le. ꝛ i. c. ij. de no. for. fide. itē in arbitro qꝛ in oī loco honesto poterit ꝑferre laudū si illū elegerit ꝑ tribunali. l. si cū dies. §. si arbiter. j. de arb. idez in delegato. c. statutū. de rescrip. in. vj. Cy. ꝛ doc. in. l. cōsentaneū. C. de sent. ꝛ iterlo. om. iu. idē in epō. c. cū eps. de of. or. li. vj. ꝛ dicit Bal. hoc idē esse in officiali discurrēte ꝑ prouinciam vtputa Barisellus vel illi vicarij generales. Cur.

rat vt.l.ij.ff.quis or.in bo.pos.ser.⁊ Idem in actu voluntarie iurisditionis:vt.l.generaliter.§.fi.C.de reb.cre.vbi Bald.dicit se cōsuluisse ꝑ illū tex.q donatio diceretur facta corā iudice ⁊ insinuata si iudex propter infirmitatē donātis accessit ad domū eius ⁊ quoties facta est.⁊ vide omnino qđ no.Bart.in.l.vnica.

9 C.de cōfes.⁊ in illa.q.qualiter dicaƭ cōfessio facta in iure.†Qñ autē iudex nō h3 certū tribunal.quilibet locus honestus dicitur cōpetens si ipsum eligat vt no.glo.que semꝑ allegatur in.l.cū sniam.C.de sentē.dūmodo ad illū locū pars sit citata alias nō valeret.l.si vt proponis.C.quomō ⁊ qñ iudex. adde.c.cu3 eps.de offi.or.q2 si h3 plura tribunalia pōt eligere qđ iste vult.

De legibus ⁊ senatusconsultis. Rubrica.

Super glo.rubrice ibi ex interpretādis ⁊c.⁊ sic leges huius ti.facte sunt ad cōseruationē ⁊ interpretationē aliarū legū que sunt in toto corpore iuris l3 passim in eo tractetur de legibus alijs ⁊ ideo dicuntur specialiter alias sanctiones in aut.in medio litis nō fieri sacras iussiones.in prin.vult leges punientes delicta.ff.de penis.l.sanctio legū.alie vero leges licet leges sint nō tractant de legibus nec dicuntur sanctiones.

1 ☞ Lex qd sit.⁊ q̄ sint de natura ei9 ⁊ qualiter fiat. nu.4.⁊.5.
2 Clausula nō obstante quocūq3 priuilegio in rescripto apposita tollit priuilegia in corpore iuris non inclusa clausa vero in eo non tolluntur.
3 Statuta q etiā fieri possint in ꝑsonā vnius tantū in eius fauorem vel odiū rōnale ⁊ si irrationale qđ non valeant.⁊ nu.1.⁊.2.
4 Pro legibus vel statutis cōdendis nō vocantur mulieres.
5 Papa l3 de cōsilio cardinaliū facere debeat negotia ponderosa.tñ valet qđ facit licet sine eorum consilio.
6 Cōsensus singulorū de populo d3 cōiter prestari ⁊ simul etiam in loco publico.
7 Potestas cōdendi leges vel statuta an possit cōmitti. ⁊ an illi commissarij possint omnia que poterant statuentes.
8 Lex cōis imperialis vel pape ligat post duos menses: etiam ignorantes.⁊ quid de speciali.
9 Delictū per ignorantiā ⁊ fortuito vel sine culpa cōmissum nō punitur ⁊ quid si culpa interueniat.
10 Statutū imponens penā personalē pro homicidio: nisi delinquens occidat dolose ⁊ ex proposito nō h3 locum pena statuti. nec iuris cōis sed debet aliter mitius puniri.

1 Lex est cōe. †In hac.l.ponitur sola descriptio legis nō aūt diffinitio ꝫm gl.⁊ hñ. q2 illa que dicuntur hic cōueniunt etiā cōstitutionibus principū ⁊ nō est.l.q2 non est facta a pp̄lo sed vim legis h3 vt ff.ti.j.⁊ sic nō esset bona diffinitio q2 nō cōuertitur cū suo diffinito iuxta no.in.l.j.ff.de dolo.in prin.continet aūt hec descriptio quatuor que sunt de natura legis non dico qđ sunt de substātia q2 si essent de substātia:nisi oīa ista cōcurrerent nō diceretur lex.iuxta ea que habentur in.l.pacta conuenta.ff.de ꝯhen.emp.q2 vbi aliqua possunt adesse vel abesse ṗter subiecti corruptionem nō sunt substātialia vt ibi no. diffinitio autem.l.videtur poni inst.de iure naturali.§.lex.⁊.ij.di.§.lex.q2 est cōstitutio pp̄li quā maiores vna cū plebe faciunt magistratu interrogante ⁊ pp̄lo respondente ⁊ statuēte cuius forma traditur.in.l.ij.ff.ad velle.Preterea qđ cōtinetur in hac descriptiōe q2 lex est cōe preceptū.idest generale respectu oīum nō specialiter respectu certe persone:vt.ff.eo.l.iura nō in singulas qđ declara vt ibi no.per glo.istud tñ non est de substantia.l.q2 pōt esse lex que non habeat locū nisi in personā vnius sine contineat odiū siue fauorem:vt.l.amissione.§.qui deficiunt.ff.de ca.dimi. ⁊ in.l.

2 neq3.C.de decu.li.x.Et vidi in statutis communis†Florētie q erat vnum statutum in fauorē cuiusdā notarij ꝑpter quoddā cōe ⁊ qđ ipse ⁊ omnes sui descendētes masculi haberēt tale priuilegium ⁊ immunitatē a cōi sicut est statutū redactum in mō

3 statutorū. †Et hoc est vtile q clausula[a] apposita ī rescripto

a obstante quocūq3 priuilegio tollit priuilegia in corpore iuris nō clausa.secus si sint clausa.q2 non tolluntur vt no.in.l. heres absens.in prin.ff.de iud.⁊ ideo talis clausula non nocet tali notario cuius priuilegiu3 clausum erat in corpore statutorū similiter sic continet odiū rōnale puta qđ talis propter sua delicta ⁊ omnes eius descendentes sunt priuati officijs vt etiā cōtinetur Florentie in domibus magnatorum qui propter eorum tyrannitatem remoti sunt a statuto publico:certe ista sunt statuta:l3 certas personas concernant.si autem odium esset irrationale non diceretur statutum nec valeret vt in.l.si priuatus.ff.qui ⁊ aqui.⁊ in.l.quoties de pollicita.ꝫm Bal.q2 fundatur in odium ⁊ dolum statuentium qui habent vitiare.l.j.in fine.ff.de excep.

4 doli.⁊ in.c.cum omnes.de constitu.†Secundum est q2 est consultum virorum prudentum.i.fit de consilio prudētum.no.virorum q2 mulieres nō vocantur qđ fiat vt.l.humanu3.C.eo.Sed hoc etiā nō est de substantia q2 etiam sine hoc posset fieri ꝑprio motu principis vel pp̄li:vt.C.eo.ti.l.iij.⁊ no.Bar. in.l.oēs populi.in.ij.q.principali qualiter fiant statuta.†⁊ ideo l3 papa de

5 cōsilio cardinaliū facere debeat negotia pōderosa tñ l3 sine cōsilio faciat vt no.Bar.in.d.l.humanum.qđ not. ⁊ vide oīno qđ ibi dixi.Tertium est q2 est cohertio delictorū ⁊ illud etiā nō est de substantia quia multe sunt leges que non coercent delicta. Quartum est q2 est cōis rei publice sponsio hoc verbum sponsio importat duo sc3 interrogationem magistratus ⁊ respōsiones populi.

6 †Et no.dum dicit cōis q2 consensus singuloru3 de populo d3 communiter prestari ⁊ simul etiā in loco publico nō sufficeret vt q2 quilibet in domo cōsentiret. qm̄ potestas condendi est apud collegium. idest plures vt vniuersos vt.ff.ti.j.l.ij.§.deinde ex his:dum dicit aliud collegium pontificū.⁊ sic debet prestari consensus in cōi:vt no.glo.in.c.j.de rebus eccle.non alie.li.vj.super verbo tractatus.hoc etiam tenet Bar.

7 vt in.l.omnes populi.in.d.q.ij.ar.v.vel.iiij.†Sed an possit cōmitti potestas condendi leges vel statuta.videtur qđ non: q2 est de maximo imperio:vt no.Bar.in.l.imperiu3.ff.de iurisd. om. iud.ergo ⁊c.vt in.l.j.in prin.ff.de offi. eius cui man. est iurisdi. Breuiter dic qđ princeps potest ea que sunt de imperio delegare:vt dicam.in.d.l.j.inferior vero a principe si quidem est magistratus:puta eps vel legatus non possunt ratione predicta.Si vero populus tunc q2 non de facili congregatur: q2 hñ potest per.l.ij.§.deinde.quia difficile.ff.titu.j. ⁊ an illi cōmissarij possint omnia que poterant statuentes.dic qđ nō:imo sunt multa que in tali generali commissione non veniunt que prosequere vtiliter notabiliter per Barto.in.l.ambitiosa.ff.de decr. ab or-

8 di.fa. †Ultimo no.ex isto tex.⁊ etiam ex greco qđ delictū per ignorantiam commissum vel non ex propria voluntate punitur. Sed aduerte.nam hoc potest intelligi duobus modis. primo qđ delinquens ignorabat legem imponentem penam.⁊ tūc dic qđ aut erat lex communis puta imperialis vel pape: ⁊ illa li-

b gat post duos menses etiam ignorantes:[b] vt in aut.vt facte noue constitutiones.⁊ in.l.leges.C.eo.ti.aut erat lex specialis puta constitutio episcopi vel statutum populi.⁊ tunc aut imponit penam excommunicationis que ligat animam ⁊ illam non incurrit ignorans statutum:vt in.c.vt animarum. de constitu. lib.vj.aut alia pena temporalis erat.⁊ tunc aut delinquēs erat subditus ⁊ nō excusatur propter ignorantiam: q2 est crassa cū debeat scire post publicationem factam:aut erat forensis:quia delinquendo in territorio ligatur pena statuti.⁊ tunc si delictū illud erat al's prohibitu3 de iure cōi:sed per statutum imponebatur noua pena.⁊ tunc non excusatur propter ignorantiam q2 dabat operam rei quam sciebat illicitam. ⁊ ideo ligatur vltra propositum:vt in.l.eum qui.§.ff.de iniur.⁊ qđ plene not.ꝑ Bar.in.l.diuus.ff.ad.l.cor.de sica.aut illud non erat alijs prohibitum sed prohibetur solum per statutum.⁊ tunc forensis ex

9 excusatur si illud ignorabat per.l.fi.ff.de decre.ab ordi.fac.†Se

c cundo potest intelligi de ignorantia[c] delicti: q2 non intendebat delinquere ⁊ preter propositum deliquit.⁊ tunc aduertendum q aut in nulla culpa fuit.⁊ sic deliquit fortuito ⁊ non punitur:vt.l.qui fortuito.de incendio ruina ⁊ naufragio. ⁊ extra de homici.ꝑ totū.aut fuit in aliqua culpa.⁊ tūc aut cōsistebat in faciendo ⁊ pōt puniri extra ordinē.ita pōt intelligi hic. aut in nō faciēdo.⁊ tūc nō debet puniri extra ordinē criminaliter. ita pōt intelligi qđ no.Cy.in.l.si quis nō dicā rapere.de epi. ⁊ cle. qui teneant qđ pro culpa nō posset qs criminaliter puniri per l.si edes.de incē.rui.naufr.Bar.t3 ꝯtrariū ī.l.respiciendū.§.delinquunt.ff.de penis.Bal.in.l.data.C.de excus.reducit ad concordiam mō predicto dicēs qđ.§.delinquens nō facit pro Bart. ⁊ maior est culpa cōsistens in faciendo quā in nō faciēdo.⁊ qđ.ff. dixi qđ ꝑpter culpā posset puniri ītellige pecuniariter ⁊ extra ordinarie sed corporaliter nō pōt puniri nisi pro dolo.⁊ si interuenit lata culpa:q2 in corporalibus penis non equiparatur dolo vt in.l.in lege cornelia.ff.ad.l.corne.de sica.Idē si esset pena pecuniaria ⁊ statutū puniret actū prout infertur in personam: q2 requiritur dolus vt si diceret q turbantes aliquem in possessione puniantur tali pena:vt no.Bar.in.l.j.§.j.si quis testa. liber esse iussus fuerit. Si vero punitur ꝑut infert in rē tūc ad hoc ne qs īcurrat penā ordinariā statuti nō requiritur dolus:nec sufficit leuis vel leuissima culpa sed requiritur lata:vt pt3 ꝑ dictum Bar.in.l.j.§.j.si qs test.liber esse iussus fuerit.vbi oīno vide. s3 ad penā extraordinariā ⁊ pecuniariā sufficit leuis vel leuissima culpa vel indistincte ꝫm Bar.in dicto.§.delinquūt vel cōsistēs

10 in faciēdo ꝫm Bar.l3 ꝫm Cy.nullo mō.†Et dicit Bal. no.in.d. l.data.q etiā si statutū imponeret penā personalē pro homici-

d dio:puta qđ occidens occidatur nisi occidat dolose.[d] ⁊ ex propo-

a Cla.nō obstāte aliquo priuilegio:qđ nō tollat ꝑuilegia clausa in corpore iuris. adde Bar.ī l.ij.§.legatis.in fi.ff.de iudi. glo. ⁊ ibi Bar.Bal.⁊ eundē Pau. de ca.in aut. qua in ꝑuincia. C.vbi de cri. agi oportet Bart. in.d.l. heres absens. ⁊ ro.in.l.si vero.§. đ viro sal.xxiiij. ꝑ Bar.in extraua.ad reprimendum.in ver. nō obstātibus col. fi.⁊ pro declaratione vide eundem Pau. de ca.in.l. si mihi ⁊ tibi.§.in legatis ff.de leg.j.Cur.

b Ignorantes qñ cōstitutio habens clausulam decreti annexa3 liget ignorātes ante duos menses vide Ludo. ro.cōsi. cccxxx.

c Ignorantia. an idē sit dubitatione dicit Bal. in.l. leges.C.eo. qđ sic ⁊ de predictis vide Spe. ī ti.de ꝯsti.in.iiij. pte.⁊ an statutū liget ignorantē. vide ꝑ Bal.in.l. necessariū.ff. de origi.iuris.

d Dolose.Adde eundē Pau. de ca.in cōsi.suo cclxxv.in nouis incip.in cā incarceratorū. Alex. de imo.in consi. cxl. ⁊ in consilio cxliiij.iiij.vo. eūdem Alex.ī ꝯsi. lxxvj.⁊ ꝯ.cix.ī.j. vol.Bal.in cōsi. cxj.ij.li. ⁊ Abb. in cōsi. lxviij in j.vo.Raph.cu.ī consi. cxxxiiij. ⁊ Car.ī cōsi. xliiij. ⁊ adde qđ alias cōsului in ciuitate mātue incipit cōsiliū orta controuersia īter iudices curie qđ dū essent quidā rixantes ⁊ cōsanguineus alicuius ipsorū se interponeret causa diuidendi dū eius cōsanguineus vellet percutere secū rixātem ⁊ eius ini-

micũ vulnerauit dictũ eius cõsanguineũ ꝛ eũ occidit: querebatur an deberet decapitari. ꝯsului ꝙ nõ: ꝑ rões ꝛ doctrinas de q̃bus in dicto ꝯsi. sed ꝙ pena erat arbitraria iudici. ꝛ ita fuit iudicatũ ꝛ approbatum ꝑ senatores mãtuanos. ꝛ ad Pau. de ca. hic adde eũdez pau. in. l. C. vbi sena. vel clarif. ꝛ in. l. nemo deinceps. C. de epi. aud. ꝛ predictis adde q̃d ego cepo. veroñ. determinat i casu quasi simili i quo cõsului ꝙ ille q occidit amicũ suũ vl patruũ volens occidere aliũ ꝙ nõ debeat decapitari ẽt si esset lata culpa. ita ipse in cõsi. xxxiiij. colũ. j. ꝛ §. seq. ꝛ adde eũdem. i cõsi. xxx iiij. col. vij. in fi. ꝛ ꝯsi. xxxvj. xxxvij. ꝛ seq. ꝛ vide Frã. de are. iu cõ si. lxxx. Cur.

sito nõ habet locũ pena statuti vel iuris cõis ſꝫ debet aliter mitius puniri ꝛ si diceret ꝙ cõdemnet ad penã pecuniariã quam si nõ soluit infra mẽsem decapitet̃ si non cõmisit dolose non debet decapitari lꝫ nõ soluat. ꝛ illud ꝑpetuo tene mẽti ꝙ ignorantes iudices maleficiorũ seruant statuta ad literã vt iacent siue cõmiserint dolose siue nõ. nã poteris euadere ꝑ dictũ Bal. multos pena capitis: q2 assessores ꝛ iudices nisi videant autoritatẽ scriptam nesciunt a verbis statutorũ recedere.

2 ☞ Ei qui dicit aliquem esse mortuum quando non incũbat onus probandi.

3 Lex seu legum ꝓsumptiones aliq̃n extendunt̃ ad casus de raro contingentes cã vitandi turpem presumptionem.

Si mulier postq̃ venit ad maritũ peperit in septimo mẽse vel in. xj. post mortem viri ꝙ presumatur conceptus ex marito.

4 Illud quod semel fit aut bis dicitur rarum.

Consuetudo inducitur ex frequentatis actibus.

Ut aliquid dicat̃ fuisse obseruatũ: quot actus acquirantur.

1 **Ura constitui.** † In hac. l. cũ sequẽti dicitur q̃d sup casibus raro cõtingẽtibus nõ est fiẽda lex. in alijs duabus sequentibus dicitur ꝙ si facta est lex simpliciter ꝛ generaliter nõ adaptat̃ ad casus de raro contingentes. Primum dictum fallit interdũ: q2 lex reperit̃ facta in casibus de raro cõtingẽtibus: vt. ꝟ. si pars here. peta. ꝛ. l. antiqui. ꝛ. C. de legi. here. l. si maior. † Scdm dictũ declara per. l. neq̧ natales. cum ibi. no. C. de proba. vt sit sensus q̃d probationes legũ factarum nõ extenduntur ad casus raro cõtingẽtes: puta. l. presumit aliquem nisi probet̃ mortuus. ꝛ ideo qui dicit alterũ mortuũ incũbit onus probandi: vt. l. ij. ꝛ ibi. no. ꝛ quemadmodũ testa. aper. ego dico aliquẽ esse mortuũ quẽ cõstat fuisse natũ iam sunt centum anni. q̃d põt cõstare si hodie viuat filius qui sit centũ annorum an incũbat mihi onus probandi mortẽ. videt̃ ꝙ sic: q2 põt cõtingere ꝙ quis viuat vltra centũ annos: q2 multi reperiunt̃ de centũviginti. certe q2 hoc raro cõtingit lex nõ presumit ipm viuere. ꝛ sic presumptio de qua in dicta. l. ij. ad hunc casum non extendit̃. † aliq̃n tñ ad casus de raro cõtingentes extendit̃ presumptio cã vitandi turpẽ presumptionẽ vt si mulier postq̃ venit ad maritũ peperit infra septem menses. nã lꝫ raro contingat hoc: q2 tñ põt euenire potius ꝓsumit̃ cõceptus ex marito ꝛ natus in septimo mẽse quã cõceptus anteq̃ veniret ad maritum. ꝛ sic de stupro. l. septimo mẽse. ꝟ. de sta. homi. ꝛ si mulier remansit vidua ꝛ infra nouem menses peperit potius presumit̃ ex marito cõceptus cũ hoc ꝙ possit contingere quã q̃d sit conceptus ex alio post mortem mariti. vt in aut̃. de rest. ꝛ ea q̃ parit. in. xj. mense. ¶ † No. in. l. q̃d semel. ꝙ illud q̃d semel fit aut bis dicit̃ rarũ. ꝛ ideo videt̃ ꝙ cõsuetudo inducat̃ ex freq̃ẽtibus actibus: vt i. l. qui in totũ. C. de edi. priua. ꝛ. ꝟ. eo. ẽm ea nõ sufficit q̃d aliquid fuerit obseruatum bis vt dicatur obseruatũ sed videtur sufficere ꝙ ter infra. x. annos si plures casus nõ apparent contigisse in cõtrarium. l. iij. in fi. C. de epi. audien.

a ¶ Cõtra Bart. adde q̃d etiam ꝟ Bar. tenẽt doct. in aut̃. sacramẽta puberuz. C. si aduer. vendi. ꝛ Abb. in. c. cũ cõtingat. de iureiur. ꝛ Bal. i rub. ff. d iureiu. Cur.

2 ☞ Qua pena puniat̃ qui nõ obedit imperanti: ꝛ qua puniat̃ non obtemperans canoni.

3 Lex ꝙ tripliciter dicatur permittere.

4 Delinquentem lex punit: ꝛ iudex est minister legis. ꝛ q̃d etiam ipsum delictum puniat eum.

5 Cum quis torquet̃ nõ debent partes esse presentes. sed cũ pronuntiatur torquendus sic.

Testis cũ producitur ꝛ iurat: debet esse presens pars citata nõ cum postea examinatur.

Preceptum legis vel cõcernens propriam vtilitatẽ illius qui recipit q̃d potius sit concilium q̃ preceptum.

Si lex vel statutum precepit minori vel mulieri ꝙ non alienet bona sine certa solẽnitate. an faciendo cõtra peccat mortaliter ꝛ quid si interueniet iurumentum.

1 **Legis virtus.** † In text. ibi. legis virtus idest officiũ vel dispositio ẽm Bald. oĩs enim lex que ponit̃ altero de his quatuor modis. ꝛ an ex quolibet eorum oriatur actio: ꝛ que plene prosequitur Bar. in. l. j. ꝟ. de cõdictio. ex lege. 2 ꝛ totum cõmentum suum fundat sup hac. l. ¶ † In tex. ibi. imperare dic scdo qua pena puniatur qui non obedit imperanti dic extraordinaria: q2 alia ordinaria non imponit̃: vt. l. nemo martyres. C. de sacrosan. eccle. iuncta. l. sanctio legũ. de penis. qua vero puniatur nõ obtemperans canoni. dic per gl. in. c. generali. de ele. li. vj. 3 ¶ † In tex. ibi. ꝑmittit dic hec permissio triplex est. nam interdum permittit ꝙ nullo iure prohibet̃. ꝛ ista nõ est proprie permissio. Interdũ q̃d prohibet̃ iure positiuo. ꝛ ista est proprie permissio. Interdũ permittitur minus malum vt vitetur maius. ꝛ ista etiam nõ est proprie permissio sed quedam tolerantia per quã actus nõ approbat̃ nec reprobat̃. exemplum in cõcubinatu qui ꝑmittitur a iure ciuili vt euitet̃ adulterium: vt in. l. cõcubinatu. de concubinis. de his tribus ꝑmissionibus vide per glo. d. c. omnis aũt lex. vbi idem dicit̃ q̃d hic: 4 etiam ponunt alia exempla q̃ ponunt̃ hic in glo. ¶ † In text. ibi. punire. dic sic ergo vt probatur aliq̃d delictum quis punit̃ nõ ipso iure punit sed ipsa lex. quia iudex est. l. minister. vel dic ipsum delictum punit eũ: vt no gl. ꝟ. de proba. l. cum probatio. 5 no. in glo. dũ dixit delictũ tuũ te punit nõ ego. ¶ † In gl. circa prin. ibi q̃n serui torquentur. i. pronuntiantur torquẽdi nõ autem vt regulariter torquentur: q2 tunc non debent esse partes presentes sicut dicimus in testificatione testiũ q̃d cũ producunt̃ ꝛ iurant debet esse presens pars citata. nõ tñ cũ postea examinãtur: vt. C. de test. l. si q̃n. vt ibi no. ꝛ no. ꝟ. eo. l. minime. ẽm Cy. hic. ꝛ no. in aut̃. de testi. §. q2 vero. per glo. ꝛ. C. de iura. calum. l. 6 ij. in prin. ꝛ per Bar. in. l. custodias. ꝟ. de pub. iudi. ¶ † In glo. ibi. ꝛ est quinta. s. consulere. vel dic q̃d illa nõ est virtus. l. cũ nõ artat. vt no. glo. in. c. j. de cõst. nisi sit cõsilium reuerentie q̃d artat: vt. d. c. testium. de eta. ꝛ quali. c. ad aures. ꝛ est verũ ꝙ nõ artet si per viã precepti vel mãdati fiat: vt in. l. ij. mandati. in fi. ꝟ. ꝛ tunc cognoscitur q̃d cõsilium ꝛ nõ preceptũ q̃n illud q̃d precepit solũ concernit propriam vtilitatez illius qui precipit vt ibi a ptꝫ. secus si publicã vtilitatẽ vel alterius. ꝛ hoc no. cõtra Bar.[a] q tenuit in. l. si quis pro eo. de fideius. ꝙ si lex: vel statutũ ꝑcipit minori vel mulieri ꝙ nõ alienet bona sua sine certa solennitate faciendo cõtra peccat mortaliter si verba legis dirigunt̃ in eius personam etiam si iurat seruare contractum nõ ligat iuramento q2 nõ potest seruare sine pctõ. que op. semp mihi fuit visa nõ vera q2 nõ est verũ ꝙ peccat mortaliter cũ illud sit potius consilium q̃ preceptum q2 illius tantum vtilitatem concernit ideo non artat: vt no. glo. in dicto. c. j. de consti.

2 ☞ Differentia inter senatusconsultum legem ꝛ ius pretorium. ꝛ nu. i.

3 A sñia lata a consilio ciuitatis non põt appellari ad populuz seu ad adunantiam generalem de iure cõi.

4 Populus romanus an transtulerit imperiũ in principem an concesserit ꝛ an possit potestatem imperatoris reuocare ꝛ numero. seq.

5 Populus romanus ante aduentum christi poterat reuocare legem.

6 Imperium romanũ post aduentum christi fuit a po. ro. trãslatum in ecclesiam ꝛ non remansit nisi nomen ꝛ dicitur imperiuz christi vel ecclesie.

Q̃d solus papa possit ipsum imperatorẽ priuare sicut ꝛ confirmare ꝛ coronare. ꝛ iurat sibi fidelitatem.

1 **Non ambigitur.** † Per hanc. l. dico q̃d statutum vel reformatio facta a consilio ciuitatis representat totum populum: vt no. ꝟ. de dolo. l. sed ex dolo. que incipit quasi dicat. C. que sit longa cõsue. l. j. ꝛ sic potestatem habet condendi statuta: q2 totus populus non de facili congrega 2 tur † ꝛ proprie appellabitur senatusconsultum: q2 tale consiliuz est simile senatui romano. ꝛ sic erit ius ciuile. si autẽ fiat ab adunantia generali in qua totus populus congregatur tunc erit proprie lex. Si vero fiat ab ancianis tantum vel prioribus qui nõ representant totum populũ tunc equiparabitur edicto pretoris ꝛ erit ius pretorium ꝛ remedia originalia ex lege erũt annalia si sunt penalia sicut sunt actiones pretorie nisi haberent potestatem a toto populo expresse cõcessam. ꝛ hoc tenet Bart. 3 in. l. vnica. ꝟ. de cõdi. ex lege. ¶ † In glo. ibi. q2 nõ appellatur a sñia sua. ꝑ hoc dico ꝙ si cõsilium ciuitatis dat aliquã sñiam inter duos vt fit Venetijs a tali sñia nõ põt appellari ad populum seu ad adunantiã generalẽ de iure cõi. q2 illud cõsilium reꝓsentat senatũ: vt. s. dixi nisi statuta ciuitatis aliter disponant. 4 ¶ † In gl. ibi sed hodie an hoc possit. dic hic ꝙ questio põt intelligi duobus modis. primo hodie idest post legem regiã per quã populus trãstulit suũ imperiũ in principem. vt. ꝟ. ti. j. ꝛ ad hoc hñ tendunt prime rõnes gl. q2 post illã legẽ populus vel senatus nõ potuerit legẽ facere sed solus ꝑnceps in quẽ omnis potestas fuit trãslata. sed nihilominus dic ꝯrium ꝑ hãc legem vbi est casus. nã ista lex est facta post legẽ regiã q2 oẽs isti iuris cõsulti fuerunt post Octauianũ augustũ in quez facta fuit illa trãslatio cũ faciat mẽtionẽ de pluribus imperatoribus q post ea fuerunt. scꝫ de Tyberio Antoniano ꝛ Traiano ꝛ Adriano ꝛ nihilominus ista lex dicit nõ esse dubiũ ꝙ senatus poterat le 5 gem cõdere. † Ex quo ptꝫ ꝙ illa fuit magis cõcessio quã traslatio: vt ptꝫ in. l. j. ꝟ. ti. j. in ver. concessit. ꝑ quã nõ abdicatur substãtia: vt in cõcedente: sed trãsfertur vsus: vt in. l. j. §. qui mãdata. ꝟ. de officio eius cui mandata est iurisdi. lꝫ text. in. l. j. de officio pretoris dicat ꝙ transtulit. sed expone quantum ad vsum non quantũ ad substantiam. ꝛ ideo dico ꝙ populus romanus ante

aduentum

aduentum Christi poterat reuocare legem regiã & ea reuocata priuare imperatorez: q2 nõ potuit sibi imponere legẽ a qua recedere non potuerit. l. si quis. in prin. testamẽti. de leg. iij. & facit qđ no. in. c. j. de his que fiunt a maiori parte capi. † Scđo potest intelligi post aduentũ Christi. & tũc dico φ imperiũ romanum fuit a populo romano translatũ in ecclesiã & nõ remansit nisi nomen. & dicit imperiũ christi vel ecclesie & solus papa potest ipsum priuare sicut & cõfirmare & coronare: vt in. c. ad apostolice. de re iudi. lib. vj. & iurat sibi fidelitatẽ. nã apud ecclesiaz est vterq3 gladius tẽporalis & spiritualis & est quintũ imperiũ de quo prophetauit Daniel qui vidit lapidẽ sine manibus scissum cadere ad pedes qui significabat romanũ iperiũ: & statuaz illam cõtriuit & destruxit vt hic no. p Bar. in extrauaganti ad reprimendum. in prin. sup ver. totius orbis. nihil cõcludo põt hodie populus romanus in imperio.

2 Lex ponẽs exceptionẽ ꝯ rõnem vel regulã iuris nõ extenditur ad aliũ casum φ sit ille de quo loquitur exceptio.

3 Intellectus legis si est obscurus & vnus intellectus caret vitio alter nõ: debemus assumere illum intellectum qui caret vitio. si lex est per cõsuetudinẽ certo modo interpretata stamus illi interpretationi.

4 Si quilibet intellectus esset bonus quid fienduz est. & in diuersis opinionibus si iudex eligat malam qualiter teneat.

5 Lex quando extendatur de vno casu ad alium.

Per similitudinem vel identitatem rõnis non debet induci legum correctio.

1 **Lex leges.** † Cũ occurrit dubitatio circa verba legis obscura recurrit ad principẽ si congrua interpretatio fieri nõ potest. cum vero occurrit casus nouus. l. nõ expressus proceditur de similibus ad similia si lex fuit introducta bona occasione & nõ contra regulas iuris cõis: alias secus q2 in cõsequẽtiam nõ trahitur. hoc dicunt oẽs leges iste vsq3 ad. l. scire leges in effectu. & sic ista. l. cũ. l. sequenti loquitur de prima parte summarij sm Cy. quando occurrit dubitatio circa verba legis obscura. pone exemplum in. l. dos a patre profecta. ff. de iure dotium de qua est dubitatio an intelligatur qñ filia mortua est in matrimonio sine liberis. an & quando cũ liberis propter multas alias leges quarum quedam probant vnum & quedã probant aliud pone exemplum in aut. ex causa. C. de libe. prete. de qua dubitatur an intelligatur in preteritione paterna aut materna & in exheredatione facta cũ causa vel sine causa propter rõnes hincinde repugnantes. Nam super ista opi. dicunt doc. φ esset necessaria declaratio iperialis adeo sunt vrgentes pro & contra ille due leges & nõ possunt cũ sequẽti loquuntur de secunda parte summarij qñ circa verba legis nõ est dubietas: q2 decisio legis est clara in certo casu: sed occurrit illud de quo. l. illa nõ loquitur similis illi. & habet similẽ vel eandẽ rõnem. & tũc proceditur de similib9 ad similia. & sic fit executio legis ad illũ casum. si tñ lex illa nõ erat cõtra rõnem iuris idest cõtra regu-

2 lam iuris in contrarium. † si vero regula iuris in cõtrariũ tũc talis. l. dicit contra rõnem regule. ideo nõ extenditur ad alium casum quã sit ille de quo loquitur exceptio. & sic in alio casu occurente seruabit regula que est in ꝯtrium. Nõ autem illa. l. ponens exceptionẽ. & h. d. l. qđ vero. Sed ĩ ipso passu exceptuato hñ seruat illa. l. & nõ regula. q2 in exceptiõe nõ possumus regulam seruare cũ exceptio vitiet regulã in casu exceptuato. & h. d. l. in his. q̃ ꝯtinuat & talis exceptio facit ius singulare. q2 ꝯ tenorẽ rõnis. i. regule l3 ipsa regula faciat ius gñale & hoc dicit. l. ius singulare q̃ similiter cõtinuat & sunt iste leges difficiles ad declarandũ & etiã ad ponendũ exemplum. dic pro declaratione

3 harum legũ duo sunt videnda. † Primũ est qñ intellectus. l. est obscurus. q2 põt intelligi multis modis quid fiendũ est. pone exemplũ in. l. dos a patre. & breuiter si per cõsuetudinẽ. l. est interpretata certo modo stamus illi interpretationi: vt. j. eo. si de interpretatione. si hoc nõ apparet tunc si vnus intellectus caret vitio alter aũt nõ: q2 sequitur aliqđ incõueniens vel iniustũ & preter voluntatez. l. l3 verba. l. illud nõ patiant tũc debemus

4 assumere illũ qui caret vitio: vt. j. eo. l. in ambigua. † Si qlibet intellectus esset bonus & nõ sequit vitiũ ex aliquo tũc si volumus habere interpretationẽ firmã generalẽ que ius facit quo ad oẽs debemus ad principẽ recurrere cuius interpretatio facit ius iuxta not. j. eodẽ. l. de interpretatione. in fi. glo. in. c. j. de postu. prela. si de tali nõ curamus vel nõ potest de facili haberi recurrendum est ad interpretationẽ magistralem que tñ nõ facit ius. & sic doc. scribentes certo mõ intelligunt nemine discordante. vel cõis est opinio vel intellectus cõis & iudex debet illã sequi. si autem diuerse sunt opiniones & aliqui tenent vnã aliq alteram iudex excusatur eligendo eã que sibi placet iuxta not. no. in. c. ne innitaris. de consti. per Inno. si tamen eligeret ma-

lam opi. gl. insti. de obli. ex quasi delicto. videt tenere φ nihilominus teneatur nõ ad penã: sed ad solam emẽdationẽ damni. & idem Bar. in. l. cũ oz olatis. ir fi. de re iudi. plenius. vide p eum in. l. fi. C. de pena iud. q male iudicauit. & per Bal. in. l mã-

5 cipia. C. de ser. fugi. † Scđo videndũ est si. l. est clara quantũ ad verba & quantũ ad sensum loquit tñ in vno casu & accidit casus diuersus similis tamen vel habens eandem vel similem rõnez an ad illum fiat extensio & in hoc dic plenius per Barto. & in. l. omnes populi. φ aut ille casus reperitur decisus ab alia. l. ita qđ si fiat extensio sequeretur correctio illius. l. & extensio nõ fit: q2 per similitudinem vel identitatem rõnis nõ debet induci. l. correctio & hec est glo. in aut. quas actiones. C. de sacrosan. eccl. que semp ad hoc allegatur. aut ille casus nõ reperitur ab alia. l. decisus ita φ per extensionem nõ inducitur. ll. correctio. & tũc aut illa. l. quã volumus extendere nõ est cõtra rationem iuris. idest nõ est contra regulas aliarũ legũ vel iurium & fit extensio siue sit eadem rõ siue similis. in. l. de quibus. j. eo. vbi hoc idem dicitur in consuetudine & isto modo intelligit Bar. istam. l. nõ possunt in. l. de quibus. & adde hoc esse verum etiã si dispositio illius legis est penalis postq̃ non est contra alias leges p glo. que est in ca. j. de tempori. ordina. lib. vj. & in cle. de etate & qualita. super ver. in eisdem. q2 qñ prohibitio legis est fauorabilis cõstitutio etiã penalis dicitur fauorabilis: vt no. Jaco. de bel. in aut. de non alienan. §. q2 vero leonis. aut illa lex quã volumus extendere est contra rõnem iuris idest contra regulas aliorum iurium. & sic habet vim exceptionis tunc aut ille casus ad quez volumus cũ extendere est talis ad quem si nõ extenderet inutilis esset decisio. l. & fit extensio. arg. in. l. ij. j. de iuris. om. iud. aut nõ esset inutilis. & tunc illa lex cõtra rõnem constituta caret rõne q2 fundatur in solo motu condentis iuxta id qđ habet. j. eo. nõ omnium. & tunc q2 est cõtra rõnem. & caret rõne nõ extendit ad alium casum per. l. qđ non rõne. que est lex antepe. j. eo. & in hoc differt illa lex ab ista que incipit cũ vero contra rõnem: q2 ista loquitur qñ est contra rõnem & regulam aliorũ iurium tamen põt esse fundata in rõne. illa vero que fundat in mera voluntate vt in exemplo qđ glo. ponit tũc illis duobus cõcurrentibus h3 locum qđ dicit in hac. l. qđ no. vt non fiat extensio sm intellectum Cy. aut illa lex fit cõtra rõnem est fundata tñ in rõne. & tunc si quidem illa rõ est expressa in. l. extenditur ad omnes casus eandẽ rõnez habentes per ea que notantur in. l. j. C. de his qui ante aper. tabu. per Cy. si vero nõ est expressa. & tunc aut lex est fauorabilis & extenditur etiã si ibi sit dictio taxatiua vt in. l. illud. in fi. C. de sacrosan. eccle. aut est odiosa. & tũc nõ extenditur per. c. odia. de reg. iur. lib. vj. & si sit eadez vel maior rõ vt no. in addi. Spe. de ac. peti. in. §. fi. in magna additione. & in cle. j. de vita & hone. cleri. in glo. sup verbo. macellariorũ. & vide qd no. Bar. in. l. si constante. solu. ma.

2 Exceptio firmat regulã in casibus nõ exceptuatis non tamen eam ampliat.

Clausula nõ obstante firmat rescriptũ non autẽ ampliat.

3 Statutum si dicit qđ de omni instrumento cõtinente summã librarum. c. debeat solui gabella. vel registrari aliter nõ valeat excepto instrumento procurationis an tunc instrumentũ legitimationis. de quo non fuit soluta gabella vel nõ fuit registratum an sit nullum.

4 Exceptio facit ius singulare. sic & fauor & odium.

1 **In his.** † No. qđ exceptio vitiat regulã q2 in casibus exceptuatis non possumus sequi regulã & exceptio nõ est de regula sm glo. qđ expone idest de officio vel dispositiõe regule: sed de terminis regule bene est: al's nõ esset cõgrua exceptio. si enim regula esset de hoie incongrua esset exceptio de equo: vt no. de

2 reg. iur. in regula. j. & dicit hic glo. † φ exceptio l3 nõ sit de officio regule ipsam tñ firmat in casibus nõ exceptuatis. ad hoc. j. de postu. l. j. §. ait pretor. & l. nã qđ si quidẽ. §. sed in alijs. de pecu. leg. adde nõ tñ regulam ampliat: vt in. l. generali. §. vxori. de vsufru. leg. & ibi qđ no. facit. l. aurelius. §. testamento. de lib. leg. & qđ similiter no. de clausula non obstante qđ firmat rescri-

3 ptum nõ autem ampliat. in cle. j. de prebẽ. † Et per hoc his diebus respondi in qõne de facto. statutũ dicit φ de omni instrumento cõtinente summam. c. librarũ debeat solui gabella: vel debeat registrari: al's non valeat excepto instrumento procurationis. modo erat quoddam instrumentum legitimationis de quo non erat soluta gabella vel non erat registratum an sit nullum: & certe prima pars statuti que est generalis & ponit regulam loquitur de instrumentis continentibus certam quantitatem vel rem ad quantitatem reducibilem hoc nõ est hmõi: q2 legitimatio non respicit estimationem. ergo nõ comprehenditur sub regula & non erat nulluz. & ita terminare videt Bar. in. l. iiij. §. toties. de dam. infec. in cõtrarium: q2 exceptio loquit

a Solus papa adde Bar. & bal. hic Bart. in. l. fi. C. de leg. & Bal. in. c. j. si de cõtrouer. iter do. & vasal. lis oria. Cur.

a ¶ Sine culpa. amplia etiam si aliud statutum esset qd diceret q tale statutum nõ reciperet interpretationem sm Bal. i. l. gracus. C. de adulte. & idẽ si statutum diceret q extrahenti sanguinez in palatio amputetur sibi manus nõ cõprehẽdit barbitonsorem sm Jac. bu. in. l. quãuis. de in ius voca. & ibi Bal.

b ¶ Communis vsus multa cumulauit Feli. in proemio decre. vbi vide.

c ¶ De alienatione. noie alienationis continet pignus cũ continet tãtã summã qd nõ ẽ spes luitionis. & an idez sit in penalibus & odiosis vide p Bal. in. l. ea lege C. de condi. ob cau. & in. l. voluntas. C. de fideicõ miss. & in. l. sancimus. C. d rebus alie. non alie.

d ¶ Si vicinus. ibi vide in apostillis. ad Barto. & Alex.

de instrumento procuratoris qd estimationẽ non recipit: ergo vt sit bona exceptio regula debet suppleri vt cõtineat etiam instrumẽta cõtinentia rem inestimabilem: alś nõ esset de terminis regule & cũ solum excipiatur instrumentũ procurationis: secus erat in isto. ego respondi pro prima parte qr exceptio non ampliat regulam vt faciat eam extendi vltra terminos eius: & sic potius est dicendũ qd exceptio sit inepta quã qd regulam ampliat. & ita in simili iuducit Bal. hic in alijs tamẽ terminis. ¶ Ultimo no. in. l. ius singulare. qd exceptio facit ius singulare sic & fauor & odium sicut macedonianuz & velleianum sic etiã prima. ?. ti. j. l. j. in fi. & C. eo. ti. de legibus. l. ij.

2 ¶ Emancipatio competit filijs. & manumissio seruis. aliqñ tamen ponitur vnum pro alio.

3 Si lex nõ reperitur interpretata per aliam. quando debeamus sequi propriũ significatum verborũ & qñ mentẽ. & qñ restringatur & qualiter cognoscatur mens vel intentio legis. & nu. 4.

4 Satutũ q extrahens sanguinem in palatio puniatur tãta pena nõ cõprehẽdit barbitonsorem phleubotomantẽ in palatio.

Pupillus cũ non possit facere testamentũ. nõ dicitur proprie intestatus decedere.

5 Per subsequens matrimoniũ nõ legitimatur proles nisi consentiat vel ratum habeat si potest consentire.

6 Habens nepotes ex filio bastardo si mortuo filio cõtrahit matrimonium cũ concubina illa auia istorũ nepotum non legitimantur nepotes quo ad eum.

7 Alienatio proprie loquendo non dicitur nisi qua nõ transfertur dominium.

1 Scire leges. † Nõ debemus adherere corticibus verborum. l. sed sensui. sed & si oporteat verba impropriare: qr in illo cõsistit voluntas & intentio legis quam seruare debemus potius quã verba si plures sensus paterẽtur verba debemus sequi illum qui vitio caret & absurditate. h. d. cuz duabus ll. sequẽ. & possumus dicere qd lect. precedẽs tractat de interpretatione extensiue. l. an & qñ fieri possit vltra quã verba patiantur iste tres de interpretatione restrictiua: qr verba sunt generalia & tamen preter intentionem legislatoris multoties restringuntur vt nõ importent oĩa que possent importare sed quedã tm̃ in quibus vertitur intentio lz plura exempla que ponit gl. ten-

2 dant ad extensionem interpretationum. ¶ † In textu ibi sed vim. i. sensum qui põt haberi sine impropriatione aliorũ dum subdit que hac potestate exponitur qd etiã si oporteat impropriare verba idem sit. & ad hoc tendit glo. qr lz verbũ emancipatio cõueniat filijs & nõ seruis & verbũ manumissio seruis & nõ filijs: interdũ tñ vnum ponitur pro altero scdm personã ad quaz

3 refertur ex impropriatione verborũ. l. j. ?. de offi. procõ. † Exẽpla etiam glo. loquuntur de legibus que reperiuntur interpretate p alias leges: & certe cũ tũc nõ loquuntur iste leges: qr debemus sequi illam interpretationẽ. ista vero debemus intelligere qñ lex nõ reperitur interpretata per aliam qualiter debemus interpretari sñias qd regulariter debemus stare proprio significato verborũ. l. j. ?. is qui nauẽ. de exer. & l. non aliter. de leg. iij. fallit qñ mens legis appareret in cõtrarium: qr debemus illã attendere nõ verba vt hic in. l. benignius. & in. l. scire. & restringere significatum verborũ. põt autem apparere c̃ria intentione legis qñ vnus sensus caret vitio alius nõ: qr credendum est qd senserit de primo: vt in. l. in ambigua. qd est verũ etiã si restrictio sit ne quis indebite damnum patiatur: vt in. l. ij. C. de

4 noxa. † vel si dicat statutum q extrahens sanguinẽ in palatio puniatur tanta pena nõ cõprehendit barbitonsorem phleubotomantem in palatio: qr non extrahit iniuriose & esset vitiosus

a intellectus: qr idebite sine culpa[a] damnũ pateretur. Idẽ si fiat vt quis indebite nõ lucretur: vt in. l. vt gradatim. ?. si lege. de mune. & hono. sed ad finem vt quis indebite lucretur nõ dz fieri restrictio verborũ sed sequi debemus verba lz dura sint: vt in. l. prospexit. qui & a quibus. Scdo cognoscitur intentio legis ex rõne ipsius legis: qr strictior nõ est quam verba: qr ratio legis est ipsa lex: vt in. l. cũ mulier. solu. ma. & qd no. in. l. si is qui non. de acqui. pos. in glo. ij. & per Dy. in. c. fi. de re. iu. nam & ratio legis aliqñ ampliat significatum verborum. l. nomen debitoris. ?. fi. de leg. iij. & de leg. ij. l. cum pater. ?. dulcissimis. Tertio colligitur mens quando communis vsus loquendi esset contra significatum verborũ puta ille proprie dicitur intestatus decedere qui potuit testm̃ facere & nõ fecit. qui aũt nõ potuit vt pupillus nõ dicitur proprie itestatus decedere. l. j. in prin. de suis & legi. sed

b si communis vsus[b] loquẽdi esset in cõtrarium tũc lex vel statutum loquens de decedentibus ab intestato cõprehenderet etiã pupillos: qr credendum est fuisse intentionem statuentiũ quorum verba sunt intelligenda sm cõmunem vsum loquendi: vt l. librorum. ?. qui tamen casus. de leg. iij. & vide Bar. in. l. nõ dubium. C. eo. & in. l. omnes populi. in. vj. qõne principali. & ibi de-

5 clarat vnde sumitur proprius significatus verborũ. ad quẽ debemus recurrere si aliquid de mẽte nõ cõstat. ¶ † Ultimo querit in fi. glo. l. benignius. Guil. de cu. dicit duo bona verba q per subsequens matrimonium nõ legitimatur proles nisi consentiat vel ratum habeat. & videtur casus in aut. quibus modis natu. effi. sui. ?. naturaliter. ego limito illud dictum qñ proles potest consentire. secus si non posset vt qr erat anniculus vel infans tunc non requiritur eius cõsensus. argu. in. l. iubemus

6 in fi. C. de eman. libe. † Secundo dicit qd habens nepotes ex filio bastardo si mortuo filio cõtrahit matrimonium cũ concubina illa auia istorũ nepotũ nõ legitimantur nepotes quo ad eum. qr ista legitimatio debet proficisci in nepotes mediante filio qui erat in medio: sed nunc hoc esse nõ põt postq̃ mortuus est ergo &c. pro quo bonus tex. i. l. qui libertinus. ?. posthumus. de oper. liber. & l. diuo marco. C. de questi. & l. tria predia. ff. de

7 serui. rusti. predi. ¶ † Nota etiã glo. in. l. in ambigua. q ꝑprie loquendo alienatio non dicitur nisi qñ transfertur dominiũ & qd alijs modis de quibus in. l. fi. C. de re. alie. dicitur improprie alienatio. & hoc nota ꝑpter statuta que si faciunt mentionẽ de alie-

c natione[c] intelliguntur stricte vt in hac glo. qr verba statutoruz sunt proprie intelligenda. nec ob. qd sunt intelligenda sm ius cõe qr verum est de iure cõi qd proprie loquitur nõ qñ improprie si potest dari proprius intellectus.

2 ¶ Leges de quibus nõ põt alia rõ assignari si sunt cõtra ius cõe nunq̃ recipiunt interpretationem extensiuam.

3 Noli plus sapere q̃ oportet.

Non est querendum illud: quod repertum magis destruit quã edificet.

4 In condendis legibus est adhibenda disputatio an sic debeãt condi. sed postq̃ sunt condite non est querendum an bñ vel male. sed scdm ipsas est iudicandum.

5 Testes interrogati de cã scientie si assignant causam nõ cõcludentem necessario. dictum eorum non valet. & quid si cõcludat presumptiue. qr dicat scio qr sum vicinus.

6 Ratio qñ est eadem cũ dicto vt scio qr scio nihil valet.

1 Non omnium. † De legib[9] mere positiuis non põt dari alia ratio quam qd placuit legislatori nec alia rõ est

2 querenda. h. d. cum. l. sequenti. † No. q leges de quibus nõ potest alia ratio assignari si sunt cõtra ius cõe nũq̃ recipiunt interpretationem extensiuam: qr extensio fit p similitudines vel identitatem rationis. & hic cessat rõ: vt dixi. s. eo. qd

3 vero. & patet. j. eo. qd nõ rõne. ¶ † No. in. l. & ideo illud vulgare noli plus sapere quã oportet. & qd nõ est querendũ illud qd re-

4 pertum magis destruit q̃ edificet sm Bal. † patet etiaz hic qd habetur quarta distinctione. c. in istis. qd in cõdendis legibus est adhibenda disputatio an sic debeant cõdi. postq̃ vero sunt condite nõ est querendum an bene vel male: sed sm ipsas est iudicandum. dicitur autem ratio sm Bal. alicuius dicti vel facti certa & indubitata confirmatio dicta ex eo qd dictum vel factũ facit ratum & firmum: et est motus intellectus procedens per causas sensitiuas vel intellectiuas sm subiectam materiam ad

5 aliqd necessario cõcludendũ vel ostendendũ. ¶ † In glo. ibi ratio enim debet esse talis que sit &c. no. istã glo. pro testibus qui si interrogati de causa scientie assignant causam nõ concludentem necessario: non valet dictum eorũ. ideo dicimus non probat hoc esse qd ab hoc contingit abesse: vt in. l. neq̃ natales. C. de proba. sufficeret tamẽ q cã cõcluderet ꝑsumptiue vel verisimiliter: vt in. l. omnes. ?. lucius. que ĩ frau. cre: vt si diceret scio qr sum vicinus. nam vicini presumuntur scire facta vicinorum

d que cõiter in notitiam cõsueuerunt trãsire: vt in. l. si vicinus.[d]

6 C. de nup. & qd no. Bart. in. l. j. si cer. pet. † Et adde qd qñ ratio est eadem cũ dicto: puta scio qr scio: nihil valet. & sic non faceret fidem testis. & no. in. l. j. de exerci. ¶ In fi. glo. hec ratio & in extraneo. dic cõtra qr filius excusatur non soluz propter iussum testatoris: sed qr erat in eius potestate & tenebatur parere sed extraneus non. ¶ In fine. glo. ibi. ?. sextum. dic q ibi erat causa impulsiua. alias locuz habet fina. ratio. l. simile. & lex. vt in. l. j. ?. de fonte. & l. illud. ad. l. aqui. & pone exemplum in illis. ll. in aut. sed si quis. C. de secũ. nu. & in aut. si minor. de rest. in integ. de quibus nõ potest assignari aliqua bona ratio: sed sufficit q imperator ita ratus est: vt. l. j. ?. pueritia. ?. de postu.

2 ¶ Lex loquens per verba preteriti temporis extẽditur etiã ad futura: nisi daretur materia delinquendi.

3 Delinquens an banniatur habita prius pace cum heredibus occisi qd non possit debanniri virtute statuti dicentis qd banniti propter homicidium debanniantur habita pace cum heredibus occisi.

4 Uerba legis que possunt intelligi in preteritum & futuruz: interpretantur

terpretantur in futurum.

5 Concessum vno tempore censetur alio tpe esse prohibitum et econuerso.

6 Uerba presentis vel preteriti temporis in vltimis voluntatibus an trahantur ad futura.

1 Cum lex. †Per hanc.l.ponendo casum prout glo.in fine ponit per.l.ij.C.de genera.abolitio.determinant docto.q si statutũ dicat banniti propter homicidiũ debãniant habita pace cum heredibus occisi.qd illud statutum intelligit de illis qui erant banniti tpe statuti facti nõ de illis q banniunt a post:a qr loquitur per verbum preteriti temporis bãniti si extenderetur ad eos qui banniuntur post da-2 retur materia delinquendi.†vbi autem cessaret ista ratio tunc lz lex loquatur per verba preteriti tempo b ris extendit etiam ad futura b qr lex semp loquitur: vt in.l.arriani.C.de hereti.vt si dicat q cõtra obligatos per instrumentũ publicũ possit procedi perviam executiuã:vel qd cõtractus factus sine certa solennitate nõ valet.nã itelligitur de Zctibus futuris et etiã de futuris instrumentis:vt probatur expresse in.l.illicitas.in prin.de offi.presi.in verbo factas in.l.j.j.de cõdi.ex lege.†Sed pone in primo casu qd aliqs de-3 liquerat nõ tamẽ erat adhuc positus in banno an si postea banniatur habita pace possit debãniri.dic q nõ arg.huius.l.et per hoc dicit Bal.quendam fuisse decapitatum Bononie qui habebat securitatem super processibus cõtra ipsum dependentibus et cõmisit quoddã delictũ sup quo processus non erat adhuc 4 incboatus qd illa fidantia sibi nõ profuit.†Et adde qd si est aliquod verbũ qd põt intelligi in preteritum c et futurũ c vt qr est in futuro subiunctiui qd interpretatur in futurũ:qr natura legis est dare formã futuris nõ preteritis:vt no.in.l.cum tale.§.pe.de condi.et 5 demon.†Et no.hic illud vulgare qd concessum vno tpe censet alio prohibitũ et ecõuer so:vt.l.statuliberũ.§.sticbũ.de leg.ij.et.l.pater filium.§.fundũ.de leg.iij.et.l.imperator.j.de postula.¶ †In vltimis autẽ voluntatibus an verbum presentis vel preteriti tẽporis trahatur ad futura dicvt plene nota.in.l.si ita.de aur.et argen.leg.Et vide pro declaratione huius.l.nota.per Bar.in.l.omnes populi.in.vj.q.principali q.pe.ff.de insti.et iu.

2 ☞Quilibet testis dz de p se examinari.et an possint omnes simul interrogari et respondere.

1 Unime. †Nota.glo.hic positam ad quã semp remittitur qd ptes nõ debẽt esse presentes qñ testes examinãtur et qd si sunt presentes nõ propterea vitiatur dictum ipsorum:sed non poterunt postea nouos testes pducere super eisdem articulis 2 vel directo contrarijs:qr didicerunt testificata.†Itẽ requiritur qd qlibet testis sigillatim et de per se examinetur nõ autẽ oẽs simul ne alter alterũ instruat.et d sic eundẽ premeditatũqz sermonẽ d loquantur.vidimus tamen aliqñ contrariũ obseruatũ q multi rustici simul fuerunt interrogati et oẽs vnanimiter responderunt certo modo:vt in Spe.de test.§.nũc tractandum.in prin.vbi per vnam columnam examinatur an hoc possit fieri plene.

2 ☞Si aliqs in suo libello facit mẽtionẽ de aliquo instrumento.dz illud edere parti hoc petendi:anteq̃ ille cogatur rñdere libello.vt possit se instruere an cedat vel contendat.

3 Testium dicta nõ dicitur quis percunctatus si anteq̃ compleret videre notarius extraxit librum de manibus suis.

1 Inciuile. ¶† Per hanc.l.dicit Bart.j.eo.de no.ope.nunc.sup rubrica q si aliqs in causa producit statutum alterius loci debet proce- e dere totum statutum e a capite vsqz ad finem.et etiam proemium si materia requirit: qr solet dare intelle- 2 ctum sequentibus:vt.l.j.j.ti.j. ¶ †Itez facit quod si aliquis in suo libello facit mentionem de aliquo instrumento quod debet illud edere parti hoc petenti anteq̃ ille cogatur respondere libello vt possit se instruere an velit cedere vel contendere fm nota.per Innocen.in cap.j.de proba.et per Barto.in.l.edita.

a ¶Post. vide Pau.de leaza.in proemio cle.Bal.in.l.leges.C.eo.Io.an.i.c.j.de ele.in.vj.

b ¶Ad futura.circa dicta Pau.d ca.hic adde que ponit.d.Nellus d sancto Gemi.i suo trac.bãni.in tertia pte secundi tpis.q.ix.x.et xj.Cur.

c ¶Futurũ.adde Lud.ro.9si.cccc xxxvj.et ibi do.i l.si iaz facta.j.de cõdi.et demon.et Bar.i.l.si seruũ.§.fi.ff.de acqui.here.Cur.

d ¶Premeditatũqz sermonẽ qr tũc nõ probant vt p Bart.et ibi Alex.late.i.l.iij.§.ideo aũt.j.de testi.et p eundem Alex.de Imo.i cõsi.cxx.col.iij.circa princ.in.v.vol.Cur.

e ¶Totũ statutũ adde Bar.et ibi Alex.de imo.in rub.j.d no.ope.nũ.Bar.in.l.qd nerua.j.deposi.Bal.in.l.fi.C.de pci.impera.off.Ang.i.l.j.§.ede re.j.de eden.pe.de anc.in cle.j.d reb.eccle.nõ ali.et Imo.in rub.j.solu.mat.et vide Alex.in.l.si constante.col.xiij.j.solu.ma.vbi q p̃sumit productum totũ statutum nisi 9rium pbet.de quo ẽt habes p cano.i c.j.extra.de proba.Cur.

C.de eden.et in Specu.de instrumẽti editione.§.nũc 3 dicamus.ver.sed quid.†Item per hanc.l.dicit.Bal. f quod non dicitur quis percunctatus f dicta testium si anteq̃ compleret videre notarius extraxit librum de manibus suis.

2 ☞Si vna lex cõcedit aliquid in priuilegiũ puta militi qd possit testari qualitercunqz vult:non tollitur alia lex prohibitiua sui fauore inducta.

3 Doctor qui legit.xx.annis licet ipso iure efficiat comes.et sic nobilis non tamen perdit prerogatiuam quaz prius habebat vt popularis quin possit admitti ad officia que nobiles non habent.

4 Statutum qd scholares tractentur vt ciues an debeat intelligi quantũ ad cõmoda et non ad onera.

5 Si in ecclesia sunt prebẽde vel nõ integre et aliqs impetrauit prebendã vacantem de qua intelligatur.

1 Ulla iuris. †Lex facta in fauorez alicuius nõ debet interpretari in eius odiũ.h.d.et differt a.l.qd fauore.C.eo.qr hic loquitur de interpretatione.ibi vero de vsu.qr ille in cuius fauo- f rem facta est si non vult vti potest illi fauori renuntiare.l.si quis in conscribendo.C.de pac.et habet locum ista.l.non solum in.l.scripta:sed etiam in verbis contractus:vt.j.locati.l.ea lege.in fine prin.et etiã in verbis testatoris:vt.l.in ratione.§.quo tempore.ad leg.fal.et in sententia iudicis:vt no.in leg.si iudex circumuento.infra de mino.vbi potest quis renuntiare sen-2 tentie late pro se et redire ad rationẽ primam.†Per hanc leg.patet qd si vna lex concedit aliquid in priuilegiuz puta militi qd possit testari qualitercũqz vult nõ tollitur alia lex prohibitiua sui fauore inducta: puta qd minor.xxv.annis non possit manumittere seruum.et ideo si miles est minor nõ poterit in suo testamento relinquere libertatem ne prima lex fauorabilis tollat alteram fauorabilem et prohibitiuam.et sic in concursu vtriusqz prefertur prohibitiua.textu. 3 est et ibi per Bal.C.de testa.mili.l.si rufinus. ¶ †Itẽ patet per hãc leg.qd licet doctor qui legit.xxx.annis ipso iure efficiatur miles sic nobilis.vt.C.de profes.qui in vrbe cõstã.l.j.libro.xj.non propterea perdit prerogatiuaz quã prius habebat vt popularis quin possit admitti ad officia que nobiles non habent ne dignitas nouiter adepta sibi noceat:vt in.l.falsa.§.j.de condi.et demon.h.d.Bart.C.de decurio.l.alexan-4 drinus.in fine.lib.x.†Item patet si statutum dicat g qd scholares tractentur vt ciues g qd hoc debet intelligi quantum ad commoda non quantum ad onera: qr emanauit in fauorem eorum.et hoc dicit Barto.in l.iij.§.si emancipatus.j.de contra tab.et Bal.in dicta l.si ruffinus.Sed contrarium ipse Bal.videt tenere fm Pet.in.l.qd fauore.C.eo.circa medium.sed solue qd aut statutum non facit quem ciuẽ sed mandat tractari vt ciuem.et tunc procedit primum dictum quia ista est quedam dispensatio non statuti mutatio que dispensatio potest fieri quo ad quedam et quo ad quedam non.aut facit quem ciuem.et tunc procedit secundum dictum quia non potest esse in duplici statu cõtrario q sit ciuis et qd non sit ciuis sicut qd sit seruus et qd sit liber.vt in.l.si pariter.de lib.cau.et qd sit legitimus et non legitimus vt no.glo.in.c.cum inhibitio.de clandc.despon.Ciuitas autem est quidam status vniuersalis comprehendens commoda et incommoda sicut hereditas vel peculium vel mensa.l.cum filius.§.j.et.l.cum pater.§.mense.de lega.ij.tamen putoveruz si talis habitat et continue habitaturus est in illo loco:alias verba acciperentur potius improprie ne sequatur inconueniens vt si diceret q scholares sint ciues vt vidi Senis vbi est statutum q Perusini sint ciues senenses.nam si verba intelligerentur proprie sequeretur etiam q non habitantes ibidem tenerentur subire onera.Sed ista non fuit intentio statuentium sed solum afferre commoda que ibi reperiuntur non sic inter se habitantes in perpetua.l.j.in prin.ad munici.†Item per hanc.l.videtur qd si in ecclesia sunt prebende integre vel non integre et aliquis impetrauit prebendam vacaturam possit eã habere si vult.et hoc dicitur tenere Inno.fm Pet.et Cy.subtiliter in.l.quod fauore.in fi.C.eo.et bene quia non integra prebenda nõ comprehenditur sub ver-

f ¶Percunctatus.Adde circa hoc et vide Bar.Bal.et ibi eundẽ Pau.de ca.et q ibi posui i aut.ei q semel.C.q p ba.et vide eundẽ Pau.de ca.i cõ si.xcv.inci.clarũ ẽ iniurie.i.j.vol.cõsiliorũ nouorũ.col.ij.Ange.§.qr vero in aut.de testi.Alex.de imo.in.l.qui rome.§.duo fratres char.xij.in cõsi.cij.in.j.vol.et in cõsi.lxiij.in iiij.vol.et p alex.in consi.xxxviij.col.v.in.ij.vol.et ibi qñ debeãt p duci sicut instrumenta.Frã.cur.

g ¶Ut ciues vide p do.cõiter.in.l.j.j.de lega.maxime p Alex.

bis fauoris cū diuersa sit ab integra ideo fauor non potest se ad illam extendere.⁊ iste est casus in.l.si vna ff.de per.⁊ commo.rei ven.quem glo. vltimo loco signat pro contrario.facit.c.cui.de non sacerdotali.de preben.libro.vj.

2 ☞ Statutum imponens aliam penā ꝙ ius cōe.nō tollit ius commune.

3 In oppositis vel contrarijs.posito vno tollit aliud.

4 Quando vna lex est generalis altera specialis.⁊ statuunt diuersa circa idem si in secunda speciali sit apposita clausula non obstāte quacūq; alia lege.an tūc generalis tollatur.

5 Quid si pma lex sit generalis vno respectu puta personarum alio vero respectu specialis puta rerum ⁊ sequens econuerso.generalis respectu rerum ⁊ specialis respectu personarum.

6 Si leges sunt contrarie an prima tollatur per sequentem.

1 **Non est nouum.** †Priores leges per posteriores limitantur. ⁊ supplentur.⁊ econuerso nisi sint contrarie :qr tūc priores per posteriores tolluntur.hoc dicit cū duabus sequentibus.Et aduerte diligenter qd tunc nō sunt contrarie licet statuant diuersa quando vna est generalis altera specialis:quia possunt cum distinctione vel subdistinctione iuuari vt in prima constitutione.C.§.quibus. ⁊ tunc specialis limitat ⁊ supplet generalē siue generalis precedat vt in hac.l.cū se.siue sequatur vt in.l.sed ⁊ posteriores.tunc autem sunt contrarie quando ambe sunt generales vel ambe speciales eadem generalitate vel specialitate statuunt diuersa que simul stare non possunt.Si autē possent non dicerentur contrarie vt vna per alterā tolleretur.pone exemplum in legibus producentibus diuersas actiones pro aliquo facto: vt in.l.xij.tab.que inducit actionem arborū incisarum. ⁊ in.l.aquilia que pro damno dato inducit alteram illius nature.nam pro damno in arboribus habet quis intentare vel vnam vel alteram quam vult quia se adinuicem compatiuntur.l.qd in heredem.§.eligere.de tributo.†⁊ in statuto ponente aliam penam quā

2 ius commune quia non tollit ius commune:vt in.l.quoties.de actio.⁊ obli.⁊ no.in.l.j.vi bono. rap .per Bar.⁊.l.qui sepulchra.C.de sep.vio.p Cy. in.l.ideo. ¶ In tex.ibi vt priores leges supple generales.⁊ dū subdit ad posteriores supple speciales. ¶ †In text.

3 ibi vsitatum est.no.dic sm glo.argumentum ab oppositis vel a contrarijs quia vno posito aliud tollitur.si ergo est vsitatum ergo nō est nouum . ⁊ in hoc intendit probare iurisconsultus. ¶ In text . ibi que quandoq; similes erunt.dic ⁊ pone exemplum clarius quā glo.qr habemus tres regulas iuris communis generales ꝙ qui non potest testari nō potest codicillari vt in.l.iij.de leg.j.tempore huius.l.condite maior.xiiij.poterat testari vnde ante illum nō extendebatur hec lex.pone ꝙ per statutum nouiter factum statuatur ꝙ minor.xx.annis non possit testari certe non poterit etiam codicillari per primam regulam qr.l.illi generali ab ipso principio in fuit vt deberet extendi ad personas que quocunq; tempore efficerentur similes illis que tunc testari non poterant ⁊ ista dicitur interpretatio passiua quā statuta indistincte recipiunt vt no.Bar.in.d.l.iij. de leg.j.l.lex falcidia.ff.ad.l.falcidiā. ¶ In tex.ibi.sed posteriores leges supple generales.⁊ dum subdit ad priores supple speciales.pone exemplum: vt in glo . de aut. offeratur quia generaliter dicit conuentum debere satisdare de iudicio sisti.nam limitatur per priorem legem specialem.ff.qui satisdare cogun.l.sciendū. scz nisi habeat immobilia.⁊ si non esset ista.l.videtur potius illa.l.sciendum corrigi per illā aut. indistincte disponentē ꝙ teneatur satisdare.ideo iste leges sunt multum necessarie ad intellectum aliarū. ¶ In principio gl.ibi determinentur expone.i.limitent. ¶ In glo.ibi corrigantur.certe de hoc non loquitur hic qr quando corriguntur non dicuntur trahi sed aboleri preterea tūc trahuntur cum sunt generales ⁊ sequentes sunt speciales.sed hoc casu non corriguntur per sequentes.quia non sunt cōtrarie vt in.d.§. quibus ⁊ ideo de hoc non loquitur ista lex. ¶ In glo.ibi sed vno modo vt determinando dic imo etiam supplēdo:vt no.s.eo.qd vera.in glo.sm Ja. bu.

4 ¶ †Quero circa primum quando vna lex est generalis altera specialis. ⁊ statuunt diuersa circa idem.quid si in secunda speciali sit apposita clausula non obstante quacunq; alia lege an tunc precedens generalis tollatur.Respondeo non:quia debet intelligi de alia lege que cum ista nō possit se cōpati : vt qr sit generalis sicut ista vel specialis sicut ista non de illa que se compati pōt:quia sit generalis ⁊ specialis.glo.est ordinaria ⁊ sing. in aut.de here.que ab intesta.circa prin.nisi dicatur non obstante quacūq; alia lege specialiter vel generaliter aliud disponente.h.d.Barto.in

5 extrauag.ad reprimendum super ver.non obstantibus. ¶ †Item quero si prima lex sit generalis vno respectu puta personarum.alio vero respectu sit specialis puta rerum.⁊ sequens econuerso generalis respectu rerum ⁊ specialis respectu personarum.iste passus est pulcher.⁊ Bart.ibidem dicit debere attendi illam in qua est maior fauor:vt si vna est fundata in fauore publico:altera in fauore priuato qd attenditur prima . Hoc limita duobus modis.primo nisi esset magis generalis ꝙ altera : qr tūc sicut species derogat generi ita ⁊ minus genus derogat maiori : vt in.l.vxorem.§.codicil.de lega.iij.ideo si vnum statutum dicat ꝙ sententie pupillorum mittantur executioni per priores artium.⁊ sic est speciale respectu personarum:qr solū loquitur in pupillo sed respectu sententiarū est generale:quia loquitur de quibuscūq; sententijs.aliud statutum dicit ꝙ sententie vltra summam centum librarum mittantur executioni per potestatem:pupillus habeat sententiam in ducentis quis mittet eam executioni.⁊ sic an attendimus primum statutum:qr speciale respectu personarum:lz generale:an scdm qd est speciale respectu sententiarum vltra centum libras.dicit Bal.C.de execu.rei.iudi.l.executorem . in.ix.colum. qd primum est magis speciale cun fundetur in etate pupillari que non oibus conuenit:sed secundum fundatur in sententia vltra centum libras ⁊ hoc potest conueniri tam pupillis ꝙ adultis.arg . eius qd in simili de contractibus nominatis vel non nominatis.in.l.iuregen.ff.de pac.alia limitatio est nisi vna sit prohibitiua altera permissiua : quia debet attendi prohibitiua:vt ptz.nam lex generaliter dicit ꝙ quilibet potest accusare tutorem de suspecto.l.j.de suspec.tuto.⁊ ista est permissiua ⁊ generalis respectu personarum sed specialis respectu cause.alia dicit qd libertus nō potest accusare patronum propter reuerentiam. ista est specialis respectu personarum sed respectu causarum generalis:an igitur libertus patronum tutorem possit de suspecto accusare inspecta ista regula an nō inspecta.⁊ dic qd non:quia prohibitiua magis attenditur quā permissiua.

6 vt.l.iij.§.si patronum.de suspec.tu.⁊ ibi per Dy.⁊ Barto. ¶ †Item quero quid quando sunt contrarie an prima tollatur per sequentem absq; clausula non obstante.dic qd si prima non continet clausulam derogatoriam tollitur vt in hac.l.sed ⁊ posteriores.ver.nisi.si autem continet tunc aut loquitur in.l.iuris communis.⁊ idem qd non requiritur clausula vt fiat ad publicam vtilitatem.⁊ iste est casus in.c.j. de constitu . lib.vj.aut loquitur in statutis municipalibus:⁊ tunc primum continens clausulā derogatoriam non tollitur per secundum nisi contineat clausulam non obstante sm Bar.in.l.omnes populi.in.iij.q.principali.

2 ☞ Faciens contra legē vel in fraudem legis vel hominis qualiter puniatur.⁊ quando actus sit nullus.

3 Quod etiam legi nondum facte possit fieri fraus.

Vendens frumentum cariori pretio ꝙ ordinatum seu sciebat ordinandum in consilio.⁊ emptor ignorabat.ꝙ emptor possit agere ad rescisionē venditionis.tanꝙ in fraudem legis future facte.

4 Interpretationi legis potest etiam fieri fraus.

5 Aliud est fraus ⁊ aliud simulatio.

Contractus factus in fraudem alterius valet mero iure sed potest rescindi.⁊ firmat iuramento sed contractus simulatus est ipso iure nullus nec iuramento firmatur.⁊ nu.6.

Qui contraxit in fraudem creditorum non potest venire contra contractum:sed creditor dumtaxat:sed ille qui fecit simulatum contractum potest contrauenire.

1 **Contra legem.** †Qui offendit naturam ⁊ mentem legis dicitur facere contra legem.si vero mentem ⁊ non verba dicitur facere in fraudem legis.h.d.cum.l.seq.⁊ est tertius casus qui non facit contra legem nec in fraudem legis quando offendit verba tantum ⁊ non mentē. Et istum casum tangit glo.circa fi.⁊ Dy.in.c.fi.de reg.iur. ⁊ Bar.in.l.nō dubium.C.eo.⁊ qualiter hoc cognoscatur.collige ex his que dixi in.l.scire leges.cum sequentibus.s. eodem quando verbis legis contrariatur ratio vel cōmunis vsus loquendi vel absurditas inesset verbis.†Et ideo barbitonsor qui abstulit sanguinē in palatio non iniuriose dicitur offendere statutum de extrahentibus sanguinem in palatio:qr offendit solū

2 verba ⁊ nō mētē.ideo nō incidit in penā. †Et aduerte qr licet fiat contra legem siue in fraudē legis:actus est nullus si est talis qui solet sortiri iuris effectum vt contractus.vt in.l.si libertus minorem.ff.de oper.liber.⁊ si non solet sortiri effectum iuris:vt est maleficium punitur pena ordinaria

dinaria statuta ab illa lege. vt in. l. non dubium. C. eo. quando vero non sit in fraudē. l. sed hominis: tunc act⁹ est nullus ipso iure: sed rescinditur per publianam vel caluisianam actionem vt dicta. l. si libertus minorem. et institu. de actio. §. si quis in

3 fraudem. ¶ † Et no. ꝙ fraus[a] potest fieri etiā. l. nondū facte s3

a facture: ſm Cy. puta cum in consilio ciuitatis esset ratiocinatum de imponendo certum pretium frumento: quia nimis care vendebatur vnus ex consiliarijs anteꝙ hoc fieret totum suū frumentum vendidit caro pretio. Postea facta est ordinatio. certe emptor potest agere contra venditorem & rescindere venditionem tanꝙ factam in fraudem legis future. & in fraudem

4 eius ſm Cyn. quod not. † Potest etiam fieri fraus interpretationi legis. vt. j. de iure fisci. l. ita fidei. Et allegat Dyn. bonum text. in. l. credendum post principium qui petant tutores. & in l. scire oportet. §. aliud. de excu. tuto. ꝙ offendens verba legis & non mentem non incidat in legem. in. d. c. fi. de reg. iur. lib. vj.

5 vbi tractaṫ de materia huius legis. cum gl. † Et adde ꝙ aliud est fraus aliud est simulatio: quia contractus factus in fraudē alterius valet: vt est mero iure: sed potest rescindi vt dixi. Sed contractus simulatus est ipso iure nullus quia non habet vo-

6 luntatem contrahentium. l. nuda. de contrahen. empt. † Et ex hoc sequitur duplex differentia. prima ꝙ qui contraxit in fraudem creditorum nō potest venire contra contractum allegando ꝙ sit factus in fraudem. quia fundaret se in sua turpitudine. vt in. l. cum profitearis. C. de reuo. dona. Sed ille creditor

b dūtaxat potest reuocare: sed ille qui fecit simulatum[b] contractum bene potest venire contra: quia non fundauit se in turpitudine. sed in hoc ꝙ non consensit. & hoc ponit Barto. in quodam suo consilio quod incipit Petrus nicole. & vide quod no. per eum. in. l. emptor. de aqua plu. arcend. Alia est: quia cōtractus factus in fraudem potest firmari iuramento quatenus cōcerneret incommodu3 iurantis: sed contractus simulatus nō. etiam de iure canonico: quia sicut deficit consensus in contractu ita & in iuramento. & sic non habet iuramentum suos comites. scilicet iudicium de quo no. in. l. imperialis. C. de nup. & gl. est ordi. in. l. emptor. C. plus valere quod agitur. & vide quod no. Spec. de dona. §. j.

2 ☞ Actus si possit valere iure ordinario. non tamen ita plene sicut si valeat ex plenitudine potestatis. in dubio nisi cōstet de intentione principis ꝙ voluerit vti suprema potestate. non censetur voluisse ea vti. nec tollere iura illum actum limitātia. & regulantia.

3 Quid in actibus celebratis per alios erga principem.

4 Princeps contrahens cum aliquo tenetur contractum seruare sicut priuatus.

Licet aliqua lex simpliciter dicat esse idem in tali casu qd in tali. nō est incongruum supplere nō tamen per omnia.

1 Princeps. † Ex principio huius legis patet ꝙ si princeps faciat aliquem actum qui si fieret ab alio non valeret: qr esset contra legem tunc minime valet: quia censetur contra legem dispensasse. casus est in. l. donationes. C. de dona. in

2 ter virum et vxorē. ¶ † Not. tamen ꝙ si actus possit valere iure ordinario tñ non ita plene sicut si valeat ex plenitudine potestatis in dubio nisi constet de intentione principis ꝙ voluerit vti suprema potestate non censetur voluisse illa vti nec voluisse tollere iura illum actum limitantia et regulantia ita dicit Bald. C. qui admit. ad bono. possess. l. in bonorum et allegat quod not. in cap. dudum. de deci. in nouella. Tu allega ad hoc

3 bonum text. in. l. in testamento in fine. C. de testamē. mili. † In actibus autem celebratis per alios erga principem locum habent iura allegata hic in princip. glos. ꝙ vbi princeps vult vti iure aliorum priuatorum et essent nulli si facti essent erga priuatos eodem modo si essent facti erga eum. in. l. ex imperfecto. de testa. patet etiam ꝙ si princeps facit contra aliquam legem penalem non incidit in penam. quia non ligatur ea. certe etia3 inferior a principe puta episcopus vel comes si facit contra statutum suum penale non ligatur eo: nec incurrit penam, put

4 plene disputando ponit † Joan. and. in cap. cui licet. de regu. iur. in mercu. videtur etiam ꝙ si princeps contrahit cu3 principali. non teneatur contractum seruare si non vult: hoc tamen communiter non tenetur: quia non contrahit vt princeps sed vt priuatus: vt not. Cyn. in. l. digna vox. C. eod. titu.

5 et est casus. in cap. j. de probatio. ¶ † Ultimo not. glo. ꝙ licet aliqua lex simpliciter dicat esse idem in tali casu ꝙ in tali nō est incongruum supplere: non tamen per omnia quia hic dicitur ꝙ augusta habet eadem priuilegia que princeps et tamen glos. supplet non tamen omnia. et hic vide bonam glos. in. l. sacri. j. ad. l. iuliā pecu. et not. per docto. in. l. absente. de penis. innuit etiam glos. ꝙ augusta non possit recipere compromissum per. l. fina. C. de arbitris. contrarium videtur per cap. cum dilecti. extra de arbitris. sed contrarium glos. de. l. ꝙ principi. cum. l. seq. de legatis. ij. dic vt plene not. per Cy. C. qui test. facere possunt. l. si quis imperatorem.

2 ☞ Consuetudo que non est contra ius scriptum extenditur de similibus ad similia: idem in statuto. et quando non extendatur.

3 Sicut lex cōdita a populo romano. facit ius quo ad omnes in defectum proprie et specialis legis municipalis. ita et consuetudo popu. roma. in defectum specialis consuetudinis et quid hodie.

4 Statutu3 ciuitatis sicut debet seruari in terris comitatus vel subditis in defectum proprij statuti. ita & consuetudo superioris in defectum specialis.

5 Consuetudo dicitur ius. sed mores in facto consistunt.

6 Consuetudo ad hoc vt debeat obseruari et dicatur cōsuetudo debet esse inueterata. & sic prescripta & qae sit longa cōsuetudo & que vetus & de multiplici specie cōsuetudinis.

Solitū fieri ꝙ aliquid dicatur si fuit semel vel bis factum.

7 Lex scripta et consuetudo qualiter conueniant in causa materiali & differant in formali et qualiter consuetudo aliquādo redigatur in scripturam: & per quem consensum inducantur vel extinguantur.

8 Non est differentia inter expressum cōsensum & tacitū quantū ad efficaciam & potentiam.

9 Uoluntas & cōsensus potest exprimi sine verbis ipso facto. Interdū plus est exprimere volūtatem facto ꝙ verbis.

10 Lex potest abrogari per desuetudinem: & sic consuetudo vincit legem.

Quid sit non vsus quid dissuetudo & quid contraria consuetudo. & numero. 16.

11 Consuetudo non solū introducitur per actus iudiciarios obtētos in ꝯdictorio iudicio cōtra dispōnē legis. sed etiā p actus extraiudiciarios. & nu. 14.

12 Differentia inter ꝯsuetudinem & prescriptionē. & ꝙ consuetudo onerosa non extendatur.

13 Paria sunt non habere membrum vel ipsum debilitatu3 habere & inutile.

Statutū disponens de mutilatione alicuius mēbri: an habeat locum in mēbro debilitato vel inutili.

14 Ad consuetudinē inducendā quantum tempus requiratur. Qualiter fiat probatio contra ꝓbationes inductas ad consuetudinem probandam.

15 Consuetudo per exēpla l3 mala & iniusta ꝙ faciat ius.

16 Qui sint iudices qui possint suam voluntatem verbis tantu3 declarare et qui possint executionem realem facere et punire personaliter.

17 Consuetudo quādo tollatur per legem postea factam.

18 Si in. l. sit apposita clausula non obstante quacunꝗ consuetudine in contrarium disponente. an ista clausula tollat dūtaxat consuetudinem precedentem. an illam que postea emanauit an ambas.

19 Consuetudo & statuta debent intelligi secundū ius cōmune: & quādo expresse reprobatur a lege non valet.

20 Consuetudo inducta per errorem facti non valet nec tollit legem: & quid si per errorem iuris.

21 Quando per consuetudinem possit induci ꝙ in concernentib⁹ dānum ecclesie non requiratur consensus superioris.

De quibus. Hic incipit tractare de tertia parte rubrice. scilicet de longa consuetudine que dicitur ius non scriptum. et continuantur omnes leges sequentes: vsꝗ ad fi.

1 titu. ¶ † Et primo declarat quando sit ad consuetudinem recurrendum in hac. l. cum sequen. ¶ Secundo ex quibus actibus inducatur consuetudo. in. l. cum de consuetudine cū duabus sequentibus. ¶ Tertio de quodam effectu consuetudinis que consistit in legibus interpretandis. in. l. si de interpretatione. cum seq. ¶ Quarto in. l. ꝙ vero limitat quoddam dictū qd ponitur in ista. l. de quibus circa principium: ibi et si qua iura hoc &c. vbi dicitur ꝙ consuetudo que viget certis casibus extenditur ad alios similes & quia non est verum quando esset cōsuetudo sine ratione maxime si per errorem iuris fuit introducta. ¶ Quinto et vltimo. in. l. penul. in fi. recolligendo conclu dit duo que concernunt totum istu3 titulum & etiam in titu. de iustitia et iure. Et prima pars subdiuiditur quia primo tractat de consuetudine que non est contra ius scriptum: quia est introducta super aliqua materia in qua non vtimur iure scripto: vt in materia feudorū que non fuit inuenta tempore harum legum vsꝗ ibi quare. ¶ Secundo de consuetudine que est contra ius scriptum: quia dicit aliud ꝙ ipsum ius & etiam

a ¶ Fraus. qualr cōmittaṫ fraus. vide. xiij. q. iij. c. qr plerique. et de bac. qō. vide qd barb. cōsuluit cō sil. xiij. ꝙ conductio facta de fundo p quēda3 qui sciebat in eo esse quādā vena3 nō tenuit eo qr iste frauduleter tacuit ibi eē venā ad fodiēdū & idē ꝙ pau. hic tenet Lud. ro. singula rib⁹ suis. fo. xiij.

b ¶ Simulatum. quid sit simulatio & quotuplex. vide p bald. in. l. cū pcib⁹. C. de pba. & qd differat simulatio a fictione vide. in. c. vt clerici extra d reg. iur. & de con tractu simulato. vide per lud. ro. ꝯsil. cccxlvj.

a ¶Extendit. an cõsuetudo exten dat. vide p aret. cõsi. xlvij. 2. cxxx iij.

b ¶Superioris. Vide aret. ɔsi. s. alleg. cxxxiij. lu ro. cõsi. lxj. vbi li mitat nisi tacito ɔsensu supioris vel pncipis aliõ sit inductum.

c ¶Prescripta. dic q secũda cõ suetudo ɔtria pri me dz etiã eẽ pscri pta tamẽ si scda ɔcernit cãm pos sessoꝝ 2 nõ sit p̄ scripta tollit pri mã pscriptã sm Jo. an. in. c. cũ ec clesia. de elec. re fert 2 sequit ro ma. singu. suis. fol. j.

d ¶Nõ scriptũ. in q̃tum do. Jaso. h dicit vltra bal. q cõsuetudo ẽt iniqua excusat a pena. adde lud. ro. sing. suis. fo. j. q consuetudo excusat epm ad ministrantẽ abs q cõfirma. de q̃ per Old. consil. lvj.

e ¶Perpetuo. an regrat q cõ suetudo fuerit obtẽta in ɔdicto rio iudicio vide p abb. ɔsi. lxxiij. 2. xxvj. 2. liiij.

f ¶Tu breuiter. adde abb. cõsil. xviij. ij. li. p abb. in. d. suo. in vbo ɔsuetudo.

g ¶Amputabit. vide hic p Jas. i q̃tũ dicit q sta tutũ ipones pe nã effodiẽti ocu lũ nõ hz locũ in oculo sine aere adde. j. q. j. si cũ 2 est tex. arist. in ij. de aia vbi di cit q ocul9 cecus nõ est, ppe ocul9 sz ocul9 pict9. dic tũ q si habenti oculũ ita fuerit debilitatus q vi dere nõ possit q ligabit statuto li cet non effoderit sm Bald. in. l. q binas. j. d serui. vrb. predio.

tunc seruanda est consuetudo: quia derogat iuri scripto in lo co illo sicut et lex municipalis: et hoc non autoritate statuen tium vel inuenientium sed autoritate iuris communis quod hoc permittit: vt hic. 2 in. l. omnes populi. de iusti. et iur. vt ibi 2 dixi. 2 ista sufficiant pro summario. ¶†Not. primo in hac. l. in ver. 2 si qua. q consuetudo que non est contra ius scriptũ exte 3 ditur[a] de similibus ad similia. idem in statuto. vt. s. eod. l. non possunt. et ad hoc allegat Barto. istum tex. in. l. de quibus. se cus quando esset contra ius scriptum: vt in casu qui ponitur. in fin. l. idem si esset contra rationem. vt. j. eo. l. quod non ratio ne. Idem si esset onerosa. vt no. Innocẽ. de offi. archi. in. c. dile cto. vbi omnino vide qualiter extendatur consuetudo de casu ad casum: vel de loco ad locum vel de vno iure ad aliud ius. et 3 quod idem not. in. c. dilectus. de capel. mona. †Itez no. in ver. si nec id q sicut lex condita a populo romano facit ius quo ad omnes in defectum proprie 2 specialis legis municipalis 2 cõ suetudo populi romani in defectum specialis consuetudinis: hoc tamen erat verum tempore earum legũ quo populus ro manus poterat legem condere licet in principem transtulisset suum imperium: vt satis probatur per hunc text. 2 dixi. s. e. nõ ambigitur. hodie secus: quia imperium non est apud populũ romanum nec ab eo recognoscitur: 2 sic hodie non potest legez 4 facere sed est apud romanam ecclesiam. †Et ideo nõ potest in troducere generalem consuetudinem. patet etiam per istũ tex. q sicut statutum ciuitatis debet seruari in terris comitat9 vel subditis in defectum proprij statuti. vt no. in. l. ex ea. j. de postu b la. Ita et consuetudo superioris[b] i defectum specialis cõsue 5 tudinis. ¶†Itẽ not. in versi. ius. quod exponitur. id est cõsue tudo que consuetudo dicitur ius: 2 in hoc differt à moribus q consistunt in facto 2 ex eis resultat consuetudo postq longo tẽ pore fuerunt obseruati: et sic se habent vt causa ad causatum. 6 ¶†Quarto not. in versi. inueterata. q ad hoc vt ɔsuetudo de beat obseruari 2 dicatur consuetudo debet esse inueterata. 2 ca noniste dicunt q debet esse prescripta. in ca. cumana. de elect. et in. c. si de benefi. de prebend. libro. vj. 2 vbicunq fieret mentio. c de consuetudine deberet intelligi scilicet prescripta[c] vt in di ctis iuribus: als non diceretur consuetudo: bene tamen dicit aliquid solitum fieri si semel vel bis fuit factum: licet non sit longo tempore hoc prescriptum. vt not. Bartol. in. l. mella. §. j. de alimen. 2 ciba. lega. per illum tex. 2 in. l. j. C. quomodo 2 quã do iudex. Et notandum: quia hic dicitur inueterata: sz. j. e. l. di citur diuturna proxima. 2. j. l. sed ea. dicitur longa. 2 in. l. nã im perator. dicitur perpetua. Item alibi dicitur vetus. j. de pol licitationibus. l. imperatores. Item vetusta. C. de testa. l. testa menta. Itẽ antiqua. C. de iure fisci. l. pe. Itẽ vetustissima. C. de puil. fisci. l. fi. Item simpliciter cõsuetudo. C. de exactoribus tri butorum. l. penul. sm Bald. cuius sunt hec verba. et licet sint diuersa tamen ad vnum finem tendere videntur 2 quantũ tem pus requiratur ad hoc vt introducatur et conueniant sibi hec 7 nomina dicam super glos. ¶†Item not. in versi. nam cuz ipse q lex scripta 2 consuetudo conueniunt in causa materiali quia vterq prouenit a consensu populi. ¶Sed differunt in causa formali. primo: quia lex est ius scriptum consuetudo vero ius d non scriptum[d] vt ibi sine vllo scripto. et in. l. seq. et. l. imo. ali quando tamen consuetudo postq est introducta reducitur in scripturam. vt in consuetudinibus feudorum que fuerunt re ducte in scripturis per priuatos homines Mediolanẽses. nõ tamen scriptura est necessaria ad substantiam. vt in. l. imo. Ex quo etiam potest colligi q ad essentiam legis bene est necessa ria scriptura a contrario sensu illius legis. 2 antequam sit com pleta scriptura non liget. et hoc placet licet quidam dixerunt contrarium: quia debet transire in notorium quod non potest fieri nisi conficiatur scriptura: quia ex consensu momentaneo inducit argu. eius quod habetur in aut. qui semel. C. quomo do 2 quando iudex. ¶Item lex fit per consensum expressum: consuetudo vero post tacitum: vt in fine huius. l. 2 in. l. sed ea. Item consensus legis exprimitur verbis: vt hic in fine. in ver sicu. suffragio. sed consensus consuetudinis inducitur rebus ipsis 2 factis. Item consensus legis extinguitur momento sed 8 consuetudines per obseruantiam longi temporis. ¶†Itẽ no. q non est differentia inter expressum consensum 2 tacitũ quan tum ad efficaciam 2 potentiam: quia quod fieri per vnum po test: 2 per alterum: vt in versi. nam quod interest. 2. l. item quia 9 j. de pact. ¶†Item q voluntas 2 consensus potest exprimi si ne verbis ipso facto: vt hic. 2. C. de insti. 2 substitu. l. reprehẽdi. 2 interdum plus est exprimere voluntatem facto q verbis: vt in. c. dilecti filij. de appella. 2. j. de edil. edic. l. si tamen. §. ea que. 10 2 rem ratam habe. in. l. paulus. de of. deleg. cum super. ¶†Ul timo no. in fi. q lex potest abrogari per desuetudinem: 2 sic cõ 11 suetudo vincit legẽ. ¶†Et no. q habemus tria vocabula: scz

non vsum: itez desuetudinem: item contrariam consuetudinẽ. Legis non vsus est quando non occurrit casus in quo oportue rit legem seruare 2 si hoc per mille annos cõtigerit lex non p pterea esset abrogata. exẽplum in cautione dãni infecti: q2 raro vel nunq accidit casus in quo expediat eam petere. vnde non est correctus titulus de dã. infec. Desuetudo est quando casus contigisset sed non fuisset petita: exẽpluz etiã in satisdationib9 quas dz prestare actor cum dat libelluz. in aut. generaliter. C. de epis. 2 cle. 2 in aut. libellum. de litis cõtest. ille a longissimis temporibus nunq fuerunt petite. 2 propter hoc ille autentice sunt p desuetudinem abrogate per istum tex. 2 hoc no. ibidem doc. 2 etiam Spec. in tit. de satisdationibus. Cõtraria cõsuetu do esset si fuissent petite 2 tamen nõ prestite animo introducẽ di cõsuetudinẽ ne prestẽtur 2 tũc etiã multofortius lex abroga 11 tur. 2 hoc vide per Cyn. in. l. ij. C. que sit longa consue. ¶†In l. cum de consuetudine no. cõsuetudinem introduci per actus iudiciarios obtentos in contradictorio iudicio contra disposi tionẽ legis: sed etiam per actus extraiudiciarios: vt in. l. seq. et hoc cõmuniter tenent docto. q non sit necesse consuetudinem fuisse obtentã in contradictorio iudicio dũmodo semper 2 in distincte sic fuerit obseruatum. vt. j. eo. nam imperator. in ver. e perpetuo[e] 2 in ver. similiter. Nam si aliquando aliter anteq cõ suetudo esset introducta non introduceret: q2 per actus cõtra rios censeretur interrupta prescriptio consuetudinis glos. est nota. 2 singularis. in. l. nemo. §. tẽporalis. de reg. iur. satis colli 12 gitur. in. d. l. nam imperator. in verbis preallegatis. ¶†Ulti mo queritur que differentia sit inter consuetudinem 2 prescri f ptionem. canoniste infinita verba dicunt. Tu breuiter[f] dic sm Bal. q prescriptio est rerũ cõsuetudo 2 morũ. Item p prescri ptionẽ priuatus acquirit rem priuati: per cõsuetudinez do res publica acquirit ius quoddam quo subditos regere habeat. canoniste tamen interdum sumunt consuetudinẽ pro prescri ptione q qualiter sit ex predictis potest colligi. nam si paro chiani cõsueuerunt reficere ecclesiaz parochialem cum indiget refectione appellant hanc consuetudinem: sed potius dici po test prescriptio iuris. quia ecclesia pscribit ɔtra eos hocius ser uituti. Et isto casu loquitur Inno. in. c. dilecto. de offi. archi. q cõsuetudo est onerosa. Et ideo non extendit vnde hoc anno di xi in casu de facto si ecclesia parochialis subest plebi matrici a qua tamen parochiani habeant certa commoda: non pter ea tenentur cõtribuere in refectione plebis si non apparet con suetudo vel prescriptio de hoc: quia est onerosa 2 potius pscri ptio de cuius natura est q non extendatur. vt. l. j. §. iul. de itine re actuq priuato: licet consuetudo sit tanq ius publicum: 2 sit magis fauorabile: quia non ordinatur principaliter ad cõmo 13 dum cuiuscunq 2 ideo non solet extendi. ¶†In gloss. j. ibi: si mancus fuerit. i. trũcatus manu. 2 sic notatur ex isto primo exẽ plo q paria sunt non habere membrum vel ipsum debilitatũ habere 2 inutile. facit. l. j. §. quibus. j. q cuiusq vniuersitatis nomine. 2 per hoc videtur q si statutum dicat q mutilans ali cuius membrum mutiletur simili membro: 2 si quis mutilaue rit cuidam membrum debilitatum q ibi aliquod membrum non debeat mutilari ac si mẽbrum non mutilasset postq erat inutile sed contrariũ dic sm Bal. q lz paria sint quantum ad officium mẽbri: non sunt paria q̃tum ad formitatem vel defor mitatem: quia carens membro est deformis et q quis habeat debilitatem vel deforme reipublice est interesse. vt. j. de his q deiecerunt vel effuderunt. in. l. si. ideo mutilabitur. quia ipsum deformez fecit. Et si dicat statutum q committenti falsum de beat amputari manus dextera: 2 committens habeat dexterã g debilitatam vel inutilem sibi amputabitur:[g] sed si eaz penitus non haberet fieret cõmutatio in sinistrã: vt not. in. l. ij. C. vt in fra certum tempus qd etiam tenet Jo. an. in regula in pena. in 14 mercurialibus. ¶†In glos. super verbo inueterata. ibi dicit enim. x. annis 2c. dic q hec est cõmunis opinio legistarũ q ad inducendam consuetudinem validam sufficiunt. x. anni. 2 qd dicitur in glo. j. e. l. diuturna. x. vel. xx. 2c. nam approbant doc. dum dicit. xx. quia illud procedit in prescriptione que aliquã do procedit contra presentem 2 sufficiunt decem anni aliquan do procedit contra absentem 2 requiruntur. xx. Si in ɔsuetu dine que inducitur ex actibus presentiũ hec sufficiũt. x. anni. nec videtur distinguere an consuetudo sit cõtra ius vel nõ. Sz glo. in. c. fina. de consue. lib. vj. distinguit q si non est cõtra ius 2 est rationabilis sufficiant decem anni altero istorum deficiẽ te requiruntur. xl. certe etiam glos. iuris ciuilis facit hanc di stinctionem. in. l. prediorum. C. de agri. 2 censi. lib. xj. sed saluo quod dicit requiri tempus. xxx. annorum in illa que est contra ius. sed loquitur de iure ciuili quo iure tempus. xxx. annorum sufficit ad longissimam prescriptionem in actibus vel bonis laicorum. gl. vero iuris canonici loquitur de iure canonico in quo regritur

quo requiritur tempus.gl.in actibus vel bonis clericorum seu ecclesiarum. ¶ †Et nota singulariter vltra hanc glos.predicta quando lex requireret cõsuetudinem simpliciter super aliquo actu:quia deberemus eam intelligere modo predicto.si autem requireret consuetudinem inueteratam[a] vel vetustissimam vel longeuam:videret requiri tempus cuius non existat memoria hominũ in contrarium:quia in alijs temporibus ista vocabula nõ verificant.⁊ ita potest intelligi prima opi.glo. ¶ †In glos.ibi si bis fuit iudicatũ supple:⁊ nunquam fuit iudicatũ contrarium: al's ꝑscriptio consuetudinis fuisset interrupta si ante ipsam cõpletam hoc accidisset:vt no.glo.j.eo.cũ de consuetudine. sup verbo iudicio.in fi.de reg.iur.l.nemo.§.tẽporalis.⁊ quod dicitur hic in.l.naꝫ imperator.in ver.perpetuo.⁊ in verbo simpliciter videtur ergo requirere ista glo.iudicarios actus ad cõsuetudinẽ inducendũ.sed cõmunis opi.docto.est in contrariũ ꝙ etiam sine ipsis potest induci:si sciẽte ⁊ patiente populo vel maiori parte per continuũ tẽpus ad hoc requisitũ.de quo.s.dixi.sic semper fuerit obseruatum:⁊ nunquam fuit obseruatũ contrarium. Qui ergo vult infringere ꝓbationes inductas ad consuetudinẽ probãdã tenetur probare infra idem tẽpus ꝙ aliquid fuerit contrariũ seruatum. ¶ †In glo.ibi:sed de cõsuetudine que per exẽpla probatur dic melius diceret inducitur. licet ergo illa exẽpla fuerint mala ⁊ iniusta:quia cõtra ius scriptũ:⁊ sic fuerunt inique sententie.si tñ populus passus est ⁊ lapsum sit tẽpus autoritate iuris scripti resultat ex illis cõsuetudo valida que est ius:quia derogat iuri scripto ⁊ sentẽtie postea ſm eam debuerũt ferri.nec iudicabitur ꝑ exẽpla preterita sed per cõsuetudinẽ ex illis inductaꝫ: ⁊ tales sententie postea erunt iuste licet prime fuerunt iniuste.

¶ †In gl.seq.ibi vt sunt magistratus dic qui sunt a preside ꝓuincie inclusiue vsqꝫ ad imperatorem exclusiue qui nõ numerãtur in numero magistratuũ:⁊ isti cum habeant iurisditionem ⁊ omnes eius partes:⁊ sic imperium merũ vel mixtũ possunt ferre sententias verbales quod vt plurimũ consistit in iurisditione simplici.⁊ etiã facere executionẽ realem capiendo personas incarcerando ⁊ puniendo personaliter qui actus consistunt in imperio:⁊ sunt de imperio.⁊ hoc vult dicere glo.ꝙ isti possunt declarare voluntatẽ suam verbis ⁊ factis.minores autẽ magistratus vt sunt defensores seu potestates ciuitatum ⁊ magistratus municipales.i.castrorum ⁊ villarum possunt ferre sententias verbales:quia iurisditionem habent sed non facere executionem realem per capturã persone regulariter vel imponere penam corporalẽ:quia non habent imperium de iure cõmuni regulariter licet quedam habeãt ex cõsuetudine prescripta ⁊ istud vult dicere glos.ꝙ isti possunt declarare voluntatem suaꝫ verbis sed non factis.qui autem non sunt magistratus priuate ꝑsone non possunt contra seipsum ferre sentẽtias verbales:quia nõ possunt esse iudices vel arbitri in causa propria:sed bene possunt facere executionem realem:puta soluendo ⁊ sic ipso facto se cõdẽnat.⁊ hoc vult dicere glos.in fi.ibi vt quilibet contra seipsum ⁊c. ¶ In glos.seq.que incipit:nomina.in prin.ibi secundo per consuetudinem.dic hoc non dicitur in text.in fi.sed dicitur per desuetudinem.et differentia est inter desuetudinem et contrariam consuetudinem.vt.s.dixi.tamen si tollitur per desuetudinem quod est minus:fortius per contrariam consuetudinem quod est plus.Et hoc vult dicere glos. ¶ In glos.ibi solutio distingue dic hanc primam solutionem cõmuniter tenẽt doct.reiectis alijs que ponuntur circa finem glos.in ver.alij vt Placentinus vsqꝫ in fi.glo.

¶ †In glo.ibi naꝫ si procedit vincitur a lege.de sepul.viola.l.iij.§.diuus. Dic hoc verum si sequens facit expressam mentionem de consuetudine precedenti sibi contraria:al's secus.vt est casus hodie.in.c.j.de consti.lib.vj.et ſm istum text.debet intelligi ille.§.diuus.ſm glo.fina.dicti.c.Uel dic ꝙ etiam si non facit expressam mentionem.si tamen illa consuetudo erat contra legem precedentem et postea fit alia lex consuetudini contraria ⁊ conformis legi precedenti talis consuetudo que est in medio succumbit ⁊ tollitur per sequentem legeꝫ que reducit rem ad pristinum statum: quod est facile.argu.l.si vnus.§.pactus.ver.quod est in specie.j.de pac. ⁊ ita intelligit Barto.illum.§.diuus.in repe.l.ij.C.que sit lõg. consue.vel dic ꝙ quando lex sequens reprobat actum quẽ consuetudo precedens approbat et reprobat ipsum tanquam contrarium publice vtilitati vel turpe aut illicite:⁊ tunc illam cõsuetudinem tollit etiam si de ipsa non faciat expressam mentionem: etiam si illa non erat contra.l.precedentem.ita intelligit Bald.hic illum.§.⁊ sic sunt tres intellectus ⁊ quilibet est bonus et secundus ⁊ tertius sunt magis notabiles et subtiles quam primus.

¶ †Sed quero si in.l.sit apposita clausula non obstante quacunqꝫ consuetudine in contrarium disponẽte. an ista clausula tollat dumtaxat consuetudinem precedentem ⁊ non illam que post legem illam emanauit in ambas.quedam glos.no.in clemen.statutum.de elect.videtur tenere ꝙ tollat dũtaxat precedentem. Et sic valebit sequens consuetudo contraria ꝑ hoc quod habetur.⁊ no.in.l.fi.C.de testa.in contrariũ facit quod expresse determinat Dy.⁊ Barto.post eum.licet de illa glo.nõ faciat mentionem.in.l.si mihi et tibi.§.in legatis.in fin.de lega.j.vbi tenet ꝙ clausula non obstantibus quibuscunqꝫ statutis vel consuetudinibus contrarijs extendatur non solum ad preterita.sed etiam ad futuras consuetudines vel statuta.⁊ pro hoc aut.nauigia.C.de furtis.et aut.cassa.C.de sacrosan.ecc.⁊ autẽ. itaqꝫ.communia de successionibus. Potest dici ꝙ si consuetudo non erat iuri contraria nec erat improbabilis videtur reprobata dumtaxat precedens consuetudo non sequens. et ita loquitur text.cum glos.in clemen.statutum.al's etiam sequens ita intelligantur allegata in contrarium.et pro hoc facit quod dixi.s.ſm Bald.in intellectu.§.si diuus.† Quando autem consuetudo non esset contra legem tunc nec tolleret.l.nec tolleretur a.l.sed distingueretur ⁊ intelligeretur ſm legem.⁊ ita loquitur.c.cum dilectus.de consuetu.et communiter dicimus ꝙ cõsuetudo et statuta debent intelligi ſm ius commune:vt no.gl. in.l.fin.C.de iure deliberan.§.in computatione. in fin. glos. et quando expresse reprobatur a.l.non valet. quia non est fulcita.l.autoritate.vt in.l.eos.C.de vsur. ¶ †In glos. ibi secus si per errorem. dic ꝙ si est inducta per errorem facti non valet nec tollit.l.quia non habet consensum populi. Si autem per errorem iuris videtur ꝙ valeat.tamen si caret ratione non extenditur ad alium casum.vt.j.e.§.non ratione. non tamen ibi dicitur ꝙ legem non tollat imo tollit postquã est valida: vt ex illa.l.satis colligitur.dum vult ꝙ in casu in quo est inducta debet seruari non in alijs.

¶ †In.l.diuturna. circa finem gloss. ibi:sine decreto episcopi.no. istam glos.que tenet posse per cõsuetudinem induci: vt in alienationibus rei ecclesiastice non requiratur consensus superioris et eodem modo ꝙ non seruetur solennitas a iure requisita. Idem tenet glossa.in aut.hoc ius porrectum.C.de sacrosanc.eccl.in vltima glos.in fin. Contrarium tenet ibi Barto.et est text.licet ipse non alleget. in ca. cum causam.de re iudi.et quod ibi Imo.Et est glos.ordinaria in cle.fin.de reb.eccl.non alie.quod dicit ꝙ istud non est prescriptibile aliqua consuetudine pro prima parte bene facit text. in.c.ea noscitur.de his que fiunt a prelato sine consensu capituli.et in.c.iij.de consuetu.libro.vj. Breuiter dic ꝙ in his que concernunt damnum ecclesie puta in fiendis vel corrigendis excessibus potest prescribi ꝙ prelatus sine capitulo ⁊ econuerso possit actum gerere.licet de iure requiratur consensus vtriusqꝫ[b] ita loqtur.c.ea noscitur.⁊.c.iij. In his vero que possunt concernere damnum vt in alienationibus bonorum immobilium non potest induci per consuetudinem ꝙ vnus sine altero possit nec etiam ꝙ ex causa a iure non approbata possit fieri. ita loquuntur allegata in contrarium. Sed ꝙ alie solennitates quarum omissio potest fieri sine damno non seruantur.vt sunt multa que habentur. in dicta aut.hoc etiam potest induci.⁊ ideo illa aut.in multis per contrariam consuetudinem est abrogata nec ecclesia acceptauit omnia illa.vt habetur ⁊ videtur.in.c.dudum.de re.eccle.non ali.libro.vj. et vide quod not. Bald.in.d.aut.predicta.in cõsuetudine clericorum: sed cõsuetudo laicorum ꝙ res ecclesie possint vendi sine solẽnitate a iure requisita indistincte non valet:[c] ita loquitur.c.cum causa.de re iudi.quia non habent potestatem disponendi de ipsis.vt in c.ecclesia sancte Marie.de constitu.

[a] ¶ Inueteratã. vide ludo.ro.singula.suis.fo.iij.

[b] ¶ Utriusqꝫ. posui post abb.i.c.ij.de cõsue.extra ibi vide.

[c] ¶ Nõ valet.limita nisi esset cõsuetudo tanti tẽpis cuius initij memoria non existat.ſꝫ car.in cle.ij.de re.ec.nõ ali. item limita vt ꝑ cal.cõs. vl.de cõsue.itẽ limita vt ꝑ Bal.in l.fi.§. necessitatẽ de bo.q̃ li.itẽ limita vt ꝑ anto. de hu.i.c. ea noscitur itẽ limita ſm imo.i.c.j.vj. col.de his q̃ fi.a ꝑla. itẽ limita vt ꝑ cal.cõs.j.⁊.ij.de his q̃ fiũt a plat. item vt ꝑ Ludo. ro.consi.xxxvj.

¶ De constitutionibus. Rubrica.

2 Statutum ꝙ non valeat reformatio nisi fiat proposita ꝑ priorem ancianorum: ꝙ tamen valeat si reperiatur reformatio facta a consilio vel populo et non appareat de proposita.

3 Populus ro.non a se abdicauit imperium sed vsum concessit que cõcessio alio respectu dicitur translatio vsus.

4 Quinqꝫ modi per quos princeps facit constitutionem.

5 Epistole principis ⁊ sententie diffinitiue vel interlocutorie faciunt ius quo ad omnes licet fuerint directe ad certas singulares personas.si sunt incluse in volumine iuris cõmunis nec tolluntur per legem generalem postea factam: et qualiter tollantur.

Quod principi. †Nota hic in verbo placuit. ꝙ licet in legibus condẽdis debet adhiberi cõsiliũ peritorũ.vt in.l.humanũ.C. de leg. ⁊ in.l.j. s.tit.j.si tñ nõ requiritur valet: quia sufficit ꝙ ita placuit legislatori.†Et hoc facit ad quõnem si statutum est ꝙ non valeat reformatio nisi fiat proposita per priorem ancianorum ⁊ reperiatur reformatio facta a consilio vel

populo ꝛ non apparet de proposita an valeat. ꝛ facit ꝙ sic facit vt videatur populus illi priuilegio derogasse. de hoc vide per Bartol. in. l. obseruare. C. de decurioni. libro. xi. ꝛ idem not. in l. humanum. C. de legi. et in. l. omnes populi. de iusti. et iure.

3 ¶ † Item nota in verbo concessit: quia patet ꝙ populus non a se abdicauit imperium: sed concessit vsum. ꝛ ista cōcessio alio respectu dicitur translatio vsus. ꝛ ita debet intelligi. l. j. ff. de officio pretoris. Aliud est enim cedere: aliud contendere. vt not.
4 in. l. ad eum. ff. de dona. ¶ † Item no. in versi. quodcunqꝫ quatuor modos per quos princeps facit constitutionem. adde quantum per viam contractus: quia contractus principis vim legis habet. vt. l. donationes. C. de dona. inter virum ꝛ vxorem. ꝛ
5 in. l. cesar. ff. de publica. ¶ † Et no. ꝙ tunc epistole principis et sententie diffinitiue vel interlocutorie faciunt ius quo ad omnes. licet fuerint directe ad certas singulares personas quando ab ipso principe traduntur vniuersitati omnium: vt contingit in codice in quo fuerunt redacte epistole principum. ꝛ in decretalibus. ꝛ sic sunt incluse in volumine iuris cōmunis. al's secus: quia faciunt ius singulare ꝛ ita potest loqui sequens ver. plane: quia loquitur in rescriptis et conclusionibus factis singularibus personis non redactis in corpore iuris. ꝛ tunc dicūtur facere legem priuatam. vt in. l. ij. C. de legi. Et notandum est ꝙ sunt istius nature: quia per legem generalem postea factam non tolluntur nisi specialis mentio de istis fiat: vt in secunda constitutione codicis. §. sic vero pragmatice. et. C. de silentia. l. decurionibus. vt not. in cap. j. de cap. monacho. libro. vj. sed si fieret expressa mentio non obstantibus quibuscunqꝫ priuilegijs ꝛc. tollerent talia priuilegia non inclusa in corpore iuris secus de inclusis. vt not. in aut. qua in prouincia. C. vbi de crimi. agi opor. in. l. heres absens. ff. de iudici. in princ. de materia autem glos. magne hic posite in fine. vide per docto. in. l. fina. C. si contra ius vel vti. publi. ꝛ per Inno. in. c. que in ecclesiarum. de constitu.

2 ☞ Beneficium quot modis capiatur: ꝛ quando sit latissime interpretandum. ꝛ quando stricte.
3 Differētia inter beneficiū: priuilegium: ꝛ rescriptum. ꝛ nu. 2.

1 **Beneficium.** † Beneficium principis latissime est interpretandum: ad hoc semper allegatur. † Et scias ꝙ istud
2 verbum beneficium est generale. nam dicitur beniuola actio gaudium tribuens capienti: vt in vsib. feu. de feudi cognitione. c. obertus. ꝛ interdum ponitur pro beneficio ecclesiastico et tunc quid comprehendat. vide Archidiaco. in. c. gratia. de rescrip. libro. vj. Interdum pro facultate aliquid faciēdi ad proprium commodum. et tunc quid comprehendat. vide Barto. in. l. beneficio. ad. l. falcidi. Interdum pro gratiosa concessione principis. et tunc si non est contra ius proprie dicitur
a beneficium. et debet largissime[a] interpretari: vt si concedat alicui castrum quia videtur concedere territorium et omnia ad ipsum pertinentia: licet ex vi vocabuli veniret tantum quod est intra muros. ꝛ hoc probatur. in. l. j. §. cum vrbem. de offici. prefect. vrbis. Et si concedat bona vacantia videtur concedere cum instrumentis: et mancipijs et omnibus pertinentijs eorum. vt in. l. si quando. C. de bo. vacan. Et sic fit interpretatio largissima contra ipsum concedentem non contra tertium. vt not. Innocen. in. c. dilecti. de dona. et Cyn. hic licet Innocen. non alleget. et vide quod not. Bartol. in. l. j. circa finem. C. de iur. et fac. ignoran. et in. l. si quando. in principio. C. de inoffic.
3 testa. Cyn. in. l. j. in fine. C. de diuer. rescrip. † Si vero concessio est contra ius tunc dicitur priuilegium: et debet stricte interpretari: et ita loquitur illa lex si quando: nisi ex hoc redderetur inutile: vt ibi not. in glos. et est text. in. l. j. in fin. ad municipa. Si vero concessio est ſm ius tunc dicitur rescriptum quia emanat ad iuris cōmunis obseruantiam: vt in toto titulo. extra de rescriptis. ꝛ. C. de diuer. rescrip. per totuꝫ. vt quando cōmittuntur cause inter priuatos: vt in titulo. de preci. imperato. offer. ꝛ talia rescripta intelligūtur ſm ius cōmune. vt patet in duabus legib⁹ huius tituli. Hic relinquunt quatuordecim tituli quos videatis per vos vsqꝫ ad titulum de offi. eius cui manda. est iurisdi.

a ¶ Largissime. ꝙ bñficium principis sit largissime interpretandū vltra do. Jaso. hic adde lud. ro. csi. lxxix. vbi dicit ꝙ illud acceptans cū oīb⁹ qualitatibus acceptasse intelligitur.

¶ De officio eius cui mādata est iurisditio. Rubrica.

¶ In glos. ru. ibi alij sic. dic ista continuatio non placet: quia rubri. dicit de offic. eius cui manda. est iurisditio. sed delegare causam est officium eius qui delega. et sic non conuenit rubrice. verum est tamen in se ꝙ actus delegandi ad iurisditionem pertinet. vt. ff. de iurisditio. omni. iudi. l. j. in fine. non solū enim exercetur iurisditio in cognoscendo et pronuntiando. sꝫ etiam in delegando. tene ergo precedenteꝫ: sed quare in decretalibus primo ponitur titulus de offi. delega. tanquā dignior ꝛ postea de offi. ordi. tanꝙ minus dignus ꝛ hic econuerso. Respondeo: quia ibi tractatur de delegatis a principe qui sunt maiores quolibet ordinario quia principem representant. vt in. c. studuisti. de offi. leg. hic de legatis ordinarijs qui sunt minus digni: quia causatum non potest esse dignius sua causa: ꝛ sic respectu ordinariorum dicuntur pedanei iudices ꝛ sic infimi. vt. C. de peda. iudi. ꝛ in rubro. ꝛ nigro. ¶ In glos. ibi de secunda nihil. dic imo tractatur de hoc. in. l. si pretor. quia nō solum priuatis: sed etiam ordinarijs possunt cause per alium ordinariam delegari: vt ibi patet

2 ☞ Iurisditio dicitur potestas de publico ītroducta cū necessitate iuris dicendi et equitatis statuende ꝛ continet imperiuꝫ merum ꝛ mixtū ꝛ simplicem iurisditionem.
3 Quid sit merum vel mixtum imperium vel simplex iurisditio remissiue.
Iurisditio qualiter de populo Ro. ꝛ postea in principe fuit cōmunicata cum alijs magistratibus.
4 Qui dicantur maiores magistratus. ꝛ ꝙ habeant merum vel mixtum imperium.
Maiorum magistratuuꝫ tres sunt gradus quia aliqui sunt illustres: spectabiles: ꝛ clarissimi.
Princeps ꝙ dicatur superillustris.
5 Que sint reseruata principi vel pape.
6 Maiores magistratus que possint delegare.
7 Iurisditio que datur per legem aliquādo potest etiam dici delegata. lꝫ regulariter dicatur ordinaria. ꝛ quando.
8 Ea que sunt de imperio in duobus infimis ex sex gradib⁹ possunt delegari: ꝛ modica coertio personalis pro delictis puniēdis debet venire principaliter. sed verbalis ꝛ pecuniaria potest venire in consequentiam in delegatione. ꝛ que alia veniant ēt in consequentiam.
9 Que sunt de simplici iurisditione quando delegari non possint.
10 Argumentū a contrario sensu legis est licitum nisi sequatur absonus intellectus.
11 In generali dispositione non veniunt ea de quibus specialiter disponi non poterat.
12 Uniuersitas qualiter trahit ad se ea que alias de per se nō trāsirent. ꝛ numero. 11.

Quecunqꝫ. In hac. l. primo tractatur que cause possunt delegari specialiter vsqꝫ ad. §. que mādata. Secundo si facta est delegatio generaliter que transeat in delegatum: vsqꝫ ad. l. si pretor. ꝛ in prima parte ponuntur primo due regule. quarum prima est negatiua de illis que non possunt delegari. alia est affirmatiua de illis que possunt delegari vsqꝫ ad ver. ꝛ ideo ibi ex prima regula negatiua infertur vnum vsqꝫ ad ver. hui⁹ rei ibi tertia in qua probat illationē suaꝫ vsqꝫ ibi non aliter. ex probatione predicta concludit: ꝛ etiam ampliat regulaꝫ. ꝛ hoc
1 dicit in effectu. † Ea que sunt de imperio mero vel mixto: non possunt delegari per ordinarium inferiorem a principe nisi ex causa iuste absentie: quia competunt sibi ex speciali priuilegio. ꝛ quia est de maioribus magistratibus ꝛ non nisi maiorib⁹ cōpetant. ea vero que sunt de simplici iurisditione bene possunt delegari a quolibet ordinario: quia non cōpetūt sibi ex speciali priuilegio ratione maioritatis cum generaliter competant cuilibet minimo magistratui ordinario: ideo dicuntur competere iure magistratus. hoc dicit vsqꝫ ad. §. qui mandatam. Et additur vnum ꝙ male faciunt et erant minores magistratus cum delegant causas ad imperium pertinentes non subsi
2 stente causa iuste absentie. † Et premitte ad euidentiam ꝙ iurisditio est nomen generale: quia dicitur potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi ꝛ equitatis statuende vt not. in. l. j. ff. de iurisdi. omnium iudi. que diffinitio congruit cuilibet speciei ipsius iurisditionis: que possunt dici tres: scilicet imperium merum. item imperium mixtum. iteꝫ simplex iurisditio. que species omnes sub nomine iurisditionis in genere sumpte comprehenduntur: vt etiam hic colligitur. in ver. et ideo. in fi. dum dicit iurisditionem suam mandat: quod exponitur: id est imperium. ꝛ ibi hoc not. glo. parua que incipit hic not. etiam mero imperio iurisditionem inesse supple: sicut in
3 est genus cuilibet speciei. † Quid autem sit mera mixta ꝛ simplex iurisditio. no. in. l. imperium. ff. de iurisdi. omniū iudi. Itē scire debes ꝙ omnis iurisditio et quelibet species eius principaliter erat in populo romano et postea in principe. verum quia per eos non poterat exerceri in quolibet loco et quibuslibet personis talem eorum potestateꝫ cōmunicauerunt cū alijs scilꝫ magistratibus quos creauerunt per vniuersum orbem faciendo

ciendo eos ordinarios in singulis locis et prouinciis: hoc faciunt leges et senatusconsulta. Quedam autem communicauerunt generaliter cum omnibus magistratibus quantumcunque minimis: vt illa que sunt de simplici iurisditione. 4 † Quedam vero specialiter maioribus tantum magistratibus propter eorum maioritatem. et sic in priuilegium maioritatis: vt sunt illa que sunt de imperio mero vel mixto. Et dicuntur maiores magistratus a preside prouincie inclusiue: vsque ad principem exclusiue: quorum sunt tres gradus: scilicet illustres spectabiles et clarissimi: vt hic in gloss. magna. princeps autem dicitur superillustris: vt in aut. vt ab illustribus et superillustribus et eorum que prius sunt. 5 † Quedam princeps reseruauit sibi et nulli communicauit vt potestatem condendi legem. C. de leg. l. fi. et potestatem restituendi natalibus. ff. de natali. resti. per totum et concedendi veniam etatis. C. de his qui veni. eta. per totum. et ff. de mino. l. iij. et legitimandi spurios: vt in aut. qui. mo. natu. effi. sui. et concedendi ius anulorum aureorum. l. ij. C. de iure aure. anul. et vide Bald. de reseruatis principi seculari. 6 † Que autem sunt reseruata principi ecclesiastico. vt patet per not. per gloss. in. c. quod translationem. de offi. lega. et plenius in Spec. eo. titu. §. nunc dicendum. 6 † Est ergo questio de his que committuntur maioribus magistratibus: vtrum ipsi possint omnia delegare. nam de magistratibus minoribus non est dubitatio: cum enim eis non competant nisi ea que sunt de simplici iurisditione que de sui natura sunt delegabilia. clarum est quod ea omnia delegare possunt: nec etiam est questio de principe: quia cum ipse sit solutus legibus. vt. l. princeps. ff. de legi. potest omnia alteri committere etiam que sibi specialiter reseruauit. vt videmus in istis comitibus palatinis quibus princeps committit potestatem legitimandi et creandi notarios quam sibi reseruauit. vt not. in. c. cum tabellio. de fi. instru. solum enim est questio de maioribus magistratibus quibus quedam committuntur specialiter tanquam maioribus: vt sunt illa que pertinent ad imperium merum vel mixtum: quedam non specialiter tanquam maioribus: sed quia sunt magistratus et sic generaliter cum omnibus magistratibus committantur vt sunt illa que pertinent ad simplicem iurisditionem. et breuiter hic dicitur quod prima non possunt delegare et ista est prima regula negatiua: secunda vero possunt delegare quando competunt eis iure magistratus. id est propter hoc quia magistratus sunt: non quia sunt maiores cum etiam minoribus competant et ista est secunda regula affirmatiua. cetera que sunt in tex. sunt clara. 6 ¶ † In tex. ibi non transferuntur id est non possunt transferri vt conueniat cum sequenti ver. vbi ponitur regula affirmatiua et ibi dicitur mandari possunt. illa vero que sunt de imperio non possunt mandari specialiter et illa que sunt de iurisditione possunt specialiter mandari. Et ex hoc sequitur quod si generaliter mandat totam suam potestatem et iurisditionem puta si faciet aliquem vicarium suum vel vicegerentem aliis forte occupatus in hac generali non veniunt ea que sunt de imperio sed bene veniunt ea que sunt de simplici iurisditione et hoc habetur in. §. qui mandata in versi. verius est. et sic ille ver. in hoc differt ad isto principio licet videatur idem dicere ideo sic oportet hic exponere. 7 vt ille sit superfluus. † In text. ibi vel senatusconsulto delegata dic id est tributum. ipsi enim non sunt delegati sed ordinarii. et loquitur de magistratibus maioribus qui habebant iurisditionem plenam cum mero et mixto imperio tamen quia quantum ad imperium habebant eam ex iure speciali quia maiores hoc respectu dicuntur habere delegatam quia quantum ad ea que sunt de imperio et si. not. quod etiam iurisditio que datur per. l. potest aliquando dici delegata licet regulariter dicatur ordinaria. vt. ff. de iurisdi. om. iudi. l. quia. Et hoc est vbicunque ex priuilegio aliquo preter naturam iurisditionis fiat commissio alicui per legem vt patet in. l. j. de dam. infec. 8 ¶ † Scire autem debes quod iste regule non sunt simpliciter vere. nam prima regula negatiua quod ea que sunt de imperio non possunt delegari procedit in quatuor gradibus imperii nam hic habes sex gradus quia dicitur imperium maximum maius et magnum item paruum minus et minimum. prout pulchre tradit Barto. in. l. imperium de iurisdi. omni. iudi. in quatuor autem primis gradibus procedit ista regula. in minori autem et minimo non procedit quia illa que sunt de illis gradibus possunt delegari specialiter. vt quia forte sunt iure magistratus et vt modica coertio etiam personalis pro delictis puniendis que est de minori et multo fortius de minimo vt modica coertio verbalis et pecuniaria similiter pro delictis puniendis. de illis duobus potest intelligi. l. magistratibus. in fin. si enim competunt minoribus magistratibus. vt ibi dicuntur competere iure magistratus. ergo possunt delegari: vt hic in regula secunda affirmatiua. Sed contra quantum ad primam quia delegatus nullo modo potest personam et corpus tangere. vt in autenti. de testi. §. si vero ignoti. ergo modica castigatio non poterit delegari. Solu. sustinendo Barto. qui dicit posse delegari in. l. imperium. ver. potest quod potest delegari principaliter et expresse pro delictis puniendis ad publicam vtilitatem. 8 ¶ † Sed si delegetur causa mere iurisditionis et queritur an in consequentiam delegatus possit corpus tangere puta testes torquere vel personaliter tacite faciendo capi personam et tunc hoc non potest. nec in consequentiam delegationis hoc transit et hoc videtur sentire. Bartol. in. l. ij. ff. de iurisdi. om. iudi. qui videtur sibi contrariari in eo quod ipse not. in. l. imperium. Sed contra quod imo etiam in consequentiam hoc veniat. vt in fi. huius legis et in fin. §. fina. ff. eod. Solu. intellige illos text. de modica castigatione verbali et pecuniali non de corporali et ita intelligit Bartol. in. l. magistratibus. et ponit etiam alios modos in quibus talis delegatus potest ea que sunt de imperio minimo in auxilium sue iurisditionis. vt denegare audientiam contumacie vel habere quem pro confesso. ista enim possunt dici de imperio. quia officio iudicis nobili expediuntur tamen transeunt in delegatum accessorie et in consequentiam iurisditionis: que sine predictis non posset exerceri. tene menti. 9 ¶ † Alia etiam regula affirmatiua. quod ea que competunt iure magistratus vt sunt illa que sunt de simplici iurisditione non semper est vera. nam non procedit in duobus gradibus iurisditionis. scilicet in maxima et maiori vt in causa status que non potest delegari. vt in. l. placet. C. de pedaneis iudicibus. in fi. ¶ In tertio gradu scilicet in magna procedit quando magistratus esset impeditus vel propter absentiam necessariam vel propter alias publicas occupationes. vt eadem. l. placet in prima parte. licet ea que sunt de imperio propter absentiam delegari possunt non propter alia impedimenta. et iste sunt cause que sunt vltra trecentos aureos. vt in auten. de defenso. ciui. §. iudicare. in aliis autem tribus gradibus. puta trecentorum aureorum et infra procedit indistincte ista regula vt possint etiam a non occupato delegari. vt habetur in dicta. l. placet. et prime non competunt nisi maioribus magistratibus sicut illa que sunt de imperio. alia vero etiam omnibus. 10 ¶ † Vltimo scias quod glos. que sunt hic laborant principaliter in duobus. Not. ex. §. huius rei quod licitum est argu. a contrario sensu legis. l. qui testamento. §. mulier. de testa. quod est verum nisi sequatur absonus intellectus. id est contra ius vel iuris correctio. vt. l. ij. C. de condi. inser. et hic in glos. que incipit ideo quia. sed in statutis etiam si sequatur iuris communis correctio. potest sumi argumen. a contrario sensu si statutum remaneret superfluum si non sumeretur. quia nunquam est dicendum quod debet esse superfluum si alius intellectus congruus dari potest. vt no. in. l. j. in fi. ff. ad municip. per glo. et ita consuluit Cy. in statuto florentino disponente quod filia possit succedere matri non obstante masculo. nam a contrario masculo extante non debet succedere licet ex hoc sequatur iuris communis correctio. quod etiam tenet Bald. in. l. conuenticulam. C. de epis. et cle. Sed in legibus iuris communis potius est dicendum quod vna lex sit superflua quam quod per argu. a contrario sensu ipsius altera lex corrigatur. nec hoc est inconueniens cum multe leges reperiantur dicentes vnum et idem sed statuentes intendunt aliquid facere contra ius commune. vnde non est nouum dicere quod ius commune corrigatur si apparet de intentione ipsorum vt etiam idem Bald. notabiliter dicit. in. l. maximum vitium. C. de liber. prete. 11 ¶ † Item nota. vltimam glos. que incipit argu. triplex in quarto et vltimo notabili quod in generali dispositione non veniunt ea que generaliter disponi non poterant. ad hoc. l. si pater. ff. de priuilegi. credito. et. l. nuntius. in fine. ad municipa. et. ff. de ritu. nup. l. quamquam. 12 † Sed contra. de. l. quedam de acquiren. re. domi. vbi dicitur quod quedam transeunt cum vniuersitate que per se non transeunt. glossa non soluit. Dic quod aliud est generalitas aliud vniuersitas. nam in generalitate quelibet species consideratur de per se sed in vniuersitate non. quia omnes faciunt vnum totum. vt in. l. eum qui edes. de vsucapi. secundum Pet. Ideo cum vniuersitate transeunt quedam que per se non transirent. quia non transeunt vt ipsa causa consideretur. sed vt ipsa pars vniuersitatis sed in generalitate transirent vt ipsa. et ideo per illam. l. dicunt docto. quod in venditione castri transit etiam iuspatronatus quod vendens habebat in ecclesia sita in castro: licet illud per se non possit vendere cum sit spirituale sine licentia episcopi vel donare. et ad hoc. l. modicis. ff. de contra. emp. et quod plene not. Inno. in. c. ex literis. de iurepa.

2 ☞ Omnis iurisditio ordinaria datur per legem.

3 Quare lex non permisit vt ea que sunt de imperio possint delegari sicut ea que sunt de iurisditione.

4 Quod ea que sunt de imperio possint de iure canonico alteri committi.

5 Legatus proconsulis ꝙ nullã iurisditionẽ habeat vel potestatem anteꝙ̃ ꝓconsul cõmittat ei vices suas.

6 Que sunt de infimo gradu ĩperij vt est modica coertio verbalis ꝙ possint delegari. ⁊ que veniant in hac coertione: ⁊ an dicatur potius iurisditionis ꝙ̃ imperij.

Qui mandatã iurisditionez.

1 †Delegatus non habet propriam iurisditionẽ sed habet vsuz iurisditionis delegãtis ⁊ si delegatus est ad vniuersitatẽ causarum transeunt in ipsum illa que sunt de simplici iurisditione nõ illa que sunt de imperio nisi sint talia que iurisditioni coherent vt sunt illa sine quibꝰ iurisditio expirare non posset. hoc dicit vsq; in fi. legis. et cum hoc vltimo dicto concordat. l. fi. in fi. ĵ. e. ¶ In tex. ibi ꝓpriũ nihil habet. hoc est dicere ꝙ iurisditio quã habet delegatus abdicatur ab ipso nec trãsit in delegatum sed remanet apud ipsum ⁊ in delegatum transit vsus ⁊ sic non habet proprium id est non habet proprietatem iurisditionis sed vsum. Et propter hoc non dr̃ habere iure suo. sed alieno. vt. ĵ. de iuris. om. iu. l. more maiorũ vbi p3 ꝙ solũ ordinariꝰ dicit̃ habere iurisditionem suo iure: delegatus vero alieno beneficio. Item non dicitur eam habere principaliter q2 nõ principiatur vt radicatur in eius personam sed remanet et eius radices consistunt in persona delegantis. vt. l. ea que eo. titu. que statim sequitur. ¶ In tex. ibi vtitur dic ⁊ per hoc dicunt qdaz ꝙ delegatus non h3 iurisditionẽ sed solum notionem ⁊ ita intelligit. l. ait pretor. in princip. infra de re iudica. dum loquitur de notione. Sed glos. tenent contrariũ ꝙ imo habet iurisditionem delegataz q2 iste vsus dicit̃ iurisditio delegata nõ ordinaria. Petrus autem. in. l. ait pretor. d3 intelligi in arbitris non in delegatis. ⁊ vide oĩno qđ ibi notat Bar. ¶ In tex. ibi transferre dic iste tex. videt̃ contrariari ꝓcedentibus ꝙ si trãsfert̃ ergo nihil remanet apud delegantem. ergo proprietas transit in delegatum ergo dr̃ habere ꝓpriũ. Et pro hoc. l. cognito. ver. cum propriam. ĵ. eo. vbi dr̃ ꝙ delegans dat suam iurisditionez et dare est accipientis facere. Solu. hic trãsferri debet referri solum ad vsum iurisditionis non ad proprietatẽ. ille eni3 bene transfert̃. ⁊ ita in verbo dari l3 alio respectu et proprius dicat̃ concessio potius. nã intentio vnius lr̃e est dicere ꝙ nõ transferatur ꝓprietas iurisditionis sed ꝙ transeũt ille que sunt de simplici iurisditione nõ illa que de imperio et ꝑ hoc remanẽt expedite due glos. vna que incipit imo. ⁊ alia que incipit id est permitti q̃ super hoc laborãt.

2 ¶ †In tex. ibi qđ lege datur supple specialiter in priuilegium maioritatis. nã hoc qđ detur per l. non esset sufficiens causa ꝙ non trãsiret cũ oĩs iurisditio ordinaria detur per legẽ. vt. l. q2 de iurisdi. om. iu. ⁊ tamẽ illa que sunt de iurisdi. delegantur et ista patent ex glos. prima que est

3 in princi. huius legis ⁊ incipit hoc signum. † Sed quare lex nõ pmisit vt ea que sunt de ĩperio possint delegari sicut ea q̃ sunt de iurisditione. Respondeo quia requirunt maioritatem magistratus ipsaz exercentis. sed delegatus dicitur vilis quia pedaneus ⁊ sic natura imperij non patitur in illum transire non sic in iurisditione simplici que non requirit maioritatem. predi

4 cta tamen non procedunt† de iure canonico ẜm ꝙ ea que sunt de imperio possunt alteri committi. vt no. in. c. in archiepiscopatu de rapto. ⁊ in. c. ij. de offi. vica. lib. vj. in nouel. vel dic ꝙ cõmittuntur faciẽdo iudices ordinarios vt potestates vel rectores per prelatos habentes iurisditionem in temporalibus cũ ⁊ ipsi non possint de causis criminum cognoscere non autem per viam delegationis. Nam ordinarij funguntur vice ꝓpria

5 sed delegati vice delegantis. vt in. d. l. more maiorum. ¶ †In text. ibi animaduersionem legatum proconsulis habere dic. s. quantum ad hoc vt possit pronuntiare condẽnando vel absoluendo. sed bene possunt cognoscere de crimine postq̃ delegatus sibi commisit vices suas. vt. l. solent. in princi. de offic. procon. ⁊ no. per glos. in. §. precedenti que incipit in casu qui ponitur. in. l. cognitio. in prin. ĵ. eo. fauore pupilli ⁊ ita intellige istã glos. ante vero ꝙ̃ proconsul committat tali legato vices suas nullam iurisditionem vel potestatem habet legatus procõsulis. vt. l. legati circa fi. ti. s. de offi. procon. ⁊. l. obseruare. §. fina.

6 ¶ †In text. ibi ꝙ iurisditioni coheret dic vt est modica coertio verbalis puta pronuntiare actorem mittendum in possessionem propter contumaciam rei ex primo decreto. ĵ. e. l. cognitio. §. vt bonorum. vel deferre actori iuramentum in litem propter dolum rei. vel audientiam actori denegare: propter eius contumaciam. vt. ĵ. qui. ex cau. maio. sed ⁊ si per pretorem. §. sed si dum decreto. vel condẽnare ipsum in expensis propter contumaciam. vt in. l. sancimus. C. de iudi. vel habere pro confesso recusantem respondere positionibus. ⁊ in. c. si post prestitũ. de confes. li. vj. in his consistit ista modica coertio verbalis que dicitur esse de infimo gradu imperij et ideo transit in legatum. ita intelligitur etiam. l. fi. in fi. ĵ. eo. ⁊ ita intelligit Barto. in. l. magistratibus. ĵ. de iurisdi. omni iud. glos. tamen videntur dicere ꝙ ista modica coertio de qua loquitur iste tex. in. l. fi. in fi. ĵ. eo. potius dicatur iurisditionis ꝙ̃ imperij: vt hic in vltima glos. q̃ incipit hoc dicunt ⁊ etiam nota. in. l. j. ĵ. de iurisditio. omnium iudi. in glos. que incipit si dicas. q2 glo. habuerunt ꝓ incõueniẽti ꝙ ea que sunt de imperio transeant aliquo modo in delegatum. Sed certe isti tex. dicunt ꝙ est imperium vt hic non tamẽ merum. vt in. l. fi. quasi dicat mixtum. q2 exercetur ad priuataz vtilitatẽ. pro glos. tñ facit q2 ista videntur expediri officio iudicis mercẽnario deseruiente illi actioni potius ꝙ̃ nobili. ⁊ sic nõ vidẽtur esse de imperio qđ expeditur nobili habẽt tñ similitudinem cum eo. tenendo tñ ꝙ sint de imperio nõ est incõueniẽs dicere ꝙ transeant q2 sunt de infimo gradu. vt no. per Bart. in l. iubere cauere. de iurisdi. omni iudi.

2 Predia minoris non possunt alienari etiam in vtilitatez minoris nisi causa eris alieni. secus in re ecclesie vel dotali.

3 Vicarius quis sit: ⁊ in quo differat a delegato ad vniuersitatem causarum.

1 Mandata. ¶ †In generali demãdatione nõ venit vt delegatus possit interponere autoritatem in casibus in quibus requiritur plena cause cognitio. quia possunt esse preiudiciales. hoc dicit in effectu ista. l. Et ponuntur duo exempla. vnum quãdo minor. xx. annis vult manumittere seruum quẽ non potest nisi ex iusta causa. vt in glos. Nõ ergo delegatus ad vniuersitatem causarum potest autoritatem interponere in tali manumissione. alius casus est quando tutor vel curator vellet alienare prediũ minoris quod facere non pốt. nisi ex cã eris alieni vrgentis ⁊ non existentibus alijs de quibus possit creditori satisfieri. vt in titu. ĵ. de rebus eorum qui sub tutela vel cura. Unde talis delegatus non potest autoritatem interponere in tali alienatione. Si autem non requiritur cause cognitio: quia nec est actus preiudicialis vt in emancipationibus liberorum vel manumissione seruorum facta a maiore vel adoptionibus vel vt aperiantur coram eo testamenta bene posset autoritatem interponere. vt colligitur ex glos. et. s. l. proxima. in princi. in glo. que incipit idem propter vnum circa mediũ. vbi ennumerat ista inter ea que cõpetunt iure magistratus. sunt tñ de imperio infimo. q2 offõ iudicis nobili expediũtur ⁊ mixto non mero. quia ad priuatam vtilitatem. ⁊ ideo infimo q2 cause cognitionem nõ requirunt saltẽ magnã cũ sit voluntarie iuris ditionis ⁊ inter consentientes exercentur cum tendant in pre

2 iudicium alterius ideo transeunt in delegatum. †Hic est vna glo. que per omnes reprobatur. q2 vult ꝙ ꝑdia minoris nõ solum possint alienali ꝑ soluẽdo ere alieno si aliunde solui non possit. sed etiam ꝓpter aliã vtilitatem minoris. qđ est expresse contra text. in. l. magis puto. §. si es. quem glos. allegat ⁊ est. §. antepenulti. ĵ. de reb. eo. l3 aliud sit in ecclesia. vt glos. dicit ⁊ bene in hoc. ⁊ etiam in re doli que potest alienari. vt in aliam vti

3 liorem conuertatur. vt. ĵ. de iur. do. l. fin. ¶ †Quero q̃ sit differentia inter delegatum ad vniuersitatem causarum ⁊ vicariuz de hoc vide per Bart. notabiliter. ĵ. quis ⁊ a quo appelletur. l. fina. qui dicit ꝙ vicarius est ille qui sedet in eodez tribunali cũ ordinario ⁊ ideo censetur vnũ ⁊ idẽ tribunal ⁊ a sententia ipsiꝰ non appellatur ad ordinariam cuius est vicarius sed ad proximum superiorem illius ordinarij. vt in. c. j. de consuetu. lib. vj. Sed delegatus ad vniuersitatem causarum dicitur qñ sedet in alio tribunali vt si potestas ciuitatis vel eṗs cõmitteret alicui omnes causas vertentes in tali castro vel ĩ tali quarterio ⁊ tũc a sententijs appellaretur ad ipsum cõmittentẽ qm̃ a delegato appellatur ad delegãtẽ. vt in ista. l. Item que differentia est inter delegatum ad vniuersitatem causarum et substitutum seu vicem gerentem. Respondeo. Primus dicitur quãdo delegat̃ ab ipsomet magistratu: vt si potestas committeret vices suas cuidam iste dicitur delegatus ⁊ in eum non transeunt illa que sunt de imperio nisi hoc faciat propter absentiam necessariaz: ⁊ tũc trãseunt quantũ ad cognitionẽ tm̃. vt. s. l. proxima. §. huius rei in glos. que incipit sc3 cognitionem. Sed locum tenẽs seu subrogatus dicitur ille qui ponitur a superiore qui posuit potestatem. Et de isto loquitur. l. ij. de officio eius qui vicẽ alteriꝰ gerit ⁊ iste potest omnia que poterat ille cuius loco subrogatus est ⁊ sic etiam causas criminales cognoscere ⁊ terminare vt ibi ⁊ ita intellige eandem glo. que incipit scilicet cognitionem in versi. sed aliud est in eo. ⁊ ita declarat Barto. l. j. §. j. ĵ. de leg. iij. vbi omnino vide.

2 Differentia inter delegatũ ad vniuersitatem causarum. ⁊ substitutum seu vicem gerentem.

Ordinarius

Ordinarius si in causa sibi delegata in qua poterat procedere vt ordinarius: ⁊ processit vt delegatus: ⁊ delegatio nõ tenebat: an valebit sñia ⁊ processus ex iurisditione ordinaria.

3 Si superior scribat ordinario in causa spectante ad iurisditionem ordinarij non facit illum delegatũ in illa causa si nõ mutat modum procedendi. sed potius eius iurisditionẽ videtur excitasse ⁊ quis effectus resultet.

1 **Et si pretor.** ¶ †Etiã ordinarius iudex in causa sibi delegata p aliũ procedit ⁊ cognoscit vt delegatus non vt ordinarius
2 hoc dicit. †Et effectus est magnus qꝛ appellabitur ad delegãtem. sed si vt ordinarius appellaretur ad immediatũ superiorem quid si delegatio non tenebat ⁊ ipse processit tanq̃ delegatus poterat tamen procedere vt ordinarius an valebit sententia vel processus ex iurisditione ordinaria vr̃ ꝙ non qꝛ restrinxit ad delegatum ⁊ hoc potest dici si sciebat delegationem non valere alias potest dici ꝙ si non restrinxit quia fecit credẽs posse procedere vt delegatus et si sciuisset contrarium processisset vt ordinarius ⁊ ita videtur debere intelligi quod no. Innocẽ.
3 in. c. cum ex officij de rescript. vbi tangit istum passum. † Item quid si superior scribat ordinario in causa spectante ad iurisditionem ordinarij an faciat ipsum delegatum in illa causa. responde non si mutat modum procedendi sed potius censetur eius iurisditionem ordinariam excitasse. vt in. c. licet de offi. ordi. secus si alterabit per modum procedendi puta ꝙ procedat summarie et de plano. vt not. in nouel. et adde. ĩ. quis ⁊ a quo app. l. fi. Jaco. tamen bu. tenuit ꝙ in hoc casu sit delegatus in procedendo et ordinarius in sententiando. Et ideo si appellatur ab interlocutoria appellatur ad ipsum superiorem cõmittentem: siuero a diffinitiua tunc ad illum ad quẽ appellaretur si ordinario iure processisset. Pone exemplum Bononie vbi a potestate appellatur ad certos iudices deputatos per commune si legatus ibi existens mandat potestati ꝙ in causa vertenti inter duos Bonoñ. tali modo procedat. ⁊ ibi habui istũ casum de facto audiui a Bald. reprobare opi. Jac. bu. quia dicebat ꝙ iudex talis debet esse in pronũtiando qualis fuit in cognoscẽdo. argu. in. l. qui procuratorem dat. in princ. ĩ. de procu. licet in auditoribus sacri palatij hoc quidam dicunt. vt not. in cle. auditor. de rescrip. dic vt ibi.

2 ☞ Legatus procõsulis punire nõ põt sed ipse pconsul: nec etiam p̃tor vrbis licet sit de maioribus magistratibus: sed remittit ad prefectum vrbis.

3 Quis possit de suspecto tutore cognoscere ⁊ quibus possit hec cognitio ⁊ etiã remotio delegari. ⁊ nu. 4.

4 Quod vni permittitur alteri prohibetur ⁊ econuerso.

1 **Cognitio.** ¶ †Cognitio de suspecto tutore: etiam remotio licẽ sit de imperio maximo qꝛ expeditur iudicis officio nobili ⁊ ad priuatã vtilitatem nihilominꝰ fauore pupilli
2 potest delegari ⁊ venit in generali delegatiõe. h. d. ¶ †In tex. ibi cognitio subaudi ⁊ etiam remotio. vt no. ſ. eod. l. j. §. huius rei in glos. que incipit. s. cognitionem in fi. ⁊ ita etiam supple vltimum ver. dum dicit cognoscere nam subaudi ⁊ remouere. punire autem non potest delegatus proconsulis sed ipse proconsul. vt in. l. solet. in princip. de offi. procõ. nec etiã pretor vrbis lẽ sit de maioribus magistratibus sed remittit ad prefectũ vrbis qui erat iudex maleficiorum in vrbe. vt in. l. j. in fin. ĩ. de suspe. tut. ¶ In text. ibi mandati potest. s. per consulem tantum qui erat de maioribus presidibus ⁊ per pretorem vrbis. vt in. l. j. §. j. et. ij. ĩ. de suspec. tuto. ⁊ hoc etiam subijcitur. in ver. imperatores non autem per alios presides inferiores. vt in. l. j. §. suspecti. ĩ. ad turpil. ſm vnum intellectum glo. ⁊ sic principiũ huius. l. restringitur per id quod infra subijcitur imperatores ⁊c. ſm glos. Uel dic generaliter per quẽcunq̃ presidem ſm vnum intellectum Dy. per dictam. l. j. vel. ij. de suspec. tu. vbi dicit ꝙ in prouincia rescriptum est vt possit delegari ergo potius poterit pretor in vrbe ⁊ loquitur generaliter in prouincia. sed certe ibi restringitur ad rescriptũ de quo primo fuerat locutꝰ qꝺ missum fuit procõsuli africe de quo hic ⁊ sic ille tex. non facit p Dy. sed melius facit iste tex. qui in principio generaliter loquitur: et postea probatur de rescripto misso proconsuli et hoc nõ debet restringere generalitatem principis. argu. ĩ. de iur. ⁊ fac. igno. l. regula. §. si damni infecti. in fi. de dam. infec. vbi exempla non artant regulam. de hoc dicam super glos. quia puto ꝙ opi. Dy. sit verior licet male recitetur per Cyn. et Barto. vt. j. dicam. ¶ In text. ibi dederis id est concesseris. Bald. nec obstat. ſ. eodem. l. j. §. qui mandatum. vt ibi not. in glos. que inci-
3 pit imo. ⁊ in alia que incipit id est pmitti. ¶ †In glos. magna ibi. l. j. §. suspecti. dic ille tex. dicit ꝙ solus p̃ses potest de suspecto cognoscere ⁊ sic innuit ꝙ alius ordinarius nõ possit. Itẽ innuit ꝙ ipse non possit alteri delegare. Quantum ad primũ dic non esse verum ꝙ alij ordinarij maiores preside non possint. nam potest proconsul. ⁊ etiam pretor. vt. l. j. §. j. de suspec. tuto. ⁊ sic illud verbum solus non excludit alios maiores. sed ratio est quia etiam proconsul. dicit preses cum sit verbum generale ad omnes regentes puincias. vt. ſ. de offi. presid. l. j. Sũt enim quidam presides illustres. quidam spectabiles ⁊ quidã clarissimi. vt no. in principio. l. in glos. rationes possunt. Item ideo non excluditur pretor. quia quod poterant presides in prouincijs poterat pretor in vrbe. et econuerso. vt. ſ. de officio presidis. l. ex omnibus. Si autem non opponeretur verbum solus diceretur ꝙ talis iudex possit hoc facere: an alij excludantur. Dic ꝙ aut super materia de nouo inducta etiam excludũtur. vt in. l. consulta diualia. C. de test. aut super veteri materia que pertinuisset ad officium aliorum si statutum non committeret vni. dic ꝙ non excluduntur alij superiores vt not. ſ. eo. l. j. in glos. magna que incipit hic not. post principium. ibi ergo multomagis spectabiles ⁊c. ⁊ est bonus text. in. l. j. C. de officio prefect. vigi. ⁊ quod no. glos. in dicto. §. suspecto. sed alij equales videntur excludi si sint in eo loco ne frustratoria sit cõmis-
4 sio. † ⁊ ideo quod vni permittitur alteri prohibetur sicut econuerso. vt in. l. cum pretor. in prin. ĩ. de iudi. sed si sint in diuersis locis: secus. qꝛ quod permittitur iudici vnius loci in loco suo censetur etiam permissum iudici alterius loci in suo. vt in. l. ij. §. si mater. ĩ. ad turpil. Inquantum vero illud verbũ solus excludat delegatũ presidis contrariatur huic legi que dicit posse delegari. Et ad hoc tendunt due solu. glos. vna ꝙ ille. §. suppleatur per hanc. l. et ꝙ appellatione presidis contineatur etiã delegatus ab eo per hanc. l. et excludantur illi qui iurisditionem non habent per illud verbum solus. Sed quia hoc esset satis ineptum excludere. non habentem iurisditionem: quia hoc non est necessarium. ideo glo. hic et vbiq̃ est in opi. ꝙ ista l. limitatur per istum. §. quia dum dicit ꝙ potest demandari. verum per consulem tantũ non per alios inferiores presides. vt in illo. §. potest etiam delegari per pretorem vrbis: vt in. l. j. §. reus autem de suspec. tuto. Ja. Bal. dixit hoc esse verum in remotione que fit per sententiam iudicis. vt illa non possint delegari nisi per proconsulem suo delegato. secus in illa que fit per legem eoipso ꝙ quis est accusatus de suspecto. vt in. l. eum qui. §. j. de suspec. tuto. quia ista poterunt declarari per magistratum et etiam delegatum quẽcunq̃. ⁊ istam opi. secutus est Dyn. legendo hanc. l. pro Francisco accursij. Sed idem Francis. vt refert Cy. audiens Dy. reprehendisse glos. sustinuit glo. contra Dy. ⁊ fuit magnum iurgium Bononie. Certe non video ꝙ Jaco. Bal. vel Dyn. qui secutus est eum in aliquo contrarientur glos. si ita fuit. vt docto. referunt imo dicũt illud idẽ per sententiam iudicis. Et ita puto ꝙ non ita fuerit ꝙ Dy. voluit dicere ꝙ non solum proconsul sed quilibet preses potest delegare. et hoc per istum text. in princi. qui generaliter loquitur quando actio tendit ad punitionem in qua non vertit̃ vtilitas pupilli dumtaxat sed vindicta. Hic quantum ad remotionem in qua vertitur vtilitas et propter eam inducitur hoc non propter priuilegium iudicis debet esse idem in quolibet preside. quia fuit rescriptum proconsuli in eius priuilegiũ sed in fauorem pupillorum. et istam puto veritatẽ vnus solus tex. facit contra Dy. institu. de suspec. tuto. circa princi. vbi hoc dicit competere pretori in vrbe ⁊ presidibus prouinciarum in prouincijs et legato proconsulis. Et sic innuit secus in alijs delegatis. sed non ob. ideo ibi de solis legatis proconsulis mẽtionem facit quia soli proconsules habebant legatos quibus statim post ingressum prouincie comittebant generaliter vices suas. vt. l. iij. §. fi. de offic. procon. Si ergo alij presides hoc facerent ex aliqua causa licet regulariter non faciant hoc idem debet esse et ista facient te intelligere not. per Cyn. in. l. fi. C. de suspec. tut. ⁊ per Barto. in. d. §. suspecto qui non bene recitant dissensionem que fuit inter Dy. ⁊ fran. vt ex eorum dictis põt colligi qui fuerint.

2 ☞ Plures casus in quibꝰ fit missio ex primo decreto.

3 Missio in possessionem ex secundo decreto ꝙ non possit delegari etiam quantũ ad cognitionem.

1 **Et possessio.** ¶ †Cognitio ⁊ etiam pronuntiatio an aliquis sit mittẽdus in possessionem ex primo decreto licet de imperio mixto potest tamen delegari et in delegatum generalem vel etiam specialem in consequentiam transit. hoc dicit. Et ratio huius est: quia dicitur esse de infimo gradu imperij mixti. cum fiat sine magna cause cognitione et non sit preiudicialis secundum cõmunem
2 sententiam glos. ⁊ doc. †Et ponuntur hic plures casus in quibus fit missio ex pmo decreto. primus quando in actione personali. vt in titu. quibus ex cau. in pos. ea. alia quando in alijs

actionibus vel officijs iudicis. ¶ In text. ibi possidere videa-
3 tur dic. i. in possessionem esse. et sic ex primo decreto. † Bal. non
autem ex secundo illud enim non potest committi etiam quan
tum ad cognitionem. vt not. glos. j. titu. ij. l. iubere cauere. Sed
primum potest committi quantum ad cognitionem an quis
sit mittendus vel non sed ipsa realis missio non potest delega-
ri quia nec competit magistratibus municipalibus. vt in. l. eũ
qui. §. magistratibus. j. ad municipa. et sic non competit iure
magistratus ergo ꝛc. vt in. l. j. in princip. s. eo. Sed mirandum
est. nam in cognitione an quis sit mittendus vel non aliqua-
lis cause cognitio requiritur: vt hic in glo. que incipit sed nõ-
ne. Et si pronuntiatum est eum mittendum alia cause cogni-
tio nõ requiritur etiam modica in ipsa missione postꝙ̃ est ad-
hibita in cognitione quare ergo si magistratus potest facere
primã declarationem non potest postea ipsam executioni mã-
dare sed est recurrendum ad presidem. Et si potest primam de-
legare quare nõ est executio eius: semper super hoc dubitaui:
nec reperio declaratum. videbimus. in. l. iubere cauere.

2 ☞ Delegatus lz non possit totã causam subdelegare: põt ta
men vnum articulum: vt receptionem testium.

3 Delegatus principis potest subdelegare.

1 **Mandatam sibi.** ¶ † Delegatus ab or
dinario non subdele-
gat. h. d. Fallit in casibus qui no. hic in glos. quãdo eẽt
delegatus ad vniuersitatem causarũ quia potest delegare vnã
vel aliquas non omnes. Idem in delegato proconsulis. adde ꝛ
etiam si quis esset delegatus cum clausula posset subdelegare.
vt no. Specu. de offi. delega. §. j. j. ver. quid si in delegatione. li
2 cet quidam contra. vt not. Cy. in. l. a iudice. C. de iu. † Item licet
delegatus non possit totam causam subdelegare potest tamẽ
vnum articulum vt receptionem testium licet ad hoc non ha-
beat specialem potestatem quod dic vt plene no. in spec. eo. tit.
3 ver. sed nunquid subdelegatus. † delegatus autem principis
sine dubio potest subdelegare. vt in. d. l. a iudice. de hoc no. in. l.
ꝛ quia. j. titu. ij.

Mandata. Declara istum. §. vt dixi. s. eo. l. ij. §. fi.
ꝛ in quo consistat ista modica coertio
de qua hic loquitur ꝛ an sit de imperio vel simplici iurisditio-
ne. nam glos. hic dicit ꝙ non est de imperio sed text. dicit con-
trarium. dic vt ibi dixi.

2 ☞ Assessores hodie per statuta terrarũ habent iurisditionẽ.
ꝛ sic efficiuntur ordinarij.

3 Reseruata potestati si per ipsum cõmittantur vicario. tunc in
illis vicarius esset delegatus.

¶ De officio assessorum. Rubrica.

1 ¶ † Postꝙ̃ visum est de officio illorum qui habent iurisditio
nem ordinariam vel delegatam sequitur videre de officio illo-
rum qui eis assistunt ꝛ qui non habent iurisditionem sed dicũ
tur consiliarij predictorum. vt. j. eo. titu. l. consiliarios. ꝛ in aut.
ad hec. C. de iudi. Et nihilominus possunt ꝙ̃plura. de quibus.
in. l. j. ꝛ recipiunt salarium ab illo magistratu cui assident et in
propria prouincia vel terra nullꝰ potest assidere magistratui.
2 † hodie vero per statuta terrarum talibus assessoribus datur
iurisditio. ꝛ sic efficiuntur ordinarij cum habeant iurisditionẽ
a lege municipali. ꝛ ideo principales assessores vocantur vica
rij: quia vicarius dicitur habere ordinariã: vt not. in. l. ij. C. de
offi. eius qui vicem alte. gerit in glos. ꝛ in. c. ij. de offi. vi. lib. vj.
3 ꝛ hoc in his que per statuta committuntur. ¶ † Nam quedam
reseruantur potestati et si per ipsum cõmitterentur vicario in
illis vicarius esset delegatus. vt no. per docto. in. d. c. ij. ꝛ patet
s. titu. j. l. si pretor.

2 ☞ Iudex potest libellum ineptum reijcere reo non petente
ꝛ qualiter dicatur ineptus.

3 Libellus si est ineptus ꝛ probationes apte: an valeat sententia
super eo lata in fauorem agentis.

1 **Omne officium.** ¶ † Querit
vtrũ qñ corã
assessoribus fiunt actus iudiciarij debeat pote
stas esse presens ad hoc vt valeat. Respondeo
de iure communi determinatum est ꝙ in tri-
bus temporibus debet esse presens. s. in princi
pio cause. quod est quando fit litis contest. ꝛ in medio quando
recipiuntur testium iuramenta ꝛ producuntur instrumẽta etiã
in fin. qñ dantur sententie. cetera possunt experiri per consilia
rios etiã sine p̃ntia p̃tãtis vt in aut. ad hec. C. de iudi. sed ex for
ma statutoꝝ in casibus in quibus fiunt iudices ordinarij p̃sen
2 tia non est necessaria. ¶ † Ultimo ista. l. cuz glos. sup vbo libel-
lis semper allegaẽ ꝙ iudex libellũ ĩeptũ põt reijcere reo nõ pe
tente. ꝛ potest dici ineptitudo vel ex persona dantis libellũ si
est talis qui non debet audiri ex forma iuris vel statutorum et
hoc notorium est sibi. vt in. l. quos prohibet. j. de postu. vel ex
materia contenta in libello. vt in. l. si seruus. j. de his qui ad ec.
confu. in fi. ꝛ. C. vt nemo priuatos titulos. l. fi. in fi. vel si inepte
concludit quia in ciuilibus requiritur apta conclusio et non
dicitur apta si non sequitur ex premissis. vt no. in. l. edita. C. de
eden. ꝛ argu. de his que not. in. l. ij. §. ꝙ certa de doli. excep. vt si
3 peto a te. x. quia rex est in francia † et si libellus est ineptus et
probationes apte an valeat sententia super ea lata in fauorez
agentis. vide de offi. iudic. in Spec. §. decedendi. ver. quid si li-
bellus. et si articuli sunt inepti testes tamen apte deponunt an
prosint dicta ipsorum vide in spec. de teste. §. j. versi. quid ergo
capitulum. et adde quod not. Bald. C. de rei vendi. l. domum.
et de iureiuran. l. actor. in fin. et quod no. glos. institu. de obli-
ga. in princi.

Liberti. Not. ꝙ esse assessorem est honor. ideo
non cadit in infamia. vt. C. de dignita
tibus. l. infames.

2 ☞ Potest interdum vna res diuidi remanente tñ vnitate.

3 Territoria possunt diuidi per principem: vel tenentem locum
principis.

4 Quod de duobus territorijs vel prouincijs possit fieri vnum
vel vna autoritate superioris et si remouetur vnus rector: an
alter remanens debeat habere duplex salarium ꝛ qualiter fiat
ista vnio.

5 Accidẽs mutat naturã ꝛ potius inspici dz accidens ꝙ̃ natura
in occurrentibus post accidẽs. ꝛ quid in occurrentibus ante.

6 Si concesse sunt represalie ꝯ florentinos ꝛ aliquis oriũdus de
florentia transtulit domicilium suũ bono. an ꝯtra ipsum pote
runt exerceri represalie: ꝛ econtra.

1 **Eadem.** ¶ † Si vna prouincia diuida-
tur in duas iudicandum est de
qualibet parte tanꝙ̃ de vna prouincia ab altera se-
parata. hoc dicit. et sic erunt due prouincie. et sic qñ
fundus diuiditur in duos quelibet pars fundi fundus est vt
j. de leg. j. l. plane. la. j. §. fin. ꝛ. j. communia prediorum. l. si quis
duas. §. si quis partem vbi idem dicitur in domo diuisa p pa-
2 rietem medium. † potest et interdum vna res diuidi remanen-
te tamen vnitate. vt. l. caius. §. j. de lega. ij. ꝛ not. glos. in. l. recte
dicimus. in fi. de verbo. signi. et Barto. in. l. stipulationes non
3 diui. de verbo. obliga. in. j. q. ¶ † No. ergo ꝙ territoria possunt
diuidi quod intellige per principem vel tenentem locum prin-
cipis. alĩs non. Et ideo communitates comitatus non possunt
se diuidere sine autoritate et licentia superioris ciuitatis vel
cui subsunt in preiudicium illius communitatis vel dominij:
licet quantum ad eosmet sic et remanebit vnitas respectu su-
perioris licet non quo ad eos per id quod. s. dixi. ꝛ ita no. Bar
4 to. C. de metropo. l. j. lib. xj. vbi omnino vide. † Et eodem mo-
do de duobus territorijs vel prouincijs potest fieri vnum vel
vna autoritate superioris non aliter vt ibi not. per eundem. et
in aut. vt iudices sine quoquo suffra. Et ibi dicit glos. ꝙ si re-
manet vnus rector et alter remoueatur debet ille habere sala-
rium duplex. quia duplicatur labor. et idem videtur econuer-
so quando fit diuisio ꝙ deberet diuidi salarium. quia diminui
tur labor per. l. scio de annu. leg. tamen istud deberet intelligi
in officiali qui postea ponetur non in illo qui erat positus an-
te diuisionem cum in illius preiudicium non debeat fieri diui-
sio. qualiter autem ista vnio fiat dic vt no. in. c. j. ne sede vacan-
te. quia interdum vna subijcitur alteri. interdum non. sed re-
manent equales. et an altera tunc teneatur soluere debita alte
rius vide per Barto. in. l. j. §. si coheredes ad. l. fal. Sed nonne
distinctio prouinciaruz est de iuregen. vt in. l. ex hoc iure. de iu
sti. et iur. quomodo ergo princeps potest hanc distinctionem
tollere. vt insti. de iure naturali. §. sed naturalia. ꝛ. j. de vsufru.
earum rerum. l. ij. in fin. potest dici ꝙ distinctio prouinciarum
habentium diuersa idiomata. vt francia et alemania et simi-
les non possit tolli. Et ita loquitur contrarium et illa que fit
per presidatus potius dicitur de iure ciuili. ꝛ sic possit tolli vt
5 hic. ¶ † Ultimo not. ꝙ accidens mutat naturam et ꝙ potius
inspici debet accidens ꝙ̃ natura et hoc intelligit glo. hic quod
est veruz in occurrentibus post accidens sed in occurrentibus
ante inspicitur causa naturalis alias origo naturalis et hoc
quando se non compatiuntur alias in concursu vtriusq; potiꝰ
inspicitur causa naturalis ꝙ̃ accidentalis. vt. l. qui habet. j. de
6 tute. ꝛ. l. filio. de libe. ꝛ posthu. † Et ista inducuntur per Cy. ad
questionem si concesse sunt represalie contra florentinos et ali
quis oriundus de florentia transtulit domicilium suum Bo-
noñ. vtrum contra ipsum poterunt exerceri represalie. et dicit
Cyn. fuisse determinatum in ista ciuitate ꝙ non per istã. l. cum
glos. quia

glo. quia videtur desijsse esse florentinus & hoc si post translationem domicilij concesse sunt represalie vel euenit causa. propter quã sunt cõcesse alias inspicietur origo si prius essent concesse vel causa obuenisset arg. in l. si quis postea. ff. de iudi. & in l. incola. ff. ad municip. Quid autem econuerso si Bononiensis transtulit se florentiam an poterunt exerceri cõtra eum tanq̃ contra florentinũ dic q̃ non. quia licet videat desijsse esse Bononiensis nõ tamen incepit esse florentinus cum non sit oriundus & hoc verbũ nõ verificatur nisi in oriundo. vt. l. sed reprobari. §. hoc amplius. ff. de excusa. tuto. in versi. cominenses. & in l. i. ff. de tuto. & cura. da. ab his. & in l. i. ff. ad muni. de hoc tangitur per Barto. in l. prouinciales. de verbo. signi. & in tractatu represaliarum.

2 ☞ Quando propter culpã remouet assessor perdit salarium pro futuro tẽpore remotionis non preterito.

3 Rectoribus terrarũ dz solui totũ salarium in principio officij pro toto tpe assessori vero in fine officij: & quare: sed de cõsuetudine aliter obseruatur.

4 Mortuo rectore vel preside seu potestate ante finem officij debet solui salariũ heredibus eoꝝ a repu. pro toto tpe. & q̃ etiam debeat prestari assessoribus & officialibus ab ipsis heredibus pro toto tempore.

Assessoribus debetur salarium propter laborem solum. & dicitur merces. sed rectori propter dignitatem & honorem. & dicitur premium.

5 Quod statim possint comites vel assessores petere salariũ ab heredibus rectoris: dũmodo caueãt heredib9 rectoris de restituendo si cõtingat ipsum assessorẽ locare se cũ altero.

6 Mortuo pretore vel rectore. statim omnes officiales sunt liberi & absoluti a contractu facto cum illo. et possunt se cum alijs locare.

7 Quod pro eodem tempore non debeant recipere salariũ a diuersis personis.

Si se locauerunt cum alio pro minori salario possunt petere ab heredibus rectoris quatenus minus habent.

Si se locauerunt pro vno vel duobus mensibus. quia non potuerunt pro pluribus pro illis mensibus nõ petent ab heredibus mortui sed pro alijs sic.

8 Rector in dubio censetur remotus ab officio propter culpam officialium. & qua cautela vtendũ sit ante culpã cõmissam.

9 Rector si remotus est propter suam culpam tenet suis officialibus etiam si locent se cum alijs.

1 Item functo legato. † Mortuo presi de vel potestate ante finem officij debet assessori salariũ pro toto tẽpore officij nisi se locauerit cũ alio secus si assessor fuit remotus sui culpa ipse vel presens propter

2 culpã assessoris. hoc dicit. ẽm diuersas lec. Et not. † q̃ quando propter culpam remouetur assessor perdit salarium pro futuro tempore non pro preterito ita not. Bar. in l. meuia. in prin. ff. de annu. leg. quod intelligo pro futuro tempore remotionis non culpe commisse. quia postq̃ fuit toleratus et seruiuit non debet gratis seruiuisse sed pro tempore quo non seruiuit cum hoc contingat sui culpa non debet habere premium sed quando sine sui culpa secus. & iste casus huius. l. licet etiam nõ fuerit culpa in preside. sed casus qui potius debet nocere sibi et suis heredibus q̃ assessori. vt. l. qui operas. ff. locati. vbi plene not. et in l. si vno. §. cum quidam. eodem titu. ¶ In tex. ibi prestitum est prout istud verbum proprie stat in illo verbo legatis quod procedit non debet esse dictio. a. et est casus datiui. et est sensus q̃ postq̃ ipsi legato seu presidi fuit solutũ salarium pro toto tempore q̃ eodem modo heredes eius debeãt soluere iu-

3 dicibus pro toto tempore. Et ex hoc not. Bal. † q̃ rectoribus terrarum debet solui totum salarium in principio officij pro toto tempore et hoc quia soluitur sibi non solum pro suo labore sed etiam pro onere & expensis totius familie. ergo &c. argu. in l. si vero nõ remunerandi. in fi. ff. manda. & loca. l. insulam. §. penul. non sic assessori cui soluitur solum pro suo labore vnde potius debet solui in fine officij ẽm eundem vt est argu. in l. si a colono. ff. de fideiussoribus. & l. si seruus meuij & castrensis peculij. de stipula. seruorum. sed de consuetudine aliter obseruatur tam in primo q̃ in secundo casu & in quibusdã locis vt florentie soluitur potestati prima terzaria in introitu officij & ẽm

4 q̃ rectores recipiũt ita soluant suis officialibus. † Sed prout ponitur improprie prestitum. i. prestandum tunc in versi. legatis debet precedere dictio. a. et si non est debet subaudiri et est casus ablatiui et sensus est quia salarium quod erat prestandum comitibus ab ipsis legatis si viuerent debetur ab heredibus eorum. Sed debebunt ne prestare ex propria bursa: certe hoc iniustũ esset ideo dicunt doc. q̃ heredibus rectoris postq̃

tenentur officialibus postq̃ tenentur pro toto tempore debet similiter solui a repu. pro toto tempore licet nõ stetisset nisi per mensem in officio et sic casus mortis non debet nocere ipsi rectori nec heredibus eius isto casu et ita tenet Bartol. in l. i. §. diuus. ff. de var. et extraor. cogni. vbi vide plenissime q̃ multa que dicit extraxit a quodam consilio Jaco. butri. quod incipit dubia &c. vbi tenet illud idem & etiam Bald. hic post longam dispu. et arguit pro et contra q̃ non. sicut in ipso assessore qui moreretur in officio quia casus debet sibi nocere nõ rectori cũ sit diuersa ratio. Primo quia heredes assessoris non tenẽtur alijs sed heredes rectoris sic. Secundo quia salarium debetur assessoribus propter laborem solum sed rectori propter dignitatem & honorem vnde primum dicitur merces secundum dicitur premiũ. et sic largius debet interpretari. & ita sentit Barto. in illo. §. diuus. quando tamen talis casus accidit: communitates consueuerunt filium potestatis mortui subrogare in officio ne grauentur in prestatione talis salarij sine seruitio et

5 ita vidi fieri florentie. ¶ † In text. ibi debet sed an statim possint isti comites petere ab heredibus an debeant expectare finem temporis officij. primam partem tenet hic Bal. quia frustra expectatur postq̃ officium non poterit exerceri argumentum. in l. si aliquando. ff. ad velleianum. Sed ego limito dummodo caueat heredibus rectoris de restituendo si contingat ipsum assessorem locare se cum altero argumen. ff. si cui plusq̃

6 per. l. falcid. quasi per totum. ¶ † In text. ibi cum alijs eodem tempore &c. not. hic ẽm Baldum. q̃ statim mortuo pretore vel potestate vel rectore omnes officiales sunt liberi et absoluti a contractu quem fecerunt cum illo et possunt se cum alijs loca-

7 re. ¶ † Item not. q̃ pro eodem tempore non deberet recipere salarium a diuersis personis. Sed quid si se locauerãt pro minori salario cum alio. Respondeo ẽm eundem Barto. possunt petere ab heredibus rectoris quatenus minus habent argu. ff. de acti. emp. l. predia. & pro socio. l. si quis a socio. Item quid si se locauerunt pro vno vel duobus mensibus quia non potuerunt pro pluribus. Respondeo pro illis tantũ mensibus non petent ab heredibus mortui. sed pro alijs sic ẽm eundem Bar-

8 to. argu. huius. l. ¶ † Ultimo not. in vltimo ver. ẽm intellectũ glo. q̃ in dubio rector remotus ab officio censet remotus propter culpam familie si aliud non apparet: et ideo cautela est q̃ officiales quãdo aliquid volunt iniustum facere protestentur sibi q̃ non consentiunt et resistunt vt. l. prohibitum. C. de iu-

9 re fis. ¶ † Secundum vltimum intellectum not. q̃ si remotus est rector propter suam culpam tenetur suis officialibus indistincte etiam si locent se cum alijs & sic habebunt salarium a duobus. Et per hoc videtur q̃ si locaui tibi fundum ad quinquennium: postea quia non soluis affictum aufero tibi quod possum cum tenearis mihi ad integram mercedem licet ipsuz eque bene alteri locauerim vt. ff. loca. l. si in lege. §. colonus. qui videtur sic debere intelligi et facit. ff. de fideiusso. l. qui stipulatus est opus.

1 Consiliarius eo. † No. bic q̃ si in vna curia sunt plures iudices habentes diuersa tribunalia. si causa vertit coram vno illorum põt alter esse aduocatus. & si isti iudices essent de ciuitate vt in hac ciuitate & haberẽt propriam causam possunt eam agitare corã alio iudice: lz de sui natura esset agitanda corã suo tribunali si nõ esset ibi iudex. puta dicit statutum q̃ actor debeat dare libellũ corã iudice sui quarterij. est quidam ciuis qui est iudex in suo quarterio vel est notarius ad banchum vult agere contra quendã si alius esset ibi iudex vel notarius deberet de natura cause ibi dare libellum sed nunc nõ potest corã seipso. detur igitur corã altero prout põt argu. huius. l. ẽm Bal. qõ no.

2 ☞ Judices delegati possunt assumere aliquem in assessorẽ & de qua bursa possint illi assignare salarium.

In consilium curatoris.

1 † No. bic q̃ licet potestas huius ciuitatis nõ possit habere pro suo iudice aliquẽ ciuem. priores tamen anciani qui dicant curatores reipu. bene possunt accipere in suos iudices & cõsiliarios vt florentie q2 duo ciues sunt secum sapientes cõis & sic consiliarij propriorũ dominorum. ¶ Itez not. q̃ de iure communi nõ possunt constituere salariuz de pena communis sed de propria. ibi tamen seruatur contrarium

2 quia illud conceditur ex forma statuti. † Patet etiam hic q̃ iudices delegati bene possunt assumere in assessorem aliquem sibi nõ tamen illi assignare salarium de publico sed de propria bursa. vel si subest iusta causa de bursa partium iuxta ea que habentur in c. statutuz. §. assessorẽ de rescrip. lib. vi. & in aut. de functi seu funera. §. fi.

¶ Sequitur liber Secundus.

¶ De iurisditione omnium iudi. Rubrica.

1 ☞ Aliud est officium aliud iurisditio.

¶ Super glo. rubrice ibi communiter de omnium iurisditione. ⁊ sic sentit ista glos. ꝙ officium ⁊ iurisditio idem sint et. s. sit tractatum de diuersis iurisditionibus in particulari. hic de iurisditione omnium in genere tractetur. † Tu dic aliud esse officium aliud iurisditionem qua officium se habet vt continens. iurisditio vt cōtēta. inheret enim iurisditio officio sicut anima corpori. ⁊ officium est quedam vniuersitas ⁊ sumitur pro dignitate vt officium potestarie. officium capitaneatus officiū presidis et sic de singulis et huic dignitati inest iurisditio. dictum est ergo de illis dignitatibus: nunc sequitur de iurisditione videre que illis inest ⁊ dicitur officium etiam cum vacat persona rectoris. et tunc tam ipsum ꝙ̄ iurisditio illi coherēs dicuntur esse apud territoriū. ⁊ cum postea eligitur rector est apud ipm rectorem in ipso territorio. vt. j. eod. l. more dum dicit qui eam suo iure habeant ⁊c. ⁊ sic patet ꝙ est apud personā eius. quedā sunt tñ officia quibus nō inest iurisditio ⁊ tñ officia dicuntur nec sunt dignitates sed potius quedā ministeria ⁊ onera vt ptz in ti. precedenti ⁊ cum dicimus officium executoris predicatoris vel procuratoris ⁊ sic bene patet ꝙ in plus se habet hoc verbum officiū ꝙ̄ verbum iurisditio. Patet etiā ꝙ iurisditio est qualitas officij non substantia: quia potest adesse ⁊ abesse sine subiecti corruptione. Quod etiam dixi de officio ꝙ si quedam dignitas procedit prout loquimur de officio certi et nominati officij. puta potestarie vel presidis. sed prout sumitur pro officio innominati iudicis vt cum dicimus officium iudicis tunc non est dignitas: sed est exercitium iurisditionis. et de hoc loquitur. l. j. huius tit. vnde in quibusdam magistratibus habemus illa tria considerare: dignitatem officij ⁊ qualitatem. s. iurisditionem ⁊ exercitiū eius idest iudicis officiū per quod illa que est in habitu deducitur ad actum exteriorem.

2 ☞ Casus in quibus officium iudicis nobile potest implorari principaliter ⁊ quod modis possit proponi officium iudicis et qualiter procedatur. et vbi requiritur libellus qualiter debeat concipi.

3 Que fiunt per nuntium ex cōmissione iudicis dicūtur fieri per ipsum iudicem ministerio nuntij. ⁊ quid in delegato.

4 Dare tutorem ꝙ sit imperij ⁊ qualiter sit iurisditionis ⁊ ꝙ hodie possit dari a magistratu seu ordinario etiam preside nō iubente.

5 Quid in datione curatoris ad litem. ꝙ ante litez motam sit de imperio. postea de iurisditione sed ꝙ vtroqꝫ casu possit expediri per iudicem illius cause etiam si sit minor magistratus vel delegatus.

Us dicētis offi.

1 ¶ † Officium iudicis qd̄ est exercitiuz iurisditionis vertitur circa oīa que iudex ratione iurisditionis potest exercere. ⁊ ideo dicit̄ latissimuz ⁊ exercetur interdum principaliter ⁊ tunc dicitur officiū nobile de quo ponunt̄ hic quatuor exempla licet alia multa dari possint. h. d. 2 † Et q̄ sint illa vide melius in Spec. ꝙ̄ alibi de offi. iudi. §. j. vbi declarat in quo cōsistat illa latitudo ⁊ ponit quasi oēs casus in quibus officiū iudicis nobile pōt implorari principaliter. Et interdū implorat̄ contra certā personā ⁊ petitur ipsam condenari ad aliquid dandū vel faciendū vt cum petitur in integ. resti. vel cautio damni infecti. ⁊ tunc dicitur proponi loco actionis ⁊ datur libellus ⁊ lis contestatur vt in. c. fi. de offi. iudi. ⁊. l. papinianus. §. fi. j. de minori. Aliquando contra certam personam vel non petitur eam condēnari ad aliquid dandum vel faciendum sed ad aliquid aliud fieri per iudicem ⁊ tunc non dicitur proponi loco actionis nec datur libellus nec proceditur ordinarie sed summarie vt in casibus huius. l. not. de interro. acti. super rubrica. Et aliquando non proponitur ad instantiā partis sed iudex a seipso ⁊c. ⁊ tunc dicitur officium inquirentis qd̄ regulariter ad priuatam vtilitatem non debet interponi sed ad publicam licet aliquando etiam ad priuatam: vt not. in. l. admonendi. j. de iureiuran. Et notandum ꝙ quando iudicis officium principaliter proponitur non dicitur actio: sed persecutio. vt. l. actionis verbo. de actio. ⁊ obli. q̄ nō presupponit obligationem ex qua actio solet oriri vt. l. qui per collusionem. §. fi. j. de actio. emp. Et ex hoc sequuntur duo effectus primus quia actor non debet dirigere verba libelli contra aduersarium dicendo ago contra talem quia esset ineptus: sed ad iudicem dicendo coram vobis propono ⁊c. ⁊ a vobis peto ⁊c. ita not. Specu. in titu. de libel. concep. §. fi. ver. sis etiam cautus. Bart. etiā hoc sensit hic licet non bene declarat nec allegat Specu. Item sequitur ꝙ nō astringit sicut actio vel obligatio. ⁊ ideo per solam interpellationem extraiudicialem actor nō constituit reū in mora sed solum per contestationem glo. est not. in. c. cum postulassem. j. de dam. infec. secus quando competit actio vt not. in. l. mora. j. de vsuca. ⁊. l. si ex legati causa. de verbo. obliga. ⁊. l. qui rome. §. coheredes. in. j. glo. Interdum vero officium iudicis proponitur incidenter ⁊ tunc non dicitur nobile sed mercenarium ⁊ interdum ad commodum actoris ⁊ tunc videtur deseruire actioni proposite ⁊ in quibus deseruit dic vt. d. titu. de offi. iudi. §. deseruit. in Specu. q̄ in prin. medio ⁊ fi. litis ⁊ circa condēnandum in expensis versatur. l. quia tantum detur. j. de nego. gest. Aliquando ad cōmodū rei ⁊ dicitur tunc aduersari actioni proposite vel ei detrahere vt. j. eo. titu. §. detrahi. ⁊ in. §. aduersatur. ⁊ de hoc in. l. plane. j. de petitio. here. ⁊. l. fi. vbi patet ꝙ sicut officium iudicis intentatur loco actionis ab illo qui actionem non habet ita ⁊ per reum interdū loco exceptionis per illum qui exceptionē de rigore nō habet sed ex equitate subuenitur sibi iudicis officio vt in. l. domum. C. de reivendi.

3 ¶ † Ultimo in glo. penul. que incipit si dicas ibi sed nōne. per vnum nuntium. dic ꝙ nūtius qui ex cōmissione iudicis aliqd facit est tanꝙ̄ pica ⁊ organum ⁊ instrumentum ipsius iudicis ⁊ quicquid agit: ex potestate iudicis agit: non ex sua. vnde ipse iudex agere videt̄ sed delegatus ageret ex iurisditione delegata que est sua cū idem sit ꝙ vsus iurisditionis ordinarie. ideo missio in pos. potest committi nuntio quia nō fit per nuntium sed per iudicem ministerio nuntij vt. j. de consti. pe. l. qui autē. in fi. cum. l. seq. sed non potest delegari quia tunc non fieret per delegantem sed per delegatum ⁊ sic diceretur in ipsum transiuisse imperium qd̄ esse non potest q̄ cum sit pedaneus non est capax imperij qd̄ requirit maioritatem vt. l. j. in prin. §. titu. ij.

4 ¶ † In glos. ibi sed certe non competit nisi ex demandatione dic ꝙ qñ preses mandat vel iubet magistratui ꝙ det tutorem pupillo sibi subdito ille magistratus dat ipsum sua propria et ordinaria iurisditione: quam tamen non poterit exercere nisi preside iubente. et ideo dicitur competere iure magistratus. j. de tuto. ⁊ cu. da. ab his. l. ius dādi. nec posset dari nisi sibi subdito in quem habet iurisditionem ordinariam illa non est delegatio sed quedā permissio. si enim esset delegatio posset sibi mandari ꝙ daret etiā pupillis non subditis quod tamen non est. hodie vero non requiritur iussus presidis quando facultates pupilli non transcendunt quingentos aureos. vt institu. de actio. tut. §. fi. vel pe. ⁊ ideo videtur ꝙ sit iurisditionis vt no. in d. l. ius dandi. sed non est verum: cum expediatur iudicis officio nobili. quomodo ergo potest competere iure magistratus vt ex ordinaria iurisditione sua dare possit vt olim preside iubente vel hodie etiā non iubente in. d. casu. Respondeo speciale hoc casu est fauorabile pupillorū ex delegatione. l. non ex natura imperij nec ex natura vel capacitate iurisditionis magistratus. ⁊ hoc est qd̄ vult dicere text. in. l. muto. §. tutoris datio. j. de tute. ꝙ dare tutores est imperij et est iurisdi. sed competit ei cui per hoc datur hoc est dicere q̄ nō seruat naturam imperij per oīa cum possit cōpetere iure magistratus nec seruat naturam iurisditionis que nō expedit̄ iure actionis et q̄ cōpetit ei cui per. l. specialiter demandatur sicut ⁊ alibi propter imminēs periculum. j. de dam. infec. l. iiij. §. duas. ¶ In glo. ibi sed nōne melius diceret glo. sed vtrum alia que sunt ⁊c. ¶ In fin. glos. ibi consideratur. n. ꝙ plerumqꝫ ⁊c. vult dicere ꝙ pupilli semper indigent tutoribus et semper hoc est eis vtile ⁊ fauorabile ꝙ dentur ipsis ideo in eorum fauorez fuit introductum ꝙ datio licet sit de imperio competat iure magistratus: sed non sic accidit semꝑ ꝙ pupillus habeat bono. pos. vt possit postulare alia que sunt de imperio fauore pupillorum non possunt committi ad eorum instantiam etiā magistratui municipali.

5 ¶ † Ultimo quero quid in datione curatoris ad litem. Dic ꝙ si ante litem motam petatur est de imperio quia imploratur officium nobile postea vero videtur de iurisdi. q̄ imploratur officium mercenarium vtroqꝫ tñ casu videt̄ ꝙ possit expediri per iudicem illius cause etiā si sit minor magistratus vel delegatus. per. c. fi. de iudi. lib. vj. ⁊ per. l. fi. §. j. ⁊ ibi not. per Cy. ⁊ in §. defensionem. C. de admi. tuto.

2 ☞ Testes qui iurauerunt dicere veritatē sup negotio principali. cēsent̄ iurasse etiam super dependētibus ⁊ accessorijs sine quibus testificatio super principali esset inutilis.

3 Si datur mandatū alicui de vendēdo censetur esse datū super omnibus que sunt de cōsuetudine contractus.

4 Citationem verbalē quilibet delegatus potest facere etiā ante litem

litem contestatam.

5 Citationem realem que fit per capturam persone potest a delegato principis fieri impetrata familia ab ordinario loci. qui tenetur eam sibi ministrare. sed a delegato ordinarij non.

6 Delegatus ab ordinario non potest tangere corpus vt torquere testes nec missionem in possessionem re ipsa facere etiam ex primo decreto.

7 Missio re ipsa an transeat in consequentiam delegate iurisditionis.

8 Ea que sunt de foro cõmittentis vt articulus spiritualis puta matrimonij an transeat in delegatũ vel ordinarium.

1 **Cui iurisditio.** †Ad ɔcessionẽ vnius sequit cõcessio alteri⁹ sine quo prima cõcessio esset inutilis ad hoc semper allegatur]etiã si sint talia que per se non potuissent concedi ꝙ potest intelligi in iudice delegato ꝛ etiam in ordinario vt colligitur ex verbo data quod importat translationem totalem que non fit in delegatum. et prout loquitur in delega-

2 to exponitur data. i. concessa. †Per hanc. l. dicit Inno. in. c. cũ super. de cõsue. ꝛ. c. pastoralis. de excep. ꝛ in. c. inquisitionis. de accu. ꝙ testes qui iurauerunt dicere veritatem super negotio principali censetur iurasse etiã super dependentibus ꝛ accessorijs sine quibus testificatio super principali esset inutilis: idẽ in. c. licet. de proba. ꝙ ille cui cõmissa est examinatio testiũ potest recipere protestationes de oppositionibus fiendis contra personam testium licet super illis non possint testes examinari: quia sine primis non posset negotium sibi commissum expe-

3 dire sed sine secũdis sic. †Item patet per hãc. l. ꝙ si datur mandatum alicui de vendendo censetur esse datum super omnib⁹ que sunt de consuetudine contractus vt de dando fideiussores vel de apponendo clausulas cõsuetas in instrumẽtis. facit qđ not. in. l. si pignore. §. fina. ĩ. de pig. actio. ¶ In glo. ibi vt modica coertio. s. verbalis. et in quibus hoc consistat dic vt dixi in

4 l. j. š. titu. ij. in fi. ¶ † In glo. ibi lite contestata hoc referas ad illud quod glo. dixit realiter nam verbalem citationẽ facere potest quilibet delegatus etiam ante litis contesta. cum eam facere possit arbiter qui nullam habet iurisditionẽ. vt. l. sed interpellatus de arbi. sed dumtaxat notionem vt. l. ait pretor. ĩ. de

5 re iudi. fortius delegatus qui habet saltem delegatam. †Sed in citatione reali que fit per capturam persone vt. l. consentaneũ. C. quomodo ꝛ quando iudex. ꝛ. ĩ. de in ius vocan. l. pleriꝙ. glo. hic videtur distinguere ꝙ aut loquimur in delegato principis ꝛ eam facere potest tam ante litis cõtesta. ꝙ post. ꝛ in hoc bene dicit. debes tamen scire ꝙ cum ipse familiam nõ habeat debet eam impetrare ab ordinario loci qui tenetur sibi eã ministrare cũ vna iurisditio aliam iuuare debeat vt in. c. j. de offi. ordi. Aut loquimur in delegato ab ordinario ꝛ tunc ante litis contesta. non potest capi facere. et in hoc etiam bene dicit. post litẽ vero contesta. potest eam facere quasi fortificata sit eius iurisditio sicut videmus in procu. sed in hoc reprehenditur ista glos. per docto. quia imo non est plus fortificata ꝙ prius. quod patet quia potest reuocari quandocũꝙ per delegantem. vt in. l. iudicium soluitur. ĩ. de iudi. quia non efficitur dominus illius litis secus in procu. qui dominus efficitur post litẽ. ĩ. de procu.

6 †Propterea glos. pro cõstanti tenet ꝙ delegatus ab ordinario non potest facere missionem in pos. re ipsa etiam ex primo decreto nec distinguit ante lit. contesta. vel post: multominus potest facere capi personam postꝙ non põt facere capi rem. Item expressum est in delegato ab ordinario ꝙ non potest tangere corpus vt torquere testes vt ĩ aut. de testamẽ. §. si vero ignoti. Tene ergo ꝙ indistincte nõ potest hanc realem citationem fa-

7 cere. ¶ † In glo. ibi missio re ipsa. Ange. hic tenet ꝙ licet missio re ipsa nõ possit per se simpliciter delegari cũ in consequentiam delegate iurisditionis transeat in delegatum sicut trãsit cognitio an quis sit immittendus vel non immittendus licet glo. communiter videantur contrarium dicere: sed ipse distinguit modo predicto ꝛ allega. l. a diuo pio. de re iudi. in glo. magna hic. et pro eo facit. quod al's dixi quia non videtur assignari bona ratio quare transeat cognitio ꝛ non executio. nisi dicamus ꝙ coertio realis non transit de minori gradu ad maiorem sed verbalis sic licet etiam realis quando fit ad publicam vtilitatem pro punitione criminum videatur posse delegari quia competit magistratibus municipalibus si est modica vt magistratibus. ĩ. eod. nisi dicas ꝙ licet competat magistratibus qui habent familiam non debet delegari non habenti iurisditionem nec familiam sed habenti forte sic. quia potest exe-

8 cutionem facere. ¶ † Ultimo scias ꝙ nec in delegatum nec in ordinarium transire possunt ea que sunt de foro committentis. puta articulus spiritualis si committatur petitio hereditatis et opponatur ꝙ petens non est filius quia non tenuit matrimonium. et sic oportet de viribus matrimonij disceptare. nam secularis vel laicus non potest sed remittendus est articulus ad curiam episcopi vt in. c. tantum. de ordine cogni. ꝛ. c. lator. qui filij sint legi. ꝛ. C. de sacrosanc. eccle. l. omni nouatione. cum ibi not. licet articulus temporalis etiã si sit maior cõmissio transire possit in cõmissione ordinarie iurisditionis. l. quoties. C. de iudi. ꝛ. l. j. de ordi. iudi. nõ sic in delegatum si est maioris gradus iurisdi. vt in missione que fit ex primo decreto fm glo. vel etiam secundo quia sunt de imperio ꝛ est commissa simplex iurisditio vnde licet sine istis non possit bene exerceri tamen quia sunt de alio gradu maiori etiam in consequentiã nõ veniunt.

2 Imperium dicitur ab imperãdo: ꝛ quare dicit merum.

3 Sentẽtia diffinitiua lata in causa in qua fuit ꝓcessum summarie et de plano sine strepitu ꝛ figura iudicij: an possit dici mere diffinitiua: ꝛ vnde denominet: et quid sit mera interlocutoria.

4 Cum tres sint species diuerse iurisditionis in genere. si qs prescripserit vnam speciem non acquirit alias.

5 Qui prescripsit merum imperium per vnum modum quia cõsueuit decapitare delinquentes potest mutare modum. scilicet suspendere.

6 Habens plenam iurisditionem ex concessione principis cum mero et mixto imperio. licet non fuerit vsus nisi vno gradu iurisditionis. puta simplicis: si sciebat se habere alias species iurisdi. retinet ius suum etiã in alijs: secus si ignorabat.

7 Iurisditio potest prescribi.
Merum imperium prescribitur tanto tempore cuius contrarij memoria non existit.
Usus tanti temporis: cuius contrarij ꝛc. ꝙ equiparetur concessioni principis.

8 Que sint de mero imperio.
Gladius quod modis capiatur.

Imperium aut merum.

1 ¶ † Iurisditio in genere sumpta continet tres species. s. imperium merum: mixtum. item simplicẽ iurisditionem et in quibus ista consistant habetur in text. docto. tamen videntur dicere ꝙ sint due. s. imperium et simplex iurisditio. ꝛ ꝙ prima species subdiuidit in duas in merũ ꝛ mixtum

2 tene quam vis. † Dicitur imperium ab imperando quia quicquid est de imperio dependet ex mero iudicis arbitrio. dicitur autem merũ. idest liberum a libertate. quod prima vice translatum est in principem per. l. regiam quia plenum et liberum vt. l. j. š. de constitu. princip. Uel dic liberum a libertate quia non seruit sed iudicis officio nobili expeditur et hoc differt a simplici iurisditione que officio mercenario inseruit. Uel dic merum quia non habet aliquam admixtionem simplicis iurisditionis cum exerceatur ad publicam vtilitatem sed iurisditio ad priuatam. et in hoc differt a mixto quod habet admixtio-

3 nem iurisditio. quia exercetur ad priuatam vtilitatem. † Per istam glos. dicit Ange. se consuluisse ꝙ sententia diffinitiua lata in causa in qua fuit processum summarie ꝛ de plano sine strepitu et figura iudicij non possit dici mere diffinitiua quia illud dicitur merum quod est ab omni compositione abstractũ vt hic patet in mero imperio quod abstrahitur simplici iurisdi. et quando cum ea componitur non est merum sed mixtum: et sic non habent locum verba statuti loquentis de mera diffinitiua. et dicit ꝙ domi. Ioan. de ligna. se subscripsit et mul-

a ti alij et ita fuit obtentum. Mihi videtur[a] oppositum primo per text. in clemen. sepe de verbo. significa. versi. sentẽtiam. vbi simpliciter appellat eam diffinitiuam: ergo est mere diffinitiua alias non simpliciter sic appellaretur: sicut nec homo mortuus simpliciter homo dici potest. Item per rationem quia diffinitiua denominatur a diffiniẽdo quando per eam diffinitur negotium de quo principaliter agitur non autem denominatur a processu vt not. per glo. in. l. qui restituere in vlti. glos. ĩ. de rei vendi. nõ est ergo curandum ꝙ nõ fuerit seruatus processus qui solet seruari in diffinitiua quantum ad hoc vt minus possit dici mere diffinitiua quinimo videtur ꝙ non sit dare diffinitiuam nisi sit mere diffinitiua licet sit dare interlocutoriam meram vt quando expectat post se diffinitiuam et non meram quando non expectat. facit quod not. in fi. magne glo. l. j. §. de appella. et. ĩ. si serui. vendi. l. ꝛ harum in glo. super ver-

4 si. absoluetur. ¶ † Item per istam. l. patet ꝙ cum sint tres species diuerse iurisdi. in genere sumpte quarum vna non est altera: quia si aliquis prescripserit vnam speciem vt quia exercuit actus ad illam tantum pertinentes non acquirit alias ꝛ: quia

b prescriptio est stricti iuris.[b] et hoc not. Cy. in. l. j. in fi. C. de emãcipa. libe. licet Inno. videatur sentire cõtrarium in. c. dilectus. de capella. monacho. ꝙ vsus et consuetudo in vno actu potest

a ¶ Mihi videt. do. Ias. hic dicit sequendam opi. Ang. quã sequit Alex. hic et Frã. are. cõsi. cvj. ꝛ cõ si. cxviij. et consi. clxxv. Ludo. ro. in rub. ĩ. de re iudi. tu dic ꝙ idem Ro. cõsi. clxxiiij. reprobat Ange. in. d. cõsilio per qđ etiã tale fundamentũ hic adductum per do. Ias.

b ¶ Stricti iuris. do. Pau. hic sequit do. Ias. ad de qđ late scribit Ludo. ro. consil. cccl xviij.

se extendere ad alios actus. sed usus contra certas personas se 5 non extendit ad alias. sed † Cy. reprehendit. Scias tamen quod si quis prescripsisset merum imperium per unum modum: puta quia consueuit decapitare delinquentes pot mutare modū. l. suspendere vel per alium quē voluerit punire similiter delinquentes quia ista non est diuersa substantia sed qualitas pro- 6 batur in. l. iij. §. si quis nouum riuum. ff. de riuis. † Item scias quod si quis haberet plenam iurisditionem ex concessione principis cum mero et mixto imperio licet non fuerit usus nisi uno gradu iurisditionis puta simplicis si tamen sciebat se habere alias species iurisditio. retinet ius suum etiā in alijs ut. ff. quibus mod. usufructu amit. l. si is qui usumfructum. et quod not. Innocen. in. c. dilectis. super versi. possessori. et Barto. in. l. j. §. hoc autem. seu in. §. iulianus. ff. de itine. actuque priuato. secus si ignorabat quia perderet per non usum cum non censeatur habuisse animū utendi de iure quod ignorabat se habere ut ha- 7 betur in. d. l. si is qui usumfructum. † An autem possit prescribi merum imperium[a] est dubium. nam de simplici iurisdi. clarum est in illa. l. j. C. de emanci. libe. et in. c. contingit. de foro cōpeten. sed aliud videtur in mero imperio. quia non competit nisi ei cui lege vel senatusconsulto simpliciter cōceditur ut. l. j. in princi. ff. titu. ij. sicut dicitur in datione tutoris. in. l. muto. §. tutoris datio. ff. de tutel. ergo prescriptione non acquiritur ut l. iuris emphy. C. de fun. pa. lib. xj. sed dic quod immo usu tanti temporis cuius contrarij memoria non existat sine dubio acquiritur et alia que non solent competere nisi ex concessione principis quia usus tanti temporis equiparatur cessioni principis ut. l. hoc iure. §. ductus aque. ff. de aqua quoti. et esti. et in. c. super quibusdam. §. preterea. de verbo. signifi. et ad hoc allegatur. l. viros. C. de diuer. offi. lib. xij. et fuit questio dispu. Bonon. de quo vide per Cy. in. d. l. j. de emancipa. libe. in lectura et in additione &c. vide hic per Bart. qui fecit sibi honorem domi. Guil. de cug. qui posuit tres gradus imperij et Bartol. extendendo illos posuit sex[b] in qualibet istarum specierum. † Et unū scias 8 quod quicquid dicant glos. que sunt hic omnes cause criminales non solum capitales sed etiam non capitales et in quibus venit imponenda pena pecuniaria fisco applicanda dicuntur de mero imperio quia expediuntur iudicis officio nobili et ad publicam utilitatem. et hoc quod hic dicitur gladij potestatē non intelligas de gladio materiali seu ferreo dūtaxat immo de legali seu punitiuo et sic de gladio lingue iuxta illud lingua eorum gladius acutus. et alibi habemus quod est gladius temporalis et spiritualis ut cum quis excommunicatur iuxta illud. Ecce duo gladij. Joannis. c. ij. et ita etiam intelligitur. l. nemo. de regu. iuris. licet glos. que sunt hic restringant ad capitales penas. et certe tunc in illa per quam perditur ciuitas vel libertas non exercetur gladius materialis. et ideo sic est necesse exponere ut dixi.

a ¶ Merū imperiū an merū imperiū possit prescribi. vid. p Abba. consi. ciij. per Fran. are. consi. cliij. do. Car. cōsi. xxxvij.

b ¶ Posuit sex. in quantū do. Jas. hic dicit quod publicare bona dānatorū est meri imperij. adde quod voluit Ro. cōsi. lix. et inquātū dicit quod creare tabelliones est mixti imperij vide Old. cōsi. lxxv. ubi reprobat opi. Jnno. sequēdo Hosti. quod quilibet ordinarius possit creare notarium latins ibi vide et inquantum dicit quod nec rex frācorum nec imperator possunt vocare cōsilium. vide do. Gardi. consi. clvij.

2 ¶ Missio in possessionem. quia non cauetur de damno infecto. potest fieri per magistratum municipalem ex delegatione pretoris mortui et est de imperio: nō tamen est delegabilis per ipsum magistratum vel presidem alteri iurisditionem nō habenti. et numero. 3.

3 Que cautiones petātur officio iudicis nobili et que officio iudicis mercenario.

4 Secundum decretum taz respectu cognitionis quam realis missionis est de imperio mixto. et non potest delegari nec competit magistratibus municipalibus etiam in causa damni infecti.

5 Primum decretum tam respectu cognitionis quam realis missionis est de mixto imperio. et cognitio ipsa delegari potest et competit magistratibus municipalibus sed missio realis non: nisi in causa damni infecti.

6 Reuocatio tenute date ex primo vel secundo decreto quod sit de imperio sicut ipsa datio.

1 **Iubere cauere.** ¶ † Iussus iudicis de cauendo cautione pretoria et etiam missio in possessionem ex qua etiā non caueatur vel ex alia causa dicitur esse de imperio non de iurisditione. hoc dicit. ẜm verum intellectum tamē est de imperio mixto. quia fit ad priuatam utilitatē. ut. ff. l. proxima. et reputatur ista. l. difficilis in sua glos. et in eius intellectu. nam intelligitur duobus modis. Primo quod ista duo et quelibet de per se dicatur esse imperij et istum intellectum prosequitur glos. magna usque ibi quasi in fi. Alius est intellectus quod ista duo simul iuncta sint de imperio. et istum ponit gl. magna in fine. et totum hoc procedit timore huius contrarij quod fit 2 in glo. de. l. iiij. §. duas. de damno infecto. ubi habetur † quod missio in possessionem damni quia non cauetur de damno infecto. potest fieri per magistratum municipalem ex delegatione pretoris mortui. ut. l. j. eo. titu. ergo non est de imperio. quia si esset de imperio non posset expediri per magistratus municipales. l. j. ff. titu. ij. ¶ In tex. ibi pretoria stipulatione. glo. restringit ad cautionem damni infecti. doctores dicunt idem in qualibet alia cautione vel stipulatiōe pretoria que multe sunt 3 ut. l. j. et in toto titulo de preto. stipu. cum sequentibus. † Tu restringe ad pretorias stipulationes cautionales de quibus in l. j. §. j. qui incipit cautionales. de preto. stipulatio. quia ille petuntur iudicis officio nobili quod loco actionis proponitur et extorquentur ab inuito et principaliter petuntur. sed in iudicialibus et communibus non videtur procedere quia ille petuntur incidenter et sic officio iudicis mercenario deseruienti actioni proposite unde videntur potius iurisditionis. ¶ In text. ibi in possessionem mittere glos. intelligit hoc in missione que fit ex alia causa damni infec. et hoc ideo quia illa fit ex causa damni infecti. et ex primo decreto potest fieri per magistratus municipales. ut. l. iiij. §. duas. de dam. infec. et ideo non potest dici de imperio quia non competeret magistratibus municipalibus. l. j. in princi. ff. titu. ij. et. l. ea que. §. magistratibus. ad muni. Tu dic posse intelligi etiam in illa que fit ex causa dam. infec. quia est de imperio: ut hic licet ex priuilegio possit competere interdū iure magistratus in casu illius. §. propter periculum non tamen est delegabilis per ipsum magistratum vel presidem alteri iurisditionem non habenti: ut ibi not. in glos. nec est inconueniens quod sit de imperio ut hic et quod ex priuilegio competat aliquando magistratibus municipalibus. ut ibi: quia in hoc videmus alibi fauore minoris in restitutione in integrum. C. ubi et apud quos. l. fi. et in datione tutoris. ff. de tuto. et cura. da. ab his. l. ius dādi. et in remotione suspecti tutoris que potest demandari licet de imperio sit. ff. titulo. ij. l. cognitio. et hoc tenet glo. in. l. j. de damno infecto. ubi melius sentit quam hic. Item intellige tam de missione ex primo quam ex secūdo decreto ut sit de imperio. et hoc tenet hic glossa. sed quidam restringūt ad illam que fit de secundo decreto: sed illam que ex primo dicunt nō esse de imperio cum possit fieri per magistratus municipales ut in illo. §. duas. et intelligunt isti quod ibi non sit speciale in causa damni infecti immo sit regulare ex quacunque causa fiat ut sicut cognitio fit an quis sit immittendus vel non ex primo decreto non potest dici de imperio: postquam potest mandari ut. l. cognitione. §. ut bonorum. ff. titu. ij. et sic nec ipsa missio. et hanc opinio. videtur sentire glo. magna in. l. a diuo pio. ff. de re iudi. in principio. do. Ange. videtur ipsam tenere. et plus dicit ipse quod etiam cognitio an quis sit immittendus ex secundo decreto pōt demandari per illum. §. ut bonorum. dum dicit possidere iubeatur. quia non nisi de secūdo decreto potest loqui cū ex primo non efficiatur possessor sed detentator. l. iij. §. finali. ff. de acquiren. pos. quod non placet. quia glos. et docto. ubique tenent contrarium. et illum text. expone ut ibi dixi. scilicet possidere iubeatur idest in possessionem esse seu venire. glossa ergo hanc opi. reprehendit inquantum vult quod missio ex primo decreto semper possit fieri per magistratus municipales. quia est contra illam. l. ea que. §. magistratibus. quia non potest intelligi nisi de missione que fit ex primo decreto ut in causa legatorum. et in alijs etiam excepta causa damni infecti cum non in ea habeant locum secundum decretum. et intellige glo. sane de secundo decreto proprie loquēdo quod fit per adiudicationem rei etiam antequam exponatur venalis. quia illud non interponitur in causa damni infecti et in causa noxali que sibi est similis et in causa peculij. in alijs vero interponitur nō hoc modo. sed primo exponitur res venalis et si non reperitur emptor 4 adiudicatur ut in titu. de bo. auto. iudi. pos. ¶ † Conclude ergo ẜm glo. primo quod secundum decretum tam respectu cognitionis quam realis missionis est de imperio mixto et non potest delegari nec competit magistratibus municipalibus etiā in causa 5 damni infecti ut. d. l. iiij. §. si forte. † Secundo quod primum decretum tam respectu cognitionis quam respectu realis missionis similiter est de mixto imperio ut in hac. l. Tertio conclude quod si queritur an cōpetat iure magistratus et an possit delegari distinguendum est quod aut loquimur de ipsa cognitione et potest delegari ut. l. cognitio. §. ut bonorum. quia est de minori gradu imperij et potest competere magistratibus municipalibus quia continet appellationem modice coertionis verbalis que competit magistratibus et etiam. l. si incidenter in delegatum. ut. l. j. in fi. et in. l. fi. in fi. ff. titu. ij. et. l. magistratibus. ff. eod. Sed si queritur de ipsa missione reali non competit regulariter magistratibus nec potest delegari quia continet coertionem realem que est plusquam verbalis. fallit in causa damni infecti. ut dicto. §. duas. et ex his tota glos. remanet declarata et expedita. 6 ¶ † Ultimo queritur utrum reuocatio tenute date ex primo vel secūdo decreto sit de imperio sicut ipsa datio. de hoc est text. cum glo.

eum glos. qui non sunt alibi secundum Bald. quod sic in dicta l. iiij. §. si forte. in fi. vbi dicitur quod ad presidem vel pretorem pertinet nõ ad minores facere ipsum missum recedere de possessione quod est reuocare tenutam ex causa iusta quia reuersus est ille contra quem facta fuit missio qui fuerat absens ex causa reipublice. Ego tamen puto quod si datio tenute ex primo decreto fuit data per magistratum municipalem. vt in. §. duas. similiter possit per eundẽ reuocari. et vide quod ibi not. per Bartol. quia procedunt ista pari potentia argu. in. l. prout quisq̃. de solu.

2 ¶ Qualiter cognoscatur an ille cui concessa est iurisditio vel aliqua potestas dicatur eam habere iure suo et ordinario. an iure cõmittentis ꝛ sic delegato.

3 Iurisditio ordinaria est apud personam iudicis. et ipso mortuo remanet apud territorium. et etiam territorio terminatur iudice existente ꝛ ꝙ eaꝫ habeat pleno iure delegatus vero vsu tantum. ꝛ numero. 1.

4 Lex dat ordinariam iurisditionem.

5 Iurisditio ordinaria que radicatur in persona iudicis ꝙ non expiret re integra morte concedentis.

6 Delegans si fuit remotus ab officio vel excõicatus an expiret iurisditio delegati.
Delegatio virtute ordinarie iurisditionis sibi coherentis nõ expirat: sed per mortem dissoluitur ipsa coherentia.

7 Cõmissio facta nũtio per iudicem que fit super eo qd̃ iudex facere tenetur non expirat lꝫ expiret officium iudicis.

8 Delegatio an expiret per mortem impetrantis eam vel illius cõtra quem impetrata est.

9 Delegatio seu subdelegatio per quem actum perpetuetur. ita vt non expiret morte principis et sic primi delegantis vel subdelegantis.

10 Si sunt plures iudices delegati in vna ꝛ eadẽ causa ꝛ vnus incepit vti an iurisditio perpetuetur quo ad alios.
Si delegata est iurisditio contra eandem personam in pluribus articulis ꝛ cepit in vno nõ perpetuatur in alijs si sunt articuli diuersi ꝛ specificati in rescripto secus si essent connexi. vel non nominati.
De cõnexis idem est iudicium.

11 Mandatum iurisditionis seu iurisditio delegati re integra morte delegantis expirat ipso iure non ope exceptionis. licet partes mortẽ delegantis ignorauerint seu sciuerint.

12 Mandatum procuratoris sicut põt fieri in diem vel sub conditione ꝛ ad lites presentes ꝛ futuras. ita ꝛ mandatũ iurisditionis ꝙ in reuocatione expressa differant.

1 **More maiorum.** ¶ † Ordinarius potest dlegare causas mere iurisditionis sed delegatus ab eo non potest subdelegare. ꝛ mortuo delegante re integra expirat iurisditio delegati. h. d. cum. l. sequenti. Et primo ponunt duo dicta. Unum affirmatiuum ꝙ ille qui habet iurisditionem suo iure vt est ordinarius potest eam delegare. secundum negatiuum ꝙ ille qui habet causam alieno beneficio vt est delegatus non potest subdelegare vsq; ibi et quia. Secundo ponitur ratio istius secundi dicti negatiui et est rationis ratio. et sic sunt due rationes vsq; ibi ideoq;. Tertio ex prima ratione que est ꝙ iurisditio delegata non principiatur nec radicatur ne fundatur in persona delegantis. et sic est satis debilis in eius persona ex quo infertur vnum ꝙ mortuo delegante re integra euanescit et expirat. ¶ † In tex. ibi qui eam suo iure vt sunt ordinarij quia ideo dicuntur habere iurisditionem suo iure quoniam habent eam radicatam in propria persona vt in prin. l. sequen. colligitur in verbo principaliter. ꝛ habent eam pleno iure proprietatis et vsus sed delegati non sed vsu tantum. vt. l. j. §. qui mandatẽm. s. titu. ij. ideo dicuntur habere iure alieno quia fundatur in persona delegantis sicut ergo proprietarius potest vsuarium facere ita ꝛ ordinarius delegatum et sicut iste vsuarius non potest alium vsuarium facere ita nec delegatus alium subdelegatum ſm Ange. qui facit magnum festum de istis verbis ꝛ dicit non esse ab alio dicta et fuisse de mẽte Bar. in. l. sequenti dum allegat. l. cum esset de seruitu. rusti. predio.

2 † Qualiter autem cognoscatur an illi cui concessa est iurisditio vel aliqua potestas dicatur eam habere iure suo et sic ordinario an iure committentis ꝛ sic delegato. vide per Bart. pulchre et plene in. l. j. §. j. de opti. lega. et in. l. ambitiosa. et in questione ibi disputata per eum que incipit ad minantia in fin. de decretis ab ordine faciẽ. ¶ † Et not. ex hoc text. in versi. habeant quod iurisditio ordinaria est apud personam iudicis

3 non apud territorium vt multi dicunt. vt dicit Barto. in. l. j. s. eo. per banc. l. ipso tamen mortuo remanet apud territorium. vt. l. fina. C. vbi et apud quos. et etiam territorio terminatur iudice existente. vt. j. eo. l. fi. ¶ In tex. ibi nec principaliter. idest non principiatur in persona delegati sed habet principium in persona delegantis licet glos. aliter exponat et ad hoc probandum subijcit rationem qui non habet eam a lege animata vel inanimata que potest dare ordinariam. et sic eam radicare in persona. sed habet ab homine. idest iudice ordinario qui legez condere non potest nec etiam ordinariam iurisditio. dare et si dicatur imo habet a lege que permittit ordinario vt delega. s. l. proxima et sic confirmat delegati onem et delegatam iurisditionem. Respondeo quod istud confirmare non est dare: sed approbare datum. Nota ergo † quod lex dat ordinariã iurisditionem: pone exemplum in iurisditiõe quam habet doctor inter scholares quia datur a lege vt in prima constitutione huius voluminis circa fi. et in illa quam habet dominus inter vasallos vt in constitutio. Fede. et. c. verum. et in. c. transmissa de fo. competen. ꝛ ĩ illa quam habent arbitri iuris electi in causa suspicionis iudicis: vt. l. cum specialis. C. de iudi. ꝛ in c. si ab arbitris. de offi. delega. lib. vj. † Item collige hic iuncto

4

5 versi. sequen. a contrario sensu ꝙ iurisdi. ordinaria que radicatur in persona iudicis non expirat re integra morte concedentis quia delegata ideo non expirat. quia non est radicata in persona delegati. et de hoc est casus in. c. ij. de officio. delega. lib. vj. ¶ † In text. ibi decesserit quid si fuit remotus ab officio vel excommunicatus an expirat iurisditio delegati vide per Innocen. in. c. licet. de offi. delega. ¶ Sed oppo. ipse delegauit virtute ordinarie potestatis et iurisditionis sed illa iurisditio non expirat eius morte ergo non debet expirare delegatio. Dominus petrus de ancharano. dicit se non videre responsum. bonum ad istam opinionem. Tu dic ꝙ delegatio virtute ordinarie iurisditionis sibi coherentis non expirat sed per mortem dissoluitur ipsa differentia igitur ꝛc.[a] ¶ Item opponitur de. c. ne aliqui. de hereti. libro. vj. ꝛ de. c. si super gratia. de officio delega. ergo in primo est speciale in fauorem fidei. in secundo est ratio quia delegatio fuit facta super gratia iam facta quam papa tenebitur executioni mandare et mandatum factum super eo quod mandatus tenetur facere morte mandantis non expirat. vt. l. fundi. §. † si amicus de acquiren. possessio. et ideo commissio facta nuntio per iudicem que fit super eo quod iudex facere tenetur non expirat[b] licet expiret officium iudicis: vt ibi nota. per Barto. et probatur in contrario quod format glos. vltra in auc. vt nulli. iudi. §. hoc vero iubemus. ꝛ hoc voluit dicere illa glos. vltra quod etiam expresse tenet. † Specu. in titu. de offi. delega. §. restat. ver. item mortuo vbi omnino vide. an autem expiret delegatio per mortem impetrantis eam vel illius contra quem impetrata est vide not. in. c. significauit. de rescrip. et in. c. qr. v. de iudi. ¶ † In tex. ibi geri ceperit. videtur etiam cepisse per quemcunq; actuz quem facere non potuisset nisi vt iudex et sic per commissionẽ citationis vt in. c. gratum. et relatum de offic. delega. et not. eo. titu. libr. vj. c. j. et. c. super questionum. quicquid ergo glos. hic dicat et etiam per quemcunq; alium actum vt not. glos. in c. ne aliquid libr. vj. Unde etiam si delegatus principis re integra subdelegauit et anteq̃ subdelegatus inciperet vti mortuus est princeps non expirat iurisditio subdelegati quia delegatus incipit ea vti subdelegando vt not. glos. c. a subdelegato de offi. delega. lib. vj. Quid autem econtrario si mortuus est delegatus[d] subdelegatus. et viuit princeps primus delegatus. dic vt Inno. in. d. c. licet. † Et quid si sunt plures iudices delegati in vna ꝛ eadem causa ꝛ vnus incepit vti an iurisditio perpetuetur quo ad alios dic ꝙ sic vt in. c. cum plures. eodem titu. in fin. Et si delegata est iurisditio contra eandem personam in pluribus articulis et cepit in vno an perpetuetur in alijs. dic ꝙ non si sunt articuli diuersi et specifice non nominati in rescripto vt eodem titulo. c fin. in versi. dum offici. not. in d. c. ne aliquis. secus si essent connexi vel non nominati sed sub generali subdelegatione comprehensi et sic reputaretur vna delegatio vt. l. scire debemus. de verborum obligatio. quia vtẽdo in vno perpetuatur quo ad omnes cum idem sit iudicium de connexis vt. c. translato. de constitutio. Secus si sunt diuersi per rationem. l. eum actum. j. de nego. gest. et de separa. l. j. §. preterea. de aqua quoti. ꝛ estiua. l. j. §. illud: cum sequenti. ¶ † In text. ibi solui mandatum. dicit Innoc. singulariter in d. c. licet ꝛ in. c. cum venissent. de testi. quod etiam sequi videtur Specu. in. d. §. restat. ꝙ finitur non ipso iure sed ope exceptionis. ꝛ hoc est magni effectus quia si partes scientes mortem delegantis sponte litigant coram delegato valebit processus ex quo iurisditio. substantia non est extincta per mortem ipso iure. Et idem not. in. c. ceterum. de rescriptis. sed si esset extincta ipso iure non valeret per. l. priuatorum. C. eo. titu. non est curandum an iste delegatus qui processit post mortem delegan-

6

7

8

9

10

11

¶ Igitur ꝛc. do. Jas. alr' rñdet. vt hic p eñ cui iquã tum ampliat regulã qð mortuo delegante expirat iurisditio ꝙ ideo de consensu partiuꝫ pcedere non põt. Adde tex. in. c. si cui. de prebẽ. in. vj. ꝛ ibi Domi. p verbũ oĩno positũ ibi qð importat ipo iure vro. in. l. j. depositi.

¶ Expirat. ad. de Cal. cõsi. iiij. de offi. dele. limita hanc fallentiã nisi in executione precepti esset adhibenda aliqlis cause cognitio. quia expirat morte principis. ita Rota decisi. ccclix. in nouis. icipit si papa mãdat. item limita ſm Ang. in. d. l. feuda.

¶ Cõmissionẽ. do. Jas. dicit ꝙ cõis sñia est contra Bart. vt hic latius p eum in dic ꝙ per comissionẽ citationis perpetuetur iurisditio ſm do. Car. ꝛ Abb. in. c. fi. de offi. dele. qr cõmissio est prima pars citationis et illa est iurisditionis qr extra territoriũ cõmitti non põt. c. romana. §. Ibentes. de foro cõpe. pro quibus facit qð voluit Ro. cõ fi. cccxxx. an autẽ p actũ nullũ perpetuetur iurisditio. Ro. cõsi. cccxxxv. tꝫ ꝙ sic lꝫ se restringerit cõsi. cccc xij. solũ quo ad casuꝫ. c. venerabili.

¶ Delegatus. Adde Fede. cõsi. cciij. licet loquat in officijs cõmis.

tis sciuerit vel ignorauerit illius mortem sed an litigantes sciuerint et valet processus an ignorauerint et nõ valet et hoc vltimo modo debet intelligi glo. que est in. l. eius qui in pronuntia. ff. si certũ peta. super verbo ignorassent. in fine. Hoc dictum Innocen. licet sit singulare si esset verum[a] nec inueniam reprobatum. non tamen videtur verum quia mandatum iurisditionis equiparatur mandato procuratoris vt hic in fine. sed mandatum procuratoris ipso iure extinguitur morte mandantis re integra vt. l. mandatum. C. manda. quia pendebat a voluntate mandãtis que per mortem finitur et extinguitur. vt. ff. loca. l. iiij. ⁊c. ¶ † Ultimo not. ibi sicut relinquis. per hunc text. dicit Innocentius. in. c. cum olim. abbas de officio delegati. ꝙ sicut mandatum procuratoris potest fieri in diem vel sub condi. et ad lites presentes et futuras. vt. ff. de procuratoribus. l. ij. cum sequentibus. ita et mandatum iurisditionis: tamen in reuocatione expressa differunt quia mandatũ iurisditionis non potest reuocari quandocunq; etiam re non integra. vt. l. iudicium soluitur. ff. de iudicijs. non sic in mandato procuratoris. l. post litem. ff. de procuratoribus. Cetera dic vt hic per glos. et Bartolum.

2 ☞ Corrũpens vel remouens picturam factã de aliquo in pariete publico ab ipsa rep. occasione alicuius delicti in rẽpu. cõmissi incidit in penã huius edicti. ⁊ potest cõueniri a quolibet de populo. ⁊ condẽnatur in quingentis aureis.
Corrumpẽs libros positos in armario cõmunis tenetur hoc edicto.
3 Pene que exiguntur per actiones populares applicant᷑ parti seu agenti. non fisco.
Idem in penis statutarijs si statutũ produceret actionem pro ipsis exigendis. si vero accusationẽ applicantur fisco.
4 Masculinũ concipit femininũ etiã in odiosis ⁊ penalibus qñ materia cõgruit vtriq; sexui.
5 Tempus preteritũ de pprio significato non cõprehendit presens nec futurũ. ⁊ qualiter seu qñ extendat᷑ ad presens.
6 Statutũ ꝙ si potestas fecerit aliquã propositã in cõsilio generali que sit contra vtilitatẽ cõmunis ipso iure sit priuatus officio intelligit᷑ postq̃ perfecit ipsam propositã. ⁊ ꝙ valeat reformatio postea facta tanq̃ pposita facta sit a potestate. vt requiritur ex forma statuti.
7 Episcopus si excõicauit aliquos si elegerint vel electionẽ fecerint de tali: ꝙ statim cũ incipiunt ⁊ se preparant ad eligendum sunt excõicati. ⁊ electio subsecuta non valet.
Quid si excõicat aliquem si appellauerit.
Quid si eodẽ tẽpore quis incipit appellationẽ legere ⁊ episcopus incipit excõicare.
8 Statutũ ꝙ mulier ingrediens monasteriũ nõ possit patri succedere extante masculo ꝙ non valeat.
9 Non valens soluere penã inductã ad vindictã publicã luit in corpus ⁊ postq̃ luit liberatus est a pena pecuniaria.
Cautela pro aduocato clientuli pauperis qui est condẽnatus vel condẽnandus in magna pena pecuniaria ne moriatur in carceribus.
10 Propter rusticitatẽ ⁊ imperitiã excusatur quis a pena in delictis que cõmittuntur contra ius mere positiuũ: secus si contra ius naturale vel quasi.
11 Licet quis non corrũpat. si tamen tollit perinde punitur hoc edicto ac si corrũperet occultans instrumentũ ne videatur veritas ꝙ ista committat falsum sicut si verba eius corrumperet et mutaret.
12 Mandans ita tenetur hoc edicto sicut faciens.
Quid in statutis.
13 Quid si faciens non fuit in dolo. sed mandans sic.
14 Quando sunt plures pluraliter delinquentes sicut quilibet tenetur insolidũ ⁊ vno soluente non liberatur alter. ita et si sunt plures mandantes qui tenentur accessorie. ⁊ quando vno soluente alij liberentur.

1 **Si quis id quod.** † In hac. l. ponit primo vnum dictũ pretoris contra illos qui in contẽptum iurisditionis ordinarie corrũpunt edictũ ipsius ordinarij vt teneantur actione in fac. penali in quingentis aureis et actio sit popularis competat cuilibet de populo vsq; ibi serui: postea exponit et declarat verba edicti in nota. hac. l. cũ duab⁹ sequen. vsq; ad. l. qui iurisditionis. ⁊ hanc. l. cõmentauit Odofre. in suis libellis super actione in factum que incipit hoc edicto. ¶ † Ex principio huius. l. nota ꝙ si aliquis corrumperet

2 vel remoueret picturam factam de aliquo in pariete publi. ab ipsa republica occasione alicuius delicti in rempubli. commissi incideret in penam huius edicti. et posset conueniri a quolibet de populo ⁊ cõdemnatur in quingentis aureis quia hoc edictum non loquitur solum de scriptura posita in albo: sed de quacunq; alia vt ibi dum dicit id quod. ⁊ quia illa pictura fuit posita vt perpetuo ibi staret ideo verificantur hec verba iurisditionis perpetue causa ⁊c. ⁊ istud delictum fuit cõmissum in cõtemptu reipubli. que fecerat fieri illam picturam. ergo ⁊c. vt. ff. eod. si familia versi. fortasse. idem si corrumpant libros positos in armario communis. ¶ † Not. etiam fm glos. que incipit alias. ꝙ pene que exiguntur per actiones populares applicantur parti seu agenti nõ autem fisco ⁊ ideo efficiũtur proprie per litis contesta. vt. l. si cui. de verbo. signi. sed ante contestationem non sunt magis vnius q̃ alterius ideo nõ potest quis in causa constituere procuratorem. vt. l. licet. in prin. ff. de procuratoribus. et idem esset in penis statutarijs si statutum produceret actionem pro ipsis exigendis. si autem accusationem tunc applicarentur fisco quod declara vt not. Bart. in l. agraria. de ter. amoto. ¶ † Item not. in versi. vtrũq; ꝙ etiam in odiosis ⁊ penalibus masculinum concipit femininum quãdo materia congruit vtriq; sexui de hoc in. l. quicũq;. C. de seruis fugi. et. l. j. ff. de verbo. signifi. per Barto. ¶ † Item not. in versi. quod si dum proponitur. ꝙ de proprio significatu preteritum tempus non comprehendit presens vt hic nec futurum vt. s. de legi. l. cum lex. licet per extensionem illius qui potest legem condere propter identitatem rationis extendatur ad presens vt hic fecit pomponius qui extendit verba edicti vltra significatum ⁊ si non extendisset edictum pretoris per se non extenderetur. ⁊ propter hoc † Jacob. butriga. disputando determinauit questionem per istum text. si statutum dicat ꝙ si potestas fecerit aliquam propositam in consilio generali que sit cõtra vtilitatem communis ipso iure sit priuatus officio. et alio statuto caueatur ꝙ non valeat reformatio facta per consilium nisi precesserit proposita facta per potestatem et potestas facit propositam contra pupil. vtili. ⁊ super ea facta fuit reformatio vtrum valet ista reformatio et determinauit ꝙ sic. quia potestas nõ fuit priuatus officio nisi postquam perfecit ipsam propositam cum statutum loquatur per verbum preteriti temporis. scilicet fecerit. ⁊ sic non fuit priuatus eoipso ꝙ incipit eam facere vt colligitur ex hoc text. tunc enim esset facta per non potestatem quia tẽpore quo perfecit erat iam priuatus et quia actus ab vltimo fine denominatur per. l. talis scriptura. de legatis. j. et pro ista opinione facit derminatio docto. de regu. iuris in penis lib. vj. qui dicunt ꝙ pena veri delicti non committitur nisi delictum sit consummatum ⁊ perfectum vt etiam no. Cy. in. l. si quis non dicam. C. de episco. ⁊ cleri. sed non fuit perfectum eoipso ꝙ incipit proponere sed cum propositam consummauit hoc est verum in penis temporalibus. secus in excõmunicatione que est spiritualis. ¶ † Unde dicit Innoc. in. c. preterea. de appella. ꝙ si episcopus excõmunicauit aliquos si elegerint vel electionem fecerint de tali ꝙ statim cum incipiũt et se preparant ad eligendum sunt excõmunicati. ⁊ ideo electio subsecuta non valet quia facta ab excõmunicatis qui non possunt eligere quia gladius domini penetrabilior est gladio ancipiti. et sic excõmunicatio censetur preuenire perfectionem actus. ⁊ si excommuicat aliquem si appellauerit statim ꝙ incipit appellationem legere excõmunicatus est et ideo appellatio illa postea completa nõ potest excõmunicationem factam suspẽdere quia trahit secum executionẽ que per appellationẽ non subsecutã non tollitur vt dicunt glo. in. l. si quis filio exheredato. §. irritum. de iniusto testa. et in. l. furti. §. j. ff. de his qui no. infa. ⁊ in pluribus alijs locis. sed si non esset excõicatus anteq̃ appellationẽ perfecerit: tunc esset econuerso q2 non valeret excõicatio cũ precesserit appellatio. que appellantẽ exemit a iurisditione excõicantis vnde non potest postea excõicare et ista procedunt quando precessit verbalis excõmunicatio sic facta sub condi. si appellaueris vel si elegeris anteq̃ incipiat appellare vel eligere. Si aũt eodem tẽpore quis incipit appellationem legere ⁊ epũs incipit excõmunicare quid iuris sit ⁊ que istarũ preualet vide in mercu. in. c. cũ sunt iura partiũ. de regu. iur. ⁊ ibi vide bona iura hincinde allegata.[b] ¶ † Facit etiã iste tex. si statutum dicat ꝙ mulier ingrediens monasterium[c] non possit patri succedere extante masculo an valeat. Doc. vidẽtur tenere ꝙ sic quia confert effectũ suũ in tẽpus quo adhuc nõ est monialis sed incipit fieri et sic adhuc sub iurisditione statuentium ideo potest statutũ in eam iniungere hãc qualitatẽ ⁊ priuationem. secus si diceret ingressa monasteriũ non succedat q2 tunc confert effectum in tẽpus quo non est de sua iurisditione. argu. in. l. stichus seruus meus. de manu. testamẽ. ⁊ ita not. per Jaco. butri. ⁊ Bald. in. l. deo nobis. C. de episco. ⁊ cleri. ⁊ tangitur in. l. fi. C. de pactis. per Bar. Ego tamen consului cõtrariũ in primo dicto. q2 cum statutũ cõferat effectũ suum in tempus quo adhuc non est monialis tamen censetur factũ in fraudem

vite

a ¶ Esset verum. cum opi. Paul. trãsit do. Jas. tu dic ꝙ Fely. in qn ta differentia inter mandatũ procuratoris ⁊ delegati tz ꝙ non expiret nisi habita notitia ꝙ gesta p legatũ reuocatũ valeant nõ habita notitia tz Cal de. ꝯsi. iiij. d offi. leg. vbi rñdet ad glo. in. l. eius qui in pꝛuincia. ⁊ inquantũ do. Jas. dicit ꝙ mãdatũ executoris nõ expirat morte mãdãtis reintegra adde ꝙ in materia stricta executor nõ dicit᷑ delegatus fm Abb. in. c. si quis contra clericũ. de foro cõpe.

b ¶ Allegata. adde ad hoc qd voluit Jo. an. in addi. ad Spe. in ti. de constitu. circa princi.

c ¶ Monasteriũ. Adde eundẽ cõsi. ccliiij.

vite cõtemplatiue ⁊ ad retrahendũ eaz ab ingressu. ergo ⁊c. vt in aut. cassa. C. de sacrosanc. eccle. ⁊ vide p q. Iac. but. de qua s. glo. optima in. l. sed ⁊ partis. §. fi. in vlti. glo. ꝙ metus causa
9 in questione de puncto. ❡ † Item not. in ver. in seruos regulã generalem ꝙ non valens soluere penã inductam ad vindictã pub. luit in corpus ⁊ not. ꝙ postꝗ̃ luit liberatus est a pena pecuniaria vt. l. diuus. in fi. de iure patro. ⁊ de in ius vocan. l. fin. Ideo dicit Ang. hic sis cautus quando clientulus tuus est cõdemnatus in magna pena pecuniaria ne moriatur in carceribus facias illam cõmutare in paruam penã personalem puta fustigari vel torqueri. ⁊ de hoc facias fieri publicũ instrumentum ⁊ debebit relaxari de carceribus[a] ⁊ põt hoc fieri ante condemnationẽ si vides ipsum esse pauperem vel esse posse. vt no. Cyn. in. l. quicũꝗ. C. de ser. fugi. ⁊ Barto. in. l. iniuriarum. ff. de iniur. circa fi. tit. facit. l. j. ff. de penis. in fi. ❡ † Item not. in ver. doli. in delictis que cõmittuntur contra ius positiuũ mere propter rusticitatem ⁊ imperitiam excusatur quis a pena. secus si contra ius naturale vel quasi vt. l. venia. C. de in ius voc. ⁊ no.
11 glo. l. regula. ff. de iur. ⁊ fac. igno. ❡ † Item not. in ver. hoc vero edicto ꝙ licet quis non corrumpat si tamen tollit perinde punitur ac si corrumperet. q2 idẽ sequitur effectus cuz facias quo minus transeat in publi. notionẽ ⁊ potest hoc esse vtile ad multa. vnde videtur ꝙ qui abscondit ⁊ occultat instrumentum ne videatur veritas. committit falsum sicut si verba eius corrumperet ⁊ mutaret. vide per Bar. in. l. paulus. ff. de fal. † Item no.
12 in ver. item ⁊ si quis. ꝙ licet verba edicti sint in personam quia dicit si quis id qd̃ est ⁊c. tamen cõprehendunt fieri facientẽ. ideo videtur ꝙ si statutũ dicat ꝙ si quis percusserit aliquem in platea puniatur tali pena maiori ꝙ nõ solum cõprehendatur qui percussit suis manibus sed etiam qui percuti facit. in cõtrariũ quod not. in. l. verba. ff. de adul. ⁊. l. aut qui aliter. cũ. l. seq. quod vi aut clam. dic breuiter ꝙ hoc est propter extensionem factaz per iurisconsul. quia de proprio significato nõ comprehenderetur fieri faciens[b] secus si verba sunt prolata in rem: puta pro percussione facta in platea punitur tali pena nam comprehenduntur omnes participes vt no. in. d. l. verba. ❡ † Item in ver. sed si alius ꝙ licet principalis non cõmiserit delictum q2 caret dolo mandans tamen si fuit in dolo bene committit. sed cõtra de. l. si is qui. §. si tu titium. ff. de fur. solue vt in glo. que incipit non. ⁊ declara melius quia ibi loquitur in furto quod est maleficium nominatum ⁊ est etiam nomen a iure positũ ⁊ non committitur sine dolo cũ sit contrectatio rei aliene facta dolose sicut ⁊ videmus in falso vt. l. quid sit falsum. ff. de fal. hic loquitur in maleficio innominato quia non recipit nomen nisi ab ipso facto vt corrumperet album pretoris: iste enim actus corrumpendi fieri potest animo doloso sicut a doloso sed furtum non.
14 ❡ Vltimo not. in fine in verbo mandauerint. ꝙ sicut quãdo sunt plures pluraliter delinquentes quilibet tenetur insolidũ et vno soluente non liberatur alter vt hic. ita et si sunt plures mandantes qui tenentur accessorie sed contra de. l. sequenti si familia in fi. sol. hic loquiť in pluribus mãdantibus qui sunt liberi homines. si autẽ sint serui vnius tunc si omnes mandãt vni ꝙ delinquat habetur pro vno maleficio quantũ ad hoc vt dominus eorum nõ puniatur propter eorum delictũ nisi vnica pena ac si vnus solus deliquisset: lз secus esset si per seipsos proprijs manibus illi serui delinquerent vt ibi patet quãtum ad casum huius. l. q2 tunc habentur pro pluribus delinquentibus et dominus tenetur tanꝗ̃ pro pluribus. Sed contra ꝙ idem sit in liberis hominibus vno cõsilio ⁊ deliberatione mãdantibus vt habeantur pro vno et. ff. qd̃ vi aut clam. l. semper. §. si quis in sepulchro. Sol. notabiliter hic loquiť qñ erat mere pena tam ex parte agentis ꝙ̃ ex parte conuenti ideo plures mandantes licet cõicato cõsilio habentur pro pluribus ⁊ quilibet tenetur insolidũ ⁊ vno soluente alij nõ liberantur. ibi qñ erat pena ex parte cõuenti ⁊ interesse ex parte agentis et tunc vno soluente alij liberantur quando cõmunicato ɔsilio. secus si non cõicato ⁊ diuersis tẽporibus vt hec habẽtur in illo. §. sin
15 gulari qui nõ est alibi. ❡ † Et aduerte ꝙ interdũ plures tenentur ad penã ex contractu ⁊ vno soluente alij liberanť. vt. l. ij. §. fi. de verbo. obli. Interdum ex quasi delicto. et responde vt. l. j. in fi. ⁊. l. perceptione. ff. de his qui deie. vel effu. Interdũ ex mero ⁊ vero delicto et tunc aut loquimur de pena criminali que applicatur fisco vel imponitur in personã et vno soluente vel luẽte alij nõ liberanť vt. l. si in rixa. ff. ad. l. cor. de sic. nisi plures habeanť loco vnius puta qñ vniuersitas delinquit vt vniuersitas: vt. l. aliud. §. refertur. de reg. iur. Aut loquimur in pena ciuili applicanda parti ⁊ tunc aut est mere pena ex vtraꝗ̃ parte ⁊ vno soluẽte nõ liberantur alij vt. l. inter. nuda. §. si plures. ad. l. aquiliam. Aut est interesse ex parte agentis licet pena ex parte conuenti ⁊ tunc distingue aut cõmunicato cõsilio vel non

sm Bal. tene menti.

2 ☞ Plures serui vnius si facerent alteri iniuriã vel darent dãnũ in re sua tot sunt iniurie ⁊ dãna quot facta ⁊ sic quot sunt persone ⁊ qd̃ dominus liberetur solutione vnius pene.

3 Duo casus in quibus maleficiũ cõmissum per plures reputatur vnũ: vt in furto vnius rei ⁊ in mandato facto a familia seruorum vnius alterius qd̃ delinquat.

4 Quando plures simul delinquũt ⁊ eodẽ tẽpore: occidendo vel a percutiendo aliquem: tunc delictũ reputatur vnum: vt omnia possint deduci in vna accusatione: sed quantũ ad penas imponendas reputantur plura.

❡ Carceribus. ad de Lud. ro. sing. suis. fo. xiiij.

1 Si familia alicuius. ❡ † Plura facta vnius familie seruorum puniuntur vt plura cuz de publica vindicta tractatur. sed vnũ factum semper punitur vt vnũ etiã cum de publica vindicta tractať. h. d. Bar. diuide quia primo determinat ꝙ si familia tua seruorum corrũpat edictũ pretoris tenearis pro quolibet soluere integrã penam si vis nõ teneri ad dandũ oẽs pro noxa. q2 in hoc casu nõ reperiť edictũ pretoris sicut reperitur in furto facto a familia ꝙ si dominus soluerit vnicam penam ⁊ sic quantum si vnus fecisset non teneatur in plus vt. ff. si fa. fur. fe. dicatur per totũ. seruabimus ergo rigorem iuris hoc casu vt tenearis pro quolibet integrã penã soluere alias tenearis omnes dare pro noxa vsꝗ̃ ibi fortasse. ⁊ ibi ponit duas rationes quare pretor nõ facit edictum vt in furto vt sufficeret vnam penã soluere. prima q2 hic plus delinquitur cum hoc fiat in contẽptum maiestatis pretoris ⁊ sic reipu. ⁊ ideo acrius vindicatur ꝙ furtum qd̃ cõmittiť in priuatam. secunda quia in furto lз sint plures furantes vnum tantũ est furtũ si vnã rem tantũ furantur. q2 sit denominatio ab ipsa re subtracta. sed quando corrumpunt edictuz pretoris quilibet apponẽdo manum sicut sunt plura facta ita
2 ⁊ plura delicta q2 actus cuiuslibet de per se consideratur. † Et ideo quilibet de per se debet puniri vsꝗ̃ ibi queadmodum. ibi adducitur similis casus in facto vnde innuit ad hãc vltimam rationem qñ plures serui vnius facerent alteri iniuriã vel darent dãnum in re sua. nam tot sunt iniurie ⁊ tot dãna quot facta. ⁊ sic quot sunt persone vt. l. si plures. ff. de iniurijs. hoc vsꝗ̃ ibi octouenus non tamen intelligas ꝙ iste casus sit similis in iure. q2 imo dñs etiam hoc casu liberať soluendo vnam penã licet sint plura facta ⁊ plura maleficia. censetur tantũ vnum. ratio. quia nõ committitur in contemptũ reipu. duo ergo requiruntur ad hoc vt puniantur vt plura ꝙ sint plura ⁊ ꝙ sint cõmissa in cõtemptum reipu. Octouenus vero iurisconsultus dicit etiam hoc casu succurendũ esse domino vt teneatur vnam tantum penam prestare sed iuriscon. autor legis dicit dictum Octoueni posse procedere quando esset vnum delictum familie puta quia plures serui tui mandauerunt vni ꝙ corrumperet nam tunc factũ illius est vnicum ⁊ istud mandatum factum cõicato consilio ⁊ ab vno familia eiusdẽ hominis similiter reputatur vnum. si autẽ ipsi proprijs manibus ⁊ corrumperent procederet qd̃ dictum est in principio. l. vt pro quolibet eorum teneať dñs soluere integrã penã hic est clarus casus. ❡ † Not.
3 hic duos casus in quibus maleficium cõmissum per plures reputatur vnum. primo in furto vnius rei q2 denominať ab vna re. Secundo in mãdato facto a familia seruorum vnius domini alteri quod delinquat. nõ sic si esset factuz mandatũ a pluribus liberis hominibus q2 tot censentur delicta quot homines vt. l. si quis id quod. supra eo. in fi. ⁊ primum procedit ex equitate ne
4 dominus sine culpa tantũ grauetur ex facto sue familie. † Adde qd̃ etiã potest dici vnum ratione vnius temporis quãdo plures simul delinquunt ⁊ eodem tẽpore occidendo vel percutiendo aliquem qui licet sint plures delinquentes cum actus ⁊ percussio cuiuslibet per se consideretur tamen reputatur vnũ quãtum ad hoc vt omnia possint deduci in vna accusatione quod non esset si essent plura et sic omnes etiam si essent mille possent in vna accusatione accusari vt. l. j. C. si reus vel accusator. mor. fue. et plene per Barto. in. l. hos accusare. §. ad velleia. infra de accusa. et hoc modo intelligitur glo. in. l. j. in fi. mag. glo. C. vnde vi. que dicit quod censetur vnum maleficium propter vnicum tempus. et illa glo. semper allegatur. quantum vero ad penas imponendas reputantur plura. siue loquatur de pena criminali. siue ciuili vt. l. nunꝗ̃ plura de priua delic. vbi vide de quod not. per Bar.

2 ☞ Iudex ordinarius licet nõ possit recusari vt suspectus tamen in casibus de quibus in hac lege poterit. et tunc debebit causam alteri delegare qui non sit suspectus: ⁊ si recusatus procedat qd̃ nõ valeat processus.

3 Quid si pars nõ opponat ⁊ quid si persone de quibus in hac lege nõ agerent sed conuenirentur.

b ❡ Fieri faciens. vide hic per dñz Iasonẽ cui adde Bal. in. l. nõ id. C. de accusa. vbi ponit an stãte statuto ꝙ vidẽs ludere ad taxillos puniať certa pena an mandans puniať ⁊ quid si statutuz ꝓhibet aliquez extrahi de domo ⁊ iudex mandat quẽ extrahi ꝯ formam statuti an barua rij poterunt accusari. vid ꝙ no. in. c. qd̃ quis mãdatum. de regu. iur. ⁊ hic per do. ꝙ statutũ nõ cõprehẽdit fieri facientez limita vt per Lud. ro. ɔsi. cv. vbi ponit an stante statuto ꝙ vtẽs falso instrumẽto puniať tali pena an puniatur vtens p procuratorẽ suum.

a ¶ Vel vxoris. adde hic dicta. D. Iasonis. cui instantum dicit ꝙ qs pot esse arbitrator in causa propria adde ꝙ voluit Ludo.ro.cō si.lxv.ité inquātum dicit ꝙ propter atrocitatē delicti quis pōt esse iudex in causa ppria adde ꝙ voluit Anch.cō si.clxxiiij. ité inquantū dicit ꝙ prelatus pōt esse iudex in cā ecclesie sue adde Oldra.ɔsi.clvj.

b ¶ In carceribꝰ. Adde ꝙ voluit Spe.in tit.de statu mona.§.j.ver si.xxxviij. Bar.ī l.ij.de cōdi.insti.

c ¶ Offensionē. An in casu predicti statuti debeat fieri coacervatio.vide p Iaso.hic et ei adde Cepo.cōsi.xiiij.

1 **Qui iurisditioni.** ¶ †Nō pōt quis esse iudex in causa propria nec liberorū suorū vel vxoris[a] vel alterius domestice persone sue.h.d. ¶ In tex.ibi preest.dic ꝛ sic loquit in iudice ordinario. delegatus enim proprie dicitur 2 preesse. ¶ † In tex.ibi dare debet.no.qꝛ dicit potest sed dicit ꝙ nō debet qd ego intelligo si hoc allegatur corā eo potest enim recusari vt suspectus in causis istorum.licet regulariter iudex ordinarius nō possit recusari vt suspectus vt.l.nemo.ꝛ ibi no. C.eo.in casibus tamen istis poterit ꝛ tunc debebit causam alteri delegare qui non sit suspectus arg.j.eo.l.pretor. in fi.ꝛ si procederet postꝙ esset recusatus nō valeret processus vt.C.si quacūꝙ pre.po.l.j.ꝛ quod not.† Bar.in.l.quia poterat. ad trebel. 3 si vero pars hoc non opponat videt ꝙ valeat processus.ꝛ hoc modo potest intelligi.l.in priuatis.j.de iudi.vbi habetur ꝙ filius potest habere partē in iudicē licet glo. aliter videatur intelligere ꝙ ibi loquatur in delegato hic in ordinario vel ꝙ ibi loquatur in ciuili hic in criminali quod dic vt plene not.glos. in.l.qui etiā.j.de arbi.sed magis placet quod.s.dixi ꝛ vide qd not.in Specu.de offi.dele.§.superest.ver.item si est maritus et predicta quādo iste persone agerent.si autem cōuenirentur imputet sibi actor quare coram tali iudice ipsas cōuenit qꝛ censetur ipsum habere pro nō suspecto.ꝛ hoc modo posset intelligi illa.l.in priuatis.

2 ☞ Plures actiones cōpetentes ex diuersis causis ad diuersa qd possint per eūdem.eodē tempore cumulari cōtra eundē: nisi obstet aliqua ex regulis impedientibus cumulationē vt regula ordinis vel maioritatis.

3 In eodem libello non possum agere cōtra plures ex diuersis causis sicut possum plures diuersas actiones intentare ꝛ quādo agi possit contra plures.

4 Plures summe prouenientes ex diuersis articulis tamen eadem actione an possint simul coaceruari ad impediendam iurisditionem.

5 Si debebas trecenta: an vt possim te cōuenire corā magistratu municipali possim a te petere.xl.tantū: hac intentione vt si obtineam iterū petam: alia.xl.coram eodem.

6 Coaceruatio tempoꝝ nō fit si statutū dicat qd qui stetit carceratus per annum pro pena pecuniaria possit in festo natiuitatis relaxari ꝛ offerri.ꝛ aliquis stetit per sex menses ex vna causa ꝛ per alios sex ex alia diuersis temporibus.

7 Coaceruatio summarū fit ad inducendū fauorem.

Statutum si dicat qd bannitus in centū possit impune offendi non habet locum in eo qui fuit bannitus in vna causa in.xl. ꝛ in alia in.lx.

Quid si iste due summe sint deducte in vna condēnatione.

1 **Si idem cū eodem.** ¶ † Diuerse summe debite ex diuersis causis ex eodem libello deducte nō debent simul cumulari ad finem impediende iuris- 2 ditionis.h.d. ¶ † Per hanc.l.dicūt docto. quod plures actiones competentes ex diuersis causis ad diuersa possunt per eūdem eodē tēpore cumulari cōtra eundē vt no.Dy.in.l.nullus pluribus.de regu.iur.ꝛ Barto. in.l.edita.C.de eden. in primo genere cumulationis quod tamen est verum nisi subsit aliqua de regulis impedientibus cumulationem puta regula ordinis vel maioritatis vt si simul intentaretur petitorium ꝛ possessorium vel ciuilis ꝛ criminalis quod dic vt ibi per Bartol.not. Dico etiam quod hic est casus contra eum qui dicit quod ista cumulatio non potest fieri in eodem libello sed requiruntur plures nisi sint actiones vniformes puta plures actiones ex empto vt.l.non est nouum.de actio.empti.vel plures actiones pro socio vt.j.pro so.l.cum duobus.§.si plures.certe hic est casus quod imo in eodem libello alias nō haberet dubiū ista.l. et ita intelligit eam Bal.licet de eo quod dixi non faciat mentionem.hoc etiam videtur velle glo.in.c.querelam.in secunda 3 glo.de elec.† Sed an in eodem libello possim agere cōtra plures sicut possum plures diuersas actiones intentare. dic quod si agitur ex diuersis causis: imo cuilibet dandus est libellus p se vt not.in.l.supra iter.§.cassius.de aqua pluuia arcenda.per Barto.secus si ex eadem causa vt contra plures reos debendi vt in aut.hoc ita.C.de duobus reis.ꝛ not. Barto.in.l.eadem. et ibi not.s.eo.titu.in materia duorum reorum idem si se contingant vt principalis ꝛ fideiussor quia possunt conueniri eodem libello licet teneantur ex causis diuersis vt in aut.de fide. 4 §.neqꝫ.ꝛ no.per Barto.in dicta.l.eadem. ¶ † Sed quero quid si conueniebā te ad diuersas summas prouenientes ex diuersis articulis tamen eadem actione puta tutele in.xl.ex administratione in aliis.xl.ex aliqua alia causa diuersa ex administratione tamen eadē. Respondeo debent simul coaceruari ad impediendam iurisditionem argu.§.fina.j.ea.l.et hoc voluit ibi 5 glo.que incipit secus. ¶ † Item quero pone debebas mihi trecenta.vt possem te cōuenire coram defensore ciuitatis vel magistratu municipali . peto a te.xl.tantum hac intentione vt si obtineam iterum petam alia.xl.coram eodem. tu dicis hoc nō posse me facere.quia ista summa descēdit ex summa maiore de qua defensor non potest cognoscere certe videtur contrarium quod hoc non habeat obstare per.l.cum quedam. in fine.j.eodem vbi videtur casus. sed si ad excludendum me fundares te in alia causa ꝙ non debes distringi per diuersa iudicia ꝛ ꝙ debeam totam summam cumulare an debeas audiri videtur distinguendum prout distinguit hic Baldus quod aut non peto.xl.tanꝙ de maiori summa debita sed simpliciter. et tunc nō debeas audiri.aut dico tanꝙ debita de maiori summa et tunc secus.ꝛ ita intelligitur quod not.Guil.de cug.j.commo.l.in cōmodato.§.duabus.vbi tangit de hoc articulo. et Bartol.in.l. 6 quidā estimauerunt.si certū petatur.ꝛ.l.scire debemus.de verborum obligationibus. ¶ † Item scias quod sicut hic non fit coaceruatio summarum ita ꝛ alibi non fit coaceruatio tempo- b rum.vnde si statutum dicat quod ille qui stetit in carceribus[b] per annum pro pena pecuniaria possit in festo natiuitatis relaxari et offerri in ecclesia ꝛ aliquis stetit primo per sex menses ex vna causa postea per alios sex ex alia et sic diuersis temporibus iste non includitur in statuto quia dicitur stetisse per annum ex quo non stetit per ipsum continuum vt not.tex.in.l.fi. §.quoties.j.de publi. ꝛ Specu.de statu mona.§.j. ver.xxxviij. de illo qui stetit in monasterio diuersis sex mensibus ad probandum quia non dicitur stetisse per annum probationis ex 7 quo non per annum continuum.Ange. ¶ † Oppo.quod fiat coaceruatio de.l.si plures.§.penultimo.j.de pactis. glos.non soluit.docto.dicunt quod ad inducendum fauorem bene fit vt ibi.sed ad inducendum odium non vt hic ꝛ ex hoc sequitur questio si statutum dicat quod bannitus in centum vel vltra possit impune offendi ꝛ aliquis sit bannitus ex vna causa in.xl.et ex altera in aliis.xl.non dicitur bannitus in centum ad inducen- c dum licitam de eo offensionem.[c] et de hoc per Barto.j.de solutionibus.l.vbi fideiussor. sed quid si iudex dixit condemno talem in cētum videlicet in.xl.pro tali maleficio ꝛ in aliis.lx.pro tali an dicetur condemnatus in centum.Barto.ibi dicit quod non quia paria sunt a prin.fuisse condēnatum in singulis.xl.ꝛ fuisse cōdemnatum in centum facta postea distributione de singulis.xl.per.l.lucius.§. qui habeat.ad trebel. Ange.dicit hoc verum quando cause ꝛ maleficia essent diuersa ꝛ diuersis temporibus facta secus si eodē tempore ꝛ sic haberentur pro vno prout no.glo.in.l.j.C.vnde vi.puta plures percussiones eodē tempore ab eodem facte vel insultus ꝛ percussio. ꝛ pro hoc qd supra dixi de diuersis summis.

2 ☞ Si conuenio te coram magistratu ad quantitatem certam iure actionis ꝙ possis me reconuenire officio iudicis nobili petendo declarari aliquam sententiam esse nullam me inuito.ꝛ nu.3.

3 Licet causa nullitatis videatur de imperio: tamen cōpetit cuilibet magistratui vt possit adiri super hoc quod declaret suam sententiam nullam.

1 **Quod si mutue.** ¶ † Reus non potest actorem reconuenire inuitū coram diuerso iudice durante lite incohoata per ipsum actorem sed debet eum reconuenire coram eodem qui erat iudex competens in causa reconuentionis licet alias per viam reconuentionis non esset.hoc dicit ſm primam ꝛ secundam lec. glos.ſm vltimā dicit quod reus potest actorem reconuenire coram eodem etiam inuitum nec auditur actor petens recōuentionem fieri coram alio iudice: cum iste non sit iudex competens in illa causa quia imo est: licet per modum conuentionis non esset et ista lectu.probatur in.l.fi.ꝛ in aut.ꝛ consequenter.C.de senten. quid ergo addit illa lex fi. et aut.ꝛ consequenter ad iura vetera postꝙ hoc erat isto iure.dicit Barto.ꝛ bene quod iure digesto.si conueniebant coram illo magistratu qui erat competens tam tibi ꝙ mihi puta coram potestate eiusdem terre ꝛ communis tunc poteras me reconuenire coram ipso etiam inuitum ꝛ etiam in causa de qua ille cognoscere non poterat non ex defectu iurisdi.respectu partium quia ambo eramus subditi sed quia iurisdi.erat limitata ad certam quantitatem vel causam ꝛ ita loquitur hic sed si primus iudex erat tibi competens non mihi puta paduanus conuenit Vicentinum coram potestate Vicentino: tunc Vicentinus iure isto non poterat paduanū reconuenire coram eodem potestate: quia actor sequitur forū rei vt.C.eodem.l.iuris: ordine ꝛ in causa reconuentionis Vicētinus est actor vnde debebat venire coram potestate Padue hodie per illam.l.fin. potest etiam coram Vicentino per rationem ibi

nem ibi positam ꝙ postꝙ paduanus elegit illū pro se non debet dedignari contra se et per illam aut. additur postea quod
2 lite eadē pendēte non possit recōuenire coram alijs. ¶ † Sed pone cōuenio te coram magistratu ad quātitatem certam iure actionis tu recōuenis me officio iudicis nobili: puta petēdo declarari aliquam sentētiam esse nullam an potest me inuito videretur ꝙ non: qꝛ prima causa videtur de natura simplicis iurisditionis. secūda videtur de imperio mixto: quia expedit iudicis officio nobili. cōtrarium dic ꝟm Bal. licet non loquatur per hunc modum per. l. j. §. fi. de var. ⁊ extraor. cog. vbi videtur casus. Et adde ꝙ licet causa ista nullitatis videatur de imperio: tamen competit cuilibet magistratui vt possit adiri sup hoc ꝙ declaret suam sententiam nullam. ita no. eleganter Bal. C. quomodo ⁊ quādo iudex. l. si vt proponis. in fi. sed sup nullitate alterius sententie ꝙ̄ sue videtur secus: nisi in causa reconuentionis vt dictum est. tene menti.

2 ☞ Inspicitur quod euenire potest quando status de presenti ad illud tendebat.

3 Clausula in fine posita in dubio refertur ad proxime precedētia non ad remota: ⁊ quando nec ad proxime precedentia referatur.

Quid si est posita in principio vel in medio.

4 Dicta in vno capitulo an censeantur in alio repetita.

1 **Si vna actio.** ¶ † In iudicijs diuisorijs nō inspiciuntur singule partes quātū ad concedendum iurisditionem: sed potius inspicitur ipsum totum. de quo diuidendo agitur etiam ad finem impediendi iurisditionem. hoc dicit. fit ergo hic coacervatio quoniam agitur de vno ⁊ eodem toto: licet communi inter plures ⁊ inspicitur quod euenire potest: quia iudex potest totū vni eoꝝ adiudicare.
2 ¶ † No. hic quod inspicitur quod euenire potest quod est verum quando status de presenti ad illud tendebat vt erat hic: quia erat inchoatum iudicium diuersorum de cuius natura est quod iudex potest totam rem vni adiudicare ⁊ ipsum cōdēnare in quantitate danda socio. facit. l. adeo. §. illud. de acqren. rerum domi. sed quando primus status ad illum non tendebat non debet illud inspici: licet euenire posset. vt. l. inter stipulantem. §. sacram. de verbo. oblig. ⁊ ibi per Bar. de hoc brocardo. facit. l. j. j. de in litem iur.
3 ¶ † Item semper allegatur iste tex. in fi. cum gloss. quod clausula in fi. posita in dubio refertur ad proxime precedentia non ad remota. tu declara hoc per ea que nota. Barto. in. l. fi. j. de reb. dub. quod autem non ponitur in ratione de per se: sed adijcitur per modum qualitatis vel limitationis ⁊ verum est illud quod dixi per filium. cū ibi no. infra quando dies lega. ce. Aut ponitur in oratione de per se. ⁊ tunc aut non potest referri ad omnia precedētia: quia sunt inter se contraria: vt erant hic opiniones istorum: ⁊ tunc idem. ⁊ ita intelligitur ista glo. Aut poterat ad omnia referri salua ratione recti sermonis: et tunc refertur ad omnia. vt. j. d. l. fi. sicut etiam posita in principio vel in medio ante capitula vel infra capitula. vt. l. iij. §. j. de libe. et postbu. quia non est ratio quare magis ad vnum ꝙ̄ ad alium. vt. C. de lib. prete. l. j. sed si esset dare rationem quare magis refertur ad aliud tantum secus. arg. eiusdem. l. a contrario sensu.
4 † An autem dicta in vno. c. cēseantur in alio repetita. iste est articulus diuersus quia loquitur quando sumus certi quod sunt dicta in vno tātum. c. legis at in precedenti quando sumus incerti. et ideo in hoc non est tractandum de relatione sed de repetitione. et de hoc vide per Bar. in. l. pretor. §. si dicatur vi bono. rapto. quādo sunt dicta in vno. c. vel. l. an intelligantur repetita in alio vel in alia. l. in alijs autem dispositionibus Barto. tractat in diuersis locis ad que ipse plene remittit. in. l. licet imperator. de libe. lega. et ibi reperies omnia loca in quibus tractat de hac materia.

2 ☞ Magistratus municipalis potest criminosum capere et ⁊ ad presidē remittere non autē cognoscere de crimine.

3 Confessio facta coram tali magistratu quod non faciat fidem coram preside: sed preses possit illum compellere ad iterū confitendum ne ille possit a prima confessione recedere.

4 Clericus vel hereticus condēnatus si remissus est ad iudicem secularem vt imponeret penam personalem: licet non debeat simpliciter stare processui iudicis ecclesiastici: sufficit tamen quod reperiat eum criminosum.

5 Modica castigatio quando etiam cōpetat delegato. ⁊ in quibus constat ⁊ an sit idem quod modica coertio.

1 **Magistratibus.** ¶ † Magistratus municipalis non potest imponere penam mortis vel aliam magnā penam etiam pro delictis puniendis ⁊ sic ad publicā vtilitatem: sed modicam penam que potius dicitur castigatio bene potest imponere. hoc dicit. ¶ In tex. ibi municipalibus l. castrorum. idem in defensoribus ciuitatum qui non habebāt imperium: et sic de causa sanguinis non poterant se impedire. vt. l. iij. C. de defen. ciui. ¶ In text. ibi supplicium: idest pena[a] mortis vel totius corporis vel partis eius: puta amputationem membri. vt not. s. eo. l. imperium. vbi gloss. super versi. animaduertendum. et. C. de offic. eius qui vi. al. ge. l. ij. et per Barto. in. l. j. s. titu. ij. idem intelligas de quacūqꝫ pena capitali: quia est de tertio gradu imperij. iuxta no. in. d. l. imperiū. per Barto.
2 ¶ † In tex. ibi non licet: bene tamen potest magistratus municipalis criminosum accipere: et ad presidem remittere. vt in aut. de defen. ciui. §. audiant. et. j. de iniu. ⁊ irrito testa. si quis filio. §. eius. ver. sed si nec tantum. quando remittere debet aliquam cause cognitionem vel adhibere de crimine: puta ponere illum ad torturam: sed simpliciter captum remittere tanꝙ nudus executor. vt not. Barto. in. l. fina. §. j. de publi.
3 † ⁊ si contrarium facit confessio facta coram eo non facit fidem coram preside tanꝙ facta a non competenti[a] iudice. vt c. at si clerici. de iudi. et in. l. diuus. in fi. de custo. reo. vbi casus. et ibi per Barto. quod intellige quantum ad hoc vt ex illa cōfessione debeat illum condēnare: sed bene potest ipsum compellere ad iterum confitendum: quia non potest a prima confessione recedere: licet facta coram iudice incompetenti. vt eleganter nota. Innocen. in. d. c. at si clerici. et in. c. cum super. de confes.
4 ¶ † Quid autem si erat iudex competens in cognoscendo: puta episcopus de suo clerico vel inquisitor heretice prauitatis de heretico: nontamen imponendo penam personalem quam ecclesiasticus iudex imponere non potest condemnauit ergo et declarauit ipsum criminosum: deinde remisit eum ad iudicem secularem vt imponeret penam personalem: an secularis debeat stare simpliciter processui illius: an autē debeat de nouo cognoscere et aliter non teneatur penam imponere. Guil. de cu. tenet hic hanc partem per text. notabilem. in aut. vt nulli iudi. §. si vero quidam. et idem Bar. in. d. l. diuus. allegans Guil. hic. sed Bal. in aut. clericis. in fi. C. de episco. ⁊ cle. videtur tenere oppositum: quia tunc episcopus tanꝙ maior remittit ad secularem tanꝙ minorem: et sic erit potius executor ꝙ iudex. Sed dubito quod per errorem ita fuit locutus: quia dicit Gui. hoc velle hic. ⁊ tamen Guil. vult contrarium. ⁊ etiam Barto. quem ipse Bal. non allegat non tamen dico qȯ iudex secularis debeat ipsum iterum condemnare: sed sufficit quod reperiat criminosum. ⁊ ita debet exquirere. non tenetur stare relationi remittentis que possit fieri malo zelo.[b] vt dicit l. diuus.
5 ¶ † In text. ibi modica autem castigatio. gloss. vult quod ista modica castigatio idem sit quod modica coertio. de qua loquitur. l. fina. §. j. titu. ij. Bart. vult hic oppositum: quia illa modica coertio de qua ibi consistit in verbis tantum. vt dixi in. l. j. eodem titu. etiam est de imperio mixto: quia exercetur ad priuatam vtilitatem. Ista vero modica castigatio potest consistere etiam in corporali pena: vt si facit eum fustigari vel poni ad torturam loco pene pro modico delicto: ⁊ est de imperio mero: quia fit ad publi. vtilitatem pro punitione criminum: tamen est de infimo gradu imperij: scilicet quinto. vt no. Bar. in. d. l. imperium. ideo competit magistratibus: ⁊ propter hoc videtur quod possit delegari. Sed contra delegatus non potest corpus tangere. vt in aut. de defenso. ciui. §. si vero ignoti. sol. verum ad priuatā vtilitatem vt si esset delegata causa principis iurisdi. vt si ipse vellet torquere testes vel facere quem capi personaliter. vt dixi in. l. ij. s. eod. sed ad publi. vtilitatem si esset sibi delegata principaliter ista causa criminalis posset imponere penam: tamen quia non habet familiam requireret ordinarium iudicem ⁊ semel bononie per dominū legatum fuit mihi commissa quedam causa criminalis modice castigationis: ⁊ quia non poteram reperire veritatem proposueram requirere potestatem quod poneret partem ad torturam: sed postea non placuit legato.

2 ☞ Non pōt dici potestas alicuius terre: nisi qñ habet merū imperium: tamen hodie isto vocabulo abutimur.

3 Potestas vnius ciuitatis: non potest cōmittere vnam causaꝫ cognoscendam vel terminandam postꝙ ipse exiuerit officiū ⁊ talis cōmissio est ipso iure nulla.

Si simpliciter committat eam cognoscendam infra sex menses vel annum quod valet: licet non habeat tantum stare in officio.

4 Delegatio vt valeat quatuor sunt necessaria.

1 **Eum qui.** † Not. ex princi. huius. l. cum glo. quod cuꝫ dicitur magistratus nō intelligitur nisi iudex ordinarius: delegatus ergo nō dicitur magistratus nisi forte ad vniuersitatem causarum sit delegatus qui potest subdelegare vnam causam: ergo oportet

[a] ¶ Cōpetēti. an cōfessio facta corā iudice incōpetēti ꝓbet corā competēti. vide hic p. d. Iason. ⁊ p Ang. ꝯsi. xxvij. ⁊ inquātū cōcludit do. Ias. ꝙ talis cōfessio possit facere iudiciū ad torturā. Adde Lud. ro. consi. vij. ⁊ sequēti. vbi dicit quod confessio extraiudicialis absente parte facit indicium ad torturā: et idem si fiat corā iudice tanꝙ priuata ꝑsona: ⁊ iquātū dicit ꝙ cōfessio facta corā iudice penitus incōpetēti non facit indiciū ad torturam: ⁊ qȯ sic pōt saluari dictum Inn. vt hic per eū. adde qȯ cal. ꝯsi. pe. de confes. tenet ꝙ cōfessio clerici corā laico iudice fctā hꝫ vim cōfes. extra iudicialis. et ibi sequitur dictuꝫ Inno. ꝑ do. tñ Ias. facit qȯ voluit Abb. consi. xxv. vbi tenuit qȯ cōfessio clerici facta corā vicario epī sibi ꝑiudicat: licet ille clericꝰ esset suppositus iurisditioni archipībyteri. qꝛ non erat oīno in cōpetēs ⁊ sic sentit qȯ si fuisset incompetens oīno nō valuisset.

[b] ¶ Malo zelo. do. Iason dicit tenendū ꝯtrariū p. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hereticis. in. vi. et per multa iura que ipse allegat.

dicere qd' sit magistratus alias non posset. vt in princi. huius leg. tene menti ad statuta si loqueretur de magistratib⁹. ¶ † Ite nota. in ver. primo argumentum quod non potest dici potestas alicuius terre nisi quando habet imperium merum: quia hoc verbum potestatis verificatur in habentibus imperium tantum. vt pate: in exemplis hic positis: ꝛ est casus in. l. potestatis verbum. ff. de verbo. signi. potius ergo dicuntur vicarij vel alio nomine: tamen vocabulo isto hodie abutimur: qꝛ quilibet magistratus sic appellatur. ¶ † Ex vltimo dicto not. qd' potestas vnius ciuitatis nõ potest committere vnam causam hoc modo quod cognoscatur vel terminetur postq̃ ipse exiuerit officium. et talis commissio esset ipso iure nulla: quia collata in tempus inhabile: sed si committeret simpliciter causam cognoscendam infra sex menses vel annum: licet non habeat tantum stare in officio valet: quia potest eam terminare ipso stante in officio ꝛ si postea inciperet vti iurisditione ante diem officij durat commissio in tempus successoris. et iste est casus in. l. venditor. §. fin. de iudi. secus si non incepisset vti. vt. s. eo. l. et quia ver. fin. ¶ † In glos. ibi. ꝛ no. duo esse necessaria vt valeat delegatio. tu dic quod quatuor. scilicet ista duo de quibus in glo. ꝛ etiam quod causa sit delegabilis. s. titu. ij. l. j. in prin. ꝛ quod delegatus sit capax illius iurisditionis. nam episcopus non posset delegare causam mere spiritualem laico. vt in. c. lator qui filij sint legi. nec seculari vel ei q caret intellectu vel aliter est inhabilis. quod dic. vt. ff. de iudi. l. cum pretor. §. j. ver. nõ autem omnes. Ange. qd' autem subijcitur in glo. ꝛ tria subaudi computatis illis duobus prout in simili no. in. l. manumissiones. in fi. s. de iusti. ꝛ iure.

2 ☞ Qualiter vnus iudex etiam maior dicatur se submittere iurisditioni ordinarie alterius.
Si ex duobus dominis vnius castri pro indiuiso habẽtibus iurisditionem ꝛ imperium alter eorum deliquit vel contrahit an subijciatur iurisditioni alterius.
3 Par in parẽ qd' non habeat imperiũ in eodẽ territorio.
4 Imperator ꝛ papa de ordinaria potestate nõ possunt esse iudices in causa propria ꝛ qualiter se subijciant.
4 Statutum quod quilibet de collegio aduocatorum possit interponere autoritatem in emancipationibus liberorum ꝛ aliquis aduocatus emancipauit filium coram alio aduocato an emancipatio valeat.
5 Reconuentio potest fieri coram iudice qui procedit ex iurisditione prorogata.
Jurisditio etiam delegata quod prorogetur de re ad rem ꝛ de tempore ad tempus.

1 **Est receptum.** ¶ † Etiam maior vel eq̃lis põt se subijcere iurisditiõi ordinarie alterius iudicis. hoc dicit. ¶ † In textu ibi. se subijciat: sed qualiter fit ista subiectio. Respondeo potest fieri sponte in presentia illius iudicis qui se submittit et etiam acceptantis: ꝛ tũc statim ille acqret iurisditionẽ: etiã anteq̃ in causa quoquomodo sit processum. ita potest intelligi. l. j. ff. de iudi. et. c. j. extra eo. titu. de iud. et ita intelligit hic Cy. et Guil. et Bald. et Ange. ff. eodem. l. si conuenerit. Potest etiam fieri tacite permittendo se conueniri coram illo et non apponendo exceptionem incompetentie. vt. l. sed et si susceperit. ff. de iudi. in princi. et tunc p quos actus reducatur hec subiectio. dic vt in. d. l. si conuenerit. Pot etiam alio modo fieri tacite si iudex vnius territorij delinquat vel cõtrahat in territorio alterius iudicis minoris vel paris: quia ratione delicti vel cõtractus sortitur ibi forum. vt. l. heres absens. §. j. de iudi. ¶ Sed pone sunt duo domini vnius castri pro indiuiso habentes iurisditionem et imperium alter eorum deliquit vel contrahit vtrum subijciatur iurisditioni alterius vt de seipso ille sic possit ius facere. † Guil. tenet hic quod sic. in contrarium: facit quia par in parem non habet imperium in eodem territorio. vt. l. nam quod. ff. ad trebellia. et argumentum optimum. ff. de procura. l. qui duos. vbi sunt dati duo procuratores ad idem alter contra alterum non exercet officium. non sic quando habent territoria diuersa: quia tunc quilibet maior est in suo territorio. vt no. glos. notabilis. in. l. apud. de manumissio. et ista pars videtur verior. Ange. sequitur primam quasi delinquendo[a] videatur renuntiasse maioritati vel equalitati. ¶ † In gloss. ibi. ergo imperator: istud non videtur verum: quia imperator ꝛ papa possunt esse iudices etiam in causa propria. vt leg. et hoc tyberius. ff. de heredi. instituen. et. l. proxi. de his que in testa. delen. ergo nõ possunt se subijcere iurisditioni alterius vt statim dicam: in ista eadem glos. so. verum est quod possunt esse iudices in causa propria de absoluta potestate non tamen de ordinaria. de qua secus fm Ang. b Et qualiter se subijciant[b] imperator vel papa. dic eligẽdo arbitros vel constituendo iudicem in causa sua: iuxta plene no. per Innocen. in. c. ex parte. de verbo. signi. facit quod no. glos. in. l. j. C. de senten. que sine cer. quanti. ¶ In glo. ibi. l. apud. §. apud hoc. intelligitur verum eo casu quo quis potest exercere voluntariam iurisditionẽ in causa sua qd' est regulare. vt. l. si consul. s. de adop. alias potest etiam corã collega. vt in. l. j. in ff. s. de offi. consul. Ratio primi est: quia quando quis potest p semetipsum in causa sua iudex esse si posset se subijcere alteri non solum faceret preiudicium sue persone: sed etiam sue iurisditioni. ideo sibi non permittitur que ratio cessat quãdo nõ potest. et isto modo reducuntur aliqui tex. ad concordiam qui videntur in hoc discordare cum. d. l. apud. §. apud. ¶ Et p hec dicit. Bal. fuisse determinatam qõne florentie vbi statutũ est quod quilibet de collegio aduocatorũ possit interponere autoritatem in emancipationibus liberorum. ꝛ quidam aduocatus emancipauit filium coram alio aduocato quod emãcipatio nõ valuerit: qꝛ poterat emancipare coram seipso. vt. d. l. si consul. ꝛ fuerunt rescissi contractus facti cum illo tãq̃ facti cũ filiofa. sine consensu patris q scõm formã illorum statutorum non valent. Certe in hoc vltimo puto male fuisse iudicatum: quia non erat imputandum contrahentibus postq̃ ille se habebat vt paterfa. ꝛ ita publice tenebatur: licet per errorem iuris. ar. ff. ad ma. l. iij. in prin. ꝛ C. eo. tit. l. reuodorum. ¶ † Ultimo no. hic vnam glo. s. que vult q̃ corã iudice qui procedit ex iurisditione prorogata potest fieri recõuentio.[c] videbat enim contrarium quasi esset restringenda solum ad causam in qua erat prorogatio facta: sed dic q̃ iurisditio prorogata est ordinaria si iudex ille erat ordinarius. et ideo recipit extensionem. ꝛ si erat delegatus censetur delegata. ꝛ iurisditio etiã delegata prorogatur de re ad rem ꝛ de tẽpore ad tempus. vt in. c. cum olim. de offi. deleg. ꝛ. ff. de iudi. l. ij. §. j.

2 ☞ Prorogatio iurisditionis quãdo fiat etiã si expresse non appareat de consensu actoris et rei.
3 Judex habẽs aliquã iurisditionẽ lʒ nõ inter partes q̃ corã eo litigant si pronuntiauerit se iudicẽ cõpetentẽ illa pronũtiatio transit in rem iudicatam si non appellatur.
4 In prorogatione iurisditionis quod non requiratur consensus iudicis.
5 Cautela pro aduocato vel pcuratore rei conuenti corã iudice incõpetenti vt irritet postea pcessum corã eo factũ. ꝛ nu. 2.
6 Jurisditio prorogat interdũ citra cõtestationẽ in causa.

1 **Si per errorem.** ¶ † Error litigantiũ impedit prorogationẽ fieri: qꝛ impedit cõsensum sine quo prorogatio nõ fit. h. d. ¶ † Et no. qꝛ ista lex procedit quando iudex erat funditus incompetens nullam habens iurisditionem quo casu etiã si sit processum vsq; ad sententiam inclusiue processus non valet tanq̃ factus ab incompe. iudi. vt. C. si a non cõpetenti. iudi. per totum. Sed si non habebat iurisditionem mero iure poterat tamen ex priuilegio declinari: vel licet haberet iurisditionem non tamen exercitium habebat vt in duobus iudicibus delegatis sine clausula quod si non omnes: quorum quilibet habet iurisditionem: sed non exercitium alter sine altero: tunc etiã si per errorem corã altero procedant partes vsq; ad contestationem inclusiue valebit processus: qꝛ censetur renũtiatum priuilegio declinandi in primo casu: imputet enim sibi quare non perquisiuit: et in secũdo casu censetur datũ exercitiũ ei q habebat iurisditionem. hoc voluit Inno. notabiliter in. c. prudẽtiã. de offi. delega. qd' est notandũ[d] fm Bal. et Ange. † Igitur procedit hec lex nisi iudex corã quo litigatur pronuntiauerit se iudicẽ cõpetentẽ inter partes: ꝛ sic talis iudex qui aliquam iurisditionẽ habebat: licet nõ inter partes: quia tunc illa pronuntiatio[e] transit in rem iudicatam si nõ appellatur et sibi iurisditionẽ acquirit quam prius non habebat inter illos: quia fundatur in illa iurisditione quam habet et quam in casu dubij potest exercere inter non subditos. l. si quis ex alieno. ff. de iudi. ꝛ no. in. l. ij. §. si quis in ius vo. non ierit. ita voluit Inno. in. c. super literis. de rescrip. et Barto. expresse in. d. l. ij. §. si quis in ius vo. non ierit. † Sed an requiritur consensus iudicis in prorogatione: videlicet qd' sciat partes non esse sibi subditas ꝛ coram eo scienter litigare. dic quod non: imo etiam si credat ipsas subditas et litigare ex necessitate iurisditionem acquirit. vt. ff. de iudi. l. ij. §. j. Quid autem si habebat ordinariam iurisditionem virtute cuius poterat procedere: et processit ex delegata[f] ex qua non poterat. tetigi. s. titulo. ij. l. et si pretor. et Bald. tangit. in. l. falsus. C. de furtis. ¶ In gloss. magna. quero circa reprobationem prime oppositionis quare nõ distinguitur hic inter errorem iuris et facti sicut distinguitur. in. l. non fatetur. de confes. Respondeo fm Bal. quia hic agitur de conferendo ius de nouo qd' iste iudex non habebat quod difficulter

a ¶ Quasi delinquẽdo. idem tenet do. de Rota decis. suis decis. cccliij. dicit tñ Fely. in. c. prudẽtiã. de off. dele. q̃ cõis est in cõtrariũ. ꝛ ibi allegat quedam ibi vide an stringãt.

b ¶ Subijciant. an papa ꝛ imperator debeat se subijcere Lud. roma. cõsi. vl. tenuit q̃ sic tñ in singularib⁹ suis se correxit.

c ¶ Reconuẽtio. ro. singularib⁹ suis dicit hanc glo. singularẽ.

d ¶ Notandũ. do. Jason dicit qd' h limitatio non est vera p tex. in c. prudentiã. qui dicit indistincte pcessum non valere vt hic lati⁹ per eum.

e ¶ Pronuntiatio. adde q̃ sententia delegati vigore rescripti nulli trãsit in rẽ iudicatam si nõ appellet fm Lapum in. c. j. de rescrip. in. vj. ꝛ do. Ant. in. c. sup literis. quos refert ꝛ sequit Lu. ro. consilio. ccc. lxxxiiij.

f ¶ Ex delegata. vide per Fede. consi. cclvij. per Roma. consilio cccclvj.

culter fit ideo requiritur cõsensus qui deficit in quolibet errã te. ibi agitur de rescindenda confessione non de iure conferendo in quo magis suadet error facti ꝙ iuris. ¶ †Circa secundã reprobationẽ not. ſm Bal. cautelam quando eris aduocatus vel procurator rei et vides actorem errare in iurisditione: vt quia credat iudicem esse competentem cum non sit: qꝛ non expedit opponere exceptionem incompetentie quoniam iret ad alium iudicem competentem: sed sinas et permittas procedi ⁊ postea opponas: qꝛ irritabis totum processum et sententiam: quia sola scientia rei non facit illum iudicem competentem et ille postea fatigatus laboribus et expensis citius veniet ad concordiam tecum. ista est bona cautela in iure fori non iure poli. quia docet dãnare animam sicut et alibi dicit Cyn. qui dissuadet tales cautelas. C. vt que desunt aduoca. parti. l. vnica.

6 ¶ †Circa tertiam reprehensionem dic qꝺ glos. non bene dicit vsqꝫ quaqꝫ. nam interdum in causa citra contestationem prorogatur iurisditio. l. sed et si susceperit. ꝭ. de iudi. ⁊ no. ꝭ. eo. l. si conuenerit.

2 ☞ Forma commissionis ⁊ rescripti ꝙ sit seruanda.

3 Comes palatinus habens potestatem legitimandi: que legitimatio dicitur reintegratio totius status potest etiam dispensare vt quis possit succedere certo modo: licet non legitimet.

1 **Solet pretor.** †Iurisditio potest delegari tam vniuersaliter ꝙ particulariter: nec ꝓpterea abdicat̃ a delegante qꝛ delegatus fungitur vice delegantis. h. d. Primo ponitur vnum dictum vsqꝫ ibi. nam ⁊ his. Scꝺo respõdet

2 tacite obiectioni. ¶ †In si. l. ibi fungit̃ vice eius. ⁊ ideo debet seruare formam commissionis ⁊ rescripti ⁊ aliter ꝙ sibi sit cõmissum non potest facere. vt in. c. cum dilecta. de rescrip. sꝫ nõ

3 sic limitatur iurisditio ordinaria quam suo iure exercet. †vnde his diebus dicebam cum comes palatinus habeat potestatem legitimãdi que legitimatio est reintegratio totius status ipse autem non legitimauit: sed dispensauit vt possit succedere certo modo qꝺ nõ est ꝓprie legitimare an valeat. ⁊ quidam qꝺ non: qꝛ hoc nõ est sibi cõmissum: contrarium dico: qꝛ sibi est collata ordinaria potestas legitimãdi ⁊ habitandi postꝙ vniuersaliter p ea que no. Bar. in. l. ij. de optio. leg. vnde cũ exerceat eam iure suo: licet non possit plus facere ꝙ̃ sibi sit cõmissum bene potest facere minus: qꝛ non habet ita seruare formã rescripti sicut si faceret iure delegato.

2 ☞ Iudex ordinarius põt recusari vt suspectus ad hunc finẽ vt causam alteri deleget: non vt ex toto repellatur ⁊ qꝺ talis exceptio non obstet delegato.

Delegatus principis si allegatur suspectus an possit tũc causam subdelegare: sicut ordinarius.

3 Ille qui fuit aduocatus aduersarij mei potest a me recusari vt suspectus.

Si impetrasti in iudicem illũ qui acceptauerat meã aduocationem vel quẽ volebã producere in testem an possum petere ipsum remoueri vt habeã ipsum in aduocatũ vel in testẽ.

4 Delegans an coram delegato possit testificari.

Processus factus post recusationẽ propositam an valeat.

1 **Pretor sicut vniuersam.** ¶ †Hec idẽ dicit quod lex precedens et addit vnũ qꝺ iudex ordinarius interdum ex causa necessaria habet delegare causam qñ ipse allegatur suspectus: vt qꝛ ipse

a fuit aduocatus[a] vnius ex partib[9] in illa causa. ⁊ hoc not. † et p

2 hoc patet ꝙ iudex ordinarius potest recusari vt suspectus ad hunc finẽ vt causam alteri deleget non autẽ vt ex toto repellatur. dic vt no. in. l. nemo. C. eo. ¶ Itẽ no. ꝙ licet sit recusatus vt suspectus non tamen prohibetur delegare: ⁊ sic exceptio que opponitur deleganti non opponitur delegato. Quid in delegato a principe si allegatur suspectus an possit tunc causam

3 subdelegare. vide. c. iudex. de offi. deleg. lib. vj. ¶ †Item not. hic ꝙ ille qui fuit aduocatus aduersarij mei potest a me recusari vt suspectus. Sed quid si impetrasti in iudicem illum qui acceptauerat aduocationem meã vel quem volebam producere in testem an possum petere ipsum remoueri vt habeã ipsum

4 in aduocatum vel in testem vide in. c. dilecto. de testi. † ⁊ an delegans coram delegato poterit testificari. dic vt ibi no. gloss. et an valeat processus factus post recusationem propositam. vide Bar. in. l. quia putatur. ꝭ. ad trebel. et Ioã. an. in nouella. in c. legitima. de appella. lib. vj.

2 ☞ Conuentio de litigando coram iudice incompetenti presente iudice ⁊ consentiente vel tacente valet et eo absente quid operetur ⁊ ꝙ etiam tunc valeat si pars iurauit. et nu. 8.

3 Exceptio incompetẽtie iudicis debet proponi ante oẽs alias ⁊ quod per solã exceptionẽ libelli non censeatur quis in iudicem consentire ⁊ quid per satisdationẽ de iudicio sisti.

4 Termino ad oẽs exceptiones proponendas elapso põt opponi de incõpetentia iudicis: si ipso iure non erat iudex vel erat: sed peruenit ad notitiam ꝙ ex priuilegio poterat recusari.

5 Promittens soluere in quocunqꝫ loco fuerit repertus potest vbiqꝫ conueniri.

Quid si promisit respondere in quolibet loco.

6 Si partes prorogauerunt iurisditionẽ: et postea fuit incepta noua instantia: an actor iterum poterit reum cõuenire coram eodem iudice.

7 Quid si partes a principio errauerunt postea scienter continuauerunt processum coram eodem.

8 Iudices seculares compellũtur per censuram ecclesiasticam facere laicos precise iuramenta seruare.

1 **Si conuenerit vt.** ¶ †Per pactũ de litigãdo coram incõpetẽti iudice nõ efficit̃ ille cõpetens nec tenetur paciscens corã illo respondere vel litigare.

2 hoc dicit. ¶ †In tex. ibi conuenerit: scꝫ extra iudicis presentiã secus si eo presente ⁊ cõsentiente. vt dixi. s. eo. l. est receptũ. Idẽ videtur si presente eo ⁊ tacẽte. vt. ꝭ. si qs in ius voca. nõ ierit. l. j. ¶ In tex. ibi eiusmodi conuentioni stare: verum est precise vt a sic non compareat possit ille iudex cõtra eum procedere tanꝙ contra suppositum sue iurisditioni sed causatiue sic: si non vult teneri ad interesse ad quod potest conueniri si hec conuentio fuit stipulatione vallata. vt notatur in Spec. de cõpe. iud. adi. ꝭ. j. ver. sed an cõpetentẽ. Et dicit Bal. qꝺ etiam si non fuit vallata stipulatione: sed fuit facta hec conuentio tempore contractus celebrati vt quotidie fit: quia contrahentes in eodem instrumento contractus submittunt se iurisditioni cuiuscuqꝫ iudicis. nam talis conuentio est tanꝙ pars ipsius contractus argu. l. fundi partem. de contrahen. emptio. et vestitur ab ipso contractu. ⁊ interdum potest precise compelli si iurauit: qꝛ iuramentum potest seruari sine interitu salutis eterne: ⁊ ad ob-

3 seruationẽ iuramenti quis precise cõpellit̃ ſm Ange. ¶ †In glo. super verbo adiret ibi vsqꝫ ad litis cõtesta. tu dic ꝙ etiam ante litis contesta. si omissa exceptione incõpetentie opposuit alias exceptiones et petijt sup eis pronuntiari: puta de incertitudine libelli vel ꝙ actor est excõmunicatus vel aliter inhabilis: quia videtur consentire vt tanꝙ iudex pronuntiet super illis exceptionibus. vt. l. sed ⁊ si susceperit. ꝭ. de iudi. et ideo dicit lex quod exceptio incõpetentie debet preponi ante omnes alias. C. de exceptio. l. fin. et vide qꝺ nota. Barto. in. l. quidam consulebat. de reg. iur. p solam autem exceptionem libelli non censetur in iudicem consentire. vt. l. non videtur. ꝭ. de iudi. nec satisda. de iudicio sisti. quia post eam potest adhuc recusari. vt

4 in aut. offeratur. de litis contesta. ¶ †Sed quid si fuit assignatus terminus ad omnes dilatorias proponendas. dic qꝺ non obstante lapsu termini potest opponi de ista incompetentia: qꝛ non est proprie exceptio si ipso iure non erat iudex ſm Bal. si ergo erat ipso iure: sed ex priuilegio poterat recusari vt habetur in sequen. gloss. tunc per lapsum termini videtur illi priuilegio renũtiasse nisi de nouo peruenisset ad eius notitiam. vt in. c. pastoralis. de except. Item hic loquitur in cõuentione

5 facta ꝙ posset conueniri coram iudice incõpetenti. ¶ †Quid si promisit soluere in quocũqꝫ loco fuerit repertus. dic qꝺ poteꝙ vbiqꝫ conueniri: quia censetur vbiqꝫ sortiri forum ratione contractus ⁊ collate solutionis. vt. l. contraxisse. de actio. et oblig. ad quod. ꝭ. de posi. l. lucius. et. l. titium et meuium. ꝭ. j. de admini. tuto. ⁊ no. in Specu. de compe. iudi. adi. ꝭ. j. versi. quid si sit pactum. Sed quid si promisit respondere in quolibet loco. dic aut dixit se promittere respondere de tanta pecunia: et tunc exponitur: idest tantundem sibi soluere. vt not. Bald. in l. eam quam. post principium. C. de fideicommis. et sic poterit conueniri per hanc. l. et tenet Bald. hic. et ad hoc vide text. in

6 c. dilecti. de fo. compe. ⁊ quod no. ibi Innocẽ. ¶ †Quero quid si partes prorogauerunt iurisditionem: et postea fuit incepta instantia et actor vult reum reconuenire coram eodem iudice ille opponit de incõpetentia: actor replicat de prorogatione: reus triplicat qꝺ illa intelligitur respectu prime instantie nõ noue. quid iuris. Guil. de cu. in. l. eum q. ꝭ. j. de constitu. pecu. b tenet hanc vltimam partẽ per. l. si quis repeteret ad turpi. Idem per. l. hos accusare. ꝭ. hoc beneficio. de accusatio. que me

b lius facit.[b] Ego limito hoc verum in prorogatione que facta fuit ex tacito consensu: qꝛ scientes coram eo litigauerunt. nam illa non extenditur vltra actũ ex quo non resultant verba ſm Bar. in simili. C. ne filius pro pa. l. fi. per illũ text. secus si facta est ex expresso consensu: quia se subiecerunt. nã ille magis extendit̃ et videtur actum quod in tota illa causa quousqꝫ fuerit

¶ Aduocatus. hãc. l. limita ſm Inno. in. c. irrefragabili. ꝭ. excessus. de offic. ordi. ⁊ ibi Imo. et Abb.

¶ Melius facit. Lud. roma. posuit hãc limitationẽ pro singulari: singularib[9] suis et limitationeꝫ Pau. sequitur Iason hic.

terminata velit subesse iurisditioni illius ad hanc distinctionem. vide glo. ordinariam singularem. in cle. sepe. de verb. sig. quam omnino vide circa finē. ¶ † Itē quid si a principio partes errauerunt postea scientes continuauerunt processum corā eodē. dic non cōfirmari prius gesta nec valere processum si tempore contestationis erant in errore: quia non valet cōtestatio nec ea que postea sequuntur valere possunt. glo. est ordinaria ꝛ notabilis. in l. j. C. vbi de cri. agi oportet. secus si tēpore cōtestationis non erant in errore. † Ad illud autem qđ dixi de iuramento ꝙ quis cōpellitur pcise ad eius obseruatiam dic pbari p. c. noui. de iudi. ꝛ per. c. lz. de iureiur. lib. vj. vbi seculares iudices cōpelluntur per censuram ecclesiasticam facere laicos precise iuramenta seruare.

2 Preuentio iurisditionis qualiter fiat.

3 Mulier propter matrimonium mutat forū domicilij ꝛ sequitur forum viri ꝛ desinit esse ciuis sue ciuitatis ꝛ efficitur alterius sed regulariter cōtra: ꝛ quid si adhuc nō est ducta ad domum mariti. et nu. 4.

4 Vidua honeste viuens retinet domiciliū ꝛ ciuitatem tanꝗ censeatur esse in eodem matrimonio.

5 Si lata est sentētia cōtra aliquē qui postea mutauit domiciliū tūc iudex loci domicilij non tenetur talē sententiā exequi nisi ad literas iudicis loci originis.

In eodem territorio an vnus iudex possit exequi sententiam alterius sine illius requisitione.

6 Mutans domicilium remanet subditus ratione originis: sz non potest ibi conueniri nisi ibidem reperiatur vel nisi fuerit preuentus.

7 Si queritur de lucro dotis fiende per maritum ꝙ debeat inspici statutum loci mariti non vxoris.

8 Preuentus in foro seculari si postea efficitur clericus ꝛ causa sit ciuilis tenetur corā primo iudice respondere.

Quod in multis casibus iudex secularis possit procedere contra clericum sed in criminali non.

9 Quid in collectis si post impositionem factam a superiore aliquis mutat forum et domicilium remissiue.

Quid si preuentus moriatur et succedat sibi alius de alio foro ꝙ teneatur prosequi litem coram primo etiam si succedens sit clericus fallit in fisco.

1 **Um quedā puella.** ¶ † Post ꝙ qs preuentus est licet mutet forum non eximitur a iurisditione iudicis preuenientis. h. d. vsqꝫ ad. §. quoties. et ponit duos casus. † Primus quando fuit preuentus p 2 processum agitatum contra eum vsqꝫ ad sententiam inclusiue. Secundus quando vsqꝫ ad contestationem certe idem si p solam citationem. vt. l. si quis postea. ff. de iudi. per quā ista supplētur. et adde. c. quod significasti. de fo. compe. quod capitulū ego habui in punctis quando fui examinatus in iure canonico. ¶ † In tex. ibi peruenerit et sic mutauit domicilium. vt in 3 glos. j. certe etiam originem: quia desinit esse ciuis sue ciuitatis et incipit esse ciuis ciuitatis alterius. vt not. C. de incolis. l. mulieres. et. l. originem. et plene per Barto. in. l. fin. §. idem rescripserunt. ff. ad munici. et est casus specialis regulariter contra. vt. l. assumptio. in princi. eo. titu. † Sed quid si remansit vi-4 dua. respondeo adhuc retinet ciuitatem ꝛ domicilium ibidem si ibi remanet ꝛ honeste viuit in viduitate. vt. l. fina. §. vidua. eo. titu. quia censetur esse in eodem matrimonio quousqꝫ vidua stat. vt. l. fi. C. de bo. ma. secus si non honeste[a] viueret sicut nec concubina. vt in eadem glos. j. habetur hic in fi. ne plus habeat luxuria ꝙ castitas fm Ang. et idem videtur si inde recederet ꝛ ad locum proprie originis reuerteretur: quia cessante causa ꝛc. nam illa mutatio contingit propter translationē persone qua cessante debet desinere mutatio. † Quid autem si ad-5 huc non est ducta ad locum. dic vt. l. eaꝗ. eo. titu. ad mu. ¶ In tex. ibi exequi possit dic: scilicet per primum iudicem in bonis que habeat in loco originis: et si ibi non habet vt scribat iudici illius loci vbi est ꝙ suam sententiam exequatur[b] cōtra eum vt in glo. que incipit: scilicet vbicūqꝫ qui tenetur hoc facere. vt no. in. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudi. ꝛ nisi ad literas scribit iudici. non potest ille talem executionem facere. vt innuit ista glos. que ad hoc allegatur: et est communis opinio sicut nec missionem ex primo decreto in bonis ibi sitis. vt l. cum vnus. §. penulti. de bo. au. iudi. pos. ꝛ in. c. romana. §. cōtrahentes. de fo. cōpetē. ¶ Quidam tamen tenuerunt aliud esse in executione diffinitiue quod quilibet iudex requisitus possit eā facere ex suo officio sup bonis condēnati ꝗ habet in sua iurisditione etiam si sit ab alio iudice lata per. l. argentarijs. §. nomine pupille. ff. de iudi. sed illa pōt intelligi in actione in factum que oritur ex sententia ꝛ in qua procedit ordinarie. nam in illa fateor quod vbiqꝫ potest intentari: sz executio que fit officio iudicis deseruientis prime actioni ꝛ instātie pertinet ad iudicem qui sententiam tulit: et ideo alius iudex non debet se impedire nisi ad requisitionem illius quando est de alio foro diuerso. qđ dic vt plene per Bart. in. l. a diuo pio. §. j. ff. de re iudi. ꝛ quid iuris sit si esset de eodem territorio vt potestas ꝛ capitaneus vel plures iudices eiusdem tribunalis an alter possit exequi sententiam alterius sine illius requisitione. dic vt ibi. ¶ In tex. ibi suspectam cognitionem: scilicet per 6 contestationē litis. ¶ † In tex. ibi in omnibus hmōi. idest vbicunqꝫ preuentus mutat domicilium: sed non originem quod est regulariter vnde multofortius remanet sub iurisditiōe iudicis preuenientis: quia remanet subditus etiā ratione originis: licet mulier non: tamen non potest ibi conueniri nisi ibidem reperiatur si non fuisset preuentus ne cum incōmodo trahatur extra domiciliū. ad quod vide qđ no. Bart. in. l. assum-7 ptio. §. filius. ff. ad mu. vbi plene. † Et notandum quia propter hoc ꝙ mulier mutat domiciliū ꝛ originē dicūt doct. ꝙ si queritur de lucro dotis fiende per maritum debet inspici statutum loci mariti non statutum loci vxoris per. l. exigere dotem. ff. de iudi. quam allegat pro casu in ratione sui: quod dic vt p Bar. 8 in. l. cunctos populos. de sum. trinita. ¶ † Sed queritur quid si aliquis transit de foro seculari ad ecclesiasticum:[c] quia efficitur clericus postꝗ fuit preuentus. dic fm Barto. qđ in causa ciuili tenetur respondere coram primo. nam et in multis casibus iudex secularis potest procedere contra clericum in ciuili: sed in criminali non: quid iuris sit propter penam quam secularis non potest imponere clerico si sit personalis vel habet personam distinguere. dic vt nota. per Barto. in. d. l. j. ff. de penis. et per Joan. and. in nouella. c. j. de obliga. ad ratiocinia. 9 † Item quid in collectis si post impositionem factam a superiore aliquis mutat forum et domicilium. dic vt habetur in. l. incola. ff. ad muni. ¶ Item quid si preuentus moriatur ꝛ succedat sibi alius de aliō foro. dic quod tenetur prosequi litem coram iudice preueniente. vt. ff. de iudi. l. si is qui rome. ꝛ. l. heres absens. in principio etiam si sit clericus succedens laico. ꝛ notatur. xj. q. j. c. clericum nullus. Fallit in fisco succedente priuato qui habet suos proprios iudices. vt in. l. si constante. §. fin. solu. ma. et ibi notatur.

a ¶ Non honeste. facit qđ idem voluit cōsi. xxj.

b ¶ Exequat. si tūc iudex cui scribit cognoscit notorie sentētiā nullā nō hz necesse rescribere iudici. de excepti. oposita executioni: imo debet literas spernere ita cōsuluit Lydo. consi. j.

c ¶ Ad ecclesiasticū. vide Old. cōsi. viij. cuiꝰ verba posuit Joā. and. in addi. ad Spec. in titu. de ob. ad ra.

2 Ad fundādam iurisditionem iudicis inspicitur quod est deductum in libello.

3 Actor potest petere maiorem quantitatem ad finem vt habeat presidem in iudicem: sed non erit impunis.

Quid ecōtra si petijt minorē vt posset agere corā magistratu.

4 Si debebas mihi mille et petij quinquaginta: quia non eras soluendo nisi in quinquaginta: an tenear soluere gabellam ex dispositione statuti de tota summa.

5 Quo ad ordinem procedendi vel ordinarie vel summarie debet inspici narratio libelli non veritas.

1 **Quoties de quantitate.** ¶ † Questio iurisditionis expeditur scdm formam libelli et petitionis non scdm quod est in rei veritate. h. d. ꝛ semper allegatur ad hoc † quod 2 ad fundandum iurisditionem iudicis inspicitur quod est deductum in libello: quia si est tale. de quo iudex potest cognoscere si esset verum: licet verum non sit cognoscere poterit vsqꝫ ad sententiam si tamen reperiatur postea quod non sit verum dabit sententiam contra actorem et absoluet reum ab obseruatione iudicij. ꝛ ideo determinat Bart. in. l. ij. ff. si quis in ius voca. non ie. si conuenio te forensem coram potestate Paduano. ratione contractus quem dico te celebrasse padue. tu autē dicis illum contractum nō fuisse celebratum Padue sed Vicentie. et ideo declinas iurisditionem quare petis te illuc remitte qđ non debet de hac tua exceptione cognosci: sed potest procedi vsqꝫ ad sententiam: ꝛ tunc videbit quid iuris sit in hoc per istum tex. notabilem. licet Innocē. aliter fuerit locutus in c. super literis. de rescriptis. Et potest hic poni casus duobus modis. primo qđ cum mihi deberes quinquaginta ad hoc vt possim agere coram preside petij coram eo centum: preses cognoscet nec discutitur a principio quantum debet: sed quantum petitur quantum ad hoc vt possit procedere: sz si nō probabo nisi de quinquaginta in illis tantum obtinebo sententiā quia qui petijt centum petijt etiam quinquaginta. et hoc not. Cyn. in. l. j. in fi. de litis contesta. ꝛ quia plus petij condemnabor in expensis. ꝛ hoc vult glo. j. sic ergo potest actor excludere reum dicentem qđ preses non possit cognoscere de quantitate infra quinquaginta aureos: sed solus magistratus: quia tunc actor poterit narrare in libello sibi deberi maiorē quantitatem ad finem non vt totam cōsequatur: sed vt habeat presidem in iudicem ꝛ habebit: non tamen erit omnino impunis ꝛ hoc vult

et hoc vult glo. j. dum dicit quod est in optione actoris: potest ergo intelligi quod cũ deberentur mihi. c. non petij nisi quinquaginta vt possem agere coram magistratu et dicitur quod magistratus poterit cognoscere attento eo quod petitur non eo quod debetur: ꝛ sic est hic casus de eo quod dixi de questione quam formaui. s. eo. l. si idem cum eodē. dic vt ibi. ¶ † Sed pone quod debes mihi mille tamen non eras soluendo nisi in quinquaginta petij tota mille: ꝛ ibi erat statutum qđ soluatur tantum pro libra de quantitate in iudiciũ deducta petitur a me quod soluam de tota quantitate petita: ego dico qđ licet petierim: quia sic dictat instrumentum: tamen sciebam qđ nõ poteram cõsequi nisi quinquaginta. ꝛ ideo nolo nisi pro illis soluere: quia non videris in plus teneri. argumētum. j. de dolo. l. nam is. dic quod imo tenor soluere pro tota summa[a] petita. argu. hic ƀm Barto. et probatur in. l. in offerendis. C. de appella. et ibi etiam vide Barto. ¶ † Item quero in libello ego narro aliquid qđ si est verum debet procedi in causa summarie et de plano: sed si non est verum debet procedi ordinarie an discutietur an sit verum vel non vt sciatur quo ordine debeat procedi reo postulante. dic quod non: sed procedēdum est summarie inspecto eo quod in libello deductum et assertũ est de hoc gl. est ordinaria. in clemē. dispendiosam. de iudi. super ver. vsuris. et hoc per istum textum ad quod etiam. vide quod notat Innocen. in. c. cum sit. de fo. compe. et in. c. romana. §. contrahentes. eo. titu. lib. vj. super ver. contrahentibus. ¶ Ultimo cõtra predicta opponitur quod imo debeat discuti veritas. et quod non sit inspiciēdum id quod dicitur vel nominatur nisi cum sit verum. vt not. j. de dolo. l. j. in princi. glos. super verbo diceretur. et. j. si qua. pau. fe. dicatur. l. j. in princi. in. j. gloss. que dicit et verum sit. Sol. illa intelliguntur quantum ad finem iudicij non vt actor consequatur sententiam: sed quantum ad fundandam iurisditionem et processum sufficit sola narratio.

2 ☞ Iudex ordinarius vnius territorij nõ potest facere citari non sibi subditũ: etiā existentem in suo territorio: nec ille tenet̃ sibi obedire ꝛ quid si erat dubiũ an esset subditus.

3 Si dedit sententiam contra subditum: ꝛ non reperiātur bona in suo territorio non pōt facere executionē in bonis eiusdem positis in alio territorio: ſʒ debet scribere literas iudici illius territorij qđ hoc faciat.

4 Iudex vnius territorij an possit citare suum subditum existētem in alieno territorio.

5 Episcopus quod possit facere sententiam excõmunicationis in suum subditum existentem in alieno territorio.

6 Si statutum episcopi excõmunicat cõmittentes furtum an liget subditum cõmittentem in alieno territorio: qđ non.

7 Subditus si delinquat in alieno territorio potest sibi imponi pena statuti sui loci.

8 Iudex ordinarius an possit in alieno territorio vel alibi q̃ in solito tribunali ius dicere inter sibi subditos vel iuriditionē suam exercere. et nu. 9.

9 Iudex ordinarius existēs in alieno territorio pōt causam delegare: ꝛ si adhuc non est ingressus delegatio non incipit sortiri effectum nisi post ingressum.

Episcopus existēs extra suā diocesim pōt conferre bñficia ꝛ cõfirmare electiones si nõ apparet contradictor.

10 Iurisditio coheret persone sed terminatur territorio.

1 **Extra territorium.** ¶ † Excedēti metam sue iurisditionis impune non paret̃. h. d. ꝛ est. l. vulgaris que trahit̃ ad infinita. ꝛ eā repetijt Petrus de cunio de cuius dictis multa extraxit Cy. et primo loquit̃ quādo excessit respectu territorij. scđo quando respectu quantitatis. ita intelligit glos. versi. si. dum dicit econtra. sed Ang. dicit posse intelligi pluribus alijs modis. scʒ respectu temporis si vltra tempus sue iuriditioni prefixũ vellet procedere vel si vltra causas sibi cõmissas vel personas non sit prorogata iurisditio. ¶ † Glo. exemplificat tribus modis principium huius legis: ex primo modo not. quod iudex ordinarius vnius territorij non potest facere citari non sibi subditum etiam existētem in suo territorio ꝛ q̄ ille non tenetur sibi obedire nec comparere nec potest ab eo puniri tanq̃ cõtumax hoc tamē est verum quando notorium est qđ non erat suus subditus: vt quia ita cõtinebatur in citatione si autem erat dubium tenetur cõparere et nisi compareat potest puniri de contemptu. ꝛ in hoc ille censetur habere iurisditionē. l. si qs ex aliena. j. de iudicijs. et plura habes de ista materia. in. l. ij. j. si quis in ius vo. nõ ie. Et etiā plene per Joā. an. in regula sciēti. de re. iur. in mercurialibus. ꝛ adde bonā glo. in. l. si putas. C. de pe. here. ꝛ qđ no. Plene. in. c. preterea. de dila. ¶ † Ex secundo modo posito per glo. no. q̄ si iudex ordinarius dedit sententiam cõtra suũ subditum. et non reperiantur bona in suo territorio illius subditi non potest facere executionem in bonis eiusdem positis in alio territorio quod intellige quādo vellet mittere illuc nuntium suũ qui assignaret illa bona actori in causa iudicati: sed si scriberet literas iudici illius territorij qđ hoc faceret bñ posset hoc fieri vt dixi in. l. precedenti. et propter hoc iste text. cum glo. ƀm istam lecturam inducit̃ ad plura. ¶ † Primo vtrum iudex vnius territorij possit citare suum subditum existētem in alieno territorio.[b] circa quod considera tres casus. nam aut vult citare scribendo iudici illius territorij quod ipsum citet ex sui parte ꝛ hoc potest fieri sine dubio per id quod. s. dixi. et est hodie casus in clem. pastoralis. de re iudi. ꝛ probatur in. l. j. §. j. j. de reg. reis. Aut vult citare absq̃ eo quod scribat. et tunc aut personaliter faciendo capi personam et ad eum duci ꝛ clarum est qđ nõ potest: quia mitteret falcem in messem alienam idest in territorium. ꝛ ad hoc allegatur tex. cum glos. in. l. quid sit fugitiuus. §. idem celsus. j. de edil. edi. in glo. sup verbo abduci. et no. per Barto. in. l. si cui. §. cum sacrilegium. j. de accu. sed si scripsisset iudici q̄ illũ caperet ꝛ sibi remitteret bene posset hoc fieri. vt in aut. vt nul. iu. §. si quis vero comprehensorum. Aut vult facere citari verbaliter tantum per suum nuntium missum ad ipsum de directo cum literis vel sine literis: ꝛ de hoc casu est dubium et fuit iste casus disputatus per Cy. q tenuit qđ sic per. l. omnes. §. si vero apparitor. C. de episco. et cle. vbi dicit esse casum in contrarium: quia ista est quedā executio quam facit nuntius non commissio citationis: ꝛ est quedam sentētia interlocutoria ꝛ actus nuntij est executio ipsius iuxta not. per Cy. in. l. dies festos. C. de fer. sed executionē non potest facere in alieno territorio. vt in hac glos. et ita determinatũ est per cano. in clemē. pastoralis. vbi fuit reprobata sententia imperatoris: quia citauit regem Robertum per suas literas existentem in territorio ecclesie cum debuisset requirere papam qđ citaret. Bart. reducit ad concordiam has opi. et legistas cum cano. in. d. l. j. j. de regu. iur. dic vt ibi. ¶ † Inducitur etiā q̄ eps nõ potest facere sententiam excõmunicationis in suũ subditũ existentē in alieno territorio:[c] quia talis sententia trahit secum executionem. vt in. c. pastoralis. de appel. ꝛ sic fieret executio in alieno territorio: contrariũ tamen tenent cano. vt no. in glo. x. q. ij. c. episcopum. de qua etiam tangitur per Inno. in. c. fin. de fo. compe. nam ista executio non dicitur fieri in loco. quia non fit circa corpus locatum: sed fit circa animam que non dicitur esse in loco et isto modo respondet do. Jo. de lignano. qui tenet istam opinionem in suo tractatu de ecclesiastica censura. ¶ † Facit etiam si statutum episcopi excõmunicat cõmittentes furtum[d] an liget subditũ cõmittētem in alieno territorio ꝛ videtur esse casus q̄ non. in. c. vt animarum. de consti. li. vj. ꝛ dicũt quidam illam esse rationē illius. c. q̄ non potest facere executionem in alieno territorio: sed certe hec nõ est bona ratio per ea que. s. dixi. est ergo ratio ibi q̄ statutũ loquens generaliter de cõmittentibus furtum restringitur ad committentes intra territorium ꝛ non est verisimile q̄ voluerit includere cõmittentes extra: quia illi nõ offendũt suā remp. nec suā maiestatem. Si aūt dictaret expresse q̄ cõmittentes furtũ in territorio vel extra sunt excõmunicati non haberet locum illud. c. q: potest iudex punire subditum etiam de delicto cõmisso in alieno territorio. vt. l. j. C. vbi de cri. agi oportet. et est casus per quem hoc probatur. in. l. ij. C. de clas. li. x. ꝛ. l. mercatores. de cõmercijs ꝛ mercatoribus. vbi lex punit subditum delinquentem in alieno territorio. Pau. de ca. ¶ † Ultimo per hoc etiam deciditur q̄ si subditus delinquat in alieno territorio an poterit sibi imponi pena statuti sui loci. Bar. tenuit[e] qđ non in. l. cunctos populos. C. de sum. trini. Alij tenēt contrarium ꝛ melius: quia si statutum hoc expresse diceret sine dubio etiam ƀm Barto. posset. Idē ergo si loquitur generaliter quia in generali dispositione veniunt omnia illa de quibus posset simpliciter prouidere. vt not. glo. in. l. folet. s. eodem. ¶ † Ex tertio exemplo glos. not. qđ si iudex ordinarius territorij reper: tur in alterius territorio non pōt ibi ius dicere etiam inter subditos proprios de rebus in suo territorio gestis et existentibus nec mirum: q: etiam in suo territorio non posset alibi q̃ in solito tribunali.[f] vt. l. pe. s. de iusti. et iur. iudices aũt qui non habent territorium possunt vbiq̃ in loco honesto. vt not. C. de sen. l. cum sententiam. que autem habent territorium extra illud non habent exercitium iurisditionis: licet iurisditionem non perdāt. vt. s. de offi. pre. ꝛ ibi no. in glo. l. iij. Itē sunt quidā qui in quocũq̃ loco sui territorij possunt ius reddere vt episcopus. vt in. c. cũ episcopus. de offi. ordi. lib. vj. ¶ Sed quid si partes cõsentiunt q̄ in alieno territorio cognoscat dic hoc posse fieri: quia potest prorogari

[a] ¶ Tota summa. Adde mathe. no. suo. cxlij. qđ dictum ēt allegat do. Jason. hic dicens qđ ad effectum litis ꝓcedit dictũ Bart. ĩ alijs vero ĩspicit̃ effectus exactionis vt hic ꝑ eũ.

[b] ¶ Aliquo territorio. de hoc ꝑ Oldr. late cõsil. lxxxviij. Fran. are. cõsi. lviij.

[c] ¶ Alieno territorio. De hoc ꝑ Fede. cõsi. xvj.

[d] ¶ Furtum. De hoc ꝑ Fede. consil. ij. vbi ponit si constitutione epi caueat̃ q̄ ludēs ad azarduʒ sit excõicat⁹ an ludēs ĩ loco exēpto sit excõicat⁹ ꝛ ibi vide an talis locus sit extra territorium vt hic tenet do. Jason.

[e] ¶ Bart. tenuit. Adde q̄ hāc eādem opiñ. tenet practicus Are. in suo tract. male. in ver. existēs florētie. colũ. ij. ver. qd si dictus Abb. in cõsi. xxiiij. inci. Rodul. de ciuitate corneri. vide Alex. de imo. in consi. cxj. in. j. volu. et Fran. de are. in cõsi. lviij. Cur.

[f] ¶ Solito tribunali. Adde hic qđ notani. s. in l. penul. de iusti. et iure. Cur.

iurisditio de loco ad locum per.l.quero.de so.vt no. Cy.in.l.si qui ex cōsensu.C.de epi.au.videt tamen requiri consensus expressus.licet in alijs prorogationibus sufficiat tacitus.tex. est in.c.statutum.§.illo.de rescri.lib.vj.Cano. vero dicunt etiā requiri consensum iudicis illius loci.vt no.Inno.in.c.nouit.de offi.leg.quod puto verum si vellet ibi eligere tribunal pub.qr tenderet in dedecus iudicis illius loci.ergo ⁊c. arg.j. de serui. rusti.predio.l.diuus pius est cum.l.precedenti.⁊ de vsuf. leg.l. heres in fundo.secus si in loco secreto: puta in domo propria vellet hoc facere quia cessaret ratio. aliquando tamē etiā sine consensu partium posset ius dicere contra inuitum vt si est exclusus de suo territorio.vt in cle.j.de fo.compe. vel impediretur ingredi.ar.s.de offi.procon.l.aliquādo.⁊ quod no. Inno. in.d.c.nouit.de offi.lega.vbi etiam dicit qd si esset iudex duorum[a] territorioꝝ existens in vno posset expedire negotia alterius. ¶ †Potest etiā existens in alio territorio delegare causam.vt.s.de offi. prefec. vrb.l.fi. sed si adhuc non esset ingressus delegatio non inciperet sortiri effectum nisi post ingressum vt.l.iij.§.fi.de offi.procon.similiter etiam ea que sunt de voluntaria iurisditione potest ibi exercere.vt hic in glo.et sic episcopus existens extra suam diocesim potest conferre[b] beneficia:lz collatio sit actus iurisditionalis.vt.d.c.nouit.⁊ etiam infirmare electiones si non apparet contradictor.vt not. Archi.quinquagesima distinc.qui in alieno. Sed an in loco exempto existente infra suum territorium poterit ius dicere.dic quod nō: quia equiparatur loco existenti extra territorium. vt patet in.d.c.cum episcopus.et ibi not.in glo.de offi.ordi.lib.vj.⁊ sic in domibus ecclesie vel in ipsa ecclesia non posset. ¶ †Ultimo nota tamen non intelligas hic quod iurisditio coherea t territorio: imo persone vt dixi.s.eo.l.more.sed qd terminatur territorio. ¶ Item de questione glo.in ver.fi.istius.l. quando iudex profert sententiam in maiori quantitate ꝙ possit: an valeat in ea saltem de qua potest:dic qd de consensu partium valet etiā in tota:quia potest prorogari iurisditio de re ad rem ⁊ de infimo gradu iurisditionis ad summum.vt.l. inter conuenientes. ad munici.⁊ ibi est bona gl. licet non de iurisditione ad imperiū vt ibi no.in.l.j.in vltima glo.j.de iudi.sed si sine consensu partium aut erant capitula diuersa ⁊ potest valere in vno ⁊ in altero non.vt.l.etiam.j.de mino.aut erat vnum tantū ⁊ vna sententia.⁊ tunc non valet in aliquo:quia super illa nullā habent iurisditionē nec in aliqua parte illius cum sit vna vt colligit ex hoc tex.et ita no.in.l.j.C.de erro.cal.per Cy.in scda qōne.et est glo.ij.q.vj.§.item cum certa.licet glo.in.l.j.C.de reg. iur.videatur dicere contra.

a ¶ Duorum. Adde q̄ voluit are. cōsi.cxxxv.

b ¶ Conferre. vide p Oldr. cōsi. lxxij. vbi ponit an eps possit cōcedere indulgētias loco existēti in aliena diocesi vt valeant p sibi subditis et ibi mordet dictū Host. quod sacerdos possit suū subditū vbicꝫ absoluere.⁊ limita ꝙ ea q̄ sūt volūtarie iurisditiōis possunt extra territoriū exercere. vt per Lud. ro. singu. fo.ij.col.j.

¶ Quod quisꝫ iuris in alium statuit ipse eodem iure cogatur. Rubrica.

Hoc edictū habet. ¶ Primo commēdat edictū vsꝫ ibi qui magistratū.secundo ponit verba edicti vsꝫ ibi hec aūt verba. tertio ipsa exponit vsꝫ in fi.titu. ¶ No.ex prima parte in verbo iusta.qd paria sunt non habere causam conquerēdi vel habere nō iustā.simile in.l.dote.⁊ in.l. si cum dotem.§.eo autem tempore.solu.matri.

1 ¶ Magistratus qualiter sumat hic:vt contra eū fiat retorquutio noui iuris ⁊ iniqui si aliquid statuerit per modū precepti vel.l.vel statuti seu sententie.et nu.4.

2 ...

3 Impetrans statui iniquum ius lz non dolo necvtat:si tamen illud obtineat:qd fiat cōtra eū retorquutio illius iuris.

4 Illud qd subauditur tacite in vno capitulo legis non subauditur vel censet repetitū in sequēti.c.etiā connexo vel coniuncto.secus in eo qd dicitur expressa.

5 Potestas si fecit aliquem decapitari pro homicidio quem debebat punire solum in pecunia ex forma statuti qd ipse in syndicatu debeat decapitari.

6 Statutum factū ab vno magistratu an liget ipsum sicut alios qd contra eum retorqueatur.

7 Si aliquis doctor dedit iniquum consilium in causa alterius an teneatur illud idem seruare in causa propria quam haberet cum illo.

8 Magistratus perpetui sine consiliarijs ciuitatis et temporales cum consiliarijs et proceribus ciuitatis possunt facere statuta perpetua:sed temporales sine consiliarijs possunt ea facere super pertinentibus ad eorum officiū quousꝫ eorum officium durat.et nu.9.

9 Potestas concessit titio saluūcōductū ꝙ non possit capi pro debitis vsꝫ ad quatuor mēses inhibendo creditoribus ne cōtra eū aliquam nouitatem faciant ⁊ fuerit de facto seruat ū retorquetur cōtra eum si habebat debitores illos creditores: et non durat vltra tempus officij sui.

10 Consiliū ciuitatis non pōt facere statutū nisi sit presens potestas vel alius magistratus si positus est a superiore.

11 Delictum qd cōmittitur a pluribus tanꝗ ab vniuersitate nō punitur quilibet de vniuersitate sed ipsa vniuersitas:et qualiter puniatur vniuersitas.

12 Si perusinus fuerit interfectus florētie a florētino:an debeat florentinus decapitari: licet si ipse florentinus fuisset interfectus perusij ab ipso perusino non debuisset perusinus decapitari:sed in pecuniaria pena condēnari ex forma statuti.

13 Statutū in vno loco qd forensibus non reddatur ius secundū formā statutoꝝ sed secundū ius cōmune: an retorqueat cōtra singulos de illo populo volentes alibi litigare.

14 Licet quis non appellet a sententia iniusta vel si appellat: et appellationem deserat vel etiam in ea succumbat potest tū cōuenire iudicem in syndicatu.

15 Priuilegium tibi concessum motu proprio concedētis si tendat ad iniuriam alterius vel ad tui postulationē ⁊ non tēdat in alterius iniuriam non retorquetur contra te.

c ¶ Retorquutionis. vide per.d. Paridē de puteo i suo tractatu de syndi.offi. an aūt ipetrans rescriptū vt aduersarius teneatur psonalr respōdere debeat retorquutio fieri vt ⁊ ipse similiter cōpareat. vide p do.de Rota de pcuratoribus tpalis. late p Barto.in.l. oēs populi.s.d iusti.⁊ iure.

1 **Qui magistratum.** †Magistratus q ius iniquū contra aliquē statuit ⁊ etiam priuatus qui statui facit ad suam vtilitatem coguntur aduersario postulante vt eodem iure in causa propria vtantur.hoc dicit.⁊ sic habet duo capita edictum pretoris. In primo tractatur de ipso magistratu qui est persona publica ⁊ ad quem pertinet statuere ius.secundo de priuato ad quē non pertinet statuere:sed impetrare ab illo vt statuatur. et in primo punitur ipsum statutum si habuit effectum vel habere potuit:quia erat de se validum:sed in primo casu quādo habuit executionem etiam si non valuit:sed de facto fuit obseruatum adhuc punit ꝭm doc.arg.j.qd vi aut clam.l.si seruus.⁊ de nox.a.l.non solum.

2 †⁊ sumitur magistratus pro omni habēte iurisditionem vel imperium.et sic etiā pro populo si faceret aliquod statutum iniquum in causis forensium contingentibus in suo territorio:quia teneretur vti contra.

3 † In secundo capite punitur ipsa impetratio dūmodo fuerit valida: licet ea nō fuerit vsus.vt.j.eodem.l.iij. post princi. quia verificatur verbum obtinuerit:non enim requirit quod vtatur sed quod obtineat. ¶ In tex. ibi noui iuris.idest iniqui. ¶ In tex.ibi statuerit:scilicet dolo.vt patet.j.l.proxi.et licet hoc non contineatur in verbis edicti:tamē subauditur in hoc primo capite per illam.l.sed in seq.capite non vt hic.in glos.que incipit duo capita.ver.sed nunquid.

4 ¶ †Et sic not.ꝭm Bald. qd illud quod subauditur tacite in vno capitulo.l. non propter ea subauditur vel censetur repetitum in sequen.c.etiam sibi connexo vel coniuncto.secus in eo quod dicitur expresse in vno.c.legis. vt j.ad.l.aqui.l.quemadmodum.§.fina.vbi Barto. plene. ⁊ in.l. pretor.§.eritꝫ.j.vi bono.rap.et dic statuerit vel per modū precepti vel per modum.l.vel statuti vel per modum sentētie interlocutorie vel diffinitiue.vt patet hic.in glos.mag. que incipit qd sic.que tangit omnes istos modos.

5 † Et per istum text. patet ꝭm Ange. qd si potestas fecit quem decapitari pro homicidio quem tamen debebat punire solum pecuniariter ex forma statuti dicentis qd occidens forensem puniatur in.cccc. vt est Perusij qd iste potestas in syndicatu debebit decapitari non autem soluere penam pecuniariam tantum in qua debebat illum condēnare imo penam quā illi imposuit:qr ipse habebat seruare statutum loci ⁊ fecit ius iniquū respectu decapitati.

6 ¶ †Uidetur etiam pbari per istū tex.intelligendo quod loquat in statuto facto per modū.l. qd statutū factum ab vno magistratu ligat ipsum magistratum sicut ligat alios. hoc nō est verum ꝭm Ang.⁊ bene:qr hoc non contingit hic ratione ligaminis:sed ratione retorquutionis.[c] De hoc ergo dic vt notatur in regula cui licet in mercuria.

7 ¶ †Ultimo seq.versi.inducit Ange. qd si aliquis doctor dedit iniquum consilium in causa alterius teneatur illud idē seruare in causa ppria quam haberet cum illo:qr vel dedit dolo et debet retorqueri contra eum vel per imperitiam et non potest eam allegare. vt.j. pxi. hoc videtur verū si consiliū habuit effectū vel habere debuit. qr erat decisiuum cōmissum sibi per magistratum qui tenebatur illud sequi ex forma statuti.alias iniquum videretur.vt.j. proxi.§.

8 ¶ †In glo.que incipit per hoc ibi pōt enim dic glos. in isto versiculo ponderauit verbū statuerit quod est in tex.qd videt importare:scilz per modū.l.vel statuti. sed magistratus temporales non videntur posse facere statuta. vt.C. cōmina. vel epist.l.programa.gloss.tamen determinat contrarium qd not.sed sequens glos.magna videtur huic contrariari: qr sentit quod non possit solus:sed cum proceribus ciuitatis sic. doctores dicunt qd si est magistratus perpetuus sine dubio pōt vt patet

vt patet in episcopo.vt in.c.vt animarũ. de consti. lib.vj. et in c.ij.de maio.et obedien.Item in comitibus vt in titu. que sint regalia.in vsib⁹ feu.⁊ talia dicũtur iura pretoria.vt not. Bar. in.l.v.de verbo.oblig.si vero sunt temporales: tũc si sunt magni iudices vt prefecti pretorio:item legatus de latere: adhuc possunt ⁊ eorum cõstitutiones sunt perpetue ⁊ generales dũmodo non sint cõtra iura scripta.vt.l.forma.de offi.prefe. preto.et in.c.fi.de offi.lega.si autem non sunt de maioribus: tunc aut volunt statuere super pertinentibus ad eorũ officiũ quousqꝫ officiũ durat ⁊ possunt.vt.l. cũ nauiculariorũ.C. de naui. lib.xj.ideo officiales super abundãtia possunt facere ordinationem ꝙ quicũqꝫ portauerit bladũ nõ teneat̃ soluere gabellam et constituti pro bono et pacifico statu possunt facere qꝺ nullus dñs ingrediatur palatiũ si hoc pertinet ad statum pacificum ⁊ durabit ordinatio quousqꝫ eius officiũ durat.vt.l.j. j.de penis.Statutũ vero perpetuum vel super non pertinentibus ad suum officium non possunt facere soli: sed cum pceribus ciuitatis ⁊ cõsiliarijs.vt in glos.sequenti. ⁊ vide p Bar. in.l.omnes populi.de iusti.⁊ iur. ¶ †In glos.seq.que incipit qꝺ si ibi ⁊ est exemplum ne titius ⁊c.declara vt si potestas concessit titio saluumconductum quod non possit capi pro debitis vsqꝫ ad quatuor menses et inhibuit creditoribus ne facerent contra eum aliquam nouitatem nõ potuit hoc de iure facere:sed si fuerit seruatum de facto retorquet̃ cõtra eum si habet debitores illos eosdem creditores ⁊ pro suis debitoribus ⁊ non durat vltra tempus sui officij.¶ In gl.ibi habito tractatu oĩm procerũ idest consiliariorꝫ que representant totũ populum.¶ Et sic no.ex ista glos.quod potestas et magistratus temporalis solus non potest.l.facere.qꝺ dic vt dixi. ¶ †Item quod consilium ciuitatis non potest facere statutũ nisi sit presens potestas vel alius magistratus hoc intellige quando ille magistratus erat positus a superiore:secus si ab ipsa communitate:qꝛ tunc cõmunitas est superior vnde non indiget autoritate inferioris vt dixi in.l.omnes populi. ¶ †In gloss. ibi. Respondeo licet populus faciat.no.istam glos.quod quando delictũ cõmittitur a pluribus tanꝗ ab vniuersitate nõ punit̃ quilibet de vniuersitate:[a] sed ipsa vniuersitas que est persona representans:qꝛ tunc plures loco vnius habentur. Et qualiter puniatur vniuersitas.vide Bar.in.l.aut facta.§.fi.j.de penis.¶ †Per istam etiã glos.dicit An. qꝺ si Perusinus fuerit interfectus Florentie a Florentino debet Florentinus decapitari.licet si ip̃e Florentinus fuisset interfectus Perusij ab ip̃o Perusino non debuisset Perusinus decapitari:sed solũ condẽnari in pena pecuniaria scꝺm statuta illius loci:quia nõ debet retorqueri contra singulos de populo. Mihi videt̃[b] contrariũ:nam si est talis pena que possit cadere in populo tanꝗ in populo vt in terminis huius glo.quando populus statuit quod creditores non possint conuenire suos debitores infra certum tempus:nam populus potest habere etiã suos debitores qui poterunt vti hoc eodem iure contra populũ. vnde nõ expedit qꝺ vtantur contra singulos de populo:sed quãdo statuit ꝙ decapitandus non decapitetur sed condẽnetur solũ in tanta pecunia nõ põt istud retorqueri contra populũ qui non potest decapitari:⁊ ideo retorqueret̃ cõtra singulos de populo qui patiuntur istud statutum vigere.argu.optimum.in.c.si sententiã.de sen.excõ.lib.vj.vbi illa que non cadunt in vniuersitatem producunt̃ ad singulos de populo ne delictũ sit impunitum.†Quid ergo si in loco sit statutum quod forensibus nõ reddat̃ ius scꝺm formã statutorꝫ:sed scꝺm ius cõmune ad hoc vt forenses fatigent̃ litibus ⁊ expẽsis an singulis de illo populo volentibus alibi litigare idem obseruari debeat. dic qꝺ nõ per istam glo.tamen iniquum videtur: qꝛ sic esset delusorium hoc edictum.raro enim contingeret qꝺ ipse populus haberet causam pecuniariã in alio loco:vnde puto ꝙ de facto seruaretur iste titu.⁊ cõsueuerũt esse statuta qꝺ illud ius reddat̃ forẽsibus in ciuitate puta Bono. quod reddit̃ Bononiẽsibus in ciuitatibus vel locis illorum.⁊ ita vidi statutum Bononie qꝺ fundatur in isto titulo et emanauit ad tollendum dubium qꝺ posset resultare ex hac glo.¶ In glo.ibi.tu dic contra:qꝛ causa subesse potuit certe etiã si nulla fuit.nam magistratus fuit de dolo et non appellans fuit in culpa et dolus preponderat culpe.l.item si obstetrix.in fi.ad.l.aquil.†Et sic not.quod licet quis non appellet a sententia iniusta:tamen potest conuenire iudicem in syndicatu ⁊ idem si etiam appellat ⁊ appellationẽ deserat vel etiam in ea succumbat.vt not.Innocẽ.in.c.sepe.de appel.et in.c.pastoralis.de rescrip.et plene per Bar.in disputatione que incipit a sententia iudicis.¶ †In glo.que incipit imo ibi ⁊c.sed distingue et dic plenius qꝺ leges supra allegate locum habent quando priuilegium tibi concessum non tenderet in iniuriam alterius: vel si tendit fuit concessum proprio motu concedentis non ad tui postulationem:⁊ tunc non debet redundare in tui odium nec contra te retorqueri vt illis.ll. qñ autem in alterius iniuriam et ad tui postulationem nõ habẽt locum ille leges:qꝛ potest contra te redundare per retorquutionem que fiat ex hoc edicto.

2 ☞ Verba debent intelligi cum effectu.
Verbũ preteriti temporis significat rem perfectam.
Solus conatus quando puniatur ac si delictum esset cõsummatum.

3 Sententia quando est nulla iudex non facit litem suã:nec põt conueniri tempore syndicatus.

Hec autem verba.

†Si non habet effectũ statutũ iniqui iuris nõ fit retorquutio per hoc edictũ.hoc dicit.⁊ in hoc.§. et in.l. seq. exponit primum caput edicti quod loquitur de magistratu in l.vero.iij.secundum caput. ¶ †No.quod verba debent intelligi cum effectu et ad hoc semper allegatur. Item quod verbum preteriti temporis significat rem perfectam.[c] facit.l. si id quod.§.qꝺ si.s̃.titu.j.et vide omnino quod notatur in regula in penis.de regu.iur.quod,in penam non incurritur nisi delictum fuerit perfectum:⁊ hoc est regulare.aliquando tñ sufficit solus conatus.vt.l. si quis cum telo.C.ad.l.cornel.de sicarijs.⁊ l.si quis non dicam rapere.de episcopis ⁊ clericis. dicit tamen Specu.in titu.de accusatio.§.j.ver.quid si primo quod omnibus legibus dicentibus puniri conatum ac si delictũ esset consummatum derogatum est per generalem consuetudinem.tenementi perpetuo hoc dictum.Fallit in crimine lese maiestatis.vt.l.quisquis.C.ad.l.iuliam maiesta.⁊ idem in crimine patrie oppugnante s̃m Ang.ibi.vbi sufficit solus conatus[d] licet iniuria non habeat effectum vt si aliquis faceret tractatũ contra statutum ciuitatis.¶ †Item nota bonum argu.s̃m Ang. quod quando sententia est nulla[e] iudex non facit litem suã nec potest conueniri tempore syndicatus.de quo in.l.fina.j.de varijs cognitionibus.

2 ☞ Caput familie regulariter tenet̃ pro familia: sed non est sufficiens causa ad faciendũ ipsum incidere in hoc edictũ.

3 Dolus iudicis an reddat sententiã vel legem ab eo factã nullam:⁊ quid si lata sit per gratiã vel inimicitiam iudicis.

4 Propter duritiem vel dolum legislatoris non reddit̃ lex nulla:sed potest iniquitas retorqueri contra eum.

5 Imperitia dolum excludit.
Assessor vel artifex presumitur asserere se peritum in arte sua et quod magistratus propter imperitiam assessoris faciat litem suam.et nu. 1.

6 Assertio temeraria facit quem teneri ac si esset in dolo.
Testis si temerarie asserat quod quis nulla bona habet ⁊ interrogatus quomodo scit respondeat:quia non posset habere quin scirem si reperiatur contrariũ potest puniri de falso:non tamen hoc sufficit vt corporaliter puniatur.

7 Magistratus quantũcũqꝫ imperitus literarum facit litẽ suã: si facit iniustitiam.
Quid in messore electo a partibus.
Quid in arbitris vel in consultore electis a partibus.

Hoc edicto dolus.

¶ †Magistrat⁹ ꝗ propter imperitiã assessoris statuit ius iniquũ nõ incidit in hoc edictũ: qꝛ non est in dolo: sed assessor sic. licet non sit in dolo:qꝛ saltem est in lata culpa que dolo equiparatur.h.d.Si ergo magistratus esset in lata culpa idem dicerem in eo.vt si deberet tenere assessorem ⁊ non tenebat et sic fecit de capite suo. Quando autẽ tenebat tunc non est in dolo. nec in lata culpa:licet possit dici in leui:qꝛ vtitur opera imperiti:et ista leuis culpa bene sufficit vt ipse faciat litem suam et teneatur parti ad interesse:qꝛ hec non est mere pena.⁊ ideo facilius incurritur.⁊ ita intellige glos. hic in fi.⁊ pbatur in aut. de iudi.§.necessitatem.⁊ ibi est bona glos.⁊ in aut. de questore §.maxime.⁊ de collatoribus.§.iubemus.et insti.de oblig. que ex quasi delic.§.fi.†⁊ est regulare qꝺ caput familie tenet̃ pro familia.vt.j.furti ad nautas.no.l.j. sed nõ est sufficiens causa ad faciendum ipsum incidere in hoc edictũ:qꝛ ista est mere pena: tamen competit etiam ei qui non est lesus si tamen ledi potuit.vt in.l.prima post principiũ.ver.sed si impetrauit. ideo requiritur dolus vel lata culpa.⁊ ista faciunt te intelligere glos.que est hic. ¶ In tex.ibi dolus dicit Ange. per istum text. probari†qꝺ dolus iudicis reddit sentẽtiã vel.l.ab eo factã nullã. cũ enim hoc edictuꝫ locũ habeat siue statuatur ius iniquum per viam legis vel statuti siue per viam sententie.vt no.s̃.l. proxi. §.j.⁊ ipsa lex loquit̃ generaliter:patet qꝺ illa sentẽtia vel.l. nõ redditur nulla: qꝛ si esset nulla esset contra ipsum magistratũ dolosum non retorquetur.vt.s̃. proxi.§. cuius contrariũ. hic

[a] ¶ Vniuersitate.qualiter possit puniri vniuersitas. vide p Ancharã. consilio.cliiij.

[b] ¶ Mihi videtur. hec opi. nõ recipit̃ ab Alexan.nec a Iaso. iuribus de quibus hic p eos.

[c] ¶ Perfectam. Adde ꝙ voluit Ludo. cõsil.cccxxxiij. vbi põit quod cõstitutio cõsilij cõcedens certas prerogatiuas eis qui laborauerũt p annum in consilio debet ĩtelligi de his qui laborauerũt tam ante quam post.

[d] ¶ Conatus. ad de Alex.ꝯsil.xlv.et cõsi.ccxxxij.

[e] ¶ Nulla.multa possunt adduci que no. in.l.iiij. §.condẽnatum. de iudic. et vide aliqua per dñm Iaso.hic.

dicit vt probatur in.l.seruo inuito.§.cum pretor. ad treb. vbi sententia lata per gratiam vel per inimicitiam iudicis non est nulla: licet aduersus eam possit peti restitutio in integ. vt ibi nota. nisi interuenisset sordes idest pecunia. vt.l.venales.C.qñ prouo.non est necesse. 4 †De duritia autem et dolo legislatoris similiter non potest quis conqueri quantum ad reddẽdum.l. nullam.vt.l.si qua pena.de verbo.signifi.et.l.si priuatus.qui ⁊ a quibus.licet possit quantum ad retorquẽdum iniquitatem contra eum vt hic. ¶In tex.ibi magistratu.idest officere: scilꝫ quia non fuit in dolo nec in lata culpa: sed assessori sic: qꝛ fuit in lata culpa ⁊ quare hoc dic vt in glo. 5 ¶†In glos.ibi assessor etiam ex imperitia que dolum excludit.vt.ſ.titu.j.l. si quis id quod.§.doli. ¶†In gl.ibi sua tacita asseueratio sibi preiudicat qꝛ est temeraria a non enim debebat asserere nec acceptare officium si non sentiebat se peritum ⁊ idem in quolibet artifice si per imperitiam artis aliquid facit.vt.ſ.locati.si quis domū §.penulti. 6 ¶†Et no.quod temeraria assertio facit quẽ teneri ac si esset in dolo vnde facit ꝙ si testis temerarie aliquid asserit puta ꝙ talis nulla bona habet interrogatꝰ quomodo scit respondet: quia non posset habere quin scirem: qꝫ si reperiatur postea quod habeat possit accusari de falso.⁊ quod eoipso probetur ipsum scienter ⁊ dolose asseruisse: licet aliter de dolo nō probeť.⁊ iste casus accidit hoc anno ⁊ credo quod ita fuit pronuntiatum non tamen hoc sufficeret vbi esset imponenda pena corporalis: qꝛ tunc lata culpa nō equiparatur dolo.vt not. in.l.j.ad.l.corne.de sic. ¶In glo.ibi magistratus non etiā imperiti literarum supple vnde non asserunt se peritos: lꝫ acceptent officia in hoc vult dicere glo.et sic non potest eis impingi temeraria asseueratio in fine glo.quo ad hoc vt faciat litem suam. 7 ¶†No.quod magistratus quantūcūꝙ imperitus literarum facit litem suam si facit iniustitiam etiam si non tenebatur tenere assessorem de natura officij: licet videbatur contrarium quasi non esset tunc in leui culpa: quia nūꝙ asserit se peritum ⁊ tale officium consueuit dari imperitis vnde videbať ꝙ non teneretur nisi de dolo ⁊ lata culpa.l.j.§.fi. si mensor fal. mo.di.sed ibi loquitur in mensore qui eligitur a partibus vel de ipsarum consensu.vnde imputent sibi partes cur talẽ elegerunt ⁊ idem esset in arbitris ⁊ in consultore electis a partibus magistratus vero nō eligitur a partibus.⁊ ideo plus sibi imputatur postꝙ acceptauit officium.tene menti: qꝛ saltem est in leui culpa que sufficit propter hoc.

a ¶Temeraria. de hoc adde vt per Alex.in cōsilio suo.xlj. i.ij. volu.Cur.

b ¶Alius effectus. Multos effectus motus proprij vide per Ludo.ro.consi. cccxxxiiij. Et de effectibus motꝰ proprij vis etiā plura p Fely. in c.cām q.el.ij. de testi.colū.ij.ver. In glo.pe.cum duabus gl. seq. Et aliqua pōit i c.ad aures.col. iiij.ver.sed difficillimū.cū colū. seq.de rescript. Fran.Cur.

2 ☞Effectus quos habet motus proprius superioris: qꝛ tollit retorquutionem iniqui iuris ⁊ tollit surreptionem: et facit vt censeatur derogatum omni iuri contrariū disponenti.

3 Motus proprius superioris non presumitur quando indultum non continetur in corpore iuris scripti nisi in ipso indulto fiat mentio de hoc: secus in legibus vel statutis.

4 Contra ecclesiam habentem priuilegium papale nō clausum in corpore iuris quod contra eam non possit opponi exceptio minor centum annoꝝ quare possit fieri retorquutio vt nec ipsa possit contra alios minori tempore prescribere.

5 Si impetrasti contra me iudicem delegatū in causa tua: possum te coram eodem in causa mea reconuenire: ⁊ an possis renuntiare impetrationi ne possim te reconuenire et an possis lacerare rescriptum.

1 **Si quis iniquū ius.** ¶†Hic icipit exponere secundum caput edicti quod habetur in.l.j. ver.si quis apud eū ⁊ hoc vult. Contra impetrantẽ ius iniquum fit retorqūtio etiam si illo non fuit vsus: sed cōtra eum qui non impetrauit sed proprio motu superioris fuit concessum sibi non fiat etiā si illo vsus fuerit.hoc dicit notabiliter.⁊ ista distinctio semper allegatur nec habemus meliorem tex.in iure ciuili sm Ange. qui facit hanc distinctionem inter illum cui conceditur motu proprio et illum cui conceditur ad supplicationem. ¶In text.ibi ceterum si ipso non postulante non coercetur supple motu superioris: puta quod non possit conueniri a suis creditoribus. nam verba secundi capitis dicunt aliquid noui iuris obtinuerit que verba verificātur in impetrante: et debet intelligi quando obtinuit ad sui postulationem quod est notandum valde. videbatur enim posse verificari etiam in eo: quia motu proprio: quia etiam ille potest dici obtinuisse: sed contrarium est quando agitur de pena inferenda que non nisi ratione delicti debet imponi ⁊ ille talis nō dicitur tunc committere delictum alias posset verificari etiaꝫ in illo. tene menti ⁊ et sic nota vnum effectum quem habet motus proprius superioris: quia facit quod etiam si indultum sit iniquum et intendat ad iniuriam alterius non possit contra ipsum retorqueri. Et est alius effectus: b quia tollit omnẽ surreptionem et facit vt censeatur derogatum omni iuri contrarium disponenti etiam si non sit apposita clausula nō obstante.vt in.c.si motu proprio.de preben.lib.vj. et.l.j. et ibi not.C. de pe.bono.subla.lib.x. 3 †Iste tamen motus proprius nō presumitur quando indultū non continetur in corpore iuris scripti nisi in ipso indulto fiat de hoc mentio vt in dictis iuribus habetur nec posset probari per testes.vt no.in.d.c.si motu proprio.sed si fiat per viam.l.vel statuti.bene presumiť motu proprio: quia talia semper fiunt ad publicam vtilitatem ⁊ sic presumūtur facta proprio motu.vt no.in autẽ.quas actiones.C. de sacrosanc.eccle.per gloss.et Barto.et per eundem.in.l.j. in fine.C.de bon. vacan. libro.x. 4 † si ergo aliqua ecclesia habeat priuilegium aliquod papale non clausum corpore iuris vt qꝫ contra eam non possit opponi prescriptio minor centum annorum: quia presumitur indultum ad sui postulationem poterit contra eam retorqueri vt nec ipsa possit contra alios minori tempore prescribere sm Bart. qui ita notat in dicta auť. quas actiones. 5 ¶†In text.ibi.sed impetrauerit.hunc versiculum inducit Guil.de cu.quod si impetrasti cōtra me iudicem delegatum in causa tua certum est quod coram eodeꝫ possum te reconuenire in causa mea: licet illa non sit in rescripto comprehensa.vt in.c.dispendia.§.reus.de fo.compeť. et in auť.et consequenter.C.de senten.pone ergo quod videns me velle te reconuenire renuntias impetrationi an possis me inuito et hoc non obstante possis me conuenire coram eodem iudice: et dic quod sic per hunc text. licet ista non possit dici reconuentio: quia non precessit conuentio a me.contrarium tenet quod non debeat recedi ab illis testibus que loquūtur eo casu quo te conuenio et reconuenio. Nec obstat hic: quia loquitur quādo iniquum ius impetratur non in casu mero vnde non mereris molestari propter tuam impetrationem quam iuste fecisti postꝙ me non molestas. Ange. distinguit an impetraueris cum aliqua clausula que sit contra ius et procedit opi. Guil. de cu.per eius rationẽ aut que non sit contra ius aut sine clausula predicta: et tunc procedit opinio Rapha. Sed certe iste tex.potest intelligi in illo qui non renuntiauit: tamen nō fuit vsus adhuc: poterat tamen vti.si autem renuntiasset forte foret secus: quia istud non est mere delictum.vnde videtur habere locum penitentia: et si esset: non esset perfectum licet esset inchoatum: ergo penitentie locus esset: cum potuerit vti et noluit.vt.l.qui falsam.ſ.de fal.et hoc voluerunt quidā quos glo. refert et illa mihi placet.Sed in questione Guil. videtur adhibenda alia distinctio que colligitur ex dictis Inno.in.c.ex cōquestione.de restitu.spolia.quod autem presentaueras rescriptum illi iudici.et tunc est effectum meum sicut tuum: c et non potes ei renuntiare me inuito quominus tam in eadem causa quam impetrasti tenearis procedere ꝙ etiam in alia possim te reconuenire.argu.in.l.si quis liberos.C.de appel. aut nondum presentasti ⁊ potes ipsum lacerare si vis: qꝛ adhuc nō est acquisita iurisditio cum effectu: licet posset dici acquisita mero iure: quia acquiritur etiam ignoranti.ſ.de iudi.l.cū furiosus.⁊ in.c.super eo.de appel.cum possit etiam inuitus cōpelli ad acceptandum si erat subditus cōmittenti.vt no.ſ.tit.j.l.eū qui.⁊ quod plene no.per Bart.in.l.liberto.de dona. exercitiū tamen non competit ante presentationem. vt etiā not. Archi. de procura.in.c.is qui.lib.vj.

c ¶Sicut tuum. Adde Fran.de are.consi.xxxiij. et Ludo.roma. cōsi.cccxxx.

2 ☞Usurarius si retinet ad banchum suum aliquem procuratorem vel actorem cum salario non potest conueniri ad restitutionem vsurarum sed solus dominus.

Quod secus sit in tutore vel curatore.

3 Ratihabitio equiparatur speciali mandato.

Impetratio rescripti licet requirat speciale mandatum cū sit nomine alterius: potest tamen ratificari.

Ratihabitio potest etiam fieri in delictis factis noĩe alterius: et si ratum habeat incidat in penam.

4 In generali mandato non veniunt ea que sunt de genere prohibitorum nec etiam illa que sunt de genere permissoꝝ si sunt talia in quibus dominus posset incidere in penam vel aliud damnum consequi.

5 Procurator habens generale mandatum si producat falsos testes: vel det positiones criminosas: vt dominus teneatur de falso vel actione iniuriarū cautela est quod interrogetur dominus an ratum habeat quod gessit procurator ⁊ an velit insistere in illis.

6 Procurator impetrās iniquū ius pro dño cū speciali mādato poterit etiam ipse illud retorquere cōtra dominū.

1 **Si procurator** ¶†Contra procuratorẽ impetrantem ius iniquū non fit retorquutio si habuit speciale mandatū vel dñs ratuꝫ habuit sed fit contra ipsum dñm nisi sit pcurator in rem suam: qꝛ ipse tunc est pcurator ⁊ dñs cōtra tutorẽ vero vel curatorẽ impetrantes

trantes

trantes pro pupillo vel adulto bene fit retorquutio in rem contra ipsum pupilluz vel adultum. hoc dicit vsqꝫ ad. §. hec pena. ratio diuersitatis est qꝛ in primo casu adest voluntas dñi specialiter mandantis vel ratum habentis que procuratore exonerat ipsum dñm grauat. sed in tutore vel curatore non est voluntas pupilli vel adulti ⁊ ideo ipse solus tutor oneraṫ qꝛ ꝓpria voluntate censetur fecisse. † Et per hunc tex. videtur dicenduz quod si vsurarius retinet ad banchū suum aliquem ꝓcuratore vel actorem cū salario lꝫ ille male faciat acceptare tale officiuz quia adest specialis voluntas dñi nō pōt conueniri ad restitutionem [a] vsurarum sed solus dñs. secus si tutor vel curator pupilli vel adulti vsuras exercuerit: ⁊ in propriam vtilitatem nō conuertit sed ipsius pupilli vel adulti ⁊ ad hoc allegatur glos. notabilis. xlvj. dist. c. sicut non sue. ¶ † In tex. ibi vel ratum habent. nota primo quod ratihabitio equiparatur speciali mandato. Item quod impetratio rescripti: licet requirat speciale mandatum cum fit nomine alterius potest tamen rata haberi vt hic est casus. vt not. in. c. ex parte decani. de rescrip. Item quod ratihabitio potest fieri etiam in delictis quādo delictum esset commissum nomine alterius: tunc ille ratum habendo incidat in penam ac ipse commisisset [b]. secus si non fuisset factum nomine illius. tex. est in. c. pe. de senten. excom. lib. vj. et no. in. l. j. §. quoties. de vi ⁊ vi ar. ¶ In glo. j. ibi cum parere non debuerit hoc nota. sed quare non. nam si mandasti procuratori quod impetraret tibi ius iniquum. nonne hoc fuit delictum in quo non debuit tibi obtemperare ⁊ optemperando ipse debet teneri vt principalis. ⁊ tu vt accessorius. scilicet vt mandans ⁊ mandatarius. vt. l. j. §. quoties. de vi et vi armata. ⁊. l. non eo minus. C. de accusa. Sed tene menti illud procedit in his que sunt de genere prohibitorum ⁊ que non solent sortiri iuris effectum. vt si mandasti quod hominem interficeret vel vulneraret. naz tale mandatum non tenet. vt institu. manda. §. illud rei turpis. si ergo hoc facit non dicitur fecisse causa mandati sed sua propria volūtate: quia non erat astrictus implere mandatum: sed nos loquimur in his que non sunt de genere prohibitorum vt impetrare rescriptum a superiore quod etiam potest sortiri iuris effectū quia postq̄ est concessum validum est si ab eo emanauit qui possit concedere. et ideo mandatum super hoc est validum ⁊ tenetur adimplere: ideo actus adaptatur ad mandandantem ⁊ non mandatario. casus est hic singularis. Et per hoc etiam respondetur ad id quod posset opponi quod dominus non incidat in edictum quia verba edicti sunt in personam dū dicunt si quis apud eum ⁊c. et sic non videtur comprehendi fieri faciens. vt. l. aut qui alter. in fine cum sequenti. quod vi aut clam. quia illud procederet in primo casu in quo actus appropriatur ipsi facienti ⁊ mandans non dicitur facere. sed interpretatiue non in casu secundo. vbi actus appropriatur ipsi mandanti: quia ipse dicitur vere facere: ⁊ ideo si procurator de speciali mandato domini producit testes falsos vel dat positiones criminosas ipse dominus incidit in penam statuti etiaz in personaz loquentis de producente falsos testes ita notatur hic per Barto. pro quo facit. l. non solum. §. si mandato. de iniur. ¶ † In glo. ibi item quid si generalis. ista gl. allegatur ꝙ sicut in generali mandato non veniunt ea que sunt de genere prohibitorum. vt. j. de ritu nup. l. quanq̄. ita nec illa que sunt de genere permissorum si sunt talia ex quibus dominus posset incidere in penam vel aliud damnum consequi. ⁊ ad idem facit. l. si procurator. de condi. inde. ⁊ per hoc dicunt docto. † ꝙ si procurator habens generale mandatum producat falsos testes [c] vel det positiones criminosas ad hoc vt dominus teneatur de falso vel actione iniuriaruz cautela est [d] vt interrogetur dominus an ratum habeat quod gessit procurator ⁊ an velit insistere in illis. ⁊ si respondebit ꝙ sic: tenebitur ipse: non procurator per ea q̄ supra dixi. si respondebit ꝙ non tenebitur procurator non ipse quia in generali mandato non videtur dedisse licentiam talia faciendi per istam glo. ⁊ ita practicatur vbiqꝫ ⁊ tenebitur respondere. ⁊ iudex ad postulationem partis tenetur interrogare. vt. j. de interro. actio. l. vbicūqꝫ. ¶ † In fin. glo. ibi an ipse procurator impetrans supple cū speciali mandato ⁊ sic pōt fieri retorquutio cōtra dñm per alios. an ergo etiā per ipsuz procuratorem forte tenebaṫ sibi ⁊ impetrauit ꝓ dño dilationē contra alios an ⁊ ipse possit petere dilationē aduersus dñm glos. non respondet. quidā ꝙ nō qꝛ fuit particeps. criminis. argu. in. l. pretor. §. si quis particeps que in frau. cred. ⁊ hoc placet. Alij dicunt contrarium qꝛ suum officium nō debet esse sibi damnosum sed certe non lucrosum ⁊ hic esset lucrosum.

2 ☞ Si quis impetrauit dilationem generaliter aduersus omnes creditores ⁊ durante dilatione vnus ex creditoribus efficiatur postea debitor illius ꝙ tūc nō habeat locū retorquutio.

3 Si tēpore quo impetrauit erat debitor meꝰ in. c. in quibus impetrauit dilationem ⁊ ipse erat creditor meus in mille: tunc nō patitur retorquutionem nisi in centum.

Hec pena aduersus.

¶ † Aduersus euz qui generaliter impetrauit cōtra oēs pōt per oēs fieri retorquutio lꝫ ipē nō fuerit vsus indulto nisi ꝯtra vnū. h. d. ſm glo. ⁊ doc. sed si impetrasset aduersus vnū tantū ꝑ illū solū pōt fieri retorquutio scōꝫ eosdē qꝛ nō fit nisi per aduersarium. vt. l. j. §. j. ⁊. §. ij. s̄. eo. in verbo aduersario. ⁊ nō pōt dici aduersarius nisi ille contra quē impetrauit. ¶ † In tex. ibi qui ab eo lesus est. dic qꝛ solum aduersus illum fuit vsus tamē impetrauit aduersus omnes [c] puta dilationem annale. sed pone quod tempore quo generaliter impetrauit ego nō erā debitor suus postea ipse efficitur creditor meus petit a me an ego potero retorquere contra ipsum. Respondeo non quia illud rescriptum non comprehendebat tunc me qui non eram suus creditor et sic nō mihi noceret nec ledere me poterat quinimo etiam si postea fuerim effectus eius creditor. qꝛ rescriptum suum restringitur ad creditores quos habebat tēpore impetrationis nec extenditur ad futuros creditores nisi hoc dicatur expresse presertim cum sit iniquum vt in. c. fi. de rescriptis. cum ergo non sit lesus nec ledi potuerit non possunt retorqueri nisi illi qui solum ledi poterunt per. §. j. in. l. j. s̄. eo. Item † quid si erat debitor meus in cētū. ⁊ in illis īpetrauit dilationem. ipse vero erat creditor meus in mille: an possim in omnibus mille retorquere vt habeam eandem dilationem videtur quod non. argu. glos. que est hic quia retorquutio debet limitari secundum lesionem vt eatenus fiat quatenus quis est lesus vel ledi potuit quia limitata causa limitatuꝫ producit effectum. il. ita autem. j. de admini. tu. ⁊. l. lucius de fide. ⁊. l. cancellauerat. de his que in testa. delen. sed cā retorquutionis est lesio. ergo ⁊c. ¶ In glo. ibi. alij contra prima verior. Jac. but.

2 ☞ Imperator per suum rescriptum cū clausula ex certa sciētia ⁊ an etiam cum clausula non obstāte potest mihi debitori tollere exceptionem peremptoriam quam habeo aduersus te sicut potest tollere actionem aduersus me.

3 Motus proprius superioris facit quod censeatur aduersus omnem legem dispensare.

4 Delictum seu mora principalis an noceat fideiussori.

Prelatus delinquendo potest facere conditionem ecclesie deteriorem.

Si is pro quo.

¶ † Impetratio facta per principalem debitorem per quē retorquendo pōt sibi tolli exceptio nocet fideiussori eius vt etiam illi tollatur non sic econtrario impetratio fideiussoris nocet principali sed sibi soli. ¶ In tex. ibi pro quo spopondisti. quia fideiussisti pro eo ⁊ postea factum fuit ipsi reo pactum de nō petendo ex quo fuit sibi acquisita exceptio pacti que etiam transit ad fideiussorez. vt. l. exceptiones. §. rei. de excep. ¶ In textu ibi exceptione vtatur ⁊ sic possum ego creditor retorquere contra ipsum ne etiam ipse aduersus me vtatur exceptione pacti predicti ⁊ similiter aduersus te fideiussorem ad quem dicta exceptio transit si per ipsum rescriptum potui ledi: quia eraz suus debitor in alia summa ⁊ habebam aduersus eum exceptionem qua vti non potui propter dictum inductuꝫ. ¶ In tex. ibi si soluendo debitor non sit qꝛ cogeris soluere mihi ⁊ nō poteris ab illo recuperare postq̄ nō est soluendo sed si esset soluendo bene posset qꝛ sui culpa cōtingit qd exceptione quā habebas vti aduersus me nō potuisti. sꝫ quare factū illiꝰ debet esse tibi iniuriosum saltem vt cogaris soluere ⁊ etiam vt ꝑdas in casu inopie. Respōdeo qꝛ ab ipso principio cū pro eo fideiussisti hoc euenire posse ꝓspicere debuisti. qꝛ in omnē casuꝫ censeris te obligasse. ar. j. loca. si quis domū. post princi. ⁊ in. l. si qs pro eo. §. j. de fide. ¶ In text. ibi sed tu incidisti qꝛ tu solus fideiussor impetrasti ne alius debitor tuus exceptionez tibi obijceret nec tu potes obijcere exceptionem dicti pacti sed ipse reus sic quia factum tuum non sic nocet illi sicut econtrario. facilius em̄ de principali descendit in fideiussore ꝙ econtrario de fideiussore ascendat ad principalem sicut est in simi in. l. si a te. §. fi. de exce. rei iu. tene menti. ¶ † In gl. j. in fi. ibi dic ergo ꝙ hic impetrauit peremptorium. no. ergo ex hac ꝙ imperator per suū rescriptū cū clausula ex certa sciētia ⁊ cū clausula non obstante potest mihi debitori tollere exceptionem perēptoriā quā habeo aduersus te sicut potest tollere actionē aduersus me dubium est qꝛ actio est de iure ciuili ⁊ ideo imperator potest eam tollere iuxta ea que no. in. c. que in ecclesiaruꝫ. de consti. ⁊ ꝑ docto. in. l. fi. C. si contra ius vel vti. pu. sed exceptio ꝑemptoria pōt esse de iure naturali vel gentiū puta pacti de non petendo qd patet qꝛ per eā tollitur naturalis obligatio. vt. l. si vnꝰ. §. pactꝰ ne peteret. ff. de pac. ergo non potest mihi tollere cū non possit tollere dñium qd est de iure gentiū nisi ex causa publice vtilitatis. l. itē si verberatuꝫ. §. j.

DD

a ¶ Ad restitutionez. adde eundē paul. ꝯsil. cexliij.

b ¶ Commisisset sed quid si nomine meo quispercussit clericum ⁊ cū sciui ꝯtradixi. sed ex īterualo ratuz habui. an sim excōmunicatus vide Fede. cōsilio. ccxxxviij. ⁊ vide tu ad principalez materiam quando ratihabitio eqꝑareṫ mandato Bal. ⁊ ibi Sali. in. l. nō ideo minus. v̇. xj. queritur. C. d̄ accu. gl. ⁊ ibi Bar. in. d. l. j. §. sed si. j. de vi et vi ar. Bal. ī. l. obseruare. §. ꝓficisci. s̄. de of. ꝓcon. ⁊ leg. angel. are. in tractatu malefi. in v̇. sempronium mādatorez. versic. nūc quito decimo. et do. Frā. de are. in suo solēni ꝯsi. clxv. ⁊ vide ad ītelligētiā huius notari quod notāter ponit bal. in. c. post trāslationem. de renū. Fran. Cur.

c ¶ Testes. consuluit Ro. super hoc consil. ccv.

d ¶ Cautela est. Adde quod hāc cautelam posuit Bar. in. l. diuus. j. de fal. et Sali. ī. l. si falsos. C. e. titu. ⁊ refert practicus aretinus in tractatu malefi. in versi. falsario. col. pe. ver. ⁊ scias. Cur.

e ¶ Omnes. j. ia. dicit glo. diuinare. dic vt hic latius per eum.

a ¶Et adde quod princeps possit tollere exceptiones ronales dicit Fely. tex. esse a sing. in c. ex parte extra de offi. 3 deleg. an autem et quando ca presumatur in principe vide p fely. i. c. que in ecclesiarum. de consti. 7 an princeps possit committere causam absque eo quod iudex possit recusari. vide per Abb. in. c. cum in ter. de excepti.

b ¶Sed dic. hac improbat alex. 7 Jason. qui aliter solvit ut hic per eum.

c ¶Per. l. d. Jason. hic dicit quod sibi videtur quod 4 pena huius l. non transit ad herede quia in penis que imponuntur ipso iure requiritur snia declaratoria et illa non precedente non pot transire ut hic lati per eum quod in penis que b ipso iure imponuntur ipso iure requiratur snia declaratoria voluit Lud. ro. consi. cccclxxxviii. 7 Federi. consil. cix. an autem snia requiratur i declaratione ibi vide.

d ¶Ad heredes. Adde tu an transeat ad heredem bredis dicit bar. 2 in. l. maleta. §. de conat. 7 demon. 1 quod non. Et idem in suo consil. incip. Andreas marti ni. 7 in consil. an. iacobi. 7 idem bal. in. l. fi. C. de bere di. instit. 7 in. l. j. C. de bis que pe. no. quod intellige verum quando pena consisteret circa actionem dandam contra heredem secus circa exceptionem dandam contra ipsum heredem quia tunc talis pena transiret contra here dem heredis puta si testator mandasset bredi. ut infra annum costrui faceret monumentum in ecclia 7 si non feceri non 2 audiatur agendo nec petendo debita hereditaria l que no. Fran. cur.

de rei ven. potest dici sustinendo glo. quod hoc contingit ut servaretur equalitas 7 ne sit melioris conditionis debitor quam creditor: quia creditor potest tollere actionem. ergo 7 debitor exceptionem quod tamen in dubio non presumeretur sicut nec motu proprius ut vult. gl. ordi. in cle. 7 si principalis. de rescriptis. 7 adde quod no. glos. in. c. ex tenore de rescrip. in antiquis. in fin. magne glosse. Item † quod subijcit. l. aliqua non obstante hoc non videtur necessarium opponi quando dicit se facere ex certa scientia. sicut quando dicit motu proprio quia censetur adversus omnem. l. dispensare. ut. l. idem vlpianus. §. j. de excu. tu. ¶In tex. glo. seque. ibi: sic nunquam competit cum efficacia fideiussori vult dicere glos. quod si primo fecisset pactum de non petendo principali et sic esset acqsita exceptio tam sibi quam fideiussori per impetrationem quam postea fecerat principalis non posset auferri exceptio fideiussori quesita. ut. l. fin. §. de pactis. sed si primo impetranit ius iniquum et postea fecit sibi pactum de non petendo ista impetratio precedens operatur ne sibi neve etiam fideiussori exceptio queratur ex pacto. sicut videmus in simili in servo vel filiofa. qui possunt preiudicare dno vel patri in acquirendis non acquisitis auferendis. l. filius. C. de pactis. Sed ostendo quod hoc non possit procedere quia cum postea facio pactum de non petendo videor renuntiare iuri retorquutionis illius iuris iniqui quod prius inceperat mihi competere pro precedenti impetratione. ergo tam sibi quam fideiussori acquiritur exceptio cuius contrarium glos. vult quam docto. sequuntur excepto. Jac. but. qui tenet sub dubio tamen hunc tex. posse intelligi etiam quando pactum de non petendo precesserat impetrationem. Nec † obstat contrarium de. l. fina. §. de pac. nam dicit ipse quod per pactum non potest debitor exceptionem quesitam fideiussori auferre ut ibi: sed propter eius delictum bene potest auferri: quia tunc potius auferatur per. l. quam per ipsum. simile videmus in prelato: quia delinquendo potest facere conditionem ecclesie sue deteriorem sed contra bendo non. l. iubemus nullam. C. de sac. san. eccle. 7 in. c. cum venerabilis. de excep. Angel. allegat contra Jaco. but. textum quem dicit singularem in. l. mora secundo responso. §. de verb. oblig. quod etiam delictum principalis non potest auferre fideiussori exceptionem iam quesitam sed dic quod ibi loquitur in mora ipsius principalis commissa post acquisitam exceptionem fideiussori per suam obligationem que ideo non tollit eam quia a iure illa mora non sic punitur sicut punitur ipetratio iuris iniqui. unde ibi tollit seu tolli dicit exceptio facto principalis. hic vero dicitur tolli ex dispositione legali unde placet opi. Jac. quia iste tex. loquitur gnaliter. 7 propter difficilem oppositionem quam feci contra glo. 7 docto. volendo tamen eam salvare ab illa oppositione opus esset eam restringere ad casum quando tempore quo feci pactum de non petendo ignorabam impetrationem suam 7 sic non videor renuntiasse iuri retorquutionis. arg. §. l. si quis post. §. j. de fideiuss. et ista esset nimis magna restrictio ad istum tex. nec tamen video qualiter glo. possit aliter salvari.

¶Nocumentum facilius descendit de principali in accessorium quam in alium eque principalem vel maiorem ascendat.

Si filius meus.

¶† Pactum filijfami. non nocet patri etiam in actionibus vel iuribus illi quesitis per ipsum filium. hoc dicit. sed in querendis bene potest preiudicare ut dixi in precedenti. §. ¶In tex. in hoc edictum inciderit quia dedit dilationem puta annalem debitoribus conuentis ab eo contra quem seu contra quos creditores quos ipse filius fecit nunc cum pater vult agere aliqua actione sibi acquisita per filium opponitur sibi de eo quod filius fecit 7 dicitur quod eodem modo ipse debet pati eandem dilationem quam passus est iste creditor facto filij sui. certe non tenetur pati. hoc dicit. 7 hoc intendit. ¶In glo. que incipit que sunt i fine. licet quidam distinguant prout distinguitur in fideiussore supra. §. proximo per glo. sed si illa glo. est vera: quia illa glos. vult quod in patre 7 filio non fiat illa distinctio cum pater se habeat ut fideiussor ad filium qui contraxit. ut. l. cum filius. de verborum obliga. ad hoc respondet glo. sequens quod verum est quando filius contraxit se alteri obligando. nam ipse censetur principalis 7 pater in actione de peculio censetur fideiussor. sed hic loquitur quando contraxit alium sibi obligando quo casu obligatio illa 7 etiam actio non remanebant isto iure penes filium sed acquirebantur patri. ut. l. placet. de acqui. here. unde pater non potest dici accessorius sed principalis: quia non est dare principaliorem in obligatione activa sed in passiva quia filius tenetur bene est dare quia remanet apud filium. 7 non acquiritur patri eo modo quo activa. † facilius ergo de principali descendit in accessorium nocumentum quam alium eque principalem imo maiorem ascendat.

¶Quando per penam alicuius causatur exceptio similiter transit ad heredem lite non contestata.

3 Pene non imposite per legem sed per iudicem imponende vel pro quibus competit actio non transeunt ad heredes ante litem contestatam.

4 Retorquutio iniqui iuris qualiter etiam transeat contra heredem.

Quod autem ait pretor.

¶† Quando pena ipso iure per. l. infligitur transit ad heredem etiam lite non contestata. hoc dicit secundum unum intellectum gl. secundum alium dicit quod † quando per penam alicuius causatur exceptio similiter transit ad heredem lite non contesta. h. d. 7 ambo sunt intellectus notabiles qui colliguntur ex fi. mag. glo. 7 per quos limitatur materia. l. unice de privata delictis. 7. l. unice. C. ne de sta. defunct. in quibus habetur contrarium † quod pene non transeunt ad heredes ante litem contest. quia verum est de penis non impositis per. l. sed imponendis per iudicem alias secus ut hic secundum unum intellectum. Item est verum in penis pro quibus competit actio non in illis pro quibus competit exceptio. ut hic secundum alium intellectum qui habet in se rationem quia non potest imputari ei qui habet exceptionem si eam non deduxit in iudicium vivente criminoso cum non possit deduci nisi agatur 7 in potestate sua non est quod agatur sed ipsius actoris similiter in. l. punitur. §. si. de doli excep. ubi ea que sunt temporalia ad agendum perpetua sunt ad excipiendum ratione predicta. † Pone hic casum quod impetrasti contra me dilationem annalem vel exceptionem peremptoriam ne posses a me conveniri. Egisti contra me 7 antequam ius hoc iniquum contra te retorquere decessisti. heres tuus agit contra me ex alia causa possum retorquere contra ipsum ut denegetur sibi actio usque ad annum vel perpetuo. ¶In glo. ibi sed dic eum impetrasse privilegium sibi heredique suo. glos. habuit hunc respectum quia tunc sicut heres post gaudere privilegio ita 7 iustum est quod consequatur penam. sed quando sibi soli tunc sicut nec ad heredem transit privilegium ita nec pena. sed certe in primo casu magis punitur heres ex suo delicto: quia tali privilegio utitur quam delicto defuncti. 7 hoc non est de mente istius. §. dic ergo procedere etiam in privilegio personali quo heres potuit uti tamen in actionibus descendentibus ex persona defuncti potest puniri propter delictum defuncti. ut sicut adversus defunctum poteram exceptione annali uti vel perpetua qui tale indultum contra me obtinuit in alia actione ita et contra heredem eius possem uti 7 tunc cadit sequens contrarium glo. in ver. item alia ratione. 7 solve ut in fine. 7 secundum quod supra dixi.

Illud quoque non.

¶† Retorquutio fit non solum i actionibus quas impetrans habebat tempore impetrationis sed etiam i acquisitis post. h. d. Si ergo impetrasti contra me dilationem 7 tunc non eras creditor meus in aliquo postea incepisti esse si agis possum contra te retorquere 7 uti simili dilatione vel exceptione. hoc dicit.

Ex hac causa.

¶† Liberatus per rescriptum cadit etiam in penam huius edicti 7 propter exceptionem retorquntionis iuris iniqui non est quis liberatus a naturali obli. sed solum a civili per exceptionem 7 ideo si solvat per errorem iuris non repetit. h. d. Quod est verum 7 fortius etiam si ex certa scientia secus per errorem facti. l. si. §. ad ma. ita intellige et limita istum. §. de quo dic ut in. l. si causa pene. in prin. de condictio. inde. et plenissime per Bartol. in. l. iulianus. eod. titulo.

2 ¶Quod licite factum est iure permittente penam non meretur.

3 Si impetrasti iudicem delegatum in una causa licet possim te reconvenire coram eodem in alia causa non tamen tu poteris iterum me coram eo in altera causa reconvenire.

4 Si aliquis dixit mihi verba iniuriosa vel testificatus est falsum contra me licet possim dicere ei quod mentitur nec tenear actione iniuriarum: ipse tamen non poterit retorquere contra me quod ego mentior.

Illud eleganter.

¶† Non potest fieri retorquutio retorquutionis. hoc dicit. vel sic. † quod licite factum est iure permittente penam non meretur. facit. l. gracchus. C. de adul. si ergo impetrasti contra me exceptionem dilatoriam vel peremptoriam. 7 ego retorquendo contra te similem exceptionem obtinui a iudice contra te si vis eandem retorquutionem facere contra eadem contra me alia causa quasi obtinuerim contra ius iniquum 7 etiam ipse iudex statuit non potest hoc facere quia non fuit iniustum imo iustum cum fecerim permittente edicto pretoris 7 etiam iudex pro executione edicti id fecerit 7 hoc expresse continetur in edicto post ultima verba posita. s. eo. l. j. §. si quis apud eum. quia continebitur exceptio de qua hic. h. d. ¶Allegatur ista. l. per Gul. † si impetrasti contra me iudicem delegatum certum est quod possum te reconvenire coram eodem iudice in alia causa: licet non sit facta mentio in rescripto sed pone quod tu propter reconventionem mea ultra mea conventionem vis me in alia causa iterum reconvenire 7 sic uti iure conventionis

nentionis ꝛ reconnentionis contra me: ꝛ sic per consequens ex ercere duas ꝛ ego vnam. certe non admitteris in hac vltima: q2 licet potuerim illud rescriptum contra te retorquere te reconueniendo tu non potes meam retorquutionem contra me retorquere. ¶ † Facit etiā secundum Ang. quod si aliquis dixit verba iniuriosa: vel testificatus est contra me falsum certum est qd licet mihi dicere quod mentitur nec teneor actione iniuriarum[a] quia me prouocauit. vt. l. que omnia. ff. de procurato. ꝛ in l. qui cū maior. §. accusasse. de bo. liber. nunquid ergo poteris aduersus me retorquere dicendo quod imo ego mentior non teneris iniuriarum. dic quod non: q2 ego licite sic respondi a te prouocatus sed tu non sic licite respondes mihi retorquēdo retorquutionem meam contra me. arg. huius. l.

¶ Si quis ius dicenti nō obtemperauerit. Rubrica.

1 ¶ Magistratus non dicuntur nisi iudices ordinarij.
2 Delegatus de iure ciuili quod non possit mulctam indicere et quid de iure canonico.
3 Magistratus municipales an possint paruas mulctas indicere. et nu. 5.
4 Duumuiri erant vt sunt priores qui administrant rempublicam non tamen reddunt ius ꝛ quare dicuntur duumuiri. nec possunt mulctare.
5 Comites palatini habentes potestatem legitimandi an possint mulctam indicere.
6 Defensio non solū consistit in obuiando ne fiat iniuria: sed etiā in vindicando iam factā si est persona publica secus in priuato.
7 Iudex qualiter ꝛ aduersus quos possit iurisditionem suam defendere: et qualiter etiam possit defendere iurisditionem alterius iudicis ipsum requirentis.

Omnibus magistrati.

¶ Primo declarat qui sunt magistratus qui possunt indicere mulctam ꝑpter contēptū iurisditionis vsq3 ibi is videtur. Secūdo ꝑpter quē contemptū vsq3 ibi si ꝓcurator. Tertio an per contemptū vnius possit alteri mulcta indici vsq3 ibi hoc iudiciū. Quarto ꝛ vltimo declarat cuius nature sint remedia ex hoc edicto orientia. In prima parte dicitur quod magni magistratus qui habent imperium possunt indicere mulctā aliqui maiorē aliqui minorē scd3 ius potestatis eorū qd declaraꝛ in. l. 1 eos. C. de modo mulcta. ¶ † Minores aūt magistratus simplicem iurisditionem habētes vt sunt duumuiri non pñt. h. d. Et sic ponitur regula vsq3 ibi: nō tñ postea ponitur exceptio per quam regula restringitur ad magnos magistratus licet generaliter fuerit posita in oibus magistratib⁹. Tertio limitatur regula etiā in maioribus magistratibus vt non possint quācūq3 mulctā indicere sed scd3 q eis cōpetit pro magnitudine sue potestatis.
2 ¶ † In tex. ibi magistratibus. non dicūtur magistratus nisi iudices ordinarij. vt. s. titu. ij. l. eum qui. quid ergo in delegatis dic de iure ciuili non posse eos mulctā indicere. vt. j. de iudi. l. ij. §. fi. nisi in causa. l. fina. C. de sponsal. de iure autē canoni.
b quid iuris sit vide Inno. in. c. j. de offi. deleg.[b] et in. c. pastoralis. per glo. ꝛ eundem. ¶ In tex. ibi non tamen: quidā habent nō tantū vt in glo. habetur que littera nō est bona q2 esset incongrua locutio dicere: nō tñ duumuiris qui sunt minores s3 etiā omnib⁹ qui sunt minores: quia illa dictio debet adijcere illud in quo minus videatur inesse nō id in quo magis. cōgnitū ius
c ergo est dicere non tantū[c] in actoribus sed etiā i minoribus ꝙ
3 econtrario. ¶ † In tex. ibi duumuiris glo. intelligit de magistratibus municipalibus vt de defensorib⁹ ciuitatū qui habēt simplicem iurisditionē ꝛ non possunt indicere mulctā vt est casus in. l. defensores. C. de desen. ciui. sed q2 multa alia iura huic repugnāt sc3. l. magistratibus. s. ti. ij. vbi dicitur qd modica coercio non est eis deneganda. ꝛ. l. fi. C. de spon. ꝛ in aut. de desen. ciuita. §. audient. Idcirco quidā dicebant esse debere in litera non tamen. Azo vero dicit quod magni magistratus possunt indicere magnas mulctas. et ita intelligatur regula huius. l. duumuiri vero nō possunt magnas mulctas indicere et ita intelligatur exceptio sed paruas sic vt in legibus cōtrarijs. Iste intellectus non placet q2 si regula loquitur de magnis mulctis exceptio loquens de paruis non esset congrua q2 debet esse de
4 terminis regule. † Et ideo alij dicūt qd duumuiri dicebantur illi qui non habebant iurisditionē cum administratione sed sine vt sunt priores qui administrant rempublicam. non tamē reddunt ius inter priuatos ꝛ dicuntur duumuri: q2 olim erāt duo in singulis locis vel eligebantur a duobus quibus erat data potestas eligendi eos vt habetur in. l. fi. C. de iudi. iste intellect⁹
5 placet ꝛ ipsum sequitur Angel. ꝛ Bald † addit quod potest exēplificari in istis comitibus palatinis qui habent potestatem legitimandi ꝙ si faciunt vocari illos quorum interest ꝛ non cōpareant non possunt eos mulctare q2 non habent administrationē vniuersalem sed solum in certis casibus inquantum autem Angel. dicit expositionē glo. non esse bonam q2 defensores ciuitatum possunt mulctare non placet q2 contra tex. in dicta. l. defensores. qui simpliciter loquitur ꝛ ad contraria respondetur quod illi non possunt indicere mulctam propter contumaciam commissam in causis priuatorum quia licet applicetur fisco tamen principaliter tendit ad priuatam vtilitatem vt obediatur iudici in eo quod ad vtilitatē priuatam facit. sed aliqualem cohertionem pecuniariam vel corporalem ad publicā vtilitatem pro puniendo delicta parua bene possunt facere ꝛ ita
6 loquuntur illa iura. ¶ † In tex. ibi defendere. no. ergo quod defensio non solum consistit in obuiando ne fiat iniuria sed etiā[a] in vindicando iam factam quia ista mulcta imponitur pro cōtumacia ꝛ contemptu iam factis ꝛ hoc in persona publica que potest suam iniuriam vindicare quando est notoria non sic in
7 priuato. vt. j. ad. l. aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. † sed aduersus quos potest suam iurisditionem defendere dic non solū aduersus partes cōtumaces sed etiam aduersus extraneos iurisditionem impedientes et maxime si contingere possunt causam vt testes nolentes cōparere. vt. l. nullum. C. de testi. ꝛ quod habetur in. d. c. j. de offi. deleg. cum. tamen illi extranei sunt de iurisditione sua vel propter turbationem ꝛ contumaciam fuerunt effecti vt ibi notatur. Possunt etiam defendere iurisditionem alterius iudicis ipsos requirentis. vt. C. de his qui latrones. l. j. ꝛ in. c. j. de offi. ordi. vbi vnus iudex debet iuuare iurisditionem alterius ꝛ pro iuuando pōt indicere mulctam ꝛ excommunicare sibi subditos: quinimo etiam dicit Innocē. quod indicere potest bellum episcopus ꝛ mandare quod capiantur arma contra impedientes suam iurisditionē. vt ipse no. in. c. olim de restitutio. spoliato.

2 ¶ Iudex potest mulctare extraneum non comparentem in principio litis.
3 Quod sint duo extrema iurisditionis vt in quocunq3 eorum committatur inobedientia de qua hic possit mulcta indici.
4 Mucta ad hoc vt possit indici pro contumacia quattuor sunt necessaria. et nu. 5.
Quis dicatur verus contumax.
Causa etiam iniusta excusat quem a dolo.
5 Citatus sub pena excommunicationis. si non comparet non est excommunicatus sed venit excommunicandus.
Fisco competit actio in factum ad condēnationem mulcte.
6 Pro eadem contumacia non debet quis bis puniri.
7 Principium vel caput alicuius rei durat vsq3 ad medium. ꝛ a medio infra dicitur finis. etiam in statutis.

1 # Is videtur ius dicenti.

† Pro quacūq3 inobediētia seu contēptu pōt indici mulcta siue sit cōmissa i pncipio litis siue in medio siue in fine. h. d. scd3 verū intellectū. Et legitur quinq3 modis in glo. magna ꝛ oēs sunt boni excepto secundo qui fuit Bal. qui voluit qd nō possit indici nisi pro obedientia cōmissa in fi. idest in executione sniē que lec. reprobatur p glos. et docto. q2 ꝯ tex. in. l. ij. ff. si quis in ius voc. nō ie. in ꝟ. si qs in ius. b vbi erat commissa in prin. ꝛ tñ pro illa imponitur mulcta. idē ergo si in medio. vt. l. ij. §. qd ergo. de ven. inspi. Allie vero lectu. tendunt ad id qd dixi in summario tñ per diuersos modos. et
2 additur sexta lec. gl. vt dicā super tex. ¶ † In tex. ibi qui quod extraneū expone scdm Jaco. de rauen. idest primū q2 fuit cōtumax in prin. litis ꝛ ponit exēplum in ver. veluti si agebā ꝯ te rei vendi. ꝛ dederā libellū ꝛ feci te citare vt venires ad rūdendum ꝛ contempsisti venire ꝑpter quod lis non potui contestari non possum peruenire ad sniam diffinitiuam sed peruenio ad missionem ex primo decreto faciendo rem abduci ꝛ sibi auferri. certe melius erat mihi puenire ad diffinitiuam sniam per quam declararetur res esse mea. q2 igitur non fuisti passus hoc fieri ꝛ sic rem a te vendicari ꝛ per sniam diffinitiuam auferri ꝛ sic impediuisti ꝓcessum meum ista est iusta causa ꝑpter quam potest tibi mulcta indici q2 tua contumacia est mihi damnosa. ¶ In tex. ibi ꝛ si sequētia recusauit. idest mediū ꝛ vltimū scdm eundē vt dicit Jacob. ꝛ Cy. et sic in quacūq3 parte litis cōmittatur dicitur non obtemperasse iudici vt sic possit mulctari ꝛ alie expositiones posite in glo. redduntur superflue: quia ista est clarior omnibus illis. Bal. autem dicit quod hic non loquitur de extremitatibus iudicij sed ipsius iurisditionis sed bene ponderetur litera † ꝛ quod duo sunt extrema iurisditionis. vnum qd c
3 consistit in iubendo coram se comparere. aliud quod cōsistit in iubēdo postq3 comparuit quod aliquid faciat vel det. vult ergo dicere iste tex. quod in quocunq3 istorum extremorū committatur ista inobedientia potest mulctari. ꝛ de primo loquitur hic in principio ꝛ exemplificatur in versu veluti. de secundo loqui

¶ Iniuriarum Adde Oldrad. consilio. liiij. Ludo. roma. consil. lxxxvj.

¶ Delegati. Vide Angel. cōsilio. viij. ꝛ quis ꝛ quantā possit iponere mulctā. vide per Oldra. cōsil. lv. qd etiā alleg. do. Jas. hic cui inquātū dicit quod abnegans potētiam pape pōt puniri vt heretic⁹ ad de ꝛ quod ꝑprie vnde consuluit. Oldra. consil. cclxxj. qd qui dicit quod peccata remittit solus de⁹ vt hereticus est puniendus.

¶ Tantū. de dictione taxatina vide hic per do. Jason. cui adde Ludo. ro. cōsilio cxxij. et. cccclvj.

tur versiculus ceterum. et dicit quod hoc voluit dicere Joan: quem glo. non intellexit in ver. tu autem secundum Joan. et est pulchrum dictum.

4 ¶ † Et breviter collige quod ad hoc vt mulcta possit indici pro contumacia quatuor sunt necessaria: primo quod sit verus contumax quia imponitur pro contemptu et nisi esset verus contumax non diceretur contempsisse. dicitur autem verus contumax si citatus personaliter dixit se nolle[a] venire et tunc non est opus amplius ipsum expectare vt notatur in l. fina. ff. de in integ. resti. Item si nihil dixit tamen nulla subsistente causa iusta vel iniusta non comparuit. si autem subsistente aliqua causa etiam iniusta excusaretur a contemptu seu dolo et non posset mulctari hoc vult glo. mag. in versic. si. huius legis. que incipit hic not. in fine que est singularis et semper allegatur: quod etiam causa iniusta excusat quem a dolo et probatur in l. igitur. de libe. causa. et de penis habetur. l. sed si. §. scire. et si erat actus in quo sufficiebat vnica citatio non requiruntur alie. si vero requirebatur peremptorium non diceretur verus contumax nisi esset ter citatus vel semel cum impositione peremptorij iuxta legem peremptorium. ff. de iudicijs. ¶ Secundo requiritur quod propter contumaciam illam fuerit impeditus processus et altera pars damnificata vt si reus fuit citatus ad respondendum libello. nam si non comparet non potest fieri litis contesta. nec perveniri ad diffinitivam sententiam vt supra dixi in princip. super tex. si vero processus non fuit impeditus puta fuit citatus ad videndum iurare testes. certe licet non compareat recipiuntur testes. et illa citatio fit ad commodum citati non ad commodum alterius partis vnde si vult compareat si non vult non debet sibi alia pena imponi quoniam adversarium non affecit damno per id quod habetur et nota. in l. nō ex omnibus. ff. de arbi. et ita intelligit et limitat Bal. hunc titu. et nullus alius quam ipse hoc dicit et est singulare. Idem si esset citatus ad audiendam sententiam. nam posito quod non compareat datur sententia et sic altera pars non efficitur damno.

5 ¶ † Tertio videtur requiri quod citatus sit cum comminatione mulcte. puta quod compareat sub tali pena. si enim ista comminatio non esset facta iuste posset citatus credere quod non deberet procedi ad mulctam propter eius contumaciam sed ad alia iuris remedia si qua competunt. sed si non competerent secus. non tamen intelligas quod eo ipso dicatur mulcta indicta quod non comparet imo post contumaciam iterum citatur ad videndum declarari se incidisse in mulctam vel condemnari ad eam sicut in eo qui est citatus sub pena excommunicationis quia non est propterea excommunicatus licet non compareat sed venit excommunicandus. vt in c. de sagitta. no. et poterit iudex illam quantitatem diminuere si vult secundum docto. arg. in l. illicitas. in fine. ff. de offi. presi. et procurator fiscalis poterit petere a iudice quod procedat ad illam condemnationem et hec est actio competens fisco de qua loquitur. ff. §. si. in glos. mag. in principio huius. l. in glo. super verbo iuditio. quia competet fisco actio in factum et ista videntur fuisse de mente Jaco. but. quod requiratur

6 ista comminatio. ¶ † Quarto et vltimo dicto dico requiri quod ad alium actum punitorium non fuerit processum. si enim quia non comparuit ad respondendum libello processit iudex ad missionem ex primo decreto. satis esset punita sua contumacia: vt. ff. de in ius vocan. l. satis vnde non debet amplius puniri nisi iterato citatus vt respondeat perseveret in contumacia quia licet pretor fuerit vsus vno remedio si illud non sufficit potest pervenire ad aliud[b] remedium perseverante contumacia. vt. l. j. §. quid ergo. de ven. inspicen. et in l. consentaneum: et ibi per Bar. not. C. quomodo et quando iudex. et Archi. super rub. de eo qui mit. in pos. lib. vj. et isto modo intelligo tex. hic dum dicit seduci vel auferri passus est: quia videtur contrariari ei quod dixi sed intelligo quod postquam passus est seduci perseveravit in contumacia et tunc non potest mulctari vltra illam deductionem vel pro eadem contumacia non deberet bis puniri. et hec sunt vtilia et dant verum intellectum

7 ad hunc tex. ¶ † Vltimo ex glo. mag. vnum nota. quod est bonum quod ponit post medium in versi. quid ergo. quod principium[c] alicuius rei durat vsque ad medium et a medio infra dicitur finis quod no. pro statuto dicente si maleficium committatur a capite platee quod caput dicitur vsque ad medium. et si dicatur quod iudex in principio sui officij debeat aliquid facere quod principium dicitur vsque ad medium officij. et hoc per Bar. in l. iij. ff. de furtis.

2 ¶ Dicitur contumacia procuratoris quando ipse procurator fuit citatus. si vero dominus licet mittat procuratorem qui non compareat dicitur domini. et quando tunc excusetur dominus.

3 Contumacia procuratoris quando noceat domino. et nu. 4.

4 Procurator si est verus contumax: non denegatur domino beneficium appellandi.

1 # Si procurator tuus.

¶ † Propter contumaciam procuratoris non mulctatur nec pupillus propter contumaciam tutoris vel curatoris. Item sicut reus contumax mulctatur ita et actor. h. d.

2 vsque ad. §. hoc iudicium. † dicitur autem contumacia procuratoris quando ipse procurator fuisset citatus si vero dominus licet ipse mittat procuratorem qui non compareat non dicitur contumacia procuratoris sed domini vt probatur in l. si procuratorem. §. si tutores. ff. manda. et no. in c. constitutus. de appel. nec excusaretur dominus nisi ex casu contingente in personam procuratoris hoc evenisset. l. cum a ma-

3 tribus. C. qui pe. tuto. et in c. significante. de pigno. † Contumacia[d] vero procuratoris in his que sunt modici preiudicij et que requirunt veram contumaciam non nocet domino et ita loquitur hic. vnde nec posset perveniri contra dominum ad secundum decretum propter contumaciam procuratoris. sed in his que sunt modici preiudicij vel in quibus sufficit ficta contumacia etiam si sit magni preiudicij bene potest procedi contra dominum ad missionem ex primo decreto. vt. C. de procur. l. iij. et etiam ad sententiam diffinitivam in qua sufficit ficta contumacia. vt. l. si ab eo. C. quomodo

4 et quando iudex. † Adde quod no. Barto. in l. hoc amplius cum l. seq. de dam. infec. ex quibus patet quod si procurator est verus contumax. non denegatur domino beneficium appellandi[e] et hoc tenet Inno. in c. j. vt lit. non contest. Cetera an factum procuratoris vel tutoris noceat domino vel pupillo. vide hic plene per Bar. qui ponit longam distinctionem et etiam per Cy.

2 ¶ Merum dicitur illud quod est abstractum ab omni compositione.

3 Actio quod detur ad interesse vel ad id quanti ea res est qualiter differat.

4 Contumax vt condemnetur in interesse vel expensis seu damnis vt hic potest altera pars statim agere etiam antequam constet de iure suo. et nu. 6.

In expensis que veniunt in fine litis ratione victorie non habetur consideratio damnorum contingentium sed solum expensarum factarum in lite.

5 Pro expensis seu interesse de quibus hic ratione contumacie non solum competit officium iudicis merce. vt fiat in eis condemnatio sed etiam actio in factum et quod tamen tex. loquatur de sola mulcta. et de vna actione que competit fisco. et nu. 6.

Actio ad quid sit vtilior quam officium iudicis.

6 Interesse singulare quid sit et quid commune.

7 Contumacia dicitur delictum et bannitus ex contumacia potest offendi ex forma statuti de bannito propter delictum.

Accusatio prodita super pena pecuniaria applicanda fisco quod possit per quemlibet de populo intentari etiam in privatis criminibus actio vero pro mulcta non potest intentari nisi per procuratorem fiscalem.

1 # Hoc iudicium.

¶ † Ex hoc edicto propter contumaciam oritur actio in factum alteri parti ad interesse particulare quatenus propter illam lesa est in expensis et damnis rerum suarum non ad estimationem totius litis hoc primo. et etiam fisco ad mulctam indictam per iudicem et ista est mere penalis quia non datur post annum nec contra heredem contumacis. h. d. secundo. et sic continet duo dicta diversa. primum vsque ibi. et cum meram penam. et istud intelligitur de actione que datur parti de qua in superioribus nihil dixerat aliud dictum intelligitur de actione que datur fisco ad petendam mulctam indictam per iudicem de quo dixerat in princip. l. tamen ibi non dixerat quod ad hanc petendam daretur actio. sed hoc bene dicitur dum dicit hoc iudicium quod exponitur. idest hec actio vt in multis partibus iuris habetur et declaratur cuius nature sit quia penalis: et ideo non datur contra heredem ante lit. contest. supple nec etiam post annum. An autem detur heredi non est tractandum quia datur fisco qui non moritur et hoc vult glo. si. sup verbo meram penam. Illa vero que datur parti non continet meram penam imo interesse respectu agentis ideo est perpetua et datur heredi. et hoc etiam vult illa glo. et ista variatio: ideo fit in hoc. §. quia secundum dictum videtur contrariari primo dum dicit quod continet meram penam et in primo dicitur quod datur quanti ea res est quod exponitur idest ad interesse parti-

2 culare et istud non est mere pena: sed solum respectu rei. † et illud dicitur merum quod est abstractum ab omni compositione. vt dixi i. l. imperium. ne igitur ista dicta contrarientur ad invicem dominus Azo intellexit primum dictum in vna actione et secundum in altera licet sit magna violentia litere quia tota videtur loqui in vna et eadem actione dum loquitur continuative. tamen docto. istam lect. Azo. sequuntur.

3 Primum † etiam dictum videtur continere contraria in seipso quia dicit quod non datur ad interesse sed datur quanti ea res est: certe id est dicere quanti ea res est et interesse. vt. l. inter illa verba. de verbo. sig. propter hoc glo. magna exponit tex. tribus modis. et vult in effectu quod in isto tex. non sit idem dicere sicut nec alibi. ff. ne quis eum. l. pe. §. j. et quid sit vnum et quid sit aliud. glos. exponit tribus modis. Primo ergo exponitur vt non detur ad interesse totale. idest ad estimationem totius litis quia si hoc esset sequeretur quod si peterem a te mille et esses contumax in comparendo ad respondendum libello posito

¶ Nolle venire. quis dicatur verus contumax. et an possit appellare. vide do. de rota deci. suis. de dolo et contu.

b ¶ Ad aliud. adde quod consuluit Lud. ro. consil. cclxviij. quod si quis fecit citari personaliter primo debitorem: quod tamen potest redire ad citationem realem.

c ¶ Principium. Adde Ancha. consil. cccviij.

d ¶ Contumacia an sit delictum an crimen et an noceat domino contumacia procuratoris vide per Jo. de ana. consilio. xxv.

e ¶ Appellandi. limita vt per do. de rota. de app. incipien. vbi procurator: et vide Alexan. consilio xcv. Angel. consilio. cclvij.

libello posito qđ adhuc non cõstaret de iure meo ista sola contumacia sufficeret ad cõdẽnationem tuã absq3 eo qđ aliter probarem: qꝛ propter eum acquiro actionem ad totam estimationem qđ esset iniquũ sed bene datur quanti ea res est.sc3 ad particulare interesse expensarũ ꝛ aliorũ dãnorum.que passus sum
4 propter contumaciã ꝛ istam tenẽt glos.ꝛ docto.¶†Ex qua no. qđ nõ habeo necesse expectare finẽ litis vt cõdemneris in predictis sed statim agere possum. Item qđ licet in expensis que veniunt in fi.litis rõne victorie non habebatur cõsideratio dãnorum contingentium sed solũ expensarum factarum in lite vt no.glos.in.l.j.de alie.iudi.in prin.secus tamen est in expensis que veniunt rõne contumacie.vt in hoc tex.cum glo.ꝛ in.l.non ignorat.C.de fruc.ꝛ lit.expen.ꝛ per Bar.in.d.l.j.de alie.iud. et
5 notatur in.l.sancimus.C.de indi.¶†Itẽ no.quod nõ solũ competit officium iudicis mercenarium vt fiat condẽnatio i talib⁹ sed etiã actio in factum quod alibi non habeť ꝙ hic.ꝛ ad qđ sit vtilior actio ꝙ officium iudicis vide glos.in.l.non solũ in vlti.
6 glo.j.de rei ven.in fi.ꝛ.l.si mulier.§.j.de leg.iij.†.Scđo modo intelligiť vt loquatur de interesse totali qđ est duplex quoddã singulare quod concernit personam agentis dũtaxat.quoddã cõmune quod cõcernit personam omniũ vt si petebam re3 que valebat cõmuniter viginti sed mihi erat cara.xxx.ista triginta sunt interesse singulare certe hoc nõ venit sed bene venit interesse commune ꝛ sic quanti ea res est ꝛ communiter estimareť glo.reprehendit dicens istam expositionẽ esse fatuã ꝛ hoc per id quod dixi supra qꝛ sequereť qđ anteꝗ̃ constaret de iure meo propter tuam contumaciam esset fundata mea intentio ꝛ deberes condẽnari qđ esset iniquũ sed certe nõ videť iniquum per.l. cum querebatur.iu.sol.Solu.ibi quãdo precessit stipulatio de iudicato soluendo que cõtinet clausulam de defendendo. nam si promissor non defendit propter precedentem obligationẽ cõmittitur stipulatio ad estimationem totius litis cum effectu et sic fundatur intentio actoris.hoc debet intelligi quando nõ precesserat talis stipulatio secũdu3 Bal.Tertio modo exponitur vt non loquatur de interesse totali vel particulari nec de singulari vel cõmuni sed de sola mulcta ꝛ expone vt in gl.ꝛ licet doc. istam non teneãt tamen magis videtur cõgrua litere vt sic totus tex.loquať de vna actiõe.sc3 que datur fisco ad petẽdã mulctam in qua facta ex condẽnatio.veru3 est ergo dicere qđ non datur ad id quod interest qꝛ fiscus non pretendit interesse.s3 ad quantitatẽ in sñia cõprehensam ꝛ tũc bene sequitur qđ est mere pena ꝛ non datur post annũ.de illa enim que datur parti nulla facta est mentio in superioribus.ꝛ tex.dum dicit sed ꝗ̃ti ea res est adhuc põt aliter exponi.i dest prout exigit qualitas ipsius
7 cõtumacie.Pau.¶†Ultimo no.glo.sequentẽ in fi.ibi dũ dicit qꝛ ex delicto ꝛc.qđ ꝯtumaciã dicitur delictũ ideo cõdẽnatus ex cõtumacia diciť cõdẽnatus ex delicto ꝛ posset offendi ex forma statuti de bannito ꝑpter delictum.facit.l.contumacia.j.de re iudi.ꝛ ista actio que datur pro mulcta nõ põt intentari nisi p procuratorẽ fiscalẽ ita volũt iste glo.licet accusatio prodita super pena pecuniaria applicanda fisco possit per quemlibet de populo intentari etiam in priuatis criminibus. vt in.l.fi.j. de priua.delictis.ꝛ super rubrica de po.actio.

¶De in ius vocando. Rubrica.

2 ☞Statutum qđ appellans infra tot dies post appellationem debeat procedere in causa alias habeatur appellatio pro deserta quod sufficiat quem fecisse partem citari.
1 ¶†Super glos.rubrice ibi ꝛ ab ea parte iudicium incipiat ꝛc. Nota ergo qđ prima citatio diciť pars iudicij ꝛ per consequẽs de processu.sed quidam dicunt quod dicitur extraiudicialis ꝛ quod non est pars iudicij nec processus.de hoc vide per glo.in
2 clemen.j.de iudi.in.ij.gl.quod facit † si statutum dicat quod appellãs infra tot dies post appellationẽ debeat ꝓcedere i causa al's habeatur appellatio pro deserta quod sufficiat quem fecisse partem citari vt dicatur processisse.
2 ☞Citatus si non comparet.tunc ille qui citari fecit non punitur tanꝗ̃ fecerit in ius vocari.
3 Si reperio aduersariu3 meũ corã iudice ex alia cã ꝛ velim ei dare libellum.an possit cogi illum recipere sine alia citatione.
4 Sñia si lata est parte pñte an presumatur pars citata remis.
1 **In ius vocare.** ¶†No.qđ non omnis vocatus coram iudice dicitur in ius vocatus.sed solum ille qui vocatus est ad instantiam alterius volentis secũ litigare.¶†In gl.ibi hoc tñ intelli
2 gũt qdã si reus veniat ꝛ rñdeat.dic qđ isti mouebantur ad hoc dicendũ p.l.ꝗ̃uis.j.eo.vbi si citatus nõ cõparet ille qui fecit eũ citari nõ punitur tanꝗ̃ fecerit ipm in ius vocari.sed respõde vt in glo:qꝛ nõ sequiť ꝓpterea ꝙ nõ sit vocat⁹ in ius licet ꝓpter hanc vocationẽ pena cũ effectu nõ incurrať: qꝛ vocatus nõ fuit lesus ex quo nõ cõparuit.ideo de benignita
3 te pena remittitur.¶†Sed queritur hic si reperio aduersariũ meum coram iudice ex alia causa:volo sibi dare libellũ.ipse nõ vult recipere sed dicit facias me citari:qꝛ iudicium incipere debet a citatione.an possit compelli recipere.Specu.videtur tenere.ꝙ sic in tit.de li.cõcep.§.sequitur videre.ver.itẽ dicũt qdã dũ modo reseruetur facultas ꝓponẽdi exceptiones dilatorias qꝛ citatio nõ fit nisi vt quis cõpareat.postꝗ̃ ergo reperitur pñs
a superflua esset citatio[a] ꝛ sic poterit iudex ipsum ex tũc monere. sicut in simili habetur i.l.heredes palã.§.fi.de test.qñ testes venerant ob aliã cãm:qꝛ possunt rogari vt sint pñtes testamento. Guil.ꝛ Bar.tenẽt cõtrarium hic ꝙ si vult recipere põt:sed inuitus nõ cõpelliť.ꝛ idẽ Bal.in.l.cũ fratrẽ in fi.C.de his quibus vt indig.ꝛ Archi.in.c.j.v.q.ij.dicit tñ ide3 in.c.proposuisti.lxxxij. dist.qđ ille qui reperiť pñs pſumitur fuisse citatus.vide de ista
4 questione in.c.fi.de elec.li.vj.in nouella.† qđ aũt in sñia si lata est parte pñte nõ tamen cõstat qđ fuerit citata an presumeť citata ꝛ valeat:vide bal.notabiliter i.l.j.post princi.C.de sententijs.
2 ☞Coertio ꝛ etiam carceratio est de imperio.
3 Sacerdos si citatur vt compareat cras in tertijs quãdo habet dicere missam populo citatio ipm non arctat etiã coram epo.ꝛ si non comparet non potest vt contumax puniri.
4 Religiosi debent citari coram prepositis ꝛ prioribus.
Preco dum vadit per ciuitatem faciendo banna quod nõ possit capi pro debitis.
5 In diebus in quibus est occupatus in nuptijs quia ducit vxorem.vel occupatus sit in funere non compellitur coram iudice comparere ad litigandum.
6 Occupatus coram vno iudice non compellitur comparere coram alio.
Processus agitatus contra carceratum non valet si iudex sciebat.alias valet sed restituitur in integrum:ꝛ quid si possit mittere procuratorem.
7 Citatio facta de infante nõ valet.etiã si fiat vt compareat legitime sed de maiore infante valet si fiat vt legitime compareat.
1 **In ius vocari no.** ¶†Hic ponũtur multi qui nullo modo possunt in ius vocari de iure ciuili vsq3 ad.l.quicq3.§.pretor.ibi de q uibusdã qui nõ possunt in ius vocari sine venia de iure pretorio non ciuili:ꝛ not.istos
2 text.qꝛ sicut iacent ita practicantur scđm Bar.¶†Item no.in princi.dum dicit ꝛ coercere aliquẽ possunt ei iubere in carcere3 duci.quod coertio ꝛ etia3 carceratio est de imperio vt patet ex
3 text.precedenti.¶†Item no.in ver.nec potest esse:ꝙ si citatur sacerdos vt cõpareat cras in tertijs quando habet dicere missam populo suo citatio ipsum nõ artat.etiam coram episcopo
4 ꝛ si nõ cõparet non potest puniri vt contumax.¶†Item not. in ver.nec eos quod religiosi non possunt citari sed debent citari coram prepositis ꝛ prioribus.vt in glos.¶Item in versi.sed nec.dicit Bar.per hunc tex.fecisse relaxari quendam preconem qui cum iret per ciuitate3 faciẽdo banna fuit captus ꝓ debitis
5 ¶†Item no.in versi.preterea.quod illis diebus quibus quis est occupatus in nuptijs qꝛ ducit vxorem non compellitur coram iudice comparere ad litigandum ꝛ eode3 modo qui est oc
6 cupatus in funere.vt in fi.l.¶†In versi.nec eundem no.quod ille qui est occupatus coram vno iudice non compellitur comparere coram alio.Eodem modo videť si quis est in carceribus vt non possit comparere ꝛ si processus agitatur contra eum nõ valet si iudex sciebat.vt.l.quesitum.de regulis iur.si ignorabat valeat tamen restituitur in integ.ex causa generali ita no.Bal. in.l.ij.C.qui.ex cau.maio.ꝛ Bart.etiam tangit hic quod non valet citatio. sed idem Barto. videtur determinare contrarium[b] in.l.is qui reus circa fi.j.de pu.iudi.dicens quod sibi imputa
8 tur quare non mittit procuratorem.[a] Ego vidi de hoc dubitari florentie vbi multoties proceditur contra eos qui sunt in carcere communis pro debitis ꝛ allegabantur ista dicta pro et contra sed dic isto casu locum habere dictum Barto.propter duo scilicet quod iuste in carceribus detinetur:ꝛ quia habet facultatem mittendi procuratorem cum ibi sit copia procuratorum ꝛ aduocatorum altero istorum deficiente locum habebit quod hic not.Bar.vt non valeat processus si iudex sciat vel re
7 stituatur in integrum si ignorat.¶†Ultimo not.in.l.cuiq3.in principio in verbo infantes cum glossa sua quod non valet citatio facta de infante etiam si fiat vt compareat legitime sed de maiore infante bene valet si fiat illo modo ꝛ hoc etiã tenet Barto.in.l.j.§.sufficit.de admini. tutorum.de quo etiam vidi plures dubitare ꝛ quosdam dicere quod debet citari ipse tutor sed hic est glo.in contrarium.

[a] ¶Citatio.Limita nisi citatio fieret ad aliũ fine3 ꝗ̃ ad effectũ simplicis citationis quia tũc nõ põt cogi nisi pri⁹ citeť vt voluit bal. in.l.cũ fratrẽ.C. de his qui. vt indi.an aũt pñs presumatur citatus. vide Fran. d are.ꝯsilio.xxx.

[b] ¶Procuratorẽ an citari possit carceratus.vide per eunde3 paulum cõsil.xli.areti.consil. cxxxij. Ang.cõsil.lxvi.

2 ☞ Parentum appellatio quos comprehendat.
3 Filij appellatione an comprehendatur naturalis.
Verbum parentes latius est quam verbum pater.

Eliqz litigandi.
Pretor ait parentem.

1 ¶ † No. tria genera personarum que non possunt vocari in ius sine venia. scz parentes et hoc est primum. Item patronus et patrona et hoc est secundum. Item liberi et etiam parentes patroni vel patrone et hoc est tertium[a] qui enim vult facere tales vocari debet hoc primo notificare iudici et iudex debet explorare ab eo quam litem vult illi monere et si perpendat quod litem famosam non committat citationem non sic in alijs: quia non habet iudex perquirere quam actionem velit intentare sed statim cum petitur debet committere citationem. ¶ † Item no. verbum parentes esse generale 2 triplici respectu. primo quia comprehendit non solum patrem sed etiam matrem. Item comprehendit non solum primos sed etiam ulteriores usque in infinitum. Item comprehendit non solum legitimos naturales: sed etiam naturales tantum et legitimos tantum ut habetur ex l. patris cum l. sequenti. † An autem 3 appellatione patris contineatur auus et an appellatione filij comprehendatur naturalis. distingue an sumus in materia fauorabili et comprehendit an odiosa tunc secus. ut. j. de ritu nup. l. lege iulia. §. hoc capite. et not. in l. liberorum. de verborum significatione verbum enim parentes latius est quam verbum pater. Item distinguitur an in materia naturali. idest in qua consideratur potius ius naturale quam ius positiuum et tunc appellatione filiorum continentur etiam naturales tantum. ut. j. de ritu nup. l. adoptiuus. §. j. et de accu. l. hos accusare. §. j. an consideretur potius ius positiuum et tunc secus. ut dicto. §. hoc capite. et vide quod notat Baldus in l. tutelas. j. de capi. dimi.

a ¶ Tertium. sz an monachus possit abbatem in ius vocare sine venia. io. an. in ti. de inquisi. in additio. ad specul. §. fi. tenet quod sic. sequitur lud. ro. sing. suis folio. xvj. quid autem si priuatus velit fiscum conuenire. an habeat necesse petere veniam a principe. glo. est singularis quod sic in l. bene a zenone. C. de quadri. prescrip. hoc a nouis non habes cum autem petat veniam: an requiratur citatio vide per Fran. de are. consilio. cxlviij.

2 ☞ Filius adoptiuus adoptione finita potest patrem adoptiuum in ius vocare sine venia et an hodie etiam durante adoptione cum non sit in eius potestate. et nu. 3.
3 Adoptiuus non solum quo ad ius succedendi: sed etiam quo ad alia reputatur filius.

b ¶ Adoptiuus. sed stante statuto quod extantibus filijs masculis femine non succedant statutum non comprehendit filium arrogatum secundum Jo. de ana. consilio. xxvij.

Adoptiuum patrem.

1 ¶ † Filius in potestate non potest conuenire patrem etiam si adoptiuus sit etiam cum venia nisi pro castrensi peculio. Item filius emancipatus patrem naturalem etiam existentem in aliena familia non potest in ius vocare sine venia. hoc dicit. Primum dictum fallit in tribus casibus qui no. per glo. in l. lis nulla. j. de iudi. Edictum ergo pretoris quod permittit in ius vocari parentes cum venia debet etiam intelligi de illis parentibus in quorum potestate quis non est ut quia erat emancipatus. siue etiam sint parentes ex latere materno. † Item in patre adoptiuo non habet locum edictum pretoris nisi durante adoptione et in castrensi peculio nam ea finita potest in ius vocare etiam sine venia. 2 ipsa vero durante in alio quam castrensi peculio non potest etiam cum venia. ¶ † In glossa que incipit in eo enim ibi. an cum sine venia vocabit supple extra castrense peculium quia hodie cum 3 non sit in potestate potest eum vocare in ius indistincte sed dubium est an teneatur veniam impetrare et facit dubium illud quod dicitur in fine glosse: quia lex dicit quod adoptio habetur pro non facta preterquam quo ad ius succedendi ergo talis habetur pro filio. tamen gloss. sentit contrarium et idem Jac. butri. de quo etiam not. S. de sena. l. senatoris filium. ubi glossa sentit idem et hoc tene menti: quia non solum quo ad ius succedendi sed etiam quo ad alia reputatur filius: et quod dicitur quod habetur pro non facta debet restringi quantum ad hoc ut transeat in eius potestatem non quo ad alia: quia si statutum loqueretur de filio legitimo comprehenderetur adoptiuus[b] quia est legitimus licet non sit in potestate etiam quantum ad alios effectus quam successionis si tamen non haberemus istas glossas ille tex. quem gl. allegat. faceret dubium quod non comprehenderetur nisi statutum disponeret de actu successionis.

c ¶ Non priuetur. Vide per Alex. consilio. xxx. secundo libro. Jo. an. de ana. consilio. xxxij.

2 ☞ Priuilegia que dantur veris ciuibus dantur etiam illis qui habentur pro ciuibus licet non sint. et quando non dentur.
3 Delictum patris non nocet filio in his que filius non habet a patre: sed a lege.
Si patronus compulit libertum ad iurandum ne ducat uxorem qualiter talis actus puniatur.
4 Filius propter delictum patris quando non priuetur feudo.
5 Quid in dignitate. remis.
Dominus si frangit fidem vasallo an debeat priuari directo dominio sicut econtra vasallus priuatur utili.
6 Si vendo tibi rem cum pacto ne aliud facias super ipsa re et si feceris quod ad me reuertatur si postea ad me reuertatur ego non debeo illud facere.
Statuto episcopi si excommunicantur ludentes. si episcopus ludat an sit excommunicatus.
7 Si statutum alicuius castri imponat penam damnum dantibus applicandam domino illius castri et dominus consentiat in damno quod datur non debet sibi pena applicari sed illi domino cui damnum datum est.
8 Si vendo tibi fundum pacto apposito quod quolibet anno usque in perpetuum des cuidam hospitali decem: et nisi dederis quod ad me reuertatur et fuit ad me reuersum quia non fecisti. an ego illi hospitali debeo dare.
An ex hoc pacto acquiratur illi hospitali actio.

Patronum inquit.

1 ¶ † Ille dicitur patronus qui dedit liberto suo libertatem etiam si ex causa necessaria. item etiam interdum ille qui non dedit sed tantum ex aliqua iusta causa habetur pro dante: et istis debetur reuerentia ut non possint in ius vocari sine venia: quia vero ius patronatus perdidit suo facto vel culpa pro patrono non habetur nec debetur sibi reuerentia. hoc dicit usque ad legem sed si hac. §. patronum. et primo loquitur de eo qui est vere patronus quia seruum suum manumisit usque ibi vel sic. et circa hunc casum potest occurrere dubium. quid si hoc fecit ex necessitate quia fuit grauatus ex causa fideicommissi de hoc faciendo et videbatur quod tunc sibi non deberetur reuerentia quia non exercuit eam libertatem in eum ex sua munificentia. contrarium tamen determinatur in l. is quoque quam coniunge cum isto. §. ¶ In ver. vero vel si loqueretur de eo qui non est vere patronus sed habetur pro patrono: quia pro manumissore habetur et ponit tria exempla usque ibi quemadmodum. et cum ista parte iunge l. sed si hac. ubi ponit exemplum. Tertio in ver. quemadmodum loquitur de eo qui fuit patronus tamen nunc non habetur quia perdidit ius patronatus et ponit duo exempla usque i fi. et cum hac parte iunge l. sz si hac in ver. sed si de suis an prin. et in ver. prostituta. in ver. sz si venditor. ubi ponuntur alia tria exempla. ¶ † No. in ver. vel si conclusionem secundum Ang. Argu. quod priuilegia que dantur veris ciuibus dantur etiam illis qui habentur pro ciuibus licet non sint si continet honestatem nec sunt contra ius. facit. l. cum ex oratione. de excu. tu. secus si essent contra ius vel tenderent in preiudicium alterius quia aliud est esse ciuem et aliud haberi pro ciue. ut no. i. l. si maritus. §. lege iulia. j. de adulte. ¶ † Item no. tex. in fi. quod delictum patris non nocet filio in his que filius non habet a patre sed a lege. nam filius patroni habet hoc ab edicto pretoris quod non possit in ius vocari sine venia licet ergo habeat hoc propter patrem ex sui contemplatione quia tunc non habet a patre sed ab edicto pretoris delictum patris propter quod perdit ius patronatus ut quia libertum compulit ad iurandum ne ducat uxorem qui actus punitur per l. iuliam. de maritandis ordi. ut. l. adigere. de iu. pa. non nocet filio etiam patre viuente. et sic pater poterit in ius vocari sine venia. sed non filius. ¶ † Et istud inducit glo. ad questionem de feudo ut propter delictum patris filius non priuetur[c] feudo. Sed hoc procedit quando non fuit inuestitus pater suus sed alius ascendens pro se et suis descendentibus: quia tunc non habet a patre sed ab illo primo inuestito. si autem fuit inuestitus pater tunc aut expresse pro se et suis descendentibus et tunc videtur idem quia filio acquiritur ius ex contractu patrno quod postea pater auferre non potest argu. in l. fi. j. de pac. Si autem recipit simpliciter tunc transit ad filium. ut in tit. qui feu. da. pos. §. cum vero conradus. et ita demum si sit heres patris ut in ti. an agna. vel filius. et hoc casu delictum patris potest nocere filio quia censetur habere ab ipso patre. Breuiter lz de stricto iuris rigore ita videatur dicendum tamen in vsibus feud. alia distinctio colligitur. quod aut delictum concernit personam domini qui commisit contra eum feloniam vel alienauit inconsulto domino vel non fecit inuestituram infra tempus et indistincte reuertitur feudum ad dominum ut habeat sue iniurie ultionem ut in titu. que sit prima causa beneficii amit. §. denique. aut non concernit personam domini et tunc aut fuit receptum pro se et suis liberis vel descendentibus. et delictum patris indistincte non nocet filio cui erat ius quesitum ex dicto pacto ita videtur sentire Pe. et Cy. in l. ij. C. de libe. et eorum lib. Aut fuit receptum simpliciter quo casu transit in descendentes hodie etiam usque in infinitum. et tunc distinguitur aut querimus an noceat filijs et dicendum est quod sic. aut an noceat alijs agnatis qui poterant venire in defectu filiorum quia feudum antiquum. et est dicendum quod non. ut in titu. si de feu. fuerit controuer. c. si vasallus culpa. et in tit. si vasa. feu. priue. cui deferatur. et in primo casu quando habeat filios qui priuatur propter delictum patris feudum non confiscatur. lz alia bona delinquentis propter delictum confiscentur puta quia commisit homicidium sed reuertitur ad dominum si deficiunt agnati vel si extant transit ad eos ut in dictis iuribus et per Barto. in l. si finita. §. si de vectigalibus. de dam. infec. De hac autem materia tangit Bar. sed non ita perfecte in l. cum. de interdic. et relega. et Bal. in l. qui se patris. C. unde libe. et in l. ij. C. de libe. et

5 de libe. et eorū lib. et † Dy. in c. non debet. de reg. iur. quid autē in dignitate an delictum patris noceat filio dic vt in l. emanci patum. in fi. §. de sen. in l. sed si hac. §. sed si de suis. Not. argu. q̄ si dominus frangit fidem vasallo debeat priuari directo domi nio sicut ecōtrario vasallus priuatur vtili. scdm Gui. de cug. et ap
6 plicetur ipsi vasallo. ¶ † Itē no. tex. in versi. sed si venditor mi rabilem. quod si vendo tibi rem cum pacto ne aliud facias sup ipsa re. et si feceris qd ad me reuertatur quod si reuertatur ego non debeo illud facere. sicut nec volui te facere et si qua lege te vinculaui eadem videor me vinculasse scdm Guil. de cugn. qui inducit ad questionem de statuto episcopi excommunicātis lu dentes vt si ipse ludat sit excōmunicatus. contrarium tamē di
7 cunt canoniste in regula cui licet. de reg. iur. in vi. ¶ † Item si statutum alicuius castri imponat penam damnum dantibus applicandam dño illius castri. q̄ si dominus cōsentiat in dāno quod datur non debeat sibi applicari. sed illi domino cui datū
8 est. ¶ † Item q̄ si vendo tibi fundum pacto apposito qd quo libet anno in perpetuū debeas dare cuidam hospitali. x. et nisi dederis quod ad me reuertatur. si fuit ad me reuersus quia nō fecisti. ego illi hospitali debeo dare. et hoc si fundus fuit ad hoc obligatus. al's videtur secus si erat obligatio personalis. l. fi. in fi. de cōtrahen. emp. scdm Ange. certe hic erat mere personalis et ideo videtur indistincte qd teneatur: sed qn̄ fundus transiret ad tertium si obligatio erat mere personalis et trāsiuit titulo singu lari non transit actio in illum et ita loquitur illa. l. fina. An autē ex hoc pacto acquiratur illi hospitali actio vide quod not. Bart. in. l. qui rome. §. flauius. de verbo. obligatio.

2 ¶ Rescriptum principis vel dispensatio non extenditur ad defectus suppressos et tacitos nec cēsetur princeps illos voluis se tollere de quibus non habuit notitiam.
3 Si impetrans ecclesiam in qua alius habet ius patronatus non fecit de hoc mentionem an valeat impetratio.
4 Episcopus licet eximat rectorem alicuius ecclesie a sua iurisdi tione non propterea perdit reuerentiam quam ille prestabat.
5 Differentia inter restitutum natalibus. et illum qui ex dispensa tione sequitur priuilegia legitimorum vel ingenuorum.
6 Comes palatinus si legitimat aliquem cum hoc quod non suc cedat cum legitimis ista non potest dici legitimatio sed dis pensatio.
7 Statutum quod extante filio masculo: legitimo: et naturali. fi lia femina non succedat nisi in eo quod sibi relinquitur a patre et plus petere non possit quod non habeat locū in filio mascu lo legitimato quo ad quedam et quo ad quedam non.

Sed si hac lege.
Patronum autem.

1 ¶ † Libertus debet reuerentiam patrono etiam si sit passus minimam capi. dimi. secus esset si ipse libertus fuerit consecu tus prerogatiuam ingenuorū non tamen fuit factus ingenuus illius vel q2 impetratio fuit subreptitia vel quia non fuit resti tutus natalibus sed soluz dispensatus. h. d. et allegatur ad plu rima. ¶ In tex. ibi dum arrogetur per obreptionem scilicet me diante rescripto principis et tanq̄ ingenuus. certe per hoc non efficitur ingenuus postq̄ tacuit principi se libertum: quia veri similiter est quod si forte nō tacuisset princeps noluisset suo pa trono preiudicare nec auferre ius patronatus vt. l. j. et. ij. de na.
2 resti. † Et iste tex. est melior q̄ habeamus quod rescriptum prin cipis vel dispensatio non extenditur ad defectus suppressos et tacitos et non censetur priceps illos voluisse tollere de quibus non habuit notitiam. Ad hoc etiā allegatur. l. cuz dñs. de pactis et quod ibi per Jacob. de are. et vide in distin. pe. tit. qui filij sint legi. super rubrica. et in c. ex parte. de offi. ordi. et de senten. excō. cum pro causa. et quod not. Bal. C. de fur. l. j. in pe. col. et de fidei
a com. in. l. eam quam. in. xiiij. colum. [a] ¶ † Item bene facit iste
3 tex. quod si aliquis impetrat ecclesiam in qua alius habet ius patronatus et non facit de hoc mentionem an valeat impetra
b tio[b] vide quod not. Innocen. de re iudi. cum olim. in glos. not.
4 literas. et in. c. cuz dilectus. de iure patro. ¶ † Item not. in ver. si ius. argu. quod licet episcopus eximat rectorez alicuius eccle
c sie a sua iurisditione non propterea perdit reuerentiam[c] quam ille prestabat quia adhuc tenetur sibi ad hoc et de hoc est casus
5 in. l. fi. C. de ure pa. ¶ † Ultimo no. differentiam inter restitutū natalibus et illum qui ex dispensatione consequitur priuilegia legitimorum vel ingenuorum: quia in primo est totalis integra tio status que potest fieri quo ad quedam et quo ad quedam non. vt not. glos. in. c. cum inhibitio de clan. despon. sed dispē satio sic. vnde libertus qui impetrauit ius aureorum annulorū quantum ad hoc vt possit annulos portare habetur pro inge nuo: sed non quo ad alia quia debet reuerentiam tanq̄ liber
6 tus domino. † Si ergo comes palatinus legitimat aliquem cū hoc quod non succedat cum legitimis. ista non potest dici legiti matio sed dispensatio. et ideo non porrigitur nisi quantum ad illa que fuerunt expressa in priuilegio. sed si simpliciter legiti maret et natalibus restitueret etiam si nihil exprimeretur exten deretur ad omnia iura legitimorum. facit. l. ij. C. de iure annulo. au
7 reo. ¶ † Et predicta allegaui ad. q. statuti dicentis qd extante filio masculo legitimo et naturali filia femina non succedat nisi
d in eo quod sibi relinquitur[d] a patre et plus petere non possit qd si extat filius masculus legitimatus quo ad quedam: et quo ad quedam non. puta quod possit succedere ex testamento non ab intestato non habeat locum statutum: et sic filia femina sibi non fuit relictum tantum quod non sufficiat ad legitimaz potest pe tere supplementum: quia nō dicitur extare masculus legitim⁹ naturalis: quia ista non fuit vera legitimatio que non potuit fieri pro parte sed fuit dispensatio: et sic non fuit sublatus defē ctus originis vt hic patet in versi. sed si ius. vbi est casus in ra tione sui ergo non dicitur legitimus. secus si fuisset simpliciter etiam quo ad omnia legitimatus: quia contineretur appella tione legitimi prout expresse determinat Bal. etiam in hoc ca su in. l. j. C. de fideicom. et l. eam quam in. vj. col. ibi dum dicit. Item quesitum fuit a me et tene menti perpetuo: quia possunt induci ad multa alia.

a ¶ In. xiiij. col. an suppressio fa cta in impetra tione legitima tionis vitiet ip sam. vide Old. consil. cxiiij. In do. roma. consi lio. clxxxiij.

b ¶ Impetratio. an valeat impe tratio beneficij non facta men tione patronat⁹ si ita erat. vide Ro. cōsil. cclxi. Lapum alleg. lxiiij.

c ¶ Reuerentiaz. Adde Oldra. cō silio. ccxxiiij. et se quitur Ro. sin gulari. suis.

d ¶ Relinquitur. Adde eundem Paulum consil. cclxvij.

2 ¶ Illud quod est vniuersitatis non est singulorum. et quid si postea dissoluatur vniuersitas.
In causa vniuersitatis singule psone illius possunt esse testes: et quando non possint.
4 Si peto pronūtiari me habere iurisditionem supra aliquam vniuersitatez obtinui q̄ hec sñia non preiudicet singularibus de ipsa habētibus aliquā exceptionē vel ius ab vniuersitate.

Qui manumittitur.

1 ¶ † Manumissus ab vniuersitate nō est libertus singulorū. ideo singulos pōt in ius vocare sine ve nia sed est libertus vniuersalis: et ideo illā non potest ī ius voca re sine venia etiā si se defendat per actorē vel syndicū. h. d. hoc vltimū dictū recipit 9triū de vsi. fi. istius legis. s3 solue vt ibi no. glo. mag. incipiente etiā famosa. ver. sed quare. vbi format con trariū de fi. istius. §. ¶ In tex. ibi nam nō est illorum libertus.
2 No. † istud ad qd allegatur qd illud qd est vniuersitatis non est singulorum. facit. l. in tantum. §. vniuersitatis. de rerū diui. hoc est verū nisi processerit a singulis quo casu dissoluta vniuersita te quilibet potest recipere partē suā. vt. l. j. in fi. et l. collegia. ff. de
3 colleg. illici. Ang. † Item inducitur qd in causa vniuersitatis sin
e gule persone illius possunt esse testes[e]. hoc verum nisi agatur de tali re ex qua singuli percipiunt commodum singulariter. puta de pascuis. vt not. Dyn. in. l. si omnibus. §. de testi. et hunc
4 tex. allegat † Inn. in. c. certificari. de sepul. quod si peto pronun ciare me habere iurisditionem supra aliquam vniuersitatem et obtinui qd hec sñia non preiudicat singularibus de ipsa ha bentibus aliquam exceptionem vel ius in vniuersitate.

e ¶ Testes. testis an possit esse q est de vniuersita te. Vide abb. cō silio. xvi. Alex. cōsil. lxviij. et cō sil. xliij. scdo lib.

2 ¶ Femine in feudis regulariter non succedunt.
Grauatus sub conditione si decedat sine liberis masculis et de cedat relictis nepotibus masculis ex filia femina non dicitur decessisse cum liberis masculis et locus est substitutioni.
3 Per deportationem perditur ius patronatus et in consequen tiam reuerentia et que non perdantur.
4 Deportatus potest conueniri licet perdiderit ciuitatem et bo na: quia post deportationem potest acquirere et debet se defen dere per procuratorem.
5 Illud quod statuitur ratione alicuius cause habentis tractuz successiuum finita illa causa amplius non durat.
6 Filius meus licet transeat in alienam familiam per adoptionē non desinit filius meus esse. nec perdit priuilegia que habebat vt filius meus.
Filius liberte et econtra illa mater liberta filio ex patrono qua liter debeant sibi inuicem reuerentiam.

Liberos parenteſq;.

¶ Hic incipit expo nere verbū liberos parentesq̄ patroni &c. qui fuerunt tertium genus personarum. vt dixi. l. quicq. et mixtim tractat primo de liberis et parentibus simul vsq̄ ibi. sed si per penā. Secundo de ipso patrono tantū vsq̄ ibi parentes. Tertio de parentibus patroni tantum vsq̄
1 ibi si filius. ¶ † Quarto et vltimo de liberis tantuz et ponit plu res casus vsq̄ ad. §. pretor ait. ¶ No. ex prin. quod appellatio ne liberorum continentur tam masculi q̄ femine. et sic etiā descē dentes ex feminis. vt. l. cognoscere. §. liberorum. de verb. signi. et l. j. C. de cōdi. inser. hoc tamen est verū in materia indifferenti idest que conueniat vtrique sexui. secus si masculis tantum vt in
f feudis[f] si aliquis reciperet feudū pro se et liberis eius † quia in
2 telligeretur de masculis cum femine regulariter non succedāt

f ¶ Feudis. Limi ta nisi concessio fuerit a femina que verisimiliter eq̄ diligit femi ninuz sexū sicut masculinū: imo plus ex eo q̄ in simili consuluit Anchara. cōsil. cccclj. vbi voluit qd regnū Arra gonuz cōcessum p reginā Petro nillā alphonso et eius posteritati possit trāsire in feminas. alios septem casus in quibus femina succedit ī feud vide per Roma cōsilio. ccc

in feudis. Item si aliquis fuit grauatus si decederet sine filijs masculis. et ipse decessit cum nepotibus masculis descendentibus ex filia femina non videretur decessisse cum liberis masculis: et sic extaret conditio substitutionis: quia in cōditione fuit appositum verbū masculis. ita no. Specu. in titu. de loca. §. nunc

5 vero aliqua. versi. cxlvi. ¶ † In ver. si per penam. no. quod per deportationem perditur ius patronatus: quia est magna capitis diminutio. secus in parua. vt. s. eo. §. patronum. in prin. et ibi no. in glo. j. Itē in consequētia perdit etiā reuerentia que videtur de iure naturali vel gentiū. arg. in l. veluti. de insti. et iur. cū debeatur solū ratione iuris patronatus alias ea que essent de iure naturali non perderentur. quādo non dependerent ab aliquo quod fit de iure ciuili. et quod per deportationem perdatur: vt. j. de capi.

4 dimi. in l. eas. † Patet etiā hic quod deportatus potest conueniri licet perdiderit ciuitatem et bona: quia post deportationem

a potest acquirere[a] vt. l. si tibi mandauero. c. is cuius. j. manda. et debet se defendere per procur. quia non potest stare in ciuitate vt. l. papi. exuli. de mino. et vide tex. cum glo. in l. cū ad cognitionem[b] iuxta finem titu. j. quibus ex cau. in pos. ea. Fallit etiam iste

5 tex. † quod si prelatus remoueatur a platura sui subditi non tenerentur sibi amplius ad reuerentiam: quia debebant occasione plature. ¶ In. §. parentes. v. sed tandiu. no. quod illud quod statuitur ratione alicuius cause habentis tractum successiuum finita causa illa amplius non durat ad hoc. l. generaliter cum ibi not. C.

6 de episco. et cleri. ¶ † Item not. in. §. si tamen filius. quod licet filius meus transeat in familiam alienam per adoptionem non desinit filius meus esse nec perdit priuilegia que habebat vt filius meus. ¶ Ultimo no. pulchrum casum. §. si liberta. in quo mater debet reuerentiam filio et contra filius matri diuersis tamē respectibus. nam iste filius liberte erat filius ex patrono ideo mater sua debet reuerentiam sibi non vt filio suo sed vt filio sui patroni: et econuerso ipse filius debet reuerentiam matri tanquam sue matri non tanquam liberte et sic inuicem se non vocant in ius sine venia.

a ¶ Acquirere. Adde quod voluit ancharā. cōsil. cclxxxix. et. cccc. xij. quod incipit probata tanti viri seuicia.

b ¶ Cognitio. Adde eundem Paulum consilio. clxxvij. Anchara. consilio lxxxij. Rapha. comen. consilio clxx. Alex. cōsil. ccxviij. scdo lib.

2 ☞ Si volo te facere citari non est necesse ire ad iudicem vt cōmittat nuntio sed possum de directo committere nuntio curie vt te citet et qualiter faciet relationem. licet de iure communi requiratur commissio iudicis.

3 Ubi lex vel statutum vult aliquid fieri cum autoritate vel consensu iudicis debet intelligi causa cognita nec sufficit quod reperiatur autoritas interposita.

4 Grauissima dicitur iniuria cum quis fuit flagellis verberatus et multofortius si ferro et cum vulnere.

1 **Pretor ait in ius.** ¶ † Hic iurisconsultus post quam exposuit tria genera personarum que non vocantur in ius sine venia incipit declarare quid significat sine venia vel sine iussu pretoris quia debet narrare iudici quam actionem vult intentare et si iudex videat quod sit famosa non permittet nisi ex magna causa et sic adhibetur

b ad hoc cause cognitio[c] hoc dicit. ¶ † Nota quod in multis lo-

2 cis communiter est consuetudo quod si volo te citari non est necesse ire ad iudicem vt committat nuntio sed possum de directo committere nuntio vt te citet. et si hoc facit potest facere relationem notario cause et scribetur in libello ac si commissio ipsa a iudice facta fuisset si erāt de nuntijs deputatis in curia licet de iure communi requiratur commissio iudicis. vt. l. neminem. C. de requiren. reis. et plene in. c. quoniam contra falsam. de probatio. super verbo citationes et relationes certe ista practica non posset seruari quando quis vult facere citari parentem vel patronum imo habet necesse iudicem adire pro commissione fienda. et iudex debet explorare quam actionem vult intentare: et si secus fiat et citatus non compareat et procedatur contra ipsum absentem vel contradicentem non valebit processus. secus si compareat et non contradicat. vt. j. l. proxi. in fi. et ibi not. pe do-

3 cto. ¶ † Item Bar. no. singulariter istum text. quod vbi lex vel statutum vult aliquid fieri cum autoritate vel consensu iudicis debet intelligi causa cognita nec sufficit quod reperitur autoritas interposita nisi appareat quod fuerit adhibita cause cognitio vt hic colligitur dum dicit causa cognita. j. de transa. l. cum

4 hi. §. si pretor. et. §. vlti. ¶ † Item no. in fi. quod grauissima dicitur iniuria cum quis fuit flagellis verberatus et multo fortius si ferro et cum vulnere. et vide. j. de iniur. l. vulneris magnitudo aliquando etiam ex qualitate personarum loci et temporis etiā si non interuenerit verberatio. vt. l. sed et questionis eo. titu. et vide Bar. in l. non solum. §. si mandato. eo. titu.

c ¶ Requisitus si tamē cōparuit et nō opposuit pena remittitur secundum Alex. cōsilio. cccviij. sequitur doc. Jason hic.

2 ☞ Una et eadē dispositio legis vel statuti potest esse fauorabilis respectu vnius extremi et odiosa respectu alterius et sic in primo extendenda et in secundo restringenda.

3 Statutū quod existēte filio masculo filia nō succedat qualiter extēdatur ad nepotem ex filio et an extendatur ad neptem ex filia.

1 **Semper autem hunc.** ¶ † Patrono debetur reuerentia etiam si tutorio nomine alterius conueniatur secus si alius ex eo tutorio nomine iudicium suscipiat. h. d. Et est mirabile quia in quolibet dicto videretur potius dicendum econuerso. nam si libertus conuenit patronum suum tanquam tutorem titij actione quam habet cōtra titiū istud litigium nō est litigiū patroni sed titij et ex ipso non potest resultare aliqua infamia ipsi patrono quare ergo debetur sibi in hoc reuerentia. nam quilibet pater facere deberet: quod no. et tamē dicitur hic contrarium. ecōuerso si patronus est pupillus et tutor suus conueniatur a liberto ista causa est ipsius patroni non tutoris. ergo videtur quod teneatur impetrare veniā attenta persona contra quam iudiciū dirigitur et tamen hic dicitur contrarium vnde difficile est assignare bonas rationes. sed assignantur persuasiue: nam primo casu postquam patronus personaliter est in iudicio vox liberti contra eum est funesta idest inhonesta attenta sua presentia. nō sic ī secundo casu quando est presens in iudicio sed eius tutor: secus si pro

2 curator. vt in glo. ¶ † In glo. j. puta ex parte patroni. no. istam glo. quod vna et eadem dispositio legis et statuti potest esse fauorabilis respectu vnius extremi et odiosa respectu alterius. et in primo extremo debet extendi. in secundo antem restringi. vnde facit ad. q. statuti dicentis † quod existente filio masculo filia nō

3 succedat quod ex parte filij est fauorabile ideo extenditur de filio ad nepotē ex filio et si ille extat excludit filiā feminam sicut filius sed ex parte filie est odiosum. ideo si non extat filia sed neptis filie non debeat excludi: ita videtur notare Bal. C. eo. l. ij. sed in hoc vltimo videtur contrariū quia statutum videtur factum fauore agnationis vt hereditas stet apud masculos: et ideo videtur excludi omnis femina vel ex ea descendens. propterea inspicitur id quod principalius est quādo queritur an statutum sit fauorabile vel odiosum sicut videmus in exceptione. vt no. in l. qui exceptionē. j. de condi. indebi. et hic extremitas masculi principaliter est. cum ideo totum statutū censetur fauorabile et ideo vtrumque extremum extenditur de ista questione et ceteris similibus. vide per Barto. in l. liberorum. de verbo. signifi. vbi plene. ¶ In alia glos. ibique tantum per alium conuenitur vnde si non adhiberetur reuerentia illi per quem conuenitur nulli alij adhiberetur et sic parum prodesset ius patronatus ipsi vniuersitati quantum ad hunc honorem sed priuatus patronus potest conueniri per alium et etiam per seipsum: vnde sufficit quod adhibeatur sibi reuerentia quando conuenitur per seipsum et satis proderit ius patronatus in hoc.

2 ☞ Pena quingentorū aureū de qua hic incurritur mero iure per solam citationem et an habeat locum penitentia. et nu. 4. Citatus dicitur ille qui a nūtio fuit requisitus licet nō adhuc cōparuerit.

3 Statutū si impōnit penam porrigentibus positiones criminosas vel diffamatorias licet postea peniteāt et positiones retractēt non euitant penam nisi aliud statutum hoc dicat expresse. Pena maleficij consummati per penitentiam non tollitur.

4 Pena que incurritur propter male litigare an et quādo remittatur per penitentiam vel purgationem more.

5 Citatus non comparens non potest imputare facienti eum citari nec petere quod condemnetur ad aliquid.

6 In casibus istius legis quando valeat processus venia non petita et quando non.

7 Si dixit tibi subdito alicuius dñi. si ego non haberem respectū ad dñm tuum darem tibi vnam alapam. tu dicas nō cures de domino meo experiamur simul et ego postea te verbero an videatur iniuria illata domino.

1 **Quamuis.** ¶ † Licet per solam vocationem in ius sine venia quis inciderit in penam edicti in tribus tamē casibus de quibus hec ex benignitate pena remittitur. hoc dicit et

2 sunt casus notabiles. ¶ † In text. ibi penale iudicium. idest actionem in factum in quadraginta aureos que incipit competere patrono eoipso quod fuit in ius vocatus sine venia. vt. j. proxima si libertus. et. l. finali. Nota ergo quod ista pena mero iure incurritur propter solam citationem et sic bene pa-

c tet quod citatus dicitur ille qui a nuntio fuit requisitus[c] licet non adhuc comparuerit. vt not. gloss. in. l. j. s. eodem. alias libertus non incurrisset penam vnde non esset necessarium causam remittere de equitate cuius contrarium vult ista glossa. ¶ In textu ibi moderandum iurisditionem per interpretationem huius legis que potuit modificare edictum pretoris sed si hec lex non esset non possemus ex interpretatione generali hoc dicere postquam verba edicti hoc non patiuntur imo etiam in

3 istis casibus pena exigeretur per quod dicunt doctores. † Sed si statutum imponit penam porrigentibus positiones criminosas vel diffamatorias licet postea peniteat et positiōes retractent non

ctent non elicitant penam nisi aliud statutum hoc dicat expresse: quia delictum fuit perfectum per solam porrectionem: quia statutum aliud non requirit ergo &c. vt. l. qui ea mente. ff. de furtis. vbi habetur regula generalis quod pena maleficij consummati per penitentiam non tollitur. ¶ † 4 In textu ibi si peniteat hoc est speciale in pena legali[a] quam incurreret propter male litigare quod per penitentiam remittitur. vt. l. qui cum maior. §. accusasse. de bo. liber. & no. in. l. criminali. C. de iurisd. omnium iudicum. Aduerte tamen quod aliquando incurritur propter solam vocationem in ius et tunc habet locum penitentia vsq3 ad litem contestatam. ita intelligitur hic postea vero non licet moram purgare. vt. l. insulam. de verborum obligatio. Interdum incurritur propter contestationem quia imponitur petenti vel accusanti quia non dicitur petijsse vel accusasse ante litẽ contestatam. l. amplius non peti. rem ratam haberi: & tunc admittitur penitentia vsq3 ad finem. quia in contingentibus post litem contestatam ipsa sententia est terminus purgationis vt habetur et notatur in. l. si maior. C. de transa. & l. siue apud acta in fine per glos. & ita intelligit Angel. in pena vero conventionali que incurritur propter male agere non sic habet locũ penitentia & dicta. l. amplius non peti. de hoc tamen articulo an ex parte actoris locum habeat purgatio more ad euitandam penam dic vt dicta. l. si insulam. per Bartol. ¶ † 5 In tex. ibi non veniat. no. q̃d citatus non comparens non potest imputare[b] facienti eum citari nec petere quod condemnetur ad aliquid facit ad ea que habetur in autentica qui semel. C. quomodo & quãdo iudex. nam postq̃ actor facit reum citari cogitur persistere in eodem libello et in eadem actione vsq3 in finem. certe si citatus non comparet non potest petere quod ad hoc cogatur. ¶ † 6 In tex. ibi aut non inuitus vel si consensit expresse vel comparuit & nõ opposuit & in istis casibus valet processus licet nõ fuerit venia impetrata. sed si non consensit expresse vel tacite: quia non comparuit vel comparuit & opposuit processus non valet ſm doctores. Et inducitur per Guill. † 7 quod si dixi tibi subdito alicuius domini ista verba. si ego non haberem respectum ad dominum tuum ego darem tibi vnam alapam vel facerem tibi tale quid. tu dicis non cures de domino meo experiamur simul & ego postea te verbero vtrum videatur iniuria illata domino. & argu. est quod non: sed ista inductio non placet quia non potest remittere iniuriã que fit domino. l. j. §. vsq3 adeo. ff. de iniurijs.

Si libertus.

1 ¶ † Filiusfami. absente patre potest agere actionẽ penali pro iniuria sibi facta. h. d. regulariter secus quod dic vt nõ. in. l. si longius. §. j. de iudi.

2 ☞ Pater alicuius seu cõmunitas terre sue & constitutus in magistratu loco parentum habentur nec vocantur in ius sine venia.

Generaliter eas.

1 ¶ † Exemplifica istã legem vt aliquid addat in patre spirituali qui aliquẽ leuauit de sacro fonte ſm † 2 Angel. vt non possit in ius vocari sine venia quod nota. Item si aliquis vellet agere contra propriam communitatem terre sue quia loco parentis habetur cum quis nascatur etiam patrie non solum patri. vt. ff. de ven. in posses. mit. l. j. §. ea. et de hoc nota. in. l. bene a zenone. C. de qua prescrip. Item si aliquis vellet conuenire aliquem cõstitutum in magistratu[c] quia loco parentis habetur. vt in autenti. vt iudi. sine quoquo suffragio ſm eundem.

2 ☞ Prohibitus agere non prohibetur se defendere si est reus necessarius & sic si fuit pure & specialiter ad iudicium prouocatus. vt bannitus vel excommunicatus: et quis dicatur reus voluntarius.

Si libertus a patrono.

1 ¶ † Quando quis se defendit aduersus eum cui debet reuerentiam non tenetur veniam impetrare. hoc dicit. † 2 licet ergo quis prohibeatur agere non prohibetur se defendere vt videmus in excommunicato & bannito. vt notatur in. l. cum mulier. ff. soluto matrimonio. et in. l. quoniã alexãdrum. C. de adulte. per Cynum. hoc tamen verum est in reo necessario qui dicitur quando fuit ad iudicium prouocatus pure et specialiter nam tenetur comparere et eoipso firmata est persona sua in iudicio vt notat Innocentius in capitulo cum inter. de exceptio. secus in reo voluntario qui prouocat vt si peto tibi assignari terminum ad agendũ contra me vel peto declarari sententiam quam habes contra me nullam esse nec mereri executionem. nam quia tunc facio ad euadendum offensam tuã possum dici reus sed quia prouoco te dicor reus volũtarius. et ideo obstãt mihi exceptiones q̃ nõ obstarent si essem merus actor et verus: vt notatur in lege de pupillo. §. qui remissionem. et. §. si procurator. de oper. noui nuntia. Idem si essem citatꝰ generaliter vel specialiter si mea putauero interesse quia non cogor cõparere si nolo: vt notatur in. l. ea quidem. C. si mã. ita fue. alie. vnde videor voluntarie cõparere. arg. in. c. veniẽs. de testi.

retulit deci. cons. 137.

2 ☞ Papa vel princeps dando alicui iudicem delegatum nõ videtur ipsum habilitare ad agendũ nec excommunicatũ absoluere. sed rescriptũ est ipso iure nullum.

3 Processus non dicitur initiatus. licet inquisitio sit posita in actis. si non facta sit citatio. & quando non possit iudex talẽ inquisitionem retrahere & abolere.

Libertus aduersus.

1 ¶ † Libertꝰ potest impetrare iudicem delegatum contra patronũ etiam venia non impetrata. hoc dicit. potest etiam dare libellum conuentionalem coram iudice. vt in glossa: sed non facere ipsum citari sine venia: quia iste actus est prohibitus in edicto pretoris non precedens quia per ipsum molestatur patronus: sed non precedentes: & primo in casu istius legis nota † 2 quod licet princeps det alicui iudicem delegatum contra aliquem non propterea videtur ipsum habilitare ad agendum. nam hoc non obstante poterunt sibi opponi exceptiões omnes que possent opponi si ageretur coram ordinario & sic papa non videretur excommunicatum absoluere dando sibi iudicem delegatum ſm Angelum imo rescriptum est ipso iure[d] nullum isto casu: vt in capitulo primo. de rescriptis. libro sexto. ¶ † 3 Ex secundo dicto glos. determinatum fuit vt dicit Baldus in quadam ardua questione quod non diceretur initiatus processus licet inquisitio sit postea in actis si non erat facta citatio et sic iudex potest ipsam retrahere et abolere non obstante statuto dicente quod postq̃ initiatus est processus nõ possit sed in multis locis postq̃ copia missa est ad camerã communis et etiam si non esset facta citatio copia esset missa nõ posset retrahere.

2 ☞ Aliqua exceptio obstat agenti nomine proprio que non obstat agenti nomine alieno.

Quesitum est an.

1 ¶ † Libertus tutorio nomine potest conuenire patronum sine venia etiã actione famosa: licet pro proprio nomine non posset. hoc dicit. Ratio redditur per glossam in lege sed si hac. in fine. ff. eodem glossa que incipit sed cur. versicu. preterea. quia si non ageret teneretur pupillo ad interesse &c. et per hoc videtur quod ista lex non procederet si libertus procuratorio nomine alterius ageret quia officium procuratoris est voluntarium et imputaretur sibi quia acceptauit. sed officium tutoris vel curatoris est necessariũ & habuit necesse acceptare et etiam executioni mandare ideo necessitas ipsum excusat. argu. ff. qui satis. cog. l. fideiussor. §. si necessaria. ¶ † 2 Nota ergo hic q̃d aliqua exceptio obstat agenti nomine proprio que non obstat agenti nomine alieno. simile. C. de sacro sanc. eccle. l. iubemus. §. sane. & de administratione tutorum. l. quedam. & q̃d cuiusq3 vniuer. no. in. l. item eorum. in principio. & ff. pro socio. l. socium. in prin. & ff. de inof. testa. l. filius. post principium vbi nec prohibetur pater &c.

2 ☞ Notariꝰ tanq̃ persona publica stipulando alteri sicut acquirit actionem sine cessione. ita & officialis publicus vt iudex in pertinentibus ad suũ officiũ: & quando acquiratur parti iudicis officium tantum.

3 Carceratus si pro exeũdo carceres offert fideiussores et pars q̃ fecit carcerari nõ comparet potest iudex recipere illorũ promissionem & relaxare.

Eum pro quo quis.

1 ¶ † Qui promittit aliquem sistere in iudicio compellitur hoc facere si promissio facta sit curie vel officialibus eius siue sit facta parti in presentia curie. hoc dicit notabiliter. et nota quod vtroq3 casu sunt duo specialia. Primum quia precise cõpellitur quis ad factum licet regulariter contra. vt lege si quis ab alio. de re iudicata. Secundo quia promissio habet paratã executionem nec expedit super ea dare libellum vel ordinarie procedere sed implorare iudicis officium vt compellat promissorem ad hoc faciendum. argumen. etiam in. l. tale pactum. ff. de pactis regulariter secus. C. de pactis. lege si pacto quo penam in fine. ¶ † 2 In glossa. j. ibi: et ex tali pacto officiali acquiritur vtilis actio. no. istam glossam quod sicut notarius tanquã publica persona stipulando alteri acquirit actionem sine cessione ita et officialis publicus vt iudex quod est verum in pertinentibus ad suum officium. alias secus. vt notat Innocẽ. in. c. dudum. de conuersio. coniugato. & no. in. c. quãq̃. de vsu. lib. vj.

---

a ¶ Legali. an liceat penitere et q̃n causa euitande pene legalis vide Lu. ro. cõsil. lix.

b ¶ Imputare. Facit q̃ voluit An cha. cõsi. xcvj. q̃ stãte statuto q̃d nõ cõparens infra terminũ habeat pro cõtumace & ex bãnito q̃ ad mis. i pos. q̃d nõ cõparẽte reo nec actore: missio in possessio. fieri non potuit.

c ¶ In magistratu. quid de sacerdote parochiali quid de dño: an a vasal. positivo caris sine venia. vide p. d. Jaf. hic cui adde q̃ posui supra. ff. §. pretor ait.

d ¶ Iure nullũ. an papa videat per suũ rescriptũ aliquẽ habilitare. vide Old. cõsilio. ccccxv. vsq3 ad fi. et an rescriptũ impetratũ ab excõicato siue occulto: siue publico valeat: & cũ a duobꝰ vno excõicato altero nõ. vide per ro. cõsi. ccccvj.

¶ Sed opp. quod non acquiratur hic actio. sed iudicis officiū. vt no. in aut. generaliter. C. de episco. ⁊ clericis. Solu. fm Bal. aut stipulatur officialis vel iudex pro parte vel nomine partis ⁊ habet locū ista glossa. aut pro securitate officij ⁊ habet locum quod notatur in illa autenti. quia non acquiritur parti vtilis actio nisi sibi cedatur per officialem quod fieri potest vt not. in l. si quis vxori. §. si fugitiuum. ff. de furtis sed acquiritur officium iudicis quod potest implorare. ⁊ ita loquitur quod nota. in illa aut. generaliter. ¶ In glo. fi. ibi agitur certi cōdi. ad interesse tū dic ad factum precise. vt notat Iaco. de bel. in aut. de litigio. §. ad excludendas ⁊ potest implorari iudicis officium vt execu tiuē procedatur vt dixi. ¶ Sed queritur quid si non apparet qḋ promissio facta fuerit vel parti vel mere iudici sed cōtinetur in scriptura quoniā talis promisit talem exhibere. dicit Guil. de cung. ꝙ si quis fuit presens presumitur facta parti. vt. l. sti pulatio ista. §. si quis ita. de verbo. obli. si non fuit presens pre sumitur facta iudici. l. cū ostendimus. in fine. tut. qꝛ potest iudex recipere parte absente iuxta no. per Inno. in c. j. de eo qui mit. in pos. qḋ no. fm Bal. qꝛ per hoc patet ꝙ si aliquis est carcerat⁹ ⁊ pro exeundo carceres offert fideiussores ⁊ pars que fecit car cerari non comparet potest iudex recipere promissionē illorum ⁊ relaxare. et adde quod no. ff. de fur. in l. si quis vxori in. §. si fu gitiuum per Barto.

2 Citatio quando dicatur facta in domo. licet nuntius, non intrauerit ostium.

3 Existens in strata publica si dicat verba iniuriosa alicui existē ti intra domū suam qui ex publico conspicitur. ista iniuria dici tur facta in domo illius ⁊ acrius punitur.

4 Si familia extrahat aliquē inuitū de domo ꝓpria qualiter ille captus dicatur violentiā pati ⁊ debeat ante omnia relaxari de facto ⁊ talis familia teneatur sibi actione iniuriarū nisi hoc ex presse habuisset in mandatis a iudice.

5 Domus dicitur alicuius vel sua, etiā conducta quam inhabitat ad hoc ne de ea inuitus extrahatur.

5 In ecclesia nō potest quis realiter citari. idest capi. ⁊ quid ver baliter.

7 In porticu domus quam inhabitat vel in liminibus ostij po test quis capi si non est intra clausuram.

8 Cautela vt quis non possit citari ad domū etiam verbaliter ne constituatur in vera contumacia ⁊ si citatur per appositionem schedule dicetur fictus contumax. ⁊ nu. 9.

9 Uerus contumax potest mulctari ⁊ dicetur condemnatus pro maleficio seu delicto.

Condēnatus ex delicto potest inuitus de domo extrahi.

Quod tunc creditor possit facere ipsum recōmendari pro debi to suo in carceribus.

10 Tres casus in quib⁹ quis non potest citari nisi verbaliter tan tum non realiter.

In causis criminalibus potest mulier capi.

Reatus vel crimen omnē honorem excludunt.

Pōt quis inuit⁹ de domo extrahi vt acceptet officiū publicū.

11 Ubicūqꝫ est in potestate iudicis facere aliquem citari verbali ter vel realiter. an teneatur hoc facere ad instantiam partis.

12 Iudex quādo possit facere aliquem citari vt personaliter com pareat.

Si facit capi aliquem personaliter sine iusta causa quod tenea tur actione iniuriarum.

a ¶ Conducta. in hac materia. vi de per eūdē pau. ꝯsi. xliij. ⁊ an ad ecclesiā cōfugiēs possit inde extra hi. vide per Old. ꝯsi. lv. per Lud. ro. ꝯsilio. cccxxvj. qd de confugiē te ad corp⁹ chri sti. vide And. ro. singul. suis quid de cōfugiente ad hospitale. vide Bal. in. l. si quis ad declinandā. de epi. ⁊ cleri. qḋ intelligit Lu. ro. cōsil. cccclxxxvj. de cōstructis au toritate pontifi cali.

b ¶ Sexus. fallit in muliere q̄ su scepit tutelā ⁊ re nūtiauit velleia no ⁊ oibus alijs iurib⁹ fm Mat. no. suis. fo. 14.

1 Plerique putauerūt. ¶ † De domo ꝓprie habitationis nō dꝫ quis inuitus extrahi vel personali ter siue realiter citari sed verbaliter bene pōt si pstat aditū vel si ex publico conspicit. de alia vero re sua puta vinea: balneo vel theatro bene potest non solū verbaliter: sed etiā rea liter vel personaliter citari ⁊ extrahi etiā inuitus ⁊ licet aditū nō prestet. hoc dicūt iste leges vsqꝫ ad. l. neqꝫ. ⁊ sunt optime ⁊ vul gares ⁊ ad eas quotidie recurrim⁹. ⁊ primo loquitur de citatio ne reali siue personali per quā quis capit ⁊ inuitus ad iudicem ducitur ⁊ ista non potest fieri in domo ꝓprie habitationis vsqꝫ ad. l. satis. ver. sed si aditū. Secūdo de citatione verbali per quā nō capitur sed si precipit per nuntiū qḋ corā iudice compareat ista bene posset fieri in domo si aditū prestat vt quia tenet ostiū apertum nam potest nuntius intrare ⁊ ire vsqꝫ ad superiora et ipsum personaliter inuenire ⁊ sibi precipere: qꝛ per hoc consti tuet eū in vera contumacia si nō cōparet: ⁊ propter hoc est vtile ipsum personaliter reperire ⁊ solent nuntij quādo referunt hoc

2 dicere quod citauerunt in persona. † idē si tenet ostiū clausum tamen ex pub. conspicit puta ad fenestrā vel ostiū est apertum ⁊ ipse stat intra ostiū ⁊ conspicitur. nam nuntius etiā non intran do ostiū potest sibi preceptū facere. ⁊ vtroqꝫ casu dicet citatio facta in domo vt hic patet. qḋ no. fm Bal. qui per hoc dicit ꝙ si monialis vel abbatissa stat intra crates ⁊ facit contractū cum aliquo qui stet extra ⁊ notarius esset: qḋ notarius debet dicere

3 actū in tali monasterio. ⁊ sic vbi est monialis. † Itē ꝙ si aliquis existens in strata publica dicat verba iniuriosa alicui existenti intra domū suā qui ex pub. cōspicitur per ostium vel per fene strā qḋ ista iniuria dicit facta in domo illius. ⁊ sic acrius punit si statutū hoc disponit qḋ iniuria facta intra domū punit acri⁹. Tertio in. l. sed etiam a vinea. loquitur de vtraqꝫ citatione tam verbali ꝙ reali vt possit fieri in alia re ipsius citati que nō sit do mus proprie habitationis. ⁊ sic pene poterit quis capi ⁊ extra hi de propria apotheca vel statione. Quarto in. l. sed ⁊ si quis. Declarat illud quod dixerat in. l. satis. ver. sed si aditum qꝛ po terat dubitari cū ibi dicatur ꝙ si prestat ad se aditū vel ex pub. conspicitur potest quis in domo propria vocari in ius qualiter hoc intelligatur. ⁊ dicit quod intelligitur de vocatione verbali non quod inde possit inuitus extrahi. ⁊ sic etiam quādo prestat aditū: quia tenet ostium apertum etiā si conspiciatur ex pub. nā

4 non potest familia intrare ⁊ ipsum capere † ⁊ si contra fiat dici tur violentiā pati ille captus vt in fi. l. pleriqꝫ. ⁊ ideo cum sit spo liatus ꝓpria libertate debet ante omnia relaxari de facto sicut fuit de facto non discusso de iure partis captus iuxta not. in. l. minor. in princi. ff. de euic. ⁊ talis familia teneretur sibi actione iniuriarum. vt. ff. de iniur. l. qui domū. in vltima parte. si tamen habuisset hoc in mandatis expresse a iudice excusaretur fami lia propter iussum. vt. l. qui furti. §. qui iussu. ff. de his qui no. in fa. ⁊. l. quamꝙ. §. j. de aqua plu. arcen. sed teneretur ipse iudex.

5 ¶ † In. l. pleriqꝫ ibi. de domo sua. dicitur sua etiā cōducta[a] quā

a inhabitat. vt. l. lex cōducta.[a] post princip. de iniur. l. satisqꝫ. sup ple quantū ad hoc non vt debeat extrahi de domo non quantū ad aliud: quia potest sibi mulcta indici si est verus contumax. vt l. j. §. si quis ius dicen. non obtem. ⁊ si est satis respectu partis non respectu contemptus iudicis. ¶ In tex. ibi recte in ius vo cari supple verbo ⁊ non re. vt. ff. in. l. sed ⁊ si quis quā iunge cū isto ver. quia venit ad eius declarationem. ¶ In. l. sed etiam. in fine ibi. in ius vocare licere supple tā verbo ꝙ re. quia cessat hic

6 ratio. l. pleriqꝫ. † Sed quid si est in ecclesia. dicūt quidam quod non potest ibi realiter citari idest capi. per titulū. C. de his qui ad eccle. confu. sed verbo sic: quia est locus pub. quem quilibet potest ingredi. Ange. dicit contrarium. quia nec verbo potest hodie citari in ecclesia per. c. decet. de immunita. eccle. libro. vj.

7 Sed † quid si est in porticu domus quam inhabitat. Respō. po test ibi capi si non est intra clausuram ⁊ idem si est in liminibus ostij ⁊ ex parte exteriori extra clausurā fm eundem. ¶ In. l. sed ⁊ si quis. in fi. ibi. de domo sua extrahi debet supple etiam si pre stet aditū vel, de publico conspicitur. Sed quid si ostiū est aper tum tamen contradicitur nuntio quod nō ingrediatur. Respō deo non debet ingredi etiam ad citandū verbaliter: quia non

8 dicitur prestari aditus ex quo contradicitur. † Cautela est ergo si vult quis non posse citari etiam verbaliter ne constituatur in vera contumacia ꝙ teneat semper ostium clausum nec faciat se ad fenestrā ⁊ tunc nō poterit citari nisi ad domū per appositio nē schedule ⁊ dicetur fictus contumax si non constat qḋ ad eius

9 notitiā peruenerit. † Est autē vtile constituere eum in vera con tumacia: quia tunc potest mulctari vt dixi ⁊ postꝙ erit condem natus ad mulctam dicetur condemnatus pro maleficio: qꝛ con tumacia dicetur delictum: vt nota. per glo. in. l. j. §. si quis ius dicenti non obtemp. in vltima glo. Sed condemnatus ex deli cto potest de domo extrahi. vt hic in glo. fi. extrahetur ergo et incarcerabitur pro mulcta soluenda: ⁊ tunc creditor poterit fa cere ipsum recommendari pro debito suo in carceribus. ⁊ istā practicam posuit hic Angel. et etiam Bartol. cuius fuit origi

10 nale in. l. cum eo. ff. ad. l. iuliam pecul. ¶ † Ex glossa finali que incipit sed nec. recollige duo in effectu. primo tres casus in qui bus quis non potest citari nisi verbaliter tantum: non autem potest realiter per capturā persone. In primo est speciale pro

b pter priuilegium sexus[b] ⁊ verecundiam ⁊ istud tantum intel ligas in causis ciuilibus: secus in criminalibus vbi veniret im ponēda pena personalis mulcte potest capi ne pena illudatur: ⁊ quia reatus vel crimen omnem honorem excludunt. C. vbi se na. vel claris. l. prima. In secūdo est speciale propter priuilegiū quando est in domo proprie habitationis per literam positam in tex. ⁊ hoc in ciuili: secus in criminali. vt in glossa. Idem et in omni causa fiscali. vt no. in. l. cum eodem. ff. ad. l. iul. pecul. ⁊ ideo potest quis extrahi de domo inuitus vt acceptet officium pu blicum. vt. C. de decurio. l. ex omnibus. libro. x. ⁊ ibi per Barto. In tertio propter defectum iudicis: quoniam non habet or dinariam iurisditionem sed delegatam. hoc verum nisi sit de legatus a principe. vt notatur. ff. de iurisditione omnium iudi

11 cū. l. ij. in prima glo. ⁊ ibi dixi. † Secundo habes ex glossa quod extra istos casus in potestate iudicis est facere aliquem citari vel verbaliter

vel verbaliter vel realiter per capturam persone. Sed an tenea tur hoc facere ad partis instantia; dic quod non nisi ille primo fuerit constitutus in contumacia. vt. C. quomodo et quando iudex. l. consentaneum. si tamen facit an teneatur in syndicatu dic 12 vt ibi plene per † Barto. sed mirabile est quod possit facere ca pi personaliter. nam non potest etiam citari facere vt persona liter compareat: sed vt legitime per se vel per procuratorem. vt in. c. j. de iudicijs. libro sexto. et in. l. si. cum ibi no. C. de procura. Sol. verum est nisi ex iusta causa si presentia persone est necessa ria: puta quia melius scit negotium quam procurator vt in di ctis iuribus nota. Et dicto casu intelligo quod possit ipsum fa cere capi personaliter si non vult cõparere si sine iusta causa vi detur quod non possit: et quod teneatur sibi iudex actione iniu riarum si contra facit.

2 In aduentitijs bonis filij ipuberis si pater renũtiat vsui fructui quod possit filius conueniri et dabitur curator liti.

1 **Ex imp.** † Impubes constitutus in patris potestate citari non po test verbaliter vel personaliter. hoc dicit notabili ter. secus si est constitutus in potestate tutoris dum a modo sit maior infante vt hic in glos. secus si minor[a] vt. l. quicq in principio. §. eodem. sed que est ratio diuersitatis. Respondeo quia tutor potest tunc comparendo pro eo vel cũ eo legitima re personam illius et supplere defectum etatis. sed pater hoc iure non poterat: quia patria potestas non supplebat etatem filij: vt. l. finali. §. primo. de verborum obligatio. et no. in. l. si in 2 fanti. in fine. C. de iure deliberandi † hodie vero in aduentitijs in quibus pater habet vsumfructum pater est legitimus admi nistrator: et sic videtur quod possit supplere sicut tutor tamen lex dicit quod iste pater debet suscipere iudicium. l. prima. C. de bonis maternis. sed si renuntiaret vsuifructui videtur quod filius possit conueniri et dabitur curator liti. vt. l. finali. §. finau tem pater. C. de bonis que liberis et vide hic quod notat Spe cauia. in titu. de contumacia. §. finali. in fine vbi declarat istum textum.

2 Suspectus de fuga captus dando fideiussorem. de stando liti et de iudicato soluendo vel si se composuit cum aduersario qualiter debet relaxari.

Quod custos carceris non debeat captum relaxare sine licen tia iudicis.

3 Si ante terminũ citationis reus transigat cum aduersario nõ arctatur ad comparendũ. nec dicetur contumax. et si postea ca piatur debet relaxari vel si in banno positus debet bannũ can cellari. et quid in criminalibus. et quando predicta procedant.

Tenuta data ob causam vt soluatur non debet reuocari nisi soluatur. secus si vt veniat ad se defendendum.

1 **Qui in ius vocatus.** † Citatus reali ter vel personaliter debet relaxari si comparet legitimus defensor vel si de negotio 2 fuit transactum. h. d. † Pone exemplum in istis qui capiuntur tanq suspecti et fugitiui: quia non possident immobilia et dubi tatur de fuga. nã si dant fideiussorẽ de stando liti debent relaxa ri supple et de iudicato soluendo. idem si componant cum ad uersario statim ergo quod producitur instrumentum cum posi tionibus debet iudex mandare quod relaxetur etiam si ad uersarius non erat presens nec licentiam dederat per hunc tex. et custos carceris non debet relaxare sine licẽtia iudicis fm do cto. hic et ita practicatur: quia semper custodes petunt bolleti num a iudice. et vide quod not. Barto. in. l. j. §. et post operis. de oper. no. In tex. ibi defendat supple et obliget se ad defendẽ dum in tota lite et de iudicato soluendo. secus si non susceperit in se litem: sed allegaret aliquas causas quare non debebat ca pi. nam non debet interim relaxari fm docto. In tex. ibi sed 3 si cum in ius venitur. † Not. fm Bal. q si ante terminum cita tionis reus transigat cum aduersario non artatur ad compa rendum et licet non compareat non est cõtumax. idem si lapsus est terminus: quia si cõparuisset vel captus fuisset secuta trans actione deberet relaxari: et ideo dicit q si quis est positus in bã no: quia non comparuit si postea trãsegit bannum debet can cellari. Item si criminosus citatus in banno positus postea cõ pareat et producat instrumentum pacis si ex forma statuti pe na sit remit enda propter pacem debebit de banno cancellari per istum tex. Item scias quod primum dictum procedit quan do fuit captus vt litigaret si autem vt solueret: quia iam erat condemnatus vel erat captus pro executione instrumẽti quod ex forma statuti habeat executionem paratam non debet rela xari nisi soluat licet velit dare fideiussorem de se defendẽdo. vt l. pecunie. §. primo. j. vt in possesl. lega. vbi probatur et idẽ de te nuta data ob hanc causam vt soluatur: quia non debet reuoca ri nisi soluatur. secus si vt veniat ad se defendendum. vt ibi pro batur et notatur.

2 Tenens rem in emphyteosim a pluribus dominis: si vult eam alienare non sufficit consensus vnius sed omnium domi norum: et si vnus consentiat alij non: pars illius non incidit in commissum.

3 An sufficiat habere pacem ab vno tantum ex pluribus here dibus alicuius interfecti ad diminuendũ penam statuti.

1 **Communis libertus.** † Li bertus plurium etiam si vnum tantũ vocet in ius sine ve 2 nia incidit in penam huius edicti. h. d. † Inducit Guil. de cu. istum tex. quod si aliquis teneat rem in emphyteo sim a pluribus dominis si vult alienare non sufficiat consen sus vnius sed consensus omnium. ista lex parum facit ad hoc: quia non loquitur de aliquo consentiente: sed melius facit lex in concedendo. et. l. diem. j. de aqua plu. arcen. vbi habetur qd quãdo plures possunt ledi requiritur cõsensus omniũ per re gulam quod omnes tangit debeat ab omnibus approbari. vt j. de ser. rusti. predio. l. per fundũ. si tamen vnus consentiat alij non: pars illius non incidit in cõmissum: et quantũ ad illũ vale 3 bit alienatio non quantũ ad partes aliorũ. † Inducitur etiã si sunt plures heredes alicuius interfecti an sufficiat habere pa cem ab vno tantũ ad diminuendũ penã statuti. et facit iste text[9]. quod non. tu vide de ista questione in. l. eadẽ. §. cato. de ver. obli ga. per Bar. circa finem.

2 Ex hoc edicto datur actio in factum ad penam ipsi vocato in ius sine venia. et an transeat in heredes.

3 Electio pene ex hoc edicto qualiter detur patrono. an libertus luat in corpore: et de forma libelli. et nu. 4.

Libertus qui est soluendo si libentius vellet pati penam perso nalem q soluere non auditur.

4 Quid in statuto si in defectum pene pecuniarie imponat penã personalem q sit idem.

5 Pena pecuniaria quando ex causa cõuertitur in personalem remittitur condemnatus ad prefectum vrbis vel iudicem ma leficiorum.

1 **In eum qui aduersus.** † Contra libertũ vocantẽ in ius sine venia datur actio penalis in quinquaginta aureos: q si soluere nõ potest luere debet in corpore: patrono hoc postulante. h. d. 2 cũ. l. se. † In tex. ibi iudicium. idest actio in factum datur ipsi vocato in ius et sibi applicatur ista pena: quia iniuriã recepit. vt. j. de litigio. l. si. et insti. de acti. §. penales. non autem est actio popularis: vt cõpetat cuilibet de populo: quia iniuria non est facta reipublice: sicut in. l. si quis id quod de iurisdi. om. iudic. In tex. ibi. nec in heredes supple ante litem contesta. postea sic: vt. l. j. de priua. delic. vbi plene nota. et ne ex delic. defun. l. j. nã per contestationẽ perpetuatur tam respectu heredum quã re spectu temporis. certe respectu tẽporis perpetuatur citra con testationem per libellum datũ principi. vt. C. quãdo libel. prin cipi. l. j. et nota. §. eo. l. libertus. In. l. seq. ibi ex querela patro 3 ni. Nota istum textum fm Bal. † per quem patet quod electio huius pertinet ad patronum non ad libertum: et ideo si patro b nus diceret ego nolo[b] q ista pena pecuniaria conuertat in cor poralem: quia sic extingueretur actio mea. vt. l. sed si vnus. §. si ante iudicem. et de iniur. et de iure patro. l. diuus. in fin. sed volo expectare quod efficiatur soluendo: libertus vero dicit quod vult subire personalem penam congruentem: vt liberetur a pa trono quod standum est voluntati patroni: hoc puto verũ nisi patronus vellet quod libertus staret detentus vel in carceri bus quousq soluat: quia tunc si iudici videretur quod non est soluendo poterit ita arbitrari ne moriatur in carceribus: si au tem esset soluendo et libertus vellet libentius pati penam per 4 sonalem q soluere non deberet audiri. et ita consuluit † Barto. b in simili si statutum in defectum pene pecuniarie imponat pe nam personalem per. l. cum duobus. §. idem respondit socius qui cessantis. j. pro socio. quod tene menti. Sed an teneatur pa tronus cum agit contra libertum ad penam pecuniariam ex primere in libello et petere q si non potest eam soluere conuer tatur in personalem: dic quod non: sed potest hoc petere lata sententia si reperitur non soluendo. ita no. Cy. in. l. si non conui 5 uitij. in fi. j. de iniur. † In tex. vel a prefecto vrbis si ergo fuit condemnatus ad penam pecuniariam per pretorem quia erat iudex ciuilium causarum non fieret ista commutatio per pre torem sed remittitur ad prefectum vrbis qui erat iudex malefi ciorum: et eodem modo si erat condemnatus per vicarium pote statis remittitur ad iudicem maleficiorum quod not. nam per hoc Bar. dicit in. l. imperium. de iurisdi. om. iudi. q cause ciui les quando pecuniaria pena cõuertitur ex causa in personalẽ

a Si minor. An minor. xxv. an nis p debito ca pi possit. Lu. ro. cõsil. cxx. tenet q nõ. tamẽ do. Ja son hic tenet cõ trarium; p aliqua motiua q an pos sint pcedere in distincte vide q voluit idem Ro. cõsilio. cccclilij.

b Nolo. an post luitionẽ factã si perueniat ad pin guiorẽ fortunaz teneat soluere. vi de Lud. ro. sing. suis conclidẽte qd non.

sunt de magno gradu iurisditionis vel imperij: vt si quis non potest soluere.

¶ Si quis in ius vocatus non ierit: siue quis eum vocauerit quem ex edicto nõ debuerit. Rubrica.

2 ☞ Scholaris renuntiando priuilegio quod habent scholares vel quod dicat promitto non obstantibus quibuscunqꝫ exceptionibus: non dicitur per hoc renuntiasse priuilegio fori specialiter.
Paria sunt defectũ esse in substãtia obligationis vel esse in facilitate cõueniendi: ad hoc vt alius fideiussor dari debeat.
3 Si fideiusso nõ fuit assertus idoneus an alius sit dandus.
4 Captus vt ad iudicem ducatur dando fideiussorem de se presentando coram iudice: debet a familia relaxari si fideiussor est idoneus.
5 Duplex est fideiussor de iudicio sisti vnus quem dat citatus non comparens de se representando alius quem dat comparens de stando in tota lite: et iste liberatur lata sententia non prius.

a ¶ Specialis. Limita nisi interuenisset iuramẽtũ in generali renuntiatione ſm Bal. in. l. j. in pe. col. C. cõmo. ⁊ sequit Alex. in. l. j. §. si qs. ita de vꝰb. obli. ⁊ facit qꝛ iuramentũ hꝫ vim clausule. si nõ valet ⁊c. de quo per ro. ꝯsi. cccccxvij.

6 Petens alium fideiussorem quia primus nõ sit idoneus quod debeat liberare primum: vel remaneat eo contentus ne habeat duos.
7 Aduena ⁊ viator si contrahatur in iudicio fideiubendo de aliquo presentando corã iudice: an sortiatur ibi forum. ⁊ quid extra iudicium.
8 Qualiter intelligat̃ qđ ratione cõtractus sortitur quis forum.
9 Clericus ratione cõtractus põt se subijcere iurisditioni alterius episcopi sine licẽtia sui episcopi. lꝫ alio modo prorogãdo iurisditionem nõ possit.
10 Licet quis fideiubeat coram aliquo iudice de presentando aliquem ibidem. nõ tamen videtur se subijcere iurisditioni illius vt virtute dicte promissionis possit ab illo cõpelli. si aliter non est iudex suus nisi se illi submittat expresse.
Quid si quis promittat se sistere corã aliquo iudice.
Quid si quis promittat parere mãdatis curie.
11 Qui sortitur forũ ratione contractus dumtaxat: ita demũ põt ibi cõueniri si ibi reperiatur nõ tanq̃ viator.
Idem si dũtaxat ratione originis proprie vel paterne non domicilij: ⁊ quis sit effectus.

b ¶ Clericũ. Licet clerici debeant abstinere a fideiubẽdo: tñ si fideiubẽt tenet fideiussio vt firmat Ro. ꝯsi. ccccviij.

12 Iudex loci domicilij qualiter possit facere aliquẽ capi in alieno territorio existentẽ per familiam iudicis illius loci ⁊ ratione fori cuius loci nõ fiat remissio.
13 Quod etiam coram delegato maxime a principe potest quis fideiubere de aliquo presentando: et se subijcere iurisditioni illius.
Iurisditio delegata prorogatur ad extraneas personas accessorias.

SI quis i ius vocatus.

1 Fideiussor † iudicij nõ dicitur idoneꝰ si potest ex priuilegio declinare iurisditionem illius iudicis coram quo fideiubet nisi illi priuilegio specialiter renuntiauerit. h. d. ¶ In tex. ibi nõ suppositum scilicet nullo modo vt clericum: sed certe iste non posset renuntiare priuilegio etiã cum cõsensu episcopi vt cõueniretur coram seculari. vt in. c. si diligẽti. de foro cõpe. ideo hoc exemplum nõ foret bonum iure hodierno sed iure istius. l. sic quo clerici poterant cõueniri coram seculari. vt. l. cum clericis. C. de episco. ⁊ cleri. vel dic qđ exemplum est bonum quantũ ad hoc vt habeat̃ pro nõ dato. ⁊ sic alius idoneus debeat dari nõ inquantum dicit de renũtiatione priuilegij. vel pone exemplũ in laico qui fideiubet corã episcopo de representãdo clericum. nam iste põt se submittere iurisditioni episcopi. vt. l. si quis ex consensu. de episco. audi. vel pone exemplum in eo qui non est omnino suppositus sed habet priuilegium declinandi forum: vt in scholari si fideiuberet coram potestate de representando aliquem quia posset si conueniret ex promissione sua coram eodem petere se remitti ad rectorem vel episcopum: ideo non est
2 idoneus nisi renuntiet priuilegio fori † nec expedit quod dicat priuilegio quod habent scholares: quia ista esset generalis renuntiatio que requiritur sed specialis. vt. j. in versi. specialiter nec sufficit quod dicat promitto nõ obstantibus quibuscunqꝫ exceptionibus: quia ista est generalis renuntiatio que nõ suffi-
a cit sed requiritur specialis[b] vt hic in tex. ¶ In tex. ibi pro non dato et sic alius est dandus posito quod ex illa promissione sit obligatus et possit conueniri. vt hic in glo. magna sicut si nullo modo esset obligatus sed non cum effectu. vt. j. qui satisda. cogun. l. quoties. paria ergo sunt defectũ esse in substantia obligationis vel in facilitate cõueniendi: quantum ad hoc vt alius

c ¶ Alterius. ita consuluit abbas cõsil. xxv. ⁊ idem tenet lud. ro. singu. suis. fo. xx.

idoneus dari debeat: quia tunc distinguitur an scienter fuerit receptus et habeatur pro idoneo. vt. l. inter causas. §. abesse. j. man. aut ignoranter ⁊ tunc secus. quod dic vt notat Barto. ple-
3 ne in. l. iij. j. de fide. † Ange. autem dicit hoc vltimum esse verũ si fuit assertus idoneus alias imputat sibi qui non explorauit: ⁊ hoc placet. arg. ad hoc. j. man. l. si vero non remunerandi. §. si quis mandauerat. in fine. In glos. j. in principio. dare voluerit ſm Pla. hoc dicit timore cõtrarij. de lega. iij. j. de fide. per quã videtur quod actor sibi debeat imputare quare recipit non idoneum: sed ad istud contrarium respondet glos. sequens. in fine ibi. Item nonne ⁊ patet ex his que supra dixi ⁊ ideo text. stat
4 proprie. ¶ † In glos. ibi liberabitur olim et sic intelligit glos. istum text. in eo qui non comparuit vt conueniat respondere: sed dedit fideiussorem de comparendo prout hodie fieri debemus ꝙ si aliquis capitur vt ad iudicem ducatur ne vllo modo ducatur ad fideiussorem se presentando coram iudice ⁊ tunc familia debet ipsum relaxare. vt. j. titu. proxi. ⁊ sic loquitur glos. de citato personaliter ⁊ non verbaliter tantũ. istum intellectũ etiam sequitur Bartol. qui certe bene potest procedere exponendo tex. dederit: idest dare voluerit: quia si vult dare cleri-
b cum[b] vel scholarem familia non tenetur ipsum recipere: ⁊ ideo si ducat ipsum non tenetur sibi actione iniuriarum sed exponẽdo proprie vt iacet non conueniret iste intellectus aut enim citatus statim comparet ⁊ tunc non est curandum ꝙ fideiussor non fuerit idoneus. Aut non comparet: ⁊ tunc etiam si fuerit idoneus mulctatur contumax et perquiritur alius fideiussor: ideo puta istum tex. intelligendum in illo qui comparuit et dedit fideiussorem de iudicio sisti in tota lite vsqꝫ ad finem. vnde si reperiatur non idoneus compellitur alium idoneum dare. et fateor quod ista lex melius staret in titulo qui satisda. cogan.
5 ¶ † In fine glos. ibi. sed hodie certe imo etiam olim vt in titu. qui satisda. cogan. quia duplex erat fideiussor de iudicio sisti. Unus de quo loquitur titulus sequens quem dabat citatus non comparens de se representando: et iste liberabatur facta presentatione. Alius quem dabat comparens de stando in tota lite. ⁊ iste liberabatur lata sententia non prius. vt. l. grege. §. et post litem. j. de fide. ⁊ de hoc loquitur autenti. auferatur. et etiam hodie dantur dicti fideiussores tam in primo casu quam in secundo. non est ergo differentia inter iura vetera et noua. Possumus etiam intelligere istam. l. prout gl. intelligit quod loquatur de citato verbaliter qui non comparuit propter aliquod impedimentum ⁊ ne iudex contra ipsum procedat tanq̃ contra contumacem misit excusatorem ad allegandum impedimenta ⁊ ad petendum terminum comparendi et ad promittendum de se representando ⁊ omnia clara procedunt: ⁊ si reperitur non idoneus procedet contra ipsum tanquã contra contumacem nisi det alium idoneum: si tamen apparebit de impedimento reuocabitur processus. non autem placet ꝙ intelligatur ſm quod Barto. intelligit de citato realiter qui dedit fideiussorem familie de se presentãdo statim propter hoc quod di-
6 xi supra. ¶ † In glossa sequenti circa principium ibi quod ad proficuum dantis: quia sibi non proficit quo minus teneatur alium dare et quo minus cõtra eum procedatur: sed bene proficit recipiẽti: quia habet fideiussorem illum obligatum vt possit ipsum conuenire coram suo iudice. glos. tamen reprehendit et puto ꝙ velit dicere quod si vult habere alium fideiussorem debet primum liberare vel alias remaneat illo contentus ne
7 habeat duos. ¶ † In glossa ibi. vt in mercatore aduena. † Nota. gl. quod sicut aduena ⁊ viator contrahendo extra iudicium non sortitur forum ibi ratione contractus. vt. l. heres absens. infra de iudicijs ita ⁊ si contrahat in iudicio fideiubendo de aliquo presentando coram iudice. istud tamen non videtur verum: quia quando aduena ⁊ viator contrahit in loco ⁊ promittit ibi soluere bene sortitur ibi forum: vt notat glossa. in. c. romana. de foro competenti. libro sexto per. l. heres absens. in fi-
8 ne. † sed tunc non sortitur forum quando simpliciter se obligat et non confert solutionem in illo loco. sed promittendo sistere coram illo iudice videtur conferre solutionem in illo loco. ergo propter hoc quod sit aduena non poterit euadere iurisdi-
9 tionem illius. tene ergo sequentem. ¶ † In glos. ibi. sed Joan. dicit hec vera ⁊ communiter tenetur ex qua nota. qualiter intelligitur quod ratione contractus quis sortitur forum. scilicet vt possit in illo territorio conueniri: non tamẽ sub quolibet iudice: sed sub appropriato sibi ſm qualitatem sue persone vt si clericus sub episcopo. ⁊ si scholaris alterius studij sub rectore vel alio quẽ elegerit. ¶ Et nota quod clericus ratione con-
c tractus potest se subijcere iurisditioni alterius[c] episcopi sine licentia sui episcopi. vt in. c. dilecti. et ibi nota. per Innocen. de foro competenti licet alio modo prorogando iurisditionem
10 non possit. vt in. c. significasti eodem titulo. ¶ † Nota etiam ꝙ licet quis

li cet quis fideiubeat coram aliquo iudice de presentando ali-
quem ibidem: nō videtur se subiicere iurisditioni illius vt vir-
tute dicte ꝑmissionis possit ab illo compelli si aliter nō est iu-
dex suus nisi se illi submittat expresse. Sed contra de. l. cum pro
quo. §. titulo. j. ego intelligo illam quando erat subditus illius
iudicis alias non procedunt illa que ibi dixi per istam. l. nota. ⁊
pro hoc intellectu videtur casus. in auten. offeratur. C. de litis
contest. vbi si aliquis promittit se sistere in iudicio coram ali-
quo iudice non propterea censetur in illum iudicē consentire. ⁊
ideo potest ipsum postea recusare ⁊ etiam de incompetētia iu-
risditionis opponere: quia sua promissio censetur habere ta-
citam conditionem si tenebitur coram eo. litigare. vt notat Cy.
C. de sponsa. l. finali in fine: ⁊ Bart. §. de iurisditio. om. iudi. l. si
conuenerit. idem ergo si promittit alium sistere. vt hic est casus
ſm istum intellectum. si tamē promitteret parere mandatis cu-
rie censetur se illi submittere ſm Balduz. nihil enim aliud pos-
11 sunt ista verba importare. ¶ In glos. ibi inueniatur. † Nota
ex glos. ista duo. primo ꝙ ille qui sortitur forum ratione con-
tractus dumtaxat ita demum potest ibi conueniri si ibi repe-
riatur: intellige tamen non tanꝙ viator: vt in dicta. l. heres ab-
sens. §. j. idem si dumtaxat ratione originis proprie vel pater-
ne non tamen ratione domicilij: vt no. in. l. assumptio. §. filius.
ff. ad municip. per Bartol. ⁊ hoc est introductum ne cum incom
modo quis anocetur a proprio domicilio. sed quando sortitur
forum domicilij ratione potest ibi cōueniri etiam si ibi non re-
periatur ⁊ citari ad domum ⁊ effectus eius cōsistit in hoc: quia
in primo casu contra illum qui ibi non reperitur nō potest pro-
cedi nisi ad missionem ex primo decreto: non autem potest mul
ctari nec excommunicari nec ad sententiam diffinitiuam perue
niri etiam si sit causa in qua possit procedi lite non contesta-
ta: vt patet in. c. romana. §. contrahentes. de foro competen. in
vj. sed in secundo casu poterit procedi etiam ad omnia ista con
12 tra absentem. ¶ † Item in primo casu non est fienda remissio
postꝙ precise non compellitur ibi litigare ex quo non reperitur
ibi. sed in secundo casu dico fiendam esse remissionem etiam
in contractu si iudex domicilij scribat iudici vbi ille est quod
ipsum faciat capi ⁊ ad eum remittat. sicut enim posset ipsum
facere capi si esset in suo territorio. iuxta ea que habentur in. l.
plerique. §. titulo. j. ita ⁊ si est in alieno territorio non tamen per
suam familiam sed per familiam iudicis illius loci per ea que
dixi in. l. finali. de iurisditione omni. iudi. Aliquando tamen
etiam in primo casu fienda est remissio si inceperat ibi litigare
⁊ promiserat de iudicio sisti. vt in autē. de exhiben. reis. §. si ve-
ro quidam. etiā si agitur de condictione persone. vt. C. vbi cau-
sa status. ⁊. C. vbi quis decu. vel cohorta. ⁊ ibi vide Guil. de cu.
omnino vel si conuenitur ratione administrationis ibi geste.
13 et in ti. C. vbi de crimi. agi opor. ſm eundem Guil. ¶ † Ultimo
scias quod etiam corā delegato maxime a principe potest quis
fideiubere de aliquo presentando ⁊ se subiicere iurisditioni il-
lius ſm Petrum ⁊ Cy. nec obstat de offi. delega. c. j. vbi iurisdi
tio delegata non prorogat̃ ad extraneas personas in rescripto
non comprehensas: quia verum est principales: sed accessorias
sic ſm eosdem quod perpetuo tene menti.

2 ☞ Si in citatione iudicis delegati non inseritur copia dele-
gationis non tenetur citatus credere quod sit iudex suus. ⁊ nu-
mero. 9.
Rescriptum licet sit surreptitium. tenetur tamen citatus com-
parere ⁊ excipere cōtra rescriptū: secus si est falsum vel ipso iure
nullum.
3 Iudex sciēs citandū non esse de sua iurisditione non potest eū
inuitū compellere ad comparendum ⁊ quid si dubitat.
4 Non comparens debet iterum citari antequā mulcteturvel ex-
communicetur ad dicendū causam quare non debet mulctari
vel excommunicari.
Quod etiam bannum dicatur mulcta.
Quid de missione ex primo decreto.
5 Quod in predictis possit iudex procedere contra non subditū
contumacē non super negotio principali etiā si contumacia ha
beretur pro contestatione. ⁊ nu. 9.
Quid si facta ad hoc speciali citatione iudex pronūtiauit se iu-
dicem competentē ⁊ non fuit appellatū. an tunc erit prorogata
iurisditio. ⁊ nu. 9. ⁊. 10.
6 Rustico sagaci non parcitur: ⁊ si fruitur rusticitate non potest
remoueri ab appellando ratione vere contumacie.
7 Si nihil interest actoris vel iudicis citatus non comparēs nō
punitur nisi propter contemptū iudicis: nec etiā propter contē
ptum si dies comparitionis erat feriata.
Citatio an valeat die feriata. remis.
8 Quinque casus in quibus iudex nō potest cognoscere nec pronū
tiare an sua sit iurisditio.
Facilius repellitur iudex a iudicando ꝙ testis a testificando.
9 Casus in quibus habet locū ista lex ⁊ in quibus contra citatū
non comparentē potest procedi vt hic.
Absens citatus licet etiā in banno positus. si postea comparet
allegando ⁊ probando se non subditum iurisditioni illius iudi
dicis quando possit reuocare quicquid factum est.
10 Pronuntiatio super cōpetentia iurisditionis valet ⁊ qualiter
fiat ⁊ quando non sit necessaria.
Si iudex dubitat de sua potestate cum non possit ad vlteriora
procedere tutius est quod pronuntiet se esse competentem.
11 A sententia competentie iurisditionis potest appellari: ⁊ cū sit
interlocutoria potest reuocari.
12 Quid si iudex pronuntiauit se non esse competentem an possit
ista interlocutoria reuocari.

1 Ex quacūque causa. † Citatus corā ordinario iudi-
ce tenetur in dubio comparere etiam si sciat de iuris
ditione se non esse illius vel posse iurisditionē eius
declinare et allegare iudicis incompetentiam super qua per
eundem iudicem cognoscetur ⁊ pronuntiabitur et nisi compa-
reat tanquam contumax poterit mulctari nisi propter rustici-
tatem hoc fecerit vel nisi sit citatus ad diem feriatam: quia cita
tio non tenuit. hoc dicit tota lex cum qua facit. l. si quis ex alie-
na. ff. de iudicijs per quam declaratur principium huius legis
⁊ illa per istam suppletur in versicu. si quis ⁊ in ver. item si ni-
2 hil. ¶ † In textu ibi. qui iurisditioni presunt: ⁊ sic loquitur de
ordinarijs: quid in delegatis dic idem dummodo committant
a copiam [a] delegationis: alias non tenetur citatus credere ꝙ sit
iudex suus. vt in autenti. qui semel. C. quomodo ⁊ quando iu-
dex. ibi dum dicit ⁊ aduersarijs cognitis: ⁊ in. c. preterea. de di-
latio. ⁊ dummodo rescriptum sit verum ⁊ etiam validum sal-
tem mero iure: ⁊ sic habeat iurisditionē etiam si possit elidi per
exceptionem: quia sit surreptitium. nam imputet sibi citatus si
non comparet ⁊ exceptionem opponat. per ea que notantur in
c. ceterum. de rescriptis per Innocen. sed si falsum esset rescri-
ptum vel ipso iure nullum licet non compareat non potest con
tra eum procedere etiam si pronuntiat se iudicem competentē:
quia nihil valet pronuntiatio cum non subsit aliqua iurisditio
b super qua possit fundari. [b] vt no. Innocē. in. d. c. preterea. de di-
3 la. ⁊ de rescrip. super literis. ¶ † Item tex. ibi venire debet etiā
si non sit de iurisditione illius. vt. d. l. si quis ex aliena. et in hoc
differt ordinarius a delegato per ea que supra dixi: quia ordi-
narius iurisditioni preest quantum ad alios licet non quan-
tum ad istum. sed delegatus si modo preest quantum ad istum
neque preest quantū ad alios. intellige tamen dummodo citatus
reperiatur in territorio citantis quo casu iudex potest credere
ipsum esse de sua iurisditione ⁊ hac ratione saltem in hoc iuris
ditionē habet vt possit illum arctare ad cōparendū sub pena. si
autē sciebat illum non esse sibi subditum non valeret processus
etiā quo ad penam: quia debet scire vel credere se posse vti iu-
risditione ad hoc vt valeat eius actus alias non valet si est in-
certus vel dubitat de sua potestate. argu. in. l. quero. ff. de eo qui
4 pro tu. ¶ † In tex. ibi ex causa non ergo statim ꝙ non compa-
ruit mulctabit eum sed iterum faciet ipsum citari ad dicendum
causam quare non debet mulctari: quia potuit habere iustam
causam vel impedimentum vel fecisse ex rusticitate ⁊ hec practi
ca probatur in. l. iij. §. si ad diem. ff. de re mili. ⁊ ibi vide Barto.
5 ¶ † In tex. ibi. mulcta damnabitur ⁊ etiam excōmunicabitur
si erat iudex ecclesiasticus: quia loco mulcte hoc habetur vel po-
netur in banno quod etiam dicitur mulcta. vt not. in. l. j. §. quid
ergo. de ven. in pos. mit. vel procedetur ad missionem ex primo
decreto si ibi bona habet. in his enim iudex iste censetur a lege
iurisditionem habere licet ille non sit subditus eius sed non po
terit procedere super negotio principali etiam si sit tale super
quo possit procedi lite non contesta. vel etiam si contumacia ha
beatur pro contestatione: vt Florentie ex forma statuti: in hoc
c enim iurisditionem nō acquirit propter solam contumaciā [c] ſm
not. ⁊ Ioan. and. in dicto. c. preterea. qui mirabiliter hanc. l. exa-
minat: ⁊ questione posita super regula scienti in mercurialibus
in quibus locis vide si vis omnino hanc. l. ⁊ eius materiam in-
telligere. absens enim et contumax non censetur iurisditionem
prorogare. vt. l. si qui ex consensu. ⁊ ibi no. C. de episco. audi. nisi
iste iudex per prius pronuntiet se iudicem competentem facta
ad hoc alia speciali citatione ⁊ pronūtiatio transiret in rem iudi
catam: quia non fuisset appellatū: nam de iudice faceret ipsum
iudicem: quia valet et pro veritate habetur cum sit fundata
in iurisditione quam habet saltem erga alias: et in hoc differt
a legato: et hoc volunt canoniste in dicto. c. ⁊ etiam Barto. hoc
6 sentit hic. ¶ † In text. ibi rusticitati. nota ſm Bald. quod non
parcitur rustico cum multi reperiantur sagaces et in illis non

a ¶ Copiā. Limi
ta verū cū p litte-
ras citat: sec' si p
nuntiū itēlimit i
nisi tale qd nar-
ret ex quo possit
cōstare de ei' po
testate: ita do. de
ro. decis. suis. de
offi. deleg. in no-
uis. vbi dicūt q'
si executor trium
sententiarū lata-
rū i palatio apo
stolico citet per
cursorē dñi pape
partē cōdēnatā
in fructib' qō nō
est necesse mitte
re copiā potesta-
tis sue ex quo il-
le cōtra quē late
sunt tres senten
tie: debebat cō-
parere: quia narra
bat se executorē
illarū sentētiarū
latius ibi vide.

b ¶ Fundari. vi-
de per Fely. i. c.
sup literis. ⁊ ibi
per do. ant. q di-
cit ꝙ si nō appel
lat̃ a sentētia sup
cōpetentia lata
vigore rescrip. i
prorsus nulli quo
talis sentētia p-
iudicat refert et
sequit̃ Rom. cō-
silio. ccclxxxiij.

c ¶ Contumaciā.
Adde Lud. ro.
consilio. glix.

habet locum quod hic dicitur. et per hunc tex. dicit Bald. rusticum fruentem rusticitate non posse remoueri ab appellando ratione vere contumacie: quia non potest causam committere cum requirat dolum et rusticitas excusatur a dolo. vt l. si quis id quod. §. doli. ff. de iurisd. om. iudi. tene menti.

7 ¶ † In tex. ibi nihil intersit actoris. sed nec iudicis: quia si comparuisset nihil potuisset iudex facere die feriata: et etiam citatio non valebat alias cum agatur de impositione mulcte que imponitur propter contemptum iudicis, non esset curandum quod actoris duntaxat non interesset secundum Bal. et de hoc puncto an valeat citatio die feriata. vide per Cy. in l. dies festos. C. de feri. et per Bar. in l. j. §. nuntiatio. de ope. no. nun. quia citatio plures habet partes: et de qualibet ibi disputatur. et vide glo. in c. veniens. in vltima glos. de accusa. et per Innocē. in c. conquestus. de penis. et quod no. Barto. in l. pretor. §. pe. de oper. no. nun.

8 ¶ † Not. ex princi. glos. magne duos casus in quibus iudex non potest cognoscere nec pronuntiare an sua sit iurisditio. Primus colligitur ex prima ratione glo. a contrario sensu. cum vult quod ideo possit hic: quia non dicitur causa sua cum contentio de iurisditione non sit inter iudicem et partem: sed vnam partem et alteram litigantes: ergo si esset inter iudicem et partem: puta quia iudex procederet per inquisitionem et reus negaret ipsum esse iudicem competentem non posset super hoc cognoscere: et hoc idem tenere videtur Innocē. in c. ex parte. de verbo. significatio. Idem si esset inter vnum iudicem et alium: quia quilibet ipsorum diceret se iudicem. vt l. de iure. ff. ad municipa. secundum intellectum glosse quem sequitur Barto. ¶ Alius casus est quando esset questio iurisditionis inter partes tamen iudex pretēdebat commodum sportularum vt ponit glos. in secunda ratione: et hoc vult glos. expresse. in l. inter conuenientes. ff. ad municip. quam Bar. sequitur licet alij contra: quia non principaliter pretendit commodum ergo etc. argu. eius quod dicimus de legatario vt possit esse testis in testamento licet commodum pretendat: quia non principaliter sed certe facilius repellitur iudex a iudicando[a] quam testis a testificando: quia facilius reperitur alius iudex quam reperiatur alius testis. vt habetur in c. dilecto. de testi. et ideo tene illam glos. ¶ Adde alios tres casus in quibus non posset cognoscere an sua sit iurisditio. Primus si non esset illius iurisditionis capax: vt scholaris iudex contra clericum si ille diceret se clericum et altera pars negaret. nam non potest super hoc cognoscere an sit clericus vel non: sed debet remittere ad iudicem ecclesiasticum.[b] vt in c. si iudex laicus. de senten. excom. lib. vj. vbi casus. Et idem si allegaretur quod causa sit spiritualis: puta vsuraria vel matrimonialis: vt in c. tuam. de ordi. cogni. ¶ Alius casus est quando apponeretur tale quid quod si esset verum iudex careret funditus iurisditione vt si dicat se iudicem delegatum et opponatur quod imo non sit: quia rescriptum est falsum vel ipso iure nullum. non enim potest super hoc pronūtiare: quia esset dare sibi occasionem attribuendi sibi iurisditionem etiam si nullam habebat. et hoc no. Innoc. in c. super literis. de rescrip. secus si non careret funditus iurisditione: quia diceretur rescriptum subreptitium. nam valet mero iure sed per exceptionem eliditur in c. octenarij. de rescrip. quod iudex per suam pronūtiationem potest exceptionem reijcere. ¶ Alius casus est quando exceptio non opponitur contra iurisditionem de directo sed contra personam iudicis: puta quod est suspectus. vt in fi. glo. vel excōmunicatus vel infamis. vt per Inno. in c. cum super. de offi. deleg. et per Barto. in l. quidam consulebat. de re iudi.

9 ¶ † Item no. ex ista glo. in ver. et distingue duos casus in quibus habet locum ista lex. Primus quando iudex habet iurisditionem supra citatum et hoc est certum seu notorium. et dicas tunc quod cōtra nō cōparentem potest procedere ad mulctam. vt hic. et etiā in negotio principali vsque ad sententiā diffinitiuā si erat tale in quo poterat procedi lite nō contest. vel in quo lis haberet propter solam non cōparitionem. Secūdus est quem glo. posuit tertio quando non habebat iurisditionem re vera: tamen hoc non erat certum sed erat dubium: et tunc dic quod ratione istius dubij habetur iurisdi. a lege. vt possit contumacem mulctare vel excōmunicare vt hic non possit procedere in negotio principali: vt dixi super tex. sed glo. que incipit non ex causa in ver. licet autem sentit quod etiā possit procedere in negotio principali dum loquitur de sententia lata per eum mittenda executioni per alium ad eius requisitionem pro quo etiam facit quia propter dubium videtur iudex habere iurisditionem etiam in negotio principali. vt in c. si duobus. de appel. et ff. de officio presidis. l. si forte. et quod no. in l. si putas. C. de pe. heredi. Breuiter super hoc articulo dic quod aut iste non erat iudex nec acquirere poterat iurisditionem supra citatum: vt quia clericus et tunc nec acquirit iurisditionem mulctandi nec dubij nec etiā procedendi in negotio principali etiā si pronunciet se iudicem competentem: et ideo quando cunque citatus et in banno positus cōpareat et alleget et probet se clericum reuocabit quicquid factum est contra eum. vt not. per Pe. et Bald. in l. generaliter. C. de epis. et cleri. ¶ Et idem si episcopus processit cōtra exēptum qui nō potuit prorogare iurisditionem eius sine consensu pape qui erat suus iudex ordinarius. et ista est questio quam ponit Joan. and. in c. scienti. de reg. iu. in mercu. vbi vide multa argu. bona pro et cōtra. et vnam optimā distinctionē quā pōnit in fin. pro intellectu huius materie aut non erat: tamē poterat acquirere supra eum: et tunc quātum ad mulctam habet sine dubio iurisditionē ratione dubij vt hic. et d. l. si quis ex aliena. sed super negotio pricipali si quidem pronuntiat se iudicem cōpetentem illo iterato super hoc citato et pronuntiatio transiuit in rem iudicatam idem est: quia pro veritate habetur pronuntiatio et facit eum iudicē vbi non erat dummodo poterit pronuntiare: alias secus vt in casibus quos primo posui. si vero hoc non pronuntiat tunc aut ille nullo modo erat subditus et non potest procedere super negotio principali contra absentem etiā vbi non reperitur litis con test. et si contra facit non valet: quia non censetur prorogata iurisditio per absentem: aut subditus tamen propter aliquā causam que iudici erat incognita non poterat exercere iurisditionem supra eum: et hoc casu ratione dubij valet sententia super negotio etiam principali: et sic intelligi debet capitulum si duobus quod ita loquitur. et l. si forte. et l. si putas. de peti. hered. sed si esset presens et nō opponeret de incōpetentia videtur prorogata iurisditio. vt ff. in glo. in ver. et si sibi non opponeretur. ¶ In tertio vero casu quem glo. ponit pro secundo quando non erat et notorium hoc erat. et habet locum ista lex: quia nec etiam quantum ad mulctā potest procedere contra non comparentē: et ita loquitur. l. extra territorium. de iurisdi. om. iudi. et dicitur cōstare de non iurisditione quando in citatorio apponitur tale quid, quod si esset verum: iurisdi. non haberet: vt quia appellatur forensis vel citatur super causa spirituali secundum Innocē. in dicto. c. preterea. idem secundum eum si habebat iurisditionem sed ex causa occulta: vt quia erat delegatus et in citatorio non appellabat delegatum vel si appel. non mittebat copiam rescripti: quia citatus non teneretur comparere quasi sibi sit notorium de non iurisdi. cum ille de se sit priuata persona nec nāciscitur iurisditio. si non allegat se delegatum vel si alleget patrem non certificat mittendo copiam originale vero mittere non tenetur cum debeat ipsum saluare. vt in c. cum iurisperitus. de officio delegati. et ibi no. et hec colliguntur ex dictis Innocen. in loco preallegato.

10 ¶ † Tertio et vltimo nota. in ver. et tenebit hoc iudicium quod pronuntiatio super competentia iurisditionis valet et facit de incompetēte et competentē: quod intellige secundum ea que dixi quando potest: sed vtrum est necessaria ista pronuntiatio: dicūt quidam quod sic quando pars comparuit et allegauit incōpetentiam et quod aliter non potest ad vlteriora procedere. Ang. vero contra quod sufficit cognoscere super hoc et pronuntiare ad vlteriora procedendum vel procedere non obstante exceptione. quia videtur tacite pronūtiare se iudicem competentem per. c. ex parte. de appel. Bart. tenet primam et dicit capitulum illud loqui de alijs exceptionibus dilatorijs non de illa que opponitur contra iurisditionem: nam primo casu scit se iudicem sed hoc secundo non videtur scire nisi hoc declarat expresse: ideo tanquam sit incertus de sua potestate non potest ad vlteriora procedere nisi primo declarat se esse: quinimo etiam si vere sit iudex. postquam est reuocatum in dubium nō potest procedere in negotio principali nisi primo pronuntiet se esse competentem: et hoc est tutius et pulchra limitatio ad illud. cap. ex parte. sed si pars citata non comparuit tunc si erat iudex competens non habet necesse pronuntiare hoc. sed si erat incompetens sic secundum

11 ea que dixi. si vult acquirere iurisditionem in principali † et ab ista pronuntiatione potest appellari: vt est glos. in aut. habita. C. ne filius pro patre. que ad hoc semper allegatur. si pronuntiet se competentem cum sit interlocutoria potest reuocari: vt l.

12 quod iussit. de re iudi. † si vero pronuntiet se non esse cōpetentē functus est officio suo et potest casum reuocare vt est casus in c. significasti. de offi. delega. que tamen loquitur in delegato sed in ordinario puto secus: quia nihilominus remāsit iudex talis: et sic cum non sit priuatus omni iurisditione poterit illam interlocutoriam reuocare.[c]

---

[a] ¶ Judicando. an iudex qui poōt sentire commodum possit iudicare super dubio iurisditiōis sue vide per Frā. de are. cōsil. cvij.

[b] ¶ Ecclesiasticum. adde Ful. cōsilio liiij.

[c] ¶ Reuocare. ad de Lud. ro. cōsi. cclviij. in fine.

---

1 ¶ Nouatio quando etiam hodie fiat.
2 Actio que cōpetit pro interesse quod sit certi condictio.
3 In obligationibus facti post morā succedit obligatio ad interesse nō in obligationibus dāni. sed potest venire estimatio in
4 dis officio mercenario si non potest dari.

1 **Cum quis.** ¶ † Contra fideiussorem de iudicio sisti si non sistat agitur ad interesse si non fuit pena apposita. h. d. Si autem fuit apposita

apposita innuit quod ad penam tantū debet agi non ad interesse glos. tamen fina. tenet contrarium ꝙ imo possit peti interesse si est maius nisi sit facta nouatio [a] ꝛ sic est in electione sua quod istorum petat. vt. l. predia. ff. de actio. empt. ꝛ. l. si quis a socio. ff. pro socio. ꝛ in hoc glos. bene dicit. † sed dum postea subdit ꝙ olim presumebatur nouatio hodie non per. l. fin. C. de noua. non bene dicit: quia illa loquitur in stipulationibus coequeuis in quibus quid iuris sit vide per Barto. in. l. valerianus. ff. de preto. stipu. Sed quando vna est principalis non est aliquid innouatum per iura codicis ꝛ quid iuris sit. vide per eundem in. l. ita stipulatus. de verbo. obliga. vbi post multas opiniones distinguit an precedat stipulatio ex causa onerosa et non presumitur nouatio: vt. d. l. predia aut ex causa lucratiua ꝛ tunc secus in. d. l. obligationum fere. §. fina. de actio. ꝛ obliga. allegata in glos. ¶ † In tex. ibi: incerti ad interesse quod est incertum ꝛ sic non denotat nomen actionis sed ad id quod actio datur: actio vero que cōpetit ad interesse non est condictio incerti nec est actio ex stipulatu sed est certi condictio: vt probatur in. l. certi condictio. circa princi. ff. si cer. peta. quia licet sit incertum quo ad nos ante iudicis declarationem: est tamen certum in rerum natura ꝛ etiam speratur certificari per iudicem. et propter hoc datur certi condictio. vt ibi nota. in glos. sed ad ipsum factum bene datur actio ex stipulatu: quia factum est omnino incertum etiam in rerum natura cum adhuc factum non sit ex id quod non est non potest esse certum. ¶ † Ultimo collige ꝙ in obligationibus facti post moram succedit obligatio ad interesse quod patet: quia ad interesse agitur vt hic dicitur ergo est in obligatione: alias nō posset esse in actione. ꝛ sic qui promittit factum censetur promittere interesse si non faciat. l. si quis ab alio. §. de re iudica. ꝛ. l. stipulationes non diuiduntur. §. celsus. de verborum obligatio. non sic in obligationibus dandi in quibus post moram agetur ad ipsum quod dari debebat nō autem ad estimationem licet illa possit venire in officio iudicis mercennario si non potest dari. vt. l. si seruum. §. fina. ꝛ penul. de verborū obligatio. et quod not. ff. si certum peta. in. l. vinum. in fine magne glos. ꝛ in spec. de li. concep. ꝛ de obli. ꝛ solu. §. sequitur videre. ver. sed quid si libellus. ꝛ quod not. Barto. in. l. si filius. §. fi. de verbo. obli.

¶ In ius vocati vt eant aut satisdent. Rubrica.

1 ¶ † Super rubrica in ius vocati vt eant. supple si possunt vel si non possunt mittent aliquem ad exaudiendum se ꝛ satisdandum de se representādo ꝛ cōparendo in certo termino. ꝛ hoc est quod sequitur. Aut satisdent ꝛc. Et de tali fideiussore loquitur l. fi. ꝛ. l. ff. e. tit. proxi. qui liberat facta presentatione. postꝙ autē comparuerit si nō possidet immobilia tenetur dare alium fideiussorem de iudicio sisti in tota lite. ꝛ de hoc loquitur tit. qui satisda. cog. ꝛ sic iste potest intelligi de citato verbaliter tantum Bar. autem videtur intelligere in citato realiter per capturam persone qui vel debet permittere se duci vel dare fideiussorem

2 de presentando vt quotidie fit: sed vterqꝫ intellect⁹ est bon⁹. † et ex primo not. ſm Bal. ꝙ ille qui venit ad allegandum excusationem ꝛ allegandum causas absentie vel impedimenti nō debet audiri nisi promittat de representādo citatum in termino: quod perpetuo tene menti. Et hoc vult glo. rubrice expresse. tamen glo. vult ꝙ satisdet de suscipiendo in se iudicium. Tu dic hoc nō esse necessariū ſm Ang. sed sufficit ꝙ promittat representare ipsum. Cetera circa gl. que nō bene loquitur dic vt dixi in. l. ff. e. ti. ff.

2 ☞ Coniuncte persone seu necessarie vt hic quod intelligātur vsqꝫ ad quartū gradum. ꝛ quādo non admittātur ad fideiubēdum si non sunt idonee facultatibus ꝛ nu. 3.

Actio ex hoc edicto est penalis.

3 Fideiussor debet esse idoneus non solum quantū ad substantiā obligationis vt possit obligari efficaciter ꝛ quantū ad facilitatem conueniendi. sed etiam quantū ad facultates.

4 Statutū quod consanguinei clericorum compellantur soluere datia ꝛ collectas pro clericis non valet.

1 Dicto cauetur. ¶ † Fideiussor de represētando debet esse idoneus facultatibus nisi sit coniuncta persona: quia tunc hic non attenditur cum verisimile sit ꝙ citatus comparere debeat: ꝛ sic non permittet ꝙ committatur stipulatio: ne suus attinens maneat illaqueatus. hoc dicit ista. l. cū sequentibus: ꝛ cum glo. ¶ In tex. ibi veluti. exemplificatiuum

2 est non restrictiuum ſm Guill. de cu. † quia coniuncte persone seu necessarie de quibus dixit intelliguntur vsqꝫ ad quartum

3 ſm eundē iuxta no. in. l. femina. C. ad turpil. Dicit etiā † Guil. notabiliter hic titulum istum nō habere locum nisi in isto casu: videlicet in fideiussore de presentando per ratiōnē quam ponit hic glos. sed in fideiussore de soluendo si aliquis tenetur ipsum dare non liberaretur dando coniunctam personam non locupletem cum nō reperiatur hoc iure cautum ꝛ regula sit in contrarium quod debet esse idoneus non solum quantum ad substantiam obligationis vt possit obligari efficaciter ꝛ quantum ad facilitatem conueniendi. vt. l. ff. e. tit. ff. sed etiam quantum ad facultates. vt. l. iij. de fidei. ꝛ. l. inter causas. §. abesse. ff. mand. ex quibus hoc colligitur. Dicit etiam Guil. locum habere quod hic dicitur si citatus poterat defraudare alios fideiussores idoneos facultatibus vt nihilominus possit dare sibi attinentes non idoneos: alias nullum esset priuilegium attinentium: quia si non posset alios dare sufficeret iuratoria cautio. vt not. in. l. ff. ff. titu. ij. Item dicit Bal. ꝙ ideo isti reputantur idonei: licet nō sint soluendo: quia verisimile est ꝙ non sinet ꝙ stipulatio ad interesse vel pena committetur etiam si non habebunt necesse soluere: quia ille pro quo promiserunt se representabit: quid ergo si potest probari contrarium: puta coniuncta persona vult promittere pro coniuncta ꝙ se representabit ne iudex contra illum procedat ille contradicit dicens si tu promittis pro me ego dimittam te illaqueatum: quia nunꝙ comparebo vtrum admittetur ille ad comparendum si non est idoneus facultatibus: videtur ꝙ non: quia cessat dicta ratio. licet enim presumptio iuris sit ꝙ debeat comparere per rationem quam ponit glos. potest tamen probari contrarium: quia non est iuris et de iure. Item quid in alio explicando per personam coniunctam. Respondeo videtur idem ꝙ hic si facile fieri potest: puta scriptor promisit mihi scribere librum habeo ipsum suspectum de fuga facio ipsum capi vt librum scribat: ad quod possum ipsum precise compellere: vt no. in. l. hec stipulatio. §. siue. de oper. no. nun. vult dare coniunctam personā que promittat ꝙ ipse scribet vt relaxetur ꝛ tamen non est idoneus facultatibus: videtur ꝙ sit recipienda: quia verisimile est ꝙ faciet quod promisit ne coniuncta persona remaneat illaqueata. Isto tamen casu contra recusantem non daretur actio penalis de qua hic: quia edictum pretoris loquitur solum in fideiussore de iudicio sisti in

4 quo aliud est speciale vt iudicia exerceantur. ¶ † Ultimo dicit Angel. per glos. hic positam ꝙ si statutum dicat ꝙ consanguinei clericorum compellantur soluere datia ꝛ collectas pro clericis non valet [b] sicut si diceret ꝙ clerici compellantur: quia videtur hoc dicere in consequentiam et non sit verisimile ꝙ clerici patiantur consanguineos compelli sed potius volent ipsi soluere. ꝛ sic est contra ecclesiasticam libertatem. ꝛ pro hoc. l. heres meus. §. fi. de condit. ꝛ demonstra. ꝛ est casus in. c. sciant cuncti. de elec. lib. vj.

1 Qui duos homines. † Stipulatio penalis committetur etiā si in vno promissor deficiat licet alia impleuerit. hoc dicit. In istis tamen preparatorijs iudiciorum licet mero iure cōmittatur obstat exceptio pro illa parte quia impletum est. vt. ff. si quis cau. l. si seruus. §. si plurium. secus in conuentionalibus. vt. l. eadem. §. cato. de verbo. obliga. ꝛ dic vt ibi. ꝛ in. d. §. si plurium.

¶ Ne quis eū qui in ius vocatur vi eximat. Rubrica.

1 ¶ † Notandum est ꝙ interdum citatus non comparet nulla iusta subsistente causa. ꝛ loquitur ti. si quis in ius voc. non ierit. vt tanꝙ contumax possit mulctari. Interdum subsistente aliqua iusta causa: quia mittit excusatorem ꝛ promissorem de cōparendo ꝛ loquitur tit. precedens. Interdum impeditur facto tertij ipsum eximentis vel detinentis: et loquitur iste ti. in quo prouidetur actori cōtra illum tertium. ꝛ etiā ti. de eo per quem fac. erit. in quo prouidetur: tam actori ꝙ reo etiam si non interuenit violentia: ꝛ sic plenior est ille ꝙ iste cū ibi agatur ad verū interesse. hic ad estimationē litis per iuramentū actoris. etiam si lis sit calumniosa. ꝛ sic nullū ius habeat actor vnde est mere penalis. vt. ff. eo. l. pe. in fi.

2 ☞ Delegatus ordinarij ꝙ possit procedere contra tertiū impedientem citatum comparere quando hoc facit ad impediendum iurisditionem eius. ꝛ pena non applicatur parti.

3 Patronus vocatus in ius sine venia an debeat esse contentus pena vel exceptione vt non procedatur.

4 Aliquid potest esse delictum ꝛ tamē impunitum vt in statutis de offendendo bannitum.

5 In pari causa ꝙ fit deterior conditio actoris.

Si quis dat articulos quorum vnus videtur alteri contrariari qualiter intelligantur. ad tollendum contrarietatem.

a ¶ Nouatio. nouatio quō in dubio pbetur. vide per are. cōsil. v. ꝛ an nouatio fiat ipso iure ꝛ an tacite. vide p Lu. ro. consi. xxi.

b ¶ Nō valet. ad. de Angel. consi. cxlvij.

Hoc edictum pretor.

1 ¶ † Eximens per violentiã reum citatũ ne cõpareat tenetur actione in factum ex hoc edicto que est penalis ⁊ oritur ex maleficio: ideo ex facto serui datur cõtra dominũ ignorantẽ noxalis. hoc tamen verum nisi citatio fuerit rite facta quod multis modis potest contingere vel ex persona actoris si fecit vocari sine venia quem vocare non debebat. vel ratione loci ad quem vocabatur: vel ex defectu iurisditionis citantis: vel ex qualitate persone citati: quia non poterat esse in iudicio vt seruus: nã istis casibus eximens non incidit in penam edicti. idem si citatio erat facta rite tamen non a iudice ordinario sed a delegato. h. d. vsq; ad. l. ꝙ si quis. §. fi. ⁊ hoc vltimũ de delegato. videtur intelligendum de delegato ab ordinario propter eius vtilitatem. vt dicit glo. secus in delegato a principe per ea q̃ no. † In no. in. c. j. de offic. delega. vbi tenet quod talis delegatus potest procedere contra tertium impedientẽ [a] citatũ comparere quãdo hoc facit ad impediendum iurisditionem eius. Quid autem si non propter hoc sed propter inimicitiã quam habebat cum illo citato dic vt ibi per eum qui plura dicit ad declarationem huius titu. tamen ipse loquitur quantũ ad penam inferendam a iudice propter eius cõtemptũ. hic vero loquitur de pena que applicatur parti vnde potest dici quod nec edictũ pretoris cum loquatur nisi de citato ab ordinario non habeat locum quantũ ad hoc etiã in citato a delegato principis licet ille possit mulctare ⁊ excõmunicare impedientes. Et adde quod no. Bart. in l. j. si quis ius. di. non obtem. ¶ In tex. ibi. hoc edicto. cui⁹ verba non habemus integraliter in hoc ti. sed partim ponũtur in rubrica: partim in. l. sed eximendi. §. fi. partim in. l. si per alium. §. in eum partim eadem. l. §. docere. vel saltem ponitur hic sententia nõ verba formaliter in quibus omnibus potest integrare verba. ¶ In tex. ibi deniq; hic intendit ostendere ꝙ actio penalis que oritur ex hoc edicto. de qua in. l. si per alium. §. j. est ex delicto qđ patet: quia ex facto serui datur cõtra dominũ noxaliter alias dareť de peculio. vt. l. iij. §. ex causa. de peculio. ¶ In tex. ibi. que in ius vocare non potuit supple vt nullo modo vt in casu. l. ij. ⁊. iij. s. de in ius voc. vel sine venia. vt. j. subijcitur veluti parentes ⁊c. ⁊ no. ꝙ isti non rite vocantur posito etiam ꝙ vocarentur recte. ⁊ ideo eximens non incidit in penam edicti. ⁊ glo. videtur sentire ꝙ mero iure valeat vocatio sed ope exceptionis possit elidi. ¶ † In gl. sequenti que incipit facias vim super verbo sed ⁊ fortius. ex hoc determinatur questio ẽm Cy. si patronus fuit vocatus in ius sine venia ⁊ comparens vult ꝙ non procedatur ⁊ ꝙ non teneatur libertus ⁊c. sed ꝙ absoluatur ab instantia iudicij. libertus autem vult ꝙ procedatur offerens se paratum soluere penam quinquaginta aureorum: quia hec sola pena ponitur in edicto. ⁊ hoc non fuit declaratum in titu. de in ius vo. ⁊ dicunt quidam ꝙ patronus debet esse altero cõtentus vel exceptione vt non procedatur vel pena ⁊ tunc permittat procedi: vtrũq; autẽ consequi non potest. vt. l. rescriptũ. j. de pact. in contrariũ quia tex. hic dicit ꝙ non potuit vocari. ergo vtrũq; consequeretur ar. in. l. vbi pactum. C. de transact. ⁊ in istam partem videtur Cyn. inclinare. quid autem si non opponat an valeat processus dic vt no. in. l. q̃uis. de in ius vocã. vbi distinguitur an procedatur cõtra presentem an contra absentem. ¶ In tex. ibi. non deliquit qui eximit glo. dicit verum esse quantũ ad hoc vt incidat in penã edicti tamen re vera bene delinquit: quia facit contra hoc edictum. vt. j. l. proxi. que videtur huic contrariari. ¶ † Ex hoc no. ẽm Bal. ꝙ aliquid põt esse delictũ ⁊ tamen esse impunitũ: q2 impunitas nõ facit ꝙ non sit delictum. ⁊ hoc no. pro eo quod dixi in. l. vt vim. de iusti. ⁊ iur. q2 refert an statutum dicat ꝙ offendens bannitum non puniatur an dicat ꝙ liceat bannitum offendere. si querimus an bannitus contra offensam possit se defendere. idem dic ẽm Jacob. bu. ⁊ Bal. ꝙ hic nullomodo deliquit eximens. lex aũt sequens vult dicere ꝙ posito ꝙ delinqueret: tamen quia ambo sunt in pari causa deterior est conditio actoris. ¶ † Et hoc nota. ẽm Bart. pro articulis si quis dat articulos quorum vnus videtur alteri contrariari ꝙ ad tollendum contrarietatem intelligantur hoc modo. si primus dicit ꝙ non reliquit vel non fecit secundus in quo videtur dicere contrarium intelligatur posito ꝙ deliquerit vel fecerit quod tamen negatur dicit sic. Vel pone dixi me tibi nunq̃ promisisse postea facio alium articulũ qđ prescripsi contra te. ⁊ sic videor dicere contrariũ quod promisi alias non potuissem prescribere quod intelligatur posito sine preiudicio veritatis quod promiserim dico ꝙ prescripsi: tamẽ cauti procu. semper hoc dicunt expresse iuxta notata per gl. in l. ⁊ siquidem. C. de excep.

2 ☞ In hoc edicto qualiter probetur dolus eximentis.

a ¶ Impedientẽ. de hoc late p Fede. consi. cclx.

b ¶ Violẽtas. tali tñ casu potest ab epo absolui vt hic latius per do. Jasonẽ. adde quod voluit Cal. consil. v. de sen. excõ.

c ¶ Recõmendari. adde bal. ꝯsil. clxviij. ij. libro.

Quod si quis seruum.

Quod pretor precepit.

1 ¶ † In eximẽte vt incidat in penã edicti nõ requiriť dolus respectu exempti seu citati licet requiratur respectu agentis. h. d. textus cum gl. ¶ In glos. ibi: sed quantum ad vocantẽ necesse est dolum cõmitti: si ego feci vocari titiũ ⁊ tu in itinere cũ veniret propter inimicitias quas habebas cũ illo vulnerasti illum vel aliter detinuisti nõ vt mihi noceres nõ incidis in hoc edictũ per istã glo. † habeo ergo necesse ostẽdere ꝙ hoc feceris vt mihi noceres al's succumberem agẽdo hoc edicto sicut in casu. l. pe. §. docere. j. eo. videtur tamẽ posse dici ꝙ si sciebat ipsum vocatum ad meã instantiã si alia causa vel inimicitia nõ apparet inter te ⁊ illũ videatur semper hoc fecisse in eius preiudiciũ. debet igitur hoc allegare in libello ⁊ probare ꝙ sciebat citatũ ad eius instantiã sed si tu vis te defendere probat ꝙ secũ habebas inimicitiã vel ꝙ propter aliã causam feceris. nam dolus nocet quantũ ad illũ cuius respectu cõmittiť. nõ quantũ ad aliũ: vt. l. si fulcinius. §. quid sit latitare. infra q̃bus ex cau. in pos. eatur.

2 ☞ Statutum si imponit penã capitis rapienti filiã alienam vel monialem an habeat locum in eo qui abduxit non tamen de manibus rapuit.

3 Si aliquis inclusit clericũ in aliquo loco. lz eum nõ tetigerit ꝙ incidat in excõicationem sicut si manus violẽtas iniecisset.

Sed eximendi verbũ.

1 ¶ † Nota ꝙ rapere est proprie de manibus alterius auferre: vt si citatus esset quis personaliter ⁊ captus a familia ⁊ de manibus eius auferreť. sed eximere est etiam si de manibus nõ auferatur: sed per violentiã impediatur vt si erat citatus verbaliter tantũ ⁊ in itinere fuit detentus etiã si corpus eius non fuit tactũ locũ habet edictum ⁊ primũ dictũ facit ad. q. Jaco. but. ¶ † Si statutũ imponit penã capitis rapienti filiũ alienũ vel rapienti monialem qđ non incidat in penã ille qui abduxit non tamẽ de manib⁹ rapuit. Contrariũ tamẽ tenet ipse ⁊ etiam Ange. ⁊ Bald. posito ꝙ diceret statutũ si rapuerit de manibus patris: q2 verbũ manus ponitur pro potestate: vt. l. manumissiones. de iusti. ⁊ iur. requiriť tamẽ violẽtia saltẽ in persona rapti: vt per violentiã fuerit abduct⁹. alias verbũ rapere nõ verificareť ẽm Ang. Nec ob. l. j. C. de rap. virg. vbi dicitur rapere etiã qui violẽter seduxit vel abduxit: q2 ibi largius sumitur ex interpretatione illius. l. nõ de proprio significatu. ¶ † Itẽ facit iste tex. ꝙ si aliquis inclusit clericũ in aliquo loco licet eum non tetigerit incidat in excommunicationẽ sicut si manus violentas [b] iniecisset ⁊ per. c. si quis suadente. xvij. q. iiij.

2 ☞ Si aliquis est incarceratus ad tuã instantiã non tamen debite. an possim facere eum recõmendari pro debito meo.

Item si is qui.

1 ¶ † Nota hic mirabile in quo stat vtilitas totius titu. ꝙ si petebam a titio mille qui tamen non tenetur nisi in centum vel in nihilo ⁊ tu impediuisti ipsum venire: possum actione in factum ex hoc edicto agere cõtra te ad ista mille delato mihi iuramento ⁊ stabitur solo iuramẽto meo. vt. j. l. proxi. §. j. nec habeo aliter ostẽdere ꝙ ille mihi teneretur: hoc est bene mirabile ꝙ pro tam modico quis teneatur ad maximã quantitatẽ. quod Bal. nullo modo videtur fateri. ⁊ ideo aliter intelligit. l. sequentẽ. in §. j. sed cõmunis intellectus videtur ille quẽ dixi. ⁊ posito ꝙ ille mihi teneretur possum agere contra te ad totum. ⁊ tu soluendo mihi non liberas illum quominus ab illo possim petere quia respectu tui est mera pena. l. si. ij. eo. ¶ Sed ponitur de lega. j. §. si. cum se. s. eo. Sol. ibi citatus erat quis non rite: hic vero non recte. ⁊ hoc vult hic glos. que incipit sed quare. Et hoc inducit Bar. in. q. que incipit. Lapus. † quando aliquis esset incarceratus ad instantiam tui non tamen debite an possim facere recommendari [c] pro debito meo. ⁊ tunc distinguit aut fuit peccatum in captura respectu forme: vt quia non poterat capi virtute illius instrumenti vel die feriata: ⁊ non possum sed tanq̃ spoliatus est ante omnia restituendus. vt. s. de in ius voc. l. plerique in fi. aut non erat peccatũ in forma sed in materia: quia nõ erat debitor: quia forte soluerat licet instrumentũ non esset cancellatum ⁊ possum ipsum facere recõmendari. arg. eius qđ dixi per istum tex. in quo se fundat in. d. q. lapus. in solutione questionis vbi declarat istum tex.

Si per alium quis.

1 ¶ † Not. in hoc prin. ꝙ qui mandat maleficiũ cõmitti teneť etiã si nõ sit presens tẽpore quo cõmittitur ⁊ forte nõ reperitur alibi ita bene.

2 ☞ Solutio facta ab eximente an liberet debitorẽ primo conuentum ⁊ quid econtra.

In etiam

1 **In eum autem qui.** ¶†No. casuz istius §. notabilē ꝙ cōtra eximentē datur actio in factū intantum quantū per actorē fuerit lis estimata mediante iuramēto. h. d. ¶ In tex. ibi: sed quanti ea res est ab actore estimata. Not. quia non fecit mentionem de iuramento in litem ƀm Pet. licet glo. intelligat ꝙ debeat referri ꝛ cōiter doc. sequunꝛ intellectū glo. vnde si petebā aliquā speciem a titio in qua cadebat affectio possum eā estimare ƀm affectionem meam: nec est mihi necesse probare verum valorem nec ꝙ titius mihi teneretur sed sufficit ꝙ ab eo petebam tantum: ꝛ ꝙ si forte venisset fuisset condemnatus: possum etiaz iurare propter aliud interesse: quia si venisset potuisset ipsum facere detineri pro alia causa: ꝛ hoc est mirabile ꝙ pro tam modico teneatur eximens tanta pena. vide Bald. qui dicit debere intelligi ꝙ estimatio fiat per iudicē non respectu eius quod petitur sed respecu sui excessus quem intellectum iste tex. non
2 patitur. gl. etiam que est hic dicit.† ꝙ si ille erat verus debitor in hac actione venit illud debitum: ꝛ hoc casu actio nō dicitur penalis sed rei persecutoria. ꝛ ideo solutione liberatur ille qđ est expresse contra. l. fi. j. eo. ꝛ ideo glo. reprobatur per doc. Tu dic ƀm Ange. ꝙ si primo egi contra te ꝛ soluisti nō liberatur ille. ꝛ ideo possum illum iterum conuenire ꝛ exigere sed si primo egi cōtra te ꝛ obtinui. nō possum postea illud a te exigere. ꝛ ista distinctio placet: ꝛ qꝛ probatur in. l. stichū. §. nolo. j. de solu. ꝛ de peti. here. l. nec vllam. §. fi. vbi plene not. ꝛ plenius per Barto. in. l. quoties. si fa. fur. se. di.

2 ☞ Contra eximentē que debeat actor probare.
3 Quādo lex requirit actū qualificatum nō sufficit actū probare sine qualitate.
Quid si qualitas nō erat requisita per legē actum sed agēs fecit de ea mentionē in libello suo. nu. 4.
4 Statutum ꝙ villa teneaꝛ pro homicidio cōmisso in suo territorio. nō habet locum si reperiaꝛ aliquis occisus in illo territorio nisi aliter constet.
5 Agens si fundat se in negatiua. tenetur illā probare.
Quod quis nō comparuit probaꝛ ex inspectione actorum.
Negatiua scripture probatur per inspectionē ipsius.

1 a **Docere autem debet.** †Qui agit contra eximentem[a] ex hoc edicto teneꝛ probare ꝙ exēptus nō comparuit propter exemptionem: quia si hoc nō obstante comparuisset teneretur eximēs postꝙ iniuria non habuit effectum. h. d. Et aduerte ad tres casus: nam aut comparuit in termino non obstante exemptione et non tenetur eximens. Aut nec in termino nec post ꝛ tenetur. ꝛ isti duo casus colliguntur ex hoc text. Aut non comparuit in termino sed post. et tunc puto distinguendum an re integra: qua ius actoris non erat effectum deterius. et idem quod in primo. Aut erat effectum deterius: qꝛ aut actio erat extincta tempore: vel res quam petebat erat vsucapta vel prescripta ꝛ tunc idē quod in scđo per. l. mancipiorum. j. de opt. lega. nisi comparens velit in se iudicium suscipere perinde ac si actio non esset extincta. argu. j. de dolo. l. eleganter. §. pe. et de
2 pe. here. l. sed et si lege. l. pe.† Plura ergo teneꝛ agens probare. primo ꝙ citatus cum compareret fuit exemptus. secūdo ꝙ per vim. tertio ꝙ in necem ꝛ damnum ipsius agentis vt sibi noceret: vt not. s. eo. l. ij. in fi. quarto ꝙ nō comparuit. quinto ꝙ propter hanc causam nō cōparuit. pone enim ꝙ fuit detentus per vim et postea relaxatus in sua libertate: sed superuenit sibi infirmitas propter quam nō comparuit in termino si nō ac
3 cidit propter exemptionē eximens non tenetur. ¶†Not. ergo ꝙ quando lex requirit actum qualificatum non sufficit proba
b re actum sine qualitate[b] vt. l. pretor. §. docere. j. vi bo rap. ꝛ qui. ex cau. in possessio. ea. l. fulcinius. §. ij. qui incipit cum hoc. ꝛ ibi
4 omnino vide glo. ꝛ Bart. Unde dixit Mar. † fili. ꝓpter hoc ꝙ si statutum dicat ꝙ villa teneatur pro homicidio commisso in suo territorio ꝛ reperiatur aliquis occisus in illo territorio non sufficit hoc ad condemnationem ville: quia potuisset esse occisus alibi et portatum esse corpus ibidem. Quid autem si qualitas non erat requisita per. l. ad actum. tamen agens fecit mentionem de illa in suo libello narrando illa in actum. an teneatur illam probare: videtur ꝙ non: postꝙ non erat necessaria per id quod not. Cy. C. de proba. l. cum te. ꝛ glo. in. c. ij. de re scrip. Bar. tamen in. l. diuus. de re iudi. ꝛ in. d. §. cum hoc videtur tenere contrarium quasi se astrinxerit postꝙ post modum qualitatis adiecit argu. in. l. habebat. in prin. de insti. ꝛ. c. lꝫ causam. de proba. secus si nō per modum qualitatis. ꝛ ita possunt
5 intelligi allegata in contrariū. ¶†Not. etiam hic casum ꝙ ille qui agendo fundat se in negatiua tenetur illā probare. de hoc articulo vide Cy. in. l. ij. C. de iure emphy. ꝛ per Inno. in. c. super his de accu. ꝛ per Bar. in. l. hoc iure. de verbo. obli. [illegible] ter autem probabit ipsum nō cōparuisse. Respondeo ꝙ ex inspectione actorum ꝙ si cōparuisset fuisset sua cōparitio scripta in actis: ꝛ ita est presumēdum: ꝛ negatiua scripture probatur per inspectionem ipsius: puta ꝙ quis nō sit matricularis per
c inspectionem matricule[c] vt. l. si de rebus ne. ꝛ. l. titie textores. de lega. j. ꝛ per Bar.

2 ☞ Quādo vnus teneꝛ ex cōtractu ad rē vel interesse alter vero ad penā similiter ex contractu illo soluēte penam liberaꝛ alter quatenus desinit interesse. etiā ipso iure ꝛ quid ecōtra. ꝛ qđ si tunc alter tenetur ad penā legalem.
3 Solutum per iudicē in syndicatu qꝛ tulit iniquam sniām non prodest parti que per iudicem inique fuit absoluta.

1 **Hoc iudicium.** ¶†Si plures fuerūt eximētes quilibet ipsoꝝ tenetur in solidum ꝛ vno soluente nō liberatur alter ꝛ etiā omnibus soluentibus nō liberabitur exemptus: cum sit mere pena. h. d. cū l. fi. ¶ In text. ibi in singulos dabitur. scilicet contra quēlibet insolidum. ergo vno soluente nō liberabitur alter: qꝛ est mere penalis. vt. l. itē mela. §. si plures. ad. l. aquil. similiter omnibus soluentibus non liberatur exemptus vt sequitur quia ex diuersis causis teneꝛ. nam exemptus potest teneri ex contractu sed eximentes tenentur ex suo maleficio: ideo quod soluunt nō prodest exempto. vt. l. qui seruum. ꝛ ibi vide in text. et glo. j. de
2 interroga. act.† Quando autem vnus tenetur ex contractu ad rem vel interesse: alter vero ad penā similiter ex contractu tūc illo soluēte penam liberaretur alter quatenus desinit interesse argu. in. l. predia. de act. emp. etiam ipso iure. sed ecōuerso soluto interesse tolleretur actio penalis ope exceptio. vsqꝫ ad cōuenientem quantitatē nō vltra per eandē. l. lꝫ quādo vnus ad rē vel interesse ex contractu vel quasi: alter ad penā legalē si pena nō cōsistit in estimatione illius rei soluta re nō tolliꝛ pena nec ecōtrario. l. si pro fure. de cōdi. fur. sed si cōsistat in estimatione a rei illius vt hic: qꝛ eximens teneꝛ ad illud qđ petebaꝛ a principali ꝛ eius respectu dicit pena: tunc distinguiꝛ an primo fuerit actum ad penam ꝛ exacta ꝛ nō liberabiꝛ debito principalis vt hic an ecōuerso ꝛ tunc secus: vt. l. stichū. §. nolo. ꝛ. l. nec nulla. §. fi. in fi. de peti. here. ꝛ qđ ibi no. ꝛ plenius per Bar. in. l. quoties
3 si fa. fur. se. di. Ex his dicit etiā Ange.† ꝙ illud qđ soluit iudex in syndicatu: qꝛ tulit iniquā sniām nō prodest parti que per iudicem inique fuit absoluta: qꝛ iudex soluit penā sui quasi maleficij. de hoc no. in. l. mācipia. C. de serui. fugi. per eundē Bal.

2 ☞ Actiones penales quādo transmittanꝛ ad heredes lite nō contestata vt actio furti ꝛ an tunc possit iurari in litem.
3 Habens facultatē iurandi in litem. eā trāsmittit ad suos heredes nō contra heredes.
4 Iuramentum de futuro est personale. ꝛ nō trāsit ad heredē vt efficiatur periurus si non detur vel fiat tamē heres cōpellitur illud facere vel dare si cōtractus super quo iuratū fuit nō erat a iure prohibitus licet nō approbatus.

1 **Heredibus autem ita.** †Hec actio nō b transmittiꝛ ad heredē nisi eius intersit nec datur contra heredē vel post annū qꝛ est penalis: intellige quādo lis nō erat cōtestata alias videꝛ transire indistincte ad heredem et contra heredem ꝛ dari post annum: qꝛ perpetua est iuxta eā que habentur in. l. j. de priua.
2 delic. ¶ In glos. ibi: quia solam continet iurisdi. ¶ Not. quia glo. caute loquitur: nō enim dicit quod est penalis. nam etiam actiones penales si per eas quis non prosequitur vindictam transmittuntur ad heredes lite nō cōtes. vt actio furti que cōpetit propter dānum rei familiaris ꝛ nisi quis dānū recipisset actionem furti nō haberet. quia cōpetit ei cuius interest furtum non fuisse cōmissum: sed dicit ꝙ continet vindictam sicut actio iniuriarum que competit etiam si iniuriatus dānum nō recepit sed solam contumeliam ita ꝛ hic. nam etiā si actor erat calūniosus: ꝛ sic nullum dānum recepit habet hanc actionē: vt s. ea. l. §. j. in fi. ꝛ. l. precedenti. §. pe. ideo non transmittitur lite non contesta. nisi heredis intersit: puta qꝛ actor non erat calūniosus sed verus creditor: ꝛ sic receperat dannum: ꝛ hoc habet c necesse heres probare lꝫ defunctus non haberet docere sed staretur eius iuramēto: hoc aūt probato subdit glo. ꝙ agere pōt nō solum ad interesse quod ipse probauit: sed etiam vltra quatenus in litem iurabit: qđ perpetuo tene menti: qꝛ per hoc ap-
3 paret.† ꝙ qui habet facultatē iurandi in litem eam trāsmittit ad suos heredes: videbaꝛ enim contrariū quasi hoc iuramētū sit mere personale. Et hoc no. pro pupillis qñ pñt iurare in lit. ꝫ tutorē nō cōficientē inuentariū vel male cōficientē vt trāsmittant ad heredes lꝫ ꝫ heredē tutoris in litē nō iureꝛ ꝓpter dolū tutoris. vt. l. j. ꝛ. ij. C. de in lit. iur. qꝛ magis est odiosum ex parte rei ꝙ actoris. similiter in casu. l. si qñ. C. vnde vi. ꝛ in. l. nummis cum ibi no. de in lit. iur. vbi si contra dolosum iuratur in litem

¶ Eximentem. Not. ꝙ ille cuius cā debitor alicuius aufugit tenetur ad omne iter esse ƀm Joan. de ana. consi. lv. vbi etiaz dicit qđ ita cōsuluerūt Sali. ꝛ Pe. de ancha. per iura ibi allegata.

¶ Qualitate. Qđ qualitas possit ꝓbari cū act⁹ deduceret qualificatus facit qđ dicit Jo. an. in. c. j. de homi. ꝙ cum ꝗs accusaret quēdaz ꝙ occiderat hominē xpianū ꝙ ex eo ꝙ nō ꝓbauit ꝙ ille esset xpianus nō potuit obtinere sequtur Alex. in multis cōsilijs maxime cōsi. j. iij. lib.

¶ Matricule an per librū ꝓbetur negatiua. vide p Frā. de are. cōsi. lxxxiij.

a ¶In pluribus. de hoc p do. Jaso. hic q alleg. Lu. ro. ɔsi. cclxxx. et ei adde Fed. ɔsi. cclxxxj. vbi poit an heres donãtis teneaꝛ suare ei⁹ iuramentũ.

b ¶Satisfacere ĩtelligiꝛ qui dat fideiussorem vel pign⁹ vl aliquã rẽ insolutũ vt. l. si rem. §. oĩs. ĩ. d pig. act. ⁊ de sol. l. satisfactio. ⁊ de re iudic. l. iiij. §. ait ptoꝛ. aliqñ tñ ad sol. tm̃ restrĩgiꝛ. ĩ. vt ĩ pos. le. l. is. cui. §. satisfactiõis. et q̃ dicaꝛ satisfactio congrua. vide in. c. sicut. d coba. cle. p Jnno. ⁊ Host.

c ¶Securum. si statutũ mandat ꝙ debitoꝛ credi toꝛi pstet securitatẽ qualiter debeat ĩtelligi vid hic p Bal. ⁊ quã cautio. pstare dꝫ q pmisit facere securum ad sensuꝫ sapiẽtis. vid gl. in. l. si mãdato titij. ad fin. ĩ. mãda. ⁊ i. l. ex ea parte. de vb. ob. p Alexã. in ɔsil. x. iij. lib.

d ¶Suoꝝ bonorũ. d h late p Ol. ɔsilio. lxviij. ⁊ ꝙ idoneus faculta tib⁹ non teneaꝛ satisdarꝛ. tꝫ Ale. ɔsi. xxxvij. ij. li. Ro. ɔsi. xvij.

e ¶Mittiꝛ. adde qd idẽ Pau. ɔsi. cccclvj. ĩ secũdo impssis ɔsuluit ꝙ est in arbitrio iudicis ɔsideratis qualitatib⁹.

f ¶Juramento. xiiij. casus ĩ qb⁹ nõ staꝛ cautioni iuratorie. vid h p do. Jaso.

g ¶Satisdet. idẽ ɔsuluit Alexã. cõsi. lviij. iij. lib.

h ¶Excussiõe. ꝙ necessaria nõ sit excussio cũ debitoꝛ principalis nõ sit facilis. ad cõueniendũ. vid p Ludo. ro. ɔsil. cclxxxvij. et per Alexã. ɔsil. lxxvij.

de veritate vel affectione transmittetur facultas ad heredem nõ contra heredẽ. tene menti.† Postꝙ autem quis iurauit de futuro aliquid facere iuramentũ est personale ⁊ non transit ad heredem vt efficiatur periurus si nõ detur vel fiat. ⁊ ita loquiꝛ qd not. Jnno. in. c. veritatis. de iureiur. bene tamẽ cõpellit heres illud facere vel dare si contractus super quo iuratũ fuit nõ erat a iure prohibitus lꝫ non esset approbatus: qꝛ propter iuramentum redditur approbatum et sic virtus iuramenti facit ipsum validum. vt not. in auꝛ. sacramẽta. C. si aduer. ven. ⁊ per Bal. in. l. fi. C. de pac. secus si esset reprobatus vt vsurarius contractus. nam si promitto soluere vsuras ⁊ iuro licet tenear soluere ⁊ non soluam sum periurus si tamẽ decessi ante terminũ solutionis ⁊ heres meus non soluit nec est periurus nec teneꝛ soluere: qꝛ est mere personale nec reddit contractum licitum propter sui vitium nõ sic si nõ esset vitiosus: vt si minoꝛ vel mulier iuraret: qꝛ licet sine iuramento non teneretur seruare cum iuramento tenetur ⁊ facit heredẽ teneri sed non facit illum incurrere in periurium.[a] tene menti.

¶Qui satisdare cogantꝛ vel iuramento pmittũt. Rubri.

¶†Rõ. ꝙ interdum citatus non cõparet. ⁊ tunc loquuntur tres tituli precedentes. interdum comparet ⁊ tunc si non possidet immobilia tenetur satisdare de iudicio sisti: idest de prosequenda lite vsꝙ ad sñiam diffinitiuam inclusiue ⁊ illa lata liberatus est fideiussoꝛ: vt. l. grege. §. sed litẽ. de fideiusso. Ex hoc apparet esse differentiã inter hũc titulum ⁊ titulum in ius vocati vt eant. melioꝛ ꝙ glos. assignet: qꝛ ibi non cõparuit ſꝫ misit excusatorem qui promisit eum sistere nõ tota lite: sed in primo actu. ⁊ statim ꝙ sistit liberatus est.

1 ☞Promissio de satisfaciendo intelligitur de vera solutione vel de faciendo ꝙ creditoꝛ remaneat contentus.

2 Promittens facere me cautum et securum quando non liberetur nisi det fideiussorem licet paratus sit per instrumentum se obligare.

3 Cautio qñ intelligatur de pignoribus.

4 Idoneus facultatibus qꝛ possidet immobilia qñ nõ teneatur dare fideiussores: sed sufficiat ꝙ se obliget p instrumentũ cum hypotheca suorum bonorum.

5 Juratoria cautio qñ sufficiat et ꝙ forẽsis possit remitti ad locum sui domicilij: vt ibi satisdet si nõ potest in loco iudicij. Jn criminalibus vbi imponiꝛ pena corporalis nõ est qs relaxandus cũ fideiussoribus ⁊ quid in pena pecuniaria. Quid si est mulier ꝙ detrudatur in monasterio ab aliquo custodienda.

Satisdatio. †Satisdare est reddere aduersariũ securum datis fideiussoribus ⁊ habet similitudinẽ cum satisfactione: qꝛ sicut dicitur satisfacere ille q non soluit id qd debet: tñ reddit creditorẽ contentũ alio modo diciꝛ satisdare ille qui nõ soluit: sed reddit creditorẽ securũ dãdo fideiussores. h. d. ¶† Per istum tex. videꝛ ꝙ si promittis mihi satisfacere nõ tenearis ppterea soluere: qꝛ qui satisfacit nõ soluit: sed alio modo voluntatẽ creditoris implet. vt ibi patet. et. ĩ. quibus mo. pig. vel hypo. solu. l. item liberatur. §. ĩ. et si. de pig. acti. l. rem. §. omnis. ver. satisfactum. Cõtrarium est verum ſm Guil. de cu. vt est casus in auꝛ. si quando. C. de consti. pe. Tu dic ſm Ang. non obst. iste tex. qꝛ satisfactio non est nisi quando creditoꝛ remanet contentus. Si ergo velles mihi dare promissorẽ cũ pmisisses satisfacere.[b] de hoc qd tu vel alius debet non diceris satisfacere mihi si de hoc non contentoꝛ. et ideo tua promissio intelligitur de vera solutione. vt in dicta auꝛ. si quando. ¶† Item patet ex isto tex. ꝙ si promisisses me facere cautum et securum nõ liberaris nisi des fideiussorem: licet sis paratus per instrumentum te obligare. facit. l. titius. in fi. ad trebel. Contrarium videtur determinare Bartol. in. l. ĩ. §. cõmunes. ĩ. de preto. stipu. Dicas ſm Angel. ⁊ bene ꝙ aut pmisisti facere me securum.[c] de eo qd mihi debes ⁊ locum habet primum dictum: quia nihil importaret secũda promissio si primo eras efficaciter obligatus per instrumentũ. patet ergo qd plus debet importare hec promissio de faciendo me securum ⁊ cautum: videlicet vt des pro illa fideiussores argumento hic. ⁊ si de primo debito non habebam instrumentũ: vel si promisisti me facere securum: de eo qd titius mihi debet: tunc sufficit ꝙ te obliges solẽniter per instrumentum absꝙ eo ꝙ des alium fideiussorem. ⁊ ita potest intelligi qd not. Bar. in illo. §. cõmunes. ⁊ hoc si habeas immobilia vel multa mobilia ita ꝙ nõ erat verisimile vt aufugeres. iuxta not. ĩ. eo. l. sciendũ. alꝭ secus vt si eras forẽsis ⁊ poterat verisimiliter suspicari. per id quod not. glos. in auꝛ. de exhibẽ. reis. §. suscepto. vt ibi. Sed de pignoribus potest dici contrarium: vt tenet glo. in auꝛ. offeramus. C. de lit. contesta. ⁊ in. l. nemo. §. in eo. de reg. iur. dupli ci ratione: qꝛ ista est cautio pretoris que debet iudicari ab edicto pretoris: vt. l. in conuentionalibus. de verbo. obli. Sed per dictum pretoris datur certa forma ꝙ caueatur cum fideiussoribus: ergo reus inuito actore non habet immutare hanc formam. Item qꝛ periculum est: ⁊ laboꝛ in custodiendo pignora quibus actoꝛ non tenetur se subijcere. Ista tamen gloss. cõiter tenetur p casum in. §. iubet quẽ allegat. et est casus in. l. pretoꝛ. de preto. stipula. secũda ſm vnam lectu. ⁊ vide per Bar. de hoc articulo ⁊ de quibusdam alijs questionibus quas mouet circa hoc. ¶† Jn gloss. ibi: item dicis. dicas idem etiam de illis qui sunt idonei facultatibus: vt. C. de epis. audi. l. de creationibus. ⁊ in. l. quicunꝙ. de fund. patrimo. lib. xj. per quas patet ꝙ sicut ille qui possidet immobilia non tenetur ad istam satisdationẽ de iudicio sisti: vt. ĩ. eo. l. sciẽdum. Jta nec quilibet alius a quo petatur satisdatio pretoria: puta vt legatorum nomine caueaꝛ vel de dãno infec. cum similibus. non enĩ tenetur dare fideiussores si est manifeste idoneus facultatib⁹: sed sufficit ꝙ se obliget per instrumentum cum hypotheca suorũ bonorum.[d] ⁊ ita intelligas etiam in omnibus superioribus casibus quãdo qs releuatur a datione fideiussorum per. l. filio. in fi. vt. ĩ. vt in pos. lega. ⁊ per. l. omnes. ante fin. C. de episco. ⁊ cleri. ⁊ vbi casus videtur esse ꝙ tunc teneatur promittere certã penã seu quãtitatem nomine pene quãdo releuatur a datione fideiussoria: vt no. glos. in. l. nisi. §. quis. ĩ. si cui plusꝙ. per. l. falcidiam. ¶† Jn glo. ibi: cõmittere iuratorie cautioni hoc in ciuilibus. in criminalibus vero vbi venit imponenda pena pecuniaria siue etiã fideiussores daret mittitur[e] ad carceres nisi sit mulier: vt. ĩ. de custodia reorũ. l. quis ream. cum ibi no. ⁊. C. eo. ti. auꝛ. sed nouo iure. qñ autem imponitur pena corporalis etiã si velit dare fideiussores non relaxandus est. qd dic. vt. l. ĩ. de custodi. reo. ⁊ de muliere quid tunc debet fieri dic vt dicã in auꝛ. sed nouo iure. qꝛ detruditur in monasterio aliquo custodienda. ¶ Jn gl. ibi: vt iuret fideiussorem dare non posse. no. quia gl. vult ꝙ de hoc stetur suo iuramento.[f] quod Bal. dicit esse verum nisi iudici ex aliquibus coniecturis contrarium appareat. Et adde qd hoc casu quando nõ potest in loco iudicij qꝛ est forensis remitti potest ad locum sui domicilij vt ibi satisdet[g] vt. ĩ. eo. l. si fideiussoꝛ. §. si necessaria. ⁊. l. de die. §. tutoꝛ.

2 ☞Fideiussoꝛ si a principio erat locuples ⁊ postea fact⁹ inops quando debeat alius dari.

3 Fideiussoꝛ non idoneus facultatibus sufficit si principalis est diues ⁊ qualiter dicatur idoneus facultatibus ⁊ nu. l.

4 Existens in castello forti non dicitur posse faciliter cõueniri. Fideiussores quando possunt cõueniri non excusso principali: quia nõ possit notorie cõueniri vel exequi de facili.

5 Si quis vellet dare in fideiussorem aduocatũ vel procuratorẽ cauillosum. nõ dicetur idoneus nec etiam miles seu magnus nobilis datus vni rustico.

1 Jdeiussoꝛ. †Fideiussoꝛ debet esse idoneus facultatibus et facilitate cõueniendi. h. d. et etiã se obligandi ꝙ possit se obligare alꝭ non valeret ⁊ teneretur alium dare. ĩ. primo. §. ſm secundam lecturam. ⁊. l. quoties. ĩ. eo. ⁊ ꝙ non habeat priuilegium fori patet in. l. ĩ. §. fi. si quis in ius vocat. non ierit. ¶† Quero qd si a principio fideiussoꝛ erat locuples postea effectus est inops: an debeat alius dari. dicas ꝙ sic in stipulationibus pretorijs: vt in. l. pretorie. de preto. stipula. la. ij. sec⁹ in alijs si venditoꝛ tenetur dare fideiussorem de euictione vel ratione consuetudinis: vel quia sic fuit actum: vel in casibus in quibus de iure tenetur licet regulariter secus vt. l. illud de euictio. Nam si dedit fideiussorem locupletem qui postea factus est pauper tenetur alium dare ſm Ange. qui allegat ad hoc. l. pupilli. §. soroꝛ. ĩ. de solu. †Item scias ꝙ si principalis esset diues sufficeret fideiussoꝛ non idoneus facultatibus. ita sentit glos. l. mulier. C. de iure dotiũ. que incipit licet. ⁊ debet fideiussoꝛ possidere immobilia ad hoc vt sit idoneus: vt no. in auꝛ. de exhibẽ reis. §. suscepto. seu in. §. sancimus. vel multa monilia. vt not. in Specu. de satisda. §. dicto ver. §. sed si scholaris. ¶† Ultimo not. glo. dum dicit existente in castello forti: ꝙ talis nõ dicitur posse faciliter conueniri ⁊ ex hoc inducit Angel. etiã ꝙ si eras debitoꝛ meus et dederas fideiussores ꝙ posses conuenire fideiussores nõ facta alia excussione[h] principali tanꝙ nõ possit ille notorie conueniri alꝭ exequi non potest. arg. in. l. fi. et quod ibi not. ĩ. si certum peta. et. l. decem. de verborum obli. et hoc si sit de iurisditione illius iudicis si tamen de facili contra eum nõ poterat executio fieri secus. ⁊ hoc casu dꝫ intelligi dictũ Guil. de cu. qui videtur tenere contrarium eius quod tenet glos. quãdo esset sub iurisditione illius: dicunt etiam doctores peritum

textum

5 tex. q̄ si quis vellet dare in fideiussorē aduocatū vel procuratorem cauillosum nō diceretur idoneus vel militem vel magnū nobilē vni rustico qui de facili contra illum non posset iustitiā consequi. et idem in similibus.

2 Fideiussori de iudicio sisti competit exceptio de nullitate processus q̄n conuenitur ad interesse.
Reus qui cōtra excōicatum vel bannitum agentem opposuit exceptionē banni vel excōicationis: si tamē fuit cōpulsus fideiubere de iudicio sisti: illa datio fideiussionis nō valet nec fideiussor obligatur.

3 Fideiussor de iudicio sisti nō est ꝓprie fideiussor si solus ꝓmisit et quid si simpliciter datus sit a principali. et nu. 5.

4 Fideiussor de iudicio sisti non habet beneficium de fideiussoribus vt prius cōueniatur principalis et si essent plures an habeat locum beneficiū epistole diui adriani. et nu. 5.

5 Beneficiū epistole diui adriani datur etiam constitutoribus.

1 **Si quis ex his.** †Satisdatio de iudicio sisti prestita ab eo qui non potest esse in iudicio vel ab eo qui non potest se obligare non valet. h.d. ẜm cōmunem lecturā. Nam legitur quatuor modis in glo. Primo vt in text. vt non sit dictio ex. et tunc illud verbum his est casus datiui. Secundo q̄ ibi sit dictio ex. et tunc est casus ablatiui: et ẜm istam lectu. legitur tribus modis. et glo. exemplificat in seruo qui non potest esse in iudicio agēdo vel defendendo. et iudicium cum eo agitatum est ipso iure nullum: vt. ff. de iudi. l. idcirco. §. fin. et C. eo. titu. l. seruus. Et in prima positione casus et etiam in tertia seruus erat actor s3 in prima recepit satisdationē ab eo. In tertia dedit satisdationē de lite ꝓsequēda que habet similitudinem cum ista satisdatione. In quarta lectura seruus conueniebatur. In secūda vero lectu. nec agebat nec conueniebatur sed fuit datus fideiussor. et in primis tribus non valet satisdatio nec agitur vt ita non detur. In hac vltima que est secunda in ordine glo. nō valet: tamen reus cogitur dare idoneum: quia iudicium valebat: vt. ff. eo. l. quoties. rite. i. 2 solenniter recte &c. vt in glo. l. ij. de inoffi. testamen. †In glo. super verbo ex. Ex omnibus istis lectu. no. ẜm Bar. q̄ fideiussori de iudicio sisti competit exceptio de nullitate processus q̄n conuenitur ad interesse. nam ad defendendum se potest obijcere exceptionē q̄ processus est ipso iure nullus ꝓpter aliquā causam. Item patet ex prima lectura q̄ si excōmunicatus vel bannitus qui non possunt agere sed conueniri si agat et opponatur exceptio banni vel excommunicationis: et hoc non obstante reus fuerit compulsus dare fideiussorem de iudicio sisti nō valet illa datio nec ille fideiussor obligatur: quia iudicium postea factum in contemptū legis vel canonis non valet iuxta not. in addi. Specu. in titu. de re iudi. super rubrica vbi recitat questio. Jaco. de are. qui hoc tenuit in bannito. et no. in l. j. C. de 3 heredi. institu. per Bal. †In fi. glos. ibi: quia non debet. No. istam gloss. que semper allegat q̄ fideiussor de iudicio sisti non est proprie fideiussor. Guil. de cu. reprehendit istam gloss. quia habuit respectū ab obligationem principalem qua reus cōuenitur. Sed nō debuit illum respectum habere q̄ fideiussor de iudicio sisti non accedit illi obligationi: sed alteri secundarie qua tenetur cōparere et litigare si citatur a iudice cōpetente et ad instantiam illius qui nullum ius habet contra eum. Nam hoc nō obstante potest esse iudicium inter eos: et si ferretur sententia pro actore valebit quod nō est contra ius publicum: sed contra ius partis: vt est casus in. l. cum putarem. ff. fami. herci. huic ergo obligationi fideiussor accedit: et sic non est verum: q̄ non habeat principalem obligatum. Sed aduerte si principalis conuentus se obligaret ad sistendum: et postea daret fideiussorem procedit ista ratio. Sed certe et si principalis se non obligat potest se obligare fideiussor. Vn̄ dicunt doctores alibi esse speciale in fideiussore de iudicio sisti quod potest stare sicut principalis: licet non sic in fideiussore de iudicato soluendo: vt plene notat Bartol. ff. iudicatū solui. super rubri. per. l. si barsatorem. C. de fideiusso. et istum respectum potuit habere glos. q2 non semper principalis se obligat maxime quando non comparet sed mittit excusatorē qui ꝓmittit: vt. s. in ius vo. vt eant. et t\u0304n ibi appellat fideiussor. Sed glo. dicit ibi idem quod hic q̄ proprie loquendo non est fideiussor. et illa gloss. potest clarius procedere q̄ ista: quia hic loquitur quando reus comparuit: vnde tunc se obligat. Et posito quod non se obligaret: iudicis tamen officio potest compelli: vt in. l. ij. s. si quis in ius voca. nō ierit. et iudi. offi. potest fideiussor accedere ita nobili iudicis officio: vt. l. cū quis. §. si quis ꝓ reo. ff. de solu. sicut mercenario: vt. l. centum capue. a. l. fina. de eo quod cer. loco. Sed alia ratio facit pro glos. q2 tunc dicit proprie fideiussor quādo se obligat ad illud idē ad q̄d est obligatus principalis. secus si ad aliud: vt in. l. grege. §. illud. de fideiusso. et quod plene not. in. l. nemo. de duob⁹ reis. Sed fideiussor de iudicio sisti obligat se ad aliud patet: quia reus tenetur ad suum proprium factum: idest assistere: sed fideiussor non obligatur ad aliud idem imo non valeret ab eo quod sic promitteret factum alienum et sic non valeret: vt. l. stipulatio ista. in princi. de verbo. obliga. Sed promittit suum factum proprium: idest se facturum et curaturū q̄ ille assistet quod valet: vt est textus. in. l. quoties quis. de verbo. 4 obli. † Sed respondetur q̄ propter hoc non minus dicit fideiussor: vt est text. in. l. sicut reus. ff. de fideiusso. al's in nulla obligatione facti posset fideiussor accedere: q2 nunq̄ ꝓmittit factū principalis: sed suum proprium et tamen cōiter tenetur ɔtrarium: quod dic vt plene notatur p glo. et Bar. in. l. si quis pro. in prin. ff. de fideiusso. Sed Bald. adducit pro glo. rationē subtilem propter quā defendit glo. q̄ si esset proprie fideiussor saltem hodie haberet beneficiū de fideiussoribus vt primo excutiatur reus: vt in aut. presente. C. de fideiusso. et ideo nō posset incipi ab isto fideiussore: sed d3 incipi a reo. sed in contrariū est et sic totus iste titulus esset corrupt⁹. Nam ẜm ista iura posset incipi a fideiussore iubendo sibi q̄ sistat: et si non sistat incipit teneri ad interesse: vt in. §. fin. istius legis. et tamen ad illud interesse principalis non est obligatus: ergo est necesse dicere q̄ non sit proprie fideiussor: sed est promissor ẜm quod tenet glo. in. l. etiam in eo. §. nemo. de regu. iur. et sic non habet beneficiū 5 de fideiusso. †et si essent plures nō haberet locum beneficium epistole diui adriani inter se quod nō datur nisi fideiussorib⁹. certa. et datur similibus fideiussoribus constitutoribus vt in l. fina. C. de consti. pecu. Breuiter potest dici q̄ si solus fideiussor se obligauit ad sistendum procedit dictum Bald. et etiā ista glo. et alia que est in. d. l. in eo. Si vero solus principalis dedit fideiussorem qui simpliciter fideiussit non exprimendo in quo vel quid promitteret. et tunc erit proprie fideiussor: quia censetur solum promittere interesse si non sistat prout in alijs obligationibus facti. not. in dicta. l. si quis pro eo. et tunc non poterit incipi a fideiussore. vt propter suam moram tenetur. sed incipiet a principali et ꝓpter moram principalis cōmittetur stipulatio contra vtrūq̄ et tunc habebit beneficium de fideiussoribus vt primo excutiatur principalis. Si vero vtrūq̄ promisit tunc potest incipere iudex a quo vult et si incipiat a principali ille poterit dici proprie fideiussor si a fideiussore tunc secus et erit idem quod in primo casu. et ita reduco ad istam concordiam istas opiniones subtiles.

2 Quicūq̄ tenetur dare fideiussorē ex aliqua causa potest dare proprium filium et quando hoc procedat.

3 Verbum qualiscunq̄ qualiter restringatur.

4 Statutum q̄ qualitercunq̄ fuerit sententia arbitri vel instrumentum publicum mittatur executioni. debet intelligi dūmodo sit aliqua vel aliquod.
Si dicat q̄ quilibet possit accusare de tali crimine restrīgitur ad habilem.

1 **Pretor.** †Si conueniantur persone hic cōtente possunt dare fideiussorem etiam non idoneum facultatibus dummodo sit talis qui efficaciter obligetur. hoc dicit text. cum glos. ad. §. fina. Et est notandum q̄ hic erat cōuentio inter actorem et reum per quam actor non poterat reū conuenire sine venia et sic tenebatur illi ad reuerentiam et ista est causa quare reus est in hoc priuilegiatus vt possit dare quēlibet fideiussorem: licet secus sit in alijs vt in principio huius l. quando non est conuentio inter fideiussorem et reum quem dat et tunc loquitur titulus. s. in ius voc. vt eant. et in hoc differt ab isto. Nam et ibi dari potest non idoneus facultatibus p 2 rationem ibi assignatam in glos. †Per istum text. in versi. et filij. videtur ẜm Bal. q̄ quicunq̄ tenetur dare fideiussorem ex aliqua causa possit dare proprium filium. Contrarium dic ẜm Angel. quia reputatur eadem persona cum patre vt in. l. fi. C. de impuberi. et alijs substitu. potest dici q̄ si habet bona propria aduentitia in quibus pater non habet vsumfructum vel etiam postq̄ facit de consensu patris locum habeat dictū Bal. al's non potest dari nisi in isto casu speciali. et ita loquitur di3 ctum Ange. †Nota in versi. quod ait. iuncta glos. q̄ ista verba generalia qualiscunq̄ restringuntur solū ad non idoneos dumtaxat facultatibus: possunt tamen se obligare non tamen comprehendunt illos qui non possunt se obligare. et sic nō es4 set fideiussio. †Et sic facit si statutū dicat q̄ qualiscunq̄ fuerit sententia arbitri vel instrumentum publicum mittatur executioni debeat intelligi dummodo sit aliquid[a] vel aliquod q̄d tunc habet naturā sententie vel instrumenti. secus si esset ipso iure nulla propter defectum compromissi vel quia non esset no5 tarius ẜm Bart. pro hoc. l. diuus. ff. de testamē. mil. †Et si dicat q̄ quilibet possit accusare de tali crimine restringatur ad habilem. de hoc in. l. j. §. item nuntiatio. de oper. noui nuntia. per

[a] Aliqd. facit. l. si emācipati. ff. de adop. ibi quocū q̄ loco. s. idoneo et q̄d no. extra de ordi. cog. c. tuax ibi quocūq̄ modo cognoscāt. et C. de bonis q̄ li. l. j. ibi quocūq̄ ti. et quōlibet et quōcūq̄ in. c. in dēnitatē de elec. li. vi. et de dictione qualitercūq̄ vid. de testō mil. l. j. §. ex mandatis.

Bart.post Jac.de are.

2 ☞ Contra fideiussorem iudicij qui tenet actione ex certi cõdictione vt hic procedit ordinarie dando libellum ⁊ litem contestando et quãtum ad actum sistendi potest procedi executiue iubendo sibi ꝙ sistat.

An ista stipulatio committatur ad interesse totale ꝓpter contumaciam particularem.

3 In actione penali licet actor tractet de lucro captando: tamen illud lucrum appellatione interesse continetur: ⁊ dicetur pati damnum si illud perderet postq̃ semel est ius quesitum ad ipsum.

4 Fideiussor de iudicio sisti an teneatur reum sistere toties quoties opus fuerit quousq; sit lis finita ⁊ in criminalibus etiam post sententiam.

Quid si actor non prosequitur litem.

Quid in causa appellationis: ⁊ quid si reus est mortuus.

5 Ubi de crimine venit imponẽda pena pecuniaria: tunc fideiussor qui promisit reũ sistere ⁊ non sistat: tenetur ad illã penam ⁊ quid si veniebat imponenda pena corporalis.

Quid in custode carceris si carceratus aufugit.

6 Fideiussor de iudicio sisti quando cogatur promittere certam quantitatem seu penam si reum non sistet.

7 Fideiussor de iudicio sisti an teneatur de eo qd̃ crescat vt quia reus inquisitus de vulnere illato postea cõdẽnatus est de homicidio qr vulneratus mortuus est.

a ¶ Apud sempronium. Adde ꝙ voluit Lu.ro. cõsil.cclxx. ṽsus fin.tunc. In dei noĩe sciebãt romanus ⁊ filius.

1 **In fideiussorem.** † In fideiussorẽ de iudicio sisti nõ sistentẽ datur actio ad interesse qd̃ consistit in quãtitate petita dummodo sit vere debita et si petatur nomine pene nisi fideiussit in certam quãtitatem quia tunc ad illam tm̃ tenetur.h.d.cum.l.sequen.

2 Et habet materiã subtilem ƀm Bar. ¶ † In tex.ibi: ait pretor. non intelligas ꝙ ista sit actio pretoria licet glo.hic sentiat contrarium dum dicit ꝙ est actio in factum imo est ciuilis.s.certi condictio que oritur ex stipulatione licet ipsa stipulatio sit ꝑtoria: vt.s.si in ius vo.l.fi.cum ibi not.sic ergo in hac actione ꝓceditur ordinarie contra fideiussorem iudicij dando libellum et litem contestando.sed quantum ad actum sistendi posset procedi executiue iubendo sibi ꝙ sistat.j.eo.si decesserit.⁊ compellendo quandoq; precise ad hoc vt.s.de in ius vo.l.cum pro quo. et ibi dixi. Est aduertendum ꝙ ista stipulatio ad interesse totale cõmittitur propter cõtumaciam particularem vt si essem iussus sistere vt respondeam libello vel positionibus secus in alijs obligationibus facti habẽtis tractum successiuum: quia propter moram particularem cõmittitur stipulatio ad particulare interesse non ad totale: vt.l.stipulationes.§.plane.de verbo℞ obliga. sed ad totale demum lapso tempore idem videbatur hic nisi sit totum tempus instantie non cõmitteretur ad totale interesse cuius contrarium dicit Pet.quem omnes sequuntur. Et ex hoc quia rigorose agitur in iudicijs in alio releuatur reus qm̃ admittitur purgatio more quãdocũq; etiã post litem contesta.supple ad interesse et etiam post modicum tempus quod in alijs non est: vt.l.ij.§.fina.j.iudicatum solui. vbi omnino vide per Bar.si vis intelligere nisi esset adiectum certum tempus quod tunc demum infra paucos dies. vt.j.si quis cau.⁊ si post tres. Sed pone ꝙ fideiussor reum sistit in iudicio: sed ille non vult rñdere libello vel positionibus. respondeo ꝙ idem est acsi non sistisset: quia nõ propter sistere sed propter litigare facta est promissio. vnde debet intelligi ꝙ sistat cũ effectu: ⁊ qui nõ respondet pro absente habet: vt.l.non alieno. j.de interroga.act.⁊.l.damni.§.cum pariete.de dam.infec.⁊ ita tenet Bald.s.eo.l.j.quod no.vnde gloss.in aut.qui semel.dicit contra talem procedendum esse ad missionem ex primo decreto acsi non comparuisset. ¶ In tex.ibi: in veram quantitatem dic.i.in quantitatem petitam dummodo probetur vere debita intellige glo.hic que incipit si aliam. s3 contra ꝙ nõ sit necesse probare ꝙ vere deberet: vt.s.tit.j.l.penul.§.j.Solu.ibi agitur contra eximentem actione in factum ex suo delicto hic contra fideiussorẽ certi condictione ex suo cõtractu ideo mitius agit. ¶ Sed contra primũ op.ꝙ imo idem sit qd̃ in secũdo: vt no.s. si quis ius dicen.non obtem.l.j.§.fi.in secũda lectu. ⁊ in reprobatione ipsius quã facit ibi glo.Solu.ibi agitur actione in factum ex delicto consistente in non faciendo ꝙ reus non cõparuit dolose.sed titu.precedens quãdo ex delicto consistente in faciendo qd̃ est grauius: vt no.in.l.j.j.ad silleia. ¶ In tex.ibi: si pro certa quãtitate.dic sed quid si illa quantitas erat minor q̃ interesse. Respondeo non tenetur nisi ad illã.nec ob.quod no. glo.in.l.fina.s.si quis in ius vo.non ie.in vltima glo. quia illa debet intelligi in ipso principali: sed fideiussor non tenet vltra quãtitatem in qua se obligauit: vt.l.fideiussorem.§.j.j.de fideiusso.Sed quid si erat maior videtur non teneri vltra verum interesse qr fideiussor durius in plus q̃ principalis potest obligari: vt in.l.grece.§.illud.de fideiussori.contrarium dic ꝙ imo propter suam moram potest in plus teneri q̃ principalis ⁊ ꝓmittere penam quam principalis non promisit: vt colligitur ex.l.centum capue.⁊ ibi per Barto.j.de eo qd̃ cer.lo.⁊ est gloss. ordinaria in.l.si cum reus.in fin.glos.quam tene menti.j.de fideiusso.

b ¶ Uel culpam. s3 qd si sunt duo custodes ⁊ vnus fuit cũ carcerato an alter puniet stante statuto ꝙ fugiens a carceribus capite puniat vide p Ro. fin.suis. fo.j.

3 ¶ † Ultimo no.in.l.sequenti.ꝙ licet in actione penali actor tractet de lucro captando tamen illud lucrum appellatione interesse continetur qui dicetur pati damnum si ipsum perderet postq̃ semel ius est quesitũ ad ipsum: vt patet in.l.ij.

4 §.merito.ne quid in loco publi.† super prima glos.ibi vsq; ad sententiam.⁊ sic nõ semel tantum: sed pluries et quoties opus fuerit tenetur eum sistere quousq; lis sit finita sed lata sententia liberatus est fideiussor: ⁊ hoc quando fideiussit pro eo qui comparuit. Si autem pro illo qui non comparuit videtur se obligare ad faciendum ipsum semel tantum comparere quia propter hoc dumtaxat fideiussit. et ita intelligo titu.s.in ius voca.vt eant.sed videtur indistincte sufficere ꝙ ipsum semel exhibuerit: vt colligitur.j.de iureiuran.l.duobus.§.si ei qui. circa fi.ibi post promissionem etiam cum glo.ibi posita.Solu. intelligo istum tex.vel in hoc secundo casu quando pro non cõparente: vel si intelligas in primo ꝙ fuit liberatus quãtum ad exceptionem pro illo actu non pro sequentibus. Item intelligo hanc glo.quando promissio fuit facta parti vel iudici recipienti pro parte. Si vero pro securitate officij vt in casibus criminalibus fit quia promittit quis aliquem captum representare ad mãdatum curie ⁊ facere eum relaxari: tunc etiam lata sententia non liberatur: imo tenetur exhibere pro executione per ea que plene no.per Bart.in.l.si quis.de custo.re.vbi oĩno vide. Item intellige hanc glo.quãdo actor litem prosequitur: al's liberaretur fideiussor lapsu duorum mensium: vt.C.de fideiusso.l.penul.quã allegat glos.quod dic vt ibi liberatur ⁊ fideiussor perempta instantia ⁊ licet inchoetur de nouo non teneretur in illa si esset fideiussor iudicatum solui vt.l.cum apud

a sempronium[a].j.iudi.solui. Item intellige glo.⁊ si fuerit appellatum a sententia qr non tenetur ipsum exhibere in causa appellationis: vt no.in aut.de his qui ingred.ad appellandũ. in prin.⁊ per Bar.in.d.l.cũ apud.liberatur ⁊ ipse fideiussor mortuo reo l3 non pereat instantia sed transeat in heredem ⁊ sic nõ tenetur sistere heredem: vt.j.eo.si decesserit.cũ ibi no.qd̃ est no.

5 ¶ † In glo.que incipit querebatur ibi iudex existimat vt qr ibi nõ est dare interesse patris estimabile. tamen dic ꝙ aut ex crimine veniebat imponenda pena pecuniaria: ⁊ tunc fideiussor qui promisit reum sistere in iudicio cẽsetur se obligare ad illã penam si nõ sistat sicut in causa ciuili quia est eadem ratio: aut pena corporalis ⁊ tũc non censetur se obligare ad illam qr nõ potest: vt not.xxij.q.v.c.cum homo. Nec obst.C.de custo.reorũ. l.ad commentariensem.qr ibi loquitur in custode carceris qui punitur eadem pena qua carceratus si eius dolo vel culpa aufugit non ratione sue promissionis: sed ex dispositione legali

b propter suum dolum vel culpam[b] fideiussor autem ex sua promissione nõ potest ad illã teneri ⁊ ideo recurritur ad pecuniariam penam imponendã iudicis arbitrio al's ƀm consuetudinem.qd̃ dic vt in.l.vir.j.de custo.reorũ. ¶ In glo.ibi: qr priuil. petebat dic dũmodo probet illud vero debitũ dixi super tex.⁊ sic non continet quãtitatem certã ista stipulatio. Sed verũ interesse qd̃ est incertũ ⁊ venit per iudicẽ certificandum.et iste est melior intellectus ⁊ verior expositio q̃ illa quã facit glo.illa in

6 principio. ¶ † In glo.seq.ibi.⁊ cõtra qd̃ no.dic hec vera qr nõ tenetur fideiussor releuare actorem ab onere probandi verum interesse. Si enim promitteret certam quantitatem si reum nõ sistet nõ haberet actor post necesse ꝓbare ꝙ id qd̃ petebat erat sibi vere debitum. hoc tamen fallit quando id qd̃ petebat non recipiebat estimationes congruas si erat causa status vel alia similis puta matrimonialis vel criminalis: vt in.l.procurator ad exhibendum.§.fi.rem ra.habe. ⁊ in.l.iiij.de custo.reo.⁊ no. Inno.in.c.causam.ante fi.qui fi.sint legi. Item similiter si esset cõsuetudo de exprimendo certam quantitatem de stylo curie. argu.l.quod si nolit.§.qui assidua.de edil.edic. Item similiter quãdo quis releuatur a dando fideiussores ⁊ committitur sue stipulationi qr debet adijcere penam certe quantitatis cũ hypotheca bonorũ: vt no.gloss.no.in.l.nisi.§.q̃uis.j.si cui plusq̃ per le.falci. Item quando quis vult admitti ad purgationem more: vt no.in.l.iiij.s.de ali.iudi.al's tene quod dixi.s.et dic vt

7 plene no.in.l.fi.j.de preto.stipu. ¶ † In glos.fina.ibi.§.si nummos.dic ille.§.nihil facit quia non probat ꝙ propter morã rei

c augeatur obligatio fideiussoris[c] s3 bene probat ꝙ fortificatur quia censetur se obligare in oẽs causas que sint de natura contractus vnde si mutuaui centum de pecunia aliena ⁊ ꝓ ipso fideiussisti sine secuta cõsumptiõe recõciliat mutuũ quo ad titiũ

c ¶ Fideiussoris. de hoc p Ludo. ro.cõsil.ccccvij. ⁊ vide p Jo.an. in addi.ad Spe. in tit.de satisdã. p eũdem Lu.ro. fin.suis.fo.iiij.

vt incipiat

vt incipiat teneri certi cõdictione ex mutuo ita ⁊ cõtra te licet prius nõ teneris quia nõ erat mutuũ.⁊ hoc vult ille.§. Sed ad augmentũ proueniẽs ex culpa vel mora principalis debitoris nõ censetur fideiussor se obligasse vt in.l.vbi.s.alle.in glo.⁊ in l.fi.j.de fideiusso.que est valde notabilis ad hoc ẽm Bal. Sed quid si inquirit contra aliquẽ ꝙ vulnerauit titiũ de quo venit imponenda pena centũ aliquis fideiussit de iudicio sisti pro eo postea ex illo vulnere titius mortuus est ⁊ ꝓpter hoc inquisit⁹ cõdẽnatur de homicidio qꝺ põt fieri virtute inquisitionis eiusdem qr nõ est maleficiũ nouuz sed effectus vulneris de quo formata est inquisitio vtrũ fideiussor tenebit tanꝙ de occiso saltẽ pecuniaria pena ⁊ sic crescat obligatio. vide in Spe.de fideius. §.j.ver.sed pone egi.cũ ver.seq.vbi allegat istã gl.⁊ format istã questionem ⁊ soluit.

2 ☞ Debitor speciei sicut per interitũ ipsius speciei contigentẽ ante morã sine dolo et facto suo liberat ipso iure. ita ⁊ debitor facti si ante moram desinit posse fieri.

3 Iudex non debet iubere alicui aliquid impossibile.nec etiã lex hoc facit.⁊ quid si nõ est oĩno impossibile sed difficile.

4 In satisdatione de iudicio sisti cum agitur de actu sistendi põt procedi executiue incipiẽdo ab ipso fideiussore anteꝙ reus sit in mora.nõ sic quãdo ab eo petitur quantitas.

5 Actus conceptus in personã mortui:vt ꝙ exhibeat titius qui mortuus erat nõ valet sic etiam nõ valet snĩa lata contra mortuum lz ignoretur mortuus ⁊ quid si in eius fauorẽ.⁊ nu.8.

6 Impossibilitas superueniẽs infra terminum quãdo excuset in lapsu termini.

7 Preceptum penale de facinedo aliquid infra certum terminũ censetur habere in se tacitam cõditionem si erit possibile in termino illud fieri.

Mater habens animũ ad petendum tutorẽ si ante lapsum anni filius moriat:⁊ supererat tantũ tp̃s ꝙ si nõ fuisset mortuus potuisset tutorẽ petere nõ incidit in penam legalem.⁊ nu.11.

Satisdatio de iudicio sisti.extinguitur morte rei principalis ⁊ tunc heres tenetur denuo satisdare.

Pactum factum in instrumento ꝙ debitor possit capi nõ extẽditur ad heredes debitoris secus in statuto dicente ꝙ debitor possit capi.

Si impetraui iudicem delegatum cõtra titium.tunc lite contestata transit iurisditio delegati ⁊ instãtia contra heredẽ titij. secus si lis nõ sit contestata.

Ubi certũ est factum nõ posse impleri an ante terminuz cõmittatur pena seu stipulatio ad interesse.

Fideiussor de iudicio sisti quãdo non liberet per mortẽ rei principalis.⁊ nu.10.

1 SI decesserit. ¶ † Si reus moriat naturaliter vel ciuiliter ãte ꝙ fideiussor de iudicio sisti sit in mora sistendi et sic anteꝙ sit commissa contra eum stipulatio ad penã vel ad interesse liberatur fideiussor nec postea stipulatio cõmittitur.si vero post moram ⁊ sic postꝙ est commissa tunc propter moram non resoluitur nec liberatur fideiussor.idem in fideiussore iudicatum solui: quia si reus est condemnatus ⁊ sic stipulatio est contra eum commissa licet postea reus moriatur naturaliter vel ciuiliter fideiussor non liberatur.h.d.cum principio legis sequentis.et est subtilis in textu ⁊ gl. et Cy. multum ipsam commendat et per multa verba. Et primo loquitur in satisdatione de iudicio sisti.scilicet in ista.l.postea in principio legis sequẽtis in satisdatiõe de iudicato soluẽdo ẽm vnũ intellectũ ꝙ sit litera affirmatiua.si vero pro cõdẽnato ⁊c.vel in satisdatione de iudicio sisti secundum alium intellectum prout habetur in litera negatiua si vero pro non condemnato ⁊c. Et iste due le.colliguntur ex glo.que loquitur obscure. Potest etiam intelligi tertio modo vt loquatur non de iudiciali satisdatione sed de extraiudiciali ꝙ condemnatus in aliqua quantitate promisit actori eam soluere et fideiussorem dedit et sic decessit naturaliter vel condemnatus est de crimine capitali ⁊ sic ciuiliter videtur decessisse. ⁊ istam glo. videtur teuere Pet. ⁊ Cy. Item prima pars subdiuiditur quia primo loquitur quando reus decessit anteꝙ fideiussor esset in mora sistendi ⁊ ponit tria dicta vsqꝫ ibi sinautem postea loquitur quando decessit postꝙ

2 fideiussor fuerit in mora. ¶ † Not.primo ꝙ sicut debitor speciei per interitum ipsius speciei contingentem ante moram liberatur ipso iure vt in.l.si ex legati causa de verbo.obli. ita ⁊ debitor facti si ante moraz illud factum desijt post posse fieri sine dolo et facto suo alias secus vt hic in prima glo.nam idem est etiã in debitore speciei si suo facto species periret vt.l. si seruum.in

3 princi.de verbo.obliga. ¶ † Item no.in isto principio ꝙ iudex non debet iubere alicui aliquod impossibile sed nec lex hoc facit vt.l. si ideo cum ibi not.C. de his quibus vt indig. in versi. quid si ignorans.not.ꝙ preceptum iudicis impossibile non valet ipso iure licet iudex ignoret impossibilitatem pro hoc text. in.l.fi.C.que sententie sine apel.rescin. Si autem non erat omnino impossibile[a] sed difficile:tunc si iudex sciebat similiter est ipso iure nullum:sed si ignorabat valet mero inre sed ope exceptionis rescinditur vel per in integrum restitutionem vt.l.que a

4 situm cum ibi not.j.de re iudi. † Item hic est tex.ꝙ in satisdatione de iudicio sisti cum agitur de actu sistendi potest procedere executiue et incipiendo ab ipso fideiussore. et sic anteꝙ reus sit in mora non sic quando ab eo petitur quantitas vt.l.ij.§.fi.

5 ⁊ quod dixi in.§.j.eiusdem.l. † Item patet hic ꝙ actus conceptus in personam mortui puta ꝙ exhibeatur titius quo mortuus erat non valet.sic et sententia lata contra mortuum licet ignoretur mortuus ⁊ licet instantia non sit perempta sed transeat in heredem et licet mortuus defenderetur per procuratorem nihilominus hoc non obstante sententia concepta in personam mortui non valet.licet si concepta esset in persona heredis ad quam transiuit instantia vel in personam procuratoris valet vt est casus in.l.penul.§.fi.que sententie sine appel.rescind un.⁊ in.l.de qua re.§.j.j.de iudi.etiaz si esset lata pro mortuo.l.eius qui in prouinciam.versi. ꝙ si stipulatus.j. si cer.pe.

6 ¶ † Item no in ver.vel post.ꝙ impossibilitas superueniẽs infra terminum excusat ne ex lapsu termini quis constituatur in mora sicut excusaret si affuisset ante dictum terminũ vt in tex. precedẽti.⁊ hoc quãdo ille cui datus erat terminus se nõ arctauit.al's dic vt in glo.⁊ qꝺ not. Inno.in.c.p.⁊.g.de offi.deleg.de illo qui fuit excõicatus nisi solueret infra certũ terminũ si fuit negligens in procurando pecuniã ⁊ postea superuenit difficultas vel impossibilitas an incidat in excõicationem.[b] ¶ † Item

7 not.ꝙ preceptum penale de faciendo aliquid infra certum terminum censet habere in se tacitã cõditionem si erit possibile in termino illud fieri.⁊ ideo si nõ est possibile nõ committitur pena quia nõ extat conditio sub qua censetur imposita. ⁊ hoc sentit glo.mag.circa mediũ ibi dum dicit ꝙ hoc pactum duo ha-

8 bet in se.scilicet diẽ ⁊ conditionẽ si tunc viuat. † Et ideo mater que habet animũ ad petendũ tutorẽ si ante lapsum anni filius moriatur ⁊ supererat tantũ tp̃s ꝙ si nõ fuisset mortuus potuisset tutorẽ petere nõ incidit in penã legalem:secus tamẽ si se arctauit ꝙ infra tp̃s quod restabat ⁊ si viueret nõ potuisset tutorem petere ⁊ ita al's cõsului.[c] Adde quod dicã super glo. ¶ In glos.magna. ibi de fideicom.liber. dic melius facit ratio quia instantia transit in heredem in.l.si cum hominem de fideiusso. et satisdatio de iudicio sisti prestatur occasione instantie patet qr finitur illa finita vt dixi in precedenti.§.ergo videtur extendi ad personam heredis et sic preceptum de exhibendo titium qui iam erat defunctus non videtur continere impossibile.sed

9 quod debet in personam heredis impleri. ¶ † In glos.ibi vt tibi prosit non vt noceat. dic ẽm hoc videtur quod si sententia lata est in fauorem mortui valet sed si esset lata contra eum nõ valeret.l.pe.que sententie sine appella.rescin. Sed hoc non est verum vt seruetur equalitas sicut in simili. quia sicut non valet sententia lata contra absentem non citatum ita nec pro eo vt no.in.l.furioso.j.de re iudi.⁊ in.l.ea que.C. quomodo ⁊ quãdo iud.dic ergo ꝙ in.l.cũ quasi.est speciale in libertate qr aliud est contra eam de quo ibi. Et quia ibi decretum iudicis non contĩnebat aliquod personale hic sic. et per hoc respondetur ad rationẽ supra tactam quod fideiussor qui promisit titium sistere non intelligitur promisisse de herede eius cum sit actus personalis vt.C.de cadu tol.§.ne autem. Et eodem modo iussus iudicis non debet intelligi vltra illud ad quod fideiussor

9 tenetur. † Et ex istis collige ẽm Bal.ꝙ satisdatio de iudicio sisti extinguitur morte rei principalis vt dixi in precedenti.§. Et ex hoc sequitur ꝙ heres tenetur satisdare de nouo quia desit esse cautum ⁊ stipulatio est pretoria:vt.j.de preto.stipula. l.pretorie. et.j.eo. si ab arbitro in fi.et.l. si finita .de dam.infec.

10 ¶ † Not.etiam ẽm Bart.argu. ꝙ si fiat pactum in instrumento quod debitor possit capi nõ extenditur ad heredem eius. secus in statuto[d] dicente ꝙ debitor capi possit vt idem Barto. no.in.l.postulare.in prin.j.ad treb.facit ẽm Ang.ꝙ si impetraui iudicem delegatum contra titium non possum virtute huius impetrationis coram illo conuenire heredem titij. dicit tamen Innocen.tenere contrarium in.c. significauit.de emptio. Hoc verum si tempore impetrationis titius erat mortuus ꝙ non valet rescriptum sicut non valet sententia in persona mortui.tex.est in.l.pe.que sentẽtie sine appel.rescin.sed si tunc viuebat et postea mortuus est ante litem ceptam. dic vt in.c. significauit.et.c. quia.v. de iudi. Si vero post litem ceptam clarum est ꝙ potest conueniri quia perpetuata est iurisditio et instan-

11 tia transit in heredem. ¶ † In glos. ibi sed quid si decessit.[e] dic notandum ꝙ text. iste loquitur quando post iussum factũ

a ¶ Impossibile. impossibilia etiã dicunt que saluo honore fieri non possunt vnde cõsuluit Old.ꝙ custodi castri q ẽm cõsuetudinẽ hispanie ẽ ꝓditor si alij restituit ꝙ ei q sibi custodiã dedit fiat p̃ceptũ sub pena excõicatiõis ꝙ illud domino restituat ꝙ obedire nõ tenet ⁊ potius dz pati excõicationez ꝙ subire infamiã ⁊ crimẽ ꝓditiõis. vide ibi multa pulchra.

b ¶ Excõicationẽ. Adde Old. cõsi. cclxxvij. Ro. ꝯsi. ccclxviij.

c ¶ Cõsului. adde eũdẽ ꝯsi. ccccxvi. in p̃mo ĩpressis.

d ¶ In statuto. Ad de Lud.ro. cõsi. cxx.

e ¶ Decessit. inquantũ do. Ja. hic dicit se cõsuluisse ꝙ stãte statuto ꝙ mortua vxore vir lucret dotẽ ꝙ si mulier ĩgrediat religionẽ ꝙ maritus dz lucrari dic ꝙ nõ videt bene cõsuluisse qr Ancha. cõsi.cclxxiij.cõsuluit ꝯtrium et dicit ꝙ non valeret statutum ꝙ vxore intrante religionez maritus lucretur dotem.

vt sistat infra certũ terminũ ante lapsum termini mortuus est reus cum superesset adhuc tantum de termino ꝙ si non esset mortuus poterat cõmode sisti ꝛ sic fideiussor nec erat in mora nec in culpa. sed gloss. hic querit quid si non erat in mora: quia terminus nondum erat lapsus postꝙ dũtaxat in mora constituitur tamen erat in culpa quia se arctauerat in tantum ꝙ non supererat tñ de tẽpore ꝙ possit sisti. ꝛ si viueret qd iuris an fideiussor teneatur. ꝛ glo. hic loquitur obscure ꝛ presupponit ꝙ sic. tñ est dubium an statim sit cõmissa stipulatio ꝛ ante lapsum terminum ad penã vel ad interesse aut demũ post lapsum termini. ꝛ glo. dicit ꝙ hic sunt duo cõsideranda. s. dies ꝛ conditio. declara q2 ista satisdatio cõtinet duo. s. factum vt sistat. ꝛ istud habet diẽ. s. infra talem terminũ. Item penã vel interesse si nõ sistat. ꝛ ista pars h3 in se cõditionẽ si nõ sistat. ꝛ hoc voluit dicere glo. l3 forte p inaduertentiã aliter fuerit locuta q2 vult ꝙ cõditio est illa. s. si viueret tunc reus. certe verum est ꝙ illa conditio inest tacite prime obligationi facti tamen nõ reddit obligationẽ cõditionalẽ q2 inest ex ꝓpria natura actus p. l. ꝯditiones que extrinsecus. de cõdi. ꝛ demon. Et ideo ꝺm istam cõditionẽ nihil ad ꝓpositum gl. sed alia cõditio bene reddit stipulationẽ cõditionalẽ. ꝛ ita intelligit Bal. vult ergo dicere glo. ꝙ si inspicimus cõditionẽ dicẽdũ esset ꝙ stipulatio ad penã vel interesse statim esset cõmissa l3 terminus nõ sit lapsus. s3 verũ est dicere ipsum nõ sistisse infra terminum postꝙ impossibile est eũ sistere. et sic frustra expectat̃ lapsus termini. sed si inspiciamus diẽ secus q2 sicut ante lapsum diei non est cõmissa stipulatio ad factum q2 prius nõ tenetur sistere. ita nec ad penã vel ad interesse que succedũt loco pene. ꝛ etiã preualet ꝺm gl. illud potest intelligi duobus modis. s. ꝙ per hunc lapsum diei stipulatio nõ sit cõmissa vel ꝙ sit cõmissa tamẽ nõ possit peti ante lapsum diei pro prima parte facit. l. insulã. de ver. oblig. vbi videt̃ casus pro secũda parte facit. l. cũ stipulatus sim mihi a ꝓculo. eo. ti. iũcta l. in illa stipulatione si calendis. ꝙ autẽ sit cõmissa ꝛ peti possit ante lapsum termini facit. l. hoc iure. eo. ti. quas leges glos. hic allegat ad vnum propositum. sed inuicẽ cõtrariant̃. † breuiter si pena nõ fuit cõmissa. ꝛ queritur an cõmittatur stipulatio ad interesse locũ habeat. l. insulam infra biennium ꝛ vult ꝙ non. ꝛ sic spectatur lapsus termini q2 interesse est quedã pena legalis. ꝛ mitius agitur cum. l. ꝛ in illa. l. ꝛ in hac ratione. fundatur decisio. c. cõmissa. de elec. lib. vj. in prin. qd inducit̃ ad plures. q. notabiles per Bar. in. l. cũ stipulatus. ꝛ facit ad q̃onem quã habui de facto si mater fuit negligẽs in petendo curatorẽ ꝙ se nimis arctauit si filius iuxta finem anni decessit cũ nõ superesset terminus de tẽpore ꝙ si viueret possit petere attento stylo curie ꝛ solennitatibus requisitis. ꝛ cum ista sit pena legalis ꝙ priuetur hereditate filij non incurritur ante lapsum anni. ꝛ sic poterit hereditatem filij adire: sed lapso anno videt̃ ꝙ possit sibi auferri sicut aufertur legitima in dicto. c. cõmissa. et iste passus est satis mihi dubius. Si vero fuit promissa pena: tunc ante lapsum termini cõmittitur postꝙ cepit esse factum non posse impleri. Et iste est casus in. l. cum stipulatus sim mihi. non tamen poterit peti ante lapsum termini per. l. in illa stipulatione si calendis. nec ob. l. hoc iure. q2 predicta qñ stipulatio penalis incepit a precedenti dispositione: vt in. l. cum stipulatus. vel a precedenti conditione consistente in facto promissoris: vt in. l. in illa. si vero non consistente in eius facto: sed in euentum fortune vt si promisisti mihi decem si titius nõ erit consul hinc ad annum statim ꝙ incipit esse certum illum non posse esse consulem licet annus non sit lapsus committitur stipulatio ꝛ peti possit. ꝛ ita loquit̃ illa. l. Sed aduertendũ ꝙ iste. ll. non videntur facere ad propositum questionis: de qua hic. quia loquuntur quãdo fuit promissum factum ad actum successiuum in quo si fuisset adhibita diligentia profuisset: puta facere domum. nos loquimur qñ factum instantaneum: puta sistere in tali die. ponamus ergo ꝙ ille sistendus erat longe per decem dietas fideiussor tantũ se arctauit ꝙ si viueret nõ posset ipsum sistere ille mortuus est p duos dies ante terminũ in loco vbi erat sed per predicta fideiussor tenetur ad penã vel interesse distinguendo tamen vt. s. dixi. Sed doc. hic videntur tenere contrarium dicentes ꝙ ista negligentia non erat ordinata ad hunc terminũ. ideo dicũt istum non teneri de casu. per. l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad le. rhodiam de iactu. ego nescio quid illud sit dicere et videntur sibijpsis contrariari. Tu ergo dic verum esse ꝙ non tenetur per rationem quam ipsi non tangunt: q2 si viueret ꝛ diligentia esset adhibita in reducendo eũ ad locũ vbi erat sistendus ex quo tamen dicebat sistere certa die ꝛ nõ ante ꝛ ille mortuus est ante nihil profuisset diligẽtia ergo nec negligentia in non reducendo debet docere. tex. est qui ponit istam rationem in. l. fi. §. peñ. ff. quis ordo in bono. possess. ser. ꝛ ista dant intelligere passum ꝛ etiam. ll. s. alleg. † Et recollige ꝙ si fideiussor se arctauit si quidem reus qui erat sistendus nõ est mortuus nocet fideiussori negligentia: vt. ff. si quis cau. l. j. §. si quis tamen. Si vero est mortuus aut ipse fideiussor fuit causa mortis quia ipsum interfecit vel interfici fecit ꝛ statim cõmittitur stipulatio contra eum ꝛ exigitur etiã ante lapsum termini vel dic ꝙ innititur sed nõ exigit̃: vt eo. ti. l. si eum. §. j. ꝛ in prima huius legis. Si vo nõ fuit ipse in causa distingue: vt. s. dixi. ꝙ aut diligentia profuisset si se non arctasset. et tunc tenet̃ vel dicendo ꝙ cõmittitur stipulatio incontinenti vel per lapsum temporis ꝺm iam dicta. Si autem nihil profuisset tũc non tenetur ꝺm ꝙ videntur oẽs docto. tenere licet non assignent dictam rationem. nec isto modo distinguunt. ¶ In fi. glo. ibi: postea aliud. dic tu non esse fiendam differentiam inter stipulationem iudicialem vel extraiudicialem. sed in hoc an stipulatio penalis incipiat a precedenti stipulatione aut q2 promisisti aliquid dare vel facere infra certũ terminũ vel promisisti penã. ꝛ tunc si infra terminum desijsti posse dare vel facere sine aliqua tua culpa cum adhuc non sis in mora stipulatio penalis non cõmittitur vt est casus hic in versi. vel post. q2 cum precesserit stipulatio de dando vel faciendo cẽsetur pena cõmissa si erat in mora dandi vel faciendi. ꝛ hic nec est in mora nec esse potest in futurũ: aut incipit a precedenti conditione. puta si stichum non dedero vel si talem non sistero promitto decẽ: tunc non censetur cõmissa in casu more q2 cũ non cõpetat actio vt detur stichus vel sistatur: q2 hic non est promissum non potest in hoc constitui in mora: q2 vbi nulla petitio nulla mora: vt in. l. pupillus. ff. de ver. obli. censent̃ etiã promissa solũ in euentum conditionis. Si autẽ stichus ante lapsum terminum moriatur: licet promissor non sit in mora nec in culpa. nihilominus ad penam obligatur. et est casus in dicta. l. in illa stipulatione si calendis. non tamen petitur ante lapsum temporis qñ conditio pendebat ex facto suo vt ibi: alias sic vt. l. hoc iure.

> a ¶ Et manifestũ. late p Frãcis. de are. cõsi. clxiiij. ꝛ qs dicat̃ vsurarius manifestus vide Abb. cõsil. lxxx.

> b ¶ De paupertate. Adde ꝙ voluit Roma. cõsi. ccviij. ꝙ ille q est vocat⁹ fugitiu⁹ iniuriarũ recte agit.

> c ¶ Pauperem. qualiter ꝓbetur paupertas. vide per Ro. cõsi. cccxlv. Angel. cõsi. cclxx.

2 ¶ Notoria ꝛ manifesta non indigent probatione.
Differentia inter notorium ꝛ manifestum.
3 Approbans fideiussores tenetur si non sunt idonei.
Iniuria est diffamare aliquem de paupertate cum sit diues et potest agi actione iniuriarum.
4 Iudex retinẽs in carceribus pro pena pecuniaria illũ q vult idoneo satisdare tenetur in syndicatu de iniuria.
Item cum aliquem capit qui vult dare fideiussorem de cõparendo ꝛ inuitum ducit nisi causa sit criminalis.
5 Qui se fundat in diuitijs debet probare se diuitem.
Fundans se in paupertate debet illam probare.
Qualiter probatur quem esse pauperem vel diuitem remis.

1 **Si vero.** † Qui recusat recipere idoneũ fideiussorem tenetur actione iniuriarũ tam ei qui obtulit ꝙ etiam fideiussori. h. d. ¶ † In text. ibi: euidentissime. propter illud verbũ semper allegatur iste. §. ꝙ ea q̃ sunt notoria ꝛ manifesta non indigent probatione. ꝛ pone hic exemplũ si volebat dare vnum campsorem cõmuniter reputatũ diuitem: vt not. ff. de in di. adie. l. iij. §. fi. ꝛ que sit differentia inter notoriũ ꝛ manifestũ.[a] not. in. l. ciues. C. de app. ꝛ in. c. vestra. ff. de cohabi. cler. ꝛ mu. ꝛ in. c. fi. eo. ti. notoriũ est factũ permanentis sed manifestum factum transeuntis: vt no. in. l. ab accusatione. §. nuntiatores. ff. ad turpil. per Bar. ¶ † In tex. ibi: approbatum dic de illis qui approbant fideiussores habetur. ff. eo. arbitro. ꝛ. l. si ab arbitro. Et nota quia tenentur si fideiussores non sunt idonei: vt. l. cum ostendimus. §. fi. ff. de fideius. tut. ¶ In tex. ibi: nõ sine qualibet iniuria. No. hic ꝺm Angel. ꝙ iniuria est diffamare aliquẽ de paupertate[b] cum sit diues. ꝛ sic posset agi actione iniuriarum. ¶ † No. etiam contra iudices qui retinent in carceribus pro pena pecuniaria illum qui vult idonee satisdare: quia tenetur in syndicatu de iniuria similiter cõtra iudicẽ qui aliquem capit et cum velit dare fideiussorem de comparendo inuitum ducit: hoc est verum nisi esset causa criminalis in qua non esset relaxandus cum fideiussoribus. ¶ † Ultimo not. hic glo. ꝙ ille qui se fundat in diuitijs debet se diuitem probare et eodem modo si fundat se in paupertate debet eam probare. et hoc non melius reperitur alibi ꝺm doct. in. l. si constante. ff. sol. matrimo. vbi per Barto. qualiter ꝓbetur quẽ esse pauperem[c] vel diuitem.

2 ¶ Paria sunt quem nõ esse vel esse inutilem.
Satisdatio si non est idonea qualiter agetur.

1 **Quoties.** † Paria sunt aliquid non esse factum vel non idonee. h. d. † Facit l. non putauit. §. nõ queuis. de contratabu. de anto. tu. l. nulla. sic paria sunt quem non esse vel esse inutilem. l. j. §. quibus. ff. qd cuiusꝗ vniuer. no. ¶ † In glo. ibi: et ex integro satisdandum est. dicit hic Ange. hoc procedere quãdo quis tenetur satisdare in forma legis vel statuti. si autẽ ex forma contractus

ria contractus tunc contra nõ idonee satisdantem non agitur vt iterũ satisdet sed ad interesse qꝛ non satisdedit: vt in.l.si stipulatus sum.§.si.ff.de verbo.oblig.ßm verũ intellectũ.Est etiã alia differentia qꝛ in primo casu si satisdatio sit idonea a principio ⁊ ex postfacto desinat esse idonea debet iterũ satisdari:vt.ff.eo.si ab arbitro.in fi.et.ff.de preto.stipula.l.pretorie. Sed in secũdo casu nec agitur vt iterum satisdetur nec ad interesse quia non satisdatum postꝙ a principio fuit idonee satisdatum:vt.l.pupilli.§.soror.ff.de solu.Item scias ꝙ quando satisdatio non est idonea solum propter defectum facultatũ tũc demũ agitur vt iterum satisdetur si ignoranter fuit recepta:secus si scienter. Quãdo autem propter defectum obligationis qꝛ non poterat se efficaciter obligare tunc etiam si scienter fuit recepta non videtur impleuisse qd debebat.quod dic vt in.l.iij.ff.de fideiusso. ⁊ ibi plene notatur.

2 ☞ Qui non contradicit protestationi sibi facte censetur ei acquiescere et quando hoc procedat ⁊ remedium est semper ꝙ contradicat.

1 **Si fideiussor.** †Licet fideiussor qui offert sit idoneus facultatibus si tamen haberet priuilegium fori non reputatur idoneus nisi illi renuntiet tacite vel expresse.

2 h.d.et concordat.l.j.§.si quis in ius vo.non ie.❡†No.glo.fi.ꝙ ille qui non cõtradicit protestationi sibi facte censet ei acquiescere:remedium est semper ꝙ contradicat. dicit hic Ange.hoc verum qñ quis protestatur ei ⁊ quãdo cum quo contrahit ꝑtestatio tendit solum ad excusationem priuilegij illius cui protestatio fit.secus si cum illo nõ contrahebat vel tendebat protestatio ad illum obligandum:qꝛ ex sola taciturnitate non obligatur.Et nota ista verba ⁊ vide per Bartol.in.l.non solum.§.fina.de no.ope.nun.❡Sed opp.ꝙ non sufficiat ista taciturnitas cum priuilegio fori sit specialiter ⁊ expresse renuntiandum vt in.l.j.§.si quis in ius voca.non ie.Dicit Barto.ꝙ ideo non sufficiebat protestatio cum taciturnitate quia dabatur in subsidium cum reus alium fideiussorem non haberet: vt patet hic in fi.dum dicit si alias cauere non possit alias procederet contrarium.Ange.tenet idem ꝙ satis censetur specialiter renuntiasse:⁊ etiam expresse postꝙ protestatio fuit specialiter facta ⁊ expresse de priuilegio fori ⁊ ille tacendo tacite acquiescit. ⁊ hoc magis placet.

2 ☞ Magis excusatur qui facit acta ex causa necessaria ꝙ qui ex voluntaria.

3 Iuratoria cautio qñ sufficiat in defectũ fideiussionis.

4 Qui se obligat ad satisdandum vt si est venditor debet intelligi quod det in loco vbi facit venditionem: et de hominibus illius loci.

1 **Si necessaria.** †Qui arctatur ad satisdandum si non potest illic satisdare mittitur ad alium locum eiusdem prouincie vbi satisdare potest:

2 secus si seipsum arctauit.h.d.⁊ semper allegat †ꝙ magis excusatur qui facit acta ex causa necessaria ꝙ qui ex voluntaria.patet de dam.infec.l.cum postulassem.in fi.de mino.l.ꝙ si minor.

3 §.si restitutio.⁊ quibꝰ ex cau.maio.l.idem hi.in glo.❡†In tex. ⁊ non facili dic sed si non potest ibi satisdare quare non remittitur sibi hoc opus prestito iuramento ꝙ non reperit ibi fideiussores.Nam videtur sufficere tunc ꝙ cum iuramento ⁊ cum hypotheca bonorum suorum:vt no.per gloss.in.l.j.§.eo.⁊ not. in.l.cum non facile.ff.si cui plusꝙ per le.falci.iste tex.vult ꝙ nõ remittatur sibi onus satisdandi: sꝫ debet satisdari in alio loco glos.⁊ docto.hoc non declarant.dic ꝙ si satisdatio est voluntaria quia se voluntarie ad idem obligat nõ habeat locum illud quod dicit glo.in.l.j.§.eo.per finẽ huius.§.qꝛ illa non remittit propter difficultatem in reperiendo fideiussores.Si autem sit necessaria tunc remittitur vt in illa glo.cũ modificatione tamẽ de qua hic: qꝛ si dicat se non posse reperire fideiussores et sit de loco eiusdem prouincie vel territorij in quo possit reperire debeat remitti ad illum locũ vt ibi fideiussores prestet si non esset de loco eiusdẽ territorij vel prouincie remitteretur illuc sed indistincte remitteretur sibi onus ⁊ committeretur sue iuratorie cautioni tene mẽti:qꝛ ista est singularis limitatio ad iura predicta que declarant per istũ.§.❡†Ultimo dicũt doc.per finem

4 huius.§.ꝙ ille qui se obligat ad satisdandum puta venditor si ex pacto agit ꝙ det fideiussores si aliud nõ dicat debet intelligi ꝙ det in loco vbi vẽditionem facit:de hominibꝰ illius loci: audiretur si diceret se intellexisse de loco sui domicilij ⁊ vbi potest cõmode reperire ⁊ sic non est illuc remittendus:sed in loco vẽditionis arctandus per istum tex.

2 ☞ Ubicunqꝫ petuntur res ab aliquo suspecto: vt quia agẽs cognouit res esse suas vel aliter qñ debeant res sequestrari: et quando persona detineri.

Qualiter debeat tunc prestari satisdatio: ⁊ quando sufficiat iuratoria cautio.si non est persona suspecta.

3 Sequester an dicatur officialis publicus ⁊ an possit qs ad hoc cõpelli ⁊ qualiter obligetur.

4 Iudex non debet statim credere parti alleganti aduersarium suspectũ ⁊ petenti ꝙ capiatur: sꝫ debet moueri ex iustis causis ⁊ rationibus assignatis.⁊ nu.2.

5 Sequestrũ factũ ꝑpter litem agitandã debet reuocari statim cum offertur satisdatio.

Quid si factũ fuit pro executione instrumẽti vel sententie ⁊ qd tunc requiratur.

An ad petendum talem tenutam reuocari admittatur alius ꝑ alio sine mandato.

Actor si negligit potest ille q passus fuit sequestrum facere illi terminũ assignari ad agendum.

Materia sequestri remissiue.

6 Satisdatio interdum petitur a nõ suspecto propter naturam iudicij vniuersalis.

1 **Si satisdatum.** †Si res mobilis petitur a suspecto debet sequestrari quo-

2 usqꝫ satisdet vel lis finẽ accipiat.hoc dicit.†Et practicat cõtra transeuntes cum animalibus alienis:qꝛ domini recognoscentes animalia sua faciunt ea recommendari vel sequestrari[a] penes hospitatorem de mãdato iudicis quod sequestrum debet reuocari illo comparente ⁊ satisdante de iudicio sisti.⁊ de re illa non transportanda extra locum illum. ⁊ hoc vult dicere gloss. non baratanda.Et aduerte ad tres casus. Nam interdum petitur ab eo aliqua res immobilis.et tunc si non habet alia bona tenendo illam opi.ꝙ res que est in controuersia nõ releuet ab onere satisdandi de quo videtur casus.ff.l.xxi.§.quidã etiã aiunt.debebit iste solum satisdare de iudicio sisti.⁊ si non satisdat non sequestratur ipsa res immobilis:quia non cadit in ea sequestrum : sed possent sequestrari fructus etiam pendentes: licet videantur esse pars soli:vt in.l.fina.§.fin.⁊ ibi per Bar.ff. de requiren.reis.iuncta.l.ab executione.C.quorum appel. nõ reci. Interdum petitur res mobilis ab eo qui alia bona non possidet.⁊ tunc habet locum iste.§.vt prestetur duplex satisdatio.alʼs res ista ponitur in sequestro si est persona suspecta:alʼs innuit contrarium . Et sic videtur ꝙ si non potest satisdare et nõ sit persona suspecta relinquatur sue iuratorie cautioni ßm ea que dixi in precedenti.§.Aut petitur pecunia vel aliud consistens in genere: ⁊ tunc si est suspectus ⁊ non satisdedit sequestratur ipsa persona:quia capitur tanꝙ suspecta et fugitiua et retinetur quousqꝫ satisdet.argu.huius.§.⁊.l.ait pretor.§.si de-

3 latorẽ.ꝗ in frau. credi. † Et debẽt assignari cause suspicionis[b]

b alias iudex non debet cõmittere capturam. de hoc per Ange. plene in repe.l.nemo carcerẽ.C.de exac.tribu.⁊ iste.§.principaliter allegatur ad hunc articulum.❡In tex.ibi : apud officiũ. glo.exponit.i.apud officialem.et sic innuit ꝙ sequester dicatur officialis publicus : ergo ad mandatum iudicis cogetur recipere sequestrum:quia hoc est de natura publici officij:qꝛ inuitus quis compellitur ad illud.l.munerum.§.iudicãdi.et.§.defensores.de mune.⁊ hono.Angel.hic dicit contrariũ.quia hoc non reperitur iure cautum sed potius cõtrarium:vt.C.de iure domi.imper.l.fina.circa medium.et patet quia sequester obligatur ex quodam quasi contractu actione prescriptis verbis: vt in.l.si oleum.ff.de dolo. et nemo compellitur contrahere vel

4 quasi contrahere:vt in.l.nec emere.C.de iure deliberã.❡†In tex.ibi:si hoc iudici.Nota tex. pro eo quod.§.dixi:ꝙ iudex non debet statim credere parti alleganti aduersarium suspectum ⁊ petentem ꝙ capiatur : sed debet moueri ex iustis causis et ra-

5 tionibus allegatis.❡†In text.ibi:vel satisdatio detur.No.ꝙ statim cum offertur satisdatio debet sequestrũ reuocari quod fuit factum propter litem agitandam.si vero ad finẽ vt soluat. et sic pro executione instrumenti vel sententie non reuocatur nisi soluat : qꝛ illud requiritur ad reuocandum quod requirebatur ab ipso principio ne tenuta daretur vel sequestrũ fieret. ista regula traditur in.l.si pecunie.§.ij.ff.vt in posses. lega. nec

c etiam alibi ita bene reperitur ideo tene menti.[c] Et dicunt quidam ꝙ ad petendum hãc tenutam reuocari admittitur alius pro alio sine mandato quia obtinet vicem defensoris:vt not.ꝑ Iaco.de are.in.l.de pupillo.§.qui remissionem.ff.de no. oper. nun.❡In text.ibi:vel lis finem accipiat supple vel per actorẽ

6 stet : vt.ff.de dolo.si oleum.† Et ideo si actor negligit potest ille qui passus est sequestrum facere illi terminũ assignari ad agẽdum iuxta not.in.l.vnica.§.vt nemo inuitus.ff.de peti.here.l.si quis libertatem.circa mediũ.de materia autẽ sequestri vide in mercurialibus in regula locupletari. ⁊ per Bart.in.l.interesse puto.de acqui.pos.⁊ Arch.xi.q.j.si res. ⁊ per Cy.C.de ꝓhibita sequest.pecu.l.j.Et adde ꝙ interdum petitur satisdatio etiã

[a] ❡Sequestrari. Adde Alex.late cõsi.lxiij.iij.lib.

[b] ❡Suspicionis. vide vbi pxi.⁊ p Ludo.ro.consil. cclxx.per Pan. cõsi.xliij.

[c] ❡Tene menti. adde Alex. cõsi. vlti.iiij.lib.et de materia vide p Ful. cõsi.clxix.p d.Car.cõsi.cxlv.

a non suspecto propter naturam iudicij vniuersalis.j.de peti. here.l.diuus.§.fi.

2 ☞ In preparatorijs iudicioꝝ fauetur actori in prosecutione pariter vtriqꝫ in fine vero fauetur reo: vt in dubio absoluaẗ.

3 Si est contentio inter partes qualiter debeat formari pũctus q̃onis mittende ad consilium sapientis iudex hꝫ dirimere vel qualiter debeat concipi instrumentũ pacis vel cõpromissi.

4 Dicta in precedentibus censentur repetita in sequentibus: et quando.

Stipulatio quãdo cõmittatur arbitrio iudicis ⁊ qñ nõ valeat si dies omittatur: vel facta sit sine die. ⁊ nu.3.

1 **De die ponenda.** †Quando dissensio est iter partes circa diem sistendi relinquitur arbitrio iudicis terminanda qui debet in hoc fauere actori.h.d.Bald.
2 ⁊ hoc ideo † q2 agitur de preparatorijs iudiciorum in quibus semp fauetur actori vt admittatur. et ad hoc allegaẗ princi.cũ l.si quis intentione.cum sua gl.j.de re iudi.⁊.l.inter stipulantẽ. §.j.de ver.obli. ¶ In prosecutione vero pariter fauetur vtriqꝫ vt veritas inquiratur.j.si quis cau.l.si eum.in prin.⁊ de pbaẗ. l.si.cum similibus.in fine vero fauetur reo potius q̃ actori vt in dubio absoluaẗ per.l.arrianus.de act.⁊ obli.verba fuerunt Azo.in summa pandectarum ad quam semper remittitur.et plene per Bartol.in.d.l.inter stipulantem.§.j.Et primũ dictũ istius legis est clarum.scd̃m vero in ver.si non conueniant. legitur duobus modis in gloss. Primo vt loquatur in stipulatione nondũ interposita sed interponenda ⁊ ꝫm illã summaui. ⁊ hanc prosequitur glos.magna vsqꝫ quasi in fi.in ver.item qd si nulla.⁊ tenendo istam lectu.non obst.aliquod de contrarijs formatis in gloss.q2 omnia loquuntur in stipulatione iam interposita qualiter debeat interpretari hic ergo in interponen-
3 da.⁊ hoc modo soluit gl.omnia contraria. ⁊ ꝫm istam facit† vt si contentio est inter partes qualiter debeat formari punctus questionis mittende ad cõsilium sapientis ꝙ iudex habeat dirimere qualiter debeat cõcipi instrumentum pacis vel cõpromissi quando ex forma statuti teneñ partes ad cõpromittendum vel pacem faciendum facit.l.in copulandis.C.de nup.⁊ in l.in venditione.l.j.de bo.auto.iudi.pos.Alio modo legitur vt loquatur in stipulatione iam interposita sine die qualiter debeat interpretari ⁊ de qua die intelligaẗ ⁊ tunc obstant contraria glo.que sunt quatuor vel quinqꝫ. ¶ In tex.ibi: conueniri. ⁊ tunc est clarũ ꝙ debet apponi dies de qua erũt in concordia. ¶ † In tex.ibi: si non conueniant.i.si non cõcordent.⁊ propter hoc impediatur stipulatio interponi ꝫm propriam lecturam. Vel dic ꝙ fuit interposita sine appellatione alicuius diei: et postea actor requirebat promissorem ꝙ sisteret illum infra.xx. dies.ille dicebat se non posse sistere nisi vsqꝫ ad mensem.⁊ allegabat causas rationabiles: certe iudex dirimet: q2 si actor petit id qd̃ rationabile est sequitur eius petitionem alias moderabitur vt sibi videbitur: verum dic pro solutione omnium contrariorũ que formanẗ in glo.ꝙ iste tex.prout intelligitur de stipulatione interposita sine die ꝙ debeat fieri interpretatio ꝫm mẽtem stipulatoris ⁊ arbitrio iudicis recipit tres vel quatuor limitationes. Prima ꝙ procedit in preparatorijs iudiciorum in quibus fauendum est actori: in decisorijs vero vel extraiudicialibus fieri debet interpretatio pro reo.⁊ ita loquitur primũ contrarium glo.de.l.quicquid astringende.de ver.obliga.⁊ sic tene primam solutionem glo.ꝙ hic est speciale in iudicijs.sup.
4 ⁊ quidem in preparatorijs iudiciorũ.† Secũda limitatio est ꝙ procedit nisi partes fuissent concordes de certa die apponẽda. puta calendarum talis mensis: ⁊ postea per errorem vel obliuionem fuit omissa apponi.nam censetur apposita q2 dicta in precedentibus censentur in sequentib9 repetita.⁊ ita loquitur contrarium qd̃ format glo.d.l.eũ qui.j.si certum peta.ibi dum dicit.vel dic aut agebat quilibet ⁊c.Ange.tamen hic videẗ hoc reprobare dicens ꝙ.l.eũ qui.loquitur in cõtractib9 qui re contrahunẗ sed in stipulatione que cõtrahiẗ verbis non censetur aliquid tacite repetitũ cũ verba sint necessaria per.l.quicquid astringẽde.sed certe etiam in stipulationib9 idem est vt.l.titia. §.idem respõdit.eo.ti.Tertia limitatio est ꝙ procedit iste text. in duobus casibus quando partes in se non egerunt ꝙ deberet aliqua dies apponi in stipulatione vel si egerunt ꝙ apponatur dies non specificauerunt eam. ⁊ postea ex certa scientia omiserũt apponere.nã quolibet istorũ casuum nõ redditur stipulatio nulla: sed habet locũ qd̃ dicitur hic.Si vero egerũt ꝙ apponatur dies nõ tamen specificando eam. ⁊ postea p errorẽ omiserũt eam apponere tunc stipulatio esset ipso iure nulla. et ita loquitur tertiũ contrariũ qd̃ colligitur ex glos.in ver.item adhuc videẗ contra.de.l.ita stipulatus.in prin.de v̇.obli.que p istum text.declaraẗ ⁊ limitatur quid iuris sit qñ ex certa scientia omiserũt.nam ille text.vult ꝙ stipulatio nõ sit nulla sed nõ declarat que dies intelligatur apposita.sꝫ hoc declaratur hic. Quarta limitatio est ꝙ tunc recurritur ad interpretationem iudicis ⁊ ad iudicium actoris quando de cõsuetudine non est determinata certa dies alias stareẗ cõsuetudini. ⁊ ita loquitur quartum contrarium glos.d.l.si finita.in prin.s.de dam.infec. Cetera dic vt in glo.

a ¶ Mulier. hoc scripsit p singulari Lu.ro.sing. suis.fo.iij.

b ¶ Dilatorijs. qñ excep. dilatoria opponi possit. vide p.d.car. cõsi.lxxi.p Lud. ro.cõ.ccclxxxiiij.

c ¶ Per imperitiã.mulier ⁊ miles an excusanẗ imperitia iuris. vide p Lud.ro. cõsi.ccccvij.

2 ☞ Minor sine curatore quẽ habet licet non possit se obligare si tamen fideiubet pro suo pcuratore in causa sua valet obligatio etiam sine curatore si procurator erat constitutus cũ autoritate curatoris.

3 Causa mota marito super re dotali dicitur ad vxorẽ pertinere propter interesse ipsius.

Sententia lata contra maritum preiudicat mulieri si sciuit causam agitari.

4 Possessio rei que est in controuersia quando releuet reum ab onere satisdandi.

1 a **Qui mulierem.** † Mulier[a] minor ⁊ iudex nõ sunt idonei fideiussores nisi in causa ppria. et dicitur propria mulieris questio que moueẗ
2 marito super re dotali.h.d.vsqꝫ ad.§.si seruus. ¶ † In tex.ibi: vt pro suo procuratore.no.singulariter ꝙ licet minor sine curatore quẽ habet nõ possit se obligare si tamen fideiubet pro suo pcuratore in causa sua valet obligatio etiã sine curatore qd̃ est singulare q2 nõ leditur. hoc intelligo verum qñ pcurator erat
3 legitime cõstitutus cũ autoritate curatoris. ¶ † In ver.quidã aiunt.no.ꝙ causa mota marito super re dotali diciẗ ad vxorẽ pertinere propter interesse ipsius q2 interest sua ne remaneat
4 indotata: vt.l.si p re.§.j.j.de euic.† Et ex hoc videẗ ꝙ sententia lata contra maritum preiudicet mulieri. qd̃ est verum si sciuit eam agitari al's secus: vt.j.de re iudi.l.fi.Et adde tex.in.l.titio centũ.§.titio genero.in fi.j.de cõdi.⁊ demõ.Videẗ etiã hic pbari ꝙ possessio rei que in cõtrouersia nõ releuet reum ab onere satisdandi de iudicio sisti.vcꝫ si peto a te fundũ ⁊ nõ habes alia bona immobilia teneris satisdare cũ in satisdatione venias tenẽdus ad aliud interesse. puta impẽsarũ vnde nõ sufficit mihi ꝙ sim tm̃ securus de fundo.⁊ isto modo potest solui contrariũ. de quo in glo.que incipit sua esse melius q̃ glos.soluat.⁊ no.j. eo.l.iulianus.in fi.glo.

2 ☞ Cautio rati sicut nõ potest peti post litẽ contestatã ita nõ possunt peti alie cautiones pretorie cum sit exceptio dilatoria sed iudicialis sic.⁊ nu.3.

Quid in declinatoria fori.

3 Minor ⁊ mulier si non opponunt exceptionem dilatoriã ante litem contestatam non prohibentur opponere post.⁊ idẽ in rustico: secus in alijs quos ignorantia iuris nõ excusat.

1 **Si seruus.** † Si datus fuit seruus in fideiussorem cũ sit non idoneus potest peti vt alius detur dummodo lis non sit contestata si tamen actor esset minor vel mulier etiam post litẽ contesta.petere posset.hoc dicit ꝫm intellectum magis notabilem in versicu.minor.vsqꝫ ad.§.
2 si fideiussor. ¶ † No.ꝫm ꝙ glo.intelligit exponendo literam ꝙ sicut post litem contestatam non potest peti cautio rati: vt in.l. pomponius.§.rati.de procuraẗ.quia censetur legitimata persona ita non possunt peti alie cautiones pretorie et iudiciales. puta de iudicio sisti vel iudicato soluendo tex.est cum glos.hic nec ita bene scio alibi.⁊ docto.videntur idem sentire et intelligere etiam si ignoranter omisit petere cum sit exceptio dilatoria in qua post terminum prefixum a iure nõ prodest ignorantia non petentis.ita no.in.l.qui pcuratorem dat.§.j.in parua. glo.textuali.j.de procurato.dum dicit hoc sciens vel ignorans non curo.quod perpetuo tene menti.non tamen hoc procederet in declinatoria fori per.l.si per errorem.de iurisdi.om.iudi. q2 illa concernit effectum iurisditionis.sed procedit in alijs di
b latorijs.[b] tene menti. ¶ † Item no.in ver.minori.ꝫm intellectũ
3 Jo.quem glo.ponit in fi.licet ipsum non videatur tenere: sꝫ est valde notabilis ꝙ minor et mulier si nõ opponunt exceptionẽ dilatoriam ante litem contestatam non prohibentur oppone-
c re post quia censentur in dubio fecisse per imperitiam[c] iuris propter quam excusantur. Et idem videntur in rustico per.l. cum de indebito.de proba.non sic in alijs quos ignorantia iuris non excusat.possunt ergo post litem contestatã petere cautiones iudiciales: puta de rato vel iudicio sisti vel de iudicato soluendo si tamen appareret ꝙ mulier ex certa scientia omisisset secus esset per.l.si is a quo.in fi.vt in posses.lega.et per.l.in eum.in fi.de regu.iur.tene menti.

2 ☞ Si ago contra vnũ ex fideiussoribus ⁊ ipse opponit mihi exceptionẽ cedendarũ an teneat sibi cedere actionem cõtra fideiussorem cui successi.

Quid si

Quid si ago contra vnū ex duobus reis debēdi ꝛ pecunia peruenit ad illum cui successi.

1 **Si fideiussor.** †Si actor succedit fideiussori iterum est cauēdum quia desijt esse cautum hoc dicit. videbatur contrarium quia facto suo hoc cōtingit quia adiuit eius hereditatem sed certe hoc non cadit in culpam: ideo non est sibi imputandum. quod not. diligenter
2 ꝺm †Angel. et hoc ego induco si ago contra vnum ex fideiussoribus. et ipse opponit mihi exceptionem cedendarum[a] ꝙ teneor sibi cedere actionem contra fideiussorem et non possum opponere quia illi successi. et sic non possum cedere contra me ipsum ꝙ ista exceptio non ob. mihi quia non potest mihi imputari ꝙ eius hereditatem adiui. et hoc verum in fideiussore: vt dixi contra quem non cessa actione non posset agere iste cōtra quem ago: sed ponendo in duobus reis debendi. et ꝙ ad vnum peruenerit pecunia ꝛ illi successi et nunc ago contra alterum bene potest mihi exceptionem illam obijcere. quia posito ꝙ non cederet si ille solueret haberet regressum contra illū ad quē pecunia peruenit et eodem modo contra me tanꝙ eius heredem. ideo potest me repellere per exceptionem dolo facis tene menti.

2 Satisdatio quando dicatur voluntaria ꝛ quando necessaria vt quis ad eam prestandam teneatur. ꝛ nu. 4.
3 Tenuta ex primo decreto potest dari contra absentes etiā nō contumaces.
4 Excōmunicatus vel bānitus si petit tenutā reuocari non molestatus ab aliquo admittitur tanꝙ reus necessarius si sine cōtumacia vel culpa passus est tenutam.
5 Facilius admittitur quis ad purgandam contumaciam ante tenutam ꝙ post.
6 Qui petit remissionem pro testibus alibi existentibus. vt scribatur iudici illius loci ꝙ illos examinet debet iurare de calūnia. ꝙ hoc non facit animo protelandi litem. sed ꝙ credit ꝑ illos posse probare suam intentionem.
7 Si potuit illos testes semel facere examinari in loco iudicij et neglexit ꝛ sic recesserunt testes. non potest petere remissionem ad locum vbi sunt.
8 Non cogitur quis subire iuramentū ex quo de facili possit incurrere periurium.

1 **Tutor ꝛ curator.** †Propter cautiones ꝙ prestantur dispositione et necessitate legali remittendus est quis ad locum domicilij si in loco in quo petitur prestari non potest prestito tamen iuramento de calumnia. ꝛ ꝙ ibi non potest sed in loco domicilij potest. Fallit in duobus casibus in quibus non est remittēdus scʒ cum vult satisdare pro purganda contumacia ꝛ recuperanda tenuta data propter eius contumaciam vel culpam. secus si sine culpa. Item fallit ꝙ in loco domicilij potuit semel satisdare ꝛ noluit. hoc dicit vsqꝫ ad fi. l. ¶ †Et est notādum ꝙ satisdatio que petitur ex dispositione legali interdum petitur ab inuito per modum agendi implorando iudicis officium ꝛ ab eo qui nihil petit. ꝛ tunc dicitur mere necessaria. de hoc loquitur primum exemplum positum in text. de satisdatione rem pupilli saluam fore. ꝛ etiam contrariū exemplū in versi. heres quoqꝫ in satisdatione legatorum quam prestat heres per tit. vt le. no. caue. pone etiam exemplum in cautione dam. infect. interdum petitur per viam exceptionis ab eo qui aliquid petit: quia de hoc loquitur secundum ꝛ tertium exemplum in versic. item de restituenda. ꝛ in ver. item legatarius. Et ista non est mere necessaria cum habeat causam voluntariam vbi etiam peteret vsumfructum vel legatum ad hanc satisdationem nō compelleretur ꝛ petitio sua voluntaria est. ꝛ nihilominus idem in ista ꝙ in precedenti. Interdum non petitur per modū agendi vel excipiendi sed per alium offertur: vt aliquid consequatur. puta reuocationem tenute quam passus est ꝛ quā recuperare nō potest nisi satisdet: ꝛ tunc distinguitur hic in ver. plane. ꝙ aut est passus propter suam cōtumaciam vel culpam ꝛ reputatur satisdatio voluntaria nec est pro ea remittendus. aut sine culpa vel contumacia: ꝛ tunc reputatur necessaria ꝛ remittendus
3 est. †Cōstat enim quod tenuta ex primo decreto potest dari cōtra absentes etiam non contumaces: vt si abessent causa reipublice: quia sufficit quod non defendatur: vt in. l. ignorare. de re
4 sti. mili. ¶ †Et nota istam diffinitionem per quam videt posse determinari quia excōmunicatus vel bannitus si petit tenutā reuocari non molestatus ab aliquo vtrum debeat admitti tāꝙ reus necessarius vel debeat repelli tanꝙ voluntarius. si eīn ab alio molestaretur ꝛ per modū exceptionis obijceret de nullitate tenute clarum est necessarius. sed hoc casu videtur distinguendum per istum tex. ꝙ aut sine cōtumacia vel culpa passus est tenutā: ꝛ dicatur necessarius. aut per contumaciam ꝛ tūc voluntarius. ꝛ sic debet limitari quod no. Bar. in. l. de pupillo. in §. si procurator. ꝛ in. §. qui remissionem. de ope. noui nū. Predicta quādo quis comparet vt aliquid recuperet offerre debet satisdationem. Si vero vt aliquid consequatur ius cōmune: et tunc dicitur voluntaria vt si vnus ex pluribꝰ tutoribus offert satisdationē vt sibi soli concedatur administratio tutele: vt patet ex notatis in. l. ij. §. de admi. tu. ꝛ no. glo. in. l. si fideiussor. in §. si necessaria. §. eo. Quando autem dicatur voluntaria mere. dic vt ibi per glo. ¶ Sed op. contra istū ver. plane. Nam si ante tenutam concessam obtulisset satisdationē in municipio impediuisset tenutam cōcedi. ergo si eam offert post debet ipsam posse facere reuocari per regulam que ponitur in. l. si pecunie.
5 ꝭ. vt in poss. lega. in. §. j. ¶ †Glo. ꝙ incipit aut ergo. soluit istud contrarium ꝛ bene. dic ergo ꝙ hic petebat se admitti ex priuilegio ad purgandū contumaciā qđ difficilius fit ibi de iure cōmuni ante tenutā concessam qđ fit facilius et hoc est singulare ꝺm Ang. hic qui dicit ab alio nō esse hoc dictū ꝛ esse bonam li-
6 mitationem que colligitur ex. d. l. si pecunie. §. j. ¶ †Item not. in versi. iubet. ꝙ ille qui petit remissionē pro testibus alibi existentibus: vt scribatur iudici illius loci ꝙ eos examinet debet iurare de calūnia ꝙ hoc non facit animo protelandi litem. sed
7 ꝙ credit per illos posse probare suā intentionē. ¶ †Item no. in fi. ꝙ si potuit illos testes semel facere examinari in loco iudicij ꝛ neglexit: ꝛ sic recesserūt testes ꝙ nō potest petere remissio-
8 nem ad locū vbi sunt qđ tene menti ꝺm doc. ¶ †Ultimo no. in §. nam nō sic. ꝙ non cogitur quis subire iuramētum ex quo de facili possit incurrere periurium.

2 Qualiter illud quod fuit male decisum per commissarium vnius articuli possit per iudicis officium retractari non ꝑ modum appellationis. et an tamen habeant tunc locum tempora appellationum.
3 A sententia iudicis delegati super articulo incidenti per quā fiat legitimatio personarum cum sit talis interlocutoria cuius grauamen non potest reparari per appellationem a diffinitiua potest appellari ad iudicem cause delegantē. ꝛ si non appellatur transit in rem iudicatam.
4 A sententia arbitri ꝙ hodie possit appellari.
5 Ea que requirunt cause cognitionem. si expediuntur iudicis officio mercenario deseruiente actioni proposite possunt delegari.
6 Iudex sicut potest vnam causam ex toto delegare ita ꝛ vnum articulum illius cause licet transferat iurisditionem in delegatum si est ordinarius.
7 Fideiussor idoneus dicit ille qui scienter fuit receptus lʒ idoneus non sit ꝛ quid si ex postfacto desijt esse idoneus.
8 Debitor qui tempore contracte obligationis erat eiusdem cōditionis ꝛ status: vt est nunc licet pauper. non tamen potest vt suspectus capi.
9 Cautela pro aduocato capti.
Cautela pro aduocato facientis capi.

1 **Arbitro.** ¶ †Si super aliquo casu incidēti eligatur arbiter ab illius sententia potest appellari ad iudicem cause. h. d. singulariter ꝺm primam lec. que colligitur ex prin. glo. dū dicit hoc esse speciale ꝙ a sentētia arbitri cōpromissarij appelletur quādo fuit electus super aliquo incidenti articulo cause. secus ergo si super tota causa. ꝛ ita loquitur. l. j. C. de arbi. ꝛ ista lectu. fundatur in hoc ꝙ si iudex illum articulum per suam interlocutoriam decidisset potuisset eādem interlocutoriam reuocare per. l. qđ iussit de re iu. eodem modo poterit retractare sententiā istius arbitri ꝺm Bar. tamen ista ratio nō est generalis. qꝛ posset esse talis articulus quē si ipse decidisset reuocare
2 nō posset. qꝛ nō omnis interlocutoria reuocaꝛ. †Scdm aliam lec. dicit. ꝛ recte magis videtur determinare ꝙ potest retractari per officiū iudicis nō per modum appellationis. ꝛ ista plus placet Bar. propter idem fundamentum de quo. §. ꝛ per. l. fi. ꝭ. quibus ap. non licet. Et sic dicit ꝙ tempora appellationum nō habebunt hic locum. sed certum est ꝙtum ad iudicem: defectu cuius interlocutoria nunꝙ transit in rem iudicatā quominus possit eam reuocare: vt in. c. cum cessante. de appel. in. vj. sed si respectu partis esset secus. vnde nisi infra tēpus appellādi proponeret querelam nō audiretur. vt. ꝭ. l. proxi. in prin. vbi est casus. sed post querelam propositam posset procedere quod dicit Bart. verū vt non teneatur obseruare tempora appellationis interposite prosequende. ꝛ adde qđ no. in. l. cum antea. C. de ar-
3 bi. †Scdm aūt tertiā lec. quam gloss. prosequitur hic in ver. tu dic. dicit ꝙ a sententia iudicis delegati super articulo incidenti per quam fiat legitimatio personarum cum sit talis interlocutoria cuius grauamen non potest reparari per appella

a ¶ Cedēdarum. exce. cedendarū quādo possit opponi. vide ꝑ Ludoui. Ro. consil. cccclxxij.

tionẽ a diffinitiua potest appellari ad iudicẽ cause delegãtem
⁊ si nõ appellatur trãsit in rem iudicatã.h.d.cum principio le-
gis sequentis.⁊ ista est cõmunior lec.⁊ semp ad hoc allegaꝛ ista
lex ⁊ probatur in.l.ait pretor.§.permittitur.ĩ.de mino.⁊ nota-
4 tur in Spe.de test.§.j.ver.recepta autẽ. ¶†In glo.ibi quãdo
nata erat.ista ratio nõ valet.⁊ in sententia iudicis est idem. vꝫ
ꝙ ante.x.dies non parit actionem:sed parit post.⁊ tamen ab ea
appellatur:ergo ⁊ a sententia arbitri vt tollatur illa spes per
appellationem pariendi actionem post.x.dies.olim vero ante
⁊ post.x.dies pariebat.ideo nõ appellabatur:vt in.l.j.C.de ar-
bi.Et sic teneo contra istam glo.⁊ etiam contra Ang.qui eã te-
5 net.⁊ teneo opi.Barto. ¶†In glos.ibi cum causa cognita fiat
dic ꝙ illud est malum fundamentũ quia cause mere iurisditio
nis requirũt plenam cause cognitionẽ:vt in.l.iudices.C.de iu
di.⁊ tamen delegantur.dic ꝙ contrarium glos.procedit in his
que expediũtur iudicis officio nobili. ⁊ sic sunt de imperio: vt
sic requirant plenam cause cognitionem non possint delegari
quia sunt de magno gradu imperij secus si paruam vel mini-
mã:vt no.in.l.ij.š.de offi.eius cui man.est iurisdi.Sed ista de-
legatio in aliquo articulo cause incidenti expeditur iudicis of
ficio mercenario deseruiẽti actioni proposite.⁊ sic est de simpli
6 ci iurisditione merito potest delegari. ¶†Not.ergo singulari-
ter ꝙ sicut iudex potest vnam causam ex toto delegare. ⁊ ita et
vnum articulum illius cause:licet transferat iurisditionem in
delegatum.hoc verum si est iudex ordinarius.si vero sit delega
tus ab ordinario qui nõ potest totam causam predelegare an
possit delegare vnũ articulum.dic vt dixi ĩ.l.⁊ qꝛ. ⁊ no.in cle.j.
de offi.dele.⁊ spe.in eo.tit.§.sequitur.Ei ex his remanent eua-
cuate oẽs solutiones glos.que nihil valet an istud cõtrariũ sed
ex ea colligiꝛ aliud contrariũ qꝺ ab interlocutoria nõ appella-
a turª ⁊ ad istud respõde vt dixi in summario nisi afferat preiudi
ciũ qꝺ ab appellatione diffinitiua nõ possit reparari.⁊ hoc cõ-
tingit qñcũqꝫ fertur sup legitimatione psonarũ. ⁊ ad hoc alle-
7 gaꝛ iste tex. ¶†Ultimo scias ꝙ ille diciꝛ fideiussor idoneus q
scienter fuit receptus:licet idoneus non sit ⁊ si a principio erat
idoneus ⁊ expostfacto desijt esse dãdus est alius idoneus qꝛ sti
8 pulatio est ꝑtoria.⁊ hoc dicit.§.qui ex causa. qui sequiꝛ.†Et di
cit Ange.per istum.§.se fecisse multos captos pro debitis rela
xari.quia iudices imperiti statim cũ aliquis vadit cũ ĩstrumẽ-
to debiti ⁊ iurat debitorem suspectũ cõmittunt ꝙ capiaꝛ. Cer-
te hoc non est faciendum si ille debitor tempore contracte obli
gationis erat eiusdem cõditionis ⁊ status cuius est hodie licet
pauper.Nam imputet sibi qui secũ cõtraxit quia censetur ipm
pro diuite approbasse:vt est text.hic dũ dixit cõtentus his esse
debet.tũc ergo potest allegare ipm suspectũ ⁊ facit eũ capi quã
mutauit conditionem ⁊ effectus est pauper ex post. ⁊ sic super-
uenit causa noua al's secus per.l.in omnibus.ĩ.de iudi.⁊ quod
9 no.in.l.si creditores.de priui.credi.†Sis ergo cautus cũ eris
aduocatus capti ꝙ videas cõmissionẽ capture ⁊ si capi faciẽs
non expressit de mutatione status captura fuit indebite cõmis
sa ⁊ facies ipsum relaxari.Si vero eris aduocatus facientis ca
pi sis cautus vt non solum fiat fides de debito ⁊ de cause suspi-
cione sed etiam ꝙ superuenit causa de nouo post obligationẽ
contractam per.l.si is.a quo.§.fi.ĩ.vt in possessio.lega.⁊ per.l.q
bona.§.de illo.de dã.infect.⁊ per.l.fi.C.de spon.⁊ per.d.l.in om-
bus.⁊.d.l.si creditores.

a ¶Appellaꝛ.ap
pellari an possit
ab ĩterlocutoria
⁊ an valeat statu
tum ꝙ nõ possit
appellari. Uide
per Frã.de are.
cõsil.cvij.an au-
tẽ in sentẽtie ꝓ-
batione sup ap-
probatione fide
iussorũ pars sit
citanda . Ludo.
Ro.cõsi.lxxij. te
net ꝙ sic cũ cau-
se cognitionẽ de
sideret : ⁊ ꝑ alia
de quibus ibi ꝑ
eũ et an sentẽtia
super legitima-
tione psonaruꝫ
sit ĩterlocutoria
⁊ quid si non est
appellatũ . vide
per Jo.de ana.
consi.xciij.

a ¶Ratificare.ã-
plia vt hoc nõ so
lũ habeat locuꝫ
in dño:sed etiaꝫ
in ꝓcuratore ha
bente mandatũ
ad substituendũ
vt postq̃ effect⁹
est do.litis pos-
sit ratificare ge-
sta per substitu-
tũ anteq̃ habe-
ret mandatũ ita
dicũt.d.de rota
de procura.deci.
ccclij.⁊ sequenti
in antiqs . dicũt
etiã ꝙ meli⁹ est
ꝙ expresse ratifi
ceꝛ:⁊ vide etiam
in ti.de ap.deci.
ccccxxx.

2 ☞Satisdatio de iudicio sisti vel de iudicato soluendo debet
peti ante litẽ contestatã a reo vel ei⁹ procuratore. sicut satisda-
tio rati a procuratore actoris.

3 Si dedi tibi mandatũ de prosequẽda lite quã meo nomine in-
choasti sine mandato videor ratificare quicquid gesseras si scie
bam te inchoasse iudiciũ.⁊ modus est vt in instrumẽto manda
ti ratificentur expresse que prius gesta sunt.

4 Commutatio dicitur quãdo fit de aliquo in aliquod an etiam
quando fit de nullo in aliquod.

Quid in causa possessionis an fiat mutario de nulla ĩ aliquã.

5 Conditio vel status eius qui aliquẽ defendit sine mandato ꝙ
dicatur aliqua vel aliquis etiã anteq̃ superueniat mandatum
sed conditio illius qui agit pro alio sine mandato ꝙ dicaꝛ nul-
la ante superuenientiam mandati ⁊ quando procedat.

6 Ad defendẽdum admittitur quis non solum inuito eo qui de-
fendit sed etiã inuito actore quãdo venit ad defendẽdũ simpli
citer nõ animo transferendi in se iudicium animo nouandi.

7 Ratihabitio an tunc retrotrahatur quando fit ex parte agen-
tis an etiam ex parte rei vel vtriusqꝫ.

8 Ex mutatione procuratoris de non mandato ad mandatum.
vel mutatione instantie etiam de persona in personam quan-
do satisdationes vel fideiussores dati remaneant obligati . et
numero.3.

Qualiter fiat translatio instantie de procuratore in dominũ,

1 Iulianus. †Fideiussores dati non habẽ-
tes mandatum ad agendum
tenentur superueniente mãdato.h.d.vel sic satisda
tio prestita per eum qui alieno nomine sine manda
to agebat.non euanescit superueniente mãdato.h.d.Quinimo
confirmatur:quia si mandatum non superuenisset nec ratifica
tio facta esset non posset committi quia nõ ad interesse ipsius
agentis ad quẽ non fuit habitus respectus sed ad interesse do
mini:vt.ĩ.si quis cau.l.si procurator.nec ad interesse dñi post-
q̃ non ratificat:quia non interest sua fideiussores teneri. Mã
datum ergo vel ratificatio implet causam propter quam satis-
datio fuit interposita non autem immutat.⁊ ista.l.reputaꝛ dif-
ficilis propter glo.que format difficile contrarium de.l.si ante
acceptum.ĩ.iudi.sol.quam Bart.ibi dicit esse difficiliorem que
sit in illo libro ⁊ eam multum plene examinat ⁊ ibi vide pro in
tellectu istius gloss. ¶In text.ibi petitur fundum: patet ergo
ꝙ non erat adhuc lis contestata quando satisdationem recepi
2 sti. quia dicit petiturus.l.amplius non peti.ĩ.rem ra.ha.†Et
sic patet ꝙ satisdatio de iudicio sisti vel de indicato soluẽdo de
bet peti ante litem contestatam a reo vel ab eius procuratore si
cut satisdatio rati a procuratore actoris.vt.l.pomponius.§.ra
ti.ĩ.de procura.⁊ hoc tenent glo.⁊ doc.ĩ.iudi.solu.super rubri-
ca per.l.de die.§.seruus.š.eo.Patet etiã ꝺm Ange.hic ex isto
verbo ꝙ solutio illorum ad tontrarium.d.l.si ante.qui dicunt
q̃ hic contingit mutatio post litem cõtesta.vt habetur post me
dium glo.magne in ver.alij vero soluunt.ergo istum tex.quia
hic non erat contestata.Certe illi no habuerunt respectum ad
tempus satisdationis interposite quia fateor ꝙ tunc ideo non
erat cõtestata vt hic.sed ad ipsum tempus mutationis facte id
est mandati superuenientis quia dicunt ꝙ superuenit post li-
tem contestatam:sed in.l.si ante superuenit ante contestationẽ.
Sed certe hoc non bene dicunt: vt patebit in sequenti versicu-
lo. ¶In text.ibi agere institueris.dic ex hoc manifeste confun
ditur dictum illorum quia patet ꝙ superuenit mandatum an-
teq̃ ageretur:⁊ sic ante contestationem:quia tunc diceris age-
re quia dicitur hic instituisti agere post mandatum superue-
niens . Posset etiam intelligi ꝙ mandatum superuenit post
litem contestatam.⁊ tunc expone institueris agere.i.perseuera-
re in actione intentata:⁊ ita exponit Bal.nec est vis an manda
tum superuenit ante contestationem vel post ꝺm verum intel-
lectum quia vtrobiqꝫ est eadem ratio. ¶In text.ibi fideiusso-
res teneri dic videbatur contrarium quia tempore quo eos re
cepisti eras negotiorum gestor ⁊ non procurator nunc est effe-
ctus procurator ⁊ ibi tanq̃ procuratori se non obligauerunt:
vnde cum primus status suus desierit et inceperit nouus vide
bantur fideiussores non teneri:quia iste satisdationes iudicia-
les euanescũt propter modicam mutationem puta iudicis vel
instantie:vt in.l.iij.⁊.l.ij.ĩ.iudi.solu.⁊ etiã procuratoris vt in.l.
stãte eo.ti.Sed cõtra quia imo se obligauerunt tibi tanq̃ pro-
curatori sed non omnes.si enim appellassem te negotiorum ge
storem simplicem sine mandato non eras admittendus ad agẽ
dum et sic illi se non obligassent.superueniens ergo mandatũ
facit vt videaris fuisse a principio iurisditionis legitime: licet
non fueris ⁊ sic.vt.š.dixi potius implet causam propter quam
3 se obligauerũt q̃ perimat. ¶†Et no.quia glo.hic posita vult
ꝙ istud mandatum contineat tacitam ratificationem eorum
que prius erãt gesta:licet de sui natura aliud sit ratificare iam
gesta.aliud sit mandare de alio gerendo . quia ratificatio sem-
per respicit preterita.mandatum vero respicit semper futura
vt.ĩ.man.l.si vero non remunerandi.§.si post creditorem ⁊ ibi
bona glo.Tamen hic respicit etiam preterita:quia datur man
datum sine prosecutione iudicij inchoati que nõ potest fieri ni
si prius gesta valeant cum sequentia habeant dependentiam a
precedẽtibus.ideo qui vult vnum vult aliud: vt in.l.illud.ĩ.de
acquiren.here.Et dicit Bal.⁊ Angel.hic ꝙ non reperitur ali-
bi in corpore iuris ꝙ si dedi tibi mãdatum de prosequẽda lite
quã nomine meo inchoasti sine mandato eoipso videar ratifi-
b careᵇ quicquid prius gesseras.certe Jo.an.in addi.Spe.ti.de
procura.§.j.hoc tangit ⁊ allegat istam.l.ad hoc.⁊ videtur senti
re ꝙ hoc sit verũ quando sciebam te inchoasse iudicium al's ad
ignorata nõ videtur habuisse respectum vel ratificasse per.l.si
quis ita.§.fi.de testa.tute.modus est ergo no.ꝺm eum:vt in in-
strumẽto mãdati ratificẽtur expresse q̃ prius gesta sunt. ¶In
prin.glo.ibi cuius iudicium est nullum.dic ꝙ nõ est nullum iu
dicium.qꝛ si hoc esset non posset per ratihabitionem reconua-
lescere:vt not.Inno.in.c.prudentiam.de offi.dele.⁊ no.ĩ.de iu-
di.l.licet nullũ in vltima glo.in ver.item ꝙ si iudex.Et tamen
glo.statim dicit cõtrarium.potius ergo dicitur pendere nõ ta
men facit preiudicium dũmodo non ratificet que quantum ad
ipsum procuratorem ⁊ eius preiudicium valet.⁊ si nõ sequitur
ratihabitio

ratihabitio committitur stipulatio rati contra eum et valebit sententia contra eum lata quãtum ad eius preiudicium.l.pro curator ad exhibendum.§.j.rem ra.habe. ¶ In gloss.ibi si ante acceptum in fine legis.dic certe etiam principium ⁊ mediũ illius.l.obstant.nam siue contingat mutatio de procuratore in non procuratorem:vt in prin.illius.l.siue econuerso:vt in fine siue quia de procuratore efficiatur dominus:vt in medio stipulatio et satisdatio iudicatum solui per talem procuratorem ꝑstita euanescit:vt ibi.⁊.l.j.§.fina.quibus mo.pig.vel hypo.sol. cuius contrarium habetur ibi.Dic istud contrarium gloss.ibi soluitur quatuor modis si bene inspiciatur. Primo ꝙ hic loquitur in procuratore actoris qui egit sine mandato ibi in defensore rei qui defendit sine mandato:et postea superuenit mãdatum.⁊ istud prosequitur vsq; ad versicu.alij vero. Secunda solutio est ꝙ hic contingit mutatio et mandatum superuenit post litem contestatam.ibi vero ante. quam solu. gloss. reprehendit et bene. Tertio soluit Azo.in versi.porro.qui dicit totum econuerso ꝙ hic contingit mutatio ante litem contestatã. ibi post.Sed nec ista est vera quia contra illum textũ dum dicit si ante iudicium.Quarto soluit ẜm Bulgarum ꝙ ibi loquitur in satisdatione de iudicato soluendo.ista vero debet intelligi de satisdatione de iudicio sisti: vt conueniat titulo.et sic ẜm Bulgarum si defensor rei sine mandato satisdedisset de iudicio sisti.et postea superuenit mandatum:fideiussores nõ essent liberati nec haberet locum illa lex.vnde non est fienda differentia inter procuratorem actoris ⁊ rei: sed inter vnam satisdationem et alteram.ista est intentio Bulgari.Bartolus in.l.non videtur tenere hoc.imo dicit ꝙ facilius euanesceret satisdatio de iudicio sisti ꝙ̃ de iudicato soluendo. quia videmus ꝙ prima euanescit lata sententia: sed non secunda: vt.l.grece.§.post litem de fideiussoribus.hoc non placet:sed puto ꝙ Bulga.dicat verum in hoc quia in satisdatione de iudicio sisti cum habeatur respectus non ad sententiam:sed ad ipsum iudicium et ad factum ipsius defensoris:vt sistat ⁊ defendat.licet superueniat mandatum iste respectus non mutatur:imo idem adhuc sistendus est.Sed in satisdatione de iudicato soluendo bene mutatur respectus:vt statim dicam. Breuiter doctores tenent primam solutionem ꝙ ibi in defensore rei hic in procuratore actoris.Et ista est vera quantum ad terminos istarum legum: sed quãtum ad intellectum iuris dic ẜm Petrum et Guil.de cun. ibi loquitur quando fuit mutata conditio satisdantis.hic quãdo mutata conditio satis recipientis.vñ si iste q agebat nomine alterius sine mandato non accepisset satisdationem sed dedisset:puta de rato propter superueniens mandatum vel ratihabitionem euanescet satisdatio: quia fuit facta propter defectum mandati.et sic propter interesse petendo ab ipso agente si non ratificetur.secuto ergo mandato cessat iste defectus ⁊ non potest eum obtinere propter defectum mandati:ideo fideiussores liberantur:vt in.l.si sine.rem ra.hab.non sic in alia satisdatione in qua non mutaretur respectus:puta de lite prosequenda ẜm aut.offeratur.C.de litis contesta. licet Barto. videatur idem dicere sed non placet ratione predicta.tenendo tamen solutionem gloss.labor magnus est in videndo rationem diuersitatis inter procuratorem seu defensorem rei sine mandato et procuratorem actoris.et gloss.hic laborauit et posuit duas rationes.vnam quam prosequitur vsq; ibi adde.et non est bona. et gloss.in verbis suis conculcat et implicat multa que sunt falsa:vt statim dicam.aliam ponit in ver.adde et ibi tangit veritatem ibi nec ex illa de iudicato:licet vtatur multis verbis ineptis et superfluis.vera ergo ratio est ista quia dixi fideiussor rei sine mandato satisdedit de iudicato soluendo. et fideiussores illi videntur se obligasse pro sententia que facit contra defensorẽ et que ipsum defensorem ligabit et contra ipsum executioni mittetur postꝙ̃ sine mandato se offert.l.plautius.ꝟ.de ꝓcura.Et si non superueniet mandatum vel ratificatio fideiussores tenentur:sed propter mandatum superueniens sententia que postea feretur contra defensorem non ligabit defensorem: vt mittatur executioni contra eum sed contra dominũ: vt.d.l. plautius.vnde si fideiussores censerentur obligati tenerentur pro illo pro quo non fideiusserunt:⁊ sic non haberẽt actionem mandati contra eum et tenerentur pro sentẽtia ad quam se nõ obligarunt:ideo liberantur quia cessat ille respectus pro quo ipsi fideiusserunt.⁊ ista est ratio illius.l.si ante.in fi. similiter in princip.si procurator habens mandatum satisdedit de iudicato soluendo illi fideiussores censentur se obligasse pro sententia que habebit ligare dominum et contra ipsum mittitur executioni postꝙ̃ dederat mandatum.si ergo dominus reuocat ꝓcuratorem et actor hoc sciat ⁊ nihilominus litem prosequitur contra eundem procuratorem ⁊ sententia feratur pro eo non ligabit dominum:nec contra ipsum executioni mittetur sed contra ipsum procuratorem reuocatum pro quo fideiussores non interueniunt: ideo liberantur ne remaneant obligati pro illo pro quo non fideiusserunt.Sed quando contingit mutatio ex parte procuratoris actoris nõ mutatur ille respectus pro quo fideiussores interueniunt: imo impletur vt dixi super textu. si non superuenisset mandatum fideiussores non tenentur: et sic mandatum non facit deficere satisdationem: sed effectum sortiri et in hoc stat substantia istius contrarij et qualitercũq; contingat mutatio ex parte procuratoris actoris satisdationem recipientis non euanescit satisdatio de iudicato soluendo.vt in.l.in cause.§.ex parte.ꝟ.de procura. ¶ In gloss.ibi est ratio.Ex ista prima ratione quam prosequitur vsq; ad ver.adde.recollige plura que sunt de intentione gloss.

4 ¶ † Primo cõ mutatio dicitur quando fit de aliquo in aliquod. secus quando de nullo in aliquod.Istud non est bene dictum.nam habemus regulã ꝙ nemo potest sibi solo animo immutare causam possessionis nisi extrinseca causa superueniat. et tamen ista regula locum habet quando fit mutatio de nulla ad aliquam.vt in.l.cum nemo.et ibi plene not.in gloss.C.de acquiren.possess.

5 ¶ † Secundo vult ista gloss.ꝙ conditio vel status illius qui aliquem defendit sine mandato dicatur aliquod vel aliqua et anteꝙ̃ superueniat mandatum.sed cõditio illius qui agit pro alio sine mandato non dicatur aliquod sed nulla ante superuenientiam mandati.Istud etiam non est bene dictum.nam aut considerant preiudicium domini et tunc neutrius conditio est aliqua:quia neuter ipsorũ potest preiudicare domino qui non mandauit nec ratum habuit. aut considerant preiudicium ipsius defendentis vel agentis:et tunc vtriusq; ipsorum conditio est aliqua.quia iudicium et sententia valet in ipsorum preiudicium:vt contra defensorem mittatur executioni:vt.l.plautius.de procura. contra agentem alieno nomine faciet committi stipulationem de rato ad interesse:vt in toto titu.rem ra. ba.solum ergo est differentia in hoc quoniam ad agendũ pro alio cum sit actus quasi odiosus. quia tendit ad molestandum alium.non admittitur quis quando constat ipsum non habere mandatum etiam si velit cauere de rato nisi sit cõiuncta persona.⁊ tunc etiam non admittitur quando constat de expressa cõtradictione:vt in.l.pomponius.§.fi.ꝟ.de procu.sed ad defendendũ aliquem cum sit actus fauorabilis admittitur quis etiã si constat non habere mandatum quinimo etiam pro inuito in preiudicium ipsius defendẽtis:vt in.l.solutionem. ⁊ iudiciũ.ꝟ. de sol.

6 ¶ † Tertio vult gloss.ꝙ ad defendendum admittatur quis non solum inuito eo qui defendit:imo etiam inuito actore.istud potest procedere quando venit ad defendendum simpliciter non animo transferendi se in iudicium animo nouandi.quia tunc nihil nocet actori sed prodesse potest si sententiam obtineat.sed si velit in se suscipere iudicium animo nouandi.⁊ sic liberando illum quem defendit et transferendi in se obligationem illius tunc nõ admittit᷑ inuito actore.quia non cogitur actor suã obligationẽ vel actionẽ innouare.l.si mandato.in fine principij.ibi dum dicit aut si velit actor ⁊c.l.stichũ.ꝟ.de noua.in fi.licet glo.in.l.liberto.§.litem.super ver.agere.ꝟ.de neg. gest.sentiant cõtrarium sed reprobatur per oẽs vt plene not. de hoc per doc.in.l.solutionẽ ⁊ iudicium.ꝟ.de solu.

7 ¶ † Quarto vult ista glo.ꝙ ratihabitio tũc retrotrahit᷑ quãdo fit ex parte agẽtis:quia dominus ratificat factũ illius qui eius nomine egit sine mandato non sic quãdo fit ex parte rei quando ratificat factũ illius qui eũ defendit sine mandato quia nõ trahitur retro.certe glo.male loquitur ⁊ per oẽs repellitur. quia ista differentia nullo modo repellitur:sed potius contrariũ in.l.licet.ꝟ.de iudi.que loquitur indistincte.⁊ in.l.si mater.§.hoc iure de excep.rei iudi.vnde si reus ratificat factũ defensoris cẽsetur a principio fuisse procurator.⁊ sententia lata cõtra eum mittetur executioni contra dominũ sicut si a principio habuisset mãdatum. Sed ex verbis glos.videtur contrarium.posset tamen procedere glo.in vno casu quando susciperet in se iudiciũ animo nouandi consentiente actore.nam tunc agitaret iudicium suo nomine non nomine absentis:ideo non posset per absentẽ ratificari vt efficiatur negotium suum. quia non nomine meo gestũ ratum habere non possum vt efficiatur meum.l.si pupilli.§.si ego.ꝟ.de neg.gest.

8 ¶ † Quinto ⁊ vltimo vult ista gloss.ꝙ ista lex non restringatur ad illum qui non potest agere sine mãdato:vel saltem contra mandatũ.Sed fisit dare casum in quo quis admittatur ad agendum pro alio contra eius voluntatẽ ẜm ea que no.in.l.pomponius.§.fi.de procu.ꝟ.tunc non habebit locum ista lex quia ipsius conditio est aliqua ante superuenientiam mãdati.⁊ sic mandato superueniẽte dicitur fieri mutatio de aliqua i aliquam.istud est falsum.⁊ miratur Angelus. de ista glo.dicẽs nescio quis hanc reuelauit glo.quia ista.l.loquitur indistincte.et indistinctio est intelligenda etiam in casu

predicto cum sit eadem ratio quam superius tetigi. quia non variatur respectus propter quem fideiussores se obligarūt: in quo tota substantia consistit. nihil ergo valet quicquid dicit glo. ab isto versi. usque ad ver. adde. Dic ergo superius ut dixi ad solutionem huius contrarij adde quod illa que ibi dixi procedunt quando ex mutatione status vel conditionis non resultat mutatio instantie alias indistincte etiam ex parte agentis satisdationem agentis satisdatio evanesceret. iste satisdationes iudiciales concernunt instantiam in qua interposite sunt et illa extincta vel mutata extinguuntur: ut. l. cum lite mortua iudi. solui. et. l. cum apud sempronium. que loquitur in satisdatione de iudicato soluēdo et idem de satisdatione de iudicio sisti: ut not. in aut. de his qui ingrediuntur ad appellandum. in princ. ubi non extenditur ad instantiam cause appellationis et pone exēplum quando fit translatio instantie de procuratore in dominum per modum novationis puta tu contraxisti nomine meo cum mandato et recepisti satisdationem postea partes innovarunt litem hoc modo. quia de cōsensu tuo reus iam oēs actus factos uno contextu renovamus. nam tunc omne ius instātie directum quod erat apud te directum extinguitur iure novationis et remanet in persona mea ad similitudinem delegationis: ut not. in. l. mutari. ff. de procura. Et ita dicitur nova instātia in qua fideiussores tui dari non tenentur nisi se obligaverint de novo. quia in obligatione novante non censentur repetita quādo novatio est voluntaria: ut. l. aliam. ff. de nova. et hoc tenet Barto. in. d. l. si ante acceptum. et Ange. debet ergo intelligi quando non fit novatio instantie: quia fit mutatio de eodem in eūdem. et sic ipse idem prosequitur litem et idem si fieret de procuratore in dominum non tamen per modum novationis sed cessionis iuris quod habet procurator vel etiam si non cedat et procurator ratione utilis iuris instātie quod habet: ut l. in cause. in fi. de procura. prosequatur litem quod potest: ut not. Barto. in. l. post litem. eodem tit. Nam tunc fieret prosecutio in eo statu in quo instantia erat et sic de eadem instantia. ideo fideiussores tenentur. et ista sunt de intentione doc.

2 Debitor ex contractu vel quasi vel in diem vel sub conditione cogitur ex legitima causa cavere de soluendo adveniente die vel conditione et que sit iusta causa.

3 Substitutus vulgaris non pcipit bona de manu heredis. sed propria autoritate et an petat coutionem ut hic a gravato et an possit peti a venientibus ab intestato si nō fuit datus talis substitutus vel per fideicōmissum.

4 Universalis oratio vel dictio restringitur interdum ad evitandum absurditatem.

Statutum quod quelibet sententia arbitri mittatur executioni intelligitur de valida.

Instrumentū continens quod omnes de consilio vel capitulo cōsenserunt intelligitur de presentibus neque notarius redarguitur de falso.

5 Quis dicatur substitutus directus vel per fideicōmissum: ut possit capere propria autoritate.

Servitutem usufructus dicitur habere ille qui potest propria autoritate colere fundum et capere fructus.

1 **Inter omnes.** † Institutus sub conditione si ea pendente possessionem rerum hereditarū fuerit adeptus de iure vel de facto tenetur cavere de non diminuendo bona et de restituendo ea in defectu conditionis substituto vulgari que cautio tunc committitur defecta conditione substituti si adiverit ex substitutione et egerit petitiōe hereditatis et fuerit declaratus heres. †

2 Item debitor ex cōtractu vel quasi sub cōditione vel in diem cogitur etiam cavere de soluendo adveniente die vel conditione: dūmodo hoc casu subsistat iusta causa. h. d. valde notabiliter cum. l. sequenti. maxime in primo dicto. quia forte non est alibi. sed secundum dictum probatur etiam in. l. in omnibus. ff. de iudi. et. l. si creditores. de privileg. creditorum. Et est notandum quod in primo casu non requiritur aliqua alia causa legitima sed in secundo sic: ut colligitur ex verbo ex causa. et tunc est legitima quādo est suspicio de fuga vel de paupertate: et quando talis causa supervenit post obligationem contractam vel creditor haberet sibi imputare: ut dixi. s. e. l. si arbiter. §. i. et ita doct. intelligunt illas. ll. in bonefidei. et. l. si creditores.

3 † In text. ibi substitutum supple vulgarem: ut glos. intelligit: et ideo redditur ista. l. notabilis. nam si esset substitutus per fideicommissum clarum esset quod posset petere hanc cautionem cum fideiussoribus per ti. ut lega. nomine ca. quia heres est gravatus vel obligatus saltem sub conditione ad restituendū sibi hereditatem sed nō sic est obligatus substituto vulgari. quia non est gravatus sibi aliquid restituere cū ille non habeat percipere de manu heredis: sed de manu sua: quia potest adire hereditatem et propria autoritate capere bona si nō sunt per aliū occupata. l. cum herede de acquiren. poss. et quod not. Innocē. in. c. presentia. de proba. Et ideo si non haberemus istam. l. nō video ex quo capite possemus dicere istum heredem compelli ad cavendum: sed inducitur hic per istam. l. in hoc casu ad similitudinem illius cautionis prestatur per illud edictū: et ideo puto quod debet esse cum fideiussoribus sicut illa. Sed an eodem modo debebit cavere venientibus ab intestato si non erat datus substitutus vulgaris cum ad eos sunt bona deventura deficiente conditione puto quod sic cum sit eadem ratio circa hoc vide quod not. in spec. de test. §. pe. ver. quid si quis est sub conditione institutus. et ubi facit mentionē de ista. l. †

4 Et no. hic glo. cum tex. quod universalis oratio vel dictio restringitur interdum ad evitandum absurditatem: unde inducitur si statutum dicat quod quelibet sententia arbitri mittatur executioni intelligitur de valida.[a] et si in instrumento continetur quod omnes de consilio vel de capitulo consenserunt intelligatur de illis qui fuerunt presentes[b] et sic notarius nō potest redargui de falso. si dicatur quod multi de consilio qui fuerunt absentes etiā cōsenserunt ideo non debuit sic generaliter loqui: quia potest se excusare quod non intellexit de absentibus: sed de presentibus vide quod no. Bart. post Iaco. de are. in. l. i. §. i. de no. ope. nunci. et bonam glos. que est in. l. omnes. C. sine censu vel reli.

5 In glos. que incipit. s. nō diminuenda ibi cum directo sit ei substitutus. dic ista glo. semper allegatur ad cognoscendum quis dicatur substitutus directus vel fideicōmissarius vel que sit differentia inter eos. nam videtur directe institutus qui non habet capere de manu aliena: sed propria autoritate capere adeundo: ut. s. dixi. sed per fideicōmissum censetur capere de manu aliena. facit. l. fundi trebatiani de usufruc. lega. cum no. nam ille dicitur habere servitutē usufructus qui potest propria autoritate colere fundum et capere fructus. si autem potest recipere manu aliena non dicitur habere servitutem usufructus: sed potius psonale. ut ibi no. in. l. si ita. ff. de usufructu. et no. in. l. caius. de annu. leg. Et idō multi errant petendo se immitti in tenutam bonorū tanquam heredes asserentes se adivisse hereditatem cū tamen non sint heredes instituti vel directe substituti sed per fideicommissum et vidi multos procuratores in hoc errare ignorantes importantiam verborum et credentes tales substitutos esse heredes adveniente conditione substitutionis: et faciunt eos adire hereditatem et postea petunt se immitti in tenutam. et alias florentini dicebant totum processum esse nullum: quia super inepta petitione fundata quia dicunt ei petere sibi hereditatem restitui. et hoc facto petunt tenutam bonorū et prius non habent aliquid in illius bonis licet habeant actionem ex testō ad restitutionē fiendam. In fi. glo. ibi vel dic quod non etc. hec vera secundum docto. quia ista non est restitutio iuris sed potius facti. nam prima fit solo verbo et per eam trāsferuntur iura sed ista requirit factum per restitutionem rerum corporalium.

[a] De valida. Adde hic quod posui in. l. iiij. §. cōdēnatum. ff. de re iud. et Pe. de ancha. cōsi. ccxc.

[b] Presentes. facit quod voluit Fede. cōs. cclxxxviij. ubi cōsuluit quod si notarius facit istrumentū quod cōmunicato cōs. invenerit. A. B. et C. quod faciūt duas partes potest se excusare quod nō intellexit de absentibus.

2 Comparens ad allegandum causas absentie in causa criminali an teneatur satisdare et quid in civili.

3 Dominus potest in instrumento mandati relevare procuratorem ab onere satisdandi de iudicato soluendo.

Quid si dominus non possidet immobilia saltem in loco iudicij. vel in eius territorio.

4 Tutor in causa pupilli non satisdat de iudicato soluendo. sed de iudicio sisti sic. et quid si per alium litigat.

5 Quid in patre in causa filij.

1 **Filiusfamilias.** † Ad defendēdum absentem non dicitur quis idoneus etiam si sit filius vel pater illius nisi satisdet de iudicato soluendo. hoc dicit. Concordat l. in eo. §. nemo. de regulis iuris. et. ff. de procur. l. qui alium. et. l. minor in fi.

2 † In text. ibi defendi subaudi plena defensione. sed si compareat ad allegandum causas absentie non tenetur satisdare. gloss. est sing. in dicta lege in eo. §. nemo. de regulis iuris. que non est alibi. sed illa gloss. loquitur in causa criminali et in satisdatione iudicatum solui. sed in causa civili si aliquis comparet ad allegandum causam absentie ne procedatur contra illum tanquam contra contumacem videtur quod saltem de iudicio sisti non dico in tota lite sed saltem semel teneatur cavere si aliter non sit idoneus defensor per. l. i. §. si quis in ius voc. non ierit. et per titulum sequentem in ius vocati ut eant etc. ut ibi dixi secundum Baldum. †

3 Item intellige hanc. l. etiam si venit ad defendendum cum mandato: ut teneatur satisdare de iudicato soluendo. ut in l. si ad defendendum. ff. iud. solui. et in. l. i. C. de satisdando. tunc tamen dominus potest ipsum relevare ab hoc onere satisdandi si in instrumento mandati promittat pro eo iudicatum solui. ut insti. de satisda. et est communis stylus et cōsuetudo iudiciorum: ut ibi habetur. debet tamen

bet tamen tunc possidere immobilia ad hoc vt teneat ista releuatio. alias sicut si defensor daret alios fideiussores non possidentes immobilia non dicuntur sufficientes. vt not. gloss. fin. in aut. de exhiben. reis. §. sustento. ita nec iste dominus qui loco fideiussoris est ergo dicitur sufficienter ipsum releuare[a] secundum Ange. hic et propter hoc dat tibi cautelam. si procurator alicuius absentis in longinquis partibus agit contra te et tu petis quod caueatur tibi de iudicatis soluendis in causa reconuentionis. in qua tenetur illum defendere: alias non admittitur ad agendum: vt. j. de procurato. l. seruum. §. ait pretor. et ipse producat instrumentum mandati in quo dominus releuat ipsum ab ista satisdatione opponatur sibi quod dominus non possidet immobilia vel si ea possidet non tamen in loco iudicij vel in eius territorio quod requiritur: vt. j. l. proxima. secundo responso. et no. de principi. agentium in rebus. l. finali. Et isto modo poteris euadere et dictum procuratorem repellere. quod perpetuo tene menti.

4 ¶ † In gloss. fina. ibi et tutor non satisdet. s. de iudi. sol. sed de iudicio sisti tunc tenetur satisdare in causa pupilli nec pupillus nec ipse possidet immobilia: vt colligitur in l. proxima. §. tutores. Item intellige gloss. quando tutor per se agitat causam si per alium secus. vt insti. de satis. vbi dicit tutorem et curatorem teneri prestare illam satisdationem et ita glos. ibi intelligit. et eo tempore non tenetur satisdare in precedenti casu quia illam satisdationem iudicatum solui non prestat suo nomine conuentus: vt insti. de satisda. §. sed hodie. sed causa pupilli videtur proprie tutoris cum sit legitimus administrator quasi dominus. vt in. l. si fideicom. §. si fundum. j. pro empt.

5 ¶ † In gloss. ibi responde. collige ex istis solutionibus nam aut loquitur de iure isto. et tunc pater non erat legitimus administrator filij ideo tenebatur indistincte satisdare vt hic: aut loquitur de iure codici. quo fuit prius hoc introductum: vt esset administrator legitimus. et tunc aut erat casus in quo nec erat nec esse poterat quia non habebat vsumfructum. vt si erat filius emancipatus vel erat causa castrensis peculij vel quasi vel alio modo non habebat vsumfructum: vt in aut. excipitur. C. de bo. que lib. et tunc idem aut erat legitimus administrator et tunc aut defendebat filium non tanquam legitimus administrator. et tunc idem. et omnibus his casibus potuit procedere hec. l. aut tanquam legitimus administrator: et tunc non satisdat sicut nec tutor. vt in. d. §. defensionem.

2 ¶ Mulier constante matrimonio non est vere domina rei dotalis sed maritus. tamen dicitur ficte domina et propter fictum dominium et possessionem talis rei dotalis releuatur ab onere satisdandi. vt hic.

3 Idoneus facultatibus releuatur ab onere satisdandi. etiam in satisdatione pretoria vel de iudi. soluendo. et quid si petat reuocari tenutam alteri concessam propter contumaciam.

4 Habens bona emphyteotica vel liuellaria dicitur habere in bonis.

5 Lex noua generaliter vel simpliciter loquens recipit limitationem et distinctionem per leges veteres specialiter et cum distinctione loquentes.

Quid si in reformationibus statutorum dicatur non obstante aliquo statuto generaliter vel specialiter loquente.

6 Releuatus ab onere satisdandi ex eo quod possidet immobilia vt hic vel ex priuilegio vel quia non reperit fideiussores tenetur cauere cum hypotheca bonorum et an etiam cum iuramento.

7 Possidens vnam rem immobilem qua conuenitur a me non releuatur ab onere satisdandi. secus si etiam per alium mota fuerit controuersia de pecunia quantum ad illum.

8 Quod in meum preiudicium non possit iste petens quantitatem facere fieri executionem super ea re.

Ratio quare possessio rei immobilis vel multorum bonorum mobilium releuet ab onere satisdandi.

Idoneus fideiussor censetur coniuncta persona licet non possideat immobilia.

1 Sciendum. ¶ † Possessor immobilium releuatur ab onere satisdandi de iudicio sisti siue possideat in ciuitate siue in rure dummodo possideat ratione dominij directi vel vtilis veri vel ficti etiam iure proprietatis: secus si ratione alterius iuris realis vel personalis quod habeat in re etiam immobili. hoc dicit vsque ad. §. tutores. et illud quod dixi quicquid colligitur ex. §. si fundus.

2 † quia mulier constante matrimonio non est vera domina rei dotalis. sed maritus: vt in. l. doce ancil. C. de rei vendi. tamen dicitur ficte domina. vt. l. in rebus. C. de iure do. et releuatur ab onere satisdandi propter hoc fictum dominium et possessionem.

3 ¶ † In tex. ibi non compellit. dic hoc verum nisi reuocaret tenutam alteri concessam in ipsa contumacia. tunc enim non releuatur ab onere satisdandi propter possessionem immobilium. vt not. gloss. aut. de exhibendis. §. si vero. vel in. §. siue ergo. et tangit Barto. in. l. cautum. §. si. ex quibus cau. in poss. eatur. facit. l. diem. §. tutor. et §. plane. si misso. s. eodem. et hoc in odium contumacie. Item hic loquitur de satisdatione de iudicio sisti. idem videtur in alia satisdatione pretoria et necessaria: quia idoneus facultatibus releuatur ab onere dandi fideiussores. vt. l. de creationibus. C. de epi. audi. et. l. quicunque. de fund. patrimo. lib. xj. et dixi. s. e. l. j. similiter in satisdatione de iudicato soluendo: vt hic in prin. glosse. magne. ¶ In tex. ibi in rure. dic et sic in territorio illius loci vbi conuenitur vnde iudex potest in illis executionem facere secus si in loco remoto vt not. glos. C. de princi. agen. in reb. l. fi. quod no. pro cautela[a] quam ponit Ange. in. l. precedenti.

4 ¶ † In tex. ibi emphyteoticum dic no. quod ille qui habet bona emphyteotica vel liuellaria dicitur habere in bonis de quo fuit hodie dubitatum cum testes dixissent talem non habere in bonis: et repertum fuit quod

5 habeat rem liuellariam an videretur testificari falsum. ¶ † In gloss. mag. ibi sed illa determinatur per istam no. quia ista glo. semper allegatur quod lex noua generaliter seu simpliciter loquens recipit limitationem et distinctionem per leges veteres[b] specialiter et cum distinctione loquentes. quod dic vt dixi. s. de legibus. in. l. non est nouum. cum. ll. sequentibus quod est vtile pro reformationibus nouiter factis et indistincte sequentibus: vt non censeatur per eas correcta vel per statuta que loquuntur cum distinctionibus sed debeat distingui secundum illa quod est verum si in tali reformatione dicatur non obstantibus[c] quibuscunque alijs statutis: quia debet intelligi de illis qui non possent cum istis se compati cum distinctione aliqua: et sic sunt contraria. gloss. est singu. in aut. de here. ab intesta. in prin. nisi addatur non obstante aliquo statuto generaliter vel specialiter loquente. vt not. Bar. in extrauag. ad reprimendum. super verbo non obstantibus.

6 ¶ † In glo. ibi. C. de dignita. l. loquens. dic. docto. reprehendunt istam glo. quia in illis legibus releuantur ille persone ab onere satisdandi ex quodam priuilegio illis indulto: et ideo in alio grauantur et tenentur cauere nuda cautione et cum iuramento et hypotheca bonorum vt etiam patet in. l. omnes. §. in hac. C. de epi. et cleri. sed hic possessor releuatur de iure communi non ex priuilegio: ergo non oportet in alio grauari. et ita seruat consuetudo secundum omnes. Breuiter quicquid sit de consuetudine de iure tamen etiam iste possessor tenetur cauere nuda cautione per publicum instrumentum. tex. est cum glo. j. e. l. §. fi. in ver. cautionem. et illum tex. no. Bal. ad hoc. et etiam videtur quod debeat obligare bona sua per. l. filio. vt lega. nomine caue. Nam etiam ille qui releuatur propter impotentiam et difficultatem reperiendi fideiussores videtur releuari de iure communi: quia de iure naturali est quod quis non arctetur ad impossibile: vt. l. si decesserit. s. eo. et tamen tenetur cauere cum hypotheca bonorum vt ibi. et etiam cum promissione pene: vt no. glo. in. l. vbi. §. quis. si cui plusquam per. l. fal. esse dicatur.

7 ¶ † In glos. ibi intelligendo ergo hanc. l. dic secundum Bulga. de quo. s. Sed aduerte quia glo. in. l. iulianus. in fi. magne gloss. recitat istam opi. Bulga. per alium modum. Pe. tenet contrarium. videlicet quod si possidet vnam rem immobilem de qua te ago et ego ago ad illam quod possessio illius non releuat te ab onere satisdandi in hac lite quam habebas mecum pro illa re: licet si alius mouerit etiam tibi controuersiam de pecunia possessio illius rei licet sit in controuersia bene releuaret te quantum ad illum. et ita intelligitur. §. si fundum. j. e. l. et istam opi. approbat ibi Pe. per. l. de die. §. quidam aiunt. s. e. sed hic recitat per modum contrarium quod imo releuat te quantum ad modum: quia sum securus quod si obtinebo sententiam super illa re potero executionem habere non sic releuat te quantum ad alium. glo. reprobat hanc opi. et hoc vltimo quod imo releuat te etiam quantum ad alium dummodo sit tante estimationis quantum est lis que per alium mouetur et ita restringit hanc legem. quantum vero ad primum quod releuat te quatenus a me fuerunt reperta aliqua verba que reperiuntur in corpore scripta vt dicunt: sed ista ratio non valet. Et volunt dicere quod ista opi. non est vera: quia si intelligimus hanc. l. modo quo intelligit Bal. non esset dare rationem quare si possideres tanquam fructuarius vel tanquam creditor non deberes releuari: quia etiam tunc sum securus quod si obtinebo sententias habebo etiam executionem et tamen hic dicitur contrarium: ergo non potest intelligi modo predicto. et quod non releuaris quantum ad me probatur in. d. §. quida aiunt. licet glo. videatur tenere contrarium quod etiam quantum ad me non releuaris ibi. et in. d. l. iulianus. tu dic vt. s. dixi secundum Pe.

8 ¶ † In glo. ibi cum enim succedat loco. no. rationem quare possessio rei immobilis releuet ab onere satisdandi si equiualet estimationi litis: quia actor est securus cum in illa possit fieri executio: et ita sentit ista glo. Pet. dicit quod ista ratio non est bona: quia si ago contra mulierem ad quantitatem et obtineo non potest fieri executio in re dotali constante matrimonio: vt in. l. quinque legibus. cum ibi no. de bonis damnatorum per locum a speciali et tamen releuat eam ab onere satisdandi: vt in. §. si fundus. similiter si possideret rem de qua alius faciebat tibi controuersiam non potest fie-

a ¶ Releuare. ad de an dominus teneatur releuare procuratorem. vide per Joan. de ana. consil. lxxxij. Fran. de are. consil. cxxxv. Ro. consil. lxij.

b ¶ Veteres. late per Lud. Ro. consi. ccclv. et ibi vide quod voluit.

c ¶ Non obstantibus. vide ro. consi. xl. et consi. cccxxij. et cccxc. Alex. consi. lxxx. j. lib.

ri executio in illa re in preiudicium illius et cum releuat te ab onere satisdandi etiam ꝗtum ad reum qui petit a te quantitatem: vt. j. i. §. si fundum. dicit ergo rationem esse: q2 cessat suspicio fuge quando possidet rem magni pretij vel valoris secus si paruiᵃ respectu estimationis litis. Et ex hoc infert idem esse si possidet multa mobilia ꝑ q̃ verisimile est ꝙ non sit recessus qđ etiam not. glo. s̃. eo. si fideiussor. §. fi. ⁊ hoc etiam sequitur Bart. ⁊ ideo quando dat coniunctas personas in fideiussorem: quia cessat suspicio fuge ne dimittat illum illaqueatum reputatur idoneus fideiussor. vt. s̃. eo. l. ij. §. quod ait.

Tutores. †Hic videtur casus ꝙ tutor non releuatur ab onere satisdandi de iudicio sisti si ipse non possidet immobilia in casu ipsius pupilli licet sit legitimus administrator: secus in satisdatione de iudicato soluendo: vt no. in. l. proxi. per. l. fi. §. defensiones. C. de admini. tuto.

☞ Is contra quem lata est sententia super aliqua re. licet deserta sit appellatio non priuatur tamen possessione illius rei quousqꝫ facta sit executio. si res est corporalis.

Si fundum. †Possessio rei que est in cōtrouersia reseruat possessorē ab onere satisdandi ꝗtum ad alium qui de illa re controuersiam non facit. h. nō ꝗtum ad illum qui facit vt dixi in principio legis per l. de die. §. quidam autem. s̃. e. licet glo. teneat contrariū. ¶ In text. ibi an possessor. i. reputari debeam respectu tertij agentis contra eum non ad illam rem sed ad pecuniam ⁊ videbatur ꝙ non postꝗ illa res poterat per te euinci a me et iam erat mota lis ⁊ lata sententia: licet ab illa appellauerim. tamen contrarium est: quia propter possessionem illius rei quam ego defendi cessat suspitio fuge. ſm intellectum Pe. licet ille qui agit ad pecuniam non sit bene cautus: quia executio sententie non poterit fieri in ista re in preiudicium tui. ¶ In glos. est ratio in fi. ibi diuersa causa dic gloss. inducit illum. ver. hoc modo: quia si habes actionem personalem contra me ad fundum non eris posterior. vt ibi habet: ergo ego dicor posterior anteꝗ sibi tradam. eodem modo si obtinuisti cōtra me sententiam ad illum fundum et transiuit in rem iudicatam anteꝗ sit facta executio non diceris tu posterior: sed ego. ⁊ adhuc releuabit me ab onere satisdandi quo ad tertium. Barto. tenet contrarium postꝗ per viam executiuam ⁊ sine ordine iudiciario possessio potest mihi auferri: sed non sic in illo ver. diuersa causa: vnde non videtur haberi pro possessore secundū eum: rem tamē vere possideo ⁊ hoc vult ista glo. quam† dicit Bald. non esse alibi ⁊ esse notandā. ꝙ licet obtinuerim sententiā suꝑ re ecclesiastica ⁊ deserta sit appallatio non priuor tamē possessione rei quousqꝫ facta sit executio secus si super iure incorporali in quo nō requiritur alia executio vnde si sum in quasi possessione iurisditionis vel alterius iuris corporalis vel etiā in seruitute ⁊ tu obtines sententiā ꝯtra me qua trāsiuit in rem iudicatā statim sum priuatus illa. vt no. per Inno. in. c. ex literis. de resti. spo. quod tene menti perpetuo. ſm Bald.

☞ Excusatio semel prestita propter aliquam causam non irritatur. licet postea deficiat.

Mater negligens infra annū a morte testatoris petere tutorē vel assumere tutelam si erat minor. ⁊ durauit minor per totum annum et sic fuit excusata ꝙ executio sit perpetua. licet postea efficiatur maior.

Res quando peruenit ad casum a quo non potuit incipere ante vltimam perfectionem. si ille casus tēdit ad idem cum illa re non irritatur.

¶ Mulier si facit sibi consignari dotem quia vir vergebat ad inopiam. licet postea vir sit factus diues et sic cessat causa non propterea finitur consignatio.

Possessor autem quis. †Tempus cautionis ꝓstande siue prestite inspicitur an quis possidebat immobilia tēpus sequens vel p̃cedēs. h. d. notabiliter. ¶ †Not. ꝙ excusatio semel prestita propter aliquam causam non irritatur licet illa causa postea deficiat. ⁊ per hoc videtur ꝙ si mater infra annū a morte testatoris infra quem debebat petere tutorem vel assumere tutelam legitime ⁊ erat minor et durauit minor per totū annū. ⁊ sic fuit excusata de iure ab illo onere. vt. l. fi. C. si aduer. deli. licet postea efficiatur maior non reincidit in illud onus: q2 excusatio debet esse perpetua: vt no. in. l. j. C. in quibus cau. resti. in integ. non est neces. ⁊ in. l. maioribus. C. de his quibus. vt indig. secus si esset effecta maior in illum annum cum restaret tantum de tempore ꝙ posset commode tutorem petere vel tutelam assumere. eodem modo intelligo hic ꝙ iste qui fuit excusatus propter possessionem durauit in possessione vsqꝫ ad contestationem litis. ⁊ postea desijt possidere certe nō reincidit in onus satisdandi quia satisdatio erat prestanda ante litem contesta. et ipse toto illo tempore erat excusatus. et si desijsset possidere ante lit. contest. dico ꝙ compelleretur satisdare: quia excusatio non erat perfecta. et ita intellige istum text. licet gloss. ⁊ docto. non declarent nec dicant hoc. ¶ †Vltimo not. quando res peruenit ad casum a quo non potuit incipere ante vltimā perfectionem si ille casus tendit ad idem cum illa re non irritatur: quia si prestitisti satisdationem quia nō possidebas ⁊ postea incepisti possidere lite pendente non irritatur satisdatio: q2 superuenientia possessionis tendit ad securitatem meam sicut ⁊ ipsa satisdatio. secus si ad contrarium effectum quod dic: vt not. in. l. si pluribus. §. ⁊ si placet. j. de verb. obliga. †Et per hoc determinatur si mulier facit sibi consignari dotem quia vir vergebat ad inopiā licet postea vir sit factus diues ⁊ sic cessat causa. non propterea finitur consignatio: quia nuptie tendūt ad eundem effectum cum consignatione. scilicet securitate mulieris. ⁊ ita tenet Bart. in. l. si constante. solu. matri. et iste tex. melius facit ꝗ alius. ſm Bal.

☞ In omni iuramento. intelligitur excepta autoritas legis vel superioris. et si est prestitum super contractu reprobato. an firmet contractum. si possit seruari sine peccato. et numero. 4.

Debitor si iurauit nullam exceptionem obijcere et postea superior cōcessit sibi dilationem temporalem an poterit eam exceptionem obijcere.

Iurans seruare laudum ⁊ non reducere ad arbitrium boni viri intelligitur si laudum erit equum. et alia iusta causa non superueniat.

¶ Periurium non est sine dolo. nec requiritur absolutio episcopi. quando iuramentum nō seruatur ex causis hic positis.

Qui iuramento. †Non dicitur periurus qui iuramētum non seruat ex causa a iure permissa. hoc dicit. Pone exemplum hic per. l. ij. s̃. si quis in ius vocatus non ierit. si fuit iussus sistere die feriata. Item per. l. ij. §. si quis cautio. si iusto impedimento detentus non potuit sistere generaliter vbicunqꝫ si non iurasset non incideret in penam pecuniariam si non seruaret promissam propter iustam causam. ibi si iurauit non incidit in penam periurij: vt hic quia hoc facit lege permittente. †et in omni iuramento presumitur excepta autoritas legis. ad hoc allegatur ista. l. et etiam autoritas superioris cui tenebatur obedire: vt. l. fina. j. ad municip. Et hoc inducitur ad. q. de scholari qui iurauit non exire Bononie districtum sine licentia creditoris: si postea iussus a patre vel episcopo suo vel alio superiore vt redeat domum recessit sine licētia: vtrum sit periurus. et est argu. ꝙ non: quam questionem disputauit Fede. de senis. vt habetur in opere suo consiliorum clxxxvi. †Item inducitur per Cyn. C. si contra ius vel vti. publi. l. fina. in. iiij. q. si debitor iurauit nullam exceptionem obijcere: et postea superior concessit sibi dilationem quinquennalem ꝙ possit istam exceptionem obijcere non obstante iuramēto in quo intelligitur excepta superiorisᵇ autoritas. dic vt ibi. Similiter inducitur ad. q. de illo qui promisit seruare laudum et non reducere ad arbitrium boni viri. nam hec promissio habet in se conditionem tacitam. scilicet si laudumᶜ erit equū: vt. l. si libertis. de ope. liber. et eodē modo intelligitur inesse iuramento: ideo si petit reduci et obtinuit ex eo quia sit iniquum non erit periurus: vt est casus in. c. quintauallis. de iureiurā. secus si succumberet per ea que habentur in text. et per docto. in. l. qui rome. §. duo fratres. de verbo. obliga. et per Barto. tāgitur in. l. iulianus. de condi. indebi. intellige tamen quando causa iusta superuenit post iuramentum. vnde de illa non censetur cogitasse nec illi renuntiasse. vnde iuramentum ad incognita non extenditur etiam de iure canonico. Si vero suberat a principio: tunc aut excludebat voluntatem: vt si fuit inductus dolo ad iurandum. et idem quia deceptus non consentit et vltra intentionem iuramentum non ligat: vt probatur in. c. ij. de pact. lib. vj. aut non excludit voluntatem: ⁊ tunc tres sunt casus. nam aut non potest seruari sine peccato ipsius iurantis. et idem quia mero iure nō ligat de iure canonico iuxta ea que habentur in. c. cum contingat. de iureiuran. aut potest seruari sine peccato iurantis sed non sine peccato illius cui est iuratū: et tunc ligat mero iure sed potest peti relaxatio a iudice ecclesiastico: vt in iuramento de soluendo vsuras: vt in. c. debitorem. de iureiuran. et in iuramento extorto per metum: vt in. ca. ad aures. quod met. cau. et quod not. Innocen. in. c. venerabilem. in fin. de elect. et vbicunqꝫ contractus est improbatus in odio creditoris. l. tametsi ad meta. ⁊ not. Barto. singulariter in l. si quis pro eo. de fideius. ver. iiij. quero. †Aut potest seruari sine peccato iurantis et eius cui iuratum est tamen est prestitū super contractu reprobato vt si statutum dicat non valere contractum minoris vel mulieris sine certa solennitate ⁊ tunc aut statutum

a ¶ Parui. facit: q2 đ minimis nō curat p̃tor. l. scio de in integ. resti. ⁊ facit stāte statuto ꝙ forēsis non possit acquirere immobilia poterit acquirere rē paruaꝫ ſm Ro. sin. suis. fol. xi. et qđ voluit Fede. cōsi. ccxxx. ꝙ prelatus q iurauit nō alienare pōt alienare res modici valoris ⁊ qđ voluit Ro. sing. suis ꝙ pro modico dbito quis nō potest iurari suspectus. dicit tamē ꝙ florētie seruatur cōtrariū. ⁊ alia vide q̃ posuit Alexan. cōsi. c. ꝙ stāte statuto ꝙ falsificās monetā igni cōburatꝫ nō habet locū in fabricante bagatinos et denarios ꝑuos.

b ¶ Suꝑioris. q̃liter ītelligatur hoc verbū. vide old. consi. xciij. vltra medium ⁊ q2 do. Iasō h multa ēt ipe cumulauit. adde ꝙ iurās nō recipere arbitrum in puniēdis criminibus nō est periurus etiā si motu ꝓprio recipiat. ſm Ludo. consi. cccclxv. quod iurās ꝙ semꝑ stetit in ciuitate nō est ꝑiurus: lꝫ aliquo tpe propter pestē foris steterit ſm eundē ro. cōsil. cclxij. et an iurās nō alienare bona ecclesie possit sine labe ꝑiurij alienare vel locare vł fructus ad longum tēpus vēdere. vide ꝑ cald. ꝯsi. xi. de iureiur. lapū alle. xxxi. qs possit circa iuramēta dispēsare. Vide ꝑ do. Iaco. et ei adde Ro. consil. xij.

c ¶ Laudū. Adde. d. car. consil. xciij. cal. ꝯsi. ij. de arbi. ⁊ consi. iiij. de iureiu. fulgo. consi. cclx.

statutum de iuramento mentionem non facit. et intelligit quã do contrahit sine iuramento: sed quando cum iuramento licitum est contrahere sine illa solẽnitate: prout not. glo. in simi. in aut. sacramenta puberum. in vlti. glo. si autem diceret expresse ꝙ non valet etiam si fuerit iuramento vallatum: tunc Bal. hic. et in aut. sacramenta. videtur tenere ꝙ iuramentum nõ valeat: quia statutũ fouet iustam causam. sed hoc nõ placet: quia hoc non sufficit cũ deficiat potestas statuentiũ quia iuramentũ nõ est hodie de foro seculari sed canonico: vt in. c. si. de excep. lib. vi. per indirectum tamen possent laici irritari statuendo ꝙ cõtractus sine illa solẽnitate presumatur dolo factus vel simulatus. nam tũc etiam iure canonico iuramentũ prestitum sup contractu simulato vel inito per dolum nõ ligat. d. c. ij. de pac. lib. vi. et not. glo. in. l. emptione. C. plus va. qđ agitur. in hoc tãgit Bart. in. l. omnes populi. in questione illa super qbus possint fieri statuta. ¶ Ultimo glos. hic tenet ꝙ mero iure incidat hic in periurium sed debeat relaxari. et sic est necessaria obsolutio episcopi. et anteꝙ fiat tanꝙ periurus poterit repelli a testimonio.[a] et pro hac glo. facit. l. ij. §. si quis in iudicio si quis cau. vbi ꝙ mero iure incidit in penam pecuniariam. licet iuste fuerit impeditus sed habet exceptionẽ. Contrarium dic ẜm Bal. et Ange. ꝙ imo ipso iure non incidit in periurium quoniã nõ est periurium sine dolo sicut nec furtum vel falsum: vt. l. qui iurasse. ⁊. de iureiuran. et iste non est in dolo vel culpa. sed in pena pecuniaria potest incurri meo iure etiam sine dolo et culpa: vt patet in. l. ad diem. de verb. obli. licet succurratur per exceptionem vel per restitutionem in integ. Est etiam alia ratio subtilis: qꝛ licet pena pecuniaria cõmittatur non trahit secũ executionem: ideo non nocet ei qui nõ est in culpa: sed si incideret in periurium statim traheret secum executionẽ et ligaret animã: vt in. c. pastoralis. de appel. sicut dicunt canoniste de sententia excõmunicationis. et not. glo. ⁊. l. sed si a non compe. iudi. et. ⁊. de iniust. testa. l. si quis filio. §. irritum.

2 ☞ Dominus in casu huius legis tenetur etiam satisdare de sistendo seipsum si non possidet immobilia.

3 Singularis successor non sequitur forum sui autoris. secus in vniuersali.

¶ Si ex noxali causa agatur. Rubrica.

1 Si quis eũ de quo. †Cõuẽtus noxali actione tenetur satisdare de sistendo seruũ cuius nomine agit in iudicio in eadem causa qua est tempore satisdationis: et tũc videtur sisti in eadem causa quando ius actoris non est effectũ deterius in ipsa actione vel facultate agendi. secus si est effectum deterius in altero istorũ facto ipsius promissoris nisi factum sit necessarium. hoc dicit tota lex cum principio. l. seq. Et primo declarat qualiter intelligat cautio prestita de sistendo seruum: quia intelligitur scilicet i eadem causa in qua erat tempore cautionis prestite vsꝙ ibi in eadem. Secũdo qualiter dicitur sisti in eadem causa vsꝙ ibi: et si. Tertio qualiter dicitur sisti non in eadem causa vt si committatur stipulatio: quia quando actio erat iam perempta culpa rei tradẽtis sistere vel seruus desierat esse in sua potestate facto ipsius volũtario vsꝙ ibi: sed noxe. Quarto dicit secus quando facto eius necessario: quia dederat ipsum alteri similiter pro noxa nam posito ꝙ ex hoc ius actoris sit effectum deterius: quia necesse habet agere cum nouo possessore: tamen quia ius eius non est extinctũ nõ nocet promissori ꝙ nõ sistat in casibus tamen ne committatur stipulatio contra eum: quia non est quid sibi imputetur cum fecerit ex necessitate quod etiam est de mente glo. fi. †Et no. quia

2 etiam tenetur dominus satisdare de sistendo seipsum si nõ possidet immobilia: vt not. glos. ⁊. eo. si cum vno. Item scias ꝙ ista satisdatio de sistendo seruum in eadẽ causa ideo fit: quia si dominus desineret ipsum habere in sua potestate ante ceptum iudicium noxale. i. ante litem contestatam desineret teneri noxali. quia ista actio est in rem scripta et daretur cõtra nouum possessorem. vt. ⁊. de noxa. l. si noxalis. in prima charta. si ergo dedi libellum contra te tempore quo est in tua potestate et tu recusas respondere libello. quia es incertus de facto et vis primo loqui cum seruo qui est absens non cogeris statim respondere. vt. ot. gloss. ⁊. eo. l. ij. §. si absens. sed dabitur tibi terminus. arg. ⁊. de iureiuran. l. iusiurandum. et ad pecunias. §. i. quia igitur. posset iterum alienare et sic euitare iudicium compelleris hoc casu satisdare de sistendo seruum in eadem causa. i. non alienatum nec manumissum quousꝙ respõdeas libello. nam post responsionem non expedit prouidere super hoc quia alienando postea non potest euitare iudicium iam incohoatum. et ideo text. dicit hic donec iudicium accipiatur et expositio glos. dum dicit. sententia detur non placet: quia hoc non sonant litere: licet docto. videantur sequi qui non declarant mentem huius litere et quando sic teneatur: cauere de hoc in gloss.

3 ¶ †Ultimo not. in versi. atꝙ ẜm Bald. ꝙ singularis successor non sequitur forum sui actoris secus in vniuersali: vt. ⁊. de iud. l. heres absens.

2 Practica in actione noxali.

3 In actione noxali interponitur scđm decretum contra absentem etiam non latitantem. Idem in causa dãni infecti et quando prius exponatur res venalis anteꝙ fiat missio ex secundo decreto.

4 Confessio serui probat si sunt alia indicia facientia semiplenã probationẽ vel interueniente tortura si nõ sunt indicia et quãdo procedat. et nu. 5.

5 Indicia per que peruenitur ad torturã non requiritur ꝙ sint talia que faciunt semiplenam probationem.

6 Non creditur vulnerato etiam in articulo mortis constituto: si dicat talem ipsum vulnerasse.

7 Statutum ꝙ pater teneatur soluere penam pro maleficio filij an confessio filij probat maleficium vt contra patrem possit perueniri.

8 Quandocumꝙ confessioni vnius statur in preiudicium alterius ex forma legis vel statuti. tamen ille alter potest cõtrariũ probare.

9 Statutum ꝙ de maleficio reperto per familiam potestatis stetur relationi familie. vel ꝙ denuntiationi facte per syndicum communitatis stetur. et relationi illius debet intelligi nisi contrarium probetur vel videbitur.

1 Sed alio iure. Si absens sit seruus. †Conuentus noxali si habet seruum in sua potestate et hoc fatetur: tenetur alterũ de tribus facere vel suscipere iudicium. i. respondere libello et seruum defendere si credit illum non dedisse noxam vel si dubitat satisdare de sistendo ipsum in iudicio: vt interroget et interim non cogetur libello respondere vel si certus est ꝙ noxam cõmisit et non vult eam emendare tradat ipsum pro noxa permittendo actori ꝙ ipsum capiat vbicũꝙ reperiat et caueat de tradendo ipsum actori quandocũꝙ ad eius manus perueniat.[a] et tunc non cogitur superuacaneam litem suscipere: sed si habet in sua potestate et falso negat se habere cõuictus de mẽdacio tenetur suscipere iudicium absꝙ noxe deditione. qꝛ non liberabitur volens dare ipsum pro noxa. Idem si dolo desijt possidere et si nullus defendat seruum et seruus p̃sens sit: actor mittitur in possessionem ipsius serui ex primo et ex secundo decreto et efficitur eius. sed domino absenti et postea reuerso succurritur per restitutio. in integ. si paratus est ipsum defendere vt ipsum recuperet. et tunc actio quam actor habebat et que per consecutionem serui fuit amissa reintegratur. hoc dicit vsꝙ in fi. et text. suppletus est in pluribus prout debet suppleri ẜm ꝙ

2 senserunt gloss. et doc. †Et ponit iste text. practicam in actione noxali: et continet duas partes principales. quia primo loquitur quando dominus erat presens et seruus absens vsꝙ ibi: sꝫ si seruus. Secundo econtra et quelibet pars continet tres casus principales. prima pars loquitur quando seruus erat in sua potestate et ipse hoc fatebatur vsꝙ ibi si vero. secundo erat: sed falso negabat vsꝙ ibi ideoꝙ. tertio quando non erat quia dolo suo desierat esse. Item in secunda parte prouidet actori vsꝙ ibi: sed causa cognita ⁊c. postea: sed domino reuerso ⁊c.

3 vsꝙ ibi. ergo ibi tertio iterum prouideat actori. ¶ †Not. circa finem ꝙ in actione noxali interponitur scđm decretum contra absentem et non latitantem. si enim latitasset reuersus non restitueretur in integr. ad ipsam rem cuius contrarium hic dicitur in ver. sed causa cognita. idem in causa damni infecti. l. si finita. §. si forte. de dam. infect. vbi interponitur contra absentem causa reipublice. et ratio est quia in istis iudicijs agitur nõ ex delicto vel facto ipsius absentis: sed propter delictum rei sue vel serui vel etiam defectum puta domus ruinose. et ideo sufficit ꝙ ipsa res deliquerit vel defectum committat vt super ea possit interponi non sic cum agitur ex facto ipsius absentis. nam tunc requiritur latitatio: vt. l. fulcinius. §. quid sit latitare. ⁊. quibus ex cau. in posses. eatur. Item per hoc quod agitur ex delicto vel defectu ipsius rei non autem domini locum habet in eis secundum decretum proprie loquendo: quia non exponitur res venalis: sed traditur insolutum agenti pro tota estimatione quam petit. sed in alijs quando agitur ex facto absentis non interponitur proprie secundũ decretum nec traditur insolutum pro tota quantitate: sed exponitur primo ve-

[a] ¶ Testimonio. Adde ꝙ voluit dñs cardi. cõsil. xxxv. et an periurus possit puniri pena iuris ciuilis per laicum et an laicus sit index competens in declarando periuriũ. vide Ro. sing. suis. fo. xij.

a ¶Soli.testi.vide tex.i.c.possessionem.de pba. an credatur epo de collatione bñficij p ipm facta. ⁊ iniquã do.Jason hoc dicit ꝙ testi vni non creditur quãtecũqꝫ autoritatꝫ sit dic ꝙ hoc indistincte nõ procedit: qꝛ pape ⁊ Imperatori creditur etiã de his q̃ viderunt ante papatũ et impatoriã dignitatem. ita dicit Ro.⁊ ꝙ cũ a papa eugenio fuisset interrogatus si valeret eius dictũ super quadã resignatione facta metu tpe pape martini quo tpe tũc eugeni⁹ cardinalis erat dicit ꝙ musauit et ꝙ deinde iuenit duas glos.Joã. in.c.j.de renun. ⁊ in.c.ad aplice. de re iud.que dicũt ꝙ soli pape et imperatori credit̃ de his q̃ viderũt añ adeptũ culmẽdignitatis.⁊ ꝙ tũc letus accessit ad sũmũ pontificẽ eugeniũ ⁊ h̃ dicit. fin.suis.fo.iij.

b ¶Probare.de his que dicit hoc etiã.d.Jac. Adde Lud.ro. consi.cij.

c ¶Ad scõm ad.de spe.i ti.de primo ⁊ secũdo decreto. in.§.nunc de effectu vltra medium.

d ¶Quid nouũ. facit ꝙ voluit Ro.fin.suis ꝙ si vendo domũ q̃ erat alteri obligata sub conditione. et pmitto manutenere in eadẽ forma ⁊ purificet̃ cõditio ꝙ nõ teneor ẽptori in aliquo.

nalis:vt in ti.de bo.auto.iudi.pos.⁊ si non reperit̃ emptor datur insolutum pro iusta estimatione. et missus ex secundo decreto statim efficitur dominus si ille cõtra quem est facta missio erat dominus: al's acquiritur vsucapiendi conditio vt hic in gloss.circa quod vide omnino quod no.glos.fi.in.c.cum contingat.de dolo ⁊ cõtu.⁊ Joan.and.in nouel.in.c.quoniam frequenter. in fine. Et propter ista Cyn.hic tractauit materiam primi ⁊ secundi decreti.⁊ hic finiuit dies suos nec vlterius reperitur de sua lectu.in.ff.ve. ¶In gloss.ibi: sed fugiat cauere debet ⁊c.sed sine ista esset ratio quare requiritur ꝙ sistat in eadem causa. nam si esset manumissus vel alienatus sistatur poterit interrogari et stabitur eius dicto vt sequitur in glos.ideo dic ꝙ alia est causa quam dixi.s.eo.l.j.licet etiaꝫ propter istam sit sistendus. ¶†In gloss.ibi et forte creditur confessioni serui non tamen soli:[a] sed si adsunt alia iudicia facientia semiplenã probationem.vt.j.de edil.edic.l.quero.in fi.vel si illa deficiunt interueniente tortura.que etiam hoc casu vim habet semiplene probationis:vt.l.cum probatio.j.de proba.⁊ si dicatur si nõ sunt indicia non potest ad torturam perueniri:vt.l.j.§.de questionibus.dic ꝙ bene deberent adesse indicia nõ tamen requiruntur talia que faciant semiplenam probationem. et hec voluit gloss.singularis in.d.l.cum probatio.que semper allegatur†ꝙ indicia per que peruenitur ad torturam nõ requiritur ꝙ sint talia que faciant semiplenam probationem.ista ergo cõfessio serui facit probationem semiplenam. vt patet ex predictis.⁊ est speciale hoc casu ꝙ seruus sit idoneus testis: sed cum agitur de facto suo et idem videtur in alia persona inhabili ad testificandum:puta propter vtilitatem vel quia infamis:vt cũ agitur de facto suo probando cõtra alium ꝙ sit idoneus testis ad faciendam probationem semiplenam non sic dicendũ quãdo repelleretur alia ratione propter quam non presumeretur dicere verum sed loqui ex affectione. si vero non interrogatur quis anteꝙ̃ testis tunc lꝫ ipse in suo testamento vel aliter extra iudicium confiteatur aliquid de facto suo quod tendit in preiudicium alterius non statur eius dicto etiam ꝙ̃tum ad semiplenam probationem.⁊ sic loquitur in.l.seia mancipia.j.ad velle. in princi.cũ his que ibi dixi.⁊.l.si quis in graui.§.j.ad sille.vbi tex.not.ꝙ†non creditur vulnerato etiã in articulo mortis constituto si dicat talem ipsum vulnerasse licet tunc non presumatur mentiri.⁊ hoc quotidie contingit de facto. et propter istam gloss.videtur decidi†ꝙ si statutum dicat ꝙ patet teneatur soluere penam pro maleficio filij:verum cõfessio filij expressa vel tacita probat maleficium:vt sic possit perueniri cõtra patrem que fuit questio disputata per Barto.⁊ eam ponit in.l.cum filius.j.de verbo.obliga.dic vt ibi. ¶†In glos.ibi aduersarius contrarium ⁊c.ista glos.reputatur in hoc singularis: ⁊ dicit̃ nõ esse alibi ꝙ quandocũqꝫ confessioni vnius statur in preiudiciũ alterius ex forma.l.vel statuti nihilominus ille alter potest cõtrarium probare[b] ⁊ illam confessionem reuocare vt posset suã reuocare factam per errorem.†Ideo si statutũ dicat ꝙ de maleficio reperto per familiam potestatis stetur relationi familie vel ꝙ denuntiationi facte per syndicum cõmunitatis stetur et relationi illius ꝙ hoc debeat intelligi nisi contrarium probetur vel videbitur contrarium licet al's verba statuti debent intelligi cum effectu.vt.l.j.§.fina.s.quod quisqꝫ iur.⁊ sic ꝙ videatur ꝙ non admittatur probatio in contrarium : sed certe quia lex dicit standum instrumento publico.C.de proba.l.cum precibus et etiam idoneis testibus.l.in exercendis. de fi.instru.et nihilominus admittatur probatio in contrarium: vt ibi not.⁊ in.c.cum Joannes.in ti.extra.et hoc dicitur fuisse de mẽte Jaco.but.in.l.j.C.de re iudi.et ibi Bald.hoc tangit et est gloss.ordinaria maioris autoritatis ꝙ̃ ibi allega.ideo eam tene mentinotabiliter.

2 ☞Contumacia procuratoris nocet domino in his que sunt modici preiudicij. vt perueniatur ad primum decretum non ad secundum.

1 **Si cum vsufructuario.** †Forma secundi decreti contra vsufructuarium est vt sibi denegetur vsusfructus.h.d.Dic vt in.l.si finita.§.si de vectigalib⁹. de dam.infect.⁊.l.hoc amplius.eo.ti. ¶In tex.ibi vsusfructus persecutio et transferatur in autorem non in ipsius vsusfructus qui a persona nõ potest separari sed commoditas.⁊ ideo non morte ipsius actoris finietur hec commoditas : sed morte vsufructuarij in quo residet ius vsusfructus;vt.l.necessario.§. fina.de peri.⁊ commo.rei vendi.†Sed an propter contumaciã vsufructuarij peruenitur ad secundum[c] decretum contra proprietarium.hic innuit ꝙ non:sed in contrarium facit quia est procurator proprietarij.l.fi.§.fi.de ope.no.nũ.⁊.j.quemadmo. vsufru.ca.l.j.in fin.⁊ contumacia procuratoris nocet domino:

vt.l.iij.C.de procu.sed dic hoc verũ in his que sunt modici preiudicij:vt perueniatur ad primum decretum nõ in his q̃ sunt magni.s̃m Barto.ibi.⁊ in.d.l.hoc amplius ⁊ hic.

1 **Si cum vno.** †Defensio non potest fieri pro parte sed debet fieri insolidum.⁊ ideo quilibet ex plurib⁹ dñis vnius serui in causa noxali debet ipsum defendere insolidum ⁊ suo nomine ⁊ ideo non tenetur satisdare de iudicato soluendo propter socios:quia non venit illorum nomine: sed suo proprio et qui suo nomine cõuenitur de iudicato soluẽdo non satisdat.h.d.s̃m gloss.⁊ doct. ¶In text.ibi noxali iudicio agetur ⁊ ille vult in se iudicium suscipere ⁊ seruum insolidũ defendere.sed actor dicit ꝙ cum plures alij sint domini ipse cẽsetur defendere partim suo nomine ⁊ partim nomine sociorũ ⁊ quatenus defendit nomine illoꝝ tenetur satisdare de iudicato soluẽdo.vt.j.de procu.l.mutus.§.qui alium. queritur ergo quid iuris.⁊ respondetur contrarium ⁊ assignatur ratio ꝙ imo suo tantum nomine defendit cum defendere debeat ⁊ defensio nõ nisi insolidum fieri possit.ergo totam facit suo nomine ⁊ nõ satisdat:vt insti.de satisda.§.sed hodie.tamen in contrarium facit:quia isto iure etiam cõuentus suo nomine satisdabat de iudicato soluendo.vt insti.de satisda.in prin.§.j.sed certe hoc verum quando conueniebatur actione reali.secus si personali vt ibi habetur ⁊ no.s.ti.j.l.iulianus.sed actio noxalis est personalis:licet in rem scripta ergo ⁊c.

2 ☞Si ago actione iniuriarum contra seruum petendo ipm puniri corporaliter.⁊ dicitur potius accusatio ꝙ possum petere mihi caueri de sistendo ipsum vsqꝫ ad sententiam inclusiue in eodem statu quia mea interest.

3 In penis imponendis inspicitur tempus condemnationis.et quando tempus commissi criminis ⁊ quid in laico qui postea efficitur clericus.

4 Quando illud quod erat in potentia reducitur ad actum.non dicitur quid nouum.

Quando status alicuius pendet ex aliquo euentu dicitur habere implicitum vtrũqꝫ euentum.

1 **Si seruum.** †Non dicitur sisti in eadem causa q sistitur mutata qualitate que alterat condemnationem nisi hoc actori non noceat vel nisi mutetur ex causa de preterito: quia tunc non dicitur noua.h.d.cum.l.seq. ¶†In tex.ibi non certe sistitur. et sic pena contra ipsum committitur si promissa est. Et sic nota ꝙ si ago actione iniuriarũ contra seruũ et peto ipsum puniri corporaliter: et sic ago poti⁹ criminaliter ꝙ̃ ciuiliter ad pecuniã mihi applicãdã. vñ potius dr̃ accusatio iterest mea ꝙ nõ manumittatur vt acrius puniatur tanꝙ̃ seruus et possum petere mihi cauere de sistendo ipsum vsqꝫ ad sententiam inclusiue in eodem statu . et si manumittatur videtur interesse mea.et ideo possum petere penam promissam:licet non tendam nisi ad vindictam ⁊ duritiem: vt.l.seruus.infra de ser. ex. quod est mirabile. ¶†Nota etiam ꝙ in penis imponendis inspicitur tempus condemnationis non tempus commissi criminis: sed contra.de lega.primo.j.de penis. Istud cõtrarium est difficile ⁊ glo.soluit pluribus modis.doc.similiter dicunt quod ibi loquitur quãdo pro maleficio veniebat imponenda certa ⁊ determinata pena a iure:et tunc inspicitur tempus delicti commissi et licet postea mutetur status non mutatur pena.hic quando nõ erat certa ⁊ determinata pena si veniebat imponenda arbitrio iudicis qui debet arbitrari tempore sententie ⁊ non habet respectum ad tempus precedens sicut in simili habetur in.l.iij.§.in hac.j. commodati. quãdo interesse probatur per iuramentum in litem quod inspicitur tempus sententie non tempus more precedentis.nõ est ergo distinguẽdum inter publica maleficia vel priuata: sed inter penas. al's autem hec distinctio non videretur locum habere si quis mutat statum de laico in clericum:quia si laicus committit homicidium non poterit puniri pena capitis:quia nec secularis index potest penam huiusmodi imponere:nec ecclesiasticus imponit penam sanguinis:sed commutabit.dixi.in.d.l.j.§.de pe. ¶†Vltimo no.in.l.fi.s̃m Bal.quod quando illud quod erat in potentia reducitur ad actum non dicitur quid nouum.[d] nã statuliber non dicitur habere libertatem in potentia ⁊ in habitu pendente conditione.illa vero existente hec potentia reducitur ad actum.vnde non dicitur consequi libertatem de nouo sed illa quam prius habebat dicitur fortificari sicut videmus in simili in.l.in suis.de libe.et posthu.quod cum filius viuente patre dicatur habere dominium potius in potentia ꝙ̃ in actu mortuo patre nõ dicitur acquirere nonum dominium:sed qd̃ prius habebat dicitur fortificari ⁊ impugnari.⁊ Bal. multum notabile verbũ hic dicit de implicitis statutis ex isto tex. quod quando

quando status alicuius pendet ex aliquo euentu dicitur habere implicitum vtrūq; euentum.

De eo per quē factū est quominus in iudicio sistat. Rubri.

1 ¶ † Per hūc tit. prouidetur interdum actori dumtaxat interdum reo dumtaxat interdum vtriq;. primum contingit quando ꝑpter hoc ꝙ citatus fuit impeditus comparere actio fuit extincta vel tempore perempta. nam tunc agit actor contra impedientem ad totum illud ad quod competebat actio probando tantum legitime ꝙ actio sibi competat nec sufficit probare ꝑ iuramentum in litem et ita loquitur. l. si. in prin. et. §. fi. ff. eo. ad penam vero quam promiserat ille sistendus nam agit quia si stetisset illam penam non fuisset actor consecutus: quia non fuisset commissa: ipse autem agit ad id quod fuisset consecutus si ille stetisset ⁊ tamen non est consecutus nec consequi potest facto illius tertij. vnde equitas dictat ꝙ dolus illius non sit sibi nociuus. ipse autem reus hoc casu non agit: quia damnum non recepit sed potius lucrum ex facto illius cum sit liberatus ab actione. si vero actio non est extincta: ⁊ sic ius actoris est adhuc saluum ⁊ potest ipsum consequi tunc ipse nō agit cōtra impedientem. sed potest agere contra illum qui debebat sistere: quia non stetit. ad penam promissam vel ad interesse. et tunc ipse reus quicqd soluit ex ista causa recuperat ab illo eximente. et ita loquitur ista. l. j. et maxime in. §. si reus. in fin. nec obstat si dicatur imo videtur ꝙ actor non possit agere ad penā cum ille fuerit impeditus cum habeat exceptionem: vt. l. ij. §. si quis in iudicio. ff. titu. j. quia illud esset verum quando fuisset impeditus facto nature. et sic contra nullū haberet regressum vel facto hominis contra quem non haberet regressum: puta facto magistratus exercentis suum officium. vt ea. l. j. circa fi. in versicu. simili modo. idem si haberet regressum de iure sed non de facto. quia non esset soluendo. si vero haberet tam de iure ꝙ de facto tunc non vtitur exceptione cōtra actorem sed soluit ⁊ ab illo tertio postea repetit vt patet in. d. l. ij. in fin. cum. l. seq. ⁊ hoc etiam vult tex. hic in. §. si reus. in fi. videtur tamen ꝙ liberetur edendo actionem contra illum: vt not. Cy. C. de contrahen. ⁊ commit. stip. l. non moriturum. post princi. De tertio casu dic. vt. l. fin. §. sed si stipulator. ff. eo. Ex his apparet in quo iste titu. pinguius ꝓuideat ꝙ titu. s. ne quis eū qui in ius voc. est. nam ille nō ꝓuidet nisi actori. sed si actor nollet agere contra illum sed ageret ad penam cōtra illū qui ꝓmittit se sistere ⁊ exigere pro illo. Item ex illo titu. non ꝓuidetur sibi contra tertium ⁊ in aliquibus ille titulus pinguius ꝓuidet ꝙ iste: q2 ibi sufficit probatio per iuramentum in litem ibi nō. Itē ibi actori succurritur contra impedientem etiam si actio sua non sit extincta: secus in isto. q2 quod exigitur ibi est mera pena hic interesse ⁊ datur etiam ibi actori etiam calumnioso. hic non vt. l. penu. §. j. eo. ti. cetera dic vt in glo.

2 ☞ Si tertius in preiudicium litigātium vel alterius eorum ꝓcurauit absentiā iudicis. an incidat in hoc edictum. vel in illud ne quis eum qui.

Equissimum putauit.

a † Quero qd si iste tertius impediens ignorabat illū esse vocatū ad iudiciū: ⁊ sic nō fecit aīo impediēdi iudiciū sed alia cā. Respōdeo non tenet actori hac actione etiam si per hoc actio ipsius sit extincta. q2 non commisit dolum respectu ipsius argu. ad hoc. ff. quibus ex cau. in pos. l. fulcinius. §. ꝙ si aduersus eum. §. preceden. ⁊ de fal. l. filius. §. fi. ante fi. ibi q2 nō aduersus ⁊c. dabitur tamen actori restitutoria actio contra reum qui ex dolo tertij sensit lucrum: vt. ff. eo. l. fi. in fi. prin. sed ipse reus si ꝑ hoc cadit in penā quā actor ab eo consecutus est bene ei dabitur actio: q2 contra ipsum fuit commissus dolus licet non ad hūc finem. et sic nō erat obligatus ad hoc ordinatione: s3 istud non inspicitur in dolo: vt. ff. de deposi. l. j. §. si rem depositam. licet inspiciatur culpa. l. et in totam. ff. de impen. et tetigi in. l. siue benda. §. j. ff. ad. l. rhodiam. de iactu. et adde quod no. Inno. in c. j. de offi. deleg. ¶ 2 † Item quero quid si tertius in preiudiciū litigantium vel alterius eorum procurauit absentiam iudicis an incidat in hoc edictum vel in illud ne quis eum. dicit Innocen. ꝙ non circa fi. in. c. pastoralis. de offi. deleg. quoniam ista iura loquuntur de impedientibus aliū ad iudicium venire nō de iudicem impedientibus.

2 ☞ Principalis faciens l3 non delinquat quia non faciat dolo. tamen mandans q fuit in dolo tenetur. ⁊ quid si maleficiū denominatur ab ipso iure.

3 Mandatarius si erat facturus etiam sine mādato. an mādās teneatur.

1 Fecisse autem dolo.

† No. ꝙ illa verba si per aliquē factum est quominus qs in iudicio sistat. dicuntur in rē scripta: ⁊ sic cōprehendūt nō solū facientē sed etiam fieri facientē. nam exponuntur hoc modo. si per aliquē factum est supple aliquid propter qđ sequatur iste effectus ꝙ quis nō stetit in iudicio sed mādans est huiusmodi. ⁊ ꝑpter hoc secutus est iste effect⁹. ⁊ ideo incidit in verba ⁊ in sniam non sic in edicto ne quis eum ⁊c. et a sic non cōprehendunt de ꝑprio significato nisi illū qui per seipsum eximit: ideo in illo edicto per interpretationem extensiuam additū fuit etiam de fieri faciente. vt. l. sed eximēdi. in fin. cum. l. seq. eo. titu. que extēsio si nō fuisset facta nō comprehēdebatur fieri faciens ⁊ ista inducūtur ad. q. Si statutum dicat si ꝑ aliquem factum est vt quis vulneratur in platea puniatur pena dupli ꝙ non solum ipse vulnerens incidit in penam s3 etiā mandans: secus si dixerit si quis vulnerauit in platea: quia solus vulnerans incidit. vide per Barto. in. l. hec verba. de adulte. Cyn. tamen in. l. si per alium. s. ne quis eum. tenet ꝭm quosdam etiam hoc casu fieri facientem comprehendi per multas

2 rationes. ¶ † Item no. in fi. §. ꝙ licet principalis faciens non delinquat: quia non faciat dolo nihilominus mandans qui fuit in dolo tenetur similiter in. l. si quis id quod. s. de iuris. om. iudi. in versi. sed si alius. quod dic vt ibi dixi esse verum quando maleficium denominatur ab ipso facto vt corrumpere album vel aliquem occidere: secus si denominatur ab ipsa iure vt furtum ⁊ falsum que sunt nomina a iure inuenta resultantia ex quibusdam factis: quia si principalis non furatur: quia nō habet animum furandi vt mandans non tenetur furti. licet habuerit animum furandi. vt. l. si is qui. §. si quis titium. ff. de furtis.

3 ¶ † Ultimo qritur qd si iste mandatarius erat facturus etiam sine mandato an mandans tenetur Iac. but. sentit ꝙ non. nam interdum mandatur aliquid qđ de sui natura est maleficiū vel de genere prohibitorum. puta ꝙ seruus fugiat a dn̄o. et tunc etiam si alias fugitiuus erat tenetur mandans: q2 non debuit a malum ꝑpositum commendare.[a] vt. ff. de seruo corru. l. j. §. persuadere in fi. aut mandat illud qđ non est de sui natura maleficium vt ꝙ aliquē retineat ꝑ verba ꝑsuasiua ne vadat ad talē locum ⁊ tunc si erat alias facturus non tenet: q2 nō incidit in penam nisi ꝑpter hoc ꝙ impediuit sistere: sed iste nō dicit impediuisse postꝙ iste etiā sine mandato idem erat facturus: s3 Bald. ⁊ Ange. tenent contrarium hoc casu ꝙ imo etiam incidit ⁊ ita dicunt practicari. de hoc vide plenius ꝑ Bato. in. l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur.

2 ☞ Credulus ꝑpter publicā vocem ⁊ famā ꝙ excusetur.

3 Si aliqs fecit positionē falsam. ⁊ tu ipsam ꝑ errorem fuisti confessus. ꝙ etiā post sniam poteris petere restitutionem aduersus hanc confessionē ⁊ quid in interrogatione.

4 Citatus ad locum non tutum ꝙ non teneatur comparere. et quando.

5 Nimia credulitas excusat a dolo.

Quid in nimia incredulitate an excuset.

1 Dolum autem malum.

† No. hic in fi. ꝙ si fuisti b nimis credulus[b] in credendo alteri id qđ nō erat credendū vel verū si hoc tendit in mei preiudiciū possum tibi imputare quare fuisti nimis credulus ⁊ sic possu3 petere a te penam: q2 in iudicio non stetisti sicut debebas nec illa credulitas te excusat in preiudicium mei: sed potest ab illo recuperare per hanc actionem: q2 ille nō pōt tibi imputare quare sibi credidisti cum te 2 ad hoc induxit ⁊ in hoc cōsistat sub gl. posita in fi. ¶ † Primū c dictum ꝑcedit nisi ille erat talis cui erat credendum[c] verisimiliter. quo casu excusaris etiā quo ad me. vt. ff. de condi. ⁊ demon. l. titio fundus. ⁊ no. ibi in glo. ⁊ l. paulus. §. j. de bo. lib. vel nisi esset publica vox ⁊ fama: q2 tunc excusatur q illi credit. ⁊ iste est vnus effectus fame. per. l. miles. §. mulier. ff. de adul. et. C. si ser-

3 uus ad decurio. aspi. l. preses. ¶ † Ex secundo dicto dicunt doc-to. ꝙ si aliquis fecit positionem falsam et tu ipsam per errorē fuisti confessus ꝙ cum ipse te induxerit ad confitendum etiam post sententiam poteris petere restitutionem aduersus hanc confessionem nec ille potest imputare quare sibi credidisti cu3 ponendo affirmatiue te induxerit et per hoc text. glo. in. l. ij. §. quesitum. ff. quando actio de pecu. est annalis. non sic si non ad positionem: sed ad interrogationem que nō fit affirmatiue fuisti confessus falsum quia non potest reuocari post sniam que transiuit in rem iudicatam etiam per restitutionem in integ. si alia legitima causa non subsistat. l. error. C. de iur. ⁊ fac. igno.

4 ¶ † In tex. ⁊ ꝓnūtiauerit triste. puta ꝙ in loco iudicij erat inimicus eius vel in itinere erant latrones. que si essent vera non d tenet cōparere.[d] ⁊ saltem ope exceptionis poterat euitare penam: quia non tenetur ire ad locum non tutu3. vt in cle. pasto-

ff

---

a ¶ Cōmēdare. de hoc vid. pulchre ꝑ ang. 2l. xxij. in cipiēte i noīe dn̄i ꝑ decisione qōnis vbi ponit q̄liter teneat mādansei qui dīo factur⁹ erat homicidiū etia3 si ꝯfiteatur ꝯtēta ī inqsitiōe vera eē ⁊ inqsitio fuerit formata ꝯtra tractantē ordinato rem vel mandatorem.

b ¶ Credul⁹. adde arch. in. c. ꝙ magnū. xxiij. q. iiij. ⁊ gl. i. c. innocēs. xxij. q. iiij. ⁊ in. e. si qs ꝑpostera. et in. c. inqsitioni. d sentē. excō. ⁊ do. Ias. hic ꝓseqtur more suo late qn̄ qs non teneatur cui inꝗtu3 dicit ꝙ nō teneor credere sniam ꝯ me latam ⁊ aduersarium appellasse nisi ꝓductis instrumētis. adde ꝙ si ꝑ iudicē vel arbitru3 ꝙ tulit sniam vel laudū mihi itimet ꝙ teneor credere abs ꝙ īstrumēto. ita ꝯsuluit ro. cons. vij. ꝑ iura q̄ breuitat cā omitto

c ¶ Credendū an sit credēdū honesto. vide eūdem pau. ꝯsi. xciiij. lu do. ro. ꝯs. ꝑxime alle. ⁊ ꝯsi. l. et an sit iusta credulitas credere ꝙ dixerit autor suus ꝙ habuit rē a tali vide ꝑ are. cōsi. xxv.

d ¶ Cōparere. an citatus ad locu3 non tutū teneat cōparere. vide ꝑ Old. consil. lxxx.

ralis.de re iudi.sed non erant vera.et si fuissent vera iste nunciator non teneref:qz non fuit in dolo nuntiando veritatē: sed si enuntiasset tale quid qđ etiā si esset verū teneref comparere puta ꝙ ipse vel pater esset mortuus ⁊ propter hoc ille retrocessit et non iuit ad iudicium.nam non debebat ꝑpter hoc dimittere quominus faceret illud ad qđ tenebaf ex forma ꝓmissionis tunc si erat verum non tenetur nuntiator.sed ipse bene tenetur actori si erat falsum similiter tenetur ⁊ nuntiator actori sibi:quia non potest sibi imputare quare hoc non obstante nō 5 iuisti cum ire deberes etiā si hoc fuisset verū.¶†Item scias ꝙ licet nimia credulitas non excuset a culpa nisi in casibus vt.s. bene tamen excusat a dolo a quo quelibet causa etiam iniusta excusat.vt no.in.l.j.in fi.magne gl.in fi.s.si quis ius dicen.nō obtem.econuerso si aliquis fuit nimis incredulus cum diceretur sibi veritas ⁊ noluit credere an excusetur ex eo:quia dicat se non debuisse esse nimis credulus.et sic non deliquisset. vide quod no.Cy.C.de rei vendi.l.si fundum.⁊ quod habetur in.l.si quis inficiatus.j.deposi.

2 ☞Ei cui sufficit exceptio non ꝓuidef de actione ordinaria ⁊ quando hoc ꝑcedat.

3 Stipulatio penalis committitur contra non sistentē. licet nō fuerit in dolo vel culpa.secus in periurio.

Impeditus a tertio lz habuerit iustā cām nō cōparēdi.tñ non habet excep.aduersus petitionē pene si pōt illam recuperare ab illo tertio.secus si non posset.

1 **Si reus dolo actoris.** †Si dolo actoris reus in iudicio non stetit aduersus petitionem pene datur sibi exceptio doli secus si dolo tertij tunc si soluit penam ab illo tertio repe- 2 tit.h.d.quod declara vt dixi super rub.¶†No.ꝙ ei cui sufficit exceptio non prouidetur de actione.simile in.l.j.§.si debitori.j.vt in poss.leg.quod est verum de actione extraordi.et in subsidium reperta.vt hic sed ibi secus de ordinaria.et.j.quod me. causa.l.metū.§.sed quod pretor. vbi habet vtramqz.et.j.de liber.lega.l.quod mihi.nisi sit talis actio que tanꝙ odiosa cum alio remedio non concurrat vt est actio doli. vt.j.de dolo.l.j. 3 §.idem pomponius.¶†Nota etiam hic ꝙ stipulatio penalis committitur contra non sistentem. licet non fuerit in dolo vel culpa. quia impeditus facto actoris vel tertij secus in periuro: vt.l.fin.⁊ ibi dixi.s.qui satisda.cogan.Item ꝙ licet impeditus a tertio habuerit iustam causam non comparendi tamē non habet except.aduersus petitionem pene postꝙ potest illam recuperare ab illo tertio:secus si non posset:vt dixi.s.eodem.in rubri.

2 ☞Actio quādo datur ad interesse:si desinit interesse desinit etiam actio competere.

3 In actione ꝑsecutoria lz postea ex parte eorū qui ꝯueniuntur sit penalis vel efficiaf mere penalis ex postfacto.tunc vno soluente alij liberantur.

4 Legatū rei quā heres possidet vt suā cum sua nō sit.sed vsucapiat debef legatario vsucapione cōpleta.⁊ quid ante.

5 Assasini dicuntur qui per pecuniā delinquunt ⁊ tenentur tam ipsi ꝙ eorum heredes talem pecuniam quam receperunt restituere ei contra quem deliquerunt vltra penas criminales que eis imponuntur.

1 **Si plures dolo.** †Hec actio est rei persecutoria ex parte eius cui cōpetit:qz datur ad interesse.⁊ ideo si sunt plures impediētes lz quilibet teneatur insolidum:vno tamē soluente liberantur omnes.hoc primo.Item pena oritur ex delicto ideo ex facto sed non datur noxaliter contra dominū.hoc secundo.ex parte vero illius contra quem competit dicitur penalis: quoniā ab eo petitur id quod sibi non adest:⁊ hoc respectu non datur vltra annum:nec datur contra heredez ante litem contestatā nisi in eo qđ ad eum peruenit detur heredi propter hoc ꝙ est persecutoria ex parte eius cui competit.hoc tertio et vltimo vsqz in fin.l. ¶In tex.ibi.omnes tenentur.i.quilibet insolidum:qz et insolidum quilibet delinquit:vt.s.de iurisdi.om.iudi.l.si quis id quod.in fi.lz ista dictio omnis que est collectiua innuat contrarium ꝙ omnes simul tenentur sed ex eo qđ sequitur patet contrariū:qz si quilibet tenetur pro parte non est verisimile ꝙ vnus solueret totū cuius contrarium sequitur.¶In text. ibi penam habito respectu ad soluētem cui nihil adest:sed habito respectu ad recipientem male se habet ad interesse: quia peteret quod sibi abesset.⁊ hoc est quod sequitur cum nihil intersit 2 ⁊c.¶†In tex.ibi.cum nihil intersit.nam hec est regula generalis ꝙ quando actio datur ad interesse si desinit interesse desinit actio competere.l.si procuratorem.ff.mandati.quia non debet quis bis idem cōsequi:vt.l.bona fides.depositi.¶In tex. ibi noxali iudicio agendum et sic liberatur dando seruum pro noxa.ergo est ex delicto:als si daretur de peculio ⁊ non liberaretur dando seruum pro noxa.¶In tex.ibi.sed non vltra annum.hoc ⁊ etiam id qđ sequitur intellige quando non erat lis contestata ante lapsum anni vel ante mortem:als esset effecta perpetua ⁊ transitoria ad heredes.vt.C.ne ex deli.defunc.l.j.et 3 l.ij.de priua.deli.cum ibi no.¶†In glo.que incipit in.l.interesse.in fi.ibi.l.si cum exceptione.§.fi.dic ꝙ quando actio est mere penalis taz ex parte agentis ꝙ conuenti tunc si fuit penalis ab ipso principio locum habet qđ contra dixit glo.ꝙ vno soluente non liberantur alij per iura.s.allega. sed si a principio fuit persecutoria licet ex postfacto efficiatur mere penalis propter aliquod accidens de nouo superueniēs tūc inspicitur mera natura et vno soluente liberātur alij sicut si nō esset mere penalis.et loquitur hec allegatio gl.et nota.in.l.metum.§.licet. eo.tit.¶No.ergo ꝙ sicut in actione mere persecutoria ex parte agentis licet ex parte conuenti sit penalis:vt hic.quod no.et hoc quando competit contra plures ex eadem causa.si autem ex diuersis causis tunc isto casu quando ex vna parte est persecutoria ex vtraqz parte vno soluente alij liberantur:ita in illa que est persecutoria et altera penalis vno solueute non liberātur alij.⁊ hoc voluit glo.j.l.fi.§.fin.et.l.qui seruum.de interro. act.¶In gloss.que incipit sed qualiter ibi vt compleatur vsucapio:que si non esset completa legatarius non posset eam cō 4 sequi.ita sentit glo.†Ex qua not.ꝙ quando testator legat rem quam heres possidet vt sua cum sua non sit sed vsucapiat non debetur legatario nisi vsucapio compleatur et superueniat heredi dominium.Sed contra de.l.vnam ex familia. §.si rem.de leg.ij.Solu.ibi legauit rem que erat vere heredis ⁊ tunc debetur indistincte sicut si legaret rem propriam si autem legat rez que nec est sua nec est heredis sed vsucapiebatur per ipsum vel per heredem tunc ante vsucapionem completam videf distinguendum an sciuerit non esse suam vel ignorauerit:⁊ hoc secundo casu an legatarius esset coniuncta persona vel non:vt l.cum alienam.C.de legi.sed vsucapione completa indistincte debetur legatario propter superueniens dominium in hac gl. 5 que ita sentit:⁊ perpetuo tene menti.¶†In glo.ibi:eximit ꝑ pretium.isti tales qui delinquunt per pecuniam dicuntur assasini contra quos emanauit.c.j.de homi.lib.vj.⁊ vult hec gl.singularis que in hoc non est alibi:ꝙ tam ipsi ꝙ heredes ipsorum teneantur talem pecuniam quam receperunt restituere ei contra quam deliquerunt vltra penas criminales que sibi imponuntur:qđ perpetuo tene menti.

2 ☞Actio sicut potest dari noxaliter ex facto serui ita et exceptio.

Actio sicut datur alternatiue.ita ⁊ exceptio.

1 **Si actoris seruus.** †Si seruus actoris ipedinit reū sistere sciente dño ⁊ non ꝓhibente aduersus ipsum petente penam datur exceptio doli simpliciter. si vero ignorauit datur non simpliciter sed noxaliter alternatiue:vt vel nō agat 2 vel si agat det seruū pro noxa.h.d.†Ex quo no.ꝙ sicut actio potest dari noxaliter ex facto serui ita ⁊ exceptio.Itē ꝙ sicut actio datur alternatiue ita ⁊ exceptio.

2 ☞Doloso existente non soluendo daf in subsidiū regressus contra aliū.q ex dolo alius lucrū sentit ⁊ quando hoc ꝑcedat ⁊ de forma libelli ⁊ an reus remaneat liberatus ⁊ an actor restituatur in integrum ⁊ nu.3.

3 Rescissoria actio non durat vltra annum.

4 Satisdatio de iudicio sisti extinguitur extincta actione principali.

5 Actio ꝙ per litis contestationē perpetuetur in.gl. annos licet prius non haberet tantum durare.

Per citationē nō ꝑpetuaf actio sed bñ interrūpif prescriptio. ⁊ dz denuo incipere.⁊ que prescriptiones interrumpanf solum per contestationem.

1 **Ex hoc edicto.** †Si ꝑpter impedimētū illatū a tertio actor ꝑdit actionē suam daf sibi hec actio cōtra impediētē ad totū illud ad qđ actio competebat vel eius estimationem ⁊ illo existente non soluēdo datur regressus ꝯ reum ne ex dolo illius lucrum sentiat.h.d.Et propter hoc vltimum 2 allegatur principium huius.l.†ꝙ doloso existente nō soluēdo datur in subsidiū regressus ꝯtra alium qui ex dolo illius lucrū sentit qđ pōt multis modis contingere si tamē ille participasset dolū tunc etiā in subsidiū daretur actio contra reum.vt in glo.s.ne quis eum.in.l.sed eximendi.§.j.super versi.amittere. Item illud est verum quod dixi qñ dolus cōsistebat in faciēdo si autē in nō acquirendo non datur regressus contra aliū qui sensit lucrum:vt no.in.l.j.C.si quis omis.cau.te.⁊ ibi vide Bar. Item non solum contra illum qui sensit lucrū sed interdū etiā contra

contra illum ad quē res puenit ex causa onerosa: vt.l. plane.§.j.ff.de leg.j.la secunda.& no.per Cy.C.de reputa.que fiunt in iu di.l.j.in fi.vbi oīno vide. ¶ In text.ibi.quanti actoris intersit sed ipsi reo nō dat actio hoc casu ꝯ impedientē qr non est dam nificatus ex facto illius sed potius lucrum sensit vt dixi sup ru brica. Sed quid si hoc lucrum non profuit qr illo existente nō soluendo datus est regressus cōtra eū vt in fi.an si postea effi ciatur soluendo repetat ab illo doloso: puta qr si factum illius dolosi non interuenisset habuisset necesse soluere vel restitue re.rem non ergo potest conqueri si coactus est facere qḋ fuisset facturus illo nō impediente.ppterea tractaret de lucro captā
3 do & hec actio datur ꝓ dāno euitādo. ¶ † In text. ibi soluendo nō fuerit.sic ergo videt̄ ꝙ anteꝗ̄ agat contra reū debeat inter uenire excussio illius dolosi al's non est apertavia agēdi & suc cumberet sicut cum agitur contra fideiussorem.C.de fideiusso. aut̄.presente.vel dic ꝙ ibi est data certa forma hic non. & ideo si actor scit illum non esse soluendo agere pōt & hoc narrare in libello & in hoc iudicio fidē facere ꝙ ille nō est soluendo & suffi ciet & hoc magis placet. ¶ In tex.ibi restitutoriā actionem gl. intelligit ꝙ sit necesse petere restitutionē in integrū contra reū liberatum qua concessa habebit actionem primam vtilez que dicitur rescissoria & non durat vltra annū etiam si prima erat perpetua: vt.l.in honorarijs.§.sed cum rescissa.de acti.& oblig. & hoc voluit glos.que incipit vtilē dū dicit habita restitutione in integrū. Mibi videtur ꝙ ista restitutio non sit necessaria: sz ꝙ restituatur ipso iure per edictum pretoris viui vel autorita te istius.l.sicut quando quis per metum fuit coactus liberare suum debitorem: vt.ff.qḋ me.cau.l.metum.§.volenti.& sicut qñ per intercessionem mulieris factā animo nouandi liberatur debitor.quia ipso iure restituitur actio in pristinum debitorez sine restitutione iudicis: vt.ff.ad velleia.l.quamuis.§.quoties. cum pluribus similibus.& hoc innuit iste tex.dum dicit resti tuturam.& sic erit eiusdem nature cuius est prima vt non finia tur actio ñ illa nō finiebatur.et iste intellectus est valde vtilis quia non erunt necessaria duo iudicia sicut essent si gl. diceret verum & doct.hoc non tangunt de quo miror. ¶ Ultimo Bar to.format hic vnam oppositionē ꝙ non detur actori hec actio contra dolosum: quia licet actio prima sit perdita tamen loco sui est alia subrogata que oritur ex stipulatione de iudicio sisti quo ad totale interesse.vt.l.fina.ff.si quis in ius vocan. non ie. Unde sicut non ageret si actio prima non esset sublata quia nō esset damnificatus in ea ita non agit cū est alia subrogata post ꝗ̄ alia est restituta propter hoc dicit ipse text.istud esse intelli gendum quādo nō interuenerat satisdatio de iudicio sisti.al's procederet contrarium.et propter hoc reprehendit gl.rubricā et vltra differentiam quam ponit inter hunc titulum.ne quis eum.dicit ꝙ iste loquitur post satisdationem de iudicio sisti.di cas quia imo etiam ante vt in hac.l.quam necesse est sic intelli gere. Istud dictum suum non placet et est econtra.§.fi. vbi in teruenerat satisdatio de iudicio sisti: & tamē ibi dicitur idem ꝙ hic vt detur actio contra impedientem.respondetur agitur ad hoc contrarium et hoc non tangunt glo.nec docto.de quo mi
4 ror ꝙ † imo non subrogatur actio ex stipulatione loco prime imo sicut prima fuit extincta vel perempta.ita et stipulatio de iudicio sisti que est eius sequela.tex.est expressus in.l.si eum.§. qui iniuriarum.in tit.j.qui tamen loquitur quando extingui tur prima per mortem sed eadem ratio est quādo extinguitur tem pore vel aliter de sui natura.& intelligendo hoc modo ces sant multa in quibus glos.et docto.faciunt difficultatem in.§.
5 fin.j.ea.l. ¶ † In glo.j.que incipit sed nonne in prin.ibi perpe tuata est actio glo.in hoc verbo loquitur inepte per inaduer tentiam.debebat enim dicere ꝙ interrupta est prescriptio vt postea dicit.in fi.nam tunc dicitur perpetuari quādo vita eius ꝓducitur vsqȝ ad quadraginta annos lz non prius tātum de beret durare sed hoc non fit nisi per litis contestationem: vt.l. fi.& l.cum notissimi.C.de prescrip.xxx.annorum.nec vnꝗ̄ repe ritur ꝙ solam citationez perpetuetur ad.xl.annos.sed bene re
a peritur ꝙ prescriptio interrumpitur[a] & effectus interruptio nis est ꝙ prescriptio debet de nouo incipere & durat tāto tem pore ꝗ̄to prius durabat vel erat duratura: vt.l. sicut.C.de pre scrip.xxx.anno.ad istud contrarium gl. reiectis solutionibus eius.dic ꝙ non reperitur in prescriptionibus longissimi tem poris.xxx.annorum que currunt in actionibus sui natura per petuis.et sunt introducte mere in odium negligentis.et hoc ideo qr faciendo citari cessat negligentia: & ꝓ hoc solum inter rumpitur prescriptio: vt.d.l. sicut.sed de ista non potest loqui ista.l. qr talis prescriptio nō fuit inuenta iure isto digestorū sed iure codicis.vt no.glo.j.ad.l.aquil.l.qui occidit.§.j.iuper ver bo amit. Usucapio vero triennij que est inducta fauore vsuca pientis nō interrumpitur etiam ꝑ contestationem litis: vt no.

& ꝓbatur in.l.si post acceptū.ff.de rei ven. Prescriptio vero lon gi tpis que currit cum tit.& bona fide & est introducta partim fauore prescribentis partim odio negligentis interrumpitur per solam contestationem: vt.C.de rei vend.l.si longo.& in istis potest loqui ista lex: quia erant introducte iure isto: potest etiā loqui in actionibus temporalibus de sui natura vt est redhibi toria & quanto minoris vel alie pretorie penales: vt.ff.eo.l.j.in fi.nam iste non interrumpuntur per solam citationem sed per libellum datum principi vel per litis contest.& vide quod not. Barto.in.l.ij.§.fi.ff.pro empto. ¶ In glo. seq.in fin.dic vtraqȝ potest esse vera nam interdum actio prima per prescriptionem tollit̄ ipso iure.pone exemplū in vsucapione triennij per quaz acquiritur directum dñium & ipsa directa rei vendicatio q̄ cō petebat priori dño ipso iure extinguitur.& tunc reintegrat̄ vti lis non directa: qr non potest actio extincta reuiuiscere: vt.l. q res.§.aream.de solu.interdum nō extinguitur ipso iure vt in prescriptione longi tpis vel longissimi per quas dñium dire ctum non acquiritur sed vtile vel exceptio.iuxta no.in aut̄.nisi tricennales.C.de bo.mater.& tunc sicut durat dñium directum apud priorem dñm lz sine effectu ita etiam durat directa rei vē dicatio: sed nec illo existente non soluendo incipit recuperare effectum & sic intentabitur prima directa.et si excipietur de pre scriptione replicabitur de dolo tertij quo mediante fuit com pleta & ꝙ non debet ei prodesse.

2 ☞ Licet eo casu quo reus fuit impeditus vt hic non possit da ri actio vtriqȝ tā actori ꝗ̄ reo.sed vel vni vel alteri.tñ qñ vter ꝗ̄ fuit impeditus pōt dari vtriqȝ & qd si non fuit prestita satis datio de iudicio sisti:

1 **Sed & si stipulator.** † Si tā actor ꝗ̄ reus fuit impeditus in iu dicio sistere cuilibet eorū datur actio cōtra impedientem ad in
2 teresse suum.h.d. † Et sic no.ꝙ lz eo casu quo reus fuit impedi tus nō possit dari actio vtriqȝ tam actori ꝗ̄ reo sed vel vni vel alteri vt dixi super rubrica.quādo tñ vterqȝ fuit impeditus po test dari vtriqȝ vt in hoc.§.& lz loquatur qñ a diuersis personis idem tñ qñ ab eodem cū sit eadē ratio: qñ autē alter vel vterqȝ fuit impeditus tunc fit inuicem cōpensatio doli ad dolū vt hic habetur. ¶ In tex.ibi vterqȝ aduersus eum.sed qd petit reus ab illo qui eum impediuit.respondeo penam in quā incidit: qr non comparuit & quā pōt actor ab eo exigere: vt.ff.eod.l.j.§.si reus.in fi.& .j.eo.ti.in.l.ij.in fin. Sed contra ꝙ hoc non possit ꝓ cedere: qr postꝗ̄ actor non comparuit nec contumaciam illius accusauit ille reus non habetur pro contumace: imo circūdu citur edictū citationis.& habet̄ citatio pro non facta: vt.ff. de iu di.l.& post edictū.§.ꝙ si is.ergo non incidit in penam.& sic sua non interest agere contra impedientem.glo.que est hic voluit formare hoc contrarium lz loquatur obscure.et in fine ponit vnam solutionē que est singularis: si esset vera ꝙ ꝯtrariū ꝓ cedat quando citatus nō ꝓmiserat de iudicio sisti: nec etiam pe nam si nō sisteret vnde tunc non potest mulctari tanꝗ̄ ꝯtumax nec contra ipsum ꝓcedi ad missionem ex primo vel secundo de creto vel ad alios actus preiudiciales virtute illius citationis que habetur pro non facta.sed qñ ꝓmisit sistere in iudicio sine pena tunc durius agit cum eo vt cōmittatur ista pena etiā cuz effectu si non sistat lz actor nō cōparuerit in termino qḋ etiā vo luit glo.in.l.ij.in fi.in vltima glo.que incipit idem & si iudex.ff. si quis in ius vo.non ierit.nam & alibi videmus ꝙ qñ nō pro misit in iudicio sistere si fuit impeditus sistere casu fortuito ipso iure non est contumax sed quando promisit est contumax me ro iure: vt patet in.l.ij.§.si quis in iudicio.in fi. dum dicit dif fusum.& glo.exponit.i.differendum. Breuiter docto.nō appro bant istam gloss.quia non debet nocere reo hec comparitio ex quo si comparuisset nec fuisset actum propter absentiam acto ris sicut si propter absentiam iudicis: vt.ff.de arbitris.l. arbi ter calendis cum sit eadem ratio. dicunt ergo ꝙ in casu istius §.non agit iste reus ad penam: quia eam nō incurrerat sz agit ad aliud interesse quod pōt pretendere vt si procuratores & ad uocatos cōduxerant vel aliud simile quid fecisset comparuis set & non potuit ire.

2 ☞ Prouisio hominis non tollit prouisionem legalem ple niorem.
3 Impediens vt hic si soluat an liberet̄ reus.& nu.4.
4 An tunc liberet̄ fideiussor a pena contractus.
5 Si eximēs vel impediens erat soluendo tpe quo impediuit.et postea effectus est nō soluendo an actor poterit agere in subsi dium contra reum qui lucrum sensit.

1 **Si a fideiussore.** † Hec actio competit con tra impedientē ad integrū interesse lz in stipulatione de iudicio sisti minor pena fuerit im posita.h.d.nō ergo preiudicat sibi qui minorem penam stipu

a ¶ Interrūpitur etiā si sit prescri ptio.xx.annoruz subrogata loco p̄ scriptionis lōgis simi tpis vt dicit lu.ro.ꝯs.xxviij. & vid qḋ voluit aret.cōsi. xxviij. an aūt per cita tionē factā corā arbitro interrū pat̄ ꝑscriptio.vi de per. Old.cōsi. lvj.inualida tñ ci tatio nec libell⁹ ineptus prescri ptionē interrū punt ṡm Bal.in addi. ad spec.in ti.de citatio.

latur ꝙ sit interesse vel negotium principale: vt.l.apud celsum. §.item queritur si cum eo.j.de doli exce.⁊ no.in.l.fi.§.si quis in ius voca.non ie.in glo.fi.in ver.sed quid si.⁊ patet in.l.predia. de act.emp. ¶ In tex.ibi.repetiturus.idest ⁊ petiturus. ¶ In fin.tex.ibi competebat supple etiam si non competit: sed est extincta vel sublata prescriptio: ne als non posset agere ɔtra impedientem ad ipsa centum: vt in prin.istius.l.⁊ ita intelligit gl. mag.post principium dum dicit ꝙ vtraqȝ actio ideo expiret ⁊
2 etiam in fine.⁊ ita apostillat Bar.istum tex. ¶ † In tex.ibi: minorem summam.⁊ sic no.ꝙ prouisio hominis non tollit prouisionem legalem pleniorem.nam actio in factuȝ competit huic actori ex prouidentia legis ad integra centum ⁊ ipse sibi prouidit solum de quinquaginta.sed quando est eque plena prouisio hominis facit cessare prouisionem legis respectu tamē eiusdem persone.vt.l.fi.cum ibi not.C.de pac.conuen.⁊.l.cum ex filio.§.filio.de vulg.⁊ pup. ¶ Sed oppono extra gl. ꝙ etiam si prima actio non sit extincta competat actori actio si reus nō stetit in iudicio: vt.l.ij.§.fin.§.qui satisda.cogan.Solu.verum est contra ipsum reum et etiam fideiussores eius stipulatione de iudicio sisti.vt ibi.non contra impedientē.cum actio in factuȝ que datur contra eum sit legalis et pretoria ⁊ in subsidium in-
3 uenta.qd̄ no. ¶ † Sed oppono ⁊ nunc intro glos.que est difficilis ꝙ etiam si actio prima sit extincta .cum tamen loco eiꝰ surrogetur actio ex stipulatione de iudicio sisti.non detur actio in factum contra impedientem sicut non fuisset extincta vt loquatur quando interuenit stipulatio de iudicio sisti.glo.voluit formare istud contrarium ⁊ soluit ꝙ imo competat: quia interest nostra habere plures debitores ad idem obligatos. Ista solutio non tollit contrarium.nam si actio prima nō esset extincta adhuc vigeret ista ratio et tamen non daretur sibi actio cōtra impedientem: vt in prin.huius.l.a contrario sensu.vnde glos. in ver.item potest esse.Solu.alio modo ꝙ iste reus principalis non promisit de iudicio sisti et sic non est veruȝ ꝙ alia actio sit subrogata loco prime.et propterea nō potest esse fideiussor vbi non est obligatio principalis.et hic dicitur ꝙ erat datus fideiussor. Docto. tenent primam et respondent ꝙ si actio prima non esset extincta non daretur actio contra impedientem: sed qꝛ est extincta ideo datur licet alia subrogetur eodem loco.qꝛ eodem instanti quo illa extincta oritur actio ex stipulatione de iudicio sisti contra reum.et actio in factum contra impedientē

a ¶ Ab ista die.de his dictionibus vide p Old.consili.xlviij.

propter extinctionem prime actionis.et neutra ipsarum alteram precedit.et ideo non est dare rationem quare vna aliā vincat ideo vtraqȝ remanet.arg.j.de duo.reis.l.si reus.⁊ de fide.l. generaliter.sed si prima non esset extincta cum illa precedat secundā. impedit secundā nasci contra impedientem.ꝭm Iaco. but.⁊ omnes.⁊ dicit Bald.ꝙ ista est subtilis ratio. Mihi videt̄ potius verbalis ꝙ̄ realis.nam sicut prima non extincta potest impedire ortum secunde contra impedientem ita ⁊ altera subrogata loco illius potest impedire ortum alterius: lȝ eodē tp̄e debeat oriri: qꝛ facit cessare causam ꝑpter quam oritur secūdū interesse.non enim interest sua habere actionem in factum cōtra impedientem ex quo sibi oritur actio ex stipulatione cōtra reum.ideo tam de vna ꝙ̄ de alia non potest melius dici vt dixi in prin.huius.l.ꝙ imo extincta principali extinguitur stipulatio de iudicio sisti que sequitur naturam illius per.l.si eum.§. iniuriarum.j.titu.j.⁊ tam contra reum ꝙ̄ contra fideiussorem ⁊ sic non est verum ꝙ alia subrogetur. Et tunc cessant difficultates que sequuntur in glo.nam posita opinione glo.pro vera ꝙ actori datur actio ex stipulatione contra reum ad interesse. ⁊ contra fideiussorem ad penam ⁊ contra impedientem actio-
5 ne in factuȝ similiter ad interesse. ¶ † Queritur de duobus.primo si impediens soluat an liberetur reus. Et in hoc gl.simpliciter tenet ꝙ sic cū ambo teneantur ad interesse.per.l.j.§.si plures.§.eo.quod tenet Bar.⁊ multi alij. Mar.contra quia.§. ille loquitur quando plures tenentur ex eadem causa hic vero ex diuersis: quia reus ex stipulatione ⁊ impediens ex delicto suo vel dolo.ergo vno soluente non liberatur alter per.l.qui seruum.j.de interro.actio.in tex.⁊ glo.⁊ hanc dicit Bald.forte esse meliorem. Nec ob.si dicatur ꝙ sequeretur inconueniens videlicet ꝙ si impediens primo soluat: deinde reus similiter soluat repetat ab ipso impediente.vt.l.j.§.si reus.§.eo.⁊ sic impediens cogeretur bis soluere quod esset inconueniens.vt.l. bona fides depositi. Nam dicit Bar.non esse verum ꝙ reus possit petere ab eximente: quia soluit istud quod in omnem euentum erat debiturus siue sisteret siue non ꝭm sortem principalē vnde non leditur sed si soluisset penam quā incurrisset: qꝛ non stetit bene repetit: qꝛ si stetisset illam non incurrisset nec soluisset: ⁊ sic ledit̄.⁊ ista opi.videtur mihi verior. Ut distinguamus aut plures teneantur ad interesse merum: ⁊ tunc vno soluente alter liberat̄ indistincte: vt.l.si duo.j.titu.j. Aut ad interesse nō merum sed ꝙ ex parte actoris est interesse ex parte cōuenti est pena: vt in hoc titu.et tunc sit distinguendum vtrum omnes teneantur ex eadem causa.puta omnes ex delicto vel oēs ex cōtractu: ⁊ idē vt in.§.si plures.aut ex causis diuersis: puta vnus ex delicto alter ex contractu ⁊ tunc secus: vt.d.l.qui seruum. et qd̄ vnus soluit ab altero ipsoꝝ non repetit nec sequit̄ inconue-
4 niens de quo.§. ¶ † Secūdo queritur an soluēte illo impediēte liberetur fideiussor a pena contractus.⁊ glo.in hoc vacillat. ⁊ primo tenet ꝙ sic eodē iure quo reus postea tenet ɔtrium: qꝛ reus ⁊ impediens tenentur ad interesse.ideo vno soluente alter liberatur cū teneātur ad idē.sed fideiussor tenetur ad penā contractus ⁊ impediens tenetur ad interesse.⁊ sic ad res diuersas ⁊ ex diuersis causis. Nec ob.l.predia.de act.emp.vbi si competit actio ad penam ⁊ etiaȝ ad interesse ꝑ solutionē vnius tollitur alter vel ipso iure vel ope exceptionis vt ibi. qm̄ ibi ambe actiones cōpetunt contra eundem.⁊ sic ex eadē causa videntur competere hic vero vna contra vnum altera contra alterū. Item non ob.si dicatur ergo ꝭm tuam glossationem soluente illo tertio liberatur reus: ergo et in ɔsequentiam eius fideiussor cum impediens soluendo succedat loco rei principalis.⁊ si reus principalis soluisset fideiussor esset liberatus vt dicit gl. et hic se inuoluit ꝙ non liberatur qꝛ iam erat liberatus reus ab actione prima istud nihil est dicere quia incideret in secundam pro qua fideiussor intercesserat.⁊ hic fit liberatio ab ista secunda per solutioneȝ illius impedientis: ergo liberari debet fideiussor.et hanc tenent docto.contra glos.per rationem: qꝛ si fideiussor solueret repeteret a reo actione mandati hanc penā ⁊ postea reus ab illo impediente qꝛ hanc penam non soluisset si non fuisset impeditus: ⁊ sic ille bis solueret primo interesse postea penam conuentionalem. Ex hoc sequitur ꝙ in vtraqȝ q̄stione gloss.non bene sensit sed potius est dicendum econuerso ad id quod tenet glo.ꝙ soluente illo tertio non liberatur reus ab interesse licet glo.teneat contrarium: vt dixi.§.qꝛ tunc nō sequitur inconueniens de quo dixi.sed quia non liberatur fideiussor sequeretur dictum inconueniens: lȝ gl.dicat contrariū.
5 ¶ † Ultimo quero ⁊ hoc cadit potius circa principium.l.si eximens vel impediens erat soluendo tempore quo impediuit et postea effectus est non soluendo an actor poterit agere in subsidium contra reum qui lucrum sensit quia actio fuit extincta. ⁊ distinguendum est aut potuit sibi imputari negligentia ad conueniendū eum aut nō: qꝛ subito lapsus est facultatibus: et tunc secus: vt colligitur in.l.j.§.pe.j.de magi.conueni.qui incipit si magistratibus.

¶ Si quis cautionibus iudicio sistendi causa factis non obtemperauit. Rubrica.

2 ☞ Miliare legale cōtinet mille passus.et quilibet passus cōtinet quinqȝ pedes.
3 Dies dati termini non computatur in termino et quando cōputetur.
4 In dubijs debemus eligere illā partem per quā vtriqȝ parti consulitur.⁊ que minus est onerosa.
Si dubium est an appellatio sit deserta inclinandū est in partem ꝙ non.
5 Miliare hodie sumitur ꝓut sumitur vulgariter.
Mensuratio intelligitur per itinera consueta.⁊ non ꝑ rectam lineam eundo per campos ⁊ agros.

1 Vicena milia. ¶ † Pro singulis xx. miliaribꝰ dat̄ vnus dies ꝓ termino ad veniendū.h.d. Et est l.vulgaris.in qua nō de vulgari intelligit̄ miliario sed legali q cōtinet mille passus ⁊ quilibet passus ɔtinet qnqȝ pedes.l.mille.de ver.si-
2 gni.⁊ de dieta legali que est de.xx.miliaribus. ¶ † In text.ibi dinumerari intellige sane.s.a die quo recipit literas ⁊ iussum deveniēdo ⁊ quo potuit cōponere sarcinulas suas tenetur iter arripere.arg.j.quibus ex cau.ma.l.ab hostibus.§.lȝ quod simpliciter. ¶ In tex.ibi preter eum diem quo cautū ꝓmittit̄. No. ꝭm gl.ꝙ dies dati termini non computatur in termino hoc ve-
a rum si fuit dictum ab ista die[a] vel ex ista die: quia iste dictiones separationem significant: vt.l.a calligato.C.de nup.et ibi per Cyn.j.de act.emp.l.ratio.§.cum per venditionem.in versi.qd̄ abrundusio.idem si simpliciter esset assignatus terminus decem dierum: qꝛ intelligeretur ab ista die arg.hic: secus si datus esset terminus ad decem dies: qꝛ fieret computatio de momen-
3 to ad momentū ꝭm † Ja.bu.⁊ alios.sed si daretur infra decem dies videretur tota dies dati termini computanda per text.in l.si quis sic dixerit.circa medium titu.j.de verbo.significa.et de hoc articulo vide Archi.in.c.pia.de excep.lib.vj.et in Specu. de citatione

de citatione.§.viso.circa fin.ꝛ de dila.§.j.ver.sed pone.ꝛ quod ibi no.in addi.¶ In tex.ibi ꝛ in quem sistere in iudicio opz.intellige.s.commode.nam si distabat per centum miliaria:et habuit quinqꝫ dies ad veniendum et invltima die tarda hora applicuit arctabitur ne die sequenti sistere:quia forte vix reperit hospitium vel forte aduocatum vel procuratorem ꝛc.putarez recurrendum ad arbitrium iudicis:ꝛ ita loquitur.l.de die.qui satisda.cogan.de qua gloss.opponit.¶ In text.ibi neutri litigatorum ꝛc.No.bonam regulã ꝙ semper in dubijs debemus

a eligere illam partem per quam vtriqꝫ parti consulitur[a] ꝛ que minus est onerosa bene facit.l.ex his.§.que in frau.credi.ꝛ allegabam eam bis diebus si est questio an appellatio sit desertaꝛ sint rationes pro ꝛ contra ꝙ in dubio inclinandum est in partem ꝙ non:quia vtriqꝫ parti consulitur cum neutrius ius ledatur.sed inclinando in partem affirmatiuam ius appellan-

4 tis esset extinctum.igitur ꝛc.¶ †Ultimo hic hodie ẜm communem vsum sumerentur miliaria prout vulgariter sumunť non ẜm istam mensuram vt si communiter dicitur vsqꝫ bononiam sunt octuaginta miliaria nõ ꝙ quodlibet sit de mille passibus propterea sed de pluribus.per no.per Inno.in.c.nonnulli.de prescri.Item qđ hic dicitur procedit quando agitur de veniẽdo ꝛ tunc distantia sumitur prout hic:sed si non ad effectum veniendi sumeretur per directam lineam puta dicit statutum ꝙ non possit eligi potestas de terra qui non distet ad minus per octuaginta miliaria ab illa vrbe vt est Florentie pone ergo ciuitas Perusina bene distat per octuaginta miliaria eundo ꝑ itinera consueta que sunt in pluribus locis distincta.sed si fieret mensuratio per rectam lineam eundo per campos ꝛ agros directa via non distaret vltra sexaginta miliaria an poterit idẽ eligi.Bar.videtur tenere ꝙ non.ꝛ dicit ꝙ debet fieri computatio isto modo.vnde dicit fuisse factam quandam extrauagantem.per Benedictum Papam.Mihi videtur contrarium qꝛ statuentes legẽ non habuerunt respectũ ad istam mensuram:

b sed ad mensuram vulgarem[b] ꝛ cõem vsum loquendi:vt.l.cuz delanionis.de fun.instru.ꝛ.l.liberorum.§.quod tamen cassius de leg.iij.ꝛ hunc casum habui hoc anno de Florentia ꝛ illa extrauagans seruatur in terminis suis.

2 ☞ Si remittitur principale quod videatur remitti pena et quando.

1 **Non exigimus.** ¶ †Transactio sup sorte facitne pena cõmittatur ꝛ vt commissa ope exceptionis resoluatur nisi sit facta cũ reseruatione iuris competẽtis in pena.h.d.Bal.¶ In tex.ibi fuerit transactum.nam etiam si stetisset ꝛ fuisset detentus secuta transactione deberet relaxari:vt l.ne quis impuberes.§.j.in fi.š.de in ius vocã.facit ergo hec transactio stipulationem penalem non committi si prius non erat cõmissa.sed si erat facit exceptionem competere vt seqtur

2 ¶ †In tex.ibi quis enim de pena iste tex.semper ad hoc allegatur contra quem oppono ꝛ de eo qñ habetur in.l.executionem.§.penul.de verb.obli.sol.ꝛ tene menti aut transigit super

c sorte ꝛ censetur etiã transactum super pena:[c] quia videtur remissa etiam si erat talis que petatur petita sorte.vt in hoc tex. singulari qui simpliciter loquitur.ꝛ idem si aliquis esset absolutus a sorte ex eo:qꝛ sors non esset debita arg.etiam in.l.si qs cum titium.§.si ancillam.ĵ.de excep.rei iudi.quia per absolutionem ꝛ transactionem ipsum principale deducitur in dubiũ ꝛ per ɔsequens esset pena.Aut soluitur ipsa sorsꝛ si constat de debito principali.ꝛ tunc si queritur an hoc preiudicet in penã. Aut erat talis ꝙ non poterat peti vna cuz principali.quia succedebat loco interesse.et preiudicat.l.apud celsum.§.labeo.de doli excep.aut erat talis que non poterat peti propter clausulam rato manente pacto.vt.ĵ.de ver.obli.l.cum stipulatus sim mihi a proculo.ꝛ istis casibus loquitur tex.in.d.l.executionem. §.penul.et ibi per docto.ꝛ glo.ꝛ ista procedunt in pena conuentionali.in legali vero dic vt.l.si pro fure.de condi.fur.In alijs accessionibus pro quibus non competit actio:sed officium iudicis mercenarium vt pro vsuris vel interesse.dicvt.l.fina.ĵ.de eo quod certo loco.Et ex his remanet expedita glo.Que incipit quasi dicat.

2 ☞ Licet quis non fuerit in dolo nec in culpa tamen si nõ facit quod promisit incidit in penaz mero iure ꝛ ꝙ de equitate sibi detur exceptio.

3 Citatus qui fuit impeditus comparere non potest dici contumax.

4 Si promisisti sistere certa die in causa quam habebas mecum ꝛ postea illa die vocaris ꝛ compareas coram alio tribunali maiori ratione iudicis vel cause excusaris si non compares coram quo promisisti.

5 Quis iudex dicatur maior.ꝛ que causa dicatur maior.

1 **Si quis municipales.** †Impeditꝰ sistere i iudicio sine sui dolo vel culpa si non habet regressum contra alium aduersus petitionem pene:que nihilominus de rigore committitur habet exceptionem doli de equitate.Secus si fuit in culpa vel fuit impeditus facto tertij contra quem potest habere regressum.hoc dicit in effectu vsqꝫ ad.l.sed et si quis.Et primo loquitur quando non fuit in culpa nec habet contra alium regressum vsqꝫ ad.§.si quis cum.Secundo loquitur quando fuit in culpa et etiam in casu supradicto vsqꝫ ad vltimum ver. qui incipit:sed si priuatus.Tertio loquitur in illo versi.quando facto tertij contra quem habere poterat regressum cum.l.

2 sequen.¶ †No.ꝙ licet quis non fuerit in dolo nec in culpa nihilominus si non facit quod promisit incidit in penam mero iure licet de equitate detur sibi exceptio.sed contra ꝙ nec exceptio detur:vt.l.ad diem.et quod ibi notatur in glos.ĵ.de verbo.obligatio.Solu.ibi pena fuit apposita dationi hic vero facto quod non placet:quia etiam quando dationi:licet nõ detur exceptio mero iure propter tamen iustam causam ignorãtie vel aliam datur in integrum restitutio.Qua impetrata dabitur exceptio.vt ibi per Dyn.ꝛ Bartol.sed quando facto nõ est necessaria restitutio sed ipso iure datur exceptio siue loquamur in stipulationibus iudicialibus vt hic siue in conuentionalibus:vt.l.si vehenda.§.idem iuris erit si cum ea.ĵ.ad.l.rhodiã de iac.et in arbitrijs.ĵ.de doli exce.apud celsum.§.si in arbitrium.ꝛ adde qđ no.in.c.ꝙ breui.in prima glo.de iureiuran. Dicit etiam hic Ange.probari ꝙ licet quis fuerit impeditus comparere nihilominus potest dici contumax postꝙ cõtra eũ committitur stipulatio et condemnabitur in expensis.et dicit hoc tenere glo.in.c.venerabilibus.de sen.excom.quod nõ placet.nam si habet exceptionem contra commissionem pene vt hic fortius etiam ne condemnetur in expensis:quia hec est pena legalis a qua facilius quis excusatur.propterea si iudex scit impedimentum non valet sententia data contra eum:vt.l.que

d situm.cum ibi not.in regu.iur.ergo non potest dici cõtumax.[d]

3 ¶ †Not.in versi.simili modo.ꝙ si promisisti sistere certa die in causa quam habebas mecum et postea illa die vocaris coram alio tribunali ad testificandum excusaris si coram illo comparaes et non coram quo promisisti.hocverum si illud erat maius

4 tribunal vel ratione iudicis†vel ratione cause:vt.l.contra pupillum.§.qui ad maius.ĵ.de re iudica.Si autem esset equale tunc videtur ꝙ possis comparere coram quo vis et alio excusaris.vt.l.si quis in graui.§.si cum omnes.ĵ.ad sille.et si coram neutro compares in vtroqꝫ es contumax.ꝛ si illud erat minus tunc coram primo:vt hic.Item quando sunt paria prefertur illud quod preuenit in citando.ar.in.l.si quis postea.ĵ.de iudi.

5 †Quis autem iudex sit maior.dic ꝙ ille qui maiorem iurisditionem habet in illa causa:puta potestas respectu consulum artis qui possent de eadem causa cognoscere vnus tanꝙ specialis alter tanꝙ generalis.vt.l.j.de offi.prefe.vrb.sed respectu territoriorum nullus dicitur maior.qꝛ quilibet in suo territorio est maior:vt not.gloss.singularis in.l.apud.ĵ.mand.nisi sit iudex cause appellationis qui in illa est maior primo iudice indistincte.Que aũt causa sit maior altera.dic vt not.C.de iudi.l. per minorem.ꝛ predicta quando non posset comparere coram vtroqꝫ:quia ad eandem diem ꝛ horam fuit citatus vtroqꝫ:al's in vtroqꝫ deberet cõparere indistincte etiam si vnus sit maior altero vt no.Barto.in.l.ij.§.fi.de custo.reo.et facit.l.sed ꝛ si qs §.illud.in eo.

2 ☞ Qui non potest comparere personaliter an ꝛ qñ teneatur mittere procuratorem.

3 Si iustum impedimentum superueniat in persona eius q sistere dz absqꝫ culpa promissoris qualiter sit ei prorogandus terminus per iudicem ꝛ nu.1.ꝛ.4.

4 Non valenti agere de iure non põt currere prescriptio.sed non valenti agere de facto:currit:sed restituitur in integrum.

1 **Si quis in iudicio.** ¶ †In text.ibi cum enim.respondet tacite obiectioni:quia posito ꝙ sit impeditus personaliter comparere debuit mittere procuratorem.ad hoc respondet ꝙ hoc non potest sibi imputari:quia postꝙ promiserat sistere videtur promisisse de sistendo personaliter ꝛ sic procurator nõ fuisset admissus.Et hoc modo qualiter intelligitur satisdatio de iudicio sisti patet in.l.si decesserit.š.qui satisda.cogã.nisi enim sic intelligeretur non liberaretur qui promisit alium sistere si ille decederet ante diem sistendi quia non redderetur factum impossibile.Sed contra quia qui promisit sistere alium liberatur siue sistat illum personaliter siue non:dum tamen absen

2 tem defendat:vt.ĵ.eodem.l.si eum.in fin.princip.†Solu.intellige quod.š.dictum est quando presentia persone erat necessa-

Marginal notes:

Deci.con.73 §.i.in fine

a ¶ Cõsulitur.facit quod voluit Ludo.ro.ɔsil.li.

b ¶ Vulgarẽ.hac opi.Pau.de ca. sequiť Alex.ɔsi. xxij.iiij.lib.ꝛ.d. Jaso.hic ꝑ iura de qbus ꝑ eum.

c ¶ Pena.Adde qđ calculatio rõnis nõ ĩducit remissionem pene nisi aliqbus cõcurrentibus de qbus p ro.cõsil. cxliij.exactio vo principalis sortis sic:vt ibi per eum.

d ¶ Cõtumax.Facit ꝙ voluit cal. ɔsi.v.de dila.qđ citatus vt cõpareat ꝑsonaliter nõ teneť cõpare re ꝑsonaliter si ẽ impeditus qꝛ citatio cuiusuis iudicis nõ arctat adĩpossibile causas autẽ iustas a ꝑsonali cõparitione vide ibi.

ria ꝓpter aliquid quod non poterat per procuratorem expedi ri. ẜm ea que habentur in .l. si actor. ff. de procu. al's videtur pro cedere contrarium. ⁊ hic tangit vnum articulum an qui nõ po test comparere personaliter teneatur procuratorẽ mittere quẽ

a Barto. prosequitur in .l. j. C. de perpe. et temp. prescript.[a] dicit breuiter ꝙ aut loquimur in actore ad prescriptionem interrũ pendam et tunc tenetur mittere: al's imputabitur sibi quia nõ interrumpitur: vt. d. l. j. aut loquimur ex parte rei: et tunc erat citatus vt personaliter compareret et non tenetur procurato rem mittere: quia presentia erat necessaria. argu. istius tex. aut erat citatus vt compareret per se vel per alium: et tunc si non potest per se saltem debeat mittere procuratorem ẜm Bald. et Angel. argu. in .l. stichum aut pamphilum. de solu. aut erat ci tatus simpliciter et tunc in causa multum ardua non tenetur mittere procuratorem: vt no. in .c. querelam. de procura. ¶ In causa vero non ardua aut habebat priuilegium ne posset ad iudicium vocari simpliciter vt sunt persone de quibus in .l. j. ff. de in ius voc. ⁊ non tenetur procuratorem mittere: aut ha bebat priuilegium ꝙ non poterat in ius vocari personaliter sed per procuratorem ⁊ tenetur mittere: vt .l. fin. C. de in ius vo ca. aut nullum habebat priuilegium ⁊ tunc aut erat absens ex causa voluntaria. et tenetur mittere vt infra eum qui per vim defendere debet ⁊c. l. j. aut erat necessaria ⁊ improbabilis ⁊ idẽ vt. ff. de minori. l. papinianus exuli. aut erat necessaria et ꝓba bilis ⁊ tunc secus. arg. hic ⁊ vbicunqꝫ dixi quem teneri procu ratorem mittere intellige preterꝙ ad litem contestandam vel ad sententiam audiendam: vt not. glo. notabilis in .l. si quis in stituatur. de heredi. insti. circa fin. Item intellige hoc si com mode poterit reperiri. argu. ff. pro soc. l. idemqꝫ. in princip. al's secus. et quod ibi per Barto. et per eundem. in .l. de pupillo. §.

3 si quis ipsi pretori. de ope. no. nuntia. ¶ † In text. ibi diem iu dicij esse diffusum. dic. i. infra terminum citationis esse proro gatum. sed gloss. exponit diffusum. idest differendum. et sic ꝙ non sit prorogatus ipso iure sed veniat prorogandus per iudi cem. quod etiã probatur: quia si esset ipso iure prorogatus nõ committeretur stipulatio penalis ipso iure: vt .l. cuꝫ stipulatus sim mihi a proculo. de verbo. obliga. ⁊ ff. si cer. peta. l. lecta. §. sꝫ cum sortis. cuius contrarium hic patet. Nec obstat. c. cum dile ctus. de dolo et contu. vbi videtur ꝓrogatus ipso iure: quia ibi

b quando suberat impedimentum:[b] quia citatus erat vt compa reret infra decem dies et vltima dies erat feriata. vnde proro gatur in diem sequentem ipso iure. hic vero quando erat impe dimentum facti quod non est ita sufficiens ad prorogandum. hinc est ꝙ non valenti agere de iure non potest currere prescri

4 ptio. l. † j. in fi. C. de anna. excep. sed non valenti agere de facto currit sed restituitur in integrum. vt in .l. j. §. item propter. de itine. actuqꝫ priua. et plene no. Cyn. in .l. quoties. de preci. im pera. offe. in casu tamen sit prorogatio ipso iure nisi iudex scit impedimentum factum: quia contra eum non debet procede re. et si contra facit ipso iure non valet: vt .l. quesitum. cum ibi nota. de re iudi. licet stipulatio penalis ipso iure committatur vt hic quia durius agitur cum homine ꝙ̃ cum lege: vt .l. sed cel sus. ff. de arbi. licet in effectu idem sit. vnde etiam in alio casu vi demus ꝙ pena legalis non committitur ante lapsum termini licet certum sit ad tempus promissa impleri non posse: vt .l. in sulam infra biennium. de verbo. obli. ⁊ in .c. commissa. de elect. lib. vj. in prin. ⁊ tamen secus in pena conuentionali que statim committitur licet ante lapsum termini peti non possit. vt. d. l. si stipulatus sim mihi a proculo. de verbo. oblig. et in illa stipu latione si calendis. eo. titu.

a ¶ Prescript. an non valẽti agere currat ꝑscriptio vl' deꝫ restitutio vide per eundeꝫ pau. ꝯsi. clxxi. in primo ĩpressis.

b ¶ Impedimen tum. qualiter ꝓ betur impedimẽ tũ vide p Ange. ꝯs. cxliij. Fed. de senis. ꝯs. lxxviij. p ro. ꝯsil. clxxiij.

c ¶ De facto. Jas. dicit tenẽdũ opi ni. Bar. tãꝙ cõ munẽ inducẽdo strictius. d. l. qui cõmeatus vt hic p eũ cui adde ꝙ dictũ Bart. seq tur Ange. in cõ sili. ccxix.

1 **Si non propter.** † Not. ꝙ mulier grauida non tenetur personaliter comparere in iudicio quod nota. ⁊ sic non potest constitui in cõ tumacia. Itẽ ꝙ non dicitur infirma anteꝙ̃ pariat sed post par tum donec iacet in partu dicitur infirma. Item ꝙ parcitur vi tio naturali. et licet glo. intelligat quando est grauida ex mari to suo. docto. dicunt idem quando ex alio. Nec ob. ꝙ tunc est in culpa: quia non est ad hoc ordinata.

2 ☞ Impedimentũ vel casus fortuitus contingens ei q nõ po tuit venire in termino qualiter probetur.

3 Non sufficit dicere vel probare flumen ita creuisse ꝙ non po tuit transire. nisi etiã probet se fuisse ad flumen. ⁊ an etiam ꝙ fe cit diligentiam vt transiret.

4 Impedimentum superueniẽs facto magistratus dat exceptio nem reo. secus si facto tertij.

Conuentus ad penam liberatur cedendo illam contra tertiuꝫ impedientem.

1 **Si quis tamẽ cum posset.** † Not. istuꝫ. §. contra illum qui se arctauit ꝙ non subuenitur sibi quia est in culpa. circa quod vide qđ no. Innocen. in .c. P. ⁊. §. de offi. de leg. ⁊ Jo. and. in .c. imputari. de reg. iur. in mercu. ⁊ in .c. cupien tes. §. ceterum. de elec. lib. vj. in glo. super ver. octo dies. ⁊ glo. in aut. de trien. ⁊ semis. §. non enim. dicit autem se artasse: sꝫ po namus ꝙ fuit citatus vt sisteret vsqꝫ ad mensem cum distaret a loco iudicij per centum miliaria. et sic poterat venire ante finẽ

2 mensis. † ⁊ ipse se arctauit ad veniendũ infra quinqꝫ dies vlti mos. ⁊ cum esset in itinere vel vi fluminis vel aquarum inun datione fuit impeditus comparere in termino. certe debuit co gitare hunc casum euenire posse. ideo debuit ante iter arripe re qđ si fecisset potuisset esse in termino. nõ tamen est sibi impu tandũ quare statim iter nõ arripuit cũ satis haberet de termi no vel si promiserat sistere rome: infra quinqꝫ dies cũ ibi esset personaliter ⁊ voluntarie inde recesserit cum intentione redeũ di infra terminũ ⁊ fuit impeditus redire: certe est quod sibi im putetur: ⁊ isti duo casus ponuntur hic. Qualiter autem probe tur hoc impedimentum siue casus fortuitus. Guil. de cug. di cit hic ꝙ per iuramentũ quod potest procedere quando agitur de paruo preiudicio: vt .l. thesaurus. ff. ad exhi. ⁊ .l. fin. C. de fide instrumen. vel quando accidit in loco syluestri: vel vbi non po terant testes haberi vt in mari. vt. C. de naufra. l. quoties. Et vi de ibi Bar. qui multa bona dicit circa istuꝫ articulum. ⁊ quod not. in spec. de pigno. §. j. ver. ⁊ nota. de appel. §. nunc videndũ ver. quid ergo. per Barto. in .l. si quis ex argentarijs. §. fi. ff. de

3 eden. ¶ † No. etiã hic Bar. vnũ verbũ notabile. ꝙ non sufficit dicere vel probare flumen ita creuisse ꝙ non potuit transire nisi etiam probet se fuisse ad flumen ⁊ fecisse diligentiam per .l. q cõmeatum. ff. de re iudi. quam allegat pro singulari. sed in cõ trarium facit quia non videtur sibi imputanduꝫ si non fecit di ligentiam. quã si fecisset sibi non profuisset. vt .l. fi. §. pe. ff. quis ord. in bo. poss. seruetur. nec obstat .l. quam allegat quia ibi ita

c de facto[c] contingit. et est cautum ita facere non tamen est neces

4 sarium probata virtute. ¶ † Ultimo no. in ver. simili modo. ꝙ impedimentũ superueniens facto magistratus dat exceptio nem reo. secus si facto tertij. quia contra primam non habet re gressum vt exerceat officiũ suum contra ẜm sic per titu. prece dentem. ⁊ ad primum dictum vide quod not. Cy. C. locati. si de fundo in distinctione. ⁊ ad secundum qđ no. idem. C. de contra hen. stipu. l. non moriturum post princ. qui tenet ꝙ conuentus ad penam liberatur cedendo actionem contra illum tertiuꝫ im pedientem. que magna limitatio ad titu. precedenteꝫ maxime in .l. j. §. si reus. in fin.

2 ☞ Relegatus põt esse in iudicio p procuratorem.

Banniti possunt conueniri et debent se defendere per procu ratorem.

5 Exceptio que incepit cõpetere reo post mutationẽ status vt q2 est deportatus non transit in fideiussorẽ. sed tunc transit qñ in cipit cõpetere integro eius statu permanente.

1 **Sed et si quis.** † Qui nõ potuit sistere ex eo q2 post ꝓmissionẽ de sistendo ⁊ anteꝙ̃ esset in mora sistendi fuit condẽ natus de crimine capitali vel de alio ita ꝙ in ciuita te stare non poterat contra petitionem pene habet exceptionẽ secus si non erat condẽnatus licet esset accusatus vel inquisi tus vel processus criminalis contra ipsum penderet nisi pro pter talẽ causam criminalem esset in vinculis mancipatus ita ꝙ sistere non poterat. hoc dicit vsqꝫ ad. §. preterea. ¶ In text. ibi. sed et si quis. quasi dicat non solum datur exceptio contra petitionem pene ⁊ qui fuit impeditus sistere sine aliqua culpa sui: sed etiã aliquãdo ei qui fuit impeditus sui culpa que tamẽ non erat ordinata ad hunc casum: nec propter hunc casum cõ missa vt si erat dãnatus de crimine ita ꝙ in ciuitate stare non poterat: ⁊ sic non esset in iudicio. ¶ In tex. ibi. dixerit aliquis respondet tacite obiectioni. nam si erat dãnatus de crimine ca pitali puta in metallum vel deportatus cũ perdit ea que sunt de iure ciuili non potest amplius stare in iudicio quod est de iure ciuili nec agendo nec defendendo: quia non est capax sed exceptio non daᵣ nisi ei qui est in iudicio ⁊ litigat seu litiga re potest sicut nec actio datur nisi ei qui est habilis ad agendũ ergo nõ procedit quod supra dictum est: quia huic ignoscitur et datur exceptio sicut in casibus precedẽtibus. ⁊ ad hoc respõ det ꝙ imo hoc potest procedere non propter ipsum sed fideius sores quos dedit contra quos committitur stipulatio mero iu re: sed si conueniatur possunt vti exceptione: quia non potue runt ipsum sistere cum non esset condemnatus de crimine ca pitali: sed de alio ꝓpter quod ciuitatem non perdebat licet in

2 ea stare non posset. † vt si fuit relegatus. nam iste potest esse in iudicio per procuratorem etiam in loco vbi relegatus est: vt .l. papinianus exuli. ff. de minori. si ergo agatur contra ipsum ad penã ⁊ compareat defensor vel procurator poterit hanc exce ptionem

a ptionem opponere: quia sistere non poterit personaliter.ª Qd nota pro bannitis qui possunt conueniri ⁊ debent se defendere per procuratorē: si tamen ille sistendus mortuus erat naturaliter ante moram sistendi non cōmittitur stipulatio penalis ipso iure: quia factum ꝓpter qd venit cōmittenda est effectū impossibile. ⁊ ideo est extincta obligatio principalis ad factū sicut p interitum speciei extinguitur obligatio ad dandum: vt. l. si ex legati causa. de verbo. oblig. sed quando non est mortuus naturaliter tunc factum non est redditum impossibile de natura licet de iure sic si est condēnatus prout hic dicitur. ⁊ ideo cōmittitur stipulatio principalis ⁊ per consequens etiā penalis sed hic est vnū contrariū difficile: qꝛ videtur ꝙ in primo casu fideiussoribus non cōpetat exceptio per. l. j. C. de fideius. vbi habetur

3 ꝙ †exceptio que cepit cōpetere reo propter mutationē status vt quia est deportatus non transit in fideiussorē: sed tūc trāsit quando incipit cōpetere integro eius statu pmanente. istud cōtrarium voluit formare glos. que incipit al's. ⁊ dic hoc esse speciale. Tu dic ꝙ si fideiussor incepit efficaciter obligari ꝓ principali: licet postea principalis deportetur nō extinguitur obligatio eius ipso iure vel ope exceptionis sed transit in fiscū vna cū bonis eius ⁊ persona deportati amissa obligatione eximitur merito nec liberatur fideiussor sed remanet obligatus pro fisco sicut remaneret obligatus pro herede principalis. ita loquitur contrarium: sed si fideiussor non inceperat obligari ꝓ principali sed veniebat obligandus ex facto principalis propter deportationem illud factum redditum est impossibile nō obligari cum effectu. et ita loquitur hic. et per istum textum. et per. l. si decesserit. §. qui satisd. cog. quidā antiquus doctor Bononiensis cum promisisset in iudicio sistere quendam scholarē sub pena et anteꝗ̄ esset in mora sistendi scholaris ille aufugit de ciuitate ad hoc vt non teneretur ad penam fecit ipsum accusari vel inquiri de crimine: ⁊ qꝛ non comparuit ex forma statuti fecit ipsum poni in bāno. cum vero postea fuisset requisitus vt sisteret dixit se non posse eū sistere: quia bannitus erat a ciuitate ⁊ in ea stare non poterat et sic pena non est contra ipsum commissa: sed si posset probari ꝙ ipse fecerit hoc fieri non poterit sibi prodesse hec fraus per. l. si eum. §. j. j. eo. ⁊ quod no. gl. j. in. l. sed si decesserit.

2 ☞ Contra existentē in vinculis vel in carceribus non pōt ꝓcedi in causa ciuili. ⁊ qd si possit reperire procuratorem.

1 **Illud sciendum.** †In. §. illud no. ꝙ si pendet ꝓcessus criminalis in vna curia ⁊ processus ciuilis in alia tenetur se in vtroꝗ̄ defendere nec excusatur in ciuili si nō comparet ꝓpter processum criminalem: qd est verū si citatur vt veniat eo tpe quo non hꝫ necesse cōparere in criminali: qꝛ facte fuerunt citationes diuersis diebus ⁊ horis. si aūt in eadem hora tunc debet cōparere in criminali: quia est iudicium maius vt not. in. l. per minorem. j. de curato. ⁊ excusaretur in iudicio ciuili: vt. l. contra pupillum. §. fi. de re iudi. ⁊ vide Bar. in. l. ij. in fi. de custo. reo. de quo glo. opponit. sed solue vt ex predictis patet.

2 ¶ †Nota etiam in fi. ꝙ cōtra existentem in vinculis vel in carceribus non potest procedi in causa ciuili: sed dic hoc verum quando citatur vt personaliter compareat ⁊ ita erat hic: qꝛ pmiserat sistere: vt. l. ij. §. si quis in iudicio. ver. cum eñ. s. eo. al's distingue an possit reperire ꝓcuratorē facile vel non vt dixi in. l. j. ⁊. ij. s. de in ius voc. vt no. Bar. in. l. is q reus. ante fi. de publi. iudi. certe etiam in precedēti casu si erat obligatus ex suo ꝯtractu sistere psonaliter ⁊ post obligationem cōmisit crimē ꝓpter qd fuit incarceratus cū hoc venerit sua culpa videtur non excusari. ⁊ ita sentit gl. que incipit imo ꝶ. vel dic ꝙ est verius. hoc non placet: quia hec culpa non erat ordinata ad hunc casum: vt. l. ij. §. si vero ꝓpter. cum his ꝗ̄ ibi dixi. §. eo. et per principium istius. l. licet Bal. ⁊ Ang. videātur adherere. nam tex. hic in fi. in ver. penul. generaliter loquitur: vnde pōt intelligi siue delictū erat cōmissuꝫ ante siue post. glo. tamen est signata in prima parte. §. vbi nō erat in vinculis sed tunc etiam si erat commissum ante teneretur se defendere in causa ciuili si poterat nec excusatur ꝓpter ꝓcessum criminaleꝫ ⁊ ita debet intelligi prima pars. §. secus si eadeꝫ hora debebat comparere in criminali. vt. s. dixi.

2 ☞ Si in renūtiatione dicatur non obstante quocūꝗ̄ casu cōtingente in mari an dicatur specificata vis tēpestatis vel naufragij seu pirratarum. ⁊ nu. 3.

3 Singularitas an habeat se in plus ꝗ̄ specialitas.

4 Generalitas seu generalis dispositio tantuꝫ valet quo ad omnia quantum specialis quo ad quedam nisi reperiatur contrarium. et casus fallentie sunt speciales propter aliquas speciales rationes.

5 In iudicijs si aliqui casus specificentur ⁊ postea subijciatur clausula generalis nō obstantibus quibuscūꝗ̄ alijs casibus. talis generalis renuntiatio nihil operatur etiam in similibus specificatis. secus in contractibus. ⁊ nu. 6.

6 Differentia inter casum fortuitum ⁊ periculum. Generalis renuntiatio casuum fortuitoruꝫ vel oīs periculi de futuro quid operetur in iudicijs. ⁊ qd si precedat vnus casus specificatus. ⁊ quid in extraiudicialibus.

7 In exceptionibus competentibus tempore contractus etiam in iudicijs sufficit generalis renuntiatio. fallit in exceptione fori ⁊ in criminalibus.

1 **Quesitum est.** †Generalis renuntiatio fortuitorum casuum vel exceptionuꝫ orientiuꝫ ex causis de futuro nō valet in iudicijs sed specialis ⁊ specifica sic. h. d. ⁊ semper allegatur cum sua glo. qꝛ continet materiā vtilem ꝓ qua semp remittitur ad istuꝫ. §. ⁊ glo. j. legit ipm duobus modis ⁊ lec. vtraꝗ̄ est bona: tñ secūda clarior est ⁊ melior. ⁊ iste lecture ꝓueniūt ꝓpter verbū deserta positum in tex. qd pōt determinare verbū exceptio. ⁊ tunc est casus nominatiui. ⁊ exponitur deserta idest cōmissa specificari: qꝛ quedam fuerunt specificate: ⁊ de illis nō est dubiū ꝙ renuntiatio tenet in eis. multe alie non fuerunt specificate. sed fuit apposita clausula generalis: ⁊ est dubiū an extendatur ad illas nō specificatas: ⁊ sic desertas. i. omissas specificari ⁊ dicitur ꝙ non. ⁊ ita loquitur prima lectura. pōt etiā determinare verbū ꝓmissione qd immediate ꝓcedit ⁊ tunc est casus ablatiui ⁊ exponitur deserta idest nō a obseruata: qꝛ ꝓmisit sistere oī exceptione remota sub certa pena ⁊ nō sistit eū ⁊ sic deseruit ꝓmissionē habuit iustam cām tñ ꝭm ea que dicuntur in legibus precedentibus vnde est dubiuꝫ an ex eo ꝙ dicit omni exceptione remota pdat beneficiū leguꝫ precedentiū vt sic ꝓ hoc videtur renuntiasse legitimis exceptionibus ⁊ defensionibus. respondetur ꝙ non qꝛ hec generalis renūtiatio non sufficit ⁊ hoc dixit Ulpianus iurisconsultus autor legis supplendo dictū Attiliani dicit eñ ꝙ si fuisset facta specialis expressa renuntiatio. puta ꝙ etiā si foret impeditus casu fortuito contingente in mari vel in flumine: nihilominus volebat teneri ad penā si non sisteret: qꝛ tunc bene teneretur cū effectu: qꝛ valeret talis renuntiatio: ⁊ sic non corrigit. Attilianum sed supplet casum in quo verisimile est Attilianū idem dixisse si fuisset interrogatus. ipse eñ locutus fuit quando stetit in finibus generalis renuntiationis. vnde a contrario in specificatis

2 censetur voluisse cōtrariuꝫ. †Aduerte tñ ꝙ cum in mari possint contingere casus diuersis modis puta vi tempestatis vel naufragij vel pirratarum. non sufficit dicere etiam si contingat in mari sed debet exprimi sigillatim: puta propter fortunam maris ⁊ pirratarum ⁊c. al's diceretur generalis quantū ad dictos casus ⁊ non valeret. ita intelligit Ange. et allegat quod habetur in simili. in clemen. appellanti. extra de appella. ibi dum dicit b sigillatim. ⁊ istam dicit esse menteꝫ istius. §. dū dicit specialiter

3 sunt expresse idest singulariter: †nā in plus se habet singulari b tas ꝗ̄ specialitas^b iuxta no. per Barto. in. l. si quis in princi. testa. de leg. iij. tutius tamen videtur contrarium per ea que ibi no. per Bar. postꝗ̄ dicit specialiter. nam inter casus fortuitos qui possunt contingere tam in terra ꝗ̄ in aqua fluminis etiaꝫ in mari specialis dicitur renuntiatio quantum ad contingentes casus in mari si dicatur non obstante quocūꝗ̄ casu in mari contingente licet aliter non specificet. dicitur enim specialis et expressa licet non sit singularis: quia tex. non loquitur de sin

4 gulari vt dicit Bar. in simili in. d. l. si quis. in prin. ¶ †In glo. magna ibi econtra que valent ⁊c. dic ꝙ regulariter est verum istud quod glo. dicit in hoc versic. ꝙ tantum valet generalitas seu generalis dispositio quo ad omnia quantum specialis quo ad quedam: vt in legibus allegatis per glo. vbicūꝗ̄ autem reperitur contrarium ꝙ non sufficiat generalis dispositio sed requiratur specialis vt est in casibus legum. s. per glo. allegata rnm. dic ꝙ sunt speciales casus fallentie propter aliquas speciales rationes inter quas est iste. ita soluit glo. contrarietates istarum legum in. l. si seruitus. in fin. glo. j. de serui. vrb. predio. et in. l. si quis mihi bona. §. iussum. de acquiren. heredita. Que autem sit ratio in casu istius. §. glos. j. in positione casus ponit vnam rationem quam reprobat sed quod presumitur facta ꝓ metum qd est falsum: quia in iudicijs propter presentiam iudicis nihil censetur fieri per metum vel illicite: vt. l. fin. in princi. j. quod met. cau. preterea si ista ratio esset vera etiam specialis renuntiatio non valeret. Cy. in. l. fina. C. commoda. dicit esse rationem quia generalitas parit obscuritatem. vt. l. ita fidei. j. de iure fisci. sed nec ista est bona: quia tunc esset idem in contractibus cuius contrarium. j. patebit in glo. Dicit ergo Bar. queꝫ sequitur Bal. ⁊ Ang. ꝙ est speciale in stipulationibus iudicialibus ⁊ pretorijs ⁊ preparatorijs iudiciorum vt mitius agatur in eis: quia dijudicantur ex mente pretoris qui noluit sub inuolucro et generalitate verborum quem decipi sicut et aliud

a ¶ Personaliter Adde vt p Joā. an. i addi. ad specu. in ti. d defen. super rubrica.

b ¶ Quā specialitas. adeo specialiter sunt exprimēde cause ꝙ si añ sniam gs appellaret ab vno vel duobus grauaminibus cuꝫ clausula gnāli: ⁊ ab omnibꝰ alijs q colligi possent ex actis ꝙ nō posset consequi nisi quo ad spāliter expressa ꝭm rotam. de appel. in nouissi.

5 est speciale in ipsis preparatorijs.j.eo.et si post tres.et aliud in l.seruus.§.si plurium.j.eo.titu. ¶ †In gloss.ibi respondeo sic quia hic sola generalis negatur valere.tenet ergo ista glos. q in iudicijs etiam si aliqui casus specificentur et postea subijcia tur clausula generalis videlicet non obstantibus quibuscunq alijs casibus talis generalis renūtiatio nihil valet et nihil ope ratur etiam in non specificatis.et iste est casus hic sm primam lecturam etiam in similibus specificatis.et si essemus in contra ctibus:vt habetur.j.in glo.in versi.bul.autem.et hec est vna dif ferentia inter stipulationes iudiciales et extraiudiciales:bene tamen valet in specificatis.et hoc voluit hic Vlpia.et sic glo.vi detur formare hic questionem in casu istius.§.in ver.sed ego vel dic quod habuit respectum ad secundam lect.in qua nulli fue runt specificati.vnde gloss.querit quid si aliqui fuerunt speci ficati[a] et postea subiecta clausula generalis et respōdet in ea ha betur. ¶ In gloss.ibi.extra quero ista est vtilis questio in qua glo.recitat tres opinio.et quarta colligitur ex versi.sed quid si 6 dicat.licet gl.ibi procedat per modum noue questionis.†Tu autem aduerte ad hunc passum q est differentia inter casum fortuitum et periculum. nam casus dicitur quando venit sine aliqua culpa et ei prouideri non potest.periculum autē se ha bet in plus:quia comprehendit casum obuenientem sine culpa et obuenientem cum culpa.et sic potuit prouideri q non veni ret adhibita bona diligentia vt colligitur ex.l.opus.j.loca. In hac ergo questione dic quod in cōtractibus extraiudicialibus si aliquis suscipit in se expresse casus fortuitos etiam si nullos specificat valet et tenet de omni casu siue dicat de casu siue ap ponat verbum periculum: puta suscipio periculum casuū for tuitorum siue non apponat: vt.C.de pig.acti.l.que fortuitis.et hic in gl.in ver.sed quid si dicat. Et hic est alia differentia inter contractus extraiudiciales et iudiciales:quia in iudicialibus non sufficeret si diceret ita generaliter etiam si mentionem faceret de casibus fortuitis sed debet specificari puta incendij ruine naufragij etc. Aut non facit mentionem de casibus for tuitis sed solum de periculo dicendo:suscipio in me periculū tunc operatur quanto minus potest. vnde si erat contractus de cuius natura veniebat lata culpa tamen faciet venire leuem et non vltra. Si veniebat leuis faciet venire leuissimam si ve niebat leuissima faciet venire casum vt aliquid operetur:vt.d. l.opus probatur. Si veniebat casus tunc vt aliquid operetur ista expressio facit vt veniat casus cōtingens et culpa alterius partis.dummodo cesset dolus.casus est singularis in.l.qui of ficij.in fi.j.de contrahen.empt. Sed si non suscepisset in se pe riculum non teneretur de casu contingente culpa alterius par tis.vt.C.de naufra.l.cum proponas. Aliquando etiam si erat cōtractus de cuius natura veniebat culpa nihilominus faciet venire casum:puta si res non erat apud eum qui suscepit in se periculum.nam tunc in illa non potest culpam committere: et ideo ne susceptio periculi sit inutilis operatur vt teneatur de casu sm docto.per.l.si in venditione.in princi.j.de peri. et com mo.rei vendi.quam sic intelligunt. Vel pone casum si aliquis suscepit in se custodiam alicuius castri tempore belli seu forti licij suscipiendo in se periculum.nam videtur actum ex quali tate temporis q teneatur etiam si per violentiam sibi aufera tur cui violentie non potest resisti.quia cēsetur vis maior:vt.d. l.opus.in fi.ita determinat Jo.and.in addi.Specu.in titu. de loca.super rubrica.qd perpetuo tene menti.[b] Et sic facit mētio nem de vtroq specificando aliquos casus et postea generaliter suscipiat in se omne periculum tunc etiā si erat contractus de cuius natura veniebat culpa:talis susceptio periculi extende tur etiam ad alios casus fortuitos similes specificatis.et ita in telligatur opini.Bul.et probatur etiam sm Old.arg.in.l.fi.§. 6 cui dulcia.de vino tritico et oleo leg. ¶ †Tres ergo differentie sunt inter stipulationes iudiciales et extraiudiciales. Prima quia in iudicialibus non sufficit exprimere verbum periculū sed debet exprimi verbum casus.sed in extraiudicialibus ali quando sufficit vt patet ex predictis. Idem in iudicijs non suf ficit generaliter suscipere in se casus fortuitos.sed debent spe cificari sed in contractibus sic. Item in iudicijs quibusdā speci ficatis non sufficit q̄tum ad non specificatos generaliter: sed 7 in contractibus sic. ¶ †Et predicta in exceptionibus orienti bus de futuro post contractum celebratum:sed in competenti bus tempore contractus etiam in iudicijs sufficit generalis re nuntiatio:quia potuit de illis esse preuisus. et hoc probatur in aut.matri et auie.in corpore vnde sumitur.C.quando mulier offic.tute. fun.potest.et in aut.iubemus.C.de iudic. Fallit in exceptione fori in qua requiritur specialis:vt.l.j.§.si quis in ius vocatus non ierit. Item fallit in criminalibus in quibus non videtur quod valeat etiam specialis quando venit impo nenda pena corporalis:et nota.in.l.pactum.inter heredem.cj. ca fin.magne glo.j.de pactis.vel dic vt ibi dictum est.nam cō trarium faciunt assessores quia faciunt vt confessus de crimi ne renuntiet omnibus suis defensionibus dicendo se nullas habere et consentiunt quod statim feratur sententia. et gloss. videtur hoc approbare.j.de su.balne.l.j.quod videtur procede re quando non constabat eos defensionem habere:alias proce dat quod contra dixi.cetera tamen vide per Bartol. et ista fa cient te clarius intelligere q̄ alia scripta doctorum: quia non ita clare loquuntur.

a ¶ Specificati.de hoc vide p Lud. ro.cōsi.cclxxv.et ccccxciij. Frā.de are.cōsi.lx.p Ange.consi.ccxix.

b ¶ Tene menti. Addē q dicta additio fuit originaliter Ol.cōsil. xciiij.d quo etiā mētionē facit ludo.ro.cōs.cccxcv. vbi et ipse in facto cōsuluit et ibi etiam aliud dicit ad corroborationē sui dicti q refert hic do. Jas. q si qs paciscit q nō vult teneri de casu fortuito qd tñ tenebit de casu fortuito q p cedat culpa familie sue: d quo dicto ipse ludo. memorat singula.suis.fol.xij. et q si quis pmittat de casu fortuito nō tenet de illo q venit culpa aduersarij sui hz eūdē singu.suis. fo.iiij.an autē inra mentū in gnāli renuntiatione casuū fortuitoz aliqd operet. vide per Alex.cōsi. xxviij.

c ¶ Pignora.vid Alex.cōsil.xciij. vbi mentionē facit de hac pignorū presentatiōe.

2 ☞ Si est prestita satisdatio que non debebat an possit com dici liberatio.

3 Si pro interesse promittatur pena maior q̄ sit interesse seu q̄ sit quantitas debita ex certa scientia.presumitur promissio fa cta in fraudem vsurarum et quid si stipulatio penalis fuit ad iecta obligationi facti.

1 **Item queritur si quis.** †Satisdatio prestita per errorem pro toto vel in parte non valet in effectu:secus si ex certa scientia licet debuerit prestari.hoc dicit. ¶ †In tex.ibi per er rorem scilicet iuris vel facti.l.j.vt in pos.lega. ¶ In tex.ibi fi deiussoribus.no.quia non dicit de ipso principali.nam quan tum ad ipsum principalem posito quod possideret immobilia et sic non teneret dare fideiussores saltem tenebatur cauere nu da cautione.vt patet in.l.sciendum.in.fin.§.qui satisda.cog.in ver.cautio.cum sua glo.non ergo fuit indebite prestita quo ad eum hec cautio.et ideo nec habet exceptionē aduersus petitio nem pene:nec habet liberationem condicere:sed quantū ad fi deiussores fuit indebite prestita.ideo possunt exceptionē obij cere:vt hic sequitur et liberationem condicere vt.d.l.j. vt in posses.lega.si autem fuisset indebita etiam quo ad principalem vt in casu illius legis.j.tunc si fuisset interposita p errorē facti condiceretur liberatio quantum ad se et q̄tum ad fideiusso res:sed si per errorem iuris tunc quo ad fideiussores tātum. et ita intelligunt docto.illam legem.de quo vide per Dyn. Ja co.de are.et Barto.qui eos recitat in.l.si patronus.de donati. 2 †vbi examinatur iste articulus satis implicite quando presti ta est satisdatio que non debebat an possit condici liberatio. 3 de quo tangit glos.in.l.querat.j.famil.berciscūde. ¶ †In tex. ibi nam et Julianus.supple ibi quando satisdatio erat in to tum indebita: hic autem pro parte quod quia debebat pro mittere interesse promisit penam multo maiorem.nam est inu tilis promissio in eo quod est plus si per errorem.secus si ex cer ta scientia. Sed contra quod etiam si ex certa scientia quia pre sumitur promissio facta in fraudem vsurarum: vt.C.de vsur. l.cum allegas.gloss.hic fina.que semper allegatur.dicit quod ibi loquitur quando stipulatio penalis fuit adiecta obligatio ni quantitatis:hic quando obligationi facti et tunc non presu mitur in fraudem vsurarum.et propter hoc vsurarij quando faciunt fieri instrumentum restitutionis sortis cum appositio ne pene.faciunt isto modo quod ille restituat sortem in tali ter mino vel consignet:et si non consignauerit q possit peti pena quia tunc dicunt posse peti penam quando adiecta est obliga tioni facti de consignando pignora:[c] et sic non presumitur in fraudem vsurarum:et ista est consuetudo inoleuit Bononie:et quasi omnia instrumenta fiunt hoc modo. Barto.in.l.cum ser uus.j.de condi.et demonstra.reprehendit hanc cautelam.et di cit hanc glo.loqui quando post primam oblibationem dandi interuenit secunda obligatio faciendi.idest de sistendo in iudi cio:sed quando ab ipso principio pro executione obligationis dandi adijcitur obligatio faciendi vt in casu predicto cēsetur adijci in fraudem.et ibi omnino vide per eum pro declaratio ne istius glo.et in.l.si stipulati sumus.de verbo.obligationi.l. quinta.§.fina.eo.titu.

2 ☞ Priuilegium vnius ex socijs in re indiuisibili quod pro sit alteri.sed in damnis factum seu pactum vnius ex socijs nō noceat alteri.

3 Pena exacta per vnum ex socijs.cōicatur cum altero.
Tolerandum est potius q neuter lucretur etiam nō dolosus q̄ q vterq lucretur et sic dolosus.

4 Unus socius potest testificari pro alio qn̄ non sunt socij in eo de quo agitur nec omnium bonorum.

1 **Si duo rei stipulandi.** †Pactū vnius ex duob' reis debēdi socijs nocet alteri in lucris acqrendis:et si non noceret dolosus iuuaretur ex dolo suo cum quicqd exigatur debeat secum communicari.h.d. Et sic propter dolosum vel culposum ne sibi prosit dolus suus pdit ille qui nec est in dolo nec est in culpa:sed si neuter eorum esset in dolo vel in culpa interdum propter habilitatem et capacitatem vnius alter licet de se sit inhabilis et incapax nihi lominus

lominus capit. vt. j. de libe. lega. l. si is qui duos. de qua glo. op ponit. & ad hoc facit. l. si communem. j. quemadmodum serui.
2 amit. in princi. vbi priuilegium † vnius ex socijs prodest alteri in re indiuisibili. in damnis vero factũ seu pactum vnius ex so cijs non nocet alteri: vt. j. de pac. l. si vnus. in princ. quia cessat ratio. de qua supra. ¶ † In tex. ibi ita demũ. si ergo nõ essent so cij tunc pena que exigeretur p vnum non esset alteri communicanda: vt hic patet. & sic pactum alterius alteri nõ noceret. et hoc ideo q: pena petit quodãmodo ex causa lucratiua. qd aũt in sorte que petit interdũ ex causa onerosa an exacta per vnũ ex socijs credendi veniat alteri cõicanda. gl. sentit q sic in. l. fra ter a fratre. post prin. gl. prime magne. & in. l. si titio. de lega. ij. Tu distingue super hoc vt no. per Bart. in. l. qui hoĩem. §. de
3 sol. ¶ † In tex. ibi ne prosit. not. ergo q pena exacta per vnuz ex socijs cõmunicatur cum altero lz sit ex causa lucratiua etiaz si exigeretur vnus nummus vt hic patet in glo. facit. l. vtrum. de peti. here. Item quod potius est tolerandum q neuter lu cretur etiam nõ dolosus q̃ q vterq lucretur: & dic dolosus ex dolo suo. ¶ In glo. j. in fi. ibi. vel de illa lite ad minus. ista glo. reputatur singularis: q: declarat oẽs leges loquentes de duo bus reis socijs quomodo intelligantur videlicet qñ sunt socij omniũ bonorum vt illius obligationis de qua agit: al's si non essent omnium bonoꝝ nec illius obligationis sed alterius nõ haberentur pro socijs quantum ad aliquem effectum societa
4 tis. ad hoc. j. rem ra. habe. l. si quis vni. † & ideo vnus socius po test testificari pro alio qñ nõ sunt socij in eo de quo agitur nec omnium bonorum ẽm Ange.

2 ☞ Si cõuenio vnũ ex reis debendi nec vendico mihi qd de bent quantum ad alterum si ab illo sortẽ non exegi q possim eo dimisso ad alterum ire.
Quid in duobus reis credendi si vnus primo egit.
3 Filiusfamilias licet isto iure digestorum nõ haberet propriũ tamen ex suo contractu vel obligatione poterat conueniri & cõ demnari et exigi.
4 Plures quando tenentur ad merum interesse vno soluente al ter liberatur.
Quid si est mere pena ex parte conuenti.

1 **Item si duo rei pro.** † Si sunt duo obli gati ad idem et ab vno exigatur pena non potest ab altero exigi sors nec econuer so sicut si vnus vnus tm̃ esset obigatus ad sortẽ & penam. h. d. & primo loquitur qñ duo erant obligati ex eorũ contractu tan q̃ duo rei debendi vsq ibi eque. neq curatur hic si essent socij vel non nisi in ordine exigendi vt dicit glo. postea loquitur qñ vnus erat obligatus ex suo contractu & alter ex dispositione le gali vt filius et pater de peculio. ¶ In tex. ibi contempta sua promissione: & sic incidit in penam ad quam ipse solus tenetur
2 & non correus: qñ ad illam se non obligauit. ¶ † In tex. ibi. ab altero rem petat. dic. i. sortem. & sic facit q si cõuentio vnum ex reis debendi: nec vendico mihi q debent quantum ad alteruz si ab illo sortem non exegi possim eo dimisso ad alterũ ire etiã si fuit litem contestatus cuz primo: quinimo etiam si sententiã condemnatoriam obtinui: vt. l. fi. C. de fideiusso. sed in duobus reis credendi si alter tantum agit lite contestata censent preoc cupasse debitum & debitor ab altero liberatur: vt in. l. ij. in fi. j. de duobus reis. ¶ In tex. ibi. exceptione submouetur nisi in casu quo pena excederet partem exactam: quoniaz etiam si ab eodem exegisset sortem posset postea penaz exigere quatenus sortem excederet & econuerso: vt. j. de act. emp. l. predia. & no. in l. fi. §. si quis in ius voc. non ierit. fortius quando ab altero exe git sortem quatenus autem concurrũt sortes et pena tollũtur ad inuicem respectu vnius & eiusdem obligationis. d. l. predia et. l. apud celsum. §. labeo. de doli exce. nisi fuerit apposita clau sula rato manente pacto. vt. l. cum stipulatus sim mihi a procu lo. de verbo. obli. in gl. ruge. qd etiam procedit in diuersis par ticipantibus de eadem obligatione qui habentur pro vno li cet ad penam alter tãtum eorum sit obligatus: vt est hic casus notabilis. & hoc forte faciebat dubium: sed certe in sorte quili bet erat obligatus & sic dicebantur participare de eadem obli gatione principali: et intellige hic quando exegit sortem. non enim sufficeret egisse si non exegisset: vt. j. de his qui deiece. vel
3 effu. l. perceptione. ¶ † In tex. ibi deinde actor egerit cum fi lio supple et exegerit. Et sic no. q isto iure licet filiusfa. non ha beret proprium tamen ex suo contractu vel obligatione pote rat conueniri & condemnari et exigi: vt no. in. l. & si condemna tus. j. de noxali. sed quomodo poterat fieri executio ex quo ni hil habebat. vide qd no. in. l. si filio. j. solu. matri. per Bar. & de dam. infec. l. si finita. §. si de vectigalibus. circa fin. per eundem. & poterat incarcerari: vt. l. j. C. qui bo. cede. pos. adde. l. tam ex contractibus. j. de iudi. ¶ In gloss. j. in fin. ibi. §. dolo. Tu dic

ẽm Ange. q aut sors consistebat in quantitate et similiter pe na: et tunc siue sint socij siue non. non refert que ipsarum pri mo exigatur: imo vna exacta tollitur exactio alterius. et ita lo quitur iste tex. qui simpliciter loquitur. et nõ dicit q isti essent socij. et probatur in. l. si quis dolo. §. j. de re iudi. quem ipse An ge. sic intelligit aut sors consistebat in specie & pena in pecunia vt contingit quando possessor dolo rem desijt possidere quo ca su dolosus tenetur ad estimationem loco pene & contra posses sorem agi potest ad rem. et tunc habet locum distinctio istoꝝ iurium allegatorum in glo. quia si primo egit ad estimationez contra dolosum et exegit non prohibetur agere ad rem & etiã exigere: secus econuerso. certe ille leges loquuntur in actioni bus realibus vel mixtis in quib⁹ est ratio: quia licet exegerim estimationem a doloso nõ desino esse dominus rei: nec ideo nõ prohibeor ipsam petere ratione dominij. sed si primo egi ad rẽ et obtinui desinit mea interesse. ideo non possum agere ad esti mationem ad quam mihi prodita est actio propter interesse. ita loquũtur illa iura: nos loquimur in actione personali que non sequitur possessorem rei et ideo non videtur adhibenda distinctio quam adhibet gloss. nec illa quam adhibet Angel. sed indistincte sit dicendum vt hic: quia non refert que ipsaruz
4 primo exigatur. et vide quod nota. † Bartol. in. d. §. si quis do lo. et. j. si fa. fur. fe. dica. l. quoties. et hunc text. allegaui in. l. j. §. fina. s. titul. j. q quando plures tenentur ad merum interesse
a vno soluente aliter indistincte liberatur.[a] nam hic pena loco co interesse succedit et isti tenebantur ex diuersis causis. nam ad sortem tenebantur ambo ex primo contractu: sed ad pe nam vnus solus tenebitur ex suo facto: et nihilominus vno soluente liberatur alter: non sic quando est mere pena: quia ex parte agentis est interesse ex parte conuenti est pena. nam tunc distinguitur an teneretur ex eadem causa vel diuersis: vt ibi dixi.

a ¶ Liberat. Ad de Bartol. et ibi Alex. de imo. in l. quoties. j. si fa. fur. fe. dica. Frã. Cur.

1 **Si is qui fideiussorem.** † Exce ptio q̃ incipit competere reo extenditur ad fideiussorez. hoc intellige quando incipit competere propter aliud q̃ propter mutationem status. nam primo casu actionẽ elidit & inutilem reddit: vt. l. si vnus. §. pactus. j. de pac. in secundo casu non sed solum personam eximit ab obligatione & ipsam obligationez transfert in fiscum. & ideo fideiussor remanet p fisco obligatus vt. l. si debitori. C. de fideiusso. iuncta. leg. j. C. eo. titu. de fideius so. & leg. defensiones. de exceptio. et ibi dixi in. l. sed et si quis. s. eodem in princi.
2 ☞ Serui non debent nec possunt se occupare in publicis negotijs.

1 **Si quis seruum.** † In materia in differenti que ita conuenit seruis sicut liberis iura loquentia de libe ris locum habent etiam in seruis. secus in materia differentia. h. d. Et nota istam regulam. ¶ In tex. ibi idem ex ceptionibus: quia si seruus non potuit sistere. quia impeditus vel infirmitate vel alia causa necessaria ẽm ea que habẽtur in l. ij. §. si quis in iudicio. s. eodem committitur stipulatio pena lis sed non cum effectu sicut si promisisset sistere liberum ho minez: quia ista impedimenta ita possent cadere in seruo sicut in libero non sic in impedimẽto cause reipubli. de quo in. l. pre ceden. illud enĩ in seruo cadere non potest propter rationem q̃
2 sequitur quã nota. † quia serui non debent nec possunt se occu pare in publicis negotijs.

2 ☞ Practica huius legis.
Qui promisit alium sistere. potest moram purgare infra sex menses.
3 Pauci dies qui dicantur.
4 In promissione pene si fuit apposita dies non admittitur pur gatio more in extraiudicialibus. et iudicialibus et decisorijs iudiciorum. et quid in iudicialibus et preparatorijs iudicio rum. & nume. 5.
Quid in contractibus bonefidei. & nu. 6.
5 Propter interesse & damnũ impensarũ non dicitur ius acto ris effectũ deterius. nec impedit purgatio more nisi actione p empta. & quo remedio repetantur tales impense. & qd in extra iudicialibus. contrarium vide nu. 6.
6 Purgatio more an liberet aliquem ipso iure.
7 Mora vt contrahatur que requirantur.
8 In obligatione dandi speciẽ purgat mora per solam oblatio nem añ lit. cõte. sed post requiritur etiam consignatio & depositio & quid in obligationibus quantitatis vel facti.
9 Purgatio more ad acquirendum an admittatur.
10 Mora contracta propter male facere & factum sit instantaneũ purgari non potest.

11 More purgatio non admittitur eo casu quo executio est facta vel per hominem vel per legem. et quando etiam tunc admittatur.
Si aliqs habetur pro ꝯfesso qr non respōdit positionibus ad mandatū iudicis. vel quia non cōparuit in termino bāni ex forma statuti non habet locū purgatio more.
Quid in exclusō a potentia producendi instrumēta per lapsū termini.
12 Distinctio quando stipulatio cōmittitur ⁊ etiā quando est cōmissa qualiter mora purgetur.

a ¶ Arbitrio iudicis. adde ꝙ hanc cōiter docto. sequūtur vt hic p Alex. de imol. in ij. col. et adde ꝙ l3 dicat ꝙ purgari possit mora in fra paucos dies itellige tū nisi alterius partis intersit ⁊ sic ius esset sibi acqsitum ita Lud. ro. in allegationib⁹ suis quas habes inter ꝯs. Pau. de ca. noua. post ꝯs. cccxviij. incipiūt allegatiōes spūs sancti gratia inuocata. in. ij. col. §. quo ad scōm ⁊ ibi etiā habes ꝙ quū ꝯstitutio post lapsum certi termini inducit excōicationē late snie: nūꝗ admittit purgatio more alleg. gl. ordi. in. c. cupiētes. §. qđ si p vigiti. de elec. li. vj. Fran. Cur.

b ¶ Impēsarū. ꝙ expense non ipediant purgationem more. adde Ang. ei ibi alex. de imo. in. l. insulā. col. ij. ꝟ. de ver. obli. Fran. Cur.

c ¶ Admittat. an vbi est dies ⁊ pena admittat purgatio more. vide per rap. cu. cōsi. clxxviij. et aliqs casus in qb⁹ nō admittat purgatio more. vide p ro. ꝯs. cccclxxxvij.

1 Et si post tres. † In stipulationibus iudicialibus ⁊ preparatorijs iudiciorū etiā vbi est dies et pena admittitur purgatio more infra paucos dies si ius actoris non est effectum deterius in actione. hoc dicit ꝭm cōmunem et veruʒ intellectum: et sic potest intelligi duobus modis: scilicet quando erat dies et pena licet de pena non fiat mentio in text. sed videtur necessariū sic intelligere propter vnā oppositionē quā facit gloss. in ver. item aliā. vel quando erat dies ⁊ non pena. quando autē est pena et non dies loquitur. l. qui rome. §. flauius. de verbo. obligatio. Et quando nec pena nec dies loquitur. l. si insulā. eo. titu. vbi Barto. examinauit istā materiā plenissime et ordinate. Ang. vero nititur aliqua eius dicta supplere et limitare aliqua in ista. l. Et nota ꝙ leges precedentes loquuntur de illo qui non stetit iusta causa impeditus quo casu aduersus cōmissionem et petitionē pene habet exceptionē. vnde non expedit ꝙ purget morā nec ꝙ faciat secū agendi potestateʒ in†ista vero. l. loquitur quando non sine iusta causa non 2 stetit et sic exceptionē non habebat sed volebat eam acquirere faciendo secum agendi potestatem et purgando moram: quia comparuit in iudicio: et facit actorem citari offerendo se paratum in iudicio stare vt: pena ab eo non exigatur. actor autē volebat primo consequi penam et postea paratus erat in iudicio stare et dicitur hic quod si ista duo concurrunt ꝙ iste reus infra paucos dies post quibus sistere debebat hoc facere et ius actoris non sit effectum deterius: quia actio sua non est extincta permittitur sibi hoc facere et exceptioneʒ acquirit. si autem actio esset extincta nihil prodesset actori ꝙ reus esset paratus in iudicio stare. quia postea opponeret exceptionē de non iure agentis et sic actor succūberet et hoc contingeret culpa ipsius rei quia si cōparuisset fuisset actio perpetuata: non ergo tunc euitauit penaʒ imo eam soluit: quia succedit loco actionis perdite: et si pena non esset promissa fuisset cōmissa stipulatio ad interesse. idest estimationem totius lit. nec esset extincta licet actio prima extincta foret: quia hoc contingit culpa ipsius rei et ideo conueniri posset ad interesse ex illa stipulatione similiter non admitteretur more purgatio ratione predicta. ¶ † In 3 gloss. prima ibi. vel dic verius ꝙ in illa in fideiussore loquitur idest in eo qui promisit aliū sistere quod cuʒ sit difficile mitius agitur secum vt possit purgare moram vsꝗ ad sex menses hic in eo qui ꝓmisit sistere seipsuʒ quod cū sit facilius durius agitur secū vt non nisi infra paucos dies. et quot dicantur pauci dies. dic ꝙ relinquitur arbitrio iudicis:ᵃ sed in quibusdā casibus expressis in iure: aliquādo hoc limitatur ad duos: aliquādo ad tres: aliquando ad quinꝗ: sed vbi non inuenitur hoc expressuʒ standū est iudicis arbitrio vt. l. j. ꝟ. de iure delib. ¶ † In glo. ibi: item alia ratione. pro declaratione istius versi. clarius et apertius quā glos. loquatur opponitur ꝙ ista lex sit superflua nec fuerit necessaria dū loquitur de purgatione more. naʒ tunc dicitur mora purgari quando stipulatio est cōmissa propter morā ad penā vel ad interesse ⁊ sic morosus incepit ad illā teneri sicut tunc purgando morā vult exceptionē acquirere cōtra petitionē pene vel interesse modo si ius actoris non est effectuʒ deterius ꝙ requiritur vt possit mora purgari vt hic dicitur. stipulatio non est cōmissa ad interesse: vt. l. fi. in princip. §. titu. j. vbi si actio non est extincta non datur actori actio in factum ad interesse contra eximentē: quia sua non interest: ergo non est necessaria more purgatio et quandocūꝗ poterit cōparere. timore huius dicit glo. ꝙ ista lex potest intelligi quando fuit promissa pena si non sisteret: licet tex. de ea mentionē non faciat: quo casu licet actio non sit extincta nec sua intersit: pena lis: tamen stipulatio fuit cōmissa: quia est stricti iuris ⁊ sufficit ad eius cōmissionem euentus conditionis sub qua fuit concepta: scilicet si non sisteret tali die nec aliud consideratur. vt. l. qc 4 quid astringende. de verbo. obligatio. ¶ † Est ergo necessaria purgatio more infra paucos dies vt euitetur pene cōmissio: tamen non permittitur nisi ius actoris non sit effectuʒ deterius sed ista simpliciter videtur procedere. naʒ incidimus in aliud contrariū multo maius. si em̄ fuit promissa pena postꝗ etiam erat apposita dies non debet admitti purgatio more ad euitandā penam etiam infra paucos dies et etiā si ius actoris sit effectū deterius: vt. l. traiectitia. §. de illo. de actio. et obligatio. et. l. magnā. C. de contrahen. et cōmit. stipu. propter hoc quidā recesserunt ab isto intellectu: vt patet. j. in gloss. in versic. licet quidā. et dicunt ꝙ est necesse intelligere istā legē quando non fuit promissa pena sed interesse et simpliciter promisit sistere: quo casu videtur promissum interesse si non sistat. vt. l. ij. in fin. §. qui satisda. cogan. Unde ad euitandū istaʒ obligationē con5 tractam ad interesse totale necessaria est more purgatio. † Est etiā vtilis hec lex in alio ꝭm gloss. ponendo quod hic non fuerit promissa pena et ꝙ actio non sit extincta quia licet actoris intersit propter aliud: puta propter expensas quas fecit nihilominus non prohibetur reus purgare morā etiam si non reficiat illas expensas. et si dicatur hoc videtur iniustuʒ ꝙ debeat in istis expensis dānificari propter morā. respondet gloss. ꝙ in his expensis prouidetur actori per aliā viaʒ quia potest eas repetere per actionē in factū que oritur ex edicto si quis ius dicen. non obtēp. dūmodo iudex iusserit illi qđ sisteret: et sic fuit iurisditio contēpta: al's secus. Quod autē istud interesse impēsarumᵇ non impediat purgationē more patet a contrario sensu in hoc. qui vult ꝙ soluʒ impediatur quando ius actoris est effectū deterius et sic actio est perempta: aliter non dicitur effectū deterius. Et si dicatur imo videtur sufficere etiā ꝙ qualitercunꝗ intersit actoris etiā si propter aliud impediatur more purgatio nisi illud interesse refundatur: quia non debet remanere in dāno propter morā rei: vt. l. si cū dies. in fin. cū. l. seque. ꝟ. de arbi. et ita cōmuniter leges in hac materia loquūtur quia non requirunt ꝙ ius actoris sit effectū deterius: sed solū ꝙ sua intersit: idest quod remaneat in dāno facta purgatione more vt impediatur purgatio nisi illud damnuʒ resartiatur. l. si ita quis. §. seia. de verbo. obligatio. cū similibus. Respondetur ꝙ om̄ia predicta loquuntur in extraiudicialibus in quibus non posset actor tale dānū recuperare per aliā viā nisi impediendo illū purgare moraʒ non refecto dāno nos loquimur quando mora cōmittitur in iudicio: quo casu prouidetur actori p aliaʒ viā ad recuperandas dictas expensas vel dāna retardati processus. vt in. d. l. j. si quis ius dicen. et. C. de fructi. et lit expen. l. non ignorat. hec est substantia glo. in effectu que loquitur obscure. Breuiter docto. tenent istā. l. loqui etiā quādo fuit ꝓmissa pena ⁊ ad contrariū de. §. de illo. et de. l. magnā. respondent ꝙ loquuntur in extraiudicialib⁹ in qbus duriter agitur ⁊ idē in iudicialibus ⁊ decisorijs iudiciorū vt quando est dies et pena adiecta. nullo modo admittaturᶜ more purgatio etiaʒ infra paucos dies ⁊ etiā si ius actoris non sit effectū deterius ⁊ etiaʒ si iudex vel arbiter apposuit tēpus legale in soluēdo vt est tex. in. l. celsus. in prin. ꝟ. de arbi. l3 si nō esset expressuʒ a iudice vel arbitro non ipediret purgationē more tēpus legale tacite sub intellectū esset etiā vbi promissa pena: vt. l. si cum dies. §. fina. eo. titu. vt est tēpus quatuor mensiū quod datur iudicatis miserationis gratia non illud quod interpellat vt impediat more 6 purgationē. ¶ † Cū vero loquimur in iudicialibus et preparatorijs iudiciorū locū habet ista lex: vt etiā si sit dies et pena possit purgari mora concurrentibus his duobus de quibus hic. ꝙ intelligitur quādo pena fuit promissa patet: quia hic dicitur ꝙ per purgationē consequitur exceptionē: sed si nō fuisset promissa pena stipulatio tunc commissa ad interesse totale idest estimationē litis per purgationeʒ resolueretur ipso iure. quia desineret et interesse si ius actoris non erat effectum deterius ita intelligitur. l. si insulā. de verbo. obligatio. nā actio q̄ competit ad interesse si incepit cessare interesse desinit ipso iure competere. vt. j. manda. l. procura. §. mandati sicut actio cōpetens ad speciem illa perempta ipso iure extinguitur. l. si ex legati causa. de verb. obligatio. non sic stipulatio penalis: quia licet pena loco interesse apponatur tamen etiaʒ si non intersit committitur ⁊ etiam vltra q̄ intersit. nec habet necesse stipulator probare interesse cum agit ad penam: et propterea non cogitur quis ꝓmittere totam penam vt non releuet actorem ab onere probandi interesse: vt not. in. l. fin. de preto. stipula. et dixi in. l. ij. in fi. §. qui satisda. cog. Ange. vero tenet indistincte ꝙ vbi est dies ⁊ pena admitattur purgatio more. per istā legē que fuit opi. Marti. ⁊ ad. §. de illo. respōdet ꝙ vbi fuit duplex mora. vna per lapsum diei: altera per interpellationem. Item ad legem magnam respondet ꝙ ibi nihil dicitur de purgatione more licet dicatur de cōmissione pene. S3 Bal. C. de vsur. in. l. cum allegas. dicit ꝙ in cōtractibus bonefidei vbi est dies ⁊ pena admittitur purgatio more indistincte per. l. lucius. ꝟ. de act. empt. licet glo. ibi sentiat contrariū. ⁊ per. l. insulā. §. j. ꝟ. locati. Sed in stricti iuris contractibus seruanda est distinctio dictorum: videlicet vt distinguatur inter extraiudiciales contractus et iudiciales: et etiam inter iudiciales pertinentes ad decisionem

cisionem litis ꝛ pertinentes ad preparationem. qḋ autem hic dicitur de expensis li. Bal. tenet contra glo. ꝙ non admittatur iste ad purgandū moram nisi etiam reficiat expensas. si ergo transiuerunt pauci vel dies vel actio est perempta: tūc indistincte excluditur a more purgatione. sed si ista cessant ꝛ alio modo interest actoris: ita ꝙ facta purgatione remaneret in damno non excluditur simpliciter: sed ita demū si damnū non reficit: vt. d. l. si cum dies in fin. cum. l. l. sequen. et ibi no. de arbi. et hoc placet licet Iaco. bu. videatur tenere glo. ꝛ etiam Ang. ꝙ sufficiat ꝗtum ad istam glo. do. Pau. de cas. Potest etiam intelligi ista. l. ꝫm doct. quando nulla fuit promissa pena: ꝛ sic stipulatio de iudicio sisti fuit commissa ad interesse. i. ad litis estimationē: licet actio prima non sit extincta. Nec ob. l. fi. §. titu. j. in prin. quia loquitur in actione in factum pretoria que fuit inuenta in subsidium. ꝛ sic non competit si actio prima non erat extincta quia est extraordinaria. vnde non concurrit cū ordinatis: nos loquimur de illa que oritur ex stipulatione. et sic ex contractu ꝛ diligentia ipsius actoris qui voluit sibi prouideri in casu quo non sisteret licet actio sua remaneret firma ꝛ sic pinguior est ista prouisio. prout in simili no. glo. in. §. si. illius. l. ibi dum dicit ex suo prouidenti animo ꝛc. purgando ergo moram liberat ipse reus tam se ꝗ̄ suos fideiussores ab ista obligatione. Barto. autem dicit istam regulā non multū sibi placere: qꝛ ista purgatio parum sibi ꝓdest cum remaneat obligatus actione prima que cōpetit ad illud idem ad qḋ competit hec secūda dic ꝙ imo multum ꝓdest primo ꝗtum ad fideiussores q sunt in secunda ꝛ non in prima. Itē si prima consisteret in facto vel in dando certam speciem. nā hec secunda contrahitur ad estimationem illius facti vel rei ꝛ forte potius vult soluere factū vel illam rem ꝗ̄ estimationē: sed si consisteret in quantitate et non essent dati fideiussores procederet ratio Barto. ¶ †7 Nunc oppo. ꝙ terminus purgandi moram sit lit. contest. vt. l. si insulam. de ver. obli. de qua contestatione hic non fit mentio. Docto. volunt ꝙ ista lex suppleatur per illam: et sic requiruntur ista tria vt mora possit purgari ꝙ lis non sit contestata vt ibi nec actio sit extincta nec sit lapsum modicum tempus vt hic. Mihi videtur ꝛ in hac opi. semper fui quando obligatio habebat diem certam: ꝛ ita loquuntur omnia iura que de isto modico tempore mentionem faciunt: vt. l. si ita quis. §. seia. de verbo. obli. sed quando non habet diem certam et sic contrahitur mora per interpellationem concurrentibus etiā alijs de quibus in sequenti gl. magna circa medium: tunc terminus purgandi moram sit dūtaxat lite. cōtesta. ꝛ anteꝗ̄ facta sit etiā post modicū tempus imo etiam longū potest mora purgari. vt in. l. contraria. nam modicum tempus debet habere certum principium qḋ est quando prima obligatio habet certam diem non sic quando non habet quia multa requiruntur ad hoc vt constituatur in mora que possunt diuersis temporibus concurrere. nam pone ꝙ hodie sit interpellatus ꝛ tunc ignorabat se teneri post mensem incipit habere notitiam. Nā tunc incipit esse in mora non prius: vnde ergo computarentur isti pauci dies non a die interpellationis: qꝛ tūc mora non fuit contracta: nec a tpe scientie: qꝛ est incertum respectu actionis: sed quando habet certum diē statim ipsius lapsu contracta est mora: quia scit vel scire debet ꝛ ista est veritas quicqd dicant doc. qui hoc non considerauerunt ratio enim contingeret ꝙ infra istos paucos dies contestaretur lis ꝛ sic raro per contesta. lit. precluderetur via purgandi morā ꝛ tamen lex vult contrarium. ¶ †8 Itē oppono ꝙ etiam post paucos dies ꝛ etiam post contestationem[a] admittatur purgatio more: vt. j. de verbo. obli. l. interdū. §. fi. ꝛ j. de constitu. pecu. l. sed ꝛ si alia. Sol. ibi loquitur quo ad obligationem dandi certā speciē ꝛ sine promissione pene quo casu si debitor est in mora non cōtrahitur obligatio ad aliud propter morā quia in obligationibus dandi post moram non succedit obligatio ad estimationē vel ad interesse sed solum operatur mora vt teneatur debitor de interitu etiā sine sui culpa non contingente quod non erat ante moram. Actor igitur post morā non potest petere nisi illam eandē speciē si petat et reus offerat eā et sic illud idē quod petitur ad morā purgandā vt liberetur ab interitu: tunc etiā post modicū tēpus et post litē contesta. potest hoc facere. † In hoc tñ est differentia: quia ante litē contesta. solū obligatio sufficit: ꝛ ita intelligitur illa. l. interdum. §. fi. quicquid dicat ibi glo. que non bene intellegit. sed post litē contestatā requiritur ꝛ consignatio ꝛ depositio ꝛ aliter non purgatur mora quantū ad euitandū periculū ꝛ penā. ꝛ ita loquitur. l. sed si alia. de constitu. pecu. ꝫm intellectū Barto. qui est singularis ꝛ alij istum passum non intellexerunt: nec etiā illā. l. sed si alia. nos loquimur quando propter morā fuit obligatio contracta ad aliud: puta ad penam si erat promissa vel ad interesse seu ad estimationem vt in obligationibus facti quo casu si petitur ipsa pena vel interesse ꝛ operatur aliud qḋ erat in primeua obligatione ad euitandum obligationē istā secundariam ꝛ tunc procedit ista materia ꝙ in extraiudicialibus et vbi non est certa dies potest purgari mora quousꝗ lis sit cōtestata super pena vel interesse per obligationem rei vel facti in prima obligatione deducti. sed si est certa dies tunc vsꝗ ad modicum tps ꝛ vsꝗ ad cōtestationem. nam quodlibet illorum impediret purgationē siue esset lis cōtestata siue non: lꝫ modicum tēpus non esset lapsum siue econuerso ꝫm doc. intelligunt istā. l. supplendo eam per. l. si insulam. saluis tñ his que superius dixi quando est dies ꝛ pena vt distinguatur inter contractus extraiudiciales ꝛ inter preparatoria iudiciorum ꝛ decisoria. ¶ Sed tertio op. de. d. §. seia. ꝛ de. l. qui rome. §. flauius. in quibus admittitur purgatio etiam vbi est dies ꝛ pena ꝛ etiam in extraiudicialibus. Sol. qñ ambe insunt locū habet quod. s. dixi. sed si est dies tm̄ ꝛ non pena non impeditur purgatio infra modicum tēpus: vt. j. §. seia. ꝛ econuerso si pena et non dies: vt in. §. flauius. †9 Itē contra ꝙ nullo modo admittatur purgatio: vt. l. thais. §. si inter. de fideicō. liber. solu. que supra dixi loquuntur in reo qui vult purgare ad se liberandū: sed si loquimur in actore qui fuit in mora ꝛ vult purgare ad acquirendum tunc distingue an erat dies ꝛ pena ꝛ nō admittitur eius purgatio indistincte: vt. l. si possessione. C. de transac. Aut erat dies tantū ꝛ tunc aut tenebat ad actionē de nouo acquirendam. ꝛ idē. vt. d. §. intra. aut de quesita retinēda ꝛ tunc pōt infra modicū tēpus: vt. d. §. seia. ¶ †10 Sed quinto oppo. ꝙ nullo modo admittatur etiā per reū vt. l. j. §. si rem. j. de posi. solu. que supra dixi loquuntur quando mora fuit contracta in non faciendo seu ꝓpter non facere. si vero ꝓpter male factū: tunc aut erat factum instantaneū ꝛ non potest purgari. vt d. §. si rem. ꝛ in vsibus feu. si vasa alie. feu. recupera. aut erat factum successiuū ꝛ tunc pōt purgari infra modicū tēpus. vt. l. si in lege. §. colonus. j. loca. ¶ †11 Ultimo adhuc oppono ꝙ non habeat locū purgatio more in casu. l. si ob rem. de condi. inde. ꝛ. l. si is qui. de lega. ij. dicunt docto. ꝙ per illas leges limitanꝫ omnia iura loquentia de purgatione more vt nō possit fieri eo casu quo executio est facta vel per hominem. vt. d. l. si ob rē. vel per legem: vt. d. l. si is cui. et ideo si aliquis habetur pro confesso: quia non respondit positionibus ad mandatum iudicis. vt in. c. si post prestitum. de confes. lib. vj. vel quia non comparuit in termino banni ex forma statuti: quia executio facta est ipso iure non habet locū purgatio more. et dicit Ange. de hoc esse glo. quam Bart. non alleg. in. c. cupientes. de elec. lib. vj. §. super ver. expectatoris. ipse tamen hoc limitat notabiliter preter ꝗ̄ in sententia excōmunicationis que trahit secum executionem: ꝛ tamen excōicatus potest purgare moram: qꝛ excōmunicatio est medicinalis: vt in. c. j. de senten. excō. lib. vj. Fallit etiā quando mora non tendit ad id ad qḋ est ordinata in aduersarij damnū sed solū in damnum ipsius morosi. nam tunc habet locū purgatio etiā post factam executionē a iure si ius aduersarij erat integrum: vt in. l. mancipiorum.[b] de optio. leg. ꝛ ideo post terminum datum ad ꝓducendum instrumenta licet executio sit facta: qꝛ exclusus a potentia ꝓducendi vt lapsus termini aliqd operetur. iuxta no. per glo. in. l. j. §. qḋ dicitur. si cui plusꝗ̄. per. l. fal. nihilominus admittitur ad producendum si ius actoris erat integrum vsꝗ ad conclusionem in causa. vt in c. cum dilectus. de fide instrumen. et nota. in clemen. sepe. circa fi. de verbo. sig. et per doc. in. d. l. mancipiorū. quia ista mora tēdebat solum in preiudicium morosi non partis aduerse. et de ratione vide per Bar. in. d. l. si insulam. sed ex predictis habes omnes principales partes ꝛ totam vtilitatem et substantiam etiam eorū que dicit ibi Bar. Ista gl. magna examinat duos articulos principales. †12 Primus est quando stipulatio cōmittitur vsꝗ ad ver. item ea commissa. Secundus postꝗ̄ est commissa qualiter mora purgetur. Et est notandum ꝙ primus articulus fuit necessarius ꝓpter hunc articulum de quo tractat ista lex cum sua materia. nam purgatio more tendit ad resoluēdum stipulationem commissam et eius effectum vnde primo necessarium est scire quando committatꝫ cum priuatio presuponat habitum. l. decem. de verbo. obligatio. Et primam partē glo. prosequitꝫ per duos articulos principales. Primus qñ stipulatio est simplex. idest non penalis. Scḋs qñ est duplex et sit penalis. ꝛ iste secūdus subdiuiditꝫ in tres: qꝛ stipulatio penalis. Interdū incipit a precedenti conditione vt si stichū non dederis dabis. x. Interdum a precedenti dispositione nuda: qꝛ promittis stichū per pactū nudū: ꝛ si non dederis promittis. x. noīe pene. Interdū a precedenti dispositione vestita vt si ꝓmittis stichum per stipulationem: ꝛ si non dederis ꝓmittis. x. nomine pene ꝛ istos omnes articulos prosequitꝫ. Est etiā quintus de quo gl. non facit mentionem qñ stipulatio penalis est com-

[a] ¶ Cōtestationē. Sed an mora nō purgata ante li. cōte. possit purgari in cā appellationis. vide p Ludo. ro. singu. suis. fo. xv. ꝛ qñ vltima mora nocea vide p eūdē vbi. s. fo. vij.

[b] ¶ Mancipiorū. In hoc vide pulchre Old. ꝯs. iij. vbi ponit intellectū. d. l. mancipiorū p Frāc. de are. ꝯs. xcv. co. v. ꝛ adde etiā hic q notaui. s. ea. l. in additio. incip. arbitrio iudicis. ꝛ adde eūdē paul. de ca. in ꝯs. xcix. in antiquis. incipi. qꝛ p suprascriptos vbi qḋ qñ pena est cōmissa ipo iure: ꝛ cōmissa executio nūꝗ̄ admittitur more purgatio. Fran. Cur.

missa ꝛ precedebat conuentio principalis vestita. vtrũ per com missionem stipulationis conuentionalis precedens conuentio sit nouata vt sic ex ea non possit agi ad id qđ in ea deuenit. An autem nouata nõ sit et sic possit actor agere vel ad illud vel ad penam ꝛ iste articulus est difficilior alijs quez examinat Bart. in ea.l.circa vltimam oppositionez recitando ꝙ plures opi. de hoc etiam tractat in.l.predia.ꝛ ibi tetigi.de actio.ꝛ emp. Circa secundam partem glo.recitat tres opi.ꝛ tenet veram que fuit Bul.fuerunt etiam alie sed finaliter Dyn.reduxit ad quatuor combinationes ꝙ interdum est dies ꝛ pena.interdum pena et non dies.interdum dies ꝛ non pena.interdum nec dies nec pena:qđ prosequere vt per Bar.in.d.l.si insulam.circa fi. ꝛ etiam in oppositionibus de quibus omnibus extraxi substantiaz in oppositionibus factis.s.in glo.j.

2 Negatiua postposita signo vniuersali facit equpollere suo contrario.

3 Si in obligatione est factũ indiuiduum vt facere domũ tũc stipulatio dicitur indiuidua nec diuiditur inter heredes promissoris sed ad quẽlibet transit insolidum.

Si tunc fiat solutio pro parte non contingit liberatio pro illa parte.

4 Si in obligatione est quantitas vel certa species.ꝛ non est alternatiua sed simplex diuiditur obligatio inter heredes.tamẽ creditor non tenetur recipere solutionem partis sed si recipit contingit liberatio.

5 Si in obligatione est species incerta vel obligatio alternatiua tunc est diuidua respectu obligationis:sed indiuidua respectu solutionis.

6 In obligatione generis solutio partis in vna specie. nec liberat soluentem nec tenet actionem in suspenso. et quid in alternatiua.

7 Si in obligatione principali est datio tunc nisi totũ detur committitur stipulatio penalis insolidũ ꝛ exigitur non solũ contra principalem.sed ꝛ contra heredes q dederunt pro parte sua.si vnus non dedit pro partibus hereditarijs.

Quod illi soluunt ꝑpter culpam vnius recuperant ab illo per actionem famil.her.

8 Datio qñ possit per alium explicari ꝛ quando non.

Fideiussor ꝙ possit soluere de substantia debitoris ꝛ transferat dñium ne ipse cogatur soluere de suo cuz si soluisset posset ab eo recuperare.

9 Si in obligatione principali est factum indiuiduum nisi fiat totum committitur ꝛ exigitur tota pena etiam ex facto vnius ex heredibus.ꝛ quid in facto diuiduo.

10 In pretorijs stipulationibus ex facto vel non facto.vnius ex heredibus non committitur stipulatio contra alterum. sicut nec in preparatorijs.nec in bonefidei contractibus. nec etiam de iure canonico.

Si seruus in iudicio. Si plurimum seruorũ.

1 †Stipulatio facti indiuidui in preparatorijs iudiciorum si ꝑ parte non impletur cõmittitur stipulatio penalis insolidũ mero iure pro parte pro qua fuit impleta sed de equitate obstat exceptio.h.d.ꝛ hz materiam profundam que tractatur in.l.eadẽ. §.cato.ꝭ.j.de verbo.obli.ꝛ iste.§.loquitur in persona principalis ꝑmissoris.sed ille.§.quasi totus loquitur in persona heredum suorum si decessit pluribus heredibus relictis post talez stipulationem.in fi.tamen illius.§.loquitur de ipso principali promissore ꝛ cõtrariatur huic.§.quia ibi vult quod committatur insolidum ꝛ cum effectu contra ipsum principalem.sed hic dicitur ꝙ mero iure ꝛ non cum effectu quia obstat exceptio sed solue ꝙ hic in preparatorijs iudiciorum in quibus mitius agitur sicut.ꝛ in.l.precedenti.ibi in extraiudicialib⁹. In decisorijs autem iudiciorum idem ꝙ in extraiudicialibus.vt.l.v.§.fi.eo. titu.vbi pena compromissi que concernit sententiam arbitri committitur ꝛ exigitur insolidum nisi in totum pareatur sententie sicut est in materia.l.precedẽ.in stipulatione que concernit decisoriam non admittitur purgatio more vbi est dies ꝛ pena.l.celsus.in prin.de arbi.licet secus in preparatorijs. vt.d.l. precedenti. In tex.si pluriũ.puta trium gratia exempli si stetisti duos et tertium non stetisti exigetur ergo pena pro tertia

2 parte ꝛ pro duabus partibus obstat exceptio. †In text.ibi omnes statos non esse.idest non omnes statos esse.et sic debet litera resolui.nam sumendo prout iacet esset sensus ꝙ nullus

a status esset:quia negatiua[a] postposita signo vniuersali facit equpollere suo contrario:vt.l.legitimos.§.an ergo.ꝛ ibi no.ꝭ.j.de legiti.tuto.Unde dicendo omnes non currunt equalet huic nullus currit.sed quando preponitur signo vniuersali facit equipollere suo contradictorio vt non omnis homo currit.idest quidam currit quidam non.ꝛ ita fuit hic:quia quidam stati fuerũt scilicet duo sed non omnes et hoc voluit glo.in effectu que est

3 super isto versi.ꝛ incipit.idest non sit verum. †Pro declaratione glos.magne diuide eam in tres partes ẜm Barto.et bene.nam primo loquitur quando aliquid est in conditione ꝛ nõ in obligatione vsꝙ ibi.secundo casu.Secundo contra quando est in obligatione ꝛ non in conditione vsꝙ ibi.et hoc in principalibus. In tertia parte quando est in obligatione respectu sui et in conditione respectu alterius:puta pene.ꝛ iste casus ꝑprie pertinet ad materiam istius.§. Et aduerte quia in primo casu soluens vel faciens pro parte tendit ad acquirendũ actionem de nouo ꝛ lucrum consequendum. In secunda parte tendit ad liberationem obligationis consequendam qua tenetur In tertia parte tendit vt non incidat in obligationem stipulationis penalis. Item in primo casu faciendo vel dando conditionem implet et eius euentu actionem consequitur vel consequi sperat. In tertio casu faciendo vel dãdo non implet imo facit deficere conditionem sub qua stipulatio penalis erat concepta:puta si non daretur vel non fieret:et ista sunt necessaria: et tamen Barto.non considerauit.ꝛ ideo pro intellectu cuiuslibet particule formanda est vna oppositio vt videatur propter quid gl.sic laborauit hic. Pro intellectu ergo prime partis oppo.contra tex.quod imo non obstat exceptio sed committatur stipulatio penalis insolidum et cum effectu quia nihil debet prodesse stetisse duos ex quo nõ stetit tertium:quia lege cauetur ꝙ si legaui tibi fundum sub conditione si dares.x. heredi meo ꝙ etiam si das nouem ꝛ in nullo deficias tibi nihil prodest:qꝛ de legato nihil consequeris.l.cui fundum.de condi.ꝛ demon.sol.casus sunt diuersi:quia ibi loquitur quãdo solũ erat in conditione hic erat etiam in obligatione. Item ibi tendebat ad implendam conditionem vt consequeretur lucrum ꝛ actionem:hic tendebat ad faciendum deficere conditionem sub qua pena erat promissa:scilicet si nõ staret.in casu ergo illo sufficit implere conditionem pro parte vt consequatur actionem ꝛ lucrum saltem pro parte.glos.hic distinguit ꝙ aut conditio fuit imposita vni aut pluribus et bene loquitur saluo ꝙ in vltimo membro duz loquitur de facto ꝙ debebat distinguere an esset factum indiuiduum et tunc procedat quod glo.dicit an diuiduum:ꝛ tunc idem qđ in datione.ꝛ ista non est materia nostra sed de ipsa plene per Cyn.in.l.si plures.C.de condi.inser. Aduerte etiam quia glo.dum dicit tenetur ꝛ dum dicit nec liberatur:impropꝛie loquitur quia illud quod est in conditione non est in obligatione:vt.l.si quis sub conditione.si quis omis.cau. testamẽ.vnde expone tenetur.i.facere debet.ꝛ dum dicit nec liberatur.i.conditionem non impleuit. Pro intellectu secunde partis opponitur si verum est quod istud sistere seruos in casu istius.§.sit in obligatione:quia sic ꝑmisit sequitur quod si stendo duos debet ipso iure liberari in illis duobus:vt.l.si stipulatus.§.j.ꝭ.de solu.et sic pena ipso iure videtur committi ꝑ illis duobus cuius contrarium hic dicitur. Solu.contrarium procederet quando queritur an soluendo partẽ eius ad quod quis est obligatus liberatur ab illa obligatione ꝑ parte. nos querimus an posito quod liberetur faciat etiam deficere conditionem sub qua pena fuit promissa:et sic nihil ad propositum

3 †In primo articulo glo.distinguit hos casus:quia interdum in obligatione est factum indiuiduum puta facere domũ quod ideo dicitur indiuiduum:quia factum pro parte non releuat in totum:quia pars non affert tantam vtilitatem respectu partis ꝙ tam totum respectu totius.et quia habet certã formam ꝛ omnis forma est indiuidua ꝛ tunc stipulatio dicitur indiuidua duplici respectu scilicet respectu obligationis.ꝛ propter hoc isto respectu non diuiditur inter heredes ꝑmissoris: sed ad quemlibet transit insolidum. Item respectu solutionis quia si fiat pro parte non contingit liberatio pro illa parte. et

4 idem in stipulatione seruitutis. †Interdum in obligatione est quantitas vel certa species et non est alternatiua sed simplex:et tunc dicitur indiuidua respectu obligationis:quia diuiditur inter heredes:ꝛ respectu solutionis:quia solutio partis liberatur ipso iure ab illa parte.creditor tamẽ non tenetur recipere solutionem partis. vt.l.tutor.§. lucius. de vsur.sed si

5 recipit contingit liberatio. †Interdum in obligatione est species incerta vel obligatio alternatiua et tunc est diuidua respectu obligationis: quia diuiditur inter heredes:sed est indiuidua respectu solutionis: quia solutione partis non contingit liberatio pro illa parte. Et hoc ne contingat ꝙ fiat solutio in duabus rebus:quia si teneris ad hominem in genere soluendo partẽ in sticho liberaris ipso iure posses postea soluere aliam partẽ in pamphilo qđ esset incõueniens.ꝛ idem in obli

6 gatione alternatiua† in hoc tñ est differẽtia inter eas: quia in obligatione

a Or negatiua. Adde Bar.in extrauagã. qñ. in ver. nonnulla. ꝛ Abb.in.c.in nostra.in primo notabi.extra de rescri. Franc. Cur.

obligatiõe generis solutio partis in vna specie nec liberat solventem nec tenet actionem in suspenso: imo potest agi adhuc ad integram rem ac si nihil esset solutum. & id qđ solutum est repeti potest tanq̃ indebite solutum. l. si stipulatus. §. i. ĩ. de solu. Sed in alternativa licet solutio partis non liberet solventem tenet tamen actionem in suspenso: quia si debes sticbũ aut pampbilum et solvis partem in sticbo vel pampbilo suspendit in altero eorum: vt. ĩ. de cond. inde. l. si non sortem. §. fi. & iste articulus non pertinet ad materiam istius. §. sed de ipso iure tractatur in. l. ij. & iij. ĩ. de verbo. oblig. & est de apicibus iuris. vnde glos. in. d. l. iij. dicit miranda novitas subtilis subtilitas quis eam ruminabit & Cy. tractat in. l. pro bereditarijs. C. de beredi. actio. Et Bart. profundius in. l. eadẽ. §. cato. de verbo. obli. in primis oppositionibus dic vt ibi quantum ad cetera que bic deficiunt. Circa vltimam partem gl. que concernit materiam istius. §. cadit oppositio quam feci. in prin. de dicto. §.

7 cato. in fin. et solue vt ibi dixi. ¶ †Ex gloss. autem collige tres casus. nam interdum in obligatione principali est datio: & tũc sive de quantitate sive de specie certa vel incerta non est vis: qꝛ non est differentia fienda inter reum principalem et beredes eius: sed est dicendum ꝙ nisi totum detur indistincte committitur stipulatio penalis insolidum. & etiam exigitur non soluꝫ contra principalem: imo etiam contra beredes qui dederunt ꝓ parte sua ꝓpter vnum qui non dedit: qđ tamen illi soluunt ꝓpter culpam vnius recuperant ab illo per actionem fa. berc. vt. l. beredes. §. in illa. ff. fami. bercis. & l. v. §. fi. de verbo. obl. cõmittitur quidem non insolidum contra quẽlibet: sed pro partibus bereditarijs cum sit stipulatio dividua in se quia continet quantitatem: & ratio: quia committitur cõtra illos qui dederunt propter illum qui non dedit qꝛ cum potuerit etiam ꝓ illo dare imputatur eis quare non dederunt ne pena cõmitte

8 retur. †nã datio põt per alium explicari. vt. l. fi. de condi. insti. & si dicatur imo interdum non põt: qꝛ si erat danda res bereditaria non poterãt illi dare nisi partẽ suam non partẽ illius nõ dantis. dicunt doc. notabiliter ꝙ imo boc casu ne pena cõmittatur contra eos etiam partẽ illius dare poterant & in dñium transferre lꝫ illud sibi non baberent per. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ĩ. mand. vbi fideiussor põt soluere de substantia debitoris et transfert dominium ne ipse cogatur soluere de suo: cum si soluisset posset ab eo recuperare & ita etiam isti possent vt dixi. & boc est singulare & notandum. quod etiam probatur in aut. et si captiui. C. de episco. & cleri. et quod not. glo. in. l. di-

9 uortio. super verbo. possit. ĩ. de nego. gestis. ¶ †Secundus casus est quando in principali esset factum indiuiduum et tunc idem per omnia vt non sit differentia inter principalem & beredes: quia nisi fiat insolidum committitur et exigitur tota pena maxime si propter vnum qui non facit stipulator caret cõmodo totius stipulationis: vt si promisisti non impedire me ire agere: et duo de beredibus tuis nõ impediuerunt. tertius vero impediuit: vt. d. §. catbo. ibi ab omnibus &c. ¶ Tertius & vltimus casus est quãdo in obligatione principali erat factum diuiduum vt non agere vel ratum babere: et tunc glos. ab illo ver. sed diuiduum vsq; in fi. recitat tres opini. sed tenet secundam que ponitur in ver. vel posset dici vt tunc sit differentia inter principaleꝫ debitorem & eius beredes. primo casu. quia nisi faciat insolidum committitur stipulatio penalis in totum et etiam exigitur tam in extraiudicialibus: vt. d. §. cato. in fin. q̃ in iudicialibus decisorijs: vt. d. l. v. §. si sortem. in fin. sed in preparatorijs iudiciorum locum babet quod bic dicitur vt committatur insolidum de rigore. sed obstat exceptio de equitate pro rata eius quod factum est. Si vero loquimur in beredibꝰ eius inter quos diuiditur obligatio pro bereditarijs portionibus in tali facto diuiduo: tunc si aliqui faciunt aliqui non: stipulatio penalis non committitur etiam ipso iure nisi contra non facientes: et iste est casus in. §. cato. in prima parte. Sed quare tunc non est ita sicut quando in obligatione erat datio diuidua. respondetur quia boc non potest imputari illis qui fecerunt pro parte ipsorum quare etiam non fecerunt pro parte aliorum: quia licet datio facienda per vnum possit expediri per alium non est factum sic concernens personam nam potest vnus ratum babere pro alio cum voluntas et consensus sit personalis. si ergo esset tale factum diuiduum quod non coberet persone et posset per alium expediri dicerem secus sicut in datione. Pone exemplum si promisisti fossam fodere nam boc factum videtur diuiduum quia nõ babet certam formam & factum pro parte affert vtilitatem respectu partis & sic vnus posset fodere pro alio & nisi faceret esset idẽ quod in obli

10 gatione dandi: & idem in similibus casibus. ¶ †Predicta omnia procedunt in stipulationibus non pretorijs: sed in pretorijs datur regula singularis in. l. penales. §. iul. ad legem falci.

quod ex facto vel non facto vnius ex beredibus non committitur stipulatio contra alterum propter equitatem pretoriam ꝓpter quam mitius agitur sicut et in preparatorijs: quia ista est stipulatio pretoria et eadem ratione in bonefidei contractibus in quibus magis consideratur equitas ex facto vnius ex beredibus: & ideo tenetur nec conuenitur alter: vt. ĩ. deposi. l. in depositi. cum. l. seq. Et eadem ratione de iure canonico quod considerat equitatem: vt in. c. suam. de pen. vbi est casus. Cetera q̃ in predicto articulo deficiunt vide per Barto. in. d. §. catbo. nã ista pertinent solum ad declarationem glo.

2 ☞ Qui promisit alium sistere in iudicio si videt se non posse sistere. quia ille aufugit vel se absentauit ne cõmittatur stip. cõtra eum potest se offerre paratum suscipere defensionem pro illo cum satisdatione de iudicato sol.

Quid si esset necessaria presentia persone.

1 **S**eu in iudicio sisti. †Etiaꝫ si actor non babebat actionem qui tamen promisit alium sistere põt compelli vt sistat vel defendat vt veritas reperiatur. boc dicit. ¶ In textu. ibi forte non tenebitur: et ego qui promiseraꝫ ipsum sistere offerebam me paratum boc probare nunc compellitur sistere certe non debeo audiri: quia veritas buius rei melius reperietur ipso presente. & boc vult iste text. puto tamen quod si appareret notorie et manifeste quod actor actionem non babebat non deberet iste compelli ad sistendum. ¶ In text. ibi actio in me danda est vt vel exbib. sed contra quia ex ista stipulatione datur actio ad interesse vt. l. ij. in fin. qui satisda. cogan. Solu. etiam ad factum vt precise fiat datur vt bic patet quod est notandum. et dixi. s̃. qui satisda. cog. l. eum pro quo. melius tamen est super boc implorare iudicis officium in quo proceditur executiue: sed in executione

2 datur libellus. ¶ In tex. ibi vel defendam. Nota singulariter istum tex. ꝙ ille qui promisit alium sistere in iudicio si videt se non posse sistere: quia ille aufugit vel se absentauit ne committatur contra eum potest se offerre paratum suscipere defensionem pro illo cum satisdatione de iudicato soluendo. & boc sufficit et videtur tex. de boc. ĩ. de fideius. l. sancimus. ꝟ. & si quidem & ẜm illum tex. intellige istum. boc tamen verum nisi in bis in quibus esset necessaria presentia persone: vt. s̃. eod. l. ij. §. si qs in iudi. ver. cum tantum.

2 ☞ Interitu speciei contingente facto debitoris etiam ante moram non liberatur debitor et illud factum pro mora babetur.

1 **Homo sisti promissus.** ¶ †Si dolo eiꝰ q sistere ꝓmisit mortuus est sistẽdus cõmittitur stipulatio penalis etiã ante diem sistendi tamen non exigitur nisi illa transacta. b. d. ¶ In tex. ibi ante diem boc faciebat dubium. quia si nondum venerat dies sistendi promissor nõ erat in mora. ergo si decessit ille sistendus stipulatio penalis videbatur non committi p. l. si decesserit. qui satisda. cogun. sed istud est verum si nec esset in mora nec in culpa vel dolo et moreretur: sed ex quo bic fuit in dolo perinde est ac si fuisset in mora. vt patet in. l. si seruum. de

2 verbo. obliga. †vbi non liberatur debitor interitu speciei contingente facto debitoris etiam si per prius non fuerat in mora quia illud factum pro mora babetur. ¶ In text. ibi nam ante penam peti possit. presupponit ergo ꝙ stipulatio penalis sit commissa etiam ante diem sistendi. quia certum esset incipien. amodo ipsum sisti non posse: vt etiam probatur in. l. cum stipulatus sim mibi a proculo. de verb. obliga. non sic committitur ad interesse quod est pena legalis nisi lapso tempore: vt insulam intra biennium. eo. ti. & dixi in ea. l. si decesserit. ¶ In text. ibi die collata et videtur supple. i. conditionem. s. si non sisteret que conditio censetur impleta postq̃ amodo sisti non potest & boc facit vt stipulatio committatur: sed superest adbuc dies intra quem sisti debebat et boc facit vt non exigatur. vt. ĩ. de verbo. obliga. in illa stipulatione si calendis. quam tamen limitat declara vt ibi. cum. l. boc iure. que illi contrariatur. & etiam textigi in. d. l. si decesserit.

2 ☞ Actio subrogata loco alterius sapit illius naturã vt eodẽ modo extinguatur sicut illa qñ accessorie subrogatur.

Qualiter dicatur accessorie subrogari vel principaliter.

3 Actio iniuriarum ante litẽ contestatam nõ transmittitur ad beredem nec contra beredem.

Culpa ꝙ non noceat vt bic qñ propter eam casus non euenit & an committatur stipulatio.

Actor si fecit q̃cquid potuit vt ꝯtestaretur lis. & ꝓpter rei cauillationes remansit. an tunc actio perpetuetur.

4 Ad perpetuendam actionem vel interrũpendam prescriptionem que forma sit seruanda.

1 **Qui iniuriarum.** †Stipulatio de iudicio sisti etiam cōmissa extinguitur si actio sup qua fuit interposita extinguatur morte actoris vel rei etiā cōuentione partium nisi culpa vel mora rei hoc acciderit ꝙ extinguatur: qꝛ si stetisset nō fuisset extincta. h. d. ꝛ semper allega. iste. §. †ꝙ actio subrogata loco alterius sapit illius naturam vt eodem modo extinguatur sicut illa de quo p Bar. in l. j. ſ. si fa. fur. fe. di. qđ est verū qñ subrogatur accessorie. secus si eque principaliter.[a] l. item illa. §. qđ aut adijcit. ſ. de consti. pecu. ꝛ dicitur accessorie subrogari qñ nō cōtinetur illud idem qđ erat in actione: sed aliud quod erat illi accessorium vt hic patet nam in stipulatione iudicio sisti non pmittebatur illud qđ poterat exigi p actionem iniuriaruꝫ. tunc em̄ non diceretur accessorie subrogari sed eque principaliter ꝛ non extingueretur: vt. d. §. quod aūt adijcit. sed promittit sistere. ꝛ sic aliud qđ qñ accedebat actioni principali ꝛ ista est melior sol. ad illud ꝯtrarium ꝙ illa quā ponunt glo. ꝛ doc. qꝛ non dant intelligere que dicatur eque principaliter vel accessorie† No. ꝙ actio iniuriarum ante litem cōtestatā non transmittitur ad heredem[b] nec cōtra heredē Item ꝙ lꝫ stipulatio de iudicio sisti sit ꝯmissa pter hoc quod reus fuit in mora sistēdi si tamen pter istam moram non fuit extincta: qꝛ posito ꝙ stetisset nihilominus fuisset adhuc lis cōtestata tpe quo alter ipsorū decesserit extinguitur etiā ipsa stipulatio commissa: quia non fuit interposita propter se, sed pter ipsam principalem. Item ꝙ si non fuisset extincta si stetisset: qꝛ post moram transiuit tm̄ tempus: ꝙ si stetisset fuisset lis contestata: tunc licet extinguatur actio iniuriarum tamen non extinguitur stipulatio iam commissa. ꝛ ista est intentio huius litere. in fi. non nocet ergo culpa quando pter eaꝫ casus nō euenit: al's secus: vt in. l. ꝛ in totū. ſ. de penis. Et audiui a Bal. dicēte se audiuisse a Bar. viua voce ꝙ hic in fi. erat casus ꝙ si actor fecit quicqd potuit vt contestaretur lis ꝛ pter rei cauillationes remāsit ꝙ actio perpetuatur tam ex parte temporis ꝙ vt trāseat ad heredem ac si fuisset lis contestata qđ esset valde notabile si esset verum:[c] tamē iste tex. de directo probat oppositū: qꝛ vult ꝙ nihilominus lꝫ actio iniuriarum non perpetuetur sed extinguatur. tamen non propterea extinguitur stipulatio iam commissa de cuius natura nō erat quod per mortem extinguere† dic ergo ꝙ ad ppetuendam actionem vel interrumpendā prescriptionē seruanda est forma. l. vt pfectus. C. de anna. exce. cetera dic vt in glo. per Bar.

2 ☞ Mutatio fori ꝯtingens postꝙ quis est preuentus ab vno iudice per quod priuilegium principis eximatur ab illo foro coram quo erat preuentus.

1 **Si quis in iudicio.** †Etiā liber hō sistēdꝰ est in eadē causa que erat tpe pmissionis ꝛ videtur sisti in eadem cā qñ ius non est mutatū: lꝫ sit mutatū factum qꝛ de diuite effectus est paup ꝛ sic reddita est exactio difficilior. h. d. cū prin. l. seq. 2 ¶ †No. gl. que est in. l. q aute in prin. in duabus solutionibus quas ponit ad. l. si qs postea. ſ. de iudic. nam ex prima colligitur talis limitatio ad illam. l. ꝙ dum ibi dicitur ꝙ mutatio fori ꝯtingens postꝙ qs preuētus est ab vno iudice non eximit eum ab illo foro coram quo erat preuentus locum habet: nisi mutet forum ex aliquo priuilegio principis concesso non ad sui postulationem sed pprio motu. nā tūc etiam si sit generale priuilegiū puta ꝙ non teneatur respondere nisi coram tali iudice pderit sibi etiam quo ad iudicem corā quo erat preuentus vt non teneatur coram eo in illa causa respondere. ¶ Ex vltima etiam collige aliā limitationem ꝙ etiā si erat cōcessum ad sui postulationem si tñ non erat omnino generale: sed faciebat mentionem de illo iudice corā quo preuentus non tenebitur respondere corā illo. ꝛ his duobus casibus pōt pcedere principium istius. l. ꝛ ideo qui promisit eum sistere non videretur eum sistere in eadem causa: qꝛ actor non pōt eū ibi conuenire. ꝛ ideo committitur stipulatio contra promissorē ad interesse: quod intellige verum nisi ille sponte offert se paratum iudicium suscipere non obstante priuilegio. vt. l. j. s. si qs in ius voca. non ierit. ꝛ. l. si fideiussor. in princi. qui satisda. cog. si autem priuilegium sit generale et concessum ad sui postulationem non prodest. ꝛ hoc vult verbum preuentus. sed debet restringi ad futuras causas in qua opi. fuit glo. in fi. ꝛ ita intelligitur illa lex si quis postea.

2 ☞ Licet desinat interesse. si tamen non desinit damnum de preterito non desinit actio ad interesse competere et quando procedat.

Cui autem nouo.

1 **Illud tenendum est.** †Lꝫ hodie non intersit mea ī causa sisti qꝛ actio mea est extincta si tñ intererat sisti tpe quo sisti debebat: qꝛ non erat extincta ꝛ pter morā in sistendo extincta est actio prima non extinguitur actio mihi orta ex stipulatione de iudicio sisti ad interesse. h. d. ꝛ allegatur† 2 ꝙ licet desinat interesse si tamen non desinunt damnum de preterito non desinit actio ad interesse competere. ꝛ pone exemplū per. §. qui iniuriarum. ꝛ sic restringe ad casum quando desinit interesse pter culpam ꝛ moram rei: al's secus vt ibi in prima parte ꝛ. l. si procuratorem. §. mandati. ſ. man. ꝛ de hoc articulo vide per Cy. in. l. ad comparendas. C. mand. ꝛ Bart. etiam hic facit vnam longam distinctionem.

1 **Quoties seruus.** †Si seruus pmittat se sistere tanꝙ litigaturus vel promissionem ab alio recipiat de sistendo non valet promissio cum in iudicio esse non possit. hoc dicit. Et si alius promitteret ipsum sistere nō vt cum eo litigaretur: sed propter aliud. bene valeret promissio. ꝛ ideꝫ si ipsemet promitteret in causa in qua posset in iudicio sistere puta in criminali. vt. s. eodem. l. si quis seruum. ꝛ. l. j. si ex noxali causa agatur.

1 **Si procurator ita.** †Stipulatio pcuratoris ī causa pertinente ad dominum cōmittitur ad interesse dñi non ad interesse procuratoris. et ideo valet licet de īteresse domini nulla fuerit facta mētio. hoc dicit ꝛ hoc quando tanꝙ procurator stipulatus est: quod facere videtur eoipso quod nominat se procuratorem: vt. l. fina. ſ. de institu. de quo vide per Barto. in. l. j. §. j. de operis noui nun. et quod idem nota. in. l. iij. §. ꝛ si forte indica. solui. idem si non appellauerit se procuratorem tamen causa non poterat nisi ad dominum pertinere: vt. l. post mortem. §. j. quando ex facto tuto. sed si poterat pertinere ad se non faciendo mentionem de officio procuratoris videtur suo nomine actum fecisse. vt. l. ꝛ magis. ſ. de solutioni. ¶ In text. ibi prope modum. quasi dicat prima facie videtur quod ista stipulatio non valeat: quia non potest committi. postꝙ enim non fuit stipulatus penam non potest committi nisi ad interesse: sed sua nihil interest cum causa non pertineat ad eum: sed responde vt sequitur in ver. sed cum dōmum. quod imo committitur ad interesse domini et acquiritur ipsi procuratori directa actio ad dictum interesse: domino vero acqritur vtilis: quia interposita est in iudicio: vt. l. in cause. in fin. ſ. de procu. sed extra iudicium regulariter ex stipulatione procuratoris nō acquiritur vtilis dño sine cessione: ideo ad illam faciendam tenetur. l. possessio quoqꝫ. §. et si possessio. de acqui. pos. ꝛ hic in glo.

1 **Si tutor iudicio.** †Ex stipulatiōe ō iudicio sisti necessarius administrator finito officio non tenetur nec patitur executionē sententie. h. d. Bal. quid autē in voluntario vt in procuratore. dic vt. l. procurator qui pro euic. ſ. de procu. per Bar.

d ¶ De ferijs[d] ꝛ dilationibus ꝛ diuersis tpibus ex quibus causarum ferie non impediuntur. Rubrica.

2 ☞ Per citationem factam tpe feriato non interrūpitur prescriptio. nec preoccuppatur iurisditio.
3 Citatio vt quis compareat vsqꝫ ad talem dieꝫ. non est nulla licet illa dies sit feriata.
Citatus si tunc vult ante vltimam diem comparere ꝙ debeat facere citari aduersarium.
4 Ferie habent etiā locum in cā mota contra vniuersitatē lꝫ vniuersitas non occupetur a rebus rusticalibus.
Non soluꝫ principales persone debent gaudere ferijs sed etiā accessorie vt testes.
6 Testes nō possunt cogi comparere tpe feriato pro ferendo testimonio lꝫ partes renuntiauerint ferijs.
Citatus tempore feriato si sponte compareat et non vult litigare sed petat aduersarium condemnari in expensis an hoc possit.
Quid si esset suspectus ꝛ ferie multum durarēt quod possit cōpelli satisdare de stando in iudicio finitis ferijs.

1 **Ne quis messium.** †Not. in hoc principio qđ citatio facta tempore feriato non valet ipso iure: quia non arctat citatum: vt patet in verbo compellendi non sunt quod etiam tenet gloss. in proximo. §. que incipit hic nota. in fin. 2 †Ex quo sequitur quod per eam non interrumpitur prescriptio. vt no. in. l. si pater. C. ne de statu defun. nec preoccupatur iurisditio.

---

a ¶ Principaliter Amplia vt p eū dē Pau. consil. cccxxi. incipi. ista dña lisa. ꝙ subrogatū sapit naturā illius in cuiꝰ locū subrogatur etiā si subrogatū in aliquo discreparet.

b ¶ Ad heredē. limita. vt p gl. no. in. c. fi. in gl. fi. de sepul. ꝛ gl. xvj. q. v. c. si episcopuꝫ. Bal. in. l. vnica. ne ex ōlic. defun. Ant. de bu. in. c. fi diligēti. de prescrip. qñ aūt incipiat currere annus an a die illate iniurie a die scientie ꝛ an elapso anno sit sublata ciuilis ꝛ naturalis. vide per do. de rota decisionibus suis de iiurijs ꝛ an etiā ciuilꝫ tollatur sicut ptoria de q̄ e. iaꝫ p Ang. ꝯsil. xcv.

c ¶ Verū. dicit hic d. Jason ꝙ cōis ꝯclusio est ꝙ qñ reus vadit p cauillatiōes ꝛ subterfugialis habetur pro attestata ac si vere esset vt hic p eū ꝯprobāteꝫ septē medijs cuius dicta verifica p ea q̄ voluit Lu. ꝯsil. clxxiiij. ꝛ melius. ccxix.

d ¶ Ferijs. sed qd si ferie citatus inducātur in loco rei: qꝛ fructus citius maturātur anꝙ ī loco actoris vel iudicꝫ vel vbi causa ducitur qd sit attēdendū vide in tit. de ferijs p specu. §. j. ver. sed pone.

tur iurisditio. vt no. in. l. cum plures. de offic. delega. lib. vj. sed contra. de. c. cum dilectus. de dolo et contu. vbi tenetur comparere finitis ferijs: ergo tenuit solu. interdum quis citatur vt cõpareat tali die et illa dies est feriata: et tunc procedit quod dixi: nec puto quod teneatur cõparere postq̃ citatio fuit vitiosa et peccauit in forma. vt. l. ij. in fin. §. si quis in ius voca. non ierit et aut fuit citatus vt compareat vsq; ad talem diem et illa dies erat feriata: et tunc citatio non est nulla: quia non est citatus pro illa die sed etiam pro alijs que sunt vsq; ad illam diez vnde si non potest comparere debet illam diem preuenire: debebit tamen tunc facere citari aduersarium quia est incertus qua die comparere debeat: lz quando compareat in vltima die termini non requiratur citatio aduersarij. vt no. Bar. in. l. itez illa. de consti. pecu. et in. l. qui ante calendas. de verbo. obliga. et per glo. in cle. q̃uis. de appel. Si autem non põt ante cõparere debet comparere postq̃ primum potest et iste est casus. in. d.

4 c. cum dilectus. ¶ † In gl. que incipit bona ratio ibi. tu dic ista vera: et ideo etiam in causa mota contra vniuersitatem habẽt locum ferie lz vniuersitas non occupetur in rebus rusticalib9 sed possit se defendere per syndicum. vt no. in. c. fi. de iud. p Jnno.

5 ¶ Jn glo. ibi per alios. s. per alios testes. ¶ † No. qd nõ solum principales persone debent gaudere ferijs: imo etiam accessorie vt testes. vnde tempore feriato non possunt cogi comparere pro ferendo testimonio. pone enim q partes renũtiauerunt ferijs. vt in proximo. §. certe hoc non nocebit alijs vt possint trahi pro ferendo testimonium: et hoc voluit glo. C. eo. in. l. omnes. la scđa. in vlti. glo. et adde pro eo quod supra dixi de ci-

6 tatione facta tempore feriato: † quod plene not. in Spec. de citatio. §. j. versicu. etiam excipitur quod citatio fit ad diem festi

a uam.[a] et in. §. viso. versic. quod si aliqua. vbi dixi q licet citatus non teneatur comparere die feriata: si tamen comparet sponte nec vult litigare sed petit aduersarium condemnari in expensis: quia temere facit ipsum citari debet condemnari et requiritur noua citatio: quod perpetuo tene mẽti. Et adde quod etiã

b si esset suspectus[b] et ferie multum durarent posset compelli satisdare de stando in iudicio finitis ferijs. argu. l. si adulterium cum incestu. §. fi. de adulte.

2 ☞ Ferijs repentinis q̃ inducuntur ob publicam vtilitatem vel gratulationem renuntiari non potest.

3 Renuntiatio feriarum debet fieri ante latam sententiam vel factum processum. sed si fieret post tunc sententia nulla nõ reconualescit.

Procuratores partium possunt renuntiare ferijs. si hoc non tendit in preiudicium domini.

4 Citatio licet nõ valuerit ex quo tñ pars est presens qd valeat snĩa lata contra ipsam: et qd si nunq̃ fuisset citata.

Absens et non comparens non dicitur cõsentire in eo quod fit contra ipsum.

5 Citatio qñ non tenet: quicquid fit contra citatum et nõ comparentem est ipso iure nullum.

Judex qui est minister iustitie non potest aliquid immutare in causis que agitantur coram eo de his que sunt disposita et determinata a iure.

Sic non potest prorogare instantiam cause principalis vel appellationis.

Si audit excommunicatum vel bannitum non obstante exceptione et procedit in causa processus est nullus.

6 A sententia nulla non est necesse appellare.

Quod possit peti declarari nulla.

An snĩa lata super ista nullitate dicatur diffinitiua vel interlocutoria et quõ possit pronuntiari: et nu. 9.

7 Si partes in instrumento compromissi renuntiauerunt ferijs vel dicatur in eo quod arbitri possint procedere et pronuntiare diebus feriatis: tunc arbitri acceptando compromissum videntur in hoc consentire vt possint etiam eo tempore compelli iudicare.

8 Si peto annullari vel infirmari aliquẽ actum qui sit ipso iure nullus petitio non est inepta: et intelligitur. i. infirmum pnuntiari: et reuocari quatenus de facto processit.

9 Sententia quando et vsq; ad quantum tempus possit peti declarari nulla.

1 **Sed si pretor.** † Nota qd ferijs messiũ et vindemiarũ possunt partes renuntia-

c re.[c] et sic patet q sunt introducte ad priuatã vtilitatẽ non sic in ferijs inductis in honorem dei et sanctorum. de quibus in hoc titu. nihil dicit qz tunc non erant cognite. sed. C. eo. titu. tractat in pluribus legibus qd illis renuntiare non põt. vt not. j. eo. si

2 feriatus. in glo. † nec etiam ferijs repentinis que inducunt ob publicam vtilitatem vel gratulationem. vt not. in cle. sepe. de

3 verbo. signi. super ver. feriarum. ¶ † Et no. quia dicit Cyn. notabiliter. C. de arbi. l. cum antea. in fi. quod ista renuntiatio debet fieri ante latam sententiam vel factum processum. si autem post sententiam tunc nihil prodesset vt faceret reconualescere sententiam que nulla erat. Sed an procuratores partium possunt renuntiare ferijs. dic q sic si hoc non tendit in preiudiciũ domini: quia ista est exceptio dilatoria. arg. in. l. si fideiussor. §. quedam. j. mand. secus in peremptoria cui procurator renuntiare non potest: quia haberet vim donationis. vt. l. si quis de legauerit. de noua. ad quod vide quod not. Bartol. in. l. fin. in princip. que in frau. credi. et Jnno. in. c. cum olim. de offici. de-

4 lega. ante fi. ¶ † Jtem nota hic q licet citatio non valuerit ex

o quo tamen pars est presens valet sententia lata contra ipsam et eodem modo si nunq̃ fuisset citata. circa quod vide quod dixi in princip. l. j. §. de in ius vocan. ¶ Jn versi. sinautem. nota. q absens et non comparens non dicitur consentire in eo quod fit contra ipsum. et ideo si iudex est incompetens et procedit cõtra absentem etiam citatum semper potest opponi de incompetentia: quia non censetur prorogata iurisditio sicut hic non censetur renuntiatum ferijs. vt. C. de epis. audien. l. si q ex con-

5 sensu. ¶ † Jtem nota quod quando citatio non tenet quicquid

b fit contra citatum et non comparentem est ipso iure nullum. ¶ Jtem nota in ver. nec enim quod iudex qui est simplex minister iustitie non potest aliquid immutare in causis que agitantur coram eo de his que sunt disposita et determinata a iure. facit. j. de oper. lib. l. cerdonem. vnde non potest prorogare instantiam cause principalis vel appellationis. Et etiaz videtur quod si opponatur exceptio que habet impedire ingressum iudicij. vt in. c. j. de lit. contesta. lib. vj. vel excommunicationis et ipse hoc non obstante audit excommunicatum vel bannitum et procedit in causa: tamen quod fecerit in contemptum iuris nõ valebit nec processus. ad quod vide quod no. in. c. inter mo-

6 nasterium. de regu. iuris in nouella. per Joan. an. ¶ † Ultimo nota quod a sententia nulla nõ est necesse appellare. Jtem potest peti quod declaretur nulla: vt hic in tex. et glo. super verb. infirmabatur. et quo iure hoc petatur. vide Bart. in. l. que sub

c conditione. §. fina. de condi. insti. et in. c. fina. de officio iudicis per Jnno. et an sit necessaria hec declaratio. vide per eundem Barto. in. l. cum prolatio. j. de re iudic. et. C. de senten. que sine cer. quanti. l. fi. Et an sententia lata super ista nullitate dicatur diffinitiua vel interlocutoria. vide Jnnocen. in. c. vt litis. de procura. qui tenet quod sit diffinitiua quod est verum si principaliter fuit hoc petitum: secus si incidenter ẽm Bald. et bene: quia sententia lata super incidenti est semper interlocutoria et facta ista pronuntiatione omnia gesta et attentata virtute talis sententie retractantur. vt notatur in. c. exlatione. de

7 procura. ¶ † Jn gloss. que incipit hic nota. tria ibi: et dic quod ibi partes consenserunt. hec communiter tenetur: sed videtur contrariari ei quod dixi in. l. precedenti: quia consensus partium renuntiantiũ ferijs non videtur preiudicare arbitris. vt tempore feriarum compellantur iudicare. sed responde ẽm Bald. et Angel. quod ista gloss. debet intelligi quando partes tempore compromissi renuntiauerunt ferijs vt quotidie videmus: quia in instrumẽto compromissi dicitur quod possunt procedere et pronuntiare diebus feriatis: nam tunc acceptando compromissum etiam ipsi arbitri videntur in hoc assentire. l. iij. §. j. de arbi. vnde possunt compelli ratione precedentis consensus. secus si hoc non fuisset dictum in instrumento: sed postea partes renũtiassent ferijs. quod tene menti ẽm eos ¶ Jn gloss. ibi. aliquid de iure relaxatur hoc est verum in his que concernunt partium fauorem. secus in his que sunt in

d solennitate iudicij: et sic fauorem puta vt est datio libelli[d] litis contestatio et sic de similibus. vt nota. in. l. j. de lit. contesta. et in. c. de causis. de offici. delega. et in aut. de exhibẽ. reis. §. j. et in clemen. sepe. de verbo. sign. per Joan. and. et Pau. de liaza. ¶ Jn gl. ibi dic q sic. de hoc est casus in. c. tuis. extra de testi. et vide Specu. de testi. §. sequitur. ver. et no. qd requiritur iudicis autoritas. ¶ Jn glo. ibi item tertium de hoc vide per Dyn. in

8 c. que contra ius. de reg. iur. ¶ † Jn glo. fi. ibi infirma esse ostẽdetur. no. istam expositionem per quam patet q si peto annullari vel infirmari aliquem actum qui sit ipso iure nullus petitio non est inepta: qz debet exponi. idest infirmum pnuntiari: et reuocari quatenus de facto pcessit. facit. l. ex empto. §. qui vina. de actio. empti. et. c. j. vt lit. non contest. et idem si iudex ita

9 pronuntiat vt snĩa non sit nulla. ¶ † Jn glo. ibi respondeo. nota ista gl. semper allegatur q si appellatur a snĩa nulla quo casu etiaz nullitas deuoluitur ad iudicẽ appellationis: vt. l. q̃dã mulier. fami. hercis. quod potest super ea pronuntiare dicendo superfluo appellatum: qz sententia est nulla: licet deseratur appellatio et eius instantia: et non pptерea sententia reconualescit intellige tamen sane vt possit postea etiam vsq; ad. xxx. annos

---

a ¶ Festiuã. adde Fede. cõ. cclxiiij. et. xj. do. de ro. de ci. suis. de fer. in nouis. vbi an p edictũ die feriata qs citari possit.

b ¶ Suspectus. tñ si capiat a iudice incõpetenti põt allegare incõpetentiam ẽm Frãci. de are. cõ. xcv. et Pet. de anch. consi. clx.

c ¶ Renũtiare. vide alex. cõ. xxxvi co. pe. in fi. et seq. in. ij. lib. et qñ exceptio feriarum debeat deponi. vide p eundem Pau. cõ. cxxiij. et qñ possit renũtiari ferijs. vide latissime in rep. clemen. sepe. col. lxxxviij. in prin. cle. Fran. Cur.

d ¶ Datio libelli et lit. cõte. die feriata possint iudici presentari. vide p ro. Jsi. c.

peti quod declaretur nulla principaliter agendo quia iuri dicendi de nullitate non prefigitur tempus a iure eo modo quo prefigitur appellationi tñ virtute illius instantie cause appellationis cũ illa sit perempta non põt amodo iudex sup nullitate pronuntiare licet potuisset si perempta nõ esset. ⁊ hoc voluit Inno. in. c. sepe. de appella. ⁊ vide quod no. Bart. in. l. si expressim. eodem titu.

2 ☞ Illud qõ inducitur propter necessitatem censetur inductũ eatenus quatenus necessitas vrget.

Actor potest etiam ipse vti beneficio feriarum.

3 Causa alimentorũ potest agitari tpe feriato. ⁊ qñ non.

4 Potest qs iudicẽ adire principaliter ⁊ petere declarari se esse maiorem. xxv. annis. vt sic possit libere ꝯtrahere. ⁊ an hoc possit fieri tempore feriato.

5 Si aliquis est vulneratus ⁊ dubium est an ex vulnere sit remãsura cicatrix et sic necesse sit adhibere medicos ⁊ peritos quod hoc possit fieri tempore feriato.

6 Testes senes ⁊ valitudinarij sicut possunt examinari an litem contestatã. ne pereat probatio. ita et tpe feriato ꝑpter messes.

Sed excipiuntur.

†Nota in hoc. §. cum. l. seq. ⁊ sequẽti plures casus notabiles in qbus non habẽt locum ferie inducte ob necessitatem hoĩm ⁊ omnes reducuntur ad duos terminos. s. ꝑpter causam necessitatis ⁊ ꝑpter causam pietatis. vnde Spec. in titu. de ferijs. §. ij. vbi etiam ponit pluresalios casus. dicit quod cause miserabiliũ personarũ possunt retractari tpe isto feriato. † ⁊ no. ex hoc. §. duo. Primum qõ illud qõ inducitur ꝑpter necessitatem censetur inductum eatenus quatenus necessitas vrget. facit. l. senatus. de officio presidis. ⁊. j. de iudi. l. sed et si restituatur. §. lz ⁊ si dies. ¶ Itẽ no. in fi. in ver. alterutro qõ etiã actor potest vti beneficio feriarũ videbatur contrarium postq̃ ipse incepit litez pro reo volẽte litigare tpe feriato nõ posset actor contradicere; sed contrariũ patet hic ꝓm Ange. et Bald. ¶ † Itẽ in. l. ea. no. ibi dũ dicit aliũde cõstituantur qõ causa alimentorũ agitari potest tpe feriato. Guil. de cu. dicit hoc verum qõ petuntur iudicis officio[a] puta a filio vel a patre vel ab vxore vidua que non habuit adhuc dotem suã: qꝛ tunc censent pe ti ex causa pia cum istud ius petendi non oĩbus competat sed quibus pietas suadet. secus si iure actionis petũtur qꝛ fuissent legata. nam istud potest competere cuilibet etiam diuiti. ⁊ vide qõ not. Bart. in. l. fi. j. de appel. reci. ¶ † Item no. dum dicit etates probentur. ꝙ quis potest iudicem adire principaliter ⁊ petere declarari se esse maiorem. xxv. ann. vt sic possit libere cõtrahere ad hoc. j. de mino. l. maior annis aditio preside ⁊ per Bar. plene in. l. de etate. eo. titu. vbi alleg. istum tex. ad hoc. et qõ potest fieri tempore feriato propter messes. ¶ † Item not. ibi aut vt aspectu atrox iniuria estimet ⁊c. exemplificando aliter q̃ glo. dic ꝙ si aliquis est vulneratus ⁊ dubiũ est an ex vulnere sit remansura cicatrix quia statutum imponit maiorẽ penam ⁊ sic sit necesse adhibere medicos ⁊ peritos; qõ hoc potest fieri tempore feriato ⁊ possunt referre iudicium eorum qꝛ hoc nõ faciunt iudicialiter. de hac cicatrice habet in. l. q̃ritur. §. fi. j. de edi. edic. ⁊ de ser. fugi. l. j. de vsufr. l. locũ. §. ꝓprietari⁹. † No. etiã in glo. q̃ incipit qꝛ facile; quod qñ examinãtur testes senes ⁊ valitudinarij sicut possunt ante lit. contesta. examinari ne pereat probatio. vt. c. q̃m frequenter. vt lit. non conte. ita ⁊ tẽpore feriato propter messes.

2 ☞ Ferie messium ⁊ vindemiarum dicuntur ferie indicte per hanc. l. sed ille que sunt in honorem dei dicũtur ferie solennes ⁊ sunt ordinarie.

Extraordinarie ferie dicunt repẽtine q̃ ex casibus inopinatis inducunt: ⁊ inducunt solum a superiore non a iudice.

Presides prouinciarum.

1 ¶ † Specu. in titu. de ferijs. §. j. dicit quod de iure cõmuni ferie messium incipiunt. viij. calendas Julij. et durant vsq3 ad calendas Augusti; et ferie vindemiarum incipiunt. x. calendas Septembris et durant vsq3 ad idus Octoris; et sic licet iura dicant quod sit duorum mensium tamen continent plus et minus. quicquid tamen sit consuetudo loci seruanda est vt hic patet: et per statuta solet in hoc prouideri † Dicit etiam quod ferie messium et vindemiarum dicuntur ferie indicte per hanc. l. sed ille que sunt in honorem dei dicuntur ferie solennes: et iste sunt ordinarie. Sed extraordinarie dicuntur repentine que ex casibus inopinatis inducuntur. vt. j. quibus ex causis maio. l. sed si pretorem. §. si ferie cum sequenti. vbi hec verba probantur. iste tamen repentine non possunt indici nisi a superiore non autem a iudice.[b] vt. C. eodem. l. a nullo. et hic in glo. l. pridie calendas Januarij. sequitur. l. pridie calendas.

a ¶ Judicis officio. intellige etiã cũ a filio vel patre vel ab inope alĩs secus etiam si statutũ diceret qõ in cã alimẽtorum ꝓcedet die feriato vt voluit Frãci. de are. ꝯs. xcvij. an aũt cãe electionum possint die feriato tractari vide per Jo. an. hoc titu.

b ¶ Nõ aũt a iudice. adde ꝙ ppl̃s etiã nõ recognoscẽs superiorem potest ĩdicere tales ferias repẽtinas ⁊ qs sit talis ppl̃s. vide per Bar. ĩ. l. hostes. j. de capti. ĩ. l. nõ ambigit. s. de legibus. in. l. j. §. õ qua. j. de postul. ⁊ õ istis ferijs repẽtinis. adde ꝙ si qs ex inductione ipsaruz ledit qõ restituit in integrũ. d. §. si ferie ⁊ p gl. ĩ cle. sepe. de ver. signi. ⁊ p moder. in. c. fi. de ferijs. Frã. Cur.

c ¶ Ut calumnijs. de hoc vide pulchre p Old. cõsi. cvj. vbi in facto ꝯsuluit. adde tñ si opponitur de nullitate resultante rõne defectus iurisditionis tal̃ exceptio hz impedire executionẽ dictarũ triũ sniaꝝ ꝯformiũ ita. d. Alex. de imo. ĩ suo ꝯsi. lxxvij. col. iiij. v. ꝓsuppositis ergo in. ij. vo. item impediret executio si notorie cõstaret de nullitate ita idẽ. d. alex. in ꝯsi. cvij. col. fi. v. ex alio etiã capite in. iij. volu. alleg. Lu. ro. hic ⁊ in. l. si vo. j. sol. matri. in. xxxij. Fallentia. Cur.

Pridie calẽdas.

1 † No. qõ lz officiũ qõ incipit in calẽdis Januarij duraturũ p annũ durat vsq3 ad alias calendas exclusiue tñ vltima die anni officialis officium non põt exequi. lz adhuc non sit priuatus officio nec iurisditione ⁊ sic habet habitum sed non actum. ⁊ hoc est vtile qꝛ de consensu partium posset fieri prorogatio de habitu ad actũ per no. p Inno. in. c. prudentiã. de offi. delega. ⁊ no. in. l. ij. j. de iudi. posset ergo de consensu partium proferre sententiaz ⁊ valeret. Scias tamen quod ꝓm varias consuetudines locorũ aliquando per paucos aliquando p plures ante finem officij perdit executionẽ licet non officium vt Florentie; qꝛ bene per octo vel decem dies ante finitum officiuz auferunt sibi libri ⁊ acta. vnde dicunt qõ potestas perdit acta idest non põt amplius exercere officium in causis.

2 ☞ Causa nullitatis an impediat executionem snĩe sicut causa appellationis.

Si feriatis diebus.

1 † No. in hac l. ꝙ exceptio nullitatis sententie impedit executionem quia dicit quod non cogitur soluere iudicatum hoc est verum quando nullitas apparet ex tenore snĩe vel põt de facili probare alia secus; quia fit executio prestita cautione de restituendo si apparebit de nullitate. vt no. in. l. iiij. §. condemnatũ j. de re iudi. et ibi per Bar. Item si posset etiam de facili probari ⁊ haberet probationes in promptu si tamẽ sunt late tres sententie diffinitiue conformes licet omnes allegentur nulle non poterit impediri executio per exceptionem nullitatis vt est hodie expressum in cle. vt calumnijs.[c] de re iudica. Et predicta ꝓcedunt quando executio inchoaretur prius ⁊ contra eam opponeretur exceptio nullitatis. † sed quid si prius inchoatur cã nullitatis per modum agendi implorando iudicis officiũ ⁊ petendo sniam declarari nullã quod fieri põt. s. eo. l. j. §. j. in fi. in ver. infirmabitur an pendente hac cã nullitatis debeat supsederi executioni sicut supsedetur pendente appellatione. dicit Inno. in. c. cum iure. de offic. delega. quod non meminit se legisse sed dicit videri sibi qõ nõ impediatur executio. dic vt ibi p doct. et contrarium vidi seruari Florentie. vnde cauti procuratores preueniunt in mouendo iudicium nullitatis vt eo pendẽte nihil innouetur.

2 ☞ Dilatio data ad ꝓbandum est pemptoria etiam si non dicatur in ea. secus in dilatione que datur ad veniendum nisi sit aliud quod habeat vim peremptorij.

3 At plures dilationes dari possint q̃ requirantur. ⁊ qualiter dari debeant. ⁊ an possit dari quinta. vel etiam plures.

4 Quando post renuntiationem ad probandum vel conclusionem in causa admittatur noua dilatio etiam absq3 restitutione in integrum.

5 Probationes facte non data dilatione per iudicem qñ valeãt ⁊ an tunc valeat snĩa. et quid si termino dato ad probandum nulle probationes fiant.

6 Potest dari vna dilatio ad probandum per instrumenta et testes sed communiter datur prima dilatio ad probandum per testes. ⁊ alia postea ad producendum iura sua vt instrumenta: ⁊ an tunc infra primum terminum possint produci instrumenta. ⁊ quid econuerso.

7 Terminus ꝓducẽdi instrumenta est vsq3 ad cõclusionẽ in cã: ⁊ quid si alius terminus sit a preiudice prefixus.

Oratione quidem.

1 † In ista. l. tractatur õ secũda parte rubrice ⁊ etiã in in. l. seq. ⁊ habent vtilem materiam. Ad probandũ non debet dari in causis ciuilibus nisi vna dilatio. ex iusta tamen causa possunt concedi plures hoc dicit in causis vero criminalibus dic vt. l. fin.

2 ¶ † In text. ibi plurisq̃ semel cũ hoc cõcordat principium. l. fi. ⁊ ex hoc cõmuniter dicunt docto. ꝙ dilatio data ad ꝓbandum est peremptoria etiam si non dicatur in ea. qõ patet: qꝛ perimit ius ꝓbandi cuz amplius dari nõ debeat sine iusta causa: nõ sic in dilatione que datur ad veniendum vt audiat sniam qꝛ non dicitur peremptoria nisi hoc dicatur. vt. l. ad peremptorium. j. de iudic. vel nisi sit aliud qõ habeat vim peremptorij. vt. l. tres denuntiationes. C. quomodo et quando iudex. ⁊ eo. titu. l. j. et habet locum quod hic dicitur siue dilatio ad probãdum detur ante litem contestatam ad aliquid incidens vel emergens siue etiam post. lz quidam distinxerunt dicentes quod dilatio data ante litem contestatam nunq̃ est perẽptoria sed data post semper est peremptoria: que distinctio est falsa vt dicit Specul. in titu. de ferijs. quod non meminit se hoc legisse. nõ ergo in hoc fienda est differentia. sed ad quid detur an ad probandum an ad veniendum.

3 ¶ † In tex. ibi causa cognita quia si fuit impeditus

ditus dabit tertia ꝛ sic de singulis vnde plures dilationes dari possent ratione impedimenti.ꝛ sic illud verbū iterum sumitur pro sepius id est quoties opus fuerit subsistente iusta causa.vt.l. veluti.§. hec vox.ff. de eden.ꝛ hoc modo debet limitari primum dictum.l.fin.ff.e.que suppletur per hanc.l.Glo.tamen videtur ibi sentire quod vsq; ad quintam[a] dilationem dari potest ratione impedimenti quinta aūt non est dāda. Spec.vero in tit.de dilatio.§.videndū ver.in summa intelligit aliter quod pma detur cum modica cause cognitione in qua vertuntur ista quatuor scilicet quod petatur:quia non petenti non datur:ꝛ q nō calūniose petatur: ꝛ quod det sm distantiam locorum quod nō instat tempus instantie pereūde.Secunda vero datur cum maiori cause cognitione:quia requirūtur predicta quatuor vltra hoc quod fuerit impeditus in prima ꝛ de impedimento statur eius iuramento.Tertia vero ꝛ quarta datur cum maxima cause cognitione quia requiruntur predicta quinq; cum non statur iuramento de impedimento contingente in secunda sed debet probari per testes.Quinta[b] vero dilatio nunq̄ datur etiam si probetur impedimentum per capitulum vltra tertiam de testibus ꝛ per aut. at qui semel.C.de probatio.ꝛ in corpore vnde sumitur.Bald.in.l.fi.ff.eodem melius dicit quod probato impedimento etiam quinta ꝛ sexta ꝛ vlteriores possent dari.nam sic dictat naturalis ratio.in hoc tamen dicit verū quādo in primis non fuerunt aliqui testes producti vel non fuerunt examiti.si autem in precedentibus fuerunt facte quatuor productiones testiū ꝛ fuerunt testes examinati non datur quinta dilatio vt fiat quinta productio ꝛ sic loquuntur dicta contraria quia presumit didicisse testificata id est propter tot productiones ꝛ examinationes.nam ꝛ si infra primā dilationem fecisset quatuor productiones ꝛ adhuc superesset de prima nō admitteretur ad quintam productionem multominus ad secundam dilationem ꝛ ista est ipsa veritas.†[4] Dicit etiam Inno.eleganter in.c. cū venisset.de testibus.quod sicut subsistente iusta causa post lapsum dilationis auditur quis ad petendum nouam dilationem vt hic ita post renuntiationem ꝛ conclusionē ad probandū quod pri⁹ non probauerat:ꝛ plus videtur sentire qđ etiam sine noua dilatione debeat admitti ꝛ absq; restitutione in integrū ipso iure.Quod intelligo verū quādo probatio post renuntiationem ꝛ conclusionē nouiter deuenit ad eius notitiā vt si inuenit instrumentū solutionis ꝛ de hoc fidem faciat.vel testes de nouo superuenerunt quos prius ignorabat non autem sufficeret aliud impedimentum contingens in precedenti dilatione quia esset sibi imputandū quare renuntiauit probationibus ꝛ quare permisit concludi:[c] sed nō sic imputandum est in his que de nouo ad eius notitiam peruenerunt. Videtur etiam hic probari dum vult quod debeat concedi noua dilatio ad pbandum q probationes facte non data dilatione per iudicem non valeant.[5] In contrarium videtur text.in.l.cum a nobis.C.de dilatio.† ꝛ ibi dicit Bald.non vitiari processum lȝ in eo non appareat aliquam dilationem fuisse partibus concessam:quod est notandū.Tu dic hoc verū esse sine dubio vbi dilatio non erat de iure concedenda vt in crimine adulterij.vt.ff.de adul.l.in crimine.ꝛ etiam vbi erat concedenda si reperiunt facte probationes per aliquam partiū licet non data dilatione ꝛ ita intelligo.l.cū a nobis.sed si nulle reperiuntur probationes facte nō posset ferri sententia diffinitiua etiam absolutoria:q2 non posset dici non probatū sed nihil sufficienter agitatum.ꝛ ideo deberet ferri sententia absolutoria ab obseruatione iudicij.vt est casus in.l.properandum.§.et si quidem.C. de iudi.ꝛ si contrafecerit non valeret diffinitiua sententia tanq̄ lata sine cause cognitione per no.in.l.prolatam.C.de senten.ꝛ inter.om.iudi. ꝛ in l.ij.de senten.ex peri.reci.Sed si fuisset datus terminus ad probandum ꝛ nulle probationes essent facte bene posset ferri diffinitiua sententia absolutoria.vt.l.qui accusare.C.de eden. ꝛ videtur de mente Bart.in dicto. [6] §.ꝛ si quidem.ꝛ in.l.admonēdi.ff.de iureiur.¶†Ultimo videtur hic tex. dum dicit instrumentorum ꝛ testium quod possit dari vna dilatio ad probandum per instrumenta ꝛ testes:cōmuniter tamen datur prima dilatio ad probandum per testes ꝛ alia postea ad producendū iura sua id est instrumenta:ꝛ tunc infra primum terminum non poterunt produci instrumenta:quia termini non debent confundi.ꝛ hunc casum habui de facto. Florentie nec ecōuerso in termino secundo non debent produci testes et hoc determinat Specu.in titu.de dilatio.§.videndū.ver.quod si data est dilatio.ꝛ ver.item no.Sed vbi non esset ista distinctio terminorum ex forma statuti ꝛ daretur dilatio ad probandum intelligeretur data per omne genus probationis.ꝛ sic tam instrumenta quam testes possunt produci.ꝛ ea lapsa non admitteretur ad producendum testes vel instrumēta sine causa impedimenti.casus est hic.ꝛ hoc tenet Specu.eodem.§.itē quid si data est.Et licet quidam tenuerint contrarium quantum ad instrumēta sed non habent in se rationem si non potuerunt produci quod etiā illi fatentur ergo lapsus dilationis impedit amplius ea produci alias qđ operetur dilatio.vt dicit glos.in.l.j.§.cum dicitur.ff.si cui plusq; per.l. falcidiam per [7] † hoc etiam[d] determinatur illud de quo plurimū dubitatur an post lapsum termini dati ad producendum instrumenta possint etiā produci vsq; ad conclusionem.nam hic est casus quod non quiā admittitur ad petendum nouam dilationem ergo nō possunt produci nisi subsistat iusta causa impedimenti.in prima tamen hoc limita.vt no.in.l.mancipiorum.de opti.lega.per docto.ꝛ in cle.sepe.de ver.signi.per glo. añ fi. Nec obstat quod terminus producendi instrumenta est vsq; ad cōclusionem in causa.vt in.c.cum dilectus.de fide instrumē. quia illud verū nisi alius terminus sit a iudice prefixus.nam terminus dilatoriarū prescriptionū est lit. contest.vt.l.ita demum.C.de procur. ꝛ tamen potest iudex abbreuiare assignando alium terminū. vt in c.pastoralis.de exceptio.Nec obst.qđ iudex non potest auferre partib⁹ illud quod eis a iure cōmuni cōceditur.§.e.l.j.§.j.versi.neq; enim.nā ad hoc responde.vt no.per Dy.in.c.indultum.de regulis iuris li. vj.vbi tangit de hoc articulo.

[1] **Illud videndum.** †Heredi danda est noua dilatio lȝ prima data fuerit defuncto.hoc dicit.intellige etiam absq; eo quod probetur defunctū fuisse impeditū in prima al's iste.§.nihil adderet ad superiora intellige tamen hoc verū quando decessit dilatione pendente ꝛ dilatio finita est iacente hereditate.vel post eam aditam incontinenti ita quod heres nō habuit spatium incompetens ad faciendum probationem.nam hoc solum sufficit pro iusta causa impedimenti.sed si lapsa esset dilatio in vita defuncti iā fuisset defunctus exclusus ꝛ non potuisset transmittere ad heredem plus iuris q̄ ipse haberet et similiter si heres habuit longum spatium: q2 multum restabat de dilatiōe tempore adite hereditatis ꝛ ipse hoc sciebat:nam esset sibi imputandum nec daretur noua dilatio ꝛ hoc credo fuisse de mente istius litere dum dicit in fine causa cognita.ꝛ adde.l.fina.C. si pe. appel. mors interue.vbi ponitur similis casus notabilis et singularis quod heredi plus fauetur q̄ defuncto.

2 ¶Dies legalis q̄ sit q̄ ꝯuentionalis ꝛ q̄ eccl'iastica.
3 Aurora et crepusculum quod est post solis occasum attribuitur nocti.
Quid si statutū sit si acri⁹ puniat d'licta ꝯmissa d nocte
4 Statutum si punit maleficium cōmissum tali die puta sancti Ioannis acrius quā alijs diebus quod intelligatur de die artificiali.
5 Positus in banno nisi se representet tali die corā iudice vel habuit dilationem a iudice ad se representādum coram eo potest se presentare vsq; ad mediam noctem ꝛ qualiter iudex recipiet presentationem ad suum tribunal.
Quid in causa criminali.
9 Tantum valet dare pignora quantū fideiussores vt quis de carceribus relaxet ꝛ quid si in defectū pene pecuniarie venit imponenda pena corporalis.
7 Ubi non admittitur quis volens soluere nisi offerat cōgruo loco ꝛ tempore dicitur congruū tēpus de nocte nisi creditor posset pretendere interesse.
Sententia lata de nocte quando valeat.
Sententia arbitrorū assumptorū de iure ꝛ de facto potest ferri de nocte.
8 Quid in alijs contractibus.
Si notarius conficiat instrumentū de nocte tūc post mediam noctē apponit in eo diem sequentem sed ante mediam ponit diem precedentem.
Dies cepta quando habeat pro completa.

[1] **More romano dies.** ¶†No.hic de die naturali qđ habet.xxiiij.horas ꝛ comprehendit etiā partē duarum noctiū.Et de die artificiali qui appellat lux vt ibi luce media.ꝛ ibi dū dicit lucis.ꝛ iste non comprehendit noctes ꝛ dicitur ab ortu solis vsq; ad occasū vt in autoritatibus allegatis.in glos.j. veteris testamenti ꝛ etiam noui.ꝛ ista non habet certas horas deputatas sed aliquando plures aliquando pauciores sed de istis duobus diebus habetur. in prima glos. [2] †Est et alia dies que dicitur legalis et ista venit de momento ad momentum ꝛ locum habet in odiosis ꝛ de ista habetur in secunda glos.mag.in fi.Est ꝛ quarta dies conuentionalis et ista est prout contrahentibus placet et de hac.in.l.eum qui certarum.ff. de verbo.obliga.in princip.Est et quinta dies ecclesiastica qua vtitur ecclesia in indulgentijs et in diuinis officijs ꝛ festiuitatibus et ista incipit a vesperis vigilie ꝛ continuatur vsq; ad vesperas sequentis diei inclusiue.et tunc finitur indulgentia ꝛ de ista habetur in.c. fi.§.adducimus.de senten.excom.lib.vj.[3] ¶†In glo. j.ibi mane vsq; in vesperas. expone glossa.i. ab ortu

[a] ¶Usq; ad quintā.Adde quādo ꝛ quinta ꝛ sexta dilatio sit dāda. ꝛ vide p eundē Pau. de cast.in consilio suo.cccxxxiij.incipiē.visa appellatione interposita ī antiquis.Frā. acc.

[b] ¶Quinta.qñ dilatio quarta sit cōcedēda ꝛ an exceptionib⁹ dilatorijs ꝛ an perēptorijs.vide per Lapum allega. lxxxj. et adde q̄ hic posui ī apostillis ad Bart.ī characterib⁹ de tortis.

[c] ¶Cōcludit. an post ꝯclusionem ī causa possit aliqđ pduci.vide p Ludo.ro. in cōs. xx.ꝛ lati⁹ consil. clxxvj.

[d] ¶Per hoc etiam. Adde do. alexā. de Imo.in.l.j.§. edenda.ff.de edē. Et vide ad materiam pulchra dicta per Moder. in repeti. cle. sepe.§.ꝛ q2.de re iudi.Fran.cur.

a Nocti. Adde quãdo dicat dies vel nox que pulchre ponit practic⁹ areti. in suo opere malefi. in ver. de nocte. col. j. Et ad ibi dicta p eum. adde q̃ pulchre ponit panor. in. c. si perfodiens. de homi. col. ij. in princi. vbi q̃ an aliquid dicat cõmissum de die vel de nocte relinquat arbitrio iudicis q̃ arbitrabit an eẽt tãta claritas q̃ discerni possit: ꝛ tũc dr̃ d die aut nõ possit discerni ꝛ dicitur de nocte dicit tamẽ mitiorẽ ptẽ eligẽdã. a allegat Jo. an. ĩ d. c. si pfodiẽs. et ĩ materia vid al be. d rof. i. ij. pte stat. q. xviij. moder. in. d. c. si pfodiẽs. ꝛ in. c. cõsuluit. de of. dele. q̃ mlta cumulat ꝛ ang. de pusio ĩ suo ↄsi. cxciiij. incip. visis pcessibus. Frã. Cur.

b Uide p Bar. i. d. l. j. add eũdẽ Bar. in. l. ij. ſ. de pub. iud. ꝛ ↄcludit q̃ nõ. ꝛ adde vt plene p Ang. aret. ĩ suo tract. malefi. ĩ vbo. fa ma publica. col. xij. vsi. xj. quero qd. si a pncipio ꝛ ibi ponit cautelã. ꝛ adde cep. veronẽ. ĩ suo ↄs. xl. ꝛ Jo. d anã. ĩ ↄsi. j. add tñ vnũ qd notãt dic. idẽ pau. d cast. ĩ suo ↄs. cccxxiiij. inci. clar ẽ ĩ iure q̃ p ea q̃ l. iiij. vol. ↄs. nonor vbi dicit q̃ relinqt ĩ arbitrio iudicis ẽt relaxare ingstitũ p cã p q̃ veniret iponẽda pẽa sãguinis fideiussoribus si hoc sibi videt ex cã iusta vtputa si vn⁹ ribald⁹ vel vilis accusaret pbũ ꝛ famosũ virũ vel alia iusta cã: ibi tñ dat ↄsiliũ iudici vt faciat in b act⁹ appere qlr ex tali ꝛ tali causa iusta motus fuerit ad relaxã dũ ĩgstitũ fideiussorib⁹ qd no. nã ex tali doctrina hẽs q̃ si eẽt qs ĩ gsit⁹ de crimie p q̃ veniret puniẽd⁹ criminalr in defectũ solonis pene pecũiarie iudex posset ex cã iusta ipz relaxare fideiussoribus. quod not. i practi. Frã. Cur.

c Actor. Ad h vid qd voluit. d. Si. d me. ↄs. lxj.

solis vsq̃ ad occasum. ꝛ ſm hoc aurora que est ante ortũ solis attribuitur nocti ꝛ crepusculum quod est post occasũ attribuitur similiter nocti[a] quod no. propter statuta punientia acri⁹ delicta cõmissa de nocte: quia si fuerunt commissa in aurora ante solis ortum vel in crepusculo post occasum locum habebit statutum de quo per Bart. in. l. aut facta. ſ. de penis ꝛ etiã tangit. in. l. titius. ſ. j. de lib. ꝛ posthu. statuta tamen solent hoc declarare quod nox intelligatur in campana que pulsatur. quo casu vide quod no. Bart. ple ne. in. l. j. ſ. hoc autem senatus. ſ. ad sille. Sed † quid 4 si statutum punit maleficium cõmissum tali die puta sancti Joannis vel beate virginis acrius q̃ alijs diebus an intelligatur de die naturali sumendo ipz prout in hoc tex. an de artificiali. consuluit Fede. de senis quod intelligatur de artificiali quasi ille sit proprie dies cum sol est super terram quia quod factum est de nocte ficte fingitur factum de die vt hic colligitur in ver. perinde quod est signum impropritatis ꝛ fictionis que non habet locum in statutis. maxime penalibus. et odiosis ꝛ hoc habetur in consilio suo. cclviij. In glo. ibi ſm romanam ecclesiam. tu dic quod romana ecclesia sumit aliter quantũ ad indulgentias ꝛ festiuitates. vt. ſ. dixi. † In glo. sequen- 5 ti in principio ibi habuit dilationem a iudice ad se representandum coram eo. vel si positus fuit in banno nisi se representaret tali die iste enim ſm glos. potest se presentare vsq̃ ad mediam noctem. Et dicit Ang. hic quod iudex de sua camera debebit descendere ad suum tribunal vt recipiat presentationem suam ꝛ cõficiatur publica scriptura ne incidat in penam banni. si autem esset citatus ad audiendam sententiã tali die tunc sententia cum non feratur de nocte. vt. ſ. sequitur in glo. censebitur citatus ad horam qua dantur sententie. iudices tamen faciunt citari vt compareat hora iuridica ꝛ hoc est cautius licet etiam si hoc nõ diceretur subintelligeretur si in citatione assignatur causa que non expeditur nisi de die. † In glos. 3 ibi vel dant pignora in communi vult dicere glos. q̃ si aliquis est citatus in causa criminali in qua imponitur pena pecuniaria vt compareat coram indice tali die potest comparere de nocte quia non est citatus ad sententiam audiendam ꝛ quia debet relaxari cũ satisdatione postq̃ imponitur pena pecuniaria si forte nõ reperiret fideiussores poterit dare pignora vt relaxet al's poneret in carcerib⁹ iuxta no. in. l. j. de cu- 6 sto. reo. † Et no. h q: tñ v3 dare pignora quantũ fideiussores vt relaxet. qd est singulare: dubiũ erat: q: periculũ est custodiẽdo pignora. sed dic. vt in. l. ptorie. ſ. de pto. stipul. ꝛ. l. promissor stichi ĩ fi. de ↄsti. pe. Quid aũt si in defectũ pene pecuniarie venit iponenda corporalis. an debeat relaxari cum pignoribus vel fideiussoribus vide per Barto.[b] in. d. l. j. de custo. reo. 7 † In glos. ibi vt soluatur in die. vt. ſ. de solu. l. si soluturus. vbi non admittitur quis volens soluere nisi offerat congruo loco ꝛ tempore ꝛ non dicitur congruum tempus de nocte. hoc tamen verũ si creditor 7 potest pretendere interesse al's secus ſm doc. † In glos. ibi que de die ferri debet de hoc. in. c. consuluit extra de offi. deleg. ꝛ plene per Joan. an. in addi. ad Spec. in tit. de sen. ſ. iuxta ver. sed nunquid. vbi concludit sententiam latam de nocte nõ valere nisi sit lata contra presentem ꝛ consentientem vel tacentes vel nisi sit consuetudo vt in magnis dominis vel prelatis qui occupantur in pluribus. Sententia etiã arbitrorum assumptorum de iure ꝛ de facto quia habet vim transactionis potest ferri de nocte. vt. C. transactio. l. non minorẽ. ꝛ ideo possunt eã ferre vsq̃ ad me diam noctem vltimi diei positi in compromisso per 8 istam. l. † In gl. ibi si autem generaliter velis hãc l. intelligere supple non solum in materia dilationũ ꝛ comparitionum sed etiam quantum ad alios effectus adhuc multum operatur ista. l. puta si rogatus est notarius de contractu celebrato de nocte quod fieri potest. vt. d. l. non minorem. vel de testamento quod etiam fieri potest vt. l. ad testium. ſ. posse de test. cum debeat apponere diem si rogatus est post mediam noctem apponat diem sequentem. ꝛ si ante mediam noctez apponet diem precedentez ꝛ hec est intentio glos. similiter põt quis testari postq̃ complenit. xiiij. ꝛ dicitur compleuisse si vltima dies cepta erat. l. qua etate. ſ. de test. si ergo ista die compleo. xiiij. annum possum testari incontinenti post inceptam noctem precedentem: quia videor compleuisse quartũdecimũ annũ. ꝛ sic multum est vtilis ista lex.

2 Tempore feriato quando ꝛ in quibus possit procedi.

1 **Diuus traianus.** † Ferie messium et vindemiarum habent locum in negotijs iudicialibus ꝛ non extraiudicialibus nec in causis carceratorum. hoc dicit ꝛ hoc vltimum est notabile ſm Ang. hic q̃ si aliquis est incarceratus pro causa ciuili vel criminali quod in illa causa potest procedi tempore feriato si ipse vult vt hic. ꝛ. l. custodias. ſ. de publi. iudi. Ex quo patet a contrario sensu q̃ si non est in carcerib⁹ in causa criminali locum habent ferie sicut in ciuilibus nisi cuz proceditur contra insignes latrones. vt. l. prouinciarum. C. eo. titu. Nec etiam habẽt locum ferie in actibus voluntarie iurisditionis qui non requirũt cause cognitionem licet expediantur coram iudice vt in emancipationibus et adoptionibus. vt in. l. actus omnes. C. e. secus si requirerent cause cognitionem vt interpositionem decreti super alienationibus bonorũ immobilium ꝛ minorum facit quod no. nisi in. l. ij. de offi. eius cui man. est iur. iuncta. l. nec quicq̃. ſ. vbi decretum. de offi. procon. Nec etiam habet locũ in executionibus sententiarum que possunt fieri tempore feriato pter messes ꝛ vindemias non in honorem dei vt est casus in. c. fina. extra de iudi. ſm vnum intellectum non sic in executionibus instrumentorum que fiunt sine cause cognitione ꝛ postq̃ sunt facte reuocantur in dubium. nã tunc dicitur executio mixta. de qua in. l. si non cognitio. C. si contra ius vel vti. pub. cum non posset fieri tempore feriato quia non posset cognosci de iustitia eius nisi fieret contra suspectum ꝛ fugitiuum ꝛ tunc posset fieri etiam die dominica. vt no. glossa singularis. in. l. dies festos. C. eodẽ titu. que non est alibi sed executio sententie dicitur mera quia sit cause cognitione precedente: ideo potest fieri etiam contra non suspectum de talibus executionibus. vide. in. c. pastoralis. ſ. quia vero. extra de offic. dele ga. ꝛ in. c. decetero. extra de re iudica.

2 In causis criminalibus in medijs causis melioris est cõditionis accusatus quam accusator fortius in fine. In principijs vero videtur fauẽdum accusatori.

3 Dilatio non dz dari sine cause cognitione. ꝛ que cognitio requiratur.
Non debet quis admitti ad probandũ quod probatũ non releuat.

4 An pro singulis impedimentis vel capitulis danda sit dilatio. ꝛ nu. 11.
Dilatio secunda vt possit dari que requirantur: ꝛ an probari debeat impedimentũ fuisse in prima ꝛ quid in alijs: ꝛ nu. 10. et. 11.
An in causa appellationis possit dari noua dilatio.

5 In criminalibus non datur dilatio ad deliberandum.

6 Judex si daret secundam dilationem eo casu quo dare nõ deberet quod nõ valeat: nec etiam probationes facte intra illam.
Qui non admittitur ad probandum ita nec ad ponendum.

7 Dilatio anteq̃ sit finita potest prorogari non post. et quid si non subsit aliqua causa.

8 In criminalibus si reo fuit data tertia dilatio. an reus possit ei renũtiare ad hoc vt accusator ea non vtatur.

9 Dilatio data ad probandum non incipit currere anteq̃ aduersarius responderit positionibus quod procedit quando post positiones daretur dilatio. ꝛ numero. 10.

10 Dictum testiũ an trahatur ad diem iuramenti.

11 Qualiter probetur impedimentum pro obtinenda secunda vel vlteriori dilatione.
In criminalibus põt iudex ex officio suo querere defensiones ꝛ probationes rei vel accusatoris ꝛ prosequi processum.

12 Dilatio probatoria semp est peremptoria ꝛ debz notificari absenti sed dilatio expectatoria nõ est peremptoria nisi hoc dicatur vel detur pñti: sed si datur absenti qualiter requirantur plures.
Idem quando peruenitur ad primum vel secũdum decretum.
Quid in alijs actibus.

1 **In pecuniarijs causis.** † Nota ex prima regula isti⁹ l. quod in causis ciuilibus que ad priuatam vtilitatem agitãtur in medijs causis cum agitatur de probationibus fiendis c non est melioris conditionis reus q̃ actor[c] nec econtrario actor sed equalis quia neutri eorum datur nisi vnica dilatio sed in principijs causarũ actor est melioris conditionis. in fine autem reus. vt dixi. ſ. qui satisdare cogantur. l. de die. in princi. Glos. tamen magna ante fi. in versi. primum tamen fallit. videtur opponere quod reus debeat hic esse melioris conditionis q̃ actor per. l. petende. C. de tempo. in integ. restitu. ꝛ per. l. si quãdo. C. de dilatio. et per. l. cum a nobis. eo. titu. ꝛ respondet ad hanc vltimã non ad primas duas. sed dic quod in. l. petende actor se arctauerat ideo sibi non datur dilatio. quia erat quid sibi imputaretur. reo vero non sic cui nihil erat imputandum. similiter ad. l. si quando. q: petebat ibi actor dilationem

dilationem et aliud ad quod debuisset venire instructus. si eniz fecit reum citari qui comparuit debebat actor secum portare libellum. si vero portat et petit terminum ad dandum libellū vel ad producendum rescriptum delegationis non debet sibi dari. sed condemnabitur in expēsis quia eum frustratorie vexauit hic petebat terminum ad probandū nec enim debebat probationes secum ducere eo modo quo libellū vel rescriptū.

2 ¶ † Ex secunda regula no. quod in causis criminalibus in medijs causis melioris est conditionis accusatus quam accusator. fortius in fi. quia sanctius est nocentem absoluere quam innocentem condēnare. l. absentem. ff. de penis. In principijs vero videtur fauendum accusatori sicut in ciuilibus quia vbi non reperitur aliter expressum idem est ordo procedendi in criminalibus qui est in ciuilibus. vt dicta. l. absentē.

3 ¶ † Ex vltima parte in ver. sed vtrūque no. secūdum intellectum glos. qui est quod referatur ad vtranque regulaz quod nulla dilatio dari debeat sine cause cognitione, prima glos. tamen intelligit de modica cause cognitione et in quibus illa consistat. dic vt dixi. in. l. oratione. quia in quatuor, et adde etiaz quintum et quod illud quod vult probare faciat ad causam aliter iudex etiam primam dilationem ad illud non daret. l. ad probationem. C. de probatio. vbi non debet quis admitti ad probandum quod probatum non releuat.[a] ¶ In tex. ibi in pecuniarijs causis. id est in causis ciuilibus que concernunt vtilitatem priuatorum siue agatur de pecunia siue de re estimabili vt de statu. quod autem infra subijcitur in capitalibus expone. id est in criminalibus siue imponatur pena capitalis siue etiam pecuniaria ad publicam vtilitatem vel vindictam. et hoc modo videtur intellexisse glos. mag. in pluribus partibus eius dum loquitur de ciuili et criminali et ita etiam cōmuniter practicatur secundum Bald. et Ange. hic Sed Guil. de cu. intellexit text. prout iacet et hoc verbum in pecuniarijs intellexit etiā in criminalibus vbi imponitur pena pecuniaria. Bar. hic videtur quodāmodo huic consentire. tu tene quod supra dixi.

4 ¶ † In text. ibi singulis causis glos. parua exponit tribus modis et glo. mag. tenet vltimam expositionem vt intelligatur de singulis impedimentis. et tunc bene probatur hic quod dixi in. l. oratione. quod non soluz quinque: sed etiam sex dilationes et vltra dande essent si in omnibus precedentibus fuisset quis legitime impeditus dummodo de hoc fecerit fidem. et in precedentibus non essent quatuor productiones. quia tunc nō propter pluralitatē dilationū repelleretur: sed pluralitatē productionū: quia tūc est timor subornatiōis. Bar. autē tenet secūdā expositionē vt exponatur in singulis capitulis que possunt tāgere plura capitula in eadē causa. limitat tamen vt intelligatur simul concurrere quando nō possunt se compati: quia vnum est preiudiciale ad alterum. et ideo tunc data dilatione super vno dabitur postea super altero etiam si in prima non fuit impeditus si autem poterant se inuicem compati tunc vnica dilatio danda esset super omnibus vt etiam patet. in. c. pastoralis. extra de excep. vbi datur vna dilatio ad omnes dilatorias proponendas que possunt omnes simul proponi et postea non daretur altera si nō fuisset impeditus in prima.

5 ¶ † In text. ibi plusquam semel. hoc limita pluribus modis. primo per. l. oratione. s. eo. nisi in prima fuerit impeditus. Secundo si in eadem instantia in qua prima data fuit: sed in causa appellationis bene poterit dari noua dilatio super eodem licet in prima non fuerit impeditus. quoniaz prima dilatio se nō extendit ad causam appellationis sicut nec generalis renuntiatio probationuz nec conclusio in causa que habet vim renuntiationis. vt no. Inno. in. c. cum venisset. in fi. extra de resti. iuncto eo quod ipse no. in. c. pastoralis. de causa pos. et proprie. Tertio limita vt habeat locum quando prima dilatio fuit integra alias dabitur secūda licet non fuerit impeditus in prima. vt si debuit dare mensem et dedit quindecim[b] dies vt no. in. c. vltra tertiā. extra de testi. Barto. hic tenet contrarium quia potuit abbreuiare. Tu intellige Innocen. quando sine cause cognitione hoc fecit. et sic non debet abbreuiare.[c] Dictuz vero Barto. quando cum causa abbreuiauit: et de hoc constat vnde sit cautus iudex quod dicat causaz quare abbreuiat. et de hoc vide quod not. Specu. de dila. §. videndum. ver. item not. quod iudex. Quarto limita quando conditio aduersarij efficeretur deterior: quia si fuissent producti testes infra primam dilationem ipse habebat alios testes per quos potuisset illos reprobare. nunc vero non habet. vnde interest sua quod non detur noua dilatio. si autem conditio sua esset integra: quia ita posset hodie reprobare sicut poterat. tunc dicit Bartol. quod de equitate putat posse dari nouam dilationem licet non fuerit impeditus in prima. Certe hoc fuit dictum Specu. licet ipse non alleget in titu. de dilatio. §. nunc videamus. versi. sed nunc quid. nam dicto casu secundum omnes possent instrumenta produci post terminum. vt not. in. l. mancipiorum. de opti. lega. ergo et testes pari ratione cum equiparentur. vt. l. in exercendis. C. de fide instrumentorum. ¶ Vltimo limita nisi statutum[d] diceret quod darentur tot dies puta quindecim in prima dilatione et in secunda darentur decem. et in tertia dentur quinque prout dicit statutum istius ciuitatis et in pluribus locis sunt similia statuta. nam tunc dabitur secunda et tertia absque eo quod fuerit impeditus in prima vel in secunda sicut hic dicitur in criminali et miror quod doctores non tangunt hic sed ita practicatur vbique et sic illo casu prima dilatio non est peremptoria nec secūda. Quid autem si statutum hoc non dicat iudex tamen dixit do tibi quindecim dies pro prima dilatione an tenebitur dare secundam si non probat se impeditum in prima videtur quod sic: quia eoipso quod dixi pro prima videtur pollicitus se daturum secundam vt non dicatur prima nisi respectu secunde. Barto. tamen hic sentit contrarium quod videatur pollicitus dare secundam si merebitur de iure vt quia fuit impeditus in prima quia nec aliter debet dare secundam nec potest immutare dispositionem iuris. vt. s. eo. l. j. §. j. ver. neque enim. non sic si statutum diceret illo modo quia potest derogare dispositioni iuris communis.

6 ¶ † In text. ibi non potest. ex hoc verbo cōsuluit Barto. quod si iudex daret secundam dilationem eo casu quo dare non deberet non valeret nec etiam probationes facte intra illam et ad hoc etiam allegat. l. iij. et. iiij. et de iure deliberan. ff. C. eo. titu. de iure delibe. l. fi. §. sed quia quidam. Et vide in Specu. de dilatio. §. j. versi. item quid si datus. vbi etiam vult quod post lapsuz termini si non subest iusta causa quare fuit negligens non admittitur etiam ad volendum dare positiones vt aduersarius eis respondeat medio iuramento quia si non admittitur ad probandum ita nec ad ponendum cum sit species probationis quia releuetur ab onere probandi per cōfessionem aduersarij hoc probatur optime. in. l. de contractibus §. de illo. C. de non nu. pecu. et bene facit. ff. de iudi. l. sed et si restituatur. §. ex quibus causis.

7 † Sed vtrum iudex[e] per viam prorogationis non noue dilationis possit dilationez elongare dicit Ange. hic forte quod sic antequam dilatio sit finita: quia nō est noua dilatio sed extensio prime. vt. l. sed si manente. ff. de preca. et quidam putant hoc dictum singulare sed certe hoc fuit dictum Specul. expresse quem Angel. non allegat in titu. de dilatio. §. nunc videamus. ver. et sunt hec in argu. cum precedenti versi. vbi distinguit an hoc fiat durante prima dilatione vel ea finita. et hoc perpetuo tene menti: quia si vides dilationez finiri et te nihil fecisse vel fuisse negligentem: vadas[f] ad indicem priusquam finietur et facias tibi dilationem prorogare: et cum dilationes sint in arbitrio iudicis poterit facere ante eam finitaz non post. videtur tamen dicere quod debeat facere nisi subsistente aliqua causa non tamen tanta quanta requireretur in noua dilatione. tene menti. ¶ In text. ibi reo tres dilationes subaudi ad defendendum non autem ad deliberandum quia in criminalibus non datur dilatio ad deliberandum cum debeat esse certus de facto suo licet secus in ciuili. vt in aut. offeratur. C. de lit. contesta. et ita not. glos. iij. q. ij. in summa. in fin. glos. et not. in. c. ij. extra de dila. et Bal. in. l. j. C. qui accu. nō pos.

8 ¶ † In tex. ibi due dari possunt sed si reo fuisset data tertia similiter accusator poterit vti illa et intra eam facere probationes. vt. l. petende. C. de tempo. in integ. restitu. Sed an tunc reus possit eis renuntiare ad hoc vt accusator ea non vtatur dic vt ibi notatur.

9 ¶ † Vltimo Bald. dicit quod dilatio data ad probandum non incipit currere antequam aduersarius responderit positionibus. quia cum possit quasdam confessare nescit ille cui dilatio data est quas earum habebat probare. ideo tanquā iuste impedito facto aduersarij non debet sibi dilatio currere. Mihi videtur hoc dictum posse procedere quando post positiones daretur dilatio: sed si daretur prius vt quotidie videmus fieri: quia post litem contestatam datur dilatio vtrique parti ad probādum intentionem suam censetur data ad ponēndum et ad articulādum et etiam producendum testes super eis et faciendum eos iurare et hec omnia debet facere infra dilationem: et postquam aduersarius responderit: et poterit eos facere examinari super positionibus negatis etiam post terminum:

10 † quia dictum testiū trahitur ad diem iuramenti. vt no. in cle. j. de offi. deleg. per glos. et Barto. in. l. damni. §. sabini. de dam. infec. nisi fuisset data dilatio ad probandum et probatum habendum[g] nam secundum consuetum stylum vbique intelligitur quod etiam examinari facias infra terminum. ¶ In glos. mag. post principium ibi si probat se iusta causa impeditum in prima. et not. quod dabitur nisi quatenus fuit impeditus in prima. vnde si in prima producit duos testes et cum vellet alios producere fuit impeditus non dabitur secunda nisi ad producenduz illos duos in quibus fuit impeditus non alios quos non probat se voluisse producere. hoc tenent docto. per. l. admonēdi. ff.

[a] ¶ Non releuat. Adde Lu. rom. consilio. ccxxvj.

[b] ¶ Quindecim. dies tūc appellare pōt secundum Lud. ro. cōsi. cclxj.

[c] ¶ Abbreuiare. an iudex possit. abbreuiare dilationem statutariā et prorogare. vide per roma. cōsilio. lxxvj.

[d] ¶ Nisi statutuz. Adde eundem Pau. de ca. in. l. j. C. de dilationi. Fran. Cur.

[e] ¶ Sed vtruz iudex. Adde quod hic idē Pau. de ca. in. d. l. j. C. de dila. et Lāphrā. de Brixia. in repeti. c. quoniam cōtra. in verbo dilationes. de proba. Cur.

[f] ¶ Vadas. fulg. et do. Alex. hanc reprobāt. tamen do. Ja. dicit illā tenendā. tu dic quod contra specu. dicit ro. consi. cccxliij. in vltimis verbis eē tex. rotundū nota. per Bal. ibi ad illud in. l. titio cētum. de condi. et demon.

[g] ¶ Probatū habendū. de hoc et multis alijs verbis que ponuntur in huiusmodi dilationibus. vide per do. Signo. consil. xix. per Fed. de senis cōsi. clxxj. per do. de rota decisioni. suis hoc titul.

de iureiuran. ibi dum dicit quibus iam solis vsurus sit ⁊c. et si fuit impeditus in duobus diebus duo tantum dies dabuntur in secunda dilatione et infra duos dies debet hoc petere alias negligentia in petendo duorum dierum absorbent datione noue dilationis per id quod no. glos. j. de in integ. resti. l. fina. in princi. glos. mag. Primum tamen dictum intellige nisi impedimentum duorum dierum abstulisset sibi commodum totius dilationis: quia tunc tota dilatio esset reintegranda[a] per. l. ⁊ ita excitatur. ⁊ quod ibi not. per docto. j. de verbo. oblig. [11] † Qualiter autem probetur impedimentum satis placet id quod dicit Spe. vt pro obtinenda secunda dilatione sufficiat probare impedimentum in prima per solum iuramentum[b] si aliter difficile erat probare: sed pro obtinenda secunda et tertia vel vlteriore requiratur exacta probatio cum aliqua sit presumptio contra partem que totiens dicit se fuisse impeditam. vt dixi in. l. oratione. ¶ In glos. ibi sed vlterior cognitio. iste ver. glo. recipit duplicem intellectum. Primus quod in criminali pro obtinenda vel tertia dilatione quibus hic non expediat probare impedimentum in prima licet secus in ciuili: ⁊ iste est bonus intellectus. Secundus est in criminali postquam actor habuit duas dilationes non dabitur sibi tertia etiam si velit probare impedimentum in illis: et si reus non dabitur quarta: licet in primis fuerit impeditus: ⁊ istum intellectum innuit glos. dum subdit quod hic in criminalibus non dicit de singulis causis id est singulis impedimentis: sed iste intellectus non est bonus nec verus: quia non solum si reus petit debet sibi concedi: sed etiam si non peteret iudex ex officio. etiam coniuncto deberet ⁊ posset defensiones illius querere per. l. si non defendatur. j. de penis. Quinimo etiam post sententiam. l. j. §. finali. de questio. simpliciter ex parte accusatoris potest ex suo officio accusatore etiam non petente: sed volente desistere querere probationes ⁊ prosequi processum. l. plene. in principio. de publicis iudicijs: ⁊. l. ij. C. de abolitio. [12] ¶ † In glos. ibi sol. hic in presenti. tu dic quod hic loquitur de dilatione probatoria: que siue detur presenti siue absenti semper est peremptoria de sua natura debet tamen absenti notificari.[c] aliter ipsum non artat. l. ij. C. vbi in rem actio. vbi probatur in simili: ⁊ no. in. l. labeo. j. de iureiuran. leges autem. s. in contrarium allegate loquuntur in dilatione expectatoria que datur vt quis veniat ad sententiam audiendam. in illa bene refert an detur presenti et censetur peremptoria etiam si non fuerit dictum. C. quomodo et quando iud. l. ij. absenti. ⁊ tunc non dicitur peremptoria nisi fuerit dictum ideo non sufficit vna dilatio: sed debent dari plures. vt. l. ad peremptorium cum. l. sequenti. j. de iudicijs: et idem quando peruenitur ad primum vel secundum decretum. vt. l. presenti. C. de his qui ad eccle. confugi. [13] † sed quantum ad alios actus non requiritur citatio peremptoria id est quod hoc dicatur imo omnis citatio[d] est peremptoria. si citatur quis id est quod compareat infra tot dies ad videndum iurare testes ⁊ sic alijs actibus. vt notat Barto. plene in. l. si finita. §. iul. de dam. infec. ⁊ fuit originaliter de mente Innocen. in. c. ad petitionem. extra de accusa. alias est in. c. consuluit. de offi. delega. extra.

a ¶ Reintegranda. Adde Lud. ro. consi. cccclxxvij. Ange. consi. xxij.

b ¶ Iuramentum. Adde Federi. consilio. cxiiij.

c ¶ Notificari. adde vt per Federi. consi. cclx.

d ¶ Omnis citatio. Adde quod etiam dicitur sententia interlocutoria. gl. est in l. quoties. C. de priuil. schola. li. xij. in ver. sententia ⁊ gl. in aut. de liti. §. ad hoc. in. §. sed etiam. insti. quibus alie. licet vel non. ⁊ in l. si. §. necessitatem C. de bo. que libe. in glos. mag. versi. item quid in precepto. Cur.

e ¶ Gerundij. De natura gerundij. vltra do. Ias. in rub. ea. adde Ludo roma. consilio cccclxxxiij.

¶ De edendo. Rubrica.

[1] ¶ † Super glos. rubrice ibi vt ostenderet quandam necessitatem. docto. dicunt aliter quod intentio iurisconsulti fuit tractare de actu editionis qualiter ⁊ quando ⁊ quomodo fieri debeat ⁊ ideo fuit locutus per gerundium quod significat actum prout est in fieri non autem de substantia ⁊ de effectu editionis: ideo non fuit locutus per nomen verbale quod significat substantiam. [2] † Et nota istam glo. que semper allegatur de significato gerundij[e] quia importat necessitatem de quo etiam vide quod notat Ioan. an. in. c. j. de postul. prela. lib. vj. in nouella. et in additio. Specu. de lib. concep. §. iam nunc. in princi. ⁊ Bald. C. de fur. l. falsus. ⁊ de epis. ⁊ cleri. l. id quod. Et Iac. but. in. l. j. C. de his qui latrones. vbi dicit vnum verbum quod si gerundium iungitur verbo quod de se nihil importaret ponitur declaratiue. vnde si te accusaui quia deliquisti occidendo talem vel receptando bannitos videor te accusare de homicidio vel receptatione: quia verbum deliquisti nihil de se importaret sine adiunctione gerundij. Si autem reportaret vt si accuso te quod me insultasti vulnerando non videor te accusare de vulnere sed de insultu: quia illud verbum insultasti satis importabat sine adiunctione illius gerundij vnde non ponitur expositiue sed cumulatiue: quod tene menti. de natura vero supini vide gl. in. l. meuia. s. solu. matri. in princi.

2 ☞ Actio debet taliter edi: vt reus reddatur certus an velit cedere vel contendere: ⁊ que sint illa que requirantur ad hoc: ⁊ qualiter debeat exprimi res vel causa.

3 Reus in causa ciuili debet habere dilationem ad deliberandum an velit cedere vel contendere.

Non cogitur quis inuitus litigare si vult liti cedere.

4 Reus si habuit terminum ad deliberandum ⁊ postea comparet: non sufficit quod dicat deliberaui contendere ideo detis mihi terminum ad portandum exceptiones dilatorias: sed debet eas secum portare.

5 Actio editur quatuor modis. primo quod portet vnam scripturam quam dimittat apud notarium: ⁊ si aduersarius vult habere copiam det eam sibi suis expensis: et quid si portet duas scripturas ⁊ qui sint alij tres modi.

6 Libellus iste an procedat. peto a te omnes res quas possides in tali castro. nullam earum specificando.

Libellus iste procedit peto rem cum fructibus perceptis vel castrum cum pertinentijs.

7 Libellus in mutuo: ⁊ numero. 2.

8 Libellus in petitione hereditatis.

9 Qualiter possit peti executio summe non liquide ⁊ ipsa executione fiat liquidatio.

10 Causa debet taliter exprimi in libello quod ex eo necessario sequatur conclusio aliter libellus est nullus ipso iure. ⁊ de nullitate potest opponi etiam post sententiam.

11 Causa est duplex scilicet proxima que sufficit exprimi in rei vendicatione. et remota que requiritur in actionibus personalibus vt reus reddatur certus de natura actionis et quid si non exprimatur nec opponatur: et quando non fiat preiudicium in alia causa quam expressa.

12 In libello tria sunt necessaria. scilicet expressio rei expressio cause formaliter vel equipollenter. Item conclusio que sequitur ex illa causa: ⁊ an debeat exprimi nomen actionis.

Ua quisqz actione.

¶ Primo ponitur vnum dictum vsque ibi nam equissimum secundo ponitur eius ratio concernens fauorem rei vsque ibi et si contendendum. tertio ponitur ipsius dicti effectus concernens fauorem actoris vsque ibi eden. quarto ipsius dicti declaratio vsque ad. §. editiones. [1] ¶ † Ex prima parte colligunt glossatores fundamentum quod actionis nomen sit exprimendum in libello. vt not. in fi. glos. magne ad quod etiam allegat alias leges. Communis tamen opi. est in contrarium que approbatur. in. c. dilecti extra de iudicijs. et fuit opi. Ioan. ⁊ Azo. ⁊ etiam Pla. licet moueantur diuersis rationibus et glos. reprehendit rationem Pla. quasi illa opi. est vera plus sibi placent rationes Io. ⁊ Azo. ⁊ hec est intentio glos. mag. ab illo. ver. ⁊ item circa. que est post medium glo. vsque in fine. [2] ¶ † Ex secunda parte no. quod actio debet taliter edi vt reus reddatur certus an velit cedere vel contendere postquam ad hunc finem fit editio ⁊ que sunt illa que requirantur ad hoc ponuntur. in princi. glos. vbicunque igitur taliter fit editio quod reus redditur certus dicitur sufficienter fieri nec vltra requiritur: alias secus: ⁊ ex hoc determinantur plura de quibus disputatur in hac glos. ⁊ de quibus glos. non bene sensit: sed quod non requiritur expressio nominis actionis: quia satis redditur certus reus si exprimatur res vel causa vnde si dico quod mutuaui tibi centum quare peto te condemnari ad ista centum non expedit quod dicam ad hoc propono certi condictionem generalem vel ex mutuo: quia satis redderis certus per prima verba. Item non expedit quod dicam te esse obligatum ad illa centum: quia obligatio dicitur causa proxima actionis sed sufficit expressio cause remote: quia mutuaui cum ex illa resultat iuris presumptio quod sis obligatus ⁊ sufficit quod libellus concludat presumptiue. vt. l. omnes. §. lucius. j. que in frau. credi. glos. tamen videtur sentire contrarium quod sit facienda mentio de causa remota ⁊ etiam proxima quod falsum est. Similiter si dico peto a te centum per certi condictionem ex mutuo procedit iste libellus quia satis redderis certus quod ago ex contractu mutui ⁊ ad quid: et qua actione licet non fecerim mentionem de mutuo quia illa verba certi condictio ex mutuo non significant contractum sed nomen actionis. glos. tamen voluit contrarium ⁊ non bene in ver. sed nonne: et not. per Cyn. C. eo. in. l. edita. in. ij. q. [3] ¶ † Nota etiam ex hac parte quod reus debet habere dilationem ad deliberandum an velit cedere vel contendere vt habetur in aut. offeratur. C. de lit. contest. ⁊ hoc in ciuili: secus in criminali. vt dixi. s. eo. l. proxima. ¶ Nota etiam ex hac parte quod cogitur inuitus litigare si vult liti cedere quod nemo potest facere in totum vel pro parte. vt. j. si pars hereditatis peta. l. permittendum. ⁊. l. quidam estimauerunt. j. si certum petatur. ¶ Ex tertia parte nota diligenter quod si reus habuit terminum ad deliberandum ⁊ postea comparet non sufficeret quod

quod dicat deliberari contendere ideo detis mihi terminũ ad proponendas exceptiones dilatorias imo debet eas secũ portare cum debeat venire instructus. nec dandus est terminus s3 Barto. quod dicit esse subtile. facit. l. si quãdo. de dilatio. ¶ Ex vltima parte no. quatuor modos edendi actionez. Primo qđ edatur in scriptis et hoc fieri potest duobus modis. Primo quod portet vnam tantum scripturam quam dimittat apud notarium. ꝛ si aduersarius vult habere copiã det eam sibi suis expensis. vel quod portet duas scripturas quarum vna dimittat notario alteram det parti suis expensis: et sic expẽsis ipsiꝰ actoris modus et iste traditur ibi: vel debeo complecti et dare et iste modus hodie approbatur in aut. offeratur. C. de lit. contesta. seruanda tamen est consuetudo locoꝝ. ¶ Secũdus modus est qđ non portet scripturam sed intentionẽ suam dicat notario qui scribet in libro actorum. ꝛ iste colligitur ibi vel dictare. Tertius modus est quod faciat intentionem suam dici per aduocatum vel procuratorem suũ: ꝛ iste colligitur ibi eũ quoꝗ. Quartus modus est ꝙ per seipsum dicat parti non dando in scriptis nec dictando notario. ꝛ iste colligitur in fi. ibi vel iđ dicendo ꝛc. hodie vero regulariter debet portari libellus ꝛ dari copia parti. l3 fallat in quibusdam casibus quod dic vt per Inno. in. c. j. de libel. obla. extra ꝛ in casibus in quibus debet ꝑcedi summarie ꝛ de plano sine strepitu ꝛ figura iudicij debet portari scriptura continens intentionẽ eius non tamen ꝑ modum libelli [a] ꝛ sic non tenebitur dare copiam aduersario. vt in cle. sepe. de verb. signi. ꝛ quotidie procuratores dicunt non per modũ libelli sed aliqualis simplicis petitionis que verba hoc importãt si erat casus in quo libellus non erat dandus nõ cẽsetur datus. ¶ † Quero an libellus iste procedat peto a te oẽs res quas possides in tali castro [b] nullam earum specificãdo videtur ꝙ nõ per istam glos. post prin. ibi in singulari autẽ. ꝛ per l. iiij. §. ornamenta. j. de rei vendi. Contrarium videtur tenere Inn. in. c. certificari. extra de sepul. dic vt ibi no. per Bar. ꝛ gl. in. l. rei. appellatione. j. de ver. signi. ꝛ per eũdem Bart. in. l. de pupillo. ver. qui nuntiat in fi. de ope. no. nũ. Item an procedat iste libellus peto rem cum fructibus perceptis vel castrum cuꝫ pertinentijs non specificando quantitatez fructuum vel pertinentias dic ꝙ sic quia in accessorijs nõ requiritur illa specificatio que in rebus principalibus ꝛ de hoc per Cyn. in. l. cum pro pria. C. si quis alteri vel sibi. ꝛ per Bal. in. l. j. si secundo nup. mulier. ꝛ. c. cum dilectus. in principio de ordi. cog. ꝛ in. c. cum ad sedẽ. de resti. spo. ¶ Glos. autem mag. que est hic si vis eam gustare recita per quinq3 oppositiones vsq3 ad ver. itez ꝛ circa. ꝛ vnã questionem ab illo versi. vsq3 in fi. ¶ † Prima oppositio colligitur. in princip. vsq3 ad versi. rei ꝙ non sufficiat editio actionis ad hoc vt reus reddatur certus vt si dico ago contra te certi condictione ex mutuo nam si aliud non dico nõ redderis certus tamen verum est dicere qđ actionem edo. Sol. supple ad tex. vt in glos. qđ requiratur etiã res ꝛ causa. Secunda oppositio est quod non requiratur expressio rei quia si ago petitione hereditatis talis absq3 expressione rerum hereditariarũ vt colligitur ex. l. iiij. j. de peti. here. vbi sententia lata pro me poterit executioni mandari etiã in rebꝰ quas incepisti possidere post datum libellum ꝛ tamẽ illos specificare non potui. Sol. distingue. vt in glos. nam res debet exprimi tamẽ aliter in vna actione aliter in alia. ꝛ not. ex gl. † quod procedit iste libellus peto hereditatem talis quam possides. Doc. dicunt quod imo debeo petere declarari me heredez talis ꝛ hoc petitur iure actionis ꝛ te condẽnari ad restitutionem rerum hereditariarum ꝛ hoc peto officio iudicis mercenario. ita format iuriscõsul. in. l. licet minimã. de petitio. here. j. ¶ † No. etiam glos. que semper ad hoc allegatur quod potest peti executio summe non liquide ꝛ in ipsa executione fiet liquidatio. eodem modo dicũt doc. to. si statutum dicat quod instrumentuꝫ mittatur executioni ꝛ ego habeo instrumentum super summa liquida: puta super interesse. possum petere executionem ꝛ facere capi te vel bona tua ꝛ postea liquidabo quantitatem. de quo etiam per Barto. in. l. j. in fi. j. de lega. ij. ꝛ in. l. j. iudi. sol. j. ¶ † Tertia oppositio in ver. item in causa. quod non sufficiat sola expressio cause: qꝛ si dico ꝛ peto a te. x. quia rex est in Francia exprimo causaꝫ ꝛ tamen ex ea non potest sequi condẽnatio. Solu. causa debet esse talis ex qua necessario sequatur conclusio quia nihil aliud est actionem edere nisi applicare causam ad conclusionem quod est argumentum legistarum vt dicũt vltramõtani ꝛ refert Cy. in. l. edita. C. eo. ꝛ dicit. Bar. ibi qđ quando conclusio nõ sequitur ex causa premissa libellus ipso iure est nullus: ꝛ in quacunq3 parte iudicij potest de nullitate opponi ꝛ etiam post sentẽtiam quia non valeret etiam si non fuisset oppositum. tene mẽti. ¶ † Quarta oppositio in ver. quod autem qđ non requirat expressio cause quia si ago contra te rei vendicatione sufficit me dicere dominum absq3 eo quod exprimam causam ex qua dominiũ acquisiui vt probatur. in. l. an eadez. §. actiones. in fi. de excep. rei iud. j. So. causa est duplex scilicet remota ꝛ mediata. item proxima ꝛ immediata. In actione reali sufficit exprimere proximam immediatã ꝛ illa est dominiũ qđ parit rei vendicationem nec requiritur expressio cause remote. posset tamẽ exprimi ꝛ tunc si exprimatur sententia absolutoria simpliciter lata solum in illa preiudicium faceret. vt. l. si mater. §. si quis autem. j. de exceptio. rei iudi. sed si non exprimatur in libello facit a preiudicium in omnibus que tẽpore libelli subsistebãt vel subsistere poterant posito etiam quod in prosecutione fuerit alteram prosecutus tantũ: sed non faceret preiudicium in causa superueniente postea. vt. d. l. si mater. §. eandẽ. ꝛ. d. l. an eadeꝫ. §. actiones. j. de excep. rei iud. Expedit ergo reo qđ potius nõ exprimatur causa remota in libello ꝙ quod exprimatur. vnde dicit Bald. quod pedem sibi percutit cum ligone qui in rei vendicatione causam remotam petit exprimi. ¶ In actionibꝰ vero personalibus econuerso requiritur expressio cause remote puta contractus vel quasi nec sufficit expressio cause proxime puta obligationis. non enim sufficit dicere te mihi obligatum ciuiliter ꝛ naturaliter ad centum nisi dicam ex qua causa licet obligatio sit proxima causa actionis. rationem diuersitatis gl. hic nititur ostendere per verba obscura ꝛ modici saporis. S3 dic quod ideo in rei ven. sufficit exprimere causam proximã. s. dominiũ quia ex quacunq3 causa habeatur semper est vniformis siue ex contractu bonefidei siue stricti iuris siue de iure ciuili siue de iure gentium siue ex causa onerosa siue lucratiua. nam non sic obligatio est vniformis. nam alterius nature est [b] quando descendit ex contractu bonefidei alterius quãdo stricti iuris: ꝛ sic de causa lucratiua ꝛ onerosa vnde nisi exprimatur causa reus non redditur certus de natura actionis proposite que sequitur naturam obligationis sed exprimendo dominiũ satis est certus: quia vnica ꝛ vniformis est rei vendicatio: nec variatur ex varietate causarũ ꝛ ideo in actionibus personalibus cum requiratur expressio cause remote sententia absolutoria non facit preiudiciũ in alia causa ꝙ expressa. vt. d. §. actiones. sed si non fuisset expressa ꝛ reus non apposuisset facere ꝑiudicium in omnibus. ẛm glos. hic in ver. vbi autẽ reus. quam no. ꝛ tene menti. ꝛ hoc vsq3 ad ver. sed nonne ibi est. ¶ † Quinta ꝛ vltima oppositio quod sufficiat exprimere nomẽ actionis cum illo expresso censeatur etiaꝫ expressa causa. quia si dico peto a te centũ certi condictione ex mutuo satis pt3 quod ago ex causa mutui. tamẽ glos. tenet ꝯtrium quia illud verbum ex mu [c] tuo non ponitur ad significãduꝫ causam s3 ad exprimenduꝫ nomen actionis. Docto. contrariũ tenent quia reus satis redditur certus. conclude ergo ꝙ tria sunt necessaria scil3 expressio rei: expressio cause formaliter vel equipollenter vt in proximo precedenti casu. Item cõclusio que sequitur ex illa causa quia non sufficeret narratio nisi sequeretur petitio. quare peto te cõdẽnari ꝛc. l3 secus in criminalibus in quibꝰ non requiritur cõclusio. vt no. Cy. i. l. causis in. C. de accu. ꝛ in. l. nec exemplo. de fal. Glo. tamen notabilis. in. c. quia presulatus. j. q. iiij. videtur dicere ꝙ nec etiam in ciuili requiratur sed falsum est: ꝛ vide ꝙ no. Barto. in. l. certi condictio. in prin. fi. cer. pe. Expressio vero nominis actionis non requiritur ẛm Pla. Jo. ꝛ Azo. qđ approbatur. in. c. dilecti de iudi. l3 gl. hic in fi. dicat ꝯtrium. si exprimatur l3 inepta nõ vitiatur libellus dũmodo intentio sit apta vt no. Inn. in. c. examinata de iudi. secus si esset inepta. ꝛ ita d3 intelligi. l. j. §. j. si mensor fal. mo. dixerit.

¶ Modũ libelli. S3 qđ si statuto qđ in cã debeat offerri libellus et sup ea ꝑcedi sine strepitu ꝛ figura iudicij qđã ꝑducit libellũ: ꝛ dicit nõ ꝑ moduꝫ libelli: s3 aliq̃lis ꝛ simplicis petitiõis an sup tali libello possit fundari iudiciũ Pe. de ancharo. ꝯsi. xxxiij. tenet qđ nõ ꝑ rõnes ꝛ iura ibi allegata.

¶ In tali castro. Addo alex. ꝯsi. cl. xxxj. li. ij. ꝛ an ꝑcedat libellꝰ generalis ꝛ q̃n vid Ang. ꝯsi. xxv. et dicit Signo. ꝯsi. clxxxvij. ꝙ libellus ꝯtuẽtꝰ generalis ꝛ obscurus dũmodo cõcludat admittitur ꝛ vide Ang. ꝯsi. lvi. ꝛ Alexã. ꝯsi. xxxij. quarto li.

¶ Executioni. Adde Lu. ro. cõsilio. ccxj. q hic ado. Jas. nõ allegat ꝛ tñ ibi tenet qđ d3 intelligi de instrumẽtis liq̃dis nõ liq̃dãdis quãꝙ ide ro. ꝯsi. lxxvj. trãseat cũ opp. Bar. hic s3 meliꝰ loqꝛ i alio cõsilio in q̃ dicit qđ ita legẽdo sẽper tenuit. Reliqua in materia huiꝰ ꝑncipij. vid hic ad dicta barto. ꝛ Alex.

2 Editio est duplex. ꝛ qualiter fiat productio. ꝛ quãdo requiratur originalis scriptura. ꝛ an sit danda copia aduersario.

3 Copia producta cum die et consule ꝙ faciat fidem contra partem que eam dedit.

4 De instrumentis productis quando sit danda copia cũ die et cõsule. ꝛ quando possit vendicari originale. ꝛ nu. 5. ꝛ 6.

5 Si actor vellet redarguere instrumentũ de falso non debet sibi edi cum die et consule.

6 Acta quare eduntur cum die ꝛ consule.

Liber actorum vel protocollorum si reperitur penes aliquem priuatum non reputatur suus. sed eorum quorum negotia ibi continentur.

7 Si produco aliqđ instrumentum cõtra te ꝛ cõtinet aliqd ꝑ te standum est ei pro te sicut pro me.

Quid si dico produco instrumentum in parte ꝛ partibus faciẽtibus pro me. ꝛ non aliter.

8 Si quis non vult producere in iudicum aliquod instrumentum ex aliqua causa. tamen portet ipsum iudici in camera ad instructionem eius. et iudex reperit aliquid ibi contra ipsuꝫ. et pro aduersario. an possit illi stare ac si esset in iudicium productum.

9 Si in libello meo facio mentionem de aliquo instrumento potest aduersarius meus petere q edam sibi illud instrumētum anteq respondeat libello.

10 Cessionarius agens an debeat ante omnia edere instrumentū cessionis.

Minor mulier & rusticus excusantur a dolo presumpto de preterito. & quid in dolo presumpto in futurum vt si vellent pducere testes post didicita testificata.

1 **Editiones sine die.** †Instrumentorū q̄ in iudicio producūt dāda est copia aduersario petenti sine die tamen & ꝯsule confecti instrmenti ad euitandum suspicionem falsuz fabricandi. de die tamen collate solutionis danda est copia. sed si producatur liber rationum danda est copia diei & consulis confectaruz rationum. Item illorum dūtaxat copia danda est quā in iudicio quis produxit vel producturus est. non de illis que nec produxit nec est producturus. Et contra non dantem datur actio in factum ad interesse nisi excusetur ratione sexus vel rusticitatis vel etatis. h.d. vsq in fi. l. Et primo loquitur qualiter debet fieri editio parti id est datio copie eorum que in iudicio sunt producta vsq ad. §. edēda. Secundo que sunt illa de quibus debet fieri editio parti. i. dare copiam vsq ibi eis. tertio qualiter prouidetur contra illum qui dare debuit copiam & non dedit. †Et

2 scias q duplex est editio. Quedam que fit iudici & ista fit de originalibus instrumentis vel scripturis et dicitur productio q debet fieri verbaliter et realiter nec sufficeret dicere verbaliter produco quoddam instrumentum quod habeo scriptum manu talis notarij nisi etiam realiter corpus ipsius instrumenti[a] portaret coram iudice et hoc vult glos. sup verbo & alium. que est in precedenti. §. in fin. glos. & de ista productione loquit̄ text. in. §. edenda. in versi. editurus est. i. producturus coram iudice sicut etiam producuntur testes. vt. l. produci. j. de testi. quod etiam probatur. C. si cer. peta. aut nouo iure quod instrumenta non proficiunt nisi producenti et sic vtenti. Quedaz est editio que fit parti & ista non fit de originali scriptura sed de copia ipsius. C. eodem. l. procurator. originalia vero vel remanent penes iudicem vel pars deportat sibi domum postq produxit et fecit describi productionem et principium[b] et finem instrumēti: et ita est in vsu et in romana curia totus tenor instrumenti describitur in actis quod est vtilius: quia tunc licet originale perdatur illa copia fidem faciet. vt nota. in. l. chirographis. §. finali. de admini. tuto. et de hac secunda editione que fit parti loquuntur isti tex. & §. edenda. in princip. debet enim intelligi. §. edenda sunt omnia parti que quis apud iudicem editurus est. idest producturus coram iudice & sic loquitur de prima productione. Et not. pro declaratione omnium glos. et doct. q in ista materia fuit diuersitas opi. inter Azo. ex vna parte. et Jo. & Hugo. ex altera. Qui Azo tenuit q non sit danda copia aduersario nisi de instrumentis que quis in iudicio produxit vel est producturus. & tunc indistincte fit danda tā reo ab actore q econtrario nec etiam distinguitur ad queȝ finem petatur vel vt petens fundet suam intentioneȝ ex eo vel vt se defendat. Si autem non sint in iudicio producta vel producenda tenuit Azo. indistincte q quis non teneatur dare copiam aduersario nec reus actori. vt. l. qui accusare. C. eo. nec econuerso. quia non est iniustum q quis de domo mea sumat arma contra me argu. C. de testa. l. nimis graue. et ista sua opi. videtur recte probari in. §. edenda vbi videtur casus de vtroq dicto et ex istis infert q iste. §. qui dicit dandam esse copiam sine die & consule non intelligitur de illis instrumentis que fuerunt in iudicio. pducta de alijs vero non est tractandū qualiter sit danda. postquā ꝯm eum non est danda. Sed Joan. est in contraria opi. in vtroq dicto quod non solum debeat dari copia de productis in iudicio de quibus non est dubium: sed etiam de non productis vel producendis si tamen petatur per reum ab actore ad fundandum exceptionē vel per actorem reo ad fundanduȝ replicationem vel ad intentionē suam fundatam coadiuuandaȝ sed ad non fundatam fundandā nō debet fieri. vt. l. qui accusare. & hoc probat ipse per. l. si. & per. l. instrumenti. & l. non est nouum. C. eo. sed Azo dicit q ille. ll. loquūtur in rationibus que sunt cōmunes. Nos loquimur in instrumentis que sunt pprie illius qui recolligit a notario. Nec ob ꝯm Jo. §. edenda in fin. quia debet intelligi de illis quibus quis non vtitur q non sit fienda editio parti sic indistincte licet de illis quib' vtitur fiat indistincte: sed cum distinctione predicta bene debet fieri vt in illis legibus quas Joan. intellexit in instrumentis non in rationibus. Tenuit etiam Jo. istum. §. dum dicit editionem fiendam sine die & consule debere intelligi de instrumentis que nō fuerunt in iudicium producta in illis casibus in quibus fienda est editio vt dixi. s. sed si sunt producta vult Jo. q tunc fiat editio in totum cum die & consule per. §. edenda. in ver. omnia. Breuiter in primo dicto tenetur opi. Jo. cōmuniter per doc. in secūda opi. Azo. per viuam rōneȝ quia quādo sunt in iudiciuȝ producta editio que postea fit parti non fit ad finē instruēdi iudicem. quia satis est instructus ex prima editione sed fit ad instructionem partis que potest instrui sine die & consule. sȝ quādo non sunt in iudiciuȝ producta licet fiat parti in casib' predictis fit tamen ad finem vt instruat iudicem. sed si daretur sine die et consule iudicem non instrueret. quia nō daret tali copie fidem cum non sit in publica forma & sic nullius esset vtilitatis editio. † & si dicatur etiam si fiat cum die & consule cuȝ sit

3 copia. index non dabit fidem. Respondeo q imo dabit postq data est a parte quia contra eam que dedit copiam fideȝ faciet.

4 quod dicit no. Bar. plene in aut. si qs in aliquo. C. eo. †Quod autem hic dicitur dandam esse copiam sine die & consule de instrumentis productis. Fallit in quatuor casibus. Primus qn quis petit copiam volens redarguere instrumentum de falso. & tūc debet se subscribere ad penam talionis. vt. l. optimā. C. de contrahen. & cōmit. stipu. & l. fina. C. de fi. instru. dicunt tamen docto. qd hoc non est in vsu sed debet se obligare ad aliquā penam arbitrio iudicis si non probat falsitatem ne malitiose petat diem et consulem nec debet fieri ista interrogatio de qua h in glos. an velit redarguere. circa diem vel alia. vt no. Cy. in. d. l. fi. Secundo fallit quando non possit aliter deliberare nisi haberet copiam diei & consulis vt si aliquis tanq prior creditor in hypotheca agat cōtra secūdum. nam non potest deliberari secundus nisi videat an ille sit prior vel non: & hoc nō potest ita fieri nisi detur copia diei cum anno & mense. Tertio fallit quādo non posset sciri dies solutionis nisi sciretur dies confecti instrumenti vt si promisisti soluere infra sex menses a die cōfecti instrumenti: nam ista dies solutionis editur vt hic. sed nō potest edi perfecte nisi sciatur a quo die incipiunt isti sex menses vnde in consequentiam diei editi debet etiam iste edi ꝯm doct. Item procedit quod hic dicitur quando petitur editio ab illo contra quem instrumentum producitur & sic prosequitur suam

5 iniuriam. †Quid autem si actor vellet redarguere instrumentum de falso an debeat sibi edi cum die & consule. dic q non. qr non prosequitur suam iniuriam. hoc voluit Barto. notabiliter in. l. tutor qui repertoriū ante fi. de admi. tuto. Predicta locum habent quando ille qui petit editionem sibi fieri non est dominus instrumenti in totum vel pro parte. sed est ille a quo petitur. quia recollegit ipsum a notario de sua pecunia. si aūt petens esset dominus in totum vel pro parte non haberet necesse petere copiam sed posset vendicare ipsuȝ originale instrumentum & sic fieret editio cū die & consule. vt. l. si que sunt actiones. j. fami. her. & l. procurator. C. eo. et hic in glos. Item procedunt predicta quando editio petitur non a priuato sed a persona publica vt a notario qui fuit rogatus ab ipso petente. similiter deberet edere in publica forma ipsum originale instrumentum non copiam & sic cum die et consule sicut etiam argentarij edebant librum rationum in quorum loco succedunt ho-

6 die notarij. vt. j. e. l. pretor. §. j. † et hec est ratio quare acta edūtur cum die & consule. vt. l. ij. C. eo. & hic in glos. quia editio petitur a notario qui confecit acta vel ab officialib' publicis apud quos acta sunt deposita. Et idem videtur si liber actorum vel protocollorum reperitur penes quēdam priuatum. quia nō reputatur suus sed eorum quorum negotia ibi continent̄. & hoc voluit Innocē. in. c. j. extra de proba. vbi etiam dicit q de instrumentis tutele procurationis vel emancipationis in iudicium productis & alijs quibuscūq pertinētibus ad legitimationem personarū debet fieri editio cum die & consule. quia in illis consistit principalis intentio producētis nec etiam petētis intētio fundatur. & ita de facto seruatur. qd no. Et ex his remanent declarata omnia que tangunt̄ hic in gl. valde obscure. & vide qd

7 no. in cle. j. de vsur. & insti. de inuti. stipu. §. iteȝ verborū. †Et no. circa fi. glos. si produco aliquod instrumentum contra te et ibi continetur aliquid pro te qd standum est ei pro te sicut pro me.[c] Sed quid si dico prout quotidie faciunt procuratores produco instrumentum in parte & partibus facientibus pro me & non aliter nec alio modo. Bal. in. l. j. C. vt que desunt aduocapartium. videtur expresse tenere qd ista verba nihil operent̄ q nihilominus stabitur in parte faciente pro te contra me qd est singulare. de hoc tamen vide in spe. de instru. edi. §. videndum. ver. quid si aliquis & ver. quid si producitur. vbi videtur senti-

8 re oppositum. & habui istum casum de facto. †Not. etiā istaȝ glo. dum dicit vel non vtendo ad vnum quod vidi de facto et sepe cōtingit quia pars habebit vnum instrumentum qd non vult in iudicium producere propter aliquā causam tamē portat ipsum iudici in camera ad instructionē eius index reperit aliqd ibi ꝯ ipsum & pro aduersario videt̄ velle ista gl. q posset illi stare

---

[a] Corp' instrumenti. vide ĩ practica pape. ĩ verbo exhibet & producit.

[b] Principiū instrumenti. adde qd hāc pductionē approbat Innocē. in. c. qm̄ cōtra. col. j. in ver. instrumentoruȝ de proba. et seq̄ Pet. de ancha. ĩ ꝯsi. glj. incip. prima facie. colū. ij. in pn̄. Frā. Cur.

[c] Sicut p me. Adde. Lu. ro. cōsil. lxxj. & ꝯsi. cccc xliij. & ibi an talis pductio possit reuocari de q̄ etiā p do. Sign. ꝯsi. ccxl. predicta tn̄ oia limita nō pcedere cū quis pduceret appellationē aduersarij sui in passib' p eo facientib'. & ꝯ partē aduersaȝ qr tūc talis ptestatio ꝯseruat ius ipsi' pducentis ꝯm Ro. dcis. suis in nouis. de fi. instru. Et ō dicta cl̄a in illis ptib' &c. Uide per Jo. pe. ferrariē. practicū pupi. in sua practica ĩ forma pductionis instrox. colū. iij. ver. in illis passibus & Barbatiā ĩ suo ꝯsi. xvij. colū. xv. in secūdo volu. Cur.

illi stare ac si fuisset in iudiciuz productum. hoc tamen videtur mihi periculosum. quia nõ cõstat sibi vt iudici sed vt priuato
a sed tamen ad alia informabit[a] mẽtem eius vt pronior sit pro al
9 tera parte circa. §. edenda not. in ver. editurus. † qr hic videtur casus ꝙ si in libello meo facio mentionem de aliquo instrumẽ to potest aduersarius meus petere ꝙ edam sibi illud instru
b mentum anteꝗ̃[b] respondeat libello et hoc habetur per Inn. in. c. j. extra de proba. et in Spec. de instru. edit. §. nunc dicam⁹
10 ver. quid si quis. ⁊ per Bar. in. l. edita. C. e. † Quid ĩ cessionario[c]
c agente an debeat adere ante omnia instrumentuz cessionis. vide Bar. in. l. si duo rei. j. de solu. ⁊. l. postꝗ̃. §. si dies. j. vt leg. no. ca. ⁊. C. de procu. l. qui stipẽdia. ⁊ in Spe. de actione. ver. sed pone quidã ⁊c. ¶ Ultimo not. in fi. l. quod minor mulier ⁊ rustic⁹ excusantur a dolo presumpto de preterito sed a dolo presumpto in futurum an excusantur vide Bart. in. l. j. §. nuntiatio. j. de ope. no. nun. vt si vellent producere testes post didicita testificata quo casu p̃sumitur subornatio an iste p̃sone excusentur ab ista presumptione vt sic possint producere dic vt ibi notatur vbi allegat̃ iste text. ad decisionez. do. Pau. de cast. incepit hic audire iura ciuilia in hac. l. a do. Bal. ⁊ habebat duos socios qui erant filij sui ⁊ sedebant in vna bancha ⁊ dicit ꝙ verba sua non erant pro nouitijs ⁊ cuz recessisset ab eius schola cito recolligebat verba sua que nõ erant pro nouitijs.

2 ☞ Ubicunqꝫ quis tenetur edere aduersario suo: non tenetur dare originale sz copiam: quãdo dominiũ instrumẽti pertinet ad ipsum edentem.

1 # Si legatum petatur.

† Legatarius petẽs legatum licet in libello mentionem faciat de testamẽto non tenetur heredi dare illius copiam ad illius instructionem cum debeat et soleat habere penes se originale. hoc dicit valde notabiliter. ⁊ sic limitat. §. edenda. qui videtur velle contrarium nam intelligitur nisi reus sit talis qui de illo instrumento tanꝗ̃ ad se principaliter pertinente presumatur vel teneatur habere originale vt hic. non tamen poterit legatarius obtinere nisi postea cedat id est producat particulam testamenti in publica forma ad fundandam suam intentionem: ⁊ ita loquitur text. in. l. postꝗ̃. §. si dies. j. vt lega. no. ca. et tunc postquã produxerit poterit heres eius petere copiam. vt in. §. edenda: quia per productionem factum est de actis ⁊ acta sunt communia. ita notabiliter intelligit Bal. hic istam. l. s̃m primã lectu. ¶ In text. ibi petatur ponendo in libello sibi fuisse legatam talem rem vel quantitatem vt constat in instrumento testamenti facto a tali notario vnde petebat heres copiam illius testamenti vt posset deliberare an vellet cedere vel contendere. dicitur quod non est danda quia heredes solent habere exẽplum id est exemplar seu originale cum ad ipsos principaliter pertineat vnde non debent petere ab alio. vt. j. eo. l. si quis ex argentarijs. §. prohibet secunda autem lectu. glos. non placet vt loquatur quando legatarius petit ab herede: et dicit glos. ꝙ heres non tenetur dare originale sed certe nec copiam quia actor non potest petere a reo ad suam intentionem fundandã. vt. l. qui accusare. C. eo. et est casus contra istam glos. in. d. §. si dies. vbi legatarius debet producere ad hoc vt vincat. vt. s̃.
2 dixi. ¶ † Nota tamen glossam quod vbicũqꝫ quis tenetur edere aduersario suo non tenetur dare originale sz copiam quando dominiũ instrumenti pertinet ad ipsum edentem: qr recolliget a notario de sua pecunia: ⁊ vide qd̃ notat̃. in. l. eos. §. super his. C. de appellatio. in tex. ⁊ glos. ⁊ per Bar.

2 ☞ Quod tẽpore editionis possit apponi conditio qd̃ ille cui editur non possit vti contra edentem.

1 # Ne quisquã eorum.

¶ † Fisco etiam agẽte tenetur reus edere ad intentionem fundandam non tamen nisi instrumenta ad causam illam facientia. hoc dicit. et est speciale in fisco et etiam in agente contra argentarium. vt ab his edatur ad intentionem fundandam. vt. j. eodem lege argentarius. in principio. regulariter secus. vt lege qui accusa. C. eodem. ¶ In glossa ibi que est contra. hec vera vt dixi. sequens autem solutio vult quod fiscus agens contra priuatum non possit petere sibi edi nec eo modo quo posset alius priuatus sed ad fundandam re
2 plicationem et sic nil esset speciale in fisco. ¶ † Ultimo nota glossam in fine quod tempore editionis potest opponi cõditio quod ille cui editur non possit edi contra edentem s̃m Angelum.

2 ☞ Notarius si facit aliquam donationem: ⁊ ipsemet conficit instrumentũ tenebitur edere mihi instrumentũ in publica forma etiam ad intentionem fundandam.

3 Mercatores et campsores moderni tenentur libros rationuz quos tenent in loco publico edere contra seipsos cum die et consule.

4 Quod non debeat edi nisi particula que pertinet ad petentem: ⁊ vide hic vnam cautelam.

Quod hec editio petatur officio iudicis.

5 Dominium libri protocollorum est ipsius notarij: ⁊ põt ipsuz legare cui vult vt habeat vtilitatez instrumentorum que inde publicabuntur.

6 Qui non rogauit notarium non potest ab eo petere quod det sibi instrumentum in publica forma et quando hoc non procedat: et quid si alicuius interest que instrumenta possit petere vel acta: et nu. 10.

7 Notarius qui conficit instrumentũ de aliquo cõtractu qui celebratur ex consensu vtriusqꝫ partis nõ debet scribere rogitũ: nisi rogetur ab vtroqꝫ contrahente.

8 Quid si consistat in voluntate vnius tantum sufficit quod ab illo rogetur.

In actu in quo non sit dare partem: quia est actus ipsius notarij. vt testamentũ eius non requiritur rogatio alicuius.

Quid in actu qui non dependet ex voluntate alicuius sed a casu vt a natiuitate alicuius quod debeat interuenire iudicis autoritas.

9 Contractus quando concernit vtilitatem alterius contrahentiuz vt donatio: licet donatarius fuerit rogatus ab vtroqꝫ nõ tamẽ debet ipsum tradere in publica forma nisi donatario.

Idem in instrumento finis ⁊ quietationis.

10 Duo requiruntur vt quis compellat notarium ad danduz instrumentum in publica forma de quo fuit rogatus.

Pretor ait argẽtarie.

Supra locut⁹ ẽ de editione que fit de iure ciuili vel fieri debet. hic de illa que de iure pretorio secundum Odofredum
1 Bald. ⁊ Ange. † nam erant officiales de publico deputati qui vocabantur argentarij et quid pertineret ad eorum officium dic vt hic in gl. ad quorum similitudinẽ sunt hodie campsores qui vocantur nummnlarij de quibus. j. e. l. quedam. §. nummularios. et non erat licitum talem artem assumere nisi illis qui de publico deputantur et propter hoc ꝙ publica autoritate fungebantur. stabatur libris eorum non solum contra se sed etiam inter tertias personas. sicut statur instrumentis et protocollis librorum notarij ideo emanauit edictum pretoris ꝙ tales argentarij compellerentur ab eis edi rationes vel contra se vel etiam contra tertium tenerentur edere cum die ⁊ consule. sicut tenentur edere instrumẽta in publica forma illis qui eos rogauerunt. ⁊ primo ponuntur verba edicti. secundo commendat edictum ponendo rationem que mouit pretorem vsqꝫ ibi sed ⁊ filius. ⁊ loco istorum succedunt hodie notarij. vt glos. j. ea. l. si quis ex argentarijs. §. j. que incipit sed an edat falsum et ꝙ hodie illi non sint in vsu. quia non deputantur a publico sed quilibet assumitur pro voluntate et per consequens libris eorum non staretur inter tertias personas. sed solum cõtra ipsos solos scribentes. vt no. glos. j. eo. l. quedã. §. nummularios et ꝙ editio sit fienda etiam cum petitur contra ipsum argentarium ad intentionem agentis fundandam licet liber sit ipsius argentarij. patet. j. eo. l. argentarius. in princi. et istud speciale est. regulariter enim secus. vt. l. qui accusare. C. e. est etiam
2 speciale in fisco. vt. s̃. l. proxi. † Et propter hoc potest dici ꝙ si notarius facit quandam donationem et ipsemet conficit instrumentum ꝙ videtur posse fieri. quia non tendit in preiudicium nisi suum per ea que no. in. l. ij. de stipu. seruo. ꝙ tenetur mihi edere instrumentum in publica forma. et sic cum die ⁊ cõsule et alijs solennitatibus etiam ad intentionem fundandaz
3 contra eum per. d. l. argentarijs. ¶ † Sed quid de modernis mercatoribus et campsoribus an teneantur edere libros contra seipsos: dicendum est ꝙ sic cum die et consule quia tales rationes dicuntur pertinere ad illos qui cum eis habent agere. et eoipso ꝙ cum ipsis agunt vel contrahunt videntur eis mendare ꝙ scribant in libris ipsorum ideo tales rationes dicuntur quasi proprie dictorum contrahentium vt hic dicitur ibi in eum quodam modo ⁊c. licet dominium libri sit ipsorum mercatorum. Sed si aliquis non faceret artem in publico licet conficeret vnum librum in camera sua in quo scriberet omnes suas rationes quas habet agere cum alijs non teneretur illum librum edere quia non censetur scribere de mãdato contrahentium. et sic est illorum nature vel quasi. et hoc videtur fuisse de mente Ja. bu. et aliorum. in. l. j. C. eodem. et idem videtur in mercatoribus ⁊ campsoribus si habent aliquem librum secretum quem non tenent in publico sed in domo ipsorum vt faciunt quasi omnes ꝙ illum non teneantur ostendere sed solum illos quos in loco publico tenent. quia ibi videntur scri

a ¶ Informabit. do. Jas. dicit hic qd̃ hec nõ fuit intẽtio gl. vide hic per ipsum.

b ¶ Anteꝗ̃ respõdeat. ĩtellige nisi iurauerit qd̃ tunc non hz illa instr̃a in prõptu qr iurãdo sic dz p̃cedi ĩ cã s̃m rotã. decis. suis d̃ fi. instru. in antiqs incip. si ĩ libello.

c ¶ Quid in cessionario. vid̃ per Lu. ro. cõsi. clxiij. ⁊ ibi vide qd de ẽphyteota. ⁊ feudatario an debeãt dñis edere inuestituras de q̊ per do. Jas̃. l. sequenti dicit̃.

a ¶ De mãdato. Adde alex.cõsi. lviij.j.li. et xcvij. ij.li. tñ idẽ est qz duplicatũ et vide p Lud.ro. consi. cccxcviij.

b ¶ Publicã formam. sed an appellatus possit petere ab appellato: vt copiam appellationis sibi edat et corãz q̃ sit fiẽda talis petitio vide p Federi.cõsil.ccx.

c ¶ Codicẽ. Si petitur edi codex ab aliquo tanq̃ vsurario añ oia pbandũ est q̃ sit talis. ita Ro.cõsilio.cclxvj. et de editione fiẽda p heredes vsurarij. vide per abbatẽ cõsi.lxxx.

bere de mandato[a] contrahentium. ¶ † Et hic not. in principio dum dicit ad se. et glos. exponit. scz petentem q̃ non debet edi nisi particula que pertinet ad petentem. facit. c. cum contingit. de fi. instru. extra. Et ideo florentie est ordinamentum inter mercatores q̃ qui habẽt schedulas vel vti volunt schedulis de manibus ipsorum facientibus mentionem de quantitatibus apud eos depositis vel in quibus sint debitores cauere debeant q̃ contineant nomen libri et etiam folium vt illud tantum ostendatur et si non fieret mentio non tenerentur ostendere totum librum ideo sint cauti qui habent agere cum eis vt semper faciant apponi predicta. ¶ In glos. que incipit non q̃ sit meum. ibi quia tunc actionis iure possem petere et tamen non petitur actionis iure hec editio sed officio iudicis. vt not. glos. l. j. §. editiones. circa fin. glos. mag. et patet in ea. l. vbi exigitur. §. j. ¶ † In glos. ibi vnde suus est liber. not. ergo q̃ dominium libri protocollorum est ipsius notarij et ideo potest ipsum legare cui vult vt habeat vtilitatem instrumentorum que inde publicabuntur. vt. j. eo. l. quedam. §. nihil. et in spe. de instru. edi. §. ostenso. versicu. quid si aliquis. ¶ † In glos. ibi sed alia quia me mandante. not. ergo ex ista glos. quod ille qui non rogauit notarium non potest ab eo petere q̃ det sibi instrumentum in publica forma. istud est verum nisi in instrumẽtis forensibus id est que fiunt in foro et autoritate iudicis vt sunt instrumenta emancipationũ vel adoptionũz vel actorum. nam quilibet cuius interest potest petere a notario vt sibi det in publicam formam[b] vt no. per Inno. in. c. j. de proba. Et ideo si aliquis fuit excommunicatus in curia episcopi. et postea agit contra me et ego volo ipsum repellere per exceptionem excommunicationis possum petere a notario curie episcopalis q̃ det mihi in pub. formam et idem si fuerit bãnitus. In alijs autem instrumentis forensibus an tertius qui non rogauit possit petere sibi publicari si aliquod interesse pretendit vide in spe. de instru. edi. §. postq̃. ver. et breuiter cum seq. et tangit etiam Innocẽ. in. d. c. j. ¶ † In glo. ibi sed cuz hodie collige ex ista glo. quod notarius qui conficit instrumentum de aliq̃ contractu qui celebratur ex consensu vtriusq̃ partis non debet sumere rogitum nisi rogetur ab vtroq̃ contrahente etiam si sit talis contractus ex quo non resultat vtilitas nisi vni tantum puta donationis. Idem in distractu vt puta est instrumentum finis et quietationis. † Si autem sit actus qui consistit in volũtate vnius tantum sufficit quod ab illo rogetur vt in instrumẽto aditionis hereditatis. vt not. in gloss. in aut. de tabel. §. nos autem col. ij. et si sit aliquis actus in quo non sit dare partem qz est actus ipsius notarij puta testamentum eius non requirit rogatio alicuius. sed potest de ipso conficere instrumentuz. vt no. Barto. in. l. ij. j. de stipu. ser. et si sit aliquis actus qui non dependet ex voluntate alicuius sed a casu puta natiuitate alicuius. Pone exemplum quod ego vidi Florentie: quia quidam Lucanus cum fugisset ibi propter pestem natus est sibi filius: volebat de hoc confici instrumentum publicum vt ille gauderet beneficio ciuilitatis tanq̃ ibi natus. certe notarius nõ debet de hoc conficere instrumentum ad rogationem suã nisi interueniat iudicis autoritas et ita sibi consului. et hoc ponit Jo. and. expresse. in. d. §. postq̃ ver. et videtur. † Secundo collige ex glos. quod quando contractus concernit vtilitatem alteri[9] cõtrahentium vt donatio licet fuerit rogatus ab vtroq̃ non tamen debet ipsum tradere in publica forma nisi donatario non autem donanti: quod est singulare: et idem in instrumento finis et quietationis. vt not. Bartol. C. de fideicom. l. instrumenta. in fi. † Duo ergo requiruntur ad hoc vt quis compellat notarium ad dandum instrumẽtum in publica forma de qua fuit rogatus. Primum quod ipse rogauerit alterum quod contineat suam vtilitatem nec sufficeret primum sine hoc secũdo sicut in hac glo. Sed an econuerso dic vt dixi. s. quia aliquando sufficit in actibus forensibus.

2 ☞ Si pater posuit filium ad officium notariatus in palatio an poterit conueniri pater vt edat librum confectũ per filium si forte filius non reperitur et an teneatur ad interesse.

Sed et filiusfamilias. † No. ex hoc. §. cũ sequen. talem distinctionem si filius meus vel seruus exerceret argẽtariam et queritur an ego tenear edere librum rationum confectuz per eos sicut ipse filius teneretur. et tunc si non edo teneor actione in factum ex hoc edicto ad interesse. vt. j. codem. l. si quis ex argentarijs. §. ex hoc. Tres sunt casus in quibus teneor. Primus si expresse consensi quod exerceret. Secundus si non expresse sed tacite: quia questum illius negotiationis mihi refert. Tertius quando neutrum istorum est. sed liber rationum reperitur penes me. extra istos casus non teneor dummodo iurem librum penes me non esse. si tamen in negotiatione peculiari hoc facerem. possez conueniri ad interesse vsq̃ ad vires peculij † pone enim quod pater posuit filium ad quoddã officium notariatus: puta in palatio an poterit cõueniri pater vt edat librum confectum per filium si forte filius non reperitur et an teneatur ad interesse si non edit. patet ex predictis.

2 ☞ Testamentũ vsurarij licet desinat exercere vsuras non valet nisi seruata forma de qua hic remis. et quid in filio.

Notarius priuatus officio notariatus adhuc est sub iurisditione cõsulũ notarioꝝ quantũ ad veteres rogitus.

3 Vsurarius debet cõpelli ad restitutionẽ vsurarum in illo loco vbi tenuit altare paratũ non in alio: debet tamẽ restituere etiã hominibus alioꝝ locorum.

An quantitas taxata per epm pro male ablatis: qz nõ comparent creditores vsurarum sit distribuẽda inter pauperes illius loci vbi tenuit altare paratum.

Etiam is desijt argen. † Nota in hoc. §. hz Bal. quod licet vsurarius desinat exercere vsuras tamen potest compelli ad edendum codicem[c] suum quem primo fecerat per clem. j. de vsuris. † Item no. quod nõ valet eius testamentum nisi prestita cautione ẽm formã capituli quãq̃ de vsur. li. vj. sicut si pater mortui vsuras exerceret. Itez quod notarius priuatus officio notariatus adhuc est sub iurisditione consulũ notarioꝝ quantum ad veteres rogitus. ¶ † No. in fi. argu. quod vsurari[9] debet compelli ad restitutionem vsurarum in illo loco vbi tenuit altare paratum non in alio debet tamen restituere etiam hominibus aliorum locorum. Et quid si non comparent creditores vsurarum et taxatur per epm certa quantitas distribuẽda inter pauperes de incertis et male ablatis an sint distribuẽda in pauperibus illius loci vbi tenuit altare paratũ an in alijs. vide Federi. de senis in consilio. xxxij.

2 ☞ Mercator Florentinus si conueniatur Florentie pro negotiatione hic gesta: et habet libros suos hic non tenetur eos illuc reducere nec ibi edere nisi expensis et periculo ipsius petentis.

3 Mercator pro negotiatione gesta hic potest conueniri in loco domicilij si bona sufficiunt creditoribus illius loci.

4 Non est imputandum mercatori: vel notario si librum protocollorũ portat in villam et an teneatur eũ edere in ciuitate: et qd si eum transtulit ad aliũ locũ alterius iurisditionis.

Sed est hoc constitutum. † Nota i p̃mo casu istius. §. quod si aliquis mercator Florentinus tenuit hic banchum vel apothecam non debet libros banchi vel apothece transferre ad alium locum remotum. puta Florentiam: et si cõtra facit eoipso est in culpa ex quo sequitur quod si actor qui conuenit ipsum hic occasione negotiationis hic geste vult quod ipse reducat libros huc tenetur suis expensis reducere et periculo et tunc dabitur sibi spacium. vt. l. seq. sed si non curat quod reducantur. puta quia ipse mercator fatetur se recepisse pecuniam ab illo agente tamen dicit se restituisse in diuersis vicibus prout constat in libris suis et petit terminum ad producendum eos non debebit sibi dari sed condemnabitur: quia intentio actoris est fundata ex confessione sua et illi imputandum quare non habet libros suos secuz. ad quod. l. si quod. C. de dilatio. Item si libri perderentur propter hoc q̃ sunt alibi translati periculum esset ipsius et teneretur ad interesse si non editum expediret edere. vt. j. eo. l. si quis. §. hoc edicto. ¶ † Ex secundo casu in versi. quod in alio non ecõuerso: sed si conueniatur Florentie pro negotiatione hic gesta et habet libros suos hic. non est sibi imputandum quare non habet ibi. et ex hoc sequitur quod non tenetur ibi edere nisi petens velit quod illuc reducat libros expensis ipsius petentis suo etiam periculo. arg. l. vnde queritur. in princip. j. commod. et est mirandum quare tunc compellitur subire hunc laborez postq̃ sibi non potest aliquid imputari cur ibi non habet. sed hoc contingit: quia persona sua est obligata et potest ibi conueniri: et sic not. † quod pro negotiatione gesta hic potest conueniri in loco domicilij hoc modo tamẽ si bona que ibi habet sufficiunt creditoribus illius loci: et ibi agenti alias deberet remitti ad locum istum. vt. l. procuratoris. §. si plures. j. de tab. exhiben. ¶ † Vltimo nota. in principio. l. si quis. quod non est imputandum mercatori vel notario si librum protocollorum portat in villam: et ideo si aliquis peteret sibi edi in ciuitate est in electione ipsius notarij dicere venias mecum in villam et dabo tibi vel de illa mittere sibi non sic quando trãstulit ad alium locum alterius iurisditionis vt in primo casu nisi illud fecisset ex iusta causa timore ne perderetur vt si erat dubiuz de tumultu vel statu ciuitatis ẽm Angelum hic qui dicit se hoc vidisse Perusij.

Quando.

2 ☞ Quando vnus ex heredibus habet facultatem totius rei restituende. ille solus potest insolidū conueniri: ⁊ quādo istud non procedat.
3 Scriptura redditur suspecta ex qualitate persone scribentis. si erat homo male fame non tamen est omnino nulla.
Notarius si fuit condemnatus de falso instrumento an instrumenta ab eo postea facta valeant: ⁊ quid si de crimine.
4 Plures notarij si sunt rogati de vno instrumento sufficit qđ vnus scribat ⁊ alij se subscribant.
Si sunt plures iudices delegati sufficit qđ vnus pronuntiet alijs presentibus ⁊ consentientibus.
5 Suspicio mali cessat propter adiunctionem boni.
Quod persona inhabilis adiuncta noceat.

Si quis ex argen.

1 **Cogantur etiam.** †Nota primo qđ hr̄des notarij tenentur edere librū vel protocollū cū expedit. si ergo nō edunt tenentur ad interesse sicut ipse notarius: sed an potuerunt publicare instrumenta ex protocollo dic quod non etiam si sunt notarij. ⁊ sic eiusdem professionis nisi eis committatur
a a iudice[a] vt in.c.cum.P.tabellio.extra de fide instrumentorū. ⁊ quod no. in Specu.eo.ti.§.ostenso. versic. illud pretermittendum cum seq. alias tenetur ostendere librum vt publicentur instrumenta per illum cui iudex commiserit siue sint eiusdem professionis siue non. vt.j.eo.l.quedam.§.nihil. quid autem in legatario cui notarius legasset sua protocolla. dic vt.j. eodem.§.is autem. iste enim est singularis successor. Item de alio ad cuius manus liber protocollorum peruenisset dic per
2 Innocen.in.c.j.extra.de probatio. ¶ †Item no.in ver. quod si plures. quod quando vnus ex heredibus habet facultatem totius rei restituende ille solus potest insolidum conueniri non pro hereditaria parte duntaxat ad hoc.l.iij.§.heres.j.cōmo. ¶ Sed contra oppo.de.l.si tibi homo.§.cum fundus. de legatis primo. Solu. ibi in actione stricti iuris: sed in bone fidei locum habet.§.heres. ⁊ idem in officio iudicis quod in hoc equiparatur bonefidei actioni casus est hic. ⁊ ita not. per Barto.in l.eadem.§.cato.j.de verbo.obliga. vbi plenissime de hoc articulo ⁊ ibi allegat istum tex. glo. tamē in.l.earum.j.si serui. vendi. videtur dicere qđ officium iudicis non equiparetur actioni bonefidei. sed illud quantum ad deferendum iuramentum in litem sed quantum ad effectuz de quo hic. secus vt ibi patet.
3 ¶ †Item no. tex. ibi si humilis ⁊ deploratus qđ scriptura redditur suspecta[b] ex qualitate persone scribētis si erat homo male fame non tamen est omnino nulla. ⁊ ideo potest cessare suspicio si corroboretur subscriptione aliorum fide dignorum. ideo glossa. inducit quod licet notarius fuerit condemnatus de falso instrumento. instrumenta tamen ab eo postea facta vale-
c bunt[c] si non fuit priuatus officio notarius licet minor fides eis adhibeatur postea determinat contrarium per.l.si aliquid.C. de susce. ⁊ archa. libro.xj. vbi prohibetur exercere officium in quo deliquit. dic breuiter quod si notarius fuit condemnatus de aliquo crimine puta de furto vel homicidio. ⁊ sic sit infamis locuz habet illa pars quod nisi sit priuatus expresse officio notariatus remanet notarius quod valent eius instrumēta postea cōfecta licet minor fides adhibeatur. ideo requiruntur alie coniecture ad hoc vt eis detur plena fides vnde si esset subscriptum ab alijs notarijs non noceret infamia illius. ⁊ de hoc est casus hic ipse tamen non potest testificari pro instrumento cuz sit inhabilis alias secus. vt.l.iubemus.C.de probatio. Si au-
d tem sit condemnatus de falso commisso in officio notariatus[d] tunc etiam si non sit priuatus officio expresse non poterit de cetero instrumenta conficere de nouis contractibus per illam.l. si aliquid. sed veteres rogitus poterit publicare. vt nota. in au-
e ten.de tabula.§.nos autem.colum.ij. quid autem[e] si ignorobatur ipsum esse condemnatum de falso. videtur quod tunc instrumenta postea confecta valeant. vt notatur eodem titulo.§. penul. de quo dicvt per Bald.in.l.j.C.de testa. ⁊.l.militibus.de testa.mili. ⁊.C.de sen.l.ij. dic vi ibi. ⁊ vide per Barto.in.l.eadem
4 j.ad.l.iul.pecu. ¶ †Item not. circa finem qđ si plures notarij sunt rogati de vno instrumento sufficit quod vnus scribat ⁊ alij se subscribant: ⁊ facit in argumentū quod si sunt plures iudices delegati sufficit quod vnus pronuntiet alijs presentibus
5 ⁊ consentientibus. vt in.c.fi.de re iudi.libro.vj. ¶ †Nota quod cessat suspicio mali propter adiunctionem boni. facit tex. in autentica vt diffe.iudi.§.j.col.ix. sed alibi nocet adiuncta persona inhabilis ⁊ inducit vitium. vt in.c.cum super.de officio delegati extra ⁊ vide ad ea que supra dixi. de tabel. in additio. Specu. de instru.edit.§.restat.ver. qd si tabellio.§.ostenso.ver. sed nunquid credetur.

2 ☞ Mercator cum quo fuit factum saldum de partitis hincinde ⁊ remansit debitor in.xx. ⁊ posuit istam particulam in aliquo folio libri an possit cogi vt ostendat istud saldum: licet nō contineat partitas hincinde.
3 Consules artis si habent iurisditionem in causis mercantiarum duntaxat censentur habere etiam in dependentibus ab eis.
Quid in fideiussore dato qui est subditus alteri iudici.

1 f **Rationem[f] autem esse.** †No. hic rationē ⁊ causam quare emanauit clementina prima de vsur. in qua statuit quod vsurarij teneantur edere codices eorū. ad quid enim fuit necessaria: q: videtur per edictum istud qđ possent cōpelli certe non est verum: quia hoc edictū loquitur de rationibus ⁊ codices vsurariorum non continent proprie rationes que consistunt in actibus concurrentibus adinuicem ⁊ vltro citroq; obligatorijs sed continent mutuationez ⁊ receptionem pignoris que proprie loquendo non sunt rationes vt hic in ver. nec illā ⁊ ver. nec si pignus. ⁊ ideo propter ostium eoruz emanauit illa clementina que fuit necessaria q: nō possent aliter conuinci de vsuris ⁊ habet locum etiam si non tenebant altare paratū: sed conficiebāt libros in camera. vnde non potest dici qđ sint cōfecti ad mandatum aliorum. non sic in alijs vt dixi in.l.pretor.in
2 prin. ¶ †Item no.in fine istius.§.in ver. sed q: si habui agere cum aliquo mercatore pluribus vicibus ⁊ finaliter saldauit rationem ⁊ ipse remansit mihi debitor in.xx. ⁊ constituit se soluturum: ⁊ istam particulam posuit in quodam folio libri. ⁊ ego peto quod ostendat istud saldum ipse non vult ostendere eo quia illa non est ratio quia nō continet partitas hincinde sed bene vult ostendere alias partitas ⁊ saldare de nouo ratione. certe per istum textum possum ipsum compellere: quia hoc constitutum seu saldum descendit ex ratione: ⁊ quid iuris est de illa idē
g de isto qđ nota. q: de dependentibus[g] idem est iudicium. †Et
3 vidi allegari istum textum q; si consules artis habent iurisditionem in causis mercantiarum duntaxat censeantur habere etiam in dependentibus ab eis. puta in penis impositis in talibus contractibus. facit.j.de instito.l.cuicunq;. ⁊.l.si ei quem in fi. ⁊ quod nota.in.l.ij.C.vbi cause fisca. Et quid si tu qui dedisti mihi fideiussorem qui est subditus vni iudici quod eodē modo videatur ipse fideiussor coram illo posse cōueniri.

1 **Ex hoc edicto.** ¶ †Hic videtur casus de eo quod no. glo.in.l.pretor.§.j.j. ⁊ quod nō possit quis petere a notario qui fuit rogatus de cōtractu quod edat instrumentum in publica forma nisi ille qui rogauit per se vel per procuratorem eius. ⁊ sic instrumentum procuratoris factum procuratorio nomine debet edi domino: nec requiritur quod procurator cedat domino hoc ius petendi[e] sm̄ Baldum hic cum loquatur indistincte: licet secus in actione acquisita per eum. vt.l.possessio quoq;.§.si possessio.j.de acquirenda possessione. dicit enim hic Ange. quod heres rogantis vel singularis successor potest petere. pone si rem quam emit vendidit titio et ipse nondum recollegerat instrumentum. nam titius poterit compellere notarium ad publicanduz instrumentum.

2 ☞ Dies ⁊ consul appositi in protocollo censentur repetiti in strumento postea publicato.

1 **Si initium tabu.** ¶ †Dies ⁊ consul appositi in principio libri vel in vna ratione censentur repetiti in sequētibus in quibus deficiunt. hoc dicit. Et intelligitur duobus modis. primo quando sunt dies ⁊ consul. positi in intitulatione libri. ⁊ tunc non habet dubium. et hoc seruant notarij qui apponunt annum ⁊ diem et signum in principio quinterni vt omnia instrumenta postea sequentia sine appositione anni intelliguntur confecta illo anno. consueuerunt tamen apponere in sequentibus menses ⁊ dies diuersos dicentes eodem anno mense ⁊ die tali. ⁊ nunc non habet dubium. Secundo potest intelligi quod in ratione tua que precedit meam continetur dies ⁊ consul. sed in mea que statim sequitur neuter continetur ⁊ vult iste text. qđ censeatur mea facta eodem die ⁊ sub eodem consule ideo mihi sit edendus dies ⁊ consul. ita intelligit Specu. in titulo. de instru.edit.in.§.ostenso.ver. quod si forte. ⁊ vide quod idem notatur in.§.postremo. al's in.§.instrumentum. ver. quid ergo per
2 duas colūnas. post principium. vbi tenet† qđ dies ⁊ cōsul appositi in protocollo censeantur repetiti in instrumento postea publicato si ibi deficiunt. item vide quod not. Cy. in.l.in causis.C.de accusatio. cetera vide hic p Bar. ⁊ de q̄stione molēdini

a ¶ A iudice. Adde tu an poterit notarius v̄tute dicte commissionis extēdere ī in breuiaturas talis notarij d̄functi. ⁊ qn̄ dic vt p eundē Pau. de cast. in consi. suo clxxiij. incip. videtur dicenduz in nouis. Cur.

b ¶ Reddit̄ suspecta. adde Spe. ī ti. de pcur.§.rōnem autē forme versi. itē qđ non sunt. ⁊ dicit Ange. de perusio. in cōsi. cclxxxiiij. inci. p̄mitto ad euidētiā. Frā. Cur.

c ¶ Valebunt. de hoc p eundē ei⁹ cōsi. clxiij. in impressis. ⁊ an dictum testis infamis corroboret̄ p dictū aliorum vide p Lud. ro. ꝯsi. ccxc. ⁊ Alex. cōsi. lviij. ij. lib. p ro. consilio. cccclxxxvj.

d ¶ In officio notariat⁹. adde eūdez Pau. de ca. in cōsi. ciiij. īcip. ponit̄ ī facto qđ in cā in nouis. ⁊ in p̄posito etiaz vide Ang. d̄ are. in opere malefi. in versi. falsario. col. iij. ver. q̄ro. aliqs notarius Fran. Cur.

e ¶ Quid autez. Adde de hoc vt p do. Alexan. de imo. in cōsi. suo cxxxviij. colū. ij. versi. ad idē in.j. vol. Fran. Cur.

f ¶ Rōnem autē esse. ratiōe eius qđ exercet nō tenetur librū edere sm̄ Ludo. cōsi. cciiij. ⁊ sequenti Are. cōsi. xxxiij. ⁊. xliiij. ro. cōsi. ccccix.

g ¶ Depēdentibus. adde Lud. ro. consi. cccclxv. ⁊ dicant̄ depēdētia ⁊ nō nexa. vide p Alex. ī cōsi. lviij. colū. fi. in.j. vol. ⁊ in consi. cc. in fi. in.ij. volu. Fran. Cur.

de qua in glossa vide plenius per eundem Bart. in l. quominus. j. de fluminis.

2 ☞ Notarius si perdidit librum protocollorum potest petere qd ad illis quibus restituit instrumenta in publica forma qd ei tradant vt reficiat librum de nouo.

Quid si notarius diceret se errasse in aliquo ⁊ vellet errorem suum corrigere.

An etiam ex alia iusta causa petere possit ab illo cui tradidit.

3 Notarius licet ediderit parti instrumentum in pub. formā presumendum est tamen qd apud eum remanserit originalis scriptura que vocatur protocollum.

Si dubitatur de viribus instrumenti editi recurrendū est ad illam scripturam.

4 Notarius si sumat copiam de instrumento per eum confecto etiam postꝙ alijs edidit: licet dicat hoc est exemplum talis instrumenti manu mei confecti ⁊c. quod huic exemplo dabitur fides ac si esset originale.

5 Qui dicit se perdidisse rem quā cōstat apud se fuisse necesse hȝ probare perditionē. ⁊ si non cōstaret apud eū fuisse crederetur verbo eius asserentis se non habere nisi aliqua p̄sumptio esset cōtra eum: qꝛ staretur eius verbo cum iuramento.

6 Non sufficit probare se perdidisse nisi etiam probet quod per casum fortuitum.

7 Dolus vel culpa non presumitur regulariter nisi in furto vel incendio.

Pretor ait argentarius.

¶ † Notabis primo ad qd allegatur qd ille qui debet instruere alios nō debet petere se ab illis instrui. ⁊ ideo est turpe doctori si petat consilium a scholari. ¶ † Item not. qd si notarius perdidit librum protocollorum pōt petere ab illis quibus restituit instrumēta in publica forma quod ei tradant vt reficiat librum de nouo. est ⁊ alia causa propter quā notarius potest petere ab illo cui tradidit instrumentum qd sibi reddat quādo diceret se errasse in aliquo ⁊ vellet errorem suum corrigere: vt no. Bart. in l. fi. j. de tab. exhib. ⁊ l. si librarius. j. de reg. iur. aľs regulariter non nisi alleget aliquam iustam causam non est audiendus per rationem de qua hic. ¶ † Ex qua no. tria ꝭm Bar. qd licet notarius ediderit parti instrumentum in pub. formam presumendū est tamen quod apud eum remāserit originalis scriptura que vocatur protocollus. ⁊ ideo ad illam scripturam recurrendum est tanꝙ magis originale si dubitatur de viribus instrumenti editi: vt no. in auť. de tabul. §. nos autem. col. ij. ⁊ in l. sempronius. j. titu. j. de leg. ij. vbi vide Bar. † dicit etiam Bar. hic qd si notarius sumat copiam de instrumento confecto per eum: licet dicat hoc est exemplum talis instrumenti manu mei confecti ⁊c. qd huic exemplo dabitur fides ac si esset originale: quia ipse est certus ⁊ instructus de negotio vt hic. nam ⁊ cum facit sibi reddi instrumenta que alijs edidit sumit inde copias. ⁊ tamen ex illis facit originalem librum. quod no. ⁊ pro eo est casus in autenti. si quis in aliquo. C. eo. licet secus de exemplis aliorū non confectorum per se. ¶ † Item no. quod qui dicit se perdidisse rem quam constat apud se fuisse necesse habet probare perditionem et si non constaret apud eum fuisse crederetur verbo eius asserentis se non habere: nisi aliqua presumptio esset cōtra eum. qꝛ staretur eius verbo cum iuramento. vt. s. eo. l. pretor. §. sed ⁊ si seruus. ver. sed si inscio. quando autē constat[a] qd res ad eum peruenit necesse habet probare perditionem. vt. j. manda. l. creditor. §. si inter. in glo. super verbo negetur. ⁊ sic tenebitur ad restituendum iure actionis debet tamen probare legitimis probationibus se perdidisse. vt. j. de pigno. actio. l. si creditor. si vero[b] non iure actionis: sed officio iudicis petitur probat per iuramentum. vt. l. fi. C. de fide instru. ⁊ ita debet intelligi hic: quia iudicis officio compellitur edere. vt. j. l. vj. §. j. ¶ † Nota etiam quod non sufficit probare se perdidisse[c] nisi etiam probet quod per casum fortuitum. ⁊ sic non per culpam. contra hoc glo. oppo. qd imo aduersarius tenetur probare qd per culpā ⁊ non per casum: qꝛ qui culpam allegat illam probet. vt. j. de proba. l. quoties. §. qui dolo etiam soluitur multis modis. dic quod hoc ideo probat: qꝛ agebat ⁊ suam intentionē fundabat in casu fortuito. si autem conueniretur tunc aduersarius qui agit ⁊ fundat se in culpa necesse hȝ illam probare: aľs absolueretur: † qꝛ dolus vel culpa non presumitur regulariter fallit regulariter: vt in furto vel incendio[d] qui presumitur. eueniret propter culpam male custodientis. ⁊ ideo illi incumberet onus probandi casum sine culpa iuxta no. j. pro socio. l. cū duobus. §. damna. in glo. super ver. surreptū. ⁊ vide circa hunc articulum qd no. in Spe. de pigno. §. j. ver. ⁊ no. quod si creditor. ⁊ per Barto. in l. quoties. C. de naufrag. lib. xj. vbi ponit aliqua bona dicta.

a ¶ Qd autē constat. adde eundē Pau. de cast. in consi. ccclviij. in nouis inci. circa primū. Frā. cur.

b ¶ Si vero non iure. adde etiꝫ hoc idē tȝ Alexā. de imo. in cōsi. lviij. col. ij. circa fi. in j. vol. Cur.

c ¶ Se pdidisse. adde quod idez Pau. de cast. in cōsi. ccclvij. incip. circa primū vide tur dicedū in nonis dicit ꝙ amissio instrumenti probať solo instrumēto. Fran. Cur.

d ¶ Incendio. de hoc p Jo. de ana. cōsi. lxxj. ⁊ p Lu. ro. cōsi. ccccj. per Ancharan. consi. ccclix.

e ¶ Iterum. facit qd voluit ro. cōsi. cccciiij. qd si factum est cōpromissum vigore statuti qd nō habuit effectuȝ dȝ de nouo cōpromitti ⁊ idē tenet Alex. consi. lxx. Ra. cu. cōsi. cxxj. ⁊ qn̄ testes possint repeti ante publicationeȝ ⁊ post vide latissime per cano. i. c. per tuas. de test. Fran. Cur.

2 ☞ Notarius eo casu quo ex causa cogiť iterum publicare instrumentum poterit publicare etiam imbreuiaturam cancellatam. ⁊ debebit publicare in eadem forma qua primo.

3 Attestationes testium si sunt perdite: vel si testes non fuerunt plene examinati possunt iterum examinari.

4 Notarius q publicauit instr̄m si in aliquo minus plene publicauit pōt cōpelli iterum publicare aliter tenetur ad interesse.

Notarius si anteꝙ redderet instrumentū perdidit protocolluȝ potest petere examinari testes super contractibus: vt ꝭm dictū eorum postea conficiat protocollum.

Nam ⁊ ipsi argentario.

1 ¶ † No. hūc text. ad illud qd allegatur qd si quis semel habuit instrumentū a notario ⁊ iterum petat notarius non tenetur nec debet iteruȝ publicare nisi subsistente iusta causa qꝛ forte perdidit. ⁊ tunc debet fieri cū autoritate iudicis ⁊ citata parte que posset ledi ⁊ cum magna solennitate que ponit Spe. in ti. de instru. edic. §. postꝙ. versi. vbi autem. ⁊ ideo notarij postꝙ construxerunt instrumentum in publi. formam solent cancellare abbreuiaturas ⁊ ponere in protocollo cancellatum: quia redditum in publicam formam.

2 ¶ † Et nota qd eo casu quo ex causa cogitur iterum publicare poterit publicare etiam imbreuiaturam cancellatam ⁊ debebit publicare in eadem forma qua primo. ⁊ ideo cauti notarij retinent sibi formas in eorum libris ne deprehendantur in variatione si postea reperiretur aliud deperditum: ⁊ adde quod habetur. C. de discussio. lege ne casu libro decimo. ⁊ per Barto. in l. fina. de tabu. exhib. ⁊ est arg. † qd si attestationes testium sunt perdite vel si testes non fuerunt plene examinati possint iterum[e] examinari post didicita testificata. ꝭm Guil. de cu. hic.

4 ¶ † Nota etiam dum dicit minus plene editum. quod notarius qui publicauit instrumentum si in aliquo minus plene publicauit potest compelli iterum publicare ⁊ nisi faciat tenetur ad interesse. vt notat Bartol. in l. finali. de tabul. exhiben. j. vbi etiam dicit quod si notarius anteꝙ redderet instrumentum perdidit protocollum potest petere examinari testes super contractibus vt ꝭm dictum eorum postea conficiat protocollum quod nota. quia frequenter notarij recipiunt notas in vno folio ⁊ postea portant domum ⁊ ponunt in libro si contingeret quod perderent illum anteꝙ scribant in libro quod facile potest contingere.

2 ☞ Perditio instrumenti qn̄ probať per solum iuramentuȝ non admittitur publicatio nisi semel post primam vicem.

3 Acta iudicij vel cause cum sint communia fienda est copia cuicunꝗ parti petenti quoties voluerit dummodo notario satisfiat de mercede.

4 Notarius cum publicat instrumētum si pars vult quod faciat plura instrumenta eiusdem tenoris: qꝛ vnum forte vult portare secum: aliud dimittere teneť notarius hoc facere nec requiritur alia cause cognitio nec iudicis autoritas.

Veluti.

Hec vox iterum.

1 ¶ † No. qd ista dictio iterū nō importat bis tantum sed quoties opus fuerit hoc iterum si iteratio non tendit in grauamen alterius aľs importat bis tantum. vt. j. de lega. iij. l. fideicommissaria. §. si quis decē. quā allegat glo. † Item procedit qn̄ probaretur perditio legitime per testes. sed si probatur solum per iuramentum non admittitur nisi semel post primam vicem. casus est singularis in l. fi. j. de bo. auto. iudi. pos. qd no. pro eo quod dixi. i. l. fi. s. de fer. qꝛ ad probandum impedimentum per iuramentum non admittitur qs nisi semel: casus est ibi. ⁊ si vltra ꝙ semel diceret se impeditum deberet legitime probare. adde quod dicit Inno. in c. quoniam contra falsam. extra de probatio. in glo.

3 ¶ † Nota etiam qd isti tex. procedunt quando instrumenta vel scripture non fuerunt adhuc in iudicio producta: sed postꝙ fuerunt producta. ⁊ sic effecta de actis tunc cum acta sint communia: fienda est copia cuicunꝗ parti petenti quoties voluerit etiam non probata perditione prime copie. qd no. non ergo habent locuȝ isti tex. in notario cause qui rogatur de actis. cum nō teneatur dare copiam nisi semel nō subsistente iusta causa: imo semper ⁊ indistincte cū ab eo petitur. dummō sibi satisfiat de mercede sua. vt no. j. eo. l. argētarius. in prin.

4 † Scias etiā qd in prin. cū notarius publicat instr̄m si ps vult qd faciat plura instr̄a eiusdem tenoris: qꝛ vnum forte vult portare secū aliud dimittere. teneť notarius hoc facere nec requiriť alia cause cognitio nec iudicis autoritas. per. l. vnum testamentum. j. de testa.

2 ☞ Arbitri a partibus assumpti non faciunt litem suam: nisi ratione doli vel late culpe.

Dolus verus quid sit ⁊ quid presumptus: ⁊ quid culpa latissima ⁊ quid

ma ⁊ quid lata culpa.
Quod de oĩbus predictis teneatur argentarius vel notarius.
3 Mulier minor ⁊ rusticus a quo dolo excusentur ⁊ quando.
An admittatur ad producendũ testes post dicicita testificata.
An excusentur a vera contumacia.

1 **Ubi exigitur.** ¶ †Not. ex hoc principio qđ notarius ꝓpter instrumentum nõ redditum non tenet̃ nisi ratione doli vel late culpe. sicut in alijs officialibus publicis assumptis de cõsensu partiũ. vt. l. j. §. j. ff. si mensor falsum modum dixe. ⁊ in. l. fi. de magistra. conuen. ⁊ sic arbitri a partibus nõ faciunt litẽ suaꝫ nisi ratione doli vel late culpe. dolus autẽ est duplex scꝫ verus qui ꝓbatur ex indicijs ⁊ dicitur culpa latissima ⁊ presumptus quando non facit id qđ de iure facere tenetur non subsistẽte iusta causa. vt. l. dolus. ff. mandati. ⁊. l. si procuratorem. §. fi. eo. ti. dicitur culpa latior. Item lata culpa quando non facit id qđ omnes faciunt. vt plene no. in. l. qđ nerua. ff. deposi. per Bart. ⁊ de oĩbus istis tenetur argentarius vel notarius. nõ de leui culpa vel leuissima: q2 imputent sibi eligẽtes qui talẽ elegerunt. sed dolus verus vel presumptus sine lata culpa preponderat culpe partium. ¶ †Sed oppo. q2 mulieri minori ⁊ rustico nõ edentibus parcit̃ vt. s. eo. l. j. in fi. sed a dolo persone predicte nõ excusatur. vt. l. auxilium. §. in delictis. ff. de mino. ergo non edens debet teneri aliter ꝙ de dolo aliter non esset aliquid speciale in personis predictis. Sol. si persone predicte essent in vero dolo nõ parceret eis nec haberet locũ. l. contraria. sed est speciale in eis qđ excusant̃ a dolo presumpto nõ sic alie ꝑsone. ¶ Sed contra hoc oppo. quod debent excusari a dolo presumpto: q2 sic daretur materia eis delinquendi. Solu. a dolo presumpto in preteritum excusantur. vt ibi: sed a presumpto in futurum nõ per rationem predictam. ideo determinant doctores quod mulier minor vel rusticus volentes admitti ad producendum testes post dicicita testificata non debeant audiri quia contra eos militat presumptio. vide de hoc articulo[a] per Dy. ⁊ Bar. in. l. j. §. aduersus. ff. de noui ope. nuntia. ⁊ per predicta dicunt docto. qđ dicte ꝑsone priuilegiate nõ dicunt̃ cõstitui in vera cõtumacia propter hoc qđ citati personaliter non cõpareant: q2 non presumuntur hoc fecisse per doluꝫ. ⁊ sic poterunt appellare. quod perpetuo tene menti. sed si expresse dicerent nolo comparere vel iudicem contemnerent tunc essent in dolo vero ⁊ nõ excusarentur a vera contumacia.

2 ☞ Si quis tenetur mihi ad aliquid iure actionis: et illud non facit succedit obligatio ad interesse et inspicitur tempus more.
3 Quid si potest compelli officio iudicis.

1 **Is autem qui in hoc.** †Qui non edit incipit teneri ad interesse nec liberatur ab ista obligatiõe: licet postea petentis non intersit edi: quia sufficit quod interfuerit semel. ⁊ actio formata ad certum interesse non variatur: licet interesse cesset vel minuatur. ¶ In text. ibi not. quod hodie interest. supple edi. ¶ In tex. ibi interesse desinit: sed quod edatur vult dicere qđ licet hodie non intersit mea quod fiat editio quia actio mea in qua volebam probare per illam editionem est extincta tempore quia non interfuit edi cum petij ⁊ cum iudex iussit. ⁊ quia facta non fuit editio probare non potui. Et sic sum damnificatus quod damnum non fuissem passus si editio facta fuisset non desinit mihi actio competere ad interesse: quia non desinit damnum de preterito secus si desineret. vt not. in. l. qui autem. §. j. s. si quis cau. ¶ In glo. magna ibi vt si extitit heres ei ⁊c. dic hoc exemplum non est bonum: quia hoc casu cessaret damnum de preterito si volebam per rationes conuincere titium cui postea successi. ⁊ sic mihi ipsi soluere nõ possum: vnde non recipio damnum ex non editione. tene ergo sequens exemplum quod actio mea est extincta tempore quo non fuisset extincta si editio facta fuisset imo in ea obtinuissem. ¶ †In gl. 2 ibi sed videtur quod in alio tempore quã decreti iudicis consideretur interest. tempore more que potest committi per interpellationem extraiudicialem vel per lit. contest. per interpellationem precessit. vt. l. j. ff. de tut. ⁊ cura. glo. se inuoluit. dic breuiter qđ interdum quis tenetur mihi ad aliqđ iure actionis ⁊ si illud non facit succedit obligatio ad interesse. ⁊ tunc inspicitur tempus more vt contrahatur obligatio ad illam quantitatem quam mea interfuit tunc temporis nec postea variatur augendo vel diminuendo. vt. l. hominem. ff. manda. †interdum nõ te-3 netur iure actionis: sed potest compelli officio iudicis. ⁊ tunc non inspicitur tempus more contracte per interpellationem sed tempus quod iudex iussit. ⁊ iste est casus notabi. iuncta. l. cum postulasset. ff. de dam. infec. cum ibi no. quia non contrahitur mora in officio iudicis per solam interpellationem extraiudicialem: sed per iussum iudicis nec propterea variabit̃ quãtitas ⁊ hoc quando ad interesse contrahitur obligatio. ⁊ sic venit interesse iure actionis: quia est interesse extrinsecum. si autem venit officio iudicis mercenario quia est interesse extrinsecum quod consistit circa estimationem indebite tunc est materia. l. iij. §. in hac. ff. de tritica. ⁊. l. vinum. ff. si certum petatur. in qua materia glossatores habuerunt intellectum offuscatum. ⁊ no. hunc. §. ꝓm dictum intellectum.

2 ☞ Quilibet cuius interest an possit petere a notario exhiberi sibi instrumentũ de cõtractu celebrato inter alios: ⁊ an etiaꝫ ab alio priuato.

1 **Quedam sunt persone.** ¶ †Si potest dari actio ordinaria ex contractu vel quasi ad edendum cessat officium iudicis ⁊ actio in factum ex hoc edicto que sunt remedia extraordinaria hoc dicit. ¶ Et no. quod interdum editio fit officio iudicis mercenario. vt. s. eo. l. j. in illis casibus quando petitur fieri editio de instrumentis productis vel nõ productis ꝓm ea que ibi no. ⁊ ista fiunt de iure ciuili. Interdum petitur fieri officio iudicis nobili quando lis non erat mota ⁊ petitur fieri a persona publica: vt nummularij: ⁊ argentarij ⁊ hodie notarij. ⁊ ista fit de iure pretorio de qua loquitur. lege pretor cum sequenti. s. eodem vsꝙ ad hanc. l. interdum iure actionis ordinarie vt in casibus notatis hic in glo. ¶ Sed op. nam etiam in proximo precedenti casu potest dari actio mandati q2 argentarij nõ tenẽtur edere nisi rationes vel instrumenta quas vel que cõfecerunt de mandato partiũ. vt. s. eo. si ex. §. pertinere. solu. ex illo mandato nõ oritur actio mandati q2 mandatũ debet esse gratuitum ⁊ de voluntate acceptari ⁊ recusari. vt. l. j. ff. manda. sed iste persone publice recipiunt tale mandatum ex quadam necessitate propter a publicum officium: quia non possunt recusare non subsistente 2 iusta causa ꝓm docto. hic. ⁊ in. l. j. C. eo. †Item dicit hic Ang. qđ audiuit allegari glo. que est hic in palatijs. circa principium ibi. al's actione in factũ sua intersit exhiberi quod quilibet cuius intersit potest petere a notario exhiberi sibi instrumentum de cõtractu celebrato inter alios: licet ille non mandauerit nec alius pro eo rogauerit notarium nec successerit roganti. ipse tamen dicit hoc non esse verum per. d. l. si quis ex argentarijs. §. pertinere. ⁊ per principium istius. l. Tu potes dicere notabiliter an ille qui non rogauit notarium possit petere vt sibi publicet instrumentum ⁊ tradat. ⁊ dicendum est quod non per ea que no. glo. in. l. pretor. s. eo. aut querimus an possit ipsum cõpellere ad ostendendum protocollum solum vt iudex videat. ⁊ b potest dici ꝙ sic. vt in hac glo. si iurat sua interesse[b] cum hoc sit modici preiudicij per. l. thesaurus. ff. ad exhibẽ. ⁊ hoc modo potest intelligi qđ no. Inno. in. c. j. extra. de probatio. ⁊ idem videtur de quolibet alio priuato qui habet penes se suum instrumẽtum vt teneatur illud ostendere ei cuius interest. non tamẽ cõtra se nec dare copiam eius ⁊ ita possunt intelligi iura de quibus in titu. ad exhiben. duo loquuntur de exhibitione scripture vel charte.

[a] ¶ De hoc articulo. Adde qđ cõis cõclusio est qđ succurrat̃ minori vt etiaꝫ per Alex. ꝺ imo. hic ⁊ adde ꝙ aduersus dolũ ꝓsumptum succurrit̃ ipsi minori vt ꝑ eundẽ Alexã. in cõsi. ciij. colũ. ij. ver. ⁊ dicit. ⁊ col. vij. v. ⁊l'ꝫ. i. j. vol. ⁊ ꝑ eũdẽ in cõsi. xxxv. in fi. in. v. vol. ⁊ vide i proposito eundem Alex. i dicto. §. aduersus. ff. de no. ope. nuntia. Fran. Cur.

2 ☞ Publicatio instrumenti ex protocollo notarij defuncti non potest fieri per filium etiam heredem notarij nisi committatur a iudice.
3 Ille qui succedit in ius alterius partibus illius fungi debet. ⁊ sic eiusdem conditionis ⁊ nature censeri.
4 Notarius potest legare sua protocolla ad vtilitatem legatarij similiter ⁊ donare.
Notarius potest facere scribi instrumentum per aliũ notariũ si ipse est impeditus ⁊ qualiter postea se subscribet.
Notarius non potest subscriptionem alteri committere nec etiam dictamen.
5 Successorum appellatione in dubio continentur successores vniuersales qui dicunt̃ successores iuris vt sunt heredes ⁊ bonorum possessores.
Item pater ⁊ dominus in gestis per filium vel seruum.
Si aliquis recipit emphyteosim pro se ⁊ suis successoribus. et ipse vni ex filijs aliquid reliquit iure institutionis alios vero instituit vniuersales heredes an primus admittat̃ ad partem.
6 Testator quando instituit aliquem heredem vt post eius mortem bona sua peruenirent in talem: ⁊ eius successores si ille nõ reperiatur viuere tempore mortis sed reperiantur eius successores quidam vniuersales: ⁊ quidam in re certa an isti vltimi admittantur.
7 Officium iudicis ex hoc edicto partim habet naturam personalis actionis partim realis.
8 Cõtra singularem successorem datur in subsidium actio in fa-

[b] ¶ Interesse. ad de vt ꝑ Lud. ro. consi. lxxxiij.

ctum ad edendum de equitate quando contra beredē vniuersalem non potest dari.

Si protocolla notarij reperiantur penes aliquē tertiū qñ iste tertius possit compelli edere: sicut ipse notarius.

9 Heres eoipso est in culpa: quando quis fuit protestatus qđ alteri non tradat anteq̄ facta sit editio.

Nihil interest.

1 †No. ex principio. s̄m Ang. qđ si heres notarij est notarius eo ipso habet commissionem a iure de publicando instrumēta ex protocollo defuncti sui ⁊ ita dicit seruari de facto. certe iste textus. probat contrariū qꝛ dicit beredem argentarij teneri siue sit eiusdē professionis siue nō: ⁊ eodē modo heres notarij tenet̄ ergo sequitur qđ iste tex. non loquit̄ de illa editione de qua loquitur Ang. qꝛ si nō esset eiusdē professionis non posset instrumenta publicare. loquit̄ ergo de simplici editione facti quam quilibet facere pōt qui habet penes se vt ostendere ⁊ tradere vt alius publicet. 2 †Sed publicatio nō pōt fieri per filiū etiā beredem notarij nisi committat̄ a iudice per. c. cū. P. tabellio. extra de fide instr. ⁊ ita etiā sentit ipse. s̄. eo. l. si quis. §. j. 3 ¶ †No. etiam ex hoc principio qđ ille qui succedit in ius alterius partibus illius fungi debet idest cēseri eiusdē cōditionis ⁊ nature sic. j. de re. iu. qui in ius. ⁊. c. cū quis. de reg. iur. in. vj. ⁊ extra de rescrip. c. significauit. 4 ¶ †In ver. is aūt. no. qđ notarius pōt legare sua protocolla ad vtilitatem legatarij. de boc in Spec. de instru. edit. §. ostenso. ver. qd si aliquis. similiter pōt donare. p boc dicunt docto. qđ notarius pōt facere scribi instrumentum per alium notarium si ipse est impeditus ⁊ postea se subscribere[a] ⁊ ita quotidie fieri videmus ⁊ in subscriptione dicit notarius se alijs inpeditum fecisse per alium scribi. facit. l. fi. §. sin autem dubius. C. de iur. delib. ⁊ no. Spe. de instr. edi. §. restat. ver. quid de boc. ⁊ per Bar. in. l. diuus. §. item senatus. j. de fal. subscriptionem vero notarius non potest alteri committere nec etiam dictationē sed debet ipse per prius ponere totum in suo protocollo ita qđ alius notarius nihil aliud babeat agere nisi scribere circa qđ vide qđ no. Bal. super rubrica. C. de fide instr. 5 ¶ †Item no. qđ appellatione successorum in dubio continentur successores vniuersales qui dicuntur successores iuris vt sunt beredes ⁊ bonorum possessores. item pater ⁊ dominus in gestis per filium vel seruum. vt. l. tam ex contractibus. j. de iudi. ⁊ boc inducitur ad. q. notabilem. Si aliquis recipit empbyteosim pro se ⁊ suis successoribus ⁊ ipse vni ex filijs vel filiabus aliquid reliquit iure institutionis. alios vero instituit vniuersales beredes vtrum primus admittatur ad partem cum non sit successor vniuersalis: sed loco legatarij babeatur. vt. l. quoties. C. de bere. insti. ⁊ iste tex. facit quod non sed Bart. videtur contrarium determinare in. l. vt iuriurandi. §. si liberi. de oper. liber. ⁊ Spe. in simili questione 6 †quando testator instituit aliquem beredem ⁊ post eius mortē bona sua peruenirent in talem ⁊ eius successores si ille non reperiatur viuere tēpore mortis beredis sed reperiantur eius successores. Quidam vniuersales quidam in re certa vtrum isti vltimi admittantur.[b] ego babui istam questionem de facto boc anno. ⁊ Spe. mouet istā questionem ⁊ determinat quod sic fauore vltime voluntatis. in Speculato. de testa. §. j. in fi. Bal. videtur contrarium dicere allegando istum tex. contra Bart. in. l. liberti. C. de operis liber. ⁊ postea recitando Specula. in sua questione videtur ipsum sequi. ⁊ sic sibijpsi contrariatur. ego in bac questione aliter distinxi in dicta. l. quoties. ⁊ reperio. Ang. eodem modo distinguentem: licet ipsum non viderim. 7 ¶ †Item nota quod officiū iudicis. ex boc edicto partim babet naturā personalis actionis partim realis. personalis ideo: quia non datur contra successorem singularem. realis ideo: quia non datur nisi contra eum qui babet facultatem edendi. vnde etiam contra beredem non datur nisi quando babet vel dolo desijt babere. 8 ¶ †Item nota quod contra singularem successorē datur in subsidiū actio in factum ad edendum de equitate quando contra beredē vniuersalem non potest dari vnde Innocen. in. c. j. extra. de probatio. dicit quod si protocolla notarij reperiuntur penes quendam tertium potest compelli ad edendum sicut ipse notarius. quod videtur limitandum s̄m istum tex. sed in subsidiū quando non potest dari actio contra beredem vel ipsum notarium. sed si notarius viueret ⁊ posset peti editio ab ipso non deberet peti ab alio tertio. ⁊ idē si mortuus est beres eius. ⁊ fuit in culpa quod ad manus eius tertij perueniret. 9 ¶ †Ultimo not. qđ beres eoipso est in culpa. quando quis fuit protestatus quod alteri non tradat anteq̄ facta sit editio etiam si illi fienda erat traditio: quia fuerant sibi legata. facit. l. dolo. j. ad. l. falcidiam. tene menti omnia predicta.

2 ☞ Illa scriptura pōt dici autentica cui de consuetudine datur fides licet non sit confecta a notario.

3 An bodie stetur libris mercatorum vel campsorum cum nō babeant officium bodie de publico sed quilibet pro suo libito eligit sibi bancbum. ⁊ in sequenti. l.

Nūmularios quoq;.

1 ¶ †No. tex. ibi ⁊ frequētissime ⁊c. per quam dicit Bar. quod scripturis officialium publicorum puta gabellariorum: licet non sint notarij datur fides in bis que cōcernunt ministerium eorum ac si essent publice scripture: ⁊ scripte manu notarij. ⁊ idem in libris qui tenētur in armario[c] communis ⁊ sunt cōfecti per priuatas personas in aliquo officio publico. ad boc facit. c. cum dilectis. extra de fide instrumentorum. 2 †vbi potest dici scriptura autentica illa cui de consuetudine datur fides: licet non sit confecta a notario. 3 ¶ †Ultimo nota glossam que semper allegatur an bodie stetur libris istorum mercatorum[d] cum non babeant officium bodie de publico. sed quilibet pro suo libito eligit sibi bācbum. olim enim quia eligebatur de publico stabatur non solum contra se sed etiam pro se ⁊ quo etiam ad extraneos. Bar. tamen dicit se putare quod etiam olim non stabatur pro se sicut nec bodie staretur scripture notarij pro se nisi ratione connexitatis si essent duo capitula connexa vnum pro se aliud contra se: ⁊ ego acceptarem vnum: puta secundum cōtra se. nam teneor acceptare etiam primum: puta si continebat me vendidisse pro centum ⁊ ego accepto ⁊ dico quod vendidi pro centum ⁊ quinqnaginta certe non possum diuidere sed debeo vel totam scripturam acceptare vel totam recusare. vt. l. publia. in fi. j. depo. breuiter ergo bic glo. tenet quod bodie statur contra eos non pro eis. quod intellige nisi statutum vel consuetudo sit in contrarium vt Florentie quod vsq; ad certam quantitatem stetur libris mercatorum etiam pro se. quid autem quantum ad extraneas personas. glo. non tangit. docto. dicunt quod faciunt semiplenam probationem propter boc quod ad eorum fidem frequenter recurritur. ⁊ boc est notandum. nam dictis ipsorum sine iuramento datur semiplena fides. ⁊ boc ideo quia difficilius scriberent falsum in libro suo quam non dicerent propter timorem falsitatis: quia non de facili quis conficit falsam scripturam: maxime in libro suo quem tenet pro autentico. ⁊ Florentie si reperiretur aliqua falsitas puniretur sicut notarius de falso. vnde multum cauent quando scribunt in libris suis. sed nō sic in simplici verbo.

Argentarius rationem.

1 ¶ †Nota bic casum in quo reus edit[e] actori ad intentionem actoris fundandam. est ⁊ alius. s̄. eodē. l. nec quisq̄ regulariter. secus vt. l. qui accusare. C. eo. sic ergo notarius etiam contra se tenetur edere ad actoris intentionē fundandam. vt dixi. s̄. eodem. l. pretor. §. j. item dicit Ange. bic per bunc tex. dum dicit neq; alios ab similes ⁊c. quod mercatores ⁊ campsores moderni quia non eliguntur a publico nō tenentur eorum codices edere ad actoris intentionem fundandam contra se licet si edant statur eis contra se: vt not. in principio dicto. §. ⁊ boc videtur velle expresse gl. in clemen. j. de vsur. per locum a speciali: quia si est speciale in vsurario. ergo in contrarium est ius commune. ⁊ ita dicit seruari. sed Iaco. but. ⁊ Bar. in. l. j. C. eodem tenent contrarium: quia de consuetudine conficiunt libros ⁊ rationes censetur eius mandatum a contrabentibus cum eis. ⁊ sic eorum rationes sunt communes. deberet ergo edere cum die ⁊ cōsule. ⁊ banc partem tenui in. l. pretor. §. j. s̄. eo. que equior est. debet tamen petens allegare nomen libri ⁊ folium in quo dicit contineri suam rationem: quia non tenetur totum librum ostendere. vt. j. proxi. §. ⁊ dixi in dicta. l. pretor. in principio. ideo qui babent scbedulas de ipsorum manu faciunt apponi predicta. ad clemen. autem primā quid addat specialitatis. tetigi. s̄. eodem. l. si quis. §. rationem. predicta de iure. de consuetudine autem diuersimode seruatur. ⁊ illa est seruanda vbi viget.

2 ☞ Editio consistit in faciendo inspici ⁊ etiam describi.

3 Notarij non tenent̄ edere instrumēta non data pecunia ⁊ si ediderint an possint petere sibi solui de labore ⁊ qua actione.

De salario notariorum. vide remis. ibi.

Edi autem ratio.

1 ¶ †No. bic vnū quod in omni negotio debet seruari vt a capite incipiatur nō a cauda quia potissima cuiusq; rei est principium. vt. l. j. s̄. de origi. iur. 2 ¶ †Item no. qđ editio consistit in faciendo inspici ⁊ etiam describi. adde. c. contingit. extra de fide instrumen. 3 ¶ †Not. etiam glo. que est in principio istius legis que dicit quod notarij non tenent̄ edere instrumenta nō data pecunia: sed si ediderint an possint petere sibi solui de labore.

a ¶ Et postea se subscribere. adde alex. de imo. cōsi. cxxix. colū. pe. in. j. vol. ⁊ vide eundē Alex. in cōsi. xlj. col. j. eo. vol. Cur.

b ¶ Admittant̄ qđ appellatione successoris veniat tm̄ vniuersalis. vide Feli. in c. qꝛ. U. de iudi. in vl. col. q̄ si copulatiue dicat̄ hr̄dib⁹ ⁊ successoribus etiā nō cōprebēdit̄ singulares. s̄m do. Ias. bic ꝯ domi. Alex. cōsi. cxciij. ij. lib. p quo adde Frā. cur. cōsi. xlv. i fi. vbi sequitur dictū Io. de imo. ⁊ ibi cōcludit q̄ appellatione successoris cōprebēdit̄ quicūq; successor.

c ¶ In armario scriptura archiui publici facit notoriū. s̄m ro. cōsi. ccclj. ⁊ scriptura archiui p̄fert̄ scripture facte a camerario cōitatis tāq̄ a p̄uata psona s̄m eūdē. ꝯsi. cccxix.

d ¶ Mercatoꝝ. de boc pulchre per ro. ꝯsi. ccv. ⁊ qđ si cōtinet diuersa capl'a. vide p eūdē ꝯsi. cccxlvj. ⁊ an liber rōnum scribe sit publicus. vide p eūdē ꝯsi. lxx. ⁊ an libris mercatorū det̄ fides viđ p archi. ꝯsi. xliij. ⁊ an cōsuetudo q̄ libris mercatoꝝ det̄ fides sit irrōnabilis. vide p eūdē. ꝯsi. xlv. ⁊ i materia p̄dicta. vide Io. de ana. cōsi. xl. ⁊. liij. an autē liber thesaurarij p̄iudicare possit cōi. vide per Signorolū cōsi. xix.

e ¶ Edit. dicit ro. cōsi. cccxcviij. qđ reus semp edit actori ad fundādā eius intētionez ⁊ ex magna cā: ⁊ vbi vertitur periculū anime.

de labore. videtur quod non per.l.j.§.j.vel.ff.de var.et extraordi.cogni.Bar.tamen dicit contrariũ qꝛ censentur locasse operas suas.vnde possunt agere actione locati ad id quod consuetum est.argu.C.locati.l.excepto.et adde.l.vlt.C.de prin.agen.in rebus lib.xij.et de colonis illiricianis.l.fi.libr.xj.et de proximis sacro.scrinio.l.in sacris.circa princip.libro.xj.et in.c.statutum.de rescriptis.lib.vj.vbi fit mentio de salario notariorum.et in Specu.de salar.

2 Notarius vel alius qui tenetur mihi edere ad probandũ intentionem meam contra te.licet non ediderit si tamen poteram probare aliter vt per testes vel instrumenta nõ tenet mihi ad interesse.licet malefecerit et deliquerit et quare.

3 Quid si probaui per testes:sed iudex per iniuriam tulit contra me sententiam iniquam quod potero agere contra iudicem non notarium.

4 Sententia absolutoria qꝛ actor non probauit est diffinitiua et sic transit in rem iudicatam et impedit iterum agere.

5 Si volui aliquos inducere in testes qui sciebant veritatẽ et ipsi se absentauerunt studiose vt non redderent testimoniũ et propter hoc succubui hoc probato tenentur mihi ad interesse.

Si iurasset et se absentassent:possent puniri de falso qđ etiã cõmittitur occultando veritatem.

5 Interesse non probatur per iuramentũ contra illum qui originaliter non tenebitur iure actionis sed officio iudicis.

1 **Cum autem nuda.** ¶ †Contra non edentem datur actio ad interesse qꝛ licet non fuerit probatũ in primo iudicio põt probari in secundo. hoc dicit. Primo ponitur vnum dictũ vsq; ibi:sed an secundo opponit quod non possit procedere vsq; ibi:sed non.tertio soluit vsq; ibi sic enim.quarto probat solutionẽ per casum similem.

2 ¶ †Et no.in secũda parte quod licet notarius vel alius qui tenetur mihi edere ad probandum intentionem meam contra te non ediderit.si tamen poteram probare aliter vt per testes vel instrumenta non tenetur mihi notarius ad interesse licet male fecerit et deliquerit: quia non videor recipere damnum hoc ex suo delicto sed ex mea negligentia: quia potui et nolui.

3 †Et idem si probaui.sed iudex per iniuriam tulit cõtra me sententiam iniquam.nam possum agere contra iudicẽ et nõ contra notarium.tene menti.qꝛ prima facie videretur cõtrarium quod culpa mea vel delictum iudicis nõ excusaret dolum notarij:qꝛ eoipso est in dolo presumpto quod non edit cũ edere debeat.et sic videtur quod non possit mihi imputare culpam meam cum dolus eis prepõderet.cogita super hoc de ratione qꝛ regulariter secus.vt.l.item si obstetrix.ff.ad.l.aquil.in

4 fine. Allegatur etiã iste tex. pro casu† qđ sentẽtia absolutoria:quia actor non probauit est diffinitiua.et sic transit in rem iudicatam et impedit actorem iterum agere quod patet: qꝛ si posset iterum agere non ageret contra argentarium ad interesse qꝛ non edidit tunc si vellet edere hodie.et sic posset consequi suam intentionem cuius contrarium hic patet.nam hodie non interest sua amplius sibi edi cũ succubuerit in causa et amplius agere non potest.et propter hoc tenet glo.qđ sit diffinitiua in aut.qui semel.C.quomodo et quando iudex.et patet in.l. imperatores.ff.de re iudi.et.C.eo.titu.l.sub spe.vbi nõ retractat talis sen

5 tentia propter instrumẽta de nouo reperta. †dicit etiam Ang. hic probari per istum tex.qꝛ si volui aliquos inducere in testes qui sciebant veritatem et ipsi se absentauerunt studiose vt non redderent testimonium et propter hoc succubui qđ hoc probato quod sciuerint veritatem et recusauerint testificari tenentur mihi ad interesse quinimo si iurassent et se absentassent possent puniri de falso quod non solum committitur dicendo falsum: sed occultando veritatem.l. presbyteri .C. de episcopis

6 et clericis.cum ibi no. ¶ †Ultimo dicit Ang.hic probari quod interesse non probatur per iuramentũ contra illum qui originaliter non tenebatur iure actionis:sed officio iudicis.nam vult iste text.quod contra argentarium debeat plene probare interesse:sed contra illum qui tenetur iure actionis si fuit in dolo prout hic fuit argentarius probaretur per solum iuramentum.vt.l. semper. §. interdicto. ff. quod vi aut clam. et.l. in actionibus.in fi.ff.de in litem iuran.et.l.si quando.C.vnde vi.cõtra illum vero qui non fuit in dolo indistincte requiritur plena probatio.quod dic vt nota.in.l.j.C.de sententijs.que pro eo quod interest.

¶ De pactis. Rubrica.

2 Uerbum ius naturale vbicunq; refertur ad actus qui non possunt conuenire nisi hominibus exponitur ius naturale.idest gentium.

Obseruatio fidei fuit de iuregentium primitiuo.

Huius edicti equitas. Iuriscõsultus primo cõmendat edictũ pretoris factũ sup hac materia cuius verba habent.ff.eo.l.iurisgentium.§.ait pretor.vsq; ibi pactũ aũt.Secundo ponit deriuationem verbi pa a ctum et etiã diffinitionem vsq; ibi cõuentionis.Tertio probat diffinitionẽ inquantũ ibi dicit in idẽ placitus et cõsensus vsq; ibi adeo.Quarto ex ipsa probatione infert ad vnũ vsq; ibi:sed conuentionem . Quinto et vltimo ponit triplicem diuisionem.

1 ¶ †No.ex prima parte quod dictio hic hec hoc est demonstra a tiua ad oculum[a] intellectus non solũ ad oculum corporis : qꝛ iurisconsultus commendat edictum cuius verba adhuc nõ posuerat:sed erat positurus vt in princip . glo.dic de hoc.vt.l.j.in principio.ff.de ope.no.nuntia.vbi glo.dicit quod quando iurisconsultus ita facit videtur prophetizare tamen hoc non est verum quod dic vt ibi per Bar.no. ¶ In glo.j.ibi.idest naturali ingenio est industria hominum introducta quod est ius gentium.et hoc est regulare vbicunq; hoc verbum ius naturale refertur ad actus qui non possunt conuenire nisi hominibus vt b

2 exponatur ius naturale.idest gentium. †Et aduerte quia obseruatio fidei fuit de iuregentium primitiuo quod fuit eoipso quod gentes esse ceperunt.et ideo naturalis obligatio que oritur ex illa equitate vt fides seruetur cadit in seruo:quia attento illo tempore conditio seruorum non erat annihilata : quia non cognita vt probatur in.c.ius naturale prima distinctione. non autem de iuregentium secũdario quo status seruorũ fuit annihilatus scꝫ postq; gentes creuerunt.quo iure fuerunt inducte seruitutes et bella:quia tunc non caderet naturalis obligatio in seruũ sicut nec dñium qđ fuit introductũ illo iure. qđ dic vt no.in.l.si id quod.ff.de condi.indebi. ¶ In glo.inter eos ibi parabolice loquitur.Tu dic cõtrarium qđ text.loquitur de his que hoĩes agunt inter se et in illis obseruatio fidei est preponẽda omnibus alijs . glo.vero loquitur de religione quam homo debet habere ad deũ.et in illa fatendũ est qđ preponitur omnibus alijs per rationem glo.

2 In pacto dicitur esse actus pacis et concordie.

3 Tactus palmarũ significat pacem et cõcordiam.et p quos actus remittantur inimicitie.

4 Promissio vel donatio facta absenti etiam in presentia testiũ vel etiam si sequatur ratificatio nõ valet nisi notarius recipiat nomine absentis. c

Quid in pacto vel pace facta absenti nullo pro eo recipiente.

5 Pactum seu mandatum de soluendo alteri quando possit reuocari.

Pactum autem a pactione.

1 Not.†in scda parte tria vocabula scꝫ pactionem pactum et pacem.et iurisconsul.videtur velle qđ pactio se habeat per prius et pactum per posterius a pactione et pax vltimo loco ab ipso pacto:sed scđm deriuationem grammatice quã ponit Isido. debet dici totum ecõuerso sm glo.dic qđ pactio significat actũ idest pactum prout est in fieri.pactum vero significat effectum prout est in facto esse vt patet hic in diffinitione pacti.et ideo qꝛ actio paciscendi pretendit effectũ ponitur hic pactio per prius et pactum tanq; effectus p posterius: quoniã ex pactione resultat pactũ.pax vero est pactũ spãle qđ fit sup discordia et inimicitijs.et ideo prius ponitur pactum tanq; genus et subijcit pax tanq; species.et hunc respectum habuit hic iurisconsultus quẽ etiam puto de mente glo.licet per alia verba loquatur.Et dominus Joannes de lignano in principio sui tractatus de pace ponit ista verba exponendo istum tex.cum glo.lꝫ alio respectu verbum pax se habeat in plus quã pactum quoniã pax dr b cõcordia animorũ et põt esse circa omne pactũ.vnde pax[b] potest dici etiã vbi nulla fuit inimicitia inter illos q ita concordant et amicant adinuicẽ:sed est dare pacẽ conuentionalẽ quĩ precedit inimicitia et hoc respectu se habet in minus quã pactum et hoc

2 modo assumitur hic.ideo ponitur vltimo loco. ¶ †Et not.hic in glo.j.qđ in pacto dicitur esse actus pacis et cõcordie.ideo dicit Bal.hic si dicit instrumentum qđ talis fecit pactum cum tali de iniuria sibi illata:licet non diceret pacem cẽseretur remissa iniuria et facta pax.et prodesset illud instrumentum ad releuationem pene si statutũ diceret qđ habenti pacem diminuat

3 certa pars pene. ¶ †No.etiã glo.in fi. qđ tactus palmarum significat pacẽ et concordiã ideo quis videret remisisse iniuriam c si tangeret manũ[c] inimico suo. Item per alios actus inimicitie censentur remisse:vt no.in.l.ipsius.C.fami.herci.et institu.de in

4 tur.§.fi. ¶ †Not.ex text.dum dicit duo pro glo. que est in.l.illud.C.de sacrosan.eccle.qđ si dicerẽ in presentia testium ego dono vel promitto titio centũ si titius nõ esset psens nec aliquis

a ¶ Ad oculũ.ad de tex.et ibi bar. in.l.nemo.ff.de here.insti.Bar. ĩ.l.meuius.ff.de leg.ij.et Barto.et et Alex.in.l.si stipulatus fuero. de ver.ob.Cur.

b ¶ Pax.de pace et eius effectu. vide Lu.ro.cõsi.vl.an aũt p pacẽ intelligant remissa dãna.vide p Alex.cõsi.clxvij.ij.li.et an p pacẽ intelligat remissa q̃litas aggrauãs delictũ:lꝫ de illa non sit facta mẽtio. vide p ro.cõsi.cccc lix.Jctus noĩatus.adde Alex. cõsi.xl.lib.iiij.

c ¶ Tãgeret manũ.adde glos.in c.j.de spõ.duo.et gl.ĩ.c.fundamẽta in verbo dextera.de elec.l.vj.qꝛ p tactum manuũ psumit dilectio. et adde qđ etiã p osculũ remittit iniuria . glo.in.c.pacẽ.in ver pbauerit.de cõse.di.iij.item censetur remissa p salutationẽ vt p host.i.c. olim. extra.đ iniurijs et dicit Bal. in.l. filio quẽ pr.ff.de lib.et post. qđ intellige pcedere nisi iniuriatus recepisset iniuriã ad animum. et lis sup ea fuerit cõtestata. ita do.Ant.de bu. et ibi moder.i.c. repellant.de accusa.Cur.

qui pro eo reciperet nō valeret donatio vel promissio que requirunt cōsensum duorū ꝛ hic nō est nisi vnus. ideo cautela est qđ notarius recipiat noīe absentis: alˢ etiā si absens hoc sciēs postea ratificaret non valeret qꝛ careret fundamēto. ꝛ videtur hoc verum etiam in pacto liberatorio facto absenti nullo pro eo recipiente. de quo no. in. l. idem in duobus. ſ. eo. ꝛ plene per Bar. in. l. non solum. §. si liberationis verba. de libe. lega. hec vera in pacto expresso: sed pactum tacitum bene pōt fieri absenti etiam nullo pro eo recipiente: vt. C. eo. ti. l. ij. ꝛ ibi not. Et ex predictis pꝫ an pax possit fieri absenti nullo pro eo recipiente. de quo vide per Bald. C. de libe. ꝛ eorum lib. l. ij. ꝛ adde. l. labeo. cum ibi no. ſ. de iureiur. ¶ Ultimo glo. que incipit dandū. que ponit opi. contrarias pro quarū concordia dic qđ si verbū promissiuum nō refertur ad alterū procedit prima opi. qđ nō dicitur pactū vt si dicas mihi qđ titius promisit seio centū vel mihi. que promissio debet assumere originē in personā loquētis: alˢ est inanis: vt. l. ea que ciuiliter. ſ. de acqui. re. do. nec reconualesceret lꝫ mea inciperet interesse qđ ita fieret: qꝛ deficit in forma: vt no. in. l. stipulatio ista. §. si quis insulā. de verb. ob. sed si verba promissiua cōciperentur in psona nostra vt qꝛ promitteres mihi qđ titius dabit mihi centū vel qđ tu dabis titio vel qđ titius dabit seio tunc non est peccatū in forma. ideo pōt dici pactum sed peccatur in materia si mea non interest: alˢ secus. ꝛ ideo primo casu non oritur actio secundo sic: vt. d. §. si qs insulam. ꝛ si a prin. non interat ꝛ postea incipit mea interesse incipit pactū reassumere vires ad effectū agēdi ſm Guil. de cu. pro quo allego glo. ordinariā infra manda. l. si remunerādi. §. si tibi mādauero. ꝛ. l. cū seruus. §. si seruꝰ exte. ſ. de lib. lega. vbi conualescit mandatum: qꝛ incepit postea interesse. ꝛ etiam glo. que est infra de seruitu. l. quoties. la. ſ. ꝛ vide qđ not. Cy. C. eo. ti. l. pacto successorum. ¶ Itē illud qđ dicit glo. circa fi. qđ si paciscor tecum qđ des titio centum vel talem rē ꝛ nō potes ei soluere non est pactum. nam si debebas mihi illa centum vel illam rem paciscendo vel stipulando tecum qđ illam soluas titio videor mādare qđ soluas vnde potes soluere nisi reuocem mandatum expresse vel tacite ꝛ liberaris. text. est singularis in. l. cum cornelius. ſ. de solu. ꝛ ibi vide per Bar. sed si a principio quando te obligasti promisisses dare mihi aut titio non possem postea te inuito reuocare mandatū de soluendo titio. l. aliud. ꝛ. l. seq. ſ. de solu. qꝛ tali competit facultas soluendi ex natura ꝯctus primeui nō sic qñ rōne mandati postea subsecuti lꝫ mediante cōtractu postea facto: vt. d. l. si cū cornelius. sicut si esset simplex mandatum de soluendo.

¶ Eo probato. ꝛ ꝙ pactū de retrouendēdo possit probari p testes ꝛ etiā p coniecturas. Adde eundē Pau. de ca. in cōsi. cxliiij. in nouis inci. viso processu ꝛ attestationibus. ꝛ latissime. p do. Alex. cxxij. p totū. i. ij. vol. Cur.

2 Licet aliqui contractus contrahantur re aliqui verbis aliqui rei interuentu tamen in omnibus requiritur consensus in substantia.

3 Ex stipulatione quod oriatur naturalis obligatio postꝙ inest consensus.

Cōuentionis verbum.

¶ † Ex tertia pte in. §. conuentionis. no. qđ hoc verbum conuentio in plus se habet quam verbum pactum. qꝛ comprehendit conuentionem corporum ꝛ conuentionem animorum: sed pactum animorū tantū. ꝛ ideo bene probatur hic diffinitio pacti: qꝛ in iure pactum dicitur consensus plurium in idem. ¶ † Item no. qđ licet aliqui contractus contrahantur re aliqui verbis aliqui rei interuentu nihilominus in omnibus requiritur consensus in substantia. ꝛ nisi adsit deficit contractus in substantia. nam ideo dicitur stipulatio contrahi verbis qđ sola verba sufficiunt. sed ideo qꝛ sine verbis esse non potest. Item mutuum commodatum ꝛ depositum non ideo dicuntur re cōtrahi qđ sola res sufficiat: sed qꝛ sine re nō cōtrahunt tñ etiā cū re cōsensus requiritur. facit. l. si ego. §. si cer. pe. in cōtractibus vero qui solo cōsensu cōtrahunt vt emptio ꝛ vēditio locatio ꝛ cōductio solus cōsensus sufficit sine verbis vel re. ¶ † Itē ex hoc tex. patet ex stipulatione oriri naturalem obligationem postꝙ inest cōsensus. ꝛ est casus in. l. si fideiussor. ſ. de condi. inde. lꝫ quidam contrariū dixerunt: sed male vt in glo. que incipit. no.

2 Pactorum quedam fiunt inter presentes quedam inter absentes per nuntium vel epistolam.

3 Pactorum quedam sunt expressa vel quedam tacita.

4 Dicta in tractatu ꝛ in prefationibus intelliguntur repetita in his que postea incontinenti aguntur.

5 Stipulatio quod sit contractus nominatus: ꝛ quis effectus resultet.

Sed conuentionum.

¶ † In hac vltima parte no. triplicem distinctionem pactorum qꝛ quedam sunt pacta habentia speciale nomen de quibus ponit hic exemplum ꝛ. ſ. eo. l. iurisgentium. quedam que non habent speciale nomen vt sunt contractus innominati de quibus. ſ. de prescrip. ver. per totū. ꝛ prima pacta seu conuentiones sunt maioris efficacie: qꝛ producunt actionem statim qđ sunt alia pacta non nisi secuto implemento ex vna parte. ꝛ tunc oritur actio implenti non ei qui non impleuit. ¶ † Secunda diuisio est qđ quedam fiunt inter presentes quedā inter absentes. aduerte tamē tūc qđ requirit nuntius vel epła alˢ non cōtraheretur nullo pro illo recipiente vt dixi in prin. l. ꝛ de hoc vide bonā gl. in. l. ꝯsensu. ſ. de actio. ꝛ oblig. Tertia diuisio est qđ pactorum quedam sunt expressa que fiunt consensu expresso vel specificato verbis: quedam tacita que fiunt consensu specificato: sed qui colligitur rebus ipsis ꝛ factis ꝛ de hoc ponit primo vnum exemplum. si creditor restituat debitori suo instrumentū debiti. nam videbitur sibi facere pactum de non petendo ꝛ remittere debitum: licet hoc non dixerit expresse non sic quando restituit pignus. ꝛ hoc dicit. in. l. seq. cum sequenti. Itē postea in. l. item qꝛ ponit tria alia exempla. Primum de cōditione domus qꝛ inuecta ꝛ illata cēsentur tacite obligata pro pensione: lꝫ hoc nō dixerit expresse. Itez in tacita cōditione qꝛ si fiat promissio ex causa dotis censetur inesse tacita cōditio si matrimonium cōtrahatur: lꝫ nō fuerit specificata ꝛ nisi cōtrahatur euanescit stipula. ideo si agak ante contractum matrimoniū male. i. nulliter agitur. ¶ † Tertiū exemplum est de tacita repetitione. qꝛ ea de quibus fuit actū in tractatu vt opposita videantur in stipulationem lꝫ postea nō fuerint expresse apposita tñ censentur tacite repetita vt si petijsti a me centū mutuo promittēdo etiā vsuras hoc acto tñ qđ nō possim te astringere ad restituendum donec mihi soluas vsuras si postea confecimus instrm̄ de mutuo ꝛ de promissione de restituendo simpliciter ꝛ non fuit facta mentio de eo qđ per prius fuit inter nos tractatū. si tamen potest probare non possum te compellere perinde ac si illud pactum fuisset expresse appositū ꝛ sic tacitum habetur pro expresso. ꝛ ad hoc allegatur iste tex. ꝛ etiam qđ dicta in prefationibus tacite intelliguntur repetita. l. titia. §. idem respondit. ſ. de verb. ob. qđ est verū in his q postea incontinenti aguntur secus si ex interuallo vt. l. per retentionem cum ibi no. C. de vsur. ꝛ his diebus habui cōsulere ꝛ allegaui istū tex. cū in tractatu emptor promiserat restituere pro eodem pretio. ꝛ tñ in instrumento vēditionis de hoc pacto nulla erat facta mentio ꝙ nihilominus eo probato[a] tenetur restituere. casus est hic in. d. §. idē rñdit. ¶ † In tex. ibi vel in stipulatione. hic est casus qđ stipulatio est contractus nominatus ꝛ ad hoc allegatur iste tex. ꝛ hoc est magni effectus qꝛ cōiter cū de contractibus conficiantur instrumenta ꝛ notarij in eis semper apponunt stipulationem ꝙ partes sibi inuicem per stipulationem oīa supradicta promiserunt sibi ad inuicem obseruare. raro vel nunꝙ per instrumentuꝫ poterit probari cōtractus innominatus qꝛ licet de sui natura esset innominatus transit tamen in stipulatione que est contractus nominatus. ꝛ ita no. Bar. in. l. ij. in fi. C. de condi. ob cau. ꝛ eo. ti. in. l. fi. ꝛ ex hoc sequitur si conuenimus de permutando librum tuū cum meo ꝛ permutatio de se est cōtractus innominatus si cōfectuꝫ est instrumentum de hac conuentione possum agere ex stipulatione vt impleas cōtractum. posito etiam qđ ex parte mea non impleuerim dummodo offeram me impleturum vt. l. iul. §. offerri de actio. emp. secus si nō esset cōfectum instrumentū qꝛ nō sufficeret oblatio cum possis penitere re integra vt in. d. l. ij. de cōdi. ob cau. ꝛ. l. si pecuniam. sed non sic licet penitere in cōtractu innominato vt no. in. d. l. fi. ideo sufficit oblatio. vbi autē impleuissem tradendo librum meū tunc bene possem agere etiā instrumento nō cōfecto nec interueniente stipulatione vt. ſ. eo. l. iurisgen. §. ſ. ꝛ vide circo hec omnino qđ no. Cy. C. eo. ti. l. i. in vl. col. ꝛ. C. de trans. l. sine apud acta. in quinta oppositione in additionibus qui vult qđ qñ interuenit stipulatio super contractu innominato sufficiat implere eatenus quatenus impleri pōt licet non possit perfecte impleri ad hoc vt cōpetat actio. sed si non interueniret stipulatio nō posset agi si perfecte non esset impletus licet nec impleri possit de sui natura vt si promisit nō petere qꝛ lꝫ nō petat hodie potest petere cras. vt. d. l. ſ. cū ibi no. in glo. magna circa finem.

2 Ex particularibus nihil infertur.

3 Instrumentū restitutum si posset cōtinere aliquā aliā vtilitatē non videretur creditor fecisse pactum de non petendo.

4 Si habeam duo instrumēta de eodē debito an restitutio vnius aliquid operetur.

Si sunt duo obligati insolidum ꝛ fieret restitutio vni qđ censeatur factum pactum vtriꝙ.

Pactum factum vni ex reis debendi an prosit alij.

5 Si penes debitorem reperitur instrumentum debiti cancellatum: vel non cancellatum sed non apparet quod creditor ipsum sibi tradiderit an sit fundata intentio debitoris asserentis se

rentis se liberatum.

6 Quod quicquid reperitur in scriptura que est penes me presumatur factum de voluntate mea ⁊ quando procedat.

1 **Labeo ait conuenire.** †In.l.labeo ibi vbi re.i.tacito consensu qui colligitur rebus ⁊ factis.⁊ sic tangitur hic tertia diuisio. ⁊ ad hoc etiam tendit ver.sed etiam tacite.vbi iurisconsultus rediit ad id qd dixit hic re.⁊ etiam ordinate loquitur prout glo.vult simile.j.pro socio.l.iiij.in prin.vbi dicit societatem coiri re ⁊ etiã verbo.i.consensu declarato re vel verbis. ¶ In tex.ibi inter absentes. hic tangit scdam diuisionẽ. ⁊ ad istũ casum referas qd.s.dixit vel epistolã vel per nuntium.tunc enim requirit epistola vel nuntius qñ inter absentes cõtrahit nec est aliquis qui pro absente recipiat:als non diceret Ibi inter absentes pot etiã inter presentes celebrari contractus mediãte epla:vt.j.de consti.pec.l.titius.

2 qd dic vt ibi per Bar. ¶ †Ultimo no. glo.j. que incipit non est bona rõ qd ex particularibus nihil infert.nã nõ sequit titius currit:sempronius currit.⁊ sic de aliis.ergo tu curris qr fit ar. a particularibus.sed bñ sequit ois hõ currit.tu es hõ: ergo tu curris:qr es homo.⁊ hoc voluit ista glo.vnde ponit qd dilatio quam facit hic iuriscõ.nõ sit bona.qr nõ sequitur cõuentiones possunt fieri tacito cõsensu.ergo restituendo instrm debitori videor sibi fecisse pactum de non petendo.sed responde vt in glo.

3 ¶ †Item no.aliã glo.que est in.l.postq̃.j.in rõne diuersitatis quam facit inter pignus ⁊ instrumentũ ex qua sequit q si restituto instro posset cõtinere aliquam aliã vtilitatem non videretur creditor fecisse pactum de non petendo sm Guil.de cu.vt si habeo instrumentum vẽditionis in quo mihi es obligatus ad pretium.⁊ qr mouetur tibi lis super re vendita vt possis te defendere trado tibi instrm.nã non videor remittere pretiũ sm

4 eum. ¶ †Itẽ no.sm eundem q si haberem duo instrumẽta de eodem debito ⁊ restitutã vnum adhuc haberet locũ qd hic dicitur per.l.si.j.de his que in testa.delen. qd not.ibi tñ loquit qñ fieret cancellatio.Item si essent duo obligati insolidu ⁊ fieret restitutio vni censeretur factũ pactum vtriq.vel dic de hoc vt no.in.l.si vnus.in prin.s.eo.an pactum factũ vni ex reis debẽ

5 di prosit alii. ¶ †No.etiam glo.que melius examinat vnũ articulum q̃ alibi in aliqua parte iuris si penes debitorem reperitur instrumentũ debiti cancellatũ vel nõ cancellatũ:non tamẽ apparet qd creditor ipsum sibi tradiderit vtrum sit fundata in

a tentio debitoris asserentis se liberatum[a] in quo videtur hic q si dicit se liberatum pacto nõ est fundata:qr iste tex.requirit q creditor tradiderit ⁊ in hoc habet fundare suam intentionem. Si enim dicat sibi traditum ⁊ per hoc fuisse tacitum pactum voce habet probare id quod asserit:vt.l.iij.de proba. sed si asserit se liberatum solutione vel etiam pacto expresso. ⁊ ad probationem huius inducat hanc presumptionem q penes eum reperitur instrumentum ⁊ non verisimile si esset obligatus qd hoc esset.tunc distingue tres casus.nam aut est presumptio contra debitorem:quia erat persona domestica ⁊ potuit subtraxisse.⁊ tunc non est fundata eius intẽtio.ar.in.l.j.C.de lati.li.tol.quam allegat glo.aut est presumptio pro eo.quia non est persona domestica ⁊ homo fide dignus ⁊ longo tempore habuit penes se instrumentum quod quantum sit relinquitur iudicis arbitrio ⁊ tunc ex his resultat presumptio pro eo:vt no.in Spec.de instru.edi.§.postq̃.ante si.⁊ ibi vide Ioã.an. in addi.aut sumus in casu dubio.⁊ tunc videtur tenenda ista glo.q non sit eius intentio fundata.si autem penes ipsum creditorẽ reperiatur instrumentum cancellatum indistincte videtur presumendum quod de sui voluntate fuerit cancellatum per ea que no.Bald. C.de fide instru.super rub.in.xij.col.⁊ in.l.si vnus.C.de test.qui

6 dicit † q quicquid reperitur in scriptura que est penes me presumitur factum de voluntate mea:qd no.si tamen debitor esset persona domestica ⁊ que cousueuisset instrumenta mea tractare:tunc presumptio esset qd sine volũtate mea hoc fecisset.⁊ ita videtur esse de mente Guil.de cu.hic.⁊ vide Cy.in.l.si de possessione.C.de proba.

1 ☞ Quatuor requisita vt inuecta ⁊ illata per conductorẽ sint tacite obligata.

2 Qualiter bona etiam immobilia minoris recipientis dotẽ tacite.obligentur lz non interuenerit decretũ iudicis cũ tantum in expressa obligatione requiratur.

3 Mutus potest pacisci tam tacite quam expresse non verbis sed signis.

Mutus non potest iurare.

Qualiter concipiatur instrumentũ de contractu celebrato per mutum.remis.

4 Promissio facta pro dote noĩe dotis habet in se tacitam cõditionem si matrimonium contrahatur.

Quid si fieret legatum a tertio pro dote.

5 Ante conditionis euentum nullo modo potest agi.

Quid si maritus hz instrumentum q ex forma statuti hz executionem paratã.⁊ cõtra qd nulla exceptio pot opponi. ⁊ matrimonium non fuit secutum.

6 Potest fieri pactum vt creditor non petat sortem quousq debitor soluat vsuras.

Si actum sit qd sors nunq̃ petatur.an illud quod pro ea soluitur annuatim sit vsura.

7 Creditor qñ paciscitur vt non possit agere vsq ad certum vel incertum interim contra ipsum non curret prescriptio.

An tunc currant vsure dicto tempore si de vsuris nihil fuerit dictum.

8 Quid si agitur qd debitor non possit soluere nisi ad beneplacitum creditoris quod tale pactum non valeat.

9 Si debitor denegat restituere offerens se paratũ semp soluere vsuras an tunc possit constrigi ad soluendum sortem.

Item qr conuentiones. Ex.l.item qr no. tres casus.primus de tacita cõuentione.secundus de tacita cõditione.tertius de tacita

1 repetitione. ¶ †Circa primu no.qd quatuor requiruntur ad

b hoc vt inuecta[b] ⁊ illata per conductorẽ sint tacite obligata quibus concurrentibus non solum pro pensione sed etiam pro deterioratione rei conducte obligata sunt: vt.l.ij.j. in qui. cau. pig.ta.cõtra. primum qd sit conductum predium vrbanum.⁊ dicitur vrbanum nõ solu illud quod habitatur per homines sed etiã stabulum vel horreum in quibus retinẽtur animalia vel frumenta:vt.l.iij.⁊.iiij.eo.ti.in rustico autẽ dic vt.l.certi iuris.C.loca. Secundo requiritur qd res sit ipsius conductoris. Tertio vt inferantur vt ibi perpetuo sint quousq durat locatio. Quarto requiritur q cõductor sit psona que possit expresse obligare:als non posset plus operari tacita obligatio q̃ expressa:vt.l.qui ad certum.j.loca.⁊ ista colliguntur ex glo.vnde tenet glo.q si pupillus conduxit domum cum autoritate tutoris:⁊ postea intulit res sine illius autoritate qd ille non sunt tacite obligate.⁊ istam glo.tenet Barto.indistincte.in contrariũ

2 videtur alia glo.in.l.si.C.de legi.tute.q † si minor recipit dote bona eius etiam immobilia tacite obligantur per.l.licet non interuenerit decretum iudicis cum tantum in expressa obligatione requiratur vt in toto ti.de rebus eorum:quia tacita obligatio inducitur per.l.vnde non indiget decreto iudicis si expressa sit per hominem.Guil.de cu.saluat vtrãq glo. quia ista loquitur quando ad obligationem tacita inducendam requiritur factum ipsius minoris:puta inuectio vel illatio quibus mediantibus lex obligat.ideo hoc casu qr minor est lex nõ obligat.contraria vero glo.quando nullum factũ requiritur circa res que tacite veniunt obligande qm eoipso q minor vxoris recipit dotem bona sua tacite obligantur sine aliquo facto suo interueniente super illis bonis Barto. reprehendit hanc distinctionem.in.l.si constante.s.sol.ma.per.l.lex que tutores j.de admi.tu.⁊ per.l.predia.C.de predi.mino.in quibus habetur q minor non potest constituere dotem vel donationem propter nuptias in rebus suis sine decreto iudicis ista iura nihil faciunt pro Bar.sm Ang.hic qr ibi loquitur in trãslatione dominij nos loquimur in tacita obligatione.Item loquunt quãdo principaliter minor disponeret super rebus suis.nos loquimur quando accessorie lex disponit.vnde Odof.tenuit etiã cõtra istam glo.qd ex quo contractus conditionis fuit cum autoritate tutoris celebratus quod succedit dispositio legalis in rebus suis inuectis ⁊ illatis.qui non dicitur ledi cum vtatur in

c re communi.⁊ ista est satis equa[c] opi.licet Ange.teneat distin

3 ctionem Guil. ¶ †No.etiam qd mutus potest pacisci tam tacite q̃ etiam expresse non verbis sed signis sm glo.quam no. nã expressum dicit si interuenerunt verba ab vna parte:lz ab alia non sed signa.hoc vult ista glo.quam perpetuo tene menti. nõ sic potest mutus iurare.qr in iuramento requiruntur verba vt no.Guil.de cu.⁊ Bar.in.l.qui iurasse.j.de iureiur.⁊ vide circa hunc articulum de muto qd no.Bar.in.l.mutũ.j.de acqui. here.qualiter concipiatur instrumentum de actu celebrato p mu

4 tum.in.l.j.in si.j.de verb.ob. ¶ †Ex secundo dicto in versi.huius rei no.qd promissio facta pro dote noĩe dotis hz in se tacitam cõditionem si matrimonium cõtrahatur qd intellige siue sit facta ab ipsa muliere presente siue ab alio pro ea vt.j.de iure do.l.tali facta stipulatione.⁊.l.talem stipulationem. quia non presumit tertius velle donare mulieri nisi matrimoniũ sequat ⁊ eo nõ secuto potest ipse repetere si dedisset vt.l.si ego.eo.ti.si fieret autem legatum a tertio pro dote an habeat in se conditionem:dic vt.l.titio centu.§.titio genero.j.de cõdi.⁊ demon.

5 ver.sed cum ante nuptias. ¶ †Itẽ no.qd ante cõditionis euen

a ¶ Liberatũ. an instrm debiti repertũ penes debitore faciat vt presumat liberatus.vide p ro.cõsi.ccccxlvj.⁊ hoc vide latissime p do.Alexã. vltra hic dicta p eum in consi.lix.col.pe.⁊ si. in.ij.vol.

b ¶ Inuecta. sed an idẽ sit in scdo cõductore vt eius bona sunt tacite hypotheca.dñs ro.singu.suis dicit q nõ per.l.si in.l.§.colonus. j.loca.⁊ an idem sit cũ locatio nõ est ĩ pecunia.vide p eundẽ sing. suis.f.vj. sequit opi.q idẽ sit.

c ¶ Satis equa. adde Ioã.an.in addi.Spe. in ti. de dona. ĩter vir. ⁊ vxo.§.si. v. qd si mulier. Bald. Ang. ⁊ ibi alex. de imo.in.l.si cõstãte.in prin. infra sol.ma.⁊ bal. in.l.vnica.§. sed vt plenius.C.de rei vxo.acti. ⁊ in l.si.C.de leg. tute.⁊ ibi dicit hãc esse cõem sententiam.Cur.

tum nullo mõ põt agi: vt hic in tex. ⁊ in glo. que exponit male petitur. i. nullo modo petit ad hoc. j. de edil. edi. l. bonẽ. §. sub conditione. Sed quid si maritus hz instrumentũ qd ex forma statuti hz executionẽ paratum ⁊ cõtra ꝙ nulla exceptio potest opponi. dicit Ang. hic fuisse determinatũ per istũ tex. cũ similibus ꝙ nihilominus poterit opponi hec exceptio ꝙ matrimonium nõ fuit secutum sicut si ista conditio fuisset specificata in instrumento: qꝛ qd tacite agitur inter partes habetur ꝓ specificato: vt in fine. istius. l. constat autẽ ꝙ talia instrumenta ad hoc vt possint executioni mandari debẽt esse liquida.[a] ar. in. l. fi. C. de deposi. ⁊ si sunt conditionalia nõ dicunť liquida nisi liquidentur ex conditionis euẽtu. ¶ †Ex vltimo casu no. qd potest fieri pactum vt creditor nõ petat sortẽ quousqz debitor soluat vsuras. si ergo semper solueret nũꝙ posset peti nihilominus id quod soluit est vsura vt hic ptz vnde audiui Bald. allegare istum tex. qd licet actum sit ꝙ sors nunꝙ petatur hoc non facit propterea qd illud qd recipit annuatim non sit vsura: vt si aliquis poneret penes montẽ vel imprestitam. ⁊ sic nunꝙ posset repetere capitale posset tamen ipsum vendere ⁊ isto contractu multum vtunť mulieres vidue florentine qꝛ tradunt qd habẽt alicui monasterio cũ hoc qd debeant ipsas perpetuo gubernare ⁊ post earũ mortẽ illa pecunia remaneat apud monasteriũ an sit vsura.[b] cõiter dicimus qd si erat ꝓsumptio vt deberet tñ viuere ꝙ alimenta ascenderent ad sortem vel vltra tunc fit vsura als non. ar. C. de vsuris. l. si ea pactione. qd no. Inno. in. c. in ciuitate. ⁊ extra. de vsu. ¶ †Sed quero qñ creditor paciscit vt non possit agere vsqz ad certum tempus vel incertum an interim contra ipsum currat prescriptio. dic qd nõ cũ impediatur agere de iure preter pactum. de hoc per Cy. in. l. quoties. C. de preci. impe. offe. Item an tũc currant vsure dicto tempore si de vsuris nihil fuit dictum. responde aut veniebãt ex mora ⁊ non currunt: vt. l. lecta ver. sed cum sortis. j. si cer. peta. aut nõ ex forma sed ratiõe stipulationis iuxta id quod habetur in fi. illius l. lecta. ⁊ tunc currunt. l. non solum. la. ij. §. j. in text. ⁊ glo. j. de liber. lega. ¶ Ultimo quero quid econuerso si agitur inter creditorem ⁊ debitorem qd debitor non possit soluere nisi ad beneplacitum[c] creditoris. istum casum habui de facto istis diebus: quia quidam mutuauit certam quantitatem frumenti ⁊ in instrumento continebatur qd non posset ipsum restituere nisi ad beneplacitum mutuantis: debitor volebat se exonerare ⁊ non habere semper custodire. consului qd hoc pactum non valebat quia contra publicam vtilitatem que suadet vt vnusquisqz ab hac seruitute debiti possit se liberare. ⁊ allegaui glo. ordinariaz que videtur hoc decidere in. l. fi. C. de pac. pigno. quid autem si debitor denegat restituere offerens se paratum semper soluere vsuras an possit constringi ad soluendum sortem. hoc nõ obstante habes tex. C. de iure dot. l. fi. in fi. qd sic. sequitur. l. conuentionum.

1. Qui confirmat nõ disponit nec dat sed datum roborat.
2. Pax an possit dici nisi inter vnam remp. ⁊ alteram.
3. Pupillus vel minor sine tutore vel curatore an possit facere pacem de morte patris ⁊ qd faciendo non videantur hereditatem adire sicut nec faciendo vindictam.
4. Treuga non dicitur proprie pax quia fit ad tempus ⁊ pax in perpetuum.
5. Treuga vel pax non possunt fieri a capitaneis modernis sine voluntate illorum quorum nomine gerunt.
6. Qui gerunt belluz proprio nomine vt aliqñ cõitas vel dñs cũ faciunt pacem possunt facere remissionem de dãnis ⁊ iniurijs datis suis subditis etiam sine consensu subditorum.

Conuentionum autem.

¶ †Nota hic de triplici conuentione: quia quedam est publica ⁊ de hac habetur in ista. l. fi. in fi. quedam priuata de iure ciuili que dicitur legitima. ⁊ de hac in. l. sequen. quedam priuata de iuregentium. ⁊ de hac in. l. iurisgentium. ¶ In tex. ibi: aut legitima aut iurisgentium ex hac alternatiua que ponitur inter diuersa datur intelligi qd illa conuentio que est legitima de iure ciuili non sit de iuregentium cum ponatur tanꝙ species diuersa ⁊ est verum in se. nam regulariter omnes conuentiones ⁊ contractus de iuregentium sunt. fallit in quibusdam que sunt de iure ciuili. addo qd sunt iurisgentium vt habetur in. l. ex hoc iure. in fi. cum glo. s. de iusti. ⁊ iur. ⁊ que sunt ille numerantur ibi in glo. ⁊ etiam in. l. seq. in princi. glo. mag. ⁊ istud est qd facit dubium in. l. seq. qꝛ si legitima conuentio non est de iuregentium sed ciuili. tex. in. l. seq. que prosequitur istam speciem dum dicit qd legitima cõuentio est que lege aliqua confirmatur: †qꝛ qui confirmat nõ disponit nec dat sed datum roborat: vt. l. ⁊ quia. s. de iurisd. om. iudi. ⁊ sic innuit ille tex. in ver. confirmatur. qd legitima conuentio fuit introducta de iuregentium. sed per. l. confirmatur. qd est contra istum tex. qui vult qd non sit de iuregentium introducta vt differat ab illa que est iurisgentium. Solu. fateor hoc ⁊ quod ibi dicitur cõfirmatur. expone. scz coipso qd per legem inducitur. ⁊ sic ista nõ est proprie confirmatio. nam ⁊ episcopus cum confert beneficium talis collatio habet vim electionis ⁊ confirmationis vt dicunt canoniste. ita inductio ⁊ confirmatio que fit per ius ciuile de illis conuentionibus. ¶ †Ultimo no. in fi. qꝛ hic videtur casus qd pax non possit dici nisi inter vnam rempublicam ⁊ alteram cum fiat super guerra preterita: qꝛ pax dicitur publica conuentio. ⁊ tamen videmus cõtrarium fieri: quia fit inter priuatos. dic ergo quod hic exemplificat publicam conuentionẽ quia fit interdum per pacem non autem intendit restringere significatum pacis quinetiam habeat locum inter priuatos. ⁊ an †pupillus vel minor sine tutore vel curatore possint facere pacem de morte patris. vide in Specu. de homi. §. j. in ver. illud. ⁊ an faciendo videantur hereditatem adire. dic quod non sicut nec faciendo vindictam: vt. j. de sepul. vio. l. quesitum. ⁊. l. sepulchri violati actio. in prin. ¶ †Ultimo hic videtur tex. cũ glo. quam refert Jo. an. in addi. Spe. in titu. de treug. ⁊ pace. ⁊ an treuga dicatur pax. ⁊ determinat quod sic. de primo videtur hic tex. cum glo. quia tex. loquitur hic de pace. ⁊ glo. exemplificat in treugis ⁊ inducijs verumtamen non placet[d] de proprietate verborum: quia pax est illa que fit vt perpetuo sit. treuga vero ad tempus. ideo qui haberet treugam cum inimicis non gauderet beneficio statuti loquentis de habente pacem vt diminuatur pena. †Et ita sentit Ange. hic bellum ⁊ pax nõ potest fieri per duces nisi habeant liberam administrationem vt est imperator. ita debet intelligi tex. sed treuge sic ẽm Bart. qui dicit capitaneum guerre posse facere treugas per istam glo. cum tex. vel dic melius ẽm Ange. quod isti capitanei belli moderni cum gerant bellum alieno nomine nec pacẽ nec treugam facere possunt sine voluntate illorum quorum nomine gerunt sicut nec procurator constitutus ad litigandum vel solutionem recipiendam posset transigere vel terminum facere sine speciali mandato: vt. l. mandato generali. infra de procur. ⁊ l. qui rome. §. callimachus. de verbo. obliga. secus in ducibus belli gerentibus bellum proprio nomine vt imperator rex vel princeps. ⁊ de illis debet intelligi iste tex. ⁊ si aliqua communitas faceret guerram ipsa communitas diceret dux belli quantum ad hoc. †Ultimo scias quod illi qui gerunt bellum proprio nomine vt aliquando communitas vel dominus cum faciunt pacem possunt facere remissionem de damnis ⁊ iniurijs[e] datis suis subditis etiam sine consensu subditorum ẽm Innocen. qui ita no. eleganter. in. c. in nostra. infra de iniur. ⁊ damno dato. licet alia iura ipsorum auferre non possunt regulariter: vt. l. quoties. j. de polli. cum ibi no. ⁊ in. l. antiochensium. j. de pri. credi.

1. Qualiter lex possit facere vt pactũ de sui natura nudum ⁊ non aptum actionem producere tñ producat. ⁊ si fiat ad eã tollendam lz de sui natura non possit eam tollere elidere tñ possit ⁊ possit lex facere qd eam tollat ipso iure.
2. Conuentio quando de sui natura est nuda sed per legem coadiuuatur ⁊ parit actionem quod adhuc possit dici legitima licet non fuerit a. l. inuenta. ⁊ qualiter dupliciter dicatur legitima ⁊ nu me. l.
3. Conuentiones a iure ciuili inducte semper ⁊ indistincte producunt actionem.
4. Per pactum de non petendo quando tollatur actio ipso iure.
5. Pactum de sui natura nudum qualiter iuuetur lege ciuili vt pariat actionem si fiat ad agendum.
6. Qualiter iuuetur. l. pretoria.
7. Qualiter iuuetur senatusconsulto.
8. Qualiter iuuetur vt tollatur actio ipso iure per legem ciuilem ⁊ qualiter iuuetur per. l. pretoriã. ⁊ qualiter senatusconsulto.
9. Creditor si liberauit mulierem vel filiũfami. per pactum a fideiussione vel mutuo. quod ipso iure liberentur ab omni obligatione ⁊ quod etiam tollatur actio ipso iure que ante pactum non erat cum pactum istud succedat cum dispositione senatusconsulti.

Legitima cõuentio.

†Lex ista tria continet. scilicet dictum: illationez: ⁊ illationis declarationem. secunda ibi. ⁊ ideo. tertia ibi. quoties. ⁊ prosequitur hic secundum membrum de quo in. l. precedenti de conuen. seruata ⁊ legitima idest que iure ciuili non de iuregentium. nam illa dicitur legitima que a lege inuenta vel inducta est: idest a iure positiuo non a iuregentium. ⁊ ita loquitur dictum qd exemplificať per gl. in quatuor obligationibus inuentis a iure positiuo cum regulariter cõuentiones omnes fuerint

---

a ¶ Liquida. adde de hoc ⁊ ibi habes practicaz liquidandi per Alex. de imo. in cõsi. xxv. ⁊ in ꝯsi. xcj. in. ij. vol. ⁊ in cõsi. xc. col. pe. in iij. vol. ⁊ per eundem Alex. i cõsi. cxix. in. j. vo. ⁊ in cõsi. cxxxvj. col. ij. ver. ꝑrerea. in v. vol. Cur.

b ¶ Usura. d hoc habeť p eundeȝ Pau. consi. cclxxxvj. in nouis. p Fede. ꝯs. cccij. p anch. ꝯsi. xxix. p ro. cõsi. ccccxxxiiij. Albe. de ros. in. l. iubemus. la grande. C. de sacrosan. ecc. Bal. ⁊ eundẽ Pau. d ca. in. l. de fidei cõ. C. de transac. Cu. ⁊ ful. ꝯsulnerunt in eorũ ꝯsi. qd inci. casus ꝓponitur talis ꝙ cõe. Frã. Cur.

c ¶ Ad beneplacitum. Adde qd habes hoc consiliuz in nouis cõsi. cxlv. incip. pactũ istud qd non liceat. Cur.

d ¶ Nõ placet. facit quod voluit Bal. in ti. de pace cõstã. c. j. §. vasalli. vbi dicit ꝙ sicut nõ accedẽs ad soluendũ propter guerrã excusať ita ꝓpter treugã refert qd singulariter ro. sin. suis fo. viij. ⁊ vide per Cal. de treuga et pace multa ibi.

e ¶ Suis subditis. adde vt per Signo. ꝯsi. cxxxij. ⁊ multa de pace facta inter priuatos. vide per eundẽ cõsi. lxx.

fuerint inuente a iuregentium. et dum tex. dicit confirmatur: debet exponi: scilz eoipso quod per legem inducitur per id qd dixi. in. l. precedenti. ex quo sequitur quod cum lex sit sufficiēs ad inducendum de nouo aliquam conuentionem τ ad dandū sibi robur τ effectum vt actionem pariat: τ similiter multomagis sufficiens est dare robur illi conuentioni inuente a iuregentium que tantum de se nec haberet robur nec effectum pa-
2 riendi actionem: qr esset conuentio nuda. † nam potest facere lex vt pactum de sui natura nudum τ nō aptum actionem producere nihilominus producat si fiat ad producēdum: et si fiat ad actionem tollendam: licet de sui natura non possit eam tollere: elidere tamen potest quia est nudum. vt. l. si vnus. §. pactus. ff. eo. τ potest facere lex quod eam tollat ipso iure. hoc au-
a tem contingit quando tale pactum: licet nudum a lege aliqua ciuili vel pretoria vel senatusconsulto roboratur et adiuuatur. h. d. ista. l. subtilis. et sic illatio que ponitur in versi. et ideo generalior est ꝙ sit primum dictum. l. quia primum dictum restringitur ad illas tantum conuentiones que fuerunt per legem seu ius positiuum inuente que sunt pauce: licet illatio nō solum illas comprehendit: imo etiam inuentas de iuregentiū sine tamen efficacia: quia de sui natura sunt nude. et hoc vult glos. mag. post principium ibi dum dicit. nam hic generalius procedit ꝙ huius. l. principium. et iste est vnus intellectus ad istam illationem. Alius est quod loquatur de inuentis a iuregentium cum robore et cum effectu vt sunt conuentiones vestite. et hunc intellectum ponit gloss. in versi. vel si vis intelligere ante finem. τ istum intellectum: ideo glos. posuit propter difficultatem in recipiendo exempla circa precedentem intellectum qualiter conuentio de sui natura nuda et non apta ad pariendum actionem vel ad ipsam tollendā ipso iure per approbationem τ coadiuuationem. i. vel senatusconsulti possit eam parere vel ipso iure tollere: super quo glo. multum laborauit τ plura exempla posuit: quorum quedā sunt bona quedam non: et quedā licet bona tamen inepta a glos. posita sunt ideo odio exemplorum glos. ponit secundum intellectum: qui tamen non placet propter dictionem interdum que significat quod regulariter nō nascebatur actio: sed si loqueretur de vestitis scdm propriam lecturam daretur actio: licet aliquando non vt etiam glo. dicit. τ sic illa dictio interdum non bene staret etiam: quia de vesti. loquitur. l. sequens. vnde non est credēdum quod iuriscon. de illis senserit. hic tene ergo precedetem
3 et illo casu: † quando cōuentio de sui natura est nuda: sed per l. coadiuuatur. et parit actionem adhuc potest dici legitima: licet non fuerit a lege inuenta. et ista est intentio istius. l. et sic dupliciter dicitur legitima: scilicet inuenta a iure positiuo nō a iuregentium. et de ista loquitur principium. Item inuenta a iuregentium: sed sine effectu et corroborata a iure positiuo dante sibi effectum: et in his consistit intellectus istius. l. difficilis. ¶ In tex. ibi. et ideo τ prosequere vt scriptum patet per
4 ordinem supra. ¶ † In tex. ibi. et ideo interdum: propter hāc dictionē gl. vult qd ista illatio sit gñalior ꝙ principiū legis: qr principiū loquitur de conuentionibus a iure ciuili inductis. vnde in illis non possit saluari hec dictio interdum que significat quod aliquando nascitur actio aliquando non. nam ex illo semper et indistincte nascitur: quia ius ciuile nō induceret conuentionem inutilem. ¶ In text. ibi ex pacto scilicet de sui natura nudo: vt quia non cadit in cōtractu nominatim: tamē quia coadiuuatur lege dicitur vestitum legis auxilio preter
5 sui naturam. ¶ † In tex. ibi actio. scilicet quando fit ad agendum et quod subijcitur vel tollitur supple quando fiat ad deliberandum vt pactum de non petendo per quod aliquando tollitur actio ipso iure quando iuuatur legis auxilio: regulariter autem nō tollitur actio nec ciuilis obligatio per tale pactum: licet tollatur naturalis sed eliduntur. quod dic. vt. ff. eo. l. si vnus. §. pactus. ¶ In text. ibi lege. supple ciuili vel pretoria. in hoc ergo stat difficultas istius. l. cum gloss. in reperiendo exempla qualiter pactum de sui natura nudum iuuatur lege ciuili vel pretoria et senatusconsulto vt pariat actionem si fiat ad agendum. Item qualiter iuuetur vt tollatur actio ipso iure quando fit ad deliberandum. et videtur in primo articulo qualiter iuuetur lege ciuili vt pariat actionem: pone exemplum per. l. ad exactionem. C. de do. promis. vbi ex pacto nudo fauore dotis oritur actio prescriptis verbis auxilio illius l. Exemplum autem quod ponit glos. de. l. vnica. C. de rei vxo. actio. non est bonum: quia ibi non oritur actio ex pacto nudo: sed ex stipulatione ficta que est conuentio vestita nec etiā exemplum. de. l. si quis argentum. C. de dona. et de. l. j. ff. de suffra. qr in illis non oritur actio ex pacto: sed ex legibus illis propter pactum vnde agitur in illis condictione ex lege non actione
6 prescriptis verbis. ¶ Qualiter autem iuuetur. l. pretoria. pone exemplū per. l. si tibi. §. de pignore. ff. eo. vbi solo pacto nudo constituitur ius hypothece: ex quo iure oritur hypothecaria actio que est realis et hoc iure pretorio: vt ibi dicitur. nec obstat si dicatur pignus est contractus nominatus: ergo etiaꝫ iure ciuili debet parere actionem. nam verum est quando est proprie pignus quod tunc dicitur quando incipit a traditione cum pignus dicatur a pugno. vt. l. si rem. §. proprie. ff. de pigno. sed conuentio quod res tua sit mihi obligata non dicitur pignus: sed pactū de pignore quod iure ciuili non parit actio-
7 nem. ¶ Qualiter autem iuuetur senatusconsulto. gl. ponit mirabile exemplum si fiat pactum inter heredem τ fideicommissarium vniuersalem: vt post restitutam hereditatem fideicōmissarius soluat debita hereditaria τ legata. nam etiam sine hoc pacto hoc disponit senatusconsultum trebellia. ideo hoc pactum dicitur iuuari senatuscon. quia fit super eo quod senatusconsultum disponit. vnde concurrit dispositio legis et hominis τ contra idem. ideo conuentio dicitur fortior. Glos. habuit bonum intellectum: sed inepte loquitur dum ponit quod interuenit inter heredem et fideicom. nam non potest parere actionē creditoribus et legatarijs. pone ergo quod inter creditores τ legatarios ex vna parte τ fideicom. ex altera. et tunc est exemplum notabile quod ex tali pacto: licet de se nudo oritur actio ciuilis prescriptis verbis: quia iuuatur senatuscon. quod est de iure ciuili. Sed cōtra quia hoc casu in ceteris similibus emanauit edictum pretoris. de consti. pec. qñ fit pactum super debito precedente vt ex eo oriatur actio. de consti. pec. ꝗ est pretoria. τ fuit necessaria. Sol. dicunt docto. quod si fiat pactum de cōstituta super debito precedente τ efficace: licet oriatur actio de constituta non tamen propter hoc fuit necessariū edictum pretoris quoniam poterat oriri etiā ciuilis actio auxilio legis que illud debitum faciebat ratum: sed si debitū nō erat efficax: puta naturale tantum tunc actio de constitu. fuit necessaria: quia lege ciuili non iuuatur pactum: tene menti. Nam in quodam examine vidi istum passum refricari. τ cum quererem a quodam doct. ego allegaui istam glo. τ ipse cōfes-
8 sus est quod hec erat glos. ordi. ¶ † Circa secundum articulū qualiter iuuetur vt tollatur actio ipso iure per legem ciuilem glo. ponit exemplum in acceptilatione: tamen addit qd acceptilatio non est pactum nudum cum non habeat solēnitatem verborum sicut stipulatio. Item qualiter iuuetur per legem a pretoriam. pone exemplum in actione iniuriarum τ alijs orientibus ex maleficio: quia tolluntur ipso iure per pactum τ hoc iure pretorio. vt. ff. eo. l. si tibi. §. quedā. τ in. l. si vnus. §. pactus. ver. sed si pactum conuentum. Item qualiter iuuetur senatuscōsul. gl. ponit in macedoniano τ velleiano. τ videtur velle qd mulier τ filiusfami. habeant exceptionem taciti pacti. gl. non bene loquitur: quia tex. vult quod tollatur actio ipso iure auxilio senatus: sed mulier τ filiusfa. licet sint tuti exceptione: tamen naturaliter τ ciuiliter sunt obligati: τ contra eos competit actio mero iure. vt. l. quia naturaliter. ff. ad macedo. τ. l. qui
9 exceptione. ff. de condi. † Pone ergo fm Bal. hic. in princi. qd creditor liberauit mulierem vel filium fa. per pactū a fideiussione vel mutuo: certe hoc pactum quia concurrit cum dispositione senatuscon. etiam eos liberat vt ipso iure liberetur ab omni obligatione τ etiam tollatur actio ipso iure quod ante pactum non erat: quod perpetuo: tene menti.

¶ Pactuz nudū. qñ pactū nudū pariat actionē. Vide Mat. no. suis. fo. xxv. p Ludo. ro. ꝯsi. xxx. τ ꝯsil. lxxvj. per Ange. lix. et lxxvj.

2 ¶ Ex contractu innominato do vt des vel do vt facias: ei q dedit contra non dantem vel non facientem datur actio prescriptis verbis que oritur ex isto contractu: τ datur etiam contra illum qui impleuit tamen imperfecte: quia implementum non durauit.
3 Quod sit dare actionem datiuam τ natiuam.
4 Quando subest causa ex qua potest oriri actio non recurritur ad actionem datiuam.
Ex contractu facio vt des contra illum qui dedit: sed non perfecte datur actio prescriptis verbis: sed contra eum qui nullo modo dedit datur actio de dolo.
5 Permutatio non est contractus nominatus τ quis dicaꝰ contractus nominatus.
6 Que differentia est inter contractus qui recontrahūtur: τ permutationem in qua etiam requiritur rei interuentus.
7 Donatio an sit contractus nominatus.
8 Ex stipulatione de permutando sufficit sola oblatio vt nō habeat locum penitentia.

Jurisgentiū cōuētiones.

1 † Conuētio iurisgentium nominata parit actionē secus si est innominata nisi vestimēto iuste cause vel coherentia cōtractus vestiatur. h. d. vsqꝫ ad. §. adeo. fm Bart. qui multum bene τ compendiose summat. Et primo loquitur

de conuentionibus oominatis vsq ibi: sed et si in aliam. Secūdo de innominatis: et hec secūda subdiuiditur: quia primo loquitur quando vestiuntur imp ̄lemento iuste cause vsq ibi: si ob maleficium: et non dicit eas vestiri implemento cause iniuste vsq ibi: sed cū nulla. Tertio dicit quod si nulla subest causa iusta vel iniusta tales conuentionales innominate non pariunt actionem: quia sunt nude et ex nudo pacto non oritur actio si fit ad agendum: sed si fieret ad liberādum bene oritur exceptio vsq ad. §. quinimo. ibi autem dicit tales conuentiones nudas de sua natura si apponantur iuxta contractum bonefidei qui de se est vestitus actione ex illo contractu informāt supple etiam de se actionem pariunt prescriptis verbis: et sic vestiuntur coherentia contractus dummodo incontinenti nō ex interuallo apponantur. In prima parte ibi quedam actiones pariūt quedam exceptiones. dic quasi dicat quedam sunt vestite que si fiant ad agendum pariunt actionem: quedā sunt nude que si fiant ad agendum non pariunt actionem: sed si fiant ad liberandum pariunt exceptionem: et sic habent aliquam efficaciam in liberando quam non habent in agendo: quia fauorabilior est liberatio q actio. vt. l. arrianus. de acti. et obligatio. ¶ † In tex. ibi que pariunt actionem in solo nomine non stant: sed regulantur. nam interdum pariunt etiam si in suo nomine generali stant. vt. ff. proximo. §. quando vestiūtur vestimento iuste cause: scilicet rei interuentu: vel etiam coherentia contractus. vt. ff. §. quinimo. vel. l. auxilio. vt. l. precedenti. ¶ In. §. sed et si in alium contractum collige quod ex contractu innominato do vt des vel do vt facias ei qui dedit contra non dantem vel non facientem datur actio prescriptis verbis que oritur ex isto contractu tanq iusto rei interuentu et sic implemento iuste cause et hoc vsq ibi. et ideo similiter datur contra illum qui impleuit tamen imperfecte: quia implementum non durauit. vt in ver. et ideo puto. ¶ † In quo etiā not. alia duo vel tria. primo quod est dare actionem datiuam et natiuam: nec est tex. in mūdo qui melius probet: licet vt audio do. Rapha. Fulgo. dixerit oppositum quod non reperitur text. qui ponit hanc distinctionem: et ideo dicebat omnes actiones natiuas. quod est contra istum text. expresse. ¶ † Itē not. aliud ad quod semper allegatur quod quando subest causa ex qua potest oriri actio non recurritur ad actionem datiuam. Item est hic casus quod ex contractu facio vt des contra illum qui dedit: sed non perfecte datur actio prescriptis verbis similiter. ff. de prescri. verbis. l. naturalis. §. sed si dedi tibi seruum. sed contra illum qui nullo modo dedit non dat actio prescriptis verbis. sed de dolo. vt in ea. l. §. quid si facta. quod dic vt ibi dixi. et dum tex. dicit hic ciuilem obligationem supple: scilicet et actionem et sic obligationem cum effectu: et ista dicitur prescriptis verbis que oritur ex contractu nominato. ¶ † In glos. mag. ibi. C. de re. permuta. super rubrica. ibi ponit melius veritatem. nam ideo permutatio non est cōtractus nominatus: quia hoc nomen est generale et conuenit cuilibet contractui. nam et emptio et venditio dicitur permutatio: quia permutatur res cum pecunia: similiter et locatio et conductio. et propter generale nomen redditur contractus nominatus: vt patet in prin. istius. l. ibi suo nomine sed generalis vt ibi exponit glos. requiritur enim speciale nomen tale quod non conueniat aliis cōtractibus ad hoc vt dicatur nominatus. † Sed que differentia est inter contractus qui re contrahunt: et permutationem in qua etiam requiritur rei interuentus glo. hic videtur velle quod illi qui re contrahuntur non dicunt perfecti quousq res interuenerit non enim dicitur commodatum depositum vel mutuum nisi postq res interuenerit sed permutatio dicitur etiam anteq res interuenerit: scz ipsa conuētio de permutando et secuto postea implemento. oritur actio ex cōuentione nō ex implemēto. Breuiter hoc nō placet: quia cōuentio de permutādo nō dicit permutatio. vt patet ex. l. placito. C. de re. permuta. propterea pone quod non processit conuentio: sed incepit a traditione: certe actio non orit nisi ex implemento: et sic cessat theorica glos. Dic ergo quod in contractibus qui re contrahuntur contrahit obligatio ad illud idē quod traditum fuit: vel ad tantūdem in genere quod facilius fit: sed in permutatione non contrahitur ad illud idem: sed ad aliud. et ideo ista dicuntur diuersa. Nam primi contractus dicuntur vestiri re. contractus autem innominati in quib9 obligatio contrahitur ad aliquid dicuntur vestiri interuentu rei: et oritur actio ex interuentu rei non ex conuentione precedente cum possit esse qd nulla precedat. ¶ In glo. ibi hodie vero nominatus. † Tu dic qd donatio et olim et hodie erat et est cōtractus nominatus: quoniam habet speciale nomē quod alteri non conuenit. Item si olim fuisset innominatus[a] habuisset locum presentia in eo cuius contrarium erat etiam olim: vt. l. aristo. ff. de dona. Et si dicatur si olim nominatus quare non oriebatur actio ex nudo pacto donationi. Respondeo quia donatio dicitur doni datio. vt. l. senatus. §. j. ff. de donatio. cau. mor. et datio est dominij translatio: vnde proprie loquēdo nō dicitur donatio nisi cum peruenitur ad traditionem et dominij translationem: et sic non perficitur solo consensu: sicut nec contractus qui re contrahitur: sed contractus qui contrahuntur consensu statim dicuntur perfecti quod consensus interuenit: pactū[b] ergo de donando non dicitur donatio: et ideo olim erat nudum: quia non pariebat actionem: hodie operatur vt nascatur conditio ex. l. si quis argentum. de hoc articulo. vide in. l. fin. ff. de condi. ob cau. ¶ † In glos. ibi. cum his casibus liceat penitere. no. istam glo. pro eo quod dixi. s. eo. l. j. in fi. vbi omisi allegare istam glos. et supple eam per ea que ibi dixi. quia non habet locum quando interuenisset stipulatio de permutando: tunc enim sufficeret sola oblatio: quia contractus esset innominatus: et non haberet locum penitentia.

a ¶ Innominatus. adde q donatio ob cau. dr Zctus innoiat9 ita Alex. in 9sil. gl. col. pe. in fi. in iiij. volu. et idem Alexā. in consi. cxxv. co. iij. in. j. vol. et ibi q non dr ppie donatio nec statutu3 loquens de donationib9 h3 locū in ea. Cur.

b ¶ Pactū ergo. Adde qd facit i simili qd dicitur de pacto de vendēdo nō dr vēditio. gl. est in l. titius. ff. de pign. acti. et in l. i estimationib9. ff. de peti. heredi. pulchre ponit Are. in consil. xxviij. colū. ij. Cur.

Si ob maleficium.

† Implementū cause iniuste nō vestit cōtractum innominatum. h. d. ¶ In tex. ibi promissum sit: scilz nudo pacto. et tunc licet causa subsequatur non vestitur pacto quia non est iusta cum ille debeat abstinere gratis a maleficio vnde si vult premium dicitur esse turpitudo ex parte sua. vt. l. fi. ff. de condi. ob tur. cau. si autem interuenisset stipulatio: tunc propter solēnitatem verborum: quia est promissio vestita oriretur obligatio et actio mero iure: sed obstaret exceptio. vt. l. penul. ff. de condictio. ob tur. cau. et hoc cum quis promittit ne maleficium fiat quo casu versatur turpitudo ex parte recipiētis tantum: si autem promisit vt maleficium fiat cum versatur turpitudo ex parte vtriusq: et tunc etiam si interueniret stipulatio esset ipso iure nulla. vt probatur in. l. si plagij. ff. de verb. obliga. et ista procedunt quando turpitudo versatur in causa non in eo quod promittitur: quia illud non est turpe: sed dare pecuniam: si autem versatur in eo quod promittitur: quia promittit quis maleficiū facere: tunc stipulatio sine dubio est nulla. vt. l. generaliter. ff. de verbo. obliga. et ex his remanet declarata. glo. que loquitur imperfecte.

2 ¶ Si promitto centum et non dico causam de preterito propter quam tenear: an valeat stipulatio et an censeatur interposita ex fatuitate. et nu. 3.

3 Ex pacto nudo an de iure canonico detur actio de equitate.

4 Si in stipulatione exprimitur causa omnino falsa quod presumatur animus donandi: sed in pacto non nisi quando non est omnino falsa.

5 Si reperiatur instrumentum in quo cōtinetur quod tales cōuenerunt adinuicem de faciendo hoc vel illud: tunc istud verbum conuenerunt importat pactū nudum nec per tale instrumentum probatur stipulatio.

Secus in verbo promisit etiam in scriptura priuata: et de ratione diuersitatis inter scripturam et testes.

Sed cum nulla subest.

† Simplex cōuentio innominata si non vestitur implemento iuste cause dicitur nuda: ideo non parit actionem: sed si fiat ad liberandum bene parit exceptionem. h. d. ¶ In tex. ibi cum nulla subest causa. hoc potest intelligi tripliciter. ¶ Primo quando nō fuit facta ob aliquam causam de futuro: sed si simpliciter promisi tibi centum pacto nudo: vel fuit facta ob causam de futuro et in illa nō fuit impleta: puta vt ires pro me romam et non iuisti: neutro enim casu potes agere: quia conuentio non est vestita implemento iuste: et tunc intellige vt dixi de simplici cōuentione in qua nulla interuenit stipulatio. si autem interuenisset tūc vtroq casu nasceretur actio mero iure: sed in primo casu quādo fuisset facta sine causa obstaret exceptio. vt. l. ij. §. circa. de do. excep. in secundo casu quando ob causam de futuro que nondum esset impleta similiter obstaret exceptio nisi offerret se velle implere et per promissorē staret. vt dixi. s. eo. l. §. in fi. q obligatio non sufficeret si non interuenisset stipulatio. vt not. s. ea. l. §. j. in fi. magne glo. potest etiam intelligi in causa de preterito: et tunc potest intelligi in conuentione etiam verbis vestita vt in stipulatione † si promitto centū et non dico causam de preterito propter quam tenear ad ista centum: et tunc etiam stipulatio valet mero iure: sed obstat exceptio: et hoc modo intellexit Marquem quidam reprehenderunt: quia videtur continere causam donationis: et sic exceptionem non obstare. gloss. sustinet Mar. dicens ipsum intellexisse quando fuit expressa causa: sz quando falsa et per errorem: puta promitto tibi centū in quibus teneor ex tali causa. nam si reperitur falsa non potest dici quod animo donandi promiserim: sed potius exoluendi debitum: ideo obst. exceptio. si autem scirē illam falsam esse videretur promittere

promittere animo donandi si soluerem ob causam quam scirem falsam: quia solutio et promissio equiparantur. vt. ff. de cō dictio. indebi. l. si is qui in perpetuum. si autem nullā causam exprimerem veram vel falsam: sed simpliciter promitterē non potest dici quod animo donandi promiserim cum lex dicat exceptionem mihi competere. vt. d. l. ij. §. circa. de doli excep. et sic potius ex fatuitate videor promisisse. vt no. Bal. in. l. generaliter. C. de non nume. pecu. ¶ † In tex. ibi obligationem: scilz efficacem cum productione actionis: et eo modo expone verbum obligationem quod infra sequitur. et hoc est verum de iure[a] ciuili: sed canoniste dicūt ex pacto[b] nudo dari actionem de equitate. vt in. c. j. extra eo. titu. notate. Sed videtur quod nullum pactum promissum possit dici nudum: quia si alia causa non appellat presumeretur interpositum animo donandi. ar. in. l. diuortio. ff. de verbo. oblig. et sic saltem hodie oritur actio per. l. si quis argentum. C. de do. et videtur de hoc glos. ordi. ff. de consti. pecu. l. quod si maritus. §. j. super ver. exceptionem. in fi. dicit Guil. de cu. quod ex nudo vel propter nudum pactū donationis non oritur actio nisi quando promittitur aliquid dari. secus si aliquid fieri vel non fieri. et ita limitat illam. l. si quis argentum. quod Barto. hic reputat notabile. et idem videtur tenere. in. l. si vnus. §. pactus. ff. eo. Bald. hanc opi. reprehendit in. l. pacta. que contra. C. eo. Respondeo ego ad contrarium quod ex pacto nudo vel propter ipsum: tunc oritur actio quando constat quod est interpositum animo donandi. et ita loquitur. d. l. si quis argentum. si autem non constat non presumitur quod animo donandi: quia sic concurrerent due specialitates. Una quod presumeretur animus donandi quod in dubio non est cum nemo presumatur iactare suum. l. cum de indebito. ff. de probatio. Aliud quod pactum nudum pareret vel parere faceret actionem quod esse non debet vt due specialitates simul concurrant. vt. l. j. C. de do. promis. et hoc videtur de mente docto. vt not. Barto. ff. proxi. §. et probatur. nam stipulatio interposita sine causa non presumitur interposita animo donandi in dubio: sed ex fatuitate. et ideo obst. excep. vt in d. §. circa. fortius in pacto nudo: quia tunc ipso iure non nascitur: sed si fuit expressa causa falsa: tunc videtur posse dici quod aut ignoranter aut scienter: et tunc aut loquimur in stipulatione et presumitur animus donandi. vt. s. dixi. aut in pacto et tūc aut non erat omnino falsa: quia tenebat: sz obstabat exceptio: et tunc valet et censetur illa exceptio remissa animo donandi. et ita loquitur gl. que est in. l. quod si maritus. ff. de consti. pec. aut erat omnino falsa: vt quia nullo modo tenebatur: et tunc glo. que est in. l. hactenus. eo. titu. ff. de consti. pecu. videtur tenere quod iure isto pactum non valeret. hodie sic: et presumitur animus donandi quam Barto. videtur hic tenere cum dicta distinctione: sed contrarium dic per id quod dixi. s. ne concurrant due specialitates. † et in hoc est differentia inter stipulationem et pactum: quia in stipulatione si exprimitur causa omnino falsa presumitur animus donandi: sed in pacto non ratione predicta: quādo autem non est omnino falsa: idem in pacto quod in stipulatione. Et no. quia iste passus male declaratur per docto. et per Barto. maxime in. d. §. circa. qui transit multum leuiter: sed ex predictis patet plena veritas. ¶ † In glo. que incipit caute vltra exempla que ponit gl. de pacto nudo que tamen limita. vt hic per doc. dic vt reducas cum practica. quod si reperitur instrumentum in quo cōtinetur quod tales conuenerunt ad inuicem de faciendo hoc vel illud hoc verbum conuenerunt importat pactum nudum: nec per tale instrumentum probatur stipulatio. vt. s. si cer. peta. l. lecta. versi. deniq. et ibi per Barto. secus si continet verbum promisit[c] vel in scriptura publica. vt. l. sciendum. ff. de verbo. obliga. vel in priuata scriptura. vt. C. de inuti. stipu. l. j. quia intelligitur per stipulationem. Sed si hoc verbum promisit proferatur acephala: quia non esset confecta scriptura: tunc etiam non probaretur stipulatio: sed pactum nudum nisi haberemus quod precesserit interrogatio et incontinenti secuta est promissio. qd dic vt no. in. l. j. C. de vsur. et que sit ratio diuersitatis inter testes et scripturam. vide per Barto. in. d. l. sciendum. et in. d. l. j. et in materia istius glo. vide per Cy. C. eo. titu. l. lege.

2 Pactum nudum iuxta contractum vestitum et incontinēti appositum non inest actioni: sed contractui tamē informat actionem et etiam contractum et de alio effectu. remissiue.

3 Quod illud inesse habeat se per modum cause: et informare et parere se habeant per modum effectus et quod possit subesse causa: et tamen non ambo effectus sed alter tantum: et quādo.

Pactum quando dicatur apponi iuxta cōtractum: qualiter dicatur apponi ex interuallo.

4 Pactum quando apponitur circa substantialia etiam ex interuallo dicitur inesse vt actionem pariat: et si circa accidentalia etiam ex interuallo quando pariat exceptionem et quid in supernaturalibus. et nu. 7.

5 Quatuor sunt vires pactorum: quia pariunt perimunt informant et elidunt.

6 Pactum iuxta contractum appositum si continet illud idem quod contractus in alia tamen forma vt si agitur quod debitum pure debeatur sub conditione vel in diem tunc inest: et cēsetur recessum a prima forma: quid si cōtineat aliud diuersuz.

7 Pactum incontinenti appositum tunc inest: quando legē cōtractui dat: idest quando continet tale quid quod potuisset in ipso contractu venire. et nu. 7.

8 Dictio quinimo quod augeat effectum precedentium.

9 Si habita relatione pacti incontinenti appositi resultet contractus innominatus quod tale pactum tūc operabitur tria: quia informabit actionem ex contractu et pariet actionem prescriptis verbis et quia faciet resultare contractum innominatum ex quo orietur actio prescriptis verbis et sic erunt due diuerse actiones prescrip. ver. et que sit vtilitas.

10 Actio depositi vel commodati que re contrahitur non potest cōpetere ad id quod deuenit in pacto si est penitus diuersum ab illa re. et nu. 7.

11 Contractus conditionalis vtrum vestiat pactum purū vt faciat ex eo statim actionem prescriptis verbis competere.

12 Actio ex contractu informata a pacto quod non succedat loco prescrip. verbis orientis ex pacto sz vtraq actio seruet suā naturam nisi quando competit ad accessorium.

13 Omnis conuentio aut vestitur a iure gentium aut ciuili: et que sint ista vestimenta.

14 Uestimentum rei interuētu quod faciat oriri actionē ad rem diuersam vt in contractibus innominatis: et quid in vestimento re. et quid si res nondum interuenerit.

15 Contractus stricti iuris an informent pactum incōtinenti appositum.

Pactum quando censeatur pars contractus.

16 Promissio nuda an vestiatur a stipulatione penali.

17 Stipulatio si est pro me et pactum pro te nō potest actio mihi competens ex stipulatione informari a pacto: et quid ecōtra.

18 Actio de dote non oritur constante matrimonio: sed quod sit nata obligatio et quod oriatur statim soluto matrimonio: licet exactio non antequam labatur annus hodie et olim trienniū. et numero. 20.

19 Pactum quod dos restituatur statim et non tempore prefixo a iure quando dicatur apponi ex interuallo.

20 Pactum nudum ex interuallo sicut proficit reo ad excipiēdū an ita debet proficere actori ad replicandum.

1 **Quinimo interdū.** † Pactū de sui natura nudum iuxta contractum vestitum appositum incontinenti nouam actionem ex eo contractu parit et veterem informat et etiam nouam prescriptis verbis parat: secus si ex interuallo quando post cōtractum absolutum apponeretur: licet tempore quo actio nascitur: quod tribus demonstrat exemplis: bene tamē parit exceptionem si apponatur pro reo. h. d. totus. §. vsq. ad. §. adeo. et diuiditur in quatuor partes: quia primo ponitur dictū bimembre. qd si sit appositum iuxta cōtractum bonefidei qui est vestitus sibi inest. et ex hoc sequitur effectus quod actionem et

2 illo contractu informat. † Et aduerte diligenter: quia nō inest actioni: sed contractui: tamen informat actionem et etiam contractum et habet alium effectum de quo in tex. expresse non dicitur: sed colligitur ex dictione etiam que est implicatiua et includitur in illa dictione quin fm glo. et probatur in. l. in bone

3 fidei. C. eo. et in. l. ij. C. de pac. inter empto. et vendi. † inesse ergo se haberet per modum cause et informare et parere se habēt p modum effectus et potest subesse causa et tamen nō ambo effectus: sed alter tantum: quia non semper informat: scilicet quā do non reperit informandam vel quando reperit: sed non est apta informari. vt no. glos. in. l. pacta. ff. de contrahen. emptio. et tamen tunc habet effectum pariendi nouam actionem prescrip. ver. quia propter inesse vestitur coherentia contractus: per approximationem sicut quando quis calefit ex igne propinquo non sic ex remoto fm Bald. hic. et hoc vsq ibi: sed hoc. ibi declarat quando dicatur apponi iuxta contractum vt sibi insit dicens. qd quando incōtinenti: secus si ex interuallo vsq ibi vt puta. et quando dicatur incontinenti colligitur. vt. ff. in ver. ea enim. sed quando in ingressu contractus vel quasi contractus vt colligitur ex ver. idem marcellus. vbi loquitur de quasi contractu tutele: tunc autem dicitur fieri ex egressu quā do fit tempore quo contractus celebratur et sic est in fieri: quia nondum recepit formā: ideo de facili informat a pacto postq vere est habitus pro soluto: ideo recepit formā vnde amplius

[a] ¶ De iure ciuili. Adde an et qn pactū nudū producat actionē et qd de iure canonico. p Alex. de imo. in cōsi. xvj. colū. ij. versi. qd aūt. in. ij. vo. cōsi. xlj. col. ij. in. iij. vol. et hic adde q plene habes p cacialupū. i suo solenni trac. de pa. Cur.

[b] ¶ Pacto nudo. Adde gl. in c. qcūq. xij. q. ij. gl. et Archi. in. c. iuramenti. xxij. q. v. do. Anto. et imo. i. c. p tuas. extra de arbi. Lud. ro. in. l. ij. de verb. obli. et cōsilio suo. xxx. Archi. in. c. sunt nōnulli. j. q. j. et non solū pactū nudum: sz simplex pollicitatio fm Ant. de but. et in. c. ex pte. extra de cēsi. de qua p Abb. i c. inter vniuersas. extra de ele. et qn pacto nudo agi possit. vide p Mat. notabilib9 suis fo. xxv.

[c] ¶ Promisit. de h in. l. lecta. quā ego repetij āno iiij. studij mei. ff. si cer. pet. et in. l. sciendū. vbi posui in apo.

non variatur.ſ.de verbo.obliga.l.inſulam.ſ.biennium.tertio in ver.vtputa exēplificat tribus modis qualiter dicatur apponi ex interuallo.⁊ primum exemplum eſt actoris. ſecūdum eſt marcelli.tertium papiniani.⁊ volunt iſta exempla quod lȝ apponatur tempore quo actio naſcitur:ſi tamen fuit appoſitum dudum poſt contractum celebratum non dicatur ineſſe nec informat nec actionem pariat:qꝛ non ineſt actioni:ſed contractui:ideo debet apponi iuxta contractum non iuxta originem actionis:⁊ hoc vſq; ad ver.ſi.qui incipit: ſed ex parte. ibi quarta in qua loquitur quādo pactum apponeretur pro reo quo ad liberationem:quia tūc etiam ſi ex interuallo parit exceptionem.

4 †et aduerte:quia iſte.ſ.j.loquitur quādo pactum apponitur circa accidētalia vel ex interuallo ſi vero circa ſubſtantialia vt eſt conſenſus. Item res ⁊ pretium in venditione: tūc etiam ſi ex interuallo dicitur ineſſe vt pariat actionē. vt.l. pacta conuēta.ſ.de contrahen.emp.in.ſ. ſequēti adeo. Scias etiam quod licet primo caſu ſi apponitur ex interuallo nō pariat actionem:vt hic.tamen etiam ſi ſit appoſitum pro actione ad finem agendi parit exceptionem:quia ſi ille qui promiſit ꝑ pactum agat ex contractu repellit exceptionem ne ſeruet pactum quod eſt ſingulare:vt eſt caſus in.d.l.pacta. verſi. ſed qḋ dicitur.⁊ ſic inducta ad agendum interdum proficiunt ad excipiendum:licet non ſic econtrario inducta ad excipiēdum proficiunt interdum ad agendum.vt.ſ.de iureiuran.l. ſed ⁊ ſi poſſeſſori.ver.proinde.

5 † Item ſcias qḋ quatuor ſunt vires pactorum:quia pariunt informant ⁊ elidunt.vt no.gloſſ.in.l.pacta que contra.C.eo.⁊ in prin.iſtius.l.iſta.l.tractauit de prima vcȝ qualiter pariunt actionem.⁊ in.ſ.j.in iſto.ſ.de tertia qualiter informant de ſecunda vero qualiter perimunt.pone exēplum in pactis que ipſo iure actionem tollunt de quibus dixi.ſ.l. proxi.de quarta qualiter elidūt.pone de his q̄ ipſo iure actionem non tollunt:ſed elidunt qḋ eſt regulare in pacto de nō petendo.vt.l.ſi vnus.ſ.pactus.ſ.eo.

6 ¶ † Vltimo ſcias qḋ interdum pactum iuxta contractum appoſitum continet illud idē qḋ contractus:in alia tamen forma vt quia primo fuit ſtipulatus pure poſtea per pactum agitur quod debeatur in diē vel ſub conditione tunc ineſt⁊ effectus iſtius inherentie eſt ꝙ cenſetur receſſum a prima forma contractus ⁊ factus trāſitus ad ſecūdam vt perinde ſit ac ſi ſtipulatio fuiſſet interpoſita in diē ⁊ ſub conditione:⁊ iſte eſt caſus ſcḋm verum ſenſum in.l. lecta. ſi certum petatur.⁊ ſic iſta informatio eſt peremptio prime forme ⁊ appoſitio ſecunde:interdum continet aliud diuerſum: et tunc informare non eſt perimere:ſed ei addere vt actio ex contractu non ſolum detur ad id quod venit in contractu:ſed etiā ad id quod continetur in pacto:vt hic declarat̄ per glo. ¶ In tex.ibi:quinimo.de hac dictione qualiter ponat̄.vide Bar. in prima conſtitutione.C.circa finem.

7 ¶ † In tex.ibi:quia legem contractui dant. Not.quia iſte tex.declarat oēs tex. loquentes de materia.nam tunc pactum incontinēti appoſitum ineſt qñ legem contractui dat:ideſt qꝛ continet tale quid quod potuiſſet in ipſo contractu venire. nam poſſum vendere tibi domū pro centum ⁊ vt ſcribas librum vel vadas romam ⁊ hoc pactū habetur loco partis pretij. vt.l. fundi partem. de contrahen. emp.ideo ſi vendo ſimpliciter pro centum ⁊ poſtea appono pactum incontinenti ꝙ ſcribas librum vel vadas romā perinde eſt ac ſi vendidiſſem vt ſcriberes librum. et ſic iſtud pactū poteſt venire in actione ex vendito tanq̄ pars pretij: ſed ſi depono apud te rem pacto appoſito ꝙ ſcribas librum: iſtud pactū non dat legem contractui:qm̄ a principio non potuit fieri depoſitum in re.⁊ hoc pacto contra naturam actionis depoſiti eſſet ꝙ daret ad hoc factum cum re tantum contrahatur. ideo tunc non informat. Dicit tamen hic Ange. ꝙ bene veſtitur a contractu depoſiti vt actionem preſcriptis verbis pariat qḋ mihi non videtur verum:quia ſi non ineſt propter qḋ legē contractui non dat.vt ex hoc tex.colligitur ergo nō informat nec parit:quia iſti ſunt effectus inherentie.⁊ vbi non ſubeſt cauſa non poteſt ſubeſſe effectus. ¶ In tex.ibi extra naturam expone:ideſt extra ſubſtantiam vel ſubſtantialia: ſi enim apponeretur ſuper ſubſtantialibus:tunc etiam ſi ex interuallo dicere tur ineſſe ad pariendum actionem.vt.d.l.pena conuenta.ſ. de contrahē.emp.ſic etiam ſuper naturalibus que tamē nō ſunt de ſubſtantia idem quod ſuper accidentalibus: vt diſtinguatur an incontinenti an ex interuallo.pone exemplum.nam de natura venditionis eſt vt venditor de euictione teneat̄ vt caueat nuda promiſſione:non tamen eſt de ſubſtantia:quia poteſt eſſe contractus venditionis abſq; eo:quia venditor teneatur de euictione vt ſi fuit hoc actuȝ expreſſe.vt.l. emptorem.ſ. ibidem.ſ.de actio.emp. et ſi poſt venditionem perfectam conueniant per pactum ꝙ venditor det fideiuſſores quos regulariter non tenetur dare.vt.l.illud.ſ.de euictionibus. cū ibi not. non informabitur actio ex empto:vt detur ad hoc: ſed ſi fieret pactum vt venditor de euictione non teneatur: tūc etiam ſi ex interuallo valeret ⁊ pareret exceptionem:quia fit ad liberandum:⁊ pro reo.vt in fi.iſtius.ſ.

8 ¶ † In gloſ.j.magna que incipit quin pro etiam circa principium ibi: et ſic corrigit̄ minus plene dictum vel dic melius ꝙ ſuppletur ⁊ iſta prima cōtinuatio placet propter naturam dictionis quinimo que auget effectum precedentium ⁊ hoc venit per modum augmenti: qꝛ pactum nudum nō ſolum parit exceptionem. vt.ſ. proxime immediate:ſed etiam informat actionem. Bart.tamen ſequētem tenet ſed non curo. ¶ In glo.ibi.⁊ qḋ actionem pariat ſcȝ preſcriptis verbis ꝙ in hoc tex.expreſſe non dicitur:ſed in legib⁹ allegatis in glo. ¶ † Vltramontani tamen reprehendunt gl. qm̄ actio preſcriptis verbis non oritur niſi ex contractibus innominatis.vt.ſ.de preſcrip.ver.per totum ⁊ tamen poteſt eſſe tale pactum ex quo habita relatione ad contractum nō reſultat contractus innominatus vt ſi ſtipulor a te centum cum pacto ꝙ ſcribas mihi librum.nam ⁊ ſtipulatio ⁊ pactum non ponuntur pro vno:ſed in contractibus innominatis:vnū eſt pro vno alterum pro altero non ergo iſto caſu ex tali pacto poteſt oriri actio preſcriptis verbis ſcḋm eos.⁊ tñ glo.indiſtincte loquitur.

9 † Doc.noſtri ſuſtinent gl. per.ll.quas glo.allegat.et ꝑ l.in bonefidei.C.eo.ti.vbi tex.dicit ꝙ oritur actio ex pacto nō ex cōtractu innominato reſultante habita relatione pacti ad contractum:nō tamen negant quin ſi habita relatione reſultet contractus innominatus etiam ex tali contractu oriatur actio preſcriptis verbis.⁊ ſi tale pactum operabitur tūc tria: licet glo.hic dicat duo:qꝛ informabit actionem ex contractu:⁊ quia pariet actionem preſcriptis verbis.⁊ quia faciet reſultare contractū innominatum ex quo orirē actio preſcriptis verbis.⁊ ſic alia eſt actio preſcriptis verbis que oritur ex pacto in cōtinenti appoſito:alia que oritur ex contractu innominato: hoc vult glo.in.l.ex pacto.C.de re.permu. ⁊ hoc eſt vtile: quia ſublata vna per pactum vel per iuſiurandū cū oriantur ex diuerſis principijs nō ſunt alie ſublate.vt.ſ.de iureiur.l.ſi actori ⁊ arg.ſ.de ſerui.vrba.predi.l.ſi domus.⁊.l.ſi edes.in fi.pncipij.

10 ¶ † In glo.ibi.qꝛ cum actio ex vendito conſueuit dari ad pretium.hic petitur dari ad hoc vt romā vadas. ⁊ hoc ideo: quia actio ex vendito poteſt recipere hanc formā: cum enim ſit bonefidei non ſolum in ea veniunt ea de quibus principaliter eſt actum vt pretium:ſed etiam ea que equum eſt venire tanq̄ acceſſoria.vt.ſ.de actio.emp.l.iulianus.ſ.ex vēdito.etiam actione ex empto.eo.titu.ſecus quando eſt talis actio que nō poteſt hanc informationem recipere nec ad illud quod deuenit in pacto competere vt in actione depoſiti vel commodati que recontrahitur vnde non poteſt competere ad id quod deuenit in pacto ſi eſt penitus diuerſum ab illa re:vt dixi ſuper tex. vel pone in ſtipulatione ſi fui ſtipulatus centum pacto appoſito qḋ ſcribas librum.nam ad certum datur certi condictio generalis que nō poteſt informari a pacto vt detur ad factum quod eſt incertum:qꝛ eſſet contra propriam naturam actionis:bene tamen informatur ipſa ſtipulatio:qꝛ pactum ineſt ipſi contractui:vt hic ptȝ.ideo quando non poteſt informari actio ſi pōt informari contractus informatur vt in hoc caſu. nam iſta ſtipulatio poteſt parere duplicem actionem:ſcȝ certi condictionem ad certam rationem ex ſtipulatu ad factum: quod eſt incertum.vt.ſ.ſi cer.peta.l.ſi quis certum.⁊ illa dicitur informari a pacto:perinde enim eſt ac ſi fuiſſet ſtipulatus quantitatē ⁊ etiam factum quo caſu eſſent due ſtipulationes et ex vna daretur certi condictio.⁊ ex altera actio ex ſtipulatu. et ita dicit Bar.in.d.l.lecta.⁊ bene ⁊ ſubtiliter. ¶ Idem intelligit quādo reperit informandam alias non informat ſi contractus erat conditionalis ⁊ pactum purum. nam conditione pendēte nō eſt nata actio ex contractu:ergo non poteſt informari a pacto et hoc voluit glo.in.l.pacta conuenta.tamē ex tali pacto orietur actio preſcriptis verbis.quia veſtitur coherentia contractus.⁊ ita intelligunt doct.l.ſi in venditione.ſ.de peri.⁊ cōmo. rei vendi.in prin.vbi bene colligitur ſubtiliter intelligendo. Bart.autem in.d.l.lecta.videtur aliter intelligere ꝙ ibi non oriatur actio ex pacto tanq̄ veſtito: quia tunc contractus fit conditionalis:⁊ ſic non habeat vigorem pro ſe non poteſt alteri dare ſicut nec ab illo pacto informari:ſed oritur ex cōtractu innominato qui reſultat habita relatione pacti ad contractum:quia ideo vēdo tibi ſub cōditione vt mihi ſcribas librū: et ex parte mea contractum impleui:quia conditionem conditionalem feci:vnde poſſum agere vt librum ſcribas. et ſecūdū hoc licet conditio deficiat nihilominus habeo librū quod videtur abſurdum.⁊.l.ſi in venditione.loquitur in alijs terminis.⁊ iſte articulus videtur mihi ſatis dubius

11 † vtrum contractus conditionalis veſtiat pactum purū vt faciat ex eo ſtatim actionem

actionem pręſcriptis verbis cõpetere:vel faciat reſultare cõ-
tractum innominatum ex quo ſtatim competat pręſcrip. ver-
bis actio conditione pendente vel de facto.mihi verius vide-
tur quod non oriatur actio niſi conditio exiſtat. Fallit in caſu
iſtius legis ſi in venditionem cum vendidi ſub conditione cũ
pacto qđ periculum pendente conditione pertineat ad empto
rem qđ non eſt regulariter.vt.l.neceſſario.eo.titu.§.qđ ſi pen-
dente.nam ſi res interim pereat:videtur quod licet conditio
pendeat vel defecerit poſſum agere ad pretium alias pactum
12 nihil operaretur. ¶ † In glo.ibi.cum actio ex vendito eſt bo-
nefidei erit ſtricti iuris. Doc.dicunt contrarium:quia non eſt
verum quod actio ex contractu informata a pacto ſuccedat lo
co pręſcriptis verbis: orientis ex pacto imo vtraq; actio eſt
eque principalis cum competant ad idem.ideo quelibet earũ
ſeruat ſuam naturam.l.item.§.j.de conſti.pecu. tunc enim di-
citur ſuccedere quando competit ad illud quod eſt acceſſoriũ.
vt.l.ſi eum.§.qui iniuriarum.ſupra ſi quis cau. ⁊ ibi dixi. erit
ergo actio informata bonefidei etiam pro eo quod deuenit in
pacto:vt patet in.l.ij.C.de pac.inter emp.et vendi.ibi veniunt
qui non venirent in actione ſtricti iuris:vel poteſt dici qđ etiã
illa habebit naturam bonefidei propter adherentiam contra
ctus per id quod no.in.l.titius.j.de pręſcrip.ver.in glo. que in
13 cipit no.etiam per pactum. ¶ † In glo.ibi.⁊ no.quod pactum
certis veſtitur modis ⁊c. Barto.reducit ad duos articulos di-
cens quod omnis conuentio aut veſtitur a iuregentium aut ci
uili ⁊ de veſtimentis iuriſgẽtium tractatur in hac.l. quia ſunt
tria:ſcilz veſtimentum nominis vt in principio ⁊ rei interuen
tu.vt in.§.j.⁊ coherentia contractus vt in hoc.§.alia veſtimen
ta ſunt de iure ciuili:ſ3 de primis duobus fateor.de tertio pu-
to quod potius ſit de iure ciuili:quia non omnes gentes vtun
tur hac ſubtilitate de coherentia cõtractus:ſed oppono quod
etiam in primis duobus veſtimentis proueniat a iure ciuili:
quia nihil aliud importat veſtimentũ niſi quod ꝑducat actio
nem:ſed omnis actio producta ⁊ inuenta eſt de iure ciuili et in
contractibus iuriſgentium nominatis non autem a iuregen-
tium.vt.ſ.de ori.iur.l.ij.§.deinde ex his.⁊ ſic videtur qđ queli
bet conuentio poſſit dici legitima: ⁊ quod non debeant fieri
due ſpecies que fiunt.ſ.eo.l. conuentionum. Bar. dicit quod
lex non veſtit conuentionem iuriſgentium: ſed coadiuuat ad
veſtiendum quod de ſe non erat ſufficiens: tamen veſtimentũ
dicitur prouenire a iuregentium:ſicut homo hominem gene-
rat:cum auxilio tamẽ planetarum ſine quo generare nõ poſ-
ſet:⁊ tamen generatio nõ fit a planetis:ſed ab homine que eſt
cauſa immediata.⁊ vlterius dicit non eſſe verum qđ dicit glo.
quod ſit dare veſtimentum legis auxilio: quia lex non veſtit:
ſed coadiuuat ad veſtiendum. Mihi non placent hec verba:
quia ſcđm hoc nulla eſſet conuentio legitima niſi ea que eſt in
uenta a lege:⁊ tamen contrarium eſt quoniã etiam ea que in-
uenta eſt a iuregentium eſt ſine effectu:quia innominata:ſi ta-
men lex dat ſibi effectum actionis pariendi dicitur legitima ⁊
legitima reputatur.dicas ergo quod de iuregentium nõ erat
producte actiones:tamen erant quedam conuentiones q etiã
illo iure ſortiebãtur effectum executionis manu regia vel mi-
litari.vt.l.ij.in prin.ſ.de ori.iur.⁊ iſti erant contractus nomi-
nati ⁊ etiam innominati ſecuto implemento ex vna parte.nã
⁊ equitas naturalis dictabat vt etiam altera pars teneret im-
plere poſtea lex induxit actiones ſuper iſtis conuentionibus:
⁊ ſic potius detraxit iurigentium q̃ addiderit:quia de iuregẽ-
tium poterat incipi ab executione: ſed poſtq̃ ſuperuenit ius
ciuile non poteſt ſed debet agi ordinarie.vt.l. ſi pacto quo pe-
nam.in fi.C.eo.iſte ergo conuentiones denominantur a iure-
gentium potius q̃ a iure ciuili. ⁊ ab illo iure dicuntur veſtiri
vt ſortiantur effectum:licet per ius ciuile ſit limitatus iſte effe
ctus:quedam autem erant conuentiones de iuregentium in-
uente que illo iure non ſortiebantur effectum etiam manu re-
gia vel militari:⁊ etiam ius ciuile regulariter reliquit ſine effe-
ctu:quia nõ dedit regulariter actiones vt ſunt pacta nuda qñ
nulla ſubeſt cauſa:ſed in quibuſdam caſibus conuentiones ta
les lex coadiuuat dando eis effectum actionis pariende: ⁊ ille
denominantur a iure ſcripto:ideo dicuntur legitime nõ a iu-
regentium:quoniam ab illo nullum effectum ſortiebanẽ:ideo
ab illo fuerunt inuente.denominantur ergo ab illo iure quod
dat eis effectum:que autem ſint ille dictum eſt in.l. preceden-
ti.⁊ etiam in hoc.§.patet de vna.ſed quando apponitur iuxta
contractum veſtitum.⁊ gloſ.hic ponit alias.quod dic vt in ea.
14 ¶ † In gloſſ.ibi.ſed rei interuentu poteſt eſſe ⁊c.dic vt dixi in
princi.iſtius legis: quia veſtimentum re facit oriri actionem
ex contractu ad eandem rem vt in actione depoſiti vel commo
dati vel ad tantundem in eodem genere:vt in mutuo:ſed veſti
mentum rei interuentu facit oriri ad rem diuerſam vt in con-
tractibus innominatis vtroq; tamen caſu non oritur niſi cum
res interuenerit ⁊ anteq̃ interueniat dicitur contractus: licet
iſta glo.ſentiat quod contractus innominatus dicatur anteq̃
interueniat res quando partes conueniunt. vnde ſecuto im-
plemento oritur actio ex precedenti cõuentione:quod nõ pla-
cet:quia conuentio de permutando non eſt permutatio:vt pa
tet in.l.ex placito.C.de re.permu.preterea pone quod nulla in
terceſſit conuentio: ſed incepit a traditione. certum eſt qđ iſta
eſt permutatio:⁊ tamen hoc caſu glo.ratio locum non habet.
15 ¶ † In gl.que incipit:ſed quid in iudicijs ſtricti iuris. reſpon
deo idem vt pariant ⁊ informent. et dic vt in.l. in bonefidei.C.
eo.quod maior dubitatio erat in cõtractibus bonefidei q̃ ſtri
cti iuris:quia propter exabundantiam bonefidei videtur pa-
ctum veſtiri:et ſi apponatur ex interuallo. ⁊ hoc voluit tolle-
re iuriſconſul.in illo.§.quod etiam tunc requiratur quod in-
continẽti. Mihi videẽ qđ maior dubitatio erat in cõtractibꝰ
ſtricti iuris:⁊ quod nec iſta fuerit mens iuriſcon.qꝛ ꝓpter ſtri-
ctam naturam eorum videtur quod nihil influerent in pactũ
vt ipſum veſtirent nec influerentur a pacto vt informationem
ab illo reciperent.⁊.d.l.lecta.in qua glo.ſe fundat parum facit
quia nõ loquitur de illa informatione de qua loquitur iſte.§.
per quam augetur effectus actionis vt competat ad aliud q̃
ſit de natura contractus:ſed loquitur de illa per quam recedi
tur a priſtina forma.vt.ſ.dixi. Item lex petens diuerſos ha-
bet intellectus:communis tamen opinio eſt.prout gloſſ.tenet
quia poſtq̃ pactum apponitur incontinẽti cenſetur eſſe pars
contractus:et pars ſtipulationis cenſeatur quis ſtipulatus
vtrũq;.non ſic videtur in contractu mutui qui eſt ſtricti iuris
ſi apponatur pactum quod recipiẽs teneatur aliquid facere.
nam actio ex mutuo non poteſt pro illo competere nec illud
pactum videtur veſtiri:quia continet vſuram. et probatur in
16 l.rogaſti.§.ſi tibi.j.ſi cer.peta.cum ibi not. ¶ † In ea.gloſſ.ibi.
reſpondeo non veſtitur pactum principale ab acceſſorio. Pe.
et Cy.in.l.petens.C.eo.titu.dicunt hoc procedere pena nondũ
ſoluta:ſed ea ſoluta dicunt poſſe veſtiri rei interuentu: qꝛ qui
ſoluit penam cenſetur ſoluiſſe rem ⁊ ſoluendo rem implet con
tractum ex parte ſua ex quo impletur contractus innomina-
tus. Breuiter aduertendum.quia gloſſ.loquitur quando ali-
quid mihi promiſiſti pacto nudo.⁊ ſi illud non dares vel face-
res promiſiſti mihi penam per ſtipulationem. ego autẽ nihil
promiſi tibi:hoc caſu procedit determinatio glo.ꝙ prima pro
miſſio nuda non veſtitur a ſtipulatione penali: quoniã princi
pale non recipit robur ab acceſſorio.l. quod per manus.j.de
iure codici. Nec eſt curandum an pena ſit ſoluta vel non: imo
multominus poſtq̃ eſt ſoluta peti poteſt quod in pacto deue-
nit:quia non debet habere rem ⁊ penam etiam ſi pactum non
fuiſſet nudum:ſed veſtitum.vt.l.apud celſum.§.labeo.j.de do
li excep.⁊ ſic hoc caſu verba. Pe.non poſſunt procedere: ſed ſi
aliquid promiſiſſem tibi aliquo pacto nudo:puta conuentio-
nis de permutando librum meum cum tuo pacto nudo: et tu
promiſiſti mihi penam per ſtipulationem ſi non ſeruares pa-
ctum ſi conſecutus ſum a te penam:quia pactum non ſeruaſti
locum habent tunc verba Pe.quia tunc ſi ſeruaſſes tradendo
librum tuum veſtiuiſſes contractum ⁊ poſſes agere ꝑſcriptis
verbis vt tradam eum.ita ⁊ ſi ſoluiſti penam quia non trade-
bas quoniam ſuccedit loco rei:⁊ ſic poteris agere vt tradam
librũ meũ ſm Pe. qđ eſt mirabile: et licet cum eo tranſeant.
Cy. et Bar.mihi non videtur verum:quia ſcđm hoc tu habe-
bis librum meum et ego non tuum quem petere non poſſum
poſtq̃ ſoluiſti penam propterea illam ſoluiſti propter tuam
moram.vnde non debet prodeſſe tibi vt actionem non conſe-
quaris ac ſi non fuiſſes in mora.nec ob.quod loco rei ſuccedit
quia eſt verum quantum ad me cum nõ poſſim petere rẽ poſt
q̃ habui penam ne habeam vtrãq;:ſed nõ quo ad te proficiũt
ne mora tua ſit impunita. Nec ob.qđ propter hoc lucrabar cũ
dãno tuo:quia dãnum quod quis ſua culpa ſentit:ſentire non
videtur.⁊ ſic habebo penam ⁊ non tradam librum meũ: ⁊ pro
17 nunc ita mihi videtur ſalua meliori deliberatione. ¶ † In fi.
gloſ.ibi non dicitur veſtiri. cum non habeat pro ſe a quo ve-
ſtiatur. Cy.in.l.petens.ſeu in.l.in bonefidei.reprehendit hanc
gloſ.inquantum ſic generaliter dicit ꝙ non veſtitur:⁊ appro-
bat aliam que eſt ibi que non ſic generaliter loquitur.ſed dicit
ꝙ non informatur a pacto.⁊ iſtud bene eſt verũ. nã ſi ſtipula-
tio eſt pro me ⁊ pactũ pro te non poteſt actio mihi competens
ex ſtipulatione informari a pacto:qꝛ eſſet dicere ꝙ dareẽ mihi
ad id qđ deuenit in ſtipulationẽ cõtra te.⁊ id qđ deuenit in pa
cto cõtra me qđ eſt ridiculũ vnde ad hoc vt informeẽ debet pa-
ctũ eſſe cũ illo cui cõpetit actio ex primo cõtractu:ſ3 l3 non in-
formet ſtipulationẽ veſtitur tñ ab ea ſaltẽ rei interuentu: quia
habita relatione ſtipulationis ad pactum reſultat cõtractus

innominatus vnde soluẽdo mihi qđ promisisti per stipulatio nẽ agens prescri.ver.ad id qđ ego promisi per pactũ sm doct. certe etiã videt ꝙ vestiatur coherentia cõtractus nõ rei interuentu p.l.ex morte.⁊.l.extraneus.ff.de pac.do.⁊ per.l.j.§.accedit.ff.de rei vxo.act.vbi similiter p stipulationẽ promisit marito dotẽ.⁊ maritus per pactũ nudũ promisit illius restitutionẽ hoc pactũ vestitur coherentia stipulationis ⁊ parit actionẽ prescriptis verbis.⁊ hoc videt de mẽte Cy.in.d.l.petẽs.in.j.q. nõ ergo informat actionẽ sed bene vestit a stipulatione.et etiã facit resultare cõtractũ innoiatũ.cetera vide p Cy.in.d.l.in bo

18 nefidei.vbi mouet plures qõnes circa istã materiam. ¶ †In ver.vtputa pro declaratione gl.magne q̃ est difficilis: scire debes scdm verã opi.ꝙ actio de dote nõ oritur cõstãte matrimonio:sꝫ demũ eo soluto.vt.l.ij.in prin.ff.sol.matri.⁊.l.ij.in pn.ff. de dote pleg.⁊ ibi loquunt plene doc.de hoc articulo in.l.si cõstãte.§.j.ff.sol.matri.bñ tñ nata est obligatio matrimonio constãte.videbat aũt ꝙ actio etiã esset nata:qꝛ certũ est matrimoniũ debere dissolui.vñ cũ in omnẽ euentũ sit certũ dotẽ debere restitui videt ꝙ obligatio habet pro pura.⁊ sic statim parit actionẽ lꝫ obstaret exceptio.arg.in.l.pupillus.§.sub cõditione.ff.de solu.⁊ hac rõne attẽta gl.mag.fi.in fi.videt hoc expsse tenere.⁊ gl.etiã sequẽs in ver.idẽ marcellus.q̃ incipit:sꝫ nõ statim sꝫ in dote ⁊c.sꝫ nõ obstat illa ratio.⁊ illa gl.in hoc reprobatur:nã procederet si esset certũ an et qñ vt si pmitto si cras sol orie.⁊ ita loquit.§.sub cõditione.⁊ hic est certũ an:sed nõ qñ: ideo actio nõ nascit. Itẽ debes scire ꝙ soluto matrimonio statim nascitur etiã anteꝙ labat annus hodie ⁊ olim trieniũ qđ prefigitur a lege ad exactionẽ ciendã.vt.C.de rei vxo.ac.§.exactio.tale eñ tẽpus nõ suspendit natiuitatẽ actionis:sꝫ exactionẽ tantũ:vt ptꝫ in.l.in reb'.in fi.C.de iure do.vbi statim incipit currere pscriptio qñ matrimoniũ est solutum qđ nõ esset si actio nõ esset nata:sed nascit.vt.l.cum notissimi.§.illud.C.de

19 prescrip.xxx.⁊an.his premissis:qꝛ in hoc tex.vult iurisco. ponere exemplũ de pacto nudo apposito ex interuallo.nã dubitatur qñ dicat apponi ex interuallo hoc pactũ ꝙ dos restituatur statim nõ tẽpore prefixo a iure. ¶ In glo.sunt due opi.prima fuit Mar.qui tenuit ꝙ duo requirunt vt dicat apponi ex interuallo:scꝫ ꝙ sit appositũ sol.matri.⁊ etiã dudũ post: quia iam erat nata actio ⁊ receperat formã suã.si aũt cõstante matrimonio quo tẽpore actio nõ erat nata. Mar. vult ꝙ diceret appositũ incontinenti ⁊ ꝙ pareret actionẽ ⁊ fundat se p.l.q negotia.ff.manda.in fi.prin.vt ibi not.in glo.que incipit debeat. idem videt si illo instãti quo diuortium fit ⁊ sic actio nascit vt innuit dũ dicit ex interuallo a contrario sensu:vnde cõsiderauit natiuitatem actionis:vt tunc dicat incõtinenti qñ apponitur anteꝙ nascat vel tẽpore quo nascit.secus si postꝙ nata est ⁊ legit literam plane:vt iacet sup.tex.dum dicit cõuenit:scꝫ ex interuallo post diuortium. Alia est opi. Joã.ꝙ tunc dicat fieri incõtinenti quãdo fit iuxta cõtractũ dotis qđ est quãdo dos promittit vel tradit vel quando promissione nõ precedẽte traditur ⁊ quãdocũꝙ fiat ante vel post constãte matrimonio vel etiam eo soluto dicat fieri ex interuallo ⁊ fundat se per.l.quoties.§.sol.matri.⁊ ista opi.est vera per istũ tex.in ver.ea em pacta.dum dicit q̃ ingressũ cõtractus:qꝛ non debemus inspicere natiuitatẽ actionis:sed originẽ contractus.nec ob.l.qui negotia.in qua Mar.se fundat.vt ibi no.in glo.vel dic vltra glo. et doc.ꝙ aliud in quasi cõtractu administrationis qui habet tractum successiuũ ⁊ semper dicitur esse in fieri quousꝙ durat administratio:quia semper quasi contrahitur:ideo pactũ factuꝫ ea durante dicitur fieri incontinenti cum quasi cõtractus nõdum sit habitus pro soluto:aliud in cõtractu dotis qui expeditur momento cũ promittit vel traditur:lꝫ matrimoniũ habeat tractũ successiuũ vnde nõ sufficit fieri matrimonio cõstante:sed debet fieri cũ cõtractibus celebrat ad hoc vt dicat incontinenti ⁊ hec est veritas.⁊ ad istũ tex.qui videt innuere contrarium a contrario sensu q dicit ꝙ post diuortiũ cõuenit.⁊ sic innuit ꝙ si ante diuortiũ nõ esset ex interuallo. Joan.respondet ꝙ illud verbũ diuortiũ nõ determinat verbũ cõuenit: sꝫ verbũ statuto:qꝛ tẽpus a iure statutũ incipit currere post diuortiũ.cõuentio aũt siue sit facta ante diuortiũ siue post.dũ tñ nõ tẽpore dotis date vel pmisse dicit facta ex interuallo. ⁊ ista est veritas. ¶ Contra tñ vtraꝙ opi.op.ꝙ hoc pactũ cũ sit fauorabile doti semp valeat siue fiat ex interuallo siue nõ.vt.l. de die cũ.ll.seq.ff.de pac.do.gl.vult ꝙ ille leges restringant p istuꝫ.§. vt locũ habeãt qñ incontinẽti ⁊c. Ista est nimis magna restrictio:vnde dic vt in sequẽti cõtrario vnde fortissime opponit ꝙ istud pactũ sit vtile mulieri etiã qñ ex interuallo:qꝛ mulier habet actionẽ de dote ex primo cõtractu dotis vestito q̃ fuit nata sol.matri.⁊ lꝫ infra annũ obstaret exceptio intẽtabit ergo illã actionẽ ⁊ si excipiet de tẽpore legali replicabit mulier ꝙ ma-

a ¶ Puta fisci. Adde Jo.Bertachinum de firmo in tracta.de gabel.pte octaua.qđ.xv.et ibi Cur.

20 ritus renũtiauit ei per pactũ. †nam sicut pactũ nudum ex interuallo proficit reo ad excipiendũ.vt in fi.istius.§.ita dꝫ proficere actori ad replicandũ vt in hoc actor dicat reus:qđ patet qꝛ petit sibi edi etiã ad replicationẽ fundandã sicut reus ad exceptionẽ.vt.l.fi.C.de eden.glo.nõ soluit hoc cõtrariũ:imo vtitur quibusdã verbis obscuris in quibus videt sibi cõtrariari dũ dicit ꝙ mulier habet actionẽ ⁊ nõ habet: vult enim dicere ꝙ habet actionẽ ex primo cõtractu dotis quẽ nõ habet ex pacto postea secuto.⁊ audiui Bald.valde clamante sup his verbis gl.ꝙ glosse interdũ studiose loq̃batur obscure vt facerent posteros musare et cogitare sup eius mẽte sicut sup textibus. Pe.ergo non videns aliquã aliã responsionẽ ad hoc contrariã negauit actionẽ fore natã mulieri statim matrimonio soluto.⁊ dicit etiã nõ nasci nisi finito anno.⁊ sic cessat oppositio qm̃ actio que non est nõ põt replicatione iuuari. vt.l.sub pretextu.la.j.C.de trãsac.⁊ dixit hoc esse generale in omni obligatione:vcꝫ vt añ diẽ nõ nascatur actio.vt no.Cy.ponẽdo disputationẽ Pe.in.l.vnica.C.ne ex delic.defun. Idcirco fatet hoc in die vel tẽpore legali:secus in cõuentionali.qꝛ fortior est lex ad impediendũ natiuitatẽ ꝙ homo.Bar.tenet eam natam:qꝛ illud tẽpus apponitur exactioni vt dixi: vt est casus in.d.l.in rebus cui nõ põt responderi.⁊ ad opi.glo.respondeo fatendo ꝙ si mulier intentabit actionẽ ex primo cõtractu dotis pactuꝫ erit sibi proficuum:qꝛ ex ea poterit sibi actionẽ suã iuuare replicãdo:lꝫ ex eo nõ possit agere:vt hic.⁊ isto modo põt intelligi.l.de die.cũ.l.seq.ff.de pac.do.cũ si sit factũ incõtinẽti proficit ad agendũ ⁊ replicandũ si ex interuallo ad replicandũ tantũ. Bal.⁊ Ang.hic dicũt posse dici ꝙ nec ad replicandũ.nam tũc põt actio replicatione iuuari per pactum quod nõ proficit ad agendũ qñ per replicationem non peteret plus:sed hic replicando censetur petere plus tempore.vnde sicut nõ potest agẽdo ex pacto:ita nec replicãdo hoc consequi quod est subtile.de quo in glo.que sequit.⁊ dic vt.l.lecta.ff.si cer.peta.

2 ¶ Si de contractu debet solui gabella ex forma statuti:et fuerit a contractu recessum ex interuallo quod tamen debeat solui gabella.

Quid si renouatur cõtractus ⁊ sit augmentata res vel pretiũ an debeat solui duplex gabella ⁊ qualiter possit fieri vt non censeatur facta renouatio.et nu.3.

3 Si recedatur ab emptione pro parte ⁊ cũ verbis repetitiuis vt hic an dicatur recessum a prima venditione vel contractu quantum ad illam partem que remanet empta.

1 **Adeo autem in bonefidei.** †Cõtract' qui solo consensu contrahũtur contrario sensu re integra resoluuntur in totum vel pro parte.⁊ in hoc secundo casu si resolutio continet renouationem cõtractus in altera parte ex tali cõuentione põt agi etiã si facta sit ex interuallo post primũ cõtractũ.h.d.Et loquitur hic de pacto vel cõuentione facta sup substãtialibus cõtractibus.nam de substãtia emptionis ⁊ venditionis est cõsensus. Itẽ res ⁊ pretiũ hic facta est scda cõuentio sup primo cõsensu:scꝫ qꝛ partes recesserũt a primo cõsensu vnde valet recessus etiã ex interuallo:qꝛ sicut contractus solo cõsensu fuit vestitus ad pariendã obligationẽ ⁊ actionẽ ita et distractus solo cõsensu fuit vestitus ad perimendũ oẽm obligationẽ ⁊ actionẽ ipso iure perinde ac si cõtractus non fuisset celebratus:⁊ hoc casu si recedat in totũ a cõtractu:talis cõuentio nõ pficit ad agendũ:sed ad perimendũ actionẽ ⁊ obligationẽ si res erat integra:sed si res nõ erat:qꝛ interuenerat post tri duo ab aliqua parte vel vtraꝗ tũc dic.vt.ff.eo.l.ab emptione.

2 q̃ tractat de eadẽ materia. † Aduerte tñ:qꝛ partes nõ possunt recedere ab isto cõtractu in preiudiciũ illius cui esset ius quesitũ puta fisci[a] si de cõtractu debet solui gabella ex forma statuti vt bonon ie qꝛ soluetur:lꝫ a cõtractu fuerit recessum:quia nõ potuerunt facere preiudiciũ fisco cui erat ius quesitũ.argu.in l.insulã.§.fi.ff.sol.matri.⁊.l.fi.ff.eo.⁊ hoc qñ ex interuallo recesserũt:sed si anteꝙ diuerterẽt ad alios actus:secus qꝛ tunc non videret cõtractus fuisse celebratus postꝙ non habuerũt ipm pro perfecto.arg.in.l.si ita scriptũ.ff.de lega.j.⁊.ff.de his que in testa.de len.l.j.post mediũ.⁊.l.cõtractus.C.de fi.instru. si vero resoluatur pro parte:tunc potest aliter fieri ꝙ censeat renouatus cõtractus in alteram partem siue reformatus vt si dicant ꝙ non sit vendita tota:sed pro dimidia.nam tunc recessum est pro vna dimidia. Item pro altera recessum est a prima ⁊ renouata p hanc secundã.⁊ tũc ista secũda cõuentio lꝫ ex interuallo pariat actionẽ.⁊ hoc vult dicere tex.in ver.ꝙ cũ est:scꝫ quia let ex parte actoris ⁊ proficit ad actionẽ in hoc differt a.§.precedenti.qꝛ ibi qñ super accidentalibus vel naturalib':hic quãdo super substantialibus ⁊ eodem modo si non esset recessum a prima : sed esset aucta res vel pretium. istud augmentum prodest

pro deſt taliter ꝙ cenſeť renouatus ꝯtractus:puta vbi erat vēdita pro centū ꝙ ſit vēdita pro centū ⁊ quinquaginta vel quinquaginta tantū.⁊ vbi erat vendita ꝓ parte ſit vendita in totū vel ecōuerſo.⁊ tūc idē per oīa vt oriať actio ex hac ſecūda conuentione tanꝗ̄ ex cōtractu renouato:vt eſt caſus in.l.pacta cōuenta.ff.de cōtrahē.emptio.que differt ab hoc.§. qꝛ hic loquiť qñ fuit receſſum pro parte.ibi qñ fuit augmētata res vel pretiū ⁊ ſicut ꝑ hoc pōt fieri renouatio.ita ⁊ ibi. Et aduerte:qꝛ tūc ſolueretť duplex gabella:ſcꝫ de primo contractu:lꝫ ab illo fuerit receſſum ⁊ ex hoc ſcđo tanꝗ̄ renouato poſſet etiam taliter fieri ꝙ nō cenſereť facta renouatio vt ſi ſolū agiť ꝙ vna pars ſit inempta vel ꝙ augeať pretiū vel diminuať abſqꝫ repetitione contractus ⁊ tunc non parit actionē.⁊ vide Cyn.in.l.pacta nouiſſima.C.eo. ¶ † In tex.ibi.⁊ diſſolui pro parte emptionē pro altera vero parte nec diſſoluiť nec renouať:cum illa pertineat ad coheredē cū quo hec ſcđa cōuentio facta non eſt. remanet ergo primus cōtractus ⁊ ex illo tantū agitur. Quidā autē dixerunt ꝙ etiā ſi cū principali emptore vel venditore recedať ab emptione pro parte ⁊ cū verbis repetitiuis: puta ꝙ non ſit vendita in totū ſꝫ pro parte:vel nō ſit vendita pro centum:ſed pro octuaginta nō dicať receſſum a prima venditione vel cōtractu quantū ad partem que remanet empta:ſed cēſeť cū illa venditione ſequēs vēditio accumulata ⁊ ſic poterit agi ex vtraqꝫ emptione.⁊ hanc opi.recitat glo.magna in.l.pacta cōuēta. poſt principiū.alij dicunt veterē ⁊c.ſed gl.aliter ibi diſtinguit. tñ nec iſta opi.nec diſtinctio glo.bona eſt qđ dic vt dixi qđ aut hoc ſit eodē inſtanti anteꝗ̄ diuertant ad alios actus. et prima venditio cenſeť nunꝗ̄ fuiſſe facta:ſed ſolū hec ſecūda de parte ꝑ.l.lecta.ff.ſi cer.peta.⁊ per iura.ſ.allegata.aut ex interuallo.⁊ tūc patet pro prima perfecta:ſed ipſo iure reuocata per ſecundam.vt.d.l.ſi ante ſcriptū.nō aūt remanet prima:qꝛ ſup eadeꝫ parte nō deberent eſſe due venditiones ab eadem perſona facte.argu.ff.de reſcin.ven.l.ſi id quod.vbi hoc colligitur: ſoluerentur tamē due gabelle.vt.ſ.dixi.ſed ſi non fuerūt verba repetitiua remanet prima tantum ⁊ ſecūda ei nō adijciť.

☞ Contractus qñ eſt celebratus dolo non poteſt ex eo agere doloſus:ſed dolum paſſus ſic.

Pactū inter officialē et cōitatē ꝙ in ſyndicatu debeat cōitas dare ſibi honorantias:ideſt arma ſeu banderiam cum armis non valet:licet hic poſſit fieri gratis.

Pactum inter ludentes ꝙ nullus eorum recedat de ludo quouſqꝫ perdiderit tantam pecuniam non valet.

Si per ſtatutū prohibeť popularis cedere actionē nobili: ⁊ facit nobilis ſe conſtitui procuratorē cū pacto ꝙ conſtituēs non petat ab eo rationē reddi de eo qđ exigeret ⁊ poſtea agat tanquā ceſſionarius poteſt reus obijcere ⁊ repellere ipſum ſi poteſt probare de tali pacto.

Pretor ait pacta que.

¶ † No.tria neceſſaria ad hoc vt pactū valeat:ſcꝫ ꝙ nō fuerit dolo initū. Itē ꝙ nō ſit contra legē vel cōtra aliquā partē iuris ciuilis q̄ ſit lex vel legis vim habeat. Itē ꝙ nō ſit factū in fraudē legis.⁊ his cōcurrentibus pretor vult pacta ſeruari:intellige ſcꝫ veſtita quantū ad agendū ⁊ nō veſtita quantū ad excipiendū.vt.ſ.ea.l.§.igiť nuda.cū ſequēti.ne per hoc qđ pretor ſimpliciter dicit hic alia iura diſtinguētia corrigantť:ſꝫ ſi alia nō appareāt tūc hec verba pretoris importarent:vt oīa pacta etiā nuda eſſent ſeruāda tātū ad agēdū quantū etiā ad excipiendū ꝑ.l.ſtatuas.ff.de acqrē.re.domi. ¶ † Ultimo no.gl.ſup verbo dolo malo.ꝙ qñ ꝯtractus celebratus eſt dolo nō pōt ex eo agere doloſus:ſꝫ ille qui paſſus eſt dolū pōt:qꝛ aduerſarius nō pōt excipere de dolo ſuo. ⁊ ita no.in.l.in cauſe.ff.de mino.l.elegāter.ī prin.de dolo.⁊.ff.de actio.emp.l.iulianus.§.ſi quis colludēte. ¶ † Itē not.gl.ſup verbo plebiſcita.ꝑ quā dicit Odof.nō valere pactū inter officialē ⁊ cōitatē ꝙ in ſyndicatu debeat cōitas dare ſibi honorantias.i.arma ſeu bāderiā cū armis:lꝫ hoc poſſit fieri gratis:vt quotidie fieri videmus tñ per pactū nō pōt ſe aſtringere cōitas cū officialis nō poſſit paciſci vltra eſculentū ⁊ poculētum. ¶ Itē no.aliā glo.ſup verbo ſenatuſcōſulta ꝑ quā dicit Ang. hic nō valere pactū inter ludētes ꝙ nullus eoꝝ recedat de ludo[a] quouſqꝫ perdiderit tantā pecuniam. † Item no. aliam gl. ſuper verbo edita.per quā patet ꝙ ſi per ſtatutum popularis prohibetur cedere actionem[b] nobili.⁊ facit nobilis ſe conſtitui procuratorem cum pacto ꝙ conſtituens non petat ab eo rationem reddi de eo qđ exigeret ⁊ poſtea agat tanꝗ̄ ſimplex procurator non tanꝗ̄ ceſſionarius:poteſt reus obijcere et repellere ipſum ſi pōt probare de tali pacto:qꝛ in fraudē ſtatuti cēſetur hoc feciſſe:⁊ ſic habeť pro ceſſionario.

☞ Inſpicienda ſunt ſemper verba contractus:⁊ qđ ſteť verbis quando aliter de mente non apparet.

Pactorum quedam ſunt.

† Pro declaratione iſtius tex.dic ſi queriť an pactū de nō petēdo ſit perſonale an reale:aut perſona cui fit aponiť verbo ꝓmiſſiuo ⁊ in datiuo caſu puta tibi non petere:⁊ tūc nō redditur ex hoc pſonale:ſed perſona adijciť ad oſtendendū cū quo pactū fit. vt in hoc tex.diciť expreſſe. Aut adijciť verbo executiuo ⁊ in ablatiuo caſu:puta promitto nō petere a te:⁊ tunc aut apponitur dictio taxatiua.puta a te.x.dūtaxat vel tantū ⁊ tunc eſt oīno pſonale:qꝛ nec trāſit ad heredē tuū te mortuo:nec etiā te viuo trāſit ad fideiuſſorē tuū vel ad patrē q loco fideiuſſoris habeť aliqñ:lꝫ ſi nō eſſet apposita dictio taxatiua extēdereť ad illos. vt l.ad heredē.§.ſi.ff.eo.⁊ ibi Bar.aut non eſt apposita illa dictio taxatiua:⁊ tūc quantū ad heredē vt ad ipſum nō tranſeat adhuc dicitur perſonale:ſed quātū ad alios vt ad eos nō trāſeat viuēte eo ſecus.vt no.in.l.qui in futurū.ff.eo.§.j. ⁊ ibi etiā vide Bar.⁊ qđ ibi no.in.l.ſi ſic.ff.de ver.obli.⁊ Cy.in.l.veteris.C.de cōtrahē.ſtipu.⁊ qđ no.Io.an.in regula priuilegiū.de reg.iur. ⁊ in mercurialibus in.vj.in ſolutione queſtionū. ¶ † Ultimo no.ꝭm Bal.hic.ibi nō minus ex verbis.ꝙ inſpiciēda ſunt ſemper verba cōtractus.⁊ ꝙ ſtatur verbis qñ aliter de mēte non apparet.facit.l.ſi alij.ff.de vſufruc.lega.⁊.ff.de verb.obli.l.ſi ſtipulatus ſim illud aut illud.Sequiť.§.dolo malo.

☞ Libellus in quo quis dicit ꝯctū ſimulatū nō procedit niſi dicatur ſpecies ſimulationis:idem in exceptione.

Dolo malo ait pretor.

¶ † Not. in ſi. ꝙ oīs contractus factus per dolum dicitur continere ſimulationē:⁊ ſic poteſt dici ſimulatus:ſed aduerte:qꝛ proprie loquēdo tunc diciť ſimulatus[c] qñ ſimulationi cōſenſit vtraqꝫ pars:⁊ hoc pōt fieri tribus modis. Primus quādo partes agunt de faciēdo vnū contractū.⁊ tñ ſimulant facere alium:⁊ de hac ſimulatione loquitur ti.C.plus valere qđ agitur:quia in veritate plus valet qđ in veritate agitur ꝗ̄ qđ ſimulate cōcipiť. et eadē ſimulatio cenſeť eſſe in iuramēto.ideo licet iurent ſeruare contractū quē ſimulāt facere:non tamē teneně ipſum ſeruare.vt no.glo. in.l.emptor.ff.de aqua plu.ar.ſed dubiū eſt an hoc iuramentū extendať ad cōtractum qui non agitur:qꝛ ſuper illo nō fuit preſtitum.⁊ ideo videtur ꝙ non extendať cū ſit ſtricti iuris. Alio modo fit quando agitur inter partes ꝙ nihil fiat ⁊ tamē ſimulant ſe facere.⁊ de hac ſimulatione loquitur.l.nuda. de contrahen.emp.⁊.l.imaginaria.de regu.iur.qꝛ nihil agitur. Tertio modo quando agunt aliquid facere ⁊ ita faciunt. tamē agunt vt parū duret.⁊ tūc preſumitur ſimulatio.vt.l.iiij.§.ſi ab ignoto.ff.de manu.⁊ ꝙ noluerunt re vera illum contractum facere poſtꝗ̄ erat parum duraturus.⁊ qꝛ ſimulatio pōt fieri multis modis[d] vt dictū eſt.cōſuluit Bar.in cōſi.qđ incipit. † Petrus nicole nō procedere libellum in quo quis dicit cōtractū ſimulatum niſi dicat ſpeciem ſimulationis[e] qꝛ reus non reddiť certus an velit cedere vel contendere.⁊ ideo ſi fuit oppoſitum de ineptitudine non valebit ſententia lata ſuper illo libello:ſimiliter ſi excipiať de ſimulatione:quia exceptio dꝫ eſſe clara ſicut actio.l.j.§.j.ff.de flu.⁊.l.titie textores.ff.de leg.j.ſimiliter nec de poſitiones teſtium.arg.in.l.cum actum.ff.de nego. geſt.et.ff.de proba.l.matrem tuam. Quādo aūt cōtractus fuit dolo initus in hac ſimulatione non conſenſit altera pars:ſed dūtaxat doloſa.ideo non pōt proprie dici ſimulatus totus contractus:lꝫ ſimulatio interceſſerit:qꝛ doloſus ſimulauit aliquid eſſe cū nō eſſet vel diſſimulauit aliquid nō eſſe cū eſſet.l.j.§.j.ff.de actio. empti.ſufficit ꝭm do. Pau.de caſt.tu adde qđ no. Barto.in.l. emptor.ff.de aqua plu.arcē.⁊ in.l.lucius.la.ij.ff.depoſi.

☞ Fraus ⁊ dolus in quibus differant.

Ad remotionem generis ſequitur remotio ſpeciei.

Ad poſitionem generis non ſequitur poſitio ſpeciei.

Sed ſi fraudandi cauſa.

¶ † De pacto inito per fraudem:edictum pretoris non facit expreſſam mentionē:ſed ſolū de inito per dolū nec expediebat ſpecialem mentionē facere:qꝛ fraus eſt ſpecies doli[f] ⁊ ineſt dolo tanꝗ̄ ſpecies ⁊ ad remotionem generis ſequitur remotio cuiuſlibet ſpeciei. vnde cum dixerit non eſſe ſeruandum pactum dolo initum per cōſequens nec etiam fraude initum. Item pactum fraudulēter extortum vel eſt iniquum vel ſuperuacuum. Iniquum quando extorquetur quod extorqueri non debeat:ſuperuacuū quādo extorquetur id quod extorqueri nō erat neceſſe.h.d.in effectu ꝭm glo.⁊ diuide eam.nam primo ponitur vnum dictum ꝙ edictum pretoris deficit in hoc quod pacto inito per fraudem mentionem non facit vſqꝫ ibi:ſed eleganter. Secundo anteꝗ̄ excuſet pretorem ab iſto defectu ponit aliud dictum labeonis qđ tale pactum vel eſt iniquum vel ſuperuacuū vſqꝫ ibi ineſt

[a] ¶ De ludo. Adde ꝙ pecūia numerata in ludo nō repetitur ſi a colluſore fiat ꝭꝫ Flo.in.l.j.in ſi. de alea.⁊ an acqſitū in ludo poſſit retineri. vide glo.ſūme.xxxv. di.Cardi.in cle. ſi.§.ſed ⁊ tales. de vi.⁊ honeſta. cle.⁊ an mutuatuꝫ in ludo poſſit repeti. vide ꝑ Are.cōſi.lxxxi.

[b] ¶ Cedere actionē.no.ꝙ ſi ſemel ceſſi in potētiorē nō noīe officij ꝙ nō poſſuꝫ amplius alicui quātūcūqꝫ vili cedere nec ꝑ procuratoreꝫ agere ꝑ ſingulari ponit ro.ſing.ſuis.

[c] ¶ Simulatus. Adde hic q̄ plene tradit Bart. vero.in ſuo tracta. de ſimula. ꝯctuum.Cur.

[d] ¶ Multis modis. de quibꝰ ꝑ eūdē in.l.ī emptione.C.plꝰ valere. qđ agiť. ꝑ Cepo.in tracta. ſuo.de emptio. et vendi.

[e] ¶ Speciē ſimulationis. Adde Alex.ī cōſi.cxij. col.j.⁊ ſeq.in.iij. vol. ⁊ eundeꝫ in cōſi.xxviij.colū. iij.ī.v.vo. Ang. Areti.in.§.fuerat.inſti.de ac.⁊ Cepo.in.d.tracta. preſumpti. xxvj.col.ſi.⁊ per Franciſ.de are. ī ꝯſi.lxxv.Cur.

[f] ¶ Doli. Adde Abb.ꝯſi.lxix.in cip.videtur primo dictum magiſtrum.

enim:ibi excusat pretorem q non expediebat expressam mentionem facere:quia exprimendo de dolo tacite videtur expssisse de fraude †cum fraus tanq species insit dolo tanq generi et argumentum procedit negatiue si non est seruandum pactum factum dolo nec factum fraude:quia ad remotionem generis sequitur remotio speciei:nō sic sequitur affirmatiue qm ad positionem generis non sequitur positio speciei.nam nō sequitur animal est.ergo homo est:sed bene sequitur nō est animal:ergo nō est homo. ¶ Sed in quo dolus est cū se habet in plus q fraus.respondet glos.qr dolus cōmittitur sine principio ante propter vtilitatem meā siue alterius:sed fraus solū quando etiam per vtilitatem meā:vel dic qd dolus committitur et tacendo et etiam mentiendo.vt.j.de actio. emp.l.j.§.j.sed fraus mentiendo sicut et fallacia.vt no.glo.s.proxi.§.que incipit calliditas. Alij dixerunt q imo fraus se habet in plus:qr vt genus.dolus vt species:qr fraus comprehenditur per illā circūuentionem que commitur re et cōsilio. Item per illā que re tantum.et tunc exponitur fraus.i.dānum. nam qui dānificatur dicitur fraudatus:licet sine dolo alicuius et dicit fraus re ipsa.vt no.in.l.si quis cum aliter.de verbo.oblig.sed dolus non comprehendit nisi primā speciem fraudis: als tunc excusatio edicti pretoris nō esset bona:qm ad remotionem speciei non sequitur remotio generis.nā non sequitur homo non est: ergo non est animal.eodē modo nō sequitur pactum dolo initum nō est seruandū:ergo nec initum per fraudem. tene ergo precedentem negari tamen nō potest quin primo respectu dolus se habeat in plus q fraus et secūdo respectu econuerso:tamen intentio pretoris nō fuit reprobare pactum in quo quis fraudatus est re ipsa sine dolo aduersarij sz sibi imputet.et hoc forte voluit labeo:qr si bona fide feci tibi pactū de nō petendo gratis:licet sim fraudatus.i. dānificatus non possum venire contra pactum qr esset iniquū:sed solum voluit reprobare pactum in quo quis est fraudatus dolo aduersarij.et ideo Bald. vt ab eo audiui legebat alio modo istum tex.q in versi.elegāter iuriscōsultus excuset pretorē:quare pretor nō fecit mentionem de fraude nō dicendo non esse seruandū pactū in quo qs fraudatus est: qr als sequeretur vel iniquitas vel superfluitas.iniquitas si exponeretur fraudatus:scz re ipsa: qr sequeretur q possem venire contra pactum de non petendo bona fide factum qd esset iniquū:sed si in dānificato et sic fraudato superfluitas sequeretur si exponeretur fraudatus:scz re et consilio:qr si dolo me induxisti ad faciendum pactum de non petēdo vel fraude possum venire contra pactum:licet in edicto nō sit facta mentio:quia fraus inest dolo tanq species generi: et sufficit fuisse factam mentionē de dolo:et iste videtur mihi planior intellectus:sed scdm primā positionem glos.et docto. iste ver.sed elegāter deberet exemplificari quando primo feci pactum de non petendo bona fide.et postea per fraudem extorqueo a te pactum de petendo hoc secundū pactum est iniquū: sed si primū pactum feci deceptus a te:et postea per fraudem extorqueo pactum de petendo.hoc secundum est superuacuū: quia non expediebat extorquere cum etiam sine ipso possem agere:et si exciperes de pacto poteram replicare de dolo: sed ista est vna inuolutio ponere quod primo feci pactum de non petendo et postea per fraudem extorquere pactum de petendo:quia hoc non dicitur in tex.ideo precedēs intellectus pulchrior est.

a ¶ Protestate. an hāc sit simpliciter verum. vide Ancha.consilio xxxij.

b ¶ Intellectus. Adde tū q si testis deponendo super his q con sistūt iudicio intellectus reddere ret non interrogatus rationē cōcludētē qd talis depositio teneret et pbaret vt plene habes p Alex. in cōsi.x. col.pe.ver.et presertim.in.ij. vo. et in cōsil.ij.col.ij. in.iij.vol.in cōsi. xv.col.v. versi.et nō sunt duo. in cōsi.lxxij.col. pe. versi. nec etiam obstaret.et i cōsi. cxlj.col.pe. in.j. volu. et in dictis locis q tunc testis etiā nō interrogatus debet reddere rōnē dicti sui als nō pbaret.Cur.

Siue autem ab initio.

¶ † Sine dolus committatur ab initio in contractu siue ex postfacto cū agitur parit exceptionem doli.h.d.facit.l.ij.§.circa.j.de doli excep.

2 ¶ Verba quando possunt trahi ad duplicem intellectū recipiunt illum intellectum de quo partes expresse protestate: sed si non reciperent duplicem intellectum:sed alterum tantū protestatio illa contraria non seruaretur.

3 Si dicatur qd talis respondet libello affirmando vel negando:non tamen animo contestandi posset tamen iudex cōpellere ipsum ad contestandum si esset causa in qua necessario lis esset contestanda.

4 Testes si dicant q talis promisit tali per stipulationem non probarent stipulationem nisi dicant quod promisit precedēte interrogatione et statim secuta responsione.

5 Subscriptio testiū in instrumentis hodie nō est in vsu sz sufficit qd notarius apponat eorum nomina.

6 Inuocatio domini non est de necessitate instrumēti postq potest incipere ab annis domini:licet quasi vbiq seruet cōiū. Idem de signo crucis in inuentario.

7 Instrumentum non dicitur redargui de falso quando probatur aliquid contra presumptionem iuris resultantē ex instrumento:non tamen contra tenorem instrumenti seu contra ea de quibus notarius attestatur.

c ¶ Non pbato. nam pbatio falsi dz de necessitate cōcludere hm do. Alexan.cōsi. lxx.col.ij. in cōsi. lxxiij.col.j. et in cōsi.lxxiiij.colū. iiij.in.j. volu. et ibi q regrit maxima pbatio.

8 Ubicūq de iure cōmuni vel municipali non admitteret probatio:nisi per aliud instrumentum vel scripturam:debet illud intelligi quādo vellet probare contra tenorē instrumēti si autem cōtra presumptionē que resultat ex instrumento admitteretur probatio etiam per testes:et duo sufficerent.

Licet ad reuocandum legatum requirantur quinq testes: tamē ad probandum inimicitiā interuenisse inter defunctū et legatariū ex qua resultat tacita reuocatio sufficiūt duo testes.

9 Si in instrumento cōtinet rogauit titius spopondit meuius licet probetur q sponsio seu responsio fuit facta ex interuallo qd non redarguitur instrumentum de falso: et quid si probat meuium fuisse absentem.

Quod fere nouissima.

1 † Ubi precedit interrogatio et sequitur responsio dicitur esse stipulatio nisi de cōtraria intētione partium appareat.h.d.et semper allegat maxime propter glo.et dicit † Inno.in.c.cum.M.extra de consti.per istum tex.q quādo verba possunt trahi ad dublicem intellectū recipiunt illum intellectū de quo partes fuerunt expsse protestate:[a] quia non debent operari vltra intentionem agentiū.l.nō omnis.j.si cer.peta.sed si non reciperent duplicem intellectū: sed alterum tantum protestatio illa contraria non seruaretur vt si diceret instrumentū q tales fuerunt inuicē stipulati non aīo stipulandi.ista verba sunt in se contraria vnde staret primis verbis non secūdis.facit.l.alimenta.C.de neg.gest. et si diceret q tales fuerunt litem contestati non aīo contestandi dic idem:sed si dicat q precessit interrogatio et secuta est respōsio istud stat in facto tū non resultat iuris effectus:scilz stipulatio si partes volunt.et ista possunt simul stare. † Item si dicat q talis respondet libello affirmando vel negando:non tamen aīo contestandi litem.vt not.in.l.j.C.de lit. contesta. posset tamen iudex compellere ipsum ad contestandum si esset causa in qua necessario lis esset contestanda.vt.l.j.§. ex hoc rescripto.j. de ven.inspi. † Per istum tex.etiam ptz q si testes deponerent q si talis promisit tali precedente interrogatione et incontinenti secuta responsione probarent stipulationem:qr deponunt de facto q sensu corporeo percipiunt ex quo resultat iuris effectus:sed si dicerent testes q talis promisit tali per stipulationem non probarent stipulationem.nam inquantū dicūt promisit.ista promissio potuit esse etiam non precedente interrogatione et dubia probatio non releuat probantē.vt in.c.in presentia.extra de proba.inquantum dicunt per stipulationē deponunt de effectu iuris quem oculo corporeo non percipiunt: sed solū per iudiciū intellectus.et testes debēt deponere de his que percipiunt sensu nō iudicio intellectus.[b] vt.l.qui testamēto.§.fina.j.de testa.als potius essent iudices q testes. et de his no.in.l.j.C.de vsu.non sic si ista verba reperiātur in instrumēto publico.vt ibi no.in.l.sciendū.de verbo.obli. ¶ † In glos.j. in prin.ibi subscribunt testes.hec subscriptio testium inest hodie in vsu:sed sufficit qd notarius apponat eorum noīa. circa quod vide qd no.Bal.in.l.antique.et in.l.j.C.ad velle. ¶ † In glo.ibi.in prin.autem anni dñi. Bal.hic notabat ex hac gloss. qd inuocatio dñi non est de necessitate instrumenti postq potest incipere ab annis dñi.et hoc modo vtuntur pistorij:qr oia instrumenta incipiūt per annū:scz anno dñi &c.lz vbiq quasi seruetur contrariū:scz vocatur solēnitas leuis cuius defectus non vitiat sicut signum crucis in inuentario.vt.l.j.§.si.j.de vē. inspi.et ibi no. ¶ † Glo.sequens est singularis et ad quedā allegatur.primo q non dicitur instrumentum redargui de falso: quando probatur aliquid cōtra presumptionem iuris resultantē ex instrumēto non tū cōtra tenorē instrumēti: seu cōtra ea de quibus notarius attestat et sic non redarguit notarius de mendacio als esset secus. ¶ † Secundo allegatur q vbicūq de iure cōmuni vel municipali non admitteretur probatio nisi per aliud instrumentū vel scripturam. vt.l. testium.C. de testi.illud debet intelligi quādo vellet probare cōtra tenorem instrumēti.si aūt cōtra presumptionē q resultat ex instrumento admitteret pbatio etiā p testes.et lz in instrumēto essent plures testes viderent tū sufficere duo ad probandā presumptionem sicut in simili ad reuocandū legatū requirunt quinq testes.et tū ad probandū inimicitias interuenisse inter defunctū et legatarium ex qua resultat tacita reuocatio sufficiunt duo testes.vt.l. fideicōmissum.C.de fideicōmis. et.l.iij.§.si.j. de adi. leg. ¶ † No.tertio ex hac gloss.q si in instrumento continetur rogauit titius.spopondit meuius: licet probetur qd sponsio seu promissio fuit facta ex interuallo non redarguitur instrumentum de falso:qr notarius nō dicit cōtrariū incōtinenti: lz non probato[c] contrario hoc presumeretur.et idem si probatur meuiū fuisse absentem:vt videt sentire ista glos.hm Ange.hic

Sed contra

Sed cōtra hoc.q2 si erat absens potuit respōdere tēpore confecti instrumēti:lz rñderit post.sed notarius nō debuit de illa responsione instrumentū facere:sed solum de his que fuerunt gesta tēpore instrumenti cōfecti iuxta not.in.c.j.extra de fide instru.per Inno.ꝛ adde qđ no.C.de apo.publi.lib.x.ꝛ per Bar.in.l.quecunqꝫ.

2 ☞Contra factū meū possuz venire alieno nomine ꝛ qñ etiā meo nomine.

1 **Si paciscar vt neqꝫ.** ¶ † Potest quis p pactū remittere ius suū etiā liquidū ꝛ etiā ex maleficio pueniens ꝛ etiā in iudiciū deductum dūmodo factū non sit cōtra ius cōmune. ius vero publicū alterius ius non potest remittere ꝛ quādo pactū non tenet q2 reprobatū a iure nec etiā iuramēto vel stipulatiōe firmatur.h.d.vsqꝫ ad.§.si ante aditā. Et hoc quod dicit de iuramēto pcedit de iure ciuili.de iure autē canonico seruandū est licet cōtractus de se sit nullus dūmodo possit seruari sine interitu salutis eterne ꝛ nō sit ꝯtra publicā vtilitatē principal'r nec sit cōtra bonos mores nec dolo vel metu extortū nec ꝯtra ius tertij:vt in.c.ij.de pac.lib.vj.qđ plene psequere vt per Bar.in.l.si quis p eo.de fideius.ꝛ declaraui in aut.sacramēta puberū in repetitiōe quā sup ea feci.C.si aduer.ven. ¶ In gl.que incipit sic em.ibi lz an idē aget. Dic fm Gui.de cu.in hoc articulo quando remittit ius publicum ꝛ sic non valet remissio an ego idem possum venire cōtra ꝛ prosequi. Dic ꝙ aut remittendo delinquit ꝛ incidit in turpillianū puta.quia destitit ab accusatione inchoata sine abolitione.ꝛ tūc q2 deficit infamis nō posset postea psequi:vt.l.destitisse.ff.ad turpil.ꝛ.l.ꝗuis.C.eo. aut non incidit in turpillianū:q2 obtinuit abolitionē vel erat act⁹ extraiudicialis seu in quo abolitio nō erat necessaria:vt in casu questionis de qua hic cum remittit nuntiatio noui operis. et tūc aut erat casus in quo lex permittit transigere super iure publico vt quādo ingeritur pena sanguinis.ꝛ tūc nō possum venire cōtra.licet alius possit ꝛ ita intelligit.l.transigere.C.de trāsacti.pīudico ergo mihi nō alijs. aut erat casus in quo nō licebat transigere.de quibus habetur in eadē lege: ꝛ tunc aut alius volebat psequi ꝛ ego nō admittor ad psequendū nec debeo illi preferri.ꝛ sic intelligit.l.si maritus.§.si negauerit.ff.de adul.ꝛ hic in glo.dū respōdet ad illū.§.aut nō extabat alius q vellet psequi.ꝛ tunc ego possum venire cōtra postꝙ nō valuit remissio.vt in hac glo.notabili. † nomine aūt alieno bene possum venire cōtra factum meum:vt.l.iubemus.§.sane.C.de sac.sanc.eccle.ꝛ etiam noīe meo ꝛ super iure priuato qñ factū meū erat necesse a lege reprobatū:[a] vt.l.queadmodū.C.de agrico.ꝛ censi.ꝛ idem si alio modo erat funditus nullum. puta propter defectū solēnitatis vel alium secus si nō erat oīno nullum:sed pendebat.vt.l.p fundū.ff.de ser.rusti.pred.nā ibi nō erat actus a iure reprobatus nec erat peccatū in forma: sed ideo nō valebat cōcessio quātum ad ius reale ne fieret preiudiciū socio qui nondū cōsenserat.potius ergo pēdebat ꝙ esset nulla cōcessio.

2 ☞Si filius sperans hereditatē patris illo viuente facit se liberari a creditoribus paternis.talis liberatio vz sibi post mortem patris ꝗtū ad doli exceptionem.

Quid si ipse donaret hereditatem paternam patre viuente.

3 Quid si liberat debitores paternos.

Si ante aditam hereditatem.

1 †Hic incipit tractare de vna materia satis bona ꝛ quotidiana quam prosequit vsqꝫ ad.l.rescriptū.§.si pacto.nā contingit interdum ꝙ ille cui delata est hereditas nō vult eā adire propter multa debita[b] hereditaria ne laceretur a creditorib⁹ vel teneat vltra vires hereditatis nisi creditores remittant sibi partē debiti creditores aūt deliberant hoc facere ad hoc vt habeāt quē cōueniant volentes potius carere parte ꝗ toto et habere eam expeditā potius ꝗ laborē in reperiēdo bona hereditaria:ꝛ faciendo ea vendi ꝛ dari eis curatorē.vnde circa hoc occurūt aliqua dubia que declarant in istis textibus.ꝛ primū est an hoc pactū vel remissio factū vel facta ei ante aditam hereditatē valeat ꝛ sibi prosit post aditā hereditatē.ꝛ dubiū est:q2 tūc adhuc nō est debitor ipse heres ꝛ sic nō pretendit interesse.ideo videbatur pactū nō valeret de rigore iuris.ꝛ hunc articulū prosequitur vsqꝫ ad.§.hodie.ꝛ determinat cōtrariū si iste heres erat liber homo ꝛ sic nō putabitur status eius per aditionem hereditatis.Nec ob.ꝯrium q2 hoc pactū cōfertur in tps quo erit debitor ꝛ in quo sua intererit:si aūt erat seruus puta institutus a dño sub cōditione nā ea pendēte nō est liber nec heres.sed sperat esse adueniente cōditione ꝛ tunc pactum nō valet de rigore iuris adueniente cōditione efficitur heres necessarius ꝛ liber: nec sibi proderit pactum de rigore propter duo. Primū quia factum tēpore seruitutis non prodest ei facto libero cū censeatur esse alius homo.ff.de regu.iur.l.qđ quis. Alia ratio potest esse quia eneniente cōditione non potest recusare hereditatem cum efficiatur necessarius heres:sed hoc qđ creditores possint remittere fuit inductum pro vtilitate creditorum:ne heres hereditatem repudiet ꝛ sic non habeant creditores quem conueniant et sic per consequens ex quadam necessitate sed in casu nostro non habent de hoc timere.postꝙ autem extitisset conditio vel si esset pure institutus ꝛ sic iam esset factus liber ꝛ heres ꝛ per consequens debitor nullum esset dubium ꝙ remissio sibi facta a creditoribus valeret: sicut cuilibet alteri debitori: quia cessat omnis ratio dubitandi:ꝛ hoc dicitur in ver.marcellus.ꝛ idem de quolibet alio qui hereditatem adiuisset.sed licet in precedenti casu de rigore iuris nō valeat pactum ꝗtum ad hoc vt pariat exceptionem pacti ei libero facto bene tamen valet de equitate quantum ad hoc vt ei pariat exceptionem doli si veniant contra factum suum. et hoc dicitur in versi. sed si quis quod probat duobus exemplis in filiofa.qui post pactuz de nō petendo mutat statum ꝛ efficitur sui iuris quo casu reperitur determinatum ꝙ licet nō prosit exceptio pacti prosit exceptio doli. idem ergo est dicendum in seruo in quo est eadem equitas.q2 quādo pactū producit exceptionem pacti tollit naturalem obligationem ꝛ obligat paciscentem ad nō petendū:[a] vt.ff.eo.l.si vnus.§.pactus.ꝛ etiā elidit ciuilem actionē ꝛ producit exceptionē ꝛ sic habet quadruplicem effectū. sed qñ nō producit nisi exceptione doli:q2 de rigore nō valeret iure pacti sed ex equitate debet seruari: tunc nō producit nisi hunc effectum exceptionis doli fm Bald.hic qđ est pulchrum ꝛ subtile.ꝛ dat intellectum multis legibus istius tituli in quibus dicit pactū non producere exceptionem pacti: sed doli:vt.ff.eo.l.rescriptū.§.si.ꝛ.l.ꝛ heredi.§.j.cū similibus pluribus. ¶ In versi.marcellus.in text.ibi priusqꝫ se immisceat idem post cū sit eadē ratio. ¶ In tex.ibi puta filiusfa.heres institutus pure quodammodo ex mero iure vt differat a sequenti versicu.ꝛ sic hereditatem acquisiturus erat patri si eam adiuisset eius iussu. pactum ergo sibi factum a creditoribus hereditarijs dum est in potestate patris censetur potius factum ad vtilitatē patris: q2 si eam adiuisset ꝛ patri acquisiuisset pactū factum filio prodesset patri:vt.ff.eo.l.ꝛ heredi.§.idem si filius.si ergo emancipatus adit et sibijpsi acquirit non potest sibi prodesse de cetero: q2 nō fuit factum vt sibi prodesset. ꝛ ideo non producit exceptionem pacti:sed de equitate producit exceptionem doli. ¶ † In text.ibi idem probat.not.singulariter istū versi. ꝙ si filius sperans hereditatē patris illo viuente facit se liberari a creditoribus paternis. talis liberatio valet sibi post mortem patris quantum ad doli exceptionem:licet videatur fuisse solicitus de hereditate viuentis.sed hoc non nocet quantum ad actum liberatoriū: sed quantum ad obligatorium si ipse donaret hereditatem paternam vel partem eius vel aliquid occasione sperate hereditatis esset illicita conuentio et tanꝗ indignus priuaretur nisi hoc fecisset cum voluntate patris.quod dic:vt.l.fi.C.de pactis.

3 †Quid autem si filius liberat debitores paternos[c] viuente patre an valeat ꝛ faciat sibi preiudicium post mortē patris.Cyn. et Barto.in.l.si filius.ff.de solutionibus.ꝛ.l.cum dominus.§.si filius.ff.de penu lega.ꝛ tangitur.ff.eod.l.ꝛ heredi.§.filiofa. Et collige ꝙ aut ille qui sperat hereditatem alicuius facit se liberari viuente illo a creditoribus illius ꝛ prodest sibi pactum factum postea heredi quantum ad doli exceptionem vt in vltimo casu istius.§.quod videtur posse procedere in quolibet sperante hereditatem alterius non solum in filio: licet text.loquatur de filio tamen fauore liberationis.aut post mortem illius.et tamen aut postꝙ factus est heres ꝛ tunc prodest sibi quantum ad directam exceptionem pacti.et in versic.marcellus. aut anteꝙ sit effectus heres ꝛ tunc aut postea heres efficitur non mutato statu ꝛ idem in princi. istius.§.aut eo mutato de seruo in liberum vel de existente in aliena potestate in effectum sui iuris et tunc prodest sibi quo ad doli exceptionem pacti: vt in versiculo sed si seruus. et in.§.sed si quis. in principio. et in versiculo vt puta.

1 ☞Si maior pars creditorum alicuius mercatoris qui aufugit vel deficit velit facere remissionē de parte debiti an alij cogantur stare.ꝛ nu.4.

Quid si faciant inducias puta quinquennales.

3 Si aliquis de remittentibus facientibus maiorem partē pretendat aliquod debitū ꝙ alij dicant esse fictitiū. ꝛ in fraudē factum.hoc probato nō cōputabitur in maiori parte. et poterūt alij allegare hanc simulationem pro ipsoꝝ interesse.

4 Inter dissentientes relinquitur arbitrio iudicis qui debet sequi equiorem partem.

5 Si factum maioris partis creditoꝝ cōtinerent euidentem iniquitatem posset minor pars appellare.

[a] ¶ Reprobatuz. vide per Frā.de are. consi. cxiiij. vbi ponit an prelatus possit venire contra alienationē per ipm factam ꝛ iuramento firmatam.

[b] ¶ Multa debita dicit Ro.ꝙ si ad instantiā vni⁹ creditoris ego adeo et ceteri ad eius instantiam aliquid mihi remittunt ꝙ ideo ille creditor tenetur et ipse aliqd mihi remittere arbitrio boni viri.allegat glo.in.l.cū oēs.eo.titu.

[c] ¶ Paternos.ad de Spe.in tit.de pac.§.pe.ver.qd si filius.ꝛ Domi.de sancto Gemi.i.c.ꝗuis.de pac.in.vj.et eundem Pau.de ca.in.l.fili⁹ paciscendo.C.eo.ti.Lur.

6 In his que cõtinent delictũ nunq̃ factũ maioris partis nocet minori nõ cõsentiẽti vel absenti etiã in actibus collegialibus.

Et suum heredem.

Hodie tamen ita demũ.

1 ¶ † Hic determinãtur duo alia verba circa predicta. Primũ est an creditores possint facere hoc pactũ separatim an vnus vna die alter altera die. videbat̃ enim q sic. per. l. per fundũ. ff. de servi. rusti. predi. Contrarium tamen determinatur q imo debent omnes convenire ⁊ simul deliberare. et sic est hic casus in quo in his que pertinẽt ad plures vt singulos nõ sufficit cõsensus prestitus separatim sed debet prestari cõmuniter. ratio colligitur ex sequẽti notabili. Secundũ dubiũ est si nõ oẽs volunt hanc remissionẽ facere: sed aliquis heres aut nõ vult adire nisi oẽs faciant an possit ille facere in preiudiciũ nolentium videbat̃ q nõ. q2 in his que pertinẽt ad plures vt singulos requiritur cõsensus omniũ per regulã qd oẽs tangit. contrariũ tamen determinatur q sufficiat pactum et consensus maioris partis ⁊ preiudicabit etiã alijs. nã si hoc nõ esset sequeretur q dissensus minoris partis noceret maiori qm̃ herede nõ adeunte nõ habent que conveniant. cõvenientius est ergo q pactum maioris partis minori parti noceat q̃ ecõverso. maxime quia non preiudicat aliquis imo etiã prodest quia habebunt quem conveniant. Item hec est begninior pars favore liberationis. ⁊ ad hoc q pactum maioris partis noceat minori parti requiritur q cõmuniter cõsentiant ⁊ deliberẽt. Et aduerte q2 Guil. de cu. dicit hic aliqua singularia dicta. ¶ Primo q iste. §. nõ haberet locũ qñ iam esset adita hereditas: q2 tũc cũ heres iam sit obligatus omnibus creditoribus nullam vtilitatẽ cõsequetur minor pars creditorũ de remissione facta per maiorem et equitas istius. §. fundatur in hoc. † Item q si viveret principalis debitor similiter non haberet locũ vt maior pars possit remittere in preiudiciũ minoris eadẽ ratione. ⁊ istũ casum de facto in terminis habui hoc anno: ⁊ est quotidianus in istis mercatoribus fallentibus vel deficientibus facultatibus q si aliqui creditores vel maior pars facit sibi remissionẽ de parte debiti. alij nõ coguntur stare. ⁊ ita de facto consului: licet quidã dicerent contrariũ servari de cõsuetudine sed nõ curo de hoc. sed si nollent remittere sed facere inducias quinquẽnales bene posset in hoc maior pars p̃iudicare minori. vt. C. qui bo. cede. pos. l. fi. videret̃ tamen posse dici q si debitor aufugisset ⁊ nollet redire nisi omnes remitterent partem debiti qd tunc: quia subest eadem ratio ⁊ pactum maioris partis potest auferre vtilitatem minori haberet locum iste. §. tene menti quia quotidianũ est. ¶ Item dicit istum text. non habere locum quando pars vellet remittere totum debitum sed solum quando partem: quia in hoc casu nullam vtilitatem consequeretur minor. Item q in numero maioris partis illi qui mandaverunt heredi q adiret dando sibi intentionem q nõ cõveniretur vltra vires hereditatis ⁊ postea alij remiserunt qui cum illis faciũt maiorem partem illi autẽ nolunt remittere nam sufficit q semel consenserunt mandato. tex. est notabilis cũ glos. in. l. apud celsum. in princi. ff. de doli. excep. ⁊ tenebuntur servare pactum aliorũ. ¶ † Ultimo dicit q si aliquis de remittentibus faciẽtibus maiorem partem pretendat aliquod debitum q alij dicant esse fictitium ⁊ in fraudem factum hoc probato. non cõputabitur in maiori parte ⁊ poterunt alij allegare hanc simulationem pro ipsorum interesse. argu. in. l. si cui. C. de non nume. pecu. ¶ † Not. etiam q inter disentientes relinquitur arbitrio iudicis. qui debet sequi equiorem partem. vnde dicit hic Bal. si sunt quatuor executores ad distribuendum bona in paupe res ⁊ duo volunt distribuere in quosdam: alij duo in quosdã alios: q iudex poterit eligere quam partem vellet. facit. l. j. C. de nup. ⁊ si causa est cõmissa pluribus cõsulenda ⁊ discordãt: ⁊ sunt equales: poterit iudex eligere quos sequi velit. circa qd vide qd not. Barto. in. l. duo extribus. ff. de regu. iur. ⁊. l. j. §. si plures. ff. de exercito. Et ex secundo dicto istius. §. patet ratio primi quare requiritur q conveniant in vnum quia factũ maioris partis nocet minori al's esset secus. vt. d. l. per fundum. et ideo dico q si omnes consentirent: quia tunc cessaret dicta ratio non esset necesse q cõvenirent in vnum: sed quilibet in domo sua posset consentire ⁊ pactum facere per illam. l. per fundum. et hoc satis colligitur hic in prin. ibi ita demum creditoribus obest ⁊c. ⁊ sic loquitur eo casu quo factum aliquorum nocet alijs: sed hic non ime factum cuiuslibet sibiipsi nocet nõ factum alterius. † Item scias circa secundum dictum q minor pars posset appellare si factum maioris partis contineret evidentem iniquitatem valet. not. Barto. in. l. fi. ff. de appel. reci. licet sit iste actus extraiudicialis a quo de iure civili parum reperit̃ vt possit appellari licet de iure canonico multa iura de hoc loquant̃ vt per Bar. in. d. l. fi. pone enim q maior pars denegat facere pactũ. ⁊ hoc facit magis propter odiũ aliorũ. ⁊ sic

b cõtinet manifestã iniquitatẽ tũc ergo statur maiori[b] parti: qm̃

6 eorũ snia equior est. † Itẽ scias q in his q̃ cõtinent delictũ nũq̃ factũ maioris partis nocet minori nõ cõsentienti vel absenti etiam in actibus collegialibus. vt. l. j. in prin. ff. de magistra. cõvenien. vbi casus notabilis ⁊ singularis.

2 ¶ Modicum additũ paritati reducit pars ad imparitatẽ.

Maiorem esse partem.

1 ¶ † Not. hic q numerus personarũ primo attendit̃ q̃ dignitas earũ et prefert̃ dignitati. ⁊ hoc verũ in casu istius legis. sed in his que ad finẽ pertinẽt: primo inspicit̃ dignitas. vt. ff. de testi. l. ob carmem. §. fi. fm Jac. bu. ⁊ vide qd not. Bar. ff. de re iudi. l. si vni in iiij. q. qualiter cognoscatur maior pars in his in quibus ei statur. Itẽ adde q ceteris paribus preferunt̃ attinẽtes defuncto ceteris extraneis. vt. ff. eo. ti. l. antepenul. scdm vnã lec. per quã

2 limitat̃ ista lex multũ not. etiã † q modicũ additũ paritati reducit pares ad imparitatẽ facit. c. duobus. ff. de rescrip.

2 ¶ Si sunt plures rei credẽdi nõ tamẽ sunt plures actiones ʒ vnica q̃ cõpetit cuilibet insolidũ vel q sunt plures obligationes ⁊ plures actiones sed dicitur vna q2 sufficit vna solutio.

3 Non inspicit̃ pluralitas personarũ quando nõ pretendũt: nisi vnum debitũ. vel nõ representant nisi vnã personam. Non attenditur pluralitas debitorũ quando est vna tantũ persona cui debetur.

4 Unus tutor pluriũ pupillorũ lʒ representat plures nõ habet̃ pro pluribus: si illi plures representati habebant̃ pro vno.

5 Tutor in casu de quo hic põt remittere debitũ pupilli gratis lʒ regulariter secus. Si statutum dicat q cause consanguineorũ compromittantur tale compromissum poterit fieri a tutore nomine pupilli. ⁊ de iure ⁊ de facto.

6 In favorabilibus fit coacervatio plurium debitorũ secus in odiosis.

7 Si donavi mille titio et seio sine insinuatione. an ista dicatur vna donatio. vt sic non valeat vltra quingenta an dicant̃ due donationes.

Si plures sint qui.

1 ¶ † Plures representãtes vnũ debitũ vel vnũ creditorẽ loco vnius habentur. idẽ in vno representãte plures: vnũ tamẽ debitũ pretendẽtes idẽ in vno plura debita pretẽdẽte. Itẽ ad favorẽ ampliandũ fit cumulatio pluriũ debitorũ: vt habeant̃ p vno. h. d. tota lex. ¶ † No. primo in pñ. versi. eandẽ actionẽ. q si sunt plures rei credẽdi nõ tamẽ sunt plures actiones. ʒ vnica q̃ cõpetit cuilibet insolidũ: vel dic q sunt plures obligationes ⁊ plures actiones: vt. l. iij. §. fi. de duob. reis. sed pro tãto dicitur vna q sufficit vna solutio. ⁊ ideo dicit̃ propter hoc vnum debitũ. ⁊ hoc vult gl. que incipit hoc q̃tum ad vnã. ¶ † Itẽ not. q non inspicit̃ pluralitas personarũ quãdo nõ pretendũt nisi vnum debitum vel nõ representãt nisi vnam personã vt in primo ⁊ secundo casu istius. l. ⁊ econtrario nõ attenditur pluralitas debitorum: quãdo est vna tantũ persona cui debent̃: vt in versi. nã nec scilicet ad hoc vt plures habeant̃ q in pluribus requirit̃ pluralitas ⁊ personarũ ⁊ debitorũ que pretendunt̃. ¶ † Item no. in ver. necnõ. q vnus tutor pluriũ pupillorũ lʒ representat plures nõ habet̃ pro pluribus si illi plures representati habebant̃ pro vno: q2 pretẽdebãt vnũ tantũ debitũ. nã nõ dʒ haberi in plus representãs q̃ representatus. si ergo illi pupilli ptendebãt diversa debita a cõtrario sensu istius text. vnus tutor pluriũ pupillorũ ⁊ haberet̃ pro pluribus sicut ⁊ plures habent in terdũ pro vno. ⁊ hoc tenet hic Guil. de cu. ponderãs illud verbum vnum debitum. ⁊ etiã Bald. vt sit cõclusio q idẽ iuris est de representante qd est de representato. ¶ † Not. etiam singulariter in hoc versi. q tutor in hoc casu potest remittere debitum pupilli gratis: lʒ regulariter secus: vt not. ff. eo. l. tutoris. quoniam ex hac remissione consequit̃ pupillus etiã vtilitatẽ: q2 fit etiã ex cã necessaria. ideo dicũt doc. q si statutum dicat q cause consanguineorũ cõpromittantur tale cõpromissum poterit fieri a tutore nomine pupilli[c] et de iure ⁊ de facto q2 facit de necessitate statuti al's nõ posset facere de facto ⁊ dare licentiam arbitris q auferãt de iure pupilli. ¶ † Ultimo not. q fit coacervatio pluriũ debitorum in favorabilibus. secus in odiosis. l. si idem cum eo. cum ibi notatis de iurisdi. omnium iudi. vnde si dicat statutum q bãnitus in centũ possit impune offendi si est bannitus ex vna[a] causa in quinquaginta ⁊ in quinquaginta ex altera nõ dicetur bannitus in centum vt possit offendi: vt notat vt fideiussor. ff. de solutionibus. sed si esset condemnatus in

a ¶ Quotidianũ. Adde q si pars maior creditorũ vellet totũ remittere q nõ posset in piudiciũ aliorum ita Roma. in sing. suo. cccix. incip. creditores possunt.

b ¶ Maiori parti. qñ maior pars non possit aliqd facere nisi oĩbus cõsentientib[9] vide per Ro. consi. ccclij. ⁊ sing. suis fo. iij. ⁊ seq. vbi dicit q maior ps. sufficit ad eligẽ. officialem nõ tñ ad reformandũ.

c ¶ Nomine pupilli. adde an statutum de cõpromissis cõprehendat minorẽ. bal. consi. xxxvj. ⁊ ad hic dicta adde q̃ posui i apos. hic ad Alex. et vide Bart. in cõsi. suo xlvij. incip. nunquid tutor. Cur.

d ¶ Bannitus ex vna. adde Bald. i. §. hec aũt tria. ff. in proe. et do. Nelluz de sancto Gemi. in trac. bãni. in. j. parte secũdi tẽpo. q. vij.

natus in quinquaginta si non soluerit infra mensem incideret in aliis quinquaginta: tunc quia hec secunda pena adijcitur prime et propter morã cõmissam censeretur condẽnatus in centũ: secundum Ang. hic per istũ tex. dũ dicit vsuras applicari. subdit tñ quod nõ videtur quod iste. §. vltimus debeat intelligi qñ iste qui pretẽdebat plura debita ex diuersis causis debebat facere pactũ et sic sua sñia erat benignior. ideo fit cumulatio sed si cõtradicebat pacto nõ fieret cumulatio. quia sua sñia est iniquior. argu. d. l. si idẽ cũ eodẽ. C. de iurisd. om. iudi. et ita limito istũ tex.

7 † Item Guil. de cug. inducit istũ tex. ad. q. si donaui mille titio et seio sine insinuatione: vtrũ ista dicatur vna donatio. vt sic nõ valeat vltra quingenta. an dicantur duo propter duas donationes ita quod cuilibet videatur donata quingenta. et sic neutra erat vltra summã legitimã et tenet hanc secundam partẽ: vt inspiciatur potius pluralitas personarum quam vnitas summe specificate per l. sancimus. C. de dona. §. si quis aũt. et per. l. si mihi et titio. ff. de ver. ob. Ad istũ aũt text. nõ respõdet qui videtur probare contrariũ quod potius inspiciatur vnitas debiti quam numerus personarũ. Unde dic quod aut me obligo ex cã donationis titio et seio in mille: et cuilibet eorum insolidũ tanquam duobus reis stipulandi et tũc videbitur vna donatio et hoc probat ista lex in prin. quia vnicũ tñ debitũ est pro quo cuilibet eorum insolidũ actio cõpetit. et si alter ipsorum ageret et totũ cõsequeretur nõ teneretur participare alteri cũ sit ex cã lucratiua: vt not. in. l. si titio. de lega. ij. et in. l. si hominẽ. §. j. de so. per Bar. aut me obligo eis simpliciter vel simpliciter dono incipiendo a traditione et tunc cuilibet eorum videor donare pro dimidia. et sic erunt donationes per l. reos. §. cũ in tabulis. de duo. re. et tũc habebit locũ dictũ Guil. de cug. tene menti quia ista videtur mihi veritas et est passus notabilis.

2 Maior pars vt preiudicet minori parti quando absentes sint citandi.

3 Fiscus ex maleficijs habet hypothecã licet nõ preferatur creditoribus et qñ contrahatur ista hypotheca.

Creditores etiã hypothecã nõ habentes preferuntur legatarijs habentibus.

4 Fiscus vel camera cõis debet cõtentari de eo quod contentantur alij creditores.

1 Rescriptũ autem. † Pactũ maioris partis creditorũ presentiũ preiudicat absentibus et priuilegiatis in actione personali secus si habeãt hypothecã. h. d. et adde hunc vltimũ casum ad alios in quibus pactũ maioris partis nõ preiudicat quos dixi in. l. iurisgentiũ. §. si. s. eo. adde etiã aliũ qñ illi haberẽt fideiussores vel mãdatores sicut qñ habent pignora: vt. j. manda. l. si precedẽte. §. fi. et istũ casum habui de facto. hoc tamen in pacto remissiuo: sed in cõcessione dilationis quinquenalis secus vtroque casu quia maior pars põt preiudicare minori etiã habẽti pignora vel fideiussores. vt. l. fi. §. nulla. C. de cessione bono. quia agitur de minori preiudicio vt etiã hic habetur in glo. fi.

2 † In text. ibi sic loquitur quasi oẽs creditores &c. quia cũ dicatur in. §. hodie. quod creditores debeãt cõuenire: censetur dictũ quod oẽs veniant quia indefinita equipollet vniuersali et per hoc videbatur quod si maior pars creditorum sit presens: minor vero absens nõ sufficeret presentes cõuenire: vt possint preiudicare absentibus: cõtrariũ tñ infra determinatur. nã si essent presentes pactũ maioris partis noceret eis inuitis ergo et absentibus et ignorantibus postquam nõ possunt cõtradicere. argu. in. l. iiij. de fideicõ. liber. Dicunt tñ doc. quod debent requiri absentes si possunt requiri: quia venientes possunt trahere presentes in eorum sñiam. arg. ff. de arbi. l. si in tres. secundum Jaco. but. Bar. et Bal. qui allegant ad hoc. l. si tamen quibusdam. ff. de lega. ij. Sed Ange. tenet oppositũ. primo per istũ tex. in verbo absentes: quia si fuissent citati nõ possent dici absentes: quia haberẽtur pro presentibus. vt. l. properandũ. C. de iudi. quorum absentia diei presentia repletur. Item quia presentes nihil disponunt de iure absentiũ: sed de suo proprio: quia remittunt partẽ sui debiti: non partẽ debiti illorum absentiũ. ideo quare deberẽt teneri citare illos nã illis facit preiudiciũ ipsa lex que põt facere nõ autẽ ipsi presentes tunc aũt sunt citandi absentes qñ de re illorum statuitur per presentes. et istam puto veriorem de iure: licet precedens sit equior et tutior in actu collegiatorũ si sunt presentes due partes. et maior pars earũ cõsentit nõ requiritur specialis citatio absentium nisi in tribus casibus: vt not. gl. in. c. presentiũ. de test. lib. vj. et extra de elec. c. cũ inter vniuersas. que incipit a qua remotus. et extra de preben. cum in electis. lib. vj. et facit quod habetur in. c. in. c. inter quatuor. de maio. et obe. et in. c. humilis. Item dicit Bar. arg. istius. l. iũcto. §. j. quod si fiat aliqua cõmissio prioribus vel ancianis[a] debet intelligi quod oẽs debeant actum facere vel saltem maior pars. Tu dic quod verba debent intelligi secundum qualitatem eorum ad quos referuntur: vt. l. plenum. §. equitij. de vsu et habi. et ideo si inter illos datus est aliquis ordo a iure vel a statuto in actibus qui celebrantur per eos. ille ordo debebit seruari in articulo cõmisso. vnde si fiat cõmissio pluribus collegiatis debet intelligi quod cõueniant due partes. et quod maior pars earũ cõsentiat absque eo quod vocentur absentes: vt dixi. s. sed specialiter bene tamen debebũt vocari generaliter per sonũ campane vel vocem preconis vt est mos cõgregandi vniuersitates iuxta not. in. l. obseruare. C. de decu. li. x. quia iste est ordo datus a iure cõi. vt ibi. et l. nulli. ff. quod cuiusque vniuer. no. ad quem censetur habitus respectus postquam cõmissio facta est eis vt collegiatis. Interdum autem requiritur quod cõueniãt due partes et etiã consentiant nec sufficit maior pars illarũ vt si statutũ dictaret quod in actibus qui celebrantur per priores illud obtineat quod dictũ fuerit per duas partes eorum. vel si diceret hoc statutũ alicuius vniuersitatis et tunc oẽs cõuenire opus non esset sed dũmodo due partes cõuenirent et cõsentirent satisfactũ esset verbis statuti. Interdũ requiruntur quod cõueniant oẽs sed sufficit quod cõsentiat maior pars. vt si cõmittitur cã pluribus iudicibus vel pluribus arbitris. quia iste est ordo datus a iure. vt. l. duo ex tribus. ff. de re iudi. et ff. de arbi. l. si in tres. Et hoc modo intelligeretur cõmissio si fieret pluribus inter quos alius ordo nõ reperitur a iure vel statuto prefixus et vno absente etiã citato et non cõparente nõ posset actus expediri per maiorẽ nisi in cõmissione dictũ esset expresse cõtrariũ: vt qñ apponitur clausula quod si non oẽs: vt in. c. prudentiã. extra de offi. dele. et in casu. c. fi. de testi. lib. vj. et de arbi. c. fi. eo. lib. vj. quia tunc sufficeret illũ fuisse citatũ. Predicta tamen cõmittitur pluribus simpliciter. sed si diceretur in cõmissione quod priores vel septimus ex eis possent talẽ actũ facere. an tunc septimus nõ requisitis alijs posset actũ facere. vide quod ponit Bar. notabiliter. in. l. heredes mei. §. peto. ff. ad trebel. et l. si vni. ff. de re iudi. et videtur tex. quod sic. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cũ in plures. et in. c. cũ plures. de offi. dele. lib. vj. cũ glos. sed intellige et distingue vt not. Barto. in locis predictis.

3 † In glo. que incipit hypothecas tacitas ibi quo casu fiscus alijs nõ prefertur. no. quia ista glo. nõ dicit quod fiscus ex maleficijs non habeat hypothecam.[b] licet quidam allegent eam ad hoc sed nõ bene. sed dicit quod alijs creditoribus nõ prefertur quod põt intelligi posito etiam quod habeat hypothecam: et alij creditores non habeant: quia tractat de lucro et creditores de damno: sicut et creditores etiam hypothecam nõ habentes preferuntur legatarijs habentibus. l. j. §. fi. C. comunia de lega. et hec est veritas: quia fiscus habet hypothecam non solum ex contractibus suis sed etiam ex delictis: vt not. glo. in. l. j. C. de pe. fi. li. x. licet non preferatur alijs: quod etiam tenet Cy. in. l. quod placuit. ff. de iure fis. et etiam alij docto. vt not. Cy. in. l. si quis post hac. C. de bo. damna. et Guil. hic dicit tamẽ quod contrahitur ista hypotheca demum lata sententia quoniam antequam sit lata criminosus non est obligatus fisco ad penam aliqua obligatione vel actione personali: per. l. eius qui delatorem. ff. de iure fis. et Bal. hic allegat ad hoc. l. si qua pena. ff. de verbo. signi. quod etiam probatur secundum Guil. in. l. post contractum. ff. de dona. vbi põtest libere alienare bona quod non esset si essent obligata. et sic non est dare principaliter obligationem: vbi nõ est dare hypothecariam. Sed Ange. dicit eam contrahi statim lit. contestata. super crimine. i. facta responsione ad inquisitionẽ vel accusationem: quia in iudicijs quasi contrahitur per cõtesta. litis. vt. l. iij. §. idem scribit. ff. de pecu. non solum per sententiam. predicta vera in maleficijs ex quibus non venit confiscatio bonorum: sed venit interponẽda certa pena pecuniaria alias cum in fiscum sit transiturum dominium non potest dici quod bona sint fisco obligata. vt. l. neque pignus. ff. de re iudi. secundum Guil. de cug. et alios. et not.

4 † quod fiscus vel camera communis debet contentari de eo quod contentantur alij creditores vel contentari debent. et sic iura loquentia in priuatis vendicant sibi locum in fisco: vt. ff. de peti. here. l. item veniunt. §. ait senatus. et §. in priuatorum secundum Bald. hic. In glos. que incipit scilicet presentium ibi. l. si precedente. §. fi. ille. §. videtur obstare in duobus. Primo in quantum hic dicitur quod pactum maioris patris preiudicat absentibus priuilegiatis in actione personali et ibi videtur dicere contrarium. et ad hunc finem glo. format hoc contrarium. sed solue melius quam glos. secundum docto. quod preiudicat in parte debiti remissa: vt hic: sed in remissa non preiudicat priuilegio. et sic vtentur eo cõtra alios non priuilegiatos in illa parte. et ita debet intelligi ille tex. secundum Jaco. butri. Item ob. in alio inquantũ hic generaliter dicitur quod si absentes non habent hypothecas fit eis preiudicium per presentes: et ibi dicitur contrarium si habebant fideiussorem vel mandatorem licet non hypothecã sed solue quod iste text. in hoc suppletur per illum cum sit eadem ratio que est in hypotheca quoniam habent quem conueniant posito quod ille non adeat hereditatem et ideo ex remissione

a Ancianis. ad de Ludo. ro. consi. xcij. et vide Ab. cõsi. lxx.

b Hypothecã. an fiscus habeat hypothecam ex maleficio vid. paridẽ de puteo in tractatu de syndicatu.

nullum consequentur cōmodū ꝛ istud ꝙ factū maioris partis noceat minori fuit ideo inductum: qꝛ nō omnino nocet: imo in aliquo prodest: qꝛ efficiꝛ vt habeant quē conueniant quem nō habent si hereditas non aditur.

2 Conuentio liberatoria nō nouatur per cōuentionem stipulationis penalis ꝛ quid de cōuentione obligatoria.

3 Si dico promitto tibi tale quid sub pena cētum illa verba sub pena important stipulationem.

Si dico mutuo tibi centum sub hoc pignore. censetur pignus obligatum.

1 **Si pacto subiecta.** ¶ † Veniēs cōtra pactum de non petendo potest exceptione repelli ꝛ etiam ad penam promissam conueniri prout elegerit ꝯuentus. simul vero vtroq; remedio vti nō potest: sed debet altero cōuentus esse. hoc dicit. ꝛ allegatur ꝟm glo. † ꝙ conuentio liberatoria nō nouatur per conuentionem stipulationis penalis ꝛ de hoc nullus dubitat ꝑ istū tex. sed de cōuentione obligatoria an teneatur. tot fuerunt sentētie quot capita: quas refert Bar. in. l. ita stipulatus. ff. de ver. obli. Ego dixi id qđ mihi videtur in. l. predia. ff. de ac. emp. Et reperio ꝙ Ange. hic est in opinione mea ꝙ indistincte non fiat nouatio: qꝛ text. qui principaliter allegatur. s. lex obligationū fere. §. fi. ff. de actio. et obli. nō dicit ꝙ fiat nouatio sed quasi nouatio. qđ declara vt dixi in d. l. predia. ¶ In tex. ibi si pacto. s. de nō petendo. ¶ In tex. ibi potest stipulatio: qꝛ promisit penam si veniret contra pactum de non petendo: vnde queritur qđ remedium habebit debitor. ꝛ ff. subijcitur ꝙ pōt eum repellere per exceptionem pacti ꝛ etiam ab eo petere penam prout tunc elegerit ꝛ sic ambo remedia orta sunt et in origine cōcurrūt. ideo posuit dictionem vtraq;: que est dictio collectiua. sed nō cōcurrunt in executione prout in simili habetur in. l. j. C. de furtis. ꝛ intelligo hūc tex. si opposuit exceptionem ꝛ obtinuit quia fuit absolutus: vt tunc sit exclusus a cōsecutione pene quinimo teneatur promissorem liberare per acceptilationem: vt. ff. subijcitur quasi pena habuit ex hoc intentum repulsionis alias sufficeret ꝙ ipsi debitori competeret exceptio ꝛ petēdo se liberari videretur plus petere: qđ dicit not. Barto. in. l. iij. §. nunc de effectu. ff. de libe. lega. Si vero succubuisset in exceptione vel penderet adhuc lis nō puto ꝙ teneatur illum liberare imo in primo casu posset redire ad penā postꝙ prima electio non est sortita effectum prout in simili habetur in. l. fi. C. de fideiusso. ꝛ ff. si cer. pet. l. fi. nam creditor tenetur eligere vnū ex duobus reis debendi. qꝛ non potest a quolibet eorum totum peterē vt consequatur cum effectu. ꝛ tamen si elegit ꝛ succubuit non prohibetur ad aliud redire. qꝛ petijt sed nō exegit vt dictis iuribus facit. l. perceptione. ff. de his qui deie. vel effu. non enim ista remedia electione tolluntꝛ. qꝛ nō sunt inter se cōtraria alsesset secus. vt. l. fi. C. de ꝯdi. ꝛ. l. qđ ī herede. §. eligere. ff. de tribu. ¶ In glo. que incipit altera. ibi. vel verius. tu dic vt. s. dixi. qꝛ dictio vtraq; refertur ad originem ꝛ verum est ꝙ in ea cōcurrūt ambo remedia non autem ad executionem: qꝛ non vtitur vtraq; sed altera. ¶ In fi. glo. ibi ꝛ perpetuam habes securitatem. ratio est: quia quando debitor est liberatus per acceptilationem cum creditori nulla remanserit obligatio vel actio potius dicitur repelli ex defectu iuris sui ꝙ ab ipso debitore. nam ꝛ si debitor taceret iudex ipsum repelleret: qꝛ vidit eum sine actione agere. vt. l. vbi pactum. C. de transac. ꝛ ibi not. in glos. ideo habent recursum ad penam. sed quando est liberatus per pactū tunc remanet creditori actio licet elisa. vnde si opponatur exceptio dicitur repelli ab ipso debitore: qꝛ si debitor non opponeret nō repelleretur. vt not. ff. eo. l. si vnus. §. pactus. postꝙ ergo debitor vsus est vno remedio contra eum nō debet vti altero: sed in primo casu non videtur fuisse vsus. primo ideo non prohibetur vti altero. et hec est ratio subtilis. Est etiam alius casus in quo cōuentus potest vtrūq; cōsequi. s. repellere agentem ꝛ petere penam quando pactum fuisset iuramento vallatum. vt. l. si quis maior. C. de transac. Item alius quando esset apposita clausula rato manente pacto. vt. ff. de transac. l. qui fidem. ꝛ in principio sequentis glo. magne. ¶ In glos. que incipit aliud. ibi sed hodie. Contra ista glos. nescit quid dicat. nam l. fi. C. de noua. que vult ꝙ hodie non presumatur nouatio nisi agatur expresse qđ olim nō erat qñ in scđa stipulatione interueniebat plus ꝙ in prima: vel interueniebat noua persona loquitur in stipulationibus coequiuocis quo casu quid iuris erat olim ꝛ quid sit hodie vide Bart. in. l. iulianus. ff. de preto. stipu. Quando autem vna est obligatio vel stipulatio principalis altera penalis. an prima mouetur per secundam nihil immutatur per illam legem de iure veteri. ideo dic vt in locis supra allegatis. ¶ In glo. ibi ꝙ autem ista glo. vult hic ostendere ꝙ cōuentio liberatoria possit nouari per stipulationem penalem. nam licet nouatio sit vnius obligationis in alterā trāsfusio. vt. l. j. ff. de noua. et hic sit liberatio vnde videatꝛ non posse transfundi in penalem stipulationem. tamen dicit gl. ꝙ in omni pacto liberatorio inest etiam obligatio naturalis ad nō petendum. vt no. in. l. si vnus. §. pactus. ff. eod. ꝛ ideo potest hic cadere nouatio: qꝛ illa obligatio naturalis transfundetꝛ in aliā obligationem penalem ꝛ tunc ad contrarium ꝙ posset fieri. et si ita est ergo iste conuentus non debet posse vti exceptione pacti: quia illud pactū est sublatum iure nouationis transfusum per stipulationem penalem solum ergo debet posse peti pena cuius contrarium hic dicitꝛ glo. respondet ꝙ hoc debet intelligi qñ fuit actū expresse ꝙ non fieret nouatio. vel dic ꝙ loquitꝛ ꝟm iura codicis ꝟm que non fit nouatio nisi expresse agatur ꝙ fiat: licet solutio prima est diuinatio: secunda est falsa: qꝛ vt dixi per illam. l. fi. nihil inducitur de nouo ī hoc casu dicas ergo ꝙ presupposito ꝙ ꝯuentio obligatoria possit nouari per cōmissionem stipulationis penalis. nō tamen sic in liberatoria: quia per nouationem omnis effectus prime obligationis tollitur ꝛ transfunditur in secūda quod potest fieri in obligatoria: sed in liberatoria nō. nam lꝫ sit verum ꝙ ex pacto de nō petendo nascatur naturalis obligatio ꝛ ꝙ ista possit transfundi in secundam: tamen etiam illud pactum operatur alios effectus qꝛ tollit naturalem obligationem ꝛ elidit ciuilem ꝛ etiam actionē. ꝛ isti effectus non possunt transfundi in stipulationē penalē: qꝛ sunt penitus ꝯtrarie nature illius ꝛ cū ea nō possunt se cōpati: ꝛ hec est ratio: qꝛ ꝟm oēs cōuentio liberatoria nō nouatur per cōmissionē stipulationis penalis. ¶ † Ultimo no. in fi. glo. que est singularis ꝙ si dico promitto tibi tale quid sub pena centū: illa verba sub pena important stipulationem ꝛ est perinde ac si dixissem si nō dedero vel fecero promitto tibi penam per stipulationem. ꝛ ista glo. semper allegatur ad hoc. ꝛ vide Barto. in l. ad diem. ff. de verbo. obliga. simile si dico mutuo tibi centum sub hoc pignore: [a] qꝛ censetur pignus obligatum: vt. l. codicillis. §. instituto. ꝛ ibi no. de legatis. ij. ꝛ. ff. de annuis lega. ꝛ. l. fundus. ꝛ ibi Barto.

4 ¶ Hoc pignore, adde Ludo. ro. sing. suis. fol. xj. vbi hoc idem firmat.

2 Differentia inter exceptionem pacti directam ꝛ exceptionem doli remis.

3 Licet in cōuentionibus obligatorijs vbi adest rigor oritur directa actio. sed vbi deficit rigor et adest equitas oritꝛ vel datur talis actio ex illo cōtractu vel a pretore.

Ex cōuentione liberatoria vbi deficit rigor: ꝛ adest equitas nō oritur vtilis exceptio pacti sed exceptio doli.

4 Ex cōuentione liberatoria facta procuratori noīe ꝓcuratorio acquiritꝛ exceptio doli dn̄o sine aliqua cessione ipso iure. et qđ in obligatoria.

5 Habens generale mādatū ad negotia pōt etiam agere licet in instrumento de hoc nihil dicatur.

6 Tutor ꝛ curator possunt facere pacem de morte patris pupilli ꝛ remittere iniuriam.

7 Rector vniuersitatis vel prior collegij vel alij ꝓpositi vniuersitatis dicunt habere generalem administrationē cum libera. An priores ciuitatum possint preiudicare nisi habeāt speciale mandatum.

1 **Plerū ꝙ solemus.** ¶ † Pactū de non petendo factū procuratori prodest dn̄o quo ad doli exceptionē: non pacti: sed factum a procuratore non nocet domino nisi in tribus casibus scilicet si habet speciale mandatū ad hoc vel habet generale cum libera. vel est procurator in rem suam. Item habentes legitimam administrationem: vt tutor ꝛ curator: ꝛ magistri societatū seu rectores dicuntur habere generale cū libera. et pactum ipsorum potest prodesse ꝛ obesse. h. d. ꝛ glo. intelligit ꝛ limitat ꝛ bene qñ non continet donationem. et sic aliqua vtilitas ex eo resultat. nam in generali mandato etiam cum libera nō venit vt donare possit. vt. ff. eodem contra iuris. §. fi. ꝛ hoc dicunt isti tex. vsq; ad. l. si cum emptor. ¶ † In text. ibi subsidium esse pacti exceptionis: quia contingit interdum: de rigore iuris ꝙ non possit parere exceptionem pacti. ꝛ tamen suadet equitas contrariū: ideo fuit inuenta exceptio doli subsidiaria: vt ibi deficit rigor ꝛ adest equitas ꝛ deficiat directa exceptio pacti: vt detur exceptio doli. vt. s. eodem. l. iurisgentium. §. si ante aditam. ver. sed an vel doli ꝛc. et que sit differentia effectualis inter exceptionem pacti directam et exceptionem doli dic vt dixi post Bal. dum ibi. ¶ † Not. ergo quod licet in cōuentionibus obligatorijs vbi adest rigor oritur directa actio sed vbi deficit rigor et adest equitas oritur vel datur talis actio ex illo contractu vel a pretore. Tamen ex conuentione liberatoria vbi deficit rigor et adest equitas non oritur vtilis exceptio pacti. sed exceptio doli quia non requiritur vtilis exceptio pacti; quia nec est necessaria cum habeamus generalē doli exceptionem que cōpetit

que cõpetit ex equitate vbi cunq; equitas suadet. vt. l. qui exce- 4 ptionē. j. de doli excep. ¶ † Not. etiā hic ſm Bar. magiſtraliter φ licet in cõuentionibus obligatorijs ſi ſtipulatur procurator procuratorio nomine dñi nulla actio acquiratur domino ipſo iure ſed ipſi procuratori ſolū acquirit directa qui tenetur eam cedere. vt. l. poſſeſſio quoq;. §. ſed ſi poſſeſſio. de acqui. poſ. qua ceſſione facta habet vtilē. Ex conuentione tñ liberatoria facta procuratori nomine procuratorio acquirit exceptio doli dño ſine aliqua ceſſione ipſo iure: qr exceptiones nõ ceduntur. directa vero nõ propter rigorē iuris qui eſt φ alteri non põt quis ſtipulari vel paciſci. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. j. de ver. ob. ¶ In tex. ibi ſic vti procuratoris mihi nocet dic in factū a pcuratore meo. nam ſupra locutus eſt in pacto facto procuratori meo de nõ petendo, a me hic loquit de facto a procuratore meo φ ego nõ petam ab alio. ⁊ dicit φ in tribus caſibus nocet mihi qui ſequuntur qñ dedit ſpeciale mandatum ⁊c. ¶ Item qñ generale ad negotia ſupple ſm glo. cum libera. alias nõ poſſet alienare bona ergo nec actionem vt. l. mandato generali. §. de procura. ſed qui habet liberā poteſt vtrũq;. vt. l. procurator qui libera. eo. titu. intellige tamen dũmodo nõ contineat donationē puta quia factum eſt debito modo bene liquido ⁊ expediebat domino ita fieri alias fuiſſet condēnatus in expenſis qr non probauerat ad qđ. j. de iureiuran. l. tutor. in princi. ⁊ quod not. in. d. l. contra iuris. §. ſi ſicut dixi. §. in tutore ⁊ curatore. Eſt ⁊ tertius caſus qñ eſt procurator in rem ſuam. vt. d. l. ſed ſi tantū. in ver. ſi. ⁊ hunc caſum declara vt in. l. ſi cum emptor. j. proxi. que emanauit ad huius declarationē. ſi autē procurator habebat ſpeciale mandatū dũtaxat ad agendum nõ poteſt facere pactū in preiudicium domini. vt in. d. l. ſed ſi tantum. in prin. ſed nec ad eius vtilitatem. qr extra illam cauſam ad quam habet mandatum reputatur penitus extraneus. vt. C. de procu. l. ſi procurator ad vnam. ⁊ hoc voluit glo. que incipit ⁊ habuit liberam in fine. Aduerte ergo diligēter φ in iſtis tribus caſibus in quibus procurator poteſt paciſci in preiudiciū domini. multo magis poteſt paciſci in eius vtilitatem φ a domino non petatur. ſed extra iſtos caſus ſi habet generale mandatum ſine libera licet non poſſit paciſci ad damnum vt in gloſ. poteſt tamen paciſci ad vtilitatem φ a domino non petatur. et de tali procuratore poteſt intelligi illeverſi. vtputa. ⁊ hoc etiam eſt de mente illius glo. nec requiritur alia ratihabitio domini. qr in generali mandato videtur actum vt poſſit facere omnia vtilia.[a] vnde ſtatim ſibi etiam ignoranti acquiritur doli exceptio cum preceſſerit voluntas domini vnde non requiritur φ ſequatur. vt. l. ſi procurator. j. de condi. inde. ⁊ ibi quando non haberet mandatum ſpeciale ad vnum actum puta ad agendum ſi ſibi fieret pactũ de non petendo a domino non acquireret ſibi ſtatim exceptionem doli quin ad hoc non habuit mandatum generale vel ſpeciale. ⁊ ita intellige quod dixi. §. Sed ſi dominus ratum haberet ex tunc acquiretur exceptio domino. qr retrotrahitur ⁊ mādato comparatur. vt. l. fi. C. ad mace. ⁊ quod not. j. de nego. geſt. l. ſi ego. Ex his apparet. φ rationes que hic ponuntur per iuriſconſultum non videntur bone nec ſufficientes dum primo dixit φ pactum procu. poteſt prodeſſe. quoniam poteſt etiam nocere nam non poteſt nocere niſi in tribus caſibus. et tamen poteſt prodeſſe etiā in quarto qñ habet generale mandatū ſine libera. Item dum dicit φ poteſt ei ſolui. nam non ſequitur ergo poteſt paciſci vt patet in obiecto. ⁊ hic in glo. que incipit nõ eſt bona ratio.

5 ¶ † In text. ibi eum placuit. not. hic ſm doct. φ habens generale mandatū ad negotia põt etiam agere lʒ in inſtrumento nihil de hoc dicat nā ⁊ hoc inter negocia cõputatur de hoc. j. manda. l. ſi procuratorem. §. j. ⁊ in. c. qui generaliter a procu. lib. vj. † Item Iaco. bu. inducit. l. tutoris. φ tutor[b] ⁊ curator poſſunt facere pacem de morte patris pupilli ⁊ remittere iniuriam. quia hoc eſt vtile pupillo nec dicitur continere donationem ſupplendo tex. prout intelligit glo. φ pactum tutoris poteſt prodeſſe ſupple ⁊ nocere qñ non cõtinet donationē.

7 ¶ † Ultimo not. in. l. item magiſtri. que ſemper allegatur φ rector vniuerſitatis vel prior collegij vel alij prepoſiti vniuerſitatis qui diuerſis nominibus nuncupātur dicunt habere generalem adminiſtrationē cũ libera. ⁊ ſic poſſunt facere cõuentiones ad vtilitatem ⁊ etiam ad damnum ſi non continet donationem qđ eſt not. ⁊ acquirunt vniuerſitati. et faciunt eam repelli ab agendo. Et glo. hic querit quid de prioribus ciuitatū. et tenet nõ poſſe preiudicare niſi habeant ſpecialē mandatum: ſed non video rationem diuerſitatis inter prepoſitos aliorū collegiorum vel corporum. ⁊ priores qui dicuntur magiſtri vniuerſitatum facientium ciuitatem caſtrum vel villaʒ. poſſunt ergo paciſci ad vtilitatem ⁊ ad preiudiciū niſi cõtineat ambitionem. i. donationē de debito liquido. vt. l. preſes. C. de trāſac. niſi haberent ex forma ſtatuti. l. prohibere. §. plane. j. quod vi aut clam.

2 ¶ Ceſſionarius ſi non fecit pactū de non petendo. φ cedens poſſit efficaciter intentare actionē directam que apud eum remāſit. niſi interueniat φ hic dicitur. ⁊ nu. 1.

3 Emptor hereditatis de facto cõuentus a creditoribus hereditarijs ſi litem ſuſcipiat an ex tunc videat facere pactū φ nõ petant a venditore.

4 Pactū. qñ fit ab eo qui habet vtiles actiones an preiudicet habenti directas ⁊ quid econtra.

1 **Si cum emptore.** ¶ † Pactuʒ de nõ petēdo factū debitoribus hereditarijs ab emptore hereditatis qui habet vtiles actiones nocet vēditori penes quē remanſerunt directe actiones. h. d. ⁊ dicas φ nocet in hoc qr ſi hoc pactum nõ eſſet factum poſſet venditor agere contra debitores hereditarios intentando directas nec poſſent tunc eum repellere propter hoc φ hereditatem vendidit alteri niſi in tribus caſibus ſcʒ ſi emptor eis denuntiaſſet venditionem ſibi factam ⁊ inhibuiſſet φ nihil ſoluerent venditori vel ſi emptor incepiſſet agere prius contra eos et litem fuiſſet conteſtatus in actionibus vtilibus vel niſi partem debiti ab eis recepiſſet. et hec habētur in. l. iij. C. de nouatio. que licet loquatur in cedente locum habet etiā in dicto caſu per iſtam. l. aggreditur quartus caſus in quo poſſum repellere venditorem agentem. ſ. ſi emptor fecit eis pactum de non petendo ⁊ hoc not. qr hoc dat intelligere iſtam. l. ⁊ iſta eſt optima ⁊ magna ſuppletio ad illā. l. iij.

2 ¶ † In tex. ibi ⁊ venditor hereditatis petat. bene ergo patet hic φ licet heres hereditatem vendiderit ⁊ vtiles actiones[a] in emptorem trāſtulerit contra debitores hereditarios. nihilominus ipſe agere poteſt intentando directas ⁊ obtinere ſi emptor nõ feciſſet pactum de nõ petendo vel niſi aliquod ex illis tribus interueniſſet. ¶ In tex. ibi vtiles actiões ſupple vt etiā iudicis officium competens venditori. nam ⁊ illud transfertur in emptorem. vt. j. de optio. lega. l. ſi optio. §. j. ⁊ hoc in actionibus quas venditor habet actiue cõtra debitores hereditarios ſed illas quibus tenetur paſſiue non transfert etiam vtiles in emptorem quia non eſt in ſua poteſtate ſe liberare a creditoribus ⁊ alium reum dare loco ſui ⁊ ideo ipſe eum conueniret et non emptor. C. de here. vendi. l. ij.

3 † ſi tamen de facto creditores conueniant emptorem ⁊ emptor litem ſuſcipiat ex tunc videtur facere pactum cum eo quod non petant a venditore et ſic acquiritur venditori exceptio taciti pacti etiam abſenti ⁊ ignoranti ⁊ iſte eſt caſus ſingularis. C. eo. l. ij. ex quo ſequitur φ ſicut pactum procuratoris in rem ſuam nocet domino vt in hoc tex. ita ⁊ prodeſt vt ibi. Doc. tamen videntur ibi ponderare φ illud pactum ſit tacitum. ⁊ ideo poteſt prodeſſe alteri abſenti ⁊ ignoranti. ſecus videntur tenere in pacto expreſſo quod mihi non videtur verum ne maioris efficacie ſit tacitū φ̄ expreſſum. vt not. §. eo. l. item quia. propterea ſi pactū ſimplicis procuratoris poteſt prodeſſe domino abſenti et ignoranti: vt. §. eodē. l. reſcriptum. in fine. ergo ⁊ procuratori in rem ſuam: quia quodammodo participat de hac obligatione: ideo põt alij acquirere ſicut ⁊ fideiuſſor paciſcendo expreſſe φ a reo non petatur prodeſt ei quantū ad doli exceptionem. vt. j. eo. l. idem in duobus in fin. cum. l. ſequen. ſecus in omnino extraneo qui de illa obligatione non participat. vt not. in dicta. l. idem in duobus. et. l. nõ ſolum. §. ſi liberationis verba. j. de libera. lega. ideo autem emptor dicitur procurator quia non intentat niſi vtiles. et ideo neceſſe habet facere mentionem in libello[c] de venditione ſibi facta ab illo qui adiuerat hereditatem et φ per hoc factus erat creditor iſtorum et iura ſua tranſtulit in eum vnde cum nitatur ex perſona alterius. l. qui ſtipendia. C. de procuratoribus. dicitur procurator illius. ſed quia omnis vtilitas actionis remanſura eſt penes eum dicitur procurator in rem ſuam. et ſic potius habetur pro domino vt poſſit debitum remittere. et hec eſt intentio iſtius. l. et not. quia ex pacto non oritur exceptio pacti ſed doli. quia mero iure non potuit illi preiudicare in ſuis directis ſed de equitate ſic poſtquam effectum illarū directarum ⁊ vtilitatem earum trāſtulit in emptorem.

4 ¶ † In prima glo. diuide iſtam glo. in tres partes. nam primo format do vnam queſtionem facit vnam reſponſionem ex qua reſultāt duo caſus vſq; ibi ſi autem heres. ſecundo limita id quod dixerat in primo caſu vſq; ibi hoc autem accipe. tertio limitat id quod dixerat in vtroq; ⁊ reputatur difficilis iſta gloſ. et quod contrarietur ſibijpſi. queſtio enim eſt quia tex. loquitur quando pactum fit ab eo qui habet vtiles actiones an preiudicet habenti directas. quid econtra in eo quod fit ab habente directas an preiudicet habenti vtiles. Et ex gloſ. colliguntur duo caſus. Primus quando fieret antequā interueniſſet aliquod de illis tribus que habentur in. l. tertia. C. de nouationibus. et

[a] ¶ Omnia vtilia φ pcurator cenſeat habere mādatuʒ ad facienſ. vtilia ⁊ qđ cū habeat liberā vide per. d. Mari. ſo. ci. cõſ. xciij. tñ nõ duʒ ſunt ipreſſa.

[b] ¶ Qđ tutor. ad. de Specu. et ibi Ioā. an. in addi. Spe. in ti. de bomi. §. illud aūt. ⁊ do. Mellū in tra. bannitor. in. iij. parte. ſcõi tēpo. q. xxxij. Cur.

[c] ¶ In libello. vide p do. de Rota deciſi. ſuis in nouiſ. de lib. obla. ⁊ φ cedens agens ex iure ceſſo teneatur hoc exprimere in libello vide Alex. de imo. in cõſ. cxxxviij. col. ij. ver. ij. ex alio ꝫ ij. volu. Cur.

tunc vult glo. a cõtrario sensu ꝙ noceat. nam tunc habebat directas efficaces: ideo sicut poterat eas intentare in preiudiciũ habentis vtiles ita ⁊ remittere. Secũdus est qñ fieret postq̄ aliquod de illis tribus interuenisset. ⁊ tunc secus per rationẽ cõtrariam: q2 tũc habet directas inefficaces. et sicut nõ potest eas intentare in preiudiciũ habẽtis vtiles ita nec remittere. Postea limita primũ dictũ vt sit verũ in venditore hereditatis penes quẽ remanserunt directe cũ effectu. secus in herede qui restituit hereditatẽ penes quã licet remanserit directe. tamẽ sunt totaliter inutiles. ⁊ ideo indistincte etiã anteq̄ interuenerit aliquod de istis tribus sicut nõ potest eas intẽtare in preiudiciũ fideicõmissarij ita nec remittere. et dicit Ang. hic ꝙ ratio est q2 restituendo hereditatem ponit fideicõmissariũ in locũ suum ⁊ per hoc dicit se cõsuluisse ⁊ obtinuisse ꝙ si in instrumẽto cessionis dicat̃ ꝙ cedẽs posuit cessionariũ in locũ suum etiã anteq̄ aliquod illorũ trium interuenerit non potest cedens intentare directas per. l. qui quadraginta. ff. ad treb. mihi videtur ꝙ male consuluerit q2 eoipso ꝙ quis cedit ponit cessionariũ in locũ suum sicut ⁊ qui restituit hereditatẽ nec est illa ratio quare directe que remanserunt penes heredẽ qui restituit hereditatez presenti inefficaces sunt ꝙ posuerit fideicõmissum in locũ suũ sed ratio est autoritas senatusconsul. trebel. ꝙ vult hoc vt post restitutam hereditatẽ sicut heres est liberatus a creditoribus ita creditores liberentur ab eo nõ sic est in venditore hereditatis qui nõ liberat̃ a creditoribus. ⁊ ideo nec debitores liberantur ab eo per cessionẽ. ⁊ hec est veritas. Postea vltimo glos. in fi. limitat vtrũq̄ dictum vt tunc ꝓcedant ea que dicta sunt qñ debitores liberati per pactũ sciebant hereditatem venditã vel restitutã vt tunc distinguatur vt. s. si autẽ ignorabant tunc propter probabilẽ ignorantiã ne decipiantur a quocũq̄ factũ fuerit pactũ vel ab illo qui vendidit vel ab eo qui restituit ⁊ quocũq̄ t͞pe vel anteq̄ interuenerit aliqđ de illis tribus vel post tale pactũ eis prodest ⁊ nocet habenti vtiles ⁊ hec est intentio glos. pessime declarate per doc. qui dicunt ꝙ sibijpsi cõtrariatur cũ primo facit differentiã inter illũ qui vendidit ⁊ illum qui restituit. ⁊ postea in fi. nullã differentiã facit. sed salua pace nõ contradicit sibi q2 in fi. loquit̃ qñ ignorabant debitores hereditatem venditã vel restitutã. ⁊ tunc vult ꝙ nõ sit differentia nec in personis nec in t͞pe. qñ aũt sciunt si pactum fuit postq̄ aliquod de illis tribus interuenerit similiter nõ est differentia q2 sicut factum ab illo qui restituit non v3 in preiudiciũ habentis vtiles ita nec ab illo qui vendidit si vero anteq̄ aliqđ de illis tribus interuenerit tunc facit differentiã inter illũ qui vendit ⁊ illum qui restituit. ⁊ hec est intẽtio glo. male intellecte per doc. Nunc ergo est vidẽdũ an ista gl. dicat verũ circa qđ breuiter vltra q̄ doc. dicãt distingue tres casus cũ querit̃ vtrũ alius qui h3 directas actiones preiudicet illi qui h3 vtiles. na3 aut loquimur in pacto gratuito vel in cõfessione sed cõfiteretur illud nõ esse debitũ efficax. ⁊ tũc dico esse distinguendos duos tantũ casus ꝙ aut translatio vtiliũ actionũ fuit facta ad cõmoditates habẽtis directas. puta si aliquis cessit sibi actionẽ suam cõtra me et fuit actũ ꝙ quicqđ exigeres redderes sibi ⁊ tunc reputaris simplex procurator postq̄ cõmoditas nõ est remansura penes te ⁊ cũ reputetur ille principalis dñs. ⁊ ideo pactum ab illo mihi factũ ⁊ etiã confessio preiudicat tibi tanq̄ facta a dño argu. hic in fi. istius. l. aut fuit facta ad vtilitatẽ tuam et cõmoditas erat penes te remansura. ⁊ tunc indistincte pactũ illius vel cõfessio tibi non nocet siue ego fuerim ignorans siue sciens de translatione facta nec possum cõqueri qñ sum ignorans q2 nihil perdo de meo l3 nõ acquirã lucrũ. l. qui autẽ. §. simili modo. ff. que in frau. credi. q2 nõ est in potestate illius reuocare cessionẽ: ergo nec aliquẽ actum facere per quem inducatur reuocatio in effectu. nec etiã distinguo hoc casu an hoc pactũ vel ꝯfessio fiat anteq̄ interueniat aliqđ de illis tribus de quibus in. l. iij. C. de noua. q2 illa loquit̃ in alio casu vt dicã. ff. Et hoc modo intelligo illud qđ doct. not. in. l. fi. C. de procu. per Cy. ⁊ in. l. facta. §. si heres. ff. ad treb. per Bar. vbi distinguunt an cessio sit facta ad cõmoditatẽ cedentis vel cessionarij aut loquimur de pacto nõ gratuito puta de transactione que fit aliquo dato vel retento ⁊ hoc casu si cessio fuisset facta ad cõmoditatem cedẽtis. idem dico per omnia quod. s. sed si ad cõmoditatem cessionarij dico distinguendum hoc casu solum in hoc an sciebã translationez vtilium factam. ⁊ nõ prodest mihi translatio facta cũ habente directas in preiudiciũ habentis vtiles aut ignorauit. ⁊ tunc secus. vt. l. fi. ff. de transa. Et tunc distinguo an remanserunt penes illum directe efficaces vt in cedente ⁊ in vẽditione hereditatis an efficaces vt in herede qui restituit hereditatẽ vt ibi patet. et in hoc ne bona fides mihi noceat qui transigendo forte aliquid dedi vel feci qđ nõ dedissem vel fecissem si sciuissem vtiles fuisse translatas. nec etiã distinguo hoc casu an facta sit translatio anteq̄ interuenerit aliquod illorũ trium de quibus in. d. l. iij. vel post sed solum an sciuerim. vel ignorauerim et si sciui non prodest mihi licet facta sit anteq̄ aliquod illoꝝ trium interuenerit. aut nõ querimus si agat cõtra me ille penes quẽ remanserunt directe. an possim ipsum repellere dicendo ꝙ iura sua cessit alteri vel transtulit vtiles in alium. et hoc casu loquitur illa lex. iij. C. de noua. ꝙ si aliquod illorum trium interuenerit posset ipsum repellere si nullum illorum interuenerit nõ posset. licet sciam cessionem factam ⁊ velim hoc probare. Hoc tamen verum qñ penes illum remanserunt directe efficaces preterq̄ in dictis tribus casibus. secus si inefficaces vt in herede qui restituit hereditatem. nam possum ipsum repellere etiam si nullũ illoꝝ trium interuenerit p id quod dicit ista glo. declarata vt. s. dixi. Bart. aũt vr̃ intellige hec vera qñ cessio fuit facta ad cõmoditatẽ cedẽtis ⁊ tũc possim ipsum repellere postq̄ aliqđ de illis trib⁹ interuenerit. ⁊ ante nõ. ⁊ ita videt̃ itelligere illã. l. iij. sed si ad cõmoditatẽ cessionarij indistincte nõ possu3 sed ista est nimia restrictio ad illam. l. ideo hoc casu quãdo agitur de repellẽdo cedẽtem ab agendo non puto adhibẽdam illam distinctionem sed solum illam de qua loquitur illa lex. an agat anteq̄ interueniat aliquod de illis tribus vel post. et ista videtur mihi veritas in hoc articulo male declarato per doc. ⁊ in quo semper dubitaui ⁊ musaui et pluries habui de facto[a] diuersos casus ⁊ occurrit mihi dubitatio: q2 quedã glo. fundãt se solũ in scientia vel ignorãtia et quedã an interuenit aliquod de illis tribus alias nõ. vt not. in. d. l. fi. de transac. ⁊. l. nomẽ. C. que res pig. obli. pos. doct. vero faciunt vim ad cuius cõmodũ cessio sit facta vel nõ. ⁊ omnia ista pñt esse vera ⁊ procedere diuersis respectibus ⁊ casibus quos. s. dixi. ⁊ quos doc. nõ põderant ⁊ si bene cõsiderẽtur rationes omnes palpantur ⁊ omnia ad concordiam reducuntur.

2 ☞ Si ex ꝯtractu ꝓcuratoris nõ sit dño acquisita vtilis actio ante cessionẽ ꝙ dñs possit illud debitũ remittere inuito procuratore cum posset illum cõpellere ad remittendum.

1 **Sed si inter dominũ.** ¶ † Premitte ꝙ si procurator meus de mandato meo vendat tibi rem meam acquiret̃ mihi vtilis actio ex vendito ad pretiũ ⁊ sine cessione vt. l. iul. §. si procurator. de act. emp. ⁊ per. l. quod procu. ex re. ff. de procu. ⁊ sibi non remanet directa. regulariter autem mihi non acquiritur sine cessione. vt. l. possessio. §. ⁊ si possessio. ff. de acqui. posses. pone ergo ꝙ re tibi vendita ⁊ tradita conueni tecum vt discedatur a venditione et ꝙ restituas rem eidem procuratori. querit̃ si procurator postea agat ad pretium actione directa an possis illum repellere ratione pacti mecum initi. dicitur hic ꝙ sic ⁊ sic pactum mei habentis vtilem nocet habenti directã. quoniam ego affectus sum principalis dñs postq̄ vtilitas cõtractus ad me erat peruentura sicut in precedenti casu ⁊ hec est vera positio casus quem sentit glo. in prin. † Sed quero quid si erat talis cõtractus factus a procuratore ex quo nõ erat mihi acquisita vtilis actio ante cessionem vtrum possim illud debitum remittere inuito procuratore. videtur ꝙ non postq̄ nullã actionem habeo. Bar. tñ consuluit q2 postq̄ actio erat mihi cedenda ⁊ poteram procuratorem ad hoc compellere ⁊ etiam de illa actione facere quicquid mihi placet vt. ff. manda. l. idem que. §. si tui.[b] possum debitũ remittere sicut ⁊ procuratore3 cõpellere ad remittendum per illum text. vt etiam ipse not. l. apud celsum. §. mandaui. ff. de doli excep. vbi videtur de hoc glos. ordi. et allegat etiam Barto. hunc tex. ad hoc. ⁊. l. mulier bona. §. fi. de iure dot. tamen iste text. loquitur quando habebam vtilem sine cessione.

1 **Si tibi decem milia.** ¶ † Obligatio que re contrahitur non potest amplius contrahi q̄ peruenerit etiam si contrarium sit actum expresse hoc dicit. et facit. l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum petatur. ⁊ ibi melius declaratur iste casus q̄ hic in glo. ¶ In glo. ante finem ibi hodie contra innuit ista glo. quod hodie ista. l. esset correcta: quia alia. x. possunt peti tanq̄ donata ⁊ orietur actio ex pacto nudo. Tu dic ꝙ hoc posset procedere si constaret ꝙ animo donandi promisit alia. x. al's nõ presumitur animus donãdi ne due specialitates cõcurrant vt dixi. s. eo. l. iuris gentiũ. §. sed cũ nulla. potius ergo presumitur promissa pro remuneratione mutui ⁊ sic tanq̄ vsura. ⁊ ideo tale pactũ non vestitur coherentia traditionis odio vsurarũ vt in. l. iij. C. de vsu. licet regulariter secus vt. l. traditionibus. ff. eo. ⁊ sic ergo in mutuo nõ est prohibita remuneratio que fit animo donãdi ex mera liberalitate: sed illa que fit nõ ex liberalitate: sed ex quadam necessitate ne sors exigatur vel alia causa illa est prohibita. ⁊ adde quod dixi in illo §. si tibi.

Conuentio

a ¶ De facto. adde eundẽ Pau. de ca. in cõsi. suo xcj. Flo. i. l. si partem. §. si per fundum. ff. quemad. ser. amit. Bar. et Inno. ⁊ Alex. in in. l. facta. §. si habes. ff. ad treb. et doc. in. l. actor. ff. de ꝓcu. ⁊ Sali. i. l. fi. C. eo. ti. de ꝓcura. Cur.

b ¶ Cõpellere. videt̃ hoc limitari debere rebus stãtibus in eodẽ statu eadẽq̄ causa vbi aũt noua superueniret causa post ius cõuẽtione procuratoris ꝯstituẽti quesitũ dictũ docto. non videt̃ ꝓcedere: q2 tale ius q̄situ põt auferre ipsi dño hac ratione: quia maiores esse debẽt vires in auferendo ius quesitũ alteri ex meo facto q̄ auferendo ab alio ꝙ p se factũ est ar. de fidei. liber. l. si filius. §. erit. de lega. ij. l. presenti. de cap. ⁊ postli. reuer. qđ si in bello. sed ꝓcurator ex noua cã põt immutare sibi iniuncta a dño. l. si hoiem. ff. man. ergo ex cã superueniẽte poterit imutare ꝙ sua ope factũ est et vt meis detur audacia verbis: ista sunt v̄ba Ando. ro. ꝯsi. xciiij.

2 ☞ Cōuentio legitima dicit ea que coadiuuatur lege vt ipso iure tollat qd non est de natura pacti.
3 Qui relinquit censetur cōsentire ad penā legalem fictē.
4 Remittens in cōfessione corā sacerdote iniuriā inimico an censeatur remisisse actionē iniuriarum ad penam.

1 **Quedam actiones.** ¶ † Actiões ex maleficio ipso iure tolluntur per pactū de non petendo. h.d. ratio est q2 nō oriuntur 2 ex cōsensu ideo sunt debiliores. q2 sunt odiose. † ⁊ iste est casus in quo dicit legitima conuentio ea que coadiuuatur. l. vt ipso iure tollat qd nō est natura pacti vt dixi i. l. legitima. s. eo. Circa fi. glo. ibi idem puto in similibus que cōtinent famosam causam. hoc est verū si descendunt ex maleficio. secus si ex cōtractu vel quasi. nam etiam ex illis interdū oriuntur actiones famose. vt. l. j. §. de infa. ⁊ ille nō tollerentur ipso iure per pactū quoniam habent consensum ⁊ sic sunt fortiores. ⁊ fm doct. videtur 3 ꝙ etiam orientes ex maleficijs habeant consensum † q2 qui deliquit censetur consentire ad penam legalem. l. j. §. bestias. j. de postu. sed ille nō est verus cōsensus sed fictus: ideo non ita potens est sicut verus. 4 ¶ Querūt aūt hic doc. si aliquis in cōfessione[a] corā sacerdote remittit iniuriā inimico an censeatur remisisse actionē iniuriarū ad penā ⁊ tenent ꝙ nō: q2 tenebat remittere sed solum rancorē animi nisi petatur ab inimico. qd nō est verū cum euangeliū dicat nisi remiseritis de cordibus vestris. bene tñ est verū ꝙ nō tenet sibi loqui nec ostendere amicitiam nisi ille petat et se humiliet et ita intelligit auctoritas magistri sententiarū. ⁊ Bar. allegat. Adde qd not. Inno. in. c. nostra. extra de iniur.[b] ⁊ qd not. in addi. Spec. in tit. de instru. edi. §. nec non aliā. in addi. que incipit per hoc videtur solui questio.

2 ☞ Hypothecaria sicut solo cōsensu cōtrahitur. que requirātur vt etiā eodē modo cōtrario cōsensu ipso iure tollatur.
3 Quando remittit debitū principale censet remissum pignus si remissio debiti fuit valida. ⁊ quid si inualida.
Mulier si liberat virū a debito principali animo donādi licet liberatio sit inutilis ꝙ tamen remaneat liberatū pignus.

1 **De pignore iure.** ¶ † Obligatio pignoris ⁊ actio hypothecaria solo consensu cōtrahitur ⁊ orit nō tñ semper tollitur ipso iure solo consensu l3 per exceptionē. h.d. ⁊ qñ hoc sit glo. magna laborauit distinguendo. ¶ In tex. ibi iure honorario. i. ptorio approbante hanc conuentionē ⁊ sic dicit legitima conuentio q2 l3 de sui natura sit nuda tam a solēnitate verbox ꝙ a traditione rei nihilominus ex ea oritur actio vt sequit. ⁊ ista actio hypothecaria est realis. q2 continet vendicationē rei. vt. l. si fundus. §. in vendicatione. j. de pigno. ⁊ sic cōtra quēlibet datur possessorez non cōtra obligantē tantū si nō possidebat. ⁊ ideo glos. hec magna circa medium non videtur bene loqui dum sentit ꝙ ex tali obligatione pignoris oriat ciuilis ⁊ naturalis obligatio. quoniam actiones reales. nō presupponunt obligationem vt not. insti. de actio. circa princi. vnde nec magis hec actio fundatur principaliter ex naturali q2 oritur ex cōtractu sed ex dominio ⁊ possessione aduersarij. vt. l. vnica. C. de alie. iudi. mu. cā facta. ¶ In text. ibi tollitur aūt. s. interdū non semper quoniam aliquādo tollitur ipō iure per pactū sicut etiā nascitur. vt. l. prout quisq3. j. de soln. ⁊ hoc contingit tribus cōcurrentibus que colligūtur ex glo. 2 † Pro declaratione ergo glo. op. ꝙ si hypothecaria cōtrahitur solo cōsensu debet eodē modo contrario consensu ipso iure tolli. vt. s. eo. l. iuris gentium. §. adeo cuius contrarium hic dicit in secūdo dicto. propter hoc glo. facit vnam distinctionem longā ⁊ tediosam ex quo colligitur ꝙ contrariū pcedit tribus cōcurrentibus ⁊ altero deficiente nō procedit: ⁊ sic iste tex. nō potest intelligi eo casu quo cōcurrant illa tria s3 qñ aliquod illox deficit: ⁊ sic in tribus casibus. Primo enim requiritur ꝙ res sit integra. ⁊ ita loquitur. §. adeo. sed qñ non est integra q2 processum est ad traditionē nō resoluitur solo consensu s3 requiritur reintegratio ꝙ restituatur res. vt. j. eo. l. ab emptione. sic ergo iste tex. pōt intelligi qñ post obligationē cōtractam solo cōsensu processum esset ad traditionē rei obligate quo casu remissio obligationis nō extinguit hypothecariā ipso iure nisi interueniat actus retro similis ⁊ hoc tangit glos. circa fi. Secūdo requirit ꝙ fuerit remissa obligatio pignoris principaliter ⁊ directo. si vero in cōsequentiā puta q2 remittit debitū principale quo casu in cōsequentiā videt remissum pignus. vt. j. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. soluitur. §. j. tūc si principalis obligatio tollit ipso iure similiter ⁊ pignus ⁊ hypothecaria tollunt ipso iure. nec hoc casu potest loqui hic. si autem per exceptionē vt per pactū de non petendo. tunc si hypothecaria per exceptionē ⁊ hoc casu intelligit hic. Tertio requirit ꝙ remissio fiat expresse. secus si tacite. vt cū creditor consentit debitori alienanti rem obligatam quo casu tacite censetur remittere pignus. vt. l. sicut. §. si voluntate. quibus modis pig. vel hypo. sol. ⁊ ex ista tacita remissione non tollitur ipso iure ista tacita hypotheca. sed ope exceptionis. ⁊ hoc casu pōt intelligi hic. 3 † Quod aūt supra dixi quando remittitur debitum principale ꝙ censetur remissum pignus si remissio debiti fuit valida. si vero inualida tunc distinguit an causa inualiditatis cocernebat pignus sicut ⁊ debitū principale puta: quia per dolum vel per metum. ⁊ tunc etiam remissio pignoris est inutilis. aut non eodem modo concernebat pignus: vt in muliere que non potest donare viro constante matrimonio. sed bene potest rem viri a se liberare. vt. l. etiam. C. ad velleia. tunc si liberat virum a debito principali animo donandi: licet liberatio sit inutilis remanet tamen liberatum[c] pignus. ⁊ hoc vult glo. circa medium in versicu. si vero debitum remittatur. ⁊ ex his remanet clara distinctio glo.

2 ☞ Pactum si fiat simpliciter cōcipiendo verba in rē vt promitto nō petere qd mihi debes intelligit nec a te nec ab herede tuo. vel tuo procuratore.
3 Pactum factū super eo qd ego solus debebā tibi vt illud non peteres a me nec a titio quē sperabā effici meū heredē. ad titiū nō transit licet efficiatur heres meus ⁊ quid in filio ⁊ nu. 5. ⁊ qd si sequatur ratihabitio. ⁊ nu. 8.
Quid si titius ⁊ ego tenebamur insolidū ⁊ quid si ei succedam. nu. 4. ⁊ nu. 5.
Quid si ego tenebar tibi ex vna cā in centū. ⁊ titius tenebatur tibi ex alia cā in alijs centum. ⁊ nu. 4.
4 Possum pacisci ne petatur a me vel ab herede meo nō nominando personam proprio nomine.
Si dicatur ꝙ nō petas a me nec a filio meo an videar stipulatus filio vt heredi.
5 Quādo stipulor vel paciscor aliqd dari vel fieri filio meo tanꝙ extraneo vt propter merita per ipsum mihi impensa propter que etiam cuilibet extraneo idem fecissem nulla actio sibi acquiritur.
6 Quid si propter merita impensa pmissori ꝙ tūc videar stipulatus ex cā aduentitia ⁊ querit sibi vtilis actio.
7 Si vero nō pter merita tunc si sub nomine filiationis videor stipulatus tanꝙ filio ⁊ tunc querit vtilis si vero vt heredi tunc acquiritur directa actio.
8 Quid in dubio si stipulor tale quid qd transit ad filios vt filios vt feudū vel emphyteosim videor stipulatus vt filio. si vero nō transit nisi ad filios vt heredes ⁊ tunc vt heredi.

Si quis paciscatur. ¶ Hic incipit tractare de vna materia quam prosequit vsq3 ad. l. si vnus. §. pactus ne peteret. vez an pactum factū vni de nō petendo vel factū ab vno prosit vel noceat alteri. Et primo an factum vni prosit alteri. vsq3 ad. l. si vnus postea an factū ab vno noceat alteri. Item in hac prima parte primo loquit quando pactū conceptum est in personam paciscentis an extendatur ad aliū. vt si paciscor tecum nō petere an hoc prosit alteri quā prosequit vsq3 ad. §. filius. postea qñ cōfertur in personā alterius vt q2 paciscor tecū de nō petendo ab alio ꝙ a te. Item in pma pte primo loquit an prosit successori vniuersali vsq3 ad. §. pactus. postea an prosit singulari vsq3 ad. §. cum possessor. tertio an prosit alteri qui non est successor vniuersalis vel singularis: q2 non habet causam ab eo qui pactus est l3 ab eo euicerit hereditatē cuius occasione pactus est.
1 Pactum † personale nō extenditur ad heredes ⁊ si paciscor an petatur a titio non valet pactū etiam si titius sit filius meus ⁊ etiam si postea mihi succedat: q2 censetur factū sibi tanꝙ extraneo qui pacisci nō possum. h.d. vsq3 ad. §. pactum. 2 ¶ † In tex. ibi sed vt ab herede petatur hec verba non erant necessaria ad excludendum heredem a beneficio pacti. quia sufficiebant verba precedētia ne a se petatur que faciunt pactum esse personale. vt dixi. s. eodem. l. iurisgentium. §. pactorum. si vero simpliciter fuisset factum pactum concipiendo verba in rem non in personam puta promitto non petere quod mihi debes. intelligeretur nec a te nec ab herede tuo vel tuo procuratore. ¶ In tex. ibi si pactus sim nec a me. in hoc non stabat dubium. sed in eo quod sequitur. 3 ¶ † In text. ibi ne vel a titio petatur hic aduerte. nam potest intelligi altero de tribus modis. Primus est ꝙ hoc pactum fuit factum super eo solo quod ego solus debebam tibi vt illud non peteres a me nec a titio quem sperabam effici meum heredem. et istum puto esse verum intellectū istius. §. qui solum intendit ostendere an pactum mihi factum transeat ad heredem meum: ⁊ dicitur ꝙ hoc casu nō transit licet 4 efficiatur heres meus. videbatur enim contrarium † quia possum pacisci ne petat a me vel ab herede meo. sed hoc est verum non nominando personā proprio nomine. q2 tunc videor pacisci tanꝙ heredi. sed si exprimo nomen proprium ne peta-

[a] ¶ Confessione. adde de hoc dic vt late vltra allegata p Alex. hic vt per Ange. de are. i suo tracta. malefi. in ver. cōparent inquisiti i termino defensionis. colū. iiij. ver. quid si alle. Cur.

[b] ¶ De iniurijs. dicit Ang. consi. cclxvij. ꝙ iure digestox erat verecundia dimittere iniuriā inultā alleg. tex. in. l. miles. §. socer. j. de adulte.

[c] ¶ Liberatus in hoc articulo. vide ꝙ voluit cōciuis noster. d. Signo. d homo. cōsi. xlj. ⁊ seq.

tur a me vel a titio vitium est in cōceptione verborum: quia nō videor pacisci vt heredi. sed vt extraneo. et licet ipse efficiatur heres meus non reconualescit propter vitium quod inest exceptioni cōcessionis quod videtur verum etiam si dixissem ne petas a titio si cōtingat ipsum esse heredē meum: quia censetur hereditatem meam habere a fortuna ⁊ ista distinctio probatur expresse ex notabili text. ff. de lega. iij. l. sed si sic. in princip. et §. fi. cum ibi not. sed si non exprimetur nomen proprium nec nomē hereditarium sed solum nomen filiationis puta q non petas a me nec a filio meo videtur stipulatus sibi tanq heredi. quia verbum filius plerūq ponitur pro herede. sicut ecōtrario. vt. l. pro herede. §. si quid tn̄. ff. de acqui. heredi. maxime hoc casu in quo istud debitū quo ego teneor nō potest in ipsum transire nisi vt in heredē. ⁊ pro hoc. l. auus. ff. eo. vbi casus. Secūdo modo potest intelligi q tam titius q ego tibi tenebamur vel quibet in solidū vel pro parte. ⁊ tunc pro parte mea valet pro parte titij non valet etiam si efficiatur heres meus. Sed cōtra quia licet a principio non interesset mea sibi puidere quia erat penitus extraneus postq est heres incipit mea interesse quia interest mea prouidere etiā heredi meo. l. si pactū. ff. de pba. ergo debet reconualescere per id qd dixi. s. eo. l. j. in prin. ⁊ per id qd not. ff. man. l. si remunerandi. §. si tibi mādauero. sed respōdeo si ego successissem titio ⁊ si inciperet mea interesse ppter vtilitatē meā recōualesceret vt in cōtrarijs. sed si ipse successit mihi nō reconualescit: quia nō interest mea puidere heredi meo nisi in his que habet a me vt heres sed pro parte qua ipse tenetur nō tenetur vt heres meus nec a me representat: ⁊ isto modo videtur intelligere glo. mag. in prin. in q. quā facit an pro parte testatoris prosit titio. Tertio modo pōt intelligi q ego tenebar tibi ex vna causa in centū. et titius tenebatur tibi ex alia causa in alijs centū hoc pactū ne petas a me nec a titio: vz quantū ad me: sed quantū ad titiū non. nec recōualescit licet efficiatur heres meus. sed hoc est verū vt detur sibi exceptio pacti. Sed an detur sibi saltem exceptio doli. glo. format hoc dubiū. ff. eo. in. l. idem in duobus. §. j. ⁊ determinat q nō per hunc tex. qui simpliciter vult titio nō prodesse cū sit penitus extraneus ⁊ nō participet de hac obligatione mecum. licet glo. in. l. non solū. §. si liberationis verba. ff. de libe. lega. videatur tenere contrarium. sed alia reprobatur. In alijs autem participantibus dic vt. ff. eo. l. ⁊ heredi. §. fi. cum sequen.

5 ¶ † In text. tibi. neve a filia sed nominando eam nomine proprio. ⁊ sic tanq ab extranea. si vero simpliciter a filia quereret sibi exceptionē doli. vt. ff. eo. l. ⁊ heredi. §. iulianus. sed hoc quando super eo quod ipsa filia debet sed quādo super eo quod ego debeo pactū illud non petatur a me nec a filia seu filio tunc si filius vel filia efficiatur heres meus acquiritur sibi pacti directi exceptio quia videor pactus vt heredi. vt supra dixi. sed si expresso nomine pprio nec pacti nec doli exceptio queritur et ista sunt subtilia ⁊ difficilia si bene consideras. ¶ In glo. mag. in prin. ibi sed an pro parte testatoris prosit et sic patet q intelligit gl. istam. §. qn̄ hoc pactū q non petas a me nec a titio fuit factum super debito cōmuni inter me ⁊ titium quia ambo tenebamur tibi puta in decem ⁊ vult glo. q licet quantum ad me ⁊ partem meā valeat pactum ⁊ me viuo. me tamen mortuo non valet quantum ad titiū. ⁊ si sit heres meus ⁊ etiā in parte mea. quia fuit personale quantū ad me. ⁊ sic non transit ad heredē meum. in parte vero ipsius titij nō valet nec me viuo nec me mortuo etiam si fiat heres meus. ¶ In glos. ibi. ff. eo. l. auus. ⁊. l. heredi. §. nos autem. isti tex. contrariantur adinuicem. nam iste. §. vult q nō prosit filie nec quantū ad exceptionem directam pacti nec quātum ad exceptionem doli. sed. §. nos autem. in versi. iulianus. vult q prosit quantum ad exceptionem doli non pacti. l. vero auus. vult q prosit quantum ad directam exceptionem pacti. propter hoc glo. distinguit tres casus ⁊ reputatur valde notabilis ⁊ ad eam semper remittitur. ¶ Sed aduerte quia sua distinctio potest optime procedere quando stipulor vel paciscor aliquid dari vel fieri filio meo: vt distinguamus prout glos. distinguit. quia si tanq extraneo puta propter merita per ipsum mihi impensa propter que etiam cuilibet extraneo idem fecissem nulla actio sibi acquiratur quoniam extraneo nō possum

6 pacisci vel stipulari. † si vero propter merita impensa pmissori tunc videor stipulatus ex causa aduentitia: et sic querimus

7 vtilem sibi actionem. ⁊ hoc vult Bar. in. l. qd dicitur[a]. ff. de verbo. obliga. † si vero non propter merita tūc si sub nomine filiationis videor stipulatus tanq filio etiam si exprimatur nomē proprium vna cum appellatiuo vt illa filiatio censeatur me inducere ad hoc faciendum. ⁊ tūc queritur vtilis. vt. l. quodcūq. §. j. ff. de verbo. obliga. illa tamen loquitur quando fuit sibi stipulatus post mortem meam: sed idem videtur hodie si me viuo cum sit capax obligationis. si vero vt heredi tunc acquiri-

8 tur directa actio. † et in dubio si stipulor tale quid quod transit ad filios vt filios. puta feudum vel emphyteosim videor stipulatus vt filio. si vero non transit nisi ad filios vt heredes. et tunc vt heredi. ⁊ istos casus prosequere vt plene no. Bar. in. d. l. quod dicitur. ff. de verb. obliga. sed quando paciscor ne ab eo petatur tunc loquitur iste. §. quo ca'n. si super eo quod ego solus debeo istud non pertineret ad eum nisi vt ad heredem. et ideo si pactus sum sub nomine proprio sibi non prodest etiam si sit heres si sub nomine appellatiuo filiationis vel heredis prodest sibi quo ad vtilem exceptionem pacti si tanq filio pactus fui faciendo mentionem de filiatione vt in. §. nos autem in fi. licet si expressi dumtaxat nomen proprium nulla queritur sibi exceptio vt in hoc text. sed videtur quod imo secuta ratihabitione queratur exceptio doli. nam si essem procurator suus acquirerem sibi. vt. s. eod. l. rescriptum. §. fina. ergo et idem si sum negociorum gestor secuta ratihabitione per. l. fina. C. ad macedo. et istam opinio. facit hic Bal. Sed responde clarius q ipse q hoc procederet si illius nomine et tanq eius procurator cum non sim: fuerim factus. et tunc posset ratificare et ratificato mandato comparetur. sed hoc debet intelligi quando non nomine illius recepi pactum: sed simpci et sic nomine meo videor pacisci ne ab illo petas. vnde per ratihabitionem non efficitur actus suus qui suo nomine non est gestus. vt. l. si pupilli. §. si ego de nego. gestis. tene menti: quia difficilia sunt in perscrutādo ⁊ difficilia valde.

a ¶ In. l. qd dicitur. a vide ibi in apostillis ad Bar. et ad Alex.

2 ☞ Potest quis pacisci ne petatur ab illo qui habet causam ab eo. ⁊ q̄rit illi directā exceptionē pacti quia interest sua q causa illi nō moueatur.

3 Pactum personale facilius transit autore viuente in singularē successorem q eo mortuo transeat in vniuersalem.

1 **Pactum conuentum.** ¶ † Pactum conceptum in rem vel in personam transit in singularem successorem. et ex causa onerosa vel lucratiua in quem transit res super qua factum est. h. d. ⁊ pone sic casum q tenebas ⁊ possidebas rē meā. feci tibi pactum de non petendo eam. tu eam vendidisti vel donasti volo petere ab emptore vel donatario. ille opponit mihi exceptionem de pacto facto tibi a quo ipse causam habuit dicens q exceptio cōpetens tibi transit eum. hic dicitur hoc esse verum si fuerit cōceptum in rem: vt quia promisi nunq petere illum fundum. nam intelligitur nec a te nec ab alio qui causam a te habeat. si vero in personam quia promisi nō petere a te. similiter nec ab alijs possum petere te viuo sed te mortuo sic: cū non fuerit factum pactum nisi respectu tui. nec transit ad heredem tuum: ergo nec respectu aliorum ne sit melioris conditionis successor singularis q vniuersalis ita intelligunt glo. ⁊ doc. istū tex. ¶ In tex. ibi cum venditore factum. ⁊ tunc est clarū q transit in emptorem ⁊ in donatarium quia ex eo principaliter acquiritur exceptio pacti tibi vēditori vel donatori que postea tamē fit. vna cū re sup qua factū est pactū in ipsum emptorē vel donatarium. licet enim actiones competētes venditori vel donatori occasione rei vendite vel donate nō transeant in emptorem vel donatarium sine cessione vt patet. ff. de euic. l. si res in fi. exceptiones tamen bene transeunt in singularem successorem que competunt occasione rei vt. ff. de iureiuran. l. etiam in rem in prima parte. ⁊ in. l. hoc iudicio. ff. communi di. circa medium. ⁊ plene per Barto. post Dy. in. l. si tertius. §. si prius de aqua plu. arcen. nam exceptiones non ceduntur vt dixi. s. eod. l. rescriptum. §. fi. Vel dic q venditio vel donatio facta erat ante pactum. et ita intelligit glo. mag. in prin. sed tunc est maius dubium: quia in persona vēditoris vel donatoris pactū non operatur effectū: quia cum nō possideant nec dolo desierint possidere non poterāt ab eis peti res: ergo pactū de non petēdo erat superfluum in persona ipsorum. ⁊ sic inutile. vt. ff. e. l. ⁊ heredi. §. j. vnde videbitur posse facere transitum in aliū. argu. de serui. rustic. predio. l. tria predia. sed tamē si pactū fuit in rem conceptū de natura verborum cōprehendit illum cui fit. etiā qui habet causam ab eo eque principaliter: ideo licet in prima sit inutile

2 tamen est vtile in scda. † Et sic not. q pōt quis pacisci ne petatur ab illo qui habet causam ab eo ⁊ querit illi directam exceptionem pacti: quia interest sua q causa illi nō moueatur vnde nō dicitur omnino extraneus cuius pactum alteri nō prodest. vt. s. proxi. §. si enim paciscendo generaliter acquirit illi fortius si specialiter siue habeat causam onerosam siue lucratiuam siue habeat regressum de euictione siue non per rationem predictam quod etiam sentit glo. mag. circa fi. ¶ In text. ibi etiam si in personam exceptum. contra istum text. faciunt leges allegate in glos. ff. eod. l. nisi et. l. idem in duobus. §. j. vbi pactum personale non extenditur ad alium propter hoc in glos. sunt tres opinio. vna q hoc intelligitur quādo pactum fuit factum post venditionem vel donationem factam: quo casu quia non potest

potest operari in personā venditoris vel donatoris operat̄ in personā emptoris ⁊ donatoris sed si factū esset ante tunc qꝛ posset operari in personā illorū non extenditur in personas aliorū vt in contrarijs. hec opi. in vtroq̄ȝ membro falsa est. nam in primo postq̄ȝ pactum est personale cū sit inutile in persona illi⁹ cui factum est qꝛ ille non potest conueniri non potest esse vtile in persona alterius. vt. j. eo. l. ⁊ heredi. §. j. nisi ille sit dn̄s qꝛ tūc prodest quo ad doli exceptionem vt ibi ⁊ in. §. nos autē ver. nā quando. nec ob. quod. s. proxime dixi qꝛ illud est qn̄ fuit in rem cōceptum ⁊ sic de natura verborū poterat cōprehendere plures eque principaliter. nos loquimur hic qn̄ in persona ⁊ sic nō poterat cōprehendere nisi illam vnde si in illa est inutile similiter ⁊ in alijs accessorijs personis. Item in secundo mēbro qꝛ video ꝙ pactum personale qđ potest operari in persona eius cui fuit nihilominus ad aliū extenditur. vt. j. eo. l. acquirerent. §. j. Unde alij dixerunt ꝙ aut ille alius haberet regressum de euictione si petatur ab eo contra paciscentē. ⁊ tunc prodest isti qꝛ petēdo ab eo per indirectum censeretur petere a paciscente. ⁊ sic veniret contra pactum. aut non habet regressum de euictione et tunc ad aliam personaȝ non extenditur postq̄ȝ est personale qꝛ non videtur venire contra pactum si petatur ab alia persona ⁊ sic inquantum hic loquitur de donatario intelligunt ꝙ donatio incipit a precedēti scȝ pactione ⁊ sic habet regressum de euictione. secus si a traditione ista est nimia restrictio ad istum casum. Et ideo dic melius tertio ꝙ siue inceperit a traditione siue a pactione. Item siue habeat regressum de euictione siue non pactum personale factū autori prodest successori singulari per rationem supradictam. quia sibi primo acquiritur exceptio et postea transit in successorem ⁊ hoc quando pactū precessit venditionem vel donationem: sed si secutum est non prodest qꝛ cuȝ sit inutile in principali est inutile in successore. vt supra dixi. Nec obst. oppo. primo loco formata: quia verum est ꝙ pactum personale non prodest heredi paciscentis post eius morteȝ. sed bene prodest eo viuente successori singulari vt hic in princ. ⁊. j. eo. l. acquirunt. §. j. ⁊ etiam fideiussori. vt. j. l. ⁊ heredi. §. fin. ⁊ est ex heredibus predictorum quousq̄ȝ viuit paciscens. postea vero non: quia sicut finitur in persona sua. ita in persona aliorum ad quos transit accessorie ex persona illius. vt. d. l. ⁊ heredi. in princi. ⁊ ista vera nisi pactum sit personalissimum cum appositione dictionis taxatiue: quia tunc non prodesset personis predictis etiam viuente paciscente. ⁊ ita loquitur. l. nisi. j. eo. † Facilius ergo transit eo viuente in singularē successorem quaȝ eo mortuo transeat in vniuersaleȝ. ⁊ hec est cōclusio. Nō sunt alia.

2 ☞ Pactum factum falso prelato vel intruso ꝙ non prosit vero prelato.

1 **Cum possessor aliene.** † Pactū factuȝ possessori hereditatis non prodest vero heredi nec nocet. h. d. Et iste verus heres proprie non dicitur successor illius putatiui possessoris: qꝛ non dicitur habere causam ab illo licet hereditatē ab eo euincat: sed a lege vel a testatore. ⁊ sic videtur per istū tex. † ꝙ pactū factum falso prelato vel intruso non prosit vero prolato. ⁊ hoc not. in. l. iusiurandum [a] qđ ex conuentione. §. j. j. de iureiu. secus si erat verus licet post pactum priuetur vt ibi no. ⁊ probatur. l. si post. j. de consti. pecu. de qua glo. opponit s̄m intellectū Bar. et vide quod not. j. ad trebel. l. si heres.

2 ☞ Paciscens si concipiat verba in personam alterius vel suā aut in rem. vt est fili⁹ vel seruus quare hoc casu prosit patri vel domino.

3 Quando verba concipiuntur in personam patris vel domini: non fit differentia inter filium vel seruum. nec super quo debito pater vel dominus conueniat. ⁊ que differentia fiat quando concipiuntur in personam suam.

4 Pactum licet sit personale: tamen viuente paciscente pōt extēdi ad alias personās accessorias nisi sit personalissimū.

5 Pater non tenetur defendere filium precise si non vult.

Pactum nō pōt plus operari in persona aliorū quam operetur in persona paciscentis.

6 Pactum inutile in persona paciscētis. est etiam inutile in persona alterius cui deberet prodesse in consequentiam.

7 Si petitur a domino ꝙ censeat̄ peti a seruo. ⁊ ideo de equitate competit dn̄o exceptio doli. si cōuenitur ex contractu serui.

Et an mortuo seruo durabit exceptio in personam dn̄i.

1 **Si filius vel seruus.** ¶ † Si filiusfamilias vel seruus bona fide possessus paciscātur ne petatur a patre domino vel possessore acquirunt illis directam exceptionē pacti tam super debito ad quod tenetur ex persona paciscentium quā ex persona ppria hoc primo. Sed si paciscuntur ne petatur a se distinguitur aut loquimur in filio ⁊ tunc pactum est validum in persona sua cum ab eo peti non possit de iure ideo extenditur etiam ad patrem quatenus potest conueniri ex contractu filij et non aliter ⁊ quousq̄ȝ filius viuit ⁊ non post eius mortē quia tunc distinguitur quo ad vtrūq̄ȝ cum sit personale. ipso vere viuente prodest patri ⁊ heredi patris quatenus conuenitur ex persona filij. hoc secundo. Sed si loquamur in seruo. pactū tanq̄ȝ superfluum non valet in persona serui cuȝ ab ipso non potest peti de iure in iudicio. ⁊ ideo nec extenditur ad dominum de rigore et quantū ad exceptionem directam pacti etiam quatenus conuenitur ex persona serui. sed de equitate extenditur quantum ad exceptionem doli quasi videatur peti a seruo si petitur a domino. ⁊ sic venitur contra pactum ⁊ hoc vltro vsq̄ȝ ad. l. ⁊ heredi. §. nos autem. 2 ¶ † Et no. ꝙ in. §. precedentibus paciscens cōcepit verba in personam suam vel in rem. ⁊ queritur an extendatur ad alterū hic quando in personaȝ alterius vel suam aut in rem. ⁊ sic queritur quare hoc casu prodest patri vel domino in eo ad quod tenetur ex proprio contractu. Respondetur qꝛ patria ⁊ dominica potestas ad hoc ordinantur: vt subiect⁹ eis sibi acquirat directā actionē ⁊ exceptionem. secus in eo qui non est subditus qui non potest illi acquirere regulariter. ⁊ si aliquando reperiatur contrariū acquirunt illi exceptionem doli. vt. j. eo. l. idem in duobus in fi. ⁊. l. se. ⁊. l. si vnus. §. j. sed quando concipiunt verba in propriā personam quare prosit illi quatenus prouenit ex persona paciscentium hoc non est ratione potestatis. sed ex eo quia pater ⁊ domin⁹ tunc tenentur accessorie sicut fideiussor ⁊ pactum principalis etiam in suam personam conceptum extenditur ad fideiussorem licet non sit in illius potestate. vt dicta. l. ⁊ heredi. §. fi. 3 ¶ † Item no. ꝙ in primo casu quando verba concipiuntur in personam patris vel domini non fit differentia inter filium vel seruum nec idem super quo debito pater vel dominus conueniatur sed quando concipiunt verba in propriā personam fit differentia inter filium ⁊ seruum. Iteȝ adest super quo debito conueniatur pater: quia solum prodest sibi quādo conuenitur ex persona filij non propria. 4 ¶ † Item no. ex. l. acquirent. §. item ⁊ si filius. ꝙ licet pactuȝ sit personale tamen viuente paciscente potest extendi ad alias personas accessorias ⁊ per hoc declaratur. l. si tibi. §. pactuȝ. s. eodem. ⁊ etiā suppletur. l. ⁊ heredi. §. fina. j. eo. vbi dicam sed si esset personalissimum cum dictione taxatiua non extēderetur ad alias personas ⁊ hoc vult glos. que incipit quia cum sit in persona ⁊c. in ver. sed quid si esset. ¶ Item not. in. l. vel de in rem dum dicit si hoc maluerit s̄m † Bald. ꝙ pater non tenetur defendere filiuȝ precise si non vult. 5 ¶ Item notatur in. l. ⁊ heredi. ꝙ pactum nō potest plus operari in personam aliorum q̄ȝ operetur in personam paciscentis. quia si extinguitur in eius personam extinguitur etiam in personam aliorum. 6 ¶ † Ultimo notatur in. §. ꝙ si seruus. ꝙ pactum inutile in persona paciscentis est etiam inutile in persona alterius cui deberet prodesse in consequentiam facit. §. nos autem. ibi nam ꝙ ipsi ⁊c. ⁊ quod dixi in. §. pactum. 7 † No. etiam ꝙ si petitur a domino censetur peti a seruo. ⁊ ideo de equitate competit domino exceptio doli quod intelligo si conuenitur ex contractu serui ⁊ est speciale hoc casu ꝙ pactum inutile in persona principalis fit vtile scienti de equitate [a] in persona accessoris alias regulariter puto secus vt dixi in. d. §. pactum. Sed an mortuo seruo durabit exceptio in personaȝ dn̄i. videtur ꝙ nō. sicut nec mortuo filio in personā patris vt in princ. istius. l. Quidā dicunt contrariū quos gl. refert quia hoc casu nō depēdet hec exceptio ex aliqua aliā principali causa q̄ fit in persona serui. ⁊ ideo iudicat̄ de per se. ar. etus quod nota. in. l. iij. §. fi. de libe. ⁊ posth. Doc. tamen determinant contrariū: qꝛ debet regulari a forma pacti licet ex eo non sit orta exceptio in persona pricipalis sed ex forma pacti illud non egredit̄ personam serui. ergo ⁊c. licet enim istud pactū in persona serui sit meri facti: qꝛ tantū non producit iuris effectum cum ab eo peti non possit in iudicio nihilominus debet limitare effectū qui ex eo resultat in personam domini. vt non sit maior q̄ȝ esset in persona serui si esse posset.

[a] ¶ In. l. iusiurādū. adde ꝙ pau. de cast. ibi tenet cōtrariū. ⁊ adde hic q̄ notāt in ꝓposito Innoc. ⁊ cano. in. c. nihil. ⁊ in. c. trāsmissaȝ de ele. per Bar. ⁊ ibi doct. in. l. si vrbana. j. de cōdi. indebi. ⁊ ad materiā hui⁹. §. vide alexan. in. l. si actione. C. de pactis. Cur.

2 ☞ Si habeo contra te actionem tamen non possim probare debitū nisi per vnum testem: qꝛ alius est mortuus. ⁊ sic actio est inutilis an si illam cedā titio poterit postea titius inducere illū ⁊ etiam me in testem.

1 **ET heredi patris.**

Nos autem his. ¶ † Si pater paciscitur ne petatur a filio expresso duntaxat nomine proprio illius non prodest filio nec quātum ad directam exceptionem pacti nec quātum ad exceptionem doli quia censetur factum tanq̄ȝ extraneo. bene tamen ꝓdesset sibi si hoc actum foret exp̄sse alias secus. quia cum non valeat in personam filij in quam principaliter

concipitur non valet etiã in personam ipsius accessorie deberet extendi. sed si expresso nomine appellatiuo filiationis prodest filio quantũ ad doli exceptionẽ. quia censetur factum vt in filiũ. h.d. vsq; ad. §. filiafa. ⁊ loquitur iste. §. quando fit pactum super eo ad quod tenetur ipse filius. ⁊ sic non potest dici ꝙ sit factum sibi tanq̄ heredi. quoniam ad illud non potest teneri vt heres: sed vt ipse: si autẽ super eo ad quod tenebatur ipse pater. tũc loquitur. §. si pacto. in. l. si tibi. s. eo. quoniam ad illud potest teneri vt heres si contingat eum heredem fieri non autem vt ipse. et nisi sit heres non tenetur in vtroq; casu si fuit expressum nomẽ propriũ non prodest vt filio. nec in hoc secundo posito etiam ꝙ sit heres vt in illo. §. si pactus. nec in primo vt in principio isti⁹. §. Si vero expresso nomine filiationis tantuꝫ vel etiam verbo vel nomine proprio tunc in hoc secundo casu quando super debito ad quod solus pater tenetur si efficiatur heres ꝓderit sibi quo ad directam exceptionem pacti. quia censetur factum sibi vt heredi licet nõ super hereditario nomine. vt. j. eo. l. auus. vbi casus. sed in primo casu quãdo super eo ad quod tenebatur filius prodest quo ad doli exceptionem. quia non potest dici factum sibi vt heredi cum non tenetur. vt heredi. nec factuꝫ vt extraneo postq̄ nomen filiationis fuit expressum: sed vt filio ⁊ pater filio vt filio potest pacisci ⁊ stipulari quo ad vtilem exceptionem. l. quodcũq;. §. j. j. de verbo. obliga. ⁊ quo ad doli exceptionem que loco vtilis habetur vt hic licet econuerso filius possit patri quo ad directam. vt. l. si tibi. in fi. cum. l. seq. in fin. s. eo. q2 non ita ordinata est patria potestas ad querendũ filio sicut ecõuerso. ¶ In glos. ibi non est danda pacti conuenti exceptio supple nec doli vt differat a sequenti casu quando expresso nomine appellatiuo alias non esset aliqua differentia quod est contra mentem istius litere. ¶ Sed oppono fortiter quod etiam hoc casu prosit filio postq̄ in ipsius persona fuit speciale collatum ex quo super tali debito ad quod ipse filius poterat conueniri principaliter ⁊ pater accessorie de peculio vt patet supra dum dixit nomine eius aduersus me instituas quia videmus ꝙ pactum fideiussoris collatum in personã principalis illi prodest quo ad doli exceptionẽ. vt. j. eo. l. idẽ in fin. cum. l. seq. cum pater habeatur loco fideiussoris. l. cum filius. de ver. obli. Sol. intelligo istum tex. eo casu quo pater ex persona filij non tenebatur actione de peculio vel de in rẽ vel aliqua alia ꝫ dirigebaẽ actio in patrem tanq̄ defensorem filij ⁊ hoc patet ex tex. dũ dicit nec defensori competit al's quia participarent in hac obligatione vnus vt principalis alter vt accessorius procederet contrarium quia prodesset filio etiã si nomen tantũ propriuꝫ fuisset expressum. Si tamen vellemus contrarium dicere possemus dicere ꝙ in. l. contraria fideiussor fuit pactus ne petatur a principali tanq̄ principali sed hic quando exprimit nomen propriũ tamẽ ne petatur ab illo tanq̄ a principali quia ipse non habetur. vt principalis nisi vt filius nõ vt extraneus. pater enim nõ cõuenitur ex contractu filij nisi celebrato vt filio ⁊ ista videẽ ratio subtilior quando ergo nominatur vt filius tunc si pater poterat cõueniri accessorie prodest filio de iure cõmuni sicut pactum fideiussoris principali: vt in illa. l. idẽ in duobus sed quando nõ poterat cõueniri prodest de iure quodã speciali scilicet tanq̄ filio ⁊ ita intelligo istum tex. ¶ In glos. que incipit sed patri sibi in actione quam cedit creditor puta fideiussori si soluenti nõ erat inutilis penes creditorẽ quia solutio fideiussoris liberauit debitorem ope exceptionis ⁊ tamen fideiussori cessionario est vtilis: sed dic ꝙ ideo quia ratio propter quam erat inutilis cedenti cessat in persona cessionarij. sibi enim erat inutilis ex eo quia debitum receperat ⁊ non debebat bis idem consequi. que ratio cessabat in persona fideiussoris que soluerat ⁊ adhuc non recuperauerat a reo ⁊ facit. l. fi. cum ibi notatis in princi. C. de iure do. † Et inducitur ista gl. ad questionẽ si habeo contra te actionem tamen non possum probare debitũ nisi per vnũ testẽ quia alius est mortuus. ⁊ sic actio est inutilis possum eã cedere titio postea titius inducet illum ⁊ etiã me in testem. Sed dubium est an ego possim testificari[a] ꝓ cessionario cũ videatur causa mea. ⁊ de hac questione vide Cy. in. l. omnibus in fin. C. de testi. et in spe. de procura. §. fi. in fine.

2 ☞ Si filia paciscitur tẽpore quo est in potestate patris super dote. ⁊ postea agens erit sui iuris obstat exceptio licet nõ patri.

3 In contractibus conditio retrotrahitur. sed in legatis non.

4 Filiusfa. de aduentitijs in quibus pater habet vsumfructum non potest disponere sine voluntate patris. etiam in preiudiciũ suimet.

Quid si interueniat iuramentum. ⁊ nu. 5.

5 Alienatio facta a prodigo cui bonis est interdictũ non firmatur iuramento.

1 **Filiusfa. pacisci potest.** ¶ † Existens in patris potestate potest remittere per pactũ ius quod sperat cum erit effectus sui iuris. h. d. loquitur hic quando pactũ fuit collatum in tempus quo erit sui iuris. ⁊ sic quo ius ad ipsum pertinebit. idẽ 2 videtur si simpliciter. vt. l. ij. §. si in patris so. ma. † vbi si filia paciscitur tempore quo est in potestate patris super dote si postea agens erit sui iuris obstat exceptio licet non patri. Item nota. istum versi. Item filius quem intellige quando fuit pactus de non petendo si contingat conditionem existere postq̄ erit effectus sui iuris. quo casu si non esset pactum legatum acquireretur sibi. vt. l. que legata. j. de regu. iur. sed propter pactum repellitur exceptione. Item loquitur iste tex. de eo quod filius vel filia sperat nõ iure hereditario: sed vt filius vel filia. si vero iure hereditario tunc est dubiũ an filiusfa. possit liberare paternos debitores conferendo liberationem in tempore quo erit heres patris de hoc. s. eo. l. iuris gentium. §. si ante. in fi. §. ⁊ per Dyn. ⁊ Barto. in. l. filius. j. de solutio. ⁊. l. cum dominus. §. si filius. j. de pe. leg. ¶ Ultimo scias hodie ꝙ non solum filius qui nõ habet nec sperat habere cuꝫ erit sui iuris non potest remittere sed etiã illa que habet tanq̄ aduentitia si pater in eis habet vsumfructum ⁊ si est legitimus administrator non potest remittere sine consensu patris. vt. l. fi. §. filijs autem. C. de bonis que libe. ⁊ sic primus casus istius. §. non est correctus. quia non loquitur de dote aduentitia: sed profectitia. Secundus vero videtur correctus. nam etiam si existeret conditio durante patria potestate acquirerentur filio quo ad proprietatem ⁊ patri quo ad vsumfruc. et nec posset tunc remittere per istũ. §. ergo nec pendente conditione si postea conditio existat durante patria potestate. sed si ea finita per emancipationem secus quia tunc pater non haberet vsumfruc. nec esset legitimus administrator. et sic cessaret dispositio illius. §. ¶ In glo. j. ibi sed in id tempus innuit ista gl. quod nisi conferatur pactum in tempus quo erit sui iuris non valeat: sed contrarium dic quod imo valet in preiudicium suum vt postea effecta sui iuris agere non possit. vt. j. de pa. do. l. cum dos. versicu. si vero sit pacta. sic ⁊ in dicta. l. ij. §. ꝙ si in patris. j. solu. matrimo. ¶ In glos. ibi non valere quia pactum per quod efficitur conditio dotis deterior non valet si fiat constante matrimonio. vt in legibus allegatis in glos. vnde intellige ꝙ fuit factum ante ſm glos. vel ſm docto. ꝙ fuit fa- 3 ctum post solutum matrimonium ⁊ melius. ¶ † In glos. seq. ibi sed legatum filio queritur ratio. diuersitatis est quia in contractibus conditio retrotrahitur. vt. l. qui potior. ⁊. l. qui balneum. j. qui potio. in pig. habean. ideo si filiusfamil. stipulatur sub conditione deinde cõditio existat tempore quo est effectus sui iuris acquiritur ex illa stipulatione ius patri in cuius potestate erat tempore interposite stipulationis. vt. ll. allegatis. j. in glo. sed in legatis non trahitur retro. vt. l. j. §. j. ⁊ ibi nota. j. ad fille. ideo si tempore conditionis existentis reperiatur sui iuris acquiritur sibi ⁊ non patri: ⁊ hec habentur in. l. que legata. j. de regu. iur. ⁊ hoc casu loquitur hic. ¶ In glos. hic non oberit patri hoc est clarum quod patri non potest obesse in suo vsufructu etiam si non esset ille. §. filijs autem. cum per alia iura vetera hoc sit prouisum quod proprietarius potest alienare proprietatem etiam inuito vsufructuario tamen ei non preiudicat. l. locum. §. proprietatis. j. de vsufruc. ⁊. l. iusto. §. non mutat. j. de vsucap. non ergo fuisset necessarius ille. §. filijs autem propter 4 hoc quod patri preiudicetur. vnde dic quod illle. §. vult † ꝙ filiusfamil. de aduentitijs in quibus pater habet vsumfructum non possit disponere sine voluntate patris etiam in preiudiciũ suimet. nec valet dispositio vel alienatio etiam quo ad proprietatem: ⁊ sic ipsemet potest venire contra factum suum reprobatum a iure per. l. quemadmodum. C. de agri. ⁊ censi. lib. xj. ⁊ ratio videtur esse quia pater est legitimus administrator: ⁊ legitimus administrator est sicut tutor ⁊ curator vnde sicut minor vel pupillus non potest alienare sine consensu tutoris vel curatoris ita nec filius sine consensu patris etiam solam proprietab tem. Sed est dubiũ si alienat ⁊ iurat[b] non venire contra: an hoc non obstante poterit. nam si daremus illam prohibitioneꝫ que ibi sit fieri ne preiudicium sit patri clarum esset quod non valeret iuramentum etiam iure canonico. per. c. ij. de pac. lib. vj. ꝙ dicit dummodo non sit in preiudicium tertij. ⁊ in aut. quod locum in. C. de do. cau.. sed si dicimus illam prohibitionem fieri non propter preiudicium patris: sed quia non potest alienare sine illius consensu tunc videretur. secus quia videmus quod minor non potest alienare sine consensu curatoris ⁊ tamẽ si alienat ⁊ est adultus ⁊ iurat non venire contra: seruandum est iuramentum tamen de iure ciuili. vt in auten. sacramenta. C. si aduer. ven. glo. mouet hoc dubium in. §. filijs autem. ⁊ non soluit. ⁊ nunc habeo de facto. ⁊ per plures fuit consultum non valere iuramentum sed non respondetur rationi predicte ⁊ fundant se ne preiudicium fiat patri quod fundamentũ non videtur bonum. Bal.

a ¶ Testificari. an cedens possit esse testis ꝓ cessionario. vide per Ang. ꝯsi. cccxxvj. per Lu. ro. cõsil. ccccxx. ⁊ alex. de imo. in cõsil. xiij. col. v. in fi. in j. vol. ⁊ in trac. de testi. quarta parte. col. iiij. Cur.

b ¶ Iurat ad hoc. Uide qð voluit Areti. cõsi. cxliij. vbi ponit de ꝑlato qui iurauit in cõtractu alienationis an possit postmodum cõuenire.

num. Bal. tenet istam partem in illo. §. et etiam Ange. quod nõ valet iuramentum. et ex verbis suis colligitur responsio quia interdum prohibetur actus fore prohibiti. vt minoris et mulieris: et tunc firmatur iuramento. vt in. d. aut. et in. c. cum contingat. ff. de iureiurã. Interdum odio potius ne male vtatur substantia sua. presumens quodammodo ipsum prodigum. et hoc casu secus. et ita est ibi quia tex. dicit quod cum filius habeat alimenta a patre non potest subesse iusta causa quare debeat prosilire ad alienationem. vnde reputat eum id prodigaliter faceret † constat autem quod alienatio facta a prodigo cui bonis est interdictum non firmatur iuramento: quia prodigus equiparatur furioso vel pupillo. vt. l. is cui bonis. ff. de verbo. obligatio. quorum contractus iuramento non firmatur ita nec contractus prodigi. et ita tenet Bartol. in dicta. l. is cui bonis. ff. de verborum obligatio. et disputando tenuit Federi. de senis. vt habetur in questione sua. xxx. de quo etiam Barto. voluit mentionem facere dum allegauit quendam valentem canonistam: et non nominauit: et ita ego consului [a] pro hac parte licet iudex aliter pronuntiauerit: scz iuramentum non esse seruandum in preiudicium patris sed in preiudicium filie sicut non possit reuocare alienationem respectu proprietatis: sed nõ bene pronũtiauit tene menti.

[a] ¶ Consului. ad de eundẽ Pau. de cast. in consi. cccxix. Frã. cur.

2 ¶ Quatuor limitationes in quibus pactũ factum principali non prodest fideiussori. et nu. 6.

3 Pactũ dicitur personalissimũ propter dictionẽ taxatiuã: et nõ extenditur ad aliam personã etiã accessoriam.

4 Pactũ factum vni ad hoc vt prosit alteri. requiritur quod sua intersit pecuniariter.

5 Pactum fideiussoris quod non prosit principali limitat quatuor modis.

In his que eiusdem.

¶ † Pactum de non petendo factum debitori principali prodest fideiussori etiam quo ad directam exceptionem nisi contrarium sit actum expresse: sed econuerso pactum fideiussori factum non prodest reo principali quia sua non interest quod prosit sed bene interest econuerso scilicet reo quod prosit fideiussori: quia si non prodest conuentus et soluẽs recuperaret a reo et sic nihil sibi proficeret pactum si tamen est fideiussor in rem suam ipse reputatur principalis et ecõtra principalis reputatur fideiussor. hoc dicit vsque ad. l. idem in duobus. ¶ In tex. ibi in rem pacta. puta si promisi tibi non petere id quod mihi debes. nam verbum tibi non facit pactum personale vnde dicitur in rem quia relatum solum ad debitum. sed certe etiam si esset personale quia promisissem tibi non petere a te adhuc prodest fideiussori sicut et patri quousque tamẽ viuus est. vt. s. eo. l. acquirent. §. j. sed eo mortuo extinguitur. vt. d. l. et heredi. secũdo responso. sed in precedenti casu pactum est perpetuum et perpetuam pacti exceptionem inducit tam principali fideiussori. sed hoc casu temporalẽ tantum producit. sed an sententia lata pro principali prosit fideiussori vide Barto. et alios in. l. fin. de iureiur. quia videtur idem quod in pacto † et hoc de pacto. glos. hic que incipit nisi animo limitat quatuor modis in quibus pactum factũ principali non prodest fideiussori. vna limitatio colligitur. in. l. proxi. alia in. l. sed fideiussor. alia in. l. quod dictum. ff. eo. alia mã. l. si pro te. ¶ † In text. ibi duntaxat in. l. sequen. et sic est pactum personalissimũ propter dictionem taxatiuam quod non extenditur ad aliam personam etiam accessoriam vt hic patet. ¶ In tex. ibi de fideiussore petatur hoc nõ erat necesse exprimere in pacto hoc est ad excludendum fideiussorem a beneficio pacti vt dixi. s. eodẽ. l. si tibi. §. si quis pacisca. ¶ In. l. sequẽ. ibi quia nihil eius interest nam si exigatur a principali non repetit a fideiussore sed econtra sic. ¶ † In text. ibi neque enim forma casum. naz hic potest interesse fideiussoris quod prosit principali ratione amicitie. et respõdetur quod nõ quodlibet interesse sufficit vt pactum factum vni prosit alteri sed requiritur quod intersit sua pecuniariter quod non est hic et hoc vult vsque in fine. et sic non debet esse. §. ibi cum alio et c. sed continuatiue debet legi: sed quidam habent. §. et tunc iste ver. legitur cum precedentibus et intelligitur de interesse pecuniario quod fideiussor nullo modo pretendit et in se. §. cum alio debet poni casus in interesse affectionis prout supra posui. et ad idem tendit cum precedenti. † istud autem quod pactum fideiussoris nõ prosit principali similiter limitatur quatuor modis in glo. que incipit nisi et vna ponitur in. l. idez in duobus. §. j. ff. de alijs dic vt in glos. ¶ In glos. in. l. sequenti. que incipit non videtur hoc stare posse ibi reus non erat soluendo. tenet ergo ista glo. quod ille qui tenetur actionem cedere non excludatur ab agendo si non cedit si ille contra quem cessio erat fienda non sit soluendo. et sic cessio esset inutilis. Docto. tenent contrarium quia licet nunc non sit. poterit tamen effici in futurum: et sic efficietur vtilis: sed si pupillus esset inefficaciter obligatus tunc non repellitur si non cedat. vt. l. quis. §. marcellus. ff. ad velleia. vbi hoc colligitur. ¶ † In glos. ibi alij dicunt hec verba quod ista fideiussor non poterit agentem repellere exceptione pacti cum ad eum non porrigatur. sed bene poterit repellere exceptione doli. non illa que est subsidiaria pacti. vt. s. eodẽ. rescriptum. §. fi. sed que oritur ex alia causa videlicet quia debitori cedere actionem sua culpa non potest puta propter sententiam iniustam quam creditor contra se importauit sua culpa et c. l. stichum. §. penul. ff. de solu. et quod debet agere primo contra principalem quando ex sua culpa agere non potest. si autem propter sui culpam ex neutro capite posset repelli. vt satis colligitur ex hac glos. secundum Barto. vt per eum in dicta. l. stichum. §. penul. quod not. quia quotidianum et de facto habui. et similiter si consensisset pacto vel renuntiasset beneficio cedendarum et beneficio noue constitutionis non posset eum repellere vt in precedentibus solutionibus glo. q. et quod no. ff. commo. l. vnde queritur in glos. fi.

Idem in duobus reis.

† Pactum petendo factum vni ex duobus reis debendi prodest alteri si sua interest quod prosit non aliter. hoc dicit ſm verum intellectum. quod ergo dixerat in precedentibus legibus quando duo sunt obligati ad idem debitum vnus principaliter alter accessorie quod pactum factum non prodest alteri si interest paciscentis quod prosit secus si vnus interest locum habet in pluribus quorum quilibet est obligatus eque principaliter ideo dicit idem in duobus. nam illa dictio idem refert ad totalem distinctionem legum precedentium licet glo. non clare intellexerit. ¶ In gl. j. in fine. Item ibi credendi hic debendi. hec vera et ibi queritur an pactum ab vno ex reis credendi noceat alteri. et dicitur quod non. hic queritur an pactũ factum vni ex reis debendi prosit alteri et vult quod sic si sua interest quod prosit. ¶ Tunc autem interest indistincte quando sunt socij omnium bonorum vel illius obligationis quia si non prodesset alter conuentus etiam si vnum nummum solueret recuperaret pro parte a paciscente actione pro socio. et sic interest ipsius vt prosit in totum et ita intelligitur hic. sed si non sunt socij: tunc aut sunt rei ex causa onerosa: puta ratione pecunie eis mutuate et tunc interest paciscentis quod prosit correo eatenus quatenus ad ipsum paciscentem de pecunia peruenit et non vltra. quia si alter conueniretur insolidum et solueret eatenus posset repetere a paciscente quatenus ad eum peruenit actione negotiorum gestorum vel mãdati iuxta no. in. l. prima. C. de duobus reis. Aut sunt correi ex causa lucratiua. quia promiserunt decem animo donandi cuilibet insolidum. et tunc nihil prodest quia non interest cum alter conuentus et solidum soluens nihil recuperaret ab altero cum illius negotium non gesserit forte suo mandato sed obligasset. cum ipse paciscens dũtaxat vellet donare non correus. nam tunc correus loco fideiussoris haberetur. facit quod notatur in aut. de fideiussori. et manda. collatio. j. circa principium. quod ergo supra dixi intellige quãdo vterque volebat donare.

2 ¶ Paciscens nomine extranei ne ab extraneo petatur si habebat mandatũ statim acquiret illi exceptionem. et si non habebat tunc secuta ratihabitione.

Pactuz personale.

† Pactum personalissimum non egreditur personam paciscentis ipso viuo vel mortuo. Item pactum fideiussoris ne petatur a reo prodest illi quantum ad exceptionem doli. licet paciscentis non intersit pecuniariter. hoc dicit cũ l. sequenti notabiliter. Et not. quod in. §. in his. cum. l. sequenti locutus est iurisconsultus quando pactum fuit conceptum in rẽ. quid autem si in personam tractat hic. ¶ In textu ibi ad alterum non pertinere scilicet viuente paciscente sicut nec ad heredem eo mortuo vt sequitur. Sed tunc contra ad principium de l. si tibi. §. pactum. et. l. acquirent. §. primo. s. eodem. Solu. intellige hic quando fuit personalissimum per dictionem taxatiuã prout in. l. nisi. s. eodem. alias prodesset alteri saltem viuo paciscente et hoc vult glos. j. dum remittit se ad no. per eum in dicta. l. iuris gentium. §. pactorum. s. eodem. vbi ponit qui sit ille alter cui possit prodesse illo viuente et enumerat quatuor scilicet donatarium emptorem. vt in. §. pactum. principalem. vt in l. acquirent. §. j. et fideiussorẽ eadem ratione. ¶ In tex. ibi quãuis fideiussoris pactum scilicet conceptum in suam personam vel simpliciter in rem nulla persona expressa quo casu loquitur. l. fideiussoris. supra eodem quando tamen cõcipitur in personam ipsius rei ne ab illo petatur parit illi exceptionem doli non pacti etiam si sua non interest vt sequitur. et ideo non pacti quia est extraneus. ergo et c. vt supra eodem. l. et heredi. §. nos

autem.et l.si tibi.§.si pac.ideo autem doli.quia licet sint extranei inuicem tamen se contingunt in hoc debito cum quilibet eorum sit ad illud obligatus et si se non contingerent non pareret illi etiam doli exceptionem ut in contrarijs.et hoc est de quo querit hic gl.titulo primo determinat in fine et bene licet primo arguat in contrariam partem et illam tenet in.l.non solum.§.si liberationis verba.ff.de li.leg.doc.vero approbant istam per illum

2 §.nos autem.et per.§.si pactus.† quod intellige quando simpliciter extraneus pactus est ne ab extraneo petatur sed si non sic simpliciter sed nomine illius extranei reciperet tale pactum tunc si habebat mandatum statim queretur illi exceptio doli l.rescriptum.§.finali.si non habebat tunc secuta ratihabitione per id quod not.in.l.si ego.de negotijs gestis.et tetigi bm Bal. in.d.§.si pactus. Oppono quod etiam si se contingant non profit ut in.d.§.nos autem.dum loquitur de patre qui tenetur ex contractu filij.et tamen non prodest.sol.ut ibi dixi. ¶ Ultimo scias quod glos.in.l.fideiussoris super eo que incipit nisi post principium in versic.item cum pactum est in rem dum allegat istum.§.videtur intelligere quod prosit reo etiam si non fuit conceptum specialiter in personam illius sed in rem.quod non est verum ut ex hoc textu manifeste apparet et hoc sentit gl.que incipit videlicet in prin.Sequitur.l.si vnus.

2 ☞ Uno ex duobus reis agente:non potest ei opponi exceptio de parte socij et qualiter iste teneatur communicare cum socio illud quod receperit.

3 Quod aliquis ut filiusfa.vel seruus qui de mandato patris vel domini mutuauit pecuniam patris vel domini videatur habere mandatum ad solutionem recipiendam et tamen quod non possit remittere nec nouare.

Monachus si de mandato abbatis mutuauit.tunc debitor reddendo eidem monacho liberatur.

Quid in adiecto.ut cum stipulor mihi aut titio.quod titio possit solui.et tamen non possit titius liberare debitorem.

4 Pactum vnius ex socijs remissiuum debiti quod valeat in preiudicium paciscentis non alterius socij.

5 Sex casus in quibus vnus ex reis credendi vel ex socijs ut hic potest alteri preiudicare et nu.2.

6 Si sunt plures socij vnius mercantie vel fundici an quilibet eorum possit agere insolidum contra debitores fundici et numero.8.

7 Quid in argentarijs.

Si plures emerunt gabellam a communi et sic sunt positi in loco communis quilibet agit insolidum.

Si vnus ex argentarijs.

1 ¶ † Unus ex reis credendi socijs non potest alteri preiudicare paciscendo de non petendo vel etiam obligationem nouando sed bene preiudicat agendo et litem contestando et etiam solutionem recipiendo.quia per hoc preoccupat sibi debitum quod conceditur vni ex reis credendi non autem potest ipsum remitteret.hoc dicit. ¶ In textu ibi ut solidum alter petere possit scilicet cum effectu litem contestando per quod censetur debitum preoccupare.nam ante contestationem non dicitur petere.l.amplius non peti.rem ratam haberi nec esset facta preoccupatio.per hanc ergo preoccupationem preiudicatur socio ut lite pendente non possit petere etiam ea finita si preoccupans tenuit sententiam et si succubuit habetur occupatio pro non facta et non prohiberetur alter petere sicut in simili notatur in eo qui intentat vnam de actionibus contrarijs.et in ea succumbit ut possit ad aliam redire.l.prima.C.de furtis.per do. et hoc sentit Bartol.in materia de duobus reis.in repetitione

2 autenti.hoc ita.C.de duobus reis.† nec potest huic agenti opponi exceptio de parte socij ut sequitur. ¶ In textu ibi quamuis ei recte soluatur et per hanc solutionem liberatur debitor ab utroque et sic in hoc potest preiudicare socio:quia etiam hoc modo preoccupatur debitum.tenebitur tamen quod receperit communicare cum socio iudicio societatis:et in hoc non preiudicat socio recipiendo solutionem.Sic ergo collige ex hoc textu duo in quibus vnus ex reis credendi potest alteri preiudicare:

3 sed ex glossa colliguntur alia tria.et ultra addam quartum. ¶ † In textu ibi sicut enim.respondet tacite obiectioni que potest fieri quod si potest solutionem recipere quod est plus.ergo et pacisci quod videtur minus.ad quod respondet consequentiam non esse bonam:quia videmus quod aliquis potest solutionem recipere sed non pacisci nec remittere:ut filiusfamilias.vel seruus qui de mandato patris vel domini mutuauit paternam pecuniam vel dominicam.non videtur habere mandatum ad solutionem recipiendam.ut.ff.de solutio.l.quod seruus.et.ff.deposi.l.quod seruus.et tamen non potest remittere nec nouare.tene menti:quia per hoc patet quod si monachus mutuauit de mandato abbatis.debitor reddendo eidem monacho liberatur.et vide quod notat Barto.in dicta.l.quod seruus.et l.filie.ff.de solu.quod perpetuo tene menti. Ponit etiam exemplum in adiecto ut cum stipulor mihi aut titio:quia Titio potest solui.et tamen non potest Titius liberare debitorem.l.non abstulit.

4 C.de nouatio. ¶ † In glossa que incipit ibi vel verius tu dic melius quod pactum vnius ex socijs remissiuum debiti non nocet socio:quia debitum non est ipsius paciscentis duntaxat sed commune.ideo vnus ex eis non potest illud remittere ut hic.sicut nec alium actum preiudicialem potest vnus ex socijs facere in re communi.ut.l.vnus ex socijs.ff.de seruitu.rusticorum prediorum.videtur tamen hoc esse intelligendum quod non possit preiudicare quatenus ad socium pertinet de illo debito sed quatenus pertinet ad paciscentem et esset ei restituendum iudicio societatis si socius exigeret totum.et propterea videtur quod in illo valeat pactum quo ad preiudicium ipsius paciscentis. per.l.si fundum.ff.de serui.rusti.predio.et sic socius poterit petere totum:sed quatenus ad ipsum pertinet iure societatis.licet Barto.hic in solutione istius contrarij videatur dicere contrarium quod possit totum petere et non habeat aliquid restituere paciscenti:quia sui culpa et defectu cecidit a debito:quod non placet: quia sicut pactum illius non debet sibi nocere ita non debet sibi esse lucrosum:et hanc puto veritatem per quam

5 optime declaratur iste textus:† sed in alio bene potest nocere socius plusquam non socius et agendo et petendo faciunt incidere in penam socium quam ipse socius promisit si ageret et peteret quod agente vel petente socio etiam ipse agere vel petere videtur.et hec est ratio quare quod ille agens exigeret habebit secum communicare.ut hic est casus.et in.l.contraria. Sed si non essent socij et non haberent secum communicare.ut si essent rei ex causa lucratiua iuxta notata in glossa qui hominem.§.primo.ff.de solutionibus per Barto.tunc quia cessaret dicta ratio non faceret illum incidere in penam. Si autem ex causa onerosa tunc petendo totum faceret illum incidere in penam.si de illo toto haberet aliquid cum illo communicare:ut quia debitum esset contractum de pecunia communi vel illius tantum.ita intellige.l.contrariam et habes verum intellectum. Item in alio plus preiudicat socius quam non socius scilicet in acquirendis quia impedit acquisitionem fieri socio ne dolus suus faciat ipsum lucrari:quia socius si lucraretur secum communicaret.et hic est casus in.l.si duo.§.si quis cau.sed in quesitis perdendis minus preiudicat socius quam non socius.ut hic ratione predicta:quia debitum est commune et idem si non essent socij et debitum esset commune secus si non esset.ut ex causa lucratiua:quia pactum vnius ex reis credendi ex causa lucratiua preiudicaret correo sicut et nouatio facta per eum.ut.l.si rem.§.si duo.ff.de nouatio. et hoc videtur de mente Bar. ¶ In glossa ibi vel dic hic re non conuentione socij erant. Ista non est vera quia tunc non posset quilibet eorum agere cuius contrarium hic dicitur ubi insolidum alter petere possit puta si duo successissent uni creditori.nam inter eos esset societas incidens de qua loquitur glossa:et quilibet ageret pro parte cum actio diuidatur per legem inter heredes:dic ergo quod erant socij omnium bonorum vel illius obligationis.ut notat glossa.in.l.duo.§.si quis cau.in glossa prima in fine.et.ff.rem ratam haberi.l.si quis vni.et sic erat societas conuentionalis incidens. ¶ In fine glosse ibi. Solu.aliud in acceptilatione:quia habet vim solutionis. vnde sicut solutionem veram recipiendo vnus ex correis credendi preiudicat alteri quia soluens ab utroque liberatur ut hic dum dicit quamuis ei recte soluatur.ita et accepto ferendo. Et aduerte quia ista glos.in acceptilatione et in delatione iuramenti non distinguit an isti essent socij vel non sed indistincte vult quod alteri preiudicet in his duobus sicut preiudicat litem contestando vel solutionem recipiendo:sed in.l.et per iusiurandum in fine. videtur distinguere an sint socij vel non:et ista est verior.in pacto vero bene distinguitur:quia si sunt socij.pactum vnius non nocet alteri. idem si non sunt socij tamen sunt ex causa onerosa quia pecunia ab utroque processit et qualiter hoc intelligitur quod alteri non noceat dic.ut.s.dixi in eo qui quod ad alterum est peruenturum ex hac obligatione:sed in eo quod ad ipsum paciscentem bene preiudicat.ut.s.dixi licet Bar.aliquando videatur hoc tenere dum dicit quod si pecunia cessit a paciscente duntaxat preiudicat quoniam ad illum tota debet peruenire et ipse habetur pro solo creditore quod placet et aliquando tenere videtur contrarium quod non preiudicat:quia nec tenetur alter communicare paciscenti id quod exigit cum sua culpa cecidit a debito per pactum: quod mihi non placet:si autem sunt socij nec sunt ex causa onerosa sed lucratiua.ut si Titius animo donandi tibi et mihi et cuilibet insolidum promisit.ex.videntur doct.concordare quod tunc pactum meum de non petendo preiudicat tibi ut postea nihil petere

nihil petere possis sicut nec ego quia hoc creditum non est commune: sed cuilibet proprium ⁊ allegāt ad hoc.l.in.l.fal.hoc observandum.j.ad.l.falci.mihi autem videtur totum oppositum quod tunc nihil tibi noceat ⁊ quod possis petere totam quantitatem: licet non sic in precedentibus casibus per ratione docto. quia cuilibet censetur proprium hoc debitum et pactum meum excludit me a petendo quatenus est meum sed te nō debet excludere per regulam que ponitur.j.eadem.l.§.ante omnia quod pactum factum ab vna persona non preiudicat alteri nisi reperiatur expressum sed hoc non reperio.nec obstat iste tex.qui facit vim in hoc quod isti erant socij ⁊ sic tenuit: secus si non erant ⁊ quod tunc preiudicet. nam imo aliud vult dare quia in socijs videbatur quod pactum vnius alteri noceret magis ꝙ in socijs.cum hoc videam⁹ in casu.l.si duo.j.de arbitris. ⁊ in casu.l.si duo.s.si quis caut.tamen hic dicitur contrarium quod scilicet remittendo quod est commune: sed sint socij alter alteri nō preiudicat per pactum.licet bene preiudicet in acquirendis vel in faciendo socium in penam incidere.vt in legibus contrarijs.Si autem non sunt socij nullo modo preiudicium debet postꝙ debitum est cuilibet proprium quia super alieno non potest quis pacisci.vt.j.ea.l.§.⁊ in summa.sed vnum est qđ fortiter obstat scilicet.l.si rem.§.duo.C.de noua.de qua gl.que incipit imo opponit.nam illa vult quod nouatio facta per vnū ex reis credendi noceat alteri:quia iste tex.dicit expresse cōtrarium ibi nam nec nouare.plures dantur solutiones:⁊ finaliter non est dare meliorem ꝙ istaz:quod hic loquatur in socijs illa in non socijs:⁊ sic non socijs non preiudicat cuius contrarium supra dixi.Sol.aliud in pacto quod non tendit ad extinguendum vel perimendum omnino obligationem sed ad excludendum paciscentem ope exceptionis.vnde non extenditur ad alteram personam:aliud in nouatione per quam perimitur prima obligatio ex toto ⁊ hoc concernit vtrūqꝫ sed si ita est quod perimat. ergo deberet preiudicare siue sint socij siue non vt in glos.hic dicitur de acceptilatione que perimit ⁊ tamen docto. dicunt contrarium vt saluentur isti tex.qui sunt contrarij.Barto.in.l.ex duobus.j.de duobus reis mouet hoc dubium et non soluit:sed dicit cogita tu pro solutione sed in hoc dic aliud in acceptilatione que omnino perimit aliud in nouatione que licet perimat vnam aliam subrogat loco illius. vnde non videtur perempta quia ergo nouata vere perimitur plus nocet nouatio ꝙ pactum.sed quia videtur non perempta.minus nocet nouatio ꝙ acceptilatio:⁊ hic aperies aures tu prouecte: quia 6 ista sunt difficilia:et de apicibus iuris. ¶ †Vltimo Alberi.dicit per istum text.dum dicit insolidum alter petere possit ꝙ si sunt plures socij vnius mercantie vel fundici quilibet eorum agere potest insolidum contra debitores fundici in quibus cōtinetur quod talis puta quod Titius ⁊ socij debēt recipere centum a tali opponebat conuentus quod nisi ostendat mandatū a socijs non poterat aliquid petere nec partem quidem illoruz nec partem suam:quia non constat quotam habeat partem et dicit fuisse determinatum contrarium per istum text.sed videtur contra ipsum expresse determinatio Barto.in.l.eadem.j.de duobus reis:qui tenet quod quando tenent mercantiam per se ⁊ in eodem loco non dicantur plures rei debendi nec debeatur cuilibet insolidum ⁊ hoc per.l:si tamen plures de exercitio reprehendendo Cy.qui tenuit contrarium in.l.si te in gallia.C. 7 si certum petatur.⁊ ad hunc tex.† respondeo quod loquitur in argentarijs qui habebant officium de publico.vt notatur in.l. quedam.§.nummularios.s.de edendo.vnde in illis fatetur qđ 8 quilibet habet actionem insolidum † ⁊ eodem modo si sunt plures emerunt gabellam a communi ⁊ sic sunt positi in loco communis quilibet agit insolidum[a] contra debitores gabelle.vt in l.prima.cum sua glo.j.de lo.pu.fru.secus dicit in exercentibus mercantiam priuatam potest tamen dici quod quando exercent per se alternis vicibus quia aliquando stat vnus in apotheca aliquando alter tunc alter alterum videtur instituere sicut quando in diuersis locis vt idem Bartol.dicit ⁊ sic quilibet poterit agere insolidum iuxta notata per Baldum in dicta.l.si te.cetera vide per Bartolum in dicta.l.ex duobus.j.de duobus reis.

2 ☞ Per liberam personam licet non acquiratur alteri actio: an tamen acquiratur exceptio doli.

3 Quando suspenditur aliqua lex vel statutum vel sententia vel interdictū ad tempus transacto tempore nō expedit reiterare: sed a seipsis reassumunt istas vires.

1 Quid in sententia excōmunicationis.

Si cum reo ad certum.

¶ † Pactū tēporale vltra tempus non prodest paciscenti nec etiam alteri ex persona eius.Item pactum factum principali ne petatur a fideiussore parit illi exceptionem de equitate licet secus de rigore. hoc dicit sicut econtra.vt.s.eodem.l.idem in duobus in fine cum.l.sequenti:⁊ sic intelligo quod hic parit exceptionem doli prout ibi non directam pacti. ¶ In tex.ibi quia eum demum.vult dicere ꝙ exceptio debet sumere originem in personam principalis. et postea facit transitum in fideiussorem.Sed hic nō sumit originem quia non fuit conceptum in personam principalis vnde sibi nulla exceptio competit.sed dic quod si inciperet in personam principalis illa esset directa exceptio pacti que transiret in fideiussorem:etiam de rigore iuris:sed quia non sumit inde ori-2 ginem est solum exceptio doli de equitate. ¶ † In tex.ibi nō sic enim respondet tacite obiectioni que posset fieri quod nec doli exceptio debeat competere quia per liberam personam alteri non acquiritur.sed respondet quod potius per hunc actū prospicitur ipsi paciscenti ꝙ acquiratur fideiussori.⁊ gl.dicit quod prospicitur in hoc quod amicus suus est liberat⁹ quod est magnum.nam interest sua quod alius non sit obligatus pro eo cū per hoc illi obligetur ad antidora.melius potest dici quod per liberam personaz alteri non acquiritur actio.sed si queritur an acquiratur exceptio doli distinguitur an se contingant in eadē obligatione.vt hic et acquiritur.vt.s.l.proxi.aut non se contingunt et tunc secus.vt.l.idem in duobus.§.primo eodem notabili. ¶ In glossa que incipit necꝫ ibi ex pacto.subaudi tacito quod resultat expresse quia si paciscor non petere a te infra annum tacite videor pacisci de petendo post annum. vult igitur glos.quod fideiussor non conuenitur ex hoc tacito quoniam in illo non consensit.pactum vero de non petendo sibi incipit proficere.vnde hoc nouum non nocet.vt in fine.j.eodem.secundum conuenitur ex primo contractu cui consensit quia pactum temporale suspendit illum contractum ad tempus ⁊ illo transacto non expedit illum contractum renouare quia per seipsum re-3 assumit vires. ¶ † Ex hoc nota fm Angelum hic quod quando suspenditur aliqua lex vel statutum vel sententia vel interdictum ad tempus quia transacto tempore non expedit reiterare sed per seipsum reassumit istas vires ⁊ ita fuit determinatum[a] bononie tempore Joannis de olegio qui fuit dominus et tangitur per Bartolum.j.proximo.§.⁊ dicit se habuisse de facto in quadam sententia suspensa per dominum Barnabouē. et sententia excommunicationis non potest suspendi sed tolli: tamen ideo non remitteretur in primam sententiam si non seruauerit mandata sed opus esset de nouo[b] excōmunicare.vt notatur in.§.seqnenti.

2 ☞ Unum factum per aliud non tollitur.

Elisio dicitur quedam debilitatio.

3 Per stipulationē sequentem omnis effectus stipulationis precedentis tollitur si hoc actū est ⁊ an per acceptilationem: et an ipso iure:⁊ quid in pactis.⁊ nu.4.

4 In stipulationibus qualiter continetur ius:⁊ in pactis factuz versetur.⁊ nu.11.

Ad inducendam nouationem precedentis obligationis quare non sufficit pactū:sed requiratur stipulatio.

Debitum ex vna causa quod possit conuerti in aliam causam per stipulationez non sic per pactum.nisi pecunia sit parata solutioni.

5 Pactum de non petendo quatuor effectus operatur: qꝛ tollit naturalem obligationē ortam ex primo cōtractu.⁊ eliditur ciuilis ⁊ etiā actio:⁊ producitur exceptio aduersus actionē:⁊ paciscens obligatur naturaliter ad non petendum.

6 Prius pactum de non petendo per posterius de petendo non tollitur quantū ad tres effectus primi pacti:sed aduersus eos paratur replicatio.⁊ nu.7.⁊.8.

7 Quartus effectus de naturali obligatione inducta per pactuz de non petendo tollitur per pactū de petendo.licet sit ordinata ad liberandū:⁊ si est ordinata ad agendū:quod tollatur per pactum de non petendo.⁊ nu.8.

8 Licet ad producendū actionem requiratur cōcursus naturalis ⁊ ciuilis:tamē postꝙ est in effectu producta potest sustentari in naturali tantum.

9 An sit verum indistincte quod per pactū de non petendo tollatur naturalis obligatio.

10 An sit verum indistincte quod pactum de nō petendo inducat naturalem obligationē ad non petendum.

11 Que sit vtilitas istius obligationis naturalis.

Si lex vel statutum prohibet quem obligari sine certa solennitate non poterit etiam de non petendo facere sine illa solennitate.

12 Qui opponit de beneficio pacti nō habet necesse allegare aliquid quod consistat in iure sed sufficit quod alleget pactuz sibi

[a] ¶ Insolidum. Adde Fulgo.cōsi.ciij.⁊ do.Alex.ꝯsilio.cxlvj.scđo lib.⁊ ad materiā vide per Pe.de anch.ꝯsi.cccxxxiij.⁊ cōsilio.cccxj.

[b] ¶ De nouo.Sꝫ an delegat⁹ qui excōmunicatum absoluit sub ꝯditione non adimpleta ille possit super reincidentia pronuntiare maxie si alij executori commissa sit executio vide per roma.cōsilio cccxxxj.

factum: ⁊ ipsum probet. ⁊ quid in stipulatione.

13 Quādo quis habet ius mero iure licet illud possit elidi per exceptionem vel replicationem: si pars aduersa excipiat vel replicet. etiam si iudici cōstat de illa exceptione vel replicatione dabit sententiam pro illo qui habet ius mero iure: nec debet supplere de facto.

Quando constat quem mero iure non fouere ius ⁊ non habere actionem vel exceptionem tunc potest ⁊ debet ipsum repellere ex officio.

In quibus alijs potest iudex supplere de facto ex officio.

14 Quare propter hoc quod in pactis versatur factū. vnum pactū nō tollitur per aliud: ⁊ quia in stipulationib⁹ versatur ius vna stipulatio per aliam tollatur. ⁊ nu. 4. ⁊ 11.

15 Qui vult probare stipulationē necesse habet probare ista tria quod precesserit interrogatio ⁊ incontinenti secuta responsio.

Verbum promisit in scriptura publica vel priuata positum hec tria importat.

Pactus ne peteret postea.

1 ¶ † Pactū de petendo non tollit ipso iure precedens pactū de non petendo licet sequens stipulatio interposita animo nouandi tollat precedentem ipso iure nec etiam tollit effectum ipsius pacti. scilicet exceptionem: sed etiam elidit inducendo aduersus eam replicationem qua mediante iuuatur actio ex precedēti contractu: que non erat sublata per precedens pactū de non petendo: sed elisa vt possit intentari tam contra principalem quam contra fideiussorem si consensit in vltimo pacto. hoc primo. Et si per pactum precedens actio erat ipso iure sublata per sequens pactum de petendo non resuscitatur: et si erat talis quod non oriebatur ex pacto: sed ex maleficio nec etiam noua producitur: secus si erat talis que oriebatur solo consensu: tunc enim licet vetus extincta non resuscitetur noua tamen producitur tanq̄ ex renouato contractu. hoc secundo: si vero actio ex primo contractu non erat extincta: nec etiam ex toto elisa: sed erat diminuta in re: vel aucta in tempore per vltimum pactum conforme primo contractui reducitur in pristinū statū actio: nec poterit dici conditio actionis deterior: licet per pactū precedens fuisset effecta melior vt ista melioratio tollatur per vltimum pactum postq̄ actio redditur sue forme ⁊ primitiue nature. hoc tertio ⁊ vltimo dicit iste. §. solennis ⁊ subtilissim⁹ ⁊ magistralis ⁊ difficilior maxime in glo. q̄ hoc anno habuerimus. ⁊ loquitur totus iste textus quando tres interuenerunt conuētiones inuicem contrarie prima obligatoria secunda liberatoria que contrariatur prime. tertia restitutoria ad primā que cōtrariatur secūde ⁊ hic principaliter agitur de virtute istius vltime quid operetur circa secundā ⁊ quid circa primam: de qua materia tractatur etiam. C. eodem. l. pacta nouissima. ¶ Et diuiditur in tres vt in summario. primo vsq; ibi sed si pactum: et in illa pactum de non petendo appositum ad tollendum obligationem ⁊ actionem ex primo contractu ipsā non abstulerat sed eliserat scilicet ciuilem obligationem ⁊ actionem licet naturalem abstulisset: ideo sequens pactum de non petendo non inducit de nouo actionem sed facit vt actio que remanserat tantum elisa efficiatur efficax ⁊ producit replicationem ad ipsam coadiuuandū. In secunda parte que durat vsq; ad versicul. qđ si non: vt tollatur per pactū precedens de non petendo fuerat actio ⁊ omnis obligatio ipso iure sublata. vnde per pactum sequens de petendo non resuscitatur: sed si queritur an noua producatur distinguitur an prima esset talis que non oriebatur ex contractu sed ex maleficio vt iniuriarum vel furti ⁊ similiter nō producitur de nouo. Aut erat talis que oriebatur ex cōtractu: sed solo consensu contrahebatur ⁊ tunc producitur de nouo tanq̄ ex renouato contractu per vltimum pactum. si autē non contrahebatur solo consensu innuit esse secus quod est verum et vltra: propterea quia precedens actio non erat elisa per primum pactum de non petendo: nec ipso iure extincta sed diminuta vel aucta in re vel in tempore: quo casu etiam si erat talis que solo consensu nascebatur vt tollebatur cum per pactū precedens non esset sublata sed per sequens per vltimum pactum non producitur noua actio sed vetus cum effectu instituitur quia per vltimum pactum reducitur ad pristinam formā vel naturam: quelibet etiam istarum partiū recipit subdiuisionē. nā et prima pars que est difficilior ⁊ in qua sunt omnes glosse magne subdiuiditur in quatuor: quia primo ponūtur duo dicta inter se contraria. vnum in pacto. aliud in stipulatione vsq; ibi quia. Secundo ponitur ratio diuersitatis inter illa vsq; ibi ⁊ ideo. Tertio ponitur quedam illatio ex qua declaratur primum dictum de pacto qualiter intelligitur dum dixerat prius pactum per posterius elidi vsq; ibi eadē. Quarto ⁊ vltimo declarat vnum dubium circa ipsum primū dictum. ¶ In tex. ibi prius pactum infra effectus precedentis pacti de non petendo qui consistit potius in iure q̄ in facto ⁊ tamen non tollitur per vltimū pactum de petendo sed eliditur: ipsum autem pactum 2 prout facti est clarū est quod non tollitur: † quia vnum factum per aliud non tollitur. vt. l. in bello. §. facte. ff. de capti. ¶ In tex. ibi eliditur. quasi dicat non autem tollitur vt patet ex sequenti. ver. ⁊ dicitur elisio quedam debilitatio: hoc autē declaratur in versi. ⁊ ideo: quia exceptio orta ex precedenti pacto de non petēdo per sequens pactum de petendo non tollitur sed aduersus 3 eam inducitur replicatio per quā eliditur. ¶ † In tex. ibi: sicut tollit stipulatio per stipulationē intelligas q̄ stipulatio prout est facti sicut ⁊ ceteri contractus. vt. l. cōsilio. §. fi. de cura. fu. tollitur per aliam stipulationem quia hoc est impossibile q̄ stipulatio que semel fuit contracta non fuerit cōtracta. nam dicūt philosophi q̄ hoc solo priuatur de⁹ quia nō potest facere vt id qđ factū fuit non fuerit factū. licet possit fingi q̄ factum nō fuerit ⁊ licet possit tolli omnis eius effectus acsi factum nō fuisset ⁊ ita intelligitur hoc. quia tollitur omnis effectus precedentis stipulationis per sequentē interpositā animo nouandi et omnis obligatio ciuilis ⁊ naturalis ⁊ etiā actio. ⁊ in hoc differunt stipulationes a pactis. quia vltimū pactum non tollit effectum precedentis pacti. vt. s. dixi sed aduersus ipsum inducit remedium exceptionis. hic vero tollit ipso iure licet effectus pacti sicut ⁊ effectus stipulationis consistat in iure. ⁊ hoc prout iste tex. intelligitur in stipulatione coequeua. potest etiā intelligi in stipulatione contraria. i. in stipulatione per quā tollit ipso iure precedens stipulatio. i. omnis effectus ei⁹ vt vult gl. que incipit aquiliana. precedens tamen magis placet per id quod infra sequitur si hoc actum est. nam si loqueretur in acceptilatione nō expediebat illud dicere eo q̄ semper videtur hoc actum sed q̄ stipulatio sequens nouet primā non semper videtur actum sed ita demum si cōtinebat aliquid plusq̄ primo iure isto. vt. l. qui vsumfru. de verb. obli. ⁊ hodie si hoc fuit expresse actum. vt. l. fi. 4 de noua. C. ¶ † In tex. ibi in stipulationibus ius continetur in pactis factum versatur glos. hic que incipit in opponendo laborat multū in intellectu istorū verborū. ⁊ videtur ponere quatuor intellectus. sed doc. reducunt ad duos quia tertius intellectus tendit ad idem cum primo ⁊ quartus ad idem cum secundo: tu autē reiectis ambagibus licet glo. dicat aliqua que sunt notanda dic verus sensus istorū verborum est iste. nam certum est q̄ omnis contractus etiam stipulatio prout denotant actū contrahendi dicuntur in facto consistere. vt. l. cōsilio. §. fi. de cu. fu. ⁊ in hoc non est differentia inter pactū ⁊ stipulationē sed in effectibus est longa differentia quia cum stipulatio sit contractus a iure inuentus datur sibi magnū robur a iure sed pacto nudo non datur a iure ciuili tam magnū robur ⁊ ideo stipulatio potentior est ad tollendū omnes effectus contractus quā sit pactū quod nō roboratur a iure. hinc est q̄ ad inducenda nouationē precedētis obligationis non sufficit pactū sed requiritur stipulatio vt patet in. l. j. de no. iuncta. l. item illa. §. fi. de consti. pec. ⁊ quod ibi no. bar. qui dicit per sequens pactum non nouari precedentē obligationē puta pactum de constituta q; nō est ad hoc sufficiens. Ad hoc etiam videmus q; debitū ex vna causa potest conuerti in aliā causam per stipulationē etiam si pecunia non sit parata solutioni non sic per pactū nisi sit parata. vt. C. si cer. pe. l. si ex pretio. ⁊ quod plene no. in. l. singularia. ff. eo. ti. §. stipulatio ergo nō potest tollere stipulationē ⁊ etiā omnē aliū contractū iure nouationis. i. effectū videlicet ciuilē ⁊ naturalem obligationē ⁊ actionē licet pactū nudum non. hinc est q̄ pactum de non petendo licet tollat naturalē non tollit ciuilem nec actionē licet inducat exceptionē. ⁊ ideo nec sequens pactus de nō petendo tollit effectū precedētis pacti sc; dictā exceptionem sed elidit q; in eo non cōsideratur robur iuris. sed simplex factū cum a iure robur sibi non detur regulariter licet aliquādo detur ⁊ tunc bene consideratur quia tollit ipso iure vt in sequēti ver. vt cum iuuatur. l. auxilio. vt. s. eo. l. legitima. ¶ Pro declaratione glo. j. magne premitte quod habetur in fin. ipsius 5 glo. q̄ † pactum de non petendo quatuor effectus operatur q; tollit naturalem obligationē ortā ex primo contractu ⁊ ex hoc sequitur scđs effectus. q; eliditur ciuilis ⁊ etiā actio ⁊ ex hoc secundo sequit tertius. q; producit exceptio aduersus actionē et ex oībus istis sequitur quartus q̄ paciscens obligat naturaliter ad nō petendū. Et hoc vltimū solus Azo dicit qđ per alios approbatū fuit. ⁊ probat trib⁹ rationibus vt patet post medium glos. ibi obligat quoq; paciscentē. Secundo premitte q̄ quidam 6 intellexerunt textū dū dicit q̄ †. prius pactū de non petēdo per posterius de petendo non tollitur sed eliditur q̄ nullus de dictis quatuor effectibus tollatur ⁊ sic q̄ nō resuscitatur naturalis extincta

lis extincta nec remouet elisio nec tollatur exceptio sed aduer-
sus eas paretur replicatio. et si dicat si actio remanet elisa quo-
modo potest habere vigorem. Respōdeo sicut vulneratus post
sanatū vulnus licet remaneat cicatrix recuperat tamē primas
vires. Item dicunt ipsi ꝙ nec tollitur naturalis obligatio qua
tenditur ad non petendum et in hoc vltimo consistit difficultas
quia in precedentibus sine dubio dicūt verū. sed videtur in vlti
mo non dicere verum et quod imo naturalis obligatio orta ex
pacto de non petendo tollat per sequēs pactuz de petendo pa-
tet per. l. stichum. §. naturalis. ff. de sol. et in solutione istius con-
trarij volendo sustinere dictam opi. laborat quasi tota ista gl.
et ponit in effectu quinqꝫ solutiones. Prima ꝙ ibi loquitur in
obligatione naturali orta ex primo contractu que erat iuncta
cū ciuili. et illa tamen tollitur per pactū de non petendo qꝛ cum
per ipsum elidatur ciuilis etiā naturalis in cōsequentiā qꝛ mo
dicū fermēti etc. vt in gl. hic vero in naturali orta ex pacto de nō
petendo que nō erat iuncta cū ciuili. vnde nō recipit corruptio-
nem a corruptione ciuili gl. reprehendit hanc solutio. per. l. si.
de iureiur. vbi siue sit iuncta cum ciuili siue non tollitur per se-
quētem consensum. Propterea extra gl. elisio ciuilis nō debet
esse causa sublationis naturalis. sed potius ecōuerso sublatio
naturalis debet esse causa elisionis ciuilis. vt dixi. s. pro hac ta-
men opinione faciebat quod alibi habemꝰ in pos. naturali qꝛ
quādo est coniuncta cum ciuili facilius perditur quā per absen
tiam secus si non sit coniuncta vt illa quam habet fructuarius
vt no. in. l. licet. C. de acqui. pos. sed hic nō obstat. quia ideo per-
ditur quādo est iuncta cū ciuili qꝛ sufficit ciuilis ad retentionez
cū retineat solo animo quādo non est opus aliquid fingere de
naturali q̄ retinetur corpore. sed quādo non est cōiuncta si per-
deretur naturalis per absentiā nihil remaneret penes fructua
riū ideo fingitur habere quid nullitatis vt animo solo retinea-
tur. ¶ Secūda solutio est ꝙ ille tex. §. naturalis. dum dicit na-
turalem ipso iure tolli per pactū de nō petendo intelligitur sm
istū non ꝙ extinguatur naturalis sed ꝙ a iure producit exce-
ptio aduersus eam sicuti hic aduersus exceptionē inducit repli
cationē: hec est bona. quia hic nō esset tollere sed elidere vt hic et
ibi dicitur ꝙ tollitur. ¶ Tertia solutio est ecōuerso ad primaz
ꝙ quando est iuncta cū ciuili non tollitur. et ita intelligitur hic
qꝛ cū vna sit substantia vtriusqꝫ si tolleretur naturalis tollere-
tur etiā ciuilis qđ esse non pōt per nudum pactū. si autē non est
iuncta. tunc debitor est: ideo facilius tollitur vt cōtraria hec est
falsa in omni sui parte. nam hic non erat iuncta cū esset certa de
pacto de non petendo quod erat nudū et tamē non tollitur. sm
primā opinionē cuius contrariū isti dicunt. Item in contrario
erat iuncta et tamen textus ibi dicit ꝙ tollitur nec est verū ꝙ sit
vna et eadē substantia vtriusqꝫ sm glo. hic licet glo. insti. de ob.
in prin. hoc sentit. sed ista melius sencit cum tantū sint aduersa
nomina sunt etiā diuerse substantie. argu. in. l. si idem. C. de cōdi.
et vna peruenit a iure gentiū. vt. l. hoc amplius. §. is natura dz.
de regu. iur. altera ex rigore iuris ciuilis vt eo. ti. de ob. in pri.
et ad textū in quo illi se fundant dic. vt in glo. ¶ Quarta fuit so
lutio azo. quā accur. sequitur in ver. qualiter ergo. qui per plu-
ra verba vult hoc in effectu ꝙ interdū obligatio naturalis or-
dinatur ad agendū vt est illa que oritur ex primo contractu et
illa per pactum de non petendo quādo ordinatur ad liberādū
et sic est fauorabilis tollitur. et ita loquitur cōtrarium. Interdū
ordinatur ad liberandū vt est illa que oritur ex pacto de nō pe-
tendo. et illa per sequens pactū non tollitur. sicut nec vera libe-
ratio que fuisset facta per veram solutionē quia liberatio fauo
rabilis est. et sequens pactum de non petendo odiosuz respectu
precedentis. et si dicatur tu implicas contradictionez in verbis
tuis cū obligationē naturalē appellas liberationē cū sint inter
se contrarie. Respondit Azo non mireris. nam et alibi libertas
dicitur seruitus aliquo respectu. vt. l. j. de ser. vr. predi. et tamen
sunt inter se cōtrarie qꝛ libertas seruitutem extinguit et ecōuer-
so. vt. l. si edes. §. libertas. eo. ti. Item si dicatur ratio que poni-
tur in tex. est generalis ad vtrūqꝫ casum dum dicitur qꝛ in pa-
ctis versatur factū. et sic videtur ꝙ si tollatur illa que ordinatur
ad agendum orta ex pacto: similiter et illa que ordinatur ad
liberandū respondet ꝙ iste tex. dum dicit in pactis factū versa-
tur debet restringi ad pacta liberatoria in quibus versatur pa
ctum liberatoriū non autem haberet locum ista ratio in pactis
7 obligatorijs in quibus non versatur tantus fauor. ¶ † Breui-
ter ista responsio est nimis violenta: et ideo alij ponunt quintaz
solutionē que colligitur ab illo versic. propterea vsqꝫ ad ver. si
obijciatur. vbi glo. premittit duo ad euidenciā et postea videtur
soluere sm illos sub dubio tamen forte ꝙ iste text. dū dicit priꝰ
pactū per posterius elidi et non tolli debeat restringi q̄tum ad
tres effectꝰ primi pacti vt illi nō tollant. qꝛ nec resuscitat natu-
ralis extincta nec tollit exceptio licet aduersus eas paretur re-
plicatio. sed q̄tum ad quartū effectuz de naturali obligatione
inducta per pactum de non petendo dicendū est pactū tolli: qꝛ
illa tollitur per sequens pactū de petendo licet sit ordinata ad
liberandū sicut illa que orta est primo ex primo contractu. et si
est ordinata ad agendū tollitur per pactū de non petendo. vt in
§. naturalis. et sic non ob. et debet intelligi iste tex. sm illuz. et per
illum limitari. et ista opinio. et solutio communiter tenetur per
doc. nam tollitur equitas in qua fundabatur ista obligatio na
turalis ex qua non poterat agere de iure et sic tenebitur absti-
nere ex hoc resultat obligatio naturalis sicut ꝙ quis non com-
mittat furtum vel delictum. vt insti. de oblig. que ex deli. nas. in
princi. nunc vero post pactum de petendo potest agere de iure
et sic non tenetur abstinere. ergo cessat obligatio qua tenebatur
abstinere. Guil. vero de cu. non fatetur hoc dicens ꝙ si tollere-
tur ista naturalis etiam alij effectus pacti de non petendo tol-
lerentur. quia procedunt ab isto. sed hoc non est verum imo iste
sequitur ex alio. nam potest esse quod pactum de non petendo
pareret duos alios effectus et tamen non istum. vt. j. dicam per
l. si pater. §. j. ff. de iure do. ¶ Secundo principaliter opponitur
pro declaratione eius quod sequitur in gl. in ver. quare fit. naz
si per pactū de non petendo sublata fuit naturalis obligatio et
per pactū de petendo non resuscitatur sequitur ꝙ actio ex pri-
mo contractu orta fuit. qꝛ fundabatur in naturali obligatione
sublata et in ciuili destructo vno fundamento principali necessa
rio ruit edificium. ar. in. l. nam origo. ff. ꝙ vi aut clam. igitur nō
potest actio que nō est: replicatione iuuari. C. de tran. l. sub pre-
textu. nec in iudicium effectualiter institui cuius cōtrariū vult
glo. et etiam. s. dixi propter hoc dicit Ioā. ꝙ pactū de petendo
licet non resuscitat naturalē extinctā producit tn̄ nouā qui iun
gitur cum ciuili non extincta ad sustentandū actionem. glo. re-
prehendit et vult ꝙ non producat nouam obligationē natura-
lem quia non fit ad hunc finē. nam obligatio producit ad finez
producendi actionē. sed hoc pactum non fit ad finem vt actionē
nouam producat quia nec potest cum sit nudum sed vt coadiu
uet veterē. et illa non est extincta licet sit extincta naturalis obli-
gatio ex qua fuit orta. ergo non est necesse ꝙ noua producatur
alias esset dicere ꝙ due obligationes orientes ex diuersis prin
cipijs et causis et in idem tēpus non concurrentibus producerēt
actionem vnam quod est absurdum. naz ambe debent oriri ex
eadem causa vt producāt vnam actionē aℓs. ordinantur ad plu
res actiones sicut plures sunt cause. dicit ergo glos. ad contra-
rium ꝙ licet regulariter actio oriatur ex naturali et ciuili obli-
gatione quia ciuilis se habet vt pater: naturalis vt mater sm
doc. tamē aliquādo reperitur ꝙ nascitur ex sola ciuili vt in chi-
rographo post biēnium et in re iudicata. ergo potest in solo ci-
uili sustētari. doc. reprobāt hec exempla. quia in chirographo
post bieuniū et in re iudicata dicunt adesse naturalē obligatio-
nem que oritur ex principijs iuris gentium non adest cōsensus
in chirographo et equitas iuris gentiū vt magistratibus parea
mus in re iudicata. vt. l. veluti. §. de iusti. et iu. et not. in. l. iul. ff. de
8 cōdi. inde. ideo solue alio modo † ꝙ licet ad producendā actio-
nem requiratur concursus naturalis et ciuilis postq̄ tamen est
in esse producta nō requiritur ad sustentationē ipsius: imo po-
test sustentari in naturali tantū vt patet in sententia absoluto-
ria per quā tollitur ciuilis cum sit de iure ciuili et remanet natu
ralis. vt. d. l. iul. et etiā patet in prescriptione per quā tollitur ci-
uilis: et remanet naturalis et etiā in actione aduersus quā quis
est tutus exceptione vt no. in. l. fi. ff. rem ra. ha. sic ergo potest re-
manere in sola ciuili si naturalis fuit extincta per pactum vel
per iusiurandū remanente ciuili licet elisa vt hic et. l. fi. ff. de iure-
iu. Concluditur ergo ꝙ pactum de petendo duos tantū produ
cit effectus: quia naturalem obligationē ortam ex pacto de nō
petendo tollit sm quintam so. s. traditam et inducit replicatio-
nem aduersus exceptionē nō autem producit nouā obligatio-
nem nec resuscitat veterem extinctam nec tollit elisionē nec ex-
ceptionem. alij vero dicunt ꝙ producit quatuor effectus pactū
de non petendo. vt in fi. glo. qđ non placet tamen potest dici sm
Ang. et bu. ꝙ inducat naturalem obligationem ad hunc fin. vt
non opponat exceptionē pacti de non petendo cū debeat absti
nere ab opponendo et postq̄ fecit pactum de petendo naturali-
ter obligatur ad abstinendum sicut quis naturaliter obligatur
abstinere a furto. sed ista non est proprie et formaliter naturalis
obligatio de qua loquimur seu quedam astrictio. ¶ Vltimo qꝛ
tota glos. remanet expedita per predicta videndū est de tribus
9 que tacta fuerunt et non examinata perfecte. primū † an sit verū
indistincte ꝙ per pactum de non petēdo tollatur naturalis obli
gatio. glos. tenet ꝙ sic Guil. de cu. dicit hoc esse verum quando
fit liberatio per verba de presenti. puta libero te ab eo in quo
mihi teneris quia hec liberatio de directo ordinatur ad obliga
tionem tollendam. sed si dico promitto non petere. ista pmissio

non ordinatur ad obligationẽ tollendã:sed ad factum meum
impediendũ ſcilicet vt nõ petã ⁊ obligatio ⁊ petitio ſunt diuer-
ſe igitur de vna in alterã non infertur. Bar. tenet contrariũ per
tex. in. §. ſed ſi ſtipulatus. j. eo. l. qui loquitur. in pacto de nõ pe-
tendo. ⁊ tamen dicit per ipſum totã obligationẽ reſolui qꝛ ſaltẽ
per indirectũ ordinatur ad hoc. limitat tamen hoc vt procedat
in pacto de non petendo ſecus in pacto de non agendo: illud
enim naturalem obligationẽ non tollit vt colligitur ex no. per
Innocẽ. in. c. exceptio. obiectis. de lite conteſta. lib. vj. Eſt ⁊ alia
differentia quia pactum de non agendo dirigitur ad impediẽ-
dam petitionẽ iudicialem dũtaxat non extraiudicialem. ideo ſi
petit extra iudiciũ non facit contra pactuꝫ. ſecus ſi promiſiſſet
non petere quia intelligitur tam in iudicio ꝙ extra. ⁊ ideo ma-
gis inficit obligationẽ ſm eundẽ ⁊ ex hoc ſequitur alia quia ex
primo pacto oritur exceptio que impedit litis ingreſſum ſi op-
ponatur ad conteſtationẽ ſecus ex ſecundo ſm eundem. alia li-
mitatio eſt vt habeat locum quod dixi in pacto de nõ petendo
quod producit exceptionem pacti ſed in caſibus in quibus illã
non producit ſed doli exceptionem. vt. ſ. eo. l. reſcriptum. §. ſi. et
l. iuris gentium. §. ſi ante aditam. ⁊ tunc non tollit naturaleꝫ vt
ibi dixi ſm Bal. Item tertio procedit in pacto perpetuo ſecus
ſi promitteret non petere vſqꝫ ad tempus. tunc enim ſolam ex-
ceptionem temporalem produceret. vt inſti. de exce. §. tempora-
les. non autem tolleret naturalem nec eliderct ciuilem ſicut nec
exceptio velleiani vel macedoniani. vt. j. ad ma. l. quia natura-
10 lis. ¶ †Secundo videndum eſt an ſit verum indiſtincte ꝙ pa-
ctum de non petendo inducat naturalem obligationem ad nõ
petendum. Azo tenuit ꝙ ſic per tres rationes poſitas hic in gl.
circa medium ibi quod patet ⁊c. tamen due parum faciunt ad
propoſitum. quia qui naturaliter tenetur abſtinere puta a fur-
to magis dicitur aſtringi ꝙ qui naturali obligatione ⁊ formali
dicitur teneri. vt dixi. ſ. ⁊. l. vbi pactum. C. de tranſac. dum dicit
vinculis intelligitur modo predicto de quadam aſtrictione. dic
ergo ꝙ aut ſit per verba promiſſiua vt promitto non petere: et
tunc quia promiſſio ordinatur ad obligandũ naturaliter obli-
gatur. quia ſi promitteret ſolenniter per ſtipulationẽ obligare
tur ciuiliter ⁊ naturaliter. ſi vero non fiat per verba promiſſiua
ſed cauſatiua vt profiteor te non teneri mihi. vt. j. eo. l. tale pa-
ctum in prin. vel libero te vel renuntio iuri quod habeo contra
te tunc non obligetur naturaliter. vt. j. de iu. do. l. ſi pater. §. qui
debitorem. ⁊ quod no. Bal. in. d. l. vbi pactuꝫ. C. de tranſac. in ſe-
cunda oppo. ⁊ in. l. iubemus. C. ad velle. licet glo. in. d. §. que de-
11 bitorem aliter loquatur. ¶ †Tertio ⁊ vltimo queritur quid ſit
vtilitas iſtius obligationis naturalis. Reſpõdeo magna quia
ſi. l. vel ſtatutum prohibet quem obligari ſine certa ſolennitate
non poterit etiam pactum de non petendo facere ſine illa ſolen
nitate ſm Bar. ⁊ de hoc vidi magnam altercationem. examina
tamen hunc articulum vt hic per eum. ¶ Super alia gloſ. que
incipit in opponendo qui eſt difficilis ⁊ modice vtilitatis pro
ipſius declaratione opponitur contra tex. dum ponit rationẽ
diuerſitatis iter pacta ⁊ ſtipulationes dicendo ꝙ in pactis ver
ſatur factum in ſtipulationibus continetur ius contra naturã.
aut conſideramus ipſum pactum ⁊ ipſam ſtipulationem prout
ſunt contractus. ⁊ tunc ſicut pactuꝫ eſt facti ⁊ ita etiã ſtipulatio
⁊ omnis contractus. vt. l. conſimili. §. ſi. de cu. fur. aut conſidera
mus effectus predictorum ⁊ tunc ſicut effectꝰ ſtipulationis ſunt
iuris ita etiam effectus qui producuntur ex pacto ⁊ non niſi a
iure producuntur: ergo non videtur differẽtia. propter hoc gl.
vult ꝙ iuriſcõſultus non habuit conſiderationem ad aliquod
de predictis duobus ſed ad aliud ſcilicet ad vſum pacti vel ſti-
pulationis qui vſus conſiſtit in opponendo beneficiũ pretij vel
ſtipulationis. ⁊ ponit quatuor intellectus. primus vſqꝫ ibi vel
pactum. Secundus ibi imo ideo. et aduerte quia ante illud ver
bum imo vel poſt quidam habent in gloſ. hec verba hic tendi-
tur ad primã expoſitioneꝫ que verba non ſunt de gloſ. ſed anti-
quitus fuerunt appoſita extra gloſ. ⁊ vitio ſcriptorum fuerunt
inſerta in gloſ. ⁊ volunt dicere ꝙ in hoc ver. imo ideo vbi poni-
tur tertius intellectus non eſt intellectus nouus ſed declaratio
primi intellectus ⁊ ſic glo. iſte ver. tendit ad primã expoſitionẽ
⁊ aliter declarat ꝙ fuerit dictum in prima ⁊ hoc vſqꝫ ad ver.
vel melius. ibi ponitur quartus qui tendit ad idem cum ſecun
do tamen per alium modũ. Primus glo. intellectus eſt ꝙ ideo
12 in pactis dicit̃ verſari factũ †quia qui opponit de beneficio pa-
cti, non habet neceſſe allegare aliquid ꝙ conſiſtat in iure et per
conſequens nec probare. ſed ſufficit ꝙ alleget factum id eſt pa-
ctum ſibi factum ⁊ ipſum probet. ille vero qui allegat ſtipula-
tionem non ſolum habet neceſſe allegare factum imo etiam ſo-
lennitatem que conſiſtit in iure ⁊ probare: vnde non ſufficeret ſi
allegaret interrogationem preceſſiſſe ⁊ reſponſionem ſecutam
eſſe niſi etiam diceret ⁊ probaret ꝙ incontinenti. quia igit̃ vnuꝫ

factum non tollitur per aliud factum. vt. l. in bello. §. facte. j. de
cap. ita vnum non tollitur per aliud pactum ⁊ quia vnum ius
tollitur per aliud ideo vna ſtipulatio tollitur per alteram ſtip.
⁊ hoc dicit glo. in prin. Et quia ille qui allegat pactum releua-
tur in hoc ꝙ non habet neceſſe allegare vel probare ſolennita-
tem. In alio contrariatur ꝙ per pactum de petendo non tolli-
tur precedens pactum de non petendo. Item per pactũ de non
petendo non tollitur precedens obligatio ciuilis nec actio: ſed
quia ille qui allegat ſtipulationem grauatur in probanda ſo-
lennitate ideo releuatur in alio vt ſi aliquis allegat acceptila-
tionem ⁊ probat ſolennitatem vel aliam ſtipulationem animo
nouandi appareret liberatus ipſo iure a prima ⁊ iſta voluit gl.
in. iij. expoſitione ibi quin etiam non ſufficit vſqꝫ ad ver. vel me
lius. ſed quia iſta ſunt verba inutilia ⁊ nullius efficacie vel va-
loris. ideo gloſ. tenendo dictum intellectum declarat aliter in
ver. imo valet. quia ille in cuius fauorem pactum eſt factum ſi
vult ꝙ ſibi proſit neceſſe habet opponere ⁊ allegare beneficiuꝫ
pacti al's ſibi non prodeſſet ⁊ ſic ex confeſſione aduerſarij con-
ſtaret de ipſo pacto iudici. vnde ſi feci tibi pactum de non petẽ-
do quia actio non eſt ſublata. ſi poſtea ego mero iure bene ago
quia actionem habeo ſed de equitate non bene ago quia illa
actio eſt eliſa ⁊ contra eam competit exceptio certe licet ex con-
feſſione mea conſtaret de hoc pacto. ſi tamen tu non opponis
exceptionem iudex debet te condemnare. quia tibi non pro-
deſt poſtꝙ non vteris ⁊ iudex me mero iure bene agere dicet. et
ſi tu feciſti mihi pactum poſtea de petendo ⁊ ago et tu opponis
exceptionem pacti de non petendo mero iure bene opponis
quia non fuit ſublata vt in text. ſed de equitate non quiã mihi
competit replicatio ex vltimo pacto. certe ſi non vtor benefi-
cio ipſius eam opponendo licet ex confeſſione tua appareat
iudici de dicto ſcilicet pacto nihilominus te abſolute quia vi-
dit te bene excipere mero iure nec debet ſupplere de facto in mei
fauorem ſicut etiam ſi diceres factum ibi pactum de non peten-
do licet per metum. nam adhuc parit exceptionem licet aduer-
ſus cum detur replicatio doli vel metus quam debeo oppone-
re ſi volo ꝙ mihi proſit. non ſic in ſtipulationibus quia ſi te libe
raui per acceptilationem ⁊ poſtea de facto ago ſi conſtat per cõ
feſſionem meam ꝙ te liberaui per acceptilationeꝫ cum conſtat
iudici mero iure dicet me non ante agere quia ago ſine actione
⁊ repellet me. licet tu de acceptilatione non excipias. ⁊ hoc etiã
voluit gloſ. C. eo. ti. l. vbi pactum. ¶ No. ergo iſtam gloſ. q̃ ſem-
13 per allegatur vna cum illa †ꝙ quando quis mero iure habet
ius licet illud poſſit elidi per exceptionem vel replicationeꝫ. niſi
pars aduerſa excipiat vel replicet etiam ſi iudici conſtat de illa
exceptione vel replicatione dabit ſententiã pro illo qui habet
ius mero iure nec debet ſupplere de facto. ſecus quando con-
ſtat ſibi quem mero iure non fouere ius ⁊ non habere actioneꝫ
vel exceptionem. quia tunc poteſt ipſum ⁊ debet repellere ex of-
ficio. Breuiter iſta glo. dicit verum in hoc niſi inquantum dicit
hoc primum dictum verum eſſe. etiam ſi conſtaret per confeſ-
ſionem partis quia dico ꝙ tunc cum appareat de calumnia
ipſius agentis vel excipientis per ſuam confeſſionem debet
ipſum repellere ex officio etiam parte altera non opponente vt
per glo. ordinariam que eſt. C. de iura. calum. l. ij. §. ſi actor ⁊ per
id quod no. Innocẽ. in. c. conſtitutus. j. de filijs preſby. Idem ſi
conſtaret non per confeſſionem ſuam ſed alio modo tantum in
erat illa exceptio vel replicatio contractuum quia oriebatur ex
aliquo geſto incontinenti tempore contractus vt no. Bartol.
in. l. lecta. j. ſi certum petatur. l. eum qui ita. §. qui ita. j. de verbo.
obliga. dicens nunc intelligis quid vult dicere ineſſe contra-
ctui: tu qui nunꝙ intellexiſti: idem ⁊ tertio ſi non conceſſit ſi ta-
men ille qui agit vel excepit ſi obtineret locupletaretur cum
aliena iactura. nam ⁊ tunc iudex poteſt ſupplere ex officio de
facto. l. plane. j. famil. herciſc. ſm eundem Bartol. qui dicit per
hoc ꝙ ſi pactum de non petendo eſſet factum ex cauſa lucra-
tiua vel etiam factum de petendo. licet ille in cuius fauorem
factum eſſet non exciperet ſi tamen quoquo modo poteſt iudi-
ci conſtare de illo poterit de facto ſupplere. tene menti. quia iſta
ſunt ſingularia. tamen ꝙtum ad propoſituꝫ parum declarant
14 iſtum tex. †nam gl. voluit declarare quare propter hoc ꝙ in pa
ctis verſatur factum vnum pactum per aliud non tollitur. ⁊ qꝛ
in ſtipulationibus verſatur ius vna ſtipulatio per aliam tolli-
tur. ⁊ certe per predicta hoc non declaratur. iſta enim tendunt
ad demonſtrandum effectum ⁊ vtilitatem iſtius dicti videlicet
ꝙ vnum pactum non tollatur per aliud. quia vtilitas reſultat
in hoc quod eſt neceſſe allegare alias ſibi non prodeſt licet non
ſic eſt neceſſe allegare ſtipulationem quando iudici conſtat de
ipſa quia videt funditus carere actione. ⁊ ideo melius declara
15 tex. vt. ſ. eodem. dixi. ¶ †No. etiam ex gloſ. ꝙ ille qui vult pro-
bare ſtipulationem neceſſe habet probare iſta tria ꝙ preceſſe-
rit interrogatio

rit interrogatio ⁊ secuta responsio ⁊ incõtinenti: ⁊ in quo ꝙ de-
ficeret non ꝓbaret. Hoc verum qñ ꝑ testes vult ꝓbare vt. l. j. C.
de vsur. vt no. ꝑ glo. secus si ꝑ scripturã publicam vel priuataꝫ
quia verbum promisit emportat hec tria vt. l. sciendum. cũ ibi
no. ff. de ver. ob. ⁊ l. j. C. de inuti. stipu.

2 ☞ Lata culpa futura potest remitti sicut ⁊ leuis vel leuissima.
Dolus presumptus in futurum non potest remitti.
3 Compromissum de iure ⁊ de facto cum promissione non redu-
cendi laudum ad arbitrium boni viri etiam si sit iniquum intel
ligitur de modica iniquitate ⁊ sic nõ esset dictum etiam si sit ini
quum posset peti etiam pro modica iniquitate.
4 Dolus futurus qui cõmittit̃ in male agendo an possit remitti
per pactum.
Dolus de preterito an possit remitti ⁊ nu. 5.
Pactum ne agatur depositi non importat vt res deposita re-
maneat penes depositarium. sed soluꝫ ne conueniatur ratione
doli vel late culpe commisse in illa re.
5 Si paciscor non agere contra te commodati videor remittere
leuissimam et leuem culpam. ⁊ an etiam dolum.
6 Pactum ꝙ si ĩgrediaris vineã meam liceat mihi te vulnerare
non valet.

1 Illud nulla pactione.

¶ † Dolus futurus non põt per pactũ remitti. sed preteritus sic. h. d. scõm verũ intellectum doctorũ vsqꝫ ad. §. iteꝫ ne experiar. ⁊ ꝑmo loquit̃ de futuro vsqꝫ ibi q̃uis. Secũdo de preterito vsqꝫ ibi pacta. Tertio clari⁹ exemplificat de vtroqꝫ sꝫ gl. q̃ sunt hic intelligunt totũ istũ primũ §. in dolo de futuro. ⁊ dicũt ꝙ illud nõ potest remitti expresse vt in primo dicto sed tacite sic. vt in scõo qui intellectus non est bonus per tex. dũ dicit nulla pactione. ⁊ sic nec expressa nec tacita quia subest eadẽ ratio: ne detur materia delinquẽdi. l. conuenire. de pac. do. ¶ † Circa primũ de dolo futuro queritur an lata
2 culpa futura possit remitti. Respõdeo sic sicut et leuis vel leuissima. vt sentit glo. in. l. j. §. si conuenerit. ff. deposi. Itẽ quero an
a dolus presumptus in futurũ possit remitti. Respondeo nõ[a] sicut nec verus. pone exẽplũ in. l. qd neqꝫ. ff. deposi. ¶ † Iteꝫ not.
3 aliud notabilius probari ꝑ istũ tex. ꝙ si fecimus cõpromissum de iure ⁊ de facto ⁊ promisimus laudũ non reducere ad arbitriũ boni viri etiã si sit iniquũ vt intelligat̃ de modica iniquitate. vt quia ledit in parua q̃titate quo casu non ꝑsumitur dolus in arbitris. si vero in magna tũc presumatur dolus. argu. in. l. omnes. §. lucius. ff. que in frau. cre. ideo tunc nõ obstante pacto poterit peti reductio secundũ docto. sed si nõ esset dictũ etiam
b si sit iniquum posset peti etiam pro modica iniquitate[b] quia illa promissio habet in se conditionẽ dũmodo sit equũ. vt. l. si libertus. de ope. liber. ⁊ de hoc dic per Bar. in lege si societatẽ. §.
4 arbitrorum. ff. pro socio. ⁊ Guil. de cu. tangit hic. ¶ † Item querõ an dolus futurus qui cõmittitur in male agẽdo possit remitti per pactum vide per barto. notabiliter in. l. si quis cum a lite in fin. ff. de verb. obli. Circa dolũ vero preteritum ille potest remitti non tamen expresse: vt in. §. pactio ne agatur depositi. in qua actione venit dolus: vt in versu quãuis. hoc tamẽ pactum non importat vt res deposita remaneat penes depositariũ sed solum ne cõueniatur ratione doli vel late culpe commisse in illa re: vt. l. ei cui infra de libe. leg. ⁊ ibi per Bar. licet Guil. de cu.
5 aliter hic senserit: quẽ Bar. reprehẽdit in. l. iij. §. fi. co. ti. † Sed quid si sit alia actio in qua veniat etiam leuis vel leuissima culpa vt commodati si paciscor non agere contra te commodati. dicit hic Guil. ꝙ videor remittere leuissimam ⁊ leuem culpam non dolum: quia satis est ꝙ in illis possit operari. Bartol. in. l. aurelius. §. caio. ff. de lib. lega. tenet contrarium ꝙ etiam censeatur remissus per. d. legẽ ei cui. hoc tamẽ intellige in dolo ex quo nihil adest dolo. si autem adesset et remittens ignoraret ille nõ censeretur remissus: vt infra eo. l. tres fratres. ¶ Ultimo gloss. hic intelligit ꝙ tunc videatur remissus dolus preteritus quando remissio facta est inter viuos secus si in vltima volũtate per d. §. caio. docto. tenent contrariũ quãdo fit liberatio ab aliqua
c actione singulari: q2 tunc non refert an fiat in contractu vel vltima voluntate: sed quãdo ab actione vniuersali puta tutele[c] vel
6 negotiorum gestorum tunc bene distinguitur: quod dic vt in d. §. caio. † ¶ Et inducit Guil. hunc tex. ꝙ non valeat pactum quod si ingrediaris vineam meam liceat mihi te vulnerare. nam sicut non potes teipsum vulnerare impune: ita nec mihi concedere. argu. in. l. filium. ff. ad mace. ⁊ adde quod not. in. l. j. §. vsqꝫ adeo. ff. de iniur.

2 ☞ Pactum de non petendo non elidit actionem vel obligationem ciuilem nisi postq̃ fuerit opposita exceptio pacti.

Si cum mihi decem debe.

1 ¶ † Pactum de maiori summa operatur in minori sed non ecõ
2 uerso. h. d. ¶ † No. text. ibi per exceptionem mihi opponendaꝫ quod pactum de non petendo non elidit actionem vel obligationem ciuilem nisi postq̃ fuerit apposita exceptio pacti ⁊ sic sit conuentum. postq̃ vero reus obtinuisset in exceptione videtur quod sublata sit omnis actio et obligatio per. l. si plures. ff. de fide. ⁊ quod no. ff. de dolo. l. si oleuꝫ. §. j. ⁊ plene per Bar. in. l. iulianus. ff. de condi. inde.

2 ☞ Casus in quo pactum habet vim solutionis.
3 Pactum factum super vna re non extenditur ad alteram nisi due res debite fingantur vna.
4 Uerbum tota qualiter capiatur.

Sed si stipulatus decem.

1 ¶ † Pactum de non petendo vnam ex rebus alternatiue debitis liberat debitorem etiam ab altera nisi expresse sit actum cõtrarium. h. d. ⁊ hoc est verum siue electio sit debitoris siue credi
b
2 toris. ⁊ not. glo. ff. proxi. §. † ⁊ est hic casus in quo pactum habet vim solutionis: quia fingitur soluta res super qua factum est pactum: vt patet hic dum dicit vt solutione ⁊c. ⁊ sic valet tantũ quantum valet acceptilatio quantum ad hoc vt etiam hic patet licet regulariter secus: vt. l. iij. §. nunc de effectu. ff. de libe. le.
3 ¶ † No. etiam quod hic ponitur vna exceptio a regula que datur. s. in. §. ante omnia. quod pactum factum super vna re non extenditur ad alteram. nam fallit hic vbi licet sint due res debite tamen finguntur vna: quia sufficit solutio vnius. ad quod vide quod no. in. l. aliud. ff. de consti. pe. in prin. secus si plures res essent debite copulatiue: quia tunc sicut solutione vnius nõ liberaretur ab altera ita nec per pactum: vt patet. s. proxi. §. ver. item si cum. ¶ In tex. ibi. nam vt solutione ⁊ petitione. Innuit iste tex. quod in obligatione alternatiua possit creditor vnam
a tantum rem petere quod non est verum: quia censeretur petere plus. eam bene valet petere alternatiue: vt insti. de act. §. plus. ⁊ patet in text. s. dum dicit ⁊ petam stichũ aut. x. et propter hoc facta est hec glo. j. que intelligit tex. diuersis modis tu potes dicere quod sicut facta petitione modo debito: quia petis stichuꝫ aut. x. secuta solutione de. x. liberaris etiaꝫ a sticho et si promit
4 to. x. non petere ⁊ sic solutiones glo. sunt superflue. ¶ † In tex. ibi totam obligationem: propter hoc verbum totam quod verificatur in toto integrali: quidam voluerunt dicere quod substantia ciuilis obligationis ⁊ naturalis sit vna. ⁊ eadem. ⁊ simile verbum habetur. s. ea. l. §. pactum. versi. idem dicemus ⁊ in bonefidei. sed contrarium communiter tenetur ⁊ istum tex. ⁊ illum exponunt docto. tota id est omnis:[a] quia ista dictio potest verificari etiam ex partibus disgregatis in tota. Uel dic quod ista dictio tota non refertur ad totalitatem obligationis prout est ciuilis ⁊ naturalis. non enim vult dicere quod vtraqꝫ obligatio tollatur vel quelibet earum: quia non tollitur ciuilis tota licet doc. sic exponendo videantur sentire cõtrariũ: sed refertur ad totalitatem rerũ consistentium in obligatione vt sit sensus ꝙ tollitur obligatio nõ solũ respectu rei sup qua factũ est pactũ sed etiã alterius vtraqꝫ enim est in obligatione. qd autem subijcitur resoluitur intellige sane. s. ipso iure prout refertur ad naturalem ⁊ ope exceptionis prout ad ciuileꝫ. ¶ In glo. q̃ incipit imo videtur ibi vel aliter hec vera. nã ibi acceptilatio facta pendente conditione erat in suspenso. ⁊ habebat in se conditionem tacitã si tẽpore cõditionis existentis res extaret super qua fiebat acceptilatio. si ergo tunc non extabat acceptilatio redditur nulla vnde cũ nihil operetur in illa re nec etiam operatur in altera. nã acceptilatio non potest nisi res in obligationem deducatur: q2 fit ad obligationẽ tollendã. sed si pendẽte cõditione desinat res extare. ideo non põt postea in obligationẽ deduci nec cõditio retrotrahitur: q2 extrema nõ sunt habilia. ¶ In fi. glo. dic melius scõm doc. ꝙ lex pculus. ff. de rescin. vẽ. a͞is icipit sic emptio loquit̃ in cõtractu vltro citroqꝫ obligatorio vt emptionis q si factus est de duabus reb⁹ alternatiue ⁊ postea resoluatur in vna non resoluitur in altera: q2 forte interest debitoris ꝙ non resoluatur ad hoc vt habeat locũ pactuꝫ ⁊ ecõuerso. sed in stipulatione interest debitoris ꝙ resoluatur in vtraqꝫ. hoc verũ nisi stipulatio esset interposita super contractu emptionis. naꝫ tunc esset idem censendum de ea quod de eo ipso principali contractu. ar. in. l. si stipulatus. ff. de vsur.

2 ☞ In obligatione alternatiua an perempta vna re tollatur obligatio quo ad alteram.
3 Quid in obligatione generis si fiat acceptilatio super vna specie ⁊ quid si fiat pactum.

Sed si generaliter hominem.

1 ¶ † In obligatione generis pactum de non petendo super vna specie non perimit obligationem in aliquo sed si illam tantum speciem eximit ab obligatione creditor possit eam petere

a ¶ Non. adde qd contrariuꝫ tenet ant. de but. post Io. an. in. c. fraternitatꝫ. de test.

b ¶ Iniq̃tate adde ꝑ Car. cõsilio xxix.

c ¶ Tutele. adde vt per Ange. cõsilio. xxv.

a ¶ Tota. i. oĩs. d̃ hac dictione habetur. xviij. q. ij. ca. nulla. in glo. ⁊ in. c. cũ cp̃s. de of. ordi. in. vj. ⁊ ĩ l. iubemus. C. de testa. totorum. i. oĩm insti. ꝑ so. ĩ pri. ⁊ ex qui cãn. ma. non licet. §. cum autem. totos. i. oẽs. C. de libe prete. l. maximum vitiũ. §. in totum aliquãdo postea ꝑ parte. vt. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. insula. ver. quod si vno.

a ¶Bona heredi taria.multa cu mulat.do. Jas. hic cui inquantū dicit q renunciatio hereditatꝫ paterne facta per sororem vni fratri non pdest alijs.adde pau. de castr.ꝯsi.ccxj. et inquantum dicit q exceptio pbibita opponi contra instrumētū nō itelligitur pbibita p aliuꝫ non nominatuꝫ in instrumento. Adde ro.cōsilio xliiij.

b ¶Sed meliorē. facit q stante statuto q minor nō possit se obligare nisi seruata certa solēnitate q illa non seruata poterit se obligare vt se liberet a captiuitate hꝫ Lu.ro.ꝯsi.ccclxvj.⁊ hic adde.d. Jas.hic allegantem eūdem lud. cōsi.cccclij.et in ceteris ei adde que posui i.l.mo re.de acquir.hereditate.

posito quod habeat electionem ex forma contractus.h.d. Ratio diuersitatis inter hunc casum et etiā precedentem est:quia in obligatione generis nulla species est i obligatione licet quelibet dicatur esse in solutione et illa que soluitur fingitur a principio sola in obligatione fuisse.l.meuius.§.duobus.ff.de leg.ij. ⁊ ideo pactum factum super vna specie non dicitur factum super re debita.merito non tollit obligationem in aliquo:sed in obligatione alternatiua quelibet species est i obligatione.ideo pactum factum super vna dicitur factuꝫ super re debita.¶In gloss.magna.ibi opponitur exceptio intentionis.tu dic quod intelligendo istum text.prout glos.infra intelligit quod creditor habebat electionem.text.stat proprie:quia cum posset petere stichum valuit pactum super sticho et sic excludit euꝫ ab illa potestate petendi mediante exceptione.vt.s.ea.l.§.si cuꝫ mihi. si autem non haberet electionem creditor sed debitor tunc pactum resolueret totam obligationem:vt.ff.sentit glo.¶In glo. ibi.§.duobus.dic melius q glos.quod ille tex.intelligitur quātum ad solutionem vt supra dixi.f.si in obligatione non est aliqua species a principio licet vna soluta fingatur fuisse.¶In gloss.ibi.si enim promissor haberet electionem illum elegisse videtur de quo est pactum ⁊ ex hoc sequitur secundum doc.quod tunc non haberet locum iste tex.imo pactum factum super vna specie liberaret debitorem in toto:alꝭ pactuꝫ nihil operaretur. sed quando creditor habet electionem satis operatur in specie in qua factum est:quia illam poterat petere ⁊ pactum excludit eum an hac potentia petendi ⁊ potest interesse debitoris quod illa non petatur sed alia.¶Sed quero quare eodeꝫ modo hoc casu creditor qui habet electionem paciscendo super vna re nō videtur illam elegisse:quia si videretur illam elegisse excluderetur a petitione aliarum sicut si vere eam elegisset ⁊ recepisset Respondeo satis est quod excludatur a petitione illius ⁊ sic pactum non est inutile.sed in casu precedenti esset inutile quia illam rem non poterat petere etiam si pactum non fecisset sed in obligatione alternatiua:quia vtraq species est in obligatione ne creditor habeat electionem paciscendo super vna videtur ipsam elegisse sicut debita et sic debitor liberatur vt patet in.§.precedenti.¶In glossa.ibi.dicit enim quod vno mortuo.in hoc Azo reprehenditur per doct.quia hoc est verum simpliciter quod in obligatione alternatiua perempta vna re tollatur obligatio quo ad alterā.sed dic de hoc vt in.l.stichum.ff. de sol.in alijs vero bene dicit Azo.¶In glo.ibi sed quare diuersum.respondeo ⁊c.ista placet doc.licet gloss.teneat sequentē ⁊ ideo in obligatione generis distingue.aut fit acceptilatio super specie ⁊ indistincte tollitur tota obligatio vt in precedenti contra.Aut fit pactum et tunc distinguitur:aut electio pertinebat ad debitorem ⁊ idem vt glo.supra sentit:aut ad creditorem ⁊ tunc nō operatur nisi in illa re.⁊ ita loquitur iste.§.aut nec acceptilatio nec pactum:sed repudiatio que est alterius nature que consistit in voluntate repudiantis tantum sed pactum ⁊ acceptilatio in voluntate duorum et tunc distinguitur aut repudiatio illa non valuit aut fuit facta anteq sibi competeret ius eligendi ⁊ tunc non nocet etiam in specie repudiata vt.l.hominis.ff.de optione legata.aut valuit ⁊ tunc videtur distinguendum prout supra in pacto.

2 ¶Si paciscor nō de non petendo fundū tanq meū an exclusus sim si peterē ex alia causa vt qr mihi debitū actiōe psonali.

1 Item si pactus sum. ¶†Exclusus per pactum a toto censetur etiam exclusus a singulis partibus integralibus vel subiectiuis si peteret eas ex causa ex qua exclusus est.h.d.¶In tex.ibi pacti conuenti exceptio aptanda erit.videbatur contrarium per regulam que ponitur in.§.ante oīa.ff.eā.l.quod pactum factum sup vna re nōn extenditur ad aliā.nam alia est hereditas:alia sunt bona hereditaria:ᵃ quia hereditas est ius incorporale siue iuris vniuersitas que potest esse sine aliquo corpore:vt.l.hereditas.ff.de pe.heredi.res autem hereditarie non sunt hereditas nec pars hereditatis vel quota:licet de hereditate seu partes subiectiue.sed dic q ideo repellitur a petitione rerum:quia paciscendo ne petam hereditatem censetur actum quod non possit amodo se allegare heredem:vnde si petat bona hereditaria ex eo qr dicat se heredem iam venit contra pactū sed si peteret ex alia causa non repelleretur sicut nec in sententia: vt.l.cōqueritur.ff.de excep.rei iudi.¶In gloss.que incipit sed quare ibi:sed aduersario denegari asserens se dominum illius fundi quē pmisit non petere ⁊ sic venit cōtra pactum:qr cēsetur fuisse actū q nō posset se allegare dnm.et ideo allegat agendo negatoria pro re tanq sua sed si non allegaret se dnm ⁊ peteret vsumfru.formalē sibi dari non phiberet qr ageret ex alia cā q ex illa ex qua fuit exclusus.¶In fi.gloss.ibi respōdeo aliud tu

dic q istud pcederet in casibus legum allegatarum in glo.sed in casu istius.§.non.quia si sum exclusus a dominio fundi per pactū nō possum petere seruitutes etiam prediales ad eundem fundum cū hoc non cōcedatur nisi dominis:vt.l.ij.ff.si serui.vē

2 di.¶†In gl.seq.in fi.ibi in pacto nō ponit causa:tu dic q imo fit vel imponitur ex aliqua causa.si ēm dicebam fundū meū paciscendo de non petendo ipsum videor pacisci de non petendo tanq meum ⁊ vbicūq ipsum vel aliquid aliud ad ipsum pertinens peterem ex ista causa:quia fundus est meus excluderer: ita loquitur iste tex.sed si peterem ex alia causa.vt quia mihi debitum actione personali:nō repellerer sicut nec a petitione vsufruc.formalis quem non potero nec petere possem tanq dominus.l.vtifrui.ff.si vsusfruc.pe.

2 ¶Maior est defectus forme quam defectus materie.

1 Si acceptilatio inutilis. ¶†Inutilis acceptilatio habet vim pacti ad hoc allegatur:⁊ hoc verum in cōtractiua acceptilatione.secus si fieret super inutili transactione quia non valeret in re pacti:vt.l.cum hi.§.caio.si causa cognita.de transac.⁊ ibi per bar.in aut.in fi.¶In glo.hic est argu.p martino.nam in.l.an inutilis.de acceptila.habetur duplex litera secundum vnam dicit q illud quod dicit iste.§.q inutilis acceptilatio habet vim pacti.⁊ si non valet qō ago vt ago valeat vt valere potest.⁊ illam literaꝫ dicit Mar.veram pro quo videtur esse casus hic scōm aliā literā dicit totū oppositum ⁊ illam approbat Bald.gos.distinguit scōm Joan.⁊ saluat vtraq opi.

2 Et ex hac gl.no.⁊ ad hoc allegatur† q maior est defectus forme q defectus materie:quia primus facit quod si non valet quod ago vt ago.nec vt valere potest.valet non soluꝫ cum tractatur de obligatione querenda:vt.l.ff.§.qui.ff.de consti.pecu.sed etiaꝫ cū deliberatione:licet sit fauorabilis vt hic.scōo casu secus.l.si tam angusti.ff.de serui.⁊ in hoc.§.⁊ diceretur hic defectus materie quando fieret super cōtractu iuris gentium non deducto in stipulationem aquilianam nam acceptilatio requirit precedere contractum iuris ciuilis.

Seruus hereditarius. ¶†Seruus hereditarius non pōt pacisci heredi futuro nominatim:sed simpliciter hereditati sic.h.d.Tunc ēm acquiratur hereditati et per hereditatē acquiritur postea heredi adeunti:sed si fiat nominatim:non acquiritur primo hereditati nec etiā nominato pōt acquiri heredi in cuius dnio seruus adhuc non est:⁊ sic primū qr noluit:hoc qr non potuit.¶In glo.fi.adde quartum casum si paciscar expresso nomine proprio ⁊ appellatiuo:quo casu videtur q inspicitur illud quod precedit.l.si seruus.ff.de stipu.ser.sed Anil.de cu.multuꝫ notabiliter limitat illam.l.vt tunc inspiciatur quod pcedit qū actus pōt valere scōm vtrūmq.si autē non potest nisi scōm vnū vt in casu istius.§.cū gl.tunc illud tm inspicit.⁊ ideo si pcederet hic nomē pprium ⁊ sequeretur appellatiuū heredi ⁊c. valeret pactum inspecto appellatiuo et aquireretur exceptio hereditati ⁊ per illam heredi futuro postea.tene menti istam limitationem quam sequuntur doc.tanq notabilem.

Contra iuris ciuilis.

1 ¶†Pupillus sine tutoris autoritate non pōt facere cōditionē suā deteriorē sed meliorē.ᵇ Sic similiter legitim⁹ administrator nō pōt pacisci in preiudiciū eius cui⁹ negotia administrat.sed in fauorem sic.h.d.vsq ad.§.si filius.¶In glo.ij.ibi tu dic per replicationis remediū:sed ꝯ de.o.l.ff.§.j.quarū reruꝫ actio nō detur.Sol.intellige illā scōm.d.l.iusiurandū q ex cōuentione.§.j.ff.de iureiur.Item cōtra qr pupillus sine tutore non habet legitimā administrationē bonoruꝫ ⁊ ideo sicut non valeret ipso iure alienatio facta per eum ita nec promissio nec liberatio valere debet.docto.hoc non delarant:sed potest dici quod aut nō erat doli capax nec proximus pubertati et procedit contrariū et verior fit precedens opinio:aut erat proximus pubertati et tunc:quia sine tutore saltem naturaliter potest se obligare:vt not.in.l.j.de nona.eadem ratione poterit et debitorem suum liberare ab obligatione naturali nōn a ciuili nec tollere actionem sed elidere et ad elisionem tollendam dabitur sibi replicatio prout glossa dicit.Posset etiam dici quod nullo modo elidat ciuilem obligationem vel actionem:sicut nec potest eas inducere promittendo sine tutore.et ideo quia remanent in suo vigore non elise contra exceptionem pacti que resultat ex eo quia sublata sit naturalis obligatio datur replicatio.

2 ¶In generali administratione cum libera non venit vt quis possit donare.nec vtile possit fideiubere pro alio.nec etiam venit dolus ⁊ an talis possit compromittere de iure ⁊ de facto.

Non omne

3 Non omne pactum non petendo cōtinet donationem.
Cautela contra opponentem de insinuatione non facta
4 Plus potest nocere pactū factum a filio vel seruo tempore cō-tractus celebrati per eos q̄ dudum post.
5 Tutor solus sine decreto iudicis licet non possit alienare rem immobilem pupilli sine decreto iudicis. si tamen tempore quo emit apponat pactum de retrouendendo quandocumq; venditor restituerit pretium an valet.
Procurator habens mandatum ad contrahendum vel aduendendum q̄ possit habere fidē de pretio vel dare terminū ad soluendum pretium. Item vt possit promittere duplam.
6 Filius non potest remittere actionem iniuriarum quesitaʒ pr̄i ex iniuria ipsi filio facta licet possit remittere quesitam sibi sed pater potest remittere actionem quesitā filio etiaʒ eo inuito.

Si filiusfamilias aut seruus.

1 Si filius† vel seru⁹ paciscit̄ ne ip̄e petat: nō valet pactū neuter ipsorū agere poterat: sʒ solus dn̄s vel pr̄: sʒ si poterat tūc valet quātū ad excludendū eos nō quantū ad p̄iudiciū patris vel domini. h. d. hoc principiū istius. §. cū principio. l. in p̄sonā que debet iungi cum hoc principio. sed si pactū eorū sit conceptum in rem tunc cōprehendit personā patris vel dn̄i qd̄ nec illi petent: tn̄ ita demū preiudicat eis hoc pactum. si actio cōpetens patri vel domino erat peculiaris: ⁊ filius vel seruus habebat administrationem peculij cum libera. ⁊ pactum nō continebat donationem. aliquo vero istorū cessante nō preiudicat patri vel dn̄o nisi fuisset appositū tēpore cōtractus celebrati per filiū vel per seruum. ⁊ non cōtineret totalem remissioneʒ debiti sed dilationem ad tempus: quia his duobus concurrentibus nocet: ⁊ non aliter. h. d. text. cum. glos. vsq; ad. l. in personam. ⁊. §. qui pecuniam. ⁊ sic primo loquitur quando isti conceperunt verba pacti in suam personam promittendo quod ipsi non peterent: vt in princi. §. et in principio. l. in personam. Secundo quando fuit conceptum in rem quo casu comprehenditur omnis persona que possit petere ⁊ sic pater vel dominus: ⁊ ista secunda subdiuiditur in alias duas: quia primo loquitur quando ex interuallo post contractum celebratum fuit appositum. secundo quando tempore contractus in. l. si autem dominicam. in prin. §. ibi inutile est pactum: quia non potest operari in eorum persona cum etiam sine pacto non possint petere: vt. s. eo. l. ⁊ heredi. §. j. ⁊ in. l. iuris gentium. §. sed si fraudandi. s. eo. ti. nec in personaʒ patris cum fuerit personaliter conceptum ⁊ in eorum tantum
2 persona. ⁊ sic alia persona non comprehenditur. ¶ † Nota ergo ex hoc. §. illud. ad quod semper allegatur q̄ in generali ad-
a ministratione cum libera non venit vt quis possit donare[a] cuʒ donatio sit damnosa datio que non censetur commissa eadem ratione non venit vt venit cui committitur possit fideiubere p̄ alio quando ex hoc resultat vtilitas ei qui liberam concessit vt l. in personam. §. j. versi. quod si quasi. Nec etiam venit dolus: vt lege creditor. §. lucius infra manda. et ex hoc patet an talis possit compromittere iure et de facto. et certe cum illud verbuʒ de facto importet vt possit de iure vnius auferre et dare alteri: vt infra de arbitris. lege si de meis. §. recepisse. hec potestas nō
3 cadit in tali mandato. secus si de iure tantum. ¶ † Item nota quod non omne pactum de non petendo continet donationem puta si ex eo consequeretur tantundem vel maius commodum vt. j. in tex. circa fi. vel si fieret super debito non liquido: vt. l. tutor. in prin. j. de iureiuran. ⁊ sic non requiritur insinuatio illo casu. licet fieret super summa excedente legitimam summam donationis. Quando autem super debito liquido ⁊ ex mera liberalitate tunc contineret donationem: vt no. in. l. si quis obligatione. j. de re iudi. ⁊ requireretur insinuatio. sis ergo cautus quando opponitur de insinuatione non facta ad impugnandū pactum quod facias articulum quod debitum non erat liqui-
4 dum vel quod non fuit factum ex mera liberalitate. ¶ † Item no. in. l. si autem dominicam. que est singularis quod plus potest nocere pactum factum a filio vel seruo tempore cōtractus celebrati per eos q̄ duduʒ post: quia primo casu acquiritur domino cum sua causa vt. l. ij. j. de rebus eorū. Itē in primo casu fuit acquisitum ius simpliciter vnde ex postfacto nō potest per eos limitari. glos. tamen intelligit banc. l. not. quando pactum non erat omnino preiudiciale sed aliqualiter: quia concedebat dilationeʒ ad tempus vel erat de soluendis minoribus vsuris q̄ esset confectum que pacta ex interuallo non potuissent fieri non cōcurrentibus illis tribus de quibus in precedenti. §. sed tempore contractus potuerunt fieri etiam nullo eorum concur-
5 rente: quia plus possunt isti preiudicare in acquirēdis q̄ in acquisitis. arg. l. fina. C. de acquiren. pos. † Et ideo licet tutor solus sine decreto iudicis non possit alienare immobileʒ rem pupilli si tamen tempore quo pro pupillo emit apponunt pactuʒ de retrouendendo quandocumq; venditor restituerit precium videtur valere et acquiritur pupillo cum hac conditione. An autem hoc sit verum tractat Jo. andre. in addi. spec. in titu. de pactis. Uidetur etiam per banc. l. quod procurator habens mā datum ad contrahendum vel ad vendendum possit habere fidem de pretio vel dare terminum ad soluendum pretium. ad hoc. j. de pigno. act. l. eleganter. §. si vendiderit. Item vt possit promittere duplam. eod. titu. l. si pignore. §. si creditor. Adde qd̄
6 not. in. l. si procurator. j. de iur. fisci. ¶ † Ultimo in. l. in persona. not. quod filius non potest remittere actionem iniuriaruʒ que sitam parti ex iniuria ipsi filio facta licet possit remittere quesi-
b tam sibi vt in gloss. sed econuerso pater bene potest[b] remittere actionem quesitam filio etiam eo inuito vt in glo. quia censetur cum maiori deliberatione: concordia ergo ⁊ pax facta per filiū non diminuet penam ex forma statuti agēte patre. ¶ In. l. si autem dominicā super glo. ibi quando seruus mutuis tantuʒ pecunijs propositus est: vult dicere glo. q̄ ista. l. debet intelligi eo casu quo seruus habebat potestatem mutuandi pecuniam dominicam: ⁊ tunc potest mutuare cum pacto continente dilationem. sed si non haberet potestatem mutuandi tunc mutuare non posset nec transferret dominium: ⁊ ideo tale pactum appositum in mutuo de non petendo non preiudicaret domino quo minus statim posset repetere pecuniam suam. ⁊ hoc vult glo. in fi. sed ex interuallo non posset etiam hoc pactum dilationis facere in preiudicium domini: quia plus potest preiudicare in acquirendis q̄ in acquisitis. ⁊ hoc est quod sequitur in glos. vnde si post contractum ⁊c.

2 ¶ Quinq; modi intercedendi pro alio ⁊ quod in tribus modis remaneant obligati et principalis et intercessor et in alijs duobus remaneat obligatus solus intercessor.
3 Quod illi duo modi differant a primis tribus in multis.
4 Partes possunt restringere effectum stipulationis qui datur a iure vt sit minor q̄ a iure detur.
Stipulatio secunda quando cōtinet plus q̄ prima an noueiur prima ipso iure an ope exceptionis.

In personam.
Qui pecuniam a seruo.

1 ¶ † Quando stipulatio interposita animo nouandi non valet nec aliquam obligationem p̄ducit nō nouat primā: nec facit exceptionem aliquā cōpetere cōtra agētem ex prima: secus si valida est ⁊ p̄ducat actionē vel obligationē etiā si non in tantū in quantū competit prima. h. d. ⁊ hoc qn̄ cōstat q̄ fuit interposita animo nouādi q̄ p̄sumebat̄ iure isto qn̄ interueniebat noua persona. als non induceret nouationeʒ si contineret minus: secus si plus: vt. l. qui vsumfruc. j. de verbo. obl. ⁊ premitte hic qd̄ seruus fideiubendo pro alio nō obligat dn̄m nec de peculio. quia nō censetur hoc venire in administratione peculij cum non scit administrare sed dilapidare: nec producit aliquā obligationeʒ etiā naturalem in personā serui: vt. l. seruus in scio. j. de fideius. quod aūt dixi qn̄ fideiubet idē si quocūq; alio modo intercedat p̄ alio: puta suscipiendo in se obligationem aīo nouandi cum plures sint modi intercedēdi: vt hic in gl. q̄ est singularis ⁊ oēs sunt p̄hibiti seruo. hic tn̄ nō loquitur nisi qn̄ animo nouādi intercessit. ¶ In tex. ibi quaʒ sibi titius debebat. ⁊ sic aīo nouandi. sed hodie hoc non p̄sumitur vt. l. fi. C. de noua. ¶ In tex. ibi an exceptione pacti supple taciti q̄ videat̄ resultare ex stipulatione facta cū seruo arg. C. eo. l. ij. ⁊ in ver. q: pactū videatur ⁊c. ex quo tacito pacto si resultaret acqreretur titio absenti ⁊ ignorāti exceptio: vt. d. l. ij. cum per extraneū expresso pacto nō possit alteri acqri: vt. l. ⁊ heredi. §. nos aūt. s. ¶ In tex. ibi i dn̄uʒ istius serui de peculio actio ⁊c. videbatur eī in cōtrariū q̄ ista actio nō competeret: q: poterat esse q̄ in peculio esset minus q̄ esset debitū illius titij. sed hoc nō hʒ obstare postq̄ apparet q̄ aīo nouandi fuit interposita p̄pter interuentum noue personē nam ⁊ si nullam actionem p̄duceret sed solā obligationem naturalē nouaret̄ prima: vt instit. quibus mod. tol. ob. §. propterea. ⁊. j. in glo. fi. multomagis qn̄ oritur actio licet in minus propterea pōt peculiū crescere. ¶ In tex. ibi q: forte tm̄ de pecunia titio debuit. nā hoc casu intercessio nō est prohibita serui: q: nō continet dilaptionē vel donationē: sed qn̄ nō suberat iusta causa secus vt seqtur. ¶ In tex. ibi eque nullo modo p̄hiberi etiaʒ in p̄mo casu qn̄ intercessio fuit valida. ⁊ sic ex ea datur actio de peculio ɔtra dn̄m. nā quod dictū est supra stipulatorē nō posse agere ɔ debitorē primū p̄cedit si sciebat cōditionē istius secūdi p̄missoris qd̄ erat seruus: ⁊ sic qd̄ ex p̄missione sibi facta p eum nō poterat sibi cōpetere actio nisi de peculio vn̄ sibi imputet. si vero putabat ip̄m liberū ⁊ sic debere actionē sibi ɔ eum cōpetere insolidū cū non competeret nec competat non nouatur pri-

a ¶ Donare. adde q̄ voluit Fede. cōsil. iij. ⁊ hic adde que posui in. l. preses. C. de transac.

b ¶ Bene pōt. limita scdm̄ ang. lu. imo. in. l. luci⁹ j. sol. ma. ⁊ vide hostien. in summa i ti. de iniur. doc. in. c. cum illorum. de senté. excom.

ma: q2 hoc nō fuit de intentione sua. ¶ Pro declaratione glos. que incipit imo opponitur contra tex. quod etiam eo casu, quo ex stipulatione interposita cum seruo datur contra dominum actio de peculio nihilominus agere possim contra principalez debitorem presertim olim iure isto quo dabatur electio creditori quem vellet conuenire an principalem an intercessorem: vt. j. de fide. l. non recte. magis ꝙ iure autenticorum que habet necesse primo principalem conuenire: vt in aut. de fi. ⁊ man. §. j. col. 2 lā. j. glos. notabiliter dicit † quod quinꝙ sunt modi intercedendi. s. fideiubendo mandando ⁊ constituendo. ⁊ in his tribus procederet contrarium ⁊ non haberet locum iste. §. quia tūc est dare principalem obligatum ⁊ etiam intercessorem: ⁊ sic habet locum quod supra dixi. secus etiam in alijs duobus modis quādo a principio cum suscipis in te obligationem quā alius erat suscepturus. ⁊ hoc facis pro illo vt cuz titius esset mihi promissurus: actuz fuit vt non promitteret ipse sed tu pro eo quo casu diceris expromissor: quia te obligas pro non obligato de quo in. l. eleganter. §. seruus pactionis. j. de dolo. ⁊ per glo. notabilem in aut. de fide. ⁊ manda. §. j. colla. j. in gl. mag. circa princi. vel quando titius erat obligatus sed animo nouandi transtulisti in te obligationem suam: quo casu ipse liberatur et tu solus remanes obligatus: ⁊ his duobus casibus non habet locum contrarium: quia nec olim nec hodie possum titium conuenire si stipulatio secunda tecum interposita est valida. Iste tamen textus loquitur solum hoc vltimo casu. nam in primo siue esset valida siue non possem titium conuenire: quia nunꝙ se obligauit: secundo sic: si stipulatio secunda non est valida vtroꝙ tamē 3 casu diceris intercessor. quia pro alio te obligasti. ¶ † Et aduerte quia isti duo modi differunt a primis tribus in multis vltra ea que dicta sunt. nam in tribus primis si sunt plures intercessores quilibet obligatur insolidū vt insti. de fide. §. si plures. in his vero duobus quilibet pro parte: vt est textus cum. gl. notabili in. l. si paternam. C. ad velleia. Item in primis pactum factum principali vel alia exceptio incipiens principali competere transit in intercessorem: vt. s. eo. l. ⁊ heredi. §. fi. ⁊. l. exceptiones. §. rei. j. de excep. sed in secundis duobus pactum factum principali vel alia exceptio postea apta competere acquisita nō transit in intercessorem: quia cum principalis non teneatur pactum vel alia exceptio non possit sumere originem in persona eius. ideo non transit in intercessorem. l. qui libertum. in fi. j. de oper. lib. vbi tex. est notabilis. ⁊ hoc quando post obligationem contractam incipit competere: sed si tempore obligationis ex natura ipsius contractus inciperet competere: puta quia contrahebatur stipulatio per metum vel per dolum vel ex alia causa improbata ⁊ ille qui erat se obligaturus vel erat obligatus ex tali causa dedit expromissorem a principio vel nouatorem ex postfacto talis exceptio competit expromissori ⁊ nouatori. textus est singularis i. l. j. §. exceptiones. j. quarum rerum actio non detur. tene menti perpetuo. Item isti secundi non habent beneficium aut. de fide. sed bene possent habere beneficium de duobus reis si plures se insolidum obligarēt modis predictis pro alio. Adde sextum modum quem glo. non tangit quando plures se obligarent eque principaliter tanꝙ duo rei debendi sed vtilitas contractus ad alterum tantum perueniret quo casu ipse censetur principalis ⁊ alter intercessor quia isto casu videtur dicendum idem quod in primis tribus. Guil. de cu. in. l. sed iulianus. §. j. §. ad maced. videtur velle quod ille ad quez pecunia[a] non peruenit postꝙ se obligauit eque principaliter non habeat beneficium de fideiussoribus: sed possit petere alterum primo executi: quia censetur illi beneficio renuntiasse ad hoc vt illa obligatio sit facta aliquid plus operetur ꝙ si fideiussorio nomine. ⁊ hoc tene menti. quia hoc quotidie contingit quod creditores volunt tam principalem ꝙ intercessorem sibi pricipaliter ⁊ insolidum obligare. Barto. tamen in materia duorum reorum videtur velle quod si alius dicat totam pecuniam ad alterum peruenisse ⁊ petat illum executi probato quod ad illum peruenit. primo quod executiendus est expensis et periculo illius petentis. ⁊ non sic in fideiussore qui potest petere quod pricipalis executiatur sumptu ⁊ periculo agentis ⁊ fundat se per. l. vnde queritur. j. commo. ⁊ ibi tetigi. alterius enim est nature executio que fit de iure aut. ꝙ sit ista que poterat peti etiam iure digestorum. per. d. l. vnde queritur. ¶ † In glos. intentionis 4 non iuris. hoc communiter tenetur. sequens vero est diuinatio. tamen ex ea no. quod partes possunt restringere effectum stipulationis qui datur a iure vt sit minor ꝙ a iure detur. facit. l. iuris gentium. §. quod fere. s. eo. ¶ † Ex vltima glo. no. quia glo. 5 sentit quod sit de iure. quod quando stipulatio secunda continebat plus ꝙ prima non nouatur prima ipso iure sed ope exceptionis per. l. qui vsufruct. j. de verbo. obliga. nec obstat. l. pe. j. de preto. stipu. in qua glo. se fundat. quia loquitur in stipulatio

a ¶ Pecunia nō puenit. adde vt per Lud. ro. consi. xciiij. ⁊ an qui promittit libere soluere habeat beneficiuz excussionis. vide eundem consil. ccxj.

b ¶ Equos. adde io. an. ⁊ spec. i ti. de emp. et vē. §. j. vsi. qd si venditor. abb. in. c. nō instū. d re. pmu.

c ¶ Cessante rōne d. Ja. hic multa dicit ꝙ rō legis est mēs ⁊ aia ipsius. vid per ip3 et ei adde ange. cōsi. suis. clxxx. ⁊ cclxxx.

d ¶ Non repetit. pater fideiubēs pro promittente dotē p filia eius non repetit scd3 lu. ro. singu. suis fo. xiiij. an autez heres fideiussori soluens mandato fideiussoris repetat. vid tex. in. l. si fideiussor de leg. j. an autē qd hic dicit do. Jason. ꝙ soluēs mādato testatoris non repetit i distincte pcedat vide bal. i. l. vnica. §. ne autez. de cadu. tollen.

nibus pretorijs que indicantur ex mente pretoris inducte non ex mente contrahentium. ideo secunda non est adeo potens ad nouandum primam ipso iure sicut conuentionalis.

2 ¶ Qualiter aliquid datur fieri contra legem. ⁊ nu. 3. ⁊. 4. Consuetudo quando dicatur contra. l.
3 Consuetudo quare non tollitur per legem generalem.
4 Rescripta principis qualiter dicantur esse contra legem.
5 Uendentes equos morbosos vel vitiosos scienter si dicant vendere cum omnibus vitijs qualiter nihilominus teneantur.

Pacisci contra edictum.

1 ¶ † Ualet pactum contra tenorem legis disponentis aliquid mere in fauorem paciscentis cum possit illi renunciare hoc dicit. ideo dixi mere quia si cum illo esset coniunctus fauor pu. vel fauor alterius non valeret si tales fauores ad inuicem non possent separari: vt patet in. l. de die. j. de pac. dota. ⁊ plene per Barto. in. l. pe. C. eo. vbi ponit vnam bo-
2 nam distinctionem quam omnino vide. ¶ † In glo. mag. in principi. ibi nec enim edictum prohibet pacisci. no. istam glos. qualiter aliquid dicatur fieri contra. l. s. quando. l. illud expresse fieri prohibet certum si non expresse sed mandat aliquid fieri. ⁊ non prohibet fieri contrarium. nam adhuc si contra fit dicitur fieri contra. l. Item si prohibet aliquid fieri ⁊ non irritat actum qui fiat in cōtrarium adhuc si fit dr fieri 3. l. ⁊ nō valet: vt. l. non dubium. C. de legi. ⁊. j. circa fi. gl. vbi concedo ergo. sed consuetudo tunc dicitur contra. l. ⁊ in nulla quando expresse reprobatur p. l. vt in aut. naugia. C. de fur. ⁊ tam tollitur causa precedens ꝙ futura consuetudo. ar. in. l. si seruitus. de serui. vrba predi. sed si non reprobat expresse consuetudinem sed mandat vel prohibet aliquid fieri et consuetudo vult contrarium tunc consuetu-
3 do preualet. l. siue etiam sit preterita. † Sed quare non tollitur per. l. generalem. quia de illa mentionem non facit: vt in. c. fi. de consti. lib. vj. siue sequatur legem: quia eam vincit in illo loco: vt. l. ij. C. que sit lon. cōsue. ⁊ vide hoc omnino quod no. Cy. in. l.
4 rescripta. C. de preci. impe. offe. † qualiter rescripta principis dicantur esse contra. l. vel contra ius. ⁊ ibi allegat hanc. l. per quā videtur ꝙ eoipso dicantur. contra. l. quod sunt ꝯtra tenorem legis. sed per. l. non sunt expresse prohibita sed gl. ista dicit quod tex. loquitur improprie ⁊ ponitur contra pro preter. quādo ergo pactum est cōtra tenorē. l. nō est. l. quia nō est prohibitum nec contra preceptum vel prohibitionem. l. ⁊ sic dicit potiꝰ contra tenorē an tunc valeat. distingue vt no. j. eo. l. ius publi. ⁊ plenius per Bar. in. d. l. pe. ¶ In glo. ibi. ⁊ hoc si vtrumꝙ ignorauit. nam etiam tunc locum habet beneficiuz edicti: vt. j. de edil. edi. l. j. §. causa. ideo pactum potest aliquid operari et in hoc casu loquitur ista lex. si vero emptor ignorabat et sciebat venditor multomagis locum habent verba edicti cum tunc pactum non prodest venditori. quia dolo versatus est si non certiorauit emptorem: vt. l. j. §. j. ⁊. l. quero. j. de act. emp. † Quod no. cō-
5 tra illos qui vendunt equos[b] scientes morbosos vel vitiosos
6 et dicunt se vendere cum omnibus vitijs et suprosibus: quia nolunt de illis teneri. Nam nihilominus tenentur vt patet ex eo quod sequitur in glos. si non certiorant emptorem. si autem vterꝙ scit vel emptor tantum non habet locum beneficium edicti: et ideo nec pactum valet tanꝙ superfluum: quia non est super quo operetur.

2 ¶ Cessante vnica ratione legis cessat legis dispositio secus si non esset vnica.
3 Sententia lata pro reo an prosit fideiussori. ⁊ quid in iuramento vel acceptilatione facta vni eorum et quid in alijs exceptionibus.

Quod dictum est.

1 ¶ † Exceptio cōpetens reo tūc pdest fideiussori qn̄ si nō pdesset a reo recuperare p actionē mādati vel aliā actionē. secus si nō posset vt qn̄ fideiussit aio do-
2 nandi. h. d. ⁊ † allegatur ꝙ cessante[c] vnica rōne. l. cessat. l. dispo-
c sitio. secꝰ si nō esset vnica: vt. l. si nō lex. de here. insti. ⁊ qd no. in. l. liberorum. §. notāter. j. de insa. ¶ In tex. ibi forte si donādi aio sed quid si alia ratione: puta pro debitore meo in centum fideiussit quidā q erat debitor illius similiter in cētum nā si iste fi-
d deiussor mihi soluat nō repetit[d] a reo. sed liberatur ab eo. vtrū hoc casu pactum factum reo prosit fideiussori. de hoc videt tex. cum gl. ꝙ non: quia interest ipsius fideiussoris ꝙ sibi prosit cuz semel habeat soluere qd debet vel mihi vel illi debitori meo. j. qua. re. act. non detur. l. j. §. fi. quem omnino vide ⁊ perpetuo te-
3 ne menti. ¶ † Item quero an hec distinctio que fit hic in pacto locū habeat in sententia lata pro reo si querit an prosit fideiussori. Respōdeo sic. vt no. p doc. i. l. fi. §. fi. j. de iureiur. vbi omnino vide Bar. non sic habet locū in iuramēto vel acceptilatione facta vni eorū. naz prodest alteri sicut vera: cū tūc habebatur in solutionis

solutionis nisi fuerit expresse actũ cõtrariũ: vt. ĩ. de iureiuran. l. duobus. §. a fideiussore. ⁊ ĩ. de accepti. ⁊. l. ⁊ per iusiurandu. §. si legatorum. ⁊ no. s. in. l. fideiussoris. in glos. que incipit nisi in principio. Item ista. l. loquitur in exceptione que incipit competere tempore contractus celebrati vt exceptio macedoniani vel velleiani. dic in macedo. locũ habet distinctio istius. l. sed si pater. §. non solum. sed in velleiano secus: quia prodest etiam fideiussori q animo donãdi intercessit vt. ĩ. ad velle. l. si mulier cõtra senatus. §. fi. in alijs aũt exceptionibus videtur idem quod in macedo. vt locu habeat hec distinctio per. l. j. §. exceptiones. ĩ. quaru re. act. non datur. Itẽ quid si inceperat competere ante fideiussionem factã. Respondeo tũc nõ videt adhibẽda distinctio de qua hic sed alia an ex certa scientia an per errorem fideiusserit: vt. ĩ. de fide. si quis postq̃. ⁊. l. s ⁊ si quis. §. fina. s. si quis cautionibus ⁊. l. j. ĩ. vt in pos. leg. quod dic vt ibi ⁊ in. l. si patronus. ĩ. de dona. per Bar. ¶ In glos. que incipit vel alio modo. in fi. ibi quia pacti beneficium est reale non personale. certe etiã personale est pactum a reo puta ne ab ea petatur. ⁊ sic est adeo personale q ad heredem non transmittitur nihilominus prodesset fideiussori viuente reo per. l. acquirent. §. j. s. eo. et dixi in. l. ⁊ heredi. §. fi. sed dic q licet hoc pactum sit personale: hoc respectu: quia nõ transit in heredẽ: nõ tñ hic cõtingit propter priuilegium ⁊ prerogatiuã persone cui competit: sed ,pter formã pacti: ideo dicitur magis reale quãtũ ad hoc vt trãseat in fideiussorem. sed glos. loquitur de beneficio personali mere introducto fauore persone vt minoris etatis vel ne quis conueniat vltra quã facere possit: qz erat maritus vel socius. vñ nõ trãsit in fideiussorem in quem non transit qualitas maritalis vel societatis propter quam illud beneficium competit.

2 ¶ Per pactum liberatorium potest vni tantum ex heredibus prouideri sed per pactum obligatorium ⁊ acquisitorium secus quia tunc cuilibet ex heredibus pro hereditaria portione acquiritur. ⁊ nu. 3.

3 Quid in stipulationibus facti.

4 Si superior imponit aliquod onus cõitati sibi subiecte. vt de soluendo. x. millia que veniunt distribuenda inter homines illius communitatis per solidum ⁊ libram ⁊ postea prefatus dominus vel communitas vni illorum concedit ex priuilegio q non teneatur conferre an de summa. x. millium, debebit detrahi summa que illi tangebat.

5 Priuilegia ⁊ beneficia sunt interpretanda in dubio contra ipsum concedentem.

Auus nepotis nomine.

1 ¶ † Per pactũ liberatoriũ põt quis prouidere vni tantũ ex heredibus. h. d. ista. l. notabilis ⁊ forte non est alibi et est dificilis ad sustinendum ,pter ɔtraria formata in gl. ¶ In tex. ibi ne a se neue a filio suo dos peteret. s. quã promiserat genero ⁊ nõ soluerat ⁊ sic duas partes continebat hoc pactũ: p̃ma q nõ peteretur ab auo ⁊ respectu huius partis pactum erat personale. ⁊ si non fuisset facta mentio de filio ad nullum heredẽ transiuisset: vt. ĩ. e. l. iuris gentiũ. §. pactorũ ⁊. l. idem §. j. alia fuit pactio ne petat a filio qui erat futurus vnus ex heredibus. ⁊ hoc etiã erat personale nec egrediebat psonã filij: ex neutra ergo istarum partiũ coheres filij se poterat tueri. ⁊ hoc est quod sequitur. sed ipse filius sic: non ex prima parte pacti: quia ex illa non transit ad heredes vt dictum est sed ex secunda parte in suam tantũ personã concepta. ⁊ intelligo q filius iste fuit nominatus sub noie appellatiuo tñ cũ forte nõ haberet nisi vnicum filium vel expresso ,prio nomine vna cũ appellatiuo si habebat duos cum hoc pactum vtroq casu non posset videri factum sibi nisi vt heredi postq̃ factum erat super eo i quo tenebatur ipse auus. si vero sub proprio nomine tñ nõ valeret l postea auo successisset: vt. s. e. l. si tibi. §. si pactus. ⁊ super eo ad quod tenebitur ipse filius põt videri pactu vt filio postq̃ fuit expressum nomen appellatiuum ⁊ competeret sibi vtilis exceptio: vt. s. eo. l. ⁊ heredi. §. iulianus s si expresso proprio nomine tunc nulla: qz tanq̃ extraneo: vt. ĩ. §. nos autẽ sed hic competit directi pacti exceptio quam potest quis acquirere heredi sicut sibi cum heres ipsiu representet. ¶ † In fin. l. ibi nec quicq̃ obstat vni tñ ex heredibus ,uidere. s. per pactũ liberatorium vt est hic. nam non extenditur nisi ad illud in quo filius iste tanq̃ heres obligatur. sed pro hereditaria portione: ⁊ ideo nulla iuris subtilitas hic repugnat sed per pactum obligatorium ⁊ acquisitoriũ secus: quia si stipulor a titio. x. dari mihi et tali filio meo vt heredi non acquiritur obligatio soli filio imo cuilibet ex heredibus pro hereditaria portione ⁊ mentio facta de filio habetur pro non facta. l. continuus. §. fin. ĩ. de verb. ob. quia si non fuisset facta mentio de ipso hec stipulatio fuisset acquisita mihi ⁊ postea trãsiret ad omnes heredes pro hereditarijs portionibus. licet pactũ de non petendo a me nõ transeat. ⁊ ideo coheredes ⁊ filij possent se iuuare ex prima parte pacti quod non est in casu istius legis ex quo sequitur q ille filius ex vna parte se iuuare non põt: tum quia debitor esset obligatus insolidum ipsi filio ⁊ etiam alijs coheredibus pro hereditarijs portionibus quod non fuit de intentione sua: et etiã quia ista stipulatio in psonã filij nõ restringeret ad hereditariã ptem eo modo quo pactum de non petendo quod fit super parte debiti: qz tenetur vt dictum est: et sic sequeretur inconueniens quod vni ex heredibus posset prouideri vltra q̃ sit mihi heres quod esse non potest: quia non repñtat me nisi quatenus est heres ⁊ vltra q̃ sit heres reputatur mihi extraneus. ĩ. l. ij. §. si. ĩ. de pret. stipu. Non ergo posset prouideri nisi quatenus me representat non quatenus habetur pro extraneo. ⁊ hec est ratio illius. l. ɔtinu⁹ §. fi. quam gl. allegat pro cõtraria.

3 † sed si stipularer factũ tunc possem cõcipere in personam vnius ex heredibus vt ibi habet cetera de hac materia vide ibi plenissime p Bar. qui prosequit per plures combinationes et est materia subtilis et obscura. ¶ In princi. glos. ibi. Respondeo tota. doc. tenet contrariu q imo coheres non conueniretur ,p parte hereditaria. quia obligatio qua tenebatur defunctus non in plus transiuit in eum. ergo non potest nec in plus conuenire qz deficit actio nec ob. l. ab omnibus. ĩ. de le. j. que videt probare ɔtrariũ: qz loquit quãdo testator in vltima volũtate vnũ ex heredibus liberat ⁊ exonerat a solutione legatorũ vel debitorum quo casu si cõsistebãt in pecunia censent coheredes grauati vt solida prestet ⁊ sic etiã parte illius ex grauati quod facere potuit testator in vltima voluntate. si autem cõsistebat legatio in re hereditaria tunc sicut illa non transiuit ad coheredes nisi pro hereditarijs portionibus ita nec in plus tenetur. ⁊ sic ad portione ex grauati que nõ est apud eos. Sed apud eum ex grauatum. ⁊ iste est casus in. l. fundu. §. libertus. ĩ. de leg. ĩ. nos loquimur quando liberauit vnum per pactum quo casu non potest dici q alij censeant onerari de soluendo parte illius: quia hoc non potest fieri per cõtractum sicut per vltimã voluntate: vt. l. pacto successorũ. C. eo ti. ⁊ ar. ĩ. e. l. inter debitorem. ⁊ ista faciũt ad. q.

4 † Si dñs vel cõitas superior imponit aliquod onus communitati sibi subiecte puta de soluendo. x. millia que veniunt distribuenda inter homines illius cõitatis per solidũ ⁊ libram postea prefatus dñs vel cõitas vni illorũ concedit ex priuilegio qd non teneatur cõferre in illa collatione: queritur an de summa. x. milliũ debebit detrahi summa que illi tãgebat: an vero tenebitur cõitas integrã summã soluere. Bar. mouet in. l. ab oĩbus. ⁊ videtur tenere istam vltimam partem pro qua facit: quia hoc debitum est impositum vniuersitati: sed vniuersitas remanet eadem: et qz superior ex grauando vnum potest onus illius in alios transfundere sicut testator in vltima voluntate. contrariũ vult Guil. de cu. q debeat detrahi ne priuilegium cõcessum vni redundet in aliorum grauamen: [a] vt. s. eo. l. si vnus. §. ante pe. sed in. §. s generaliter. ide spec. expresse in ti. de censi. §. j. ver. quid si aliqua communitas. ⁊ pro hac parte facit quod non per viam vltime voluntatis: sed per actum inter viuos fit hec exoneratio. et istã partem vidi obseruari ⁊ benignior est:

5 † quia priuilegia et beneficia sunt interpretenda indubia contra ipsum cõcedentẽ: vt no. Inno. in. c. dilectus. extra de noua. ⁊ dixi in. l. beneficium. s. de consti. prin. ¶ In glo. ibi. prima verior. hoc est verũ quãtu ad solutionem dicti contrarij: sed procedens. l. est vtilis ad imitationem istius. l. vt debeat intelligi quando testator sciebat vel scire presumitur plures sibi debere heredes esse ⁊ tamen noluit prouidere nisi vni: si aũt credebat vnũ tantu sibi fore: quia vnicum tãtum filium habebat nec plures sperabat tunc si suscepit alios qui succedant cum illo tale pactum proderit omnibus p. l. tale pactu. §. fi. ĩ. eo. quod no. quia est singularis limitatio ad hanc. l. ¶ In glo. vel verius ibi acquiritur omnibus sed exceptione remouetur ⁊c. hoc non placet nec est vera. imo ibi acquiritur omnibus ipso iure et cum effectu et non illi soli nominato vero. ergo soluta est illa que colligitur ex his que dixi super textu. ¶ In fine glosse ibi magis videtur datio q̃ factum ista glo. contrariatur sibijpsi in eo quod dixit supra in versi. so. ibi in dando hic autem in retinendo vbi vult quod hoc pactum de non petendo sit potius factum q̃ datio. dic ergo ad. l. quod dicitur quod ibi loquitur in eo quod pater stipulatur filio patre viuente quo casu non stipulatur sibi vt heredi. sed vt ipsi patri cui per filium acquiritur: ideo distinguitur: an stipuletur tale quid qd possit acquiri patri vt datio ⁊ valet tale quid qd nõ possit acquiri vt pactum coherens persone filij ⁊ non valet. hic vero paciscitur post mortem suam ⁊ vt heredi ⁊ illa. l. quod dicit nihil facit ad propositum.

2 ¶ Verbum liberum in singulari ⁊ in substantiuo quod ponatur pro filio.

[a] ¶ Grauamẽ. d. Jas. dicit qd hec est benignior ,p qua allegat alex. consil. clxxviij. ⁊ ipse facit tres casus de quib⁹ hic per ipsum. tu ad de quod voluit anc. vbi in terminis cõsuluit consilio. cclxj.

Ius autem agnationis.

¶ † Per pactũ non potest quis a se abdicare[a] a gnationem sicut nec filiationem et per consequens nec iura que occasione illarum sibi competunt.h.d. sicut nec libertatem nec iura que sibi competunt ex eo quod est liber homo: quia iura non sunt quid separatum ab ipsa agnatione filiatione vel libertate quod prosequere vt pulchre et subtiliter examinat Barto.in.l.is potest.ĵ.de acqui.here.vbi omnino vide pro declaratione istius.l. ¶ † In text.ibi liberum.no.hoc verbum in singulari ⁊ in substantiuo ponitur pro filio.simile ĩ.l.si quis prioris.§.illo.C.de secũ.nu.⁊.ĵ.de inof.testa.l.si quis in suo.⁊ insti.per quas perso.no.acqui.§.hec quoqȝ.

Fratrum appellatione continetur soror.
Quod etiam filij duorum fratrum appellentur fratres.
Confessio simplex habet vim pacti liberatorij in actione personali si scienter est facta:secus si per errorez.in actione vero reali etiam si scienter eam fecerim non videor facere pactum de non tendo.nisi promisissem eam non petere.
Actio si est singularis ⁊ verba sint generalia tũc quietatio seu transactio restringitur ad illam.
Transactio vel quietatio facta super petitione generali.cum sit generalis extenditur ad omnia etiaz ignorata nisi dolus aduersarij occultantis interuenerit.et quid in diuisione ⁊ nu.3.
Quid si pro ignoratis non competebat adhuc actio.
Liberatio vel transactio generalis qualiter concipi debeat.
Si partes promiserunt non reducere laudum ad arbitriuz boni viri sub certa pena ⁊ vnus dixerit iniquum ⁊ petijt ipsum reduci:licet fuerit pronuntiatuz equum tamen aduersus petitionem pene habebit exceptionem doli si erat iniquum ⁊ poterit ostendere qd iniuste succubuit idem si non potest ostendere de iniquitate sed iustam causam habuit credendi quod esset iniquum licet non esset.

Tres fratres titius.

¶ † Generalis quietatio facta in generali vel vniuersali actione extenditur ad omnia mero iure etiam ignorata.sed si ignorabantur dolo aduersarij subtrahentis cõtra exceptionem pacti resultantez ex eo competit replicatio de equitate.h.d.ista notabilis.l.et famosa. ¶ † In textu ibi.et scia ꝛc.⁊ sic appellatione fratris continetur soror secundũ glossam. Ray.dicit hoc verum cum profertur a lege secus ab homine. Ange.hic dicit idem si ab homine per.l.lucius.C.meuia.ĵ.ad treb.potest dici quod cum proferatur in plurali: vt fratres ꝙ cõprehendatur soror[b] ⁊ ita loquitur hic:sed in singulari secus cuz ista vocabula sint diuersa:de quibus autem fratribus intelligatur.dic quod de fratribus qui secundum vulgare dicuntur carnales:[c] in secundo gradu de iure ciuili ⁊ in primo de iure cano.non autem de patruelibus.i.filijs duoruz fratrum licet etiã ipsi appellentur fratres:vt no.in.l.hic allegata.ĵ.de leg.iij.l.lucius.§.quesitum vt ibi per Bar. ¶ † In text.ibi nihil que sibi commune remansisse cauerunt.in hoc statuis:quia non erat verum hoc cum bona illa occultata remanserint communia que non fuerunt diuisa.⁊ glo.hic supplet tex.quod etiam promiserint stare diuisioni ⁊ non venire contra eam occasione aliorum bonorum que communia remansissent dicens quod nisi ita fecissent istis argu.nulla obstaret exceptio de rigore iuris cuius contrarium patet in fi.sed ista gl.non videtur bene dicere:quia imo etiam tunc videretur obstare per.l.tale pactum.in princi.ĵ.eo.vbi simplex confessio habet vim pacti liberatorij.dicunt doc.notabiliter soluendo gl.quod illa.l.loquitur in actione personali vt si confitear te non esse debitorem meum videar paciscì de non petendo.quod tamen est verum si sciebam contrarium ꝙ eras debitor secus si per errorem hoc dixissem.l.j.C.de fal.causa adiec.legato sed nos loquimur in actione reali quam habeo cõtra te ex eo ꝙ possides rẽ meã insolidum vel pro parte cuius habeo rei vendi.hoc enĩ casu lȝ ↄ̃fiteor te nihil habere de meo etiam scienter non videor facere pactũ de non petẽdo ⁊ sic hoc non obstante possum etiam mero iure agere et vendicare probando ꝙ sit mea p.l.cũ falsa.C.de iur.⁊ fac igno.nisi promisisset eam non petere:vt in hac glo.quo casu si faciebam obstat exceptio mero iure:⁊ non in effectu etiam si dolo tuo interueniente hoc contingebat ꝙ ignorarem vt in hoc text.tene perpetuo menti hec verba licet doct.non ita declarent. ¶ In text.ibi qui absentes erant supple maxime.nam idez presentes erãt ⁊ tamen ignorauerunt licet tunc minus iustam causam ignorantie habeant cum filij presumantur scire bona paterna vel materna tamẽ adhuc potest subesse iusta cã ignorãtie:vt si erãt talia ꝙ tenebantur occulte vt pecunia.Quid autẽ si isti fratres sciuissent illam pecuniam surreptã dic vt supra dixi:qꝛ si promiserunt non venire cõtra nõ pñt venire alr̃ sic:nõ obstãte cõfessione per.d.l.cũ falsa. ¶ † In fi.l.ibi obijciatur.si ergo mero iure põt obijci exceptio ꝓpter gñalitatem verborũ in qua cõprehendunt̃ omnia:qm̃ actio fa.her.super qua fuit facta hec quietatio est gñalis vel vniuersalis in qua oĩa veniebãt.secus si fieret sup actione singulari:quia tunc verba generalia restringerẽtur ad illã vt.C.de transa.l.si de certa.⁊ de excep.l.si ex maiore.⁊ qd ibi no.Cy.quẽ omnino vide. ¶ † In gl.mag.ibi de trãsac.l.sub pretextu.ad hoc cõtrariũ collige solutionez ex eo quod infra subijcit glo.in scda cõbinatione in ṽ.si aũt contra.ꝙ qñ petitio est generalis:qꝛ super generali actione facta est etiaz transactio vel quietatio in se est generalis extenditur ad omnia etiã ignorata si tñ non dolo aduersarij:⁊ ideo pretextu specierum de nouo repertarũ non rescinditur mero iure nec in effectu et hic est casus.l.3ꝛie.Si autem dolo aduersarij occultantis secus ne dolus suus sit sibi lucro ⁊ iste est casus notabilis istius.l.⁊ si dicat qualiter in precedenti casu qñ cessat dolus aduersarij potest extẽdi de ignorantia cum in his que quis ignorat nihil dicatur agere:vt in.l.ex maleficijs.§.longe melius.ĵ.de act.⁊ obli.Respondeo ꝙ licet non cogitauerit in specie censetur cogitasse in genere postq̃ ꝓposuit actionẽ generalẽ vel vniuersalẽ ⁊ voluisse ꝙ extẽdit̃ ad omnia que sub illa actione cõprehendũtur etiã ignorata ⁊ hoc tm̃ valet quãtum si specialiter cogitasset:vt.l.q iure militari.ĵ.de testa.mili.Itẽ limita istũ casum quãdo dolus non interuenit vt tũc extendat ad ignorata quãdo pro eis competebat actio tempore transactionis vel quietationis facte alr̃ secus vt si erat fideicommissum cõditionale cuiꝰ cõditio postea extitit:vt.ĵ.ti.j.l.q cũ tu.§.fi.Ex predictis videtur ꝙ Bar.hic errauerit in vno qd ipse dicit super secũda cõbinatione glo.dum dicit ꝙ fallit:qñ aliquid est subtractum vt hic.idem dicit ipse si non est subtractum p.l.ei cui.ĵ.de lib.lega.qꝛ quis nõ videtur remisisse reliqua siue illa que sunt apud aduersarium quominus restituat sed hoc videtur cõtra illã.l.sub ptextu.⁊ ad.l.quã allegat respõdeo ꝙ loquitur qñ fit quietatio sup actione singulari vt si libero te ab actione depositi vel commodati.hoc enim non importat vt rẽ depositã vel cõmodatã quo minus nõ restituas vt ibi sed solum vt nõ tenearis de culpa vel dolo preterito cuz cõmissis in illa re vt dixi.s̃.e.l.si vnus.§.illud.nos loqmur qñ facta est super actione generali vel vniuersali certa.quantũ ad cõbinationẽ quã glos.facit examina plenius vt per docto.in.d.l.sub pretextu.⁊.l.si de certa.C.de transac. Et si vis qd liberatio non possit occasione predictorum cassari facias apponi in instrumento ꝙ dicta liberatio ⁊ transactio sit:⁊ intelligatur esse plena ⁊ plenissima ⁊ extendatur etiam ad incognita dolo aduersarij vel non dolo.⁊ super his in quibus de presenti cõpetit actio vel in futurũ competere poterit.⁊ si fiat super dependentibus ex testamento adijciantur etiam alia verba.s.inspectis cognitisqȝ verbis testamẽti:vt.ĵ.titu.j.l.de his. ¶ In fi.gl.ibi vel dic ibi cum male ꝓnuntiauit.hec cõiter tenet̃:qꝛ re vera non censebatur remissum fideicõmissum conditionale p.l.qui cum tutoribus.§.fi.iudex tñ ꝓnuntiauit cõtrariũ ⁊ sñia trãsiuit in rem iudicatam.⁊ quia sententia habet̃ ꝓ veritate cẽsetur ipse venisse contra trãsactionẽ.⁊ ideo facit illa sñia illum incidere in penam quã promisit si veniret cõtra trãsactionẽ:sicut si sñia eẽt iusta.glo.tñ hic in fi.dicit vnũ singulare verbũ ꝙ licet ibi fit cõmissa pena mero iure.tñ petẽti obstabit exceptio ⁊ poterit conuentus ad penã opponere de iniquitate sñie quãtũ ad euitandã penã licet non possit quãtũ ad illud super quo lata est sententia:qꝛ in illo habetur ꝓ iusta ⁊ pro veritate:vt.l.res iudicata.ĵ.de re iud.⁊.h.d.gl.per ar.istius.l.in fi.Sed bar.in.d.§.duo fratres.videtur tenere cõtrariũ.ꝙ pena cõmittitur cum effectu.⁊ sicut nõ potest allegari iniquitas sñie quãtum ad id super quo est lata.ita nec quantum ad penam:qꝛ quo errore facit in principali etiam in accessorio per.l.ex diuerso.§.j.ĵ.de rei ven.Dicit Ang.se audiuisse Bar.consuluisse semel scdm istã gl.ꝙ obstaret exceptio ⁊ dicit qd idem ipse consuleret si casus occurreret:qꝛ benignior est ista pars quicquid dicit Bart.in illo.§.⁊ fratres.
Ex † quibus sequitur notabilis decisio in alio si partes promiserunt non reducere laudum ad arbitrium boni viri sub certa pena certe ĩtelligitur nisi sit iniquũ per.l.si libertus.ĵ.de oper.liber.⁊ per.c.quintauallis.extra de iureiuran.pone ergo ꝙ dixit iniquum et petit ipsum reduci.et hoc tenuit Dyn.et consuluit certe si poterit ostendere ꝙ iniuste succubuit:quia re vera erat iniquum licet fuerit pronuntiatum equum aduersus petitionem pene habebat exceptionẽ doli per istam glo.notabilem quaz perpetuo tene menti.Idem si nõ põt ostendere de iniquitate:sed iustam cãm habuit credendi ꝙ esset iniquum licet non esset vt no.Io.an.in addi.spe.ti.de arbi.§.fi.vbi omnino vide.
Traditio a te fienda alteri propter me re integra potest reuocari ex postfacto.et quid si gratia tui erat fienda.et nu.3.
Quid si

[a] ¶ Abdicare.stãte tamẽ reformatione statuti qd duo agnati ĩ omnibus ⁊ per omnia penitꝰ reputentur extranei nisi ĩ duobus casibus isti nõ poterũt cogi ad cõpromittendũ vigore statuti disponẽtis ꝙ inter agnatos fiat cõpromissum fm lu.ro.ↄ̃si.lxxxij.lȝ dñs Ias.non relatis omnibꝰ motiuis lud.ibi dicat ipȝ errare.
[b] ¶ Soror.an et qñ appellatione fratris comprehendatur soror.vide per Alexã.cõs.lxxxv.iiij.li.pau.de ca.consi.cccxxxviij.fulgo cõsi.liij.Signo.de medio.consi.clxxiij.Rapha.comẽ.ↄ̃si.cxxvij.
[c] ¶ Carnales.de hoc vide p Alex.cõsi.cxcvij.ij.li.lu.ro.ↄ̃sil.ccccxj.

3 Quid si nō tradidisti sed obligasti te illi ad trandendum q2 pro tradita habetur. an poterit reuocari.
4 Contractus innominatus qñ est factus gratia vnius ꝙ nō possit reuocari. ꝛ ꝙ secus sit si gratia vtriusqꝫ.
5 Non dicitur contractus innominatus nisi quando in eodez instanti do vel facio vt des vel facias.
6 Si tibi debitori meo mandaui vt id quod mihi debes soluas titio creditori meo ꝛ tu acceptasti mandatum. ꝛ scripsisti in libro tuo te debitorem titij absentis ꝛ ignorantis predicta an potero reuocare mandatum iubendo ꝙ non soluas.

Si cum fundum meum.

1 ¶ † Pactum tecum factum ꝙ rem meam quā possides alij tradas. facit vt traditione secuta non possim te ad illā conuenire idē si non erat secuta si tamen hoc casu duo cōcurrāt. s. ꝙ tui gratia hoc fecerim ꝛ ꝙ per te nō stat quominus tradis. h. d. primū dictū est satis clarū. sed secūdū dictū est valde obscurum in ratione sui: q2 postq̄ nondū tradideras videbitur ꝙ licet tui gratia ꝛ l3 p te nō stet quominus tradas possum reuocare mandatū cū res sit integra: vt. l. mādati. C. manda. ꝛ si dicatur ꝙ iste fuerit qdā ɔtractus innominatus adhuc reintegra locū h3 penitētia: vt. l. si pecuniā. ff. de ɔdi. ob. cau. etiā si per te non stet vt ibi. ꝛ qō no. glo. s. e. l. iuris gentium. que incipit idem in alijs in fi. ꝛ q2 difficile est soluere ista cōtraria. dixit Pe. de bella pertica ꝙ ista. l. si cum fundū destruit totum mundum. ¶ In text. ibi fundum meum. idem si est mihi debitum a
2 te. bal. ¶ † In tex. ibi conuenisse mihi tecū ista cōuentio habet vim mandati ꝗ traditio fienda titio propter me fienda erat et non propter te: ideo re integra sine dubio posset reuocari: vt. l. si cum cornelius. ff. de solu. et hoc qñ ex postfacto hec conuentio facta est. s3 si tēpore obligationis: puta promisisti soluere mihi aut titio l3 quo ad titium habeat vim mandati: vt. l. iulianus §. i. cū ibi no. ff. de verbo. ob. non tñ pōt reuocari: q2 competit tibi hec facultas soluendi alteri ex forma cōtract⁹ ꝛ interest tua posse pluribus soluere vt libereris vnde hanc facultatem tibi
3 auferre non possum: vt. l. si. ff. de sol. ꝛ l. alij. ¶ † In tex. si autem iam tradidisses. idem si nō tradidisti sed obligasti te illi ad tradendū: q2 pro tradita habetur etiam si mei grā traditio fienda erat: nec possum reuocare mādatum ꝛ te dimittere illi obligatum: vt. ff. de consti. pec. l. vtrum. in fi. ꝛ de publi. l. si quis prohibuerit. ꝛ. ff. manda. l. si mandassem. et quod no. ff. de neg. gest. l. si ego. Si autem te non obligasti tunc postq̄ adhuc non tradidisti ita demum poteris defendere te aduersus me vendicantem si concurrunt illa duo. de quibus. ff. videlicet ꝙ tua grā sit fiēda traditio. certe idē videtur si grā tui ꝛ mei: q2 l3 respectu mei possis reuocare non sic respectu tui. Itez ꝙ per te non stet. si ergo p te staret non prodesset tibi illa conuentio: licet tui gratia facta fuerit ex quo illam non seruas vt hic patet. Quomodo ergo soluemus contraria. de quibus. s. Respondeo quod quando gratia tui non potest proprie dici mandatum nec etiam quatenus tui gratia sed potius dicitur consilium: vt. ff. man. l. ij. in fi. verū quia iste actus traditionis venit expediendus in re ad me pertinente adhuc dicitur simplex consilium. sed quedam concessio vel permissio sapiens naturam donationis quam tibi auferre non possum postq̄ est perfecta. l. aristo. ff. de dona. sicut si permitterem tibi quod possis in fundo meo saxum vel arenam fodere: vt. ff. de dolo. l. si cum mihi. ꝛ l. qui saxum. ff. de dona. Vel si vellemus dicere quod iste sit quidam contractus innominatus. s. libero te ab actione qua mihi teneris si tradas titio vel vt titio tradas quare verba prima subintelligantur eoipso quod per-
4 misi tibi tradere tui gratia. † Respondeo ad. l. que pecuniaz. ꝙ hoc casu de quadam opinione antiquorum quam gloss. mag. ibi recitat in principio licet eam non teneat quod quando contractus innominatus est factus grā vnius tantū: non pōt reuocari licet secus quādo grā vtriusqꝫ: vt in illa. l. si pecuniam. quā opinionem sic declaro. nam si do tibi aliqua vel facio quod tu des vel facias si datio tua vel factio cōcernat dūtaxat vtilitatē meam ꝛ datio vel factio mea cōcernit dūtaxat tuā tūc h3 locuz illa. l. vt si dedi vel feci: tu vero adhuc nō dedisti nec fecisti possuz penitere licet sis paratus dare vel facere. si vero datio vel factio tua cōcernat tm̄ vtilitatē tuā vel meam: tunc si ego dedi vel feci ꝛ tu adhuc non dedisti nec fecisti sed paratus es dare vel facere non possum penitere in tui preiudicium. casus est in hac. l. quez doc. nec ponderant nec declarant. ꝛ hoc voluerunt illi antiqui in. d. l. si pecuniam. et est magna limitatio ad. d. l. si pecuniam. quam perpetuo tene menti. ¶ In glo. ibi tunc haberet locum penitentia. tu dic contrarium. si traditio illa fienda per te concernebat tuam tantum vtilitatem vel tuam ꝛ meā vt supra dixi
5 cum sit eadem ratio hoc casu. secus si meam tm̄: nam tūc habet vim mādati ꝛ vim ɔctus innominati qui pōt reuocari. ¶ † Ho. ex hac glo. ꝙ non dicitur ɔctus innominatus nisi qñ in eodem instanti do vel facio vt des vel facias. sed si darem vel facerem simpliciter. ꝛ postea ex interuallo ageretur vt dares vel faceres non diceref cōtractus innominatus vt in hac glo. sed posset dici cōtrarium habita relatione ad pactum de quo tacite videtur
6 actum vt ab eo non petatur. de quo fuit expresse actū. † Quero quid si tibi debitori meo mandaui vt id quod mihi debes soluas titio creditori meo ꝛ tu acceptasti mandatū et scripsisti in libro tuo te debitorē titij absentis et ignorantis predicta postea volo reuocare mandatum. ꝛ iubeo ꝙ non soluas vtrum possum. Jo. an. i addi. spec. sup rubrica de deposito. dicit Dy. ꝛ Alberi. accursium cōsuluisse. ꝙ si titius postq̄ peruenit ad suā notitiam acceptauit et scribi tibi ꝙ erat contentus non possum renocare. sicut si iam tradidisses vel obligasses te illi secundum ea que dixi per. l. si ego. ff. de neg. gest. sed si nondum acceptauit videntur velle quod possim reuocare per. l. si cum cornelius. ff. de sol. tene menti: quia est casus quotidianus[a] ꝛ si non esset autoritas predictorum videretur prima facie dicendum: ꝙ indistincte possim reuocare: quia non est tui gratia sed mei. et res est adhuc integra postq̄ te non obligasti.

[a] ¶ Quotidianus do. iason hic ad de tex. in. l. vtrūqꝫ de cōstitu. pe. ꝛ in. l. si quis prohibuerit de publi. ꝛ in. l. si mandassem. ff. man.

2 Consiliuz ciuitatis qō representat totū populū pōt remittere debitū etiam liquidum sicut totus populus.
3 Priores l3 non possint remittere si tamē cōfitetur solutuz esse reip. ꝛ sunt tales qui positi sint ad recipiendū solutionem. talis confessio preiudicat reip. ꝛ ei statur.
4 Quid in confessione procuratoris alicuius priuati.

Imperator antonius.

1 † Administratores reipu. non possunt gratis remittere debitum reipu. h. d. ꝛ est casus de eo quod no. glo. s. eo. l. itē magistri. ꝙ priores vel anciani nō possunt remittere nisi habeant speciale mādatum nec per pactum vt in tex. nec per trāsactionem vt in glo. et hoc quādo debitum est liquidum: quia remissio ɔtineret ambitionem: vt. l. ambitiosa. ff. de decre. ab ordi. fa. ꝛ. C. de transac. l. preses. sed si non esset liquidū possent tam trāsigendo q̄ paciscendo si interesset reipu. hoc facere: vt. s. eod. l. contra ius. circa
2 fi. † Consilium vero ciuitatis quod representat totum populū vt no. ff. de dolo. l. sed ex dolo. §. i. in glo. ꝛ. C. que sit lon. consue. super rubrica bene posset remittere etiam liquiduz sicut totus
3 populus. † Licet aūt curatores vel priores nō possint remittere si tñ cōfitenf solutū esse reipu[b]. ꝛ sunt tales qui positi sint ad recipienduz solutionē talis confessio p̄iudicat reipu. ꝛ ei statur vt. l. ij. C. de quadri. p̄scrip. ante fi. ꝛ. l. si procurator. cum ibi no.
4 ff. de iure fis. ꝛ. l. ne casu. C. de discusso. li. x. † licet nō sic in confessione procuratoris alicuius priuati cui non statur in preiudicium dñi: vt. C. de noua. l. non abstulit. ꝛ quod no. Bart. in. l. ij. ff. si cer. pe. ¶ In glo. ibi sed dic videlicet tacite. ista distinctio procedit in sorte debita. sed in vsuris quia est debitum odiosum dicunt aliqui valere remissionē factam per tales administratores habentes legitimam administrationem. vt no. in. l. preses. C. de transac. ꝛ ibi vide per doc. facit. ff. de vsur. l. qui semisses. ꝛ. l. cum post. de iure do. cum ibi no.

[b] ¶ Reipu. adde eundū. cōs. cccc. x. de potestate horū administratorū. vid per alex. consilio. xxij.

2 Priuatus non potest etiam cum iuramento renuntiare ei quod est inductum principaliter in fauorem vel vtilitatem publicam. et si secundario inductum est potest cum iuramento. Quid si nec principaliter nec secundario.

Jus publicum pri.

1 ¶ † Glo. que est hic male declarat istam. l. ꝛ exemplificat eaz quinqꝫ modis vt patet ex legibus allegatis per eam vsqꝫ ad versi. sed cum postea vbi format vnam. q. quod cum omne ius dicaf publicum autoritate quia publica autoritate confectum sed vtilitate non omne ius dicitur publicum. nam quedam iura tractāt mere vtilitate publica vt illa que tractant de magistratibus et sacerdotibus in quibus consistit respublica. l. j. §. ius publicuz
2 ff. de iusticia ꝛ iure. et iura que tractant de iure fisci. l. ij. de iure fisca. † Quedam vero concernunt vtilitatem priuatam principaliter secundario publicam vt iura que tractant de fauoribus dotis. l. j. ff. soluto matrimonio. Quedā que nec pricipaliter nec secundario pertinent ad publicam vtilitatem ꝛc. vtrum ista. l. locum habet in omnibus istis ꝛ dicit glo. ꝙ in primis locum habet sine dubio intellige ꝙ priuatus nō pōt etiam cū iuramēto renuntiare ei quod est inductum principaliter in fauorem vel vtilitatem publicam: vt in. c. si diligenti. de fo. compe. in secundo casu qñ secundario non pōt sine iuramento: vt. l. de dic. ff. de pac. do. sed cum iuramento sic. vt in. c. cum cōtingat. extra de iureiuran. In tertio quādo nec principaliter nec secūdario. quidā dixerunt idem propter multos casus enumeratos in. l. pactum inter heredes. per glo. ff. eo. ꝛ. C. eo. l. pe. glo. tenet contrariuz pro qua. l. pacisci. s. eo. ꝛ in illis casib⁹ est dicere diuersitas rationis.

Breuiter qñ est tale ius qđ non cõtinet nisi meram vtilitatem renũtiantis videlicet renũtiatio p.l.pacisci.ĵ.e.si vero cũ illa est etiam admixta vtilitas publica vel alteri⁹ priuati. Aut pñt inuicẽ separari aut non ad qđ.ĵ.de do.inter virũ.l.si sponsus.§.generaliter cũ ibi no. Si cõtineret odium alterius potius ꝙ fauorem renuntiantis similiter non potest renũtiari: vt.l.tamet si.ĵ.ad mace. cetera circa istum articulum. vide plene in distinctione quã Bar. melius prosequitur hic in.d.l.plane.C.eo.

2 ☞ Probatio debet esse clara ⁊ concludens necessario vel presumptiue presumptione a iure approbata al's non releuat probantem.

3 Differentia inter ambiguitatẽ ⁊ obscuritatẽ ⁊ incertitudinez.

1 **Veteribus placet.** † Pactio obscura vł ambigua interpretatur contra proferentem vel cõtra eum[a] in cui⁹ fauorem fuit apposita.h.d. Et ratio est in promptu. qꝛ ille habet fundare suaz intentionem in ea: ⁊ per consequens habet ea probare siue agat siue excipiat. vt.l.ij.ĵ.de proba. 2 † ꝓbatio vero debet esse clara ⁊ cõcludens necessario vel presumptiue presumptione a iure approbata al's non releuat probantem: vt in c.in p̄sentia.extra de ꝓba. ⁊ in.l.nõ hoc.C.vnde cogna. 3 ¶ † In tex.ibi. vel ambiguam supple appositam a venditore vel locatore vt sequitur. ⁊ hoc si constabat: sed si non constat a quo modo fuerit apposita: quia sunt verba notarij: tunc inspicitur in cuius fauorem apposita fuit. ⁊ ab illo censetur fuisse apposita ⁊ fit interpretatio contra eum: ⁊ hoc modo potest intelligi.l.si in emptione.in prin.ĵ.de cõtrahen.emp. Consistit aũt obscuritas in dictione sed ambiguitas in oratione quando habent duplicem intellectum quorum vnus est vtilior altero: vnde sumit̃ minus vtilis. ⁊ de hoc not.in.l.quoties.ĵ.de re iudi. adde quod aliquando nõ est obscuritas nec ambiguitas sed incertitudo: vt ĩ obligatione generis vel alternatiue ⁊ tunc non habet locũ ista l.licet lex si ita.in prin.ĵ.de cõtrahen.emp. ⁊ aliquando datur electio vni aliquando alteri. vt no.in.l.lectio.ĵ.de leg.ij. ⁊ adde qđ obscuritas vel ambiguitas circa principale interdum vitiat. sꝫ circa accessorium non: vt.d.l.si in emptione.in prin.ĵ.de cõtrahen.emp. ⁊ vide glo.in.c.ex literis.extra de spon. et Io.an.in.c.in obscuris.in mercur. ⁊ etiã Dy.ĵ.de regu.iur. et gl.i.l.sempe in stipulationibus.ĵ.de regu.iur.

2 ☞ Verba enunciatiua prolata ad liberandum dispositionez inducunt secus si non ad liberandum.

3 Confessione emissa ad liberanduz quem non requiritur causa ⁊ valet secus in emissa ad obligandum.

4 Verbum te appositum in pacto liberatorio quãdo non reddat pactum personale.

5 Confessio creditoris ꝙ debitor sibi non tenet̃. qñ non inducat pactum de non petendo.

6 Pactum de non petendo si tenebaris mihi vltra quingentos aureos an valeat sine insinuatione.

1 **Tale pactum.** ¶ † Cõfessio creditoris ꝙ debitor sibi non tenetur habet vim pacti de nõ petendo[b].h.d. notabiliter ⁊ semper allegatur ad tria. 2 ¶ † Primo ꝙ verba enunciatiua prolata ad liberandum dispositionem inducunt: secus si non ad liberandum. nam confessio extra iudicium ad obligãdum non inducit obligationem sed eam probat vt.ĵ.deposi.l.publi.§.fi. contra quam probationẽ admitteretur probatio in contrariũ: vt.l.cũ falsa.ĵ.de iur. ⁊ fac.igno. sed hic non solũ probat non esse debitum quod i dubio presumitur postꝙ creditor ita confessus est: sed etiam inducit pactum de non petendo posito ꝙ sit. ⁊ sic non admittitur ꝓbatio in ꝯtrariũ facit.l.j.C.de fal.cau.adie.lega. ⁊ intelligo sane qñ scienter emissa est ꝯfessio. secus si per errorez. vt.d.l.j. 3 ¶ † Scđo allegat̃ ꝙ cõfessione emissa ad liberandũ quẽ non requiritur causa ⁊ valet licet nulla causa sit expressa. secus in emissa ad obligãdam[c].l.cũ de indebito.§.fi.de ꝓba. 4 ¶ † Tertio patet ex hac.l. ꝙ verbũ te appositũ in pacto liberatorio quando determinat verbum obligatiuuz non reddit pactum personale vt si dico profiteor te non teneri. nam inducitur pactuz de non petendo reale vt patet in fi. dũ dicit ꝙ prodest heredibus. secus si determinat verbũ executiuuz vt in pacto expresso quo ꝓmitto non petere a te. vt.l.iuris gentium.§.pactum. ⁊ in.l.duobus.§.j.s.eod. ⁊ sic maioris efficacie est in hoc istud pactum tacitũ resultãs ex hac cõfessione ꝙ sit expressum ⁊ hoc per rationem predictaz. 5 ☞ Limitat̃ aũt ista.l.p̄mo qꝛ hꝫ locũ qñ debitor erat pñs secus si abñs. ⁊ sic non consenties vnde non potest valere pactũ quod requirit cõsensum duorũ: vt.l.j.s.eo. nisi interuenerit nuntius vel epistola.l.publia.§.fi.deposi. vel nisi creditor in suo libro scripserit talem non esse debitorem suum: quia hec scriptura tantũ operat̃ quãtũ ep̄la: vt l.nuda.scđm vnũ intellectũ cum ibi not.ĵ.de dona. vel nisi notarius reciperet nomine absentis iuxta no.in.l.cum.quis.§.j.ĵ.de le.iij. per bar. vel alius nomine absentis hñs mandatuz vel non. ⁊ postea sequitur ratihabitio. ar.ĵ.de neg.gest.l.si ego. istis cessantibus licet in p̄ñtia titij vel testium ꝯfiterer te absentẽ nõ esse debitorem meũ nulla acquireretur tibi exceptio pacti vel doli iuxta no.in.l.nõ solum.§.si liberationis verba.ĵ.de liber.lega.p Bar. ⁊ qđ no.glo.in.l.illud de sacrosan.eccle. ⁊ hoc probato ꝙ si debitor etiam si scienter confessus fuerit videtur quod confessio facta extra iudiciũ parte absente faciat semiplenam probationem per.c.fi.extra de succes.ab intest. ⁊ no.Bart.in.l.admonendi.ĵ.de iureiur. adde quod no.Cy.in.l.generaliter.C.de non.nu.pecu. de confessione facta in testõ. ¶ Aliam limitationem ponit hic Ja.but. satis notabilem quã etiã Ang. sequitur vt habeat locum ista.l.post.xxx.dies non ante per.l.in ꝯtractibus.C.de non nu.pec. vel dic forte melius ꝙ aut confiteor te mihi soluisse ⁊ tunc loquitur illa.l. vt ista cõfessio nõ probet cõtra me nisi post.xxx.dies. postea vero probat sed nõ inducit pactum de nõ petendo ⁊ sic loquat̃ ꝯtrariũ. Aut cõfiteor te nõ esse debitorem ⁊ statim preiudicat ⁊ inducit pactũ de non petendo vt hic quod tene mẽti. 6 ☞ Vltimo queritur an valeat hoc pactũ si nõ interuenit insinuatio ⁊ tenebaris vltra quingẽtos aureos mihi. Ja.bu. dicit quod sic: quia non est mera donatio sed probatio non debiti. Ang. hic melius quod si non constat te fuisse debitorem: verum est quod dicit Jac. ⁊ tunc inducit probationem ⁊ non pactum. sed si constabat ꝙ eras debitor tunc inducit pactum de non petendo. ⁊ ideo quia habet vim donationis non valet vltra legitimam summam: vt no.in.l.si quis obligationem.ĵ.de re iudi.

2 ☞ Pactum habet vim confessionis sicut econtra.

Conuentio simplex de stando iudicatis ꝙ habeat executionez paratam sicut sententia diffinitiua licet regulariter secus.

3 Si non statur iudicatis an fiet executio de sñia prima an de cõuentione predicta: ⁊ an per iudicem qui tulit primam sñiam an per iudicem appellationis. ⁊ nu.4.

4 Appellans si nõ fuit appellationẽ prosecutus prima sententia mittitur executioni per iudicem primum.

5 Sñia respectu presentis status p appellationẽ rescinditur. sed fingitur nõ fuisse extincta si deseratur appellatio. vide tñ nu.6.

6 Si per iudicẽ appellationis feratur sententia etiam confirmatoria prime non reuiuiscit prima. sed eius virtus in secundam transfunditur.

7 Si partes promittunt stare sententie qualiscunq͂ erit anteꝙ feratur censetur renũtiasse appellationi future ⁊ valet renũtiatio. ⁊ quid in reductione ad arbitrium boni viri.

1 **Qui prouocauit pa.** ¶ † Pactũ de stãdo iudicatis si nõ seruet̃ trãsactio facta app.pen. facit vt existẽte ꝯditione prima sñia mittat̃ executioni per iudicẽ cõpetentem hoc dicit scđꝫ gl. vel per iudicẽ appellationis.h.d. scđm Guil.de cu. vel ꝙ ipꝫ pactum: non aũt prima sñia mittat̃ executioni per iudicem appellationis tanꝙ confessio facta corã eo. ⁊ sic iudicialis.h.d. scđm Bar. ⁊ est singularis.§. scđm qualibet lecturam: sed hec vltima videt̃ magis singularis: qꝛ est casus ex quo pactũ meũ hꝫ vim cõfessionis sicut econuerso pactũ nudum habet efficaciã quando roborat̃ legis auxilio. ⁊ hic no. 2 † ꝙ pactũ hꝫ vim cõfessionis sicut ecõtrario vt in prin.istius.l. Est etiã aliud sp̄ale mirabile ꝙ simplex cõuentio habeat executionẽ paratam sicut sñia diffinitiua regulariter secus vt.l.si minor.xxv.annis cui fideicommissum.ĵ.de mino.cum ibi no. ⁊.C.de execu.rei iu.l.minus. ⁊.l.ij.§.si ꝯuentione.de re iudi. et.l.si pacto quo penã.i fi.C.e. ¶ In tex.ibi se satisfacturũ supple ⁊ postea non soluit pecuniam quã soluere ꝓmiserat ex transactione infra terminũ vnde queritur que sint partes iudicis appellationis an debebit procedere vlterius in causa ⁊ discutere an prima sñia fuerit iusta vel iniusta ⁊ eã approbare vel improbare et respondetur ꝙ non. imo nulla facta discussione de predictis cõpelletur reus soluere totam quantitatẽ in qua fuit cõdemnatus nõ obstante transanctione per quam fuit actũ ꝙ soluta certa parte omnes liberarent̃ ad residua: qꝛ sibi nõ prodest postꝙ eã nõ seruauit. fiet ergo executio contra euz. 3 † sed dubiũ est de quo fiet executio an de prima sñia an de conuentione predicta qua promisit stare iudicatis. 4 Item † est dubiũ per quẽ fiet ista executio an per iudicẽ qui tulit primã sententiã an per iudicem appellationis. pro quo vltimo facit: quia si appellans non fuisset appellationem prosecutus prima sententia mitteret̃ executioni per iudicem primũ: qꝛ appellatio haberet̃ pro non facta cũ prima sñia fingeretur non fuisse per appellationez rescissa per.l.fi.C.de temp.appel.in.§.illud. ⁊ not.per glos.in.l.cos.C.de ap. ⁊.ĵ.de infami.l.furti.§.i. idem ergo videtur in casu isto. quia per hoc pactũ de stando iudicatis censetur appellationi renuntiasse ⁊ tantum valet renũtiatio expressa

a ¶ Contra eum limita per illud quod voluit Jo.an.in addi.ad specu.in titu.de loca.§.j.vir.qd si colonus.

b ¶ De non petẽdo. adde vt p do.sig.de mediolano.consil.xxxiij.

c ¶ Ad obligandum. an cõfessio sine causa sit potens ad obligandum ⁊ quid si est geminata. vide per And.sic.cõsilio.lxxj.ij.li. an autem confessio fcã parte absente de iure cano. noceat quo ad obligandũ maxime ĩ terris ecclesie. vide are.cõsi.lxiiij. ⁊ ad liberãdũ de equitate canonica tenet ꝙ sic eius cõsilio.lxj. ⁊ hic ad de do. Jasonez.

tiatio expressa quātū tacita resultans ex non ꝓsecutione ⁊ hāc partem hic gl. sentit ⁊ sic cōmittet executioni snīa prima ⁊ nō conuentio ⁊ qdem per primū iudicem. sed qꝛ iste text. videt̄ sonare 2rium dū dicit iudex appellationis. glo. intelligit ꝙ hic primus iudex qui delegauit mitteret executioni ⁊ nō primus iudex q fuit delegatus a quo fuit appellatū ad delegantē. sed ꝙ ipse delegans nō tanquā iudex appellationis sed tanꝙ delegans q habet executioni mandare snīam sui delegati: vt. l. a diuo pio. in prin. de re iudi. mittat illam snīam executioni: sed si esset lata ab vno ordinario qui potuisset eam mittere executioni si nō fuisset appellatū. similiter poterit appellatione deserta vel ea sublata per renuntiationē. sed quia ista est diuinatio ꝙ primus iudex fuerit delegatus. Guil. de cu. intelligit ꝙ iudex appellationis mittet eam executioni sicut si illā snīam expresse confirmasset per suam snīam quo casu virtus prime snīe transfusa esset in scđa ⁊ remaneret rescissa: quia ex scđa tm̄ oritur actio in factū: vt. d. l. furti. §. j. cū ibi no. ⁊ eodē modo ipe iudex appellationis debet suam snīam executioni mandare prout est casus. C. de epis. au. aut. si quis litigantiū. ⁊ sic vult ꝙ ista cōuentio de stando iudicatis succedat loco snīe confirmatorie ferende p iudicē appellationis. sed fm̄ hoc nō potest dici ꝙ prima snīa mittat̄ executioni sicut nec mitteret̄ si iudex appellationis illā confirmasset vt supra dixi. ideo Bar. sequēdo istū intellectū pro parte vult ꝙ nō mittatur executioni prima snīa quia illa fuit rescissa per appellationem nec fingit̄ nō rescissa: qꝛ non fuit appellatio deserta per non ꝓsecutionē sed p expressam renuntiationē ⁊ ꝓmissionem de parēdo iudicatis. ⁊ sic ipsa ꝓmissio mittit̄ executioni: sed si non interuenisset ꝓmissio sed sola renūtiatio appellationis. idē esset qđ in precedenti casu qñ non fuisset prosecutus quia primus iudex mitteret primam snīam executioni ac si non fuisset appellatū. ista sunt subtilia ⁊ debes intelligere qñ hec ꝓmissio fuit facta tpe transactionis: si autem post ex interuallo tūc per eam nō reuiuisceret prima snīa eo ꝙ p transactionē videret̄ actioni renuntiasse ⁊ si nō seruaret̄ transactio deberet agere solū ex ea vel seruaret̄ non ex prima snīa que remanet rescissa: nec ex pactione qꝛ nuda. ⁊ ideo si transactio esset facta per pactū nudū ex quo non posset agi imputandum esset sibi ⁊ sic oporteret eū agere de nouo. hec recolligo ex dictis doc. hic. ⁊ sunt multa subtilia.

5 ¶ † In glo. ibi. Respondeo nō. sed suspendit̄: hec intellige respectu futuri euentus: qꝛ pōt reconualescere si deserat̄ appellatio sed respectu pñtis status snīa per appellationem rescindit̄: vt. j. ad turpi. l. j. §. fi. ⁊ ibi hoc tenet gl. ⁊ etiā ista eadem gl. j. dū dicit ⁊ snīa non: qꝛ est extincta: fingit̄ autē non fuisse extincta si deserat̄ appellatio. ⁊ est hec cōis opinio. ⁊ sic reconualescit de fictione de veritate non.

6 † sed si appellatio nō deseratur ⁊ feratur sententia per iudicem appellationis etiam confirmatoria prime non reuiuiscit prima sed eius virtus in secūdam transfunditur: quia non possunt esse due sententie diffinitiue valide super eodem ita ꝙ vtraqꝫ producat effectū: vt not. in. l. qui restituere. j. d rescin. vē. ideo tūc iudex appellationis exequit̄ sententiam suam ⁊ si in sua iurisditione nō habeat bona scribat iudici primo in cui⁹ territorio habet vt exequat̄ sicut cuilibet alteri iudici: vt. l. properandū. §. sinautem reus. C. de iudi. Bal. autem hic plene disputando super hoc articulo an extinguat̄ vt suspēdatur facit decem rationes ad quālibet ptē valde pulchras ⁊ demū concludit ꝙ non annullat: quoniam annullatio esset respectu presentis ⁊ etiam futuri qđ facit appellatio sed extinguitur respectu actus ⁊ suspendit̄ respectu aptitudinis dū dicit actus ⁊ aptitudinis: quia vult dicere id qđ supra dixi respectu presentis status vel futuri.

7 ¶ † In gl. ibi ꝙ staret̄ sententie quecunqꝫ esset. no. istam glo. ꝙ si partes promittunt stare sententie qualiscūqꝫ erit anteꝙ feret̄ censent̄ renūtiasse appellationi future ⁊ valet renuntiatio. vt. l. j. §. j. j. a quibus appel. non li. C. de tempo. appel. l. fi. §. fi. si vero dixissent qualiscūqꝫ fuerit secus: quia verba illa possent intelligi. s. si erit iusta vt. l. si libertus. j. d ope. liber. sed quia potest renūtiare appellationi future ⁊ non reductioni ad arbitriū boni viri. nam etiam si expresse renūtiet̄ reductioni intelligit̄ si laudum erit equū fm̄ cōem snīam per. d. l. si libertus. ⁊. c. quintauallis. extra de iureiu. ⁊ tñ non si renūtient appellationi: quia intelligit̄ siue sit equa siue nō vt dictis legibus. dicūt doc. ideo quia snīe iudicū ꝓsumunt̄ dari cū maiori deliberatione ⁊ iustitia ꝙ snīe arbitrox. Intellige ꝙ appellationi future potest renūtiari per pactū factū corā iudice vel extrā iudiciū qđ pōt fieri super iure futuro sed per simplicē renuntiationē non: nisi in iudicio: qꝛ illa non fit super iure futuro. ⁊ hoc vult glo. ⁊ in d. l. j. §. j. a qui. ap. non li. ⁊ Bal. in. l. j. C. de pac.

2 ¶ Quilibet extraneus offerendo creditori pro debitore impedit eū agere contra debitorē. ⁊ sic debitor conuentus si pōt probare de oblatione tertij repellet creditorem agentē.

3 Quod inuito debitore possit qs pro eo soluere ⁊ liberare creditore volente ⁊ etiam iudiciū suscipere animo nouandi.

Post diuisionem bonorum.

1 † Perceptio vsurarū facta ab vno ex heredibus debitoris ꝓ tota sorte non impedit creditorem agere ad sortē pro hereditarijs portionibus. h. d. videbat̄ 2rium quasi per hoc videret̄ fecisse pactū de non conueniendo alios coheredes ad sortem sed soluū illū qui soluit vsuras pro tota sorte cū inter ipm ⁊ alios coheredes interuenisset pactū ꝙ ille susciperet in se istud debitum totum. argu. in. l. ij. C. de pac. sed ibi loquit̄ qñ conueniret ille qui suscepit in se hoc onus hoc non cōuenit: sed ab eo recipit vsuras quas illo offerente recusare nō potuit. ideo non facit sibi preiudiciū: sed si egisset fecisset hoc volūtarie. ideo sibi preiudicium facit. ¶ In tex. ibi ⁊ eris alieni: quia cū ibi essent duo creditores puta titius ⁊ seius actum fuit inter te ⁊ me diuidentes hereditatē ꝙ ego solus soluerē titio ⁊ tu sempronio solueres: hoc pactū non preiudicat creditoribus quominus quilibet eorum possit cōuenire quēlibet nostrum pro hereditaria parte: vt. C. eo. ti. l. pacto successorū. nisi interueniāt obligationes: quia ego me obligem titio insolidū ⁊ tu sempronio. quo casu iure nouationis sum liberatus a sempronio ⁊ tu a titio. dubitat̄ ergo si delegationes facte non sunt: ⁊ solui ego titio vsuras pro tota sorte: an ille recipiendo faciat sibi preiudicium sicut si recipisset delegationem vel ꝓmissionem de tota sorte. ⁊ dicit̄ ꝙ nō: ⁊ sic potest te cōuenire nisi ego offeram sibi totam sortē.

2 † Et hoc vltimo no. diligenter: quia fm̄ Ang. hic est casus ꝙ quilibet extraneus offerendo creditori pro debitore impedit eum agere cōtra debitorem nec potest dicere creditor nolo te soluere sed debitorem meū. ⁊ sic debitor cōuentus si potest probare de oblatione tertij repellet creditorem agentem qđ perpetuo tene menti.

3 † Qđ autē inuito debitore possit quis pro eo soluere ⁊ liberare creditore volēte hoc est clarum ⁊ etiam iudiciū suscipere animo nouandi: vt. j. de nego. gest. l. soluendo. j. de solu. l. solutionem. l. iudicium. nos autē sumus in casu econuerso quando creditor nō vult sed debitor vellet. ⁊ hoc probatur in hoc. §. melius ꝙ̄ alibi. sequitur.

2 ¶ Potest reus conuentus se iuuare de iure tertij quādo est exclusiuum iuris agentis ipso iure ⁊ dicere hoc debitum quo ego teneor non debetur tibi sed alteri. sicut in rei vēdi. ista res non est tua sed cuiusdam tertij.

Quid si esset exclusiuum ope exceptionis.

3 Inspicitur qui sint heredes nō quis fuerit nominatus.

Si aliquis recepit emphyteosim vel feudū ꝓ se ⁊ filijs ⁊ heredibus ꝙ nisi filij sint heredes non possunt habere emphyteosim ⁊ quid si recepit solum pro se ⁊ filijs.

4 Dispositio collata in aliquem ratione alicuius qualitatis vigentis in eo vēdicat sibi locū in persona alterius in quā trāsit illa qualitas.

Cōmissio vel indulgentia facta per papam alicui prelato sub nomine prelature ꝙ post eius mortem trāseat in successorem tanꝙ facta potius prelature ⁊ dignitati quā persone.

5 Dispositio concepta in vnum casum locū sibi vendicat in alio casu quando est verisimile quod disponens idem disposuisset si illum cogitasset.

6 Quod ꝓpter filios de nouo susceptos quos quis nō sperabat rescinditur donatio facta per eum tanꝙ deficiente cā finali. ⁊ an etiam legitimatio facta de spurio.

Quod ꝓpter natiuitatē posthumi de quo testator non cogitauit irritent̄ legata: nec conseruent̄ per auten. ex causa.

7 Si dispono in aliquem tanꝙ meum heredē ꝙ videar ipsum heredem facere. ⁊ an valeat institutio.

8 Intellectus huius tex.

Substitutio de aliquibus tanquā heredibus non haberet locum in eis nisi adeant hereditatem.

Pater qui dotem.

† Pactū collatum in ꝑsonā alterius tanꝙ futuri heredis paciscētis: si ille nō est heres sed alius nō ꝓdest illi sed ei qui heres est: quia censetur factū heredi non vt tali h. d. §. singularis qui semper allegatur cum sua gl. ¶ In tex. ibi pactus est. sed quomodo potuit ꝓdesse ad agendū simplex pactum factū per patrem nam videtur requiri stipulatio licet in extraneo sufficiat pactū: vt. l. quoties. j. solu. matri. ⁊. C. de iure do. l. auia. sol. illud qñ ageret̄ de preiudicio filie: quia matrimoniū solueretur morte mariti. ⁊ sic actio esset consolidanda in filiam: vnde nō impeditur per simplex pactum: hic vero non agitur de preiudicio filie: quia matrimonium fuit solutū morte filie. tene menti. ¶ In tex. ibi maneret hoc verbum stat proprie. ⁊ si ista dos non fuit soluta exponitur maneret. i. reuerte-

ret. ⁊ hoc vult glo. hic qd no. ⁊ ad hoc. l. si cum ante. C. de do. ante nup. ⁊ sic hoc verbū maneret potest dici cōe: quia habet proprium ⁊ impropriū significatuz. ⁊ potest intelligi vt in primo casu ⁊ per obliquū vt in secundo: vt no. Bar. in. l. cēturio. ff. de

2 vulga. ⁊ pup. ¶ † In text. ibi per exceptionē hoc verbum stat proprie si maritus eo casu quo dos fuit sibi soluta conueniatur ad restōnem per fratrem istius dotātis quia poterit maritus excipere ꝙ nō debet sibi ista dos: licet fuerit nominatus in pacto: quia fuit nominatus vt heres ⁊ nō est heres sed filius vñ sibi nō debet vt filio. ⁊ sic no. ꝙ potest reus cōuentus se iuuare de iure tertij qñ est exclusiuus iuris agentis ipso iure ⁊ dicere hoc debitū quo ego teneor non debet tibi sed alteri sicut in rei ven. ista res non est tua sed cuiusdam tertij. l. fi. C. de rei vendi. sed si esset exclusiuū ope exceptionis dic. vt. l. cū seruus qspiā. ff. de ser. fugi. potest etiam intelligi improprie. i. per replicationem si conueniantur filij qui sunt heredes ⁊ ipse maritus accipiat ego promisi restituere fratri testatoris non vobis. nā poterūt ipsi replicare tu ꝓmisisti illi tanq̃ heredi. sed ipse nō est heres sed nos. vnde nō debet illi sed nobis. ⁊ sic in primo casu se iuuat maritus contra agentē in scdo casu se iuuant filij agētes cōtra maritū excipientem.

3 ¶ † In tex. ibi vt heredibus cōsulatur. ⁊ sic inspicit qui sint heredes nō quis fuerit nominatus. ⁊ hoc expressum fm Bal. ꝙ si aliqs recepit emphyteosim vel feudum pro se ⁊ filijs ⁊ heredibus nisi filij sint heredes nō possint habere emphyteosim qd etiam tenet Bar. i. l. vt iurisiurandi. §. si liberti. ff. de ope. liber. secus dicit esse Bar. si soluz pro se ⁊ filijs recepisset. facit aut. hoc lucrum. C. de secun. nup. qd etiā examinat Bar. in. l. liberteq3. C. de ope. liber. Sed dubium est quando recipit pro se filijs ⁊ heredibus si filij nō sunt heredes sed alij. ⁊ sic nō admittuntur filij an admittentur alij. hoc non examinat Bal. ⁊ videt ꝙ sic per istum tex. si erat talis emphyteosis que consueuit transire ad quoslibet heredes etiā extraneos vt si recipiebatur a priuato: vt no. in aut. si qs ruinas. ff. de sacrosan. eccle. ⁊ tunc puto illud verum per hunc tex. si vero ad filios tantū vt emphyteosis ecclesiastica vel etiā feudum ⁊ tunc secus: quia duo requiruntur vt possint venire ad

4 eam. s. ꝙ sint filij ⁊ ꝙ sit heres postq̃ dixit heredibus. ¶ † No. etiam singulariter ex hoc tex. ꝙ dispositio collata in aliquem ratione alicuius qualitatis vigentis in eo vēdicat sibi locum in persona alterius in quā transit illa qualitas. etiā hoc inducit glo. ad. q. de cōmissione vel indulgentia facta per papā alicui prelato sub nomine prelature ꝙ post eius mortē transit in successorem tanq̃ facta potius prelature ⁊ dignitati q̃ psone. de hoc in. c. quoniam abbas. extra de offi. deleg. ⁊ Guil. de cu. tangit hoc.

5 ¶ † No. ꝙ dispositio cōcepta in vnum casum locū sibi vendicat in alio casu quando est verisimile ꝙ disponens idem disposuisset si illū cogitasset: vt no. hic gl. in fi. que semp allegat ⁊ est optima regula fm Bal. in statutis ⁊ in concessionibus principis.

6 ¶ † In tex. ibi alios filios non habuit argu. est hic ꝙ propter filios de nouo susceptos quos quis non sperabat rescindit donatio[a] facta per eum tanq̃ deficiente causa finali. l. si vnq̃. C. de reuo. dona. ⁊ etiā legitimatio facta de spurio. de hoc tamen dic plenius in. l. ex facto. ff. de vulga. ⁊ pupil. per Bar. Est etiam argu. fm Bar. ꝙ ꝑpter natiuitatē posthumi de quo testator non cogitauit irritentur legata ne conseruentur per aut. ex causa.

7 ¶ † In fi. l. ibi iudicium supremū cōtulisse videatur. dixit Bar. per hūc tex. ꝙ si dispono in aliquē tanq̃ meum heredem videor ipsum heredē facere dicit tamē nō valere institutionē quia sine solēnitate facta esset ad piam causam vel īter liberos. Quibus casibus ex dictis verbis enūtiatiuis probatis etiā in contractu resultaret institutio. Bal. ⁊ Ange. contra quia ⁊ contractus ⁊ vltime voluntates differunt in forma ⁊ in effectu. l. verba contraxerunt. ff. de verborū signifi. ⁊ sic ex verbis prolatis in contractu nunq̃ resultat institutio. ⁊ videtur casus per locum a speciali in. l. licet. C. eodē.

8 † Nec ob. iste tex. quia intelligitur. scilicet destinatiue ⁊ non dispositiue: quia sic destinguerat in animo facere fratrem heredem postq̃ carebat liberis ⁊ sic tanq̃ in heredē futurū disponebat non tanq̃ tunc factum ⁊ ista est veritas ⁊ mirandum est ꝙ Bar. illud non dixerit.[b] facit ad istum tex. quod habetur in l. qui plures. ff. de vulga. ⁊ pupil. vbi substitutio de aliquibus tanq̃ heredibus non haberet locum in eis nisi adeant hereditatem. facit etiam. l. lucius. ff. de manu. testa.

a ¶ Donatio. de hoc p Oldr. ꝯsi. clxxiij. Lud. ro. cōsi. cclxxix. ⁊ qd d legitimatiōe. vide i. l. ex facto. ff. de vulga. ⁊ pu. in apostillis.

b ¶ Dixerit. ꝯtra Pau. ⁊ sequēces tenet do. Ias. hic rōnibus de quibus hic per ipm cum inquātum tāgit an magis faueat pie cause q̃ filijs. Areti. cōsi. clv.

2 ☞ Pactum de liberādo in futurum producit exceptionem de presenti.

3 Si testator mandauit heredi ꝙ liberet etiam antequam liberetur habet legatarius exceptionem contra heredem agere volentem.

Si aliquod instrumētum debet cancellari vel ex forma pacti vel de mandato principis etiam anteq̃ cācelletur est inefficax ad agendum.

4 Cōtractus innominatus pōt fieri per si. ⁊ quando fiat per vt.

5 Contractus innominati dijudicantur secūdū modum ineūdi non secundum modum implendi.

1 **Si intra illum diem.** † Sol. q̃ fit ex causa necessaria non vestit pactum vel contractum innominatum. h. d. in effectu scdm verum intellectū quem gl. hic nō posuit sed colligit ex notatis in. l. in traditionibus. ff. eodē.

2 ¶ † In tex. ibi ⁊ te liberabo supple eo ꝙ postea infra terminū soluisti partē debiti de qua fuit actuz ego vero liberatione per acceptilationē adhuc non facta volo te cōuenire ad residuū dicit hic ꝙ nō possum quia licet ex illo pacto non habeas actionē vt te liberem p acceptilationē habes exceptionē pacti: ⁊ sic illa verba ꝓmitto te liberare. per acceptilationem habēt vim pacti de non petendo ante factā acceptilationē licet sit in futurū dūtaxat emissa nā nihilominus habent effectū de p̄senti sicut videmus in liberatione p testatorē relicta vel si mandauit heredi ꝙ liberet. nam etiā anteq̃ liberet habet legatarius exceptionē contra heredē agere volentem: vt. C. de fideicō. l. si creditoris. ⁊. ff. de cōdi. inde. l. si non sortem. §. adeo. cū ibi no. in gl. quā omnino vide.

3 † Et sic est ar. ꝙ si aliqd instrumentū debet cancellari vel ex forma pacti vel de mandato principis etiā anteq̃ cancellet sit inefficax ad agendum. vide in addi. Spe. de instru. edi. §. ostenso. in addi. q̃ incipit dixit Rolandinus. ¶ In gl. ibi pactū non fuit factū in traditione rei. istā dicunt doc. esse bonā ad 3rium de. l. in traditionibus. ff. eo. sed ego dico nō esse bonā. quia ⁊ si tpe traditionis fuisset appositū hic pactū non fuisset vestitū coherentia traditionis. quia traditio fuit facta ex causa necessaria. s. ex obligatione pendente ideo nō vestit pactū vt ibi no. in gl. sed difficilius cōtrariū est quia videt vestiri rei interuentu quasi fuerit cōtractus innominatus liberabo te si mihi solues partē infra certum terminū. ⁊ tu impleuisti ex parte tua. glo. ista in fi. dicit ꝙ iste fuit contractus facio vt des facta denominatione ab eo qñ ego promisi facere licet tu preueneris in dando ex contractu facio vt des non dat actio p̄scri. verbis sed de dolo actio. nā de dolo cessat vbi cōpetit alia vel etiam exceptio cum ergo hic tibi possit competere exceptio: nec de dolo actio dat propter eius odium nec prescriptis verbis propter naturam cōtractus.

4 ¶ † No. ergo ex hac glo. duo. primo ꝙ cōtractus innominatus pōt fieri per si vt liberabo te si mihi soluas. alibi notat contrarium ꝙ nō fit per si sed per vt. ff. de iureiur. l. si qs cū debitore. doc. dicunt ꝙ si ex complemento conditionis aliqd adest alteri parti pōt fieri per si als secus. qd dic vt ibi no. per doc.

5 ¶ † Item no. ex hac glo. ꝙ cōtractus innominati dijudicant scdm modum ineūdi non scdm modum implendi. quia si promitto facere vt des dicit facio vt des non do vt facias. licet tu preuenias in dando ⁊ hoc est ideo qr primo non dat actio prescriptis verbis: sed de dolo ex secundo bene dat. l. naturalis. §. ꝙ si faciā. ff. de p̄scriptis verbis. doct. dicūt ꝙ imo ex vna parte dicit facio vt des ex altera do vt facias sicut in contractu emptionis ⁊ vēditionis ex vna dicitur emptio ⁊ venditio nō inspecto ordine ineundi nec exequēdi: ⁊ si hoc est obstat cōtrarium sed respōdeo ꝙ sicut traditio que fit ex causa necessaria nō vestit pactum vestimento coherentie. ita nec vestimēto rei interuentu vt hic est casus quē perpetuo tene menti quia limitat totā materiā. l. naturalis. quia si conuenio tibi dare vel facere vt aliquid des vel facias aliquid: teneris ad dandū vel faciendū si vis me posse cōpellere ⁊ si nō das vel facias nō impleς cōtractū ex parte tua vt possis agere. vt hic est casus singularis licet ex hoc possim excipe si ꝓmisi liberare. ¶ In glo. ibi nō debet parere liberationē ⁊ actionem circa eandem causam hoc nō valet: quia ista nō est circa eadē: sed circa diuersas partes. nam pars soluta parit liberationem ab illa parte nec potest parere repetitionē eiusdem partis solute: vt. l. cum his. §. ff. de condi. inde. ⁊ sic loquit id qd dicit glo. sed qñ possit parere actionem ad liberandū ab illa parte hoc nō est cōueniēs. nec est contra illam regulam. ⁊ tamen hic dicitur ꝙ nō parit. dic ergo rationem vt supra dixi.

2 ☞ Fiscus ꝓ functionib9 fiscalibus etiam tpis preteriti quo res fuit apud autorem meum pōt venire cōtra me possessorē. ⁊ qua actione ⁊ an etiam cōtra autorem. ⁊ nu. 7.

3 Si tunc habebam rē iure dominij. tunc soluam noīe meo. ⁊ solutum pro tēpore preterito repetam. sed si iure pignoris. tunc soluam nomine debitoris ⁊ ab eo repetā.

4 Onus tributi est mere reale quia imponitur rei si non persone. ⁊ an idem in onere collecte. ⁊ an res trāseat in ecclesiā cum illis oneribus.

5 Creditor licet possit ius suū inuito debitore transferre in aliū

per viam

per viã cessionis nõ sic debitor inuito creditore ius passiuum.

6 Jura que dicunt quod ex parte rei debitoris potest constitui procurator in rem suam debent intelligi non in preiudicium creditoris.

1 Inter debitorem. † Pactum priuatorũ iuri publico derogare nõ põt. hoc dicit sed nec iuri alioꝝ. vt. C. eo. pacto successorũ. ⁊. ṡ. eo. l. si vnus. ver. ante

2 omnia. ¶ † In tex. ibi inter debitorẽ ⁊ creditorem: idẽ si inter venditorẽ ⁊ emptorem vel donatorẽ ⁊ donatariũ: vt. C. sine cẽ. su vel reli. l. ij. ⁊. l. fi. semp enim fiscus ꝑ functionibus fiscalibꝰ etiam tpis preteriti quo res fuit apud autorẽ meum potest venire contra me possessorem. l. fi. eo. ti. ⁊. ĵ. de publi. l. imperatores. quia res est obligata ꝑ tali debito. ꝑ futuro autẽ tempo-

3 re quo res est apud me nõ est dubiũ † si habebã rẽ iure dominij: sed si iure pignoris adhuc potest: non tñ tunc soluam noĩe meo: sed debitoris ⁊ ab eo repetã. secus in casu precedẽti vt qꝛ soluam noĩe meo. l. apud iulianũ. §. heres. ĵ. de lega. j. ⁊ nõ repetam. sed illud potest solui ꝑ tẽpore ꝓterito semp repeto: qꝛ

4 noĩe illius videor soluisse. ¶ † In text. ibi onus tributi. istud est onus mere reale. quia imponit̃ rei ⁊ non persone. idem tñ videt̃. in onere collecte qd imponit̃ principaliter persone propter rẽ: vt. l. rescripto. §. fi. de mu. ⁊ hono. nã etiã ꝑ illo est obligata res fisco sicut patet. ĵ. de iure fis. l. aufertur. §. fiscus. ⁊ sicut potest cõuenire possessorẽ hypothecaria. in hoc tñ est differentia inter tributũ ⁊ collectam. quia in primo etiã si res transeat in ecclesiã transit cum illo onere tam ꝑ preterito tpe ꝙ ꝑ futuro: vt. l. iij. C. de epi. ⁊ cle. licet gl. ibi videat̃ dicere ꝙ hoc est hodie correctũ ꝑ aut. itẽ nulla cõitas. C. eo. ti. vcꝫ ꝙ ꝑ tpe futuro postꝙ peruenit ad ecclesiã nõ tenetur illa res ad tributũ licet olim teneret̃. pro preterito vero nõ est dubiũ. quia iã erat effecta ipsa res vnde transit cum sua cã. sed ꝑ futuro nõ vr̃ effecta quousqꝫ venit tps ꝑ quo sit soluẽdũ. sed tũc repit̃ apud ecclesiam vnde non põt effici qd etiam vr̃ ꝓbari in. c. j. de immu. ec. lib. vj. circa fi. qd etiã tenet Bar. in quodã cõsilio qd incipit ex pacto lꝫ ĩ. l. reus. §. fi. ĵ. de mune. ⁊ hono. sentiat dñũ dñ dat remediũ vt bona trãseant in ecclesiã cũ onere fiscali ꝙ ꝑ statutũ vel. l. populi efficiant̃ oĩa ꝑdia tributaria: tñ illud dictũ nõ approbat̃ vt not. Bal. in. l. ij. C. sine cen. vel reli. vbi oĩno vide. In collectis vero q̃ imponunt̃ principaliter psonis ꝓpter res nõ est dubiũ ꝙ si transiuerint in ecclesiã ꝑ tẽpore postea secuturo illa collecta nõ possit imponi ecclesie qꝛ imponeret̃ psone non subdite: sed nec posset imponi ipsi rei quia nec illa reputatur subdita laicis postꝙ peruenit ad manus ecclesie licet si de manu subditi pueniret ad manus alterius laici non subditi: tunc licet nõ posset imponi persone: qꝛ nõ est subdita. vt. d. l. rescripto. §. fi. posset tñ imponi ipsi rei: qꝛ reputat̃ subdita postꝙ est in territorio ĩponẽtiũ p ea que no. Inno. in. c. postulasti. extra de fo. cõpe. ⁊ hoc mõ debet limitari. l. libertus. §. sola. ĵ. ad mu. vt intelligat̃ ibi ꝙ non possit imponi persone. sed rei bene posset imponi: ⁊ hoc quotidie videmus fieri: qꝛ forẽses pro possessionibus quas habẽt cogunt̃ ad tales collectas non tñ posset capi psona: qꝛ impositio eam nõ afficit cum nõ sit subdita sed possunt capi fructus. Sed qd si erat posita in estimo venditoris ⁊ postea trãsfert̃ in ecclesiam vtrũ eoipso ꝙ erat in estimo dicat̃ affecta ꝑ futuris collectis: vt sic trãseat in ecclesiam cum illo onere sicut transit cũ onere tpis ꝓteriti. dic ꝙ non. nã affectio nõ incipit a tpe trãsactionis facte licet posita sit in estimo per ea que notantur. ĵ. l. incola. ĵ. ad muni. ⁊ hoc determinauit Bar. in. d. l. ex pacto. ꝑ plures alias rõnes ⁊ de hoc ꝑ Joã. an.

5 in nouella. in. d. c. j. de immu. eccle. li. vj. circa fi. ¶ † In text. ibi non esse seruãda no. ergo ex hac. l. ⁊. l. ex pacto successoꝝ supra allegata. ꝙ licet creditor possit ius suũ inuito debitore transferre in aliũ per viã cessionis. nõ sic debitor ius quo ipse tenet̃ passiue potest inuito creditore in aliũ transferre. fallit in herede rogato de restituẽdo hereditatẽ qui potest se exonerare restituẽdo autoritati senatuscõsulti treb. vt. l. j. ĵ. ad treb. in prin.

6 † ⁊ iura que dicũt ꝙ ex parte rei sui debitoris põt ꝯstitui procurator in rẽ suam. vt. ĵ. fa. her. l. plane. ⁊ ibi no. in glo. que incipit sic no. debet intelligi nõ in preiudiciũ creditoris sed ꝙtum ad ipsum reũ ⁊ ipsum ꝓcuratorẽ: vt. ĵ. man. l. si mandato meo.

7 in fi. principij ibi aut si noluit creditor ⁊c. ¶ † In gl. q̃ incipit quominus ibi sine cens. vel re. l. omnes. ⁊ hoc est verũ ꝙ possessor potest conueniri tam ꝑ tpe ꝓterito ꝙ futuro. etiã si res illa non sit adhuc posita ad estimũ suũ sed adhuc sit in estimo venditoris vel donatoris vt expsse probat̃ in. l. illa oẽs. vbi valde hoc not. Bar. sed qua actioue aget fiscus ꝯ possessorẽ. Rñdeo pro tpe ꝓterito agit hypothecaria nõ personali. nã personali actione fuit affecta persona autoris. s. ꝑ tpe futuro etiã personali. quidã tñ dicunt ꝙ nõ habent nisi hypothecariã ⁊ iste est casus in quo cõpetit hypothecaria sine principali: vt not. glo. in. d. l. imperatores. de publica. tñ ibi glo. sentit ꝯrium ꝙ imo sit reperire personalẽ saltẽ hodie ꝑ aut. quã allegat ista gl. in fi. Breuiter dici potest ꝙ aut loquimur in tributis que imponuntur principaliter rebus ⁊ in illis poterat ꝓcedere opinio illoꝝ tñ adhuc melius est dicere ꝙ procedat opinio gl. etiam iure veteri. quia põt dici imponatur secũdario persone: vnde psona põt capi ꝑ tributo nõ solũ res. si aũt loquimur in collectis tũc ecõtrario principaliter psone ⁊ secundario rei. ⁊ sic est dare psonalem. ¶ In glo. ibi alij distinguunt. sed quãtum ad solutionẽ ꝯrij de. l. epistola. §. pactũ. ĵ. eo. sed ista distinctio nõ est bona quãtũ ad sol. cõtrarij nã in hac. l. nõ solũ fuit actũ ꝙ possessio seu creditor non solueret. sed ꝙ ipse debitor solueret vt ibi dñ dicit soluẽdi eius necessitas ad debitorem spectaret cuius ꝯriũ isti dicunt: potest tñ in se esse vera. quia si solũ fuit actũ ꝙ possessor non solueret nõ valeret pactũ nec quantũ ad preiudicium fisci nec quãtum ad interesse ⁊ ita loquit̃ ti. C. sine cẽ. vel reli. ⁊ idẽ si aliquis dicat vendo tibi hanc rẽ dempto canone. vel liberã ab omni onere fiscali qꝛ hoc tñ possunt partes facere. si aũt venditor ꝓmittat soluere fisco tunc valet iter eos vt virtute istius cõiunctionis possit cõpelli ab emptione: vt. l. epistola. §. pactũ. sed nõ in preiudiciũ fisci vt non possit cõuenire vt in hac. l. sed Nico. mata. distingit iter creditorẽ ⁊ debitorem quã distinctionẽ Bal. reprobat in. d. l. ij. C. sine cẽ. vel reli. ¶ In glo. ibi hodie tñ pro declaratione istius ver. opponit̃. ꝙ fiscus poterit ire contra non possessorem. i. illum q alienauit vt in aut. de mã. prin. §. ⁊ nõ permittas posita. C. sine cẽ. vel reli. aut. sed periculum gl. fatetur ꝙ hodie potest si possessor est minus idoneus nõ tamen tollitur quin possit ire cõtra possessorẽ si est idoneus. Et aduerte ꝙ pro tpe ꝓterito sine dubio põt ire contra alienãtẽ. quia persona sua est effecta etiam iure veteri. sed pro tpe futuro iure veteri nõ poterat ire. hodie vero si possessor non est idoneus potest ire ꝯ autorem per illã aut. ⁊ tpe alienationis debet se obligare. ꝑut in hac gl. ⁊ ideo dicit Bar. in. l. incola. ĵ. ad muni. ꝙ res vendita non debet remoueri de libro vel catastro venditoris quando constat ẽptorem non esse idoneum ideo si aliquis alienaret in forẽsem vel in ecclesiam: quia non reputantur idonei cum nõ possint compelli personaliter semper res deberet remanere in estimo venditoris quousqꝫ ẽptor se obligaret ⁊ fisco pro futuro tempore:

8 taliter ꝙ fisco esset cautum. qd perpetuo tene menti.[a] ⁊ Bald. in. d. aut. sed periculum. dicit ꝙ ecclesia potest hoc facere ⁊ tũc conuenitur ad collectam ratione sue promissionis nõ ꝙ psone ecclesiastice possint cõpelli ⁊ astringi personaliter per iudicem secularem sed coram episcopo conuenientur. tene menti quia ista sunt quotidiana ⁊ singularia.

[a] ¶ Tene menti. Adde ĩ hac materia qd consuluit Ancha. ꝯsi. cxxiiij.

2 ☞ Que sint illa ad que tenetur venditor emptori. ⁊ emptor venditori.

1 In emptiõibus scimus. † No. valere pactũ ꝯ naturalia vel accidentalia ꝯctus. ṡ. eo. l. pacisci. sed ꝯ substantialia nõ: vt. l. cum

2 precario. ĵ. de preca. ⁊ no. ĵ. eo. l. pactũ. † que autẽ sint illa ad q̃ tenetur vẽditor emptori habent̃ in. l. ex empto. per totã. l. ⁊ in l. seq. ĵ. de act. emp. Et q̃ sint illa ad q̃ teneat̃ emptor venditori habent̃ in. l. iulia. §. ex vendito. ⁊ ad vnũ tñ aduerte ꝙ cum de natura venditionis sit ꝙ si venditor est dominus ꝑ traditionem transfert dñium si apponitur pactum ꝙ nõ trãseat id pactum facit videri istam non esse venditionem: vt. l. cum manu sata. §. fi. ĵ. de ꝯhen. emp. nisi dicas illum. §. debere intelligi qñ non constat quem vendidisse sed tradidisse hoc pacto ꝙ non transferatur dominium. sed si dixit vendo: tunc nõ videt̃ alterari natura ꝯctus ex hoc pacto: quia non est ꝯ naturam vẽditionis ꝙ dñium non transferatur. ergo ⁊c. vt in hac. l.

2 ☞ Qd quis facit in psonã alterius tenet̃ suscipere in suam.

1 Cum in eo esset pupil. † Si tutor est creditor pupilli sui tenetur stare ei pacto ad qd alios creditores eiusdẽ pupilli induxit. h. d. ⁊ est. l. singularis ⁊ notabilis quã no. ⁊ potest intelligi duobꝰ modis. Primo ꝙ inducit maiorẽ partẽ creditorũ ad remittẽdũ partẽ debiti ⁊ tunc nõ haberet dubium. nam si alij tenent̃ stare maiori parti: vt. ṡ. e. l. iurisgẽtium. §. fi. ergo ⁊ ipse multo magis. Secũdo potest intelligi ẜm Guil. ꝙ induxit maiorem partem creditorum vel aliquos sed non tot ꝙ facerẽt maiorẽ partem sine eo. sed addito ipso tutore erat maior pars. ⁊ tunc est not. ⁊ singularis. qꝛ licet in precedenti casu quando est minor pars alij teneantur stare: ipse tamen tutor qui induxit bene stare tenet̃ ⁊ etiam facit vt reputetur maior pars. tene ergo menti. qd quis facit in personã alterius tenetur suscipere in suam: facit.

ĵ.de condi.indebi.frater a fratre.ver.porro.ꝛ.ĵ.man.l.si negotia.ꝛ qđ ibi no.in glo.fi. ¶ In glo.circa fi.ibi ar.contra.ĵ.quē ad.testa.aper.hoc cōtrarium soluit glo.ĵ.de admi.tu.l.cum hereditas.ꝛ ibi videtur intelligere istam.l.ꝙ hic maior pars creditorũ remisit partem debiti.vnde officium suum non est sibi dãnosum.sed factum maioris partis creditorũ ex dispositione legali:vt.l.iurisgentiũ.§.fi.ꝛ tunc ista lex nō esset multũ notabilis.sed tenendo intellectum Guil.de cu.licet Bald.teneat precedentem dic ad hoc cōtrariũ ꝙ non officiũ fuit sibi dãnosum sed id qđ ipse tutor fecit occasione officij:quia creditores alios induxit.vnde equitas suggerit ꝙ idē ipse facere debeat sed si hoc non fecisset tunc factum minoris partis creditorum nō noceret tutori sicut nec alijs.quia si noceret ei soli officium suum esset sibi damnosum qđ esse non debet.ꝛ no.ex hac.l.ƀm Guil.ꝙ creditor pupilli potest esse eius tutor.Sed contra de aut.minoris debitor.C.qui da.tuto.possunt.ꝛ sic contra ista dic ꝙ hic loquitur de testatore testamētario ibi de datiuo vel legitimo.ꝛ sic ista lex non corrigitur per illam auten.quod est verum si testator sciebat illum esse creditorem suuʒ quia videt approbasse personam eius ꝛc.dic vt not.in.d.aut.licet Guil. de cu.hic formet plures questiones circa istum articulum que magis cadunt ibi ꝙ hic.

1 **Diuisionis placitũ.** † Conventio nuda nō sufficit ad agendũ nisi vestiat traditione vel stipulatione. hoc dicit.sed tũc non erat nuda.ꝛ pone casum hic ꝙ cũ haberemus rem cōem pro indiuiso diuisimus eam iter nos solo vbo ꝙ a tali loco vsꝙ ad talem sit meum ꝛ residuũ sit tuũ.si postea non vis stare diuisioni verbaliter facte non possum te cōpellere ad standum nisi interuenerit stipulatio vel traditio quia posui te in possessionem residue partis quo casu cōuentio vestita est rei interuentu ꝛ resultat quidam ɔctus innominatus.

2 ☞ Argumentum de vltima voluntate ad cōtractum est bonum quando subest eadem ratio.

3 Creditores vsurarũ qđ possint remittere vsurarũ cautionē vt sic valeat testũ vsurarij ꝛ habeat liberam sepulturam.

4 Quilibet pōt renũtiare fauori suo qñ nō habet admixtũ fauorem publicũ vel alterius priuati.nec etiã odium alterius.

5 Pactũ quod non possit probari debitũ nisi per instrumentũ publicum ꝛ non per testes non valet.

6 Pactũ qđ scriptura priuata fidem faciat non valet:nec quod stetur sacramento partis de damnis ꝛ interesse.

7 In criminali causa nō potest reus renuntiare defensioni sue. ꝛ quid si fuit confessus maleficium.

Pactum inter heredem.

1 † Cautio vel satisdatio legatorũ pōt remitti ꝑ pa-
2 ctũ sicut ꝑ vltimã voluntatem.h.d.ꝛ allegat † ꝙ de vltima voluntate ad cōtractũ bonum est ar.qđ est verum ƀm Guil.de cu.qñ subest eadem ratio ꝛ ita etiam debet intelligi.l. seruuʒ filij.§.eum qui chyrographum.ĵ.de lega.ĵ.als secus qꝛ multa pñt remitti per vltimam voluntatem que non per pa-
3 ctum ꝛ econuerso.dicit etiam † Bald.per istam.l.posse dici ꝙ creditores vsurarum possint remittere vsurarum cautionem quã tenentur prestare virtute capituli ꝙꝙ.de vsu.lib.vj.vt sic valeat eius testamentum ꝛ habeat liberã sepulturam qđ non
4 esset facta vt in illo.c. ¶ † In tex.ibi volũtatem defuncti quia defunctus potest remittere hanc satisdationem in preiudiciũ legatarij vt.C.vt leg.no.ca.l.scire debetis.ergo ꝛ legatarius cum sit introducta mere in eius fauorē ꝛ quilibet potest renũtiare fauori suo vt in fi.istius.l.que etiam ad hoc allegatur:ꝛ hoc quando non habet admixtũ fauorem pu.vel alterius priuati nec etiam odium alterius:als nō posset ꝛ ita loquuntur omnes casus allegati hic in gl.magna in quibus dicit fallere regulam vt possit quis renũtiare iuri suo:sed in illis nō erat merus fauor renuntiantis.Et recollige istos casus ex distin-
5 ctione quã ponit Bar.in.l.penul.C.eo.ti.† Et adde ꝙ nec valet pactum ꝙ non possit probare debitũ nisi per instrumentũ publi.ꝛ non per testes.vt est glo.singularis que nō est alibi in aut.vt sine phibi.matres.§.quia vero.col.v.ꝛ no.in Spec.de proba.§.nunc videndũ.ver.sed pone quia fauor pu.est vt non
6 angustetur materia ꝓbationis:vt.C.de here.l.quoniam † nec valet pactum ꝙ scriptura priuata fidem faciat.[a] quia daretur materia fabricandi falsum vt not.Inno.in.c.cum.p.tabellio extra de fide instru.nec ꝙ stetur sacramento partis de dãnis ꝛ interesse eadem ratione vt no.Dy.in.l.si quis in conscribēdo. C.de epi.ꝛ cleri.de quo etiam per Bar.in.l.fi.ĵ.de preto.stipu.
7 ¶ † Ultimo no.istam glo.circa fi.ver.item pactum ne quis se defendat.quia semper allegat ꝙ in criminali causa nō potest reus renũtiare defensioni sue.sed assessores ꝛ iudices maleficiorum quotidie faciunt ɔtrium.quia post responsionem factã ad inquisitionem vel accusationem vel cōfessionem rei faciũt ꝙ reus renuntiat omni termino ꝛ omni defensioni dicendo se nullam defensionē habere.sed ista gl.ponit intellectũ qñ reus nō fuit confessus maleficium.als ꝓcedit obseruantia illorum ꝑ ꝙ facit.l.addictos.C.de epis.audi.ꝛ de penis.l.addictos.vbi fiebat executio,statim lata sententia ꝛ sic videt renũtiatio appellationis tenere.vide Bart.i.l.custodias.in fi.ĵ.de publicis iudicijs.vbi tangit ꝛ allegatur glo.que est in.l.ĵ.ĵ.de fur.Baldusꝙ videt hic dicere cōtrariũ eius qđ ista.l.dicit.Bal.videt distinguere in.l.fi.§.de ser.an renuntietur defensionibus ꝛ nō valet.vt in hac gl.an termino vel probationibus ꝛ tũc secus: quia ista sunt diuersa.vt not.Inno.in.c.cũ olim.extra de offi. deleg.ꝗ distinctio est potius verbalis ꝙ realis.vnde mihi videt verior distinctio qñ feci aut reus fuit confessus maleficiũ aut nō.quia per confessionem fit notorium.

2 ☞ Partes possunt facere vt actus earũ nō sortiatur illum effectum qui sibi datur a iure.

Emptor predij.xx.caue.

1 † Pactũ de petēdo factũ post pactũ de non petēdo facit vt agi possit ex primo cōtractu ꝛ vt aduersus exceptionem precedētis pacti det replicatio ex vltimo pacto. h.d.ꝛ idem dicit in.l.si vnus.§.pactus.§.eo. ¶ In tex.ibi ꝛ stipulanti spopōderat in hoc faciũt doc.vim.quia iste ɔctus nō stetit in terminis mere iurisgentiũ.quia tũc sicut solo cōsensu fuit cōtracta ita per primum pactũ de non petēdo fuisset solo dissensu ꝛ ipso iure distracta vt.§.e.l.vnus.§.adeo.ꝛ.ĵ.eo.l.ab emptore.ꝛ sic non posset agi ex primo contractu:quoniã actio ex illo semel extincta non reuiuisceret sed ageretur ex vltimo pacto tanꝙ contractu renouato vt in.d.§.pactus ne peteret. ver.idē dicemus ꝛ in bonefidei sed quia trãsiuit in stipulationem qui est contractus iuris ciuilis ꝛ non cōtrahitur solo cōsensu similiter nec solo non cōsensu fuit dissoluta ipso iure nec actio ex eo nata fuit sublata per pactum de non petendo sed elisa:vt in.d.§.pactus.ne peteret ideo potest iuuari ope replicationis:vt.d.§.pactus.ꝛ ꝓ hoc.ĵ.qñ lic.ab emptio.disc.l.emptio.in fi.non tñ per hanc stipulationē coequeuam fuit nouatus primus cōtractus:ꝛ sic pōt agi tã ex empto ꝙ etiã ex stipulatione:vt.l.duo societatē.ĵ.pro so.ꝛ plene per Bar.in.l.singularia.ĵ.si cer.pe. ¶ In tex.ibi cauit sibi cōuenisse expone cōuenit.In tex.vt cōuentus esset.xiij.ꝛ sic remisit.vij.ꝑ pactum de nō petendo. ¶ In tex.ibi conuētus.s.extra iudiciũ.nã in iudicio potuisset conuenire ante lapsum termini ꝛ hic fuit ɔtriũ vt patet ex eo qđ sequit ibi vt si ea soluta intra prefinituʒ tps ꝛc. ¶ In tex.ibi ex prima cautione.i.ex primo ɔctu stipulatione vallato. ¶ In fi.tex.ibi posse.ꝛ si obijciet exceptio ex precedēti pacto de nō petēdo replicabit ex vltimo.nec ꝓpterea hec replicatio tollit exceptionem ipso iure sed eã elidit sicut nec pactũ de non petēdo sustulerat actionem ex primo cōtractu ipso iure:sed eã eliderat ꝛ etiã ciuilem obligationē licet naturalem
2 ipso iure sustulisset:vt.l.stichuʒ.§.naturalis.ĵ.de solu. ¶ † In glo.ibi respondeo.dic ꝙ egerunt inter se:sed expresse vt differat a sequēti.sed hec est diuinatio.no.tamē ex ea ꝙ partes pñt facere vt actus earũ non sortiat illum effectum qui sibi datur a iure ꝛ sic censetur dari nisi partes egerũt contrarium.simile notatur in.l.eleganter.ĵ.de pigno.ac.ꝛ in.l.aliã.ĵ.de solu.facit §.eo.l.iurisgentium.§.quod scire.in fi. ¶ In glo.ibi nō totum primum fuit sublatum quia non interuenerunt verba sapientia renouationem contractus.si enim dixisset ꝙ fundus qui erat venditus pro.xx.sit venditus.pro.xiij.tũc procederet contrarium ꝙ totus primus contractus fuisset ipso iure resolutus ꝛ omnis obligatio ꝛ actio si non interuenisset stipulatio ꝛ tunc per vltimum pactum censeretur cōtractus renouatus non resuscitatus primus ꝛ si ageret ex vltimo sed fuit dictum ꝙ de.xx.in quibus tenebitur ratione primi contractus nō teneretur soluere nisi.xiij.ideo durat adhuc primus cōtractus agitur ad totũ pretium.licet obstet exceptio.in.vij.vt in eo.§. pactus ne peteret.ver.ꝙ si non vt tolletur vbi casus.sed quia hic interuenit stipulatio etiam in precedenti casu non cēsetur primus contractus sublatus scōm doctores.

2 ☞ Generalis quietatio vel pactũ quod non possunt restringi salua rōne recti sermonis.non tamen extenduntur ad occulta dolo alterius partis.nec etiam ad ignorata.nec ad superuenientia de nouo.

3 Quid si fuit dictũ qđ quietatio ista esset plena ꝛ plenissima.

4 Qui se subscribit scripture facte per alterum in sui preiudiciũ animo cōsentiēdi scripture non vt testis perinde sibi piudicat ac si tota scriptura facta esset per ipsum subscribentem.

5 Quod aliqua scriptura possit cancellari ꝛ cassari solo verbo: ꝛ an sufficiat

[a] ¶ Fidez faciat. Intellige ħ veruʒ in scriptura priuata fienda: nō tñ in iã facta. ita do. Alex.de imo.in cōsi.cxij. col.peñ.in fi.in iiij.volu.Cur.

⁊ an sufficiat cancellare verbo.⁊ qualiter dicatur fieri cancel- latio:⁊ quid in bannis.

1 **Lucius titius caium.** † Generalis ge- tatio vel pactū facta vel factū post computum ⁊ saldum alicuius rationis re stringitur ad illa tm̄ de quibus erat facta cōputatio vel saldū h.d.ſm verū intellectū licet glo.aliter intelligit.ſed dic ꝙ imo generaliter operetur ꝙ dicta restrictio non debet fieri in pa- cto ſed in trāſactione bene deberet fieri vt restringatur ad illa de quib⁹ erat lis:vt.C.de transac.l.ſi de certa.⁊ in cōpromiſſo: vt.j.de arbi.l.ſi cū dies.§.plenum.ſed Guili.de cu.Cy.⁊ Bar. dicunt non eſſe fiendam differentiam inter trāſactionem ⁊ pa ctum cum ſit eadem ratio.ſed ſolum eſt conſiderandum per ꝗ verba fiant an ſint talia que non poſſunt reſtringi ſalua rōne recti ſermonis ⁊ tunc non reſtringuntur per.l.pluribus.j.de acceptila.nam etiam in tranſactione poterit fieri remiſſio ge- neralis etiam de eo de quo non erat lis quando conſtat de in- tentione partium:vt.j.tit.j.l.aquil.ſi vero poterant reſtringi. tunc reſtringuntur non ſolum in tranſactione vel in compro- miſſo vt in dictis legibus ſed etiam in pacto gratuito per.l.ex pluribus.in prin.j.de ſolu.⁊ per.l.aurelius.§.ſticho.j.de libe. lega.C.de excep.l.ſi ex maiore.qñdo autē dicanť poſſe reſtrin gi ⁊ quando non dicam ſuper text.⁊ iſta fuit intentio iſtius.§.
2 ſm verum intellectum reprobato intellectu gl.† Scias tamē ꝙ etiam quādo non poſſunt reſtringi ſalua ratione recti ſer- monis non ꝓpterea extenduntur ad occultata dolo alterius partis.vt.ſ.e.l.tres fratres.nec etiā ad ignorata tam in gene- re ꝙ in ſpecie licet ſine dolo partis:vt.j.ti.j.l.que cum tutori- bus.ver.ei qui.nec ad ſuperuenientia de nouo:vt ea.l.in fi.ſed ad incogitata in ſpecie cogitata tñ in genere vt ſi erat ꝓpoſita actio vniuerſalis puta tutele vel neg.geſt.ꝗ̄ de ſui natura cō- prebendit diuerſas ſpecies bene extenderetur ad omnes licet aliqua ignorarenť quia proponēdo talem actionem cenſetur in genere cogitaſſe de omnibus ſpeciebus que ſub illa cōpre- henduntur:vt.C.de tranſac.l.ſub pretextu.la ſecunda. ℂ In tex.ibi ſumma autem aureorum.ſ.predictam de qua.ſ. ℂ In tex.ibi ex quacūꝗ cauſa.iſta verba faciebant dubium quia vi debantur cōprebendere etiā illa que nō erant de rōne menſe: ſed contrarium eſt quoniam poſſunt reſtringi ad rōnem mēſe cum in illa ratione plures ⁊ diuerſe cauſe venirent.vt patet in prin.§.ſed ſi dixiſſet ex quacunꝗ cauſa tam pertinēte ad men- ſam ꝙ non ptinēte tunc non poſſet fieri reſtrictio ⁊ habet locū
3 determinatio gl.† Sed quid ſi fuit dictū ꝙ quietatio iſta eſſet plena ⁊ pleniſſima.Reſpōdeo adhuc deberet reſtringi ad illa que cōcernunt rōnem menſe de quibus.ſ.tamen fuerat locu- tus dum dicit ex rōne menſe quā mecū habuiſti ex contracti- bus plurimis vt patet in.d.l.ſi cū dies.§.plenum.ver.ſed ſi for te.⁊ no.Bar.in.l.aquiliana.cū.l.ſe.in fi.j.tit.j.oportet ergo ꝙ dicať ad hoc vt ſit generalis vcꝫ tam de pertinentibus ad mē- ſam ꝙ aliunde. ℂ † In text.ibi vanū ⁊ pro cācellato habebiť. dicit gl.ꝙ iſte lucius titius abſens cōſenſit huic epiſtole ſi iſte ſcribens voluit eſſe liberatus ab eo de alia ſumma ad quam ſibi tenebitur extra rationem menſe ſed poteſt intelligi ꝙ ecō- uerſo voluit illum liberare ab eo in quo ipſi ſcribēti debebať
4 ab illo abſente ⁊ tūc procederet clare.† Ex precedenti no.duo primo ſm Bar.ꝙ ille qui ſe ſubſcribit ſcripture facte per alte rum in ſui preiudicium perinde ſibi preiudicat ac ſi tota ſcri-
a ptura facta eſſet per ipſum ſcribentem[a] ad hoc.j.de pigno.l.ſi. deiuſſor.§.j.in fi.⁊ hoc quando ſe ſubſcripſit animo conſentiē
5 di ſcripture non vt teſtis vt no.j.de pigno.act.l.caius.† Scdo no.ꝙ aliqua ſcriptura poteſt cancellari ⁊ caſſari ſolo verbo ſi hoc agatur inter partes ꝙ habeatur pro caſſa ⁊ cācellata.Eſt ⁊ alia cancellatio que fit interueniēte facto de qua habetur.j. de peti.here.l.ſi quis libertatem.in glo.ſuper verbo inducať. que ſemper allegatur ad hoc qualiter dicatur fieri cancella- tio.⁊ eſt argu.ſi in capitulis pacis contineatur ꝙ bāna ⁊ con- dēnationes quorūdam debeant cancellari.an ſufficiat cancel- lare verbo ⁊ videtur ꝙ ſic vt hic contrarium contra argumen tum dic quia cenſetur actum de cancellatione reali.al's nō ex- pediret amplius verbo cancellare quoniam agendo vt cācel- larentur haberentur pro cancellatis argnmentum ſupra et ſi intra.⁊ quod ibi dixi.facit.l.iductum.C.de ſolu.quia multum operatur cancellatio realis per no.j.de adul.l.fin.per Barto.
b nam excuſaretur offendens bānitum qui poterat ipune offen di ſi eius bānum non eſſet cācellatum[b] realiter licet eſſet ver- baliter.quia excuſaretur auť.pu.ſcripture que reperitur ac- cenſa ſi ignorabat cancellationem verbalem al's ſecus ⁊ ſi nō cōmiſit negligentiam in ignorando vt ibi no. ℂ In text.ibi vt patrono eius.ccc.redderentur glo.intelligit duobus modis. mihi placet illa expoſitio ꝙ iſte lucius titius miſit huic Caio

ſcio iſta trecenta vt daret huic patrono ⁊ nōdum dederat ⁊ ſic tenebatur eidē reſtituere vel illi dare ⁊ ipſe volebat ſe excuſa- re qđ neutrū tenereť quaſi eſſet ab iſta ſumma liberatus pro- pter verba epiſtole generalia quibus lucius titius conſenſe- rat:ſed ille dicebat ſe non intellexiſſe niſi de pertinentibus ad mēſam de quibus facta erat computatio.quia ſic continebať in epiſtola.vt patet.ſ.ex tex.ibi ex rōne menſe ⁊c.⁊ iſta non pti nebat ad rationem menſe nec in computo erat aliqua mentio facta de iſta ſumma.ſed de pluribus alijs diuerſis que inuicē habuerant agere.⁊ in hoc ſtabať. ℂ In fi.tex.ibi tamen ratio accepti atꝗ expenſi eſſet computata hic eſt text.expreſſus pro intellectu doct.contra.glo.vt illa generalia verba non exten-
c dantur niſi ad illa que reperiuntur in computo[c] ex quo factū ſaldum.de.ccclxxxvj.
2 ☞ Promittens per ſtipulationē licet non poſſit apponere pactum in ſui fauorem quod veſtiatur coberētia ꝓmiſſionis. tamen qui tradit licet non ad ſui cōmodū ſed recipientis bene poteſt apponere ⁊ veſtitur.
3 Traditio que fit ex cauſa neceſſaria nō veſtit pactum.nec ve- ſtimento coberentie nec veſtimento rei interuentu.

In traditionibus rerum.

1 † Pactum nudum appoſitū in traditione ad com modum tradentis veſtitur coberentia traditionis. h.d.⁊ ad hoc allegatur iſta.l.⁊.l.legē.C.eo.tit.⁊ ſic eſt vnum de veſtimentis pactorum de quibus per glo.ſ.eo.l.iuriſgentiū. §.quinimo.licet glo.ibi non videatur illud computare ſed ſo- lum veſtimento rei interuentu ⁊ etiam glo.vult hic ꝙ hoc ſit
2 veſtimentum rei interuentu quod non placet vt dicam.† Et aduerte ꝙ licet ille qui promittit per ſtipulationem nō poſſit apponere pactum in ſui fauorem quod veſtiatur coberentia promiſſionis.ſed ipſe ſtipulator cui actio acquiritur bene po- teſt vt.l.petens.C.eo.ille tamen qui tradit licet nō ad ſui com- modum ſed recipiētis bene poteſt apponere ⁊ veſtitur vt hic. ℂ In tex.ibi in traditionibus non nudis.ſed ex quibus trāſ- feratur dominium vel vſucapiendi conditio.vel dic intelligo ſcđm ꝙ glo.intelligit ꝙ etiam ſi eſſet nuda traditio ad vtilita tem tamen recipientis vt ſi cōmodo rem pacto appoſito ꝙ ali quid facias pro me nō habita relatione cōmodati ad pactum reſultat contractus īnominatus qui veſtitur ex parte mea in- teruentu rei.ſecus ſi fiebat ad meam vtilitatem vt ſi tradidi ex cauſa depoſiti ⁊ tūc non poteſt reſultare talis ꝯtractus. ℂ In gl.magna in prin.de religioſis.quid ſi locus.ſo.ibi eſt ſpeciale fauore religionis ꝙ pactū contra eum nō veſtitur coberentia traditionis in.l.vero.cum ſequenti.C.de vſu.quō ius ſpeciale
a ideo vſurarum.⁊ ad idem tendit.l.ſi tibi.in prin.ſ.eo.j.allega ta.in glo.in.l.vero pe.j.eo.eſt ideo quia ſicut pactum ſolū non ꝓficit ad acquiſitionē iuris realis:ſed dñi vt.j.ſequiť in gl.ita nec ad impediendū ius reale vt ſi paciſcor tecū ꝙ rem tuā nō poſſis alienare vel obligare.nam impediretur ius tuū reale qđ conſiſtit in poſſe facere de illa quicquid vis vt.l.in re man- data.C.mā.⁊ ad idē tendit.l.ſi creditor.§.fi.j.de diſtra.pig.ſm
b vnam literā:licet ſcđm aliam dicať ꝯrium.ſed dic vt dicā.j.eo. l.pe. ℂ Itē in.l.auia.C.de iure do.eſt ideo quia ibi traditio fie bat ex cauſa neceſſaria quia pater tenebatur filiā dotare.ideo non veſtit pactū vt.j.ſequitur in glo.⁊ ad idem tendit.l.quo- ties.j.ſolu.matri.ſm Bar.ſed cōtra hanc rationem facit.quia ſi eſſet emancipata bene veſtiretur pactum ⁊ tñ etiam tunc te- netur eam dotare vt.l.fi.C.de do.promiſ.ideo dic de hoc vt in
c d.l.auia.quia difficile eſt aſſignare rationem. ℂ In gl.ibi.itē ⁊ vbi eſt reale.ꝓ declaratione iſtius ver.vide glo.que eſt in.l.j. j.de dona.que eſt valde magiſtralis. ℂ In glo.ibi.quia veſti- tum eſt rei interuentu.Jaco.but.dicit ꝙ imo coberētia tradi- tionis ꝙ veſtimentum eſt diuerſum a veſtimento rei interuen tu.Bar.ſuſtinet glo.quia non veſtitur pactum niſi quando fit in fauorem tradentis cum traditio fiat fauore recipientis ⁊ ſic habita relatione traditionis ad pactum reſultat contractus innominatus qui veſtitur rei iteruentu.ſed certe hoc eſſet ve- rum quādo pactum eſſet finalis cauſa traditionis.vt ſi trado vt vadas pro me Romā.ſed poſſibile eſt ꝙ non eſt finalis cau ſa.tamen eſt in fauorem tradentis nec reſultat contractus in- nominatus ⁊ tunc non veſtitur rei interuentu ſed coberentia traditionis vt dicit Jaco.bu.vt ſi mulier tradat dotem cū pa cto ꝙ ſoluto matrimonio dos ſibi reſtituatur.nam non mo- uetur ad tradendum propter hoc pactū.ſed propter hoc ma- trimonium vnde noñ poteſt reſultare contractus innomina- tus.quia non ideo dat vt ille promittat ⁊ tamē veſtitur pactū
3 vt.C.de rei vxo.acť.l.vnica.§.accedit.⁊ de pa.l.legem. ℂ † In glo.ibi quia traditio fiebat ad me liberandum not.iſtam glo. quia ſemper allegať.⁊ pro ea eſt caſus.ſ.eo.ſi intra ꝙ traditio

a ℂ Scribentem. Adde eundem Pau.ꝯ.cccl vj. Alex.ꝯſi.cclvij. ⁊ adde vt p Are. conſi.lxiiij.

b ℂ Cācellatum. An ſufficiat bā- num cancellatū vbo vide Cepo. conſi.xxxix.per Alexā.cōſi.cxij. j.lib.

c ℂ In cōputo. Adde eundem Alexan. conſi.xj.ij.lib.

que fit ex causa necessaria nõn vestit pactũ nec vestimento coherentie nec vestimento rei interuentu. sed vt ibi dixi q̃n ergo mulier vel extraneus promittit dotẽ si vult pactũ de restituẽdo vestiri opponat ipm tpe ꝓmissionis qr illa fit ex causa voluntaria ⁊ si apponeret postea in traditione non vestiret ⁊ de hoc est casus in. l. ex morte. C. de pa. do. ante fi. sed si inciperet a traditione tũc posset apponere pactũ ⁊ ita loquitur qd supra dixi. ¶ In gl. ibi sed secus in 9ctibus innominatis. s. q̃n inceperunt a cõuentione nuda: vt si cõuenimus de permutando librũ tuũ cum meo. nã ex ea nenter potest cõpelli anteq̃ sibi sit impletus 9ctus vt. s. eo. l. diuisionis. ⁊ in. l. ex placito. C. de re. ꝑmu. si ergo alter ipsorũ postea impleat tradẽdo: quia hoc facit ex mera voluntate põt tũc apponere pactũ ⁊ vestir. secus si precessisset conuentio vestita. ⁊ hoc vult glo. dicere.

2 ☞ Pactum ꝙ quis possit pro debito capi ⁊ incarcerari aliter q̃ de iure liceat an valeat.

1 **Si quis crediderit pe.** † Valet pactũ ꝙ debitor nõ 9ueniat vltra q̃ facere possit. h. d. ¶ In gl. ibi ⁊ sic habet ratio sui ne egeat. q̃rit Gui. de cu. quid si agens est indigens ⁊ tunc non habet aliud vnde viuat nisi hic creditor an reus poterit vti hoc ꝑuilegio aduersus eum si ⁊ ipse indiget. videtur ꝙ sic quia sunt in pari causa. ⁊ sic potior debet esse conditio rei vt. l. si seruum. §. sequit. j. de verbo. obli. 9rium tenet ipse. nã nõ sunt in pari causa cũ actor tractet de dãno vitãdo ⁊ reus de lucro captãdo quia hoc priuilegiũ tendit in lucrũ eius ⁊ dãnum agẽtis debet ergo esse potior cõditio agẽtis: vt. j. de mino. l. verũ. §. fi. cũ. l. seq. ⁊ facit qd

2 habetur in materia. l. si fideiussor. §. non male. in gl. fi. ¶ † In fi. glo. ibi secus si fauore persone. quia tunc esset contra bonos mores quia conceditur ob reuerẽtiam ꝑsone. ergo ⁊c. vt. s. eo. l. vnus. §. pacta que cõtra. ⁊ hoc inducitur ad. q. an valeat pactum ꝙ possit quis ꝓ debito capi ⁊ carcerari aliter q̃ de iure fit. qd dic vt. d. §. eleganter.

2 ☞ Quod non potest fieri per pactum priuatorum an possit fieri per legem.

3 Qd hoc pactum ne facias seruum meũ furem vel fugitiuum importet duo. s. ꝙ non solicites vt talis fiat. ⁊ ꝙ nõ negliges taliter ꝙ ab alio fiat. ⁊ nu. 4.

4 Promissio de non delinquendo erga me vel rem meam non continet turpitudinẽ imo honestatem. ⁊ est valida sed promissio de dando tibi premium si non delinquas bene cõtinet turpitudinẽ ex parte tua.

5 Depositarius cõmodatarius ⁊ conductor licet teneant custodire rẽ: ne perdat ⁊ si propter negligentiam perditur depositarius teneatur de lata. cõductor de lata ⁊ leui ⁊ cõmodatarius etiam de leuissima culpa non tamẽ tenentur adhibere diligẽtiam ne corrumpatur ab alio.

6 Si ꝓmisisti me non offendere sub certa pena pecuniaria si me offendis an incidis in illã ⁊ etiã in penas legales vel statuti.

7 Si promisisti me non offendere in rebus vel in persona quid importat hec promissio.

Non impossibile puto.

1 † Potest fieri per pactum quod quis teneat de eo ad quod teneret per. l. etiam si pactum nõ fuisset factum. h. d. vnde allegat ꝙ illud qd potest fieri p. l. potest fieri per pactum[a] ⁊ econtra quod potest fieri ꝑ pactum potest. ⁊ per l. vel statutum. et quod non potest fieri per pactum vel statutum ita vult glo. C. de decre. decu. super rubrica. sed alia glo. dicit cõtrarium in. l. nec ex pretorio. ⁊. l. neq3 pignus. s. priua-

2 torum. j. de regu. iur. sed doc. concordant hoc modo † ꝙ si aliquid nõ põt fieri p pactũ priuatorũ eo quia cõtra bonos mores non põt fieri per. l. seu p statutũ. quia. l. debet esse honesta. liiij. distin. §. erit. sed si propter aliã causam puta quia contra pu. vtilitatem tũc licet non possit fieri p pactum priuatorum quia non possunt derogare iuri pu. vt. l. iurisgentiũ. §. si paciscar. s. eo. bene tamẽ potest fieri p. l. vel statutum quia fit autoritate publica ⁊ sic est pactum publicum p quod potest derogari iuri pu. quod dic vt p Bar. i. l. oẽs populi. s. de iu. ⁊ iure. in. ij. q. principali. vbi tractat sup quib9 possunt fieri statuta.

3 ¶ † In text. ibi hoc est. nota diligenter ꝙ hoc ne facias seruũ meum furem vel fugitiuum importat duo sc3 ꝙ nõ sollicites vt talis fiat ⁊ ꝙ non negliges taliter ꝙ ab alio fiat ⁊ hoc vltimum est multum singulare. nam prima facie non videbat importare nisi primũ vnde si fieret ab alio non videbatur ꝙ diceres teneri ex pacto ꝙ fuit exceptum in ꝑsonam tuam vel sup pacto tuo. ar. j. eo. l. qui futurum. §. fi. nõ enim tu fecisti si alius fecit. sed dic ꝙ hoc ꝓcederet si fieret hoc pactũ sup seruo meo nõ cõmisso tue custodie. sed hic erat cõmissus. quia depositus cõmodatus vel locatus. ideo pactũ iportat plus ⁊ hoc dat intelligere istã. l. ⁊ ad hoc. j. loca. vbi bona lex. l. in lege. tñ aduerte quia ibi fuit actum ne faceres nec vt fineres fieri ⁊ tunc ista magis claret ꝑpter illud verbum fineres qd intelligit sc3 ab alio. sed ista lex vult hoc plus ꝙ ⁊ si illud verbũ non sit appositum idem fit qd hic videt multum singulare ⁊ supplet illam. l. limitando tñ vt dixi. ¶ In tex. ibi ita potest hec pactio locum habere ad hoc. C. cõmunia de le. l. j. versi. cũ enim. ⁊ quod ibi p

4 Cy. ¶ † In glo. ibi. s. si ob maleficinm. dic ꝙ promissio de nõ delinquendo erga me vel rem meã nõ continet turpitudinem imo honestatem ⁊ est valida vt hic sed promissio de dãdo tibi premiũ si non delinquas bene cõtinet turpitudinem ex parte tua. quia debebas hoc facere gratis. ergo. ⁊c. j. de cõdi. ob. tur. cau. l. fi. ¶ In glo. ibi. cũ ⁊ iure cõtractus. ad hoc teneatur ⁊ sic videt nullum tanq̃ superfluum. vt. s. eo. l. iurisgentiũ. contra. sed si fraudãdi. gl. dicit ꝙ imo cõtinet tres vtilitates vt sequit ⁊ posito ꝙ nullum contineret adhuc non esset nullũ per. l. que mutua. j. man. qr põt fieri ad abundantẽ cautelam ⁊ ista est intentio istius. l. qd etiam tenet Bar. ⁊ dicit plus ꝙ etiam tunc si fit nudum de sui natura nec vestiatur coherentia cõtractus nihilominus valet ⁊ producit actionẽ: quia cum cõtineat illud idem ꝙ continet lex dicit conuentio legitima ⁊ vestitur. l. auxilio: vt. s. eo. l. legitima. cũ ibi no. in gl. ad. §. sed si fraudandi respõdetur ꝙ ibi superfluitas erat cum vitio secus si sine vitio. ¶ In glo. ibi ad que dicas ꝙ per pactũ tenebit etiã curare ne hec fiant. vult ergo gl. ꝙ si pactũ nõ esset appositũ solum teneret de facto suo si ipsum faceret furem vel fugitiuum nõ autẽ si negligeret ⁊ fieret ab alio. Bar. contra saltem in cõmodato

5 vbi venit etiã leuissima culpa. † Breuiter puto gl. verũ dicere l3 eñ depositarius ⁊ cõmodatarius ⁊ cõductor teneant custodire rẽ ne perdatur ⁊ si ꝑpter negligẽtiã perdat depositarius tenet de lata tamẽ cõductor de lata ⁊ leui. cõmodatarius etiã de leuissima. nõ tñ tenet adhibere diligẽtiã ne corrumpatur ab alio nisi interueniat pactũ ⁊ hec est intentio istius. l. cũ glo. si ergo ipsi eũ corrumperent triplici autoritate tenerentur sc3 actione serui corrupti ⁊ actione ex eo 9ctu que põt cũ illa concurrere ad quod. j. pro so. l. rei cõmunis. cum. l. seq̃. Item ex pacto isto incontinenti apposito vel etiã ex interuallo qr tunc reputatur cõuentio legitima prout dicit Bar. si vero ipsi non corrumpant. sed negligãt ⁊ ab alio corrũpitur tunc si negligẽtia cadit in culpã latam teneret actione ex eo cõtractu ⁊ etiam ex hoc pacto sed actione serui corrupti nõ: qr in illa venit dũtaxat. dolus vt gl. dicit. si ergo cadit in culpã leuem vel leuissimam tũc tenet solũ ex pacto isto. ⁊ ita demũ si fuit incõtinenti appositũ ⁊ sic vestitur coherentia cõtractus si vero ex interuallo nõ posset dici conuentio legitima: quia nõ est facta sup eo. ad quod de iure teneretur si facta non esset per id quod supra dixi. ⁊ ita intelligo istam materiam vltra quã dicit Bart.

6 ¶ † In glo. itẽ potest esse ꝙ apponitur pena ꝑ istã glo. determinat Barto. ꝙ si promisisti me non offendere sub certa pena pecuniaria si me offendis incidis in illam licet etiam incidas in penas legales vel statuti. contra quod facit quia debemus esse contenti legalib9 penis: vt. l. si ita stipulatio facta. j. de verborum obliga. sed respondet Bar. ꝙ illa loquitur in casu suo quãdo apponeretur pena in cõtractu vel in dissolutione matrimonij. ꝙ debet esse liberum a pena conuentionali ⁊ sufficere debet pena legalis: alias extra illũ casum secus possumus aliter dicere quod pena legalis applicatur fisco. sed ista pena conuentionalis applicatur parti. Breuiter quicquid ipse dicat disputando fuit terminatum contrarium vt dicit Jo. an. in mercu. in regula frustra lib. vj. miror ꝙ Barto. non allegat

7 necetiam Bald. no. tamen determinationem Bar. † que forte verior est limitando vt dixi. Quid autem si promisisti me non offendere in rebus vel in persona. quid importat hec promissio. Responde ꝙ si offendis me in rebus potero agere ad interesse si interueniat stipulatio supra si quis cau. procurator. ⁊ si quis in ius vo. l. fin. si autem in persona tunc quia non cadit estimatio pecuniaria ratione damni sed solum ratione contumelie. dicit Bar. ꝙ talis promissio importat duo. primo ꝙ criminaliter de illa offensa debes acrius puniri tanq̃ fregeris pacem: vt in titu. de pace tenen. ⁊ eius viola. in quibus feu. ⁊ p statuta solet imponi maior pena facienti cõtra pacem. nam ex hoc pacto resultat pax vt. s. eo. l. ij. in princ. secundo importat vt estimationem in iure quã poteram petere per actionez iniuriarum que est odiosa ⁊ non transmittitur ad heredem ante lit. contesta. vt. l. cum qui. §. qui iniuriarum. s. si quis cau. ex solo pacto tollitur ⁊ ipso iure vt. s. e. l. si vnus. §. pactus. ver. sed si pactum: non potero petere per actionẽ ex hoc pacto seu stipulatione ⁊ sic transmittet ad heredem ante lit. conte. nec obs. §. qui iniuriarum. quia ibi in illa que veniebat accessorie ista venit eque

a ¶ Per pactuz. An illud qd potest fieri per pactum possit fieri ꝑ statutũ ⁊ ecõtra. vide p Cal. cõsi. ij. de pac. p Ludo. ro. consi. cccxcix.

venit eque principaliter quia sup eo.vt ibi dixi p.l.item illa.§.quod adijcit.ff.de consti.pecu.et non tollit ipso iure p pactum: vt.d.§.pactus.tene menti.quia notabilia sunt.

2 ☞ Error cause an impediat effectum pacti.et quãdo vitiet legatum.et nume.3.

3 Per acceptilationem liberatur debitor ipso iure.sed propter errorem debet agi condictione sine causa vt se reponat in pristinam obligationem.

Si cum te ex cau. legati.

1 † Pactum de non petendo factum p errorem non valet ipso iure. hoc dicit tota lex.et primo loquitur quãdo fuit erratum principaliter in ipso pacto quia credebat quem teneri ad ipsum faciendum cum non teneretur vsqz ibi idem in eodem. Secundo quando fuit erratum in alio et occa-

2 sione illius erroris deuentum fuit ad pactum. ¶ † In glo.ibi dic ergo non submoueri.s.efficaciter.ista glo.destruit tex.qui dicit ipso iure nõ liberari debitorem.et sic hoc pactũ ipso iure nullum est.nec aliquem effectum producit.et sic nõ inducit exceptionem vt sequit in tex.ad contrarium dic ꝙ error non impedit effectum traditionis.scilicet translationem possessionis vel dominij.et ita loquitur cõtrarium supra formatũ sed effectum pacti sic vt hic.ratio diuersitatis quia traditio cõsistit in actu facti:factum in actu verbi et potẽtior est actus facti vt patet in cancellatione quia si proceditur actum facti potẽtior est ꝙ sit actum verbi.iuxta not.in.l.naturam.C.de resti.iuncta.l.

3 sancimus.et hoc voluit ista lex. ¶ † In glo.ibi quod dico locũ habere etiam si per acceptilationem eum liberasset.licet quidam contra.hec secunda est verior.quia cum acceptilatio habeat magnum robur a iure et habeat vim solutionis propter errorem non impeditur eius effectus sicut nec effectus traditionis:ideo liberat debitor ipso iure ab obligatione.sed propter errorem debet agi cõdictione sine causa vt te reponat in pristinam obligationẽ:vt.ff.de condi.ob causam.l.si quis accepto.ſm Bar.et bene. ¶ In glo.ibi si alter non erat legaturus: hoc est diuinare hic.et ideo dic aut erratur in causa finali.et tũc etiam si non probetur ꝙ quis non fuisset aliter facturus nihilominus actus vitiat.tunc autem dicit causa finalis quãdo si esset vera esset obligatoria et arctaret quem ad illum actum et tunc dicit inesse actui:vt.l.cum tale.§.falsam.ff.de cõdi.et demon.et no.in.l.demonstratio.§.qd autem iuris.eo.ti.per Bar. et ita erat hic quia putabat se grauatum in vltima voluntate puta in codicillis de liberando quod si esset verum tenebit liberare postꝙ hereditatem cedunt.si vero illa causa non erat obligatoria et per cõsequens non inerat sed erat extrinseca puta putabam te gessisse negotia mea et propter hoc te liberaui. cum tamen non gessisses et posito ꝙ gessisses non tenebar te liberare hoc casu error non impedit liberationem nisi probet ꝙ alias non fuissem liberaturus si sciuissem te nõ gessisse negotia.et ita intelligitur quod gl.dicit et quod plene no.in.l.damus.ff.de condi.inde.

2 ☞ Si appello te coheredem meum cum nõ sis.an hoc mihi preiudicat.

Epistola qua quis.

1 † Verba enũtiatiua emissa principaliter propter aliud nec veritatẽ immutant nec probationem inducunt.hoc dicit.et pro

2 declaratione istius articuli distingue † si ego appello te coheredem meum cum non sis an hoc mihi preiudicat.nã aut qrimus vtrum per hoc efficiaris coheres et clarum est ꝙ non per rationem que hic ponit in glo.quia heres qui fit vel per institutionem factam ab illo de cuius hereditate agitur vel per.l. vt.l.obuenire.ff.de verbo.signi.non p alios actus inter viuos vt dixi.s.eo.tale pactum.§.fi.et ideo licet ex certa scientia te talem appellassem est etiam casus in quo induceretur probatio: sed ea que statim dicam si tu cõfiteris te nõ fuisse heredem sed forte factum p verba mea nõ inducet probatio.si autem querimus an inducat probatio vt sic testetur verbis meis nisi probet contrarium tunc distingue.aut ego appellaui te heredem meum et non p errorem et non preiudicat mihi:vt.l.ij.§.fin.et.l. edicto.in fi.ff.de iure fis.distingue tñ inter errorem facti vel iuris ibi vt habetur in glo.non fatet.ff.de confes.an ex certa sciẽtia.et tunc aut est emissa dicta confessio principaliter propter aliud.et inducit probatio vt hic scdm aliũ intellectum.et.l.non nudis.et.l.non epistolis.C.de proba.aut principaliter propter te et tunc aut te presente et inducit probatio vt ibi no.p Cy.et in l.j.§.iulianus.de lib.agno.p Barto.aut de absente et tunc aut extra iudiciũ et nõ inducit probatio:vt.l.certum.§.si quis absente.ff.de cõfes.aut in iudicio dando libellum in quo appello te coheredem vel exceptiones et tunc aut lis non erat ɔtestata et inducitur probatio quia possum libellum reuocare.et iste est casus notabilis in.l.qui familie.ff.fami.hercis.aut lis erat contestata.et tunc mihi preiudicat illa confessio vt ibi not.in glo.et per Bar.in.l.ex hac scriptura.in fi.ff.de dona.ibi ita intelligit illam.l.in casu tamen fauore libertatis preiudicat cõfessio cõtenta in libello supplicatorio:licet lis non sit contestata.vt.C. de li.cau.l.cum precum.

2 ☞ Si creditor vendat rẽ debitoris iure pignoris licet nõ sit dñs tñ transfertur dominium in emptorẽ.

Si debitor prius rogauit emptorẽ vt emeret a creditore et retineret quousqz solueret pretium computatis etiã fructibus quos emptor perceperit et deinde restitueret quo iure teneat emptor seruare tale pactum.

3 Quid si creditor fecit tale pactum.vt quãdocũqz debitor offerret pretium teneretur emptor ei restituere an debitori acquiratur actio.

Si inter debitorem.

1 † Heres tenet seruare pactũ licitũ

2 factũ a defuncto.h.d. ¶ † In text.ibi quasi debitoris negotiũ gereret.s.eũ qui fundũ et c.qd est supra.rogaui enim te ꝙ emeres fundum meũ a creditore meo qui vẽdebat iure pignoris. et vt retineres quousqz haberem pecuniã ꝙ tunc computatis fructibus quos perceperis in sortez et soluto residuo deberes mihi fundũ restituere.debes enim scire ꝙ in te trãsfert dominiũ illius fundi licet dñs non esset vẽditor ex quo vendit iure pignoris:vt.l.si cõuenerit.ff.de pig.act.nec teneris mihi restituere si hoc pactũ non interuenisset sed ꝓpter pactũ teneris et etiam cõputare fructus in sortem qd nõ esset si specialiter non fuisset hoc actũ cũ sint percepti ex re tua:vt.l.ij.C.de pac.inter emp.et ven.sed quo iure teneris tu vel heres tuus seruare pactum cũ sit nudũ.gl.hic respondet ꝙ fuit vestitum coherentia cõtractus mandati qd tibi feci:vel dic etiã si nõ fuit vestitum quia primo mãdaui vt emeres ad mei vtilitatẽ:et ex ĩteruallo appositũ est pactum.nã possum agere actione mandati vt restituas.vt.l.si ita quis.§.seia.de verbo.ob.et si obijcias de ꝓtio per te soluto replicabo ex pacto ꝙ fructus debeas in illud cõputare ſm Bar.idem videtur si tibi non mandaui ꝙ emeres sed tu nomine meo tanꝙ gerens negotium meuz emisti et ego postea ratũ habui.deinde apposui pactuz ꝙ fructus deberes cõputare in sortẽ.nam agam actione negotiorum gestoruz vt restituas et si obijcias de ꝓtio replicabo de pacto:sed Ang.dicit vnũ verbum fatuum ꝙ hoc pactũ fuit vestitum coherentia cõtractus emptionis facte inter te et illum creditorem qd ver-

3 bum non meret recitari. † Sed quid si ille creditor fecit tecum pactũ q emebat nomine tuo vt tenereris mihi restituere qñcũqz tibi offerrem pretium an mihi acquiratur actio.videt ꝙ nõ.quia alteri per alterum nõ põt acquiri.in ɔrium est casus ff.de pig.act.l.si cũ venderet.dic vt ibi quia creditor in hoc censet procurator meus paciscitur super re mea ideo mihi acquirit actionem in factũ ar.ff.de procur.l.quod procurator ex re.et ff.fami.hercis.l.si pig.in fi.verbi est tex.no.

Pactum vt si quas summas.

1 † Pactum super solutione tributorũ iter priuatos valet quo ad eos.hoc dicit.

De inofficioso patris test.

1 † Pactũ tẽpore limitatum vltra illud nõ producit effectũ suũ.hoc dicit. ¶ In tex.ibi prestaretur et ipse desisteret in querela perpetuo et tunc si seruatur pactum quousqz heres vixerit non põt amplius ad querelam redire.secus si non seruaretur sed si ꝓmisit desistere a querela quousqz heres viueret et solueret:tunc herede mortuo sicut finitur solutio ita et pactum de resistendo et posset ad querelam redire et hec est intentio. ¶ In text.ibi pactus.scilz interueniente stipulatione als non posset agi ex eo. ¶ In tex.postulabatur quasi tempus non esset modus finiẽdi obligationem:vt.l.obligationũ fere.§.placet.ff.de act.et ob. sed verum est mero iure:tamen obstat exceptio vt.l.eum q ita. §.qui ita.ff.de verbo.obli.et.ff.de serui.l.iij.Si cõtra de hoc tex. qui sequitur dum neqz iure vllo et sic innuit ꝙ etiam ipso iure sed expone iure vllo.s.scripto.et dum subdit equitate subaudi scripta vel nõ scripta ſm Ray.nõ autem vult dicere ipso iure duret obligatio post mortem non ergo cõcessum ad tempus. cẽsetur post tempus denegatũ:facit.l.imperator.ff.de posthu. et.l.statuliberum.§.stichum.ff.de lega.ij.et.ff.de lega.iij.l.pater filium.§.fundum.

2 ☞ Pactum de quota litis ꝙ non valeat et qui illud facit dicitur litis redẽptor et debet sibi interdici officium aduocationis vel procurationis.et perdit actionem mandati quã habebat ad id quod soluit pro clientulo.

Sumptus quidē pro20.

1 † Aduocatus vel pcurator pōt pacisci cū cliētulo ꝙ refundant̄ sibi expense quas de suo fecisset in litē nō autē de quota parte litis.h.d.ꝛ semper allegat̄ ad hoc †
2 ꝙ nō valet pactū de quota litis ꝛ q̄ illud facit dicit̄ litis redēptor ꝛ dꝫ sibi iterdici officiū aduocationis vel pcurationis ꝛ vltra hoc etiam ꝓsumitur quia pdit actionem mādati quā habebat ad id qđ soluit ꝓ clientulo:vt.ſ.man.l.si remunerādi.§.maurus.vbi tex.no. ¶ In gl.ibi pactus est de octo q̄ erant in lite. idē si nō dixisset de his q̄ erāt in lite sed pactus est in casum victorie ꝙ cōtingat eum vincere:cliētulus dabit sibi.x.si autem nō vincat nihil det.nam etiam tūc dicitur litis redemptor qꝛ dat̄ sibi materia calūniandi ꝛ per astutias ꝛ versutias obtinēdi ne pdat laborē:sed si pactus esset ꝙ in casu victorie aliquid plus habeat hoc non esset improbatū quia cessaret rō pdicta cum nō perdat laborē ꝛ sic dicitur palmariū qđ non est improbatū nisi ratione magni excessus resultaret presumptio fraudis ꝙ dic vt.l.j.C.de suffra.ꝛ.l.salarium.ſ.manda.

1 **Si pactus sim ne.** †Tut⁹ exceptione pacti etiam temporalis nō constituitur in mora per interpellationem.ꝛ ideo si res debita postea pereat sine sui dolo vel culpa liberat̄ ipso iure.h.d. ¶ In text.ibi non intelligitur mora mihi fieri. licet interpellet debitorem ꝙ mihi tradat tēpore quo erat tutus exceptione pacti deinde stichus mortuus est durante exceptione vel etiā ea finita quia lapsum erat tempus tamen non interuenerat noua interpellatio ꝛ sic non erat adhuc in mora. quia obligatio non habebat certum tēpus infra quod teneret soluere sed pactū de non petendo habebat tp̄s qđ non peteret infra annum.nam anno finito finitum est pactum non tñ debitorem in mora constitueret sine noua interpellatione.ideo per interitum speciei debite liberat̄ ac si nunꝙ fuisset interpellatum:vt.l.si ex legati causa.ſ.de verbo.obli.

2 ☞ Opera est diurnum officium.

1 **Si debitor sit fru.** † Seruus in quo habeo vsumfructū pōt paciscendo acquirere mihi exceptionem ꝛ replicationē.h.d. Ratio dubitādi erat quia talis seruus acqrit mihi dūtaxat ex opera sua vel ex re mea ex alijs causis acqrit ꝓprietario sed hoc pactum non videt̄ consistere in opera eius quia
2 † opera est diurnum officiū.l.j.ſ.de ope.libe.ꝛ hoc non consistit in diurno officio nec videtur consistere in re mea:sed imo videtur ex re mea.postꝙ sum debitor vel creditor si paciscitur ꝙ a me non petatur vel ꝙ ego petere possim non obstante pacto de non petendo qđ ego facerem sicut si stipularet̄ pensionē ex re mea ꝛ hoc vult ista lex.

2 ☞ Contractus vltro citroqꝫ obligatorius vt locationis vel vēditionis licet nō valeret nisi a principio esset actū ꝙ vterqꝫ teneret̄ vnus ad rē alter ad pretiū vel pensionē.si tñ ita fuit cōuentū licet ex postfacto agat̄ ꝙ cōductor vel emptor nō teneat̄ ad pensionē vel ad pretiū non annihilat̄ contractus.

3 Si tales cōtractus resoluantur ab vna parte an cēseant̄ etiā resoluti ex altera.ꝛ nu.4.

4 Actio ad hoc vt oriatur requirit regulariter ciuilē ꝛ naturalem obligationem.ꝛ tamē postꝙ est orta altera sublata potest in altera sola remanere.

1 **Si conuenerit ne.** †Ex cā pōt vna pars ꝫctus tolli alia remanente.h.d.† Nota ergo hic ꝙ licet con-
2 tractus vltro citroqꝫ obligatorius vt locatiōis vel venditionis nō valeret nisi a principio esset actū ꝙ vterqꝫ teneret̄ vnus ad rē alter ad pretium vel ad pensionē vt.ſ.loca. l.ij.in prin.si tamen ita fuit conuentum licet ex postfacto agat̄ ꝙ cōductor vel emptor non teneant̄ ad pensionem vel ad ꝓtiū non annihilatur contractus imo remanet ex parte locatoris vel venditoris vt possint conuenire ad rem ꝛ sic claudicat con-
3 tractus.† Ꝯ hoc gl.opponit qꝛ tales ꝫctus si resoluunt̄ ab vna parte censent̄ etiam resoluti ab altera vt.ſ.de rescin.vēdi.l.cū emptor.ꝛ.l.fi.ſ.de accepti.ꝛ soluit tribus modis ꝛ quelibet est bona:vnde distingue ꝙ aut fuit actum expresse ꝙ nō fiat resolutio nisi ab vna parte ꝛ tunc non fit vt hic scḋm vltimam sol. glo.ꝛ qđ no.ś.e.l.emptor.in princ.per glo.licet a principio nō potuisset sic cōtrahi vt alter teneretur ꝛ alter non.quia multa fieri prohibentur a principio que ex postfacto non irritantur vt.l.patre furioso.supra de his q̄ sunt sui vel alieni iuris.† sic
4 ꝛ actio ad hoc vt oriatur requirit regulariter ciuilē ꝛ naturalem obligationem ꝛ tamē postꝙ est orta altera sublata potest in altera sola remanere vt.l.si vnus.§.pactus.cum ibi no.ś.e. aut non fuit actum expresse:ꝛ tūc aut res nō erat integra quia venditor vel locator rem tradiderat ꝛ postea fecit pactum de non petendo pretium vel pensionem ꝛ idem vt nō resoluatur respectu venditoris vel locatoris ꝛ ideo tale pactum quia nō resoluit contractum non tollit ciuilem obligationem ꝛ actionem ad pretium sed elidit ꝛ inducit exceptionem pacti.vt.d.§. pactus.aut res erat integra ꝛ tunc aut suberat iusta causa remissionis ab vna parte que cessabat ab altera ꝛ idem vt in secunda solutione glo.aut non suberat ꝛ tunc locum habet contrarium ꝙ liberato emptore vel conductore a solutione pretij vel pensionis censetur liberatus venditor vel locator a traditione rei ꝛ resolutus totus contractus ꝛ sic omnis obligatio sublata ipso iure ꝛ etiam actio:vt.ſ.eo.l.ab emptione.in prin. ꝛ.l.iurisgentium.§.adeo.ś.eo.

2 ☞ Casus in q̄bus resultat tacitum pactū de non petendo.

3 Quod dñs non cogatur recipere pensionem ab emphyteota pro pluribus annis futuris ꝛ quare.

1 **Qui in futurū vsuras.** † Protēpore quo quis percepit vsuras videt̄ fecisse pactū de non peten-
2 do.hoc dicit no.† Et sic no.de tacito pacto de quo etiam.ś.eo. tit.l.ij.cum.l.seq.adde alium casum.C.de pac.conuen.l.quod
3 de reddenda cum glo.ꝛ alium.ſ.de fide.l.inter creditorem† ꝛ est argu.ista lex ꝙ non cogatur dominus recipere pensionem ꝓ pluribus annis futuris ab emphyteota quia per hoc pderet spem quod propter canonem non solutum in futurum ille perderet possessionem.Adde quod no.in.l.stipulatio.§.inter certam.ſ.de verbo.obli.

2 ☞ Pactum negatiuum quando dicatur personale.

1 **Si ex altera in personā.** † Pactum ꝑsonale ex vna tñ parte non trāsit ad heredem ex illa parte sed ex altera
2 sic.hoc dicit. ¶ †In tex.ibi nec ego petā supple tñ ꝛ ita etiam ſ.sequit̄ ne a te petatur.supple tñ ſm Ja.de bel.ꝛ Bar.ꝛ sic volunt ꝙ si non esset apposita dictio taxatiua sed ego dicerē.ego promitto tibi ꝙ ego non petam a te hoc pactū non esset personale ex parte mea ꝛ sic nec heres meus petere poterit per.l.stipulatio ista.in prin.de verbo.obli.vbi si promitto per me fieri quominus tibi ire agere liceat.ista promissio ligat etiam heredem meū quia qui promittit de se censetur etiā ꝓmittere de herede:vt.l.si necessarias.§.de vendendo.ſ.de pig.act̄.similiter si promitterē non petere a te si non dicam tamen nec ab herede tuo petere potero sed idē Bar.in.l.ꝛ heredi.§.fi.ś.eo.videt̄ aliter sentire ꝙ hoc pactū ne petam a te etiā non apposita dictione taxatiua est ꝑsonale quātum ad hoc vt nō trāseat ad heredem tuū:sed quātum ad hoc vt nō trāseat ad alium te viuente puta ad fideiussorem tuū vel ad patrem non est ꝑsonale nisi apponat̄ dictio taxatiua vt ibi dixi.si autē paciscor ne petas a titio fatetur ipse ꝙ etiam nō apposita dictione taxatiua est personale cum non egrediatur personā titij per.l.ꝛ heredi. §.nos autem.ś.eo.ꝛ forte verius est ꝙ ipse dicit ꝙ hic ī personam debitoris:sed in personam creditoris.si dico promitto ꝙ ego non petam a te videtur ꝙ non sit personale nisi apponat̄ dictio taxatiua per iura supra allegata.

2 ☞ Qđ non sit donatio nisi procedatur ad traditionem.sed pactum de donando ex quo hodie oritur conditio ex.l.si quis argentum.ꝛ ꝙ ab illo pacto reintegra possit solo consensu recedi ꝛ tollatur omnis obligatio ꝛ actio.ꝛ quid si solo consensu non contrahatur.

3 Omnia tunc dicunt̄ esse integra qñ nō est processum ad traditionē rei principaliter deducte in ꝫctu vel etiam pretij vel mercedis in totū vel pro parte vere vel ficte.nec etiā aliquid ꝓpter qđ alter ex ꝯhentibus sit liberatus ab eo in quo tenebat̄.ꝛ contractus non fuit deductus in stipulationem.

4 In dictis casibus si res non sit integra ꝙ cōuentio resolutiua nihil operetur nisi fieret reintegratio sponte ab vtraqꝫ parte. ꝛ an inducat exceptionem.

5 Solutio arrharū non facit desinere rem esse integram. Si solutis arrhis partes agunt vt vēditio habeatur ꝓ infecta cū resoluatur ipso iure ipsum principale resoluit̄ etiā arrharum datio ꝛ restituende sunt per cōdictionem sine causa. Quid si sunt solute pro arrhis ꝛ pro parte pretij.

6 Si tradita erat pars rei vel pars pretij.postea agit̄ ꝙ vēditio habeat̄ pro infecta.ꝛ nō est facta restitutio eius qđ est traditū. nec altera pars vult eam facere:quia penitet:nec potest compelli:an saltem resoluta sit pro altera parte non tradita.

7 In iudicijs quando dicatur res esse integra:ꝛ quid in cōtractibus innominatis.

8 Pactū de non petendo tollit ipso iure naturalem:ciuilē vero actionem non:sed elidit:ꝛ sic opus est exceptione. Quid in pacto resolutiuo.

Pactum

9 Pactum resolutiuum potest etiam fieri incontinenti anteq̃ partes diuertant ad alios actus.⁊ tunc facit videri contractũ non fuisse celebratum.
Quid si fit ex interuallo.
10 An tunc debeat solui gabella ex forma statuti.
11 Emphyteota vel feudatarius si vendat irregsito dño ⁊ postea resoluat̃ venditio vt ex tunc nõ incidit secus si vt ex nunc.
12 Si dñs rei emphyteotice cõcedit licentiã vẽdendi saluo iure sui laudemij.⁊ ẽphyteota vendat postea resoluat an dñs debebit habere semel vel bis vel nullum pretiũ pro laudemio.
13 In ɔ̄ctibus ablatiui absoluti nõ inducũt dispõnẽ sed cõditionem tm̃ sed vltimis volũtatibus si referantur ad p̃sonam que põt grauari inducunt dispositionem alias conditionem.
14 Cõtractus eo casu quo est bonefidei.similiter ⁊ distractus dolus dans causam cõtractui bonefidei sicut reddit ipsum nullũ ipso iure.ita ⁊ distractum.
15 Venditor si tradidit rem ⁊ emptor nõdũ tradiderat pretium. ⁊ postea agitur qđ venditio habeatur pro infecta ⁊ vt emptor retradet rem.⁊ venditor penitentia ductus non velit eam recipere an poterit compelli.⁊ nu.16.
16 Si vendidi ⁊ tradidi tibi rẽ habita fide de pretio.⁊ sic trãstuli dñium postea ex interuallo conuenimus qđ nisi soluas pretiũ infra mensem venditio habeatur pro infecta istud non est pactum legis cõmissorie.⁊ qualiter fiat tale pactum.
17 Venditor si ficte rem tradidit p̄ cõstitutũ ⁊ sic põt cõueniri rei vendi.vel interdicto vti possidetis nõ actione ex empto.⁊ post ea cõuenit qđ venditio habeatur pro infecta.an ista cõuentio pariat venditori exceptionem ⁊ retentionem.⁊ nu.19.
18 Si interuenit vera traditio ex parte venditoris an sufficiat ficta ex parte emptoris vt dicatur actus retrosimilis.
19 Traditio instrumenti nõ habet vim traditionis rei sed iuris qđ quis habet in re.
20 Venditor constituendo se emptoris nomine possidere liberat se ab actione ex empto.⁊ quod tamen possit recõueniri ad realem traditionem.
Si constituat se emptoris nomine precario possidere.qd operetur illud verbum precario.

1 **AB emptione ⁊ vẽdi.** † Contractus qui solo consensu contrahuntur contrario consensu re integra resoluuntur.secus si res non erat integra nisi interueniat actus retrosimilis ⁊ pactum appositũ ad resoluendum si non resoluit non proficit ad agendum.h.d.⁊ diuide in tres ptes. Primo quãdo res erat integra ab vtraq̃ parte vsq̃ ibi aristoni.Secundo ab vna parte tantum desiderat esse integra vsq̃ ibi nec quicq̃.Tertio quando ab vna vel vtraq̃.⁊ ista tertia subdiuiditur.quia primo determinat non resolui solo ɔ̄sensu vsq̃ ibi illud nisi sponte interueniat actus retrosimilis.Secundo determinat vnum dubium quod non parit actionem vt possit compelli pars ad retradendum rem si sponte noluit retradere.

2 † In prima parte.leg.ibi ceterisq̃ obligationibus.scilicet que solo consensu cõtrahuntur vt mandatum vt societas ⁊ similes ⁊ glo.magna in fine.videtur idem dicere hodie in donatione quod solo consensu contrahitur.licet olim secus.vel dic quod nõ est donatio nisi procedatur ad traditionem cum sit doni datio sed pactũ de donando ex quo hodie oritur cõdictio ex.l.si quis argentum.⁊ fatendum est qđ ab illo pacto re integra potest solo consensu recedi.et tollitur omnis obligatio ⁊ actio.si vero non contrahatur.solo consensu tunc nec solo consensu resoluuntur:vt.l.nihil tam naturale.de regulis iuris.

3 ¶ † In tex.ibi integris omnibus.tunc dicuntur omnia esse integra quando nõ est processum ad traditionem rei principaliter deducte in cõtractum vel etiam pretij vel mercedis in totum vel p̄ parte vere vel ficte nec etiam interueniat aliquid propter qđ alter ex contrahentibus sit liberatus ab eo in quo tenebatur:vt.ĩ.de rescin.vendi.l.cũ emptor.in glo.magna post prin.ibi item sufficit.⁊ quando cõtractus ille non fuit deductus in stipulatione

4 † in precedentibus tñ casibus si res non esset integra conuentio resolutiua nihil operaretur nisi fieret reintegratio sponte ab vtraq̃ parte.sed in hoc vltimo operatur vt inducat exceptionez vt.ĩ.de rescin.vendi.l.emptio.in fi.⁊.§.eodem.l.emptor.in prin.scd̃m intellectum doctorũ

5 † solutio vero arrharum nõ facit desinere rem esse integrã quia nõ sunt res principaliter deducte vt in gl.ij. que no.quia per hoc tenet q̃ si solutis arrhis partes agũt:vt venditio habeatur pro infecta cũ resoluatur ipso iure in ipm principale:resoluitur etiã arrharũ datio si sic sunt restringende per condictionem sine cau.hoc tamen intellige nisi sint solute pro arrhis ⁊ pro parte pretij ⁊ poterant sic solui cum consistunt in pecunia[a] nam tunc contractus non esset resolutus ⁊ nihil operatur conuentio q̃ habeatur pro infecto nisi arrhis realiter restitutis ⁊ sic adhuc posset agi ad implementum cõtractus ab vtraq̃ parte non obstante pacto resolutiuo.

6 † Sed q̃rit Gui.qd si tradita erat pars rei vel pars pretij.postea agit̃ q̃ venditio habeat̃ pro infecta.⁊ nõ est facta restitutio eius qđ traditũ est.nec altera pars vult eã facere quia penitet.nec põt cõpelli virtute talis cõuentionis vt in fi.istius.l.an saltẽ resolutus sit p̄ altera parte modo tradita qđ videtur arguẽdo de toto ad partẽ:vt.l.q̃ de tota.de rei ven.contrarium ipse determinat ⁊ bene quia ex hoc sequeret̃ q̃ remanerent in cõione rei inuiti.qđ nõ est dicendũ vt.l.si non sortem.§.si cẽtum.de cõdi.inde.⁊ ad hoc.ĩ.de in diẽ adie.l.q̃ si vno.⁊ adde qđ no.Cy.in.l.ij.quãdo lic.ab emp.disce.

7 † In iudicijs autem qñ dicatur res esse integra dic vt.l.si defunctus.ĩ.de procu.⁊ in ɔ̄ctibus innominatis dic vt.l.si pecuniã.de cõdi.ob cau.

8 ¶ † In tex.ibi recedi posse gl.intelligit q̃ recedat̃ ipso iure ab omni obligatione nõ solum naturali sed etiã ciuili.⁊ etiã tollit̃ actio.nec ob.§.e. si vnus pactus.q2 ibi in pacto de nõ petendo qđ non est tante efficacie:quia nõ resoluit ɔ̄ctum nec facit haberi perinde ac si esset celebratus vnde nõ tollit ipso iure nisi naturalem.ciuilẽ vero actionẽ non:sed elidit ⁊ sic est opus exceptione etiã si fiat sup contractibus qui solo cõsensu ɔ̄hũtur vt in casu.l.si quenerit.§.eo.nos loquimur in pacto resolutiuo p̄ qđ agit̃ vt contractus habeat̃ pro infecto qđ est maioris potentie.non tñ hz locũ in contractibus qui solo consensu ɔ̄hũtur.⁊ qñ oĩa sunt integra vel sponte reintegrata.

9 † Itẽ istud pactum resolutiuũ potest fieri vel incontinenti anteq̃ partes diuertant ad alios actus.⁊ tunc facit videri ɔ̄ctum nõ fuisse celebratũ ex quo tpe nõ habuerũt ipsum p̄ pfecto ⁊ absoluto vt.l.ɔ̄ctus.de fide instru.C.⁊ ar.in.l.si ita quis.de leg.ĩ.põt etiã fieri ex interuallo.⁊ tunc aut ex pacto facto tpe ɔ̄ctus puta.l.cõmissorie vel adiectionis in diẽ.⁊ idẽ aut non fuit hoc actũ tpe contractus.sed fit ex nouo cõsensu.⁊ tunc fingit̃ nunq̃ fuisse factũ.sed pinde ac si factũ non fuisset resoluit̃ ⁊ sic vt ex nunc sed in p̄cedentib⁹ casibus vt ex nunc sicut quoniã ex post facto legatũ adimit̃ q2 nõ fingit̃ non datum sed dicit̃ ademptum sicut qñ ante voluntatem habitã p̄ absoluta quia fingit̃ tunc nõ datum:vt d.l.si ita qs.⁊ de his q̃ in testa.delen.l.j.⁊ ista sunt magni effectus ⁊ vtilitatis ⁊ plura determinant̃ ex istis.

10 ¶ † Primo si queritur an debeat solui gabella q̃ ex forma statuti soluit̃ pro ɔ̄ctibus.nã in primis casibus quando fingit̃ nõ fuisse factus nulla gabella soluet̃.sed in vltimo casu soluetur de primo cõtractu a quo partes non potuerunt recedere in preiudiciũ fisci cui ius erat quesitũ:vt.ĩ.e.l.si.⁊ dixi.§.e.l.iurisgentiũ.§.adeo.de resolutione vero non soluet̃.quia illa non est contractus sed distractus nisi fiat p̄ modum noui ɔ̄ctus qđ posset p̄cedere si fuisset p̄cessum ad traditionẽ rei vendite ⁊ postea agitur vt retradatur ⁊ reuendat venditori pro eodem p̄tio quod adhuc solutum non erat nam tunc soluet̃ tam de pretio q̃ de hoc vltimo fm̃ Guil. ⁊ Ange.vnde sunt verba diligenter inspicienda.an sonent in nonum contractũ.an vero sonent in resolutionẽ primi.

11 † Similiter determinatur questio si emphyteota vel feudatarius vendat irrequisito dño ⁊ postea resoluat̃ venditio.an incidat in cõmissum ⁊ distingue eodẽ modo aut fit resolutio vt ex tũc ita q̃ fingat̃ nunq̃ fuisse facta ⁊ tunc non incidat.an vt ex nũc ⁊ tunc secus ad hoc in vsibus feu.in tit.si vassallus post aliena. feu.recuperauit.

12 ¶ † Item determinatur alia questio si dominus rei emphyteotice concedat licẽtiam vendendi saluo iure sui laudemij.quia debet aliquid recipere p̄ laudatione ⁊ emphyteota vendat postea resoluat an debebit habere semel vel bis vel nullo.⁊ si quidem fiat resolutio.vt ex tunc quoniam fingitur non facta nihil debebit habere si vero ex nũc.tunc si est simplex resolutio debebit semel habere ⁊ si est noua venditio debebit habere bis.⁊ ista colliguntur ex dictis Guil.de cu.hic licet per multa verba.

13 ¶ † In secunda parte legis ibi vt rursus prestitis mihi a te.Bar.colligit ex hoc textu q̃ in cõtractibus ablatiui absoluti non inducũt dispositionem vt colligit̃ ex hoc tex.iuncto fi.istius.l.vbi patet q̃ ex his verbis non põt agi vt prestet ⁊ sic important conditionem dũtaxat.sed in vltimis voluntatibus si referantur ad p̃sonam que potest grauari inducunt dispositionem vt.l.fideicõmissa.§.cũ esset.de lega.iij.al's conditionem vt.l.a testatore.de condi.⁊ demon.sed certe hoc ideo non inducunt dispositionem quia conuentio erat nuda vnde non poterat actionem parere.sed si esset vestita videretur idem quod in vltimis volũtatibus vt si interueniret stipulatio.⁊ ita sentit Ange.

14 ¶ † In textu ibi quia bonefidei multum no.Barto.hunc tex.dicens hic casum q̃ eo casu quo contractus est bonefidei similiter et distractus et hoc est vtile.quia sicut dolus dans causam contractui bonefidei reddit ipsum nullum ipso iure vt.l.eleganter.in princi.de dolo.ita ⁊

[a] ¶ In pecunia. d.Ias. dicit hoc nõ esse verum p̄ l.fundi ptem.de ɔ̄hen.emp.et.l.ea cõditione.C.de rescin.vẽ.iuncta.l.cuz te.C.de pac.inter emp.⁊ vẽ.⁊ de materia arrharũ.vide i. sti.de ɔ̄hẽ.emp.§.pretium.

distractum ad hoc lex de tutela ⁊ qđ ibi no. C. de in integ. resti. 15 ⁊ qđ no. in l. sub ptextu. la. j. C. de trāſ. ¶ † Ultimo quero circa istam partē quid si venditor tradidit rē ⁊ emptor nondū tradiderat pretiū postea si agit vt venditio habeat pro infecta ⁊ vt emptor retradat rē deinde cum emptor velit retradere venditor non vult eā recipere penitentia ductus an poterit cōpelli. Rn̄deo non virtute illius cōditionis. quia sicut emptor nō poterat compelli ad tradendū si postea peniteret vt in fi. istius. l. ita nec econuerso venditor ad recipiendū vt equalitas seruet ⁊ hoc verū nisi interuenisset stipulatio ⁊ hoc tenet Ang. Guil. de cu. etiā videtur idē sentire assimilans hanc conuentionem cōtractui innominato a quo pōt qs penitere. sed Bar. ⁊ Ang. hanc similitudinē reprobant ⁊ dicūt etiā doct. ꝙ non solum in primo casu istius. l. fit resolutio ipso iure sed etiā hic quādo reintegratio est facta sponte ⁊ sic liberat emptor ipso iure a ptio ⁊ etiam expresse hoc teuet glo. super verbo interest licet Jo. dixerit contrariū ꝙ ope exceptionis. ¶ Circa tertiam partē in versi. illud no. ꝙ potest intelligi duobus modis. primo si venditor tradidit rē ⁊ postea egit cum emptore vt vēditio habeat pro infecta ⁊ nihil aliud dictum fuit. deinde agit venditor vt sibi res retraderet emptor penitētia ductus nō vult retradere queritur an virtute illius cōtrauētionis vēditor agere possit. Respondet ꝙ non quia illa cōuentio fuit facta ad resoluēdum cōtractum ⁊ sic ad tollendam obligationem hincinde nō autē ad ipsām pariendā vnde non debet operari contrariū effectū ⁊ iste est bonus intellectus. potest etiā intelligi ꝙ fuit actū nudo pacto vt res retradatur qđ non sufficit ad agendum secus si interuenisset stipulatio. Nunc opponit ꝙ imo ista conuētio resolutiua pariat actionem non solum personalem sed etiam realē vt patet in pacto. l. cōmissorie ⁊ adiectionis in diē per qđ agit vt venditio habeat pro infecta si vēditor non soluat ptiū in termino vel si melior cōditio offeratur ⁊ posito ꝙ aliud nō agat si existat conditio non tn̄ resoluit venditio etiā si res erat tradita ⁊ transfert dominiū ipso iure ⁊ sic venditor nō solum habet actionē personalē ad recuperandum rem sed etiā vtilē 16 in rem. † Glo. ergo q̄ incipit qd ergo multū singulariter dicit ꝙ illud ideo quia illa cōuentio resolutiua fuit apposita tpe celebrati ꝯctus. hic vero debet intelligi qn̄ postea ex interuallo quā so. perpetuo tene menti. quia limitat ⁊ declarat ti. de. l. cōmissoria. ꝙ si vendidi ⁊ tradidi tibi rem habita fide de pretio ⁊ sic transtuli dominiū postea ex interuallo conuenimus ꝙ nisi soluas pretiū infra mensem vēditio habeat p infecta istud nō est pactum. l. cōmissorie vt resoluat venditionem ipso iure vt possim agere personali vel reali sicut possim penitere sed necesse habeo agere ad pretiū dūtaxat per istum tex. cū gl. quod nunꝙ exeat mētem tuam quia ista gl. forte non est alibi in hoc ⁊ multi possent errare si nescirent istam glo. quā doc. reputant multum singularem. Adde dicit Guil. ꝙ tunc dicitur pactum l. cōmissorie qn̄ de directo concernit resolutionē ꝯctus qr agit vt venditio habeat pro infecta secus si non directo sed p obliquum quia fuit dictum ꝙ habeat pro infecta sed ꝙ res ad me reuertat vel ꝙ mihi restituat ⁊ superueniat ad manus emptoris. tūc enim non transfertur dominium ipso iure. licet pariat actionē personalem si fuit apposita iuxta cōtractum vt habet in l. j. ⁊ ij. C. de pac. inter emp. in tex. glo. ⁊ adde qđ no. in l. j. ff. de dona. ¶ In glo. magna in prin. ibi sed nunquid etiam exceptionem in pretio prestet. s. ista cōuentio resolutiua facta post traditionem rei ⁊ ante solutionē pretij. ⁊ videbatur ꝙ sic nam ista conuentio non fuit facta vt produceret actionem ideo vēditor actionē non habet sed vt obligationē tolleret hincinde. istum autem effectum potest operari in emptore qui nondum pretium soluerat. licet nō in vēditore qui iam tradiderat ⁊ sic erat liberatus. contrarium determinat glo. ⁊ bene. nam verū est ꝙ fuit facta vt obligationem tolleret dūtamen contractus hincinde resolueretur. sed nunc non resoluitur postꝙ emptor non vult retradere rem nec ad hoc potest compelli. ideo p nō facta habetur al's sequeretur incōueniens ꝙ emptor non haberet rem nec pretium vt etiam no. per doct. in l. ij. C. quando 17 li. ab emp. dice. ¶ † In gl. ibi sed quid si venditor. questio ista valde ardua est ⁊ tendit finaliter ad hoc. nam si venditor rem non tradidit ⁊ postea agitur vt venditio habeatur pro infecta ista conuentio non parit venditori actionem ad recuperandā rem si emptor sponte non vult tradere: vt in fi. istius. l. ⁊ habet pro non facta quia nullum effectum parit. pone ergo ꝙ nō tradidit vere sed ficte constituendo se nomine emptoris possidere certum est ꝙ per hoc transtulit pos. ciuilem ⁊ naturalem et dominium in emptorem ⁊ apud ipsum remansit sola detentio sicut penes colonum: vt. l. quod meo. in prin. de acqui. posses. ⁊ sic potest conueniri rei vēdicatione ⁊ etiam interdicto vti possidetis si nō velit rem sibi aliter tradere quia turbaret emptorem in sua possessione a qua turbatione potest desistere nisi restituat detentionem iuxta not. in dicta. l. possidere. §. ad nundinas. j. de acquirē. possessio. per actionem vero ex empto id est conditionem realem non potest conueniri quoniā ab illa fuit liberatus per fictam traditionem sicut fuisset per veraʒ vt no. glo. in aut. sacramenta. C. si aduer. ven. queritur ergo si postea conuenit cum venditore ꝙ habeatur pro infecta. vtrum ista conuentio pariet huic venditori exceptionem et retentionem aduersus emptorem qui penitētia ductus vult habere rem. ⁊ vult ꝙ prima venditio sortiatur effectum. ꝙ conuentio resolutiua nō valeat ad hoc tendit ista questio licet enim si vere tradidisset nō pareret sibi actionem nec ex quo non tradidit vere sed ficte videtur ꝙ facilius possit parere retentionem. ar. s. e. l. iurisgentium. §. igitur nuda. ⁊ §. quinimo. in fi. glo. hic tenet contrarium ⁊ probat quatuor rationibus ꝺm doct. vsqꝫ ibi ⁊ ecōtra. postea facit tres rōnes in cōtrarium subtiles ⁊ exquisitas ⁊ ad quālibet earū respōdet. ⁊ doc. vident sequi gl. in decisione nō in respōsionibus quas facit ad rationes vnde soluūt alio modo hic est effectus gl. ⁊ licet doc. dicāt ꝙ facit quatuor rationes vt ista cōuētio resolutiua nihil valeat: re tamē vera non sunt nisi due. prima est nam ad hoc vt venditio solo cōsensu resoluatur requiritur vel ꝙ res sit integra vt in prin. l. vel sponte reintegretur p actum retrosimilē vt in. §. aristo. sed hic neutrum istorū interuenit ⁊ ꝙ nec primum patet quia qn̄ res est tradita nō dicitur res integra vt in. §. aristo. sed per hoc vi-

a detur ꝙ fingitur tradita[a] a lege: vt. d. l. ꝙ meo. ⁊ ista ficta traditio idem operatur ꝙ vera quia transfert omne dominiū ⁊ possessionem ergo ⁊c. Jtē ad idem nam quādocūqꝫ interuenit aliquid propter qđ venditor liberet a traditione desinit res esse integra vt. j. de rescin. vē. l. cum emptor. sed ista est huiusmodi quia sic constituendo liberat se ab actione ex empto qua tenebatur tradere vt. s. dixi. ⁊ hoc dicit gl. vsqꝫ ad ver. itē nō perit ergo. ꝙ autē nō sit reintegrata patet quia nō interuenit actus retrosimilis ⁊ hoc facit glo. in ver. item actus. declaro nam vēditor cōstituit se emptoris nomine possidere ⁊ in ipsum trāstulit dominiū ⁊ pos. sed per istam conuentionem solum fuit actū vt venditio habeatur pro infecta nō autem emptor ꝯstituit se vēditoris nomine possidere. nec in ipsum retranstulit dn̄ium nec pos. ergo ⁊c. Alia est ratio quā tangit glo. in ver. item non parit. ꝙ ista cōuentio nō pariat venditori retentionē vel exceptionē. ⁊ est talis. primo ppria natura cōuentionis non ordinatur ad resoluēdam omnē obligationē ergo non parit exceptionē. quia de natura exceptionis est ad hoc vt proprie dicat exceptio ꝙ actio ⁊ ciuilis obligatio nō sint sublate cum dicat actionis exclusio ⁊ vbi non est actio nō potest dici exceptio nisi intentionis que non est pprie exceptio. ⁊ posito ꝙ de sui natura pareret exceptionē tamen. l. in hoc casu non potest quia vel diceremus ꝙ pareret eam aduersus actioneʒ ex empto. ⁊ hoc dici nō pōt nec expedit quando ab illa fuit venditor ipso iure liberatus per hāc fictam traditionem vt dixi. aut diximus ꝙ pariat eam aduersus rei ven. vel interdictū vti possidetis qb᷒ potest conueniri ⁊ hoc dici non potest quia non ordinatur ad illas actiones tollendas sed ad tollendam actionem psonalē. ideo cōcludit gl. cōuentionem istam nihil operari ⁊ venditorem posse cōpelli ad rei traditionem intellige tamen soluēdo pretiū ne habeat rem ⁊ pretiū vt in prin. glo. ¶ Sed in ꝯtrium primo glo. arguit sic quia licet res nō esset integra fingit tamē res integra eoipso ꝙ fuit actum vt habeat pro infecta. primo ex eo quia rē venditam apud ipsum venditorē dimisit qđ loco traditionis habet vt insti. de rerū diui. §. interdum. glo. rn̄det ꝙ imo. §. ille facit in cōtrarium quia nō dicit ꝙ dimissio sit traditio sed dicit ꝙ transfert dominium ⁊ possessionē sine traditione. certe verum est. s. vera sed bene habet vim ficte traditionis al's non transfertur dominium vel possessio sine vera vel ficta traditione: vt. l. traditionibus. C. eo. titu. gl. forte sentiens hoc cōtrarium dicit ꝙ nō sufficit ista ficta retraditio vt dicat interuenisse actus retrosimilis imo requiritur verus actus ⁊ vera traditio. certe hoc nō videt bene dictum maxime in casu nostro vbi fuit facta ficta traditio eodem modo videt sufficere traditio ficta vt dicatur actus retrosimilis. plus dicit Barto. 18 † ꝙ etiam si interuenisset vera traditio ex parte vēditoris sufficeret ficta ex parte emptoris eo ꝙ constitueret se venditoris nomine possidere post dictam conuentionem resolutiuā quia qđ hic dicit ꝙ requiritur actus retrosimilis debet itelligi vel equipollens scđm eum qđ no. licet gl. innuat ꝯtrarium. ⁊ ideo ad hanc primam rationem non est sufficienter respōsum p gl. 19 vel per doc. † Scđa ratio est quia videmus ꝙ traditio instrumēti hꝫ vim traditionis rei vt. l. j. C. de dona. ergo ⁊ recisio seu incisio instrumenti debet habere vim traditionis ar. in. l. putquisqꝫ. j. de sol. ⁊ in. l. nihil tam naturale. j. de re iud. sed eoipso ꝙ cōueniunt

¶ Fingit tradita. Adde eūdem Pau. d. ca. in. l. iulia. §. ex vēdit. j. de act. empti. ⁊ Alexā. d. imo. in cōsi. xxxviij. col. penul. in fi. in. ij. volu. Cur.

ꝙ conueniunt ꝙ venditio habeatur pro infecta censetur cancellare ꝛ rescindere instrumentum venditionis qḋ potest fieri solo verbo vt.s̄.eo.l.emptor.§.lucius.glo.respondet ꝙ illud re integra.hoc dictum nihil est ƀm doc.ideo dicunt ipsi ꝙ tradito instrumento non cēsetur tradi res sed ius qḋ quis habet in re sȝ in casu isto vt fiat resolutio requirit retraditio rei.certe peius videntur dicere ꝙ̄ glo.prima contra tex.in.d.l.j.qui expresse dicit ꝙ tradito instrumento mancipiorum censentur tradita mācipia ꝑpterea ius qḋ habeo in re non possum in te trāsferre nisi mediante traditione rei vera vel ficta vnde si trāsfero ius vt dicunt doc.ego fingor te addidisse rē.Tertia ratio subtilis que colligit ex gl.potest sic formari ꝙ licet res non sit oino integra si tamē aliquo respectu potest dici integra quia restabat adhuc aliquid fiendū ex parte vēditoris potest recedi nudo cōsensu vt patet si venditio fuit trāslata in stipulatione animo nouandi in eandem ꝑsonam vel in aliam intercedentē pro venditore nam dicit res non integra quia actio exempta est sublata.sed alio respectu dicit integra quia adhuc restat aliquid fiendum ꝑ venditorem.s.traditio ꝑ actionem ex stipulatu.ꝛ ideo dicit in.l.emptio.de rescin.ven.j.ꝙ solo consensu recedit saltem ope exceptionis licet si esset omnino integra ipso iure recederet vt dixi.s̄.eo.l.emptor.glo.respondet ꝙ ibi non recederet ꝑ dictam cōuentionem ab illa obligatione q̄ fuerat solo cōsensu cōtracta cum ab ea fuerit recessum ꝑ stipulationē quia scḋa obligatio stipulationis fuit liberatio a prima sine prime.Doc.dicunt ꝙ ibi etiā ab obligatione que orit ex stipulatione liberat per hanc cōuentionē ope exceptionis ꝛ ita hic si hoc foret actū ꝙ liberaret a rei ven.ꝛ ab interdicto vti possidetis.ego nescio qd sit hoc dicere:nam ibi etiam si aliter nō appareat nisi ꝙ voluerunt vēditionem haberi pro infecta videt actum ꝙ nec ex stipulatione posset agi ꝛ ideo tollitur ope exceptionis.ergo eodē modo videt dicēdum in casu isto vt videat actum ꝙ non possit agi rei vendi.vel interdicto.nam intentio eorum fuit ꝙ ista venditio nō sortiretur effectum ergo vident voluisse omne illud qḋ sequitur ex hoc vt nō possit agi dictis actionibus quia ille cōpetunt occasione vēditionis facte ideo salua reuerentia glo.ꝛ doc.mihi videtur hec scḋa pars verior per has rationes subtiles quibus non est sufficienter responsum.Nam doc.volunt ꝙ si vltra dictam conuentionem fuisset actum ꝙ res remaneret penes vēditorem ꝛ qḋ ibi possidebat nomine emptoris nunc possideat noie suo.ista venditio esset resoluta ꝛ reacquisitū dominiū ꝛ possessio ipsi venditori ergo quia non idem licet hoc non fuerit dictum cum saltē tacite fuerit hoc intellectum ꝛ sensum ab vtraqȝ parte ar.in.l.cum ad.j.si cer.peta.cum sine hoc dicta cōuentio esset inutilis ergo partes censentur hoc voluisse ar.in.l.quis.C.de fideicō.maxime autem hoc procederet si emptor instrumentū dicte emptionis retraderet venditori vel si mandaret notario ꝙ cācellaret ꝑtocollum iuxta scḋam rationem quā glo.facit ad hanc partē.

20 ¶ † Ultimo no.istam glo.que semper allegat ꝙ venditor constituendo se nomine emptoris possidere liberat se ab actione ex empto.Alij dicunt contrarium qḋ adhuc potest conueniri actione ex empto ad realem traditionē quia quo ad illam censetur adhuc res esse integra quod mihi placet.arg.j.de actio.empti.l.si heres testamento.ꝛ in.l.iulianus.§.ex vendito.cum ibi not.in glo.super verbo precaria.ꝛ not.per docto.in.l.ij.C.quando li.ab emp.disce.Quid autem si venditor dicat constituo me emptoris nomine precario possidere quid operatur illud verbum precario.dic ꝙ tunc transfert ciuilem possessionem ꝛ naturalem.sed postea eodem instanti censetur naturalis res translata in venditorem:quia hoc est de natura precarij si aliter non appareat ꝙ qui precario possidet habeat naturalem ꝛ in hoc differt a casu precedenti quando non est appositum illud verbum quia tūc solum detentationem habet:ista patent ex notatis.s̄.per Bar.in.l.interdum.in fi.princi.j.de acqui.posses.

2 ☞ Pactum factum putatiuo heredi vt adeat hereditatem qḋ prosit vero heredi.

Imperator antoninus.

1 Lex ista ƀm scḋam lec.glo.quā doc.sequunt notabiliter limitat.l.maiorē.s̄.eo.vbi habet † ꝙ si creditores q volunt remittere partem debiti vt adeat hereditas sunt pares in cumulo debiti ꝛ numero ꝑsonarū alijs q nolunt remittere.ꝙ tūc iudex debet stare humaniori parti.ista lex limitat nisi ex vna parte sint cōiuncte ꝑsone defuncte ex altera extranee qꝛ tunc pferunt voces coniunctor.nā tunc non dicunt omnia paria ꝛ per hoc.l.j.j.de priuile.cre.Guil.tñ de cu.hanc non tenet imo dicit ꝙ minus est credendū cōiunctis ꝙ̄ extraneis qꝛ presumunt hoc facere ex affectione magis ꝙ̄ ex eqtate

2 doc.tamē tenent istā lecturam.† Scḋm aliam lec.s.primam ꝛ vltimam que tendunt ad idē ista lex limitat.l.si tibi.§.cū possessor.s̄.eo.vbi habetur ꝙ pactū factum putatiuo heredi non prodest vero.nam hoc est verum nisi quando fit vt putatiuus heres adeat hereditatem.quia tunc censetur potius fieri contemplatione hereditatis ꝙ̄ persone ideo prodest vero heredi postea adeunti.tene menti.

2 ☞ Pactū de non alienando rem propriam quando valeat vt si ꝓhibitus alienat non valeat alienatio.ꝛ si alienatio tenet quando teneatur alienans ad interesse.

Nemo paciscendo.

1 † Nō valet pactum vt quis non possit rem suam alienare vel de ipsa facere velle suū.h.d.ꝛ pro declaratione huius ꝛ etiā cōtrariorum formatorum in gl.† distingue si paciscor tecum vt rem tuam non possis alienare aut querimus an valeat pactū quātum ad hoc vt si alienas nō valeat alienatio.aut quātum ad hoc vt licet valeat tenearis mihi ad īteresse.primo casu ꝙ nō regulariter per istā.l.Fallit si in re tua haberem ius aliqḋ reale puta dominium directū:vt.l.ij.C.de iure emphy.vel ius hypothece:vt.j.de di.pig.l.si creditor.§.fi.scḋm vnam literam per quā dicitur nullam esse venditionem ꝛc.ƀm Bar.qui dicit illam esse veram lecturam prout ipse ꝛ do.Fran.de pisis cum haberent de facto fecerūt videri in pandectis pisis.ꝛ ideo cautela est quando facis tale pactum ꝙ facias tibi obligari rem pro omni interesse tuo vt not.Barto.in.l.j.j.de superfi.Fallit etiam si fuisset actum ꝙ quoties perueneris ad aliquem actū alienationis statim ꝛ ante ipsam perfectam donas mihi eam ꝛ constituis te nomine meo possidere vt not.Bar.in.l.absenti.j.de acquiren.possessio.Fallit etiam si esset alienatio retractabilis vt datio libertatis:vt.l.ea quidem.C.si manci.ita fue.alie.vt manumittatur.ꝛ no.in.l.ea lege.C.de cōdictio.ob cau.Secundo casu aut apponit in traditione rei mee ꝛ super ipsa re ita ꝙ ista duo concurrunt ꝛ tūc licet valeat alienatio tamē obligaris ex pacto vestito coherentia traditionis ad interesse quod consistit in estimatione rei etiam si de alio interesse non appareat vt dicta.l.ea.cum ibi nota.C.de condi.ob cau.ꝛ hoc modo potest intelligi solu.glo.quā facit ad primum cōtrariū dum dicit ꝙ loquitur quādo apponit in traditione.ꝛ gl.dicit contrarium in.l.in traditionibus.s̄.eo.sed dic ꝙ ista loquitur quando ista duo concurrūt.si vero deficit alterum puta quia non fit in traditione rei in re ipsa vel si fit tunc non tamen de ipsa re.sed de alia re tua.tunc loquitur gl.in.l.in traditionibꝫ.nam tunc est distinguendum aut nō possum docere de aliquo interesse ꝛ tale pactum non valet etiam vt possim agere ad interesse per illam gl.ꝛ per illam.l.quoties.la prima.j.de serui.Aut possum docere de aliquo interesse ꝛ tunc valet vt possim agere ad illud licet nō impediat alienationem.ꝛ hoc modo dȝ intelligi aliud contrarium formatū in glo.de.l.j.§.si quis.j.de aqua quo.ꝛ esti.ꝛ etiam.l.fi.de pac.inter emp.ꝛ ven.C.ꝛ facit.l.venditor.j.cōia predio.ideo si vendo tibi domū cum pacto ꝙ nō possis ibi exercere talem artem si mea interest quia prope illam ego exerceo valet pactū vt ibi per Bar.not.als secus vt.d.l.quoties.j.de serui.

2 ☞ Qui fideiussit pro eo qui recepit castrum in custodia vsqȝ ad certū tempus non tenet de custodia eo tempore elapso.nisi consensit ꝙ ille in eadem custodia remaneret.

3 Fideiussor datus in cōpromisso habente terminum non tenet si prorogetur compromissum sine eius consensu.

Si reus postꝙ̄ factus.

1 † Exceptio q̄si ta fideiussori etiā pacto rei principalis non potest sibi auferri per eundem ꝛ etiam sine eius voluntate.h.d.cōcordat l.insulam.§.fi.solu.ma.ꝛ.j.de pac.conuen.l.cum maritus.§.j.j.de verbo.ob.l.qui rome.§.callimachus.ꝛ qḋ no.Cy.C.si cer.pe.l.si absentis.in fi.fortius si erat quesita sine facto principalis.puta per.l.si post mortem.§.fi.de contratab.sed si non erat quesita sed sperabat acquiri bene potest facto rei impediri ne acquiratur vt.s̄.quod quisqȝ iu.l.iij.§.fi is pro quo ꝛ quod ibi no.in glo.nisi speratur acquiri ex forma contractus vel ex hisque fuerunt tunc temporis acta vt.j.loca.l.item queritur.§.q impleto.j.de admi.tut.l.lucius.§.ij.vel.iij.ꝛ quod no.Bar.de

2 illo † qui fideiussit pro eo qui recipit castrum in custodiā vsqȝ ad certum tempus ꝛ post tempus remāsit in eadem custodia.nam non tenetur fideiussor si postea culpa principalis perdatur castrum si non cōsensit quod remaneret.ꝛ ad hoc etiam j.de arbi.l.labeo.§.fina.cum.l.seqnē.† vbi fideiussor datus in

3 compromisso habente certum terminum non tenetur si prorogetur compromissum sine eius consensu quia statim lapso tempore est liberatus.

De transactionibus. Rubrica.

2 Lis seu res quod multis modis finiatur.
3 Res dicitur non dubia post confessionem sponte factã aduersus quã venire non potest.
4 Transactio fieri potest super re dubia siue propter litem presentem vel que in futurum esse possit propter negationẽ ꝓbabilem siue non propter litem quia confitetur sed propter dubium futurum euentum.
5 Si habeo contra te sententiam vel cõfessionem tuã vel instrumentum habens paratam executionem ius meum non efficeretur dubium propter negationem tuã.
6 Si super certo non potest transigi ita nec compromissum de iure ⁊ de facto fieri.
7 Clausula in cõpromisso apposita qꝺ intelligatur esse lis ⁊ qꝺ de omni eo. super quo fuerit laudatum quid operetur.

1 **Qui transigit quasi.** † Trãsactio fit super re dubia sed pactũ gratuitum sup re certa ⁊ indubitata et hꝫ vim donationis. h. d. In tex. ibi neq̃ finita ybicunq̃ ergo est finita dicit̃ certa ⁊ indubitata. finitur autem per sententiã diffinitiuam que trãsit in rẽ iudicatam[a] ideo postea nõ potest transigi nisi negetur iudicatũ ⁊ probatio nõ sit in ꝓmptu. vt. j. eo. l. post rem. † finitur autẽ res multis modis vt. l. §. fi. j. ad tertu. s. dico etiam qꝺ res diceretur non dubia post confessionẽ sponte factam aduersus quã venire nõ potest vt. l. generaliter. C. de non nu. pe. ⁊ si extaret instrumentum qꝺ habet paratam executionem ⁊ aduersus ipsum nõ posset aliqua exceptio opponi ad impediendam executionem ex forma statuti. nam in omnibus istis casibus non posset transigi ⁊ si cõtra fieret nec valeret iure transactionis. nec iure pacti gratuiti vt no. in. l. si causa cognita. C. eo. ti. per glo. sed quando res est dubia ⁊ non finita per sententiã potest fieri trãsactio vt hic ⁊ etiã pactum gratuitum. si gratis remittatur vt hic in glo. fi. super ver. indubitatam. ⁊ etiã nõ gratuita. vt. l. cõtra iur. in fi. s̃. tit. j. † In glo. ibi vel etiam est ibi dubiũ in quãtum ⁊c. licet non sit dubium. siue ergo res sit dubia ꝓpter litem p̄sentẽ vel que in futurũ esse possit propter negationẽ siue nõ propter litem quia confitet̃. sed ꝓpter dubiũ futurum euentũ. quia pẽdet ex conditionis euentu potest sup eo transigi ⁊ est ꝓprie trãsactio ꝺm glo. ⁊ sic intelligit. l. j. C. de pac. † In gl. ibi. per negationem hoc intellige de probabili[b] negatione non de temeraria que põt statim reprobari vnde si haberem cõtra te sñiam vel confes. tuã vel etiam instrumentum habens paratã executionem ꝓpterea ius meũ non efficeret̃ dubium per tuã negationem vt. j. e. l. post rem. ⁊ no. C. de procu. l. j. ⁊ no. † ꝙ si sup certo non põt trãsigi ita nec cõpromissum de iure ⁊ de facto fieri qꝛ hꝫ vim trãsactionis. vt. C. de iudi. aut. si vero. ⁊ ideo in generali cõpromisso q̃tũcũq̃ pleno non veniunt illa q̃ sunt certa ⁊ liquida ⁊ super quibus spãliter compromitti non posset etiam † si apponatur clausula ꝙ ĩtelligat̃ esse lis[c] ⁊ questio de omni eo ⁊ sup eo super quo fuerit laudatũ que clausula est multũ in vsu Florentie cũ simpliciter spãliter non possit trãsigi vel compromitti super liquidis nõ video qualiter illa clausula possit operari sup liquidis ⁊ claris qꝺ intelligat̃ compromissum cui rñderi põt licet Ang. videat̃ hic dicere ꝯtrium ꝙ põt operari circa alia non liq̃da de q̃bus esset dubiũ an venirent in cõpromisso tanq̃ de illis nõ fuerit cogitatũ vt. l. si cũ dies. §. plenũ. j. de arbi. ⁊. j. eo. l. cũ aquiliana. nã ista clausula faciet vt de eo sup quo fuerit ꝓnuntiatũ cẽseatur cogitatũ saltem in genere. licet si non esset apposita non cẽseretur cogitatũ nec in genere nec in specie. ⁊ ĩ hoc est vtilis illa clausula qꝺ no. ꝑpetuo. quia est pulchra practica ad euadendũ dubietatem que potest oriri per. l. si de certa. C. eo. ti. ⁊ per. ll. supra allegatas. In fi. gl. ibi dic in actore idem. hanc distinctionem glo. serua quãdo calũnia cõmittebatur in litigãdo. si vero fuit cõmissa in ipsa trãsactione tũc non refert ex qua parte quia videntur dicere doct. ꝙ non redditur trãsactio nulla licet alio remedio prouideat̃. quod dic. vt. l. in summa. j. de condi. inde.

2 Si liberaui te per pactum ⁊ postea non seruas trãsactionem possum agere prima ⁊ si excipias de transactione replicabo de dolo: quia eam non seruasti.

1 **Transactum accipe.** † Transactio põt fieri mediante aq̃liana stipulatione ⁊ acceptilatione vel solo pacto. h. d. † Et no. qꝛ est longa differẽtia qꝛ si liberaui te ꝑ pactũ ⁊ postea nõ seruas trãsactionẽ possum agere actione prima. ⁊ si excipias de transactione replicabo de dolo quia eã nõ seruasti. vt. l. siue apud acta. ⁊. l. cũ proponas. C. eo. tit. sed si liberaui te ꝑ acceptilationẽ nõ possum agere actione prima qꝛ non resuscitat̃ sed de dolo aget̃ vt me reponas in pristinam obligationem. de condi. ob cau. qꝺ dic vt. l. actione. C. eo.

a Judicatam. Adde ꝙ cõpromitti põt etiam post rem iudicatam dũmodo renuntiet̃ rei iudicate ita expresse tꝫ ro. ꝯsi. ccclxix. q hic a do. Jas. nõ allegat̃ item sup trãsactione põt transigi ꝺm Rapha. ful. ꝯsi. cxix. vbi dicit ꝙ non meminit se ꝯtriũ cõperisse. an autẽ publicatis attestationibus vel post conclusum ĩ cã possit peti compromissum fiẽdum necessitate statuti. d. Jas. allegat hic Alex. Pau. de cast. Rapha. cu. in cõsilijs. ac Frã. de are. cõsi. cj. sꝫ aduerte: qꝛ Are. non sequit̃ simpliciter dictũ Bal. hic allegatũ ꝑ do. Jas. sꝫ dicit hec verba ꝙ dictum est verissimũ ĩ casu nr̃o cum sumus in tp̃e quo nihil vltra ex forma statuti allegari potest.

b Probabili. Dubitatio ꝓbabilis dꝛ illa que mouet aĩum sapientis ⁊ nõ insipientis seu ignari. text. est et ibi Abbas in. c. fi. de cri. fal.

c Esse lis. Vid Ang. cõsi. lxv.

2 Preteritio matris qualiter etiã hodie habeatur ꝓ exheredatione.
3 Testamentum quod potest querelari nõ rescinditur per trãsactionem factam super querela.
4 Factum ⁊ negligentia vnius non debet in alienam iniuriam nec in alienum dãnum conuerti.

1 **Imperatores.** † Trãsactio facta inter scriptũ heredẽ ⁊ legitimũ non preiudicat legatarijs qui poterũt solum heredẽ scriptũ ꝯuenire. h. d. † In tex. ibi matrem supple exheredatã vel preteritã que preteritio habebat̃ pro exheredatione hoc iure ⁊ etiã hodie dũmodo fiat cũ causa alias reddit testamẽtũ nullum vt dicit̃ in aut. de here. ⁊ fal. §. exheredatos. col. j. sicut ecõuerso si filius p̄tereatur a matre habebat ergo ista mater querelã quã si intẽtasset obtinuisset ⁊ legata fuissent effecta caduca hoc iure. vt. l. papinianus. §. fin. j. de inoffi. testa. licet hodie secus vt in aut. ex cã. si ergo scriptus heres trãsegit cũ matre ⁊ dedit sibi partem hereditatis cõfundetur cõmodum ⁊ videbitur etiã fieri cum onere legatoꝛuꝫ. vt. l. plane. de cõdi. ⁊ demon. nec poterũt conqueri legatarij quia per hãc trãsactionem eoꝛum legata salua facta sunt saltem ꝓ parte q̃ fuissent in totũ irritata si querela fuisset in totum probata ⁊ hec erat ratio dubitãdi. cõtrarium tñ determinatur ꝙ licet sit rescissum testamentũ: quia hoc suo tantũ facto ⁊ nõ cõsensu legatarioꝛũ euenit sibi soli nocere debet. forte enim legatarij ostẽdissent cãm propter quã fuisset a querela exclusa ⁊ sic respondet̃ ad cõtrarium. si autẽ cõsensissent tunc videt̃ qꝺ eis preiudicet. ⁊ intellige hãc. l. quãdo legata non fuerũt repetita ab intestato ⁊ sic non poterant deberi nisi a scripto herede. idẽ si fuerunt repetita ⁊ illi matri non fuit data quota pars hereditatis sed certa q̃titas ⁊ tota hereditas remãsit apud scriptũ heredem. si autẽ quota esset ab intestato repetita tunc esset idẽ in legatarijs ꝙ in creditoꝛibus quia deberent pro rata quelibet eoꝛum conuenire. vt. j. eo. l. controuersia. cũ ibi no. † Nota ergo hic qꝺ testamentum qꝺ potest querelari non rescinditur per trãsactionem factam super querela licet trãsactio habeat vim sententie q̃tũ ad litem finiendam. vt. C. eo. l. fratris. requirit̃ vera sñia iudicis. vt no. in. l. antiqui. in fi. glo. q̃ incipit imo. si pars here. peta. † In glo. etiã principium ⁊ finẽ istius tex. est qꝺ factum ⁊ negligentiam vnius non debet in alienam iniuriam conuerti nec in alienum damnum.

1 **Cum transactio propter.** † Trãsactio si porrigit̃ ad codicillos de nouo repertos. h. d. ⁊ videt̃ hoc ꝓcedere etiã si habebãt notitiã de codicillis propter id qꝺ habet̃ j. eo. l. de his. quia est speciale in his que dependent ex vltima voluntate ꝙ super eis non potest trãsigi etiam specialiter nisi inspectis ⁊ cognitis verbis testamẽti ⁊ codicilloꝛum. ergo nec veniunt in generali transactione si te liberaui ab omni eo in quo mihi teneris ex vltima voluntate talis in transactione facta super fideicõmisso in testamento relicto vt hic fuit. In tex. propter fideicõmissum. supple relictum in testamẽto cum etiã in codicillis plura alia relicta essent huic matri ⁊ aliquo dato huic matri liberauit heredem scriptum generaliter ab omni eo in quo sibi tenebat̃ ex vltima voluntate illius filij vel testatoꝛis. vnde videbatur qꝺ non posset petere relicta in codicillis: quia verba illa erant generalia ⁊ cõprehendebant quãlibet speciem vltime voluntatis. contrariũ tñ est quia non censet̃ cogitatum de illis qui postea reperti sunt. vt. j. eo. l. qui cũ tutoꝛibus. §. fi. ⁊ posito ꝙ de illis haberet notitiã: quia nõ fuerunt prelati adhuc idẽ videretur per. l. de his. j. eo.

1 **Debitor cuius pignus.** † Trãsactio facta cũ putatiuo herede nec ꝓdest nec nocet heredi vero. h. d. ꝺm ambas lecturas. Itẽ solutũ putatiuo heredi nõ repetit̃ ab eo ꝑ verũ heredẽ si a ꝓncipio nõ habuit ratũ sed reprobauit vel si solutũ est ex cã trãsactionis vel si fuit solutũ indebitũ. h. d. scꝺo ꝺm diuersos intellectus gl. q̃ incipit neq̃ exceptio. si autẽ fuisset debitũ solutũ ex causa debiti ⁊ per verũ heredẽ rata fuisset habita solutio. tunc per ipsum repeteret̃ per petitionem hereditatis. vt. l. possessoꝛ. §. bone fidei. j. de peti. heredi.

2 Per acceptilationem nõ tollunt̃ obligationes iurisgentium nisi prius trãsferant̃ in aquilianã stipulationem.
3 Debitoꝛ qui soluit non potest cõpellere creditoꝛem ad faciendum sibi generalem quietationẽ de omni eo in quo sibi tenet̃ nisi de eo quod soluit.
4 Arbiter vl̃ arbitratoꝛ quãtũcũq̃ habeat plenissimũ arbitriũ non potest

non pōt iubere alteri parti quod faciat alteri generalē quietationē de omni eo in quo posset sibi teneri ex quacūq causa: nisi aliter appareat de intentione partium.

5 Clausula in compromisso apposita: quod intelligatur esse vel fuisse lis etiam de omni eo super quo fuerit laudatum an extē datur ad ignorata.

6 Arbitrator si lis erat de fundo nō pōt arbitrari qd̄ des mihi alium fundum sed bene qd̄ des mihi pecuniam.

1 **Aquiliana stipulatio.** †Stipulatio aqliana ꝛ etiā acceptilatio generaliter facta in cōtractu trāsactionis generaliter operatur ꝛ hoc si fuit de mēte partiū. ꝛ cōprehendit etiā illa de quibus nō erat lis. i dubio vero restringit̄ ad illud tantū de quo erat lis. h. d. cū. l. seq. tunc autem censet̄ esse de mente partiū qn̄ salua rōne recti sermonis nō potest fieri: restrictio: puta lis erat sup fundo transegimus ꝙ dares mihi centū ꝛ ego dimitterē fundum ꝛ liberarē te generaliter ab omni i quo mihi teneris vel teneri possis ex quacūq causa que dici vel excogitari posset nā liberaberis etiā ab illis de qbus non erat lis[a] nō dico ꝙ sup illis dicat̄ fieri ista transactio: qꝛ non fit nisi de eo de quo est lis vel esse speratur. sed occasione trāsactionis que fit sup lite de fundo fit ista remissio. etiā de his que non sunt in lite ſm Bar. sed si poterat fieri restrictio puta lis erat de pertinētibus ad mensam nūmulariā vel apothecā. tradidisti mihi aliqd ꝛ ego te liberaui ab oībus in qbus posses mihi teneri ex quacūq causa certe hec verba pn̄t restringi ad causas ptinentes ad mensam in qua possunt esse plures ꝛ diuerse cause. nam isti nūmularij de pluribꝫ negotiant̄. vt. l. fi. ·j. qd̄ cum eo. ꝛ patet in. l. emptor. §. lucius. ·s. ti. ·j. oporteret ergo dicere ab oī eo in quo mihi teneris ex quacūq cā pertinēte ad mensam vel extra mēsam vt ibi dixi.

2 ¶ †In tex. ibi oēs pcedētes obligationes scꝫ iurisgētium vel ciuilis: ꝛ ideo fuit inuēta quia p acceptilationem nō poterāt tolli obligationes iurisgentiū cum acceptilatio sit de iure ciuili ꝛ de directo cōtrariet̄ obligationibꝫ q̄ sunt de iure gentiū qd̄ est potius: ideo fuit inuēta p gallū aquiliū vt prius trāsferant̄ in stipulationē nouationis qd̄ facilius fit qm̄ in habentibꝫ symbolum facilis est trāsitus ꝛ vna obligatio symbolum id est similitudinē habet cū alia obligatione sꝫ obligatio cū liberatione similitudinē nō habet cū inter se sint contrarie.

3 ¶ †In tex. l. aquiliana. ibi liberalitatē enim captiosamq per banc. l. dicit doc. qd̄ debitor qui soluit non pōt cōpellere creditorē ad faciēdū sibi generalem quietationē de omni eo quo sibi tenet̄: quia esset hoc captiosum. licet enim creditor nesciat illū sibi teneri nisi in eo qd̄ soluit. ꝛ sic inspecta sua opinione si faceret talē generalē quietationē non deciperet̄ nec lederet̄ in aliquo: qꝛ tn̄ possibile est ꝙ ille in alio sibi tenet̄ qd̄ ipse ignorat diceret̄ ista quietatio captiosa ad quā faciēdam non tenet̄ sed solū de eo qd̄ soluit vt. ·j. de cōtrario iudicio tu. l. iij. ī p

b §y. ꝛ. C. de sol. l. pecunie. de illo enim qd̄ soluit[b] tenet̄ quietationē facere ꝛ instrumentū cancellare. vt. C. de condi. ex le. l. dissolute.

4 †Dicunt etiā doc. per banc. l. ꝙ arbiter vel arbitrator q̄tumcūq habeat plenū vel plenissimum arbitriū nō potest iubere alteri parti ꝙ faciat alteri generalē qetationē de omni eo in quo posset sibi teneri ex quacūq causa: quia istud non cadit sub illis verbis sed solū de quibus erat inter eas lis. vt. l. si cū dies. §. plenum. ·j. de arbi. nisi aliter appareat de intentione

5 partiū puta† si in compromisso esset apposita clausula ꝙ itelligeret̄ esse vel fuisse lis etiā de omni eo super quo fuerit laudatum ꝛ ad hunc finē fuit inuenta illa clausula ad fugiendum has leges. An autē ista verba generalia extendant̄ ad ignorata. rn̄deo ꝙ sic quia saltē in genere censeatur cogitasse. ar. in. l. qui iure militari. ·j. de testa. mi. l. iuncta. l. sub pretextu. C. eodē.

6 ¶ †Ultimo dicit hic Bar. vnum verbū notabile quod talis

c arbitrator si erat lis de fundo non potest[c] arbitrari quod det mihi alium fundum ꝛ ille non remaneat sibi quia arbitraret̄ super eo quod non erat in lite sed bene posset arbitrari ꝙ des mihi pecuniam quia per pecuniam res estimantur: ꝛ ideo nō dicitur alia res. vt. ·j. de fide. l. si ita.

2 ☞Transigens sup legato qd̄ putabat esse de. x. ꝛ erat de. xv. sibi non preiudicat: ꝛ qd si nihil reperiat̄ relictū. ꝛ nu. 5.

3 Cautela est trāsigēt super relictis in vltima volūtate: qd̄ dicat̄ inspectis ꝛ cognitis verbis testamenti vel codicillorum.

4 Pactū gratuitū nō inspectis verbis testamenti non valet.

5 Legi prohibitiue renuntiari non potest.

6 Si legatarius petit legatū ꝛ heres fuit absolutus: quia testamentū non fuit pductū: ꝛ postea appareat testm̄ an dicet̄ sententia nulla: quia lata non cognitis verbis testamenti.

7 Legatarius si habebat certam notitiam de legato per testes vel per notarium qui fuerūt presentes nō tamen viderat scripturam quod valebit transactio.

Quid si de testamento non sit confecta scriptura.

1 **De his controuersijs.** †Sup dependentibus ex vltima voluntate non potest transigi nisi veritate reperta per inspectionē vel cognitionē vltime volūtatis. h. d. ꝛ semper allegatur ꝛ est singularis. ꝛ gl.

2 ponit casum duobus modis. †Primo ꝙ legatarius putabat sibi minus esse relictū cū esset plus vt qꝛ credebat sibi relicta x. cū essent. xv. trāsegit super. x. per. v. certe preiudicat in alijs v. de his. x. sed de illis. v. q̄ non putabat sibi relicta nō preiudicat ſm istā lectu. Certe hoc vltimū bene est verū sed precedens non scꝫ preiudicet in alijs. v. de illis. x. quantūcūq haberet opi. de his. ignorabat tn̄ veritatē ꝛ ita solum opinabat̄. requirit̄ ergo qd̄ viderit vel veritatē sciuerit ita qd̄ non habeat solā opinionē ꝛ credulitatem sed certā scientiā. aliter nō valet etiā in illis. v. ꝛ hec est scd̄a lectura ꝛ verā ꝛ multomagis si nō habebat opinio. ꝙ aliquid esset sibi relictū cum tn̄ esset vel credebat ɔ̄riū ꝙ relictum non esset. ergo multomagis ꝛ hoc fuit inductū duplici causa scꝫ fauore vltime voluntatis vt exitum habeat. vt in. l. vel negare. ·j. quēad. testa. aper. nam in hoc ver-

3 sat̄ publica vtilitas. Item† odio occultātiū testamenta: vnde non habet locū qd̄ hic dicitur in debitis ex causa inter viuos in qua non vertit̄ tantus fauor. vt in fine glo. magne. his ergo cautus quādo transigit̄ super talibus vt dicas inspectis ꝛ cognitis verbis testamenti vel codicillorū. ꝛ vide Bart. in. l. qui rome. §. duo fratres. in. iiij. q. vbi examinat ꝛ declarat istam. l.

4 ·j. de verbo. obli. ¶ †In glo. mag. ibi sed nunquid pactum gratuitū valet. Rn̄deo non. idē tenet Bar. sed Guil. de cu. tenet cōtrariū ꝛ puto qd̄ verius quia illa qui gratis remittit in nullo decipit̄ si aliquid est plusq̄ putet in veritate cum intendat vti liberalitate si apparet ꝙ voluit remittere omnē q̄titatē quātūcūq magnam. al's secus quia facilius remittitur parua q̄ magna. sed ille q transigit cū non intendat vti liberalitate sed

5 aliter recedere percipitur si aliter est q̄ credat. ¶ †In glo. ibi

d puto ꝙ sic. doc. oēs tenēt contrariū quia cū legi prohibitiue[d] nō potest renuntiari. vt no. glo. in. l. ij. C. ne fideiuss. do. denī. qꝛ non fuit hoc inductū solū in fauorem priuatum sed publicum ꝛ odio alterius. vt. ·s. dixi ꝛ etiā in. l. pactū inter heredē. ·s. tit. ·j.

¶ In gl. ibi item quid si heres. hūc casum habui de facto hoc anno quia heres non viso testamēto cū vxor testatoris diceret sibi fuisse relicta quedam tam p suis dotibus q̄ pro alio trāsegit cum ea p certa q̄titate pro omni eo qd̄ sibi relictum esset in testamēto. ꝛ postea nō reperit̄ aliquid fuisse relictū dicebat̄ heredem teneri postq̄ se obligauerat ad certam quantitatem argu. C. de fal. cau. l. si nō designata. ɔ̄riū decidit quia hoc fecit per errorē qui pbatur eoipso qd̄ cōtrarium appareret ꝛ de hoc est gl. quinimo etiam si aliquid fuisset relictū ex quo nō

6 viderat verba testamēti creditur errasse. †Sed vtrum ista lex habebit locum in sententia si legatarius petit legata ꝛ heres fuit absolutus quia testamentū non fuit productū postea apparet testamentū in quo facta sunt legata an dicetur sentētia nulla: quia lata non cognitis verbis testamenti. Guili. de cu. dicit ꝙ non imo valet mero iure sed aliter succurritur legata-

e rio. vt. l. si matre. de excep. rei iudi. in prin. que certe non facit.[e] nam ibi agebat ex vna causa ꝛ succubuerat nūc volebat agere ex altera vnde nocet sibi sentētia. sed si ex eadem causa noceret quia debuit probare postq̄ egit vt dixi. ·s. de eden. in. l. legatū. per. l. postq̄. §. si dies. vt leg. no. ca. ꝛ Bald. allegat ad hoc glo.

7 que est. ·s. eodem titulo. l. iij. §. j. ¶ †Item quero quid si legatarius habebat certam notitiam de legato per testes vel per notarium qui fuerunt presentes non tamen viderat scripturam vtrum valebit transactio. Barto. tenet ꝙ sic. al's si de testamento non esset confecta scriptura nunq̄ posset trāsigi qd̄ est absurdum: et ita intelligit hanc. l. in dicto. §. duo fratres. vt hic. ꝛ videtur casus. ·j. de opti. lega. l. si his qui. ꝛ ibi per eundem. in fine.

2 ☞Res dicitur iudicata licet sententia nondum transiuerit in rem iudicatam.

3 Exceptio cōpetens principali prodest fideiussori: licet inceperit cōpetere postq̄ fideiussor fuit condēnatus: ꝛ sn̄ia transiuit in rem iudicatam sicut si incepisset cōpetere ante.

4 Exceptio supueniens vni ex correis debendi postq̄ alter fuerat condēnatus an prosit illi.

5 Sententia lata contra fideiussorem quod nō preiudicet principali ꝛ quid econuerso.

1 **Et post rē iudicatā.** †Post sn̄iam q̄ nondum trāsiuit in rē iudicatā potest transigi hoc primo ꝛ exceptio trāsactionis cōpetens principali

a ¶ Erat lis. addē qd̄ voluit Lud. romanus consi. lxxix.

b ¶ Quod soluit. Addē qd̄ imo potest facere cōfessionē cū expssa reseruatione iuriū suorum ſm Bald. in. l. iij. §. ɔ̄rio. de ɔ̄trario iudi. tut. ꝛ dictū Bar. sequit̄ Ro. cōsi. clv. vbi etiā dicit ꝙ ptes pn̄t emologare laudū latum extra id qd̄ nō est compromissum allegat casū i. c. examinata. extra d̄ confir. vtili vel inuti.

c ¶ Non potest. Adde Ludo. ro. ɔ̄si. ccccij. Alex. cōsilio. cxxiiij. et cxix. ij. li. ꝛ an p adeq̄tione partium possit arbiter ɔ̄dēnare vnā partē ad dandū aliqd alteri. vid̄ Ro. consilio. lv. ꝛ vide qd̄ voluit consi. cxvi.

d ¶ Legi prohibitiue. Adde do. Maria. sozi. in c. si diligenti. de fo. cōpet. in ver. circa tertiū mēbrum Barba. in cōsi. xij. colū. iiij. in cōsi. xliij. col. ij. ꝛ in consi. lxij. col. ij. in. j. vol. ꝛ eundē in ɔ̄si. lij. col. vj. ꝛ in consi. lvj. col. x. in scd̄o lib. Cur.

e ¶ Nō facit. Jas. seqt̄ opi. Pau. de ca. ꝛ hec. l. ampliat̄. vt p Ang. ɔ̄si. xxiiij. ꝛ limita vt per Ful. ɔ̄s. lj. ꝛ Alexā. cōsi. xj. ij. lib. an autē verba testamēti sint intuenda. ꝛ an dispositioni huius. l. renūtiari possit. vide Ang. vbi. ·s. Signo. consi. cxcj. ꝛ cclij. ꝛ. cclvij. i fi. consilij. ꝛ ibi an per pactum.

a ¶ Trãsigi. In hac materia et circa ea que dicit hic do. Iaco. vide Ancha. cõs. ccclxxvj. ⁊ an valeat transactio super alimentis iter virũ ⁊ vxo. vide Lud. ro. cõs. cccccxvij. ⁊ an legatũ alimentorum ꝑ preterito tẽpore peti possit cũ eius idigẽtia relicta est cõscientie alimẽtarij: an possit declarare elapso triennio. vide ꝑ eundem cõsilio ccccl viij.

b ¶ Dicto priuilegio. Adde do. Fran. de aret. in c. ceterũ. col. iij. de iudi. Cur.

c ¶ Prefatione. Adde Lud. ro. consilio. clxxiiij. Bal. in. l. fi. ĩ. de here. insti. ⁊ in. l. item qꝛ. §. idẽ. s̃. tit. pxi. Et adde ꝙ p̃fationes denotãt cãz finalẽ Bar. in. l. ambitiosa. ĩ. de decr. ab ordi. fa. Bal. in. i. consti. C. ⁊ ꝑ Alexã. de imo. in consi. xlij. col. v. in fi. in. i. volu. Fran. cur.

ꝓdest fideiussori etiã si incepit cõpetere postꝙ̃ fideiussor extitit condẽnatus. hoc scdo. ⁊ solutũ ex causa inutilis transactionis conuertitur in debitum. hoc tertio ⁊ vltimo dicit tota lex. ¶ † No. in principio qd̃ res dicit̃ iudicata. licet snĩa nondum transiuerit in rẽ iudi. qꝛ põt appellari vel iam fuit appellatũ. Canoniste dicũt ꝙ licet dicat̃ sententia nõ tñ dicit̃ res iudicata. ideo habent titulũ de snĩa ⁊ de re iudi. legiste dicũt cõtrium: quia habẽt solum tit. de re iudi. in quo tractat̃ de vtroqꝫ ⁊ tex. hic habemus. ¶ † In. §. ĩ. no. singulariter ꝙ exceptio competens principali ꝓdest fideiussori licet inceperit cõpetere postꝙ̃ fideiussor fuit condẽnatns ⁊ sententia trãsiuit in rẽ iudicatam sicut si incepisset cõpetere ante: quo casu nõ est dubiũ. vt. l. exceptiones. §. rei. de exce. ⁊ si nõ haberemus istũ text. posset esse valde dubiũ quia sicut nõ prodesset fideiussori transactio sua facta secum postꝙ̃ fuisset cõdẽnatus: ⁊ snĩa transiuisset in rem iudicatã. vt patet in versi. tñ ipse. vbi patet ꝙ talis transactio est inutilis multominus videret̃ sibi prodesse transactio facta cum principali: cuius contrariũ hic dicit̃: ideo est bene singulare. nã illa est valida quia ꝗ̃tum ad principalem nõ erat res iudicata nec finita vnde cũ valeat in persona ipsius porrigit̃ ad fideiussorem sed facta cum fideiussore nõ valet: quia ꝗ̃tum ad ipsum lis erat finita ⁊ sic consequit̃ fideiussor per principalem qd̃ per se nõ potest cõsequi. Per hoc determinat Guil. de cu. si eras mihi obligatus naturaliter tantũ dedisti mihi fideiussorem qui obligat̃ ciuiliter ⁊ naturaliter. vt. l. j. de fide ꝙ si facerem pactũ fideiussori de nõ petendo tolleretur naturalis nõ autem ciuilis nec etiã actio sed eliderentur. vt in. §. pactus ne peteret. l. si vnus ex argentarijs. s̃. ti. j. secus si facio tibi pactum de non petendo sic tollitur naturalis ⁊ nulla alia remanet ꝗ̃tum ad te. Dicit Guil. qd̃ etiam tollitur ciuilis ⁊ etiam actio contra fideiussorem ⁊ sic ipso iure liberat̃ ex pacto facto principali ⁊ non liberaret̃ ex pacto facto secũ. Ange. hic dicit esse tex. cum glo. in. l. iij. ĩ. quãdo li. ab emp. disce. In glo. super ver. liberari. ⁊ in glo. fi. ⁊ qd̃ no. quia pulchrũ ⁊ subtile. † Vidi etiam de facto dubitari an exceptio superueniens vni ex correis debendi postꝙ̃ alter fuerat condẽnatus proficiat illi. ⁊ de hoc videt̃ esse casus hic ꝙ sic si erat talis qui illi ꝓficeret: secus si non esset cum videant̃ inuicem fideiubere iuxta not. in. l. vir vxori. ĩ. ad velle. ¶ † No. etiam hic casum qd̃ sententia lata cõtra fideiussorẽ non preiudicat principali. si enim preiudicaret faceret rẽ certam contra eũ ⁊ sic non valeret transactio postea facta cum eo cuius contrarium hic patet. sic ecõuerso lata cõtra principalem non preiudicat fideiussori vt contra eũ possit executioni mandari. sed est necesse ꝙ de nouo condẽnetur nisi sit fideiussor iudicatũ solui qd̃ dic vt per Bar. no. in. l. j. ĩ. iudi. solui. ⁊ per tex. in. l. fi. ĩ. de vsu. rei iudi. ⁊ per gl. in. c. j. de iniu. ⁊ dãno dato. lib. vj.

2 Licet ex contractu non transferatur dominiũ nisi traditione secuta si tamen peruenit ex vltima volũtate quia grauatus fuit heres vendere. statim facta venditione ⁊ soluto pretio transfertur dominium sicut ex causa legati.

3 Homines affectant potius habere modicuz de presenti quã sperare multum in futurum.

4 Decretum qd̃ interponitur in hac transactione. dicit̃ interponi inter consentientes. ⁊ sic est actus voluntarie iurisditionis. ⁊ an possit interponi die feriato.

5 Illud iuris est in his que pertinẽt ad alimẽta ⁊ sunt pars alimentorũ qd̃ est in ipsis alimentis vt est habitatio ⁊ vestiariũ. Si statutum dicat qd̃ in causis damnorum datorum sufficiat probatio per iuramentum an quicquid contingat causa dãni dati: dicatur gaudere dicto priuilegio.

6 Verbũ relicta ꝑtinet ad vltimas voluntates nõ ad cõtus.

7 Quatuor species vltime voluntatis scꝫ testamentum codicilli: donatio causa mortis: ⁊ mortis causa capio ⁊ etiam in duobus vltimis quod habeat locum ius accrescendi.

8 Ex prefatione restringitur dispositio legis.

9 Si relinquit̃ certa quãtitas vt ex cõmodo ipsius se alat: non põt heres dicere: volo retinere ꝗ̃titatẽ ⁊ dare tibi cõmodum.

10 Licet diminuatur tibi cõmodum si hoc contingit facto nõ diminuitur tibi onus.

11 Non dicitur fieri conditio creditoris melior si soluat̃ sibi ante terminum si verisimiliter sit pecuniam consumpturns vel dilapidaturus alias secus.

12 Non valet alienatio rei ecclesie vel minoris non seruata solẽnitate vel etiam facta ex causa a iure non permissa etiam si cõditio ecclesie vel minoris efficiatur melior.

Cum hi quibus alimen.

† Sup alimẽtis futuris debitis ex vltima volũtate vel ex aliquo qd̃ habeat vim vltime voluntatis. vt ex donatione cã mor. vel ex mortis cã capione nõ põt trãsigi[a] vel pacisci nisi cũ autoritate p̃toris qui debet in hoc cause cognitionẽ adhibere ⁊ nõ permittere transigi nisi expediat alimẽtario. hoc dicit in effectu quasi tota lex. licet multa particularia circa p̃dicta tangant̃. in primo enim ponit̃ intentio senatuscõsul. cõstituti ad orationẽ diui marci vsqꝫ ibi solet. postea ponũt̃ expositiones ⁊ declarationes circa multos ⁊ diuersos casus contingẽtes. ⁊ fuit hoc introductum duplici fauore. scꝫ vltime voluntatis ⁊ etiã alimẽtorũ ex quibus etiã resultat fauor publicus ne pauperes fame pereant. Et ideo non bene videt̃ dicere Guil. qui tenet hic qd̃ testator potest dare licentiam ei cui reliquit alimenta qd̃ possit transigere sine pretore: postꝙ̃ hoc cõcernit publicam vtilitatem. solũ enim potest remittere illa que concernunt suam cautionem legatorum. vt. l. pactum inter heredẽ. s̃. ti. primo. Dicit etiam Guil. vnum aliud quod est mirum quod etiã si debeantur ex cõtractu inter viuos qui habet dependentiã ab vltima volũtate vt si testator grauauit quod venderet̃ aliquid pro alimentis ⁊ vẽdidit lꝫ venditio sit imediata causa quia tamen ꝓcedit ex vltima volũtate habet idem priuilegiũ ⁊ hoc facit pro eo quod not. Dy. in. l. vxorem. §. agriplagam. ĩ. de lega. iij. † qd̃ licet ex cõtractu nõ trãsferat̃ dominiũ nisi traditione secuta. vt. l. traditionibus. C. de pac. si tamen ꝓuenit ex vltima voluntate qꝛ grauatus fuit heres vẽdere statim facta venditione ⁊ soluto pretio trãsfertur dñium sicut ex causa legati quod est singulare. ¶ † Not. ex principio quod homines affectant potius habere modicum de presenti q̃ sperare multum in futurũ. ⁊ gl. allegat ꝓuerbium. ¶ † Secundo not. ex ver. solet. qd̃ hoc decretum qd̃ interponit̃ in hac transactione dicit̃ interponi inter consentientes. ⁊ sic est actus voluntarie iurisditionis. vnde videt̃ posse interponi tp̃e feriato per. l. actus. C. de fer. in contrarium facit qꝛ debet adhibere cause cognitionem. vt. ĩ. e. l. §. vult. igitur. ⁊. §. si pretor. ⁊ nõ sequitur in hoc voluntatem partium quia partes vellent trãsigere tamen ipse non permittit nisi videat expedire. ⁊ ideo nec delegare potest hãc interpositionem decreti. vt. ĩ. ea. l. ver. sed nec mandare. Breuiter contraria pars his non obstantibus videtur verior. quia partes possunt renũtiare ferijs inductis propter necessitatem hominũ. l. si feriatis. s̃. de feri. secus si in honorem dei vt ibi notatur. ¶ † No. in ver. eiusdem vbi exponit verbum alimẽta quod illud iuris est in his que pertinent ad alimenta ⁊ sunt pars alimentorum quod est in ipsis alimẽtis. ⁊ est habitatio ⁊ vestiarium. Inducit Barto. alibi. ĩ. de ali. lega. in. l. iij. circa finem si statutum dicat quod in causis dãnorum datorum sufficiat probatio per iuramentum quod qcq̃d contingit causa damni dati diceretur gaudere dicto[b] priuilegio. vnde no. stylum ad probationez damni dati sufficit iuramentum ⁊ etiam ad probationẽ dominij vel possessionis. puta quod res sit mea vel per me possessa sine quibus nõ possem recipere damnum licet prima facie videretur quod solum in primo articulo sufficeret iuramẽtum quod dictum valde not. Bald. C. de reb. credi. in. l. j. ¶ † Nota in ver. hec oratio vbi exponitur verbum relicta positũ in principio. l. quod illud verbum pertinet ad vltimas voluntates non ad contractus. facit de verbo. signi. l. verbum relinquendi. ⁊ per Bart. in. l. j. in fine. ĩ. de tabul. exhibendis. ¶ † Nota etiam ex eodem. §. quatuor species vltime voluntatis. scilꝫ testamentum: codicillos: donationem causa mortis: ⁊ mortis causa capionem. ⁊ sic iste due vltime gaudent priuilegio vltime voluntatis ⁊ sic habet locum ius accrescendi sicut in relictis in testamento per modum dispositionis. vt. C. de cadu. tollen. l. j. in fi. relictum tamẽ gratia conditionis implende non põt peti quia nõ est in obligatione. vt. l. si quis sub conditione. ĩ. si quis omis. cau. testa. ¶ † No. etiam ex eodem. §. ſm Bar. iuncto priuilegio legis ꝙ ex prefatione[c] restringitur dispositio legis. nam in prefatione locutus est de alimentis relictis ⁊ postea subditur. generale statutum in quo de relicto non facit mentionẽ sed dicit ne aliter alimentorũ transactio rata esset ⁊c. ⁊ nihilominus restringitur ⁊ limitatur ex prefatione ⁊ intelligitur alimentorum scilicet relictorum in vltima voluntate non debitorum ex causa inter viuos. vt in ver. plane. ¶ † Alterius not. in. §. si integra. ꝙ si relinquitur certa quantitas vt ex cõmodo ipsius se alat non potest heres dicere volo retinere quantitatem ⁊ dare tibi cõmodum puta tot pro centenario quolibet anno: sed tenetur tradere quantitatem legatario intellige prestita cautione de restituendo finita causa alimẽtorum. vt. ĩ. de vsufru. ea. re. que vsu con. per totũ. ¶ † No. etiam ex eodem. §. quod licet diminuatur tibi commodum si hoc contingit facto nõ diminuitur tibi onus. concordat. l. iij. in principio. s̃. eodem. l. alˢ secus. vt l. plautius. ĩ. de condi. ⁊ demon. ¶ † Alterius in. §. etiam not. qd̃ non dicitur fieri conditio melior creditoris si soluatur sibi ante terminũ

ante terminum si verisimiliter sit pecuniam cōsumpturus vel dilapidaturus secus si non sit consumpturus vt quia erat industriosus ⁊ volebat inde facere aliquam mercantiam ex qua plurimum erat lucraturus ⁊ seipsum alimētaturus quo casu non requiritur decretum pretoris: quia nihil aliud agit oratio ⁊ senatuscon. nisi vt conditio alimentarij non efficiatur deterior. 12 † ⁊ glo. inducit hic quod valeat alienatio rei ecclesie vel minoris non seruata solēnitate vel etiam facta ex causa a iure nō permissa. si conditio ecclesie vel minoris efficiatur melior. Idem videtur tenere. s. de officio eius cui manda. est iurisditio. l. iij. §. primo. contrarium determinat gl. in. l. si fundus. j. de re. eorum. quā hic glo. allegat ⁊ illam tenent docto. a nec obstat hic istud ideo quia sic est expressum in hoc. §. al's haberet etiam locum contrarium.

2 ☞ Ubicunq lex vult aliquid fieri cum decreto iudicis debet intelligi quod iudex anteq interponat decretū adhibeat cause cognitionem.

3 Qui petit decretū interponi debet allegare ⁊ specificare cām ⁊ etiam probare. alias non auditur.

4 Alimenta quod sint prestanda vbi heres grauatus habet domicilium non vbi habet legatarius.

5 Si plures sunt mihi obligati ex eadē causa ad vnā quātitatē quilibet pro parte. an possim omnes cōuenire vno libello.

6 Ex quantitate parua vel magna deprehenditur bona fides: vel dolus.

1 **Vult ergo oratio.** † In cause cognitione requirunt illa de quib^9 in hoc tex. vsq ad. §. qui transigit. ¶ † Et not. quod vbicunq lex vult aliquid fieri cuꝫ decreto iudicis debet intelligi quod iudex anteq interponat decretum adhibeat cause cognitionem sicut. s. de in ius vocā. l. sed si hanc. §. pe. 3 ¶ † Item no. qd qui petit decretum interponi debet allegare ⁊ specificare causam ⁊ etiam probare. al's nō auditur. vt hic. j. de predijs. curi. l. j. libro. x. ⁊ vide quod ibi not. Barto. ⁊ etiam. j. de procurato. l. item si suspectus. in glo. ⁊ ibi per eundem. ⁊ quod not. glo. in c. si quando. extra de rescrip. que incipit argu. 4 ¶ † Not. etiam in tex. ⁊ glo. qd alimenta sunt prestanda vbi heres grauatus habet domiciliū non vbi habet legatarius. hoc declara ⁊ examina. vt per Bar. in. l. j. j. de alimē. leg. 5 ¶ † No. etiam dū dicit singulos conuenire difficile eis sit. quod si plures sunt mihi obligati ex eadem causa ad vnam quātitatem quilibet pro parte. quod debeo singulos singulariter conuenire ⁊ contra quemlibet dare suum libellum. sed in cōtrarium quod possim oēs conuenire vno libello. facit. j. de procura. l. si quis cum procuratorio. §. vnius litis. vbi appellat vnam litem licet cōtra plures. sed si contra singulos darentur singuli libelli essent plures lites. ⁊ de hoc articulo vide Specu. qui allegat vnum tex. in titu. de lib. concep. §. fin. ver. sed pone cum seq. 6 ¶ † Ultimo nota in ver. modus autē. quod ex quātitate parua vel magna deprehenditur bona fides vel dolus facit extra de emp. ⁊ vē. c. ad nostram. ⁊ quod no. in Spec. de loca. §. nunc aliqua. ver. quinquagesimonono. ⁊ quod no. Bar. in. l. societatem. §. arbitrorum. j. pro socio.

2 ☞ Que veniant in legato alimentorum. remis.

1 **Qui transigit de alimen.** † Not. hic singulariter quod licet in relicto alimentorum veniat habitatio vestiariū ⁊ calciarium sine quibus viuere quis nō potest. l. legatis. j. de alimē. ⁊ ciba. lega. ex remissione tamen alimentorum quam fecit quis etiam interueniēte decreto pretoris predicta tria nō veniunt. sed requiritur quod specialiter ita remittantur ⁊ hoc non est de proprietate verborum: quia deberent venire in remissione sicut in relicto sed in spāli statuto pncipis diui Marci. ideo sis cautus quando facis fieri instrumentū transactionis super alimentis facias apponi specialiter de his tribus. ⁊ 2 hoc voluit glo. hic ⁊ etiam doc. † que autem veniant in legato alimētorum an medicine ⁊c. ⁊ alia sine quibus quis viuere nō potest. dic vt no. in dicta. l. legatis.

2 ☞ Si relinquitur fundus ad alimēta videtur relicta ppriestas. nec illa verba ad alimenta restringunt legatum.

3 Prohibiti simpliciter alienare non possunt etiam inter se alienare.

4 Plures emphyteote an possint rē emphyteoticam inter se diuidere vel alienare sine consensu domini.

5 Minor sine decreto nō potest renūtiare iuri hypothece in re immobili sicut nec rem alienare: ⁊ quid in muliere.

6 Fundus ex quo relicta sunt alimenta nō solum est obligatus imo etiam omnia bona testa.

1 **Si vni pluribus ve.** † In vēditione fūdi relicti vnius pluribus ad alimenta etiam si fiat inter eosdem requiritur decretum pretoris sicut in transactione alimentorum: ⁊ idem in remissione hypotece fundi obligati pro alimentis. hoc dicit. 2 ¶ † In textu ibi necesse est pretorem arbitrari ⁊c. cum autoritate ergo pretoris potest iste fundus alienari ⁊ per hoc reprobatur glo. prima que tenet quod licet relinquēdo fundum ad alimenta censeatur relicta proprietas attamen non censetur relicta nisi donec vixerit legatarius ⁊ eo mortuo debet redire ad heredem sed certe si hoc esset verum etiam cum autoritate pretoris non posset alienari in preiudicium heredis cuius cōtrarium patet hic ⁊ ita melius not. per glo. quod hic in. l. iiij. §. fi. j. de alimen. ⁊ ciba. lega. vbi per glo. ⁊ Bar. qui plene disputat hunc articulum. et tenet contra Oldrad. qui tenebat opinio. a istius glo. ⁊ sic modus adiectus huic legato scilicet ad alimenta non restringunt legatum nec respectu proprietatis vt censeatur potius relictus vsusfructus quod proprietas nec respectu temporis vt censeantur relicta ad vitam cum iste modus concernat vtilitatem legatarij vnde nō debet operari restrictionem vt ibi. ⁊ facit lex donationes in concubinam. §. species. j. de donatio. 3 ¶ † In tex. ibi ⁊ hi inter se transigāt. not. fm Guiliar. quod prohibiti simpliciter alienare non possunt etiam inter se alienare. Nec obstat lex volūtas. C. de fideicom. quia ibi non erant prohibiti simpliciter sed extra familiam. ⁊ sic alienādo inter se non faciebant contra prohibitionem. vnde videtur 4 per hunc tex. † quod si concessa est res in emphyteosim pluribus veluti fundum non possint inter se alienare sine consensu domini quia simpliciter alienare prohibentur sine domini consensu ⁊ hoc tenet hic Guili. Bart. tenet contrarium in. l. si domus. §. fi. j. de lega. j. in fine. ⁊ in. l. qui rome. §. duo fratres. j. de verbo. oblig. pro quo facit. c. ex insinuatione. extra de iurepatrona. ⁊ in titu. quibus modis feud. amit. §. item si fuerit. ⁊ de alie. feud. pat. c. j. Breuiter si queritur an possint diuidere inter se licet in diuisione fiat alienatio quia tamē portio vnius pro indiuiso succedit loco portionis alterius permittitur diuisio eo casu quo prohiberetur alienatio. vt. l. cum pater. §. hereditatem. la secunda. j. de legatis secundo. ⁊ facit. l. iulianus. in prin. j. de sacrosan. ecc. vbi ecclesia potest diuidere licet non alienare. Sed si queritur de alienatione quia alter eorū vult partem suam vendere socijs tunc est magis dubium ⁊ opinio Barto. videtur verior per illud. c. ex insinuatione. Nec obstat iste text. quia hic prohibetur alienatio in fauorem alienantis ne fame pereat. ⁊ idē fauor vertitur quando alienat socio sicut quando alijs. sed in casu proposito prohibetur ne preiudicetur domino: ⁊ domino non preiudicatur quando alienatur socio cum socius sit emphyteota vel vasallus sicut alienans. ⁊ sic tenebitur tunc pro tota re licet prius teneretur pro parte vt sic quomodo accrescat sibi onus sicut ⁊ parti. ⁊ in hac ratione videtur se Bar. fundare non sic quando alienatur in extraneū. ⁊ adde quod no. in. c. illud. in glo. fina. extra de iurepatrona. ⁊ de prohi. feud. alie. §. preterea. 5 ¶ † In fine tex. ibi nam nec pignus est argu. fm Bal. hic quod minor sine decreto nō possit renūtiare iuri hypothece in re immobili sicut nec alienare rē. vt. l. ij. de rebus eorum in cōtrarium facit lex etiam. C. ad velleia. vbi mulier potest renuntiare tali iuri. ⁊ tamen rem dotalem non posset alienare: sed alia rō est vt patet ex ibi no. ¶ In glo. ij. in fi. ibi de alimen. lega. l. ij. hec vera ⁊ etiam not. in. l. ij. eo. ti. hodie vero clarum est quod nō solum fundus ex quo relicta sunt alimenta est obligatus imo etiam omnia bona testatoris. vt. C. cōmunia de lega. j.

[Margin: ¶ Doc. intellige quod si ecclia vel minor volūt adhibere solēnitatem pūt nō autē ille qui cū eis ꝫ git fm Matth. notabilib^9 suis. fo. xxiiij.]

et illi est verior

2 ☞ Statutum si dicat qd mulier vel minor non possit se obligare sine autoritate iudicis. an sufficiat quod in instrumento dicatur causa cognita.

3 Ubi reperitur decretū iudicis interpositum cum cause cognitione: cessat presumptio fraudis doli ⁊ metus.

4 Quando sunt plura necessaria ad substātiam alicuius actus defectus vnius vitiat totum.

5 Nihil de solēnitatibus est omittendum alias vitiat actus. Argumentū a sufficienti partium enumeratione licet videat bonum: tamen est multum fallax. ⁊ sic est debile.

6 Si pretor perquisiuit de omnibus ⁊ reperijt transactionem non expedire ⁊ nihilominus decretum interposuit trāsactio non valet.

Sententia diffinitiua licet iniusta valet si seruata est solennitas. nisi sit expressa in sententia falsa causa.

1 **Si pretor aditus.** † Non tenet decretū pretoris interpositum ex b abrupto. b id est nō adhibita cause cognitione. item si minimū de solennitatis omittatur tota dispositio vitiatur. ⁊ semper alle- 2 gatur iste. §. per primū dictū videri decidi qōnem † quod si statutū dicat quod mulier vel minor nō possit se obligare sine autori-

[Margin: ¶ Abrupto. ad de Pe. de ancb. cōsi. lxxvj.]

a ¶ Licet nō expmant. Adde do. Alex. ӡ imo. q h idē dicit referendo Pau. h i ɔsi. lxxx. col. ij. post principiū. Cur.

b ¶ Cessat p̄sumptio fraudis. adde Alex. ӡ imo. i ɔsi. lij. col. ij. i. j. volu. ꝛ oia p̄sumūtur solēniter acta vt p eūdem Alex. i ɔsi. cxxv. col. iiij. v. alia est i. d. j. vol. Et duplicatū i ɔsi. liij. i. iij. volu. ꝛ adde eūdē Alex. i ɔsi. lxxx. col. ij. i pn̄. i v. vol. ꝛ in ɔsi. cl. eo. li. Cur. ꝛ vidētu late per eūdē. Cur. in suo cōsi. xlvij. col. iij.

c ¶ Vitiat. ꝙ solēnitatӡ omissio vitiet actuӡ h p doc. d. ӡ an ipo iure an vō p sentētiā. vide lu. ro. ɔsi. cccij. ꝛ d. ias. dicit al's consuluisse ɋlӡ i testō ceci dēat p̄ceder heredis istō qō tū si preposterat nō vitiat testm̄. adde vidēdū signo. consi. clv.

d ¶ Ipso iure nō vӡ. Adde eundē Pau. ӡ ca. i ɔsi. ccxx. incip. visis oib'. s. script. i pn̄. i ātiqs. ang. in ɔsi. suo. cxcij. Alex. ӡ imo. i ɔsi. lij. col. pe. in. iiij. vo. ꝛ in. l. g ro. §. duo fres. col. ix. j. ӡ v. ob. ꝛ i. l. is cui bonis. e. ti. p Bart. in. l. seq. ꝛ expsse. s. de tut. ꝛ cur. dat. ab his. Fran. Cur.

e ¶ Decretū. addō Ludo. ro. consi. ccclxxvj.

f ¶ Necessitas. idē qn̄ periculū est in mora scōm Are. consi. xcv.

g ¶ Iudex. Vide Signo. cōsi. lxxviij. vbi in facto consuluit.

h ¶ Cleric'. ӡ h p do. de rota decisio. suis. de foro cōpe. in antiqs.

i ¶ Et q̄stio. adde de hac clausula per Cepo. in suo ɔsi. lxxxvj. Cur.

k ¶ Alimentorū. Adde romanuӡ consi. clviij.

tate iudicis quod non sufficit vt iudex autoritatē interponat nisi contineatur in instrumento qō adhibuit cause cognitionem. ꝛ quod reperit illum contractum cedere in vtilitatē eorū quia statutum noluit cōmittere iudici rem negligendam vel donandam sed perquirendam. vt in hoc tex. notabili. Specu. tamen in titu. de emp. ꝛ vendi. §. nunc dicēdum. ver. ꝛ breuiter ꝛ videtur dicere quod vbi reperitur decretū iudicis interpositum presumatur adhibita cause cognitio quod non videtur verum per hunc tex. nisi in instrumēto expresse hoc caueatur. ꝛ tunc videtur sufficere quod dicatur causa cognita. licet non exprimantur[a] particularia et in hoc vtile potest esse dictum. † Specu. ꝛ ita tenebat Bald. per nota. in. l. prima. C. de fide instru. ꝛ iur. haste fis. lib. x. ꝛ adde quod vbi reperitur decretum iudicis interpositū cum cause cognitione cessat presumptio[b] fraudis doli ꝛ metus. vt nota. in. l. j. C. de prediis curi. lib. x. et adde quod no. Bal. de decreto iudicis. C. de bo. que lib. l. quecunqꝫ. ꝛ in. l. j. in pe. col. C. qui admit. ad bo. pos. ¶ † Ex secundo casu no. quod quando sunt plura necessaria ad substātiam alicuius actus defectus vnius vitiat totum facit. l. j. de tute. ꝛ rationibus distrahen. in. §. preterea. ꝛ. j. de diuor. l. finali. ꝛ. j. de itinere actuqꝫ priua. l. prima. §. hoc autē. ꝛ. j. quibus ex causis in possessionē eatur. i. l. fulcinius. §. cum hoc edictum. ꝛ no. s. de adoptioni. l. non aliter. ꝛ adde quod notatur per Ioan. and. in questione disputata in regula sine culpa circa princip. in mercurialibus. de regulis iuris. in sexto. ¶ † Item nota ꝙ nihil de solēnitatibus est omittendum al's actus vitiatur[c] vt. j. de in integrum restitutione. l. diuus. post principiū. ¶ Vltimo nota. glo. quod argu. a sufficienti partium enumeratione licet videatur bonum in iure. vt. s. de his qui sunt sui vel alie. iuris. l. patre furioso. notatur est tamē multum fallax et sic est debile quia quis putat enumerare omnes casus ꝛ tamen non enumerat quod dic vt in glo. ¶ † Nota etiam finem glo. quod si pretor perquisiuit de omnibus ꝛ reperit transactionem non expedire: ꝛ nihilominus decretū interposuit valet transactio. sed ista gl. non videtur vera quia decretum debet esse iustum nō solum ex ordine sed ex causa quia causa propter quam interponit sit vera ꝛ iure approbata al's ipso iure non valeret[d] sed secus sit sententia diffinitiua. vt. l. j. §. hec verba. s. ne vis fiat ei. ꝛ. l. magis puto. §. fin. j. de rebus eorum. ꝛ nota. in. l. fulcinius. §. cum hoc. j. quibus ex causis in possessio. eatur. Sententia vero diffinitiua licet iniusta valet si seruata est solennitas. vt. l. computare. j. familie herciscūde. nisi expressa sit in sententia falsa causa. ꝛ tunc dic. vt not. in. l. si is ad quem. j. de acquirenda hereditate.

2 ☞ Si aliquis vult facere examinari testes ad perpetuā rei memoriam: debet hoc facere coram iudice qui esset competēs in illa lite nisi necessitas suadeat contrarium.

3 Quid si petitur laudum reduci ad arbitrium boni viri.
Ille iudex est competēs ad dandum curatorem liti corā quo lis agitatur licet actor in cuius lite datur non sit sibi suppositus quia clericus.

4 Quod iuris est de alimentis vt super eis non possit transigi sine pretore idem est de lite que vertitur super alimentis licet res sit diuersa.

5 Minor sicut non potest alienare rem immobilem sine decreto iudicis. ita nec transigere super lite que agitatur de re immobili.

6 Lis facta habetur pro non lite.
Lex non est circumuenienda.

Transactiones alimentorū.

¶ † Nota singulariter hic quod ille est iudex competēs ad interponendum decretum[e] vel autoritatem qui esset iudex competens in illa lite. ꝛ per hoc dicit. † Bart. ꝙ si aliquis vult facere examinari testes ad perpetuam rei memoriam debet hoc facere coram iudice qui esset competens in illa lite. Dicit hic Ang. hoc esse verum nisi necessitas[f] suadeat contrarium put accidit sibi in ciuitate ista in quodam perusino qui fuit letaliter vulneratus in guerra. ꝛ fecit testamētum de bonis suis q̄ habebat Perusij coram testibus ꝛ sine scriptura. nā fecit eos examinari corā potestate istius ciuitatis licet ille non esset cōpetens iudex super illis bonis quia necessitas hoc suadebat cum illi nō essent ituri Perusium ꝛ possent interim mori ꝛ p hoc allegat ipse tex. notabilem cum ibi not. in. l. quoties. C. de naufra. † Facit etiam iste tex. quis sit iudex competens cū petitur laudum reduci ad arbitrium boni viri de quo probat in. §. arbitrorum. in ver. quero quis erit iudex[g]. l. si societatem. j. pro socio. facit etiam quod ille iudex sit competens ad dandū curatorem liti coram quo lis agitatur licet actor in cuius lite datur non sit sibi suppositus vt quia clericus[h] de hoc in. l. fin. §. j. ꝛ ibi per Cy. no. C. de admi. tuto. ꝛ adde. c. fi. de iudi. lib. vj. ¶ † In. §. si cum lis. no. quia quod iuris est de alimētis vt super eis non possit transigi sine pretore idem est de lite que vertitur super alimētis licet sit res diuersa. ideo videtur ꝙ sicut minor rem immobilem sine decreto non potest alienare pretore incōsulto. vt in ti. j. de rebus eorum. ita non possint trāsigere super lite que agitatur de re immobili. ¶ † Item no. quod lis ficta habetur pro non lite ꝛ ideo si data esset sententia que transiuisset in rem iudicatam licet partes postea litem fingerent vt possit transigere vel cōpromittere non valeret trāsactio nec iuuaret exclusa illa qō intelligeretur lis ꝛ q̄stio[i] de omni eo qō fuerit p̄nuntiatū quia non est in potestate partiū id posse super re iudicata s'm Ang. quod no. pro eo quod dixi contra eum in. l. i. s. eo. ¶ † Vltimo no. quod non est circumuenienda lex facit. j. de dolo. l. arbitro. §. dolo. ꝛ. C. de iura. calum. l. ij. §. sed quia. v. hoc etiam ibi ne lex circūscribi.

2 ☞ Condictio indebiti ꝙ sit talis nature ꝙ non detur nisi quatenus recipiens effectus est locupletior: et nisi mala fide receperit.

Si fidem sicut alimenta.

¶ † Solutum ob transactionem alimentorum inutilem cōuertitur in aliud debitum purum qō extat ꝛ residuum in alimenta preteriti temporis si qua debentur residuum vero repetitur quatenus recipiens effectus est locupletior ꝛ non vltra. h. d. o. cum. §. sequē. vsqꝫ ad. §. si in annos. non ergo conuertitur in alimenta futuri temporis. ideo si alimentarius recipiens consumpserit nec est effectus locupletior cogitur soluens iterum soluere quod al's non: ideo requireretur quod esset effectus locupletior: et imputet sibi debitor alimētorum qui transegit citra formam datam a iure ꝛ soluit. ¶ In tex. ibi ꝛ superfluum in alimentariam causam suppler preteritaꝫ vt statim sequitur. ¶ In tex. ibi sane si is. supra dixit quando soluens ex causa transactionis inutilis erat debitor recipientis pure vel ex alia causa alimentorum preteriti temporis quo casu solutum non repetitur sed in illas causas imputat vsqꝫ ad cōcurrentem quātitatem hic quando non erat debitor vel quando quātitas soluta excedebat quantitatem debiti quo casu solutum repetitur ꝛ gl. dicit non per condictionem indebiti: sed sine causa. tu dic etiā indebiti quia transactio erat inualida ꝛ alimenta futuri temporis adhuc non habebantur sed erant conditionalia si viueret ergo ꝛc. vt. j. de condictione indebi. l. sub conditione. ꝛ. l. in summa. §. j. † que condictio indebiti est talis nature quod nō dat nisi quatenus recipiens effectus est locupletior ꝛ nisi mala fide receperit. vt. l. si non sortem. §. libertus. in fine. ꝛ dicta. l. in summa. §. in frumento. ꝛ qō ibi no. eo. ti. ꝛ per predicta sunt expedite glo. que sunt hic. vna que incipit nec repetet. ꝛ alia q̄ incipit hoc si erat.

Si in annos singulos.

¶ † Legatum annuum factū diuiti nō presumitur factum in causam alimentorum. ideo de ipso potest transigere secus si sit factum pauperi ꝛ de modica quātitate. h. d. ꝛ semper allegatur ꝛ adde. j. de annu. lega. l. si cui. ꝛ. l. codicillis. in prin. cum ibi not. ꝛ quod no. Bar. in. l. sticum. §. stipulatio. j. de verbo. obli. Distingue ergo qō aut expresse legauit in causam alimentorum[k] ꝛ tunc non fit distinctio personarum an sit locuples vel pauper ꝛ an sit magna quantitas vel parua. vt. s. ea. l. ver. nihil autem interest. aut simpliciter ꝛ tunc tribus concurrentibus cēsetur factum in causam alimētorum scӡ quod sit legatum annuum ꝛ de parua quantitate ꝛ quod sit factum pauperi ꝛ tunc non poterit trāsigi. ꝛ hoc casu debet intelligi versi. ceterum. aliquo vero istorum deficiente secus. ita loquitur primus casus. ꝛ per hoc est expedita glo. q̄ non perfecte loquitur.

2 ☞ Inter pecuniam relictam pro habitatione ꝛ ipsam habitationē ita censetur omnimoda similitudo qō qui recipit vnā ex eis censetur etiam aliam recipere.

Si cui non nummos.

¶ † Super alimentis etiam commutatio fieri inconsulto pretore non potest: nec de re ad rem: nec de loco ad locum: nec de persona ad personam nisi conditio alimentarij deterior non efficiatur. non tamen reputatur fieri deterior si cum relicta esset habitatio transegerit vt pro eo habeat pecuniam vel cōtra si relicta erat pecunia pro habitatione vt loco eius habeat certam habitationē licet illa subijciatur periculo casus fortuiti puta incendij. h. d. vsqꝫ in fi. l. ꝛ hoc vltimū no. † quia in tantum censetur omnimoda similitudo inter pecuniam relictam p habitatione ꝛ ipsam habitationem quod qui recipit vnam ex eis censetur etiam aliā recipere. ꝛ sic non dicitur immutari forma aliqua nec deterior fieri conditio

fieri conditio recipientis. licet vtilius esset sibi habere pecuniam annuatim: quia illa perire non potest idest ipsum debitum personale. vt. l. incendium. C. si certum petatur. et sic habitatio recepta potest perire.

2 Quinque casus in quibus generalitas transactionis restringitur.

3 Quod restringatur quando restrictio potest fieri salua ratione recti sermonis.

4 Remittens in transactione omne ius quod habere sperat puta occasione administrationis tutele. quando intelligat ex causa de presenti et probabili.

5 Transactio generalis quando non extendatur ad ignorata.

1 Qui cum tutoribus. †Generalis transactio nō extenditur ad ea que nō includebantur in actione proposita: nec etiā ad ea que includebātur si partes expresse noluerūt ad ea extēdi. vel si sit verisimile qd remittēs noluerit. vt qr erant occultata dolo alterius partis nec etiā extēditur ad alia ignorata nec etiā ad ea pro quibus actio tempore transactionis non cōpetebat. sed incepit postea competere. h. d. tota lex. et est vulgaris. †et ponit quinque casus i quibus generalitas transactionis restringitur ad illos non extendatur: vt ex text. colligitur. sunt tamen isti casus satis dubij in declaratione. In primo casu ibi de sola portione egerat: nota quia non dicit transegerat. tunc enim non haberet dubiū quia esset petitio et transactio specialis: vt hic in gloss. que incipit in quibus in fine. sed solum egerat pro portione sua: et postea generaliter transegerat promittendo non molestare tutorem occasione administrationis tutele. ista enim verba poterāt comprehēdere nō solum partem suam pro qua potuit agere et egit suo nomine: sed etiam partem fratris cui successit pro qua potuit agere tanque heres et illius nomine. licet nō egerit. et cōstat quod occasione litis que est super vno potest etiam remitti aliud de quo non est lis. vt dixi. s. e. l. aquiliana: †tamē hic dicitur quod restringitur ad portionem pro qua egit quod intellige quando potest fieri restrictio salua ratione recti sermonis vt in casu predicto quia potest intelligi quod nō molestabit ipsum occasione tutele geste sed pro parte sua pro qua egerat. secus si poterat fieri restrictio: quia dixisset ex persona mea vel alterius. vel dixisset pro omni iure quod ratione gestionis habeam vel habere possum vel spero. vt. s. tit. l. emptor. et. §. lucius. cum ibi not. In tex. ibi extiterat. hoc potest intelligi dupliciter. primo quod tēpore transactionis iam extiterat heres fratri suo: quia mortuus erat: et ipse cuius hereditatem adiuerat vel mortuus erat et eius hereditas erat sibi delata non tamen adhuc adita: et tunc procedunt ea que. s. dixi. et nec tunc obstaret contrarium formatum in glossa magna de. §. duo fratres. quia ille loquitur de iure quod incipit competere post diuisionem et transactionem factam. vt in vltimo casu istius legis. hic incepe rat iam competere vel erat in actu vel in sua potestate erat quod competeret. †secūdo potest intelligi quod extitit heres post trāsactionem factam et tunc etiam si remisisset verbis generalibus in quibus non caderet restrictio puta quia liberauit ipsum ab omni eo[a] quo tenetur vel possit teneri occasione dicte administrationis: et ab omni iure qd habet vel habere sperat occasione predicta adhuc nō noceret ista transactio etiam in portione fratris postea sibi obueniente quia verba illa debent intelligi habere sperat. scilicet ex causa de presenti et probabili sed quod possit succedere fratri directo ex testamento vel ab intestato nō dicit esse spes probabilis viuēte illo de cuius hereditate agit. vt. l. post emancipationem. j. de libe. leg. et in. l. fi. C. de pac. vnde illud ius non censetur remissum: quia nec remittere potuit sine voluntate illius et si faceret priuaretur. vt in. d. l. fina. not. C. de pac. et tunc cadit cōtrarium de. §. duo fratres. quod glo. soluit multis modis et inter alias ponit vnā quā Bart. approbat et valde notāter quod hic istius ius superuenit ex directa successione de qua nō poterat habere spem illo viuente: vt dictū est ibi vbi ex fideicōmissaria per quam non succedebatur ei qui tunc viuebat. et per cuius mortem sperabat: sed succedebatur defuncto qui fideicōmissum reliquerat: licet post mortem istius viuentis quo casu poterat habere spem probabilē: licet grauato viuente vt patet in. l. archimedoram. C. quādo dies lega. ce. et no. glo. in. l. j. C. de pact. vnde poterat illud ius remittere. vt. d. l. j. et per consequens in generali remissione quando verba non possunt restringi cadit talis remissio secus si verba poterāt restringi vt in fine istius legis et hic tenendo opinionem quod ibi bene fuerit iudicatum. nam oportet intelligere quod verba non poterāt restringi. sed alia opinio est quod ibi male fuerit iudicatum: et hanc tenent Bart. et Dy. et tunc non discordat. sed concordat cum hoc principio in fine istius. l. †Ultimo quero cū

5 in ver. ei qui dicatur simpliciter quod generalis transactio nō extenditur ad ignorata[b] et sic etiam si aduersarius fuerit in dolo quare in versi. qui per fallaciam videtur iurisconsul. requirere dolum. Responde tunc requiritur dolus quādo fuit proposita actio generalis vel vniuersalis quo casu de omnibus que possunt in illa actione includi censetur cogitasse saltem generaliter licet specialiter ignorauerit. et ideo si nō interuenisset dolus aduersarij preiudicaret etiam in ignoratis specialiter. vt l. sub pretextu. C. eo. ti. la. secunda. sed interueniēte dolo aduersarij per quē sibi adest non preiudicat. vt hic. et in lege tres fratres. §. ti. j. et in alio casu ibi notato in glo. si vero non. fuit proposita vniuersalis actio tunc generalia verba non extenduntur ad ignorata etiam si non interuenit dolus aduersarij. et ita intelligo ver. ei qui. cetera dic vt dicto. §. duo fratres.

2 Post sententiam que transiuit in rem iudicatam quando possit transigi. et nu. 6.

3 Qualiter intelligatur qd post sententiam non valet transactio. nec etiam vt pactum gratuitum. et nume. 4.

4 Calūnia rei non vitiat transactionem secus in calumnia actoris. et quando etiam rei.

Qualiter appareat negationem factam per calumniam.

5 Statutum quod cause inter consanguineos compromittātur de iure et de facto. non habent locum in sententia que transiuit in rem iudicatam contra consanguineum: et quid si quis sponte compromitteret.

6 Quid si sentētia allegabat nulla ex aliqua causa probabili. vel dicebatur posse rescindi per restitutionem in integrum.

In generali compromisso non veniunt illa de quibus est iudicatum. et si super illis laudetur non valet.

1 Post rem iudicatam. †Post sententiā que trāsiuit in rem iudicatā potest trāsigi si negetur iudicatū: et per negationē potest pbabiliter ignorari an iudicatū sit et sic possit effici res dubia. h. d. †In tex. ibi vel expone vel pro et: qr propter negationē potest ignorari iudicatū sit: et potest intelligi duobus modis. primo qd nō negabāt factū sed ius quia fatebātur sententiā latā: sed dicebant eā nullā ex aliqua causa probabili et euidenter nō calumniosa vel dicebāt eam posse rescindi per restitutionem in integrū si propter hoc dubium fuit transactum valet transactio. et intelligo qd intantū valet quod etiā si postea vellem pbare qd imo sentētia erat valida: et qd aduersus eā nō poterat peti restitutio nō sim audiendus: et obstat mihi exceptio trāsactionis per quā ista lis super nullitate vel restitutione fuit finita. Potest etiā intelligi qd negabatur factū id est sententiā latā non tn̄ per calūniā puta quia nō erat lata contra aduersariū negantē sed contra defunctū cui successerat et sic poterat heres probabiliter ignorare. vt in. c. si quis. in ius de re iu. lib. vj. certe si pars aduersa nō probat nec ostendit sententiā quā allegat poterit trāsigi sup negotio principali: nec audietur si postea velit docere et ostendere sententiā. quia per hoc non detegetur calūnia negantis qui iustā habuit causam negādi cum non ageretur de facto suo. et in hoc stat vtilitas huius. l. si vero lata erat cōtra eum et ipse negabat et qr pars aduersa non poterat ostendere trāsegerūt. deinde pars aduersa vult ostendere sententiā et dicit trāsactionē non valere: qr facta post sententiā que trāsiuit in rem iudicatā. tunc dico qd admittetur qr per hoc docet de calūnia negātis: et ita intelligo hic sm solutio. glos. quā facit ad contrariū in ver. preterea negatur iudicatum &c. que est singularis. et hoc modo declarata patet intellectus istius. l. et qd talis trāsactio tunc nō valeat patet in. l. et post rem. §. j. ver. si tamē. s. eo. et. C. eo. l. si causa cognita. Pro declaratione gloss. opponitur si verū est qd dicitur in hoc tex. semper valebit transactio facta post sententiam que trāsiuit in rem iudicatam quia semper potest negari iudicatum esse. et efficietur res dubia et valebit vt hic cuius tamen cōtrarium iure cauetur quod imo est inutilis. vt. s. e. l. et post rem. §. j. ver. si tamen ipse &c. et. C. eo. l. si causa cognita. vbi doct. dicūt qd non valet nec vt transactio nec vt pactum gratuitum glo. soluit hoc contrariū tribus modis. Primo qd leges contrarie debent intelligi quādo non negatur iudicatum sed dicebat condēnatus se nō posse soluere sed si actor volebat trāsigere pro modico reperiet et soluet. tunc ergo si transigat nō valet transactio vt in legibus contrarijs: sed si negat iudicatum valet vt hic. ista sol. est falsa. et primo qr docet negare per calūniā secundo quia si non negatur iudicatum et sic non est in calūnia non potest negari quin talis transactio debet valere saltem vt pactum gratuitum. potest enim quis remittere partem debiti liquidi vt aliam partem statim consequatur. vt. s. titu. j. l. si intra. ergo nō potest dicto casu intelligi illa. l. si causa cognita. cū docto. dicant quod non valet vt transactio nec vt pactum gra-

[a] Ab omni eo. De hac clausula. vide late per do. Alex. d imo. in cōsil. xi. per totū in scdo volu. et ad que extendat transactio generalis per eūdem Alexan. in cōsil. xlij. col. v. et seq. j. volu. et in dicto consi. xi. Cur.

[b] Ad ignorata. Adde dn̄m Alexandrū de imola in consil. xi. s. allegato. in secūdo volumine. colū. iij. in fi. Fran. Cur.

tuitum.intellige ergo contraria quãdo negabat iudicatũ sicut
hic.vnde soluit secũdo: qđ aut negabat per calumniã ⁊ loquũ-
tur leges cõtrarie.aut nõ per calũniã.sed probabiliter: ⁊ loqui
4 tur ista lex ⁊ ista est ipsa veritas.†qualiter autem appareat ne
gationem factam per calumniam: dic vt dixi super tex. ⁊ intel-
lige quando calumnia non erat euidens tempore negationis:
sed ex postfacto detegitur vt differat a sequẽti. ⁊ si dicatur imo
calumnia rei non vitiat transansactionem: licet secus in calum
nia actoris.vt.l.ij.C.eo.⁊ no.i.l.in summa.de cõdi.inde. Respõ-
deo ⁊ tene menti perpetuo.illud est verum quãdo reus qui ca-
lumniose negat non erat condemnatus als detecta sua calum
nia illa condemnatio facit vt transactio sit ipso iure nulla per
hanc glo.notabil. ¶Tertio soluit glo. ꝙ contraria loquunt̃ quã
do negabat per calumniam manifestam quia de sententia ap-
parebat per acta. ⁊ tunc vult glo. quod negatio non facit re du
biam.hoc not.etiam quod tunc transactio non valeat. ego di-
co quod licet nõ valet iure transactionis cum negatio pro nul-
la habeatur tamen valet iure pacti gratuiti: cũ enim actor pos
sit petere sententiam executioni mandari non obstante nega-
tione si hoc postposito trãsigit idem iuris est hoc casu quod in
primo quando reus non negat iudicatum: tene mẽti quia per
predicta declaratur ista lex melius ꝙ docto. declarent. †Et per
5 predicta determinatur questio si statutum dicit quod cause in-
ter consanguineos compromittantur de iure ⁊ de facto certe si
habeo sententiam que transiuit in rem iudicatam contra con-
a sanguineum non cogor compromittere[a] quia compromissum
est quedam transactio ad quam non compellor postꝙ res est li
quida si tamen sponte compromitterem: licet docto. videantur
dicere quod non valeat: ego dico quod valebit iure pacti gra-
tuiti ⁊ si arbiter condẽnabit ipsum pro parte ⁊ me ad liberan-
dum pro alia parte valebit laudum ⁊ imputetur mihi cur com
promisi quia poterã euadere allegando sententiã nullam: te-
6 ne menti. †si tamen allegabatur sententia nulla ex aliqua pro-
babili causa vel dicebatur posse rescindi per restitutionẽ ⁊ non
apparebat de calũnia manifesta: possum compelli etiã ad com
promittendũ ex forma statuti ⁊ valebit iure compromissi ⁊ iu-
re transactionis per hãc.l.sed si negabat per calumniam ⁊ ego
non poteram eam ostendere ⁊ propter hoc cõpromissum ⁊ lau
dum fuit latum contra si postea possum ostẽdere de calumnia
irritabo laudũ.vt in secunda solutione glo. ⁊ ita potest saluari
determinatio docto. ⁊ hoc in speciali compromisso.in generali
vero compromisso non veniunt illa de quibus est iudicatum ⁊
si super illis laudetur non valet.vt in.c.ex posita.extra de arbi.
⁊ quod no. per Ioan.an.in addi.Spe.titu.de arbi.§.j.in addi-
tione que incipit ⁊ est sciendum.

2 ☞ Si aliquis habuit penes se acta ⁊ attestationes si dicat se
non legisse vel legisse nisi per vnã virgulam presumitur tamẽ
totum legisse. ⁊ sic tanꝙ sint didicita testificata non poterit te-
stes producere. ⁊ an possit probare: quod non legit.
3 Licet dicatur quod heres extraneus presumatur habere noti-
tiã de toto testamẽto lz secus in herede suo.nõ sic in codicillis.
Quod hodie etiam quilibet extraneus possit adire hereditatẽ
etiam clausis tabulis.

1 **Non est ferendus.** †Qui vidit primam partem te
stamẽti presumitur totũ vidisse: non sic presumitur
codicillos.h.d. ⁊ per hanc.l.dicit Bal.C.de tempo.
2 app. ⁊.l.per hanc.in.ij.colũ.†ꝙ si aliquis habuit penes se acta
et attestationes si dicat se nõ legisse nisi per vnam virgulã pre-
sumitur tamen legisse totum: ⁊ sic non poterit producere testes
post didicita testificata: quinimo etiam si non dicat se aliquid
b legisse ex quo tamen fuerũt apud eum presumitur legisse[b] ⁊ di-
dicisse.vt est tex.cũ glo.in.c.constitutus.circa fi.in verbo dispo
sitis.extra de testibus. ⁊ per Innocẽ.in.c.vltra tertiã.post prin
ci.eo.ti. ⁊ per Barto.in aut.at qui semel.C.de proba.per illum
tex.qui hoc probat in verbo subtraxisse. ⁊ idem esset in casu hu
ius legis. ⁊ sic non posset rescindere transactionem tanꝙ factã
non inspectis aut cognitis verbis testamenti.sufficit enim cõ-
stare qđ apud ipsum fuerit vel qđ aliquid legerit. Sed quid si
vult probare contrarium ꝙ si non legit: vel si legit non tamen
totum. Respondeo in casu huius legis puto ipsum nõ admit-
tendum: qꝛ dicit non est ferendus ⁊ qđ contra eum sit presum-
ptio iuris ⁊ de iure: ⁊ hoc ideo quia trãsegit de contentis in eo
ac si perlegisset sed in illo qui habuit penes se acta licet presum
ptio sit contra eum si tamen vellet probare cõtrarium puto qđ
admitteretur: quia nihil disposuit ipse: sed contra eum attenta
tur dispositio: quia dicitur quod didicit. hic vero concurrunt
duo vt dictum est. ¶†Nota etiam in versi.si tamen quod licet
3 communiter dicimus quod heres extraneus presumitur habe-
re notitiam de toto testamẽto.licet secus in herede suo.vt.l.ei⁹

a ¶Cõpromittere. Adde cano.i c.exposita.extra de arbi. Ioã.de imol.in.c.super eo.extra de trãsac. ⁊ idẽ est in eo qui hꝫ schedulã manu mercatoris scriptã q̃ ex forma statuti habet plenã fidẽ et nihil opponi potest ſm Ange.in l.si ita stipulat⁹. §.chrysogonus de verbo.oblig.

b ¶Presumit̃ legisse. Adde hic ꝗno.ad pau.i.d. aut.q semel. Et pdictis adde Fely.in glo.j.in p-be.decre.col.vj. in princi.Franc. Cur.

c ¶Transigere. Adde in hac materia qđ voluit Panor.in cõsil. lv. ⁊ cõsi.lxiiij.in cip.illud de iure queritur.

d ¶Captiose.que dicatur captiosa positio.vide p Io.de imo.consilio.xlij.

e ¶Incert⁹. Dñs Iab.hic.dicit se putare qđ ista limitatio non sit bona rationib⁹ de qbus hic per ipsum.

qui in prouincia.in fine.ff.si cer.peta. ⁊ qđ not.in.l.cum heres.ff.
de libe.lega.nõ sic presumitur habere notitiam codicillorum.
facit.l.fi.§.j.de leg.ij.in princip.tamen de hoc dicto semper du
bitaui: quia cum hodie semper ⁊ etiam quilibet extraneus adi-
re possit hereditatem etiam clausis tabulis.vt.C.de cad.tol.§.
in nouissimo. non video quare presumatur habere notitiam
omnium contentorum in testamento cũ sufficiat sibi ad adeun
dum ꝙ fuerit informatus de institutione sua relatu amicorum
qui interfuerint. vt not. Barto.in.l.is.potest.ff.de acqui.here.
vide quod idem Barto.no.in.§.duo fratres.circa hunc articu
lum in.l.qui rome.

1 **Talli procuratorum.** †Dubitatio isti⁹ le-
gis est quia procurator Cesaris habet legitimam ad-
ministratione sicut tutor ⁊ curator.vnde videbatur quod pos-
set transigere super dubijs sicut ipse tutor vel curator: vt.l.pre
ses.C.eo.sine alia licentia principis: sed speciale est. vnde dicit
Bal.quod collectores apostolici qui possunt dici quodammo-
c do procuratores pape non possunt transigere[c] etiam in causis
dubijs inconsulto papa.

2 ☞ Legata repetita ab intestato possunt peti ab herede le-
gitimo cui data est quota pars hereditatis per scriptum here
dem saltem in illa quota sicut ab herede scripto.
3 Positioni captiose non est respondendum ⁊ dicitur captiosa
quando in quacunqꝫ parte respondeatur diceret contra se.
4 Allegans contraria contra diuersas personas auditur.
Quando debeat quis eligere an velit inniti cause testati vel in-
testati.
5 Creditores hereditarij habent intentionem suam fundatam
cõtra illum qui possidet bona hereditaria licet non appareat
quod sit heres.
6 Si non appareat que quota peruenerit ad vnum ⁊ que ad aliũ
heredem qualiter sustinere debeant onera creditorum.
7 Quando penes scriptum remansit certa res vel quantitas. et
omnia alia bona peruenerunt ad legitimum.quis eorũ sit con
ueniendus.
8 Quid si hereditas auferatur ab herede scripto. ꝙ solus fiscus
tenetur tam creditoribus quam legatarijs.

1 **Controuersia inter le.** †Si p transf-
actionem factam inter scriptum heredem et legiti-
mũ diuisa fuit hereditas per quotas creditores he-
reditarij quẽlibet eorum conueniunt pro rata scilicet scriptum
tanꝙ heredem ex testamento ⁊ legitimum tanꝙ heredẽ ab in-
testato.hoc dicit. ⁊ non est alibi determinatio istius.l.nec habe
mus nisi duas leges de hac materia scilicet istam que loquitur
in creditoribus item legem tertiam.in princip.ff.eo.que loqui
tur in legatarijs.ad quarum declarationem glos.hic multum
plene et subtiliter distinguit.et dicunt docto.quod in toto cor-
pore iuris non est aliqua lex melius glossata in sua materia ꝙ
ista. ¶In gloss.vel subtilius distingue.non intelligas qđ ve-
lit solutiones precedentes reprobare vt patet ex sequentibus:
nam quelibet earum est bona i se.sed hic additur tertia ex qui
bus tribus colligitur distinctio sequẽs satis plena ⁊ pulchra.
2 ¶†In gloss.ibi: idem in legatarijs ex testamento facta repeti
tione ab intestato. sed contra quod ista repetitio non vendicet
sibi locum.nam fiet hoc modo si non valet iure testamenti va-
leat iure codicillorum sed si per transactionem remãsit quota
penes scriptum heredem saltẽ in illa quota videtur valere iu-
re testamenti.ergo cessat repetitio quia deficit cõditio sub qua
facta est solutio verba illa conditionalia si non valet iure testa
menti exponuntur.id est quatenus non valeat per.l.stichum.
qui meus erit.ff.de lega.j. ⁊ ideo cum pro illa quota que perue-
nit ad legitimum videatur non valere iure testamenti locũ ha
bebit repetitio ⁊ ad hoc semper allegatur ista glo. ⁊ optime p-
batur in.d.l.stichum. ¶In glos.huic questioni respondere nõ
3 tenentur.ex hac glo.no.plura. †Primo ꝙ positioni captiose
d non est respondendum et dicitur captiosa quando in quacunqꝫ
parte respondeatur diceret cõtra se.vt etiam no.in.l.qui iural-
4 se.§.si pater.ff.de iureiuran. ¶†Secundo no.ex glo.quod alle
gans contraria contra diuersas personas auditur.vt no.in.l.
papinianus.§.sed nec impuberis.ff.de inoffi.testa. ¶Tertio no.
limitationem ad.l.fi.C.de codi.vbi quis debet eligere an velit
inniti cause testati vel intestati hoc non est verum nisi ex facto
e aduersarij reddatur incertus[e] quam eligat: vt.l.j.§.quia autẽ
5 ff.quorum lega. ¶†Quarto etiam not.et tene menti ſm Bart.
quod creditores hereditarij habent intentionem suam funda
tam contra illum qui possidet bona hereditaria: licet non ap-
pareat quod sit heres. pone enim quod non vult respondere
vel est absens: ⁊ sic non potest interrogari ⁊ est causa in qua po
test procedi

test procedi contra absentem vsq ad diffinitiuam vt est floren-tie vbi lapsis certis diebus post datum libellum lis habetur pro contestata et proceditur vsq ad diffinitiuam inclusiue. nam contra illum dabitur libellus tanq contra heredem et conde-6 nabitur sicut constaret eum esse heredem. †Sed quero circa hanc glo. quid si non apparet que quota peruenerit ad vnum: et que quota ad alium: quia non diuiserunt per quotas sed per singulas res puta quod legitimus habeat tales et tales posses-siones et scriptus tales et tales hunc casum non tangit glos. nec docto. et est valde dubius et frequentius potest contingere pu-ta rem relinquendā arbitrio iudicis vt si posset reduci ad quo-tam reducatur: als. fiat estimatio et pro rata estimationis susti-7 neat onus creditorum. ¶†In glos. ibi: quid si ad legitimum in hac questione quando penes scriptū remansit certa res vel quantitas ad omnia alia bona peruenerunt ad legitimū quis eorum sit conueniendus: dic quod creditores hereditarij et etiā legatarij quorum legata sunt ab intestato repetita conueniūt solum legitimum quia possunt cum ius illorum non magis pen-deat ex causa testamenti quam intestati: sed illi quorum legata non fuerunt repetita conueniunt solum scriptum: quia legiti-mum conuenire non possunt. et si dicatur iste scriptus non ha-betur pro herede postq res singularis tantum apud eum re-mansit. vt. C. de here. instituen. l. quoties. respondebitur q hoc euenit facto suo quod non debet esse nociuum legatarijs. vt. s. eo. l. iij. vnde quantum ad eos habetur pro herede. et hoc vult dicere gloss. sm quosdam sed ei recte possit obijci quia trans-egit &c. et hoc solo casu locum habet opinio. Hugo. que statim sequitur. sed in precedentibus habet locum precedens opinio 8 que ponitur in hoc ver. ¶†In gloss. ibi capere non posse. i. ac-cipere: vt quia dicatur quod est indignus vt patet ex legibus quas gloss. j. allegat. iste enim licet sibi auferatur hereditas re-manet tamen heres. vt. l. ex facto. §. iulius. de vulga. et pupil. id glo. vult quod ipse solus conueniatur. tu dic contrarium quod imo solus fiscus tam a creditoribus q a legatarijs. quia nō ve-nit vt heres ex testamento: et sic cessant ea que supra dicta sunt: sed loco heredis ex testamento succedit vt hic pbatur in. l. pro-xime. et. l. cancellauerat. j. de his que in test. delen. et. l. recusare. §. fisco. j. ad trebel.

2 ¶Transigentes si egerunt quod instrumentum debeat con-cipi ad consensum et consilium sapientis sapiens poterit consu-lere q interponatur acquiliana stipulatio et etiā stipulatio pe-nalis et an possit aliud addere.

1 **Pacto conuento aqui.** †Aqui-lius est reo transigenti stipulari penā si actor veniet cōtra transactionem quam facere se liberari ipso iure per acceptilationem: precedente aquiliana stipulatione et penam non stipulari. h. d. et in hoc stat vtilitas: quia si promissa est pe-na et actor de facto veniat contra transactionem et obtineat de facto: et sic eam rescindat reo prouidebitur de pena nec poterit sibi obijci quare non opposuisti exceptionem pacti vel intētio-tionis et me non repulisti: quia ex hoc ipse actor lucrum sensit quia obtinuit. vt. l. cum in fundo. post princi. j. de iure do. et hoc est quod vult dicere iste tex. in fi. quia rescisso forte pacto &c. sed si pena non esset promissa et tunc si obtineret de facto reo non esset in aliquo consultum. si autem actor nō obtineret sed reus tunc non posset reus petere penam ex eo quod fecerit cōtra eū debet reus esse altero contentus. vt. l. scriptum. §. si pacto. s. de pactis. nisi in tribus casibus: scilicet si esset apposita clausula rato manente pacto. vt in. l. sequenti. que venit ad declaratio-nem istius: vel nisi transactio fuisset iurata quo casu etiā alias penas pateretur: vt. l. si quis maior. C. eo. vel nisi fuisset libera-tus ipso iure per acceptilationem. vt eo. tit. l. vbi pactū. ¶In tex. ibi subijci solet. et hoc est vtilius reo quam liberari solo pa-cto per ea que dicta sunt in. l. si vnus. §. pactus. in glo. in appo-nendo. s. titu. j. sed multo vtilius est apponere stipulationē pe-nalem vt sequitur. et sic ista. l. consuluit reo. vnde dicit Angel. 2 †hic quod si partes transigentes egerunt q instrumentum de-beat concipi ad sensum et consilium sapientis: sapiens poterit consulere quod interponatur aquiliana stipulatio et vltra hoc etiam stipulatio penalis. nūquid autem aliud addere possit sa-piens. vide Bartolum in illa institu. j. de here. institu.

2 ¶Pena quando committatur si actor venit contra trans-actionem.
3 An per penitentiam possit quis euadere penam. et vsq ad q̄n-tum tempus. et nu. 4.
4 Compromissum q soluatur indicio: vt si factum sit ante litem conte. soluatur contestatione et si post soluatur sentētia. et quid in arbitratore.
5 Per stipulationem penalem etiam postq est commissa nō no-uatur precedens conuentio liberatoria et quid de obligatoria.
6 Ueniens contra transactionem non potest se iuuare ex clausu-la rato manente pacto. et nu. 9.
Pace facta cum clausula rato manēte. si vnus postea offendat tunc alter prouocatus offendens non incidit in penam pacis rupte. et an incidat in alias penas legis vel statuti.
7 Actor quando venit contra transactionem potest etiam reus inuito actore transactionem rescindere et repetere data et quid econuerso.
8 Qui vult rescindere trāsactionem nullum commodum debet ex ea consequi.
9 An stipulatio committatur ad interesse si pluries fuerit con-tra factum.

Ui fidem licite transact.

1 †Clausula rato[a] manente pacto facit: vt possit op-a poni exceptio et etiam peti pena. hoc dicit. sed si non esset apposita reus deberet esse altero contentus. vt. l. rescriptū. §. si pacto. manente. s. titulo. j. et sic venit aduersatiue ad. l. pre-cedentem vbi non fuit apposita: vnde ibi non committitur pe-na cum effectu nisi rescindatur transactio quia actor egit et ob-tinuit. hic vero etiam si non rescindatur: vt qr succubuit et reus obtinuit apposita exceptione. ¶In gloss. ibi rem ratam, habe-ri. l. amplius non peti. pro declaratione istius glo. vidēda sunt 2 duo. ¶†Primo quando committatur pena si actor venit con-tra transactionem et hoc distinguendum est: aut promisit am-plius non petere et non committitur nisi post lit. contesta. vt di-cta. l. amplius. aut permisit non mouere cōtrouersiam vel que-stionem vel simpliciter non venire contra et ex his casibus p-sequere plene. vt ibi per Barto. ¶†Secundo est vidēdum an 3 per penitentiam possit quis euadere penam et vsq ad quan-tum tempus. Et est hic aduertēdum quod pena nondum erat commissa et ideo vsq ad lit. contest. tunc quando pena erat cō-missa: et tunc si queritur an liceat penitere et tunc clarum est q sic: vt si promiserat non petere et dederat libellum et fecerat reū citari nondum tamen lis erat contesta ta. potest enim libellum retrahere et non incidat in penam et hec est intentio hui9 glos. aut erat iam commissa. et tūc aut loquimur de pena legali que committitur propter male agere: et potest per penitentiam eui-tari vsq ad sententiam. vt. l. qui cum maior. §. accusasse. de bo. lib. et. C. de iurisdi. omnium iudicum. l. in criminali. cum ibi no-ta. s. de in ius vocan. l. Quis. aut loquimur de conuentionali. et tunc aut loquimur in actore qui pro male agere incidit in pe-nam non potest eam euadere per penitentiam: quia statim ius est acquisitum aduersario etiam si lis non erat contestata vt qr promiserat non mouere controuersiam: et sic dando libellum et faciendo citari dicitur mouisse controuersiam: quia ius acqui-situm aduersario ex contractu non potest ei auferre sine sua vo-luntate. vt. s. titu. j. l. fina. Aut loquimur in reo. et in hoc distin-gue. nam aut incidit in penam propter non facere: quia trans-actionem non seruauit. aut propter male facere. primo casu di-stinguendum aut transactio facta fuerat ante litem contestatā b et durat potestas purgandi moram et euitandi penam vsq ad lit. contest. super pena. vt. l. si insulam. de verbo. obliga. aut fue-rat facta post lit. contesta. et tunc potest purgari mora vsq ad sententiam. vt. l. siue apud acta. in fi. cum ibi not. in vlti. gloss. et l. si maior. la picola. C. eo. tit. nam sicut lit. contest. est terminus in his que eam precedunt ita et sententia in his que eam sequū-tur sm Petrum et alios doctores et per hoc dicit Bart. decla-rari qō habetur. j. de arbi. l. si quis rem. et. l. non distinguemus. 4 §. compromisso. in quibus dicitur †quod compromissum solui-tur iudicio quia si fuit factum ante lit. contesta. soluetur conte-statione si post soluetur sententia: et etiam vltra hoc videtur di-cere prout habetur in quibusdam lecturis quod ille leges que loquuntur in arbitro locum habent etiam in arbitratore scōm eum als dicit oppositū: et istam partem videtur tenere Ange. et dicit esse notandum. quia per alios non tāgitur. pro hac par-te allego textum quem ipsi non allegant. j. si cer. pet. l. pecuniā. vbi quando compromittitur in arbitratorem est quedam trās-actio et actio speratur tolli per sententiam arbitri. ideo si actor recurrit ad iudicium pendente compromisso potest repelli per exceptionem per illam. l. non sic in arbitrio iuris: quia ex lau-do ipsius nō oritur exceptio. vt. l. ij. j. de arbi. sicut nec actio. vt l. j. C. e. ergo nec ex pendentia compromissi sed multominus et b in hoc[b] articulo veritas est ista. videlicet quod aut aduersarius opponit exceptionem de pendentia compromissi in arbitrato-rem: et tunc quia repellitur actor: et sic iudicium nō procedit nō potest dici quod soluatur iudicium: et sic non habent locū ille

a ¶Clausula ra-to. De clausula rato manēte pa-cto. vide p Frāc. de are. cō. iiij. et per dn̄s Petrū philip. corneum in cōsilio. lj. in. j. volu. et in cōsilio. lx. in. ij. volumi.

b ¶Et in hoc arti-culo. Add. q idē tenet do. Alexā. de imol. cō. lxxi. col. pe. versi. non omitto. in. v. vo. et refert Pau. de Castr. hic. Cur.

leges. aut non opponit et tunc est idem quod supra dixi in arbitro. vt si erat factum ante lit. contesta. soluatur contestatione vt si post soluatur sententia: tene menti: quia ista non tanguntur per alios. si vero reus incidit in penam propter male facere tunc an possit moram purgare et penam euitare: distingue vt not. Barto. in. l. si insulam. quia aut tenebitur ad factum instantaneum: et non potest moram purgare per. l. j. §. si rem. j. depositi. aut ad factum successiuum et potest eam purgare duobus concurrentibus: scilicet quod ius actoris non sit effectum deterius idest quod non remaneat in damno facta purgatione et quod non transiuerat multum tempus quod iudicis arbitrio relinquitur. et hoc per. l. si in lege. §. colonus. infra locati.

5 ¶ † In gloss. not. hic quod si fiat nouatio. tu dic quod hic non potest fieri nouatio: quia per stipulationem penalem etiam postquam est cōmissa non nouatur precedens conuentio liberatoria. vt. l. rescriptum. §. si pacto. s. tit. j. secundum omnes. licet de obligatoria magna sit disceptatio. vt ibi dixi. ¶ In gloss. ibi sed quid si

6 hoc casu gloss. in hoc ver. vult tria in effectu. † Primo quod actor qui venit contra transactionem non possit se iuuare de clausula rato manente pacto: sed solum qui non venit contra quia cēsetur apposita in fauorem seruantis transactionem et cōtra nō seruantem et idem esset econuerso si reus non seruaret et actor sic. et ex hoc determinatur questio si duo faciūt inuicem pacem et promittant se inuicem non offendere cum clausula rato manente pacto si postea vnus offendit alterum: et sic incidit in penam pacis rupte postea offensus offendit offendentem quod ipse non incidit in penam pacis rupte quia primus offendens nō potest dicere quod pax adhuc durabat propter clausulam rato manente pacto: quia verum est quod durabat in fauorem offensi vt sic si iterum offenderetur iterum incideret in penam pacis rupte secundum ea que dicam in fine glo. sed nō durabat in fauorem offendentis: et sic non dicitur sibi rumpi pax postquam ipse semel ruperat et hoc quantum ad penam contractus. bene tamen incidit in penam legis vel statuti offensus reum offendēdo ad vindictam non ad defensam[a]. l. scientiam. §. qui cum aliter. j. ad. l. aquil. et de his omnibus plenissime no. in regula frustra in mercurialibus. in questione disputata ibi per Joan. an. in regu. iur. et in addi. Spec. super rubrica de treug. et pace. tangitur per Dyn. et Barto. in. l. cum pater. §. libertis. j. de lega. ij.

7 ¶ † Secundo vult hec glo. quod quando actor non seruat fidē reo quia venit contrā transactionem potest etiam reus inuito actore transactionem rescindere et repetere data. quid autem econuerso si reus non seruat fidem actori. an actor possit transactionem rescindere et redire ad actionem primam. hic distingue aut actio prima non erat ipso iure sublata et potest. et si excipiatur de transactione replicabitur de dolo: quia eam non seruauit. et iste est casus in. l. siue apud acta. C. eod. aut erat ipso iure sublata. et sic ad primam nō potest redire. ¶ Sed queritur an possit agere vt reus se reponat in pristinam obligationem: et tunc dicendū est regulariter quod sic. argu. in. l. si quis accepto. j. de condi. ob cau. fallit in tribus casibus. Primus qui habetur in. l. si pro fundo. C. eo. quando reus fecit ex parte sua quicquid potuit. licet illud non profuerit: quia rem quam debebat tradere tradidit. sed male quia fuit euicta: et sic nō transtulit dominium vt debebat. Secundo fallit in casu. l. cum mota. C. eo. quando actio erat talis que per conuētionem partium nō poterat reintegrari vt querela vel actio ex maleficio. vt. l. si vnus. §. pactus. ver. sed si pactum. s. titu. j. ¶ Tertio in casu. l. actione. quando poterat resuscitari tamen actor non perfecte impleuerat ex parte sua: quia solum promiserat factum negatiuum puta non petere: quia licet non petat hodie petet cras. his ergo casibus non agit vt reus se reponat in pristinam obligationem sed alio modo sibi succurritur contra eum non seruātem: vt ptz ex illis legibus. ¶ † Quarto et vltimo collige ex hac glo.

8 quod ille qui vult rescindere trāsactionem nullum commodū debet ex ea consequi. vnde si reus vult repetere propter hoc quia actor venit contra nō debet exceptionem opponere nec penam petere. sed ab vtroque abstinere. et ita colligitur ex forma questionis facta per glo. dum dicit velle stipulator penam omittere et etiam exceptionem et transactionem rescindere supple: et sic repetere data. et hoc verum etiam quando est apposita clausula rato manente pacto: quia sic loquitur gloss. quia sic isto casu nō prodest sibi illa clausula postquam transactionem rescindit vt possit ex ea commodum consequi. et nota omnia ista. ¶ † In glos.

9 ibi posset dici nō introduci pro eo tanquam fauor. vult dicere glo. quod ista clausula rato manente pacto nō fuit apposita solum ad commodum rei: quia tunc propter obseruantem fieret interpretatio contra eum iuxta. l. veteribus. s. titu. j. sed fuit apposita in fauorem seruantis transactionem: et sic tam rei quam actoris et contra non seruantem. vnde non habet locum. l. veteribus.

a ¶ Ad defensam Adde per Lud. romanum consilio. cclviij.

b ¶ Quod toties cōmittatur. Adde quot vicibus verificatur dicta clausula. dic quod quatuor vicibus vt per Bal. i. l. j. C. de his que pe. no. col. x. et per Alegā. de imol. in consilio. cclv. in. ij. volu. Frāc. Cur.

de qua gloss. vult opponere. ¶ In fi. glo. ibi. j. de arbi. l. si duo. §. fina. tu dic quod aut queritur an stipulatio pluries committatur ad interesse si pluries fuerit contra factum et est dicendū quod sic etiam si aliud non fuit dictum. vt. l. si conquerebatur. in di. solui. aut queritur an committatur ad penam promissam. et tunc dic quod semel tantum committitur nisi fuerit dictum quod toties committatur[b] quoties fuerit factum. vt. l. si duo. §. fi. et ita cōmuniter notarij apponunt in instrumentis secundum Jaco. but.

2 ¶ Cedens qui habet adhuc directas actiones potest eis vti agendo preterquam in tribus casibus.

3 Transactio facta cum debitore ignorante ab herede vendente quod preiudicet emptori hereditatis et fideicōmissario: et qualiter isti agant.

Venditor hereditatis.

1 † Debitor transigens cum illo qui habebat directas actiones etiā penitus inutiles liberatur ab eo qui habet vtiles et efficaces si probabiliter ignorabat vtiles in illum fuisse translatas. hoc dicit notabiliter. et hoc ne iusta ignorantia sua sibi noceat. C. de tabul. l. generali. libro decimo. quia transigendo aliquid dat vel facit: et idem dico. si solueret animo se liberādi eadem ratione: quia remanet in damno si non liberaretur ab illo: quid tamen in pacto gratuito sibi facto quo casu si non prodest non remanet in damno: licet non lucretur. dic vt dixi.

2 s. titu. j. l. si cum emptore. ¶ † In tex. ibi mandatis actionibus cessis sed etiam sine hoc translate erant vtiles in emptore. vt. l. ij. C. de actionibus et obligatio. et nihilominus emptor poterat venditorem compellere ad cedendum directas. vt. j. de here. vel acti. ven. l. antepe. in principio per quam cessionē trāsfertur exercitium directarum non ipse directe que ab ossibus euelli non possunt. vt. j. pro socio. l. iij. in princip. cum ibi no. in gloss. et. l. quis ergo casus. de peculio. non tamen adeo transfertur exercitium: quin etiam remaneat penes cedentem quo poterit vti agendo preterquam in tribus casibus positis in. l. iij. C. de noua. sed in casu sequenti quando heres restituit fideicommissario remanserunt apud eum directe sine exercitio autoritate senatusconsulti. vt. l. j. in princip. j. ad trebel. † et ideo in illo casu maior erat dubitatio vtrum transactio facta cum illo vel solutio prosit debitori contra fideicommissarium tamen adhuc idē dicitur quod prodest quia totum hoc reducitur ne ignorantia sibi noceat et ista ratio generalis est in eodem et vtroque casu.

3 ¶ In gloss. j. in fine. dic breuiter quod si sciuit aliquod de illis tribus modis qui ponuntur in. l. iij. C. de nouatio. non prodest sibi transactio vel solutio contra habentem directas quia sciebat vel scire debebat se non posse compelli ad transigendum vel soluendum per illum qui habebat directas: quia poterat obijcere quod transtulerat vtiles in alium: et quod ille iam sibi denuntiauerat quod non solueret et hoc in vtroque casu istius legis: aut sciebat aliter quam per illos modos: et tūc aut loquimur in vltimo casu huius. l. et idem quia sciebat vel scire debebat se non posse compelli ab herede postquam restituerat hereditatem cum apud ipsum remansissent directe penitus inutiles. aut loquimur in primo casu istius legis: et tunc aut venditor hereditatis vel cedens iam inceperat mouere sibi litem quod poterat postquam nullum de illis tribus interuenerat: et tunc excusatur iste debitor: quia non poterat huic agenti resistere: licet sciret in alium translatas vtiles postquam ille negligens erat: quia nec sibi denūtiauit nec litem contestatus est. vt dicta. l. iij. aut nondum litem mouerat: et tunc idem quod in primis casibus etiam si dicebat se moturum: quia poterant elusorie minefieri. vt. l. hec autem. in principio. j. si cui plusquam per legem falci. et sic videtur potius sponte transegisse vel soluisse quam ex aliqua necessitate. vnde excusatur postquam sciebat in illum translatas vtiles. debebat enim expectare quousque habens directas ipsum molestaret et prius sibi nō solueret nec transigeret: et non ta quia ista non tanguntur per alios et sunt ipsa veritas: et sic saluantur ambe opiniones tacite in hac gloss. ¶ In gloss. que incipit hec transactio ibi datur emptori vel fideicommissario actio. sed ad quid. Respondeo si debitor integraliter soluisset heredi. datur vt heres illud restituat quod receperit vt in legibus hic allegatis. sed si non soluit integraliter quia trāsegit et modicum soluit. tunc dabitur actio vt nō solum restituat id quod receperat sed etiam id quod non recepit et in quo illū debitorem liberauit cum contra illum agere non possit emptor vel fideicōmissarius vt in hac. l. et factū heredis non debet esse nociuum fideicōmissario vel emptori.

Finis secundi libri Digestorum.

Sequitur

¶ Sequitur liber Tertius.

¶ De postulando. Rubrica.

1 ☞ Judicium non fundatur in aduocatis sed in principalibus et in procuratoribus sed per aduocatos adiuuantur proponentes actiones et excipientes.

¶ Super gloss. rubrice dum dicit qui eas actiones proponat et excipiat. Contra istam glo. videtur tex. in c. pastoralis. extra de iudicijs vbi dicitur quod † litigantes debent proponere factum et actiones et exceptiones suas per semetipsos vel per procuratores. non autem per aduocatos. et ista glo. videtur dicere contrarium. Nam iudicium nō fundatur in aduocatis sed in principalibus et in procuratoribus. Breuiter intellige glos. sane dum dicit qui eas actiones proponat et excipiat. i. proponentes et excipientes adiuuet vt in cōtrario: et circa materiam huius ti. vide plenissime in spe. de aduo. vbi multa[a] et infinita dicit satis pulchra.

1 ☞ Quilibet regulariter admittitur ad postulandum seu officium aduocati faciendū: si non reperiatur prohibitus.

2 Pueri vsque ad decem et septem annos. et surdi. nec pro se: nec pro alijs postulare possunt.

3 Mulieres et ceci vtroque lumine. ac infames graui infamia pro se tantum postulare possunt non autem pro alio et qui possint etiam postulare pro alijs.

4 Debet quis tueri suam dignitatem suo ingenio.

5 In his que conceduntur de gratia speciali etiam quo ad deū fit differentia seu exceptio personarū sed in his que sunt de iustitia nō est facienda differentia. et nu. 6.

6 Officium aduocationis exercere dicitur qui coram iudice vadit et que verba vult exponit.

7 Statutum si vetat doctoribus legentibus ne exerceant aduocationis officium. poterunt tamen in camera consulere nō allegare et quid in consultore.

8 Delegatus iudex habet iurisditionē delegatā: et exercitiū ordinarie iurisditionis: sed notionem habet arbiter.

9 Pueritia potest dici vsque ad decimūseptimū annum cōpletū: sed regulariter puerilis etas dicitur vsque ad. xiiij. in masculo. et xij. in femina. postea dicuntur adulti. et quod in certis casibus diuersimode capiatur. remis. et nu. 11.

10 In legibus mere positiuis vel in his que sunt de iustitia positiua non potest semper reddi ratio: nisi qđ ita visum est legislatori. et sic sufficit pro ratione voluntas. et nu. 11.

11 Illiterati non possunt esse aduocati. sed in aliquibus partibus: vt Venetijs dicantur certi iuuenes aduocati; licet ignorent iura.

12 Enumeratio plurium etatum remis.

13 Non solum pars potest mulctari quando non obtemperat iudici: sed etiam aduocatus in causa.

14 Pater interdum datur cognosci per filium: quando filius est maioris virtutis et fame.

Non debet lex fieri ex qua posset resultare derisio.

15 Multa remanent facta ex postfacto que a principio non essent fienda.

16 Cecus remanet in officio et dignitate si cecitas superuenit post adeptum officium et dignitatem. sic et prelatus in prelatura: licet postea superueniat impedimentum.

17 Pyrrhus qui obsedit Romam. et propter magnitudinē animorum ipsorum romanorum quia noluerunt redimere eorū captiuos propter seuerissimam sententiam Appij ceci, recessit desperatus non potuit dominium vrbis habere.

18 Consilium quod acceptatur in publico vocatur sententia.

1 **Hunc titulum.** † Premittē quod iste titulus vel edictum pretoris de postulando est prohibitiuū: quia regulariter quilibet admittitur ad postulandum seu officium aduocati faciendum si non reperiatur prohibitus: ante vero quam fieret edictum pretoris idistincte quilibet admittebatur: sed quia erat hoc iniustum ne fieret exceptio personarum quia plus defertur vni quam alteri et etiam cōtra honorem pretoris qui ius reddebat Rome vt qui libet corā eo admitteretur ideo fecit edictum in quo prohibuit

2 aliquos postulare: in quo edicto fecit tres ordines. ¶ † Primus est de illis qui non possunt postulare nec pro se nec pro alijs: et in hoc duo tantum genera personarum comprehendebantur. videlicet pueri vsque ad decimumseptimum. item surdus ratio

3 nibus positis in tex. vsque ad. §. secundo loco. ¶ † Secundus ordo est de illis qui possunt postulare pro se tantum non autem pro aliquo alio: et in isto comprehendebantur tria genera personarum scilicet mulieres. item ceci vtroque lumine. item infames graui infamia qui nominantur in. §. remouet. et hoc vsque ad. §. ait pretor. ¶ Tertius ordo est de illis qui possunt postulare pro se et pro certis personis que enumerantur in. §. finali. et extra illas non possunt: et isti sunt alij non graui infamia: quia diuersis legibus reperiuntur prohibiti postulare propter infamiam. nam ille leges intelligūtur preterquam pro se et pro certis personis de quibus hic: licet in eis istud non dicatur et ista

4 pars durat vsque ad. l. puto. §. si quis. ¶ † Nota ex prima parte primo in principio dum dicit habēde rationis causa. quod est fienda differentia personarum et quod debet quis tueri suam dignitatem suo ingenio. glo. dicit hoc verum quo ad mūdum

5 non quo ad deum. docto. dicunt † quod imo in his que conceduntur de gratia speciali tam quo ad mundum quam quo ad deum: quia

b etiam quo ad deum plus meretur[b] vnus quam alter et maiorē gratiam habet vnus quam alter a deo. sed in his que sunt de iustitia non est fienda differentia iuxta illud. Ita magnum iudicabis vt paruum. nec erit apud te acceptio personarū. vt in. c. nouit.

6 de iudicijs. ¶ † Item nota in. §. postulare. quod ille dicitur exercere officium aduocationis qui coram iudice vadit et verba

7 exponit que vult. † si ergo statutum vetat doctoribus legentibus ne exerceant aduocationis officium cum magis vacent lecture. bene poterunt in camera consulere et etiam allegare dūmodo non vadant ad palatium. Certe de consulendo clarū est: sed de allegando secus: quia satis occupatur quotidie allegat in dubijs occurrentibus: non sic in consultore et sic cessat ratio

8 statuti. ¶ † Gloss. hic in verbo iurisditioni. dicit delegatum iudicem non habere iurisditionem sed notionem: sed non est verum imo habet iurisditionem delegatam et exercitium ordinarie iurisditionis: vt. l. prima. §. qui mandatam. de officio eius: sed notionem habet arbiter. vt notatur in. l. ait pretor. de re iu-

9 dicata. ¶ † Item nota in. §. initium. quod pueritia[c] potest di-

c ci vsque etiam ad decimumseptimū annum. sed regulariter vsque ad. xiiij. in masculo: et. xij. in femina postea non dicuntur pueri: sed adulti i certis alijs casibus diuersimode potest assumi hoc verbum. circa quod vide glossam. ff. de adoptionibus. l. arrogato. §. fina. et no. glos. magnam de diuersitate temporum. et vi-

10 de per Joannem and. in proemio sexti libri. ¶ † No. etiam dū dicit hanc etatem. ratio est quod in. ll. mere positiuis non potest reddi alia ratio nisi quod ita visum est legislatori. pone exemplum in temporibus diuersarum prescriptionum. nam nō

11 potest dari ratio quare magis de isto tēpore quam de illo. ¶ † Nota etiam gloss. que incipit tam in iure. quod illiterati possunt esse aduocati. doctores tenent contrarium quia debent examinari in iure cum debeant in iure allegare. vt. l. neminem. C. eo. ergo debent esse in iure periti. aliquando contingit istud quod dicit gloss. vt Venetijs vbi certi iuuenes dicuntur aduocati. licet ignorent iura. ¶ Item nota in. §. initium. quod pueritia dicitur vsque ad decimumseptimum annum completum. licet puerilis

12 lis etas dicatur vsque ad quartumdecimum annum. ¶ † Nota etiam in verbo natus text. cum gloss. que semper allegatur qđ in his que sunt de iustitia positiua non potest reddi semper ratio: nisi quia sic fuit visum legislatori: et sic sufficit pro ratione voluntas. vt. l. non omnium. ff. de legi. nam non potest assignari quare in vsucapione magis fuit statutum triennium quam tēpus diutinum. glo. etiam enumerat hic etates: sed plenius per Jo.

13 and. in proemio sexti libri. ¶ † No. etiam in. §. propter casum. in fi. quod non solum pars potest mulctari quando obtempe-

14 rat iudici: sed etiā aduocatus in causa. ¶ † No. dū dicit aspernati patrem secundum doctores quod interdum pater datur cogno-

15 sci per filiū quando filius est maioris virtutis et fame. ¶ † Itē no. non debere fieri legem ex qua potest resultari derisio. vt hic iuncta gloss. Item quod multa remanent facta ex postfacto quam a principio non essent fienda et sic prelatus remanet in prelatura licet superueniat sibi aliquod impedimētum propter quod

16 si tenuisset a principio non fuisset promotus. † et sic cecus remanet in officio et dignitate si cecitas superuenit post adeptū officium et dignitatem quam tamen nō habuisset si cecitas a prin-

17 cipio fuisset. ¶ † Nota glossam que incipit non recipiendis de isto Pyrrho qui obsedit Romam: et propter magnitudinem animorū ipsorū Romanorum quia noluerunt reddere eorum captiuos recessit desperatus quod nō posset habere dominiū

18 vrbis. ¶ † Ultimo nota secundum Bal. dū dicit sententiam de captiuis Pyrrhi non recipiendis quod consilium qđ acceptatur in publico vocatur sententia.

2 ☞ Casus in quibus contrahitur infamia grauissima ipso facto seu ipso iure et sic sine sententia. remis.

3 Delinquere non videtur qui inuitus patitur.

a ¶ Ubi multa. Et ei adde quod aduocatiōis officio priuari possint nimis vbosi. vt voluit Ro. singu. suis. folio xxij. vbi allega. gloss.

b ¶ Plus meretur. Uide sanctū Thomā in summa sua.

c ¶ Pueritia. de hoc late per Abba. in rubrica. et in. c. ij. de delict. puerorum.

Uirgo violenter corrupta non desinit esse virgo: sed habetur pro non corrupta.

4 Quod tunc possit ingredi monasterium inuito viro: sicut si nõ esset corrupta quod facere nõ posset si fuisset a viro cognita ꝑm canonistas.

5 Uirginitas carnis corpus est incorruptũ. sed virginitas animi fides est incorrupta.

6 Condemnati de crimine publico vel de calumnia commissa in accusatione publici criminis dicuntur infames grauissima infamia.

7 Infames mediocri infamia qui sint: ꝛ quod possint postulare etiam pro alijs remis.

a ¶ Sodomitis. An tales possint testari. Uide vltimũ consiliũ Barba. secũdo libro. vbi late per dñz Anasta. platum conciuẽ ꝛ collegã meũ.

1 **Remouet.** †No. hic de sodomitis[a] qui sunt infames grauissima infamia que contrahitur ipso facto. idest eoipso ꝙ deliquerunt absqꝫ eo ꝙ sint condemnati per iudicem ꝛ ipso iure idest per sententiam. l. †et 2 adde istum casum ad alios qui ponuntur in. l. j. in prin. ꝛ. §. fi. j. ti. j. in quibus contrahitur infamia grauissima ipso facto seu ipso iure. glos. ibi addit quosdam alios. 3 ¶ †Item nota cũ quis inuitus patitur non videtur delinquere: et ideo virgo violenter corrupta non desinit esse virgo. sed habetur pro non corrupta 4 et †per consequens potest ingredi monasterium inuito viro sicut si non esset corrupta quod facere non posset si fuisset a viro cognita ꝑm canonistas. 5 †Ista tamen virginitas non est virginitas corporis sed animi: iuxta illud Augustini. Uirginitas carnis corpus est incorruptum. virginitas animi fides est incorrupta ꝛ Azo dicebat prout audiui a dño Baldo hic. Tolle voluntatem de medio et omnis actus erit indifferens. vnde Lucretia non fuit iudicata adultera: quia violenter stuprata est. 6 †Nota etiam quod condemnati de crimine publico vel de calumnia commissa in accusatione publici criminis dicuntur infames grauissima infamia. 7 Sed †alij de quibus in. l. j. ver. q furti. vsqꝫ ad ver. etiam dicũtur infames mediocri infamia qui possunt postulare non solum pro se sed pro multis alijs personis de qbus in tertio ordine edicti pretoris de quo in. §. ait pretor. vsqꝫ ad. l. puto.

b ¶ Tutores. adde hicque ponit dñs Nel. de san. ge. in trac. bãni. in. j. pte scdi tempores. q̃stiõe. xj. Franc. Cur.

1 Locans operas suas ad pugnãdum cum bestijs feris cũ effectu est infamis ipso iure ꝛ pro alijs postulare non potest.

2 ¶ Quod sufficiat locare operas licet nõ depugnauerit: nec ratio est quod puniatur affectus licet nõ sequatur effectus: quia statim facta locatione secutus est effectus quo ad infamiam.

3 ¶ Licet quis non locauerit operas suas: sed gratia virtutis vel propter bonum publicũ dicat se pugnare cum bestijs: si tamẽ in arena post victoriã patitur se premiari pecunia perinde infamatur ac si locasset et quid si corona premietur. ꝛ nu. 7.

4 Delinquens eoipso quod delinquit videtur consentire vt sibi imponatur pena a iure prefixa.

5 Delinquens naturaliter obligatur ad penam delicti etiam anteꝙ̃ sit condemnatus. ꝛ postea etiam ciuiliter ꝛ ꝑm aliquos qꝺ ante cõdẽnationẽ nullo modo sit obligatus. sed eius bona sic.

6 Simonia sicut cõmittitur recipiendo premium anteꝙ̃ cõmittens faciat ita ꝛ si recipiat post factum.

c ¶ Os clausula. Adde vt ꝑ Alexan. de imol. i cõ si. xj. col. pe. in. ij. volu. ꝛ in consil. cxvij. ꝑ totũ in. j. volu. ꝛ ibi qñ est gñalis per dñm Frã. de are. in. l. talis scriptura. de leg. j. ꝛ per Fely. late in. c. c. cãm. col. iij. de rescri. Fran. Cur.

1 **Bestias.** †Nota potius inspici accidens ꝙ̃ natura quod est verum quando in accidentia con2 sistit ratio. l. vt hic erat in edicto pretoris. †nam motus est pretor ad infamandum illum qui locat operas suas ad pugnandum cum bestijs propter feritatem bestiarum: quia se subijcit periculo persone propter spem lucri ꝛ sic propter maximã auaritiam. si ergo bestia non est fera accidentaliter licet sit naturaliter cessat ratio edicti pretoris ꝛ econuerso si esset accidentaliter licet non naturaliter edicti ratio nõ cessaret si autem ratio legis nõ fundatur in accidenti sed in natura potius inspicitur natura ꝙ̃ accidens: ꝛ ita solue contrarium glo. super verbo fe3 ritate. ¶ †Item nota quod sufficit locare licet nõ pugnauerit quia edictum pretoris loquitur in eo qui locauit non in eo qui pugnauit et sic non est verum quod dicit gloss. que incipit punitur ergo affectus. licet non sequatur effectus: quia hic statim facta locatione secutus est effectus quia delictum fuit consummatum: de hoc in. l. si quis. non dicam rapere. de episco. ꝛ cleri. Et vide Dy. in regula semel malus. de regu. iur. ꝛ quod no. gl. 4 j. de rei ven. l. vendicatio. ꝛ Bar. in. l. qui habet. de tute. ¶ †Itẽ no. in ver. deniqꝫ. quod licet quis nõ locauerit operas suas sed gratia virtutis vel propter bonum publicum dicat se pugnare cum bestijs. si tamen in arena post victoriam patitur se premiari pecuniariter perinde infamatur acsi locasset alis de facili fraudaretur edictum pretoris: et ita ĩtellige quod habetur in gloss. super verbo honorari. que ponit duos intellectus. et 5 Barto. tenet secundum. †Ex quo no. quod delinquens eoipso quod delinquit videtur cõsentire vt sibi imponatur pena a iu6 re prefixa. †vnde allegatur quod delinquens naturaliter obligatur ad penam delicti etiam anteꝙ̃ sit condemnatus. postea vero est obligatus ciuiliter et naturaliter. alij dicunt ꝙ anteꝙ̃ sit condemnatus nullo modo sit obligatus et tamen bona sua sunt obligata. de hoc. s. de pac. rescriptum. in gloss. que incipit si tacitas. ꝛ quod not. in. l. aufertur. §. fiscus. j. de iure fisci. ꝛ. l. fi. 7 de iniur. ꝛ. l. si quis post hac. de bo. dam. †et sic non placet aliqua de lectu. glos. nec prima quando fuit premiatus corona: qꝛ ex hoc non debet puniri sed potius premiari nec secũda quod fuerit condẽnatus in arena: sed tertia que non ponitur in glo. quod fuerit ꝑmiatus pecunia ac si locasset operas. ꝛ sic no. ꝑm Bald. contra simoniacos ꝙ sicut cõmittunt simoniam recipiendo premium anteꝙ̃ faciãt ita ꝛ si recipiant post factum. et iste est verus intellectus.

d ¶ Principi. Sz an papa possit laicũ fame restituere. Uide per abb. in. c. c. cum te. ꝛ vide Ro. cõsil. cccclxvij.

2 ¶ Infames etiam grauissima infamia possunt esse tutores et curatores.

3 Casus in quo cõcurrit pena extraordinaria cum ordinaria.

1 **His igitur.** †Nota intellectum istius secundi articuli in quo habet quod ista tria genera personarum prohibentur postulare pro alijs non pro se vt possint etiam pro alio postulare si illius curam vel tutelã gerant: quia videntur postulare pro se quia negotia illius procu2 rent ad ipsum cura et sollicitudine facta. l. fin. j. eodem. ¶ †Ex hoc nota. quod etiã infames grauissima infamia possunt esse b tutores[b] et curatores: quia potius est onus ꝙ̃ honor. ¶ Item nota in ver. qui aduersum casum in quo concurrit pena extraordinaria: quia facientes cõtra edictum pretoris ꝛ infra est pena ordinaria ꝛ vltra hoc etiam pecuniariter mulctantur ꝑpter suam presumptionem ꝛ audaciam.

2 ¶ Clausula in fine posita refertur ad proxime dicta quando non potest cõmode referri ad omnia precedentia.

3 Restitutio ad famam et sic aduersus infamiã debet fieri a principe quando queritur de restitutione gratiosa non ab inferiore: nisi quando queritur de non gratiosa sed de iustitia: et numero. 4.

4 Restitutio aduersus infamiã est de causis seruatis principi.

5 Persone pro quibus infames possint postulare.

6 Affinitas dissoluitur per mortem quo ad effectus ciuiles: non de iure canonico: quo ad effectus canonicos.

7 Affinis appellatione comprehenduntur etiam illi quibus dictio pro adijcitur: ꝛ sic pronurus appellatione nnrus.

1 **Ait pretor.** †Hic ponit de tertio ordine edicti pretoris in quo continetur de his qui possunt postulare pro se ꝛ pro quibusdam personis que habentur in. l. j. §. fi. cum legibus sequen. ꝛ isti sunt infames non grauissima infamia de quibus multe leges. j. titu. j. loquuntur. nã oẽs intelliguntur preterꝙ̃ pro se ꝛ pro personis predictis: licet in eis hoc non dicatur quod tene menti. nam idem esset in statuto prohibente quem postulare propter infamiam vel aliud simile quod perpetuo tene menti ꝑm Angel. pro alijs ergo non postulabit. Sed queritur in edicto pretoris post omnes tres ordines continebatur clausula nisi aliquis ex predictis infamibus de quibus supra fuerit in integrum restitutus quomodo intelligatur ista clausula etiam de quibus in secundo ordine. Et sic de grauissima infamia. an solum de infamibus de quib[9] in tertio ordine: et sic non grauissima videbatur de omnibus: quia text. dicit qui ex his omnibus ꝛc. cõtrarium dicitur quia intelligitur de contentis in tertio ordine qui facilius obtinent restitutionẽ ꝙ̃ in grauissima infamia quia difficilius obtinẽt. 2 †Et iste ver. deinde allegatur quod clausula[c] in fine posita rec fertur ad proxime dicta quando non potest cõmode referri ad omnia precedentia licet verba sonent in contrarium. de hoc in 3 l. si idem. de iuris. om. iudi. †Item dubitatur a quo debeat fieri hec restitutio aduersus infamiam vt tollatur ꝛ recuperet famam. ꝛ respondetur ꝙ a principe vel senatu quando non queritur de restitutione gratiosa non autem ab inferiore nisi quãdo queritur de non gratiosa sed de iustitia vt cum conferret ex dispositione legis scripte vt si restitueret aliquem minorem ex edicto de minoribus aduersus sententiam latam cõtra eum de famoso crimine. nam tunc tolletur omnis pena criminis ꝛ per consequẽs etiam infamia. tene mẽti perpetuo istum. §. de qua. 4 quia semper allegatur †quod restitutio aduersus infamiã nõ d potest fieri nisi a principe: quia est de causis seruatis principi[d] circa qꝺ vide. c. cum te. de re iudi. per Inno. ꝛ. l. dist. c. domino sancto. ꝛ quod ibi per glo. ꝛ Barto. in. l. fi. C. de sen. passis. ꝛ. iij. 5 q. i. §. intelligitur. C. de nup. l. imperialis. ante fi. per Cy. †que autem sint persone pro quibus possit postulare habetur in sequen. §. inter quas ponuntur pupillus ꝛ pupilla: furiosus ꝛ furiosa: fatuus ꝛ fatua: quibus tales infames ꝑhibiti dati sunt tutores et curatores. nam etiã positi in secundo ordine possunt pro illis quorum administrationem gerũt postulare. vt. s. e. l. §. est equis-

§. est equissimũ. fortius isti positi ĩ tertio ordine: quia minori infamia grauantur: ⁊ hoc siue sint dati a iudice siue a patre vel a maiori parte tutores. Item ponuntur affines vt socer pro genero vel ecõuerso quod est intelligendum si affinitas duret. secus si dissoluta per mortem. et sic not. 6 †quod de iure ciuili affinitas per mortem dissoluitur quo ad effectus ciuiles nõ de iure canonico quo ad effectus canonicos ad impediendum matrimonium: si ergo statutum dicit ꝙ cause iter affines compromittantur si affinitas sit dissoluta per mortem non habebit locum statutum: licet non sit dissoluta de iure canonico: circa qđ vide. l. sm hoc ita cum ibi no. de re iudi. per Baldum in. l. fin. C. de verbo. signific. comprehenduntur etiam affines quibus adijcitur dictio pro: ⁊ sic appellatione nurus cõprehendit̃ pronurus: ⁊ ad hoc semper allegatur iste. §. affinitates.

1 ☞ Gerens officium necessarium potest ratione ipsius officij postulare pro eo, ꝓ quo officiũ gerit licet alias prohibeatur.

Dato. Iurisconsultus hic ponit vnam conclusionem generalẽ circa tex. presentes qui loquuntur de tutore et curatore vt possint postulare pro illis quorum tutelam vel curã gerunt nõ obstãte quod sint infames et tales qui non possint postulare nisi pro se et quibusdam personis 1 †vt habeat locum in quocunqꝫ alio officio necessario quod quis egerat vt ratione ipsi⁹ officij possint postulare pro eo pro quo officium gerunt: licet sint infames vel postulare prohibiti: quia debet intelligi preterꝙ pro predictis personis.

2 ☞ Potestas si inhibuit alicui aduocato ne amplius coram eo possit aduocare: poterit tamen coram successore vel alijs iudicibus aduocare: ⁊ quid si inhibitio fiat per sententiam diffinitiuam.
1 Iudex sicut potest prohibere officium aduocationis: ita ⁊ ciuitatem vel prouinciam ⁊ alia similia.

3 **Si quis.** †Ratio dubitandi erat hic quia in officio publico successor reputatur eadẽ persona cum predecessore quoniam eandem fungitur iurisditione. vt in c. nouit. de electio. 2 †si ergo potestas inhibuit cuidam aduocato ne amplius coram eo possit aduocare: poterit tamẽ coram successore aduocare. licet em̃ fungatur eodẽ officio tñ non sunt ꝑsone diuerse restringitur ad personam prohibẽtis eadẽ ratione poterit aduocare coram alijs iudicibus eiusdẽ vel alterius tribunalis ⁊ in eodem loco etiam durante officio inhibentis: ⁊ hoc quando per interlocutoriam fuit facta inhibitio: si autem per sententiam diffinitiuam facto processu pec accusatorem vel inquisitorem ⁊ ex causa famosa licet virtute verborum non videatur inhibitus nisi vt supra: tamen ratione infamie que durat videtur generaliter prohibitus corã quocunqꝫ preterꝙ pro 3 personis de quibus in. §. fi. l. j. cũ legibus sequen. s. eo. †⁊ adde hic ꝙ sicut iudex potest prohibere officium aduocationis ita ⁊ ciuitatem vel prouinciã et alia similia. vt. s. de offi. prefec. vrb. l. finali in fine.

2 ☞ Procuratorem inhabilẽ vel testes inhabiles ad ferendũ testimonium potest iudex ex officio repellere.
3 Si aliquis pro maleficio commisso in aliquẽ fuit cõdemnatus personaliter vel realiter: non poterit ille contra quem deliquit remittere penam applicandam reipublice.

1 **Uos prohibet.** †Lex prima ꝙ ponit tres ordies nõ volentium postulare loquitur quãdo illa cõtra quẽ postulare vult opponit quod non debeat admitti: quia non est habilis ⁊ peti vt repellatur a iudice: quid si nõ opponit: iudex tamen cognoscit quod non est inhabilis videtur quod possit repellere. vt. l. iiij. §. hoc autem iudicium. de dam. 2 infect. contrarium est verius. †quia prohibitiones de quibus s. non fuerunt facte pro vtilitate priuatorum contra quos aduocare volunt sed pro decore et etiam iudicis vt in pricipio legis prime. ⁊ sic iudex ex officio potest repellere. [a] vt in hac. l. notabili que semper allegatur. ⁊ idem in procuratore inhabili. et idem in testibus inhabilibus ad ferẽdum testimonium. vt no. Inno. in. c. intimani. extra de testibus. ⁊ vide in Spe. de offi. iudi. §. impedit. non ille aduersarius tacendo aut renuntiando 3 prohibitioni potest preiudicare reipublice ⁊ honori pretoris. ⁊ pro hoc dicit Guil. de cu. †si aliquis pro maleficio cõmisso ĩ aliquem fuit cõdemnatus personaliter vel realiter nõ poterit ille cõtra quẽ delinquit illam penã remittere applicandã reipublice licet possit remittere alteri applicandam sibi. ad quod. j. de publi. l. licitatio. §. quod illicite.

1 **Imperator.** †Nota hic quod pena tẽporaliter apposita finito tẽpore finitur ipso iure absqꝫ alia declaratione fienda ꝑ iudicem: ⁊ hoc quando fuerit appositum certum tempus. si autẽ incertum puta quousqꝫ tale quid feceris cum possit esse dubiũ an fecerit licet fecerit non est finita quousqꝫ hoc sit declaratum per iudicem vt no. Innoc. in. c. cum hone. de postulatione pre-2 latorum. Aduerte †tamen audiui a Baldo legente quod cum quidam esset confinatus ad tempus ⁊ finito tempore reuersus fuerit ad ciuitatem confisus de dispositione huius legis absqꝫ alia licentia ex dispositione cõmunis fuit captus ⁊ decapitatus: ⁊ nihil sibi valuit ista lex. sit ergo cautus qui habet agere 3 cum ciuitate vt etiam ipse non veniat sine licentia. ¶ †Glossa opponit contra textum in ver. nec adhibe distinctio. quod imo sit adhibenda: quia si inhibitio est facta ex causa famosa quod habetur in lege prima. j. titulo primo. quod finito tempore: licet sit finita prohibitio facta a iudice non tamen est finita infamia imo durat perpetuo nisi sit restitutus a principe. vt supra titulo primo. questione de qua. ⁊ ideo durat prohibitio legalis licet prohibitio hominis sit finita. Et sic non poterit aduocare pro personis de quibus in. l. j. §. fi. s. eodẽ. vel pro se: si sit de contentis in secũdo ordine: quia si notatus grauissima infamia de qua in. §. remouet.

¶ Potest repellere. Adde hic ꝙ late ponit dominus Alexã. in. l. iiij. §. hoc autem iudiciũ. j. de dã. infec. ⁊ de teste intellige hoc verũ si ex actis cõstat de inhabilitate. ita Ang. ĩ autẽ. de test. in prin. ⁊ in. l. si vel parẽs. j. de inofficio. testa. ⁊ Lãphrã. de hri. in. c. qm̃ ꝯtra in vsi. testiũ depositiões. extra de ꝓbatio. ꝓ docto. in. c. cũ cãm. de test. Cur.

2 ☞ Prohibitus aduocare ex causis irrogantibus infamiaꝫ quod repellitur etiam extra territorium cõmunitatis.
3 Cõsuetudo vel statutũ ciuitatis debet seruari in terris comitatus nisi sit ibi statutũ contrarium approbatũ per ciuitatem.
4 Consuetudines laicorum debẽt seruari in curia episcopali inter laicos ibi litigantes quo ad decisionẽ cause non quo ad ordinem procedendi.
5 Clericus si litigat in curia seculari cõtra laicũ. tũc seruatur stylus secularis quo ad ordinem procedendi.
6 Statuta ⁊ consuetudines laicorum an ligent clericos remis.
7 Episcopus est maior potestate ⁊ que possit inhibere potestati.

1 **Ex ea. causa.** †Nota hic quod si potestas padue. inhibet alicui quod non exerceat officium aduocationis. ista prohibitio si est facta ex causa que non irrogat infamiã impedit ipsum aduocare non solum coram ipso potestate: sed etiã corã alio quolibet iudice huius ciuitatis: ⁊ etiam castrorum comitatus huius ciuitatis: sed si vadit Bononiam vel Florentiam non potest sibi obijci de prohibitione hic facta: quia extra territorium non extenditur. Sed contra: imo videtur qđ prohibeatur solum coram potestate non coram alijs iudicibus ciuitatis vel cõmunitatis. vt. s. eodem. l. puto. §. finali. Secundo ibi fuit prohibitus coram se ꝓhibente hic simpliciter ⁊ sic plus 2 importat. †Sed quero quid si fuit ꝓhibitus ex causis irrogãtibus infamiam gloss. que incipit alioquin dicit quod tũc propter infamiã non propter verba prohibitionis repellitur etiã extra territorium communitatis ⁊ ista gloss. semper allegatur 3 ad hoc. ¶ †Itẽ alia gloss. super verbo a sententia inducit hãc l. quod consuetudo vel statutum ciuitatis debet [b] seruari in terris comitatus quod intellige nisi sit ibi statutum contrariũ approbatum per ciuitatem ⁊ per hoc. l. de quibus. s. de legatis. vbi consuetudo vrbis romane seruatur in alijs locis subditis imperio romano ⁊ istud videmus quotidie in terris communitatis quando deficiunt statuta ⁊ consuetudines eorum speciales quia recurrunt ad statuta ciuitatis cui subsunt vel con-4 suetudines. ¶ †Item dicit glossa quod consuetudines laicorum debent seruari in curia episcopali. licet episcopus sit maior ꝙ potestas intellige quod seruatur inter laicos ibi litigantes sed inter clericos non: quia non ligantur statutis ⁊ consuetudinibus laicorum. Item seruantur scilicet quo ad decisionẽ cause: sed quo ad ordinem procedẽdi seruatur stylus curie epi-7 scopalis. vt in. c. quod clericus. de foro competenti. †Et ecõuerso si clericus litigaret in curia seculari contra laicum serua-6 retur procedendi stylus secularis. vt. l. cum clericis. de episcopis ⁊ clericis. †An autem sit verum quod statuta laicorum et consuetudines non ligent clericos. dic vt notatur per Barto. in. l. 7 cunctos populos. de summa trinitate. ¶ †Nota etiam gloss. ꝙ dicit ꝙ episcopus est maior potestate et semper allegatur glos. in vtroqꝫ dicto: ⁊ dic quod maioritas consistit in hoc quia episcopus potest inhibere potestati ne ꝓcedat in aliqua causa in qua versetur turpitudo vel que sit de foro ecclesiastico ⁊ qđ admittat exceptio cõmunicationis: ⁊ hoc sub pena excõmunicationis. ⁊ tamẽ nõ sic potestas potest inhibere episcopo: facit. c. solite. de maioritate ⁊ obedientia. sicut enim sol maius lumen est ꝙ luna: licet sint diuersa lumina ita ⁊ iurisditio ecclesiastica maior est ꝙ tẽporalis: nõ tamen ratione maioritatis potest iudici seculari auferre iurisditionẽ vel eã impedire nisi ex causis sibi cõmissis cũ sint iurisditiones diuerse ⁊ altera non depẽdet ab altera. vt notatur in aut. de manda. princip.

¶ Debet seruari. Adde circa hoc ꝙ ponit ipse idẽ Pau. de Castro in cõsil. suo cxxix. icip. statuta pisana. in antiquis ⁊ ꝯsuluit Lud. ro. in cõsil. suo. cxxviij. icip. presens casus. Fran. Cur. Adde tu. ⁊ vide latissime de veritate ꝑ dñm meũ Sozi. iꝯsi. suo. lxxxi. colũ. ij. ⁊ in cõsil. cclxxxviij. colũ. ij. ver. sed difficultas. J. C.

1 His qui. †Generalis procurator vel aduocatus fisci potest iuuare personas de quibus hic etiam contra fiscum: quia non intelligitur assumpsisse procurationem vel aduocationem contra se vel istos de quibus hic. Item decuriones durante officio quod habent in cõmuni nõ possunt aliquem adiuuare cõtra communitatem nisi personas de quibus.§.h.d. notabiliter et hoc non solum in causis in quibus fiscus ad hunc nota. sed etiam in inceptis per fiscum cum auxilio eorũ si postea proueniat ad se vel ad filios vel parentes possunt pro eis agere ⁊ aduocare contra fiscum ex causa de nouo superueniente. vt.l.seq. que est notab.

2 Aduocatus qui vidit iura vnius partis. quando possit aduocare pro altera.

3 Aduocatus qui primo consuluit pro te potest tamen esse aduocatus meus in illa causa contra te. ex alio fundamento q̃ tacto in consilio.

4 Aduocatus vnius partis in causa principali tenetur eum iuuare in causa appellationis non tamen pro eodem salario sed si ille nollet sibi soluere excusaretur aduocando pro altera pte.

1 A Principe. †Nota hic bonam ⁊ discretam legem quod si aliquis fuit aduocatus pro te ⁊ pro fisco contra patrem meum in aliqua causa ⁊ postea ea nondũ finita datus fuerit mihi tutor vel curator potest in eadem causa me pupillum suum vel adultum iuuare contra te vel contra fiscum: quia intelligitur acceptasse pro te vel pro fisco contra alias personas non contra illum cuius tutela fuerit sibi decreta quod est notandum. ¶Gloss. opponit de superfluitate: quia quod dicitur in ver. sed ⁊ illud. satis fuit dictum in principio.l.⁊ non expediebat repetere. gloss. soluit: sed tu dic melius quod principium loquitur generaliter et sic potest intelligi quando fuisset aduocatus contra patrem meum aliquo priuato. si autem pro fisco maior erat dubitatio an postea posset aduocare contra eum pro pupillo cui datus est tutor propter priuilegium fisci et hic dicitur quod idem est et sic fiscus non est in hoc magis priuilegiatus. ¶ 2 †Item glo. per hanc.l. dicit quod licet aliquis aduocatus viderit iura tua et instrumenta tua: et de omnibus habuit perfectam notitiam nihilominus poterit esse aduocatus meus contra te per hãc.l. que vult quod si primo aduocauit pro te cõtra meum patrem potest nunc aduocare pro me contra te: et tamẽ vidit omnia iura tua: et ita dicit fuisse determinatum Bononie. et Guliel. de cung. hoc improperat dicens quod illa glossa loquit̃ ſm Lombar. ⁊ quod istud non est verum: quia hic loquitur quod vult aduocare pro me pupillo suo: quia tunc ratione officij publici et necessarij licitum est sibi variare. facit.l. puto. in principio.§. eodem. sed si non eram pupillus eius et sic non habuit necesse sumere aduocationem meam. honestas non patitur vt postq̃ vidit iura tua debeat esse contra te. Doctores dicunt quod si ostendisti iura tua ⁊ requisiuisti eum de aduocatione ⁊ ipse dedit tibi spem si postea non stat per te quia vis eum pro aduocato ⁊ sibi soluere: non potest esse aduocat⁹ meus. Sed si requisisti eum de aduocatione vel per te stat quo minus ipse sit aduocatus quia non vis sibi soluere bene poterit esse pro me alias daretur materia cuilibet auferendi mihi aduocatos: quia cuilibet aduocato suo ostenderet iura sua ad hoc vt non posset esse postea contra te. 3 †Sed ponamus aliquis aduocatus primo consuluit pro te: nunc in illa causa vult esse aduocatus meus contra te: an possit. Ista glossa innuit quod sic. Joan. an. in additio. Specul. eodem titulo.§. nunc. dicit quod ipse nunq̃ hoc faceret nisi ex alia causa vel ex alio fundamento q̃ tacto in consilio suo ⁊ ista est veritas. 4 † Sed pone fuit aduocatus tuus in causa principali nunc in causa appellationis vult esse meus. gloss. videtur tenere quod possit. doctores dicunt contrariũ: q̃ est eadem causa licet diuersa sit instantia: ⁊ cõclusio esse debet: quia tenetur eum iuuare non pro eodem salario. sed si ille nollet sibi soluere excusaretur.

a ¶Leprosum. Adde Fede. de senis consilio. lxxxviij.

b ¶Nõ nocet. de hoc p Cal. cõsil. iiij. ⁊ per Jo. de ana. cõsil. lxxxv. p Abb. 2si. xxv. ⁊ intellige quando omnino erat incompetens.

¶De infamibus. Rubrica.

1 Casus in quibus quis efficitur infamis.

2 Infamia quedam est iuris et quedam facti que non habet effectus quos habet infamia iuris.

3 Infamia iuris. quedam est iuris ⁊ de iure quando quis infamatur per sentẽtiam legis scripte absq̃ sententia iudicis et cõtinet septem casus ⁊ nume. 4.

4 Quedam vero dicitur iuris tantum vel de iure tantũ per sententiam diffinitiuam iudicis competentis: et continet duodecim casus.

5 Infamia vbicũq̃ infligitur per sententiam iudicis ratione delicti. eadem ratione infligeretur ex genere pene. sed nõ ferretur sententia sed inciperet iudex ab executione ⁊ quando.

6 Infamia est lese dignitatis status legibus et moribus improbatus ⁊ ad quid inhabilitet. ⁊ nu. 7.

7 Fama dicitur illese dignitatis status: legibus: et moribus approbatus.

8 Sentẽtia iudicis incõpetentis sicut non infamat. ita nec alius actus gestus ab eo.

9 Qui cantant cantilenas in diebus festis ⁊ exigũt pecunias vel alios ludos derisiuos faciunt quod sint infames.

10 Ementes gabellam prostibuli ⁊ querẽtes mulieres vt ibi stent qui dicuntur lenones sunt infames.

11 Infamia facti quot effectus habeat et an repellat quem a testimonio.

12 Quod ex nulla actione oriente ex causa famosa quis infamatur nisi ratione doli: licet actio possit cõpetere ratione culpe.

13 Quod nulla actio oriens ex delicto famoso vel ex causa famosa infamat nisi hoc reperiatur expressum in iure.

1 Pretoris. †Lex prima reputatur singularis: q̃ numerat oẽs casus in quibus quis efficitur infamis ponendo verba edicti pretoris facti super hac materia et non est dare meliorem legem in corpore iuris. Circa quod sciendum quod quedam est infamia iuris de qua loquitur iste tit. et omnes casus positi in hac l. 2 †quedam est infamia facti de qua loquitur.l. ob hec verba.j.eo.⁊.j. de obsequijs.l. honori. ⁊ etiam prima gloss. huius.l. que infamia facti non habet effectus quos habet infamia iuris. sed habet quosdam alios vt in illa prima gloss. 3 †Item debes scire quod infamia iuris quedã est iuris ⁊ de iure: vt quando quis infamatur ipso facto per sentẽtiam legis scripte absq̃ sententia iudicis: de qua infamia habetur in primis tribus casibus huius.l. vbi ponuntur tria exempla vsq̃ ad ver. qui in iudicio. ⁊ etiam de qua habetur in ver. qui eã. vsq̃ in fi.l. vbi ponuntur quatuor exempla. ⁊.j. de ritu nup.l. palam. 4 †Quedam vero dicitur iuris tantum vel de iure tantum: vt quando infligitur per sententiam diffinitiuã iudicis cõpetentis qđ potest contingere altero de tribus casibus. primo quando est lata in crimine publico vel super calũnia cõmissa in crimine publico vel priuato. vel super preuaricatione ⁊ ista est infamia grauissima: vt in versi. qui in iudicio. vsq̃ ad versi. qui futuri. secundo quãdo est sententia lata in crimine priuato: et hoc in quatuor casibus scilicet furti. vi bo. rap. iniuriarum. ⁊ de dolo. dũmodo sit condẽnatus suo nomine ⁊ de delicto cõmisso per eũ: secus si noĩe alieno ⁊ ex delicto cõmisso per aliũ tanq̃ procura. vel heres illius. ⁊ hoc in versi. qui furti. vsq̃ ad ver. qui pro socio. tertio quãdo in certis actionibus orientibus ex cõtractu vel quasi: ⁊ de hoc ponũtur quatuor exempla in ver. qui pro socio. ⁊ sic in effectu sunt vndecim casus in quibus infertur infamia per sententiam iudicis. Adde aliũ ⁊ sic sunt. xij.j. ea.l. no. cũ legib⁹ sequẽtibus. sed casus in quibus infligitur ipso facto per sententiam legis sunt septem. scʒ tres qui ponũtur in principio ⁊ quatuor qui ponũtur in.§.fi. 5 ¶†Et no. qđ vbicunq̃ infamia infligitur per sententiã iudicis ratione delicti eadẽ rõne infligeret̃ ex genere pene sed nõ ferret̃ snĩa sed inciperet iudex ab executione quia repertus fuisset quis in flagranti crimine ita quod erat notorium ⁊ manifestũ: ⁊ de hoc loquitur.l. ictus fustiũ.j.e. 6 †Est autem infamia iuris lese dignitatis status legib⁹ ⁊ moribus improbatus sicut ecõuerso fama dicat̃ illese 7 †dignitatis status legibus ⁊ moribus approbatus. vt.l. cognitionũ. de var. ⁊ extraordina. cogni. non tamẽ statum annihilat sed deprimit: quia non facit perdi libertatem vel ciuitatem tunc enim annihilaret sed facit quem repelli ab officijs publicis. vt.j.l. proxi. cum ibi not. in glo. ⁊ afficit hominem ⁊ corpus eius ⁊ animã sicut lepra leprosum:[a] ⁊ excommunicatio excommunicatum. vt not. tit.j.l. ex ea. ⁊ ideo sequitur hominẽ quocũq̃ vadat ⁊ etiam inhabilitat etiã si vadat ad locũ non subditũ iurisditioni eius qui sententiam tulit: vt ibi no. quod non contingit in alijs que non ita afficiũt personã. arg. in.l. fi.§. de iurisdi. omniũ iudicũ. 8 ¶†Nota hic in principio ſm Ange. dum dicit ab imperatore eove cui de ea re ⁊c. q̃ sicut sentẽtia iudicis incõpetẽtis nõ infamat ita nec ali⁹ actus gestus ab eo. et ideo si aliquẽ verberaret vel mitraret qui actus solent ingerere infamiã etiã fine sententia. vt.j.eo.l. ictus. vel etiã exautoraret. idest degradaret qui similiter actus infert infamiã. vt.j.l. proxi.§. ignominia. ver. sed si non efficeretur infamis infamia iuris. Facit.c. at si clerici. de iudi. vbi etiam confessio facta coram iudice incompetente non nocet.[b] ¶†Item nota in versi. qui artis. contra istos qui cãtãt in diebus festiuis in certis locis cãtilenas palatinorum ⁊ exigunt pecunias vel alios ludos faciũt derisiuos q̃ sunt omnes infames:

infames: qz equiparantur illis qui in scena prodierant legem
10 in loco deputato ad tales ludos. ¶ †Item in versi. qui lenocinium cōtra ementes gabellā prostibuli ꝛ querentes mulieres: vt ibi stent qui dicunt lenones similiter sunt infames. Et adde q̄ istos casus singulariter prosequitur iurisconsultus exponendo ꝛ declarando dubia circa quelibet et sic per modum cōmenti vsq; ad. l. quid ergo. §. ex cōpromisso. per ordinem prout hic stant. deinde determinat aliquas questiones circa materiā.
11 ¶ †Nota etiam primam glo. que dicit q̄ infamia facti habet duos effectus de quibus in glo. Alij dicunt q̄ habet tertium
a qz repellit quem a testimonio.[a] vt no. in. l. cassius. ff. de senato. Alij dicunt contrarium qz nō reperitur expressum. et hoc licet Ange. per. l. furti. §. j. ff. eo. quia pendente appellatione est infamis infamia facti ꝛ non repellitur. dic vt plene per Bartol. in dicta. l. cassius. no. in. l. j. C. de summa trinitate.
12 ¶ †Nota etiam gl. que incipit ponit in ver. item q̄ subijcit ꝙ ex nulla actione oriente ex causa famosa quis infamatur nisi ratione doli licet actio possit competere ratione culpe quia tunc nō infamatur.
13 ¶ †Item no. ex precedenti glo. que incipit sc; actione: ꝙ nulla actio oriens ex delicto famoso vel ex causa famosa infamat nisi hoc reperiatur expressum in iure. nam furtum est causa famosa ꝛ ex eo oritur actio furti ad penam ꝛ cōdictio furtiua ad rem etiam certi condictio ad penam vel ad rem. Certe licet omnes oriantur ex furto sola tamē actio furti est illa que infamat non condictio furtiua vel certi condictio generalis ꝛ eodem modo pactum factū super aliqua de istis nō infamantibus: si em̄ sententia lata super eis non infamat ergo nec pactū. cum ista duo ponantur ad paria in ver. qui furti.

1 ☞ Missus ab exercitu dicitur non solum qui a toto exercitu qui est collectio omniū militum sed etiā qui a parte exercitus.
2 Ignominie causa dicitur missus quādo in missione exprimit̄ crimen.
3 Miles condemnatus. l. iulia. de adulterijs efficitur infamis etiam si nō fuit missus ab exercitu. et talis infamia soluit eum a iuramento militie.
4 Infamia superueniens non solum repellit quem a dignitate futura sed etiam ab illa in qua est de presenti: ꝛ ab omni officio publico vtilitate ꝛ autoritate: ꝛ a testimonio.
5 Causa quādo debeat inseri in sententia.
6 Exautoratio vel degradatio clericorum delinquentium qualiter fiat.

1 **Quod ait pretor.** †Iurisconsultus hic exponit primum casum legis precedentis vsq; ad. §. ait pretor. de eo qui missus est ab exercitu ignominie causa dicens. primo q̄ de illo intelligitur qui erat simplex miles sine aliqua preeminentia ꝛ etiā de illo qui habebat aliquā preeminentiam vt qz erat centurio vel caput cohortis vel ale: vel legionis vel totius exercitus. nam in hac pena reatus omnē honorem excludit. ꝛ ita punitur paruus sicut magn⁹: licet in alijs criminibus non sic: qz grauius puniuntur viles ꝙ nobiles ꝛ in dignitate positi. Item dicitur secundo q̄ missus ab exercitu dicitur non solum qui a toto exercitu qui est collectio omnium militum: sed etiam qui a parte exercitus vt ab aliqua legione vel ala vel cohorte. ꝛ istud glo. multum not. quia per hoc patet q̄ odium ampliatur cum verba pretoris loquantur de misso ab exercitu nō de misso a parte exercitus: sed dic quod hoc contingit propter publicam vtilitatem: ꝛ qz odium est rationabile circa q̄ vide Bartol. C. de agrico. ꝛ censi. l. quemadmodum.
2 †Tertio dicitur q̄ ignominie causa dicit̄ missus quando hoc exprimitur in missione. intellige s̄m glos. q̄ exprimitur causa: idest crimen propter quod remittitur: non autem expedit dicere remittimus ex causa ignominiosa. pro quo facit tex. dum dicit cur miles mittatur. et hoc in gloss. que incipit not. causam.
3 †Item quarto dicitur q̄ miles condemnatus. l. iulia. de adulterijs. efficitur infamis etiam si non fuerit missus ab exercitu: quia condemnatus de crimine publico et talis infamia soluit eum a iuramento militie. nam iurat se non euitaturum mortē pro bono publico.
4 † Et sic videtur hic casus quod infamia superueniens non solum repellat quem a dignitate futura: sed etiam ab illa in qua est de presenti. et dicit glo. quod repellit ab omni officio publico quod intellige vtilitate ꝛ autoritate. Sed an repellat a testimonio quod est publicum autoritate non vtilitate. communiter tenent docto. ꝙ sic: qz non est confidendum de testimonio suo.
5 ¶ †In gloss. que incipit non causam ibi. de re iudica. c. sicut. dic q̄ in sententia diffinitiua non est necessarium exprimere causam quantum ad hoc vt valeat imo cautius est nō exprimere: qz posset exprimi causa falsa quo casu an esset valida sententia vel non. dic vt not. in. l. si is ad quem. ff. de acquir. heredi. ꝛ adde quod nota. in. l. qui rome. §. fin. de verbo. obliga. ꝛ in. l. fina. ff. quod cum eo. quantum vero ad alios effectus. videlicet an sententia faciet quem infamem vel non: ꝛ an ille primus grauet vel minus debet exprimi causa: vt hic. iste tamen. §. loquitur in interlocutoria nō in diffinitiua. Sic ergo conclude quod cum quid potest ex pluribus causis ex quibus resultant diuersi effectus debet inseri causa vt sciatur ꝛ scimus certi de effectu si hoc expedit: vt. l. si legatarius. §. finali. de fideicommissa. libertatibus.
6 † de articulo vero exautorationis
b vel degradationis[b] de quo loquitur sequēs glo. ꝛ qua vtuntur canoniste contra clericos delinquentes ꝛ incorrigibiles vt tradat eos curie seculari pro pena corporali. vide in. c. degradatio. de penis. lib. vj.

2 ☞ Scena q̄d sit ꝛ quando in scenā prodeuntes sint infames.

1 **Ait pretor.** †Iurisconsultus hic incipit prosequi scd̄m casum de eo qui in scenā p̄dierit.
2 †Nam sciendum ꝙ scena est locus ludorum: vt in tex. quod intellige periculosorum. puta vt pugnetur cum bestijs vel vt descendant per chordas quos ludos aliqui faciunt causa lucri. ꝛ de istis ludis loquuntur isti tex. sequentes. Item dicitur locus ad pronuntiandum aliquid puta turpes cantilenas. et de hoc non loquitur hic. licet tex. in. l. j. §. qui artis ludicre pronūtiandive ꝛc. hene loquatur. dicitur ergo hic q̄ illi notantur infamia qui hoc faciunt propter questum nec sufficit locasse operas ad hoc si effectualiter non ascendit qz verba edicti notant ascensum nō locationē l; secus in edicto de postulando: vt. l. j. §. bestias. ff. titu. j. dicit etiā ꝙ si nō causa lucri: sed virtutis agitande vt sunt athlete. i. noui milites qui ponunt se ad ludos causa experiendi se non notantur. et idem in eis qui nō ludunt sed exercent aliqua mysteria circa lusores. de quibus tex. facit mentionem ponendo certa vocabula quorum significatum nō habemus: quia nō sunt in vsu. sed glo. ponit de istis ludis qui fiunt in die epiphanie representantibus aduentum magorum in natiuitate christi qui nō fiunt gratia lucri captandi sed gratia delectationis populi.

2 ☞ Plus delinquit q̄ delinquit in se ꝛ in alium simul: ꝛ plus punitur quā ille qui in se tantum.

Athletas autem.

1 **Ait pretor.** †No. istum. §. cōtra emptores prostibulorum qui sunt infames ipso facto ꝛ cōtra tenētes hospitia vel stuffas ꝛ in eis tenent mulieres questuarias.
2 †No. etiā glos. in ver. pōponius. super verbo qui in seruitute. q̄ plus delinquit ille qui delinquit in se ꝛ in aliū simul: ꝛ plus punit̄ ꝙ ille qui in se tm̄. facit. l. fallaciter. de aboli. Itē vide q̄ per hoc not. Guil. de cu. in. l. deo nobis. C. de epis. et cle. ꝛ not. extra de celeb. missa. c. de hoīe. xiij. q. c. j. ꝛ Cy. in. l. qui sepulchra. de sepul. viola.

2 ☞ Calumniator non efficitur infamis nisi de calumnia sit condemnatus.
3 Preuaricator quis dicatur nec efficitur infamis nisi postꝙ est condemnatus.
4 Accusans aliquē si maleficiū non p̄bat presumit̄ calumniator ꝛ q̄ crimen nō sit verū l; falsum: ꝛ q̄ ipse sciuerit esse falsum: ꝛ quādo excusetur a presumpta calumnia.
5 Modus duplex puniendi calumniatorem.

1 **Calumniator.** †Hic iuriscōsultus incipit prosequi casus in quibus irrogat̄ infamia ratione snīe iudicis non ex solo delicto ꝛ incipit a ver. qui in iudicio. posito in. l. j. vbi ponuntur tres casus s̄m gloss. que est ibi. sed iurisconsultus nō prosequitur nisi duos ꝛ p̄pter hoc quidā dixerunt q̄ imo non sunt nisi duo casus. glo. tamen ibi tenet contrariū. nec obst. ꝙ hic non prosequit̄ nisi duos: qz primus de condemnato de publico crimine nō indigebat hic expositione: sed illud prosequitur iuriscōsultus in. l. infamem de publi. iudi.
2 †Dicitur ergo hic ꝙ calumniator nō efficit̄ infamis nisi de calumnia sit condemnatus: licet precedētes incurrant infamiam sine sententia ipso facto.
3 ¶ †Item dicitur q̄
c preuaricator[c] est ille q̄ ex vna parte ex corpore ex altera mēte. vt est ille qui accusa aliquem de maleficio nō vt faciat eum puniri: sed potius absolui: et sic corpore est pro re publica cuius est delinquentes punire: sed animo pro accusatore: vel pone in aduocato vnius qui se intelligit cum aduersario ꝛ permittit se vinci ab eo: l; non sit p̄prie preuaricator. vt in titu. de preuari. Iste em̄ efficitur infamis postꝙ fuerit cōdemnatus nō prius.
4 †Hic est vna glo. magna. satis clara que prosequit̄ articulum de calumniatore. ꝛ tene quod ille qui accusat aliquem ꝛ maleficium non probat presumatur calumniator: ꝛ q̄ crimen nō sit verum sed falsum et q̄ ipse sciuerit esse falsum. ista em̄ duo requiruntur ad hoc vt sit calumniator. et dicit verum s̄m Bar. l; quidā dixerint cōtrarium vt glos. postea dicit. de hoc articulo

a ¶ A testimonio. Intellige verū ī cā criminali: vt p̄ Bal. i. l. j. C. de sacrosan. ecc. ꝛ p̄ Abb. ꝛ ibi doc. ī c. testimoniū. de testa. in cā aūt ciuili bene p̄t esse testis l; ei de fide diminuat̄: vt per Bart. in. l. j. §. due cause. ff. ad car. ꝛ de hoc vid̄ p̄ Fely. in. c. licet col. iiij. de p̄ba. ꝛ ī. d. c. testimoniū col. iiij. v̄. alia est ꝛ q̄ īfamis infamia facti non sit idoneus testis ī criminalibus. t; ēt Alex. de imo. in cōsil. xj. in p̄n. in. j. vo. ꝛ p̄ eūdē in cōsil. clij. in. v. volu. ꝛ ibi q̄d in causa matrimoniali ī subsidiū. Fran. Cur.

b ¶ Degradationis. In cui⁹ locū sit subrogata h̄ pena ꝛ q̄n ad illā perueniri possit vide per Anch. cōsi. clvj.

c ¶ Preuaricator. q̄d sit preuaricator. vid̄. ff. ad turpil. l. j. ꝛ. C. de aduo. diuer. iu. p̄ Jo. an. c. ij. de in integ. resti. in vj. ij. q. iij. si q̄dē. §. notandum.

vide per Cy.in.l.j.de aduoca.diuer.iudi.& per Barto.in.l.j.ad turpil.intellige tamē q non sit presumptio iuris & de iure imo possit probari contrarium.& hoc etiam vult glo.ista. Item dicit gloss.hoc fallere in quibusdam casibus quos enumerat in quibus quis excusatur a presumpta calumnia ex aliqua iusta causa:quos casus glos.enumerat & tene menti. Intellige tamē vt.s.dixi.qd etiā in illis si apparet de euidenti calumnia diceretur calumniator & sic dicta regula et excep.procedunt in dubio non eo casu quo esset certum vel probaretur contrarium. Adde alios casus in quib⁹ accusator excusaretur a presumpta calumnia[a] quādo erat publica vox & fama qd accusatus cōmiserat illud maleficium vel quando accusator audiuerat dici a personis fide dignis: licet non esset publica vox et fama: vt.l. atbaletus.de falsis.&.j.de adulte.l.miles.§.peñ.& in.c.j.de elec. lib.vj.sed Bal.videtur tenere contrarium:qr est sibi imputandum:quare non se premuniuit de probationibus postq̄ accusabat quia non debebat se ponere ad accusandum si nō sciebat probare per idoneos testes.argu.in.l.qui accusare.C.de eden. super hoc puto standum discretioni iudicis: an fuerit accusator leuiter motus vel grauiter vt possit sibi imputari vel non.

a ¶ Calūnia.adde Abb.consi.iiij.& an religiosus excuset a psumpta calumnia. vid p Are.cōsi.cxxiij.

5 †Item dicit ista glo.qd modus puniendi calūniatorem est duplex.vnus qd in eadem sententia absoluat reum non probato crimine & cōdemnet accusatorē absq̄ alio nouo processu alius modus est si hoc non facit in eadem sententia qd postea ex interuallo non faciat nisi cum nouo pcessu & precedente accusatione nō inquisitione in casu in quo inquisitio nō permittitur. C.de calumnia.l.j. Item pena est similitudo supplicij quando pena maleficij erat certa & determinata. Quid autē si non erat determinata sed remittebatur arbitrio iudicis quo casu debet considerare qualitatem & conditionem persone: qr quidā grauius puniuntur q̄ alij si accusator vnius conditionis vel accusatus alterius: an debet puniri fm qd puniretur accusatus si maleficiū fuisset pbatum an fm qd puniretur ipse accusator si fuisset de illo maleficio accusatus. Quidā tenent vnum: quidā aliud: mihi videtur qd inspiciatur cōditio ipsius accusatoris: qr ipse est ille qui patitur penā: vnde non esset iustū qd pateref ad similitudinem alterius.

2 ☞ Condemnatus de furto est infamis licet in veritate furtū nō fecerit nec admittitur ad probandum contrariū.& nu.3.

3 Si non fuisti condemnatus sed transegisti data pecunia mibi vt ab accusatione desistam:adhuc es infamis:sed poteris pbare contrarium.

4 Paciscens quod videatur confiteri si in iudicio tunc illa confessio est sufficiens ad condemnationem etiam in delictis & qn infamet sed si extra iudicium secus s3 sufficit ad torturam.vide tamen nume.6.

5 Fur si rem subtractā restituat ex hoc solū nō efficitur infamis.

6 Cōfessio tacita & ficta facta vel que fingitur facta in iudicio sup crimine habet vim condemnationis quātum ad inducendum infamiam:nō quātum ad penam maleficij: & quid in cōtractibus vel quasi.& quid si extra iudicium.

1 **Item si quis.** †Hic prosequitur alios quatuor casus qui ponuntur in.l.j.§.qui furti.in quib⁹ qs infamatur propter sententiā iudicis ratione delicti priuati.primus furti vi bonorum raptorum & iniuriarū et de dolo[b] dummodo sint condemnati proprio nomine non alieno:& non solum quando sunt cōdemnati:imo etiā si fuerūt pacti vel transegerunt cū accusatore data sibi pecunia vt desisteret ab accusatione.q per hoc videntur cōfessi crimen.et hoc vsq̄ ad.l.furti. Postea circa istos casus mouet aliqua dubia vsq̄ ad.§.mādati. ¶ In ista parte sunt due glos.vna.in.§.isto. altera in.l.sequē.& quelibet earum mouet duas questiones.prima que incipit sed quid.querit primo†si accusaui te de furto & fuisti condemnatus et sententia transiuit in rem iudicatam: postea cum petis officium publicum vel produceris in testem per aliud opponitur tibi q non sis habilis qr es infamis propter illam sniam:tu dicis qd illa snia fuit iniusta qr reuera nō cōmisisti illud furtum; & offers te paratum pbare illam negatiuam opponitur qd non potes qr transiuit in rem iudicatam. replicas qd hoc tibi nocet respectu mei pro quo lata est sententia non respectu aliorum pro quibus nō est lata.queritur quid iuris. Martinus tenet quod debes admitti & qd illa sententia noceat tibi solum respectu mei non aliorum.glo.tenet contrarium & melius qr pro veritate habetur & facit ius quo ad oēs. argu.in.l.j.in fi.de libe.agno. Et sic non obst.ti.res inter alios acta:qr fallit quando sententia continet diminutionem status quia tunc dicitur facere ius non solum respectu personarum inter quas est lata:sed etiā respectu omnium.& sic non admitteris ad probandum contrarium. ¶ †Item querit gloss.quid si non fuisti condemnatus sed pactus vel transegisti data pecunia mihi vt desistam ab accusatione.glo.tenet qd tunc si potest probari contrarium debet admitti. nec obstat tex.qui equiparat istos duos casus:qr verum est q̄tum ad hoc vt vtroq̄ casu infameris per rationem que hic ponitur non q̄tum ad hoc vt possit probare cōtrarium: qr snia innititur publica autoritate vt habetur pro veritate:& sic probatio in contrariū non admititur:sed transactio nō innititur autoritate publica et sic potest probari contrarium:in dubio ergo siue fuisti condēnatus siue pactus presumeris verus fur & es infamis:tamen si fuisti condemnatus nō admitteris ad probandum contrariū:sed si non fuisti condēnatus sed pactus bene admitteris.ita intellige istā glo.licet Bar.alia verba dicat que nō sunt necessaria: vt patet ex predictis.Et inquantum glo.in fi.dicit dic ergo furti q constat factum. Tu dic aliter qd condemnatus & pactus de furto est infamis licet nō constet ipsum factum & qd condēnatus non potest probare contrarium: sed pactus bene potest. Et ex isto textu patet q si aliquis facit pacem cum eo quē offendit in crimine famoso & pro pace habenda dat pecuniā vt diminuatur vel tollatur pena ex forma statuti non euitat infamiam: licet euitet penam maleficij vel diminui faciat fm docto.sed nimirū quia loquuntur doctores quando constat maleficium fuisse commissum:& sic postea condemnatum pena applicanda fisco: sed si non constaret maleficium fore commissum dicendum est: vt.s.quia si postea condemnatur licet iniuste est infamis & non potest probari contrarium:sed si nō condemnatus potest probari contrarium & non erit infamis. nam licitum est redimere vexationem suam etiam dando pecuniam si potest postea constare q maleficium non cōmisit: vt.C.de adulter.l.seruum qui

b ¶ De dolo. an propter dolū qs infamet. vide p Ludo.ro.consil. cclviij.

c ¶ De iudiciali, & qn cōfessus delictū: puta furti efficiat infamis infamia furti.vide p Alexan.de imo.in cōsil.clij. col.iij. in.v.vol. Fran.cur.

4 in eo.& Canoniste habent plures text. ¶ †Gloss.in.l.sequenti. querit de duabus questionibus. Primo dum textus dicit: q qui paciscitur videtur confiteri de qua confessione loquitur an de iudiciali[c] vel extraiudiciali: et determinat q de iudiciali: quia illa est sufficiens ad condemnationem etiam in delictis: sed extraiudicialis non:sed solum ad torturā:vt.l.capite quinto.cum ibi nota.j.de adulterijs. Prima ergo sicut sufficit ad condemnationem:ita sufficit ad infamiam inducendam.& hoc vult iste tex. Secunda & sicut non sufficit ad condemnationem ita nec ad infamiam. Sed oppo.contra primum quia si intelligatur de iudiciali.videtur q non infamet:quia iussu iudicis facta videtur ergo &c.vt.j.ea.l.§.qui iussu. Breuiter si pactum vel trāsactio esset facta in iudicio iudice iubente vel autorante non infamaret:vt ibi.sed si esset facta extra iudicium infamat: quia habet vim confessionis facte in iudicio que infamaret sicut sententia: quia illam non iubet iudex fieri sed fit sponte.

5 ¶ †Item querit quid si fur rem subtractam restituit: an hoc solum sufficit ad infamiam: videtur quod sic.nam si sententia et transactio infamant etiam si non constet maleficium cōmissum.multofortius restitutio rei per quam apparet maleficium commissum.glos.tenet contrarium & bene.quia lege non reperitur; quia ista restitutio potius tendit ad absolutionem et liberationem q̄ ad condemnationem vel infamiam inducendā.

6 arg.in titu.j.l.l.si reus paratus. ¶ †Ultimo recollige ex illa.l. quoniam.q tacita et ficta confessio facta vel que fingitur facta in iudicio super crimen habet vim condemnationis quantum ad inducendum infamiam vt est illa que resultat ex trāsactione facta super istis quatuor criminibus non sic quantum ad penam maleficij in qua etiam expressa confessio nō habet vim condemnationis: sed requiritur expressa cōdemnatio vt pena possit peti:vt.l.si confessus.de custo.reo.licet in contractib⁹ vel quasi bene habeat vim cōdemnationis vt non requiratur alia condemnatio sed possit mitti executioni sicut vera condemnatio:vt.C.de confes.l.vnica. Facta vero extra iudicium nō sufficit in criminibus ad perfectā probationem vt ex ea possit condemnari:sed facit indiciū ad torturam:vt no.in.l.capite quinto.de adulterijs.

1 ☞ Furti damnatus etiam nō manifesti fit infamis etiā infra tempus appellandi.& nu.9.

2 Pendente tempore appellandi nulla potest fieri executio ab homine vel a iudice: et quid a lege: et si interim condemnatus de crimine irrogante infamiam testificaretur non valeret depositio.

3 Furti dānatus si appellat habetur pro nō infame quousq̄ durat appellatio & poterit interim testificari.& nu.9.

4 Si appellationem non prosequitur et sic appellatio deferatur lapsu temporis prosequendi.habetur retro pro infame.

5 Si fuit appellationem prosecutus & iudex appellationis pronuntiauit male appellatum & bene iudicatū redditur infamia non vt retro sed.vt nunc.

6 Iudex appellationis si pronūtiat male appellatum & bene iudicatum ipse debet sententiā suam exequi: sed si pronuntiauit appellationem

appellationem desertam: tũc iudex prime sententie exequitur suam.

7 Appellatio si extinguit iudicatum potest reuiuiscere ficte si appellatio deseratur: ⁊ si pronuntietur male appellatũ ⁊ bene iudicatum. videt̃ tunc iudicatum suspendi ficte: cum transfundatur in secundam sententiam.

8 Condemnatus de crimine publico ⁊ sic inhabilis ad testandũ incontinenti si appellat: efficitur habilis: nisi postea pronuntietur male appellatum. ⁊ nu. 6.

1 **Furti.** † Hic incipit exponere verba pretoris: de quibus. s. Et primo verbum furti vt intelligatur tam de manifesto ꝙ̃ de non manifesto. Secundo verbum damnatus seu condemnatus. nã debes scire ꝙ statim facta condemnatione est infamis infra 2 tempus appellandi: † nec obstat ꝙ nulla potest fieri executio pendente illo tempore: quia verum est ab homine vel a iudice: sed iste ꝙ condemnatus efficiatur infamis fit a lege vel a iure sicut sententia excommunicationis: quia statim trahit secum executionem non expectato tempore appellandi: ⁊ etiam quo ad alios effectus iuris ꝙ efficiatur seruus pene vel ꝙ perdat ciuitatem: vt. l. qui vltimo. de penis. ⁊ sic non obstat titu. nil no. appella. pen. ¶ Et hoc voluit Joannes in secunda gloss. ⁊ sic si interim testificaret̃ pro aliquo non valeret dispositio sua tanꝙ̃ 3 facta ab eo qui vere erat infamis. † Hoc premisso dubitatur de tribus. Primo si postea appellet quid erit de infamia. Et remittetur quod tollitur et quousq̧ durat appellatio habetur pro non infame ⁊ etiam re vera non infamatur: quia sicut appellatio extingit sententiam. l. j. in fine. ad turpil. similiter extingit effectum sententie: scilicet infamiam potest ergo interim testificari pro alio licet ante appellationem non potuerit ⁊ valet 4 testimonium quod dic vt statim dicam. ¶ † Secũdo queritur quid si appellationem non prosequitur et sic deseratur lapsu temporis prosequendi. Respondetur ꝙ retro habetur pro infame: quia per desertionem appellationis sentẽtia prima que erat rescissa fingitur non rescissa. ⁊ eodem modo infamia: et est perinde acsi appellatum non fuisset quo casu vere durasset et 5 perseuerasset infamis: nunc vero nõ vere sed ficte. † Sed tertio queritur quid si non deseratur appellatio: imo fuit eam prosecutus ⁊ iudex appellationis pronuntiauit male appellatum ⁊ bene iudicatum. Respondetur qd̃ eodem modo redditur infamia: tamen non vt retro sed vt nunc cum fertur secunda sententia: qꝛ prima sententia extincta non reuiuiscit vere vel ficte ergo nec infamia: sed virtus pene transfunditur in vltima sententia. Et ista vltima est illa que mittitur executioni non prima. ista ergo vltima est lata hodie. ergo hodie efficitur infamis vt ex nunc non vt retro: non sic in casu precedenti quando appellatio fuit deserta: quia tunc non potuit virtus prime transfundi in secundã que lata non fuit: vnde fuit necesse fingere qd̃ 6 prima resuscitaretur ficte: ergo retro reuertitur infamia. hoc dicit iste. §. subtilis ⁊ allegatus in pluribus. † Et per ipsum dicimus quod iudex appellationis si pronuntiat male appellatum ⁊ bene iudicatum: est ille qui debet sententiam executioni mandare: quia non est dare nisi vnam sententiam quam ipse debet prosequi: sed si non pronuntiauit male appellatum sed pronuntiauit appellationem desertam: tunc iudex prime sententie mandat executioni: quia tunc nõ est dare nisi vnam sententiam: vt. C. de episco. audi. aut. ibi posita. ¶ In gloss. j. pro eius declaratione queritur primo que sit ratio ꝙ si condemnatus appellauit pendente appellatione non est infamis. gloss. respondet quia per appellationem extincta fuit sententia. ⁊ in consequentiam etiam infamia que erat eius sequela: vt est tex. in. l. j. in fin. ad turpil. alibi ergo tenet qd̃ appellatio non extinguitur sed suspendit sententiam: vt no. in. l. tale pactum. §. qui prouocauit. s. de pac. ⁊ hoc per istum text. in ver. si autẽ omnia quia si extingueretur nõ posset resuscitari: vt. l. qui res. §. areã. de solutio. ⁊ tamen ille versi. innuit contrarium qui dicit quod deserta appella. retro infamis est: ⁊ sic ex prima sententia: ergo non rescissa sed suspensa propter appellationem et sic remansit substantia: ⁊ remota suspensione propter desertionem appellationis reperitur substãtia prime sententie ex qua efficitur infamis. Breuiter istud non obstat quia hic non resuscitatur vere sed ficte: quia fingitur non prouocatum ⁊ sententiam nõ fuisse rescissam. et sic dum dicit infamis est. exponitur. idest fingitur intelligendo tex. quando appellatio fuit interposita: sed eam non fuit prosecutus: vt nota. in sequen. glo. quod autem fuisset rescissa substantia. gloss. probat primo quia condemnatus de crimine publico et sic inhabilis ad testandum incontinenti si appellat efficitur habilis ⁊ potest facere testamentum ⁊ valet. intellige sane qd̃ ista validitas durabit si postea sentẽtia rescindatur qꝛ pronuntietur bene appellatum ⁊ male iudicatum. sed si pronuntietur contrarium male appellatum ⁊ bene iudicatũ vel deseratur appellatio. et sic prima condemnatio ficte resuscitetur extunc annihilabitur sicut si factum fuisset ante condemnationem: qꝛ secuta condemnatione que transiuit in rem iudicatam rescinditur vt. l. eius qui. de testamen. Item probat glo. qꝛ pendente appellatione nihil est innouandum virtute prime sententie: ergo fuit rescissa postꝙ̃ nõ potest fieri virtute ipsius. istud dictum fallit in multis casibus quos enumerat Angel. 7 hic satis notabiliter. sed non est materia nostra. ¶ † Sed nunc opponit glos. qd̃ non extinguatur. sed suspendatur qꝛ condemnatus de crimine publico: ⁊ publicatis bonis eius lꝫ per appellationem reponatur in pristinis terminis in quibus erat ante appellationem ⁊ sic possit alienare bona sua sicut poterat ante appellationem. ille tamen qui emit incaute emit: quia deserta appellatione restituet: vt. l. chirographis. j. de admi. tuto. glo. fatetur hoc tamen propterea non probat formã non fuisse extinctam sed bene probat posito qd̃ fuerit extincta: qꝛ tamen potest reuiuiscere ficte si deseratur appellatio vel non reuiuiscere sed transfundi in secũdam sententiã si pronuntietur male appellatum ⁊ bene iudicatum. quãtum ad hoc videtur suspendi: non tamen vere sed ficte. et hoc vult gloss. in effectu que est 8 subtilis. † ⁊ istud idem dixi in testamento. s. igitur. lꝫ valeat et non possit rescindi tanꝙ̃ factum ab inhabili bene potest tamẽ rescindi tanꝙ̃ ex causa de nouo superueniente sicut rescinderetur si factum fuisset ante condemnationem: et postea secuta fuit condemnatio que transiuisset in rem iudicatã: nam factũ fuit ab inhabili sed rescinditur ex inhabilitate postea secuta.

9 ¶ † Circa secũdam glos. queritur in ver. si autem omnia. dum dicit omnia tempora prouocationis: de qua prouocatione loquitur de quo tempore in gloss. sunt due opi. vna ꝙ loquatur de prouocatione non facta sed fienda: ⁊ de tempore prouocandi qd̃ erat olim biduum vel triduum: hodie decem dies. ⁊ vult dicere ꝙ si condẽnatus nõ prouocauit sed permisit labi tẽpus cõdemnandi: ⁊ sic condemnatio transiuit in rem iudi. retro est infamis. i. durat ⁊ perseuerat quia iam erat infamis p̱ sententiam: sed qꝛ poterat appellari. ista infamia videbatur stare in suspenso ratione futuri temporis lꝫ ratione presentis non staret: sublata ergo spe ꝓuocandi retro est infamis. ⁊ sic illud verbum est proprie stat. Secundo potest intelligi de prouocatione iam facta ⁊ de temporibus eam prosequendi que sunt annus ⁊ ex causa biennium: vt in aut. ei qui de tem. app. Et hoc magis conuenit litere dum dicit omnia tempora: qꝛ ad appellandum non est nisi vnum tempus ad prosequẽdum: sed sunt plura fatalia. Et tunc dum text. dicit est exponitur. i. fingitur quia per appellationẽ erat extincta infamia nec vere resuscitatur sꝫ fingitur resuscitari deserta appellatione quidã tamen quos glo. recitat in fi. dixerunt ꝙ non efficitur statim infamis facta condemnatione: sed demum postꝙ̃ transiuit in rem iudicatã: quia appel. pen. vel etiã tempore appella. non est innouandum. sed prima opi. Jo. est verior. ⁊ ad hanc oppositionem responde: vt s. dixi ſm Jo. qui tenet statim fuisse infamẽ effectum sed infamiam tolli ⁊ extingui per appel. ⁊ ex his respondetur ad questionem factã in glo. Si iste cõdemnatus interim ꝓ alio testificatus est: et postea deseratur appella. an testimoniũ reddatur nullum. ⁊ videtur ꝙ sic. arg. istius ver. si autem. breuiter si ante appel. fuit testificatus: tunc nõ valuit quia erat inhabilis cum esset infamis: vt no. s. eo. l. ij. §. miles. in glos. ⁊ tunc est clarum. sed si post appel. interpositã ⁊ sic tempore quo erat habilis dicendum est ꝙ valuit testimoniũ: sꝫ si appellatio deseratur vel pronuntietur bene iudicatum tunc est dubiũ an rescindatur. ⁊ docto. tenẽt ꝙ non: quia hoc tangit preiudicium tertij cui non debet nocere negligentia non prosequentis vel sñia confirmatoria: vt. l. iij. §. due cause. ad carbo.

2 ☞ Conuentus actione famosa non compareat ipse sed mittat procuratorem: qꝛ secuta condemnatione nec ipse nec procurator erit infamis.

3 Conuẽtus siue a principio seu ex postfacto mittat procuratorem ipse procurator qui est presens condemnatur.

1 **Si quis alieno.** † Hoc intendit: videlicet exponit tertiũ dubiũ dũ verba edicti dicunt suo nomine: quia condemnatus non suo nomine non est infamis vt procurator: defensor: tutor vel curator criminosi qui fuerunt in iudicio: ⁊ sic fuerunt condemnati non ex facto proprio: sed alieno: nec ex sua obligatione sed aliena. idẽ in herede criminosi qui condemnatur ex facto alieno lꝫ ex prima obligatione que fuit contracta adeundo hereditatem. Sꝫ quid erit dictis casibus de principali qui non fuit in iudicio: nec fuit condemnatus an erit infamis. videtur ꝙ sic: quia saltem ficte videtur condemnatus condemnato suo procuratore vel tutore: quod patet: quia talis sententia mittitur executio-

ni contra eum.l.plautius.§.titu.j.tamen dicitur contrarium quia non est condemnatus vere licet fingatur quo ad executionem sententie. Et hoc si litigauit a principio per procuratorem quia tunc ipse procurator condemnatur. † Est ergo consilium cum quis conuenitur actione famosa vt non compareat ipse: sed mittat procuratorem quia secuta condemnatione nec procurator erit infamis nec ipse quod perpetuo tene menti per istum textum in fi. quem docto. dicunt non esse alibi. † Innuit etiam iste tex. ꝙ si quis litigaret per seipsum: et postea mitteret procuratorem quod nõ esset condemnatus procurator: sed ipse ⁊ sic efficeretur infamis. glos. tamen hic tenet contrarium que incipit maxime. de hoc tamen dic vt in.l.j.C. de sententijs. et sic siue a principio siue ex postfacto mittat procuratorem: ipse procurator condemnatur qui est presens: non autem ipse qui est absens.

2 ☞ Clerici dicuntur simoniaci quãtumcũqꝫ modicũ premiũ consequantur ex facto: ⁊ incurrunt penas eorum.

3 Lex semper sic est restringenda vel amplianda vt nõ sequatur inhumanitas.

4 Pax facta data pecunia an prosit ad euitandum vel minuendum penam statuti.

1 **Pactus.** † Nota hic ꝙ pactio tunc infamat quando nõ est gratuita sed data pecunia quantũcũqꝫ modica secus si ea non data. hoc dicit. Nam primo casu versatur turpitudo quia non est verisimile ꝙ daret pecuniam si maleficium non cõmisisset ideo videtur confessus maleficiũ: vt.s.l. proxima. que confessio habetur pro cõdemnatione hoc casu. sed quando non dedit pecuniam presumitur non commisisse sed suam innocentiam gratis ⁊ mediantibus amicis purgasse et non prodesset non curaret reus interponere amicos vel precibus impetrare ne procederetur in actione vel accusatione qđ esset inhumanum. ¶ † In tex. ibi: quantũcũqꝫ. no. ſm Ang. contra clericos simoniacos ꝙ quãtũcũqꝫ modicum premium consequuntur ex facto dicuntur simoniaci ⁊ incurrunt penas eorum. ¶ † In fi.§.j. ibi quod erit inhumanum. no. ſm eandem legem semper sic esse stringẽdam vel ampliandam vt nõ sequatur inhumanitas. ⁊ per istum text. videtur ſm docto. † non prodesse pacem ad euitandum vel minuendum penam statuti que facta fuit data pecunia. Tu dic ꝙ imo prodest quia tunc fit etiam si constat de maleficio: quia statutum presupponit maleficium fore commissum tamen habenti pacem minuit penas. Nos loquimur quando fit pactum vel transactio super maleficio de quo adhuc non constat que ideo non est licita si sit data pecunia quia dans videtur confessus maleficium: ⁊ si non dat pecuniam non videtur confessus: non autem ad diminutionem pene pro hoc quod not. probatur.s. eod. athletas. in fi. dum dicit qđ bene prodest pax si fit post condẽnationem: qꝛ tũc constat de maleficio non sic ante.

a ¶ Pacẽ. dic qđ iudex põt rogare partes ad pacẽ iter quas diu fuit discordia. ſm Roma. cõsi. cxxvj. an tutor possit facere pacem de morte patris pupilli. vid ꝑ eundẽ ꝯsi. clx.

1 **Qui iussu.** † Iussus iudicis ⁊ etiam iuramentũ de maleficio non cõmisso excusat paciscentem etiã si dedit pecuniam. hoc dicit. In tex. ibi: nõ notatur hic ipse contradixit in dando pecuniam ⁊ tunc nõ videtur dedisse sponte: sed si non contradixit non videtur prodesse iussus iudicis quasi videat potius sponte dedisse ꝙ coacte. argumẽ.l. ait pretor.§. permittitur. de mino. Item intellige ſm Ray. quãdo erat maleficium dubium. vnde propter iussum non videtur confiteri sed potius iussui iudicis obedire secus si erat iam cõuictus de crimine quia tunc videtur potius in fraudem fuisse

2 factum iussum ad fraudandum edictum pretoris. † Et no. quia semper allegatur quod iussus iudicis excusat a crimine quod est verum in leuibus: secus in grauibus ad quod vide qđ not. j. ad legẽ aquil.l. liber homo. ¶ Glo. querit quid in iussu iudicis delegati. ⁊ arguit pro et contra. docto. distinguunt aut erat delegatus ad vniuersitatem causarum et habetur pro ordinario ⁊ excusaret sicut iussus ordinarij: aut erat specialiter dele-

3 gatus in illa causa. ⁊ tunc secus pro ratione glos. † Et no. ex ea quod iudex ordinarius vel delegatus non potest quem precise compellere ad transigendum vel contrahendum vel ad faciendum pacem[a] cum aduersario suo bene tamen potest suadere: ⁊ si sibi paretur parens excusatur quando non grauiter delinquit. vt hic ⁊. j. eod.l. liberorum.§. fina. hoc verum nisi inimicitia eorum esset scandalosa in republica: quia tunc bene posset compellere ad pacem: vt.l. si quis ingenuam.§. in ciuilibus. de

4 capti. ¶ † Item querit glo. quid in arbitro. docto. distinguunt inter arbitrum et arbitratorem: et in primo dicunt iussum eius non excusare: quia laudum arbitri non habet efficaciam per se sed ei paretur metu pene: sed laudum arbitratoris bene habet efficaciam de per se: quia habet vim transactionis: vt.C. de iudi. auť. si vero. vnde videtur coacte hoc fecisse non sponte. di-

5 cunt tamen † laudum arbitratoris non esse proprie transactionem: licet communiter dicatur contrariũ quia non habet specificum consensum partis: licet secus in trãsactione. ⁊ ideo potest arbitrator in totum absoluere vel in totum condemnare: licet in transactione proprie sumpta hoc non sit: quia non dicitur nisi aliquo dato vel retento. de trãsactio.C. de transactionibus. ⁊ vide Bar. in.l. qđ si ephesi.§. de eo qđ certo loco. d. Io. and. in titu. de arbi.§. iij.

Mandati. Hic incipit exponere verba pretoris q̃ sunt in.l.j. ver. que pro socio.s. eod. qui loquitur de condemnato ex contractu vel quasi quo casu infametur: qꝛ in quatuor scilicet quando in actione pro socio. Item quando in actione tutele. Item quando in actione mandati. Item in actione depositi. Et hoc verum quando in actione di-

1 recta ⁊ suo nomine non quando in contraria. ¶ † Modo: hic queritur in actione mandati contraria que datur fideiussori ad recuperandum pecuniam quã soluit pro debitore si debitor condemnatus est cum resistentiam fecisset an sit infamis. ⁊ respondet qđ sic. quia sic mandatarius condẽnatus in actione directa est infamis: quia fallit fidem si non perfecit mandatum vel male perfecit. ita ⁊ mandans hoc casu: qꝛ dedit fidem mandatario de restituendo qđ pro eo solueret ⁊ sic resistendo fidem fregit. ⁊ hoc vsqꝫ ad.§. illud. in alijs autem actionibus contrarijs secus vt in edicto pretoris. ⁊ hic in.§. fina. vbi redditur ratio: quia regulariter in actione contraria nõ agitur de fide ru-

2 pta: sed de calculo ⁊ computatione. ¶ † Item queritur secundo an in istis actionibus heres rei possit aliquando condemnari proprio nomine vt sic sit infamis: cum tamen regulariter dicatur condẽnari alieno nomine ⁊ ex facto alieno. s. defuncti: vt.s. ea.l.§. si quis alieno. in verbo vel heres. Et respondetur ꝙ in actione depositi vel mandati potest hoc contingere quando condemnantur ex facto proprio: qꝛ in re deposita vel mandata male habuit. nam per mortem defuncti mandatum vel depositum non erat finitum sed ad heredem transiuit. conuenit ergo heres ex cõtractu defuncti licet per suum factum. ideo est infamis: qꝛ in hoc ipse fidem fefellit: sed in actione tutele vel pro socio hoc non potest contingere ꝙ heres tutoris vel socij etiam propter suum factum condẽnetur suo nomine: quia tutela: vel societas finita fuit morte nec ad heredem transiuit. Et licet heres teneatur explere cepta per defunctũ si non explet vel male explet non conuenitur ex contractu defuncti actione tutele vel pro socio: sed alia actione ⁊ propter suum factum. et ideo: qꝛ in alijs actionibus extra illa: de quibus in edicto pretoris condemnatus non efficitur infamis similiter heres nõ efficietur. hoc in effectu dicũt isti tex. subtiles vsqꝫ in finem.§. simul. cum

3 glo. magna. que incipit nisi. ¶ † Glo. que incipit nisi que est posita. in fine.l. oppo. contra finem ꝙ damnatus in actione contraria efficitur infamis sicut damnatus in directa: vt.s.§. mandati. versi. non solum. gloss. dicit ꝙ fallit ibi: sed queritur ab ea postea an sicut condemnatus in actione contraria mandati in casu illius versi. efficitur infamis: quia condemnatus de tacita fide rupta. ita et in alijs actionibus quam mandati. Si condemnatus in actione contraria commisit perfidiam: et sic est condemnatus de fide rupta eodem modo efficiatur infamis quam quod sic propter eandem rationem. Ioan. contra: quia leges penales et odiose non sunt extendende vltra terminos et casus de quibus loquuntur: sed hoc non reperitur nisi in contraria mandati que datur fideiussori pro eo quod soluit. et ideo non debemus ad alias actiones famosas vel ad alium casum etiam in actione mandati vltra extendere. Preterea nõ esset differentia fienda inter directam et contrariam quod tamen voluerunt verba edicti: sed solum an quis esset condemnatus de fide rupta vel non qđ nõ fuit de pretoris mente. ⁊ hoc vult glo. in effectu.

1 **In actionibus.** † In ista lege dicit qđ licet in quatuor actionibus orientibus ex delicto: de quibus in.l.j.§. qui furti.s. eo. non solum damnatus suo nomine efficitur infamis ꝙ etiam qui non est damnatus vere: sed pactus vel transegit data pecunia similiter infamis efficitur non sic in quatuor actionibus orientibus ex contractu vel quasi: de quibus in ver. ꝑ socio. pactus vel ille qui transegit efficit infamis: sꝫ demũ qui cõdemnatus est per sñiam iudicis ⁊ redditur ratio: quia non tanta turpitudo versatur in orientibus ex contractu sicut in orientibus ex delicto. Non ergo illud verbũ pactus ne erit. positum. in ver. qui furti. in fi. intelligitur repetitũ

2 in sequenti versi. qui pro socio ⁊c. † Et sic dicta in vno capitulo legis nõ intelliguntur in sequenti et immediato capitulo. Sed contra de.l. queadmodum. ad le. aquil. Solu. que pertinent ad facti narrationem non intelliguntur repetita: vt hic. secus in pertinentibus ad iuris decisionem: secus in contrario: vel dic ꝙ hic

ꝙ hic erat diuerſa ratio propter diuerſitatem actionum: quia orientes ex delicto ſunt magis turpes ꝙ̄ orientes. ex contractu. de iſto articulo an dicta in vno capitulo. videantur repetita in ſequenti. dic vt plene per Bartolū in. l. pretor. §. j. ſ. vi bonorum raptorum.

1 **Genero inquit.** † Hic iuriſcōſultus incipit exponere verba pretoris poſita in. l. j. ver. qui eam. qui ver. loquit᷑ de illis qui notantur infamia ipſo facto nō ꝑ ſnīam ⁊ durant expoſitiones vſq; ad. l. quid ergo. §. ex cōpromiſſo. et primus caſus erat ibi in eo qui mortuo genero ſuo maritoq; filie ſue. cum hoc ſciret filiā ſuam alteri tradidit nuptui qđ erat prohibitum ꝓpter incertitudinem prolis: qꝛ poſſet naſci ex ea partus tali tēpore ꝙ eſſet dubiū: an eſſet ex primo marito: an ex ſcđo. vt ſi pareret poſt ſeptimū menſem. nā poſſet eſſet ſecūdi viri cum poſſet naſci in menſe ſeptimo ⁊ poſſet eſſe primi ſi a morte primi nō tranſiuerūt nouem menſes qꝛ poteſt naſci ⁊ naſcitur regulariter in nono mēſe. Item ne propter aliā rationē ne apud ſcđm virum oriatur aliqua ſiniſtra ſuſpicio de morte primi viri ⁊ ſic ſcādalum inter ipſum ⁊ vxorē. nam talis pater efficit᷑ infamis nō filia que iuſſu patris nupſit qꝛ iuſſus excuſat: vt in. l. liberorum. ¶ Queritur ergo de tribus in hac. l. primo quare pretor in verbis ſuis poſitis in illo. §. qui eam. cum eum mortuū eſſe sciſſet reſpondet᷑ ne ignorātia puniatur qꝛ ſi ignorabat eū mortuū nō cōtempſiſſet. l. vel edictū pretoris.

2 ¶ † Sʒ queritur ſcđo pone ꝙ ignorauit ⁊ ignorātia durauit ꝑ annū et vltra poſt mortem generi nūc peruenit ad notitiā ⁊ vult filiam maritari an poterit an debebit expectare per aliū annum vt ſic ſibi ignoranti nō ceſſerit annus: ſed debebat cedere a die ſcientie videbat᷑ ꝙ ſic. qꝛ ſicut ignorātia ſibi nō nocet vt infamis efficiat᷑ ita nec debeat ꝓdeſſe: vi durāte ignorātia cucurrerit annꝰ ⁊ ſic poſſit eā maritare alio anno nō expectato. contrarium ꝙ imo cucurrit annus ei ignoranti ⁊ ſic ad cōmodum ſuum licet non curreret ad incōmodum licet ergo ignorantia non noceat poteſt tamē prodeſſe.

3 ¶ † Sed tertio querit᷑ ex quo poteſt eam maritare non expectato alio anno cum dicta mulier propter ignorantiā mortis non mutauerit veſtes nec aliquod ſignum fecit de morte an anteꝙ̄ maritet᷑ debeat mutare veſtes in reuerentiam primi viri ne videatur ipſum contempſiſſe. ⁊ reſpondetur ꝙ ſic. nā vna ⁊ eadem die poterit veſtes mutare ⁊ induere lugubria et ea poſtea tollere et alteri nubere nec videtur feciſſe contra edictū ⁊ ſic ceſſat ratio prohibens quia non poteſt eſſe dubiū nunc de prole.

4 ¶ No. primo ꝙ ignorans non delinquit nec punitur ⁊ ſic ignorantia excuſat ab vtroq;. † Sed op. extra gloſ. ⁊ docto. ꝙ imo ſi pater ignorat mortem generi ⁊ nihilominus filiā ſuā alteri maritat multomagis incurret infamiam: quia non minus imo plus delinquit ꝙ̄ ſi ſciret. nā cum ignorat credit eā nuptam licet non ſit maritando eā alteri delinquit: qꝛ nō poteſt habere duos maritos qđ in eccleſia continetur in. l. j. dum dicit binaſve nuptias. Solu. lʒ videat᷑ fuiſſe ſua intentio ꝙ haberet duos maritos tamen rei veritas ſe habebat in cōtrarium poſtꝙ̄ primus erat mortuus: de illa intentione nō punitur: ſed potius inſpicitur veritas ꝙ̄ opinio: vt. l. inter omnes. §. recte. ſ. de furtis. et non punitur ꝙ cōtempſerit annum luctus: qꝛ ignorabat ipſam debere lugere poſtꝙ̄ credebat maritum viuere. ¶ Opp. ſecundo contra ſecundū dictum ꝙ tempus non currat ignoranti: vt. ſ. de calumniato. l. annus. in fi. Solu. non currit ad eius incōmodum vt poſſit dici negligens vt aliquod damnū vel penā cōſequatur: vt. l. contraria. ſed bene currit ad eius cōmodum cum nō habeat aliud tēpus expectare. ita loquitur hic. ¶ Ad tertium opp. ꝙ erit iſta vna deriſio ſumere veſtes lugubres ⁊ eadem die dimittere et alteri nubere. Solu. hoc fit in memoriam primi viri ⁊ ad euitandam

5 infamiā facti: qꝛ ꝑ hoc oſtendet ſe mutaſſe veſtes: qꝛ ignorauit mortē viri mutatura ſi ſciuiſſet. † Extra predicta Barto. ponit hic aliqua verba notabilia dicens: ꝙ ignorans poteſt allegare ſuam ignorantiam ad euitationem pene. Et ſic ad eius cōmodum: vt in primo caſu hic. Item alius non poteſt allegare cōtra eum ignorantiam ad illius incommodum: vt hic in ſecundo caſu: quia non poteſt alius dicere tu ignoraſti mortem viri vnde annus luctus non incepit tibi currere: expecta ergo ꝙ currat: nam poterit ipſa allegare ꝙ imo cucurrit quia erat

6 ſibi vtile ꝙ cucurriſſet nō damnum: vt hic in. l. inter omnes. §. recte. de furtis. † Si ergo aliquis interfecit bannitum qui poterat interfici ex forma ſtatuti quem tamen ignorabat eſſe bānitum: vnde nunc dicit᷑ ꝙ ſtatutum ſibi non prodeſt poſtꝙ̄ ignorauit quia nō videtur voluiſſe eo vti. ⁊ ſic allegatur ignorātia ad ſuum damnum poteſt ipſe replicare ꝙ ignorantia ſua non nocet ſibi ſed prodeſt poſtꝙ̄ veritas erat ꝙ erat bānitus vt ſic inſpiciatur potius veritas ꝙ̄ ſua credulitas per illū. §. recte. Sed ſi allegaretur non ad ſuum incōmodum ſed vt non lucraretur vt ſi ſtatutū dicat ꝙ preſentans bannitū habeat tantum premium vel occidens ⁊ aliquis preſentauit vel occidit tamen ignorabat ipſum eſſe bannitum bene poteſt allegari ignorantia contra eum vt propter eam non lucretur cōmodum qm̄ ad hoc vt cōſequatur lucrum non debet facto occidiſſe vel preſentaſſe ſed ex propoſito: vt. l. ſi quis ingenuus. §. vtrū. ad ſilleia. ⁊

7 ſ. de condi. ⁊ demon. l. ij. cum ibi no. † Dicit etiam ꝙ cōſtitutio epī ſtatuens ꝙ executores vltime voluntatis non exequentes infra annum ſint priuati ⁊ executio deuoluatur ad eum debet intelligi quando ſciuerunt executionem ad eos deuolutam et tunc currat annus ſecus ſi ignorauerūt iſta fuit queſtio diſputata. Nam quidam dixerunt contra ⁊ etiam dicunt qđ de facto

a ita ſeruatur ſiue ſciuerunt ſiue ignorauerunt[a] currit annus: qꝛ hic non agitur de cōmodo vel incōmodo ⁊ potius eſſet cōmodum: qꝛ euitarent laborem executionis. de hoc vide per Bart.

8 in. l. fi. §. j. C. cōmu. de lega. † Et adde aliam qōnem de qua per Bar. in. l. fi. ſ. ſi quis teſta. liber eſſe ſue iuſſus. ſi ſtatutum dicat ꝙ poteſtas non poſſit inquirere de aliquo maleficio retro cōmiſſo per annum. et aliquod maleficium fuit occulte commiſſum et annos tranſiuit an poterit inquirere. ⁊ Barto. ibi: non ſoluit: qꝛ tunc pendebat de facto. Guillel. de cu. poſuit vnā doctrinam in. l. ſi cum extraneo. §. ſi quis clemēter. ſ. quod metus cau. ꝙ tēpus prefixum ad accuſandum vel inquirendum propter odium accuſationis vel inquiſitionis currit ignoranti et ſic non patitur inquirere. Item regulare eſt ꝙ tēpus legale in dubio in continuum currat ꝙ̄ ex poſtfacto: vt no. gloſ. no. ſ. de diuer. ⁊ temporali preſcrip. ſuper rubrica in fine. Et hāc partē videtur tenere Bald. hic. Sed Ange. contra ⁊ dicit ſe habuiſſe de facto et obtinuiſſe cauſam. rationes ſue ſunt ſatis debiles.

9 nā † allegat illā glo. rubrice per contrariū ꝙ tempus legale ſit vtile cū dicat contra qđ eſt continuum.

[a] ¶ Ignorauerūt. An executori ignoranti currat annus. vide ꝑ Ludo. ro. cōſi. ccxxvij. ⁊. ccccix.

1 **Vxores viri.** † Proſequitur eādem materiā de qua in. l. precedēti. Et primo de vxore que tenetur lugere maritum per annum ⁊ abſtinere a ſecundis nuptijs qđ ſi non facit efficitur infamis vt in edicto pretoris. Et determinat aliqua dubia circa hoc vſq; ad. l. liberorū. §. notabitur. poſtea de illo qui non ducit infra annum luctus: vt. l. quid ergo. §. ſi quis in alieno. poſtea de illo qui eodē tempore cōtraxit binas nuptias vel bina ſponſalia: vſq; ad. §. compromiſſo. qui caſus omnes comprehēduntur in verbis edicti pretoris: de quibus in. l. j. §. que cauſa. vſq; in fine. l. et in iſta cum. l. ſequē. declarantur quatuor dubia: ſcʒ duo in qualibet earum.

2 ¶ † Nota ex primo caſu iſtius legis ꝙ ſtatim mortua vxore maritus pōt accipere aliā abſq; metu infamie: licet ſecus econuerſo: quia non timetur perturbatio ſanguinis ſicut econuerſo: vt. l. liberorum. poſt prin. in veſtibus tamen ſꝫm conſuetudinē debet lugere. Secundum dictum dum dicit ſpōſi em̄ dic ꝙ propter illam dictionem em̄ que eſt continuatio. ⁊ videtur loqui in eodem caſu. Iſte ver. videtur legi tribus modis in glo. primo vt ponatur ſponſi. i. mariti. et ſic repetit idem quod ſupra dixerat. vel proprie et tunc addit alium caſum vt ſicut maritus non tenetur lugere vxorē

3 ita nec ſponſus ſponſam. † Vel tertio ⁊ iſta eſt melior et vtilior ꝙ licet vxor teneatur lugere maritum; ſponſa tamen per verba de futuro non teneatur lugere ſponſum nec in habitu: quia nō tenetur veſtes mutare nec etiam ſpectare per annum quod non nubat eadem ratione: quia non timetur perturbatio ſan-

4 guinis. † Idem tenet gloſ. notabilis in vxore contracto matrimonio per verba de preſenti nondum tamē ducta quia eadem ratio eſt. Alie ergo leges que ipſam infamant ſi nubat infra annum loquuntur quādo fuerat ducta et conſummatum ma-

5 trimonium per carnis copulam. ¶ † No. hic: ꝙ ſolus princeps poteſt concedere licentiam nubendi infra annum non inferior magiſtratus: qꝛ ſolus princeps poteſt tollere legem ſicut ⁊ eam facere. ⁊ dic ꝙ in reſcripto debet eſſe clauſula non obſtante aliqua lege contrarium diſponente: al's reſcriptum non valeret tanꝙ̄ ſurreptitium niſi diceret ex vera ſcientia ꝙ tantum valet quantum clauſula derogatoria. Sed oppo. ꝙ inferior a principe poſſit hoc concedere ant᷑. licet infamia ſit cōtracta vt nō contrahatur: vt. ſ. eo. facti. §. qui iuſſa. ſol. ibi loquitur quando ſuꝑ maleficio de quo non cōſtabat ſed erat dubiū: an fuiſſet cōmiſſum vel nō quo caſu tranſactio data pecunia facit preſumi cōmiſſum: vt. l. qm̄. ſʒ ſi fiat iuſſu iudicis ceſſat dicta preſumptio. Nos loquimur in caſu quo conſtabat infamia debere incurri ſi fieret: vnde inferior a principe nō poteſt hoc impedire vel tollere. Et idem eſſet in caſu iſtius. §. ſequen. ſuper delicto qđ conſtabat fore cōmiſſum iudex permitteret tranſigi data pecunia: quia non euitaretur infamia: imo ſicut ex condemnatione efficeretur

6 infamis. ita ex tranſactione. ¶ † Item nota ex ſequen-

ti parte ꝙ infra annum luctus mulier potest contrahere sponsalia per verba de futuro absqꝫ metu infamie. videtur etiam eadem ratione: ꝙ possit contrahere matrimonium per verba de presenti dūmodo nō consummet: qꝛ cessat suspicio perturbationis sanguinis. per id quod not. in. l. precedēti. hic tamen est dubium: quia licet esset illa ratio subest alia. scꝫ quando facta est inhibitio: vt not. ꝭ. l. proxi. Et allegatur iste ver. in argu. 7 ꝙ † mulier que gessit tutelam filij si non reddita ratione contrahit sponsalia cum alio non incurrit penas de quibus. C. de secun. nup. aut. eisdem penis. quod est verum. ſm Angel. quia text. in corpore illius aut. loquitur de illa que nupsit ⁊ non de illa que sponsalia cōtraxit: sed an priuetur tutela statim ꝙ contraxit sponsalia.[a] dicit Angel. forte ꝙ non. Bartol. in. l. si quis sub conditione. de testamē. tutela. aut. fine. quā Ange. non allegat tenet expresse contra ꝙ imo eoipso ꝙ apparet eam contrahere velle qđ satis apparet ex contractu sponsaliorum desinit esse tutrix etiam si non contraxit sponsalia sed iuit ad iudi. 8 ⁊ petijt licentiam contrahendi dic vt ibi. † Item inducitur ad statutum ꝙ vir lucretur dotem vxoris premortue ꝙ si sponsa de futuro dederit dotem ⁊ premorietur nō lucrabitur dotem: quia non erat vxor: sed sponsa.[b] Et hoc est verum licet sponsus fecisset magnas expensas. de hoc in. l. non sine. C. de bo. que liber. per Cy. 9 † Sed oppo. ꝙ idem ius debet esse de sponsalibus qđ est de matrimonio: vt. l. oratione. ꝭ. de spōsa. glos. non soluit dic ꝙ prohibitio matrimonio perpetua prohibitione prohibentur etiam sponsalia per que peruenitur ad ipsum: sed si nō perpetuo: sed temporali: vt hic secus vt licet prohibeatur matrimonium infra annum non prohibentur sponsalia: vt hic.

Liberorum.

1 † Nota ꝙ licet mulier debeat lugere liberos aut parentes vel alios consanguineos non propterea tenetur abstinere a nubēdo per annum: quia cessat 2 ratio prohibitionis. ¶ † Item no. in. §. j. quod licet vir non sit lugendus propter suum delictum quod tamen sic dic: vt. ꝭ. §. non solent. tamen vxor debet abstinere a nubēdo infra annū: quia tunc etiam habet locum ratio ꝓhibitionis. In quo ergo non est lugendus si debet abstinere infra annum. Respondeo in vestibus: quia non tenetur eas mutare nec tristitiam ostendere de mortis culpa illius viri contingentis. 3 † et hoc not. pro illis quorum consanguinei propter eorum delictum iustitiati sunt ad mortem vt non debeant ostendere tristitiam nec in habitu nec in actu zelo reipublice. 4 ¶ † Item no. rationem quare fuit introductus annus luctus propter timorem turbationis sanguinis. Est ⁊ alia ratio: vt in gloss. tamen illa non consideratur eo casu quo nō est lugendus: licet prima consideretur vt hic: que tamen cessare potest: lꝫ mulier alium ducet: vt hic in ver. pompo. sed in vere lugendo licet cessaret ratio turbationis sanguinis: vt in casu ver. pompo. non posset mulier durante alia ratione ſm ver. vt no. glo. que incipit cum vir. que semper allegatur ⁊ probatur in. l. si non lex eliescentia. de heredi. insti. ꝙ quando sunt due rationes: licet vna cesset si alia non cessat locum habet dispositio quando quelibet per se sufficeret alias 5 secus ar. in. l. si heredi plures. de condi. insti. ¶ † Super gl. que incipit bona ratio. queritur si nubat infra annum et nascatur puer post septem menses: ⁊ sic dubitatur an sit ex primo viro ex quo potuit esse: an ex secūdo ex quo etiam potuit esse: quia non transiuerat vltra. ix. menses querit cui succedit iste natus: an primo viro: an secūdo. ¶ Et fuit questio disputata per Ja. de belui. ⁊ per Baldum in sua iuuentute: vt inquit Angelus. breuiter videtur ꝙ neutri succedere possit: et neutri hereditatem petere possit nisi probet cuius sit filius nec etiam retinere propter incertitudinem que habet vitiare intentionem suam. Si enim petat hereditatē vnius tanꝙ filius eius habet probare quod sit filius: vt. l. ei qui. ꝭ. de probat. et similiter si ab eo petitur cum sit in possessione ⁊ excipiat ꝙ ad eum pertinet: qꝛ filius cum intentio agentis sit fundata si non est filius habet necesse probare: quia in ex. imbre. fundata intentione actoris reus quo ad onus probandi videtur actor: vt. l. in ex. imbre. de probat. posset autem probare ꝙ sit filius secundi mariti: quia secundus tenuit ipsum ⁊ reputauit filium. vide quod not. in. c. michael. de filijs presbyte. Super alia glo. que incipit cum vir posita. in versi. pompo. opponitur si verum est quod hic dicitur ꝙ cessante dubio turbationis sanguinis cesset prohibitio nubendi non debuit induci prohibitio annalis: quia transactis quatuor mensib⁹ a die mortis primi viri cessat dubitatio predicta: qꝛ si post quatuor mēses nubat ⁊ pariat erit certum de quo viro sit propter hoc dixit Joan. istū ver. pompo. loqui eo casu quo vir non est lugendus. Nā tunc est verū ꝙ cessante dicta ratione cessat prohibitio: sed quādo vir erat lugendus nō cessat: quia illa sola nō est ratio prohibitionis: sed alia de qua in glo. ⁊ ideo fuit statutus annus. ⁊ ita cōmuniter tenetur: licet Azo intellexit indistincte istum tex. sꝫ tunc ad oppositionem nostrā. 6 ¶ † Item opponit ꝙ hodie cessent iste leges licet nubat infra annū quia nec est infamis nec patitur alias penas quas olim patiebatur per. l. j. C. de secund. nup. propter dictum apostoli Pauli. Mortuo viro statim vxor nubat in domino. glos. fatetur contra. vt in. c. vltimo: vel penul. de secun. nup. et ista opi. cōmuniter seruatur[c] per Barto. licet alie pene que imponunt mulieri secundo nubenti in fauorem filiorum primi mariti: de quibus in alijs legibus illius ti. de secun. nup. non sunt sublate per dictum apostoli: vel per ius cano. quia non fuerant imposite ex eo ꝙ nupserit infra annū: sed ex eo ꝙ secundo nupsit. Alij sunt in contraria opi. quia non fuit intentio apostoli tollere penas ciuiles. sed ostendere quando possit mulier contrahere matrimonium cum alio vt valeat: quia nō viuente primo viro etiam si diuortium mittat quod olim erat: sꝫ demum matrimonio soluto: qꝛ matrimoniū est hodie inseparabile viuente vtroqꝫ quod olim non erat: qꝛ poterat dissolui diuortio sine morte sed hodie non est. ⁊ sic titu. de diuor. est receptus: vt not. in. l. diuortio. ꝭ. de nego. gest. tamen precedens opi. tanꝙ benignior seruatur cōmuniter.

Notatur.

1 † Hic loquitur de illo qui duxit in matrimonium mulierem nubētem infra annū luctus. Nam efficitur infamis sicut ipsa si sciens duxit dubitatur nunc de aliquibus. Primo quid si ignoranter. ⁊ respondetur ꝙ si ignorauit factum: puta quod nuberet infra non est infamis si ignorauit ius quia bene sciebat quod nubebat infra annum: sed ignorabat ꝙ propter hoc resultaret infamia: quia ignorantia sibi non prodest quominus infamis efficiatur. tene menti ꝙ ignorantia iuris nō excusat ab infamia. Sed contra de no. in. l. j. vbi glo. dicit: ꝙ infamia nō incurritur nisi ratione doli: qui autem ignorat ius non est in dolo: sed in lata culpa: ergo lata culpa sicut nec dolus infert infamiam. gl. notabiliter dicit hoc verum in infamia que incurritur per sñiam: quia nō nisi feratur ratione doli hic de illa que incurritur ipso facto in quo sufficit lata culpa. tene menti. ¶ Item opponitur ꝙ ignorātia iuris excuset: vt. ꝭ. de adulte. l. si adulterium cum incestu. §. fratres. glo. dicit verum esse in mulieribus non in masculis. Sed hic loquitur in masculo ducente vxorem. Ange. dicit: ꝙ etiā mulier non excusaretur propter ignorātiā iuris hoc casu: quia est quodammodo iuris naturalis: vel quasi naturalis qđ nō excusat: vt no. in. l. regula. de regu. iur. igitur ⁊ hoc satis placet. Secūdo dubitatur iste qui eā ducit si est sui iuris et scienter eam ducat infamatur: quid si erat in potestate patris et iussu eius duxit. respondetur ꝙ nō infamatur ipse qui obtēperauit patri lꝫ posset nō obtemperare si voluisset tamē obtemperādo excusatur pater vero qui iussit vel passus est cum posset prohibere not. infamia. Tertio dubitatur quid si pater postꝙ iussit mortuus est vel illum emancipauit ⁊ ille retinuit eandē vxorē. respondetur ꝙ propterea nō incurritur infamia sufficit enim ꝙ interueniat iussus a prin. Quarto ⁊ vltimo dubitatur quid si non iussit sed postea quando duxit ratum habuit. respondet ꝙ propter hoc ipse pater non incurrit infamiam qꝛ pretor notauit primum. s. qñ iussit ⁊ non sequēs tempus. aliud est enī iu2 bere aliud ratum habere hoc quarto ⁊ vltimo. ¶ † Et sic no. ex hoc vltimo ꝙ qñ requiritur consensus alicuius in principio ⁊ postea interuenit ratum habeat nō sufficit. vnde si statutum dicat ꝙ mulier ⁊ minor nō contrahant sine cōsensu propinquorꝫ si non interuenit consensus: lꝫ postea propinqui ratū habeant cōtractum non reconualescit ad hoc allegatur iste tex. circa qđ vide Bald. in. l. j. C. qui admit. ad bono. pos. ⁊ glo. in cle. penul. de sponsa. Circa qđ not. ꝙ interdum requiritur consensus alicuius in preiudicium ipsius ne sibi fiat preiudicium ignoranti vel contradicenti ⁊ tunc non refert an interuenerit a principio vel ex postfacto: vtroqꝫ enī casu valet actus: qꝛ de natura consensus est vt possit interuenire ante et post: et tunc habet locū regula ꝙ ratihabitio retrotrahitur et mandato vel consensui cōparatur: vt in. l. fi. C. ad macedo. Interdū requirit cōsensus non ꝓpter preiudiciū illius qui habeat consentire: sed ꝓpter preiudiciū illius cui est consentiendum vt in casu preposito: ꝙ minor vel mulier non contrahat sine cōsensu cōsanguineorū ⁊ tunc cōsensus requirit ad similitudinē autoris autorizantis:[d] Ratio qꝛ per ipsum integratur persona minoris vel mulieris. Ratio tunc est sicut autoritas debet interuenire in ipso actu: vt in. l. obl. §. tutor. de auto. tuto. ita ⁊ iste consensus. Et in hoc stat intellectus huius questionis.

Quid ergo. Si quis alieno.

1 † Hic icipit exponere multa verba edicti

---

[a] ¶ Sponsalia. Uide Bal. cōsil. cclx. lib. ij.

[b] ¶ Sed sponsa. de hoc late per Abb. cōsi. suo. j. ⁊ p eundē Pau. cōsi. lxxviij.

[c] ¶ Seruatur. an pene edite cōtra secūdo nubētes hodie seruētur. vide p Joan. de ana. consi. gl. per Ancb. ꝯsi. cclxx.

[d] ¶ Autorizātis. autoritas in ipo actu consensus etiā pōt interuenire: vt per Ro. cōsi. cccl vj.

edicti pretoris posita in.l.j.in fi.ff.eo.de illo qui suo nomine vel pro se vel pro eo vel ea quem vel quam habet in potestate eodē tempore contraxit vel passus est contrahi bina sponsalia vel binas nuptias. Nam vterq; efficitur infamis cum quilibet debeat stare contentus vna vxore vel vno viro. Circa que verba occurrunt quinq; dubia que hic declarantur. Primum est qd de extraneo qui mandato vnius cōtraxit pro illo an erit infamis ꝛ dicitur ꝙ non sed solum pater qui habet illum in potestate. Secundū est quare potius pater ꝙ̄ extraneus. Et respondetur quia id qđ facit pater ipse videtur fecisse. Nam sine consensu patris nō poterat isto tempore filius vel filia matrimonium contrahere vnde debuit pater ꝛ potuit prohibere quod cum nō fecerit merito infamatur. Tertium dubiū quia verba dicunt eo tempore: quid si diuersis temporibus fuerunt contracta respondetur ꝙ idem si tamen eodem tempore ex postfacto reprobentur remanere qꝛ non inspicitur initium sed progressus. Quartum dubium est verba dicunt bina sponsalia binasq; nuptias. Quid si contraxit sponsalia cum viro: ꝛ postea nuptias cum altero. iste casus non comprehenditur in verbis edicti sed dicitur ꝙ cōprehenditur in sententia. Quintum dubium est quid si prima sponsalia erant valida vel primum matrimonium. secūdum vero vel secūda sponsalia erant inualida qꝛ contracta cum consanguinea vel cōsanguineo. Respōdetur idem vt infamentur qꝛ verba edicti denotant factum non autē
2 validitatem eius. ¶ †Ex primo dicto not. casum in quo mandans punitur qꝛ infamatur ꝛ mandatarius non punitur quia non infamatur. Sed contra. C. de accusa.l.non minus. vbi punitur vterq;. Sol. ibi in his que sunt de genere prohibitorum si quis em̄ occidi vel percuti facit per alium ille qui percutit est principalis delinquens sed mādans est accessorius ꝛ sic vterq; punitur. Sed hic matrimoniū vel spōsalia que per aliū fuerūt cōtracta noīe alterius non sunt nec erāt de genere prohibitorum ꝫ cōtrahens infametur qꝛ cum duobus contraxit: sed per
3 actum nō infamatur. ¶ †Circa secundū queritur que sit ratio ꝙ pater qui habet in potestate potius punitur ꝙ̄ extraneus. Respondetur qꝛ sine consensu suo filius vel filia contrahere non poterat. C. de nup.l.si vt proponis. vnde cum possit impedire ꝛ non impediuit plus punitur ꝙ̄ extraneus qui prohibere nō potuit imo sic passus est filium vel filiam contrahere sciens: vt.ff.
4 in.l.liberorū.§.fin. †Et illū tex. ꝛ istum Bar. inducit ad qōnem de matre que neglexit petere filio tutorem vel tutelā assumere infra annū. Nam si pupillus moritur in pupillari etate priuatur hereditate eius ꝛ deuoluitur ad sequentē in gradu proximiorem. patet ergo ꝙ ista mater habebat patrē in cuius erat potestate qui est proximior sequēs ꝛ qui passus fuit matrē negligere: an hereditas pupilli deuoluitur ad eum matre exclusa. ꝛ dicit ꝙ cū ista questio esset de facto ipse allegat istos text. contra patrem qui tanq̄ legitimus administrator matris potuit hāc negligentiā matris corrigere ꝛ non pati ꝙ annus laberetur et dicit ꝙ nesciebat magis ꝓpitiores tex. allegare ad hoc ꝙ̄ istos.
5 ¶ †Circa tertiū dictū no. ſm eundē: vt si eodem tpe videantur duo in studio simul licet simul non venerint: sed diuersis temporibus ꝛ sic contraxerunt ex postfacto non a principio: vt hic
6 in ver. qđ ait. ¶ †Ex quarto dicto in ver. item si alterius. nota diligenter ꝙ qui contraxit sponsalia cum vna si postea cōtraxit matrimoniū cum altera: ꝫ sponsalia rumpantur ꝛ matrimoniū valeat nihilominus infamatur: qꝛ rumpit fidē prime: qđ
7 est verū si non renuntiauit primis sponsalibus: alʼs secus: vt in l.j.C. de spon. ſm docto. ¶ †Alterius no. ex vltimo dicto ꝙ punitur quis si fecit actū ꝓhibitum: ꝫ actus non valeat. Sꝫ cōtra de.l.ea quidē. ff. man. ita fuerit ali. qꝛ paria sunt actū gestum nō fuisse vel gestū fuisse ꝛ non valere: vt.l.quoties.ff.qui satisda. cog. sol. qđ hic dicitur contigit: qꝛ pretor qui prohibitionem fecit potius inspexit factū ꝙ̄ iuris effectum. sciebat em̄ ꝙ cū duobus nō poterat quis habere licitū matrimonium vel licita sponsalia: postq̄ ergo ꝓhibuit ne post cōtractū factum cū primo fiat
8 cum altero videtur sensisse de facto cum altero etiā nulliter qꝛ nō insimul etiā fieri poterat. †Aduertendum tamen ad hoc vt propter ipsum incurritur infamia debet esse validum respectu forme ꝛ prime apparentie: ꝫ tamē nullum sit in substantia. Si enim non esset forma seruata ꝛ sic esset nullum duplici ratione non incurreretur infamia. ſm Bar.

1 **Ex compromisso.** †Hic iurisconsultus post expositionē verborum edicti incepit determinare aliqua dubia circa materiā. ¶ Nota hic: ꝙ sententia arbitri non habet infamare: ꝫ lata sit
2 super delicto famoso. Et ratio est quia talis sententia nō habet efficaciam. †Non em̄ producit actionem in factum neq; executionem: ꝫ metu pene sibi parcatur ideo non potest ab ea appellari: vt.l.j.C. de arbi. Pretor aūt dū in suo edicto locutus est de condēnato intelligitur habuisse respectum ad cōdemnationē validam que de se producit actionem in executionē. ꝛ hoc vult dicere tex. dum dicit nō per omnia sententia est. vnde dicit Bar.
3 ꝙ †si forma statuti sñia arbitri vel arbitratoris haberet efficaciā ꝛ deberet mitti executioni sicut sententia iudicis bene infa
4 maret. argu. hic a contrario sensu. ¶ †No. etiam ꝙ de crimine potest cōpromitti qđ est verum q̄tum ad effectus ciuiles ꝛ ad penam applicandā parti nō ad effectus criminales quatenus deberet priuari pena applicanda fisco vel corporaliter qꝛ hoc cōcernit rempublicam.l.licitatio.§.qđ illicitis. de publi. vnde non propter priuatum hoc tolleretur per cōpromissum: vt.ff.
5 de pac.l.si vnus.§.item ne experiatur. cum pluribus si. ¶ †Nota etiā glo. que est hic ꝙ confessio facta coram arbitro nō infamat sicut nō infamaret eius sententia. Et dicit Ange. ꝙ nō est alibi. nec etiam infamaret confessio facta coram iudice incōpetente nec valeret sicut nec sententia: vt in.l.at si clerici. de iudi. ꝫ nec alius actus facti gestus coram eis infamaret: licet si esset cōpetens iudex infamaret: vt.l.j.in prin.ff.eo. dum dicit eo ve cui de ea re ꝛc. ꝛ ibi tetigi. ſm Ange.

1 **Quantum.** †Interlocutoria non infamat: licet diffinitiua infamaret.l.ob hec verba. j.eo.titu. Nam verba edicti pretoris dum loquuntur de cōdemnato nō possunt intelligi nisi diffinitiue alʼs non diceretur condemnatus: vt.j.de re iudi.l.quod iussit. Glo. tamen hic dicit ꝙ bene quis efficitur infamis infamia facta per hec verba ꝓlata
2 a iudice. †Itē si a patre qđ tene menti. ꝛ caueas diligenter non irritare patrem ne prorumpat contra te ad verba iniuriosa et opprobriosa que si prolata essent a iudice diffinitiue incurrerent infamiam iuris. Nam saltem incurrunt infamiā facti ꝛ faciunt repelli a dignitate et etiam repelli admitti ad querelam ipso instituto a fratre tanq̄ instituta turpi persona: ꝛ etiam repelli a testimonio. iuxta no.l.cassius.ff.de senato. licet quidam contra in hoc ꝛ ista not. semper in effectu a quibus est potissime cauendum.

1 **Pena grauior.** †Si pro pena pecuniaria infliatur personalis q̄ reputatur maior ꝛ grauior cēsetur cum infamia dispensatum. ꝛ condēnatus nō efficitur infamis: secus si pro pecuniaria minori imponatur pecuniaria maior ꝛ hoc siue agatur criminaliter de delicto siue ciuiliter. h.d. iste.§. famosus ꝛ vulgaris qui etiā habet materiam satis difficilem. Et primō ponitur dictum in genere vsq; ibi: vt puta. Secundo exemplificatur ꝛ sic procedat qñ personalis imponatur pro pecuniaria. Nam cū grauatur in vno releuatur in altero nec non fit infamis. Et etiā loquitur qñ de crimine agebatur criminaliter ad penā applicandā fisco ꝛ hoc vsq; ibi: sed et si in causa. Tertio limitatur dictum vt non habeat locum qñ pro pecuniaria minori imponatur pecuniaria maior ꝛ loquitur quando de delicto agebatur ciuiliter ad penam applicādam parti ꝛ sic vsq; ibi: quāuis. Quarto redit ad primū exemplum quando pro pecuniaria fuit imposita personalis. Et dicit ꝙ hoc fieri potest etiam eo casu quo de crimine agebatur ciuiliter ad penam applicādam parti: quia iudex potest imponere corporalem ꝛ sic preiudicaret agenti in pecunia-
2 ria qđ tamen qualiter procedat est dubium. casus. ¶ †No. primo ꝙ iudex potest imponere grauiorem penam pro delicto ꝙ̄
a lex vel statutum dicat. ꝛ eodēmodo potest imponere minorem[a] vt.C.eo.l. ꝛ si seuerior. Sed contra quia dicitur ꝙ hoc faciendo debet puniri eadem pena quam imponere debuit: vt.ff.ne sanctum baptis.l.fi.in fi. ꝛ.j.ad le.iul.pe.l.lege iulia.in fi. sol. verum est quando causa iusta hoc fecit secus si iniusta causa. Et potest esse iusta vel si auget delictum vel minuat vt in exemplis positis. in glo. magna. vel non auget delictum vel minuit: sed propter aliud bonum publicū: qꝛ multis grassantibus in eodem delicto delinquentibus ad terrorē oportuit aliquem grauius punire vt alius abstineret: vt.l.aut facta. de penis. in fi. Aduertendum tamē ꝙ qñ causa ob quā minuit penam minuit etiam delictum. puta: qꝛ deliquit sine dolo tamen cum culpa lata vel delinquens erat minor ꝛ sic merebatur veniam vel erat multū
3 antiquus. ꝛ sic nō reputabatur tam magnum delictum. †Iste cause minuentes delictū minuunt penā. ꝛ ita censetur cum infamia dispensatū. ꝛ ita loquitur.l. ꝛ si seuerior. C.eo. Sed si causa auget delictū qđ qñ sit pulchra exempla ponuntur in.l.aut facta.j.de penis. tunc non videtur verum ꝙ pena sit grauior ꝙ̄ lege caueatur. Et ideo tunc non cēseretur cum infamia dispensatum nec in isto casu ꝓcederet qđ hic dicitur: sed solū quando nō auget: ꝫ propter aliud bonū publicū fuit imposita grauior pena: quia multis grassantibus fuit locus exemplo. hoc casu loquitur iste tex. Sed qđ si nulla causa fuit ꝛ sic iudex veniebat puniendus vtrum censeatur esse dispensatū cum infamia. glo. magna. sentit ꝙ sic: qꝛ delictū iudi. potius debet prodesse con-

a ¶ Minorē. ꝫ qđ si siue cā mutet vel minuat penā an puniatur ꝛ qualiter. vide p Lu. roma. sing. suis. fol. iiij.

demnato. quia plus grauauit sine causa q̄ si subesset aliqua causa ergo debet releuari. ¶ † Item not. in primo exemplo ꝙ pena personalis grauior est omni pecuniaria. Posset tamen esse contrarium si esset vilis et vellet potius portare mitram vel fustigari q̄ soluere iuxta not. in l. in seruorum. in fi. de pe. ¶ † Item no. in secundo exemplo ꝙ licet sit actum actione furti non manifesti ad duplum valet sententia que condemnat in quadruplo tanq̄ sit manifestum. Sed cōtra diuerse sunt actiones competentes ad duplum pro non manifesto et ad quadruplum pro manifesto et diuersa sunt delicta. Sed si est intimata vna actio et feratur sententia in altera in qua non fuit lis contesta. non valet: sed nouo iudicio opus est. l. non potest videri de iudi. dixit Guil. de cu. ꝙ hic non fuit intentata actio furti nō manifesti. licet text. hoc videatur dicere: sed potius manifesti ⁊ ita fuit dictum in libello tamen ista qualitas manifesti non fuit probata propter quod furtum potius censebatur manifestum tamen iudex condemnauit in quadruplo. ista sententia ideo valuit: quia nō discrepat a petitis imo se conformat cum libello tamen grauat postq̄ nō erat probata qualitas Barto. non approbat: quia si in libello fuit expressa qualitas furti manifesti debuit probari alias non potuit ferri sententia in furto non probato. vnde ipse tenet ꝙ in libello non fuit specificata qualitas furti: sed simpliciter dictū ꝙ rem subtraxerat: nec probauit ꝙ fuisset furtum manifestum vnde debebat potius condemnari in duplo et condemnauit in quadruplo quia non discrepat a libello sed est iniusta quia non fuit probata qualitas que mereretur hanc penam. ¶ † Ex vltimo dicto not. mirabile ꝙ licet quis egerit ad penam applicandam sibi iudex potest condemnare ad penam corporalem et sic preiudicare parti. videtur enim extraneum. nam fuit ciuiliter actum. ⁊ condemnatio videtur acta criminaliter nec potuit iudex auferre ius quesitum parti. Dicit glos. ꝙ hic addidit penam corporalem ad pecuniariam. non autem abstulit pecuniariam. vel dic ꝙ abstulit tamen ex eo si criminosus nō erat soluendo quo casu pecuniaria transfertur in corporalem. Barto. reprehendit ⁊ hic multa verba effundit circa §. huius. §. et loquitur subtiliter. vide hic per eum quia longum esset omnia sua verba recitare. ¶ † Quero quid si ꝓ pena pecuniaria iudex deportauit vel cōdemnauit in metallum. Bal. tenet nō habere locum quod hic dicitur. quia per tales penas perditur status cum perdatur ciuitas vel libertas vnde non potest reuocari fama. debet ergo intelligi quod hic dicitur in prius quando imponitur talis pena personalis per quam status non tollitur vel minuitur: vt est relegatio ad tempus et idem si fustigaretur vel mitrarietur. Non obstat. ⁊. eo. ictus fustium: q2 ibi si fuit imposita grauior pena q̄ l. diceret. ¶ Et aduertatis: q2 iste. §. est satis notabilis et famosus valde. Nunc sciendum ꝙ in isto. §. sunt quatuor glos. recitande. In prima que incipit pone in eodem oppo. contra tex. dum dicitur in primo exemplo si eum qui in parte bonorum mulctari debuit preses relegauerit ⁊c. † Et sic innuit ꝙ relegationem tantum patitur nō publicationem bonorum contra quod imo vtraq̄ penam tā pecuniariam q̄ personalem: vt. C. de episco. audien. l. nemo la. ij. dic ꝙ ibi est casus specialis in quo per eandem legem imponitur duplex pena pro eodem delicto. ⁊ tunc vtraq̄ est imponenda vt ibi nisi iudex vellet expresse contra. quod esset si diceret impone talem penam pro tali ꝙ tunc solum illam pateretur. ſm glo. Regulariter autem non ita est: quia vna sola imponitur. Barto. dicit ꝙ vbi due essent imponende si imponatur vna videtur altera remissa absq̄ eo ꝙ altera exprimatur nec censetur altera cōdemnatus a lege nec deberet a iudice condemnari postq̄ leges imponentes diuersas penas vna tantum esset imponenda vt in l. senatus. cum ibi plene no. ⁊. de accu. Et idem si ab eadem lege imponerentur alternatiue non copulatiue: vt. C. de seruis fugiti. l. iij. seu. ij. et tunc cuius sit electio: dic vt ibi not. ¶ Item oppo. in fi. eiusdem glo. contra primum exemplum ꝙ non valeat condemnatio in pena corporali si veniebat imponenda pena pecuniaria: quia non debet fieri sententia in alio q̄ petitum sit: vt in. l. fi. C. de fideicom. liber. glos. fatetur ꝙ in casu isto valet ꝙ dicit esse mirabile et non assignat rationem. † Tu dic nō esse mirabile quando accusatur quis criminaliter de crimine in quo venit imponenda pena pecuniaria: quia in accusatione non habet verum concludere ꝙ imponatur pecuniaria. sufficit enim ꝙ narret delictum commissum ⁊ petat eum puniri nō exprimendo penam: licet in libello in causa ciuili necessaria sit conclusio ad certam rem vel quantitatem. non sic in criminali quod dic vt not. Cy. in. l. exemplo. C. de falsis. ⁊. l. in causis. de accu. Et si dicatur sententia debet esse nulla ex alio capite: quia continet expressum iuris errorem. respondetur non esse verum propter arbitrium quod datur iudici imponere nobis etiam aliter q̄ l. disponat ex causa rationabili et sic ꝙ possit augere vel minuere: vt. ⁊. de penis. l. hodie. Et per hoc est expedita illa glo. que ponit tria exempla in isto ver. vt puta. ¶ † In secunda glo. que incipit. scilicet conseruanda oppo. contra tex. dum dicit cum eo transactum ⁊c. Nam innuit ꝙ per transactionem tollatur infamia. imo inducitur: vt. s. e. athletas. §. sed cum. l. sequen. et. l. furti. §. pactus glos. soluit tribus modis. primo ꝙ non est intentio iurisconsul. contradicere ꝙ per transactionem tollatur infamia: sed per duriorem penam sicut in causa ciuili per transactionem tollatur actio prima. vel dic ꝙ contra loquitur cum transigitur super crimine. hic vero cum super fama vel dic ꝙ hec transactio fit mediante autoritate pretoris que excusat ab infamia: vt. l. furti. §. qui iussu. posset tamen aliter solui: sed non est vis: quia oppositio est leuis. ¶ Tertio in tertia gl. que incipit imo opponitur cum hic dicitur ꝙ si fieret imponatur grauior pena pecuniaria: quia pro duplo cōdemnatur ad quadruplum nō censetur sublata infamia: quia maior est infamia q̄ alia pena pecuniaria cum honor sit preferendus omni pecunie: vt. l. iulia. si quis ex causa testa. Sed contra de. l. furti. s. vbi videtur contra glo. soluit multis modis. finaliter dic vt not. s. e. athletas. §. fi. in glo. vlti. quia ibi nō fuit proposita actio famosa furti: sed rei veri. vel conditio que non infamat etiam si maior fiat condemnatio q̄ debuerit fieri per iuramentū in litem. sed quando proponitur actio famosa furti: licet maior pena imponatur non censetur cum infamia dispensatum. Aliud est ergo querere an maior pena faciat quem infamari qui ideo fuisset infamatus si deinde fuisset ꝯdemnatus. aliud an maior pena tollat infamiam que non fuisset orta si talis maior non fuisset imposita ei. Expedite sunt iste tres glos. prime. veniamus modo ad glo. mag. quam recito per tres opiniones ⁊ per tres questiones vt clarius habeatis. Glo. magnā recito per tres opiniones vsq̄ ad ver. vt hic ⁊ per tres questiones vsq̄ in fine. prima opi. que concernit totum. §. lz glo. sit signata super fine opponitur ꝙ non sit in potestate iudi. augere penam vel minuere: sed hoc consistit in potestate legis mortue vel viuentis vt principis: vt. l. ad turpilianum. et. l. moris. §. iste fere de penis. ⁊. l. j. §. fi. de questionibus. ¶ Sol. postq̄ iudex imposuisset penam per sententiā diffinitiuam functus esset officio suo nec posset eam penam augere vel minuere sed solum princeps vel qui locum principis tenet: quia non recognoscit superiorem saltem de facto. Sed anteq̄ imposuit datur sibi a lege arbitrium vt ex causa possit augere vel minuere: vt l. hodie. ⁊. de penis. † Sed contra secundo ꝙ imo non detur: sed puniatur si auget vel minuit: vt. l. fi. C. ne saltem val. et. ⁊. ad l. iulia. pe. l. lex iulia. circa finem. verum est si sine causa iusta alias habet arbitrium sicut dictum est. † Que autem sint cause glos. hic enumerat tres causas sufficientes ad minuendum quas not. Nam † ille cause minuunt etiam delictum ⁊ tunc loquitur lex et si seuerior. C. eo. ne censeatur cum infamia dispensatum propter minoritatem delicti. Et not. glo. ꝙ delictum reputatur minus vel leuius in antiquo vel iuuene[a] q̄ in homine prouecto ⁊ commissum sine dolo q̄ cum dolo et quotidie isti casus eueniunt ⁊ pauci sunt qui perpendant ⁊ sciant aliquem defendere et bene est si quis habeat pre manibus liberare quem a morte propter istas causas. In augendo vero ponit vnam que nō auget delictum vt cum multis crassantibus locus fuit exemplo ad terrorem aliorum quo casu loquitur iste. §. Sunt et alie plures que colliguntur ex. l. aut facta. ⁊. de penis. propter quas delictum augetur: puta ratione loci quia commissum in platea vel in ecclesia vel in palatio et tūc non habet locum iste §. quia tunc non imponitur maior q̄ l. caueatur. ¶ Sed tertio opponitur quia sunt multa crimina in quibus nō imponitur certa pena per. l. terminata: sic non poterit videri vel perpendi an sit aucta vel diminuta. glo. respondit et bene ꝙ imo non poterit si consuetum fuerit imponere talem ⁊ imponatur maior vel minor et hoc vsq̄ ibi vt hic. ¶ Nunc queritur primo quomodo et quando procedit quod hic dicitur. et in. d. l. et si seuerior quod pena aucta vel diminuta tollitur infamia. glo. ponit hic vnam distinctionem longam. Ex qua collige quatuor regulas duas negatiuas et duas affirmatiuas. et tene menti istam glo. que est valde magistra et subtilis. Prima regula in pena pecuniaria vt indistincte siue imponatur maior pro minore siue minor pro maiore: item siue causa cognita siue sine causa si delictum erat famosum non censetur cum infamia dispensatum. Ratio est quia infamia est maior pena omni alia pena pecuniaria. argumen. in. l. iulia. si quis omissa causa testa. Secunda pena est quādo pecuniaria imponetur pro temporali ⁊ multo magis vt indistincte non tollatur infamia. Alie due sunt affirmatiue. vna quādo tēporalis imponitur pro pecuniaria vt indistincte siue cū causa siue sine causa tollitur infamia pro hoc habet

[a] ¶ Vel iuuene. Idē dicas in nobili q̄ i ignobili. ⁊ qd etati ⁊ nobilitati i penis iponēdis iudex afferre debeat. voluit Fulgo. cōsi. clviij. ⁊ Rap. cu. cōsi. xcv.

hoc habent. §. quod tamen. Intellige sane nisi corporalis minuat vel tollat statum quia facit perditionem ciuitatis: vel libertatis. vt. s. dixi. sm Bal. vt. l. cognitionum. de var. cognitio Alia regula affirmatiua est quando imponeretur corporalis pro corporali. ⁊ tũc glo. distinguit aut maior pro minore ⁊ tollitur infamia per principium vsqꝫ ad. l. licet exempla que postea ponuntur non sunt de isto casu. aut imponitur minor p maiore quo casu loquitur lex ⁊ si seuerior. ⁊ tunc distingue aut cũ causa que minuit delictum ⁊ tollitur infamia. aut sine causa: ⁊ nõ tollitur: imo iudex punitur. sit ergo cautus iudex vt in sententia faciat mentionem de causa: vt sic non puniatur ⁊ cõdemnatus non infametur. ¶ Secunda est eo casu quo imponitur pena corporalis maior vel minor: et sic censetur dispensatum cum infamia finito tempore an saltem eo durante ⁊ sic durante tempore sit infamis. Glos. quod sic vt colligitur ex dicta. l. et si seuerior. si tamen non esset pena temporalis: sed instantanea

16 puta fustium tunc non est infamis ea durante. ¶ † Tertio ⁊ vltimo queritur: finito tempore pene finitur infamia quando pena fuit aucta vel minuta cum cognitione cause. Sed an

a criminosus finito dicto tempore recuperet [a] honorem deperditum vt si fuit relegatus ad tempus ⁊ sic nõ fuit vsus officijs publicis an finito tempore possit vti: vel si fuit priuatus aliquo officio particulari vsqꝫ ad actum tempus an finito tempore possit illo vti vel debeat admitti ad alia officia de quibus non fuit priuatus. Glossa hic notabiliter ponit vnam pulchrã distinctionem ⁊ longam quam tene nec in ea habetur quia nõ reperio in aliquo eam reprobari. non sunt alia.

1 **Crimen stellionatus.** ¶ † Dubium istius. §. cõsistit: quia si non est crimen publicum sed priuatum videbatur non infamare: quia non continetur inter quatuor crimina priuata ex quibus infamatur que ponuntur in. l. j. §. qui furti. s. eodẽ. Si enim esset publicum non esset dubium quia condemnatus de quolibet crimine publico est infamis. vt in. l. ĩfamare. de publi. iudi. sed responde ꝙ imo videtur contineri sub illis quatuor: quia succedit loco actiõis de dolo que est famosa ⁊ datur ad interesse priuatum: sed ad penam publicam potest dolosus accusari crimine stellionatus ⁊ tunc dãnatus est infamis sicut dãnatus in actione de dolo. si aũt succedit loco alterius actionis que non infamat tunc secus: ⁊ ita loquitur. l. ij. j. de crimi. stellio. que contrariatur huic. sed glo. soluit vt dixi. Sequitur. l. seruus cuius.

1 **Seruus cuius.** ¶ † Heres damnatus etiam ex facto suo famoso non infamatur si fuit damnatus ex instantia cepta cum defuncto. hoc dicit notabiliter et sic nota

2 quod † instantia iudicij transit in heredem. ⁊ ad hoc allegatur etiam. l. ⁊ si hominem. de fideius. al's si cũ hominem. ¶ In tex. ibi dñs accepit per contestationem litis factam cum eo. ⁊ sic si fuisset condemnatus dñs non fuisset effectus infamis: qr non fuit conuentus ex suo delicto sed ex delicto serui sed ipse dominus decessit nondum lata snia instituto seruo cum libertate in quem non transit instantia. cuius virtute condemnatur videbatur infamari: qr ipse condemnatur ex delicto suo vel propter delictum suum. ⁊ sic nomine suo videbatur condemnatus. contrarium dicitur qr condemnatur ex instãcia cepta cũ domino: ⁊ sic potius nomine alieno ꝙ suo. ergo ⁊c. s. e. furti. §. si qs alio tenementi. ¶ Opponitur pro declaratione glo. ꝙ imo iste seruus succedens si condemnetur efficiatur infamis qr videt potius suo noie ꝙ nomine dñi condemnatus. Nã obligatio qua ipse seruus tenebatur ex suo delicto, erat principalis. illa vero qua tenebatur dñs noxaliter pro eo erat accessoria sed quãdo principaliter obligatus succedit obligatio accessorie extinguitur accessoria ⁊ durat principalis. vt. l. generaliter. de fideiuss. ergo non videtur condemnatus de accessoria: sed ex sua principali. gl. soluit qꝺ tunc accessoria confunderetur quando principalis esset ciuiliter ⁊ vniuersaliter obligatus: qr tunc principalis est potentior. ideo confundit accessoriam. hic vero nõ erat obligatus nisi naturaliter: sed dominus accessorie erat obligatus ciuiliter ⁊ naturaliter. ⁊ sic erat potentior ista accessoria: per. l. quam allegat glo. sed hec solutio non est bona sm Bal. quia seruus postea factus liber ciuiliter ⁊ naturaliter obligatur vt patet ex sequenti. q. glo. ideo dic ꝙ posito quod obligatio dñi esset accessoria qr in iudicium erat deducta. ⁊ sic ppetua non tollitur: licet coniungatur cum principali. ¶ Sed tunc

3 querit glo. † an poterit iste seruus postea factus liber conueniri ex sua persona omissa instantia prime litis. glos. tenet ꝙ sic. ⁊ tunc infamabitur si cõdemnetur non tñ poterit simul conueniri ex persona sua ⁊ etiam ex persona dñi defuncti: qr p eodẽ cõueniretur bis quod non est dicendum.

1 **Notatur que.** ¶ † Mulier: que per calũniam fecit se mitti in possessionem bonorum nomine ventris efficitur infamis si de hoc condemnet: secus si decepta hoc fecit. h. d. ista. l. vsqꝫ ad. l. ob hec verba. ⁊ iste casus non ponitur in. l. j. s. eo. sed ponitur hic per iuriscon. propter hec qr pretorem decepit lꝫ nõ condemnetur de delicto publico vel priuato sed de sola calumnia commissa in delicto publico vel priuato. Tria ergo requiruntur vt sit infamis scꝫ quod per calumniam sciens se nõ esse pregnantem vel non marito predefuncto fecit se mitti in possessionem bonorum defuncti tanꝙ de eo esset pregnans. vt tit. de vẽtre in posses. mitten. Secundo quod esset sui iuris vel quod nõ fecerit iussu patris. Si autẽ erat in potestate patris ⁊ eius iussu fecit pater notatur non ipsa. Tertio quod fuerit de hoc condemnata ⁊ sic non infamatur ipso facto: sed per sententiam. sꝫ quero si per statutum inducatur infamia ⁊ ex statuto non apparet an voluerit incurri ipso iure facto vel pro sententia. Dic ꝙ in dubio mitior interpretatio facienda est ⁊ sic requirit snĩa sm Cyn. ⁊ Bal. C. de legi. l. ij. in fi. ad qꝺ facit ista lex nõ alia.

1 **Ob hec verba.** ¶ † Interlocutoria p quaꝫ quis pronuntiatur calumniosus instigator litis non infamat. h. d. sm vnam lectu. vel dic idem si diffinitiue. Nõ tamẽ declaratur qualitas instigationis. Si autem declaratur dic vt in glo. qr aut instigator ⁊ coadiutor qr producit testes ⁊ similia facit. et tunc infamatur al's non ⁊ sm intellectum primum qꝺ loquatur de interlocutoria cum qua concordat. l. quid ergo. §.

2 quantum. facit quod † bannitus de crimine famoso non sit infamis quia bannum est interlocutoria non diffinitiua: vt not. in. l. eos. C. de calum. de hoc tãgitur per Bar. j. l. littus. circa fi. ⁊ per Bal. C. de fur. l. etiam. vbi vide plene per eũ. Et sm primũ

3 intellectum no. † ꝙ dum dicitur sententia quod interlocutoria vocatur snĩa sed non proprie qr cum loquimur de sententia vimur loqui de diffinitiua: vt. l. quod possit. j. eo. de re. iur. ¶ In tex. ibi callido commẽto ⁊ dolosi. ¶ In tex. ibi. instigator. vide hic quod no. in cle. j. de penis. ¶ In tex. ibi pudor potius honoratur. i. incurritur infamia facti non iuris. ¶ In fi. l. ibi mãdatoris opera fungit. i. dicere nõ infamat: lꝫ fuerit instigator eo mõ quo infamaret si fuisset mandator. ꝙ instigatio põt fieri duobus modis vel sufferendo vel coadiuuando: ⁊ tũc nõ incurritur infamia. vel coadiuuando ⁊ tũc secus. vt in glo. lꝫ mãdator punitur sicut principalis. In gl. ij. ibi. alij dicunt dic ita procedit casum ponẽdo ꝙ ista fuerit snĩa diffinitiua. ⁊ tunc distingue vt in hac gl. ⁊ adde. j. de extraor. crimi. l. j. §. si qs in po-

4 stulando. contra illos † qui susurrant in auribus iudicis cõtra aliquem quod deliquerit ad hoc vt iudex contra euꝫ procedat ⁊ postea reperitur qꝺ non est verum an ille debet puniri. Nam dicitur instigator non tñ coadiutor an plus puniatur ⁊ nota

5 bene glo. sic sm Ang. † qr non ita bene reperitur de diuersitate istorum vocabulorum: qr mandator in plus se hꝫ: ꝙ exhortator vel monitor vel cõmendator vel cõsultor vel pmissor. vnde statutum loquẽs de mandatore non vendicat ibi locũ in aliquo de predictis.

2 Snĩa lata cõtra testes accusatos de falso non nocet parti que ipsos pduxit sed debet alia snĩa ferri cõtra partẽ vt sentẽtia infirmetur.

3 Si quis fuit cõdẽnatus de falso instr̃o hoc nõ nocet alteri illo vtenti nisi de nouo cõtra eum pronuntietur.

4 In arbitrio iudicis est seq dicta testiũ vel nõ sequi ⁊ pbatiões in lite dependẽt ex arbitrio iudicis.

5 Periurus quando sit infamis.

1 **Lucius titius.** ¶ † Snĩa lata cũ parte per quã declaratur testẽ falsum dixisse non nocet testi vt incurrat infamiam tanꝙ falsarius. h. d. vel sic. Si alter ex litigãtibus succumbat: qr nõ fuit data fides testibus per ipm inductis tanꝙ dixerint falsum nõ nocet testibus vt videant de falso condẽnati ⁊ sic non efficiunt infames. h. d. ⁊ est sing. casus q

2 semper allegatur. † Sic ecõuerso lata contra testes accusatos

b de falso nõ nocet [b] parti q̃ ipsos pduxit vt per hoc snĩa retractetur: vt no. in. l. j. C. qui accu. nõ pos. seu. de accu. per Cy. dꝫ ergo alia sententia ferri cõtra partem: vt sententia infirmetur vel cõtra testes vt infamentur qr res inter alios acta alijs preiudi

3 care non potest. † Et idem in instrumento si pars que produxit instrumentum fuit repulsa: vel succubuit tanꝙ instrumentum fuerit falsum hoc non nocet alteri vtenti illo instrumento: nisi de nouo contra eum pronuntietur. vt. s. de fide instr. l. si vteris ¶ In tex. ibi. quasi iniuriam passius ⁊ sic egit actione iniuriarum ⁊ induxit testes ad probandum iniuriam quos fecit examinari ⁊ postea dicta eorũ tradidit iudici ⁊ iudex absoluit reũ

a ¶ Recuperet. an restitutus intelligat integre restitutus. vide p An. barb. ꝯsi. xlviij.

b ¶ Non nocet. de hoc p alex. i. l. se pe. in repet. j. de re iud. p sign. de medio. ꝯsi. cclix.

non adhibens fidem testibus q potuit esse vel quia non plene probabant ꝛ tunc non sequitur non probant: ergo sunt falsarij: vel quod expresse reprobauit tanq̄ dixerint falsum: vt in textu ibi quorum testimonium reprobatum est. ꝛ tunc ideo non sunt falsarij: q2 ista sententia non fuit lata contra testes: ꝫ cōtra actorē pro reo: vnde siue iusta siue iniusta fuerit nō debet nocere testi. vt in fi. Et iste itellect⁹ est notabilior ꝛ vtilior: sic ergo lꝫ notarius sit cōdēnatus de falso nō nocet parti habenti instrumentum si non fuit in processu citata[a] vel contra eam non fuit inquisitum. ad quod vide Inno. in. c. causam. qui fi. sint legi. tene menti istum singularē casum. †No. etiam hic q in arbitrio iudicis est sequi dicta testium vel non sequi. pro quo. j. de testibus. l. iij. ibi dum dicit. tu magis scire potes ꝛc. Nam probationes in lite dependent ab arbitrio iudicis. sic etiam no. Bart. C. vnde vi. l. si qn̄. ꝛ Bart. in. l. non hoc. C. vnde cogna. ¶ Pro declaratione magne gl. opponit q imo sint infames postq̄ sint reprobati tanq̄ falsarij vt in legibus alleg. in gl. Soluit glos. duobus modis. Primo q non fuerunt reprobati tanq̄ falsarij s̄m quē non fuit eis habita fides. vnde non sequitur ergo dixerint falsum. Ista est vera in se. tamē rō que ponitur in fine. l. non veniret ad propositum. Dic ergo q fuerunt expresse reprobati tanq̄ falsarij ꝛ tunc ratio facit ad propositum. q2 ideo nō nocet sententia: q2 non fuit lata contra eos sed contra eum: qȯ non probauerat quod intendebat. ¶ †Sed videtur opponi secundo pro declaratione glo. q2 ista sententia probat eos saltem esse periuros sed periurus est infamis. l. si qs maior. C. de trāsactio. gl. notabi. dicit non esse verum q semper periurus sit infamis: q2 si iurat aliquid de presenti vel de preterito qȯ tamen non sit verum non est periurus. ꝛ ita fuit hic: q2 testis iurat de presenti vel de preterito. Sed si iurat de futuro q2 promittit aliquid dicere vel facere cum iuramento ꝛ non facit tunc bene efficitur infamis. quia dupliciter delinquit. Nam fallit fidem parti. item deo. ꝛ ita loquitur. l. si quis maior. sed si nō iuraret parti sed sibijpsi: puta quod non comedet carnes: vel quod comedet etiam si in futurum non erit[b] periurus: quia non fallit fidē quia glo. semper allegatur in hoc nec reperio ipsam reprobari. Tamen mihi videtur quod ista que dicit glossa non fuerint necessaria hic: quia dicta sententia sicut non probat eos falsarios: ita non probat eos periuros quia non possunt dici periuri nisi falsum dixerint. tene tamen menti hanc glossam an periurus sit infamis q2 semper ad eam recurritur.

a ¶ Citata. An noceat pti snia lata ꝫ notariū de falso accusatum vide p eūdē cōsi. lxxx.

b ¶ Nō erit. an piurus sit q fidē fallit sicut qui iurat. vde p do. de rota. decisi. suis. de iureiu.

c ¶ Necessaria. de hoc latissime p d. fran. de are. cōsi. clxiiij. ꝛ ibi an citātibus requirat in notorijs.

2 ☞ Executio in notorijs tantū vꝫ quantum snia. ꝛ in notorijs ꝓsequitur executiue. ꝛ nu. 3.

3 Crimen qn̄ dicatur notorium.

4 Confitens extra iudiciū secuto ictu fustiuꝫ: vel in iudicio sine ictu efficitur infamis. vide tn̄ nu. 6.

5 Confessus in iudicio in ciuilibus habetur pro condēnato: nō in criminalibus. ꝛ qualiter procedat. ꝛ nu. 6.

6 Cautela ꝓ reo qui dubitat cōdemnari ex cā famosa q ante litis contesta. soluat ꝛ euitabit infamiam.

7 Condemnatus ex inquisitione super crimine famoso an sit infamis.

1 Ictus fustium. ¶ †Si in crimine famoso icipiat ab executione pene corporalis nō precedente snia diffinitiua diffamat reus ac si esset cōdēnatus: ꝛ hoc ex genere pene mediante cā famosa. h. d. notabilr. ꝛ hoc quando potuit prosequi executiue. quia delictum erat notoriuꝫ vel erat re2 pertus in flagranti crimine: vt in gloss. tn̄ †ergo valet executio quantum sententia. quia in notorijs sententia non est neces- c saria.[c] vt in. l. emptorem. vt. j. de act. emp. secus si nō potuisset incipi ab executione q2 delictum non esset notoriuꝫ. nec fuisset repertus in flagranti crimine vt. j. de re iudi. l. si cum nulla. et C. de execu. rei iu. l. si vt. ꝛ. l. j. ¶ Pro declaratione gl. magne opponitur quod non fuerit incipiendū ab executione vt. d. l. si cuꝫ nulla. propter hoc glo. legitur duobus modis. primo circa fin: quod hic non incepit ab executione imo processit sententia super facto vel alio maleficio ꝛ in executione fuit fustigatus ꝛ velit dicere q non ipsa executio vel fustigatio est ipsa q̄ infamat sed causa ꝛ etiam sententia precedens: ꝛ tunc ista lex non esset multum notabi. Secūdo no. q fuit processum executiue nō ꝓcedente snia. ꝛ ad contrarium responde quod loquitur quādo delictum non erat notorium als bene potest procedi vt hic: q2 sententia requiritur vt declaretur delictum. Sed quādo est no3 torium non indiget declaratione. ¶ †Sed quando dicitur notorium gl. vult quod tunc quando fuerit repertus per familiā iudicis in flagranti crimine. ꝛ hoc no. quia delictum cōmissum coram iudice vel eius familia dicitur notorium. idem si in conspectu populi. Et sic no. q in notorijs proceditur executiue vt no. Inno. in. c. ex parte in xpō. de verb. signi. ꝛ in Specu. de no4 torio crimine. ¶ †Item dicit gl. quod si confitebatur extra iudicium similiter erat notorium ꝛ secuto ictu fustium cum cōfes5 sione efficitur infamis. †Sed si confessio emanasset in iudicio propter ipsam solum esset infamis sine ictu fustium: vt. ꝭ. eo. l. quando. licet sola confessio non sufficeret ad penam maleficij: sine condemnatione vt in. l. si confessus. de custo. re. q̄q̄. in ciuilibus sola confessio sufficit si facta est in iudicio: quia habetur pro condemnato. vt. l. j. C. de confes. ¶ Aduerte quia hic requiritur implicatio nam debes scire q quatuor sunt casus. Interdum criminosus non cōfitetur vere vel ficte. sed vocatus ad iudicium ante litis contesta. soluit quantitatem que petitur ne iudicium cogatur subire ꝛ tunc non habetur pro confesso sed euitat iudicium. ꝛ non efficitur infamis. vt. l. si reus paratur. j. tit. 6 primo. †Ideo fit cautus reus qui dubitat condemnari non expectet litigare sed soluat ꝛ euitabit infamiam. Interdum non soluit quantitatem que petitur sed transigit aliquid dando vt agentem vel accusantem remoueat ꝛ tunc videtur turpiter confessus. ꝛ infamatur etiam si extra iudicium hoc faciat. vt. ꝭ. eo. l. athletas. ꝑ. fi. ꝛ. l. furti. ꝑ. pactus. quod verum videtur nō solū in quatuor criminibus de quibus ibi: sed etiam in alijs criminibus famosis seu de quibus. in. l. j. ꝑ. j. ꝭ. eo. licet nō sic in actionibus ex contractu vel quasi. vt. l. furti. Interdum nec soluit: nec transegit. sed simpliciter confitetur delictum tunc aut extra iudicium aut in iudicio. primo casu glo. vult. quod talis cōfessio vna cum pena inducat infamiaꝫ sed certe sola confessio nō faceret notorium sed induceret semiplenam probationem: vt not. in. l. tante. ver. de adulterijs. licet in ciuilibus inducat plenam probationem. ideo non posset facere vt ab executione deberet incipi. ꝛ sic etiam cum ictu fustium non infamaret nisi cuꝫ eo concurrerent alia indicia que facerent notorium. Si autem fiat in iudicio glo. hic vult quod habeatur ꝓ condemnato quātum ad infamiam lꝫ non q̄tum ad penam maleficij. Bar tꝫ cōtra q2 hoc non reperitur iure cautum lꝫ reperiatur cautum qn̄ transigit ꝛ pacisicitur: q2 turpius est. ideo dicit q sicut non sufficit ad penam ista confessio imo etiam requiritur cōdemnatio: ita nec ad infamiā. hoc credo verius. ꝛ adde q̄ dixi in. d. l. athle7 tas. ꝑ. fi. †An aūt cōdemnatus ex inquisitione super crimie famoso sit infamis. fiet dubitatio. de qua vide in. l. etiā. C. de fur. ꝛ per Bar. in. l. infamem. de pa iudi.

1 Parentes. In ista. l. cum sequētibus nolo vobis aliqua scribere: q2 sunt clara de se. Sufficiat vocis de hac materia.

¶ Sequitur titulus de procuratoribus quē dimittam⁹ ꝛ trāsferamus nos ad titu. de nego. gest. in quo videbitis plura vtilia q2 est vnus titulus valde difficilis ꝛ infrascatus: quem nōdum legi in hac ciuitate: quo finito legam ad libitum vestrum si non dimittetis me facere: dānū erit vestrum. Ego scio qd magis vobis expedit q̄ vosmet. Iste est vnus difficilis titul⁹: qui non ita de facili potest intelligi nisi audiatur in voce. et videtur hic q doct. non bene declarant ꝛ oportet me laborare vt possim vobis dare ad intelligendū. Hoc basta: alia vice legā post hunc titulum.

¶ De procuratoribus ꝛ defensoribus. Rubrica.

2 ☞ Procurator non dicitur nisi q hꝫ mādatum etiā si de iure possit agere sine mandato vt est coniuncta persona.

3 Statutum qȯ procurator veniens ad iudiciuꝫ debeat in ꝓmo actu ostendere instrumentum mandati aliter gesta cum eo nō valeant non comprehendit coniunctam personam agentem ꝓ alia coniuncta.

4 Mandatum generale regulariter sufficit ꝛ in quibus casib⁹ requiratur speciale.

5 Procurator potest constitui in absentia secus in curatore ad litem ꝛ quare.

6 Quod tunc requiratur nuntius vel epistola.

7 Procurator constitutus si fuit in lite sine instrumēto procurationis q2 adhuc illud nō receperit vel etiā receperit ꝛ nō fuit oppositū de nō mandato pōt dn̄o preiudicare ꝛ etiā prodesse: dūmn̄ possit apparere de mandato.

8 In eadē cā potest quis esse nuntius ꝛ procurator.

9 Actus dꝫ concipi ꝛ iudicium fundari in personam procuratoris litē cōtestādo. sed respectu nuntij debent verba concipi in personam dn̄i. vide tn̄ nu. 10.

10 Litis contestatio nō fit nisi inter presentes. ꝛ dicitur simul attestatio ꝛ hꝫ vim stipulationis.

11 Potestas constituendi procuratorem est de genere ꝓmissoruꝫ

12 Nullus potest cōpelli per seipsum litigare. sed procuratorem mittere nisi ex iusta causa in citatorio exprimenda. ꝛ an ideꝫ in causis

causis criminalibus.

13 Mittēs pcuratorē censet declarasse se nolle litigare p seipsū: et dz pcurator tunc citari ad sententiam.

14 Citatus si misit pcuratorē cū mandato nō sufficienti hoc post ea declarato reputat verus contumax. et videt ptestatus se nolle aliter comparere.

15 In quibus casibus nō possit quis litigare per se: sed cōpellat mittere procuratorē. et in quibus teneatur comparere per se et sic personaliter remissiue.

16 Electio ita facta. eligo illum in quo maior pars consenserit nō non valet. et quid si est alternatiua. et quid si eligatur titius cuz plures sint titij.

17 Procurator si fuit in absentia constitutus requiritur ratihabitio et qñ videatur habere ratum vel non. et si primo refutauerit qñ adhuc possit mandatum acceptare.

18 Ubi requiritur consensus tunc furiosus non habet loco absentis nec loco presentis sed loco mortui. et quid vbi consensus non requiritur.

19 Procurator potest constitui ad litem que adhuc non est et qd in delegatione iudicis.

20 Procurator simpliciter constitutus: et generaliter ad omnes lites an porrigitur ad futuras.

21 Uerba presentis tpis in his que sunt modici preiudicij trahūtur etiam ad futura.

22 Mandatum procuratoris et iurisditionis cum equiparent in multis quod iudex poterit delegari ex die et ad diem et in perpetuum.

23 Procurator constitutus vsqz ad tres menses: si causa non erit finita infra illud tempus an possit post illud tempus adesse liti. remissiue.

24 Licet in actibus vniuersitatum vel capituli: non sint citandi absentes a ciuitate. sed sufficit citatio per sonum campane exceptis tribus casibus: modo conueniant due partes ex tribus ad quas spectat conuentio: tñ si sunt intra ciuitatem vel in cōtinentibus edificijs debent requiri.

25 Procurator in rem suam qualiter agat. et an dicatur proprie procurator.

26 Procurator in rem suam quomodo cognoscatur an videatur intentare vtilem actionem an directam et in dubio videtur intentare directam.

27 An possit compelli per aduersarium ad producendum instrumentum cessionis de quo fecit mentionem in libello antequam cōgatur litem contestari.

28 Tutor et curator ac executores vltimarū volūtatū nō possunt ante litem cōtestatam procuratorem constituere sed actorē sed prelati ecclesiarū et etiam pater legitimus administrator filij in aduentitijs bene possunt.

29 Procuratoris cōstitutio qp valeat siue cōstituā titiū pcuratorē cū ptāte substituēdi quē voluerit siue cōstituā procuratorez quē titius nominauerit vel elegerit.

30 Procurator substitutus post li. conte. dicitur recipere potestatem a substituente et potest ab eo reuocari: sed ante litem contestatam videtur recipere a domino et non poterit reuocari a substituente. et nu. 29.

31 Primus constitutus si est inhabilis in ratione potestatis constituendi an possit alium substituere.

32 Ratio quare procurator constitutus ad negotia et etiā tutor et curator possunt indistincte procuratorem ad negotia gstituere et talis procurator possit etiam litigare et constitutus ad iudicia non possit ante lit. conte.

33 Constitutus ab eo q potest procuratorem constituere censetur constitutus pcurator. lz ille dicat constituo te in syndicum vel actorem aut factorem.

34 Constitutus ab vniuersitate quando dicatur procurator et qñ syndicus: et an tunc mercede interueniente erit contractus locationis. et quod inter constituentes et constitutum. tūc nō oritur actio mandati.

1 Procurator est q. † Iuriscōsu. vsqz ad. l. filius quinqz facit principaliter. Prio ponit diffinitionē procuratoris vsqz ibi procurator. per quā declaratur substantia. Scdo declarat in quibus vel ad que possit cōstitui vsqz ibi cōstitutus. qz vel ad vnam rem vel generaliter ad oēs et cuz hac particula iunge versi. quis vbi recitat opi quorumdam: qp ad vnā rem nō possit constitui: qz tunc diceretur magis nūtius qp pcurator in causa sed eam reprobat. Tertio in ver. constitutus. declarat quis pōt cōstitui procurator: qz tam presens qp absens dūmodo hoc casu interueniat nuntius vel epistola: et cum hac particula iunge ver. si. cū. l. seq. vbi vtrūqz dictum limitatur tribus modis. Primo qz requiritur qp sit certus. itē qd ratificet. itē qp sit sane mentis. iunge etiā cū hac particula. l. presens. cum duabus seq. Quarto in ver. vsus aūt declarat ad quid fuit inuentus vsus procuratoris. Quinto et vltimo in. l. item. et ad litem ibi ex die &c. declarat qualiter possit constitui qz pure et sub conditione. Item ex die et ad diem et in perpetuum: et hoc 2 sufficit pro summario. † Ex prima parte no. qp non dicitur procurator nisi qui hz mandatum supple etiā si de iure possit age- a re sine mandato: vt est coniuncta persona[a] vt. j. eo. l. sed hec. in princi. iuncta. l. iij. §. si forte. j. indi. sol. vbi dicitur qp non ppterea dicitur procurator: et sententia lata contra eum preiudica- 3 ret ei pro quo egit nisi ratū haberet. et hoc not. † quia si statutū dicat quod procurator veniens ad iudicium debeat in primo actu ostendere instrumentum mandati. aliter gesta cum eo nō valeant vt dicit Flo. non comprehenderetur persona coniuncta que egit vt coniuncta: qz non agit vt procurator. et statutuz 4 de procuratore tm loquitur. ¶ † Ex secunda parte no. in versi. omnium qp regulariter sufficit generale mandatum. requirit tamen speciale nisi in certis casibus notatis per gl. in. c. qui ad 5 agendum. eo. ti. lib. vj. ¶ † Ex tertia parte no. qp procurator potest constitui in absentia. secus in curatore ad litem. vt not. Ja. are. in. l. qui habet. j. de tute. ratio est qz ibi requiritur decretuz iudicis quod non debet stare in pendenti. l. item corū. §. sed si ita. j. tit. j. et sic requiritur qp sit presens et consentiens: alś esset in pendenti quousqz ratum haberet fm Bald. et Angelū hic.

6 ¶ † Item no. quod hoc casu requiritur nuntius vel epistola sicut in ceteris contractibus qui consensu contrahuntur vt. l. cōsensu de act. et obliga. vnde Barto. consuluit qp non dicatur su- b scipere officium nec exercitium eius quousqz receperit[b] instrumentum procurationis per nuntium domini: vel ab eo fuerit certificatus per literas posito etiam qp per quendam tertium 7 notitiam habeat qp sit constitutus procurator. † et ex hoc sequitur magnus effectus qp si fuit in lite et non fuit sibi oppositum qp ostenderet de mandato et lata fuerit sententia contra eū non nocebit domino: posito qp possit dicere qp ipsum constituerat procuratorem et eodem modo si aliquid fecit in eius fauorē nō prodest. hoc etiam voluit Specu. eo. titu. §. j. ver. quid si procuratorium. cum ver. sequen. et Archi. in. c. ij. eo. ti. lib. vj. et glo. in de. j. eo. titu. q. tñ videtur velle qp bene suscipiat officiuz sed nō exercitium. tu dic qp nec officium: sed in iudice delegato anteqp recipiat rescriptum procedit illa glo. qz cogitur suscipere officium si subest deleganti: ideo etiam ignoranti et inuito acquiritur officium et iurisditio. vt. l. cum furiosus. j. de iudic. licet non exercitium. vt in. c. super eo. de app. de hoc etiam articulo plene per Bald. in. l. falsus. ante fi. C. de fur. et tangitur per eundez in. l. licet. C. eo. ti. hic vero dicit Bald. vnum verbum: qd putat hoc dictum procedere si opponatur sibi per aduersariū de nō mandato alś dicit se non videre rationez quare actus gesti inter consentientes non valeant. licet instrumentum nō recepis- c set quod dictum non placet.[c] nam verum est quod valet qūtum ad preiudicium procuratoris: nō querimus de preiudicio domini. sed si recepisset instrumentum ipse tamen in iudicio non produxisset nec fuisset oppositum: tunc bene preiudicaret dño et etiaz prodesset quandocūqz posset apparere quia actus esset gestus ab habente officium et exercitium et hoc voluit Specu. in preallег. loco et in versu sequenti post illum ver. quid procu- 8 ratorium. ¶ † Item nota in versic. quis. qp in eadem causa potest quis esse nūtius et procurator. ideo cōmuniter notarij scribunt qp constituit ipsum procuratorem et nuntium specialem et 9 respectu primi † potest actum concipere in personam suā et iudicium fundare litem contestando respectu secūdi concipit verba in personam domini. nec posset iudicium fundare quoniam ad litem contestandam non admittitur nuntius sed procura- 10 tor fm Cy. hic in additionibus. et est ratio fm † Bal. quia act9 gestus cum nuntio dicitur actus gestus cum absente et litis cōtestatio non fit nisi inter presentes vt. l. fi. §. illud. C. de tempo. app. l. j. C. de lit. contest. cum dicatur simul attestatio et hz vim stipulationis sed aliqui actus in quibus iudicium non fundat possent geri per nuntium fm eosdem ad quod alleg. Angel. l. ad honores. §. fi. de mune. et hono. puta excusare absentiam. l. liberto. §. fi. de neg. gest. et. j. eodem. l. seruum quoqz. §. publice.

11 ¶ † Ex quarta parte in ver. vsus. not. primo quod potestas cōstituendi procuratorem est de genere permissorum. quia generaliter quilibet potest nisi reperiatur prohibitus et ad hoc alle- 12 gatur. † Item quod nullus potest cōpelli per semetipsum litigare sed procuratorem cōstituere: et quia hec potestas datur a iure. iudex non potest eam auferre: nec compellere quem ad psonaliter comparendum vt in regula indultum. de reg. iur. li. vj. et. s. de fer. l. j. §. j. ibi neqz pretoris factum nisi ex iusta causa. vt. C. eodem. l. fin. et in. c. j. de iudi. lib. vj. quam tamē causam dz

[a] ¶ Persona. ad de qz lz gīūcta psona possit agere sine mandato tñ cū hz mādatū nō pōt ante lit. cōte. substituere sicut nec ali9 procurator fm Lu. sing. suis. fo. xx.

[b] ¶ Receperit. ad de frā. de are. gl. lxviij. et ibi vide an valeant eius acta tanqp facta a procuratore.

[c] ¶ Nō placet. sed cur cū iā appeat d aio gstituētis et ipsaꝝ ptium.

exprimere in citatorio. alr̃s non arctat citatum iuxta no. p Jn no. in. c. ij. extra de dila. ſm Bal. vnde in cauſis criminalibus: etiam in quibus imponitur pena pecuniaria. lz de iure admittatur procurator: vt not. in addi. Specu. eo. ti. de procur. iudices tamen citant vt perſonaliter compareat ad informandum curiam de quibuſdam: que informatio non poteſt haberi niſi per preſentationem perſone ꝛ iſta practica adeo inoleuit ꝙ in cauſis criminalibus iudices nunꝙ admittunt procuratores. vt no. in. l. reo. C. de accu. ꝛ propter hoc quia citatus timet comparere ne ponatur ad torturam proceditur contra abſentẽ tãꝙ confeſſum ex forma ſtatuti. 13 † dicit etiam Bar. per hunc textũ ꝙ ille qui miſit procuratorem cenſetur declaraſſe ſe nolle litigare per ſeipſum ꝛ ideo agitato iudicio per procuratorẽ ſi ad ſententiam citaretur dominus ꝛ non procurator. non valeret ſententia licet domin⁹ habeat iura vtilia inſtante ratione quorum poteſt proſequi etiam inuito procuratore licet ipſum remouere non poſſit poſt litem conteſtaam. vt no. Barto. ſ. eod. l. poſt litem. ſed ſi non apparet velle, pſeq cenſetur velle contrarium ideo non ſufficit illius citatio: ꝛ etiam hoc no. Bart. in. l. procuratoribus. eo. titu. C. dicens fuiſſe etiam antiqui ſententiam aduocati Lambertini de ramponibus. Dicit etiã Bart. 14 ꝙ † ſi citatus miſit procuratorem cum mandato non ſufficienti hoc poſtea declarato reputatur verus contumax. quia videtur proteſtatus ſe nolle aliter cõparere. ergo ꝛc. ergo ꝛc. vt not. in. l. fi. ſ. de in integ. reſti. ꝛ hoc no. Bar. in. l. ſi finita. ſ. iulianus 15 de dam. infec. † Jn quibuſdam autem caſibus qui notantur in c. paſtoralis. extra de iudicijs. non poteſt quis litigare per ſe: ſed compellitur mittere procuratorem vt in caſu. l. fi. C. de iniurijs. ꝛ in quibuſdam non niſi per ſe: vt qñ preſentia perſone de 16 ſideratur. vt in. l. ij. C. de his qui ve. etat. impetra. † Ex. l. ij. in prin. no. ſm Jnno. in. c. cũ in iure. extra de elect. non valere electionem ita factam eligo illũ in quem maior pars[a] cõſenſerit: q2 facta eſt de incerto: ſed an dicatur incertus ratione alternationis vt conſtituo titium. au ſeium. dic ꝙ non: q2 diſiũcta ponitur pro coniuncta: vt. C. de verb. ſigni. l. penul. tunc aut proprie eſt certus quando non poteſt certificari vt conſtituo titiũ cum plures ſint titij. ꝛ non conſtat de quo ſenſerit vt. l. duo ſunt titij. de teſtamentaria tute. ꝛ adde quod dicam ſuper glo. Nota 17 etiam † ꝙ requiritur ratihabitio procuratoris in abſentia conſtituti ꝛ dicitur ratum haberi. ꝛ acceptare officium eo ipſo: qđ recipit inſtrumentum procuratoris ſcienter ꝛ non proteſtat̃ cõtrarium vt eſt hodie caſus in cle. j. eo. titu. Et poſito qđ primo refutauerit ſi res eſt integra.[b] quia dominus nõ reuocauit mãdatum poteſt penitere ꝛ acceptare. vt in. c. licet. eo. tit. libr. vj. licet in contrarium faciat. l. pomponius. de neg. geſt. ꝛ. l. diſpẽſatorem. in fi. de ſolu. Reſpondeo alia eſt ibi ratio quia ibi actus non pendebat poſt reprobationem ſed hic ſic. q2 voluntas con18 ſtituentis adhuc durabat. † Jtem no. ꝙ vbi requiritur conſenſus furioſus non habetur loco abſentis nec loco preſentis: ſed loco mortui: ſecus vbi non requirit̃ conſenſus expreſſus: ſz ſufficit non contradicere quia tunc loco abſentis habetur: vt. l. 19 i. ſ. voluntate. ſ. ſolu. matri. † Jtem not. l. item ꝙ poteſt procurator conſtitui ad litem que adhuc non eſt ſed ſperatur eſſe: vel etiaz non ſperatur. quid in delegatione iudicis. dic vt in. c. 20 fi. extra de offi. dele. † Quid autem ſi fuit ſimpliciter conſtitut⁹: ꝛ generaliter ad omnes lites. dcit Guil. de cu. quod non videt̃ conſtitutus ad futuras.[c] arg. in. l. damni. ſ. is qui vicinas. ſ. de dãno infe. niſi ille lites eſſent de preſenti: q2 tunc ne alr̃s inutilis eſſet conſtitutio procuratoris ad lites: ſimpliciter facta ad futuras etiam porrigitur. arg. ſ. de fundo inſtru. l. fundus qui locatus. Bald. ſentit hic contra argumen. l. ſi ſeruitus. ſ. de ſer 21 ui. vrbano. pred. ꝛ quia non agit de preiudicio conſtituentis: ſz de vtilitate cum videamus † quod etiam in his que ſunt preiudicij ſi tamen modici verba preſentis temporis trahãtur etiaz ad futura. vt. C. que res pigno. obli. poſſ. l. fina. ꝛ de hac parti22 cula no. in. l. omnium. ſ. eodem. † Jtem dicit Jo. per hanc. l. quod cum mandatum procuratoris ꝛ iuriſditionis equiparẽtur in multis. vt patet in. l. ꝛ quia. ſ. de iuriſ. om. iudi. quod iudex poterit delegari ex die ꝛ ad diem. ꝛ etiam in perpetuum vt patet in conſeruatoribus qui dantur in perpetuum ꝛ ſunt de23 legati vt in. c. fin. de offi. deleg. lib. vj. † Quid autem ſi procurator erit conſtitutus vſqꝫ ad tres menſes. ꝛ cauſa non erit finita infra illud tempus an poſſit poſt tempus liti adeſſe vt eam proſequatur ceptam poſt eius conteſtationem. ꝛ ſic in plures: non cadat. vide per Barto. in. l. ita autem. in fi. ſ. de admini. tu. 24 que facit diſtinctionem. † Ultimo dicit Bal. per iſtam. l. preſens cum duabus ſeq. quod licet in actibus vniuerſitatum vel capituli non ſint citandi abſentes a ciuitate ſed ſufficit citatio per ſonum campane. exceptis tribus caſibus notatis in. c. preſentium per glo. de reſti. lib. vj. dummodo conueniant due partes ex tribus ad quas ſpectat conuẽtio. vt. ſ. tit. ſ. l. nulla. ſ. plane. ſi tamen ſunt intra ciuitatem vel in continentibus edificijs debent requiri quia non dicuntur abſentes. nec iura in caſib⁹: in quibus loquuntur de abſentibus in talibus locum habent ſed potius ſunt preſentes licet non in loco curie vel capituli vt in iſtis legibus in quibus hic ita diſponitur. tene menti ſingl̃r.

25 † Jn principio gl. ibi. vel dic ſubaudi quod imo eſt proprie. procurator habito reſpectu ad ius. i. ad actionem quam in iudicio deducit. nam deducit actionem directam que non eſt ſua ſed cedentis a cuius oſſibus non potuit ſeparari per ceſſionẽ licet in ceſſionarium transferatur exercitium. proprietas tamẽ remanſit penes cedentẽ licet reſpectu vtilitatis dicatur dominus non procurator quoniam ad ſui vtilitatem agit. ꝛ hec eſt intentio gloſſ. certe procurator in rem ſuã poteſt in iudicio deducere vtilem actionem que ſibi competit ſuo nomine: licet ſit ex ſua cauſa ꝛ ceſſabit iſta ratio ꝛ non aget vt procurator: ſz vt dominus vel dic quod tũc ꝛ alio reſpectu poteſt dici quod agatur vt procurator quia narrationem incipit a perſona cedẽtis: ꝛ narrat deberi ipſi cedenti non ſibi ꝛ ceſſionem ſibi factam: et aduerſarium condemnari ad dandum ſibi reſpectu igitur narrantis ſemper videtur agere vt procurator ſed reſpectu cõcluſionis agit vt dñs. nam ſemper procurator nõ petit condẽnari ad dandum ſibi: ſed ad dandum domino niſi habeat mãdatum ad exigendum vt. l. hoc iure. ſ. de ſolu. licet petat condemnari ſibi. ꝛ per predicta reſpondetur ad queſtionem ſtatuti dicat quod procurator debeat in primo actu producere commiſſionem mandati alr̃s non valeat proceſſus etiam ſi pars nõ oppoſuerit: ac ſi eſſet falſum an habebit locum in procuratore in rem ſuam. Barto. ſentit ibi quod non per precedentem ſolutionem gl. dicit quod dicitur improprie procurator ꝛ verba ſtatuti ſunt proprie intelligenda: ſed certe gloſſ. videtur recedere ab illa ſolutione. vt patet per predicta: ꝛ ſic videtur dicere contra26 rium quomodo autem cognoſcatur an videatur intentare vtilem vel directam. vide Bar. in. l. qui ſtipendia. C. eo. ꝛ in dubio videtur tenere Specu. in. ſ. j. eo. ti. quod videtur intentare di27 rectam. † Sed an poſſit compelli per aduerſarium ad producendum inſtrumentum ceſſionis de quo fecit mentionem in libello[d] anteꝙ cogatur litem conteſtari. vide per eundem Bar. in. l. ſi duo rei. ſ. de ſolu. ꝛ in Spec. de actore. ver. ſed pone qdam

28 † Jn gl. ꝛ prelatus eccleſie. dic ꝙ in hoc verbo glo. per omnes reprehenditur. q2 lz tutor ꝛ curator non poſſit ad litem pupilli conſtituere procuratorem ſolum ad litem conte. ſed debẽt conſtituere actorem cum decreto iudicis. q2 non ſunt dñi lz videantur quaſi domini. vt. l. qui fundum. ſ. tutor. ſ. p emptore: prelati tñ eccleſiarum plus iuris habent q2 faciunt fruct⁹ ſuos ꝛ ſic tanꝙ domini poſſunt conſtituere procuratorem ante li. cõteſta. vt habet̃ in. c. j. ꝛ. c. petitio. extra eo. ꝛ in cle. fi. eo. tit. idẽ in patre legitimo[e] adminiſtratore filij in aduentitijs: q2 nõ eſt nudus adminiſtrator cum faciat fructus ſuos. ꝛ hoc tenent doct. in. l. neqꝫ. C. eo. licet gl. que cõmuniter reprobatur teneat cõtrarium. vt. l. j. C. de bo. mater. ꝛ adde quod nota. Jnno. in. c. cum deputati. extra de iudi. ꝛ in. c. edoceri. extra de reſcrip. quid autem in executionibus vltime voluntatis. dic quod cũ ſunt nudi miniſtri. idem quod in tutoribus: vt no. in Specu. de inſtru29 men. edit. ſ. nunc aliqua. ver. ſed nunquid. † Jn glo. ibi. qđ poteſt eſſe verum ſi dixi quod faceret certum. dic quod iſta gl. reprehenditur in hoc verbo q2 poteſt dari poteſtas ſubſtituendi alium quem voluerit ipſe procurator etiam incertum: vt eſt caſus hodie in. c. j. extra eo. tit. per quem reprobatur iſta gl. nec ob. ſ. l. ij. quia aliud eſt conſtituere procuratorem cum poteſtate alium ſubſtituendi etiam incertum. vt. dicto. c. j. quia tunc requireretur certitudo cum ſubſtituit. non cum ſibi datur poteſtas ſubſtituendi. aliud eſt dicere conſtituo procuratorem illũ quem titius nominauerit vel elegerit. nam tunc nõ valeret. q2 in ipſa conſtitutione eſt incertitudo: tunc eñ nominatus ab illo cenſetur conſtitutus a primo[f] vel a me non ab ipſo titio nominante. l. ita aũt. ſ. geſſiſſe. ſ. de admi. tu. cum aũt conſtituo procuratorem cum poteſtate ſubſtituendi: ſubſtitutus ipſe ante litem conteſta. virtute huius poteſtatis cenſetur potius datus a me ꝙ ab ipſo ſubſtituente: vt. l. item eorꝫ. ſ. j. qđ cuiuſqꝫ vniuerſi. nomi. hinc eſt qđ ipſe poſtea non poterit illum reuocare: etiam re integra. ſed ego vt in. c. ij. extra e. lib. vj. vnde videtur melius dictum quod tunc nocet incertitudo quando per cõſtituentem non committitur declaranda in aliam perſonam certam ſed in futurum euentum alterius conditionis: puta cõſtituo illum qui primo aſcenderit palatium vel quãdo nullo modo poteſt certificari: vt dixi. ſ. in tex. ꝛ ita itelligitur. l. ij. ſz quãdo committitur declaranda in arbitrium tertij videtur qđ nõ noceat vt. l. quidam relegatus. de rebus dubijs. ꝛ. l. j. ſ. cu quidam. ꝛ ideo videtur dicendum quod ſine conſtituam titium procuratorem

---

a ¶ Maior ps. ad de vt p lapũ. al. leg. vj.

b ¶ Integra. ſed qd ſi qs ꝯſtituit tuũ ꝛ ſi nõ acceptat ſemproniũ titi⁹ acceptat: et ex cã renuntiat: an ſempronius poſſit eẽ vide roma. ſing. ſuis. folio. vj.

c ¶ Ad futuras. de hoc p. d. õ rota deci. ſuis. de p cu. in antiqs deciſi. olxiij.

d ¶ Jn libello. poſui. s. vbi etiã te tigi: allegani. d. de ro. deci. ſuis. de libe. obla.

e ¶ Legitimo. ſed an executores poſſint añ litem cõte. pcuratorẽ cõſtituere. vide p eũdẽ cõſi. cxxij.

f ¶ A primo. adõ qđ voluit feder. conſi. cxiij.

curatorem cū potestate substituendi quem voluerit siue constituam procuratorem illum quem titius nominauerit vel elegerit valeat constitutio per. d. c. j. extra eo. lib. vj. per. l. item eorū §. j. j. titu. j. et. l. vnum ex familia. §. j. j. de leg. ij. et quod no. glo. in. l. apertissimi. C. de iudi. in vlt. glo. †Si aūt procurator post litem contesta. aliū substituat dicitur substitutus recipere potestatē ab eo. quia iam est effectus dominus litis et ipse posset reuocare† quod plene dic vt no. Bar. in. l. si procuratorem. §. j. j. mandati. quid autem si primus constitutus sit inhabilis ratione potestatis constituendi. an possit alium substituere. glo. sentit quod sic in. l. cum esset. j. de serui. rustic. predi. tu dic quod clemen. si religiosus. eo. titu. ¶†In glo. ibi. nam et procurator ad negotia dicitur et c. sed que est ratio quare procurator ad negotia constitutus et etiam tutor et curator possunt indistincte procuratorem ad negotia constituere. et quod plus est talis procurator poterit etiam litigare: quia et hoc dicitur esse de negotijs. vt in. d. l. si procuratorem. §. j. j. mand. et tamen constitutus ad iudicia non potest constituere ante litem contestatam. Respondeo qz negotia bene possunt dici ipsum procuratorem ad negotia constitui. et etiam ipsius tutoris et curatoris cōstitutio ex ipsa solicitudine ante litem incohoatam: vt. j. titu. ij. l. si pupilli. in princi. cum ibi nota. ideo dicitur constitui a domino. Sz procurator ad iudicia anteq̄ incohoetur non dicitur ipsius domi- nus. facit. l. item eorum. §. ij. j. titu. ij. ¶†In glo. ibi. sed dic ibi. procuratorem pro syndico poni. doct. dicunt quod non est fienda verbis vis. nam si constituitur ab eo qui pōt procuratorem constituere. etiam si dicat cōstituo te in syndicum meū vel actorem aut factorem exponitur. idest procuratorem. †vt no. Inn. in. d. c. petitio. sed quando constituitur ab vniuersitate. tūc aut tota vt sunt ciuitates que regūt se per semetipsas et omnes cōueniunt cum aliqua negotia gerunt et tunc adhuc dicitur procurator: vt in. l. filius. §. milites. in fi. in verbo numeri. j. eo. vbi constitutus a numero militum dicitur procurator. Aut regūt se per suos administratores vt vniuersitas ciuitatis castri vel ville que regunt se per consiliarios priores et ancianos: et non semper conueniunt omnes nisi cum faciant parlamentum sed conueniunt consiliarij. tunc constitutus a talibus consiliarijs dicitur syndicus non procurator et requiritur autoritas superioris si eum habent et ita dz intelligi ista gl. facit qd no. j. de iureiu. l. iusiurā. et ad pecunias. §. defensor. in gl. et etiam p doc. et qd no. Cy. in. l. j. C. cōia. per procuratorē cām in integ. resti. agi posse. in fi. gl. ibi. nam mercede interueniente erit locutio sed tu dic q̄ licet tunc inter eos non oriatur actio mandati qm̄ mandatū debet esse gratuitum ad hoc vt actio mandati oriatur: vt. l. j. j. mandati. et tunc talis cōstitutus dicitur vere procurator: quia voluntatem domini habet al's semper posset opponi q̄ qs nō est procurator cum vt plurimum nō gratis faciant. et hoc caue tur in. l. naturalis. §. sed si facio vt facias in priore specie et c. j. de prescrip. ver.

2 ¶Filius qn̄ pōt solus agere seu esse in iudicio vel etiam procuratorem constituere.

1 **Filiusfamilias ad.** ¶†Filiusfamilias pōt procuratorem constituere q̄d q̄ per seipsum nō pōt esse in iudicio sine patre. h. d. in effectu. ¶In versi. ipse quoq; †filius potest etiā regulariter in castrensi vel quasi peculio etiam si pater sit presens cum habeat proponere factum et exercitium eius competat filio et non patri iure etiam fforum. ¶Item in ver. actionibusque habentur in. l. filiusfa. la prima et. l. si ex facto. j. de actio. et ob. que indirecte competebant filio: etiā iure isto. sed exercitiū erat patris si erat presens. al's erat ipsius filij. et idem in actione de dote et tunc poterit constituere procuratorem absente patre et procuratore eius: et idem videt hodie in aduentitijs quorum pater habet vsumfructum. Itez etiam in furto et damno sibi illato vltra alias actiones quia cōpetebat omni iure isto sibi actio vtilis patre absente: et etiam exercitium licet non sic patre presente. vt in. l. si longius. §. primo. infra de iudic. potest etiam esse in iudicio se defendendo: qz poterat etiam iure isto conueniri et condemnari: et carcerari: vt in. l. j. C. qui bonis cedere possunt. Item hodie in beneficialibus siue pater sit presens siue absens: vt in. c. fina. de iudi. lib. vj. et in causa matrimoniali iuncta not. in. c. ex parte. extra de resti. spoliato.

1 **Ipse quoq; filius.** ¶†Istū text. intelligit gl. C. de bo. que li. l. nō solum. §. necessitatē. quando pater consentit al's dicit filiū non posse esse procuratorē alterius sicut non potest agere pro se sine consensu patris. sed hoc hodie reprobatur per. c. qui generaliter. eo. tit. lib. vj.

1 ¶Syndicatum vniuersitatis de qua ipse est cogitur qs acceptare. et quid in tutela et cura.

2 Procurator etiam postq̄ acceptauit officium non cōpellitur precise exercere. et ad quid teneatur tunc et quādo compellatur precise.

3 Qui non contradicit si scit et patitur an habeatur pro contradicente vel consentiente.

1 **Inuitus procurator.** †Iste text. pōt intelligi duob᷒ modis. Primo q̄ non cōpellitur quis acceptare officium procuratoris cum sit mere voluntarium et priuatum autoritate et vtilitate. sed bene compellitur quis acceptare syndicatum alicuius vniuersitatis de qua ipse est: vt. l. munerum. §. defensionis j. de mune. et hono. et officium tutele et cure. ideo minus subuenitur procuratori qui voluntarie acceptat q̄ ei qui ex necessitate: vt. j. eo. procurator. l. qui procuratorem. cum ibi no. Secundo potest intelligi quod †etiam postq̄ acceptauit non compellitur precise exercere: tenebitur tamē domino ad interesse acti. mandati. et etiam aduersario si promisit de iudicato soluendo ex clausula de defendendo vt. j. eo. inuitus. §. fi. cum. l. seq. fallit quando duo concurrunt quo casu compellitur precise iudiciū suscipere. vt. j. ea. l. §. fi. cetera dic vt in. l. inuitus. C. eo. †et an ille qui non contradicit si scit et patitur habeatur pro consentiente vel contradicente[a] dic vt in. c. qui tacet. de reg. iuris. in. vj. j. et per Barto. in. l. qui dotis. j. soluto matrimo nam veritate attē ta nec dicitur consentire nec dissentire: sed tenet medium. vt in l. j. §. scientiam. j. de tributoria. sed aliquando fingitur consentire: aliquando contradicere quod dic vt in dictis iuribus notatis.

a ¶Cōtradicente. addō de hoc p andre. sicu. ɔsi. xvij. p Lud. ro. ɔsilio lxxij.

2 ¶In cōcernentibus publicā vtilitatem vel honorem et decorem reipub. pōt iudex supplere de facto etiam parte nō petente vel contradicente et quibus alijs possit.

3 Exceptio tu non potes esse procurator: nō potest opponi post litem cōtesta. nisi contra eum qui non potest esse in iudicio nec pro se nec pro alio.

4 Licet post litem contestatam pars non possit repellere militē iudex tamen bene potest.

Litis contestatio precludit tunc viam parti non iudici.

5 Sententia interlocutoria licet transeat in rem iudicatam quo ad partem non tamen quo ad iudicem quominus eam semper possit reuocare.

6 Miles pōt esse procurator pro toto numero in quo est: non pro parte vt pro vna banderia.

7 Vniuersitas etiam constituit procuratorem et quando.

1 **Veterani procuratores.** †In prin. huius. §. dicūt doc. q̄ milites nostri tpis pn̄t esse procuratores aliorū: qz non occupant̄ circa rempub. ¶†In versi. miles eīm dum dicit nec si velit aduersarius no. q̄ in his que concernunt publicam vtilitatem iudex potest supplere de facto etiam parte nō petente vel contradicente. idem in his q̄ concernunt honorem et decorē reipublice: vt. l. quos prohibet. s. de postbu. et in quib᷒ alijs possit. dic vt no. in. l. iiij. §. hoc autem iudicium. j. de dam. infe. ¶†Item no. in ver. nisi hoc. q̄ post litem contest. non pōt opponi exceptio. tu non potes esse procurator. vt. C. eo. ita demū. sed hoc est verum q̄ non pōt esse pro alio. pro se tū bene posset agere: sed qn̄ non posset nec p se nec pro alio esse in iudicio: vt seruus vel monachus: tunc secus qz in quacunq; parte iudicij posset de hoc opponi: qz funditus est nullum: vt. j. de iudi. l. non ideirco. §. fi. et per docto. in. d. l. ita demum. sed hic mero iure est procurator. licet obstet exceptio ¶†Item videtur velle iste textus q̄ sicut post litem contestatam pars nō possit repellere militē ita nec iudex. et ita videtur intelligere Bal. qd mihi nō placet et gl. videtur sentire cōtrarium qz litis contestatio precludit viam parti[b] nō iudici sicut in simili. †sententia interlocutoria transit in rem iudicatā quo ad partem: non quo ad iudicē quominus eam semper possit reuocare. vt in. c. cū cessante. j. de appellatio. ¶†Ultimo no. in fi. dum dicit omnis sui numeri. nā pro toto numero in quo est potest esse procurator non pro parte puta pro vna banderia fm̄ Ang. hic. †no. etiam q̄ vniuersitas constituit procuratorē. quod declara vt dixi in. l. j. in prin. super glo. s. eodem.

b ¶Parti. Adde qd voluit Lud. in religioso procuratore cōsi. clviij.

2 ¶Clausula qn̄ dn̄s constituit procuratorem absentē et in instrumento releuando ipsum ab onere satisdādi promittit de iudicato soluendo prout hodie fit quid operetur.

3 Que sint iuste cause ex quibus procurator postq̄ acceptauit officium possit illū recusare exercere q̄ tū si suberant qn̄ acceptauit censetur eis renuntiasse. et nu. 4.

4 Casus in quo quis precise compellitur ad factum.

Procurator qn̄ et in quibus casibus compellatur precise litigare ibi et nu. 9.

5 Quandocunque quis compellitur ad aliquid faciendum vel ad suum consensum prestandum debet intelligi nisi causa legitima denuo superveniat de quo non cogitavit.
6 Non tenetur quis gerere negotium inimici sui.
7 Non compellitur quis aliquid facere contra suum honorem et dignitatem.
8 Non compellitur quis dimittere facta sua propter aliena.
9 Licet quis non compellatur precise suscipere iudicium in causa sua: tamen si est presens etiam potest compelli causative. si non vult pati missionem ex primo vel secundo decreto.
10 Si in procuratorio dicitur quod quis aliquem constituit procuratorem ad defendendum et ad solvendum de satisdatione de iudicato solvendo data et procurator recipiat instrumentum sine protestatione compellitur precise defendere non autem solvere.
11 Absentia necessaria sicut excusat quem ita et mere voluntaria quando fit religionis.

1 **Procuratorem.** †Satisdatio iudicatum solvi prestita per dominum pro suo procuratore eo consentiente vel patiente facit ut ipse procurator precise compelli possit iudicium suscipere nisi ex causa iusta de novo superveniente excusetur vel nisi dominus sit presens et possit ipse compelli suscipere. sed si ius actoris tractu temporis est periturum etiam causa legitime excusationis subsistente cogit suscipere iudicium. usque ad contestationem. h. d. usque ad l. si defunctus. et sic sunt tres casus. Nam aut dominus est presens et potest compelli suscipere. et tunc procurator indistincte non compellitur precise ab adversario. et sic causa excusationis non subest ut l. vel hereditas. ver. hic amplius. qui est valde no. dico tamen quod si acceptavit officium et postea recusat tenetur domino ad interesse ut dixi. s. ea. lege. §. invitus. aut dominus non est presens vel est sed non potest compelli propter aliquam causam de iure vel de facto. et tunc aut ius actoris est periturum tempore indistincte compellitur ne pereat etiam si causa subest legitima: ut in l. sed etiam intellige usque ad contest. ut. j. de iudi. sed et si restituatur ver. sed si dies. et l. senatus. s. de offi. presi. quia perpetuabitur: et cessabit periculum. aut non est periturum tempore et tunc distinguitur an nulla supervenerit causa de novo et precise compellitur per adversarium: ut in prin. huius §. quod loquitur quando dominus in iudicio pro procuratore presente et consentiente satisdedit.

2 †Hodie vero propter usum quotidianum qui est dominus quod constituit procuratorem absentem et in instrumento relevando ipsum ab onere satisdandi promittit de iudicato solvendo. de quo usu habetur insti. de satisda. §. sed hodie statutum est per cle. j. eo. ti. quod locum habeat quod hic dicitur de precisa compulsione etiam dicto casu. si postea procurator instrumentum procurationis scienter recipit nulla facta protestatione in contrarium ac si illa satisdatio prestita esset in iudicio procuratore presente et consentiente et sic supplet iste. §. in duobus et est no. decisio. et vide ibi dicta in gl. que declarat istum. §. et l. si defunctus. si autem causa legitima de novo superveniat nec precise compellitur per adversarium nec causative per dominum eius quia non tenetur sibi ad interesse licet recuset officium exercere quia suus consensus et acceptatio a principio facta censetur facta sub tacita conditione. nisi aliqua iusta causa de novo superveniat propter quam mihi non expediat officium exercere.

3 †que autem cause iuste sint vide. j. eo. post litem. in fi. cum ll. seq. et plures alios non numeratos ibi que relinquuntur arbitrio iudicis. ut hic. et in l. vel hereditas. ibi: vel ex alia iusta causa. ¶ In tex. ibi pro quo consentiente supple vel pro quo sciente: et non contradicente cum possit. ut. j. eo. si defunctus. ¶ In textu ibi accipere cogam. s. precise ad instantiam actoris cuius interest licet ipse velit domino suo interesse solvere. quia per hoc actori non providetur.

4 †Et no. casum in quo quis precise compellitur ad factum. s. in iudicio comparere. Quando autem et in quibus casibus procurator compellatur precise litigare. dic ut plene nota. j. eo. sed he. §. pretor. in glo. mag. ¶ In tex. ibi ex causa subaudi de novo superveniente. secus si suberat tempore prestite satisdationis quia censeretur illi renuntiasse. l. qui bona. §. de illo. infra de dam. infe. et C. de spon. l. fi. et no. hic talem reg. secundum Bar.

5 †quod quandocunque dicit aliquem compelli ad aliquid faciendum vel ad suum consensum prestandum debet intelligi nisi causa legitima de novo superveniat de qua non cogitavit. facit. l. que cum tutoribus. s. de transacti. ¶ In tex. ibi capitales. idem si non capitales.

6 ut in c. ij. eo. titulo lib. vj. et ibi per Arch. Et not. quod †non tenetur quis gerere negotium inimici sui. ¶ In tex. ibi denegari actionem. dic tam actori quam etiam domino suo ad interesse ut

7 j. codem. si post datum. ¶ †Item nota in versi. seq. quod non compellitur quis aliquid facere contra suum honorem et dignitatem.

8 ¶ †Item in l. vel hereditatis. no. quod non compellitur quis dimittere facta sua propter facta aliena.

9 ¶ †Item in versi. hoc amplius. no. quod licet quis non compellatur precise suscipere iudicium in causa sua quia potest permittere rem abduci si agitur actione reali vel pati missionem ex primo vel secundo decreto. ut. s. de in ius vocan. sed hic in fi. nihilominus si est presens etiam potest compelli causative si non vult pati missionem nam compellitur procurator suscipere tunc si alia causa excusationis non subest licet actori forte magis expediret procuratorem iudicium suscipere: quia perveniret ad declarationem iuris sui et ad sententiam diffinitivam. et totum hoc est. ideo quia non est equum procuratorem compelli quando actor habet principalem presentem cum quo potest litigare.

10 ¶ †Ultimo queritur quid si in procuratorio dicitur quod quis aliquem constituit procuratorem ad defendendum et ad solvendum de satisdatione de iudicato solvendo data: procurator recipit instrumentum sine protestatione etc. an compellatur precise defendere. et dicitur quod sic. ut in d. cle. Sed an cogatur precise solvere et videtur quod sic quia censetur prestasse consensum in omni eo quod continet instrumentum: et hoc videtur probari in d. cle. dum dicit negotiis aliis. Bar. hic videtur dicere contrarium si necesse haberet solvere de suo quia non tenetur dimittere facta sua pro factis alienis. et certe tex. illius cle. non facit in contrarium quoquo modo. solum enim probat quod solum cogatur defendere in omni eo ad quod est constitutus: non autem quod compellatur solvere si bene inspiciatur. et declaratio Bar. videtur fuisse superflua.

11 ¶ Ultimo no. hic gl. in l. aut. dum dicit ut quia ivit ad sanctum †Jacobum quod sicut absentia non necessaria excusat quem ita et mere voluntaria quando fit religionis gratia. et est ratio quia habet quodammodo necessitatem in redemptionem peccatorum. quod perpetuo tene menti quia Bald. valde notabat istam gl.

8 ¶ Relevando. ad de quod licet in procuratorio dicatur quod dominus relevat eum et eius substitutum vel substituendum: tamen non per hoc intelligitur data potestas substituendi: secundum rotam decisio. suis hoc tit. in antiqs. cccxlvi. incipie. si in procuratorio.

2 ¶ Satisdatio prestita pro procuratore consentiente tacite vel expresse non facit desinere rem esse integram quantum ad expressam revocationem ante litis contesta. etiam nulla causa subsistente: nec procurator efficitur dominus litis.
3 Quid operetur talis satisdatio.

1 **Si defunctus.** †Satisdatio iudicatum solvi prestita per dominum pro suo procuratore etiam consentiente vel etiam patiente: facit ut mandatum procuratoris morte domini non finiatur etiam ante litem contestatam. secus si pro procuratore ignorante. h. d. et est singularis casus quod talis satisdatio faciat desinere rem esse integram quantum ad tacitam revocationem mandati que contingit per mortem domini. et ideo cum hodie in omni instrumento procurationis contineatur dicta satisdatio postquam istrumentum fuerit receptum per procuratorem: licet dominus moriatur ante litem contestatam non erit finitum mandatum secundum

2 Barto. quod †perpetuo tene menti. non tamen sic facit desinere rem esse integram quantum ad expressam revocationem: quia poterit expresse per dominum revocari ante lit. conte. etiam nulla causa subsistente ut. j. l. pxi. et ibi no. per gl. nec etiam efficitur dominus litis ut sic possit alium substituere eo modo quo fit per contest. litis secundum Ang. hic et bene.

3 †Duo igitur operatur dicta satisdatio prestita pro procuratore consentiente tacite vel expresse: quia facit ipsum compelli precise defendere. ut in tex. precedenti. et facit mandatum non finiri morte. non autem res dicitur esse integra ante lit. contest. licet sit prestita satisdatio. Et adde tex. eo. ti. tius. circa fi. titu.

1 **Qui ad communi.** †Procurator constitutus iudicio divisorio: dicitur esse procurator actoris et rei. cum in dicto iudicio quelibet pars sit actrix et rea. et ideo duplicem prestat cautionem. scilicet de rato tanquam procurator actoris: de iudicato solvendo tanquam procurator rei. hoc dicit. ¶ In glos. j. in fin. ibi. vel hic habeas mandatum a domino ad defendendum in causa reconventionis. sed lex sibi iniungit hanc necessitatem ut defendat et si non vult defendere ad solam penam tenetur quia repellitur ab agendo. et si vult defendere non compellitur aliter cavere: sed in iudiciis duplicibus habet mandatum tam ad agendum quam ad defendendum in eadem causa. et ideo si vult defendere necesse habet prestare satisdationem duplicem ut sic in primo iudicio compellatur defendere et in alia causa. s. reconventionis.

2 ¶ Procurator non efficitur dominus litis etiam per legitimationem persone.
3 In causis in quibus non contestatur lis procurator efficitur dominus litis postquam incipit tractari de meritis cause.
4 Qui scit et non contradicit quando dicatur invitus.
5 Procurator eo ipso quod absentat se de loco ubi debet officium exercere hec est legitima causa revocandi ipsum nisi sit in brevi reversurus ita quod nullum damnum imminet.
6 Licet subsit legitima causa propter quam potest procurator removeri: tamen quousque sit remotus adhuc durat mandatum.
7 Mandatum licet transmittatur ad heredem mandantis nec revocetur morte: tamen potest revocari per heredem expresse.
8 Procurator nimium senex vel nimis iuvenis non compellitur iudicium

tur iudicium suscipere ⁊ an possit remoueri ⁊ quid si est minor xxv. annis.

9 Procurator post litem contestataz sicut nõ põt inuitus remoueri. ita ⁊ inuitus cõpellitur litigare.

10 Procurator ad negotia põt reuocari q̃tum ad gerenda: nisi veniant in consequentiam iam gestorum.

11 Si dominus comparuit in iudicio ⁊ aliquem actum fecit in cã quando videatur tacite reuocasse procuratorez. ⁊ an talis act⁹ valeat.

12 Allegans aliquem suspectum qñ debeat causam suspitionis allegare ⁊ probare.

Ante litem contestatam.

1 † Procurator litis põt ante litẽ cõtesta. libere reuocari etiam nulla cã subsistente. postea vero ipso vel aduersario contradicente reuocari nõ põt nisi subsistente legitima causa de nouo superueniente propter quam etiam ipse ꝓcurator põt inuito domino officium dimittere. h. d. vsq3 ad. l. q̃ omnia. ⁊ sunt tex. notabiles in multis. ⁊ reperitur hoc idem in c. ij. eodem tit. lib. vj. vbi adduntur duo. qr primo declaratur ꝙ hic dicitur libera potestas. nam intelligitur. idest nulla causa subsistente. idem additur ad. l. sequen. quod licet non possit reuocari non subsistente causa potest dominus adesse cause sue: si suspicatur de collusione que additio ex. l. paulus. j. eo. ti. sumpta fuit.

2 ¶ † In tex. ibi ante litem contesta. subaudi ẽm Ange. hic etiam si erat facta legitimatio persone: quia productuz erat instrumentum mandati ⁊ iudex pronuntiauerat mandatũ esse sufficiens. nam adhuc non est effectus dñs litis qd no. ¶ In textu. ibi libera potestas est. dic. s. dño. lit. qui ipsum constituit siue sit principalis dñs siue procurator post lit. contest. qui aliũ substituit. nam potest ipsum reuocare anteq̃ aliquid incipiat gerere. sed si dedi procuratorem cum potestate alium substituẽdi. ⁊ ipse substituit virtute huius potestatis non posset eum reuocare ante litem contesta. quia functus est officio suo: vt in. c. iij. eodem titu. libr. vj. ¶ In tex. ibi mutandi procuratorez dic quod tunc mutatur quando alius procurator datur quo casu censetur primum reuocasse nisi dicat contrarium. vt. j. eodem si quis cum procuratorio. §. fi. si non erat lis contest. alias secus

3 ¶ † In tex. ibi post litem autem contesta. sed quid in causis in quibus non contestatur lis. dic ꝙ postq̃ incepit tractari de meritis cause quod habet vim contestationis vt no. doct. in. l. nisi. C. eo. ⁊ est glo. in. c. j. de elect. lib. vj. ¶ In tex. ibi reus subaudi: vel actor: vt. j. eo. que omnia. in prin. ¶ In tex. ibi inuito ꝓcuratore subaudi. vel etiam aduersario: vt ea. l. que omnia nam ⁊ ipsius interest non mutari ne cum diuersis personis habeat litigare.

4 ¶ † Dicuntur autem inuiti quando expresse contradicunt vel quando ignorant. quia sunt absentes: si vero sunt presentes ⁊ patiuntur censentur consentire: ⁊ ita sentiunt omnes doct. contra quos opp. de. l. filiusfamilias. §. inuitus. s̃. eodem. solutio est ⁊ tene menti. ¶ Quidam est actus ad quem quis nõ potest inuitus compelli indistincte puta acceptare officium ꝓcuratoris. in illo dicitur inuitus etiam ille qui scit ⁊ non cõtradicit vt in contrario. quidam est actus ad quem potest qs compelli ex aliqua causa licet non indistincte. puta ad dimittendũ officium procuratoris subsistente legitima causa. ⁊ tunc si scit ⁊ non contradicit non dicitur inuitus sed consentiens: quia discussio an subsit causa vel non tunc requiritur cum ipse hoc postulat ⁊ non aliter: vt. j. eo. mutari. in fi. tene menti. quia dant tibi intellectum ista verba.

5 ¶ † In tex. ibi vel in ciuitate manente gl. exponit vel pro ⁊. no. ergo ꝙ eoipso ꝙ procurator absentat se de loco vbi debet officium exercere. hec est legitima causa reuocandi ipsum etiam si nulla alia causa subsit quod intellige sane. s. si per hoc lis põt dãnificari. quia non agitat: ⁊ ipse se absentat ⁊ nescit quo iuerit vel scitur: sed longo tempore est affuturus. vt. j. e. aut longa. secus si est in breui reuersurus: ita ꝙ nullum damnum imminet. arg. j. de iudi. si longius. in principi. cum ibi no.

6 ¶ † In tex. ibi. sed etiam heredi eius. no. ꝙ licet subsit legitima causa propter quam potest remoueri quousq3 tamen sit remotus adhuc durat mandatum. ⁊ licet domin⁹ moriatur non extinguitur: qr res non est integra. ¶ No. etiam qd

7 licet † mandatum transmittatur ad heredem mandantis nec reuocetur morte põt tñ reuocari expresse per heredem sic. j. de acqui. pos. in. l. fundi. §. item si amicus.

8 ¶ † In tex. ibi verum etiã etas. dic prout glo. dicit. nimis iuuenis dummodo non minor xxv. annis. primum dictum potest clare procedere si nimia senectus superueniat postq̃ datus est: ⁊ lis est contesta. sed secundum dictum videtur dubium: qr nimia iuuentus põt superuenire. ideo videtur imputandum ei qui talem constituit sed intellige gl. quando quis cõstituit absentẽ de cuius persona pfectam notitiam nõ habeat si postea reperit ꝙ est nimium iuuenis ⁊ inexpertus l3 maior. xxv. annis põt ipsum remouere. sed si esset minor non caderet remotio nisi facti qr non potuisset ꝓcurator constitui vt. j. e. minor.

9 ¶ † Ultimo no. in. l. mutati. dũ dicit vel ipso procuratorẽ postulante ẽm Bart. ꝙ post lit. contesta. ꝓcurator compellitur precise iudicium ꝓsequi qd patet: qr non potest committere nisi subsistente legitima causa ⁊ ipso postulante intelligo etiam si pro eo sciente ⁊ cõsentiente vl' nõ contradicente dominus ~~non~~ satisdedit de iudicato soluẽdo vel etiam si lis non esset cõtestata compelleretur precise. vt. l. filiusfa. §. fi. s̃. e. ti. tm̃ ergo facit contestatio quantum illa satisdatio: quia perpetuo tene menti. ⁊ est rationabile satis. vt sicut inuit⁹ non põt remoueri ita ⁊ inuitus compellatur litigare vt eadem sit ratio contrariorum.

10 ¶ † Quero quid in procuratore ad negotia. Respondeo quantum ad ea que gesta sunt reuocari nõ põt nec quantum ad gerenda si veniant in necessariam consequentiam iam gestorum. vt in. l. si quis prohibuerit. j. de publi. als quantum ad gerenda reuocari potest qr q̃tum ad illa res dicitur integra: vt. j. de cõdi. ob cãm. l. si pecuniam. §. itẽ si quis dederit ⁊c. ⁊ de hoc dic vt per Cy. in. l. mandatum. C. mandati. ⁊ per Bar. in. l. ij. §. item si quis dederit. j. de dona.

11 ¶ † Itẽ quero quid si dominus comparuit in iudicio ⁊ aliquem actum facit in causa vtrum hoc ipso videtur tacite reuocasse[a] procuratorem. iste articulus expeditur in. c. si quem. eo. tit. lib. vj. ⁊ ibi nõ distinguitur ante lit. conte. vel post. sed indistincte dicitur ꝙ nisi de contraria voluntate tacita vel expressa appareat censetur ipsum reuocari nisi fuit constitutus quoties ipsum dominum abesse cõtingat. sed in ꝯtrarium faciunt iste leges q̃ distinguũt ante litem contest. vel post. Jo. and. dicit breuiter debere intelligi quando ꝓcurator scit ⁊ patitur dominũ illum actum facere supple ⁊ etiam aduersarius per. l. que omnia. j. eo. ⁊ per id ꝙ supra dixi quia non requiritur examinatio cause nisi cum contradicit: si aũt alter ipsorum contradicit vel abest tunc habent locum iste. ll. vt distinguamus ꝙ facit actum ante litis contest. adhuc censetur ipsum reuocare cum possit nisi de contraria voluntate appareat. aut post. ⁊ tũc secus nisi subsistat iusta causa.

[a] ¶ Reuocasse. dicũt. d. de ro. decisio. suis. hoc ti. ĩ antiqs ꝙ dñs faciẽdo actũ necessarium ⁊ magis sufficiẽtẽ non vr̃ ꝓcuratorẽ reuocare. de quo etiã p Lud. ro. consi. lxxvj.

¶ Sed nunc tertio dubitatur an actus talis factus a domio valeat ⁊ breuiter eo casu quo censeatur procurator reuocatus nõ est dubium quod sic: sed si non censetur reuocatus: quia abest procurator vel est presens ⁊ tacens vel aduersarius contradicit vel etiam ipse procurator ⁊ non subsistit causa iusta tunc est maius dubium. ⁊ Bart. non multum clare examinando tenet hic ꝙ sic. qm̃ l3 apud procuratorẽm sit directum ius instantie apud dominum tamen est vtile quoniam in actibus iudicialibus acquiritur domino ius vtile ⁊ vtilis actio ex dicto procuratore sine cessione ratione cuius iuris vtilis potest litem consequi. Sed contra ipsum Bart. fortissime oppono ꝙ imo non valeat. Primo per tex. vbi videtur expressum. C. eo. l. procuratoribus. vbi dicitur ꝙ dñs post litem contest. per procuratorẽ non habet ius prosequendi litem ⁊ illam. l. Bart. non allegat. quia video ꝙ etiam eo casu quo procurator põt reuocari post litem contestatam. debet lis transferri de persona sua in personam domini per cessionẽ quia procurator debet cedere ius instantie: vt no. per gl. j. eo. in cause. §. fin. super verbo transferri. vel iure cuiusdam nouitatis repetendo oia acta in eius persona cum tex. velit non solum ipso domino sed etiam aduersario petente reuocari vt sentit gl. in. l. mutari. que semper allegatur Ad quid ergo ista transactio esset vtilis si dominus posset prosequi ratione vtilis iuris quod haberet sine ipsis. nunquid ꝓpterea procurator quando habeat directum ius posset in dominum vtilem transferre actionẽm sine cessione ex stipulatione iudiciali. vt. j. eo. si procurator meus. Istũ passum reperio non bene expeditum per docto. Ange. hic dicit valere actum: si dominus dicat expresse se facere ipsum ratione iuris vtilis quod habetur. als dicit non valere. hoc non placet: qr si posset valere ratione directi iuris vtilis non expediret qd hic dicitur ⁊ quod censeretur fecisse hoc illo iure quo melius potest. vt in. l. miles qui destinauerat. j. de testa. mili. Pro Bar. tamen facit quia non potest negari quin dominus possit assistere procuratori: vt. d. l. paulus. j. eo. sed ille qui assistere potest etiam actum facere vt testes ⁊ instrumenta producere. vt no. gl. j. de inoffi. testa. l. si suspecta. in prin. ⁊ in. d. c. ij. in gl. fi. Breuiter in isto passu puto sic dicẽdum ꝙ aut procurator est absens qñ dominus talem actum facit. ⁊ sic non contradicit expresse ⁊ tunc valeat act⁹ licet per ipsum non reuocetur procurator per rationem Bar. etiã si aduersarius contradicat: qr l3 sua cõtradictio admittat q̃tum ad hoc vt procurator mutet qr in hoc pretẽdit interesse: non tñ d3 admitti q̃tũ ad hoc vt impediat dñm iure suo vti nõ facta mutatione ꝓcuratoris. aut ꝓcurator est presens ⁊ contradicens. ⁊ tunc aut offert se facturum illud qd dñs facere vult ⁊ dicit se preferendum tanq̃ habentem directum ius. ⁊ tunc non

valet actus factus per dñm ꝛ ita intelligit.l. pcuratoribus.C.
co.aut non offert se facturũ illud qđ dñs facere vult. ꝛ tunc nõ
obstante contradictione sua valet actus factus p dñm al's nõ
prodesset sibi posse assistere. ꝛ hoc expresse voluit glo.in.d.l.si
suspecta. ꝛ in.d.c.ij.in fi.q̃ volunt ꝙ assistens cõiter possit pdu
cere iura ꝛ actum facere qñ ille cui assistit hoc non vult face
re.tene menti quia non reperies per aliquem ita bene declara
tum. ꝛ per hoc remouetur practica Ange.hic qui dicit sis cau
tus qñ aduersarius tuus comparet in iudicio post lit.contest.
per procuratorem facias scribi in actibus te contradicente et
non consentiente quia facies illum actuz non valere.quia hoc
non est verum qñ contradictio partis non operatur hoc: sed
12 contradictio procuratoris. ¶ †Nota etiam vnam glo.in.l.itez
suspectus:quia ille qui allegat aliquem suspectum debet cau
sam suspicionis allegare ꝛ probare. Breuiter aduerte quia in
terdum suspicio quam habeo: ꝛ allego non tendit in dedecus
alicuius ꝛ non teneor allegare cãm sed debet stare dicto meo
vt in.l.quia poterat.j.ad trebel.aut tendit in dedecus alicuius
ꝛ tunc aut illi non erat acquisitum ius aliquod contra me: vt
in iudice delegato si allego ipsum suspectum ꝛ tunc glo.hic di
stinguit inter ius ciuile ꝛ canonicum. ꝛ mihi videtur ꝙ etiã de
iure ciuili debeam allegare causam suspicionis.sed potero cã
probare per iuramentũ qꝛ multe possunt esse cause q̃ nõ sigil
lãt famaz illius ꝛ nõ tendunt in eius preiudicium.sed si non al
lego non deberem audiri.argumen.s.de transact.l.cum hi.§.
in causa.sed de iure canonico videtur alleganda ꝛ probanda
vt in.c.cum spãli.extra de appell.si vero illi esset acquisitũ ius
contra me vt in procuratore post litem contesta.tunc debeo al
legare ꝛ plene probare vt in hac glo. ꝛ si allego debitorẽ suspe
ctum ꝛ fugitiuum debeo allegare ꝛ probare de iure ꝛ facta ca
ptura debeo probare plene quoniam ius habeo contra me qđ
non capiatur nisi post debitum contractum sit mutata eius cõ
ditio:vt in.l.si creditores.j.de priui.credit. ꝛ vide oĩno Baldũ.
C.de iudi.in.l.apertissimi.circa fi.

2 Non solum procurator potest contradicere quando post litem contestatam dominus vult ipsum reuocare sed etiam aduersarius.

3 Si dicis mihi iniuriosa verba illicite possum dicere tu mentiris.nec teneor actione iniuriarum.

4 Testis qui nõ citatus vadit sponte ad deponẽdũ:reputat' suspectus ꝛ eius dicto non statur.tñ hoc non seruatur.

5 Si sunt dati diuersi iudices in eadem cã in diuersis rescriptis eiusdem date nõ põt alter alteri inhibere ne pcedat nisi reqsit' a parte ꝛ cessat suspicio.

6 Tutor accusatus suspectus an possit interim administrare:et quid in procuratore litis ꝛ nu.1.

1 **Quod omnia vero.** ¶ †Si causa suspicionis allegata per dominum negetur esse vera per procuratorẽ vel aduersariuz discuti debet ꝛ interim procurator debet abstinere nisi offerat se paratum in omnem euentum officium dimittere etiam si reperiatur falsa.tunc enim si vult admittitur ad prosequendum litem etiam pendente cognitione illius cause.h.d.vsq; ad versiculum plane ƀm vnum intellectũ

2 ¶ †In textu ibi sed si aduersarius.nota quod non solum procurator potest contradicere quando post litem contestataz dominus vult ipsum reuocare in.l.post litem.s.eodem.sed etiaz aduersarius cuius interest non habere litigare cum noua persona non instructa ꝛ ideo si absente aduersario licet presente procuratore ꝛ patiente dominus aliquem actum faceret in iudicio non propterea censeretur procurator reuocatus:quia debet cõsentire vterq; tacite vel expresse. ꝛ ita limitatur ꝛ debet intelligi.c.ij.eodem titu.lib.vj. ¶ †In textu ibi.dominus mentiri. quia allegabat procuratorem suspectum propter collusionem forte factam cum aduersario.et sic nota quod si dicis mihi verba iniuriosa.licite possum dicere tu mentiris.nec teneor crimine iniuriarum tanq; ex verbo iniurioso.facit infra de bo.liberto.qui cum maior.§.j.versi.quid si te prouocauit.Jaco.bu. dicit hic quod si verba iniuriosa que tu mihi dixisti erant vera ꝛ ita postea est compertum potes agere iniuriarum contra me ex illo verbo iniurioso:[a] nisi dicat se non hoc facere propter affectionem ad officium sed causa purgandi honorem suum:qꝛ si abstineret interim resultaret sibi aliquod dedecus:quia quodammodo esset presumptio quod collusisset vnde vult interiz prosequi ꝛ paratus est dimittere procuratorem etiam si appareret causam fore falsam.tunc etiam admittetur ad prosequendam interim:sed si non diceret imo vellet remanere in officio si reperiatur causa falsa:tunc interim non est audiendus si vellit prosequi quia hoc ipso reputatur suspectus. ꝛ hoc intelligitur quod sequitur.et tunc expectabitur euentus. ꝛ si reperia

a ¶ Iniurioso.de hoc p Lu.ro.cõs.clxx.p Oldr.cõs.liiij.p Anchar.consi.xxxvij.

tur causa vera remanebit:si falsa secus.sed in casu precedẽti re
4 mouetur in omnem euentum. ¶ †In textu ibi.nam hoc ipso
suspectus est per istum tex.dicunt doctores quod testis qui nõ
citatus vadit sponte ad deponendum reputatur suspectus.et
eius dicto non statur.vt nota.in.l.post legatum.§.his vero.de
his quibus vt indignis. ꝛ per Jaco.de bel.in aut.de testibus.
hoc tamen parum vidi seruari Florentie vbi non coguntur te
stes per iudicem nec citantur:sed ipse partes ducũt eos ꝛ mul
toties corruptos ꝛ cum multis blanditijs.dicit etiam Innoc.
5 per istum textũ in.c.pastoralis.extra de rescript.† quod si sunt
dati diuersi iudices in eadem causa in diuersis rescriptis eius
dem date. ꝛ sic est contentio quis eorum habeat cognoscere qđ
non potest alter alteri inhibere ne pcedat non requisitus a par
te quia esset suspectus quia ingerit operam suaz sed debet hoc
facere requisitus a parte ꝛ cessat suspicio.facit.j.de fal.l.vxori.
6 §.primo. ¶ †Nota etiaz quod quicquid dicatur quando tutor
accusatur de suspecto an interim possit administrare de quo in
l.eum qui.j.de suspect.tuto. ꝛ in.l. ꝛ si forte.j.de solutionibus.et
ibi per Bartolum. ꝛ in preallegato.c.venerabilibus.extra de
officio delegati.in textu ibi.et glossa. ¶ In prouocatione ta
men litis seruandum est quod hic dicitur in hac notabili.l.vt
statim debeat abstinere a prosecutione litis: nisi prout supra
dixi ꝛc.

2 Licet ex tenore instrumenti procuratoris prima facie non appareat quod quis sit procurator in rem suam: sed simplex: tamen admittetur ad probandum cõtrarium si vult vt nõ possit inuitus remoueri.

3 Procurator in rem suam quod possit fieri dupliciter. ꝛ an possit reuocari.

4 Procurator põt retinere instrumenta cause quousq; refundat' quicquid expendidit de suo.

5 Mandatum procuratoris continens ꝙ dñs promittit ratum habere quicquid per ipsum legitime factum fuerit non est sufficiens ꝛ quare.

Plane si dicat iuriscõsultus.

1 ¶ †Hic vsq; ad.l.in cause.ver.sed hoc ita.ponit tres casus in quibus etiã ante li.contest. ꝛ etiam cã subsistente nõ põt pcurator remoueri. Primus quando est procurator in rem suã. Secundus qñ aliquis expendit de suo in cã ꝛ petit illud sibi refundi anteq̃ amittat officium ꝛ nõ refunditur. Tertius quando vult reuocare quo ad quedam ꝛ quo ad quedam non quia nõ debet audiri.sed qđ vel reuocet quo ad omnia vel in nullo. In

2 secũdo casu no.ƀm Bar.dũ dicit ꝛ hec pbauerit † ꝙ lz ex tenore instrumenti procuratoris prima facie non appareat ꝙ quis sit procurator in rẽ suam sed simplex.nihilominus si vult probare contrarium admittetur quod est not.vt sic non possit remoueri inuitus. ¶ Contra istum primuz casum opp.extra gl. ꝙ imo procurator in rem suam possit reuocari anteq̃ interuenerit aliquod de illis tribus que habentur in.l.ij.ff.de noua. vt pz per illam glo.in.l.ante litem.in prin.ꝑ glo.s.eodem tenens illud cõtrarium videtur ipsum fateri ꝛ limitare istũ tex. ƀm illũ. Tu dic lz dñs seu cedens admittatur ad agendũ actione directa quando interuenerit aliqđ de illis tribus.non propter hoc pcurator in rem suaz censetur reuocatus: qꝛ ista sunt diuisa a dño. ꝛ quicquid exiget restituet cessionario. Idem.l. apud cessum.§.qđ si is.j.de doli excep. ꝛ qđ no.s.de tut.l.fin.in glo.fin. ¶ Item oppo.de.l.si quidem.C.de acti. ꝛ oblig.vbi reuocatur gl. ꝛ Bart.ibi dicunt ꝙ ibi non erat procurator in rem

3 suam qđ non est verum cũ esset ibi ad suam voluntatẽ. † Hic ergo ƀm Bal. ꝛ optime ꝙ etiã cogitaueram anteq̃ Bald.viderẽ ꝙ pcurator in rem suam põt fieri dupliciter. Primo transferendo in ipsum iure actionis ad sui comodũ vt cum vendo tibi actionem quam habeo cõtra titium.vt in.l.ij.j.de act. ꝛ obligatione vel cum tibi cedo ex causa venditionis vel donationis.quo casu transfero in te vtilem ꝛ exercitium directarum. ꝛ tũc nõ possum te reuocare ante litem contest.vel post.nec auferre tibi qđ in te transtuli:licet ego possim agere sicut tu.anteq̃ aliqđ illorum trium interuenerit: ꝛ ita loquitur iste tex. Secundo modo põt fieri non transferendo in te vtilem actionem qꝛ nec vendo: nec cedo.sed solum exercitium directaꝝ:qꝛ facio te procuratorem ad exigendũ et quicquid exiges apud te remaneat.naz diceris propter hoc vltimum pcurator in rem tuã. ꝛ isto casu tã expresse q̃ tacite per mortem re integra reuocari potest quia ꝛ per mortem reuocatur mandatum. ꝛ iste est casus in.d.l.si quidem. ꝛ in.l.ad eum.in prin.j.de dona. ꝛ adde quod not.gl.j.quibus modis pignus vel hypote.solui.l.sicut.§.si procurator.et

4 Bald.in.l.j.de actio. ꝛ obligatio. ¶ †Ex secundo casu colligit Bar.quod procurator potest retinere instrumenta cause.quo

5 usq; refundat' quicqd expendit de suo. †Ex tertio casu colligit Barto.

Bar. non esse sufficiens mandatū procurationis in quo conti-
a net q dñs promittit ratū habere quicquid p ipsum legitime[a]
factū fuerit qm̄ posset postea dicere nō probo qr non fuit legi-
time factū ⁊ sic quedam approbaret quedā reprobaret. qd̄ fa-
cere non pōt: vt hic: dz ergo dicere q promittit rata ⁊ grata ha
bere oīa per ipsum gerenda sine aliqua limitatione. ſm qd̄ no.
hic ex dictis Barto. Et de articulo facto hic per glo. an admit-
mittatur variatio. vide per Bartolum. in. l. de rebus. ff. rerum
amotarum.

2 ☞ Patiens aliquid fieri suo nomine qualiter cēseatur faciē-
tem proponere ad illud ⁊ mandatum dare.

1 **Tā cause. Sed ita hoc si.** †Gesta per illū q nō
hz mandatū nō pre-
iudicant: ideo reuocatio nō est necessaria nec distinctio ante li
tem conte. vel post. h. d. ¶ In tex. ibi non preiudicant: subaudi
Sz sibi sic ⁊ in principali negotio si efficiatur heres dñi. vt no
ta. in addi. Specu. titu. de sententijs. §. fi. in fi. ⁊ facit. C. quibus
res iudica. non nocet. l. j. ⁊ vide Barto. in. l. licet. C. eodem. glo.
in. l. iiij. ⁊ in. l. si iure. ff. hoc iure. ff. de except. rei iudi. hec vera si
2 te ignorante gesta sunt. †Si vero te sciente ⁊ patiente aliquis
nomine tuo fuit in iudicio. an tibi preiudicent gesta per eum si
non habeat mandatum in ipsa postea ratificasti. Dic qd̄ egit
tuo nomine ⁊ tunc preiudicat tibi quia videris mandasse patiē
do cum posses contradicendo ipsum impedire. Et hoc voluit
Innocētius in. c. ex parte decani. extra de rescriptis. licet Bar
to. sentiat contrarium. in. l. sepe. ff. de regu. iur. de quo per Bal.
C. eodem. l. licet. de furtis. l. falsus. facit ad hoc. l. j. §. magistrū
ff. de exercitoria. ⁊. l. fin. ff. quod cum eo. vbi patiens aliquid fie-
ri suo nomine censetur facientem preponere illi ministerio. et
mandatum dare si non venit ad iudicium de defendendo eū
quia potest defendere etiam inuitum: vt in. l. solutionem. alias
iudicium. ifra de solutionibus. nō sic videris consentire per ea
que notat glossa in. l. caius. ff. de pigno. actio. dicit tamen Bal-
dus hic vnum verbum notabile quod saltem in subsidium ge
sta preiudicabunt tibi quia si bona eius non sufficiunt pro exe
cutione sententie que debet mitti executioni contra eum. vt. l.
paulus. ff. eodem. mittetur executioni contra te. ⁊ dicit esse text.
notabi. ad hoc probandum. C. vbi de cri. agi oportet. in auten-
tica ī qua prouincia. §. j. quod dictū perpetuo tene menti. sec⁹
si ignorasses.

2 ☞ In iudicialibus queritur domino per pcuratorem vtilis
actio sine cessione.

3 Et quid ex contractu procuratoris ex quo fuit confectū instru
mentum guarentigie continens preceptum notarij quod me-
retur executionem ex forma statuti: tanq̄ preceptum iudicis fa
ctum in confessum.

4 Qñ fit translatio instantie de dño in pcuratorem ⁊ econuerso:
ad quid fit necessaria cessio seu prosit.

5 In cessione requiritur titulus. scz contractus venditionis vel
donationis.

1 **Si ex parte actoris.** †Translatio instā-
tie ex parte agentis
de dño in pcuratorem vel econuerso vel de vno procuratore in
alterum non impedit committi stipulationem iudicatum sol-
ui. Itē ⁊ illa stipulatione pro pcuratore interposita queritur
vtilis domino sine cessione. h. d. Primam partem declara vt
plene habetur ⁊ dixi in. l. iuli. §. qui satisda. cogantur. quia se-
cus quando fit translatio ex parte rei ⁊ que sit ratio diuersita-
tis: dic vt ibi. Ratio autem quare est duplex vna quia stipula-
tio iudi. solui est pretoria. ⁊ regula est quod in pretorijs stipula
2 tio queritur vtilis domino per procuratorem sine cessione. l. in
omnibus. de preto. stipu. †Alia est iudicialis fauore iudiciorū
⁊ ad hoc allegatur iste. §. quod patet qr sententia non est de iu-
re pretorio sed ciuili. ⁊ tñ ex sententia lata pro procuratore que
ritur vtilis dño sine cessione. vt. ff. l. pri. ⁊ ex hoc Bar. i. l. ante li
tem. cum seq. s. eo. dicit q dño queritur vtile ius instantie in-
choate per procuratorem ⁊ acquiritur sine aliqua cessione ra-
tione cuius iuris potest actus geri in litē vt valeat eo casu quo
procurator non est reuocatus quod dic vt ibi dixi. quare ergo
requiritur cessio quam glo. hic dicit requiri cum sit translatio
3 de curatore in dominum. dic vt dicā super ea. Dicit etiā Bar
to. †in. l. possessio. §. ⁊ si possessio. ff. de acqui. poss. per istum te-
xtum quod ex contractu procuratoris ex quo fuit confectū in-
strumentum guarentigie in quo continetur preceptū notarij
tanq̄ iudicis ordinarij propter quod ex sua forma statuti me-
retur executionem sicut sententia diffinitiua vel preceptum iu
dicis factum in confessum iuxta. l. debitori. ff. de iudicijs. pote-
rit domino petere executionē lz pcurator sibi ius nō cesserit
quia censetur actus iudiciarius. vt notarius tanq̄ iudex ordi
narius ex forma statuti faciat dictū preceptum. Et ita de facto
b dicit se respondisse[b] cum opponeretur contra dominum petē
tem instrumentum executioni mandari q ius non erat sibi ces
sum. ⁊ sic videbatur non posse peti per illum. §. ⁊ si possessio. Et
hoc in procuratore habente mandatum. sed si non habeat secu
ta ratihabitione domini queretur sibi vtilis similiter sine ces-
sione vbicunq̄ si habuisset mandatum fuisset a principio acqsi
ita nota. per eundem Bar. in. l. iij. §. j. ff. iudica. sol. ¶ †In text.
ibi dicimus committi iudicatum sol. stipulationem videbatur
contrarium qr si dominus incepit litem ⁊ fuit stipulatus certū
est q re⁹ promittit soluere omne illud in quo erit condemna-
tus dñs stipulanti. si ergo postea transferatur lis in pcuratore
condemnatio concipitur in personā pcuratoris non in perso-
nam dñi: sicut econuerso ex parte rei si reus transfert litem in
pcuratorem post contestationem factam per eum qr condēnat
pcurator ⁊ dñs qui non est in iudicio. l. j. C. de sentē. ⁊ not. in. l.
si quis cum pcuratorio. in gl. ff. eo. ideo videbatur stipulationē
non committi: quasi non impleta conditione sub qua fuit fa-
cta. sed contrarium est qr si condemnatur pcurator censet con-
demnatus dñs. ⁊ idem ecōuerso si pcurator fuit stipulatus id
in quo reus condemnabit sibi ⁊ postea litem contestatus est ex
iusta cā condemnatio fiet ipsi dño ⁊ tñ stipulatio committetur
Aduertendū tñ qr hoc casu committetur procuratori quo ad
directam actionem. dño vero quo ad vtilem. vt in fin. huius. §.
lz ex sententia que non concipitur in personam pcuratoris nec
vtilis nec directa procuratori queratur sed dño. in casu autem
precedenti qñ stipulatus est ipse dñs cōmittitur sibi quo ad di
rectam procuratori non: nullo modo sed ex sententia lata p p-
curatore bene queritur pcuratori directa: dño vero vtilis. ⁊ ita
colligit ex isto tex. si bene inspiciatur. Et ex gl. subtiliter intuē-
do in glo. super verbo transferri ibi oportet q illud ius cedat:
vult ergo ista glo. q si dñs fuit litem contesta. ⁊ sic translatū est
ius instantie in personam eius si postea constituat procurato-
rem: qr forte ipse non potest prosequi alijs impeditus: necesse
est vt cedat procuratori ius instantie. als non posset procura-
tor prosequi. ⁊ ita econuerso si procurator fuisset litem contest.
⁊ postea fuisset remotus ex iusta causa non poterit dominus p
sequi nisi pcurator sibi cedat. gl. vero. s. e. l. mutari. ff. ponit aliā
practicam quod omnia illa acta ⁊ gesta reputantur eo cōtextu
inter illum in quem facta est translatio litis ⁊ reū. Est ergo lō
ga differentia inter istos modos. nam iste vltimus non habet
locum nisi reus consentiat. in primo vero non requiritur eius
consensus: quia possum cedere ius quod habeo contra te etiā
te inuito. in secundo fit quedam nouatio que habet vim cuius-
dam delegationis. ⁊ sic penes primum vtile remanet. ⁊ in secū
dum in quem fit translatio incipit directū ius instantie. sed pri
mo casu penes cedentem remanet directa ⁊ transfertur vtilis
in cessionarium. ⁊ ex his sequitur tertia differentia: qr in vlti-
mo casu euanescit stipulatio iudicatum solui. ⁊ fideiussores q
non censentur repetiti in obligatione noua nisi agatur expsse.
l. aliā. ff. de nouatio. repetētur sed in primo casu secus. ⁊ ita de
clarat Barto. in. l. si ante acceptum. ante fin. ff. iudicatum solui.
4 ¶ †Sed videdū est ad quid sit necessaria ista cessio. Nam si p-
curator fuit litem contest. domino acquiritur vtile ius instātie
sine cessione: vt. s. dixi ſm Barto. ratione cuius potest proseq:
ergo cessio non est necessaria hoc casu. Item econtrario si do-
minus fuit contestatus ⁊ postea constituat procuratorem licet
non cedat ius instantie ⁊ sic non transferat vtile: tamen cedit si
bi exercitium directo iure instantie sicut si ante litem contesta-
tam constituisset ipsum ⁊ concederet sibi exercitium sine actio-
ne ratione cuius posset agere lz sibi actionem nō cederet ergo
ista cessio nō eēt necessaria nec pdicta nouatio ⁊ hoc tz hic Bal
dus dicens non reperiri iure cautū quod ista cessio debeat fie
ri. non tamen declarat vt dixi. ⁊ hec opinio mihi placet: quia vi
deo ex parte rei quod si post litem contestatam per eum consti-
tuo procuratorem non potest prosequi ⁊ condemnari. licet in
eo non sit radicatum ius instantie ſm opinionem glo. vt no. in
l. liber §. fin. ff. de neg. gest. ⁊. ff. eo. si quis cum procuratorio. in. ff.
glo. ⁊ in. l. j. C. de sent. nec dicunt ibi gl. aliquid de ista cessione.
idem tertio debet esse ex parte actoris. posset tamē dici q licet
non sit necessaria. si tamen sit possit esse vtilis. nam si procura-
tor transferat in dñm ⁊ cedat non poterit postea aliquē actum
facere dño phibente quasi remanserit apud eum ius directū
inutile. l. iij. C. de nouatio. sed si non cessisset posset aliquē actū
facere preiudicialem domino: ratione directi iuris: quod in
eo adhuc residet: et econtra si dominus fuisset contestatus: et
postea constitueret procuratorem et non cedet ius instantie
posset ipsum quandocunq̄ reuocare etiam post gesta per eum
⁊ sine causa: quia in pcuratore non est radicatum ius instantie

a ¶ Legitime. cui⁹ efficacie sit tale mandatū. vide p Lud. ro. ɔsi. l. xxiij.

b ¶ Rñdisse. qd̄ p pcuratorē qrat dño actio sine cessiōe firmauit lu. ro. ɔsi. lxxvj. ⁊ ɔsi. lxxxvj.

ſed poſtꝙ ceſſit nõ poſſet reuocare ſine cauſa maxime poſt ali qua geſta per eũ.⁊ iſta non tanguntur per aliquos.⁊ ꝓ iſta opiñ. ꝙ iſta tranſlatio fiat ſine ceſſione facit.ĵ.de euic.l.ſi ideo.⁊.ĵ.de iudi.l.tã ex contractibꝰ.¶ In glo.ibi.inter abſentes.iſtã gl.di ſputando reprehendit Pe.de cerne.vt refert Jo.and.in addi. Spec.titu.de ceſſione actionis.nã aut interuenit nuntius vel epiſtola ⁊ iſta gl.nõ hȝ dubiũ:aut non interuenit.⁊†eſt falſa.qꝛ in ceſſione requiritur titulus.ſ.contractus venditionis:vel do nationis.l.per diuerſas.C.mãda.qui non geruntur inter abſen tes niſi mediante nuntio vel epiſtola.l.conſenſu.ĵ.de acti.⁊ ob. cum ibi notatis.

2 ☞ In quibus acquiratur domino vtilis actio ſine ceſſione ex ſtipulatione interpoſita cum eius procuratore.

3 Procurator ad agendũ ꝙ non poſſit petere executionẽ ſnĩe ſine nouo mandato.niſi ſit conſtitutus in rem ſuam vel ad exi gendum vel etiam ad lites futuras: vel pro expenſis factis in lite aga.⁊ nu.4.

4 Actio vtilis competens dño qñ preferatur directe que compe tit procuratori.

5 Quõ debitor ſoluens procuratori virtute directe actionis libe retur non tñ cogitur ſoluere.

1 **Si procurator.** ¶†Ex ſtipulatione iudicatũ ſolui ꝑ ꝓcuratorem interpoſita ⁊ ex ſnĩa lata ꝓ eo acquiritur domino vtilis actio procuratori vero directa quã in tentare non põt niſi ſit procurator in rem ſuam vel niſi ad hoc habuerit mandatum.ex ſtipulatione vero predicta ꝑ procura torem vel defenſorem rei interpoſita dñs nullo mõ tenetur dire cta vel vtili lȝ ex ſnĩa lata contra procuratorem dominꝰ tenea tur vtili non ſic ex lata contra defenſorem ſine mãdato.h.d.to ta.l.Et ſic primo loquitur in ꝓcuratore actoris ſecundo in pro curatore vel defenſore rei vt ibi per contrariũ.¶ In tex.ibi ex

2 ſtipulatu†actio vtilis eſt ſubaudi ſine aliqua ceſſione.vt.ſ.ꝓ xi.§.in fi.⁊ eſt ſpeciale duplici ratione vt ibi dixi ſic vt in qbuſ dam caſibus enumeratis per gl.inſti.de inuti.ſtip.§.fi.qꝛ regu lariter eſt cõtra.vt.l.poſſeſſio quoqꝫ.§.⁊ ſi poſſeſſio.ĵ.de acqui. poſ.⁊ poteſt intelligi ſiue procurator fuerit litem ꝓſecutus vſ qꝫ ad ſnĩam incluſiue ſiue fuerit reuocatus in caſu in quo po tuerit remoueri.¶ In tex.ibi inuito ⁊c.videtur aũt agere me inuito eo ipſo quod non oſtendit nouum mandatum.vt ptȝ.ĵ. dum dicit nec ad eandem rem procurator factus.ĵ.eo.non ſo lum.§.ſed interdum.vbi cogitur cauere de rato ſi dubium eſt de tali mandato poſito ꝙ intentet directam ſibi competentẽ primum enĩ mandatum non extenditur ad actiões iſtas de no uo poſt ipſum queſitas.lȝ per procuratorẽ ⁊ ipſi ꝓcuratori q̃ſi te ſunt ad vtilitatem domini vnde videntur ipſius domini ⁊ ſi cut ille que ſunt proprie ipſius domini queſite poſt mandatũ primum non poſſunt per procuratorem interpretari ſine no uo mandato.ita nec iſte lȝ directe competant ꝓcuratori ſed cõ tra imo poſſint interpretari niſi in tribus caſibus poſitis in.l. iij.C.de noua.ſolu.lȝ hoc non tangatur per alios ꝙ ibi loquitur in directa que ſemel fuit propria illius cui competit ⁊ ad illius vtilitatem introducta.lȝ poſtea per ceſſionem tranſlata fuerit vtilitas in alium hic indirecta q̃ a principio fuit ꝓcuratori q̃ſi ta non ad ipſius vtilitatẽ ſed dñi vnde penes ipſum eſt penitꝰ

3 inutilis etiã in caſu illius.l.†⁊ ſic reus ab ipſo conuentus põt ↄ ipſum excipere ⁊ eum repellere niſi oſtendat ſe habere nouũ mandatum vel ꝙ ſit ꝓcurator in rem ſuam etiam ſi dñs expꝛſſe nõ cõtradicat nec interuenerit aliqð de illis tribus ſicut in di recta q̃ remanet penes heredem poſt reſtitutã hereditatẽ ⁊ idẽ ſi petat executionẽ ſnĩe implorando iudicis officium.Sed ad huc ↄ ꝙ imo preferatur directa competens ꝓcuratori per.l.pro

4 curatoribus.C.eo.ſolu.†Et hoc etiã no.q̃tum ad ipſam inſtã tiam ꝓſequẽdam ius directũ qð eſt apud ꝓcuratorẽ prefertur vtili qð eſt apud dñm ⁊ poteſt ꝓcurator impedire illũ ꝓſequi ſi vult facere id qð ipſe dñs vellet facere vt dixi.ſ.e.ante litem cũ ſeq.qꝛ ſnĩa eſt ꝓpria ipſius procuratoris.ſed in his que cõcer nunt executionẽ ſententie ⁊ finẽ lit.vtilis competens dño ꝓfer tur directe cõpetenti ꝓcuratori.qꝛ executio non dȝ fieri ad vti litatem procuratoris ſed dñi.tene menti.qꝛ iſta declarãt iſtã.l. Et ſic cum queritur an vtilis preferatur directe vel econuerſo. directa vtili debemus inſpicere cuius ſit negotium cui compe tunt:qꝛ ſicut illius cui cõpetit directa illa prefertur vtili: vt in l.qua ratione.§.litem.ĵ.de acqui.re.do.⁊.ĵ.de loco publ.vten.l. ij.ſi vero eſt illius cui competit vtilis tunc illa prefertur vt hic de quo articulo vide per Cy.in.d.l.iij.C.de noua.¶ In tex.ibi nec ad eandem rem procurator factus.videtur aũt ad hoc fa ctus ſi haberet mandatum non ſolum ad agendum ſed etiam ad exigendum vel ad agendum generaliter ad omnes lites ꝑ ſentes vel futuras ſm Bar.⁊ poſſet petere executionem ſenten tie.adde alium caſum ſingu.ĵ.eo.l.actoris.videlicet qñ ſibi de betur a dño pro expenſis factis in lite ſi pars ſibi non ſatiſfa ciat extra iſtos caſus.lȝ habeat directã actionẽ tantã ex ſtipula tione iudicatũ ſolui ꝙ ex ſnĩa nõ põt eã intẽtare nec petere exe cutionẽ ſnĩe.⁊ idem videtur in ꝓcuratore qui alieno noĩe con traxit ꝑ inſtrumentũ guarentigie vt non poſſit petere executio nem ipſius:lȝ ex eo ſit ſibi queſita directa actio:qꝛ non ad ſuã vtilitatem ſed contra qꝛ ex ſuo contractu põt ſibi ſolui.vt.ſ.de

5 pact.l.ſi vnus poſt prin.⁊.l.ſi ſeruus.de ſolu.†Solu.ſi debitor ſponte ſibi ſolueret virtute directe actionis vel iuris liberaretur fauore liberationis vt ibi.ſed ſi nõ vult ſponte non compellitur ei ſoluere nec iudicium cum eo ſuſcipere niſi in caſibus ſupra dictis.⁊ iſta nota qꝛ male declarantur nec tangũtur per alios.

2 ☞ Si dato libello contra vnum compareat alius tanquam procurator in rem ſuam pro ſuo intereſſe poteſt talis oppone re exceptionem competẽtem ſua perſona niſi actor dicat quod perſona domini ſit legalior.et quare et quando procedat.⁊ nu mero.3.⁊.4.

3 Qualiter probatur quem eſſe legaliorem altero.

4 Si agitur actione reali cõtra eum q dolo deſijt poſſidere ⁊ cõ pareat poſſeſſor an poterit actor excipiendo dicere ꝙ vult liti gare cũ primo poſſeſſore qꝛ eſt legalior.

5 Si ago contra vnũ ⁊ cõpareat alius qñ tenear ipſum admitte re.⁊ nume.6.

6 Qñ eſt neceſſe ꝙ principalis cõpareat.qꝛ ꝓcurator non hȝ mã datum ſpeciale:tunc procurator dȝ facere ipſum cõparere ⁊ ve nire ſuis expenſis.

1 **Si actor malit.** ¶†Si dato libello contra vnum cõpa reat alius ad illum defendendũ pro ſuo proprio in tereſſe,⁊ ſic tanꝙ procurator in rem ſuam non cogi tur actor ipſum admittere ſi allegat ⁊ probat dominũ contra quem libellum dederit fore legaliorem hoc dicit ⁊ eſt ſingula ris lex.⁊ forte non eſt alibi.pone caſum cũ agitur actione rea li contra emptorem ⁊ poſſeſſorem rei.et comparet venditor ꝓ ſuo intereſſe quia ſi ille ſuccumberet haberet regreſſum de eui ctione contra eum .vel pone in actione perſonali ſi creditor he reditarius agat contra heredem qui hereditatem vẽdidit.nã remanſit obligatus ⁊ actiones paſſiuas non tranſtulit in em ptorem.vt notat gloſſ.in precedenti verſiculo.circa finem glo. magne.ſi compareret emptor pro ſuo intereſſe.quia ſi vẽditor cõ demnaretur ⁊ ſolueret repeteret ab emptore; quia ſic cenſetur actum a princip.vt habeat hereditatem cum omnibus oneri bus ⁊ emolumentis.¶ In text.ibi dominum.ſubaudi contra quem dederat libellum.¶ In textu ibi conuenerit.ſcilicet li

2 tem proſequi.¶†In tex.ibi.quam eum qui in rem ſuam pro curator ſubaudi admittere ad proſequendũ tanꝙ cãm ꝓpriã non enim tñ ſi non vult.ſi autem vellet poſſet.⁊ tunc ille debe ret promittere in primo caſu rem reſtituere:licet eam non poſ ſideat ſub pena.vt no.in.l.iij.§.fi.ĵ.de alie.iudi.mu.cauſa facta ¶ Sed oppo.quod imo actor cogatur ipſum admittere: vt in l.ſed ſi lege.§.ſi rem.in fin.ĵ.de peti.heredi.⁊ in.l.procurator ad exhibendum.ĵ.rem ratam ha.vbi dicitur ꝙ talis ꝓcurator po teſt opponere exceptionem competentem ex ſua perſona.vt.ĵ. manda.idemqꝫ.§.generaliter.ſolu.illa iura limitãtur per iſtã l.ſingularem niſi actor dicat perſonam illius contra quem de dit libellum fore legaliorem.ita intelligit gloſſa hanc.l.per.l.

3 fina.C.eodem.⁊†tũc debet probare quod probauit aliquo de modis qui habentur in.l.j.et ſecunda.ĵ.de alie.iudic.mu.cauſa facta.ſed adhuc contra quod iſta diſtinctio non ſit adhibenda imo indiſtincte teneatur admittere procuratorem: maxime ſi habeat mandatum.vt.ſ.eadem.l.§.vſus.ſolu.ſi vellet compa rere tanꝙ procurator vel defenſor ſimplex fateor contrarium quia ſi tunc perſona domini eſt legalior poterit arctari ad cõ parendum in iudicio non reſpondendum poſitionibus et ſua reſponſio preiudicabit in litem:quia ſuo nomine agitatur ⁊ ſic remanet conſultum actori.ſed quando vult admitti tanꝙ pro curator in rem ſuam pro ſuo intereſſe.reſponſiones que poſt ea fierent per dominum nullum preiudicium ſibi facerẽt quia lis eſſet propria ipſius procuratoris.et ſic non remaneret con ſultũ actori.et in hoc fundatur deciſio huius legis ſingularis. ⁊ eo modo debet intelligi ⁊ limitari.l.plane.infra familie her ciſcunde.Et ad primum exemplum quod poſui de actione rea li.vide gloſſ.que ipſũ ſentit in.l.prima.C.vbi in rem actio.in

4 j.glo.dum allegat iſtam.l.⁊.l.fin.C.eo.tit.de procura.¶†Sed quero dicto caſu quid ſi ago actione reali contra illum qui do lo deſijt poſſidere ⁊ comparet poſſeſſor ⁊ vult in ſe ſuſcipere iu dicium ego nolo ipſum admittere dicens velle litigare cũ pri mo poſſeſſore:quia legalior ⁊ melius informatus.An habebit locum iſta lex.quidam tenent qð ſic.⁊ iſto modo ponunt hic ca ſum vt ptȝ

sum ut ptz in prin. gl. mag. usque ibi sz huic reproba. glo. hic rep
hedit: quia talis possessor non pot dici procurator in rem suam sed
potius dominus quia actio realis vel in rem scripta dz principaliter
dirigi contra ipsum. unde non comparet ut procurator sed ut
dominus. et si vult in litem se suscipere liberat primum a iudicio: et
pot primus iudicium declinare qd videt approbari in. ll. alle
gatis in gl. ff. de noxa. in. l. de illo. circa fi. et in. l. etiam. §. item si qs
do. ff. de pe. here. que non debent limitari per hanc. l. quam repu
tat Bar. valde no. sed si ago contra possessorem et compareit non ut
possessor pro suo interesse. sed comparet ut procurator in rem suam
hz locum ista lex. Sed contra quia hoc casu loquitur. l. sed et si le
ge. §. si rem distraxerit. ff. de pe. here. et tamen in fi. illius. §. dicit idez
quod ille liberat conventum offerendo se paratum stare liti. ac si posside
ret: quare ergo restringimus illum. §. per istam. l. et non sic. l. prece
dentem. Rndeo propterea quia s. dicta sunt: quia ista lex loquitur quando
procurator in rem suam non dominus comparet: et hoc ideo quia hic non erat
in potestate actoris auferre ius competens sibi. talis enim procu
rator comparens pro suo interesse potest opponere excepti. ex
sua persona ut. s. dixi. si ergo possem ipsum repellere auferrez
sibi hanc commoditatem. Respondeo non est verum quia posito
quod prosequatur litem cum possessor poterit opponere dictam
exceptionem ut faciat ipsum absolui. et isto modo potest intelli
gi ille. §. item si rem distraxerit. in fi. sed si ipsum admitteret non
remaneret hic consultum contra possessorem per ea que supra
dixi circa secundum exemplum: de actione personali quando
creditor hereditarius agit contra venditorem hereditatis: et
comparet emptor. queritur quid econuerso si agit contra em
ptorem et comparet venditor. certe istud non potest procedere:
nisi emptor velit sponte iudicium suscipere: quia non est obli
gatus. ut in. l. ij. C. de pactis. sed posset procedere per viam recon
uentionis si emptor ageret contra creditorem ex causa heredi
taria et creditor vellet reconuenire venditorem et vellet qd em
ptor caueret de defendendo. et isto modo ponunt quidam casum
ut habetur in glo. ibi. secundo pone: quem casum finaliter re
probat. quia emptor cum habeat causam onerosam: licet in hoc
dicatur procurator in rem suam non tenetur defendere vendi
torem in causa reconuentionis. ut infra eodem. si quis rem suam

5 Breuiter ergo recollige quod si ago contra unum et comparet
alius an tenear ipsum admittere. nam si comparet ut simplex
procurator vel ut simplex defensor. indistincte teneor ipsum ad
mittere per. l. j. §. usus. supra eodez. et sic erit necesse quod prim9
comparet ad respondendum positionibus et tanquam melius in
formatus poterit compelli ad comparendum per. l. fin. C. eod.
supple nisi procurator faceret sibi dari a domino speciale man
datum ad respondendum et ita limitat Jaco. but. illam. l. per. c.
cum dilectus. extra e. ti. et ita practicatur in ciuilibus sed in cri
minalibus non sufficeret hoc quo ad citatum excusandum sed
opus esset personali comparitione ex qua iudex potest melius
informari ut eum possit ponere ad torturaz ut videat quo vul
tu qua trepidatione &c. ut in. l. de minore. §. tormenta. ff. de que

6 stionibus. Et no. quod quando est necesse quod principalis com
pareat: quia procurator non habet mandatum speciale. tunc pro
curator debet facere ipsum comparere et venire suis expensis.
alias repellitur et proceditur contra absentem tanquam contumacem:
quasi miserit procuratorem minus plene instructuz. de hoc est
glo. ordinaria quam perpetuo tene menti. in. l. ij. §. recte defen
di. ff. quibus ex causis in possess. eatur. Aut comparet animo no
uandi et transferendi totum iudicium in se et liberandi primuz
conuentum: et non tenetur actor ipsum admittere indistincte per
l. si mandato meo. in fi. princi. ff. manda. licet glo. sentiat contra
rium. l. liberto. §. fina. ff. de nego. gestis. et hec est communis opi
nio. ut no. in. l. solutionem ad iudicium. ff. de solu. interdum com
paret pro suo interesse tantum: et tunc distingue: ut. s. quia aut po
test dici verus dominus ut si agit actione reali contra non pos
sessorem et comparet possessor: et debet indistincte admitti: aut
erat procurator in rem suam. tamen quia agitur contra posses
sorem et comparet non ut possessor a quo habuit causam et ha
bet locum ista. l. in actione autem personali similiter pone exem
plum ut. s. dixi.

2 Casus in quo procurator actoris pot agere indicati vel pe
tere executionem senie lz non habeat nouum mandatum nec sit pro
curator in rem suam.

1 Actoris procurator. Not. quod procurator qui obtinet pot repetere expensas quas fecit de suo. si autem
2 succumberet dic ut. ff. eodem. qui proprio. §. litis impendia. cum
ibi notatis. Item nota casum singularem in quo procura
tor actoris potest agere indicati vel petere executionem senten
tie licet non habeat nouum mandatum nec sit procurator in rem
suam. scilicet quando fecit expensas ad quas restituendas do

minus tenetur et non est soluendo. Et idem si puto esse soluendo
et abesset vel soluere nollet: quia eadem equitas viget et tunc po
terit petere usque ad quantitatem que sibi debetur. ita intellige
hanc legem.

2 Procurator rei si ei succedit quod possit conueniri iudicati
utraque actione et directa et utili et qualiter.

3 Mandatum de soluendo illud ad mandans est obligat9 non fi
nitur morte mandantis.

4 Procurator rei non dicitur habere mandatum ad soluendum: nisi
appareat expresse.

5 Procurator actoris ad agendum non censetur habere mandatum
ad exigendum vel solutionem recipiendam.

6 Qui soluit condemnationem pro defuncto vel etiam pro conde
nato recuperat ab eius heredibus per viam repetitionis et sic
ab ipso condemnato. sed utrumque per viam agendi mandati et
quando nego. gest.

1 Si quis cum procura. Procurator rei condemnatus potest conueniri iudi
cati vel contra eum sententia mitti executioni: si fact9
est dominus litis quia successerit principali domino pro parte qua successit
et si aliquid soluit ultra sponte recuperat actione mandati: vel

2 nego. gest. h. d. In tex. ibi non recte recusabit quam tamen
recusare poterat si domino non successisset si habuit mandatuz. se
cus si non habuerit. ut. ff. eo. l. plautius. quando aut habuit li
cet directa actio iudicati competat contra eum est tamen inutilis:
sed cum postea succedit domino efficitur utilis. et ita intelligunt qui
dam istum tex. quod conueniatur directa suo nomine: non tanquam
heres. sed quasi heres propter qd citatio est efficax non aut uti
lis quia tenebatur dominus. quia ubi potest habere locum directa cessat
utilis. ut. l. stichum. §. aditio. ff. de solu. et hoc vult hic gl. ij. dum
allegat illum. §. vel dic quod uterque potest conueniri. et directa
nomine suo et utili nomine defuncti quia posset conueniri qui

3 libet alius heres. In tex. ibi mandati actionem. ex isto te
ctu collige primo secundum Bal. intelligendo secundum primam lect. gl. quod
loquatur de mandato facto a defuncto quod mandatum de soluen
a do illud ad quod mandans est obligatus non finitur morte[a]
mandantis re integra probatur in. l. fundi. §. si amicus. ff. de ac
quir. possess. et in hoc fundat. c. si super gratia. de offi. dele. lib. vi.

4 Not. secundo quod procurator rei non dicitur habere manda
tum ad soluendum nisi appareat expresse quod patet ex eo qd
sequitur de actione nego. gestorum. que nunquam daretur si sem

5 per censeretur habere mandatum. Et econtrario procurator
actoris ad agendum non censetur habere mandatum ad exi
gendum vel solutionem recipiendam: ut. l. hoc iure. ff. de solut.
et. s. de pactis. l. sed si tantum. in principio. Tertio et ulti

6 mo no. secundum eundem quod ille qui soluit condemnationem pro de
functo vel etiam pro condemnato recuperaret ab eius heredi
bus per viam repetitionis. Et sic ab ipso condemnato. sed utrum
que per viam agendi mandati vel negotij gesti. Dic quod aut
soluit sponte tunc agendo nego. gestorum. Sed si fuisset aliqs
coactus per iudicem ut quia erat fideiussor mandati et si fuerit fa
ctus executio contra eum potest petere ut eodem officio com
pellatur condemnatus ad restituendum. de quo hic vide nota.
per Baldum.

[a] Morte. quando morte mandantis non finiatur mandatum. vide p ro. consi. ccij. et cxix.

2 In causa criminali plures possunt accusare: vel accusari
ex eadem causa et eodem libello.

3 Cause ex quibus plures volunt agere si sunt diuerse qd sit in ele
ctione rei vel pati ab eis conueniri uno libello vel facere sibi da
ri a quolibet libellum. et quid econuerso.

4 Pluralitas personarum facit ut plures possint dari procuratores
in eadem lite ut quilibet suum dominum defendat: et qd si sit una lis et una
persona. et qd in pluribus heredibus unius.

1 Unius autem litis. No. ex isto. §. qd plures eodem libel
lo possunt agere et conueniri. utroque enim modo potest intelligi tex.
dum dicit plurium personarum. s. ex parte agentium vel ex parte
conuentorum et quod eodem libello ptz dum dicit unius litis. alias
sunt tot lites quot libelli: et tot instantie et tot sententie veniunt fe
rende. sed hic sufficit una. predicta sunt vera quando ex eadem

2 causa agunt vel conueniuntur sicut et in causa criminali plures
possunt accusare ex eadem causa et eodem libello: ut. C. de accu
sato. l. si accusatoribus. et accusari. ut. in. l. j. ff. si reus vel accusa.

3 mor. fuer. et. l. si quis homicidij. Si vero sunt cause diuerse ex
quibus plures vellent agere in electione rei esset vel pati ab eis
conueniri uno libello vel facere sibi dari a quolibet libellum et
econuerso si unus vellet conuenire plures ex diuersis causis:
esset in electione illorum: vel pati conueniri eodem libello vel
facere ut contra quemlibet detur libellus. ut in. l. ad officium.
C. communi diuidun. et vide Bart. in. l. supra iter. §. cassius. ff. de.

aqua plu. arcen. ⁊ in. l. iij. ꝟ. de duo. reis. ⁊ facit. l. si quis separa-
4 tim. ꝟ. de appel. ¶ †Item no. ꝙ pluralitas personarũ facit vt plures possint dari procuratores in eadẽ lite: vt quilibet suũ dñm defendat vel agat pro suo domino ⁊ non pro alijs. ⁊ pluralitas causarum facit ꝙ in qualibet cã põt constitui procurator diuersus. vt. ꝟ. eo. l. omnium. Si aũt sit vna lis ⁊ vna persona ex parte agentis vel conuenti an possint dari plures procuratores. dic ꝙ sic sed quilibet insolidum. q2 non videtur datus nisi vnus. s. ille qui preoccupabit. vt. ꝟ. pxi. l. si vero non insolidum. tunc aut vult eos dare pro diuersis partibus vt si ago in decem ⁊ volo dare vnum procuratorem in. v. ⁊ aliũ in alijs. v. vel ipse reus etiam hic non debet admitti vt. ꝟ. e. l. nõ tm̃. aut ꝙ omnes simul in tota summa litigent. ⁊ ꝙ vnus sine alio nõ possit ⁊ tunc debent admitti. ⁊ plures habẽtur loco vnius: vt in. c. si duo. in prin. eo. ti. lib. vj. ⁊ not. in. l. seq. in fi. gl. sed in casu huius. ꝟ. non habent esse omnes simul vel cõcordare. sed quilibet potest interuenire pro suo mandatore. ⁊ quatenus ad ipsũ ptinet de causa. ¶ In glo. fi. in fi. ratio est quia omnis numerus illorum qui loco vnius succedit pro singulari numero habendus est. vt in. l. cui fundus. in fi. de condi. ⁊ demon. ⁊ quod dicit hic ꝙ ex parte rei ⁊c. idem videtur ex parte actoris quod si lis fuit inchoata per vnum qui postea decedat pluribus heredibus relictis quod illi non possunt dare diuersos procuratores: sed quilibet pro parte sua sed debeant dare vnum vel plures insolidũ: vel plures insimul pro omnibus causis sicut ipse defunctus quia eadem est ratio: vt qui contraxit distinguatur per diuersos aduersarios. contra. l. j. in fine cum. l. sequen. ꝟ. de exercitoria.

2 ¶ Si daẽ nouus iudex an cẽseaẽ primus reuocatus.
3 Mandatũ si reperitur in eadem persona qñ censeaẽ recessum a primo mandato.
4 Curator ad litem põt ante litem contest. libere reuocari sicut procurator. ⁊ post lit. contest. cum causa.

1 **Julianus ait.** ¶ †No. in isto. ꝟ. quare cõiter in instrumentis procurator q̃ hodie fiũt dr̃ talis constituit talem pcu. circa reuocationẽ aliorum pcu. suorum. q2 si hoc nõ diceret cẽseret primos reuocasse: hoc intelligendum est qñ in eadẽ cã ⁊ cõtra eandem personã secus si in diuersis vel contra diuersos. ita no. per gl. ⁊ doc. in. l. cum simul. ꝟ. de adul. Item locũ h3 iste. ꝟ. etiã si secundus procurator nõ acceptat. ar. in. l. plane. in prin. la prima. ꝟ. de leg. j. ⁊ cum in secũdo. ꝟ. de inin. testa. ⁊ ita determinat gl. in. c. si duo. eo. tit. lib. vj. ⁊
2 allegat Specu. hoc tenentem. ¶ †Quid in iudicibus an si daẽ nouus iudex censeatur primus reuocatus. Ang. tenet qđ sic. p id quod no. in. l. cum pretor. ꝟ. de iud. per glo. Tu dic melius ꝙ aut loquimur in delegato. ⁊ dic vt in. c. ceterum. extra de rescriptis. quia aut secundum rescriptum facit mẽtionem de primo iure ⁊ tollit per vnum aut non facit mentionem ⁊ tunc secus. in ordinario vero si attributa est iurisditio primo vni iudici post ea attribuatur alteri non censetur adempta primo etiam si primus habeat generalem ⁊ secundus specialem respectiue casus est singularis in. l. j. C. de of. prefec. vrb. ⁊ sic fallit hec regula generi per speciem derogatur fauore publico: q2 iurisditiones in fauorem publicum conceduntur. de hoc vide per Bar. in. l. vnica. ꝟ. vbi aũt. C. de cadu. tol. vbi singulariter tractat istum articulum. erit ergo tunc melior conditio occupantis vt in. l. proxi. ⁊. ꝟ. de iudi. si postea. aliquando tamen dando specialiter iudicem censetur adempta iurisditio iudici generali quãdo hoc fieret priuilegium personarum vt si dicat statutũ quod de causis fiscalibus seu communis vel pupillorum: aut viduarum cognoscat vicarius domini potestatis. nam potestas qui habet generalem iurisditionẽ potest se de talibus casib9 intromittere. hoc voluit Bal. in. d. ꝟ. vbi autem. ⁊ est tex. expressus quẽ ipse non allegat. ꝟ. de offi. proconsul. l. nec quicꝙ. secundo responso ibi sane si fiscalis causa. secus videtur si in fauorem esset. puta quod de damnis datis cognoscat talis. nam ⁊ potestas poterit sicut dicitur de causa annonaria fauore annone que daẽ pluribus. ⁊ tunc dic vt plene no. per Moder. in. c. prudentiam. extra de offi. deleg. ⁊ patet in. d. l. j. de offi. prefe. vrb. ⁊ in causa heresis in. c. per hoc. de hereticis. lib. vj. ⁊ predicta quando diuersis legibus vel statutis diuersis datur iurisditio super eo quia regulariter potius accumulatur iurisditio iurisditioni ꝙ admittatur. verba sunt Joan. andr. in additio. Specu. in ti. de cõpe. iudi. additione. ꝟ. j. in additionẽ que incipit antequam. post medium. si autem eadem. l. vel statuto datur pluribus tũc dic: an censeatur data omnibus simul. ita quod vnus sine altero non
3 possit an quilibet insolidum. vt. ꝟ. de offi. cons. l. j. ¶ †Ultimo no. hic glo. primam que vult quod etiam si in persona eadẽ repetatur mandatum ⁊ censetur recessum a primo mandato hoc intelligit Ang. verum quando additur noua forma vltio als si contendat ad idem per omnia cũ primo non censetur a primo recessum sed poterit vti quo vult. ⁊ hoc placet per. l. si enim qui. ꝟ. j. l. fin. ibi cum hoc enim edicto non transfertur actio sed adijcitur. ꝟ. de exercitoria. ⁊ q2 iure isto per secundã stipulationem continentem ꝙ primo non nouabatur prima: s3 tunc demum quando aliquid addebatur vel noua persona interueniebat. l. qui vsumfructum. ꝟ. de verbo. oblig. ⁊ qui bis idem cũ similibus. eo. titu. ⁊ hoc nota. Si statutum diceret ꝙ agens alieno nomine teneatur producere in primo actu instrumentum mandati. als non valeat processus. nam si gloss. esset vera simpliciter. ⁊ talis procurator produxisset primum instrumentũ mandati non teneret processus. q2 illud esset reuocatum. s3 tenendo illud quod dixi potest producere quod ipsorum vult. Not.
4 etiam glo. †vltimam in fi. ꝙ pcurator ad litem potest ante lit. contesta. libere reuocari sicut procurator. ⁊ post lit. contestatã cum causa similiter sicut procurator: videbatur tamen ꝙ imo ante litem contestatam reuocari non possit libere propter decretum iudicis interueniens. sed dic quod decretũ iudicis nõ intelligitur interpositum ad hoc vt faciat quominus talis curator possit reuocari sed intelligitur interpositum sm̃ naturã actus. vt in. l. omnium. C. de testamen. sed Bal. intelligit dictũ glosse sane quod in reuocatione debeat interuenire iudicis auctoritas sicut interuenit in constituendo. argumẽ. C. de naptijs si vt proponitur de diuortijs. aut. ibi posita. vbi requiritur in destruendo illud quod requisitum fuit in constituendo etiã re integra. ⁊ ideo per dationem secundi curatoris generalis non censetur primus remotus sed ei secundus additus. vt in. l. ventri. in fi. de tuto. ⁊ cura. datis ab his. nec d3 dari secundus sine cause cognitione. vt. l. curatorem. C. qui petant tuto. sed per dationem secũdi curatoris ad litem censeẽ primus remotus ante lit. contest. vt in hac gl. notabili. ⁊ adde qđ no. Barto. in. l. cũ semel. ꝟ. de tute.

2 ¶ Si duo pcuratores simul insolidũ cõstituti simul ꝯcurrãt in preoccupando officium iudex eliget alterum eorũ vel ratificabit eum qui sibi placuerit.
3 Si vnus litem preoccupauit an poterit dominus eam in aliũ transferre.
4 Clausula in mandato posita ꝙ nõ sit melior conditio occupãtis. sed quod vnus incepit alter prosequi ⁊ finire possit: quod importent.
5 Preoccupatio qualiter dicatur fieri.
6 Si duo pcuratores cõstituanẽ nõ insolidum ad petendũ. ꝙ ꝗ̃ debentur non poterit vnus sine altero agere.
7 Si vnus ꝯfiteẽ alter negat quomodo fiet.
8 Dictio cuilibet ꝙ attribuat actũ vnicuiꝙ insolidum.
9 Pluribus curatorib9 datis simul ad litẽ si nõ fuit dictũ ⁊ quẽlibet eorum insolidũ an censeantur insolidum dati.

1 **Pluribus procurator.** †Si plures pcuratores simul cõstituanẽ insolidũ ille solus censeẽ constitutus qui preoccupabit officium: qua preoccupatione facta per vnũ censeẽ nũꝙ alius fuisse constitutus. hoc dicit in effectu. ⁊ glo. satis. ista. l. in. c. si duo. eodem tit. lib. vj. vbi declaratur suppletur ⁊ limitatur ⁊ fuerunt omnia illa multum necessaria ad intellectum huius. l. quid ergo si am-
2 bo †simul concurrant in preoccupando. Respondeo iudex eliget alterum eorum vel ratificabit eũ qui sibi placuerit. vt. ꝟ. de
3 accu. l. si plures. ¶ †In tex. ibi simul. hoc dicit, pp̃ter precedẽtẽ. ꝟ. q2 si diuersis partibus non esset locus preoccupationi. s3 vltimus tm̃ esset nisi fuisset dictũ citra reuocationẽ primo quo casu idem esset ꝙ hic. sed si iam erat facta preoccupatio per primum sicut dominus non poterat inuito pmo litem in se suscipere. ita nec in aliũ transferre quod dic vt dixi. ꝟ. eo. ante litem
4 ¶ †In tex. ibi melior conditio ⁊ etiam nisi fuerit dictũ quod non sit melior conditio occupantis. Quo casu verba predicta non propter hoc faciunt quo minus melior sit. nam ⁊ qui preoccupabit prefertur alteri. Sed faciunt vt illo postea impedito: vel prosequi nolente: alter prosequi possit: quod non esset si ista verba non fuissent apposita: quoniam tunc alter haberetur pro non dato: vt hoc tex. ⁊ sic acquireretur nouum mandatum. Sed hec verba faciunt vt non requiratur: imo vt virtute primi prosequi possit ⁊ nisi iste secundus postea impediatur vel nolit prosequi: primus non poterit amplius se impedire licet esset impedimentum. sed si secundus postea impediatur vel nolit primus poterit reassumere. et hec habẽtur in dicto. c. si duo. hodie vero solet addi in instrumentis quod nõ sit melior conditio occupantis. sed quod vnus incepit alter possit prosequi ⁊ finire. Que vltima verba important vt etiam si primus preoccupans non impediatur: alter tamen poterit prosequi. et sic mixtim poterunt procedere. et sic vnus faceret vnum actum

actum. & alter alterum fm qd casus occurreret. vt in glo. mag.
5 post principium. ¶ †In tex. ibi q est li. contest. nō aūt hec om
nia declarantur in. d. c. si duo. q ista preoccupatio fiat per con
testa. lit. & gl. ibi. al's dicitur occupare qui prior ad sententiam
peruenit. Istum articulum ibi plene tractant doc. & ibi per bar
to. in. l. si pluribus. ff. de leg. j. qualiter dicatur fieri preoccupa-
tio & quantum ad propositum. & si agit de preoccupatione offi
cij sine iurisditione que fit per contesta. vt dictum est. si vero cū
iurisditione fit per citationē & per quemlibet actum quem qs
facit vt iudex. habetur in. c. gratum. & in. c. relatum. extra de of
fi. dele. & ff. de iudi. l. si postea. Si de preoccupatione iuris tūc au
tem nondū quesiti sed querendi: & fit per contesta. vt. d. l. si pluri
bus. de leg. j. Si vero iam quesiti preferendi tunc preter senten
tiam. vt in. ll. hic allegatis in glo. cetera dic vt ibi. ¶ Circa finē
6 gl. ibi respondeo †propter te aget non intelligas gl. q si decē
sunt debita. vnus petat. v. & alter alia. v. iste em̄ itellectus repro
batur. ff. eo. non tm̄. sed intelligas q nullus eorum insolidum.
& sic vnus sine altero non poterit agere sed ambo simul ad to-
7 ta. &c. & hoc declaratur in. d. c. si duo. in prin. Sz †dubium est post
ea vnus confitetur aliquid alter negat quomodo fiet dic vt ibi
no. in gl. & si non haberemus decisionē illius. c. potius videret
hic dicendum propter hoc dubium q nullus eorum admittat
ne aduersarius in plures personas distinguatur. quando aūt
sunt plures agentes quilibet eorū potest constituere procura-
torem pro rata que ipsum tangit & sic singuli procuratores pro
singulis dñis agent. & per consequens quilibet pro parte. non
aūt oēs simul. vt. s. l. proxi. §. pe. & si vnus tm̄ dominus plures
mouet actiones in eodē libello. tunc in qualibet eax pōt consti
tuere diuersos procuratores. & tunc non agent simul sed quili-
bet pro parte sua: vt. ff. eo. ver. vnde est quesitum. ¶ In fin. glo.
8 ibi †quando insolidū quilibet fuit mandatum. vel dic fm doc.
q ibi fuit apposita dictio quelibet & vel alia similis que actuz
attribuit cuilibet insolidū: vt. ff. de arbi. l. non distinguemus. §.
cum in plures. vt si dico constituo titium & seium & quēlibet eo
rum. vel dic q si dantur ad vniuersitatem censet quilibet datus
insolidū. vt in. l. j. §. si plures. ff. de exerci. Si aūt ad negotiuz sin
gulare locum hz quod. s. dictum est fm doct. ad qd vide omni-
9 no Bar. in. d. §. si plures. †Quid aūt in pluribus curatoribus
datis ad litem simul si non fuit dictum quēlibet insolidum. vi-
de Bartol. in. l. cum simul. ff. de tute. qui loquitur contra istam
gl. & d. c. si duo. in prin. equiparando tales curatores procura-
toribus. vt no. s. §. proxi.

2 ¶ In capitalibus quando possit ferri sententia contra ab-
sentem. & nu. 8.
3 In capitalibus qualr admittat qs ad allegandū q absens et
citatus nō pōt cōparere & sic excusatur: & qn in nō capitali ad-
mittat ad plenā defensionē. & nu. 1. & 5. vide etiā nu. 10.
4 In causis ciuilibus & criminalibus etiā capitalibus vbicūq pōt
snia ferri cōtra absentē admitti defensor sine mandato ad ostendē
dum absentē nō teneri vel esse innocētē. & sic ad actuz proficuū
absenti. & nu. 5. & 8.
5 Qd tunc iudex possit supplere de facto pro absente: & querere
suas defensiones etiam nullo eum defendente.
6 Ubi agitur de crimine ciuiliter ad cōmodū agentis seu accu-
satoris ad penam sibi applicandā admittitur pcurator ex vtra
q parte. & nu. 8.
8 Quid si pena requirit presentiam persone & crimen non sit ca-
pitale vt si deberet mitrari.
9 Reus cōstitutus in carceribus nō pōt in cā criminali cōstitue-
re procuratorē ad respondendū inquisitioni vel accusationi vl
positionibus vel ad sniam sed dz personaliter duci ad bāchuz
sed ad alios actus sic.
10 Persecutio criminis nō potest fieri per procuratorem sz gene
raliter constitutus admittitur ad opponēdas exceptiones nō
tangentes crimen.
11 Excusator absentie non tenetur cauere de presentando absen-
tem si vult probare impedimentum absentie.
12 Pena qñ est pecuniaria licet admittat procurator ex parte ac-
cusati tm̄ nō admittitur ex parte accusatoris nisi sequatur pro
prium interesse.
13 Citatio in criminalibus vt reus psonaliter cōpareat ad īformā-
dum curiam de veritate q̄ sine sui presentia haberi nō pōt per-
mitti ex causa iudici ordinario.
14 Quid si fuit admissus procurator eo casu quo non erat admit
tendus.

1 **Reuum quoqz. Publice.** †In causis ciuilibus & etiā criminalibus in qbus pōt ferri sen-
tentia contra absentem pōt p eo interuenire procurator: in ca-
pitalibus vero in quibus ferri nō pōt: pōt interuenire excusa
tor. h. d. fm intellectum gl. fm quē primo loquitur in ciuilibus
vsq ibi: vbicūq secundo in non capitalibus. Nam debes scire
2 q †in capitalibus nō pōt ferri snia contra absentē etiam si fuit
contestata lis sed in non capitalibus sic. vt. l. absentem. ff. de penis
& ppter hoc in primo dicto dū loqtur in capitalibus gl. intelli-
git dum dicit defensio improprie. i. allegatio impedimenti ab-
3 sentis. †qz admittetur quis ad allegandum quod absens & ci-
tatus non potest comparere quia est impeditus impedimento
facti: puta infirmitatis vel qz detentus & hoc ad impediendum
processum vt procedatur contra ipsum nō dico ad sententiam
diffinitiuam ad quam non pōt procedi vel aliqua mulcta im-
poni tanq contumax. sed dum loquitur de non capitali admit
titur ad plenā defensionem & ad ostendendū & probandū de in-
nocentia vt ptz ibi & innocentiam excusantē &c. lz quidā etiam
isto casu intellexit de excusatione que est contra istum tex. & hec
est cōis snia. Sed Bar. dedit nouum intellectū & intelligit totū
§. in casu quo possit contra absentem perueniri ad diffinitiuā
sniam quod potest interdum contingere etiam in capitalibus
vt in casu. l. dies festos. ff. de ferijs. & hodie in crimine lese maie
sta. vt in extrauag. Federici que incipit qm̄ ex forma statuti. qd
hz q absens & continuans positus in banno habetur pro con
4 fesso & condemnatur diffinitiue † & vult dicere iste tex. quod si lo
quamur in ciuilibus siue in criminalibus capitalibus siue nō
capitalibus si sit casus in quo possit ferri snia contra absentez
admittatur defensor. non dico pcurator: sed etiā defensor sine
mandato vel si hz nō tanq habeat nec vt procurator sed vt de
fensor ad ostendendum q absens non dz cōdēnari vt si cā sit ci
uilis q ostendat ipm non teneri. si aūt criminalis: q ostendat
ipsum esse innocentē. & hoc vult iste. §. singularis. & sic iste solū
admittitur ad actum proficuū absenti vt faciat ipsum absolui
non tanq procu. cum mandato qz tunc posset facere oēs actus
etiam preiudiciales quo casu procederet intellectus glo. quia
esset distinguendū inter causas sed hoc casu nō est distinguen
dum qz non agitur nisi de actu fauorabili ad quez quilibet est
admittendus etiam mulier vel quilibet inhabilis et hoc pbat
subtiliter. qz si est causa ciuilis & proceditur in absente: lex dicit
5 q †iudex potest tūc supplere de facto pro absente & qrere suas
defensiones. etiam nullo eum defendente. ff. de app. l. ampliorē
in prin. ita etiam in criminali: vt q accusatus vel inquisitus nō
fuerit qui talem interfecerit: qz occisus fuit per alium vel quod
erat bannitus talis occisus & talis qui poterat impune occidi:
certe ad istum actum defensionis & ostensionis q absens venit
absoluendus non condemnandus quilibet admittit etiaz sine
mandato. h. d. iste. §. singularis fm eum: & licet sibi appropriet
videtur tamen fuisse antiquorum doc. fm Jaco. de are. & Dyn.
qui consuluit in quadam causa de Rhegio vt refert Joan. an.
in addi. Specu. eo. titu. s. j. & Gandinus in libello maleficioruz
rubri. xxj. vbi plene tractat de materia huius. §. & plures nota.
questiones format. non tamen distinxit inter defensorem & pro
curatorem nec declarant hoc modo sicut declarat Barto. q so
lum admittitur ad actum proficuum & ad ostendendum quod
absens debet absolui: sed dixit per istum. §. q vbicunq potest
absens condemnari etiam in causa capitali: vt ex forma statuti
potest procurator pro ipso interuenire. Et in hoc nimis large
fuit locutus: quia si posset interuenire: vt procurator cum mā-
dato posset etiam actum preiudicialem facere vt aliquid confi
teri contra absentem. Et Barto. hoc negat & ipsius lectur. mul
tum mihi placet. & puto eam veram tanq euāgelium per suas
rationes quibus non potest responderi. non tamē curo an ha-
beat mandatum vel non: quia si admittitur sine mandato for-
tius cum mandato. Sed solum curo ad quem actū petat se ad-
mitti. quia si vt ostendat aduersarium debere absolui tanquaz
non obnoxium: vel innocentem: debet admitti vt defensor.
Sed si generaliter peteret se admitti ad omnes actus tanq p-
curator non esset admittendus in causa capitali: sed in ciuili et
in nō capitali secus. Pone casum sic fm glo. intellectum quod
per iudicem proceditur contra quendam absentem & est casus
in quo potest peruenri ad diffinitiuam & cōdemnari vt quia
erat lis contest. si erat ciuilis vel si erat criminalis & non erat ca
pitalis compareret quidam ad ipsius defensionem sine mādato
vel etiam cum mādato. sed in glos. queritur an sit admittēdus
respondeo quod sic duplici ratione. Primo propter publicaz
vtilitatem qz publice interest absentem a quibuscūq defendi.
Secundo per arg. a maiori. nam in causis capitalibus in qui-
bus non potest ferri sententia cōtra absentem adhuc admitti
defensor p absente fortius in nō capitali vbi pōt ferri. & ex his in
fert & cōcludit q vbicūq absens dānari pōt ibi qlibet volēs p
illo facere verba: & innocētiā eius ostendere etiā si mādatū nō
habeat debet admitti ad hoc. ff. e. l. nō solū. in fi. & C. e. l. exigēdi.

6 ¶ † Pro declaratione materie istius.§.q̄ est periculosa ⁊ con
fusa ⁊ paucos tex.habemus in ea ⁊ ifinitas opi.debes scire qd̄
cum querit̄ an in criminalibus admittat̄ ꝓcur.ex parte rei vel
actoris seu accusatoris.refert.nam aut de crimine agitur ciui-
liter ad cōmodū agentis:sed ad penam sibi applicandam.Et
est clarū fm̄ oēs ꝙ admittit̄ ex vtraqꝫ parte.casus est in.c.tunc
extra eod.nā cū agit̄ ad separationē tori non dicit̄ agi ciuiliter
vel si ad remouendū tutorē de suspecto quo casu interuenit ꝓ-
7 curator.vt in.l.iij.ff.de suspe.tut.† interdum agitur criminali-
ter ad penā pub.vel applicandam fisco sine cōmodo accusato-
ris.⁊ tunc habemus tres tex.s.istuꝫ.§.⁊.l.pe.§.ad crimen.ff.de
pu.iu.⁊.l.j.§.j.ff.an per alium cause appel.qui videtur in se va
rij.nam iste tex.videtur ponderare an sit crimē capitale vel nō
capitale.§.vero ad crimen videt̄ pōderare tm̄ crimen an sit pu
blicū vel priuatū.l.j.§.j.ver.sed si alium.⁊ etiā.l.ij.C.de procu.
videntur ponderare an imponatur pena pecuniaria vel nō pe
cuniaria ⁊ propter has varietates reperio sex fuisse opi. Pri
ma fuit antiquorum vt distinguat̄ an crimen sit publi.vel pri-
ua.vt in.d.§.ad crimē.quam opi.gl.ibi damnat per.l.fin.C.de
iniur.q2 crimen iniuriarum est priuatum.⁊ tn̄ qn̄ agitur crimi
naliter non interuenit procu.fallit in personis illustribus. vt
ibi habetur.cum ergo ibi dicitur in.§.ad crimē publicū.publi
ci iudicij supple vel priuati.¶ Secūda fuit vt distinguatur an
imponatur pena capitalis per quam perditur vita naturalis
vel ciuilis puta libertas vel ciuitas vt in deportatis ⁊ damna-
tis in metallum:vt.l.edicto.§.rei capitalis.ff.de bo.dam.⁊ tūc
non admittur procura.ex parte accusati vel accusatoris.vt pa
tet in illo.§.ad crimen.quia loquitur de vtroqꝫ: an alia pena
inferior puta relegatio vel remotio ab ordine vel q̄cunqꝫ alia
pena per quam vita ciuilis vel naturalis nō perditur neqꝫ sta
tus annihilat̄.⁊ tunc admittatur procu.⁊ ista opi.fundatur in
tali ratione q2 in capitalibus non potest procedi cōtra absen
tem:vt.l.absentem.ff.de penis.vnde si admitteretur procurat.
reus nunq̄ compareret sed mitteret procura.ad obuiandū:ne
bona eius annotentur ⁊ ne procedatur contra eum tanq̄ cōtra
contumacem ad aliquam mulctam ⁊ vt si possit obtineat abso
lutionem ⁊ si reperiretur culpabilis ⁊ veniret damnandus nō
posset pati condemnationem.⁊ sic ipse mittendo procu.faceret
suam conditionem meliorem ⁊ conditionem reipub.deteriorē
cuius interest delicta puniri.ideo statutum est ꝙ personalr̄ cō
pareat si vult euitare annotationem bonorum ⁊ contumaciaꝫ
⁊ etiam obtinere absolutionem ad finem vt postq̄ comparue-
rit possit detineri.⁊ si reperiatur culpabilis cōdēnari. In alijs
autem inferioribus potest ferri sententia contra absentē. ideo
cessat ratio predicta:q2 poterit lꝫ miserit procuratorem cōdem
nari.⁊ cum postea venerit in fortiam communis poterit execu
tio contra eum fieri.⁊ hec videtur cōmunis opi.quam etiā gl.
fundauit per illum.§.j.⁊ per istum dicunt ꝙ dictio vsqꝫ ibi po-
sita ponit̄ exclusiue.¶ Tertia fuit opi. Jac.de ra.⁊ Pet.cōtra
gl.inquantum dicūt ꝙ si imponitur inferior pena capitali pu-
ta relegatio vel remotio ab ordine ꝙ possit interuenire procu
ra.nam dicūt cōtra casum in cōtrarium in.d.§.j.ver.sed si ea q̄
retorqueret cum gl.nam ibi primo dixerat in capitalibus non
admitti procuratorem postea dicit sed si alia pena vsqꝫ ad re-
legationem que non sit pecuniaria ideo secus si est pecuniaria
ille em̄ ver.sed si alia nihil adijciat̄ cuius contrarium patet de
mente iurisconsul.ideo dicunt ꝙ dictio vsqꝫ ibi ponitur exclu
siue.vnde tenent ipsi in effectu ꝙ quecunqꝫ imponatur si non
est pecuniaria nō potest interuenire procu.secus si pecuniaria
sed volentes sustinere gl.ꝙ dum primo loquuntur de capita-
libus ponitur stricte cum perditur vita naturalis dum ponit̄
sed si aliam addit de alijs duabus capitalibus cum ꝑdicur li
bertas vel ciuitas.sed certe frustra diceret de pecuniaria si etiā
in pecuniaria posset interuenire.¶ Quarta fuit opi.Guili.de
cu.qui tenuit viam mediam quando pena non est capitalis.nā
dicit ipse ꝙ aut est corporis afflictiua puta ictus fustiū vel ab
cisio membri q̄ vere non est capitalis proprie loquendo vt no.
Bar.in.l.ij.ff.de pub.iud.⁊ tunc non possit interuenire procur.
q2 lꝫ possit ferri sn̄ia ꝯ absenteꝫ:tn̄ erit sine effectu ⁊ elusoria q2
non poterit mitti executioni.ideo vt inducatur ad personali-
ter comparendum si vult euitare penam contumacie vel obti-
nere absolutionem statuitur ꝙ procura. non possit mittere ad
finem.de quo.s. Aut non est corporis afflictiua vel relegatio:
vel remotio ab ordine.⁊ tunc possit interuenire.⁊ in hoc cōcor.
cum gl.sed in precedenti cum. P. ¶ Quinta fuit opi.Dy.q di
cit ꝙ si erat casus in quo possit ferri sententia contra absentem
tunc etiam si sit crimen capitale possit interuenire procura. ꝑ
hunc tex.vbi dicit esse casuꝫ.poterat aūt iure isto in quibusdā
casibus specialibus;vt in casu.l.ne diu.C.de penis.⁊ ideo cum
hodie vbiqꝫ per statuta possit hoc fieri q2 absens ponit̄ in ban
no ⁊ habetur pro confesso ⁊ postea condemnat̄ ꝙ cum venerit
in fortiam cōmunis decapitetur poterit procurator interueni
re.⁊ ita consuluit de facto si autem non potest ferri contra ab-
sentem videtur sequi glo. Hanc opin.in prima parte damnat
8 Bar.† q2 in causa capitali regulariter potest ferri sententia cō-
tra absentem.vt.l.ampliorem.de app.in prin.⁊ tamen si est ca-
pitalis in ea non interuenit procurator vt.d.l.j.§.j.an per aliū
cause ap. Ideo fuit sexta opi.Bar.qui dicit aut quis vult ad-
mitti vt defensor sine mandato ad ostendendum de innocētia:
⁊ ꝙ venit absoluendus ⁊ tunc admittitur vbicunqꝫ potest ferri
sententia contra absentem per rationem de qua.s.q2 etiam si
nullus compareret iudex.ex officio teneretur ingrere de hoc:
vt.l.si non defendantur.de pe.⁊ hūc dicit esse casum istius.§.vn
de iste talis solum admittitur ad hunc arctari nec subijcit se se
tentie nec venit ad plenariam defensionem cause.nec potest ali
quid facere quod preiudicet absenti.⁊ sic non venit vt ꝓcurat.
sicut Dy.voluit.q2 tunc persisteret vsqꝫ ad sententiam.⁊ oīa
posset facere tam ꝓficua q̄ nociua.vnde iste dicitur defensor ⁊
excusator innocentie non procu.si vero non poterat ferri sentē
tia contra absentem:tunc dicit ipse ꝙ in practica ⁊ in consulē-
do non recederetur ab opi.glo.que cōmuniter tenetur ⁊ mini-
me sunt mutanda ⁊c.sed in puncto iuris putat opi. Pet.⁊ Ja.
de ra.veriorem. Mihi videtur posse addi septimam opi.quan
do crimen nō est capitale.vt si sit talis pena in qua requiratur
presentia persone.lꝫ non sit corporis afflictiua.⁊ tūc nō admit-
tatur procu.puta si deberet mitrari ⁊ in hoc discrepo a Gui.de
cu.qui requirit qd̄ sit corporis afflictiua. Si vero non requirit
presentiam vt sunt pene persone priuatiue alicui[9] honoris. vt
remotio ab ordine vel relegatio.⁊ tunc postq̄ potest ferri sentē
tia contra absentem ⁊ etiam pena predicta infligi q2 si est priua
tiua trahit secum executionem tunc possit interuenire procur.
q2 non subest aliqua ratio vel causa quare non possit cum sint
due rationes vna quia non potest ferri sententia contra absen
teꝫ:altera quia posito quod posset esse elusoria.⁊ ambe iste ces-
sant in hoc casu.ergo non video quia non debeat admitti.si er
go quando imponitur pena pecuniaria.clarum est fm̄ oēs
quod potest interuenire.nam ⁊ procurator potest in ea cōdem-
nari.⁊ contra eum fieri executio si se obligauit. Item quando
imponitur pena capitalis similiter clarum est fm̄ omnes exce
ptis primis antiquis qui volebant ꝙ si crimen erat priuatum
posito ꝙ pro eo imponeretur pena capitalis vt puta in furto
qd̄ sit capitale crimē ex forma statutoꝝ vel vt olim in crimine
iniuriaꝝ si erat atrox.vt insti.de iniu.§.i summa.⁊.l.fi.de iniu.
ff.qd̄ ꝓcu.possit interuenire q̄ opi. falsa est per.l.fi.C.de iniur.
9 ¶ Predicta oīa † procedunt qn̄ reus esset absens. sꝫ si esset in
carceribus dicit Barto.quod tunc posset constituere procura-
torem ad omnes actus preterq̄ ad sententiam.⁊ ita dicit pra-
cticari quia cessant rationes prohibitiue. Ang.contra ꝙ ad re
spondendum inquisitioni vel accusationi vel positionib[9] non
possit constituere procuratorem:sed debeat ꝑsonaliter duci ad
banchum:⁊ per seipsum respondere.⁊ ita de facto seruatur ne
procurator conferendo inferat preiudicium grauissimum in-
carcerato:vel negando acquirat difficultateꝫ in ere in proban
do.nam si esset presens non auderet negare.ideo iudex debet vi
dere qua fronte trepidatione ⁊c.vt.l.de minore.§.tormenta.de
questionibus. Ad alios vero actus vt ad producendum testes
⁊ ad dandum articulos procedit dictum Barto. ⁊ tunc si non
esset in carceribus.etiam ad ista non potest constituere:quia a
quo remouetur genus.⁊ quelibet eius species.vt.l.si causa co-
10 gnita.C.de transact.cum ibi notatis.† sed.§.ad crimē denegat
prosecutionem criminis fieri per procuratorem: quod verbuꝫ
prosecutio est generale ad omnes actus.bene tamen potest con
stitui et generaliter constitutus admitteretur ad opponendas
exceptiones non tangentes crimen sed personam iudicis: qd̄
sit competens vel personam accusatoris in defectuꝫ processus
quia istud non continetur sub nomine persecutionis criminis
et hoc voluit notabiliter in.c.veniens.de accusa. Excusator au
tem absentie bene admittitur.vt.d.§.ad crimen quod est verū
quando non poterat per procuratorem comparere vel propter
naturam cause:vel quia citatus vt personaliter compareat sꝫ
si poterat procuratorem mittere excusator absentie non admit
titur quia imputatur illi quare non misit procuratorem quem
ita potuit mittere sicut excusatorem:vt est casus in.c.cum dile-
cta.de dolo ⁊ contuma.talis autem excusator absentie non te-
netur cauere de presentando absentem fm̄ glossam que est sin-
gularis.que semper allegatur in.l.in eod.§.i.de regu.iur. licet
in contrarium videatur titu.s.in ius voca.vt eant vel satisdēt
sed dic si vult probare impedimentum absentie non compelli
tur cauere;sed si solum allegat ⁊ non probet iudex non tenetur
admittere sed si vult potest:dūmodo ille caueat de representā-
do ⁊ ita

do & ita pôt loq̃ ɔtrarium & vide Spec. de execu. in prima parte Spec. ¶ †Ultimo scias q̃ licet qñ pena est pecuniaria ꝓcurator admittatur ex parte accusati. ex parte tamē accusatoris nō admittitur nisi ꝓsequatur proprium interesse per. l. 3 in princip. ff. eo. & sic maior est prohibitio ex parte accusatoris q̃ accusati. cuius contrarium quilibet prima facie diceret. & etiā ex parte accusati. licet de iure admittatur. †iudices tamē tenent talem modum q̃ nunq̃ admittunt. q2 citant vt personaliter ɔpareāt ad informandum curiam de veritate q̃ sine sui presentia non habetur que citatio permittitur ex causa iudici ordinario. vt. C. de procura. l. fina. & in. c. j. de iudi. lib. vj. & ita seruat totus mundus. & nisi hoc fieret nunq̃ daretur aliqua sententia in crimialibus. q2 semper mitterent procura. qui cum suis cauillationibus obuiaret. †An autē si fuit admissus procu. eo casu quo non erat admittendus. not. per glo. in. d. c. j. de iudi. lib. vj. cetera vide per Bar. in. d. §. ad crimē. & in Specu. de procura. §. j. i ver. item quod causa est criminalis. & per Gand. in suo lib. maleficiorum. rub. xxj.

Ait pretor. †Agens alieno noīe videtur illū defendere in causa reconuentionis & satisdare de rato si dubitatur de mandato. h. d. & s̃. locutus est vt plurimū de ꝓcuratore rei. hic incipit de ꝓcu. actoris. ponēdo edictum pretoris habens duo capita & primum casum prosequitur vsq3 ad. l. non solum. §. j. vbi prosequitur secundum vsq3 ad. l. feminas. ¶ In prima glo. ibi alleg. cauet. qñ agere volet. idē notat gl. in. l. actione. C. eo. ti. sed in. l. sed hec. §. pretor. ff. e. hoc limitat esse verum qñ h3 iustam causam. quare de presenti nō recōuenit q2 non h3 sua iura in promptu qđ totum relinquitur iudicis arbitrio dirimendo: al's imputandū esset reo quare de presenti non recōuenit. si procurator est paratus de presenti defendere vnde non grauabitur onere satisdandi: q2 hoc forte esset sibi difficile. Pet. aūt vt dicit etiam Cy. in. d. l. actione t3 indistincte ipsum non compelli ad cauendum de defendendo. quia hoc non continetur in edicto pretoris. s3 solum q̃ defendat cū reus vult reconuenire nec alibi reperitur iure cautum & q2 daretur reo materia malignandi & repellendi ꝓcura. q2 semper diceret se velle reconuenire dominum in magna quantitate vt grauaret fideiussorem in onere satisdandi. sed docto. cōmuniter tenent glo. p. l. j. C. de satisda. vbi dicūt esse casu3 ad incōueniens. Petrus r̄ndit per id quod no. gl. in. d. §. pretor. quia iudex qui habebit discutere vtrum subsit iusta cā vel non. Pet. autem dicit l. illam. C. de satisda. debere intelligi in satisdatione de iudicato soluendo. quem prestat procur. actoris cum incipit dominū defendere in causa reconuentionis iam mote non autem q̃ caueat de defendendo cum monebitur. Jo. an. in addi. specul. de procu. §. j. tenet opi. Pe. per talem rationem satis vrgentē. licet doc. non faciant de hoc mentionem: q2 non est prestanda satisdatio que non potest committi. vt. ff. eo. l. nō cogendum. §. fi. cum ibi no. sed ista nūq̃ posset cōmitti. q2 si caueret de defendēdo & postea non defenderet non propterea patitur aliā penam nisi q2 denegatur sibi actio. vt. ff. e. l. inuitus. §. pena. non autem teneretur ad interesse q2 non defendit: sed hanc penā posset pati etiam non prestita satisdatione. ad quid ergo superfluo satisdatur si ad interesse non committitur. & pro hoc quod notatur s̃. eodem. l. si defunctus. §. fi. in prima glossa. & ista ratio multū placet.

¶ Cessionarius vel procurator in rem suam intentādo vtile nō dicitur agere ꝓcuratorio noīe nec cauet de rato nec tenetur defendere cedentē & quid si intentat directā.

In casu in quo procurator in rem suam non tenetur defendere dominum in causa reconuentionis an saltem possit sibi obijci compensatio ex persona cedentis si cedens erat debitor conuēti ex causa liquida.

Si quis in rem suam. †Etiā3 ꝓcurator in rē suam tenetur in causa reconuentionis defendere dñm si erat ex cā lucratiua & volūtaria. Idē3 si ex causa onerosa & factus in fraudem. secus si ex cā necessaria: vel ex onerosa & non factus in fraudem. h. d. cum. l. seq. & expo- nit hoc verbum quis positum in primo capite edicti: dū dicit cuius noīe qs actionē sibi dari &c. vsq3 ad. l. s3 hic. §. nō solum. ¶ In gl. ibi cum debitor inops creditori cedit actionē ista expositio non placet nec habet in se vtilitatē. nam tūc fieret cessio ex causa onerosa q2 esset quedam datio in solutū. vnde etiā3 si non esset inops nec faceret ex necessitate. sed ex mera volūtate non teneretur cessionarius defendere cedentē si cessio nō est facta in fraudem. vt. ff. l. proxi. vnde hoc verbum ex necessitate frustra hic poneretur. ¶ In gl. ibi vel dic q̃ ꝓmissio precessit cessionem supple factam ex causa lucratiua. & hanc expositionē no. q2 vult q̃ sic qñ cessio fit ex cā onerosa nō tenetur cessionarius defendere cedentem in causa reconuentionis: nisi facta sit in fraudē. ita qñ fit ex cā lucratiua si donatio incepit a precedēti promissione q2 fit ex necessitate promissionis. tunc ergo tenetur defendere qñ promissio non precessit. sed Ang. nō videtur tenere hoc exemplum. q2 siue precessit promissio siue non: cām lucratiuam dicitur habere. ideo exemplificat vna cum Barto. istum tex. aliter q̃ glo. per. l. plane. fami. her. quando fieret qs procurator in rem suam per iudicem diuidentem hereditatem inter heredes & assignantem aliquod debitu3 vni tñ. q2 ille tenetur recipere & non tenetur coheredes defendere. certe etiam hic subest alia ratio. q2 dicitur ex causa onerosa. nam loco illius assignationis nominis assignatur alius de portione illius ideo potest poni exemplum vt aliqđ importet ista necessitas quādo fit ex cā lucratiua: tñ non habet ista cā lucratiua in illo nomie cesso: sed in alio vt sic saluemus Ang. puta promisit tibi cētu3 ex cā dona. postea vero volens forte aliunde soluere cessit tibi actionem contra titium hoc casu licet habeas causam lucratiuam q2 tamen non donauit tibi actionē contra titium sed centum in genere & ex necessitate huius donationis cedo. non teneris me defendere. & etiam hoc modo intelligatur ista gl. s3 si donarem tibi actionem contra titiu3 tūc q2 in illa habes cām lucratiuam siue precessit ꝓmissio siue nō teneris me defendere & ita loquitur Ang. & no. predicta in. l. seq. in glo. ibi. arg. ad contrariū. †Dic ꝯm Jac. & alios q̃ ibi loquitur in ipso qui intētat actionem sibi competentem ad cōmodum tñ alterius. vnde l3 agat suo ꝓprio nomine reputatur simplex procurator & tenetur cauere de rato. vt & ibi: & etiam defendere dominum in cā recōuentionis. arg. huius gl. sed hic glo. loquitur qñ quis intentat actionem sibi cōpetentem ad suum ꝓprium cōmodū & tamen cessionarius intentat vtilē quo casu non dr̄ agere ꝓcuratorio noīe s3 ꝓprio. vñ nec cauet de rato nec tenetur defendere cedētē: indistincte siue habeat cām lucratiuam siue onerosam: cum vero intentat directam que non competit sibi sed cedēti dr̄ agere procuratorio nomine & tunc habent locum distinctiones istorum tex. q̃ aut h3 causam lucratiuam aut onerosam. & in primo casu distingue vt. s̃. dixi. aut habet lucratiuam in illam actionē3 aut in alio & ex illa deuentum est ad cessionem. in secundo casu distinguitur vt in hac. l. si quis in rem. Alij autem dicūt nō esse distinguendum an intentat vtilem an directam. nam etiā3 in primo casu videtur agere procuratorio nomine saltem quātum ad narrationem libelli qui sumit originē ex persona cedētis. vt. l. qui stipēdia. C. eo. & hoc magis placet. al's iste. ll. essent in dubio q2 semper intentaret vtilem propterea hic videtur de mente huius. l. si quis. du3 loquitur de emptore hereditatis in quem transeunt vtiles sine cessione ex solo titulo emptionis: nec facit mentionem de cessione. & sic loquitur etiam cum intētat vtiles & vult q̃ nō teneatur defendere: q2 pretendit causam onerosam vnde secus si lucratiuam vel si venditio fuit facta in fraudem. & ista pro certo verior est. ¶ In glo. fi. circa finem. ibi item vbi est in rem suam ex causa lucratiua supple & voluntaria. si autem necessaria distingue. vt. s̃. dixi. ¶ †In gloss. fi. ibi. sed †an iure compēsationis ista glo. vult querere de hoc an in isto casu in quo procurator in rem suam non tenetur dominu3 defendere in causa reconuentionis: vt si est ex causa non lucratiua & non in fraudem an saltem possit sibi obijci compensatio ex persona cedentis: si cedens erat debitor illius conuenti ex causa liquida & sic si ipsemet ageret potuisset sibi obijci compēsatio an eo modo si cedit & agat cessionarius. docto. communiter tenent q̃ sic: sed in contrarium facit: q2 si non tenetur defendere cedentem in causa reconuentionis: multominus videtur repellendus alia exceptione quod est plus. docto. tamen mouētur quia non potuit quis cedere actionem aliter q̃ sibi cōpeteret: nec d3 cessionarius esse melioris cōditionis q̃ cedēs. argu. in. l. fi. §. j. ff. ad velleia. & no. per Cy. in. l. eius. C. de cōpen. & p dy- num in regu. si quis in ius. lib. vj. nec ob. si dicatur ista exceptio non est realis q2 nō tāgit debitum. q2 pendet q̃ necest personalis: sed in rem scripta ꝯm eos: sed hoc qđ sit in rem scripta non bene probant. vnde mihi videtur oppositum: q2 ista exceptio nō elidit aliquam exceptionem nec actionem. quod patet q2 si tutus hac exceptione etiam per ignorantiam ea omissa soluat nō repetit tanq̃ indebitum: quia non faciebat esse indebitum. vt. l. quinuicem cum ibi notatis. ff. de cōdi. indebi. si ergo cessi tibi actionem quam habeo contra titiū. l3 ipse titius haberet contra me exceptionem compēsationis. si contra ipsum egissem: si tamen tu nō agis nō habes qñ agis ad tuum proprium cōmodū vnde nō obijcit compensationem de eo quod amplius debet: q2 actio mea in re transiuit libera et sine aliqua elisione. Eo vero casu quo teneris me defendere: poteris etiam per istam exceptionem repelli. Adde. ff. de compensa. l. in rem suam. que loquitur in alio casu.

¶ Casu quo. ꝓcurator admissus i cā criminali in q̃ nō erat admittēdus nō facit corruere iudiciū ꝯm Lud. ro. ɔsil. cccxlvj. de q̃ p do. de rota deci. suis. de ꝓcu. i in nouis deci. incip. si clericus contra laicū intētauit crimē sacrilegij &c.

2 Coniuncta persona agens pro alia cōiuncta vel affini caueat de rato ⁊ gesta per eam non preiudicant illi pro quo agit nisi ratum habeat.

3 Coniuncte persone que possunt agere pro alia coniuncta persona que sint.

4 In casibus in quibus requirit̃ spāle mandatū q̄ coniuncta p̄sona ⁊ qñ admittatur sine mandato.

5 Coniunctus admittit̃ pro coniuncto minore vel furioso aut p̄digo cui bonis est interdictum.

6 Cōiunct⁹ 3 aliā p̄sonā cōiunctā nō admittit̃ sine mandato.

7 Magnus amicus admittitur sine mandato sicut cōiuncta persona dummodo caueat de rato.

1 **Sed et he persone.** ¶ †No. q cōiūcte p̄sone ⁊ affines pñt agere p̄ cōiunctis ⁊ affinib⁹ lz non habeant mandatū ⁊ in hoc stat̃ dummō nō appareat de contraria voluntate illius. q2 tunc non admitterent̃. vt. j. e. l. pomponius. in fi. †dum tñ caueant de rato vt. l. exigēdi. C. e. ⁊ nisi ille ratum habeat gesta per ipsam cōiunctā personā illi non preiudicat. vt. l. iij. §. si forte. j. de iudic. sol. †Sed que sunt iste coniuncte p̄sone. dic q ascendentes ⁊ descendētes vsq3 i infinitum. vt. l. parentes. s. de in ius vo. ⁊ in transuersalibus vsq3 ad quartū gradū s̄m Guil. de cu. Alij dicunt vsq3 ad illum gradū in quo admittit̃ ad successionem de hoc per Inno. in. c. nonnulli. extra de rescrip. facit quod no. in. l. femine. C. ad turp. sed† an in casibus in quibus requiritur speciale mandatū admittatur coniuncta persona sine mandato. dic q sic. etiā si pretendit propriū interesse. vt. l. patri pro filio. j. de mino. vbi est tex. no. al's secus s̄m doc. sed contrarium facit illud. c. nonnulli. dicunt quidam q si est frater benē admittitur etiam tunc secus si remotior a fratre. ¶ †Item queritur an coniunctus admittatur pro cōiuncto minore vel furioso aut prodigo cui bonis est interdictum videt̃ q non: q2 isti soli non possent constituere verum procuratorem ergo nec fictū. Uerum est q2 verus p̄curator constituitur ab ipso: ⁊ sic valeret constitutio possent sibi nocere. Sed fictus p̄curator vt est coniuncta persona datur a lege ⁊ non potest nocere nisi ratum habeat oportebit ergo q persone predicte ratum habeant cū autoritate sui administratoris. ⁊ de predictis est casus in. d. l. patri pro filio. adde qd̄ contra† aliam personam coniunctam non admittit̃: q2 par rō coniunctionis eum repellit: arg. in. l. non solum. §. j. j. de ritu nup. Dicit etiam Guil. hic vnum verbum no. quod probatur multis rationibus† quod sicut coniunctus admittitur sine mādato pro cōiuncta ita ⁊ magnus amicus.[a] ⁊ probata amicitia nō requirit̃ q habeat mādatum ⁊ admittitur posito q cōstat ip̄m nō habere dūmodo caueat de rato: qd̄ dictū perpetuo tene mēti. nam hic dicit esse eandē rōnē q in coniuncta: q2 non est verisimile q amicus dimittat eum illaqueatum. vt in simili not. in l. cum seq. s. in ius vo. vt eant.

a ¶ Magn⁹ amicus. an magnus amic⁹ admittat̃ p̄ amico. vide p̄ Lu. ro. sing. suis fo. iiij.

b ¶ Fieri: sz an possit fieri corā iudice p̄rogato vide per Lu. ro. sing. suis fo. iiij.

2 Qñ de crimine agitur ciuiliter: tūc agit̃ per modum actionis sed qñ criminaliter tunc per accusationem.

1 **Patronus libertum.** ¶ †Not. hic q qñ d̄ crimie agitur ciuiliter indistincte interuenit p̄curator etiā si imponatur pena capitalis cum preiudicio libertatis. nā hic agit̃ ad cōmodum patroni nō ad vindictam publicā: al's dic vt in. §. publice s. l. pxi. †qñ em̄ agit̃ ciuiliter tunc agit̃ p̄ modū actionis: sz qñ criminal'r tunc p̄ accusationē. ⁊ hoc vult gl. hic in effectu. nō tamē intelligas q hic intētet̃ actio sed implorat̃ iudicis officiū nobile. vt in. c. si. extra de of. iudi. dele.

2 Reconuentio qñ ⁊ coram quo possit fieri.

1 **Non solum autem.** ¶ †Quocūq3 genere agēdi agat siue ordinario siue summario tenetur procura. defendere dominum in causa tñ reconuentionis: eodem tñ loco sub cōpetenti tribunali non in alio. h. d. ¶ †No. q2 hic videt̃ casus s̄m docto. q in causa summaria possit fieri reconuentio sicut in ordinaria: nā cum petitur cautio damni infecti summarie proceditur. vt in l. j. de dam. infec. ⁊ tñ hic dicitur q procurator tenetur dominū defendere in causa reconuentionis. doct. tamen dicunt contrarium loquendo de causa que proprie dicitur reconuentionis que debet simul agitari cum principali ⁊ eadem sententia diffiniri. vt in. c. j. extra de mu. pe. lz em̄ cā principalis est summaria ⁊ causa reconuentionis ordinaria nō posset hoc fieri: q2 in prima dantur breues dilationes. in secunda secus. Nec obstat iste tex. quia loquitur de causa reconuentionis improprie sumpta. nam reconueniens non curat quod reconueniatur. vnde prius dicitur conuentio in verbo conuentionis q̄ reconuētio ⁊ de ista intelligitur in capitu. dispendia. §. reus. de rescriptis. lib. vj. nam in precedenti debet statim fieri post litem contestatam sed in hoc sufficit ex interuallo fieri. Item precedens non potest fieri coram eodē iudice. ista vero potest fieri etiā coram alio iudice ordinario dūmodo competenti. Et ideo gl. hic nō bene loquit̃ dū vult q non nisi coram eodem: q2 loquitur contra mentem litere coram alio vero delegato non posset fieri.[b] vt. d. §. reus quem. ⁊ rationem vide ibi per gl.

c ¶ Litē cōte. de h̄ vide p̄ eūdē paulū. c̄si. xiiij. in p̄mo impressis.

2 Conditio domini nō debet fieri deterior facto procuratoris nec etiam aduersarij. vnde si necesse est habere presentiam domini vt respōdeat positionibus nō habet necesse actor suis expensis eum facere citari sed ipse procurator debet facere ip̄3 comparere.

1 **Defendere autem est.** ¶ †No. regulā hic positam in fine q conditio p̄curatoris non debet esse deterior: q̄ conditio domini preter q̄ in satisdatione quam prestat procurator sz dominus ipse eam non prestaret et loquitur de satisdatione in solu. que prestatur a procuratore rei vel de rato que a procuratore actoris sed ipse dominus eam non prestaret. †⁊ sic conditio domini non debet esse deterior facto procuratoris q̄ esset si p̄ seipsum litigaret. vt no. s. eo. l. si procurator. in vltima glo. magna ibi. sed quare ⁊c. nec etiam aduersarij. vt. j. qui ex causis in pos. ea. l. ij. vnde si necesse est habere presentiam domini vt respondeat positionibus non habet necesse actor suis expēsis facere eum citare sed ipse procurator d3 facere ipsum comparere ⁊ nisi faciat non videtur recte defendere: ⁊ potest procedi cōtra absentem tanq̄ contra contumacem. q2 non misit procuratorē bene instructum. vt no. in. l. ij.

2 Procurator actoris an teneatur satisdare de defendendo in causa reconuentionis.

1 **Preter satisdationem.** ¶ †Procurator actoris qui in causa reconuentionis satisdedit de iudi. solnē. cogit̃ precise iudicium suscipere: nisi ab officio fuerit remotus ex iusta cā. hoc dicit. Sic ergo in procuratore actoris nō distinguitur an dominus satisdederit pro eo sciente ⁊ patiente. an ipsemet procurator satisdedit. sed indistincte prestita satisdatione cogitur precise iudicium suscipere. in procuratore autem rei distinguitur vt dictum fuit in. l. si filius. §. fina. ⁊. l. si defunctus: et in glos. magna quam nota. quia melior est q̄ fit in hac materia: et an sit ratio diuersitatis: dic vt in ea. ¶ In textu ibi. satisdationem. quidam intellligunt de satisdatione iudica. sol. quam prestet porrecto libello. vt. j. proximo. §. cum ibi notatis. nam ⁊ vltra illam tenetur precise defendere: et sic dictio preter ponitur inclusiue ⁊ hec est vera. ¶ †Alij intelligunt de satisdatione de defendendo. ad quam prestandam dicunt procuratorem non teneri: et hoc probant per hunc textum: dicentes quod dictio preter stat exclusiue. gl. vero in hoc distinguit an reus habeat iura sua in promptu vel non. licet alia glos. in. l. seruum. s. ait pretor. indistincte dicat ipsum teneri ad eam prestandā. vel dic vt ibi dixi.

2 Conuentus ex suo contractu vel quasi ex delicto: vel quasi potest compelli precise iudicium suscipere: idest respondere libello ⁊ litem contestari. per capturam personevel per capturā pignorum vel indictionem mulcte ⁊ quid in conuento ex defectu vel delicto rei.

3 Quid in procuratore comparente.

1 **Defendere autem.** ¶ †Procurator actoris in causa recōuētionis non compellitur precise iudiciū suscipere eo casu quo ipse actor non compelleretur: sed potest pati missionē: ⁊ nihilominus dicitur defendere vt per hoc admittatur ad agendum qd̄ probat quatuor exemplis. h. d. cū. l. sequenti. †Et premitte q ille qui conuenitur suo cōtractu vel quasi: delicto vel quasi: potest compelli precise iudicium suscipere: idest respondere libello ⁊ litem contestari[c] per capturam persone si est presens: ⁊ nō in domo vel per capturam pignorum vel per indictionē mulcte si actor hoc vult vt probatur in. l. consentaneum. C. quomodo ⁊ quando iudex. ⁊ in. l. j. §. quid ergo. j. de ventre inspicien. sz si non conuenitur ex suo contractu vel quasi: delicto vel quasi: sed ex defectu siue delicto rei vel ex sua culpa tunc non potest precise compelli: quia potest cedere rei et permittere illam abduci ⁊ in causa missionem fieri. vt in actione noxali. vt. s. si ex noxali causa aga. l. ij. §. j. ⁊ cum petitur cautio damni infecti. si ergo procurator meus agat contra te ⁊ tu vis me reconuenire actione noxali vel petere cauere de damno infe. procurator vero meus nō vult iudicium suscipere sed pati quod mittaris in possessionem serui mei vel domus mee ex primo ⁊ secundo decreto. †Tu vero dicas q q2 me non defendit debet repelli ab agendo: querit̃ qd iuris. ⁊ breuiter respondetur q imo admittitur ad agendum: quia quantum ad hoc censetur me defendere cum

re cum faciat illud quod ego facere poteram nec in plus tenet nec ob. §. proximo. §. qr ibi loquitur post prestitã satisdationẽ. de iudi.sol.tunc enim fateor quod compelleretur precise etiam in casibus istis procur.actoris lz in procur.rei distinguatur: vt ibi per glo.nos loquimur quando nõdum satisdedit de iu. sol. et ita intelligo hunc tex. et si dicatur quando nõ satisdedit tunc nec procu.actoris nec rei compellitur precise indistincte: vt ibi no.in glo.respõdetur verũ esse qp nõ cõpellitur precise; sed cau satiue vnde compellitur si vult admitti ad agendũ eo casu quo dominus eius compellitur precise litem contestari vt in casib⁹ de quibus.§. sed quando dominus non compelleretur precise tunc procurator actoris nec precise compellitur nec etiam cau satiue imo admittitur ad agendum lz iudicium non suscipiat sed patiatur rem adduci: et iste est casus in hoc.§.cum sequenti. et ex his datur intelligi melius qp glo. ¶ In gl. prima magna in prin.vbi videtur defendere vt non incidat in stipulationem de defendẽdo. ista glos.sentit quod iste procurator satisdederat de iud.sol.que satisdatio continet clausulam de defendẽdo: sed non placet: quia puto quod tunc teneretur precise defendere p §.precedentem.cuius contrariũ vult glo.et vltra hoc vult etiã quod non committatur stipulatio ex illa clausula. dic ergo qd re vera non defendit et ita loquitur oppo.glos. et probatur in.l. fi.in prin.j.eo.sed tamen habetur pro defendente quantum ad hũc effectum: vt non repellatur ab agendo tanqp non defendẽ te postqp facit illud quod dominus suus esset facturus: qr non poterat dominũ precise compelli vnde nec ipse compellit cau satiue. sequens etiam solutio est bona in se quod faciendo hoc non tenetur domino si hoc expediebat domino: al's teneretur sed iste tex.nõ loquitur quantum ad hunc effectũ: sed loquitur respectu rei reconuenientis. ¶ In glo.ibi: sed non quod domi nus.hic glo.voluit formare aliam oppo.inquãtum hic dicitur quod si reus vult reconuenire actorem pro se circa nuntiatio nem no.ope. et sic interdicto demolitorio vt destruat opus factũ spreta nuntiatione quod procurator dicitur defendere si patitur ipsum reum mitti in possessionẽ operis: vt illud destruat suis expensis.sed contra: qr dominus istius procuratoris non libe raretur hoc patiendo imo deberet ipse destruere suis expẽsis. vt.l.competit.§.in summa.j.quod vi aut clam.ergo nec procu rator dicit defendere nisi hoc faciat.breuiter solue.vt in fi.glos. qr hoc contrarium procederet si nũtiatio fuisset facta dño istius procuratoris vel ei a quo ipse dominus habuit causam ipso do mino sciente qr dominus postea edificauit: sed hic debet poni casus in quo facta fuit nuntiatio autori istius domini ipso do mino ignorante quo casu non teneretur ipse dominus demoli ri suis expensis: sed posset pati vt aduersarius mittatur in pos sessionẽ operis et ipsum destruat suis expensis vt etiam habet in.d.§.in summa.et.l.pretor.j.de ope.no.nũtia.eodẽ modo pro curator eius. ¶ In alia gl.magna legis sequẽtis ibi: et in alio casu qp hic.glo.tangit hic verã solu.istius contrarij: sed eã non declarat.dic ergo qp casus sunt diuersi. nam cõtrariũ loquitur in procuratore qui nuntiauit nouum opus et postea agebatur contra eum ad remissionem nuntiationis quo casu dicebatur procurator rei: et non cauet de rato: qr talis causa non potest cõ mitti.vt ibi not.vnde non debet superfluo cauere: vt.j.eo.l. nõ cogendum.in fi.cum ibi no.hic vero loquit in procuratore illius cui vel cuius autoritate facta erat nuntiatio qui lz sit procura tor rei hoc casu non conuenitur interdicto demolitorio: ideo tñ cauet de rato: qr interest agentis qp dominus ratã habeat mis sionem quam ipse procurator patitur fieri ne postea dominus reuersus ipsam missionẽ reuocet sicut in simili cõtingit in qui busdam casib⁹ in quibus procurator rei cauet de rato.vt.j.eo. l.non solum.§.si statutis.cum seq.l.pomponius.§. sed et his.qr per cautionem.de iudi.sol.nõ plene prouidetur actori et iste est vnus de casibus similis illis qui ponuntur.in.§.sed et his.per rationem que hic tangitur in glos. et sic ista stipulatio poterat committi: ideo interponitur.

2 ☞ Procurator dicitur me defendere licet per seipsum non defendat.
3 Actiones plures quando mouẽtur ad diuersa debita lz cõtra eandem personam possunt ex parte conuenti constitui plures defensores.i.singuli in singulis causis.
4 Plures actiones ad diuersa competentes possunt intentari vno libello modo nõ obstet aliqua de regulis impedientibus cumulationem.
5 Quando est vna lis et est vnitas personarũ vt si agis contra me ad decem non possum dare duos procuratores quorum vnus defendat in quinqp alius in alijs quinqp.
6 Mandatum generale ad agendum in omnibus litibus et cau sis ipsius domini an extendatur ad causas de futuro.
7 Si constituo procuratorem ad causam quam habeo cum titio et generaliter ad oẽs alias an ista clausula generalis restrin gatur ad alias.s.cum titio an etiam cum alijs personis.
8 Si habeo duas causas cũ titio et constituo procuratorem ad cau sam quã habeo cũ titio an videor cõstituisse in ambabus.

1 **Omnium autem.** ¶ † No. hic pri mo qp licet pro curator meus agat cõtra te solum vna actione et ad vnum debitum nihilominus si tu vis me reconueni re pluribus actionib⁹ et ad plura debita si vult admitti ad agẽ dum debet me defendere in omnibus et sic non seruatur equa litas.videbatur contrarium qr ista necessitas que sibi incum bit defendẽdo me videtur incumbere: qr te molestat dum equi tas dictat quod etiã a te molestetur: vnde videbatur eatenus quatenus te molestat posse molestari: cuius cõtrarium hic pa 2 tet.similiter habetur in.l.penul.§.peñ.§.qd quisqp iur. ¶ † Itẽ not.in ver.vnde talis procurator dicitur me defendere licet p seipsum non defendat si tamen sumit defensionem pro me et de 3 fendat et sint parati iudicium suscipere. ¶ † Tertio nota.quod quando mouentur plures actiones ad diuersa debita: lz con tra eandẽ personã pñt ex parte cõuenti cõstitui plres defenso res.i.singuli in singulis causis sicut quãdo mouetur vna que stio contra plures vel per plures.vt.§.e.l.si quis cum procura torio.§.vnius lit.vt sic quod operatur pluralitas personarum vt ibi operatur pluralitas actionum vt hic intellige ad diuer 4 sa competentium. ¶ † No.etiã quod plures actiones ad diuer a sa competẽtes possunt intentari vno libello.[a] facit.l. si idem cũ eo.§.de iurisdi.om.iudi.nisi obstet aliqua de regulis impediẽ tibus cumulationẽ.quod dic: vt not.Bart.in.l.edita.C.de edẽ. ibi tamen videtur tenere contrarium quod requirãtur plures libelli nisi sint actiones eiusdem generis in forma.quo casu di cit posse intentari eodem libello.mihi autem videtur id quod dixi.quod etiam si sint diuersi generis per illam.l.si idem.quia tot reputantur libelli quot sunt ibi cause diuerse: et ita videtur 5 notari in.c.querelam.extra de elec.pe.glos. ¶ † Ultimo not.qp quando est vna lis et est vnitas personarum vt si agis cõtra me ad.x.nõ possum dare duos procuratores quorum vnus defen dat in quinqp: alius in alijs quinqp.quia tua conditio deterior fieret interuentu alterius procuratoris: quia distingueretis in plures aduersarios: sed si constitueret duos vel plures: vt oẽs simul in totum defenderent: nec vnus sine altero vel vt quili bet posset insolidum: tunc bene posset hoc fieri: vt.§.eo.l.plu 6 ribus.et ibi dixi.et in.c.si duo.eo.titu.lib.vj. ¶ † In glo.magna ibi: sed nunquid etiam nomine futurarum.i.earũ que incipiũt competere postqp procurator fuit admissus ad agendum.et te net hic glo.quod non solum in illis que competebãt tunc tem poris.vnde allegatur ista glo.quod generale mandatũ ad agẽ dum in omnibus litibus et causis ipsius domini solum extẽda tur et comprehendat actiones que tempore constituti procura toris competebant domino: et quod talis procurator non pos sit intentare actiones incipientes competere post nisi orirẽtur ex causa de preterito vel essent coniuncte causis de preterito.et istam opinionem sequitur Barto.per.l.si procurator.§.eo.vbi procurator constitutus ad litem si obtinet sententiam non po test intentare actionem iudicati que incipit competere post pro curatorium suum.de hoc per ipsum no.in.l.damni.§. sabini.j. de dam.infec.Specu.tamen determinat contrarium in titu.de procuratore.§.ratione autem forme.ver.quid si procuratoriũ. quia hic agitur de modico preiudicio.et sic sub verbis simplici bus vel de presenti veniunt futura.vt.C.que res pigno. oblig. l.fina.sed Ioan.and.ibidem in addi.sm Dyn.et alios tenet qd 7 primo loco dixi. † Sed quero quid si constituo procuratorem ad causam quam habeo cũ titio.et generaliter ad omnes alias an ista clausula generalis restrĩgatur ad alias scilicet titio vel intelligatur generalis et cum alijs personis vide Bart.qui te net primam partem legis que habet.§.si pupillus.j. de tutel. Item quid si habeo duas causas cum titio et constituo procu ratorem ad causam quam habeo cum titio loquendo in sin gulari an videor constituisse in ambabus cum singulare ali quando ponatur pro plurali.vnde in addi.Specu. in dicto.§. ratione forme.

[a] ¶ Uno libello. de hoc vide per Lud.roma.cõsi. cclvj.

2 ☞ Confessio procuratoris emanata per modum contentiose iurisditionis preiudicat domino.si alio modo fit ex mera sua voluntate.
3 Interrogationes si fiunt in iudicio quando debeant fieri do mino et non procuratori.et nu.5.
4 Procuratorum tria genera et quis eorum iuret de calumnia et debeat interrogari.vide etiam quartum genus.nu.5.
5 Satisdatio vel promissio sequens q̃ fit ex necessitate a iure im posita nunqp nouat precedentem.
6 Procurator meus si fuit a te interrogatus an ego sim heres

titij τ respondeat φ nō τ ita erat in veritate seu respōdeat me esse prout erā vel negauit τ tñ erā vel respondit me esse τ tñ nō eram heres qualiter τ quando tenear vel non.

Non solum autem in act.

1 ¶ † Procurator actoris in causa reconuentionis tenetur respōdere interrogationibus que fiunt ante litem contesta. ad preparationē iudicis parti. de interrog. acti. τ etiam positionibus que fiunt post lit. contest. ad decisionē litis τ eius confessio vel negatio vel taciturnitas nocet domino eo casu quo propria confessio sibi noceret. h. d. tex. cum glos. et

2 propter hoc vltimum allegatur principiū istius. l. † φ cōfessio procuratoris emanat per modum cōtentiose iurisditionis. puta respondendo libello vel interrogationibus vel positionib⁹ preiudicat domino: q2 fit ex necessitate a iure imposita vt hic: secus si alio modo fit ex mera sua voluntate. τ ita intelligatur ꝭ. de cōfes. l. certo. §. sed an ipsos. al's in vltima glo. pro ɔtraria.

3 ¶ † Pro declaratione prime glo. magne φ iste pcurator actoris non sit interrogandus sed dñs opponitur. nam interrogationes que fiunt in iudicio fiunt mediante iuramento de calūnia: vt sic respondeat quis cum iuramento veritatis. vt. l. ij. et aut. ibi posita. C. de iura. cal. sed tale iuramentum non prestatur per procuratorem sed dominum ergo talis procurator non debet interrogari sed dominus super hoc cōtrario laborat tota glo. ex qua colliguntur quatuor sol. prima φ contrarium procedat in interrogationibus que fiunt post lit. contest. q2 iuramentū de calū. statim lit. contest. prestatur postea fiūt interrogationes τ positiones ad decisionem cause. iste tamē tex. debet restringi ad interrogationes que fiunt ante litem cōtesta. ad preparationem iudicij. ille enim nō fiunt virtute iuramenti de calum. cum non prestetur ante lit. contest. ideo possunt fieri procuratori certe ista est nimia restrictio ad hunc tex. qui loquitur indistincte dum dicit iure interrogatus ex omnibus causis τc. licet exemplum quod sequitur an heres sit τc. sit de interrogatione que fit ante lit. contest. sed certe exemplū nō arctat regulam precedentem. vt. l. regula. §. fi. de iur. τ fact. ignorātia. vnde glo. intelligit tam de his que fiunt ante lit. contest. φ post. τ tūc ad contrarium datur secūda sol. dum dicitur interrogationes que fiunt post lit. contest. fiunt virtute iuramenti de calumnia: fateor istam. sed procurator nō iurat de calūnia: imo dominus nego istam: q2 non est simpliciter vera: sunt enim quidam procuratores qui iurāt de calumnia τ illis potest intelligi hec lex. quidam sunt qui non iurant sed dominus in illis procedet cō-

4 trarium † cuius rei gratia. dicit glo. φ tria sunt genera procuratorum. nam quidam dicitur procurator in rem suam qui est cōmodum τ incōmodum suum. τ iste reputatur principalis: ideo ipse iurat siue cōueniatur directa actione siue vtili ꝭm glo. licet Azo distingerit an directa vel vtili. τ in hoc sine dubio potest loqui ista lex. Quidam vero dicitur procurator non in rem suā respectu cōmodi: q2 si obtinet non ad suum cōmodum sed obtinet ad alienum cōmodū sed respectu periculi dicitur in rē suā: q2 si succūbit succumbit etiā ad sui incōmodum: vt si ipse satisdedit de iudi. sol. promittendo de dando fideiussores: q2 dominus ipsum non releuauit. nam si ipse obtinet ad cōmodum domini obtinet: sed si succumbit ad suum incōmodum succumbit q2 tenetur soluere iudicatum ex sua promissione: et in isto potest pcedere ista lex ꝭm Azo. vt ipse iuret de calūnia tanφ causa sit propria ratione periculi τ sic ipse possit interrogari. glo. non dicit esse distinguendum an ipse conueniatur virtute sue promissionis post latam sententiam et verum sit quod dicit Azo an ante sententiam: τ sic actione qua tenetur dominus: et tunc dictum Azo. non sit verum: q2 in illa non potest dici causa propria. vnde nec iurabit de calūnia. nec interrogabitur de vltima hoc etiam dicit glo. reprehēdendo Azo. qui dicit per talem satisdationem a procuratore prestitam liberari reum principalē iure nouationis: quod non est verū cū ista satisdatio prestetur ex necessitate qñ non fuit releuatus a dño absente ex qua glos.

5 singulariter no. † φ satisdatio vel promissio sequens que fit ex necessitate a iure imposita nunφ nouat precedentē etiā iure veteri τ etiā quādo interueniebat noua persona l3 secus esset tūc si esset prestita ex mera volūtate. iuxta no. in. l. ij. de noua. Quidam vero nullo modo dicitur procurator in rem suā nec respectu cōmodi nec incōmodi: q2 non satisdedit pro seipso sed dñs ipsum releuauit. iuxta. §. sed hodie. insti. de satis. τ in his procedit contrarium q2 talis pcurator non iurat nec interrogatur sed dñs τ sic in eo nō haberet locū ista lex: certe ista adhuc esset nimia restrictio: ideo datur tertia sol. que colligitur ex versu. Itē quando vt etiā in tali procuratore locū habere possit τ ad contrariū dū dr dñs iurat de calūnia non pcurator fateor istā ergo dominus debeat interrogari τ non procura. fateor etiam istā si actor vult: sed si vult φ procurator interrogetur adhuc potest l3 nō iurauerit de calumnia nec est mirum l3 interrogationes fiāt virtute iuramēti: possunt tñ interdū fieri nullo precedente iuramento: pt3 q2 tale iuramētū pōt tacite omitti. vt. l. ij. §. sed q2 veremur. C. de iur. calū. τ nihilominus interrogationes fiūt ista est bona solutio τ vera. τ subdit gl. φ est dare aliud genus pcuratorum. s. cū quis sine mandato aliquem defendit animo transferendi in se iudicium τ liberandi principalē τ iste potius dicitur dñs φ procurator. de quo loquitur. l. so. ꝭ. de sol. τ pōt liberare reum etiam inuitum nō tñ dicit glo. inuito actore talē nō cogitur recipere si non vult. ita sentit glo. l3 cōtrarium sentiat in. l. liberto. §. fi. ꝭ. de neg. gest. τ ista verior est per. l. si mandato meo. in fi. principij. ꝭ. manda. Datur quarta sol. in fi. glo. φ iste tex. loquitur ꝭm iura vetera ꝭm que ipse procurator de calumnia iurabit. contrarium autē procedit de iure nouo quo iurat dominus. vt in aut. principales. C. de iu. calū. τ ꝭm istam solu. corrigeretur hodie ista lex inφtum intelligeretur de interrogationibus que fiunt post litem contesta. sed correctio legū est euitanda. ideo sol. ista non approbatur. Datur τ quinta sol. extra glo. ne cōtrarium procedat in eo procuratore: q2 ex propria voluntate aliquē defendit: sed hic loquitur in procuratore actoris qui defendit dominum ex quadam necessitate causatiua a iure iniūcta si vult admitti ad agēdū: et ideo actor nō solū pōt si vult ipsum interrogare: imo etiā tenetur interrogare ipsum si pcurator est paratus respondere τ cōpelli ad defendendum et est notabilis solutio: tamen iste tex. vult φ procurator compellatur respondere τ solutio vult φ actor compellatur interrogare: ideo non multum placet: tene ergo tertiam solu. glo. φ

6 per pdicta remanet in totū expedita τ declarata. ¶ † Pro declaratione seq. glo. magne que est difficilis opponitur cōtra tex. dum dicit in fine φ si pcurator respōderit tenebitur: nec dicit quis teneatur: τ sic potest intelligi tam dominus φ pcurator: sed contra. nam ponamus quod pcurator meus interrogatus a te an ego essem heres titij: q2 volebas me reconuenire vt heredem. respondit φ nō. τ ita erat in veritate. iste tex. vult quod ista responsio l3 vera faciat me teneri vt heredem τ etiā ipsum procuratorem teneri ad defendendum me vt heredem: qđ videtur iniquissimum postφ respōdit veritatem ꝭm quam ego nō debeo teneri nec etiam ipse. timore huius. gl. ista post medium in versi. si autem respondit non esse vera non est ex eo. ver. Ad contrarium respondetur istum tex. non posse intelligi hoc casu pro quanto respondit φ non eram in re vera nō eram: q2 talis responsio non facit me teneri nec etiā ipsum: sed pōt intelligi in alijs tribus casibus quorum primus est ecōtrario qñ respondit me esse τ erā. Secūdus qñ negauit me esse τ tamē erā pro parte. nam sicut si ego negassem mādatū meum faceret me teneri insolidum: vt. l. de etate. §. qui tacuit. ꝭ. de interro. act. ita τ mādatum procuratoris mei si habebat mandatū: secus si nō habebat. dicit tamen glo. ante finē φ possum recuperare a procuratore si nō habuit speciale mandatum ad negandum: q2 nō debuit mentiri τ est tertius casus qñ respōdit me esse heredem et tamen non eram. nam sicut ego respondissem noceret mihi q2 possem conueniri τ condēnari vt heres l3 non sim. vt. l. fi. de interro. actio. ita τ confessio pcuratoris mei recuperabo tamē ab ipso per actionem mandati si non habebat ad hoc speciale mandatum. nec ob. ꝭm glo. quod confessio procuratoris nō nocet domino. vt. l. certum. §. sed an ipsos. ꝭ. de cōfes. q2 verum est si probetur contrarium ista sol. non est bona: q2 hic presupponimus quod appareat contrarium quod non eram. dic ergo vt s. dixi: quod quando emanat per modū voluntarie iurisdi. procedit contrarium secus quando ex necessitate vt interrogatus a iudice. vel respōdendo libello vel interrogationibus aut positionibus.

2 ¶ Intentans actionem sibi competentem τ ad commodum suum licet orientem ex facto alterius non cauet de rato. et qđ si habet eā cōmunem cum alio. τ nu. 1.

3 Quis dicatur agere alieno nomine.

4 Procurator agens actione directa quam ipse acquisiuit tenetur tamen cauere de rato. nisi ostendat mandatum.

5 Procurator quando teneatur cauere de rato: l3 habeat mādatum. τ nu. 1. τ quid operetur talis cautio.

6 Mandatum procuratoris debet ostendi per instrumentum publicum τ etiam per testes.

7 Agens alieno noīe quando nō cōstat de mandato. nō admittatur etiam cū cautione de rato nisi sit persona cōiuncta τ quo modo dicatur constare quod habeat mandatum.

8 Quid si asserit se habere mandatū τ hoc ostēdit p vnum testem vel q2 habet penes se instrumenta cause sed nō ad plenum docet τ an teneatur satisdare de iudi. sol. τ nu. 9.

9 Procurator ad exigendū qñ dubitatur de mādato nō admittitur cū cautione

cum cautione de rato.sed debet docere de mandato.

10 Dominus de consuetudine potest releuare procuratorem ab onere satisdandi de iudi.sol.non de rigore iuris. et quam vtilitatem habebit actor ex hac satisdatione.

1 **Qui alieno nomine.** ¶†Agens ad cōmodum alienū tenetur satisdare de rato quando dubitatur de mandato siue intētat actionē cōpetētē illi siue cōpetentē sibi ad cōmodū illius h.d.cum.§.seq.vsq; ad.§.queritur. et primo casu dicitur agere alieno nomine et ad alienū cōmodū.secundo dicit agere ꝓprio nomine sed ad cōmodum alienum.adde aliquos casus qui ponuntur in.§.fi.de dote.et in.§.si pater.j.ea.l.sed quando intētat actionem quam habet cōmunem cū alio et tunc etiā cauet. non

2 tamen indistincte vt ibi no.in glo.¶†Itē qn̄ intentat actionē competētem sibi et cōmodum suum:lz oriente ex facto alterius tunc non cauet.vt in.§.si pater filij.et incipit hic tractare de secundo articulo comprehēso vt in edicto pretoris.de quo.s.eo.l.seruū.§.ait pretor. nam de primo tractauit hucusq; qualiter teneatur procurator actoris defendere dominum in causa re-

3 conuentionis.¶†Iste tex.ibi:cauere debet.i.satisdare cum fideiussore vel pignore.et.h.d.edictū pretoris.in.d.§.ait pretor. dicitur autem agere alieno nomine qn̄ intētat actionē competentem alteri et agit ad cōmodū illius nec dubitat circa declarationem edicti pretoris:quid si intentat actionem competentem sibi ad cōmodum tn̄ alterius:et hoc est qd̄ sequitur in ver.

4 seq.sed interdum vbi incipiunt expositiones.¶In tex.ibi iurauitq;.s.procurator qui detulerat iuramentum reo et reus sibi retulerat et iurauit domino absente deberi a reo.nam ex hoc iuramento actio directa acquiritur quasi procuratori tn̄ ad commodum dn̄i:vtilis non acquiritur dn̄o p.l.si procurator meus s.eo.si agit directa sibi competente nihilominus casum lz non agat directo nomine sed suo. et hoc no.qz per hoc patet q si procurator meus stipulatus est a te procuratorio noīe meo ex qua stipulatione sibi acquiritur actio directa quam tenet mihi cedere non potest intentare illam directam sine voluntate mea. et ideo si agat illa actione debet vel ostendere mandatum.vel si dubitatur de ipso cauere de rato.et si certum esset ipsum nō habere mandatum repelleretur ab agendo per id quod ibi no.in glo.sicut intentaret actionem competētem mihi probatur etiā s.eo.l.si procurator.nam et sententia lata pro procuratore meo acquiritur sibi directa actio iudicati mihi vero vtilis vt dicit mihi q non potest intentare illam directam contra voluntatē meam:sed si diceret se habere mādatum esset dubium: dico q admitteretur ibi cum cautione de rato p istū tex.et idem si fuit stipulatus iudicatum solui ex qua stipulatione sibi acquiritur

5 directa.†Et recollige tres casus ex glo.primus quando cōstat de mandato et tunc non tenetur cauere de rato.vt.j.eo.l.si procuratorem.et hic in prin.glo.adde q hoc est verum nisi dubitetur an illud mandatum sit sufficiēs ad causam istam nam etiā tunc est locus cautioni.vt.j.de man.l.illud.§.fi. Item est verū nisi dubitetur an illud mandatum fuerit reuocatum nam etiā tunc cauetur.vt.l.vulgo.j.de admi.tu.ratio aūt est qz nō cauet quando constat de mandato colligit ex eo qd̄ no.glo.j.ibi. et est ratio.nā nō interest rei caueri cū sit securus aduersus dn̄m: qz si obtinebit sententiam cōtra procuratorem et postea dominus velit venire contra repellet ipsum per exceptionē ostendendo mādatum.Sed oppono q imo interest rei qd̄ adhuc prestetur cautio rati:qz si dn̄s postea de facto veniat contra cōmittit stipulatio rati per procuratorē saltem ad expensas litis.vt.l.siue. §.cum autem.rem ra.ha.et potest interesse rei posse recuperare a procuratore si forte dn̄s succumbens et condēnatus in expensis non sit soluendo fateor q si talis satisdatio fuit prestita committetur tunc dūtaxat ad expensas litis.vt ibi: sed ista non est causa q ꝓpterea debeat prestatio satisdari eo casu quo apparet de mandato cum debeat prestari arbitrio boni viri.vt.d.§. ait pretor.et bonus vir non debet arbitrari q ꝓcurator grauet

6 hoc onere postq̄ ostēdit mādatū.†debet aūt ostendere per instrumentū publicū nō aūt p testes sm̄ Pe.et no.Cy.in.l.pe.C. eo.et hoc obseruat stylus iudiciorū vbiq;:qz instrumentū mādati confectum inter ꝓcuratorē et dominū suū faciet fidē pro reo contra ipsum dn̄m:sed receptio testium facta inter procuratorem et reū non preiudicaret dn̄o nō citato et sic reus non esset securus.Bart.tn̄ tenet opi.qd̄ etiam per testes. Joā.an.in addi. Spe.eo.titu.tenet primā partem que mihi videt verior et opti-

7 ma ratione fundata.†Secundus casus est quādo cōstat ipsum non habere mandatū:et tunc non admittitur etiā si velit cauere de rato nisi sit coniuncta persona que potest agere sine mandato.vt.s.eo.l.sed et he.non tamen contra volūtatem. vt.j.eo.l. pompo.in fi.dicit aūt cōstare q nō habet mādatū qn̄ ipse hoc fatetur.vel dicit se habere tn̄ nihil penitus ostendit.Sed cōtra qz reus negat ipsum habere mandatum.ex ista negatione dicitur res fieri dubia.vt hic no.circa fi.glos.et quando est dubium admittitur cū cautione rati. vt.l.j.C.eo.Sol.qn̄ nihil penitus ostendit.tunc negatio non facit rem dubiā ad cōmodū negantis.nam si taceret diceretur res certa et nō admitteret cum cautione rati negatio.sic ergo non debet sibi nocere vt faciat procu-

8 ratorem admitti cum cautione rati.†Est et tertius quando res est dubia.puta qz asserit se habere mandatum et aliquod ostendit non tamē ad plenū docet sed presumptiue puta per vnum testem:vel qz penes se habet instrumenta cause.vt no.in.l.iij.§. cause.j.ad carbo.et tunc negatio rei cū presumptione in contrarium facit rem dubiā vt sic admittatur cum cautione rati. hoc tn̄ est verū quando per dictam cautionem plene prouidet reo aliter non admitteret sed necesse haberet mandatum ostende-

9 re et iste est casus quē glo.allegat.j.ad tre.l.qui ita.§.j.¶†Itē est verum in procuratore cōstituto ad agendū:si vero ad exigēdum tūc adhuc nō admittitur cū cautione rati lz dubitetur de mandato imo debet docere de mandato.p.l.hoc iure.j.de solu. et per id quod no.in glo.dum allegat illam legē. et hoc in ꝓcuratore actoris:ꝓcurator autem rei lz doceat de mādato nihilominus tenetur satisdare de iudi.sol.p duas rationes quas hic ponit glo.in versi.et est ratio.¶Sed op.contra primā: qz si docet de mandato videtur quod actoris non intersit prestare satisdationem de iud.sol.qz est securus q sententia lata contra procuratorem rei admitti poterit p executionē cōtra dn̄m.vt.j.e.l. plautius.sicut etiā quando procurator actoris doceret de mandato nō prestatur cautio rati:qz reus est securus cōtra dn̄m sol. non est eadem ratio.nā reus est securus cōtra dn̄m et est in possessione sed econtrario actor lz sit securus contra dominum vt possit mitti sententia cōtra eū executioni nō tn̄ est in possessione eius quod erit.vnde interest adhuc sua q ꝓcurator se obliget et det fideiussores de iudi.sol.qz interest actoris plures habere debitores vt hic in glo.in ver.est et alia q̄ nō cōtenta prima

10 ratione antecedit secundam.†Sed cōtra qz dn̄s potest suū procuratorem releuare ab hoc onere si in instrumēto procurationis ꝓmittit soluere iudicatū quo casu procur.non tenebitur se obligare nec dare fideiussores et sic eludet hanc prouisionē de qua.s.qz actor non erit securus nisi cōtra dominū:postq̄ ergo ostendendo mandatū eodem modo est securus nō videt quod aliter debeat securari per reum qd̄ obliget se vel det fideiussores.ista oppositio semper fecit me dubitare propter quam dico q de rigore iuris dn̄s non potest releuare procuratorem ab onere satisdandi de iud.sol.ad hoc vt actor sit securus non solū contra ipsum reum:sed etiā ꝯtra procuratorem et suos fideiussores de consequendo debitum postq̄ iura ꝓuident q qui aliū defendit siue cum mandato siue sine teneatur satisdare de iud. sol.vt.j.eo.l.qui proximo.§.ei qui.sed ꝓpter ꝯsuetudinem iudiciorum que erat in cōtrarium hoc toleratur.vt dicitur in.§.sed hodie.insti.de satis.fuit ergo introductū potius de cōsuetudine q̄ de iure q dominus possit releuare procuratorem ab onere satisdandi:et nihilominus hoc approbatur propter cōmunē obseruantiam.vt patet institu.de satisda.in fi.sicut in simili cū petuntur apostoli:qz sufficit vno contextu dicere peto sepe et sepius et instanter.quod tamen non est de rigore iuris.sed diuersis vicibus deberent peti prout habetur in clemē.ij. de appel. iuncto eo quod no.in.l.si conuenerit.j.de pigno.act.per glos. et hoc propter consuetudinem litigantium:vt dicitur in.d.cle.sed quam vtilitatem habebit actor ex hac satisdatione postq̄ per eum nō securatur nisi cōtra dominū cū et sine ea iam esset securus ex quo habeat mandatum qz cōtra dominum dabit actio iudicati.vt not.s.eo.l.si procurator.in fi.in glo.magna.respondeo quod habebit duplicem actionem:sc; ex sententia. vt ibi et ex promissione procuratoris.et hoc est sibi vtile:qz si succumbat in vna potest redire ad aliam.vt.j.de regu.iur.l.si actor.et qz vtilius est posse dominū conuenire ex sua promissione q̄ ex dispositione legali quoniam habebit iudicem fauorabilem ad qd̄ facit quod not.j.de noua.l.si pupillus.et.j.de rei vendi.l.nō solum.in vlti.glo.et in.l.iij.§.si rem.j.de leg.iij.

2 Citari debet ille ad quē negotium principaliter pertinet et quem prima causa tangit non alij.

3 Relatiuum presupponit interdum antecedens diuerse qualitatis.

1 **Queritur apud iulianum.** †Casus est quod dominus habebit ratum non autem quod creditores domini lz ex sententia absolutoria possint ledi:qz non dicitur per hoc res ad eos principaliter pertinere.h.d. ¶In text.ibi: vtrum dominum solum supple vel heredes eius.vt.j.rem ratā habe.l.si sine.§.si in stipulatione.qz reputantur eadem persona et sic ista dictio solum:eos non excludit.¶In tex.ibi:an etiam

creditores.supple quibus potest fieri preiudicium per absolutoriam rei si debitor cuius nomine agitur non erat soluendo.⁊ videtur quod sic:q: in hoc pretendunt interesse ⁊ sic res dicitur ad eos pertinere:ergo ⁊c.vt.s.eo.l.seruum.§.ait pretor.ibi eũ ad quem ea res pertinet ⁊c.sed cõtra eũ vt sequitur q: sub illis verbis comprehenditur ille ad quem pertinet principaliter vt est dominus.ad creditores autem pertinet ad consequentiam.

2 simile†in citatione q: debet citari ille ad quem negotium principaliter pertinet et quem prima causa tangit non alij.vt.l.j.§. denuntiare.j.de ven.inspi. ¶†In glo.ibi:dic ceteros impro-

3 prie poni.facit.j.de mino.l.in cause.la.ij.in prin.⁊ sic no. ex hac glo.quod sicut relatiuum substantie ponitur interdum impropie.⁊ facit simplicem relationem vt ibi mulier damnauit que saluauit.not.in.l.iij.C.de nego.gest.ita ⁊ relatiuum diuersitatis vt dictio alius alia:et dictio ceteri:que presupponunt antecedens eiusdẽ qualitatis:ʒ interdũ diuerse qualitates vt hic.

2 ☞Pater quando est vilis persona quod exercitium actionis de dote competat filie et pater non admittatur sine cautione de rato.

1 **Si de dote agat.** ¶†Dubitatio istiꝰ.§.erat q: pater cũ agit actione de dote.agit ad cõmodum suum vt ipse possit iterum filiam dotare:vel si filia moriatur remaneat sibi dos:ergo videbatur quod non teneretur de ratihabitione filie:q: intentat actionem competentem sibi patri quo ad substantiam ⁊ exercitium ⁊ sic suo nomine tm̃ videbatur agere.vt.j.proxi.ver. sed certe agit etiã ad commodum filie ⁊ intentat actioneʒ que est cõmunis inter ipsum ⁊ filiam.vnde his duobus respectibꝰ dicitur agere nomine filie:⁊ sic tam sui ꝙ filie vnde seruatur media via: q: non semper cauet de ratihabitione filie:sed solum quando filia est

2 absens ⁊ ignorans.vt.l.ij.§.voluntate.s.solu.mat.vel†quãdo pater est vilis persona quo casu exercitium actionis competit filie ⁊ pater non admittitur sine cautionevel quando filia esset emancipata.nam ⁊ tũc actio est consolidata in filiam ⁊ sic agit ibi nomine alieno.siuero est in potestate siquidem est presens ⁊ tacens consentire censetur:ideo nõ requiritur cautio rati ideo si contradicit expresse ⁊ non habet causam contradicendi si aũt habet tunc etiam in cautionem nõ admittitur.⁊ hoc est quod voluit hic glo.in effectu.

2 ☞Ex iniuria facta filio sequitur etiam iniuria patri:⁊ sic est duplex iniuria:⁊ ex facta filio acquiritur actio ipsi filio sed pater habet in illa exercitium. nec cauet de rato:licet procurator patris secus.

1 **Si pater filij nomine.** ¶†Not. quod qñ quis intẽtat actionem competentem sibi lʒ ex facto alterius si agit ad suam propriam vtilitatem dicitur agere proprio nomine ⁊ nõ cauet

2 de rato.¶†In tex.ibi:filij nomine.i.occasione iniurie facte filio principaliter ex qua sequitur iniuria etiã patri: ⁊ sic est duplex iniuria ⁊ ex illa que facta est patri oritur actio ipsi patri et non filio.⁊ illa intendebatur hic.ex facta vero filio oritur ipsi filio que nec acquirebatur patri.et erat casus specialis in quo iure isto filius habebat actionem que patri.non acquirebatur. sunt ⁊ alij dẽ quibus in.l.si longius.§.si filius.j.de iudi. habet tamen pater in illa exercitiũ.et quia est legitimus administrator adhuc nõ cauet sicut nec tutor vel curator:sed si ageret procurator patris:secus vt hic in glo.

2 ☞Procurator potest etiã in causa status interuenire si agitur ciuiliter.

3 Controuersiam alteri facere quis dicitur non solum cum agẽdo illum molestat sed etiã cum excipiendo sibi resistit.

4 Ubicũq; agitur de re inestimabili semper in cautione rati vel alia iudiciali debet apponi certa pena vł stipulatio aŀs nõ posset committi.

5 Sententia lata in causa status tunc facit preiudiciũ omnibus qñ est lata cum legitima contradictione aŀs secus.

6 Contradictor legitimus dicitur ille quem negotium principaliter tangit.

1 **Si status controuer.** ¶†Quãdo per satisdationeʒ de indi.sol.non plene prouidetur actori etiam procur.rei cauet de rato.h.d.iste.§.vsq; in fi.l.⁊ ponuntur tres casus vel tria exempla de hoc.quartum exemplum ponitur in.l.seq.§.sed ⁊ his.⁊ iste primus est in causa status: quia si aliquis asserat se liberũ et ex pos.seruitutis prouocet in libertatem ⁊ sic est actor si compareт procurator rei qui pretendit illum seruum non admittitur ad defendendum dominum sine cautione rati:licet sit procurator rei.multofortius si ipse procurator agat contra illum qui est in quasi possessione libertatis:q: tunc est ꝓcurator actoris:regulariter autem procurator rei nõ cauet de rato. vt.l.nõ cogendum.C.fi.j.eo.cum possit quis alium defendere etiã inuitum.vt.l.sol.sed non sic potest quis agere pro inuito:ideo procurator actoris semper cauet de rato si dubium est de mãdato. procurator autem rei non nisi quando per satisdationem de iudi.sol.prouidetur actori vt est in casu isto:q: satisdatio de iudi. sol.ꝙtum ad id quod principaliter petitur nõ prestatur nec petit declarari se liberum sed quidem declaratione facta nihil est soluendum sed sententie acquiescendũ:⁊ sic trahit secum executionem:non ergo caueret de iudi.sol.ꝑpter hoc:sed bene propter quedã alia accessoria.vt hic in glo.fi.si ergo dominus quẽ procurator defendit nõ haberet ratũ nec dedisset mandatũ nõ esset prouisum agenti ⁊ sentẽtia lata pro eo esset nugatoria q: non noceret domino:⁊ sic nec consequeretur a domino libertatem nec etiam aliquam pecuniam ab ipso ꝓcuratore seu defensore:cauet ergo de rato cũ promissione certe pene ad quam soluendam tenetur si non habet mandatũ ⁊ dominus non habet ratum ideo aũt promittitur pena:q: si non ꝓmitteretur cautio rati nõ cõmitteretᷓ nisi ad interesse.i.ad estimationẽ litis ⁊ ista lis non recipit estimationem cum agatur de libertate que non potest estimari ideo promittitur certa quantitas nomine pene non tamen per hanc cautionẽ rati ꝓuidetᷓ plene agenti:q: non obtinet libertatem si dominus non dedit mandatũ nec ratum habet:sed saltem consequitur penã a defensore qui asserebat se habere mandatum.et ista eadem ratio locum habet in vltimo casu istius legis:q: nec ibi prestatur cautio de iudic.sol. ꝙtum ad illud:q: principaliter petebatur sed in sequenti casu in v.est et casus.⁊ in.l.seq.§.sed ⁊ his.est alia ratio. nam in illis casibꝰ bene prestatur satisdatio de iudi.sol.q: sententia nõ trahit secũ executionem:⁊ sic veniebat aliquid soluendum:tamen procurator si non habebat mandatum non petatur illud perfecte soluere:ideo dominus postea ratum non habens potest illud solutum retractare ideo non plene prouidetur per satisdationẽ de iudi.sol.pro tanto cauetur de rato:tamen nõ expedit apponere certam penam: q: prestatur super re estimabili.vnde põt committi ad estimationẽ lit.⁊ nihilominus actori remanet re-

2 gressus contra principalem.¶†In tex.ibi: q: ratum non habuit nec mãdatum dedit ⁊c.not.hic ꝙ in causa status potest interuenire procurator sed cõtra q: si ille qui dicebat se liberum succumbat perdit libertatẽ ⁊ hec videtur pena capitalis: ergo non potest interuenire.vt.l.pe.§.ad crimen.de publi. iudi.sol. verum si ageretur criminaliter per viã accusationis vel inquisitionis principaliter ad penam infligendam. hic vero agitur

3 ciuiliter ad cõmodũ priuatum.vt.s.eo.l.sed hec.§.j. ¶†Item not.quod dicitur quis alteri facere controuersiam etiam cũ excipiendo sibi resistit non solum cũ agendo illum molestat et ad hoc allegatur.facit quod no.in.l.C.de testi.⁊ glo.hic inducit ad questioneʒ.quod dic.vt.j.e.l.facit.l.lucius.§.tres heredes.j.ad

4 treb.cum ibi not.¶†In glos.fi.in princi.ibi:⁊ certa quãtitas. no.istam glo.ꝙ vbicũq; agitur de re inestimabili semp in cautione ratiuel alia iudiciali debet apponi certa pena vel stipulatio aŀs non posset cõmitti.tene menti.⁊ ita dicit Inno.in pluribus locis.¶In glo.ibi si pro libertate iudicetur scʒ in alio iudicio agitato cum dominovel cum vero ipsius procuratore nõ autem intelligas de hoc iudicio in quo iste ꝓcurator cauet de rato in quo nec habebat mandatum nec dominus ratam habuit sententiam vel pro libertate non proderit actori vnde reputatur adhuc seruus et non poterat agere ad hanc penam.

5 ¶†In glo.ibi:respondeo verum est no.hãc glo.quod tũc sententia lata in causa status non facit preiudicium omnibus qñ est lata cum legitima contradictione aŀs secus qð not.ad declarationem.l.ingenuum.s.de sta.ho.⁊.l.j.§.fi.j.de lib.agno.facit

6 l.si cum non iusto.j.de col.deteg.†dicitur autem legitimus cõtradictor ille quem negotium principaliter tangit sicut in sententia lata super querela legitimus cõtradictor est ipse heres non legatarius:⁊ sententia lata contra heredem facit preiudicium legatarijs etiã nõ citatis vel ignorãtibus q: facit ius sed lata contra legatarios non facit preiudicium heredi. iuxta ea que habentur in.l.papinianus.j.de inoffi.testa.in fi.¶In fin. glo.ibi:hoc nõ placet quãtum ad id qð ꝑncipaliter petitᷓ scʒ libertatem.⁊ sic quantũ ad clausulam quã verbum sociat nõ eñ venit soluendo libertas si pronuntietur pro ea sed sñie acquiescendum.quantum vero ad clausulam de defendendo ⁊ de dolo protestatur.⁊ etiam quantum ad expensas litis quia in illis sententia non trahit secum executionem.et ita intellige glo.in eo quod sequitur.

2 ☞Restitutio in integrũ cũ petitur ad fundũ ⁊ petẽs obtinet cõdẽnatur reus ad fundum ⁊ fructus perceptos.

1 **Est et.** ¶†Quero hic quare ꝓcurator rei cauet de rato tex.dicit ꝙ si nõ habebat mandatũ ⁊ si dñs non haberet ratũ iudiciũ posset aliquid petere.glos.intelligit puta pretium

pretium rei. tu dic q iste minor repetebat fundu vēditū cuius dominium transtulerat in emptorem si obtineret sententiam et procurator restitueret fundum & postea dñs non haberet ratū posset repetere eundē fundum: qr sententia lata contra falsum procuratorem sibi non preiudicaret. vt. s. e. l. in cause. §. j. & sic retractaret executionem factam. sic in casu. l. sequētis. §. sed & his secus si dominus non posset executionem retractare vt si agebatur de pecunia quam procurator soluisset de sua bursa: tunc enim satis est prouisum actori de satisdatione iud. sol. vnde nō esset necessaria satisdatio rati. ¶ †Ultimo no. in fi. que incipit vt fructus quod cum petitur restitutio in integrum ad fundū si petens obtinet. & condēnatur reus ad fundum & fructus perceptos: lz habuerit titulum & bonam fidem: & sic eos non lucratur. & hoc propter naturā restitutionis in integrum que reponit omnia in pristinum statum.

1 ☞ Quando agitur ad remotionem tutoris tanq suspecti potest interuenire procurator ex parte tutoris nisi agatur ad puniendum eum criminaliter.
2 Quare talis procurator debeat cauere de rato licet sit procurator rei.
3 In causa famosa requiritur speciale mandatū. & in quib9 alijs casibus requiratur.
4 Cautio rati potest prestari etiā vbi requiritur speciale mandatum si ille asserat se habere & sit dubium an habeat vel nō.
5 Snīa vbi potest ferri contra absentem potest quis comparere ad ipsum defendendum sine mandato. etiam si sit casus in quo requireretur speciale.

1 **Item ait & si suspectus.** ¶ †Diuide istum. §. quia primo loquit qñ cōparet defensor & nō ostēdebat mandatū vsq ibi: sed non facile. Secūdo quando mandatum ostendebat. ex primo casu. no. q qñ agitur ad remotionem tutoris tanq suspecti potest interuenire procurator ex parte tutoris quia agit ciuiliter. secus si ageretur ad puniēdum eū criminaliter. iuxta materiam. l. seruū quoq. §. publice. s. eo. tit. facit. c. tue. extra. e. 2 ¶ †Item no. q talis procurator debet cauere de rato: lz sit procurator rei: ratio est qr hic nō prestatur cautio de iudi. sol. si enī pronuntietur pro actore remouetur tutor ab officio sola sententia sufficit nec alia executio requiritur: si ergo nō habebat mādatum & tutor absens non habebat ratum illa sententia nō preiudicat: & sic actor non habet intentionem suā. ideo petit cauere de rato vt sic saltem obtineat penam a procuratore: lz non sic consequatur intentum suum. 3 ¶ †Itē no. q in causa famosa requiritur speciale mandatum. est & alius qui ponitur in principio. l. seq. sunt & alij plures qui ponunt. eo. ti. c. ij. lib. vj. 4 †Item not. ex hoc iuncto principio q cautio rati potest prestari etiam vbi requiritur speciale mandatum. si ille asserat se habere & sic dubium an habeat vel non. facit. l. illud. §. fi. j. de mino. si autē non diceret se habere speciale vel generale: tūc qr cōstaret ipm non habere non admitteretur etiam cū cautione rati. nisi esset 5 de coniunctis personis. vt no. s. e. l. j. in glo. mag. ¶ †Ultimo no. quod vbi potest ferri sententia cōtra absentem potest quis comparere ad ipsum defendendum sine mandato etiam si sit casus in quo requireretur speciale mandatum. qd no. & probat in. l. exigendi. C. eo. titu.

1 **Pomponius scribit nō.** Hic †ponitur vnus casus in quo requiritur speciale mādatum ex parte actoris sicut in casu precedentis. §. requiritur ex parte rei. alios casus vide. in. d. c. q ad agendum. eo. titu. lib. vi.

2 ☞ Qui non ratificat stipulationē receptā suo nomine nō potest ex illa agere.

1 **Si stipuletur procurator.** †Qui petit cauere de dāno infec. vel noīe legatorū alieno noīe cauere debet de rato. h. d. dubium est: qr tunc intentat officium iudicis nobile: vñ in eo nō videbat habere locū edictū pretoris qd loquitur in eo qui agit & sic intentat actionē. vt. s. eo. l. seruum. §. ait pretor. in versi. actionē. sed certe & officiū iudicis nobile interdū loco actionis ponit vt in casib9 predictis: & cū petit restitutio in integrū. vt in. c. fi. extra de offi. iudi. delega. ¶ In glos. circa medium ibi. nam si ratū haberet ipse & fideiussores eius tenerētur: & sic patet q glo. loquitur eo casu quo ille a quo petit cautio de dāno infecto cauit sed nos possumus ponere casum qd non cauit: sed fuit absolutus a petitione procuratoris tāq cautio nō esset prestanda. certe si pcurator habuisset mandatū vel dñs ratū habuisset nō posset postea reū molestare pro cautione: sed si nō habet ratū nec dederat mandatū illa snīa absolutoria sibi non nocet. vt. s. eo. l. in cause. §. j. interest ergo ipsius rei a quo petitur cautio q pcurator caueat de rato pp̄ter hūc casum: qr potest contingere. s. q absoluat a petitione. si aūt condēnatur & caueat. tūc loquit glo. q̄ vult q etiā tūc pōt interesse ante dānum illatū vt si reus cauit & dedit fideiussores quos voluit postea dñs qui mandatū nō dederat nō habēs ratū petit iterum caueri & dari alios fideiussores & sic reus iterū vexabit & cū difficultate eos reperiet. intererat ergo sua q dñs habuisset ratū postq vero dānum est illatū tunc magis interest rei q non habeat ratū: qr tunc nec ipse nec fideiussores eius poterūt conueniri ex stipulatione rati: sed si habuisset ratū possunt cōueniri: & per hunc casum non prestatur cautio rati & pcedit cōtrarium formatum in glo. 2 †no. ergo q qui nō ratificat stipulationem receptam suo noīe non potest ex ea agere.

2 ☞ Procurator rei si satisdedit de iudi. sol. & nō fit per hoc cōsultum actori: quare etiam teneatur cauere de rato: & quid operetur talis cautio. & nu. 5.
3 Quid si per talem cautionē non remaneret actori saluū ius ad ipsam rē petitā quod tunc requiratur mandatum.
4 Procurator rei si cōstat quod non habet mādatum quare admittatur cum cautione rati. & procurator actoris non nisi sit cōiuncta persona.
5 Forma libelli & pnuntiandi in rei vēdicatione & in alijs actionibus realibus.
6 In his que contraria sunt nec possunt stare simul si pnuntiet sup vno: censet pronuntiatū cōtrariū sup altero: sed si reus absolueret qr actor nō pbauit non censeret pronuntiatū sup iure actoris. s. quod ipse non sit dominus.
7 Procurator rei si satisdedit de iud. sol. quare p eam satisdationem non remaneat ita consultū actori in actione reali vel personali ad speciem: sicut in mere personali.
8 In rei vendicatione reus cōdēnatus ad restitutionē: statim q restituit est liberatus a snīa lz simplicem detentationē transtulerit. etiā si postea res ad ipsum reum rediret: & eodē modo procurator qui satisdedit de iudi. sol.
9 Obligatus ad dandum lz tradiderit et non trāstulit dominiū potest conueniri ac si non tradidisset: & eodē modo procurator suus qui satisdedit iudi. sol.
10 Iudex pronuntiando simpliciter rem meā esse videtur de tota re pronuntiare lz de tota non exprimat.

1 **Sed et is qui.** ¶ †Cum agit rei vendicatione pcurator vel defensor rei vltra satisdationem de iudi. sol. cauet etiā de rato si nō cōstat de mandato. h. d. & sic est quartus casus in quo procur. rei cauet de rato 2 qr per satisdationem de iudi. sol. non est consultū actori. † si enim sententia ferat pro actore & postea procurator conuentus ex satisda. iudi. sol. tradat vel restituat rem petitā ita liberatus est ipse reus sicut liberaretur condemnatus. si ergo cōtingit q dominus non habeat ratum nec mandatum reuersus poterit retractare quod actum est: qr sibi non preiudicat sententia lata contra falsum procuratorem & actor nō habebit regressum cōtra procuratorem ex stipulatione iudicatum sol. qr semel ei prestauit & liberatus est vt dixi. & sic remanebit actor delusus & illa sententia nihil sibi proderit propter hoc statuitur quod caueat de rato: qr ex ista cautione poterit agere contra procuratorem ad estimationem rei si dominus reuersus retractat executionē Sed contra: qr per hoc non propterea habet intentum suum. nam ipse querit habere intentum suum scilicet rem. & tunc nō habebit rem sed estimationem. nemo autem cogitur vendere rem suam: ideo videtur quod etiam cum cautione rati non admittatur: sed debeat ostendere mandatum per. l. qui ita. §. j. j. ad tertu. hoc contrarium format Barto. in. l. j. §. j. s. eo. & soluit quod hic licet non habeat intentum suum per cautionem rati tamen remanet sibi saluum ius suum contra dominum istius procuratoris qui asserit se dominum rei sicut & actor. et poterit iste actor probare de iure suo & obtinebit rem. & sic habebit primo estimationem quam fuit consequutus a procuratore agendo stipulatione rati. & postea obtinebit rem si probat de dominio nec postea restituat estimationem. vt ptz ex his que habentur. j. de peti. here. l. nec illam. §. itē si quis dolo. & l. stichū. §. do- 3 lo. j. de solu. †sed si poneremus casum q non remaneret sibi saluum ius ad ipsam rem. puta egi contra te rei vendicatione et fuisti absolutus: ego autem appellaui. in causa appellationis comparet aliquis nomine tuo offerēs satisdationem iudicatū solui: de cuius mandato dubitatur & petit se admitti cum cautione rati. certe non teneor ipsum admittere: sed debet ostendere mandatum: qr si non haberet mandatum: nec tu haberes ratum. prosequutio facta cum ipso falso procuratore non preiudicaret tibi: & sic sententia lata pro te transiret in rem iudicatā tanq ego non fuerim prosequutus legitime appellationem: qr non contra appellatum: & sic non remaneret mihi saluum ius

ad rem:lz haberem actionem contra procuratorem ad estimationem rati:sed hoc mihi non sufficit:qr potius vellē rem meā ꝛ hoc voluit hic Gui.de cu.notabiliter valde quem refert Cy. in.l.ij.ꝟ.de in diem.tene mēti:quia per hoc declaratur iste text.

4 ¶ † In tex.ibi:etiā de rato debet cauere.intellige hoc siue dubitetur de mandato siue constet ꝙ non habeat:secus in procuratore actoris qui non admittitur cum cautione rati quādo cōstat ꝙ nō habet mandatum nisi sit cōiuncta persona vt dixi.ꝟ. proximo.§.j.ratio diuersitatis:quia ad defendendū absentem admittitur quis sine mandato quinimo etiam pro inuito.vt.l. solutionem.ꝟ.de solu.non ergo repellitur ex eo ꝙ mandatū nō habet sicut nec coniuncta persona ꝛ sicut illa cauet.vt.l. exigendi.C.eo.ita ꝛ defensor qui habet facultatem defendendi a iure scripto sicut coniuncta persona habet facultatem agēdi pro cōiuncta.ꝛ ita sentit hic Bart.ꝛ bene.

5 ¶ † In tex.ibi:rem meam esse pronuntietur.no.formā pronuntiādi in rei vendicatione ꝛ eodem modo libellandi:qr petitur declarari rem ad actorē pertinere.ꝛ ita etiam est pnuntiandū idem in alijs actionibus realibus.vt.l.sicuti.§.si queratur.ꝟ.si ser.vendi. ¶ In tex.ibi velit fundum vendicare.i.retractare executionē sententie ꝛ recuperare rem que fuit tradita actori per pcuratorem certe poterat si non dederat mandatum nec ratum habet et sic sententia erit inutilis actori:qr non potest amplius cōuenire procuratorem ex stipulatione iudica.sol.a qua liberatus est:qr ei paruit.interest ergo sua ꝙ esset verus procurator:quia tūc dñs non posset retractare executionem factam:et hoc est quod sequitur in versi.deniqꝫ.qr eoipso quod est declaratum rem esse actoris cēsetur pronuntiatum nō esse rei:vt sequitur.ꝛ ista tacita pronūtiatio noceret reo si ille esset verus procurator:ideo sibi volenti retractare executionem obstaret exceptio rei iudicate hoc intendit dicere.ꝛ no.

6 si.istius.§.qd in his.† que cōtraria sunt nec simul stare possunt si pronuntietur super vno:certe censeť pronuntiatum contrarium super altero:sed si reus absolueretur: qr actor non probauit.non propterea censeretur pronūtiatum super iure actoris:scꝫ quod ipse non sit dominus.iuxta not.in

7 l.iulianus.de condi.ind. ¶ † In.glo.mag.ibi:sed quare:nō sic in qualibet psonali actione supple.in qua petitur pecunia. vt patet ex eo quod sequitur in glo.nam procura.cōuentus ex satisdatione iudi.sol.soluit de sua bursa:ideo dominus licet non habeat ratum nec dederit mandatum non potest solutionē retractare que nullum sibi fecit preiudicium vnde remanet consultum actori:non sic in rei vendicatione si traderet rem petitā quia faceret preiudicium domino ꝙ eam possidebat ꝛ spoliaret ipsum sua possessione.vñ sicut de facto esset sibi ablata.ita ꝛ de facto deberet sibi restitui:non discusso de iure proprietatis ꝛ sic actor remaneret delusus si autem agitur actione personali ad speciem tunc videtur cadere ratio que in actione reali.quia procura.solueret de bursa domini.ꝛ sic dñs posset retractare:ꝛ tamen non prestatur cautio rati.cur ergo secus.glo.in seq.q.re

8 spondet subtiliter quā no.qr semper allegatur scꝫ † quod in rei vendicatione reus condēnatus ad restitutionē statim ꝙ restituit est liberatus a sentētia licet nullum ius trāstulerit sed simplicem detentationem:ꝛ ideo lz postea res ad ipsum reum rediret non posset conueniri ex illa sentētia glo.est in.l.claudius. ꝟ.qui po.in pig.hab.ante fi.ibi:dum dicit item actione in factū ꝛ sententia non ꝛc.ꝛ eodē modo procurator qui satisdedit de iudi.sol.qr ista satisdatio est eiusdem nature cuius est actio prin-

9 cipalis.ꝛ vide hic † quod not.per Jac.de are.ꝛ Bar.ĩ.l.permiserunt.§.fi.ꝟ.de acqui.pos.sed ille qui tenetur ad dandum licet tradiderit si non transtulit dominium potest cōuenire ac si nō tradidisset qr si non fecit id ad quod tenebatur.l.cum quis.§.qbominem.ꝟ.de solu.ꝛ eodem modo procurator suus qui satisdedit iudicatum solui eadem ratione vnde retractata executione remanebit consultum actori contra procuratorem ex stipulatione iudicatum sol.ex qua poterit conueniri ac si non tradidisset.hec est intētio glo.ideo nō est necessaria cautio rati postꝙ precedens sufficit.Adde qd no.glo. in auten.sacramenta puberum.C.si aduer.vendi.que est similis huic:qr dicit venditorē liberari ꝛ simplici traditione facti:qr non tenetur nisi ad tradēdum lz non transferat dominium re tamen euicta resuscitatur

10 vt not.in.l.cum plures.ꝟ.de euic. ¶ † In glo.fi.ibi:ꝛ totam.ista glo.cōiter reprobatur qñ iudex pnuntiat rem meā esse qr non expedit dicat totam.lz glo.innuat cōtrarium: qd hoc intelligitur.vt not.glo.ꝟ.de rei ven.l.si in rem.in secunda glo. super vb. totam.ꝛ vide per Bar.in.l.de pup.§.qui nuntiat.ꝟ.de ope.no. nun.ꝛ.l.certum.ꝟ.de confes.

a ¶ Elusoriuz. id dixit Ro.consil. cccclxvij. qd iudex debet aduertere ne act⁹ elusorij corā eo fiāt.

b ¶ Pronūtiatū. Adde Ananiā cōsi.xcij. ꝛ ibi an talis snīa dicať īterloqutoria.

2 ☞ Exceptiones dilatorie que non tangūt negotiū principale debēt pponi ante litem contest.postea non.ꝛ nu.7.

3 Procurator si saltē semiplene probauit de mādato: tunc si lit. contest.reus vellet assumere in se onus probādi ꝙ ipse nō esset procurator: deberet audiri ꝛ eo pbato repelleret pcuratorem ꝛ absolueretur ab obseruatione iudicij.ꝛ nu.8.

4 Quod etiam iudex ex officio suo non obstante quod lis sit contestata posset ipsum compellere ad producendum mandatum vel cauere de rato: al's sibi denegare audientiam ne iudiciū sit elusorium secus si cauisset de rato.

5 Procurator si nullā probationem fecit de mandato: lz litis cōtestatio facta esset simpliciter:non censereť legitimata persona sua.ꝛ reus in quacūqꝫ parte litis posset sibi obijcere ꝙ non est procurator nisi doceat de mandato vel caueat de rato.

6 Procuratoris persona tribus modis legitimatur: qua legitimatione facta nō potest sibi obijci quousqꝫ durat lis quod nō sit procurator nisi aduersarius assumat in se onus probandi et hoc probet.

7 Quelibet satisdatio iudiciaria debet peti ante litem contestatam non post.ꝛ nu.9.

8 Per alios actus citra contestationē factā cū procuratore ante litem contest.non censetur psona pcuratoris approbata.ꝛ qd in pcuratore veniente post lit.contesta.ꝛ nu.7.

9 Exceptio tu nō es procurator admittitur qñcunqꝫ sz exceptio tu non satisdedisti non admittitur post litem contest.

10 Procurator si cauit de rato debet reus audiri cum offert se paratum ostēdere ꝙ pcurator non habet mandatum.et qd si fuit pronuntiatum ipsum esse legitimū pcuratorem.

11 Qualiter potest probari ꝙ pcurator non habet mandatum.

12 Procurator quot modis possit ostendere vel probare mandatum.

Ratihabitionis.

1 ¶ † Cautio rati si nō est petita ante lit.cōtes.post

2 ea peti non potest.h.d.et semper allegatur † quod exceptiones dilatorie que non tangunt negotium principale debent proponi ante lit.contest.ꝛ postea non admittūtur.facit.l.ita demum. C.eo. ¶ In tex.ibi non compellitur:qr reus contestando litem cum eo simpliciter tanqꝫ cum procuratore censetur personam suam approbasse tanqꝫ legitimam:ꝛ ideo non potes petere ꝙ producat mandatum nec quod caueat de rato nisi fuerit contestatus premissa protestatione quod in ipsum nō consentit tāqꝫ in legitimum procuratorem nisi doceat de mandato vel satisdet de rato:tunc enim quandocūqꝫ post lit.contest. alterum de his fieri.vt.l.inter quos.§.alieno.ſm vnum intellectum quem tangit hic Bar.ante fi.ꝟ.de dam.infec.ꝛ aduerte qr iste.§. debet intelligi quando iste procurator semiplene vel per cōiecturas docuit de mandato et sic etiam ante lit.contest.non poterat cōpelli ad producendum mandatum:sed ad cauendum de rato si nolebat admitti.vnde post lit.contesta.similiter non potest cōpelli mandatum producere.multominus nec etiam de rato ca-

3 uere.† qr censetur ista satisdatio remissa per contestationē simpliciter factam. si tamen reus vellet in se assumere onus probandi quod ipse non esset procurator deberet audiri quo probato repelleret procuratorem et absolueretur ab obseruatio-

4 ne iudicij.ꝛ hoc vult hic glos.in fi.† iudex etiam ex officio suo non obstante quod lis sit cōtestata posset ipsum compellere ad producendum mādatum vel cauere de rato al's denegare sibi

a audientiam ne iudicium sit elusorium[a] glo. est singularis in.c. ꝟ.de elec.lib.vj.super verb.absentia.qui ad hoc allegatur. sed si cauisset de rato nō posset iudex ex officio ipsum compellere ad producendum mandatum postqꝫ legitimauit suam personam ſm formam iuris. vnde non debet iudex beneficium iuris sibi

5 auferre:vt in.c.indultū ꝛc.de re iudi.† Si vero nulla facta probatione de mandato plene vel semiplene vel per coniecturas: tunc licet lit.contestatio facta esset simpliciter non censeretur legitimata persona sua:ꝛ reus in quacūqꝫ parte litis posset sibi obijcere quod non est procurator:ꝛ ipsum repellere nisi doceat de mandato vel caueat de rato.ita intelligitur.l. licet.C.eo.ꝛ videtur isto modo intelligere istum.§.Joan.andre.in nouella.ꝛ Inno.in.c.qm̄ contra falsam ꝛc.de proba.in nona vel decima colū.vbi omnino vide per declarationē istius.§.melius ꝙ ali-

6 bi † tribus ergo modis legitimatur persona procuratoris qua legitimat one facta non potest sibi obijci quousqꝫ durat lis ꝙ non sit pcurator per aduersarium nisi assumat in se onus probandi ꝛ hoc probet. Primus est quando cauit de rato siue ex necessitate fuerit admissus:quia de mādato semiplene docuit siue ex voluntate:qr nullo modo docuit ꝛ tamē reus ipsum admisit cum cautione.et de isto habetur in.d.l. inter quos.§. qui alieno.Secundus modus est per litem contesta.quādo docuit semiplene ꝛ non fuit prestita cautio rati ꝛ lis contesta. ꝛ de ista loquitur iste.§. Tertius modus est quando de mandato fuit

b disceptatum corā iudice et pronuntiatum[b] fuisse legitimum

7 procuratorem.ꝛ de hoc no.per doct.in.l.licet.C.eo. ¶ † In glo. ibi.C.de satisda.l.j.in fi.ꝛ.ꝟ.qui satisd.cog.l.de die.§.si seruus. vt ibi tetigi

vt ibi tetigi. ⁊ ibi per doc. in. l. j. ꝭ. iudi. sol. ⁊ idem in qualibet satisda. iudiciaria. vt debeat peti ante litem contesta. ⁊ postea nõ possit peti si prius nõ fuit petita. ¶ In glos. ibi: hec exceptio. s. tu non debes admitti: q2 nõ satisdedisti ⁊ non ostendisti de mãdato sed exceptio dilatoria debet opponi ante litem contesta. l. ita demum. C. eo. ¶ In glo. ibi: ⁊ si post incontinenti fiat. hoc reprehendit Ange. q2 exceptio dilatoria nõ potest opponi lit. contest. etiam incontinenti: ⁊ etiam si ignoranter fuerit. vt. j. e. l. qui procuratorem dat. not. in gl. que incipit sciẽs vel ignorãs.

8 ¶ † In glo. ibi: si autem post lit. contest. ⁊ tunc satisda. i. põt peti satisdatio: q2 contestatio precedens non potest esse terminus opponẽdi exceptiones dilatorias contra procuratorem veniẽtem post lit. contest. non enim reus debet diuinare intellige tñ ꝙ possit peti nisi sit processum cum ipso procuratore ad aliquẽ actum tanꝙ cum procuratore. nam tunc non posset postea opponi: q2 tantũ operatur ille actus in procuratore veniẽte post lit. contest. quantum in procuratore veniẽte ante. per alios aũt actus citra cõtestationem factam cum procuratore ante litem contest. nõ censetur persona procuratoris approbata. vt patet hic ex tex. qđ no. ꝭm Ang. simile. s. de iuris. om. iud. l. si cõuenerit. cum ibi not. ⁊ adde quod not. Cy. in. l. nihil. C. eo. ¶ In fin. glo. ibi. C. e. l. licet. intelligit ergo glo. illam legem quãdo reus volebat in se assumere onus probandi ꝙ procurator nõ habebat mandatum quo casu debet audiri indistincte ⁊ post litẽ cõtesta. q2 ex hoc apparebit iudicium retro nullum: sed si nõ vult hoc onus in se assumere tunc non auditur si dicat tu nõ habes mandatũ: ideo non debes admitti nisi ostẽdas vel nisi caueas iste intellectus est bonus presupponendo quod procurator docuit semiplene vel presumptiue de mãdato per rationem quã s. dixi. sed si nullo modo docuit tunc etiam si non assumat in se onus probandi debet audiri etiam post litem contesta. ⁊ ita intelligunt alij illam legem prout colligitur ibi ex no. per Bar.

9 qui dicit † quod ista exceptio tu nõ est ꝓcurator quandocũꝗ[a] admittitur vt in casu predicto: sed ista tu nõ satisdedisti nõ admittitur post lit. contest. vt hic. quod intellige ⁊ declara modo

10 predicto ꝓut videtur intelligere. † Jo. an. post Innoc. in. c. qm̃ contra falsam. extra de proba. vbi omnino vide: deberet etiam reus audiri cũ offert se paratum ostendere ꝙ procurator non habet mandatũ etiã si cauit de rato. ¶ Quid aũt si fuit pronũtiatum ipsum ipse legitimũ procuratorem adhuc puto idẽ nisi velit deducere aliquid quod fuisset deductũ per prius ⁊ fuisset illo reiecto pronũtiatũ ꝓcuratorem esse legitimum ⁊ sic fuisset repetita vel reiecta exceptio. tunc illa non posset amplius in iudicium deduci. vt. l. si. C. de fi. instru. ⁊. l. siautem. ꝭ. si. j. de nego.

11 gest. ⁊. l. quod in diem. ꝭ. si rationem. j. de cõpen. † qualiter autẽ potest probari hoc negatum ⁊c. ꝓbando ꝙ mandatum fuit reuocatum. hec est enim affirmatiua qua probata sequitur nega

12 tiua ꝙ ille nõ habet mandatũ. ⁊ adde † ꝙ si procurator vult mãdatum ostendere debet vel producere originale instrumentum

b vel producere acta[b] in quibus notarius attestetur ꝙ instrumẽtum mandati semel fuit in iudicium deductum l3 in actis non contineat totus tenor. ita vult Inno. ⁊ alij post eum in. d. c. qm̃ contra falsam. vel ostendere quod semel sibi fuit appositum qđ non erat procurator: ⁊ hoc non obstante fuit admissus vt procura. l3 expresse iudex non pronũtiauerat q2 tacite videt̃ ꝓnunciasse. arg. in. c. ex parte. extra de app. ꝭm eos. ⁊ adde ad ea que dixi. qđ no. in. d. l. qui procura. dat. in vltima glo.

2 ☞ Plus est expresse contradicere ꝙ non consentire qđ tenet medium inter contradicere ⁊ consentire.

3 Plus operat̃ expressa reuocatio ꝙ tacita ꝯtingẽs p mortem.

4 Si dedi mandatum coniuncte persone in quibusdam: in reliquis videtur contraria voluntas: ⁊ seu in reliquis videor prohibere: et non admittetur etiam cum cautione rati et quid ad defendendum.

5 Procurator si cauit de rato an reus possit postea litigare cum protestatione qđ si appareat ipsum nõ habere mandatum vult ꝙ omnia gesta habeantur pro non gestis.

1 **In his autem.** ¶ † Cõiuncta persona admittitur pro cõiũcta nisi appareat de contraria voluntate illius quo casu ⁊ si velit cauere de rato

2 non admittitur. h. d. ⁊ semper allegatur ꝙ † plus est expresse cõtradicere ꝙ non consentire qđ tenet medium inter contradicere et consentire. argu. eorum que no. j. de tribu. l. j. ꝭ. scientiam.

3 et † ad predictum notabile vide tex. in. c. maiores. extra de baptismo. ⁊ facit. l. iiij. in princ. extra de manu. vind. vbi plus operatur expressa reuocatio ꝙ tacita cõtingens per mortem. vide-

4 tur † autem contraria voluntas si dedi coniuncte persone mã-

c datum in quibusdam. nam in reliquis videor ꝓhibere[c] ⁊ nõ admitteretur etiam cum cautione rati: vt. l. maritus. C. eo. vbi probatur sic: ergo contraria voluntas siue sit expressa vt hic siue tacita facit cõiunctam personam repelli: vt ibi. aliud est enim venire contra voluntatem: q2 non permittitur vt hic ⁊ ibi. aliud preter voluntatem. et hoc ex parte agentis: sed ad defendendũ admittitur quis contra voluntatem defensi cauendo de iudic. sol. ⁊ etiam de rato. in illis casibus in quibus procurator rei cauet de rato: q2 per cautionem iudicatum solui nõ est plene prouisum: vt. s. ea. l. ꝭ. sed ⁊ his. iuncta. l. solutionum iudicium. j. de solu. ⁊. C. e. l. exigẽdi. ¶ In glo. ibi: de liberali causa. l. iij. ⁊. iiij. dic quod ibi prosequebatur propriam iniuriam ideo admittit̃ contra voluntatem. in. l. autem non tantũ. de appel. prosequebatur humanitatem naturalem. quando autem agitur de pecuniario commodo concernente personam pro qua volebat interuenire dũtaxat non admittitur cõtra voluntatem illius vt

5 hic. ¶ † Ultimo quero circa istam materiam ⁊ etiam ex precedentibus. quid si procurator cauit de rato ⁊ reus postea vult litigare cum eo cum protestatione quod si appareat ipsum non habere mandatum vult quod omnia gesta habeantur pro non gestis. vtrum possit hoc facere. Bart. videtur tenere ꝙ sic. in. l. inter quos. ꝭ. qui alieno. j. de dam. infec. ꝭm sensum quẽ ibi dat mihi videtur contrarium hoc casu postꝙ ab eo recepit satisdationem rati: q2 tunc esset sibi contrarius. nam inꝗtum ille recepit videtur consensisse quod siue postea ostẽdatur mandatum siue sequatur ratihabitio gesta valeant nec vero faciendo hãc protestationem videtur velle contrariũ quod si non habet mãdatum licet sequatur ratihabitio non propterea valeat vñ non debet audiri veniens contra id qđ semel voluit. facit. j. de aqua plu. arcẽ. l. in diem. cum ibi not. sed si non recepisset illam satisdationem fateor quod posset cum eo litigare cum illa protestatione ⁊ tunc si postea non appareret de mãdato ratihabitio sequens nihil operaretur ad validandũ gesta: sed si illam protestationem nõ fecisset ante operaretur. vt. l. licet. j. de iudi. ⁊ etiã anteꝙ sequatur ratihabitio non posset reus impugnare gesta

a cum procuratore sed bene posset super gerendis opponere nolo amplius litigare tecum nisi ostendas de mãdato vel caueas de rato etiã si lis erat contestata si tñ de mandato nullo modo fuit ostensum etiã presumptiue. vt. s. dixi. al's secus vt in. ꝭ. precedenti ꝭm intellectum quem. s. tetigi.

2 ☞ Casus in quibus mulier est deterioris conditionis ꝙ masculus.

Feminas pro parenti.

1 ¶ † Mulier non admittit̃ ad agendũ pro alio tãꝙ procuratrix. nisi tribus cõcurrentibus quod illa sit coniuncta persona ⁊ quod impediat̃ seipsum litigare ⁊ qđ aliũ

2 idoneum non reperiat. h. d. ¶ † Et no. casum in quo mulier est deterioris conditionis ꝙ masculus. alios plures casus vide in Spe. eo. titu. ꝭ. j. ⁊. s. de sta. ho. l. in multis. ¶ In tex. ibi: pro parentibus potest hoc verbum large sumitur nõ solum pro ascẽdentibus sed etiam pro collateralibus vt pro fratre. vt no. j. e. l. si minor. per glo. nam ꝭm vulgare consanguinei vocantur parentes. i. attinentes. ¶ In glo. ibi: sed similiter defendet. s. coniunctam personam ⁊ sic satisdat de iudi. sol. ⁊ per consequẽs intercedit qm̃ se obligat per illam vtrũ iuuabitur velleiano ꝭ cõuenieñ ex illa cautione. glo. tenet ꝙ nõ ne aduersarius. i. actor remaneat deceptus autoritate legis facientis mulierem heredem. ⁊ sic non poterit expelli. si enim iuuaretur velleiano actor remaneret deceptus. ⁊ ita no. C. eo. l. exigendi. qđ esse non debet vt. l. in cõmodato. ꝭ. sicut. j. cõmo. ⁊. l. j. C. de his qui ve. cautius tamen est quod faciat eam renuntiare velleiano quãdo ipsam admittit ꝭm glo. ⁊ doc. ¶ In fi. glo. ibi: q2 tutorem deberet habere. hoc in filijs pupilli. in maioribus vero qui nõ debent habere tutorẽ vel curatorẽ essent impediti morbo vel alia causa ⁊ alium idoneum reperiret locũ ista. l. quinimo etiã in collateralibus. vt. s. dixi.

2 ☞ In criminalibus etiam vbi venit imponenda pena pecuniaria ex parte accusatoris nõ potest interuenire procurator l3 ex parte rei possit nisi accusator ꝓsequat̃ ꝓpriũ interesse.

Licet in popularibus.[d]

1 ¶ † In actione populari nõ põt quis dare ꝓcuratorẽ nisi ꝓsequat̃ ꝓpriũ interesse. h. d. ⁊ hoc est verũ ante litẽ contest. q2 tũc actio nõ est ꝓpria cuiuslibet de populo sed est reipu. ⁊ in actione aliena nõ põt qs cõstituere ꝓcuratorem p distinctionẽ ꝓcuratoris q2 dicit̃ ille q dñi aliena negotia administrat. vt. s. e. l. j. post litẽ vero contest. effici ꝓpria illius qui egit. vt. l. si cui. de verb. signi. vnde tunc posset ꝓcuratorẽ cõstituere sicut et ꝓcurator ⁊ tutor. vt. C. e. l. neꝗ. ⁊ in. l. qs. ¶ In tex. ibi: dari non possit ante. s. litem contesta. ⁊ ab eo qui nõ pretendit proprium interesse. ab eo vero qui pretendit potest vt sequitur. ¶ In tex. ibi: ex prohibitione legis ex eo quod vicinus

[a] ¶ Quñcunꝗ. etiã si omissa sit ĩ prima instãtia põt opponi in cã appellatiõis vt voluit Lu. ro. ꝯsil. cccLxxxvi.

[b] ¶ Acta. de hoc vide Ancb. ꝯsil. gli. Frãc. de are. ꝯsi. Lxxiij. Sign. de me. ꝯsi. cviij.

[c] ¶ Prohibere. facit qđ dicit ro. sing. suis ꝙ coniũcta pſona hñs mandatũ nõ potest ante li. cõte. substituere sicut nec ali⁹ ꝓcura.

[d] ¶ In populari bus. adde Lud. ro. ꝯsi. cLviij.

vult facere in via pu. ex quo ego recipio lesionem priuatam nõ solum tutores pu. ⁊ tunc actio dicitur mea ratione priuati interesse assignant autem glos. duplicem rationem in primo dicto ex qua glo. cum tex. dicit Bar. in. l. pe. §. ad crimen. ff. de pu. iud. †quod in criminalibus etiam vbi venit imponenda pena pecuniaria ex parte accusatoris non potest interuenire procurator: lz ex parte rei possit. nisi accusator prosequatur ꝓprium interesse qꝛ non habet plus iuris in accusando vnus de populo ꝙ alter. vnde inconueniens esset ꝙ alter esset ꝓcurator alterius. hoc tñ est limitandũ nisi post litis cõtest. ꝑ id qđ. s. dixi. qꝛ per preoccupationem videt̃ effecta propria ista causa.

2 ☞ Venditor hereditatis cõuẽtus a creditorib⁹ hereditarijs si soluit qualiter recuperat solutum ab emptore.

3 Fideiussor qui soluit qualiter recuperat a principali.

4 Tria que producuntur in esse eodem tempore nec vnum precedit aliud.

5 Obligatio est mater actionis. ⁊ actio personalis natiua nõ potest esse sine obligatione precedente.

1 **Ea obligatio qua.** †Ex mãdato orit̃ obligatio ⁊ actio mandati nisi fiat occasione precedentis contractus vel mandati qꝛ tunc non agitur ex contractu vel mandato pcedẽte. h. d. in effectu et primo loquitur in procuratore simplici qui soluit pro domino nam recuperat ab eo actione mandati vsqꝫ ibi aliquando. Secundo loquitur econtra in domino qui soluit pro procuratore in rem suã qui magis est dñs ꝙ procurator ⁊ ecõuerso dominus est magis procurator ꝙ dñs. vnde si soluit pro procuratore põt ab eo repetere nõ tñ repetere actione mandati vtili sed ex contractu ꝓcedente seu ex mãdato gestis cũ ꝓcuratore in rẽ

2 suã de quo ponit duo exempla. †vnũ in venditore hereditatis nam emptor dicitur ꝓcurator in rẽ suã q censetur emere cum omni onere. ⁊ sic tenet̃ soluere debita nõ tñ potest conueniri a creditoribus hereditarijs ipse sed venditor nisi sponte velit iudicium suscipere. vt. l. ij. C. de pac. ⁊. C. de here. vẽ. l. ij. ⁊ si conueniatur venditor ⁊ soluat recuperat ab emptore ꝑ actionẽ ex vẽdito: si aũt cõueniatur ipse emptor ⁊ sponte suscipiat iudicium dictum constituat venditorem ꝓcuratorẽ suũ qui satisdet de iudi. sol. ⁊ soluat nõ recuperat per actionẽ mãdati orientẽ ex hoc vltimo mandato: sed per actionẽ ex vendito sicut recuperaret

3 si ipse fuisset cõuentus vt emptor. †Aliud exemplum ponit in fideiussore qui soluit recuperat per actionẽ mandati: si reus cõuentus faciat fideiussorem suũ ꝓcuratorem ⁊ ille qui soluit recuperat virtute primi mãdati non virtute vltimi. vel aliter. pone istum casum vt in glo. ꝙ fuit conuentus fideiussor qui fecit reum principalem suum procuratorẽ ⁊ fideiussit pro eo de iudicato soluendo si soluit nõ recuperat ex hac vltima fideiussione sed ex prima: ⁊ sic non est inspiciendũ primũ ⁊ originariũ cõtractuz. ⁊ illo esse agendũ. ad hoc. ff. de pos. l. j. §. si te rogauero.

4 ¶ †No. etiã in prin. §. tria q̃ ꝓducunt̃ in esse eodẽ tempore nec vnum precedit aliud: tñ in ordine intellectus ad alterum precedit alterum circa cõtractũ obligationis ⁊ act. nã contractus inducit obligationem et sic se habet per prius. obligatio parit

5 actionem. †Unde allegatur quod obligatio est mater actionis et quod actio personalis non potest esse sine obligatione precedente. quod est verum in actione natiua. secus in datiua vt in actione in factum subsidiaria que dat̃ a. l. ⁊ hec not. in. l. iurisg. §. et non puto. ff. de pac.

2 ☞ Procurator post litẽ ꝯtestatã sicut põt cõstituere procuratorem quẽlibet extraneũ. ita ⁊ ipsum dominum.

1 **Is cui hereditas.** ¶ †Habẽs vtilẽ actionem põt facere ꝓcuratorem habentẽ directã ⁊ habẽs ius in re pro ipso prosequẽdo potest facere ꝓcuratorẽ dñm ⁊ vnus ex correis debendi vel credẽdi põt facere correum. h. d. vsqꝫ ad. §. si plures. ⁊ ex primo dicto

2 ptz †ꝙ ꝓcurator post litẽ contest. sicut potest constituere ꝓcuratorem quemlibet extraneũ ita ⁊ ipsum dñm ⁊ sic erit quis procurator sui procuratoris qꝛ ius directum instãter est penes procuratorem vtilẽ non penes dñm: ⁊ sicut habẽs vtilẽ põt facere procur. habentẽ directã vt hic ita ⁊ econuerso. ¶ In tex. ibi: heredem iure dabit procuratorẽ: qꝛ in actione vtili quã habet fideicõmissarius heres nullum ius habet sed est ꝓpria ipsius fideicõmissarij vnde non dicet̃ heres in eadẽ actione dñs ⁊ ꝓcurator sed dr dñs in directa ⁊ ꝓcurator in vtili. ¶ In tex. ibi: ad seruianam. i. ad hypothecariã intẽtandã cõtra tertiũ possessorem. nam in illa nullum ius habet dñm pignoris cũ sit ius diuersum. s. dñij ⁊ ꝓprietatis qđ est apud dñs et pignoris qđ est apud creditorem. vt. l. neqꝫ pignus. ff. de re. iu. ⁊ sic nõ erit dñs et ꝓcurator in eadẽ actione quod prima facie dubiuz faciebat. ¶ In tex. ibi: non negabimus posse dare. s. in actione de cõstituta. qꝛ est propria illius cui factũ est cõstitutũ alter in ea nullũ

ius habet merito potest in illo esse ꝓcurator sed in actione primitiua que est penes quẽlibet eorũ insolidum. glo. sentit hic cõtrarium qꝛ censetur vnica ⁊ non plus iuris habet in ea vnus ꝙ alter: ergo ⁊c. vt in principio huius. l. cũ sua glo. sed contrariũ est verius qꝛ lz videat̃ vna actio ꝓpter vnam exactionẽ tñ vere sunt plures obligationes ⁊ plures actiones. vt. l. reos. et. l. iij. de duo. reis. ⁊ in persona cuiuslibet residet vna actio ⁊ obligatio merito alter alterius potest esse procurator sed in duobus reis debendi cum alter ipsorum tñ conuenit vt sequitur in v. sed ex duobus. nõ enim potest videri ratio diuersitatis quare magis in illis ꝙ duob⁹ reis credendi. nec obst. principiũ istius l. qꝛ litera loquit̃ in actione populari que non est cuiuslibet de populo ante litem contest. sed est reipu. vnde cũ plus iuris habet vnus ꝙ alter non potest alter alterum facere procuratorẽ. sed in duobus reis credendi non sic: imo etiam ante litem contestatam actio est cuiuslibet eorum cum sint plures actiones et obligationes vt dixi.

2 ☞ Duo cõtraria officia nõ possunt esse in ꝑsona eiusdẽ.

3 Sententia concipitur in personam procuratoris actiue ⁊ passiue: qꝛ condẽnatur quis procuratori. s. ad dandum domino. et eodem modo condẽnatur procurator procuratorio nomine nõ autem dñs qui non fuit in iudicio.

4 Non potest quis esse obligatus sibiipsi. nec condẽnari sibiipsi: etiam diuersis respectibus. ⁊ nu. 2.

5 Duo pupilli si inuicem agant nõ põt tutor vtriusqꝫ agere noĩe vnius cõtra seipsum noĩe alterius. ⁊ qualiter fiet condẽnatio.

1 **Si plures heredes.** ¶ †Non põt qs esse procurator actoris ⁊

2 rei in eadẽ causa qꝛ nõ posset condemnari sibiipsi. h. d. no. †qđ duo contraria officia non possunt esse in persona eiusdem. nec potest quis condẽnari sibiipsi etiam diuersis respectibus puta tanꝙ ꝓcurator tuus sibiipsi tanꝙ procuratori meo: vt hic ptz.

3 et sic not. †ꝙ sentẽtia cõcipit̃ in ꝑsonã ꝓcuratoris actiue ⁊ passiue qꝛ condẽnatur quis ꝓcuratori. s. ad dandũ dño nõ aũt ipsi procuratori nisi sit constitutus ad exigendũ. aliud est eñi cõdẽnatio: aliud solutio. ⁊ eodẽ modo condẽnatur ꝓcur. procuratorio nomine nõ aũt dñs qui nõ fuit in iudicio. qđ dic vt. l. j. C. de

4 sen. †sic non põt quis esse obligatus sibiipsi. vt. ff. de cõdi. inde. l. frater a fratre. ⁊ ibi no. in fi. pe. glo mag. debet enim esse personalis distinctio inter condemnatum ⁊ illum cui fit condemnatio sicut inter condẽnatum ⁊ condẽnantẽ. vt. ff. de arbi. l. pe. ⁊ iij. q. iiij. c. nullus. ⁊ qđ habetur in. c. fi. extra de instit. ⁊. l. ij. ff. de stipu. seruo. ⁊ qđ ibi ꝑ Bar. no. ⁊. ff. de fur. l. ne cũ filio. ⁊. ff. de tu.

5 et cur. da. ab his. l. pretori. ¶ †In glo. que incipit collige. arg. ibi autem pupilli inuicem agebant in fi. vel dic quod ibi potest poni casus quod populi inuicem agebant primo casu licet ille qui esset tutor vtriusqꝫ non potest agere nomine vnius contra seipsum nomine alterius nec suscipere officium agẽdi ⁊ defendendi. potest tamen vni ex pupillis agenti autorari contra alterum se defendentem qꝛ tunc cessat ratio de qua hic. nõ enim cõdemnabitur ipse tutor sibiipsi qꝛ ipse non agit nec defendit sed autoratur agenti ⁊ se defendenti: sed alter ex pupillis condemnabitur alteri ſm doc.

2 ☞ Actor nõ cogit̃ admittere plures defensores eiusdem rei sine mãdato: sed põt dicere ꝙ veniat vnus tñ.

1 **Reo latitante.** ¶ †Fideiussores iudicij possunt reũ latitãtẽ defendere ne contra eos cõmittatur stipulatio ob rem nõ defensam non tñ plures admittunt̃ ad defensionẽ sꝫ vel debet vn⁹ defendere nomine omniũ: vel vnus extraneus cõstitutus ab oib⁹ vel a qui-

2 busdã ex eis. h. d. †Sed cõtra: qꝛ qs põt cõstituere plures ꝓcuratores ad se defendendũ vel dando cuilibet mandatũ insolidũ vel simpliciter eos constituendo: et sic diuidet̃ defensio in plures: vt ptz ex his q̃ habent̃ in. l. pluribus. in tex. ⁊ glos. s. eo. tit. sol. ibi: qñ veniunt cum mandato. si vero sine nõ cogit̃ actor admittere plures defensores eiusdẽ rei sed potest dicere ꝙ veniat vnus tñ. casus est notabilis hic: quẽ tene mẽti ⁊ põt hoc intelligi ꝙ fideiusserant de iudicio sisti. nã deberent vel ipsum sistere: vel si non possunt debent ipsum defendere ne stipulatio cõmittatur. vt. s. si qs cau. l. si eũ. in fi. prin. põt etiã intelligi de fideiussoribus de iudicato soluẽdo in qua stipulatione continet̃ clausula de defendẽdo: reus se nõ defendebat sed latitabat vñ pñt ipsi defendere ne cõmittatur stipulatio ex illa clausula.

2 ☞ Dictio forsitan quod non inducat dubitationem sed temperamentum loquendi.

1 **Mutus ⁊ surdus.** †In tex. ibi: non quidem ad agendum qꝛ in iudicio oportet quod loquatur ideo non potest esse in iudicio sicut nec esse tutor qꝛ nõ posset autorari cum requiratur loquela. vt hic dicitur in gl. sed quid vt dicere

vt dicere philosophi cum temperamentum quidam modus loquendi prudentium virorum qui vt plurimum loquantur dubitatiue vtputa forte sic vel forte non ne videantur presumptuosi in asserendo vel negando: & tamen illud de quo loquuntur est verum sine dubio. † & sic illa dictio forsitan: non inducit dubitationem sed temperamentum loquendi.

2 Procurator regulariter potest constitui in qualibet causa nisi reperiatur expresse contrarium in iure.

1 **Cum queritur an.** ¶ † Quilibet est habilis ad constituendum procuratorem nisi reperiatur expresse prohibitus per legem. h. d. cum glo. † & in qualibet causa regulariter potest constitui. vt. s. eo. l. quia vsus. nisi reperiatur expresse contrarium in iure. vt. l. pe. §. ad crimen. j. de pub. iud. ¶ In tex. ibi: quia hoc edictum prohibitorium est ista ratio potius facit in contrarium ei quod dixi in summario. nam si edictum prohibitorium est prohibet cuilibet procuratorem constituere in quibusdam excipiendo permittit. et sic qui vult procuratorem constituere debebit ostendere quod sit de personis exceptuatis: al's subijcitur regule prohibitiue pro qua semper presumitur. vt not. in. l. omnis diffinitio. j. de re iud. nisi contrarium appareat. propter hoc facta est relatio que dicit quod hoc edictum non habemus & poterat loqui altero de duobus modis: quia vel poterat prohibere ne fieret vis procuratori volenti constituere. & tunc non obstat contrarium quia sic apparet quod volebat regulariter admittere: & tamen dicitur prohibitorium respectu volentium vniuersaliter inferre. secundo poterat loqui prohibendo constituere & tunc dic quod prohibeat certis personis vnde certis alijs censebatur permittere. si vero prohibuisset generaliter locum haberet oppositio.

2 Modus agendi quando intentatur actio popularis.

1 Modus accusandi aliquem de aliquo delicto ibi.

In popularibus. ¶ † Qui intentat actionem popularem non tenetur defendere populum nec quemlibet de populo. h. d. videbatur contrarium quia actio pupillaris est reipu. & sic totius populi vnde eam intentans videbatur agere alieno nomine. s. populi: ergo tenebitur illum defendere. vt. s. eo. l. seruum. §. ait pretor. in prin. sed contra est quia non agit nomine populi sed suo. nam litem contestando appropriat sibi illam actionem ac si a prin. semper fuisset sua. et pena ex tali actione applicatur sibi non populo. vt. l. 2 sicuti. j. de verb. signi. & no. in. l. si quis id quod. s. de iur. om. iu. † et no. hic diligenter modum agendi quando intentatur talis actio: quia debet dicere ago tanquam vnus de populo. & eodem modo quando quis aliquem accusat de aliquo delicto ex quo venit imponenda pena pecuniaria applicanda fisco quo casu quilibet de populo potest accusare de commodo fisci & reipu. licet secus si accusaret ad penam corporalem nisi crimen esset publicum. vt no. in. l. fi. j. de pub. iud. & de po. act. sup rubri. debet ergo dicere accuso tanquam quilibet de populo. & al's vidi impugnare vnum processum quia non vtebatur istis verbis. & dicebatur quod male egerat vel accusauerat. & allegabatur iste tex. & hoc no. Bar.

2 Procurator de cuius mandato dubitatur vbicumque debet admitti cum cautione rati intelligitur & limitatur nisi dominus sit intra ciuitatem vel prope.

3 Curator potest dari absenti sicut etiam absens potest dari curator presenti. et an iudex ex officio debeat dare sicut furioso vel prodigo. & nume. 5.

4 Decretum iudicis potest stare in pendenti: licet Jac. de are. tenuerit contrarium.

5 Minor potest constituere procuratorem ad petendum sibi dari curatorem sic in causa beneficiali & matrimoniali.

6 Minor vel ille qui petit curatorem dari debet etiam nominare personam quam vult dari.

7 Procurator constitutus a minore ad petendum curatorem si de eius mandato dubitatur: & vult cauere de rato cui sit prestanda hec cautio: & ad quid committatur ista stipulatio rati.

1 **Is qui curatorem.** ¶ † Premitte quod curator non datur adulto nisi petenti: ergo cum quidam petebat me dari curatorem cuidam adulto ego dicebam me non esse dandum: quia non apparebat de petitione illius. iste petens dicebat se habere mandatum ad hoc & tamen ipsum non ostendebat plene sed semiplene vel presumptiue & volebat admitti cum cautione rati. dicitur hic notabiliter quod si adultus erat presens non dico in iudicio vel coram iudice: sed in ciuitate vel in suburbijs ita quod de facili poterat haberi eius presentia non est iste audiendus cum cautione rati: si vero absens ita quod faciliter non potest haberi tunc debet admitti sicut regulariter 2 in alijs causis. ¶ † Ex primo dicto not. singulariter limitationem ad omnia iura dicentia procuratorem de cuius mandato dubitatur debere admitti cum cautione rati. nam omnia debent limitari secundum hunc tex. nisi dominus sit intra ciuitatem vel prope ita quod faciliter possit haberi eius presentia secundum Ange. hic 3 quod perpetuo tene menti. ¶ † Item not. quod curator potest dari absenti sicut etiam absens potest dari curator presenti. vt 4 l. fi. j. qui pe. tu. ¶ † Ex hoc no. tertio secundum Ange. hic quod decretum iudicis potest stare in pendenti. nam in datione tutoris interuenit iudicis decretum. & tamen ista datio & decretum pendent ex ratihabitione: quia si ratum habebitur valebit aliter non licet Jac. de are. tenuerit contrarium quod non possit stare in 5 pendenti. in. l. qui habet. §. si pupillus. j. de tut. ¶ † Ultimo ex hoc tex. patet quod minor potest constituere procuratorem ad petendum sibi dari curatorem quoniam ad hunc actum habet legitimam personam sine curatore cum ipse per se possit petere: ergo procuratorem ad hoc dare. vt. l. diuus. j. qui pe. tu. & quod ibi no. sic in causa beneficiali. vt in. c. fina. de iudi. lib. vj. et matrimoniali. vt in. c. ex parte. cum ibi notatis de restitut. spolia. ¶ Oppo. contra fi. istius. §. quod curator non sit dandus nisi presenti & poterit. vt. j. de tute. l. qui habet. §. qui pupillus. cum sequen. cuius contrarium hic dicitur quod absenti datur & non petenti. Sol. si absens esset & nullus peteret pro ipso iudex ex officio non deberet dare licet furioso vel prodigo dare possit. vt. l. fulcinius. §. adeo. j. quibus ex cau. in posses. eatur. & ita debet intelligi contrarium si absenti & aliquo petenti pro ipso qui dicat se habere mandatum ab eo et ostendere vel de rato caueat bene potest dari. textus est hic notabilis per quem declaratur ille. §. quod etiam vult glos. in. l. hoc autem. in princip. j. qui. ex causis in posses. eatur. ad que est hic tex. sed si diceret se habere mandatum et probat semiplene vel presumptiue: sed si non asserit se habere regulariter non admittitur: etiam si velit cauere de rato nisi sit coniuncta persona quo casu potest etiam intelligi hic vt admittatur ad petendum licet non dicat se habere 6 mandatum cauendo de rato. † debet etiam ipse minor vel ille qui pro eo petit curatorem dari non solum petere sed etiam nominare personam quam vult dari. vt not. in. l. si minor. j. de bonis auto. iudi possit. in glos. que dicit quod ipse debet sibi reperire curatorem. non autem iudex. & not. dictas glos. ¶ † Sed 7 cui est prestanda hec cautio rati. &c. si petitur dari ad negotia debet prestari ipsi curatori cui petitur dari. Si vero ad iudicia tunc illi cum quo minor est litigaturus. et hoc colligitur ex gl. magna hic posita. ¶ Sed ad quid committitur ista stipulatio rati. glos. multa verba hic laborat demum vult quod si fuit petitus dari ad litem quo casu prestanda est aduersario cum quo erat litigaturus committitur ad interesse si non habetur ratum: quia si aduersarius obtineat sententiam illa non preiudicaret minori tanquam curatorem non legitime habenti. et ideo cum non possit mitti executioni contra eum mittetur contra istum qui cauit de rato. et fideiussores eius quia conuenirentur ex stipulatione rati ad illud in quo facta est condemnatio. Si vero fuit petitus dari ad negotia et sic fuit prestita cautio ipsi procuratori tunc committere sibi ad interesse: si minor non habet ratum quod potest consistere in hoc si ipse curator se obligauit pro minore. puta vendendo rem minoris et promittendo duplam: quia ita erat de more regionis. vnde si minor non habet ratum poterat rem vendicare ab emptore emptor habebit regressum contra curatorem ad duplam. et postea curator repetet ab illo qui promisit de rato et fideiussoribus eius sed si minor haberet ratum non posset retractare venditionem et hec est substantia glo. quam not. in eo. quod dicit. quod licet cogatur legitime petere et habere curatorem quando petitur. non tamen compellitur habere hunc vel illum: & ideo si non dedit mandatum de certa persona potest dationem factam non habere ratam: & tunc sententia lata contra illum curatorem sibi non nocebit: & sic committetur stipulatio rati.

1 **Pena non defendentis.** ¶ † Per hunc. §. dicunt quidam procuratorem actoris non teneri cauere de defendendo in causa reconuentionis[a] si reus non vult de presenti reconuenire sed petit sibi caueri de defendendo quando reconuenire volet. licet glos. in. l. seruus quoque. §. ait pretor. s. eo. titu. dicat contrarium. et etiam in. l. sed & hec. §. preter. s. eo. titu. vbi loquitur cum distinctione. Per. autem tenuit contrarium pro quo facit iste tex. quia si caueret de defendendo & postea non defenderet nullam aliam penam pateretur nisi quia repelleretur ab agendo quam penam posset pati etiam si non cauisset de defendendo. ad quid ergo cauet. dic vt not. in addi. Spec. eo. titu. §. ratione forme. nisi dicamus quod si caueret de defendendo ista cautio prodesset in hoc: quia postea precise compelleretur defendere & iudicium suscipere sicut si cauisset de iudicato sol. vt dicta. l. sed & hec. §. preter. nam tunc non compellitur precise nisi quia illa stipulatio continet clausulam de defendendo. sed si non

[a] ¶ Reconuentionis. Et sic qui habet mandatum ad agendum pot dominus defendere etiam in causa reconuentionis. adde Spe. in ti. de pcur. §. j. v. sed pone. & ibi Joan. an. in addi. & abb. in. c. constitutus. extra. eo. ti. & late. d. maria. soci. in. c. j. arti. v. principali. de mu. petitio. Cur.

cauisset nō cōpelleret̃ precise sed repelleretur ab agendo.⁊ pro
primo dicto.facit.ĵ.eo.l.qui nō cogitur.ver.nā eos qui nō cogū
tur ⁊c.⁊ per hunc modū potest sustineri opinio Bar.⁊ etiā glo.
tenentium quod debet tenere cum distinctione quā ponit glo.
in.d.§.preter.in prima glo.in fi.

2 ☞Utilius est dño ꝙ acquirat̃ sibi directa q̃ꝫ vtilis actio.
3 Melius est meū quā nostrū ⁊ proprium q̃ꝫ cōmune.

1 **Si procurator agat.** ¶† Si dñs abest cautio sibi prestan
da potius debet prestari seruo suo si ipsum habet q̃ꝫ ꝓcuratori
suo.h.d.ratio est:qꝛ primo casu acquirit̃ sibi directa ⁊ sine cessio
ne.in scđo casu acquirit̃ directa ipsi ꝓcuratori ⁊ vtilis acquiri
tur dño:qꝛ stipulatio est iudiciaria:⁊ sic sine cessione.vt.s̃.e.l.in
2 cause.§.fi.si non esset iudiciaria requireret̃ cessio.†vtilius aūt
est dño ꝙ acquirat̃ sibi directa q̃ꝫ vtilis.⁊ hoc vult iste tex.⁊ in
l.quoties.ĵ.de admi.tu.qꝛ tunc ipse solus habet actionē sed in
3 secundo casu vterqꝫ†⁊ melius est meum q̃ꝫ nostrum.⁊ propriū
q̃ꝫ cōmune.⁊ ad hoc potest allegari.¶In tex.ibi:cauendū esse
supple a reo si cōueniebat̃ suo nomine ⁊ nō possidebat immo-
bilia vel de iudicato soluendo si cōueniebatur nomine alieno.
⁊ aliquando de rato quando per precedentem non esset actori
plene prouisum.vt.s̃.eo.l.non solum.§.si status.cum sequenti-
bus.de omnibus enim his potest hic tex.exemplificari dum lo
quitur de cautione prestanda a reo.

2 ☞Si satisdedisti de iudicato sol.pro aliquo quē defendebas
⁊ postea ille efficiatur nō soluendo qꝛ bona sua inceperunt pos
sideri per creditores habes iustam causam recusandi defensio-
nem vt vlterius non litigandi pro eo.

1 **Qui non cogitur.** ¶† Procurator rei q cauit de iudicato soluen
do compellit̃ precise iudiciū suscipere si actio erat tp̃e peritura
et si nō erat peritura ⁊ ipse habebat iustā causaꝫ recusandi de-
fensionē nō cōpellit̃ precise suscipere nec causatiue.si vero iustā
causam nō habebat nō compellit̃ precise sed causatiue. sic si nō
vult aduersus ipsum cōmitti stipulationē ad interesse propter
rem nō defensam ex clausula de defendendo.h.d.cū.l.seq. cum
prin.l.seq.vsqꝫ ad.§.q ita.⁊ diuide in tres partes:qꝛ primo po-
nit responsionē quorūdā antiquorū nimis generalē: q dixerūt
indistincte illū q cauit teneri ad defendendū:lꝫ si non cauisset
nō teneretur vsqꝫ ibi labeo:scđo ponit dictū labeonis q ponit
duos casus.Primus qñ actio erat tp̃e peritura ⁊ dictum prece
dens tūc est verū indistincte.alius qñ erat ꝑitura ⁊ ipse habet
et supuenit iusta cā:qꝛ recusabat defendere ⁊ tūc dictū p̃cedens
est falsum indistincte:qꝛ nō compellit̃ nec precise nec causatiue
vsqꝫ ad.l.non cogendū.tertio ponit responsionē sabini que nō
reprehēdit labeonē sed supplet:qꝛ labeo admisit tertiū casum:
scꝫ qñ actio nō erat tp̃e peritura:⁊ qñ non superuenit iusta cau
sa recusandi.⁊ istum casum determinat sabinus ꝙ tunc cōpel-
litur non precise sed causatiue:nec cōtra ipsum cōmittatur sti-
pulatio.ex hoc apparet qualiter primū dictum antiquorū de-
beat intelligi dum dicunt simpliciter ipsum cōpelli defendere
qꝛ aliquando cōpellitur precise quādo.s.actio erat tēpore peri-
tura ⁊ tunc compellitur vsqꝫ ad cōtestationē litis. p quā efficie
tur ꝑpetua etiam si superuenit iusta causa recusandi defensio-
nem.hoc enim casu non prodest.Itē potest intelligi ꝙ cogatur
defendere non precise.sed causatiue qñ nō est tp̃e peritura ⁊ nō
subest iusta causa vt responsio sabini cōueniat:quādo aūt sub-
est iusta causa ⁊ non est tempore peritura dictū antiquorū non
potest ꝓcedere:qꝛ tunc nullo modo compellitur ⁊ cum hac di-
stinctione debet saluari dictū antiquorū ⁊ loquitur hic in pro-
curatore rei.procur.autē actoris qui cauit de iudi.sol. in causa
reconuentionis compellitur precise iudiciū suscipere siue actio
sit tempore peritura siue non:nisi habeat iustam causam recu-
sandi.vt.s̃.e.l.sed hic.§.preter.⁊ quare magis arctatur procu-
rator actoris q̃ꝫ rei:dic vt ibi per glo.Item loquitur qñ procu-
rator rei cauet pro seipso.idem per omnia si dñs cauisset ꝓ ipso
procuratore ignorante.si vero pro ipso sciente ⁊ patiente:tūc in
primo ⁊ in secundo casu idem per omnia.qđ.s̃.dixi. sed in ter-
tio casu quando actio non erat peritura tempore et non fuerat
iusta causa recusandi.tūc est aliud qꝛ compellitur precise iudi-
cium suscipere ne fidem rumpat duobus.s.domino qui pro eo
cauit ⁊ etiam aduersario.vt.s̃.eo.l.filius.§.fi.cū.l. seq.⁊.l. si de-
functus.sed quando dominus non cauit pro eo sed ipsemet vel
cauit pro eo ignorante tunc qꝛ non fallit fidem nisi aduersario
nō compellitur precise sed causatiue.vt in hoc.§.sabinus.⁊ hec
est intentio glo.tam hic q̃ꝫ in.§.preter q̃ꝫ etiā in.d.l.si defunctus
2 in.d.l.filius.§.fi.¶†No.in fi.istius.l.ibi:aut bona absentis cir
ca quod si satisdedisti.de iudi.sol.pro aliquo quem defendebas
⁊ postea ille efficiatur non sol uendo qꝛ bona sua inceperūt pos
sideri per creditores ꝙ est iusta causa recusandi defensionem et

a ¶Tenutā datā Adde de hoc et vide p.d.Nell.d sancto Gemiñ. plene distinguē-tem: ĩ suo tract. bāni.in.j. p̃te se-cundi tp̃is.qõne lxiiij.⁊ p.d.Frā. de are.in.c. intel leximus.col.ij.d ind.⁊ p doc.in.c. cū inter.extra de excep.Cur.

vlterius non litigandi pro eo qꝛ si condēnareris ⁊ solueres nō
posses ab illo recuperare: non ergo teneris amplius litigare
nec committetur contra te stipulatio ob rem nō defensam nec
ob clausulam quam verbum sonat si prosequerer litem contra
absentem ⁊ facerem eum condēnari:qꝛ forte lis erat contestata
non potero te conuenire ex stipulatione iudi.sol.si recusasti de-
fensionem per istam causam ⁊ fuit admissa excusatio tua vt hic
patet.¶In tex.ibi:sabinus ait iste sabinus loquitur quando
actio nō erat tempore peritura nec superuenerat iusta causa re
cusandi vsqꝫ ibi at si iustam.quē casum non tetigit labeo ⁊ vult
quod non compellat̃ precise tamen si nō defendit cōtra ipsum
committitur stipulatio.¶In tex.ibi:at si iustam.hic declarat
secundum casum labeonis qui dixit quod quando superuene-
rat iusta causa non cogitur defendere.nam dicit sabinus quod
nec tunc contra ipsum vel fideiussores eius committitur stipu
latio ⁊ sic non agitur precise nec causatiue.

Non cogendum.
Qui ita de publico agūt

1 ¶†Quando cū publica vtilitate vel cōmodo mixtum est pri-
uatum reputat̃ causa mere priuata q̃ꝫtum ad hoc vt agēs pos-
sit procuratorem constituere sed q̃ꝫtum ad hoc vt succumbat si
alius repellatur ab agēdo reputatur mere publica.h.d.in effe-
ctu.⁊ hoc vltimum intellige nisi velit docere de preuaricatione
primi.vel nisi doceat se ignorasse de primo ⁊ prosequatur pro-
prium interesse.vt.ĵ.de iureiu.l.eū qui.§.in popularibus.iūcta
l.si cui.§.ijsdem.de accu.Interdum ergo causa est mere publi-
ca:qꝛ cum ipsa non est mixta vtilitas priuata. ⁊ tūc agens ante
lit.contest. non potest constituere procuratorem.vt.s̃.eo.l.licet
per rationem tactam in glo.⁊ si succumbat alius eandem cau-
sam reincipere non potest nisi in casibus predictis. Interdum
causa est mere priuata:⁊ tunc agens potest constituere procu-
ratorem.⁊ si succumbat alia persona penitus diuersa nō repel-
litur ab agendo qꝛ reputatur causa diuersa propter diuersita-
tem personarum.vt.l.⁊ an eandem in prin.ĵ.de excep. rei iudi.
interdum causa est mixta qꝛ cum vtilitate publica mixtum ad
commodum priuatum.⁊ tunc q̃ꝫtum ad constituendum procu
ratorem reputatur mere priuata:sed q̃ꝫtum ad hoc vt alius re-
pellatur ab agendo illo succumbente reputatur mere publica
in hoc.§.⁊ adde.l.iij.ĵ.de popu.act.

2 ☞Cautionibus superfluis non est vtendum.⁊ dicitur super
flua quando non potest committi.
3 Agens ad remotionem impugnationis sibi facte.licet alium
prouocet ad iudicium.tamen dicitur reus:⁊ dicitur se defende-
re potius q̃ꝫ agere.
4 Excōmunicatus vel bannitus petens se cancellari vel declara
ri excōmunicationem nullā vel bannum vel tenutam datam
contra eum qualiter non repellatur.
5 Mandatum ad edificandum ad quid extendatur.
6 Iniuria facta procuratori meo nocet nisi tanq̃ꝫ mihi facta qñ
abest culpa procuratoris.

1 **Si procuratori opus.** ¶† Procurator rei non ca-
uet de rato.⁊ vbi stipulatio non potest cōmitti non est necessa-
rio interponenda.ad hec duo allegatur iste.§.Primum dictū
fallit in casibus de quibus.s̃.eo.l.non solum.§.si status.cū seq.
⁊.l.pomp.§.sed ⁊ is cum secundo dicto concordat.l.hec stipula
2 tio.§.diuus.ĵ.vt leg.no.ca.†qui tex.allegatur simul cum isto ꝙ
superfluis cautionibus non est vtendum.et dicitur superflua
3 quando nō potest cōmitti.¶†Allegatur etiam ad tertium ꝙ
ille qui agit ad remotionē impugnationis sibi facte: licet aliū
prouocet ad iudicium tamen dicitur reus ⁊ dicitur se defende-
4 re potius q̃ꝫ agere.⁊ hoc facit ad.q.†nā excōmunicatus vel bā
nitus non potest agere:pone ergo ꝙ petit cancellari vel decla-
a rari nullam excōmunicationē vel bannū vel tenutā datam[a] cō
tra eum an repellatur.⁊ facit iste tex.ꝙ non quasi dicat̃ potius
se defendere q̃ꝫ agere:quia agit ad remotionem scilicet impu-
gnationis sibi facte et defensio non denegatur eis:⁊ pro hoc.l.
de pupillo.§.remissionem.ĵ.de oper.noui nuntia.tamē hoc nō
est verum indistincte.sed distingue vt not.Barto.ead.l.§.fina.
5 ¶†In tex.ibi:si procurator potest intelligi quod erat procura
tor ad edificandum vel ad negotia.⁊ ponit̃ pro constanti quod
erat procurator.et doctores videntur intelligere quod de tali
mandato constabat quod edificaret propter quod censetur etiā
constare de mādato in oībus q̃ cōcernūt edificationē videlicet
vt sibi si nuntiet̃ nouum opus possit satisdare de demoliēdo si
apparebit ipsum iniuste edificare ꝓpter qđ cēsebit̃ remissa nū
tiatio ⁊ ea nō obstāte licite pōt edificare nec demolietur opus
quousqꝫ sit cognitū ⁊ ꝓnuntiatū ꝙ iniuste edificauit.sed si non
satisdedisset

satisdedisset demoliretur de facto etiã hoc non cognito tanquã attentatum. vt. l. j. in princi. ff. de op. no. nũ. censetur etiam habere mandatũ ad agendũ interdicto ne vis fiat sibi edificanti nõ obstante satisdatione predicta nuntians adhuc ipsum molestat ⁊ impedit edificare de facto. q2 igitur videtur constare de mandato in omnibus predictis sicut cõstat de edificando ideo non cavet de rato. vt. ff. eo. l. si pcura. ⁊ ita videt̃ itelligere Jac. bu. ⁊ Bar. ⁊ etiã glo. fi. in ver. vel dic ꝙ nõ committit̃. Sed certe tex. fundat se in alijs rationibus. s. q2 sustinet partes defensoris ⁊ q2 stipulatio non posset committi. vñ nõ videt̃ bonus iste sensus quod constabat de mandato: q2 tunc nõ haberet dubiũ nec oportuisset assignare istas rationes: qñ enim cõstat de mãdato etiam si sit procurator actoris ⁊ posset cõmitti nõ esset cavendũ de rato. dic ergo ꝙ hic erat dubiũ de mãdato ⁊ nihilominus sine cautione rati admittitur. ¶ In tex. ibi: nuntiatum sit supple ⁊ ipse satisdedit de opere demoliẽdo si apparebit iniuste edificare ppter quod nuntiatio censetur remissa. ⁊ potest de iure edificare: hoc tñ non obstãte nuntiãs adhuc ipse impedicbat per interdictum de quo infra quod intentare nõ potest si nuntiatio non esset remissa ⁊ hoc vult hic glo. j. ¶ In tex. ibi defensoris partes constituere. s. q̃tum ad id de quo sequitur vt non teneatur cavere de rato sicut regulariter nõ tenet̃ procurator defensoris: vere tñ dicitur procurator actoris qñ agit ⁊ aliũ ad iudicium pvocat. ⁊ hoc pbat̃ in. d. l. de pupillo. ff. fi. ff. de op. no. nun. al's est. l. qui in re. ff. fi. vbi patet ꝙ imo conventus hoc interdicto tenet partes defensoris: ergo agẽs tenet ptes actoris: al's vtraqꝫ pars diceret̃ defendere qd videretur absurdum ⁊ hoc sensit gl. que incipit q̃tum. ¶ In tex. ibi: ⁊ si satisdederit. hec est propria ⁊ fundamentalis ratio quare ista cautio non sit prestanda non ex eo qd sit procurator rei sed ex eo q2 si prestaretur nõ posset cõmitti ⁊ superfluis cautionibus nõ est vtendum propter qd videt̃ pcur. rei seu defensoris qui non tenet̃ ad talẽ cautionem. ¶ In fi. tex. quo casu stipulatio cõmittat̃ pbat̃ sic. nam aut sequet̃ ratihabitio vel ostendetur de mãdato: ⁊ tũc patet ꝙ stipulatio nõ cõmittitur: q2 stipulans habet qd querebat nisi forte ad expensas. in scdo casu qñ apparet de mandato vt. l. si fine. rem ra. hab. ppter hoc tñ non est artandus ad cavẽdum. vt dixi. s. eo. l. non solũ. ff. j. aut nõ sequet̃ ratihabitio nec ostendetur de mandato. ⁊ tunc aut nuntians in isto interdicto ne vis fiat succumbet ⁊ procurator obtinebit: et tunc ipse nuntians consequitur ex hoc vtilitatem ꝙ dñs nõ ratificavit: quia illa snia non proderit domino nec nuntianti nocebit. ⁊ sic cautione non obstãte adhuc poterit ipsum impedire: ergo adhuc non cõmittitur stipulatio cum nõ nisi ad interesse cõmittatur. ⁊ istum casum tangit glo. fi. in prin. vsqꝫ ibi: sed nonne. Aut nũtians obtinebit in hoc interdicto ⁊ procurator succũbet et hoc casu videtur ꝙ possit cõmitti q2 si dñs ratum haberet snia illa sibi noceret ⁊ prodesset nuntianti: sed si nõ habet ratum: secus vt. s. eo. l. in cause. ff. j. ⁊ sic interest sua qd ratum habeatur ⁊ nõ habendo ratum sentit damnũ: ideo videtur ꝙ possit repetere virtute cautionis rati. glo. videtur solvere tribus modis. Primo ꝙ hoc non potest contingere nisi de facto ⁊ per iniustã sententiam postꝙ nuntiatio censetur remissa: ⁊ non debemus habere respectum ad id qd iniuste põt vt ille compellatur cavere. Bñ placet imo põt seq iuste. vt si ille dedit fideiussores nõ idoneos illo ignorante vel si effecti sunt non solvendo vel mortui sunt sine herede. nam perinde est ac si nõ esset cautum: ⁊ potest nuntius adhuc impedire quousqꝫ de novo caveatur. ⁊ hoc no. in. d. l. pupillo. ff. fi. per doc. vel dic ꝙ hic constabat de mandato ſm quod. s. dixi quod non placet. tene ergo tertiam ⁊ vltimam solu. glo. q2 si dominus non habet ratum quod ille egerit interdicto. similiter nõ censetur habere ratum ꝙ ille satisdederit de demoliendo. ⁊ sic satisdatio predicta postꝙ nõ est ratificata nõ proderit domino ex quo sequatur quod nuntians potest prosequi suam nuntiationem q2 nõ censetur remissa ⁊ poterit impedire illũ edificare ⁊ si edificavit faciet ipsum demoliri de facto tanqꝫ attentatum ac si nulla remissio nuntiationis facta esset. interest ergo nuntiantis ⁊ hoc casu ꝙ non habuerit ratum vel saltem non dãnificatur. si enim haberet ratũ posset ipsum prohibere virtute sententie quam obtinuit contra procuratorem si non habet ratum non potest ipsum impedire virtute sententie sed impediet ipsum virtute prime nuntiationis que nõ censetur fuisse remissa et in hoc stat intellectus istius. ff. difficilis.

6 ¶ † Et no. glo. in vno verbo ꝙ dicit qd est notandũ: ꝙ iniuria facta per iudicem procuratori meo nocet mihi tãqꝫ mihi facta. licet secus si facta alteri qui non representaret personam meã. vt. l. si p imprudentiã. ff. de evict. cum similibus. intellige glos. quãdo abest culpa procuratoris. vt. C. man. l. etiam. ⁊ no. Bar. in. l. exceptione. ff. de fideius. vbi de hoc articulo vide an iniuria facta vni alteri noceat.

2 ☞ Licet lis sit cõtestata per dñm condẽnatur pcurator postea interveniens ⁊ qd translatio litis fiat p solã contestationem procuratoris sine cessione iuris instantie.

1 **Qui proprio nomine.** † Põt reus ẽt post lit. contest. p eũ cõstituere pcuratorẽ ⁊ totã litẽ in ipsum trãsferre debet tñ pro ipso satisdare de iudicato solvi. h. d. certe etiã si ipse nõ satisdaret pro illo si tñ ipse pcurator satisdat sufficit. vt. ff. eo. ff. qui aliũ ⁊c. ⁊ ex hoc tex. pt3

2 ꝙ † l3 lis sit contestata per dominũ condẽnat̃ pcurator postea interveniens alias ad quid prestaretur ista cautio p eum si nõ esset condẽnandus. ⁊ hoc tenet glo. vbiqꝫ videbatur ꝙ imo dominus condẽnãdus postꝙ in ipso sustentatũ est iudicium: sed certe etiam dñs potest condẽnari ex quo lis contesta. est. secus si nunqꝫ fuisset in iudicio. vt. l. j. C. de sen. vel dic vt ibi. Fiat aũt hec translatio litis per solam cõtestationẽ procuratoris absqꝫ eo quod dominus cedat sibi ius instantie in sua persona radicata vt hic colligitur: q2 de exceptione mentionem non facit et dixi ſm Bal. in. l. in cause. ff. fi. s. eo. ¶ In tex. ibi: audiri debet supple etiam actore invito nisi talis procurator vellet suscipere iudicium animo novandi ⁊ liberandi primum reum. nam tunc non posset invito actore. vt no. glo. in. l. non solum. in fin. glo. prime magne. s. eo. licet glos. notaverit contrarium in. l. liberto. ff. fi. ff. de neg. gest.

1 ☞ Qui spõte defendit potest vnam causam tm̃ defendere ⁊ si recepit instrumentum procurationis simpliciter vel comparet cum mandato. an si postea non defendit teneatur domino ad interesse.

1 **Et qui defendit.** † Glo. intelligit istum. ff. in defensore sine mãdato ⁊ tũc sine dubio pcedit ⁊ etiã in eo qui cõparet ⁊ cũ mãdato: sed tũc dic ꝙ si constitutus erat ad defendẽdum in pluribus causis si non vult defendere nisi in vna non compellitur in alijs. s. p adversarium. sed si acceptavit officiũ vel recepit instrumentum pcuratoris simpliciter: ⁊ sic videt̃ acceptasse q̃tum ad oẽs causas. vt in cle. j. extra eo. tit. tũc si non defendit in oĩbus tenebit̃ dño actione mãdati ad interesse. vt no. s. eo. l. sed hec. ff. defendere in glo. magna post pn. ibi: sed tñ dño. ¶ Sed op. de. ff. itẽ queritur. ff. eo. Solu. hic loquit̃ qñ cause erant diverse ⁊ vna ab altera nõ dependebat ibi qñ depẽdebat. vnde si defendit in pncipali tenetur etiã defendere in dependenti. ⁊ potest cogi p adversarium. tene menti.

2 ☞ Locuples regulariter nõ tenet̃ dare fideiussores.

3 Defensor alterius non tenetur satisdare de iudicato sol. si sit relevatus a domino in instrumento procurationis vel nisi opponatur ante litis contest. ⁊ quid si non habebat mãdatũ ⁊ spõte se obtulit liti. ⁊ nu. j. ⁊. 4.

4 Fideiussoria obligatio non potest stare sine principali.

1 **Qui alium defendit.** † Defensor alterius tenet̃ satisdare de iudi. sol. h. d. supple etiã si cõstet de ipsius mandato. vt. l. vnica. C. de satisda. Itẽ etiã si sit locuples ⁊ in dignitate posit⁹.

2 vt. ff. e. l. minor. in fi. cũ. l. seq. † l3 regulariter ille qui est locuples non teneat̃ dare fideiussores. vt. ff. de epi. au. l. de creationibus. cum ibi no. ⁊. l. quicũqꝫ. C. de fun. pat. lib. xj. sed fallit hic. † Itẽ

3 est verum nisi sit relevatus a dño in instrõ procuratoris q2 promiserit pro eo. vt insti. de satisd. ff. si vero qs. et in principio isti⁹ legis: ⁊ tunc ipse defensor non tenetur se obligare vel alios fideiussores dare. licet quidam in principio dicant contrarium

4 quia dominus qui promisit pro eo dicitur fideiussor ipsius † et fideiussoria obligatio non potest stare sine principali. vt not. in. l. si heres pecuniã. ff. ad trebel. per glo. sed potest dici quod hoc casu dicetur fideiussor improprie ⁊ potius expromissor. vt not. per glo. s. qui satisd. cog. l. ij. ff. j. in fi. glo. magne. ⁊ in. l. in eo. ff. nemo. ff. de regu. iur. de hoc articulo vide per Cy. in. d. l. vnica. C. de satisd. ⁊ per Barto. in. l. j. seu super rubrica. ff. de iudi. sol. ¶ In tex ibi satisdare ⁊ sic obligare ⁊ fideiussorem dare de iudica. sol. ¶ In text. ibi idoneus defensor hic opponatur al's erit idoneus ſm Jaco. butri. ⁊ Ange. hoc intellige si ante litẽ contestatam postea vero non posset opponi quia censeretur legitimata eius persona. vt not. s. eo. l. pomponius. ff. rati. in pncipio prime glos. ¶ In glos. ibi. l. non solum. ff. si status. ⁊. ff. fi. q2 in illis casibus nihil erat solvẽdum ex parte condẽnati: sed sententie acquiescendum: quia trahebat secum executionem. ideo non prestatur satisdatio ista. ⁊ ideo vbicũqꝫ hoc esset sed prestatur tunc satisdatio rati: l3 ad eam regulariter non teneatur defensor. vt. l. proxi. ff. fi. ¶ In glo. ibi iudicati quãdoqꝫ scilicet quando nõ habebat mandatum sed sponte se obtulit lit. vt. d. l. plautius. ⁊. l. iiij. de re iudic. al's si haberet conveniretur dominus et non ipse. et contra dominum fieret executio. vt ibi

a ¶ Utrūqꝫ. adde eūdē Pau. ꝺ ca. in ꝯsi.l.in fi. ⁊ in cōsi.ccxiiij.q̄ ī ꝓposito consuluit ꝺ. Pau. late ī.c. cū ex literis. col. antepe.circa fi.⁊ col.seq. extra de restit.in inte. ⁊ ꝑ Dy. Joā.fab.et doc.in.§.rursus in glo.in ṽ.rescissa.insti.de act. et ꝓ ista opiñ. facit gl.⁊ qꝺ ibi Bar. in.l.q̄ de inofficioso.§.j.ĵ. de in offi.test. vbi querela de inofficioso cū petitiōe hereditatis in vno ⁊ eodem libello successiue intentan̄.facit etiam q̄ ponit Bar.ī.l. non ab re.C. vñ vi.⁊.l.si constāte. §.quoties.ĵ. sol. mat.in forma libellādi.adde tñ ꝙ si minor simpliciter peteret sibi restitui rem quāvēdidit ꝙ ꝓcedit iste libell⁹ qꝛ tacite vr̄ petita rescissio ꝫct⁹ tanq̄ꝫ preambulū ad restitutionē.l.illud.ĵ.de acqui.here. Et ita dicit.ꝺ.Anto.de but.in.c.cōstitutus.de relig. do. ⁊ refert do.alex. de imo. in cōsil. clxxvij.col. fi. in v.vol.Cur.

no.⁊.s̄.eo.l.si procurator.§.fi.in vltima glo.magna.

2 ☞ Minor lesus in perditione rei sue vel sue actionis duplex iudicium habet intentare.s. rescindēs quod dicit̄ restitutio in integrum.⁊ rescissorium ⁊ qñ ꝑ ipsam resti.consequatur ipsam rem ⁊ qñ sufficiat vnum iudicium tm̄.

3 Quando lesio abstulit solum possessionē tūc in restitutione in integrū pōt in eo libello intētari vtrūqꝫ iudiciū vnū sub conditione alterius vt peto me restitui aduersus cōtractum ⁊ ipso rescisso me declarari dñm illius rei intentando rescissoriam ⁊ posteriorem condemnari.⁊ qñ non.

4 Licet in venditione rei immobilis minoris interueniat autoritas iudicis. non tamen denegatur restitutio in integrum si legatur.

5 Si ago rei vendicatione contra illum qui habet causam a me tanq̄ꝫ a domino nō habeo necesse probare dominium: sed illā causam probare sufficit si de ea feci mentionem in libello.⁊ etiā asserere me dominum.

6 Qui defendit aliquē in cā capitali ⁊ obtinuit.si aduersus sententiam petatur restitutio quare etiā teneat̄ in illa cā defendere.

7 Et si actor fuit restitutus aduersus sententiam ⁊ demum reassumatur prima cā qꝺ teneat̄ defendere in hac cā reassumpta.

Item queritur si.

1 †Qui defendit aliquem in iudicio rescindente tenetur ipsum defendere etiā ī rescissorio qꝺ ab illo descēdit ꝭm primā lec.glo. ¶ In tex.ibi:iudiciū acceperit defensor.s.rescindens in quo intentat̄ iudicis officium nobile ꝑ qꝺ petit̄ rescindi cōtractus acceptilatio.vel vsucapio.ex quibus agens consequutus est damnū perditionis domini sui. ¶ In text.ibi: restitutus sit supple ⁊ sic fuit rescissus contract⁹ liberatio.vel vsucapio.tamen adhuc actor non habet rem suam vnde vult intētare actionem rescissoriam.i.vti rei vēdicatione que prius erat directa et que durat infra nō tm̄.vt in.l.in honorarijs.§. sed cū rescissa.ĵ.de act.⁊ oblig. queritur an idem defensor cōpellatur etiam in hoc iudicio defendere videbatur quod non cum sit diuersum a primo.vt.s̄.e.l.§.qui contrarium tamen dicitur ⁊ solue vt ibi dixi. ¶ In tex.ibi cogendum.hoc potest intelligi dupliciter.s.a minore que obtinuit in primo iudicio: ⁊ tunc compellitur precise.quod est notandum:vt licet adhuc nō satisdederit de iudi.sol.nec dominus pro eo regulariter contra. vt.s̄. l.proxi.§.j.cum ibi not.sed fallit hic qꝛ hoc secundum est de appenditijs primi. vnde non videtur in primo perfecte se defendisse nisi defendat etiam in hoc secundo.⁊ sicut in primo postq̄ꝫ inceperat defendere poterat cogi precise prosequi ita ⁊ nūc cogetur quasi hoc sit de prosequutione primi.in his cōsistit ratio fundamentalis istius lecture.

2 †Ex qua nota quod minor lesus in perditione rei sue vel sue actionis. duplex iudiciū habet intentare scꝫ rescindens quod dicitur in integ.restitu. vt.ĵ.de mino.per totum.et per illud consequitur ipsam rem.⁊ hoc est verum quando per contractum solum fuit lesus in dominio non in possessione qꝛ aduersarius possidebat rem ante venditionē si vero etiam in possessione:qꝛ vendidit ⁊ tradidit tunc sufficeret vnum iudicium per quod peteret rescindi contractum ⁊ restitui rem:sed in precedenti casu non potest hoc facere: qꝛ restitutio illud tm̄ restituit quod abstulit lesio.sed lesio nō abstulit possessionem sed solum dominium qꝛ possessionē prius habebat.⁊ hoc vult glo.hic circa istam.l.in effectu.

3 ¶ †No.tamen ꝙ in eo libello posset intentari vtrūqꝫ[a] vnum sub cōditione alterius:puta peto me restitui aduersus contractum ⁊ ipso rescisso peto me declarari dominum illius intendando rescissoriam et possessorem cōdemnari.et hoc probatur in.l.siue herede.§.interposito.ĵ.de admiñ.tut.⁊ not.per Cy.in.l.quo tempore.C.de resti.mili.⁊ predicta quando res reperitur penes illum q emit a minore:sed si primus ipse emptor in alium transtulisset tunc etiam si minor fuisset lesus per cōtractum tam in dominio qꝺ in possessione.nihilominus si vellet inchoare a primo emptore duplex deberet esse iudicium:qꝛ si primum in quo rescindat̄ contractus ne posset recuperari res:qꝛ ipse non posset recuperare res:qꝛ ipse non posset.⁊ ꝭm quod agitandū est contra possessorē posset tñ agens breuius agere scꝫ inchoando cōtra possessorem ⁊ petere contractum scindi vel rem restitui: qꝛ iudiciū restitutionis in integrum est in rem scriptam.⁊ hec habentur in.l.in cause.la prima.§.interdum.⁊.§.fi.ĵ.de mino.⁊ ideo vide Barto. ¶ In glo.post principium ibi vēdiderat cum decreto. hoc ideo dicit:qꝛ si sine decreto venditio esset ipso iure nulla facta de re immobili vt.C.de pre.mino.qui totum vnde non esset necessaria restitutio.vt.l.in cause.in princ.ĵ.de mino.la secūda.

b ¶ Nā distinguitur. Adde Bar. ⁊ ibi alex.ꝺ imo. ī addi.in.l.sociū §.socius.ĵ. ꝓ so. Bar.⁊ ibi Jo.ꝺ imo.in.l.sꝫ si plures.§.in arrogato.ĵ.de vul. ⁊ pupil.⁊ Flor.in.l. si serui.ĵ.de vsufr. ⁊ eundē Pau. ī ꝺ.l.si vero.ī ꝑnc. Cur.

4 Et no.ex hac glo.iuncto tex.†quod licet in venditione ista interuenerat autoritas iudicis non propterea denegatur restitutio in integrum:sed contra.ĵ.de mino.l.ait pretor.§. permittitur.ver.quid tamē si pretor.sol.vt ibi not.in glo.que incipit sed cur.secus.⁊.C.si propter publi.pēsi.l.fi.

5 ¶ †In glo.ibi: cum ab eo habeat causam not.istam glos.quod si ago rei vendi.contra illū qui habet causam a me tanq̄ꝫ a domino non habeo necesse probare dominium:sed sufficit probare illam causam asserere me dominum qꝛ ille non potest mihi refricare questionem dominij.ad quod vide qꝺ no.Inno.extra de in integ.resti.c. cum ex literis.Sed cōtra istam glo.videtur alia glos.quam doc. tenent in.l. ita. vt si fur.ĵ.commo. Breuiter pro concordia videt̄ mihi dicendū quod aut in libello quo ago rei vendicatione facio mentionem de illa causa ⁊ tunc sufficit mihi illam tm̄ probare.⁊ ita loquitur ista glo.nam hic dicebat se vendidisse ⁊ venditionē esse rescissam vel rescindendam et se dominū illius rei quam petebat sibi restitui.⁊ hoc modo etiam Spe.in tit.de rebus eccle. non alie.format libellum eo casu ecclesia fuit lesa in alienatione rei sue.vt petat alienationem rescindi ⁊ rem restitui nec habebit necesse probare dominium.Aut in libello non facit mentionem de causa sed simpliciter asserit se dñm ⁊ petit aduersarium condēnari et si aduersarius obijcit quod imo nō est dominus tenebitur probare dominiū.vt.C. de rei ven.l. fi. nec sufficiet sibi per modum replicationis dicere ꝙ ille habuit causam ab eo:puta cōmodati vel depositi tāq̄ꝫ a domino: ⁊ nō potest ratificare contra dñm qꝛ poterit dici ꝙ ipse non egit vt commodator vel depositor postq̄ꝫ de hoc mentionem non facit sed egit vt dominus:probet ergo dominium ⁊ istam puto veritatem in hoc arti.circa quem vide quod not.Specu.in titu. de loca.nec ponit istam distinctionem.adde quod not.Bar.in.l.si arrianam.ĵ.solu.mat. ¶ In glos.ibi:vel pone casum in eo maiore.ista positio tendit ad idem vt prima:qꝛ anteq̄ꝫ quis se absentaret causa reipu.aduersarius incepit possidere rem suam: et postea durāte absentia compleuit vsucapionem certe iste reuersus petendo se in inte.resti.solum restituitur aduersus vsucapionem:qꝛ rescinditur non tamen recuperat rem cuius pos. non perdidit propter absentiam:ideo necessarium est nouum iudicium.s.rei vendicationis vtilis.

6 ¶ †In glo.ibi ego. hic est alia lec.penitus diuersa a precedente ꝭm quam.h.ꝺ.ille qui aliquem defendit in causa capitali ⁊ obtinuit si aduersus sententiam petatur restitutio teneretur etiam in illa causa defendere.h.ꝺ.no.Sed contra quia non tenetur defendere in causa appellationis.vt.C.eo.l.inuitus.glo.dicit quod causa appellationis est alia causa a prima sed causa restitutionis non censetur alia:qꝛ est de appenditijs prime. ista verba vidētur habere saporem.nam quare magis est de appenditijs q̄ꝫ causa appellationis.dicit Jac.but.qꝛ in causa appellationis mutatur iudex sed in causa restitutionis non mutatur.vt.l.perfecte allegatur in glo.item restitutio in integrum conceditur ob specialē fraudem petentis iam fauorabiliter est interpretanda vt non cogatur habere nouum defensorem.sed possit compellere primum. tene menti hanc.l.qꝛ singularis est Cy.ꝭm Pe.in.l.inuitus.C. eodem.ponit tertiam lectu.adhuc magis claram ⁊ notabilē ꝙ ille qui defendit aliquem in prima causa ⁊ obtinuit si actor fuit restitutus aduersus sñiam demū reassumatur causa prima tenere in hac causa reassumpta:⁊ ista est etiā tertia lectura.

2 ☞ Tutor si aliquid recepit:vt interponat autoritatem ꝙ debeat illud restituere pupillo.

3 Si mutuauit pecuniam pupilli ad vsuras tenetur pupillo restituere vsuras quas recepit.

4 Donum datum ambasiatoribus an sit ambasiatorū an mittentium.

Procurator vt in ceteris.

1 †Procurator tenetur reddere rationem ⁊ omne lucrum quod cōsequitur ex lite vel eius occasione tenetur domino restiluere etiam si sit iniustum.quod autem soluit recuperat nisi soluat propter suam culpam vel delictum et etiam recuperat expensas litis siue obtineat siue succumbat si soluit de sup.hoc dicit vsqꝫ ad.§.si duobus.

2 ¶ †In tex.ibi:siue extrinsecus ob eam rem puta penam. ad quod.ĵ.mand.l.item queritur.§.si procurator.⁊.l.ex mandato.⁊ est argu.quod si tutor aliquid recipit vt interponat autoritatem debeat illud restituere pupillo.de quo per Guil.de cu. in.l.omnes.ĵ.de in integ.restitu.

3 ¶ †In tex.ibi:non debitum consequutus fuit supple nomine domini. ⁊ si tutor mutuauit pecuniam pupilli ad vsuras tenetur pupillo restituere vsuras quas recepit. de hoc per Cynum in aut̄. nouissima.de administra.tuto.C.

4 ¶ †In glos.prima in fi.de hac questione consulum Mediolanensium vide Bal.in.ꝺ.l.si vero.§. item quicquid.s̄.sol.mat.nam distinguitur[b] an contemplatione mittentium fuerit facta donatio vel ipsorū ambasiatorū quod ex qualitate doni potest percipi. ¶ In glos.que incipit nō in fi.solue ꝙ hoc operatur culpa vel delictum procuratoris cū non sit eadem ratio contrariorū.vt.ĵ.pro socio.l.de illo.in fi.regulariter secus.vt

secus. vt. l. ꝛ si contra. ff. de vulga. ꝛ pupil. ꝛ. l. fina. ff. de lega. iij.
¶ In glo. sequen. in fin. ibi: an veniat ꝛc. vide glo. in. l. liberto. §. ij. ff. titu. ij.

2 ¶ Unus tutor potest agere contra alterum in eo quod ille tenetur pupillo.

3 Unus ex pluribus executoribus vltime volūtatis datis ad distribuendū bona non instituto aliquo herede speciali sed pauperibus christi poterit agere cōtra alterum executorem debito rē defuncti. secus si erat aliquis specialiter institutus heres.

4 Exceptio tu non potes agere cōtra me qꝛ sum procurator sicut tu nisi doceas de expresso mādato potest opponi qñcunqꝫ etiā post lit. contest. ꝛ post sententiam sicut exceptio tu non es procurator que reddit iudicium retro nullum.

5 Si constitui duos ꝓcuratores an ꝛ qñ alter possit contra alterum debiliorem domini agere.

6 Actio tutele non oritur occasione administrationis nisi finita tutela tñ actio mandati oritur contra ꝓcuratorem ad negotia etiam durante administratione.

1 **Si duobus mandata.** ¶ † Si dātur plures procuratores insolidum ad agendum non potest alter procuratorio nomine agere cōtra alterū nisi fuerit hoc expresse dictū in mādato. h. d. singulariter multū cū duabus. ll. seq. ꝛ primo ponit vnum dictum affirmatiuum ꝙ alter contra alterum pōt agere secundo illud limitat in. l. seq. ꝙ hoc est verum si simpliciter et expresse fuit hic dictū. al's secus. Tertio in. l. itaqꝫ tollit. vnū dubiū ꝙ posset fieri eo casu quo fuit expresse dictū in hoc ẜm primam lect. que colligitur ex prima solutione glos. quidam vero intelligunt istum. §. j. quando erant constituti insolidum ꝛ generaliter leges vero sequentes quando non fuit dictum insolidum ꝛ sic alter sine altero nihil facere potest. vt not. s. eo. l. pluribus. nimirum si non potest alter agere contra alterum: qꝛ tūc solus ageret quod facere non potest cōtra tertium ergo nec cōtra procuratorem ꝛ hunc intellectum habuit Bal. ꝛ Ang. ꝛ dicit Ang. ꝙ etiā Bar. idem sentit sed salua pace imo Bart. vult expresse contrarium quod iste. §. ꝛ leges seq. loquunt̄ qñ quilibet erat datus insolidum ꝛ nihilominus alter potest agere cōtra alterum nisi sit expresse dictum: lꝫ contra tertium quilibet eorum solus possit agere: ꝛ ideo reputant istū tex. sing. in vidēdo rationem diuersitatis: qñ autem nō esset restitui insolidum tunc nullum esset dubium. ratio diuersitatis est: qꝛ nō videtur alicui ipsorum dedisse mandatum contra alterum nisi generaliter dederit mandatū vt agat contra quoslibet suos debitores nam non censetur censisse de ipsis procuratoribus si alter ipsorum sit debitor ꝙ alter contra ipsum agere possit nisi dixit expresse si ꝓpter cōmune officium quod eis dedit: qꝛ potest alter dicere ego sum procurator ad agendum sicut tu. vnde non potes exercere mandatum cōtra me ꝛ qua ratione habes potestatem agendi contra me eadem ratione habeo potestatē excipiē di cōtra te: sed si fuit datum expressum mandatū nūc pōt alter

2 replicare. vt. l. itaqꝫ. in fi. † Contra istum tamen intellectū videtur tex. in. l. cum plures. ff. de admini. tu. vbi vnus tutor pōt agere contra alterum in eo ꝙ ille tenetur pupillo qꝛ quilibet eorū habet administrationē insolidū. solu. aliud in tutoribus ꝛ curatoribus qui habent administrationem a lege. vnde seruatur rigor hic in ꝓcuratoribus qui habent administrationē ab homine. vnde regulatur ẜm tacitum intellectum constituentis. ꝛ lex presumit ꝙ noluerit alteri contra alterū dare mandatū propterea in tutoribus non subest persona principalis que sit idonea ad prouidendū sibi: ideo. l. sibi prouidet: sed hic subest persona principalis que potest sibi prouidere vt ipsa agat vel speciale mandatū det: ꝛ ideo in pluribus † executoribus vltime vo-

3 luntatis si sunt dati ad distribuendum bona non instituto aliquo herede speciali sed pauperibus Christi poterit alter cōtra alterum agere si erat debitor defuncti: qꝛ nō subest persona principalis que possit sibi prouidere secus si erat aliquis specialiter institutus heres qui possit per se agere. ꝛ ita limito quoddam dictum Bar. qui simpliciter dicit hic vnū executorē posse agere contra alterum imo distingue. vt. s. dixi theoricā ipsiusmet

4 Bart. ¶ † Per predicta patet quod in casibus istarum legum ista exceptio tu non potes agere contra me quia sum procurator sicut tu: nisi doceas de expresso mādato potest opponi quādocunqꝫ etiam post lit. cōtest. quinimo etiā post sententiam qꝛ ista est exceptio. tu non es procurator: quia hoc non comprehēditur in tuo generali mandato. ꝛ ista exceptio tu non es procurator potest opponi quādocunqꝫ etiam post sententiam qꝛ reddit iudicium retro nullum. vt. C. eo. l. licet. ꝛ hoc vult hic Bar. sicut enim si nullum mādatum haberet hoc esset vt ibi ita si habet. ꝛ non ad hoc per rationem quam ponit hic glos. ante fi. nā quod facit in totū ꝛc. ꝛ qꝛ glo. ponit hic plures solutiones qua-

5 rum quelibet potest esse bona in se. † tu recolligendo dic quando cōstitui duos procuratores: an alter possit agere cōtra alterum: aut ipsos constitui quo ad diuersa puta vnum in italicis alterum in prouincialibus. tūc si iste secūdus est debitor meus ex contractu italico potest alter cōstitutus in italicis contra eū agere quia quantum ad italica ille nō est in aliquo procurator: vt hic in tertia solu. glos. ibi: vel dic. nam iste constitutus in italicis posset agere contra quemlibet extraneum qui nullo modo esset procurator. ita et contra istum qui nō est in italicis: sed in aliis ꝛ hoc vult dicere glo. Aut sunt constituti ad idem quia quilibet eorum in omnibus ꝛ tunc aut non fuit dictum insolidum ꝛ clarum est quod alter contra alterum non potest agere quia nec posset contra tertium alter sine altero aliquid facere. vt in. c. si duo. eo. lib. vj. in princip. Aut fuit dictum quod quilibet insolidum ꝛ tunc aut fuerūt dati vel ad agendū vel ad dirigendum expresse ꝛ tunc alter cōtra alterum potest agere etiā sine expresso mandato: quia cum ille qui est debitor nō potest videri datum mandatum de agendo contra seipsum censetur in consequentiam datum alteri quod contra illum agat vt hic in secunda sol. glo. in ver. alij distinguūt. Adhuc fuerunt cōstituti ad negotia quo casu etiam in consequentiam venit vt agere possit ꝛ tunc aut alter incipit esse debitor post mandatū datum et alter non poterit agere contra illum qꝛ generale mādatum quod habet non extenditur ad actiones post mandatum acquisitas. vt no. s. eo. l. omnium. ꝛ hic in vltima solu. glo. Aut inceperat esse debitor ante mandatum datum ꝛ tunc ẜm quosdam potest agere vt in secunda solu. tu dic contra quod nec tūc potest habere nisi habeat expressum mandatum de hoc. vt. s. dixi: vel nisi non subsit persona principalis que possit sibi prouidere vt dixi in tutoribus. ꝛ iste est intellectus istius. §. vt limitetur per leges seq. ꝛ hoc etiam voluit Bar. qꝛ. l. itaqꝫ fuit caij. sicut iste. §. si. vt patet ex intitulatione istius. l. qui proprio. sub qua situatus est: et caius loquitur in. l. itaqꝫ. quādo specialiter fuit mandatum. vnde non est credendum quod fuerit sibi contrarius. sed in isto. §. si duobus. intellexit quando haberet qui-

6 libet mandatum. ¶ † Ultimo not. glo. fi. quod sicut actio tutele non oritur occasione administrationis nisi finita tutela. vt. l. nisi finita. ff. de tut. ꝛ ra. dis. ita nec actio mandati contra procuratorem datum ad negotia nisi finita administratione. doct. tenent contrarium per. l. cum curatore. de admi. tu. ff. ꝛ per not. in l. ij. C. eo. tit. ꝛ. ff. tit. ij. l. nam ꝛ seruus. §. j. ꝛ not. in addi. Spec. in titu. de instrum̄. edi. §. nūc vero aliqua. in addi. que incipit de episcopo. ꝙ imo oriatur etiam durante administratione.

1 **Ignorantis.** ¶ † Glossa dicit quod hoc fallit in tribus casibus: tu potes dicere quod etiam fallit in omnibus ad que mādatum extenditur vt in illis possit facere domini conditionem deteriorem potest etiam negligendo et contumaciam committendo preiudicare domino in his que sunt parui preiudicij. iuxta notata per Bartol. in. l. hoc amplius. ff. de damno infec. et etiam de procur. l. iij. quod dic vt. l. j. si procurator. s. si quis ius dicen. non obtemp.

2 ¶ Minor. xxv. an. admittitur ad defensionem patris absentis contra quem potest ferri sententia diffinitiua vel ad defensionem matris seu aliorum ascendentium.

3 Minor. xxv. an. ꝛ maior. xvij. potest esse procurator ad negotia non ad iudicia siue per se satisdederit siue dominus pro eo etiā si veniat cum mandato.

4 Quando venit ad iudicium pro se sine curatore non valet iudicium nec sententia ipso iure: sed quādo venit pro alio et aduersarius ipsum nō repelleret valeret mero iure sed restitueretur in integrum.

5 Si petit se admitti ꝛ offert se paratus iurare non venire cōtra processum vel sententiam ꝛ de non petendo restitutionē an tūc teneatur aduersarius ipsum admittere.

6 Exceptio tu non es legitimus procurator qꝛ minor quādo possit obijci: ꝛ quid in seruo.

7 Quid in monacho.

8 Quid debeat probare an ille qui excipit de etate quod sit minor an ille qui petit se admitti quod sit maior.

1 **Minor. xxv. annis.** ¶ † Minor xxv. annis nō est idoneus ꝓcurator ad iudicia quoniam si admitteretur et condemnaretur posset in integrum restitui tam ipse ꝙ̄ fideiussores eius. h. d. Concordat. l. exigendi. C. eo. que loquitur magis generaliter non faciens mentionē de restitutione in integrū ꝛ ambe loquunt̄ quādo venit ad defen-

2 sionē rei. † fallit in casu illius. l. exigendi. quando venit ad defensionem patris absentis contra quem poterat ferri diffinitiua sententia: qꝛ lis erat contest. tunc enim admittitur. et glossa

ibi ꝛ hic dicit quod tunc non restituitur in integrum ne aduersarius decipiatur autoritate illius legis que facit ipsum habilem hoc casu. ꝛ idem si veniret ad defensionem matris vel aliorum ascendentium. vt hic not. glos. prima magna quā tene menti tu. quia supplet illam legem concordat etiam. C. qui generaliter. §. fi. eo. titu. lib. vj. quod loquitur adhuc magis generaliter quod minor. xxv. annis non habet legitimam personā vt possit esse procurator ad iudicia: ꝛ sic nō solum ex parte rei quo casu timet cōdemnationem: ꝛ si condēnaretur posset restitui: sed etiam ex parte actoris quo casu condemnationem non timet: ꝛ ideo quidam dicebant ipsum posse admitti: sed glos. vltima in fi. tenet contrariū. ꝛ ista opinio hodie approbatur per illud capitulū vt etiā si veniat ex parte rei ꝛ dominus releuauit ipsum ab onere satisdandi ꝛ sic posito ꝙ possit condēnari: tamen executio non potest fieri contra eum sed contra dominum. nihilominus non est legitimus defensor per illud capitulū qd generaliter loquitur qd ad iudicia non est idoneus procurator nec emanauit illud capitulū ꝑpter diuersitatē opinionū que fuerunt in hac lege qꝛ quidam intellexerunt eā solū quando venit ad defendendū sine mādato ꝛ obligat se de iudi. sol. ꝛ dat fideiussores qꝛ tunc condēnaretur et fieret contra eum executio: et sic posset restitui. vnde actor nō tenetur ipsum admittere qꝛ nō esset sibi consultum: quando vero venit cum mandato et dominus releuat ipsum ab onere satisdādi tūc ista cessant: ꝛ ideo dixit Jaco. de are. quod tunc potest esse legitimus procurator dūmodo compleuerit decimumseptimū annum. per. l. si collectaneus. ʃ. de manu. vin. vbi minor potest manumittere seruū suum vt sit reus procurator dūmodo habeat decimūseptimum annum ꝛ ista etas ideo requiritur: non quia timeat damnū dicto casu: sed quia etiam in aduocato requiritur qui non timet damnum: vt. s. de postu. l. j. §. initiū. Sed alij dicunt ꝙ illa lex loquitur quādo manumittebatur vt esset procurator ad negotia quod reprobat † Jac. predictus: qꝛ tunc nō oporteret quod manumitteretur qꝛ etiam seruus potest esse ad negotia. vt. s. e. l. seruum quoqꝫ. in princ. nec requiritur illa etas quoniam etiā pupillus potest esse ꝓcurator ad negotia sicut ꝛ institor et exercitor. vt. ʃ. de insti. l. sed ꝛ si qs. §. j. ꝛ. ʃ. de exerci. l. j. §. parui. ꝛ plene refert Cy. in. d. l. exigendi. sed quicquid sit de rigore iuris capitulum illud approbat opi. glos. quod indistincte non sit idoneus ad iudicia nec ex parte rei nec ex parte actoris: ꝛ siue per se satisdederit siue dominus pro eo: ꝛ siue veniat cum mandato siue sine: sed ad negotia pōt esse si est maior. xvij. an. nec obstat quod supra dixi non fateor quia non agitur de preiudicio alterius sed constituentis cuiuscunqꝫ etatis sit. ꝛ etiam si sit seruus potest esse procurator ad negotia sed in preiudiciū alterius nō pone ergo ꝙ sumus socij alicuius mercātie tu ꝛ ego ꝛ quilibet debet esse ad exercendum. Tu alijs impeditus vis constituere quendam procuratorē qui est seruus vel minor ꝛ libere teneor ipsum admittere: sed ad iudicia non. nisi transiuerit[a]. xxv. ꝛ ita declarat Bal. in. d. l. exigendi. † Aduertendum tamen quod lz minor. xxv. dicatur non habere legitimam personam in iudicio pro alio sicut nec pro se. vt volunt omnes iste glos. per. l. j. et ij. C. qui leg. perso. in hoc tamen est differentia: qꝛ quādo venit pro se si sine curatore non valet iudicium: nec sententia in eius preiudicium ipso iure. vt. l. acta. §. fina. ʃ. de regu. iur. ꝛ not. in. l. cum et minores. C. si aduer. rem iudi. sed quando venit pro alio si aduersarius ipsum non repelleret sed admitteret de facto valeret mero iure: sed restitueretur in integrū. vt est casus in hac lege. si enim ipso iure nō valeret restitutio non esset necessaria vt. l. in cause. la secunda. in prin. de mino. cuius contrarium patet hic. ¶ † Sed quero quid si petit se admitti ꝛ offert se paratum iurare non venire contra processum vel sentētiam ꝛ de nō petendo restitutionem vtrum tunc aduersarius teneaᵗ ipsum admittere videtur quod sic: qꝛ tunc nō poterit petere restitutionem. vt in aut. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. ꝛ sic cessat ratio istius legis. contrarium determinat Guili. quoniam illa aut. loquitur post prestitum iuramētum. fateor enim quod si aduersarius ipsum admitteret cum tali iuramento non posset postea restitutionem petere: sed si offert se iurare non ꝑpter ea aduersarius compellitur ipsum admittere qꝛ hoc non dicit illa aut. quod propter oblationem iuramenti legitimetur eius persona ꝛ quod aduersarius teneatur ipsum admittere tanꝙ habentem legitimam personā licet dicat quod si admittat nō restituitur ꝛ cum sit contra ius commune. vt ibi not. non debet extēdi ſm Guil. cuius verba tene menti. ¶ † Item quero quādo posset obijci ista exceptio. tu non es legitimus procurator: quia minor glo. in dicta. l. exigendi. dicit quod vsqꝫ ad lit. contesta. potest per. l. ita demum. C. eo. Bart. dicit quod etiam post quandocunqꝫ etiam illa. l. ita demum. loquitur de illo qui nec pro se nec pro alio quo casu hec exceptio semper potest opponi: vt. s. qui satisd. cog. l. ij. §. j. ꝛ. ʃ. de iud. l. non idcirco. §. fi. ꝛ no. per Cy. in. d. l. ita demum. Ange. hic dicit ꝛ melius quod cum minor habeat legitimam personam standi in iudicio pro se solum eo casu quo male litigaret pro se ꝛ sic lederetur sed quādo bene tunc secus. ne quod inductum est in eius fauorem vertatur in eius odium. vt. l. non eo minus. C. eo. ista exceptio poterit poni quousqꝫ est dubium an sentētia veniat ferenda pro eo vel contra eum et sic vsqꝫ ad conclusionē cause vel vsqꝫ ad aperturam testium. postꝙ autem incipit esse certum tūc si apparet quod sententia veniat ferenda pro eo nō poterit opponi quia non male litigauit sed bene: ꝛ sic fingitur ex nūc ipsum habuisse legitimam personam: per. d. l. non eo minus. si autem venit ferenda contra eum tunc fateor quod aduersarius possit opponere sed fatue facit opponere postꝙ haberet sententiam cōtra eum que erit valida. nam forte ille non petit restitutionem infra tempus debitum ꝛ sic remanebit sententia si autē ipsum repelleret sententiam contra eum non obtineret. Ex his apparet quod ista exceptio non potest opponi post sentētiam: quia si lata est pro minore censetur habuisse legitimam personam. si contra eum fatue faceret excipiens licet ex verbis Bar. videatur colligi contrarium per leges. s. allegatas. sed dic quod nō obstant quia loquuntur in seruo qui est omnino incapax iudicij siue litiget in sui fauorem siue contra se. ꝛ neutro casu potest valere sententia tam lata pro se ꝙ contra se: qꝛ iudicia sunt de iure ciuili cuius ipse seruus est incapax. vt. l. quod attinet. ʃ. de reg. iur. sed minor est bene incapax in sui fauorem licet in eius odium. † Quid autem in monacho[b] videtur idem quod in seruo per ea que not Inno. in. c. cum olim ꝛc. de priuileg. quo loco iura loquentia de seruis locum habeant in monachis in contrarium quia inspicitur capacitas monasterij. vnde si data est in fauorem monachi valebit ad commodum monasterij. vide per Cy. in. d. l. nō eo minus. ¶ † Ultimo queritur quis habeat ꝓbare an ille qui excipit de etate quod sit minor an ille qui petit se admitti tanꝙ maior[c] qd sit maior vide per Cy. C. de proba. l. cum te. Non sunt alia.

☞ Defensor alterius quando possit vti defensione competēti ipsi domino ꝛ quando possit vti cōpetenti ex persona ipsius defensoris.

Quoniam. † Iste. §. videtur intelligendus in defensore cum mandato ꝛ pro quo dominus fideiussit de iudi. sol. quo casu fieret executio sententia contra dominium: ꝛ ideo potest vti defensione competente ipsi domino licet illa sit personalis quia vtitur ea ad cōmodum domini non suum: si autem sine mandato obtulit se defensioni et satisdedit videtur contrarium: quia tunc fit executio contra eum vnde non vteretur ad commodum domini sed proprium. videtur tamen dicendum quod si sit casus in quo soluendo repetere posset a domino: posset idem dici quod hic: qꝛ finaliter vtitur ad commodum domini. sed an possit vti defensionibus ex sua persona: dic quod non: nisi sit procurator in rem suā vt hic. iuncta. l. item queritur. §. generaliter. ʃ. māda. ꝛ. l. procurator ad exhibendum. §. j. ʃ. rem ratam haberi.

Is qui. † Opponitur de. l. de creationibus. C. de epi. aud. vbi locuples non tenetur dare glo. non soluit dic quod hic loquitur defensore voluntario. ibi in necessario ꝛ si habet legitimam personam vt tutor et curator. etiam si non sit locuples releuatur a satisdatione. de iud. sol. vt. l. fi. §. defensionem. C. de admi. tuto. ꝛ hic in glo. fi.

☞ Ad allegandum causas absentie que cōsistunt in facto admittuntur etiam inhabiles nō ad plenam defensionem nisi sit filius vt est minor ꝛ poterat pater in absentia damnari.

Contra personam procuratoris pōt obijci: tu non es idoneus qꝛ es electus ambasiator: vel potestas castri vel vrbis. vel es forensis vel qꝛ es clericus.

Ex femina. ¶ † No. hic quod licet defensio sit actus fauorabilis ad ipsum tamen nō admittūtur inhabiles sicut admitterentur ad agēdum quia est actus odiosus. Contra hoc opp. de eo quod notat glos. s. eo. seruum quoqꝫ. §. publice. in fin. glosse magne. † Solu. ad allegandum causas absentie bene admittuntur inhabiles. ita loquitur illa glo. qd intellige quando consistunt in facto: quia tunc admittuntur sine mandato: secus si in iure: quia tunc requiritur mandatū et sic habilitātur per ea que not. Innocen. in. c. veniens. extra de accusa. ad plenam vero defensionem inhabiles non admittuntur vt hic. Sed contra. l. exigendi. C. eo. in fi. ergo ibi est speciale in filio vt admittatur ad plenam defensionem patris licet sit inhabilis: quia minor si poterat pater in absentia damnari admittitur. nō sic esset in alijs: ideo persone de quibus hic non admitterētur pro extraneo qꝛ femina iuuaretur velleiano si sic

a ¶ Trāsiuerit. dicit Ro. deci. suis hoc tit. ꝙ nec cōsensus pactū facere pōt ꝙ valeat iudiciū cū minore ꝓcuratore agitatū qꝛ cōtra ius: ꝙ cōtra ius fiūt ꝛc. ꝛ ꝙ mior xxv. annis ñ possit esse syndicus voluit Sozi. cōsil. xx.

b ¶ In monacho. dic ꝙ monachꝰ ēt pro laico amico sui monasterij pōt esse ꝓcu. ſm Innoc. in. c. cū. J. ꝛ. A. de re iudi. sequiᵗ Roma. sing. suis. fo. vij.

c ¶ Maior. qs debeat ꝓbare etatē an agēs vel excipiēs. vide doct. i c. illud. extra de presum. ꝛ in. c. lator. qui fil. sint legiti. ꝛ qualr probaᵗ etas ꝑ eūdē Pau. cōsi. clxj.

si sic obligaret de iudicato sol. Itē melius haberet prescriptionem fori et sic de alijs de quibus hic pōt timere dāna diuersa.

5 ¶ †Item no. quod potest obijci contra personam procuratoris tu non es idoneus quia es electus ambasiator vt hic versi. absuturus. vel es electus potestas castri vel vrbis: vt hic in ver. magistratus. vel es forensis vt hic. dum dicit iudicium pati nō potest: ꝛ sic non posset conueniri ibidem ex sua promissione vel non possidet immobilia. vt not. in. l. j. §. si quis in ius voca. non ierit. glo. etiam dicit hic de sacerdote. certe idem in quocunqꝫ clerico[a] etiam habente primam tonsuram quoniā haberet prescriptionem fori quia non potest conueniri coram iudice seculari. vt in. c. si quis contra clericum ꝛc. de foro comp. ꝛ. c. si iudex laicus. de senten. excom. lib. vj.

2 ¶ Procurator in rem suam seu cessionarius intentans vtilem actionem intentat eam suo nomine non cedentis: secus si intentaret exercitium directe et qualiter cognoscatur an intentet vtilem an directam. et an possit compelli declarare quam intentet.

3 Actio directa in quibus casibus preferatur vtili. ꝛ nu. i.

Procuratorem in rem.

1 ¶ †Habens vtile prefertur habenti directum. h. d. et hoc quando negotium ad ipsum pertinet siue sit procurator in rem suam vt hic siue sit dominus ꝛ procuratori simplici competat directa. vt. §. eod. l. si procurator meus. sed si negotium pertineret ad habentem directam ille deberet preferri. vt. l. qua ratione. §. lex. §. de re. diui. ꝛ in. l. j. j. de loco publ. fruē. ꝛ predicta quando vtilis ꝛ directa inuicem non contrariātur alias semper vtilis prefertur directe. vt est illa que competit prescribenti contra dominū cui competit directa. vt. l. sicut emptionis. C. de prescrip. xxx. anno. nam prescribens titu. cum bona fide aduocat etiā a priori domino: licet apud eum remanserit directum dominium: ꝛ sic directa vendicatio quia remanet sine effectu. Item predicta quādo competunt ad idem. Si vero ad diuersa tunc alter non prefertur alteri sed quelibet cōpetit pro suo iure vt est vtilis que competit emphyteote vel superficiario aut feudatario ratione vtilis dominij et in directa que competit domino. nam vtilis subalternatur sibi non autē contrariatur. ꝛ quilibet in suo iure conseruandus est. vt. l. ij. §. qui in perpetuum si ager vectig. vel emphy. petatur.

2 †Et not. hic in fi. quod intentans vtilem intentat eam suo nomine. non nomine cedentis: sed si intentaret exercitium directe: tūc haberet procuratorio nomine cedentis: ꝛ sic loquitur. l. si quis in rē suam. §. eo. qualiter autem cognoscatur an intentet vtilem vel directam: ꝛ an possit compelli declarare quam intētet. vide qō not. Barto. in. l. si duo. j. de solu. ꝛ in Spe. in titu. de procura. §.

3 fi. glo. hic opponit de. l. iij. C. de noua. †vbi probatur contrariū quod prefertur habens directam nisi in tribus casibus de quibus ibi glo. dicit hanc legem debere intelligi ſm illam. l. in aliquo de illis tribus casibus. Tu dic quod ibi loquitur quando habens directam preuenit in agendo habentem vtilem. hic loquitur quando concurrunt quo casu habēs vtilem repellit habentem directam indistincte ꝛ etiam aduersarius cōtra quem agit, posset ipsum repellere. ꝛ sic obijcere de iure tertij iam moto contra eum facit. l. ita tamen. §. quoties. j. ad treb. licet si nō esset motum secus facit etiam. l. bonefidei. circa mediū. j. depo. §. ꝛ. C. de po. l. si. cum aut. ibi posita.

Rem mobilem.

1 †Habens mandatum ad sequentia censetur habere ad precedentia. h. d. cum. l. ad legatum. j. eo. que ambe allegantur simul. idem econtrario qō habens ad precedentia censetur habere ad sequentia: vt. l. proxi. et de his duobus articulis tangitur per glos. §. de iurisdi. om. iudi. l. ij. vbi allegat plura iura ad quodlibet istorum. quod ergo iuris est de vno idem de altero. ꝛ sic de connexis: quia idem est iudicium. vt. C. de neg. gest. l. si cognati. ꝛ extra de constitu. c. translato.

2 ¶ Verbum agere: quid importet. ꝛ nu. i.

3 Procurator specifice constitutus ad litem contestādam. an virtute istius mandati poterit prosequi ꝛ finire.

4 Habens mandatum ad opponendum crimina ꝛ defectus censetur habere mandatum ad ipsa probanda.

5 Cognitio cause si fuit alicui cōmissa an ille etiam poterit pronuntiare.

6 Per clausulam talis audiat ꝛ iustitiam faciat in rescripto oppositam censetur commissa diffinitio.

7 Compromissum si fiat in aliquem vt possit procedere de iure ꝛ de facto an etiam poterit pronuntiare.

8 Princeps si alicui ordinario rescribat quod in tali causa que pertinet ad ipsum ex ordinaria iurisditione procedat summarie ꝛ de plano ꝙ iste in procedendo erit delegatus.

9 Si tunc appellatur ab interloquutoria quod appellabitur ad principem delegantem: ꝛ si a sententia appellabitur ad proximum superiorem ꝛ an in omnibus sit delegatus.

Qui procuratorem.

1 ¶ †Constitutus ad agendum censetur non solum ad intrandum litē: sed etiam ad mediandum ꝛ finiendum si in procuratorio dicatur vt statim vel cōfestim agat: qꝛ ista verba restringūt mandatum ad merum principium iudicij. h. d. not. videbatur contrarium qꝛ verbum agere verificatur in sola litis contestatione. nam verum est dicere illum egisse qui litem tantum contestatus est sicut est verum dicere ipsum petijsse. vt. l. amplius. non peti. j. rem ra. hab. videbatur: ergo quod si aliquis erat cōstitutus ad agendum statim facta contest. lit. esset functus officio suo nec posset prosequi nec finire cum expresse hoc caueat in procuratorio quasi ꝓsequutio ꝛ finitio sint res diuerse. arg. in. l. procurator ad vnam. C. eo. l. diligenter. j. manda. maxime si appositum fuerit verbum confestim: cū illud videatur excludere tractum successiuū q consistit in prosequutione ꝛ restringere actum instantaneum qui consistit in contestatione. cōtrarium tamen hic dicitur

2 †quia verbum agere: hoc casu importat principiū medium ꝛ finē litis. ꝛ sic ponitur pro verbo peragere. i. perfecte agere. talis enim lex presumit qō fuerit mens constituētis nec est hec extranea interpretatio. nam etiam qui prosequitur dicitur agere. vt. l. qui cum maior. §. accusasse. j. de bo. lib. ꝛ est intentio istius. l. verum est ergo dicere ꝙ ille qui litem contestatus est egit tamen nō peregit ꝛ eodem modo erit verum dicere quod ille qui ꝓsequitur in fieri facit. ergo ista oia includuntur in mandato dato ad agēdum.

3 ¶ †Sed quid si cōstitutus esse specifice ad litem contestandam. an virtute istius mandati poterit prosequi ꝛ finire. istum articulum tangit Cy. in. d. l. procurator ad vnam. C. eo. ꝛ Inno. in. c. petitio. extra eo. qui videtur tenere ꝙ sic nisi fuerit apposita dictio taxatiua dūtaxat. ꝛ ideo quia postꝙ est lit. contest. est effectus dominus litis: ergo in consequentiam posset mediare ꝛ finire: ꝛ sic aduerte qꝛ nō ex virtute verborum hoc potest facere. nam lit. contest. est pars lit. scilicet ꝑncipiū: prosequutio ꝛ finitio. sunt alie partes. vt in aut. ad hoc. C. de iudi. vnde constitutus ad vnam partem de vi verborum non censetur constitutus ad alias partes diuersas: sed ex necessaria cōsequentia illud venit. ista autē necessaria consequētia tollitur propter dictionem taxatiuam: sed verbū agere de natura verbi importat totā litem: scilicet principium: medium ꝛ finem. ideo propter dictionem taxatiuā nō impediretur prosequi vel finire sicut nec propter verbum confestim. excludunt enim dumtaxat ea que nō possunt dici pars huius litis. ꝛ adde quod not in Specu. eo. tit. §. ratione forme. versi. quid si habet mandatum. vbi etiam not.

4 †quod habens mandatum ad opponendum crimina[b] ꝛ defectus censetur habere mandatum ad ipsa probandum in quandam consequentiam non in vim verborum ne oppositio sit inutilis: ideo tunc per dictionem taxatiuam excluderet potētia probandi. ¶ In glos. ibi respon. non. sed in contrarium facit iste text. et id quod glo. supra dixit quoniam ad positionem precedentium sequitur positio sequentium. item ratio necessarie consequentie: qꝛ de qua recognouit iudex de ea pronuntiare debet. vt. j. de iudi. l. de qua re. sed ad istam legem potest respōderi quod verbum agere: cum possit poni pro perfecte agere ꝛ sic pro peragere: qꝛ dictio per: non excludit significatum agendi: sed ampliat qui enim peragit agit sicut in simili. in. l. cui eorum. §. item pomponius. §. de postulatio. sed verbum cognoscere de sui significatu non importat verbum finire seu terminare. multis enim competit potestas cognoscendi qui tamen finire non possunt vt patet. §. de offi. procon. l. solent. circa principium. ꝛ in aut. ad hec allegata glo. que voluit ad hoc inducere. nec obstat. l. de qua re qꝛ loquitur ꝛ debet intelligi in illo quem constat habere potestatem cognoscendi ꝛ determinandi eo casu si cognouit debet

5 determinare †nos loquimur in eo cui solum fuit cōmissa cause cognitio. Breuiter istum articulum tractat Barto. in. l. a diuo pio. in princi. j. de re iudi. qui tenet istam glos. sed Specu. tenet contrarium allegando hanc glo. et reprobando in titu. de offi. deleg. §. sequitur ver. ꝛ not. quod simpliciter. ꝛ idē sentit Inno. in titu. c. ad hoc ꝛc. de offi. archi. Et no. in. c. super questionum. §. porro ꝛc. de offi. deleg. breuiter dic ꝙ aut conceditur iurisditio ordinaria ꝛ tunc licet cōcedatur per hoc verbum cognoscat nihilominus censetur totum commissum qō etiā finiat vt probaꝛ. §. de offi. prefec. vigi. l. iij. §. cognoscet. ꝛ hoc tenet ibi Bal. et etiam Io. an. in addi. Spe. in. d. §. ver. ꝛ no. ꝙ simpliciter idē videtur si committatur vniuersitas causarum quia talis commissarius equiparatur ordinario quod patet quia potest sub-

[a] ¶ Clerico. Addē ꝙ lꝫ clericus nō possit esse ꝓcurator gñalis laici ī foro seculari poterit tñ esse ī vna cā. ita Fed. d̄ sen. in suo. ꝯsi. clxiij. ꝛ singulr Inno. in. c. vnico. d̄ obli. ad ra. ꝛ in. c. lꝫ nec. ne cleri. vel mo. Archi. in. c. pueīt. lxxxvi. distin. Panor. ī. c. ꝑ venerabilem. col. j. q fil. sint le. in. c. in nr̄a. de ꝓcu. ꝛ ī. c. cū essent de simo. ī. c. sopite. de cēsi. ꝛ in. c. ij. de postu. Frā. Cur.

[b] ¶ Crimina. adde qō hn̄s mandatū ad opponēda crimina si illa nō specificent ī mādato vbi sumus ī cā electionis vel postulationis ꝙ illa nō pōt opponere secus si habet mādatum ad agendum ꝛ defendendū in alijs causis ꝙ. §. memoratis ſm rotā dcis. suis in nouis. hoc ti. ꝛ quo ad principalē. q. de mandato in quo ē dictio dūtaxat. dic ꝙ Rota decisio. suis in antiquis hoc titu. dicit ꝙ ꝓcur. datus dūtaxat ad audiendū snīaꝫ nō pōt appellare sed in cōclusionib⁹ rote. p. d. her. de bisignete ī recollectis hoc ti. habetur contrarium qō possit appel. nō aūt appellatione prosequi.

delegare hoc tenet Jaco.but.⁊ Ang.hic.idē si mittatur in vna causa tantū a principe qui non solet sibi reseruare diffinitionē quādo cōmittit in loco remoto ne partes fatiget laboribus et expensis.et hoc tenet hic Guil.de cu.per.l.j.in fi.C. qui pro sua iurisd. Si vero cōmittatur ab ordinario vel a principe in curia romana vbi vertitur questio quo casu cessat ratio predicta tūc procedat ista glo.cum non censeatur finita ⁊ determinata diffinitio cause nisi dicatur expresse:ideo ponitur in rescripto.committimus ibi talem causam audiēdā cognoscendam et fine debito terminandam. et etiam vicecancellarius quando signat 6 supplicationes vice pape† dicit.audiat talis ⁊ iustitiā faciat notatis in hoc vltimo verbo censetur committere diffinitionem.

7 ¶ †Sed quid signat compromissum in aliquē vt possit procedere de iure et de facto:et sic est arbiter ⁊ arbitrator. certum est ꝙ possit procedere sicut arbitrator de facto non seruata solēnitate iuris.sed an possit eo modo terminare ⁊ sic auferre de iure vnius et dare alteri:cum communiter in instrumentis dicitur ꝙ committūt de iure et de facto procedēdo: sed in sententiādo de iure tantum.Sed quid si hoc non est dictū sed solū ꝙ possit procedere de iure et de facto. et videtur ꝙ etiam pronuntiare: quia appellatione processus sicut et appellatione actorum videtur contineri sententia.vt.l.actorum verba.ff.de regu.iur.cōtrarium tamen determinat Jaco. butri.et Bal. ꝙ illud verbū restringatur ad solum processum cum sit contra ius cōmune ⁊ etiā odiosum ꝙ possit de iure vni auferre et alteri etiā in modica quātitate: et sic verbū procedere restringitur sicut verbū cognoscere vel audire per ea que dicit gl.hic.Nec obstat.l. actorū veba.quia ibi quando profertur a lege hoc verbum:nos loquimur quādo a partibus. tunc et enim strictius debet intelligi: cum neutra pars presumatur voluisse ꝙ sibi de facto aliqd au-8 feratur. ¶ †Per predicta etiam videtur determinari questio si princeps alicui ordinario rescribat ꝙ in tali causa que pertinet ad ipsum ex ordinaria iurisditione procedat summarie et 9 de plano ꝙ iste in procedēdo erit delegatus† ⁊ sic si appellatur ab aliqua interlocutoria:appellabitur ad principē delegantē. sed in procuratorio erit ordinarius ⁊ si appellabitur a diffinitiua appellabitur ad proximum superiorē.⁊ hoc vult hic Jac. but.qđ multū placet mihi de iure licet Joā.an.in.c. vndiqꝫ ⁊c. de offi.dele.videtur tenere ꝙ in omnibus sit delegatus ꝓpter alterum modum procedendi.⁊ idem sentit Bal.dicēs quod talis est in sententiando qualis fuit in procedendo.

2 ☞Si terminus prefixus fuit a iudice ad proponendas exceptiones dilatorias ante litem contest.tunc exceptio procuratoria omissa per ignorantiā qualiter possit adhuc opponi.

3 Si quis renuntiauit expresse omnibus exceptionibus dilatorijs ⁊ ꝓcuratorijs talis renūtiatio nō extenditur ad ignorata.

4 Contra procuratorē qualiter ⁊ qñ possit opponi exceptio procuratoria post lit.contest.

1 **Si quis omiserit.** ¶ †Exceptio procuratoria semel omissa vł remissa non potest ex penitētia opponi.h.d.glo. parua intelligit siue sciēns siue ignorans omisit contra quam glos.videtur tex. in.c.pastoralis.ex.de excep.Sol.⁊ tene menti aut terminus opponendi exceptiones prefigitur a iure scripto vt est terminus litis contestationis.C.eo.l.ita demum.⁊ tunc si nō opponatur ante litem contesta.non potest postea opponi etiā si ignorans 2 omiserit.⁊ ita intellige istam glo.pro quo vide quod no.†Inñ. in.c.cū tua.extra qui ma.accu.pos.vbi dicit quod terminus prefixus a statuto ⁊ sic a iure scripto preiudicat etiam ignoranti. aut terminus prefigitur a iudice ad proponēdas exceptiones dilatorias quod facere potest iudex ante lit.contest. ⁊ sic auferre parti beneficiū datū a iure scripto vt possit opponere vsqꝫ ad contest.quia lapso termino adhuc lis non fit contest. nō possit opponi.vt.d.c.pastoralis.⁊ tunc non preiudicat ignorantia vnde si post lapsum terminum iurat ad sui notitiam nouiter peruenisse poterit opponere.⁊ iste est casus ibi.plus ergo preiudicat dispositio iuris scripti ꝙ factum iudicis cum enim iudex auferat in vno beneficium datū a iure recōpensatur pars in alio cum regulariter nō possit auferri.vt in.c.indultum. de 3 regu.iur.in.vj.⁊.ff.de ferijs.l.j.circa fi.†Sed quid si renuntiauit expresse omnibus exceptionibus dilatorijs ⁊ ꝓcuratorijs. Respon.non refertur ad ignorata.vt.ff.de trāsac.l.qui cum tutoribus.in fi. nisi contradixerit expresse.vt.ff.de testa. mili.l.qui 4 iure militari.¶ †In gl.que incipit hec est duplex. tu dic quod triplex scilicet tu non potes esse procurator: quia miles vel femina vel de alijs de quibus.ff.ea.l.neqꝫ etiam si habeat mandatum:⁊ ista non potest opponi post litem cōtest.hoc verū a parte vel ad eius instantiam.vt.l.ita demum.C.sed per iudicem ex suo officio bene potest obijci ⁊ repelli:si concernebant publicā vtilitatem vt q̄ miles.vt not.ff.eod.l.filius.§.veterani. in glos. que incipit not.⁊.ff.de postula.l.quos prohibet.secus si concerneret priuatam vtilitatem:vt quia est femina vel morbo perpetuo impeditus vel absfuturus de quibus.ff.eo.l.neqꝫ.quia in cōcernentibus priuatam vtilitatem iudex nō supplet de facto regulariter.vt not.C.vt que desunt aduo.partium.l.vnic. alia exceptio est.tu non cauisti de rato ⁊c.licet de mandato probaueris semiplene non debes admitti. vt.C.eo.l.j.⁊ ista similiter nō pōt opponi post lite contestata. vt.ff.eo.l.pōponius.§.rati.nisi opponens recipiat in se onus probandi quod mādatum non habetur.not.in.l.inter quos.§.alieno.ff.de dā. infec. iudex etiā ex officio poterit etiam post litem cōtestatam denegare audiētiam nisi doceat de mandato vel caueat de rato.vt not.glo.singularis in.c.j.de elec.lib.vj.super verb. absentia. ⁊ per Innoc. in.c.cum in iure.extra de officio delega.⁊ de eo qui fur. ordi.sī sce.innotuit.⁊ dixi in.d.§.rati.Tertia est tu nō habes mandatum quod est quandocunqꝫ nullo modo etiam si semiplene vel presumptiue docuit de mandato.nam vere tu potes dicere:tu non habes mandatum quia ita presumitur.⁊ ita potest opponi quandocunqꝫ etiam post litem contestatam:quinimo ⁊ post sententiam quia reddit iudicium retro nullum: ⁊ etiam absqꝫ eo quod opponens suscipiat in se onus probandi: ⁊ hic est casus in.l. licet.C.eod. nisi in duobus casibus si fuisset admissus cum cautione rati licet reus non teneretur admittere quia tūc esset legitima sua persona.vt.d.l.inter quos.§.qui alieno. cum ibi not. nisi assumat in se onus probandi vel nisi de mandato fuisset disputatum ⁊ per iudicem pronuntiatum ipsum habere legitimum mandatū expresse vel tacite reiecta hac exceptione quia talis pronūtiatio faceret eum haberi pro legitimo procuratore vsqꝫ ad finem litis.vt.d.l.licet.postea vero si lata esset sententia pro eo competeret fieri executio:probatio illa non faceret fidem sed requireretur vera probatio que faceret fidē de mandato.vt ibidem no. nec ista probatio faceret preiudicium domino absenti qui diceret se non dedisse mandatum.vt.ff.eo. l.in cause.§.j.

2 ☞Libera administratio dicitur concedi procuratori quādo hoc specialiter exprimitur in instrumento procurationis non autem per solam generalem administrationem omnium negotiorum commissam.

3 Libera censetur commissa per ista verba plenam administrationem.

4 Item censetur cōmissa per ista verba quod possit facere quicquid dominus posset.

5 An etiam intelligatur cōmissa quando in instrumento procurationis cōtinetur quod dominus promittit ratum ⁊ gratum habere quicquid procurator fecerit.

6 Habens speciale mandatum super aliquo negotio cum libera super aliqua causa poterit transigere et etiam compromittere de illa causa de iure et de facto dummodo habeat liberam sit per tota causa et si diceret super lite tunc solum haberet super instantia.

7 Actus de quibus hic celebrati per procuratorē cum libera dicuntur continere alienationem.

8 Omnis legitimus administrator vt tutor vel curator vel administrator reipu.seu syndicus dicuntur habere liberam administrationem.et possunt tales actus facere de quibus hic ⁊ quando possint donare.

9 Episcopus si cōfert alicui generalem administrationem cum libera.⁊ vacat beneficium quod episcopus habet necesse conferre non tamen magis vni ꝙ alteri si gratificat vni potest dici donatio non tamen dicitur mera.

In libera administratione intelligitur exceptus dolus.

10 **Procurator cui generaliter.** ¶ †Habens generale mandatum cum libera potest facere actus etiam continentes alienationem iuris domini:secus si non habeat liberam.h.d. cum duabus sequentibus.et cum.l. procuratorem.ff.eo. ⁊ iste due prime loquuntur quando habet liberam.sed.l.māda. ⁊.l. procurator 2 quando non habet licet habeat mandatum generale. ¶ †In tex.ibi: cui libera.dicitur autem concedi libera administratio quando hoc specialiter exprimitur in instrumento procuratio-3 nis.vt.l. quamtuberonis.§.alia causa.ff.de pecul.† Sola enim generalis administratio commissa omnium negotiorum non facit videri datam esse liberam:vt patet ex illo.§.in verbo specialiter. Item cēsentur commissa per hec verba plenam administrationem. tātum enim importat verbum plenam quātum 4 libera:vt sit procurator ad vnam.C.eo.⁊ ibi.per Cy.no.†Item per hec verba quod possit facere quicquid dominus posset:vt a ff.mand.l.creditor.§.lucius.Dicunt etiam quidam quod cense-5 tur dari libera[a] quando in instrumentū cōtinetur† quod promittit

a ¶ Libera. Amplia hanc materiam.vt p Alex. cōsi.xxij.ij.lib.et Adde quod voluit Card.consi. lxxxviij.⁊ āpliat vt per Lapū allega.lxx.

mittit ratum et gratum habere quicquid procurator fecerit alias ista verba nihil operarentur. et hoc per. l. j. §. de offi. pro. cesa. in prin. vbi per ista verba censetur procuratori cesaris data libera administratio vt ibi no. per Cyn. sm quosdam. et hoc tenet expresse glo. ordinaria iuris cano. in. c. per tuas. de arbi. et de transac. c. contineat. et de religio. do. c. cum dilectus. dicentes quod tunc poterit talis procurator compromittere in arbitrum et arbitratorem et transigere quod non posset si non haberet liberam vt. j. eodem ti. l. mandato. sed glo. ordinaria que est. j. eo. l. si procuratorem habentem super verbo ratum. sentit expresse contrarium quod illa verba superflue ponuntur in instrumento postquam de aliis verbis constat de mandato. nam etiam si non fuisset apposita teneretur ratum et gratum habere nec alia ratihabitio expectatur vt. j. de condi. inde. l. si procura. post prin. ibi neque post ea expectandum et istam partem plene disputando tenet Pet. et Cy. in. d. l. j. de offi. procu. cesa. periculosum enim est dicere contrarium cum quasi in omnibus instrumentis hoc contineatur et quod procurator posset facere ibi preiudicium domino propter

6 hec verba. ¶ † In tex. generaliter idem si habebit speciale mandatum super aliquo negotio cum libera vel super aliqua causa vt in. c. qui ad agendum extra eo. ti. lib. vj. et no. Bar. in. l. qui rome. §. callimachus. j. de verbo. ob. et tunc poterit transigere et etiam compromittere de illa causa de iure et de facto dummodo habeat liberam super tota causa. secus si diceret super lite: quia tunc solum haberet super instantia non super negotio principali vnde posset compromittere de instantia non de negotio principali vt sentit Bar. in. d. l. mandato. et in. d. §. callimachus.

7 ¶ † In tex. ibi exigere omnes actus de quibus hic dicuntur continere alienationem: quia si procurator exigit liberat soluentem a domino suo: vt. l. vero procuratori. j. de sol. et sic aufert sibi actionem suam idem cum noua. Item cum permutat vel soluat aufert domino dominium et ista est alienatio vt. l. alienationis ver. j. de ver. sig. potest etiam transigere et compromittere vt colligitur ex. l. mandato a contrario sensu: quia non habebat liberam.

8 ¶ † Adde quod omnis legitimus administrator vt tutor vel curator vel administrator reipublice syndicus dicuntur habere liberam administrationem et possunt facere istos actus: de quibus hic vt sentit glo. in. l. mandato generali. in vltima glo. non tamen pot donare vt de pact. l. contrarius. §. fi. nisi ex qualitate persone aliud presumatur vt. l. filius. j. de do. vel nisi debitum sit vsurarium vel odiosum: vt no. glo. C. de transac. l. preses. quam tene menti. vel nisi sit dubium quia tunc non diceretur libera donatio per. l. tutor. j. de iureiur. vel nisi fiat ex quadam

9 necessitate † vt si episcopus confert alicui generalem administrationem cum libera et vacat beneficium quod eps habet necesse conferre non tamen magis vni quam alteri vnde si gratificat vni illius respectu potest dici donatio. sed quia necesse habebat conferre non dicitur mera. iuxta no. in. c. significatum et c. de prebe. et istam donationem facere poterit sicut et alienare fructus qui seruando seruari non possunt. vt. s. eo. l. procu. tu. in fi. ita not.

10 Cy. post Pe. in. d. l. j. s. de offi. procu. cesa. debes etiam scire † quod in libera administratione intelligitur exceptus dolus: vt. d. l. pretor. §. lucius. j. manda.

2 ☞ Procurator qui fuit in iudicio condemnatur et non dominus.

3 Lis si fuit contestata cum procuratore et postea fuit translata in dominum condemnabitur ipse dominus.

4 Ex sententia datur actio directa contra procuratorem et vtilis contra dominum que prefertur directo et quid econtra.

5 Defensor sine mandato si fuit condemnatus si soluit an poterit repetere a defenso.

1 **Plautius ait.** † In procuratorem condemnatum non fit executio nec datur actio iudicati sed in dominum: nisi in tribus casibus quando erat procurator in rem suam vel quando fuit mentitus de mandato asserens se habere cum non haberet vel de satisdatione asserens fore satisdatum cum non esset vel si comparuit tanquam defensor sine mandato. h. d. no. l. et semper allegatur.

2 ¶ † In text. ibi procuratorem damnatum. patet ergo quod ipse procurator qui fuit in iudicio condemnatur non dominus siue in toto iudicio interuenit quo casu non est dubium siue lis fuit contest. cum domino et postea interuenit procurator: vt. s. eo. l. qui proprio. in prin. cum ibi not. sed

3 in casu contra † quando fuisset contestata cum procuratore et postea fuisset translata in dominum condemnaretur ipse dominus. quod dic vt l. j. C. de sen. ¶ In tex. ibi conueniri. gl. dicit actione in factum ex sententia. supple nec contra ipsum fiet executio sed conuenietur et contra ipsum fiet: quia ipse potius videtur condemnatus quam dominus et ipsius personam censetur actor potius inspexisse quam procura-

4 toris: vt no. glo. j. eo. l. procurator qui pro euictione. † videtur tamen posse dici quod actio directa ex sententia detur contra procuratorem et vtilis contra dominum ista prefertur vnde sicut econtrario si procuratori fieret condemnatio acquireretur directa procuratori et vtilis domino que prefertur directe vt. s. eo. l. si procurator meus. ita et non passiue vt no. in. d. l. si procu. in gl.

5 ¶ † Vltimo quero si defensor sine mandato fuit condemnatus et soluit. an poterit repetere a defenso. de hoc est glo. ordinaria in. l. liberto. §. fi. j. de neg. gest. que dicit quod expensas non potest repetere: sed sortem principalem sic. quod intellige verum si defensus fatetur se fuisse debitorem alias non: nisi talis defensor hoc probet. et tunc petitur per actionem neg. gest. quia ipsum liberauit sententia autem illa non probat contra eum: vt. s. eo. l. in cause §. j. adde alium casum in quo fit executio contra procuratorem. scilicet in expensis in quibus fuisset condemnatus propter suam calumniam vel contumaciam: vt. C. de admini. tuto. l. non est incognitum. et l. qui solidum. §. etiam. j. de leg. ij.

2 ☞ Defensor sine mandato quod possit etiam post litem contestatam remoueri a domino: nisi defendat animo donandi.

1 **Seius.** † Litem incohatam per procuratorem pot dominus in se suscipere causa cognita. h. d. et aduerte ad tres casus. nam interdum dominus non vult remouere procuratorem sed se sibi assistere. et tunc potest indistincte tam ante lit. contest. quam post: nec requiritur alia cause cognitio: vt. j. eo. l. pau. aut vult non solum assistere. sed aliquam actum facere citra reuocationem procuratoris. et tunc an possit: dic vt dixi. s. eo. l. ante litem. cum sequentibus. Interdum vult procuratorem reuocare et litem in se transferre. et tunc aut ante lit. contest. et pot adhibita cause cognitione circa tria. de quibus hic in glo. post lit. vero contest. regulariter non potest nisi ex aliqua de causis enumeratis. s. eo. l. post litem cum sequentibus. et ista procedunt prout ista lex intelligitur in defensore cum mandato que potest preiudicare domi-

2 no. † sed potest intelligi in defensore sine mandato qui pot aliquem defendere etiam inuitum quantum ad sui preiudicium non defensi. et tunc Bar. sentit quod difficilius possit remoueri. Tu dic quod facilius tam ante lit. contest. quam post: nisi defendat animo donandi: quia tunc nec ante nec post pot: quia non interest rei ipsum remouere. sed quando non animo donandi interest quia ille condemnatus et soluens pot ab eo repetere vt dixi in. l. plautius. et est gl. in. l. liberto. §. fi. j. ti. ij. vnde interest ipsius defensi. quia forte sint aliqua que ille ignorat. et cautius et melius defendet causam.

2 ☞ Procurator actoris ita potest a domino releuari a satisdatione rati. sicut procurator rei a satisdatione de iudicato sol. quando dominus possidet immobilia et an sufficiat si dominus est in carceribus.

3 Instrumentum procuratoris debet continere nomen procuratoris. et etiam casum in quo constituitur. et que alia.

4 Ratihabitio non expectatur quando de mandato constat.

5 Litere quando probent mandatum procuratoris.

6 Mandatum procuratoris ad lites potest etiam probari per testes: sed communis vsus iudiciorum requirit publicum instrumentum.

7 Iudicium agitatum per procuratorem reuocatum quando valeat et quando debeat reuocatio notificari. et nu. 8.

8 Dolus iudicis plus afficit processum quam dolus partis.

1 **Si procuratorem.** † Quando constat de mandato non cogitur procurator cauere de rato. et pot constare etiam per literas priuatas domini. non tamen sunt approbate et renouatio facta ignorante aduersario et iudice aduersario non nocet: sed quantum ad eius preiudicium pro non facta habetur hoc dicit. et est solennis et semp allegatur.

2 ¶ † In tex. ibi satisdatione releuare velit no. quod sicut procurator rei potest a domino releuari ab onere satisdandi de iudicato soluendo: vt. s. eo. l. qui proprio. in prin. et insti. de satis. §. fi. ita et procurator actoris a satisdatione rati vt hic primum tamen intellige scilicet quando dominus possidet immobilia aliter non esset idoneus fideiussor pro suo procurare: sicut nec alias extraneus et potest opponi quod non est idoneus releuatus p. l. ij. s. qui satis. cog. et quod no. in aute. de exhi. et introducendis reis. §. suscepto. col. v. quod no. quia de facili poterit repelli si non opponatur

a quod non possidet[a] immobilia et non potest probari. si tamen dominus esset in carceribus in loco iudicij hoc sufficeret: quia sententia non erit illusoria sm Ang. hic qui dicit se ita pluries practicasse.

3 ¶ † In tex. ibi quibus significet et c. no. quod instrumentum procuratoris debet continere nomen procuratoris et etiam casum in quo constituitur. vide de hoc glo. plenam que ponit plura alia que debent contineri in. c. mandato. extra eo. ti. in prima glo.

4 ¶ † In tex. ibi et ratum se habiturum gl. dicit quod ista verba superflue apponuntur. nam postquam ex precedentibus constat de mandato non expectatur alia ratihabitio

a ¶ Non possidet. firmat in terminis are. cons. cxxxv etiam si tpe quo promisit releuare fuisse soluendo. et tpe iudicij non esset soluen. et quod sufficiat si dominus e in carceribus faciunt no. p. d. de rota decis. suis hoc titu.

vt.j.de cōdi.inde.l.si procurator.⁊ sic non est vera opinio illorum qui tenuerunt q̄ ista verba important liberam administrationem vt dixi.s.l.procurator cui libera. ¶ † In tex.ibi literis eius approbatis.dic q̄ approbate videntur si aduersarius fatetur q̄ sunt de manu domini scripte vel de ipsius voluntate vel ab ipso subscripte vel q̄ cōtinent sigillum domini ⁊ q̄ fuerit appositum de voluntate domini: vt.l.ij.C.de re. nō alie.si autem negat literas de manu domini ⁊ etiam subscriptas ⁊ negat sigillum esse domini vel fuisse appositum de voluntate domini tunc non sunt approbate per aduersarium. ⁊ ideo requiritur alia approbatio: puta quod habeant testimonium publici notarij ⁊ testium vel subscriptionem trium testiū vt.l.scripturas.C.qui po.in pig.ha.vel q̄ habeant sigillū autenticum quod est quando dominus esset in dignitate constitutus puta episcopus[a] qui habet sigillum autenticum.nam tunc presumeretur appositum de voluntate domini q̄ tale sigillum diligentius solet custodiri.⁊ non poni sine voluntate: nō sic in sigillis nō autenticis s̄m Guil.de cu.vt.l.diuus.s.de offi.presi. ⁊.l.si publicanus.§.de rebus.j.de pub.⁊ in.c.post cessionem.cū ibi plene no.extra de proba. † Et ex predictis dicit Guil.de cu. mandatum procuratoris ad lites posse probari per testes post q̄ potest probari per literas priuatas: approbatas per testes qui viderunt eas scribi vel mandari scribi vel qui subscripserint: licet Pet.tenuerit contrarium q̄ nō: nisi per instrumentum publicum: vt no.Pe.C.eo.l.j.sed vsus iudiciorum magis approbat opinionem Pe.vt dixi.s.eo.l.non solum.§.j.⁊ not. in addi.Spe.§.j.eo.ti.per rationem quam ibi dixi. q̄ instrumentum confectum inter procuratorem ⁊ dominum facit fidē contra dominum. ⁊ sic aduersarius poterit se tueri aduersus dominum si sententiam obtinebit.sed testificationes recepte inter procuratorem ⁊ aduersariū non preiudicant domino.vnde non remanet aduersario cautum de tali fide q̄ etiam videtur velle Bal.in.l.j.C.eo. ¶ † Ultimo pro declaratione glo.fi.⁊ sue materie quando dn̄s reuocat procuratorē suum ⁊ nō obstante reuocatione procurator prosequit̄ litem vt aduersario noceat ⁊ fertur sententia: quid iuris.dic q̄ aut querimus quantū ad preiudicium reuocantis: puta quia fertur sententia in eius fauorem ⁊ est dicendum q̄ reuocatio est valida licet in aduersarij vel iudicis notitiam non venerit siue sit facta ante litem cōtesta.siue post: ⁊ non proderit dn̄o dicta sententia.hec videt̄ fuisse mens Hosti.quam refert glo.in.c.ij.lib.vj.quinimo videtur ⁊ tunc nec poterit dn̄s ratificare gesta per procuratorem postq̄ semel reprobauit per.l.dispensationem in fine cum ibi no.j.de so.licet si non reprobasset sed nunq̄ mandatum dedisset posset ratificare gesta per eum etiam post sententiam latam in eius fauorem: vt no.in.l.si mater.j.de excep.rei iudi.licet Pe. tenuerit contrarium.sed nō bene in.l.si tutor.C.in qui.cau. in integ. restitu.nō est necessaria. aut querimus quantū ad preiudiciū aduersarij: vt si sententia sit lata in eius fauorem sibi nō prosit contra dominum qui procuratorem suū reuocauerat. ⁊ tūc dic q̄ aut reuocauit ipsum eo casu quo nō poterat reuocare: puta post litem contest.non subsistente iusta causa. ⁊ tunc reuocatio habetur pro non facta nec nocet aduersario etiam si ipse vel iudex sciuit eam.⁊ sic proderit sibi sententia.ac si facta non fuisset. ⁊ ita intellige fi.glo.aut fuit facta eo casu quo poterat fieri puta ante litem contest.vel post cum iusta causa.⁊ tunc si non peruenit ad notitiam iudicis nec etiam aduersarij idem posito q̄ peruenisset ad notitiam procuratoris reuocati.⁊ hoc casu loquitur iste tex.in fi.aut peruenit ad notitiam.⁊ tunc non valet iudicium nec sententia in fauorem aduersarij: nec sibi prodest contra dominum reuocantem.imputet enim sibi quare fuit litem prosecutus post reuocationē.cuius notitiam habuit.aut peruenit ad notitiam solius iudicis.⁊ idem per rationem quā posuit glo.aut solius aduersarij.⁊ tunc valet mero iure sententia lata in fauorem aduersarij.sed de equitate tollatur ope replicationis postq̄ sciuit reuocationem nō tamen est nulla ipso iure.postq̄ iudex bona fide processit ⁊ nihil de contingentibus omisit quo ad se vt in glo.quā no. † quia sic dolus iudicis plus afficit processum quam dolus partis.facit quod no.in.l.questitum.j.de re iudi.per glo.predicta procedunt quando mandatum peruenerat in notitiam[b] partis ante reuocationē vel post si ergo ad illius notitiam non peruenerat nec iudicis.tunc nec reuocatio necessario debet ad notitiam illorum peruenire: sed valet etiam ambobus ignorantibus ⁊ perinde est ac si mandatū nunq̄ fuisset factum.⁊ ita quidam notabiliter intelligunt.c.ex insinuatione extra eo.ti.vbi non fit mentio quod ad notitiam aduersarij peruenerit.⁊ hoc modo videtur intelligere glo.singularis in.d.c.ij.extra.eo.lib.vj.quam limita ⁊ intellige vt dixi sc̄ q̄ non peruenerit ante reuocationem vel post.nam tūc aduersarius non litigauit cum illo procuratore contemplatione mandati.quod ignorabat fuisse factum sed potius sub fiducia q̄ dn̄s deberet ratificari.si ergo nō vult ratificare imputet sibi nec potest se iuuare de mandato quod fuit reuocatum licet ipso ignorante.sed si non fuisset reuocatū bene posset: licet ipsum ignorauerit: q̄ potius inspicitur q̄ est in veritate quā q̄ in opinione quo ad hoc: vt.j.de iuris ⁊ fac.igno.l.regula.§. qui ignorauit.cetera dicūt no.in.d.c.mandato.extra eo.⁊ eo.ti. c.ij.⁊ per Cy.in.l.vnica.C.de satisdando.

[a] ¶ Eps.adde late Ro.de dota.de proba.in nouis ⁊ i antiquis.

[b] ¶ In notitiam. adde que voluit Cal.consi.iiij.de offi.leg.vbi ponit de gestis per leg.reuocatū añ notitiā reuocatiōis ⁊ no.singulariter q̄ lʒ acta sint nulla postq̄ reuocatio venit in notitiā iudicis vel p̄tis. tñ hoc non p̄cedit vbi notitia reuocationis supuenientibus cōclusionē ī cā q̄ sñia lata post reuocationē tʒ cū ipso p̄curatore.casus ē singularis s̄m ro.in.c.auditis.de procura.

His qui. † Creditor qui habet electionē in alternatiua videtur eligere si ratam habet petitionem suo nomine factā p̄ alium de altero illorum.h.d.

2 ¶ † Procurator q̄n finito officio etiā teneat̄ ⁊ quid in administratore necessario.⁊ nu.3.⁊.4.

3 Quando contraxit procuratorio nomine ⁊ cōtractus est vltro citroq̄ obligatorius licet etiam non teneatur ad soluendū tenetur tamen ostendere se fuisse tūc procuratorem vel facere q̄ dominus ratum habeat.alias tenetur soluere.

Procurator qui. ¶ † Procurator qui rem vendidit procuratorio nomine si de euictione promisit etiam finito officio p̄curatoris nomine proprio tenetur.h.d.⁊ est famosa lex ⁊ reputatur singularis. ¶ † Opponitur contra istam.l.de.l.fi.j.de instito.per quam videtur q̄ finito officio procuratoris non teneatur sicut nec ibi tenetur institor: licet promiserit.sol.dixit Iaco.de are.vt refert Cy.C.q̄ cum eo.l.ei qui.quod ista.l.debet intelligi quando dixit expresse quod promittebat de euictione suo proprio noīe secus si dixisset q̄ procuratorio nomine quod dicere videtur eo ipso q̄ tanq̄ procurator promittit.vel si dicat p̄curator talis p̄mittat ⁊c. nam videtur dicere procuratorio nomine eo ipso q̄ fit mentio de ipso officio.⁊ tunc eo finito non tenetur.⁊ hic est casus in.l. contraria.ista solu.non videt̄ bona: q̄ etiā si procuratorio nomine promittat: videtur teneri proprio nomine: vt.l.j.§.est autē.j.de exercito.vbi magister nauis qui contraxit vt magister potest nomine proprio conueniri directa licet exercitor conueniatur vtili.videtur etiam tex.expressus.j.man.l.seruum titij. circa medium.in ver. ⁊ puto. q̄ licet vendat tanq̄ procurator nihilominus de euictione tenetur.⁊ ideo si res non erat domini sed ipsius procuratoris.⁊ ipse ignorabat non potest vendicare ab emptore licet dominium non transtulerit per regulā quē de euictione tenet actio ⁊c. vt patet in.d.l.seruum titij.hoc est difficile contrarium ⁊ quilibet prima facie diceret contra illum tex.⁊ audiui solennissimos doctores valde mirari de decisione illius tex.propter hoc Pe.⁊ alij intelligunt hanc.l.etiā quando procuratorio nomine promisit de euictione p̄ illam.l.seruū titij.⁊ ista opi.videtur hic fuisse de mente glo.que facit differētiam inter iudicium ⁊ contractum ⁊ inter administratorem voluntarium vt est procurator ⁊ necessarium vt est tutor: al's iste differentie non essent bone.nam iudicium semp agitatur procuratorio nomine.non enim procurator meus causam meam potest agitare suo nomine.item administrator necessarius tūc non tenetur finito officio quando administratorio nomine cōtrahit.secus si p̄prio vt.l.tutores qui post.§.aduersus.j.de admist.tu.vt ergo differentie predicte sint bone.intelligatur glo. in casu quo actus geritur administratorio nomine: vt sit differentia inter iudicium ⁊ contractum ⁊ inter administratorem voluntarium ⁊ necessarium.quando enim proprie nō est differentia quia vterq̄ tenetur finito officio.⁊ tenendo hunc intellectum ad.l.fi.j.de insti.respondetur q̄ institor non contraxit nec aliquid promisit sed quedam verba enuntiatiua scripsit ex quibus non resultat obligatio sed confessio s̄m Bart.ibidem que solutio non videtur bona: q̄ imo non contraxit sed protulit verba dispositiua: vt patet in verbo cauit ⁊ ibi dn̄ dicit quos denarios vobis numerare debebo.q.d.promitto numerare vt patet in.l.quidam.j.de consti.pecu.vbi ponuntur similia verba ⁊ inducunt constitutum.ideo Barto.in hoc articulo habuit alium notabilem intellectum in eo casu quo contraxit procuratorio nomine vt distinguatur.an talis contractus non erat vltro citroq̄ obligatorius vt est stipulatio ⁊ mutuum in quibus promissor ⁊ recipiens tantum obligatur.⁊ tunc si procuratorio nomine recipiat vel promittit finito officio non tenetur ⁊ iste est casus in illa.l.fi.aut facit contractum vltro citroq̄ obligatorium vt quia vendit in quo contractu venditor obligatur ad tradendum rem ⁊ emptor sibi ad soluendum pretiū.⁊ tunc quia obligatio ad pretium acquiritur procuratori nec dominus potest eam intentare sine cessione: vt.l.possessio quoq̄.§.⁊ si possessio.j.de acqui.posses.loquor de directa.nam vtilis bene acquiritur domino sine cessione per.l.se.⁊ per.l.iul.§.si procu. j.de act.emp.⁊ hoc casu ipse procurator vendens qui etiam ad tradendum

tradẽdum fuit obligatus remanet obligatus etiam finito officio.⁊ iste est casus in.l.seruum titij.⁊ etiam est obligatus de euictione.⁊ dicit hoc probari per.l.solutum.§.per liberam.ff.de pigno.ac.in versi.⁊ ideo quia supra dixerat procuratori q̃ri actionem directam.s3 hypothecariam. ex hoc infert qd ipse etiam tenetur ⁊ conuenitur pignoratitia.q.d.si nihil fuisset acquisitũ sibi ex illo contractu nec etiam teneretur:sed quia fuit acquisita directa hypothecaria.ideo etiam tenet pignoratitia.⁊ tunc ad istum tex.tenendo intellectum Jaco.de are. qd si promisisset procuratorio nomine non teneretur.respondetur vt teneatur ex ipsa stipulatione ex quã nihil sibi fuit acquisitum cũ sit contractus obligatorius ex vna parte tantum.⁊ de hac loquitur iste tex.sed actione ex empto ad interesse que oritur ex contractu emptionis ⁊ venditionis bene tenetur per illam.l.seruũ titij.⁊ si dicatur hoc est imponere.l.verbis . respondeo non est quia actio ex empto solum datur ad interesse sed in stipulatione solet promitti dupla.cõuenietur ergo procurator finito officio ad interesse re euicta.sed ex stipulatione ad duplam non: sm Jaco.de are.per illam.l.fi.nec obstat iste tex.quia loquitur quando promisit proprio nomine sm eum vt colligitur ibi dũ dicit fidem suam astringit ⁊ ibi vinculuz obligationis suscepit. ⁊ iste est intellectus Bar.per quem suppletur intellectus Jac. de are.qui est pulcher ⁊ vtilis.⁊ ex hoc patet respõsio ad.l.j.§. est autem.ff.de exerci.quia ibi loquitur in contractu vltro citroq3 obligatorio vt ibi satis colligitur.ideo vult magistrũ ex suo contractu teneri etiam finito officio ⁊ si soluit recuperat domino per actionem mandati:vt.d.l.seruum titij.in fi . ⁊ si esset casus in quo non haberet actionem mandati vel dominus esset
3 non soluendo:non posset conueniri procurator vt ibi no.in gl. per.l.si procur.ff.de acquiren.re.do.† Et dicit Bar. qd cõuentus liberatur cedendo actionem mandati contra dominum per.l. quid debetur.ff.de pecu.sed hoc non videtur verum:q2 non tenetur propter hoc solum qd habet actionem mandati quo casu loquitur illa.l.qd tenetur ex eo:q2 contraxit. ⁊ sic illa lex nõ habet locũ:vt.l.naz ⁊ seruus.§.fi.ff.de neg.gest.dixit etiã Bar. qd quando cõtraxit procuratorio noĩe ⁊ cõtractus vltro citroq3 obligatorius.licet non teneatur nec possit conueniri vt soluat.d.l.fi.tenetur tñ ostendere se fuisse tunc procuratorẽ vel facere ꝙ dominus ratum habeat al's teneretur etiam vt solueret q2 decepit aduersarium contrahendo vt procurator cum non esset.⁊ sic aduersarius sperabat habere dominum obligatum ⁊ non habet. vnde iustum est ꝙ teneatur ipse deceptor.⁊.h.d. Jaco.bu.de euic.l.j.⁊ si volumus tenere qd ista lex loquat indistincte cum procuratorio nomine promisit debebit intelligi vt teneatur.s3 ad ostendendum se procuratorem ⁊ ad soluenduz si non ostendat.⁊ sic tribus modis potest intelligi sm eũ. Primo qd promisit proprio nomine sm Jaco . de are.⁊ tunc indistincte tenetur.Secundo qd promisit procuratorio nomine . ⁊ tunc non tenetur indistincte nec simpliciter sed vt.s.dixi. Tertio qd nihil promisit.sed solum vendidit.⁊ dũ dicit astringit supple non promittendo aliquid sed eoipso qd vẽdidit.⁊ tunc idẽ
a qd in primo casu cum sibi fuerit acquisita actio ad pretiuz etiã si procuratorio nomine vendidit[a] per illam.l.seruum titij.⁊ adde omnino quod no.Cy.C. de iura . calum.l.ij.§.qd obseruari post principium. ¶ In glo.magna ibi secus si iudicium' p alio subeat procur.tu dic non esse differentiam inter iudicium ⁊ cõtractum.nã etiam in iudicio si procurator promitteret puta iudicatum solui vel de rato tenetur ex sua promissione etiam finito officio vt.d.l.plautius. ¶ In glo.⁊ super versi. cõueniri.sed quando nihil promittit actum gerit procuratorio nomine tũc sicut in iudicijs si est condemnatus nõ tenetur finito officio vt d.l.plautius.sed solum dominus ita qd contrahendo procuratorio nomine.vel dic qd quando nihil promisit hec est differentia.quia in iudicijs non tenetur procur.ex sententia lata cõtra eum sed in contractibus distinguitur an sit vltro citroq3 obligatorius non vt.s.dixi.⁊ sic gl. potest saluari. ¶ In glo.ibi itẽ in tutelis similiter secus certe non videtur esse fiendã differentiam inter procuratorem ⁊ tutorem.nam aut contrahunt proprio nomine.⁊ tũc sicut procurator tenetur finito officio vt hic ita ⁊ tutor:vt.l.qui post.§.aduersus.ff.de admini . tuto.⁊.l.post mortem.§.j.ff.quando ex fa.tu.aut contrahunt administratorio nomine.⁊ tunc neuter tenetur sm doc.vel dic hic esse differentiam.quia in procuratore distinguitur.an sit contractus vltro citroq3 obligatorius vt dixi sed in procuratore necessario non distinguitur:imo indistincte si contrahit administratorio
4 nomine non tenetur finito officio vt in.l.alleg.in glo. ⁊ sic põt saluari ⁊ hoc placet licet doc.non tãgant.† Collige ergo ꝙ quidam sunt actus qui non concernunt personam domini sed procuratoris vt satisdare tenetur de rato indi.sol.nam hoc nõ incumbit domino si per seipsum litigaret tunc indistincte tenet procu.suo nomine etiaz finito officio:vt no.in.d.l.plautius. in prin. Quidam sunt actus qui non concernũt solum personaz domini vt agitare causam domini quam suo nomine põt agitare.⁊ tunc si condemnaretur procuratorio nomine non tenetur finito officio.sed solum dñs:vt.d.l.plautius.per rationem glo.supra positam.quoniam aduersarius censetur potius habuisse respectũ ad dominum quã ad procuratorem nisi ex casibus supra positis in.l.plautius.quidaz sunt actus qui possunt exerceri nomine domini ⁊ etiam procuratoris vt sunt contractus.nam potest vendere rem domini nomine illius ⁊ etiã suo ⁊ similiter promittere.⁊ tunc distinguitur aut cõstat quod proprio nomine contraxit ⁊ ipse tenetur nõ dñs ⁊ si sit administrator necessarius non tenetur.si est voluntarius distinguitur aut erat contractus vltro citroq3 obligatorius vel nõ: aut dubitatur.⁊ tunc si fecit mentionem de officio.q2 dicit talis procurator vel tutor talis.⁊ videtur procuratorio vel tutorio nomine fecisse per.l.illam.ff.de insti.aut nõ fecit mentionem. ⁊ tunc aut expressit se facere in vtilitatem domini puta recepit mutuũ dicendo ꝙ recipiebat mutuum vt expenderet in talem rem talis ⁊ tunc illius nomine videt fecisse:licet nõ dixerit se procuratorem illius:vt.ff.ti.ij.l.si pupilli.§.j.ibi vt creditorẽ tuum vel pignus liberaret ⁊c.⁊ ibi no.per Bar.idem si gerit contractũ supra rem domini puta locando rem illius vt.l.post mortez.§.j. ff.quando ex fa.tu.⁊ isto casu censetur potius proprio nomine cõtraxisse quã dñi administratorio nomine.argu. in.l.⁊ magi. ff.de so. ¶ Ultimo scias qd vbi dixi supra procuratorem vel curatorem nõ teneri si administratorio nomine aliquid facit.procedit nisi animo nouandi hoc faciat.sic loquitur.l.iij.§.in eum ff.de administra.re.ad ciui.pti.⁊ hic in prin.glo.vel nisi fuerit in dolo:q2 promisit illud ad qd sciebat dñm nõ posse cõueniri vt si tutor promisit dotez pro pupilla vltra ꝙ pupilla haberet in bonis.nã tenebit ꝓprio nomine quasi videat illud plus donare:q2 fuit in dolo licet administratorio nomine promiserit: vt l.cum post.§.j.ff.de admi.tu.⁊ ibi no.an aũt teneatur dñs ex cõtractu procu.dic vt plene habetur in.d.l.si pupilli.ff.titu.ij.

2 ☞ Procurator meus si emat rem nomine meo. an acquirat mihi vtilem actionem sine cessione ante traditionem rei. ⁊ etiã de euictione.

3 Procurator ad hoc vt ex re dñi acquirat illi actionem sine cessione qualiter debeat esse concepta stipulatio.

4 Quid in tutore ⁊ curatore vel alio legitimo administratore. ⁊ quid in patre.⁊ quid in seruo vel filio.

1 **Quod procurator.** † Ex re dñi potest procurator illi actionem acquirere sine cessione.licet regula sit in contrarium.h.d.tex.cum glo. probatur aũt regula in.l.possessio quoq3.§.⁊ si possessio.ff.de acq . pos. ¶ In glo.ibi vt fructus licet ⁊ vsuras.primuz exemplũ de fructibus est bonum.⁊ intellige de fructibus naturalibus quos res producit vel de ciuilibus quos producit prouisio dñi. tamen ex re vt est pensio domus.si procurator meus locaret rem meã ⁊ stipulatur mihi pensionem idem in eo qd succedit loco rei.vt pretium si vendat rem meam ⁊ stipularet mihi pretiũ.vt.l.iul.§.si procurator.ff.de act.emp.idẽ sm Bar.⁊ multo fortius si ipsam rem meã.vt.C.ad exhi.l.placet.sed glo.ordinaria in.c.quãꝙ.de vsu.lib.vj.super verbo possit.videt expresse dicere cõtrariũ.sed dictum Bar.est verum in re mea que durat mea.idem si desineret esse mea ex traditione procuratoris ⁊ stipularetur idem corpus eiusdem rei.l.si cum venderetur.ff.de pig.act.secus si tantũdem in genere vt.l.certi.§.qm.ff.si cer.pe.si vero nõ est mea nec vnꝙ fuit mihi debita:tunc loquitur illa glo.quã omnino vide pro declaratione huius.l.scdm autem exemplum de vsuris nõ est bonum: quia ille non veniunt ex re:sed propter rem in quo non habet locum ista.l.pt3 ex.d.l.possessio.§.⁊ si possessio.de
2 acqui.posses.† Quero quid si procurator meus emat rem nomine meo an acquirat mihi vtilem actionem sine cessione an traditionem rei ⁊ etiam de euictione.videtur dicẽdum ꝙ si soluat pretium ex pecunia mea acquirat per hãc.l.secus si de sua. ⁊ sic intelligitur.l.possessio.§.⁊ si possessio.ff.de acqui.posses.⁊ ita videtur ibi sentire Bar.sed in cõtrarium ꝙ indistincte acquirat videtur casus in.d.l.iul.§.si procur.in fi.scdm secundam lectu. glo.sed glo.ibi illam lec.non tenet ⁊ dicit istam esse questionez sabatinam ⁊ tenet indistincte qd non acquirat nisi in subsidiuz si procurator qui habet cedere esset absens.⁊ sic non posset cõpelli ad cedendum per.l.j.in fi.ff.de insti.⁊ ista placet nec obstat ista.l.quia posito qd pretium sit solutuz de pecunia mea.tamẽ prouenit traditio ex illa pecunia sed propter eam. ⁊ sic non habet locũ ista.l.vt est casus.in illa.l.possessio . qui requirit quod reddatur.est ergo speciale quãdo ex mãdato vt.ff.eo.l.in cause §.fi.vel qñ mihi presenti stipulatur.vt.l.si ꝓcuratori.ff.de verb.

a ¶ Uẽdidit:s3 qd si vẽdidit ⁊ accepit arrhas⁊ soluto itegro ptio ꝓcuratori emptor petit arrhas.pc. aufugit an dñs teneat vide tex. singularez. in.l. quodq3 versi. ite3 si institor. ff. de insti.

a 3 obli. vt acquiratur actio sine cessione[a] regulariter secus nisi in subsidium vt. s. dixi et hic in glo. fi. ¶ † Ultimo queritur qualiter debet esse concepta stipulatio ad hoc vt habeat locum ista lex. glo. ij. dicit quia debet stipulari ipsi domino vel sibi nomine dñi. primum dictum potest intelligi dupliciter scz qd stipuletur ipsi dño concipiendo verba obligatiua. et etiam executiua in personam dñi puta promittis dño meo dare. x. et tūc glo. non diceret verū. qr talis stipulatio esset ipso iure nulla per. l. quecunq; gerimus. j. de act. et obli. et per. l. eum qui. §. iul. j. de cō sti. pecu. Secundo potest intelligi qd verba obligatiua concipiuntur in personam suā et executiua in personā domini vt promittis dare domino meo. et tunc bene dicit glo. et in hoc casu hz locum proprie ista lex. licet regula sit in contrarium qd requiratur cessio. Sed contra qd nec tunc valeat nisi intersit stipulantis pecuniariter illi solui vt. l. stipulatio ista. §. alteri. et. §. si quis insulam. j. de verb. ob. so. ibi in extraneo qui non stipularetur tanq; procurator tunc nō valet etiam si obligatiua verba concipiat in suam personā executiua in personā alterius nisi sua intersit. sed quando stipulatur vt procurator nō requiritur q alteri intersit idest qd sentiat vtilitatē qd soluatur domino. nam eoipso videtur sentire cōmodum q officium suum adimplet. vt no. in. l. omnibus. j. de preto. stip. tene menti hoc quando stipularis alteri si vis qd valeat concipias verba promissiua in tuam personam: et executiua in personam illius et stipulareris procuratorio nomine. et si non esses procurator ille ratum habēdo reconciliat actum sed si simpliciter stipularis non valeret nisi vtilitatem ex hoc sentires. et sic nec cedere posses. Secūdū dictum glo. qñ stipulatur sibi nomine dñi scz concipiendo verba promissiua executiua in suam personā non dñi sine dubio valet stipu. vt no. glo. que semp allegatur in illa. l. huiusmodi in prin. j. de leg. j. tamen puto qd tunc ista lex non haberet locum vt queratur vtilis sine cessione: imo queritur ipsi procuratori postq; persona domini fuit a stipulatione exclusa etiam si stipuletur ex re domini et erit necessaria cessio. cetera circa istū 4 articulum vide per Bar. † in. d. l. stipulatio ista. §. si stipuler. in tutore autem et curatore vel alio legitimo administratore non refert qualiter verba sint concepta vel in quem: imo in omnibus casibus predictis si stipuletur in negotio pertinente ad illum, cuius negotia administrent vel stipulentur tanq; administratores. et tunc acquirunt illi vtilem sine cessione: vt. l. eū qui §. et si actori. j. de consti. pec. et idem hodie in patre stipulante in aduentitijs cum sit legitimus administrator: vt no. j. de pig. l. si legati. in seruo vero vel filio similiter non refert qualiter verba concipiantur. quia semper est valida stipulatio: tamen in hoc est plus. qr acquirunt directam illi in cuius sunt potestate vt. d. l. eum qui. in fi. cum. l. seq.

a ¶ Sine cessiōe. adde vt p Lud. ro. cōsi. lxxxvj. et et qualiter sint cōcipienda vba cū pcu. stipulat. vide Bar. 2si. xlviij. et vide q volint Lud. ro. cōsi. cccc xlj.

1 Paulus respondit. ¶ † Et itellige hāc. l. quādo lis erat contest. per procuratorē. et sic non poterat eū reuocare si habeat ipsum suspectū[b] potest adesse in singulis actibus sed si non esset contestata potest ipsum reuocare. ad quid autez possit agere ille q abest dic vt no. i. l. si suspecta. j. de ioffi. test. in glo. et extra eo. c. ij. in fi. et dixi. s. eo. l. ante litem. cum sequenti. et no. in ll. C. hic allegatis in glo.

b ¶ Suspectū dic q pcu. pōt reuocari vel propter inimicitiā cū domino exortā: vel amicitiā et affinitatē cū aduersario 2ctā vt in. l. post litez hoc ti. sed an in hac petitione reuocationis pcuratoris ob causas dictas debeat seruari solennitas indiciorū dic qd nō vt est glo. singularis in. l. in cause. §. hoc autē. s. eo. in verbo mutandi.

2 Ista lex quod non sit correcta per aut. minoris debitor. C. qui pe. tu.

3 Si debitor vel creditor pupilli ei detur tutor. non valet datio vel decretum. et quid si est testamentarius. et nu. 2.

4 Si detur de facto et de facto administrat et erat creditor. an cadat a iure suo.

1 Pater filio. † Procurator in rem suā ex causa lucratiua tenetur defendere dominum in causa reconuentionis. h. d. in effectu et cōcordat. s. eo. l. seruum quoq;. §. si. sed in alio videtur discordare quia ibi dicitur qd quando effectus est procurator ex necessitate non tenetur dñm defendere et tamen hic erat factus ex necessitate. sed responde vt hic in glo. que incipit imo. qr verum est qd fuerat necessitas in persona heredis grauati. sed in persona testatoris fuit mera liberalitas. et sic habuit originem liberalez non necessariam. et hoc attenditur. ¶ In tex. ibi administrata tutela ex qua administratione effectus est debitor ipsius pupilli in centum. et si erat debitor in vna manu et creditor ex contractu. pater vero in alia manu. ¶ In text. ibi eiq; mandate sunt actiones. pondera hoc. et sic fideicommissarius intentabat directam actionem sibi cessam et exercitium directi. et per cōsequens agebat procuratorio nomine heredis cedētis. vt. l. si quis in rē. s. eo. merito tenetur ipsum heredem defendere. sed et certe etiā sine cessione competit sibi vtilis: vt. l. legato nominis. C. de leg. et si illam intentaret suo nomine ageret nō procuratorio: vt no. s. eo. l. procurator in rem suam. et ideo nō teneretur heredem defendere: vt no. in. d. l. si quis in rem suā. in prima glo. fatue ergo facit sibi cedi et intentat actionem cessam postq; sine ea potest 2 proprio nomine agere. et est melioris conditionis. ¶ † Pro declaratione prime glo. queritur de tribus. primo vtrum ista. l. sit correcta per aut. minoris debitor. C. qui pe. tu. inquantum hic dicitur qd iste testator dedit tutorem istum sempronium suum creditorem cum ibi dicatur qd debitor vel creditor pupilli non possit esse eius tutor iste erit futurus creditor pupilli tanq; heredis. et in hoc breuiter dicas qd non est: qr illa aut. loquit et debet intelligi in tutore datiuo vel legitimo in qbus adest suspicio si est debitor vel creditor pupilli: non autem in testamentario cuius personā pater censet approbasse. vnde de fide ipsius non est dubitandum hoc tamen verum si pater sciebat ipsum debitorem vel creditorem. ignorans enim non censetur remittere. l. athlete. §. dat remissionem. j. de excu. tu. et hec est sentētia 3 docto. quicquid glo. hic dicit. † Secūdo dubitatur in tutore datiuo vel legitimo in quibus loquitur aut. illa an valeat datio mero iure vel decretum. glo. hic videtur tenere qd non qñ scit se esse debitorem vel creditorem: secus quādo ignorat. Tu dic qd etiam si ignorat non valet: quia cōtra dispositionem illius aut. cui iudex non potest derogare: et quia erratur in facti causa ideo datio est surreptitia: vt. l. tutor petitus. et. l. scie egresse. j. 4 de tuto. et cur. da. ab his. † Tertio queritur si det de facto et de facto administrat an cadat a iure suo si erat creditor. et i hoc distingue aut ignorabat. et tunc non cadit: aut sciebat. et tunc si nō tacuit idem. quia non est in dolo. secus si tacuit. quia tunc videtur acceptasse vt predam faciat: vt in. l. in eas. j. de tuto. et sic intelligatur illa auten. et in corpore vnde sumitur: vt hi qui se obliga. et dic vt no. j. de administra. tuto. l. propter litem in prin.

2 Excusator si allegauit iustam causam absentie rei. et iudex ea nō obstāte procedat. pcessus est ipso iure nullus. sed si ignorasset causas valet et restituetur ille in integrum.

1 Absens reus. † Intellige hanc. l. quādo habebat necesse comparere personaliter. et tunc si est impeditus sufficit qd mittat ad allegandum causas absentie. si autem poterat comparere per procuratorem nō excusatur mittendo excusatorem. quia eo modo poterat procuratorem mittere. casus est in. c. cum dilecta. extra. de dolo et contu. et no. in Spec. de excusa. circa prin. Itez intellige q tunc sit necesse habere mandatum aut nō quando vult allegare causas absentie tam consistentes in facto: vt quia erat infirmus vel detentus quā etiaz in iure: vt quia locus ad quem citabatur non erat sibi tutus. vel qr iudex non erat competens. si enim habet mandatum potest omnes dictas causas allegare. sed si non haberet mandatum non posset allegare nisi causas facti non iuris. qr ignorat an absens vellet vti illis excusationibus vel nō. sed quando est impeditus de facto necesse habet velit nolit vti. ita not. Inno. 2 in. c. veniens et c. de accu. † effectus autem istius allegationis est qr si iudex procedat nō obstantibus causis allegatis processus est ipso iure nullus. sed si ignorasset causas valet et restituetur ille in integrum: vt. l. quesitum. cum ibi no. j. de re iudi.

2 Dominium et possessio acquiritur domino per procuratorem ex traditione ei facta nomine dñi et que alia ei acquirantur sine cessione. et nu. 1.

1 Per procuratorem. ¶ † Procurator regulariter nō potest domino acquirere actionē sine cessione. sed bene potest eam quesitam conseruare interponendo prescriptionem vel actum faciendo qui tendat ad conseruationem iuris quesiti etiam si propter illum actum veniat noua actio acquirenda non ex illo sed ex mora vel cul2 pa aduersarij propter actum. h. d. tex. cum gl. ¶ † In tex. non semper acquirimus actiones supple sine cessione. q. d. in quibusdam casibus bene acquirimus. s. eo. l. qd procur. ex re. cum ibi no. dominium et possessionem semper acquirimus ex traditione eis facta nomine nostro. vt. l. possessio. §. et si possessio. j. de acqui posses. et. C. eo. ti. l. per procuratorem. ratio colligitur ex. l. ea que ciuiliter. j. de acqui. re. do. qr traditio est actus naturalis ex quo facilius acquirimus quā solis verbis que sunt actus ciuiles. ¶ In tex. ibi conueniat. scz in actione tēporali de sui natura vt sunt actiones pretorie et penales: vel que sunt preter iuris regulas vt iusti. de perpe. et temp. actio. nam perpetuantur per interruptionem quod dic vt. l. si. in prin. j. de eo per quem fac. est. ¶ In text. ibi nouum opus fieri. scz fiebat contra debitam seruitutem. nam conseruatur seruitus et actio competens pro eo. scz confessoria et etiam adijcitur noua forma agendi: sed interdictum quod vi aut clam. ad edificiuz demoliendum si cōtra fiat. et si dicatur hec est noua actio. ergo non potest nobis acquiri. vt in prin. istius. l. hoc est verū in actione noua que nō tendit ad

tendit ad conservationem veteris et que oritur ex facto procuratoris. sed ista tendit ad conservationem veteris nec oritur ex facto procu. sed ex dolo adversarij edificantis contra prohibitionem licet oriatur propter factum procuratoris. et hoc intendit in fi. et adde. l. si quis solutioni. §. mora. ff. de usur. ubi hoc declaratur in ver. nec hic. et in. l. iij. §. j. ff. quod vi aut clam.

2 ¶ Debitor non evitabit iudicium propter moram commissam extra iudicium licet offerat solutionem ante litem contestatem. et quid si offerat expensas factas a creditore post et propter moram.

3 Purgatio more regulariter non admittitur nisi refuso interesse.

4 Creditor antequam moveat iudicium quare debeat prius interpellare debitorem.

5 Qui vult se liberare pro evitando aliquod periculum in futurum. nec sit persona saltem legitima que recipiat quem modum servare debeat.

6 Per confessionem factam ad libellum inducitur litis contestatio nisi ultra confessionem offeratur solutio. vel nisi fiat non animo litem contestandi. et quid si ei fiat preceptum de solvendo.

7 Presumendum est contra illum qui interpellatus non solvit. et post ea cum non est qui recipiat offert ut oblatio sibi non prosit.

8 Creditor si pecuniam oblatam noluit recipere. et postea debitorem reperit. et solvere non valentem ipsum interpellat. non prodest sibi interpellatio. nec debitorem in mora constituit.

9 Pauperi parcitur si interpellatus non solvet. ut non constituatur in mora vel in culpa. et an difficultas solvendi excuset quem a mora vel ab excoicatione.

10 Confessus in iudicio maleficium famosum quod efficiatur infamis ac si esset condemnatus. et quid si offerat solutionem.

11 Delegatus etiam post litem contesta. non efficitur dominus. sed potest impartiri suum officium ita in his que emergunt ante lit. conte. sicut post.

12 Quando offertur solutio ante sniam et sequitur absolutio ab observatione iudicij: quod ista absolutio sit interlocutoria.

1 Si reus paratus. † Licet debitor fuerit in mora solvendi si tamen offert se soluturum ante litem contest. non cogitur eam contestari nec iudicium suscipere. si vero post non debet condemnari. sed absolvi ab observatione iudicij. et si non est persona que possit recipere debet consignari et deponi officio iudicis. h. d. ista. l. singularissima quam semper allegatur. intellige tamen de oblatione rei non verbali[a] tantum. debet enim portare pecuniam secum nec sufficit dicere sum paratus solvere. l. pretor. §. si quis paratus. ff. de ope. no. nun. debet etiam numerare coram iudice nec portare in marsupio quia potest ignorare an sit tota pecunia. an etiam sit congrua ut no. in. l. cum servus. ff. de condi. et demon. † Item intellige quando non interest actoris ut procedatur ad iudicium facta solutione secus si sua interesset quod perveniret ad sententiam per. l. utique. ff. de rei vendi. et si aliter interesset: puta quia propter moram commissam extra iudicium creditor habuit necesse recolligere instrumentum debiti et conducere procuratorem et advocatum quod non fecisset si debitor solvisset. tunc non evitabit iudicium nisi refundat illas expensas † sicut nec regulariter admittitur more purgatio nisi refuso interesse. l. si cum dies. in fi. cum. l. seq. ff. de arbi. et ita no. Guil. de cu. C. eo. l. edita. sed si non fuisset in mora extra iudicium non teneretur illas expensas refundere. † et propter hoc non debet esse creditor pronus ad iudicium movendum. sed debet prius interpellare debitorem: ut. ff. de servi. urba. pre di. l. quidam hiberus. C. de pigno. l. si debitores. C. de obsequijs patrono et c. l. si manumissori. Item ibi procuratore agente supple qui erat constitutus solum ad agendum. et sic non poterat solutionem recipere: ut. l. hoc iure. ff. de sol. nec etiam erat presens dominus qui posset eam recipere. et ideo reus videbitur excusandus tam a iudicio. ut non compellatur ipsum suscipere quia esset iniquum postquam vult solvere maxime si actio esset famosa quia efficeretur infamis si condemnaretur. sed si non condemnaretur non esset infamis unde esset iniquum cum non sit in culpa quod cogatur subire condemnationem similiter videbitur excusandus a solutione postquam non erat qui reciperet. ut. ff. de usu. l. cum quidam. §. si pupillo. et. l. pecunie. in fi. sed in contrarium quod imo videtur fuisse in culpa si fuit requisitus a domino presente ut solveret et solvere noluit propter quod dominus dimisso procuratore ad agendum se absentavit. nihil enim est quod imputet domino sed ille potius unde videtur cogendus suscipere iudicium et subire condemnationem et cum dominus postea reverteretur sibi solvat. tamen iurisconsul. determinat cum distinctione seu eligit mediam viam videlicet quod excusetur a susceptione iudicij et condemnatione non tamen a solutione. et dum dicitur non est qui recipiat. respondeo quod per iudicem debet provideri et pecunia debet deponi penes edem sacram vel secundum quod iudici videbitur: puta penes quendam campsorem sive offeratur ante litem contestatam sive post. forte enim cum fuit interpellatus a domino non habebat pecuniam in promptu. nec obstat illi. l. pecunie funebris. et. l. cum quidam §. si pupillo. quia loquuntur in eo qui nunquam fuit interpellatus nec unquam fuit in mora quo casu si non est qui recipiat a mora futu-

5 ra liberatur nec cogitur exbursare pecuniam † si tamen vult liberare pro evitando aliquod periculum in futurum poterit ad hunc modum datum hic tenere scilicet adire iudicem et offerre pecuniam. et facere eam consignare et deponi: ut. l. mulier fundos ff. de leg. commis. ubi tex. notabilis iuncta. l. obsignatione. C. de solu. quod maxime videtur esse necessarium quando esset obligatus ad certam diem sub aliqua pena. nam adveniente die incideret in penam nisi sic obtulisset. licet non esset qui reciperet ut clare patet ex illa. l. mulier fundos. sicut. ff. de verb. ob. l. ad diem. consilium ergo est quod non offerat nec deponat per se. sed iudice mediante per hanc. l. notabilem secundum quam potest intelligi illa. l. mu

6 lier. ¶ † In tex. ibi nam iniquum est per istum tex. quidam reprehendunt glo. que est in. l. j. C. de lit. contest. que dicit quod per confessionem factam ad libellum inducitur contestatio litis. dicunt enim quod imo evitatur litis contestatio. ut hic. Barto. dicit eos male dicere: quia glo. loquitur in illo qui dumtaxat confitetur debitum unde postquam est datus libellus nisi dicat se confiteri non animo litem contesta. censetur lis contesta. et hoc vult illa glo. et bene. sed si hoc diceret vel non esset datus libellus non induceretur lit. contest. si fieret sibi preceptum de solvendo. et sic loquitur. l. si debitor. ff. de iudi. in precedenti vero casu proceditur in causa et condemnatur diffinitive. preceptum vero de solvendo non est sententia diffinitiva sed interlocutoria. iste autem tex. loquitur in eo qui confitetur et ultra hoc offert solutionem. tunc fa-

7 teor quod non inducitur contest. imo evitatur ut hic. ¶ † In text. ibi qui presente domino. nota presumendum esse contra illum qui interpellatus non solvit. et postea cum non est qui recipiat offert: ut oblatio sibi non prosit quasi videatur mendacium se

8 fecisse. quod no. sic econ. si creditor † pecuniam oblatam noluit recipere et postea debitorem reperit et solvere non valentem ipsum interpellat. nam non prodest sibi interpellatio. nec debitorem in mora constitui tanquam dolo versatus sit. ut. ff. de actio. emp. l. emptorem. in fi. et ibi est glo. ordi. notabilis. et. ff. de peri. et commo. rei ven. l. illud. in versi. omnia integra et c. ¶ In tex. ibi faculta

9 tes non habuit. Not hic quod parcitur pauperi si interpellatus non solvet: ut non constituatur in mora vel in culpa. quod an sit verum dic ut no. in. l. quod te. ff. si cer. peta. et. ff. de verbo. obli. l. continuus. §. illud. ubi plene per Bar. in illo articulo. an difficultas solvendi excuset quem a mora. et adde quod no. Inno. in. c. j. et c. de offi. delega. ubi dicit quod excusat ab excommunicatione[b] et si fit excommunicatus nisi solverit infra mensem licet aliquando infra mensem poterit solvere: si tamen circa finem posset solvere si non solvit vel in malitia non fuit: excusatur a mora que requirit dolum etiam si consensit excommunicari: quia excommunicatio non debet infligi ex pacto sed ex delicto sic supra de

10 pac. l. si unus. §. pactus. versi. sed et si pactum. ¶ † In text. ibi si famosa sit actio. per istum tex. reprehendunt quidam glo. est in lege ictus fustium infra. de infa. que dicit quod confessus maleficium famosum efficitur infamis ac si esset condemnatus si confitetur in iudicio. quia confessio tunc pro condemnatione habetur: ut. C. de confes. l. unica. ipsi dicunt contrarium per hunc tex. quia imo evitatur infamia. sed male dicunt. quia hic loquitur in eo qui confitetur et etiam solutionem offert. sed glos. illa loquitur in eo qui non offert sed solum confitetur. Item per istum textum officiales in syndicatu quando veniunt condemnandi pro aliqua barataria vel furto vel debito ut evitent infamiam iuris vel facti offerunt solutionem et postea faciunt se absolvi que oblatio debet admitti per syndicos: alias facerent sibi iniustitiam et tenerentur ipsi si nihilominus condemnarent per hunc tex. notabilem. ¶ In text. ibi in ede sacra supple vel

11 alibi prout iudici videbitur. ut. C. de usu. l. acceptam. † In fine tex. ibi quod si lis contestata est glo. non bene intelligit istum tex. nam vult quod intentio iurisconsul. velit quod sit facere differentiam inter iudicem ordinarium vel delegatum ut iudex ordinarius possit facere fieri depositum etiam ante litem conte. sed delegatus non: nisi post litem contesta. quasi prius non sit dominus litis. sed postea efficiatur dominus. iste sensus non est verus: quia nec post efficitur dominus: licet secus in procuratore: ut. ff. de iudi. l. iudicium. ubi potest revocari quod non esset si esset effectus dominus sicut nec procurator. et hoc no. glo. s. eo. l. post litem. in glo. ij. que incipit sed quare propterea iudex delegatus ita potest impartiri suum officium in his que emergunt ante litem contest. sicut post. nam potest facere citari. item compellere ad respondendum interrogatorijs pertinentibus ad prepa

a ¶ Verbali. operatur tamen verbalis cum ille cui offertur recusat ut voluit fulg. consi. ccij. et de oblatione et eius effectu vide per eundem consi. cxxxix. et consi. ccxxiij. anch. consi. lxxx. et an quo ad purgationem more sufficiat oblatio verbalis vide per Fra. de are. consi. cxliij.

b ¶ Excoicatione. adde Oldr. consi. cclxxvij. per Lud. ro. consi. lxxxvij.

rationem iudiciorum. ⁊ sic de similibus vt patet ex notatis in Spe. de offi. iudi. §. deseruit. ver. sed queritur. cū sequenti. dic ergo qđ alia est intentio litere videlicet vt ad officium iudicis tam ordinarij ꝙ delegati pertineat recipere obligationem predictam ⁊ facere fieri depositū siue fiat ante litē contest. ad euitandum contestationem: vt. §. siue post litem contesta. ad euitandum condemnationem: vt hic. ⁊ ad faciendum se absoluere ab obseruatione iudicij: vt insti. de perpe. ⁊ tempo. actio. §. fi. vbi omnia iudicia sunt absolutoria. 12 †sed si offerat solutio ante sententiam. ⁊ ista absolutio ab obseruatione iudicij est interlocutoria. nota. in simili. ꝭ. si serui. ven. in. l. ⁊ earum. in gl. super verbo absoluetur.

1 **NEc ciuitatis.** †Not. ꝙ sicut tutor ⁊ curator ante litem cōtest. non possunt cōstituere procuratorem:[a] vt. l. neqꝫ. C. eo. ita nec actor ciuitatis qui est legitimus administrator sicut ille videbatur forte contrarium quasi maiorem autoritatem debet habere. q2 gerit negotium publicum autoritate ⁊ vtilitate: sed illi priuatum quo ad vtilitatem licet publicū autoritate ⁊ hoc tollitur hic.

a ¶ Procuratorē. sed an iudex dādo tutorē vel curatorē possit illi dare potestatem cōstituēdi procuratorē ante lit. cōtest. do. de rota ꝯclusionibus suis hoc ti. tenēt ꝙ nō q2 lꝫ sit datus a iudice tn̄ ꝑtātē recipit a iure qđ ius non ꝑmittit anī litem cōtest. ꝓcuratorem cōstituere.

2 Casus in quo vnus defensor cauet alteri defensori. ⁊ casus in quo defensor cauet de rato.

3 Habens mādatū ad defendendū censet illud habere ad omne aliud qđ ad talem defensionem pertineat.

4 Forma denuntiandi venditori vt veniat ad defendendū. ⁊ an sufficiat ꝙ cause assistat. nec causam in se totaliter suscipiat.

5 Non sufficit venditorem scire litē motā: nisi sibi denuntiet ad hoc vt teneatur causam defendere suis expensis. ⁊ nu. 11.

6 Emptor cui mota est lis. ⁊ fecit expensas in ea. si non recuperauit ab eo qui litē mouit potest eas recuperare a vēditore si fuit requisitus vt veniret ad causam defendendum. ⁊ nu. 11.

7 Emptor quando denuntiat venditori litem motam. debet sibi mittere copiam libelli contra ipsum porrecti. ⁊ etiam totius processus.

8 Cautio rati sicut prestat in iudicio. ita ⁊ in denuntiatione que fit extra iudicium per aliquem: qui asserat se procuratorem alterius si dubitatur de illius mandato. ⁊ quando idem in negotiorum gestore.

9 Vēditor si defendat emptorē absentē in causa euictionis. ⁊ succumbat: potest rem restituere euincenti.

10 Emptor non tenetur habere ratum id quod vēditor fecit si nō dederat sibi mandatum. ⁊ nu. 11.

11 Venditor sicut tenet defendere emptorem quādo ipse emptor conuenitur. ita ⁊ si agat quia cecidit a possessione et peruenit ad alium.

12 Notarij ꝙ apponant in instrumentis venditionū qđ venditor promittit defendere ⁊ disbrigare. ⁊ qn̄cūqꝫ lis mouebit emptori ipsam in se suscipere ⁊ defendere proprijs sumptibus ⁊ expēsis ad euitandum opiniones.

13 Venditor cum defendit emptorem in causa euictionis licet videatur agere causam propriam. ⁊ sic defendit vt procurator in rem suam. tamen quod tenentur prestare satisdationem de iudicato soluendo.

1 **QUi absentem.** ¶ †Defensor emptoris petēs a venditore qđ defendat tenetur ei de rato cauere si de mādato 2 non constat. hoc dicit notabiliter. † ⁊ sic est casus in quo vnus defensor cauet alteri defensori. Item hic est casus in quo defensor cauet de rato licet regulariter secus. vt. §. eo. l. nō 3 cogendum. §. fi. ¶ †In tex. ibi defendebat cū mandato vel sine non tamen de ipso constabat cum alias haberet mandatū ad defendendum censeretur habere ad omne aliud qđ defensionē contingat. ⁊ sic ad denuntiandum vēditori qđ veniat ad defen4dendum: vt. l. ad rem mobilem. ⁊. l. ad legatum. ¶ †In tex. ibi a venditore fundi vt defenderet. no. formam denuntiandi scilicet vt veniat ad defendendū. sic. ꝭ. de euic. l. si plus. §. mota. ⁊ extra. de emp. ⁊ ven. c. fi. vel ad assistendum cause: vt. C. de pericu. ⁊ cōmo. rei ven. l. pe. ⁊. C. de euic. l. emp. actio. ⁊. l. si parētes. ⁊ ad ipsam causam instruēdā monumētis ⁊ testibus vt no. in Spe. de emp. ⁊ ven. §. fi. ver. forma aūt. ⁊ sic requiritur primo modo qđ si veniret ad defendēdū sufficeret qđ cause assisteret[b] ꝑ iura supra allegata nec cogeretur ipsam totaliter in se suscipere vel transferre per dicta iura ꝭm Bal. quod no. etiam Ang. hic nisi in instrumento venditionis diceretur contrarium. ideo notarij vt plurimum ponunt qđ promisit venditor mota cā euictio5nis totam litem in se suscipere ⁊ defendere. ¶ †Ex ꝑdictis no. ꝭm Bar. qđ non sufficit venditorem scire litē motā emptori nisi sibi denuntietur: q2 denuntiatio nō fit solum vt ipse sciat quo casu scienti non esset fienda: vt. ꝭ. de act. emp. l. ꝭ. in fi. sed fit vt aliquid faciat quo casu potius est requisitio ꝙ denuntiatio.

b ¶ Assisteret. in hac materia. vide p Jo. de ana. cōsi. xxxij. ⁊ cōsi. xxxviij. ⁊ ibi an emptor teneat denuntiare primo vēditori an sꝫ secundo venditori cū ꝑ plures manus res fuit vendita.

⁊ debet fieri etiam scienti: vt. l. denuntiasse. in prin. ꝭ. de adul. ⁊ ita determinat ibi Bar. ⁊ etiam hic reprehendo glo. que est in l. emptor. C. de euic. que voluit contrarium. hoc idē determinatur per Jo. an. in addi. Spe. in. d. §. fi. vbi dicit Jo. an. se mirari qđ doc. scribentes de hoc non perpenderunt ⁊ forte Barto. habuit ab eo. sed Bal. ⁊ etiam Ang. in. l. ex causa. ꝭ. iudi. so. videntur dicere ꝙ quantū ad hoc vt venditor arctet ad veniendū ⁊ defendendū causam suis expēsis requiritur vt requirat ad hoc ⁊ nisi requireret non teneret per se venire etiā si sciret ⁊ effectus hmōi esset iste: q2 si postea emptor obtineret in cā nō posset venditor recuperare expēsas quas nō recuperauit ab aduersario. postꝙ res nō est euicta. ⁊ ipse fuit requisitus ⁊ defenderet. ⁊ ita saluari pōt glo. in. l. venditores. ꝭ. de ver. ob. que. h. d. sed quantum ad cōseruandū sibi ius agēdi de euictione si res euincatur non expedit ꝙ illi denuntiet si sciebat litē motā. ⁊ si ignorabat sufficit denuntiare sibi litem motam absqꝫ eo qđ requirat vt veniat ad defendendum ⁊ audiui a Bal. dicente qđ ista erat ipsa veritas. ⁊ sic ipsum concordari cum glo. que est in. d. l. emptor.

6 ¶ †Ex hoc apparet so. alterius dubij qđ fit a gl. scꝫ an emptor cui sit mota lis ⁊ fecit expensas in ea si non recuperauit ab eo qui litem mouit an possit recuperare a venditore: quā questionem mouet hic glo. in. d. l. venditores. ⁊ ibi tenet ꝙ sic quasi res fuit euicta. q2 cum habuit regressum sup principali. s. estimationem rei hꝫ ⁊ super accessorio: sed si non fuit euicta: secus: q2 cessat dicta ratio Bar. tenentis ꝙ etiā si non fuit euicta cū teneat venditor causam defendere: vt hic ⁊ etiā in. ll. §. allegatis ꝙ intelligitur suis expensis. Tu distingue ex predictis ꝙ aut fuit requisitus vt veniret ad causam defendendā. ⁊ verū dicit Bar. aut non fuit requisitus ⁊ verum dicit glo. per id qđ dicit Bal. ⁊ 7 Ang. sed plus dicit Bar. i. d. l. emp. C. de euictioni. †ꝙ emptor qn̄ denuntiat venditori litem motam debet sibi mittere copiā libelli cōtra ipsum porrecti ⁊ etiā totius ꝓcessus cū debeat ipm facere certū de lite. nec aliter diceretur ipsum certificare. arg. C. qui res pig. obli. pos. l. nomē. in verbo certior factus. ⁊ ita pra8cticatur. ¶ †In tex. ibi de rato satisdare debere. no. hic qđ sicut in iudicio prestatur cautio rati ita ⁊ in denuntiatione que fit extra iudicium per aliquem qui asserat se procuratorem alterius si dubitatur de mandato illius. l. de pupillo. §. si procurator. ꝭ. de oper. no. nun. nam debes scire ꝙ etiā neg. gest. quē constat non habere mandatum pōt interpellare debitorem ⁊ ipsum cōstituit in mora si interpellatio habeat: vt. l. si quis solutioni. §. mora. ꝭ. de vsu. certe ad hoc vt cōstituatur in mora requiritur qđ caueat de rato si petatur per istū tex. alias non cōstituitur nisi ostendatur mandatum. qđ perpetuo tene mēti. nā hic iste venditor non constituitur in mora vel in culpa ex hac interpellatione nisi de rato caueatur ⁊ secuta euictione non teneretur ac si denuntiatio facta non fuisset vt. ꝭ. de euic. l. si fundo. §. fi. ⁊ iste est effectus istius legis cū vtilitas. que colligi potest 9 ex predictis. ¶ †In fi. tex. ibi agēti restituerit. no. hic qđ si venditor defendat emptorem absentem in causa euictionis ⁊ suc10cumbat potest rem restituere euincenti. ¶ †Item nota qđ emptor non tenetur habere ratum id quod venditor fecit si nō dederat sibi mandatum. ⁊ sic potest retractare venditionem. videbatur contrarium cū ad ipsum venditorem videatur principaliter periculum pertinere. ⁊ sic ipse videtur dominus huius litis potius quam emptor. arti. ꝭ. l. progi. sed certe etiam emptor pretendit interesse quod sibi res non auferatur potius quam agere euictione. ⁊ ideo requiritur etiam eius mādatum vel cō11sensus ad hoc vt iudicium sibi noceat. ¶ †Ultimo not. in fi. qđ sicut venditor tenetur defendere emptorē quando ipse emptor cōuenitur. ita ⁊ si agat. quia cecidit a possessione ⁊ peruenit ad alium. Nam ⁊ tunc si succumbat dicitur res euinci: vt. l. euicta. §. ꝭ. de euic. ergo ista dicitur causa euictionis ⁊ per consequēs venditor tenetur ipsum defendere. casus est hic. quod est not. ꝭm doct. ¶ In glo. ibi vel melius. Solu. videtur eadem cū precedenti ideo Fran. accur. posuit super hoc ver. hec verba vacat totum hic. tu dic quod non est eadem. nam prima loquitur de sumptibus prime litis quos venditor defendendo fecit de suo. sed in admittendo si emptor non habeat ratum. quia cum sententia lata pro euincente nō nocet emptori. iterum poterit sibi li. mouere ⁊ venditor tenebitur ipsum iterum defendere suis expensis. poterit ergo dicere: bene placet mihi quod venditor non habuit ratum: quia sic non potest agere contra me de euictione virtute illius iudicij: tamen poterit agere virtute alterius in quo poterit succumbere. ⁊ in quo non oportebit me iterum ipsum defendere meis expensis. dicit ergo restituas sumptus quos feci. nam si sciuissem te non habere mandatum nō venissem ad defendendum. quia sciebam res non posse euinci virtute illius iudicij. ⁊ sic recuperabit ab isto defensore ⁊ fideiussoribus eius statim qđ emptor non habebit ratū etiā anteꝙ incohetur

incohoetur nouum iudicium dictos sumptus ꝛ ista placet. Secunda solutio potest intelligi de sumptibus fiendis in secūda lite cū ipso vt iterum defendat. ꝛ tunc non posset ipsos recuperare quousqꝫ sint facti. ideo non placet hec solutio. nam sufficit qḋ possibile sit iterum litem moueri ꝛ ipsum teneri ꝛ iterū sumptus facere vt sic possit recuperare primos quos cōstat inaniter factos. sed tenendo qḋ nō recuperet primos. sed debeat recuperare secundos expectatur ꝙ fiant. ꝛ sic multū stabit in pēdenti. qḋ videtur iniustum cū cōstet primos factos inutiliter. ¶ In glo. ibi venditorem teneri in sumptibus litis glo. voluit inducere ad. q. de qua supra tetigi sed inductio nō videt̄ bona. qꝛ illa questio loquit̄ qñ sumptus fiunt ꝑ ipsum emptorem. qꝛ venditor nō venit ad defendendum ꝛ dubitatur an possit recuperare a venditore sicut recuperat pretium rei re euicta in quo distingue vt. s̄. dixi: qḋ si res euincitur sine dubio recuperat tāꝙ interesse. ꝛ in hoc oēs cōcordant. si vero obtinet fuerunt opiniones. sed tu dic vt. s̄. dixi ꝙ si fuit requisitus vt veniret ad defendendum suis expensis ꝛ non venit. idē si nō fuit requisitus. licet sciuerit litem motā vel sibi fuerit notificata lis nō tenetur quantumcūqꝫ ꝓpter hoc qḋ sciebat ius emptoris esse saluum in agendo de euictione ƀm Bal. opinionem de qua supra. nos autem loquimur qñ venit venditor ad defendēdū ꝛ ipsos sumptus fecit vnde quid ad propositum. rñ. sustinendo glo. qꝛ iste textus innuit imo vult expresse qḋ tenetur eos facere cum defendit emptorem ꝛ si inaniter facit recuperat ab illo qui cauit de rato. vt. s̄. dixi tenetur eos facere. ergo si requisitus nō facit etiam si res non sit euicta: tenebitur eos restituere emptori. ꝛ hoc modo voluit glo. inducere istum tex. ꝛ sic non recuperat ex

12 eo qḋ res sit euicta. sed ex eo qḋ nō defendit requisitus. †ꝛ propter hoc dubium notarij in instrumentis apponunt qḋ venditor promittit defendere ꝛ disbrigare. ꝛ quandocūqꝫ lis mouebitur emptori ipsam in se suscipere ꝛ defendere proprijs sumptibus ꝛ expensis ad euitandū istas opiniones. ꝛ tunc est res clara. loquitur autem ista glo. tota quando iste venditor defendē do succumberet. si autem vinceret non videtur ꝙ stipulatio rati possit cōmitti lꝫ emptor nō habeat ratum. qꝛ non est in damno. cū nō possit agere de euictiōe ex quo res non est euicta. ideo glo. istum casum nō probat. sed adhuc possit dici cōtrariū. qꝛ si emptor nō habeat ratum sententia lata pro venditore sibi nō prodest sicut nec noceret. ꝛ si hoc est ille qui primo egit iterum agere pōt tanqꝫ egerit cū non legitimo cōtradictore. ꝛ sic tenebitur venditor iterum defendere ꝛ expēsas etiam facere. recuperabit ergo primos sumptus inaniter factos ex cautiōe rati.

13 ¶ †In fi. glo. ibi aut de iud. sol. no. singulariter hanc glo. ꝙ licet venditor cū defendit emptorem in causa euictionis videat̄ agitare causam propriam. ꝛ sic defendit vt procurator in rem suam. nihilominus tenetur prestare satisdationem de iudi. sol. venditor: licet videatur cōtrarium saltem hodie. quia nemo cōuentus suo nomine illam prestat. sed solum conuentus alieno nomine. vt insti. de satisdat. ∫. sed hodie. sed dic qḋ licet vno respectu dicatur conueniri suo nomine alio tamen respectu dici tur conueniri nomine emptoris cuius interest ne res sibi aufe ratur. ꝛ hoc illam prestat. ad hoc. C. de satisdat. l. vnica. ꝛ reputabat Bal. istam glo. notabilem.

2 ¶ Defensor rei si satisdedit de iudicato soluendo loco dñi. i. loco principalis huius cause habet̄. nec periculum pertinet ad absentem quē defendit sine madato. ideo de paupertate illius non est curandum potest tamen reuocari.

3 Non est dicendū vel fiendum id qḋ parū vel non multū dictuꝫ vel factum prodest.

1 Titius cum. †Glo. legit istā duobus modis. ꝛ neutra est vera: vnde legitur tertio modo ƀm doct. qui nō ponitur in glo. scōm primam lec. h. d. inopia principalis rei superueniens post satisdationem de iud. sol. prestitā per defensorem liberat ipsum defensorem vt non teneatur amplius defendere: nec cogatur iudicium suscipere pro eo: sed non prodest fideiussoribus eius quominus possit conueniri ex stipulatione propter rem nō defensam ad interesse. h. d. ꝛ istam prosequitur glo. vsqꝫ ad ver. ꝛ sic est contra. ꝛ fundatur prima pars ꝙ liberet defensorem in. l. nam is. ī. de dolo. qꝛ sicut liberat ipsuꝫ principalem: vt ibi ita ꝛ defensorē qui nunc est loco principalis. In secunda parte fundatur in rōne. qꝛ hoc est priuilegiū personale qḋ personam non egreditur. ꝛ sic non prodest fideiussoribus nec ipsi recuperabunt a principali. ista. lec. est falsa ꝛ fundata in malo fundamēto. qꝛ lex nam is. ī. de dolo nō probat ꝙ inopia superueniens debitori ipsum liberet vel pariat sibi exceptionē iuris. sed inducit difficultatem facti. vt sic actio quodammodo sit inanis de facto non de iure. Item est contra istū tex. inquātum dicit ꝙ iste defensor est loco domini. nam si ipse liberaret̄ ista ratio non faceret ad propositum. Item vult in fi. ꝙ fideiussores recuperent ab eo. ꝛ ista lec. vult contrarium. vnde legitur secundo modo ꝙ ista inopia prosit principali. cum non teneat̄ defendere ꝛ etiam fideiussoribus vt contra eos non committatur stipulatio contra eum commissa ob rem non defensam. qꝛ si non prodesset fideiussoribus videretur abesse ipsi principali quia possunt a reo recuperare: vt. s̄. de pac. l. quod dictum ista lec. est magis tolerabilis quā precedens. ꝛ pro ipsa facit text. in l. mutus. in fi. s̄. eo. vbi videtur casus pro ea: ibi autem bona absentis possideri ceperint. nam ibi probatur qḋ prodest defensori ꝛ etiam fideiussoribus eius iuncta. l. non cogendum. ∫. sabinus. glo. tamen eam reprehendit ꝛ tenet primam lectu. suam ꝛ ad illam. l. mutus. in fi. respondet multis modis ꝛ nulla est vera. breuiter nec ista lec. vera est: quia expresse contra mentē litere que colligitur ex duplici ratione hic assignata.

2 †Dic ergo tertio qḋ talis inopia non excusat principaleꝫ nec fideiussores eius quominus si non defendant committatur stipulatio ad interesse ob rem non defensaꝫ. non dico qḋ cogatur precise defendere. nam illud tunc procedit quando ipse dominus pro defensore sciente ꝛ cōsentiente vel patiente satisdaret. vt. s̄. eo. l. filius ∫. fi. sed quando ipse defensor satisdat pro seipso tunc non cogitur precise. sed causatiue si non vult stipulationem cōtra ipsum committi: vt. d. ∫. sabinus. ꝛ hoc casu loquitur hic. qḋ autem nō prosit principali quominus contra eum committatur probat dupliciter. Primo quia ipse defensor postqꝫ satisdedit de iudicato soluendo reputatur dominus ipsius cause: quia totū periculum ad ipsum pertinet ꝛ contra eum fiet executio. non ergo est curandum qḋ ille absens ꝛ defensus efficiatur non soluendo cum contra illum non sit fienda executio. Secunda ratio est quia si diceremus defensori prodesse vt contra eum non cōmittatur stipulatio parum sibi hoc prodesset qꝛ saltem committeretur cōtra fideiussores qui possent ab illo recuperare ꝛ iste est verus intellectus. Sed tunc obstat fortiter illa. l. mutus. in fi. iuncto. ∫. sabinus. qꝛ illa vult ꝙ ꝓsit vterqꝫ ꝛ ista vult ꝙ neuter prosit sed reiectis. sol. glo. dic qḋ illa loquitur in defensore cum mandato hic in defensore sine mandato. primo enim casu actor habet respectum ad personam defensam contra quam poterit fieri executio. Secundo casu non: sed solum ad personā defensoris. ideo primo casu attenditur casus superueniens in personam defensi quasi ille sit principalis ꝛ dominus huius litis. in secunda non attenditur quasi ipse non sit dñs sed ipse defensor hec est ipsa veritas. ¶ In tex. defenderet supple sine mandato ƀm verum sensum. ꝛ hic tollitur contrarium de quo supra. Itē ibi: concedi oporteat ꝛ rñdet ꝙ nō per duas rōnes que sequntur.

3 ¶ †In tex. ibi domini loco habendus est. iste tex. semper allegatur per quē aliqui dicūt. qḋ si defensor rei qui satisdedit de iudicato sol. est adeo effectus dñs litis sicut si fuisset lis cōtesta. ꝛ qḋ licet lis non sit contest. non poterit reuocari sine causa vt. s̄. eo. l. post litem. iteꝫ dicunt qḋ poterit substituere sicut posset post litem cōtest. sed neuter istorum verū est. primū dictum est cōtra glo. s̄. eo. l. ante litem. in fi. que determinat expresse cōtrarium ꝙ possit reuocari expresse lꝫ per mortē non videatur reuocatus: vt. l. si defunctus. s̄. eo. ꝛ sic non tantū operatur ista satisdatio quantū lit. cōtest. dic ergo qḋ iste tex. non vult dicere qḋ efficiatur dñs litis. sed dicit qḋ loco dñi est. idest loco principalis istius cause. qꝛ totū periculum ad ipsum pertinet nō ad absentem quē defendat sine mādato. ideo de paupertate illius non est curandum. ¶ In tex. ibi non coegerit supple causatiue que indicat ꝙ non multum sibi prodesset si diceremus contra ipsum non cōmitti stipulationē: qꝛ cōmitteretur cōtra fideiussores ꝛ illi recuperarent ab ipso. ¶ No. ergo qḋ nō est dicendū vel fiendum id qḋ parum vel nō multū dictum vel factū ꝓdest. facit. s̄. eo. l. non cogendum. ∫. fi.

¶ Quod cuiuscꝫ vniuersitatis nomine vel contra eam agatur. Rubrica.

¶ Super glo. rubrice ibi qui proprie actor vel syndicus dicit̄. est autem differētia inter syndicū ꝛ actorem. quia syndicus cōstituitur tam ad negotia quā ad iudicia. sed actor ad lites tantum. Item syndicus habet mādatū generale regulariter. actor vero constituitur ad vnam causam. ꝛ sic habet speciale. Itē syndicus constituitur ab ipsa vniuersitate. actor enim potest constitui ab administratore vniuersitatis: puta a syndico sicut a tutore vel curatore: vt. C. de procura. l. neqꝫ. ꝛ quod no. in ti. j. l. cū alicui. vbi Bar. dicit ꝙ potestas loci potest constituere actoreꝫ pro vniuersitate. Itē syndicus constituitur sine decreto iudicis ab ordine decurionum. l. j. ∫. item collegium. ī. ad treb. sed actor quando constituitur non ab ipsa vniuersitate sed ab administratore debet constitui cū decreto iudicis. idest magistratus.

vt.d.l.nec℞.⁊.l.si actor.C.de appel.Jtē syndicus cōstituitur ad lites presentes ⁊ futuras.sed actor vniuersitatis ad presentes tantum vt.l.item eorū.⁊.§.sed si ita.ĩ.eo.vbi probatur vtrū℞ dictum ⁊ vide in Spe.de acto.⁊ de syndico.

2 Plures homines si se inuicem cōgregarent in aliquo loco:⁊ construerent aliquod oppidum.eoipso censetur approbatum.

3 Quod ad hoc vt habeat nomē ciuitatis requirat̃ hodie papalis autoritas vt constituat ibi epm.

4 Fraternitates verberatorū an sint licite.

5 Sodales habentes societatē licitam vt collegium possunt habere proprium rectorem.⁊ ipsum eligere ⁊ dare ei iurisditionē inter se ⁊ facere statuta ⁊ ordinamenta concernentia dumtaxat facta ipsorum sine preiudicio aliorum ⁊ sine superioris autoritate.

6 Ex congregationibus hominum sepe turbatur resp.propter coniurationes.

7 Lige facte inter vnam cōmunitatem ⁊ alterā ad defensam principaliter:sunt permisse.

8 Pauciores quā tres non faciunt vniuersitatem nec syndicū. Plures scholares si causa commodioris vite conueniant se in vna domo licita erit societas ibi.

Neque societas.

1 †Nota hic qḋ omnis cōgregatio seu collegium[a] regulariter prohibetur nisi reperiat̃ expresse concessum vel a iure scripto ver approbatum per superiorem tenentem locum principis.que autem sint approbata a iure scripto.tex.facit hic mentionē de quibusdam ⁊ remittit ad quedam alia que habentur in.l.fi.ĩ.de iure immu.⁊ hic in glo.super aliorum.pro quorum intellectu vide omnino quod no.Jnno.in.c.cum dilecta extra.de exces.prela.⁊ extra de offi.ordi.c.cum ab ecclesiarum.⁊ Bar.in.l.fi.ĩ.de colle.illicitis. alias non intelligeres.sunt enim quedā approbata de iuregē. vt vniuersitates facientes ciuitatem castrum vel villā:vel prouinciam.ſ.de iusti.⁊ iure.l.ex hoc iure.2 †⁊ ideo si plures homines se inuicem congregarent in aliquo loco ⁊ construerent ibi aliquod oppidum eo ipso censetur approbatū.3 tamen†ad hoc vt habeat nomē ciuitatis requiritur hodie papalis autoritas vt cōstituat ibi epm.aliter non dicitur ciuitas:licet aliud esset olim.⁊ vide qḋ no.Jnno.de oper.no.nun.c.cū ex iniuncto.de hominibus expulsis de aliquo loco an possint in alio loco facere municipium.Jtem vide per Bar.in.l.ij.in fi.ĩ.de verbo.sig. ⁊.ĩ.ad muni.l.eius qui.§.celsus.⁊ glo.ordinaria.ĩ.quibus mo.vsusfru.admitta.l.si vsusfru.℄ Jn glo.ibi item causa religionis.4 †Quid de fraternitatibus[b] istorum battentium vide Archi.lxij.distinctione.si quis fideliter.vocantur autē sodales illi qui habent societatem licitam vt collegiū:vt.l.sodales.ĩ.de colle.illici.5 †⁊ possunt habere proprium rectorem ⁊ ipsum eligere vt.l.fi.C.de iurisdi.om.iudi.⁊ dare sibi iurisditionem inter se: vt ibi habetur.⁊ facere statuta ⁊ ordinamenta concernentia dumtaxat facta ipsorum sine preiudicio aliorum nec requiritur superioris autoritas in hoc.ad quod vide bonā glo.in.c.constitutionem.de verb.sig.lib.vj.⁊ quod habetur in.l.ij.§.fi.C.de consti.pecu.6 ℄†Jn glo.ibi regulariter ea prohibita propter scandalum quod potest sequi ex congregationibus hominū.quia sepe turbatur respublica cum faciant coniurationes.7 †Sed quid de ligis que fiunt inter vnam communitatem ⁊ alteram. dic ꝙ sunt permisse si fiant principaliter ad defensam.secus si ad offensam.vt no.Jnnocē.in locis preallegatis.facit.l.j.C.de monopolijs.8 ℄†Jn fi.glo.ibi cum licita sit societas istam approbant doct.quando plures scholares conueniunt in vna domo causa commodioris vite.dummodo sint tres vel vltra:q̄r pauciores non faciunt vniuersitatem.vt.l.neratius.ĩ.de verb. sig.⁊ sic facient syndicum.

2 Uniuersitates quod debeant habere syndicum vel curatorem qui eas defendat.⁊ possint cogi ad ipsum constituendum. ⁊ quid in causa criminali.⁊ qḋ in contractibus non cogantur facere syndicum.

3 Pro debito vniuersitatis nō debēt capi bona singulariū personarum.sed ea que sunt cōia vniuersitatis.⁊ si nō habēt in cōi compellantur facere collectam.

4 Collectam applicandā camere fiscali ꝙ facere nō possint sine autoritate superioris.

5 Uniuersitates patiuntur primum decretum.si non defendant̃ ⁊ etiam secundū decretum.si sunt citate in arengo.idest qñ sunt simul congregati.⁊ sic sint in dolo ⁊ latitatione.

6 Paria sunt non esse vel esse inutile.

7 Sicut ad defensionē priuati absentis admittitur quilibet dūmodo caueat de iudi.soluendo.ita ⁊ ad defensionem vniuersitatis.licet non sit proprie absens.si non est qui eā defendat constitutus ab ea.

8 Plures creditores alicuius cessantis ⁊ fugitiui capientis ⁊ vendentes bona sua solent constituere syndicum licet nō faciant societatem vel collegium.

9 Syndicus qualiter debeat cōstitui vt dicatur habere legitimā administrationem vel liberam.

10 Syndicus ⁊ procurator lꝫ sint diuersa noīa.interdū tñ ponit̃ ⁊ intelligitur vnū pro altero secundū subiectam materiā.⁊ qualitatem personarum.

Quibus autem permissum.

1 ℄†Quatuor sunt dicta vs℞ in finē.l.Primū vs℞ ibi.si nemo. Scōm vs℞ ibi.equidem.Tertiū vs℞ ibi.⁊ si extraneus.Quartum vs℞ in fi.Ex primo dicto nota dū dicit ad exemplū reipubli.qḋ nō omnis societas vel collegiū dicitur habere rempub. licet habeat aliquid ad eius similitudinem.rem aūt publicam non habebat olim nisi po.roma.vel imperator.C.de iure reip. ⁊ hodie quelibet ciuitas que nō recognoscit superiorem.alie vero ciuitates vel castra subdita non dicunt̃ proprie habere rem pub.licet largo modo videantur habere:vt.l.eū qui vectigal. ĩ.de verb.signi.collegia vero que sunt infra ciuitatē vel castrū ⁊ sic sunt pars ipsius reipu.non dicuntur habere rempu.quoquo modo.sed habent similitudinē illius quo ad regimen.vt in his que sequuntur hic in tex.q̄r habent aream communem. ⁊ dicunt quidam qḋ appellatur fiscus nō est proprie nisi apud rempub.que dicit̃ camera fiscalis.⁊ nō est penes ciuitates subditas:vt.ĩ.ad muni.l.nō simile.vbi casus.⁊.C.de nume.⁊ actua. l.in prouincijs.lib.xij.2 ℄†Jtē no.qḋ iste vniuersitates debent habere syndicum vel curatorem qui eas defendat.adde ꝙ possunt cogi[c] ad ipsum constituendum vt.l.iiij.§.addici.ĩ.de fidei-com.liber.ſm Jaco.de are.ad qḋ vide qḋ no.Bar.in.l.iij.§.si actor.ĩ.de re iudi.⁊ per tales syndicos potest vniuersitas defendi etiam in causa criminali:[b] lꝫ priuatus non per procuratorē vt.C.de re milita.l.tam collatores qḋ no.q̄r faciunt quandam personam reputatam que non potest in iudicio cōparere.ideo necessitas facit vt admittatur in causa criminali alius pro alio qui alias nō admitteretur.arg.in.l.qui potuerunt.ĩ.de manu. vindi.⁊ in.c.iij.extra.de regulari.vbi necessitas facit licitū qḋ als non esset.in contractibus autem non habent necesse facere syndicum si nolunt quia possunt per seipsos contrahere.vt.l.j. §.si autem collegiū.ĩ.ad trebel.⁊ ibi per Bar.quid autē si ad lites nolunt facere qualiter procedat̃ cōtra eos.vide per eundē C.de iur.reipub.l.j.lib.xi.3 ℄†Ex secundo dicto no.qḋ pro debito vniuersitatis non debēt capi bona singularum personarū. sed ea que sunt communia vniuersitatis.vt patet ibi qḋ eorum cōmune erit.si aūt non habent in cōi.glo.hic dicit ꝙ compellātur facere collectam.⁊ est casus.C.sumptus iniuncti muneris. l.j.lib.xj.⁊ de oper.pu.l.omnes.la.ij.4 †collectam vero applicandam camere fiscali facere nō possunt sine autoritate tutoris.C. de exact.tribu.l.j.⁊ de excus.mune.l.placet.lib.x.⁊ adde qḋ not. Bar.in.l.iiij.§.si actor.ĩ.de regu.iur.5 ℄†No.etiam ꝙ vniuersitates patiuntur primum ⁊ secundum decretum si non defenduntur.sed in secundo decreto est dubium.q̄r requiritur latitatio etiam dolosa.vt.l.fulcinius.§.quid sit latitare.ĩ.qui.ex cau. in pos.ea.⁊ iste vniuersitates nō vident̃ posse latitare vel dolū cōmittere.sed contrarium est vt patet ex no.in.l.sed ex dolo.§. ĩ.de dolo.vnde ad hoc qḋ sint in dolo requiritur ꝙ citentur in arengho.i.quando sunt simul congregati.vt no.glo.notabilis in.l.aliud.§.refertur.ĩ.de re.iu.citatio vero syndici vel actoris non faceret eos cēseri esse in dolo vel latitatione nec prodesset ad secundū decretū iuxta no.in.l.iij.C.de ꝓcur.6 ℄†Ex tertia pte no.in.l.fi.qḋ paria sunt nō esse:vel esse inutile.⁊ ad hoc sem per allegatur sic.ĩ.de reg.iur.l.nihil interest.⁊ supra q satisda. cog.l.quoties.⁊ hoc potest induci ad multa.7 ℄†Ex vltima parte no.qḋ sicut ad defensionem priuati absentis admittitur quilibet dummodo caueat de iudica.soluē.vt.C.de procur.l.exigēdi.⁊.ſ.ti.j.l.seruū quo℞.§.publice.⁊.l.qui proprio.§.qui alieno.ita ⁊ ad defensionē vniuersitatis licet proprie nō sit absens si non est qui eam defendet cōstitutus ab ea.℄ Jn glo.que incipit differunt ibi tamen ab epo supple vel abbate vel alio prelato ecclesiastico vel ab ecclesiastico collegio cum cōsensu prelati. 8 ℄†Jn glo.ibi ⁊ pro pluribus supple lꝫ nō faciant collegium vel vniuersitatem.pone exemplū in pluribus creditoribus alicuius cessantis ⁊ fugitiui capientibus bona sua ⁊ vendentibus nā solent cōstituere syndicum.⁊ ita appellatur florentie.licet non faciant societatem vel collegium.9 ℄†Jn glo.ibi quasi singulorum expone.i.pluriū ſm Jaco.de are.⁊ an talis syndicus habeat legitimā administrationē.⁊ sic habeat liberā[e] ⁊ possit transigere ⁊ alienare.dic qḋ sic si est cōstitutus ab vniuersitate faciente ciuitatem castrū vel villā que regant̃ per alios puta ꝑ antianos

a ℄Collegiū.que collegia sint licita vide ꝑ Sig.de mediolano cōsi. lxxxij.p.d.Car. cōsi.xj.ꝙ iurisditionē habeat superior collegij ꝑ eundē cōsi.lxij.

b ℄Fraternitatibus.de istis fraternitatibus.vide eundē Pau. de ca.cōsi.lxxxij. ⁊ ibi an sint pia loca.⁊ an dicant̃ ecclesiastice psōne ꝑ Alex.in add.ad Bart.in.l. lemp.§.qbusdā. ĩ.de iu.immu.d. maria.sozi.in.c. j.versi.ix.declaratio.⁊ in.c.pro posuisti.ar.v.ꝑncipali extra de foro cōpe.Bar.in l.j.ĩ.de penis.⁊ Frā.de are.in.c. ij.de fo.cōpe.i fi. qui tenet ꝙ nō. Frā.cur.

c ℄Possunt cogi.⁊ qḋ possint cogi oñō iudicis.adde Spe.⁊ ibi Bal.in addi. in tit.de accusa. versi.ſꝫ qd si nulla.⁊ Bal.in.l.fi. ver.vñ dicit Ja. C.de test.⁊.l.ij. §.hoc etiā.C.de iur.calū.⁊ꝑ bar. i.l.solēt.ff.de ali. ⁊ cib.le.Cur.

d ℄Crimiali.qualiter vniuersitas delinquēs sit citāda ⁊ possit puniri.vide ꝑ ang. cōsi.clxv.⁊.cxcv.

e ℄Liberā.adde Alex.cōsi.xxij. j.lib.⁊ plene per ipm.i.d.l.iiij.§. actor.ĩ.de re iudi.Cur.

antianos ⁊ consiliarios tamen ad constituendum syndicũ fuit congregata tota vniuersitas vel etiam cõsiliarij qui represen tant totum populum: vt not. C. que sit lon. ꝯsue. super rubrica. et tunc dicitur habere legitimam administrationem. ⁊ sic loq̃tur. l. numerum. §. defensores. ff. de mu. et hono. si vero sit consti tutus nõ a toto populo vel consilio. sed forte ab antianis qui sunt administratores. vel est talis vniuersitas que non regit se per alios. sed per seipsam. qꝫ tota cõgregatur in omnibus acti bus expediendis pro ea ⁊ tunc talis syndicus non habet legi timã administrationem ⁊ ista patent ex notatis per Cy. etiam per But. glos. presens. C. de transac. ⁊ per glo. ⁊ Barto. ff. de iu reiur. l. iusiurandum et ad pecunias. §. defensor. vbi omnia vi

10 de. † Item scias ꝙ licet ista nomina sint diuersa interdum ta men vnum ponitur pro altero. vnde si priuatus diceret consti tuo talem syndicum exponeretur. i. procuratorem: ⁊ ecõtrario si vniuersitas constitueret aliquem procuratorem ⁊ exponere tur syndicum. nam ⁊ syndicus dicitur procurator. quia gerit ꝓ pria negotia. et verba debent intelligi secundum subiectã ma teriam. l. si vno. ff. loca. ſm qualitatem personarum. l. cũ filius infra de lega. iij. ⁊ l. plenum. §. equitij. infra de vsu et habita. et ita no. Innocẽ. qui semper allegatur ad hoc in. c. petitio. extra de procu.

2 ¶ Si impetrauit rescriptum contra homines talis vniuer sitatis possum omnes conuenire tanꝙ vnicã personã represen tantes. sed per clausulã generalẽ positam in rescripto puta cõ tra titium et plures alios non possim conuenire nisi quatuor.

1 **S**I municipes. ¶ † Licet vniuersi tas consistat ex plu ribus vnius tamen personam omnes representant h. d. ⁊ hoc est vtile propter tria. de quibus in glos. et

2 etiam propter aliud quod not. † Innocen. in. c. cum in multis. extra de rescrip. quia si impetratur rescriptum contra homi nes talis vniuersitatis possum omnes conuenire tanꝙ vnicã personam representantes. ⁊ tamen in generali clausula posita in rescripto: puta contra titiũ ⁊ plures alios non possum con uenire nisi quatuor: vt hic habetur. ¶ In text. ibi quasi a plu ribus. nam singuli homines de vniuersitate sunt quasi mẽbra facientia vnum totum quod dicitur vniuersitas: que vniuersi tas reputatur quedam persona ficta representata a pluribus

3 viris. ¶ † In glos. ibi quilibet de vniuersitate possit dicere te stimonium. hoc verũ quando nullum cõmodũ sentiunt in sin gulari de illa causa: vt si vniuersitas habet molẽdina vel alios redditus. secus si sentirẽt cõmodũ: vt si habet pascua in quib⁹ singulares habent ius pascendi. si enim litigat vniuersitas de

a dictis pascuis non possent singulares testificari:[a] testificarent in causa ꝓpria vt not. Cy. in. l. oĩbus. C. de testi.

2 ¶ Uniuersitas potest esse sine rectore vel capite.

3 In defectũ capitis recurritur ad magistratũ. quia vniuersitas equiparatur pupillo.

4 Quod tunc recurratur ad magistratum seu potestatem nõ so lum pro ipsa communitate pro qua est potestas. sed etiam pro singularibus collegijs ⁊ vniuersitatibus existẽtibus in illa cõ munitate.

5 Uniuersitas scholariũ si caret rectore potest potestas supplere vices rectoris.

6 Syndicus non requiritur quod sit constitutus a tota vniuer sitate id est ab adunantia generali. sed sufficit quod sit constitu tus a consilio quod representat totum populum et quid si con stituatur ab antianis.

7 In actibus vniuersitatis ad hoc vt valeant requiritur ꝙ ꝯue niãt due partes ad min⁹ ⁊ in vno loco nec sufficeret oẽs esse vo catos nisi due ptes venirẽt. nec sufficeret in istrumẽto dicere cõ gregato cõsilio generali nisi etiã dicatur quod due partes vel vltra fuerunt.

8 Sufficit quod conueniant due partes ex tribus. dũmodo om nes sint vocati vel per sonum campane. vel vocẽ preconis. ⁊ qd si aliqui sint absentes.

9 Si sunt due partes pñtes dũtaxat possunt eligere vnũ ex se. ⁊ an teneat vicem eligentium ⁊ electi.

10 Pater et filius et etiam plures fratres possunt esse de consilio ciuitatis.

Item ꝙ alter alteri potest dere vocem suam tam in concernẽ tibus honorem ⁊ commodum quam onus.

Item quod non videretur dare vt pater vel filius vel frater. sꝫ vt consiliarius.

11 In his que sunt publici iuris non cõsideratur patria ptãs vel ratio sanguinis lꝫ regulariter secus.

12 Collegiati debent eligere vnum ex se qñ est aliquis idone⁹ ad hoc non aũt extra se nisi in subsidium.

13 Electio si cõmissa est alicui non potest eligere seipm. ⁊ si est cõ missa duob⁹ an possit alter alterũ ex ipsis eligere.

14 Distributio bonoꝝ in pauperes xp̃i si cõmissa sit alicui. nõ po test talis distribuere in seipsum tanꝙ in pauperem.

1 **N**Ulli permittitur. † Nota primo ꝙ sicut ad a gendum pro singulari psona sunt aliq qui hñt pote statem a lege etiã sine mãdato expsso vt ꝯiuncta pso na. vt. l. sed ⁊ hec. in prin. ff. ti. j. ita ad agendũ pro vniuersitate: sed q̃ sunt ille glo. dicit qñ de ꝯsuetudine q̃ pro lege seruat ali quis haberet potestatẽ vt antiquior vel dic. l. municipali vt est perusij. ꝙ vnus de iudicib⁹ potestatis intelligatur syndic⁹ cõ munis vel actor ſm Bar. vel vt dicit glo. multũ notabiliter ꝙ

a potestas alicuius loci etiã de iure communi potest agere ꝓ vni

b uersitate quã regit[b] ꝓ singulis collegijs existentib⁹ in illa cõ munitate si non habent caput: puta rectorẽ quã glo. tene men

2 ti † ⁊ collige ex ea ꝙ potest esse vniuersitas sine rectore siue capi te: qđ etiã tenet Inno. nec est necesse ad esse vniuersitatis ꝙ ha

3 beat caput. ¶ † Itẽ no. ꝙ in defectũ capitis recurrit ad magi stratũ qđ probat Bar. qꝫ vniuersitas equiparat pupillo. vt no. ff. eo. l. j. in glo. q̃ incipit ⁊ pretor si pupillus non hꝫ curatorẽ re currit ad iudicẽ qui potest supplere defectũ tutoris. vt. l. bono rum. C. qui admit. ad bo. pos. ⁊ l. si infanti. C. de iur. delib. ita et hic. lꝫ potestas nõ sit deputat⁹ principaliter pro gerẽdis nego tijs vniuersitatis. sꝫ quo ad administrãda iuditia singularib⁹ psonis ipsius. ⁊ hoc faciebat dubiũ ꝙ non posset. iõ ista glo. est

4 notabilis ⁊ eã tenent doc. ¶ † No. etiã ex glo. ꝙ nõ solũ ꝓ ipsa cõmunitate ꝓ qua est potestas: imo pro singularib⁹ collegijs

5 et vniuersitatibus existentibus in illam cõmunitatem. † si ergo vniuersitas scholariũ non haberet rectorẽ potest potestas age re loco rectoris ⁊ supplere eius vices. ꝓ istã glo. notabilẽ. ⁊ facit l. vlti. in fi. ff. eo. ⁊ l. statuas. ff. de acq. re. do. ⁊ de decu. l. j. ⁊ de an

6 nuis leg. l. liberto. §. lucius. ¶ † Secũdo no. tex. dũ dicit ordo dederit iuncta glo. ꝙ non requiritur ꝙ syndicus sit cõstitutus a tota vniuersitate. i. ab adunantia generali. sed sufficit qđ sit

c constitutus a consilio[c] qđ representat totũ ppl̃m. ⁊ ita no. Bar. in. l. ꝓcuratores. ff. de decu. iuncta glo. que est. C. que sit lon. con sue. sup rub. Quid aũt si constituat ab antianis. certe illi nõ re presentant totum populum. sed habent similitudinem cum tu toribus ⁊ curatoribus. quia vocantur magistri. vt. l. item ma gistri. ff. de pac. ⁊ sic non possunt constituere ante litem contesta. vt. l. nec. C. de procu. An autem requiratur decretum superio ris: id est magistratus loci sui seu potestatis. glo. sequens vide tur dicere ꝙ sic per. l. j. C. de seruis reipub. contrariũ tenet glo. in. l. actor. ff. rem ratam haberi. et videtur probari. in. l. j. §. item collegiũ. ff. ad trebel. Breuiter dic ꝙ sic qñ ꝯstituit a prioribus vel antianis vel requiritur decretum sicut quando tutor cõsti tuit actorem ante litem contest. cum decreto iudicis. vt. d. l. ne c. si vero constituatur a consilio ciuitatis tunc aut illa ciuitas non recognoscebat superiorem vt florentia ⁊ nõ requiritur de cretum potestatis. quia potestas non est superior: imo inferior cum constituatur a populo et consilio ꝙ tenet locum populi et ita intellige glo. in. l. actor preallegata sufficit ergo tũc decre tum ordinis seu consilij: aut recognoscebat superiorẽ a quo po nebatur ille potestas vt sunt terre subdite alteri ciuitati: tunc potest tolerari ista glos. ⁊ ita videtur mihi ꝙ de facto seruetur. nam in singulis deliberationibus ⁊ cõsilijs que fiũt hic ⁊ alijs similib⁹ locis semp adsunt rectores vel potestates representan tes dominationẽ ⁊ prebentes autoritatem consilijs. ¶ Sed cõ tra predicta opponitur. de. l. vbi. ff. de tu. ⁊ cura. datis ab his. ꝓ quam videbatur ꝙ primo loco recurratur ad potestatem. ⁊ in eius defectũ ad consiliũ ciuitatis. glo. non soluit. dic illud verũ in his que concernunt iustitiam ⁊ actũ iurisditionalẽ. nam de ficiente potestate si quis haberet aliquam causam posset recur rere ad consiliũ ciuitatis vt ipsam cõmitteret cognoscendam: quia succedit in iurisditione potestatis. et ita loquitur ibi. ipo vero potestate existente: ad eos pertinent solum illa que cõcer nunt administrationem reipubli. non illa que concernunt iu risditionem ⁊ in defectũ omnia parit etiã illa que concernunt

7 administrationem vt in precedenti glo. ¶ † No. etiã ꝙ in acti bus vniuersitatis ad hoc vt valeant requirit ꝙ conueniãt due partes ad minus. adde qđ non sufficeret oẽs vocatos esse nisi due partes venirent. vt not. Bart. in. l. oẽs populi. ff. de iusti. ⁊ iur. in. ij. q. Itẽ patet hic ꝙ requiritur vt conueniant in vno lo co: nec possent prestare consensum in diuersis locis ⁊ hoc ĩ his que pertinent ad plures vt vniuersos. si autem vt ad singulos non requiritur ꝙ conueniant. sed pñt consentire diuersis tem poribus ⁊ diuersis locis nec sufficerent due ptes: sed deberent oẽs cõsentire. vt. l. ꝓ fundũ. ff. de serui. rusti. predio. Item nõ suf ficeret dicere in instrumẽto cõgregato cõsilio generali nisi etiã dicat in quo due partes vel vltra fuerunt. vt. C. de predi. curi. l.

a ¶ Testificari. ad de. d. Car. ꝯs. cv. ⁊ ꝯs. cxxx. ꝓ alex. ꝯs. cxl. ⁊ ꝯs. ccxx iiij. in. fi. vol. ⁊ in ꝯs. xcix. col. iij. ĩ fi. i. v. vol. ⁊ ĩ col. se. ⁊ ibi qđ ẽt si vt singuli sentirẽt cõmodum si tñ ꝓ eo cõmodo pci piẽdo soluebant aliqđ ꝙ ẽt dicen tur idonei testes de q̃ ẽt p. d. Frã. de are. i. c. cũ nũ ti⁹ de rest. ⁊ vid q̃ latissime posui in tractatu meo de test. v. iij. con clu. ⁊ Fel. plene declarat in. c. isu per. ꝓ totũ de te sti. Frã. Cur.

b ¶ Quã regit. Fa ciũt no. ꝓ cano. ĩ c. cũ deputati de iudi.

c ¶ A cõsi. ⁊ an in creatione syndi ci debeãt exp̃mi noĩa eoꝝ de vni uersitate. vide ꝓ alex. ꝯs. j. i. iiij. li.

frime procedit quod sit in ciuitatib[illegible] ordina qui exerceant iurisditio[illegible] potestas ibi per regem possim quo[illegible]

8 curiales.so.ꝛ ibi p Bar. ¶ † No. etiã φ si conueniant due partes hoc sufficit φ intellige dũmodo oẽs sint vocati. vt.l. obseruare.C.de decur.lib.x.intellige per sonũ cãpane vel pconis vocem vt moris est ꝛ hoc sufficit.sed si aliqui sint absentes a ciuitate lꝫ eos non apprehendat sonus cãpane vel vox preconis ꝛ sic non reputantur citati. tamen hoc non nocet nec requiritur φ citentur per nuntium nisi in tribus casibus notatis per gl.

9 in.c.presentiũ.de testi.li.vi. ¶ † Itẽ no.in.l.plane.φ si sunt due partes presentes dũtaxat possunt eligere vnũ ex se.ꝛ ille vnꝰ cõputatur in numero duarũ partiũ.ꝛ sic videtur φ teneat vicez eligentiũ ꝛ electi et hoc faciebat dubium.qꝛ videbatur hoc esse non posse.qꝛ debet esse differentia inter eligentem ꝛ electuz:vt in.c.si.extra de insti.ad qđ.ſ.de arbi.l.pluries.sed hoc cõtingit ex eo.qꝛ non requiritur consensus duarũ partiũ.si enim requirerentur non posset eligi vnus ex eis qꝛ non potest dare vocez sibijpsi.ꝛ sic requireretur φ saltem numerꝰ esset vltra duas partes.sed hic sufficit consensus maioris partis vt hic in glo.l.pcedentis.quod satis probatur per hanc.l.plane inducẽdo vt dixi.

10 ¶ † Ultimo not.in.l.illud.cũ se.φ pater ꝛ filius etiam plures fratres pñt esse de ꝯsilio ciuitatis.itez φ alter alteri potest dare vocẽ suam.tam in his q̃ concernũt onus q̃ in his q̃ ꝯcernunt etiã honorẽ ꝛ cõmodum.itẽ φ nõ videretur dare vt pater

11 vel filius vel frater sed vt consiliarius.† ꝛ sic in his que publici iuris sunt nõ cõsideratur patria potestas vel ratio sanguinis.qꝛ presumitur quis potius ob bonũ publicuz hoc facere q̃ ratione sanguinis qđ no.licet regulariter secus.vt.l.an in patrẽ.

12 ſ.quod fal.tuto. ¶ † Not.etiã glo.q̃ est in.l.plane in duobꝰ.qđ collegiati debent eligere vnũ ex se.qñ est aliquis idoneꝰ ad hoc non aũt extra se:nisi in subsidium qđ facit ꝓ cardinalibus eli-

13 gentibus papã. ¶ † Itẽ not. φ si alicui cõmissa est electio non a potest eligere seipsum.quia cõmittentes nõ censentur de ipsoa consentire.ꝛ ad hoc.ſ.man.l.si tibi mãdauero.§.si tibi.Sed qđ si commissa est electio duobus an possint eligere sibi vnum ex ipsis.vide Joã.an.in regula in toto.de reg.iur.in mercurialibus.ꝛ in addi.spe.de instru.edi.§.nũc vero aliqua. in additio-

14 ne q̃ incipit ꝯtinuat hic ante si.§.† ꝛ sic si cõmittit alicui distributio bonoꝝ in pauperes xpi nõ põt distribuere in seipm tanq̃ in pauperem lꝫ aliqñ viderim seruari contrarium per homines male conscientie.

a ¶ De ipso. Ad de alex.de imo.i l.si consul.§.ð adopt. pañ. in.c. cõsuluit. et in.c. per vr̃as de iure patrona.Cur.

2 ☞ Testator si deputat executorẽ ad distribuendũ bona iter pauperes:nõ poterit executor eligere aliquẽ bastardum ipsiꝰ testatoris.

Tez eorũ.§.Si decurio.

1 † Electꝰ ab eo cui data est potestas eligendi cẽsetur electus ab ipso dante.h.d.ꝛ semp allegatur. et istud est verum sine dubio quãdo cõmittitur sola nominatio persone:sed electio expeditur ab ipso dante:puta eligimus illũ quẽ talis nominabit vt hic.ꝛ.l.virũ.§.cum quidam.ſ. de reb.du.et quod no.glos.in.l.apertissimi.C.de iudi. potest intelligi quod fuit commissa ipsa electio:puta damus potestatem tali eligendi syndicum vt faciunt consiliarij:quia dant potestatem prioribus ꝛ tũc intellige tex.quãdo non conferũt in illũ vt in priorem ordinariã potestatẽ sed delegatã alꝛs censeretur electꝰ ab ipsis prioribus nõ a ꝯsilio.ꝛ qualiter cognoscat an sit commissa ordinaria vel delegata vide Bar.i.l.ambitiosa.ſ.de decre.ab or.fac.ꝛ in.q.ibi disputata ab eo ꝛ i.l.ij.vel.iij.ſ.de op.le.vbi oĩno vide ꝛ facit ad hũc.§.qui semper allegatur.l. vnum ex fami

2 lia.§.si de falcidia.ſ.de leg.ij.† Per istum text.videtur quod si testator deputat executorem ad distribuendũ bona inter pauperes et executor elegit pro paupere quendam bastardum ipsius testatoris φ hoc non valeat quia censetur electus ab ipso testatore sꝫ ipse testator non poterat illi bastardo relinq̃re bona sua ergo ꝛc.ꝛ in hoc est vtilis inuestigatio de qua.§. dixi ad cognoscendũ vtrũ electio videat facta ab ipso eligente.an ab illo qui dedit potestatẽ eligendi.

2 ☞ Uniuersitas cum sit dña φ possit ꝯstituere ꝓcuratorez.et etiam syndicũ ꝛ actorem.

3 Uerbum decretum quod interdum ponatur pro deliberatione.ꝛ interdum pro autoritate que interponitur per magistratum que in pendenti stare non debet.

4 Decretum iudicis quod interponitur in alienatione rei minoris si precedit contractum quod dicatur quedam licentia alienãdi licet autoritas tutoris debeat interuenire in ipso actu nõ ante vel post.

5 Actor ꝓprie loquendo ꝯstituitur ad p̃sentẽ litẽ tm̃.syndicꝰ vo et procurator ad presentes ꝛ futuras.

6 Actor qñ cõstituit a decurionibꝰ nõ reqritur autoritas magistratus si cõitas nõ recognoscebat superiorẽ.ꝛ qđ si ꝯstituatur ab administratore ciuitatis.

1 Sed si ita. ¶ † Actor non potest constitui ad lites futuras sed solum ad presentes ꝛ si contra fiat non valet:sed syndicus bene potest constitui.h.d. vsqꝫ ad versicu.quod si actor secundum vnum intellectum glo.quẽ tamen Bartol.non tenet quia posito quod sit verum qđ actor non detur nisi ad litem presentem non tamen sequitur quod si detur ad litem futuram datio non valeat.imo valet et ponitur actor pro syndico.vt sic verba intelligãtur secundum subiectam materiam vt dixi in.l.j.§.quibus supra eo.et probatur in.l.pater seuerinam.§.conditionum verba.infra de conditio. et demon.et tamen hic dicitur quod non valet. Sed alij dicũt φ ideo non valet.quia requiritur decretum iudicis ꝛ decretuz non potest esse in pendenti.ꝛ dicunt casum esse hic.ꝛ no. etiam in.l.qui habet.§.si pupillus infra de tute. sed hoc non videtur verum imo decretum potest esse in pendenti vt dixi supra titu.j.l.mutus.§.his qui.et probatur. in.l.iij.§.illud.ſ. de fideicom.lib.ideo tene secundam lec.glos.secundum quam dicit φ non valet electio facta preter formam datam eligenti et secundum istam lec.electio fuit facta a duumuiris quibus fuit commissa per decuriones:sed secundum precedentem fuit facta ab ipsis decurionibus.quando autem committitur duumuiris vt eligãt actorem intelligitur q̃tum ad causas presentes commissas non quantum ad futuras.vt no.supra titu.j.l. omniuz. si ergo eligant ad causam futuram faciunt preter commissio-

2 nem.et ideo non valet.vt.l.quid tñ.§.j.ſ.de arbi. ¶ † In glos. fin.que incipit sic constituitur ibi istud non valet vt hic. tu dic melius etiam quod istud potest fieri ad lites futuras.sed tunc exponeretur actor id est procurator vel syndicus.nam etiã vniuersitas cum sit domina potest constituere procuratorẽ.vt no. Innocen.in.c.constitutus extra de in integ.resti.ꝛ etiaz syndicum ꝛ actorem.licet priuatus non nisi procuratorẽ.si ergo cõ

3 stituat actorem in litem futuram exponitur. vt.§.dixi. ¶ † In glo.ibi sententia autem lata non teneat nisi super re certa.ista ratio nõn videtur bona. nam et sententia non debet dari sub conditione.ꝛ tamen lata tenet.vt.l.ij.§.biduum.ſ.quando appel.sit.hic autem dicitur φ ipso iure non valet ideo ista prima lec.non videtur bona.sed nec etiam alia idem quia si constitutio ista fuit facta a decurionibus.tunc verbum decretum ponitur pro deliberatione ipsoꝝ.vt in titu.de decre.ab or.fa.ꝛ ista deliberatio ita potest esse in pendenti sicut deliberatio alicuiꝰ priuati. Interdum autem ponitur decretũ pro autoritate q̃ interponitur ꝑ magistratũ. et tũc videretur quod non diceretur esse in pendenti.sed illa autoritas non requiritur qñ creatio fit ab ipsis decurionibus qui representãt totũ populuz:vt dixi in l.nulli:sed tunc quando fieret a prioribus vel alio administratore.sed certe etiam tunc lꝫ nõ debeat interponi expressa conditio.potest tamen pendere ex tacita conditione vt in.ll.§.alleg.

4 facit.l.et si conditionalis.ſ.de auto.tuto.† Dy.tamen propter hanc lec.dixit per istum tex.φ decretum iudicis quod interponit in alienatione rei minoris debet ĩterponi in ipso actu alienationis non ante vel post.ꝛ si contra fiat non valet.sed Ja.de are.in.l.magis puto.§.ne passim.ſ.de rebus eoꝝ. dicit quod decretum debet precedere cõtractum.quia fit cum cause cognitione que debet actum precedere.dicitur enim tũc quedam licentia alienandi que potest actuz precedere pro suo. facit quod no.glo.in.l.pretor.§.permittitur.ſ.de mino. que incipit sed vir secus.ꝛ.ſ.de rebus eorum.l.si pupillorum.§.si pretor. ꝛ hoc magis placet licet autoritas tutoris debeat iteruenire in ipo actu nõ ante vel post:vt.l.obligari.§.tutor de auto.tut.ad quod oĩno vide quod not.Bald.in.l.j.vel.ij.C.ſ.de bo.que libe.ꝛ.l.j.in penulti.ꝛ vlti.colum.C.qui admit.ad bo.pos. ꝛ Inno. extra de reb.eccle.non alie.in.c.dudum que sit differentia inter decretũ et autoritatem. ¶ In glo.ibi vel dic hic glos.tangit secundam lec.vt intelligatur iste.§.in terminis.§.precedentis quando ordo decurionũ eligit illũ quẽ duũuiri eligẽt noiabũt.Nã dꝫ intelligi ista electio decurionũ vel ꝯmissio facta duũuiris solũ de litibꝰ factis de pñti:nõ aũt ad futuras trahi.vt no.in.l. oĩm.§. ti.j.nisi expsse dicat ꝯtrariũ.isti aũt duũuiri elegerũt ad futurã litẽ ꝛ sic sup eo ad qđ nõ habebãt cõmissionem ꝛ ita intelligas quẽ sequit in gl.ꝛ dũ dicit glo.ꝓ pñte lite cõmiserant electionẽ expone.i.cõmisisse videnť.in dubio si eñi expresse hoc dixissent

5 non haberet dubiũ hec lec.† Cõclude ergo φ actor ꝓprie loquẽdo constituitur ad presentẽ litẽ tantũ.syndicus vero ꝛ ꝓcurator ad presentes ꝛ futuras ꝛ φ interdum vnum nomen ponitur ꝓ altero ꝑm φ ꝯuenit materie.ꝛ ideo non vitiaret actus si ad lites futuras constitueretur actor nisi diceretur expresse φ nõ intelligatur esse ꝓcurator vel syndicus sed actor.quia tũc esset cõ

6 trarietas. Item † φ quando constituitur actor a decurionibꝰ non requiritur autoritas magistratus si communitas nõ recognoscebat superiorẽ.ꝛ tũc dr̃ constitutus decreto decurionum id est

id est deliberatione que non prohibetur esse in pendēti nisi ꝓpter nomen constituti.i.actoris qui non potest esse ad futuras lites.si autem ab administratore ciuitatis vt a prioribus vel a syndico tūc requirit autoritas maioris que etiā dicit decretū et illud non dz ex conditione.sed parū potest tamen pēdere ex tacita cōditione q̄ inest nature rei sicut in acceptilatione videmus.vt.j.de acce.l.in diem.

2 Decretū decurionū ex quo alteri est ius q̄situ lz eo inuito reuocari non possit.tñ actor ↄstitutus ab or. decu. ⁊ ei⁹ decreto potest ab eodem reuocari.⁊ nu.4.

2 Que requiruntur in constituendo videntur requiri in destruendo.

3 Syndicus constitutus a conuentu et abbate simul potest reuocari per solum conuentum.et procurator constitutus a pupillo cū autoritate tutoris potest a solo tutore reuocari.

4 Decretum iudicis dz interuenire qn̄ ante litez cont.curator ad litem reuocatur.

1 **Quod si actor.** †Dubium istius.§.poterat eē quia quod semel decreuit ordo decurionū reuocari nō potest.vt.j.de decre.ab or.fa.l. qō semel:sed hic actor fuit creatus ab ordine ⁊ ei⁹ decreto.ergo nō potest reuocari.sed contrarium est.nam contrarium loquitur in decreto ex quo alteri esset ius quesitum ꝙ sibi inuito nō potest auferri.pone exemplū si dicebat consiliū ꝙ quicunq̄ forensis venerit ad habitandū intelligatur immunis pro aliquo tēpore.hoc decretum nō potest reuocari in preiudiciū illoꝝ q iā venerunt ⁊ quibus erat ius quesitum.quia transiuit in contractum ⁊ ita not.Barto.ibi ⁊ in.l.omnes populi.j.de iust. ⁊ iure. secus si nō erat ius quesitum vt hic.Itē faciebat dubium: quia actor constituit cū decreto superioris.i.magistratus:vt no.gl. in.l.nulli.§.eo.vn̄ videbat ꝙ solus ordo decurionū nō posset ipsum reuocare quod cōtrarium hic dicitur dū dicit decretum decurionum ⁊ sic innuit ꝙ requiratur decretum iudicis quod 2 non videtur verū.† quia que requirunt in constituendo videtur requiri in destruendo.vt.C.de diuortijs.auten.ibi posita. ⁊ C.de nuptijs.l.si vt proponis.propter hoc dicunt quidam hic probari non esse verum illam glo.que est in.l.nulli.§.eo. quod in constitutione actoris requiratur decretū magistratus quia tunc a solo ordine nō potest remoueri cuius ↄtrariuz hic dici3 tur. alij dicunt ꝙ imo potest. † et ꝙ syndicus constitut⁹ a conuentu ⁊ abbate simul potest reuocari per solū conuentuz sicut procurator constitutus a pupillo cū autoritate tutoris pōt reuocari a solo tuto.vt.l.si quis mancipijs.§.si ipubes. ⁊ ibi no. per Guil.de cu.j.de inst.De hoc ar.vide per Bar.in.l.actor.j. 4 rem ra.ba.† Sed vltimo faciebat dubiuz qz curator datus ad litem licet possit reuocari ante litez cōte.⁊ sic procurator. vt no. glo.§.ti.j.l.si qs cum procuratorio.§.fi.debet tamen interueni re eiusdem iudicis autoritas vt ibi dixi.et hic si ponitur interuenisse autoritatē.sed dic ꝙ curator ad litem datur a solo iudice.ideo dico debet reuocari sed acto constituitur ab ordine decurionum ab administratore cuz decreto iudicis ideo reuocat an eodem ordine etiam sine iudicis autoritate tenendo dictam opinionem.

2 Actor vniuersitatis non semper habet legitimā administrationem.⁊ nu.4.

3 Actor agēs tenetur defendere vniuersitatem pro qua agit. nec cauet de rato si constat de decreto secus si dubitatur. nec ei datur actio iudicati.et post ante litem contest. et etiam post subsistente causa legitima reuocari ⁊ ꝙ filiuss. possit cōstitui actor et numero.1.⁊.2.

4 Actor ⁊ pcurator in quibus disconueniant.

5 Quod possit iurare de calūnia:nec regulariter teneatur satisdare de iudi.sol.

1 **Actor vniuersitatis.** †In hoc.§.ponuntur quinq̄ in quibus actor fungitur vice procuratoris et cuz ipso similitudinez habet ⁊ idem per omnia in vno ꝙ in altero.Primum est quia sicut procurator agēs tenetur defendere dominum ita ⁊ actor vniuersitatem pro qua agit.Secundum est: quia sicut procurator quando constat de mādato nec cauet de rato quādo autem non constet cauet ita ⁊ actor quando ↄstat de decreto quo ↄstituit non cauet secus si dubitatur de illo. ⁊ aduerte qz glos. videtur intelligere ꝙ quando de decreto constat tunc indistincte non cauet etiam eo casu in quo procurator caueret puta qn̄ requiritur speciale mandatum et ipse habet generale. vt.j. de 2 mino.l.quod si de speciali. et forte mouetur glos. † quia actor habet legitimam administrationem vt hic tenent due glo.que legitima administratio habet vim mandati specialis. vt patet in tutore ⁊ curatore in quibus non requiritur speciale mandatum in aliquo casu sed an hoc sit verum dicyt dixi.§. eod.l.j.§. quibus.quia non semper habēt legitimam administrationez. 3 ideo puta glo.non ita simpliciter procedere. † Tertio assimilantur.quia sicut procuratori qui obtinuit sententiam nō datur actio iudicati inuito domino.vt.§.ti.j.l.si pcurator.ver.sed si agat nisi sit procurator in rē suaz:ita nec actori datur.Quarto qz sicut procurator potest reuocari ante litē conte. ⁊ etiā sub 4 sistente iusta causa.ita ⁊ actor vniuersitatis.† Quinto ⁊ vltimo quia sicut filiusfa.potest dari procurator.ita et actor in quibusdam autem disconueniūt.qz procurator nunq̄ habet legitimā administrationē:sed actor habet.⁊ ex hoc sequitur alia ꝙ procurator nunq̄ iurat de calūnia.si non habet speciale mādatū. 5 sed ipse principalis.† actor vero potest iurare sicut ⁊ tutor ⁊ curator quādo hn̄t legitimā administrationē. Itē qz procurator rei singulariter satisdat de iudi.sol.sed actor non. qm̄ habet legitimam administrationem sicut nec tutor:nec curator. vt.l.si. §.defensorem.C.de admi.tu.⁊ ex his sunt expedite oēs gl. que sunt hic que nihil aliud volunt.

2 Pro debito vniuersitatis nō possunt singulares persone ipsi⁹ capi administratores sic.vt syndicus. ⁊ tutor ⁊ curator ꝓ debito pupilli.⁊ quādo etiam singulares de vniuersitate possint capi.

3 Qn̄ quilibet de vniuersitate possit petere partē suā:si quid vniuersitati debetur.⁊ vniuersitas dissoluatur.

4 Qn̄ vniuersitas potest pascere bestias suas in tali loco. tūc nec vsum nec vsumfructū dicuntur habere singuli: sed quandā facultatem facti.

5 Uniuersitas inquantū sit persona ficta an possit delinq̄re non cōmunicato cōsilio.nec cāpana pulsata.

6 Qualiter intelligatur ꝙ vniuersitas pōt ꝓbare se fuisse in possessione nemoris tanto tpe probando ꝙ singulares de vniuersitate vsi fuerint dicto nemore.

Sicut municipij.

1 **Si quid vni.** †No.ꝙ debitū vniuersitatis non pōt peti a singulis de vniuersitate nisi haberet mādatū ab ipsa vniuersitate:qz nō debet singulis sz vniuersitati. ⁊ sic ptz hic ꝙ aliud est vniuersitas aliud sunt singulares hoīes de ipsa.lz gl.j.ꝑxi.§.i fi.videat dicere cōtrariū.est tñ quedaz ꝑsona ficta.q̄ resultat ex pluribus verbis ꝙ ptz.qz etiā oibus mortuis ⁊ alijs surrogatis eadē tñ remanet vniuersitas.vt.j.ꝑxi.§.⁊.l.ꝓponebat.j.de iudi.ꝙ nō eēt si illa gl.esset vera.qz sicut sunt diuerse ꝑsone.ita eēt 2 diuersa vniuersitas. †Itē no.ꝙ ꝓ debito vniuersitatis non possunt singulares ꝑsone ipsi⁹.c.qz ipse nō debēt sed vniuersitas bene tñ possent capi administratores vniuersitatis vt syndicus sicut ⁊ tutor ⁊ curator ꝓ debito pupilli fm Ang. q alle.l. iij.C.de pcu.⁊.l.missi opinatores.C.de exac.trib.li.x. ⁊ ita videmus de facto fieri.qz pro debito cōitatū capiunt syndici ⁊ vidi Florētie ꝙ ꝓ debito clericat⁹ capiebant ꝓcuratores eiusdē.tenementi ⁊ adde ꝙ no.in.l.ij.C.q̄ sit lon.ↄsue.circa mediū.Dicit etiā Bar.ꝙ si vniuersitas dedisset syndico mādatū de obligādo vniuersitatē ⁊ singulis eas ꝑsonas ⁊ ipe obligasset possent capi singl'ares.si talis vniuersitas haberet ptātē ↄdēdi statuta qz ↄctus eius hz vim statuti vel legis.vt.l.cesar.j.de pub. ⁊ ibi ꝑ eum ⁊ in.l.ciuitas.j.si cer.pe. ⁊ in.l.iiij.§.si actor.j.de re iu.vel dic meli⁹ ꝙ quantū ad obligādū illos q fuerūt ꝑsentes tēpore quo syndicus fuit ↄstitut⁹ indistincte procedit qō dicit Bar. vt posset singulos obligare.qz consenserūt.⁊ tenet ex mādato vti li institorio.vt.l.iulianus.§.si pcurator.j.de act.emp. sed quantum ad obligandū illos qui non fuerunt presentes nec consenserunt procedit distinctio Barto.ꝙ si poterant statutum condere potuerunt etiam illos obligare quia per viam potestatis sed si non habebant potestatem condendi legez.vt si fui constitutus ab antianis tantū ⁊ nō consilio secus tūc quia talis constitutio non habet vim statuti cū soli antiani non possint condere statuta:quia non representant totum populum sicut consilium.⁊ sic ipsi obligantur tm̄ non alij.vt.l.j.j. de ma.cōue.vbi 3 casus. †In glos.ibi nūquid quilibet poterit petere partem suam:videbatur ꝙ non per istum tex.quia id quod est vniuersitatis non est singulorum.vt hic ⁊ in.l.tantum.§.j.j.de rerum diui.ergo singuli non possunt petere tanq̄ proprium. glos.tamen determinat contrarium.⁊ sic vult ꝙ licet durante vniuersitate non sit singulorum. cum tamen dissoluitur efficitur singulorz per.l.iiij.j.de colle.illi.Tu distingue plenius sup hoc articulo.vt ibi per Bar.nam ista gl.procedit in collegio quod constat ex personis que possunt habere in communi et etiā in particulari.si autem in cōi ⁊ non in particulari vt est collegiuz religiosorum.tunc glos.non procedit quia non possunt illa bona diuidere inter se:sed remanēt apud fiscum seu ecclesiam seu superiorem tanq̄ bona vacantia. vt dicam in sequen.§. Item

procedit quando dissoluitur collegium propria voluntate col
legiatorum. si aũt autoritate superioris propter eoꝝ delictũ tũc
idem quia confiscantur bona sicut et bona alterius priuati cõ
demnati. vt. ĩ. qui. mo. vsusfru. amit. l. si vsufru. Item procedit
quando illa bona prouenerunt a singulis de vniuersitate quia
contulerunt ad inuicem. secus si aliũde prouenerunt nisi post-
ea fuerint deputata ad vsum singulorum vt sunt vestes disci-
plinatorum. nam quilibet reportabit vestem suam quam ha-
buit ab vniuersitate. alia vero bona tanꝙ vacantia applicant
fisco. vt. C. de bo. va. per totum. cetera dic per Bart. in. d. l. fina.

4 ¶ †In glo. ibi quia nec nemus illud nec pars eius alicui⁹ in-
telligitur. ista ratio non videtur concludere. quia licet veruꝫ sit
hoc quantum ad dominium ꝙtum tamen ad vsum vel vsum-
fructum videtur quilibet habere parteꝫ postꝙ quilibet ibi po
test pascere bestias suas. Sed in tali parte vsufructus creditor
immittitur: vt. l. si finita. §. si de vectigalibus. ĩ. de dam. infe. ⁊. l.
pro herede. §. si quid tamen. de acqui. here. sed sustinendo glos.
dic ꝙ nec vsum: nec vsumfructum dicuntur habere singuli. sed
quandaꝫ facultatẽ facti que longe differt a iure vsusfructus vt
patet in. l. viã publicã. ĩ. de via publica qꝛ facultas non potest
perdi per nõ vsum vt ibi sed ius sic. vt. l. sicut. C. de prescrip. xx.
an. ⁊ ista facultas facta est mere ꝑsonalis non potest transferri
de persona vnius in personaꝫ alterius. vt. l. apud iulianũ. §. si
qs alicui. ĩ. de leg. j. ⁊ patet in facultate eligendi quã habet ser-
uus quia non acquiritur dño. l. si stipulatus. ĩ. de ver. obli. ⁊ ta
men iura bene acquiruntur. ¶ In fi. glos. ibi quia vniuersitas
nihil aliud est nisi hoĩes qui ibi sunt. hoc est verũ attenta veri-
tate: qꝛ si non essent homines non esset vniuersitas: sed attẽta
fictione aliud est vniuersitas aliud homines: sicut aliud est he-
reditas aliud res hereditarie. vt. l. hereditas infra de pe. here.

5 ¶ †In questione glo. cũ queritur an vniuersitas inquantum
vniuersitas in persona ficta possit delinquere. dicendum est ꝙ
non nisi hoc faciat communicato consilio et campana pulsata
vt in precedenti opinione glo. ⁊ no. in. l. sed ex dolo. ĩ. de dolo. et
hoc no. diligenter qꝛ pluries habui de facto: quia accusabatur
vniuersitas talis ville ꝙ commisit tale delictũ vel furtum ⁊ ꝓ-
bat accusator ꝙ oẽs homines de villa simul commiserunt non
tamen probat ꝙ communicato consilio vel campana pulsata
certe debet succũbere ⁊ ita alꝰ consului. quia inepte agit cõtra
vniuersitatẽ. sed debebat agere contra singulos. nec pro isto de
licto debet condemnari vniuersitas nec bona ipsius: sed singu
larum personaꝝ: quando aũt pulsata campana quedam sunt
delicta que proprie cadunt in vniuersitate: vt cõdere statuta ini
qua vel contra libertatẽ ecclesie. ⁊ tale delictũ dicitur ꝓprie ab
ipsa vniuersitate non autem a singulis vere vel ficte. ⁊ ideo sin
gulares non possunt quoquo modo puniri. sic intelligat aut.
cassa. C. de sac. san. ec. in aut. item nulla cõmunitas. C. de epis. ⁊
cleri. licet ergo ⁊ singule persone sint ille que condunt: ipsa tan
tum vniuersitas dicitur proprie condere postꝙ iste actus non
cadit in singulis hoc probatur. in. l. pater ex prouincia in fi. ĩ.
de ma. vind. ⁊. l. cer. §. j. ĩ. de preca. Quedã sunt delicta que pro-
prie non cadunt nisi in veris personis vt homicidiũ ⁊ vulnera
tio. nam persona ficta non potest ista committere cuꝫ sit res in
corporalis. ⁊ ista requirunt actũ corporeum ⁊ tunc talia delicta
dicuntur vere committi per singulos. sed ficte per vniuersitatẽ
et ideo tam singule puniuntur ꝙ vniuersitas sicut mandans ⁊
mandatarius quorum vnus delinquit ficte alius vere, nec vni⁹
delictum releuat alterum. C. de accu. l. non ideo minus. Cetera
circa istum articulũ an vniuersitas possit delinquere ⁊ puniri
6 et qualiter. vide Bar. in. l. aut facta. §. fi. ĩ. de pen. ¶ †In gl. ibi
ad vsum nemoris per bestias ville vult dicere glos. ꝙ vniuersi
tas potest probare se fuisse in possessione nemoris tanto tem-
pore probando ꝙ singuli de vniuersitate fuerũt vsi dicto nemo
re quasi ipsa vniuersitas videatur vsa cuꝫ nihil aliud sit ꝙ ho
mines de vniuersitate: sed in contrariũ facit quia imo aliud est
sed sustine glos. ꝙ singuli homines vidẽtur vsi nomine vniuer
tatis ⁊ tanꝙ nemore ad vniuersitatẽ pertinente: ideo retinent
illi possessionẽ. vt. ĩ. quibus mo. serui. amit. l. v. ⁊. l. qui fundum
⁊. ĩ. de acqui. pos. l. qd meo. §. si per venditorem. ⁊. l. qui vniuer-
sas. §. quod per colonum.

2 ☞ Si oẽs de vniuersitate sint excõicati excepto vno. totũ ius
vniuersitatis remanet apud illũ non excõicatum.
Idem si oẽs de vniuersitate excepto vno essent absentes ⁊ ĩmi
neret electio prelati.
Idem si alio mõ essent priuati potestate eligendi.
3 Delictũ maioris partis vniuersitatis in forma eligendi ꝑlatũ
preiudicat toti vniuertati vt tota veniat priuanda.
4 Vniuersitas que est facti non potest in vno solo remanere.
5 Quot persone faciant populũ. quot gentem. ⁊ quot mutitudi
nem. remis.
6 Si oẽs de vniuer. sint mortui excepto vno: ⁊ ille vult effici abb.
quo remedio vti debeat cũ non possit seipsum eligere.
7 Qñ nullus de vniuer. remansit an desinat esse vniuersitas.
8 Vniuersitas si est destructa qd erit de bonis ⁊ de possessiõe bo
norum ⁊ quid in collegio clericoꝝ. ⁊ nu. 10.
9 Bona vacantia acquiruntur fisco. ⁊ an ipso iure. ⁊ an sit neces-
saria acceptatio fisci.
10 Potest fieri per legẽ vel consuetudinẽ ꝙ possessio defuncti cõ
tinuetur ipso iure in heredẽ. et possessio defuncti ꝙ extingua-
tur cũ persona licet non extinguatur dñium. et si heres appre-
hendat ꝙ erit noua possessio.
11 Hereditas iacens non representat viuentes sed mortuos.

1 **In decurionibus.** †Licet mutentur ꝑso
ne vniuersitatꝫ nõ mu
tatur tamen vniuersitas. ⁊ licet ab vno non possit incipere: ce-
pta tamẽ a pluribus potest in vno quo ad totale ius remane-
re. hoc dicit ⁊ semper allegatur hoc vltimũ dictum. nõ dico qd
remaneat vniuersitas in vno: sed remanet nomen ⁊ etiam ius
vniuersitatis vt possit ille vn⁹ quod poterant omnes. ⁊ ita in-
telligit glo. sed incipere non potuit nec quo ad nomẽ nec quo
ad ius ab vno ⁊ loquitur hic quando oẽs mortui sunt excepto
vno vere. idem si ficte. ⁊ si sint effecti inhabiles ad actus vniuer
2 sitatis. † puta qꝛ sint excõicati oẽs excepto vno. nam habentur
pro mortuis ꝙtum ad actus vniuersitatis expediendos. lꝫ nõ
ꝙtum ad proprios: qꝛ excõicatus potest contrahere ⁊ alia sua
negotia facere. sed non actus publicos vniuersitatis siue cleri
corum siue laicorum ideo totũ ius remanet apud illũ nõ excõ
municatũ. hec habentur singulariter per Inno. in. c. illa. extra
de elec. Ideꝫ si oẽs de vniuersitate excepto vno essent absentes
⁊ immineret electio prelati ⁊ tempus eligendi expiraret. nam
potest ille solus eligere aliĳs etiam non vocatis si tp̃s nõ adest
ac si oẽs absentes essent mortui ita eleganter. no. Innocẽ. in. c.
cum olim nobis ⁊c. de elect. per istum tex. Idem si alio mõ sint
priuati potestate eligẽdi a iure vel ab homine omnes excepto
vno. puta quia elegerunt scienter indignum vt ille vnus solus
possit eligere aliĳs nõ vocatis. ⁊ si aliĳ interessent electioni ip̃o
ignorante priuationẽ vel protestãte ꝙ non intendit eos admit
tere tanꝙ ius habentes valebit electio illius solius. ita elegan
3 ter no. †Inno. in. c. quia propter. extra de elec. super ver. puet
per istum tex. secus dicit si deliquissent in forma electionis: qꝛ
delictum tunc maioris partis p̃iudicaret toti vniuersitati ⁊ ve
niret tota priuãda ꝙ no. ⁊ vide qd no. Pau. de eliazariĳs. ĩ cle
4 mẽ. j. de elec. †Itẽ loquit̃ hic in vniuersitate iuris. secus in ea q̃
facti est: vt in grege: qꝛ non potest remanere in vno. l. si grege. ĩ.
5 de le. j. ¶ †In gl. mag. ibi: sed per tres. quot autẽ ꝑsone faciãt
populũ ⁊ quot faciant gentẽ ⁊ quot faciant multitudineꝫ vide
Bar. in. l. pretor. in princi. la. ĳ. ĩ. vi bo. rap. ⁊ glo. in. c. j. extra de
elec. ¶ In gl. vbi videtur ꝙ sic vt hic. nec obstat ratio. s̃. facta
in contrariũ: quia cũ ille vnus representat omnes iã mortuos
6 poterit dici syndic⁹. i. singuloꝝ seu pluriũ causaꝫ dicẽs. †Sꝫ
quid si ille vnus vult effici abbas est ne aliqd remediũ cuꝫ ipse
non possit seipsuꝫ eligere. vt no. s̃. e. l. plane. ⁊ ibi dixi. dic reme
dium esse ꝙ ipse committat alteri electionem. ⁊ ꝙ ille eum eli-
gat ⁊ ipse consentiat ẜm Pau. de elizariĳs: vt dicit Ang. in di-
cta. l. plane. ⁊ ita fuit seruatũ de facto. Contra quam practicaꝫ
opponitur quia nõ potest cõmittere alteri qui nõ sit de vniuer
sitate: vt ibi no. in glo. ⁊ est tex. in. c. si quis in iusto. in fi. de elec.
lib. vj. sed rñde ꝙ necessitas hoc facit licitũ qd alꝰ nõ esset arg.
in. l. qui potuerũt. ĩ. de ma. vindi. ⁊ in. c. iĳ. extra de regularib⁹:
quia hic nõ extat alius de vniuersitate cui possit committere.
¶ In glo. ibi: item quid si nullus omnino remansit. hic occur-
7 rit duplex dubium. †Primo an desinat esse vniuersitas ⁊ glo.
hic simpliciter videtur dicere ꝙ sic nec obstat iste textus: qꝛ loq
tur quando saltem vnus remansit qui potest oẽs representare
sed hic nullus remansit. ⁊ sic non est qui representet quod etiaꝫ
tenet glo. in. c. statutũ. de elec. lib. vj. intellige hoc dictum ꝙ de-
sinit esse actu non tamen in habitu quod patet quia nõ peunt
priuilegia vniuersitatis vt not. Innoc. in. c. cũ ex iniũcto. extra
de ope. no. nun. quia sperantur aliĳ substituti. ⁊ tunc redibit de
habitu ad actum. hoc tamen verum quando destruitur vniuer
sitas casu fortuito ⁊ propter mortem. si autem autoritate supe-
rioris propter eorum delictum tunc desinit esse in actu ⁊ in ha
bitu. ⁊ omnia sua priuilegia pereunt etiam si persone extarẽt:
nec possunt ammodo dici de illa vniuersitate ẜm Inno. in eo.
loco: et probatur infra quibus mod. vsusfruc. amit. l. si vsufruc.
8 ciuitati. †Secundus articulus est quid erit de bonis ⁊ de pos
sessore bonorum quando vniuersitas est destructa glos. hic re-
fert tres opi. Prima quod dicãtur vacantia sicut bona heredi
taria. tamen illa propria non sunt vacantia quantũ ad domi-
nium: qꝛ dicuntur esse penes hereditatem que est persona ficta
sicut

ficut dicimus in hereditate. nam vniuersitas etiam stantibus personis dicitur persona ficta. ergo eis non stātibus si desinit esse non subest persona ficta penes quā possit esse dominium. ideo glo. dicit ꝙ sunt vacātia sicut quando aliquis moritur sine herede: quia nullus vult esse heres. nam tunc potest dici hereditas: sed bona incipiūt esse vacātia ⁊ in nullius bonis esse. vt. C. de bo. vac. l. ij. ⁊ ita forte intelligit glo. sed de hereditarijs id est que semel fuerunt hereditaria et desinunt esse: quia nullus vult esse heres ⁊ sic incipiunt dici bona vacantia que voluntur in fiscū. Alia fuit opi. cuiusdam abbatis Moysi qui dixit ꝙ tam dominiū ꝙ possessio remanet apud parietes monasterij penes quos etiam erat viuētibus illis de collegio. nō autem penes ipsos viuētes. sed glo. truffatur de hoc: quia possessio nō potest esse penes parietes cui requirat personam veram ⁊ actum corporalē. vnde nō potest esse penes hereditatem que est psona ficta. vt. l. j. §. sceuola. ȷ. si quis test. lib. esse iussus. Tertia videtur esse opinio glo. ꝙ dominium ipso iure applicatur superiori. i. fisco si est collegium laicorum et fisco ecclesie siue pape si est clericorum. et ꝙ acquiratur ipso iure non tamē possessio: quia illa nunꝙ acquiritur ipso iure. imo requiritur apprehensio corporalis. vt no. ȷ. pro so. l. cum duobus. ⁊ §. idem respondit in gloss. super ver. dominium. que incipit nunquid.

9 quam omnino vide. ¶ † No. ex hac glos. ꝙ bona vacantia acquiruntur fisco ipso iure: ⁊ sic non requiritur acceptatio. ⁊ hec est differentia inter bona vacātia et hereditaria que nō querūtur heredi nisi acceptet. i. adeat. docto. tenent cōtrariuȝ ꝙ imo est necessaria acceptatio fisci. quia possunt esse bona nō soluēdo, deducto ere alieno. et sic damnosa. vnde non queruntur fisco ignoranti nec non acceptanti. vt. l. j. an bona. ȷ. de iure fisci. vbi probatur et dicunt etiam esse casum in. l. iiij. §. sicut. ȷ. de fi-

10 deicommiss. liber. † No. etiam glo. inquantum dicit ꝙ possessio non acquiritur ipso iure. quia in hoc dicit verum nisi statutuȝ vel cōsuetudo esset in cōtrarium vt est in multis locis ꝙ possessio defuncti conuenitur ipso iure in heredem. potest enim fieri per. l. vel consuetudinem. vt no. Cy. in. l. ea lege. post princ. C. de con. ob cau. ad quod facit. c. ij. extra de consuetudi. Tertia fuit opinio Barto. quam dicit in. l. j. in fin. de acqui. posses. vbi distinguit inter dominiū. ⁊ illud dicit vacare. ⁊ posset etiā in illa distingui inter collegium laicorum vel clericorum. Tu distingue ab hoc membro ꝙ nec etiaȝ collegio clericorum destructo tam dominium ꝙ possessio dicitur penes ecclesiam seu christū qui est caput eius. ⁊ dicitur persona viuens in eternū quo etiā stante collegio apud ipsum erat non apud personas eius que sunt magis administratrices ꝙ domine. ⁊ hoc determinat In no. in. c. cū super. ⁊. c. de cau. posses. ⁊ proprietatis. Aut erat collegium laicorum. ⁊ tunc si loquimur de dominio illud dicitur vacare et in nullius bonis esse. vt in. ȷ. opinione glo. que preualet. non ergo extinguitur. sed vacat. nā ⁊ potest esse aliquis seruus ⁊ tamen non habeat aliquem dñm vt cum haberetur pro derelicto et potest esse monachus et non habere monasterium ita possunt esse bona et dominium. ⁊ tamen nō subesset persona dominans. vt in bonis vacantibus declarando. vt. s. dixi. Aut loquimur de pos. et illa non dicitur vacare imo extingui sicut possessio defuncti extinguitur cum persona: licet non extinguatur dominiū nec transit ad hereditatē et si heres apprehēdat erit noua possessio. vt. d. §. sceuola. substitutis ergo alijs dominiū quod non erat extinctum transibit ad eos non eadeȝ possessio: imo erit noua ipsis apprehendentibus. et ista procedunt quando destruitur casu. Si autem autoritate superioris propter delictum eorum applicantur superiori sic in qualibet singulari persona cuius bona propter delictum cōfiscantur. et ita fuit obseruatum quādo fuit destructus ordo tēpore laicorū a Clemente. v. quorum bona per ipsum papam tanꝙ confiscata concessa fuerunt istis fratribus sancti Joan. qui vocantur ferereij. ⁊ pro hac. d. l. vsuff. ciuitati. ȷ. quibus mo. vsufru. amit. ⁊ glo. in. d. c. statutum. de elec. lib. vj. stante autem vniuersitate tā dominium ꝙ possessio est penes vniuersitatem. lȝ sit persona

11 ficta nō penes singulos de vniuersitate. vt. s. pxi. §. † Et probatur. in. l. j. in fi. ȷ. de acqui. pos. nec obstat ꝙ persona ficta non possideret. vt. d. §. sceuola. quia verum est in illa que non representat personas viuentes sed mortuas: vt est hereditas latens que nō representat viuentes sed defunctos. vt. l. hereditas. ȷ. de acquirē. re. domi. nos loquimur in ficta que representat personas viuentes vt ibi notatur.

1 **Ciuitates.** † Not. hic ꝙ sicut condemnata aliqua singulari persona si non reperiuntur bona mobilia vel immobilia capiuntur in causa iudicati debitoris nomina ita et quando condēnatur vniuersitas et ista est intentio istius. l. a diuo pio. §. in vēditione. ȷ. de regu. iur. cum alijs. §. seq.

1 **Si tibi.** † Ista lex vult ꝙ tam cum vniuersitate possit esse iudicium diuisorum sicut cū singulari persona. ⁊ etiam iudiciū aque pluuie arcen. quod datur ꝑpter opus manufactum ⁊c. nam etiā vniuersitas per suos ministros potest opus manufacere. ⁊ hic erat ratio dubitandi in contrarium.

2 ☞ Quilibet prelatus qui dicitur administrator pōt mouere actiones competētes collegio vel vniuersitati seu capitulo vel cōuentui sine cōsensu capituli. sicut ⁊ tutor sine pupillo.

1 **Constitui.** † Not. in ver. quis ꝙ vtilis est acquiri directam actionem ꝙ vtilē. facit. l. quoties. in prin. ȷ. de admi. tu. Iteȝ per hanc. l. in fi. dū dicit de administratione ciuitatis ꝙ

2 sibi queritur actio. dicit † Innocē. in. c. edoceri. extra de rescriptis. ꝙ quilibet prelatus qui dicitur administrator potest mouere actiones cōpetentes collegio vel vniuersitati seu capitulo seu cōuentui sine cōsensu capituli sicut ⁊ tutor actiones competētes pupillo pōt per seipsum mouere sine pupillo: qꝛ hic dicitur ꝙ administrator ciuitatis potest vtilem actionē intentare que fuit sibi acquisita nomine ciuitatis. ergo ⁊ directā quādo directa fuit acquisita: tardius tamē debet adhibere cōsensum capituli qđ dic vt ibi per eum. ⁊ in. c. cum deputati. extra de iudicijs. Sequitur de negotijs gestis hic dimisimus et trāsitum fecimus ad titu. de iudicijs.

¶ De negotijs gestis. Rubrica.

¶ Super rubrica dictum est. s. in precedentibus duobus titulis de illis qui gerunt aliena negotia cū mandato domini quibus et cōtra quos datur actio mandati. sequitur videre de his qui gerunt sine mandato quo casu datur hincinde actio negotiorum gestorum. sic ergo vbi habet locum actio mandati cessat hec actio que est subsidiaria. sed si cessaret actio mandati quia non subijciat verum mandatum sed putatiuum non cessat. vt. ȷ. e. l. v. que incipit item si cum. quod tamen est verum respectu eiusdem persone. sed respectu diuersarum personarum etiam pro vna et eadem gestione possunt concurrere contra diuersos. vt. ȷ. eo. l. iij. §. fina.

2 ☞ Emēs predā ꝑ restituēdo illis quibus est ablata absentibus: nō habet actionem neg. gest. nisi ille absens ratuȝ habeat: sed si vt sibi retineret peccaret.

3 Si gessi negotia tui absentis ⁊ me obligaui pro te ad aliquid dandū vel soluendū te reuerso possum contra te agere vt mihi soluas. etiaȝ anteꝙ ego soluā lȝ si fideiussissem ꝑ te nō agerem prius. vel vt facias me liberari.

4 Actio que datur dño negotiorū dicitur actio directa: sed illa que datur gestori dicitur contraria actio.

5 Qui gerit ex mera volūtate habet actionē directā cōtrariā. sed qui gerit ex aliqua necessitate vt est curator alicuius cui dandus est hȝ actionem vtilem contrariam.

6 Nomen directa sumitur duobus modis: scȝ respectu contrarie ⁊ respectu vtilis.

Hoc edictum. In hac pma. l. ponitur cā edicti ptoris cui⁹ verba habētur. ȷ. eo. l. iij. sed. ȷ. l. sequēti ponitur summariū ipsius. in. l. vero. iij. ponuntur ei⁹ verba. Uenio ad casum. ¶ † Not. ex. l. j.

1 plures modos quib⁹ quis pōt prodesse absenti ne dānū patiatur. † Querit hic Bal. quid si vendit predā ⁊ ali-

2 quis emit pro restituendo illis quibus est ablata. an sibi competet hec actio: an vero peccet: ⁊ dicit ꝙ non peccat. tñ hec actio non cōpetet nisi ille absens ratum habeat: quia istud est negotium qđ pertinet ad eum ratihabitione. non autem re ipsa vel ipso gestu. Sȝ si emeret vt sibi retineret peccaret ƀȝ theologos qꝛ dat materiā predādi. si enim non reperiretur emptor frustra

3 fierent prede. ¶ † Item not. in. l. seq. in fi. cum glo. in verbo absuturū est. ꝙ si gessi negotia tui absentis ⁊ me obligaui pro te ad aliquid dandū vel soluendū te reuerso possum cōtra te agere vt mihi soluas etiam anteꝙ ego soluam. licet fideiussissem pro te et non agerem prius: quia hoc casu fideiubendo videor dedisse fidem de soluendo. vnde anteꝙ soluam non expleui fidem. ⁊ sic agere non possum nisi in casibus notatis. in. l. lucius. ȷ. man. ⁊. C. e. l. si quis pro ea. sed quando gessi negotia tua non dedi tibi fidem de soluendo: et sic sufficit ꝙ sim pro te obligatus vt agere possim statim vel vt soluas mihi vel facias me liberari. ⁊ adde qđ not. ȷ. eo. l. si quis man. certe glos. que sunt in

4 hac. l. sunt satis clare. ¶ † Et not. ꝙ actio que datur domino negotiorū dicitur actio directa. sed illa que datur gestori dicitur contraria actio. ¶ † Item not. ꝙ ille qui gerit ex mera vo-

5 luntate habet actionem directam contrariam. sed ille qui ex

aliqua necessitate vt est curator adulti vel alterius cui dandus
est habet actionē vtilē similē cōtrariam: quia proprie nō gerit
aliena negotia: sed sua cura ⁊ solicitudine. vt.j.eo.l. si pupilli.
in principio. multis enim modis dicūtur negotia geri alteri⁹:
scilz reipsa ipso gestu cura et solicitudine. Item ratihabitione
6 vt plene not.j.eo.l.si pupilli.§.item queritur. † Sic ergo istud
nomē directa sumitur: scz duobus modis: scz respectu ꝯtrarie
⁊ tunc datur dño negotiorū. Item respectu vtilis: ⁊ tūc datur
gestori gerenti ex necessitate: sed gerenti ex voluntate datur cō
traria que alieno respectu dicitur directa que gerit aliena ne-
gotia non autem sua aliquo respectu. ⁊ de his habetur in.l. cu
ratoris.C.eodem.

2 ☞ Statuta que sunt preter ius cōmune non extēduntur ad
casum fictum. sed cōprehendūt dūtaxat casum verū: nisi casus
fictus exprimatur.
3 Masculinū concipit femininū: qñ eadē ratio vertit̃ in vtroqz.
4 Appellatione pluralis numeri comprehenditur singularis:
quādo eadem ratio vertitur in vtroqz.
5 Pupillus gerēs sine tutore obligatur ciuiliter et naturaliter
dño negotiorū in eo in quo factus est locupletior ex gestione
sed in eo in quo nō est locupletior: obligat̃ naturaliter tantū.
6 Si tñ agit pro eo qd̄ expēdit ꝙ possit exceptione repelli. vt cō-
pēset in eo in quo naturaliter tenet̃. ⁊ nu.8. vide tñ nu.9.
7 Furiosus lz nō habeat intellectū. tñ obligat̃ ciuiliter ⁊ natura
liter gestori negotiorū. ⁊ quid econtra. ⁊ nu.9.
8 Gestori voluntario cōtra furiosum datur cōtraria directa. sed
necessario vt curator eius datur contraria vtilis.
9 Ad naturalem obligationem pōt minor petere restitutionem
quādo talis erat que poterat nocere.

At pretor. Primo ponuntur hic verba
editi continentia duo capita
vsqz ibi. hec verba. Secūdo exponit verba primi ca
pitis vsqz ad alium.§. incipit hec verba. postea ex-
ponit verba secundi capitis vsqz ibi hec autem actio. postea in
cipit tractare de materia vtriusqz capitis quam prosequitur
1 profundissime: vsqz ad finem titu. ¶ † Not. ꝙ edictum pretoris
habet duo capita. primū loquitur de eo qui gessit negotia ali-
cuius viuentis. nam tunc proprie dicitur gerere negotia alte-
rius. nam illud verbum personam verā significat. secundū de
eo qui gerit negotia que fuerunt alterius quōdam. sed nūc nō
sunt: quia ille est mortuus et hereditas non est adita et sic non
sunt defuncti quia mors omnia soluit. nec sunt heredis: quia
nondum adiuit hereditatem. sed sunt hereditaria seu heredi-
tatis que non est persona vera: sed ficta. vnde nō sunt proprie
alterius. vnde fuit necessarium hoc caput exprimere in verbis
editi: quia si non fuisset expressum non conprehendissent talez
gestorem cum istud edictum esset preter ius commune. naz an
tequā factum foret tali gestori vel dño negotiorum non daba
tur actio ex ista gestione: quia nō censebatur contractus inter
eos celebratus: qui non celebratur nisi communi consensu in-
teruenienti: sed hic non adest nisi consensus gestoris. vnde nō
fuissent extensa verba edicti ad casuz non comprehensum de
proprietate verborū: sed nec comprehenditur. ⁊ ideo istud prin
cipium. ⁊.§. hec verba. vbi exponuntur verba secundi capitis.
2 allegatur † ꝙ statuta que sunt preter ius cōmune non exten-
duntur ad casum fictum sed comprehēdunt dumtaxat casum
verum. nisi casus fictus exprimatur vt hic fuit expressum secū
3 dum caput. ¶ † Item no. in hoc.§.j. ꝙ masculinū concipit fe-
mininū. quādo eadē ratio vertitur in vtroqz de quo plene. in.l.
4 j.j. de verb. signi. per Bar. ¶ † Itē no. in.§. negotia. ꝙ appel-
latione pluralis numeri cōprehēditur singularis quādo eadē
ratio vertitur in vtroqz. facit.j. de lib. ⁊ posthu.l. si ita heres in
stitutus. ⁊ de here. insti.l. clemens patronus. ⁊ vi bono. rap.l.j.
§. si vnus. de acqui. here.l. heredi cum posthumo. ⁊ ibi no. in.j.
glo. ⁊ vide quod habetur in addi. Spec. titu. de testa.§. in pri-
5 mis in additione que incipit hic ponitur in qōe.iiij. ¶ † Item
no. in.§. pupillus. ꝙ pupillus gerens sine tutore obligatur ci-
uiliter et naturaliter dño negotiorum in eo in quo factus est
locupletior ex gestione. sed in eo in quo nō est locupletior obli-
6 gatur naturaliter tantū. ⁊ sic non pōt cōueniri. † tamen si agat
pro eo qd̄ expēdit pōt exceptione repelli vt compenset in eo in
quo naturaliter tenetur: facilius ergo repellitur exceptione ꝙ̄
7 cōueniatur. Et pone casum vt in glo. que incipit tua. ¶ † Itē
no. in.§. item furiosi. ꝙ licet furiosus non habeat intellectū tñ
obligatur ciuiliter ⁊ naturaliter gestori negotioruz propter vti
litatem quā negotia sua cōsequuntur ex gestione non ratione
consensus: quia ista actio nō oritur ex cōsensu cū oriatur domi
no etiā ignorāte: fingitur tamē cōsentire si negotia sunt bene-
8 gesta. ¶ † Et no. ꝙ gestori volūtario datur cōtraria directa cō
tra furiosum sed gestori necessario: vt est curator eius datur cō
traria vtilis. vt.l. curatoris.C.eo. ¶ In.§. pupillus. in glo. que
incipit. qr naturaliter. pro eius declaratione opponitur cōtra
si. ꝙ si pupillus agat cōtra dñm negotiorū: nō possit sibi obij-
ci cōpensatio de eo in quo nō est locupletior: quia in illo tenet̃
et compensatio est vnius debiti cum altero. Solu. verum est ꝙ
non tenetur ciuiliter. sed bene tenetur naturaliter tantū: et de-
bito naturali potest obijci compensatio vt.j. de compēsa.l. etiā.
Sed adhuc contra: quia ratione minoris etatis potest petere
restitutionem in integruz: vt non obijciatur sibi compensatio:
vt.j. de condi. inde.l. interdum. glos. fatetur et dicit ꝙ illud qd̄
hic dicitur procedit mero iure vt posset compensatio obijci sz
inspecto beneficio etatis. bene datur restitutio vt non possit
9 obijci. † Et sic nota ꝙ ad naturalem obligationem potest mi-
nor petere restitutionē quādo talis erat que poterat nocere vt
erat hic si ageret vel si solueret naturale debitū. qd̄ si nō potest
nocere non datur: quia nō datur nisi propter lesionez. vnde cū
sit tutus iure communi sufficit.l. in cause.j. de mino. ¶ Tertio
⁊ vltimo opponitur ꝙ non possit procedere quod hic dicit̃ ꝙ
obijciatur compēsatio: quia nō est verū ꝙ naturaliter sit obli-
gatus. vt.j. de condi. inde.l. qd̄ pupillus. ergo cōpensatio non
potest opponi de eo ad qd̄ nullo modo tenetur. Sol. verū esset
hic si nō esset doli capax. sed hoc debet intelligi qñ erat: qr erat
proximus pubertati quo casu naturaliter obligatur.l.j. in fi.j.
de noua. ⁊ ibi no. ¶ In.§. ⁊ si furiosi cum text. loquatur in fu-
rioso cuius negotia fuerūt gesta et dicat ipsum obligari effica
citer gestori lz non habeat cōsensum propter rationem quā.s.
dixi. Querit ergo quid econuerso si furiosus gereret negotia
alterius sane mentis nō tēpore quo habet dilucida interualla
quia tunc non habetur pro furioso: sed pro homine sane men-
tis ⁊ sic nō est dubiū: quia tūc ciuiliter ⁊ naturaliter obligare-
tur: sed tempore inumbrate quietis. i. quo prima facie apparet
sane mētis cū nō est: quidā dicūt ꝙ nō obligatur: qr tunc caret
oĩno cōsensu: qui saltem requiritur in gestore. glo. tñ tenet con
trariū ꝙ qr si ipse obligat̃ cū ei⁹ negotia gerūtur eadez ratione
dz obligari cū ipse aliena gerat negotia. nec obstat ꝙ nō hz cō
sensum: qr sepe cōtingit ꝙ oritur obligatio extra id qd̄ agitur:
⁊ sic sine cōsensu vt in glo. Vel dic vt in fi. glos. ꝙ nō obligatur
actione negotiorū gestorū que requirit cōsensum ex parte gerē-
tis sed cōtra eū datur actio in factū datiua nō natiua vt ne effi
ciatur locupletior cū iactura aliena et hoc quatenus effect⁹ est
locupletior. sed quatenus nō est locupletior sicut nō obligare-
tur pupillus non doli capax. vt dixi in glo. precedēti: ita nec ta
lis furiosus qr tunc equiparantur.l. in negotijs.j. de re iudi. et
hec vera. Ex quibus oĩbus collige distinctionē aut gerūtur ne
gotia furiosi ⁊ obligatur indistincte ciuiliter et naturaliter eo
casu quo obligaretur si esset sane mētis. aut ipse furiosus gerit
⁊ tunc aut tēpore dilucidi interualli ⁊ idem aut tēpore furoris
licet nō appareat furor ⁊ tūc aut gestione efficitur locupletior
⁊ idē vt teneatur efficaciter nō actione negotiorū gestorum que
oritur ex cōsensu gestoris ⁊ hic nō adest: sed actione in factū ex
negotiatione ne locupletetur cū aliena iactura: aut non est effe
ctus locupletior ⁊ tunc nullo modo obligatur sicut nec pupil-
lus nō doli capax. vt in fi. glo. precedentis.

1 ☞ Negotia hereditaria non possunt dici negotia defuncti
nec heredis qui nondū hereditatem adiuit.

Hec verba. Hic declarātur vba secūdi capitis edi
ti que ponunt̃ in princi.ij. ⁊ nisi ibi siue
quis negotia ⁊c. et additur tertius casus qui nō cōprehēditur
his verbis editi nec primi capitis nec secundi: sed additur per
1 vlpianū ⁊ hic videtur posse dici ꝙ sint tria capita. ¶ † In text.
ibi: qm̄ necqz testatoris. vt.j. si pars here. pe.l. fi. no. ergo ꝙ nego
tia hereditaria nō possunt dici negotia defuncti nec etiā here-
dis qui nōdum hereditatē adiuit. secuta tñ aditione retro fin-
gūtur fuisse heredis a morte testatoris. Id̄ videbat̃ non fuisse
necessariū secūdū caput: sed cōtrariū est qr illud contingit ex fi
ctione ⁊ sic verba primi capitis nō extendunt̃ ad istū casuz cū lo
quātur de his negotijs que sunt vere alicuius. ⁊.h.d. gl. super
verbo hereditatem que allegatur ad id qd̄ dixi. in prin.l. Que
verba statuti debēt intelligi in casu vero ⁊ proprio nō autē ex-
tendūtur ad casum fictū qñ disponit preter ius cōmune. et ad
hoc allegatur iste.§. cum glo. ¶ In tex. ibi: sed ⁊ si quis. iste est
tertius casus qui additur p vlpianū autorē legis qui nō cōpre
hēdebatur nec in primo nec in secundo capite: qr erat negotiuz
ꝙ nec erat alicuius de presenti nec vnqz fuerat: sed de nouo su
peruenit post mortez hereditate iacēte: ⁊ sic multa deficiunt in
verbis legis: tñ pro adiectis habētur ħm Bal. tñ hic iste casus
adijcitur per Vlpia. qui si nō addidisset non cōprehenderetur.

1 **Hec autē actio.** † Hic exponit̃ secundū ver-
bum edicti pretoris dū dixit
iudiciū eo noīe dabo. i. actionē. ⁊ dicitur ꝙ actio que oritur ex
gestione

gestione tā directa ꝙ̄ cōtraria trāsit ad heredē etiā lite nō contestata: qꝛ non est ex delicto vel quasi. sed est ex gestione ⁊ sic ex quasi cōtractu. h. d. in effectu. Sed glo. opponit de. l. j. C. de heredi. actio. vbi aliter tenetur heres ꝙ̄ defunctus ex gestione: qꝛ defunctus tenebitur nō solū de dolo et lata culpa sed etiā leui et aliquādo leuissima. ⁊ tñ heres eius non tenetur nisi de dolo cū semper tenetur eo modo quo defunctus vt in cōtrario glo. in. l. curatoris. C. eo. ⁊ etiā docto. dicunt ꝙ in gestore volūtario trāsit ad heredē eo modo tenetur heres quo defunctus sed in necessario gestore vt est curator ꝓcedit qḋ dicit gl. vt heres nō teneatur eo modo quo teneretur defunct⁹ nisi in istis casib⁹ qḋ dic: vt dicta. l. curatoris. in glo. sup verbo hereditatē. ⁊ ista cōiter tenetur. licet glos. aliquādo dixerit indistincte heredē nō teneri eo modo quo defunct⁹. que aūt sit ratio diuersitatis inter necessariū ⁊ volūtarium gestorē. dic vt no. in. l. curatoris.

2 ☞ Gestori mere volūtario datur actio cōtraria negotiorum gesto. ⁊ quid si est necessarius vel putabat se esse necessarium.

1 **Hac actione.** †Hec actio datur gestori voluntario ⁊ ei qui gessit ex suspicione necessitatis. lꝫ necessitas nō subesset. h. d. ⁊ tunc datur directa: sed si suberat datur vtilis nō directa: qꝛ potius suū negotiū videtur gessisse ꝙ̄ alterius vt in curatore. et sic cessant verba edicti que loquuntur de eo qui gerit negotia alterius: ⁊ hec vera nisi pro tali gestione necessaria vel quasi necessaria fuerit ꝓducta alia actio vt in gestione quā fecit tutor pro qua datur actio tutele eo casu quo potuit esse tutor: licet non esset. nā his casibus cessat hec actio: sed si non poterat esse tutor nec etiā datur actio pro tutela. ⁊ ideo daretur hec actio. ⁊ ista colliguntur ex glo. super verbo necessitas. †Distingue ergo aut gestor erat mere voluntarius ⁊ tunc cōstat ꝙ datur actio directa ⁊ cōtraria negotiorum gestor. aut erat necessarius vel putabat se necessariū: ⁊ tunc aut pro sua gestione erat prodita alia actio. ⁊ ista cessat vt in tutore ⁊ pro tutore quādo erat talis qui poterat esse tutor. ⁊ tunc ista cessat tam vtilis ꝙ̄ directa: quia sufficit illa. vt. j. in titu. de admi. tuto. ⁊ eo qui pro tutor. aut non erat perdita alia actio. ⁊ tunc aut suberat vera necessitas vt in tutore ⁊ datur vtilis et non directa. C. eo. l. curatoris. aut nō suberat: sed putabatur subesse: ⁊ tūc idem ꝙ in prima vt detur hec actio directa vt hic ⁊ legibus allegatis. in prin. glo.

1 **Si executor.** †Hic iurisconsultus post expositiones verborum edicti incipit sequi materiam decidendo casus occurrentes per totum istum titu. et hic dicitur ꝙ aliquando gestor tenetur de dolo. tamē quādo gerit ex necessitate vt est executor seu baliu⁹ curie qui gerit negotium actoris. cū enim faciat ex necessitate officij de dolo tenetur supple ⁊ lata culpa sicut mēsor. vt. ꝭ. si mē. fal. mo. di. l. j. ⁊ sicut cōsultor vel arbiter electus a partibus. ⁊ ibi no. ⁊. l. si quis in conscribendo circa fi. C. de pac. Item additur secundus casus cum quis gerit negotia deserta alicuius que nullus fuisset gesturus. vt in sequenti. §.

2 ☞ Actio negotiorū gestorū ꝓ vna ⁊ eadē gestione nō potest concurrere cum alia actione contra eandē personam.

1 **Apud marcellum.** †Pro vna et eadeꝫ gestione possum habere hanc actionem contra dominum negotiorꝫ et aliam actionē puta mandati vel ex stipulatione cōtra alium. hoc primo. ⁊ ꝓ eadem gestione plus possunt hanc actionem habere insolidū sed vno soluente alter liberatur. hoc secundo. sed cōtra eūdem si alia actio gestori competeret non daretur hec actio. sed si nō competit sed competere putatur bene datur actio. hoc tertio. Item hec actio datur contra dominum negotiorꝫ: licet eius contemplatione non sit gestum: sed contemplatione alterius ad quem non pertinebant. hoc. iiij. ⁊ vlti. vsqꝫ ad. l. si pupilli.

¶ Sup primo casu querit gl. mag. que incipit sed quid. tex. loquitur quādo proposueram gerere negotia titij. et sic etiam te non mandante. tu tamen mandasti ꝙ gererem ⁊ gessi et sic cōtemplatione vtriusqꝫ videor gessisse. nimirum si contra titiū habeo hanc actionē ⁊ contra te actionem mandati. Sed quid si non proposueram et tu mihi mandasti ꝙ gererem et gessi et sic tui tantū contemplatione non titij. an mihi detur hec actio contra titium verum dominum negotiorum. Joan. tenuit ꝙ nō nisi ego sciuissem ad ipsum pertinere: quia non videor eius contemplatione gessisse sed tua ⁊ sic habeo contra te actionem mandati. et tu contra titium hanc actionem quasi tu gesseris eius negotia per alium non ego. Sed Azo fuit in contraria opinione ꝙ autem ego inspecta veritate licet eius contemplatione non gesserim. vt. j. eodē. titu. l. idem si cum putaui. §. fina. vbi videtur casus. nam ibi solus sempronius cuius erāt negotia tenetur licet eius contemplatione non fuerint gesta. nō autem titius cuius putabātur esse et sic non inspicitur falsa opinio sed vera. si tamen titius mandasset bene teneretur actione mandati. Istum articu. plene examinat Cynus in. l. si mandatum. C. eod. ⁊ recitat opi. quorundam distinguentium. aut erat mandatum titij re ipsa vel ipso gestu. ⁊ tunc habeat locuꝫ opi. Azo. ⁊ ita loquitur. l. idem si cum. §. fina. aut ratihabitione. et tunc habeat locum opinio Joan. quia tūc non potest quis teneri nisi ratum habeat. sed non potest habere ratum non suo nomine gestum. vt. j. eodem. l. si pupilli. §. sed si ego. Cy. tamen ſm Pe. hoc nō approbat: sed aliam solu. dat Bar. etiam ideꝫ dicit tenere quosdam alios. de quo per eum. j. eod. l. que vtiliter pro. ¶ Circa secundum casum. in. l. sed videamus. queritur si fideiussisti vitio cuius negotia gessi sine mādato titij an possis a titio repetere et antequā mihi soluas sicut si de mandato suo fideiussisses. glo. videtur tenere ꝙ non. et hoc vide. j. eod.

2 si quis mandato. per glo. ⁊ dixi. ꝭ. eo. l. ij. in fi. ¶ †Circa tertiū casum in. l. item si cum putaui. no. in effectu ꝙ hec actio ꝓ vna et eadem gestione non potest concurrere cum alia actione contra eādem personam. et sic actio mādati facit cessare hāc actionem contra eādem personam: sed si actio mādati non competebat: sed putabatur competere ista falsa opinio non impedit hanc actionem competere. ¶ Circa vltimum casum quando gessi negotia sempronij que putabam esse titij. dicitur hic ꝙ solus sempronius tenetur non titius. Sed contra ꝙ etiam titius. vt. j. eod. l. liberto. §. inter negotia. So. vt in glos. que incipit nisi. quia ibi etiam ad titium pertinebant cura et solicitudine licet ad sempronīū pertineāt re ipsa. vnde potest vterqꝫ teneri. vt. j. l. proxi. in princi. hic vero ad titium nullo modo pertinebant. Item inducitur iste casus et vltimus contra Joan. in. q. posita per glo. in. l. iij. in fi. qui Joan. tenuit nō teneri dominum negotiorum si eius contemplatione non sit gestum. et hic dicitur cōtrarium in isto sempronio ipse soluit sed gl. non placet. dic ergo ꝙ hic loquitur in negotio quod erat sempronij re ipsa quo casu non expedit ꝙ eius contemplatione geratur: licet sufficit ꝙ sit gestū vt teneatur dominus. sed opi. Jo. locū habet quando non erat suum re ipsa: sed ratihabitione vel cura ⁊ solicitudine et tunc nisi eius contemplatione sit gestū non tenetur. vt ibi dixi.

2 ☞ Quādo fuit gestū contēplatione dñi negotiorū non ꝓcuratoris sui. ad quē negotiū pertinebat cura ⁊ solicitudine ipse procurator nō tenetur in aliquo nisi per stipulationē se obligauerit: sed tenetur dominus.

1 **Si pupilli.** ¶ †Lex ista est vulgaris ⁊ famosa et etiam difficilis ⁊ multum glossata. Principium huius. l. ⁊ etiam. §. j. loquuntur quando negotium pertinet ad vnū re ipsa et ad alium pertinet cura et solicitudine: quis eorum tenetur ⁊ quatenus. et primo loquitur quando fuit gestum contēplatione illius ad quem pertinent cura et solicitudine puta ad tutorem et fuit gestum contemplatione tutoris non contemplatione pupilli et dicitur ꝙ tutor est ille qui tenetur insolidum. Pupillus autem ad quem pertinet re ipsa et cuius contemplatione non est gestum tenetur dumtaxat in eo in quo effect⁹ est locupletior et sic non sufficit vtiliter fuisse gestum si vtilitas non durauit ꝙ inspicitur tempore litis contestate. vt in glo. super verbo locupletior et tamen regulariter secus: quia sufficit vtiliter gestum licet vtilitas non durauit. vt. j. eo. l. sed an vltro §. j. sic ergo tutor bene tenebitur insolidum si vtiliter fuit gestum: licet vtilitas non durauerit hoc vult in effectu text. cum

2 glos. †Sequens autē. §. loquitur econtrario. quādo fuit gestū cōtemplatione dñi negotiorum non contemplatione procuratoris sui ad queꝫ pertinebat cura et solicitudine quo casu ipse procurator nō teneretur in aliquo nisi per stipulationē se obligauerit: sed tenetur dominus cui⁹ contemplatione gestum est. ¶ In tex. ibi non mandato tuo. hoc ideo dicit: quia si mandato tuo non teneris mihi actione negotiorum gestorum. vt. j. dicitur. sed actione mandati cum qua precedens non potest concurrere cōtra eādem personam: vt colligitur. ꝭ. l. proxi. in prin. ¶ In tex. ibi ne tutele iudicio tenearis. ⁊ sic contēplatione tu tamen ideo teneris insolidū. sed pupillus cuius contemplatione nō est gestum nō tenetur nisi quatenus est locupletior. vt. j. statim sequitur. ⁊. j. ea. l. §. sed si ego. ¶ In glos. que incipit sic ibi siue nomine pupilli. est ergo duplex ratio in casu hui⁹ principi. quare pupillus nō tenetur vltra ꝙ̄ sit locupletior. primo qꝛ negotiū non fuit gestū nomine suo: sed tutoris: ⁊ idem esset in quocūqꝫ alio. vt. j. ea. l. §. sed si ego. in fi. ⁊ in casu. l. precedentis in fi. dum dicit illum solū sempronium conueniendum: lꝫ eius contemplatione nō fuerit gestum cum ad ipsum non pertineret negotium nō videtur intelligendum quatenus est locupletior. Alia ratio est fauor pupilli. quia si nomine eius negotiuꝫ fuisset gestuꝫ idem esset. vt. C. eo. l. ij. ⁊ hoc nō esset in alijs. sed

etiam in pupillo si negotium fuisset necessarium vel etiam im pensa. quia ea non facta res fuisset peritura vel deterior futura teneretur pupillo insolidū. ꝛ sic sufficeret vtiliter gestum. lꝫ vtilitas non durasset. vt. j. subňcitur in gl. per. l. quis. glos. allegat quā no. debet ergo hoc intelligi non in negotio necessario sed vtili requiritur autem ꝙ duret vtilitas vsqꝫ ad litem contest. ꝛ lꝫ postea deficeret condēnaretur pupillus. secus si deficeret ꝑ prius ꝛ hoc vult dicere glos. j. ¶ Ultimo scias qḋ hic dicitur in pupillo esset dicendū in ecclesia cuius negotia fuissent gesta vt no. per Innocē. in. c. grauis. extra de depo. ꝛ glo. in. l. pretor. §. j. j. de bo. au. iu. possi. ꝛ Archi. x. q. j. hoc ius. ꝛ vide Bar. j. eo. l. si hereditaria. Itē adde quia hic loquitur qualiter tutor aut pupillus teneatur. sed qualiter ipsi agere possunt contra gerētem. dic vt. j. eo. liberto. §. j.

2 ☞ Ex cōtractu mutui qualiter ꝛ quare nulla nascitur actio nec contra ipsum procuratorem cui factum est: nec cōtra te dominum cui non est factum. sed sola actio nego. gestorum cōtra dnm. ꝛ qualiter ꝛ quando vterqꝫ teneatur. vel aliter alter eoꝝ teneatur. ꝛ numero. 3.

3 Nuntius non dicitur nisi habeat mandatum sed non omnis procurator est nuntius.

4 Ecclesia pupillus vel ciuitas ꝙ nō teneantur ex mutuo facto syndico vel procuratori eorum nisi pecunia in eorum vtilitatē conuertatur.

1 **Item si procuratori.** † Iste. §. reputat aliquātulū difficilis propter glo. que tractat vnā materiā satis implicitā quam tractat Cy. in. l. ei qui. C. ꝙ cū eo. lꝫ parū vtiliter. Bar. autē prosequitur glo. hic ꝛ videt mihi ꝙ satis cōfuse. ego dico ꝙ iste. §. prosequitur materiā de qua in principio quādo quis gerit negotium qḋ pertinet ad vnū re ipsa ꝛ ad alterum cura et sollicitudine puta ad procuratorē ꝛ curatorem eius cui tale negotiū fuerat cōmissum. nam nisi gereret tenebatur ꝛ sic in eo est eadē ratio que in tutore ꝛ curatore. vt no. in princi. huius. l. in gl. ij. ꝛ loquitur econtrario ad principium: qꝛ ibi quando fuit gestū contemplatione tutoris ad quem pertinebat cura et sollicitudine non cōtemplatione pupilli ad quē pertinebat ipso gestu hic vo econuerso quādo cōtēplatione dni non procuratoris: quo casu dicitur ꝙ dominus tenetur insolidum. ꝑcurator vo nullo modo nisi se expresse obligauerit. ¶ In tex. ibi si ꝑcuratori tuo. ego intelligo ꝙ iste ꝑcurator fuit generaliter cōstitutus ad negotia tua gerēda: non aūt ad pecuniā mutuo recipiēdam. tn̄ hoc veniebat in generali mādato si erat hic necessariū. ar. j. de exercito. l. j. §. ꝙ si mutuā pecuniam. ꝛ ideo hic cōtra te datur actio negotiorū gestorū non aūt certi cōdictio ex mutuo quasi tibi mutuauerim nec actio mādati vtilis institoria ꝑut dicūt alie leges de quibus in glo. que faciūt istum. §. dubitabilē. ¶ In tex. ibi vt creditorem tuum. i. te debitorem a tuo creditore. nā est impropria locutio: qꝛ creditor nō liberatur a debitore sed potius ecōuerso. sed dū postea subňcitur vel pignus tuum 2 proprie loquitur ꝛ hoc vult gl. que incipit proprie. ¶ † In tex. ibi aduersus eum cū quo cōtraxit nullū subaudi nec certi condictio ex mutuo nec negotioꝝ gestoꝝ: qꝛ negotiū ad eū nō ptinet qḋ sui cōtēplatione gestam est nec in sui vtilitatē pecunia est versa. ꝛ sic no. mirabile ꝙ ex hoc cōtractu mutui nulla nascitur actio nec cōtra ipsum procuratorē cui factum est rationibus predictis: nec cōtra te dn̄m cui non est factum: sed sola actio negotiorum gestorum que nascitur ꝑpter contractū mutui non ex ipso gestu. sed quedam alie leges videntur dicere de directo oppositum ꝙ imo contra eum datur actio ex contractu ꝛ non contra te dn̄m. l. eum qui. C. si cer. pe. sed ibi nullum mandatū habebat nec ratificauerat verum contractū: hic habebat. Alibi dicitur ꝙ vterqꝫ tenetur: scꝫ dn̄s mandati et ꝑcurator certi ꝯdictione ex mutuo. vt. C. māda. l. literas. Alibi dicitur ꝙ dn̄s tenetur vtili institoria. vt. C. de exercito. l. si mutuā. iste sunt. ll. que videntur facere difficultatem in materia huius. §. propter quam glo. hic recolligit vnam distinctionem trimembrem. ex qua apparet ꝙ loquuntur in diuersis casibus ꝛ in quolibet est reperire ratione. ¶ In text. ibi superesse mihi aduersus te. ꝛc. No. quia nō dicit ꝙ ipse procurator teneatur ex sua promissione: sed ꝙ lꝫ promisit non desinit mihi competere contra te hec actio. vnde quidam dicunt eum non teneri ex sua promissione ꝑpter tex. qui dicit ꝙ ex abūdāti fuit facta. ꝛ sic fuit superflua. ergo non valet. l. iurisgentium. §. sed si fraudādi. ꝯ. de pact. sed ibi superfluitas fuit cū vitio hic non. ideo glo. magna in prin. tenet cōtrariū ꝙ procurator tenetur ex sua promissione ꝛ etiā dn̄s hac actione: quia contra diuersas personas hec actio potest cū illa actione concurrere. l. iij. §. fina. ꝯ. eo. ¶ Pro declaratione glo. magne opponitur. nam in isto tex. dicūtur duo quorū quodlibet habet plurima cōtraria. nā dicitur primo ꝙ tu dn̄s teneris ꝛ non procurator. Item dicitur secūdo ꝙ teneris act. negotiorū gestorum nō autē certi ꝯdictione ex mutuo nec actione mandati. primum dictum recipit contrarium de. l. eum qui. C. si cer. pe. de quo. ꝯ. quia ibi dicitur procurator ꝛ nō dn̄s. Item de. l. ei qui. in fi. C. ꝙ cum eo. vbi dicitur ꝙ dn̄s non tenetur nisi ratum habeat vel pecunia conuertatur in eius vtilitatem. hic vo nō facit vim in aliquo de istis duobus. et sic innuit ꝙ etiā si non habeat ratum. et etiam si non cōuertatur in eius vtilitatem. si tn̄ mutuatum fuit propter eum nihilominus tenetur dn̄s. Itē alibi dicitur ꝙ tenetur vterqꝫ. vt. C. man. l. si literas. Item secundū dictū recipit alia cōtraria. nam alibi dicitur ꝙ dn̄s tenetur nō negotioꝝ gestorū: sed certi cōdictione ex mutuo vel actione ex eo cōtractu ac si cōtractus fuisset cū eo celebratus mediāte nūtio vel epistola. vt. j. ꝙ iussu. l. fina. ꝛ insti. ꝙ cum eo. §. fi. ꝛ. j. de cōsti. pecu. l. qui aūt. §. fina. ꝛ. C. ꝙ cum eo. l. si ex contractu. Alibi dicitur ꝙ tenetur actione mandati que non concurrit cū ista cōtra eam personam: vt in. d. l. si literas. Alibi dicitur ꝙ tenetur vtili institoria. vt. C. de exercit. l. si mutuam. ideo glo. vt tollat ista cōtraria ponit distinctionē trimēbrem ad ostendēdum ꝙ loquitur in diuersis casibus. Primū mēbrum est ꝙ ꝑcurator habet mandatū expressum ad certam ꝛ determinatā personā a qua mutuū recepit. Scḋm qn̄ ad personam incertā puta a quo volunt vel potuerunt. Tertium qn̄ a nullo mandatum habebat ꝛ sic potius erat gestor negotiorū qui largo modo dicit procurator: qꝛ gerit aliena negotia ꝛ hoc in vsi. vt plene. vsqꝫ ad versi. et si ad certum. postea prosequitur quodlibet membrū de per se. ꝛ in primo distinguit duos casus vsqꝫ ibi. si non ad certū. In secūdo tres casus vsqꝫ ibi. si vo nō erat. In tertio similiter tres casus vsqꝫ quasi ad finem in versi. in actore ciuitatis ibi determinat vnum dubiū circa ea que dixerat. Et aduerte quia glo. loquitur in procuratore qui habebat mandatū speciale ꝛ expressum ad recipiendū pecuniā mutuo. sed ego intelligo istū tex. in eo qui habeat mandatum generale vel speciale ad negotia gerēda in qua gestione poterat cōtingere casus ꝙ expediebat recipere pecuniā mutuo. ꝛ sic nō habebat mandatum expressum ad hoc latum et non purum sed cōditionale si expediens fuerit quo casu potest clare procedere qḋ hic dicitur vt solus dn̄s teneatur ꝛ nō actione mandati: sed negotioꝝ gestoꝝ qn̄ ad mutuātem nullum mandatum fuerat directū. ꝛ vltra hoc sufficit ꝙ dn̄s teneatur ꝙ procurator vtiliter gesserit: quia tēpore quo recepit imminebat necessitas. ꝛ pōt hoc probari licet pecunia vel fuerat perdita vel subtracta per procuratorē. si aūt hic debebat nocere dn̄o non mu 3 tuanti. vt. j. eo. l. sed an vltimo. §. j. ¶ † In primo ergo casu gl. distinguit ꝙ aut ille procurator erat nuntius. nam omnis nūtius est procurator: qꝛ nō dicitur nūtius nisi habeat mādatum sed non omnis procurator est nuntius. vt no. in. l. multum. C. si quis alteri vel sibi. isto casu si erat nuntius: qꝛ nō fuit constitutus ꝑcurator: sed iuit cum litera mittētis in qua continebatur ꝙ ego mutuarem tibi centum. ꝛ ea mitterem per latorem pre a sentium isto casu si misi contractus est celebratus tecum[a] non cum nuntio. ideo teneris certi cōdictione ex mutuo: non autē negotiorū gestorū nec mandati nec vtili institoria. Si aūt constitui eum procuratorē ꝛ ipse venit ad me cū instrumēto mādati ꝛ cū litera vel sine litera tua. nō curo tūc ꝯtractus celebratur secum non tecum: quia procurator concipit verba in suā personam procuratorio tn̄ nomine dicendo recipio mutuum vel vē b do aut emo prō tali[b] aut ꝑcuratorio noīe ipsius ꝛ sic ex suo cōsensu perficitur contractus non ex cōsensu dn̄i: vt patet in. l. si mandassem. j. man. tunc actio ex eo cōtractu datur cōtra eum: non contra dn̄m. sicut actio que oritur ꝑ vtilitate dn̄i acquiritur procuratori nō dn̄o. sed tenetur procurator eius cedere tūc ergo actio ex cōtractu datur cōtra procuratorē. sed cōtra dn̄m datur actio mādati. vt. d. l. si literas. ¶ In scḋo mēbro quando habet mandatū ad personam incertam. glo. distinguit tres casus. aut mutuās mutuauit contemplatione dn̄i ꝛ tunc dn̄s tenetur nō actione mandati de qua. ꝯ. sed negotioꝝ gestorum vt hic: qꝛ mandatum non fuit specialiter ad mutuantem directū. tenetur etiam dn̄s vtili institoria. vt. l. si mutuā. C. de exercito. ita dicit glo. Mihi nō placet hoc: qꝛ sicut hec actio non concurrit cum actione mandati cōtra eandē personā. ita nec debet cōcurrere cum vtili institoria que succedit loco actionis mādati. si autem institor dicitur procurator prepositus vniuersali negotiationi ꝛ questuarie. sed si non vni solius sed vni nō dicitur proprie institor. ideo datur vtilis. l. eum. j. de instito. Videtur ergo mihi ꝙ hoc casu nō detur actio negotiorū gestorum. sed dūtaxat vtilis institoria. nec ob. iste tex. quia vt dixi loquit in procuratore non habente mandatum specificū ad recipiendum mutuū. sed ad gerendū negotia. si aūt mutuauit contemplatione procuratoris ipse solus tenetur. l. eum qui. C. si cer. pe. fm glos.

a ¶ Tecū. adḋ ꝙ iḋ est qꝛ nūtius cōcipit verba in personā dn̄i. vt i Spe. in ti. de ꝑcu. §. iij. vsi. ꝛ no. ꝛ ver. sed op. bal. in. l. si ex ꝯtractu C. qḋ cū eo. ꝛ i. l. si lras. C. mā. gl. ꝛ Bar. i. l. j. §. ꝑcurator. et. §. q̄uis. ꝯ. de ꝑcura. ꝛ in. l. q aūt. §. cōstituere. j. de consti. pe. ꝛ i hoc differt a ꝑcur. Cur.

b ¶ Emo ꝑ tali. Adḋ quādo res est empta nomie meo: et de pecunia mea: quomō agat per eūdem Pau. de ca. late distinguētē i cōsi. cccvj. incipi. visis ꝛ examinatis fm nouas impssiones in nouis. Cur.

ſm glo. quã not. q: intelligit illam. l. etiã in procuratore qui habet mandatum. ſi tñ ad incertã perſonam ⁊ ſi ſua tamen cõtemplatione fuit mutuũ factũ. lʒ loquatur in eo qui nullũ mandatum habebat. Si autẽ cõtẽplatione vtriuſ vter tenetur. ſ. procurator actione ex eo cõtractu ⁊ dñs vtili inſtitoria non negotio᷑ geſto᷑ vt dixi. Sed quid in dubio preſumitur. Reſpõdeo ex qualitate perſonarũ perpẽditur quis eo᷑ erat amicus mutuantis: ⁊ quis nõ: vt illius cõtẽplatione videatur mutuũ qui erat amicus: vt. ſ. ea. l. §. ſed ſi ego. ibi dum dicit ꝙ ſi amicitie ⁊c. In dubio ceteris paribus videt ꝙ cõtẽplatione vtriuſ ꝙ vel forte procuratoris tantum cum quo celebrat cõtractus. ¶ Circa tertiũ membrũ glo. ſimiliter diſtinguit tres caſus qñ nullũ habebat mãdatũ. nã tunc cõſtat ꝙ cõtra dñm negotio᷑ non datur actio mandati nec vtilis inſtitoria. Sed ſi queritur an detur actio negotio᷑ geſto᷑. diſtinguit an neceſſitas vrgebat vel vtilitas ⁊ tunc datur lʒ non durauerit: vt. ſ. eod. l. ſed an vltima. §. i. ſed ſi queritur de ipſo geſtore accipiẽte. gloſ. dicit ꝙ ille tenetur indiſtincte. dñs vero nõ niſi ratũ habeat vel in ſuã vtilitatem conuertatur. ⁊ ita loquitur. l. ei qui. C. qd cũ eo. ſed ſi contẽplatione vtriuſ teneť vtri qd intellige ſm ſuperiora.

4 ¶ † Vltimo qd dictum eſt ſupra teneri dñm ſi vtiliter fuit ceptum lʒ nõ durauerit vel lʒ pecunia nõ fuerit verſa in eius vtilitatem lʒ neceſſitas vel vtilitas nõ ſubeſſet, pcedit in perſonis nõ priuilegiatis ſʒ in priuilegiatis: vt eſt eccleſia pupillus vel ciuitas nõ procedit: q: nõ teneretur niſi pecunia in eo᷑ vtilitatem^a conuertatur. vt in fi. glo. ⁊ ſic remanet declarata prout iacet. Bart. tñ addit aliqua ad ſingula mẽbra que poteris per te videre: ſed nõ refero: q: reſultaret cõfuſio. Quid aũt qñ procurator ſe obligat an teneať finito officio. vide plene qd ſubtiliter p Bar. in. l. procurator. qui pro euictione. ſ. de procu.

2 ¶ Nuntius ſi recepit rẽ alteri perferendã ⁊ nõ perfert. qualiter etiã cõtra eum detur actio furti. ⁊ cõditio furtiua ⁊ an etiaʒ cũ illis cõcurrat actio. nego. geſt. vel mandati.

1 **Si quis pecuniam.** † Cõtra nuntiũ qui recepit rẽ alteri pferendã ⁊ nõ perfert datur hec actio. hoc dicit. ⁊ ſic not. cõtra nũtios nõ preſentantes literas vt teneantur ad intereſſe ſi ex hoc damnificantur illi quibus dirigebãtur ⁊ intellige hoc de nuncio mittentis qui non habebat mandatũ ab eo ad quem dirigebatur: ſed ſolũ a mittente. Si autẽ eſſe nũtius illius ad quẽ res mittebatur tunc: quia ab illo mandatum habebat ceſſaret hec actio et daretur actio mandati. qd dic vt nota. C. de fur. l. ſi is cui. ¶ In tex. ibi perferendam accep. ſubaudi et non pertulit: ſed in ſuam vtilitatem conuertit. In tex. ibi aduerſus eum competit. hoc verum ſi ſimpliciter rem perferendã accepit. ſed ſi ratione alicuius oneris per me ſubeundi ⁊ ipſe non pertulit ſed ille onus ſubiuit nõ poſſum contra eũ agere: vt. ſ. ad muni. l. titio. qd dic vt ibi per Bar. ¶ Pro declaratione glo. opponitur primo cõtra tex. dum dicit ꝙ geſſit negotium meum. nam imo videtur ꝙ geſſerit negotium mittentis q: ipſius contemplatione accepit onus portandi. vel hoc dixerunt quidam debere intelligi iſtum tex. quando conſtabat ꝙ mei contẽplatione acceperat alſ procederet cõtrarium. gloſ. dicit ꝙ imo etiam ſi non conſtabat videtur geſſiſſe negotium meum ſi concernebat vtilitatem meam. Sed cõtra. nam forte nuntius hoc ignorabat ꝙ cõcerneret vtilitatem meã. poteras enim mittere alio reſpectu ꝙ animo donãdi. Sol. propter hoc dicit glo. ꝙ requiritur ꝙ ipſe ſciret ꝙ concerneret meam vtilitatem aliter videretur geſſiſſe negotium mittentis.

2 † Sed tertio opponitur ꝙ non detur hec actio: ſed actio furti et condictio furtiua. vt in. l. eum qui. §. ſi epiſtola. ſ. de fur. Sol. iſta actio poteſt concurrere cum illis: quia tendunt ad diuerſa. Aduertendum tamen ꝙ ſi erat miſſus a me habeo actionem mandati ad intereſſe: ⁊ actionem furti ad penã: ⁊ cõditionẽ furtiuã ad rem: q: furtũ cẽſetur mihi et nõ mittenti factum eo ꝙ res fuit ſibi tradita dominiũ fuit acquiſitum. l. ſi ſponſus. ſ. de dona. inter vi. ⁊ vxo. Si autẽ fuit miſſus a mittente. tunc habeo actionem negotio᷑ geſtorum vt hic et actionem furti ad penam que datur ei cuius intereſt ⁊ mea intererat non ſurripi. ſed cõditio furtiua non datur mihi ſi res nõ erat mea: q: nõ efficitur mea quouſ perfecte tradatur poſtꝙ ille nõ habebat a me mandatum. ſed bene cõpetit mittenti ⁊ tradenti: q: remanſit dñs quouſ mihi traderetur. et ideo furtum fuit ſibi commiſſum ⁊ haberet actionem furti ad intereſſe ⁊ cõditionem ad rem. cetera dic vt habentur in. d. l. ſi is cui. C. de fur.

2 ¶ Tribus modis dicitur quis fieri locupletior.

3 Tutores vel curatores ſi acceſſerunt aĩo depredãdi. ⁊ qualiter hic colligatur nõ poſſunt repetere expẽſas quas fecerũt etiam vtiliter. niſi appareat pupillum ex eis fore locupletatum.

4 Caſus in quo dñs nego. geſtorũ non tenetur niſi quatenus eſt locupletior: ſcʒ quando gerens animo depredandi acceſſit:

5 Si feciſti impẽſam in re mea tanꝙ in tua credẽs eaʒ eſſe tuã p talibus impenſis habes ſolam retentionẽ: ſed ſi erat neceſſaria impenſa poteris eam repetere per officium iudicis.

1 **Sed ⁊ ſi quis.** † Gerens animo repetendi hac actione tenetur. ſed non agit niſi quatenus in rem dñi vertit vel ipſum locupletem facit. h. d. et reputo ipſum ſingularẽ. ¶ In text. ibi negotia mea geſſit. ſed infra videtur dicere contrarium ꝙ geſſit negotium ſuum potius ꝙ meum. dic ꝙ inſpecta veritate geſſit negotiũ meum. ſed inſpecta fictione videtur potius geſſiſſe ſuum ꝙ meũ. vt infra ſequitur. ¶ In tex. ibi nihilominus: imo magis ⁊c. q: non debet eſſe melioris cõditionis gerendo malo animo ꝙ gerendo bono. ſed ſi geſſiſſet bono ⁊ me culpabiliter damnificaſſet: teneretur mihi hac actione inſolidum. ergo fortius ſi geſſit malo animo: ⁊ in hoc inſpicitur veritas que eſt ꝙ geſſit negotia mea nõ autem fictio que eſt ꝙ geſſit ſuum. nam tunc hec actio nõ eſſet danda vt. ſ. proxi. §. ¶ In tex. ibi nõ teneri in id quod ei abeſt: quia ſi vtiliter cepit gerere reſpectu rerum ⁊ impenſas fecit tamen vtilitas nõ durauit: quia fortuito caſu perit quod fecit nõ poterit illud repetere propter malam fidem ſuam: ſed ſi bona fide geſſiſſet bene poſſet. vt eo. titu. l. ſed an vltro. §. i. in eo tñ ꝙ eſſem locupletior bene poſſet agere actione ne locupletetur cũ aliena iactura.

2 † Qualiter autem^b dicor locupletior. dic ꝙ tribus modis. vt no. glo. in. l. fi. C. de vſuca. pro emp. Et not. bonũ §. ſm Bal.

3 † contra tutores vel curatores vt ſi acceſſerunt animo depredandi vt multi faciunt quod etiam colligitur ex eo ꝙ bona pupilli conuertunt in propriam vtilitatem vel denegant reddere rationem vt non poſſint repetere expenſas quas fecerunt etiam vtiliter niſi appareat pupillum ex eis fore locupletatum quod non eſſet ſi bona fide geſſiſſent. ⁊ hoc perpetuo tene menti.

4 † Sic ergo not. caſum in quo dñs negotiorum geſtorum non tenetur niſi quatenus eſt locupletior: ſcilicet quando gerens animo depredandi acceſſit. ¶ Glo. inducit iſtũ tex. in fine ad quandam queſtionẽ que fuit inter Mar. ⁊ Ioan. an. in. l. ſi in area. in fi. ſ. de condi. inde.

5 † vbi dicitur ꝙ ſi feciſti impenſam in re mea tanꝙ in tua credens eam eſſe tuam pro talibus impenſis habes ſolam retentionem: non autem actionẽ: quia poſtꝙ credebas tuã non habuiſti animum repetendi ab aliquo nec aliquem tibi obligandi. ⁊ ideo ſi rem mihi reſtituas non perceptis impenſis nõ potes repetere: quia nullum negotium dicitur geſtum inter te ⁊ me. Scdm hoc videtur ſequi iniquitas ſi res mea eſt effecta melior ꝙ ego locupletabor cuʒ tua iactura: ⁊ tamen tu in nulla culpa fuiſti ſi credebas tuam propter hoc. Mar. qui multum ſequebatur equitatem dixit illuʒ tex. procedere de rigore iuris. Sed de equitate tibi competere actionem ⁊ ad hoc inducebat. §. iſtum qui loquitur etiam in eo qui erat malefidei: cum tamen impenſam quam fecit poteſt repetere per hanc actionem ſi ex ea dñs erat factus locupletior. Ioã. dicit contrarium ꝙ non ſolum malefidei. ſed nec bonefidei habet actionem. vt eſt caſus in. l. ſi in area. in fi. ſ. de condic. inde. per rationem quam. ſ. dixi. Nec obſt. iſte text. quia hic loquitur in eo qui nõ impẽdit in re mea tanꝙ ſua imo tãꝙ mea. et ita verbo aſſerebat tantum hoc faciebat non propter me vel meam vtilitatem: ſed propter ſe et vtilitatem ſuam gerebat ergo negotium meum verbo ſed non mente. ⁊ habebat intentionem repetendi ⁊ me obligandi: ſcʒ quãdo impendit tanꝙ in re ſua ſi ſciebat nõ eſſe ſuam videtur donaſſe. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuã. ſ. ad. l. aquil. ſi autẽ credebat eſſe ſuam nõ videtur donaſſe: ideo per modum retentionis poteſt repetere ſed per modum actionis non vt eſt ibi caſus et hoc in impẽſa que cõſiſtit in faciendo de nouo ⁊ ſic erat vtilis ⁊ non neceſſaria. ſi autẽ in reficiendo ⁊ ſic erat neceſſaria tunc etiã malefidei poſſeſſor habet officiũ iudicis. vt in gloſ. ⁊ vide hic oĩno qd not. Cy. in. l. ſi quis ſciens. C. de rei vendi.

1 **Si quis ita.** † Quatenus negotium pertinet ad gerentẽ hec actio nõ oritur: licet hoc ipſe ignoret et contemplatione alterius geſſerit: ſed quatenus pertinet ad aliũ bene oritur lʒ gerens hoc ignoret. h. d. ecce caſum. In primo ergo caſu poſſeſſio in qua expẽdiſti erat tua cũ crederes eſſe meã ⁊ ſic habuiſti animum me obligandi et a me repetendi. ⁊ hoc faciebat dubium ꝙ poſſes repetere ſed iſte animus nõ debet attendi: ſed potius veritas: vt. ſ. l. proxi. in fi. cũ ad me nullo modo negotium pertineat. In ſecundo caſu erat mea ⁊ tua ⁊ ſic quantũ ad portionẽ tuã. ſed quantũ ad meã bene oritur hincinde. In tertio caſu erat mea ⁊ titij tantũ tu credebas eſſe meam tantũ ⁊ ſic mei contẽplatione geſſiſti nihilominus ⁊ titius tenebitur ſi ſciens geſſiſti. Idẽ dicit glo. ſi ignorans per. l. precedentem. in fi. q: inſpicitur veritas non inſpecta falſa intentione gerentis.

a ¶ In eo᷑ vtilitatẽ. Adde et qd probeť verſuʒ vt per Inno. Ant. de bu. ⁊ Ab. i. c. ſ. de depoſi. ⁊. c. qd quibuſdam. de ſideiuſ. p doc. in. l. ciuitas. ſ. ſi certũ pe. p Bal. in. l. ei qui. C. qd cuʒ eo. ⁊ p Arch. i. c. hoc ius porrectuʒ. x. q. ij. Franci. cur. ⁊ p. d. Maria. ſoci. in conſi. xv. col. vj. ver. eſt ergo aduertẽdũ. ⁊ i cõſi. xxix. col. iiij. in prin.

b ¶ Qualiter aũt. Adde Alexã. in l. ſi res mea. ſ. qd met. cã. ⁊ quõ pbetur quẽ eſſe locupletatuʒ. vide Bal. in. l. ſ. in fi. ſ. de exerci. Ange. poſt glo. in. l. veruʒ. ſ. de peti. here. Bal. ⁊ doc. in l. ciuitas. ſ. ſi certũ peta. Cur.

1 **Si quis quasi.** †Licet quis gerat ex suspicione necessitatis que tñ nõ suberat locũ habet hec actio. hoc dicit. Dic vt dixi. s. eo. l. iij. §. hac actione. ⁊ hic casus de eo quod dixi.

2 ☞ Negotium non meo nomine gestum: ratum habere non possum. vt efficiatur meum taliter ꝙ possim agere vel conueniri. ⁊ nu. 5.

3 Negotium peculiare filij vel serui si est gestũ cõtemplatione patris vel dñi tũc ipse tenetur insolidũ si vero cõtẽplatione filij vel serui. tũc pater vel dñs nõ tenetur hac actione: sed de peculio. vsqꝫ ad vires peculij. ⁊ quid si nihil sit in peculio. et quid si pater. vel dñs ratũ habuit. ⁊ nu. 4. ⁊. 1. ⁊. 6.

4 Contemplatione filij vel serui dicitur gestũ si inter gerentem ⁊ eos erat amicitia. vel gerẽs querebat eam acquirere vel putabat eos esse sui iuris.

5 Si vendidisti rem meam tanꝙ tuam ⁊ ego ratam habeo venditionem ego dico: agere negotiũ tuũ ⁊ dabitur mihi actio nego. gesto. cõtra te ad pretium.

1 **Sed si ego.** † Iste. §. loquitur quando quis gessit negotia peculiaria alicuius serui vel filijfami. alterius qui negotia principaliter et re ipsa pertinent ad patrem vel dñm tamen cura et solicitudine pertinẽt ad seruum vel filium ⁊ queritur quis eorum obligetur et quatenus ⁊ hoc vsqꝫ ad. §. sed si hominis. postea loquitur quãdo ille putabatur seruus et tamen non erat: sed bonafide possidebatur per aliquẽ quo casu quesita per eum ex opera sua vel ex re possessoris pertinent ad possessionem: sed quesita aliunde pertinent ad ipsum possessorẽ ⁊ queritur quis eorum teneatur vsqꝫ ad. §. si titij seruum. postea quando fuerunt gesta negotia non peculiaria: sed circa personam serui qui putabatur esse seruus vnius ⁊ erat seruus alterius quis eorũ tenetur. ⁊ hoc vsqꝫ ad §. item queritur. In hac prima parte dicit ꝙ si geritur contemplatione patris vel dñi ad quem pertinebat re vera res ipsa. quia peculium est ipsorum respectu proprietatis. tunc ipse pater vel dñs teneretur insolidũ. supple ꝙ filius vel seruus teneretur naturaliter ⁊ etiam filius teneretur ciuiliter. si autem gerantur cõtemplatione filij vel serui ꝙ presumitur si gerẽs erat amicus eorum. vel alio modo potest cõstare tunc pater vel dñs quorum contemplatione non fuit gestum: licet ad ipsos negotium pertineat nõ teneretur hac actione: sed solus seruus naturaliter: ⁊ filius ciuiliter ⁊ naturaliter. bene tamen tenerẽt pater ⁊ dñs de peculio ⁊ si nullum esset peculium teneretur quatenus sunt facti locupletiores hac actione et hoc in negotio qđ pertinet ad eos re ipsa. Posset etiã esse negotiũ quo ad alium pertinet non re ipsa: sed ratihabitione vt si emi seruum non necessarium cõtemplatione filij vel serui nam nisi ratum habeatur non põt dici negotium eoꝝ: certe pater vel dñs nõ tenetur

2 etiam si ratũ habeãt postꝙ eorum nomine nõ est gestũ: †quia negotium non meo nomine gestum ratum habere nõ possum vt efficiatur meũ taliter ꝙ possim cõueniri vel etiã agere. h. d. tex. cum glo. ⁊ est difficilis in ꝯsideratione sui. Sic ergo primo loquitur iste tex. in negotio qđ pertinebat ad aliũ re ipsa. vsqꝫ ibi nam ⁊ si. postea in illo qđ pertinebat ratihabitione vsqꝫ ibi in eodem loco. Tertio additur vnum qđ concernit vtrũqꝫ casum ⁊ in ponendo casum distinguũtur duo casus †ꝙ aut nego-

3 tium est gestum cõtemplatione patris vel dñi. ⁊ tunc ipse tenetur insolidum. aut cõtemplatione filij vel serui et tũc pater vel dñs hac actione nõ tenetur: sed bene teneretur de peculio vsqꝫ

4 ad vires peculij si subest peculium. †Videtur autem contẽplatione filij vel serui gestum altero de tribus modis. Primo qñ inter gerentem ⁊ eos erat amicitia. quod not. Secundo quando non erat sed gerens querebat eam acquirere ⁊ hac contemplatione gessit. Tertio quando putabat eos esse sui iuris. In secundo casu quãdo pertinebat ratihabitione clarum est quod quis non tenetur nisi ratum habeat. Pone ergo ꝙ emi cõtemplatione filij vel serui tui seruum nõ necessarium vel etiam necessarium. ſm glo. et tu ratã habuisti emptionem an tenearis. videbatur ꝙ sic propter ratihabitionem. cõtrarium dicitur ꝙ nihil geritur per illam ratihabitionẽ. postꝙ tuo nomine non fuit emptus. quia nõ tuo nomine gestum meũ habere non potes vt efficiatur negotiũ tuum. Nam ⁊ in precedenti casu quando erat tuum re ipsa. ⁊ sic tenebaris ratum habere si erat vtiliter gestum. vt. j. eo. põponius. nõ teneris si tui contemplatione non est gestum nisi de peculio. vt. s. dictũ est. ergo nec hic licet ratihabitio interuenerit. illa enim solum facit vt dicatur negotium tuũ qđ prius nõ erat. non tñ facit vt tenearis sicut nec in casu precedẽti. In tertio casu qui refertur ad vtrãqꝫ p̃dictarũ queritur ꝙ si nihil erat in peculio. quia tantum debebatur tibi quãtum erat in peculio ⁊ sic nõ poteram habere actionẽ de peculio: qꝛ esset inanis. Si eñ agerẽ posses me repellere: qꝛ de peculio debet deduci qđ tibi debetur: ⁊ hoc facto nihil restaret nec etiam habeo hanc actionem: quia tui contemplatione non gessi. perdam ergo ne expensam aut pretiũ qđ solui pro seruo. Respondetur ꝙ nõ si ex illo factus est locupletior ⁊ sic teneris hac actione: sed si subesset actio de peculio cessaret hec vt in secundo casu. Tunc restat difficile contrariũ qđ format glo. que incipit quomodo est de. l. precedenti. in fi. vbi si gessi negotium sempronij nõ cõtemplatione eius: sed titij ad quẽ non spectabat habeo sempronium obligatum non obstante falsa opinione mea. ergo ⁊ hic si gessi negotium tui patris vel dñi tñ tui cõtemplatione sed filij vel serui debeo te habere obligatũ cuius contrarium hic dicitur in ver. ꝙ si amicitie. Solu. in. l. contraria nullo modo pertinebat negotium ad illum cuius contemplatione gessi. ideo datur actio contra illum ad quẽ vere pertinet. hic vero bene pertinebat quoquo modo ad illũ cuius contemplatione gessi. s. ad filium vel seruum cura ⁊ solicitudine. ⁊ intantũ ꝙ ex illa gestione mihi obligãtur vel naturaliter tñ vt seruus: vel ciuiliter ⁊ naturaliter vt filius: ideo non obligaris tu mihi postꝙ tui contemplatione non gessi: licet ad te pertineat re ipsa nisi de peculio vel quatenus est effectus locupletior qđ etiam patet in princi. huius. l. vbi erat negotium pertinens ad pupillum re ipsa ⁊ fuit gestum contemplatione tutoris et quia ad tutorẽ pertinebat cura et solicitudine pupillus non tenetur nisi quatenus est locupletior ex quo patet nõ esse speciale in principio ratione etatis nõ idem esset in maiori pupillo si negotium potest pertinere ad alium quoquo modo nõ solum ad pupillũ ⁊ fuisset gestũ cõtẽplatione illius alterius. ¶ In glo. que incipit vt insolidũ. pro eius declaratione opponitur duobus modis cõtra istum versi. nam ⁊ si seruum. nam videretur ꝙ si pater vel dñs ratam habeat emptionem factaꝫ de seruo non necessario per gestorem nomine sui filij seu serui ꝙ ipse teneatur ꝙ iussu vel de in rem verso. j. qđ iussu. l. j. §. si ratum cuius cõtrarium hic dicitur. sed qđ nihil agitur tali ratihabitione. glo. sol. contrarium loqui quãdo pater vel dñs ratum haberet cõtractũ celebratum per seruum vel filiũ suũ licet enim iussus de sui natura debeat precedere. l. si quis mihi bona. §. iussum. de acquiren. heredi. hoc tamen casu ratihabitio habetur loco iussus facti filio vel seruo quorum contractus ratus habetur. hic vero non habuit ratum cõtractum celebratũ per seruum vel filium: sed celebratũ per alium nomine filij vel serui. vnde non potest ratihabitio haberi loco iussus facti seruo vel filio cum eoꝝ factum non habeatur ratum: sed factum

5 alterius. ¶ †Item oppo. secũdo in ver. item nõ p̃mittendo ad euidentiã ſm glo. ꝙ si negotium gestum nõ suo nomine nõ potest ratum haberi in preiudicium ratum habentis hic multominus in fauorem eius vt habeat actionẽ cõtra alium. quia eadẽ ⁊ maior est ratio hoc presupposito sequatur incõueniens Pone enim ꝙ rem meam vẽdidisti nomine tuo. ego ratam habeo venditionem certum est ꝙ mihi preiudico in dominio: qꝛ res efficitur emptoris vbi prius nõ erat. si tamen volo a te pretium petere per hanc actionem non possum: quia non videris gessisse negotium meum postquam meo nomine non vendidisti. ⁊ sic non potui ratum habere quantum ad hoc vt efficiatur meum et agere possim ex eo. ⁊ sic perdã dominiũ et pretiũ non recuperabo. qđ videtur absurdum et iniustũ. glo. s. dicit ad hoc inconueniens potest respõderi quãdo in ratihabitione fuit error in facto vel in iure. in facto si putabã te vendidisse nomine meo cum vendideris tuo. nam tunc mihi non preiudicat quo ad dominium. ⁊ sic possum agere contra possessorem licet non possim agere cõtra te ad pretium. In iure si sciebam te vendidisse nomine tuo tamen credebam ratum habendo posse petere pretium quandoqꝫ tñ non poteram: quia negotiũ non erat meũ. ⁊ tunc licet preiudicẽ mihi mero iure quo ad dominiũ: tñ in effectu nõ preiudicabo: qꝛ si ago rei vẽdicatione et possessor opponat de ratihabitione per quã trãslatũ est dominiũ in eũ. ego replicabo de errore iuris qui nõ nocet in dãnis euitandis ⁊ sic nõ sequatur inconueniens vt perdam rem ⁊ pretium: quia non perdam rem. Si autẽ sciebam factũ ⁊ etiam ius: lꝫ glo. nihil dicat tñ dicit verũ esse ꝙ perdam rem ⁊ pretiũ ⁊ mihi est imputandum quare ratum habui: qui damnum qđ quis sua culpa sentit. ⁊ ex hoc intellige re extante ⁊ non p̃scripta. al's etiã tunc ratum habere possum in subsidiũ. per. l. fi. j. eo. vt sic possim cõsequi pretium. l. fi. j. eo. ⁊ qđ not. in. l. si eum seruum. si certum peta. Sed certe videtur ꝙ etiam re extãte ⁊ nõ p̃scripta licet possim venditione ratã habere vt agere possim ad pretiũ. licet meo nomine nõ vẽdideris. l. mater. C. de rei ven. glo. ibi respõdet intelligendo illum tex. vt ibi no. ne habeat obstare et quod s. dixi. qꝛ glo. tenent ꝙ cum statim ꝙ tũc ratihabitio nõ operatur vt habeã actionẽ per istũ tex. sed Mar. tenuit contrariũ vt ibi not. Bart. tenet opi. Mar. non tamen eo modo quo Mar. loquitur

loquitur. quia ipse vult q possim ratam habere venditionem. q ex hoc habeã hanc actionẽ tanq̃ tu gesseris negotiũ meũ et hoc nõ est verũ postq̃ meo noĩe nõ vendidisti vnde nõ possum ratũ habere ⁊ hac actione cõtraria agere tãq̃ ego gesserim negotiũ tuũ nã tu vẽdendo rem meã tanq̃ tuã non trastulisti dominiũ ⁊ sic eras obligatus emptori de euictione. ego ratum habendo facio vt dominiũ trãsferat̃ si nõ erro in facto vel in iure ⁊ sic liberaris ab emptore. ergo gessi negotiũ tuũ ipso gestu sicut qñ p te debitore soluo creditori tuo. vt. ĩ. eo. l. soluẽdo cõpetit ergo mihi hec actio ad pretiũ cõtra te tãq̃ ego gesserim negotiũ tuũ. ⁊ ita loquitur illa. l. mater. in fi. ⁊ sic habeo actionem contrariã. nõ autẽ tanq̃ tu gesseris negotiũ meum: qꝛ nõ est verum cũ meo nomine nõ vẽdideris ⁊ sic omnia remanẽt clara: ⁊ fuit pulchra cõsideratio sua ⁊ subtilis. dic pleni⁹: vt. d. l. mater. ❡ Sed vltimo opp. extra glo. ⁊ videtur q quis possit ratũ habere qð noĩe suo nõ est gestum saltẽ ad pretiũ eius. l. si fundus. §. j. de pig. so. verum est non tñ vt per hoc negotiũ efficiatur suũ. nã ad istũ finem oportet q sit gestum eius nomine et tunc posset ratũ haberi nõ solũ quo ad preiudiciũ vt cõueniatur. sꝫ etiã quo ad vtilitatẽ vt agere possit vt innuit glo. sed qñ nõ ad hunc finẽ vt negotium efficiatur suum bene potest ratũ haberi quo ad dãnum vt perdat dominiũ rei sue nõ quo ad hoc vt ipse conueniatur vel agat. qm̃ ad istos oporteret q negotium sit suũ: qð non põt si non habet suo nomine gestum. et vide hic Dy. in reg. ratum. de reg. iur. lib. vj. ⁊ Cy. in. d. l. mater. vbi habetis declaratam istam glossã ꝫ sequitur alia que est difficilis.

6 ❡ † Ultimo glo. que incipit est ergo hic casus opponit contra finem huius. §. j. ibi q possum agere contra patrem: vel dominum quatenus est locupletior quando nihil erat in peculio: qꝛ tantũ vel plus debebatur dño vel patri quãtũ erat in peculio. Contra quia si possum agere sequetur q pater vel dñs nõ potuerũt me repellere ex eo qð eis debetur a seruo. ⁊ sic in actione de peculio nõ deducitur qð patri vel dño debetur: qꝛ si deduceretur posset me repellere cum nihil sit in peculio. sed contra de pluribus legibus allegatis in glo. in quibus dicitur cõtrariũ q semper deducitur qð eis debetur dicit glos. fm quosdam q hic est casus specialis in quo non deducitur. Uel dic melius q imo si ageretur actione de peculio. posset agens repelli per illam regulã. ⁊ ideo qꝛ cessat actio de peculio. datur sibi actio negotiorũ gestorũ in subsidiũ quatenus est locupletior ne efficiatur locupletior cũ aliena iactura. ⁊ sic cõuenitur pater vel dñs tanq̃ negotiũ qð gestũ fuit sit suum ⁊ suo nomine: lꝫ nõ fuerit eius noĩe gestũ: sed filij vel serui sed in casu precedẽti qñ dabatur actio de peculio: qꝛ aliquid erat in peculio non conuenitur hac actione ex persona sua: sed ex psona filij vel serui. vt. s. dicit̃ in alia glo. que incipit questio est. in fi. Sed nũc extra gl. oppo. qꝛ posito q nihil sit in peculio. verũ tñ est dicere q istud negotium quoquomodo pertinebat ad filiũ vel seruũ quoꝝ contẽplatione fuit gestum. ergo nõ debet posse agi cõtra patrem vel dominũ: vt. s. in verbo: qð si amicitie. Sol. glos. sentit q tũc nõ dicatur pertinere ad filium vel seruum. vt ex hoc obligentur postq̃ nihil est in peculio. ⁊ sic põt dari actio cõtra patrem vel dñm. licet eorũ nomine nõ sit gestũ. vt. l. precedẽti in fi. s. eo. ita intelligit Bar. Sed an hoc sit verũ q qñ nihil est in peculio filius vel seruus nõ obligetur. dic vt not. in. l. frater a fratre. ĩ. de cõdi. inde. Tu potes etiã dicere q etiã si filius vel seruus obligentur. ⁊ sic ad eos dicatur pertinere ex quo tñ cõtra patrẽ vel dñm desinit cõpetere actio de peculio nõ videatur ad eos pertinere. ⁊ sic agi possit contra patrẽ vel dñm ac si ad illũ cuius nomine gestũ est: nullo modo pertineret. vt in. d. l. precedẽti in fi. Et pter hoc glo. que incipit questio est nõ contenta. scd̃a sol. dedit aliam solutionẽ que tẽdit ad idem. tñ eam supplet vt intelligatur pertinere ad illuꝫ cuius noĩe geritur qñ ex gestione obligatur. supple cũ cõtra patrem vel dñm aliqua actio datur puta de peculio. ista sunt speculatiua valde ⁊ intricata.

1 ☞ Si gessi negotia illius qui putabatur seruus sed nõ erat contemplatione possessoris. quem eorum habeo obligatum. ⁊ nume. 2.

2 Copula quando sequitur aduersatiuã sed: inducit aduersatio nem in his que sunt facti sed non in decisione iuris.

1 **Sed si hominis.** ❡ † §. iste differt a p̃cedẽti in duob⁹: qꝛ ibi erat vere filius vel seruus ille cuius contemplatione gestũ fuit hic nõ sed putabatur esse seruus. Item ibi loquitur quando negotiũ fuit gestum nomine patris vel dñi ⁊ etiam quando nomine filij vel serui. iste vero quãdo nomine possessoris seu eius qui putabatur dñs. Item tertio ibi filius vel seruus habeat vnicum tantum peculium. hic vero qui putabatur seruus habebat duplex peculiũ seu duplicia bona. scꝫ ea q̃ pertinebant ad possessorem: quia erant quesita ex opera sua vel ex re possessoris. Itẽ alia que pertinebant ad se quia erant quesita extra rem ⁊ operam possessoris. queritur ergo si gessi negotia istius cõtemplatione possessoris. quem eorum habeo obligatum. ⁊ hic distinguitur q aut gessi negotia bonorum pertinentium ad ipsum et ipse mihi obligatur aut pertinentium ad ipsum possessum: et ille mihi obligatur nec declarat tex. quatenus obligentur. ⁊ hoc si putaui ipsum fore seruum. Sed quid si sciui q non erat

2 certe adhibet̃ eadẽ distinctio. hoc dicit vsq ad. §. si titij. ❡ † In tex. ibi ⁊ si liberum not. quia post dictionem sed que est aduersatiua ponitur copula ⁊ sic inducit̃ aduersatio in his que sunt facti: scilicet quando putabatur seruus hic quãdo sciebatur q nõ erat seruus. sed nõ in decisione iuris: qꝛ vtrobiq decidituꝛ eodẽ modo vt patet ex tex. ⁊ hoc vult glos. licet Jo. senserit contrarium. Sed nunc est videndum. an sit verum simpliciter qð hic dicitur. Respondeo nõ. nam quãdo credidi esse seruum videor gessisse nomine possessi. ⁊ sic eius contẽplatione cũ scirem esse liberum. Nunc ergo ad propositum aut gessi negotia rerũ pertinentium ad ipsum possessum. ⁊ tũc quia illa nullo modo pertinebant ad possessorem si gessi vel cõtemplatione possessi vt in secũdo casu vel possessoris vt in primo indistincte ipse solus possessor teneretur ad quẽ re vera negotiũ pertinebat possessor autẽ ad quẽ nullo modo pertinebat nullo modo tenetur vt in. l. precedenti. §. fi. Sed si gessi negotia rerum pertinentiũ ad possessorem si ille res non erant commisse in administratione ipsius possessi tũc negotium pertinebat ad ipsum possessorem solum ⁊ ipse solus tenetur nõ possessor etiã si sui contẽplatione fuisset gestũ per eandẽ. l. Sed si ille res erant cõmisse administratione ipsius possessi tunc negotiũ pertinebat ad vtrũq. scilicet ad possessorem re ipsa ⁊ ad possessum cura et sollicitudine. tunc ergo est distinguendũ vt in. §. precedenti q si negotium fuit gestum contemplatione possessoris ipse solus tenetur vt in primo casu precedẽtis. §. sed si contẽplatione possessi. tunc tenetur vel de peculio vel quatenus esset effectus locupletior vt non vltra vt in scd̃o casu precedentis. §.

2 ☞ Negotiũ gestũ nomine alicuius an possit ad eum pertinere ratihabitione si ad eũ re ipsa nõ pertinet ⁊ an possit ad aliũ pertinere ratihabitione.

3 Si ad illũ cuius nomine gestũ est quoquomodo põt pertinere non agitur cõtra illum ad quem vere pertinet.

1 **Si titij seruum.** ❡ † In isto. §. non gessit negotium peculiare. sed negotium cõcernens personã serui: qꝛ dedit pecuniã vt nõ occideretur sed quia putabã ipsum esse seruum vnius ⁊ erat seruus alterius. dubitatur quis illorum teneatur mihi restituere pecuniam quã solui: cũ tamẽ vtiliter gesserim. qꝛ personã serui conseruaui. ⁊ q dicitur ille ad quem re vera pertinet. non obstante falsa opinione gerentis. ❡ Pro declaratione glo. magne in prin. oppo. duobus modis. Primo q nõ possit repetere a sempronio qui erat verus seruus dñi id qð dedi tibi ne occideres eum: qꝛ possum illud a te repetere per condic. ob turpẽ cau. cũ versetur turpitudo ex parte tua tantum. glo. rñdet q imo non possum a te repetere: qꝛ nõ dedi nomine meo cũ scirem ipsum non esse meũ. sed dedi nomine dñi. ⁊ sic debeo repetere a dño. ⁊ dñs repetet a te. innuit ergo gl. q si possem a te repetere nõ repeterem a dño. sed hoc nõ est verum: qꝛ ista actio põt cõcurrere cum alia actione contra diuersas personas. vt. s. eo. l. ij. §. fina. possum ergo repetere tam a te per condictionẽ ob turpẽ cau. ⁊ tunc nõ repetam a dño ⁊ etiã a dño per hanc actionem. et tunc non repetam a te sed ipse dñs a te repetet si ratum habeat. alꝛs secus vt. ĩ. titu. j. l. si quis ab alio. Sed cõtra dum dixi si ratum habeat quia non videtur q possit habere ratum postq̃ nõ dedi nomine titij quem putabam esse dñm: quia istud negotium non videtur pertinere ad aliquẽ re ipsa sed ratihabitione. non enim feci impensam in personã serui: quia tunc diceretur pertinere ad dñm re ipsa puta si fuisset infirmus ⁊ fecissem ipsum curari. sed feci propter personã serui. ⁊ sic dicit̃ pertinere ratihabitione ad illum cuius cõtemplatione gessi si ratum habet vt. ĩ. proxi. §. sed ego gessi non contemplatione sempronij. sed titij ergo non potest sempronius ratum habere vt a te repetatur: quia per hoc non facit negotium suum. glos. soluit tribus modis et sic stat in opinione q nõ dicatur suum negotium re ipsa. docto. tenent contrarium. quia paria sunt impendere in ipsam rem ne pereat vel ditior stat ⁊ sic tenetur q a sempronio possum repetere etiaꝫ si ratum non habet postq̃ negotium est suum re ipsa: quia necesse habet ratum habere. ipse tamen tũc non repetet a te postquam non habet ratum. et sic cessant ille solutiones glo. nam. l. pomponius. ĩ. eod. loquitur in negotio quod est alienum re ipsa non in eo quod ratihabitione. quia tunc non cogeretur ratum habere. postea glo. ponit vnam distinctionem super negotio q potest ad aliquem pertinere ra-

tibabitione: ideo dici potest quia anteꝗ̃ ratum habeatur non est suum. sed per ratibabitionem potest effici suum. pone exemplum si aliquam rem quam possidebam vendidi que erat tua. Nam istud negotium potest ad me pertinere duobus concurrentibus: scz ꝙ vendiderim nomine tuo. ⁊ ꝙ tu ratum habeas non autem potest ad te pertinere re ipsa. quia nullam impensam facio in ipsa re nec ipso gestu: quia non solui creditori tuo pro te nec cura tua vel solicitudine ideo dicitur pertinere ratibabitione illis duobus concurrentibus. et etiã requiritur tertio ꝙ tale negotium vel simile non pertineat ad aliquem aliũ
2 re ipsa. vt. j. proxi. §. in fine. † dicit ergo glo. ꝙ tres sunt casus. Aut istud negotium gessi meo nomine: quia credebam esse dominum et nomine meo vendidi. aut gessi nomine tuo quia nomine tuo vendidi. aut gessi nomine cuiusdam tertij: quia nomine eius vendidi. In primo casu si vendidi nomine meo. ⁊ tu ratum habes vt possis a me repetere pretium. glo. dicit ꝙ ista ratibabitio non facit negotium tuum postquam non est gestũ nomine tuo. et sic non potes repetere pretium nec resultat inconueniens: quia datur tibi regressus cõtra emptorem ad rem et emptor recuperabit a me pretium sed si cessaret regressus cõtra emptorem. quia res esset vsucapta prescripta vel perempta tunc si nõ posses repetere pretium resultaret inconueniens ꝙ perderes rem et pretium ⁊ ego locupletarer cum tua iactura si peruenit ad me ex causa lucratiua. si em̃ ex onerosa q2 eam emi sed si non lucrarer pretium cum tamen soluerim vẽditori meo quantum receperim ab emptore meo. l. ciuitatibus. in fin. j. de lega. j. et si cessaret quod statim dicam. isto ego isto casu quãdo res est perempta vel prescripta et ad me peruenit ex causa lucratiua ne efficiar locupletior cum tua iactura potes in subsidium ratum habere venditionem et habebis vtilem negotiorum gestionum non directam. postꝗ̃ tuo nomine nõ est gestũ. vt in dicta. l. fina. Sed Marti. dicit ꝙ etiam re non perempta nec prescripta si ratum habes potes a me per hanc actionem repetere pretium per. l. mater. in fi. C. de rei vendi. glo. non fatetur dicens illam legem intelligi secũdum predicta. idest eo casu quo res erat perempta vel prescripta et cõmuniter ita tenuerunt glo. excepto Mar. Barto. vt heri dixi tenet opinionem Mar. non tamen eo modo quo ipse intelligit vt agere possis tanꝗ̃ eo gesserim negotium tuum. et sic ratione directa sed potes tanquam tu gesseris negotium meum actione cõtraria ratum habendo liberas me ab emptore cui tenebar de euictione.

¶ In secundo casu si vendidi nomine tuo. tunc ratum habendo facis negotium tuum. ⁊ sic agere poteris directa actione ad pretium: quia concurrunt duo que requiruntur vt fiat tuum. vt. j. proxi. §. In tertio casu quando vendidi nomine tertij quẽ postea putabam dominum. et queritur an ille tertius possit a me repetere pretium. Glos. distinguit ꝙ aut non habet ratum et non potest petere quia nõ fecit negotium suum: licet suo nomine gesserim postquam nõ habet ratum tunc distinguitur vt habetur. j. proxi. §. quia si ex ratibabitione nihil potest ei queri non habet hanc actionem sed aduerte quia non loquitur in his terminis. sed quando ego fecissem impensam in re que nõ erat illius sed alterius. nam tunc licet ratum habeat ⁊ suo nomine gesserim ex ista gestione nullam vtilitatẽ sentit: quia res non erat sua. ideo non dicitur ad ipsum pertinere ratibabitione. nam vt. s. dixi vltra illa duo requiritur tertiũ vt si dicatur effici suum ratibabitione. sed quãdo nec ad ipsum nec ad aliũ pertineat re ipsa. sed hic pertinet ad alium re ipsa. ergo nõ potest effici suum. licet nomine suo gesserim ⁊ ipse ratum habeat. In casu autem nostro quando vendidi rem tuam nomine ter-
3 tij istud negotiũ non potest ad aliũ pertinere re ipsa. † Addit glo. ꝙ si ad alium cuius nomine gestum est quoquomodo potest pertinere non agitur contra illum ad quem re vera pertinet. vt. §. si ego. ea. l. Cetera circa istũ articulũ de negotio quod potest pertinere ad alium ratibabitione dic per Bar. j. eo. l. põponius. ⁊ tunc habes glo. expeditam ⁊ declaratam.

2 ☞ Negotium ex quo aliquid exactum fuit si gestũ est nomine eius ad quẽ nõ spectat. cui acquiratur actio. et si gestor impendit. quis teneatur si ratum habeat.
3 Negotiũ qualiter dicatur ad aliũ pertinere ratibabitione.
4 Negotiorum genera octo remis.
5 Negotiũ qñ est alienũ cura ⁊ solicitudine nõ tenetur illi cuius negotium geritur nisi suo nomine sit gestũ ⁊ quid de eo ad quẽ pertinet re ipsa.
6 Si soluisti creditori meo debitũ in quo tenebaris illi meo nomine ꝙ habeas hanc actionem cõtra me. ⁊ quid si soluisti nomine tuo credens te debitorẽ tanꝗ̃ heredem alicuius.

1 **Item queritur.** ¶ † Negotium gestum contemplatione vnius si nec ad ipsum nec ad alium pertinet re ipsa per ratibabitionem eius efficitur suuz. secus si ad alium re ipsa pertinet. h. d. vsꝗ̃ ad. §. videamus proprius ad literam quam summat Bart. ipse autẽ summat sic. Si negotium geritur nomine eius ad quem non spectat ex eius ratibabitione dicitur ad eum pertinere et hac actione tenetur si sibi aliquid queritur. al's secus. h. d. ſm Bar. Et ponit tres casus. Primus vsꝗ̃ ibi idẽ ait. Secundus vsꝗ̃
2 ibi quid ergo. † Tertius vsꝗ̃ ibi ad. §. videamus. et in primis duobus negotium non poterat pertinere re ipsa ad illum cuius nomine gestum fuit nec etiam ad alium. in tertio vero non pertinebat ad alium re ipsa. vnde non poterat pertinere ratibabitione ad eum cuius nomine gestum fuit. Item in primis duobus ex ratibabitione poterat ratũ habenti aliquid acquiri. sed hic actio ad recuperandũ qð fuerat solutũ sed in tertio casu no. Item aduerte: quia in primis duobus casibus gestor negotiorũ exegit. Et queritur an ei cuius nomine exegit si ratum habet acquiratur actio vt exactum sibi restituatur. et dicitur ꝙ sic ex hac ratibabitione sibi acquiritur. sed in tertio casu gestor nõ exegit sed impendit. sed queritur an ipse possit repetere ab eo cuius nomine impendit si ratũ habuit. et dicitur ꝙ non. q2 hac ratibabitione nullã vtilitatẽ sentit sed ille tantũ qui erat dñs rei in quam impensum est et ꝑpter hoc procedit summarium Bar. dum dicit si sibi aliquid queritur al's secus
3 quia in primis queritur in tertio non queritur. † Iste ergo. §. melius dat intelligere qualiter negotium dicatur ad aliquem
4 pertinere ratibabitione ꝗ̃ aliquis alius. † Hic est vna glo. satis clara si bene inspiciatur ad quã semper requiritur. et dicit
a ꝙ quatuor[a] sunt genera negotiorum. sed Bart. addit alia tria hic ⁊ vnum aliud ⁊ sic quatuor. j. eo. l. mandasti. vnde sunt octo que prosequere vt hic in glo. ⁊ etiam per Bar. qui recitat vt iacet.
5 † Et not. in primo genere ⁊ quando est negotium alienum cura ⁊ solicitudine non tenetur ille cuius negotiũ geritur nisi suo nomine sit gestum et in hoc differt ab eo qð est alterius re ipsa. q2 tunc etiã si eius nomine non sit gestum sed alterius ad quẽ tñ nullo modo põt pertinere datur actio cõtra eum vt. s. ꝑxi. §. ⁊. l. precedẽti in fi. Item recitat quãdam diuersitatẽ que
6 fuit inter † Joã. ⁊ sequaces ex vna parte ⁊ Azo. ex altera in negotio qð est alterius ipso gestu vt quãdo soluisti creditori meo debitum in quo tenebaris illi meo nomine clarũ est ꝙ habes actionem hanc contra me. quia liberasti me ab illo. sed si soluisti nomine tuo credens te debitorem cum ego essem et non tu. puta sempronius erat debitor titij: mortuus est sempronius ⁊ ego sum verus heres eius. ⁊ sic ego suz ille qui teneor tu credebas te esse heredez. ⁊ sic esse debitorem: soluisti nomine tuo an possis a me repetere. Joan. tenuit ꝙ sic cum hac tamen limitatione: scz ꝙ constituas vt solutio quam fecisti pro te proficiat mihi ⁊ liberes me al's me nõ liberaret. ⁊ sic nõ ageres sed repeteres solutum per conditionem indebiti. Azo tenuit indistincte ꝙ non agis quia statim ꝙ soluisti nomine tuo nata fuit tibi condictio indebiti ergo illa so. non potuit me liberare. quia non debet parere liberationem et repetitionem. l. cum hi. §. j. ff. de condi. inde. ⁊ probat Azo quibusdã legibus que allegantur in contrarium. sed certe ratio fundamentalis Azo. non est bona quia procederet si non cõstitueres ꝙ cederet in liberationem meam. sed Jo. loquitur quando hoc constituisti. ⁊ sic desinit cõpetere tibi condictio indebiti. ⁊ sic potest parere liberationem doc. tñ dicunt ꝙ opi. Jo. est vera addito quodam alio. s. ꝙ ille cui sol. est facta consentiat ꝙ cedat in meam liberationẽ ⁊ his duobus concurrentibus desinit tibi cõpetere condictio indebiti. ⁊ ego liberor sicut si nomine meo soluisses altero istorum deficiente vera est opi. Azo.

a ¶ Qð quatuor. Adde ⁊ vide circa hoc noc. maxime Bal. i. l. si pecuniã. C. eo. titu. Cur.

2 ☞ Gestor si debuit a se exigere ⁊ non exegit debitũ in quo tenebatur cõuertitur in actionẽ negotioꝝ gestorũ. ⁊ põt peti illa actione. ⁊ quid de vsuris. ⁊ nu. 4.
3 Usure quãdo debentur ex stipulatione possunt per se peti sed quando officio iudicis secus.
4 Usure qualiter veniant in actione negotiorũ gestorum.
5 Actio nego. gest. est perpetua ⁊ transitoria ad heredes etiã lite nõ contestata.
6 Sine actione nemo experitur.
7 Exceptio tu nõ est audiẽdus: q2 nõ habeo actionẽ impedit litẽ contestari. quãdo requirit altiorẽ indaginem.
8 Gestor quando teneatur de neglectis etiam quando alius non erat gesturus.
9 Si incepit colere vineam ⁊ fecit ipsam putari et postea negligit tenetur hac actione.
10 Si accesserit tanꝗ̃ gesturus omnia ex suspicione necessitatis cum tantum non subesset: ꝙ tñ non teneatur de non gestis nisi alius fuisset gesturus.

1 **Videamus in persona.** † Gestor tenetur de neglectis

glectis si alter diligens erat gesturus. item si a se nõ exegit. secus si non exegit ab alio nisi esset de illis qui possunt agere sine mandato. h. d. cum. l. sequen. vsq; ad. §. item si fundũ. & primo ponit tria dicta & rationem diuersitatis inter secundũ & tertium vsq; ibi & si forte. postea ponit tres effectus secundi dicti. Primum vsq; ad. l. si autem. et alios duos ĩ illa. l. ver. deinde.
2 †Tertio ponit limitationẽ tertij dicti in prin. l. si aũt. ¶ Not. q si gestor debuit a se exigere et non exegit debitum in quo tenebatur conuertitur in actionem neg. gestor & potest peti illa actione & quia illa est bonefidei. & in actione bonefidei veniunt vsure ex mora. l. mora. §. in bonefidei. ff. de vsur. & ideo illud debitum licet non esset vsurariũ quia debebatur ex cõtractu stri-
3 cti iuris. †Aduerte tamen quia istud non est simpliciter verũ. quia quando debentur ex stipulatione possunt per se peti sed quando officio iudicis secus. cum illud per se non possit stare. vnde oportet intentare actionem negotiorum gestorum ad sortem & officium iudicis implorare. vt condemnet etiam in vsuris & facta condemnatione in sorte sine vsuris non possunt vsure peti. C. depositi. l. iiij. non sic si deberentur per stipulationem.
4 vt. C. de iudi. l. j. cum ibi not. †Et not. q quãdo debentur ex stipulatione. & non interuenit stipulatio vsurarum efficitur vsurarium: quia possunt peti hac actione bonefidei in qua veniũt vsure officio iudicis mercenario quod tantum valet in actionibus bonefidei quantum stipulatio in cõtractibus stricti iu-
5 ris per no. in dictis iuribus. †Item posito q actio prima esset temporalis quia debitum cõuerteretur in hanc actionem que est perpetua potest peti etiã lapso tempore actionis persone. & si prima actio non erat ad heredes transitoria ante lit. conte. quia conuertitur in hanc que est transitoria. & potest peti ab herede. & si decessit gestor lit. non conte. & isti duo effectus habentur in. l. si autem. ver. certe. de ista autem conuersione que fit in
6 hanc actionem habetur. ff. l. diuortio. †Itẽ allegatur iste tex. ibi dum dicit quia nullam actionẽ &c. q sine actione nemo ex-
7 peritur. sed hic dicit †Bart. q ista exceptio tu nõ es audiẽdus
a quia non habes actionem impedit litem contestari quando requirit altiorem indaginem. de hoc vide[a] per eum in. l. nam et postea. ff. de iureiuran. ¶ In glo. ij. oppo. non imputetur gestori si nõ gessit omnia. l. tutor. C. eo. sufficit enim si cui vel in paucis amici laboribus consulatur vt ibi dicitur. glo. soluit duobus modis tene primam sol. q ibi alius diligens non erat gesturus sic. Alia sol. est quia ibi accessit vt quedam gesturus. hic vt omnia gesturus ista est bona in se. tamen hic non accessit vt gesturus omnia. nam tunc teneretur etiam si alius non fuisset
8 gesturus sed accessit vt gesturus quedam vnde non teneretur de non gestis nisi alius diligens fuisset gesturus. † Dic ergo aut quis incepit gerere vnum negotium & postea negligit complere. & tunc indistincte tenetur & si alius nõ fuisset gesturus q̃ incipiendo videtur se obligare ad complendum et ad hoc. l. sicut. §. j. ff. cõmo. Aut non incepit gerere sed bene gessit quedam alia. & quedam nullo modo & queritur an teneatur de non gestis tunc distingue aut accessit vt gesturus. & tunc tenetur de neglectis. etiam si alius non fuisset gesturus. Aut accessit vt gesturus quedam et tunc aut alter fuisset gesturus omnia si iste non incepisset & tenetur vt hic q̃d intellige quando ille erat diligens. & iste gestor sciebat q ille fuisset gesturus oĩa. ita debet intelligi iste. §. sed si alterum deficeret non tenetur. vt in. l. cõtraria. Tria ergo vel quatuor requiruntur. s. q alius esset gesturus omnia. & q ille esset diligens. et q gestor scieuerit illum
9 fuisse gesturũ. sit ergo cautus procurator. †Quid ergo si quis incepit colere vineã & fecit ipsam putari et postea negligit. dic q tenetur indistincte. quia vna est cultura vinee per totum annum. & eoipso q incepit censeatur se obligasse ad complẽdum etiam si alius non esset gesturus fm̃ q hic sentit Bar. Itẽ oppo.
10 †q licet accesserit tãq̃ gesturus oĩa tamen nõ teneatur de non gestis nisi alius fuisset gesturus. l. j. §. fi. ff. de eo qui pro tuto. cuius contrariũ. s. dixi. sol. ibi in procuratore qui gessit suspicione necessitatis cum tantum nõ subesset. ideo mitius agitur cum eo. nos loquimur in gestore qui ex mera voluntate incepit. vnde plus grauatur. ¶ In glo. sequen. ibi rñ. no. ista gl. videtur loqui contra istũ tex. intelligendo ipsum prout. s. dixi q loquatur quando accessit vt gesturus quedam: non autem omnia & tamen hic dicitur q tenetur: si a se non exegit. Sol. verum est q qñ alius fuisset omnia gesturus tunc ergo teneretur a se exigere sicut si accessisset vt gesturus omnia sed glos. debet intelligi quando alius non fuisset gesturus omnia & tunc non imputatur sibi si a se non exegit: sed solum quando accessit vt omnia gesturus. & ita tenet hic Bart. sequendo istam glo. cum dicta limitatione.
2 ¶ Gestor tenet restituere indebitum exactum secuta ratibabitione.
3 Producens falsam scripturã. si aliquid obtinet virtute ipsius a iudice dicitur obtinere per obreptionem et tenetur crimine falsi.

Si autem is.

Item si fundum.

1 ¶ †Negotiorum gestor tenetur restituere dño negotiorum quicquid adeuz peruenit tanq̃ ad gestorem etiam si indebite peruenit. h. d. sic in procuratore vt s. de procuratoribus. l. qui proprio. §. procura. vt in ceteris. fa-
2 cit. s. eodem. l. si pupilli. §. item queritur. †vbi tenetur restituere indebitum exactum secuta ratibabitione. ¶ In text. ibi vel ciuitatis. hic non importat iuris mysterium. sed denotat facti
3 accidentiam q fundus erat ciuitatis. ¶ †In tex. ibi per obreptionem. quia allegaui me procuratorem & produxi falsum instrumentum mandati. & sic not. quod qui falsam scripturã producit et aliquid obtinet vitute ipsius a iudice dicitur obtinere per obreptionem ex quo sequitur quod tenetur crimine falsi. l. si quis obrepserit. ff. de fal. quod perpetuo tene mẽti. & quod ibi not. Barto.
2 ¶ Compensatio deducta in iudiciũ per moduz exceptionis si in ea quis succubuit qñ non possit postea deduci in iudiciuz per modum actionis.
3 Exceptio q habeat vim actionis.
4 Prescriptio sicut interrũpitur agendo & litẽ contestando. & aliquando sine contestatione. ita & si non agatur sed excipiatur.
5 Illud in quo quis agendo succubuit non potest excipiendo obijci.
6 Sicut nõ potest agi qñ expresse reprobatur ita qñ expresse approbatur sufficit ad agendum.

Si quomodocunq;.

1 ¶ † Iste. §. semp allegatur & h. d. illud in quo quis succubuit per modũ exceptionis potest in iudicium deduci per modum actionis si erat tale quid de quo poterat excipi & etiã agi nisi post examinationẽ fuerit expresse per sententiam reprobatum. h. d. & semper allegatur. ista. l. propter istum. §. Debes enim scire q si debes mihi. c. ego tibi alia. c. si ago contra te ad illa in quibus mihi teneris. potes mihi obijcere excep. compensationis & vltra hoc si non vis obijcere potes mihi soluere & postea debitum tuum petere et sic debitum tuum est tale q potest induci per modũ excipiendi et per modum agendi. pone ergo q excepisti & iudex non obstante exceptione te condemnauit ad centum que petebam. nunc vis agere ad illa centum in quibus tibi teneor an possis. videbatur q non posti q succubuisti excipiendo. vnde videtur q debeat ob-
2 stare exceptio rei iudicate. † contrarium respondetur q licet perdideris exceptionem non tamen perdidisti actionem. hoc tamen verum nisi iudex exceptionem examinauerit hoc est verum. & vltra hoc expresse reprobauerit exceptionem & ista duo ponuntur hic & vltra hoc reprobauerat ex eo quia non erat debitum illud de quo excipiebas. et istud habetur in. l. quod in diem. §. si rationem. de compẽ. et nisi ista tria interuenerint no obstat tibi exceptio rei iudicate. quia ista possunt simul stare q ego tibi debeam & nihilominus non potueris exceptionem cõpensationis obijcere: quia non potest opponi exceptio de omni debito maxime de non liquido. vnde potest esse q erat verũ debitum non tamen liquidum: vnde non agendo et liquidare volendo non venis contra sententiam qua fuisti condemnatus nõ obstante exceptione. et hec est ratio huius. §. sed quando est tale quid q non posset per se stare quin contrarietur sententie nõ requiritur ista expressa reprobatio. ita loquitur contrariũ glo. de legatis. j. C. si aduersus rem iudi. quia censetur tacite reprobatum. Sed quid facit iste. §. ad titu. respon. quod loquitur quando dominus negotiorum ageret cõtra gestorem. & gestor obijceret compensationem vel econuerso. ¶ In tex. ibi habita nõ est vt quia iudex exceptionem noluit admitere vel admisit vel excipiens non probauit debitum vel obtulit se probaturũ. tamen probatio vel exceptio requirebat altiorem indaginem. vnde non erat admittenda. vnde iudex condemnauit reum nõ obstante exceptione apposita. als tamen non reprobando eaz. tũc ergo potest illud debitum deduci in iudicium ordinarium per modum agendi quia per hoc non venit contra sententiam condemnatoriam. Sed si iudex amisit & examinauit & dedit terminum ad probandum debitum. & in termino non fuit probatum & iudex postea condemnauit adijciens non obstante exceptione compensationis opposita quia debitũ de quo fuit oppositum non fuit probatum in termino. vel quia non erat verum debitũ. tunc si postea vult deducere per viam agendi afferẽs esse debitum repellitur. quia venit contra sententiam qua pronuntiatum est cõtrarium. ¶ Nunc oppo. ad primũ dictum

[a] ¶ De hoc vide. & ad dicta Bart. in. d. l. nã & postea. vide eundem Pau. deca. ĩ suo cõsi. cxcj. in fi. Et adde q ista exceptio tua non interest vel tibi nõ cõpetit ius agendi est de sui natura magis peremptoria q̃ declinatoria ita Frã. de are. in suo consi. xlviij. Frã. Cur.

q postq succubuit per viam excipiendi nō possit deduci in iudicium per viam agendi.l.peremptorias. et ibi not.per Cy.C. sen.rescin.nō pos.Sol.ibi i illis que nō possent deduci in iudicium nisi permoduz excipiēdi.vnde sine exceptione succubuit vt quia oppo nit de pacto de nō petendo vel de solutione τ succubuit non potest amplius admitti per viam agendi cum nulla competat actio.hic vero competebat actio vt exceptio vt ibi not.plene per Cy. ¶ Item oppo.contra scōm dictum q etiam si fuerit expresse reprobata possit agi.l.si vendicantem .in fi.cū l.seq.ꝭ.de euic.docto.dicunt cōmuniter q ibi loquitur quando agebatur ad diuersam rem hic quando ad eandem.Nam agitur ad idem debitū de quo fuit opposita exceptio:ibi vero agebatur de euic.quod erat quid diuersum ab eo de quo fuit opposita excep.mihi videtur q istud non sit necesse dicere. nam etiam in casu illarum.ll.si fuisset facta reprobatio excep.ex eo q debitum de quo fuit exceptum non erat verum prohiberetur postea de euictione agere sicut hic. ¶ † Item ex isto tex.colligitur q exceptio habet vim actionis.naz sicut si iste excipiēs egisset τ succubuisset iterum agere non posset ita si nō egit sed excepit τ succubuit per expressam reprobationem non potest postea agere.propter hoc.Bar. † inducit ad.q.q sicut agendo τ litem contestando et aliquando sine contestatione interrumpitur prescriptio ita et si non agatur:sed de debito excipiatur: interrūpitur[a] prescriptio. ista fuit questio dispu.de qua Bart. non meminit per Franciscum accur. quam ponit Joan.an.in addi.Specu.in.§.nunc dicendum.in prin.τ Spe.tangit cū determinat primū in tit.de prescri.in.iiij.parte Spe.in.ij.vel.iij. col. †Sed quero quid in eo qui succubuit in agendo.an illud in quo succubuit possit obijcere excipiendo.Innoc.dicit q nō qz si succubuit in eo qō est maius debet succūbere in eo qō est minus cū maius est agere q excipere.sed si succubuit excipiendo non repellitur si agere vult vt hic ita not. Innoc.in.c.fi.de ordi.cogni.τ adde qō not.in.c.cum dilectus. eod.titu.vbi dicit †q sicut qñ expresse reprobatur non potest agi.ita qñ expresse approbatur sufficit ad agendum.

> a ¶ Excipiat interrūpitur.adde q glos.in.c.ij.in ver. exceptiões. de ordi.cogni.et ibi Abb.col.pe. versi.qro qualr. tz q nō.τidē Archi.in.§.potest. xvi.q.iij.Bal.in l.ij.i fi.C.de edi. act.Ang.in.l.cū notissimi.§.imo C.de pscrip.xxx. anno.qō tu intellige veruz nisi actio proponeret p viā exceptiōis puta p viā cōpēsationis:qz tunc bene interrūperet pscriptio ita Bar.in.l. oēs actiones.ꝭ.de reg. iur.τ Bal.i.d.§. imo refert τ sequtur do. Feli.i.c. illud col. pe.vsi. iij.ꝯclusio. extra de pscri.Cur.

2 ¶ Actio negotiorum gestorum datur gestori contra dominum negotiorum ignorantem vel etiam scientem sed non prohibentem.

3 Factū vnius ex socijs licet alteri prosit prohibitio tñ vnius alteri non prodest.

1 **Ex duobus.** ¶ † Prohibitio domini negotiorum impedit gestorem agere contra eum non autem cōtra alterum etiam socium eius.h.d.τ premitte qō habetur in.l.fi.C.eo.† q hec actio datur gestori quando gessit domino negotiorum ignorante vel etiam sciente sed non prohibente.secus si prohibuit τ sic est casus in quo ipse prohibens locupletatur cum iactura gestoris etiam si gestor vtiliter gessit. qz non recuperat impensas facit.l.si pro te.ꝭ.man. ¶ † Hoc presupposito dubitatur hic quid si prohibens habeat sociū in.d. negotio et socius non prohibuit an gestor possit agere contra non prohibentem.τ arguit pro et contra. Primo q non quia si ille aliquid exiget repetetur a prohibente actione pro socio vel cōi diuidundo si erant socij non conuentionales sed incidētes.τ sic prohibitio non proderit prohibenti. qz licet non posset directo conueniri conuenietur per indirectum saltem pro parte ipsum tangente.ecōtra q possit quia iniquū esset ipsum non prohibentem liberari facto alterius prohibentis.τ breuiter determinat pro ista parte q non prohibens possit conueniri pro parte sua τ si soluat non repetat a socio prohibente.pro alia vero parte neuter conuenitur.τ sic erit damnum gestoris pro alia parte vt perdat partem.nam prohibens per vim habetur ac si soluisset pro parte sua vt habetur in glos.τ sic ista.l. habet locum in socio etiam omniū bonoꝝ lz glo.in fi.dicat cōtrarium.sed glo.fi.hoc sentit assignando hanc rationem.quia prohibens non potest conueniri etiam a non prohibente.quia habetur pro soluente que ratio locum habet qualitercūqz socij erant:qz pro vera solutione liberaret pro parte sua. ¶ Not. etiam hic q licet factum vnius ex socijs alteri prosit.vt.l.eandem.§.i.ꝭ.de duobus reis.prohibitio tamen vnius alteri nō prodest τ vide hic Bar.in.l.ex duobus.la.ij.ꝭ.de duobus reis. in.q.de pacto vbi ponit intellectū huius glo.

2 ¶ Casus in quibus durat actio neg.gest.postquā dñs negotiorum ratificauit male gesta.τ nu.3.

3 Dolus quare censetur remissus in generali transactione.nō aūt qñ legatur liberatio in vltima voluntate.

4 Actio nego.gest. vel eius natiuitas quomodo ante ratihabitionem possit esse in pendenti.

5 Actio an possit esse in pendēti alio respectu q ex volūtate partium remis.

6 Ratihabitio dñi de male gestis.q possit fieri gestore non presente nec aliquo pro eo recipiente.τ an liberetur tūc gestor ipso iure.τ nu.7.

7 In his que dependent ex voluntate vnius tantum non requiritur partis presentia.

8 Si gessisti negotia mea sed nō bene:vt qz rēvalentē.xv.vendidisti pro decē.τ ego hoc sciens ratificaui gesta p te: an potero petere gesta tantum:an vero.xv.

9 Negotiū vtiliter gestū qñ debeat pro rato haberi:τ q nō dicatur vtiliter gestum:si gestor vendidit rem meam etiā pluri precio quam cōmuniter valeat me nō consentiēte.

10 Negotiū gestū quādo debet haberi pro rato pōt agi ad expensas contra dñm negotioꝝ etiam obijcientem q nō habuit ratam gestionem probato qō gestio fuit vtilis.

1 **Pomponius.** ¶ † Ista est difficilis lex tam in tex. q in glo. que potius offuscat intellectum eius q declaret. et hoc dicit fm gl.si dñs negotioꝝ ratificat male gesta gestor nō tenet hac actione nisi fuerit in dolo:qz qō dñs semel approbauit amplius reprobare nō pōt quod faceret si agere vellet pro male gestis.τ hoc dixit pōponius.lz fm sceuolā durat actio pro reliquis ipsi dominoꝝ etiā gestori durat actio cōtraria pro impensis quam dñs approbando sibi auferre non potuit pro quibus non solum pōt excipere si contra eum agatur:sed sponte agere potest nisi contrarium fuerit actum.hoc dicit.cum prin.l.seq.τ glo.i.ponit casum diuidendo literam:τ legendo eam per saltum.dicit enim q hic ponuntur tria dicta pomponij que simul debent legi τ coniungi licet in tex.ponantur separatim. Primum dictum vsqz ibi videndum.Secundū in ver.sed superius vbi ponitur limitatio primi vsqz ibi sceuola.Tertium dictū in ver.sed eo dicto in quo ponitur ratio primi dicti vsqz ad ver.quēadmodum. Alia sunt quinqz dicta sceuole reprobantis pomponium. Primum in versi.videndum vbi ponitur vna argumentatio a sufficiēti partium enumeratione per quam apparet q quecūqz pars eligitur de duobus. pomponius nō bene dixit ad illud dictū in ver.sceuola.vbi ponitur expresse reprobatio. Tertium in ver.τ quēadmodū vbi ponit pbatio per vnā rationē arguendo de ratihabitione tacita τ legali ad ratihabitionē expressam de qua loquimur. quia post primā durat hec actio vnde debet durare τ post secundā. Quarto in versi.ceterum ponitur alia ratio ad probandum q adhuc duret actio.qz si non duraret sequeretur absurdū vt ptz in exēplis que ponit τ hoc vsqz ad ver.erit igitur. Ibi cōcluditur cōtrariū eius qō dixit pōponius q etiā post ratihabitionē diu duret hec actio.postea in prin.l.seq.determinatur vnū dubium circa dictam vltimā rationem:sed quia legendo ita per saltus resultat quedā confusio.Nic.mat.aliter diuidit τ legit vt primo ponatur dictum pomponij vsqz ibi videndum. Secundo ponatur vna reprehēsio pomponij sed quoddā dictū qō resultat vel sequitur ex dicto pomponij posito q dictum pōponij sit verū.Tertio ponatur limitatio dicti et psupposito q sit verum in versi.sed superius vsqz ad ver sceuola. Quarto ponitur dictum sceuole qō videt cōtrariū dicti pomponij.τ sic videtur pomponiū reprobare.sed re vera nō reprobat sed supplet nam negari non potest quin dictum pomponij sit verum aliquando tamen nō semper.vnde indistincte loquendo videtur argui posse sed potius est quedā superstitio τ hoc vsqz ibi lz eo dicto.Quinto sceuola autor leg.repetēdo rationem quare pōponius fuit motus probat dictum suū scilicet sceuole per vnaz rationem vsqz ibi ceterum.Sexto probat per aliam rationem ex quibus apparet quod potius supplet vt sicut dictum pomponij non habet locum quando gestor fuit in dolo. ita nec habet locum quantum ad reliqua. Et quantum ad actionem cōtrariam competentem gestori τ hoc vsqz ad ver.erit igitur ibi. Septimo in qua cōcludit actionē durare post approbationē. Et octauo τ vltimo quoddam dubium soluit in prin.l.sequentis et ista diuisio planior est τ secundum istam diuisionem Nic.

2 co.ma.ponam casum.quia plus placet τ cessat confusio.† Et in effectu conclude pro claro intellectu huius.l.quod hic ponuntur tres casus in quibus isti iuriscōsulti.s.pomponius τ sceuola fuerunt concordes quod post ratihabitionem durat hec actio. Primus qñ gestor fuit in dolo.vt in ver. sed superius q

3 potest intelligi duobus modis.† Primo qñ dolose gessit.nam non videtur dolus remissus per ratihabitionē in dubio fm intellectum glo.sed in contrarium facit qō not.in.l.actione.C.de transac.per glo.q vult q in gñali transactione censeatur dolus remissus.lz secus quando legatur liberatio in vltima volūtate.τ sic plus importat dispositio inter viuos. Breuiter ibi loquitur in transactione vel pacto quod innititur cōsensu duorum. et tunc quid iuris sit. dic vt not. Bartol.in.l. aurelio.§.caius. ꝭ.de lib.

.j.de libe.leg. Nos loquimur in ratihabitione que innititur cõ
sensu vnius tantum.⁊ sic nõ extenditur ad dolose gesta siue ra
tum habẽs sciat siue ignoret dolose commissum. Secũdo mo-
do potest intelligi sm Nico.ma.qñ dolus fuisset commissus in
faciẽdo dominum ratificare. quia persuasit dolose ꝙ negotia
erant bene gesta.⁊ tunc procedit iste tex.quando ignorabat ma
le gesta.sed si sciebat non videtur dolus cõmissus scienti.l.cum
donationis.C.de transac. Secundus casus ponitur in ver.quẽ
admodum.cum sequenti.§.quantum ad reliqua. quia si penes
gestorem essent aliqua de pertinentibus ad dominum ratiha-
bitio etiam scienter facta non tolleret ipsi domino hanc actio-
nem ad ea petenda.qr nõ videtur ratificasse ad finem vt ille lu
cretur sed ne remaneat in damno ex mala gestione.vt si exegit
debitum vel vendidit rez domini ⁊ pretium recepit.hoc voluit
sceuola ⁊ etiam pomponius nõ negasset si de hoc fuisset specia
liter interrogatus. Tertius casus est si ipse gestor aliquid im-
pendisset de suo pro vtilitate domini.nam ratihabitio domini
non debet gestori nocere vt sibi tollat hanc actionẽ cõtrariam
vt hic circa finem ibi dum dicit ipse deniqꝫ si quid impendit ⁊c.
et hoc etiam pomponius dixisset quia nõ debet factum vnius
alteri nocere. Restat quartus casus in quo est discordia. sed si
gestor male gessisset nõ tamen ex gestione est aliquid apud eũ.
sed damnificauit dominum in quinquaginta sine sua vtilitate.
dominus sciẽs gestionem male factam.⁊ sic damnificatum ap-
probauit qd ille fecerat.pomponius respondit ꝙ ille non tene
tur hac actione ad interesse.⁊ sic videtur remissa culpa ⁊ etiam
interesse.sceuola videtur reprehendere tamen re vera nõ repre
hendit sed supple.quia pomponius nimis generaliter fuit lo-
cutus ꝙ post approbationem non tenetur gestor hac actione
que verba possint cõprehendere etiam casus de quibus supra
dixi in quibus non esset verum imo durat actio.⁊ in hoc stat in
4 tellectus huius.l.qui clare ⁊ plane procedit. ¶ † Ex hoc sequi
tur ꝙ ante ratihabitionem actio negotiorum gestorũ pro ma
le gestis ad interesse erat in pendenti.quod intellige non ꝙ nõ
esset nata imo erat nata ⁊ acquisita:tamen non perfecte anteꝗ̃
ratum haberet et si non habuisset ratum : sed reprobasset non
fuisset perfecte acquisita : nec postea nuda voluntate tolli po-
tuisset.⁊ sic ratificatio facta post reprobationem nõ videtur ali
quid operata.sed si approbauit fingitur nũꝗ̃ nata neqꝫ acqui-
sita vt in ver.videndũ aliquãdo vero est in pendenti natiuitas
scilicet quando voluntas requiritur a principio. Pone exem
plum si legatur alicui sub cõditione si voluerit. nam anteꝗ̃ de
claret se velle actio ex testamento pro legato nõ est nata.sed na
scitur postꝗ̃ declarauit se velle.l.si ita legatũ.§.illi si volet.j.de
lega.j. Sed quando non requiritur voluntas a principio vt qr
legatum erat purum nascitur ⁊ acquiritur ignoranti:non ta-
men perfecte:quia si postea repudiat fingitur non acquisita.l.
proinde.si cer.pet.⁊ sic istis modis actio potest esse in pendenti
ex voluntate eius cui acquiritur sed ex voluntate eius contra
quem acquiritur non põt esse in pendenti.l.si sub hac.j.de act.
⁊ obli. In materia tamen ista si negotium pertinebat ad domi
num re ipsa vel ipso gestu vel cura ⁊ solicitudine actio pro ma-
le gestis statim oritur ⁊ acquiritur ignoranti. ⁊ sic nõ perfecte
et secuta ratihabitione fingit̃ non nata nec acquisita. sed si per
tinebat ad eum ratihabitio tunc anteꝗ̃ ratum haberet vel re-
probaret non erat nata.quia hic requiritur voluntas ratũ ha
bentis vt.s̃.eo.l.si pupilli.§.item queritur. Ex his apparet ꝙ
intellectus glo.in isto versi.videndum nõ satis est tutus. quia
dicunt ꝙ actio non potest esse in pendenti ex voluntate nego-
tiorum.quia sequeretur ꝙ nasceretur ex volũtate vnius quod
esse non debet quia istud nihil est dicere quia non nascitur ex
voluntate vnius.sed ex mala gestione ⁊ secuta postea reproba
5 tione domini. ¶ † An autem actus vel etiã actio possit esse in
pendenti alio respectu ꝗ̃ ex voluntate partium.dic vt.l.si vsus-
fructus.de stipu.seruo.⁊.l.fi.C.cõmunia predio.facit.l.j.§.si pẽ
deat.j.ad mace. Nunc habito intellectu tex. queritur de tribus
6 breuiter pro declaratione glos.secunde. ¶ † Primo qualiter
fuit facta ista ratihabitio de qua loquitur principium.l.in glo.
sunt due opi.vna fuit opi. Azo. qui tenuit ꝙ facta fuit gestore
a non presente[a] nec aliquo pro eo recipiente.alia fuit opi. † Jo.
7 ꝙ imo illo presente vel aliquo pro eo recipiente.prima opi.cõ
muniter tenetur quia in his que dependent ex volũtate vnius
tantum non requiritur partis presentia vt cum heres adit he
reditatẽ per quod videtur quasi contrahere cũ creditoribus ⁊
legatarijs.nam potest adire illis nõ presentibus ⁊ oritur hinc
inde obligatio quoniã aditio pendet ex voluntate heredis tan
tum. ¶ Secundo queritur in quo reprehenditur pomponius
in hoc etiam fiunt distinctiones inter Azo. et Joan.quia Azo
dicit pomponium voluisse per ratihabitionem factam parte
absente gestorem liberari ope excep.quod etiam nõ potest sm

sceuolam.licet enim talis ratihabitio habeat effectũ in tribus
de quibus in glo.quantum tamen ad deliberandum gestorem
non habet hunc effectum vt producat exceptionem : quia ad
ipsam producendam requiritur pactum sed talis ratihabitio
facta parte absente ⁊ nemine pro eo recipiente non habet vim
pacti quia pactum est consensus duorum et hic non consentit
nisi vnus. sed Jo.dicit ꝙ reprehenditur quia volebat pompo-
nius ꝙ per talem ratihabitionem liberaretur ipso iure quod
non est verum imo ope exceptionis sed certe imo potius ipso
iure quia vt dixi ratum habendo actio iam nata et non perfe-
cte acquisita fingitur non nata ⁊ sic ipso iure liberatur. Dic er-
go ꝙ non reprehenditur pomponius sed suppletur qr nimis
generaliter fuit locutus. primo quia in verbis suis poterant
comprehendi casus de quibus .s̃.et tamen non est verum qr in
illis est alia ratio. Item quia non distinxit an ratum habens
sciret male negotia fuisse gesta vel ignoraret ⁊ cõstat ꝙ si igno
rabat dictum pomponij non esset verum qr ignorans non vi-
detur aliquid agere ⁊ sic dictũ pomponij non potest habere lo
cum nisi quando sciebat male gesta certe ista reprehensio non
ponitur hic in tex.imo pomponius posuit pro constanti quod
8 sciebat. † Tertio et vltimo queritur si gessisti mea negotia sed
non bene vt qr rem valentẽ.xv.vendidisti pro.x.⁊ ego hoc sciẽs
ratificaui gesta per te.an potero petere gesta tantum an autem
xv.⁊ sic queritur an videar approbasse factum tantũ.i.ꝙ vẽdi-
tio fuerit : an autem etiam qualitatem.s.ꝙ vendiderim pro.x.
¶ In glo.sunt due opin.in prima distinguit̃ per quem modũ
agam.in secunda qr cõmuniter tenetur ꝙ distinguatur ꝑ quez
modum ratum habui:nam aut ratũ habui per verbũ aut per
aduerbiũ.per verbũ puta ratum habeo vel contentor ꝙ vendi
deris:⁊ tũc possum agere ad.x.que recepisti ⁊ etiam ad quinqꝫ
quia videor approbasse factũ sed non qualitatem facti. aut ra-
tum habui ꝑ aduerbiũ puta contentor ⁊ ratum habeo ꝙ ven-
dideris pro decẽ ⁊ tunc videor ratificasse factũ ⁊ etiam qualita
tem facti.⁊ sic tm̃ decem petere potero.quia si peterem etiam.v.
essem mihi contrarius ⁊ hec videntur cõmuniter tenere doct.
Mihi videt̃ ꝙ etiã si simpliciter ratificauit per verbum videa
tur ratificasse factũ ⁊ etiaz qualitatem. qr si nolebam ratificare
qualitatem debebã expresse dicere et non dicendo fit interpre-
tatio verborũ cõtra me qui potui.l.apertius dicere.l.veterib⁹.
s̃.de pac.nec ob.ꝙ in dubio nõ presumitur donatio quia fallit
quãdo verba hoc important et istud voluit põponius re vera
quia loquimur in ratihabitione simpliciter facta. et dicit post
ea gestorem non teneri de mala gestione.nec dictum sceuole cõ
trariatur pomponio.vt.s̃.dixi.sed vult ꝙ istud dictũ pompo-
nij non sit semper verum.imo etiam post approbationẽ duret
actio aliquando.vt in casibus qui sequuntur. Glo.iij.super ver
9 bo pendeat remaneat expedita per ea que.s̃.dixi. ¶ † Alia gl.
magna que incipit ⁊ tamẽ.querit cum quatuor sint genera ne-
tiorum in quibus generibus habet locũ dictũ sceuole in versi.
et quemadmodum dum dicitur ibi ꝙ si negotium est vtiliter
gestũ debet pro rato haberi apud iudicez. rñdeo in negotio ꝙ
est nostrũ ratihabitione aliter secus vt si rem meã valentem.x.
vendisti.pro.xv.vel pro.xx.nam non teneor ratam habere ven
ditionem quia non est vtiliter gesta nisi quatenus mihi placet.
potest enim esse ꝙ potius diligo habere rez que cõiter valeret.
x.ꝗ̃ habere.c.vnde nõ dicitur vtiliter gestum me cõtradicente.
Alij dicunt contrariũ ꝙ etiã tunc teneor venditionẽ ratam ha-
bere nõ vt perdã dñium ⁊ etiã vendicationẽ. imo potero ven-
dicare ab emptore.sed quantũ ad gestorem vt teneat̃ sibi expen
sas refundere si quas fecisset. Breuiter nõ puto hoc verum.qr
est imputandum gestori qui vendidit me non consentiente cuz
sciret vel scire deberet me non teneri ad ratam habendo vendi
tionem licet tenear ratum habere expensam factam in re.quia
recepi vtilitatẽ ex ea sed ex venditione nullã vtilitatem recipi. a
10 ¶ † Itẽ quero vltimo quõ intelligat̃ tex.ꝙ dz haberi pro rato
quidam dicũt ꝙ debent esse duo iudicia.primum in quo gestor
potest agere hac actione contra vt ratam habeam gestionem ⁊
postꝗ̃ hoc fecero potero agere ad expẽsas quas fecit. Breuiter
primum iudiciũ non est necessariũ:qr tex.dicit ꝙ debet habere
pro rato ⁊ sic nõ possum cõtradicere.ergo non debeo compelli
ad ratũ habendũ.põt ergo agere ad expensas. et si dicerem ꝙ
non habeo ratam gestionẽ ꝓbato ꝙ gestio fuerit vtilis. iudex
non debet admittere reprobationẽ meã.⁊ in his cõsistit intelle-
ctus huius ver.lz gl.multis verbis vtatur.cetera vide hic per
Bar.qui effundit plura verba.

2 ☞ Si missus in possessionẽ rei alterius fecit impensam quã
dñs non erat facturus tñ erat vtilis respectu rei ꝙ possit eam
repetere qr fecit ob suspicionem necessitatis.

3 Potest quis rem suam relinquere. et permittere domũ suam
ruere si est impotens ad reficiendum nec cogitur reficere.

a ¶ Gestore nõ ꝑ-
sente. Et ꝙ ratifi
catio facta parte
abñte teneat ad-
de Bar. in.l.qui
enim.j.rem ratã
habe.⁊ i.l.certũ.
§.si qs me absen
te.j.de cõfes. An
ge.i.§.si vero ex-
pressum. in aut.
de hered.⁊ falci.
Alex.de imo.in
ɔsi.cxxvj.col.fi.⁊
in ɔsi.cxlvj.col.j.
et seq.in.q.volu.
Cur.

Sed an vltro.

1 **Is autem.** ¶ † Sufficit vtiliter esse gestum vel inchoatum geri vt gestor possit agere pro impensis. lz vtilitas non durauerit sed casualiter perit ꝛ dicitur vtiliter gestum qñ dominus esset idẽ facturus. secus si non erat facturus. sed potius rẽ dimissurus. quia erat impar impensis. quia tunc nõ agit gestor siue hoc sciret siue ignoraret ꝛ crederet dominũ fuisse facturum. h.d. vsqꝫ in fi. Et sic ponit tres casus. 2 ¶ † Primus quãdo dominus verisimiliter fuisset facturus vsqꝫ ibi sed vt celsus. Secundus qñ non erat facturus ꝛ gestor hoc sciebat ꝛ tunc non videtur vtiliter gessisse. lz re vera respectu rei vtiliter gesserit. qꝛ res est meliorata sed non habetur consideratio ad hoc sed ad personam dñi. ꝛ hoc vsqꝫ ibi ego quero. Tertius casus est quando gestor ignorabat ꝙ dñs non fuisset facturus imo credebat contrariũ ꝛ sic bona fides ꝛ etiam bona gestio respectu rei videbanť sufficere vt haberet actionem sed non sufficiunt si appareat de contraria voluntate domini. Si autem sciuero hoc dic ꝙ an vtiliter sit gestum vel ceptũ non inspicitur respectu rei. quia res ex refectione efficitur melior ꝛ vtilior sed inspicitur respectu persone domini an sibi expediret impensam fuisse factam vel non ꝛ si erat idem facturus quod presumitur si erat potens. tũc habet locũ primus casus vt hec actio detur gestori. licet res ĩ qua facta est impensa post gestionem perierit sed si nõ expediebat dño nec erat facturus quod presumitur si erat pauper et impar sumptui non dicitur vtiliter gestum. vt in secũdo casu qñ gestor hoc sciebat. sed nec etiam si ignorabat ꝛ credebat vtiliter gerere nõ solum respectu rei sed persone. vt in vltimo casu: circa quem vide Inno. in. c. cum venissent. in fi. extra de eo q mit. in pos. vbi allegat istum tex. et dicit esse speciale in hoc. ꝛ ꝙ regulariter bona fides ꝛ opinio sufficeret vt si similis in possessionem rei alterius fecerat impensam quã dominus non erat facturus tamen erat vtilis respectu rei dic ꝙ potest eam repetere: quia fecit suspicionem necessitatis. sed hic in gestore non habent hanc suspicionem. vnde debuit esse magis curiosus in explorando si dominus erat facturus vel non. 3 † ꝛ iste tex. semper allegatur. ꝛ not. ꝙ quis põt relinquere rem suam ꝛ permittere domũ suam ruere si est impotens ad reficiendum nec cogitur reficere vt hic dum dicit vnicuiqꝫ liceat. ꝛ iura que videntur dicere contrarium loquuntur in eo qui potest reficere. vt. ff. de offi. presi. l. preses prouincie. et facit. j. de dam. infec. l. pretor. §. hoc edictũ. ꝛ quod not. extra de consti. in. c. que in ecclesiarum.

2 ☞ Depositarius quare teneatur solũ de dolo ꝛ lata culpa.

3 Si petijsti a me vt tibi cõmodarem equum quem tenebã in pascuis ꝛ dixi ꝙ eram cõtentus ꝛ ꝙ ires ad pascua: ꝛ reciperes: ꝛ tu postea completo vsu restituisti eum ad eadẽ pascua me ignorante ꝛ latrones eum furati sunt qõ tenearis de casu.

4 Gestor licet possit gerere illud quod vult ꝛ alia dimittere ꝙ tamen dominus negotiorum debeat omnia approbare vel omnia reprobare.

1 **In negotia.** ¶ † Gestor negotiorum nõ solũ tenetur de dolo et lata culpa ꝛ leui. sed etiã de casu si aggreditur negotiuz insolitum item lucrum cum damno compensatur 2 h.d. ¶ † Contra primũ dictũ huius. l. op. extra gl. ꝙ gestor nõ teneatur regulariter nisi de dolo et lata culpa. qꝛ gestor non fit gratia ipsius. sed gratia dñi negotiorum sicut in deposito quia non tenetur depositarius nisi de dolo ꝛ lata culpa. qꝛ depositũ non fuit factũ gratia ipsius sed gratia deponentis. l. si vt certo. §. nunc videndũ. j. cõmo. istud contrariũ nullus format. sed responde ꝙ hoc contingit hic. qꝛ gestor se obtulit gestioni nõ requisitus a domino vnde grauius oneratur. depositarius vero sic non obtulit sed rogatus custodiam recepit nec video aliam responsionẽ. facit. j. cõmo. l. si vt certo. §. interdũ plane. ¶ Item opponitur in. j. glo. similiter ꝙ ex solo dolo ꝛ lata culpa teneať vt. l. iij. §. interdũ. ff. eo. Sol. ibi negotium vel negotia erant deserta ꝛ nullus erat gesturus hic quando nõ erãt deserta nec cõstabat quod alius non fuisset gesturus. et sic venit leuis culpa nam in dubio cũ lex dixit aliquem de culpa teneri intelligitur de leui non de leuissima. vt no. in. l. si vt certo. §. nunc videndũ. j. cõmo. ꝛ ita intelligit hic glos. ¶ Item tertio oppo. ꝙ imo teneatur etiam de leuissima vt insti. de obli. que ex quasi contractu. §. j. in fi. ꝛ. l. si pupilli. §. videamus. ff. eod. Sol. verum est si dñs negotiorũ erat diligentissimus vel alius diligentissimus fuisset gesturus si ipse nõ gessisset hic non constabat de aliquo ipsorũ ideo nõ teneretur nisi de leui vt etiã not. in. l. iij. §. interdũ. ff. cõmo. ¶ Itẽ quarto oppo. in. iij. gl. qõ teneatur de casu nõ solũ qñ est aggressus negotiũ insolitũ sed etiã in pluribus alijs casibus in quibus leges dicunt dñm nõ teneri nisi quatenus est locupletior ꝛ sic si gestor expendit quinquaginta vtiliter tñ dñs non est locupletior nisi in. x. et si reliqua perempta sunt casu fortuito dãnũ est gestoris ꝛ sic teneretur de casu vt. ff. eo. l. si pupilli. in princi. ꝛ. §. sed ꝛ si quis negotia glo. fatetur ꝙ sunt alij casus in quibꝰ gestor tenetur de casu sicut in casu isto quod dic vt in glo. ꝛ vltimo glo. inducit istum text. a contrario sensu dum dicit gestorẽ teneri de casu qñ gessit negotiũ insolitum et sic si erat solitũ a contrario sensu non tenetur. 3 † Ad questionez de eo qui dimisit equum in pascuis quod declara si habebam equũ quẽ tenebam in pascuis qꝛ non poterã ipsum in domo gubernare. et requisisti me vt ipsum tibi cõmodarem et ego dixi ꝙ erã contentus ꝛ ꝙ ires ad pascua ꝛ reciperes postea tu completo vsu restituisti eum ad eadem pascua me ignorante ꝛ ibi dimisisti. ꝛ latrones ipsum furati sunt vel lupus occidit repeto a te equum quez habuisti a me ꝛ mihi non restituisti tu dicis te dimisisse in pascuis sicut tu reperisti ꝛ sicut eram solitus dimittere videtur per istum tex. a contrario sensu. ꝙ nõ tenearis de casu. qꝛ fecisti quod facere consueui hoc etiaz tenet Pet. ꝛ Cy. in. l. nemo. C. de episco. audi. Contrariũ videtur tenere Spe. in titu. de loca. §. postꝙ. versi. ꝙ si locaui tibi boues. dicens ꝙ cõmodatarius tenetur de culpa leuissima ꝛ lz culpa mea dimittentis in pascuis sine custode non sit punienda sed reprehendenda in illo tamen nõ solum reprehendenda sed punienda est. vt. j. solu. matri. l. si constante. §. si maritus. debuit enim ipsum consignare cõmodanti. et ista opi. rationabiliter videtur. Pro declaratione glo. magne si. opponitur cõtra vltimum casum huius. l. tribus modis qõ non debeat cõpensari 4 lucrum cum damno. † Primo quia negotium de quo hic erat meum ratihabitione possum ego ratum habere et approbare illud ex quo resultauit damnum. ꝛ sic non teneor compensare qꝛ primũ est meum scõm non. nam voluntas huic rei finem imponit. l. tutori. C. eo. glo. negat hoc ꝙ debeo vel ambo approbare vel ambo reprobare per. l. caius. j. de vsuris. ad contrarium non respondet. sed dic ꝙ loquitur in gestore. quia potest gerere illud quod vult ꝛ alia dimittere. Nos loquimur in dño negotiorum qui debet vel oĩa approbare vel omnia reprobare. ¶ Item opponitur scõo quia hic videtur contrarietas. nam primum dixit ꝙ dãnum est gestoris ꝛ lucrum est domini negotiorum postea dicit ꝙ si eueniet damnum vel lucrum compensatur lucrum cum damno ergo nõ est verum ꝙ lucrum fit domini postꝙ lucrum cõpensat. glo. soluit duobus modis. Primo ꝙ hic lucratur quando lucrum ꝛ damnum euenit in vna ꝛ eadem re. sed glo. reprobat quia tunc non potest dici lucrũ tantum deducto damno vel damnũ tm̃ deducto lucro. vnde soluit scõo ꝛ ista tenetur ꝙ primum dictum loquatur quãdo accidit damnũ tantũ ꝛ nullũ lucrum. quia tũc etiam nullũ damnum. Ultimũ dictum loquitur quando in vna re accidit lucrum in alia dãnum. ꝛ tunc est proprie compensatio. ꝛ sic non est cõtrarietas. ¶ Ultimo ad idem opponitur ꝙ non fiat cõpensatio. l. de illo. j. pro socio. quidam dicunt ꝙ ibi in vero contractu hic in quasi contractu. sed non tenetur ideo dic melius ꝙ hic quãdo damnum euenit sine culpa gestoris et tunc fit compensatio ibi quando cũ eius culpa ꝛ hoc tenet Bar. hic. ꝛ. j. eo. si quis negotio. ꝛ in glo. hic.

2 ☞ Filiusfamilias isto iure ffor. ꝛ in castrensi peculio non habebat heredem ab intestato. sed pater iure paterno occupabat non tanꝙ heres. sed bene poterat testari.

1 **Accessori.** ¶ † Succedẽs ex. l. cornelia vel alio speciali iure hz hanc actionem in qua cõsiderantur oĩa que veniũt in gestione viuentis. h.d. ¶ In tex. ibi hec actio danda erit dubiũ erat. quia iste nõ succedit capto de iure cõi cum non possit cum ille decesserit seruus re vera. sed succedit de iure speciali ꝑpter fictionẽ l. cornelie que fingit eum mortuum prima hora captiuitatis. ꝛ sic liberum. vnde erat dubiũ an ad eũ transeat hec actio contra gestorem. vel econtra. an transit contra eum ꝛ dicitur ꝙ sic. qꝛ tantum operatur fictio ꝙtum veritas. similiter in casu sequenti erat dubium: quia 2 † filiusfamilias. iure isto etiam in castrensi peculio nõ habebat heredem ab intestato. sed pater iure paterno occupabat nõ tanꝙ heres sed tãꝙ pater. l. iij. j. de castrẽ. pecu. sed bene poterat testari. ꝛ tunc habere heredẽ ex testamẽto. vt. l. si seruus meuij ꝛ castrensis peculij. j. de stipu. seruo. ꝛ sic pater non erat heres de iure cõmuni. sed ex priuilegio militis et castrensis peculij. sed responde vt supra etiam in ambobus casibus in hac actione consideranda sunt illa que de iure cõmuni cõsiderantur si esset heres. ꝛ hoc est quod sequitur inuer. sicut autem.

1 ☞ Actio negotiorum gestorũ. datur non solum voluntario gestori. sed etiam necessario vt curatori intellige de vtili non de directa.

3 Curator datus hereditati iacēti potest res hereditarias alienare que seruando seruari non possunt: ⁊ sibi soluere.

4 Dominus si gerat negotium emphyteote non potest res incidere in cõmissum propter pensionem non solutam: quia debet sibijpsi soluere.

5 Predia tributaria non cõmittuntur in fiscum propter nõ solutum tributũ licet possint vendi. secus in emphyteoticis.

1 **D**Ebitor. ¶ †Gestor nõ tenetur de casu nisi culpa precedat: est autem culpa retinere pecuniam debitam creditoribꝰ si quis habet eam solutioni paratam non subsistēte iusta causa. hoc dicit tota. l. ſm Bar. ¶ †In tex. ibi eius hereditatis curationem suscepti. No. ergo hanc actionem dari non solũ voluntario gestori: sed etiam curatori qui gerit susceptionem necessitatis quod est intelligendum de vtili non de directa. l. curatoris. C. eo. ¶ In tex. impendit. x. ⁊ sic debebãtur mihi sexaginta in dicta hereditate: videlz. l. ex primo contractu celebrato cum defuncto ⁊ decem ex gestione facta post mortem eius.

3 ¶ In tex. ibi. redacta ex venditione rei hereditarie. † No. ſm Bal. curatorem datum hereditati iacenti posse res hereditarias alienare. item sibi in alijs soluere. vt hic. ⁊. j. patet in ver. nã ⁊ si debuerim. primum dictũ intelligo de rebus que seruando seruari non poterant vt sunt fructus si ergo vendit frumẽtum non imputatur ei si postea sit factum carius ſm Bal. qui dicit se habuisse de facto. facit. C. de admini. tut. l. fi. in fi.

4 † Per hoc dicit Guil. de cu. ꝙ si dñs gerat negotium emphyteote nõ potest res incidere in cõmissum propter pensionem non solutam: quia debet sibijpsi soluere. ¶ In tex. ibi. ⁊ sine culpa mea subaudi cõmissa in perditionem: sed licet in hoc nõ habuerim culpam potui habere in retentione si sine iusta causa retinui ⁊ non solui mihi nec alijs: vnde tũc casus perditionis mihi imputatur: quia culpa precedit. vt. j. sequitur. ¶ In text. ibi. sola. xc. restituenda que restitutio fit compensando dãnum cum debito precedenti.

5 ¶ † In tex. ibi. ne predia in publicum committerentur intellige de predijs emphyteoticis que tenebãtur a repu. si autem predia essent tributaria propter non solutum tributum non cõmittuntur in fiscum: licet possint vendi ſm Guil. j. de rescin. ven. l. fundus qui lucij titij.

2 ☞ Si gessi negotium pupilli sine contemplatione tutoris principaliter siue pupilli: et durante gestione factus adultus ⁊ continuaui gestionem quod pro gestis post pupillarem etatem non possim eum conuenire nisi quatenus est locupletior sicut in pupillari etate.

3 Si gessi negotia filijfamilias ⁊ eo liberato a patria potestate continuaui gestionem quod pro gestis post non teneatur nisi inquantum facere potest sicut durante patria potestate ea tamen durante poterat insolidum conueniri et condemnari. et numero. 8. et. 9.

4 Quid si gessi negotia peculiaria serui tui: ⁊ durante gestione eum manumisisti qualiter ⁊ contra quẽ agam. et nu. 8.

5 Inspicitur initium cõtractus seu gestionis quantũ ad hoc vt sciatur quatenus vel inquantũ detur actio sic ⁊ quãdo queritur de qua moneta debeat fieri solutio.

6 Negotia licet sint plura tamen si vno animo fuerũt gesta: dicitur vna gestio non plures: si autem animo diuerso: tot sunt gestiones quot animi.

7 Quando quis cõmittit vnũ delictum per plures annos an dicatur vnum delictum vel plura.

8 Seruus ex gestis tempore seruitutis quod nõ teneatur liber factus nisi ex deposito.

1 **P**Omponius. ¶ † Si pendẽte gestione mutetur cõditio domini negotiorum pro negotijs gestis post mutationem status eo modo conuenitur sicut pro gestis añ mutationem si fuit vnica gestio: quia debet inspici initium: sz si fuerunt plures gestiones vna ante mutationem altera post tunc pro gestis post cõuenitur: inspecta qualitate que tũc erat non inspecta qualitate prima. Dicitur autem vnum vel plura respectu gestoris: quia si habuit animum gerendi oĩa: tunc erit vna pro toto tempore: si vero animo gerendi quedam ⁊ facta mutatione aggressus est alia dicuntur plures gestiones et scdm diuersitatem temporum variatur actio inspecta qualitate persone. h. d. cum. l. sequẽ. et iste due leges loquuntur quando variatur conditio domini negotiorum. sed. l. sequens cum sequentibus quando variata est conditio gestoris. Item ponderã qd questio est de gestis post mutationem status. nã de gestis prius non erat dubium ⁊ primo ponitur dictum pomponij vsqꝫ ibi hic ⁊ ego.

2 † Secũdo ponitur approbatio pauli iurisconsulti cum limitatione tantum. ⁊ incipit limitatio ibi nisi ab initio vsqꝫ in fi. postea in. l. sequẽ. ponitur ꝓbatio vtriusqꝫ tam dicti ꝙ̃ etiam limitationis. constat autem si gessi negotiũ pupilli siue contemplatione tutoris principaliter siue sine cõtemplatione pupilli ex priuilegio pupillari nõ obligatur mihi pupillus nisi quatenus est locupletior. l. si pupilli. in prin. s. e. ⁊. C. eo. l. ij. Quid ergo si durante gestione efficitur adultus ⁊ ego cõtinuaui gestionẽ certũ est ꝙ ꝓ gestis durãte pupillari etate nõ possum eũ cõuenire vltra quẽ sit locupletior factus: sz dubiũ est de gestis post pomponius dicit idẽ: qr inspicitur initiũ cũ enim incepi gerere videor eũ voluisse obligare pro tota gestione eatenus quatenus poterat obligari in presenti: qr finis trahitur ad principium.

3 † Item si gessi negotia filij tui: lz si ipsuz conuenirem durante patria potestate potuissem conuenire in solidum: si tamen ipsum conuenio finita patria potestate pro gestis ea durante non possum conuenire nisi quatenus facere potest. vt. j. quod cum eo per totum. Quid ergo erit de gestis postꝙ̃ est liberatus a patria potestate. dicitur hic idem vt conueniatur quatenus facere potest sicut si illa fuissent gesta durante patria potestate ⁊ post finitam conueniretur: habẽtur ergo pro gestis durante patria potestate: non tamẽ habetur perinde ac si ea durante fuisset conuentus: qr tunc potuisset insolidum conueniri et condẽnari. l. ⁊ si condemnatus. j. de noxa. et hoc voluit in effectu glos. ij. super ver. punitio.

4 † Item si gessi negotia peculiaria serui tui ex hac gestiõe seruus nõ fuit obligatus efficaciter: sed naturaliter tantum: ⁊ sic nec factus liber poterat a me conueniri: sed tu poteras actione de peculio conueniri. Quid ergo si durante gestione ipsum manumisisti. qd erit de gestis post. idem videtur dicendũ vt ipse conueniri non possit. Sed an tu possis cõueniri hic est dubiũ: quia cũ seruus manumittitur inter viuos censetur sibi remissum periculum nisi fuerit ademptum. vnde tu non videris posse conueniri de gestis post. quia nõ gessi negotia tua sed serui cuius erat peculium sed nec seruus per id quod hic dicitur ꝙ inspicitur princi. quo inspecto ipse nõ fuit obligatus ex quo resultat iniquitas ꝙ perdam quod impẽdi. ⁊ sic seruus locupletabitur cum aliena iactura. istud dubium fecit dubitare antiquos ꝓpter quod recesserunt ab ista lectura. vt habetur in glos. ⁊ posuerunt als Alij dicunt non esse recedendum. et constat ꝙ si retinuisti peculium cessat dubium: quia dixi postꝙ̃ gessi negotium tuum: et sic sicut tu potes conueniri de peculio pro gestis ante. ita et pro gestis post. licet post seruus conueniri non possit: sed si peculium non retinuisti non potes tu conueniri: quomodo ergo tunc respondebitur ad inconueniens. quidam dicunt qd imo poterit cõueniri: quia actio que erat danda contra te si remansisset tibi peculium dabitur contra seruum si non retinuisti: qr est ambulatoria de persona ad personam. Alij dicunt qd imo conueniris tu: quia est tibi imputãdũ quare peculium non retinuisti: sed certe si ignorasti gestionem non potest tibi imputari. Guil. de cu. dicit ꝙ neuter vestrum poterit conueniri attenta ratione predicta: scz ne seruus locupletetur cum aliena iactura. ergo potero agere contra eum nõ hac actione sed cõdictione sine causa. vt. l. si me ⁊ titium. ff. si cer. peta. ⁊ sic omnia saluãtur. ⁊ si rigor ⁊ etiam equitas. ⁊ ista placet. licet Bart. non tangat. Et ex hoc apparet difficultas huius. l. que ideo cõsistit in isto arti. si bene inspiciatur glo. que male declaratur per doct.

5 No. ex ista. l. duo. ¶ † Primo ꝙ inspicitur initium cõtractus seu gestionis quantũ ad hoc vt sciatur quatenus vel inquãtũ detur actio. sic etiam qñ queritur de qua moneta debeat fieri solutio si quis se obligaret ad. x. annua. ⁊ postea moneta mutaretur ⁊ spẽderetur alia deterior: quia debet solui ex stipulatione prima. vt in. c. olim. extra de censi. de quo not. per Bar. in. l. cum quid. in fi. j. si cer. pe. ⁊ fuit questio dispu. per Jac. but. que incipit quidam colonus.

6 † Secundo not. ꝙ licet negotia sint plura si tamẽ vno animo fuerunt gesta: quia quis accesserit tãꝙ̃ omnia gesturus dicitur vna gestio non plures. si autem animo diuerso: quia accessit vt gesturus vnũ postea mutauit animũ tot sunt gestiones quot animi. ⁊ sic inspicitur animus gerentis non multitudo negotiorum. et hoc facit ad materiam quam tractat Bart. in. l. inficiãdo. §. si infans. j. de fur. vbi tractat.

7 † quãdo quis cõmittit vnum delictum per plures annos an dicatur vnũ delictum vel plura. ⁊ distinguit an pendeat ex animo. ⁊ inspicitur animus. et si est vnus erit vnũ delictum. si plures erant: erunt plura delicta: sed vbi nõ inspicitur animus sed actus corporis tot sunt delicta quot sunt actus ⁊ ad precedentem casum bene facit ista. l. Unde si aliquis occupauit rem meã per plures annos vel aliquam terram contra superiorẽ quia hic agitur de pos. occupata q̃ possessio retinetur animo dicetur vnum delictum nõ plura vt hic in ver. nisi ab initio. gl. prima magna ponit casum vsqꝫ ad versi. ꝙ de seruo. qui casus cõmuniter tenetur: tamen adde dum dicit: tamen nõ fiet cõdẽnatio supple de gestis post mutationem status: de illis enim

hic tãtum queritur.⁊ dum subdit nisi eo modo quo fuerit con
ditione eorum non mutata:expone nisi eo modo quo fieret de
gestis ante mutationem status.⁊ ista verba dãt intelligere gl.
vt patet ex his que postea sequuntur. Secundo gl. format op-
po.vsq; ad ver.vt autem. Tertio propter quartam ⁊ vltimam
opp.ad quam nõ apparet bona responsio.glo. aliquantulum
se innoluit.⁊ videtur ponere duos alios intellectus ad istam
l.qui differunt a primo:tamen tu tene primum. ⁊ pone casum
8 et responde ad op.ꝫm ꝙ dixi ꝫm Guil. ¶ †Nunc opp. primo
contrario quod dictum est de seruo ꝙ ex gestis tempore serui-
tutis non tenetur liber factus.ↄtra de leg.j.§.si apud.j. deposi
ti.vbi ex deposito quod recepit tempore seruitutis cõuenitur
liber factus.glo.dicit ꝙ non conuenitur actione personali ex
contractu depositi:sed conuenitur actione reali reivendicatio
ne tanꝗ quilibet possessor.sed hoc non placet: quia nõ faceret
ad titulum. solue ergo vt ibi. quia speciale est in deposito. se-
cus in alijs contractibus.nam contractus depositi in aliqui-
bus melioris conditionis est ꝗ alij. Secundo opp. quod imo
licet fuerit vna gestio continuata nihilominus scdm varieta-
tẽ conditionis persone varietur actio.cuius contrariũ hic di-
citur ꝙ imo detur scdm qualitatem que erat ab initio.l. tutor
qui tutelam.j.de admi.tut. Glo. dicit ꝙ diuersus est casus. nã
hic loquitur quando variatur status domini negotiorũ.sup-
ple quo casu:quia ille obligatur ignorans ideo mutatio sta-
tus sibi non nocet vt in plus obligetur pro gestis postꝗ fue-
rit obligatus pro gestis ante. Ibi quando fuit mutatio in
personam gestoris qui obligatur sciens vnde mutatio status
sibi potest nocere vt in plus obligetur pro gestis postꝗ pro ge
stis ante si seruus incepit gerere et postea factus liber cõtinua
uit tenebitur pro gestis post.licet pro gestis ante non tenere-
tur.et sic vna fuit gestio. ¶ Tertio oppo. de.l.si ꝙ.§. si seruus.
§.si filium.j.pro socio.ad idem soluit glo.sed doct. aliter ꝙ ibi
fuit continuata gestio de voluntate vtriusq;.hic de voluntate
vnius tantum. Breuiter vltima solutio glo. mihi placet qd re
vera ille.§.in nihilo.contradicit huic si bene inspiciatur. Ibi
enim dicitur ꝙ pater post emancipationem de gestis per filiũ
non obligatur.et certe nec hoc negatur. nam etiam hic idem
esset. ¶ Sed quarto opp.fortiter in ver. ⁊ ꝫm hanc lecturã ⁊c.
et in ista oppositione laborat gloss. vsq; in fi. nam hic ponitur
vnus casus in quo si seruamus positionem casus supra factã
resultabit iniquitas:sc; quãdo gessit negotia peculiaria serui
tui constat enim qd pro gestis durante seruitute ipse non fuit
obligatus nisi naturaliter. Tunc vero dominus de peculio et
ipse pro gestis tempore seruitutis non potest conueniri liber
factus:sed tu bene potes conueniri de peculio. Quid ergo si
continuaui gestionem postꝗ est factus liber et impendi circa
eum vtiliter constat qd seruum pro illis non possum conueni
re sicut nec pro gestis ante:sed nec te conuenire potero: q; non
gessi negotia tua:sed negotia illius serui facti liberi: quia pe-
riculum censetur sibi donatum in dubio.⁊ sic perdat illa. et sic
iste seruus locupletabitur cum damno meo. Quidã antiquus
glossator vocatus Hugo de porta rauẽnata fatetur hoc incõ
ueniens.sed dicit esse tolerãdum:quia imputatur mihi gesto-
ri cur perseueraui in gestione.nam debebam hoc scire vel sci-
re potui.glo.hoc reprobat:quia potest esse ꝙ ignoraui manu-
missionem:vnde non est mihi imputandũ. Alij reprobant po
sitionem casus supra factã dicentes ꝙ mutato statu variatur
actio vt detur scdm qualitatẽ persone que erat tempore gestio
nis:vt in personam serui detur illa que erat tempore incohoa-
te gestionis.⁊ sic dicunt ꝙ pro gestis post manumissionẽ obli-
gatur seruus liber factus:licet nõ fuerit obligatus pro gestis
in seruitute.⁊ si dicatur scdm hoc differẽtia que fuit hic. an fue
rit vnica gestio vel plures nihil valet:q; siue sit vnica siue plu
res variatur actio scdm quod variatur status. ipsi respondẽt
ꝙ imo ista distinctio habet alium effectum ⁊ propter illum fa-
cta est:non propter hoc ꝙ actio non varietur:quia quando est
vnica gestio:licet actio varietur:tamen est vna pro toto tẽpo-
re:s; quãdo sunt due gestiones erunt due actiones et effectus
primi consistit in hoc:quia actio de peculio que dabatur con-
tra dominum pro gestis ante:nunc dabitur contra seruum tã
pro gestis ante ꝗ pro gestis post:⁊ sic transit de persona domi
ni ad personam serui preter ordinem iuris qui est vt nõ trãs-
eat nisi in successorem vniuersalem vel singularem.vt in cessio
narium.⁊ hic transit:licet seruus non sit heres domini nec cõ-
tra eum facta sit cessio. Uel potest dici qd pro gestis ante non
trãseat.sed detur contra dominũ:pro gestis post bene trãseat.
⁊ ista est probabilior:alij sustinent primam positionem casus
et dicunt dari actionem pro gestis post cõtra dominum: quia
sibi est imputandum cur peculium non retinuit cum posset: et
si dicatur sequitur scdm hoc ꝙ si gestio durauit vltra annum
post manumissionẽ.dic ꝙ non poterit ista actio de peculio da
ri contra dñm:quia facta manumissione actio de peculio que
erat perpetua efficitur annalis.vt.j.quando actio de pecu. est
annalis.gl.respondet ꝙ imo:quia annus incipit currere post
finem gestionis qñ datur pro gestione habente tractu; succes-
siuum:q; oritur in fi.sed si fuisset orta ex alio cõtractu haberet
locũ ille titulus. Breuiter iste sunt imbratationes et reddunt
istum passum obscurũ. Tu dic ꝫm Guil.de cu.vt.s. dixi tenen
do primã positionẽ ꝙ non dabat contra seruũ actio negotio-
rum gestorum ne obstet ista lex.sed condictio sine causa ne lo-
cupletet cũ aliena iactura. Alij vero alio modo legunt. sed ad
idẽ tendũt cũ ista secũda.l; aliquãtulũ plenius: s; dic vt in gl.
⁊ ꝓ hoc est declarata ista glos.q̃ videt difficilis maxime in isto
vltimo cõtrario. Or sufficit nũc.le molto difficile ⁊ speculati-
uo aduertatis che ve dico che sono anni.xlv.chio lego. ⁊ hora
ma dato faticha come comẽzasse adesso.io ve dico cio nõ ve fa
ti de bona terra bisogna se studia chi vole sapere.io bẽ vedo ꝑ
le postille mie che fin alhora io duraua faticha.credete a me.
9 ¶ †Ultimo pro declaratione glo.sequentis opponitur in gl.
in ver.sed si tunc fuisset.hic dicitur ꝙ inspicitur initium. quid
si ego gessi negotium peculiare filij tui ⁊ cõtinuaui post eman
cipationem videtur ꝙ pro gestis post emãcipationẽ filius cõ-
ueniat ⁊ condẽnetur insolidũ:q; si fuisset cõuentus ⁊ condẽna
tus tẽpore primi potestatis fuisset cõuentus ⁊ condẽnatus in-
solidũ ergo ⁊ nunc ex quo inspicimus initium Sol. nõ est ita
nam inspicimus initiũ quo ad hoc vt gestio facta post emanci
pationẽ fingatur fuisse facta ante nõ quãtum ad hoc vt cõuẽ-
tio q̃ fit post fingatur fieri ante:vñ conclude ꝙ pro gestis ante
vere vel ficte conuenitur post et condẽnatur quatenus facere
potest ⁊ non vltra.⁊ ꝙ conuentio facta post:non fingit fuisse fa
cta ante.⁊ hec est conclusio.

2 ☞ Ex gestis in seruitute non cõuenitur hac actione liber fa-
ctus:et quid si continuauerit post libertatem adeptam. et nu-
mero.1.et.3.

3 Actio que non fuit a principio nata nõ nascit ex postfacto qñ
contractus vel quasi contractus est purus.

1 **Cum actum.** ¶ †Gestum in seruitute non venit in hac actione
nisi fuerit vnica gestio cepta in seruitute cõtinuata
in libertate quo casu venit nõ vt ex ea agat:s; ꝓpter
eã agit ex negligentia cõmissa in libertate non in exigẽdo a se
debitũ ex mala administratione facta in seruitute ⁊ sic agit ex
negligentia nõ ex mala administratione:sed si a se exigere nõ
potuit adhuc venit non vt in eo fiat condẽnatio:sed vt a capi-
te reddat ratio ⁊ separetur gestum in seruitute a gesto in liber
tate.⁊ a primo absoluatur.in scdo condẽnet.h.d.vsq; ad.l.atq
natura.§.si libero.⁊ sunt re vera tex.difficiles ⁊ differunt a le-
gibus precedentibus in duobus.nam ibi quando variat con-
ditio dñi negotiorum hic quando variatur conditio gestoris.
Item ibi vertitur dubitatio super gestis post mutationẽ sta-
tus.hic vero econuerso vertit super gestis ante mutationẽ: an
illa veniant in hac actione sicut veniunt gesta post. Et primo
ponit vnũ dictum vsq; ibi plane. Secundo ponit vel exceptio
vel limitatio eius vsq; ibi deniq;. Tertio ponit exẽplũ primi
dicti vsq; ad.l.proculus. Quarto ponitur declaratio exceptio
nis quãdo potuit a se exigere vsq; ad.l.at qui natura.in.§.sce-
uola. Et quinto quando non potuit in illo.§.sceuola.⁊ omnes
glo.que sunt in istis legibus finaliter tendunt ad declaratio-
nem litere qua intellecta non restat materia examinãda:plus
2 enim habent isti tex.de difficultate ꝗ de materia. † Recollige
ergo si seruus tuus incepit gerere negotia mea et male gessit
tempore seruitutis:ex qua mala gestione incepit mihi obliga
ri naturaliter tantũ ⁊ si postea factus sit liber :an posset ipm
conuenire.et sic an incipiat obligari ciuiliter ⁊ etiam nasci con
tra eũ actio.licet a principio non sic fuerit obligatus nec actio
nata contra eum:sed contra dominum sic de peculio si nõ con
tinuauit gestionem in libertate.⁊ sic constat ꝙ conueniri non
possit liber factus sicut nec ex alio contractu. vt.C. an seruus
3 ex suo facto.l.j. †Nam actio que non fuit a principio nata non
nascitur ex postfacto quando contractus vel quasi cõtractus
est purus.l.serui et filij.in princi.j. de furt. licet secus quando
cõditionalis.⁊ ita potest intelligi regula que ponitur in prin.
huius.l. Si autem continuauerit post libertatem adeptã con
stat qd ex mala gestione facta post libertatem oritur obliga-
tio ciuilis ⁊ naturalis.⁊ etiam actio contra eũ.⁊ si queritur an
in ea veniãt etiã gesta in seruitute distinguitur aut erat vnica
gestio cõnexa ⁊ inseparabilis.pone exemplũ in cultura vnius
vinee in qua plura requirunt.⁊ q̃dã fuerũt gesta vel neglecta
in seruitute q̃dam in libertate:tunc actio que proponitur pro
gestis in libertate extenditur etiam ad gesta in seruitute. vt in
ver.plane

in ver. plane. sed si nō erat administratio connexa. vt si primo emit aream in qua edificauit ⁊ sui culpa corruit. postea locauit aream ⁊ pretium consumpsit. si cōueniatur hac actione ad pretium non venit male gestum in seruitute: quia sine illo potest reddi ratio gestorum in libertate. vt in versi. deniq3. quod autem dictum est in precedenti casu. et in versi. plane. qd̄ quando erat connexa ⁊ inseparabilis gesta in seruitute veniunt debet intelligi non vt conueniatur ex mala administratione facta in seruitute: sed conuenitur ex negligentia commissa in libertate si potuit a se exigere debitum naturale ⁊ non exegit vt quia peculium fuit sibi commissum a manumittente. Idem si fuit admissum: tamen post manumissionem aliquid acquisiuit ex prospera fortuna. vt. l. at qui natura. in prin. et tunc gesta in seruitute veniunt vt etiam condēnetur ad interesse. Sed si non habuit vnde a se exigeretur adhuc veniunt gesta in seruitute: non vt ex illis condemnetur: sed vt videatur ratio que debet reddi a capite. ⁊ reperto que fuerint gesta in seruitute et que in libertate a primis absoluetur in secundis condemnabitur. vt in. §. sceuola. Et predicta quando constat que sunt gesta in seruitute. ⁊ que in libertate. Si autem non constat et tamen certum est ꝙ vtroq3 tempore gessit. glo. fi. huius. l. cū qui format questionem. ⁊ determinat reum absoluēdum ab omnibus: quia qui agit debet probare id quod est causa sue intētionis. vt. l. ij. ff. de proba. Et istud est causa: quia tunc sit condēnatio: quia intentatur actio. sed actio non oritur sibi nisi pro gestis in libertate: si ergo non constat que fuerint gesta in libertate non constat qd̄ agat cum actione: ideo reus absoluitur. et ista opinio probatur in. l. nō solum. §. sed vt probari. ff. de ope. no. nūtia. et ad hoc allegatur ista glo. cum illo text. cetera que sunt in glo. sunt leuia ⁊ tendunt ad declarationem tex. qui satis remanet declaratus per predicta.

1 # At qui natura.

Si libero. ¶ † Necessitas vera vel putatiua impedit actionē mandati non autem hanc actionē negotiorum gestorum. h. d. glo. opp. ꝙ imo detur actio mandati. vt. ff. cōmo. l. si is qui. §. fina. qui valde contradicit ⁊ remittit ad ibi no. Breuiter prima solutio que ibi ponitur cōmuniter tenetur. qd̄ hic loquatur opinio mea cōcordabat cū sua: qꝛ ego credebam ipsum esse seruū meum. ⁊ ipse similiter. ⁊ sic non fuit intentio sua se obligare ex mandato. Ibi vero quando discordabant: quia ego credebam seruū meū ⁊ ipse sciebat se liberum: tamen ex aliqua causa sciebat ⁊ hoc non allegabat. ⁊ sic sua intētio fuit se obligare ex mādato post acceptauit: ⁊ sciebat se non teneri ad acceptandū: qꝛ poterat in libertate prouocare.

2 ¶ Si aliquis prescripserit rem meam bona fide: ⁊ post completam prescriptionē peruenit ad eius notitiā quod res erat mea non tenetur eam mihi restituere etiā si erat gestor negotiorum meorū: ⁊ quid in foro conscientie.

3 Si vero ante completam prescriptionem ad eius notitiā peruenit ꝙ res est mea ⁊ gerebat negotia mea: ne teneatur mihi hac actione debet a se exigere et restituere mihi alias possem sibi imputare: quia non fecit quod ego fecissem: et quid si non gerebat negotia mea.

4 Cautela ne teneatur mihi: ⁊ vt agere possit de euictione qd̄ nō restituat mihi propria autoritate: sed admittat aliquē tertiū qui in iudicio petat ab eo: ⁊ an requiratur sententia: ⁊ denuntiatio vt venditor veniat ad defendendum.

5 Dominiū qñ possit probari per publicam vocē ⁊ famā.

6 Si talis gestor litigādo cū illo submisso: vult expectare sentētiā non iurabit de calūnia: sed poterit confiteri rem esse illius cuius nomine compellitur.

7 Contestatio quando fit per confessum non est necessarium iuramētum calūnie: ⁊ qualiter contra confessum possit ferri sententia.

8 Statutū si prohibet aliquā exceptionē opponi sub pena: non habet debitor imputare fideiussori cur illā non opposuit.

9 Emptori non potest imputari cur non opposuit exceptionē declinatoriā iudicij vel dilatoriam per quam potuisset repellere euincētem: sed demū si non opposuit peremptoriam.

1 **Cum me absente.** ¶ † Iste. §. semper allegatur cum sua gl. ⁊ h. d. gestor negotiorum potest bona fide prescribere rē domini negotiorum qua prescriptione completa non potest sibi imputari cur a se rem nō exegit nec tenebitur exigere: nec tūc tenetur reddere: sed si ante eā completam peruenit ad eum notitia qd̄ res erat dñi negotiorum si nō vult hac actione teneri ex eo qd̄ non exigat debet facere a se euinci submisso petitore qui ab eo petat nomine domini vt possit habere regressum de euictione

2 hoc dicit notabiliter. ⁊ semper allegatur tex. cū glo. ¶ † No. ex primo dicto ꝙ si aliquis prescripserit rem meam bona fide. et post completam prescriptionem peruenit ad eius notitiam ꝙ res erat mea non tenetur eam mihi restituere etiam si erat gestor negotiorum meorū. Sed an teneatur in foro conscientie tanꝙ inique lucratus sit dominium de iure ciuili constat qd̄ non. arg. hic. de iure cano. dic vt no. in. c. fi. extra de prescri. ⁊ facit quod no. glo. in. l. cū quis. §. si quis pro reo. ff. de sol.

3 ¶ † Itē no. ꝙ si ante completam prescriptionem peruenit ad notitiā eius ꝙ res est mea si gerebat negotia mea ne teneatꝰ mihi hac actione debet a se exigere et restituere mihi alias possem sibi imputare: qꝛ non fecit quod ego fecissem: si enim fuissem presens ab eo vendicassem: ⁊ sic male fidem versatus est si mihi nō restituit: sed si non gerebat negotia mea non esset sibi imputādum quare mihi non restituit: si per me petita non fuerat.

4 ¶ † Tertio no. cautelam ne teneatur mihi ⁊c. ⁊ vt agere possit de euictione ꝙ non restituat mihi propria autoritate: sed admittat quendam tertium qui in iudicio petat ab eo. et tunc si ei restituit agnoscēdo bonam fidem agere potest de euictione siue sequatur sententia condēnatoria siue non scd̄m ꝙ sentiūt gl. ⁊ doct. In hoc tamen est differentia: quia si secuta est sententia per quam fuit ipse condēnatus ad restituendum. denūtiatio tamen facta est venditori quod veniat ad defendendum et non defendit: tunc ipse emptor habet regressum de euictione. et sufficit sibi sola sententia ad probandum ꝙ res erat aliena. ⁊ sic venditor fuit in culpa vendēdo vt sua. sed si sententia non est secuta ⁊ propria autoritate restituit: tūc si agit de euictione necesse habebit probare ꝙ res erat aliena. ⁊ ꝙ bene fecit restituere ⁊ bonam fidē agnoscere. ⁊ tunc obtinebit: si antē hoc non probaret succumberet: quia venditor dicere potest ꝙ nō bene fecit restituere: sed debebat expectare qd̄ sibi auferretur. ⁊ hec est substantia eius quod hic no. per glo. ⁊ doc. ⁊ vide quod no. Bar. in. l. aristo. ff. de dona. ⁊ Ioan. an. in. c. ij. de rescrip. lib. vj. Hic est vna glo. que reputatur notabilis in pluribus: ⁊ potest recitari per quatuor oppositiones. Prima est quia hic dicitꝰ qd̄ tu gestor vt tibi reseruetur ius agendi de euictione debes submittere aliquem qui meo nomine rem a te petat ⁊ tunc poteris eam mihi restituere: et nō teneberis mihi hac actione: et habebis regressum de euictione. Contra imo nō habebis: qꝛ hoc non sufficit nisi feratur sententia quod res sit mea: ⁊ teneris ad restitutionem. l. vtiq3. ff. de rei vendi. glos. fatetur et supplet istum. §. per illam. l. vt etiam requiratur sententia.

5 † Sed contra secundo quod imo non requiratur sententia: sed sufficit ꝙ a te fuerit petita nomine meo. ⁊ ꝙ eā mihi restitueris. l. emptorem. in princi. ff. de act. emp. gl. soluit tribus modis. primo ꝙ hoc est verum si erat notorium ꝙ res esset mea: quia tātum valet notorietas quātum sententia. ⁊ hoc quando erat notorium facti permanentis. alij dicunt ꝙ etiam non permanētis: puta per publicam vocem ⁊ famam. innuit ergo gl. ꝙ per publicam vocem probatur dominium. docto. dicunt contrarium qd̄ non sufficit fama ad probationem dominij plenam vel semiplenam: licet coadiuuet eam: puta si testes non erant omni exceptione maiores. vt si erant cōsanguinei. nam minor fides eis adhibetur. sed hanc suspicionem tollit publica vox vel fama. ff. de testi. l. iij. §. j. et. ij. In antiquis tamen in quibus non reperitur aliquis qui possit de veritate testificari: fama bene posset facere probationem. vt not. Bal. C. de rei vendica. l. cum super. facit quod no. Inno. in. c. veniens. extra de verb. signi. Uel solue tertio ꝙ non est necessaria sententia dummodo adsit veritas ꝙ res erat aliena ⁊ ꝙ fuerit petita nomine domini et restituta. nec ob. l. vtiq3. ff. de rei vendi. et quod dictum est in princi. gloss. quia illud quando emptor erat incertus an res erat aliena vel non: vnde tunc expectet sententiam ꝑ quā hoc declaratur: ⁊ tunc si postea agat de euictione non habebit necesse probare ꝙ res erat aliena. quia hoc probauit sola sentētia per quam hoc est declaratū venditore sciente ⁊ contrariū non probante et eo requisito: sed si emptor certus est ꝙ res est aliena et confidit posse hoc probare etiam non lata sententia posset restituere: tamē cum agat de euictione habebit necesse probare quod erat aliena. ⁊ sic ꝙ iuste restituit ⁊ sic qd̄ potuit agnoscere bonā fidē vt supra dixi. tene menti ista: qꝛ sunt substantialia: non ergo debet restituere nisi ab ea fuerit res petita nomine domini. sed si est petita bene potest restituere etiā non lata sententia contra se dummodo postea probet quod bene ⁊ iuste restituit quia aliena. ⁊ hoc probet.

6 ¶ † Sed tertio oppo. in ver. quoquo mō ⁊c. ponamus ꝙ vult expectare sñiam quomodo iurabit in casu huius. §. de calūnia litigando. cum isto submisso si ipse scit rem esse dñi negotiorum nō potest negare sine periurio. glo. rñdet duobus modis. Primo qꝛ hoc nō facit animo calūniandi. sed aīo sibi cōseruādi ius de euictione: ⁊

sic poterit negare contra cõscientiam hoc non placet glo. quia iuramẽtum de calũnia nõ ita ↄcipitur ſm gl. vnde soluit secũdo ꝙ poterit cõfiteri rem esse illius cuius nomine petitur: nec erit necessarium tunc iuramentũ de calũnia. ¶ † No. gl. ꝙ qñ

7 contestatio fit per confessum non est necessarium iuramẽtum calũnie. quod tene menti. ⁊ post confessionem dabitur sententia. Nec ob. l. perinde. ff. ad. l. aqui. per quam videtur ꝙ non sit necessaria sententia in confessum. nam imo potest ferri si facta est confessio animo litem contestandi ⁊ dato libello. non tamẽ est necessaria probatio vel cause cognitio postꝙ reus confessus est vt in glos. ¶ Sed quarto ⁊ vltimo in ver. item opponitur qđ in terminis istius. §. non sufficiat gestori submisisse tertium qui peteret nomine domini vt agere possit de euictione: quia emptor cum cõtra eum ageret: poterit sibi obijcere ꝙ ille tertius agere non potuit nomine domini cum nõ haberet mãdatum. ⁊ iste gestor poterat eum repellere. dicendo tu non potes agere: quia non habes mandatum. ⁊ ita eum a iudicio repellere: quia cum non fecerit sibi est imputandum. ff. de euictione. l. si rem quam. cum alijs allegatis in glos. respondet gl. tribus modis. Primo ꝙ hic non poterit imputari gestori si istã exceptionem non opposuit: quia hoc fecit timore ne teneretur

8 domino negotiorum: qꝛ rem sibi non restituit. ¶ † Not. istam so. ſm Bar. ꝙ si statutum prohibet aliquam exceptionem opponi sub pena non habet debitor imputare fideiussori cur illam non opposuit: qꝛ fideiussor poterit replicare: quia hoc fe-

9 cit ꝙ non opposuit ne incideret in penam statuti. † Secundo soluit: quia ista exceptio erat declinatoria non peremptoria. tene menti quia emptori non potest imputari cur non opposuit exceptionem declinatoriam iudicij vel dilatoriam ꝑ quã potuisset repellere euincentem: sed demũ si non opposuit peremptoriam. ¶ Tertio solu. q. hoc fecit autoritate huius. §. qꝛ cũ permittat ibi vt possit tertiũ submittere ad petendum videt̃ etiam permittere vt talem exceptionem non obijciat: alˢ ista cautela esset elusoria. ¶ Ultima sol. tendit ad idẽ cũ prima. et no. istam glo. que subtiliter loquitur.

2 ☞ Negotiorum gestor hodie non tenetur pecunias dñi ponere ad vsuras licet dñs consueuit fenerari.

3 Negotiorum gestor si recepit pecuniam ad vsuras pro gerendo negotia domini vel pecuniam expendidit quãdo possit eã a domino repetere.

1 **Non tantum.** ¶ † In hac actione tam directa ꝙ contraria veniunt vsure. h. d. ¶ In text. ibi ex pecunia aliena. i. domini negotiorum. ¶ In text. ibi prestabimus subaudi: scꝫ nos gestores: non enim debemus lucrari ex gestione: sed si pecuniã domini tenuimus otiosam cum possumus eam ponere ad vsuras adhuc tenemur vt

2 sequitur. ⁊ sic erimus in dãno: sed supra fuimus in lucro: † sed hoc intelligit glo. si dominus consueuit fenerari alˢ gestor nõ tenetur pecunias domini ponere ad vsuras vel cum eis negotiari. facit. l. si negotia. s. eo. † Item erat hoc verum iure isto:

3 secus hodie qꝛ sunt prohibite de iure canoni. ⁊ diuino. ¶ Sed pone gestor negotiorum recepit pecuniam ad vsuras pro gerendo negotia domini an repetet vsuras a domino. respõdet qđ sic. vt in ver. contra quoqꝫ. ⁊ idem si pecuniam expendimus in negotijs domini. primum dictum ⁊ etiam scđm procedit. nã maiorem vtilitatem dominus consequitur ex hoc ꝙ sint vsure. vt. l. ⁊ in contraria. ff. de vsuris. ⁊ etiam si nos pecuniam nostram exposuimus fenerari: alˢ non possemus repetere a domino nisi ratione more cõmisse in restituendo ⁊ hoc colligitur in. ll. allegatis. in glo.

1 **Dum apud hostes.** ¶ † Gerenti negotia capti ab hostibꝰ cõpetit hec actio contra ipsum captum postea reuersum: ⁊ cõtra eius successores si nõ reuertetur. h. d. cũ. l. sequẽ. ⁊ hoc totũ ratione fictionis que fingit primo casu nunꝙ fuisse captum. et secundo casu fuisse mortuũ preambula hora captiuitatis: sed si hoc esset verum sicut fingitur videretur quis gessisse negotia viuentis vel mortui quibus casibus competit hec actio: sꝫ inspecta veritate gessit negotia serui: ⁊ sic non haberet actionem. vt no. s. eo. l. pompo. la. ij. nam quousqꝫ viuit est seruus hostium: ⁊ nulla bona habet.

2 ☞ Unus ex tribus captis ab hostibus si aufugit ⁊ alij duo capti soluerunt pro illo poterũt solutũ ab illo repetere: secus si capientes non erant hostes.

3 Captus pro repsalijs si soluit repetit ab illo cuius causa captus est si represalie fuerint licite cõcesse: ⁊ quid si nõ licite.

1 **Tam ⁊ seruius.** ¶ † Supra quando non captus ab hostibus gerit negotia capti. hic quando vnus captus gerit negotia alterius capti soluendo pro ipso ab hostibus impositam talliam: nã repetit ab illo cui si soluisset ⁊ non captus. Uidebatur cõtra: qꝛ erat seruus durante captiuitate. ⁊ sic videbatur nõ acquiri sibi hanc actionem quasi nõ sit capax: sed certe ipso reuerso fingitur non fuisse captus. ⁊ sic libere gessisse negotia. ¶ In text. ibi vt duo quoqꝫ pecuniam pro eo darent ⁊ in hoc omnes consenserunt tam capti inter se ꝙ etiam capientes et cum eis et sic erant obligati naturaliter quilibet ad suam talliam isti ergo duo qui remãserunt soluendo pro tertio misso et non reuerso gesserunt negotium illius ipso gestu: quia liberauerunt illum a naturali obligatione: sꝫ

2 si inuicem non consensissent: tunc habet locum q̃stio gl. † Pone ergo ꝙ vnus ex tribus aufugit ab hostibus ⁊ alij duo coacti fuerunt soluere pro illo an poterunt repetere. glo. disputat ⁊ determinat ꝙ non: qꝛ non videntur gerere negotium illius cum ille non consenserit nec ratum habebat. tene mẽti. ¶ In tex. respondi equum esse. q. d. de rigore iuris: secus per rationẽ quã. s. dixi. qꝛ tempore quo gesserunt erant serui hostium. ⁊ qꝛ non fuit vtiliter gestũ: sed responde vt. s. dixi. quia finguntur postꝙ reuersi sunt ⁊ vtiliter gestum videtur postꝙ ille consensit: vt pro eo soluerent. Sed tunc videt̃ habere locũ actio mandati nõ negotiorum gestorum: sed dic ꝙ non mandauit vt soluerent sed consensit necessitate ductus. ¶ In glos. ij. ibi. sed quid si nondũ promiserant. ista glo. presupponit ꝙ isti duo possint repetere a tertio quod soluerũt pro ipso: quia ista promiserũt capientibus: ⁊ sic fuerunt naturaliter obligati. vnde queritur quid si non promiserunt ⁊ tertius fuit missus ⁊ non reuersus. Uel pone clarius ꝙ aufugit: et determinat ꝙ alij duo coacti soluerunt pro illo nõ repetũt ab eo: qꝛ nõ videnť gessisse negotium illius vtiliter: non enim illius iure tenebatur ad soluendum illã talliam: vel dic ꝙ imo tenebať si capientes erant hostes: quia licite potuerunt talliam imponere. secus si non erãt

3 hostes. † Et facit in arg. si aliquis fuit captus pro represalijs ⁊ soluit an possit repetere a sua cõmunitate propter cuius defectum in non administrando iustitiam fuerunt concesse represalie vel ab illo propter quem fuerunt concesse. Et videtur distinguendum an represalie fuerint licite concesse: ⁊ tunc possit repetere: quia gessit negotium illius propter quem fuerũt cõcesse: ⁊ liberauit illum a debito. vt. ff. eo. l. soluendo. sed si nõ licite: quia ille non erat debitor vel cõmunitas non fuit negligens in administrando iustitiam: ⁊ tũc secus quia iniuria isti soluenti facta alijs nocere non debet. de hoc vide per Bart. in tractatu represaliarum.

2 ☞ Si defunctus erat pupillus et heres est maior pupillo: ⁊ gesta sunt negotia hereditatis iacentis quod obligabitur hereditas insolidum.

1 **Qui negotia.** ¶ † Gerens negotia hereditatis habet actionem insolidũ contra hereditatem iacentem ⁊ contra heredem postea adeũtem etiã si pupillus fingatur retro adiuisse. hoc dicit. ista ergo fictio nõ nocet gestori quominus habeat actionem contra pupillũ pro gestis hereditate iacente: qꝛ hereditas non representat heredẽ sed defunctum: sed pro gestis post teneretur quatenus solum est locupletior. vt. C. eo. l. ij. s. eo. §. si pupilli. in prin. ¶ In tex. ibi. seqꝫ ei obligat subaudi insolidũ si vtiliter gestum est: licet vtilitas non durauerit per regulam que ponitur in. l. sed an vltro. §. j. s. eo. quasi dicat nõ obligat sibi pupillũ heredẽ instituttum: quia non obligaret insolidum: sed quatenus erat locupletior: imo obligat hereditatem iacentẽ que representat personã defuncti. l. hereditas. ff. de acquirẽ. re. do. ⁊ defunctus poterat insolidum obligari. trãsit ergo ista hereditas sic obliga-

2 ta insolidũ etiam ad pupillum adeuntem cũ onere suo. † Sed quid cõtra si defunctus erat pupillus ⁊ heres est maior pupillo et gesta sunt negotia hereditatis iacẽtis videtur attenta dicta ratione ꝙ hereditas que representat personã defuncti qui erat pupillus non obligetur nisi quatenus est locupletior nõ respecta persona heredis: sed in contrarium videtur text. cum glo. in. l. proxi. in glo. dic vt ibi.

2 ☞ Gestor tenetur complere que inchoauit indistincte tam viuente ꝙ mortuo domino negotiorum: et siue alius fuisset gesturus siue non.

3 An teneatur noua inchoare.

4 Que fiunt causa explicandi vetera nõ refert an fiant infra terminum vel post.

5 Testes si iurauerũt infra terminũ datũ ad probandũ possunt examinari etiã post terminũ: secus si non iurassent.

1 **Si viuo titio.** ¶ † Mortuo dño negotiorum gestor tenetur cõplere qđ incepe rat: sed nõ tenetur inchoare noua. hoc dicit. quod est intelligẽdũ etiã si iceperit gerere tãꝙ oĩa gesturꝰ: alˢ si dñs negotiorũ non esset mortuus teneret̃: tũc etiã noua inchoare. vt no. s. eo. l. si pupillus

l.si pupillus.§.fin.Sed si non accessit,vt gesturus omnia tunc etiã dominus viuens non teneretur noua incboare nisi alius diligens fuisset gesturus omnia si iste non incepisset.vt.d.§.fi. ita intelligunt docto. istum.§. ad hoc vt babeat vtilitatem et dubitationem.Et primo ponuntur duo dicta vsq; ibi.vt accidit.Secundo probat ea per simile. secunda ibi. nam quecũq;. Tertio respondet oppo.que posset fieri contra primũ dictuz.

2 ¶†No.ergo qd gestor complere tenetur que incboauit indistincte tam viuente q̃ etiam mortuo domino negotiorum:ꝛ si-

3 ue alius fuisset gesturus siue non vt dixi in.d.§.fi.† Sed cum queritur an teneatur noua incboare distinguendum est vt ibi dixi.ꝛ tamen illa vendicant sibi locum viuente domino negotiorum:sed eo mortuo nullo modo tenetur incboare vt hic.

4 ¶†Item nota regulam que ponitur in fine.qd ea q̃ fiunt causa explicandi vetera non refert quãdo fiant an infra terminũ:

5 vel post terminũ†ꝛ si testes iurauerũt infra terminũ datũ ad probandũ possunt examinari etiã post terminum:sed si nõ iurassent.secus de hoc in.l.dãni.§.sabini.ĩ.de dã.infec.per Bar. facit.ĩ.de contrahen.emp.l.qui fundum. ꝛ in Spec. de teste.§. qualiter.ver.is quoq;.

2 ☞Qui tenetur ex eo solo qd habet actionem contra alium eam cedendo liberatur.

1 **Mandato tuo.** ¶†Qui tenetur ratione sue culpe nõ liberatur cedendo actionẽ contra aliũ si quam habet:quia non videtur teneri ex

2 eo ꝙ actionem habet sed propter suam culpam.hoc dicit.†Secus si nõ teneretur ratione culpe vel ratione sue promissionis: sed propter hoc tantũ ꝙ habet actionem contra aliũ. nam tũc bene liberaretur eam cedẽdo.l.vt debetur.ĩ.de peculio. ¶In tex.ibi.tu mihi actionem negotiorum gestorum.subaudi ꝛ ille lucius tibi actione mandati quam potes intentare cõtra eum etiam anteq̃ mihi soluas.vt.ĩ.eo.si quis mandato. Sed an ille lucius teneatur mihi actione negotiorum gestoruz sicut tu. ꝛ sicut tenetur tibi actione mandati:ꝛ certum est ꝙ sic. si sciens negotia esse mea gessit:quia mei contemplatione videtur gessisse sicut contemplatione tui mandati.l.iij.§.fi.ſ.e.sed si ignorauit negotia mea:et sic non contemplatione mea gessit dic vt ibi no.in glo.que ponit opinio.contrarias.vnam Azo. alterã Joan.dic vt ibi dixi.

2 ☞Negotia hereditaria non possunt dici alicuius viuentis nec etiam defuncti qui nihil habet:nec etiam heredis futuri: sed hereditatis.

3 Etiam si sint gesta negotia pupilli quando impensa est necessaria qua non facta res fuisset perempta vel deterior facta tota indistincte repetitur sed si solũ est vtilis tũc pupillus vel hereditas tenetur quatenus est locupletior.

4 Ex eo ex quo quis venit puniendus non debet lucrum vel cõmodum consequi.

1 **Siue hereditaria.** ¶†In negotio gesto necessario quicũq; casus superueniens non nocet gestori. si cul-

2 pa precedat casum.h.d. ¶†In text. ibi. siue ea que alicuius essent subaudi:scilz viuentis. ¶Nota ergo quod negotia hereditaria non possunt dici alicuius cum hic ponantur tanq̃ diuersa:sed verum est quod non possent dici alicuius viuẽtis nec etiam defuncti qui nihil habet:nec etiam heredis futuri q nullum ius habet ante hereditatem aditam:sed dicuntur he-

3 reditatis que est quedam persona ficta representans defunctũ l.mortuo.ĩ.de fideius. ¶†In tex. ibi si necessario. põdera hoc verbũ:quia quando expensa est necessaria:quia non facta res fuisset perempta vel deterior effecta indistincte tota repetitur etiam si sint gesta negotia pupilli:tunc enim pupillus tenetur quatenus est locupletior quando negotium erat vtile non autem necessarium sic debet intelligi.l.si pupilli.in prin.ſ.e.ideo in casu huius legis procedit.quod dicit glos.ĩ. quod etiã si ista hereditas esset hereditas pupilli procedit quod hic dicitur ꝙ gerens possit repetere qd impendit:etiam si nulla vtilitas pupillo vel hereditati resultauit:aliter si non fuisset negotiũ necessarium non repeteretur nisi quatenus eius hereditas esset locupletior:qꝛ hereditas representat personã defuncti pupilli.secus si pupillus erat heres institutus ꝛ defunctus erat maior:qꝛ non inspicitur persona heredis que hereditas non re-

4 presentat:sed personam defuncti:ideo tunc daretur actio in solidum.ſ.l.proxi.§.qui negotia. ¶†In fi.l.ibi. nam cum iste finis semper allegetur: qd ex eo ex quo quis venit puniendus non debet lucrum vel cõmodum consequi.vt in gl.que allegat concordantes. ¶In text.ibi dãnandus sit nõ declarat in quo ꝛ si intelligeret:scz ad emendationem frumenti vel vini deperditi sequeretur ꝙ gestor esset in duplici dãno propter culpam quia perderet pretium quod impendit in emẽdo quod adhuc nõ recuperauerat. vt.ſ.innuit.ꝛ vltra hic emẽdaret frumentũ vel vinum deperditum.sed gl.fi.magna hoc non consentit vt habeat emendare frumentum vel vinum deperditum si nõ recuperauerat expensas factas in emendo: sed qd illas perdat. Dic ergo ꝙ non est damnandus in emendatione frumenti vel vini:sed in alijs dãnis que dominus vel hereditas consequitur ex perditione illius frumenti vel vini. ꝛ hoc vult gl. super isto verbo dãnandus.

2 ☞Quod operatur propositum in proposito debet operari oppositum in opposito.

3 Dominus negotioꝝ quãdo teneatur tam solutionẽ indebitã q̃ etiam exactionẽ approbare vel vtrũq; reprobare.

4 Gestor si indebitum exegit:ꝛ dominus ratum habuerit tenebitur dñs soluenti condictione indebiti gestor vero non tenetur ꝛ quid si non ratificaret.

1 **Si quis.** ¶†Negotiorũ gestor tenetur domino restituere qd eius noĩe exegit etiam si sit indebitum: sed si indebitum soluit a dño non recuperat.hoc dicit.ꝛ sic non est eadem ratio contrariorum.nam exigere ꝛ soluere videntur contraria.ꝛ ideo sicut exigendo indebitum tenetur domino restituere. et sic dñs sentit cõmodum.ita ꝛ si indebitum soluit deberet pos-

2 se a domino recuperare vt sentiat incõmodum:†qꝛ quod operatur propositum in ꝑposito debet operari oppositum in opposito.l.ꝛ si contra.ĩ.de vul.ꝛ pu.ꝛ.l.fi.de leg.iij.Gl. voluit ita opponere ꝛ soluit ꝙ imo non sunt directo contraria: qꝛ quando exigit adest ratificatio domini:sed quando soluit nõ adest sed si poneremus ꝙ adesset procederet contrarium quod fatẽdum esset ꝙ a domino recuperaret indebitum quod soluit et

3 dñs repeteret ab eo cui solutum est.†Intellige tamẽ predicta ſm Bar.in diuersis gestionibus:sed in vna ꝛ eadem gestione videtur ꝙ si tenetur restituere quod exegit ita possit recuperare qd soluit etiã si dñs nõ ratificet:quia tenetur vel vtrũq; approbare:vel vtrũq; reprobare:vnde si approbat exactionẽ videtur approbare etiam solutionẽ indebiti.ꝛ allegat.l. in cause.ſ.de procura.facit.l.cum queritur.ſ. de admini.tut. ¶In tex.ibi indebitum exegerit.subaudi ꝛ dominus ratum habuerit quo casu ipe dominus tenetur soluenti condictione indebiti.ac si ipse gessisset gestor vero non tenetur:sed si non ratifica-

4 ret non teneretur restituere domino sed ipsi soluenti. ¶†In tex.ibi ꝙ indebitum soluit.subaudi ꝛ dominus non ratificauit:als non esset ipsi gestori imputandum:sed posset a domino negotiorum repetere quod soluit. facit.l. si vendidero.§. si titius.ĩ.de furtis.

2 ☞Solutionem factam gestori creditoris põt dominus inuito soluente ratificare:secus si data sit pecunia nuntio vel procuratori debitoris ad portandum eam creditori:ꝛ re integra debitor reuocet mandatum.

3 Soluens procuratori statim liberatur.

4 Quando dicatur res integra.

5 An statim ꝙ dñs negotiorũ ratam habet traditionem vel solutionem factã neg.gest.suo acquiratur sibi dominium etiam antequam gestor eam dño tradat.

6 Dominium pecunie solute gestori creditoris est apud debitorem ante ratihabitionem:non tamẽ eo modo quo prius erat. et numero.7.

7 Domini natura est ꝙ sola volũtate nõ abdicatur: si alteri nõ applicat̃ nisi cum quis habet rem pro derelicta: secus in possessione:que solo aĩo perditur:licet alteri non applicet̃.

8 Ratificatio debet fieri infra prefixum tempus acquirendi.

1 **Si ego.** ¶†Soluẽs negotioꝝ gestori creditoris nõ liberatur a creditore:nec dominiũ rei solute transfert in eũ nisi secuta ratihabitione quã facere põt etiã inuito soluẽte.h.d. ꝛ frequẽter allegat̃ ista lex cũ suis gl. ¶In tex.ibi.si ego subaudi debitor tuus. ¶In tex.ibi procuratori.i.ei q asserebat se procuratorẽ tuũ cũ tamẽ nõ esset sed gestor negotiorum sine mandato. ¶In text.ibidẽ idest tradã non enim volui transferre dominium in istum gestorem:sed in te dñm vt sequitur. ¶In tex.ibi. quia ꝓcurator

2 in accipiendo creditori dũtaxat ꝛc. ¶†Nota rationem quare potest ratificare me inuito:qꝛ recipiens gerebat negotiũ tuũ: sed non meũ tuo nomine recepit:sed si gessisset meũ vt qꝛ ipm procuratorẽ constitui vel etiam nuntium ad portandum tibi pecuniam re integra ꝛ solutione nondum facta possem reuocare mandatũ:ꝛ tunc non posses ratificare me inuito.l. si cum

3 cornelius.ĩ.de solu.cum si.ꝛ istud est bñ põderãdũ. ¶†Opp. in.ĩ.gl.dicit tex.ꝙ soluit procuratori si erat procurator ego statim sum liberatus ꝛ statim in te est translatũ dominiũ.l. vero procuratori.ĩ.de solu.dicũt quidã ꝙ erat ꝓcurator meus non autẽ tuus.ad hoc bene facit.l.quã gl.allegat.ĩ. de do. inter vi.

et vxo.l.si sponsus. Alij dicunt ꝙ erat tuus tamē nō specialis ad hoc:sed gnālis. hoc nō placet. Nam ⁊ tunc liberarer si gerat negotia sicut si esset specialis. vñ gl. soluit. tertio vt dixi super tex. q2 nō erat ꝓcurator:sꝫ asserebat se cum esset gestor. ⁊ tunc oīa plane procedūt. ¶ Item opp. si diceremus ꝙ etiā si procurator meus vt primi dicebant non esset verum ꝙ recipiēdo geret negotia tua sed mea principaliter ⁊ sic non posses me inuito ratificare q2 possem reuocare mādatū gl. fatet. ⁊ sic illa opi. nō ꝓcedit.

4 † Possum aūt reuocare re integra ⁊ qñ dicat̄ integra dic vt in gl. q̄ dicit ꝙ tūc si esset meus nō posset creditor habere ratū nō suo noīe gestū. certe imo posset ad sui dānū ⁊ debitor liberaret̄ ab eo non vt ipse posset agere actione negotiorū gestorum contra illum qui non recepit suo nomine. hoc dicit secunda glos. quasi repetit idem contrarium et soluit vt dixit.

5 ¶ † In glo. si. queritur primo: an statim ꝙ ratam habes traditionem vel solutionem factam negotiorum gestori tuo acquiratur tibi dominiū. supple etiam anteꝙ ille tradat tibi vt questio glo. habeat colorē. tenet ꝙ sic per tres rationes. nec ob. qđ dominium acquiritur traditione. l. traditionibus. C. de pact. quia hic interuenit traditio facta gestori que reputatur fuisse

6 facta tibi secuta ratihabitione. ¶ † Item queritur secundo penes quem est dominium ante ratihabitionem: an penes tradētem an penes recipientem: an stet in aere: ⁊ sic penes nullū videtur hec vltima pars verior. nam tradens voluit a se abdicare: ergo abdicauit. Item in recipientem noluit transferre: sed in creditorem cuius nomine ille recipiebat: ergo in eū nō trāstulit. debet ergo esse in aere. ⁊ voluit glo. in. l. si hominem. ff. de solu. glo. sub dubio dicit hic contrarium ꝙ est penes debitorē ⁊ istam probant doct. quia requiritur voluit se abdicare ergo

7 abdicauit: † quia dominium est istius nature: qđ sola voluntate non abdicatur si alteri non applicatur nisi cum quis habet rem pro derelicta quod hic non est. vt. ff. quib. ex cau. maio. l. nec vtilem. vbi est bonus tex. licet secus sit in possessione que solo animo perditur: licet alteri nō applicetur. l. iij. §. in amittenda. ff. de acqui. pos. Aduerte tamen quia licet sit penes debitorem non tamen eo modo quo prius erat. nam anteꝙ traderet non poterat sibi auferri sine sua voluntate. l. id qđ nostrū. ff. de reg. iur. hic vero secus: quia creditor potest ratificare inuito debitore soluēte ⁊ aufert sibi dominium. ¶ Ultimo gl. opponit ⁊ soluit. de. l. pe. rem ratā habe. dic ꝙ ibi ratificatio fuit facta postꝙ transiuerat tempus acquirendi vnde non prodest

8 ratum habenti: † q2 ratificatio debet fieri infra tēpus quo pōt acquiri. hic vero non erat prefixum tempus acquirendi. vnde non potest dici facta post tempus.

Si quis aliena negotia.

¶ Quod gestor impendit non vtiliter non recuperat. hoc dicit.

2 ☞ Potestas alicuius ciuitatis vel terre potest creare administratorem bonorum illius terre vel ciuitatis similiter ⁊ ordo decurionum.

3 Diuisio administrationis facta inter gestores seu administratores quid eis prosit.

4 Quilibet administratorum publicorum autoritate et vtilitate tenetur insolidum et alter pro altero et quod vnus soluit propter culpam alterius repetit ab illo: per actionem negotiorum gestorum.

5 Quid si sunt publici autoritate sed vtilitate priuati vt sunt tutores ⁊ curatores: ⁊ quid in mere priuatis.

1 Cum alicui. ¶ † Si vnus ex pluribus gestoribus sit non soluendo alij pro eo non tenentur in eo ꝙ ille solus gessit hoc dicit in effectu. ⁊ erat dubiū hoc: quia isti tres gestores fuerunt creati a repub. que putabat bona ad se pertinere: et tamen non pertinebant sed ad quendam sempronium legitimū heredem: ipsi tamen administrauerunt tanꝙ gestores reipu. ⁊ sic ex officio necessitatis ⁊ si bona pertinuissent ad rēpub. quilibet tenebatur insolidum etiam pro eo quod alter ipsorum administrasset: quia diuiserant administrationem inter se sine superioris autoritate: ⁊ sic pro illo qui nō esset soluendo alij tenebantur: ⁊ hoc ipsi sciebant vel scire poterant: et sic eo animo gesserunt: quia tamen non tenetur reipu. sed sempronio ad quem negotia pertinebāt videbatur eodem modo teneri: ⁊ tamen hic dicitur contrariū ꝙ alter pro altero non tenetur: quia respectu illius non videntur gessisse ex necessitate nec negotia reipub. potius ergo inspicit̄ veritas ꝙ eorū opinio. ⁊ opinio ipsorum quantū ad rempublicam non nocet eis

2 quantū ad priuatā. ¶ † In tex. ibi magistratus: puta potestas Nota ergo ꝙ potestas alicuius ciuitatis vel terre potest creare administratorem bonorum illius terre vel ciuitatis similiter et ordo decurionum. ff. eo. l. ex facto.

3 ¶ † In tex. ibi. idꝙ gerunt sine autoritate ⁊c. et sic illa diuisio habebatur pro non facta quantum ad preiudicium ciuitatis: quia non proderat eis quominus alter pro altero teneretur: sic in tutoribus diuidentib⁹ inter se administrationē sine autoritate superioris: iuxta plene no. in. l. j. C. de transac. sed bene prodest eis quātū ad preiudiciū priuati ad quem re vera bona pertinebāt vt quilibet teneatur pro se et pro administratis a se nō pro administratis ab altero: et vult ista. l. dānum. ergo erit domini negotiorum pro his que ille defunctus administrauit non administratorum: sed si non diuisissent tunc periculum ad omnes commu-

4 niter pertinet. vt in gl. sup verbo solus gessit. † Qualiter autem administratores teneantur dic ꝙ administratores publici autoritate ⁊ vtilitate quilibet tenetur insolidum ⁊ alter pro altero. l. ij. ff. ad municip. et quod vnus soluit propter culpam alterius repetit ab illo per actionem negotiorū gestorum. vt

5 ff. eo. l. ex facto. † similiter si sunt publici autoritate sed vtilitate priuati vt tutores ⁊ curatores. de quibus dic. vt. l. j. C. de transa. sed in mere priuatis si habent mandatum. dic vt plene no. i. l. j. §. si plures. de exerci. per Bar. si non habent mandatum: sed sunt gestores negotiorum habet locum ista. l. vt non teneatur alter pro altero in eo ꝙ quilibet per se gessit: sed dānum sit domini negotiorum non obstante falsa opinione eorum qui credebant se obligari insolidū ciuitati. ¶ In glo. fi. ibi. Sol. hic factus est non soluendo: ista cōmuniter tenetur.

2 ☞ Impense necessarie facte a gestore indistincte repetuntur etiā a pupillo ⁊ quid de vtilibus vel voluntarijs.

3 Expense vt censeantur facte causa pietatis seu ad hoc vt non repetantur debent esse facte in personam non in rebus ⁊ quod illa persona sit coniuncta: ⁊ qđ ille expense non sint multū magne sed parue.

4 Si sunt duo fratres quorum vnus habet familiam videntur voluisse ꝙ familia alterius communiter vixerit non autē qđ alter teneatur tempore diuisionis plus conferre propter expensas sue familie.

1 Ex duobus. ¶ † Pro expensis mere voluntarijs nō dat̄ gestori hec actio nec etiā pro factis causa pietatis ⁊ sic aio donādi. hoc dicit tota. l. ⁊ no. istum primum casum: quia quotidie potest cōtingere. ¶ In tex. ibi habenti habitationes paternas. subaudi que sufficiebant inspecto statu ipsoꝝ absꝙ alia ampliatione de qua sequtur. ¶ In tex. ibi ampla edificia dificauerat. subaudi gratia sue delectationis non necessario nec vtiliter: licet predium videatur ad hoc factū melius ⁊ maioris valoris: tamen q2 non habebat predium venale hoc non inspicitur. al's secus iuxta not. in. l. in fundo. ff. de rei vendica.

2 ¶ † Non ergo dicitur impensa vtilis sed mere voluntaria. et sic no. ꝙ quedam sunt impense necessarie ⁊ ille recuperant indistincte quecūꝙ exitum res habuit. vt. ff. e. l. siue hereditaria. etiam a pupillo. vt no. ff. eo. si pupilli. in prin. quedam vtilis ⁊ in istis idem in maiore pupillo. l. sed an vltro. §. j. ff. eo. ti. secus in pupillo: quia non nisi quatenus est locupletior. vt. d. l. si pupilli. in prin. quedam sunt mere volūtarie. ⁊ in istis habet locum ista lex. nec a maiore nec a pupillo repetantur: sꝫ hñ abradi duntur dicit gl. quod tamen intellige. vt in. d. l. in fundo. et vi-

3 de gl. in. d. l. si pupilli. in prin. ¶ † Item not. vltimum casum de expensis factis respectu pietatis vt non petantur: quia censentur facte animo donādi non repetendi. Sed quando hꝫ locum hoc. respondeo plura debent cōcurrere: scꝫ ꝙ ille expense facte sint in personam non in rebus vel bonis vt sunt expense alimentorum. ⁊ ꝙ illa persona sit coniuncta vt hic. ⁊ qđ ille expense non sint multum magne sed parue. quod dic vt. l. si filij tui. C. de dona. inter vi. ⁊ vxo. et facit. ff. de reli. ⁊ sump. fune. l. si quis. §. sed interdum. ⁊ hic omnino. vide quod not. Bal. in. l. si

4 patrono. in fi. C. eo. † Et est ar. hic ꝙ si sunt duo fratres quorū vnus habet familiam videatur voluisse ꝙ familia alterius cōmuniter vixerit non aūt ꝙ alter teneatur tpe diuisionis plus cōferre propter expēsas sue familie. ⁊ vide Ange. C. de colla. l. fin. ⁊. c. si duo fratres. de duobus fra. de nouo bñficio inuesti. et Bal. in. c. j. de beneficio fratris.

2 ☞ Si gessisti negotia mea de mādato alterius quod etiam tenearis mihi actione nego. gesto. et quid si ignorabas negotia esse mea.

1 Si quis mandato. ¶ † Si mandato alteri⁹ gessisti negotia mea teneris illi actione mandati ad interesse meum ad ꝙ ille mihi tenet̄ ⁊ ille agere pōt contra te etiam añꝙ sit exactū a me seu. mihi soluerit. h. d. ¶ Quero hic dicit

2 † ꝙ si gessisti negotia mea de mandato titij teneris titio actione mādati: sꝫ an tenearis mihi hac actione. dic ꝙ sic si sciebas negotia

negotia esse mea: si autē ignorabas distingue. vt no. per glos. ⁊ doc. in. l. ij. §. fi. s̄. e. ⁊ sic habeo duos obligatos hac actione: scʒ mandantē ⁊ mandatariū: ⁊ interest mea habere plures debitores ad hoc quod dici. s̄. eo. l. nam ⁊ seruus. §. fi. Itē text. dicit qđ teneris titio quatenus interest titij et etiam mei: an sit duplex interesse vel vnum. Respondeo vnum. nam titij interest quatenus interest mei. nā ex eo quod tenet̄ mihi tu teneris ei. ¶ Ultimo glo. super vltimo dicto huius legis quod est vt titius agere possit cōtra te etiā anteq̄ soluat mihi format qnq̄ questiones de quibus dic. vt in. c. sed. in. iij. q. que ponit̄ in ver. quare ergo glo. ponit vnam rationē diuersitatis inter fideiussorem qui non potest agere cōtra illum pro quo fideiussit nisi soluerit vel condēnatus fuerit ei penes quem fideiussit. et istū mandantem qui potest agere anteq̄ mihi soluat vel sit mihi condemnatus que est ratio diuersitatis. Et dicit gloss. quia fideiussor fideiubendo dat fidem debitori de soluendo: vnde nō adimpleuit fidem anteq̄ soluat vel condemnatus sit. Sed iste mandans non talem fidem dedit: quam rationem reprobat Pe. et Cy. C. manda. l. si pro ea. qui tenent ꝙ fideiussor nō dat fidem de soluendo precise: quia si hoc esset ⁊ propter solutionē non factam creditor venderet pignus teneretur ad omne dānum ⁊ interesse ipsius debitoris: ⁊ tamen contrarium patet ex his que habentur in. l. j. C. de dolo. vnde ipsi assignant aliā rationem. quod dic vt ibi per eos: sed pro nunc transeat ista. cetera dic vt in glo.

☞ Posthumus habetur pro nato: in his que concernunt suam vtilitatem.

Cum pater. ¶ † Gestum nomine vētris ab eo qui tutor erat datus deuoluitur in actione tutele posthumo nato: al's venit in hac actione. h. d. Primū dictum huius legis est clarum vt si posthumus nō nascatur locū habeat hec actio non tutele: quia nūq̄ fuit tutor posthumo non nato. sed scđm dictuʒ ꝙ posthumo nato pro gestis anteq̄ nasceretur habeat locum actio tutele est dubitū: q̄ tūc nō erat tutor. ⁊ licet postea nascat̄ non videt̄ fingi prius natus: q̄ secundus nasci non potuit taliter ꝙ innueret. ⁊ fictio non est super eo quod fieri non potest naturaliter. vt not. in. l. gallus. §. si eius. j̄. de liberis et posthu. vnde videtur ꝙ illa veniant in hac actione nō in actione tutele. contrarium tamen hic dicitur: † quia posthumus habetur pro nato in his que concernunt suam vtilitatem non dico ꝙ fingatur natus sed perinde omnia procedant ac si esset natus. l. qui in vtero. s̄. de statu homi. interest autē posthumi potius habere actionem tutele q̄ negotiorum gestorum propter tacitam hypothecā que est in actione tutele ⁊ nō in actione nego. gesto.

☞ Quādo sunt plures administratores publici quorū quilibet tenetur insolidum et sic per culpam vnius alter pōt exigi: si exigatur repetit ab altero per hanc actionem quod eius culpa et defectu soluit: etiam sunt inequalis potestatis. ⁊ nu. 1.

Quando alter est conscius de culpa ⁊ tacuit ⁊ potuit prouidere: ⁊ non prouidit quod soluit non repetit ab illo quod videt̄ soluisse propter culpam suam.

Non solum potestas vel magistratus potest creare curatorem bonis ciuitatis sed etiam ordo decurionum: idest cōsilium ciuitatis.

Gestionis negotiorum octo species. remissiue et si quis gerat negotium alterius nō principaliter sed ratione cuiusdā consequentie. qđ non detur hec actio nisi cedatur.

Ex facto. ¶ † Sicut inter collegas equalis potestatis est actio negotiorū gestorum si alter soluit pro male gestis per alterū: vel ex culpa alterius. ita si sunt potestatis inequalis. h. d. ¶ † No. ergo hic ꝙ quando sunt plures administratores publici quorum quilibet tenetur insolidum. ⁊ sic per culpam vnius alter pōt exigi ꝙ si exigatur repetit ab altero per actionē ꝙ eius culpa ⁊ defectu soluit. ⁊ dixi. s̄. eo. l. cum alicui. ¶ Item no. ꝙ istud est verum non solum quando sunt paris potestatis vt sunt duo tutores vel curatores vel magistratus principaliter dati: sed etiam si non sunt paris ptātis sʒ inequalis: vt si datus est vnus curator principaliter. et postea alius sibi adiunctus pro eo adiutorio vt habeat illi obedire si cōtingat ꝙ propter culpam istius secundi primus fuerit cōuentus et exactus. vt hic vult iurisconsultus. in fi. ¶ † Tertio no. circa finem dum dicit si non conscius. qđ quando alter est cōscius de culpa alterius ⁊ tacuit ⁊ potuit prouidere ⁊ nō prouidet qđ soluit nō repetit ab illo qđ videt̄ soluisse propter suā culpā. et istud valde ponderabat Bal. circa hoc vide no. per Bal. in. l. j. C. de transac. ¶ † No. etiam in prin. dum dicit decreto ordinis ꝙ non solum ptās vel magistratus pōt creare curatorē bonis ciuitatis: sed etiā ordo decurionū. i. consiliū ciuitatis vt dixi in illa. l. cū alicui. ¶ In gl. pe. añ fi. ibi. sʒ si ita est pro declaratione gl. op. iste tex. vult in ver. valerius seuerus rñdit: ꝙ si vnus tutor totū soluit repetit ab altero eadem ratione nisi cessa sibi actione. ⁊ tñ illū liberat. vt. j̄. de fideius. vt fideiussor. glo. soluit tribus modis. Secūda solutio est bona ⁊ subtilis: q̄ fideiussor soluēdo liberat alterū nō officio gestionis: q̄ nō soluit contēplatione alterius fideiussoris nec vt illū liberet sed cōtēplatione principalis debitoris vt illū liberet: ⁊ etiā se liberet ergo liberato principali sequit̄ etiam liberatio alterius fideiussoris: q̄ nō pōt accessoria remanere sine principali sublata principali hoc nō est de officio gestionis qđ habet ꝑducere hāc actionē: sed est ratione cuiusdā consequentie. vt ptʒ. j̄. de dolo. l. fideiussor. in fi. vbi bonus est tex. lʒ glo. ⁊ doc. nō allegēt sʒ vnus tutor vel magistratus soluēdo vidētur soluere aīo liberādi alterū ⁊ sic gerūt ei⁹ negotiū. ideo habet vtilē negotiorū gestionē. † Est ergo hic quinta species gestionis. de qua gl. nō facit mentionē in. l. si pupilli. §. itē querit̄. s̄. eo. scʒ qñ quis gerit negotiū alterius non principaliter: sʒ rōne cuiusdā cōsequētie quā speciem adde ad illas quatuor de quib⁹ ibi p glo. fm Bar. sunt ⁊ alie tres de quib⁹ ibi dixi. et in hac specie non datur hec actio nisi cedat̄: pōt tamen peti cessio. vt in. d. l. contraria.

☞ Actio negotiorꝫ gestorꝫ cōcurrit cū vtili institoria: lʒ non cōcurrat cū actione mandati contra eandē personam.

Liberto. ¶ † Ex contractu celebrato cum procuratore debitoris ꝯuenitur dñs hac actione ⁊ etiā vtili institoria posito etiā qđ pecunia nō fuerit in eius vtilitatē cōuersa. h. d. notabiliter. ¶ † No. ꝙ hec actio cōcurrit cū vtili institoria: licet nō cōcurrit cū actione mādati cōtra eandē personā. ¶ Sed opp. ꝙ hic creditor habeat actionē mandati cōtra dñm non negociorū gestorū. q̄ interuenit mandatū. vt hic patet vt. C. man. l. si literas. solu. si litere mādati fuissent directe creditori fateor contrariū: q̄ tunc mādatū esset factū creditori: sed hic fuerunt directe procuratori ipsi vt acciperet pecuniā a quacūq̄ persona posset: ⁊ sic non a certa ⁊ determinata persona iuxta ea que notantur in. l. si pupilli. in prin. s̄. e. in glo. sic ergo mandatum fuit factū procuratori non creditori vñ non producit actioneʒ mandati inter creditorē ⁊ mandantē: sed inter mandatarium. Item opp. ꝙ detur directa institoria non vtilis ad exemplum directe. vt. j̄. de insti. per totū. Sol. iste non erat institor ꝓprie loquēdo: q̄ nō erat prepositus negotiationi vniuersali ⁊ questuarie: quo casu loquit̄ ille titulus: sed vni tm̄ cōtractui. s. pecunijs recipiēdis mutuo. vnde dat̄ vtilis ad exemplū directe que concurrit cū hac actione directa. vt hic patet.

Inter negotia. ¶ † Si ergo negotium quod ad te pertinet cura ⁊ solicitudine ⁊ ad titiū re ipsa tui cōtēplatione teneor tibi de mala administratione ⁊ etiā titio. lʒ ignorauerim ad ipsum pertinere. ⁊ si agis debes cauere mihi de defendendo aduersus titiuʒ ne habeā bis soluere. h. d. fm intellectū gl. Et differt a lege si pupilli. in prin. s̄. e. q̄ hic gestor male gessit. vnde queritur cui teneatur: an ille tm̄ ad quē pertinebat cura ⁊ solicitudine cuius contēplatione fuit gestū: an ille ad quem pertinebat re ipā ibi vero bene gessit vnde querit̄ quis ex predictis obligetur. ⁊ dicitur ꝙ ille ad quē pertinet cura ⁊ solicitudine insolidū. et ille ad quem reipsa si erat pupillus tenetur quatenus est locupletior. Et aduerte q̄ hic non erat q̄stio de negotijs pertinētibus ad sempronium re ipsa qñ ipse gestor sibi teneret̄: sed erat questio de negotio pertinente ad titiū qui tñ ipē putabat pertinere ad sempronium ⁊ ipsius sempronij cōtemplatione gessit et presupponitur ꝙ pro illo teneat̄ ipsi titio ad quē re ipsa pertinebat. lʒ eius contēplatione non sit gestū: sed dubiū est an etiā teneatur ipsi sempronio: ⁊ dicitur hic qđ sic. ¶ Sed tunc opp. pro declaratione glo. ꝙ imo sempronio ad quē nō pertinebat reipsa non teneatur: q̄ nec ipē sempronius tenetur gestori. vt s̄. e. l. itē si cū. §. fi. ꝓpter hoc antiqui dicebāt ꝙ hoc gessit cum mandato sempronij: ⁊ ꝙ sempronius tenetur actione mandati. l. contraria non interuenit mandatū. Tu dic ꝙ contrarium loquitur qñ ad semproniū nullo modo pertinuisset negotiuʒ sed ad titiū. hic vero ad ipsum pertinebat cura ⁊ sollicitudine vñ gestor obligatur sibi vt hic. ⁊ ipē obligat̄ gestori. d. l. si pupilli. in prin. ¶ Item opp. inquātum hic dicitur ꝙ iste gestor ignorabat pertinere ad titium: ⁊ tamen dicit titio competere actionē contra eum: cōtra imo requiritur ꝙ sciuerit. vt. s̄. eo. l. si pupilli. §. si quis ita simpliciter. in fi. gl. nō clare respōdet. sed tu responde. vt ibi no. q̄ ibi subauditur maxime. nam etiā si ignorauit: ⁊ sic nullo modo sui contēplatione nihilominus tenetur postq̄ re ipsa negotiū ad se pertinebat. gl. ergo ponit casum vt in ea habes. ⁊ doctores ipsum sequuntur. ¶ Ultimo

opponitur in alia glo. super verbo actio. dum dicitur hic etiā titio datur hec actio imo videtur ꝙ non ista: sed actio in factū l. si mandauero. §. si curator. j. mādā. Solu. vt in gl. qꝛ hic erat negotium quod pertinebat ad titiū reipsa. ibi non.

2 ☞ In procuratorem venientem cum mandato post litē contestatā pōt ferri sententia ⁊ an etiam in dominiū. ⁊ nu. 4.

3 Judex non obstantibus causis absentie allegatis potest ꝯtra absentē procedere ⁊ sententiā ferre: si tū causa absentie allegata erat vera ⁊ hic probetur: vel allegans obtulit se eam probaturū ⁊ iudex noluit audire sententia erit ipso iure nulla.

4 Defensor qui venit ad plenā defensionem: si contra eum ferat iusta sententia ⁊ ab ea non appellat: non est sibi imputandum vel etiam si sententia transiuit in rem iudicatā sine sui culpa ⁊ ad quid agat contra defensum.

5 Comparens ad defendendum absentem an possit in se suscipere iudicium animo nouandi et defendendi absentem inuitis partibus.

1 **Litem in.** ¶ † Ille qui allegat causas absentie rei nō condēnatur sed ipse reus nec etiā sibi imputat si a condēnatione non appellat: sed ille qui venit ad plenam defensionē etiā post litem contesta. bene condēnatur. et ideo sibi imputatur si non appellauit: vnde non potest repetere nisi ab absente. h. d. ⁊ semper allegatur ista. l. propter istū. §. qꝛ sunt duo bona dicta: ⁊ maxime scdm ꝙ in defensorem cōparentē post lit. cōtest. cū dño. ⁊ sic non existente dño li. qꝛ dñs efficitur ꝑ cōtestationē nihilominus fertur sentētia. sꝫ Mar. et Azo dicebant contrariū ꝙ ferenda est sententia contra illū qui fuerat litem contestatus: qꝛ ipse est dñs lit. sed Joā. de hoc non curauit: qꝛ dicit ferendā esse sententiā in illū qui est ꝑsens non in dominū litis absentē. ⁊ allegabat istum tex. pro casu q loquitur in gestore sine mandato. † 2 Idem ⁊ fortius in procuratore qui hꝫ mandatū vt hic tāgit per gl. de hoc in. l. j. C. de sen. ¶ In tex. ibi litem in iudiciū deductā. ⁊ sic erat lis cōtest. cum reo. ¶ † 3 In tex. ibi a reo desertā qui se absentauerat ⁊ cū pluries citatus esset nō cōparebat: vnde dicebatur frustrator ⁊ cū dubitaretur contra eū sententiā fore ferendā amicus eius cōparuit corā iudice allegans ipsum non esse contumacem: sed impeditum comparere: vel quia erat detentus in alio loco vel quia infirmus et sic petebat a iudice non procedi contra eum tanꝗ contra contumacem iudex hoc non obstante processit et dedit sententiam contra absentem: quod nota vt iudex possit ad vlteriora procedere contra absentem non obstante qͦd aliquis allegauerit causam absentie iustam: aduerte tamē quia si causa absentie allegata erat vera: ⁊ hoc probetur: vel ipse allegans obtulit se eam probaturum: et iudex noluit audire: talis sententia esset ipso iure nulla. vt not. in. l. quesitum. j. de re iudi. et. l. ij. §. si quis in iudicio. in fi. dum dicit iubet diem iudicij esse diffusum: quia debebat supersedere. ⁊ ita not. per Bar. in illa. l. quesitum. ¶ † 4 In tex. ibi ceterum si amicus eū absentem defenderet: subaudi plenarie prestita satisdatione de iudicato soluendo. vt. s. de procu. l. minor. in fi. cum legibus sequētibus: quo casu potest ferri sententia contra eum vt sequitur ⁊ si appellauit ⁊ iterū succubuit sine sui culpa repetet ab absente quem defendit: sed si non appellauit secus: quia cū ipse fuisset condēnatus debuit appellare: si erat dubium an sententia esset iusta vel nō: vel erat clarū ꝙ erat iniusta: sꝫ si fuisset iusta non esset sibi imputandū si non appellauit. C. de admini. tut. l. si bona. ⁊. j. de euic. l. herēnius. §. caia. sm Bal. hic. ¶ Pro declaratione gl. sup ver. ceterū. op. inquātū tex. dicit ꝙ iste amicus defensor fuit condēnatus: qꝛ non potuit condēnari si cū eo nō erat lis cōtest. sed cū reo absente. l. j. C. de sen. Mar. fatetur ideo intelligit istum tex. vt non prosequatur eūdem casum. de quo. s. de illo amico qui cōparuit post litem in iudicio deductam sed de illo qui cōparuit a principio ⁊ cum eo fuit lis contesta. glo. sed Joā. tenet contrariū ꝙ ꝓsequat eundē casum: et sic allegat istum casum pro se vt sufficiat esse in iudicio: lꝫ non sit dñs vt condēnari possit. de quo not. plene. in. d. l. j. C. de sen. vbi glo. dicit ad cau. vtrūqꝫ condēnari tā absentē ꝗ procuratorē presentē vel defensorē: lꝫ non sint dñi litis. vt in gl. sequē. ¶ In alia gl. sup verbo agere. queritur primo si defensor fuit condēnatus ⁊ sententia transiuit in rem iudi. sine sui culpa et oportuit eum soluere potest agere contra defensum vt hic colligitur: sed ad quid quod si defendit cum mādato aget ad sortem principalem. et etiam expensas litis: sed sine mādato aget ad sortem non ad expensas. l. iam tamen. §. in hac. j. iudi. solu. ¶ Item queritur si comparuit post litem contest. cum reo: an ipse possit condēnari cum non sit dominus lit. gloss. dicit qͦd si comparuit cum mandato: quia erat procurator sine dubio potest condēnari sm Joan. licet Mar. et Azo tenuerint contrarium. ¶ Idem dicit glo. in defensore sine mandato. vt hic per istum tex. vbi est casus: multo ergo fortius cum mandato: nō est ergo necesse quod sit dominus litis vt possit condemnari. 5 ¶ † Sed tertio queritur si aliquis comparet ad defendēdum absentem. ⁊ vult suscipere in se iudicium nouandi animo ⁊ defendendi absentem an hoc possit facere inuitis partibus ⁊ cōstat inuito reo potest quia sibi proficit non autem dānificauit: sed an inuito actore. gloss. tenet ꝙ idem si satisdat de iudicato soluendo. docto. tenent cōmuniter contrarium: quia actor vel creditor non cogitur liberare reū si nō vult nisi sibi soluat vñ ipso inuito non potest nouatio fieri per. l. si mandato. §. j. j. mādā. et no. in. l. non solum. s. de procura. et per Cyn. in. l. j. C. vbi in rem actio. vbi omnino vide. ⁊. j. de solu. l. solutionem. ⁊ iudicium. ⁊ ibi per Barto. quando ergo quis comparet animo nouandi actor tenetur ipsum admittere: sed si nō animo nouādi sed tanꝗ simplex defensor vel tanꝗ defensor sine procurator in rem suā pro suo interesse bene tenetur actor admittere nisi reus principalis sit legalior persona. vt. s. de procura. si actor malit. quod declara vt hic.

1 **Qui aliena.** ¶ † Intellige istud principium altero de duobus modis. Primo quando dominus negotiorum cōsueuit fenerari ⁊ iste gestor tenuit pecuniam otiosam cum potuisset ipsam dare ad vsuras. ⁊ ita intelligit gloss. que est hic. vel quando fuit in mora exigendi a seipso ⁊ ponendi ad rationem domini: ⁊ tunc etiam si non erat cōsuetus. facit. j. de pignor. actio. l. quāuis. §. fi. cum. l. seq. hodie iste vsure cessant si petantur vt lucrum. secus si vt dānum emergens. vt not. j. pro socio. l. socium.

2 ☞ Executores testamenti non debent egredi sentētiam a testatore taxatam: etiam si fuerint moti ex aliqua causa que visa fuerit eis iusta.

3 Si mandaui tibi quod rem mihi emeres pro. x. ⁊ emisti p. xv. quia tantum valebat ⁊ etiam plus: qͦd non possis repetere qͦd vltra soluisti.

1 **Libertos.** ¶ † Executor testamenti si plus impendit ꝗ testator expresserit non repetit ab herede. h. d. ⁊ Jo. an. in. c. nos quidē. extra de test. ¶ † 2 No. executores non debere egredi sententiam a testatore taxatā etiā si fuerint moti ex aliqua causa que visa fuerit eis iusta: qꝛ non debēt hoc facere in preiudiciū alterius. ⁊ hoc facit ad. q. 3 si mādaui tibi ꝙ rem emeres mihi pro. x. ⁊ emisti pro. xv. quia tantum valebat ⁊ etiā plus ꝙ nō potest repetere quod vltra soluisti. vt in gl. ⁊ no. in. l. fi. C. eo. ¶ Sed opp. contra tex. qͦd imo potuerit expendere plus: sed non minus propter ista verba taxatiua. l. in testamento. j. de verbo. signi. Sol. notabiliter aut testator mandauit heredi qͦd expendat in monumento centum tantū: ⁊ tūc potest expendere plus: sed non minus vt cōtrario quia non nocet nisi sibi: aut mādauit alteri ꝗ heredi. ⁊ tūc potest expendere minus sed nō plus: qꝛ hoc noceret heredi. ⁊ hoc vult iste tex. ⁊ etiam glo. super verbo voluntas.

2 ☞ Heres pupillus quod non teneatur explere incerta per defunctum.

1 **Tutoris.** ¶ † Si tutor gerat negotium qͦd ad pupillū nō pertinet pupillus nō tenetur: sꝫ inter ipsum ⁊ illum ad quē pertinet datur hec actio non actio tutele. h. d. ⁊ gl. ponit casum pro cuius declaratione opponit ꝙ iste tex. nō habeat dubium: qꝛ clarum est ꝙ tutela nō transmittitur ad heredē. l. tutela plerūqꝫ. j. de tute. so. verum est si tamen tutor aliquid incepit heres eius tenetur explere. facit. j. e. l. nam ⁊ seruus. §. si vino. sed si heres est pupillus non tenetur sed ipse tutor. ⁊ hoc vult dicere iste tex. † 2 ⁊ hoc no. qꝛ per hoc limitantur omnes leges dicentes heredem teneri explere incepta ꝑ defunctū: qꝛ verū est nisi sit pupillus. vt in isto tex. cū gl. et sic limitatur eo. §. si vino. cum simi.

2 ☞ Tutor licet ante litē contesta. nō possit constituere procuratorē in negotijs pupilli: potest tamen constituere actorē vel facere constitui suo periculo.

3 Quod quis non potest per se qͦd non possit per alium ⁊ quomodo procedat. remissiue.

4 Qui non potest alienare non potest etiā rem in iudiciū deducere: nec solutiones recipere a debitoribus.

5 Coniuncte ꝑsone nō pōt solui lꝫ agere possit sine mādato.

6 Mater hodie pōt esse tutrix filij sui: ⁊ qualiter possit actorem constituere. et nu. 2. et. 7.

7 Duplex modus constituendi actorem.

1 **Quāquam.** ¶ † Qui negotia gerit nō potest constituere actorē ad agēdū suo periculo cū ipse non possit. h. d. premitte. † 2 ꝙ tutor licet ante litē contesta. nō possit constituere procuratorē in negotijs pupilli. potest tū ꝯstituere actorē vel facere ꝯstitui suo periculo. l. neqꝫ. C. de procura.

de procura. sed istud est verum in illo qui erat verus tutor: sed
mater de qua hic non erat tutrix filij sui: licet haberet volunta
tem pr̃is in administrãdo bona eius: q2 nec esse poterat tutrix
3 isto iure. l. tutela. ⁊ l. fin. ĵ. de tute. † Ideo ad ipsam nõ pertinet
dare vel dari facere talem actorẽ. q2 nec ipse agere poterat. ⁊ qđ
quis non potest p se non potest per aliũ. de quo dic vt in. l. ij. ĵ.
4 de admi. re. ad ciui. peti. nec põt alienare bona pupilli. † ⁊ qui
non põt alienare nec etiam rem in iudicium deducere. l. ait pre
tor. ĵ. de iure delibe. nec põt recipere solutiones a debitoribus
5 pupilli ⁊ eos liberare multominus agere. † Et sic no. q coniun
cte personẽ non põt solui. licet agere possint sine mãdato et hoc
6 totum colligitur ex isto tex. ¶ † Opp. q iste. §. hodie non pro-
cedat quia mater non potest esse tutrix filij sui. vt in aut. matri
⁊ auie. C. qñ mulier tut. offi. fungi põt. ⁊ sic etiam potest dari tu
trix in testamento: sed hic videtur fuisse data: q2 tex. dicit q ha
bebat voluntatẽ patris. si ergo pater voluit q administraret vi
detur voluisse q etiã tutrix. Gl. soluit tribus modis quã Bal.
multum notabat ⁊ eã dicebat non esse alibi: q2 non sequit ha-
buit voluntatem pr̃is. ergo fuit data tutrix naʒ requirit q sint
verba apta: vt dicat do talẽ in tutricẽ vel tutorem filij mei. quia
tutor datur persone principaliter: sed si roget vxorẽ vel aliũ ad
ministrare bona filij. per hoc videtur ipsum vel ipsam dare tu-
torem vel tutricẽ postq̃ vero se non retulit ad personam filij sʒ
ad bona administranda. ⁊ hoc videtur text. quẽ Bal. non alle-
7 gat in. l. j. ĵ. de confir. tu. † Aduerte tamen ad vnum: quia licet
hic dicatur q mater ista non potest constituere suo periculo istũ
actorẽ: quia sic ageret ex potestate data a matre que nullã pote-
statem habebat agendi. non tñ puto sibi inhibitũ quin possit fa
cere dari actoreʒ ab ipso iudice si expedit: q2 duplex est modus
constituendi actorem. s. q vel constituatur a tutore cum decre-
to iudicis. vel q constituatur a iudice. l. si actor. C. de app. cum
consensu tutoris tãtũ. quia iste non habebat tutorem solus iu
dex poterat supplere. l. bonorum. C. qui admit. ad bo. pos. Sed
nonne procurator constitutus ad negotia põt agere ⁊ etiã pro-
curatorẽ cõstituere. l. si procuratorẽ. §. j. ĵ. mãda. ⁊ ista mater ha
bebat volũtatem patris; ⁊ sic saltem erat procuratrix. ergo fal-
sum est q agere per se non potuerit. Solu. etiam si verum esset
q diceretur procuratrix ad negotia non tamẽ erat habilis ad
agendum. quia mulieres non possunt esse procuratrices etiam
filiorum propter verecundiam sexus ad agendum. l. feminis. ⁊
ibi not. in glo. s̃. de procura.

2 ☞ Forma libelli ⁊ sententie in seruitute predij.

1 **Uno defendente.** ¶ † In causa seruitutis
predij cõmunis qđ vn9
soluit ab alijs repetit per hanc actionẽ. h. d. Et pone casum qđ
tu ⁊ ego habebamus prediũ cõmune cui debebat seruit9 aque
ducende per predium titij ⁊ cum essemus in quasi possessione
seruitutis titius agere incepit contra nos actione negatoria di
cendo predium suum esse liberum et seruitutem nõ debere da-
to libello. ego solus comparui et cãm defendi ⁊ obtinui senten-
tiam. queritur an possim a te recuperare partem impensarum
si eas non potui recuperare a titio: et qua actione videbatur q
non q2 ista seruitus debebatur vtriq3 nostrum insolidum cum
seruitutes sint indiuidue. ⁊ sic videor gessisse negotiũ meũ non
tuum. contrariũ est verũ q recupero a te per hanc actionẽ. nec
obst. contrariuʒ q2 imo gessi negotium commune: quod patet.
2 q2 sententia non concipitur in personam meã q debeatur mihi
seruitus. sed concipitur in prediuʒ: pronuntiat † enim iudex ser
uituteʒ deberi predio cõmuni. h. d. notabiliter ⁊ ad hoc vltimũ
semper allegatur q seruitus p̃dialis ⁊ cetera verba iudicij vel
sententie debent concipi in ipsum predium non in personã do
mini vel dominorũ non ergo debeo dicere mihi deberi seruitu
tem in predio tuo: sed debeo dicere q predio meo debetur ser-
uitus in predio tuo vt hic. si tamen fieret contrarium non pro-
pterea libellus vel sententia esset inepta. vt. ĵ. si serui. vendi. l. ij.
⁊ ibi tangitur per Bar.

2 ☞ Agens actione inepta frustra agit. cum ista exceptio im-
pedit litis contestationem nec tenetur reus respondere libello.

1 **Fideiussor.** ¶ † Quod qs facit cõtẽpla-
tione mandati per errorem
non venit in illa actione sed in ista. itẽ creditor ven-
dens ius suum in pignore non tenentur actore pi-
gnoratitia. h. d. Bar. et pone casum quod titius recepit primo
a te. c. mutuo pro quo non dedit fideiussorem sed pignora va-
lentia. ccc. postea recepit alia. c. pro quibus non dedit pignora
sed dedit me fideiussorẽ: ⁊ cũ tu ageres contra me ad. c. ego con
siderans titium non esse soluendo: ⁊ si soluereʒ non recuperarẽ
ab eo: volui tibi soluere non tantũ centum que petebas et pro
quibus me obligaui: sed etiam alia centũ pro quibus erant da
ta pignora vt mihi traderes pignora que possem retinere; pro
vtrisq3. c. ⁊ credebã me posse hoc facere occasione mandati facti
mihi per titium quod tamen nõ poteram tu hoc fecisti. Titius
postea vult agere contra me ad recuperationeʒ pignorum. vel
ego contra ipsum ad recuperandũ quod solui que actio dabi-
tur. videbatur q actio mandati que soler dari inter fideiusso-
rem ⁊ eum pro quo fideiussit contrariũ est verũ. nam hoc proce
dit in eo in quo fideiusseram. sed pro illis. c. pro quibus erant
data pignora non fideiusseram nec tenebar illa soluere nec te-
nebaris tradere pignora habebit ergo locum actio mãdati in
qua venit culpa non casus si casualiter illa pignora perdantur
quia non videor fuisse predo in recipiendo ipsa quia non feci-
animo predandi sed mihi prouidendi. Sed an titius poterit a
te recuperare tanq̃ male feceris restituere mihi. respondetur
q non. quia in nulla culpa fuisti si ius quod habebas in eis mi
hi vendidisti quod facere videris ea tradendo: ⁊ a me debitum
recipiendo. ¶ In tex. ibi imperitia lapsus. et sic errauit in iure
credens posse hoc facere vel teneri ad faciendum actione man-
dati qđ a titio debitore suscepit. ¶ In text. ibi alterius quoq3
contractus: ⁊ sic fuerant diuersi contractus non vnus. vnde te-
ne secundã positionem casus quã ponit glo. q2 magis cõuenit
litere. ¶ In tex. ibi suscepit. s. a creditore. ¶ In tex. ibi cõfessis
id est retentis. Bal. ⁊ sic cessant expositiones gl. que sunt super
2 isto verbo. ¶ In tex. ibi ad eas res. hic icipit respõdere. ¶ † In
tex. ibi frustra conuenietur. No. q qui agit actione inepta fru-
stra agit. ⁊ sic reus potest ipsam a iudicio repellere. ergo ista ex-
ceptio impedit litis contest. quia reus nõ tenetur libello respõ
dere secunduʒ Bal. hic.

1 **Ignorante.** ¶ † Qui me ignorante recipit rem
ab eo qui mihi donabat. tenetur mi-
hi hac actione non actione mandati vel depositi: quia ignorãs
nec mandat nec deponit. h. d. ⁊ supple q ex receptione illius fa
cta meo nomine acquiritur mihi dominiũ ⁊ possessio postq̃ ra
tificauero. s̃. eo. l. si ego nec obstat. ĵ. depositi. l. dies sponsalio-
rũ vbi datur actio depositi: quia ibi qñ me presente recepisti.

1 **Heres viri.** ¶ † Pro rebus mariti que re
periunt penes vxorem soluto
matrimonio sicut non datur actio furti ita nec inten
tatur crimen expilate hereditatis qđ loco furti suc-
cedit: sed datur actio ad exhibendum vel negotiorum gestoruʒ
si vxor gerebat negotia viri. h. d. facit. l. quamuis. C. de furtis.

2 ☞ Casus in quibus ascendens per lineam maternam. si pre-
stitit alimenta descendenti vel aliquam impensam fecit possit
eam repetere vel non. ⁊ nu. 3. ⁊. 4.

3 Frater quãdo dat dotem pro sorore an videatur dedisse animo
donandi. remis.

4 Clausula solita apponi in libellis. s. saluo iure addendi corri-
gendi ⁊c. nihil operatur.

5 Sententie per quas communiter diuidũtur contentiones ami
corum per medium non fundate aliqua ratione reprobantur.

1 **Mesennius.** ¶ † Si mater vel auia ge-
rat negotia filij vel nepo-
tis sue filie vel neptis si aliquid impendit pro alimẽ-
tis eorum non censetur impendisse animo donandi
vel ex officio pietatis sed animo repetẽdi: ideo datur hec actio
vel computatur cum alio debito in quo eisdem tenetur. Idem
si non gereret negotia tamen fuisset protestata quod intende-
bat repetere. Idem si non fuisset protestata tamen onus alimẽ-
tandi non pertinebat ad filium vel nepotem sed ad alium pu-
ta partem hoc vult ista lex in effectu. Et sic posuit tres casus in
quibus ascendens repetere potest alimenta facta circa descen-
2 denteʒ. † Recollige ergo sic in responsione pauli quatuor casus
in quibus mater vel auia vel alius ascendens per lineam ma-
ternam ad quos regulariter non pertinet alere filium vel nepo
tem: sed ad patrem vel ascendentem ex linea paterna si prestitit
alimẽta potest petere. ¶ Primus qñ fuit protestata quod ani
mo repetendi. q2 potestatio declarat animum quo casu non lo-
quitur. l. alimenta. C. eo. ¶ Secundus quando onus alimen-
tandi pertinebat ad alium puta ad patrem vel alium quẽ ma-
ter credebat viuere vel sciebat: nam tunc etiam sine alia prote-
statione non videtur fecisse causa pietatis sed animo repeten-
di: quia non suberat pietas inter ipsos ⁊ illum ad quem perti-
3 nebat onus alimentandi. ¶ † Tertius casus quando gerebat
negotium filij vel nepotis. ⁊ tunc idem etiam si non fuit prote-
stata. videtur enim potius expendisse de bonis illius q̃ de suis
vt in hoc casu huius legis. ⁊ hoc nõ. pro questione que ponitur
per glo. in. l. si. C. de dotis promis. quando frater dat dotẽ pro so
rore an videatur dedisse animo donandi vt distinguat. an gere
bat negotia sororis vel nõ vt ibi no. ¶ Quartus colligit circa
fi. ibi maxime em̃ ⁊c. qñ ex libro rationũ ipsarũ apparet de aĩo
ipsorũ: q2 dictas impensas alimentorũ posuit in libro vna cuʒ

alijs impensis repetendis. si autem fecerunt impensas nō circa personam: sed circa bona. tunc indistincte repetit nisi essent valde parue: quia in illis presumitur animus pietatis. l. alimēta. §. j. C. eo. Item si esset casus in quo teneretur alere vt mater infra trienniū. C. de patr. pote. l. pe. vel si filius caret patre ꝛ est inops ꝛ mater diues. vel quia erat modica impensa tunc indistincte non repetit etiam si fuerit protestata. ꝛ hoc vult hic glo.

4 ¶ †Et hoc allegatur pro illa clausula que solet poni in libellis saluo iure addendi corrigendi ꝛc. vt nihil operetur contra statutum a iure quando possit addi vel corrigi. s. vsq; ad litem cōtesta. vt in. l. edita. C. de eden. vnde non pōt ex sua protestatione reseruare sibi ius aliter ꝙ. l. caueatur sicut non potest mater se eximere per protestationem eo casu quo tenetur ꝛ hoc quando tenetur precise. si autem causatiue puta tenetur petere tutorē; vel dari facere infra annum vt priuetur successione filij. tunc expensas quas facit circa personam suam non repetit quia debet hanc operaꝫ prestare suis impensis. vt. l. suo sumptu. ff. de ope. lib. sed illam quam faceret circa personam filij inducendo eum coram iudice vel in alio loco necessario dicendum est. vt. s. et in his consistit quedam longa distinctio quam ponit hic Barto.

5 Cetere vero †glo. que sunt hic tendunt omnes ad declarationē litere. Et vltimo allegatur vltima. glo. cum tex. ad sententias rusticorum qui volunt diuidere contentiones amicorum per medium vt si peto centū ꝛ tu negas totum ꝛ compromittimus in rusticos: nam dicunt quod habeam medietatem. et tu absoluaris ab alia medietate non fundantes se in aliqua ratione qđ reprobatur per istum text. in fin. Nec ob. l. lucius ad treb. quia ibi ambo patrimonia spectabant vel spectare putabantur ad vnum hic ad diuersos.

2 ¶ Maritus a quo dos repetitur diuortio facto qualiter ꝛ inquantum teneatur ꝛ conueniri possit.

3 Non dꝫ qs se precipitare nec est ei imputandū si hoc non facit.

1 **Diuortio.** ¶ †Si gestor negotiorum nō exegit a se quod debet domino cū exigere potuerit: sed fuit in mora debitum ꝛ prima causa conuertitur in actionem negotiorum ꝛ per illaꝫ peti potest si expedit vel est vtile dn̄o quod ista conuersio fiat vt si erat debitū ex aliqua actione que non erat solidi persecutoria: sed quatenus reus facere poterat qꝛ hec actio bene est solidi persecutoria: et sic interest eius hanc actionem habere vel si actio prima erat temporalis: qꝛ ista actio est perpetua ꝛ sic interest dn̄i eam habere. Uel si actio non erat vsuraria: vt quia erat stricti iuris. nā ista est bene vsuraria: qꝛ est bonefidei. in qua veniunt vsure post moram. sed si non intererat eius quia actio prima est solidi persecutoria ꝛ ꝑpetua ꝛ vsuraria sicut de ista nō fit in istā cōuersio. sed bn̄ fieret cōuersio in actione tutele q̄ est ꝑuilegiata magis ꝙ prima cū habeat tacitā hypotecā si prima nō hꝫ. si tn̄ gestor non potuit cōmode a se exigere licet esset soluendo: qꝛ non habebat pecuniam et oportuisset ipsum vendere bona sua. non est sibi imputandum si incontinenti hoc non fecit qꝛ non debuit se precipitare: sed si nimis distulit bene imputatur ꝛ fieret in istam cōuersio. ita nec imputatur si aliquid debebat a domino repetere occasione debiti in quo ipse erat obligatus ꝛ non potuit sibi soluere quia non reperit in bonis. nam nec tenebitur a se exigere si non poterat sibi soluere. hoc dicit ista pulchra lex. et etiam difficilis in tex. quam diuide in tres partes. nam primo loquitur quando intererat domini negotiorum ex eo. qꝛ prima actio non erat solidi persecutoria vt quia erat actio de dote. qꝛ maritus non potest conueniri vel cōdemnari mulieri nisi quatenus facere poterat vn̄ intererat mulieris ꝙ cōuerteret in hac actione que est solidi persecutoria ꝛ in ea fit condemnatio insolidū ꝛ ista prima pars durat vsq; ad ver. illum autem. Secundo loquitur. quādo intererat domini: quia actio prima erat temporalis vt redhibitoria que durat sex mensibus vel quanto minoris que durat anno. Nam interest eius ꝙ conuertatur i istaꝫ que est perpetua. ꝛ ideo cōuerteretur si esset in mora exigendi a se: tamen nō fuit in mora hic quia occasione illius debiti debebat a domino aliquid recipere quod recipere non potuit. qꝛ nō repetit ea in bonis: de quo ponuntur plura exempla ꝛ hoc durat vsq; ad versi. ceterum. Tertio loquitur quando non intererat domini ꝙ fieret ista conuersio quia actio prima erat insolidi persecutoria ꝛ perpetua vsuraria sicut ista. licet secus sit in actione tutele que est priuilegiata ꝛ tacita hypotheca: sꝫ ista non: ideo in illam bene conuertetur licet sit solidi persecutoria et perpetua et etiam vsuraria. Item prima pars subdiuiditur in plures. nam primo ponitur dictum ꝙ fit conuersio actionis de dote in istam vsq; ibi hoc ita. ¶ Secūdo ponitur restrictio et limitatio dicti vt sit verum si tempore gestionis facere potuit quia erat soluendo ꝛ vltra hoc etiam potuit a se exigere quia pecuniam paratam habebat: secus si nec erat soluendo nec exigere a se potuit vsq; ibi. sed ꝛ postea. Tertio ponitur effectus dicti ad quid sit vtile ꝙ primum debitum cōuertatur in hanc actionem quia per eam potest totum exigere quod per actionē de dote non poterat ꝛ hoc vsq; ibi sed hic. Quarto determinat casum dubium quid iuris si erat soluendo: ꝛ sic facere poterat tamen non potuit commode soluere vel a se exigere: quia nō habebat pecuniam sed bona que poterat vendere tamen non vendidit: an sibi imputetur ꝛ fiet conuersio in istaꝫ. nam distinguit aut non multum tempus transiuit a tempore quo incepit gerere. ꝛ postea effectus est non soluendo: ꝛ tunc non potest sibi imputari cur non vendidit ꝛ sic conuertitur in istaꝫ. Aut transiuit multum tempus quod relinquitur arbitrio iudicis: ꝛ tunc est sibi imputandum et fieret conuersio in istam et condemnaretur vltra ꝙ facere possit non vsq; ibi: sed si facere possit. Quinto et vltimo in illo versi. concludit ad primum dictum quod si facere potuit: quia erat soluendo ꝛ commode quia pecuniam habebat ꝛ non fecit hodie similiter est soluendo fit conuersio in istam ꝛ per eam potest peti: quia interest actoris ꝙ fiat cum possit effici non soluendo ꝛ sic per actionem de dote non consequeretur totum sed per istam sic. Et de ista materia incepit iurisconsul. tangere in. l. si pupilli. §. si. circa fi. s. eo. in. l. sin autem. ver. certe. sed hic latius pone. ergo dos erat de quingentis. maritus tpe gestionis fuit soluēdo ꝛ potuit cōmode a se exigere ꝛ nō exegit nec finita gestione similiter est soluendo dicit hic qđ mulier potest repetere dotem tam per actionem de dote ꝙ per istam quia facta est conuersio propter moram ꝛ sic patet quod hic non tollitur actio prima nec fit nouatio. et si queratur ad quid fit ista cōuersio si non reperitur soluendo. nam ita potest consequi totam dotem per actionem de dote sicut per hanc actionem. Ad hoc respondetur in ver. sed si facere possit quod propter casum qui poterat euenire. s. quod efficiatur non soluendo anteꝙ agatur si enim facta non esset conuersio per actionem de dote non

2 sic consequeretur vltra ꝙ ille facere possit. † vnde si omnia bona perdidit exceptis mille que erāt necessaria pro victu suo nō sibi auferrentur. sed haberet necesse expectare mulier quousq; alia bona acquireret nec viro per hanc actionem auferrentur sibi quingenta pro dote ꝛ si dos esset de mille omnia sibi auferrentur et vltra hoc incarceratur nisi cedat bonis: non est ergo parua vtilitas quod conuertatur in istam. predicta quando durante gestione potuit a se exigere commode: ꝛ etiam nunc potest. sed si nec potuit nec hodie potest quia nunꝙ fuit soluendo non est sibi imputandum: quia non fit in mora et sic non fieret conuersio. et hoc dicit in ver. hoc ita. quia ponit duos casus et effectus ponittur in versi. sed ꝛ postea. quia per hanc actionem exigetur totum quod per actionem de dote exigi non posset: licet haberet tantum quod sufficeret ad dotem si illud erat sibi necessarium ad vitam. Sed pone quod cum cepit gerere facere poterat. quia erat soluendo ꝛ non solum mille que erant sibi necessaria habebat: sed etiam duo milia. tamen non habebat pecuniam: ꝛ si non exegit postea perdidit mille: et sic remanserunt sibi tantum alia mille que erāt necessaria: mulier agit hac actione et petit sibi auferri mille: quia dicit conuersionem esse factaꝫ quia potuit a se exigere et non exegit. potest enim vendere bona si pecuniam non habebat. dicitur hic quod si postea incepit gerere vsq; ad perditionem non transit multum tempus nec est sibi imputandum cur non vendidit. ideo non est facta conuersio nec auferetur sibi aliquid de illis mille. sed si multuꝫ tempus transierit ꝛ fuit in mora: ꝛ sic facta esset conuersio: et auferentur sibi illa mille vel ea que essent necessaria pro dote: ꝛ hec

3 est intentio litere. † Ex quo nota quod non debet quis se precipitare nec est imputandum sibi si hoc non facit. l. j. §. quibus. ff. de suc. edic. ꝛ. ff. de interro. acti. l. ꝛ quia. ff. de sta. li. l. si pecu. §. fi.

1 ¶ Que actio possit conuerti in actionem negotiorum gestorum. ꝛ nu. 2. ꝛ. 3.

2 Actio redhibitoria durat sex mensibus ꝛ ad quid detur.

3 Actiones temporales que sint ꝛ que perpetue.

4 Cause quatuor propter quas id quod debet actione particulari conuertitur in actione vniuersali negotiorum gestorum vel tutele ex diuersis causis.

5 Actio particularis in aliam particularem non transfunditur.

6 Diuortium quod est separatio matrimonij validi non habet locum de iure canonico vel diuino vt eo facto tam vir ꝙ vxor possint transire ad alia vota: et quid per ingressum religionis. et nu. 7.

7 Matrimonium factum inter coniunctos vsq; ad quartum gradum si declaratur nullum non diceretur diuortium sed separatio facti.

1 **Illum autem.** ¶ †Supra quando gestor negotioꝝ tenebatur domino tamen actione que non erat solidi persecutoria: ꝛ sic intererat domini ꝙ fieret

ni quod fieret conversio in istam que est solidi persecutoria. hic loquitur quando actio prima erat temporalis: et sic etiam inter est domini quod fiat conversio: quia ista est perpetua. Item su pra quando gestor tenebatur domino sed dominus non tene batur gestori: hic quando etiam dominus tenebatur gestori. et non reperit gestor i bonis domini unde sibi posset soluere. ideo non imputatur si a se non exegit: sed si inuenisset unde posset sibi soluere imputaretur: et sic fieret conversio ut hic colligitur a contrario sensu et ad istum contrarium sensum aduersatur. versi. sequens ceterum. quia hic loquitur quando actio prima erat temporalis. ideo imputat: quia intererat domini quod fie ret conuersio in istam perpetuam. sed quando prima esset per petua sicut ista non fieret conuersio: quia non interest domini quod fiat cum tantum possit consequi per primam quantum per istam: et hoc vult gloss. super illo versi. ceterum. in princi. poni tur enim hic casus primo quando gestor mutuauerat domino negotior et ab eo receperat pignora antequam inciperet gerere ne gotia eius. et postea nō exegit a se pignus. nam si nō potuit sibi soluere de eo quod mutuauit quia non reperit in negotijs do mini vnde non est sibi imputandum: quia non tenebitur resti tuere pignus nisi recepta pecunia debita. si ergo reperit et sibi non soluit nec pignus restituit illud quod reperit tenebitur ge stor restituere pignus per hanc actionem absque eo quod recupe 2 rat pecuniam mutuatam et hoc vult gloss. † Secundus casus ponitur quando gestor tenebatur domino actione redhibito ria pro animali morboso quod vendiderat vnde tenebitur re stituere pretium per actionem redhibitoriam que durat sex mē sibus. sed a domino debebat rehabere animal debitum et etiā accessionem: vt si erat equa et fecit pullum vel vacca et fecit vitu lum tenebitur etiam ad interesse si animal predictum culpa vel dolo suo fuisset deterioratum. item etiam si fuisset seruus tene bitur restituere quicquid per ipsum seruum fuisset acquisitum non ex re ipsius emptoris si ista non reperit in bonis domini: cum possit ea rehabere non imputatur sibi si preiudicium a se 3 non exegit: quia non tenebitur ipsum reddere nisi omnia ista rehaberet. vt in ti. de edi. edic. ¶ † Nunc ergo gloss. super versi. ceterum opponit ex istis duobus versi. colligitur distinctio in ter istos duos casus quādo actio prima erat temporalis: et tūc fit conuersio. et quando erat perpetua et tunc non fit contra quod non debeat fieri. nam nulla est actio ita perpetua que nōn tol latur tempore praescriptionis: patet in. l. ij. C. de consti. pecu. et in tit. de praescrip. xxx. ann. temporales enim actiones dicuntur ille que fuerunt introducte in esse cum certo spatio tem poris vt contingit in actionibus pretorijs: sed perpetue dicūtur que fuerunt introducte sine meta temporis. tamen postea per alias leges tollūtur tempore praescriptionis. si ergo tenebaris mihi actione perpetua reali vel personali. et de praescriptione longi vel longissimi temporis non supererant nisi duo dies quādo in cepisti gerere negotia mea et tu sciens hoc cum posses a te exige re non exegisti: an conuertatur illud debitum in hanc actionem gloss. secundum Jo. dicit quod sic. et quod inter perpetuam et tē poralem non est differentia substantialis. nam in vtraque distin guitur: aut lapsum est tempus durante gestione et tunc in vtra que fit conuersio aut non est lapsum. et tunc in neutra fit. Solū er go est differentia: quia plurimum contingit quod in tempora li durante gestione finitur tempus: sed in perpetua nō sic. quia longius est tempus praescriptionis. gloss. tenet quod non requi ratur vt tempus labatur durante gestione et satis colligitur ex princi. l. quod loquitur quando fuit soluendo durante gestio ne: et etiam nunc ea finita est soluendo quod nihilominus si fuit in mora exigendi a se fuit cōuersio: vt ibi propter casum qui po test euenire quod potest effici nō soluēdo. vt in fi. prime partis. eodemmodo quando actio erat temporalis et durante gestio ne tempus non est finitum nam nihilominus fit conuersio que finiri potest. dic ergo et istud non tangit glo. quod si esset finitum tempus durante gestione non esset differentia inter tempora lem et perpetuam sed si non est finitum est differentia quia si est 4 temporalis fit conuersio: quia potest cito finiri. sed si est perpe tua secus: † et quia plures sunt cause propter quas id quod de betur actione particulari conuertitur in actione vniuersali ne gotiorum gest. vel tutele ex diuersis causis. glo. hic notabiliter 5 ponit quatuor causas propter quas potest hoc fieri quod dic vt in ea. et signa ipsam. † sed vna particularis in aliam particu larem non transfunditur. ad quod. j. in. l. si remunerandi. §. apud iulianum. cetera dic vt in glo. que non tendunt ad aliud 6 nisi ad declarationem litere que remanet declarata per predi cta. ¶ † Et vltimo no. gl. l. j. in fi. que semper allegatur quod de iure canonico vel diuino non habet locum diuortium: quod est separatio matrimonij validi. vt eo facto tam vir quam vxor pos sunt trāsire ad alia vota vel matrimonium. Nam hoc hodie nō potest fieri: quia si matrimonium est validum non potest sepa rari vt quilibet eorum possit transire ad alia vota licet possit se parari torus vel propter religionem vel propter crimen adul 7 terij tamen quilibet remanebit sine alio coniuge. † si vero ma trimonium non tenuisset vt quia factum inter cōiunctos vsque ad quartum gradū tūc posset declarari nullum: et non diceretur diuortium sed separatio facti et quilibet posset transire ad aliud matrimonium. et ista propter diuinam scripturam: quod deus coniunxit homo nō separet: et sic etiam autoritate pape nō pos set fieri diuortium si matrimonium esset consummatū copula carnali: sed si per verba tantū de presenti posset propter ingres sum religionis dumtaxat: imo etiam sine pape autoritate ingre diendo religionem solueretur vt probatur in. l. deo nobis. C. de epis. et cle. et que sit ratio diuersitatis inter vnum casum et alte rum quantum ad potestatem pape habetur in. c. ex publico. ex tra de conuer. coniug. per glo.

1 **SI liber homo.** ¶ † Gerens suspicio ne necessitatis que nō suberat habet hanc actionem. Item soluens credi tori liberatur ipso iure a suo creditore si etiam ipse soluens tene batur eidem cui soluit. h. d. Et eidem si res sua erat illi obliga ta pro eo quod soluit. l. solutum. §. solutā. j. de pigno. acti. alias libe raretur tamen ope excep. l. si opera. j. de doli exceptio. In text. ibi mutuam pecuniam sup. sit. ex quo mutuo ipse obligatur mu tuanti et ego quia ipse exposuit in rem meam obligor sibi. s. hac actione licet non gesserim sponte. sed ex suspicione necessitatis que tamen non suberat ideo non facit hanc actionem cessare. er go etiam obligor mutuanti actione de rem verso. vt in gl. et sic ex causa ex qua liber homo tenebatur mutuanti ego etiam te neor: licet diuersis rationibus: et ista est ratio quare si soluo mu tuanti tollitur actio negotiorum gestorum que illi libero homi ni cōpetebat contra me ipso iure. sed si nullo modo tenetur cre ditori eius quia tamen erat suus creditor liberarer ope excep. vt in. d. l. si opera nisi esset obligata res mea.

2 ¶ Si quis gerat negotia ecclesie sine autoritate prelati. tene tur ecclesia inquantum est locupletior si cum autoritate prelati tenetur insolidum. et quid si res desinat esse.

1 **LItis contesta.** ¶ † Quandocumque esse illocupletem est causa actionis dande sufficit quod sit locuples tempore lit. cōtesta. vt agi possit: licet prius vel postea nō fue rit. h. d. et ad hoc allegatur. et pone casum quando fuerunt gesta negotia pupilli qui ex priuilegio pupillari non tenetur vltra quam sit effectus locupletior. vt ea. l. si pupilli. in princi. et. C. eod. l. ij. ¶ Sed oppo. quod imo inspiciatur tempus sententie. vt. j. soluto matrimo. l. rei iudicate. et. j. de peti. here. l. si a domino. §. quo tē pore glo. respondet quod si est locuples tempore contestationis li cet prius non fuerit vel postea desinat habeat locum quod hic dici tur: sed si tunc non fuit sed postea incipit esse. tunc sufficit quod reperiatur tēpore sententie vt in. ll. contrarijs. Bart. dicit quod hic quem esse soluendo erat causa actionis dande: sed in. ll. con trarijs. erat causa condemnationis moderande. ¶ Sed quali ter cognoscitur. respondeo inspicitur modus loquendi: quia si lex vel statutum dicat quem teneri vel obligari si est locupletior tunc est causa actionis dande: et ita est hic. sed si dicat quem non condemnari nisi quatenus est locupletior: tunc erit causa con ditionis moderande. Istud potest transire quod tūc inspicitur tempus rei iudicate. tamen in precedenti casu videtur tenenda opi. glo. que satis videtur probabilis. ¶ In tex. ibi: sine tuto ris autoritate. si enim cum autoritate tutoris gestor gessisset: obligaretur pupillus insolidum. vt. C. si tuto. vel cu. interue. l. 2 etiam. ¶ † Idem in ecclesia dicendum est quod si quis gerat nego tia eius sine autoritate prelati tenetur ecclesia inquantum est locupletior: si cum autoritate prelati tenetur insolidum. Bal. ¶ Item oppo. quod licet desinat res esse non desinit esse locu pletior: vt. j. quod me. cau. l. si ipsa solu. ibi erat conuersa in aliam rem. vnde no videtur desijsse nec locupletior esse. ¶ Tertio op ponit quod pupillus teneatur insolidum quatenus est locupletior vt. j. de solu. l. in pupillo. §. j. Solu. vt no. in. l. si pupilli. in princ. in. iij. glo. s. eo. quia ibi in negotio necessario gesto vt. s. eo. l. si ue hereditaria. l. autem si pupilli: et ista loquūtur in negotio nō necessario gesto. Quid autem si lex vel statutum dicat quē con demnari vel teneri si res ad eum peruenerit. non autem dicit quem teneri vel actionem dari nec dicit quem cōdemnari qua tenus est locupletior. sed solum teneri si ad eum peruenerat et res peruenit: sed non durauit an sufficiet peruenisse. de hoc dic vt. j. quod me. cau. l. videamus. cum. l. seq.

1 **SI pecunie.** ¶ † In hac actione veniunt vsure. et habetur in ea ratio culpe. non autem casus fortuiti. h. d. ¶ In tex. ibi si pecunie. scilicet dominice secūdū

Bal. ¶ In text.ibi negotia gessit:s.fenerando.quia dominus consueuit fenerari.al's esset in culpa aggrediendo negotia insolita.vt.s.eod.l.si negotia.ꝛ sic tenetur de casu. ¶ In text.ibi vsuras.s.quas percepit ex sui contractibus. ¶ In text.ibi et periculum eorum nominum subaudi propter culpam eius qui mutuauit illis quia non erant soluendo vel de quibus dubitabatur quod efficerentur non soluendo.

2 ☞ Filius in potestate vel emancipatus si habeat beneficiuz ecclesiasticum et pater gerat eius negotia tenebitur sibi et ipse patri actione nego.gest.

1 2 **Pater si.** ¶ † Etiam inter patrem ꝛ filium dari potest hec actio.h.d.† ꝛ no ꝙ si filius in potestate vel emancipatus habeat beneficium ecclesiasticum:ꝛ pater gerat eius negotia tenebitur sibi ꝛ ipsi patri hac actione.

2 ☞ Maius delictum est in faciendo q̄ in non faciendo.
3 Tutor vel alius administrator publicus si pecuniam pupilli vel reipu.conuertat in suam vtilitatem tenetur ad centesimas vsuras.ꝛ nu.i.ꝛ quid in gestore voluntario.
4 Usura dicitur pena quando debetur vel exigitur propter moram ꝛ potest pluries committi sed stipulatio penalis semel tantum committitur.

1 **Qui sine.** ¶ † In hac actione veniunt vsure non centesime sed communes.h.d.tota.l.Uel sic gestor si a se nō exegit quod exigere debuit ꝛ potuit tenetur ad vsuras illius pecunie quam exigere debuit scilicet que in regione frequententur non autem ad centesimas ad quas bene tenetur tutor vel alius administrator publicus:si pecuniam pupilli vel reipub.in suam vtilitatez conuertat quia plus delinquitur faciendo quod non debet q̄ non faciendo quod debet.hoc dicit in effectu.† Et sic no.ꝙ maius delictum est in faciendo q̄ in non faciendo.vt not.j.ad sillcia.l.ij. ¶ In princi.l.ibi creditoris sui negotia gessit sub.nec a se exegit.Raynu. ¶ In tex.ibi debituruz vsuras sub.si dominus negotiorum consueuerat fenerari vel ipse gestor fuerit in mora.al's secus.vt no.s.eo.l.si autem.ꝛ.j.de vsuris.l.qui semisse.hodie cum omnis vsura sit probibita cessat quod hic dicit. ¶ In text.ibi ꝙ si dies soluende pecunie.isto ergo casu debitū erat in diem lapso die esset in mora quia interpellat.l.magnaz.C.de contrahen.ꝛ commit.stipu.ꝛ sic indistincte teneretur gestor:sed si debitum erat purum non esset gestor in mora nisi foret interpellatus iuxta no.in.l.mora.j.de vsuris. ¶ † In text.ibi cuius tutelam negotia ve administrat. videtur ergo velle iste tex.quod nō solum tutor sed etiam gestor voluntarius:si pecuniam pupilli vel domini conuertat in suam vtilitatem teneatur ad centesimas vsuras.sed contra in gestore.quia imo non tenetur nisi ad illas que frequentantur in regione:licet tutor bene teneatur et etiam magistratus publicus. vnde opponit gloss.de.l.idemqꝫ.§.ij.j.manda.qui incipit si procurator.ver.si pecuniā ꝛ vsi.ꝙ si nō exercuit:sed ad suos vsus cōuertit.ꝛ soluit finaliter ꝙ hic nō loquitur de voluntario gestore:sed solū de tutore ꝛ dum tex.dicit cuius tutelam negotia ve.exponit.id est tutelaria negotia.Breuiter ista solutio videtur contra mentem litere.vnde potest dici quod aut gestor reperit pecuniaz in negotijs domini ꝛ ipsam in suam vtilitatem conuertit.ꝛ tunc loquitur.l.contraria.quia non tantum videtur deliquisse cum in exigendo interuenit eius industria. vnde mitius agitur cum eo q̄ cum illo qui nullam industriam exercuit in exigendo.ꝛ idem posset dici in tutore ꝛ alio administratore publico.ꝛ isto casu loquitur ille.§.si bene īspiciatur. ¶ In tex.ibi:maximas vsuras i.centesimas. ¶ † In text.ibi:vice cuiusdaz pene.not.quod vsura dicitur pena hoc verum quando debetur vel exigetur propter moram.sed aliquando exigitur etiam sine mora:quia deducte fuerunt in stipulationem.l.lecta.in fi.j.si cert.pe.ꝛ tunc non dicitur pena.quia illa non debetur sine delicto vel mora.item stipulatio penalis semel tantum committitur. vt.j.de arbi.l.si duo cum ibi notatis sed vsura pluries committi potest.

2 ☞ Soluens pro alio inuito an ꝛ qualiter possit hac actione recuperare quod soluit.
3 Potest quis alteri inuito prodesse non autem nocere:nec eius conditionem deteriorem facere.
4 Casus in quibus potest quis exigere pecuniam que alij debetur.

1 **Soluendo.** ¶ † Potest quis soluere p inuito vel ignorante ꝛ ipsuz liberare sed non potest actionem alteri auferre exigendo quod alteri debetur quia soluens non liberatur.h.d.ꝛ cum ista.l.coniunge.l.cum pecuniā.j.eod.quia quod hic deficit per illam suppletur.hic enim dicitur ꝙ potest soluere pro inuito ꝛ ipsum liberare sed dicitur hic an quod soluit p reo possit repetere:ꝛ ibi dicitur quod potest.† sed intellige quādo soluit pro ignorante.si autez pro inuito contradicente licet illuz liberauerit actionem tamen contra illum non habet.vt est casus in.l.si pro te.j.manda.licet alij contradicentes dicant qḋ interdum quis gerit pro inuito aliquid quod gerendo delinquid.et tunc non habet actionem.l.fi.C.eod.interdum gerēdo non delinquit:quia non tangit res alienas sed soluit pro vetante vel contradicente:ꝛ tunc non obstante prohibitione habet actionem.Breuiter ista distinctio tollitur per illam.l.si pro te.que loquitur in promittente ꝛ soluente pro alio inuito ꝛ contradicente.ꝛ sic non deliquit ꝛ nihilominus non repetit ꝛ sibi imputat.Sed an possit petere a creditore cui soluit vt cedat sibi actionem contra istum debitorem contradicentem.dic vt no.C.de solu.l.nulla. ¶ In tex.ibi:non potest iure exigere:vt si exigit non liberat soluētem.ꝛ sic non tollit actionem creditori inuito.facit.l.stichum.j.de noua.in fine. ¶ In text.ibi naturalis enim.† Nota regulam quod potest quis alteri inuito prodesse non autem nocere nec eius cōditionem deteriorem facere ꝛ semper allegatur ista.l. ¶ In gloss.j.ibi.sed contra.j.de regu.iur.l.inuito.dic secundum Dyn.ꝛ alios reiectis solu.gloss.quod si aliquid gerendo te inuito nulli alteri confero vtilitatem q̄ tibi non possum illud facere te inuito vt in contrario:sed quando affero alteri vtilitatem q̄ tibi vt in casu isto quia sicut interest sua liberari:ita interest creditori recipere quod sibi debetur.tunc illud bene possum facere te inuito ꝛ vtrumqꝫ confero beneficium in alio contrario glo.dic vt in ea. ¶ † Nota glo. sequentē in qua enumerantur casus in quibus quis potest exigere pecuniam que alij debetur.hoc intellige pro ignorante non pro inuito.regulariter secus: quia quis non potest tollere obligationem vel actionem alteri competentem.vt.l.stichum.§.fi.de noua.fallit in istis.

1 **Si cōmunes edes.** ¶ † Quod ire communi quis facit non ex necessitate communionis venit in hanc actionē non in actione communi diuidundo.h.d.ꝛ semper allegatur ad hoc.

1 **Qui seruum.** ¶ † Qui defendit seruum alienum in actione noxali habet hanc actionem non actionem de peculio.hoc dicit.nam non contrahit vel quasi contrahit cum seruo quo casu datur actio de peculio contra dominum sed potius videtur contrahere vel quasi contrahere cum domino defendendo rem suam ne alteri adiudicetur. ¶ In textu.ibi defenderit.subaudi ꝛ cuz probata esset noxa soluita genti damnum.quod forte erat in.x.ne aduersarius agens faceret sibi adiudicare seruum pro noxa qui valebat multo plus illa ergo.x.repetam per hanc actionem non per actionem de peculio:sed si maius erat damnum q̄ seruus videlicet non bene fecisset soluere:sed potius habuisset pati quod seruus daretur pro noxa.et sic non repeteret et hoc vult glo.

1 **Si serui.** ¶ † Qui gerit negotia domini p̄suasu serui habet hanc actionem contra dominum si mandato serui habet actionem de peculio h.d.primo casu videtur gessisse contēplatione domini non serui in secundo vero contemplatione serui:ꝛ sic potus gerit negotium serui q̄ domini. ¶ In text.ibi:si vero mandato serui.subaudi et eius contemplatione non mea:ꝛ propter eius mandatum nam tunc contraxisti cum seruo.ideo habes actionem de peculio contra me et de in rem verso.sed in precedenti casu nō cum seruo:sed mecuz videris contraxisse.licet motus fuerit rogatu serui.est autem longa differentia inter hanc actionem et de peculio:quia ista datur insoliduz sed de peculio non.sed quatenus est in peculio. ¶ In fine prime gloss.ibi:sed cōcilij dandi ad quod vide quod not.s.de in fami.l.ob hec verba.in vltima glos.

1 **Is qui.** ¶ † No.hic secundum Bal.quod pupillis non habentibus tutorem quilibet amicus potest facere sibi dari.ꝛ si habet quilibet potest ipsum accusare de suspecto et facere ipsum remoueri:quia est opus pium. ¶ Item quod expensam quam in hoc fecit non recuperat sed censetur fecisse animo donandi si habuit amicitiaz cum patre quod intelligo si sint parue nam in magnis non ita presumitur animus donandi nec etiam presūmeretur in alia impensa non pia que non esset circa personam pupilli.datio enim tutoris est circa personaz:quia tutor datur principaliter persone.et ad hoc.l.alimenta.C.eodem.glo.opponit quod licet amicitia paternali videtur hoc fecisse posset tamen repetere vt supra eodem.l.si pupilli.§.si ego.gloss.soluit:sed clarius ibi super verbo amicitia.Tu dic melius:quia aut propter amicitiam quam habui cum patre tuo gero negotium tuum pium ꝛ circa personam tuam modicum non impendo ꝛ tunc loquitur hic ꝙ

hic quod video fecisse animo donandi. Aut propter amicitiã patris tui gero negotium ipsius patris. ⁊ etiam alio respectu est tuum: ⁊ tunc loquitur contrarium: quia videor contemplatione patris gerere vt repetam non vt donẽ. est ergo hic pietas paternalis et charitatiua erga filium contemplatione patris. vt no. glo. in. d. §. sed si ego.

2 ¶ Ad honores perueniendum est per gradus.

3 Negotium si pertinet ad aliquem ratihabitatione. ea ratihabitione secuta parit hanc actionem secus si non habeat ratum si vero pertinet ad eum reipsa licet non ratificet dabitur gestori hec actio nego. gesto.

4 Pro honore habendo inhoneste datur pecunia.

1 **Que vtiliter.** ¶ † Impensa quam gestor facit in acquirendo honorem domino dicitur vtilis et potest repeti per hanc actio-

2 nem si honeste et per gradus acquisiuit. h. d. † ⁊ semper allegatur quod ad honores perueniendum est per gradus. i. de minori ad maiorem non autem postpositis gradibus: quia tunc habet locum autoritas gloss. quod casum sibi querit qui post ruptis positis gradibus per abrupta querit ascensum: et pone hic exemplum si gestor impetrauit a superiore aliquod officiũ pro domino qui merebatur et erat aptus ad illud exercendũ et soluat cancellario pro litera: et alias impensas consuetas fecit si dominus ratum habeat repetitiones expensas. als se-

3 cus † quia erat negotium quod pertinet ad dominum ratihabitione: quia nisi ratum habeat nec damnum nec vtilitatem sentit ipse vel res sue. quando autem sentiret vt si expenderem in rem tuam tunc dicitur re ipsa vel si te liberarem soluendo. vt. s. eod. l. soluendo licet enim postea nõ ratifices tamẽ habeo actionem. vt. l. cum pecunia. s. eod. licet anteꝙ solueres inhibens. se-

4 cus vt dixi in. l. soluendo. ¶ † Oppo. quod non posset honeste dare pecuniam pro honore acquirendo cum talis incidat in. l. iuliam ambitus. quidam dixerunt quod olim dabatur honeste hodie ista non placet. Alij dicunt quod palam datur honeste: clam non. Tu dic quod si do pecuniam pro honore habendo inhoneste do et tunc habet locum ille titulus. sed si pro honore dato gratis do pecuniam pro literis habendis vel ꝓ alijs expensis tunc licite do et de istis loquitur iste tex.

2 ¶ Seruus cui relicta est libertas pure ⁊ simpliciter licet non teneatur reddere rationem de ante gestis tenetur tamen reddere quicquid habet de bonis defuncti.

1 **Qui pure.** ¶ † Seruus cui relicta est libertas pure et simpliciter non tenetur reddere rõnẽ de ante gestis. h. d. sed si sub conditione si rationes reddiderit secus vt in glo. ⁊ etiam aliquando positoꝙ pure sit relicta. vt. l. si. §. penul. j. de peti. here. et rationem specialitatis ponit hic gl. quia ibi vnũ inducebat ꝓ ipso cõtra ius cõe: ideo aliud induci tur cõtra ipsum. iuxta illud qui in vno grauat in alio releuatur

2 et ecõuerso. l. eũ qui. j. de iureiurã. ¶ † In tex. ibi libertatem acceperit: ⁊ sic adita hereditate statim sunt liberi. et si heres petat vt reddat rationem de prius administratis non tenet reddere quia videtur hoc per testatorem remissum. si tamen aliquid haberent de bonis defuncti reddere tenentur: quia in dubio reliqua non videntur remissa. l. si quis rationem. j. de libe. lega.

2 ¶ Ubicunqꝫ quis remaneret in damno si quid indebite soluit non posset repetere non tamen semper dabitur ei actione nego. gestorum.

3 Quomodo cognoscitur an quis soluerit nomine proprio vel hereditario ⁊ quando solutum repetat.

1 **Titius pecuniam.** ¶ † In negotio quod pertinet ad aliquẽ ipso gestu ille tenetur ad quem in veritate pertinet. licet alterius cõtemplatione sit gestum. h. d. vel sic. Qui soluit debita hereditaria contemplatione illius quem putat heredem cum non sit re petita a vero herede licet eius contemplatione nõ soluerit. h. d. facit. s. eod. l. item. §. fina. ¶ In tex. ibi heredem ex testamento

2 extitisse ⁊ sic contemplatione sororis als non facturus. et hoc faciebat dubitationẽ scd̃m Bal. † Sed quia si non posset repetere a vero herede a nullo alio posset repetere. ⁊ sic perderet qd̃ soluit: ⁊ hoc non est iustum cum soluerit bonafide. ideo si conceditur vt contra eũ agat ⁊ hoc retento glos. opponit: quia si ista ratio est bona sequitur ꝙ vbicunqꝫ quis remanet in damno in debite si quod soluit nõ posset repetere dabitur sibi hec actio et tñ hoc non est verum vt in gloss. propter hoc gl. supplet ad tex. quod dic vt in ea. ¶ Oppo. in gl. ꝙ iste soluens nõ repetat a vero herede. sed ab eo cui soluit. qui licet illi deberetur non tamẽ debebatur a soluente. sed a vero herede. ergo soluens videtur soluisse indebitum respectu sui et hoc videtur sufficere vt habeat conditionem indebiti: vt. l. si pene. §. j. j. de condi. inde. sed iste text. vult qd̃ non repetat ab eo cui soluit sed a vero herede. gl. soluit quod contrarium loquitur quando soluisset proprio

3 nomine. hic loquitur quando soluit hereditario nomine. † Sz quomodo cognoscitur hoc an soluerit proprio nomine vel hereditario. dic vt ibi dixi. nam si credo me heredem indubitanter: quia nullus mihi mouet litem de hereditate videor soluisse nomine proprio: quia postꝙ adiui desinit esse hereditas vnde non potest dici quod soluam nomine hereditario et tunc repeterem ab eo cui soluissem si non indubitanter credebam me heredem: imo cum dubito quod forte mihi mota erat lis vel controuersia: tunc videor soluisse nomine meo si sum verus heres. et si apparebit contrarium videor soluisse nomine hereditario seu nomine veri heredis. ideo tunc si apparet me non esse repeto a vero herede cuius contemplatione videor soluisse. et ista videtur mihi veritas. licet per glo. ⁊ docto. non tangatur videtur in casu istius. §. si credebat indubitanter sororem esse heredem quia nulla lis vel controuersia erat mota qd̃ tunc possit repetere ab eo cui soluit: sed si erat mota repetit a vero herede per hãc actionem.

2 ¶ Una species neg. gesto. quod pertinet ad dominum quia voluit vel mãdauit quod gereretur: nec ad eum pertinet re ipsa nec ipso gestu: nec cura ⁊ solicitudine: nec etiam ratihabitione.

3 Si tale negotium geratur per patrẽ mandatarij ⁊ sic cõtemplatione filij ad quem pertinebat cura ⁊ solicitudine. quare nõ dabitur inter patrem ⁊ dominum actio neg. gestorum sed detur filio mandatario actio mandati.

4 Procurator ad negotia statim quod acceptat mandatum censetur esse negotium suũ cura et solicitudine: et potest tunc aliũ substituere.

5 Si iudicium agitatur nomine domini. non dicitur negotium procuratoris constituti ad iudicia nisi post litem contest. ideo prius non potest alium substituere suo nomine.

1 **Mandasti filio.** ¶ † Si gessi negotiũ qd̃ alteri mandasti gerendum tui tantum contemplatione non mandatarij: datur inter te ⁊ me hec actio sicut si nulli alteri mãdasses gerendum: sed si hoc feci contemplatione mãdatarij ne ipse tibi teneatur mãdati tunc non datur inter te ⁊ me hec actio sed si mandatarius erat in potestate mea datur mihi ex persona sua actio mandati que fuit mihi per ipsum acquisita et tibi datur contra me de peculio sed si nõ erat in potestate mea nulla actio datur mihi cõtra te sed datur hec actio contra mandatarium ⁊ mandatario contra te datur mandati. h. d. ⁊ est vna no-

2 ua lex † Africani qui fecit leges subtiles ⁊ speculatiuas. Et dicit Bart. ꝙ hic ponitur vnũ genus seu vna species negotij gesti vltra alias quas posuit glo. in. l. si pupilli. §. item querit. s. e. quod dicit tuũ: qꝛ voluisti vel mandasti ꝙ gereretur nõ alia ratione vel respectu. mãdasti enĩ ꝙ tibi emeretur fundus. istud negotiũ non pertinet a te re ipsa: qꝛ nihil geritur circa rem tuam si fundus ematur: nec ipso gestu: quia emens nõ soluit aliquid ad quod teneris nec te liberat. nec cura et solicitudine: sed potiꝰ ad ipsum mandatarium isto modo pertineret: nec ratihabitione: quia ratihabitio sequitur actum: hic vero mandatũ precessit: pertinet ergo ad te ideo quia voluisti geri: ⁊ in hoc differt ab eo quod est tuum ratihabitione: quia hic precessit mandatum ibi vero sequitur ratihabitio in quo genere seruandũ est quod hic dicitur. ¶ In tex. ibi ego ipse cum tibi emi: supple cum precium de pecunia mea solui. vnde volo ipsum a te repetere. queritur an possim ⁊ qua actione. distingue vt sequitur. ¶ In text. ibi nã si propterea quod tibi necessariũ esse. supple et sic tui cõtemplatione non autẽ contemplatione filij mandatarij. quia nõ emi ne filius tuus tibi teneatur mandati si negligeret imple re mandatum quia bene sciebam ꝙ non negligeret sed emi vt tibi seruirẽ postꝙ ista erat voluntas tua ꝙ emeretur. vnde perinde habeo contra te hanc actionem acsi nulli mãdasses quod emeret. et ego sciens ꝙ hoc volebas emi. ¶ In text. ibi si vero propterea emerim ne filius meus mãdati iuditio teneatur subaudi: ⁊ sic cõtemplatione filij mei. non cõtẽplatione filij tui. in isto casu nõ habeo contra te actionem nego. gestorũ. licet istud negotium ad te pertineret. qꝛ voluisti ꝙ emeret nõ alia ratione sed gessi negotiũ filij mei. qꝛ ad ipsum pertinebat cura ⁊ sollicitudine postꝙ mandatum susceperat. ⁊ ideo sicut filio ementi et soluenti de sua daretur actio mãdati si nõ esset ĩ potestate mea ita ⁊ mihi ementi ⁊ soluenti de meo datur actio mãdati ex persona filij: quia ex cõtractu suo tecum celebrato eam mihi acquisiuit. l. cum seruus. j. manda. ⁊ C. si seruus extε. l. j. tibi vero da-

3 tur cõtra me actio de peculio ex contractu celebrato cum seruo meo non tantum iussu meo. ¶ Sed oppo. quod imo detur mihi contra te hec actio. quia istud negotium censetur pertinere vno respectu ad te. alio respectu scilicet cura et solicitudine ad filium meũ: sicut negotium pupilli dicitur pertinere ad tutorem.

cura et solicitudine sed si negotium geratur contemplatione tutoris: non solum ipse tutor tenetur sed et pupillus: ita et hic debes tu teneri. vt. s. eo. l. si pupilli. in princi. et insolidum quia non es pupillus. Solu. et tene menti. quia subtile contrarium loquitur et haberet locum in negotio quod ad te posset pertinere reipsa vel ipso gestu. hic vero neutro istorum imo solum ex hoc quod geri mandasti quo casu si geratur contemplatione eius cui mandasti non datur actio ista contra te in aliquo mihi gerenti. sed datur ei cui mandasti actio mandati vt est casus hic: et nunc intelligis substantiam huius legis: et differentiam inter casum et casum. Sed contra quod idem si pertinebat ad te ipso gestu. vt in casu qui ponitur circa finem quando mandasti vt fideiuberet pro te. nam idem dicitur quod. s. et tamen istud ad te pertinet ipso gestu. quia fideiussor si soluat te liberat: scilicet quod pro te fideiubeat non pertinet ipso gestu ad te. sed si solueretur fateor contrarium et super hoc contrario vide hic Bar.

4 ¶ † In text. ibi: quia et si titius id mandatum suscepisset. dum dicit titius intellige scilicet qui non erat in potestate mea. et not. hic secundum Bart. quod statim quod procurator ad negotia mandatum acceptat censetur esse negotium suum cura et solicitudine: et hec est ratio: quia potest saltem alium substituere. vt. j.

5 manda. l. si procuratorem. §. j. † sed si iudicium agitatur nomine domini actio non dicitur negotium procuratoris constituti ad iudicia nisi post lit. contest. ideo prius non potest alium substituere suo nomine secundum Bar. ¶ Ultimo pro declaratione glo. opponitur inquantum hic dicitur patrem teneri de peculio si contemplatione filij emit: imo videtur teneri insolidum quia agnouisse videtur officium quod filius assumpsit emendo vt videmus in patre agnoscente tutelam delatam filio. vt. j. de tu. l. si filius. gl. soluit pluribus modis. communiter tenetur secunda sol. quod speciale sit in tutela datiua que datio fit per iudicem vt pater agnoscens teneatur insolidum. secus in testamentaria: vt. l. lucius. j. de admi. tu. et idem in alio officio priuato: vt hic sed ad quid tenetur de peculio vel propter quid dic vt in glo.

2 ¶ Actio negotiorum gestorum directa que sit et que vtilis et an sit differentia inter eas in effectu. et nu. 3.

3 Actio vtilis vel vtile interdictum tunc datur quando non adsunt verba nec etiam mens sed adest interpretatio legalis extendens legem de casu ad casum.

1 **Actio negotiorum.** † Premitte ad euidentiam quod olim actiones proponebantur cum certis solennitatibus verborum que dicebantur formule que hodie sunt sublate querant aucupationes verborum. vt. C. de formulis per totum. et tunc iudicia dicebantur solennia et actio directa dicebatur hodie sublatis formulis actio magis dici potest vtilis et iudica extraordinaria vnde queritur hic an sit differentia inter actionem que olim proponebatur cum formulis et illam que hodie proponitur sine formulis. et dicitur quod non secundum primam lec. glo. secundum quam non habet contrarium nec dubitationem: quia illa eadem actio que olim propo-

2 nebatur hodie proponitur licet non eodem modo. † Sol. premitte quod actio directa negotiorum gestorum datur voluntario gestori et contra eum. sed necessaria vt curatori non datur directa sed vtilis quia edictum pretoris et eius verba loquuntur de voluntario: vnde queritur an sit directa que datur ex verbis legis et vtilis que secundum gl. datur ex mente. et dicitur hic quod non. et sic sunt eiusdem vtilitatis et tantum quis consequitur per vnam quantum per alteram. ¶ In hoc quod glo. dicit vtilem dari ex mente legis licet non ex verbis: Ultramontani reprehendunt dicentes quod ex mente legis. et ita datur directa sicut ex verbis et mente. vt l. vti possi. C. et ff. nam edictum pretoris loquitur ibi de edibus et tamen quia est eadem ratio in alijs predijs. et sic adest mens: licet non verba datur directum interdictum. † tunc ergo datur

3 vtilis actio vel vtile interdictum quando non adsunt verba. nec etiam mens. sed adest interpretatio legalis extendens legem de casu ad casum quia presumit legislatorem sic voluisse si de hoc cogitasset sicut videmus in tacita pupillari comprehensa in expressa vulgari et econuerso. l. iam hoc iure. j. de vulga. et pupil. nam est vere interpretatiua. quia nec venit ex verbis nec ex mente. sed ex interpretatione iurisconsultorum. et illa est que non excludit matrem. l. hoc iure. j. de vulga. et pupil. et C. de institu. et substi. l. fina. sed si haberet mentem licet non verba que possent colligi ex aliquibus coniecturis non esset mere interpretatiua et matrem excluderet sicut si esset expressa ita in actione que non prouenit ex verbis sed bene prouenit ex mente vt dicatur directa potius quam vtilis. ¶ Item op. quod imo sit differentia inter directam et vtilem: quia in directa eo modo tenetur heres quo defunctus scilicet dolo lata culpa et leui. sed in vtili in plus tenetur defunctus quam teneatur heres. vt eo. titu. C. l. tutoris. et no. s. eo. l. iij. §.

a ¶ Calumniatorib[9] Adde quis dicatur calumniator. et vide tex. in l. j. j. rn. j. ad turpil. et l. athletas §. calumniator. j. de infa. et quod ibi bar. et in. §. notandum. iij. q. iiij. et intellige quod quis non solum dicitur calumniator agendo: sed etiam excipiendo vt. l. j. C. de ad noca. diuer. iu. et dicit Bldr. in suo consilio. liij. Jo. an. in titu. de accusa. ad fi. Cur. ado mi i hoc do. Bar. so. zi. an psi. cxlvj. coiu. v. versic. nec obstat.

hac actione. et §. interdum. Solu. fateor quod in hoc differunt quando datur contra heredem sed quando contra principalem gestorem non differunt in effectu. Cetera circa istum articulum de directa et vtili dic vt. l. j. C. de actio. et oblig. per Cy. et eod. titu. j. per Bart. in princi.

2 ¶ Si acquisiui actionem pro te et tu non vis quod tibi cedam potes me compellere vt liberem debitorem. vel quod eam alteri cedam et an ante cessionem possis debitorem liberare.

1 **Ignorante.** ¶ † Qui acquirit actionem pro alio tenetur de illa facere quod illi placet. h. d. et tene menti. si ergo procuratorio nomine tuo stipulor vel vendo vel emo. quod mihi acquiritur actio non tibi: quia non potest quis alteri stipulari vel pacisci vt illi acquiratur tamen teneor cedere actionem mandati. l. possessio quoque. §. et si possessio. j. de acquiren. posses.

2 si tu non vis † quod cedam sed quod liberem debitorem potes me ad hoc compellere vt est casus hic. et idem si velles quod cederem alteri quam tibi. facit. l. idemque. §. si cuius. j. manda. quinimo tunc etiam ante cessionem potes liberare debitorem per pretium. vt tetigi s. de pac. l. si cum pretore. et probatur. j. de iure dotium. l. mulier bona. §. si. qui icipit si mulier. als est lex. et. j. de doli exceptio. l. si cum exceptio. §. mandauit.

2 ¶ Si in re mea quam credebas tuam: impensam facis: non habes actionem contra me.

3 Si vendis rem meam nomine tuo sine meo consensu quod habeam actionem in factum de qua hic vel negotiorum gestorum si ratifico et res sit perempta seu prescripta.

1 **Item.** ¶ † Si vendis rem meam nomine tuo sine consensu meo ea perempta vel prescripta cum agere non possim ad eam. possum contra te agere ad precium vtili negotiorum gestorum habetido venditionem ratam in subsidium. licet non fuerit facta nomine meo. ad hoc semper allegatur tex. cum gloss. de cuius materia vide plene per gloss. et Cyn. in l. mater. C. de reiuendica. et per Barto. in l. si cum seruum. j. si certum peta. vbi subtiliter declarat. Et legitur duobus modis in gloss. vno modo vt ponantur hic tres casus. primus vsque ibi vt dare debere. secundus vsque ibi sicut ex contrario. tertius vsque in fine. Alia. l. est vt ponat duos tantum. primus vsque ibi sicut ex contrario. secundus vsque in fine. pro cuius declaratione vt intelligas oppo. contra versi. vt dari deberet. nam iurisconsultus videtur adducere probationem primi casus per alium casum similem. quia si geris negotium meum credens esse tuum datur tibi actio contra me. tamen si rem meam credens esse tuam vendis datur mihi contra te actio ad precium: quia videris gessisse negotium meum

2 in veritate credens esse tuum. † Sed contra quia si in re mea quam credebas tuam impensam facis non habes actionem contra me. vt. l. si in area. j. de condi. indebi. in fine. sed solum exceptionem. propter hoc dicit Azo quod non est intentio tex. dicere quod si gessisti negotium meum credens esse tuum detur mihi actio contra te. vel tibi contra me. sed vult dicere quod sicut quando vendidisti rem meam nomine tuo ea perempta datur mihi actio contra te ad pretium ita si non est perempta vel prescripta: quia eadem est ratio cum desinat mihi esse consultum ad rem: equitas dictat quod agam ad pretium contra te. ¶ Opponitur in glo. que incipit insolidum quod non possim habere hanc actionem contra te ad precium nisi ratam habeam venditionem. nam istud est negotium quod ad me non pertinet reipsa nihil enim impendisti in ea re: ex quo res sit effecta melior pertinet ergo solum ratihabitione. sed hic de ratihabitione nihil dicitur propter hoc gloss. subaudit quod ego ratum habui: als hanc actionem non possem habere: quia negotium non esset

3 meum nec reipsa nec ratihabitione. ¶ † Sed contra secundo quod imo habeam actionem etiam si non ratificem per. l. si et me et titium. j. si cer. peta. Sol. actionem negotiorum gestorum non habeo si non ratifico. quia negocium non est meum: sed actionem in factum ex equitate illius legis ne locupleteris cum mea iactura bene habeo: vt ibi. Sed contra tertio quod illam non habeam: quia non est verum quod locupleteris cum mea iactura cum titulum onerosum habueris a me: quia emisti seruum cum peculio et illa lec. loquitur quando nullum titulum habebas: vel habebas lucratiuum. Sol. in seruo et in peculio et rebus peculiaribus bene habebas titulum onerosum. sed in ista re subtracta et per te vendita nullum titu. habebas. quia non erat peculiaris et sic locupletareris si non redderes mihi pretium.

a ¶ De calumniatoribus[a]. Rubrica.

2 ¶ Licitum est mihi dare ne detur iniqua sententia contra me sed non est licitum dare vt detur equa pro me: et si dedi non repeto. Differt

3 Differt iste titulus a titulo de cōdi. ob turpem causaȝ. quia iste prouidet ei in cuius preiudicium datum est quod non est in titu. de condi. ob turpem causam.

4 Hoc edictum non extenditur quando datur in negotio extraiudiciario sed tunc talia lucra auferuntur a fisco.

1 ¶ †Supra titu. precedenti loquitur quando quis gerit negotia nostra nostro nomine ⁊ ad nostram vtilitatē. iste tit. tractat de eo qui gerit non nostra: sed sua negotia non nostro nomine sed suo. et ad nostrū damnū. vt si litigabamus tu ⁊ ego. ⁊ tu cuȝ non foueres iustitiam dedisti pecuniam iudici vt daret contra me sentētiā ꝓ te: vel procuratori meo ipsum corrūpendo vt per mitteret dari cōtra me. naȝ super hoc emanauit edictū pretoris quo cauetur vt mihi detur actio in factum contra iudicem vel procuratorem ad pecuniam receptam cum triplo. ⁊ sic ad quadruplum. ⁊ iste est vnus casus quando datum fuit vt negotium fieret per calumniā in iudicio ꝯtra alium. alter casus est quādo darem eisdem ne daretur contra me iniqua sententia quo casu vertitur turpitudo solum ex parte recipientis nō ex parte mei dātis. sed in precedenti ex parte vtriusqꝫ certe etiā hoc casu datur hec actio in factum ad repetendum pecuniam datā cū triplo. ⁊ sic sicut dedisti vt fiat. ⁊ ego vt non fiat habeo actioneȝ ad repetendum data per te ⁊ etiam ad repetendum data per me ⁊

2 quadruplicata. vt. ī. eo. l. ⁊ generaliter. §. illud. † ⁊ sic licitum est mi dare ne detur iniqua sententia contra me. sed non est licitum dare: vt detur equa sententia pro me: ⁊ si dedi non repeto: quia turpiter videor dedisse iudicem corrumpendo. vt. ī. de cōdi. ob

3 tur. cau. l. ij. in fi. imo perdo litē. vt ibi dicitur. ¶ †Sed ad quid emanauit hoc edictum pretoris nonne satis erat titulus ille de condi. ob tur. cau. Sol. nō. ibi enim tractatur an repetere possit ille qui dedit quo casu distinguitur an versetur turpitudo ex parte recipientis tantum ⁊ datur: an ex parte dantis vel ex parte vtriusqꝫ. ⁊ nō datur: hic vero edictū pretoris prouidet ei in cuius preiudiciū datum est vt licet dans non possit repetere tamen repetat ille in cuius preiudiciū ⁊ damnū dedit et etiam ille qui dedit sed non turpiter habet hanc actionem que est famosa ⁊ datur ad quadruplū computato simplo. Itē habemus in ista materia titulū. C. de pena iudi. qui ma. iudi. vbi sunt cōstitutiones principis punientes dantem vt perdat causam de

4 quibus fit mentio hic in versi. sed hec cōstitutio. † Item aduerte quia hoc edictum loquitur quando datur vt aliquid fiat per calumniam in negotio iudiciario non ergo extenditur qñ in negotio extraiuditiario: ideo si dares pecuniam titio vt me offenderet: vel aliam iniuriam faceret non datur mihi hec actio contra titium ad repetendum data. sed auferentur a fisco: quia illicita lucra sunt auferenda. vt. ī. eo. l. in heredem.

2 ☞ Actio ex hoc edicto cum sit famosa non datur contra parētem vel patronum sed datur actio in factum generalis que datur in subsidium aliarum actionum nec agens consequitur hic quadruplum.

3 Qui aliquid dedit alteri vt negotium iudiciarium fiat per calumniam tenetur etiaȝ ipse ad quadruplū sicut ille qui recepit.

4 Actio ex hoc edicto ꝙ sit famosa.

5 Si quis accepit vel dedit alteri vt negotium alteri fiat quādo puniatur pena applicanda parti ⁊ quando fisco.

6 Non potest quis de vno delicto criminaliter puniri diuersis legibus ⁊ sic diuersis penis.

7 Si tu dedisti vt fiat mihi negotium calumniose. ⁊ ego dedi vt non fiat habeo actionem in factum ad repetendum quod ego dedi quadruplicatum ⁊ si decedo anteꝙ agam heres aget solū ad simplum per hanc actionem.

8 Quare non detur heredi ad penam.

9 Quod pro eo quod tu dedisti competat etiam mihi actio ⁊ non tibi ⁊ an eam transmittam ad heredem.

1 **In eum qui.** † Diuide istum tituluȝ in quatuor partes. nam primo ponit verba edicti pretoris que cōtinent duos casus. Primꝰ est de illo q dedit vt alteri negotium fiat per calūniaȝ. ⁊ sic versatur turpitudo ex parte dantis ⁊ accipientis. Secūdus de illo q dat vt ibi ꝑ calūniam non fiat. ⁊ sic nō versaṫ turpitudo ex parte dantis. sed ex parte recipientis. et vtroqꝫ casu dicit dari actionē in factum ei ob cuius damnū datū fuit ad recipiendū in quadruplū ⁊ sic cōtra recipientē. ⁊ hoc vsqꝫ ibi hoc iudiciū. Secundo prosequitur primum casum declarādo. v. vel vj. dubia circa ipsum vsqꝫ ad. l. ⁊ generaliter. ver. fina. qui incipit queritur si quis a te pecuniam ⁊c. Tertio prosequitur casuȝ secūdum declarādo similiter. iiij. vel. v. dubia vsqꝫ ad. l. annus. Quarto mixtim prosequiṫ vtrūqꝫ casum vsqꝫ in fi. titu. Simi

2 liter in primā parte sunt due gl. vel tres. † Prima limitat tex. quod hec actio cum sit famosa non datur contra parentem vel patronum. vt. ī. de obse. l. parēs. scilicet vt detur cōtra eos actio in factum ex hoc edicto. sed dicit dari actionē in factū generalē que datur in subsidium aliarum actionum. ⁊ in hoc bene dicit. Item dicit ꝙ per illam actionē in factū generalē consequitur agens quadruplum sicut per istaȝ. hoc non placet: quia illa nō fuit introducta ad penam petendam. alˀs non esset differentia inter vnam et alteram. vnde non esset ratio quare illa generalis daretur contra petentem et patronum cum ista non detur postꝙ actor tantum prosequitur ex ista quantum ex illa. Item

3 ij. gloss. dicit † quod non solū ille qui recipit tenetur in quadruplum. sed etiam ille qui dedit. allegat aliquas leges que nō probant licet dicant dantem in alio puniri. scilicet quia perdit cau

4 sam et si bonam causam habeat. † Tertia gloss. super verbo competit dicit hanc actionem esse famosam. quia oritur ex turpitudine recipientis. Super secunda parte sunt due gloss. ma

5 gne. † Prima que incipit criminale enumerat alias leges per quas punitur qui accipit vel dat alteri vt negotium alteri fiat nam quedam puniunt recipientem ciuiliter pena applicanda parti vt est hoc edictum. quedam vero criminaliter pena applicanda fisco. vt. l. iulia. repetundarum. ⁊ l. cornelia de falsis. et ille non requirunt vt detur ꝙ calumniose fiat. sufficit enim dari vt fiat. istud autem edictum bene hoc requirit. Itē si fuerit vna ⁊ punitus fuerit quis ciuiliter non tolluntur alie per quas punitur criminaliter. quia licet ciuilis vel criminalis simul intentari vel agitari non possint. vna tamen finita potest altera inchoari. vt. l. interdum. de publi. iudi. ⁊ C. quando ciuilis actio. l.

6 vnica. ⁊. ī. vi bo. rap. l. pretor. §. j. ⁊ ibi per † Bart. sed si punitus est vna pena criminaliter tollitur altera similiter criminalis. quia non potest quis de vno delicto criminaliter puniri diuersis legibus. ⁊ sic diuersis penis. imo si punitus est vna inducta per vnam legem tollitur altera inducta per alteram legem. qd dic: vt. l. senatus. ī. de accu. Altera gloss. magna que incipit nisi ille. primo limitat istum tex. dum dicit dantem puniri. quia perdit causam per autˀ. sed nouo iure. C. de pe. iudi. qui male iudi. quando sponte hoc confiteretur. postea vero continuat verbū. nam tractari potest cum text. precedenti. vsqꝫ ibi. ⁊ dic casum. Tertio ponit casum in isto versi. nam tractari. Quarto determinat vnum dubiū. Quinto ⁊ vltimo ponit vnam distinctionē pro intellectu tituli. et dic vt in ea. quia non habet puncta mul

7 tum vtilia vel substantialia. ¶ † In tertia parte que incipit in versi. quare dubitatur. primo in. l. hec actio. si tu dedisti vt mihi negotium fiat calumniose. ⁊ ego dedi vt non fiat certum est qd habeo actionem in factum ad repetendum quod ego dedi quadruplicatum. Quid si decedo anteꝙ agam. an transmittam ad heredem ⁊ respondetur quod non. quia sufficere debet heredi ꝙ possit repetere quantitatem quam dedi. nō autem debet agere posse ad plenam. ⁊ h. d. dubitatur in glo. primo qua actione poterit heres repetere quod dedi. an hac actione que oritur ex hoc edicto. quidam dixerunt quod non. sed ꝙ repetet condi. ob tur. cau. vt. ī. l. proxi. §. sed etiā. Alij dicunt ꝙ imo etiā hac actione ⁊ hec vera. qꝛ text. in princ. loquitur de hac actione. ⁊ dicit nō dari eam heredi. scilicet ad penā: ergo dum subijcit ꝙ debet sufficere vt possit repetere quod dedit debet intelligi: scilicet per

8 hanc actionē de qua loquitur princi. † Sed quero secundo que sit ratio ꝙ heredi non datur ad penā. quia dicūt ꝙ continet merā vindictā sicut actio iniuriarū. glo. hoc reprehendit in fi. quia actio iniuriarū. ideo dicitur dari ad vindictā. qꝛ ei qui recipit iniuriaȝ nihil abest nisi iniquitas animi. ⁊ ei qui fecit nihil adest: sed non est ita in casu isto. quia danti abest ⁊ recipiēti adest. Est

9 ergo ratio quia sic legislatori placuit cū sit magna pena. † Sed tertio queritur mihi competit actio etiam pro eo quod tu dedisti non autem tibi. quia versatur turpido ex parte tua. Sed an istam que mihi competit transmitto ad heredem. glos. tenet qd sic etiam ad penam. hoc non placet. nam si illam que mihi datur pro eo quod ego dedi non transmitto ad heredē quo ad penā petēdā. multominus illā que mihi datur pro eo quod tu dedisti: quia illa non datur nisi danti qui videtur contrahere: vel quasi contrahere cū recipiente. sed ego non dedi. et sic mihi non cōpetit. ergo ipsam non trāsmitto: sed nec tibi cōpetit propter tuā turpitudinē: datur ergo ad quadruplū. sed cum non transmitto: nisi quo ad simplū. ⁊ per hoc est expedita glo.

2 ☞ Turpia lucra sunt auferenda non solū ei qui turpiter lucratus est: sed etiā eius heredibus quatenus ad eos peruenit licet sint bonefidei possessores.

1 **In heredem.** ¶ † Secundū dubiū est an hec actio ad penā detˀ contra heredē recipientis. licet non detur heredi dātis et respondetur ꝙ sic per rationem que ponitur

2 in text. et ista. l. semper allegatur † quod turpia lucra sunt auferenda non solum ei qui turpiter lucratus est. sed etiam eius he

redibus.licet sint bonefidei possessores et hoc quatenus ad eos peruenit. Sed in quo differt ista lex a lege precedenti.nam etiā ad heredem transit quatenus defunctus dedit.⁊ sic quatenus sibi adest.si dicamus ergo quod contra heredem datur quatenus sibi abest.non erit differentia inter heredem agentis et heredem conuenti.⁊ tamen iste.ll.videntur facere differentiam vt colligitur. Ex alternatiua autem potest dici quod si occasione eius quod datum fuerit aliquod lucrū defuncto vel heredi peruenit quod forte equiualeat pone ꝙ etiā ad illud lucrū agi possit si est penes heredē.⁊ in hoc erit differentia quod ad heredez dantis non transit vt penam petere possit.sed contra heredem recipientis agi potest etiam ad penam non solum ad quod datum fuit si ex eo aliquod lucrum ad eum vel heredem eius.peruenit als non videretur bona aduersatio.

1 **Sed etiam.** ℭ † Tertium dubiuz est si dedi vt mihi nō fiat.an detur mihi alia actio ꝙ ista ⁊ respondetur ꝙ sic.§.cōdi.ob tur.cau.qꝛ nō fuit turpitudo ex parte mea.sed non sic datur ei qui dedit vt fiat.qꝛ ibi turpitudo versatur ex parte sua:ista tamen conditio non est penalis. ℭ Sed op.ꝙ licet dederiz vt mihi nō fiat nō debebā habere cōdi.ob tur.cau.§.de cōdi.ob tur.cau.l.ij. Sol.ibi nō dedi vt mihi non fiat negotiū per calum.sed dedi vt detur pro me sententia iusta:quia sperabā fouere iustā causam.⁊ tunc non datur:qꝛ videtur voluisse iudicē corrūpere.sed aliud quando do vt pro me feratur:sed non vt contra me iniusta sententia.

2 ℭ Si egi conditione ob tur.cau.ad simplum quod consecutus fui.an tollatur actio ex hoc edicto in totū an autez tollatur in simplum solum et detur ad triplum.

1 **Quare.** Quartū ⁊ vltimū dubiū est † qn̄ dedi vt mihi non fiat negotium per calum.habeo cōdi.ob

2 tur.cau.que nō est penalis.sed datur ad simplum. † Item habeo hanc actionem ad quadruplū.pone ꝙ egi cōditione et fui consecutus simplū quid erit de hac actione.an tollatur in totū: vt sic nec ad simplū detur nec ad penā.an tollatur solū ī simplo ⁊ sic detur ad triplū.⁊ dicamus quod in illo quadruplo ꝯtineatur simplū vt regulariter contingit quādo lex imponit penam per hec verba multiplicatiua.vt.l.fina.C.de spō.an vero in nullo tollatur.⁊ sic totum quadruplum sit pena et possit peti simplum et etiam quadruplū.iuriscon.nō respondet clare sed dicit alternatiue actionez sufficere:per hoc videtur primā partē veram ꝙ actio tollatur in totū.gloss.super hoc laborat.⁊ finaliter glo.tenet hic contrarium quod tollitur in simplo ⁊ durat in triplo.et scđm hoc istud quadruplū totū nō est pena.imo continet rei prosecutionē.⁊ hoc tenet glo.et est verū qꝛ mitior pars est tenenda. Sed dubiū facit ꝙ totū sit pena per.l.si quis ab alio.§.eo.breuiter dic vt in fi.glo.qꝛ interdum cōpetit vim.⁊ tūc in quadruplo inest simplū.interdū duobus.puta dedisti vt mihi non fiat negotiū calumniose.ego nō ratifico.vnde non possum repetere simplū ⁊ tu repetes.ego autē licet non ratificaui cū petam quadruplum propter delictū recipiētis.⁊ ꝙ regulariter in triplo vel quadruplo insit simplū habet.§.de pub.l.hoc edicto.in fi.et.C.de pe.fi.l.j.⁊ de spon.l.fi.⁊ est declarata gloss.que est hic.

2 ℭ Tempus datū a lege ꝙ a principio sit vtile:sed postꝙ incepit sit continuum.

1 **Annus.** ℭ † Annus qui datur ex hoc edicto est vtilis quo ad princ.ideo non incipit currere ignorantibus nec etiam sciēti et nō valēti agere et scire dicitur quis cuz tractatur de facto suo in quo nō potest pretendere ignorantiā.sed si de facto alieno di

2 citur ignorare quousqꝫ apparet de scientia.h.d. † Itez videtur in quolibet tempore dato a lege: nisi exprimatur contrarium quod sit vtile a prin.sed postꝙ incepit sit continuum.vel dic vt no.§.de diuer.⁊ temp.prescrip.super rub.

1 **Si quis.** ℭ † Datuz ne mihi negotium per calumniam fiat per aliū de volūtate mea repetitur per me.⁊ non per dantem cuz pena huius edicti sed si sine mea voluntate simplū repetitur per dantem sed quadruplum repetitur per me.et est noua lex.in primo ergo casu solus repeto quadruplum in quo inest simplum.⁊ sic non est totū penale:sed in secundo casu totū quadruplū quod ego repeto est penale.⁊ ita intelligit glo.istū text.§.eod.l.in heredem.§.fi.⁊ ad idem tendit sequens.§.in fi. ℭ In text.ibi ne mihi negotium subaudi iudiciale ⁊ per calumniam ⁊ sic non fuit turpitudo ex parte dantis sed recipientis. ℭ In tex.ibi mandato meo subaudi expresso vt differat a seq.in quo fuit tacitū sub ḡnalitate verborū qn̄ erat ꝓcurator ad negotia. ℭ In tex.ibi:ego dedisse intelligor.suple et sic ego solus repeto.Ray.vt differat a sequenti in quo vterqꝫ repetit. ℭ In text.ibi licet materie causa.dic istā materiā habuit respectu mei nō respectu illius cui dabat ideo datum repetitur.secus si respectu illius cui dabat materiam habuisset vt in glos.que incipit quod dedit.

2 ℭ Filius pōt facere conditionem patris meliorem sed non deteriorem.

1 **Si vt.** ℭ † Actio in factū ex hoc edicto ex persona filij cōpetit patri sed nō contra patrē. Itē datio meo nomine ne mihi negotium fiat me non ratificante repetitur a dante quo ad simplū:sed a me quo ad quadrupluz.h.d.⁊ sic cōtinet tria dicta seu tres casus:vt patet ex litera. ℭ In text.ibi etiam patri.q.d.non solum filio.nam vt dicit gloss.i.actio in factuz est ipsius filij quo ad dominū etiam iure isto.vt.§.de actio. et obliga.l.in factum.sed quo ad exercitium est patris.et facta exactione per vnum tollitur quo ad alterum.videtur ergo ꝙ quilibet eoruz agat ad quadruplū.sed vno soluēte alter libera

2 tur ℭ † In tex.ibi in ipsum.subaudi filiū.q.d.non in patrē.naz filius potest facere conditionem patris meliorē.vt in p.cedenti casu.sed non deteriorē.vt hic.vt faciat patrē teneri ad penaz. ℭ In tex.ibi et si alius ei.scilicet filio supple vel cuicūqꝫ alteri.vt in princ.legis. ℭ In tex.ibi meo nominē dedit suple et ego non ratificaui vt procedat quod infra subijcitur.scilicet vt taz ipse ꝙ ego agere possumus. In tex.ibi tunc etiam ipsum repetere ⁊ me quadruplū.sed si ego ratificassem ego solus repeterē quadruplū ⁊ ita etiam intelligunt glo.

1 **Cum pub.** ℭ † Cum datur officiali pub.etiaz ob negotiū extraiudiciale locū hꝫ actio penalis ex hoc edicto.h.d.glo.tn̄ videtur sentire quod sit speciale in publicano.⁊ non sic esset in alijs. ℭ In tex.ibi mancipia retinet dicens esse deperdita.quia non erat soluta gabella cū tamē esset soluta. ℭ In tex.ibi dataqꝫ ei pecunia esset subaudi vt restituerentur mancipia:⁊ sic datum fuit negotiū per calūniaz vt non retineat mancipia tanꝙ publicata.quia dans non poterat probare ꝙ tunc soluisset gabellam nunc vero potest.vnde dubitatur an possit repetere simplum cum pena quadrupli.nā sine pena non est dubium ⁊ videbatur ꝙ non:qꝛ non fuit datū vt non fiat in iudicio.sed extra iudicium.contrariū tn̄ est hoc casu.vel quia datum publicano cōtra quē specialiter prouidetur p edictū de publi.⁊ etiam per istud vel qꝛ erat officialis publi. ⁊ sic esset idem in alio officiali publico.

2 ℭ Accusator accipiens pecuniam vt desistat ab accusatione calumniosa crimine non probato non solum punitur ciuiliter vnde restituit datum cum pena tripli.sed etiam extraordinem per iudicem criminaliter pro modo delicti.

3 Iudex qui cognouit de pena ciuili potest incidenter punire criminaliter sicut si cognouit principaliter de criminali potest incidenter condēnare reum ad restitutionem ablatorum.

1 **Si ab.** ℭ † Accipiens pecuniam vt desistat ab accusatione calumniosa crimine nō probato tenetur hac actione.et ad penam huius edicti

2 ℭ † In fi.l.ibi ⁊ ei qui commisit.Ro.quia non solum punitur ciuiliter iste accusator qui non probauit crimen.et sic accusatio presumitur calumniosa vnde restituit datum cum pena tripli.sed etiam extraordinem per iudicem criminaliter punitur ꝓ modo delicti.facit.l.licitatio.§.quod illicite.de publi.

3 Itez † iudex qui cognouit de pena ciuili incidenter pōt punire criminaliter vt hic patet.sicut conuerso iudex qui cognoscit principaliter de criminali potest incidenter condemnare reum

a ad restitutionem ablatorum:[a] vt.l.interdum.§.qui furem.ff.de fur.facit.§.finium regun.l.iiij.§.si dicatur.et quod not. Barto. in.d.§.si furem.⁊ Cy.in.l.si quis a se fundum.C.ad.l.iul.de vi.⁊ de condi.ob turpem causam.l.quod euitandi.⁊ per Inno.de accu.c.cum oportet.in fi.magne glo.

2 ℭ Separatorum separata debet esse ratio.et ꝙ non sit bona argumentatio de vno ad aliud.

3 Liberi homines non debent poni ad torturam non precedentibus indicijs ⁊ quid in seruo.et si calumniose accusatus sit:et ad torturam positus mortuus est vel als factus inutilis qualiter prouideatur domino.

1 **De seruo.** ℭ † Calumniosus accusator tenetur ad penam ciuilem ⁊ etiam cri

2 minalem.h.d. † et allegatur communiter ista lex ad id quod dicitur in fine.quod separatorum separata debet esse ratio.et quod non est bona argumentatio de vno ad aliud.facit.§.de mino.l.papinianus exuli.ibi dum dicit quid enim commune habet ⁊c.⁊.C.de dona.inter vi.l.maritus.et.§.de carb.edic.l.de bonis.in princi.cum ibi not.in.glo.⁊ de acquiren.pos.l.naturaliter.§.nihil commune. ℭ In tex.ibi postule

3 tur questio.i.tortura. ℭ † In text.ibi habetur subaudi indistincte etiam non precedentibus indicijs propter vtilitatem serui non sic in liberis hominibus qui non debent poni ad torturam non precedentibus indicijs.vt.l.pe.⁊ fi.§.de questionibus. quid

a ℭ Ablatorum. Adde Bar.in.l. defuncto.§.de publi.iu.Ang.in.l. si vacantia.C.de bo.vac.⁊ Bal.in l.qd euitādū.C. de condi.ob tur. cau.⁊ in.l.ea quidez.C.de accu.⁊ Ro.in ꝯsil.clxij. An.in.l.j.C.qn̄ ciui.act.piu.cri. ⁊ Gādi.ī tracta. malefi.in forma libelli accu.cur.

a quid ergo si nõ fuit cõfessus.ꝛ tamẽ in tortura mortuus est[a] vel effectus inutilis.ꝛ sic dñs damnificatus quomodo sibi prouidetur.respondetur vt sequitur.quia recuperat pretiũ serui duplicatum.ꝛ vltra hoc propter calumniam accusatoris imponitur pena criminalis.sunt enim pene separate ꝛ vna per alteraꝫ non tollitur.nam vna respicit damnum priuatum.aut respicit iniuriã factã reipub.ꝛ no.glo.hic que distinguit quãdo seruus accusatur vel petitur vt ponatur ad torturã pro accusatione facta de alio de quibus leges loquũtur diuersimode quas gl.reducit ad concordiã cum distinctione.

¶ Incipit liber quintus.De iudicijs. Rubrica.

2 ¶ Potestas paduan⁹ licet acquirat iurisditionẽ supra illos qui in eũ consenserunt puta vicentinos ac si essent sibi quo ad ius subditi.non tamen poterit cogere alios vicẽtinos ad testificandum si inducerentur in testes.vel patrem alterius ex litigãtibus ad consentiendum filio.

3 Si potestas iste finiat officiũ anteꝗ̃ causa terminetur successor eius poterit eam terminare.

4 Si iste potestas ex forma statuti padue poterat procedere summarie ꝛ de plano ꝛ nõ poterat ab eius sententia appellari ideꝫ erit in hac causa prorogata ꝛ ꝙ interdum sit fortioris nature ꝙ̃ prima.

5 Licet ab episcopo possit appellare tamẽ si laici prorogãt eius iurisditionem ꝙ tunc non possit appellari.

6 Potestas padue si delegauit causam inter duos vicentinos et sic nõ valuit delegatio ꝛ tamẽ partes scientes nõ valere litigent coram delegato an per hoc videantur prorogare iurisditionem potestatis.remis.

7 Iudex si est presens ꝛ partes se expresse submittunt iurisditioni illius tunc statim ille acquirit iurisditionẽ absqꝫ eo ꝙ sit ꝑcessum ad lit.contest.vel ad alium actum litis.

8 Si nõ submiserunt se expresse sed tacite litigando corã illo sciẽtes illũ esse incompetentẽ nisi exceptio incompetentie ab initio opponatur ꝙ videatur iurisditio prorogata ꝛ an possint opponi vsqꝫ ad litem contesta.

9 Si iudex nõ est presens tempore quo in ipsuꝫ cõsentiunt nõ habeat locuꝫ penitentia ante litem contest.ex parte vnius partis quin teneatur ad interesse vel ad penam promissam.ꝛ qd quo ad iudicem.

10 An tam clerici ꝙ̃ laici possint prorogare iurisditionem in iudicem non suum ꝛ nu.11.

11 Cõpromissum si fiat inter aliquos in iudicẽ nõ suum tanꝙ̃ in arbitrũ talis arbiter nõ habet inter eos iurisditionẽ sed acquirit notionẽ sed si in propriũ iudicẽ ordinarium nõ valeret ꝛ qd si compromitterent tanꝙ̃ in arbitratorem.

12 Cõpromissum quando fit in aliquẽ tanꝙ̃ in arbitrũ ꝛ arbitratorẽ.an pronũtiauerit vt arbiter an vt arbitrator cognoscet ex modo ꝑcedẽdi.ꝛ effectus est qꝛ si pronuntiauit vt arbiter standum est sententie metu pene sed si vt arbitrator peti põt reduci ad arbitriũ boni viri de iure ciuili.

13 Compromissum solet fieri ꝙ in procedẽdo possit vt arbitrator cognoscere sine iudiciario ordine ꝛ in sententiando de iure tantum ꝛ tunc censetur sententia lata ab arbitro.

14 Licet de iure ciuili nõ possit cõpromitti in propriũ iudicẽ ordinarium tanꝙ̃ in arbitrum tamen secus est de iure canonico.

15 Clericus exẽptus a iurisditione sui episcopi vt abbas qui immediate subest pape an possit ꝓrogare iurisditionẽ episcopi a qua exemptus est sine licentia pape.remis.

16 Iurisditio delegata potest prorogari sicut ordinaria.de tẽpore ad tẽpus ꝛ de re ad rem:ꝛ de loco ad locum non de persona ad personam ꝛ quare.ꝛ nu.17.

17 Iurisditio ordinaria dicit̃ fauorabilis sed delegata dr̃ odiosa.

18 Iurisditio iudicis chartularij ꝛ sic notarij qui eam habet habitu non actu potest prorogari de habitu ad actum.

19 Potest prorogari iurisditio nõ solũ illius qui habet eã plenaꝫ cum imperio mero ꝛ mixto.sed etiam illius qui habet simplex:num vt simplicem iurisditionem.

20 In cã criminali an possit iurisditio prorogari in nõ suũ iudicẽ.

21 Prorogatio iurisditionis nõ habet locũ in spiritualib⁹:quantum ad potestatem absoluendi vel excommunicandi.

22 An ista lex procedat etiam quando alter ex litigatoribus tantum sciebat iudicem incompetentem.

1 Si se subijciat alicui.

†Iurisditio ordinaria potest ꝓrogari de persona ad personã id est per non subditos si consentiunt ꝛ se subijciunt iurisditioni iudicis incompetentis.siue talis iudex habeat tribunal siue nõ.h.d.de habẽte tribunal.pone exemplum in potestate de nõ habente.pone exemplũ in rectore scholarium qui habet iurisditionẽ ordinariam sicut ceteri rectores vniuersitatũ.vt.l.fi.C.de iurisdi.om.iudi.nã põt iurisditio prorogari ad alios qui non sint scholares si subijciant sue iurisditioni et consentiant ꝙ habeat cognoscere de eorum lite possunt etiam poni plura alia exẽpla.sed sta sufficiãt.¶ In tex.ibi iurisditioni.scilicet nõ sui iudicis vt si duo vicentini se subijciunt iurisditioni potestatis Padue ſm Odofre.¶ In tex.ibi cõsentiãt.s.vt ille cognoscat de eorũ lite ꝛ differẽtia tanꝙ̃ potestas nõ tanꝙ̃ arbiter vel

2 arbitrator.¶ †In text.ibi inter consentiẽtes.no.hoc verbũ ſm Ang.q.d.nõ inter alias personas etiã si sint ad istã causam necessarie.ꝛ ideo potestas paduanus licet acquirat iurisditioneꝫ supra illos qui in ipsum cõsenserunt ꝛ si possit eos arctare ad cõparendũ acsi essent sibi quo ad ius subditi.et eos mulctare si nõ cõparẽt.vt.s.si quis ius di.nõ obst.Non sic acquirit iurisditionem supra alios vicentinos qui inducerentur in testes istius cause:vt possit eos compellere ad testificandũ vel supra patrem alicuius ex litigãtibus vt possit ipsum cogere ad consentiẽduꝫ filio in preiudiciũ prorogati.qm̃ illorũ duorũ factum nõ potest alios onerare.In tex.ibi cuiusuis iudicis.id est cuiuslibet iudicis ordinarij habentis tribunal vel non habentis:vt sequitur.

3 ¶ †Sed queritur hic quid si potestas iste vel rector finiat officium anteꝗ̃ causa terminet̃.vtrũ successor eorũ poterit terminare.puto ꝙ sic indistincte:qꝛ censet̃ habitus respect⁹ ad ipsam iurisditionẽ nõ ad personã postꝗ̃ tanꝙ̃ in iudicem ordinariuꝫ consenserunt ꝛ iurisditio nõ mutatur imo est eadeꝫ cũ persona successoris.vt in.c.nouit.extra de elect.licet Spe.in tit.de cõpe.iudi.adi.§.i.vẽsi.quid si duo pisani.videatur distinguere an habuerit respectũ ad iurisditioneꝫ vel ad personã.sed nõ video ꝙ ad personã potuerit habere respectũ:qꝛ persona est de se priuata.ergo nõ põt sibi dari iurisditio cõsensu priuatorũ:vt.l.priuatorũ.C.de iuris.om.iudi.sed illã quũ habẽt possunt prorogare.

4 ¶ †Itẽ qd si potestas iste ex forma statuti padue poterat ꝓcedere summarie ꝛ de plano:ꝛ nõ poterat appellari ab ei⁹ sententia

b vtrũ erit idẽ in hac causa ꝓrogata.dic ꝙ sic.qꝛ est eiusdem[b] nature cũ prima quã habet inter suos subditos.arg.in.l.etiam C.de iure do.i.de pact.do.inter socerũ.§.cũ inter.in fi.vbi idem

5 iuris est de augmẽto qd̃ de principali.ꝛ hoc tenet †Pet.in.l.si qui ex cõsensu.C.de epi.audi.Interdum tamen contingit vt sit fortioris nature iurisditio prorogata ꝙ̃ prima vt si laici prorogãt iurisditionẽ epi.nã lꝫ ab ipso possit appellari cũ ꝓcedit inter subditos ex sua originali iurisditione.vt in aut.si quis litigantium.C.de epi.audien.quando tamen procedit ex iurisditione prorogata non potest appellari.vt.d.l.si quis ex cõsensu.

6 ꝛ.l.episcopale.eo.titu.¶ †Itẽ pone ꝙ potestas padue delegauit causam inter duos vicentinos.et sic non valuit delegatio:quia delegauit causam ad suam iurisditionẽ non pertinentem.vt.l.i.C.qui pro sua iurisdi.partes sciẽtes nõ valere litigant coram delegato an per hoc prorogare videantur iurisditionẽ potestatis vt sic reconualescat delegatio.vide glo.ꝛ Cy.C.qui pro sua iurisdi.in.l.vnica.in.i.q.ꝛ in Spec.de appel.§.nunc trãseamus.quid si de facto.¶ †In prima glo.magna.in prin.ibi.ꝛ li

7 tem cõtestando.Tu dic ꝙ si iudex est presens ꝛ partes expresse se submittũt iurisditioni illius tunc statim ille acquirit iurisditionem absqꝫ eo ꝙ sit processum ad cõtestationeꝫ vel ad alium actum litis ꝛ ita debet intelligi ista lex ſm verum sensum.et.l.est receptum.de iur.om.iudi.ꝛ.c.i.extra eo.ꝛ ita intelligit Guil.de cug.videtur tamẽ Guil.requirere ꝙ etiã ipse iudex acceptet sed satis videt̃ acceptare si nõ cõtradicit.qꝛ non tractat̃ de ipsi⁹ preiudicio sed fauore:ꝛ sic presentia cuꝫ taciturnitate habetur pro consensu iuxta materiã.de qua in.l.filiussa.§.inuitus.s.de

8 procu.† Si vero partes non submiserunt se expresse sed tacite litigando coram ipso scientes ipsum esse incompetentem.tunc procedit id qd̃ dicit glo.de contestatione.Nam ſm gl.per actus factos ante contest.nõ inducitur prorogatio ꝛ sic semper potest opponi exceptio incõpetentie iudicis quousqꝫ lis sit contestata etiã si sit processum ad alios actus ſm opi.glo.Alij dicũt ꝙ intelligitur prorogata etiam per alios actus quantum ad hoc vt illi actus valeant tanꝙ̃ facti coram iudice competenti.als non valerent et sic non potest sequi contestatio.tamen ista prorogatio est reuocabilis quousqꝫ lis sit cõtestata.vt.l.si conuenerit.s.de iuris.om.iudi.post litẽ vero cõtest.efficit̃ irreuocabilis.ꝛ hãc sequitur hic Ange.Alia est opi.ꝙ etiam per alium actũ factuꝫ ante contesta.litis inducatur prorogatio irreuocabilis si appareret ꝙ per illum consenserunt tanꝙ̃ in iudicem.vt si reus opposuit exceptionem procuratoriã vel excõmunicationis vel banni.ꝛ petit super ea pronũtiari.nam non potuit postea opponere exceptionem incompetentie per.l.sed si susceperit.in princi.i.eod.ideo lex dicit ꝙ exceptio incompetentie debet opponi in

a ¶ Mortu⁹ est. adde tu ꝛ vide ꝗ̃ pena ꝛ qñ puniatur iudex qñ tortus morit̃ in tortura ꝑ Bar.in.l. questionis.i.de q̃stio.Cy.ꝛ Bal. i.l.gracchus.C. de adulte.bal.in l.i.C.de emẽda. ser.vbi distiguũt ꝙ aut excessit modũ i tortura. aut nõ.et refert etiã ang.de are. in tracta.malefi. in vẽsi.fama publica.col.antep. v.octauo querit̃. et late ponit do. Amad.de anch. in suo syndi.in v. ꝙ dictus ptãs ꝛ officiales pluret carcerari.ꝛc.ꝛ vide in proposito Bal.in ꝯsil.cccc. xxxvi.in.iiij.lib. ꝛ Fran.de are.in suo ꝯsi.lxxx.cur.

b ¶ Eiusdẽ nature.Adde ꝙ hoc pro singulari ponit ro.sing.suis fol.i.sed qd si iudex incõpetẽs ex tacita prorogata iurisditiõe qꝛ ꝑcessus erat null⁹ me absoluit ab instãtia iudicij. si cõueniat̃ iterũ possit opponere declinatoriã gui. de cu.i.l.cuꝫ qui. de cõst.pec.tenet ꝙ nõ ꝑ excep.i.l. si qs repetere.i. ad tur.ita refert ꝛ sequit̃ Ro.singu.suis.fo.iiij.

initio ante oēs alias.qꝛ si alie prius opponerent ista nō posset
postea opponi.vt.C.de excep.l.fin.⁊ istam tenet Bar.ꝫ.de re iu⸗
di.l.quidam consulebat.vbi plene examinat istum articulum
de quo etiā plene habetur in.c.inter monasteriū.extra de re iu⸗
9 di.†Si vero iudex nō est presens tēpore quo partes in ipsum
cōsentiunt.⁊ tunc aut erat iudex oīno incompetēs.⁊ per talem
cōsensum nō acquirit iurisditionē:ideo partes possunt peni⸗
tere ante lit.cōtesta.⁊ iste est casus in.l.si cōuenerit.de qua glos.
hic opponit.si tn̄ conuentio fuit vestita stipulatione potest agi
contra penitentem ad interesse.[a] ⁊ si fuit apposita pena potest
agi ad penam etiam si non fuit nuda ꝺm doct.⁊ no.de cōpe.iu⸗
di.adi.in Spec.licet Pe.dicat contrariū:qꝛ licite penitet cū iu
risditio non sit prorogata ergo non debet incidere in penā. sed
certe verum est ꝙ licet penitet q̄tum ad iudicē qui adhuc non
acquisiuit iurisditionē non q̄tum ad partem cui frangit fidem
qꝛ promisit iurisditionē illius non declinare ergo ⁊c.vt.l.stipu⸗
latio ista.§.alteri.ꝫ.de verbo.obli.vbi hoc probatur in ratione
sui.Si aūt ille nō erat oīno incōpetens licet eiꝰ iurisditio pos⸗
set declinari per obiectum exceptionis vt iudicibus quos ha⸗
bet scholaris.⁊ tunc per coniunctionem etiam factam extra iu⸗
dicium potest illi exceptioni renunciari.⁊ sic non poterit amo⸗
do apponi.iste est casus in.l.si quis in conscribendo.C.de pact.
10 ¶†In gl.ibi tu vero dicas indistincte hanc.l.loqui.supple taꝫ
in laicis q̄ in clericis qui iure isto.⁊ etiā clerici poterant conue
niri sub iudicibus secularibus.vt.l.cum clericis.C.de episco.⁊
cleri.⁊ sic quod iuris erat in laicis: in clericis idem etiam erat.
De iure autem cano.quo sunt exempti a iurisditione iudicis
secularis et etiam de iure nouissimo.aut.statuimus.C.de epi.
⁊ cleri.quid iuris sit glo.in hoc se inuoluit ⁊ non declarat per⸗
fecte:qꝛ non fuit bonus canonista.Accursius allegat tamen iu⸗
ra ex quibus patet determinatio.nam aut volunt prorogare in
iudicem secularem.⁊ non possunt etiam cū consensu proprij iu⸗
dicis.s.epi ⁊ etiam cum iuramento.vt in.c.si diligenti.extra de
foro compe.Aut volunt prorogare in alium iudicē ecclesiasticū
non tamen suū iudicem ⁊ tunc aut ille erat oīno incompetens.
⁊ non potest sine consensu proprij iudicis.⁊ iste est casus in.c.si⸗
gnificasti.eo.titu.Aut non erat oīno incompetens vt si aliquis
clericus sit subditꝰ epo ⁊ archidiacono.nam eps est generalis:
archidiaconus specialis ⁊ si cōueniatur corā epo ex quo potest
petere se remitti archidiacono hoc casu potest sine consensu ar⸗
chidiaconi[b] consentire in epm.⁊ hoc not.Innocē.in.c.dilecto.
extra de offi.archi.⁊ ista dicitur renuntiatio fori.i.exceptionis
fori quam habet ex priuilegio que est permissa de iure canoni⸗
co sicut de iure ciuili.licet gl.hic sentiat cōtrarium.Contrahen⸗
do vero vel delinquēdo in alterius diocesi prorogat clericꝰ iu⸗
risditionē illius epi etiā sine consensu sui proprij epi:qꝛ magis
dicitur prorogatio iuris q̄ hominis.vt in.c.j.de priuile.lib.vj.
iuncto.c.dilectis siue dilecti.extra de foro competen.vbi casus.
11 ¶†In glos.ibi tunc enim.inter eos iurisditionem non habet
supple.sed acquirit notionē.vt in.l.ait.ꝫ.de re iudi.quam glos.
allegat ⁊ valet cōpromissum tanq̄ in arbitrū qn̄ fit in iudicem
nō suū.Si aūt in propriū iudicē ordinarium tunc non valeret.
⁊ sic nec iurisditionē acquireret:qꝛ iam habet notionē p cōpro⸗
missum:qꝛ nō valet.vt.l.sed ⁊ si seruum.§.si iudex.de arbi.sed si
compromitteret tanq̄ in arbitratorem bene valeret.vt ibi not.
⁊ in.l.j.⁊ post operis.ꝫ.de no.ope.nun.⁊ ibi vide qđ not.Barto.
circa hanc materiam prorogationis.⁊ quare in clericis requi⸗
12 ritur cōsensus proprij iudicis et in laicis non. ¶†In glos.ibi
ex his que processerunt inter eos.No.istam glo.que semper al⸗
legatur ⁊ inducitur ad.q.quando fuit cōpromissum in aliquē
tanq̄ in arbitrū ⁊ arbitratorem qualiter cognoscetur an pnū⸗
tiauerit vt arbiter an vt arbitrator.effectus enim est magnus.
quia primo casu standum est sententie metu pene: siue sit equa
siue iniqua.vt.ꝫ.de arbi.l.diem proferre.§.stari.nec petitur re⸗
duci ad arbitriū boni viri de iure ciuili.lꝫ cano.dicāt cōtrariuꝫ.
Secūdo casu secus.quia reducitur ad arbitriuꝫ boni viri.vt.l.
si societatem.§.arbitrorum.ꝫ.pro socio.⁊ breuiter allegatur ista
glo.ꝙ cognoscitur ex modo[c] procedendi.quia si corā eo datus
fuit libellus ⁊ lis contesta. et processum fuit coram iudice cen⸗
setur elegisse viam arbitri in pronuntiando sicut in proceden⸗
do.arg l.j.ꝫ.de arbi.si vero sine ordine iudiciario.tunc viaꝫ ar⸗
13 bitratoris.de hoc in Spe.de arbi.§.fi.vsi.sed nūquid. †Solet
tn̄ fieri cōpromissum qđ in procedēdo potest vt arbitrator sine
iudiciario ordine.s.in sententiando de iure tm̄.⁊ tunc cēseretur
sententia lata ab arbitro:quia arbitrator pronuntiat de facto:
14 prout sibi equum videtur.† Item scias ꝙ licet iure ciuili non
possit compromitti in proprium iudicem ordinarium tanq̄ in
arbitrum ne fiat iniuria iurisditioni ordinarie.vt.ꝫ.dixi cano.
tn̄ tenent contrariū nō curantes de hoc.vt habetur in.c.ex par⸗
15 te.extra de arbi.⁊ per glo.⁊ Innoc.ibi.¶†Ultimo circa istam
glos.que tractat de clericis queritur quid in clerico exempto a
iurisditione sui epi.vt in abbate exempto qui subest immedia⸗
te pape an possit immediate prorogare iurisditionem episcopi
a qua exēptus est sine licentia pape. fuit questio disputata que
ponitur in regula scienti.in mercu.per Joā.an.⁊ ibi vide mul⸗
16 ta bona circa istam materiā.¶†In glos.que incipit sed ordi⸗
narie ibi habet delegatā iurisditionem ⁊ sic vult ista glo.ꝙ iu⸗
risditio delegata possit prorogari sicut ordinaria.qđ est verum
de tempore ad tempus.vt.ꝫ.l.proxi.sed.§.⁊ iudex.⁊ de re ad rē.
vt.ꝫ.eo.titu.l.de qua re.⁊ in.c.cum olim.extra de offic.delega.et
de loco ad locū.vt in.c.statutum.§.illo.de rescrip.lib.vj.non de
persona ad personā.vt in.c.p.⁊.g.extra de offi.deleg.⁊ no.Cyn.
in.l.si qui ex cōsensu.C.de epis.audi.⁊ assignat rationē qꝛ iuris⸗
ditio illa est limitata respectu personarum contentarum in re⸗
scripto ⁊ sic non pōt extendi.vt.l.in agris limitatis.ꝫ.de acqui.
re.do.sed Ang.dicit ꝙ etiā ordinaria est limitata respectu sub⸗
ditorū tantū.vt.l.extra territorium.ꝫ.de iuris.om.iudi.⁊ tamē
potest extendi.vt in hac.l.ideo tenet ipse idē in delegata de iu⸗
re ciuili per hanc glos.relatam ad tex.qui loquitur de proroga⸗
tione de persona ad personam.⁊ dicit illud.c.loqui de iure ca⸗
no.⁊ sic ipsum seruandum in terris ecclesie non in terris impe⸗
rij.sed hoc est male dictum salua pace sua. quia imo conclusio
est ꝙ idem sit de iure ciuili nec est bona argumētatio sua. quia
licet ordinaria iurisditio sit limitata respectu subditoꝝ.dicitur
tamen vniuersalis.sed delegata dicitur particularis.⁊ vniuer⸗
sitas facilius recipit incrementum q̄ singularitas.vt.l.fi.ꝫ.de⸗
f.in.instru.⁊.l.si grege.ꝫ.de lega.j.⁊ qđ not.in.l.si ita.ꝫ.de au.r. et
17 arg.leg.† Item ordinaria est fauorabilis:quia nō tēdit in pre⸗
iudiciū alicuius:sed delegata dicitur odiosa:qꝛ tendit in dero⸗
gationē ordinarie.vt no.glo.in cle.vnica.de offic.delega.⁊ in.c.
si papa.de priuil.ante fin.in glos.que incipit sed sunt:ergo ⁊c.vt
in.c.odia.de reg.iu.lib.vj. Item si delegata posset prorogari de
persona ad personam posset de facili exinaniri ordinaria iuris
di.qꝛ omnes subditi confluerent ad illum delegatuꝫ si esset eis
acceptabilis.nō sic posset contingere in ordinario vt licet possit
prorogari per personas extraneas reddatur inanis iurisditio
alterius ordinarij.quia non sic de facili subditi vnius ordina⸗
rij vadunt ad locum alterius ordinarij sicut irent ad delegatū
eiusdem loci.et iste rationes consueuerunt assignari quare de⸗
legata non potest prorogari de persona ad personā.[d] ¶†In
18 glo.ibi vt iudices chartularij.i.notarij qui etiam sunt iudices
ordinarij ex natura officij.et ita se appellant in subscriptioni⸗
bus eorum.sunt tamen sine administratione: qꝛ non reddunt
ius inter homines.⁊ sic habent eam in habitu nō actu.vult ista
glo.ꝙ possit prorogari[e] de habitu ad actum.qđ not.qꝛ semper
allegatur.⁊ ita no.in simili per Innocē.in.c.prudentiā.extra de
offi.dele.que prorogatio videtur posse fieri etiā per ignorantē.
⁊ sic per taciturnitatem. Innoc.ibidē.⁊ videt̄ esse glos.in.l.pri.
§.j.que incipit sed quid si scholaris.⁊ de his iudicibus chartu⸗
larijs habetur etiā per glos.ꝫ.l.rem non nouā.C.eo.l.fin.vbi et
apud quē ⁊ vide etiam qđ de ipsis.no.Bar.C.de sac.san.eccle.l.
19 iubemus.§.sane.¶†In fi.glos.ibi:vt qꝛ iurisditionem habet
supple dūtaxat sine imperio vt sunt magistratꝰ municipales.
⁊ istā etiam tenet Innoc.in.c.de causis de offi.deleg.ꝙ possit p
rogari iurisditio non solū illius qui habet eam plenā cū impe⸗
rio mero ⁊ mixto:sed etiā illius qui habet semiplenā vt simplicē
20 iurisditionē.¶†In glo.fi.ibi cū hec specialiter demandentur.
vnde sicut non possunt in aliū trāsferri per delegationem.vt.l.
allegata in gl.ita nec per cōsensum partium ⁊ hanc partem vi⸗
detur tenere Innoc.⁊ Spec.in titu.de compe.iudi.adi.§.j.ver.
sed nunquid in iudicem alterius iurisditionis in causa crimi⸗
nali pro quo facit ꝙ in eis vertitur interesse publicum cui par⸗
tes non possunt derogare.vt.l.iuris gentium.§.si paciscar.ꝫ.de
pact.si enim posset prorogari sequeretur ꝙ si vnus paduanus
cōmisisset hic maleficium dubitās hic puniri iret vicentiā ⁊ fa⸗
ceret se ibi accusari.⁊ consentiret in potestatē vicentinum ad fi⸗
nem vt absoluatur vel in modica pena condēnetur. et sic fieret
iniuria reipu.paduane cuius interest delicta ibi cōmissa puni⸗
ri.vt.l.si a reo.§.illud qđ vulgo.ꝫ.de fideius.et.l. ita vulneratꝰ.ꝫ.
ad.l.aquil.Item si pena esset pecuniaria non applicaretur ca⸗
mere paduane si esset ibi condemnatus.glo.tamen infra deter⸗
minat contrariū.per.l.j.C.vbi de cri.agi oportet.⁊ ita etiaꝫ no.
in.l.inter conuenientes.ꝫ.ad municipales.⁊ ad.l.cor.de sic a.l.j.
in gl.qualiter.⁊ ad.l.fauiā de pla.l.non valet.⁊ videt̄ cōmunis.
opinio. sed ad rationes factas in contrariū nō respondet.Un⸗
de dic ꝙ potest prorogare in sui preiudiciū non in preiudicium
huius reipublice.vnde si fuit ibi absolutꝰ iteruꝫ poterit hic pu⸗
niri ⁊ accusari quasi videat̄ collusum.vt.l.si cui.§.heredeꝫ.ꝫ.de
accu.Si autē condemnatus tunc aut pena corporali et debita
⁊ amplius nō accusabitur ne de delicto eodē pluries inquirat̄
vt.l.pe.

a ¶Ad interesse.
intellige siue sit
dāni emergētis
siue lucri cessan⸗
tis cū vtrūq; ve
niat ī obligatio⸗
nibꝰ facti.l.stipu
lationes nō diui
dunt̄.§.celsus.ꝫ.
de vb.obli.Cur.

b ¶Archidiaco⸗
ni.De hoc ī spe
cie.vide p Abb.
cōsi.xxv.ij.lib.

c ¶Ex mō pcedē
di.adde tu ꝙ in
dubio censet̄ vt
arbitrator. ita
bald.Ang.⁊ ibi
do.Ale.de imo.
in.l.si seruus plu
riū.§.fi.ꝫ.de le.j.
Et dicit hoc sin⸗
gulare do.Joā.
de imo.i.l.nemo
pōt col.ix.ꝫ.e.tit.
scꝫ de leg.j.⁊ pe.
de anch.tenet in
cle.sepe.de verb.
sig.⁊ ang.in sua
dispu.inci.duo
ad inuicē litigā⸗
tes.col.pe.dicēs
ꝙ ita seruatur in
practica.⁊ h̄ idē
tenet p̄dicta etiā
referēdo.d.alex.
de imol.in cōsil.
suo.xiij.col.iiij.
vsi.vel posito.in
j.vol.duplicatū.
eo.volu.⁊ consil.
xcvj.⁊ idē etiā te
net in ꝯsi.xix.co.
ij.vsi.p̄terea for⸗
tius.in.iiij.vol.
Cur.

d ¶De psona ad
psonaꝫ.Et adde
tu qn̄ possit pro
gari de persona
ad personā.vid
p bal.in.l.si quis
ex cōsensu.C.de
epis.audi.⁊ p do.
maria.soꝫi.late
in.c.significasti.
ar.iiij.qđ.vj.de
fo.cōpe.Cur.

e ¶Prorogari in
hac materia.vid
Ang.cōsi.clxij.⁊
de multiplici p⸗
rogatiōe.vid eū
dē consi.xciij.Et
vide late per do.
maria.soꝫi.in.d.
ca.postulasti.ar.
iiij.q.x.de foro
cōpe.Cur.

vt.l.pe.§.fina.ꝫ.nau.cau.stabu.Si autem ad penam pecuniariam vel non debite fuerit punitus nō tenebitur iudex paduanus habere ratū qd̄ factū est.de quo vide qd̄ no.in addi.Specu.
21 titu.de compe.iudi.adi.¶†Ultimo scias ꝙ in spiritualib⁹ nō habet locū prorogatio iurisditionis ꝗtum ad potestatez absol-
a uendi [a] vel excōmunicandi cum ista procedūt a solo deo.vt no.
22 Archidia.in.c.quoties cordis oculis.j.q.vij.τ†Inno.extra de offi.deleg.c.de causis.Item ista.l.loquitur quādo ambo litigātes sciebant iudicem incompetentē quid autem si alter tantum.dic vt no.in.l.si per errorem.ꝫ.de iuris.om.indi.τ in Spec.loco ꝫ.allega.versi.quid si duo adeant.τ per Cy.in.l.si quis ex consensu.C.de epi.audi.

2 ☞Casus in quo error iuris τ error facti comparātur.scilicet quo ad impediendā prorogationez iudicis sed in multis alijs differunt:τ in quibus casibus.

3 Si partes errauerunt a principio postea inceperūt scire iudicē incompetentem.τ tamen cōtinuarunt litigare coram eo ꝙ acta valebunt.

4 Si nō apparet an sciuerint vel ignorauerint inspicitur si sit rusticus vel idiota vt presumatur ignorasse vel sciuisse.

5 Contumax lꝫ habeatur pro presente τ cōsentiente.τ est causa in qua potest procedi summarie τ de plano.tamen absens contra quē fuit processum ad diffinitiuā per iudicē incōpetentem:non habetur pro presente τ cōtumace nec dicitur cōsentire.

6 Casus in quo cōsensus coactus nō dicitur consensus licet regulariter sit secus.

7 Coactus facere nō dicitur ille cui iudex aliquid iubet nisi ipse resistat iubenti:τ dicat se non teneri hoc facere.

8 Iudex nisi iubeat subdito.tunc eius compulsio idem operatur quod compulsio priuati.

1 **Consensisse autem.** †Qui errat in facto vel in iure nō dicitur cōsentire ꝗtum ad prorogandam iurisditionē nec etiā qui compulsus est litigare corā
2 suo iudice etiam compulsione iudiciali.h.d.¶†No.primo ca-
b sum in quo error iuris [b] et error facti comparantur et in idem comparantur:scꝫ quo ad impediendam prorogationem iudicis.sed in multis alijs differūt:vt in inducenda conditione indebiti.nam error facti indistincte eam inducit de quocunqꝫ indebito:sed error iuris non sic.vt.l.error.C.ad.l.fal.τ.C.de iur.et fac.igno.l.cum quis.τ.j.de condi.inde.l.j.cum ibi plene not. Item error facti est iustus τ excusat tam in dānis euitandis ꝗ in lucris captādis:sed error iuris est iniustus:quia leges τ iura debēt ab omnibus sciri τ lꝫ excuset in damnis vitandis non sic in lucris captandis vbi potuit peritiorem consulere.qd̄ dic vt.l.iuris.j.de iur.τ fac.ignorā.τ in regula ignorantia facti in
3 prin.¶†Sed quero hic quid si a principio partes errauerunt postea vero inceperunt scire iudicem incōpetentem nihilominus continuarunt litigare coram eo.an valebunt acta videtur ꝙ non quare inspiciamus initium.argu.in.l.vnica.C.de vsur.transfor.vbi mala fides interueniens interrumpit prescriptionem vel vsucapionem incohoatam ratione predicta.contrariuz tamen determinat glo.in.l.j.C.vbi de crimi.agi oportet.et ibi
4 etiam per docto.†Item quid si non apparet an sciuerint vel ignorauerint.Respon.si sit rusticus vel idiota presumitur ignorasse vel sciuisse.arg.j.de condi.inde.l.cum de indebito.τ no.in
5 Spec.de compe.iudi.adi.§.j.versicu.sed nunquid presumitur.¶†Item quero quid si est causa in qua potest ꝑcedi summarie et de plano.τ fuit processum contra absentem vsqꝫ ad diffi-
c nitiuam per iudicem competentem videtur valere si fuit positus in contumacia.[c] quia contumax habetur pro presente τ cōsentiente:quia absentia eius dei presentia repletur.vt l.properandum.C.eo.titu.Contrarium dic:quia non valuit citatio facta per iudicem incompetentem.et sic non dicitur contumax.arg.in.l.vir bonus.j.iudi.sol.vnde non dicitur absens cōsenti-
6 re.de hoc tex.in.l.si quis ex consensu.C.de episco.audi.in verbo abesse.¶†In versi.aūt si cū restituisset.no.casum in quo consensus coactus non est cōsensus regulariter cōtra.vt.ꝫ.qd̄ me.
7 cau.l.si mulier.§.penul.sunt τ alij casus speciales de quib⁹ ibi no.¶†Item no.ꝙ nō dicitur coactus facere illi cui iudex aliquid iubet nisi ipse resistat iubenti τ dicat se non teneri hoc facere.vt ibi in tex.si cum restitisset.qd̄ perpetuo no.τ probatur.ꝫ.de mino.l.ait pretor.§.premittitur.ibi dum dicit allegās se minorem ꝛc.¶Et facit ad.l.quam habui de facto:quia debitor cuiusdam exititij soluit debitū de mandato officialis tyranni τ cum ille postea reuersus esset τ peteret debitum dicebat se liberatum:qꝛ fuit cōpulsus alteri soluere.allegabat hunc tex.con-
d tra ipsum:qꝛ nullam resistentiā fecit quādo illi iusserunt.vnde presumitur spōte soluisse.forte enim si restitisset destitissent [d] illi a iussu.ad quod vide Bald.in.l.parentes.C.de testi.τ in.l.sub

8 pretextu.C.de heredi.act.†Not.etiam casum in quo compulsio iudicis idē operatur ꝙ cōpulsio priuati.vt reddat actū nulluz. In contrariū facit:qꝛ iudex exequitur officium.τ sic sua cōpulsio videtur iuridica.vt patet quādo ponit aliquē ad torturam. sed dic ꝙ fiebat super eo qd̄ ad officiū eius non pertinebat.non enim debebat querere sibi prorogari iurisditionē.arg.ꝫ.de ar.
a l.nō distinguemus.§.quesitū ergo ꝛc.vt in.c.que a iure.de reg.iur.lib.vj.τ in.l.factum a iudice.j.de reg.iur.tunc enim parendū est iudici quando iubet subdito.vt l.nō potest dolo carere.de reg.iur.sed hic iubebat non subdito.ergo ꝛc.

2 ☞Iudex si credat se iudicē τ est:non tū ex illo capite ex quo putat se esse sed ex alio vt si putat se esse ordinariū cū sit delega-
b tus vel econuerso τ procedat ex iurisditione putatiua valet nihilominus processus ex vera iurisditione.

3 Si partes prorogauerunt iurisditionē ordinariā de re ad rem quia iudex non poterat cognoscere vltra.c.libras τ partes prorogarunt vsqꝫ ad.cc.et iudex hoc ignoret ꝙ acta non coram eo gesta non valeant.

4 In iurisditione proroganda tunc requiritur consensus priuatoruz.τ si erratur in iure vel in facto non prorogatur.qñ agitur de prorogatione iurisditionis penit⁹ incōpetētis.sed si nō erat penitus incompetens.tamen prorogatur iurisditio de habitu ad actum licet exceptio declinationis iurisditionis omittatur per ignorantiā vel errorem.

5 Qñ sunt plures delegati sine clausula qd̄ si non oēs ꝙ quilibet eorū habeat iurisditionē insolidū:tunc quilibet eorū habet iurisditionē in habitu nō in actu licet oēs simul habeāt in actu.

6 Sufficit esse satisfactum verbis legis nec vlterius est querēdū:cum non debemus esse dementiores lege.

7 Citatio ad domuz requiritur de iure communi si persona non reperitur.et si statutum dicat ꝙ debeat citari in scalis palatij an hoc sufficiat.τ nu.6.

1 **Conuenire autem.** †In prorogatione iurisditionis ordinarie de persona ad personā sufficit cōsensus litigantiū.nec requiritur consensus iudicis.h.d.secus in prorogatione iurisditionis delegate de tēpore ad tēpus.vt in ꝑxi.§.τ ibi dicā rōne diuersitatis.¶In tex.ibi ipsius pretoris cōsensus.i.scientia ꝙ sit iudex incōpetens.τ ꝙ partes litigent corā eo sciēter animo prorogādi iurisditionē.vt patet in ver.proinde qui venit exēplifica
2 tiue ad id de quo hic queritur.licet gl.aliter intelligat.¶†In tex.ibi τ putet suam iurisditionez ille procedere ex iurisditione ordinaria τ originali.non autez ex prorogata.τ sic est hic casus ꝙ si iudex credat se iudicē τ est.non tamen ex illo capite ex quo putat se esse.sed ex alio.vt si putat se ordinariū cū sit delegatus vel ecōuerso τ ꝑcedat ex iurisditione putatiua valet nihilomi-
e nus ꝑcessus ex vera iurisditione τ ita determinat Inno.[e] in.c.cum ex officij.de prescrip.ad qd̄ bene facit seruū filij.j.manda.
3 ¶†Sed quero quid in prorogatione ordinarie iurisditionis de re ad rem puta erat iudex qui non poterat cognoscere vltra centum libras.et partes scientes prorogant vsqꝫ ad ducentas iudex tū ignorat ipsas partes prorogasse iurisditionez:an erit prorogata vt sic valeant acta.an non.et sic non valeant.dico ꝙ non.qꝛ tunc scit vel scire debet nō habere iurisditionē vltra centum libras.nō em̄ in hac cadit iusta ignorantia.secus in personis.qꝛ nō tenet̃ iudex ordinarius habere notitiā omniū subditorū sue iurisditionis.ideo hꝫ iustā ignorātiā si putat litigātes sibi subditos lꝫ nō sint si sciēter litigant sꝫ bene tenet̃ scire metā sue iurisditionis que sibi dat̃ a statutis vsqꝫ ad ꝗtum cognoscere possit.τ ideo si vltra cognoscat τ credit se nō posse cognoscere.ideo nō valeāt gesta corā eo.arg.in.l.quero.j.de eo qui ꝑcu.τ.j.§.proxi.Aliud est ergo credere firmiter se esse iudicē cōpetentem ex vna causa.licet sit ex alia.qꝛ tunc nō vitiatur processus vt hic.aliud est credere se non esse.licet re vera sit.qꝛ partes prorogarūt iurisditionē qd̄ tū ipse ignorat τ tunc nō valent
d acta.d.l.quero.τ qd̄ no.Bar.in.l.multū.j.de cōdi.τ demō.τ ista
4 dant intelligere istum.§.¶†In glo.ibi.sed quid.collige ex hac gl.ꝙ tunc requiritur cōsensus priuatorū in iurisditione proro-
e gāda.et si errat in iure vel in facto nō prorogatur qñ agitur de prorogatione iudicis penitus incompetentis.τ ita loquit̃ ꝑnc. huius.l.si autē nō erat penitus incōpetens:qꝛ mero iure iurisditionem habebat poterat tamen declinari per obiectuꝫ exceptionis.tūc licet illā exceptionē omittat ꝑponere per ignorantiam vel errorez nihilominus prorogatur iurisditio de habitu ad actū.hoc vult ista gl.quā perpetuo tene mēti.τ facit qd̄ no.ꝫ.de procu.l.qui procuratorem dat.§.j.τ quod ibi dixi super parua glo.qd̄ etiā videtur velle Inno.in.c.prudentiā.extra de offi.deleg.qñ sunt plures delegati sine clausula ꝙ si non omnes.ꝙ quilibet eorū habeat iurisditionem insolidū tū exercitium est apud oēs simul nō apud quemlibet.τ sic quilibet eorū hꝫ iuris-

a ¶Absoluendi. Hoc an sit simpliciter verū.vide per Old.cōsi.lxxiij.in fi.

b ¶Error. Adde an τ qñ error impediat ꝑrogare iurisditionē τ dic vt ꝑ eūdē Pau.de cast.in.l.si per errorē.ꝫ.d iuris.om.iu.τ in ꝑposito vide bonā limita.quā ponit idē Pau.de ca.in.l.ꝑdic.ꝫ.de fer.τ refert alex.in.d.l.si per errorem.Cur.

c ¶In ꝯtumacia. Et ꝙ contumax nō ꝑroget iurisditionē.Add vt ꝑ do.Alexan.de imo.i.l.ij.ꝫ.si qs in ius voc.nō ie.τ i.l.nō vi.j.eo.ti.τ per Bar.ibi.qd̄ intellige verū nisi iudex eēt ipo iure incōpetens.sec⁹ si ꝑ exceptionē.ita Inno.i.c.preterea.de dila.τ Bal.in.l.si qs ex cōsensu.C.de epi.aud.τ Alex.in.d.l.nō videt̃ τ videaꝫ.i.d.l.ij.§.fi.ꝫ.si qs i ius voc.nō ie.τ Bal.in.l.j.C.de iuris.om.iu.τ Innoc.in.c.innotuit.de eo qui fur.or.susce.Cur.

d ¶Destitissent. de hoc per Abb.cōsil.lxv.per ancha.cōsil.lxxx.

e ¶Inno.in.c.cū ex officij.Adde τ de hoc.vide ꝑ alex.de imol.i.l.si per errorē.ꝫ.d iu.om.iud.τ ibi cōis opi.est in cōtrarium.Cur.

ditionē in habitu nō in actu.licet oēs simul habeant in actu. et tenet ipse q̄ prorogetur iurisditio vnius eorum de habitu ad

6 actū etiam per ignorantem. ¶ †Ultimo Bal.allegabat hunc tex.in fi.dum dicit.an legi satisfactum sit.q̄ sufficit esse satisfactum verbis legis.nec est vlterius querita ndū.q2 non debem⁹ esse dementiores lege.vt in aut.de iudi.§.oportet.⁊ ideo si statutū dicat q̄ debeat quis citari in scholis palatij ⁊ q̄ si fuit citatus ibidē hoc sufficiat.licet nō fuerit citatus ad domū quam

7 ibidē habet videbatur contrariū.† q2 citatio ad domū requiritur de iure cōmuni si persona non requiritur.statutū autē potest intelligi q̄ addat ad ius cōmune.⁊ q̄ requiratur etiā citatio in scholis: sed Bal.vult contrariū postq̄ statutū hoc expresse non dicit.sed solum q̄ citetur in scholis[a] nam satisfactuz est verbis statuti.ergo ⁊c.

a ¶ In scholis.ad de Alex.de imo. in cōsi.cxxxvij.⁊ in cōsi.seq.qd̄ fuit dn̄i Ang.de are. quod est numero.cxxxviij.in.ij. vol.Lur.

2 ☞ Quādo fit prorogatio iurisditionis de tēpore ad tempus requiritur expressus cōsensus partiū quando fit de loco ad locum.vel de re ad rem.sed expressus cōsensus iudicis nō requiritur sed tacitus qui colligitur si scit partes prorogasse.

3 Ordinarius delegans inferior a principe an possit inhibere prorogationem iurisditionis de tēpore ad tēpus.

4 Laici possunt eam prorogare sine consensu proprij iudicis nisi prior iudex pretendat interesse sportularū vel nisi sit iudex perpetuus: vel nisi sit statutum in contrarium.

5 Delegās potest post prorogationē factam reuocare iurisditionem: etiam post litem contestatam.

5 Jurisditio ordinaria an possit prorogari de tēpore ad tēpus.

7 Tempus prefixum instantie dicitur prefixū causa publice vtilitatis nec ei potest renuntiari ⁊ quid in tēpore prefixo iurisditionem per delegationem vel legem.

8 Perempta instantia cause appellationis perimitur ius partis secus si cause principalis ⁊ ideo illa potest de consensu partium prorogari.

9 Tempus appellationis interponende an possit consensu partium prorogari.

10 Quinq̄ casus in quibus fit prorogatio iurisditionis.remis.

11 Appellatione interposita ab interlocutoria si pronūtiatur bene appellatuz tota iurisditio etiā super negotio principali deuoluitur ad iudicem appellationis si autē male appellatū remittitur ad primū iudicem.

b ¶ Cōsensus.an expressus cōsensus partiū possit derogare dispositioni.c.in nullo de rescrip.vide p do. Lardi.cōsil. lxxj.

12 Quid si partes consentiant q̄ cognoscat omisso articulo appellationis q̄ possit cognoscere cuz fiat prorogatio de casu ad casum.

Papa vel imperator non indiget prorogatione cum sit iudex competens in omni causa.

1 **Sed si iudex.** †Jurisditio delegata pōt prorogari de tēpore ad tempus.requiritur tamen tunc consensus litigantiū ⁊ etiam iudicis.h.d.Ratio est quia iudex scit vel scire debet q̄ lapso tempore contento in rescripto ipse non est iudex.⁊ ideo ad hoc vt valeant acta coram eo requiritur q̄ sciat partes prorogasse iurisditionem suā vt possit cognoscere vltra tēpus.si em̄ hoc ignorat.lz partes prorogauerint cū credat se nō esse iudicem non possunt acta valere: posito etiā q̄ esset ex solo consensu partiū.arg.in.l.quero.j. de eo qui pro tuto.

2 †Jtē dico q̄ quādo fit prorogatio de tempore ad tempus requiritur expressus cōsensus[b] partium quando

b fit de loco ad locū vt in.c.statutum.§.in nullo.de rescrip.lib.vj. al's non posset deuenire in notitiā iudicis qui nō potest scire id quod partes habēt in corde ⁊ idem videtur in prorogatione de re ad rem.⁊ hoc fuit de mente glos.hic posite in.l.finali.Adde qd̄ no.j.c.cum olim.extra de offi.deleg.in iudice autem non requiro expressum cōsensum.sed sufficit tacitus qui colligitur ex scientia si scit partes prorogasse iurisdi.ar.§.§.pxi.ibi ignoret cōsentire a cōtrario sensu: q2 si scit partes consentire videtur et

c ¶ Renūtiari.ad de Abb.i.c.venerabilis.de iudi.⁊ de multis quib⁹ renūtiari nō potest.vide p Fely. in.c.pe. de foro compe.

3 ipse cōsentire.vt ibi colligitur. ¶ †Jn tex.ibi principali iussione hoc quando princeps delegauit. sed quid in alio ordinario delegāte an possit inhibere ꝓgationē de tēpore ad tēpus.vi

4 de Joā.an.in addi.Spe.de instru.edi.† Et hic ēst oppositū argumentū ſm Ange.q̄ per statutum possit fieri vt subditi non possint prorogare iurisditionē alterius iudicis.si em̄ nō est statutū laici possunt prorogare sine cōsensu ꝓprij iudicis nisi pri⁹ iudex pretēdat interesse sportularū ſm Barto.vel nisi sit iudex perpetuus.qd̄ dic vt per eū in.l.j.§.⁊ post operis.j.de ope.no.

5 nūcia. ¶ †Jn fi.tex.ibi prorogari.sed an tūc post prorogationem factam poterit delegās reuocare iurisditionē.Spec.in ti. de compe.iudi.adi.§.j.vsi.sed quid erit de legato dicit q̄ non. si lis erat cōtestatā.al's secus.Tu dic indistincte q̄ potest per.l. iudicium soluitur.j.eo.quia illius nature est iurisditio prorogata cuius erat prima.arg.in.l.inter socerum.§.cum inter.j.de

6 pac.dota.in fi. ¶ †Jtem quero quid in iurisditione ordinaria an possit prorogari de tempore ad tempus.Respondeo q̄ aut per lapsum tēporis nō finiebatur ipso iure iurisditio: sed soluz exercitium.vt si dicat statutū q̄ petant per.xv.dies ante finem sui officij.al's nō possit se impedire de causis.⁊ q̄ auferātur sibi acta vt florentie nihilominus poterit prorogari sine consensu partiū non obstante statuto qd̄ debet intelligi nisi partes consentiant. Aut per lapsum tēporis taliter finiebatur: ⁊ tunc sec⁹ q2 fieret iniuria successori.ita distinguebat Bald.ad quod facit qd̄.§.dixi.ex no.per Jnnocē.in.c.prudentiam.⁊.§.feci mentionem.l.preceden.⁊ quod not.Bald.in.l.si qui.C.de episco.audi.

7 ¶ †Glo.q̄ incipit.scilicet a delegante.ibi respondeo non.ratio est: q2 tempus prefixum instantie dicitur prefixum causa publi

c ce vtilitatis cui non potest renuntiari[c] vt patet ex.l.properandum.C.eod.sed tēpus qd̄ prefigitur iurisditioni per delegationem non potest dici prefigi ratione publi.vtilitatis.sed solum litigantium cum non sit generale sed speciale quo ad eos.si autem per legem vel statutum prefigeretur tēpus generaliter iurisditioni videretur idem ac si prefigeretur instantie.quia loco illius succedit. licet quidam aliter dicant q̄ aliud sit prefigere tempus iurisditioni.aliud instantie.vt.d.l. properandum. per

8 l.vnicam.C.vt omnes tam ciuiles q̄ criminales.† et intellige glo.in instantia cause principalis per cuius peremptionē non perimitur ius partis.secus in instātia cause appellationis per cuius peremptionem ius perimitur.⁊ ideo quia de maiori agitur preiudicio potest consensu partium prorogari vt in clemē.

9 q̄diu.extra de appella.qd̄ dic.vt ibi no.in glos.† Sed an tempus appellationis interponende possit cōsensu partium prorogari videtur q̄ sic eadem ratione.quia per ipsius lapsuz totum ius partis perimitur.ad qd̄ vide qd̄ notatur in aut.idem

10 si appellationem.de temp.app. ¶ †Jn glos.ibi quandoq̄ de re ad rem.adde quartum casum.scz de loco ad locum.arg.in.l. quero.§.j.de sol.⁊ est tex.in.c.statutum.§.in illo.de rescrip.lib.vj. licet quidam dicant contrarium.vt not. Lyn.in.d.l.si quis ex

11 cōsensu.⁊ hec est cōis opinio.† Adde quintum casuz.scilicet de casu ad casum.pone exemplū cum appellatur ab interlocutoria.nam pronuntiatur bene appellatuz ⁊ tota iurisditio etiam super negotio principali deuoluitur ad iudicez appellationis. si autem male appellatur remittitur ad primū iudicez.vt.l.intra vtile.§.de mino.non ergo iudex appellationis potest cognoscere de negotio principali anteq̄ expediat articulum ap

12 pellationis et pronuntiet bene appellatum. ¶ †Quid ergo si partes cōsentiunt q̄ cognoscat omisso articulo appellationis videtur q̄ possit cognoscere eo q̄ fiat prorogatio de casu ad casum.per.c.cordi.de ap.lib.vj.⁊ ibi per Jnno. Princeps tamen vt papa vel imperator etiam partibus ambabus non consentientibus.sed vna tantū poterit cognoscere: q2 nō indiget prorogatione.cum sit iudex competens in omni causa. quia cum omni inferiore iudice in potestate et iurisditione concurrunt.et iste est casus in illo.c.cordi.

2 ☞ Plures modi ex quibus sortitur quis forum et si ratione domicilij sortitur forum poterit ibi etiam absens conueniri.et contra eum procedi vsq̄ ad sententiam diffinitiuam.si est causa in qua non requiritur lit.cōtest.vel in qua habeatur lit. contest.pro facta.

3 Jn locis vbi sortitur forū alia ratione q̄ domicilij non potest ibidē cōueniri nisi ibi reperiatur.sed ad propriū trahitur si ibi adest.vide tamē nu.5.⁊.9.

4 Repertus in alio loco q̄ in loco domicilij in quibus casibus non possit ibi cōueniri.

5 Aduena et viator qui statim sunt recessuri cōtrahendo in loco non sortiūtur ibi forū ratione cōtractus.etiā si sunt ibi ex causa volūtaria nisi tacite fuerat actū vt ibi debeat statim solui.

6 Si in illo loco sortiebatur forū alia ratione puta originis proprie vel paterne vel cōis patrie reperti sibi tāq̄ aduena vel viator poterit cōueniri pro cōtractibus alibi celebratis.

7 Et quid si erat ex causa necessaria et qualiter cōpellatur cauere de iudicio sisti vel dimittere procuratorem si inde recedat.et si non fuisset ibi repertus non potuisset illuc trahi.

8 Si ibi haberet aliqua bona posset fieri remissio in illis bonis nec procedetur vlterius ad secundum decretum nec ad sententiam diffinitiuam.

9 Absens potest conueniri ⁊ trahi ad locum domicilij.

10 Domus ponitur pro domicilio.⁊ ibi quis dicitur habere domum vbi habet domiciliū etiam si non sit presens ⁊ illa dicitur proprie terra.

1 **Legatis in eo quod autē.** †Supra tractauit de iurisditione prorogāda.hic incipit tractare de iurisditione restringenda vsq̄ ad vltimum versum istius legis qui incipit his datur.⁊.h.d. Qui se transfert de loco proprij domicilij ad aliuz locū in quo alia ratione sortiatur forū ex causa necessaria ⁊ probabili

⁊ probabili.vel probabili tantū.durante illa causa non potest ibidem conueniri pro contractibus vel obligationibus alibi contractis si habet ius reuocandi domum ad locū proprij domicilij.h.d.not.⁊ de hoc ponit plura alia exēpla notabilia vsqꝫ ad.§.omnes. 2 ¶ † Premitte ad euidentiam ꝙ multis modis quis sortitur forum scilicet ratione domicilij:vt in loco in quo habet maiorem partem fortunarū ⁊ in quo habitat eius familia.⁊ in illo loco potest conueniri siue sit ibi presens siue absens ⁊ potest procedi contra eum absentem vsqꝫ ad sententiam diffinitiuam si est causa in qua non requiratur litis contestatio vel in qua habeat lit.cōtestatio ꝓ facta ꝓpter contumaciā vt est statutum florentie. Itē ratione proprie originis vel paterne. Itē ratione cōis patrie.puta rome. Item ratione contractus.quod dic.vt.j.eo.l.heres absens.§.j.in.ij.glo.mag.que incipit nisi ratio.⁊ in.c.fi.de fo.compe.lib.vj. 3 † an istis locis vbi sortitur forū alia ratione ꝙ domicilij non potest cōueniri ibidē nisi ibi reperiatur.vt.j.eo.l.heres absens.in prin.⁊ in.c.romana.§.contrahētes.de fo.compe.lib.vj.⁊ hoc fuit inductū ne quis trahat̃ extra ꝓpriū domiciliū.qđ esset sibi durū.sed ad propriū bene trahitur si ibi adest.quia hoc non debet esse sibi durū. Modo iste §.declarat quod dixi.nam si ibi reperitur.verū est ꝙ potest cōueniri.vt.d.l.heres absens.si est ibi ex causa mere volūtaria.vt quia venit causa faciendi mercantias. 4 † Si autem ex causa necessaria de quibus hic in tex.licet mero iure cōueniri possit.tamen ex equitate habet priuilegiū a iure vt non teneatur ibi respondere.sed possit petere se remitti ad locū proprij domicilij quasi non videatur ibi esse postꝙ est ex causa necessaria durante illa causa.⁊ idem dicit glo.si nō erat necessaria.sed probabilis vt causa religionis si venerat illuc pro aliqua indulgētia vel causa studij.siue sit scholaris siue pater eius qui venerat ad videndum eum in studio vt ibi non possit conueniri.licet ibi sortiatur forum ratione cōmunis patrie vt rome vel originis proprie vel paterne vel alia ratione preterꝙ contractus.quia tunc seruādum est id quod habetur in seq.§.tene menti hos casus: quia dicit Bar.ꝙ sicut non potest quis conueniri in dictis locis pro se ⁊ ratione sue obligationis ita nō poterit capi pro represalijs ꝓ alio:⁊ ratione alterius obligationis quasi videatur habere securitatem a iure scripto per istū.§. Ange.dicit ꝙ hoc non seruatur nisi in legatis siue ambasiatoribus quibus plus cōceditur ꝙ alijs de quibus hic:vt patet in se.§.omnes.⁊ ideo nullus confidat accedere ad locū vbi concesse sunt represalie ꝓ aliqua de istis causis.licet necessaria vel ꝓbabili nisi sit ambasiator vel legatus per istum tex. In ver.ei quoqꝫ determinatur ꝙ in causa appellationis non habeat locū reconuentio qñ appellans adit iudicem appellationis ex quadam necessitate nec sententia contra eū lata transeat in rem iudicatā et sic nō ob.l.cum pap.C.de sen.qꝛ loquitur in eo qui adit iudicē ex propria voluntate.⁊ ita determinat Bar.in aut̃.⁊ consequenter ibi posita.sed Ang.hic distinguit ⁊ dicit esse suam opi.ꝙ hoc procedat quando interponit appellationem extra locum sue prouincie vbi fuerit agitata causa principalis.⁊ ita loquitur iste text.secus si infra eundem locū. Tu dic idem quia eadem ratio subest si iudex appellationis non esset al's iudex cōpetens ipsius ſꝫ efficitur per reconuentionē postꝙ ipsum adit ex causa necessaria sequitur omnes.¶ Oppo.ꝙ isti de quib⁹ hic non possent conueniri in loco in quo reperiūtur etiā si essent ibi ex causa voluntaria ex quo sunt forēses ⁊ aduene.l.extra territoriū.ff.de iurisdi.om.iud.l.si quis ex aliena.j.eodē.ad quid ergo fuit vtilis iste §.istam opi.sensit glo.super verbo destinatum in fi.⁊ soluit:vt ſ.dixi in summario ꝙ debet hoc intelligi ꝙ in loco in quo reperiebantur sortiebantur forum.aliena ratione.puta communis patrie:quia rome:vel originis proprie vel paterne vel cōtractus.et sic non erant omnino forenses.vnde possent conueniri si essent ex causa voluntaria. 5 † Sed adhuc contra ꝙ etiam tunc non possent postꝙ sunt aduene ⁊ stant recessuri.vt.j.eo.l.heres absens.§.j.versi.nunquid.sol.diuersi sunt casus:nam aut querimus vtrum aduena ⁊ viator qui statim sunt recessuri contrahendo in loco sortiantur tunc ibi forum ratione contractus.et dico ꝙ non.⁊ sic nec possunt cōueniri rōne illius cōtractus qui nō faciet eos forū sortiri etiam si sunt ibi ex causa volūtaria nisi tacite fuerat actum ꝙ ibi debeat statim solui.vt si emat in nundinis vel emat equum:qꝛ non censetur actor vt venditor vadat ad domicilium suum:vt in fin.illius legis. Itē fallit in casu sequentis.§.omnes. 6 † Aut querimus quando quis in loco illo sortitur forū alia ratione puta originis proprie vel paterne vel cōmunis patrie ⁊ postea reperitur ibidē tanꝙ aduena vel viator vtrum possit conueniri pro cōtractibus alibi celebratis:nō ratione fori contractus.sed ratione fori de quo supra.⁊ est dicēdum ꝙ sic.licet sit aduena vel viator si erat ibi ex causa volūtaria. 7 † secus si necessaria.casus est hic a contrario sensu.⁊ sic,cōpellūtur cauere de iudicio sisti in illo loco si reperiunt̃ ex causa necessaria ⁊ recedendo inde debent dimittere procuratorem et 8 si non fuissent ibi reperti non potuissent illuc trahi sed † si ibi haberent aliqua bona posset fieri remissio in illis nec procederetur vlterius ad secundum decretum nec ad diffinitiuā etiam si sit causa in qua possit procedi lite non contesta.⁊ ita debet intelligi.d.l.heres absens.§.j.⁊.c.romana.§.contrahentes.de fo.compe.li.vj. 9 † non sic in loco domicilij ad quē potest trahi licet absit.vt.ſ.dixi.⁊ ista declarant istū.§.⁊ necessaria sunt nec tanguntur per docto.tene menti. 10 ¶ † Vltimo no.hic tex.cum glos.dum dicit reuocandi domū suā.ꝙ domus ponitur pro domicilio.⁊ ibi quis dicitur habere domū vbi habet domiciliū etiā si non sit presens.vt.l.j.§.j.ff.de libe.agno.⁊ illa dicitur proprie terra sua.vt not.Bal.

2 ☞ Conueniri in loco in quo sortiuntur forum alia ratione ꝙ proprij domicilij seu cōtractus quia ibi reperiuntur licet mero iure conueniri possint sed habent priuilegium reuocādi domū quia reperiūtur ex causa necessaria.necesse habent allegare hoc priuilegium.

3 Si alias tēpore quo quis erat in aliquo loco nō vt aduena nec vt viator fuit ibi celebrat⁹ cōtractus tamen habebat pergulam vel armariū:⁊ nunc non reperitur ibi vt tamē ex causa necessaria an habebit priuilegiū reuocandi domū.

4 Verba non obstante aliquo priuilegio ⁊c.reperta in statuto vel rescripto principis debent intelligi de priuilegio non clauso in corpore iuris scripti.

1 **Omnes autem isti.** † Vsqꝫ ad ver.si.isti⁹ l.ponūtur sex limitationes ad.§.precedentē. Prima vsqꝫ ibi plane. Secūda ibi itē si extra. Tertia ibi:sed si agāt. Quarta vsqꝫ ibi:ſꝫ si dubitatur. Quinta vsqꝫ ibi in omnibus. Sexta vsqꝫ ibi bis datur. Et ista prima limitatio est ꝙ illi de quibus in.§.precedēti si cōueniūtur in loco vbi reperiuntur occasione contractus ibi celebrati vel tunc vel ante non habent priuilegiū reuocandi domum fallit in legatis qui habent si conueniantur pro contractibus celebratis nō tunc sed ante.si autē tēpore legationis tunc etiā ipsi perdunt priuilegiū istud.vt.l.eū qui.in.§.iulianus.ff.de consti.pecu.⁊ no.j.eo.l.si quis in legatione.sic ergo no.ꝙ licet in.§.precedenti legati ⁊ alij de quib⁹ ibi equiparent̃ tamē legatis plus conceditur interdū vt in casu isto ideo dixit Angelus.in.§.precedenti in articulo de represal.ꝙ dictū Barto.nō seruatur nisi 2 in legatis.¶ † Et aduerte ad vnū qđ omisi in.§.precedenti ꝙ isti mero iure possunt ibi conueniri ratione fori quem ibi sortiuntur.⁊ qꝛ ibi reperiunt̃ sed de equitate:qꝛ reperiūtur ex causa necessaria habent priuilegium reuocandi domū.⁊ ex hoc sequitur ꝙ necesse habēt allegare hoc priuilegiū.vt.j.eo.l.si quis aliena.⁊ est casus in.c.fi.de fo.compe.⁊ si nō allegarent etiam si per errorē omitterent valeret processus.qꝛ factus corā cōpetēti iudice.glo.est.ſ.ea.l.§.j.q incipit sed quid si scholaris.secus si ipso iure nō sortiretur ibi forū.vt in prin.huius legis.⁊.l.generaliter.⁊ quod ibi not.Pet.⁊ Cy.C.de epis.⁊ cleri. Opponitur ꝙ si conueniantur pro contractu celebrato ibidem tunc temporis nō possent ibi cōueniri.qꝛ cum sint ibi tanꝙ aduene statim recessuri nō sortiūtur forum rōne illius cōtractus:vt dixi.in.§.precedēti per.l.heres absens.§.j. So.verum est si ibi nō sortirētur forum alia rōne.sed hic loquitur ⁊ debet intelligi quando alia ratione sortiebātur.puta cōmunis patrie.qꝛ rome vel originis proprie vel paterne.naꝫ tūc huic foro accumulatur alius forus scilicet cōtractus celebrat⁹ tanꝙ ab aduena.⁊ sic duplex forus facit id quod alter ipsorum facere nō posset.⁊ hoc voluit glo.j.que incipit scilicet rome.quod etiam tenet glos.in.d.l.heres absens.§.j.que incipit hoc dicunt quidā:⁊ in.c.romana.§.cōtrahētes.in fi.magne glo. 3 ¶ † Quid ergo si ille cōtractus fuit ibi celebrat⁹ nō tunc sed al's:⁊ tempore quo non erat ibi vt aduena nec vt viator.sed habebat ꝓgulam vel armarium et nec reperit̃ ibi vt aduena tamē ex causa necessaria an habebit priuilegium reuocādi domum.prima glo.hic sentit ꝙ sic si nō sortiebatur ibi forum alia ratione ꝙ illius contractus.⁊ idem sentit in.§.precedenti.super verbo destinati ibi dum dicit.vel licet ratione cōtractus.pro quo etiam facit principium.§.precedentis.dum dicit contraxerint referendo illud verbum ad omnes illos de quib⁹ ibi.sola ergo ratio duplicis fori facit ipsum perdere hoc priuilegium.⁊ hec est intentio glo. Item sortitur forū tunc ratione cōtractus etiā celebrati tanꝙ ab aduena.licet sec⁹ 4 si non haberet ibi alium forū.¶ † In gl.que incipit imo q̃ ibi itē cōtra ſꝫ ad hoc qđ hic đr de legato ꝙ nō possit ibi cōueniri ratione cōtractus ibi celebrati si non fuit celebratus tēpore legationis sed ante ꝓpter priuilegiū legationis.qꝛ imo videt̃ ꝙ nullo priuilegio obstāte possit cōueniri in loco cōtract⁹.vt in.l.allegata hic in gl.quā tene mēti.qꝛ si ista verba reperiātur vel in

statuto vel etiã in rescripto principis non obstante aliquo privilegio ꝛc. debent intelligi de privilegio non clauso in corpore iuris scripti. illa eñ que sunt clausa in corpore iuris cõmunis vel statutorũ non intelliguntur sublata per illa verba. ꝙ perpetuo tene menti ꝛ nunꝙ obliuiscaris. ꝛ ita intelligas que not. in aut. qua in provincia. C. vbi de cri. agi opor. ꝛ. ꝟ. eo. l. heres absens. in princi. in glo. super verbo excusatur.

2 ☞ Prefecti in legationẽ vel aliã causam dum prestarent recessum dicuntur abesse ibi ex causa necessaria.

1 **Plane ꝛ si perfecta.** †Hic est secũda limitatio ꝙ cessante causa privilegij cessat privilegiũ. nã causa privilegij in legatis est: qꝛ sunt in loco ex causa necessaria. si ergo illa causa perfecta est: amodo voluntarie non necessario: ideo cessat privilegium. dicit tamẽ glo. ꝛ bene ꝙ debet intelligi cũ distinctione. † nã etiam

2 perfecti in legationẽ vel aliã causam dũ preparent recessum dicũtur ab esse ibi ex causa necessaria. pro hoc. ꝟ. qui. ex cau. ma. l. ab hostib⁹. §. sed ꝙ simpliciter. ibi dũ dicit de tempore quo cõponit sarcinulas. ꝛ eodẽ modo si fuit ibi in officio. qꝛ sicut gaudet privilegio durante officio. vt. §. legatis. ibi vel si quis iudicãdi causa. ita ꝛ tẽpore syndicatus. qꝛ licet sit finitũ officiũ non potest adhuc recedere.

2 ☞ Illa dicitur provincia vel civitas sua in qua quis hꝫ domiciliũ non illa in qua natus est si domiciliũ ibi non habet.

1 **Item si extra provinciam.** † Hic ponitur tertia limitatio: qꝛ id quod dicitur in. §. legatis. ꝙ illi possint revocare domũ procedit qñ conveniũtur pro contractu celebrato in loco domicilij vel in provincia illius domicilij. secus si convenirentur pro contractu celebrato alibi vt si hyspanus reperiatur rome legatus ꝛ cõveniatur pro cõtractu celebrato in anglia. nã pro illo non potest petere se remitti in hyspaniam. ꝛ idem si pro cõtractu celebrato in italia. ꝛ multo fortius si rome. h. d. ꝫm secundam lecturã glos. que est vera. Alij vt albericus intelligunt aliter istum. §. vt veniat ad limitationẽ eius qd dicitur in. §. oẽs. ibi dum dicit dummodo ante legationẽ a contrario sensu. nam ibi innuit ꝙ si tempore legationis contraxit rome pro alio contractu non habet privilegiũ revocandi domũ. ꝛ est verum: vt. l. eum qui. ꝟ. de consti. pecu. dixit Albericus idem esse si tempore legationis celebraret cõtractũ in Italia. licet non rome. sec⁹ si alibi. Et si dicatur si est rome quomodo põt contrahere in alia parte italie vel alia provincia. Respondeo per procuratorem. fundabat autem se Albericus in. l. cum furiosus in fi. ꝟ. eod. ibi dum dicit in italia contractũ. ꝛ istud dicebat de mente istius. §. quã lec. gl. reprobat. quia ꝙtum ad contractum celebratũ tempore legationis non perdit legatus hoc privilegiũ nisi celebret

2 ipsum rome vbi est. non autẽ si in italia. † Hic est expressum qd illa dicitur provincia vel civitas sua in qua habet domicilium non illa in qua natus est si domiciũ ibi non habet.

2 ☞ Qui in aliquo loco nõ potest invitus conveniri si ipse agat reconvenietur ab illo cõtra quẽ agit. ꝛ si põterat mero iure ibi cõveniri sed ex privilegio nõ ꝙ pdat privilegiũ ꝗ ad oẽs alios.

3 Clericus cõveniens laicũ in curia seculari poterit ibidẽ reconveniri a laico nisi in tribus casibus.

4 Agens pro iniuria illata sibi vel furto non potest reconveniri.

1 **Sed si agant cum.** † Hic ponitur quarta limitatio ad. §. legatis. nã ibi demũ ille de quibus ibi habent privilegiũ revocandi domum si non agant contra alios vnde si alios nõ molestant nec ipsi molestantur si autẽ agant ꝛ molestant. tunc perdunt privilegiũ revocandi domũ. ꝛ possunt etiam ipsi conveniri si agant voluntarie. secus si ratione iniurie vel maleficij in eos cõmissi tẽpore illo. tunc eñ videntur agere quodãmodo necessario ad defensam. alˀs esset in potestate cuiuslibet offendere eos ꝛ subij-

2 cere iurisditioni illius loci. ¶ † Not. ergo ꝙ qui in aliquo loco non põt invitus cõveniri si ipse agat cõvenietur. ꝛ adverte qꝛ si nõ poterat reconveniri de iure cõmuni. qꝛ nõ sortiebatur ibi forũ poterat reconveniri ab illo tantũ contra quem agit. vt. l. fi. ꝛ in aut. ibi posita. C. de sen. sed quãdo mero iure poterat cõveniri: sed ex privilegio non tunc: si ipse agat cõtra vnũ perdit privilegiũ quo ad oẽs ꝛ põt ab oibus recõveniri vt est hic tex. dũ dicit adversus oẽs ꝛ ita intelligit glo. super verbo cõpellũtur. et Inno. in. c. fi. extra de fo. cõpe. Alij dicũt cõtrariũ ꝙ etiam tunc nõ cõvenirent nisi ab illis cõtra quos agũt. ꝛ sic tex. dũ dicit adversus oẽs dꝫ exponi scilicet agẽtes. nõ adversus nõ agentes. ꝛ hanc partẽ tenẽt Guil. Dy. ꝛ Ja. bu. per. l. fulcini⁹. §. ꝙ si adversus. ꝟ. quib. ex cau. in pos. ea. Tu tene opi. glo. ꝛ Innocẽ. ꝫm Ang. qꝛ hic agitur de cõservatione privilegij. ibi de cõservatione iuris cõmunis qd difficili⁹ perditur ꝙ privilegiũ iuxta plene

3 no. per glo. in. l. j. C. si adver. vẽdi. ¶ † Integ. ibi aut ipune cõtumelijs afficiẽtur ꝛc. qꝛ timore ne perdãt privilegiũ revocãdi domũ nõ agent ꝑ iniuria vel furto in eos cõmissis: vel si agent perdant privilegiũ ꝛ sic erit in potestate cuiuslibet faciendi eos privilegiũ perdere qd esse nõ dꝫ. facit. l. non in ptãte. ꝟ. de arb. ꝛ ꝟ. de in. om. iu. l. si idẽ cum eo. §. qd sumitur. ibi nec in ptãte ꝛc. ꝛ. ꝟ. ad carbo. l. j. §. sꝫ ꝛ si qs. ¶ Et hũc tex. allegãt doc. ad duo. Primo ꝙ clericus cõveniens laicũ in curia seculari poterit ibidem recõveniri a laico nisi in trib⁹ casib⁹ vt si conveniat ipsum rõne iniurie vel ratione furti sibi cõmissi: ꝛ videtur text. in aut. de san. epis. §. reverẽdissimi col. ix. ꝛ ita cõlter tenẽt cano. in. c. at si clerici. extra de iudi. ꝛ Archid. iij. q. viij: cuius in agẽdo ꝛ si reconveniant ex causa famosa vel spirituali. vt ibi per doc. Pe. aũt dicit Cy. in aut. ꝛ cõsequẽter tenet cõtrariũ ꝙ nõ posset recõveniri. qꝛ cleric⁹ non põt ꝓrogare iurisditionẽ iudicis secularis. et ista esset quedã prorogatio. sed responde ꝙ est poti⁹ iuris ꝙ hominis. Ang. aũt tenet opi. Pe. eo casu quo clericus nõ poterat recõvenire laicũ nisi corã iudice seculari. qꝛ ex quadã quasi necessitate adit illũ iudicẽ ergo ꝛc. vt in. §. legatis ꝗ ratio nõ est bona. nam tunc nunꝙ posset aliquis agens corã iudice rei ibidem recõveniri si ille nõ erat suus iudex cũ semper ex quadã necessitate adeat illũ iudicẽ. qꝛ actor debet sequi forũ rei ꝛ tamen contrariũ est veri⁹ vt est casus in illa. l. fi. C. de sen. Tene ergo primã opi. vt dicit Inn. in. d. c. at si clerici. qꝛ minime sunt mutan-

4 da ꝛc. † Allegãt doc. istum tex. ad limitationẽ illius legis fin. et aut. ꝙ ille qui agit pro iniuria illata sibi vel furto non possit reconveniri: qd tenet Spe. in ti. de recõven. § j. ver. quid si laicus.

2 ☞ Super exceptione declinatoria fori debet adhiberi cause cognitio alias processus ad vlteriora non valeret.

3 Qd iudex debeat super ea pronũtiare vel expresse vel tacite ꝓcedẽdo ad vlteriora post cause cognitionẽ adhibitã qꝛ tũc censetur illã repellere. ꝛ quid si procederetur contra absentem.

4 Iudex qñ remittit partẽ ad aliũ iudicem competentẽ põt assignare sibi terminũ intra quẽ compareat corã illo sic in iudice a quo ad iudicẽ appellationis. vt si pars non cõpareat intra terminũ appellatio habeatur pro deserta.

5 Sic quãdo iudex secularis remittit ad curiã ecclesiasticã ꝑpter aliquẽ articulũ spiritualẽ.

6 Declinãs forũ vni⁹ iudicis nõ ipso iure sed ex privilegio ꝛ petit se remitti ad aliũ iudicẽ alterius territorij: non aũt eiusdem dꝫ cavere de cõparendo corã illo iudice.

7 Forẽsis nõ debet astringi ad dandum fideiussores qñ esset sibi difficile. ꝛ tunc saltẽ tenetur promittere penã.

1 **Sed si dubitetur.** † Hic ponitur quinta limitatio ad. §. legatis. qd licet illi habeãt ius revocãdi domũ tenentur tñ cavere de sistẽdo

2 iuri i loco ꝑprij domicilij nuda cautiõe sine fideiussore. ¶ † In text. ibi ipse pretor debet causa cognita. not. ergo ꝙ super exceptione declinatoria fori debet adhiberi cause cognitio. ꝛ si iudex cause cognitione nõ adhibita ꝑcederet ad vlteriora nõ valeret ꝑcessus ꝫm Ang. qd no. † Scdo no. ꝙ iudex dꝫ super ea pronuntiare. vt ptꝫ in verbo statuere. qd intelligit vel expresse vel

3 etiã tacite procedẽdo ad vlteriora postꝙ cause cognitionẽ adhibuisset: qꝛ censetur illã exceptionẽ repellere: vt in. c. ex parte. extra de appel. ꝛ colligitur ex hoc tex. dũ dicit tueri cũ glos. sed si procederetur contra absentẽ ꝛ nõ allegantẽ exceptionẽ fori tunc si nõ erat exẽptus ipso iure. sed ex privilegio: valeret processus ꝑ l. si quis ex aliena. ꝟ. eod. ꝛ per. c. cũ persone. de privi. lib. vj. sed si ipso iure nõ suberat iurisditioni illius nõ valet etiã si ꝑnũtiet se iudicẽ cõpetentẽ. qꝛ non censetur ille absens cõsentire nisi forte sibi notificetur ꝑnuntiatio: qꝛ tũc imputet sibi quare nõ appellavit. de hoc articulo tetigi in. l. ij. ꝟ. si qs in ius vo. nõ ierit. ¶ In

4 tex. ibi statuẽte ꝑtore in quẽ dicit ꝛc. † Not. ꝙ qñ iudex remittit partẽ ad aliũ iudicem cõpetentẽ. potest assignare sibi terminũ intra quẽ cõpareat corã illo. sic videm⁹ in iudice appellationis

a q potest assignare terminũ appellanti intra quẽ compareat coram iudice appellationis. ꝛ si nõ compareat appellatio habetur

5 pro deserta. vt in. c. personas. ꝛ. c. ex ratione. extra de appel. † et qñ iudex secularis remittit ad curiã ecclesiasticã ꝑpter aliquẽ articulũ spiritualẽ. vt in. c. tua. extra de ord. cog. similiter potest assignare terminũ predictũ non intra quem ille iudex ecclesiasticus habeat terminare causam vel articulũ. quia hoc ad ipm secularem non pertinet. sed intra quem pars compareat. quod dic vt nota. Bart. in. l. preses. C. de appel. vbi omnino vide. ꝛ in

6 c. ex ratione extra de appella. ¶ † Not. etiã quod quando quis declinat forum vnius iudicis ꝛ petit se remitti ad alium iudicem: debet cavere de comparendo coram illo iudice. quod glos. limitat duobus modis scilicet quãdo declinat ex privilegio nõ ipso iure. quia mero iure erat competens. secus si erat omnino incompetens. Item quando petit se remitti ad alium iudicem alterius territorij. secus si eiusdem. vt in seculari convento corã potestate

a ¶ Cõpareat. potest etiã prefigere terminũ appellãti. ꝟ. quẽ fidẽ faciat de sua persecũtione ad hoc vt elapso termino possit suã sententiã exequi ꝫm Fede. ꝯsi. xxviij.

potestate qui ex priuilegio petit se remitti ad rectorem nam nō debet tunc cauere secundum glo. et no. istas duas limitationes et adde quod no. Joan. and. in capitulo fi. extra de fo. competē.

7 ¶ Ultimo no. in fin. quod forensis non debet astringi ad dandum fideiussores quando esset sibi difficile. quoniā per hoc sine iusta causa perderet priuilegium quod esse non debet: vt hic. facit infra si cui plusquam per legem fal. cum non facile. et l. nisi. §. quis. et quod ibi no. in glos. que concordat cum glos. hic posita quod tunc saltem tenetur promittere penam postquam releuatur a datione fideiussorum. alias non compelleretur promittere penam. et ita intelligitur glo. l. fi. infra de preto. stipu. que videtur contrariari. et supra qui satisda. cogā. l. ij. §. fi. que incipit sed an compellatur. et ibi tetigi.

2 ☞ Exceptio fori dum discutitur: tempus prescriptionis non labitur si reus in exceptione succumbit.

3 Isti qui possunt petere se remitti ad domū. et actor hic fatetur: vel non dubitetur. tamen si actio erat tempore peritura cōsulte petat actor quod non remittatur nisi lite prius contestata.

1 **In omnibus aūt in.** † Hic ponitur sexta et vltima limitatio. nam ita demum possunt illi de quibus in. §. legatis. petere se remitti ad domum quando actio non erat tempore peritura alias compelluntur ibi respondere libello et litem contestari. et sic actio perpetuatur. hoc dicit secundū vnum intellectum qui probatur. infra. eo. l. sed et si restituatur. ver. et si dies. de quo. §. glos. oppo. et soluit multis modis. tu dic secundum istum intellectum quod non contradicit imo concordat. et iste textus. dum dicit sine temporali damno creditoris exponitur et intelligitur. scilicet vt teneatur respondere libello. et sic creditor non erit in damno. curreret ergo tempus non facta responsione et remitteretur ad domum. Legitur alio modo quod imo ipso iure non currat. et ita sonat litera prima facie. et tunc ille. §. contrariatur: sed solue melius q̄ glos. quod interdum reuocat in dubiū exceptio fori allegata. quia reus allegat se ibi esse ex causa necessaria et petit se remitti. actor vero negat et super hoc discutitur. et transit tempus in discussione. et tunc ista discussione durāte tēpus non currit. et ita loquitur iste textus. vnde Bal. summabat

2 hoc modo dum † exceptio fori discutitur tēpus prescriptionis non labitur facit ad hoc. l. intra vtile. ff. de mino. et ff. de execu. tut. l. si cum ipse. et l. fi. in fi. et qō ibi no. Cyn. C. de adul. Tamen aduertendum est. quia istud videtur debere intelligi si reus in exceptione succumbit. quia tunc apparet per eius frustrationes

a actorem fuisse impeditū. secus si obtineret[a] per ea q̄ no. p Cyn. C. de inof. test. l. contra maiores. et per Bar. in. l. ij. ff. ad ter. vt. §.

3 non solū. l. si finita. §. iulianus. ff. de dam. infec. † Interdū autem de exceptione opposita nō dubitatur. quia actor fatetur eā veram. et reus obtinet remissionē et tunc tempus actionis bene currit ipso iure. vt colligitur ex. l. contraria. et ideo cōsulte faciat actor replicare et petere quod non remittatur nisi lite prius contestata. et iste est verus intellectus.

2 ☞ Qui iudices et qualiter possint mulctare.

3 Iudex quando aliquem condemnat: an possit apponere tempus intra quod si non soluat loco pene condemnat in quarto pluri.

4 Mulcta ppriē dicitur quādo venit applicāda fisco non parti.

1 **His datur multe di.** † Potestas mulctādi nō competit nisi iudicibus ordinarijs. delegatis autē non nisi fuerit eis expresse commissum. hoc dicit. secūdum verum intellectum qui communiter tenetur de iure ciuili. et ideo in rescripto delegationis apponitur vt delegatus possit coercere et mulctare autoritate

2 delegantis. † De iure autē canonico delegatus principis potest mulctare: vt in. c. pastoralis. extra de offi. deleg. et no. in Specu. de sen. §. ij. versic. est et quartus. et de iure etiam ciuili in casu. C. de spo. l. ij. Ordinarij vero iudices indistincte possunt diuersimode. tum quia magni iudices possunt mulctare magnis mulctis. parui vero paruis mulctis vt no. in. l. j. in pri. ff. si quis ius di. non obtem. et l. eos. C. de modo mul. et C. de defen. ciui. l. defensores. et l. magistrat⁹. ff. de iur. om. iud. et in aut. de defen. ciui.

3 §. audient. col. iij. † Et ex predictis videtur determinari. q. qua queritur quando iudex aliquem condemnat: an possit apponere tempus intra quod si non soluat loco pene condemnat in quarto pluri. hanc. q. tenet Spe. in titu. de defen. §. ij. versic. sed nunquid. et Bar. C. vbi cause fisca. l. eius summe. nā videtur distinguendum an sit talis iudex qui possit mulctare. et tunc valeat aut non. et tunc secus. et ita videtur determinare Ang. C. de re. iur. l. ij. vbi videtur tex. quod possit talem penam adijcere. licet in contrarium faciat totus ti. C. cōminationes. vel epistolas. sed ille loquitur quando non cognito de causa aliquid precipit qō requirit cause cognitionē. quia nō est a preceptis et ab executione inchoandū. vnde nec tunc incidit in penā cōminatā. nos loquimur qn̄ causa cognita condēnauit diffinitiue cui condemnationi est obtemperandū merito non obtemperās mulctari

4 potest. † nō tamen est proprie mulcta si venit applicanda parti. sed cum applicatur fisco: vt. C. de modo mul. per totū. et l. j.

2 ☞ Contra absentē citatū non cōparentē nec allegantē declinationem fori ad quos actus possit procedi.

Non videtur frustrande.

1 ¶ † Contra eum qui habet declinationem fori licet non compareat nec eam opponat non potest procedi tanquam contra latitantem. hoc dicit notabiliter. et sic non poterit procedi ad secundum decretum in quo requiritur latitatio vt. l. si fulcinius. §. ij. ff. quibus ex cau. in posses. ea. quia latitatio requirit dolum. vt in. §. quid sit latitare. ea. l. et iste non potest dici in dolo postquam si esset presens non compelleretur iudicium suscipere. modica enim causa. et multo magis iusta excusat a dolo. vt not. ff. si quis ius di. non obtem. l. j. in fi. magne glos. † ad

2 alios autem actus in quibus non requiritur tanta exquisitio. et qui possunt exerceri contra contumacē poterit bene procedi postquam non comparet nec allegat. vt. ff. eod. l. si quis. que per istam. l. declaratur. et tene eam menti. et vide quod not. Iaco. de bel. per istam. l. in aut. de liti. §. ad excludēdas. colla. viij. qui videtur eam generalius intelligere quod quacunque exceptione sit tutus. non solum fori excludatur a pena contumacie. ad quod. ff. de pecu. l. eo tempore. sed docto. aliter sentiunt quod solum excusatur a processu qui requirit latitationem. sed mulcta et pena contumacie potest indici etiam non latitanti ergo &c. ¶ In glos. j. ibi quem constat. tu dic fm̄ Bart. etiam si non constaret. sed etiam dubium et ex postfacto apparet quod habeat declinatoriam fori vnde reuocabitur quicquid factum est cōtra eū tanquam contra latitantem quantum vero ad hoc vtrum teneatur con parere si citatur et si compareat sit contumax non dico latitans bene distinguitur an tunc constaret vel notorium esset ipsum non esse de iurisditione citantis. et non est contumax. aut non constat. et tunc secus. vt no. in. l. ij. vbi plene. ff. si quis in ius vo-

a ca. non ierit.

1 ☞ Lis seu iudiciū quando possit esse inter patrem et filium.

Lis nulla nobis. Lex ista nō habet locum de iure cano. † Inter patrem et filium in potestate potest

1

b esse iudicium[b] vt not. glos. notabilis. in. c. fin. extra eo. in glo. fi. et no. ij. q. vij. c. queritur. nec etiā videtur habere locum hodie etiam de iure ciuili in aduentitijs in quibus patri non queritur vsufru. nam inter ipsum et filium cadit obligatio ciuilis. vt not. in. l. frater a fratre. ff. de condi. inde. per Barto. et in aut. vnde si parens. C. de inoffi. testa. ergo iudicium alias ciuilis obligatio esset frustratoria quia ordinatur ad actionem et actio ordinatur ad iudicium. tene menti. si autem patri queratur vsusfructus tunc pater bene potest obligari filio ciuiliter sed filius patri non. quia potest in eum exercere patriam potestatem cum sit legitimus administrator. ideo nō est necessaria. ita tenet Bart. in. d. l. frater a fratre. ideo videtur tunc quod iudicium non posset esse si pater moueret ipsum filio. secus ecōuerso. Item adde quod etiam hodie locum habet ista. l. si pater. vellet agere contra filium. vel ecōuerso iure sibi cesso ab alio. quia alter contra alterum non potest recipere cessionem. glos. est ordinaria et singularis in. l. si pater. §. j. ff. de iure do. et in. l. actiones. ff. de act. et oblig. quod perpetuo tene menti. quod ergo dicit hic glo. quod nomine alieno alter contra alterum posset agere. intellige et ad commodum alienum non proprium. vt cum ageret iure cesso: licet etiam tunc agat alieno nomine si intentet exercitium directe. vt. l. qui stipendia. C. de procu. et signa glo. que ponit casus fallentie.

2 ☞ Citatus coram iudice nō suo si non vult comparere: qualiter poterit iudex contra eum procedere et quid si talis sit citat⁹ extra territorium.

1 **Si quis ex aliena.** † Citatus a iudice ordinario licet non sit de iurisditione illius ipso iure vel ex priuilegio tenetur in dubio comparere et exceptionem fori seu priuilegium opponere. hoc dicit et semper allegatur et primo loquitur de illo qui ipso iure non subest. sed ex priuilegio

2 potest declinare. † in primo tamē casu est differentia inter istos quia contra ipsum potest procedere ad mulctam tanquam contra contumacem et ad excommunicationem si erat iudex ecclesiasticus si super negotio principali non potest et si contrafacit non valeret processus etiam si esset talis in quo posset procedi contra absentem lite non contest. et quandocunque apparebit de nō iurisditione irritabitur processus quia non videtur consensisse

a ¶ Obtineret. adde vt per eundē Paul. cōsi. xxij. vbi vide quod in simili voluit.

b ¶ Iudiciū. adde ad hoc gl. xxiij. q. iiij. si ecclesia dicit tn̄ roma. quod aliquo tex. nō pbanť dicte gl. salno per. c. non est nobis. de spon. quod tex. non facit regulam.

nec iurisditionem prorogasse per.l.si qui ex consensu.C.de epi. audi.⁊ dixi in.l.j.§.eod.in secundo vero casu valeret processus etiam super negotio principali quia iudex nõ erat omnino incompetens.⁊ sic si est agitatus coram iudice competente. Idem si per errorẽ exceptionem ⁊ priuilegium non opposuit.vt not. glo.§.eo.l.j.§.j.⁊ ita videtur declinari.l.ista per Ioan.an.in.c. disputata.quam ponit in regula scienti in mercurialibus.vbi vide multa bona sine quibus materia istius.l.non potest bene intelligi de quo etiam per Inno.in.c.ij.extra de dila.vbi dicit vnum verbum notabile ꝙ primũ dictum istius.l.quod loquitur in eo qui nullo modo erat subditus debet intelligi quando citatio ipsum apprehendit intra territoriuz citantis.quia tunc potest esse dubium an sit subditus vel nõ.secus si extra territorium quod not. De materia autem istius.l.plene per glos.⁊ legistas.in.l.j.§.si quis in ius vo.nõ ierit.vbi vide per Cy.⁊ bar. ⁊ ibi tetigi.⁊ adde glo.no.in.c.j.in glos.fi.de inuesti.in maritum facta.in vsib.feu.⁊ Innocẽ.in.c.ceterum extra de iudicijs.⁊ Cy. in.l.generaliter.C.de epis.⁊ cle.⁊ in addi.Spe.tit.de expẽ.

2 ☞ Iurisditio nõ perpetuatur per solã oblationẽ libelli nec litis pendentia inducitur ⁊ quid aliud requiratur.⁊ nu.3.⁊.5.

3 Nuntij ꝙ nõ possunt citare aliquẽ sine cõmissione nisi ex statuto seu consuetudine contrariũ inducatur.

4 Relatio nuntij requiritur vt iudex possit procedere cõtra aliquem tanꝗ̃ citatum.

5 Quod talis relatio fieri possit etiã vtraqꝫ parte absente.

6 Citatus corã iudice ordinario:si postea efficiatur alterius fori. ⁊ deinde impetret iudicem delegatũ vel cõtra eum impetretur. an poterit declinare forũ:⁊ quid si conueniatur corã nouo iudice ⁊ quid si fuit contumax corã primo.⁊ nu.7.

7 In crimine heresis nullus iudex preoccupat viam alteri.

8 Qui post delictũ cõmissum ⁊ citationẽ secularis iudicis factus est clericus:an possit declinare forum iudicis secularis.

1 **Si quis postea ꝙ.** † Si citatus post citationẽ efficiatur alterius fori non potest propterea in causa illa declinare foruz primi iudicis citantis.hoc dicit ⁊ semper allegatur ⁊ concordat.c.proposuisti.extra de fo.cõpeẽt.⁊ sic additur forus foro.non autem mutatur quantum ad illam causam sicut in simili not.in.c.de excep.lib.vj.per docto.

2 ❡ † In tex.ibi in ius vocatus est.non ergo sufficit fuisse simpliciter libellum contra eum porrectum in act.nisi secuta sit citatio quantum ad hoc vt videatur preuentus.quia per hoc non inducitur litis pendentia.vt no.glos.in.l.j.de in ius vo.nec sufficit ꝙ facta fuerit cõmissio nuntio nisi etiam sit executioni mãdata per eum argu.j.de acquiren.pos.qui absenti.§.si quis.ẜm

3 Bal.† nec etiam sufficit ꝙ nuntius ipsum sine commissione citauerit.ar.§.de requi.re.l.neminẽ.nisi ex forma statuti vel consuetudinis contrarium inducatur ꝙ nuntij curiarum possint citare sine cõmissione.vt no.in.c.quoniam contra falsam.extra

4 de proba.† non tamen requiritur relatio nuntij quantum ad perpetuandum iurisditionem.arg.j.de dona.inter vi.l.si sponsus in princip.licet requiratur quo ad hoc vt iudex procedere[a] possit contra eum tanꝗ̃ citatum.iuxta no.per Barto.j.de con-

5 di.⁊ demon.in.l.multum ẜm eundem Bald.† Talis autem relatio fieri potest vtraqꝫ parte absente cum sit quedam executio vt notat Barto.in.l.theopom.j.de dote prelega.⁊ adde quod idem not.C.de col.fun.patrimo.l.palatinos.⁊.l.si finita.§.iulianus.j.de dam.infec.per Bart.in.vj.col.bene tamen requiritur ꝙ citatio sit valida.alias non perpetuaret iurisditionem vt no. in.l.si pater.C.ne de statu defun.⁊ in.c.cum plures.de offi.delega.lib.vj.in glos.⁊ per Archi.ij.q.v.c.non ita.vt si fuisset facta tempore feriato quod Bal.intelligit si in honorem dei.si autez ob necessitatem hominum tenet citatio.dato quod non sit iusta comparatio.vt.l.j.§.de ferijs quod patet.quia si compareret et de ferijs non opponeret valeret processus.ad perpetuandum iurisditionem sufficit ꝙ sit actus aliquis potentialiter.argu. de iniusto testa.l.cum in secundo ẜm Bal.⁊ Old.si ergo pronuntiaretur processus nullus posset iste de quo hic opponere declinatoriam fori post primã citationem nouiter acquisitam quia non obstat citatio nulla per.l. hos accusare.§.hoc beneficio.j. de accu.licet non sic in eo qui scienter litigando coram incompetenti iudice iurisditionem eius prorogasset.quia etiam per processum prorogatur cum etiam ibi sit voluntas partis que prorogat.vt.l.j.⁊.ij.§.eo.⁊ ideo licet pronũtietur processus nullus si postea coram eo conueniatur non potest allegare iudicis incompetentiam.arg.in.l.si quis.repetere.j.ad turpil.ita elegãter glossat hanc Guil.de cu.in.l.eum qui in princip.§.j.j.de con

6 stitu.pecu.† An autem habeat locum hec.l.si quis.primo citatus est ab ordinario ⁊ postea impetret vel contra eum impetretur iudex delegatus vide ꝙ not.Bart.in aut.qua in prouincia C.vbi de cri.agi opor.⁊.l.ij.C.vt lit.pen. ❡ In tex.ibi iuris reuocandi forũ non habebit.nocet ergo sibi hec preuentio in hoc sed certe etiam prodest vt si conueniatur corã nouo iudice possit illius forum declinare ⁊ petere se remitti ad primuz iudicem vbi lis inchoata videtur per.l.vbi ceptum.j.e.⁊ idem si a principio erant duo iudices ordinarij quoruz quilibet habebat iurisditionem insolidum vt sit locus preuentioni.vt.§.de offi.cõsu.l.j.⁊ facta citatione ab vno verbali vel etiã personali per capturam persone alter se impedire nõ possit statim.⁊.§.de procura.l.pluribus.⁊ si contrafaciat non valeat tanꝗ̃ sit iudex incompetens.vnde potest primus illi inhibere vel intimare preuentionem.vt not.in.c.tuam extra de ordi.cogni.et si non esset facta intimatio forte propter iustam ignorantiam valeret quod ageret secundus ar.§.de offi.presi.l.si forte.⁊.c.duobꝰ extra de

7 appel.† Predicta tamẽ vera sunt quãdo citatus comparet coram primo citante.secus autem si contumax est.quia sicut coram primo non auditur nec gaudet illo processu nisi refundat expensas.C.eodem.ita et coram alio iudice non potest se iuuare de illo processu allegando litis pendentiam.⁊ petendo se ad illum iudicem remitti nisi forte purgaret contumaciam.et hoc notat Bartol.eleganter ⁊ plene.infra de sepulchro violato.lege sepulchri.vbi omnino vide.Fallit etiam in crimine heresis in quo si mille essent iudices nullus preoccupat viam alteri.vt in c.vt officiũ de here.lib.vj.Prodest ⁊ preoccupatio ista ad perpetuandam iurisditionem iudicis delegati.vt.c.grauatum et

8 c.relatum.de offi.delega.† Et predicta allegantur ad.q.de illo qui post delictum commissum et citationem secularis iudicis

b effectus est clericus.an possit declinare forũ iudicis secularis[b] quam plene vide per Bar.in.l.j.j.de penis.⁊ per Ioan.and.in nouella in.c.j.de obli.ad ratiocinia.⁊ tetigi in.l.fi.§.si ex noxali causa agatur.

1 **Si quis in legatione.** ❡ † Qui simpliciter constituit se soluturum quod prius debebat nõ potest conueniri nisi in loco in quo poterat ante constitutum quia constitutum tanꝗ̃ accessorium sequitur naturam principalis debiti.hoc dicit ẜm verum intellectum et tunc non obstat contrarium difficile formatum in glos.de.l.eum qui.§.j.j.de constit.pecu.quia hic in legatione existens constituit se soluturum simpliciter non dicendo in quo loco ideo non sortitur ex hoc forum in loco legationis nec perdit priuilegium reuocandi.domum.ibi vero expresse dicit se soluturuz rome vbi erat legatus et tunc perdit priuilegiũ reuocandi domũ.hec est vera solutio que etiã ponitur in.l.contraria in.iij.solutione gl.reiectis omnibus alijs.⁊ sic tam ista.l.ꝙ̃ ille.§.loquũtur.in debito prouinciali.i.in prouincia contracto vel etiã rome sed ante legationẽ. nam ⁊ in illo habet priuilegiũ.vt.§.eo.l.ij.§.oẽs ver.exceptis. nisi iterum constituat se ibi soluturũ existens in legatione quo casu perdit vt in illa.l.eũ qui.§.j. ❡ In tex.ibi si quis in legatione supple existens nõ intelligas ꝙ constituerit ibi se soluturuz imo cõstituit simpliciter se soluturũ vnde regulatꝰ ẜm naturam primi debiti.⁊ sic sicut pro illo non poterat ibi cõueniri cũ effectu ita nec pro isto.facit.j.qui po.in pig.ha.l.iij.in prin.

2 ☞ Insule italie dicuntur que vltra.c.militaria nõ distant ab italia.⁊ an etiã vltra si non sit propinquior alteri prouincie vel alteri insule alterius prouincie ⁊ dicuntur pars italie.

3 Domini veneti ⁊ genuenses ⁊ alij habentes portum dicuntur habere iurisditionẽ et imperium in toto mari sibi propinquo per.c.miliaria.

4 Portus insule dicitur pars insule.

1 **Insule italie pars.** † Premitte hic ꝙ prouincijs preerant presides sed italie preerant quidaz qui dicebantur correctores qui habebant eandem iurisditionem in tota italia quam presides in prouincijs ⁊ quã pretores habebant rome.vt.§.de offic.presi.l.ex omnibus causis. expediebat ergo scire an talis corrector haberet iurisditionem in insulis prope italiam vt insula sicilie corsice ⁊ sardinie.⁊ dicitur hic ꝙ sic:quia sunt pars italie.Et eodẽ modo insule propinque alijs prouincijs dicuntur pars illarum prouinciarum ⁊ presides earũ habeant iurisditionem in eis sicut in terra fir-

2 ma.† Dicuntur autẽ insule italie que vltra centũ miliaria non distant ab italia ⁊ q̃ nõ faciunt vltra duas dietas per mare.ar. de rescri.cũ nõmulli.ita determinat Bar.in tractatu de insula. ⁊ etiã si distat vltra centũ miliaria ab italia si tamẽ nõ plꝰ distat ab insula italie ꝙ̃ protrahatur insula ab italia vt insula sardinie q̃ est ꝓpinqua insule corsice q̃ insula non distat vltra centũ miliaria.lz insula sardinie magno fretu distet.sed nõ ab insula corsice.ar.j.de acq.re.domi.l.pe.§.pau.rñdit.⁊.l.insula.ẜm bar. in eodem tractatu.Sed ange.dicit ꝙ si distat vltra etiam centum miliaria

a ❡ Procedere possit.an relatio nuntij requiratꝰ ad properandaz iurisditionem.

b ❡ Secularis.vide oldra.ɔsi.iiij.

citant nuntij sine commissio.

tum miliaria si tamen non est propinquior alteri prouincie q̃ italie dicitur pars italie. et accedit per. l. vnicam. C. de classi. li. xi. quam Barto. ibi dicit nõ esse alibi. ¶ Et per hanc. l. dicunt docto. † q̃ dñi Veneti ꝛ Genuenses ꝛ alij habentes portum dicuntur habere iurisditionẽ ꝛ imperium in toto mari sibi ꝓpinquo per centum miliaria ſm Bar. vel etiam vltra ſm Ange. si non propinquãt alteri puincie. ꝛ sic possunt dñi Veneti aiaduertere in piratas[a] ibi deprehensos. s. ita dicit Bartol. fuisse seruatum Pisis tempore suo de consilio suo et domini Francisci tigrini. ꝛ adde pro eodem modo. ꝛ multofortius † q̃ portus insule dicitur pars insule ꝛ deprehensi in portu cõmittentes maleficia licet stent in aqua ꝛ non in terra subijciuntur iurisditioni presidentis insule: vt. l. cesar. ſ. de publi. et in dicta. l. vnica. C. de classicis.

2 ¶ Statutũ si imponat penã desistẽti a lite duo debent ꝓbari vt pena locũ habeat.
3 Aliud est differre aliud vero desistere vel deserere.
4 Habens iustam causam litigandi si postq̃ superuenit scientia q̃ non fouet iustitiam vt per ostensionem instrumentorum vel per testes ꝛ statim cedat liti: nõ condẽnatur in expensis ꝛ si hoc nõ faceret condẽnabitur in expensis que postea fierent.
5 Actor quare nunq̃ excusatur ab expensis.
6 Actor vel accusator non potest renuntiare liti inuito aduersario: si aduersarius pretendit interesse.

1 **Estitisse is videtur.** † Desistere a lite nõ dicitur proprie nisi ille qui ex toto renuntiat et nisi lis sit improba ꝛ calumniosa. si autem nõ ex toto dicitur potius differre q̃ desistere. ꝛ si non erat improba non dicitur desistere ſ3 differre. hoc dicit in effectu ꝛ ratio est quia verbum desistere sonat in malam partem: q2 regulariter desistens punitur: sed differens non. nam primus incidit in turpilianũ: vt. ſ. ad turpil. l. qui desistit. licet largo modo qui litem deserit dicatur desistere. † Et hoc no. et tene mẽti si statutum imponat penam desistenti a lite quia necesse est ꝓbare duo vt pena locũ habeat. scilicet q̃ renuntiauerit ex toto liti. supple expresse vel tacite quia fuit sibi assignatus terminus ad prosequendum et non fuit prosecutus. de quo vide in. l. si ea. C. qui accu. non pos. ꝛ in. l. titia. ſ. de accusa. et q̃ illa lis erat improba ꝛ calumniosa alias verba statuti non verificarentur in eo per hanc. l. singularem. ¶ † In tex. ibi: qui distulit. aliud est ergo differre aliud desistere vel deserere et ideo. l. edita. C. de eden. que loquitur in desistente vel deserente in tantum loquitur de mutatione: quia mutat libellum transeundo de vna actione ad alteram desistit a primo ex toto ꝛ inheret secundo non corrigitur per text. vt in aut. qui semel. C. quomodo ꝛ quãdo iudex. ibi loquitur in differente ſm Ange. ꝛ bene. ꝛ sic adhuc hodie habet locum. l. edita. vt possit actor mutare ꝛ corrigere libellum prout edicti perpetui monet autoritas ꝛc. non obstante illa aut. que prouidet cõtra differentem. ¶ In tex. ibi plane. intellige istum ver. in reo. precedentem vero tex. in actore. nam si reus conuenitur ex contractu paterno de quo iustam ignorantiam pretendere potest: vt in. c. qui in ius alterius. de regu. iur. li. vj. si negat debitum ꝛ litem prosequitur non videtur improbam litẽ instituisse quo ad se si postea ostendatur instrumẽtum debiti ex quo apparet q̃ reipsa est improba. ꝛ sic nolens in ea perseuerare si liti cedit non dicitur desistere: sed differre. ideo nõ punitur in expensis propter iustam causam litigandi. Unde † Bart. per istam legẽ ꝛ. l. si quis inficiatus. ſ. depositi. dicit esse assumendam notabilẽ practicam vt ille qui habuit iustam causam litigandi non condemnetur in expẽsis si postea superueniat scientia q̃ nõ fouet iustitiam per ostensionem instrumentorum vel testium depositiones q̃ statim cedat liti. ꝛ si hoc nõ faceret condemnaretur in expẽsis que fierent post: nõ in his q̃ fuissent facte ante. † Actor vero nunq̃ excusatur ab expensis etiam si videbatur habuisse iustam ignorantiam: quia debuit perquirere alias puniretur tanq̃ temere litigans non tanq̃ calumniator vt. l. quẽ temere. ſ. eo. sed vt incidat in penam turpillianam requiritur q̃ fuerit calumniator vel q̃ desiterit sine abolitione: vt in legibus hic allegatis in glo. † Sed an possit actor vel accusator renuntiare liti inuito aduersario. dic q̃ nõ si aduersarius ꝓtẽdit interesse: vt in casu. l. vtiq̃. cũ ibi no. ſ. de rei vẽdi. ꝛ. l. fallaciter. C. de abo. ꝛ qđ no. in. l. si quis libellos. C. de appella.

2 ¶ Litigans cũ monasterio si lite pendente efficiat monach9 illius soluitur iudicium.

1 **Si a me fuerit arro.** † Iudicium soluit si ante q̃ finiatur perueniat ad casum a quo non potuit incipere. hoc dicit. sed de hoc hrocar. vide Barto. post Dy. in. l. pluribus. ſ. ꝛ si placet. ſ. de verbo. oblig. † ꝛ p istã legẽ patet q̃ si litigans cũ monasterio lite pendente efficiat monachus illius soluitur iudiciũ. facit. l. si mulier. ſ. solu. matrimo. ꝛ l. si constante. ſ. fi. eo. titu.

2 ¶ In officio publico commisso pluribus quod quibusdam prohibetur ceteris videtur esse promissum: et qñ debeat vnus subrogari loco alterius.
3 In priuatis officijs vt in pluribus procuratoribus vel executoribus vltime voluntatis non habet locũ subrogatio si vnus remoueatur vel decedat.
4 Concessum vni q̃ videatur alijs inhibitum.
5 Si super damnis datis constituatur nouus officialis vtrum censetur adempta iurisditio potestati super illis qui habet generalem in omnibus.
6 Coniuncta persona nõ potest agere ꝓ cõiuncta absente si reperitur q̃ dimisit procuratorẽ: ꝛ ille procurator agat.

1 **Cum pretor vnum.** † Cũ pretor sup. qui delegauit causam plurib9. ꝛ postea vetat vni q̃ se non impediat. nam videtur q̃ nec alij possent se amodo impedire sicut si ille esset mortuus quo casu expiraret officiuz omnium ꝛ sine noua delegatione non possent se alij impedire vt in. c. vno delegatorum. extra de offic. delega. sed aliud est qñ vnus moritur aliud quando superior qui delegauit iubet delegatum: quia tunc censetur velle q̃ alij sine illo expediant: nec est necessaria noua delegatio: vt est hic casus singularis quod perpetuo tene menti. † ꝛ idem videtur in quolibet officio pub. cõmisso pluribus. ita q̃ omnes simul habeãt interesse: ꝛ vnus sine alio non possit vt si committens vel committentes: postea vnum illorum priuent officio vel ipsum remoueant vel sibi inhibeant q̃ se non impediat poterunt alij soli expedire ꝛ sic accrescit eis totum officium qđ diligenter no. licet secus si vnus ipsorũ mortuus esset: vt dictum est. ¶ Sed cõtra q̃ imo alius debeat subrogari loco illius. ꝛ q̃ ante subrogationem alij non possunt se impedire: vt. l. si quis sub conditione. ſ. de testa. tute. sed ibi in pluribus tutoribus quorum quilibet habet officium insolidum. ꝛ ideo licet vnus remoueatur nihilominus possunt alij exercere officiũ ex natura officij. ꝛ nihilomin9 alius subrogatur loco remoti. ꝛ sic non differtur propterea propter subrogationem fiendam. Nos loquimur qñ omnibus simul fuit cõmissum officiũ vt alter sine altero non poterat: ꝛ si expectaret subrogatio impediretur interim officiũ. vnde fateor q̃ potest alius subrogari: vt. ſ. eo. l. si longius. tamen nihilominus ante subrogationem alij poterunt procedere per hanc legẽ ꝛ hoc in officijs pu. † In priuatis vero non habet locum subrogatio. vt si moueatur vnus ex plurib9 procuratorib9. nam iudex alium non subrogat. ꝛ idem si vnus ex pluribus executoribus vltime voluntatis decedat ad quod vide Bal. in aut. hoc amplius. C. de fideicõmis. ꝛ in. l. cũ magistratus. C. quãdo prouoca. non est neces. † Et glo. dicit hic idem econtrario vt id quod conceditur vni censeatur alijs inhibitum quod facit ad qõnem. † si super damnis datis constituatur nouus officialis. vtrum censetur adempta[b] iurisditio sup illis potestati qui habet iurisditionẽ generalẽ in oĩbus. ꝛ facit hec glo. q̃ sic. sed cõtrariũ videtur in tex. in. l. j. C. de offi. prefec. vr. Ang. hic tenet primã partẽ ꝛ dicit illã. l. facere potius ꝓ ea. q2 nisi illa lex hoc diceret expsse qđ nõ censeatur adempta cẽseretur adempta. cõmuniter doctores videntur aliter sentire fauore publico propter quẽ datur iurisditio pluribus: licet pro ista parte faciat. c. vt officium. de hereti. li. vj. per locũ a speciali tetigi de hoc in. l. si quis cum procuratorio. ſ. fi. de procura. s. † Et per istam glos. etiam dicit Spe. q̃ coniuncta persona non potest agere ꝓ coniuncta absente si reperitur q̃ quando se absentauit dimisit procuratorem per hoc videtur alijs inhibuisse ꝛ coniuncta persona non potest agere contra voluntatem: licet ꝓpter voluntatẽ possit: vt. s. de pcur. l. põponius. in fi. ad qđ facit. l. maritus. C. eo. titu. de procura. vt ipse no. in ti. de coniuncta persona. Tu dic hoc verum si ille procurator agat vel agere intendit al's perinde est acsi nõ esset datus: vt. ſ. eo. l. si longius. ſ. si filius. vbi hoc probatur. debet ergo requiri si opponatur contra cõiunctam personam quod agere non potest ꝓpter hanc causam. tene mẽti. facit. l. filius. ſ. sed ꝛ filia. de procura.

2 ¶ Sicut per cõsuetudinem datur iurisditio nõ habenti ita ꝛ potestas delegandi nõ habenti.

1 **Iudices dare possunt.** † Iudices ordinarij ꝛ etiã delegatus ꝓconsulis: ꝛ multofortius principis: item illi quib9 ex cõsuetudine cõpetit: possunt delegare causas ad eoꝝ iurisditionem pertinentes. h. d. vsq̃ ad ver. nõ autẽ. ¶ In tex. ibi: vel senatusconsulto cõceditur supple iurisditio. ꝛ ista est ordinaria q2 datur a lege: vt. s. de iuris. om. iu. l. mor. maiorum cum. l. seq.

a ¶ Piratas. de dñio Venetorũ q̃ habẽt i mari. vide p eũdẽ Ange. qñ. cclxxxix.

b ¶ Adẽpta. vide Bar. sozi. qñ. mibi. lxxvij. vbi late de hac materia nondũ tamẽ impressa sunt: ſ3 breui ĩprimenẽ.

¶ In tex. ibi: cui mandata est iurisditio. restringe hoc ad mandatum proconsulis τ qđ dicitur hic in legato proconsulis pcedit in legatis delegatorū a latere vt sunt cardinales qui equiparantur proconsulibus: vt in. c. ij. ꝭ. de offi. deleg. τ no. gloss. in l. j. in fi. ꝭ. de offic. prefec. preto. Ange. de quo statim subijcit: qꝛ regulariter delegatus nō subdelegat nisi sit delegatus a principe: vt. l. a iudice. C. eo. ¶ In tex. ibi: sicut prefectus vrbis ceteriqꝫ rome magistratus. sed nōne isti sunt ordinarij ergo poterant delegare absqꝫ cōsuetudine: potest dici ꝙ prefectus vrbis erat ordinarius in criminibus non in ciuilibus et in criminalibus nō habet locū delegatio nisi cōcedatur ex consuetudine.

2 ¶ † Per istū autē tex. dicit Ang. pbari ꝙ sicut per cōsuetudinem datur iurisditio nō habēti: vt. l. j. C. de eman. li. ita τ potestas delegandi nō habenti qđ dicit notandū esse τ sic limitatur lex a iudice. C. eodē. vt delegati ab inferiore a principe possunt subdelegare. si hoc est de consuetudine.

2 ☞ Persone quibus delegari iurisditio non potest nec possunt iurisditionem exercere. τ quid in ceco si cecitas post iurisditionem acquisitam superuenit et quando debeat talis exceptio opponi. τ nu. 5.

3 Delegatus si non est infamis vt quia non esset de crimine condemnatus licet esset criminosus vt homicida vel fur nō possit contra eū opponi hec exceptio criminis.

4 Iudex an possit se excusare a suscipienda delegatione ex eo qđ ipse esset infamis.

5 Exceptio infamie non potest opponi contra iudicem ordinarium quousqꝫ in officio toleratur.

6 Iurisditio quādo confertur iure proprietatis vt est illa quam habent reges τ principes in eorum regno tunc in illa succedit furiosus τ impubes τ datur coadiutor.

7 Femina ꝙ tunc possit per seipsam exercere iurisditionem.

1 **Non autem omnes.** † No. ꝙ regula est affirmatiua vt cuilibet possint cause delegari per habentē potestatem delegandi: nisi prohibeatur aliquo de modis hic contentis: non tamen poterit agi ad suscipiendum delegationē nisi sit subditus delegantis: vt. l. j. C. qui pro sua iurisdi. 2 ¶ † Item no. quosdam phiberi pter mētis exiliū vt furiosus perpetuo in quo nō potest iurisditio fundari cū ad eius exercitiū requiratur iudiciū qđ in eo non est. Quidam propter mentis defectum vt impubes in quo non est mentis exilium sed imperfectio τ speratur perfici non sic vt furioso. tamen idē est ꝙ in furioso hoc casu vt in eo nō possit iurisditio fundari. et ideo ista exceptio ꝙ iudex sit furiosus vel impubes poterit quādocūqꝫ opponi etiam ante litē contestatam et post sententiam quia reddit iudiciū retro nullum ꝺm Inn. in. c. sciscitatus. extra de rescrip. Quidam prohibētur ratione sensualitatis vt mutus τ surdus in quibus non deficit mens sed qui differunt a mente. τ in istis idē videtur qꝛ est defectus nature per not. per Inno. ibidem. τ not. qꝛ de ceco nihil dicit: vnde vr̄ ꝙ ceco possit delegari per. l. cecus. ꝭ. e. licet glo. ibi sentiat contrarium ꝙ habeat locum quādo cecitas[a] superuenit post iurisditionem acquisitam: secus qn̄ suberat ante ipsam acquisitam. contrariū videt̄ per hunc tex. qui ita fecisset mētionem de illo sicut de istis. Quidā vero prohibent̄ ratione penalitatis: vt infamis. de hoc loquitur ver. l. impeditur. quia remotus a senatu est infamis τ pter infamiā phibet̄ ei delegari. τ idē in quolibet infami. Tamen aduertendū ꝙ ipse non est incapax iurisditiōnis cū habeat iudiciū naturale: licet phibeatur sibi delegari. τ etiā prohibetur vti iurisditione si opponatur: vnde dicit Inno. ꝙ ista exceptio debet opponi ante litē contestatā τ ꝙ post opponi nō potest: vt. d. c. sciscitatus. nec potest opponi ad delegationē seu rescriptum ꝙ ex hoc reddatur surreptitium si de hoc non facit mentionem cum non concernat ius partis nec redditur surreptitium ex hoc: sed debet opponi ad personam ꝺm Innocē. in. c. cum super. extra de offi. de leg. 3 † Qui etiam dicit ꝙ si non est infamis vt qꝛ non esset de crimine condemnatus: licet esset criminosus vt homicida vel fur non posset contra eum opponi hec exceptio criminis. qđ perpetuo tene menti. licet contra testem bene posset opponi[b] vt in c. testimonium. de testi. 4 † Dicit etiam Inno. ibidem ꝙ licet cōtra eū possit opponi hec exceptio infamie ad ipsum remouendum. ipse tamen iudex nō posset se excusare a suscipienda delegatione ex eo ꝙ ipse esset infamis quia sic allegaret turpitudinem suam τ infamia esset sibi proficua. Sed Bartol. tenet contrarium per. l. preses. C. si ser. aut liber ad dec. aspi. Ange. concordat vt si elidatur iudex ordinarius locū habeat dictū Bar. quia illa iurisditio est honor et dignitas ad quam infames expirare nō possunt: vt. l. infames. C. de digni. lib. xij. vnde debet defectum suum prodere. Si aūt datur iudex delegatus locum habet dictū Inno. qꝛ illa iurisditio nō est honor sed onus[c] cū possit compelli: vt. l. munerū. ꝭ. iudicandi. ꝭ. de mune. τ hono. τ ideo ab onere non pōt se excusare ne sibi sit infamia pficua.[d] 5 ¶ † Dicit etiam Inno. ꝙ exceptio infamie non potest opponi contra iudicem ordinarium quousqꝫ in officio toleratur. arg. ꝭ. de offi. preto. l. barbarius. melius in. l. cassius. ꝭ. de sena. que omnia dicta sunt notanda τ declarant istum text. et vide quod idem not. in. c. super literis. ante fi. extra de rescrip. Quidā autem prohibentur moribus vt femine: quia turpe est vt se ingerant publicis officijs. Item serui. τ dicit Innoc. τ etiam Spe. in ti. de excep. ꝭ. nunc videndum. ver. sed quero. ꝙ ista exceptio debet opponi ante litem contesta. et postea nō. Tu dic in seruo contrarium: quia est incapax iurisditionis cum pro nihilo reputetur de iure ciuili. τ ideo non cadunt in eodem que sunt iuris ciuilis sicut ciuilis obligatio τ iurisditio. τ sic processus coram eo agitatus non potest valere sicut nec cū eo qn̄ interuenit in iudicio vt pars: vt. ꝭ. eo. l. non idcirco. ꝭ. fi. cum iudiciū cōstet ex trib⁹ personis. scilicet ex iudice actore τ reo. τ vbi altera deficit non potest esse: vt in. c. forus. extra de ver. signi. τ hic deficit persona iudicis. In femina non fit dubitatio quia etiā illa prohibetur fungi ciuilibus officijs. ideo dicit Specu. quēdam pcessum fuisse irritatum: qꝛ factū corā femina tanꝗ̄ iudice: licet exceptio non esset opposita ante litem contestatā. ipse tamen determinat cōtrarium ꝺm Inno. in. d. ver. sed quero. per no. in. l. ita demū. C. de procur. in gl. sed ibi loquitur qn̄ interuenit vt procurator: tunc enim non est omnino incapax cum pro quibusdam possit esse procuratrix: vt. l. feminis. ꝭ. de procu. ꝫ non reperitur ꝙ possit esse iudex: vnde magis placet ꝙ nō valeat sicut nec in seruo per. l. ij. ꝭ. de reg. iur. 6 † Et predicta procedunt quando iurisditio confertur vt officium pu. nō iure proprietatis. secus si in iure proprietatis: vt est illa quā habent reges τ principes in eoꝝ regno τ principatibus. nam in illa bene succedit impubes τ femina τ furiosus: qꝛ datur coadiutor: vt in c. grandi. extra de supplen. negli. prela. 7 † Femina vero potest p seipsam exercere iuxta no. in. l. fina. C. de arbi. vt etiā videmus in regina Neapolitana. τ in comitissa Matilda. de qua not. in d. l. fi. nam τ regina Joanna legitur sedisse pro tribunali τ dedisse sn̄iam contra illos de balso.

[a] ¶ Cecitas. an cecus possit eē iudex. vide Abb. cōsi. lxxvij.

[b] ¶ Opponi. adđ gl. i. ꝭ. his auto ritatib⁹ in ṽ. gladio. xxiiij. qō. j. τ vide gl. q̄ vr̄ obstare i. c. si nuan te. de offi. deleg.

[c] ¶ Onus. Imo. i c. suscitat⁹. dicit: ꝙ lꝫ sit onus tn̄ est etiā honor vt in. c. vt debitus. de app. iō ibi cōcludit ꝙ īfamia facti repellit iudicem ne fiat.

[d] ¶ Proficua. limita id quod dicitur ꝙ qs non tenetur allegare turpitudinē suā: qđ illud pcedit nisi illa sit detecta. iuxta dictū Bal. in. c. intelleximus. in. ij. col. de iudi. et in. l. si creditorib⁹. C. de ser. pig. dato.

2 ☞ In dubio debet ferri sn̄ia absolutoria τ sic pro eo.

3 Judicia diuisoria de quibus hic quare dicuntur duplicia.

4 In ciuilibus actor τ reus sunt pares in dilationibus dandis.

5 Clericus an possit petere diuisionem in curia seculari contra laicum.

6 In istis iudicijs diuisorijs si ego te prouocaui dando libellū τ tu vis postea aliū libellum dare τ petere diuisionem fieri sicut τ ego petij vel non fieri τ sic vis esse actor sicut τ ego an debeat libellus tuus admitti τ quid in rei vendicatione.

7 Negotium dubiū potest dirimi sorte nō reprobata nisi sit facti vel nisi tendat in magnū preiudiciū alterius.

1 **In his tribus iudi.** † In iudicijs diuisorijs que dicunt̄ duplicia ille dꝛ actor qui ad iudiciū prouocauit τ puocatus dicitur reus. τ si simul puocauit sorte dirimunt. h. d. cum. l. seq. expedit autem hoc scire: qꝛ 2 rei fauorabiliores sunt ꝗ̄ actores in fi. iudicij. † quia in dubio debet ferri absolutoria: vt. l. arrianus. C. de acti. oblig. τ quia si sunt plures iudices q cognouerunt de causa τ tulerunt diuersas sentētias prefertur absolutoria vel illa que magis fauorabilis est: vt. l. inter partes. ꝭ. de regu. iur. et sic prefertur illa que lata est p prouocato. τ ita potest intelligi glo. dum dicit nec sic 3 erunt fauorabiles. ¶ † Sed quare dicuntur duplicia hec iudicia postꝗ̄ ille tantū dicitur actor qui prouocauit. Respondeo dicuntur duplicia ante aliquam prouocationem factā: qꝛ quilibet eoꝝ potest prouocare τ prouocari. τ sic esset actor τ reus q in pari causa sunt: vt dicit text. non sic in alijs. quia es debitor meus prouocatio non pertinet ad te sed ad me: vt. C. vt nemo inuitus in rubro τ nigro. vnde ego non possum dici actor tam anteꝗ̄ agā ꝗ̄ post. τ tu solū reus vnde ista sunt simplicia. et ista dant intelligere istam legē. ¶ In gl. ibi: τ pauciores ei dabunt̄ 4 dilationes. ¶ † In hoc gloss. reprehenditur. quia in ciuilibus actor τ reus sunt pares in dilationibus dandis: vt. l. fina. ꝭ. de 5 fer. que facit contra glo. licet alleget eam pro se. † Et ista. l. facit an clericus possit petere diuisionem in curia seculari cōtra laicum. videtur ꝙ non. quia clericus coram seculari potest agere non cōueniri sed hoc iudicium est duplex τ sic est actor τ reus. contrarium dic. nam duplex est anteꝗ̄ prouocet. postꝗ̄ prouo 6 cauit est tm̄ actor τ nō reus. † Ex hoc sequitur ꝙ si prouocauit tunc dando libellum si vis postea alium libellum dare τ petere diuisionē fieri sicut τ ego petij vel nō fieri: τ sic vis esse actor sicut τ ego ꝙ non debeat admitti libellus tuus quia potes cōsequi virtute libelli mei absqꝫ nouo libello. Nam ista. l. vult ꝙ tantum

tantum sim actor ego qui prouocaui ergo non potes facere te actorem. Et hoc etiam tenuit Innocen. in simili in c. cum contingat. extra de officio delegati. quod si dedi libellum contra te petens declarari sententiam contra me latam esse nullam et inualidam non admittitur libellus tuus. in quo petas pronuntiari contrarium:[a] quia sic esset necesse ferre duas sententias vnam super libello meo alterã super tuo. ar. ff. in. l. de qua re. ff. eo. et sic possent ferri sententie contrarie quod not. Nam eodem modo in rei vendi. videretur dicẽdum si petij declarari rem meã esse et tu das illum libellum petẽdo declarari quod sit tua. nam potes consequi hoc sine libello videlicet per sententiam absolutoriã adiecta causa quia res est tua. et tantum valebit hec adiectio quantum si fuisset admissus libellus tuus. sed in cõtrarium facit quod no. Host. contra eundem Inno. in c. ex conquestione. de restit. spo. cogita sup hoc quia est pulcher passus. ¶ † Ultimo no. negotium dubium dirimi sorte. hoc intellige. s. non reprobata secus si reprobata vt quando fit cum incantatione spirituum. et ita loquitur tit. de sor. Item intellige quando est questio iuris. secus si facti quia tunc nunquam committitur sortilegium: vt not. gloss. in. l. vnica. C. vti possi. que incipit sed qualiter formabit iudex. in fi. Item intellige quando nõ tendit in preiudicium alterius vel est parui preiudicij: vt insti. de leg. §. optionis. et l. fi. C. cõia de leg. post prin. secus si magni preiudicij alterius tertij: quia tunc non cõmittitur sorti: sed discordãtes se inuicẽ impediunt. ideo cõcordent: vt. l. quoties. ff. de vsufru. et l. huiusmodi. §. fi. ff. de leg. j. insti. de satisda. tu. §. quod si nemo. et vide quod per hoc no. Jo. an. in. c. si duobus. de rescrip. lib. vj.

¶ Cautela pro iudice qui timet condemnari in syndicatu propter imperitiam vt alleget se filiumfamil. et probet: et tunc nisi aduersarius probet quod habeat aliquid de peculio remanebit delusus.

3 Sententia iudicis qui per imperitiam vel dolum male iudicauit an sit nulla: et an faciat litem suam.

4 Arbiter per imperitiam vel dolum male iudicans ita facit litem suã sicut iudex. arbitrator vero non nisi sit in dolo vel lata culpa ad instar agrimensoris.

5 Idem in notario si per imperitiam vel dolum fecit malum instrumentum.

6 Iudex si nõ stetit ad syndicatum poterit pro extortis et ablatis in patria sua conueniri.

7 Licet ab ea iniqua sententia pars appellauit et succubuit vel appellationẽ deseruit tamen iudex ei tenebitur.

8 Iudex non repetit a parte pro qua tulit iniquam sententiam illud quod propter hoc soluit in syndicatu.

9 Si appellatio pendebat tempore syndicatus condemnabitur iudex vt caueat de indemnitate.

10 Iudex qui tulit iniquam sententiã secutus consilium sapientis non excusatur.

11 Quod tunc consultor non teneatur iudici.

12 Heres iudicis nõ tenetur stare ad syndicatum pro defuncto. Nec pater pro filio: et an conueniatur quatenus est in peculio: et quid in maleficio vel quasi.

13 Sententia lata contra filium si non haberet peculium an mittatur executioni cõtra patrem saltem in eo quod tangeret filium pro legitima.

1 **Si filiusfa. iudex.** † Iudex qui per imperitiã male iudicauit cõdemnatur quatenus religioni iudicantis equum videbitur quod quantitatẽ peculij nõ excedit si erat filiusfamilias. si vero per dolũ condemnatur in vera estimatione litis: et tunc actio non transit contra heredẽ eius. hoc dicit cum. l. sequen. et primo loquitur quando per imperitiam vsque ibi iudex. † Secundo quãdo per dolum sit ergo cautus iudex quando videt se debere condemnari in syndicatu propter imperitiam vt alleget se filiumfami. et probet. nam tũc nisi aduersarius probet quod habeat aliquid de peculio remanebit delusus. ¶ † In text. ibi: vel sordes. sed oppono quia tunc sententia est nulla: vt. C. quando prouo. nõ est neces. l. venales. ergo non facit litem suam quia pars non leditur. glos. est in. l. fina. ff. de var. et extraor. cog. Solu. intellige hoc quantum ad expensas vel sumptus litis in quibus potest ledi: vel dic quod sententia fuit executioni mandata de facto alias procederet contrarium. ¶ † Sed quero quid in arbitro.[b] dic idem quia facit litem suam sicut iudex: vt. l. si quis in conscribendo. in fin. C. de pactis. arbitrator vero non dicitur facere litem suam nisi sit in dolo vel lata culpa ad instar agrimensoris. glo. est in. l. fin. C. de contrahen. emp. secundum Ange. † Idem in notario vt. l. fi. de magi. conueni. si per dolum vel imperitiam fecit malum instrumentum. ¶ † Item quero quid si nõ stetit ad syndicatum an in patria sua possit cõueniri pro extortis et ablatis. dic quod sic per tex. cum gloss. in. l. ij. ff. ad le. iul. repetun. ¶ † Itẽ quero quid si pars appellauit ab iniqua sententia et succubuit vel appellationem deseruit. videtur quod iudex non teneatur quoniam sententia habetur pro iusta nec potest allegari amodo iniqua. iuxta not. in l. iulianus. ff. de condi. indebi. sed hoc est verum respectu partis in cuius fauorem est lata: sed contra iudicem adhuc potest allegari iniqua et eius iniquitas detegi: vt no. Inn. in. c. sepe. extra de appel. † et Barto. in qõne disputata per eũ que incipit a sententia iudicis. ¶ Item quero an iudex repetat a parte pro qua tulit iniquam sententiam illud quod propter hoc soluit in syndicatu. dic quod nõ. quia soluit penam sui delicti nec ista solutio aliquid prodest parti. arg. ff. de interrog. act. l. qui seruum. et. l. j. §. nunc tractamus. ff. de tu. et ra. dis. et ita no. in. l. mãcipia. C. de ser. fugi. per Bal. et Ange.[a] ¶ † Quid autem si appellatio pendebat tempore syndicatus. Respondeo quia dubium est de euentu condemnabitur vt caueat de indẽnitate. arg. in. l. pe. ff. de pe. here. si enim appellans obtineat non damnificabitur etiam facto iudex non tenetur: secus si succumbat. ¶ † An autem iudex qui tulit iniquã sententiã secutus consiliũ sapientis excusetur. dic quod nõ secundum Ange.[c] hic: quia non tenebitur sequi ipsum. l. ij. in prin. et. §. si manda. Item quia iudex asserit se peritum. l. ij. §. quod quisque iur. hoc tenet Jaco. but. † addens quod consultor non tenetur iudici. de hoc per Bart. in. l. in bonorum. ff. de bono. pos. et de re iudi. l. si conuenerit. Angel. ¶ † Ultimo no. in. l. seq. quod heres iudicis non tenetur stare ad syndicatum pro defuncto sed nec pater pro filio: nisi quatenus esset in peculio. regulariter autẽ ex maleficio vel quasi non datur actio de peculio cõtra patrẽ nisi quatenus peculium esset locupletatũ: vel nisi esset iam cõdemnatus quia tunc daretur actio ex sententia que non est ex maleficio: sed ex quasi contractu: vt. l. iij. §. si filius. et. §. ex causa. ff. de minori. nec etiam tenetur pater noxali pro filio: licet pro seruo sic. quia non potest filius dari pro noxa. † Est tamen dubiũ an sententia lata cõtra filium si non haberet peculiũ mittatur executioni contra patrem saltem in eo quod filium tangeret pro legitima. de quo vide per Gui. in. l. si qua pena. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. et in Spe. de sen. execu. §. sequetur. ver. quid si filius. et in. c. ij. extra de delic. pu. per Jo. and. et adde quod no. ff. de noxa. l. quoties. et quod no. Bartol. in. l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dã. infec. in vlti. col. et. l. si filius. ff. solu. ma.

[a] ¶ Cõtrariũ vide per Barba. in. d. c. cũ cõtingat. per Bal. cõsi. lx. v. li.

[b] ¶ Arbitro. quod arbi. faciat litẽ suã sicut iudex tenet Ro. singu. suis. fol. xi.

[c] ¶ Secundum Ang. adde eũdem cõsilio. lxxxiij.

2 ¶ Officium iudicis est indiuiduum: et ratione partis impeditur totum.

3 Si tres habeant rem cõmunem et inter duos istorum oriatur questio ratione dicte rei quod tertius habens rem cõmunẽ nõ poterit esse iudex in hac causa.

1 **Iulianus ait.** † Si iudex efficiatur pars per successionem. alius iudex est adeũdus. h. d. Nec poterit talis iudex hoc casu causam delegare. secus tamen in aduocato facto iudice quod declara vt per Ange. in. l. pretor. ff. de iurisdi. om. iudi. et sic iudex succedens parti est suspensus quasi habẽs cõsimile: et an sit consimilis relinquitur arbitrio iudicis. † Item allegatur ista lex quod officium iudicis est indiuiduum: ideo ratione partis impedientis impeditur totum. Ange. et per istum tex. cum glo. dicit Barto. † quod si tres habeant rem cõem. et inter duos istorũ oriatur questio ratione dicte rei quod tertius habens rem cõem non poterit esse iudex in hac causa Bar.

2 ¶ Si dati sunt tres iudices cum clausula quod si nõ omnes poterunt interesse duo ex eis possint iudicare et alter ipsorum impediatur impedimento paruum duraturo non debebunt alij iudicare sed expectare.

3 Idem in aduocato.
Idem in notario scribenti acta vnius cause.

4 Quid in arbitris et quid si alter ipsorum mortuus est.

5 Delegatus an subsistẽte iusta causa possit lite cõtest. reuocari.

1 **Si longius spatium.** † Si iudex delegatus impediatur longo impedimento alius est subrogãdus. h. d. si autẽ non longo est expectandus vt. l. placet. §. fi. de vaca. mune. † et idẽ vr in quocunque alio officiali vt si dati essent tres iudices cũ clausula quod si nõ omnes poterunt interesse duo ex eis possint iudicare et alter ipsorum impediatur impedimento paruum duraturo non debebunt alij iudicare sed expectare. secus quando diu duraturo. et ita not. Inno. in. c. prudentiam. ff. de offi. deleg. arg. predictarum legum † idem in aduocato per. l. ait pretor. §. fin. ff. ex qui. cau. ma. Bar. et Ange. Idem in notario scribente acta vnius cause. Ang. ¶ Sed quid si erant tres iudices et alter impediatur longo impedimẽto. videtur quod alij duo possint sine ipso nec sit alius subrogãdus: vt l. cum pretor. in prin. ff. eo. Sol. ibi: quando vnus remouetur a delegante vel sibi inhibetur quod se non impediat. nam tũc videtur

a velle delegās q̄ alij duo^a possint. hic vero sine facto delegātis ille impeditur. vnde alij non possunt sed debēt expectare subrogatum. ¶ † Quid in arbitris. Respondeo non expedit expectare imo alij duo poterūt requisito prius illo impedito. & hoc de iure canonico: vt in. c. si. de arbi. lib. vj. secus de iure ciuili: vt l. si in tres. ff. de arbi. alias incipit item si vnus. §. fina. l. seq. nisi aliud appareat ex cōpromisso: vt. l. nō distinguemus. §. cum in plures. eo. tit. Sed quid si alter ipsorum mortuus est. respōdeo in iudicibus & etiam in arbitris de iure ciuili non sufficit alterum subrogare nisi de nouo detur potestas etiā alijs: quoniā officium omniū expirauit in. c. vno. extra de offi. delega. & vide ad predicta qd no. Bar. in. l. duo ex tribus. ff. de regu. iur. & Jo. and. in. c. si contra vnū. de reg. iur. lib. vj. in nouella super tertia glo. † An subsistente iusta causa de qua hic indistincte lite contesta. delegatus possit reuocari. dic q̄ sic fm Ange. hic. Cōtrarium dixit Guil. in. l. & quia. ff. de iurisdi. om. iud. q̄ non potest reuocari subsistente iusta causa al's non.

a ¶ Alij duo. De hoc vide p. d. de Rota deci. suis i nouis. ff. of. dele. in decisi. clxvj.

2 ¶ Filius qualiter & quādo possit agere sine consensu patris etiam presentis. & nu. 4.

3 Propter suspicionem fuge aliquid permittitur qd alias non permitteretur.

4 Si fiat captura pro executione instrumenti vel sniē: non citata parte ad dicendum quare nō debeat instrumentum executioni mandari q̄ debeat reuocari nisi suspicio sit de fuga.

1 **Si filiusfa. ex aliqua.** † Ubi pater et ei^9 procurator abest filius ex suo cōtractu et ex delicto in se commisso maxime si sit actor potest proprio nomine in iudicio experiri. h. d. iste. §. vulgaris & notabilis: circa † quem aduerte q̄ interdum actio fuit acquisita ex contractu patris vel ex delicto in patrem cōmisso. & tūc illam non potest mouere filius suo proprio nomine: sed nomine patris tanq̄ coniuncta persona sic cauēdo de rato vel etiam procuratorio nomine si habebat mandatum. et si pater erat presens non: nisi pater consentiat: q: tunc non est prestāda cautio rati cum possit de facili haberi consensus: vt. l. mutus. §. is qui. ff. de procur. & ibi dixi. et hoc casu non loquitur iste. §. sed loquitur glos. interdum fuit acquisita actio ex cōtractu vel quasi cōtractu celebrato per filium vel ex delicto commisso in personam eius. & tūc loquitur iste. §. nam dicto casu interdum cōtingit q̄ actio directa acquiritur ipsi filio & penes ipsum remanet & non acquiritur patri iure isto: vt in casib^9 qui habent in. l. filiusfami. & in. l. in factum. ff. de act. & oblig. & tunc licet proprietas actionis sit filij exercitium tamen est penes patrem. et ideo si pater vel eius procurator est presens filius non potest se impedire si autē abest vterq̄ tūc exercitium tribuitur filio per istum. §. nec habet necesse cauere patrem ratum habiturum: q: agit suo nomine proprio non paterno qui habet actionē directam vna cum exercitio residente in eius persona interdū contingit q̄ acquiritur filio: sed momento non residet penes eum: imo statim acquiritur patri vt regulariter in omnib^9 alijs casibus. et tunc similiter si pater est presens filius nō potest se impedire. si autem ipse & eius procurator abest: tunc actio directa patri quesita nō reuertitur ad filium: quia est inseparabilis ab ossibus patris: vt. l. quis ergo casus. ff. de pecu. sz loco illius directe datur sibi vtilis actio quam etiam suo nomine potest intentare. & similiter non cauebit patrem ratum habiturū. & hoc etiam quasi loquitur iste tex. hodie vero dictis casibus quibus acquirebatur patri si acquiritur ex aduentitio peculium: non acquiritur patri ꝓprietas actionis sed ipsi filio & apud ipsum remanet per titu. de bo. que libe. patri vero datur exercitium si habet vsumfructum. si autē nō habet tunc etiā exercitiū cōpetit filio. & hoc etiam casu posset loqui iste tex. q: si pater vel eius procurator abest exercitium qd erat apud eum requiritur ad filium & sic suo noīe poterit agere & nō cauebit de rato potest etiā pater qñ est presens exercitium concedere filio per aut. qd locū. C. de colla. & hic in gl. magna. ver. sed nunquid. & tunc etiā videtur q̄ non caueat q: suo noīe agit & ad suam voluntatem. & ex istis remanet expeditus tex. cum glos. magna. ¶ † In tex. ibi: qui patris noīe agat. secus ergo si esset ꝓcurator patris et vellet agere. nā tunc si filius etiā tanq̄ coniuncta persona non posset q: pater cōstituendo alium videretur sibi inhibuisse: vt tenet Spec. in tit. de coniuncta persona. cuius dictū limita per hūc text. qñ procurator vult agere. secus si nollet: vt dixi. ff. eo. l. cū pretor. in prin. ¶ In tex. ibi: se subtrahat. no. aliqd permitti propter suspicionē fuge quod alias non permitteretur: vnde pro debito conditionali vel in diem potest procedi ad capturā persone vel pignorū si suspicio est de fuga vt cōpellatur cauere de soluendo adueniente die vel conditione: vt no. ff. de pigno. l. quesitū. & procedit ad capturā ipso non citato ne fuga instruat fm † Jaco. butri. vt ipse no. in. l. consentaneum. C. quomodo et qñ iudex. secus si non est suspectus de fuga & fieret captura pro executione instrumenti vel sniē: q: pars debet prius citari ad dicendū quare non debeat instrumentum executioni mandari al's captura deberet reuocari tanq̄ indigne vel nō legitime facta. arg. in. l. si quis criminalis. C. de episco. et cle. & ibi Bal. hoc expresse not. ¶ In glos. magna. circa prin. suo noīe nō dantur actiones. supple etiā quesite per filiū. de quesitis enī per patrē nō est dubiū: vt in glo. j. ¶ In glos. ibi: hodie vero referas istū ver. ad alias actiones preter illas sex de quib^9. ff. que olim per filiū querebant patri nec momento residebāt penes filium vt hodie remanēt si aduentitia causa sunt quesite. ¶ In glo. ibi: si admittat vsumfructū q: tunc est legitimus administrator filij. sed si vsumfructū repudiat vel acquiritur filio cū cōditione q̄ nihil acquirat patri: tūc pater nō est legitimus administrator: ideo nō habet exercitiū illius actionis. tamē tenet cōsentire filio agenti in signū repudiationis vsusfructus nō ad legitimādum personā filij fm vnā opi. sed alij dicunt ad legitimādū qd dic vt no. in. l. cū non solū. §. necessitate. vbi Bar. C. de bo. q̄ lib. videt tenere primā opi. ¶ In glo. ibi: sed nūquid in omnibus supradictis potest ɔcedere pater. sup. qñ est presens. nā quādo abest nō est necessaria concessio patris q: lex ipsa cōcedit: vt in hoc. §. & dic q̄ potest cōcedere generaliter & etiā extra iudiciū & per nuntiū vel epistolā: vt. ff. de decu. l. honores. §. si. fm docto. ¶ In glo. ibi. Rñdeo nō: q: licet filius non possit agere inuito patre bene potest tamē cōueniri: vt no. de mino. l. ij. §. sed vtrū. & ff. cōmo. l. iij. §. si filio. ¶ In gl. ibi: puto q̄ si liti. q. d. nō psone cū sit in patris potestate. si tamen concedatur persone non vitiatur q: exponit. i. liti. ar. ff. si ser. ven. l. ij. in prin. & ibi fm Bar. de quo est hodie casus in. c. si. de iudi. li. vj. ¶ In glo. ibi: itē qd in monacho. de hac qōne vide in. c. ex parte tua. in gl. que incipit al's vero extra de act. & qd no. doc. in aut. causa que fit cum monacho. C. de epis. & cle.

b ¶ Hereditaria. ēt hereditate iacēte pōt deueniri ad primū decretū fm Guil. de cu. & Bald. in l. debitoris. C. e. et est casus fm Ro. i. l. iiij. ff dā. infe. in. §. pretor ait. ad secūdū autē sic fm Bal. in rub. C. de succes. edic. pdicta etiā refert & sequitur Lu. ro. ɔs. clviij.

2 ¶ Quod pro legatis & fideicōmissis heres non conueniatur in loco in quo defunctus sortiebatur forum nisi ibi esset maior pars hereditatis.

3 Priuilegium propriū dicitur si non est clausum in iure cōi: sz illa que sunt clausa dicuntur cōmunia.

4 Qd istis priuilegijs cōmunib^9 poterit vti heres vt non sequat forū defuncti nisi lis erat cepta cū defuncto: q: tunc etiā si clericus succedat laico tenebit defendere corā iudice seculari.

1 **Heres absens.** † Heres sequitur forū defuncti a quo nō potest se excusare ratione proprij priuilegij. h. d. ¶ In text. ibi: vbi defunctus debuit. & sic in loco originis defuncti ꝓprie vel paterne. & in loco vbi defunctus habebat domicilium. lz heres non habet nec ad ipsum transeat domiciliū defuncti: q: est personale transit tamen effectus. Aduertēdum tamen est q: defunctus potuisset ɔueniri in loco domicilij etiā si ibi non fuisset repertus: vt dixi. ff. eo. l. ij. §. legatis. sed heres non. nisi reperiatur vt sequitur ibi ipse heres habet ibi domicilium vel intellige istum tex. quādo cōuenitur heres ex psona defuncti. i. pro eo pro quo poterat defunctus conueniri. † secus si conueniatur pro legatis & fideicōmissis in quibus defunctus conueniri non poterat: licet a defuncto processerit: tunc enī nō cōuenitur in loco in quo defunctus sortiebatur forum: nisi ibi esset maior pars hereditatis. qd dic vt. ff. eo. l. si fideicōmissa. in prin. l. q̄ legatum in gl. ¶ In tex. ibi: si ibi inueniatur. dic etiā si non inueniatur si tamē lis erat cepta cum defuncto: q: debet se ibi defendere: vt. ff. eo. l. si quis rome. quādo autem non erat cepta si ibi non reperiatur non potest contra eū dari libellus: nec contra eum procedi: nisi ad missionē ex primo decreto si ibi

b sunt aliqua bona hereditaria.^b vt in proxi. §. et idem in omni alio loco vbi quis sortitur for alia ratione q̄ domicilij: vt dixi

3 in. §. legatis. & no. ff. proxi. §. ¶ † In text. ibi: nullo q̄ suo ꝓprio priuilegio excusatur. dic proprium priuilegium dicitur si non esset clausum in iure cōmuni: sed illa q̄ sunt clausa non dicunt propria sed cōmunia vt est priuilegium quod habent legati vt possint se remittere ad domum: vt. d. l. legatis. & illud quod habent vidue & pupilli: vt. C. quādo imper. inter vi. & pu. & in. c. ex parte. extra de foro cōpe. & illud qd habent clerici vt nō conue-

4 niantur coram iudice seculari. † istis tamē priuilegijs bene poterit vti heres: q: nō sunt sublata per hunc tex. qui loquitur de ꝓprijs & nō de cōibus. & hoc vult gl. no. & bene. sed nec istis poterit vti si lis erat cepta cū defunctis etiam si clericus succedat laico tenebitur defendere corā iudice seculari per illam. l. si is qui rome. ff. eo. ad quod vide qd no. xi. q. j. c. clericum nullus. & p illum tex. consuluit. d. Cy. cōtra fratres de Carmelo qui erant exempti ab epo: suberant immediate pape: deinde successerūt cuidā laico agebatur cōtra ipsos ex persona laici corā epo alle gabant priuilegium emptionis certe quia illud non erat clausum in

sum in corpore iuris non poterant allegare. sed priuilegiũ clericatus quod erat clausum bene poterant allegare: vt sic non conueniantur coram iudice seculari sed coram epo: nisi iudiciũ fuisset ceptum contra defunctum in curia seculari: per ea que dicta sunt. tene menti.

2 ¶ Si agitur de reddenda administratione priuata remittendus est reus ad locum contractus vel quasi sicut pro reddenda ratione publica et an possit procedi vsq ad sententiã diffinitiuam ꝛ in quibus casibus nõ possit procedi vltra missionem ex primo decreto.
3 Licet per solũ pactũ extra presentiã iudicis possit quis cõueniri in loco in quo nõ sortiebatur forũ nõ tamẽ forũ acquiret.
4 Forus qui sine pacto esset cõpetens potest p pactũ declinari.
5 Aduena quando sortiatur forum in loco contractus: vel quasi et quando non et qualiter: ꝛ quando possit contra eum procedi. ꝛ nume. 7.
6 Quod contra eum non possit perueniri ad primum decretum sine citatione.
7 An iudex talis loci possit de directo mittere nuntiũ suũ ad citandum illũ existentem in alio loco sibi non subdito an debeat scribere iudici illius loci ꝙ ipsum citet ex parte sua.
8 Remissio ad locũ cõtractus vel quasi in quib⁹ casibus fiat.
9 Qui casualiter se absentauit potest ad locũ domicilij remitti ꝛ qualiter.
10 Remissio an fiat in criminalibus.
11 Iudex loci contractus an possit pronuntiare vt fiat missio in bonis alibi sitis contra non defendentem se si in loco suo non reperiuntur bona.
12 Scholaris non videtur habere domicilium in loco in quo est causa studij ꝛ quid si ibi stetit per decenium.
13 Aduena si emit mercãtias vel equũ non ad credentiã videtur actum ꝙ statim soluat ꝛ si nõ soluit potest capi ꝛ detineri: quia suspectus ꝛ fugitiuus. ꝛ nu. 5.

1 **Si quis tutelam.** † In loco contractus vel quasi sortitur quis forũ vt possit ibi cõueniri. et si se non defendat patiatur missionem ex primo decreto si habet ibi aliqua bona nisi ɔtrariũ expresse actũ sit ꝙ non possit ibi conueniri. sed alibi: et nisi contraxerit tanꝙ aduena vel viator cito recessurus: ꝛ creditor hoc sciebat: quia tunc nec sortitur forum ibi nec ibi tenetur se defendere: sꝫ in proprio domicilio: tunc autem dicitur aduena et viator qñ nõ habebat hic pergulã vel armarium: al's secus lꝫ non haberet domicilium. h. d. in effectu iste. §. vulgaris et singularis ad quẽ semper remittitur: nõ est melior in iure in ista materia. Et primo loquitur de quasi contractu vsq ibi: pro non. Secundo de contractu vsq ibi: nunquid. Tertio reuocat in dubiũ illud qđ dixerat in hoc secũdo. scꝫ an sit simpliciter verum: an autem debeat distingui vtrũ contraxerat vt viator ꝛ aduena: an non vsq ibi: quo magis. Quarto respõdet pro hac parte ꝙ debeat distingui vsq ibi: naui. Quinto assignat rationẽ diuersitatis declarando qualiter dicatur aduena et qualiter non aduena.
2 ¶ † In text. ibi: bona possideri patientur certe hoc casu: quia agitur de reddenda administratione priuata etiam si ibi non reperitur remittendus est illuc sicut pro reddenda ratione publica. nam iudex ad locum vbi officium exercuit remittendus est vt stet ad syndicatum: vt. l. j. ver. ipse autem. C. vt tam ciuiles ꝙ criminales in. j. li. ꝛ C. vbi de ratiocinijs agi oportet per totũ. ꝛ hoc tenẽt Guil. ꝛ alij doc. ꝙ iste sit casus in quo in ciuilibus debet fieri remissio ad locũ quasi ɔtractus. et ideo postꝙ tenetur se ibi defendere etiam si ibi non reperiatur poterit ꝓcedi etiam ad sententiam diffinitiuam si erat casus in quo vel ex forma statuti vel cõsuetudinis nõ requirebatur litis contestatio vel actus in quo contestatio haberetur pro facta vt est Florentie post certos dies: quando autem non est fienda remissio vt est regulariter in cõtractibus de quib⁹ loquitur sequens v. tunc non potest procedi vltra remissionẽ ex primo decreto. etiã in dicto casu quo alias posset procedi contra presentem lite nõ contesta. vt si latitaret nõ propterea procederetur ad secũdum decretũ. sed hoc operatur latitatio vt iudex illius loci vbi contractus est celebratus posset pronuntiare actorem esse mittendum in pos. bo. existentiũ etiam in alio loco si in illo non essent bona. et iste est casus in. c. romana. §. contrahentes. de fo. cõpe. lib. vi.
3 ¶ † In text. ibi: nisi alio loco vt se defenderet conuenit. subaudi ꝛ non ibi vbi contractus fiebat. ꝛ sic no. diligẽter ꝙ lꝫ per solum pactũ extra presentiã iudicis possit cõueniri in loco in quo sortiebatur forũ: nõ propterea quis forũ acquiret: vt. s. de iurisdi. om. iudi. l. si cõuenerit.
4 † bene tamẽ potest per pactũ declinari forus qui al's sine pacto esset cõpetens: vt est hic casus. ꝛ sic scholaris potest per pactum renuntiare foro rectoris.
5 ¶ † In tex. ibi: nũquid referas istũ v. ad casum. s. ꝓxime precedentẽ de contractu non ad primũ de quasi cõtractu ꝛ de gestione negotiorũ: qꝛ non potest quis gerere negotia in aliquo loco tanꝙ aduena et statim recessurus cum gestio habeat causam successiuã ꝛ tractũ tẽporis. Itẽ lege literã suspensiue ꝛ interrogatiue vsq ibi quo magis: querit enĩ an id qđ dictũ est in versi. precedenti. ꝙ in hoc contractu sortitur quis forum ꝛ tenetur se ibi defendere: nisi contrarium actũ sit: an sit verum simpliciter: an autẽ debeat distingui: an contraxerit vt aduena et creditor hoc sciebat et non sit verum: an autem vt aduena: et tunc sit verum. ꝛ respondet pro hac parte vt ista distinctio sit adhibenda. ¶ Pone exemplum quãdo cõtraxit vt aduena: si Perusinus venit Venetias vel Florentiam ꝛ emit ibi mercantiã ad credentiam cũ certo termino. nam vendens qui sciebat ipsum statim recessurũ postꝙ dedit terminum solutionis nõ cẽsetur habuisse intentionẽ ꝙ ibi solueretur adueniente termino: qꝛ sciebat vel scire poterat ꝙ tunc ibi non esset sed Perusij: ideo cẽsetur habuisse intentionem accedendi Perusium si nõ seruaret fidem hoc ergo casu lꝫ ille postea reperiatur Venetijs vel Florẽtie post lapsum termini non propterea poterit ibi conueniri quia cum tacite censeatur fuisse actũ ꝙ non ibi sed Perusij solueretur non sortitur forũ ibi rõne illius contractus lꝫ ibi fuerint verba celebrata sed magis inspicitur locus collate solutionis: vt no. j. eo. l. fi. licet glo. ibi sentiat cõtrariũ que per doct. reprobatur. ꝛ no. in. l. cõtraxisse. j. de act. ꝛ obli. nõ ergo poterit Venetijs vel Florentie conueniri. lꝫ ibi postea reperiatur: qꝛ nec sortitur forum ratione originis vel domicilij nec etiã ratione illius cõtractus oportebit ergo sequi domiciliũ eius. secus si nõ vẽdidisset sibi ad credentiã: sed credẽs statim sibi solui: qꝛ tũc sortiretur ibi forũ et si nõ solueret posset ibi conueniri. lꝫ esset aduena: vt no. in. c. romana. de fo. cõpe. lib. vj. in glo. sup verbo rñdere per. §. vltimum istius. l. qđ etiã tenet hic Bar. si autẽ iste mercator quãdo emit non erat ibi vt aduena sed habebat pergulã vel armariũ id est cõduxerat ibi domũ vel apothecã pro aliquibus diebus vel aliquo tẽpore tũc indistincte sortitur forũ ibidem ꝛ cẽsetur actũ vt ibi soluat. ꝛ tunc habet locũ ver. precedens vt teneatur ibi se defendere. ꝛ si se nõ defendat fit missio in pos. bonorũ que ibi habet ex primo decreto. subaudi et etiam vltra proceditur vsq ad sententiam diffinitiuam si fuit ibi deprehensus tẽpore quo fuit cõuentus lꝫ postea se absentaret: al's nõ potuisset ibi cõueniri si iam recesserat ꝛ pergulã dimiserat nisi vt fiat missio ex primo decreto: vt dictũ est: nec ibi est remittẽdus per. d. c. romana. §. cõtrahentes. vbi determinatur iste articulus: de quo hic disputatur in glo. ¶ In tex. ibi: durissimũ est ꝙ quot locis tex. iste videtur probare attẽta eius ratione: qꝛ etiã in loco vbi quis sortitur forũ ratione cõtractus vel alia ratione ꝙ domicilij si reperiatur ibi vt aduena vel viator nõ ꝓpterea possit conueniri nisi per rationẽ de qua hic. sed ita demum si venit causa morandi. sed in contrariũ videtur. l. ij. §. legatis. s. eo. qꝛ speciale est qñ reperitur ibi ex causa necessaria: ergo secus si ex voluntaria. ꝛ iste tex. intelligitur vt ibi dixi. qñ est questio an ex contractu celebrato tẽpore quo erat ibi aduena sortiatur forũ ibi ꝛ dr ꝙ nõ. sed si tũc nõ erat ibi vt aduena ꝛ sic sortitur forũ si postea recedat: deinde reperitur ibi vt aduena nihilominus potest cõueniri nisi ex causa necessaria erat ꝛ sic poterit capi ad instãtiam creditoris vt veniat ad respondendum libello et caueat de iudicio sisti. et postea lꝫ se absenset procedetur cõtra eum vsq ad diffinitiuam. et sic debet dimittere procuratorem si vult caute agere sed si nullo modo ibi reperitur nõ potest aliud fieri quã s. dixi. quia nõ arctatur comparere. ꝛ si dicatur ꝙ nõ arctatur cõparere non constituitur in contumacia per citationem: vt. s. eo. l. non videtur. ergo nõ potest procedi contra eum ad missionem ex primo decreto. respondetur ꝙ imo potest: qꝛ quantum ad illud non requiritur contumacia sed sufficit ꝙ non defendatur[a] qđ patet: qꝛ potest interponi vt contra pupillum ꝛ cõtra absentem causa reipu. qui non possunt constitui in cõtumacia. ꝛ hoc ideo quia est parui preiudicij: vt. l. si finita. §. si forte. j. de dam. infec. vt in. l. ignorare. ꝛ ibi no. per Cy. C. de resti. mili. Ad secundũ vero decretum vel ad diffinitiuã etiã vbi potest procedi lite non contest. non potest perueniri ratione predicta: quia in illis requiritur cõtumacia vera: vt in missione ex primo decreto vel ficto: vt in sententia: vt. l. si ab eo. C. quomodo ꝛ quãdo iudex. ꝛ in nulla istarum potest cõstitui postꝙ nõ tenetur se ibi defendere. ꝛ ista dãt intelligere istã materiã
6 † bene tamẽ potest citari sine qua citatione etiã ad primũ decretũ non posset perueniri.
7 † Sed qualiter fienda sit citatio an iudex illius loci possit de directo mittere nuntium suum ad illum existentem in alio loco sibi non subdito.[a] An autem debeat scribere iudici illius loci ꝙ ipsum citet ex parte sua. Cy. disputauit et terminauit ꝓ prima parte per. l. omnes. §. si vero apparitor. C. de epis. ꝛ cle. lꝫ in cõtrariũ videtur: qꝛ nõ potest vn⁹ iudex in territorio alterius

[a] ¶ Nõ subdito. de hoc articulo vide Frãci. de are. cõsi. cxliiij. ꝑ Al. cõsi. lxxxviij.

falcem mittere nec executionem aliquã facere: vt in.l.extra territorium.ff.de iurisdi.om.iudi.ideo videbatur ꝓ secũda parte ꝙ deberet scribere iudici:sed dic ꝙ citationẽ realem seu personalem non posset facere in alieno territorio:puta mittẽdo suã familiam ⁊ faciẽdo ipsum.c.vt not.in.l.quod si fugitiuus.in.§.idem celsus.ff.de edi.edic.Sed verbalem citationẽ per quã parum derogat̃ iurisditioni alterius iudicis bene potest fieri facere per suum nuntium.⁊ ita loquitur determinatio.Cyñ.hoc tamen verum quando ambo subsint eidem superiori: al's etiã verbalem non posset facere : sed deberet scribere iudici illius loci.⁊ ita determinat Bart.in.l.i.ff.de requi.reis.⁊ per.c.pastoralis.de reg.iur.vbi fuit reprobata sententia imperatoris lata cõtra regem Robertũ quẽ fecerat citari per nuntium in regno Neapolitano qđ nõ erat sub iurisditione imperatoris sꝫ pape: quia debuit scribere pape. ¶Ultimo quero quando habeat pergulam vel armariũ:non tamẽ domiciliũ si inde recessit non tamẽ pergulam dimisit.pone exemplũ in istis Florentinis qui tenent banchum in diuersis locis.⁊ aliqñ reuertunt̃ Florentiã dimittendo factores suos an poterit conueniri lꝫ ibi non reperiatur vt sic possit constitui in cõtumacia et procedi ad diffinitiuã.puto ꝙ sic possit sicut si haberet ibi domiciliũ et imputet sibi si procuratorem nõ dimisit si poterat procedi lite nõ cõtest. al's esset necessaria presentia: qꝛ qđ operatur domicilium quo ad omnia debet operari hec pergula vel armariũ quãtum ad pertinentia ad ipsam pergulã.⁊ ita intelligo hunc text.secus si recessisset ex toto remouendo pergulam.tunc enim non posset cõueniri nisi reperiretur ibi:⁊ tunc bene posset : qꝛ ex cõtractu celebrato tempore quo tenebat pergulã sortiebatur forum . Et no.bene predicta:quia melius declaraui ꝙ̃ reperias declaratũ per aliquem et glo.que sunt hic remanent clare per iam dicta.

8 ¶†In glo.i.magna.in prin.ibi:sed si ibi inueniatur.hec vera ⁊ approbatur in.d.c.romana.§.contrahentes.vt ad locum contractus non sit remittendus si ibi nõ reperitur: sed solum procedatur contra eum ad missionem in possessi.ex primo decreto in bonis que ibi habet et si non habet et latitet : tunc in bonis sitis in alio loco:nec vlterius cõtra eum potest procedi : quia si non tenetur cõparere non potest in contumacia constitui:vt.ff.eo.l.nõ videtur.⁊ sic nõ potest sibi indici multa:qꝛ requirit veram cõtumaciam : vt.l.i.ff.si quis ius di.non ob. lꝫ Io.⁊ Azo dixerint contrarium:vt.ff.sequitur in glo.nec procedi ad secundum decretum vel ad sententiam diffinitiuã in quibus etiam requiritur cõtumacia:vt.ff.dixi.⁊ hoc est generaliter verũ etiã de quolibet alio loco vbi quis sortitur forũ alia ratione ꝙ̃ domicilij vt ita demum possit ibi cõueniri si ibi reperitur.⁊ si ibi nõ reperit̃ ꝓceditur sicut in casu precedẽti.fallit autẽ in casib⁹ in quibus precise cõpellitur venire.⁊ sic est locus remissionis ⁊ mulcte:vt in casu.C.vbi ad ratio.agi oportet.Itẽ vbi de curiali vel coartali.Itẽ vbi status:lꝫ in illis agatur ciuiliter:qꝛ agit̃ de conditione persone:⁊ reddenda administratione que male potest reddi:nisi in loco administrationis esset : ideo si aliquis mercator Florẽtinus tenuisset bãchum Bononie:⁊ postea aufugeret remittendus esset illuc pro reddenda administratione banchi de iure cõmuni.Fallit etiã quando lis esset inchoata in aliquo loco ⁊ promisisset iudicio sistere maxime cum iuramento.[a] qꝛ posset illuc trahi ĩuitus:vt in aut.de exhi.reis.§.si vero etiam quidam iurent.col.v.Fallit etiam ꝓm glos.notabilẽ que est in.l.i.ff.si quis in ius voca.non ierit.in eo qui renuntiasset foro.lꝫ Ange.†dicat illam glo.non esse verã.sed Bar.ibi.⁊ hic videtur eam sequi.ad locũ vo domicilij bene videtur quis remittendus si casualiter se absentauit: qꝛ non est durũ sibi illuc remitti sicut est durũ ꝙ extrahatur de domicilio.⁊ sicut si esset in loco domicilij posset a iudicibus loci capi et precise cõpelli respondere illi libello: vt.l.consentaneũ.C.quomodo ⁊ quãdo iu. ita poterit si ibi non est scribere iudici loci vbi est ꝙ ipsum capi faciat ⁊ remittat.†In criminalibus autẽ que istorũ fforũ fiebat in crimine sacrilegij : vt.l.si cui.§.sacrilegium.ff.de accu. postea per aut.vt nulli iudi.§.si quis non cõprehensor.col.ix. fuit statutum generaliter in omnibus criminibus : vt quis ad locum delicti remittatur non ꝙ ille iudex possit ipsum facere capi in alieno territorio:lꝫ possit facere ipsum citari verbaliter vt.ff.dixi.sed ꝙ scribat iudici illi⁹ loci vt capi faciat.⁊ hoc olim quando omnes prouincie suberant vni principi. nam si iudex loci vbi ille est non obtemperabit literis illius iudicis scribentis poterit adire superiorem et eum facere puniri.Hodie vero quia quelibet ciuitas habet suum presidatum:⁊ non recognoscunt eũdem superiorẽ.iste remissiões nõ sunt in vsu:quinimo etiam in illis que subsunt vni superiori : vt in pluribus terris subditis dominationi Venetorum de vna ad alteram nõ sunt in vsu remissiones.¶Dicit autem ista glos.vnum verbum.ff. in versi.Item in aut.ꝙ equiparatio que fit de delictis ad contractus per aut.vt om.obe.indi.prouincie.§.⁊ hec considerantes intelligitur quãtum ad illa que iam erant inducta tempore illius aut.condite non autem extenditur ad remissiõnẽ fiendam que fuit inducta per aut.vt nulli iudi.§.si quis vero comprehensorum.col.ix.que fuit post illum.§.⁊ hoc considerantes quod dictum esset notabile si esset verum.Nam per hoc sequeretur ꝙ si statutũ equiparat nobiles popularibus ⁊ post illud statutum cõcedatur popularibus aliquod priuilegium quod prius non habebant.illa equiparatio ad hec non trahitur ⁊ sic nobiles non gaudebunt illo priuilegio. sed docto.tenent contrarium per.l.nam ⁊ posteriores.ff.de legib⁹.quia.l.semper loquitur vt.l.arriani.C.de here. ⁊ ideo hodie cũ cõceditur nouũ priuilegium succedit primum statutum qđ ipsum trahit ad nobiles sicut si hodie illud statutum fieret: ⁊ similiter si statutum disponeret ꝙ valeat testamẽtũ corã trib⁹ testibus ⁊ post illud statutũ fiat aliud qđ maior.xij.annis:lꝫ minor.xiij.possit testari:primũ statutũ trahetur ad testamẽtũ istius maioris vt possit testari coram tribus:lꝫ a principio illud statutum nõ comprehenderet testamentũ minoris.xiiij.quia tunc nõ poterat testari sed certe illud statutũ debet intelligi de illis qui poterãt tũc testari ⁊ etiã de illis qui in futurũ efficientur testabiles:vt no.ꝑ Bart.in.l.iij.ff.de leg.i.in.l.i.§.i.ff.ad l.c.fal.nõ est ergo bona responsio glos.sed rñde melius ꝙ equiparatio que fit inter delicta ⁊ cõtractus fit quãtum ad sortiendum forũ: vt sicut in loco cõtractus quis sortitur forũ:vt in hoc.§.ita ⁊ in loco delicti ita intelligit glo.l.omnẽ.ff.eo.qđ no.ꝓpter id quod ibi dicã.nõ autem fit quantum ad actũ remissionis que in delictis de iure cõfienda erat regulariter per illũ.§.si quis vero cõprehensorũ.in cõtractibus autẽ nõ reperitur in casib⁹ de quib⁹.ff.ideo tenendum est contrariũ.

11 ¶†In fi.glos.ibi:sed quidã interlocutoriã dicunt.secus dic ⁊c.sed male dicunt et contra illũ.§.ꝯtrahẽtes. mouebãtur autẽ ibi ad faciendum hãc differẽtiam:qꝛ in executione sententie diffinitiue quã tulit iudex illius loci bene poterat idem iudex ꝓnũtiare vt fiat missio in bonis alibi sitis si in loco suo nõ reperiunt̃ bona : qꝛ cũ fuerit iudex in principali.s. in ferenda sententia.est etiã cõpetens in accessorio.s.in executione ipsius. nã ad ipsum pertinet executio sue sñie que ratio cessat quãdo nullam diffinitiuam dedit cõtra absentẽ.sed vult ꝓnuntiare tenutam dandam esse in bonis ꝓpter hoc ꝙ se non defendit in loco suo:qꝛ solũ potest ꝓnuntiare super bonis sitis in suo territorio.lꝫ cõtrariũ est tam de iure ciuili:vt.l.cũ vnus. alleg.in gl.ꝙ̃ de iure canonico:vt.d.§.cõtrahẽtes.qꝛ sufficit ꝙ sit iudex cõpetens ⁊ ꝙ citatus ibi sortiatur forũ:vt possit hanc pronuntiationẽ facere in bonis alibi sitis. videtur tamẽ velle tex.in illo.§.contrahentes.hoc esse verum si latitat:al's solũ in bonis que habet in suo territorio.Bar.autẽ vlterius intelligit tex.illũ ꝙ in duob⁹ concurrentib⁹ ꝙ latitet in loco vbi est.⁊ ꝙ in loco ꝯtractus nõ habeat aliqua bona ꝙ tũc sit locus remissioni.sed ille tex.hoc non dicit.⁊ Io.andr.ibi tenet cõtrarium. ⁊ etiam Ang.hic vt solum tunc pronuntietur tenuta in bonis alibi sitis.⁊ sic nõ propterea procedetur ad missionẽ ex secũdo decreto nec ad diffinitiuam:vt.ff.dixi.

12 ¶†In glos.que incipit vbi ratione domicilij ibi nec eñ eoipso ꝙ rome causa studiorꝫ habitet ⁊c.No. ꝙ scholaris nõ videtur habere domicilium in loco in quo est causa studij:sed assimilatur habenti pergulam vel armariũ sed contrarium videtur tenere alia glos.magna.ff.ante fi.ibi dũ dicit vel studij scholastici.sed dic ꝙ illa glo.nõ dicit ꝙ habeat̃ domicilium in loco studij:sed dic ꝙ si ibi ꝯtrahit sortitur ibi forum vt possit cõueniri corã suo iudice: scꝫ rectore vel episcopo.domiciliũ autẽ nõ dicitur habere etiã si per mille annos ibi staret si constaret ꝙ ex causa studij ⁊c. al's si stetisset per decenniũ[b] diceretur ibi contraxisse domicilium. qđ dic vt notat Cy.in.l.ij.C.de iurisdi.om.iudi.⁊ Bart.in.l.lex cornelia. ff.de iniur.⁊ vidi Bononie vnum siculum et vnum catellanum qui steterãt ibi sub nomine studij bene per.xxv.an.sed potius stabãt causa solatij:qꝛ multũ delectatur illa ciuitas scholarib⁹. ¶In fine gloss.ibi:hic tamen aduena forensibus studentibus.¶In fine gloss.ibi:hic tamen aduena cauebit de iudicio sisti.dic hoc est falsum ⁊ contra nota.per gl. in.l.ij.§.sed si dubitetur.ff.eod.quam glos.hic allegat.

13 ¶†In glo.super verbo quot ibi puto siue tunc siue postea ⁊c.hec vera ⁊ approbatur in.d.c.romana.ver.nec etiam.⁊ ibi per glos.que dicit istas opi.hodie cessare per illum text.nisi sit actum ꝙ ibi soluatur vt in casu quem.ff.posui de aduena qui emit mercantias vel equum non ad credentiam quia censetur actum ꝙ statim soluat.⁊ ideo non soluat potest capi et detineri: quia suspectus et fugitiuus est.¶In gloss.ibi : in legato. tamen certe et multomagis in non legato:vt in fi.glos.quando tanꝙ̃ aduena contrahit in loco in quo alter sortiebatur forum vt ratione cõmunis patrie vel alia ratione : vt etiam contractus predicti sortiuntur. et sic addatur forus foro:et vltra hoc etiam prestat priuilegium

a ¶Cũ iuramẽto. Quid operet̃ iuramẽtũ qñ quis promisit rñdere sub quocũꝗ iudice.vide ꝑ Ancha.ꝯsi.cxciij.

b ¶Decẽniũ.vid. do.Anto.de bu.i.c.ꝙ clericis.de fo.cõpe.d.Car.i cle.dignũ.de celeb.mis.glo.xiij.q.ij.Frã.de are.i l.ex facto.§.vex.ff.de here.insti.

privilegium qd habebat revocandi domum. quantum ad istū contractum ibi tunc celebratum: vt in. §. omnes allegato in gl. debet ergo iste tex. intelligi quando in illo in quo contraxit vt aduena non sortiebatur forum alia ratione q̄ cōtractus: ⁊ tūc ratione cōtractus sortiatur nisi fuerit actū tacite vel expresse φ ibi soluat. arg. huius. l. in fi.

1 **Apud labeonem.** †Ratione contractus celebrati per aliū sortit qs forum sicut celebrati p se. h. d. si ergo factor vel discipulus alicuius mercatoris Florentini tenens banchum vel fundicum Bononie cōtrahat ibi etiā ille mercator existēs Florentie sortitur Bononie forū vt si ibi reperiatur possit conueniri institoria directa vel vtili. que cōpetit ex facto taliū: vt. ff. de instito. p totū ⁊. l. iulianus. §. si pcurator. ff. de act. emp.

2 ☞Si cōtrahimus hic ⁊ alibi cōfert solutio nō censet contractus celebratus hic sed in loco collate solutionis.

1 **Illud sciendum.** †In loco domicilij ⁊ etiā vbi fienda est solutio pōt 2 quis conueniri. h. d. ¶†Et no. glo. q̄ est hic φ si contrahimus hic ⁊ alibi confertur solutio. iste contractus non censetur celebratus hic nec virtute ipsius possum hic conueniri si alia rōne nō sortiebat hic forū sed in loco collate solutionis. ⁊ ista glo. cōmuniter tenet ⁊ no. in. l. iij. ff. de bo. auto. iu. pos.

Omnem obligationem.

1 †Non solum in loco contractus vel quasi sortitur quis forū: vt in. §. si tutelam. sed etiam in omni loco vbi aliquid facit ex quo obligatur puta si delinquit. hoc dicit. Ita intelligit glo. istam. l. in. d. §. si quis tutelam. in glos. ff. magna. circa principiū. vbi dum dicit cum sint quo ad ius fori delicta ⁊ contractus paria: vt. ff. eod. l. omnem. ex quo sequitur φ aliquādo quis obligatur ad penā q2 cum quis delinquit sicut consentit in delinquendo ita censetur cōsentire in pena iuris: vt no. ff. de postu. l. j. §. bestias. in gloss. que incipit si habes. ibi dum dicit: quia cum primum maleficium cōmittebat videtur posse pati velle in harena damnari ⁊c. ⁊ quod notat Innocen. in. c. in nostro. extra de iniur. ⁊ dic φ obligatur obligatione naturali fm docto. nō φ ex ea oriatur actio sed iudicis officiū nobile propter causam impartitur siue procedatur per viā accusationis siue inquisitionis.

2 ☞Litis cōtestatio nō potest fieri nisi dato libello.

3 Preceptū factū in confessum est interlocutoria ⁊ potest cōtrario imperio reuocari licet secus in diffinitiua.

4 Precepto facto in confessum si confessus dicat se errasse in cōfitendo potest ab eo appellare ⁊ errorē suum corrigere in causa appellationis nisi cōfessus esset etiam conuictus per testes vel instrumenta.

5 Ex tali precepto oritur actio in factum sicut a sententia diffinitiua. ⁊ nu. 14.

6 In confessum qn̄ feratur snīa diffinitiua.

7 In cōfessum qualiter nulle sunt partes iudicis nisi in cōdemnando ⁊ an possit adijcere penā si confessus in quē factum fuit preceptum de soluendo non soluat.

8 Verbū cōpetenti qd importet idē qd donec.

9 Lite finita per sententiā si condēnatus vult gaudere dilatione legali que datur miserationis gratia ad soluendū necesse habet satisdare vt hic.

10 Pēdente dilatione cōuentionali nō debet quis cōpelli satisdare: nisi superueniat noua causa suspicionis.

11 Pendente dilatione legali vel data a principe cōpellitur debitor satisdare etiam si sit idoneus ⁊ soluendo: ⁊ φ possit capi vel detineri quousq3 satisdet.

12 In mora modici tpis non potest esse periculū nisi contrarium constaret vt in fugitiuis.

13 Tempus dicitur magnum vel modicum arbitrio iudicis nisi reperiatur determinatū a iure.

14 Confessus coram iudice habetur pro cōdemnato nec in tali cōfessione requiritur causa: ⁊ φ requiratur presentia partis sicut in extraiudiciali.

15 Preceptum si fiat in confessum tunc dātur debitori decē dies de consuetudine.

Quid in debitoribus fiscalibus condēnatis ibi.

1 **Si debitori[a] meo.** †In cōfessum non est ferenda snīa diffinitiua s3 fit sibi preceptum de soluendo infra tēpus qd datur iudicatis qua dilatione gaudet. ita demum si satisdat de soluēdo adueniente termino. hoc 2 dicit. ⁊ semper allegatur ⁊ practicatur. ¶†In text. ibi: actionē cedere. ⁊ sic nō erat datus libellus s3 volebat actor ipsum dare. ideo confessio rei non habet vim litis contestate q2 contestatio non potest fieri nisi dato libello: vt in aut. offeratur. C. de litis contesta. ergo non potest ferri diffinitiua snīa: sed potest fieri 3 preceptū †φ est sentētia precepti ⁊ est interlocutoria: de qua in Spe. de sentē. §. ij. ⁊ potest reuocari cōtrario imperio per. l. qd 4 iussit. ff. de re iudi. licet secus in diffinitiua. †⁊ pōt ab ea appellari sicut a diffinitiua si dicat se errasse in cōfitendo poterit em̄ errorē corrigere in causa appellationis: vt. l. creditor. §. iussus. ff. de appel. secus in eo q esset confessus ⁊ cōuictus per testes vel 5 instrumenta q2 non appellat. ar. l. ij. C. quor app. nō reci. †⁊ ex eo oritur actio in factū sicut a snīa diffinitiua si nō appellatur: vt. l. si postulauerit. §. si liber homo. ⁊ qd ibi not. ff. de adul. sed li 6 bellus †fuisset porrectus tunc aut cōfitetur nō tamē respōdendo libello. ⁊ tunc ex tali cōfessione sicut ex negatione inducitur lit. contest. vt. l. rem non nouā. C. de iudi. nisi dicat contrariū φ b confitetur non animo litē cōtestandi:[b] vt not. in. l. j. C. de lit. cōtesta. tūc ergo feretur diffinitiua que nō potest cōtrario imperio reuocari. ⁊ in primo casu dantur de consuetudine. x. dies ad soluēdum: vt hic in gl. licet de iure detur tempus qd datur iudicatis: vt in fi. istius. l. in scdo casu nō loquit consuetudo. et sic 7 solū datur tēpus qd datur iudicatis. ¶†In tex. ibi: audiendū eū subaudi si dicat se nolle litigare nec respōdere libello: vt. l. si seruus paratus. ff. de pcu. ⁊ hoc est qd alibi dicit φ in ɔfessum nulle sunt partes iudicis nisi in condemnando. ff. ad le. aquil. l. pinde. in fi. s. in cognoscēdo seu cogendo litigare. et in sumēdo diffinitiue s3 bene sunt in precipiendo φ soluat: an autē possit adijcere penā si nō soluat. vide Spe. de sen. §. ij. ver. sed nunqd 8 iudex. ⁊ tetigi. ff. eo. l. ij. in fi. ¶†In tex. ibi: cū cōpetenti cautela. i. fideiussoribus vel pignoribus. et sic not. significatū huius verbi cōpetenti. nam idem importat φ verbum donec. s. cū satisdatione seu fideiuss. vt. ff. mād. l. si mādato titij. §. fi. de fideicō. 9 lib. l. iiij. §. adijcitur. ⁊ de pe. l. pe. ¶†Sed opp. φ nō debeat satisdare de soluēdo q2 cōuētus suo nomine nō satisdat de iudi. sol. vt insti. de satis. §. fi. Sol. ⁊ tene mēti hoc est verū lite pēdente: sed ea finita per snīam si vult gaudere dilatione legali que datur miserationis gratia ad soluēdū necesse habet satisdare: vt hic qd perpetuo tene mēti. nā per snīam extinguitur satisdatio de iudicio sisti quā prestiterat: licet suo noīe: vt. l. grece. §. et post litē. ff. de fideiusso. merito prouidetur de alia satisdatione.

10 ¶†Item adhuc oppo. q2 nō debet quis cōpelli satisdare pendente dilatione nisi superueniat noua causa suspicionis. Sol. illud est verū pendente dilatione cōuentionali: q2 imputet sibi a creditor φ eam dedit vt nō possit nisi ex noua causa petere satisdationē. l. omnib9. ff. eo. ⁊ loquit in dilatione legali que datur preter voluntatē creditoris: vnde nō est quid sibi imputet: vñ 11 nō attendit an superueniat noua causa. † et sic no. qd pēdente dilatione legali compellitur debitor satisdare etiam si sit idoneus ⁊ soluendo concordat. l. si constante. §. quoties. ff. solu. matrimo. Item si dilatio detur a principe: vt. l. vniuersa. C. de pci. impera. offer. ex hoc sequitur qd condemnatus in causa ciuili vel criminali ad certam quantitatem licet habeat dilationem ex forma statuti vel iuris cōis ad soluēdum ⁊ nihilominus poterit capi ⁊ detineri quousq3 satisdet. et dicit Ange. hic φ vidit quendam potestatem condemnari in syndicatu: q2 quendam condemnatum de crimine in pecuniam capi fecerat: ⁊ q2 allegauit dilationem statutoriam ad soluendum ipsum relaxauit sine fideiussoribus: quia nō debuit relaxare. certe si aufugisset vel esset effectus non soluendo ⁊ sic respubli. esset lesa iuste fuit condemnatus: sed si est presens ⁊ soluendo ita quod capi potest nunc de nouo male cōdemnatus fuisset si non fuit in dolo. al's secus: vt. ff. ne quis eum qui in ius. l. penul. §. j. cum his que ibi 12 dixi. ¶†In tex. ibi: neq3 enim. no. istum tex. quia semper allegatur φ in mora modici temporis non potest esse periculum hoc verum presumptiue: secus si contrarium constaret vt in fugitiuis quibus non est danda dilatio etiam modici temporis: vt. l. ait pretor. §. si debitorem. ff. que in frau. credi. et not. in. l. extat. ff. qd metus causa. Nam interdum etiam in instanti est peri 13 culum: vt. l. j. in prin. de exer. ¶†In tex. ibi: modicum autem tempus. hec questio in alio casu q̄ isto relinquitur in arbitrio b iudicis modicum vel magnum: vt. l. j. §. j. ff. de iure delibe. si nō reperitur alias determinatum a iure s3 hic est determinatum.

14 Et sic no. † φ confessus coram iudice habetur pro condemnato: quia datur sibi dilatio que datur condēnato. concordat. l. j. C. de confes. vnde talis cōfessio parit actionem in factum secus in confessione extraiudiciali que non parit actionem vel obligationem sed solum probationem: vt. l. publia. §. fina. ff. depo. nec requiritur causa quando fit coram iudice: sicut nec in snīa requiritur causa sed quando extra iudiciū secus. ⁊ al's non valet: vt. l. cum de indebito. in fine. ff. de proba. ⁊ quod plene nota. in. d. l. j. C. de confes. vtraq3 tamen requirit partis presentiam: 15 vt. l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. † Quod autē hic di

a ¶Si debitori. s3 quid si iudex in casu hui9. l. profert snīam diffinitiuā q̄ nō pōt valere vt snīa an valeat vt pceptū d. de Rota deci. suis de re iudi. ī in antiqs tenēt φ sic vt act9 potius valeat quā pereat et an tale preceptū impediat litis cōtest. sicut snīa diffini tiua ijdē. d. ɔclu dunt φ sic deci. suis nouis. de litis contesta.

b ¶Litē contestā. de hoc per. d. de Rota decis. suis nouis. et antiqs de lit. cōtesta.

citur procedi de iure: sed de consuetudine hoc tempus abbre/uiatur.scz ad decem dies:vt in gloss.aut.de exhiben.reis.§.su/scepto.super verbo lite contesta.col.ix.Quid autem in debito/ribus fiscalibus condemnatis.dic vt.j.de iure fisci.l.in fraudē.§.in fiscalibus.

1 **Qui non cogitur.** †Omne agens in agendo repatitur ita summabat istam.l.Bald.⁊ est dictum Aristo.vel sic in loco in quo quis agit potest reconueniri.licet si non aget reconueniri non posset.hoc dicit.Et intellige:vt dixi.s.eo.l.ij.secus si agat quia si non poterat ibi conueniri ratione alicuius priuilegij.de iure tamen cōmuni poterat: tunc agendo contra vnum perdit priuilegium quo ad oēs ita ꝙ a quolibet alio potest conueniri:vt ibi ſm vnum intellectum glo.quem docto.tenent.⁊ etiā Inno.vt ibi dixi.sed si nō poterat conueniri de iure cōmuni:quia nullomodo sortiebatur ibi forum.tunc solum potest recōueniri ab aduersario contra quē ipse agit nō ab alio:vt.l.fi.C.de senten.difficilius em̄ perditur ius cōe ꝙ̄ priuilegiū vt.l.eius militis.§.militia.j.de testa.mili.⁊ plene not.in.l.j.C.si aduer.vendi.

2 Judiciū nō debet fundari super iure de futuro seu qđ qs sperat in futurū cōpetere.

3 Si pendente conditione ago ⁊ habeam aliquod ius de presenti possum petere te cōdemnari ad dandū adueniente cōditiōe.

4 Cautela pro actore in articulādo de debito ꝙ articulet de tempore ante litem cōtesta.alias sibi nō prodesset probatio.

5 Probatio dubia non releuat probantem.

6 Si ago nomine alieno cum non habeam potestatem agendi ⁊ lite contestata superuenit hoc sufficit ad victoriā obtinendā.

7 Si ago nomine proprio tunc si tempore litis contesta.deficiat mihi ius in accessorijs ⁊ superueniat post litem contesta.poterit ferri sententia diffinitiua pro me etiam si in libello nō petij ⁊ vide duas limitationes.

8 Ex iure superueniente actori quando possit ferri sentētia diffinitiua pro eo.

9 Quid si superueniat ex causa noua et qđ si ex causa de pterito.

1 **Non potest videri.** †Jus supueniens actori post litem contesta.nō ex causa de preterito nō sufficit sibi ad victoriam obtinēdam.ideo reus absoluit sed actor poterit agere de nouo:quia illud ius nō fuit in iudicium deductum.⁊ sic absolutoria non parit illi preiudiciū.h.d.ista.l.vulgaris.⁊ pone exemplum vt in fine.glo.magne.si agebam contra te ad centum:qꝛ dicebā te mihi promisisse ex causa donationis:⁊ tamen non erat verum.deinde post litē contesta.promittis.⁊ articulo.⁊ probo de ista promissione certe non ꝓpterea debes condēnari qꝛ sup ea nō fuit litis facta cōtestatio cum non esset in rerum natura tempore contestationis facte:⁊ sine contestatione non potest diffinitiua ferri.absolueris ergo qꝛ nō probaui quod in libello deduxi.s.te mihi promisisse ante libellū datū.⁊ postea de nouo potero libellum dare: quia ago ex noua causa.⁊ sic nō obstat exceptio rei judicate: vt.l.cū queritur.j.de excep.rei iudi.Potest etiam poni exemplū in actione reali vel mixta:vt si ago reivendi.asserens me dominū cum non sim.et post litē contest.efficior dn̄s:qꝛ successi vero dn̄o qui me instituit post litē contesta.debeo succūbere qꝛ superuenit ex causa post litem cōtesta.superueniente.secus si ante vt si eram institutus nō tamē adiuerā tpe cōtestationis:sed postea adiui.nam trahitur retro aditio.et videor fuisse dn̄s a morte testatoris.ideo hoc mihi sufficeret per.l.heres quoqꝫ et ibi no.de hoc j.de acqui.here.sed in quo differt ista.l.a lege nō quēadmodū.j.eo.Rn̄.hic agebam tanꝙ̄ super iure de presenti mihi competente:cū tamen non competeret:sed incepit postea cōpetere ibi agebā nō tanꝙ̄ super iure mihi cōpetenti de presenti:sed tanꝙ̄ super eo qđ sperabā in futurū mihi cōpetere:vel dicebā expsse

2 vt†si ago contra te ex persona defuncti:qꝛ dicam te esse institutum ab illo ⁊ ꝙ spero vt adeas eius hereditatē: ⁊ peto te condemnari ad soluendum in casu quo hereditatē adeas certe nō dꝫ admitti iste libellus:qꝛ non debeo fundare iudiciū sup iure

3 futuro.†Et eodē modo si debes mihi sub cōditione ⁊ ago ipsa pendente petens te condēnari ad dandū adueniente cōditiōe: qꝛ non debet admitti imo tanꝙ̄ nulliter egerim debes absolui vt.j.de edi.edic.l.bouem.§.si sub cōditione.nisi de presenti habeam aliquod ius vt si debes mihi decē annua ex causa legati.nā ꝓ presenti est legatū purū pro sequentibꝰ est conditionale.rōne ergo presentis puri possum petere te cōdemnari ad dandum ꝓ isto anno ⁊ etiā in annis sequentibus ne quolibet anno habeā de iure meo contestari:vt.l.j.in fi.glos.C.de sen.que sine cer.quāti.⁊ not.in.d.l.non quēadmodū.in vlti.glo.

4 †Et per istā.l.dicit glos.no.in.c.abbate sane.de reg.iur.lib.vj.ꝙ actor debet esse cautus in articulando de debito qđ articulet de tpe ante litem contesta.alˢ sibi nō prodesset probatio.si em̄ dixi te esse debitorem meū ex tali contractu.⁊ testes deponerent verū esse qđ fuerunt presentes hoc non sufficit ad victoriam:qꝛ istud potest esse post litem contesta.qđ non sufficeret: vt in hac.l.debeo ergo articulare de tpe ante litem contest.sed ꝙ cōtractus

5 fuit celebratus tali tpe ante litem contesta.†qꝛ alˢ dubia ꝓbatio non releuat probātem:nō sufficit em̄ qđ ita poterat esse qđ post litem contesta.foret celebratus contractus: vt in.c.presen/

6 tia.extra de ꝓba.†Recolligendo autē contraria glo.debes scire ꝙ interdum ago noīe alieno cū nō habeā potestatē agendi ⁊ litis contesta.superuenit.⁊ tunc sufficit ad victoriam obtinēdam:vt.l.iulianus.cū ibi no.s.qui satis.cog.⁊ etiā si ex causa

7 de presenti superueniat.†Interdum ago nomine ꝓprio ⁊ tpe lit.contest.deficit mihi ius tunc aut non deficiebat in re principaliter petita sed in accessorijs: et tunc sufficit ꝙ superueniat post litem cōtesta.⁊ potest ꝓ me ferri diffinitiua etiā si in libello non petij:qꝛ sufficit ꝙ post eā petam in calculo ferende snīe: vt.l.ediles.§.item sciendum.j.de edi.edic.⁊.l.si quis missum.§.iudex.cum ibi no.j.de dam.infec.⁊ hic in prin.glo.magne.quā ita intellige.Hoc tamē limita duobus modis.Primo quādo illud accessorium veniebat de natura principalis actionis in iudiciū deducte:vt si egi contra te rei ven.ad fundum ⁊ tēpore litis contesta.nondum perceperas fructus.et sic ad illos petendos non habebam ius.⁊ post litē contesta.percepisti.nā debes in eis cōdemnari:qꝛ veniunt officio iudicis mercenario de natura actionis proposite.⁊ idem in vsuris que veniunt ex natura actionis bonefidei.si vo nō veniunt ex natura actionis.pone exemplum in vsuris ꝓmissis per stipulationem in cōtractibꝰ stricti iuris que sunt accessorie: non tamen veniunt de natura actionis nec officio iudicis deseruiente: sed per stipulationem ⁊ tunc super eis que inceperunt deberi post litem contesta.non posset fieri cōdemnatio:vt.l.j.⁊ ibi plene not.C.de iudi.Secunda limitatio est qđ dixi intelligatur de accessorijs que incipiūt deberi lite pendente.si autē post litem finitā per sententiā diffinitiuam tūc illa nō pertinet ad officiū iudicis nec posset iudex cōpellere condemnatum ad cauendum de tradendo vel soluendo id qđ post sententiam incipiet deberi licet loco accessionis.

8 ⁊ hic est casus in.l.j.§.j.in fine.j.de vsu.†Aut deficiebat actori ius super eo qđ principaliter petebat ⁊ tunc aduerte qđ aut nō deficiebat ex toto imo aderat sibi ius sed nō exercitium qꝛ deficiebat extremū ex parte conuenti vt in peti.here.⁊ in rei ven.si agens erat heres vel dn̄s.cōuentus autē non possidebat:vnde ille habebat petitionem here.⁊ rei ven.nō contra illū cōuentū: sed contra aliū possessorē: ⁊ tunc sufficit ꝙ conuentus incipiat possidere post litem contesta.vt possit condemnari:vt.l.si autē.§.j.j.de rei ven.et.l.iiij.j.de pe.here.⁊ in actio.de peculio si ago contra te ex contractu celebrato cum seruo vel filio tuo.nā habent actionē sed non exercitium contra te si nihil erat in peculio sufficit ergo qđ lite pendente incipiat esse: vt.l.quesitū.j.de peculio.Et per hoc videtur ꝙ si ago contra te tanꝙ̄ contra heredem debitoris mei cum non esses et post litem contesta.effectus es heres etiam ex noua causa vt qꝛ alius ad quem deuoluta erat repudiauit ꝙ hoc sufficit ad condemnationem quia non deficiebat ius ex parte mea.nam habebam actionem licet non contra te.Interdum deficiebat ex toto ius ex parte mea sed superuenit post tunc aut illud ius incipit supuenire in illo actu contestationis ⁊ propter ipsam contestationem et sufficit mihi vt in casu.l.si titius ⁊ seius separatim.j.de verbo.obliga.l.nuda.C.de contrahen.stipu.Aut superuenit non post cōtest.nec in illo actu sed post ⁊ tunc videtur hic distinguere pro solutione multarum.ll.que videntur contradicere ꝙ aut illud ius superuenit ex causa que non habuit originē ante litem contest.sed post.⁊ loquitur ista.l.ponendo exemplum:vt.s.posui.Aut habuit originē ante litem cōtesta.⁊ tunc non habet locū ista.l.qꝛ sufficit ad condēnationem:vt.l.si rem.§.fin.j.de pig.act.⁊ in isto exemplo qđ.s.posui quando egi anteꝙ̄ adirē hereditatē.⁊ isto

9 iure loquuntur plura iura que videntur huic obstare.†Sed aduerte qđ ista membra recipiūt limitationem.Primum em̄ quando superuenit ex causa noua ꝓcedit ſm Inno.in.c.abbate sane.de regu.iur.in.vj.quādo egi specificando causam.puta egi ad centum que promisisti mihi tali die ⁊ tali mense ante lit.contesta.cum nō promisisses sed postea promisisti: vel ago rei ven.asserens me dn̄m ex venditione mihi facta per talem cum adhuc non vendidisset:sed vendidit post.si autem egissem generaliter dicēdo qđ mihi teneris in centum ex causa donationis:nec dixi qn̄ fuisset facta:vel egi rei vendi.dicendo me dn̄m nec dixi ex qua causa.tūc tenet Inno.de hoc fecit festū in dicto c.abbate sane.ꝙ non habeat locū ista.l.imo ꝙ si post litem contesta.incipis debere ex causa donationis vel incipis esse dn̄s

ex causa noua ꝙ hoc sufficiat de equitate vt possis condemnari ⁊ ꝙ iudex salua conscientia nō potest te absoluere de qua decisione. Pe. de bella per. truffatus est. ⁊ dicit eam non esse verā de iure nostro vt refert Cy. i. l. vnica. C. de alie. iudic. mutā. causa. credo in. vj. q. quia imo tunc proprie loquitur ista. l. alias nō haberet dubium si specificasset causam: cōtractum factum tali die vel mense cum non esset nam quis dubitaret hoc casu. qr non deduxit in iudicium nisi contractum factum tempore precedenti. Comprobat etiam Pet. aliis subtilibus rationibus. ideo illa decretalis esset seruanda in terris ecclesie non in terris imperij in curia seculari iuxta no. in. c. fi. de arbi. lib. vj. Secundum membrum est quando superuenit ius ex causa de preterito ꝙ illud sufficiat. Ang. videtur hoc limitare si talis acquisitio iuris retrotrahitur ad tempus cause. pone exemplū si debes mihi sub conditione ex contractu pēdente cōditione ago. et lite pendente superuenit conditio. nam trahitur retro. vt. l. potior. ⁊. l. qui balneum. j. qui po. in pig. ha. ⁊ tūc ratio esset clara quia attenta fictione videor habuisse hoc ius tempore lit. cōtest. quia nec vere nec ficte habuissem ius tempore contest. vnde non potest dici in iudicium deductum. Mihi nō placet hec distinctio nec videtur esse de mente glo. ⁊ doc. ⁊ videtur contra l. si rem. §. fi. j. de pig. ac. quia ibi solutio debiti non trahitur retro imo operatur vt ex nunc nec ibi fingitur pignoratitia nata a prin. sed nascitur hodie post solutionem licet non ex ipsa solutione sed ex traditione pignorū prius facta. ⁊ hoc sufficit ad condemnationem. ⁊ idem dicerem in legato cōditionali. Alia limitatio est quia procedit quando petitur tanꝙ debitū de presenti. cum tamen non debebatur. si autem tanꝙ debitum quod speratur sequi. tunc non debet actor admitti nec debet obtinere sententiam licet postea sequatur. quia inepte egit fundando iudicium super futuro. ⁊ hoc casu loquitur. l. non quēadmodū.

2 ☞ Ecclesia non dicitur pati defectū in diuinis si vnus ex pluribus ministris subtrahatur: vel deficiat ⁊ alij sufficiant.

In literis pape frequenter ponitur clausula dūmodo in diuinis non patiatur defectum ibi.

3 In loco in quo quis adit hereditatem non sortitur forum sola ratione aditionis nec ibi potest cōueniri ⁊ in quo loco debeat conueniri.

4 Restitutio hereditatis ex trebelliano idē operatur quo ad iura vtilia in fideicommissario: quod operatur aditio quo ad iura directa in herede.

5 Licet in fideicōmissarium trāseant actiones vtiles: nō tamen transit priuilegium quod habebat heres restituens herditatē super eis directis non tamen tanꝙ heres sed alio respectu concernente personam suam tm̄.

6 Sicut post lapsum termini dati ad probandum non admittitur quis ad probandum per testes vel instrumenta ita nō admittitur ad articulandum. ⁊ petendum aduersarium compelli quod respondeat articulis ⁊ positionibus mediante iuramēto de calumnia.

7 Illud quod fit causa necessitatis eatenus fit quatenus necessitas vrget ⁊ non vltra.

8 Remissio processus de vno iudice ad alium.

9 Restitutio hereditatis ex trebelliano ꝙ petatur actione ex testamento. ⁊ an officio iudicis.

10 Agens officio iudicis nobili an possit reconueniri.

Non alias in eos.

1 †Lex ista cum sequētibus vsque ad. l. sed si restituatur in. §. si pater tractat de materia. l. ij. §. legatis. s. eo. ⁊ tria facit iuriscō. in effectu. quia ponit quatuor casus in quibus legatus potest conueniri tempore legationis nec habet priuilegium reuocandi domū. Unus est ratione contractus tunc ibi celebrati per eum: vt in princ. istius. l. Secundus ratione delicti commissi per eum vel per auum suum. ibidem si cōuenitur actione noxali. vt in. §. j. in prin. Alij duo casus ponuntur in. l. sed ⁊ si restituat. §. ediū. ⁊. §. sed si dies quando periculum est in mora vel ratione rei de qua agitur vel quia actio erat tempore peritura. quia tunc cōpellitur quatenus necessitas exposcit ⁊ non vltra. Scdo principaliter ponit duos casus in quibus videbat indistincte posse conueniri. ⁊ tamen non ita est. Primus quando conuenitur rei ven. pro re mobili aliena quā reperitur tūc possidere. nam rei ven. datur ratione presentis pos. cū ergo possessio consistat in facto. ⁊ ipse nunc exerceat illud factum videbatur posse conueniri sic pro cōtractu vel delicto tunc ibi celebrato. ⁊ tm̄ nō ita est sed cū distinctione. nā quidā distinguebant si aduocaret ab eo illa res ipse legatus patereē defectū ministerij. vt qr habebat vnū tanꝙ seruū alienū vel duos. ⁊ ambo erāt necessarij. ⁊ vno sibi ablato necesse haberet aliū subrogare. vt tūc pro illo nō possit cōueniri aut habebat multos ita ꝙ ablato vno posset trāsire cum alijs. et tunc possit conueniri. sed iurisconsul. reprobat hanc distinctionem et ponit aliam ꝙ aut inceperat possidere alium seruum ante legationem: et tunc indistincte non possit pro alio conueniri ne aduocetur ab officio legationis. Alius casus est in quo videbatur posse conueniri et tamen non cōuenitur scilicet quando tempore legationis. ⁊ in illo loco adiuit aliquā hereditatem sibi delatā vel fecit eā sibi restitui per fideicom. nam per hoc censetur quasi contrahere cū creditoribus ⁊ legatarijs. vt. l. hoc autē. §. si. quibus ex cau. in pos. ea. ⁊ sic videbitur posse cōueniri sicut pro cōtractu ibi celebrato vt in prin. l. qr quantū ad hoc cōtractus ⁊ quasi cōtractus equiparantur ar. s. eo. l. heres. absens in prin. ⁊. §. j. ⁊. l. omnē. ⁊ nihilominus determinatur contrarium in. d. l. de eo cū. l. se. cum prin. se. ⁊ ratio est. quia iste quasi contractus celebratur cū incerta persona et sine cōsensu illorum quibus obligatur vñ non remanent decepti licet ex hoc nō sortiantur ibi forum. secus qñ cū persona certa. quia remaneret decepta si nō posset eum ibi cōuenire. ⁊ sic non ob. contrariū. Tertio ⁊ vltimo circa predictam materiā determinat duo dubia. vñ in. l. sed et si restituatur in. §. contra aliud in. §. ex quibus. et ista sufficiant pro summario ⁊ casum in terminis non potuissem melius vobis recolligere ⁊ nisi per istum modum recolligeremus isti tex. infrascarēt intellectum ⁊ doc. non declarant. Not. in. l. non alle. in ver. sed si postulatur ibi. si vero ex multis ⁊c. ar. optimū sm̄ An. 2 †ꝙ ecclesia non dicaē pati defectum in diuinis si vnus ex pluribus ministris subtrahatur vel deficiat qr sufficiūt alij: secus si esset vnus vel duo. ⁊ vnus sine altero non sufficeret ⁊ hoc no. qr frequēter papa in suis literis imponit illā clausulam. dūmodo in diuinis non patiatur defectum. 3 ¶ †Item no. in. l. de eo. qr videtur ibi casus ꝙ in loco in quo quis adit hereditatem non sortitur forū sola ratione aditionis nec ibi potest conueniri sed in quo loco debeat conueniri dic vt. s. eo. l. heres absens. in prin. qñ cōuenitur ex persona defuncti pro debitis hereditarijs. qr in loco in quo poterat defunctus vt ibi subaudi etiā in loco in quo ipse adhuc sortitur forū ratione sue originis vel paterne vel domicilij. Pro legatis vero ⁊ fideicō. dic vt. j. eo. l. ꝙ legatum. ⁊. l. fideicōmissum. in prin. 4 ¶ †Itē no. in. l. sed ⁊ si restituaē circa prin. ꝙ restitutio hereditatis ex trebelliano idem operatur quo ad iura vtilia in fideicōmissario ꝙ operatur aditio quo ad iura directa ī herede. qr sicut per aditionē acquirit heres dominiū directū et directas actiones hereditarias. ita et fideicōmissarius vtile dominium et vtiles actiones actiue ⁊ passiue. 5 ¶ †Item not. §. j. ꝙ licet in fideicōmissarium trāseant actiones vtiles. non tm̄ transit priuilegium quod habebat heres restituens hereditatem super eis directis non tamen tanꝙ heres sed alio respectu concernente personam suam tantum. facit. l. si heres. pecuniam ibi no. j. ad tre. 6 ¶ †Item no. in. §. ex quibus. arg. imo casum ꝙ sicut post lapsum termini dati ad probandū nō admittitur quis ad probandū per testes vel instrumenta ita non admittitur ad articulandum[a] ⁊ petendum aduersariū compelli ꝙ respondeat articulis ⁊ positionibus mediante iuramento de calumnia quia ista est species probationis ⁊ optime facit. l. in contractibus. §. illo. C. de non nu. pe. 7 ¶ †Ultimo no. in ver. sed si dies. quod illud quod fit propter causam necessitatis eatenus fit quatenus necessitas vrget et non vltra facit. l. senatus. supra de offi. presi. 8 †Nota etiam de remissione processus de vno iudice ad alium omnes glo. que sunt hic tendunt ad declarationem litere que satis est clara per predicta. vna tamen glo. in. l. sed et si restituatur. in princip. videtur velle dicere duo in quibus reprobatur. 9 vnum est †quod restitutio heredita. ex trebel. petitur officio iudicis. Certe imo petitur actione ex testamento sed quod heres compellatur adire bene poterit officio iudicis ita not. hic ⁊ melius in lege et sine scriptura. C. ad trebel. et codē titulo infra ad trebel. l. si legatis. in principio. 10 †Aliud dicit glos. quod ille qui agit officio iudicis nobili non potest reconueniri quod etiam reprobat per legem. j. §. finali infra de varijs ⁊ extra. cog. quod dic vt in autētica et consequenter. C. de senten. Ad contrarium autem formatum in glossa de. l. secunda. §. sed si agant supra eodem. Responde vt ibi not. in glos. super verbo compellūtur in prin. ⁊ hoc in fi. illius glo.

[a] ¶ Articulandū dicunt do. de rota. deci. suis ꝙ art. pertinentes in causa etiā prohibita pphana post terminū et ante cōclusionē in causa debeāt admitti de equitate et limita. d. pau. hic vt per eosdem. d. decis. incipiente dat aliquis articulus de test. ⁊ atte.

2 ☞ Si aliquis decessit relicto vno filio iam nato: ⁊ vxore pregnante et filius iam natus egit contra debitores hereditarios pro dimidia cum debuisset solum admitti ad quartam partē. ⁊ succubuit et postea vnus tantum natus est: et sic fuit heres ī dimidia an sententia sibi noceat solum in quarta.

3 Rerum natura dicitur esse certa de omni eo qd est in substantia licet nullus homo mundi hoc sciat.

Lex dicitur esse certa de omni eo quod est certum in rerum natura. ⁊ sm̄ illud operatur effectus suos legales.

4 Iudex non debet nec potest preiudicare de occultis: sed de his que sunt verisimilia ꝛ esse possunt.

Sed ꝛ si restituatur.

1 **Sed si paterfa.** ¶ †In ventre presumūtur in dubio esse tre. ideo iā natus interim ad agēdū tanq̄ heres pro quarta tantū parte admittit̄. h. d. Et aduerte q2 tres sunt casus si aliquis decessit intestatus relicto filio iā nato et vxore pregnante. vel facto testamēto in quo instituit iā natū ꝛ ventrē vxoris sue. ¶ Primus est ꝙ pro quota portione iā natus pendēte natiuitate posthumi fit heres suus ꝛ necessari⁹ per. l. ꝛ iste articulus expeditur in. l. cū quidā. §. quod dicitur. ꝛ. §. suū heredem. ff. de acqui. here. quia pro illa parte que ipsum vere tangit est heres attento numero liberorum qui sunt in vtero. vnde si erat vnus ipse est heres in dimidia si duo in tertia. ꝛ sic de singulis. ꝛ hoc postq̄ partus formatus est quod per certos dies contingit: vt dicūt physici. quia tunc sicut est certum in rerum natura quot sunt ī vtero. ita et lex reputatur esse certa et pro illa parte facit ipsum heredē sed ante partum formatum non est certū in rerū natura ꝙ debeant formari. et q2 possunt formari plures ex eo. conceptu vsq3 ad. vij. seruatur media via vt efficiatur iam natus heres pro quarta tantū parte ꝛ post ea crescat et decrescat sed ꝙ casus postea eueniet. ¶ Secundus casus est si iste iā natus iterum vult agere tanq̄ heres pro quota portione admittitur ad agendum et in hoc indistincte dicendum est quod non admittitur nisi pro quarta etiam si esset heres insolidum. quia nullus esset in vtero vel pro dimidia. quia esset vnus tantum et hoc expeditur in. l. antiqui. ff. si pars here. pe. quia licet lex sit certa ꝛ rerū natura nō est certus iudex nec aduersarius. vnde cū posset cōtingere contrariū ꝙ plures sint in vtero non debet iudex admittere ipsum in plus q̄ð etiam probatur hic. ¶ Tertius casus si fuit admissus in plus. puta insolidū vel pro dimidia. et lata fuerit sententia contra eum absolutoria ꝛ appareat postea ꝙ ipse erat heres pro illa parte pro qua egit. s. insolidū vel pro dimidia an in tota illa parte noceat sibi sentētia postq̄ fuit in tota admissus ꝛ tota sibi cōpetebat an autē noceat solū in quarta parte ad quā dūtaxat debeat admitti ꝛ in hoc habemus istū tex. qui videt̄ velle ꝙ solū noceat in illa parte in qua debuit admitti ꝛ nō vltra. Itē habemus. l. si pater: ff. de sol. que de directo sentit oppositū. glo. tenet ibi primam partē per istū tex. ꝛ sic sentit ꝙ iulianus ibi male determinat. Bar. ibi distinguit. an ante latā sentētiā superuenerit certitudo. ꝛ tūc habeat locū illa. l. vt noceat in toto aut superuenit. s. post sententiam. ꝛ tūc habeat locum iste. §. et illa glos. posset dicere melius. quod aut fuit opposita exceptio p aduersariū ꝙ non debeat admitti in plus. ꝛ ea non obstante fuit admissus. ꝛ tunc factum iudicis non debet aduersario prodesse preter sui voluntatē qui nolebat eū admitti in plus. ꝛ ita loquitur iste tex. Aut nō fuit opposita exceptio. et tunc sicut aduersario nocuisset cōdemnatio in totum postq̄ non opposuit ita ꝛ prosit sibi absolutio in totū in quo reperitur ille fuisset heres. ꝛ ita intelligitur. l. contraria ꝛ hec magis placet. et rationabilior est. licet docto. eam non tāgant.

2 ¶ †In text. ibi relicto vno filio et vxore pregnante subaudi. idest intestatus vel facto testamento in quo vnicū filium instituit et etiā ventrem vxoris qui filius egit contra debitores hereditarios pro dimidia. et succubuit ꝛ postea vnus tantum natus est. et sic apparet quod erat heres in dimidia. ꝛ ꝙ inspecta veritate potuit dimidiam petere. ꝛ inspecta ignorantia iudicis ꝛ aduersarij non erat admittendus nisi ad quartam partem. vnde queritur an in quarta tantū parte noceat sibi sententia. et sic ea non obstante possit aliam quartam partem petere an noceat in tota dimidia respōdet vt sequitur quod nō recte fuit admissus vltra quartā partē q̄uis ex postfacto appareat ꝙ esset heres in dimidia. quia vnus tātum natus ꝛ q̄uis esset hoc certum est in rerum natura. ꝛ sic exponitur eū pro q̄uis. debuit ergo mitti solum pro quarta parte ergo pro illa tātum nocebit sentētia. potius enim debemus inspicere inscientiam id est ignorantiā que erat apud iudicem ꝛ partem q̄ incertitudinem que erat in rerū natura.

3 ¶ †No. ergo ꝙ rerū natura dicitur esse certa de omni q̄ð est in substantia. licet nullus homo mundi hoc faciat. Item ꝙ de omni eo q̄ð est certū in rerū natura. similiter lex dicit̄ esse certa. ꝛ f̄m illud operatur effect⁹ suos legales.

4 ¶ †Item nota ꝙ iudex non debet nec potest iudicare de occultis. sed de his que verisimilia sunt et esse possunt. et ita dicunt Cano. ꝙ ecclesia nō iudicat de occultis. vñ admittit ad sepulturam vsurarium. et quēlibet morientē in peccato mortali si de hoc non constat ꝙ potius presumit̄ cōtrariū: vt patet in istis qui occidūtur ꝛ suffocātur non confessi ꝛ sine sacramētis. nā presumit ecclesia ꝙ in illo pūcto confessi fuerint deo. ꝛ mortui fuerint in charitate. quod esse potuit. ꝛ si contrariū cōstaret verum statueret.

a ¶ In. ff. adde vt p abb. i. c. j. de or. cog. ꝛ per Fede. consi. clxxviij.

2 ¶ Causa reconuentionis dicitur quando ante litem cōtestatam vel etiam post incontinenti datur libellus in ea: si ex interuallo dicitur causa principalis conuentionis ꝛ ꝙ tunc dicatur mutua petitio.

3 Regula qui prior appellat prior agat. quādo procedat ꝛ nu. 2.

1 **Qui prior appellat.** †Glo. ponit hic casum in causa conuentionis ꝛ reconuentionis. sed contra in aut. de his qui conuen. ꝛ recon. posita. C. de sen. aut. ꝛ cōsequēter. vbi patet ꝙ in vtraq3 causa p̄ceditur simul. ꝛ iste tex. videtur velle ꝙ prius expediatur causa conuentionis que primo fuit incohoata. Solu. f̄m glo. fateor ꝙ simul ī vtraq3 parte datur tñ in singulis actibus expediendis ille qui primo incepit agere debebit esse primus ꝛ postea in eadem sententia terminabitur vtraq3 causa incipiendo a causa conuentionis. et postea in causa reconuentionis. ꝛ hoc vult ista. l. ꝛ sic dum dicit prior agat non debet exponi. i. peragat: vt sic prius expediatur causa conuentionis q̄ aliquid fiat in causa recōuentionis. sed debet exponi. i. prosequatur in singulis actibus.

2 †tunc autē dicitur causa reconuentionis qñ ante litem cōtest. vel etiam post incōtinēti datur in ea libellus. si aūt ex interuallo nō dicit̄ causa recōuentionis. sed principalis conuentionis. nec tunc habebit locū ista. l. nec id q̄ð. s. dixi: q2 nullus ordo erit inter dictas causas. imo etiam super secūda si natura cause hoc patitur poterit per prius procedi ꝛ terminari. ꝛ de hac loquitur tex. in. c. dispendia. §. reus. de rescrip. lib. vj. dicitur tamen mutua petitio. vt in tit. de mu. pe. ꝛ. s. de iurisdi. omniū iudi. l. si idem. cum eo.

3 ¶ †Secundo op. ꝙ prius expediatur secunda causa. ꝛ interim supersedeatur in prima. vt in. l. j. C. qui accu. non pos. So. ista. l. loquitur qñ vtraq3 causa est ciuilis. si vero ambe sunt criminales tunc adhuc potest habere locū q̄ð hic dicitur. s. ꝙ primo expediatur causa prius incohoata anteq̄ aliquid audiatur in secunda. ꝛ sic exponet̄ prior agat. i. peragat. primus casus est qñ prima accusatio esset de maiori crimine q̄ secunda vt. ff. eo. l. per minorem. secundus casus est qñ essent equales vt. l. negāda. C. qui accu. nō pos. q2 nō relatione criminū. sed innocentia reus purgatur. vt. l. is qui reus. ff. de pub. iudi. tertius autē casus est quando secunda esset de maiori crimine tamē proponeretur postq̄ nomen accusati esset receptū inter eos. nec ille prosequeret̄ suā vl̄ suor̄ iniuriam. vt. d. l. negāda. si aūt ante nomē receptum inter eos tunc habet locū. l. contraria. q2 debet supersederi in prima ꝛ expediri secunda q̄ est de maiori crimine maxime si est preiudicialis ad primam. vt si te accuso ꝙ vulnerasti seruū meum de mense iunij. ꝛ tu me reaccusas ꝙ eundē seruū occidi de mēse maij. si em̄ hoc esset verū prima accusatio est falsa: q2 nō potuisti vulnerare iā occisum. iō supsedetur in prima et procedet̄ in sc̄da. vt in ɔ̄trario idē videt̄ si non esset maior tñ esset preiudicialis. vt si te accusaui de aliquo crimine et p̄baui per testes: tu reaccusas me ꝙ produxi falsos testes nā si hoc est verū probatio mea non prodest. de hoc vide tu per Cy. in. d. l. j. ante fin. Sed op. de. l. fi. C. de ord. iu. so. dic hic vtraq3 erat ciuilis in. l. cōtraria prima erat ciuilis secūda criminalis vnde supsedetur in prima[a] ꝛ procedet̄ in sc̄da. q2 criminalis semp censet̄ maior ꝛ hoc not. f̄m Ange. q2 si mouet̄ tibi q̄stio ciuilis magne q̄titatis. ꝛ si vis facere ī cā supsederi modus est ꝙ porrigas accusationē contra accusatorē de aliquo crimine. caueas tamē ꝙ possis probare alias ɔ̄dēnareris de calūnia. ꝛ interesse. Quarto op. isti. de act. §. p̄iudiciales. so. ītellige hac. l. qñ vna nō erat preiudicialis ad alterā alias procederet̄ in p̄iudiciali ꝛ in alia supersederet̄. vt si egi cōtra te ad centū tu recōuenis me sup ista tu dicēs me esse seruū tuū nā p̄cedit̄ in hac secūda. vt. l. quoniā alexandrū. C. de adul. interdū tñ supsedet̄ in p̄iudiciali. vt si prima erat vniuersalis. vt petitio hereditatis ꝛ secūda particularis q̄ facit preiudiciū in prima. q2 nō est iustū ꝙ p particularem fiat preiudiciū in vniuersali. ꝛ ita loquit̄. l. si quis libertatē cum sua materia. s. de pe. here. ꝛ. C. e. tit. l. fi. ¶ Quinto op. de. l. si de vi. ff. eo. sol. ista loquit̄ qñ vtraq3 est petitoria. si aūt in prima est petitoria in secūda possessoria loquit̄. l. cōtraria q2 supsedet̄ in prima ꝛ procedetur in secūda q̄ð dic vt ibi. ¶ Vltimo op. de. l. j. C. de or. iu. So. omnia que dicta sunt procedūt qñ vtraq3 cā est eque principalis. q2 preponit̄ p modū agendi. si autē prima est principalis secunda vero incidēs vel emergens. q2 preponitur per modū excipiendi tunc loquitur. l. cōtraria. q2 fundata intētione actoris anteq̄ super ea feratur sententia discutitur de exceptione. nō tñ super ea pronuntiatur expresse. sed sufficit pronūtiari super principali: vt in. l. cōtraria. ꝛ hoc quādo tāgebat negotium principale. si autē personam tm̄ agentis vel iudicis vel p̄curatoris. tunc illa non dicitur incidens sed emergens ꝛ

super ea est prius cognoscendum ꝛ pronũtiandum. vt no. j. e. l. de qua re. Et sic ex predictis recollige tres casus interdũ vtraqꝫ est ciuilis. interdum vtraqꝫ est criminalis. Interdum altera ciuilis altera criminalis. Primo casu si secunda est preiudicialis ad primam vel est possessoria. ꝛ prima petitoria vel preiudicialis. tunc aut ex causa reconuentionis. aut principalis conuentionis. qđ dic. vt. s. dixi. In secundo casu non est nostra materia. sed dic de ea plene per Cy. in. d. l. j. ꝛ. l. neganda. ꝛ p Bar. in. l. is qui renun. infra de pub. iu. Tertio casu dic. vt. l. fin. C. de or. iu. ꝛ ex hoc remanet tota glo. expedita.

2 ☞ Preuentio potest allegari per preuentũ ad sui cõmoduz ne coram alio iudice trahatur inuitus sed interdũ nocet puentio vt corã alio trahaẗ inuitus licet postea mutauerit forum.

3 Iudex delegatus vel arbiter si inceperũt cognoscere de causa in vno loco possunt eũ mutare ꝛ eam terminare in alio loco: et tunc quando citatur pars ad sententiam debet exprimi locus secundus ꝛ quid in iudice subrogato. ꝛ nume. 4.

4 Iudex ordinarius q habet certũ tribunal vbi icepit cognoscere ibi dꝫ determinare nec potest mutare locũ sine ꝯsensu ptiũ.

5 Lis incboata coram potestate contra mercatorem si deinde vacat officium potestatis poterit trahi coram consulibus mercatorum si non speratur de proximo successore.

1 **VBi ceptum[a] est.** †Pone hic casum si erãt duo iudices ordinarij: quorum quilibet habebat iurisditionem ꝛ exercitium insolidum in aliqua causa. puta potestas ꝛ consules mercatorum in causa mercantie incepi agere corã potestate contra te mercatorem in causa mercãtie. postea lite cepta incipio te conuenire coram consulibus mercatorum. certe potes obijcere de litis pendẽtia ꝛ petere te remitti ad potestatem qui preuenit in iuridi. Et no. ꝙ hoc casu quo vterqꝫ iuriditionem habet dicetur quis preuenisse per solam citationez vt. s. eo. l. si quis postea. non sic si primo te cõuenissem coram iudice incõpetente. quia nõ videretur preuenta iuriditio nisi cõparuisses ꝛ in illum consensisses prorogando iurisditionẽ tacite vel expresse ſm Bar. ꝛ bene: sed in primo casu etiã si adhuc nõ comparuisti. nõ tamen eras contumax adhuc posses alias non posses te tueri dependentia illius litis coram alio iudice sicut nec coram primo. ꝛ hoc ponit Bart. plene in. l. sepulchri. j. de sepul. vio. vbi omnino vide. ꝛ in. l. hoc amplius. j. de dã. in fec. ꝛ vide omnino qđ no. 2 †Guil. de cu. in. l. cum nemo. C. de iur. om. iud. ꝛ sic in ista. l. preuẽtio põt allegari per preuentũ ad sui cõmodum ne coram alio trahatur inuitus sed interduz nocet preuẽtio vt corã primo inuitus trahaẗ. licet postea mutauerit forũ ꝛ sic loquitur. l. si quis postea. s. eo. 3 ¶ †In glo. nam etiam in alio loco apud eundẽ iudicẽ edictum. intellige glo. in iudice qui nõ habebat certum tribunal: vt est iudex delegatus vel arbiter. nã si inceperũt cognoscere de causa in vno loco possunt eum mutare ꝛ eam terminare in alio loco. ꝛ hoc vult ista gloss. quam no. Aduertẽdum tamen est ꝙ si citatur pars ad audiendam sententiam debet exprimi locus secũdus. alias cẽseretur citata ad locum primum ꝛ sententia lata in alio loco non valeret tanꝙ parte non citata.[b] vt. l. si vt proponis. C. quomodo et quando iu. 4 †sed iudex ordinarius qui habet certum tribunal vbi incepit cognoscere ibi debet terminare. quia nõ potest mutare sine consensu partium. ¶ In glos. ibi primum fallit supra eo. l. si longius. dic illa non est bona fallentia qꝛ loquitur in iudice subrogato qui censetur idem cum illo in cuius loco subrogatus est. sicut iudex delegatus idem cum delegante. vt sequiẗ in gloss. ꝛ. l. ista loquitur quando esset penitus diuersus iudex: sed bene fallit. s. eo. l. sed ꝛ si restituatur ver. sed ꝛ si dies actionis in fin. vbi lis incboatur coram iudice loci vbi legatus erat quis missus ꝛ facta statione remittitur processus ad iudicẽ domicilij qui erat penitus diuersus. sed dic ꝙ ibi fuit ex necessitate lis incboata coram primo. ne dies actionis periret. ideo non potest vlterius ille progredi. ꝛ necessitas facit licitum qđ alias non erat. 5 †ꝛ ex hoc sequitur ꝙ si lis incboata coram potestate contra mercatorem. deinde vacat officium potestatis poterit trahi coram consulibus mercatorum ſm Bart. quod videtur verum si nõ speratur de proximo successore alias ille debet expectari per. l. si longius. s. e. in prin.

2 ☞ Actio sicut diuiditur inter heredes ita ꝛ instãtia incboata super ea que ita transit ad heredẽ sicut actio ꝛ etiã in aliũ vniuersalẽ successorẽ sed fallit in fisco qui habet ꝑprios iudices.

1 **SI petitor plures.** †Si vnus ex pluribꝰ heredibꝰ litigatoribꝰ litẽ p defunctũ incboatã insolidũ ꝓsequaẗ sñia lata cõtra eũ alijs qui nõ cõsenserint no preiudicat. hoc dicit. no. sicut enĩ vnus ex heredibꝰ nõ poterat incboare nisi pro parte sua quãtum ad preiudiciũ aliorum vt. l. sepe. in prin. infra de re. iu. ita nec prosequi: vt hic quod est not. Sed cõtra. C. de cõsor. eius. litis. l. ij. so. bene admittiẗ tanꝙ cõsors litis. lꝫ de mãdato nõ appareat. dũmodo nõ apparet de contraria voluntate. non tamen preiudicat alijs nisi ratificent vt hic. ꝛ ideo cũ admittitur tenetur de rato cauere. vt in. l. contraria. sicut videmus in coniuncta persona que licet admittatur pro coniuncta cauet de rato ꝛ sententia contra eum nõ preiudicat nisi ille ratam habeat. vt. l. iij. §. j. j. iu. sol. sic ergo. 2 †no. hic ꝙ sicut actio diuiditur inter heredes. ita ꝛ instãtia incboata super ea. ꝛ sic instantia transit ad heredem sicut actio. vt. l. si cum hominem. j. de fideiuſ. ꝛ etiã in aliũ vniuersalem successorem. vt. j. e. l. tam ex cõtractibus. Fallit in fisco q habet ꝑprios iudices: vt. l. si constante. §. fi. s. so. ma.

1 **SI iudex cui.** ¶ †In secunda delegatione censetur repetituz totum tempus quod erat appositum in prima non solum illud qđ restabat primo iudici. h. d. et loquitur in secundo delegato subrogato loco primi qui causam non expedierat ꝛ sibi parum restabat de tempore.[a] nam iste secundus integrum tempus habebit. et sic loquitur de tempore prefixo instantie vt est triennium. in illo enim dic vt in. l. allegata. in glo. pro cõtraria. C. de iudi. l. properandum. et in illo qui habebat solum id quod restabat. dummodo non restaret minus tertia parte temporis puta anno. alias debet suppleri vsqꝫ ad annum: ꝛ si minus tempus prefigeretur instantie per statutum idem esset dicendum pro rata. ¶ In text. ibi tanta ex integro. patet ergo quod non datur solũ istud quod restabat. licet glo. videatur aliter sentire simile. in. l. et ideo hesitatur infra de verbo. obli. vbi propter impedimentum modici temporis totum integrum tempus restituitur: vt habeat edificator commoditatem totius temporis. et ita erat hic. quia nouus iudex noua deliberatione indiget nec debet habere minus tempus ad deliberandum ꝙ habuit primus. ¶ In tex. ibi legitima tempora. dic. scilicet prefixa instantie: vt est trienn ium. illud enim nõ ita de facili prorogatur.

2 ☞ Petens copiam libelli videtur a iudice petere ꝙ partem compellat ꝛ si petit sibi dari terminum ad deliberandum non videtur in iudicem consentire.

3 Excipiens de incompetẽtia iudicis si protestatur ꝙ in eum iudicem consentire non intendit cautus sit vt addat nisi quatenꝰ teneor de iure. ꝛ quare.

4 In dubio non censetur quis eligere viam per quã actus suus impugnetur.

1 **NOn videtur.** ¶ †Qui petit copiam libelli non censetur per hoc in iudicem consentire. hoc dicit. Et dicunt docto. ratio est qꝛ nihil petit a iudice. sed si aliquid ab eo peteret vt si opponeret exceptionem contra personam agentis quo casu videtur tacite petere quod super ea pronuntiet videretur in ipsum tanꝙ in iudicem consentire.[b] et sic esset prorogata iurisditio. licet lis adhuc non esset contestata per. l. sed et si susceperit in principio infra eodem. et not. in capitu. inter monasterium. extra de re iudi. et Bartol. in lege quidam consulebat infra de regulis iuris. 2 †Sed certe etiam qui petit copiam libelli videtur a iudice petere quod partem compellat. preterea ponamus quod petit sibi dari terminum ad deliberandum. certe adhuc non videtur in iudicem consentire vt colligitur in auten. offeratur C. de litis contesta. dic ergo quod per illa que pertinent ad deliberationem non censetur quis in iudicem consentire. licet ab eo petat secus in his que ad deliberationem non pertinent. vt si opponitur exceptio 3 †nisi opponatur premissa protestatione quod in iudicem consentire non intendit. Sit tamen cautus quod addat nisi quatenus teneor de iure. sed si simpliciter hoc diceret tunc iudex posset statim pronuntiare ipsum haberi pro contumace. ita eleganter et singulariter notat Innocẽ. in capitu. romana. de elect. libro sexto dicens quod fatuus est aduocatus qui ita simpliciter protestatur quod per ea que facit non intendit in iudicem consentire. quia iudex potest dicere et ego nunc autoritate qua fungor te contumacem reputo. et procedere contra eum tanꝙ contra contumacem. Et dicit Angelus quod semel allegauit contra quendam magnum aduocatum. qui cum vidit Innocentium fuit valde turbatus. quia appellabat eum fatuum. quia sic simpliciter fuerat protestatus et si non haberemus autoritatem Innocen. posset ꝓbabiliter dici quod talis protestatio prodesset. quia intentio protestantis fuit et fuisse presumitur non consentire in illum si non erat iudex competens. et in illum tamen casum censetur suam protestationem contulisse. non autem in casum quo esset competẽs. vnde superfluum videtur addere nisi quatenus de iure pertineat cum istud debeat subintelligi. tamen propter

a ¶ Ubi ceptum. Adde vt p are. ꝯsil. xxix. p Bar. Sozi. ꝯs. xxxvij.

b ¶ Nõ citata. ad de ꝙ voluit rota decisio. suis. clxxj. d test. i no uissi. qđ si testes sunt citati ad iurãdũ ꝛ pars ad videndũ iurare ad diem nõ iuridicã ꝛ illa die iurant in absentia ptis ꝙ nõ valet nisi iudex de benignitate in diẽ crastinum terminuz prorogasset partibus p̄senti bus per ca. cõsuluit de offi. dele.

eius autoritatem caueas ab illa protestatione sic simpliciter facta: si tamen nō pronūtiaret eum haberi pro cōtumace illa protestatio satis operaretur. qz si appareret postea φ iudex esset incompetens. non censeretur prorogata iurisdictio. ⁊ sic non valerent acta coram eo facta. ad quod facit. l. miles. qui destinauerat. ff. de test. mili. †vbi in dubio nō censetur quis eligere viam per quam actus suus impugnetur.

4

1

Si is qui rome. †Heres tenet̄ prosequi litem ī eo foro in quo contra defunctum erat incohoata. licet alterius fori. hoc dicit. ⁊ no. ⁊ istud est verum etiam si ibi nō reperiatur. secus si nō esset per defunctum incohoata. qz tunc non teneret̄ nisi ibi reperiretur. vt. s. eo. l. heres absens. in prin. Item intelligere etiam si sit clericus. quia lis erat incohoata coram iudice seculari. secus si per defunctū non esset incohoata: qz tunc cōtra heredē clericum deberet incohoari corā epo. vt ibi dixi. ⁊ no. xi. q. j. clericum nullus.

2 ☞ Fideiussor potest recipi etiam anteφ sit incohoata obligatio principalis et ea postmodum contracta valeat fideiussio. secus in iudicio.

3 Libellus conceptus tanφ super debito puro cum sit conditionale qualiter admittatur.

4 Judicium non debet esse elusorium.

5 Libellus admittitur in quo peto te condēnari ad rem venditā et si eam non tradas te condēnari ad interesse. Idem si peto te cōdemnari ad rem ⁊ ad fructus percipiendos lite pendente.

6 Pro debito conditionali. quando pendente conditione possit agi: ⁊ quando etiam executio fieri.

a ☞ Sub cōditione. an valeat sententia sub conditione lata. vide p eundem consil. cxxvi. per alexā. consi. clxxxvi.

7 Sententia lata sub conditione extrinseca: licet valeat mero iure propter hoc solū potest appellari et rescindi ⁊ quid si sub cōditione intrinseca.

8 Sententia potest ferri in omnibus ⁊ per omnia ꝑm formā consilij venturi.

1

Non quemadmodum. ☞ †Judicium non potest fundari super futuro. sed contractus sic. hoc dicit. circa quod aduerte. quia sicut obligatio fideiussoria requirit fundamētum obligationis principalis ⁊ sine illo esse non potest. ita ⁊ iudiciū requirit fundamentum iuris agentis: vt patet in lege prima circa princ. s. si pars hered. pe. †in hoc tamen est differentia quia possum recipere fideiussorem etiam anteφ sit incohoata obligatio principalis ⁊ valet ea postmodum contracta sed interim est in pendēti non sic in iudicio. quia super iure meo quod adhuc non est in rerum natura sed esse speratur non possum fundare iudicium agendo et petendo quod feratur pro me sententia sub cōditione ⁊ in quo casu in quo illud ius in esse producatur. etiā si suberat causa de presenti. vt quia promiseras mihi sub conditione ⁊ pure: ago petens te condemnari ad dandū si contingat cōditionem existere vel cum esset tibi delata hereditas debitoris mei ⁊ nondū eam adieras non possum agere cōtra te petēdo te condemnari in quo casu adeas ⁊ hoc dicit ista. l. Talis nāφ petitio est inepta. ⁊ debet repelli. ⁊ posito φ fuerit repulsa ⁊ cōtingat lite pendente conditionē existere vel redire nō ꝑpterea debes mihi condēnari ⁊ si contrafieret nō valeret tanφ lata super inepto libello iuxta no. insti. de ob. in prin. ⁊ per Bald. in. l. actori. C. de rebus cre. †nō sic si egissem tanφ super debito puro cum esset conditionale. quia tunc libellus nō esset ineptus: ⁊ ideo si lite pendente conditio existeret deberes condēnari qz superuenit mihi ius ex causa de preterito quod sufficit. vt. l. si rem. §. fi. ff. de pig. act. ⁊ dixi. s. eo. l. nō potest videri. ☞ †In tex. ibi ita iudiciū in pendenti ⁊c. ⁊ potest esse ratio quia iudicium nō debet esse elusorium. vt. ff. eo. l. si pretor. nec iudex debet hoc pati. vt. s. de arbi. l. litigationes. §. fin. sed si deficeret conditio omnia gesta ⁊ fundata in iure conditionali remanerent elusoria. ⁊ hanc rationem ponit Inno. in. c. quia nōnulli. extra de rescrip. ☞ †Sed op. de not. in. l. j. in prin. ff. de act. emp. per glos. q̄ dicit φ possum petere rem venditā. ⁊ si eā nō tradas petere te condemnari ad interesse ⁊ sic ista secūda petitio fundatur in futuro euentu. ⁊ de se est conditionalis. so. ꝑm Ange. quod hic dicitur. fallit quando conditio in qua fundatur libellus necessario vel impletur vel deficit lite pendēte. qz tūc bene admittitur libellus cōditionalis: vt ibi. als secus. vt hic vnde etiā sup exceptionibus futuris ⁊ ortū habētibus lite pendente admittit̄. vt si peto te condēnari ad rem ⁊ ad fructus percipiendos lite pendēte iuxta no. in. l. cū propria. C. si quis alte. vel sibi. ☞ †In gl. fi. ibi sed sola differetur executio. hoc ideo quia ibi agebatur ex culpa. secus si ex dolo. qz tūc nō differetur. vt. l. locū. §. condēnatio. ff. de tab. exhibē. nō ergo ob. illa. l. in. l. aquil. qz ibi agitur ex delicto de presenti per qđ sublata fuit mihi spes cōditionalis. vnde nō ago nec fundo me in illa spe conditionali sed in facto tuo qđ nō est cōditionale sed de ꝑsenti qz deleuisti instrumentū meū cōtinēs debitū cōditionale. Aliud eñ est agere ex debito cōditionali: aliud p debitū cōditionale ex tua tamē deletione. ☞ In gl. ibi respōdeo ita idem no. in. l. j. C. de sen. que sine cer. quanti. sed contrarium no. in. l. j. C. eo. tit. de iudi. Ja. bu. tenet illā glo. cū si. qñ prestatio annua debet̄ rōne cōtractus qz tūc est vna pro omnibus annuis ⁊ plura licet solutio differat̄ in tempus. vt. l. sticbū. §. liberatio. ff. de verbo. ob. secus si deberet̄ pro libito volūtatis. qz tūc pro primo anno est pura ꝑ sequentibus est cōditionalis. sed in vtroqz casu tenet hāc glo. in. l. vbi aūt. §. si sortē. ff. de verb. obli. nisi sit in potestate agētis impedire cursum sequentiū prestationū: vt cū debes mihi sortē ⁊ vsuras annuas nō possum petere sortē. qz soluta non currerent amplius vsure tūc etiā nō possum petere vsuras pro anno primo ⁊ seqnti. vt. l. j. §. j. ff. de vsur. secus qñ nō est in potestate mea. vt quādo annua prestatio nō est accessoria ad obligationē sortis. sed est principalis quo casu tene hanc allegationem. cū similibus ꝑm Bar. ☞ In fi. glo. ibi de sentētia ⁊c. dic sic. ergo ꝑm istā glo. potius toleratur incertitudo in sentētia φ in libello. qz si fert̄ sentētia sub cōditione[a] valet mero iure licet sic nō debuerit ferri. sed si porrigit̄ libellus cōditionalis nō valet nec debet admitti vt in hac. l. sed ī cōtrarium facit: quia imo equa debet esse quia maior certitudo requiritur in sententia φ in libello vt patet ex no. per glo. in. l. j. §. si quis argentū. ff. deposi. ⁊ insti. de act. §. curare. so. verū est respectu rei que petitur vt in terminis illi⁹ gl. sed respectu iuris in quo fundatur petitio secus: vt in hac glo. qz nō debet fundari sup incerto iure puta cōditionali licet sentētia possit ferri sub cōditione. vt in hac gloss. ☞ †Notandū tñ est φ si esset cōditio extrinseca licet sententia valeat mero iure ꝑpter hoc solū potest appellari ⁊ rescindi. vt. d. l. ij. §. biduū. ff. qñ ap. sit. si vero intrinseca tūc si de preterito vel de presenti valet nec ꝑpter hoc rescinditur qz nō suspēdit: vt si iudex condēnat reum sub cōditione si actor probauit suā intentionē qđ frequenter faciunt assessores quando instat tēpus instantie ⁊ ipsi nō potuerunt videre processus mature ne cadant in penā statuti vt no. in. l. cū iudex. C. de sen. Sed melius facerēt ꝑm Ang. iurare nō liquere sibi de causa ⁊ essent excusati: vt. l. si de meis. in fi. s. de arbi. sed certe sermo esset sic summarie als periret instantia ⁊ oporteret incohoare de nouo sed tūc solū perquireretur an sit ꝑbatū ⁊ fiet de hoc declaratio ⁊ sic sententia nō erit inutilis. ⁊ ita practicatur. si vero conditio est de futuro. tunc si depēdet ex facto illius pro quo fertur sententia debet incontinenti impleri alias sententia sibi non prodest: vt. l. si quis iusiurādū. ⁊. l. generaliter in prin. de iureiu. C. cū ibi no. secus si non defecisset ex facto illius. quia potest impleri ex interuallo: vt. l. a diuo pio. §. in venditione. ff. de re iudi. ⁊ no. in. d. l. cum iudex. †et hoc no. qz frequenter committuntur cause consilio sapientis. ⁊ quia instat tempus instantie et consilium nondum venit solēt assessores pronuntiare in omnibus et per omnia ꝑm formā cōsilij vēturi ⁊ valebit sententia. licet ex interuallo veniat. de hoc vide per Bal. in. d. l. cum iudex. seu in. l. cum eorum. C. de sen. et adde quod no. Bar. in. l. iudex. postφ. ff. de re iudi. ⁊ in. l. moris. §. iste ferre. ff. de penis.

2 ☞ Judex quando ex iusta causa prorogat dilationē debet recipere iuramentum a parte φ nō petit tantā dilationē per calūniam ⁊ quid aliud requiratur.

3 Judex non subsistente iusta causa non potest tempus instantie prorogare.

4 Testes non debent recipi ante litem conte.

5 Tps ex forma statuti ꝑfixū etiā iudicatis pōt a iudice ꝓrogari.

6 Mors dicitur casus fortuitus.

7 Casus dicitur ille cui per humanum ingenium vel industriam prouideri non potest.

1

Interdum ex iustis. †Ex causa iusta iudex potest dilationē prorogare. h. d. Bar. pone exēplū prout vidi in quadā causa hic. nā statutum prefigit terminū instantie quadraginta vel quinquaginta dierum venit quidam forensis ⁊ mouit litē cuidā cui ille negauit intentum agentis agēs dicit se habere testes in ciuitate Henue ⁊ in ciuitate Forliuij. ⁊ petit dari tres menses de termino ad faciēdū ipsos examinare ⁊ literas iudicis que dirigātur iudicibus illoꝵ locoꝵ. opponebat̄ φ hec dilatio nō erat dāda. qz trāscēdit tps instātie. ⁊ qz statutū nō dat ꝑ dilatione: nisi. x. dies. certe p hāc. l. ꝑbatur Jꝛiuz φ subsistēte iusta cā pōt sustineri ⁊ differri instātia[b] ex dispositione huius. l. cū statuta debeant intelligi ⁊ limitari ꝑm dispositionē iuris cōis. vt no. in. l. fi. §. in computatione ī fi. glo. magne. C. de iure delibe. †dz tñ iudex recipe iuramentum

b ☞ Instantia. de hoc late p Alex. cōsil. xlij. iiij. lib.

2

mentū a parte ꝙ nō petit tantam dilationē calūniose. sed quia credebat posse probare ⁊ etiā vltra hoc ꝙ deponat salariū pro nuntio. vt no. glos. singu. in. c. statutū. §. fi. de rescrip. lib. vj. quā omnino vide. ⁊ sic iudex dꝫ ꝓnuntiare interim nō currere tempus instantie ⁊ valet † licet al's nō subsistente iusta causa in iure expressa nō posset iudex tēpus instantie ꝓrogare nec facere quo minus currat: vt. l. ꝑperandum. §. j. C. eo. titu. ¶ Sed op. ꝙ actori nō debeat cōcedi ista dilatio: quia debuit se premunire anteꝗ̄ litem moueret. arg. in. l. si quādo. C. de dila. † Respō. de testi. nō potuit se premunire qui nō debuit recipi ante litem contest. vt extra vt lite non contest. per totum. vnde necesse habuit litē inchoare. sed in instrumentis potest distingui aut potest sibi imputari culpa. quia fundabat se super instrumentis q̄ non habebat penes se: sed sciebat esse penes alios. ⁊ tunc imputetur sibi quia debuit primo illa recuperare anteꝗ̄ litem moueret. qꝛ sciebat vel scire debebat hoc euenire posse. secus si nō erat quid sibi imputaretur: vt si fundabat intentionem suā in alio. ⁊ propter exceptiones rei de quibus non potuit cogitare necesse habet habere instrumenta que non habet penes se per ea q̄ no. in. d. l. si quando. ⁊ arg. in. l. petēde. C. de tēpo. in inte. resti. pe. in fi. ⁊ no. † ꝙ si etiam ex forma statuti prefigitur certū tēpus iudicatis nihilominus iudex potest illud prorogare ex iusta causa: vt plene no. Bart. in. l. ij. ff. de reg. iur. ¶ † In text. ibi amiserunt parētes. est ergo hic casus ꝙ mors dicitur casus fortuitus. vt patet. s. dum dicit fortuitos casus videbatur contrarium: quia casus dicitur ille qui habet se ad esse et non esse. sed mors hominis nō habet se nisi ad esse. qꝛ necesse est hominē semel mori. vnde nō videbatur posse dici casus. ⁊ tñ cōtrariū patet hic ⁊ probatur in. l. iulianus. ff. qui ⁊ a qui. † Nā alibi diffinitur casus ꝙ est ille cui per humanum genus vel industriā prouideri non potest. vt. l. ij. §. si eo tēpore. ff. de admi. re. ad ciui. per ti. Tunc ergo quero quid si homo fuit interfectus. certe nō videtur ꝙ iste possit dici casus: quia huic potuit ꝓuideri per humanum ingenium ne contingeret. contrarium dic per glo. notabilem que est insti. de capi. dimi. in prin. que dicit ꝙ oīs mors hominis est mala.[a] de qua dixi ꝓuenit dei iudicio. quasi dicat ꝙ huic nō possit prouideri humano ingenio. al's diuinum iudicium falleretur: tene menti.

¶ Etiam ratione quasi contractus perdit quis priuilegium reuocandi domum sicut ratione contractus.

Senator si negat. † Arg. est hic ꝺm Barto. ꝙ si religiosus exemptꝰ fuit executor testamēti possit cōueniri coram epō vt reddat rationē administrationis non obstante exemptione. facit. c. j. de priui. lib. vj. vbi si exemptus cōtrahit in loco nō exempto possit cōueniri corā ordinario. Erat aūt hic dubitatio: qꝛ senatus necessarius est in vrbe pro repu. gubernāda. vnde videbatur ꝙ nō posset cōueniri in ꝓuincia. ⁊ impediri quominus Romam redeat. sed cōtrariū est si gessit negotia in ꝓuincia. sic ergo notat † ꝙ ratione quasi cōtractus perdit quis priuilegiū remittēdi domū sicut ratione cōtractus. Nec obst. l. de eo. s. eo. quia hic erat celebratus quasi contractus cum persona incerta. hic cum persona certa. scꝫ cum illo cuius erant negotia.

¶ Si intento cōtra te possessoriū retinende. ⁊ tu postea contra me petitorium vel ecōtra an admittatur concursus. ⁊ ꝙ iudex pronuntiabit prius in possessorio meo. ⁊ inhibebit tibi ne me turbes: ⁊ postea procedet in petitorio tuo.

Petitorium et possessorium vel econtra an possint simul et an etiam in eodem libello intentari.

Agenti possessorio recuperande quando obstet exceptio dominij seu proprietatis ⁊ quid in interdicto retinende.

I de vi ⁊ pos. † Lex ista legitur tribus modis in gl. primo ꝺm intellectum Jo. ⁊ Azo. ꝺm quem. h. d. Judicium petitorium potest occasione eiusdem rei eodē tempore ⁊ inter eosdem concurrere cum possessorio cuiuscūꝗ̄ generis. sed altero tantum est agendum ⁊ consiliū est ꝙ inchoetur a possessorio quo finito disputabitur de petitorio. h. d. in effectu supplendo text. prout colligitur ex glos. ꝺm hoc ergo ista l. dat consilium sed si actor nollet ipsum sequi: sed vellet inchoare a petitorio ⁊ cum eo cumulare possessorium posset hoc facere. quod etiam tenet hic glo. post prin. in ver. quid autem si volo agere. Secundo modo legitur ꝺm intellectum ⁊ opi. Mar. quam sequitur glo. vt totum in hoc summarium restringat̄ ad possessorium retinende possessionis vt illud non possit cōcurrere cum petitorio ratione cōtrarietatis: quia qui agit pos. retinende dicit se possidere sed qui agit rei vendi. dicit aduersarium possidere: ideo repellitur ratione cōtrarietatis siue eodē libello intentet vtrūꝗ̄ siue vnum in vno postea alterum in altero. ⁊ hoc casu serua qđ dixi: scilicet in summario in omnibus et per omnia. nō autem procedit in possessorio adipiscende vel recuperāde: quia nulla est ibi ꝯtrarietas qui enim intentat illa possessoria non dicit se possidere sed aduersarium. Et eodem modo si agatur rei vendi. possunt simul cumulari tam eodem libello ꝙ̄ diuersis ⁊ ambo iudicio simul et eodem tempore agitari: et hoc probatur in. l. cum fundum. §. fi. ff. de vi ⁊ vi. ar. et in c. pastoralis. extra de cau. pos. ⁊ proprie. nō ergo habet locum ista. l. que vult ꝙ prius discutiatur de pos. ⁊ terminet̄ possessorium. et postea perueniatur ad petitorium. ⁊ istā lect. sequitur glo. ⁊ etiam doct. quia verissima est in se. Pe. vt refert Cyn. C. de rei vendi. l. ordinarij. tenuit ꝙ omne possessorium etiam retinende possit concurrere cum petitorio dicens ꝙ non est aliqua. l. si bene inspiciatur que probet contrarium. leges enim que in contrariū allegantur non dicunt ꝙ non possunt cumulari. sed bene dant cōsilium actori ꝙ inchoet a possessorio: quia si in illo obtineat releuabitur ab onere probandi in petitorio ⁊ sic magnum est commodum post. quia de facili probatur possessio nō sic dominium imo difficillimū est ipsum probare: vt no. in. l. cum res. C. de proba. dicit etiam ꝙ nulla est ratio vel regula impediens cōcursum ꝑdictū. ⁊ ꝙ ista est veritas sicut euāgelium: sed Bart. in. §. nihil commune. dicit ꝙ imo ista opinio est falsa sicut iudas scarioth ⁊ ꝙ imo plures regule impedientes concursum actionum possunt hic locum habere. quod declara et examina vt ibi plene per eum nota. qui tenet opi. glo. ⁊ Mar. Tertio modo legitur ꝺm quosdam antiquos quorū lectura glo. post mediū. in versi. vel loquitur. l. ista recitat. vt ista lex non ponat ordinem inter petitorium ⁊ possessorium: sed inter causam criminalem et ciuilem. vt primo cognoscatur ⁊ terminetur causa criminalis postea perueniatur ad ciuilē ꝓ qua facit tex. dum dicit de vi exponēdo. i. de violentia que est crimē ⁊ ista lect. nō habet dubium in se. qꝛ de hac est casus in. l. fi. C. de ordi. iudi. vnde cōiter tenetur secūda lec. ꝺm quam pone casum duobus modis. Primo ꝙ inter te ⁊ me erat cōtentio de possessione ⁊ proprietate cuiusdam rei: quia quilibet nostrū dicebat se possessorē ⁊ dñm ⁊ se ab alio turbari in possessione. vnde dedi libellum cōtra te in quo narraui me possessorem ⁊ dñm. ⁊ cōquestus sum ꝙ me turbas in possessione. quare petij me declarari esse dñm ⁊ possessorē ⁊ tibi inhiberi ne turbes me. ⁊ sic ecōuerso tu dedisti similē libellū contra me. dicit̄ hic nō est cognoscendū de proprietate seu dñio anteꝗ̄ sit cognitum ⁊ ꝓnuntiatum de pos. prius ergo ab illa est inchoandū ⁊ declarādū quis nostrū sit possessor. nam si declaro me esse possessorē nō habeo necesse probare me dñm sed incūbit tibi probatio. ⁊ nisi ꝓbes te dñm absoluat postea a petitorio parte intentata. ⁊ ita econuerso. quia exitus questionis de pos. dat aditum ad questionē proprietatis: vt sciat quis in illa debeat esse actor et quis reus. vt. ff. de acqui. pos. l. exitus controuersie. ⁊. C. de interdic. l. incerti. admittitur ergo vterꝗ̄ libellus super possessione: qꝛ interdictum vti possi. qđ videtur nunc intentatū dicitur duplex. quia vterꝗ̄ est actor ⁊ reus vel esse potest. sup iudicio aūt proprietatis pendente questione possessionis non proceditur. tum ratione predicta: tum etiā quia nō potest cumulari ratione cōtrarietatis. quare ergo cumulaui. Respō. qꝛ me turbabas in eo sicut turbas in possessorio. Potest etiam poni casus ꝙ alter tātum dedit libellum. ⁊ ꝙ alter non asserebat se possessorem sed dñm ⁊ dicitur hic ꝙ expeditur primo possessorium. ¶ In text. ibi si de vi ⁊ possessione. glo. exponit de vi. i. de violēta possessione ⁊ dū subdit in possessione. i. proprietate: quia interdum verbum possessio ponitur pro ꝓprietate. Tu potes dicere ꝙ ambo ista verba ponūtur pro vno ⁊ ꝙ illud verbū vi qđ est substātiuum resoluatur in adiectiuum. iuxta illud. Arma virūꝗ̄ cano. i. virum armatum. vt not. in. l. j. circa prin. s. de pac. ⁊ sic exponatur de vi ⁊ possessione. i. de violenta poss. violenta dico turbatiua non expulsiua. nam in turbatiua dicitur violentia. vt. l. vim facti. ff. de vi ⁊ vi ar. ⁊ sic loquitur de pos. retinenda ꝙ intentatur propter turbatiuam violentiam non de recuperanda: qꝛ tunc simul agitatur vtrūꝗ̄ iudicium. vt. s. dixi: et postea subaudias ⁊ etiam de proprietate vt procedat qđ infra subijcitur ꝙ̄ de ꝓprietate ⁊c. ¶ In tex. ibi prius cognoscendum. subaudi ⁊ pronuntiandum. vt. d. l. exitus controuersie. ¶ In tex. ibi de vi. de dicta posses. violenta violentia turbatiua. non autē intelligas id est de crimine violentie sicut quidam intellexerunt de tertia lectura. ¶ In text. ibi de proprietate. i. de dominio. ¶ In glo. magna post principium ibi de pos. primo querit̄ ꝙ̄ de crimine violentie. dic et hic videtur dici contrarium. dum dicit prius cognoscendum de vi. sed respōde ꝙ ibi erat questio criminalis de vi. i. de violentia et etiam ciuilis de pos. et hec secunda erat preiudicialis ad primam ideo de ipsa primo discutitur. hic vero vtraꝗ̄ erat ciuilis de vna possessione violēta ⁊ sic violentia dicebatur per nomen qualitatis non principaliter ad punien

[a] ¶ Est mala. ꝙ intellige. vt. xv. q. j. in fi. ⁊ qđ mors sit casus fortuitus. vide Bal. et Albe. in. l. j. C. de iur. do.

dum de crimine. altera de proprietate et dicitur ꝙ debet precedere prima ex ordine ratione qua. s. dixi. ¶ † In gloss. ibi siue vnus contra vnum siue vicissim inter se. dic primum quando vnus contra vnum vult intentare vtrūq3 iudiciū eodem tempore eodem libello vel diuersis: scilicet possessoriū retinende ꝛ petitorium. clarū est ꝙ nō potest ratione cōtrarietatis nisi ſm ꝙ infra dicam distinguendo. ꝛ tūc cōsilium est ꝙ incipiat a possessorio. sed quando vnus cōtra alterū primo intentat possessorium retinende. ꝛ alter postea cōtra illum petitorium vel ecōuerso non videtur impediri concursus: quia hic nulla est contrarietas imo cōcordia: quia si dico me possidere ꝛ a te turbari ꝛ tu fateris sed dicis te esse dñm. ꝛ tūc me turbare ꝛ peti declarare te dñm ista iudicia se compatiuntur. vnde in hoc glo. non videtur bene dicere vt debeat precedere questio pos. sed salua glos. ꝙ nō impeditur cōcursus ratione contrarietatis sed precedere debet in diffinitione questio pos. Nam cum per tuam cōfessionem appareat me possidere similiter apparet te nō posse me turbare de iure. licet sis dominus quousq3 obtinueris ī rei vendi. etiam si violenter a te possideo vt no. Inno. in. c. veniēs. extra de rescrip. ꝛ dicam in fi. glo. ideo iudex ꝓnūtiabit in possessorio meo ꝛ inhibebit tibi ne me turbes ꝛ postea ꝓcedetur in tuo in petitorio. ꝛ sic obtinebis pos. a me aduocabis. et sic meū possessorium reddetur inane: ꝛ de his duobus articulis quando primo intentaui possessorium ꝛ tu postea petitorium cōtra me vel ecōuerso an procedant simul. examinat plene Bart. in d. l. naturaliter. §. nihil cōmune. in. iiij. ꝛ. v. cōbinatione tam in possessorio retinende ꝙ̄ adipiscende et recuperande. dic vt ibi quando ab vno tamen contra alterum examinat in prima secunda ꝛ tertia cōbinatione. ¶ In glo. ibi responde non intromittit se lex. vult ergo ista glo. ꝙ si sum in possessione. et sic possum intentare possessorium retinende qđ est mihi vtilius. si tamen nolo ab hoc incipere possum intentare petitorium et non vtar beneficio possessionis. quia cōtemno consilium legis que cōsuluit vt incipiam a possessorio. vt hic ſm intellectum Martini. sed hec questio stare potest. quia rei vendicatio nō datur possessori cum presupponat aduersarium possidere. respōdeo potest procedere si aduersarius detinet detētatione facti. vt ratione possessionis quam ipse habet: habeat etiam possessoriu3 quo poterat vti ꝛ consulto fecisset: ꝛ ratione detentationis aduersarij intentet rei vendicationem in qua necesse habebit probare de dominio ꝛ sibi imputet. Potest etiam poni ꝙ aduersarius nō detinebat nec possidebat. ꝛ tunc intentando rei vendica. censetur renuntiare possessioni si sciebat se possidere. ꝛ videtur eam transferre in aduersarium vt no. in. d. l. nihil commune. ¶ † In glo. ibi nunquid ergo dic ab ista questione ꝛ varietate opinionum que sunt in ea procedunt varietates lecturarum in hoc. §. fuerunt enim tres opiniones. Una ꝙ nullū possessorium cōcurrat cum petitorio[a] et ista fuit opi. Jo. ꝛ Azo. et ideo intellexerunt hanc. l. generaliter in quolibet possessorio. Alia fuit ecōuerso ꝙ quodlibet possessorium cōcurrat cum petitorio. ꝛ ista fuit Petri quā glo. hic nō recitat sed Cy. in. l. ordinarij qui dicit hanc. l. cum similibus nō prohibere concursum sed cōsulere vt incipiatur a possessorio per id qđ. s. dixi. Tertia fuit Mar. quam glo. sequitur vt possessorium adipiscende vel recuperande cōcurrat cū petitorio ꝛ possent intentari eodē libello vel diuersis ab eodē ꝛ eodē tēpore agitari vtrūq3 et examinari: q2 nulla est cōtrarietas ꝛ hoc probatur iure legū in l. cū fundū. §. fi. ff. de vi ꝛ vi ar. ꝛ per cano. in. c. pastoralis. extra de causa possessionis ꝛ ꝓprie. sed possessoriū retinende nō concurrit cum petitorio ratione cōtrarietatis ꝛ in illa intelligatur ista lex ꝛ. l. incerti. C. de interdictis. ꝛ sic quantum ad prohibendum cōcursum. l. ista inducit necessitatē sed quātū ad incboandum a possessorio inducit cōsilium. ꝛ in hoc differt ista opinio ab opinione Petri qui vult ꝙ solū cōsilium inducit. ꝛ ista opinio cōmuniter tenetur aduerte tñ in possessorio adipiscēde vel recuperande ꝙ aut intētatur ab eodem simul ꝛ in eodem libello et sine dubio ꝓcedit cōcursus ꝛ vtrūq3 simul agitatur in eodem tēpore. ꝛ si in vtroq3 cōstabit pro actore feretur ꝓ eo sentētia in vtroq3. Et si queras quid prodest ferre in possessorio cu3 per latā in petitorio aduocet pos. ab aduersario. Responde vt no. Cy. in. d. l. incerti. qui dicit ꝓdesse hoc quātum ad expensas litis. Si autē pro actore constabit in altero tantum tūc in illo obtinebit sententiam in altero reus absoluetur et actor sibi cōdēnabitur in expensis quātum ad aliud. quid autem si ꝓ actore constat in vno puta de pos. pro reo vero constat in altero puta dominio. certū est ꝙ fertur sententia pro actore in possessorio. sed an feretur ꝓ reo in petitorio. distingue aut reus in petitorio nullum dedit libellū nec petit declarari se dñm ꝛ dumtaxat absoluetur a petitorio intentato per actorē ꝛ nō declarabitur esse dñs q2 nō petijt. Aut dedit libellum petēdo declarari se dñm. ꝛ tūc declarabitur ꝛ etiā absoluetur a petitorio intentato per actorē ꝛ prodest sibi hec declaratio quia si cadet a possessione ꝛ perueniet ad actorem virtute illius sententie ab eo recuperabit per. l. sed et si possessori. circa prin. ff. de iureiuran. ꝛ probatur hec distinctio ex his que no. ꝑ Hostiē. ꝛ Joan. and. ī nouella. in. c. ex conquestione. extra de restitu. spo. proderit etiā in alio. quia licet actor nō obtineat in petitorio ex quo reus declaratur dominus. sentētia lata in possessorio nō mittetur executioni contra reum. quia petitorium de quo constat per sententiam in executione prefertur possessorio. et sic sententia lata in pos. est inanis. tex. est in. c. cū ecclesia. ꝛ. c. cum super. ꝛ. c. cum dilectus. extra de cau. pos. et proprie. Et si dicatur quomodo potuit dare libellum in petitorio postꝙ̄ possidebat ꝛ actor fatebatur ipsum possidere eoipso ꝙ agebat pos. recuperande vel adipiscende. Respondeo potuit dare libellum ex eo quia actor ipm conueniebat etiam petitorio. vnde potuit reus se in illo defendere. vt patet in. d. c. cum ecclesia. sed si non fuisset conuentus petitorio sed solum posses. tunc videretur secus ꝙ non admitteretur libellus eius in petitorio maxime si erat possessorium recuperande cōtra qđ non admittitur exceptio dominij: ergo nec recōuentio sup dominio ad excludēdum agentē. vtilius est ergo spoliato solum possessorium recuperande intentare ꝙ̄ cumulare etiam petitorium per quam cumulationē ꝑbet aduersario causam deducendi petitorium per modum exceptionis ꝛ principalis petitionis in quo si obtinebit redderetur possessorium inutile vt dictis capitulis si autem actor primo intentauit petitorium. ꝛ postea ex interuallo ꝛ in alio libello intentet possessorium: tunc si vult ꝙ super vtroq3 ꝓcedatur idem ꝑ omnia qđ. s. Sed si vult ꝙ suspēdatur petitoriū prius intentatum. tunc ꝓuisum est de iure cano. ꝑ illud. c. pastoralis. ꝙ hoc possit facere vsq3 ad cōclusionem factam sup petitorio. postea vero nō possit ꝑ rationem ibi assignatam. sed de iure ciuili. Bar. in. §. nihil cōmune. videtur velle ꝙ etiam post cōclusionem admittatur ad hoc petendum si erat pos. recuperande. si vero adipiscende. tunc si apparebat ex ꝓcessu sententiā ferendam ꝓ reo in petitorio nō admittatur ad ipm suspendendum. quia exceptio dñij qđ in prōptu offertur excludit possessoriu3 adipiscende. vt. l. ij. C. de edic. diui adria. tol. licet nō sit recuperāde. In possessorio vero retinēde. dic plenius ꝙ̄ glossa ꝙ aut ꝓponitur vtrūq3 iudiciū pro iure incorporali ꝛ pro quasi pos. illius iuris. ꝛ tunc admittitur concursus vtriusq3 iudicij: quia nulla est cōtrarietas cum confessoria vel quasi confessoria que datur ratione proprietatis. detur etiam quasi possessori illius iuris. vt. l. sicuti. §. aristo. e. titu. in fi. Si vero pro re corporali et eius vera pos. tunc aut diuersis respectibus. vt si intento vti possi. ꝓ pos. ciuili quam dico esse penes te. idem pro nuda detētatione. ꝛ tunc admittitur cōcursus. quia nulla resultat cōtrarietas. nec tunc habet locum opi. Mar. iuxta plene nota. in. l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquiren. pos. Aut ratione eiusdem possessionis ꝑ qua intentaui possessorium intēto etiam petitorium ꝛ tunc ꝓcedit opi. Mar. et glo. vt non admittatur cōcursus ratione cōtrarietatis. quia in possessorio dico me possidere. ꝛ in petitorio dico te possidere. Mihi videtur hoc verum. qñ hoc dico expresse vel qñ nō expresse dico sed tacite: quia ꝯcludo in petitorio te cōdēnari ad restitutionem rei. nam eoipso videor dicere te possidere. sed cōcludo solū sup declaratione iuris mei nō video quid repugnet quo minus possint cumulari. nā si dico me possessorem ꝛ dñm ꝛ te turbare me in pos. possum intētare pos. retinende petēdo declarari me possessorem ꝛ tibi inhiberi ne me turbes. possum etiam in eodē libello petere declarari me dñm licet nō habeam necesse hoc facere. pōt tamē esse vtile si habeo ꝓbationē in prōptu de dñio: q2 si tu allegares te possidere ꝛ ꝓbationes de pos. essent equales ego qui ꝓbarem de dñio deberem ꝓferri iuxta no. in materia interdicti vti possidetis. Et si dicatur quomodo possum petere hoc postꝙ̄ possideo. Respōdeo. nō est mirū postꝙ̄ me turbas in possessione: quia possum petere declarari ius meu3: vt habetur in text. ꝛ glo. ff. de iureiuran. l. duo patroni. que incipit hec dictio in ver. sed qualiter. ꝛ. l. si cōtendat. ff. de fideiuss. ꝛ arg. in. l. diffamari. ff. de inge. ꝛ manu. ꝛ hoc modo potest procedere opi. Pet. qui dicit ꝙ nō poterat cadere ī capite suo quin omne possessorium etiam retinende: quia de alijs nō est dubium potest concurrere cum petitorio. Non enim dicit Petrus ꝙ semper et ego intellexi ipsum ꝙ natura possessorij retinende non excludat cōcursum petitorij. sed cōtrarietas bene posset excludere. hoc autem casu nō subest cōtrarietas. ꝛ istud puto verum sicut euangeliū. sic dicit Pet. licet Bart. ipsum mordeat. ꝛ si bene cōsiderabis videbitur tibi verissimū. et ita limito istam materiam. licet hoc nō tangatur per aliquem. Nam et frequenter hoc videmus in practica ꝙ duo contendunt de proprietate et possessione

[a] ¶ Cū petitorio. De hoc per eundem Pau. cōsil. cclix.

possessione.⁊ vterqꝫ dat libellum in quo narrat se possessorem ⁊ dominum. ⁊ sic cumulatur vtrũqꝫ iudicium. ⁊ vtrũqꝫ tendit ad declarationem iuris agentis. hoc enim querit ⁊ non aliud quilibet eorum nec est credendum inquantum dicit se dñm petere aduersarium cõdemnari ad restituendum rem cum asserat se possidere sed solum ꝙ declaratur dominus.⁊ hoc potest propter turbationem aduersarij.⁊ eius condemnationem. vt in iuribus supra allegatis:nec sibi contrariatur.¶In fi.glos. ibi quod puto verum.ista glo.cõmuniter reprobatur. quia nimis indistincte loquitur ⁊ vult in effectu ꝙ exceptio dominij[a] si probetur excludat intentionem agẽtis possessorio cuiuscũqꝫ generis per regulam dolo facis petere quod restiturus. nam imo est distinguendum. Aut agitur possessorio adipiscende. et tunc distinguitur aut reus incontinenti offert se paratum probare de dominio ⁊ verum dicit glo.aut non ⁊ tunc secus: quia nõ impeditur possessorium.vt hec habentur in.l.ij.C.de edicto diui adria.tollen.⁊ in.l.illi.a quo.§.j.ff.ad trebel.†Aut loquimur in possessorio recuperande.⁊ tunc glo.non dicit verum: quia etiam si offertur probatio de dominio in promptu non admittitur per regulam ꝙ si spoliatus ante omnia est restituendus.vt.l.si quis.a se fundum.C.ad.l.iul.de vi.⁊.l.si maritus.ff.de dona.inter virum ⁊ vxorem.⁊.l.j.si per vim.vel alio modo.Barto.Fallit primo si agens possessorio admisit reum excipientem de dominio ⁊ non replicauit.vt in.c.j.de resti.spo. vbi est tex.singularis.Secundo fallit si agens possessorio recuperande intentauit etiam petitorium per.d.c.cum ecclesia.⁊.§. dixi.⁊.c.cum super.⁊.c.cum dilectus.quia reus potest se a petitorio defendere.Tertio fallit quando dominium rei esset notorium notorietate iuris.vt in.c.decimas.de restitu.spolia.lib. vj.Quarto fallit quando esset notorium notorietate facti: ⁊ in restitutione possessionis verteretur periculum anime qđ esset irreparabile.vt in.c.significasti.de diuor. vt si mulier recessit a viro.⁊ sic ipsum spoliauit ⁊ vir agit possessorio recuperande ⁊ mulier excipit ꝙ est consanguinea: ⁊ non tenebat maritum.nã si fieret restitutio verteretur periculum anime quia cognosceret consanguineam ideo non fit.Et idem videtur eadem ratione quando verteretur aliud periculum irreparabile.vt si spoliasti me quodam castro fortissimo et ego ago interdicto recuperande.et tu offers in promptu probaturus de dominio si fieret mihi restitutio licet obtineres in dominio difficile esset tibi recuperare pos.vnde isto casu videtur admittenda exceptio ꝓprietatis si incontinenti offertur probatio.arg.d.c.significasti. ⁊ quod not.Innocen.extra de filijs presby.c.conquerenti.⁊.c. quoniam.¶Ultimo fallit quando peteretur restitutio officio iudicis per modum attentationis.nam Inno.videtur velle ꝙ tunc obstat exceptio proprietatis.in.c.bone.de ap.quãdo esset notorium notorietate facti.licet non esset periculum. ⁊ licet secus quãdo ageretur interdicto vnde vi.no.hoc dictum.Si vero intentatur interdictum retinende tunc Dy.in.c.qui ad agẽdum.de reg.iur.lib.vj.videtur velle ꝙ admittatur exceptio ꝓprietatis.vt no.per Cy.in.l.ij.C.de edic.di.adria.tol.sed in contrarium est glo.ordinaria.in.l.si de eo.§.fi.ff.de acqui.pos.qꝛ nõ licet dño turbare possessorem in sua possessione etiam si vitiose possideatur ab eo.quia si posses me turbare posses etiã spoliare.⁊ tamen cõtrariũ est verius.nam etiã si te spoliaui non licet tibi ex internallo me spoliare:nec illã possessionẽ recuperare propria autoritate.vt.ff.de vi ⁊ vi ar.l.qui possessionem.ergo nec debet licere tibi me turbare.⁊ hoc expresse vult Inno.in.c. veniens.extra de rescrip.agas ergo interdicto recuperãde vel alio remedio.non autem propria autoritate turbes me vel spolies me.⁊ adde qđ no.Bar.post glo.in.l.fina.in fi.ff.de rei vẽdi. contra intellectum huius glo.in fi.

2 ☞Questio criminalis si proponitur per modũ exceptionis. ⁊ ciuilis per modũ actionis.⁊ in ciuili disceptatur in proprietate:cognoscetur de his simul ⁊ sola ciuilis terminabitur.
3 Si in ciuili tunc disceptatur de possessione ciuilis prefertur et criminalis reijcitur.
Quid si ab eodem proponitur ciuilis ⁊ criminalis.
4 Quo ad ordinem iudicij possessorium prefertur petitorio et de ipso prius cognoscendum est.
5 Iudiciũ possessoriũ etiã retinẽde possessionis potest cũ petitorio ab eodem intentari:quando cessat ratio contrarietatis.
6 Tres regule que impediũt cõcursum possessorij cũ petitorio.
7 De possessione que per interdictũ vel aliter agatur ⁊ in quibus possessorijs necesse habeat agẽs probare se habere ius in proprietate.
8 Petitorium in quibus casibus detur possidenti.
9 Petitorium et possessorium si intentatur a diuersis eodẽ tempore per modũ actionis ⁊ possessorium quod intẽtatur absorbet proprietatem.tunc non admittitur concursus ⁊ quid si nõ absorbeat petitorium.⁊ nu.19.
10 Ubicũqꝫ cõcursus admittitur ꝙ tamẽ in singulis actibus primo procedatur super possessorio ꝙ̃ petitorio sicut in causa conuentionis ⁊ reconuentionis.⁊ nu.12.
11 Petitoriũ ⁊ possessoriũ si ab vno intẽtatur.sed vnũ post aliud per modũ actionis qñ procedatur super primo intentato ⁊ ꝯm nõ admittatur.⁊ qñ econtra procedatur in secundo ⁊ supersedeatur in primo ⁊ quando procedatur super vtroqꝫ.
12 Si intẽtantur ab eodem simul ⁊ semel ꝙ regulariter admittatur concursus.nisi obstet aliqua de tribus regulis de quibus hic.⁊ nume.6.
13 Possessorium si proponitur per modũ actionis vt interdictũ adipiscende.⁊ petitorium per modum exceptionis ꝙ exceptio dominij excludat agentem possessorio.
14 Agens possessorio retinende et sic vti possidetis ꝙ non possit exceptione dominij repelli.
15 Quid in interdicto recuperande ⁊ quando agenti hec interdictio obstet exceptio dominij.⁊ sic nõ habeat locũ regula ꝙ spoliatus ante omnia est restituendus.⁊ nu.16.
16 Fructuarius emphyteota cõductor seu inquilinus. quos dñs propria autoritate deiecit.qualiter agere debeant contra dñm
17 Sententia lata in petitorio pro vno an et quando noceat alteri in possessorio.
18 Casus in quibus spoliato denegatur restitutio remis.

SI de vi. Hec lex diuiditur duobus modis in glo.Primo vt ponat ordinẽ inter petitoriũ ⁊ possessoriũ.⁊ hanc ꝓsequit glos.Secũdo vt ponat ordinẽ inter causam ciuilẽ ⁊ criminalẽ.⁊ istam lecturã tangit glo.circa medium ibi vel sic qđ loquitur ⁊c.Ad istam lecturã facit.l.j.C.de ap.⁊.l.qui rem.§.j.ff.ad.l. iul.de vi pub.quas glo.allegat dũ tractat de petitorio ⁊ possessorio.sed non faciunt ad propositum. Et quia ista non est vera lectura huius.l.ideo nec gloss.nec docto.eam prosequuntur. et ideo vt ipsam expediam pono secundũ casum.hoc dicit.†Questio criminalis prius debet expediri ꝙ̃ ciuilis de proprietate. hoc dicit.ꝯm veram lecturam glos.Sed hoc est intelligendum quando proponuntur a diuersis per modum actionis ⁊ accusationis principaliter.Nam tunc criminalis semper prefertur siue primo fuerit proposita siue secundo.puta agis cõtra me ciuiliter ad debitũ ⁊ producis instrumentum. sed ego dico illud falsuꝫ ⁊ te de falso accuso.questio mea prefertur ⁊ suspẽdit suã. et procedetur in mea.vt.C.de ordi.iudi.l.fi.vbi probatur hec lectura.†Si autẽ proponetur criminalis per modum exceptionis ⁊ ciuilis per modum actionis si quidem in ciuili disceptatur in ꝓprietate simul de his cognoscetur ⁊ sola ciuilis terminabitur vt eo.tit.l.pe.Si vero†in ciuili disceptatur de possessione tunc ciuilis prefertur ⁊ criminalis reijcitur.C.de edic.diui adria.tol.l.ij.⁊ ibi per Cy.Si vero proponitur ab eodem ciuilis ⁊ criminalis tunc ita demũ prefertur criminalis.si primo fuit intẽtata.nã postea nõ admittitur ciuilis.⁊ ita debet intelligi hoc.sed si primo esset intẽtata ciuilis pendẽte iudicio nõ admittitur criminalis.sed in ciuili sola proceditur ⁊ sic non ꝓcederet ista.l.casus est in.l.interdum.ff.de publi.iudi.⁊ in.l.ij.§.j. ff.vi bo.rap.⁊ ita intelligit.l.j.C.de appel.si võ nulla fuit prius intẽtata sed vult simul ambas intẽtare nõ admittit sed dꝫ alteram eligere.vt.C.qñ ciui.ac.crimi.preiu.l.vnica. ⁊ tũc similiter non procederet ista lect.in hac.l. Cetera circa hãc materiã dic plene ꝑ Cy.d.l.vnica.qñ ciui.ac.cri.preiu.⁊ Bart.in.d.l.ij.§.j.ff. vi bo.rap.¶Scdm istam lecturã exponas tex.si de vi.i.violẽtia ⁊ possessione ⁊ de proprietate ⁊ ꝓpter id qđ sequitur de proprietate ⁊c.sed nõ est vis.Nam idẽ si ciuilis esset de possessione qꝛ semꝑ ciuilis criminali prefertur in casibus supradictis.Sed ꝯm aliam lecturã intelligitur diuersimode.⁊ primo qꝛ nullum possessorium concurrat cum petitorio vel ecõtra sed de possessione primo est cognoscẽdum.hoc dicit ꝯm Jo.⁊ Azo.⁊ sic ꝯm eos.l.prohibet concursum petitorij ⁊ possessorij.ad idem facit l.ordinarij.C.de rei vendi.⁊.l.incerti.C.de interdi.qđ verum est in omni possessorio ꝯm eos.Sed glos.que tenet qđ non prohibetur concursus petitorij ⁊ possessorij nisi quando sunt cõtraria.s.quando actor ꝓponendo vtrũqꝫ sibijpsi cõtraria dicit inquantum.l.intelligatur:vt prohibeat.Hoc dicit ꝯm eum petitorium ⁊ possessorium non possunt simul intentari propter cõtrarietatem.sed cõsilium est ꝙ ille cui cõpetunt ambo remedia primo ꝓponat possessoriuꝫ ⁊ primo de illo recognoscatur.hoc dicit ꝯm glo.⁊ sic partim cõtinet prohibitionem dicti cõcursus ⁊ partim cõsilium dum cõsuluit ꝙ de possessione prius queratur.hec lectura approbatur ꝑ canonistas in.c.pastoralis.extra de causa pos.⁊ proprie.⁊ licet sit vera in se. doctoribus tamẽ nõ placet quod hec.l.intelligatur ꝙ velit prohibere cõcursum sed vt velit ista iudicia ordinari. ⁊ ꝯm eos hoc dicit. †quo ad or-

a ¶Exceptio dominij. de hoc ꝑ do.de rota.decisio.suis in tit.de causa pos.⁊ proprie. ⁊ in ti.de resti.spol.per Sozi.i repetitiõe.l. rem.que nobis. ff.de acqui.poss.

dinem iudicij possessorium prefertur petitorio et de ipso prius cognoscēdum est. ¶ Pro cuius euidentia premitto qḋ rectus ordo petitionis est vt recognoscatur in eo quis sit actor ꝛ reus cum actori incumbat onus probādi. vt.l.sicut.§.si queritur.ſ. si serui.vendi.ꝛ hoc est cōmodum possessionis.vt institu.de interdic.§.cōmodū.ergo rectus ordo est: vt de possessione cognoscatur et exitus controuersie dabit aditum ad petitorium:vt.ſ. de acqui.pos.l.exitus controuersie.et hoc est bonum consilium qḋ dat.l.habenti vtrūq; remedium.vt primo intentet possessorium:quia si obtinet in petitorio fiet reus. ꝛ de isto consilio loquitur.l.ordinarij.ꝛ.l.incerti. Sed tamen si non vult hoc consilio vti non cogitur . nam potest intentare primo petitorium si vult vt dicit glos.hic.ꝛ.ſ.de rei vendi.l.is qui. Itē si vellet ambo intentare vtrum possit vel non nihil dicit ista.l.vt.l.incerti. ꝛ.l.ordinarij.licet Azo.ꝛ Jo.cōtra. Sed que opinio est tenenda.dic qḋ opi.glo.cū declarationibus ꝛ suppletionibus quas ibi subijciam.et expone literam de vi.i.de violenta possessione per figuram que vocatur endiadis.nam quando duo substantiua simul copulantur vnum resoluit in adiectiuum alterius si omnino possunt ambo simul cōmode stare per illam figuram vt ibi Arma virūq; cano.i.virum armatum.ꝛ no.ꝛ.s̄.de pact. l.j.§.j.ꝛ de tute.l.j.in princ. ¶ In text.ibi queratur subaudi ꝛ de proprietate:vt responsio cōueniat quesito iuriscōsulti. ¶ Glo. in verbo si de vi.que est prima diuiditur in duas partes principaliter.nam primo loquitur quando petitorium et possessorium proponuntur per modum actionis ab vno vel diuersis. Secūdo quando possessorium per modum actionis et petitorium per modum exceptionis.secūda ibi item quero. ¶ Prima subdiuiditur in quatuor.nā primo ponit opi. Jo.et Azo. cū tribus opi.Secūdo lecturā suam cū vna questione. Tertio format vnam questionē generalem quo ad ambas lect.in qua ostendit que sit verior an sua vel aliorū.Quarto ad determinationem tripliciter opponit.secunda ibi tu pone casum.Tertia ibi nunquid ergo.Quarta ibi.nunc oppo.qḋ est. ¶ Quero igitur circa primā partē glo.vtrum admittatur cōcursus petitorij ꝛ possessorij.in qua cōsistit tota difficultas istius materie et huius lecture et aliarū.Aduerte tamē qꝛ licet glo.formet questionem vtrū possint intētari in eodem libello et eadē charta. in eo tū non est facienda vis.sed vtrū possit eodem tēpore sup vtroq; procedi simul siue proponatur ab vno siue a diuersis.et in hac questione sunt due opi.ꝛ alie due sunt extra glo. ¶ Prima fuit opi. Jo.et Azo.qḋ nunq̄ possint simul concurrere sed de possessorio.primo sit agēdum. ¶ Secūda fuit opi.Marti.ꝛ Accur.qui dicūt petitoriū cū possessorio recuperāde vel adipiscēde possessionis semper ꝯcurrere:qꝛ nulla est ratio quare nō possint qḋ probatur in.l.cum fundus.§.fi.ſ.de vi ꝛ vi arma.'et in.c.pastoralis.extra de resti.spo.sed cum possessorio retinende nō cōcurrat ratione cōtrarietatis: qꝛ agendo rei vendicatione dicit aliū possidere:sed agēdo interdicto vti possidetis dicit se possidere:ꝛ sic tanq̄ cōtrarius repellitur.debet igitur alteruz eligere.vt.ſ.titu.j.l.papinia.§.si quis irritū.ꝛ.C.de fur.l.j.et si queritur ꝙ debeāt prius eligere vtrū possessoriū vel petitoriū respōdetur qḋ possessoriū:et hoc dicit hec.l.que debet intelligi tantū interdicto vti possidetis inquantū dicimus eā prohibere concursum.et premissa sunt ſm gloss. † Tu dic ſm docto. ꝙ etiam cum possessio retinende potest concurrere petitoriū vbi cessat ista cōtrarietas:puta si ago rei vēdi.ad rem quā detines vel naturaliter possides ꝛ interdicto vti possidetis ratione ciuilis quem habeo.tunc enim nō sunt contraria ad hoc.ſ.de rei vēdi.l.officiū.ita no.in.l.clam possidere.§.qui ad nundinas. in fi.ꝛ.l.naturaliter.§.nihil cōe.ſ.de acquiren.pos. ¶ Tertia fuit opi.ꝙ oīmodo possessoriū cū petitorio simul cōcurrāt qꝛ cōpetunt ad diuersa cum diuisa sit proprietas a possessione: vt.l.si duo.in fi.ſ.vti possidetis.sed cōcursus tūc impeditur inter duo remedia quādo cōpetūt ad idem:vt.l.nemo.§.quoties.ſ.de regu.iur. Item qꝛ nulla alia ratio prohibitionis cōcurrit et hāc dicūt esse verā sicut deus est ꝛ plene refert Cy.in.l.ordinarij.C. de rei vēdi.sed Bar.dicit eā esse falsam sicut iudas scarioth: qꝛ imo multe regule cōcursus possunt reperiri inter possessoriū et petitoriū.vnde tenet quartā opi.videlicet ꝙ tūc concurrant quando regule ille nō obstant. ¶ Pro eius euidentia sciendū est † qḋ sunt tres regule que impediūt concursum que possunt in hoc reperiri prima est regula cōtrarietatis:vt.l.j.C.de furt. Secunda qn̄ remedia per electionē tolluntur:vt.l.fi.in prin.C. de codicil.Tertia quando sententia lata in vno parit exceptionem rei iudicate in alio.vt.l.fundus.ꝛ.l.fundi.ff.de except. vnde Bart.facit multas cōbinationes ꝛ multa verba.Sed tu sub breui compendio reducas ad duas. ¶ Et premitte quedā que respiciunt possessorium quedam petitorium quedam vtrūq;. ¶ Circa primū not.† quod de possessione interdum queritur per interdictum vt sunt illa tria retinende adipiscende et recuperande interdum per conditionem ex lege.vnde.l.cum queratur.C.vnde vi.vt illa recuperande.vt.C.de edict.diui adria. tol.l.edicto.ꝛ illa est adipiscēde. Item nota quod possessoriorū quedam habent in se causam proprietatis . Quedam que non habent in se causam proprietatis que cōtinentur in.l.ij.§.quedam.ff.de interdic.indicere quod non potest quis obtinere in possessione:nisi probet etiam se habere ius in proprietate sicut possessoria in quibus quis tendit ad constitutionem noui iuris.vt de iti.actuq; priua.tamen agitur ad restitutionem vie: vt de arboribus cedendis.vt.l.j.ff.de arbo.ceden. Itē illa possessoria in quibus est presumptio iuris contra agentē possessorio quod nō sit dn̄s vel non habui ius in re vt in interdicto de aqua ex ca.vel flu.publi.ducē.nā tunc talia non possunt cōcedi nisi a principe hoc ipso presumetur cōtra agentem possessorio nisi doceat de principis priuilegio.vt.l.j.§.fi.ff.de aqua quoti. ꝛ estiua. Et in hac ratione fundatur.c.ad decimas.extra de resti.spo.lib.vj.et in istis nunq̄ admitteretur concursus petitorij et possessorij:quia sententia lata in vno parit exceptionem rei iudicate in alio.vt.l.j.in fi.ff.de aqua quoti.et estiua.et not. in.d.§.quedā.in.l.ij.ff.de interdictis. ¶ Circa petitorium not. † ꝙ aliquādo possidenti non datur vt est rei vēdicatio.vt.l.j.§. interdum.ſ.vti possi.ꝛ in.c.examinata.extra de iudi. Aliquando datur: vt sunt iudicia duplicia fa.her.cōmuni diui.finium regū.que dātur etiam illi qui possident pro indiuiso. vt.l.j.fa. hercis.ꝛ ibi no. Item alia que dātur pro iure incorporali vt cōfessoria et negatoria. vt.ſ.si seruitus ven. sed ꝛ si forte.§.j.ꝛ.l.sicuti.§.si queratur. Et hoc est necesse scire quia illa petitoria q̄ nō dātur possidēti non cōcurrūt cum interdicto retinende propter regulam ꝯtrarietatis.ita intelligitur glo.hic.sed illa que possidenti dantur concurrunt. vt not.in.§.nihil cōmune.in.l. naturaliter.ff.de acqui.pos. ¶ Circa vtrūq; no.ꝙ interdictum petitoriū et possessoriū sic se habent qḋ electione tollunt:actio ex testamento que competit pro hereditate relicta per fideicōmissum ꝛ possessorium.l.edicto.C.de edict.diui adria.tol.que competit pro hereditate relicta directo.Et ista similiter nō cōcurrūt sed alterū quis habet eligere.C.de codicil.l.fi.et ibi no.ꝛ facit.l.j.§.qḋ ait pretor.ſ.quorum legator. † His premissis dic quod petitorium et possessorium interdum intentantur a diuersis. Interdum ab vno et eodem.primo casu aut possessoriū quod intentatur absorbet proprietatem alterius: vt est conditio ex.l.vt.l.si constiterit.C.fi.regun.ꝛ.l.si quis in tanta.C.vnde vi.ꝛ tūc nō admittitur cōcursus.sed procedetur sup tali possessorio quod etiam habet vim petitorij quia est preiudicialis ad petitorium propositum per alterum.vt.C.de adul.l.quoniam alexandrū.ꝛ.C.ad.l.fauiā.de plag.l.si preses.et insti.de actio.§. preiudiciales.vnde non placet opi.Bart.dicentis quod conditio.l.si constiterit.C.fi.regū.proposita per vnū cōcurrit cū petitorio proposita per aliū:quia si vera esset intētio primi falsa est intentio secundi.interdū possessorium non absorbet petitoriū: ꝛ tunc aut proponitur diuersis respectibus ita qḋ nulla resultabat contrarietas vt cū ago interdicto vti possidetis ratione possessionis quā habeo vt ratione eiusdem agis rei vēdi.cōtra me vel cum ago interdicto vnde vi ratione ciuilis et naturalis possessionis quibus me spoliasti cū agis rei vēdi.ratione detētationis:qꝛ mihi eādem locasti:ꝛ tūc procedēt ambo iudicia et super vtroq; ꝓceditur simul ꝛ semel:qꝛ nulla regula repugnat ꝛ hoc videt ꝓbari i.c.electionē.ibi.cū ecclesia.extra de cau.pos. ꝛ ꝓprie.lꝫ Inno.laboret ad respōdendū quomodo possint ꝓcedere illa iudicia ratio est quā dixi: qꝛ nulla resultat ibi ratio prohibitionis. † Aduerte tū qꝛ in singulis actibꝰ primo proceditur super possessorio quā petitorio sicut in cā cōuentionis et recōuētionis:vt dictū est.s̄.eo.l.cū pretor. ꝛ ita debet itelligi.c. ij.extra de cau.pos.ꝛ ꝓprie. † Nec ob.ꝙ cōtra agentem interdicto retinende vel recuperande nō admittit questio dn̄ij vt no.i.l.si de eo.§.fi.ſ.de acqui.pos.ꝛ.c.qui ad agēdū.in fi.de reg.iur. lib.vj.per Dy.qꝛ verū est per modū exceptionis vt no.in fi.sed per modum actionis nō vnde difficilius admittitur in primo quā in secūdo ꝓpter priuilegiū possessorij.hec ratio colligitur ex.c.cū dilectus.de ordi.cog. Interdū nō ꝓponitur eodē respectu:ita qḋ resultat contrarietas vt cum ago interdicto vnde vi dicēs tu me expoliasse possessione. Tu econtra agis rei vendi. dicēs eandē possessionē non penes te sed penes me esse et tunc non admittitur cōcursus sed proceditur super possessorio per me intētato propter eius priuilegium. Item quia agēdo interdicto vnde vi dico me nō possidere dūtamen posses me recōuenire ꝛ rei vēdi.qꝛ non datur cōtra negātem possidere.vt.fin.de rei ven.ꝛ hoc verū si possessorium fuerit intentatum ante lit.cōtestationē in petitorio. Idem si postea dum cōuentus possessorio nō fuerit confessus nō posset agere possessorio : qꝛ esset sibi contrarius

contrarius a prima cõfessione τ a prima confessione nõ potest recedere post lit.cõtest.vt.j.de rei ven.l.is qui se obtulit. τ ideo 11 tunc procedetur super petitorio prius tñ intentato. ¶ †Si vero intentat̃ ab eodem tũc aut vnu3 post aliud aut ambo simul. primo casu dicit ꝙ tres sunt casus. Interdum procedit super primo intentato siue sit petitorium siue possessorium τ secũdo non admittatur.interdum,econtra proceditur in secundo τ supersedetur in primo. Interdũ super vtroq3 procedetur primũ dictum procedit quatuor casibus. Primus si secundum quod proponitur cũ primo est talis qꝺ electione tollatur. Nam ꝓceditur in primo τ secũdus non admittitur:quia per electionem primi precluditur via in secundo τ si secundum fuerit petitoriũ vt in casu.l.fi.C.de codicil.τ est quando sentẽtia lata in vno parit exceptionem in alio vt in possessorio qui habet causam ꝓprietatis.nam etiam tunc procedetur in primo:τ secundus nõ admittetur.arg.l.fundi.de excep. Tertius est agẽdo primo petitorio renuntiat possessorio vt si agat primo rei vendi.sciens se possidere.nam videtur renuntiare possessioni.et ideo postea non potest intentari interdictum vti possidetis.vt no.in.§.nihil commune.in.l.naturaliter.ff.de acqui.possef. Quartus cu3 iudicium proponitur post conclusionem in causa super primo quia non admittitur sed ne lites litibus inuolnantur in.c.pastoralis.extra de causa pos.τ proprie.ꝙ procedit de equitate canonica non de subtilitate iuris ciuilis ẽm Bart. qꝺ dic vt per eum in.d.§.nihil commune. ¶ Secundum vero dum dictũ est qꝺ proceditur in secundo et supersedetur in primo habet locũ quando cessant dicti quatuor casus et ex modo proceditur in duobus casibus. Primus cũ quis agit primo rei vend. ignorans se possidere postea intentat interdictum retinende. nam tunc videtur renũtiare primo τ procedere in secũdo.vt in.d.§. nihil commune ẽm intellectum q not.hic in glo. Secundus est qñ proponens secundo possessorium vult gaudere titu.possessionis τ vult supersedere in petitorio primo intentato. Nã audietur si de sui natura possent simul concurrere vt in.d.c.pastoralia:τ fit quotidie vbi cessant dicti casus ibi proceditur semp super vtroq3 prius tamen admittũtur probationes super possessorio et sic in suis singulis actibus τ vna sententia terminabuntur premisso tñ possessorio.vt.d.c.ij.τ.c.cum ecclesia. extra 12 de cau.pos.τ proprie. †Si vero intentatur simul τ semel ab eodem tunc dicit qꝺ regulariter admittitur concursus vt super vtroq3 procedatur ẽm cõmunem opi.nisi obstet aliqua de tribus regulis vt regula contrarietatis cũ intentatur rei ven.et interdictũ vti possidetis:vel q2 sic se habent ꝙ sentẽtia lata in vno parit exceptionẽ.in alio vt in habẽtibus causam proprietatis vel q2 electione tolluntur. Ex quib9 patet in quo casu põt intelligi.l.ista cũ.d.l.incerti.τ.d.l.ordinarij vt semp presupponamus ꝙ vbicũq3 simul cõcurrũt:adhuc tñ possessoriũ preualet vt hic;in singulis actib9 primo procedat̃ in eo sicut in cã ꝗ̃estionis.τ in predictis verbis cõprehendũtur multa in substãtia que Bar.per prolixiora verba recitat in.d.§.nihil commune τ nullus casus ponitur per ipsum qui nõ cõprehendatur in pre 13 missis. Hec vera si interdictum vtroq3 proponit̃ per modum actionis. ¶ †Sed gl.querit in fi.quid si possessoriũ ꝓponitur per modum actionis τ petitoriũ per modũ exceptionis vt exceptio dominij excludat agentẽ possessorio. Glo. respondet indistincte ꝙ sic.sed dico ꝙ exceptio habet locũ etiam in possessorijs ita no.in.l.ille a quo.§.fi de testamẽto.j.ad trebe.τ.C.loca. l.si quis conditionis.τ de reg.iur.l.in condemnatione. §.i.τ videtur expressum.in.l.iij.§.cause.j.de carbo. edicto. Sed oĩa iura loquuntur in possessorijs adipiscende in q̃bus admittit̃ exceptio dñij si excipiens est statim paratus docere de dñio.vt.l. ij.C.de edic.diui adri.tol.τ est ratio:q2 ibi excipiẽs nõ possidet 14 vitiose ab aduersario in hoc bene dicit glo. †Sed qd in possessorio retinende vtrũ agẽs vti possidetis q2 turbãtur possit ab eo exceptione dominij repelli si turbãs dicat se esse in possessione τ licere sibi turbare.ista glo.sentit qꝺ sic dum loquitur indistincte ita no.per Dyn.in.c.qui ad agendũ.de reg.iur.lib.vj.ꝑ Cyn.in.l.ij.C.de edic.diui adria.tol. Sed contrariũ videt̃ tenere glo.ordi.in.l.si de eo.§.fi.ff.de acqui.pos. que dicit qꝺ etiam dño non est licitum turbare possessionẽ τ sic non poterit inter dicto vti possidetis repelli. Item ille q turbat possessionẽ dicit̃ vim τ violentiam facere sicut.j.de vi τ vi ar.l.j. Sed hoc est semper prohibitum dari sibi. Preterea si licet turbare licet etiam spoliare qꝺ tñ non licet etiam domino quod nec etiam spoliato.vt.j.de vi τ vi ar.l.iij.§.cũ igitur.τ ista est vera opi. quam tenet Bar.et omnes moderni docto.plus dixit Inno. notabiliter quod etiam spoliato non est licitum turbare spoliantem in possessione τc.etiam si ille qui spoliauit agat vti possidetis pro possessione.ita no.ipse in.c.veniens.extra de rescri.in magna 15 glo.τ ibi plene per eũ.vnde in hoc ista glo.reprehẽditur. †Itẽ

reprehenditur in interdicto recuperãde:quia agẽs interdicto vnde vi non potest per exceptionẽ repelli etiã si excipiẽs sit paratus statim probare de domino: quia talis excipiens possidet vitiose ab aduersario vnde expoliatus ante omnia est restituendus.l.si maritus.C.de dona.inter vi.et vxo.et.l.si quis a se fundum.ff.ad.l.iuliã de vi publica.l.si coloni.C.de agri.τ censi.lib.xj.τ in.c.ex literis.et in.c.cum quis.et in.c. solite.extra de restitu.spo.et ibi no. Hoc aũt fallit in quibusdam casib9 in quibus admittitur exceptio dñij contra agentem possessorio recuperande. Primus est quando non agitur de violẽtia vera vel ficta.vt.C.vnde vi.l.cum querebatur.τ istum casum solum ponit Bart. Secundus est qñ agens possessorio patitur qꝺ excipiat de dominio.de hoc est casus notabilis.in.c.j.extra de restitu.spo. Tertius est quando agens possessorio intentabat etiã petitoriũ.nam reus potest se defendere super petitorio τ sic cõstabit de proprietate pro eo et parum proderit alteri possessorium.vt in.c.cum ecclesia sutrina.et.c.cum super.extra de causa posses.τ proprie. Quartus est si dubitetur de graui peccato si fieret restitutio quo ad illum actum ex quo posset intẽtari peccatum si offerantur probationes in prõptu super petitorio sed quo ad alios casus nõ vt.c.literas.extra de resti.spo. Ita intelligitur.c.porro.de diuor. Quintus est qñ quis postea quã fuit expoliatus peccauit contra illud ad ꝙ se petit restitui. Nã tunc petit ius petende restitutionis vt in.c. significasti.extra de diuor. Sextus est qñ agens possessorio petit dari sibi nimis magnas dilationes ad probandã possessionẽ τ reus statim paratus est probare de dominio vt no.singulariter per Io.and.in d.c.significasti. Septimus casus est vbicũq3 possessoriũ habet in se causam ꝓprietatis.iuxta illa que habentur in.l.ij.C.de interdic. Octauus est quando res cuius possessio petitur nõ põt sine institutione obtineri. argu.l.j.§.fi. ff.de aqua quoti.τ esti. vt cũ qs petit se restitui ad beneficiũ de quo fuit spoliatus. nã possessionẽ potest sibi obijcere qꝺ ipse habet potius ius in beneficio quã ille qui petit se restitui τ demũ admitti causa istius q possidet et cognosci τ demu3 denegari restitutio quousq3 de ipsa sit cognitũ ne pareret vitiosus ingressus. arg.extra de eo qui mitti.pos.causa rei seruan.c.j.lib.vj. q2 beneficium sine canonica institutione τ vero ti.non põt possideri vt ibi.τ.c.ex frequentibus.extra de institu.secus in rebus ꝓphanis que non possunt teneri et prescribi cum titu.putatiuo vel nullo.vt.j.de vsuca.l.celsus.τ.C.de prescrip.xxx.an.l.oẽs. Ita vero seruat audientia apostolica τ parisius parlamentũ:q2 si ille cõtra quem petitur restitutio ꝓbat se habere potentiorẽ titulũ residẽtie nũ ꝗ̃ restituitur. Dices tu hoc est contra casum.c.ex literis.τ.c.itẽ cum qs.de resti.spol.vbi in beneficialibus restituitur etiã predo nec admittitur cõtra eum exceptio criminis vel nõ canonice institutionis. Sol. fateor qꝺ exceptio nõ canonica institutione petentis restitutionem non admittit̃:q2 per illã excipiẽs nõ fundat ius suũ sed vult tãtum elidere ius aduersarij et rationabiliter q2 articuli obijcientis non admittuntur nisi obijciẽs fundauerit ius suum τ ita loquũtur cõtraria.sed si obijcẽtes diceret se habere potius ius tunc bene audietur cõtra petẽtẽ restitutionẽ vt hic qꝺ verũ est si occupauerit beneficium propria autoritate sed fuit positus in possessione per capitulũ vel executores τ alter deiectus.si aũt ꝓpria autoritate perdet ius omne qꝺ habet τ sic nõ posset de illo experiri.vt in.c.cum quis.de prebẽdis.in.vj.τ.l.si quis in tantã.C.vnde vi. Nonus casus est quando ex libello ageret possessorio τ constat plene de non iure ipsius in petitorio vt puta si quis dicat dico qꝺ tu spoliasti me tali re quam possidebam.licet ad te pertineret iure dominij vel quasi τ ita peto me restitui nam ex ista cõfessione cõstat agentem nõ habere ius in proprietate nõ repellitur a possessorio vt not. Inno.in.c.cõstitutus.extra de filijs presby.statur tamen isti confessioni facte in libello.vt.C.de lib.causa.l.cum pretium τ per ipsum fit notoriũ dñium nõ esse agentis vt in.c.literas.et.c.fi.de coha.cle.τ mulie. Decimus casus est vbicũq3 presumptio iuris est cõtra agentẽ possessorio qñ nõ habet in proprietate aliquod ius que presumptio inducit notoriu3 tale qꝺ non indiget probatione vnde denegatur sibi restitutio nisi doceat se ius habere vt in.c.decimas.extra de resti.spo.lib. vj. Si vero sit tale notoriũ quod indigeat ꝓbatione tunc nõ excludit agẽtẽ possessorio.vt in.c.porro.extra de diuor.nisi quo ad actũ ex quo põt peccatũ resultare vt in.c.literas.de resti.spol.dices tu hec sunt cõtra iura que dicũt qꝺ etiã predo restituendus est vt in.c.nõ a iudice.τ.d.c.ex literis.τ.c.item cum quis. que presupponũt ipsum predonem esse τ non habere ius in ꝓprietate. So.illa iura intelligũtur quando predo petit restitutionẽ aduersus illũ qui nõ habet ius in re:secus si aduersus dñm.arg. 16 j.de pos.l.bonafides.τ sic cessant omnia contraria. †Si tamen peteret restitutionem aduersus dñm fatetur illum esse domi-

num cuz dicat se habere ius in possessione etiã aduersus dñm
restituitur pone exemplum in fructuario vel emphyteota de
quo habes in.l.j.§.qui in perpetuum.j.si ager vectigal vel em
phy. Item dicitur in conductore vel inquilino quem dñs pro
pria autoritate deiecit. Nã licet illi non possideant quia tamẽ
habent ius detinende cõpetit eis officium iudicis restitutoriũ
vel actio in factum.iuxta ea q̃ notantur per glo.in.l.non tantũ
§.j.j.de pet.here.⁊ ꝑ Bar.in.l.⁊ quidẽ.⁊.§.neratius.⁊ in Spe.
in titu.de petito.⁊pos.§.j.ver.sed nunqd deportatus. ¶ Iuxta
predicta quero quid si constat per sententiam de dominio il-
lius ꝯ quem agitur possesso.vtrũ impediat possessionẽ recupe
rande.hanc questionem format Bart.in.d.§.nihil cõmune.in
istis terminis vcz vtrum sentẽtia lata in petitorio.pro viro pa
riat exceptionez rei iudicate in possessorio.⁊ sic loquitur in sen
71 tentia absolutoria. Sed ego generaliter† quero vtrum in om-
ni sentẽtia in petitorio lata pro vno an alteri noceat in posses-
sorio breuiter dic sic:aut possessoriũ qđ intentatur habet in se
causam ꝓprietatis ⁊ tunc nõ est dubiũ ꝙ sentẽtia lata in peti-
torio pro vno facit preiudicium in possessorio contra aliuz. vt
in.l.ij.§.fi.de aqua quoti.⁊ esti. Et hoc verũ qualitercũq; sit la
ta pro vno siue q2 ꝓbauit de iure suo siue quia alter nõ ꝓbauit
Itẽ siue tunc feratur incontinenti sentẽtia siue petatur termi-
nus ad ꝓducendũ eam.ratio quia tunc idẽ sunt petitorium et
possessoriũ. Sivero nõ habet causam proprietatis tũc aut lata
fuit sententia pro ipso contra quẽ agit possessorio: q2 alter qui
agebat petitorio de iure suo nõ probauit puta egi rei ven.con
tra te ⁊ quia non probaui de dominio fuisti absolutus.nunc vo
lo agere possessorio ⁊ certe possum nõ obstante illa sentẽtia: q2
per illã non fuisti declaratus dñs ⁊ hoc ꝑ.l.sed ⁊ si possessori.in
prin.ff.de iureiuran.licet ergo sententia diffinitiua lata: q2 nõ
probauit sit diffinitiua ⁊ faciat plenũ preiudiciũ vt.l. argenta-
rius.ff.§.cum autem.ff.de eden.⁊ plene no.in.l. iulianus verũ
debitorem.j.de condi.inde. Illud est verum in eo de quo age-
batur.secus in alio si nõ sit lata sentẽtia in interdicto adipiscẽ-
de aut recuperande aut retinende. Primo enim casu exceptio
rei iudicate obstat si paratus est incõtinenti docere de senten-
tia per.l.ij.C.de edic.diui adria.tol. Secũdo casu cũ agitur re-
cuperande dicit Bart. ꝙ exceptio talis sentẽtie nõ nocet:quia
spoliatus ante oĩa est restituendus. Sed salua reuerẽtia male
dixit ⁊ contra.c.cũ dilectus.⁊.c.cuz ecclesia.extra de causa pos.
⁊ ꝓprie. Item quia exceptio dominij notorij admittitur cõtra
agentẽ interdicto recuperande vt supradictum est sed per sen-
tentias fit notorium vt.c.literas.⁊.c.fi.extra de coha.cle.⁊ mu-
lie. Dic ergo sic quia aut post sententiã latã in petitorio tu ex-
poliasti me ⁊ tunc fateor qđ agam interdicto vnde vi nec po-
tes te iuuare de illa sentẽtia: q2 peccasti faciendo tua ꝓpria au-
toritate.sic intelligo qđ no.per Inno.extra de priui.credi.c.cũ
olim.in glo.⁊.c.significasti.cum gl.in ratione sui.de diuor. Aut
illa violentia fuit lata ante sententiam latam in petitorio ⁊ tũc
aut ipsam non producis sed petis terminum ad procucendum
⁊ non debeo impediri in possessorio meo:quia licet faciat noto
rium.tamen ex quo non producitur indiget probatione postq̃
negatur et ideo restitutionem non impedit sicut nec in.c.por-
ro.de diuor.vt.s.dixi.⁊ in hoc differt ab interdicto adipiscẽde
vbi daretur dilatio si paratus esset incõtinenti producere. Si
vero producatur realiter tunc impedit possessorium per ratio
nem quã dixi. Item q2 si feratur sententia in possessorio ꝓ alte
ro non habẽte exceptionem frustra admittitur ⁊ istud ꝓbatur
in.d.c.cum dilectus.⁊ in.d.c.super.⁊.c.cum ecclesia.in fin.extra
de causa pos.⁊ proprie.⁊ ibi per Inno.expresse.in.d.c.cum di-
lecta.⁊.c.veniens.circa fi.extra de prescrip.plus ipse dicit qđ si
actum esset petitorio ⁊ possessorio simul per vnũ ⁊ lata esset sen
tẽtia in petitorio primo ⁊ in possessorio nihil fuisset lata cũ fie-
ri nõ deberet quodãmodo sentẽtia in possessorio non ferretur
q2 esset frustratoria cũ prima absorbeat secundã. Sivero simul
feratur sententia super vtroq; pro vno in petitorio pro alio in
possessorio. Similiter sententia possessorij non habet executio
nem.casus est in.d.c.cũ dilecta.⁊ no.in Spe.in ti.de peti.⁊ pos.
§.j.ver.quid si is. Tertio vero casu cũ agitur interdicto retinẽ
de dico qđ ille cõtra quẽ agitur non põt se iuuare de sñia lata
pro eo in petitorio q2 tunc semper agitur pro turbatione ⁊ vio
lentia presente q̃ committitur post sententiã vnde non est lici-
tum turbare possessorem nec sñiam executioni sua autoritate
demandare per ea que no.in.d.c.cuz olim.extra de priui.⁊ hoc
est verũ cum agitur interdicto retinende ratione turbationis
si vero q2 contendunt se possidere tunc sententia lata pro vno
in petitorio faceret eum vincere in possessorio nisi aliter de bo-
no titulo doceret q2 quando duo equaliter de possessione pro-
bant interdicto vti possidetis datur sententia pro illo q de me
liori titu.docet vt in.c.licet causam.⁊ ibi no. extra de proba.et

per Cy.C.vti possidetis.l.j.⁊ per Bar.in.l.deo.§. fina.j.de ac-
18 qui.pos.⁊ in.d.§.nihil cõmune eodẽ titu.† Ultimo nota.quod
sunt quidam casus in quibus spoliato denegatur restitutio.
quos vide in Specu.ti.de peti.⁊ pos.§.quoniam in superiori-
bus.⁊ hic est finis. Deo gratias.

2 ☞ Heres vbi possit conueniri.

1 **Quod legatur.** †Speciem legatã nõ tenetur heres tradere
nisi in loco vbi est lz alio loco fuerit conuentus ⁊ cõ-
dẽnatus.sed si legatum consistit in genere vel quan
titate tenetur soluere vbi condẽnatus est nisi sit genus subalter
num certo loco coartatũ. Item actio realis põt intentari in lo
co vbi res est licet reus ibi alia ratione nõ sortiatur forũ: secus
2 in actiõe personali.h.d.in effectu ista.l. ¶ † In tex.ibi si quidẽ
per personalẽ actionẽ exigetur quasi dicat exactio non põt fie
ri tunc in loco vbi res est si alia ratione nõ sortitur heres ibi fo
rum.sed dz fieri in loco vbi sortitur forũ.s.vbi ipse habet domi
ciliũ vel vbi est maior pars hereditatis.vt.j.eod.l.si fideicõmis
sum.⁊ ibi debet fieri condẽnatio.tamen si tenetur heres ibi tra
dere postq̃ res est alibi nec tenetur eam illuc traducere suis ex
pensis sed põt dicere legatario vadas vel mittas ad talem locũ
vbi est ⁊ ibi faciam tibi tradi. Dicit tamen glo. ꝙ si legatarius
peteret eam reduci ad illum locũ suis expẽsis ⁊ suo periculo te
nere᷑ eã heres reduci facere ⁊ sic hunc laborem subire per.ll.al
legatas in glo.mag.⁊ pro hoc.l.pretor.in fin.cũ.l.seq.s.de edẽ.
sed alij dicunt contrariũ vt habetur in glo.iij.prima pars vide
tur equior. ¶ In tex.ibi dare debet.id est nõ tenetur heres ali
bi dare:sed si vult dare in loco vbi actum fuit et facta fuit con-
dẽnatio non prohibetur hoc facere nisi appareat ꝙ testator vo
luit eam tradi in loco vbi est: q2 tunc non posset hoc facere inui
to legatario.vt.j.eo.l.sed ⁊ si susceperit.§.j. ¶ In tex.ibi etiaz
ibi peti debet.i.potest licet ibi alia ratione nõ sortiatur forum.
vt.C.vbi in rem actio.l.j.qđ intellige si heres ibi reperitur.al's
secus si degit in alijs locis vbi sortitur forum preterq̃ ratione
domicilij cum extra domicilium non sit trahendus inuitus.vt
no.s.eo.l.heres absens.põt etiam peti in loco vbi sortitur he-
res domiciliũ alia ratione.lz iste tex.prima facie innuat cõtra-
rium.vt patet ex no.in glo. Sed oppono ꝙ non sit fienda diffe
rentia an agatur actione personali vel reali ꝓ specie legata q2
vtroq; casu põt peti vbi res est lz hic innuat contrarium: quia
testator censetur voluisse ꝙ ibi solua᷑ si tpe testamenti ibi erat
ergo ibi põt peti.vt.j.eo.l.sed ⁊ si susceperit.§.j.⁊.§.si ea.⁊.j.de
leg.j.l.cũ res.Guil.de cu.in.l.j.C.vbi fideicõ.petatur.vide᷑ hoc
fateri.sed in contrarium facit iste tex.al's ista distinctio que hic
fit frustra fieret.⁊ etiã glo.mag.in fi.põt dici ꝙ si tempore testa
menti erat alibi ⁊ testator hoc sciebat ꝓcedat dictum Guil. per
predictã rationẽ. Aliquo vero istorũ deficiente locũ habeat di-
stinctio huius.l.⁊ etiã gl.mag.in fi.ꝙ per actionẽ personalem
nõ possit peti in loco vbi est si alia ratione non sorti᷑ forũ ibi.sz
per realem sic ⁊ hoc etiaz satis patet ⁊ colligitur. C.vbi in rem
actio in rubro ⁊ nigro.vbi notanter loquitur de actione in rem
vt possit intentari in loco vbi res est. Itẽ videtur in ꝑsonali in
rem scripta vel etiã quãdo datur ad rei restitutionẽ vt depositi
cõmodati que sequatur naturam realem.et hoc sentit expresse
Spe.in titu.de cita.§.j.versi.⁊ no.vbi dicit ꝙ tũc diete ꝯsiderã
tur ex loco vbi res est nõ solum ex loco domicilij.si causa extra
locũ domicilij delegetur sicut in actione reali.vñ vult expresse
ꝙ in illo loco possunt tales personales actiões moueri al's nõ
fieret computatio ad aptum locum vt in.c.cum dilectus.extra
de foro compe. ¶ Ultimo in ista.l.est vna bona gloss.magistra
que distinguit multum plene ⁊ perfecte in hac materia recolli
gendo omnes text.qui sunt.j.in.l.si fideicommissum vsq; ad.l.
vix certis qui tractant de ista materia.et esset legenda post il-
los tex. ¶ Nota etiam ꝙ in fi.huius.l.est casus.de.q. quam for
mat glo.in.l.fina.C.vbi in rem actio.vtrum illa lex et ille titu.
habeat locuz in re mobili quando pro eo proponitur actio in
rem.vt conuentus sortiatur forum in loco rei.⁊ hic est casus ꝙ
sic.vt ibi per Cyn.⁊ glo.

2 ☞ Iudex adiũctus an habeat eandem iurisditionẽ quã ha-
bet ille cui adiũgitur.
3 Jurisditio acquiritur absenti ⁊ ignoranti a tpe dati rescripti
licet non acquiratur sibi exercitium,nisi post presentationẽ re-
scripti ⁊ quid si delegatio fiat nõ subdito delegantis ⁊ quid in
arbitro.⁊ nu.5.
4 An ex mandato procuratoris conferatur potestas in absentez
et ignorantem.

1 **Cum furiosus.** †Si causa delegetur fu-
rioso habenti diluci-
da interualla valet delegatio. et acquiritur sibi iu-
risditio.licet tempore delegatiõis esset in furore.nõ
tamen

tamē potest eam exercere nisi cum sane mētis effectus est.h.d. sed si esset perpetuo furiosus non valeret delegatio ipso iure. vt.s.e.l.cum pretor.§.non autem omnes ibi ⁊ perpetuo furiosas nec sibi acquiritur iurisditio.sed si tunc esset sane mentis ⁊ sic acquisita esset iurisditio.licet postea talis furor supueniret eam non pdit ipso iure.sed pōt per delegationē ab eo aduocari.vt.e.l.iudex datus. ¶ Sed oppo.ꝙ perpetuo furioso possit acquiri iurisditio:q2 pōt acquiri dominium ⁊ obligatio ex cōtractu celebrato per seruum suū vel per procuratorē eius noīe vt no.ꝭ.si cer.pet.l.si a furioso.⁊ iurisditio ⁊ dominium equiparantur.vt.l.qui furem.s.de statu ho. Rn̄deo equiparatio non est per oīa bona qm̄ ad exercitiū dn̄ij nō requiritur eius volūtas cū cōsistat in solo facto sed ad exercitium iurisditionis qd̄ cōsistit in administrando iustitiā partibus requiritur eius volūtas ⁊ cōsensus.vt patet in.l.si testamēto.ꝭ.de excep. rei iudi.⁊ s.de arbi.l.qualiter.§.dicere. ¶ †In text.ibi adijcitur.not.hic ꝙ interdū vnus iudex adiungitur alteri.sed an iste adiunctus habeat eandē iurisditionē quā habet ille cui adiungit. Respōdeo aut adiungitur ordinario aut delegato.primo casu si quidem adiunctio fit per.l.habet eandem iurisditionē.s.ordinariā vt in aut.si vero contigerit.C.de iudi.vbi eps adiungitur iudici seculari per illā.l. Aut adiunctio fit per hominem vt per superiorem.⁊ tunc adiūctus est delegatus licet primus si ordinarius:⁊ hoc voluit Bart.in.l.duo iudices.ꝭ.de re iudi.vbi oīno vide si vero adiūgitur a legato.clarum est ꝙ est delegatus.sed an sit perinde ac si in principio fuisset datus vna cum illo cui adiūgitur videtur ꝙ sic.vt in.c.coram.extra de offi.deleg. ⁊ de hoc vide qd̄ plene no. Jo.an.in.c.cū plures.eo.titu.li.vj.in nouella. In tex.ibi qd̄ hodie.scz cum adiungitur. ¶ †In tex.ibi nō pōt iudicare.subaudi q2 est in furore.nam nihilominus sibi iurisditio acquiritur per rationem quam.ꝭ.sequitur.q2 speratur sane mētis effici cū habeat dilucida interualla.⁊ sic nō nocet ꝙ tpe adiunctionis nō habeat intellectum:q2 quantum ad acquirendum sibi iurisditionem nō requiritur eius presentia vel scientia.qd̄ no.q2 per hoc dicunt legiste ꝙ iurisditio acquiritur absenti ⁊ ignoranti a tpe dati rescripti. licet non acquiratur sibi exercitiū[a] nisi post presentationem rescripti etiā si sciat aliūde se fore delegatū:q2 nō debet hoc credere nisi videat rescriptum superioris.arg.C.de man.prin.l.vnica.⁊ sic nō potest procedere in causa.q2 non pcederet tanꝗ̄ iudex per ea que no. per Bar.in.l.multum.ꝭ.de condi.⁊ demonst.hec intellige vera quando delegatio fit subdito delegantis qui pōt compelli ad ipsam suscipiendam.vt.l.munerum.§.iudicandi.ꝭ.de mune.⁊ hono.vnde si pōt conferri iurisditio in inuitū ergo in ignorantem ⁊ absentem.vt.l.qui pōt.ꝭ.de re iudi.l.iiij.§.j.ꝭ.de fideicommis.liber.iūcto eo qd̄ no.in.l.j.C.qui p sua iurisditione.et per Bar.in.l.absenti.ꝭ.de dona.secus si fieret nō subdito q nō posset compelli.iuxta no.in.d.l.j.q pro sua iurisd.tunc em̄ nō acqreretur nisi a tempore presentationis rescripti ⁊ acceptationis sicut nec dominium qd̄ non confertur in inuitum vel possessio vt.l.qui absenti.ꝭ.de acqui.pos. Inno.vero ⁊ Hosti.in.c.ex cōquestione.extra de resti.spo.videntur dicere ꝙ iurisditio acqratur ipso iure nisi a tempore presentationis rescripti per.c.super eo.de app.in fi.sz ille tex.potius facit in cōtrariū q appellat ipsum iudicem etiā ante presentationē vnde tene ꝙ acquiritur mero iure iurisditio sz nō exercitiū ſm Fed.de se.vt ipse no.in consi.xxiiij.⁊ allegat gl.in.c.cū olim.in fi.mag.glo.de priui.que vult ꝙ si rescriptū perdat anteꝗ̄ sit presentatū facta de hoc fide ⁊ eius tenore pōt pcedere in causa. Cy.aūt in.l.mādatum.C.manda.in.j.vel in.ij.q.dicit ꝙ de iure ciuili acquiritur ignoranti.vt hic de iure cano.non ſm Hosti.⁊ ꝙ ius ciuile est seruandū in foro ciuili.ius cano.in foro cano. Tu dic melius vt dixi q2 nec iura canonica contradicunt.lz contradicant autoritates predicte.sed ratio quā.s.dixi fortior est que etiam iuuat autoritate prefati Federici.solum ergo est distinguendum: an fiat subdito vel non subdito. Glos.etiā sentit hic ꝙ presentatio sit necessaria solum quantum ad exercitium.in cle.j.de pcura. ¶ †Quid aūt in mandato procuratoris an ex eo conferat potestas in absentem ⁊ ignorantem.dic ꝙ nō ipso iure.lz illa gl. in.d.cle.j.videatur idem dicere quod in mandato iurisditionis.sed certe alia subest ratio q2 officium procuratoris est voluntarium nec confertur in inuitum.vt.l. inuitus.C.de pcur.⁊ ita consuluit Bar.ꝙ ita requirat nuntius vel epistola ⁊ etiam exhibitio mādati.licet Dy.voluerit contrarium.de hoc plene no.⁊ subtiliter p Bal.C.de fur.l.falsus.vbi oīno vide.⁊ in.l.lz. C.de procu. ¶ †In gl.j.ibi.q2 arbiter suis partibus debet fungi.dic ista est mirabilis glo.quam no.ſm Bart.sed Ang.eam non approbat dicens se non videre rationem diuersitatis inter iudicem delegatum ⁊ arbit.quia etiam arbiter de volūtate partium pōt dare dilationem extrinsecus ⁊ causam protelare propter suas necessitates cū arbitria depēdeant a cōpromisso: ⁊ a voluntate partium.vt.l.non distinguemus.§.de offic.s.de ar.sed si partes sciunt illū esse furiosum ⁊ habere dilucida interualla censetur tacite consentire ꝙ tempore quo est in furore non pcedat in causa sed differatur.

Qui legationis causa.

†Ex cōtractu celebrato in loco ⁊ tpe legationis pōt legatus ibi cōueniri lz sit accessorius ad aliū contractum ibi celebratum.h.d.in effectu ⁊ istud faciebat dubiū pter id qd̄ habet.s.eo.si quis in legatione.sed hic non fuit simpliciter factus sed collatus in loco legationis ibi sic.et ideo regulatur ſm naturā primi cōtractus. ¶ In glos.ibi.sed contra.s.qui satisda.cog.l.si fideiussor.vbi per solam fideiussionem non perdit priuilegiū fori nisi specialiter ⁊ expresse ei renūciet.⁊ iste tex.vult contrariū ꝙ ex sola fideiussione facta perdat priuilegiū reuocādi domum. Sol.vt in glo.vel dic ſm Cyn.ꝙ ibi factum non erat contrariū priuilegio hic sic.

2 ☞ Que possit facere iudex ex arbitrio suo nec ad ea teneatur si non vult.

3 Qd̄ in eis oībus casibus ⁊ similibus non possit appellari si iudex denegat facere id qd̄ non compellitur.lz hoc facere possit si vult nec tenetur in syndicatu.

4 Qd̄ debeāt diligēter inspici verba legis an dicāt ꝙ iudex possit aliquid facere.an dicāt ꝙ debeat facere vel sibi iubeat.

Non quicquid.

†Illud qd̄ per.l.cōmittitur in arbitrio iudicis non cōpellitur nec tenetur iudex facere si nō vult licet facere possit ⁊ ideo si non facit non punit secus quod iudici precipitur per.l.h.d.tota lex. †Glos.dat aliqua exempla parum vtilia.tu pone exēpla in prin.l.j.in iuramento in litem qd̄ iudicis arbitrio cōmittitur vt ipsuz deferat nam potest non deferre.vt.ꝭ.de in litem in.l.videamus. §.iurare.⁊.§.item videndum.⁊.l.in actionibus.§.si iudex ⁊ si detulit pōt ipsum non sequi vt ibi patet. Item in arbitrarijs ratione loci:q2 pōt delationē facere interesse si vult ⁊ potest non facere sed absoluere.vt.l.qd̄ si ephesi.§.j.ꝭ.de eo quod certo loco. Itē potest iudex facere aliquē capi ⁊ ad ipsum duci vt respondeat libello alterius.si tamen non vult non tenetur ad instātiā partis hoc facere nisi ille constitutus esset in contumacia.vt.l.consentaneum.C.quomodo ⁊ qn̄ iud.⁊ ibi plene no. Item pōt torquere existentibus indicijs.non tamen tenetur vel cōpellitur si non vult. Itē potest dare sententiam in termino peremptorio ⁊ tamen nō tenet si non vult.sed de benignitate vult expectare vt.ꝭ.eo.l.et post edictum.vt in.c.consuluit.extra de offic.deleg. Item potest interrogare partem in quacūqꝫ parte litis etiam post conclusionem.vt.l.vbicūqꝫ.ꝭ.de interroga.actio. ⁊ in.c.cū ioannes.extra de fide instru.non tamen compellitur ad instantiam partis si nō vult. ¶ †Et no.ꝙ in omnibus predictis ⁊ similibus non potest appellari si denegat facere id qd̄ facere nō compellitur.licet hoc facere possit si vult.⁊ hoc tenet Innocē. in.c.conquestus.extra de ferijs.ꝙ in arbitrarijs appellari non potest nec tenetur in syndicatu.vt no.Spec.de offi.iudi.§.impedit.versi.quid si iudex.⁊ adde.l.j.cum ibi no. C.quomodo et quando iudex. †debent tamen diligenter inspici verba.l.an dicant ꝙ iudex possit aliquid facere.quia verbum possit necessitatem non inducit.an dicant ꝙ debeat facere vel sibi iubeat. adde.s.de offi.presi.l.sepe.

[a] ¶ Exercitiuz. in hoc articulo vid̄ Are.cōsil.lxviij. vbi tenet ꝙ non valet laudū si arbiter vel arbitrator non vidit cōpromissuz in eū factū lz p certo sciret sic factuz ⁊ ibi etiā ponit de pcuratore d̄ quo infra.

2 ☞ Que dicatur iusta cā per quā debitor in diē vel sub cōditione interim tenetur cauere vel satisdare de soluendo. et quid si alio modo sit consultum creditori.⁊ nu.3.

3 Debitor si habet a lege dilationem ad soluendum etiam si nulla causa de nouo superueniat tenetur satisdare de soluēdo adueniente termino.
Idem si a principe.
Idem si ex vltima voluntate.
Quid in dilatione ad litigandum.

4 Creditor si de debito habet testes sed non instrumētum publicum.⁊ vult ꝙ fiat instrumentum poterit debitor ad hoc cōpelli si sibi nihil nocet.als secus.q2 forte ex forma statuti haberet executionem paratam.

5 Debitor in diem vel sub condi.vbi ex iusta causa tenetur interim cauere de soluendo aduenīete die vel cōditione.⁊ nō cauet potest creditor mitti in pos.bonorum ⁊ postea adueniente termino procedere ad venditionem.

In omnibus bone.

†Debitor in diez vel sub conditione tenetur interim cauere de soluendo adueniente die vel conditione.et ad hoc potest compelli si subest iusta causa.hoc dicit. et semper allegat.⁊ vide.l.si creditores.ꝭ.de priui.credi.que est gl.istius legis ⁊ ipsam sup-

plet in quatuor. Primo quia loquitur de bonefidei contractibus vel obligationibus illa vult esse idem in stricti iuris licet glo. hic in fin. teneat contrarium ꝛ non bene per illam. l. Item ista loquitur simpliciter de cautione. illa vero vult ꝙ illa cautio sit cum fideiussore et sic dicatur satisdatio: licet glo. hic sentiat contrarium et non bene quia intelligit in simplici cautione. sed certe per illam non esset cautum creditori plusꝙ prius si habebat de debito publicum instrumentum. superflua enim esset noua cautio sine fideiussore. vt. l. qui bis idem. ff. de verbo. 2 oblig. †Tertio quia hic simpliciter dicitur si iusta subest causa et illa declarat quod tunc dicatur iusta quando superuenit de nouo post obligationem contractā vt qr incipit esse suspectus de fuga qd prius non erat: qr depauperatus est vel apparet ꝙ tendit ad fugā ꝛ ꝙ superuenerit eius culpa vel defectu. Si autem supererat tempore cōtractus vel debiti imputet sibi creditor quare cum eo contraxit. ꝛ non potest petere fideiussores tradi ex postfacto nec ipsum facere capi vt caueat tanꝙ suspectus ꝛ fugitiuus. vt. l. is a quo. in fin. ff. vt in pos. leg. ꝛ. l. qui bona. §. de illo. ff. de dam. infec. ꝛ arg. in. l. fi. C. de spon. qd puto verum si poterat sibi imputari secus si reputatur diues ꝛ postea ad eius a notitiā peruenit contrarium. ita ꝙ merito sit excusandus[a] argu. in. l. confirmando. ff. de confir. tut. ꝛ in. c. pastoralis. extra de excep. Requiritur etiam ꝙ sui culpa vel defectu superuenerit causa suspicionis al's secus vt si casu fortuito bona eius perierunt vt patet ex illa. l. si creditores. ꝛ predicta procedunt quan 3 do debitor habebat dilationem ex cōuentione partiū. †Si vero a lege sine voluntate creditoris tunc etiam si nulla causa de nouo superueniat tenetur satisdare de soluendo adueniēte termino. vt. s. eo. l. si debitori. ꝛ. l. si constante. §. quoties. ff. solu. matri. Idem si a principe. vt. l. vniuersa. C. de preci. impe. offe. Idē si ex ex vltima voluntate. vt in titu. vt lega. no. ca. ꝛ. s. qui satisda. cog. l. inter omnes. et ibi tetigi ꝛ predicta cum habent dilationem ad soluendum: si vero ad litigandum. de qua tunc distingue an ex priuilegio: et non satisdat cum fideiussore. sed cū promissione pene vel obligationis literarum. Aut de iure cōi ꝛ tunc nullo modo cauet vt no. s. eo. l. ij. §. sed si dubitetur in gl. 4 que incipit subaudi ꝛ leuius. †Itē intellige predicta nisi alio modo sit consultum creditori. scilicet per viam retentionis: qr tunc non potest petere caueri. vt. l. iiij. circa princip. ff. de condi. ob causam. si vero non propter dilationem quā debitor habeat creditor petit caueri. sed vt habeat paratam probationē quia forte de debito habet testes ꝛ non instrumentum publicū et ipse vult ꝙ fiat instrumentum an compellatur debitor. dicas ꝙ sic si sibi nihil nocet al's secus. arg. in. l. dissolute. C. de condi. ex. l. iuncta. l. ij. in prin. ff. solu. ma. quod dic per Bart. in. l. iij. §. nunc de effectu. ff. de libe. lega. ꝛ. l. si finita. §. elegāter. ff. de dam. infec. noceret autem debitori si instrumentum ex forma statuti haberet paratam executionem contra eum. nam interest sua 5 ꝙ ordinaria via potius agatur ſm Angel. †Quarto et vltimo suppletur quia si non cauet vt debeat potest creditor mitti in pos. bonorū ꝛ postea procedi ad venditionem subaudi adueniente postea conditione vel termino ꝛ non ante. ꝛ ex his patet ꝙ gl. istam. l. nō bene intellexit. ¶In tex. ibi si agat subaudi implorando iudicis officium.

a ¶Excusandus. q̄ necessaria sint ad hoc vt perueniri possit ad capturam. vide p Ro. csi. cccxviij.

b ¶Plures. in materia huius. l. vide plenissime p Bar. Sozi. cōsi. lxxxv.

c ¶Ex rubrica. argumentū ex rubrica vide in. l. j. si cer. pe. ꝛ in. l. ij. de sta. ho. ꝛ in aut. vt facte noue cōstitu. §. j. ꝛ. C. ob. chirograph. pecu. l. j. ꝛ ne quis in sua causa. ꝛ p Joā. an. in proemio. lib. vj.

1 **Iuror allega.** †In loco vbi fit diuortiū pōt peti dos. licet contractus alibi fuerit celebratus non obstante priuilegio legationis. h. d. et est speciale in dote ſm verum intellectum glo. hic adde alias specialitates de quibus habetur in. l. j. ff. solu. matri. nam diuortium non obligat sed purificat obligationem orientem ex precedenti contractu ꝛ tamen facit sortiri forum sicut ipse contractus dot. vel dic qd non facit sortiri forum quia hic sortiebatur rome ratione communis patrie. sed facit perdi beneficium legationis quia interim venit factū ipsius legati in loco ꝛ tpe legationis ꝛ hec magis placet et ideo si fieret diuortium in alio loco vbi nullo modo sortiretur forum non faceret ipsum forum sortiri. ꝛ idē si rome solueretur matrimonium morte mulieris nō perderet maritus beneficium legationis. quia non interuenit factum suū ꝛ istum puto verum intellectum. Sed oppo. de. l. exigere dotē. ff. eo. vbi debet exigi in domicilio viri. Sol. limita illam. l. p istā vt non habeat locum qn̄ matrimonium soluitur rome per diuortium ibi factum.

1 **Eum qui insulam.** †Intereē succedēs loco facti certo loco expediendi potest quolibet alio loco idoneo peti. hoc dicit. Premitte ꝙ si promittis mihi dare certo loco. puta capue ꝛc. in mora ibi soluendi possum te conuenire in quolibet alio loco idoneo. i. in quo sortiaris forum vt condemneris ad quantitatem promissam et etiam ad interesse ratione loci. vt. l. j. ꝛ. ij. ff. de eo quod certo loco. Sed quid si promisisti capue facere domum infra certum tempus ꝛ non fecisti. certe non possū petere ꝙ facias in alio loco: quia istud factum coheret certo loco. et si fieret in alio esset factū diuersum alias forte non interesset mea alibi fieri. sed qr in obligationibus facti post moram succedit obligatio ad interesse. vt. l. si quis ab alio. ff. de re iudi. poterat esse dubiū an idem sit in interesse vt nō possim illud petere in alio loco. videbat̄ ꝙ sic cum succedat loco facti et sic debet sortiri naturam facti. Contrarium hic determinatur quia datio non coheret certo loco ꝛ si habet diuersam naturam a facto ideo potest vbiꝙ peti sicut si fuisset principaliter promissum. et hoc dicit ista. l. vnde intellige alio loco idoneo. id est in quo sortiaris forum licet quidam intelligant simpliciter vt iacet quos gloss. reprobat et bene vt etiam no. in. d. l. j.

2 ☞Una ꝛ eadem causa potest pro parte expediri ꝛ terminari: ꝛ pro altera parte non: nisi sit incboata contra vnum.

3 Arguere ex rubricis an sit licitum.

Promittens scribere textum vel lecturam: tenetur etiam scribere rubricas.

4 Propter absentiam vnius ex aduocatis: non debet causa differri: nec dari dilatio si adsunt alij sufficientes ad causā defendendam. al's secus.

5 Plures obligati ex eadem causa possunt eodem libello conueniri.

Plures creditores ex eadem causa possunt agere eodem libello.

1 **Non idcirco iudicis.** †Causa incboata contra plures[b] quibusdam absentibus potest b expediri quantum ad presentes saluo remanente processu: quantum ad absentes. hoc dicit. et semper allegatur ꝛ vide de Bar. in. l. de vnoquoꝙ. ff. de re iu. ꝛ in. l. iij. §. fi. ff. de duobus 2 reis. in. iiij. q. †Et sic not. ꝙ vna et eadem causa potest pro parte expediri et terminari et pro altera parte non. Sed oppono de notatis in. l. j. C. si aduer. rem iud. l. apud celsum. §. item queritur si cum eo. ff. de doli except. Solu. ibi causa incboata erat contra vnum. nam si peto a te centum ꝛ iudex te condemnat in quinquaginta et de alijs nihil dicit non valet ipso iure sententia: quia debet tota expediri. vt in. l. hoc iudicio. vt. ff. fami. hercis. debet ergo in alijs quinquaginta vel condemnare vel absoluere. sed hic erat incboata contra plures et sic recipiebat diuisionem inter eos et tot videbantur cause quot erant partes. vnde non videtur expediri pro parte sed in totū quantum ad illas contra quas expeditur. ꝛ idem esset si contra super diuersis tamen rebus. argu. in. l. etiam cum ibi nota. s. de mino. qd nota. in. c. cum inter. R. extra de electio. per Innocen. ꝛ qd etiā in. c. cum venissent. ff. de institu. ꝛ adde quod nota. in. l. quid tamen. in princi. s. de arbi. ¶In textu ibi impeditur dic quominus possit expedire causam quantum ad presentes saluo et re 3 manente processu contra alios. ¶†In glo. ibi vt dicit ipsa ru c brica. dic posse argui ex rubrica[c] quia rubrice videntur esse de tex. ideo dicit Joan. and. in proemio. vj. lib. quod qui promisit scribere tex. vel lecturam tenetur etiam scribere rubricas et de isto articulo an sit licitum arguere ex rubricis no. in. l. j. C. ne fi de do. dentur in fi. glo. ꝛ in aut. de incest. nup. circa princip. in glo. ibi tutores conueniebantur nomine pupilli. dic ex ista pri 4 ma lectu. nota. ſm Ange. argu. †ꝙ propter absentiam vnius ex aduocatis non debet causa differri nec dari dilatio si adsunt alij sufficientes ad causam defendēdum. al's secus vt no. 5 in. c. j. vt lite non contestata. †Ex secunda lectu. glo. not. ꝙ plures obligati ex eadem causa possunt eodem libello conueniri facit. s. de procura. l. si quis cum procurator. §. vnius litis. ꝛ. l. j. C. si reus vel accusa. mor. fuerit. et sic plures creditores ex eadem causa possunt agere eodem libello. vt. s. inter. §. quod tamen cassius. et ibi not. per Barto. ff. de aqua plu. arcen. tetigi in illo. §. vnius.

2 ☞Si iudex pronuntiauit procuratorem serui esse legitimū cum non sit non per hoc preiudicat domino sed aduersario sic vt non possit postea in tota lite allegare ipsum non esse legitimum nisi assumatur in se onus probandi.

3 Processus lz sit nullus: durat tamen officiū iudicis in absoluendo ab obseruatione iudicij.

Instantia lz sit perempta poterit tn̄ iudex ab obseruatione iudicij absoluere et etiam in expensis condemnare.

4 Sic etiam si pronuntiat se non esse iudicem competentem vel rescriptum esse subreptitium vel nullum potest condemnare partem in expensis.

5 Processus agitatus per monachū vel eius procuratorem nō valet nec preiudicat monasterio.

Cum postea

1 **Cum postea.** ¶ †Judiciũ agitatum cũ procuratore serui non valet. h. d. sicut si esset agitatum cum seruo qui non potest esse in iudicio iudicis vt. l. seruus. C. eo. †Sed qd si iudex pnuntiauit illum procuratorem esse legitimũ. responde non propterea valet qꝛ non est in potestate iudicis facere ipsum legitimũ. secus qñ pnuntiat aliquem tutorẽ esse legitimũ qm̃ ad iudicem pertinet dare tutorẽ non sic procuratorem. vt. l. j. ȷ. quod fal. tu. ⁊ dicit Ange. esse casum hic ꝙ ista pnuntiatio non facit ipsum esse legitimum intellige quantum ad preiudicium dñi vt hic. ⁊. l. in cõmune. §. j. ȷ. de procura. sed q̃tum ad preiudiciũ aduersarij valet pronuntiatio vt non possit postea in tota lite allegare ipsum non esse legitimũ nisi assumat in se onus pbandi ⁊ hoc probet vt not. in. l. inter quos. §. aliena. ȷ. de dam. infec. ⁊. C. de pcu. l. licet. In tex. ibi absolui. subaudi ab obseruatione iudicij cuȝ sit ipso iure nullum non autem a petitione. quod patet: quia dño postea agenti nõ preiudicat: qꝛ est interlocutoria nõ diffinitiua: vt nota. in. l. titia. ȷ. de accu. ¶ †No. ergo ꝙ licet processus sit nullus durat tamen officium iudicis in absoluendo ab obseruatione iudicij sic etiam licet instantia sit perempta põt iudex ab obseruatione iudicij absoluere ⁊ etiam condemnari in expensis: vt no. Cy. in. l. properandum. in fi. C. eo. ti. †sic etiã si iudex pnuntiat non esse iudicem competẽtem vel rescriptum esse surreptitium vel nullum potest condemnare partem in expensis[a] vt in cle. j. de rescri. videbitur cõtrarium in omnibus predictis post q̃ non habebat potestatem pcedendi super negotio principali ꝙ non posset etiam in istis accessorijs: sed ꝯtrarium est quia imo ex defectu predicto sequitur potestas in predictis. alꝰs esset iniustum ꝙ aduersarius fuisset iniuste vexatus. ⁊ vexãs nõ puniretur: vt. ȷ. eo. l. eum quem temere. habet enim istam potestatem a lege non ex rescripto: sed propter nouitatem rescripti sicut. s̃. e. l. si quis ex aliena. ¶ †Not. etiam in hac. l. ar. ꝙ pcessus agitatus per monachum vel eius procuratorem non valet[b] nec preiudicat monasterio.

1 **Argentarium.** †Pro administratione reddenda potest quis conueniri vbi negotia exercuit. hoc dicit sic C. eo. l. heres absens. §. j. ⁊. C. vbi de ratioci. agi opꝫ. l. j. isti ergo mercatores florentini exercentes banchũ in alio loco possunt ibi conueniri pro his que concernunt rationem bãchi. nec excusantur quod miserant libros suos florentiam. sed tenentur suis expensis ⁊ periculo facere eos ibi duci vt patet hic. ⁊. l. pretor. §. fi. s̃. de edendo.

2 ☞Sententia lata a iudice vnius loci si non imploratur officium executiuum sed actio in factum vel iudicati que oritur ex sentẽtia intentatur. potest actor illam coram quocunq; iudice intentare sine literis primi iudicis.

3 Officium iudicis executiuum non potest implorari contra tutorem vel curatorem sed actio in factum sic.

1 **Nomine pupille.** ¶ †Sententia lata p iudicẽ vnius loci põt mitti executioni per iudicem alterius loci in bonis ibi sitis ad hoc allegatur. intellige ad literas primi iudicis vt no. in. l. properãdum. §. sinautem reus. C. eo. ⁊ allegatur† ꝙ si non imploratur officium executiuum. sed actor vult intentare actionem in factum. vel actionem iudicati que oritur ex sentẽtia. tunc põt coram quocunq; iudice nec requirentur litere primi iudicis. ⁊ ita intelligunt doc. istum tex. vt plene no. in Specu. de execu. sent. §. nunc dicendum. ver. sed pone. ⁊ no. in. l. ij. §. j. s̃. si quis in ius voca. non ier. ⁊ plene per Bart. de hoc articulo in. l. a diuo pio. §. j. de re iudica. ⁊ vide omnino Cy. C. quando ex facto tuto. l. j. qui dicit ꝙ†officium iudicis executiuum non potest implorari contra tutorem vel curatorem. Sed actio in factum sic. Et ponit hic casum ꝙ quedam mulier habens domicilium in prouincia et etiam quedam bona rome recepit rome pecuniã mutuo a quodam romano postea mortua est relicta filia pupilla herede cui in prouincia fuerunt dati tutores ⁊ in bonis sitis rome fuerunt dati rome certi curatores. creditor egit in prouincia contra tutores nomine pupille ⁊ obtinuit contra eos sententiam ⁊ cum ea venit romam ⁊ ibi petit curatores ibi existẽtes compelli ad soluẽdum de bonis ibi sitis dicitur hic ꝙ possum compelli quod intellige modo predicto: vt si creditor vult vti via executiua debet habere literas iudicis qui sententiam tulit. Si autem vult agere actione in factum potest sine eis. Iste tamen tex. dum dicit facere coguntur. innuit ꝙ fuerit imploratum officium executiuum alꝰs non soluere: sed litigare coguntur in actione in factum in qua datur libellus ⁊ ordinarie proceditur. vnde videtur hic tex. contra communem opi. ꝙ non requirantur litere primi iudicis. qꝛ de his nihil hic dicitur. ⁊ in ra in quibus gl. se fundãt loquunť in interlocutoria cum iudex

vnius loci pnuntiat quẽ mittendum in possessionẽ bonorum alterius loci. l. cum vnus. ȷ. de bo. aut. iudi. possi.

2 ☞Jurisditio sicut acquiritur ignoranti quãdo cõfertur a superiore ita ⁊ aufertur ab ignorãte. ⁊ quid de iure canonico.

3 Processus agitatus coram iudice delegato reuocato non valet licet ignoret reuocationem etiam si partes scienter coram eo litigauerunt.

1 **Iudex datus in.** ¶ †Furor etiam perpetuus superueniens post iurisditionẽ acquisitam ipsam nõ adimit. sed facit quod superior adimere possit. h. d. Ad de quod dixi. s̃. e. l. cum furiosus. ¶ †No. hic casum ꝙ sicut iurisditio acquiritur ignoranti quando cõfertur a superiore: vt s̃. eo. l. cum furiosus. ita ⁊ aufertur ab ignorante. nam furiosus p ignorante habetur. ⁊ dicit Cy. in. l. mandatum. in. j. q. C. manda. ꝙ istud est verum de iure ciuili vt sicut non requiritur sententia in cõferendo ita nec in adimendo. sed de iure canoni. secus quia mero iure non acquiritur ignoranti: sed solum post presentationem[c] rescripti. ⁊ eodem modo nõ aufertur ab ignorante. certe salua pace male loquitur in primo dum facit differẽtiam inter ius ciuile ⁊ canoni. nulla est differentia. lꝫ Hosti. ⁊ Inno. videantur illud dedisse vt dixi in. l. cum furiosus. Sꝫ solum est differentia an iure ꝯferatur a superiore qui potest cõpellere ⁊ tunc acquiritur ignoranti: quia etiam inuito. An conferatur ab alio cui delegatus non subest: ⁊ tunc nõ acquiritur nisi scienti ⁊ acceptãti ⁊ hoc vult Fe. de sen. ⁊ alij moderni. Iteꝫ dum dicit quo casu que acquiritur solum scienti ⁊ acceptãti nõ aufertur ab ignorante. imo aufertur. quia etiam tunc ab inuito potest auferri iurisditio per ordinarium superiorem etiam post litem cõtestatam. vt. ȷ. e. l. iudicium soluitur. ergo ⁊ ab ignorante: vt. l. qui potest. ȷ. de re iudi. ⁊. l. iiij. §. j. ȷ. de fideicom. libe.

3 †⁊ processus agitatus postea coram tali iudice reuocato nõ valet: licet ipse ignoret reuocationem. glo. est ordinaria que semper allegatur. ȷ. si cer. pet. l. eius qui in puinciam. que incipit ergo si sciuissent. Et no. in Specu. de offi. deleg. §. restat. versicu. quid si delegatus ignorãs quia ipso iure desinit esse iudex. ⁊ sic loco priuati habetur vnde etiam si partes scienter coram eo litigauerunt non valet processus per. l. priuatorum. C. de iurisd. om. iudicum. secus si non ipso iure desijsset esse iudex iuxta nota. in. c. ceterum. extra de rescript. et in. c. cum venisset. extra de testibus. per Inno.

2 ☞Quando eligitur tertius arbiter vel notarius ad scribendum acta quod non debeat dari nominatim petitus. cardinales tamen nominãtur.

Si detur iudex nominatim petitus quod non possit appellari sed bene possit recusari.

1 **Obseruandum est.** †Per hanc l. dicunt doc. quod quando causa ex forma statuti dꝫ cõmitti decidenda vel consulenda committenda est alicui neutri parti suspecto. vnde de more est ꝙ dentur suspecti ⁊ confidati: vt no. in aut. de trien. ⁊ semis. §. quod sepe. ⁊ de app. §. illud. col. iiij. ⁊ eo modo quando eligitur tertius arbiter vel eligitur notarius ad scribẽdum acta. Et sic de alijs similibus. nam ideo non datur noiatim petitus quia habetur pro suspecto nisi vt dicitur in fi. vt si petatur dari aliquis cardinalis nam verecundia esset sibi vt nõ daretur ratione suspicionis que suspicio cessare dꝫ in hoie tanti status. ⁊ ita seruatur in curia: quia cardinales noiantur sed alij non in corpore supplicationis. lꝫ in cauda soleat interdum dici. ⁊ sic placet commitatur tali auditori. Et cancellarius sibi committit ⁊ lacerat illam particulaꝫ ne videatur hoc fecisse ad instãtiam partis. quia non apparebit ex supplicatione. Et vide quod no. Inno. extra de regu. iur. c. cuꝫ olim.

2 †Sed quid si detur nominatim petitur. an possit appellari. dicebat Bal. ꝙ non sed bene põt recusari ⁊ allega. Jo. an. in addi. Specu. de offi. deleg.

2 ☞Potestas si mittit bannimenta p ciuitatem ꝙ quicunq; vult aliquid petere a tali notario suo qui vult recedere compareat infra tot dies alias non audietur ꝙ istud bannimentum non liget aliquem creditorem.

3 Consules artium. lꝫ sint iudices possunt tamen durante cõsulatu coram potestate conueniri.

1 **Pars literarum.** †Magni magistratꝰ durãte officio nec agere nec ꝯueniri possunt. h. d. Quid de familia ipsoꝝ idẽ vr̃ qꝛ ipsi nõ sunt iudices ꝯpetentes in causis familie sue: vt in l. senatꝰ. s̃. de offi. presi.

2 †Añ dicit hic Ang. ꝙ si ptãs mittit bãnimenta p ciuitatẽ ꝙ quicunq; vult aliquid petere a tali notario suo qui vult recedere compareat infra tot dies alꝰs non audietur quod istud bãnimẽtum non ligat aliquem quin debeat

[a] ¶ In expensis. potest etiam iudex incompetẽs punire clericum qui alium clericum traxit corã iudice seculari ĩ perditionecause ẽm roma. consil. cclxix.

[b] ¶ Nõ valet. Adde quod voluit Fede. ꝯsi. cxlvij.

[c] ¶ Presentationem. posui in. d. l. cum furiosus.

ab illo habere: quia ipse potestas non est iudex cōpetens cōtra aliquem de sua familia non dꝫ ergo dimittere ipsum recedere quousqꝫ fuerit syndicatus vel faciat se securari ab eo al's tene- retur pro ipso ſm ea que no. in. l. j. §. familie. ĵ. de publi. ¶ † In glo. ibi: sed quid de minoribus. pone exemplum in ꝯsulibus artium qui sunt iudices inter artifices ⁊ nihilominus durāte cō- sulatu possunt coram potestate conueniri.

2 ☞ Qualiter fiat denuntiatio venditori de lite mota ꝯtra emptorem ⁊ vide nu. 6.

3 Procurator in rem suam vt est vēditor in causa euictionis ꝙ habeat declinatoriā fori ex persona propria si est fiscus vel cle- ricus. ⁊ quid in aliis ex persona principalis cōuenti ⁊ quas ex ceptiones possint obiicere.

4 Si res euincit̃ ille idē iudex euictionis corā quo venditor cau- sam defendit: poterit cognoscere inter emptorē ⁊ venditorē in causa euictionis ad interesse vel ad duplū.

5 Venditor q venit ad defensionē emptoris an possit ex persona sua petere ꝙ causa cōpromittatur vigore statuti. remis.

6 Actor quando cogatur admittere venditorem ad defendendū causam.

7 Sententia lata contra emptorem qualiter ⁊ ad quid possit mā dari executioni in bonis venditoris.

1 **VEnditor ab emptore.** † Vē ditor tenetur defendere emptorem vt in causa euictionis coram iudice ipsius emptoris coram quo lis cepta est nec potest causam trahere ad iudicem suum quem habet ex 2 priuilegio vel de iure communi. h. d. ⁊ semper allegatur. † In tex. ibi cum euictionis nomine defenderet. not. qualiter fiat de nuntiatio: non enim denuntiatur solum quod lis est mota: sed requiritur quod veniat ad defendendum. hoc declara vt dixi in. l. qui absentem. de procuratoribus. ŝ. ¶ In text. ibi priuile- gium habere sui iudicis. idem si allegaret habere proprium iu dicem de iure communi non ex priuilegio quia est eadem ra- 3 tio. ¶ † In text. ibi sequi debere no. ergo ꝙ procurator in rem suam vt est venditor in causa euictionis non habet declinato- riam fori ex propia persona. ex persona vero principalis con- uenti bene posset declinatoriā opponere pro suo interesse etiā post lapsum termini fixum ipsi principali si procurator cōpa- reret post lapsum termini per ea que not. Inno. in. c. capitulū extra de rescrip. in glo. que incipit: sed dicens nomine. aliquā- do autem etiam ex persona propria potest allegare declinato riam vt si erat fiscus. vt not. C. de iure fisci. l. iij. in. ij. lectu. ⁊ ibi etiam per Bar. Item si erat clericus iste venditor vt possit tra here ad curiam episcopi. ita no. gl. singularis. in. c. clericus nul lus. xj. q. j. ⁊ Specu. in titu. de primo ⁊ secundo decreto. §. restat versi. quid si dn̄s. Peremptoriam vero exceptionem bene pōt obiicere procurator in rem suā ex sua persona: vt. l. procurator ad exhibendum. §. j. ĵ. rem ra. ha. ⁊. l. idēqꝫ. §. generaliter. ĵ. mā.

4 † Et adde hic si res euincatur ille idē iudex euictionis coram quo venditor causam defendi poterit cognoscere inter empto- rem ⁊ venditorem in causa euictionis ad interesse vel ad duplū tex. de hoc videtur in. l. minor. in fi. prin. ĵ. de euic. ⁊ quod no. in l. cum eorum. de sen. per Bar. ⁊ Bald. post Ja. but. C. vbi cause fiscales. l. cum vendente. quod est notandum: qꝛ hoc fit in con- 5 sequentiam prime litis: al's non haberet iurisditionē. ¶ † Itē iste tex. facit ad. q. quā Bart. disputauit si ex forma statuti cau- se inter conranguineos debeant compromitti. ⁊ tu consangui- neus meus vēdisti rem meā titio ego autem moui litem titio. tu venis ad defendendū ⁊ petis causam compromitti: quia est consanguineus meus. Ego dico contrarium ꝙ ille titius con- tra quē principaliter lis est mota non est mihi consanguineus nec posset me compellere ad compromittendum: ergo nec tu qui venis procuratorio nomine ad defendendum ipsum: quia ex interuentu procuratoris non debet conditio actoris effici deterior. et iste tex. facit pro ista parte. contrarium tamen vide tur ipse determinare: quia per hoc compromissum non muta- tur forum. dic vt no. per eum in. d. l. procuratori ad exhibendū §. j. ⁊ no. in. l. j. C. vbi in rem actio. vbi ponitur iste casus de quo 6 hic. † Itē an actor cogatur indistincte admittere venditorē ad defendendum causam distingue vt ibi no. per glo. ⁊ Cy. ꝙ aut vult venire animo nouandi ⁊ liberandi emptorem a lite ⁊ non tenetur ipsum admittere: vt. l. si mandato. in fi. prin. in ver. itē si dum negotia. ĵ. man. licet glo. in. l. liberto. §. fi. in glo. que inci pit ad condemnationem ⁊c. dicat contrarium. ŝ. de nego. gest. ⁊ male. ⁊ alia glo. que in contrarium est in. l. non solum. in prin ci. circa fi. mag. gl. ĵ. de procura. si autem non veniat animo no- uandi: tunc licet veniat vt procurator in rem suam ⁊ sic efficia tur conditio actoris deterior: quia potest obiicere exceptiones peremptorias ex sua persona nihilominus tenetur ipsum ad- mittere: vt. l. sed ⁊ si. l. §. pe. ver. quid tamen si is qui vendit. ĵ. de pe. here. nisi persona principalis sit legalior: vt. ŝ. de procu. l. si 7 actor malit. quam tamen declara vt ibi dixi. ¶ † In glos. ij. ibi ⁊ sic forte de rebus venditoris satisfiet sed quomodo hic qꝛ agi- tur de re ipsius actoris. et sic de re propria sibi satisfit. Respon- deo intellige glo. quando vltra restitutionem rei esset condem natus ad aliquid aliud: puta ad expensas vel ad estimationem fructuum. nam tunc interesse recuperat emptor a venditore. ⁊ isto casu locum habet glo. vt pro istis satisfacere tenetur de re- bus venditoris a quo si ipse emptor solueret posset recuperare ⁊ pro ista glo. facit. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ĵ. manda. ibi dum dicit ⁊ substantia debitoris ⁊c. ⁊ quod not. ŝ. de nego. gest. l. diuortio. super verbo possit.

2 ☞ Delegatus postq̄ acceptauit delegationem cogitur pro- nuntiare et si est subditus deleganti cogitur delegationem su- scipere.

1 **Iudices a preside.** ¶ † No. hic ꝙ delega- tio facta ab aliquo iu dice ordinario nō expirat licet expirauerit officium ipsius de legantis ⁊ venerit successor: imo durat in tempore successoris: glo. intelligit hoc verum si res nō erat integra: qꝛ inceperat vti iurisditione anteq̄ ille finiret officium saltem ꝑ citationē: licet qdam requirant litis contest. qđ nō est verū: vt. l. ⁊ qꝛ. ŝ. de iuris 2 di. om. iu. ¶ † No. etiā ꝙ delegatus cogit̃ pronūtiare postq̄ ac- ceptauit delegationē. facit. l. iij. ŝ. de arbi. Ante vero an cogat̃ suscipere delegationē. distingue an erat subditus deleganti an non. vt. l. j. C. qui pro sua iurisdi.

2 ☞ Heres lꝫ possit ꝯueniri in pluribus locis vbi ipse sortitur forum pro legato vel fideicōmisso: semper tn̄ in executione hꝫ exceptionem vt non cōpellatur soluere nisi vbi est maior pars hereditatis. nisi testator mandauerit alibi solui.

3 Quasi contractus aditionis hereditatis censetur celebrari in loco: vbi est maior pars hereditatis: non vbi heres adit he- reditatem.

4 Statutum ꝙ ꝯfectio inuentarij non ꝓsit heredi quominus te- neatur oībus creditoribus insolidum: an sit seruandū quātū ad bona alibi sita ⁊ creditores alibi existentes.

1 **SI fideicommissum.** ¶ † He- res fidei commissum vel legatū in genere vel quantitate cō- sistens non cogitur soluere nisi vbi est maior pars hereditatis: licet alibi fuerit conuentus ⁊ cōdemnatus vel nisi in loco vbi testator voluit expresse vel tacite vel vbi heres ha- bet domicilium vel soluere incohauit vel tacite vel expresse se astrinxerit. h. d. quasi vsqꝫ ad. l. vix videtur ergo hic casus de 2 opi. † Jo. quam gl. reprobat in. l. ꝙ legatum. ŝ. e. ꝙ licet heres possit conueniri in pluribus locis vbi ipse sortitur forum pro legato vel fideicommisso semper tamē in executione habet ex- ceptionem vt non compellatur soluere nisi vbi est maior pars hereditatis nisi testator mandauerit alibi solui: tunc enim nō potest illā exceptionem obiicere. videtur autem hoc voluisse si hoc dixit expresse: vel si ꝑ coniecturas apparet de quibus in. l. sed ⁊ si susceperit. §. j. ⁊. ij. ⁊. §. fi. vel nisi se astrinxerit tacite vel expresse. vt in fi. huius. l. cum. l. seq. in prin. seq. ⁊ miror ꝙ gloss. illam opi. reprobat nisi quia forte minus generaliter fuit locu tus: quia in loco sui domicilij potest conueniri et compelli ad soluendum ⁊ ita intelligatur ver. pe. huius. l. lꝫ alibi sit maior pars hereditatis: vt patet hic post principium ibi vt ibi petat̃ quod expone. i. peti possit: nam et alibi potest peti vbi heres 3 sortitur forum. ¶ † Et sic no. ꝙ quasi contractus aditionis he reditatis censetur celebrari in loco vbi est maior pars heredita tis non vbi heres adit hereditatem: quia ille locus nō videtur inspiciendus: vt. ŝ. eo. l. de eo. ⁊ ista est ratio illius. l. Et per hoc 4 videtur determinari questio quam vidi de facto † cum floren- tie sit statutū ꝙ confectio inuentarij non prosit heredi quomi- nus teneatur omnibus creditoribus insolidum. Et quidam habens bona florentie et alibi reliquit aliquem heredem qui adiuit: queritur an statutum predictum sit seruandum q̄tum ab bona alibi sita ⁊ creditores alibi existentes. ⁊ videtur distin- guendum an maior pars bonorum esset florentie ⁊ tunc sit ser uandum illud statutum quasi ibi videatur facta aditio licet ali bi facta sit aut non: et tunc secus. ¶ In tex. ibi ab aliquo peta- tur subaudi in loco vbi non est maior pars hereditatis sorti- tur tamen heres ibi forum: et subaudi quod fuit cōdemnatus et cum peteretur executio dicebat alibi esse maiorem partem hereditatis et non posset alibi q̄ ibi compelli ad soluendum. ¶ In text. ibi vt ibi petatur. s. cum effectu: ⁊ sic petatur. id est exigatur. nam ibi non alibi regulariter hoc fieri potest. sed sim plex petitio ⁊ condemnatio bene potest alibi fieri. vt in prin. l. ¶ In tex. ibi nisi probetur voluisse. subaudi expresse vel tacite

quod vltimum

quod vltimũ probatur per coniecturas prouenientes vel ex genere comparationis. vt. j. eo. l. sed ⁊ si susceperit. §. j. vel ex qualitate personarum quibus legatur: vt in. §. sed si pponas. vel quia legatum consistit in certa specie alibi sita. nam censeť velle ꝙ ibi tradatur: vt in. §. si ea res.

2 ☞ Es alienum non sequitur fundum: sed totum patrimoniũ concernit.

3 Creditores qui cum mercatore puta florentino tenente ibi tabulam occasione tabule contraxerunt preferuntur alijs creditoribus in illis bonis. ⁊ quando possint petere sibi solui de bonis alibi sitis. ⁊ nu. 2.

4 Onus soluendi de fructibus bonorum certi loci si illi non sufficiunt: non debet solui de fructibus bonorum alterius loci. et si fructus vnius anni illius loci non sufficerẽt expectantur fructus sequentium annorum.

5 Quando tale onus dicatur concernere redditus dũtaxat certi loci. ⁊ quando non.

1 **Tractatum est.** ¶ † Pone hic casum ꝙ heres conueniebatur in alio loco vbi erat certa pars bonorum hereditariorũ que non deducto ere alieno faciebat maiorem partem hereditatis. sed deducto ere alieno ibi contracto faciebat maiorem partem queritur an ibi cogatur soluere. ⁊ certe sic: qr illud es alienum non cõcernit illam tantum partem bonorum licet ibi sit contractus. sed concernit bona vbicũqꝫ sita ⁊ totum patrimonium diminuit. vnde facta diminutione ꝓ rata remanet adhuc ibi maior pars hereditatis. hoc tamen verum nisi illud patrimonium ibi existens fuerit deputatum certo oneri ibi soluendo quod de alijs bonis soluendum non erat de quo ponit exemplũ: quia tunc 2 illud onus diminuit solum patrimonium illius loci. ¶ † Not. ergo ⁊ semper allegatur ꝙ es alienum non sequitur fundum sed totum patrimonium cõcernit. si ergo aliquis mercator florentinus alibi tenens tabulam cõtrahat ibi debita creditores qui ibi contraxerunt si non sufficiunt bona ibi sita possunt ire florentiam ⁊ petere sibi solui de bonis sitis florentie aduertentum tamen ꝙ si contraxerunt occasione tabule. primo debet inspici an bona ibi sita sufficiant: ⁊ nisi in defectum illorum non 3 debet florentiam accedere. † et in illis bonis preferuntur alijs creditoribus qui non contraxerunt illa cõtemplatione: vt hec probantur in. l. procuratoris. §. si plures. j. de tribu. ⁊ de testa. 4 mili. si certarum. in fi. prin. ¶ † No. in ver. quid tamen. ꝙ onus soluendũ de fructibus bonorum certi loci si illi non sufficiunt non debet solui de fructibus bonorum alterius loci: si tamen fructus vnius anni illius loci non sufficerent expectantur fructus sequentiũ annorũ: vt. l. ex eo. j. de vino triti. ⁊ oleo lega. et 5 plene no. in. l. inter stipulantem. §. sacrã. j. de ver. obl. tuuc † aut dicitur onus concernens redditus dumtaxat certi loci quando iniungitur specifice illis redditibus: puta de redditibus vel fructibus talium bonorum debeat quid tale solui annuatim. Si aũt in diuersis orationibus relinqueretur alicui tota quãtitas annua ⁊ postea in alia oratione assignantur loci vñ commodius posset fieri solutio tũc deficientibus redditibus illius loci recurrereť ad redditus aliorum locorum. casus est notabilis in. l. quidam testamento. j. de leg. j. inspicias ergo diligẽter qualiter onus iniungitur redditibus certi loci: an in vna oratione an in diuersis. facit. l. si quis seruum. §. ij. j. de lega. ij. not. istum. §. ¶ In glo. que incipit. i. hoc casu ibi cum rome habeat domicilium. dic ista glo. non bene loquitur: quia licet rome sortiatur forum ratione communis patrie vt ibi possit conueniri si ibi reperiatur non tamen sequitur ꝙ ibi habebat domicilium si non habet ibi maiorem partem fortunarum suarum. ⁊ ideo expositio glo. nõ est bona: qr hic non opponitur exceptio ad cõuentionẽ sed ad solutionẽ. sed vt ibi non cõpellatur soluere lꝫ ibi sit cõuentus ⁊ cõdẽnatus nisi patrimoniũ ibi existens sit deputatum certo oneri ibi soluendo quo deducto non sit ibi maior pars hereditatis.

1 **Sed ⁊ rescriptum est.** ¶ † No. hic ꝙ in debitis ꝯtractis occasione vltime volũtatis inspicitur domiciliũ heredis. vnde pro debitis hereditarijs non solum potest heres cõueniri vbi defunctus poterat: vt. s̃. eo. l. heres absens. in prin. sed etiã vbi heres ex sua persona sortitur forum ⁊ sic additur forus foro. et glo. volunt ꝙ in loco domicilij heredis compellatur heres soluere fideicommissum vel legatuꝫ in genere consistens: licet ibi non sit maior pars hereditatis: vt hic no. in glo. ⁊ in. l. quod legatum. s̃. eo. sed Jo. voluit contrariũ vnde põt saluari ꝙ opi. Jo. habeat locũ q̃tuꝫ ad alia loca vbi heres sortitur forũ aliter q̃ rõne domicilij vt lꝫ in illis possit cõueniri ⁊ ꝯdenari non tñ cogatur soluere si alibi est maior pars hereditatis sꝫ in loco domicilij sic. iste tñ tex. nõ vrget: qr hic nõ dicit ꝙ cogatur soluere sed bene potest hic peti. ⁊ forte opi. Jo. verior est.

1 ☞ Heres conuentus in vno loco vbi põt forum declinare si soluit vni qñ cogatur etiam soluere alijs.

2 Si in illo loco sortiretur forum non tñ ibi erat maior pars hereditatis in aliquibus casibus de quibus hic ꝙ nõ possit obijcere exceptionem ꝙ alibi sit maior pars hereditatis. seu videatur ei renuutiasse et quid in peremptorijs except. quid si nullo modo sortiatur ibi forũ. ⁊ nu. 1.

3 Testator si dicat relinquo tales fideicõmissarios ĩ oĩbus alijs bonis precedentibus ⁊ fideicõmissis illi non erunt simplices executores sed erunt heredes.

1 **Quoties autem.** ¶ † Heres. ponũť aliqui casus in q̃bus heres non põt obijcere exceptioneꝫ ꝙ alibi sit maior pars hereditatis vt cõpellať ad soluendũ fideicõmissum vel legatum. Primus est qñ alibi incepit soluere intellige alibi. s. vbi sortiatur forũ alia ratione puta cõis patrie originis proprie vel paterne ⁊ ibi reperitur. nam ex hoc fortificatur forus illius loci vt nõ possit declinari q̃tũ ad sol. ⁊ ꝙ si soluit vni ibidẽ teneať etiã alijs soluere qõ est mirabile arg. in auť. de here. ⁊ fal. §. si qs aũt non implens. ꝫm Cyn. ⁊ Bal. ⁊. C. ad. l. fal. auť. sed cũ testator. facit. l. cũ quidam. C. de non nu. pecu. sed si in loco illo nullo modo sortiretur forum ꝑpter solutionem factã vni vel de vno legato nõ inciperet sortiri forũ quo ad alia vel alios: qr iste non est de modis aptis ad sortiendum forum cũ non sit de noĩatis hic ꝑ gl. in. l. heres absens. §. j. s̃. eo. ⁊ ita intelligebat Bal. Scõs casus est qñ ꝯsensisset expresse alibi soluere q̃ vbi est maior pars hereditatis. qõ intellige modo predicto. s. alibi vbi sortitur forũ: al's expressa ꝯuentio extraiudicialis non faceret ipsum sortiri forũ nisi ꝓmisisset expresse ibi soluere: vt. l. si cõuenerit. s̃. de iu 2 risdi. om. ind. iuncta. l. eum q. §. j. de consti. pe. † Tertius casus est qñ esset cõuentus id alio loco vbi sortireť forũ nõ tñ ibi erat maior pars hereditatis et in libello petebať ipsum condẽnari ⁊ cõpelli ad ibi soluendum. ⁊ ipse nõ opposuit exceptionẽ istaꝫ ꝙ ibi nõ erat maior pars hereditatis sed oppositis alijs exceptionibus iudiciũ suscepit. nam videtur illi renũtiasse: vt. l. sꝫ ⁊ si susceperit. in princi. per quam Bar. alibi tenuit ꝙ qui alijs exceptionibus oppositis omisit opponere exceptionẽ de incõpetentia iudicis censetur prorogasse iurisditionem licet lis nõ sit cõtestata. ⁊ sic ꝫm hoc cõtestatio nõ est necessaria lꝫ glo. dicat contrarium: vt ipse plene not. in. l. quidam cõsulebat. j. de re iudi. iste tamen tex. non multũ facit pro ea: quia necessario debet intelligi quando cõueniebatur in loco vbi sortiebatur forum: ⁊ sic non habebat exceptionem incõpetentie q̃tum ad conuentionem lꝫ haberet exceptionem q̃tum ad executionem sententie vt nõ compellatur ibi soluere. sed cum ista non tangit iurisditionẽ non fit hic prorogatio iurisditionis: quia non poterat istũ forum declinare q̃tum ad conuentionẽ. An aũt sit verũ id qõ Bar. dicit est distinguendũ an fecit aliquem actum ex necessitate: vt qr satisdedit de iudicio sisti vel ꝑtinentẽ ad preparationem iudicij ⁊ ad liberandum: vt qr petit copiã libelli cũ termine ad opponendũ non opposita exceptione competentie: ⁊ tũc non videtur prorogare. vt. s̃. eo. l. non videtur in iudicem. Aut fecit actum ex voluntate ⁊ non pertinentẽ ad deliberationem. ⁊ tunc dictum Bar. vt no. Inno. in. c. inter monasteriuꝫ. extra de reg. iur. ⁊ per eundem in. l. si conuenerit. s̃. de iuris. om. iudi. ⁊ ptꝫ in auť. offeratur. C. de lit. contest. ⁊ qõ no. in Spec. de reo. §. j. ver. quid si is qui hꝫ. Si aũt simpliciter peteretur heredeꝫ condemnari ad soluendũ ⁊ nõ diceretur in libello ibidem non video ꝙ iste tex. debeat habere locum: qr ista exceptio ꝙ alibi sit maior pars hereditatis nõ concernit obligationem vel modum agendi sed concernit executionem. ⁊ ideo lꝫ prius nõ fuerit opposita posset apponi in executione: quia non contrariať sententie: vt. l. ex diuerso. §. fi. j. solu. ma. ⁊. l. nesennius. in fi. j. de regu. iur. Et ita limito ⁊ intelligo istum tex. licet docto. male et pessime declarent intentionẽ istorum tex. Nam videntur intelligere hic de exceptione declinatoria fori. sed intelligẽdo vt dixi non est talis. Posset etiam intelligi ꝙ conueniebatur heres in loco vbi nullo modo sortiebatur forum non erat ibi maior pars hereditatis: et tunc bene faceret pro opi. Bar. quia illa exceptio posset opponi ad iurisditionem ꝙ iudex illius loci esset incõpetẽs. ⁊ ita puto ipsum intellexisse. In peremptorijs etiaꝫ exceptionibus non habet locum quod hic dicitur: quia si postponatur ordo nõ propterea fit preiudicium parti vt no. in. l. ꝓ 3 pter litẽ. j. de excu. tu. per gl. ¶ † Ultimo no. vnã gl. in. l. q̃uis dũ exponit tex. q dicit fideicõmissarij. i. heredes qõ fideicõ. rogati. ꝙ si testator dicat relinquo tales fideicõmissarios in oĩb⁹ alijs bonis precedẽtibus legatis ⁊ fideicõmissis. illi non erunt simplices executores sed erunt heredes. facit quod habeť. C. fa. mi. her. l. quoties. per glo. ꝫm Bal.

2 Testator habens bona alibi si legat alicui tot starios frumenti ad mensurã paduanã heres ɔpellitur padue soluere volente legatario lʒ alibi sit maior pars hereditatis.

3 Si legat alicui ecclesie paduane vel doctori paduano id legatũ dʒ solui padue lʒ alibi sit maior pars hereditatis dummodo padue sit sufficiens patrimonium ad hoc soluendum.

4 Legatum quando consistit in spẽ certa existente in alio loco ꝗ̃ vbi est maior pars hereditatis. videtur testator voluisse ꝙ ibi soluatur vbi est.

5 Heres põt compelli in alio loco ꝗ̃ vbi est maior pars hereditatis ad cautionem de soluendo legato adueniente die vel conditione non autem ad solutionem.

6 Si mãdo heredi meo ꝙ emat tibi aliquã rẽ videor velle de suo vel de bonis hereditarijs: non de pecunia tua.

7 Si mando heredi vt emat tesseras frumentarias debet intelligi. i. frumentũ tot mensurarũ. non solũ ipsas mensuras.

8 Quantitas modica vel magna dicitur inspecta qualitate persone non suspecta quantitate.

Sed si susceperit.

Si libertis suis.

1 ¶ †In hoc eniʒ §. cuʒ duobus sequentibus ponuntur alij tres vel quatuor casus in quibus heres compellitur soluere in loco vbi non est maior pars hereditatis non ꝓpter suum sensum tacitum ⁊ expressum. sed ꝓpter tacitam voluntatem defuncti que resultat vel presumitur istis

2 casibus. ¶ †Et ex isto primo no. ꝙ si testator alibi habens bona legat alicui tot starios frumenti ad mensuram paduanam ꝙ heres compellitur soluere padue volente legatario: licet ali

3 bi sit maior pars hereditatis. ¶ †Ex. §. seq. no. ꝙ si legatur alicui ecclesie paduane vel doctori paduano id legatum debet solui padue licet ibi alibi sit maior pars hereditatis. dummodo padue sit sufficiens patrimonium ad hoc soluendum. hoc casu quia deus representatur in ecclesia est nobilissimus. vnde etiã docto. appellantur nobiles. vnde alibi Papinianus appellatur nobilissimus. et quando ista duo concurrunt scilicet nobilitas legatarij existentis in certo loco. ⁊ ꝙ ibi sit patrimonium sufficiens. licet ibi non sit maior pars hereditatis est tamen ibi

4 soluendum: vt est casus hic notabilis. ¶ †Alij duo casus ponuntur in. §. si ea. quando legatum consistit in specie certa existente in alio loco ꝗ̃ vbi est maior pars hereditatis: quia testator videtur voluisse ꝙ ibi soluatur vbi est: vt. s̃. eodem. l. quod legatum. in princip. et de hoc ibi dixi ꝙ etiam potest peti actione personali per. l. fideicommissum. post princip. ibi nisi probetur: q2 ibi testator vult solui ibi etiaʒ potest peti. quod ibi patet sicut in loco vbi contrahentes conferunt solutionem: licet illa l. quod legatum. videatur innuere contrarium ꝙ demum possit peti ibidem actione reali et in fin. non personali. sed Guil. de cu. tenet quod dixi. vel distingue vt ibi dixi. et illud puto ve

5 rius. ¶ †Ultimus casus quando non petitur solutio legati: ʒ petitur cautio de soluendo legato adueniente die vel conditione. nam ad istam est compellendus heres etiam in loco vbi nõ est maior pars hereditatis: quia cessat ratio cum non incommodetur ex solutione. Et ita ibi potest commode cauere sicut alibi. Et vide omnino Guil. de cug. in. l. j. C. vbi fideicõmis. pe

6 ta. ¶ †Et in isto primo. §. nota. ſm Ange. quod si mando heredi meo quod emat tibi aliquam rem videor velle de suo vel de bonis hereditarijs non de pecunia tua quasi non solum grauamen facti videar sibi iniunxisse imo grauamen iuris. casus

7 est hic. ¶ †Item quod si mando vt emat tesseras frumẽtarias debet intelligi: id est frumentum tot mensurarum non solum

8 ipsas mensuras ſm vnum intellectum gloss. ¶ †Item no. §. quod si proponas. tex. cum gloss. ꝙ modica quantitas vel magna dicitur inspecta qualitate persone non inspecta quantitate. Unde respectu vnius pauperis vna quantitas potest dici maxima ⁊ respectu vnius diuitis eadem quantitas potest dici parua vel minima. et ad hoc semper allegatur. et glos. hic facit mentionem de comitissa Malthida que habuit magnum dominium et in italia multas terras: quia fuit filia cuiusdam regis italie. ⁊ fuit anno domini. M. lxiij. et fuit adeo potentissima quod etiam contra imperatorem bellum durissimum habuit et fuit valde deuota ⁊ multa monasteria fundauit in italia et multas terras donauit ecclesie romane. et de hac etiam per Cyn. C. de arbi. l. fi.

2 In casibus in quibus monachus potest in iudicio consistere cum abbate. abbas ministrat expensas monacho: sic dominus seruo.

3 Quod vix fit. tñ fit. ⁊ quid significet ista dictio vix.

4 Qui gesserũt aliena negotia possunt petere calculationẽ ⁊ reuisionem rationis vt absoluantur ab administratione.

Ex certis.

1 ¶ †Seruus dominum non potest in ius vocare nisi in casibus hic expressis. hoc dicit quorum quidam concernunt publicam vtilitatem qui ponuntur in vers. sicu. item altioris vsqꝫ ad ver. propterea. ⁊ quidam concernũt libertatem ab illo ver. vsqꝫ in finem. ⁊ etiam in primo exemplo in quibus collige hanc regulam ꝙ vbicũqꝫ dominus tenetur dare libertatem. quod potest contingere multis modis de quibus hic seruus potest implorare iudicis officium vt compella

2 tur dare. †quid in monacho an in casibus de quibus hic possit in iudicio consistere cum abbate. vide in Spec. de statu mona. §. j. versic. xxvi. Et per archidia. xj. qõ. c. de persona. et per Innocen. extra de priuil. c. cum olim. Et in istis casibus dominus ministrat expensas seruo ⁊ abbas monacho: vt. l. fin. C. de ordi.

3 cogni. ¶ †In tex. ibi vix. id est cum difficultate. et sic no. quod vix fit tamen fit: vt in. c. per centesimum extra de cog. spiritua. Aliquando exponitur vix. id est nullo modo. j̃. de leg. iij. l. si in re. versi. sed vix. de hoc verbo etiam habetur eo. titu. l. qui filiũ

4 post prin. et in. c. in nostra. extra de procura. ¶ †In tex. ibi rationibus discutiendis recte petit. quod no. pro illis qui gesserunt aliena negotia vt possint petere calculationem et reuisionem rationis vt sic absoluantur ab administratione ⁊ ne semper stent in suspenso ⁊ post mortem heredes eorum molestentur de mala administratione ⁊ illud frequenter contingit ⁊ est sanum consilium.

2 Una causa dicitur maior altera quando se inuicem contingunt: ⁊ vna est preiudicialis ad alteram vt qñ est vniuersalis vt petitio hereditatis alia particularis vt petitio certe pecunie tanꝗ̃ ab herede vel de hereditate.

3 Uel quando vna est causa status alia vero est pecuniaria vel criminalis.

4 Uel qñ vna est de re principali vt de dñio fundi: alia de accessionibus vt de fructibus vel de seruitute debita fundo.

5 Causa criminalis de vna re est maior ⁊ maioris preiudicij ꝗ̃ ciuilis in altera.

6 Ratione ordinis potest esse vna causa maior. altera vt in petitorio ⁊ possessorio.

7 Quod in alia materia aliquid potest dici maius: altero de tribus modis remis.

Per minorem causam.

1 †In minori causa supersedetur quousqꝫ cognitum fuerit de

2 maiori ⁊ etiam fuerit terminatũ. h. d. †Qualiter autem causa dicatur maior altera gloss. hic ponit plura exempla que omnia finaliter tendunt ad hoc quando due cause se inuicem contingunt ⁊ vna est preiudicialis ad alteraʒ quod potest contingere altero de tribus modis. Primo quãdo vna est vniuersalis vt petitio hereditatis. alia particularis vt petitio certe pecunie tanꝗ̃ ab herede vel tanꝗ̃ de hereditate ⁊ tunc vniuersalis dicitur maior ratione autoritatis: quia fuit introducta a senatoribus qui erant cẽtum numero ⁊ quorum magna erat autoritas: vt. l. fi. C. de peti. heredi. ⁊ ideo quousqꝫ speratur illam moueri siue iam mota sit: debet supersederi in questionibus particularibus siue vertantur inter eosdeʒ de hereditate ɔtẽdẽtes: vt. s̃. de arbi. l. nõ distinguemus. §. si is siue interuenit et ex eis ⁊ alios extraneos: vt. l. si quis pauptatis. j̃. de pe. here. et in. d. l. fi. C. eo. ⁊ hoc ne per particularẽ questionem fiat preiudiciũ aliquale petitioni hereditatis: q2 si ꝓnũtiaret te mihi teneri tanꝗ̃ heredi titij videret declaratũ me esse heredẽ titij. et sic fieret preiudiciũ illi q mouit mihi questionem vel sperat mihi mouere petitionẽ hereditatis asserẽdo se heredem. supsedet ergo in illa q̃ facit preiudiciũ ⁊ ꝓcedetur in illa cui posset preiudi

3 ciuʒ fieri. †Scdõ põt cõtingere qñ vna est causa status: alia vo est pecuniaria vel criminalis: vt si assero te seruũ meũ ⁊ tu me accusas vel agis ɔ me. nam prima causa status dicit maior in preiudicialibus ad tuas: q2 tu es seruus meus nõ potes mihi mouere aliquã q̃stionẽ ciuilẽ vel criminalẽ regulariter: vt pʒ s̃. l. proxi. a ɔrio sensu. Isto ergo casu postꝗ̃ mota est cã status ⁊ supsedet in alia cui fit preiudiciũ p sniam latã in causa status ⁊ sic ecõtra ad precedentes in qua supsedet in illa q̃ preiudiciuʒ facit ⁊ hic in illa cui fit preiudicium: vocat etiaʒ cã status preiudicialis ꝓpter magnũ preiudiciuʒ quod fit ei cui mouet: quia questio status reputat q̃stio vite ⁊ mortis cum duplex sit vita scʒ naturalis ⁊ ciuilis: que consistit in statu hoĩs ⁊ status consistit in libertate ⁊ ciuitate. Et predicta probantur in. l. qm̃. C. de

4 adul. ⁊. l. ordinata. de libe. cau. †Tertio modo dr̃ preiudicialis vna ad alterã qñ vna est de re principali vt de dñio fundi altera de accessionibus de fructibus vel seruitute debita fundo. nam prima reputatur maior ⁊ ideo quousqꝫ illa pendet si primo inchoata est non potest moueri scda per eundem actorẽ: q2 prima sic se hʒ

sic se hʒ ꝙ absolutoria in ea lata facit preiudiciũ in scđa. sed si primo mouetᷣ scđa que est minor nõ prohibetur postea moueri prima que est maior. imo potest moueri ⁊ supsedebitᷣ in secũda mota tanꝙ in minori: vt hec habentᷣ in.l.fundi.⁊.l. fundũ: et in l.sed si ante.ĵ.de excepti. vbi oĩno vide Barto. qui allegat hanc
5 gl.ad oẽs predictos casus. † Potest etiã esse vna maior altera lʒ ibi se inuicẽ contingãt vt cã criminalis de vna re ⁊ ciuilis de altera. nã criminalis est maior qꝛ maioris preiudicij. ⁊ ita loqᷓ-
6 tur.l.fi.C.de ordi.iudi. ⁊ vltimum exemplũ positũ in glo. † Itẽ ratione ordinis vna põt esse maior altera: vt in casu.l.si debitũ C.de here.act. ⁊ in petitorio ⁊ possessorio: vt. s̃.eo.l.si de vi. cuʒ
7 ibi no. † Et adde vltimo ꝙ in alia materia aliqd põt dici maius altero de tribus modis quod dic vt no.xxx.q.v.c.ecce. ⁊ ad de quod no. ⁊ dixi.s̃.eo.l.qui prior.

2 ☞ Iudex ordinarius si ꝯpleto numero citationuʒ ad sñiam audiendã delegauit ⁊ cõmisit prelationẽ sententie alteri an ille possit eam ferre alia citatione non facta.

3 Nouus iudex an det nouã dilationeʒ: ⁊ an nouo litigatori detᷣ noua dilatio.

4 Si cõpleto numero citationũ iudex ꝓnuntiauit citatum forte contumacẽ: an postea possit ferre sñiam quãdocũqꝫ sibi placet an solum vltima die dilationis.

Dictũ quod ab ãtecesso.

1 † Si numerꝰ citationũ nõ erat ꝯpletꝰ ab antecessore ꝯpletᷣ a successore: ⁊ vlterior dilatio nõ datur. sed si erat completus tunc a successore datur noua dilatio licet precessor dare teneretᷣ. h.d. nota. qđ intellige nisi precessor cõpleto numero citationũ ꝓnuntiasset citatum esse contumacem vel posuisset ipsum in banno ex forma statuti: quia tunc esset acqsitum ius alteri parti vt virtute illarũ citationum ⁊ dicte ꝓnuntiationis posset ad sñiam ꝓcedi. nõ ergo reqritᷣ hic noua citatio: imo ẜm ꝙ tenebatᷣ precessor.s.dare sñiam virtute predictorũ duorũ tenebitᷣ etiã successor facere. vt.ĵ.e.l.mortuo. ẜm doc.
2 ¶ † Et ex predictis determinatᷣ.q.si iudex ordinarius completo numero citatiouũ ad sñiam audiendã delegauit ⁊ cõmisit ꝓlationẽ sñie cuidã vtrũ ille possit eam ferre alia citatione nõ facta. An aũt teneatur citare ad dicendũ ꝯ cõmissionem ⁊ postea ad sñiam audiendã. quã.q. vidi de facto in quodaʒ cõmissario qui sñiam tulit nec apparebat de aliqua citatione facta per eũ cui fuerat commissa ꝓlatio sñie ⁊ eam ponit Spe.in titu.de cita.§.fi.ver.item queritur ecce. ⁊ videtur terminari ꝙ non teneatur citationẽ facere per.l.motuo.ĵ.eo. Io.and.ibidem in addi. videtur tenere ꝯtrium per hanc.l.sed potest distingui: vt.s̃. dixi Aut delegans ꝓnuntiauit ipsum cõtumacem vel non. ⁊ adde qđ no. Inno.in.c.dudũ.extra de elec.in glo.pe. ⁊ Archi.v.q.iij.
3 si egrotãs. ⁊.xxiiij.q.iij.de illicita. † Itẽ adde ꝙ sicut nouus iudex nouã dat dilationem vt hic ita et nouo litigatori.i. heredi vni ex litigantibus noua datur dilatio: lʒ in personam defuncti numerus citationum esset ꝯpletus. vt.s̃.de ferijs.l.oratione C.si pendẽ.appel.mors interue.l.fi. Ista.l.tñ loquitur de dilatione expectatoria. sed illa in probatione probatoria. ⁊ Barto. videtur velle ꝙ nouus iudex sicut potest dare nouam dilationem expectatoriam vt hic. ita ⁊ probatoriam quod non placet qꝛ per lapsum primarũ dilationũ iam erat quesitũ ius parti vt noua dilatio probatoria esset danda nisi ex causa iusti impedimenti quod fuisset in primis: vt.l.fi.s̃.de fer. quod ius non potest iudex auferre: vt in.c.indultum.de re iudica.lib.vj. ⁊.s̃.de fe.l.j.§.j. ⁊ etiã.s̃.dixi. Sed non sic queritur ius per lapsuʒ expectatoriarum dilationũ vt ptʒ in.l. ⁊ post edictũ.ĵ.eo. vbi post completum numerum edictorum adhuc iudex potest ex super abundanti inuita parte aliud edictũ mittere. ⁊ in.c. consuluit. extra de offi.deleg. nisi postꝙ pronuntiasset partem fore cõtumacem vel ipsam posuerit in banno ⁊ pronuntiatio transisset in rem iudicatã. ¶ In text. ibi: in numero trium edictorum.i. citationum que olim fiebant per edicta que ponebantur in albo pretoris vel loco publico ⁊ erat necessarius numerus triuʒ edictorum vt perueniretur ad sententiam diffinitiuam ad quã debet peremptorie citari. et peremptorium dicitur precedentibus tribus edictis: vt.ĵ.eo.l.ad peremptoriũ. ⁊.C. quomodo et quando iu.l.tres denuntiones. ¶ In tex. ibi numerari debet subaudi ⁊ compelli debet a successore numerus qui non fuerat completus ab antecessore cõputato illo nec vlterior citatio vel edictuʒ debet fieri a successore. secus si ab antecessore fuerat cõ
4 completus vt sequitur. ¶ † Sed quero hic iuxta ea que.s̃.dixi si completo numero iudex pronuntiauit citatum fore contumacem vtrum postea possit ferre sententiam quandocumqꝫ sibi placet illo vlterius non citato. videtur ꝙ non sed ꝙ debuit eam ferre vltima die citationis: alᷓs non valeat si illa die qua dixit se laturum sententiam ⁊ ad quam audiendam citauit eã non tulit: vt.l.cum non eodem die. C.quando prouoc.non est necesse. vbi videtur casus. contrarium ibi determinat Bald. ⁊ etiam consuluit quod dic vt ibi plene per eum. et si ferret eam die sequenti non esset in dubio: vt in.d.c. consuluit. sed quando eam ferret ex interuallo est maius dubium per.d.c. consuluit a contrario sensu. ⁊ istam questionem habui de facto et cõsului ẜm opi. Bald. qui mouetur pulchris rationibus. ⁊ ad oppositionem respondet.

2 ☞ Sñia lata contra procuratorem falsum potest ratificari a domino in sui preiudicium ⁊ videtur eam approbare appellãdo ab eã. ⁊ si fuit lata pro ipso procuratore an dñs possit eaʒ ratificare in sui fauorem.

3 Ratificatio facta ex post facto in quibus casibus nihil operatᷣ.

4 Si aliquis tanꝙ delegatus cũ non esset cognouit de causa qđ non possit superior ad quẽ pertinet delegatio ratificare ꝓcessum ⁊ facere ipsum validum.

Icet verum pro.

1 ¶ † Iudicium agitatũ cũ falso ꝓcuratore potest per dominuʒ ratificari. h.d. ¶ In tex. ibi verissimũ est.q.d. ⁊ non falsum procuratoreʒ ⁊ sic videbatur ꝙ si falsus procurator meo nomine litẽ tibi mouit ⁊ post litem contest. ego ratum habui ⁊ postea contra ipsuʒ lata fuerit sñia ꝙ mihi non noceat in iure meo vel in actione mea: qꝛ inspecto principio cum non habeat mandatũ actioneʒ meam et ius meum in iudicium non deduxit ergo nouo iudicio opus est: vt.s̃.eo.l.non potest videri. sed contrarium est: qꝛ licet reuera nõ deduxerit in iudicio secuta tamẽ ratihabitione que mandato comparatur ⁊ retro fingitur similiter ⁊ ius meũ fingitur retro in iudicium deductum loquitur ergo ista.l. quã-
2 do ratificatio fuit facta lite pendente. † idem si lite finita ⁊ lata sententia contra procuratorem meum. possum enim eam approbare in mei preiudicium. et videor approbare appellando ab ea non dico ꝙtum ad eius tenorem: quia qui appellat tenorem sententie approbat sed quantum ad factum procuratoris quod videor habere ratum in.l.iij.§.fi.ĵ.rem ra.habe. ¶ Quid autem si fuit lata pro ipso procuratore an possim ipsam ratificare in mei fauorem. Pet. tenuit quod non. C.in qui.cau.in integ.restitu.non est neces.l.si tutor. vt ibi nota. per Cyn. sed glo. ordina. tenet contrarium in.l.si mater.§.hoc iure.ĵ.de except. rei iudi. ⁊ illam tenet Bart. Bald. autem ⁊ Ange. hoc limitant notabiliter si lata est contra presentem. si autem lata est contra absentem et citatum ad instantiam falsi procuratoris. tunc qꝛ citatio non arctauit citatum quod patet: quia si comparuisset non tenebatur cum eo in iudicio sistere nisi probare mandatuʒ vt.s̃.eodem.l.iij. talis sententia non valet tanꝙ lata contra nõ citatum. Tu dic hoc verum quando nunꝙ comparuisset in iudicio: ⁊ sic non esset ligitimata persona procuratoris. si vero cõparuit ⁊ persona procuratoris fuit legitimata per lit.contesta. vel per pronuntiationem iudicis tũc tenebatur ad eius instãtiam ⁊ in illa lite comparere quousqꝫ probaret illum non esse procuratorem. vt.l.inter quos.§.alieno.ĵ.de dam.infec. ⁊ iudicium esset validum quãtum ad personam ꝓcuratoris: lʒ non quo ad preiudicium domini vel eius vtilitatem si non ratificaret. secuta ergo ratificatione extenditur ad vtilitatem domini postꝙ actus non erat ipso iure nullus. quia ratificatio inuenit aliquid in quo operetur. secus si non inneniret: vt dicam super glo. et istam limitationem ad dictum Bald. et Ange. not. quia ipsi non preponderant ⁊ nimis generaliter fuerunt locu-
3 ti. † Limita autem hanc.l. quia habet locũ preterꝙ in iudicio agitato coram principe per falsum procuratorem: qꝛ non põt ratificari per ea que no. Innocen.in.c.ex parte decani.extra de rescript. Et nisi iudex pronuntiasset illum procuratorem non esse sufficientem vel eius mandatum non esse legitimum vt nota. Bald.in autᷓ.ei qui.C.de temp.ap. dubito tamen an dictum suum sit verum: quia ista pronuntiatio non nocet domino. vt dixi.s̃.eod.non idcirco.§.fi.quominus possit ratificare. Item limita nisi dñs semel reprobauerit factũ falsi procuratoris: vt l.dispensatorẽ.ĵ.de solu.in fi. ⁊ adde qđ no. Bald.in.l.falsus.C. de fur. Item vbi requiritur iussus nõ habet locũ ratificatio: qꝛ iussus dʒ precedere. vt.l.si quis mihi bona.§.iussum.de acqui. here. Nec etiam vbi cõsensus requiritur ꝓ forma vt si ex forma statuti minor non potest agere sine cõsensu consanguineorꝫ nõ enim potuerunt ratificare ex postfacto: qꝛ actus nõ fuit celebratus eorum nomine. ⁊ de hoc vide per Bal.in.l.j.ante fin. C.qui admit.ad bo.pos. ¶ In glo. ibi qui poterat esse procurator dic idem dico si non poterat tñ poterat in iudicio consistere per se vt miles vel mulier: qꝛ per lit.conte. legitimatᷣ eorũ persona ⁊ a dño dicuntᷣ ꝓcuratores: vt.l.ita demũ.C.de procu. secus quando non poterat esse in iudicio nec pro se nec pro alio vt seruus vel pupillus vt sequitur in gl. quare tunc dñs nõ potest ratifi-

care. ratio est: q2 illud iudiciū est ipso iure nullū etiam quo ad ipsum pupillū vel seruū postq̄ in iudicio esse nō possunt: vt. s. eo. l. non idcirco. §. fin. ergo non potest ratificare: q2 ratificatio nō reperit aliquid in quo possit operari. nō sic qñ poterat esse in iudicio saltē per se: q2 tunc tenet iudiciū saltem in eorum pre iudiciū. vnde ratificcatio reperit aliquid ratificabile. ⁊ ista fue-
4 runt verba Inno. in. c. prudentiā. extra de offi. dele. ¶ † In gl. seq. in fi. ibi sed contra puto subaudi ⁊ bene lʒ contrarium not. glo. in. l. j. C. qui pro sua iurisdi. sed ista cōiter tenetur ⁊ alia que est in. l. j. C. vbi de cri. agi opʒ. q̄ si aliquis tanq̄ delegatus cuʒ non esset cognouit de causa non possit superior ad quem pertineret delegatio ratificare, pcessum ⁊ facere ipsum validū etiaʒ sine noīe ipsius cognouit: q2 processus esset ipo iure nullus cū in iudicio requirantur tres psone. s. actoris ⁊ rei: vt. j. eo. l. si inter litigatores. ⁊ etiā iudicis: vt in. c. forus. extra de verb. sig. et hic deficit psona iudicis. ⁊ adde quod no. in. d. c. prudētiam. extra de offi. deleg. in prin. ⁊ quod no. gl. in. l. ij. C. de iure fisci. li. x. ⁊ Bar. in. d. l. j. C. vbi de crimi. agi opor. ⁊. l. si vni. in fi. j. de re iudi. ⁊ quod no. ix. q. ij. c. j.

2 Filiusfa. q̄ possit cōdēnari ⁊ carcerari: ⁊ q̄ in bonis castrēsibus possit executio fieri ⁊ an contra patrem fieri possit in peculio profectitio seu legitima.
3 Instantia sicut transit in heredē: ita ⁊ in vniuersalē successorē lit. conte. fallit in fisco qui habet proprios iudices.
4 Instantia iudicij quando incipiat et quando lis. et quando iudicium.
5 Translatio instantie per mortem fit ipso iure nec requirit cessionem. ⁊ nu. 7.
6 Successor vniuersalis non tenet vltra vires bonorum in q̄bus successit.
7 Filiusfamilias q̄ hodie habeat heredē ⁊ pater sibi succedat vt heres ⁊ qualiter teneatur.
8 Iudiciū ceptū a patre an transferatur in filium non heredem in his que sibi competunt vt filio.

1 **Iam ex cōtractibus.** † Mortuo filio instantia contra eum incboata transit in partem licet actionis qualitas alteretur. h. d. ¶ † In text. ibi
2 cōpetit actio dic ⁊ potest condēnari ⁊ carcerari: vt. l. pe. C. q bo. ce. pos. ⁊ in bonis suis si qua habet fieri executio in castrēsibus j. de noxalibus. l. quoties. ⁊. l. si condēnatus. Sed an possit fieri executio contra partē in peculio profectitio quod est in domi nio ipsius patris licet in administratione filij. dic vt not. j. solu. ma. l. si filio. per doc. ⁊ per Bar. in. l. si finita. §. si de vectigalibus j. de dam. infec. ⁊ si non habet peculiū an possit fieri in legitima vel in his ad que pater sibi tenebatur pro alimentis. dic vt no. in Specu. de execu. sententie. §. sequitur. ver. quid si filius. et p Jo. an. in. c. ij. de delic. puerorum. ⁊ per Guil. de cu. s. de his q sunt sui vel alie. iu. l. si qua pena. Et hoc viuente filio post condemnationem. sed si filius moriatur ante condemnationeʒ an transeat instantia in patrem ⁊ si transit quatenus debet cōdem
3 nari loquitur sequens ver. ¶ † In text. ibi post litem contesta. transfertur iudiciū in patrem. No. ergo q̄ sicut instantia trāsit in heredē ⁊ in vniuersalē successorem. nam iure isto filiusfa. nō habebat heredē ʒ pater dicebatur eius vniuersalis successor quia omnia que filius habebat etiam castrense vel quasi occupabat iure patrio. i. iure peculij non tanq̄ heres sed tanq̄ pater vt. l. ij. j. de castren. pecu. Longa aūt est differentia inter heredem ⁊ vniuersalem successorem. nam ⁊ fiscus est vniuersalis successor ⁊ non heres: vt no. in. l. inter eos. in fi. j. de fideiuss. In hoc tamen equiparatur pater heredi vt in ipsum transeat instantia. non sic in fisco. vt. l. si constante. §. fi. j. sol. mat. quoniam habet suos proprios iudices vnde potius extinguitur instantia incboata contra defunctum vel confiscatum q̄ transeat in fiscum vt ibi patet. in alio tamen est differentia inter heredem ⁊ patrem: q2 in heredem transit instantia etiam lite non contestata. vt colligit ex. l. defunctus. s. de procu. sed in patrem non
4 nisi lite cōtest. per filium: vt in isto tex. ḃm † Ang. in. l. si seruus s. de infami. proprie tamen instantia q̄tum ad tempus triennij dicitur incipere tempore lit. contest. ⁊ non ante: vt. l. properandū. post prin. C. eo. ti. sed q̄tum ad transmissionem pōt di
a ci incipi ab ipsa citatione sicut dicitur incipere lis: [a] vt in cle. si. vt lit. pen. ⁊ insti. de pena teme. litig. vbi iudicium dicitur inci
5 pere a citatione: vt no. s. de in ius voc. super rub. † An autem transeat instantia in successorem singularem vel in fideicō. vniuersalē. vide per Bar. in. l. si cū hominem. j. de fideiuss. ⁊ not. q2 ista translatio instantie in heredem vel successorē vniuersalem fit ipso iure per mortem nec requiritur alia cessio fienda per illum cōtra quē fuit incboata vt hic colligitur. ¶ In tex. ibi dūtaxat de peculio. gl. super hoc verbo satis dubitauit: q2 trāslatio debet fieri in eadem specie ⁊ qualitate in qua erat incboata contra filium postq̄ de persona sua transfertur in patrem. Sʒ contra filium erat incboata insolidum. i. vt deberet insolidum condemnari ex nunc alteratur ista qualitas in persona patris vt non condemnetur nisi de peculio vnde procedit hoc. glo. nō bene declarat nec doc. Ego declaro sic. nā sicut in heredem non transfert nisi eatenus quatenus est heres: ita nec in vniuersali nisi quatenus ad ipsum peruenit de peculio ⁊ de bonis filij ergo eatenus trāsit vt vsq3 ad vires peculij debeat ꝯdēnari ⁊ nō vltra. ⁊ intelligo de quocumq3 peculio non solū profectitio sed etiam castrensi vel quasi qḋ pater isto iure occupabat iure pe
6 culij † Et sic not. q̄ vniuersalis successor non tenet vltra vires bonoꝝ in quibus successit. sic videmus in fisco. vt. l. j. §. an bona j. de iure fis. secus in heredem qui totaliter representat personam defuncti: ⁊ sic tenetur et condemnatur insolidum sicut defunctus esset condemnatus etiam vltra vires hereditatis iure isto: vt. l. que dotis. j. so. ma. lʒ hodie si cōficiat inuentariū: se
7 cus † ideo dico q̄ hodie cū filiusfa. habeat heredeʒ ⁊ pater sibi succedit vt heres nō iure patrio: vt olim non habebit locū qḋ hic dicitur imo si capit bona filij propria vt aduentitia vel profectitia tenebitur insolidum si non confecit inuentarium. sed si non habebat bona propria sed solum profectitium illud nō occupat pater vt heres sed iure peculij vt olim cū sit in eius domi nio ⁊ eius administratio filij finitur per mortem: vt patet in. l. centum. C. famil. herciscun. vnde in illo adhuc haberet locum ista. l. ¶ Sed oppono quod mortuo filio debeat de nouo lis incboari contra patrem agendo actione de peculio annali. vt. j. quando actio de pe. est annalis. per totum. Sol. illud procederet si lis non esset incboata contra filium: sed quando est incboata non expedit q̄ incboetur de nouo: alias lis super actione de peculio que est pretoria cum transferatur instantia incboata contra filium super actione ciuili que transit in patrē occupantem bona filij tamen alteratur condemnatio: vt hic. Non ergo credas quod hic pater cōdemnaretur de peculio in actione de pec. quia illa non fuit intentata contra filium vt regulariter non contra filium: sed contra patrem detur nisi in casibus. l. si filiusfa. s. eodem. sed fertur in actione ciuili contra filium intentata. Et istud fuit de mente glo. magne. in prin. dum dicit quia si ante litem contestatam nouum daretur iudicium in patrem. subaudi in actione de peculio ex illo titu. quando actio de pecu. est anna. ¶ In fin. tex. ibi trāslatio iudici dat qñ ergo procurator moritur transfertur instantia in dominium sine cessione ipso iure. sed quando reuocatur videtur necessaria cessio vel nouatio iuxta ea que not. s. de procura. l. mutari. et. l. in cause. §. fina. vel dic vt ibi dixi. quia etiam tunc nō requiritur quia nullo iure hoc cauetur: licet glo. que sunt ibi dicant contrarium: vt ibi dixi ḃm Bal. ¶ In gl. ibi datur in patrem scʒ tanq̄ legitimum administratorem etiaʒ ex contractu vel delicto filij olim non ex delicto: sed ex ꝯtractu dabatur contra patrem de peculio ⁊ contra filium insolidum. Non ergo suscepit hodie pater iudicium suo nomine ex contractu filij: licet olim susciperet in actione de peculio: sed suscipit nomine filij sicut tutor nomine pupilli et sic condēnatur executor in bonis
8 filij sicut in bonis pupilli. ¶ † Quero quid econtra vtrum iudicium ceptum a patre transfertur in filium non heredem in his que sibi competunt vt filio. vide de hoc bonum tex. cuʒ gl. in. l. si operam iudicio. j. de ope. liber.

a ¶ Incipere lis. dato q̄ citatio ī notitiā citati nō peruenerit si tñ sit decreta īducit litis pēdentiā ḃm ro. consi. cccxx.

2 Delegatus per litis contestationem factam coram eo: nō efficitur dñs litis.
3 Mandatum iurisditionis potest quandocumq3 reuocari. sed delegatus principis qui subdelegauit in totum reuocare non potest. nec etiam iudex ordinarius excommunicatus post delegationem.
4 Reuocans delegationem: alteri causam delegare non potest. princeps tamen potest.
5 Iudicium ⁊ instantia coram delegato cepta non soluitur nec finitur. licet iurisditio sit reuocata: sed transit in ipsum delegātem vel subrogatum.
6 Iudex superior pōt reuocare iurisditioneʒ inferioris q est eiusdeʒ tribunalis ⁊ sibi inhibere ne in aliqua causa procedat. ⁊ qd si inferior non est eiusdem tribunalis ⁊ nu. 7.
7 Archidiaconi iurisditio nō potest ab epō reuocari licet possit sibi inhibere ne procedat in causa.
8 Qñ in curia seculari incidit aliquis articulus preiudicialis et spiritualis qui remitti debet ad ecclesiasticam potest ecclesiasticus iudex inhibere seculari vt interim in cā non procedat et quid operatur talis inhibitio.
9 Ecclesiastica potestas ē maior ad coercendum secularem.
10 Delegās sicut pōt totam iurisditionē delegatā reuocare. ita et interlocutoriā latā a delegato sicut etiam posset suam.

Iudicium

1 Iudicium soluitur. †Delegatus non potest in cā pcedere si delegās vetuit vel inhibuit nec etiā inferior iudex si superior habēs maius imperiū in illa cā similiter inhibuit. ꝛ si delegatus acqrat iurisditionē ordinariā delegātis finitur iurisditio delegata. h. d. ista bona lex ꝛ vulgaris. †Primo dictū cōiter allegatur ꝙ delegatus p lit. contest. coram eo factam non efficitur dñs litis quod ptꝫ qꝛ nihilominus pōt ab eo iurisditio aduocari per delegantem vt hic: qđ non esset si esset dñs litis effectus vt videmus in procuratore post litis contest. ꝛ hoc voluit glo. in. l. ꝛ post litem. s. de procura. que allegat istam. l. sed reuera ista. l. non dicit ꝙ delegans reuocauerit delegationem: sed ꝙ vetuit delegatū in causa procedere ꝛ ista possunt simul stare ꝙ delegatio non sit reuocata ꝛ nihilominus delegatus non possit vti iurisditione ꝛ sic habebit eam: non tamen exercitiū. †cōmuniter tamen illud dictum tenetur per omnes legistas ꝛ cano. ꝙ mandatum iurisditionis possit reuocari qñcumqꝫ: licet secus in mandato procuratoris. Hoc tñ verum qñ delegans erat ordinarius qui delegando non desinit esse iudex. si autē erat delegatus principis subdelegauit siquidem in totū tunc postꝙ subdelegauit incepit vti iurisditione ille subdelegans desinit ex toto esse iudex. nec potest subdelegationem reuocare: vt est text. hodie in. c. ꝙuis. de offi. deleg. lib. vj. secus si non incepisset vti iurisditione licet subdelegatus accepisset vt ibi patet: sed procurator q aliū substituit ex potestate sibi data postꝙ substitutus acceptauit licet non inceperit vti non potest illū reuocare: vt in. c. iij. de procu. lib. vj. †Item limita quod dixi si delegatus ordinarius nō est excōicatus: al's si post delegationē incurreret excommunicationem nō posset reuocare delegationem. ꝛ ita limitat istam l. Inno. in. c. licet. de offic. deleg. Item Guil. de cu. limitat alio modo vt possit reuocari ꝙtum ad hoc ꝙ ipse delegans cognoscat per seipsum non ꝙtum ad hoc vt possit alteri delegare ne faciat iniuriam primo delegato. ita eleganter no. Guil. vt refert Barto. in. l. qꝛ ꝛ. s. de iurisd. om. iud. per. l. placet. la. ij. C. de peda. iudi. quod intelligo verum in ordinario de inferioribus a principe. nam princeps potest alteri delegare si vult etiā nulla subsistente iusta causa quare aduocet a primo cū habeat plenitudinē potestatis nō sic alius inferior. ꝛ fm intellectū dñ tex. dicit iudicium soluitur debet exponi. id est iurisditio reuocat. †nam ipsum iudicium et instantia coram delegato cepta non soluitur nec finitur lꝫ iurisditio sit reuocata sed trāsit in ipsuꝫ delegantē vt vritute eiusdē instantie ꝛ processus possit seruare sententiā sicut successor virtute pcessus incboati corā predecessore: vt. l. mortuo. j. eo. ꝛ eodem modo alius delegatus surrogatus loco illius ꝙ facere potest qlibet ordinarius ex causa iusta vt. s. eodē. l. si longius. in prin. nō sine causa fm opi. Guil. quā not. †In scđo dicto pone exemplū qđ inferior est eiusdē tribunalis cū superiore vt in epō ꝛ eius vicario qui vicarius hꝫ ordinariā iurisditionē: vt in. c. j. de offi. vica. lib. vj. tamen eps est sibi superior. vnde potest a vicario iurisditionē auocare vel sibi inhibere ꝙ in aliqua causa non pcedat ꝛ sic auferre sibi exercitium ꝛc. tunc non valebit[a] quod facit per hanc. l. Vel pone in potestate ꝛ suo vicario qui ex forma statutoꝝ solent iurisditionem ordinariam habere potest etiam exemplificari quādo habent diuersa tribunalia tñ inferior cognoscit tanꝙ vicarius superioris vt in archidiacono ꝛ episcopo. ꝛ tunc potest inhibere eps archidiacono. sed non auocare ab eo iurisditionēꝫ: licet secus in casu precedenti: quia vicarius epi ponitur ab epo ꝛ vicarius potestatis a potestate ideo possunt ab ijsdem reuocari: quia eatenus est apud euꝫ iurisditio ordinaria ex forma iuris communis vel statutorum: quatenus est in officio de voluntate superioris: †sed archidiaconus potest poni a papa. ideo nō potest ab episcopo reuocari: licet possit sibi inhibere. ꝛ istud voluit Innocen. in. c. dilecto. de offic. archidia. in quadam parua glo. Si autem non cognoscit inferior vt vicarius superius sed iure suo vt magistratus municipalis qui subest presidi prouincie vel episcopus qui subest archiepiscopo nō potest superior sibi inhibere ꝙ in causa aliqua non procedat nec iurisditionē illius in aliquo impedire: vt in aut. de defen. ciui. §. interrim. ꝛ §. nulla. col. iij. ꝛ nota. per glo. in clemen. j. de celebratio. missa. que incipit argu. collige. et facit. c. romana. de foro competen. lib. vj. †Potest etiam poni hic exemplum in iudice ecclesiastico quando incidit in curia seculari aliquis articulus preiudicialis et spiritualis qui remittitur ad curiam ecclesiasticam. nam potest ecclesiasticus iudex inhibere seculari vt interim in causa non procedat que inhibitio operat vt qcquid postea fiet non valeat sed reuocetur per modum attentari per. c. tuam cum ibi no. extra de ordi. cogni. et in. c. non solum. de appella. lib. vj. ¶†In gl. mag. nam ꝛ ecclesiastica potestas dicitur maior ad coercendum secularem: vt not. glo. in. c. licet. de iureiur. lib. vj. ¶†Et adde quod sicut delegans potest totam iurisditionem delegatam reuocare: ita potest reuocare interlocutoriam latam a delegato sicut posset suam interlocutoriam: vt l. quod iussit. de regu. iur. et est tex. et ibi per Barto. in. l. fin. j. a quibus ap. nō licet. ꝛ vide quod pro intellectu huius. l. nota. Guil. in. l. venio. C. eo. titu.

1 Si locus in iud. ¶†Per hanc. l. videtur si potestas delegauit aliquam causaꝫ alicui doctori ꝙ ipse delegatus debeat ferre sñiam in palatio ptātis vbi solēt dari sententie p potestatem ꝛ suos iudices. ꝛ ita seruat de facto Bononie ꝛ in pluribus locis. in medijs autem causis videt ꝙ possit sibi eligere locū honestū pro libito voluntatis ad quem partes sine ipsarū incommodo possint accedere ꝛ inspecta qualitate psone illius vt si esset homo q cōsueuisset stare in successibus: vt in villa prope ciuitatem in qua partes possent commode accedere: vt hic ꝛ. s. de arbi. l. si cum dies. §. si arbiter.

1 Mortuo iudice. ¶†Per hāc. l. dicit Spe. in ti. de cita. §. fi. ver. itē querit. ecce id quod dixi. s. e. l. edictū. item ptꝫ declaratio ad. l. iudiciū. soluitur vt ibi dixi: quia iudex surrogatus loco alterius debet iudicare ex eisdē actis:[b] vt no. in. l. si vt proponis. C. quomodo ꝛ qñ iudex. ꝛ sic non soluitur iudicium sed soluatur iurisditio ꝛ quicquid text. innuat in. l. iudicium. s. eo.

2 Libellans si dicit rem quam possides ad se pertinere vide tur intentasse tam petitorium ꝙ possessorium ꝛ qualiter procedat libellus.

3 Qñ duo cumulātur in libello quorū alterū sufficit ad victoriā non habet actor necesse nisi illud probare.

4 Agēs rei vendicatione nō expressa aliqua cā dñij ꝙ videatur oēm causam dñij deducere in iudiciū. ꝛ ꝙ ei sufficiat prosequi quācūqꝫ velit ꝛ idem in causa nullitatis.

5 Libellus in quo peto hereditatē excepta tali domo ꝙ pcedat.

1 Solemus quidem. ¶†In iudicio venit omne qđ sub petitione pōt includi nisi ꝯtrium sit actum h. d. Pone† exēplū p. l. si qs intentione. j. e. cum ibi no. ꝙ si dico rē pertinere[c] ad me quā possides videor intentasse tam petitoriū quā possessoriū: qꝛ verbū pertinere pōt intelligi iure pprietatis vel possessiōis. ꝛ de hoc est casus in. c. cū eccl'ia. extra de causa pos. ꝛ ppri. ꝛ hoc est mihi vtile: qꝛ si non probo debeo obtinere. ꝛ de facto nūc habeo ꝙ quidā libellus ita gñalis ꝙ potest ꝯprehendere petitionē hereditatis ꝛ rei vēdicationem ꝛ actor nō pbauit dñium defuncti: sed bene pbauit possess. quia tempore mortis tenebat ꝛ possidebat quod sufficit in petitione hereditatis. vnde ego dico ꝙ debet obtinere sententiam pro se per hanc. l. licet pars dicat contrarium: qꝛ non probauit in rei vendicatione. sed non obstat quia non habuit necesse illam intētare sufficit ergo ꝙ pbauerit in petitione hereditatis: †qꝛ qñ duo cumulant in libello quoꝝ alteruꝫ sufficit ad victoriam non habet actor necesse illud probare: vt no. Cy. in. l. cum te. C. de proba. verba ergo libelli debent intelligi, put magis expedit actori. vt. d. l. si quis intentione. non autem iudicatur fm intentionem rei. ꝛ hoc dicit ista. l. quia reus semper fugeret. et istum articulum declara vt plene not. in. l. inter stipulantem. §. j. j. de verbo. obligati. ¶In tex. ibi de quo actum est subaudi inter actorem ꝛ reum. non eñ est necesse ꝙ in hoc concordent cum intentio rei in hoc non sit inspicienda: imo omne ius[d] actoris venit quod potest comprehendi in verbis libelli nisi nominatim actum est ꝙ non veniat vt sequitur. ꝛ iste text. allega. per papam in. d. c. cum ecclesia sutrina. ¶†Potest etiā poni exemplū in eo qui agit rei vendi. non expressa aliqua causa dominij vt videatur omnem causam dominij deduci in iudicium ꝛ quomodocunqꝫ sufficit ibi dummodo procedat litis contestatio: vt. l. si mater. §. eandem. ꝛ. l. an eandem. §. actiones. j. de excepti. rei iudica. Et idem in iudicio nullitatis si dico aliquam sententiam nulla exprimendo causam possum prosequi quācumqꝫ causam volo. vt not. in. l. j. C. quando prouo. non est neces. per Bar. ante fi. ꝛ no. fm Bart. †dum dicit de quo nominatim actum est ne veniret ꝙ procedit iste libellus peto hereditatem excepta tali domo.

1 Latrunculator de re. ¶†Allegat iste tex. ꝙ iudex maleficiorū non pōt cognoscere de causa ciuili[e] hoc est verum principaliter: sed incidenter sic: qꝛ condemnet furem ad furcas potest etiam condemnare ad restitutionem rerum subtractarum officio iudicis mercenario: vt. l. interdum. §. qui furem. j. de fur. ꝛ ibi no. per Cyn. in. l. si quis a se fundum. C. ad. l. iuliam. de

---

a ¶Nō valebit. ad de qđ dicit Cal. ꝯs. ij. de of. vic. ꝙ si eps existēs extra diocesim ꝯferat bñficiū ad ꝙ cōferēdū vicari⁹ etiā habebat speciale mādatuꝫ: ꝛ illud contulit ea die qua eps ꝯtulit pfertur collatio epi tanꝙ superioris.

b ¶Actis. dicit lu do. ro. consi. c. ꝙ sñia lata psuccessorē nō visis actꝫ pdecessorisē nulla dato qđ recte pnuntiauerit.

c ¶Pertinere. de hoc vbo ptinere vide Bart. sozi. ꝯsi. x. lud. ro. ꝯsi. cccclxvj.

d ¶Oē ius. maxie cū est cl'a sup qb⁹ oibus petit iustitiam ministrari vt p bart. Sozi. ꝯs. xiiij. ꝛ. xxvj. p eundem Paul. ꝯsi. ccxl.

e ¶Causa ciuili. d hoc p Fulg. ꝯsil. xlvij.

vi.⁊ Inno.in.c.cum oporteat.extra de accusationi. Item intellige nisi prorogetur in ipsum iurisditio licet enim in habente simplicem iurisditionem non possit fieri prorogatio de his q̄ pertinent ad merum imperium:vt not.s.ea.l.in vltima glo.in fi.secus est q2 in habente solum imperium potest fieri prorogatio de simplici iurisditione que est minoris gradus:vt no. in.c. de causis.extra de offi.delega.Et adde quod not.in.l.defuncto §.fi.j.de pub.iudi.

2 ☞ In causa ciuili non potest regulariter procedi per inquisitionem.fallit propter publicam vtilitatē vel in causa miserabilium personarum.

3 Commodius est esse reum q̄ actorem.

1 **Inter litigantes.** †Iudiciū cōstat ex ꝑsona actoris ⁊ rei ad hoc allegatur supplex iudicis:vt in.c.forus extra de ver.sig.⁊ sic tres ꝑsone sunt necessarie quod 2 facit ad ea que dixi.s.eo.l.licet.⁊ sic patet per hanc.l.ꝙ †in causa ciuili non potest regulariter procedi ꝑ inquisitionem. quia tunc non esset nisi iudex ⁊ reus fallit propter publicam vtilitatem:vt.l.j.C.de bonis vacā.li.x.vel in causa miserabilium personarum.vt.s.de offi.presi.l.illicitas.§.⁊ ne tenuis. ⁊ vide Inno.in.c.ad nostram.de iureiur.⁊ quod not. Bart.in.l.iiij.§.hoc autem iudicium.j.de dam.infe.¶ In tex.ibi alter possessor sit idest reus nam habuit respectum ad iudiciū reale in quo reus solet esse possessor subaudi verus vel fictus:vt si dolo desijsset possidere;vt.l.is qui dolo.j.de reivend.⁊.l.electio.§.is.j.de no 3 xa.¶ †In text.ibi qui commodo.not.ergo ꝙ commodius est esse reum q̄ actorem;quia reus absoluitur actore non probante licet ipse nihil de suo iure probet.vt.l.fi.C. de rei vendi.ideo in iudicijs duplicibus contenditur quis dicatur actor et quis reus;vt no.l.in tribus.

a ¶ Et recepisse. ꝺ istis verbis.vide bar.sozi.ꝯsi.xix. vbi ponit materiam cuiusdā depositi.

2 ☞ Promittens aliquem defendere si non suscipit iudicium dicitur tamen defendere si hoc erat vtilius ei quem defendere debebat.

3 Quod possit defendere per alium nisi fuerit electa industria persone.

4 Stipulatio de defendendo continet clausulam iudicatum solui . et econtra stipulatio iudicatum solui clausulam de defendendo.

Quod etiam teneatur in iudicio sistere si hoc expedit. et vbi mittitur ad absentem quem defendit:mitti debet expēsis suis vide ibi.

1 **Recte defendi.** ¶ †Nota hic ꝙ ille q promittit aliquem defendere tenetur iudiciuȝ suscipere.sed an precise dic 2 vt.s.de procur.l.sed ⁊ hec.§.pretor.in gl.†⁊ aliqn̄ si non suscipit dicitur defendere si hoc erat vtilius ei quem defen 3 dere debebat.vt eadem.l.sed ⁊ hec in fi.cum.l.seq. †Item not. ꝙ potest defendere per alium quod est verum nisi fuerit electa industria persone vt si erat quidā expertus procuratori nā tūc non posset defendere per alium non ita expertū. ar.in.l.inter 4 artifices.j.de solu.†Item no.ꝙ tenetur soluere iudicatum aliter non dicitur defendere.Et sic no.ꝙ sicut stipulatio iudicatū solui continet clausulam de defendendo.vt.l.iudicatuȝ so.j.iudi.sol.ita ⁊ stipulatio de defendendo continet clausulam iudicatum solui.quod ita bene nescio alibi.Et adde ꝙ etiam teneꝛ in iudicio sistere si hoc expedit:vt no.per glo.in.l.si filius.s.qui satisda.cog.⁊ adde quod habetur in.l.ij.in fi.j.q ex cau.in possess.ea.quia si expedit vt mittatur ad absentem quem defendit debet mitti suis expensis:vt ibi no.

b ¶ Alibi celebrato. ꝺ materia huius.l.vide barb. late.ꝯsi.xlvj.lib. ij.⁊ Alex.consil. lxxxiij.

2 ☞ Forma iuramenti in litem contra dolosum.

1 **Non a iudice.** ¶ †Cōtra dolosuȝ fit ꝓbatio interesse ꝑ iuramētuȝ in litē.nō aūt est necesse ꝓbare ꝑ testes.hoc dicit 2 ¶ †In tex.ibi ex eo qꝺ interest fit.i.ex eo qꝺ ꝓbaꝛ ꝑ testes vere interesse.hoc em̄ non requiritur:sed sufficit ꝙ actor iuret ꝓ tanto nolle illa re carere ⁊ ſm illud ꝙ erit iuratum secuta tn̄ taxatione iudicis fiet condēnatio:vt.j.de in litē iu.l.videamus.§.pe.nō ergo iurat actor tm̄ sua interesse.i.in tanto dānificari:sed iurat ꝓ tanto nolle re carere.pōt em̄ esse ꝙ res illa non erat sua ⁊ sic re vera nō dānificaꝛ ⁊ nihilominus sibi defertur iuramentū.⁊ hoc est ꝙ sequitur in ver.deniq3.⁊ istud est de mente istius.l.¶ In tex.ibi:nō dubitatur subaudi ⁊ tn̄ honestum interesse nō pretendit:sed dūtaxat affectionis rōne cuius iuraꝛ in litem.⁊ sic probat qꝺ in principio dixerat non fieri cōdemnationē in eo ꝙ vere interest.ſm Bal.

1 **Si quis alio.** ¶ †Stipulatio iudicatum solui euanescit siue mutetur iudex siue causa vel res siue actio.h.d.tex.cū gl.⁊ adde.l.iij.j.iudi. sol.⁊.l. cum ad sempronium.cum ibi plene notatis.

2 ☞ Si in domicilio mariti sit statutū de lucrando totā dotem vxore precedente in matrimonio.sed in domicilio vxoris nō sic debet seruari statutū in domicilio viri.

3 Confectio instrumēti non est sufficiēs causa faciendi quē sortiri forū si sit de contractu alibi celebrato.

4 Si in domicilio viri erat statutū ꝙ vir nō possit instituere vxorem ⁊ non in domicilio vxoris.⁊ eaȝ instituit valebit institutio quo ad bona existentia in domicilio vxoris.

1 **Exigere dotem.** ¶ †In cōtractu dotis est hoc speciale.q2 non sortitur maritus forū in loco celebrati ꝯtus si celebratus erat in domicilio vxoris s3 solū in domicilio ꝓprio.h.d.Certe nō videꝛ hoc speciale:q2 licet marit9 receperit dotē in domicilio vxoris tn̄ q2 illuc accessisset tanq̄ aduena ⁊ peregrinus non sortitur ex hoc contractu ibi forū. Et hoc est regulare in quolibet alio contractu ⁊ qualibet alia ꝑsona vt s.eo.l.heres absens.§.j.Itē q2 licet ibi receperit ⁊ ad restituendum se obligauerit:q2 tn̄ non erat ibi mansurus:sed ad ꝓpriū domiciliū rediturus.solutio ⁊ restitutio vr̄ in suū domicilium collata q2 ibi speratur matrimoniū solui morte viri vel vxoris.⁊ constat hoc esse regulariter.ꝙ l3 contractus celebretur in vno loco si tn̄ solutio cōfertur in aliū locū non sortiꝛ quis forū in loco celebrati ꝯtractus:sed in loco collate solutionis.vt.s.e.l.heres absens.in fi.in tex.⁊ glo.Non ergo video quare debeat 2 dici esse speciale in dote sicut Barto.dicit. †Et alleg.ista.l.ꝙ si in domicilio mariti sit statutū de lucrando totā dotē vxore predecedēte in matrimonio:sed in domicilio vxoris nō sic debeat seruari statutū qꝺ est in domicilio viri vt no.in.l. cunctos po.de sum.tri.⁊ casus est iste.Et intellige hanc.l.qn̄ in loco in quo receperit dotē ⁊ confectum fuit instrumētū in quo se obligauit ad ipsam restituendā maritus non sortiebaꝛ forū aliqua ratione si aūt sortiebaꝛ puta rome ratione cōis patrie tunc l3 ibi dotē receperit vt aduena pōt ibi conueniri etiā tꝑe legationis et sic forus q poterat declinari ex hoc fortificatur vt declinari nō possit.vt.s.eo.l.si vxor.ſm intellectū quē ponit ibi glo.⁊.l.ij.§.oēs.Sed.d.Cy.intellexit hāc.l.alio modo ꝙ maritus in domicilio vxoris cōfessus est dotē recepisse nō tn̄ de receptione aliter apparet.ista confessio non est ꝯtractus:q2 nō obligat cōfitētem:sed potius pōt dici distractus:q2 liberat vxorē vel patreȝ eius a promissione dotis illi facta vn̄ dicit Cy. ꝙ ista.l.intendit dicere ꝙ in loco distractus qs non sortiꝛ forum l3 sortiatur in loco cōtractus.ista lectura non placet per.l.qui certo loco.j.de condi.inde.vbi quis sortitur forū in loco distractus:l3 quidam allegent illā.l.in contractū. preterea ista confessio probat solutionem dotis factam marito ⁊ ideo si fieret per verbū pre a teriti temporis puta se habuisse ⁊ recepisse[a] quia tamen ista receptio potuit fieri tꝑe instrumenti confecti presumitur tūc fuisse facta vt plene no.Bar.in.l.post dotem.j.solu.matri.in.j.q.⁊ l.si ita quis stipulatus.§.chrysogonus.j.de verbo.obli. si ergo sortiretur foruȝ ratione receptionis probate per testes ita ⁊ ratione receptionis probate ꝑ confessionē.q2 ista cōfessio: licet liberet vxorem vel eius patrem tn̄ habet implicitā obligationē mariti.nō dico ꝙ obligeꝛ maritus ex cōfessione sed ex receptione ꝓbata ꝑ cōfessionem.vn̄ nō est verū ꝙ hic sit solus distract9 est ergo sola ratio illa quā.s.dixi.q2 licet sit cōtractus fuit tamen celebratus tanq̄ ab aduena nec video aliquē specialitatē in dote nisi dicamus ꝙ etiā si ibi non erat vt aduena:sed habebat ꝑgulā vel armariū adhuc idem sit ⁊ tunc est speciale in dote.q2 ista.l.simpliciter loquitur.Sed hoc puto verū qn̄ sperabatur ibi continuo morari.Sed si sperabatur ad domiciliū proprium redire tunc adhuc non videtur speciale in dote:q2 solutio cēsetur adhuc illuc collata vbi sperabiꝛ matrimoniū dissoluendum.Glo.etiam dat hic aliū intellectū notabilem:vt velit dicere ꝙ in loco instrumenti confecti de contractu nō sortiatur quis forum si contractus non erat ibi celebratus sed alibi non potest esse ꝙ de contractu celebrato in vno loco conficiatur in 3 strumentum in alio loco.⁊ sic no.†ꝙ instrumenti cōfectio non est sufficiens causa faciendi quem sortiri forū si sit de cōtractu b alibi celebrato[b] qꝺ no.†Facit etiā ista.l.ad.q.si in domicilio vi 4 ri erat statutum ꝙ vir non possit instituere vxorē:sed in domicilio vxoris non erat ⁊ vir instituit eam an valeat.⁊ facit ꝙ nō sed hoc est verum q̄tum ad bona ibidem existentia.Sed si habebat bona in domicilio vxoris quantum ad illa valebit ꝑ ea que no.per Cy.in.l.cunctos populos.et in specu.ti. de sen.vbi format hanc questionem.

2 ☞ Verba dubia vel obscura prolata in cōtractibus interpretantur contra proferentem.

Si proferantur a testib9 interpretanꝛ contra producentē ibi.

3 Dubietas vel obscuritas cadēs in ineptitudinem vitiat libellum ⁊ exceptionem.

Si proferens

4 Si proferens non declarauit et mortuus est: non poterit heres declarare.
5 Declaratio semel facta amplius variari non potest.
6 Uerbum pertinere in libello positum tribus modis intelligi potest ꝛ qualiter intelligatur.
7 Rescriptum si est impetratum contra titium: ꝛ sint plures titij: non est nullum: sed ad impetrantem pertinet declarare de quo titio senserit.

1 **Si quis intentione.** †In iudicijs verba dubia vel obscura siue proferantur ab actore siue a reo debēt interpetari ſm intentionē pferētis ꝛ put sibi magis expedit. hoc dicit. Et semper allega. tex. cum gloss.

2 ¶†Sed in contractibus est ecōuerso: qꝛ fit interpretatio contra proferentem ꝛ prout sibi expedit vt. s. de pac. l. veteribus. ꝛ. l. si arborem. §. fi. de serui. vrb. predio. et loquitur ista. l. quando verba proferuntur a partibus: siuero a testibus tunc si sunt dubia fit interpretatio contra producentes: quia dubia probatio non releuat producentem: vt in. c. in presentia. extra de probatio.

3 †Item intellige hanc. l. quādo dubietas vel obscuritas non cedebat in ineptitudinem alꝰs vitiaret libellum: vt. l. eo. §. j. j. si mēs. fal. mo. dixe. ꝛ etiam exceptionem quia etiā exceptio debet esse apta vt. l. j. ſ. de flumi.

4 ¶†Sed quid si proferens non declarauit ꝛ mortuus est an heres eius poterit declarare glo. ſ. de rei vendic. l. idem pompo. scribit frumentum in fin. tenet ꝙ non quā docto. reputant notabilem: ꝛ eodem modo dicunt ꝙ si sunt prolata a procuratore non poterit declarare nec interpretari nec econuerso: est ergo declaratio adeo personalis qꝺ personam non egreditur de hoc dic per Bart. in. l. inter stipulantem. §. j. ſ. de verb. oblig. ꝛ ꝙ idem not. in. l. terminato. C. de fru. ꝛ lit. expen.

5 †Et adde ꝙ declaratione semel facta non licet amplius variare. glo. est singularis. in. l. triticum. ſ. de verbo. obli. licet secus in electione vt. l. eum qui certarum. ſ. de verbo. oblig. nam ꝛ ius eligendi transmittitur ad heredem non ius

a declarandi[a] vel interpretandi. vt. s. dixi.

6 ¶†In glos. ibi. vt si debita non pro sua: dic hanc glo. intellige veram si actor solū dicebat in suo libello rem ad se pertinere: quia tunc licet possit intelligi tribus modis scꝫ: iure dominij: item iure pos. item qꝛ erat sibi debita confessio tamen rei quod ad ipsum pertineret debet intelligi ꝙ hoc vltimo modo qꝛ magis hoc expedit reo: sed si actor expresse dixisset ad se pertinere iure dnij confessio rei ꝙ ad illū ptinere deberet intelligi ſm ꝙ actor asserebat: qꝛ simplex responsio intelligitur ſm interrogata: vt. l. si defensor. §. j. ſ. de interroga. acti. ſm Ange. ꝛ bene. Et vide hic qꝺ not. in Specu. de cita. §. j. ver. quid si impetro. vbi dicit p hanc l.

7 †ꝙ si impetretur rescriptum contra titium et sint plures titij non est rescriptum nullum. Sed ad me pertineret declarare de quo titio senserim: sicut ergo verba prolata in iudicio intelliguntur ſm proferentem ita ꝛ prolata in supplicatione que fit superiori. quod not.

2 ☞Aliud est pronuntiare quem liberum: aliud pronuntiare esse liberandum.
3 Causa si cōmittatur consilio sapientis ꝛ sapiens cōsuluit reum fore absoluendum ꝛ iudex ita pronuntiauit illū fore absoluendum: censetur ipsum absoluere.
4 Ubi non pōt actori cōsuli contra contumacem per missionem ex primo decreto interponitur decretum iudicis quod hꝫ vim diffinitiue sententie.

1 **Qui se dicit suus.** †Qui i suo libello petit se manumitti non dꝫ pnūtiari esse liber. Sꝫ esse manumittēdus ꝛ ex via manumissionis erit liber. Sꝫ si reus est ꝯtumax in contestando litē ꝛ sic ad diffinitiuā nō pōt peruenire tunc loco primi ꝛ secūdi decreti pnūtiatur liber: ꝛ tūc erit liber ex die decreti interpositi. h. d. in effectu not. ¶In tex. ibi nummis suis emptum dic quo casu: licet sibi consistere contra dnm in iudicio ꝛ petere illum cōpelli ad se manumittendum. vt. s. eo. l. vix. ver. sed si quis suis nūmis. ¶In text. ibi ex quo redempturus est: dic glo. exponit qꝺ per sniam declaratū est eum redemptum que expositio non placet: qꝛ tunc statim lata snia esset liber sine aliqua manumissione: cuius contrarium. ſ. pꝫ in ver. proinde. vbi dicit ꝙ cōpellitur manumittere: ideo expone redemptus est. i. declaratus debere manumitti et secuta est manumissio. non ergo iudex debet declarare ipsum esse liberum sed liberandum per manumissionem ꝛ hoc est quod sequitur quia constitutio ꝛc. s. principis que prouidet seruis hoc casu.

2 †Not. ergo ꝙ aliud est pronuntiare quem liberum aliud pnuntiare esse liberandum: ꝛ hoc ideo quia ad iudicem nō ptinet liberare sed facere vt a domino liberetur alias pnuntiando ipsum fore liberandum videtur ipsum liberare. argu. in. l. fundus qui luciꝫ titij. ſ. de rescinden. vendi. ꝛ hoc inducitur ad

3 q. †si causa committitur consilio sapientis ꝛ sapiens cōsuluit reum fore absoluendum ꝛ iudex pronuntiauit ſm formam cō

b silij:[b] ꝛ per consequens illum fore absoluendū censetur ipsum absoluere: qꝛ in sua potestate erat hoc facere vide quod no. Cy. in. l. j. C. si aduersus liber. qꝛ hoc facit ad multa. ¶In text. ibi. sed si latitet subaudi. s. reus seu dominus qui dꝫ manumittere et dic ante lit. contesta. et sic non potest perueniri ad sententiā diffinitiuam lite non contesta. nec ad missionem ex primo vel secundo decreto in bonis suis: quia non petitur quātitas estimabilis sed libertas que est inestimabilis: certe hoc casu loco primi ꝛ secundi decreti iudex pronuntiat ipsum liberum alias actor remanet sine promissione: ꝛ hoc exemplo constitutio senatusconsulti que loquitur quando relicta est libertas per fideicommissum et heres qui debet manumittere latitat nam pnuntiatur liber sine manumissione et hoc est quod sequitur.

4 ¶†No. ſm docto. et tene menti ꝙ ibi potest actori consuli contra contumacem per missionem ex primo decreto interponitur decretum iudicis quod habet vim diffinitiue sententie: facit. c. j. de eo qui mit. in pos. lib. vj. ꝛ quod not. in aut. si omnes. C. si vt se ab heredi. absti. ꝛ hoc dicunt docto. in materia primi ꝛ secundi decreti. de qua per Bartol. in. l. si finita. §. iulianus. ſ. de damno infec.

2 ☞Quando iudex parte presente mouet ꝙ tali die compareat ad audiendam sententiam etiam si non dicat peremptorie nec aliam cōminationem faciat: tamen hec monitio habet vim peremptorij ficti.
3 Citatio in quatuor casibus dꝫ esse peremptoria.
4 Citatio simplex est vnica qñ ꝛ in quibus casibus sufficiat.
5 Citatio potest fieri per literas portandas per nuntium ad citandum: et per literas affigendas in albo seu in valuis palatij: ad similitudinem edicti pretoris et per quem possit hoc modo fieri.
6 Citatio quando possit fieri per edictum et quid si quis nunꝙ fuit personaliter citatus et quid si possit commode citari ad omnes actus.
7 Citatio debet fieri ad instantiam partis. Sic et sententia est ferenda parte petente ꝛ contumaciam citati accusante.
8 Mox fieri dicitur id quod fit post decem dies: ꝛ quid significet hec dictio. remis.

1 **Ad peremptorium.** †Solenne peremptorium dicitur quod precedentibus tribus citationibus cum interuallo. x. dierum. p qualibet fit quarta citatio ad malitiā conuincendam cum cōminatione quod amplius non expectabitur. Minus vero solēne dicitur quādo in prima vel scđa citatione fit dicta cōminatio ꝙ ad sententiam. p ceditur ipso vlterius non expectato: vel citatur peremptorie quo casu vlterior citatio non requiritur: sed vnica potest fieri pro omnibus. Solennissimum aūt peremptorium est quando etiam post quartā citationem emanat quinta quā iudex ex benignitate facere potest: ꝛ non comparente reo in citationibus predictis fertur sentētia vel pro ipso vel pro actore ſm ꝙ reperietur p iudicem ipsos fouere iustitiā. h. d. vsqꝫ ad. l. ꝛ post edictum. §. ꝙ si is. ꝛ iste tres prime leges loquuntur de peremptorio solenni. l. nonnunꝗ. de minus solenni. l. autē in peremptorio pōt intelligi in vtroqꝫ ꝛ sic referri ad precedentes leges: et etiam ad sequentes. l. autē post edictum. loquitur de solēnissimo: ꝛ etiam declarat quid fieri debeat reo nō cōparente in aliqua citatione.

2 †adde ꝙ est dare peremptorium non verum de quo non loquuntur iste. ll. sed fictum. s. quādo iudex parte presente monet ꝙ tali die cōpareat ad audiendam sniam. nā etiā si non dicat peremptorie nec aliā comminationē faciat vim tñ habet peremptorie hec monitio: vt. C. quomodo ꝛ qñ iud. l. ij. ꝛ sic vlterior citatio non requiritur: similiter si emanauerunt tres citationes licet in vna earum sit dictum peremptorie nec posita cōminatio tamen habet vim peremptorij ficti: vt. l. tres denuntiationes. C. eo. titu. quomodo ꝛ qñ iudex. Quarta ergo citatio de qua hic in. l. ꝛ tertium ibi dum dicit quibus prepositis tunc peremptorium impetret. i: quartam citationem nō est necessaria ꝛ multominus quinta de quo in. l. post edictum cuꝫ sufficiant tres. d. l. tres denuntiationes et sic pꝫ ꝙ iudicis officium in istis dilationibus expectatorijs latuꝫ est vt possit etiā parte inuita citatum de benignitate expectare licet expectare non teneatur: ꝛ hoc etiam modo potest exemplificari. l. non qc quid. s. eoꝺ.

3 ¶†Nota. j. in verbo peremptorio ꝙ citatio debet esse peremptoria. dicit etiam Innocen. in. c. de petitione. extra de accusati. hoc esse verum in quatuor casibus scꝫ cum index vult peruenire contra absentem ad sententiā diffinitiuam

a ¶Declarādi. an potestas declarādi trāseat ad heredes. vide pdo. Sig. ꝯsi. cvij.

b ¶Formā cōsilij. Adde Ang. ꝯsi. clxxx.

⁊ in hoc casu loquuntur iste.ll.vt patet in.l.⁊ post edictum. in verbo ꝓnuntiabitur: vel cum ad interlocutoriam de mittendo in pos.ex primo ⁊ scđo decreto: vt no.glo.in.l.presenti.§.cū autem monitus.C.de his qui ad eccl.cōfugiunt ⁊ etiā in.l.si finita.§.iulianus.ꝫ.de dam.infec.⁊ ibi per Bar.qui hoc idē tenet vel cū peruenitur ad annotationē bonorū in causa criminali que equiparatur primo ⁊ scđo decreto in ciuili: de qua in titu. de requi.re.vel cū puenitur ad absolutionem ab obseruatione

4 iudicij ut.l.ꝓperandum.§.⁊ si quidē.§.eo.ti.† In istis enim requiritur peremptorium verum vel fictum: alˀs nō valeret ꝓnūtiatio: sꝫ in alijs sufficit vnica ⁊ simplex citatio: vt cū quis citatˀ ad videndū iurare testes non enim requiritur ꝙ dicatur peremptorie. Itē hꝫ locū peremptoriū in causis in quibus ordinarie proceditur non in illis in quibus relaxatur ordo iuris ⁊ ꝓceditur sine strepitu ⁊ figura iudicij: vt in cle.sepe.de verbo.signifi. Ange.hic aūt dat regulā generalem ꝙ in omni interlocutoria magni preiudicij requiritur peremptoriū sicut in diffinitiua: secus si sit parui preiudicij.arg.in.l.ij.C.vbi in rē acti.⁊.l.sicut C.de prescrip.xxx.anno. Ubi sufficit vnica citatio ad interrumpendā prescriptionem: qꝛ reputatur modici preiudicij: lꝫ non fuerit dictum peremptorie ⁊ ideo tenet ꝙ ad missionem ex primo decreto non sit necessaria peremptoria: lꝫ glo.⁊ Barto. dicant contrarium: facit quod not.per Innoc.in.c.coram felicis. extra de resti.in integ.de interlocutoria parui preiudicij ꝙ aduersus eam non petitur in integ.resti. Item non requiritˀ peremptoria citatio quando par citat parem vt iudex iudicem vel arbitrum ꝫm ea que habentur.in.c.prudentiam extra de offi.deleg.⁊ in.c.si.de arb.glo.est in cle.j.de hereticis ꝙ sufficit vna citatio etiam non peremptoria. Idem in citatione extraiudiciali vt cū capitulū vult ꝓcedere ad electionē ⁊ debent citari absentes: nā sufficit vna citatio: licet nō pemptoria vt not. Innocen.in.c.cum nobis.extra de elec. Item si in prima citatione citatus inuentus dicat se nolle venire non requiritur vlterior citatio peremptoria etiam cum peruenitur ad diffinitiuam: vt no.glo.in.l.fi.ꝫ.de in integ.restitu.⁊ in.l.tres denuntiationes C.quomodo ⁊ quando iud.quam etiam tenet Bart.in.§.iulianus.sed Cy.in aut.qui semel.in.ix.q.C.quomodo ⁊ quando iudex.videtur tenere contrarium ꝙ imo requiritur ad malitiam superandam. Et ista est tutior ꝫm Ang.nec etiam requiritur si ille qui erat citandus appellauerit ab aliqua interlocutoria: quia per hoc videtur ꝓtestatus ꝙ amplius coram iudice non vult comparere: ideo potest contra eum ꝓcedi ad diffinitiuam eo vlterius non citato: vt est casus notabilis: in.c.ij.de dolo et contu.lib.vj.

5 ¶ † Secundo no.in verbo edictum: ꝙ citatio potest fieri per edictū quod potest intelligi duobus modis scꝫ ꝑ literas portandas per nuntiū ad citandum: ⁊ hoc est clarū. secundo per literas non portandas ꝑ nuntiū: sed affigendas in albo seu in valuis palatij ad similitudinem edicti pretoris: de qua citatione habetur in cle.j.de iudi.⁊ per Barto.in extrauaganti ad reprimen.super verbo.per edictum. Et etiam hic in glo.⁊ ista non poterat fieri nisi per iudicem ordinarium vel ꝑ delegatum a principe: secus si ab inferiore: vt hic in gl.⁊ ꝑ Cy. in aut.qui semel.C.quomodo ⁊ quando iudex. ¶ Sed quando poterat fieri hec citatio per ordinarium vel per delegatum vt arctet citatum: iniustum enim videtur quem citari tali modo cum possibile sit ꝙ ad eius notitiam non perueniretur ⁊ sic sine culpa punietur pena contumacie: nam et alibi habemus ꝙ debet quis citari personaliter si potest reperiri: vel si reperiri non potest debet citari ad domum iuxta ea que habentur in l.j.ꝫ.de lib.agno.⁊ in.l.iiij.ꝫ.de dam.infect.⁊ in.c. causam.extra de dolo ⁊ contu.iste passus male declaratur per nostros doct. ⁊ maxime per Bart.in.d.extrauaganti.qui voluit declarare ⁊

6 imperfecte loquitur.† Dicas ergo ꝙ aut fit de illo qui nunꝙ fuit citatus personaliter. Et tunc fieri non potest talis citatio vt ipsum arctet vt faciat ipsum haberi pro vero cōtumace tanꝙ personaliter citato nisi per principem vel de ipsius expresso mandato ⁊ etiam vltra hoc ꝙ ipse impediat quominus citatio per nuntium possit ad ipsum peruenire vel ad locum vbi est citandus non sit tutus accessus: ⁊ iste est casus in.d.cle.j.de iudi. Si vero semel fuit citatus per nuntium personaliter: tunc aut ad certum: ⁊ determinatum actū ⁊ tunc ad alium similiter nō poterit citari per edictum: nisi concurrētibus illis duobus de quibus.ꝫ.ꝙ fiat de speciali mandato principis ⁊ in casu de quo ꝫ.quia prima citatio non extenditur vltra illum actum ad quē fuit facta: vt nota.in.d.c.ij.de dolo et contuma.lib.vj.per glos. aut citatus generaliter ꝙ venerit ad causam peragendā vel cause adesset vsqꝫ ad diffinitiuam sententiam et per cōsequēs videtur ad omnes actus citatus que citatio potest fieri de iure.vt.ꝫ.eodem.l.si pretor.in princip.⁊.l. consentaneum ⁊ in aut. qui semel.C.quomodo ⁊ qū iud.quod tamen est verum de illo qui longe abest ⁊ non potest commode in singulis actibus citari non de illo qui potest prout voluit Jo.an.in addi.Specu.in ti.de cita.§.viso.⁊ tunc quia semel est citatus ꝑsonaliter ad oēs ⁊ singulos actus cause non potest commode amplius in singulis actibus personaliter citari: tunc etiam sine speciali mandato principis posset citari ex superabundanti per edictum positum in locis publi.et ita sentit Paul.de leaza.in.d.cle.j.de iudi.facit quod not. Innocen.in.c.si aduersarius.extra de eo qui mit.in pos.et ita seruatur in curia romana.c.quoniam auditores palatij quibus committitur causa de toto mūdo decernūt primam citationem fiendam per nuntiū personaliter: qꝛ facta ⁊ habita citatione nuntij postea amplius ad ipsum nuntium non mittunt: sed faciunt ipsum citari per edicta in audientia contradictarum vbi conueniunt oēs procuratores curie ⁊ virtute illarum citationum perueniunt ad diffinitiuam. Et vidi semel quendam ꝓcessum factum in patria foriliuij per quendam commissarium pape ad instantiam cuiusdā episcopi contra quosdam nobiles qui fuerunt primo citati personaliter et postea semper per edicta ⁊ lata erat sententia contra eos dicebant illi causam non valere: quia nunꝙ fuerūt citati nisi semel ⁊ ꝙ ille citationes per edicta ipsos non arctabat: ⁊ quidam docto.hoc consulebant: sed ego dicebam ꝙ illud fundamentum non erat bonum cum semel fuissent citati personaliter ⁊ generaliter vt adessent cause: ideo postea poterant citari per edicta ⁊ illi doct.de hoc non perpendebant nec considerabant.sed propter aliud ego dixi ꝙ ille citationes eos non arctabant: qꝛ processus fuerat factus in eadem patria: ⁊ sic illi commode poterat citari ad singulos actus: ideo illa citatio non valuit vt no. Jo.an.in loco preallег.in addi.Spe. Tene menti quia ista poterunt tibi facere honorem et pauci sunt qui bene intelligant

7 ¶ † Tertio not.in verbo impetret: ꝙ citatio debet fieri ad instātiam partis: ideo sis cautus ꝙ hec ponatur in processu alˀs non valeret ⁊ eodem modo sententia est ferenda parte petente vt.d.l.properandum.§.et si quidem.et ibi etiam per Bar.supple ⁊ contumaciam citati accusante alias non reputaretur con-

8 tumax vt ibi patet. ¶ † Item not.in versic.mox ꝙ dicitur mox fieri id quod fit post.x.dies.de significato huius dictionis dic vt no.in.l.j.solu.matri.

2 ☞ Citatio quod quis compareat ꝙprimum potest valet quantum ad hoc vt possit puniri a iudice de contemptu: si non comparet.

1 **Per interuallum.** † Not. ꝙ citatio dꝫ continere certum terminum alˀs non valet vt hic.⁊.ꝫ.qđ vi aut clā l.aut qui aliter.§.j.⁊ no.Spec.de cita.§.sequitur.v. quid si non prefixit.⁊ per Barto.in.l.liber homo.§.decem.ꝫ.de verbo.oblig.et per glo.in aut.de exhi.re.§.si vero.col.v.in con-

2 trarium.facit.c.eos.§.j.de sen.excō.lib.vj.† vbi videtur valere ꝙ citatus debet comparere cum primū potest: sed dic primum dictum verum quantum ad hoc vt possit procedi contra citatum ad instantiam alterius partis ad aliquem actum preiudicialem citato sed quantum ad hoc vt possit puniri a iudice de contemptu si non comparet valet citatio etiam si non cōtineat certum tempus et debet comparere cum primum potest: vt in d.c.eos.quod not.

1 **Vel peremptorio.** † Not. ꝙ peremptoria citatio dicitur quando continet cōminationem ꝙ de cetero amplius non citabitur nec expectabitur sed procedetur ad diffinitiuā vel actū iustitia mediante posito ꝙ nō dicatur peremptorie citatus: quia ista ꝯminatio tantū importat ⁊ si ponatur verbū peremptorie nō esset necessaria ista cōminatio.si tū comminatio non esset certa sed conditionalis: qꝛ non diceret se ꝓcessurum ad snīam: sed diceret contra te ꝓcedemus prout iuris ⁊ rationis fuerit tunc non habet vim peremptorij qꝛ ius et ratio vult ꝙ iterum citetur vel requiritur peremptoria citatio: vnde videtˀ dicere si ista verba ponuntur in prima vel in secunda citatione procedemus contra te ad tertiam ⁊ ad quartā: ⁊ sic adhuc erit necessaria tertia.⁊ ita no. Innocē.in.c. cām que.extra de rescri.⁊ per Bar.in.l.si apparitor.C.de coartali.lib.x.⁊ in.d.§.iulianus.

2 ☞ Forma peremptorij in prima vel scđa citatione.

3 Lex lꝫ precise loquatˀ in dilatione expectatoria: vt ꝙ qs nō habeat minus.x.dierum pōt tamen iudex abbreuiare.

4 Eodem modo si diceret ⁊ nō plus poterit tamen prorogare cā rationabili subsistente arbitrio iudicis.

1 **Nonnunꝙ.** † No. ꝙ prima vel secūda ci-

2 tatione potest mitti peremptorium † qualiter aūt hoc fiat: vide ho.glo.in.c.cōstitutus.de sen.excō.li.vj.naꝫ cōmunis stylus est ꝙ dicatur

dicatur altero de duobus modis citamus te vt cōpareas ad sententiā infra.vj.dies.vel.xij. vt iudici videbit: quorū duos vel quatuor ꝑ primo:alios duos vel quatuor ꝑ scdo:alios ꝑ tertio ⁊ peremptorio assignamus vel simpliciter dicat ꝑ prima scda ⁊ tertia citatione.Et aduerte ꝙ non est necesse ꝙ tunc apponatur in dicta citatione terminus q̄ veniret apponēdus in omnibus alijs vt.x.dierū pro qualibet:sed sufficit ꝙ apponatur vnius citationis puta.x.dierum cum dicta appositione peremptorij vel magis aut minus ſm ꝙ iudici videbitur vt hic in fi.†Ex quo no.ꝙ lȝ lex precise loquat in dilatione expectatoria puta ꝙ non habeat minus.x.dierū.vt.ſ.e.l.per interuallum nihilominus pōt iudex abbreuiare:†⁊ eodeȝ modo si diceret ꝙ non plus pōt porrogare causa subsistente: quia illa verba precise debent intelligi nisi causa rationabilis subsistat que iudicis arbitrio relinquitur vt hic patet:⁊ circa hoc vide qđ no.Bar.in.l.ij.de re iudi.

2 Contumax si non fuit citatus peremptorie:sententia lata etiam pro eo non valet.

Lite non contestata non peruenitur ad sententiam ⁊ quando possit ibi.

3 Statutū si dat formā citandi puta ꝙ citetur trina citatione nō posset iudex hanc formam alterare.

4 Quādo reus citatus in aliqua ex citationibus de qbus hic nō cōparuit:actor vero in qualibet cōparuit ⁊ contumaciā rei accusauit tunc reus patitur condēnationē expensarum propter contumaciam cōmissam in primis citationibus etiam si sentētia pro eo postea feratur.

5 Quid si etiam actor non comparuisset in primis citationibus: sed in vltima.

6 Quid si reus comparuisset in prima vel in secunda:⁊ actor nō comparuisset.

7 Si actor ⁊ reus in prima citatione cōparuissent: potuisset ferri sententia nec esset necessaria alia citatio.

8 Quando in prima ⁊ secunda citatione comparuit reus ⁊ non actor.in tertia vero comparuit actor ⁊ non reus quis eorum dicatur contumax.

1 **Et si post edictum.** †Nota esse ctū peremptorij:ꝙ si citatus nō cōparet facit vt possit ad diffinitiuā perueniri.Itē ꝙ cōtumax nō ꝓpterea perdit ius suū:ꝙ si fouet instā causam snīa dȝ ferri pro eo sicut nō esset ꝯtumax:solum ergo nocet in expensis.vt not.in.l.contumacia.§.contumax.ſ.de re iudica.†Et aduerte ꝙ si non fuisset citatus contumax snīa lata etiam pro eo non valeret:vt no.in.l. ea que.C.quomodo ⁊ quando iud.⁊ in.l. furioso.ſ. de re iudic. Item habet locū ista lex lite contestata alias posset procedi ad diffinitiuam vt hic dicit glo.⁊ bene nisi esset causa in qua posset procedi lite non contestata:vt in cle.sepe.de ver.sig.poterat etiam iure isto ab absentia rei citati et contumacis liquidari de causa ⁊ insticia actoris:quia reo absente etiam iure isto con trahebatur hermodiciū.i.litis desertio pro parte rei vt sic possit de causa liquidari ⁊ ad diffinitiuam ꝓcedi licet secus actore absente sicut in seq.ver.ꝙ si his.cū his que ibi dicam.†Item adde ꝙ si statutū daret certam formam citandi:puta ꝙ citetur trina citatione non posset iudex alterare hanc formam nec haberet locū.l.nonnunꝗ.vt no.per docto.in.c.ex tue.extra de cleri.non resi.⁊ etiam tenebat Jac.bu.⁊ Bal.qui alleg.ad hoc gl. in vsibus feudorū.de mili.vasal.qui cōtumax est.in prin.⁊ vide omnino Inno.in.c.ad petitionē.†Ultimo debes scire ꝙ iste.ll.loquuntur quando reus citatus in nulla citatione comparuit:actor vero qui citari fecit in qualibet comparuit ⁊ cōtumaciam rei accusauit:quo casu reus ꝓpter contumaciā cōmissam in primis citationibus patitur condēnationem expensarum etiā si sententia postea feratur ꝓ eo:vt no.per Cy.in.l.sancimus.C.eo.sed ꝓpter cōmissam in vltima citatione peremptoria patitur diffinitiuā contra se vel pro se.†Si aūt actor in primis citationibus nō cōparuisset sed in vltima tunc reus in primis nō posset dici contumax cū eius cōtumacia non fuerit accusata:⁊ etiā si cōparuisset nihil fuisset actum: vt not.in.l.ij. ſ.si quis in ius voc nō ie.ideo non condemnaretur in expēsis nec etiā actor posset dici cōtumax eadē ratione postꝗ reus nō comparuit nec illius contumaciā accusauit ideo admitteretur ad vltimam citationē petendā ⁊ etiā si non soluerit expensas. †Si vero reus cōparuisset in prima vel in secūda ⁊ actor nō cōparuisset:tunc eius contumacia accusata per reū ille citatiōes haberētur ꝓ non factis:vt.ſ.ea.l.versi.sed si is.⁊ actor non admitteretur ad aliā citationeȝ petendā nisi refusis expensis. vt in.c.j.de dolo ⁊ ꝯtu.lib.vj.†Si aūt cōparuisset actor ⁊ reus in citatione prima potuisset ferri sententia nec esset necessaria alia citatio:ꝙ vlteriores citationes fiunt ad grauandam con tumaciam cōmissam in prima:⁊ hic non est:⁊ vide circa predicta quod not.Bar.in.l.qui ante calendas.ſ. de verb.obli.⁊ ibi Jac.de are.†Qn̄ in prima ⁊ secunda citatione comparuit reus ⁊ non actor in tertia vero cōparuit actor ⁊ non reus:quis eorum dicatur contumax.

2 In absolutione q̄ fit ab instantia edicti seu citationis non totius cause:nō est necessaria citatio alterius partis:⁊ si actor qui citari fecit ⁊ fuit contumax iterū faciat reum citari qualiter refundat expensas.⁊ nu.i.

3 Terminus citationis sicut arctat citatūvt in eo debeat adesse ita arctat illū qui citari fecit similiter adsit.

4 Lite contestata qualiter reo absente:vel actore possit ferri diffinitiua.

5 Non solum tota lis dicit habere instantiam imo singuli actus dicuntur habere suam instantiam.

Sicut in tota lite fit litis cōtestatio ita etiam in singulis actibꝰ potest dici fieri litis contestatio.

6 In criminalibus idem est modus citandi qđ in ciuilibus.

1 **Quod si is qui.** †Si actor abest in termino ꝑemptorio:reus vero comparuit circumducitur edictum.i.citatio habet pro nō facta et reus absoluit ab instātia dicte citationis nō ab instantia totiꝰ cause:ideo actor pōt facere ipsum citari.h.d.vsqꝫ ad.§.sciendū ⁊ hoc declaratur hodie.s.dūmodo refundat expensas.alias nō auditur.vt in.c.j.de dolo et contu. lib.vj.⁊ dummodo vt dixi reus compareat ⁊ actoris contumaciam accuset ⁊ sine licentia non recedat:al's secus:vt no.glo.in.c.cupientes.§.ꝙ si per viginti.de elec.lib.vj.†⁊ adde ꝙ in absolutione que fit ab instātia edicti non ab instantia totius cause non est necessaria citatio alterius partis:licet secus quando fieret ab instātia totius cause.vt no.per Inno.in.c.consuluit.extra de offic.deleg.⁊ per Bar.in.l.titia.ſ.de accusa.†In tex.ibi an sit dies cognitionis.no.ergo ꝙ sicut terminus citationis arctat citatuȝ vt in ea a debeat adesse ita arctat illū qui facit citari[a] vt similiter adsit.vide circa hoc qđ not.Bart.in.l.item illa.ſ.de consti.pecu.In tex.ibi circūducendum edictum: idest pronuntiabitur illa citatio haberi pro non facta et,citatum non arctare et sic virtute ipsius non poterit actore postea comparente reo absente perueniri ad diffinitiuam sed erit necesse iterum euȝ citari ac si nō 4 fuisset citatus.†In tex.ibi neqꝫ ſm presentem pronuntiabitur iste tex.alleg.ꝙ de iure isto licet reo absente post lit.conte. contraheretur hermoditium vt possit perueniri ad diffinitiuam contra eum.vt in prin.l.siue causa erat liquidata ipso presente siue etiam liquidetur eo absente: tamen econtra absente actore non contrahebatur intantum ꝙ etiam si de causa erat liquidum ⁊ reus erat presens poterat ad diffinitiuā procedi absente actore:casus est hic sed solum circunducebatur edictū.de iure aūt codicis fuit immutatū.s.si de causa liqdatū erat actore presente posset ferri diffinitiua:si autem non erat liquidatū non poterat liquidari:sed veniebat reus absoluendus vel ab instantia edicti si multum supererat de instātia litis:vt hic vel si parum supererat instantia totius litis:quia non superabat amodo posse liquidari postꝗ parum supererat ⁊ iste est casus in.l.properandum.§.⁊ si quidem.C.eo.tit. hodie vero per aut. qui semel.C.quomodo ⁊ quando iud.est introductumꝙ etiam si non erat liquidatum presente actore possit eo absente liquidari per reum:⁊ etiam vltra hoc nō solū si lis erat contestata: imo etiam si non erat:et ꝙ possit reus etiam lite nō contestata facta liquidatione de iure suo petere se absolui diffinitiue ⁊ est casus in quo diffinitiua fertur lite non contesta.et in hoc est deterioris conditionis ꝙ̄ reus:ꝙ lite non contest.regulariter cōtra reum non posset ad diffinitiuam perueniri nec ad liquidationē cause sed solū post lit.ꝯtest.vt no.ꝑ gl.in prin.istius.l.versicu.itē ex eo qđ hic dicit.In tex.ibi.an amplius reus conueniri possit dic.i.citari iterū vt sic durante eadē instantia possit perueniri ad diffinitiuam virtute noue citationis.In text. ibi an vero salua quideȝ lis est.i.instantia totius litis et solum petierit instantia edicti vt sic sit necessaria noua citatio non autem incohoatio noue litis:et responde pro ista parte ꝙ si instantia tunc edicti perierit ex integro pōt litigari.i.poterit ex integro et de nouo citari ⁊ virtute illius instantie detur diffinitiua:iste est verus intellectus licet verba litere sint aliquantulū 5 incongrua:sed aliter intelligi non pōt.†Et sic no.ꝙ nō solum totalis dicitur habere instantiam:imo singuli actus dicuntur habere suam instantiam:quod est mirabile.⁊ alibi not.ꝙ sicut in tota lite fit litis cōtestatio.ita etiā in singulis actibus possit dici fieri litis contest.vt not.in.c.pastoralis.ex de offici.delega. 6 Et†vide circa materiam harum.ll.bonam glo.⁊ plenā mouētem plures questiones in.c.de illicita.xxiiij.q.iij.⁊ adde ꝙ in criminalibus idem modus citandi est qui in ciuilibus.vt.ſ.de

[a] Citari.ideo dicit Pe.de anch. cōsi.clxvij. ꝙ stāte statuto ꝙ reo nō cōparente infra terminū habeat ꝑ cōtumace ex bannito q̄ ad mis.in pos.⁊c. ⁊ ꝙ si actor nō cōparuit nec cōtumaciā accusauit ꝙ nō hȝ locum statutum.

pu.iud.l.inter.⁊.j.de penis.l.absentem.

2 ☞ Si constat iudici a quo de vera ꝯtumacia de qua hic: pōt nō deferre appellationi ⁊ ꝓcedere cōtra eū ad executionē quousq; per iudicem appellationis sibi inhibeatur.

3 Si nō constat iudici a quo sed iudici ad quem de tali contumacia ꝙ ꝓnuntiabit appellationē non tenere: ⁊ remittet appellationem ad primum iudicem.

4 Tempus appellandi qui sunt.x.dies nō currit ignoranti sententiam contra se latam sed a die scientie.

5 Quid si sciuit sñiam latam sed ignorat an cōtra se vel pro se. Quid si litigauit per procuratorem q fuit verus contumax.

6 Probans se fuisse legitime impeditum quominus posset cōparere: non dicitur verus cōtumax.

1 a **Sciendum est.** †Uerus cōtumax nō appellat:[a] ad hoc alleg. ⁊ dicitur verus ille ad cuius notitiā peruenit citatio ꝑemptoria siue fuerit apprehensus ꝑ nuntium siue ficta fuerit citatio facta ad domum ⁊ postea ad notitiam eius peruenerit.l.ex consensu.§.fi. de ap. ⁊ ibi ꝑ Bar.lʒ in hoc arti.plures fuerunt opi.que recitātur per glo.magistrā. ⁊ in cle.j.de dolo ⁊ contu.quā omnino vide: 2 † ⁊ si constat iudici a quo de dicta vera contumacia pōt non deferri appellationi ⁊ ꝓcedere contra eum ad executionē quousq; sibi per iudicem appellationis inhibeatur vel etiam tanq̃ contra contumacem.si aūt sibi nō constat tunc deferꝛ appellationi interposite ad diffinitiuā: 3 † sed iudex appellationis facta sibi fide de vera contumacia ꝓnuntiabit appellationeʒ nō tenere ⁊ remittet appellationeʒ ad primū iudicem: ita no. per gl.in.c.non solū.de appel.lib.vj. ⁊ in.d.cle.j.sit ergo cautus appellatus vt ꝓbet ꝙ citatus habuerit notitiaʒ de citatione si tamen compareret iudice adhuc sedente pro tribunali licet post lataʒ sñiam audiretur appellans.vt.s̃.de in inte.resti.l.diuus. 4 ¶ † In tex.ibi si vero per contumaciā: subaudi veram vt dixi secus si fictam: vt.l.ab eo.C.quomodo ⁊ qñ iud.tunc em̄ nō currit sibi tēpus appellandi quousq; ignorat sñiam contra se latam ⁊ ex die quo cognouit pōt appellare infra.x.dies. 5 ¶ † Sʒ quid si sciuit sñiam lataʒ ignorat tamen an contra se vel pro se an sibi currat tempus appellandi: vide glo.in.c. concertationi de app.lib.vj.super verbo sciuerit. ⁊ Inno.vt lite non contest. c.j.super verbo sciens ⁊ Bal.in.l.ab eo. C.quomodo ⁊ qñ iud. ¶ Item qd si litigauit per procuratorē ⁊ ꝓcurator fuit verus contumax. Respon.nō nocet dño quominus possit appellari in hoc tñ nocet ꝙ currit sibi tempus appellandi a die late sñie licet ignoret cām latam: sed si litigasset per se ⁊ esset verus contumax nō curreret sibi nisi a die scientie.vt.s̃.dixi. ⁊ de hoc habetur in.l.ij.§.fi.j.qñ app.sit. ⁊ que ibi no. ⁊ per Inno.in. d.c.j. vt lite non cōtest. ⁊ adde qd̄ not.Bar.in.l.fi.s̃.de in integ.resti. ⁊ est ista materia notabilis: quia frequenter cōtingit iste casus ꝙ citatus ad audiendam sñaīm: quia scit eam debere ferri cōtra se non vult comparere: ⁊ multotiens hoc vidi ⁊ tamen nunq̃ vidi practicari istum tex.ꝙ denegetur sibi ius appellandi caueat ergo quia ista est magna pena 6 † si tamen ꝓbaret se fuisse legitime impeditum quominus posset comparere nō diceretur verus cōtumax: quia non esset in dolo nec in culpa: ⁊ vera contumacia requirit dolum.

2 ☞ Incidens questio que sit: ⁊ ꝙ super ea ⁊ de illa est cognoscendum non pronuntiandum: et si pronuntiatur possit ab ea appellari.

3 Quid in q̄stione emergenti ⁊ quid sit questio emergens.

1 **De qua re cognouit.** ¶ † Per istuʒ text. dicit Inno.in.c.ad hec.extra de offic.archi.ꝙ si cōmittiꝛ alicui cognitio alicuius cāe censeꝛ commissa etiā diffinitio: sed Ʒriuʒ tenet gl.in.l.qui ꝓcuratorem dat.s̃. de ꝓcu.dic vt ibi dixi. ⁊ per Bar.in.l.a diuo pio.j.de re iudi.item glo.hic dicit hanc.l.debere intelligi qñ cognouit principaliter si aūt incidenter tunc distinguit inter incidentem questionē et 2 emergentem: † incidens.q.est illa que preponitur per modum exceptionis vel replicationis ⁊ tangit negotiū principale vt exceptio peremptoria: puta pacti vel solutionis: ⁊ ista dicitur habere originem ante litem motam: ⁊ de ista est cognoscendum ⁊ non ꝓnuntiandum: vt in.l.j.C.de ordi.iudi.qꝛ ꝓnuntiando super principali censetur tacite ꝓnuntiatū super incidenti vt ibi licet aūt non sit necessario ꝓnuntiandum si tamen pronuntiaꝛ valet: vt.l.intra vtile.s̃.de mino. ⁊ .l.viro atq; vxore.j.solu.matri. ⁊ ibi no.per Bar. ⁊ potest ab illa ꝓnuntiatione appellari de cuius appel.natura dic vt in.c.fi.de appel.lib.vj. ⁊ si non appellatur an faciat preiudicium in principali: dic vt no.in.l.qui rome.§.duo fratres.j.de verb.obli. per Bar.in distinctione magna. ⁊ in.iij.col. ⁊ in.d.l.j.de ordi.iudi. 3 † Emergens aūt.q.est q̄ non tangit negotiū principale sed concernit personas in iudicio existentes vt si opponatur contra ꝑsonam iudicis vel eius iurisditionē vel contra ꝑsonam actoris qui est excōicatus vel bannitus ⁊ non dʒ audiri vel ꝯ testes ⁊ ista dicitur habere originem tpe quo apponitur vel quo ille petit se admitti ⁊ sic non ante iudiciū: ⁊ sup ista glo.tʒ fore ꝓnuntiandū expresse ⁊ nisi ꝓnuntietur iudex non pōt ad vlteriora ꝓcedere ⁊ si ꝯtrafacit nō vʒ ꝓcessus quod not.ad qd̄ vide qd̄ no.Inno.in.c.cū inter.R. extra de elec.sed in contrarium ꝙ expressa pronuntiatio nō est necessaria: licet sufficit tacita que videꝛ fieri eoipso ꝙ iudex ea non obstante ad vlteriora procedit: vt in.c.ex parte.extra de appel.facit tex.cum glo.s̃.ea.l.ij.§.sed si dubitatum. In glo.sup verbo tueri: dum text.dicit tueri vel statuere: de hoc tetigi in l.ij.s̃.si quis in ius voca.non ierit.vt per Barto.in.l.ex precedente.C.de dila.dic vt ibi.

2 ☞ Ea que differunt ꝫm plus et minus non dicuntur differre in substantia.

3 Ordinarius si nō pōt cognoscere nisi vsq; ad certā summā an eius iurisditio ꝓrogari possit ad maiorē: ⁊ ꝙ ꝓrogatio fieri nō possit per procuratorē sine speciali mandato.

1 **Iudex qui vsqʒ ad.** † Iurisditio pōt prorogari de re ad rē: et ad hoc alleg. ⁊ loquiꝛ in delegato sup vna re vel vsq; ad certam sñiam vt possit prorogari ad maiorē: sed an ad aliā rem diuersam puto ꝙ non: quasi in illa reputetur oīno priuatus sed ascēsus ad maiorē quantitatem non reputatur res penitus diuer 2 sa: † qꝛ ea que differunt ꝫm plus ⁊ minus nō dicunꝛ differre in 3 substantia: vt.l.fi.de fun.instru. † Posset etiā habere locum in ordinario q non pōt cognoscere nisi vsq; ad certā summā vt in magistratu municipali vt possit ꝓrogari ad maiora lʒ excedat gradum iurisditionis: qꝛ plures sunt gradus.vt no.in.l. imperium.s̃.de iuris.om.iud.non tamē pōt fieri prorogatio ad talē gradum q non posset delegari: vt no.Innoc.in.c.de causis.extra.de offi.deleg. ¶ In tex.ibi cōueniant subaudi expresse ideʒ tñ videtur tacite: vt si actor dedit libellum sup maiori summa ⁊ reus exceptionē non opposuit.vt in.c.cū olim.extra de offi.deleg. ⁊ ibi etiā habetur ꝙ ꝓrogatio non pōt fieri per procuratorem sine speciali[b] mandato.

2 ☞ Defensor sine mandato ꝯdēnatus lʒ nō repetat sumptus ab eo quem defendit repetit tñ sortem principalem quam soluit virtute condemnationis.

3 Reuocatio ꝓcuratoris cōtingens ꝑ mortem dñi nō est necessario intimanda parti: ⁊ ꝙ iudiciū postea agitatum cū ꝓcuratore non noceat heredi q non fuit in aliqua culpa.

1 **Cum absentem.** † Iudicium agitatū noīe mortui qui viuere credebatur quantū ad ipsum est nulluʒ sed noīe eius solutū pōt ab herede cui ꝓfecit repeti per actionē negotiorum gest.de equitate lʒ nō de rigore.h.d.Ro.istū.§.qꝛ frequenter alle. ¶ In text.ibi nullum esse dic.s.in preiudiciū heredū defuncti sed in preiudicium meum sicut infra ptʒ: sed contra qꝛ instantia que fuit incepta cū defuncto transiuit contra heredem.vt.l.si cum hoiem.j.de fideius.ergo debet heredi nocere sententia. Rñ. verū esset si nomine heredū ego iudicium agitassem sed agitando noīe defuncti non vʒ in preiudiciū heredū.casus est singularis hic ⁊ in l.pe.j.que sen.sine app.rescin. Potest etiam hic intelligi ꝙ instantia non erat incohoata cū defuncto: sed fuit incohoata cū defensore ⁊ tunc oppositio nō obstat qꝛ tunc instantia non transiuit ad suū heredē. ¶ In tex.ibi ⁊ ideo heredē nō liberari: subaudi mero iure qꝛ nō solū ratione obligationis: qꝛ tenebaꝛ heres: sed ratione condemnationis de me facte: qꝛ ego solus tenebar sicut qñ fideiussor vel mandator soluit: nam non liberatur mero iure principalis: qꝛ nō censetur soluisse pro obligatione principalis sed pro sua: qꝛ sua: tamen sua est accessoria ad principalez liberaꝛ principalis ope exceptionis que prouenit ex equitate que est ꝙ creditor non dʒ bis idem debitū consequi.s.a fideiussore ⁊ a principali: et hoc habetur in.l.papinianus.cū ibi no.per glo.j.mand. ⁊ in.l.stichū.§.si mandato.j.de sol. ⁊ ita est hic ideo de equitate hic repetit per actionē negotiorū gestorū vt sequitur lʒ de rigore repetere nō possit ex quo illū de rigore non liberat: vt.j.de interrog.acti.l.qui seruū. 2 ¶ † In tex.ibi negotiorū tamen gestorū: hic est tex.pro eo qd̄ not.glo.in.l.liberto.§.fi.de neg.gest.ꝙ lʒ defensor sine mandato condēnatus non repetat sumptus ab eo quem defendit: vt no.in.l.qui proprio.§.litis.s̃.de procu.bene tamen repetit sortem principalem quā 3 soluit virtute condēnationis. ¶ † Item per istū tex.dicit Barto.s̃.de procu.l.procuratorem absentem.in fi.ꝙ reuocatio procuratoris contingens per mortem dñi non est necessario intimanda parti: ⁊ ꝙ iudicium post agitatum cum procuratore nō nocet heredi qui non fuit in aliqua culpa lʒ secus in reuocatione expressa: qꝛ est imputandum domino reuocanti si eam non notificat

a ¶ Appellat. de hoc ꝑ do. de rot. de dolo ⁊ ꝯtu. et de appellatio. in nouis antiquis.

b ¶ Speciali. Ad de Lud.ro.cōsil. xlviij. vbi nec cōtumacia ꝓrogaꝛ iurisdi.

notificat aduersario vel iudici: ꝛ sic valet iudicium in eius preiudicium ac si non reuocasset vt ibi habet: alia que sunt in glo. remanent expedita ꝛ clara per pdicta: qꝛ glos. male declarant: facit enim glos. differentiam inter instantiā ꝛ actionē sed truffa est. Tu autē facias differentiā inter ipsum defensorē ꝛ heredez quia quantum ad defensorem ꝛ eius preiudicium vꝫ nō quantum ad preiudicium heredis.

2 ¶ Si ex tutore snie apparet manifeste de ipsius iniustitia vel ex processu tunc alius iudex qui dꝫ eaꝫ exequi pōt exceptionē de iniustitia admittere: nec tenet illā sniam exequi sed remittere ad illū iudicē: nō aūt pnuntiat illam esse iniustam.

3 Contra iudicem qui exequi dꝫ sententiā alterius iudicis q̄ exceptiones possint opponi. ꝛ nu. 2.

4 Quod citatio generalis vt qs adsit cause defendēde teneat. Si talis citatus multū distat a loco iudicis: dꝫ saltem ad singulos actus citari per edicta posita in locis publicis si in prima citatione fuit personaliter apprehensus.

5 Si citatus ad certum terminum vt cōpareat tali die ꝛ hora ad audiendum sententiam non compareat pōt iudex differre sententiam ad diem sequentem nec requiritur alia citatio ꝛ quid si feratur vlteriori die.

6 Citatus generaliter vt adesset cause si semel comparuit: illa citatio generalis euanescit: et postea ad singulos actus est citandus.

7 Sicut in reali vꝫ sententia declaratoria ita in personali lꝫ non contineat condēnationem.

8 Executor merus dicitur iudex cui postq̄ de cā cognitū ꝛ pnuntiatum est per alium committitur executio. Mistus executor dicitur: vt si non cognito vel pronuntiato de causa committatur aliquid iudici q̄ faciat per modum executiuum.

9 Executori meri facti sine aliqua iurisditione vt est nuntius ad exequendum sententiam potest iudex in causis vilibus et suggerente necessitate committere q̄ audiret allegationem partium et terminet.

1 **SI pretor iusserit.** † Iudex qui exequtur sniam alteri⁹ iudicis non dꝫ admittere exceptionem de iniquitate sententie postq̄ transiuit in rem iudicataꝫ: quia psumitur iusta presumptione iuris ꝛ de iure cū habeatur pro veritate hoc primo: sed de nullitate sententie bene potest exceptionē admittere ꝛ dicitur nulla si in ea concurrant q̄ sit lata cōtra absentez item per falsos testes vel instrumenta. Item q̄ fuerunt pducti vel producta sciēter hoc secūdo: similiter pōt admittere exceptionem inducentem restitu. in integ. vt lata sit contra absentem iusta causa impeditum comparere posito q̄ non per falsos testes vel instrumenta. hoc tertio ꝛ vltimo dicit ista. l. no. primum dictum q̄ non debeat admittere exceptionez de iniustitia sententie procedit sine dubio quādo talis iudex exequēs exequitur de mādato superioris vt si delegatus a principe mādat ordinario q̄ suam sententiam exequatur ꝛ tunc nō dꝫ audire talem exceptionez nec retardare exceptionē etiā si sciat et cognoscat illam sententiā esse iniustaꝫ sed tenet obedire ꝛ parere: quia delegatus principis in illa causa est superior eo quia princeps cuius vices fungitur: ꝛ hic est tex. in. c. pastoralis. §. quia vero. extra de offi. deleg. Si aūt exequitur eam nō de mādato superioris sed ad rogatū alterius iudicis paris vt si vnus ordinarius exequitur sentētiam alterius ordinarij imperantis in suo territorio et ad literas illius ordinarij iuxta ea que dixi. in. l. argentarium. §. fi. s̄. eo. ꝛ tunc aut ille qui scripsit erat ille idem iudex qui eam tulerat: ꝛ idem quia nō est credenduꝫ q̄ requireret alium si sciret se circunuentum in dando sententiam ꝛ se dedisse iniustam sententiā. Et ita eleganter dicit Innocē. limitando hanc. l. in. c. de cetero: extra de re iudi. Aut nō exequitur ad literas illius eiusdeꝫ qui sententiā tulit: sed eius successoris: vel ex forma statuti est aliquis iudex deputat⁹ ad exequēdum sententias aliorū sine aliqua requisitione illorum ꝛ tunc si exceptio de iniustitia est notoria adhuc idem: in oib⁹

2 his tribus casibus pōt intelligi hoc principium. † Si autē apparet manifeste ex tenore sententie vel ex processu de ipsius iniustitia tunc talis iudex pōt exceptionem admittere[a] nec tenetur illam sniam exequi contra propriam conscientiā: sꝫ remittet ad illū indicem ꝛ exonerat se ab executione nō autē pnuntiat illam esse iniustā qꝛ hoc ad euꝫ nō pertinet: ꝛ hoc no. Inn. eleganter in. c. j. extra de offic. ordi. ꝛ in. c. cum bertoldus. extra de re iudi. in glo. super ver. post diffinitiuam: ꝛ etiā glo. ordi. in cle. pastoralis. de re iudi. in glo. que incipit no. †

3 Secūdū dictū q̄ admittat exceptionē nullitatis si offeretur probatio in promptu alias secus iuxta not. in. l. iiij. §. condemnatum. de re iudi. Item procedit nisi essent late tres sentētie cōformes qꝛ tūc ex-

b ceptio nullitatis etiam si offeratur pbatio in promptu[b] non impedit executionem: vt est hodie casus in cle. vt calūnijs. de re iudi. quod de iure ciuili nō reperit. Item qd̄ hic dicit sententiam fore nullā cōcurrentibus illis est singulare ꝛ nō alibi: nā aliquo illorū deficiente: vt qꝛ sit lata cōtra presentem lꝫ per falsos testes vel instrumenta vel cōtra absentē sed nō fuerūt producti testes vel instrumēta scienter nec dolose si lata esset contra maiorem valeret mero iure sed daretur aduersus eam restitutio in integ. infra quadriennium ꝛ ita loquit. l. diuus. j. de re iudi. l. qui agentis. j. de excep. ꝛ totus tit. C. si ex fal. instru. q li mitatur ꝛ declarat per istū ver. marcellus. Si aūt esset lata cōtra minorem tunc sufficit q̄ sit lata per falsos testes vel instrumenta vt sit ipso iure nulla. C. si ex fal. alleg. per totū. ꝛ ideꝫ aduersus fiscū. vt. C. de sent. aduersus fi. la. l. j. li. x. ꝛ ibi vide Bar. circa tertium dictum si lata esset cōtra absentē ꝛ impeditū ꝛ iudex sciret impedimētum esset ipso iure nulla. vt. l. quesitū cum sua glo. j. de re iudi. sed si iudex ignorat tunc subiacet restitutioni in integ. vt etiam ibi not. et iudex debet admittere hāc exce-

a ptionem: non dico q̄ in integ. restit. qꝛ forte ad ipsum pertinebat: sed dꝫ supersedere in executione siue agat actione in factū siue imploretur iudicis officiuꝫ: ꝛ hoc vult iste tex. in fi. dum dicit actionem denegandaꝫ qd̄ refertur ad primū: vel exequi pre-

b torem non debere qd̄ refert ad scd̄m: remittit ergo cām ad aliū iudicem: ꝛ idē dico si opponat exceptio nullitatis: qꝛ non pronuntiat super nullitate sed solū cessat ab exequendo als posset inferior vel par irritare sniam superioris vel paris quod esse

c non dꝫ ꝛ ita intelligit Innocē. istuꝫ tex. in. c. de cetero. ꝛ Bar. in l. a diuo. post princi. de re iud. vbi omnino vide de ista materia quas exceptiones pōt admittere iudex qui exequitur sentētiaꝫ alterius iudicis ꝛ p illo dicto Inno. q̄ non pnuntiet sup nullitate vel restitu. in integ. est casus. in. l. si vt pponis. j. de execu.

4 rei iudi. ꝛ glo. que sunt hic male declarant istam. l. ¶ † In tex. ibi adesse. no. fm Ange. q̄ tenet ista citatio generalis vt quis adsit cause defendende ꝛ probatur in. l. consentaneū. ꝛ in aut. q semel. C. quomodo ꝛ qñ iud. ꝛ virtute istius citationis pōt procedi ad singulos actus vsq̄ ad sniam diffinitiuam inclusiue si fuit citatus peremptorie ꝛ nūq̄ cōparuit fm ea que no. Inn. in. c. cōsuluit. extra de offi. delega. qd̄ intellige sane vt dixi. in. l. ad peremptoriū qñ multuꝫ distabat a loco iudicis ꝛ etiaꝫ tunc licet non sit necessaria alia citatio personalis dꝫ saltem ad singulos actus citari per edicta posita in locis pu. nec requiritur tunc specialis iussus iudicis si in prima citatione fuit personaliter apprehensus.

5 ¶ † In text. ibi ordine iudiciorum peracto Ang. no. istū tex. vt si aliquis est citatus ad certū terminuꝫ puta vt cōpareat tali die ꝛ hora vesperarū ad audiēdam sniam si

c ipse non cōpareat iudex nō dꝫ ferre sentētiam illa die[c] sꝫ die sequenti. Bar. dicit contrariuꝫ q̄ imo in extrema hora quando iudex surgit a bancho qd̄ pōt ꝛ dꝫ eam ferre: ꝛ si ferret alia die non valeret vt ipse no. in. l. fi. j. qd̄ vi aut clā. Tu dic q̄ pōt differre ad diem sequē. nec tunc est necessaria alia citatio vt est casus. in. c. cōsuluit. extra de offic. delega. sed si fieret vlteriori die est magis dubiū vtrū requirat noua citatio quasi illa euanuerit ex quo nō fuit lata snia in termino nec in die sequēti. quod videtur arg. dicti. c. a. contrario sensu. sed Bal. cōsulendo cōsuluit et determinat cōtrariū vt ipse plene no. in. l. cū non eo die. C. quando puo. nō est neces. dic vt ibi ꝛ tetigi. s̄. ea. l. edictum.

6 † Unum omisi in verbo pcedenti quia si citatus generaliter vt adesset cause semel comparuit illa citatio generalis euanescit ꝛ postea ad singulos actus est citandus vt no Bar. in extrauaganti ad reprimē. super verbo crimine.

7 ¶ † In text. ibi absentem debere: dic iste tex. alleg. q̄ sicut in reali vꝫ sententia declaratoria. vt. l. ex diuerso. §. j. j. de rei ven. ꝛ. l. sicuti. §. si queratur si serui. ven. ita in personali lꝫ non cōtineat condēnationem qꝛ si declarat te esse debitorē meū in centū sufficit: nam tacite videtur te condēnare ad illa centum: vt hic ꝛ. l. quid tamen. §. si arbiter. s̄. de arbi. quod ergo dicit in. l. cū sententiam. C. de sentē. non valere sententiā nisi contineat absolutionem vel condēnationem dꝫ intelligi per equipollēs vt declarationē iuris agentis quod not.

8 ¶ † In text. ibi que de nullitate cognoscit. i. exequitur. ꝛ no. q̄ iste iudex dicitur merus executor quia postquā de causa est cognitū ꝛ pronuntiatum per aliuꝫ sibi cōmittitur executio. aliquando auteꝫ dicitur mistus executor vt si non cognito vel pronuntiato de causa committatur aliquid iudici q̄ faciat per modū executiuum: puta dicit princeps conquestus est nobis talis q̄ titius spoliauit ipsum sua pos. quapropter si ita est mandamus tibi vt facias sibi restitui: nam tunc si titius fatetur proceditur via executiua. vt. s̄. eo. l. si debitori. si negat procedit iudex faciendo dare libelluꝫ ꝛ omnes exceptiones cōpetentes audiet: ꝛ de tali loquitur tex. in. l. ꝛ si non cognitio. C. si contra ius vel vti. pu. ad quod vide qd̄ Innocen. plene no. in

a ¶ Admittere. ad de qd̄ voluit Lu. ro. cōsi. lj. vbi i facto consuluit.

b ¶ In promptu. de hoc late ꝛ pulchre per Oldra. consi. cvi.

c ¶ Illa die. de B vide cano. i. c. cōsuluit magie barbatiam. de offic. delega.

c.illud.extra de presum.ꝛ glo.in cle.vnica.de offi.delega.ꝛ not. etiã in.c.ꝓposuit.de conces.pben. ¶ †Est ꝛ alius executor meri facti sine aliqua iurisditione vt est nuntius cui committit iudex ꝙ sñia exequat mittendo aliquẽ in pos.et iste non hꝫ de aliqua exceptione cognoscere sed tantũ obedire:ꝛ de isto etiã loquitur.l.si vt proponis.ſm vnã lec.ĩ.de excep.rei iudi. in causis tamẽ vtilibꝰ ꝛ suggerẽte necessitate posset iudex illi cõmittere ꝙ audiret alleg.partiũ ꝛ terminaret.vt.ĩ.eo.l.fi.

2 ☞Stante idẽtitate forme lꝫ in substantia contingat mutatio intelligitur eadem res non diuersa.

3 Populus idem censeẗ hodie qui fuit iam centum annis.

4 Si ex tribus iudicibus mutaẗ vnus an sit necesse ꝙ etiã alijs duobus denuo detur potestas vel iurisditio.

5 Si aliqua vniuersitas iurauit aliquid facere deĩde omnes sint mortui ꝛ alij sint subrogati non sunt periuri lꝫ non faciant:ꝛ licet remaneant obligati.

6 Cõpromissum factũ ab vniuersitate nõ extinguitur lꝫ oẽs de vniuersitate muteñ:ꝛ alij loco ipsorum subrogentur.

7 Interdictum ecclesiasticum positum in vniuersitate non extinguitur licet mutentur persone secus in sententia excommunicationis.

8 In nobis cibus ꝛ potus necessarius est:cum fiat ad restaurationem deperditi.

1 **PRoponebatur.** †Mutatio iudicũ quorũdam vel etiã oĩm cõtingens pendente iudicio ꝛ substitutio alioꝝ loco remotorũ non alterat nec innouat iudiciũ vel instantiam imo reputatur idem vel eadẽ qđ vel que prius fuerat.h.d.in effectu:tota ista.l.valde pulchra que primo ponit hoc dictum in toto numerali vsqꝫ ibi neqꝫ in hoc:postea illud ꝓbat ꝑ simile in toto vniuersali vel collegiali vsqꝫ ibi:itemqꝫ nauem.postea per simile de toto integrali vsqꝫ ibi:ꝙ si quis putaret postea per illius simile de toto ꝛ diuiduali: 2 †ꝛ in omnibus concluditur ꝙ ſtãte idẽtitate forme lꝫ in substantia cõtingat mutatio intelligitur eadẽ res non diuersa.h.d.in effectu ꝛ semper allegaẗ 3 †ꝙ idem populus censeẗ hodie qui fuit iam centuꝫ annis licꝫ oẽs qui tunc erant mortui sint ꝛ alij surrogati.Ex prima parte ꝙ non est necesse iudiciũ incohare de nouo:lꝫ aliqui ex iudicibus sint mutati ꝛ aliqui loco illorum substituti imo illi substituti reassument causam in eodem statu in quo erat ante dictam mutationẽ:qđ non esset si mutareẗ iudiciuꝫ ꝛ instantia. Item ptꝫ ꝙ non extinguiẗ stipulatio iudicatũ solui: quod nõ esset si diceretur mutare iudiciuꝫ vel instantiã.vt.ſ.ea.l. non a iudice.§.fi.cũ sua glo.ꝓnuntiabunt ergo isti surrogati ex eisdem actis. 4 ¶ †Sed hic quero quid si ex tribus iudicibus mutatur vnus an sit necesse ꝙ etiaꝫ alijs duobus detur potestas de nouo seu iurisditio.Respondeo si mutaẗ quia se excusat vel qꝛ remouetur per superiorem nõ expedit renouare iurisditionem in personam aliorũ:qꝛ nõ fuit finita iurisditio:ꝛ hoc pꝫ ex ista.l.sed si vnus eorꝫ moreret:ꝛ tunc finireẗ iurisditio omniũ aliorũ.vt in.c.vno de leg.extra de offi.deleg.lꝫ non finiatur iudicium vel instantia vt in hac.l.ista enim possunt simul stare vt ptꝫ.ſ.ead.l.mortuo.ꝛ ideo tunc esset necesse renouare iurisditionem in personam alioꝝ.vt dixi.ſ.e.l.si longius.quicquid sentiat Bar.in.l.duo ex tribus.ĩ.de re iudic.vnde tunc videtur extingui stipulatio iudic.solu.per.l.iij.in prin.ꝛ.l.cum apud.ĩ. 5 iudi.sol.qꝛ essent non iudices ꝛ ex noua cõmissione. ¶ †Item no.hic argu.ꝙ si aliqua vniuersitas iurauit aliquid facere: deinde oẽs mortui sunt ꝛ alij surrogati ꝙ nisi faciant sunt periuri:contrariuꝫ dic quia iuramẽtum nõ ligat illos iurãtes tanꝙ vniuersitatẽ cũ hoc non cadat in vniuersitatẽ que nõ hꝫ aĩam rationabilẽ cũ liget aĩam quo ad eum cũ sit personale ꝛ extinguitur cũ persona.vt no.ꝑ Innoc.in.c.veritatis.extra de iure iur.obligatio tamen resultans respectu partis bene transit in successores:qꝛ illa cadit in vniuersitate tanꝙ in vniuersitate et persona ficta. 6 †ꝛ eodeꝫ modo cõpromissum factũ ab vniuersitate non extinguitur lꝫ omnes de vniuersitate muteñ ꝛ alij loco ipsoꝝ surrogent. 7 †Item interdictũ ecclesiasticũ positũ ĩ vniuersitate nõ extinguiẗ lꝫ muteñ persone:qꝛ cadit in vniuersitatem.secus in sñia excõicationis[a] que nõ cadẽs nisi in singulares personas ligat aĩam.vt in.c.si sñia.de sen.excõ.lib.vj.Vltimo ex eo ꝙ diciẗ in fi.ptꝫ ſm 8 † Bal.quare in nobis est necessarius cibus ꝛ potus:qꝛ fit ad restaurationẽ deperditi.nã cum quotidie de corporibus nostris cadãt partes inuisibiliter loco illarũ alie surrogantur per cibum ꝛ potũ:quia cõuertuntur in carnem ꝛ sanguinem.

a ¶ Excõicatiõis. adde vt p Fed.de sen.ↄ̃s.clxxxviij.

b ¶ Iustã cãm.an ista cã litigãdi excuset ab expẽsis vid io.d imo. in cle.iiij.de dolo ꝛ cõtu.d.de rota.eo.ti.in antiquis.

1 **IN priuatis negotijs.** †Declara istas duas.ll.vt plene not.gl.ſ.de arbi.l.quinetiam.et dixi ſ.de iuris.om.iud.in.l.qui iurisditioni.

2 ☞Fouens iustam causam contra aliquem si fecit vocari in ius alium qui eodem nomine vocatur tenetur ei fundere oẽs expensas ꝛ omnia viatica.

3 Quid si talis comparuit ꝛ litigauit ꝛ dixit se esse illum qui fuit citatus ꝛ quid si non comparuit ꝛ lata esset sententia ꝓ actore quid iuris.

4 Quid si feci te vocari vt compareres tali die ꝛ illa dies erat feriata ꝛ non valebat citatio: nec tenebaris comparere et comparuisti.

5 Si ista temeritas fuit cõmissa per ꝓcuratorẽ ipse teneẗ nõ dominus nisi habuisset ad hoc speciale mandatum.

1 **EUm quem temere.** †Qui aliũ temere vocat in ius tenetur nõ solum ad sumptũ litis sed etiaꝫ ad viatica ꝛ omne aliud interesse.h.d.ꝛ põt intelligi duobus modis. Primo ꝙ ista temeritas fuit cõmissa in cã ꝓpter quam feci te vocari:qꝛ pretendebã te esse debitorẽ meũ cum non esses:ꝛ hoc apparet postea per sñiam diffinitiuã qua absolueris:ꝛ ita loquitur prima lect.glo.contra quã gl.oppo.qꝛ videẗ ꝙ etiã si nõ temere:qꝛ si tamẽ obtines sñiam debeam tibi in expensis condemnari.vt.C.eo.ti.l.properandũ.§.sin autẽ.glo.fateẗ quantum ad expensas litis:sed temeritas facit hoc plus: quia facit me teneri ad viatica:ꝛ hoc in prin.glo.vsqꝫ ibi vel pone casum vel dic melius vt habeẗ in eadeꝫ glo.in ver.vel dic qui dꝫ coniungi cum princi.qꝛ concernit hanc lect.qꝛ si nõ temere qꝛ forte habebam iustã causam: puta reperi instrumentum in domo in quo promiseras patri meo nec sciebã te soluisse vnde habui istam cãm[b] faciendi vocari tunc nõ tenerer tibi ad expensas lit. nec ad viatica:qꝛ iusta cã litigandi ab his excusat.vt.l.qui insolidum.§.etiam.ĩ.de lega.ĩj.ꝛ in auẗ.de iud.§.om.colla.vj.ideo dicit hic timere hic tũ limita ꝛ declara.vt dixi.ſ.eo.l.de desistitis se.Secũdo modo põt intelligi ꝙ temeritas fuit cõmissa in mo 2 do citandi non in causa † qꝛ bene fouebã iustam cãm cõtra quẽdam qui vocabatur puta titius Io.ego feci vocari titiũ Ioannis ꝛ nuntius venit ad domũ tuam tu comparuisti ego vidẽs te dixi ꝙ non intendebã te facere citari sed aliũ certe imputeẗ mihi qꝛ debebã facere taliter exprimi vt intelligereẗ quis esset vocatus:ideo deberẽ fundere tibi omnia viatica ꝛ oẽs expensas quas in itinere fecisti ꝛ ab hoc non excusat iusta causa petẽdi quam habebã:ꝛ ita intelligiẗ quod dicunt doc.in.§.qui solidum ꝙ ista causa litigandi vel iuramẽtum de calũnia excu 3 sat in expensis litis non a pena temeritatis:† quid autẽ si cõparuisti ꝛ litigasti ꝛ lata est sententia tu dicis te esse illũ qui fuit citatus cuꝫ citatio esset generalis ꝛ dubia.Respõdeo non potes hoc dicere:qꝛ videẗ declarata cõmuni consensu nostro ex quo simul litigamus:si aũt non cõparuisses ꝛ lata est sententia contra titiũ Ioannis ꝛ essent duo sic vocati ꝛ non apparet de quo quid iuris sit vide qđ no.Bar.in.l.demonstratio.ĩ.de cõdit.et 4 demõ. ¶ †Quid si feci te vocari vt compareres tali die ꝛ illa dies erat feriata ꝛ sic nõ valebat citatio nec tenebaris cõparere.vt.ſ.si qs in ius voc.non ie.l.ij.in fi.tamen cõparuisti ꝛ petebas me condẽnari in expẽsis ꝛ viaticis ego dicebaꝫ ꝙ tibi erat imputandũ quare cõparuisti cũ non tenereris quid iuris.Respondeo non possum tibi hec imputare cũ dederim causam tibi:ꝛ ita not.in specu.de cita.§.j.ver.item excipitur.ꝙ citatio fit 5 ad diem festiuã ibi sed citatus ad diem festũ ꝛc. ¶ †Item quid si ista temeritas fuit cõmissa per procuratorem.Respõdeo ipse tenetur non dñs nisi habuisset ad hoc speciale mandatuꝫ quia in generali mãdato hoc nõ cadebat:ꝛ ita habeẗ in.c.lꝫ in beato.extra de accu.per glo.iuncto eo quod habeẗ.in.l.iij.§.ꝑ ꝓcuratoꝛ.ſ.quod quisqꝫ iuris.

1 **Iudicibus de iure.** †Relatio nõ dꝫ fieri ad superiorẽ sup his que cõsistunt in facto:sed sup his q̃ cõsistunt in iure.h.d.declara.vt in glo.ꝛ.C.de relatio.l.vnica.ꝛ.l.ij.C.de legi.

2 ☞Si feci citari titium ioannis ꝛ tu comparuisti:ꝛ inuicem litigamus: non potes postea dicere ꝙ illa citatio non comprehendebat te.

1 **SI in iudicis.** †Uide hic.c.significante.de rescri.ꝛ qđ not.ĩ spec.de cita.§.j.ver.qđ si ĩpetro.vbi si ĩperaui iudicem titium Io.ꝛ sint duo isto noĩe vocati possum declarare de quo sensi.ꝛ statur soli declarationi mee vt dixi.ſ.e.l.si quis intentione.ꝛ facit ista lec.ꝓ eo qđ dixi.ſ.l.pxi.in prin. 2 †ꝙ si feci citari titiũ Io.ꝛ tu cõparuisti ꝛ inuicẽ litigamus nõ potes postea dicere ꝙ illa citatio nõ cõprehendebat te sed aliũ:si ego dico oppositũ qꝛ censemur declarasse ꝙ intelligiẗ facta de te.

1 **QUi neqꝫ iurisditioni.** †Priuatoꝝ cõsensus nõ facit iudicẽ illũ qui nulli iurisditiõi preest.h.d. Si ergo

Si ergo consensimus q titius cognoscat inter nos tanquã iudex cum ipse et mere priuatus nõ vz quicqd egimus corã eo: secus si tanq arbiter vel arbitrator: item secus si simpliciter q videremus elegisse viam arbitri vel arbitratoris vt res magis valeat. argu. in. l. miles qui destinauerat. ff. de testa. milit. ¶ In text. ibi qui iurisditioni preest: quia tũc bene valeret et cẽseretur prorogata eius iurisditio. vt. s. eo. l. j. et concor. l. priuatorum. C. de iurisdi. om. indi.

2 ☞ Si potestas cõmittit militi suo vel notario q ducat me in tenutam seu possessionez aliquorũ bonorũ et nõ sit causa magne importantie et subsit necessitas potest sibi committere q si apparebit aliquis contradictor: possit audire contradictionez suam: et habere consilium opportunum: et illã cõtradictionem decidere et examinare.

1 **Q**Onnunq̃ solent. †Nũtijs publicis nõ dz cã delegari nisi necessitas vrgeat. h. d. Bar. sz nec tũc nisi in vilibus causis: ita intelligit glo. banc. l. C. de execu. rei iudi. l. si vt proponis. vbi omnino vide: et sic ptz per istam. l. q † si potestas committit militi suo vel suo notario q ducat me in tenutã et possessionẽ aliquorum bonorum si non est causa magne importantie et subsit necessitas qr forte ad locuz longinquum mittitur et cõmode non põt haberi recursus ad potestatẽ p aliquo dubio incidente põt sibi cõmittere q si apparebit aliquis contradictor possit audire contradictionem suã et habere cõsilium opportunum et illã cõtradictionẽ decidere et examinare vt per banc. l. in tex. ibi vice arbitri. i. delegati.

¶ De inofficioso testamento. Rubrica.

1 ☞ Qualiter formatur libellus in querela inofficiosi testamẽti. remis.

¶ Quia post tractatum generalẽ de iudicijs de quo in tit. precedenti tractaturus est iurisconsultus de iudicijs particularibus quorum quedã sunt vniuersalia quedã particularia. Itez quedam realia quedam personalia quedã mista: de quibus oĩbus tractaturus est: et qr vniuersalia digniora sunt et maiora: vt est petitio hereditatis intendit primo de illa tractare: veruz qr querela inofficiosi testamenti est perẽptoria ad petitionem hereditatis: quia per eam rescinditur testamentũ et vbi primo cõpetebat petitio hereditatis heredi scripto incipit competere predicta querela ipsi exheredato: quia rescindit testamentuz sententia super ipso lata ipso iure: et reducit rem ad causam intestati. vt no. in. l. in substitutione. ff. de vulg. et pu. Ideo hic premitte istum tit. de inoffi. testa. cõtra qd cõpetit exheredato vel pro exheredato habita querela ista: quia est iste titu. preparatorius ad petitionem hereditatis: et reputat subtilis tit. et vtilis: tamen in multis iura ista ffor. corrigũtur et immutant p iura noua. C. et etiam nouissima aut. de quibus. C. e. l. quoniã nouella. cuz. ll. seq. vsq ad fi. ti. que oẽs sunt. ll. noue. sed precedentes sunt veteres et loquunt ſm iura ista ffor. exceptis tamen aut.

1 †Et qualiter formet libellus in querela vide in spe. de test. §. sequitur. ver. illud quoq. et ponitur interduz large vt not. C. fa. her. l. filie. in glo. ij. et facit. ff. eo. l. iij. vel. v.

2 ☞ Differentie inter querelam que datur ascendenti et descendenti: et querelam que datur fratribus et sororibus et ad quid detur.

3 Querelandi materia hodie in multis casibus sublata est.

4 Exceptio non debes audiri qr tua nõ interest q sit perẽptoria et impediat agentem obtinere sententiam.

5 Si quis decedat relicto filio qui est frater minor vel aliter incapax ad succedendũ q talis filius non possit querelare.

6 Statutum q extante masculo filia non succedat an etiam habeat locum facto testamento: et quid si institutus sit extraneus et filius exheredatus.

7 Ex testamento filij emancipati vel nepotis datur patri vel alij ascendenti per lineam paternã querela si est exheredatus: vel contratab. si preteritus.

8 Quid si filius erat in ptãte et testatus sit de castrensi peculio.

9 Quid si erat clericus et testatus sit de quasi castrensi peculio. Quid si nec erat in potestate patris nec emancipatus: vt si habeo filium in potestate ex eo nepotem.

1 **S**Ciendum. †Querela dat descendentibus et ascendentibus sed collateralib' non datur nisi fratribus et sororibus germanis. i. natis ex eodem patre non vlterioribus. h. d. in effectu. † et ad-

2 uertendum q liberis et parentibus datur quicunq fuerit institutus etiam non turpi persona[a] si fuerint exheredati expresse vel habiti pro exheredatis vt in linea materna in qua habetur pro exheredatione scilicet fratribus et sororibus contra testamentũ fratris non datur nisi turpi persona herede instituta: et multe alie differentie sunt inter querelam que datur fratri vel sorori: et illã que datur ascendenti vel descendenti de quibus vide per Guil. de cu. in. l. fratres. et. l. si fratris. C. eo. Item datur querela liberis parentibus non solum quando sunt exheredati vel habiti p exheredatis sed etiã si sint instituti in minori parte q̃ esset legitima vel in integra legitima: et etiam essent grauati legatis vel fideicommissis vel conditionibus potestatiuis: nam ppter hoc agebatur querela iure isto et irritabat testamentuz hodie hoc corrigitur quia nõ datur querela sed suppletur legitima. vt. l. omni modo. C. eo. et remouentur grauamina. vt. l. quoniam in prioribus. C. e. Itez preteritio materna olim habebat pro exheredatione et faciebat querelam cõpetere: hodie hoc procedit si sit preteritus cuz causa: si autem sine causa testamẽtum est ipso iure nulluz: et sic querela non est necessaria. vt no. glo. in aut. de here. et falc. §. exheredatos. col. j. et est cõis sententia doc. in. §. aliud quoq capitulum. aut. vt cum de app. col. viij. ¶ † In text. ibi frequen-

3 tes esse glos. dicit q mendacium: raro enim vel nunq̃ intentatur querela nec ego vnq̃ vidi intentari. et glos. dicit verũ inspectis iuribus nouis et nouissimis per que iura materia querelandi sublata est in multis casibus. ¶ † In text. ibi tam paren-

4 tibus. s. vtriusq sexus. s. tam paternis q̃ maternis et idem dicit de liberis in fi. l. ibi cuz obtinere specie nõ laborẽt: dicit Ange. q hic est casus q ista exceptio non dz audiri: quia tua non interest: non est exceptio dilatoria. prout dicit Inno. in. c. cum bis extra de accu. quia non posset opponi post litem contesta. ad impediendum victoriam agentis imo est peremptoria: vt hic patet: quia impedit agentem obtinere sententiam: de hoc ff. eod. posthumus. §. si quis ex his. Et not. istum text. pro consilio agere volentium vt videant anteq̃ incipiant si possunt obtinere vel non: et si nõ possunt fatue incipiunt. ¶ Opponitur p declaratione glos. magne q hic nimis generaliter loquat qd parentibus liberis detur hec querela: quid enim si quis hz filios nepotem vel pronepotem et instituit extraneũ et nepotem exheredet: videtur iste tex. velle q nõ solum filius sed etiã pronepos et nepos habeat querelã. qd est falsum: quia querela ordinatur vt quis habeat heredem: sed illi non possunt esse existente filio qui eos precedit. glo. dicit q nõ est verũ: et dicit glo. intelligendũ de alijs qui si testamentum non esset factum possint ab intestato succedere: alias secus: fateor tamẽ licet ab intestato quis non possit succedere si tamen agat querela et non fuerit expulsus et obtineat sententiã non prodest sibi sed alijs qui habent ius succedendi: vt est casus singularis. ff. eo. l. post-

5 humus. §. si quis ex his. † Patet etiam per istam glos. q si qs decedat relicto filio fratre minore qui non potest ei succedere ab intestato nec ex persona sua nec causa religionis que non potest habere in cõmuni nec in particulari testamentum nec est nullũ ratione preteritionis nec inofficiosum ratione exhered. et sic non potest querelare: et sic eodem modo si filius est in-

6 capax ad succedendũ: pone † exemplũ in filia extante masculo si per statutũ excruditur a succedendo non potest dicere testamentum nullũ ratione preteritionis nec inofficiosum ratione exhere. quod enim esset bonum fauere ei nihil habiture ab intestato. vt. l. si post mortez. §. liberi. ff. de cõtratab. lz quidã teneant contra statutum dicentes loqui ab intestato vt filia existente masculo non succedat: et sic nõ haberet locum facto testamento: certe si masculus qui eam esse exclusurus ab intestato fuerit institutus multomagis excludit eam a iure dicendi nullum vel a querelando: quia si ei prefertur ab intestato multomagis ex testamẽto: quia voluntatẽ patris hz expressam sz

b ab intestato tacitam: si vero etiaz institutus extraneus[b] et fili' esset exheredatus tunc est magis dubium: quia cuz hereditas non possit peruenire ad filiũ propter exheredationẽ cuius filij fauore femina excludebatur: videt q filie exclusio nõ hz locuz ne sibi noceat et alteri prosit: tamen si obtinebit in querela non pficiet sibi sed masculo: quia exheredatio annihilatur sicut &c. in testamento disposita. vt. l. filiuz. §. sed cum exheredatio. ff. de

7 contratab. ¶ † Scdo oppo. q pater vel alij ascendentes per lineam paternam non possunt habere querelam cõtra testamẽtum filij vel nepotis: quia querela presupponit testamentum mero iure valere sed esse inofficiosum. vt. ff. l. proxi. sed testamẽtum filij vel nepotis in potestate consistentis est ipso iure nullum. l. si filius. ff. de testa. propter hoc gl. dicit q hoc debet intelligi quando erant emancipati quo casu vz testamẽtum: et si parentes sunt exheredati datur contra ipsum querela per quam ipso iure rescinditur: si sunt preteriti datur contratab. id quod dicit contratabulas procedit hodie si sunt preteriti in certa cã alias testamẽtum filij emancipati esset ipso iure nullũ si pater

a ¶ Turpi psona. Sed an excõicat' possit dici turpis persona vid Bar. Sozi. cõsi. xviij.

b ¶ Institutus extrane'. add Alex de imo. in cõs. lxxix. in prin. in. j. vol.

esset preteritus ꝓpter defectum solennitatis: sed inserta causa si non esset vera valet ꝛ rumpitur per contratab. sicut olim vt not. in. l. si filius. ff. de mino. et in aut. de here. et falc. §. exheredatos col. j.

8 ¶ † Sed tertio oppo. ꝙ etiam si sit in potestate valet testamentum ꝛ non potest expugnari per querelam nec per contratabul. vt. C. eo. l. fi. in fi. glo. fatetur hoc si fuisset testatus de castrẽsi peculio ex priuilegio talis peculij: certe hoc erat verum de iure codicis. hodie secus per ius aut. vt possit expugnari per querelam vt in aut. vt cum de appel. co. §. aliud quoqꝫ capitulum. colla. viij. cum loquitur de querela que datur parentibus loquitur de filijs in potestate constitutis: ꝛ presupponit testamentum valere mero iure dari querelam nisi aliqua de causis ingratitudinis ibi insertis probetur: hoc potest intelligi nisi quod testatus est de castrensi peculio: nam si de non castrensi etiam hodie testamentum non valeret: etiam si de consensu partis. vt. l. fi. et pe. C. qui testa. fa. pos. et hec est cõmunis sententia nisi filius sit clericus quo casu non daret querelam: si testatus est de quasi castrensi: sed daretur conditio ex

9 l. ad legitimam. C. de epis. ꝛ cleri. aut. presbyteros. ¶ † Quero vltimo quid in eo qui nec erat in potestate nec emancipatus. vt si habeo filium in potestate ꝛ ex eo nepotem nam ipse nõ est in potestate patris sui sed in potestate mea. ff. de his qui sunt sui vel alieni iu. l. nam ꝛ ciuium. nec est emancipatus a patre super hoc dic vt in glo.

2 ☞ Testamento rupto per querelam rescinditur solum substitutio directa ꝛ institutio: per quam succeditur patri cetera firma remanent.

3 Onus probandi causas expressas in exheredatione vel preteritione filij esse veras incumbit heredi non autẽ filio ꝓbandi se gratum vel merentem.

4 Dictio quasi est nota impropietatis.
Qui est quasi demens non est demens.

5 Differentia inter dictiones rite ꝛ recte: cuꝫ rite significet solẽnitatem requisitam a iure: recte vero causam.

6 Nouerce presumuntur inimice priuignorũ: vt qcqd facit pater contra filios habentes nouercas presumat̃ facere suasionibus nouercalibus: ꝛ sic non debet tolerari.

7 Quando dicatur quis preteritus.

8 Filius cui relictũ est minus legitima: si illud acceptat non perdit ius agendi ad supplementũ nisi hoc expresse dicat.
De legitima filij hodie reijcitur omne grauamen ꝛ ꝙ debeat relinqui iure institutionis. ꝛ nu. 9.

9 Posthumus non potest hodie exheredari.

10 Querela inoffi. testa. an hodie habeat locum.
Exheredatio filij facta nulla causa expressa in testamento est nulla.

11 Rescriptum non redditur nullum si ea que probanda erant ex post facto non probentur: licet rescindatur: sed esset nullum si illa que requirebantur tempore impetrationis non fuissent adhibita.

1 **Hoc colore.** † Testamẽtũ inofficiosum rescindit̃ quasi factuꝫ fuerit a demente lꝫ vere nõ fuerit demens ideo mero iure vꝫ: sed qꝛ est cõtra officiuꝫ pietatis rescindit̃. Item agens querela debet narrare ꝛ se probare se nõ meruisse exheredari vel preteriri. h. d. ll. seq. vsqꝫ ad. l. posthumus. ita hodie corrigunt̃ qꝛ non rescinditur tanꝙ factũ a demente cum requirat̃ expressio cause legitime ad hoc vt valeat testamentũ mero iure sed hoc nõ cõsueuit nec põt fieri a demente hodie lꝫ olim rescisso testamento per querelã omnia rescinderent̃ que essent in testamento. vt. l. titia. j. eo. quia dementia concernebant oĩa

2 † hodie non sic quia solũ substitutio directa ꝛ institutio ꝑ quã succeditur patri vt est vulgaris per querelã rescinditur: cetera vero firma ꝑmanent vt in aut. ex cau. C. de liber. preter. vnde cõiter tenent doc. ꝙ hodie nõ rescindatur tanꝙ factũ a demẽte

3 scꝫ tanꝙ factum contra officium pietatis. † Item ꝙ filius vel alius exheredatus habeat necesse probare se fuisse ingratuꝫ ꝛ merentem non aũt ingratum corrigitur per iura noui codicis Iustiniani qꝛ onus incumbit heredi. s. ꝓbandi causas expꝛessas esse veras ꝛ ideo meruisse exheredari vel preteriri. vt. l. omnimo

4 do. C. eo. ¶ † Not. in prin. huius. l. de dictione quasi que est no. impropietatis ꝭm Bart. ꝙ q est quasi demens non est demẽs.

5 ¶ † Item not. ibi duꝫ dicit sed recte: ꝛ glo. ponit. i. rite differẽtiam inter istas dictiones rite ꝛ recte: quia rite significat solẽnitatem requisitam a iure: recte significat causam vnde testamentum inofficiosum dicitur rite factum: quia continet solẽnitatem iuris: scilicet exheredationem: qꝛ inter cetera que requiruntur ad solẽnitatem testamenti requiritur institutio vel exheredatio ascendentium si quos hꝫ testator. l. inter cetera. de li. ꝛ posthu. et non est recte factum: quia contra officium pietatis si nõ habet causam iustam exheredandi: quia filius talis exheredatus non meruit exheredari: de hoc vide per Bartol. j. si cert. pet. l. lecta. in. j. q. quod inducitur ad. q. si fiat commissio alicui ꝙ consulat an talis actus fuerit rite factus ꝙ debet consulere: recte an solum fuerit solẽniter factus non autem an fuerit iuste factus et econuerso si fuerit facta commissio et aliquis actus fuerit recte factus non habet consulere an fuerit rite. i. solẽniter factus: sed solum an fuerit iuste factus lꝫ non solẽ

6 niter. ¶ † Item not. l. nõ enim contra nouercas vt presumantur inimice priuignorum: et ꝙ quicquid pater facit contra filios habentes nouercas presumatur facere suasionibus no

7 uercalibus et sic non debet tolerari. ¶ † In ista. l. nam ex his est vna glo. que primo querit quando dicatur quis preteritus: ꝛ videtur ꝙ quando de ipso nulla mentio facta est in testamento: dicit glos. ꝙ hoc intelligitur quando non est facta mentio instituendo vel exheredando vnde si filio esset relicta legitima iure legati diceretur filius preteritus: quia nõ restituendo vel exheredando dicerent testamentum nulluꝫ. Sol. glo. dicit istum tractatum seu tit. corrigi per. l. codicis in tribus et per infra aut. in quatuor de quibus dic vt in glos. ¶ Sed tu primis tribus adde alia tria in quibus corrigitur per. l. codicis. nam iure isto si relinquebatur filio minus legitima. ꝛ filius acceptabat sibi preiudicabat et non habebat querelam nec agere poterat ad supplementum. vt. l. papinianus. §. si sub condi. j. eod.

8 in fi. † Hodie vero non perdit ius agendi ad supplementuꝫ nisi hoc dicat expresse. vt. C. eo. l. generaliter. §. fi. Item iure isto si relinquebatur integra legitima et grauabatur legatis ꝛ fideicõmissis habebat querelam: hodie secus: quia reijciunt̃ oĩa

9 grauamina. l. quoniam in prioribus. C. eod. † Item tertio iure isto poterat posthumus exheredari cum natus non dicebat testamentum nullum: sed habebat necesse intentare querelaꝫ j. quinquennium postea nec querelam nec ius dicendi nullum j. eod. l. posthumus. in princip. l. si quis filium. in fi. C. eod. hodie non potest posthumus exheredari: quia requiritur expressio cause in exheredatione ad hoc vt sit solẽnis ꝛ valida: quam posthumus non potest committere: ꝛ ideo reddetur exheredatio nulla. vt. l. si quis in suo. §. j. C. eod. circa ea vero in quibus corrigitur per iura aut. gloss. primo dicit ꝙ iure isto poterat relinqui filio legitima quocunqꝫ relicti tit. i. iure legati vel fideicommissi: sed hoc iure autenticoruꝫ debet relinqui iure institutionis. Certe primum dictum non est verum nam imo iure fforum. relinquenda erat iure institutionis: quia. l. cauetur ꝙ inter cetera precepta erat de liberis exheredandis vel instituendis. vt. l. inter cetera. j. de libe. et posthu. et. l. gallus. §. in omnibus. et ergo erat relinquenda iure institutionis ꝛ non legati: quia titu. est honorabilior. et patet quia habet locum in eo ius accrescendi. quod non est in tit. legati. vt. l. iij. ff. de lega. prestan. bene tamen est verum ꝙ iure codicis per. l. omnimodo. fuit hoc correctum et statutum ꝙ sufficiat relinquere iure legati hodie. l. illa in hoc corrigitur et reditur ad iura vetera vt requiratur titulus institutionis: vt in aut. vt cum de app. co. §. aliud quoqꝫ capitulum. col. viij. et etiam multa addit ꝙ sufficiat quantumcunqꝫ modicum relinquatur etiam si vnus nummus vt querela non habeat locum: sed agatur ad supple

10 mentũ. vt not. glos. in. l. iij. §. sed vtrum. ff. de mino. ¶ † Ultimo glos. querit an hodie locum habeat iste ti. Mar. tenuit ꝙ nõ et probabat sufficienti partium enumeratione. Nam aut in exheredatione non fuit inserta causa legitima et non valet et sic testamentum est nullum ac si foret preteritus: vnde querela non est necessaria. vt in. l. ij. huius tit. in fi. aut fuit expressa et probata: et tunc valet ita ꝙ non potest expugnari: quia testator non videtur testatus contra officium pietatis postquã filius meruit exheredari: et in his duobus Mar. dixit veritatem. Aut fuit inserta tamen non probata: et tunc Mar. dixit idem ꝙ in primo quia exheredatio non valebat: quia text. in §. aliud quoqꝫ capitulum. vult ꝙ inseratur et probatur: quodcunqꝫ ergo istorum deficiat videtur exheredatio nulla: sed in hoc Ioan. et omnes moderni reprehendunt: quia non est verum ꝙ sit nulla imo valet et agitatur querela ad contrarium respondetur: quia dum dicit ꝙ debeat inseri debet intelligi s. tempore testamenti et si hoc non fieret fateor ꝙ exheredatio esset nulla: sed dum dicit ꝙ debet probari debet intelligi: sed post mortem et pro herede: ꝛ sic ex post facto: certe licet hoc nõ fiat non sequitur ergo ꝙ testamentum a principio valuit: non enim potuit stare in pendenti: ꝛ sic oportet dicere ꝙ valuit: ꝛ lꝫ postea non probetur non sequitur ꝙ retro reddatur nullum: nam forte fuit culpa heredis si non probauit et ad hoc inducit Bar. ea que habentur ꝛ not. in. l. si vniuersa. C. de pre. imper. of

11 fer. † vbi rescriptum non redditur nullum si ea que probanda erãt ex post facto non probent̃ licet rescindantur: sed bene esset nullum

nullum si illa que requirebantur tēpore impetrationis nō fuissent adhibita. qꝛ talia videntur cōcernere solēnitatē que ꝺʒ adesse tēpore actus celebrati. sʒ illa que ex postfacto adhibētur nō concernunt solēnitatē sed substantiam. ⁊ de ista. q. vide p glos. et per Bar. in. l. j. ſ. de testa.

2 ☞ Si quis fuit exceptus de mortua matre ꝙ idez iudicatur de eo ac si foret natus.

3 Posthumus alienus ꝙ hodie possit heres institui et qualiter intelligatur alienus.

4 Non est imputandum alicui ꝙ intestatus non decessit.

5 Querela non competit ei qui de iure ciuili vel pretorio succedere non potest: cum possit repelli.

1 **Posthumus.** ¶ † Posthumi hñt hāc q̄relam vbicunqꝫ iam natꝰ haberet siue sint de suis siue de legitimis siue ꝺ cognatis. hoc dicit vsqꝫ ad. ſ. si quis ex his. Et primo ponit dictū trimēbre vsqꝫ ibi quid ergo. Secundo opponit vsqꝫ ibi non em̄. 2 Tertio respondet vsqꝫ ibi simili modo. † Quarto addit ad id quod dixerat ꝙ posthumo qui nascitur naturaliter per seipm nam addit casum quando non nascitur sed de mortua matre fuerit exceptus vt idem sit quod esset si foret natus. ¶ In tex. ibi quid ergo. forma istam opp. sic: nam videt̄ ꝙ posthumꝰ exheredatus non possit habere querelam eo casu quo si foret natus tempore testamenti non esset suus quia dicebatur posthumus alienus ⁊ talis non poterat iure isto heres institui de iure ciuili vt posset adire licet de iure pretorio bene posset vt haberet bono. pos. ſm tab. nam testator non potuit prouidere cōtra rupturam testamenti ipsum instituendo quia nō poterat instituere. si dicamus ꝙ habeat querelam similiter nō potuit prouidere exheredando quia sine dubio rumpet testamētum cum causa ingratitudinis non potuit committere ergo imputabatur patri quare intestatus non decessit postq̄ nō potuit taliter testari qui in testamentū non rūpetur sed hic non est dicendum ꝙ debeat imputari cur intestatus non decessit. sed imputatur postq̄ decessit testatus cur eum non instituit quia licet nō possit institui de iure ciuili vt adiret pos. potuit tamen institui de iure pretorio vt habere posset bo. pos. tam anteq̄ nasceretur ex edicto de ventre in pos. mittendo q̄ etiaʒ postq̄ natus erat per 3 bo. pos. ſm tab. h. d. in effectu. ¶ † No. ergo hic ꝙ isto iure posthumus alienus non poterat heres institui ⁊ dicebat̄ alienus. nam si foret matris non esset suus heres. istud fuit postea immutatum p gallū in quodā casu vt posset heres institui vt nō rūperet testamentū. vt. l. gallus. ſ. de libe. ⁊ posthu. hodie potest institui de iure ciuili sicut de iure pretorio. insti. de le. ſ. postb. 4 ¶ † Itē not. ꝙ non est imputandū alicui ꝙ intestatus non decessit vnde facit ad. q. positā per Barto. in. l. fi. ſ. ad tertu. Item no. in effectu ꝙ ad hoc vt posthumus possit habere q̄rela3 vt quilibet alius requiritur ꝙ ab intestato possit succedere de iure ciuili vel ꝑtorio al's posset repelli vt ptʒ. ſ. ſ. pxi. qꝛ nō est bonum fauere ei qui esset habiturus ab intestato. vt. l. si post mortem. ſ. liberi. ſ. de bo. pos. cōtra tab. Glo. magna q̄ est hic ponit exempla eorum que dicuntur in tex. et tendit ad positionem casus qui satis patet per predicta.

2 ☞ Sententia lata in querela rūpit testamentū ipso iure: ⁊ facit haberi perinde ac si factum non fuisset. ⁊ reducit reʒ ad causam intestati.

3 Sententia rescissoria lata pro eo cuius nō interest videt̄ qꝺ nō prodest sibi sed alteri: ⁊ quid si aliquid petat. ⁊ nu. 4.

4 Exceptio tua non interest qñ possit opponi vsqꝫ ad litē cōtest. tantum. ⁊ quando vsqꝫ ad sententiam. ⁊ nu. 3.

5 Res inter alios acta quando aliis prosit.

6 Querela nō est actio. ⁊ an sit accusatio ⁊ an tñ sit aliqñ actio an quoddā ius diuersum ⁊ ꝙ sit officium iudicis.

7 Qui agit querela non intentat petitionem hereditatis.

1 **Si quis ex his.** ¶ † Sententia rescissoria lata pro minus legitimo petitore non prodest sibi. sed prodest legitimo. h. d. notabilis tex. qui forte nō est alibi. ⁊ cōuenit ad declarationē eorum que colligūtur ex principio. nam qui non esset ab intestato successurus nō pōt habere querelam vt ibi. quid si eam intentauit ⁊ cuʒ posset repelli non fuit repulsus ⁊ obtinuit pro se sententiaʒ per quaʒ rescissum est testamentū an valeat ⁊ cui prosit. ⁊ si dicitur ꝙ valet ⁊ non prodest sibi sed ei qui ab intestato erat successurus. h. 2 d. notabiliter. ¶ † Not. ꝙ sententia lata in querela rumpit testamentum ipso iure ⁊ facit haberi perinde ac si factum non 3 fuisset et reducit rem ad causam intestati. ¶ † Item not. ꝙ sententia lata pro eo cuius non interest videtur ꝙ non prodest sibi sed alteri ⁊ hoc quando est rescissoria. quia non petit aliqd sibi dari vel fieri a parte. sed petit aliquid fieri iudice et ideo si ad petitionem eius cuius non interest pronuntiatum est contra electionem vel contra instrumentū sententia facit ius quo ad eos quorum interest. non quo ad illum qui egit. ad qꝺ vide 4 † Innocen. in. c. in nostra. extra de procu. ⁊ in. c. super his. extra de accu. vbi dicit ꝙ ista exceptio tua non interest. de qua patet a hic in text. dum dicit si nemo eum repellit non potest opponi[a] nisi vsqꝫ ad litem contest. Ang. vero cōtra per. l. j. ſ. e. vbi opp. ad impediendam sententiam ferri pro eo super eo quod petitur. vt si petis vnum et tua non interest illud habere vt erat h quia agebat querela et non interest sua habere sententiā. quia non per hoc obtinebit hereditatem ⁊ tunc quādocunqꝫ potest opponi quia est peremptoria aut erat consecuturus vtilitatem si obtineret. tamen debebat repelli. qꝛ non intererat sua ad il- 5 lud agi. tunc procedit dictum Inno. ¶ † Glos. que est hic colligit tria notabilia ex isto text. ¶ Primo quod res inter alios acta aliis prodest. sed contra res inter alios acta per totum. C. glos. respondet ꝙ prodest non principaliter vt ibi sed per consequentiam vt hic. vel dic quando quis petit aliquid sibi dari vel fieri a parte prodest sibi et non alteri. vt in contrario. sed si petit solum a iudice non sibi aliquid dari vel fieri: sʒ aliquid fieri quod ipsum non tangit. vt rescindat testamentum vel sententiam vel alium actum tunc facta rescissione aliis prodest 6 quia tollit sibi obstaculum ſm Inno. in. d. c. in nostra. ¶ † Secundo colligit argu. ꝙ querela non est actio. quia si esset actio sententia lata super ea prodesset ei ⁊ non alteri sed hic prodest alteri ⁊ non sibi: probat etiam gl. hec per alias rationes in quibus differt a natura actionis realis vel personalis. Sed an sit accusatio. videtur ꝙ sic. vt. ſ. proxi. ſ. in verbo accusationes gl. tenet contrarium propter aliquas naturas quas habet que non cōueniunt accusationi. vnde finaliter tenet ꝙ sit quoddā ius diuersum tñ largo modo aliquando potest dici accusatio. vt in. ſ. se. ⁊ aliquando actio. vt in. l. seq. in ver. actionem Bart. b dicit ꝙ est officium iudicis[b] per quod petitur testamentum rescindi: ⁊ est officium nobile non mercenarium. et sic in eo lis cōtestabitur sicut in restitutione in integ. ſ. de mino. l. papinianus exuli. ſ. fi. ⁊ ordinarie procedetur. vt in. c. fin. extra de offi. 7 iudi. ¶ † Tertio colligit glos. in fine ꝙ qui agit querela nō intentat petitionem hereditatis. nam si ille intentaret et obtineret sententia prodesset sibi ⁊ ei daretur petitio hereditatis super qua videretur lata sententia. ar. ſ. titu. j. l. de qua re. ⁊ tamē hic dicitur contrarium qꝛ non dabitur sibi petitio hereditatis sed si illis quibus pertinet hereditas ab intestato. de hoc plene per glo. j. eo. l. qui de inofficioso.

2 ☞ Querela aliqñ appellatur actio aliquādo accusatio.

3 Ad transmittendum querelam ad heredem non est necesse qꝺ fuerit lis contestata sed sufficit quod sit preparata controuersia vel etiam lis.

4 Preparatio dicitur qualitercūqꝫ de intentione habentis eam possit apponere ꝙ velit eam intentare.

5 Soror si minatur fratri de parte hereditatis petenda videtur hereditatem adiuisse.

6 Filio in ptāte non est necessaria bo. pos. gratia litis agnoscēde: sed filio emancipato sic vt ei detur querela.

7 Filio in ptāte aditio hereditatis est superuacua vt sibi acquiratur hereditas. cum sibi etiam ignoranti acquiratur.

Querela non preparata quod hodie trāsmittatur ad suos descendentes.

8 In suis non cadit aditio sed immistio.

1 **Si quis instituta.** ¶ † Querela ꝑparata trāsmittit̄ ad quēcunqꝫ heredē etiā extraneū. secus si nō sit ꝑparata. ⁊ dr̄ ꝑparata si obtinuit prius bo. pos. grā litis agnoscende. vel si quoquo modo apparet ꝙ eā voluit intētare. vel qꝛ dedit libellū. lʒ lis non fuerit cōte. vel qꝛ cōminatus est se daturū vel etiā si ipso facto apparet ꝙ intentare voluit. h. d. cū. l. se. tñ istud veruʒ si in ꝑparatione pseuerauerit. secus si destitit vel trāsigendo vel renūtian- 2 do. l. si mota. C. de trās. † Et no. istos tex. in qbꝰ aliqñ q̄rela appellat̄ actio aliqñ accusatio vñ gl. in. ſ. ꝑcedenti habuit iustam 3 cām dubitandi an eēt actio vl' accusatio. ¶ † Itē no. ꝙ ad transmittēdū ipaʒ ad heredē nō est necesse ꝙ fuerit lis ꝯtest. sʒ sufficit ꝙ sit ꝑparata ꝯtrouersia vel etiā lis: ⁊ istud nō repit̄ in aliis actionibꝰ nō trāsitoriis. qꝛ nō inspicit̄ nisi an sit lis ꝯte. an nō. 4 ¶ † Itē no. ꝙ ꝑparatio dr̄ qualitercūqꝫ de intētione habentis eā possit appere ꝙ velit eā intentare vel p verba qꝛ dedit libellūʒ sup ea vel cōminatꝰ est dare: vel p facta: qꝛ iter arripuit ad iudicē vt daret libellū. Et istud qꝺ dr̄ hic de cōminatione indu- 5 cit † Barto. ꝙ si soror minat̄ fratri de parte hereditatis petenda videatur hereditateʒ adiuisse: quia per hoc apparet de intentione sua et de animo habendi hereditatem et aditio vel 6 immissio fit solo aīo declarato per verba. ¶ † Item no. quod filio in potestate non est necessaria bo. pos. gratia litis agno-

[a] ¶ Opponi. qñ possit oppōi ista excep. tua nō interest vide oldr. ꝯsi. lxxxiiij. Soꝛi. ꝯsi. cclx.

[b] ¶ Officiū iudicis. vide eundeʒ Bart. ꝯsil. xl. vbi ponit quāto tpe ꝑscribat̄ iuri petēdi supplementum legitime.

scede: quia cognoscitur de iure ciuili: pôt tamen eam intentare si vult sicut ⁊ alia remedia pretoris haberent ſm tabulas vel contra tabulas: vel vnde liberi. est ergo illa bono. pos. necessaria, filio emancipato qui de iure ciuili non cognoscebatur iure isto ab intestato. sed bene cognoscebatur de iure pretorio. sed querela erat de iure ciuili. vnde non dabatur emancipato nisi prius petita bo. pos. de iure ꝑtorio que dicit̄ gratia litis agnoscende per quam pretor ipsum admittebat ad querelam extendendo remedia iuris ciuilis ad cognitos per eum. vnde poterit dici querela magis vtilis ꝙ directa per extensionem pretoris nec enim eam habebat de iure ciuili. sed de iure pretorio post petitam bo. pos. ⁊ ita intelligo quod not. in. l. papinianus

7 ver. sequenti loco ⁊c. ¶ † Item not. ꝙ filio in potestate aditio hereditatis est superuacua. intellige sane ꝙ non est necessaria quantum ad hoc vt sibi acquiratur hereditas cum sibi etiam ignoranti acquiratur per. l. xij. tab. quia est suus et necessarius ⁊ ideo decedens etiam ignorans transmittit eam ad quoscunq; heredes suos in iure suitatis. iuxta plene not. per Bar. in. l. vētre. ff. de acquiren. hereditate. vnde idem videbitur in querela sibi delata quod cum ignorans trāsmittat. sed non est ita quia illa non est infixa sibi sicut est infixa hereditas. et ideo necessarium erat quod preparasset eam vt transmittat ad quoscunq; heredes. hodie per. l. sancimus. in fi. C. eodem. bene transmittit etiam non preparatam ad suos descendentes. quantū vero ad hoc vt possit filius conueniri cum effectu a creditoribus hereditarijs non sufficit quod hereditas sit sibi infixa per legem cum habeat beneficium pretoris vt possit abstinere. sed

8 requiritur quod se immiscuerit non dico quod adiuerit. † qꝛ in suis non cadit aditio sed immissio. l. cum bonis. ff. de acqui. hereditate. et nisi se immisceat non potest cum effectu conueniri: nec est fundata intentio creditorum agentium si probetur ipsum filium vt condemnetur nisi etiam probetur ipsum se immiscuisse. vt not. in. l. si cum dotem. §. transgrediamur. soluto matri. et. C. si vt se ab heredi. absti. l. j. et. l. necessarius. ff. de acquiren. here.

2 ☞ Querelam delatam filio monacho non potest monasteriū intentare eo inuito.

Si filius repudiaret hereditatem sibi delatam hodie pôt pater eam adire ⁊ quid in querela.

1 **Papinianus.** ¶ † Querela delata filio fa. nō acquirit̄ patri nec poterit ipsam intētare filio inuito etiam de hoc iure. h. d. istud principium. Ex hoc apparet ꝙ non est actio qꝛ tunc acquireret patri inuito filio iure isto. licet hodie secus. Sed oppo. ista querela que oritur ex iniuria que fit filio exheredato. vt hic patet in verbo iniuria. sed ex iniuria facta filio acquiritur actio non solum filio sed etiam patri ⁊ pater potest intentare actionem suam et etiam habet exercitium actionis filij et eo inuito potest eam intentare vel remittere. l. sed si vnus. §. si filio. ff. de iniurijs. Solu. illud in alijs iniurijs que cadunt in delictum priuatum consistentibus in verbis vel in factis. quia non solum fit iniuria filio sed patri. ista vero iniuria exheredationis non consistit in delicto. et sic non censetur facta patri sed soli filio et ordinatur ad habendam hereditatē et sicut pater non poterat habere hereditatem delatam filio iure isto sine voluntate filij cum habebat iubere quod adiret. ita nec potest habere querelam que est peremptoria ad heredi

2 tatem obtinendam vt hic. † Et sic est ar. quod querelam delatā filio monacho non possit monasterium intentare illo inuito hodie si filius repudiaret hereditatem sibi delatam pater potest eam adire. l. cum non solum. C. de bo. que liber. An idem esset in querela si filius eam repudiaret. dubium est ꝑpter eius odium. cogita super hoc.

2 ☞ Quid sit bonorum possessio gratia litis agnoscende que etiam hodie necessaria est in filio emancipato. vt ei detur querela. licet sit sublata differentia emancipationis et patrie potestatis ab intestato. ⁊ nu. 3.

3 Bonorū possessio gratia litis ordinande qḋ ius tribuat: ⁊ qd de alijs bonorum possessionibus.

1 **Sequenti loco.** ¶ † Querela etiā preparata nō trāsmittit̄ ꝑ filium ad patrē qui sibi nō succedit iure hereditario: sed tanꝙ vniuersalis successor omnia occupat iure peculij. h. d. nec obstat lex precedens cum. §. precedenti: quia bene transmittitur ad heredez sed non ad vniuersalem successorem qui non est heres. hodie vero pater succedit filio iure hereditario: vt in aut. de succes. ab intesta. ideo ad ipsum transmitteretur si esset preparata.

2 ¶ † Et sic no. gl. que declarat quid sit ista bonorum posses. gratia litis agnoscende. et adde quod etiam hodie est necessaria in emancipato licet sit sublata differentia emancipationis et patrie potestatis ab intestato: quia non est sublata ex testamēto ita tenet Guil. de cu. et Bald. in. l. ij. C. eo. ¶ In text. ibi post agnitam litis ordinande. sed videtur quod non habuit necesse eam petere postꝙ erat filiusfa. et in potestate patris constitutus. vt. §. l. proxi. post principium. Solu. hic dabatur querela contra testamentum patris: quia tunc esset fatendum: sed contra testamentum alicuius ex ascendentibus ex linea materna cui ipse non poterat succedere de iure ciuili sed pretorio tantum vt auo materno: licet matri bene posset succedere de iure ciuili ex senatuscōsulto orficiano: vt ptz ex no. per gl. in. l. posthumus. in prin. vnde sibi erat necessaria ista bo. pos. filio emācipato per quam querelā que est remedium iuris ciuilis extē

3 deretur ad ipsum. ¶ † Not. etiam hic qualiter vocatur ista bonorum pos. que dicitur litis ordinande gratia que facit ipsū habilem ad intentandum q̄relam cum prius non esset. Ultramontani vero aliter intellexerūt istam bo. pos. gratia litis ordinande ꝙ intelligant glo. vt no. Cy. in. l. ij. C. eo. sed doc. sequuntur gl. qꝛ intellectus illorum maiorem continet dubitationem ꝙ intellectus glo. ⁊ dum gl. dicit ꝙ ista bono. posses. et alie due non tribuunt ius. intellige ius. s. dominiuz in bonis hereditarijs: licet secus sit in alijs bo. posses. ius qꝛ statim ꝙ sunt petite vel hodie sunt agnite acquiritur dominium petenti vel etiam agnoscenti etiam sine apprehensione posses. sicut de iure ciuili acquirit adeunti hereditatem sed in illis que non tribuūt ius acquiritur detentatio: vt in carboniana. ⁊ in ea que datur nomine ventris. et ista vero acquiritur habilitatio ad agendum querela.

1 **Si quis post rem.** ¶ † Desistens per querelā lite incohata amplius ad eam non reuertitur. h. d. concordat. l. postꝙ liti. C. de pactis. per quam patet ꝙ idem in qualibet alia lite si desistit renūtiando expresse liti ⁊ cause. secus si non cause: vt ibi no. sed glos. que est supra facit differentiam inter litem super querela vel super alia re: qꝛ sup querela non solū si renuntiat expsse sed etiam si non renūtiauit. ⁊ datus fuerit sibi terminus ad agendum vel prosequendū. ⁊ non fuerit prosecutus si dicamus quod querela sit accusatio per. l. si ea. C. de accusa. secus si in alijs litibus super causis ciuilibus. doc. videntur reprobare: quia idez modus est procedendi in causis ciuilibus ⁊ criminalibus. l. ab sentem. ff. de penis.

2 ☞ Testamenta ad pias causas subiacent rupture vt si filius sit exheredatus vel sit ei relictum minus legitima quia tunc subiacet querele. ⁊ nu. 1.

1 **Si imperator.** ¶ † Dignitas instituti nō excludit querelā. h. d. vñ dicit gl. ꝙ etiā si testator instituat deuz si exheredat filiū indebite dabitur querela. ⁊ rescindet̄ institutio: ⁊ allegat dictum Augustini

2 propter qḋ semp allegat̄ ista gl. † ꝙ etiā testamēta ad piaz causam subiacent rupture si in testamēto adeo filium nō seruauit quem seruare debebat. s. relinquendo legitimā integrā. ⁊ etiaz iure agendi ad supplementū: qꝛ talia testamēta sunt cōtra officiū pietatis: vnde deus vel ecclesia non acceptat. vide ꝑ Bart. in. l. j. de sac. san. eccle. Alias contra veterani.

2 ☞ Testamentum filiusfa. de castrensi peculio an hodie subiaceat querele. ⁊ quid si est sui iuris.

1 **Papinianus.** ¶ † Testamentū factum a vetera no etiam super castrēsi peculio subiacet querele. hoc dicit. videbatur contrarium propter priuilegia veteranorum. sed certe in hoc non sunt priuilegia, ti in preiudicium filiorum: sicut nec imperator vult vti tali priuilegio. sed contra. ff. proxi. §. ⁊. ff. eo. si instituta. §. de inofficioso Sol. ibi in testamento facto a milite ꝙ propter publicum fauorem non subiacet querele: siue in militia siue post militiā infra annum missionis. hic in facto a non milite qui tamen fuit miles: et tempore facti testamenti non exercebat militiam. si erat veteranus. inspiciēdum est ergo in quo statu erat testator tēpore conditi testamēti ⁊ etiā in quo statuerat tpe mortis sue.

2 Sed contra † ꝙ etiā si nō esset miles si tamen testatur de castrē si peculio non subiacet q̄rele. vt. l. fi. C. eo. Sol. loquitur in filio fami. qui in castris tempore testamēti nō erat: quo casu acquisita in castris retinent nomen peculij castrensis ⁊ propter hoc habet priuilegium vt querele nō subiaceat. sed si non erat filiusfa. sed sui iuris tunc acquisita in castris desierunt esse peculium qui non est in aliena potestate non habet peculiuz proprie loquendo: ideo non habet hoc priuilegium: vt hic. hodie vero dicit glos. illam. l. esse correctam et testamentum subiacet querele: vt in aut. vt cum de appel. cog. §. finus. col. viij. ¶ Et no. istaz glo. nam contrarium dicitur in. l. j. §. eo. ibi enim dicit enim tenet sed euitet querelam: ⁊ etiam non vult ibi ꝙ hodie locū habeat illa. l. fi. doc. tenent istā: qꝛ tex. quē glos. allegat loquitur

quitur in filiofa. qui non poterat testari nisi de castrẽsi peculio et tamen vult testamentum eius subiacere querele nisi probetur aliqua de causis ibi expressis et isti veterani fecerunt multas ciuitates prope romã. videlicet viterbium quasi vita inermium et vitrallam.

2 ☞ Respublica est magis priuilegiata ꝙ̃ imperator.

1 **Si quis in militia.** ¶ † Contra testamentum factũ a milite durante militia nõ daẽ q̃rela etiã si finita militia moriaẽ infra annum tñ missionis. h. d. d. tex. cum gl. Intellige de missione bonesta vt ꝑpter senectutẽ vel aliud impedimẽtũ. tunc em̃ testamẽtum factũ in militia habebat priuilegia etiam post militiam vsq; ad annum a tpe ⁊ lꝫ careant solennitate iuris ciuilis non sunt nulla. ⁊ lꝫ sint inofficiosa cõtra ea nõ daẽ querela: sed finito anno non valet amplius iure militari. sed iure cõi habẽt solẽnitatem debitã.

2 ¶ † Not. hic ꝙ magis est priuilegiata respublica ꝙ̃ imperator. nam priuilegia que dãtur militib9 dantur fauore publico ⁊ propter hoc nõ subiacent querele. ⁊ tamen testamentum in quo imperator est institutus subiacet: q2 in hoc non est fauor publicus: quod tene menti.

2 ☞ Substitutio pupillaris expressa excludit matrem a legitima secus in tacita que resultat ex expressa vulgari et si filius fecisset sibi tale testamentum post pupillarem etatem competeret matri querela.

3 In diuersis instantijs ⁊ contra diuersas personas licita est variatio. sed regulariter est prohibita.

4 Substitutio pupillaris dicitur esse testamentum patris et filij diuersis respectibus.

5 Quod hec lex variantem heredem admittat.

1 **Sed nec impuberes.** ¶ † Pupillaris substitutio non subiacet q̃rele intentande ꝑ matrẽ pupilli vel ꝑ fratrẽ eius pupilli lꝫ fuerit substituta turpis persona: vel ꝑ putatiuũ pupilli fratrẽ quondã defuncti testatoris. Item rupto testamento paterno in totũ rũpitur pupillare. secus si rumpaẽ pro ꝑte. h. d.

2 et est notabilis † ⁊ semꝑ allegaẽ iste. §. ꝙ expressa pupillaris excludit matrẽ etiã a legitima. nam hic mater nõ volebat querelare pupillarẽ substitutionẽ: q2 in ea erat preterita. et sic legitima que sibi debebaẽ in bonis filij non erat ei relicta. ⁊ si filius ipse fecisset sibi tale testamẽtum post pupillarẽ etatem haberetur mater pro heredata ⁊ competeret sibi querela. sed si haberet suam legitimã non põt mater cõqueri de illo testamẽto. et sic excluditur a legitima hic. ⁊ probaẽ in. l. precibus. C. d impu. et alijs substit. ⁊ in. c. si pater. de testa. lib. vj. secus in pupillari tacita que resultat ex exꝑssa vulgari: q2 illa non admittitur cõtra matrem. vt. l. fi. C. de insti. sub condi. fac. ꝭm vnam lect. glos. Et predicta procedunt siue substitutus sit honesta persona siue turpis. sed inquantum loquiẽ de fratre pupilli vel de fratre testatoris oportet text. intelligere ꝙ substitutus erat turpis ꝑsona. et propter hoc talis frater volebat talem substitutionẽ querelare. vt. l. si fratris. cum. l. fratres. C. eod. et tamen dicitur ꝙ non possunt. ⁊ eadẽ ratione excluditur frater pupilli q2 dicitur sibi ꝙ istud testamentũ non fecit ipse pupillus frater suus sed ipse pater et querela daẽ fratri contra testamẽtum factũ a fratre si turpẽ personã instituit: vt dictis. ll. nã poterit dici vt supra dici istud testamẽtum nõ fecit frater tuus sed pater. econtra loquimur in fratre patris videbaẽ ꝙ ille bene posset expugnare si erat turpis persona instituta postꝙ̃ testamentũ erat factũ a fratre suo: sed cõtrariũ diciẽ. q2 lꝫ sit factũ a fratre suo et propter hoc non possit expugnari a matre mea a fratre pupilli: tñ non est factum super hereditate ipsius patris fratrisq; sui sed super hereditate pupilli et querela datur fratri contra testamẽtum factum a fratre super hereditate ipsius fratris q̃n non est institutus instituta turpi persona. ⁊ isto modo substitutus diuersis vijs se defendit ab oĩbus istis dicendo cõtra primos fuisse factũ a patre non a pupillo. ⁊ cõtra vltimum quod est factum super hereditate pupilli non super hereditate ipsi9

3 Unde allegatur iste text. † quod in diuersis instantijs ⁊ contra diuersas personas licita est variatio licet regulariter sit prohibita: sed re vera hic non est variatio. q2 non sunt inter se contraria: imo se compatiuntur. nam verum est dicere quod non est factum a filio sed a patre ⁊ etiã est verum dicere ꝙ nõ est factum super hereditate patris ⁊ filij.

4 † et propter hoc talis pupillaris substitutio dicitur esse testamentum patris et filij diuersis respectibus. vt. l. patris et filij. j. de vulga. et pupilla. de

a isto articulo an admittatur variatio[a] vide Bartol. in. l. de re

5 bus. j. rerum amo. ¶ † In glo. super verbo impuberis. ibi. et sic not. quod hec. l. variantem heredem admittit. Sed opp. qꝺ non admittatur. nam mater si substitutus dicat substitutionem non esse factam a filio sed a patre poterit replicare quod sicut filius si fecisset non potuisset eam preterire et legitimam sibi auferre ita nec pater eius qui nomine filij substitutionem fecit. nam non potest plus facere quis alieno nomine ꝙ̃ ille cuius nomine facere posset. Sed respondeo ꝙ pater substitutionem pupillarem non facit nomine filij: sed nomine suo ⁊ ratione patrie potestatis lꝫ eam faciat pro filio. hinc est ꝙ talis substitutio dicitur testamentum patris sicut filij: quod non esset si eam faceret nomine filij. ⁊ eodẽ modo si frater impuberis hoc diceret substitutus ⁊ ipse replicaret ꝙ pater suus non poterat ipsum priuare legitima. nam poterit rñderi verum esse de hereditate ipsius patris sed nunc priuauit de hereditate fratris super qua testatus est in qua parte eidem non tenebatur relinquere legitimam licet enim ista bona fuerint paterna. tamẽ eo mortuo inceperunt esse filij pupilli vnde pater super eis non tenebatur aliquid relinquere alteri filio. ¶ Pro declaratione glo. super verbo obtentum opponitur tribus modis. Primo inquantum iste tex. vult quod frater impuberis licet nõ possit impugnare substitutionem pupillarẽ per se et directo poterit impugnare per indirectum: sed impugnando testamentũ patris per querelam: quia si ipsum rumperet in totum rũpetur etiam pupillaris que stare non potest sine paterno testamẽto. Contra ꝙ non possit impugnare in totum sed soluꝫ pro dimidia pro qua erat successurus. vt. j. eo. l. mater. ⁊. l. circa. solu. fateor de iure. sed hoc debet intelligi quando petit rumpi in totum ⁊ nõ fuit repulsus ⁊ de facto sententiam obtinuit. vt. s. e. l. posth. §. si quis ex his. Sed contra secundo ꝙ non possit rũpi pro parte licet dixerim ꝯtra. vt. j. de iniu. test. l. pe. Sol. per querelam potest etiam rumpi pro parte vt dictuꝫ est: sed per contratabulas vel per ius dicendi nullum non potest rumpi nisi in totum vt in contrario. ratio diuersitatis est. q2 querela non datur propter defectum solẽnitatis. nam testamentum in quo filius est exheredatus legitime licet iniuste non deficit in solẽnitate sed in substantia quare potest expugnari: sed quãdo rũpitur per contrata. vel per agnationem posthumi rumpitur ex defectu solẽnitatis: q2 ratione preteritionis. nam testamentum in quo filius est preteritus non est solẽne: q2 deficit solẽnitas priuata que est de filijs instituendis vel exheredandis. l. inter cetera. j. de libe. ⁊ posthu. ⁊ solẽnitas concernit totuꝫ non autem partem igitur non nisi in totum rũpi potest. Sed tertio et vltimo oppo. ꝙ licet rumpatur per querelam in totum non tamen rumpitur pupillaris substitutio. vt. j. de vulga. et pupilla. l. ex duobus. Solu. quando rumpitur per querelam ideo rumpitur pupillaris substitutio: quia heres desinit esse heres ipso iure: quia querela est de iure ciuili quod potest facere quem desinere esse heredem. sed quando rumpitur per contratab. non desinit esse heres ipso iure: imo remanet heres nomine: quia est remedium pretoris qui non potest tollere effectus inductos a iure ciuili in totum licet possit quo ad aliquẽ effectum. vnde primo casu pupillaris substitutio nõ potest remanere non remanente nomine nec effectu penes heredem vt in primo casu sed remanente nomine licet non effectu bene potest remanere substitutio pupillaris. ⁊ hoc vult dicere gl. ꝙ in contratab. non requiritur de iure testamenti sed de iure pretoris. i. ꝙ non expugnatur testamentũ ipso iure: quia pretor non potuit sed expugnat in effectu vt petitor non remaneat fraudatus indebite. vt. j. eo. l. filio. §. contratabu.

a ¶ Variatio. Adde an ⁊ q̃n variatio circa prorsus diuersa admittatur nõ circa ideꝫ vel ꝯnexa ꝑ bal. in. l. qdã. in. iiij. oppo. C. de iure delib. ⁊ in. l. si qs ius. C. d reb. cre. ꝑ Flo. in. l. si cui. in fin. j. de serui. Fran. Cur.

1 **Si quis mortis causa.** ¶ † Si exheredatus hꝫ legitimã etiã iure donationis nõ põt agere querela. h. d. ⁊ super isto. §. ⁊ ad eius declarationem venit. §. q̃m autem quarta. ⁊. §. quarto autẽ. qui sunt difficiles. ¶ Opp. pro declaratione tex. ⁊ glo. quod imo iste testator non secure fuerit testatus: quia debuit relinquere filio legitimam iure institutionis. l. inter cetera. j. de libe. ⁊ posthu. ⁊ hic non fic. sed iure donationis. ergo testamentum non valuit. vt. d. l. inter cetera. glos. j. dicit ꝙ istud procederet hodie ꝑ aut. vt cuꝫ de appel. cog. §. aliud quoq; capitulum. col. viij. sed olim poterat relinqui quoquo relicti tit. hoc non est verũ vt dixi. in. l. j. s. eodẽ. per. d. l. inter cetera. dic ergo ꝙ necessario dꝫ intelligi ꝙ iste filius erat exheredatus et sic testamentum erat solẽne. ipse aũt volebat intentare querelam ⁊ non potest postꝙ̃ habuerat legitimã licet non iure institutionis. vt. j. eo. l. si non mortis. secus si non fuisset exheredatus: quia esset non solẽne licet de iure codicis not. l. omnimodo. et verum esset quod dicit glos. sed illa corrigitur per aut. ⁊ redditur ad ius digestorum.

2 ☞ Grauamẽ relictũ ab heredib9 pupilli vt a substituto pupillari vel ab alijs venientib9 ab intestato: non reijciẽ de legitima pupilli. sed durat vsq; quo egrediaẽ pupillarem etatem.

3 De legitima patroni etiam olim iure fforuꝫ grauamen appositum reijciebatur.

1 **Si quis impuberi.** ¶ † Propter pupillarẽ substitutionẽ filius non habet querelam: qꝛ per eam non grauatur ſꝫ ſibi prouidetur vt habeat heredẽ quẽ habere ſua intereſt.h.d.tex. cum glo.concor.l.ex trib⁹.C.eo. † Et ſic non obſtat ꝙ in ea veniant omnia bona pupilli etiã que habuit aliunde ꝙ a patre: ⁊ etiã legitima ſibi debita in bonis paternis.vt.l.ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.ff.de vulg.⁊ pup.quia totum hoc eſt de prouiſione ſed propter fideicõmiſſariam que continet grauamen cuꝫ concipiatur etiam poſt pupillarem etatem bene habebat querelam hoc iure.ff.ſed hodie non: qꝛ reijcitur grauamen. vt.l. qm̃ in prioribus.C.e.qđ tamen erat verum ſi erat inſtitutus in minori portione ꝙ ei tangeret ab inteſtato: quia tunc quarta trebellianica que veniebat detrahenda non ſufficiebat ad integram legitimam. Sed ſi in portione que ipſi tangebat ab inteſtato tunc quarta illius portionis ſufficiebat ad legitimam et quia in ea computabatur ⁊ cum haberet integram legitimam non habebat querelam.vt in.§.precedenti ⁊ etiam ſeq. ſed hodie quia legitima eſt tertia ⁊ trebellianica eſt quarta etiaꝫ tunc trebellianica non ſufficit ad legitimam.et ideo haberet querelam ſi grauamen non reijceretur: ſed quia reijcitur non habet Et predicta quando grauamen eſſet relictum ab ipſo impubere ſꝫ ſi ab heredibus eius: vt a ſubſtituto pupillari vel ab alijs venientibus ab inteſtato non reijcitur[a] grauamen etiã hodie: imo durat vſqꝫ quo egrediatur pupillarem etatem.vt.l. ſi fundum per fideicõmiſ.§.fina.cum.l.ſeq.ff.de leg.j.⁊ ibi per Dyn. et per Cyn.in.d.l.ex tribus.⁊ Bartol.in.l.j. de vulga. ⁊ pupil. 3 † De legitima vero patroni etiam olim iure ffoꝝ grauamen appoſitum reijciebatur.vt.l.cum patronus.ff.de lega.ij. ¶ In text.ibi impuberi filio.ſubaudi inſtituto in parte hereditatis ⁊ alius extraneus erat inſtitutus in alia parte vnde pupillus volebat intentare querelam contra heredem ⁊ ſibi auferre portionem ſuam dicens ſe grauatum per ſubſtitutionem ſibi factam in qua veniebat legitima pupilli ſicut ⁊ alia bona eius.⁊ reſpõdeo econtrario ꝙ propter hoc ſolũ non hꝫ querelã ſed poſſet eſſe aliud in facto propter quod eã haberet.

a ¶ Non reijcitur grauamẽ. Adde Bar.in.l.cũ virũ C.de fideic.⁊ ibi Bal.in.iiij.opp. et do. Matthe ſila. dicit ꝓ notabili in ſuo notabili.clxiiij.incip. nota pulcrã doctrinam. Cur.

b ¶ .§.ſi titio. vide ibi in apoſtil. huius operis.

c ¶ Augmẽto. tã ꝙ ſingularẽ ponit Lud. ro. hãc q.ſingu. ſuis.fo. xiiij.

2 ☞ Filius exheredatus quando habet quartam integraꝫ hereditatis paterne licet non titulo inſtitutionis non habet querelam: ⁊ quando dicatur quis habere quartam integram.

3 Legitima iure ffoꝝ.erat quarta pars hereditatis: hodie vero eſt triens: vel ſi liberi ſunt quinqꝫ vel plures eſt ſemis.

Querela datur ei qui non habet integram legitimam. ſecus ſi eam habet ibi.

Qui nõ admittitur ad partem an faciat partem ibi.

4 Teſtator ſi exheredato reliquit quartam partem bonoꝝ que ipſe habebat tempore mortis.⁊ poſt mortem bona augẽtur ex cauſa que habuit originem ante mortẽ.ꝙ filius de illo augmẽto non aget querela.

5 Nepotes ex filijs ſublatis patribus de medio viuente auo licet veniant ad ſucceſſionem aui ſuo iure ⁊ ex propria perſona: tamen non habebunt pro legitima niſi tantum quantum patres eorum.

1 **Quoniam autem.** ¶ † Qui non admittit ad partem tñ admitti ſperatur vel admitti põt ſi vult poteſt facere partẽ etiam in legitima. Item in legitima nepotum ex filijs eſt illa que eſt patris eorum ſi viueret. ⁊ ſi ſunt plures nepotes ex vno pautiores ex altero tamen habent plures inter ſe oẽs quantum pautiores facta diuiſione in ſtirpem. hoc dicit. cum venit ad declarationem.§.ſi quis mortis. vbi habetur † ꝙ quando filius exheredatus habet quartaꝫ integram hereditatis paterne lꝫ nõ titulo inſtitutionis non habet querelam . circa hoc occurrit dubium in videndo quando dicatur habere quartã integram pone enim ꝙ eramus duo filij exheredati quoꝝ legitima erãt tres vncie de.xij.que faciebant quartam partem. teſtator reliquit mihi vnam vnciã cuꝫ dimidia iure legati ⁊ ibi aliã vnciaꝫ cum dimidia.tu taces ⁊ non agis querela. ego ago et dico me non habere legitimaꝫ integram. quia legitima integra erant tres vncie ⁊ ego non habeo niſi vnam cum dimidia.⁊ ſi dicatur quod tu habes aliam vnciam cum dimidia videbatur ꝙ hoc non poſſet dici poſtꝙ tu non agis ⁊ conqueris. quia videbatur ꝙ tu non faceres mihi partem imo ꝙ pars tua accreſceret parti mee ſicut ſi repudiaſſes querelam ⁊ ſic debeam habere integras tres vncias.vt.ff.eo.l.qui repudiantis. contrariũ dicit̃ qꝛ licet non agas agere tamen poſſes: qꝛ non repudiaſti: ideo facis mihi partem: quia ille tres vncie ſunt legitima amboꝝ noſtrum inter ambos diuidende ſic habeo partẽ meã integram. et hoc probat per rationem. nam ſi nihil eſſet nobis relictum quilibet noſtrũ haberet querelam vt pater nõ aduocaret niſi dimidiã hereditatis ⁊ ſic ſex vncias.ſed legitima eſt quarta ei⁹ qđ tangit ab inteſtato ſꝫ mihi nõ tãgebant niſi ſex vncie ⁊ quarta de ſex vncijs eſt vna vncia cũ dimidia.ergo quilibet noſtrũ habet integraꝫ legitimam que eſt quarta eius quod ſibi tangeret ab inteſtato. Sed pone tempore mortis patris non extabamus nos ſed filij noſtri.videlicet vnus filius ex parte ⁊ tres filij ex me: pater noſter ideo qꝫ auus eos exheredauit ⁊ aliquid eis reliquit pro legitima quãtum debet eſſe illud qđ relinquit vt repellatur a querela. Reſpondeo ꝙ reſpectu filij tui debet eſſe vncia cum dimidia qꝛ tantum tangebat te iſta vncia cum dimidia quicquid videatur ſecus. Item reſpectu trium filioꝝ eſt alia vncia cum dimidia que venit diuidenda inter omnes tres et ſic cuilibet eoꝝ tangit media vncia.ſi ergo filio tuo relinquatur vncia cum dimidia ⁊ cuilibet ex filijs meis relinquatur dimidia vncia ſatis eſt vt excludantur a querela.hoc dicit. ⁊ ſic remanet text.clarus. 3 ¶ † Ex quo not. regulam primo ꝙ iure iſto legitima erat quarta pars hereditatis hodie triẽs ſi non excedit numerum quinqꝫ librarum.alias eſt ſemis inter omnes diuidendus. Itẽ ꝙ querela datur ei qui non habet integram legitimaꝫ.ſed ſi habet non datur ſibi querela ſiue ſit inſtitutus ſiue exheredatus . De iſto articulo. an qui admittitur ad partem faciat partem vide per Dyn. et poſt eum per Bartol.in.l.huiuſmodi.§.ſi titio[b].ff.de lega.j. 4 † Sed quero extra gloſ.teſtator exheredato reliquit quartam partẽ bonoꝝ que ipſe habebat tempore mortis poſt mortem bona augentur ⁊ ex cauſa que habuit originem ante morteꝫ de illo augmẽto[c] filius non reperitur habere parteꝫ.queritur an agat querela.dic ꝙ non qꝛ ſufficit habuiſſe de bonis q̃ erãt tempore mortis.text.eſt notabilis.ff.de bo.lib.l.ſi patronus ex debita.§.ſi ex bonis.vbi omnino vide. 5 † Et vltimo not. hic in fine ꝙ nepotes ex filijs ſublatis patribus de medio viuente auo lꝫ veniant ad ſucceſſioneꝫ aui ſuo iure ⁊ ex propria perſona tñ non debẽt habere pro legitima niſi tantũ quãtum patres eoꝝ: in hoc ergo veniunt ⁊ venire videntur ex perſona patris eoꝝ: ſed veniunt non iure tranſmiſſio.ſed ex propria perſona.

2 ☞ Inſtitutus in legitima: non põt a creditoribus ⁊ legatarijs cõueniri ſed conuenitur heres vniuerſalis.

3 Omittens ſuccedere ex teſtamento non doloſe poterit ab inteſtato ſuccere: ⁊ legata non preſtare.

4 Legata libertatum fauorabilia ſunt quaſi legitima.

Legitima eſt debita de iure nature ⁊ pater non poteſt eam auferre ſine iuſta cauſa.

5 Habens falcidiam iure inſtitutionis non poterat olim cõqueri ꝙ non haberet legitimam.

Filius grauatus ſub conditione vel in diẽ primo detrahit legitimam ipſo iure ſtatim poſtea vero falcidiam vel trebellianicã adueniente conditione vel die.

6 Falcidia ſicut diminuebatur per libertates non econtra ita et legitima iure nature.

7 Aduerſus fraudem teſtatoris datur remedium a iure.

8 Legitima hodie non minuit̃ propter libertates ⁊ filius dꝫ habere vſumfructum ſaltem legitime incontinenti.

9 Si pluribus ſeruis relicta ſit libertas.⁊ filius non habeat integram legitimam quem de iſtis ſeruis poterit retinere ꝓ ſupplemento.

10 Legata libertatum confirmantur per ſolaꝫ exiſtentiam ſui heredis.⁊ requirunt ſolum nomen heredis nõ effectum niſi ſubſtitutus vulgaris adeat et quid ſi teſtamentum reſcindatur ꝑ querelam.⁊ nu.12.

11 Suitas et neceſſitas cuꝫ fuerit introducta fauore patris ne pater decedat inteſtat⁹: poteſt pater huic fauori renuntiare.⁊ qualiter dicatur renuntiare.

12 Datio vulgaris ſubſtituti non tollit exiſtentiam ſui heredis niſi ſubſtitutus adiuerit.

13 Qualiter filio inſtituto repudianti dari põt q̃rela ſꝫ hodie nõ datur quia fit ſuppletio: ⁊ remouetur grauamen.

Quarta autem. ¶ Iſte.§. redditur difficilis ꝑ duas gloſ. magnas q̃ ſunt hic.naꝫ prima infraſcat iſtũ tex.in ver.⁊ nũquid minuãt ꝓpter duas dictiones.ſ.ſi ⁊ cuꝫ q̃ vident̃ aduerſatiue.⁊ exponit literã plurib⁹ modis de qb⁹ parũ eſt curandũ: qꝛ nulla vtilitas reſultat ⁊ finaliter ponit caſuꝫ vt in ſ.gl. vt querat̃ de duab⁹ q̃ſtionib⁹ vna in filio exheredato alia in filio inſtituto ⁊.h.d.in offe 1 ctu † legitima eſt quarta ꝑs ei⁹ quod ſupeſt de bonis deducto ere alieno ⁊ funeris impẽſa ⁊ etiã ſeruis libertate donata.hoc primo. Et ſi filius per teſtatorem fraudat̃ legitima propter relicta libertatum etiam ſi filius ſit inſtitutus poteſt repudiare hereditatem et ſi habet ſubſtitutum vulgarem qui adeat in tentabit querelam contra eum ⁊ libertates irritabit: ſi non habet ſubſtitutuꝫ habet hereditatem ab inteſtato ⁊ non valebũt libertates que non fuerunt ab inteſtato repetite.nec incidet in edictum

edictum pretoris si omis. causa te. quia nõ videtur fraudasse voluntatem defuncti. sed fraudem quam defunctus contra eum cogitauerat exclusisse. hoc dicit. & primo ponit unum dictum de ere alieno & de funeris impensa quod debent deduci de hereditate quando queritur quanta debeat esse legitima & erit quarta pars eius quod remanet deductis predictis duobus. vnde si in bonis erant quadraginta & es alienum & funeris impensa ascendebant ad centũ legitima non erit quarta pars de quadringentis sed quarta de trecentis deductis illis. c. & per hoc dicit Jaco. butri. quod legitima non dicitur quarta pars hereditatis quia hereditas comprehendit debita actiue & passiue sed dicitur quarta pars bonorum. nam bona intelliguntur deducto ere alieno. Institutus ergo in legitima nõ videtur institutus in quarta parte hereditatis: sed in quota parte bonorũ. & ideo potest conueniri a creditoribus & legatarijs. sed est conueniendus heres vniuersalis quod nõ esset si fuisset institutus in quota pte hereditatis & hoc vsqꝫ ibi sed an. ibi format duas questiones an sicut es alienum & funeris impensa minuit legitimam ita & relicta libertati. ponit enim duos casus. Primus est in filio exheredato si bona valebant quadringenta & erant tot serui qui valebant ducenta filius fuit exheredatus & relicta fuerunt sibi quinquaginta que sunt quarta de ducentis que remanent deductis seruis quibus fuit legata libertas an poterit querelare. & certe si dicit quod libertates minuunt legitimam. & sic debeant deduci de bonis dicti serui restant ducenta de quibus filius habet quartam. & sic non poterit querelare. sed si nõ deducerentur deberet habere centum pro legitima si erant in bonis quadringenta. & sic querelare quia non haberet integrã legitimam & ista est vna questio. altera questio est in filio instituto. pone enim quod erat institutus in totum & erant tot serui qui valebant. ccel. & non remanebant nisi quinquaginta: relicta fuit libertas omnibus istis seruis. iste filius sentit se grauatum quia de quadringentis que erant in hereditate non remanent sibi nisi quinquaginta. queritur quid iuris. Respondetur ad vtrumqꝫ dubium quod non debet conqueri quia libertates minuunt legitimam sicut es alienum cũ funeris impensa & hoc vsqꝫ ibi cum igitur. ibi mouet dubium: quia ex hoc videtur sequi inconueniens. pone enim quod in hereditate non erant nisi serui: filius fuit institutus in omnibus seruis relicta fuit libertas si debetur libertas omnibus nihil remanebit penes filium. & sic erit fraudatus integra legitima iurisconsultus fatetur tamen dicit quod aduersus hanc fraudem datur sibi remedium vt repudiet hereditatem & si erat filius emancipatus & habeat substitutum vulgarem perueniat hereditas ad substitutum & si adibit intentare poterit filius querelam cõtra ipsum et etiam rumpet substitutionem et per consequens etiam legata libertatum quia remanet gradus a quo dependeat vel in quo possit substituere. quia primus gradus institutionis est annihilatus per repudiationem quare substitutiones per querelam & libertates que ab altero ipsorum dependebant annihilantur necessario. †Si autem non habebit substitutum tunc ipsemet habebit hereditatem ab intestato & non tenebitur prestare libertates si non fuerunt ab intestato repetite. & si dicatur imo tenebitur. quia incidet in edictum pretoris si quis omissa causa testamenti. Respondeo contra quod imo non incidet: quia non fecit dolose nec vt fraudaret edictum: sed fecit vt effugeret fraudem paternam qui voluit ipsum excludere a legitima. nam illud edictum loquitur in eo qui dolose volens fraudare voluntatem defuncti repudiat ex testamento et amplectitur ab intestato vt non prestet legata. iste vero noluit fraudare voluntatem defuncti sed potius fraudem defuncti a se excludere hoc vult in effectu. ¶ †Sic ergo not. ex isto. §. qđ legata libertatum fauorabiliora sunt quam legitima quod videtur mirandum: quia legitima est debita de iure nature & pater non potest eam filio auferre sine iusta causa: sed legata libertatum non erant debita de iure nature & testator poterat ea non facere quomodo ergo potest pater ea faciendo preiudicare filio in legitima. & tamen iste text. vult quod preiudicet. glo. tamen dicit quod hodie non poterit per tex. in auten. de trien. & semis. §. prohibemus. colla. viij. licet ille text. non loquatur in libertatibus: & secundum hoc iste. §. hodie non procederet. glos. tamen ibi aliter loquitur sed docto. videntur tenere istam. ¶ †Item not. ſm Bart. intelligendo text. in verbo falcidiam quod loquatur proprie de falcidia iure institutionis de qua loquitur titu. ad. l. falcidiam. non autem de legitima iure nature eo quod qui habebat falcidiam iure institutionis non poterat conqueri quod non haberet legitimam: quia vna in alteram imputatur. & sic nõ due quarte sed vna erat retinẽda hodie vero retinerentur due quando filius erat grauatus sub cõditione vel in diem. nam primo detrahit legitimã ipso iure statim: vt. l. scimus. C. eo. postea vero falcidiam vel trebellianicam adueniente conditione vel die vt not. in quamqꝫ. C. ad. l. falcidiam. ¶ †Item not. quod sicut falcidia diminuebatur per libertates non econtrario. ita & legitima iure nature. †vltimo not. in versi. cum igitur quod aduersus fraudem testatoris datur remedium a iure: sed forte melius fuisset quod non permisisset fraudem fieri quam permittere contra fraudem dare remedium ar. l. fi. C. in qui. cau. in integ. resti. non est necessaria. & est notandum quod remedia que dat iurisconsul. filio fraudato per patrem in legitima per legata libertatum in ver. nisi forte locum sibi vendicant siue sit fraudatus in totum quia in hereditate non erant nisi serui & omnibus fuit relicta libertas vt in versi. cum igitur. imo etiam quando non in totum sed pro parte qꝛ aliena bona erant. tamẽ deductis seruis quibus erat libertas relicta diminuebatur legitima quia non debet esse in potestate patris ita filium fraudare. & sic vtroqꝫ casu potest filius repudiare ex testamento: si habet substitutum qui habebat querelare substitutionẽ vel si non habet retinetur ab intestato & libertates non prestare. ¶ Jn hoc. §. sunt due glos. magne. prima que incipit potest ita legi. que in principio sui vsqꝫ ad ver. quod autem legit literam pluribus modis infrascãdo eam propter illas duas dictiones aduersatiuas. scꝫ si & cum: qꝛ sufficiebat altera & in verbis glo. nulla est vtilitas. Bar. autem dicit illam dictionem cum poni pro quando & breuiter proiectis istis expositionibus pone casum vt dixi. & ita ponit ista glo. in fi. vt sint due questiones in ver. quod autem cum sequẽti qđ ponitur duobus modis & quia de vna questione. Primo oppo. quod falcidia minuat libertates. vt. l. decem. ꝟ. de fidei. li. & l. si seruus. cum. l. sequenti. ꝟ. ad. l. falcidiam cuius contrarium dicitur in litera. Solu. leges ille loquuntur de detractione fienda per alterum quam per heredem hic de fienda per heredem si enim lego tibi & grauo te de manumittẽdo seruum. & tibi fuerit facta detractio per heredẽ de legato tibi facto an possit detrahere de libertate loquuntur ille leges & ponuntur tres casus. primo si lego tibi seruum meum & iubeo te ipsum manumittere. nec heres meus detrahit tibi falcidiã nec etiam tu potes detrahere sed debes manumittere si lego tibi quinquaginta vt manumittas seruum tuum heres potes detrahere falci. tu vero teneris manumittere posito quod residuum non sufficiat ad pretium serui tui quia tantum videris estimasse cum recepisti legatum. sed si legaui vt emeres seruum alienum & manumitteres si heres detraxit falci. & residuum non sufficit ad emendum seruum: non teneris emere quia non potui te grauare in plus quã dederit. hic vero loquitur quando ego legarem libertatẽ non autem mando tibi vt des libertatẽ. ¶ †Secundo oppo. qđ legitima nõ minuatur propter libertates sed potius ecõtrario libertates minuantur per legitimam qua filius nõ potest fraudari vt in aut. de trien. & semis. §. phibemus col. viij. gl. fatetur & hoc corrigitur qđ hic dicit per illũ. §. tamẽ ibi nõ loquit de libertatibus: sed de vsufr. falcidie seu legitime nam olim poterat filius eo fraudari qꝛ poterat testator illũ heredem instituere in proprietatẽ bonorũ & vsumfructum omniũ bonorũ relinquere vxori quousqꝫ vixerit. & sic interim filius fame morietur carens vsufructu. hodie per illum. §. debet habere vsumfructum saltem legitime incontinenti vt ibi & no. in. l. omnium. ꝟ. de vsufr. vñ gl. ibi opponit de isto tex. ibi pater põt filiũ fraudare legitima relinquendo seruis libertates & dicit hũc. §. corrigi vt hoc nõ possit hodie sicut nec potest fraudare vsumfructum vt ibi. †retinẽdo ergo hoc quod corrigatur queritur hic in glo. quid si pluribus seruis erat relicta libertas & filius non habebat integram legitimam quem de istis seruis poterit retinere pro supplemento & remittit ad. l. generaliter. §. qđ ergo. ꝟ. de fideicõ. lib. per quam patet qñ de vltimo nominatis quia primo nominati censentur magis dilecti. & sic sunt magis fauorabiles vt libertates consequantur. cetere que sunt in gl. in versi. planius tendunt ad declarationem litere. ¶ †Jn alia glo. super verbo ad substitutum que incipit: sed quem habet queritur de tribus circa declarationẽ litere. in fi. primo tex. loquitur qñ filius institutus libertatibus grauatus erat emancipatus. quid si erat in potestate. nam videtur velle qđ istud cõ filium non habet locũ. glo. respondet duobus modis de cuius declaratione p̃mitte qđ legata libertatum cõfirmantur per solam existentiã sui heredis qꝛ etiã si filius in potestate qui est suus heres per. l. xij. tabularum repudiat hereditatẽ nihilominus remaneat heres nomine. vt. l. j. §. qui sunt in potestate. ꝟ. si quis omis. causa testamenti. legata libertatũ valent ꝓpter eorum fauorem: vt. l. cum quasi. §. sed & si quis. ꝟ. de fideicõ. lib. non sic in alijs legatis non fauorabilibus qꝛ requirunt nomẽ & etiam effectum: vt. l. eã quã. C. de fideiuſ. nunc ad propositum si filius erat in potestate & habebat substitutum vulgarẽ presupposito

¶ Sed dr quarta ps. Et qꝫ legitima dicat pars bonorum & nõ hereditatis no. i. l. cũ a matre. C. de rei vẽ. & in. l. fi. §. in cõputatiõe. C. de iure deli. Et ĩ specie ponit bal. in. l. gallus. C. ille casus. ꝟ. de lib. & posth. Et repetẽtes in aut. nouissima. C. de inoffi. test. Cur.

qđ substitutio vulgaris non tollat existentiam sui heredis pre fatus filius licet repudiat remaneat heres nomine ⁊ si substitutus adeat efficitur heres nomine ⁊ effectu ⁊ legata incipiunt habere pendentiam a substitutione que validior est ⁊ non pendent ab institutione que consistit in solo nomine tunc ergo ſm glo. habebit locum quod hic dicitur quia filius post repudiationem suam ⁊ aditionem substituti irritabit substitutionem ⁊ aditionem eius. ⁊ per consequens etiam libertates que inceperunt ab eo habere dependentiam. sed si substitutus non adiret libertates a substitutione non penderent sed penderent ab institutione propter nomen hereditariarum quod remāsit penes filium ⁊ ille gradus non est omninó annihilatus. quia saltem remanet quo ad nomē. ⁊ sic legata remanebunt firma. ⁊ sic consilium quod hic ponitur non est filio vtile licet bene esset vtile si esset emancipatus. quia non restaret nomen heredis ex testamento penes eum se haberet ab intestato. filius autē in potestate habet ex testamento: hoc ergo modo filius in potestate fraudabitur legitima. vel dic ſm glo. quod habebat substitutum: ⁊ si non adeat non fraudabitur quia per dationē substituti fuit sublata existētia sui heredis taliter quod repudiando non remansit heres nomine ex testamento. nam dando substitutum vulgarem videtur dedisse licentiam abstinendi quia concipitur hoc modo si heres non erit quia nolit vel q2 nō possit. l. iij. C. de here. insti. ⁊ sic ponitur in eius arbitrio si vult hereditatem vel si non vult. sicut ergo si instituisset ipsum sub ista condi. si velit esse heres vel ascenderit capitolium que est conditio potestatiua non esset suus ⁊ necessarius heres mortuo testatore. l. iam dubitari. ff. de here. insti. 11 †quia suitas ⁊ necessitas fuit introducta fauore patris ne filius repudiando reddat patrem intestatum. pater potest huic fauori renuntiare dando licentiam abstinendi. de quo videtur casus ſm vnum intellectū ad quem semper recurritur in. l. si filius heres. ff. de libe. ⁊ posthu. hoc ergo casu repudiando vt dixi postq̄ habebat vulgarē substitutum non remansit penes eum nomen hereditariū ex testamento. ⁊ sic legata non possunt habere pendentiā ab illo gradu institutionis si ergo institutus non adeat filius in potestate habebit bona ab itestato nō ex testamēto sicut filius emācipatus. ⁊ sic poterit retinere bona ⁊ libertates non prestabit: quia non fuerunt ab intestato repetite. ⁊ sic non incidet in edictum si quis omis. causa te. vt hic dicitur ⁊ istam tenent doct. 12 †⁊ reputant istam glo. notabilem ⁊ singularem quod datio substituti vulgaris tollat existentiam sui heredis. sed moderni doct. ⁊ maxime papienses tenent contrarium. ⁊ ita tenui in. d. l. si filius heres. quia ille intellectus quem dant ibi glo. ⁊ doc. nō est verus vt ibi dixi. ⁊ sic tenendo illud quod primo dixit glo. vt distinguatur an substitutus adiuerit vel non sed tenendo quod tollatur existentia talis distinctio nō est fienda. ⁊ quod illud qđ dico sit verum satis colligitur ex isto text. dum posuit non sine mysterio quod filius erat emancipatus in quo potest procedere siue substitutus adeat siue non. sed quando est in potestate non procedit nisi quando adit. ista sunt vtilia ⁊ de apicibus iuris. postea glo. querit iste tex. intelligitur in libertatibus per fideicommis. relictis que depēdent a manumissione fienda per heredem. quid in directis que ad hoc non pendent ⁊ finaliter tenet idem quod hic dicitur. 13 ¶ †Ultimo querit qualiter filio instituto ⁊ repudianti dari potest querela contra substitutum vulgarem cum illa non detur exheredato vel pro exheredato habito. ⁊ l. cauetur expresse quod filius repudians ex institutione non potest conqueri de substitutione vulgari quia ei fit locus per suam repudiationem. vt. l. si posthu. §. quod vulgo. ff. de libe. ⁊ posthu. gl. dat plures sol. tene primam alijs reiectis quia non solum exheredato vel pro exheredato habito datur querela imo instituto quando in minori parte quam sit legitima vel quando in legitima ⁊ est in ea grauatus. nam vtroq3 casu iste habebat querelam licet hodie secus. quia fit suppletio ⁊ remouet grauamen: sed hic erat grauatus ⁊ fraudatus legitima per legata libertatum licet esset institutus.

a ¶ Hodie vo. ad de de hoc ⁊ dic late vt p. d. Alexā. de imo. in. d. l. in quartā. col. ix. ⁊ p Ange. de perusio aliqd in suo cōsi. cxxxiij. ⁊ mo. repetētes in aut. nouissima char. vij. col. ij. C. eo. ti. Cur.

2 Datum gratia conditionis implende hodie non imputatur in legitimam.

3 Supplementum legitime quo iure petatur.

4 Quod olim non agebatur ad supplementum si filius agnouisset datum gratia cōditionis implēde ⁊ hodie sic. si non erat exheredatus sed institutus in minori parte q̄ sit legitima. alias etiam hodie quod non ageretur ad supplementum.

1 **Si conditioni.** ¶ †Datum gratia conditionis implende per heredem vel legatarium ei qui habet querelam ⁊ scienter acceptatum imputatur in legitimam ⁊ excludit querelam. Idem si non est datum sed oblatum ante litem inchoatam super querela. hoc dicit in effectu. ⁊ no. quia primo loquitur quando aliquid datur insolidum gratia conditionis implende vsq3 ad ver. ceterum. ⁊ tunc clarum est qđ si scienter recipit sciens se querelam habere perdit eam per rationem que ponitur in text. q2 videt̄ iudicium defuncti approbare quo casu esset qđ si nihil recepisset querelam perderet: vt. ff. eo. l. fi. ⁊ l. si is qui. in fi. ex hoc videt̄ qđ etiam si id quod datum est nō sufficiat ad legitimam nihilo minus querelam perdit postq̄ ex isto capite eo qđ iudicium defuncti agnouit vel approbauit nec ageret ad supplementū quia hoc non competit exheredato sed instituto in minori parte quā legitima q2 illud recipiendo non cēsetur renuntiasse iuri agendi ad supplementū quod est fauorabile. ⁊ predicta procedunt siue procedit ab herede siue a legatario maxime tamen quando ab herede: quia si heres fuit institutus sub conditione si dederit non potest adire anteq̄ det. ⁊ sic dat ante aditam hereditatem. quo casu adhuc querela non est nata vt hic dicitur in tex. quod est notandum vnde impeditur eius natiuitas qđ faciliter fit. idem si fuisset datum a legatario post aditam hereditatem. ⁊ sic post natam querelam quia resoluetur querela vt hic colligitur in verbo maxime. postea vero in versi. certum loquitur in oblatione facta per legatarium post natam querelā si exheredatus non vult recipere an nihilominus tollat̄ querela ⁊ istud est magis dubium ⁊ finaliter iurisconsultus determinat quod sic. si facta est oblatio ante litem motam super querela. si ergo post innuit quod sit secus. tamen doct. videntur tenere quod idem sit quod videtur habere repugnantiam. nā tunc non potest dici quod iudicium defuncti approbauerit. mihi videtur quod si illud quod deferebatur gratia conditionis implende sufficiebat ad legitimam habeat locum quod hic dicitur in text. quod si offeratur ante litem motam cogatur recipere. al's repellitur a querela. secus si post licem motam. sed si non sufficit ad legitimam siue offeratur ante siue post non cogitur recipere nec perdit querelam: quia non esset iustum quod cogeretur recipere si ad legitimam non sufficit cum possit eam habere intentando querelam. sed quando recipit sibi imputet 2 quia iam approbauit. †hodie vero[a] datum gratia conditionis a implende non imputatur in legitimam quia non est de bonis hereditarijs. et legitima debet solui de bonis hereditarijs. vt l. scimus. §. repletionem. C. eodem titulo. et quod nota. 3 †Bartolus. in. l. quarta. ff. ad. l. falcidiam super articulo de quarta debita iure nature. vbi ponit pro regula quod nihil quod non sit de bonis hereditarijs in legitima computatur. Sed oppono iure isto filius debet habere legitimam iure institutionis quomodo ergo datum gratia conditionis implende imputabitur in legitimam: quia illud non capitur iure institutionis sed iure mortis causa capionis. respondeo quia iste filius exheredatus ⁊ propter hoc solum reddebatur testamentum validum q2 non poterat dici preteritus: vnde imputabitur in legitima ad hoc vt excludatur a querela: sed si nō foret exheredatus nec institutus testamentum esset nullum: licet id quod erat dandum gratia conditionis implende sufficeret ad legitimam: tamen licet sit nullum si scienter reciperet videtur approbasse. ⁊ sic videtur reconualescere testamentū de iure pretorio: vt. l. filio preterito. de iniu. test. sed quando filius est exheredatus remanet firmum de iure ciuili. ⁊ sic potest adiri hereditas perpetuo. sed quando de iure pretorio necesse habet petere bonorum posses. infra annum. ¶ Pro declaratione glos. que incipit imo opponitur quod etiam in primo casu. sed quando recipit scienter non repellatur ab agendo imo si illud non sufficiebat ad legitimam possit agere ad supplementum. vt. l. omnimodo. C. eodem glos. respondet quod supplementum petitur non per querelam de qua loquitur hic: sed per conditionem ex. l. omnimodo. C. eodem. vnde videtur fateri quod bene posset agere querela vt hic vel dic vt. s. dixi quod iure isto nec ad supplementum poterat agere quia datur instituto in minori parte quam sit legitima non autem datur exheredato et loquitur in exheredato qui habebat querelam quam perdidit recipiendo scienter cum sit odiosa ⁊ hoc vult glossa. j. dum dicit non possit negare 4 quin vetera iura in hoc corrigantur: †quia olim non agebatur ad supplementum si agnouisset datum gratia conditionis implende hodie sic. hoc intellige si non erat exheredatus: sed institutus in minori parte quam sit legitima alias etiam hodie non ageret ad supplementum. Item dicit quod olim si nō agnouit quia non recepit agebat querela hodie non. primum intellige ſm quod hic dicitur in fi. §. quando post motum iudicium super querela fuisset oblatum: al's secus: vt dicitur in tex. hic indistincte cogitur acceptare postq̄ habet ex voluntate defuncti. quod intellige si erat institutus in aliquo secus si exheredatus. ¶ Ultimo oppo. in alia glo. que incipit nisi qđ datū gratia conditionis implende hoc iure non imputetur in legitimam: vt. l. id aūt. ff. ad. l. falci. cuius contrarium colligitur ex isto tex.

isto tex. in fi. vt. s. dixi. Breuiter in quartam iure institutionis que proprie dicitur falcidia nō imputabatur vt ibi. sed in legitimam iure nature sic iure isto ꝛ que sit ratio diuersitatis dicit per glo. in. l. in quartam. eo. ti. ad. l. fal.

2 Fructus qui post mortem recipiuntur ex rebus hereditariis non sunt proprie hereditarij nec imputantur hodie in legitimam nec etiam in trebellianicam quantum ad liberos primi gradus.

3 Filio ꝛ oibus descendentibus nō solū debetur legitima: sꝫ etiā fructus eius a tempore mortis defuncti nec possunt hodie de istis fructibus fraudari. ꝛ nu. 4.

4 Legitima debita iure nature potest appellari falcidia.

1 **Unde si quis.** † Fructus rerū hereditariarū cōputabantur hoc iure in legitimā ideo qui eos habuit vel habere pōt querelam intētare nō pōt. hoc dicit. hodie secus quia debetur de ipsis rebus hereditarijs que erant tempore mortis defuncti in hereditate ꝛ ille 2 proprie sunt hereditarie. † sed fructus qui post mortem recipiuntur ex rebus hereditarijs nō sunt proprie hereditarij: qꝛ nunꝗ̄ fuerunt defuncti. ideo non imputantur in legitimaꝫ per l. scimus. §. repletionem. C. eo. ꝛ in hoc corrigitur hodie iste. §. sed nec imputantur in trebellianicam in liberis primi gradus vt. C. ad trebel. l. iubemus. in fi. vnde qd̄ dicitur etiam in trebellianica corrigeretur quatenus iste. §. comprehenderet liberos primi gradus ſm Bar. In tex. ibi cum ei sextans ex substantia testatoris deberetur: subaudi vt legitima. ꝛ sic due vncie sed quomodo poterat hoc contingere. nā erat vnicus filius. ꝛ tūc pro legitima debebantur sibi tres vncie que erāt quarta pars totius hereditatis: aut erant duo ꝛ tunc pro legitima non debebatur sibi nisi vna vncia cum dimidia ꝛ multominus deberetur si essent plures. propter hoc quidam dixerunt ꝙ text. nō intendit dicere qd̄ sextans. i. due vncie deberētur pro legitima. sed vult dicere quod debebantur sibi ab intestato vt quia erāt sex filij ꝛ quilibet ab intestato succedebat in duabus vncijs vnde tunc pro legitima non debebatur nisi vna media vncia que est quarta ps de duabus ꝛ iste est vnus intellectus glo. ij. alius est quod velit dicere qd̄ debebatur pro legitima ꝛ ad cōtrariū responde qd̄ erant duo. scilicet filia ꝛ neptis ex filio premortuo que succedebat iure isto cum filio ab intestato cum diminutione tertie partis. ꝛ sic in quatuor tantum vncias ꝛ ille due que sibi auferebantur dabantur filie: licet hoc hodie sit correctuꝫ. vt l. illam. C. de colla. ꝛ sic filius succedebat in. viij. vncijs ab intestato ꝛ neptis ex filio in quatuor sed quarta de. viij. erant due vncie. ergo due vncie debebantur sibi pro legitima. sed aduerte quod hoc contingit ita de facto sed non denotat iuris ministerium. idem esset in quocūꝗ̄ cui legitima deberetur vel maior duabus vncijs ꝓpter rationes que infra sequuntur. iste tamen filius licet ab intestato succederet in. viij. vncijs nō tamē fuit institutus nisi in. vj. vncijs. scꝫ in semisse totius hereditatis ꝛ fuit grauatus restituere post tempus vnde videbatur habere querelam licet esset institutus in maiori parte quā erat in legitima propter grauamē. licet hodie hoc corrigatur quia grauamen remouetur. tamen tex. dicit qd̄ etiam iure isto non habebat querelam quia ex fructibus qui colligentur interim poterit consequi integram legitimam. ꝛ sic totum semissem habebit necesse restituere. quod hodie corrigitur vt dixi quia isti fructus non sunt hereditarij: licet colligantur ex rebus heredita3 rijs: vt. l. his verbis. ff. de leg. iij. ꝛ no. tex. † ꝙ filio nō solum debetur legitima sed etiam fructus eius tempore mortis defuncti. poterat tamen hoc iure de istis fructibus fraudari: vt. ff. de vsufru. l. omnium. cum ibi no. ꝛ. ff. de vsufru. leg. l. vxori. sed hodie secus vt in aut. de trien. ꝛ semis. §. prohibemus. col. iij. ꝛ no. in. d. l. omnium. Ultimo oppo. in glo. que incipit iure nature. qd̄ fructus non computentur in legitimam si erat filius primi gradus. vt. l. iubemus. in prin. ꝛ fi. C. ad treb. glo. soluit duobus modis ꝛ neutra so. tenetur per doct. nam prima continet diuinationem. secunda quam tenet glo. ꝛ ibi vt distinguat̄ in ter tps certum ꝛ incertum adhuc continet diuinationem. nam tex. hic ponit pro certo qd̄ fructus in legitimam computabantur. dicunt ergo doc. istum tex. corrigi per illaꝫ. l. si intelligatur hoc in liberis primi gradus vt sicut non computantur in trebellianicam vt ibi. ita nec in legitimam iure nature in qua tre4 bellianica cōputabatur. ꝛ sic no. dū tex. dicit in falcidiā. † ꝙ legia tima debita iure nature potest appellari falcidia[a] est enim hoc vocabulum latum vt ponatur pro omni quarta detrahenda ꝛ sic etiam pro trebellianica. hodie vero non solum per illam. l. est hoc correctum in liberis primi gradus. sed etiam per. l. scimus. §. repletionem. que est nouior. C. eo. quia Justiniani. ꝛ. l. iubemus est Theodosij corrigitur generaliter in omnibus descendētibus vt debeatur legitima de bonis hereditarijs: ꝛ etiā fructus legitimi statim mortuo patre. ꝛ qd̄ in eam non computentur fructus postea percepti.

2 Libellus qd̄ possit ita concipi.
Dico testamentum nullum ꝛ si quod est dico inofficiosum.

3 Potest quis dicere contractum nullum ꝛ si quod est petere se restitui aduersus ipsum quia lesus.
Electio in remedijs agendi datur actori. et circa loca in quibus est agendum et circa iudices: sed in rebus soluendis datur reo.

1 **Si quis ꝛ irritum.** † Debet quis eligere an agat querela vel dicat testamentum nullum: quia sunt vie contrarie que simul intentari non possunt. hoc dicit. in effectu. nam ideo sunt contrarie iste vie. quia qui dicit testamentum inofficiosum presupponit ipsum validum mero iure. al's ex eo non posset adiri hereditas. nec per consequens exheredatio confirmari nec posset competere querela: vt. s. in. §. si conditioni. sed si dicat testamētum nullum vel ruptum dicit non esse validum ꝛ ista sunt cōtraria ergo non potest ea cumulare in eodem libello sed debet eligere vnam ꝛ si in illa succumbat non prohibetur intentare alteram etiam post quinquennium. vt. l. contra maiores. ꝛ. l. cum quis. C. eodem. Sed quero an in eodem libello possit a deducere non copulatiue sed alternatiue. videtur qd̄ sic ꝑ text. dum dicit vel ruptum. sed certe illa dictio refertur ad verbum irritum ꝛ ad verbum ruptū ꝛ irritum quādo a principio esset nullum. ꝛ ruptum quando ex postfacto rumpetur non autem refertur ad verbum inofficiosum vnde sicut non pōt copulatiue dicere testamentum inofficiosum ꝛ nullū ita videtur qd̄ nō possit dicere dico testamentum inofficiosum vel nullum sed de2 bet alterum eligere. † Uel dic qd̄ bene potest deducere cōditiob naliter dico testamentum nullum[b] ꝛ si quod est dico inofficiosum. sicut videmus in sententia quā quis pōt dicere nullam ꝛ 3 si qua est appellare. C. qñ prouo. non est ne. l. j. cū ibi no. † Item quis pōt dicere contractum nullū ꝛ si quis est petere se restitui aduersus ipsum qꝛ lesus vt in. c. constitutus. de in integ. resti. ꝛ no. hic qd̄ in remedijs agendi datur electio actori: vt. l. qd̄ in heredem. §. eligere de tribu. ꝛ etiam circa loca in quibus est agendum ꝛ circa iudices coram quibus. vt. l. iij. de eo qd̄ cer. lo. sed in rebus que veniunt soluende datur electio reo: vt. l. plerūꝗ̄ in fi. de iure dotium.

[a] Falcidia. ideo si pater instituit filiū ꝑ sua falcidia vel ꝑ sua hn̄ dictione vr̄ ipm instituisse i legitima vt voluit Sozi. ꝯsi. cclix. ꝛ facit qd̄ voluit do. Car. ꝯsi. lxij.

2 Filius exheredatus si est in bonorum possessione quē modum tenere debeat circa querelam.

3 Que sunt annalia ad agendum sunt perpetua ad excipienduꝫ qualiter hoc procedat.

1 **Si filius.** † Quando filius exheredatus est in bonorum possessione potest querelam deducere in iudicium per modum excipiendi vel per modum recōueniendi. hoc dicit tex. cum glossa. ꝛ semper allegatur. circa cuius intellectum et practicam vide Barto. in. l. nam ꝛ postea. §. si minor. ff. de iureiurando. ꝛ Innocen. allegat istum textum in b multis locis. Glos. opponit quod institutus in testamento sit mittendus in posses. bono. ꝛ quod exheredatus non debeat audiri in proponendo querelam quousꝗ̄ sit facta executio testamenti. l. fina. C. de edi. diui adria. tol. et soluit quod ibi agebatur possessorio adipiscende hic petitorio. scilicet petitione hereditatis. nam in primo non admittitur excep. proprietatis. quia non agit de proprietate. sed de possess. et querela tangit proprietatem. Uel dic quod etiam si agebatur possessorio debet audiri si sit paratus incontinenti probare testamentum inofficiosum. vt. l. ij. illius titu. cum ibi no. Uel dic quod si agebatur possessorio testamentum habebat defectum patentem. 2 ꝛ sic nō erat audiendus institutus. qnelibet est bona. † Sed vltimo queritur quem modum habebit tenere filius. Respondeo quod non sufficit quod dicat testamentum inofficiosum sed debet petere quod ita pronuntietur vt hic dum dicit quem admodum ageret si non possideret: sed peteret et erit vnum tantum iudicium in quo intentio agentis veniet principaliter et intentio rei veniet incidenter et vna dabitur sententia. Uel dic ſm glos. quod det libellum reconuentionis. ꝛ sic erunt duo iudicia. prima pars melior est ꝛ vtilior. intellige tamē vtrāꝗ̄ viam procedere si non est lapsum tempus intentandi querelam videlicet quinquennium. al's secus sicut non audiretur filius agendo nec ita excipiendo vel reconueniendo ſm Inno. in. c. cum dilectus. extra. de ordi. cog. in gloss. que incipit hanc 3 exceptionem. † Nec ob. l. pure. §. fina. ff. de doli. excep. vbi quesiuit annalia ad agendū sunt perpetua ad excipiendū sed illud in illis que non possunt in iudicium deduci agendo sed quere la potuit deduci agendo licet agens esset in possessione. ꝛ petere potuit testamentum annullari. si hoc non fecit sibi imputet

[b] Nullū. ꝛ adde vt ꝑ Ang. consi. clxxxiij. vbi an ꝓcedat talis libellus. ꝛ formaꝫ libellādi i actione q̄rele inofficiosi vid ꝑ Spe. i ti. de lib. cōcep. §. nūc videndū. ver. sed nunqd ꝛ in ti. de test. §. j. ver. in q̄rela. ꝛ versi. sed quare Cur.

quia nec excipiendo poterit hoc facere ⁊ hoc satis probatur in d.l.nam ⁊ postea.§.minor.

2 ☞ Ablatum ab indigno applicatur fisco quando ꝓpter suū delictum est indignus.

3 Querelans si anteꝗ̄ agat, repudiat ⁊ in querela postea succumbat tunc illud quod ex testamento percepturus erat ad sui cōmodum remanet penes heredem.

4 Qui prosecutus est litē ⁊ succubuit presumitur habuisse improbam litem ⁊ iuste succubuisse etiam si tempore ferende sententie se absentauit: q2 tunc etiam habet locum iste.§.⁊.nu.5.

5 Penitenti ⁊ desistenti parcitur in pena legali: non in cōuentionali ⁊ quid si delictum est consummatum.

6 Filius institutus si est grauatus de restituendo pure nō detrahit nisi vnam quartam si sub conditione vel in diē duas ⁊ qualiter computantur.

1 **Meminisse.** ¶ † Succumbens in querela per sententiam latam cōtra ipsum presentem ⁊ litem prosequentem perdit illud quod ex testamento percepturus erat ad sui commodum ⁊ applicatur fisco tanꝗ̄ ablatum ab indigno. secus si ante sententiā destitit vel lata est sententia contra ipsum absentem ⁊ litem non prosequentem. vel erat percepturus ad commodum alienuȝ. h.d. iste.§.vulgaris qui semꝑ allegatur ⁊ potissime † qđ illud quod ab indigno aufertur applicatur fisco. nam glo. dicit qđ istud non ita bene reperitur alibi quā hic qđ tamen est intelligendum quādo propter suum delictuȝ erat indignus. al's secus vt in.l.fi.C.de leg. ⁊ facit.l.j.C.de secun.nup.⁊.l.si pater.j.de here.insti. Et primo ponit duo dicta. scȝ qđ perdit ⁊ qđ applicatur fisco vsqȝ ibi sed ei postea limitat primum dictum tribus modis scȝ qđ est verū si succubuit per sententiam secus si ex eo quia destiterit. Item qđ est verum quando per sententiam latam contra ipsum presentem ⁊ prosequentem. secus si contra ipsum absentem ⁊ non prosequentem quia non censetur perdidisse quia foueret iniustam causam. s. quia non fuit prosecutus: vt.j.eo.l.si repudiantis.⁊.l.si ideo.j.de euic. Tertia limitatio quia est verum si erat percepturus ad commodum suum in eo qđ ad cōmodum alienum tenderet ne factum suum alteri preiudicet. secūda ibi perinde. tertia ibi eo autem. ¶ In tex. ibi qđ in testamento accepit expone.i. sibi relictum fuit. nam si realiter accepisset repelleretur a querela. vt.j.eo.l.si quis.§.fi.⁊ non incideret in hanc penam vt perderet ar. in.l.j.§.fi.s̄.quod quisqȝ iur. nisi de facto fuisset admissus quia tunc perderet quod acceperat ſm Bald.

3 ¶ † In tex. ibi.⁊ id fisco vendicari. dic hoc verū nisi anteꝗ̄ ageret illud repudiasset quia tunc remaneret penes heredem.l. perinde.j.si cer.pe. sed si post litem motam repudiasset nō preiudicaret fisco de bo.li.l.liberto octoginta.⁊ quod not.in.l. si sequens.j.ad fil.⁊.j.quemadmo.ser.amit.l.si partem. in fi.⁊.j.de leg.j.l.si fundus sub condi.§.titius.⁊ no. hic istam regulam cuȝ glo. quia non ita bene reperitur alibi vt ablatum ab indigno applicet̄ fisco ⁊ vide quod no.in.l.hereditas.C.de his quibus vt indig.

4 ¶ † In tex. ibi lite improba. subaudi. scȝ presumptione iuris.⁊ sic no. qđ ille qui prosecutus est liteȝ ⁊ succubuit presumitur habuisse improbam litem ⁊ iure succubuisse. non sic si non fuit prosecutus vel etiam propter absentiam ⁊ negligentiam succubuit vt in seq.ver. ꝑinde ⁊c.

5 ¶ † In tex. ibi ante sententiaȝ destitit ⁊c. no. ergo qđ penitenti ⁊ desistenti parcitur in pena legali vt hic non sic in conuentionali vt si promisisses penam si a me peteres. nam sufficit qđ a me petieris ⁊ lis fuerit contestata vt incidas in penam ⁊ licet desistas non euitas penā vt.l.amplius non peti rem ra.ha. ¶ In text. ibi vel decesserit. subaudi ⁊ heres non fuit prosecutus. poterat enim si volebat postꝗ̄ erat querela preparata: vt.s̄.e.l.posthumus.§.fi. ¶ In tex. ibi proinde si absente eo die quo se absentauit anteꝗ̄ de iure suo doceret vel laberetur terminus datus ad probandū. scȝ si post lapsum terminum.⁊ sic eo tempore quo constabat ipsum non fouere ius nec restabat nisi ferre sententiam se absentasset si postea est lata sententia contra eum absenteȝ perinde perdet ac si lata esset contra presentem. al's daretur semper materia fraudandi istum.§. quia videns se succumbere se absentaret. debet ergo intelligi quando se absentauit re existente dubia ⁊ non dimisit procuratorem ad prosequendum vel si dimisit fuit negligens al's ipse perderet ac si fuisset ipse semper presens vt no.in.l.si ideo.j.de euic. qđ apparet quia improbā causam prosecutus est. ¶ In tex. ibi si heres fuerit institutus subaudi in parte hereditatis etiam que sufficiebat ad legitimam ⁊ vltra.⁊ grauatus fuit alteri restituere per fideicō. naȝ isto iure propter grauamen habebat querelam hodie non: sed reijcitur de legitima vt.l.quoniam in prioribus. Si ergo egit querela contra heredem ⁊ succubuit de portione in qua erat institutus non aufertur nec applicabit̄ fisco nisi quatenus erat retenturus pro

a ¶ Ante cōsummatū delictum. Adde tu qn̄ i delictis ꝓsit penitentia ad euitationē pene.⁊ vide Bar.⁊ doc.in l.insulā.j.de ver.ob.⁊ in.l. qui ea mente.j. de furto.⁊ Alexā.in.l. ꝗ̄uis.s̄. de i ius voc. Pau.de ca. in.l.q fidem. de trāsac.⁊ in.l.iij.i prin.C.de ser.fu. Bal.in.l.alia.C. de his q.vt idig.⁊ in.l.si qs nō dicam rapere.C.đ epis.⁊ cle.⁊ etiaȝ adde qn̄ habeat locū in ꝯctib9 ⁊ vide ꝑ doct.in.l. q rome.§.flaui9 hermes.j.đ ver. obl.in.l. sicut.C. de act.⁊ ob.⁊ i.l. si pecuniā. de cōdi.ob.cau. et qd in iudicijs vide eūdem Pau.de ca.⁊ ibi Alex. late i.d.l.ꝗ̄uis.s̄. de in ius vo.⁊ ꝑ Abba. in.c.j.de plus pe.Cur.

falcidia vel trebellianica. residuum prestabitur per heredem ei cui restitutio erat fienda. Sed glo. que est hic que incipit. idest succubuit videtur intelligere qđ fuerit institutus insolidum ⁊ qđ habuit substitutum vulgarem ⁊ etiam fideicōmissarium ⁊ quod repudiauit ⁊ qđ peruenit ad vulgarē ⁊ qđ postea contra ipsum intentauit querelaȝ. vt.s̄.ea.l.§.quarta aūt.in fi. sed ista est vna inuolutatio. tene ergo quod dixi quod non insolidum sed pro parte. ¶ In glo.j.in fi. ibi vt non perdat. dic quia per appel. sententia fuit rescissa ⁊ ipse fuit repositus in eo statu in quo erat ante latam sententiam ergo si postea destitit presumitur destitisse nondum lata cōtra eum sententia.⁊ sic non perdit vt in isto versi.ceterum. ¶ In glo. que incipit parcitur penitenti.in fi. dic verum esse quando penitet ante consummatum delictum[a] vt hic. secus si post consummatum. vt.ll. cōtrarijs alleg. in glo.

6 ¶ † Querit hic glo.fi. si filius est institutus ⁊ grauatus de restituendo vtrum poterit detrahere duas quartas vnam pro legitima tanꝗ̄ filius alteram pro trebellianica vel falcidia tanꝗ̄ quilibet extraneus institutus ⁊ de restituendo grauatus ⁊ determinat quod si erat pure grauatus non possit quia tunc venirent detrahende vno ⁊ eodem instanti.⁊ ideo falci. vel trebellianica imputarentur in legitima. vt.j.proxi.§.si autem sit rogatus restituere sub conditione vel in diem tunc detractio trebellianice vel falcidie non imminet fienda nisi adueniente die vel condi. sed detractio legitime venit fienda statim vnde cum tunc non sit dare aliam que possit in ipsam legitimam computari fit detractio legitime ⁊ postea adueniente die vel conditione fit detractio trebellianice vel falcidie.⁊ sic cum hodie legitima filij sit tertia pars hereditatis.⁊ sic. iiij. vncie de xij. trebellianica vero sit quarta pars residui. scilicet due vncie de.viij. restantibus adueniente die vel conditione aduersus fideicommissarium vel legatarios retinebit.vj.vncias que faciunt dimidiam partem hereditatis. Et ista opi. vbiqȝ practicatur ⁊ est canonizata in.c. Raynutius.⁊ in.c. Raynaldus extra.de testa.⁊ not.in.l.quamꝗ̄ ad.l.falci. sed de iure ciuili communiter tenetur quod non sit vera ⁊ videtur text. probare in.l. iubemus.C.ad trebel.⁊ vbi erat grauatus sub conditione post mortem ⁊ tamen adueniente cōditione dicit illa.l. quartam detrahendam ⁊ dodrantem restituendum. sed si dicta opi. esset vera non restitueretur dodrans sed semis. tamen ita practicatur vbiqȝ qđ ambe detrahuntur.

2 ☞ Adoptans impuberē: tenet̄ relinquere eidem quartam.

3 Exceptio tu non debes audiri quia tibi nō competit ius agendi vel actio quam intentas tibi nō competit ⁊ hic sum paratus probare incontinenti impedit lit. contest.

4 Exceptiones impedientes litis ingressum. remis.

5 Exceptiones impedientes litis ingressum si nō fuerunt opposite vel non fuerunt admisse licet nō impediant possunt tn̄ opponi post per modum peremptoriarum ad finē obtinendi sententiam diffinitiuam.

1 **Siquis impubes.** ¶ † Qui potest detrahere quartam ex constitutione diui pij repellitur a querela quia sufficere debet vna quarta ⁊ si agit querela ⁊ succubuit non perdit illam quartam que aliunde quā ex testamento sibi deberet̄. hoc dicit. hic ergo videtur casus quod vna tantum quarta sit detrahenda ⁊ computetur in alteram

2 ⁊ † premitte qđ quando quis adoptat aliquem impuberē cōstitutio diui pij arctat ipsum ad relinquendum eidem impuberi quartam. vt.s̄.de adoptio.l.non aliter. pone ergo quod quis adoptauit impuberem nepotem suum ex filio cui etiam si non fuisset adoptatus debebatur legitima. si ergo postea ipsum exheredat an posset intentare querelam vt sic habeat legitimam ⁊ etiam quartam ex constitutione diui pij.⁊ dicit quod non quia cum posset petere illam quam ex illa constitutione posito qđ sit exheredatus. quia exheredatio excludit eum a legitima debita iure nature non ad eam quartā. debet sibi illa quarta sufficere: q2 imputatur in legitimā ⁊ sufficit qđ habeat quartam. vt.s̄.eo.§.qm̄ antē quarta.⁊ sic si egit ⁊ succubuit illam quartā ex illa cōstitutione petere poterit. nec ob.§.precedens q2 ibi in eo quod erat sibi relictum in testamento quod impugnauit. sed ista quarta non debetur ex testamento sed ex dicta constitutione ⁊ extra testamentum. ¶ Not. text. ibi dum dicit puto remouendum a querela.⁊ ibi dum dicit aut non admittendum ad inofficiosum.

3 † quod ista exceptio nō debes audiri quia tibi non competit ius agendi vel actio quā intentas tibi non competit.⁊ hic sum paratus probare incontinenti ⁊ impedit lit. contest. quia non teneor respondere libello quousqȝ detur mihi terminus ad probandum ⁊ nō probandū.⁊ si probo iudex debet me absoluere ad instātia iudicij que absolutio est interlocutoria nō diffinitiua. si enim cogerer rn̄dere libello nō esset verum hic qđ agens remoueret̄ vel repelleret̄ a querela

querela imo admitteretur.licet posset postea in ea succumbere
4 plures†ergo sunt exceptiones impedientes litis ingressuz.de quibus per Bar.in.l.nam postea.ff.de iureiur.et sic nō solum ille de quibus.in.c.j.de lit.conte.lib.vj.nam ille sunt exceptiones litis finite.sed et aliqua non pertinent nec adhuc habēt impedire litis ingressum.
5 †Item no.in fi.qd exceptiones impedientes litis ingressum si non fuerunt opposite vel nō fuerunt admisse: licet non impediant: possunt tamen opponi per modum peremptoriarum ad finem obtinendi sententiam diffinitiuam.vt.ff.de condi.inde.l.eleganter.§.si quis post.cum se. ɓm Bal.et adde qd no.extra de testi.c.veniens.et Bar.in dicta.l.eleganter.§.si quis post.

2 Sententia lata super querela facit ius.licet regulariter secus.
3 Si quis egit querela adhuc est in sua electione an velit esse heres.
4 Sentētia lata in quibus casibus faciat ius.et qn̄ preiudicet nō citatis vel ignorantibus.

1 **Si ex causa.** †Sententia lata sup querela contra testamentū rescindit ipsum ipso iure et facit institutum desinere esse heredem et hereditatem deuolui ad causam intestati et agentem effici suū heredem ab intestato.si erat in ptāte.vel bo.posses.si erat emācipatus vel alio modo vocatus a pretore non a iure ciuili et etiā legata irritat vt non soluta non soluantur et soluta repetantur.vel per obtinentem vel per soluentem.si tn̄ sint legata libertatum si quidē per fideicōmiss.et prestite non reuocantur:sed quilibet manumissus tenetur obtinenti dare.xx.aureos. Si vero erant directa tunc si querela intentantur ante lapsum tempus puta quinquenniū reuocantur. Si vero post lapsum tempus ex iusta causa non reuocantur.sed idem quod in fideicommissarijs vt quilibet ex
2 seruis det.xx.aureos obtinēti.h.d.iste.§.cū sequenti. †Et allegatur text.cum glos.qd sententia lata super querela facit ius quia non est simpliciter declaratiua eius quod est imo est annullatiua quia de aliquo facit nullum et rescindit quod erat validum regulariter secus quia sententie non ferunt ius regulariter:sed declarant quod est et habentur pro veritate.l.res iudicata.ff.de re iudi.ista vero sententia de testamento valido facit nullum.item legata valida annullat.item facit quem desinere esse heredem quod regulariter fieri non potest.est enim de iure ciuili qd sicut aliquem facit heredem ita facere potest vt desinat esse heres:vt no.in.l.in substitutione.ff.de vulg.et pup.tractat ergo iste.§.de effectu sententie late in querela. In text.ibi ipso iure rescissum est dic et sic institutus q adiuit desinit esse heres ipso iure et causa testati deuoluit ad causam intestati vt sequitur.nam sic filius qui obtinuit si erat in potestate efficitur suus heres ab intestato quod esse non potest,si causa testati nō
3 desijsset.quia sic duo essent heredes insolidum vnus ex testamento alter ab intestato quod esse non posset. †In text.ibi si hic se contendit.quidaz exponunt.f.hoc vult et dicunt hic esse casum qd ille qui egit querela non propterea videtur adire hereditatem si cōtingat ipsum obtinere imo adhuc est in sua electione an velit esse heres vel nō.solum enim sibi aperuit viā ad causam intestati vt possit effici heres si vult et nō compellatur et hoc est verum in se.tamē iste tex.non vult hoc dicere: sed vult dicere qd si nō asserit se cognitum de iure ciuili sed solum de iure pretorio:quia erat emācipatus vel erat cognatus: vt nepos ex filia non erit suus heres:sed erit bonorum posses.hodie ista sublata sunt quia hodie de iure ciuili nouissimo cognoscitur emancipatus et cognata quia sublata est differentia emancipationis et patrie potestatis.item agnationis et cognationis vt omnes admittantur de iure ciuili.et sic possint adire perpetuo: vt in aut.de here.ab intesta.col.ix.quod olim non erat.imo de iure pretorio tantum infra annum vel centum dies. In tex.ibi et libertates subaudi directe.nam de his loquitur totus iste text.et etiam.l.sequens.in prin.sed in ver.sed paulus ait loquitur de fideicommissarijs que prestantur per manumissionem heredis.et ille innituntur duplici iure.scz ex voluntate defuncti et ex testō.item ex manumissione heredis.et ideo non reuocant qr firmiores sunt:sed directe nō innitunt manumissioni.sed solum dispositioni defuncti.ideo nō sic sunt valide.sed reuocant quia querela fuit intentata de iure ciuili quia quinquennium et tunc non reuocantur.qr tunc fauorabiliores sunt ille libertates quā talis sn̄ia lata de iure speciali.et hec est intentio litere. Opponitur contra de.l.si autem in fi.qd libertates fideicōmissarie non prestentur rupto testamento per querelam:vt not.ff.ea.l.§.quartam in vltima glo.magna.sol.verum est si non fuerunt prestite.sed hoc debet intelligi qn̄ erant prestite.quo casu postea nō irritantur siue fuerit intentata querela de iure communi infra quinquennium siue de iure speciali ex magna causa post quinquennium.directe enim etiā si cōpetierit si rumpat infra quinquenniū irritantur si post nō soluunt.xx.aureos pro
4 quolibet. †Nunc quero an sint alij casus in quibus sn̄ia faciat ius quā isti hic traditi.glo.ij.dicit q sic.f.in cā filiationis[a] l.j.in fi.cū.l.seq.ff.de lib.agno.et in causa ingenuitatis.vt.l.ingenuum.ff.de sta.ho.nā iste tres cause.scz testamenti et iste de quibus dixi tangunt multas personas quasdam principaliter et quasdam accessorie.et sn̄ia lata in eis facit ius quia de aliquo facit nihil vel de nihilo facit aliquid quia lata in querela rumpit testamentum et aditionem et facit quem desinere esse heredez.et ista tangunt creditores et legatarios quia non possunt ipsum amplius cōuenire.sn̄ia ergo facit ius et preiudicium nō solum heredi cōtra quē lata est sed creditoribus et legatarijs licet non fuerint citati vel si fuerint citati fuerunt ignorantes vt patet ex nota.per Bar.in.l.decem.ff.de verb.obli.licet Ang.hic allegando Inno.videatur dicere qd debeant esse presentes.al's nō nocet.qd non placet quia sic diceretur ius nam quelibet sententia nocet citatis et non comparentibus iuxta not.per Cy.in.l.j.circa fi.C.de ordi.iudi.et facit.c.iter quatuor.extra de maio.et obe.et quod nota.in.l.j.§.non solum.ff.de mino.et.l.cum miles.§.fi.ff.qui.ex cau.ma.similiter sententia lata qd aliqs sit filius tuus non solum tangit te et preiudicium tuum sed etiaz tangit alios consanguineos tuos quia per hoc efficitur consanguineus illorum et ad illorum hereditatem admittitur similiter lata q aliquis sit ingenuus non solum nocet ei contra quem est lata.sed etiam nocet reipublice qd admittatur ad officia tanq̄ ingenuus et etiam alias personas tangere potest et facit preiudiciū etiam ignorantibus et non cita.secus in alijs sententijs non facientibus ius quia non nocet alijs qui non sunt in iudicio nec citati.tene menti.hec tamen vera si late sunt non interueniente collusione.al's secus vt hic in glo.iij.et quando insunt late cum principali contradictore.secus si non erat principalis. Pone enim si filius exheredatus egit rei ven.contra legatarium possidentem legatum et egit tanq̄ heres ab intestato.et legatarius opposuit qd imo non erat heres sed exheredatus.ipse replicauit quod indebite exheredatus et per modum contradictionis fecit pronuntiari testamētum inofficiosum.vt.ff.ea.l.§.si filius.et ita fuit pronuntiatum.ista sententia nocet illi soli possessori legatario non heredi[b] nec alijs legatarijs.quia nō fuit lata cōtra personam principalem ad quā pertinet defensio testamenti.vt est heres.et ita debet itelligi.l.j.ff.de excep.rei iudi.de qua opponit glo.que incipit nō recte.facit.l.nō iusto.ff.de collu.dete.similiter si alius fuit pronūtiatus esse filius tuus in lite que non erat tecum sed cum alio non preiudicat tibi nec alijs sed illi soli contra quem lata est.

[a] In cā filiationis.adde.Abb.plene declarātē in.c.q̄uis col.v.ver.qntus casus extra.de re.iu.et doc.i.l.ingenuū C.de inge.et manu.feli.in.d.c.q̄uis et Alex.in.l.sepe.ff.de re iu.et adde qd ēt sn̄ia lata sup etate facit ius q̄ ad oēs.Nico.de neap.in l.spado.ff.de exc.tut.Bar.in.l.de etate.q.vl.ff.d in terro.acti.et bal.in.l.fi.in fi.C.de suis et legi.Cur.

[b] Nō heredi.an et qn̄ sn̄ia lata ɔ heredez noceat legatario p Alexā.de imo.in.l.si seruus.§.j.ff.de leg.j.et i cōs.clv.in.ij.vol.Cur.

2 Quādo i causa sunt pares iudices et feruntur diuerse sn̄ie que sententia sit preferenda.
3 Sententia lata per gratiam an sit nulla.
4 Causa si fuit commissa consulenda pluribus.et ipsi dederūt cōsilia diuersa vel contraria qd inuestigandum sit quod illorum sit verius et illi stetur.

1 **Si pars iudicantiū.** †Si sunt plures iudices super querela.et quidam pronuntient cōtra testamentum et quidam pro.et sunt pares numero statur illi parti que est pro testamēto.nisi euidenter appareat iniqua.h.d.et istud vltimum non ita bene reperitur alibi nam limitat omnes leges.et est notanda in hoc articulo
2 †quādo sunt pares iudices et ferunt diuersas sententias.nam in cā testamēti prefertur illa que est pro testamento:vt hic in causa libertatis illa que pro libertate.in causa matrimonij illa que pro matrimonio in alijs causis illa que pro reo.vt hec habentur in.l.inter partes.ff.de re iudi.certe verum est in omnibus predictis nisi illa que pro matrimonio vel pro libertate vel pro reo esset euidenter iniqua per istum tex.et dicitur euidēter iniqua quando ex actis cause potest apparere de iniquitate sine alia extrinseca probatione.quando vero iudices essent impares staretur sententie maioris partis.et predicta cū sunt plures iudices ordinarij.si autem delegati statur ei quaz delegans approbabit vt.l.duo.ff.de re iudi. Item quādo sunt arbitri non ita stat si sunt pares.vt.ff.de arbi.l.diem proferre.§.si plures.vt habetur in.l.inter pares.ff.de re iudi. Quero quomodo intelli-
3 gatur hec iniquitas.in glos.sunt due opinio.Prima†qd intelligatur quando est nulliter lata vt per sordes vel per gratiam ɓm glo.innuit igitur glos.qd sententia lata per gratiam ita sit nulla sicut lata per sordes quod reprobant docto.quia imo valet mero iure.vt.l.seruo inuito.§.cum pretor.ff.ad treb.nisi sit lata contra absentem: vt.l.si pretor.§.marcellus.ff.tit.j.alia opinio est vt stet proprie quod sententia non erat nulla si erat iniqua lata pro testamento et hoc euidenter ostendebatur et

4 Inno. in. c. causam el. j. extra de offi. dele. et in. c. cum epi extra. de temp. ordi. ubi ponit quid iuris si causa fuit commissa consulenda pluribus et ipsi dederunt cōsilia diuersa vel contraria cui statur et dicit qd est inuestigandum quod illorum sit verius et illi statur. et sic non fit differentia pro qua parte fit latum nec illa de qua in sententiis.

2 ☞ Filius exheredatus vel preteritus relictus merus executor in testō acceptando officium et exequēdo nō videtur renuntiasse querele: nec iuri dicendi nullum.

1 **Illud etiam notissimū.** ¶ † Perciepiens commodum ex testō repellitur a querela. h. d. rō est. quia ipsum approbat et agnoscit: vt. s. eo. l. papi. §. si conditioni. ex quo sequitur qd debet intelligi qn̄ scienter agnouit. quia sciebat se exheredatum et habere querelam et erat maior et qd poterat sibi preiudicare. ¶ Quid autem si quod accepit non sufficiebat ad legitimam. respondeo adhuc idem vt dixi in illo. §. si conditioni quia adhuc subest ratio quia videtur testamētum approbasse nam approbando etiā si nullum cōmodum percepisset repelleretur a querela. vt. j. eo. l. si. quanto magis si percepit. istud tn̄ quod hic declaratur p. l. nihil. j. eod. vbi ponuntur. v. casus ad declarationē huius et in duobus ex eis vltimis agnitio nō preiudicat. sed in tribus primis p̄iudicat. ¶ In tex. ibi nisi ad totum dic. sed que est ratio huius exceptionis. respondeo qz tunc censetur esse nudus minister postq̄ totū quod percepit alteri administrauit de mandato testatoris. Et ex. h. d. Bal. notabili-

2 ter † q̄ si filius exheredatus vel preteritus fuit relictus merus executor in testamento lz ipse acceptauit officium et exequatur non videtur propterea renuntiasse querele nec iuri dicēdi nullum Ang. contra quia satis per hoc videtur approbasse testamentum pro opi. Bar. videtur determinatio Joā. an. in addi. Spe. in tit. de instru. edi. §. nunc vero aliqua. in additione que incipit admittatur &c. tene menti quia quotidianū potest esse. Sed nunquid hodie si relictum quod acceptauit erat minus legitima posset petere supplementum per. l. eo modo respondeo sic si fuisset institutus in minori parte legitima: quia tunc non haberet quartam: sed si fuit exheredatus et iure legati fuit sibi relictum minus legitima. tunc puto qd secus qz illud ius agendi non competit exheredato sed cōpetit querela et illi videt renuntiasse acceptando.

1 **Etiam si querela.** † Succumbēs in querela non pdit id qd capit extra testamentum. h. d. Bart. quero quid in donatione causa mortis. nam illa non valet in vita sed per mortem confirmatur. an illam perdet filius vel alius qui egit querela et succubuit. dic quod non secundum glos. nam etiam illa non videtur pendere ex testamento quod patet. nam mortuo testatore statim confirmatur etiam hereditate non adita: vt nota. in. l. quam glos. allegat. j. de his quib. vt indig. l. post legatum. §. que mortis. subdit glos. nisi sit testamento confirmata. sed hec non placet quia non propterea efficitur deterioris conditionis. imo adhuc sola morte confirmatur. Et no. hic quod impugnans vnam scripturam non perdit ius quod habet ex altera.

2 ☞ Non refert an quis acceptet relictum factum sibi an factū filio suo vel seruo. quia vtrobiq̄ censetur approbare testamentum. et quando referat.
Idem si exheredatus contrahat cum instituto.

3 Qui in fraudē recipit: recepisse videtur.

4 Sicut ille qui recipit excluditur a querela. ita si non recepit tn̄ petit et ille a quo petit paratus est soluere: lz petens mutauerit propositum et nolit recipere.

5 Petitio que non habuit effectum sine culpa petentis non nocet.
Non censetur quis approbare testm̄ si petitio fuit inefficax facto testatoris vel heredis.

6 Exheredatus licet consequatur commodum propter testamentum: non tamen ex testamento: nec sua voluntate nō repellitur a querela.

1 **Nihil interest.** † In ista. l. vt dixi determinantur. v. dubia circa. §. illud. in. l. si is qui. et in tribus primis vsq̄ ad. §. si filius ampliatur qd ibi dicitur vt repellat a querela in aliis duobus limitatur vt non repellatur. istud sufficiat

2 pro summario. ¶ † Nota ex primo casu qd non refert an quis acceptet relictum factum sibi an factum filio suo vel seruo quia vtrobiq̄ censetur approbare testamentum. idem si exheredatus contrahat cum instituto: vt. j. eodē. cum proponas. §. j. aliquando tn̄ est differētia an legatur mihi an vero filio meo vel seruo scilicet quantum ad honorem quia primum est mihi honorabilius. ideo per titu. de lega. prestan. si sum de liberis vel de parentibus illud relictum conseruatur si fui preteritus cū essem emancipatus. sed relictum factum seruo meo vel filio nō conseruatur vt. l. iij. §. j. j. de leg. prestan. et. h. d. glos. que est hic.

3 ¶ † Item nota in secundo casu in versi. quin etiam sm̄ Bald. qd ille qui in fraudem non recipit recepisse videtur vt sic non euitet damnum sicut non euitaret si vere recepisset facit. j. solu.

4 to matrimonio. l. filie sm̄ Bald. ¶ † Item nota in tertio casu qd sicut ille qui recepit excluditur a querela ita si non recepit tamen petit quod est verum si ille a quo petit paratus est soluere licet petens mutauerit propositum et voluit recipere. quia

5 satis est qd petierit vt approbasse videatur. ¶ † In quarto casu in versi. si cum filius no. illum casum qd nō nocet petitio que non habuit effectum sine culpa petentis et qd nō censetur quis approbasse testamentum si petitio fuit inefficax facto testatoris

6 vel heredis. ¶ † Ultimo nota ex vltimo casu quod licet exheredatus consequatur commodum propter testamentum non tamen ex testamento nec sua voluntate non repellitur a querela vt si ipse et alius erant debitores testatoris quilibet insolidū et testator reliquit liberationem alteri non filio et alter fuit ab herede liberatus per acceptilationem. nam etiam filius liberatur ex natura acceptilationis que habet vim solutionis et solutio vnius ex reis debendi alteri prodest quia tamen hoc cōtingit sine voluntate filii non excluditur a querela et quod non licet directo licet per obliquum sm̄ Bald. facit. j. de liber. lega. l. is qui duos.

2 ☞ Testm̄ expugnatum per querelam hodie nō dicitur rumpi tanq̄ factum a demente.
Relicta in testamento inofficioso quo iure possint peti.

1 **Tria filia.** ¶ † Rupto testamento p querelam legata rumpuntur etiā si fuerit apposita clausula codicillaris: qz tūc rumpitur tanq̄ factum a demente et demens sicut non potest testari. ita nec codicillari. hoc dicit ista notabilis. l. et sem per allegatur. dicit tamen. Dyn. et etiam Barto. ipsum sequitur. j. ad trebel. in. l. si patroni. §. fina. quod ista. l. non habet locum quando testamentum impugnatur per querelam a fratre turpi persona herede instituta quia tunc conseruarentur legata si sit apposita clausula codicillaris quia tale testamentum non rumpitur tunc tanq̄ factum a demente sed ego miror de hoc. nam in. l. j. s. eodē loquitur non solum de filio: sed etiam de fratribus quod habet querelam. postea in. l. ij. dicitur quod testamentum quod expugnatur per querelam expugnatur tanq̄ factum a demente vnde debet referri ad omnes de quibus loquitur. l. j. vnde non puto istud dictum verum.

2 hodie † vero non expugnatur tanq̄ factum a demente cum requiratur ad hoc vt valet exheredatio et non competat querela exprimatur legitima causa quod non cadit in furioso. ideo relicta in testamento inofficioso possunt peti duplici iure vel ex dispositione aut ex causa vel ex repetitione facta per clausulam codicillarem melius tamen est dicere quod primo modo non secundo quia debentur ex testamento tanqnam non sit annullatum in legatis et fideicommissis sed sola institutio. ergo non petuntur clausula per quam petuntur potius ab intestato q̄ ex testamento.

2 ☞ Patri in bonis filii emancipati et non habentis liberos debetur legitima: sicut econtrario filio emancipato debetur in bonis patris.

3 Si legitima eo casu non relinquatur patri: pater habebat et habet contratab.

4 In querela habet locum successorium edictum.
Positio casus in terminis.

5 Querela interdum datur preterito quādo preteritio habetur pro exheredatione. et quādo preteritio patris habeatur pro exheredatione.

6 Quousq̄ filii possunt ad querelam admitti: pater nullū ius hz contra testamentū filii emancipati. sed eis exclusis incipit habere. et an ei detur contratab. et nu. 4.

7 Paria sunt filios non extitisse: vel extitisse: et postea fuisse exclusos.

8 Exclusio vnius ex liberis a legitima an minuat legitimā aliorum an vero erit etiam tanta: lz non ad commodū exclusi sed aliorum liberorum. et nu. 15.

9 Filius exheredatus si decedat relictis filiis et patre. qd pater nō possit per querelam rumpere testm̄ ad cōmodum filiorum defuncti. et vide nu. 14.

10 Hereditas patris debetur filiis etiam patre viuente non econuerso.

11 Filius quando premoritur patri turbatur ordo mortalitatis seu nature.

Relictum

12 Relictum factum patri suo an dicatur ad piam causam.
Que dicantur legata ad pias causas. et que sortiantur privilegia pie cause.
13 Legitima filiorum sicut hodie est aucta de quarta ad tertiam ita et legitima parentum.
14 Filio sicut debz relinqui legitima a iure institutionis aliter diceretur preteritus et testm̄ esset nullum ita et parētibus. et an etiaz possit relinqui titulo relicti sicut et patrono.
15 Successorium edictum habet locum in querela de gradu in gradum.
16 Successorium edictum non habet locum in iure dicendi nullum vel contratab.

1 **Pater filium.** ¶ †Lex ista reputatur difficilis maxime ꝓpter gl. et qr habet materiam altam et subtilez et Bar. ipsam repetit satis utiliter. Bal. autē adhuc in verbis magis subtilizauit. et hoc dicit. in querela inofficiosi testamēti filij defuncti preferuntur patri eius si erat in successione intestati quibus filijs defunctis vel a querela exclusis pater ad eam admittitur per successorium edictum licet sibi turbato ordine nature successio filij debeatur. hoc dicit cum princi. l. sequen. et diuide in tres partes. Primo, ponitur thema ex quo resultat q. usqꝫ ibi in questione. Secundo ponitur bimembris responsio usqꝫ ad. l. nam et si. Tertio ponitur responsio ad quandam oppositionem que posset fieri contra secundum membrū respon
2 sionis. †Et premitte quod patri in bonis filij emancipati et nō habentis liberos debetur legitima sicut econtrario filio emancipato debetur in bonis patris et hoc propter beneficiuz quod pater in filium contulit. qr fecit eum sui iuris incapacem acquisitionis sicut in simili patrono debetur in bonis liberti ut in ti
3 tu. si quis a pa. fue. ma. †Item premitte quod si patri non relinquatur dicta legitima eo casu quo filius non habet liberos pater habebat et habet contratab. sicut econtrario filius emancipatus contra testamentum patris: ut. ꝟ. eodem. l. filio. §. contra
4 tabu. †Item tertio premitte quod in querela habet locum successorium edictum: quia si ille cui primo loco differtur excluditur ab ea sequens in gradu vel in ordine ad eam admittitur iure suo et ex propria persona sua non per transmissionem illius exclusi. quia si est exclusus eam non habet unde nō pōt transmittere: sed sicut in successione intestati excluso primo in gradu vel in ordine sequens admittitur non ex transmissione ut dixi: sed suo iure ut in titu. ꝟ. de succes. edi. ita in querela ut hic et ꝟ. eodem. l. si is qui. sed quando ille cui defertur non est exclusus tunc si querela est preparata transmittit eam ad heredes suos quoscunqꝫ etiam si non sint attinentes nec sequentes in gradu vel ordine: ut. s. eodem. l. posthumus. §. fina. cum. l. sequenti. his premissis ponitur casus quod filius emancipatus habebat duos filios unum conceptum ante emancipationem qui remanserat in potestate patris sui alterum conceptum et natum post qui erat in ipsius filij potestate non patris sui: habebat etiam patrem viuentem: fecit testamentum et extraneuz heredem instituit et ambos filios exheredauit: patrē vero preterijt. queritur quis habeat querelam cōtra testamentum an duo filij exheredati. an pater preteritus et videtur quod tam ille ꝙ iste per id quod dixi in euidentialibus. quia patri debebatur legitima et fuit preteritus. contrarium respondetur qd̄ quousqꝫ filij viuunt et possunt agere querela pater ad eam non admittitur. quia filij preferuntur in querela sicut in successione. qr prima causa est liberorū. pēdet ergo intentio patris quousqꝫ filij possunt admitti et qd̄ dixi in euidentiali procedit si non extarēt filij ex isto filio emācipato. si autē isti filij excludantur a querela vel morte quia decesserunt ea non preparata vel tempore qr lapsum erat quinquenniū vel sn̄ia. qr egerunt vel succubuerunt ex tunc ac si non esset in rerū natura. pater ad querelā vocatur et suā obtinet voluntatē et implet qr cōsequitur hereditatem a scripto herede. Sed cōtra de. l. nā et si. qd̄ nō possit hereditatem cōsequi: qr hereditas filij non debetur patri ꝓpter votum parentem qd̄ est acquirere filijs nō aūt econuerso. sed rñ. de verum esse hoc. sed si turbatur ordo quia filius premoriatur pietas exigit ut hereditas eius ad patrem perueniat que rō valet predictis duobus suadētibus. h. d. et sic una rō vincit duas. ¶ In tex. ibi duobus exheredatis nec est vis in hoc qd̄ unus erat in sua potestate conceptus et natus post emancipationem alter non. sed patris sui idest conceptus ante. nam hoc contingit de facto nec donat iuris ministeriū. vterqꝫ ergo habet que-
5 relam propter exheredationem. ¶ †In tex. ibi patre preterito hoc faciebat dubium. nam videbatur propter hoc qd̄ sibi non daretur querela que datur exheredato contratabu. que datur preterito cuius cōtrarium dicitur in fi. ibi pater ad querelam vocatur et sup r hoc laborat glo. tamen dic qd̄ istud non est mirandum. nam interdum querela datur preterito quando preteritio habebatur pro exheredatione ut in preteritione materna. et ita est in casu isto postqꝫ extabant filij defuncti qui precedebant patrem in ordine. nam filius non tenebitur patri ad legitimam stantibus descendentibus eius quorū causa prefert. ideo preteritio patris pro exheredatione habetur merito datur querela sed si filij non extitissent tūc tenebitur filius relinquere patri legitimam et preteritio nō habetur pro exheredatione in linea paterna sicut nec preteritio filij emācipati sed pa
6 rit contratabu. ¶ †In tex. ibi adhuc pendet scilicet ratione futuri euentus quia quousqꝫ filij possunt ad querelam admitti pater nullum ius habet contra testamentum filij emancipati. sed eis exclusis incipit habere interim ergo dicitur esse in pen
7 denti. l. j. §. si pendeat. ꝟ. ad mace. ¶ †In tex. ibi vindicetur. dic idem si lapsu temporis excludantur vel repudiatione vel morte. et sic paria sunt filios non extitisse vel extitisse et postea fuisse
8 exclusos. †Et propter istud notabile formātur alique questiones de apicibus iuris in legitima filij que est ꝯm numerū liberorum si aliquis ex eis sit exclusus quanta erit legitima an tanta esset si ille exclusus nunqꝫ fuisset in rerum natura. an vero minor vel maior ut sic reputetur esse in rerum natura licet non ad commodum suum sed commodum heredis a quo petitur suppleri quas questiones monet hic Barto. et Dy. in. l. plane.
9 §. si coniuncti. ꝟ. de leg. j. §. duobus. ¶ †In text. ibi et suam intentionem implere potest dic et sic non solum intentabit querelam et irritabit testamentum sed etiam consequetur hereditatem alias non impleret suam intentionez qd̄ etiam colligitur ex. l. sequenti dum dicitur ibi qd̄ patri debet relinqui turbato ordine mortalitatis: et sic vult qꝫ pater habeat. quidā vero dixerunt contrarium qd̄ pater ad querelam vocatur et rumpit testamentum non tamen ad commodum suum sed commodum filiorum exclusorum quia rupto testamento deuoluitur hereditas ad causam intestati in qua filij defuncti preferuntur patri et sic habebunt ex facto patris obtinentis quod ex persona eorum habere non potuerunt quia cōtra eos fuit indicatum que
10 opinio est contra istum tex. et non tenetur. ¶ †In. l. sequen. ibi non debetur filiorum hereditatis. dic scilicet quousqꝫ viuunt filij sed incipit deberi ipsis premortuis patri causa pietatis ut ꝟ. sequitur sed econtrario hereditas patris debetur filijs etiaz patre viuente tam ex voto patris quia quicquid acquirimus liberis nostris ex voto paramus. ut. l. nihil. §. facilior. ꝟ. de bo.
11 lib. et propter naturalem charitatem que est ut filij superuiuāt et succedant patri non econuerso ut sequitur. ¶ †In text. ibi. turbato tamen ordine mortalitatis. dic iste tex. semper allegatur quod quando filius premoritur patri turbatur ordo. unde dixit Bulgarus premortuo filio ordine turbato succedis bul-
12 gare nato. ¶ †In tex. ibi non minus parentibus ꝙ liberis relinqui debet. dic ex hoc quod dicit pie. quod dicunt quidam quod relictum quod quis facit patri suo dicitur ad piam causam.[a] et sic sortietur priuilegia legatorum ad piam causam qd̄ Ange. reprehendit. nam illa priuilegia dantur quādo sunt pia respectu diuini numinis quia sunt relicta deo vel alijs representantibus eum ut in ecclesijs vel in pauperibus de illis loquitur. l. j. C. de sacrosanctis ecclesijs. et per plures decretales. quod dic ut no. in. l. si titio seu si quis titio. ꝟ. de lega. ij. sed sunt quedam que etiam olim vocabantur pia et tamen non contemplatione diuina sed humana ut si legaretur ad refectionem vie vel pontium vel murorum vel pro dote ista non sortiuntur pri
13 uilegia pie cause sed illa que reperiuntur specificata. †Itē dū dicit minus allegatur quod sicut hodie aucta est legitima filiorum de quarta ad tertiam ita et legitima parentum quibus non minus fauendum est. et etiam not. in aut. nouissima. C. eo-
14 dem. †Item sicut filio debet relinqui legitima iure institutionis aliter diceretur preteritus testamentum esset nullum ut in aut. ut cum de appellatio. cog. §. aliud quoqꝫ capitulum ita et parentibus licet Barto. in. l. fiue. §. j. ꝟ. de iure patrona. videatur dixisse contrarium[b] qd̄ sufficiat ei relinquere quoquo relicti titu. sicut et patrono ut in. l. filio preterito. ꝟ. de iniusto test. tenet quod dixi. ¶ Gloss. magnam. pro eius declaratione recita per tres opinio. Primam prosequitur glos. usqꝫ ibi sed secundum eum. Secundam usqꝫ ibi sed an post patrē. Tertiam usqꝫ in finem. Primo ergo oppo. quod exclusis filijs exheredatis pater non admittitur ad querelam sed ad contratabu. cum sit preteritus non exheredatus nec pro exheredato habitus et quod habeat contratabu. patet in. l. j. si quis. a pa. fue. ma. ꝟ. eodem. l. filio. §. contratabu. qd̄ autem non habeat querelam patet quia querela est remedium subsidiarium et non competit ubi datur aliud remedium ut insti. eo. §. tā autem. et. ꝟ. eo. l. qui de inofficioso. In glo. sunt due opinio. una qd̄ fateamur cōtrarium ꝙ hic non habet querelam et qd̄ tex. dum facit que-

a ¶ Ad piā cām. Intellige hoc verū qd̄ legatū factum patri dr̄ factū ad piaz cām si est factū patri pauperi ita Jo. an. in ti. de instr. edi. §. nunc aliq. ver. lgit. i addi. ici. ad istū et pe. de peru. in trac. de cano. epis. c. ex. Cur.

a ¶ Cōtrariū. ad de qd̄ ꝫ Bart. tz Bal. i. l. ois. C. de inof. test. et ibi dicit se ꝫ Bar. consuluisse de quo etiā p ipm i cōsi. incip. veritas est et in cōsi. inci. sup pūcto. et hāc partem dicit veram Ang. de are. i. §. igit quarta institu. de inof. test. et hāc. q. vide late examinatā p. d. Fab. de sctō saui. i repe. aut. nouissima chart. vij. colum. iij. C. eo. ti. Cur.

relam exponatur.i.cōtratab.Nec.ob.l.j.§.eo. vbi etiā parenti-
bus datur querela q2 verum est si sint exheredati.hic secus. et
etiam tunc haberet locum qd hic dicitur vt pater ad querelaz
nō vocetur quousq3 filij sint exclusi.τ.h.d.gl. vsq3 ibi sed oldr.
Istud est destruere tex.ideo ista sol.non est bona.lz glo.eam te
neant.alia opi.secunda est q detur contratab. vt in contrario
τ etiam querela vt hic τ sic speciale in patre vt querela concur-
rat cum contratab.secus in filio preterito qui non hz querelaz:
sed contratab.vt.j.eo.l.si proponas.ista opi.licet glo. nihil di-
cat super ea non est vera quia nō esset dare rationem quare pa
ter habeat plura remedia cui minus debetur hereditas filij q
filius cui magis debetur hereditas patris.est τ tertia que non
ponitur in glo.vt tex.stet proprie vt detur querela τ non cōtra
tab.nec obstant.ll.contrarie:quia debent intelligi quando nō
extarent filij istius emancipati.sed solus pater.nam tunc patri
debetur legitima.ideo eius preteritio non habetur pro exhe-
redatione vnde cum non sit exheredatus nec pro exheredato
habitus non habet querelam:sed cōtratab.hic vero qn̄ filij pre
cedebant quo casu non debetur legitima.ideo ipsius preteritio
pro exheredatione habetur merito datur querela. τ ista est ve-
ra.¶Sed tunc opponitur scdo τ est tenenda opi.Albe.qui di
cit dari non solum contratab.sed querelam q iste pater agēdo
querela non debeat audiri quia non interest sua eaz intentare
quia si in ea obtineat victoriam non proderit sibi sed filijs qui
fuerant exclusi quia reducet rem ad causam intestati in qua il-
li filij sunt potiores patre.§.eo.l.posthu.§. si quis alteri : fatet
hoc:sed non rn̄det ad contrarium.Bal.negat qd ad filios de-
uoluatur per.l.qui repudiantis.j.eo.sed ad hec rn̄det q loqui-
tur in filio repudiante ad quem non deuoluitur postea q2 cen-
setur repudiasse hereditatem ab intestato.nos loquimur in fi
lijs qui non repudiauerunt:sed per sentētiā sunt exclusi.Bart.
tenet opi.Bal.quia paria sunt esse exclusos per repudiationē
vel per sniam.quia qui acquieuerit snie pro repudiante habe-
tur.Preterea tex.hic i fi.τ in.l.se.in prin.hoc vult qd remaneat
apud patrem.al's non diceretur implere suam intentionē pre-
terea non admitteretur ad agenduz tanq sua non intersit sed
posset repelli vt dicitur in.§.si quis ex his.tenendo ergo opi.
glo.qd non agatur querela sed contratabu.oppositio obstabit
quia contratab.intentata post aditam hereditatem non redu-
cit rem ad causam intestati.τ sic filij exclusi p sniam nō possunt
ab intestato venire nec auferre patri qui videt habere potius
ex causa testati q intestati cum habeat per contratab . τ hoc in
glo.vsq3 ibi item no.ibi glo.colligit vnum notabile ex quo re-
sultat tertia opp.difficilis.sc3 qd non interest quem filios non
habuisse τ fuisse exclusos:quia vtrobiq3 pater admittitur suo
iure ad querelam.Sed contra in ver.sed an post patrem.q ex
clusis filijs pater non admittatur:quia video qd excluso filio a
querela nepos ex eo non vocatur:cui tn̄ magis debetur here-
ditas tāq descēdenti.vt.l.si quis filio exheredato de iniu.test.
glo.rn̄det aliud esse in patre q in nepote.quia pater attinebat
filio suo emancipato in primo gradu ascendentium τ nepotes
filijq3 emancipati attinebāt patri similiter in primo gradu de-
scendentium.τ sic erat in primo tā patri q filijs : sed nepos est
auo in secundo gradu.τ sic remotior.nimirū si excluso filio ne-
pos nō admittit vt in cōtrario tanq remotior sed excluso filio
bene admittitur pater tanq in eodem gradu cōsistens . τ ideo
nō esset idē in auo τ proauo quia exclusis filijs filij emācipati
auus τ proauus non admitterentur ad querelam tanq remo-
15 tiores.istam opi.tz glo.in.l.posthumorum.de iniu. test.† τ fuit
azo.qui voluit in effectu successorium edictum nō habere locū
in querela de gradu in gradum.sed bene haberet locū de capi-
te in caput.glo.hic in fi.tenet contrarium q imo etiam de gra-
du in gradum per.l.his qui.j.eo.vbi casus.τ idem tenuit Dy.
per.l.iij.§.emancipatus.j.de bo.pos.contratab.τ ista cōiter te-
netur.propter istud autem notabile quod ponit glo. formatur
q.quid iuris sit in iure agendi ad supplementum an ille qui ex
cluditur habeatur perinde ac si nunq fuisset vt sic augeat legi
timam τ ius agendi an autem non habeatur pro mortuo . τ sic
faciat partem.pone exemplum si aliquis habēs duos fratres
consanguineos τ matrem instituat extraneum non turpē per-
sonā τ matri aliqd relinquat iure institutionis petit mater sup
plementū τ dicit legitimam suam esse tertiā partē totius here
ditatis.quia illi fratres nullum remedium habēt contra testm̄
postq turpis persona non erat instituta.τ sic habent pro mor-
tuis ac si non essent.sed si ita esset nulli dubium qd matri debe
retur tertia totius hereditatis.econtra dicit institutus q legiti
ma eius nō est nisi tertia tertie quia si decessisset intestatus suc-
cessissent equaliter mater τ duo fratres . τ sic quilibet haberet
tertiam τ legitima est tertia portionis debite ab intestato . Et
ergo videndum an illi fratres non debeāt haberi pro mortuis
sed excludantur a querela sed faciant partem matri vt non ha
beat nisi tertiam tertie.Jaco.bu.disputauit istā.q.τ tenuit pri-
mam partem per istam glo.cum tex.quia debent haberi perin
de ac si non essent in rerum natura . Barto . tenet contrarium
quia ista mater iure suo non debet habere nisi tertiam tertie.si
vult habere plus hoc esset per ius accrescendi:sed ius accrescē
di non vendicat sibi locum inter illos qui non sunt coniuncti a
testatore vel verbis:licet sint coniuncti cōiunctione legali si nō
agitur de vniuersali successione:vt.l.τ proculo.ff.de lega.ij.sed
ista mater τ fratres non fuerunt coniuncti a testatore licet con-
iungantur per.l.ad successionem fratris eiusdēq3 filij nec age-
re de vniuersali successione quia successio que est in legitima
est potius successio bonorum quam hereditatis : vt.§.eo.l.pa-
pi.§.quarta.ergo non habet locum ius accrescendi. Bal.tenet
opi.Jaco.dicens qd ista mater non venit per ius accrescendi
sed per amotionem obstaculi quia remouentur filij fideq3 fra-
tris ego tetigi.in.l.plane.§.si coniunctim.j.de leg.naz iste opi.
sunt obscure τ dubie eodem modo in filijs si sunt tres et vnus
exheredatus alij duo sunt instituti in certa re qui petunt sup-
pleri legitimam τ petunt tertiam partē totius hereditatis tā-
q ille tertius exheredatus non sit in rerū natura.sed in contra
rium dicitur q non est nisi tertia tertie:quia exheredatus non
habetur pro mortuo.τ sic cum quilibet eorum successisset equa
liter legitima cuiuslibet esset tertia tertie . τ sic nunc legitima
duorū erit de duabus tertijs duarum tertiarum non autez de
tertia totius hereditatis.Barto hic distinguit dic vt hic p eū.
τ eadem distinctio posset fieri in precedenti questione.Sed ter
tia τ vltima.q.est quantum ad propositum si sunt quinq3 filij
quorum legitima est dimidia ps totius hereditatis vt in aut.
nouissima.C.eodem.τ si vnus eorum exheredetur alij quatuor
instituātur in certa quantitate que non sufficiat ad legitimam
τ extraneus instituatur in totum si illi quatuor poterāt supple
ri in legitima quantum poterunt petere an vsq3 ad dimidiam
totius hereditatis vt sic portio illius quinti exheredati eis ac-
crescat.an autem habeatur perinde ac si non esset in rerum na
tura quo casu legitima illorum quatuor esset pars totius here
ditatis vt in eadem aut.quam questionem format Dy . in.d.l.
plane.§.si coniunctim.τ Barto.hic τ etiam Bal. dic vt hic per
eos naz sufficit scire quare iste questiones hic formantur.quia
propter id quod hic dicitur illos filios exheredatos si sunt ex-
clusi a querela perinde haberi ac si non essent in rerum natu-
ra.τ in omnibus predictis rationibus considerari hoc debeat
vt sciatur quantum debeat suppleri.Sed videtur quod in que
rela non habeat locum successorium edictum . vt.C.eodem.l.si
quis filium.vbi dicitur quod ante illam.l.nepos ex filio exhe-
redato erat destitutus omnino remedio patre excluso a quere
la:sed si fuisset locus successorio edicto istud esset falsum vt pa-
tet.j.eodem.l.si is qui.Solu.dic vt ibi nota.quia illa.l.multum
facit contra id quod dixi τ ibi plene tetigi. ¶Itez oppo.quod
pater preferatur filijs exheredatis:vt.j.eodem.l. si nō mortis.
§.fi.sol.illa.l.loquit quando res est integra quia pater τ filius
concurrunt quo casu filij sunt preferendi τ pater repellendus
quousq3 filij sint exclusi.ibi loquitur quando pater fuit admis-
sus de facto τ obtinuit.postea filij sunt repulsi vel alter eorum
tunc eius patri confirmatur.sed si filij non sunt repulsi sed obti
nuerunt.pater qui obtinuit tenetur illis restituere hereditatez
cum fructibus: vt.j.eodem.l.filio.§.contratabu . qui etiam lo-
quitur quando de facto fuit admissus ante filios τ filij postea
obtinuerunt sed mirandum est quare habeat locuz successoriū
edictum in querela.nam si quis habēs filium τ nepotem ex eo
filium instituat τ nepotem pretereat licet filius postea moria-
tur nepos non potest dicere nullum nec querelare testamentū
quia sufficit qd filius qui precedebat fuerit institutus quia sibi
soli debebatur legitima non nepoti.eodem modo videtur suf-
ficere qd fuit exheredatus quia ista iudicantur ad paria q ille
qui tenet primum locum vel instituatur vel exheredetur.solu.
verum est quantum ad hoc vt valeat testamentum sed in alio
est differentia.quia si ille qui tenet primum locuz sit institutus
valet testamentum nec potest expugnari per sequentem in gra
du quia testator satisfecit ordini iuris τ etiam iuri nature . sed
quando exheredauit lz testm̄ valeat.ipso tamen exheredato ex
cluso a querela nepos potest expugnare iure suo τ ex persona
sua per querelā tanq fuerit exheredatus τ nō inspicientur me
rita vel demerita filij sed ipsius nepotis quia non venit ex per
sona filij nec ex iure transmisso quo casu inspiciuntur merita fi
lij vt hec habentur in.l.si emancipatus.j.de bo.pos.contratab.
16 In iure autem dicendi nullum † vel contratabulandi non ha-
bet locum successorium edictum.vt.l.illud.§.i.j.de contratabu
las.¶Ultimo restat respondere tenendo q hic cōpetat quere
la τ non contratab.huic patri vt est tex.in.d.l.si non mortis.§.
fi.τ.l.filio.

fi.r.l.filio.§.contra.j.eo. vbi videt tex. in contrarium: sz solue ibi dicam statim: qr ibi de facto intentauit contratabu. non q illa sibi cõpeteret: r sic fuit ineptitudo agendi in duobus. primo in remedio intentato. secundo in tempore: quia nõ debuit aliquo remedio agere quousq extabat filia defuncti que precedebat ipsum saltem in ordine succedendi r etiam rumpendi vt hic. et ibi no. per Barto.

2 ☞ Si feci te debitorẽ meũ citari quo casu interrupta est prescriptio.xxx.annorũ: si postea renũtio citationi etiam perinde est ac si prescriptio non fuisset interrupta: alias nõ tollitur interruptio: licet non fuerim prosecutus litem.

Nam et si parentibus. Heredi eius.

1 ¶ † Querela etiam preparata non transmittit ad heredem si fuit a preparatione.h.d. et facit.l. cum mota.C. de transac. r.s. eo.l. papi.§.ij. vbi etiam ille cui cõpetebat repellitur postq semel a preparatione recessit: multo ergo magis heres vt hic. ¶ In tex. ibi mutata voluntate. r sic loquitur quãdo constabat q mutauerat voluntatẽ: quia renũtiauit instantie vel actui quem fecit ad preparandum. † Et sic not. arg.

2 q si feci te debitorem meũ citari quo casu rupta est pscriptio xxx. annorum. r sic sortita est citatio executionẽ. vt.l. sicut.C. de prescrip.xx.anno. si postea renuntio citationi expresse vel tacite perinde est ac si prescriptio non fuisset interrupta: sed si non renũtiaui expresse vel tacite: lz non fuerim prosecutus litẽ nõ tollitur interruptio.

2 ☞ Querela aliquando est actio r aliquando accusatio: r aliquando est officium iudicis.

3 Sententie inuicẽ contrarie valent quando sunt late contra diuersas personas etiã super eodem r ad instantiã eiusdem.

4 Potest quis ex post facto decedere pro parte testatus r p parte intestatus: licet non a principio.

5 Judicium familie herci. habet locum etiam inter heredem ex testamento r heredem ab intestato.

Filius qui est heres ab intestato si repudiet portio sua non accrescet instituto in altera dimidia ibi.

Quid econuerso si alter institutus qui obtinuit contra filium repudiet.

Filius qui.

1 ¶ † Per querelam potest testamentũ rumpi pro parte r pro alia parte non si ferantur diuerse sententie contra diuersas personas r ad in-

2 stantiam vnius.h.d. ¶ † In tex. ibi de inofficiosi actione. dic de prima querela que nec est actio nec accusatio: sz potius iudicis officium quod imploratur vt rumpat testamentum: licet tex. aliquando appellet ipsam actionem vt hic aliquãdo accu-

3 sationem. vt no.s.e.l. posthumus.§. si quis ex his. ¶ † In tex. ibi diuersas sententias. No. q valent sententie inuicem contra-

a rie[a] quando sunt late contra diuersas personas etiam sup eo-

4 dem ad instantiam eiusdem. ¶ † In tex. ibi. r debitores conueniri. dic etiam tanq heres ab intestato et alter institutus tãq heres ex testamento sic ex postfacto potest quis decedere pro parte testatus r pro parte intestatus. vt in fi.§.r.j.eo.l. circa. lz

5 a prin. dici non possit vt est regula iuris. ¶ † In tex. ibi veruz enim. No. q iudicium fami. her. locum habet inter heredez ex testamento r heredem ab intestato. ¶ Sed quero quid si iste filius qui est heres ab intestato repudiet an portio sua accrescet instituto in altera dimidia. Respondeo non: quia succedũt diuerso iure: ideo deuoluetur ad alios venientes ab intestato.l. defuncto.C. de here. insti. r econtrario si alter institutus q obtinuit contra filium repudiet per beneficiũ restitutionis in integrum sua portio deuoluetur ad substitutum: sed si nullum habet deuoluetur ad filium ab intestato vel ad illum qui succedit loco filij sm Bal.

2 ☞ Si vnus ex creditoribus ex interlocutoria de mittẽdo in posses. missus est ista immissio prodest alijs.

Filio qui.

1 ¶ † Qui obtinuit p pte sibi cõtingente r sic iuste non tenetur communicare victoriam cum illo qui fuit negligẽs in agendo. hoc dicit. sed si obtinuisset vltra q ipsuz tangeret bene teneretur communicare alteri quem tangebat.

2 et hoc in sententia diffinitiua: sed † in interlocutoria de mittendo in posses. si vnus de creditoribus est missus. ista immissio prodest alijs: quia non est tanti preiudicij. vt.l. cum vnus. in princip.j. de bon. auto. iudi. pos. ¶ In tex. ibi. de parte ante egit idest pro tertia parte hereditatis que ipsum tangebat ab intestato cũ essent duo masculi et vna femina inter quos equaliter veniebat hereditas diuidenda et mater vnum instituit insolidum: alteram vero et alteram feminam exheredauit vel preterijt que preteritio pro exheredatione habetur videtur ergo quod teneretur communicare victoriam cum sorore. argumen. d.l. cum vnus. sed contrarium est: quia non obtinuit nisi partem suam. si vero obtinuisset duas tertias de facto teneretur communicare sorori sue vnam. vt.s. eodem.l. posthumus.§. si quis ex his. et hoc sentit glossa.ij. super verbo de parte.

2 ☞ Pater preteritus in testamento filij emancipati habet cõtratabu. propter legitimam que sibi debetur.

3 Contra testamentum talis emancipati defuncti prima causa est liberorum non patris.

4 Qualiter in bonorum posses. contratabu. agitatur iudicium: et obtineatur hereditas.

Contratabulas.

1 ¶ † Pater qui contratabu. filij emãcipati indebite intentauit r obtinuit filius ipsius emancipati. postea vincẽtibus hereditatem r fructus restituere tenetur. hoc dicit. Barto. r venit ad declarationem.l. pater filium. quia ibi pater non admittitur stantibus filijs r nondum exclusis. Sed qd si fuit admissus de facto r obtinuit r postea filia defuncti agat querela et obtineat hoc declaratur hic. si autem ageret et succum-

2 beret hoc declaratur.j. eodem.l. si non mortis.§. fina. ¶ † In text. ibi manumissionis: idest emancipationis que est similis manumissioni que fit de seruo: sicut enim patronus testamentum liberti ipsum pretereuntis habebat contratabu. propter beneficium manumissionis. ita pater contra testamentum filij emancipati pretereuntis habet contratabu. propter legitimam que sibi debetur. ¶ In text. ibi. pater accepit subaudi

3 de facto non de iure duplici ratione. † Prima quia non competebat sibi contratabulas. hoc casu sed querela postq extabat filia defuncti que precedebat ipsum in ordine: licet non in gradu. nam pater erat in primo gradu ascendentium et filia in primo gradu descendentium: tamen filia preferebatur patri. quia prima causa est liberorum. vt.s. eodem.l. pater filiũ. secundo etiam. quia querelam non potuit intentare quousq filia potuit admitti. imo ipsius intentio adhuc pẽdebat. vt.d.l. pater filium. nimirum. si cogitur restituere filie postea vin-

4 centi. vt in fi. ¶ † In text. ibi. r bono. pos. adeptus est. No. mirabile q in bono. posses. contratabu. agitatur iudicium r obtinetur hereditas. Sed contra quia bono. pos. contratabu. idẽ operatur quod aditio hereditatis de iure ciuili: quia acquirit vtile dominium sicut aditio directum. et sufficit qd bono. pos. agnoscatur coram iudice nec requiritur hodie qd iudex eam decernat. vt.l. fi.C. qui admit. ad bono. pos. et not. glos. in.l. fin. C. de cura. fu. quid est ergo quod hic dicitur qd per bono. pos. contratabu. obtinuit bo. pos. Respondeo intelligo per bono. possessionem heredi. petitionem. vt.j. de bo. pos. heredi. pe. in rubro r nigro. nam duos actus fecit. nam primo agnouit bo. pos. coram iudice quod facere potuit etiam aduersario non citato per quod videtur acquisiuisse dominium vtile postea intentauit bo. pos. here. pe. r obtinuit sententiam r executionem eius per hoc tamen heres non desinit esse heres de iure ciuili postea filia intentauit querelam: sed contra quem an cõtra institutum qui habebat nomen r non effectum: an contra patrẽ qui habebat effectum r non nomen puto r contra patrẽ: et sic rumpit testamentum de iure ciuili. vt patet.j. dum dicit et ecce pertinet. ¶ In text. ibi pos. quam accepit. dic hic rñdet. ¶ In tex. ibi. nam priore iudicio. dic hic respõdet cuidam tacite oppositioni que poterat fieri dum dicit q pater primo intẽtauit contratabu. r obtinuit postea similiter filia r obtinuit contra. q hoc non potuit fieri: qr tam contrata. q querela competunt ad rupturam testamenti. r qd semel est ruptum per cõtratab. amplius rumpi non potuit per querelam.l. nam r si sub cõdi. §. rumpendo.j. de iniu. test. ad hoc respondet non esse verũ qd per contratabu. non fuit ruptum de iure ciuili. quia in ea non agitur de iure testamenti sed de iure patris. remanet enim aditio r nomen hereditarium penes scriptum heredẽ: licet in cõtratabu. fuerit obtentum effectu ablata sit hereditas ne pater remaneat fraudatus: sed postea per querelam rumpitur testamentum de iure ciuili r tollitur nomen et etiã effectus. ¶ In tex. ibi. cum fructibus intellige quatenus pater erat effectus

b locupletior. nam decretum iudicis in contratabu. etiã nullũ[b] videtur inducere bonam fidem in possessore. vt not.j. de peti. heredi.l. sed si legi.§. scire. r de vsucapi.l. si fur. r quod not. per Archi. in.c. fi. de elec. lib. vj.

2 ☞ Qui non admittitur ad partem nec admitti speratur non facit partem: secus si admitti speratur.

Si vnus ex filijs exheredatis egit primo pro sua parte: r post ea lite pendente alter repudiauit querelam: non dabitur sententia in totum: tamen portio repudiantis sibi accrescit et necessaria erit alia sententia.

a ¶ Sentẽtie contrarie. Adde in simili Pau. de cast. r do. Alex. in.l. nã r postea. §. si dãnet.j. de iureiurã. r vide Bar. r Alex.i.l. si duob[9].j. de excep. rei iudi. r in l.j.C. quõ r quãdo iud. Cur.

b ¶ Etiã nullũ. Et qñ decretum iudicis nullũ excusat. adde bar. r ibi doct. maxime do. Alex. de imo. in.ix. colũ. versi. aliã. q.j. de acqui. possessio. Fran. Cur.

1 **Qui repudiantis.** †Qui repudiat q̃relā alteri fratri in totū querelāti partē non facit in successione intestati.
2 h.d.†⁊ sic q nō admittit ad partē nec admitti sperat non facit partē ⁊ ad hoc allegat.secus si sperat admitti.l.papi.§.qn aūt. quarta.§.eo.¶ In tex.ibi vn̄ si.dic:scʒ qn̄ vnus de filijs exheredatis repudiauit q̃relā an̄q̄ alter ageret.hic qn̄ alter primo agit insolidū quo casu si alter nō repudiasset non recte egisset insolidū lʒ potuisset ꝓ parte sua.ideo si obtinet victoriā nō prodest sibi insolidū sed ꝓ pte sua tm̄.sed si alter repudiat postq̄ iste incipit agere ⁊ iste postea obtineat vtet autoritate rei iudicate in tota hereditate quasi ipse solus fuerit et nō frater q re-
3 pudiauit.⁊ hoc vult senatuscōsul.ꝙ introducit pe.here.†Sed pone ꝙ primo erit vnus de istis exheredatis pro sua tm̄ parte ⁊ lite pendēte alter postea repudiat an dabit sententia in totū pro eo gl.q̃ est in isto ver.in fine dicit ꝙ nō.qꝛ cū nō fuerit actū nisi pro parte iudex nō potuit in plus ferre sententiā q̄ petitū fuerit:tm̄ portio repudiātis sibi accrescit ⁊ erit necessaria alia sentētia si qs vellet cōtradicere.do.Ang.multū no.istā gl.sed nō video tantā notabilitatē.nā constat ꝙ ex iure superuenienti nō ex causa de preterito nō potest iudex ferre sentētiam pro actore:sed noua interpellatione opus est.vt.§.tit.j.l.nō potest videri.sed hic est hmōi:quia ista repudiatio est ius de p̄senti.⁊ non hʒ causam de preterito:ergo ex ea non pōt iudex in plus pronuntiare pro actore q̄ ipse petierit.

2 ☞ Forma sententie in querela:et etiam libelli.
3 In querela contestatur lis:licet non sit actio.
4 An in querela possit perueniri ad sententiam lite non contestata.et nu.5.
5 Ubi non potest prouideri actori per missionē ex primo decreto contra reum contumacem:potest perueniri ad diffinitiuā sententiam lite non contestata.
6 Sententia lata in q̃rela qn̄ faciat ius ⁊ preiudicet quo ad oēs quorum causa dependet ex testamento.et nu.2.

1 **Cum contra.** †Sentētia lata in q̃rela tūc facit ius cōtra oēs quoꝝ cā depēdet ex testamēto quando lata fuit contra presentē ⁊ defendentem:qꝛ presumitur iuste lata et habetur pro veritate:⁊ veritas oībus preiudicaret.secus si lata est contra absentem ⁊ non defendentem:quia non sic habetur pro veritate ⁊ p̄sumit lata ꝑpter defensionē non factam.⁊ sic preiudicat dūtaxat ei cōtra quem la-
2 ta est nō alijs qui nō fuerunt in iudicio.h.d.cum.l.seq.¶†In tex.ibi.vt inofficiosum.dic no.formam sententie in querela:qꝛ pronuntiatur testamentum inofficiosum:⁊ eo modo potest cōcludi in libello potest etiā cōcludi qd̄ rumpatur.vt.j.eo.l.mater.¶ In tex.ibi.defunctum non creditur:quia videtur quodāmodo furiosum.vt.§.eodē.l.titia.in fi.ideo facit ius quo ad omnes quorum causa dependet ex testamento:lʒ non fuerint citati nec sciuerint causam agitari.l.papi.§.fin.§.eo.sed si lata est contra absentem ⁊ non defendentem.secus vt sequit.¶ In tex.ibi.non respondēte opp.in glos.super hoc ver.si aduersarius non respondit libello non potuit lis contestari ergo non potuit ferri sentētia lite nō cōtestata.⁊ si lata est non solū alijs qui non fuerunt in iudicio non preiudicat vt hic dicitur.imo nec ipsi heredi.cōtra quē lata est:qꝛ nō valet.cuius tm̄ ꝯtrariū innuit hic gl.r̄ndet ꝙ hic erat lis cōtestata.⁊ in hoc bn̄ respondit:sed postea fuit citatus ad sentētiā audiendam.⁊ tūc r̄ndit.
3 ¶†Nota ex ista glo.qd̄ in querela contestatur lis.⁊ tm̄ non est actio:sed officium iudicis:lʒ dic ꝙ est officium nobile qd̄ loco actionis interponitur:ideo requiritur libellus.⁊ lit.cōte.vt in
4 c.fi.de offi.iud.¶†Item no.ex gl.ꝙ in querela nō pōt perueniri ad diffinitiuam lite non cōtest.Contrariū hic determinat Bar.qꝛ contra contumacem non potest prouideri actori permissionem in pos.qꝛ nihil petit a reo sibi dari vel fieri:sʒ a iu-
5 dice petit rumpi testamentū.†⁊ vbi non potest prouideri actori per missionem ex primo decreto contra reum contumacem pōt perueniri ad diffinitiuam sentētiā lite nō contest.vt.§.tit.j.l.qui se.⁊ in aut.si omnes.cum ibi no.C.si vt se ab here.absti.⁊ sic concluditur ꝙ iste tex.dum dicit absente non responden-
6 te pōt intelligi tā a principio q̄ ex postfacto.†Sed pone quod fuit p̄sens tpe processus:sed in calculo ferende sn̄ie fuit absens dicit Bar.ꝙ sn̄ia non preiudicabit oībus quorum causa ex testamento dependet et si faciunt ius quo ad oēs quia cui nocet sn̄ia et acta.vt no.in.l.fin.§.de re iudi.sed sententia lata cōtra presentem preiudicaret omnibus:ergo ⁊ acta facta cōtra presentem deberent preiudicare.Alij dicunt ꝙ etiā sententia preiudicabit postq̄ fuit presens tēpore quo causa fuit agitata:lʒ fuerit absens tempore sn̄ie quia posito ꝙ fuisset presens cum esset conclusum in causa nō potuisset aliquid dicere ad sui defensionem quod consisteret in facto.facit.l.quāuis indubitati.cum ibi no.C.de adul.Securius tm̄ est tenere qd̄ dicit Bar.qꝛ saltem potuisset dicere vel allegari facere in iure vel impediri sententiam ferri.

2 ☞ Per actum quē quis facit non censetur renuntiasse iuri quod ignorat sibi competere vel competere posse.
Ignorans non habet voluntatem.
3 Quando sunt due vie contrarie orientes ex eadem scriptura:puta vna via directa et alia obliqua si quis eligat vnam perdit aliam.
4 Per actum quem quis facit per electionem iuris incompetentis:quod quis putabat esse competens:non censetur renūtiasse iuri suo competenti.et quid si per errorem iuris elegit incompetentem.
5 De natura querele est vt non detur contra successurum ab intestato.et qui non habet vltra q̄ sibi tangat ab intestato.
Item quod non detur alicui id quod esset ab intestato habiturus
Si tunc de facto admittatur ⁊ obtineat:testamētum rescindit.⁊ reducit rem ad causam intestati.
Quod facta hac reductione non prohibeatur ille qui adiuit ex testamento adire ab intestato etiam pro maiori parte quā esset institutus.
Quod adiens ex testamento per errorem non censeatur renūtiasse ab intestato.et nu.1.

1 **Mater decedens.** †Ista est pulchra lex ⁊ pauli iuriscō.⁊ est valde famosa nō tm̄ hʒ materiā.h.d.Adiēs ex testamēto pro minori pte q̄ ipsum tāgeret ab intestato rescisso postea testamēto ꝑ querelā in totū nō ꝓhibet petere partē ab intestato ipsum tāgentē:qꝛ non censet ab intestato repudiasse lʒ adiuerit ex testamēto qd̄ credebat validū esse ⁊ inexpugnabile.itē ad querelandū nō dʒ qs admitti nisi pro parte q̄ ipsum tāgeret ab intestato nec cōtra illū q nō hʒ vltra portionē sibi debitā ab intestato.h.d.in effectu tota.l.quā diui de in sex partes:qꝛ primo ponit thema ex quo resultat questio vsq̄ ibi r̄ndi secundo arguit pro filia preterita q̄ egit querela contra testamentū magis contra vtrūq̄ institutū cōtra extraneū in dodrantē q̄ cōtra sororem institutā in quadrantē ⁊ obtinuit vnde arguit ꝙ ipsa sola debeat habere totā hereditatē ab intestato exclusa sorore qui cum adiuerit ex testamēto pro quadrante videtur repudiasse ab intestato:quia iste sunt due vie contrarie que simul stare non p̄nt.vnde eligendo vnam videtur alteri renuntiasse ⁊ sic in illa filia preterita non habet cōcurrentē.⁊ hoc vsq̄ ibi:sed non est.Tertio priusq̄ decidat cōtrarium pro filia instituta premittit qd̄ filia preterita nō bene egit in duobus.primo inquantum egit contra sororem nō potuit:quia soror non habebat vltra q̄ sibi tangeret ab intestato quia sibi tangebat dimidia cum essent due sorores tm̄ ⁊ tamen non fuit instituta nisi in quadrante.i.in tribus vncijs.⁊ natura querele est ꝙ non detur contra illum qui nō habet vltra q̄ ipsum tangat ab intestato.Item male egit cōtra extraneū institutū in dodrante.i.in.ix.vncijs inquantū egit in totū:qꝛ nō debuit agere nisi in dimidia parte hereditatis que ipsam preteritam tangebat ab intestato:qꝛ ista est natura querele ꝙ non detur vltra q̄ agenti competat ab intestato debuit ergo agere contra ipsum extraneum pro semisse tm̄.i.vj.vncijs.et si ita fecisset testatrix decessisset intestata pro vna dimidia quem filia preterita abstulisset illi extraneo:pro alia dimidia decessisset testata testatrix ⁊ dimidia istius dimidie.i.iij.vncie remansissent penes extraneum qui erat institutus in.ix.vncijs altera dimidia dimidie.i.altere.iij.vncie remansissent penes filiā institutam:⁊ sic quilibet eorū aliquid habuisset.et hoc vsq̄ ibi ceterū.Quarto decidit ꝓ filia instituta:videlicet ꝙ postq̄ ita actum est lʒ male fuerit actum et sic rescissum est testamentum insolidum ⁊ redacta res ad causam intestati:dicta filia instituta in quadrante.i.in tribus vncijs poterit adire ab intestato pro dimidia et sic in sex vncijs:qꝛ tantum ipsam tangeret si testamentum factum non fuisset:ergo ⁊ idem si fuit factū ⁊ postea in totum rescissum.et hoc vsq̄ ibi non enim.Ibi quinta in qua respondet ad rationem factum in cōtrarium pro filia preterita ⁊ contra institutam.dicit enim non esse verum ꝙ instituta ab eodem ex testamento pro quarta parte videatur renuntiasse hereditati ab intestato cum ignoraret eam sibi deferri:quia nesciebat testamentum posse impugnari ⁊ rescindi in totum.Nam ignorans non censetur aliquid ex voluntate fecisse:sed repudiatio fit ex voluntate:ignorans autem non habet voluntatem:ergo non renuntiat.preterea regula est qd̄ etiam ille qui scit ius suum si eligit aliam viam incōpetētem per errorem putans illam esse competentem nō censetur per hoc renuntiasse iuri suo.licet sciret illud sibi competere.et sic in casu isto etiam

isto etiam si sciuisset ius suũ sibi competere eligendo viã testamenti per errorẽ non censetur iuri suo renũtiasse. et hoc probat per exemplum de patrono qui sciebat sibi cõpetere contra tabu. contra testm̃ liberti et ipse acceptauit aliquod legatum sibi factum a liberto credens ipsum valere et tamen non valebat: quia forte erat reuocatum. nam per talem electionem non perdit contratabu. quam nesciebat sibi competere: multominus in casu nostro eligendo viam testati per errorem non videtur renuntiasse vie intestati quam ignorabat sibi posse competere. et hoc vsq; ibi ex quibus. Ibi est sexta et vltima pars in qua concludit pro dicta filia instituta in quadrante vt rupto testamento insolidum in totum: licet rumpi nõ debuerit de iure quod nõ admittatur ab intestato ad partem que ipsam tãgeret si testamẽtũ factum nõ fuisset et sic ad dimidiã. iste est casus clarus. in hac l. et cessant omnes glo. que nihil faciunt nisi declarare literam ista. l. principaliter allegatur ad ista duo que ponunt in quinta parte ver. neq; enim. et est principalis. l. que in hoc allegatur ad istas duas regulas. ¶ † Prima est quod per actum quem quis facit non censetur renuntiasse iuri quod ignorat sibi competere vel competere posse. nam renuntiatio innititur voluntati renuntiantis tantum et ignorans non habet voluntatem. l. ex maleficijs. §. longe minus. ff. de acti. et obli. † Ista tñ regula de qua dixi. fallit in casu. l. fin. C. de condi. quia quando sunt due vie contrarie orientes ex eadem scriptura: puta vna via directa et alia via obliqua si quis eligat vnam perdit aliam etiam si ignorabat alteram sibi competere. et sic ex virtute tacite renũtiationis. et ita colligitur ex dictis Bar. in. l. clodius. ff. de acq. heredi. ¶ † Secũda regula est quod per actũ quem quis facit per electionem iuris incompetentis quod quis putabat esse competens non censetur renuntiasse iuri suo etiam qd sciebat sibi competere: quia videtur acceptasse sub tacita conditione si illa via competebat sicut ipse putabat. et tunc alteri vie censetur renuntiasse si essent contrarie et sciebat eam sibi competere. si ergo reperitur quod non competit cessat intentio sua. et hoc est verum quando per errorem facti eligit viam incompetentem: quia credens eam competere: si autem per errorem iuris: tunc fuit dissentio inter Papinianum et Paulum. quia Papi. tenuit quod sibi preiudicat in via competenti. Paulus contra. vt dicta l. clodius. Docto. distinguunt aut acceptans tractabat de lucro captando nondum acquisito: aut de acquisito perdẽdo qd dic vt ibi per Barto. Si autem scienter elegisset quis viam incompetentem bene censetur renuntiasse vie competenti quam sciebat sibi competere si simul stare non possunt et hoc colligitur hic a contrario sensu. ibi dum dicit id quod putant sibi cõpetere. ergo secus si sciebat sibi non cõpetere. Et sic collige tres casus quando eligo viam competentem an videar repudiasse viam competentem quam scio mihi cõpetere: aut scienter elegi incompetentem: quia sciebam eam non competere. et videor repudiasse: aut per ignorantiam iuris. et tunc distingue. vt no. Barto. in. d. l. clodius. soluendo pap. et Pau. quia quilibet eorum dixit verum in suo casu. ¶ † Item no. ex ista. l. illa que dixi in summario. primo quia de natura querele est quod nõ detur contra illũ qui erat successurus ab intestato et non habet vltra quam ipsum tangat ab intestato. Item qd non datur alicui vltra id qd esset ab intestato habiturus. Item quod licet hoc sit de iure tamen si de facto admittatur et obtineat testamentum rescindit et reducit rem ad causam intestati. Item quod facta hac reductione non prohibetur ille qui adiuit ex testamento adire ab intestato etiam pro maiori parte quam esset institutus. Itẽ qd adiens ex testamento per errorem non censetur renuntiasse ab intestato. vt. ff. titu. j. l. legitima. ¶ † Queritur pro declaratione gl. super verbo semissis. si ista filia preterita non egit contra sororẽ institutam in quadrante: sed solum contra extraneum institutum in nouẽ vncijs et sibi abstulit sex vncias quid erit de alijs tribus. glos. arguit pro et contra. dic breuiter quod si egit dumtaxat pro sex vncijs: aut egit in totum: scilicet pro nouem vncijs. et tunc est irrita in totum. et tunc ille tres vncie veniunt ad institutam in tribus non preteritam que habet suam partem: quia causa testati quam habet illa instituta trahit ad se causam intestati. et idem si fuisset actum solum pro sex vncijs et ille extraneus alias tres renuntiasset sed non video quod possit renũtiare postquam adiuit. Glo. vltima querit. circa fi. l. vbi dicitur quod isti filie institute in quadrante post rescissum testamentum in totum remanet saluum ius adeunde hereditatis ab intestato et nõ dicit inquantum. vnde queritur de hoc an remaneat solum ius in quadrante sicut fuit instituta: an in semisse sicut eam tangeret ab intestato in glos. sunt due opi. Mirnerius dixit quod remanet saluum ius in semisse ab intestato: quia perinde est ac si testamentum non fuisset factum. Joan. dixit contrarium quod solum in quadrante: et mouetur per. l. filio. §. penul. de leg. pstã. veritas vt dicit gloss. in fi. omissis alijs qd ille. §. nihil facit: quia loquitur quando testamentum expugnatur per contratabu. quo casu si post aditam hereditatem non reducitur res ad causam intestati: quia heres nõ desinit esse heres: sed remanet heres ex testamento: licet perdat commodum hereditatis. et isto casu conseruantur relicta liberis et parentibus ex titu. de leg. prestan. si ergo vnus de liberis fuit institutus in minori parte quam ipsum tangeret ab intestato sua institutio conseruatur per illum titu. et non augetur in aliquo hic loquitur qñ per querelam quo casu res reducitur ad causam intestati et reseruatur sibi ius adeundi ab inte. non ex illo titu. seu edicto. de leg. prestã. sed de iure cõmuni. ideo opi. Mirne. vera est. nam de hoc erit hic questio principaliter.

2 ¶ Carbonianum edictum qualiter prouideat ei qui asserit se filium testatoris: et hereditatem ad se pertinere: vel qui asserit se preteritum et se habere contra ta. si alij venientes ab intestato vel instituti negant eum esse filium testatoris: et litigãdo non posset talis se alere.

3 Non debet esse melioris conditionis qui est in casu dubio quam si esset in casu certo.

4 Missus ex carboniano statim possidet non autem detinet: licet regulariter missus in pos. ex primo decreto detineat: et non possideat.

5 Que sint cõmoda bo. pos. carboniane.

Quod talis qui negatur filius: et missus ex carb. edic. nõ teneatur restituere alimenta que percepit: licet nõ probetur filius nisi probetur qd calũniose et scienter asserat se filium.

Idem in vxore pregnante qñ negatur pregnans ex defuncto si fuit missa in pos. ex edic. de ven. inspi.

6 Missus in pos. ex carbo. edic. si satisdedit. et vt esset peritura vel deterior futura agere põt cõtra debitores hereditarios.

7 Agens querela an videatur intentare petitionem hereditatis: et sententia lata in querela: non statim fit executio in peti. heredi.

8 Que sit differentia an ex sententia agatur actione in factũ: an petatur executio officio iudicis nobili.

9 Duo remedia contraria possunt in eodem libello deduci conditionaliter.

Quod ideo possit quis dicere sententiam nullam et si qua est appellare.

10 Exheredatus si intentauit querelam et obtinuit sententiam: dantur ei alimenta de bonis hereditarijs: licet sit ab ea appellatum.

1 **Qui de inofficioso.** † Carboniana bonorum possessio nõ datur exheredato siue negetur filius siue nõ negetur ei aũt datur qui hoc ipso quod est filius est etiã heres vel bonorum possessor. h. d. Jac. bu. intellige heres: scilicet ab intestato non aũt ex testamẽto: quia institutus habet remediũ iuris ci. per qd mittitur in pos. bono. l. edicto. C. de edi. di. adri. tol. bene indiget subsidiaria bonorũ possessio carboniana vel qd sit bonorum possessor ab intestato vel per contratabu. l. j. §. pompo. ff. de car. edicto. † Premitte quod quia interdum contingebat quod aliquo mortuo ab intestato vel facto testamento apparebat aliquis qui asserebat se filium testatoris et dicebat hereditatem eius ad se pertinere ab intestato: vel dicebat se preteritum et se habere contratab. Alij vero venientes ab intestato vel institutos negabant ipsum esse filium testatoris. et sup hoc probando imminebat periculum ipsi qui asserebat se filium et etiam dilatio temporis. et interim posset fame periclitari. pretor fecit edictum quod vocatur carbonianum in quo statuit qd si talis qui dicit se filium erat impubes propter periculũ quod imminet in probatione differatur questio filiationis in tempus pubertatis: quo tempore melius poterit causam suã defendere et interim ne fame moriatur si aliqualiter potest docere per aliquas presumptiones: licet non per perfectas probationes de ista filiatione: vt quia defunctus eum tractabat vt filium et nominabat filium qd possit petere se mitti in tenutam et pos. bonorum non ob. conditione ipsorum vt efficiatur possessor: non tamen acquirat ius in bonis quousq; apparuerit ipsum esse filium: et quod possideat bona: non autem dũtaxat detineat. et quod ex ipsis bonis alatur. et qd in actionibus hereditarijs non fiat preiudicium vt non currant prescriptiones. dicitur ergo hic qd si talis fuit in testamento exheredatus et sic habet querelam: licet sit pupillus et negetur filius que duo sunt fundamenta petende bonorum pos. carboniane nihilominus petere non poterit: quia illa non competit exheredato: quia est exclusus ab hereditate: sed dumtaxat ei qui non est exclusus: sed si verum est quod asserit qd si filius est heres: vel imo si est filius exclusus etiam si aduersarius fateatur esse filium et

dicat ipsum fore exclusum per exheredationē et multomagis si negat eum esse filiū: q̄r nō dʒ esse melioris cōditionis ille qui negatur filius q̄ si non negaretur. h.d. ista.l. †Et sic no. ꝙ non dʒ esse melioris cōditionis qui est in casu dubio q̄ si esset in casu certo. ¶In tex.ibi.lʒ negeť.dic hoc faciebat dubiū.qd posset bo.pos.petere: q̄r negabatur filius ⁊ sic patiebatur qōnē status ⁊ bonorum quo casu datur illa bo.pos.sed rn̄deo in fine ꝙ non diceretur etiam si nō negaretur imo si aduersarius cōfiteretur eū filiū postq̄ est exheredatus: ergo non dʒ esse melioris conditionis lʒ negetur: q̄r est in casu dubio. facit.l.iul.j̄. de condi.indebi. ⁊ quod ibi no. Barto. ¶In tex.ibi. toties enim no. bonam regulam. ¶†In tex.ibi possideat bo. ꝙ missus ex carboniano statim possidet non autem detinet: licet regulariter missus in pos.ex primo decre. detineat non autem possideat. ¶†In tex.ibi.et allegatur ⁊ in actionibus preiudicium non patiatur.not.que sunt commoda bo.pos. carboniane ⁊ aduerte: q̄r lʒ postea nō probetur filius non tenebitur restituere[a] alimenta que percepit nisi probetur ꝙ calumniose ⁊ scienter asserat se filium: quia sanctius est qd fuerit alitus de alieno si aliqualiter probauerit q̄ʒ ꝙ fuisset mortuus fame si forte erat filius. ⁊ idem in vxore pregnante qn̄ negatur pregnās ex defuncto si fuit missa in pos.ex edicto. de ven.in pos.mit. vt ibi habetur. ¶†In tex.ibi. ⁊ in actionibus preiudicium nō patiať dic iste tex.videť velle ꝙ missus in pos.ex carbo.possit agere ꝯtra debitores hereditarios. Sed cōtra de leg.iij.§. missio. de car. edi.glo.que incipit ergo super hoc laborat tantum. ꝙ iste tex. non vult hoc dicere: sed ꝙ tempora actionum sibi non currāt vt in prima sol.gloss.aliqn̄ tn̄ posset agere si satisdedisset alijs asserentib⁹ se heredes. ⁊ res esset paritura vel deterior futura si non ageretur. vt.l.pe.cū ibi no.j̄.de carb. ¶†Ultimo gl.fi. disputat an agens querela videatur intentare petitionē hereditatis videť ꝙ non per istum tex.dum dicit in fi.nec aliā vllā q̄ here.pe.exercere.contrariū determinat p plures rationes: q̄r solum aperit viam ad petitionē here.ab intestato quam nō hʒ anteq̄ vicerit in querela: ergo nō potuit eam intentare vt ptʒ quia si videretur intentasse obtinendo in querela videreť obtinuisse in pe.here. ⁊ posset eam petere. ⁊ tn̄ contrariū est vt ptʒ in.l.precedenti.ver.ceterum.vbi filia preterita egit ⁊ obtinuit in querela. ⁊ tn̄ hereditatē totā ipsa nō hʒ.vt in.l. posthumus. §.si quis ex his. ⁊ in hoc bn̄ dicit glos. sed incidenter dicit duo alia in quibus reprehēdit in ver.vel dic ꝙ licet sit. ꝙ si obtinet in querela sentētia mittiť executioni in hereditate: licet nō fuerit intentata petitio hereditatis: hoc est falsum per rationem quam.s̄.dixi. †dixit etiam ꝙ actio in factū q̄ oriť ex sentētia hʒ executionem[b] paratam qd est falsum imo in ea procedetur dato libello seruato iuris ordine. executio autem petitur officio iudicis nobili.vt.s̄.de mino.l.minor.xxv.ānis cui fideicōmissus.vbi no. ⁊ plene in spe.de exec.sen.§.j.in prin. Nec est inutile dare actionem in factum: lʒ nō habeat executionem: quia illa poterit intentare coram quocūq̄ iudice competenti ⁊ sine literis iudicis qui sententiam tulit quod non est in officio iudicis nobili per quod petitur executio: quia illud non potest intentari coram alio iudice q̄ non tulit sentētiā nisi ad literas primi iudicis q̄ sn̄iam tulit.l.pperandū.§.sin aūt reus.C.de iudicijs. ¶†No.etiā gl.in fi.q̄ cōsueuit allegari ꝙ duo remedia cōtraria possunt in eodē libello deduci conditionaliter tn̄.ad qd vide qd no.Cy.in.l.j.C.de iudi.ideo potest quis dicere sententiā nullā. ⁊ si qua est appellare.l.j.cum ibi not.C.qn̄ prouo. non est neces. ¶†Ultimo opp.ꝯtra tex.de.l.si instituta.§. de inofficioso.j̄.e.vbi exheredato dantur alimenta de bonis hereditarijs ⁊ hoc denegatur carboniana ex qua prestantur alimenta. So. vt ibi not.quia ibi exheredatus intentauerat querelam ⁊ obtinuerat sententiam: licet fuisset appellatum. hic vero tanq̄ intentaret vel obtineret volebat mitti in tenutam bonorū ⁊ habere alimenta.

☞ Si qui renūtiauit beneficio ecclesiastico credens sibi fuisse aliquod beneficium collatum cum non esset qualiter nō valeat renuntiatio.

Eum qui. †Qui per fraudē aduersarij destitit a lite nō videtur destitisse. hoc dicit. ⁊ est arg. etiam s̄m Bal. † ꝙ si quis renuntiauit beneficio ecclesiastico credēs sibi fuisse aliquod beneficiū collatum cum non esset non valet renuntiatio. videbatur contrarium: quia talis renūtiatio beneficij fit ⁊ fieri debet pure ⁊ simpliciter ⁊ sine aliqua conditione: imputet ergo sibi quare renūtiauit: sed dic ꝙ fit pure ⁊ simpliciter quantum ad alias conditiones extrinsecus vt nulla subaudiatur: sʒ bene intelligitur ista si verum est illud propter qd ego renūtio: q̄r erat causa finalis: vnde illo non reperto vero deficit conditio tacite renūtiationis: ergo et renuntiatio.

[a] ¶Nō tenebiť restituere. adde h̄ qd ponit glos. et docto. eā ibi sequunť in.l.ij. in gl.fi.C.de carb. edic. Et adde ꝙ talis immissus p carbonianuʒ: possidebit feuda paterna. ita Bal.in.c.j.colū. vj.ī tit. an agn. vel filius. Et sequiť do. Alexā. de imo. in.l.j.C. eo. ⁊ pbať q̄r in materia feudali si cōtingit aliq̄s casus q̄ expresse nō decidať in iure feudali decidiť ⁊ regulať s̄m ius cōe. gloss. est quā ibi not. bal. in.c.j.de no.feu. ⁊ tex. gloss. ⁊ ibi Bal.ī.c.j. de succes.feu. vn̄ cū de iure cōmuni talis miss⁹ debeat possideť oīa bona vt in rubr.C. de carb.edi. possidebit etiaʒ ista Cur.

[b] ¶Executioneʒ paratam. Et qd actio ī factū nō habeat executionē paratam. ad de Spec. in tit. de exec. sen. §.j. Et Bar.ī.l.item veniūt.§. itē recte. in fi.j̄.de pe. here. ⁊ ibi alex.ī app. adde tn̄ qd do. Frā. de capitibuslischē doctor patauin⁹ in l.pacta nouissima.colū.ij. ⁊ ibi. vide docto. dicit ꝙ ex pacto nudo ī iudicio oriť actio in factuʒ q̄ hʒ executionem parataʒ sicut actio in factuʒ ex sententia quod no. Cur.

Item quesitum. †Qui soluit illud qd scit posse vel debere fieri indebitū pinde nō repetit ac si soluisset indebitū. h.d. nec ab eo qui soluit nec ab alio cuius noīe videť soluisse. ¶In tex.ibi restitui sibi: scʒ a filio querelāte: q̄r forte illi q̄bus ipse soluit nō erāt soluēdo: vnde vult ꝙ dānum sit filij exheredati. ⁊ ꝙ ipse filius exheredatus habeat repetere ab eis nō ipse soluēs quasi iuste soluerit cū legata tunc essent debita: q̄r testamentum non erat adhuc ruptū.ad hoc.s̄.eo.l.pap.§.fi.ibi.sed soluta repetentur ab eo q̄ obtinuit ⁊c.sed istud procederet si soluisset ignoranter q̄r nō credebat testm̄ esse inofficiosum nec debere expugnari: sʒ hic sciebat. ¶In text.ibi indebitū fideicō.dic.i. qd debebat vel poterat fieri indebitum querela prolata: sed tunc cū soluit erat debitū. ¶In tex.ibi nullam repetitionē.dic: scʒ a filio exheredato: sʒ ab illis quibus soluit si velit posset repetere: quia causa propter quā non soluit redacta est ad non causam: quia sunt effecta indebita cū tēpore solutionis essent debita: alias etiam ab illis non repeteret soluens scienter indebitum: quia videretur donasse.l.j.j̄.de condi.indebi.

Item respondit. †Expugnato testamēto p querelā heredi restituitur actio confusa per aditionē quā contra defunctū habebat. h.d. et hoc si non fuit in mala fide vel dolo: al's secus. vt.s̄.§. pxi.j. ad silleia.l.propter veneni.§.neptis.cum ibi no.

2 ☞ Agnoscens commodum ex testamento potest tamē postea ipsum testamentum impugnare per querelam pro alio et ad cōmodum alterius.

3 Bona materna delata filiofamilias quando non applicētur patri.

4 Judex prime cause si succedat loco iudicis appellationis: an possit cognoscere de iniquitate vel equitate sue sententie.

Filius non impeditur. †Factū patris agnoscēs cōmodū ex testamēto nō tollit filio querelā imo etiā si ipse pater noīe filij ⁊ ad cōmodū illius pōt q̄relam intentare in qua si succūbat non perdit cōmodū qd pcepit ⁊ idē vbicūq̄ quis prosequitur querelam: ex persona alterius etiam ad sui cōmodū. vt si succumbat nō perdat cōmodū in testamēto sibi relictū. h.d. tota.l. ⁊ de hoc ponit tria exēpla. ī primo ⁊ vltimo qn̄ fuit prosecutus ad cōmodū alterius. in scđo q̄ est in.§.multomagis. qn̄ fuit prosecutus ad cōmodum suū: et in nullo ipsoꝝ perdit cōmodū sibi relictū: lʒ in querela succubuerit. ⁊ est magna limitatio ad id qd habetur in.l.pap.§.meminisse.s̄.eodem.vbi dicitur cōtrarium ꝙ si ibi succumbit in querela perdit cōmodū sibi relictum in testamēto: quia verū est quando fuit prosecutus querelam sibi cōpetentem ex persona sua. si vero ex persona alterius ⁊ propter alterius exheredationem. secus si non fuerit prosecutus ad cōmodum illius siue ad commodum proprium vt hic. ¶†Item per istam.l. in prin. limitatur id quod habetur in.l.si quis.in fi.s̄.eo. de illo q̄ commodum ex testamento recepit vt non possit postea ipsum impugnare p querelā: quia verum est ꝙ non potest impugnare pro se ⁊ ad sui cōmodū: sed pro alio ⁊ ad cōmodum alterius bene potest vt hic in patre qui fuit consecutus. ⁊ tn̄ pōt prosequi querelam ex persona filij. ¶†Pro isto text. post prin. dū dicit qn̄ alij commodum victorie parat. ⁊ dixerūt quidam antiqui ꝙ etiam iure isto ffoꝝ bona materna delata filiofa. non applicantur patri: sʒ ipsi filio: quia hic filius in testamēto matris erat exheredatus ⁊ pater nomine filij egerat querela. ⁊ dicitur hic ꝙ cōmodum querele erit ipsius filij: ergo ⁊ hereditas ⁊ non videtur tenere glo.hic que incipit: scʒ filio. Istud dubiū mouit glo.in.l.is qui heres.j̄.de acqui.heredi. ⁊ tenet contrarium: quia hoc fuit introductum per principes. post iura ffoꝝ vt in ti.C.de bo.ma. ⁊ est casus in.l.si filius.j.si quis omis.causa test. Ad istum tex.responde verum esse ꝙ cōmodum erit filij si volet adire hereditatem matris nisi postq̄ erit emancipatus: non enim tenetur adire si nō vult si vero adiret acquireret patri. Et hunc respectum habuit iurisconsul. dum dicit commodum ad filium pertinere. ¶†Ultimo pro eo qd hic habeť in §.multomagis. in fi. vide qd not. Cy.in.l.j.C.ne ex deli. defun. in fi. hic est vna glos.fin. que inducit hunc tex. vt si iudex prime cause succedat loco iudicis appellatiōis possit cognoscere de iniquitate vel de equitate sue sententie: quia hoc nō fecit tanq̄ primus iudex: sed tanq̄ successor iudicis appel. contrariū no. C.de app.l.eos. dic vt ibi.

2 ☞ Preteritus nō hʒ querelā: sʒ solum cōtra tabu. nec preteritio patris habetur pro exheredatione.

Si proponas. †Siue testm̄ expugneť p ꝯtrata. siue p q̄relā nepos in ptāte retentus filio emancipato cōiungiť. h.d. Bar. Premitte

Bar. Premitte q ti. ĩ. de coniungẽ. cum emanci. li. fuit factus ad sedandum aliquam discordiam ꝛ cõtrarietatẽ que erat inter ius ciuile. xij. tab. ꝛ ius pretorium: qꝛ ius ciuile non cognoscebat emancipatos nec eos admittebat ad succedendum: sed dũtaxat filios in ptãte: qꝛ propter emãcipationem tollebatur agnatio ꝛ ius ciuile nõ admittebatur ad succedẽdũ nisi agnatos. Jus aũt pretorium vocabat emancipatos ac si non essent emancipati ex quo resultabat talis contrarietas: si quis habebat filium emancipatum ꝛ nepotem ex eo in ptãte retentũ ius ciuile vocabat nepotem ad solidã successionẽ excluso filio emãcipato: sed ius pretorium ecõtrario vocabat filiũ emancipatũ excluso nepote: qꝛ erat in posteriori gradu vñ sicut filius si non esset emãcipatus excluderet nepotem: qꝛ potior in gradu ita si est emancipatus: qꝛ perinde admittitur ac si nõ esset emãcipatus: ꝑpter hoc pretor fecit illud edictũ de quo in tit. de cõiũgẽ. propter qđ isto casu vocat vtrũqꝫ ad successionẽ. ꝛ sic cõiungit nepotẽ cum filio vt pariter admittaꝛ ad successionẽ patris ei⁹ deinde aui. ꝛ qlibet habeat dimidiã vnus de iure ciuili: alius de iure pretorio: hodie tñ ille titulus est sublatus: qꝛ etiam de iure ciuili emancipatus admittitur nõ q sit suus heres eo modo quo filius in ptãte: ꝫ põt adire ꝑpetuo nec hꝫ necesse petere bo. pos. ꝛ ideo cũ ipse filius precedat nepotẽ in gradu de iure ciuili admittatur ipe solus habebit hereditatem patris sui excluso nepote ad qđ vide qđ no. Bar. in. l. gallus. §. ꝛ qd si tãtũ. de libe. ꝛ posthu. Jn ista ergo. l. dicit q si nepos in ptãte sit institutus ꝛ filius emãcipatus sit preteritus hꝫ cõtratab. ꝛ nõ querelã: sed si sit exheredatus hꝫ querelã ꝛ nõ cõtrata. vtroqꝫ casu nõ expugnat testm̃ nisi pro parte dimidia: qꝛ alterã partẽ debet habere nepos per illũ ti. de cõiungẽ. qui nõ hꝫ locũ non solũ ab intestato imo etiã facto testamẽto in quo nepos sit institutus ꝛ filius preteritus vel exheredat⁹. ¶ † No. tex. ibi q̃ri aũt ꝛc. qđ preteritus nõ habet querelã sed solũ cõtratab. ꝛ hoc qꝛ preteritio paterna non habeaꝛ ꝑ exheredatione. lꝫ secus in materna ꝑ hoc reprehendiꝛ opinio Alberici posita in. l. pater filiũ. qui dixit patri preterito a filio emãcipato dari nõ solum querelã vt ibi: sed etiã cõtrata. l. si quis a pa. fue. ma. sed falsuꝫ est: qꝛ si filio cõtra testm̃ patris nõ danꝛ duo remedia sed vnuꝫ tantũ. qđ si est preteritus daꝛ cõtrata. ꝛ nõ q̃rela. vt hic. et si est exheredatus datur querela ꝛ nõ cõtratab. quare patri preterito deberẽt dari duo remedia cũ minus sit debita hereditas filij ipsi patri q̃ ecõtrario hereditas patris sit debita filio.

Si hereditatem. † Per cõtractum factum cum herede tanq̃ herede perdit exheredatus querelã. h. d. Bar. Non solũ ergo videtur exheredatus approbare testm̃ qñ recepit aliqđ cõmodũ ex eo. vt. s. e. l. si pars. §. si. sed etiã si nullũ cõmodũ ex testamẽto cõsequiꝛ si tantũ cõtrahit cũ herede scripto tanq̃ cum herede cẽsetur ipsum approbasse heredem ꝛ sic agnouisse iudiciũ defuncti. ꝛ perdit querelam vt hic. venit ergo iste. §. ad supplementũ l. si pars. §. si. s. eo.

Jus accrescendi non habet locũ post agnitũ cõmodum ꝛ deinde repudiatum: fallit in vsufructu: ꝛ in querela.

Si duo sunt. † Jn querela etiã agnita ꝛ postea repudiata locũ hꝫ ius accrescendi h. d. ¶ † Et no. istud qꝛ regulariter secus q ius accrescẽdi non hꝫ locũ post agnitũ cõmodũ ꝛ deinde repudiatũ: ꝫ solũ anteq̃ agnoscaꝛ. fallit in vsufru. l. j. §. interdũ. de vsufruc. accre. Jtem fallit in querela vt hic. potest dici q ratio sit: qꝛ lꝫ qs agnoscat querelã nõ ꝑpterea agnouit cõmodũ: qꝛ post querelã perlatã potest repudiare hereditatẽ quã nõ videꝛ agnouisse qđ no. in l. qui de inofficioso. in vltima glo. in si.

Circa inofficiosi. † Ex postfacto põt qs decedere ꝑ parte testatus. h. d. ꝛ ad hoc allegatur. ꝛ dic ex postfacto. i. post aditã hereditatem: sed ante eam aditã secus. vt. ĩ. de iniu. test. l. si ego. vbi causa testati trahit ad se causam intestati ne cõtingat quem decedere pro parte testatum ꝛ pro parte intestatũ etiam ex postfacto.

Non sufficit dedisse filio legitimam per donationeꝫ inter viuos vt excludatur a querela nisi sit exheredatus cum insertione cause legitime: lꝫ non sit vera.

Statutũ si dicat q filia dotata arbitrio boni viri nõ succedat cũ masculo. ꝛ ipsa sit dotata: nõ tñ arbitrio boni viri. ꝛ minus legitima habuit. q tũc succedat: nec agere debeat ad supplemẽtũ.

Quid si statutum nõ dicat arbitrio boni viri: sed simplr q mulier dotata non succedat. et nu. ꝫ.

Donatio quando computetur in legitimam.

Si non mortis. † Si exheredatus hꝫ legitimã etiã ex donatione inter viuos nõ agit q̃rela: ꝫ si aliqđ deficit ad legitimã agit ad supplemẽtũ. h. d. sic. s. e. l. papi. §. si qs mortis. ꝫ ibi loquiꝛ qñ per donationẽ cã mortis. ¶ † Opp. extra glos. q non sufficiat dedisse filio legitimã ꝑ donationẽ inter viuos quia etiã isto iure debebat habere iure institutionis: alias dicebatur preteritus ꝛ testm̃ erat nullũ. vt. l. inter cetera. de lib. ꝛ posthu. So. fateor cõtrarium si iste filius non fuisset exheredatus: sed hoc dꝫ intelligi quãdo exheredatus fuit ꝛ sic habebat querelam nisi quia legitimam habuerat illo iure ergo exheredatio facit vt testm̃ videatur rite factũ. ꝛ sic non sit nullum: sed donatio facit vt videaꝛ rite factũ. ꝛ sic ꝑ querelã nõ expugneꝛ. Sed an hodie haberet locum qđ hic dꝛ. rñde sic si exheredatio facta esset cũ insertione cause legitime. lꝫ nõ esset vera ꝫ si non expressa causa. exheredatio esset nulla. ꝛ sic habetur pro preterito. ¶ † Jn tex. ibi. si minus habetur qđ deest viri boni arbitratu ꝛc. dic ꝑ istũ tex. dicebat Bal. se cõsuluisse si statutum dicat q filia dotata arbitrio boni viri: nõ succedat cũ masculo: ꝛ ipa sit dotata: tñ arbitrio boni viri: qꝛ minus legitima habuit nihilominus nõ succedat: sed agere debeat ad supplemẽtum. Itẽ q etiã si nõ dicaꝛ in statuto de arbitrio boni viri: ꝫ simplr q filia dotata nõ succedat cum masculo dꝫ intelligi. s. arbitrio boni[a] viri. ar. ff. de leg. iij. l. cũ filio. ꝛ. l. cũ post. §. gener. ff. de iu. do. ꝛ. l. quero. ꝛ quod ibi ꝑ Bar. de hoc vide ꝑ eundem Bal. in aut. res q̃. C. cõia de leg. vbi videꝛ dicere cõtrariũ. ꝛ maxime in primo dicto postq̃ statutũ excludit ita demũ si sit dotata arbitrio boni viri: vnde si tpe mortis nõ erat sic dotata videꝛ cessare dispositio statuti ꝛ sic q succedat ab intestato. ꝛ si factuꝫ fuit testm̃ ꝛ fuit preterita sit nullũ quasi nõ sit exclusa cũ exclusio sit odiosa. ideo non sit inducenda nisi quatenus verba statuti patiunꝛ. ꝛ hec magis placet. † Et si statutũ nõ diceret arbitrio boni viri: sed simplr q mulier dotata non succedat: videretur debere intelligi qualitercũqꝫ dotata fuerit q debeat stare contẽta iudicio patris. Quando autem donatio computetur in legitimã ꝛ qñ nõ. vide Bar. in. l. in quartã. ĩ. ad. l. fal. ¶ Jn gl. ij. ibi alij dicunt hec vera ꝫm docto.

Pater preteritus habetur pro exheredato quando nepotes ex filio ipsum precedebant in ordine. ꝛ habet tunc querelã non contratabu.

Si quis cum. † Si pater fuerit admissus ad q̃relã testamẽti filij emãcipati añq̃ nepotes ex eo ꝛ obtinuit: nepotibus postea a q̃rela exclusis victoria sibi ꝑdest ꝛ recõualescit. h. d. ꝫm itellectũ gl. ꝫ si nepotes non excluderenꝛ sed obtinerent victoriã sibi nõ prodesset lꝫ haberet eam restituere nepotibus. vt. l. filio. §. contratab. s. eo. de iure tñ non dꝫ audiri pater stãtibus nepotibus nisi post eorum exclusionem. vt. l. pater filium. s. e. ꝛ in his patet in quo differt iste. §. ab illis. ll. ¶ † Jn tex. ibi querelam admissus. et sic no. hic. in si. dum dicit querelam instituisset. contra Guar. q exponebat in. l. pater filium dum tex. dicit querelam. i. ɔtrata. qꝛ imo non contrata. sed querelam hꝫ pater preteritus qñ nepotes ex filio ipsum precedebãt in ordine: qꝛ habeꝛ ꝑ exheredato. vt dixi in. l. pater filiũ. Nec ob. l. filio. §. cõtrata. qꝛ ibi male intẽtauit cõtrata. vt ibi dixi ꝫm Bart. ¶ Jn tex. ibi ꝑ parte rescindere ꝛc. quare hoc dicat. glo. fin. tangit. qꝛ si in totũ rescidisset testm̃ ꝛ duxisset rem ad causam intestati non ꝑdesset huic patri victoria imo filij idemqꝫ nepotes etiam exclusi a querela vocarentur ab intestato: nisi forent exclusi per renuntiationem. sed Bar. in. l. pater filiũ. sentit contrarium: qꝛ si hoc esset verũ sequereꝛ q etiã in pte in qua fuit rescissum nõ ꝑdesset ei victoria sed filijs eisdẽqꝫ nepotibus: qꝛ ex postfacto potest qs decedere pro parte testatus ꝛ pro parte intestatus. vt. s. l. ꝑxi. ꝛ tñ iste tex. vult contrariũ q ꝑ sibi ꝛ cũ effectu videꝛ instituisse querelam. dic ergo ita fuit hic de facto ꝛ nõ importat iuris ministerium. ꝛ q idem esset si in totũ expugnasset testm̃. lꝫ tex. infra dum dicit q testm̃ pro parte valet: videaꝛ facere pro glo. q ideo nepotes repellantur: quia res non est in totum reducta ad causam intestati imo testamentũ valet pro parte: sed ratio Bar. magis viget.

Si testator instituit aliquẽ sub conditione si manumiserit seruũ hereditariũ q ista cõditio sit implẽda de facto antequã adeat: ꝛ secuta aditione confirmabitur manumissio.

Renũtians bñficio suo: credens sibi aliud bñficiũ esse collatũ si hoc reperiatur falsum recuperat primũ renuntiatum.

Si sub hac. † Libertas data seruo instituto causa implẽde cõditionis nõ irritaꝛ rescisso postea testamẽto per querelã fauore libertatis: ꝫ eidẽ instituto prouideꝛ vt a manumisso pretiũ eiusdẽ recipiat. h. d. ¶ Opp. de. l. pap. §. si. s. e. vbi retractantur libertates rescisso testamẽto ꝑ querelã. so. ibi loquitur in libertatibus relictis seruis testatoris. hic in libertate data seruo heredis. Jtem ibi in libertate directo relicta

[a] Arbitrio boni viri. adde eũdẽ Pau. de ca. in cõsi. cccl. xj. in scda pte ãtiquorũ incip. si statutũ dicit. ꝛ Alex. de imo. in consi. vij. col. j. ꝛ seq. in ij. vol. cur. adde tu circa hic dicta q̃ late ponit do. Alberi. hñ. astẽsis i suo tracta. de statutis feminas excludẽtib⁹. in nono articulo principali. q. j. ꝑ totaꝫ q. Et vltra ibi dicta ꝑ ipm vide q̃ plene posuit. d. Bar. sozi. in suo cõsi. cl. ꝛ in consi. cclxxxviij. colũ. vj. circa princi. ꝛ co. viij. circa pn. ꝛ in dictis locis an debeat arbitrari minus legitima. ꝛ q non debeat arbitrari minus legitima tꝫ do. Pet. phil. corneus in suo ɔsil. cxcvij. i prima pte. i ɔsi. lxxvij. i ɔsi. ꝛ in ɔsi. xci. ꝛ i ɔsi. cvij. in. ij. volu. ꝛ in. d. ɔsi. q statutũ excludẽs filiã dotatã dꝫ intelligi cõgrue. ꝛ in cõsi. clxj. eo. vo. ꝛ ibi qs arbitrabiꝛ cõgruã dotẽ ꝛ vide eũdem in cõsi. iij. ꝛ in cõsi. clxi. i. iij. vol. vbi q ɔgrua dos dꝛ q̃ est correspectiua legitime: ꝛ in ɔsi. ccxc. i. iij. vo. ꝛ vide eũdem in cõsi. xl. eo. volu. vbi q congrua dos dꝛ arbitrio boni viri. ꝛ in ꝑposito eundẽ in cõsi. j. et in consi. cclvij. i. iiij. vol.

que cōpetit sine aliqua manumissione heredis. vnde sicut de facili inceperat competere. ita de facili retractatur. hic loquitur de libertate data per manumissionē viuentis que sicut non de facili competit. ita non de facili retractatur. nā idē si fuisset relicta seruo testatoris non directo sed fideicō. et sic interuenisset manumissio heredis: quia nō retractaretur. vt. l. si aūt. in ver. sed

2 Pau. ait. §. eo. ¶ †Sed quero quid si testator instituit aliquē sub condi. si manumiserit seruum hereditarium: an ista conditio sit implēda videtur ꝙ nō: qꝛ non potest manumittere anteꝙ adeat cum non sit dominus nec adire potest anteꝙ manumittat: qꝛ conditio non est impleta. gl. tenet ꝙ sit implenda. intellige: scꝫ de facto. vt. ꝭ. de condi. insti. l. mulier que. §. penul. ⁊ secuta postea aditione confirmabitur manumissio que prius non habebat effectum. ⁊ hoc fauore institutionis libertatis. Et per

3 istum tex. dicit Archi. viij. q. iij. c. talia. †ꝙ si aliquis renunciauit beneficio suo credens sibi aliud beneficium esse collatum si

a hoc reperiatur falsum recuperat[a] primū: renunciatum ne remaneat in dāno. ⁊ ad hoc allegat istā. l. ¶ Ultimo queritur quantum pretium recuperat. videtur qd. xx. aureos. vt. l. pap. §. fi. §. eo. sed ibi qñ fuit relicta libertas seruo testatoris non sumus extra illos terminos. ideo glos. tenet ꝙ recuperet verū pretiū serui siue plus valebat ꝙ. xx. siue minus ⁊ recuperat per cōditionem ex hac. l. ⁊ in vtroꝗ bene dicit.

2 ☞ Querela remissa per transactionem si transactio nō seruatur: non transmittitur ad heredem: si exheredatus moriatur anteꝗ ad querelam redeat.

Si instituta.

1 †Si nō seruatur trāsactio reditur ad querelā ꝑ trāsactionē remissam. h. d. facit. ꝭ. loc. l. quero. §. inter locatorē.

2 † si tamen anteꝗ ad eam redeat exheredatus moriatur eā ad heredem non transmittit. vt. l. cum mota. C. de transac. quia per transactionem cēsetur recessum a preparatione querela facta per motionem litis et querela non preparata non transmittitur. vt. §. eo. l. posthumus. §. fi. et sic non est perdita querela. vt hic. sꝫ preparatio annullata ⁊ reposita res in primis terminis et quidem in quibus erat ante litem motam. ¶ In text. ibi instituta. ⁊ sic fuit querela preparata. ¶ In text. ibi pacto transactum est. ⁊ sic fuit querela remissa. ⁊ hoc faciebat dubiū: quia ad querelam remissam nō datur regressus: cum non oriatur ex pacto: sed ex iniuria. ar. §. de pac. l. si vnus. §. pac. ver. sed si pactū conuentum. sed dic verum esse si fuisset remissa simpliciter: sed hic non censetur simpliciter remissa: sed sub conditione si promissa seruarentur. vt. d. §. inter locatorē. vnde nō seruatis pactis remanet querela ac si nunꝗ remissa fuisset: ⁊ sic innuit verbum integram esse ⁊c.

Ei qui se.

1 †Querela datur exheredato etiā si testator negauit ipm esse filiū suū. h. d. videbatur cōtrariū: qꝛ q̄rela nō datur nisi filio. ⁊ pater hic negauit ipsum esse filiū: sed certe videtur sibi fuisse contrarius: qꝛ cū exheredatio sit inepta in extraneo. vt. l. qdā cū filiū. ꝭ. de ver. obli. ipsum exheredādo. ⁊ sic faciēdo erga ipsum actū q nō cadit nisi in filio videtur cōfessum ipsum esse filiū. ⁊ hoc vult gl. ꝭ. ergo negādo postea ipsum esse filiū sibijpsi contrariū. Et preterea sicut pater exheredando indebite non nocet ita ⁊ negando ipsum esse filiū si potest contrarium probari. ⁊ hoc vult iste tex. ¶ Item oppono ꝙ ista exheredatio non valuit: sed fuit inepta cum istis verbis ꝙ nō erat filius. ꝭ. de libe. ⁊ posthu. l. si posthumus. §. fi. gl. videtur fateri si simul cum exheredauit negauit eum esse filium. ⁊ dicit ꝙ tunc non negauit se esse. hoc non placet: quia in quacūꝗ parte testamenti hoc dixerit perinde est ac si a principio dixisset. dic ergo contrarium procedere si exheredatus nō probaret se filium: sꝫ hoc affirmabat ⁊ probare volebat. ⁊ sic annihilare verba patris que potuerunt dici in fraudem filij vt nō posset querelam intentare. in hoc ergo grauat filium: qꝛ subiecerunt eum oneri probandi qd non fuisset necesse si nō negasset ipsum filium. nam exheredando videretur confessus: quia esset nisi probaretur contrarium.

2 ☞ Priuilegiatus non vtitur priuilegio suo contra priuilegiatum.

De inofficioso.

1 ¶ †Testm̄ militis nō subijci tur q̄rele. h. d. ⁊ hoc iure isto: hodie secus. vt no. §. e. papi. ver. cōtra veterani. ꝑ text. in aut. vt cū de ap. cog. vbi loquitur in filiofa. testāti. ⁊ tm̄ nisi esset miles nō poterat. ⁊ dicit testm̄ subijci q̄rele nisi ꝓbetur causa ingratitu

2 dinis. dic vt dixi in dicto ver. cōtra veterani. ¶ †No. hic ꝙ pri

b uilegiatus nō vtitur suo priuilegio ꝯtra priuilegiatum:[b] qꝛ filius miles nō vtitur ꝯtra patrē militē: sꝫ aduerte: qꝛ miles bn̄ est priuilegiatus vt suū testm̄ nō expugnetur ꝑ aliū etiā militē per querelā. vbi alius nō posset nec ꝑ querelā nec aliter. ⁊ sic illud notabile non bene cadit. hic facit. l. ante pe. §. qui. ex cau. ma. et quod no. in aut. quas actiones. C. de sac. san. eccle.

2 ☞ Nepos de propria natura vocabuli non dicitur filius filij sed filius fratris: lꝫ cōmuniter vocetur nepos proprie tamē loquendo qd non sit nepos.

3 Presumitur pro sententia quāuis sit appellatum.

De inofficioso.

1 ¶ †Pupillus qui egit querela ⁊ obtinuit in cā appellationis dꝫ habere alimenta de bonis hereditarijs si est inops. h. d. notabiliter: ⁊ est speciale tribus cōcurrētibus vel quatuor ꝙ sit filius et ꝙ sit pupillus ⁊ ꝙ obtinuit ⁊ pendebat appellatio ⁊ ꝙ sit inops ꝙ istis concurrentibus ministrentur alimenta aliquo deficiente. secus est in glos. l. qui de inofficioso. §. eo. vbi exheredatus filius pupillus non habebat bonorum. pos. carbo. per quam consequeretur alimenta: qꝛ ibi nō obtinuit in querela. secus hic. vt ibi tetigi. ¶ In tex. ibi nepos contra pa

2 truum suum. †Nota qd regulariter ⁊ de propria natura voca

c buli nepos non dicitur filius filij: sed filius fratris.[c] lꝫ cōmuniter vocetur nepos proprie tn̄ loquendo nō est nepos nec reperitur iure cautū: sed quidā dicūt ꝙ imo tex. est hic. qꝛ appellatur nepos respectu patrui. Alij dicunt ꝙ imo non respectu patrui sed aui paterni qui erat filius filij ⁊ agebat querela cōtra patruū. i. fratrem patris. vide in. c. j. de schismaticis. li. vj. ⁊ in vsibus feu. qui. mo. feu. amit. §. item si fratris. ⁊ extra de penis. c. felicis. §. ceterum. lib. vj. ⁊ de consan. ⁊ affi. c. tua. ⁊ qd no. Joan. an. in. c. fundamenta. de elec. lib. vj. in nouel. ⁊ quod no.

3 C. de succes. edi. l. ij. per glos. et Bal. ¶ †In text. ibi interim. et sic no. ꝙ presumitur pro sentētia quāuis sit appellatum: ⁊ hoc pōt allegari per eum pro quo lata est. facit de execu. tut. l. diximus. et. ꝭ. de euictio. l. caia.

De testamento.

1 †Preteritio matris etiam de filio quem ignorabat habere pro exheredatione habetur tn̄ tunc irritato testamento ꝑ querelā: tūc irritātur legata ⁊ libertates: quia nō est inofficiosum re ⁊ consilio sed re tantum. h. d. sm̄ vnam lect. glos. sed sm̄ aliam bene irritantur sm̄ Paulū iurisconsul. lꝫ imperator dixerit cōtrariū. h. d. ⁊ sic sunt intellectus ꝯtrarij. Bar. tenet hāc vltimam ꝙ dictū imperatoris corrigatur per dictum Pauli iuriscon. qꝛ maior ratio est irritandi legata eo casu quo ignorabat se filiū habere ꝙ eo casu quo sciebat: qꝛ si sciuisset habere forte illa legata non fecisset: sꝫ cum scit se habere ⁊ nihilominus facit apparet ꝙ filium grauare voluit: etiam si contingat ipsum in querela obtinere merito: tūc habet locū aut. ex causa vt legata cōseruentur. ⁊ etiā hꝫ locum clausula codicillaris: scꝫ qñ ignorabat se habere. Bar. videtur tenere cōtrariū ꝙ non conseruentur per. l. si cum vel in vtero. C. de test. mili. Ego audiui Bal. dicentem qd cum Bart. repetendo illam aut. ⁊. l. filio preterito. teneret istam conclusionem ꝙ legata non conseruantur qñ testator ignorabat se filium habere nec per aut. nec ꝑ clausulā codicillarē: qꝛ nō est verisimile ꝙ si sciuisset se habere talia legata fecisset nisi essent parua legata ⁊ ad piā causam. ⁊ sic ꝫ deficiunt talia legata in voluntate testatoris non in sola iuris dispositione vnde non debent conseruari. ipse Bal. cum esset puer ⁊ adhuc nō portaret caputiū arguit ipsum Bar. de casu huius. l. sm̄ primū intellectū ꝙ imo magis debebāt conseruari legata quando testator ignorauit ꝙ qñ sciuit: qꝛ primo casu est inofficiosum re tm̄ ⁊ non cōsilio. scdo casu re ⁊ cōsilio. Bar. qui non viderat istam. l. stupefactus ei non dedit rn̄sum: sꝫ dixit se velle videre de sero ⁊ de mane respondere. commēdauit tamen. ar. ⁊ de mane rn̄dit ꝙ iste primus intellectus non erat verus sed vltimus. ꝙ legata non conseruentur sm̄ Pau. sed quomodo dicimus ꝙ potuit Pau. corrigere dictū imperatoris. dic ex autoritate sibi data. ¶ In tex. ibi. ⁊ aliū heredem instituit. dic videbatur ꝙ institutio esset nulla: qꝛ si mater sciuisset se filium habere nō instituisset extraneum: sed ipsum filiū ergo ⁊c. vt. l. fi. ꝭ. de here. insti. nō aūt ꝙ videatur filiū exheredasse. nā preteritio militis pro exheredatione habetur sicut preteritio materna. tn̄ si miles preterit filiū quē ignorabat habere nō habetur pro exheredatione: sꝫ pro preteritione. vt. l. sicut ceteri. ⁊. l. si cum vel in vtero. C. de testa. mil. Breuiter istud hic faciebat dubiū: tamen respondetur aliud in ꝑteritione materna vt indistincte pro exheredatione habeatur aliud in paterna qd est bene notandum. ¶ In. l. cum mater. ibi hinc illud annotatur duobus modis intelligitur. Primo qd Pau. notet dictū imperatoris ⁊ ꝓbando ipsum ponendo rōnē specialitatis: qꝛ regulariter cū testamentum expugnatur ꝑ querelam oīa irritātur. vt l. pap. §. j. §. eo. sed hoc verū. qñ exheredatio vel preteritio facta est de filio quem quis sciebat se habere. hic vero ignorabat et sic voluit ipsum fraudare. vnde mitius agitur cum testatore vt conseruentur legata: alias non conseruarētur bene facit illa. l. fi. ꝭ. de here. insti. nam ⁊ ibi legata cōseruātur quādo deficit

---

a ¶ Recuperat. Do. ibi per hūc text. decidit aliā q. ⁊ dicit ꝙ si electus ⁊ cōfirmatus ꝑ metropolitanū ꝑ papam remoueatur: qꝛ cassetur ei[9] electio ꝙ expensas factas recuperare pōt vt hic facit heres.

b ¶ Priuilegiatū. an istud sit in distincte vid. qd voluit Lud. ro. consi. cccl xviij.

c ¶ Sed fili[9] fratris. Deꝫ plene ꝑ Bal. eundē Pau. de cast. et Alex. in. l. fin. C. de succes. edic. et ꝑ eūdē Pau. in l. si dotali. ꝭ. sol. ma. ⁊ Alexā. de imo. in cōsi. xlix. col. iij. ver. ⁊ statutū in. j. vol. et in consil. xxxvij. col. iij. in prin. i iiij. vol. ⁊ ibi qñ i statutis appellatione nepotis veniat nepos. Cur.

ficit institutio ex voluntate defuncti: quia non est verisimile quod eam fecisset si sciuisset alium viuere quem credebat mortuum. Alio modo legitur vt notet: reprobando dictum imperatoris inquantum dixit libertates et legata prestari: quia imo prestātur etiam hoc casu et istam vt dixi. tenet Bar.

2 Qualiter tertius possit pluribus modis adesse cause.

3 Sententia que facit ius inter oēs nocet illis qui non fuerūt citati ad causam nec etiam sciuerunt causam agitari: et quid in alijs que non faciunt ius.

4 Lis qñ incipiat ab in ius vocando. i. a citatione.

5 Citati eo ipso sunt approbati vt possint venire et admittantur sed non citati: non admittuntur nisi doceāt de interesse suo saltem summarie.

6 Legatarij comparentes in causa querele intentate per exheredatum et dicunt suspicari de collusione: si solum petunt se admitti pro defensione sua non habent necesse exprimere causam propter quā suspicantur: secus si petunt aliquid fieri in preiudicium alterius.

7 Quando lis non agitatur cum istis legatarijs: sed inter filium exheredatum et heredem scriptū: quod isti legatarij possint facere actus iudiciarios: in personam eorum.

8 Legatarij vel debitores hereditarij si non appellauerūt a sententia lata super querela possunt excipere quod sit lata per collusionem si non interfuerunt in causa nec fuerunt citati si probēt collusionem: et impedient executionem quatenus agitur de eorum preiudicio.

1 **Si suspecta.** †Tertius cui pōt nocere sententia pōt etiā nō citat⁹ adesse cause inter alios mote et rē defendere: et a sententia appellare pro suo interesse. h. d. et semp allegatur tex. cū glos. circa quod

2 vide Bar. in. l. perlusorie. ff. de app. vbi declarat hanc. l. † et qualiter tertius pōt adesse cause pluribus modis vel vt impediat quē agere vel vt cām defendat pro suo interesse vt hic. vel vt prosit alteri ex litigātib⁹. vt. l. titia. ff. so. ma. et. l. ij. in fi. C. de neg. gest. cū ibi no. et adde quod no. p eundē in. l. a snīa. eo. tit. et p cano.

3 in. c. cū sup. de re iudi. ¶ † In text. ibi. si suspecta collusio. vt quia intellexerunt legatarij quod heredes scripti cū possent exheredatum repellere: quia erat iuste exheredatus voluerunt pmittere se vinci vt irritarentur legata habita cōuentione cum exheredato quod postquam vicerit dimittat eis hereditatem recepta certa quātitate pecunie qñ voluit venire et testm̄ defendere et exheredatū repellere. opponitur eis quod non pnt: quia cā non est mota contra eos nec fuerūt citati. cōtrariū hic determinatur. et sic no. quod snīa que facit ius inter oēs nocet illis qui nō fuerūt ad cām citati. supple et etiam qui nesciuerūt cām agitari. et in hoc differūt ab alijs qui nō faciunt ius: quia in illis snīa non nocet non citatis nisi in quibusdam casibus in quibus nocet sciētibus causam agitari. licet citati non fuerint. vt. l. sepe. ff. de re iudic. regulariter vero etiam scientibus non nocet si citati non fuerūt. vt in. c. inter quatuor. de maio. et obe. quod not. in. l. j. circa fi. C. de aduo. diuer. iu. per Cy. et hoc in tertio cōtra quē lis principaliter nō est mota: quia necessario non debet citari quantū ad hoc vt valere possit sentētia: sed solum quo ad hoc vt eis preiudicet ille vero contra quem principaliter est mota necessario debet citari si non adest. †

4 Et hoc casu locum habet quod dicitur quod lis incipit ab in ius vocando. i. a citatione. et hoc no. per Inno. in. c. humilis. de maio. et obe. et per Bal. C. quō et qñ iud. l. si ab eo añ fi. et p glo. in. l. de vno quoqz. ff. de re iudi. ¶ In gloss. ij. et adde

5 quod no. † Inno. in. c. in nostra. extra de procu. si enim requireretur hic necessario citatio de legatarijs non esset dubium quod citati possent adesse et causam defendere alibi ad quid citarentur. et sic ista lex nō haberet dubium. nam citati eoipso sunt approbati vt possint venire et admittentur etiam si aliter de interesse ipsorum non appareat. vt not. Inno. in. c. cum inter. de excep.

6 sed non citati nō admittuntur nisi doceant de interesse suo saltem summarie. vt not. docto. in locis preallegatis. ¶ † Glos. j. querit quādo legatarij veniūt et dicūt suspicari de collusione: an habeant necesse exprimere causam propter quam suspicantur et alibi possent repelli. glo. tenet hic quod non. et arguit postea in contrarium. dic quod si allegans suspicionem non petit aliqd fieri in preiudicium alterius: sed solum se admittit pro defensione sua: tunc non habet necesse exprimere causam. vt hic. et. l. quia poterat. ff. ad trebel. sed si petit aliquid fieri in preiudiciū vel verecundiam alterius deberet exprimere vel etiam probare. vt in contrario. ¶ In glos. iij. que incipit. sed Ant. no. ipsam quia docto. dicunt quod ista glos. non habetur alibi iure ciuili. in iure canonico habetur. in. c. ij. de procura. li. vj. et vide in Spe.

7 de test. §. satis vtiliter. et † Inno. in. c. cum super. de re iudica. et extra de spon. c. veniens. vbi omnino vide dubium erat: quia postquam lis non agitatur cum istis legatarijs: sed inter filiū exheredatum et heredē scriptū quod isti legatarij nō possent nisi in eorum persona facere actus iudiciarios vt producere testamētum facere capitula et inducere testes: sed quod deberent isti actus fieri in personam heredis scripti: sed si hoc esset parū prodesset istis legatarijs posse assistere: quia heres scriptus posset con- a tradicere. fiāt ergo isti actus in personam legatariorum: licet non sint domini litis: quia contra eos non agitur nec cum eis

8 fuit lis contestata. ¶ † Ultimo queritur in glos. fin. quid si legatarij vel debitores hereditarij non appellauerunt aut sententia lata est super querela: et nec petitur executioni mandari an possint excipere quod sit lata per collusionem. et quod eis non preiudicat si forte non interfuerunt in causa nec fuerunt citati quia tunc clarum esset quod no. glo. tenent quod sic. nec ob. l. pap. §. fi. ff. eo. vbi talis sententia nocet eis et non citatis. vt ibi dixi: quia verum est nisi allegent et probent collusionem fm gl. quā tene menti. et sic impedient executionem quatenus agitur de ipsorum preiudicio.

2 Filius non legitimus contra testm̄ patris non habet querelam vel ius dicendi nullum vel contratabu.

1 **De inofficioso.** †Contra testm̄ matris filius etiam spurius habere potest querelā si fuit indebite exheredatus vel pteritus. h. d. et intellige de tali filio qui admittitur ad succedendū matri: quia nō natus ex illustri nec ex eo. vt qui pōt accusari. vt est adulterinus vel incestuosus. ille enim non haberet querelam cū succedere nō posit. et hoc tenet glo. hic. sed si esset vulgo conceptus. et sic non haberet certū patrem vel natus ex concubina: tūc admitteretur ad succedendum ab intestato. ideo haberet querelam. ita dz intelli hic. et quod habetur in. l. si qua illustris. C. ad orfi. insti. et §. nouissi

2 me. † Sed contra testm̄ patris filius non legitimus non hz querelam vel ius dicendi nullum vel contrata. vt no. ff. de bo. pos. contratabu. l. j. post prin.

2 Transactione facta per filium exheredatū cū herede scripto: cōtra quem poterunt creditores hereditarij agere.

3 Quid in legatis repetitis ab intestato.

1 **Quāuis.** †Si sup querela nō fertur snīa: sz fit trāsactio testm̄ non rescinditur. ideo legata a scripto indistincte petuntur. h. d. et hoc etiam si ad exheredatum perueniat aliqua quota hereditatis: quia legatarij nō petent

2 ab exheredato: sz solū ab istituto. vt hic. l. iij. §. de trās. † Quid autem in creditoribus hereditarijs cōtra quem poterūt agere facta transactione cum scripto. dic vt in. l. cōtrouersia. §. de transac. Sentētia ergo diffinitiua est illa que rumpit testamētum in querela non autem aliud etiā si habeat vim sentētie vt est trāsactio vel iusiurandū. vt hic ecce casum. ¶ In tex. ibi res transactione finita vel decisa sit vnde videbitur testamentum ruptum et legata irritata cū transactio habeat vim sentētie: quia per eam finitur lis sicut per sententiam. vt hic. et sic legata videbantur irritata maxime si ad exheredatum portio puenit quota hereditas vel etiā tota modico dato heredi vel si nō irritātur quod debeant legata peti ab exheredato apud quē est hereditas vel eius portio contrarium dicitur. et imputet sibi heres quare transegit: quia si prosecutus fuisset forte obtinuisset. ipse ergo

3 soluisset legata: † sz si essent repetita ab intestato quid iuris sit dic vt in. d. l. controuersia.

Quoniam femina. Ille qui nō est filius quāuis putetur filius p errorem non habet querelam. h. d.

2 In loco vbi est maior pars hereditatis potest agi ex testamento: non autem aliquod remedium contra testamentum intentari.

3 Si petitur reductio laudi ad arbitriū boni viri in quo loco et coram quo iudice debeat peti.

1 **In ea prouincia.** †Querela est intentanda in loco domicilij heredis scripti. h. d. et etiā in loco originis si ibi reperitur: quia etiam ibi sortitur forum: sed in loco domicilij etiam si ibi non reperiatur: quia saltem reperitur familia. ad quod vide. l. assumptio. §. fi.

2 cū ibi no. ff. ad muni. ¶ † Innuit ergo iste tex. quod in loco vbi cōfectum est testamentum vel vbi est maior pars hereditatis nō possit intentari querela vel aliud remedium cōtra testm̄: licet bene possit agi ex testamento vbi est maior pars hereditatis

3 l. si fideicommissum. §. titu. j. † Et ista faciunt ad questionem si petitur reductio laudi ad arbitriū boni viri in quo loco et corā quo iudice debeat peti: quia videtur quod in loco domicilij aduer-

a sarij nō in loco in quo latū est laudū. vide hoc^a per Bart. in. §. arbitrorum. in. l. si societatē. ff. pro socio. et in. l. ij. C. vbi et apud quos. per hoc ptz quod gl. que est hic. dum dicit: vel etiam vbi est maior pars hereditatis non videtur bene dicere: quia illud quando agitur ex testamento. hic agitur contra testamentū in quo

a ¶ Uide hoc. ad de quod cōis cōclusio est quod iudex ordinarius partiū erit iudex cōpetēs in cā reductionis. ita doc. in. d. §. arbitrorū. et Pau. met. i. l. cū hi. §. trāsactiōe. ff. de trāsactio. cano. in. c. qntaual. de iureiurā. et Alexā. de imo. in consi. cxxxj. in. ij. vol. Pet. de ancha. in sua dispu. incip. cū. c. laicus. et Lanfrā. de hb.ria i suo tracta. de arbi. i. vij. parte. q. xx. quā potes limitare ex dictis Ang. hic. et in. l. qui certo. ff. de cōdi. indebi. et Flo. in. d. §. arbitror. Barto. et Bald. in. l. ij. C. vbi et apud qs. et Panor. in. d. c. qntauallis. col. xv. ver. sz ego limito: nisi ex forma statuti laudū produceret actionē et mādaretur executioni si cut snīa iudicis quia tunc deberet peti coram superiore arbitratoris. et ita etiaz tz Lanfrā. in. d. q. xix. Et idem fm Ang. hic. si ptes sunt de diuersis locis: quia corā superiore arbitratoris. et adde quod si laudū esset latū inter laicū et clericū: tūc reductio deberet peti coram epō. ita Bal. in. l. precibus. colū. fi. ver. optimū ar. C. de app. et Lanfrā. in. d. tracta. et parte. q. xliiij. Et si laudū esset iuratū: rōne iuramēti deberet adiri eps p reductione. ita hū. capra. d. c. qntauallis. p not. in. c. cū. c. laicus. de fo. cōpetē. Et idem si esset latū super matrimonio vel re ecclesiastica: p no. in. d. c. qntauallis. Cur.

illud non attenditur:vt hic a contrario sensu.

2 Filius datus in adoptionem hodie non transit in potestatem patris adoptiui.

1 **Aduersus testa.** †Pater naturalis hz querelã cõtra testamẽtũ filij dati in adoptionẽ.h.d. Sed quõ potuit testari cũ esset in potestatẽ patris adoptiui.dic vt in glo.

2 †hodie nõ transit in potestatem patris adoptiui nisi sit de coniunctis personis.vt.l.cum adoptiuis.C.de adop. In glo.ibi.lz non hodie intellige:scz de iure cõi.vt.d.l.fi.C.eo.sed de iure autenticorum sic.vt dixi in.l.si instituta.§.de inofficio.ꝛ in auẽ.presbyteros.C.de episco.ꝛ cleri.

1 **Tutores.** †Quid egit querela pro alio non pro se licet succumbat non perdit commodum sibi relictum in testamento.h.d.facit.s.eo.l.filius.aduerte casum:quia non sunt alia.

2 Successorium edictũ etiã de vno gradu vnius capitis in sequentem eiusdem capitis sicut hz locũ qñ succedit ab intestato per bonoꝝ pos.de iure pretorio.ita ꝛ in querela sic etiã hodie in successione ab intest.de iure ciuili.

1 **Is qui.** †Ista.l.semper allegaẽ ꝙ in querela hz locũ successoriũ edictũ etiã de gradu in gradũ:qꝛ exclusis a q̃rela existentibus in primo gradu vocanẽ existẽtibus in sequẽti gradu ex eoꝝ propria persona.h.d.nõ aũt videẽ transmissa qñ fuerũt per sententiã vel lapsum temporis exclusi:qꝛ non potuerunt transmittere ꝙ non habebant:ex hoc sequitur cum sequentes veniant ex propria person a.ꝙ non inspiciãtur merita vel demerita existentiũ in precedenti gradu vel exclusorum: sed merita vel demerita existentiũ in gradu sequenti qui volunt admitti vt excludantur.tex.est.in.l.iij.§.si emancipatus.ff.de contratab.lz dominus Azo.tenuit ꝙ de gradu in gradum non habet locũ sed de capite in caput sic per.l.pater filium.s.eo.sed Dy.ꝛ alij docto.tenent ꝙ primo dixi per istum tex.ꝛ per illũ.§.si emancipatus.vbi dixi esse casum. In tex.ibi an sequens. Azo intelligebat sequẽs:scz in ordine succedendi non in gradu.vt in casu.l.pater filium.ꝛ quare nõ:ibi tetigi:sed alij dicunt sequẽs scz in gradu vt in nepote videbatur autem ꝙ si pater exheredauit filium:nepotem vero preterijt:si filius est exclusus a querela nepos nullo modo admittatur:tamen quia est preteritus non autem exheredatus et querela datur exheredato: qꝛ preteritio paterna pro exheredatione non habetur.ꝛ ideo non est imputandum testatori si ipsum non instituit nec exheredauit postq̃ procedebãt a filio: quia sufficiebat filium instituere vel exheredare.l.inter cetera.ĩ.de lib.ꝛ posth.ꝛ si ipsuz instituisset clarum esset ꝙ nepos non haberet querelam etiam filio repudiante institutionem ꝛ coheredes.aduerte ergo idem si fuisset exheredatus.Contrarium tñ est.ꝛ ad predicta rñde vt dixi in l.pater filiũ.

2 †In tex.ibi.vt fiat successioni bonorum locus dic:scz per edictũ successorium qd emanauit a pretore vt excluso vno capite veniat aliud caput et excluso vno gradu vnius capitis veniat sequens eiusdem capitis vt in tit.de succes.edi. sicut ergo habet locum qñ succeditur ab intestato per bonorũ pos.de iure pretorio.ita ꝛ in querela.vt hic. qd est mirandũ an autem in successione ab intestato de iure ciuili locum habeat olim non imo si hereditas erat delata vni capiti vel vni gradui illo excluso sequens non admittebatur:sed vocabaẽ fiscus vt.l.fi.de succes.edi.hodie secus.vt insti.de legi.agna.succe.§.placebat.

1 **Quantum.** †Querela datur quicũq fuerit institutus siue fuerit extraneus siue de parẽtibus siue de liberis.h.d.in alio:tñ est differẽtia:qꝛ si sit institutus extraneus cui legitima nõ debebaẽ querela datur in totum ꝛ tota hereditas aduocaẽ:sed si sit institutus de liberis q ab intestato vocabãtur vna cum exheredato nõ datur querela in totũ:sed pro parte quã tangebat exheredatum.ꝛ idem in contratabu.vt in glo.

2 Subscribens testamentum vel prestans patrocinium legatario petenti ex testamento an dicatur testamentum approbare.

1 **Si heres.** †Exheredatus succedẽs titulo vniuersali ei q ex testamẽto cõmodũ sensit ꝑpter hoc solum ꝙ hereditatẽ acceptauit non repelliẽ a querela: sed ita demũ si tale cõmodũ cõsequereẽ:sed si successit titulo particulari in illo cõmodo eoipso ꝙ acceptat perdit querelã. et idẽ si alio mõ iudicium defuncti approbauit.h.d.in.l.seq. vsq in fi.legis.ꝛ primo loquiẽ qñ successit ei q cõmodum erat cõsecutus vsq ibi qd ergo.scdo qñ alio modo iudicium defuncti approbauit vsq ad.l.fi.§.legatario.tertio redit ad primũ casum s ergo ego exheredatus succedam tibi iure hereditario q fueras consecutus cõmodum ex testamento:licet adeam hereditatem tuam non perdo querelam:quia non adiui principaliter vt consequerer illud commodum:sed vt haberem alia bona tua.ꝛ hoc maxime si commodum illud recusaui. idem si nõ recusaui:lz per aditionem acquisiuerim dominium illius: qꝛ per hoc nõ approbaui iudicium defuncti si illud non petij: qꝛ potius acquisitum illud dicoꝛ habere tuo q̃ iure meo. et hoc vsq ibi diuersum dicemus:sed si illud commodum petij:tunc perdo querelam:quia testamentum approbaui. ꝛ hoc dicitur in.l.fi.§.si legatario.si vero non successit titulo vniuersali sed particulari:quia cõmodum quod perceperas mihi legasti si approbo ꝛ accepto legatum statim perdo querelam. ꝛ hoc dicitur in versi.diuersum.

2 † Idem si alio modo testamentum approbaui subscribendo me eidem vel prestãdo patrocinium legatario petenti ex testamento. ꝛ hoc dicitur in versi.qd ergo.ꝛ in.l.fi.in prin.hic non sunt alia.

De petitione hereditatis. — Rubrica.

Diuide istum titulũ in quatuoꝛ partes ſm Ang. Nam primo tractat cui cõpetat petitio hereditatis vsq ad.l.regulariter.Scdo contra quem vsq ad.l.videndum.§.nec videamus. Tertio que bona veniant in petitione heredita.vsq ad.l.item veniunt.§.preter hoc.Quarto ponit verba senatusconsulti facti super hac materia vsq ad.§.petitã.ꝛ postea vsq in finẽ tit. ponit expositiones verborũ dicti senatusconsulti. ꝛ reputatur difficilis titu.vtilis tamen valde.

2 Hereditas quot modis ad nos pertineat de iure ciuili. Testamentum ruptum vel nullum si recõualescit qualiter reconualescat de iure pretorio.vt hic remissiue. vt sit necessaria bonorum pos.ſm tabu.ꝛ quid de iure ciuili.

3 Titius si fuit heres seij ꝛ ego sum heres titij ꝙ ego ſm heres seij ꝛ sic heres heredis est heres testatoris ꝛ quo iure.

4 Si titius fuit heres seij ex testamẽto ego vero sum heres titij ab intestato:an dicar heres seij ex testamẽto. ꝛ quid in statuto disponente de herede ex testamento:vel ab intesta.ꝛ nu.§.

5 Talis heres habeoꝛ:qualis est iste per quem heres efficioꝛ.

1 **Hereditas.** †In hac.l.cum duabus sequentibus vsq ad.l.si hereditatem.premittas triplicem distinctionẽ ad euidentiam tituli. Prima est ꝙ oĩs hereditas de iure ciuili vel pertinet ad nos iure veteri.l.xij.tabu.vel iure nouo:puta ex senatusconsultis vel constitutionibus principum que fuerunt post.l.xij. tabu.ꝛ sic possent dici iura noua respectu illius.l.veteris. que fuit prima ꝛ habita a grecis:scz a ciuitate athenarũ ꝛ a ciuitate lacedemonioꝝ.quarũ vna viuebat iure scripto alia nõ scripto:puta consuetudine.Scdã distinctio est qd hereditas q̃ ad nos pertinet iure veteri.xij.tabu.vel pertinet ad nos ex testamẽto iure facto vel ab intestato qñ nullũ factũ est testm̃ vel est factũ tñ nõ iure:vel nõ fuit adita hereditas. Tertia distinctio ꝙ qñ pertinet ad nos ex testamẽto:vel pertinet nostro noĩe vel noĩe alieno.i.eius cui successimus:qꝛ heres heredis testatoris est heres. Potest addi quarta distinctio ꝙ quãdo ad nos pertinet nostro noĩe vel pertinet immediate:quia fuimus instituti:vel mediate:qꝛ nõ nos:sed alius nostre potestati subiect⁹.vt filius vel seruus fuerũt instituti ꝛ iussu nostro adiuerunt. hoc dicunt iste leges in effectu ꝛ cessant intricationes tacte per gl.

2 †Et not.glos.ij.que vult ꝙ in omnibus legibus quas allegat.ꝛ in quibus testamentum ruptum vel nullũ reconualescit non reconualescat de iure ciuili:sed de iure pretorio. et sic non potest adiri hereditas ex eo: sed est necessaria bonorũ possessio ſm tabu.infra annum vel centum dies.quidam tamen voluerunt qd reconualesceret equitate iuris ciuilis. et de hoc est dubitatio in.l.filio preterito.et hoc etiã hodie locum habet qd dicit glo.vt sit necessaria bonorum possessio ſm tab.qd dic. vt no.in.l.certum.C.vnde cogna.ꝛ adde qd no.in.l. si quis eu.ĩ. de vulga.ꝛ pupil.ꝛ.l.qui vxo.de iniu.testa. Pro intellectu glo.ij.opponitur contra textum de superfluitate dũ dicit siue suo nomine siue per se.nam sufficiebat alterum dicere cũ tantum sit vnum quantum sit alterũ propter hoc in glo.sunt tres intellectus.primus ꝙ non sit verum vt idem sit vnum ꝙ alterum:imo sunt diuersa: quia suo nomine dicitur ad aliquem pertinere hereditas quando habet eam ex persona filij vel serui instituti et suo iussu adiuimus.per se vero quando ipse fuit institutus. Item per alios quando fuit institutus ille cui ego sum heres. Alij dicunt econuerso.glo. dicit tertio ꝙ non sunt nisi duo membra:scz quãdo suo nomine. ꝛ hoc contingit altero de duob⁹ modis:puta si ipse fuit institutus. ꝛ sic immediate aut

te aut filius aut seruus. ꝛ sic mediate. ꝛ. h. d. ista lex noīe nō alie no quādo fuit institutus ille cui postea efficior heres. et iste casus non tangitur in hac. l. ij. sed in. l. iij. in ver. sed si titio. ꝛ hoc placet licet glo. videatur tenere primā propter secundā dictionem siue que non bene staret ſm glo. Tu vero dic ꝙ imo bene stat ꝛ determinat sequentia posita in ista eadem. l. quia siue per se siue per alium suppositū siue potestati efficiatur quis heres debet habere hereditatem suo nomine. sed prima dictio siue refertur ad alium casum qui ponitur in. l. iij. versi. sed si titio. vbi
3 non hꝫ suo nomine sed alieno cui successit. ¶ † In alia gl. magna que incipit ſꝫ forte que semp allegaꝛ ꝙ si titius fuit heres seij. ꝛ ego sum heres titij dꝛ hic ꝙ sum heres seij sed queritur quo iure an veteri an. xij. tabu. an nouo. s. per alias. ll. postea factas ꝛ glo. nititur ostendere de iure veteri non nouo ꝛ finaliter tenet ꝙ imo iure veteri. qꝛ illa regula ꝙ heres heredis testato
4 ris est heres locū habuit etiam iure veteri. † sed dubiū est si titius fuit heres seij ex testō ego vero sum heres titij ab intestato qualiter dicar heres seij. an ex testamēto sicut fuit titius. an ab intestato sicut ego titio. ꝛ tenet glo. ꝙ eo modo quo sum heres titio dicor heres seio. ꝛ sic licet seius fecerit testamentū ꝛ ex eo sit adita hereditas. nihilominus diciꝛ habere heredē ab in
5 testato ꝛ sic inspicitur causa proxima nō remota. † Sed in contrarium extra glos. oppo. ꝙ imo sum heres seij eo modo quo fuit titius. ꝛ sic ex testamēto lꝫ sim titio ab intestato p aliā regulam q̄ est ꝙ talis heres habeor qualis est iste p quē heres efficior. l. qui in aliena. §. interdū. ⁊. de acqui. heredi. Bart. tenet ꝙ vtrūqꝫ sit verū vt si inspicimus causam proximā sim heres seij eo modo quo sum heres titij. si remotam: eo modo sum heres seij quo ꝛ ipse titius fuit eius heres. ꝛ ista sunt vtilia si statutuꝫ faceret mentionē de herede ex testamēto vel ab intestato quali
a ter dicetur heres ille qui est heres heredis.[a] an statutū habeat locum in eo patet ex predictis.

2 ☞ Procedit libellus in quo actor cōcludit ꝙ petit hereditatem talis que ad se pertinet ꝛ qualiter intelligatur.

b
Si hereditatem[b] petam.

1 † In iudicio vniuersali petitiōis heredi. pōt fieri cōdemnatio etiā de re que post lit. cōtesta. peruenit ad reum. h. d. sed etiā si executio sniē etiā superuenit post latā sententiam. Sufficit enim ꝙ actor fuerit declaratus esse heres talis ꝛ hereditatē illius ad se pertinere. nam hoc est qđ venit iure actionis. cōdēnatio vero ad rē possessam fit officio iudicis mercenario. vt. ⁊. eo. l. minimā. ꝛ vide Inno. in. c. cōquerēte. extra de offi. ordi. in vlti. col. pꝫ ergo p istā. l. ꝙ si tpe lit. cōtest. reus possidebat vnam tantū rem hereditariā. ꝛ actor fuit pronuntiatus heres vel hereditatē ad eum pertinere. fiet condemnatio etiaꝫ in rebus que post litem contest. perueniunt ad reū ꝛ vltra hoc etiam si peruenerunt post sententiam fiet executio sniē etiaꝫ in illis. quia ista veniunt accessorie cum executione sententie facit quod not. per glo. in. l. si a te. §. j. ⁊. de excep. rei iudi. vbi si actor fuerit pronuntiatus dominus in rei vēdicatione licet reus absoluatur qꝛ non possidet si postea perueniat ad eum possessio fiet executio sententie contra eum vt ibi not. in glos. singulari quia hoc venit officio iudicis. ꝛ sufficit ꝙ tempore lit. contesta. actor habuit ius quantum ad ea que veniunt iure actionis vt est illud quod declaretur dominus vel heres. Nec ob. l. non potest videri. s. de iudi. quia ibi in singularibus ꝛ qñ tpe lit. cōte. actor non fouebat ius sed superuenit lite cōtesta. tunc enim virtute illius iudicij nō pōt reus condēnari sed dꝫ absolui ꝛ noua
2 interpellatione opus est hic nō est opus ꝛ sic nō absoluitur sed cōdemnatur. ¶ † Et not. text. dū dicit si hereditatē si petam qꝛ procedit libellus in quo actor cōcludit ꝙ petit hereditatem talis que ad se ptinet. ita format glo. in. l. j. C. de edē. sed in cōtrarium ꝙ debeat peti solum res que possidetur per aduersariuꝫ quia in plus non debet condemnari. vt. ⁊. eo. l. minimam. Sol. quod hic dicitur dꝫ intelligi ꝙ petat hereditatem. i. declarari se heredem. vt. s. l. proxi. post princi. dum dicit sicut titij heredi tatem sed non petit aduersarium condēnari nisi ad rem quam possidet. vt in. l. licet. ¶ In text. ibi etiā id qđ postea ceperit ꝛc. idest post litem cōtest. ꝛ ante sententiam. ꝛ tunc dum dicit restituet exponit. i. condemnabitur ad restituendum. ꝛ sic etiam fiet executio. vel dic id quod postea. i. post sniam. ꝛ tunc nō fit condemnatio sed executio.

2 ☞ Possessor hereditatis de qua fuit sibi mota controuersia nō pōt alienare absqꝫ necessitate imminēte ꝛ absqꝫ autoritate iudicis: nisi prestitit satisdationē cū fideiussoribus: prout hic ꝛ quas res poterit tunc alienare. ꝛ nu. 3.

3 Dictio nisi qñ precedit dispositio vel oratio negatiua ponit.

4 Res litigiose possunt alienari ex iusta causa interueniente autoritate pretoris vel iudicis: et etiam cautione de restituendo quod supererit.

5 Prohibitio quantumcunqꝫ sit precisa: tamen subsistente iusta et legitima causa. et cum autoritate iudicis potest contra eam fieri.

Priuilegiū immunitatis vt nullo modo possit quis grauari ad onera cōis intelligiꝛ nisi subsistente iusta causa necessitatis propter guerram superuenientem.

6 Controuersia dicitur etiam ante litem contesta. Idem in querimonia.

7 Vitium litigiosi in vniuersalibus cōtrahiꝛ per solā citationē ꝛ etiam in singularibus si sit questio de dominio. sed si nō est questio de dominio non nisi per litis contesta.

1
Diuus pius.

† In vniuersali iudicio petitiōis hereditatis res efficiuntur litigiose p solā monitionē cōtrouersie ante litē cōtesta. vt si nō possint alienari nisi prestita satisdatione de restituendo res vel earum partium vel nisi interueniente autoritate pretoris ꝛ iusta necessaria causa. ꝛ tunc nō requiritur satisdatio sed sufficit nuda cautio. h. d. intellige nuda scilicet a datione fideiussorum vel pignorum non a solēnitate promissionis. quia debet promittere per solennem stipulatio
2 nem sed satisdandum est cum fideiussore † vel pignore ꝛ primo loquitur quando possessor volebat alienare absqꝫ necessitate imminente ꝛ absqꝫ autoritate iudicis vsqꝫ ibi cū autem. ꝛ tunc nihil potest alienare si non prestitit satisdationem a fideiussoribus de restituendis rebus si contingat actorem vendere vel de estimatione ipsarum sed si satisdatio est prestita tunc in dubium. an alienare possit ꝛ quas res. glo. ij. super verbo nisi. sentit ꝙ non poterit alienare. quia satisdatio est de non alienādo et non diminuendo. ergo non debet operari cōtrarium vt alienari possit. ideo dicit ꝙ ista dictio nisi ponitur pro sed. et illud verbum maluerit abundat ꝛ non debet esse in tex. ꝛ erit sensus ꝙ prohibetur alienare ꝛ ꝙ debet satisdare de non alienando.
3 sꝫ hoc est destruere tex. ideo dic † ꝙ poterit quia dictio nisi quādo precedit dispositio vel oratio negatiua ponit vt. l. eum qui. §. iniuria. s. si quis cau. sed hic precedit dispositio negatiua ꝙ
a nō pōt alienare ergo si satisdat poterit. Sed quas res poterit. dicit Bar. ꝙ res que seruando seruari nō possunt per. l. si quis instituatur. ⁊. de here. insti. ꝛ. ⁊. de iure deli. l. ait pretor. ꝛ. l. fulcinius. §. adeo. qui. ex cau. in pos. eatur. ꝛ. ⁊. ad corbo. l. pe. Et satisdatio operaꝛ conseruationē indēnitatis. qꝛ si actor vincit ha
b bebit fideiussores sup restitutionem pretij. nō enim hic diciꝛ ꝙ promittant non alienare. sed ꝙ vel nō alienabit. imo restituet ipsas res. vel si alienabit restituet estimationē. alias autē res alienare nō posset. sed in casu sequen. in ver. cū autē promittat per stipulationē de restituendo illud quod supererit factis expensis de quib⁹. ⁊. nam ibi loquitur qñ possessor non sponte sed ex necessitate imminente volebat alienare. quia nisi alienaret resultaret damnum hereditati ꝛ forte nō habet fideiussores vt possit satisdare vel si habet ꝛ nō vult eos prestare timore litis mote vel mouende. ꝛ tunc datur consiliū vt adeat pretorē et exponat casus necessitatis de quibus hic. ꝛ tunc sufficit sola cau
4 tio sine fideiussore. ¶ † Et ex ista parte not. ꝙ res litigiose possunt alienari ex causa interueniente autoritate pretoris vel iudicis ꝛ etiā cautione de restituendo qđ supererit ſm Ange. qđ
5 est magna limitatio ad tit. de litigiosis. ¶ † Not etiā ꝙ quantūcunqꝫ sit precisa prohibitio tñ subsistente iusta ꝛ legitima causa ꝛ cū autoritate iudicis pōt fieri cōtra ꝛ sic illa prohibitio in
c telligitur nisi iusta causa subsistente.[c] Si ergo aliqs habet priuilegiū immunitatis vt nullo mō possit grauari ad onera cōis
d subsistente tñ cā necessitatis propter guerrā[d] superuenientem poterit grauari: qꝛ iste casus censeꝛ exceptuatus ꝛ ita inducebat Cy. vide Bal. C. de fideicō. l. clari iuris tene mēti. ¶ † Not.
6 glo. primā ꝙ cōtrouersia dꝛ etiā ante lit. cōtest. idē in querimonia. vt. l. iij. C. fi. reg. facit. s. de procu. l. non solum. §. si status. et qđ not. Cy. in. l. si qs maior. C. de trāsa. in. ij. oppo. Nunc oppo. in glo. seq. cōtra tex. dicit anteqꝫ lis inchoaretur qꝛ videꝛ nō nisi post liteꝫ inchoatam vt. ⁊. de excep. l. si post. dum dicit non facti
7 subaudi tñ. et tunc cōcordabit cum ista. † Item oppo. ꝙ vitiū litigiosi non contrahatur nisi post litem contestatam. C. de liti. l. j. sol. ibi in singularibus iudicibus. hic in vniuersalibus ꝛ ad hoc allegatur ista. l. cum alijs allegatis in glo. Sed contra tertio ꝙ idem in singularibus. vt in aut. de liti. §. j. Sol. verū est hodie si tñ sit questio de dominio rei vt sufficiat sola citatio vt in aut. ibi posita. in titu. de liti. sed si non sit questio de dñio non nisi per litis contestationem. ꝛ tunc ipsa res nō efficiꝛ litigiosa sed actio ſm doc.

2 ☞ Questio hereditatis differtur quousqꝫ questio de falso testamento expeditur: ꝛ qualiter possessor hereditatis debeat satisdare. ꝛ nu. 4.

a ¶ Heredis. qualiter ītelligaꝛ ꝙ heres heredis testatoris ē heres vide p Fran. de Are. ꝯsi. clij.

b ¶ Si hereditatem. adde pro intel. huius tex. d. Maria. ꝯsi. i. c. ij. de libel. obla. arti. xxv. vsi. circa scōm. in. viij. fal. Cur.

c ¶ Iusta cā subsistēte. adde qđ voluit bal. ꝯsi. lxx. vbi ꝯsuluit ꝙ phibita alienatio in oēm euentū p pr̄em ꝙ ītelligiꝛ phibita alienatio q̄ fit p filiū vt se redimat a carceribus.

d ¶ Guerrā. adde qđ voluit pet. de ancha. ꝯsi. lxxx. vbi an clerici teneātur ad collectas tpe necessitatis.

3 Ubicunq pendet super aliquo preparatorio ad petitionē hereditatis puta super querela vel contratab. vel iure dicēdi nullum perinde satisdandum est acsi penderet super ipsa petitione hereditatis.

In iudicio particulari an possessor caueat lite pendente.

1 **Diuus.** †Sicut possessor hereditatis dz satisdare qñ mota est cōtrouersia super hereditate. ita qñ super falso testō que est preparatoria ad petitionem heredita. h.d. 2 †⁊ pone casum q possidebas hereditatē filij tanq heres ab intestato ego dicebam me heredem scriptum in testō ⁊ ipm producebam. tu allegasti testamentum falsuz ⁊ incidenter per modum exceptionis. vel principaliter accusando ipsum de falso ⁊ tunc adhuc questio super hereditate nō erat mota. imo super illa supersedetur quousq questio falsi expeditur. nunc dubitatur an satisdatio de qua in prin. l. sit prestanda per possessorem videtur q non. quia rescriptum diui. de quo in prin. loquitur quando questio pendebat super hereditate. 3 † Contrarium dicitur quia licet non pendeat super hereditate pendeat super preparatorio ad eam. ⁊ datur regula q vbicūq pendeat super aliquo preparatorio ad petitionez heredita. puta super querela vel contratabu. vel iure dicendi nullum perinde satisdandum est ac si penderet super ipsa petitione heredita. ne fiat aliquod preiudicium huic iudicio vniuersali. vt. j. eodem. l. si quis libertatem. ⁊ vide. j. de vsufruc. l. cuiuscunq. in fi. quid iuris sit in iudicio particulari an possessor caueat lite pendente.

4 ¶ † Item nota. hic q pendente questione falsi testamenti supersedetur in petitione heredi. ¶ Contra hoc oppo. in glo. super ver. q imo non supersedeatur. l. ij. C. de edic. diui adri. tol. sol. ibi qñ scriptus petit se mitti ī pos. bo. ⁊ aduersarius opponit de falsitate testamenti. tunc si oppositio requirit altiorē indaginem supersederetur in ea et sic missio cum non sit magni preiudicij cū possit postea retractari ī ordine iudicio. hic vero loquitur in petitione heredita. quod est iudicium petitorium et sic si non supersederetur sed procederetur esset magni preiudicij. quia nō posset postea fieri retractatio. ¶ Item oppo. q supersedeatur qr ista allegatio falsitatis venit incidenter ⁊ super incidenti pceditur vna cū principali ⁊ non fertur sñia super incidenti sed super principali. vt. l. j. C. de ordi. iu. Sol. tex. debet intelligi. qñ qō falsi fuit mota principaliter per modū accusationis. ⁊ tunc est verum q supersedeī in petitione heredi. quousq sit causa falsi finita. si aūt nō per viam accusationis sz per viam exceptionis: vt si ago peti. heredi. ex testō: ⁊ tu excipis q testm̄ est falsum. tūc pceditur super vtroq ⁊ hz locum cōtrariū q nō feraī sñia sup incidēti sed sup principali. hoc vult gl. sup verbo iudicium. ¶ Ultimo querit in glos. seq. quid vult dicere tex. vt quoꝝ iudicioꝝ glo. dicit q ponitur plurale pro singulari. tu dic q proprie stat ⁊ vult dicere q nō solum qñ pendet lis super hoc preparatorio petitiōis heredita. qr dicitur testm̄ falsum. sed etiam si super quolibet alio preparatorio vt si dicaī inofficiosum vel ruptum vel irritum vel nullum. qr eadem est rō que in preparatorio falsi.

2 ☞ Iudicium vniuersale seu qō vniuersalis mota sup hereditate: q iudicia particularia hodie nō impediebat. lz olim impediebat vt legatarios interim agere.

1 **Si testamentum.** †Si possessor hereditatis qō est cōtrouersia zueniaī ad legata: pōt heres vel ea prestare recepta cautione de restituendo si cōtingat eū succūbere in questione hereditatis vel expectare q questio hereditatis finiatur. ⁊ si petens legatū sit ille qui facit questionez hereditatis non debet audiri petendo legatū. hoc dicit. loquiī tamen cū pendebat questio cum preparatorio. qr possessor hereditatis erat scriptus heres ⁊ legitimus accusabat testamentum de falso vt postea peteret hereditatem. ⁊ idem est acsi penderet sup ipsa hereditate. vt. s. proximo. §. est ergo in electione ipsius scripti heredis vel soluere legata recepta cautione predicta vel non soluere ⁊ expectare q iudicium super falso testamento finiatur. 2 †hodie vero per. l. fi. C. eod. tit. videtur q sit in electione legatarioꝝ qr per illam legem corrigūtur iura vetera dicentia q pendente iudicio vniuersali petitione heredi. vel preparatorij ipsius non debeat moueri per tertiū aliquod iudicium particulare quod habet dependentiam ab vniuersali ne fieret aliqd preiudicium vniuersale. vt in casu. l. sequentis ⁊ etiam in fin. §. precedentis. quia hodie per illam. l. non est supersedendum in talibus particularibus iudicijs. sed est distinguendum vt ibi. ¶ In tex. ibi vel querendum est. an debeatur intellige scilicet expectando q finiatur questio falsi iaz mota et tunc apparebit. an debeatur vel non. ⁊ ista vera licet quidā aliter intellexerunt vt patet ex glos. que volunt q hic discutiatur in petitione quam legatarij faciunt de legatis. ⁊ sic erat diuersa cognitio ab illa que mota est super falsitate instrumenti. tu dic vt dixi. ⁊ illam videtur approbare Barto. ¶ In gloss. ibi tu dicas in heredis istud dictum glo. procedit iure isto quo iudicio particularia silebant quousq esset finitum vniuersale si possessor hereditatis hoc volebat. sed si non curabat poterat soluere recepta cautione. hodie vero per illam. l. fi. nō est in electione heredis. quia posset repellere legatarios petētes quousq questio falsi vel hereditatis sit finita vt. j. l. proxi. sed in electione legatarioꝝ. qr si institutus vult eos repellere pñt offerre cautionem de restituendo ⁊ compellent eum de soluendo qr illa lex vult quod questio vniuersalis mota inter te et me non habeat impedire alios quominus possint mouere iudicia particularia dummodo conuentus in eo reddatur cautus ne possit dānum recipere si succumbat in hereditate. distinguit inter legatarios ⁊ creditores.

2 ☞ Seruus si pretendat sibi deberi libertatem ex testō q speratur dici inofficiosum si erat in quasi possessione seruitutis et petat declarari se liberum ab herede scripto qualiter poterit filius exheredatus petere supersederi in illo iudicio particulari donec vniuersale super querela terminatum sit. et quid hodie et nu. 4. 5. 6.

3 Quid si seruus pretēdat libertatem ⁊ hereditatem ⁊ sit in possessione libertatis. ⁊ nu. 8. ⁊. 10.

4 Si non pretendat sibi deberi libertatem ex testamento qd dicitur inofficiosum sed aliunde nō differtur tale iudicium particulare pro vniuersali super querela vel hereditate quam sibi pretendit deberi.

5 Si procederetur in iudicio particulari anteq terminatū fuerit super querela vel hereditate quale preiudicium fieret vniuersali ⁊ qualiter posset appellari.

6 Tantum valet ad finiendam litem cancellare processum quantum diffiniri per sñiam diffinitiuam si cancellatio fit cā cognita ⁊ ex causa concernente merita cause: alias non finitur lis sed instantia.

7 Quando supersedendum est in iudicio particulari: debeat supersederi. ⁊ nu. 8.

8 An iudex ex officio possit repellere tertium mouētem iudiciū particulare.

9 Testis productus super vno articulo quādo possit super alio examinari.

10 Si egisti cōtra me rei vendi. ex vna causa ⁊ transegimus super illa: si postea agis ex alia cā vel simpliciter q debeat fieri protestatio q nō debeas deducere in nouo iudicio causam super qua transegimus.

11 Regula qui prior allegat prior agat nō hz locum qñ vnum iudicium est particulare ⁊ aliud vniuersale.

12 Iudicium particulare quando nō differatur propter questionem hereditatis.

1 **Si quis libertatem.** †Iudicia particularia per que pōt fieri preiudiciū petitioni hereditatis q est iudiciū vniuersale vel eius preparatoriū debent silere quousq in vniuersali iam inchoato vel de proximo inchoando lata fuerit sñia diffinitiua vel aliter fuerit terminatum. ad qd ex iusta cā iudex potest terminum assignare postq procedetur in particulari. sed si non potest fieri piudiciū iudicio vniuersali nō supersedebiī ī particulari vel singulari. h. d. in effectu tota lex. quā diuide in tres partes pricipales. In prima que durat vsq ad ver. nam 2 † cum quidā seruus cui relicta erat libertas. solum pretendebat sibi deberi libertatem ex testō quod sperabatur dici inofficiosum et erat in possessione seruitutis ⁊ petebat declarari se liberuz ab herede scripto sed filius exheredatus cui competebat ⁊ petebat supersederi in illo iudicio particulari. ⁊ ne fieret sibi preiudiciū. qr intendebat mouere querelam ⁊ rescindere testamentū ⁊ postea hereditatem petere. vnde si ferretur sentētia super libertate. q deberetur fieret preiudicium filio exheredato quia presumeretur testamentum fore validum ⁊ non deberet rescindi alias non deberetur libertas. j. papi. §. fi. s. titu. j. ⁊ dicitur ipsum filium fore audiendum super libertate quinimo supersedendum fore non solum in ferenda sententia vt voluit senatusconsul. sed in procedendo quia non debet in illa causa procedi vt inquit diuus traianus quousq iudicium vniuersale fuerit terminatum per sententiā diffinitiuam vel per cancellationē actoꝝ. ⁊ hoc si iudiciū sup querela iam erat cōtestatū vel inchoatū. vel supple si sperabat de proximo cōtestari vt in sequenti particula: alias nō supersederetur in pticulari pter minas q fierent de mouēdo vniuersale. ⁊ h. d. prima pars. ¶ 3 † In secūda pte in ver. nam cum quidam seruus pretendebat ex testamēto se fore liberū ⁊ hereditatem ad se pertinere quia fuerat institutus cū libertate ⁊ erat in possessione

possessione libertatis. & in hoc differt a p̄cedēti vbi erat in pos-
sessione seruitutis vt ptz q2 tex. dicit q patiebaꝛ q̄nē de statu
suo. filius aūt exheredatus vendicabat ipsum in seruitutem q2
testm̄ inofficiosum & hereditatē ad se pertinere sed ipse seruus
dicebat fore supersedendum & hoc iudicio particulari quousq3
fuerit terminatum vniuersale ne sn̄ia in particulari lata faciat
preiudicium in vniuersali. qn̄ q̄rebaꝛ qd iuris. & r̄ndit cū distin
ctione q aut iste seruus q erat in possessione libertatis erat ēt
in possessione hereditatis. & tunc d3 differri iudicium in liber-
tate. q2 erat in arbitrio filij exheredati qn̄ ageret q̄rela: nō aūt
ipsius serui qn̄ cōtra eū ageretur. si vero agat prius querela et
postea petitione hereditatis est imputandum ipsi filio nō aūt
seruo. iō supersedeat in particulari quousq3 egerit & obtinue-
rit in vniuersali. si autem nō esset in possessione hereditatis li-
cet esset in possessione libertatis tunc non supersedebiꝛ. q2 tūc
esset in arbitrio ipsius serui qn̄ ageret petitione hereditatis &
supersederet iudicium super querela mouenda per filium per
modū cōtradictionis. ideo si hoc nō facit imputet sibi q2 proce
ditur in particulari. & si seruus dicat q vult differri iudiciū pe
titionis hereditatis quousq3 durat querela seu ius querelandi
& sic vsq3 ad quinqueniū & q interim non procedaꝛ in iudicio
particulari nō est audiendus: q2 nō debet particulare per tm̄
tempus differri: sed iudex tunc debet ex officio suo examinare
an iste seruus calumnioso animo differendi iudiciū petat ipm̄
differri: et tunc ipsum nō audiet sed procedetur in particulari
si autem comprehendat q bona fide & non per calūniā hec pe-
tat assignabit sibi terminū infra quē agat petitiōe hereditatis
& iudiciū querele suscipiat p modū ɔtradictionis fiende ab ex-
heredato. & interea supersedebiꝛ in iudicio libertatis & vsq3 ad
versi. quoties. & sic ista particula differt a prima in trib9. primo
quia in prima seruus p̄tēdebat dūtaxat libertatē ex testamē-
to. hic vero libertatē & hereditatē. ¶ Itē in prima seruus erat
in possessione seruitutis & agebat ɔtra scriptū & petebat decla
rari se liberū. hic vero erat in possessione libertatis & nō age-
bat s3 patiebatur questionem ab exheredato de statu suo quo
casu distinguitur: an esset etiam in possessione hereditatis vel
nō: si q̄rimus an supersedeatur ī iudicio libertatis. ¶ Tertia
differentia quia in prima parte iudicium particulare super li-
bertate mouetur a tertio. non autem inter scriptū heredē & fi-
lium exheredatū in ista scd'a ipse idē filius exheredatus q vo-
lebat querelare & totam hereditatem petere erat ille qui moue
bat iudicium particulare super libertate & hoc non est sine ma
4 gno effectu: † quia primus casus hodie corrigitur per. l. fin. C.
eo. vbi debet distingui vt ibi habetur quādo tertius mouet iu-
diciu3 particulare. an iste tertius sit legatarius potestatiue: an
sit creditor vel an sit seruus cui relicta sit libertas. vt etiam pa-
tet ex positione casus illius. l. quam facit hic prima glo. magna
circa fi. in versi. vlti. not. ¶ Secundus vero casus non corrigiꝛ
imo iura vetera nō remanēt firma qn̄ iudiciū particulare mo-
uetur inter illos eosdē qui sperant mouere vniuersale. vt erat
hic. & l. nō distinguemus. §. si his. ff. de arbi. q de isto casu non
loquitur illa. l. fi. ideo nō corriguntur iura vetera. qd nō muta
tur stare nō prohibeꝛ. ¶ In vltima vero parte seruus nō pre-
tendebat sibi deberi libertatē ex testamēto qd dicebatur inoffi
ciosum imo aliunde. puta ex manumissione facta inter viuos
ab ipso defuncto testatore: sed bene pretendebat ad se pertine-
re hereditatē: q2 dicebat se institutū ab ipso testatore. filius aūt
dicebat testm̄ esse inofficiosum tn̄ per prius vēdicabat seruum
in seruitutem & seruus petebat differri quousq3 diffiniretur iu
dicium super querela & super hereditate: & dr̄ q hoc casu nō est
differendū: q2 hoc iudiciū particulare nō potest fieri in preiu-
dicium vniuersale. na3 posito q nō pronūtietur liber nō sequi
tur ergo testm̄ non est inofficiosum cū nō p̄tēdat se liberū ex
testō & ideo procedendum est in iudicio particulari libertatis
etiam non moto iudicio super querela nec super hereditate cū
hoc tn̄ q extra testm̄ nullū preiudiciū sumatur super iudicio li
bertatis postq̄ non pretenditur deberi ex eo & ne fiat preiudi-
cium testō. h. d. & remanet casus clarus l3 prima facie videatur
terribilis & quelibet particula recipit subdiuisione3. Ex prima
ergo parte seruus pretendebat sibi deberi libertatem. Et non
hereditatem. In secunda pretendebat sibi deberi vtramq3. In
tertia solam hereditatem ex testō libertatem vero nō. sed aliū-
de & ista reddunt casum clarum. glos. tamē magna ponit casu3
quatuor modis sed tene vltimam: quia ponitur post medium
glo. in ver. vel dic q simpliciter vt in prima parte nō loquatur
de casu liciniani. sed qn̄ extraneus erat scriptus heres et seruo
erat relicta libertas et filius exheredatus. in secunda parte in
ver. nam cum loquaꝛ in casu liciniani de quo in tex. et ponatur
s'm secundam lecturam glo. que poniꝛ in ver. ideoq3. vnde glo.
dicit q in illo ver. nam cum quidam. debet teneri media. casus

positio. expone media. i. secūda. quia glo. posuit quatuor & pri-
me tres reprobantur & hec vltima communiter tenetur. ¶ In
prima ergo particula tria iura allegātur vt supersedeatur in
iudicio particulari moto per tertium. ff. autoritas senatuscon.
quod loquitur vt supersedeatur in sn̄ia qua nihil dr̄ de pcessu:
5 & assignatur ratione fiat preiudiciū in iudicio vniuersali. † Et
quale sit istud preiudicium glo. ij. dicit q est querele non plenū
quia si nō pronuntiaretur p seruo vt sit liber quodāmodo vi-
dereꝛ pronūtiatum testm̄ esse inofficiosum quia si esset non de-
beretur libertas: non tn̄ est preiudicium plenum: quia nihilo-
minus pōt probare cōtrariū. Sed glo. opponit q nec semiple
num per. l. nemo iudex. C. de senten. & non soluit. Dic q ibi lo-
quitur de pleno qd non resultat ex sententia lata pro vno con
tra alterū. hic loquitur de semipleno ratione cuius etiā potest
appellari. vt. l. a sententia. ff. de appel. sed ius est rescriptu3 diui
traiani qd addit duo ad senatusconsultum. Primū de proces-
su q nec debet pcedi in iudicio particulari: & sic non tenebitur
r̄ndere libello. Et q ista sint vera vt supersedeatur in sententia
& in processu quousq3 vniuersale iudicium sit terminatum vel
per eam electionem actorum seu processus. vt in ver. aut indu-
catur. Aut per sn̄iam diffinitiuam. vt in ver. aut fine3 accipiat
6 † Et sic not. q tm̄ valet ad finiendam litem cancellari proces-
sum quantum diffiniri per sententiā diffinitiuā. & hoc verū qn̄
cancellatio fit causa cognita. & sic etiam ex causa que concernat
merita cause. al's non finitur lis sed instantia. arg. l. cancellaue
rat. ff. de his que in testa. delen. Tertium ius fuit rescriptum di
ui pij quod limitat p̄dicta vt ita demū supersedeaꝛ particulari
si iudiciū vniuersale erat incohatū per contestationem subau-
di vel de proximo incohandū. al's secus: quia possent elusorie
7 mine fieri. vt in. l. hec aūt. ff. si cui plusq3 per. l. falci. † Quis autē
erit ille ad cuius instantiā debeat supersederi. glo. super verbo
suspendendū. dicit q ille filius exheredatus qui vult mouere
querelam et petit hereditatē. heres ergo scriptus non poterit
petere q hoc fiat. Bart. autem tenet contrarium q etiā heres
scriptus per. l. ij. ff. de exceptio. rei iudic. cum concor. nam & sibi
posset fieri preiudicium si pronuntiareꝛ cōtra mouentem par-
ticulare iudicium quasi non bene mouerit contra scriptū: quia
8 non est heres in effectu. quinimo dicit † Barto. q ipse iudex in
officio poterit repellere istum tertiū mouentē particulare iu-
dicium per tex. in prin. dum dicit non debet iudex. Ange. vero
reprobat & dicit q errauit: quia ista est exceptio ordinis quam
iudex non debet a se opponere cū interesse non pretendat: sed
expectari q opponatur a parte. vt. l. si vnus. §. pactus. in glos.
in opponendo. ff. de pactis. nō curo de hoc. securius est tenere
Bar. ¶ Secunda vero pars ponit primo thema ex quo resul-
tat questio vsq3 ibi diuus. secundo ponit respōsionem diui pij
casu quo seruus nō solum est in possessione libertatis sed etia3
hereditatis. & iste due partes videntur clare vsq3 ibi non vero:
ibi mutat casum. quia format vnum dubium q h3 locū eo ca
su quo non est in pos. here. l3 sit libertatis. quo casu a cōtrario
sensu in casu p̄cedenti nō est supersedendū in iudicio pticulari
quousq3 moueatur & termineꝛ vniuersale. nā ad ipsum seruum
pertinet mouere petitionē hereditatis postq̄ nō est in posses-
sione. si ergo nō mouet imputet sibi: & sic nō supersedebitur in
particulari. Quid enim si ipse dicat se nolle differre agere vsq3
ad quinqueniū quo durat querela & q interim supersedeaꝛ in
particulari. Respondeo q hoc nō est fiendum quia nimis esset
longū tp̄s: s3 modus est vt seruetur media via q iudex pquirat:
an sua exceptio pponatur calūniose & aīo differendi iudicium
particulare: & tunc nō d3 audiri. An aūt bona fide: & tunc debet
audiri cū limitatione nō q differat vsq3 ad quinqueniū s3 vsq3
ad terminū breuē assignandū per iudicem infra quem moueat
petitionem here. & suscipiat iudiciū q̄rele p modū cōtradictio-
nis. & si infra illū terminū mouebit peti. herdi. expectabiꝛ quo-
usq3 illud iudiciū sit finitū anteq3 procedaꝛ in singulari. si autē
non moueat tunc non supersedebitur amplius in singulari s3
iudex illius iudicij partibus suis fungetur vt expediat illud vt
dictum est. ff. et sic limitabitur id qd ibi dictum est. & in hoc stat
9 tota difficultas que patet sublata p p̄dicta. ¶ † Ultima pars
est clara saluo q in fi. dum dicit q debet preiudicare iudicium
liberalis cause ne seruus postq̄ non pretendit libertatem ex te
stamento sed ex manumissione inter viuos nullū adminiculū
sumat ex testō quoad procedaꝛ sup vtroq3 iudicio. si eñ vellet
assumere aliqd adminiculu3 ex testō non procederetur in illo
singulari quousq3 esset expeditū vniuersale & hoc est notandū.
Et glo. inducit ad. q. de teste. vt productus super articulo vno
non sit examinatus super alio quia deponet non iuratus. sed
hoc est verum qn̄ esset oīo alius non faciens ad propositum
primi. al's secus vt potest interrogari de qualitate persone sue
vt sciatur an fide3 faciat super eo super quo fuit inductus vt si

erat attinens vel inhabilis lz super hoc non fuerit inductus. vt in aut. si dicatur. C. de testi. ad quod vide Barto. in. l. si duo. §. idem iulianus. ff. de iureiuran. † Sed vltimo Bart. inducit si egisti contra me rei vendicatione ex vna causa et transegimus super illa postea agis ex alia causa. nam illa transactio nõ impedit te agere tamen debebit fieri ꝓtestatio ꝙ causam sup qua trãsegimus non debeas in hoc iudicio nouo deducere: lz agas simpliciter nulla cã expressa. ꝛ dicit hic esse casuz. ¶ Glossa prima diuiditur in duas partes. qꝛ primo ponit quatuoꝛ lec. quarũ vltima cõiter tenetur reprobatis primis. ꝛ hoc vsq; ad ver. nec obst. iuncto versi. vel dic ꝙ simpliciter que postea sequitur. ¶ Secũdo format tres oppo. in illo versicu. nec obst. ꝛ versicu. vlti. not. postea ponit casum in tota. l. fina. C. eo. de qua vltimo oppo. prima positio reprobaꝛ propter duo. qꝛ vult ꝙ in tota. l. ponatur casus de liciniano qð nõ cõuenit principio seu prime parti legis. sed dũtaxat secunde. Jtẽ quia ponit ꝙ licinianus habebat coheredẽ qꝛ in tota. l. non dicit secũda lectura vel positio q̃ ponit in ver. ideoq; reprobaꝛ ꝓpter primã rõnẽ qꝛ ponit similiter ꝙ in tota. l. fuerit casus de liciniano quod nõ conuenit prime parti. l. non propter secundam. qꝛ nõ ponit ꝙ licinianus habuit coheredem. ¶ Tertia lec. in ver. alij dicunt reprobaꝛ per glos. qꝛ nõ meruit ponit ꝙ iste licinianus fuerit exheredatus ꝛ ꝙ assereret se filiũ. Lectura in ver. vel dic cõiter tenetur ꝙ in prima parte vult ꝙ nõ ponatur casus de liciniano sed ꝙ erãt tres persone. s. extraneus institutus ꝛ filius exheredatus ꝛ seruus cui erat relicta libertas. ꝙ seruus dicebat se liberum ꝛ ita petebat pronuntiari. filius aũt petebat supersederi ne sibi fieret preiudicium in peti. here. ꝛ dicit fore supersedẽdum cũ limitatione que habeꝛ in tex. in scða vero parte ponaꝛ casus de liciniano ꝛ ꝙ erãt due tm̃ ꝑsone. s. licinian⁹ q dicebat se heredẽ scriptũ cũ libertate ꝛ erat in pos. liberta. Jtem filius exheredatus qui mouebat questionem liciniano super libertate ꝛ dicebat ipsum seruũ ꝛ tũc licinianus erat reus ꝛ nõ actor. ꝛ tunc dic vt in litera posui casum. ¶ Nunc opp. primo de. l. qm̃. C. de adulte. vt primo procedatur in questione status ꝙ in causa criminis gl. nõ bene soluit ꝛ hic dr cõtrariũ ꝙ in ea supersedetur quousq; causa testamenti ꝛ hereditatis sit finita. dic fm Bar. ꝙ ibi causa status erat preiudicialis ad alterã ꝛ altera nõ erat ad eam. hic vero secus qꝛ questio status erat preiudicialis ad petitionem hereditatis ꝛ ecõuerso. nam si ferebaꝛ sententia pro libertate preiudicabaꝛ filio petẽti hereditatẽ et econuerso si ferebatur snĩa pro filio super hereditate fiebat preiudiciũ in causa status. vt. l. papi. §. fi. s. eo. in primo quidẽ qualequale nõ plenũ. vt. l. seq. glo. in scðo plenũ: ideo prefertur qð hereditatis tanq; maioꝛ ꝛ vniuersalis ꝛ esset centũuiralis. ¶ † Jtẽ oppo. secũdo de. l. qui prioꝛ. ff. de iudi. vbi dicitur ꝙ qui prioꝛ appellat prioꝛ agat. ꝛ sic causa prius incboata prius debet terminari: sz hic causa status primo fuit inchoata lz altera speraretur inchoari. ꝛ tamen in questione status non proceditur sed expectatur ꝙ altera prius termineꝛ. Solu. ibi qñ ambe questiones sunt particulares. hic vero vna erit particularis altera vniuersalis ꝛ magna ꝛ centũuiralis. i. inducta a senatoribus qui erãt centum numero ꝛ illa prefertur. vt. l. non minorem. s. de iudi. Sunt etiã alie differentie inter primũ casum ꝛ scðm. de quibus vide per Bart. ¶ † Ultimo oppo. ꝙ nõ supersedeatur in qõne libertatis vel alia singulari questione propter questionẽ hereditа. vt. l. fi. C. eod. vbi pendente lite super hereditate inter te et me legatarij pñt agere cõtra scriptum ꝛ ipsum compellere ad soluendum prestita cautione de restituendo si contingat scriptum succumbere in causa heredita. et creditores hereditarij possunt agere vel contra scriptum vel contra legitimũ qõnem inferentem: ꝛ etiam serui quibus est libertas relicta ꝛ nõ supersedetur. glo. fatetur ꝙ hodie lex ista in hac prima parte sit correcta per illã: quia nõ erat conueniens ꝙ questio heredi. q̃ erat inter te et me habeat differre cãm cuiusdam tertij vt sic posset fraus cõmitti vt cõcludamus adinuicẽ tu ꝛ ego in preiudiciuz tertij volentis etiã litem particularem mouere. et ita loquiꝛ. l. contraria. in qua glo. postea ponit casum in singulis verbis illius quia est lex longa. ꝛ aduerte qꝛ illa. l. est seruanda in terminis in quibus loquitur quãdo tertius mouet qõnem particularem cõtra alterũ ex litigantib⁹ de hereditate. sed interdũ alter ex litigantibus de hereditate mouet questionem singularẽ cõtra alterum vt in scðo casu huius. l. vbi filius exheredatus q volebat mouere questionem super hereditate cõtra licinianũ anteq; moueret mouit questionẽ seruitutis asserẽs ipsum esse seruum. quo casu an supersedeaꝛ in ista dic vt in tex. ꝛ habetur etiã in. l. nõ distinguemus. §. si is. s. de arbi. ꝛ isto casu iura vetera nõ reperiuntur correcta per illam. l. aliquãdo vero contra tales litigantes de hereditate nõ mouet questio singularis sz potius econuerso ipsi vel alter ipsoꝝ mouet alteri tertio puta debitori hereditario vel possessori rei hereditarie ꝛ alter venit ad impediendũ ne agat vt sibi non fiat preiudicium. tunc quid iuris esset in hoc iure. habetur. ff. eo. l. bonefidei quo casu etiaz illa. l. fin. non corrigit ideo remanet firma. l. bonefidei et in hoc stat substantia huius articuli. de quo vide per Bar. in. l. si post. ff. de exceptio. cetera vide hic per Barto. circa fi. in quadam distinctione.

2 ☞ Qui ignorat non habet voluntatem.

1 **Legitimam.** † Qui elegit viam incompetentem per erroꝛem nõ preiudicat sibi incompetenti quam ignorabat sibi competere hoc dicit. fallit in casu. l. l. finali. C. de conditio. quando vie sunt contrarie et proueniunt ex eadem scriptura. tunc vna electa etiam ignoranter si eligens succumberet ad aliam non reddit. quod declara vt dixi in. l. mater. s. titulo. j. Et pone quod ille qui poterat succedere ab itestato fuit heres institutus testamentum tamen non valebat vel poterat per querelam expugnari: sed ipse hoc ignorabat et adiuit ex testamento. ꝛ cum postea pronuntiaretur nullum vel fuerit expugnatum volebat hereditatem habere ab intesta. per alios venientes ab intestato opponebatur quod non poterat quia eligendo viam testati videbatur renuntiasse vie intestati cũ essent vie contrarie: vt in eodem subiecto stare non poterat: contrarium dicitur si ignorabat testamentum esse nullum vel expugnari posse vel per consequens ignorabat viam intestati sibi cõpetere. ꝛ idem dic si dubitabat. vt. C. de furtis. l. manifestissimi. §. sin autem. nam et ignorans non videtur actum gerere: et sic non videtur renuntiare quia renuntiatio innititur voluntati: 2 † ꝛ qui ignorat non habet voluntatem. vt. l. ex maleficijs. §. longe minus. ff. de actionibus et obligatio. et glo. ponit hic casum per. l. mater. s. titulo. j. in exheredato qui acceptauit commodum ex testamento: vt non videatur renuntiasse querele si acceptatio non tenuit: vt quia forte illud commodum erat ademptum potest etiam poni quando erat preteritus et sic testamẽtum erat nullum: tamen in suo arbitrio erat facere ipsum recõualescere approbando testamentum: vt si ignorabat testamentum inofficiosum vel nullũ non videtur approbasse: sed si sciebat videtur approbasse et tunc excluditur quia impugnando testamentum facit testamentum reconualescere: sed si non erat in sua potestate hoc facere vt quia erat nullum propter defectum solennitatis et ipse nihilominus scienter acceptauit non facit ipsum reconualescere. sed an repellatur ab impugnando dic vt dixi in. l. mater. quia aut sciuit aut errauit in iure aut in facto.

2 ☞ Petitio hereditatis ad hoc vt contra aliquem detur requiritur quod possideat aliquã rem hereditariam ꝛ minimaz vel quasi possideat aliquod ius hereditariũ non autem quod possideat totam hereditatem vel quotam. Jtem requiritur ꝙ possideat pro herede vel pro possessore.
Quid si possideat pro domino vel quasi.
Agens petitione hereditatis necesse est ꝙ sit heres vel in totũ vel in quota parte hereditatis.

3 Forma libelli in petitione hereditatis. ꝛ nu. 13.

4 Possidere pro herede dicitur ille qui credit se heredem et ita allegat siue non sit siue sit ad hoc vt possit conueniri. et numero. 10.
Quid si scit se non esse an dicatur possidere pro herede.

5 Ratio non dicitur bona quando continet idem cum dicto. sed debet continere diuersum.

6 Etiam contra illum qui possidet non pro herede nec pro possessore nec titulo habili ad transferendum dominiuz datur petitio here. vtilis non directa.
Quid in re redacta ex re hereditaria.

7 Uerbum possidere pro herede pluribus modis sumitur. ꝛ numero. 10.

8 Jura incorporalia aliqñ proprie possidẽtur aliqñ improprie ꝛ aliquando impropriissime.

9 Actiones non proprie possidentur: nec quasi possidentur: nisi improprie vel impropriissime. ꝛ ꝙ ideo pro eis non dentur interdicta pos.
Qualiter reperiatur quasi possessorium in actionibus personalibus ad aliquid annuum vel menstruum prestandum competentibus.

10 Quod hic actio ꝛ sic petitio hereditatis non detur cõtra titulo possidentem. ꝛ nu. 12.

11 Jn petitiõe hereditatis quare ꝛ qualiter fiat interrogatio cõuento an possideat ꝛ an pro herede vel pro possessore ꝛ qualiter respondeatur.

12 Ratio quare hec actio nõ detur cõtra titulo possidentem. ꝛ qñ detur. ꝛ nu. 13.

Regulariter

1 Regulariter. †Hic incipit secūda pars ti. in qua declaratur cōtra quē detur hec actio vsqꝫ ad.l.itē videndū.§.fi.h.d. ꝙ datur cōtra illū qui possidet pro herede vel pro possessore etiā minimā rem hereditariā vel aliqđ ius incorporale.h.d.primo ⁊ dꝫ agens narrare se heredē vniuersalē insolidum vel pro parte ⁊ petere hec declarari a iure actionis ⁊ implorare iudicis officiū vt aduersarius condēnetur ad restituēdū rem quā possidet.hoc secūdo: ⁊ pro herede dicitur possidere qui possidet tanꝙ heres cū tamen non sit licet credat esse: si autē ~~fit~~ *scit* adhuc tenetur ⁊ potest cōueniri si se heredē appellat qui.auteꝫ non asserit se heredem nec allegat aliquā iustam causam vel titulū quare possideat tunc dicitur possidere pro possessore ⁊ similiter conueniri potest.hoc tertio ⁊ vltimo dicit vsqꝫ ad.l.nec 2 vllam.§.j.qui incipit omnibus.¶†No.ꝙ ex parte cōuenti ad hoc vt possit hac actione conueniri requiruntur duo ꝙ possideat aliquam rem hereditariā ⁊ minimam vel quassi possideat aliquod ius hereditariū: non autem requiritur ꝙ possideat totam hereditatē vel quotā. Item requiritur ꝙ possideat pro herede vel pro possessore.si auteꝫ possideret pro dño vel quasi dño: quia nō cōtenderet se heredē sed dominium vel quasi dñm allegando titulum habilem ad transferendū dñium vel quasi dominium non posset cōueniri petitione hereditatis nisi titulus haberetur pro nō titulo.vt.j.eo.l.nec vllam.§.j.ij.⁊.iij.vt quia titulus est nullus.vel nisi in quibusdā alijs casibus qui ponuntur in.§.neratius.cum seq.vsqꝫ ad.§.heredem autem.in quibus tenetur vtili nō directa postꝙ habet titulum.ille vero qui agit necesse est ꝙ sit heres vel in totum vel in quota parte heredita-3 tis.¶†Secundo no.quid habet narrare in suo libello: qꝛ narrat ꝙ sit heres in totum vel pro parte. Item ꝙ habet concludere ⁊ petere: scilicet ꝙ declaretur heres.nā hec actio est mixta ⁊ sicut in rei vendicatione quis petit declarari se dñm ita et in ista petit declarari se heredem: ⁊ hoc venit iure actionis. Item petit condēnari aduersarium ad restituendū id quod possidet vel in totum si est heres in totū vel in parte si est heres pro parte quantumcūqꝫ res sit modica ⁊ pars hereditatis quam pretēdit habere sit magna: nam si valet mille ⁊ res que possidetur valet decem non petit condemnari nisi in dimidia ipsius rei.

4 ¶†Ulti.not. ꝙ ille dicitur possidere pro herede qui credit se heredē.⁊ ita allegat siue non sit siue ꝙtum ad hoc vt possit cōueniri non ꝙtum ad hoc vt agens possit obtinere: qꝛ tunc obtinebit quando aduersarius non est. secus si est licet agere potuerit. Quid si scit se non esse an dicatur possidere pro herede. iste tex.querit ⁊ non respondet ad hoc sed dicit eum teneri hac actione.glos.vult ꝙ nō dicatur teneri pro herede postꝙ scit se non esse sed potius pro possessore: ⁊ ita tenetur non tanꝙ pos-5 sideat pro herede.¶†Not.in.l.qui interrogatus. ibi dum dicit quia possideo ꝙ quando ratio cōtinet idem cum dicto non dicitur bona ratio.quia debet continere diuersum.et ideo si testis interrogatus quomodo scit respondet quia scio: non reddit sufficientem rationem: ideo nō facit fidem.vt not.s.de offi. 6 procu.cesa.l.fi.in glo.super ver.nō habent.¶†In.l.regulariter.oppo.j.ꝙ hec actio detur contra illum qui possidet etiam nō pro herede nec pro possessore imo nō titulo habili ad trāsferendum dñium.j.eo.l.nec vllam.l.neratius.⁊ sequen.Solu.verum est vtili sed directa non vt hic.¶Item adhuc opponitur ꝙ etiam si possideat non rem hereditariam nec ius hereditarium adhuc teneatur: vt.j.eo.l.qđ si in diem.§.sed ⁊ his.Solu. verum est vtili quando id quod possidet licet non sit hereditarium tamen est redactum ex re hereditaria vt ibi. directa vero non nisi sit rei hereditaria vel in hereditate reperta: vt hic.⁊.j. 7 eo.l.non tñ.in prin.⁊ hec habentur in glo.j. ¶†Tertio oppo. ꝙ non detur contra possidentem pro herede: quia possidet tit. vt.j.pro herede. per totum.⁊ hec actio non datur contra titulo possidentē.vt.l.hereditatē.C.in qui.cau.ces.lon.tēpo.prescrip. Solu.ista vero pro herede pluribus modis sumitur aliquādo pro vero titulo vt cum quis est verus heres alicuius ⁊ possidet aliquaꝫ rem in hereditate repertam tanꝙ hereditariam cum non sit imo est aliena quo casu eam vsucapit vel prescribit titulo pro herede. vt in contrario. hic vero verba ista non significant verum titulum seu quendā modum possidendi quia dicit se heredem et aduersarius dicit cōtrariū ꝙ imo ipse est heres et ignoratur quis eorum sit sed in precedenti nō ignoratur nec 8 patitur questionem de hereditate ⁊ hoc vult glo.ij. in princip. ¶†Quarto ⁊ vltimo oppo.cōtra text.ꝙ improprie loquatur dum dicit vel ius possidet ⁊c.quia iura incorporalia non possidentur: vt.j.de acqui.re.do.l.seruus.§.incorporales.Sol.glo. fatetur dicens ꝙ improprie loquitur. et ponitur hoc verbum possidet pro quasi possidet.iura enim incorporalia quasi possidentur.⁊ aliquando proprie quādo coherent rebus corporalibus vt seruitutes.aliquando improprie quādo non coherent vt sunt actiones quas quis habet contra aliquem. aliquando impropriissime vt sunt actiones quibus quis alicui tenetur. Nam ꝙtum ad istā materiā contra ipsuꝫ datur hec actio sicut debitor hereditarius: vt.j.eo.l.nec vllam.in fi. ergo necessario oportet dicere ꝙ habeatur pro possessore cum nō detur nisi cō-9 tra illum qui possidet.vt in hac.l.†Ista glo.semper allegatur ꝙ actiones nō proprie possidentur nec quasi possidentur nisi improprie vel impropriissime.ideo pro eis non datur interdicta pos.vt.l.ij.j.quo.bo.Et per hoc Legiste reprehendunt Canon.qui dicunt reperiri quasi possessoriū in actionibus personalibus: vt in.c.querelā.extra de ele.sed illud procedit in actionibus personalibus cōpetentibus ad aliquid annuū vel menstruum prestandum nō sic quando prestatio non est annua vel menstrua.ita loquitur ista glos.⁊ ista.l.ij.ideo decisio Canoni. est bona ⁊ vtilis: quia si ille qui est in quasi possessione annue prestationis turbetur vel spolietur in ea habet vtile interdictū vti possidetis vel vnde vi.vt in illo.c.querelā.⁊ hoc dic vt not. in.l.certis annis.C.de pac.⁊ vide omnino Inno.in.c.in literis. 10 de resti.spo.in.ij.col.¶†Ulterius in.l.pro herede. repetitur per glo.oppo.facta in.l.regulariter.ꝙ hec actio non detur contra possidentem pro here.quia illud est possidere ti.⁊ hec actio nō datur contra titulo possidētem.glo.dicit ꝙ possidere pro herede potest intelligi tribus modis quod dic vt in glo.⁊ hec sumitur tertio modo non pro illo qui est verus heres.sed pro illo q dicit se heredem ⁊ alter negat ipsum esse heredem ⁊ est questio de hereditate de qua cōtendunt. nam siue sit verus heres siue non sit ex quo tamen asserit fundatur intentio agentis vt possit agere hac actione: sed vt possit obtinere non nisi re vera sit heres.ideo qui melius probabit obtinebit.quādo autem non patitur questionē de hereditate in qua dicit se heredē tunc procedit oppo.ꝙ est verus titu.⁊ ita loquitur tit.pro herede. ¶Item oppo.in alia glo.que incipit.s.ex testamento contra ver.sed an is.nam videtur velle ꝙ pro herede dicatur possidere non solū ille qui non est sed putat se esse ⁊ sic est bone fidei. sed etiam ille qui scit se non esse. qꝛ de hoc querit et postea dicit ipsum teneri hac actione: sed hoc non videtur verum: quia si scit se non esse non pōt dici ꝙ teneatur vt heres in animo suo lꝫ in verbis hoc dicat potius inspicitur animus ꝙ verba.glo.fatetur hoc ⁊ propter hoc exponit literā quatuor modis. primo ꝙ sciebat se nō esse heredem de iure ciuili antiquo.l.xij.tabularū credebat se heredem de iure nouo ciuili: sed per constitutionē vel senatusconsultū vel de iure pretorio hoc est diuinare.licet glo.teneat. plus placet tertia solu.licet de hoc querat an pro herede possideat.nō tamē ad hoc rñdet sed dic eum teneri hac actione.vnde dicam ꝙ non dicitur possidere pro herede vt in cōtrario et tantum tenetur hac actione tāꝙ possidens pro possessore.ista potest satis transire.vel dic nō habemus curare quid habet in animo sed quid asserat.vnde lꝫ verum sit ꝙ non possideat pro herede attento animo est tamen perinde ac si pro herede possideret postꝙ ita asserit vt fundetur intentio agentis. agit ergo contra ipsum tanꝙ pro herede possideat licet sciat se non esse. pro isto intellectu facit.l.sequens dum dicit vel per mendaciū. nam in effectu vult ꝙ ille dicatur possidere non pro herede sed pro possessore qui nō asserit se heredem etiaꝫ per mendacium. quasi dicat siue bona fide asserat se heredē quia ita credat: siue per mendaciū qꝛ scit se non esse tenetur pro herede non ꝓ possessore.sed si nullo modo asserit se heredem etiam per mendacium non possidet pro herede sed pro possessore si non allegat aliquam aliā causam quare possideat.puta titu.⁊ ita intellige 11 prin.glo.mag.posite in.l.seq.¶†Ulti.illa gl.mag.in.l.qui interrogatus.querit qualiter fit ista interrogatio in petitiōe heredi.virtute titu.de interro.acti.ne actor frustra litiget.quia si non fieret nec probaretur per actorē ꝙ possideat pro herede vel pro possessore si in calculo ferende snīe diceret se nō possidere vel non ꝓ herede: aut pro possessore absolueretur ⁊ actor frustra litigasset.vt.j.de rei vendi.l.qui petitorio. ¶In glo.sunt tres opi.prima fuit Bul.ꝙ fiat alternatiue.⁊ etiam alternatiue rñdeatur an possideat pro herede vel pro possessore.que opi.cōiter reprobatur: quia debet fieri clare ⁊ taliter ꝙ reddatur certus: ⁊ hec alternatiue reddit obscuritatē.Secunda fuit Placē.qui posuit aliqua verba obscura ꝓpter que fuit laceratus a glossatoribus antiquis.⁊ glo.dicit ꝙ fuerūt somnia. ⁊ in.l.cogi.C. eo.dicit: ꝙ meruit volui in sceno.sed alij sustinēt dicentes ꝙ lꝫ sint verba obscura ⁊ impropria.tamē locutus est ex altitudine ingenij ⁊ dant aliquas expositiones.vt in glos.hic.sed omittamus hic que cōiter non tenentur.Tertia fuit opi.Jo.⁊ Azo.et omnium glo.ꝙ non fiat vna tantum interrogatio sed plures. quod dic vt in glo.⁊ ista cōiter practicatur ⁊ obseruatur.⁊ vide Cy.in.d.l.cogi.¶†Postremo extra glos.queritur cum cōiter

dicamus φ hec actio non detur contra titulo possidentem: vt etiam colligitur ex ista.l.nec vllam.rationem allegat que sit ratio huius: quia est principale fundamētū huius materie.glo. in.l.hereditatem.C.in qui.cau.ces.lon.tem.prescri.ponit vnam rationem quia qui se asserit titulo possidere non ɔdicit agenti. non enim negat ipsum esse heredem sed dicit posito φ scit res quam ipse possidet nō pertinet ad aliū sed ad se.quia emit a tali vel fuit sibi donata.sed qū non allegat titulū sed asserit se heredem ɔdicit agenti ꝛ iudicium non est nisi inter dicentē ꝛ contradicentē.sed qū alteri non ɔdicit non est ꝓprie iudiciū: actor eñ principaliter asserit se heredē.et in hoc deberet esse ɔdictio vt esset ꝓprium iudiciū: quia hoc principaliter petit declarari. Ista ratio est bona sed non perfecta.vnde doct.assignāt aliam rationem quia qui allegat tit.allegat potētius ius ꝛ fortius φ̄ ille qui asserit se heredem.ꝛ agit hac actione.nā in hac actione non veniūt solum res hereditarie que erant in dñio defuncti. imo etiā non hereditarie.i.que non erant in eius dñio sed fuerunt in hereditate reperte: vt quia cōmodate defuncto vel penes eum deposite: vt.j.eo.l.ꝛ nō tantū.ꝛ sufficit sibi probare φ res quam petit tenebatur ꝛ possidebatur per defectū tempore mortis.lꝫ non probet φ esset dñs.istud est facile ꝓbare. sed ille qui allegat titulū allegat dñium vel quasi dñium qđ est difficile ꝓbare.vnde cum possit esse φ res que petitur fuit in hereditate reperta.ꝛ tamen nō erat defuncti sed erat illius qui nūc possidet ex titulo quem allegat.nō sequitur tu es heres.et ista res fuit in hereditate reperta.ergo debes me vincere cum ego allegem potentius ius φ̄ tu.ideo ne frustra litiges repelleris ab agendo.ex hoc patet φ tunc titulus excludit hāc actionem quādo est sufficiēs in translationē dominij vel quasi dominij. al's secus.vt in ti.cōmodati vel depositi.nam tale allegans nō excludit peti.here.vt no.in.d.l.cogi. ¶ Sed ponamus φ agēs peti.here.asserat illam rem esse hereditariā ꝛ fuisse in dñio defuncti.an allegatio tituli excludat ipsuꝫ agentem. Rñde φ sic: quia non agit rei vendi.sed peti.here.ꝛ posito φ dicat rem esse hereditariā hec est preter naturā actionis: quia hoc non requiritur φ dicat.ꝛ posito φ dicat nō requiritur φ probet fuisse in hereditate reperta.ergo allegans titulū fortius ius allegat φ̄ agens hac actione. [13] † Et propter hoc Ange. dicit se practicasse φ in libello semper cumulabat[a] cū peti.here.ꝛ rei vendi.petendo declarari se dominum nō solum heredem ad hoc vt allegatio tituli ipsum non excluderet ab agēdo licet eñ excludat peti.here.nō excludit rei vendicationem. sed Guil.de cug.in.l.ij. C.eo.tenet φ rei vēdicatio nō possit cumulari cum peti.here. que sunt tales actiones φ sententia absolutoria lata in vna facit preiudiciū in altera: vt.l.si quis cum totū.§.pe.j.de except. rei iudi.quando pretendit dominium ex causa hereditaria,secus si ex alia causa diuersa. Si enim allego me dominuꝫ: quia successi Titio qui erat dominus et succubui. siue egerim peti. heredi.non possum postea agere rei vēdi.ꝛ probare dñium ex illa eadem causa: siue econuerso.ꝛ ista plus placet quia Ange. non ponderauit nec meminit de dicto Guil, posset tamen cumulare si assereret se dominū ex alia causa φ̄ hereditaria. ¶ In l.precedēti omisi vnum quod declarat istam materiam.ꝛ scias φ tunc titulus excludit petitio.heredi.quando fuit acquisitus in vita defuncti.secus si post[b] mortem.ita not.dicit Bal.ꝛ miratur a nemine fuisse animaduersum.in.l.edicto.C.de edi.di.ad. tol.in.ix.ꝛ.x.oppo.per illū tex.in fi.ista est vna magna limitatio ad istam materiā ꝛ non audeo ipsam approbare,nec intendo reprobare nūc ex his que not. per Bar.in.l.cogi.C.eo. in fi. videtur colligi manifeste per Bar.in questione illa an titulus superueniēs post litem incohoatā in hac actione excludat agentem. constat enim φ non potuit inchoari lis nisi post mortem defuncti.ergo videtur velle φ titulus acquisitus etiā post mortem habeat impedire hanc actionem quando non est quesitus ab illo qui poterat cōueniri hac actione pluries tamen in consilijs hoc de mente Bal.allegaui.

[2] ☞ Titulus quem possessor scit esse inualidum non habetur pro titulo putatiuo: nec sufficit ad vsucapionē vel prescriptionem.nec ad impediendam petitionem hereditatis.

N ec vllam aliam.

[1] Omnibus. † Titulus nullus quē possessor scit esse nullū non excludit petitionē hereditatis qꝛ habetur pro nō titulo.h.d.vsqꝫ ad.§.is autē.ꝛ ponit tria exēpla. pone φ querit an sit dare casum in quo possidens titulo dicatur possidere pro possessore ꝛ possit cōueniri hac actione.ꝛ dicit φ sic,non solum in vno titulo.i.in vno genere titulorꝫ.imo etiā in quolibet genere.s.quādo titu.erat inualidus ꝛ possessor hoc sciebat.nā tunc iste titu.pro possessore.i.iste modus loquendi.quia iste non est proprie titu, coheret tunc tali ti.nullo ꝛ facit vt non excludatur hec actio.vt in exemplis hic positis.Et aduerte quia hoc casu possidens tenetur hac actione directa.sed quando titulus esset validus tamen propter aliam causam diceretur hec actio tunc esset actio vtilis non directa.vt in casu.l.neratius.cum seq.vsqꝫ ad.§.heredem autem. ¶ Pro declaratione gl.super ver.sciens. quod inci.quid si ignorans.oppo.cōtra istos text.nam volunt φ tit. nullus habeatur pro nō titulo.ꝛ sic non excludit petitionē hereditatis contra qđ imo habeatur pro titulo ꝛ habeat effectus quos habet verus titu. nam duplex est tit. scꝫ verus ꝛ validus [2] ꝛ ad hoc non est dubiū.† Item non verus nec validus sed putatur validus.ꝛ dicitur ti.putatiuus.ꝛ ita sufficit ad vsucapiēdum ꝛ prescribendum sicut verus vel validus: vt.l.non solum. §.quod vulgo.j.de vsuca.ꝛ.l.celsus.cum ibi no.Sol.tex.hic soluit dum dicit sciens non loquitur quando possessor sciebat titu.fore inualidum quo casu non habetur pro titulo putatiuo nec sufficit ad vsucapio.vel prescriptionem ꝛ eodem modo nō sufficit ad impediendā hanc actionē dari: sed si putaretur validus haberet locum cōtrarium ꝛ sufficeret ad excludendū hanc actionem ac si foret validus ꝛ hoc probat glos.per alias rationes.sed Guar.tenet cōtrarium quia posito φ putetur validus verum est φ non validus ꝛ sic possessor non pōt ostendere causam iustā ex qua possideat.ergo tene pro possessore: vt in principio huius.l.nam ad hoc vt quis teneatur pro possessore nō requiritur φ teneat mala fide vel scienter sed sufficit φ non habeat in veritate aliquam causaꝫ iustam ꝛ ita est hic. quia titulus est nullus: quia non est iusta causa detinēdi. glo.tenet primā opi. Tu distingue an credatur validus per errorem facti.et ꝓcedit opi.glo.nam tunc dicitur putatiuus iusto errore ꝛ tunc loquūtur iura dicētia φ talis titulus sufficit ad vsucapiendū vel prescribendum ꝛ eo modo ad impediendā hāc actionem an putetur validus per errorem iuris.ꝛ tunc habet locum opi.Guar. nec tunc dicitur putatiuus φ̄tum ad prescribendum vel vsucapiendum vt sufficiat ergo nec φ̄tum ad impediendā hāc actionem. ¶ Sed queritur in glo.in ver.item quid qū est nullus.an impediat hanc actionem dari distinguitur inter scientē ꝛ ignorantem quid si titulus erat validus: et sic de sui natura excludit hanc actionem: an sit distinguendum inter scientem ꝛ ignorantem.certum est enim si possessor est bonefidei. talis titulus hanc actionem excludit.quid ergo si sit malefidei. ꝛ si queritur quid inspiciatur an validitas tituli vt excludatur hec actio.an mala fides possessoris vt non excludatur.glo.tenet primā partem φ potius validitas tituli vt excludatur qꝛ iura dicētia nō dari ɔtra titulo possidentē indistincte loquunꝭ.tene mēti glo. ¶ Ultimo oppo.qū titulus est nullus ꝛ possessor sciebat conuenitur de actione etiā si non asserebat se heredeꝫ vt patet hic.qꝛ tenet pro possessore.ɔtra φ imo nō teneaꝭ actione hac nisi asserat se heredē: vt.j.titu.j.l.j.in fi.Sol.hic loquiꝭ in vero possessore.ibi in quasi possessore ſm glo.

[2] ☞ Is qui dolo desijt possidere si i petitione hereditatis fuit condēnatus ꝛ soluit estimationem non liberatur possessor secus econtra.

[3] Quod is qui dolo desijt possidere teneaꝭ vtili que succedit in locum directe.ꝛ heres eius actione in factum.

[1] Is autem. † Contra non possidentē vel quasi possidentem non daꝭ hec actio nisi ratione doli pro possessore habeatur.h.d.supple ꝛ nisi tempore sententie reperiatur possidere: vt.j.eo.l.item videndū.§.si quis eum. [2] ¶ † In tex.ibi: si sciens.dic sciens inualiditatem testamenti.et sic non teneri ad restituendū: ꝛ nihilominus restituit vt possit conueniri ac si non restituisset: sed ad quid cōdēnabitur.dic ad estimationē hereditatis. facit.j.de noxa.l.electio.§.si is.ꝛ tunc queritur si condēnatus soluat estimationem an liberetur possessor φ̄uis teneatur hac actione.dic φ non: vt in ea.l.§.pe.sed econtra si actor egisset contra possessorem ꝛ obtinuisset bene li[3]beraꝭ restituēs: vt ibi habeꝭ.ꝛ scias φ qui dolo desijt possidere tenetur vtili nō directa.vt dicit glo.super ver. sciens. ꝛ probatur.j.de noxa.l.electio,§.si is,dum dicit: qꝛ hec actio locū directe ꝛc,ergo est vtilis nō directa que tñ succedit loco directe: qꝛ vere nō possidet sed habeꝭ pro possessore.sed heres eius nec directa nec vtili: sed actione in factū.vt dicit glo.

[2] ☞ Rem quam defunctus ꝓpter malā suam fidē non poterat vsucapere vel prescribere. nec etiam heres eius poterit licet sit bonefidei.non sic in alio successore singulari ꝛ nu.3.

[3] Mala fides defuncti φ de iure canonico nō noceat heredi bone fidei.

[1] N eratius. Casus qui ponūtur vsqꝫ ad.§.heredem continnātur ad inuicem. nam debes scire † φ non solum hec actio datur contra titu.possidenteꝫ.si tamen titulus erat nullus ꝛ sciebaꝭ nullus: vt in.§.

---

[a] ¶ Cumulabat. adđ φ idē Pau. de castr.in consi. cxxxix.inci.icausa que vertiꝭ coram dño locūtenente patrie forisiulij iter se Nicola. tꝫ φ possit cumulari, et ibi qū cognosciꝭ φ sit cumulata petitio hereditatis cū rei vēdicatione.de quo etiā ꝑ doc.in.§.sed iste. ꝛ in.§.oīm.insti. de act.ꝛ ꝑ Cy.in l.cogi.C.de peti. here.Frā.cur,

[b] ¶ Secus si post mortē. Adde eūdem Pau.in.d. l.edicto. in finalibus verbis.et in ɔsi.cccxxi.in nouis ici.qriꝭ ꝑmo an datio,colū.ij. versi.tertio qriꝭ. sed adde φ ɔtra Bal.tenet Sali. i.d.l.edicto,ꝛ ibi do,Alex. đ imo, ꝛ Ang.are.in.§. sed iste. instit. de act.Frā.cur,

Ratio.

vt in.§.precedentibus.imo quandoq etiam si titulus sit validus.z hoc in duobus casibus qui ponuntur in istis.§.ponitur hic secundus.in.§.seq.qđ si quis.qui subdiuidit in plures vsq ad.§.heredem. Et primus casus est quādo ille erat titulus vniuersalis habitus ab illo qui poterat conueniri hac actione: qz tenebat pro herede vel pro possessore.si eni decessit anteq conueniretur heres eius licet habeat veruz titulum in hereditate illius titu.s.pro herede.nihilominus qz reputatur eadē psona cum defuncto sicut defunctus poterat hac actione cōueniri:ita z heres eius siue sit bone fidei. quia credat q bona que ego peto sint de hereditate illius cui successi nō illius cui dico me heredē siue male fidei:quia sciant q non sint de hereditate illius: sed de hereditate alterius quam dico ad me pertinere.h.d.iste §.cum prin.l.seq.que incip.etiā fm vnam lec.z in multis locis allegatur pro prin.l.sed aliqui non habēt pro prin.huius.l.sed pro ver.continuatiuo. Et not.quia hoc casu datur directa petitio hereditatis sicut daretur contra defunctum si viueret:quia heres representat eius personam licet possideat vero z valido titulo.quia potius cōuenitur ex persona defuncti q ex ppria. ¶ Oppo.q nō teneat iste heres hac actione:quia possidet titulo vero z validoz est bonefidei si credebat illas res fore de hereditate illius cui successit. Sol.quando titu.non est vniuersalis sed singularis.tunc excludit petitionem heredi.quia possidens non conuenitur ex persona dantis ti.sed ex propria persona:ideo licet dominus posset conueniri non sic ipse.sed quādo est vniuersalis puta hereditarius.quia tūc heres representat personam defuncti potest ex illius persona cōueniri nō solum ex propria sed defunctus poterat hac actione cōueniri:qz possidebat pro herede vel pro possessore.ergo z heres eius.heres enim dupliciter possidet pro herede.nam primo tanq heres illius cui successit.nam iste titu.est verus z validus z excluderet petitionem hereditatis de rigore iuris.item tanq heres illius cuius ille cui successit reputabat se heredez z iste titulus nō est verus quia ille possidebat pro herede vel pro possessore qui qtum ad hanc materiam non dicuntur tit.vt not.glo.j.§.in.§.omnibus.z ratione istius potest cōueniri ex persona defuncti.z hoc vult glo.j.hic in effectu:z ista inducuntur p sequētem glo.que incip.cum non sit ad questionē.† q rem quam defunctus propter malam suam fidem nō poterat vsucapere vel prescribere.nec etiā heres eius poterit. licet sit bone fidei z habeat titulum quem tamen defunctus non habebat:z hoc quia est successor vitior defuncti.etiam si sint vitia personalia.† puta mala fides defuncti reputatur mala fides heredis: nō sic in alio successore singulari.de hoc in.l.cum heres.j.de di.z temp. prescri.z.j.de pub.l.si ego.§.partus.z hec sunt vera de iure ciuili.de iure vero canonico videt q mala fides[a] defuncti non nocet heredi bone fidei si vult incipere vsucapionem vel prescriptionem ex persona propria.vt no.in.d.l.cum heres.per Dy. z Bar. ¶ Sed querit glo.iste tex.loquit in vero herede illius qui poterat hac actione cōueniri vt representet personā illius et vt possit eodem modo cōueniri q representet.puta Titius possidebat pro herede vel pro possessore z sic poterat cōueniri eo mortuo tu occupasti eius hereditatem credens te eius heredem cum non esses. et sic possidebas pro herede hereditatem Titij.ergo de illa non faciebam tibi controuersiam sed de quibusdam bonis in illa hereditate repertis que dicebam fuisse Sempronij.z hereditatem Sempronij ad me pertinere z Titium illum tenuisse vel possedisse pro herede Sempronij cum tamen non esset an potero cōuenire.glo. dubitat z finaliter tenet q non.quia cum non sis verus heres Titij non representas eius personam nec te possum ex persona Titij conuenire. sed in contrarium facit quia postq asseris te heredem Titij si de illius hereditate non poteris conueniri. poteris conueniri ex persona Titij ac si esset verus heres z istam puto veriorem quicquid dicat glo.

2 ¶ In petitione hereditatis nō habet agens necesse probare dominiuz suū vel defuncti sed sufficit probare q defunctus tempore mortis sue tenebat z possidebat vel q res que petuntur fuerunt in hereditate reperte.

3 Si tu emisti hereditatē quā assero ad me pertinere:an potero agere contra te petitione hereditatis ad totam hereditatem z ad omnia bona.

4 Datum heredi putatiuo gratia conditionis implende an et a quo possit peti hac actione.z nu.6.

Datum gratia conditionis implende non dicitur pretium rei ob quam datur.

5 Si promittis mihi cedere iura Titij si tibi dedero decem non videtur fieri ex causa emptionis.z quādo dicatur tamen subesse iusta causa cessionis.

6 Emptor hereditatis seu titulo possidens:vt hic q longo tempore possit contra hanc actionem prescribere.

7 Hec actio quando dicatur directa z quando vtilis.

l.15.

1 Etiam. Quod si quis. Hic est ali⁹ casus† in quo possidens vero vel valido titulo pōt cōueniri actione hac:nō tn̄ directa sz vtili z in hoc differt a precedenti vbi cōuenitur directa z hoc qn̄ nō habet titulū vniuersalem sed particularē tn̄ habet eum in tota hereditate que est in ɔtrouersia quo casu loquitur hic vel etiā in alia quota quo casū loquit.l.ij.C.eo.z ibi p Guil.de cu.z ratio redditur hic ne agere volēs habeat recurrere ad rei vendicationem in singulis rebus z sic habeat necesse probare dominium quod est difficile.† sed in petitione hereditatis nō habet necesse probare dominiū suum vel defuncti.sed sufficit probare q defunctus tēpore sue mortis tenebat et possidebat vel q res que petuntur fuerunt in hereditate reperte: vt.j.eo.l.z nō tantū.quod de facili probatur. Et aduertendū q iste.§.loquitur siue possor habeat bonam fidem siue malam vsq ibi idem erit. Secundo loquitur qn̄ habebat bonam vsq ad.§.si quis sciens. Tertio qn̄ malā vsq ibi: si quis a fisco. † Quarto redit ad precedentem quādo bonam vsq ad.§.heredem.z in effectu recolligit talem distinctionem que habeatur pro summario si tu emisti hereditatem quā assero ad me pertinere et ego volo agere contra te peti.here.ad totā hereditatem z ad omnia bona an possim.distingue aut eras male fidei:quia sciebas hereditatem ad me pertinere non ad venditorem.z tunc indistincte possum te conuenire licet habeas verum z validū titu.vt in.§.si quis sciens.aut eras bone fidei:quia credebas ad venditorē pertinere.tunc aut emisti a fisco aut habuisti in dotem a muliere.z idem vt in.§.si quis a fisco.cum seq.aut ab alio priuato.et tunc redeas ad superiorem tex.z dic q possum te conuenire in duobus casibus.s.si modico pretio emisti.item si contra venditorem non est mihi consultū quia abest vel est non soluendo. si autem iusto pretio emisti et ille compareat et est soluendo: tunc qua habeo hāc actionem ad pretium contra venditorem licet non sit res hereditaria:quia est redacta ex re hereditaria:vt.j.eo.l.quod si in diem.§.j.non habeo hanc actionem cōtra te directam vel vtilem postq possides tit.vero z valido z possides bona fide.z predicta quando venditor vendidit sponte idem si ex iussu testatoris defuncti.item non solum cum vendidit sed etiam cum ex alia causa in aliū trāstulit.h.d.in effectu iste tex.

4 ¶ † In ver.plane.dic.§.et etiā.j.loquitur iuriscōsultus in eo in quem translata est hereditas titulo venditionis voluntarie vel necessario facte.an teneatur petitione hereditatis.quo casu distingue vt.§.dixi. hic loquitur in eo qui transtulit aliquo accepto.an pro illo quod acceperit teneatur hac actione:et distinguit aut illud non erat hereditarium vel datū gratia conditionis implende ab extraneo z non tenetur aut erat hereditarium z datum a statulibero qui potest implere conditionem de pecunia peculiari:vt.l.iij.§.pe.z fi.j.de condi.ob cau.z tunc bene tenetur.z idem dicatis quando recipit vt pretium lz pecunia non sit hereditaria quia pretium succedit in loco rei vel hereditatis vēdite:vt.j.eo.l.si rem z pretium.et.l.quod si in diem.

5 §.sed z his. Sed not.fm Bal.† q datū gratia conditionis implende non dicitur pretium rei ob quam datur.facit.j.ad.l.fal. l.in ratione.§.quo loco.vnde si pmittis mihi cedere iura Titij si dedero tibi decem ista cessio non videtur fieri ex causa emptionis.z sic tanq carens titu. nō valeat:vt.l.per diuersas.C. manda.ipse tamen videtur tenere contrarium. quia in.l.papi. C.de pred.curia.tu distingue an sit modica quantitas respectu actionis que ceditur z psumitur cessio simulata.aut equiualet vel quasi equiualet.z tunc licet non habeat titulum emptionis si non fuit ita dictum q daretur pro pretio.tn̄ subest iusta causa cessionis z valet:vt inquit Bal.z hoc per not.in.l.per diuersas.C.manda. ¶ Glo.j.que inci.videtur.primo ponit casum in isto.§.qđ si quis postea opponit.z etiam in alia glo.super ver. vtile.q contra emptorem hereditatis non detur hec actio vtilis nisi quando non habet regressum de euictione contra venditorem:vt.j.eo.l.sed si lege.§.item si rem distraxerit.z quidam hoc fatentur limitantes istum.§.per illā glo.z bene dicit q ibi qn̄ fuit vēdita res singularis de hereditate.hic vero qn̄ ipa hereditas vel pars quota quo casu nō distinguit vt ibi sed vt hic. ¶ Item in alia glo.que inci.scz vtilem oppo. contra ver.idem erit.q non detur petitio heredi.contra illum qui emit ab herede possidente pro herede vel pro possessore iussu testatoris: qz ipse tanq fideicōmissarius habet titu.testamenti z etiam titu. inter viuos.ergo non dz teneri:vt.l.hereditatē.C.in quib.cau. ces.lon.temp.prescri. Sol.fateor q de rigore non debet teneri nec etiam tenetur hac actione directa sed de equitate ne actor

[a] ¶ Videt q mala fides.adde circa hocq pulchre ponit do.Fely.j c.diligēti.col.v. versi.z famosaz. extra de prescri. Et vltra ibi adducta per ipsuz. adde q.d.Alex. de imola in cōsi. iij.colū.fi.vsi.z si opponeret.in.v. lib.dicit magis cōem opi.z verā etiā de iure canonico q mala fides defuncti nocet heredi vniuersali:ita q ipse heres nō pōt ex sua persona prescribere:cuz ipse teneat exonerare cōscientiā defuncti. z idem tenet in cōsi.lj.col. ij.in fi. j dicto.v. vol. Cur. Adde tu z vide que ponit pceptor me⁹ Sozi.in cōsi.cc xxx.per totū.

a ¶ Lōgo tēpore. Adde quāto tēpore pscribat̃ petitioni hereditatis. ⁊ vide p Ange. i suo ɔsi. cxli. col. j. fm nouissimā impressionē. Fran. cur.

b ¶ Si nominat. Adde ⁊ vide materiā noīationis plene p do. Maria. sozi. in c. qm frequenter. §. qđ si super. extra vt lite non contest. Fran. cur.

grauetur in probatione dominij singularum rerum cōceditur vt detur vtilis cum distinctione tamen istorum tex. quam glo. hic refert. sed. §. clarius dixi. ¶ † Sed tunc opp. ij. si habet titulum iste emptor poterit prescribere lōgo tpe: [a] vt. C. de prescri. lon. temp. sed lege cauetur q̄ hec actio longo tpe non prescribitur: vt. C. eo. l. hereditatis. quidam dicunt q̄ hoc casu lȝ titulū habeat non prescribat longo tempore. glos. tenet q̄ imo. Nec ob. 3rium quia tunc prescribi longissimo qñando hec actio teneret terminos suos: quia diceretur contra illum qui nō tenet titulo sed pro herede vel pro possessore. In isto autem casu q2 excedit terminos suos ⁊ datur ɔtra possidentē titulo similiter excedentur anno suis terminis vt prescribatur lōgo tempore: vt. C. de edi. di. adri. tol. l. fi. §. fi. ⁊ ista dicūt glo. in multis locis ⁊ cōiter tenetur. ¶ † In alia glo. super ver. ad heredem. oppo. contra ver. plane. dum dicit q̄ si pecunia data gratia cōditionis implende heredi putatiuo nō erat hereditaria cōtra ipm non datur hec actio cōtra quod imo detur: vt. j. eo. l. quod si in diem. §. fi. glo. soluit tribus modis ⁊ nō bene tu dic q̄ ad illam pecuniam nō tenetur hac actione directa vel vtili vt hic. sed vt cedat ɔdictione indebiti quam habet cōtra illum in quē trāstulit bene datur hec actio vt in 3rio. ¶ In alia gl. que inci. ergo ⁊ est posita super ver. si quis sciens. dic q̄ duo facit. Primo inducit istum tex. ad probandū opi. suam q̄ in. §. omnibus. cum duobus seq. detur hec actio directa non vtilis. nam hic datur vtilis quia titulus erat validus ergo si non erat validus vt in casibus. §. illius debet dari directa. ⁊ hoc tenuit ibi glos. Item directa datur cōtra illum qui tenet pro herede vel pro possessore sed quando titulus est nullus habetur pro non titulo ⁊ sic tenet pro herede vel pro possessore ergo dȝ teneri directa non sic quando titulus est validus ⁊ propter aliam causam datur: cum actio tūc detur vtilis nō directa. postea glo. recolligit distinctionem sicut alia glo. precedens: sed ego clarius collegi. §. nam aut titulus est nullus ⁊ tenetur directa. §. vt in omnibus. aut est validus. ⁊ tunc si habetur in re particulari hereditatis nō diceret̃ hec actio vtilis domino directa. vt in fi. glos. si vero habetur in vniuersitate. i. in hereditate tota vel quota. tunc distingue aut erat sciens hereditatē ad aliū pertinere ⁊ indistincte tenetur vtili: vt in hoc. §. sciens. aut erat bone fidei. et ⁊ tunc aut emit a fisco. ⁊ idem vt in seq. §. ⁊ hoc in priuilegium fisci. ne teneatur ad pretium. vt ibi dicit glo. aut habet titulū ab alio q̄ a fisco: ⁊ tunc aut ab vxore que dedit in dotem. ⁊ idem vt maritus non teneatur hac actione vtili vt in seq. ver. apud marcellum. aut ab illo: ⁊ tunc distingue vt in tex. prece. sed alia distinctio in. l. sed ⁊ si lege. §. item si rem. non habet locū hoc casu sed quando vendita fuit res particularis: vt. §. dixi.

1 **Heredem.** † Casus huius. §. variat̃ multis modis vt in gl. ideo est difficilis fm Bar. ⁊ fm vltimā lectu. quam ipse tenet. h. d. heres possessoris cum ti. potest vtili actione cōueniri eo casu quo defunctus poterat: vt in tex. preced. Et etiam directa quādo defunctus sine titulo possidebat. h. d. ¶ In tex. ibi: heredem autem dic. scȝ illius de quo dictum est. §. scilicet q̄ habebat titulum in ipsa hereditate ⁊ sic tenebitur vtili fm diffinitionem de qua. §. nam eo modo tenebitur heres eius si ille decessit anteq̄ cōueniretur videbat̃ contrarium: quia ipse heres habet alium titulum ex persona sua: quia est verus heres vltra titulum quem hȝ ex persona defuncti: puta emptionis. vnde videbatur hanc actionem non dari. Contrarium tamen est: quia iste titu. quem habet ex propria persona cum sit vniuersalis non excludit petitionem hereditatis. in. §. neratius. cum facit ipsum heredem haberi pro eandē persona cum defuncto. ¶ In text. ibi hereditatis petitionem teneri: dic scilicet vtili.

2 ☞ Possidens alieno nomine si cōueniatur rei vendicatione ꝓprio nomine: q2 habet facultatē restituendi. ⁊ nominat aliū in iudicio quomodo debeat procedi.

1 **Si quis absentis.** † Qui alieno noīe possidet non pōt proprio nomine ɔueniri hac actione durante volūtate illius: vel si de hoc dubitatur. sed si contradicit tunc tenetur proprio nomine taq̄ predo. h. d. ⁊ est bonus casus fm Bar. ⁊ adde. j. ti. j. l. pe. cū glo. in fi. ⁊ est satis nouus casus. ¶ † Oppo. cōtra primū casum: q̄ licet possideat alieno nomine. tamen possit conueniri suo proprio nomine: q2 habet facultatem restituendi: vt in. l. officium. j. de rei ven. ⁊ si nominat alium in iudicio debet ꝓcedi fm formam. l. ij. C. vbi in rem act. Solu. dicit gl. que inci. qui possidet q̄ aliud in rei vendicatione. aliud in peti. here. nam in rei vendicatione sufficit possessio vel detētio rei simplicis vt teneatur rei vendi. etiam non suo nomine. quia facultatem habet restituendi. sed in petitione hereditatis non sufficit simplex detentatio sed debet esse possessio qualificata pro herede vel ꝓ possessore licet possit dici q̄ possideat ideo posset cōueniri rei vendicatione suo nomine sed petitione hereditatis non. sed noīe illius pro quo possidet. Et ex his apparet an ꝓcedatur fm formam. l. ij. C. vbi in rem act. Nam Bart. sentit hic q̄ sic si noīat [b] illum in iudicio. sed Bar. dicebat q̄ si conuenit̃ nomine ꝓprio non proceditur fm illam. l. quia non tenet libellus vt hic. sed si cōuenitur nomine absentis tunc secus vt in illa. l. ⁊ sic patet an habeat locum in eo qui cōuenitur actione mixta vt est petitio hereditatis cum loquatur in eo qui simplici actione vt rei vendicatione conueniretur.

1 **Non solum.** † Ille q non possidet nec quasi possidet aliquid hereditariū adhuc potest hac actione cōueniri si sponte se offerat ⁊ iudiciū suscipiat. h. d. facit. j. de rei vendi. l. is qui se obtulit. et per hoc limitatur §. is aūt. contra ea. l. ⁊ glo. tenet hic q̄ tenetur vtili non directa sicut ille q dolo desijt possidere: vt. l. electio. §. si is. j. de noxa.

2 ☞ Qui desinit dolo possidere si soluat estimationē an⁊ qñ liberetur possessor.

1 **Item si quis.** † Qui dolo desijt possidere perinde tenetur hac actione ac si possideret sed si possessor possessionem restituat ipse liberatur quia non potest conueniri nisi vt condemnetur ad pretium loco in interesse: sed nunc nō interest postq̄ actor habet possessionē. lȝ econuerso si ipse soluat pretiū cōdemnatur. nō liberatur possessor. quia nō tenetur loco interesse sed pro rebus quas possidet ideo licet cesset interesse: quia tamen non cessat dñium vel quasi non prohibetur hec actio dari cōtra possessorē ad ipsas res. h. d. et semper allegatur in vna materia difficili quā tāgit hic gl. formādo tres oppo. sed plenissime expeditur per Bart. in. l. nostra. ¶ In tex. ibi: hereditatis petitione tenebit̃. s. vtili. vt. l. electio. §. si is. j. de noxa. ⁊ condemnatur ad pretiū loco interesse non ad res quas restituere non potest. vel dic etiam ad res sed fit executio in estimatione officio iudicis ⁊ in penaȝ doli. ¶ In tex. ibi: sed si alius. subaudi in quem transtulit: nam et ipse tenetur hac actione. sed an vno soluēte vel restituēte alter liberetur dic vt sequitur. ¶ In text. ibi: paratus sit dic not. q̄ hoc solum videtur sufficere vt liberetur dolosus vt ille offerat se paratum ⁊ suscipiat iudicium super rebus. tamē clarius est quādo restituit vel offert se paratum restituere: vt. j. sequit̃. In tex. ibi: nihil petentis interest. dic vt quia res alique fuerūt deteriorate que non fuissent si non desijsset dolo possidere. nā non liberabit̃ nisi refundat deteriorationem. facit. l. si cum dies in fi. cum. l. seq. j. de arb. Ex isto. §. collige tria dicta. primū vsq̄ ibi: sed si aliqui. secundum ibi sed si is. et ista duo non habent difficultatem. tertium vsq̄ in fi. et istud habet difficultatem super quo sunt signata contraria. glos. et Bart. faciunt longam distinctionem. in. d. l. quoties. j. si fa. fur. fe. dica. ¶ † Oppo. ergo primo q̄ doloso soluente estimationem liberetur possessor: vt. l. de illo in fi. cum seq. j. de noxa cum allegatis in glo. dic melius q̄ glos. q̄ ibi cōtra vtrumq̄ competebat actio ad quantitatem loco interesse merito vno soluēte alter liberatur quia desinit interesse. hic vero contra dolosum ad quantitatem ⁊ contra possessorem ad ipsas res vnde cessat ratio predicta. ¶ Itē secunda glo. oppo. de. l. quod dicimus. j. quod me. cau. ⁊ soluit eodem modo. ¶ Item tertio de. l. illicite. j. de reb. eo. ad idem. Solu. ibi qui desijt possidere soluit estimationē tanq̄ pretium rei ⁊ sic censetur non vendita merito nō potest repeti res. quia fuit in culpa non in dolo nō adhibendo decretum iudicis hic soluit ratione doli: ⁊ sic ratione pene respectu soluētis lȝ respectu recipientis loco interesse et potuit soluere per iuramentū in litem quod datur contra dolosum. vnde non resultat noua emptio vt liberet̃ possessor. ¶ Quarto ⁊ vlti. oppo. de. d. l. quoties. §. plane. dic q̄ per illaȝ. l. limitatur ⁊ declaratur quod hic dicitur ⁊ habet locū quando possessor non habebat regressum de euictione contra dolo desinentem possidere: vt quia non habuit ab eo causam vel habuit causam lucratiuā vel onerosam cum pacto quod nō teneretur de euictione. si autem tenebitur tunc aut solutio facta per dolosum liberaret possessorem ope exceptionis. quia si nō liberaret haberet regressum contra eū ⁊ sic bis cogeretur soluere hec est vera. sed alij aliter soluunt: vt habetur in glo. in ver. vel dic secus si non tenet̃. cetera vide per Bar. in. d. l. quoties. vbi distinguit quatuor casus aut dolosus fuit cōuentus ⁊ exactus rōne doli. aut cōuentus ⁊ non exactus. aut econuerso exactus ⁊ non conuentus: aut nec cōuentus nec exactus. qđ dic vt ibi per Cy. in. l. j. C. de condi. fur.

2 ☞ Hec actio datur contra possidentem pretia rerum hereditariarum vel debita exacta a debitoribus hereditarijs.

3 Item datur contra habentem actionem occasione rerum hereditariarum: vt teneatur cedere si erat bone fidei possessor: nō in plus.

Si quis agit

4 Si quis agit cōtra debitorem in diem vel sub conditione. ⁊ repellentur actorem exceptione. absoluitur reus ab instantia iudicij ⁊ actor condemnat̄ in expēsis: ⁊ si nō opposuit. quādo debeat reus cōdemnari vt soluat: ⁊ quādo vt caueat. ⁊ nu. 5.

5 Pactum incōtinenti appositū quid sit ⁊ qualiter dicat̄ inesse contractui ⁊ quid operetur.

6 Potest quis vendere rem quam nō possidet.

Venditor licet nō pōt petere pretium anteꝙ̄ tradat rem: ꝙ tamen possit eam cedere si est possessor bone fidei.

1 **Item a debitore.** † Hec actio datur cōtra debitorē hereditariū contendentē se esse heredem siue sit debitor ex cōtractu vel quasi siue ex delicto vel quasi. sed tunc etiam si nō contendat se heredē tanꝙ̄ contra predonem. ⁊ si erat debitor indieis vel sub conditione condemnatur si tempore sententie ferende dies vel cōditio extiterat: al's cogetur cauere de soluēdo adueniente die vel conditione. dicitur autem debitor hereditarius siue erat debitor defuncti siue post mortē eius incipit esse debitor iacente hereditate ex cōtractu celebrato cum seruo hereditario. sed si post aditam hereditatē cum vero herede nō est hereditarius debitor sed heredis. ideo cōtra ipsum hec actio nō datur. h. d. primo cum. ll. seq. vsq; ad. §. sed ⁊ his. iuncto. §. nō solum. qui postea sequitur ⁊ etiam. §. idē scribit patronum. in. l. quod si in diē.

2 † Item datur hec actio contra possidentem pretia rerum hereditariarum vel debita exacta a debitoribus hereditarijs lȝ dicta pretia vel debita exacta ex rebus hereditarijs. hōc secūdo

3 datur † ⁊ cōtra habentem actionem occasione rerum hereditariarum vt teneat̄ cedere si erat bone fidei possessor. nō in plus. hoc tertio ⁊ vltimo vsq; ad. l. quod si possessor. ⁊ hoc tanꝙ̄ contra ius possessoris. de quo ponit exēpla in. §. iulianus. ⁊ in. §. item iulianus ait. qō al's idem iulianus scribit omisso. §. idem

4 scribit. qui potius concernit primam partem. ¶ † Not. l. qō si in diem. nam nescio meliorem tex. in iure si agatur contra debitorem qui est obligatus in diem vel sub cōditionē ante euentū diei vel cōditionis. nam debes scire ꝙ ipse debitor potest agentem repellere tanꝙ̄ nulliter agat quādo erat debitor sub cōditione vel male agat quādo ante diem opponeret hanc exceptionem. ⁊ tunc ipse absolueretur ab instantia iudicij ⁊ sic actor condemnabitur ad expensas. l. bonē. §. si sub cōditione. ꝗ. de edil. edi.

5 etiam duplicabunt̄ inducie. vt hic in glo. ¶ † Sed pono ꝙ nō posuit ⁊ processum est in causa. nunc vult opponere. opponitur ei ꝙ non potest amplius opponere: quia lapsi sunt termini que erunt partes iudicis an debeat absoluere vel condemnare. Iste est casus huius. l. q: primo dicit ꝙ nō debet condemnare. Postea distinguit ꝙ si tempore sententie extiterat dies vel cōditio bene cōdemnaretur: sed si non extiterat non cōdēnaretur vt soluat sed cōdemnaretur vt caueat de soluendo adueniēte die vel conditione. hoc tamen intellige quando dies vel conditio fuerunt apposite in principio cōtractus debiti: sed si debitum fuit cōtractū pure et postea fuit appositus dies vel cōditio quo casu actor habeat actionē. sȝ potest repelli ꝑ exceptionē. postꝙ̄ debitor non opposuit eam condēnabitur reus: per ea que habentur ⁊ not. in. l. si vnus. §. pactus. in glos. in opponendo. ꝰ. de pact. et ista fuerunt verba Bar. C. de proba. l. except. et. l. eū qui

a §. qui ita[a]. ff. de verbo. obli. qui dicit nūc intelligis tu qui nūꝙ̄ intellexisti quid est dicere pactum incontinenti appositum et quid operatur: quia elidit actionem et substantiam eius: vt iudex nō possit ferre sententiam nisi scōm qualitatem sibi additā per pactum ⁊ hoc est dicere ꝙ inest. sed si ex interuallo non inest. et sic non suspendit substantiam actionis. et posito ꝙ sit notoria iudici si pars non opponit nil operatur imo cōdemnabitur perinde ac si non interuenisset pactum. ⁊ ex his apparet ꝙ glo. hic non bene soluit cōtrariū. quia non potuit hoc agi ante diem vel cōditionem licet soluat pluribus modis. Tu dic esse verum si fuisset opposita exceptio: sed hoc debet intelligi quando non fuit opposita. ⁊ cessat omne cōtrarium. ⁊ vide Bart. in

6 locis preall. ¶ † Itē no. in ver. item iulianus ait. ꝙ pōt quis vendere rem quam non possidet. in aliquibus tamē locis sunt statuta in cōtrarium. Item ꝙ licet venditor non potest petere pretiū anteꝙ̄ tradat rem vt. l. iulianus. §. offerri. ꝗ. de act. empt. potest tamē eam cedere. ⁊ intellige istos text. in. §. iulianus. cū seq. et. §. idem iulianus scribit. in possessore bone fidei qui liberatur cedendo actionem quam habet. sed si esset malefidei non liberatur: vt. l. nec vllam. §. pe. ꝗ. eo. cetere glo. que sunt hic tendunt ad declarationem litere.

1 **Quod si possessor.** † Bone fidei possessor hereditatis qui denuo soluit legata que nō valēt potest ea repetere ab illis quibus soluit per condictionem indebiti etiam si sibi non prouidit de cautione que solet prestari euicta hereditate legata reddi si iustam habuit causam. quia nulla lis erat sibi mota vel sperabatur moueri. potest etiā recuperare vero heredi retinendo res hereditarias et quousq; recuperet id quod soluit. ⁊ tunc verus heres repetet ab illis quibus solutū est: vt. ꝗ. de condictio. inde. l. ij. §. i. cū legibus seq. ⁊ hoc quādo soluit de suo dictus possessor. sed si soluit de rebus hereditarijs sufficit ꝙ cedat vero heredi actiones quas habet ad repetendum: vt in. §. precedenti.

1 **Item videndum.** † Malefidei possessor tenet̄ de improuidentia. sed bonefidei non. h. d. ⁊ sic nota ꝙ bonafides preualeat leuem culpam ꝓm Bal.

2 ☞ In iudicio vniuersali puta hereditatis: si tempore sententie reus non possidet iudex declarabit actorem esse heredem et absoluet reum. ⁊ si postea incipiet possidere fiet executio cōtra eum licet fuerit absolutus.

1 **Si quis eum.** † In vniuersali iudicio tp̄s sententie inspicitur vt si tunc reus possidebat condēnetur licet tempore lit. contest. non possederat. h. d. certe idem in iudicio non vniuersali: vt. ꝗ. de rei vend. l. si autē. in prin. sufficit enim ꝙ tempore litis conte. actor habuit actionem vel ius agendi licet reus non possideret quia istud ꝙ possessor condemnetur non venit iure actionis sed officio iudicis: vt. ꝰ. eo. l. licet minimam. ⁊ sic sufficit ꝙ ante sententiā reperiatur possidere: nō sic si actor nō habebat ius sed superuenit post li. conte. nam tunc reus absoluit ⁊ nouo iudicio opus est. l. non potest videri. ꝰ. de iudi. de iure autem cano. dic vt in. c. abbate. de re iudi. li. vj. vbi distinguit̄ an actor egit expressa causa: quia tunc nōn erat vera. ⁊ tunc non sufficit ꝙ superueniat post litem contesta. an vero causa non expressa ⁊ tunc sufficit ⁊ fuit decisio Innoc. quarti de equitate potius ꝙ̄ de rigore: quia Legiste de illa decisione truffantur: vt not. Cy. in. l. j. C. de alie. iu. ⁊ facit. ꝰ. eo. l. quod si in diem. §. j. ⁊ loquitur hic quādo non fuit interrogatus an possidet: ⁊ quando non opposuit excep. ꝙ non possidebat: quia tunc nōn fuisset vlterius admissus cū ista actio requirat ius esse actionis tempore litis contest. ⁊ reum possidere

2 pro possessore: ⁊ hic deficiebat hoc secundum. † Sed pone ꝙ nec tempore sentētie possidebat: que erunt partes iudicis si actor probauit se heredem. dic ꝙ declarabit ipsum heredem ⁊ absoluet eum si postea incipiat possidere fiat executio contra eum licet fuerit absolutus: vt singulariter no. in. l. si a te. §. j. ꝗ. de exce. rei iudi. que incipit: si fundum.

2 ☞ Que res dicantur hereditarie quantum ad hoc vt veniāt in hac actione. ⁊ nu. 3.

3 Commodatarius vel depositarius si cadit a detentatione rei cōmodate vel deposite. pro recuperatione non habet aliquam actionem sed officium iudicis nec habet interdicta possessio.

4 Usucapio vel prescriptio si est cepta per defunctum et completa per heredem. tunc non datur heredi hec actio ad talem rem vsuceptam vel prescriptā sed potest eam vendicare propria sua actione. ⁊ nu. 5.

5 Ex superueniēti iure efficitur heres deterioris cōditionis quātum ad hoc vt desinat habere hanc actionem quando acquirit aliam fortiorem quā potest suo nomine intentare.

Usucapione vel prescriptione completa desinit quis habere publicianam.

6 Res quarum dominium acquiritur heredi non veniunt in hac actione cum habeat propriam actionem. ⁊ quid si illam habuit a defuncto.

7 Feudum vel emphyteosis quando veniant in hac actione.

8 Feuda an veniant in fideicommisso vniuersali. remissiue.

1 **Nunc videamus.** † In hac actione veniunt non solum bona hereditaria sed etiam non hereditaria que tamē fuerūt in hereditate reperta: quorum periculum pertinebat ad defunctum siue pro eis recuperādis defunctus haberet aliquā actionem siue non: sed illa quorum dominiuȝ nunꝙ̄ fuit defuncti nec hereditatis iacentis sed fuit acquisitum heredi post mortem defuncti licet ex titulo ⁊ possessione defuncti seu eis mediantibꝰ non veniunt in hac actione sed possunt per heredē vendicari ꝓpriā actione. h. d. vsq; ad. §. veniunt. ⁊ hic incipit tertia pars principalis huius ti. vt in glo. ꝗ. que ponit diuisionem titu. quam posui super

2 rub. ¶ † In tex. ibi: hereditarie. dic proprie dicūt hereditateȝ quorum dominium fuit penes defunctum siue quasi dominiū si eas prescribebat vel vsucapiebat. nam ante vsucapionem vel prescriptionem completam habebat quasi dominium ratione cuius habebat publicianam. et eodem modo heres eius vltra publicianam habet petitionem hereditatis. vt. ꝗ. l. progi. post princi. ibi sicut ille quorum nomine publicianam competit ⁊c. sed alie res in quibus nec defunctus nec hereditas iacens ha

a ¶. §. q ita. adde ang. hic ⁊ Imo. in. d. §. qita. doc. in. l. lecte. ꝗ. si cer. peta. ⁊ Alex. quē vide ꝓ declaratione qñ pactum dicat̄ incōtinēti appositū. in. l. iurisgētiū. §. quin imo. in princi. ꝰ. de pac. Frā. cur.

8 ¶ Reperte. adde a tex. et ibi Ang. in l. si de meo. §. j. ff. de acquir. pos. et ideo secundum Ang. ibi tales res debent poni in inuentario. et dicit Bal. hic. Fran. cur.

buit dominium vel quasi non dicuntur hereditarie sed in hereditate reperte:[a] vt sunt res defuncto pignorate in quib' defunctus habebat ius hypothece: et sic specialem actionem .s. hypothecariam ad ipsas recuperandas. eodem modo heres habet non solum hypothecariã sed etiã hanc actionem: vt hic. 3 † Item res commodate et deposite in quibus defunctus nullũ ius habebat nec etiam possessionem sed detentationem ratione cuius non habebat aliquam actionem ad ipsas recuperãdas si cadebat ab ipsa detentatione. dicit tamen glos. q habebat officium iudicis: quam tene menti super ver. facile. et idem no. in l. aquilius regulus. ff. de dona. q si in tali turbatur detentatione non habet interdictum vti possi. qđ datur possessori quia ipse non est possessor sed detentator vnde habet officium iudicis. de hoc vide in l. cum manifestissimi. §. sed cum in scda. C. de fur. et in l. et ideo. §. neratius. ff. de condi. fur. vnde eodẽ modo heres habet hanc actionem vltra officium iudicis: quia periculum pertinebat ad defunctum et sic ad heredem si sui culpa lata etc. vt in deposito vel leuissima si res perderetur: sed si periculũ ad defunctum vel ad heredem nõ pertinet: quia de nulla culpa tenetur non veniret iste res in hac actione quia non interesset heredis eas repetere. 4 ¶ † In tex. ibi: q pro emptore. dic q iste est nota. ver. et Bal. me audiente ipsum multum notabat. nam patet per ipsum q si defunctus possidebat rem aliquã alienam titulo et bona fide et sic ipsũ vsucapiebat vel prescribebat et mortuus est anteq prescriptionem compleuerit certum est q si ante aditam hereditatẽ hereditas iacens compleat: vt. l. ceptam. ff. de vsuca. talis res veniret in hac actione q cesset hereditaria: sed si post aditam hereditatem per verbum heredem compleatur vsucapio vel prescriptio dominiũ acquiritur heredi non hereditati. vnde non potest dici hereditaria nec censetur in hereditate reperta. quantum ad hoc vt detur hec actio imo non datur: sed põt eam vendicare ppria sua actione nec potest sibi obijci exceptio que posset obijci si ageret peti. heredi. puta quo titulo possideret ille contra quem ageret. ideo desinet habere peti. here. quã prius habebat anteq cõpleret prescriptionem. 5 ¶ † Et sic nc[?] mirabile q ex superueniente iure efficitur deterioris conditionis quantum ad hoc vt desinat habere hanc actionem qñ acquirit aliam fortiorem quã potest suo nomine intentare. et ex hoc sequitur q cõpleta vsucapione vel prescriptione desinit quis habere publicianam: quia illa datur ante vsucapionem completã ratione quasi dominij: sed post completam habet verum dominium: et sic cessat quasi dominium et habet rei vendicationem: et sic cessat publiciana. si enim haberet publicianam veniret hac actione: vt. s. in ver. sicut ille. et tamen hic dicitur cõtrarium. sed[?] quidam dixerunt dari publicianam vna cum rei ven. quod est falsum. et ista est magna declaratio ad titulum de publiciana. 6 ¶ † No. etiam q res quarum dominiũ acquiritur heredi non veniunt in hac actione cum habeat propriam actionem. tamen si illa actio non esset propria quia habuisset eã a defuncto illa non excluderet hanc actionẽ: vt patet ex his que. s. dixi quando dominium fuit penes defunctum vel hereditatẽ iacentem. nam penes heredem est et habet rei vendi. et etiam peti. here. quia illa rei vendicatio non est propria sed habita a defuncto. Sed dubium erat hic, quia acquisiuit hoc dominium ex titulo et possess. defuncti ideo videbatur q in hac actione veniret: sed dic q ista extinguitur acquisito dominio. et hoc pbat iste tex. qui est satis subtilis. 7 ¶ † Hic est vna glo. que semper allegatur an feuda veniant[b] in hac actione, et videtur distinguere inter filium et agnatum: cuius rei gratia sciendum est q in feudo veteri seu antiquo si quis decesserit relictis filijs licet filij veniant ad feudum ex propria persona ipsorum non ex persona patris. tamẽ non possunt feudum habere nisi etiam agnoscant hereditatem patris: sed si moritur sine liberis relictis agnatis veniũt agnati ex propria persona etiam si repudiant hereditatẽ defuncti. vt in vsi. feu. in tit. agna. vel fi. Vult ergo ista glos. dicere q primo casu filius intentando peti. here. pro hereditate paterna videatur intentare etiã pro feudo quod habere non potest sine hereditate quasi censeatur res hereditaria. sed scdo casu si agnatus peteret hereditatẽ defuncti in hoc non venit feudum quod habere potest sine hereditate quasi non sit hereditariũ nec in hereditate repertum. Dominus Cy. in quibusdã additionibus tenuit q nec in primo casu veniat feudum: quia licet non possit haberi sine hereditate tñ non habet tanq ab herede sed tanq a filio qđ patet: quia possent esse plures heredes extranei vna cum filio: et sic filius non haberet nisi partem hereditatis: et tamen acceptando illam habebit totum feudum quod ad extraneos non transit. vt. l. iurisiur. §. si liberi. ff. de ope. li. Ang. tenet glo. simpliciter quia licet feudum nõ sit res hereditaria negari non potest quin sit in hereditate repertũ. ergo etc. vt in hac. l. et non tantum. et vide quod no. in l. liberti liberteq. C. de ope. lib.

b ¶ An feuda veniant. Adde q and. de iser. i. c. j. §. et olim. col. ij. de suc. feud. et opi. gl. et ibi bal. i. iij. col. et in c. j. i pn. an ag. vel fi. et ibi Bal. i. v. col. et vide eũdẽ Bal. i. l. gse pris. C. vñ li. et de emphyteosi ecclesiastica q nõ veniat. vide per do. Alex. de imo. in 9si. xci. col. pe. v. nõ obstat. in. j. vol. et ibi etiã habes q agẽti petitiõe hereditatis non obstat exceptio de iure tertij. allega. l. si res. alie. ff. ad treb. et adde Pe. de an. in cle. ij. de iu. pa. et Ang. are. in. §. actionũ. insti. de actio. Fran. cur.

8 et ista trahuntur etiã ad emphyteosim. † Sed an feuda veniãt in fideicom. vniuersali si grauatus est heres restituere hereditatẽ: et sic an videat de hereditate. vide per Dyn. et per Bar. in l. j. in prin. ff. ad trebel. et Bal. C. de fideicom. l. cum virũ.

2 ☞ Verus heres post restitutum sibi predium cui debebatur seruitus si prohibetur vti seruitute habebit confessoriam.

Et non tantum. Veniunt.

1 † In hac actione veniũt etiam res pro quib' defunct' nõ habebat actionẽ licet haberet retentionem vel exceptionem. Item si culpa possessoris res pereunt siue sit bonefidei siue malefidei tenetur ad estimationem. intellige bone fidei. s. vere tamẽ malefidei ficte: quia mota erat cõtrouersia. Item seruitutes debite pdijs hereditarijs in hac actione non veniũt: quia in eis non cadit restitutio. h. d. vsq3 in fi. Ad primũ dictũ vt intelligas vide. l. sed et si possessori. in prin. ff. de iureiur. ¶ Oppo. contra primũ dictũ q per ipsum videtur q melior sit conditio heredis q defuncti: quia defunctus non poterat agere virtute iuramenti et tamen heres potest hac actione. glos. que inci. sed nonne. soluit q defunctus non potuit agere nec indiguit: quia tempore mortis sue tenebat et possidebat rem quam iurauerat non esse petitoris. sed hic heres non potest agere, quia indiget cum nõ possideat: quia alius occupauit. vnde potest agere vt reponatur in hereditate sicut erat penes defunctum. quia iustum est cum occupator non habet ius reponatur in hereditate que ratio cessat in defuncto. ¶ Item oppo. in glo. que inci. male. q seruitutes 2 veniant in hac actione: vt. l. j. §. quod autem ait. ff. quo leg. † Solu. secundum glo. ibi quãdo seruitus erit debita a predio hereditario heredi. predio possessoris. et ipse possessor occupauit propria auctoritate vnde debet restituere per illud interdictũ. hic loquitur econuerso quando seruitus dicebatur debita a predio possessoris predio hereditario quo casu venit in hac actione. nam sufficit q vero heredi restituatur predium cui debebatur quo facto si prohibeatur vti seruitute habebit actionem confessoriam et illa sibi sufficit nec alia restitutio cadit vt in litera. Sed cõtra in sequenti glo. quia licet non cadat vera restitutio: quia est ius incorporale cadit tamen ficta que fit per patientiam que pro traditione habetur: vt. ff. de vsufru. l. iiij. §. dare. Sol. si ista patientia non petatur. et tunc incipit competere actio confessoria que acquiritur heredi ex prohibitione facta sibi nec vnq fuit hereditaria: quia nec defuncti nec hereditatis. hoc vult dicere glos. dum dicit quia actio ex presenti prohibitione heredi facta nascitur. vt in. §. quod si pro emptore. s. ea. l.

2 ☞ Occupans aliquod beneficium vel prelaturam indebite si emit aliquã rem necessariã prelature vel beneficio verus prelatus tenetur ratã habere emptionẽ et refundere pretiũ si intrusus soluit de suo. et quid si soluit de bonis prelature.

Item veniunt.

1 † In hac actiõe veniũt res empte nomine hereditatis per possessorem etiã malefidei si erant hereditati necessarie: et si fuerunt empte de pecunia possessoris restituũtur ei. sed si non erant necessarie non veniunt sed venit restituẽdum pretium si fuit de pecunia hereditaria solutum. h. d. et loquitur secundum glo. etiã in male fidei possessore: quia si esset bone fidei licet non esset hereditati necessaria restituenda esset vero heredi et emens non teneretur restituere pretium licet de hereditate soluisset. quia non tenetur vltra q sit locupletior. et hoc vult glo. videbatur autem hic contrarium: quia iste res non videbantur esse hereditarie quia nunq fuerunt defuncti: et dic q fuerunt acquisite hereditati cuius nomine fuerunt empte: et sic 2 poterunt dici hereditarie. ¶ † Et no. hic optimũ arg. secundum Bal. q si aliquis occupat aliquod beneficium vel prelaturam indebite: et emit aliquam rem necessariam prelature vel beneficio q verus prelatus tenetur ratam habere emptionem et refundere pretium si intrusus soluit de suo: et cõuerso ipse intrusus non potest si sibi auferretur prelatura rem illam retinere et refundere pretium si soluit de bonis prelature: quia verus prelatus potest ei inuito auferre: vt hic. et omnino vide quod no. Bart. in l. imperator. §. fi. ff. de lega. ij.

2 ☞ Possessor male fidei si vendidit rem hereditariã cũ iusta causa q non possit verus heres repetere nisi pretium: nisi fuerit in culpa.

3 Venditiones facte per prelatũ intrusum qui nullum ius habebat in beneficio ex iusta causa vtili ipsi plature ita q si fuissent facte a vero plato valerent et non retractarent similiter valent.

Simili modo.

1 † Si per possessorẽ male fidei vẽdat res hereditaria sine iusta causa põt ab eo repeti res cum fructibus: hoc primo supple si vere heres hoc vult al's posset repetere, pretium perceptum: vt. j. eo.

vt. j. eod. l. penul. §. j. ibi dum dicit vt sit in arbitrio petitoris &c. 2 pretiũ succedit loco rei in vniuersalib⁹. †si vero vendiderit cum iusta causa non potest verus heres repetere nisi pretiũ. hoc secundo. Et glo. intelligit. s. verum pretium si forte fuisset vendita minus q̃ valeat. Tu dic ꝙ si non fuit in culpa quia non potuit plus vendere non repetitur nisi pretium preceptum: vt. j. eo. l. in 3 estimationibus. in fi. ¶ †Et no. singulariter istum. §. ꝙ venditiones facte per prelatum intrusum qui nullũ ius habet in beneficio si sunt facte ex iusta causa vtili ipsi plature. ita ꝙ si fuissent facte a vero prelato valerẽt & non retractarẽtur simpliciter valent [a] & non retractãtur licet sint facte a falso prelato qui non habebat administrationẽ nec potestatem alienandi. vnde videbatur ꝙ possent retractari. arg. eorũ que no. j. de iureiur. l. iusiurandum. quod ex conuentione. §. in glo. que inci. sic ergo no. tamen secus est: quia pro vtilitate beneficij censetur habere administrationem: vt hic patet. qđ perpetuo tene menti. sed si essent facte sine causa vel vtilitate beneficij retractarẽtur si verus prelatus vult: sed si magis expediret non retractare sed repetere pretium: q: esset bene vendita & magno pretio posset prelatus vel ecclesia eligere quod sibi magis placeret. facit qđ no. Arch. xij. q. ij. alienationis. ¶ In tex. ibi: non amplius venire q̃ pretium. i. q̃ id quod superest ex p̃tio soluto ere hereditario. si em̃ nihil superesset nihil teneretur reddere. ¶ Oppo. pro declaratione glo. ꝙ procedat iste. §. nam aut iste possessor qui vendidit erat bonefidei et non procedit primum dictum ꝙ ab eo repeti possit res vendita cum fructibus quia non tenetur vltra q̃ facere possit: sed ipse nõ potest restituere nisi pretium: aut loquitur in male fidei possessore: & tunc non procedit vltimũ dictum: quia ille potest conueniri ad rem venditam cuȝ fructibus: vt. j. ea. l. in fi. in ver. ceterum. Solut. intellige totum. §. in male fidei possessore. & tunc primuȝ dictũ procedit clare cum suppletione tamen quam dixi. ad secundum dictum responde ad contrariũ ꝙ procederet si sine iusta causa vẽdidisset. ita debet intelligi. §. ceterum. sed quãdo ex iusta & necessaria causa loquitur hic non possint ab eo repeti & respectu fructuum sed solum pretium. et glo. intelligit quando res vendita onerabat hereditatem quia erat magis sumptuosa q̃ lucrosa. Tu dic etiam si non onerabat quia nec erat alia que commodius posset vendi pro exoluendo ere alieno.

2 ¶ Fructus post aditam hereditatem per heredem percepti: non veniũt in fideicommisso vniuersali si heres fuit grauatus ad restituendũ quod ad eum peruenerit ex hereditate.

3 Fructus industriales a bone fidei possessore percepti: non veniunt in rei vendicatione sed in hac actione sic.

4 Possessor bone fidei quo iure tenetur restituere fructus.

5 Rei vendicatio que datur pro re: & rei vendicatio que datur pro fructibus tam industrialibus q̃ naturalibus non est vna & eadem: sed in petitione hereditatis vna & eadem actio potest proponi pro rebus & fructibus.

6 Actione sublata ad rem puta per prescriptionem an etiam sit sublata actio ad fructus.

1 **Item non solum.** †In hac actione veniũt non solum ea que erant in hereditate tempore mortis: sed etiam illa que post mortem superuenerũt quia augent hereditatẽ et hoc si anteq̃ adeatur: sed si post aditam veniũt si procedunt ex rebus hereditarijs vt sunt fructus & partus ancillarum. secus si extrinsecus aliunde: quia non est hereditariũ sed heredis. h. d. vsq; ad. §. cum prediximus. ¶ In tex. ibi: et si qua postea augmenta hereditati accesserunt. dic. s. iacenti & anteq̃ adeatur licet post eam aditã nõ accedunt hereditati lȝ heredi quia desinit esse hereditas postq̃ adita est. & tunc quid iuris sit statim sequitur in ver. sed ea que post. ¶ In text. ibi fructus aũt. dic ꝙ hic exemplificat quod. s. dictum erat si quideȝ ex ipsa hereditate &c. quia fructus perueniũt ex hereditarijs rebus. vnde siue sint percepti ante aditam 2 hereditatem siue post veniunt in hac actione. †Sed cõtra quia non possunt dici hereditarij si post aditam hereditatem sunt percepti sed heredis. ideo non veniunt in fideicõmisso vniuersali si grauatus fuit heres ad restituendum ꝙ ad eum peruenerit ex hereditate: vt. j. de le. iij. l. his verbis. in prin. Sol. verum est si fuerũt percepti per verum heredem & sic non per eum sed per possessorem hereditatis. vnde reputantur hereditarij quantum ad hoc vt veniant in hac actione vt hic cum veniant etiam 3 non hereditaria: vt. l. p̃ced. in prin. ¶ †Pro declaratione glos. super ver. fructus queritur. i. de tribus vel quatuor. primo cum sit dare fructus naturales vt poma & industriales vt segetes et vina. de quibus loquitur iste tex. an sit differentia inter predictos. videtur ꝙ sic: quia in rei vendicatione sit differẽtia. nam bone fidei possessor efficitur dominus industrialiũ sed non naturalium. l. herennius. j. de vsu. & l. qui sic. §. pe. & fi. glos. dicit ꝙ hic non sit differẽtia: quia siue sint industriales siue naturales veniunt in hac actione & augent hereditatem. ¶ Sed queritur secũdo: an bone fidei possessor hereditatis faciat fructus suos. Suar. dicit ꝙ non per istum tex. etiam industriales ex quo hereditatẽ augent. nam hereditas non est eius: ergo fructus sunt de hereditate postq̃ eam augent. Item fundant se etiam per quasdã leges quas allegant. sed gl. determinat contrariũ & respõdet ad istum. §. ꝙ lȝ faciat suos tenetur restituere: & hoc respectu dicuntur augere heredi. postea circa fi. in ver. nec ob. respõdet ad alias. ll. allegatas per Suar. nec distinguit inter naturales & industriales. & sic innuit ꝙ in omnib⁹ efficiatur dñs. [a] 4 ¶ †Sed tertio queritur quo iure tenetur restituere. glos. dicit ꝙ iure actionis. s. peti hereditatis. & in hoc est differentia inter hanc actionem & rei vendicationẽ: quia in illa non veniunt fructus qui fuerũt effecti bone fidei possessoris licet eos teneatur restituere. non enim datur rei vendicatio postq̃ nõ sunt domini ipsius fundi. sed datur officium iudicis de equitate si extant fructus: sed si essent cõsumpti daretur conditio sine causa que est actio personalis. iuxta no. in. l. certum. C. de rei ven. et si non esset effectus dñs quia essent male fidei. vel quia essent fructus naturales: tunc possent peti iure actionis si extarẽt q: possent 5 vẽdicari. cum dominus fundi sit dominus ipsorum. ¶ †Sed tunc queritur quarto an vna & eadem rei vẽdicatio possit proponi pro re & pro fructibus. glo. ꝙ nõ quia sicut sunt res diuerse: ita & sunt diuerse actiones: & alia est rei vẽdicatio que datur pro re. & alia que datur pro fructibus. non sic in peti. here. quia cum ista actio sit vniuersalis vna & eadem actio potest proponi pro rebus & fructibus. ista glo. subtiliter loquitur & cõmuniter tenetur. & adde aliam glo. in. l. fructibus. j. de rei ven. q̃ idẽ dicit. 6 Et vide Inno. extra de restitu. spo. granis. ¶ †Sed extra glos. quero si est ita ꝙ rei vendicatio que datur pro fructibus sit diuersa ab illa que datur pro re. pone possedisti fundum meum tanto tempore ꝙ prescripsisti & hodie completa est prescriptio non possum petere fundum sed volo petere fructus quos isto anno vel preterito percepisti quia illi sunt mei et habeo rei vẽdicationem diuersam que per vsucapionem non est sublata in qua requiritur lapsus triennij: sed hec non. tempus tamẽ est transactum. vel pone ꝙ erant consumpti & hic habeo actionem personalem que non tollitur nisi longissimo tẽpore: an potero eos petere. Breuiter dic nota. ꝙ non: quia sublata actione que competit pro re principali tollitur altera actio que cõpetit pro fructibus: q: non esset rationabile vt sublata principali illa remaneret. C. de vsu. l. eos. in prin. & no. in Spe. de loca. §. nũc võ aliqua ver. xlj. & C. de prescrip. xxx. an. l. cum notissimi. §. in his & ante. quod no. Bar. in. l. sequitur. §. fructus. j. de vsuc. & quod no. Bar. C. quod me. cau. l. ij.

2 ¶ Actio particularis si est penalis a principio deuoluitur in hanc actionem cum illa natura seu pena.

1 **Cum prediximus.** †Quãdo vna actio deuoluitur in alterã intelligitur ſm eius naturam primeuam non accidentalẽ. h. d. multum no. Et hoc etiam vult glo. j. si cer. pe. l. certi cõditio in prin. in fi. ij. glos. magne. & ad hoc semper allegatur iste. §. si ergo dedisti damnum Titio in centum: & postea Titio mortuo hereditatẽ occupas que tamẽ ad me pertinet: & ego intẽtaui petitio. heredi. & petij te condẽnari ad emẽdationẽ illius damni. tu aũt negasti datum & ego probaui tunc peto ꝙ condẽneris in duplum propter negationẽ: vt. l. contra negantem. C. ad. l. aqui. tu potes dicere ꝙ non sis condẽnatus: quia illud procederet si intentasset actionẽ. l. aquilie que est illius nature. sed ego intẽtaui petit. heredi. que non est illius nature. & si dicatur ꝙ succedit in locũ illi⁹ quia in causa deuoluitur quia erat hereditaria actio. Respondeo ꝙ bene deuoluitur ſm primeuam naturam ipsius que est vt detur in simplum non ſm accidentalẽ que est vt detur in duplum contra negantẽ. & hoc dicit glo. in. l. certi condictio. 2 in fine. † sed si actio particularis esset penalis a prin. deuolueretur in hanc actionẽ cum illa natura seu pena. vt in glo. per. l. vt tantum. j. de ser. corru.

2 ¶ Si debitor ad quantitatẽ possit etiam pro illa quantitate dare terrenuȝ tunc lite contestata sup pecunia tollitur facultas soluẽdi terrenum.

3 In obligationibus facti: lȝ succedat obligatio ad interesse post moram. tamẽ debitor habet facultatẽ soluẽdi seu prestãdi factũ quousq; potest mora purgari.

4 Quid in facultate soluẽdi ex dispositione testatoris remissiue. & ꝙ quãdo vnũ est in obligatione & aliud in solutione ex dispositione contrahẽtiũ duret facultas soluẽdi aliud quousq; lis sit contestata super actione prima. & nu. I.

1 **Idem recte.** †Quando vnuȝ est in obligatione & aliud fit in solutinoe ex dispositione

[a] ¶ Valent. adde ꝙ dñi. de sancto Semi. i. c. alienatiõis. xij. q. ij. lȝ indistincte ꝙ nõ valeant siue sint facte iuste siue iniuste: & siue inutiliter. & siue vtiliter. & idem tenet Abb. i. c. gratuȝ. in fi. extra de off. dele. all'. Inn. in c. nihil. de elect. Fran. cur.

legis durat facultas soluendi aliud quousqꝫ super actione iudicati lis fuerit contestata. ꝛ ad hoc semper allegatur iste tex. sed si esset in solutione ꝛ dispositione cõtrahentiũ duraret quousqꝫ esset lis cõtestata super actione prima: vt. l. si ita stipulatus fuero. ꝯ. in melle. ff. de solu. ideo dicit † Bar. se cõsuluisse cuꝫ quidã se obligasset ad pecuniã cũ pacto ꝙ posset soluere terrenũ. ꝛ sic pecunia est in obligatione ꝛ terrenũ in solutione ex dispositiõe cõtrahẽtium ꝙ illa facultas soluendi terrenum tollitur statim ꝙ lis fuerit cõtestata super pecunia: per illã. l. si stipulatus fuero. ꝯ. in melle. † Item cũ in obligationibꝰ facti succedat obligatio ad interesse post morã: vt. l. si quis ab alio. de re iudi. tamen debitor habet facultatẽ soluendi seu prestandi factum quousqꝫ potest moram purgare. ꝛ ista facultas venit ex dispositione legali videtur ꝙ durat quousqꝫ super actione iudicati lis sit contesta: vt hic: de hoc per eum. in. l. stipulationes non diuidũtur. §. celsus. de ver. obli. † Si autem competat facultas soluẽdi ex dispositione testatoris: dic vt habetur in. l. si quando heres. de leg. j. ꝛ pone casum ꝙ seruus tuus dedit dãnum Titio in centum Titius egit actione noxali contra te tu fuisti condẽnatus ad illa centum: sed habebas facultatem dãdi seruum pro noxa quousqꝫ fores iterum cõuentus actione iudicati ꝛ lis foret cõtestata Titius mortuus est ꝛ tu hereditatem eius occupasti que tamen ad me pertinet ꝛ in ea deuoluitur actio iudicati qua tenebaris defuncto egi contra te petitione hereditatis ꝛ petij te condemnari ad emendationem damni ꝛ lis fuit contest. tu vis dare seruum pro noxa. ego nolo recipere quia lis fuit contest. tu dicis ꝙ non est cõtestata super actione iudicati. quia non intentaui illam sed petij peti. here. hic dicitur cõtrariũ ꝙ perdita est facultas dandi per contestationẽ factam super petitione hereditatis in quam iudicatio fuit translata siue transfusa sicut si foret cõtestata super illa. ꝛ dicit glo. ꝙ istud alibi non reperitur ꝛ declarat quõ intelligitur tex. quia quidam dicunt vsqꝫ ad lapsuꝫ quadrimestri tẽporis. gl. dicit ꝙ imo etiã post durat quousqꝫ lis sit conte. super aliqua de istis actionibꝰ vel iudicati vel petitione hereditatis. et verum dicit. nam vsqꝫ quo lapsum est quadrimestre non potest agi cũ detur miserationis gratia condemnato: vt. ff. de compen. l. si cum multi. §. cum intra.

2 ☞ Possessor bone fidei qui nullo modo est malefidei nõ tenetur nisi quatenus est locupletior.

Quod possessor malefidei ficte qui est post motã controuersiam tenetur etiam ad vsuras pecuniarum perceptarũ etiam si res vendite sint perempte. ꝛ nu. 8.

3 Possessor malefidei vere tenetur non solũ ad res quas habet: sed etiam ad illas quas desijt habere.

Positio casus.

4 In cõsilio ciuitatis fienda est proposita de agendis diu anteqꝫ deliberentur. ꝛ fiat reformatio seu decretum.

Quod ideo rationabilia sint statuta dicentia ꝙ prius aliquid debeat proponi in consilio minori: anteqꝫ proponatur vel terminetur in consilio maiori.

Proposita debet fieri per illum qui preest consilio vel collegio vt hic per consules ꝛ per principem.

5 Qualiter rome erant quatuor consules. sed dic qꝺ duo erant in officio alij erant electi vt eis succederent.

6 In ciuitatibus que reguntur per consilia. quod priores electi etiam anteqꝫ ingrediãtur officium sunt vocandi ad ea que sunt peragenda.

7 Caduca de iure digestorum applicabantur fisco non coheredi vel collegatario per ius accrescendi.

8 In actionibus bonefidei non veniunt vsure: quando possessor bonefidei non est in mora.

Margin: a ¶ Nõ est in mora. adde Bar. in l. lucꝰ. in. iij. no. ꝛ in. l. publia. §. j. ff. depo. Bar. in l. lecta. ff. si cer. pe ta. ꝛ ibi doc. cur.

1 **Preter hec.** † Hic incipit quarta pars huius tit. qua recitantur verba senatusconsulti facti super hac materia in quodã casu contingenti de facto sed ea que in eo disponunt̃ vendicant sibi locũ in alijs casibus similibus. ꝛ durant verba vsqꝫ ad. §. aptãda. ibi vero incipiũt expositiones verborum ꝛ propter hoc senatusconsultum ꝙ fuit prima lex facta in ista materia iudiciũ petitionis hereditatis dicitur iudicium centũuirale a cẽtum senatoribus. ꝛ est magne autoritatis ꝛ facit alia iudicia particularia silere: vt. C. eo. l. fi. ꝛ diuiditur in tres partes principales. quia primo se continuat ad precedentia vsqꝫ ibi pridie. Secundo ponit quandã narrationem de personis que interfuerunt senatusconsulto. Tertio ponũtur verba senatuscõsulti: ꝛ istud subdiuiditur in quinqꝫ partes. Quia primo loquitur in possessore bone fidei vere vsqꝫ ibi placere. Secundo in possessore male fidei ficte qui est post motam controuersiam vsqꝫ ibi item eos. Tertio in male fidei vere vsqꝫ ibi eos autẽ. Quarto redit ad primũ scilicet ad bone fidei
2 vere vsqꝫ ibi petitam. † Quinto ꝛ vltimo declarat vnũ dubium qualiter dicatur hereditas petita per quam petitionem possessor efficitur male fidei saltem ficte et in defectu senatuscon. vult ꝙ bone fidei possessor qui nullo modo est malefidei non tenetur nisi quatenus est locupletior. sed male fidei ficte qui est post motam controuersiam tenetur non solum ad res quas habet. sed etiam ad vsuras pecuniarum perceptarum etiam si res vendite sint perempte. † Item male fidei possessor tenetur vere nõ
3 solum ad res quas habet sed etiam ad illas quas desijt habere. h. d. in effectu. sed ꝛ plura alia continebantur in verbis senatusconsulti que hic non ponũtur. sed de eis fit mentio in princ. §. et deinde in prosecutione ti. in diuersis legibus fit mentio de illis. ¶ Et nota ꝙ prima pars verborum senatusconsulti que ponitur in. §. cum autem. vsqꝫ ad. §. idem placere. et etiam vltima que ponitur in. §. petita. exponuntur et glossantur per iurisconsultum ab illo. §. ait senatusconsul. vsqꝫ ad. l. sequẽ. que incipit: si possessor. in. §. ait senatusconsul. ¶ Secũda pars que ponitur in ver. idem placere. vsqꝫ ad ver. item eos exponitur et glossatur in illa. l. si possessor. §. ait senatusconsul. vsqꝫ ad. l. sed ꝛ si lege. §. quod autẽ. ¶ Tertia pars que ponitur in ver. item eos. vsqꝫ ad versi. eos autem. exponitur ꝛ glossatur in illa. l. sed et si lege. §. quod autem. vsqꝫ ad. §. consuluit. ¶ Quarta pars que ponitur in ver. eos autem que loquitur de bone fidei possessore exponitur ꝛ glossatur in illo. §. consuluit. vsqꝫ in fin. l. sed ꝛ si lege. postea vero in. l. sequẽti que incipit: siue bonefidei. incipit tractare de omnibus mistim declarando dubia que occurrunt vsqꝫ in fine tituli ꝛ ista diuisio dat intelligere istos tex. qui sunt recitati ꝛ confusi ꝛ non bene intelliguntur. nisi semper habeatur respectus ad istum. §. ꝛ ad partes eius. quia iurisconsulti addunt ꝛ declarant verba ꝛ mentem senatusconsulti. ¶ Et in istis verbis gl. ponit casum ꝙ iste rusticus de cuius bonis erat questio inter fiscum ꝛ institutum instituit duos heredes. quorũ vnus decessit hereditate non adita. ꝛ sic portio eius erat caduca ꝛ deuoluta ad fiscum. sed coheres credens deuolutam ad se per ius accrescendi. eã occupauit et aliqua bona vendidit. tunc dic ꝙ fuerunt ad minus quatuor instituti. quia patet ex litera dum dicit quia partes caduce. ergo saltem duo decesserant hereditate nõ adita. Item ex eo ꝙ dicit hi qui se heredes esse existimant. patet ꝙ fiscus habebat lites nõ cum vno sed cum pluribus. quia loquitur in plurali ergo saltem duo coheredes in hoc nõ est vis. quia quod verum est de pluribus idem de vno.
4 ¶ No. ergo ex ver. pridie. ẜm Bal. † ꝙ in cõsilio ciuitatis fienda est proposita de agendis diu anteqꝫ deliberentur et fiat reformatio seu decretum. ideo rationabilia sunt statuta dicentia ꝙ prius aliquid debeat proponi in consilio minori anteqꝫ proponatur vel determinetur in consilio maiori: vt fit Florentie. Item ꝙ proposita debet fieri per illum qui preest consilio vel collegio vt hic fuit. quia per consules ꝛ per principem qui pe-
5 tierunt super hoc prouideri per senatum. Item no. † ꝙ erant quatuor cõsules sed cõtra de. l. j. ff. de offic. cõsu. quia non erant nisi duo. dicit glos. ꝙ duo erant in officio. alij erant electi vt eis succederent. ꝛ tamen fuerunt vocati anteqꝫ ingrederentur offi-
6 cium. ꝛ sic no. † in ciuitatibus que reguntur per consilia ꝙ priores extracti etiam anteqꝫ ingrediantur officium sunt vocandi ad ea que sunt agenda. Et aduerte quia glos. ponit duo exẽpla de caducis. Primum est verum quando heres decederet hereditate non adita supple vel repudiaret. Aliud non est de caducis sed de indignis vt quando accommodat tacitam fidem de restituẽdo incapaci quo casu idem quod in caducis: vt in. §. ait
7 sena. ver. vel si ex alia quacunqꝫ causa. ¶ † In. §. cum autem. no. ꝙ isto tempore caduca applicabantur fisco nõ coheredi vel collegatario per ius accrescendi et hoc fuit introductum: per. l. papinianus. que multa inconuenientia introduxit. quia fuit facta tempore cuiusdam belli vt pecunia perueniret ad erarium. sed sublata est per Iustinianum. C. de cadu. tollen. per totum.
8 ¶ † Item no. in actionibus bone fidei non veniũt vsuras quã-
a do possessor bone fidei non est in mora. ᵃ ¶ In ver. idem placere. no. possessorem hereditatis post eam petitam. ꝛ sic postqꝫ est effectus male fidei teneri ad restitutionẽ pretij percepti etiã si res vendite sint perdite vel diminute. dubitatio erat qꝛ talis possessor tenebatur ad quantitatem. id est ad pretium respectu certarum specierum venditarũ. vnde videbatur liberari a prestatio rebus perẽptis vel diminutis: vt. l. titie textores. ff. de lega. j. in fin. tamen non sic est in eo qui est male fidei saltem ficte erat hic post petitam hereditatem. si autem esset malefidei vere dic vt. ff. eo. l. si possessor. §. fi. vbi declaratur iste ver. Et adde ꝙ tenetur ad restitutionẽ pretij cum vsuris licet in tex. hoc nõ dicatur quia erat malefidei ficte post petitã hereditatẽ vt differat a primo casu in quo non veniunt vsure.

1 ☞ Hereditas si est caduca seu vacans vel aufertur ab indigno. seu ꝙ in casibus de quibus hic ꝙ fiscus habeat petitionem hereditatis vt tamen non semper est heres ꝛ quid in peculio. ꝛ

culo.⁊ numero.3.

2 Bona vacantia vel caduca possunt applicari ciuitati priuati non solum fisco imperij quando non subest superiori qui vim principis habet.

3 Statuta in fisco locum habent in priuatis nisi appareat causa specialitatis.

4 Possessor vt dicatur malefidei sufficit ꝙ scit rem ad se nõ pertinere:licet ei non sit denuntiatum.

Denuntiatio facta procuratori possessoris non constituit possessorem in mala fide nisi procurator hoc retulit possessori.

5 A quo debeat fieri denuntiatio.

6 Possessor malefidei qui alienauit ad quid possit conueniri an ad res cũ fructibus an ad pretium etiã cũ vsuris ⁊ quid si pretẽdit se bo.possessorem de iure preto.vel fideicommissarium vniuersalem.⁊ nu.7.⁊.8.

7 Possessor dicitur malefidei post petitam hereditatem.

8 Petitio hereditatis est bonefidei.

Possessor bo.fi.non tenetur vltra ꝙ sit effectus locupletior.

1 **Aptāda est.** †Hic incipiunt expositiones: primo circa partẽ verborũ:que sunt in.§.ca autẽ vsqȝ ad §sic.petitã postea circa vltimã partẽ que ponit in §.petita antẽ a fisco vsqȝ ad.§.fi.qui incipit licet.postea redit ad primũ casuȝ siue primã partem verborũ ⁊ etiã secundã aliquid declarando vsqȝ ad.l.seq.in.ver.ait senatus.⁊ in qualibet particula ponũtur quatuor per ordinẽ † ⁊ prima verba senatus.dicũtur partes caduce.quid si non pars sed tota erat caduca.rñde idẽ esse ꝙ sit pars.qȝ illud verbum fuit positũ nõ cuȝ ministerio sed ideo quia sic accidit de facto.¶Item secundo dicit caduce: quid si non erat caduca tamen pertinebat ad fiscum vt si erant bona vacãtia.qȝ quis decessit sine testamẽto ⁊ nullus erat qui vellet esse heres.nam ista hereditas non dicitur caduca sed vacans.⁊ responde ꝙ idẽ.⁊ eodeȝ modo si alio modo pertinerent ad fiscum:qȝ aufertur tanꝙ ab indigno.¶Et not.ꝙ omnibus istis casibus fiscus habet peti.here.vt heres.⁊ tamen non semper est heres.quod dic vt no.in.l.inter eos.in fin.ff.de fide.⁊ per Barto.in.l.facultas.C.de iure fi.lib.x.Item tertio senatuscon. loquitur in fisco. quid in alia ciuitate priuata [a] ad quam esset deuoluta hereditas vel in aliqua persona. Responde ꝙ idem ⁊ sic no.ꝙ bona vacantia vel caduca possunt applicari ciuitati priuate nõ solum fisco imperij:quod est verum si non subest superiori qui vim principis habet: al's secus.ita intellige quod no.in glo.super verbo peteret.¶†No.etiam ꝙ statuta in fisco locum habent in priuatis ⁊ sic non semper bona est argumentatio vel responsio.l.quam allegas loquitur in fisco:nos loquimur in priuato.quia nisi appareat causa specialitatis idem est in priuato quod in fisco.⁊ ad hoc allegatur iste ver.in priuatorum.¶Quarto ⁊ vltimo senatuscon.loquitur in hereditate. quid si non petitur hereditas seu tanꝙ hereditas.sed peculiuȝ castrense vel quasi vt erat isto iure.quia filiusfa.non habebat heredeȝ ab intestato sed pater omnia occupabat iure pa.⁊ tanꝙ peculiũ.vt.l.ij.ff.de ca.pecu.⁊ responde ꝙ idem. qȝ peculium est vniuersitas.⁊ ista omnino dicunt vsqȝ ad §.petitã.¶†Circa vltimã partem que ponitur in ver.petitam antẽ a fisco queritur similiter de quatuor.primo quia.dicit ꝙ tunc dicitur petita ⁊ sic possessor effectus malefidei quando fuit sibi denuntiatum literis vel edictis ad eum nõ pertinere hereditateȝ sed ad alium.quid si nullus denũtiauit ipse tamẽ hoc sciebat.Respõde hoc sufficere:qȝ denuntiatio non requiritur nisi ad finem vt sciat sed scienti non est fienda.vt.l.j.in fi.ff.de act.emp.Item secundo quid si fuit denuntiatum:tamen non ipsi possessori: sed suo procuratori.Respõde ꝙ si ille nõ retulit possessori perinde est ac si denuntiatio facta non foret.secus si retulit: quia tũc est perinde ac si fuisset sibi facta denũtiatio ⁊ si non retulit lȝ referre non potuerit non nocet possessor.† Sed tertio querit a quo debet fieri denuntiatio an ab illo qui asserit ad se hereditatem pertinere ⁊ eam petere vult. Responde ꝙ non imo sufficit a quocunqȝ extraneo facta fuerit.qȝ non requiritur nisi ad finem vt ille sciat ⁊ efficiatur malefidei ficte.⁊ quantũ ad hoc non refert a quo fiet.¶†Sed quarto ⁊ vltimo in versic.ceterũ querit si possessor erat malefidei quãdo vendidit bona an teneat solũ ad restitutionẽ pretij.⁊ dicitur ꝙ non.imo possunt ab eo repeti res vendite vna cũ fructibus:qȝ perinde tenetur ac si illa bona possideret sed imperator seuerus in quodam rescripto videtur voluisse malefidei possessorem teneri solum ad restitutionẽ pretij.sed respõdit ꝙ hoc posset procedere si talis malefidei possessor vendidit ex quadam necessitate:vt quia erãt tempore periture vel que onerabant hereditatem tunc bene fecit vendere.⁊ non tenetur nisi ad restitutionem pretij. si hoc fecit ante petitam hereditatem.Si autem post est in electione actoris an repetat pretium perceptũ vel res si fuit in culpa in vendendo minus ꝙ valet vel repetat res.quando autem non vendidisset ex necessitate indistincte si erat malefidei possessor potest conueniri ad ipsas res venditas cum fructibus.siue iam erat petita hereditas:vel nõ supplet etiã si actor possessoreȝ conueniret ad pretiũ omissis reb⁹.⁊ ista habẽtur vsqȝ ad.§.fi.qui incipit:licet. ibi reuertitur ad primã partẽ verborũ.et determinat alia quatuor:vt ex tex.patet vsqȝ ad.§.ait senatus. ¶Distingue ergo pro intellectu versic.ceterum.qui est aliquantulum inuolutus tres casus cum loquimur in malefidei possessore alienante ad quid possit cõueniri:an ad res alienatas cum fructibus an solũ ad pretium.nam constat ꝙ si foret bonefidei senatus vult ꝙ ad pretiũ tantũ:vt in prima parte verborũ:⁊ in ver.at qui in senatuscon.⁊ si erat malefidei siquidẽ venditio facta est voluntarie potest cõueniri ad res venditas cum fructibus:vt in principio huius versi.supple.vel ad pretiũ si magis:vult actor:nec distinguitur an ante petitam hereditatẽ vel post.si autem ex aliqua necessitate:vt quia erant res que seruando seruari nõ poterant vel onerabant hereditatẽ.si quidem ante petitam hereditatem tunc nõn cõueniretur nisi ad pretium:vt in versi.nisi forte.⁊ ita debet intelligi rescriptũ imperatoris positũ hic in ver.sed imperator.qui videtur voluisse idem in malefidei et in bonefidei vt ad pretiũ tantũ teneatur.si autẽm post petitam hereditatẽ: tunc qȝ duo cõcurrũt:scȝ malafides.item mora in non restituẽdo est in electione actoris:an repetat res cum fructibus.an repetat pretia:vt in versi.vt sit in arbitrio petitoris ⁊c.in vltima parte.in versi.licet qȝ verba senatus.in.§.cum autẽ.loquuntur de illis qui se heredes estimant vt nõ teneantur ad vsuras pecunie redacte ex venditione rei hereditarie.¶Dubitat primo quid si non estimat se heredẽ directũ de iure ciuili:sed bonoruȝ possessorem de iure pretorio vel fideicõmissarium vniuersalem. Respõde ꝙ idem:qȝ eadem ratio est.Secundo dubitat:quid si non redegit pecuniam ex venditione: sed eam reperit in here. responde ꝙ idem si eam non attingat ⁊ indistincte:siue sit bonefidei possessor siue malefidei. Sed quid si vendidit sed non exegit.responde ꝙ idem.¶Quarto et vltimo queritur quid si post petitã hereditatẽ vendidit tex.in secũda parte verborũ in versi.idem placere.dicit ꝙ tenetur ad restitutionẽ pretij etiam rebus peremptis vel diminutis:an teneatur ad vsuras.responde ꝙ potest conueniri etiam ad ipsas res ⁊ fructus eorum:licet verba senatus hic non dicant:si tamen venditio fuit necessaria: quia res erant steriles vel periture potest actor eligere vel res vel pretia:vt dictũ fuit in fine pcedẽtis particule.et hoc dicitur hic in versi.quod superest.et in versicu.sed si forte.et super istis ver.est vna glo.magna ex qua eliciunt quatuor oppositiones. Et notandũ ꝙ iste versi.ꝙ si post concernit secundam partem verborũ senatus qui ponitur in ver.idem placere.naȝ loquitur quando post petitam hereditateȝ possessor vendidit res hereditarias prout ille versiculus loquit tantũ de ista secunda parte principaliter.⁊ plenius incipit tractare in sequẽti.§.ait senatus.per istum autem ver.suppletur illa secũda pars in tribus. ¶Primo:quia ibi dicitur ꝙ venditor potest cõueniri ad pretium etiaȝ si res vendite perirent.hic vero dicitur in principio ꝙ etiam potest recõueniri ad ipsas res ⁊ fructus earuȝ.et sic est in electione actoris indistincte:† 7 quia possessor dicit malefidei post petitã hereditatẽ:vt.ff.s.l.pxima.ver.ceterũ.Item ibi dicit ꝙ venit pretiũ sed de vsuris non dicit.hic vero in fi.dicit etiã de vsuris si eligatur pretium.Item ibi non fit differentia vtrũ fuerint res vendite ex mera volũtate aut ex necessitate:vt qȝ erant steriles vel tempore periture.¶Pro declaratione glo.magne opponitur primo dum dicit in fi.dicit ꝙ possunt peti pretia et vsure:qȝ imo vsure non possunt peti si res vendite erant steriles et deteriores future: et sic fiebat venditio ex necessitate: vt ff.eo.l.in estimationibus.dicit glos.ꝙ ibi erat necessitas persone hic rei que bene dixit.prima enim verior est:quia sine aliqua culpa possessoris accidit.sed secũda cum culpa.nam ideo necessitatur vendere:qȝ rem tenet indebite.⁊ si nõ venderet ⁊ periret teneretur ad interesse.si ergo restitueret hanc necessitatem non haberet damnũ:ergo ꝙ sui culpa sentit sentire non videtur.Secundo ad idem opponitur ꝙ non veniunt vsure:sed solum pretium:vt.ff.de rei vẽdi.l.item si verberatũ.§.j.dicit glos.ꝙ ibi in actione speciali.hic in vniuersali.⁊ ante dicit.quia rei vendicatio est stricti iuris.et sic non veniunt vsure ex mora.petitio vero hereditatis est bonefidei:et sic veniunt vsure ex mora.C.eod.l. ⁊.ff.de vsu.l.mora.§.in bonefi.¶Tertio oppono ꝙ dictio fortassis male stet in litera:quia facit responsionem dubiam cum debeat esse clara.glos.fatetur et dicit ꝙ abundat.[b] ¶†Quarto oppono ꝙ iste versi.nõ possit pcedere siue dicamus ꝙ loquitur in bonefidei siue in malefidei.primũ ptȝ:qȝ bonefidei possessor non tenet vltra ꝙ sit locupletior:vt in.l.precedẽti.§.cos autem. ⁊ hoc dicit in fi.ꝙ tenet ad vsuras.⁊ in prin.ꝙ tenetur ad res ⁊

[a] ¶Ciuitate priuata.adde ꝙ ciuitates Tuscie non recognoscẽtes superiorẽ habẽt fiscum et succedunt in bonis vacãtib⁹ ita bar. in.l.j.co.ij.§.quero verũ pro delictis.C.de bo.vacã.lib.x.Et idem bar.in.l.hostes. ff.de capti.⁊ post li.reuer. Jo.an. in addi.Spec.in tit.de instru.edi. §.porro. bal.i.c. j.co.ij.in fi.§.itẽ no.de pace tenẽ. doc.in.c.per venerabileȝ.qui fi. sint legi.⁊ i.l.ciuitas.ff.si cer.petat maxime p Alex. ⁊ vide eũdẽ pau. in.l.j.§.hui⁹ studij.ff.de iusti.et iure.Et per bal. in.l.j.C.de here. insti.⁊ ibi ꝙ etiã ecclesia habet fiscũ ⁊ dicit car.in cle.ij.§.j.de hereti.Fran.Cur.

[b] ¶Et dicit ꝙ abũdat. adde simile in.l.si iure.ff. de lega.iij.Et adde ꝙ aliqñ inducit diuersitatẽ facti nõ iuris dubitationes.l.in substitutione. et ibi no.ff.de vulga.et pupil.⁊ etiã adde.ꝙ sepe periti loquunt p hanc dictione similes l.et si duo. et ibi nota.s.de arb.⁊ sic aliqñ est philosophicũ tẽperamẽtuȝ.l.mut⁹. ij.rñso.s.de pecu. item aliqñ est expressiuuȝ veritatis.c.tue.de pcu. ⁊ not.in.c.super literis.de rescri. in gl.in versi.forsan.⁊ ꝙ aliqñ importet certitudinẽ nõ dubitationẽ.adde tex.in.l. itẽ si verberatũ. §.j.ff.ti.⁊ in.l.ꝙ situũ.§.an dolo.ff. de pecu.⁊ in.l.si pecuniã.ff.de cõdi.cau.da.in ca. habeat.xiij.q.ij. ⁊ in.c.admonere circa me.xxxiij. q.ij.vide pulchre que ponit Feli.i c.accedẽs.col.fi. extra vt lite non cõtest.Fran.cur.

fructus quos tamē non habet. preterea esset cōtra tex. qui dicit post petitam. nam tunc non est bonefidei: sed malefidei: vt in glo. Item secundū patet ꝙ si est malefidei tenetur ad ipsas res cū fructibus. vt. l. precedēti. §. ceterum. ⁊ hic dicitur ꝙ potest cōueniri. ad cuius contrarium videtur ibi dici dum dicit non pretia. contrarium glo. respōdet ꝙ sine dubio loquitur hic in malefidei. ad contrariū respōde ꝙ procederet si venditio fuisset facta de bonis non sterilibus vel non perituris. ⁊ ita loquitur senatuscō. sed Papinianus supplet quid iuris qñ essent steriles vel periture ⁊ soluit tamen ambigue. ¶ Unde opp. quinto in ver. quare ꝙ idem sit ⁊ multomagis in non sterilibus et non perituris. vt possit non solum conueniri ad ipsas res cum fructibus. vt in. §. ceterum. ⁊ hic in prin. sed etiam ad pretiū. vt in. §. idem placere. quem glo. dicit hanc electionem dari si res vendite erāt periture vel steriles. nam innuit cōtra si non erāt perituræ. glo. soluit pluribus modis ⁊ se inuolutat: finaliter ponit veritatē in verbis vel melius fatendo contra quod multomagis in non sterilibus et non perituris datur actori electio an agat ad pretium vel ad res etiam ante petitam hereditatē si possessor erat malefidei vt patet ex coniunctione dictarum legum sed quando erant periture vel steriles et sic vendidit ex necessitate tunc indistincte non datur electio imo distinguitur an vēdidit ante petitā hereditatē ⁊ nō tenetur nisi ad restitutionē pretij. aut post petitā hereditatē. et tunc habet locum iste tex. vt sit in electione actoris agat ad res vel ad pretium cum vsuris ⁊ sic possessor plus grauatur post petitā hereditatē ꝙ ante quādo vēdidit ex necessitate. nam dicta petitio cōstituit eū in mora plusꝙ prius esset. ideo sibi non prodest quod ex necessitate vendidit quominus vel ad res vel ad pretia posset conueniri. ⁊ ſm hunc tex. in. l. item veniunt circa finem. in versi. post motam controuersiam. non sine ministerio hoc dixit. et ista etiam patent ex his que ibi dixi. ⁊ hoc in glo. vsqꝫ ibi sed ei. ¶ Sexto et vltimo oppo. ꝙ cum vendidit ex necessitate non debeat perinde cōueniri nisi ad pretium. quia sibi non potest imputari ꝙ vendidit postꝙ necessario vendidit. ergo ad tres venditas omni tempore etiam post petitā hereditatē Sol. hoc contingit: quia illi⁹ necessitatis culpa ei⁹ est causa. quia retinet res alienas indebite: cū deberet eas restituere. licet enim si nō esset petita hereditas necessitas excusaret. ⁊ ex his patet ista solutio declarata.

2 ☞ Possessor bonefidei si vendidit rem hereditariā ⁊ pretiū percepit ⁊ postea res fuit reddita. ⁊ restituit pretium et recuperauit rem non tenetur ad pretium sed ad rem potest conueniri: et si non fuit reddita ꝙ non teneatur ad pretium vero heredi nisi sibi caueatur de descendendo aduersus emptorem de euictione. ⁊ nu. 1.

3 Plus est dicere ex hereditate quam dicere rem hereditariam. An pl⁹ sit dicere iste est de perusio quā dicere iste est perusinus.

Si possessor.

Ait sena. Dicit iuriscōsultus incipit principaliter ⁊ plene tractare de secunda parte verborū senatus que ponuntur in versi. idem placere. de illo qui post petitam hereditatē res hereditarias vel in hereditate repertas vēdidit quo casu dicit senatus ipsum teneri ad pretiū etiam rebus venditis vel diminutis. ⁊ refert iurisconsultus verba illius versic. idem placere. postea in versic. bonefidei incipit exponere ⁊ declarare ꝙ plura dubia. primo quādo possessor esset bonefidei originaliter: vsqꝫ ad. §. restituere. deinde 1 quādo esset malefidei. † Et hoc dicit iste. §. bonefidei. ꝙ si bonefidei possessor vendidit tamē pretiū nō percepit non tenetur nisi cedere actionē quā habet vt nō teneatur vltra ꝙ sit locupletior. Quod ergo dicit in ver. idē placere. ipsū teneri ad pretiū dꝫ intelligi qñ pretiū habet. sed si habet solū actionē ad illā solā tenetur. sed quid si percepit tñ restituit quia res fuit euicta iuriscōsultus tñ dicit eū nō teneri ad restituēdū pretiū vero heredi post ꝙ ipsum non habet vsqꝫ ibi ꝙ ꝙ. ibi mouet dubiū ꝙ etiā si habeat quia adhuc nō restituit videatur ipsum nō teneri quasi habeat a fortuna nō ab hereditate. quia postꝙ fuit euicta patꝫ ꝙ non erat hereditaria ⁊ non respōdet. Sed tu responde ꝙ imo tenetur qñ habet: quia licet appareat ꝙ non esset hereditaria fuit tñ in hereditate reperta ⁊ verba senatus loquuntur cū possessor vendidit ex hereditate nō aūt dicūt cū vendidit rem hereditariā. Et ista respōsio non ponitur in tex. tñ ea presupposita ponitur limitatio in fi. §. qd si perueniatur ad pretiū per verū heredē non tenetur ei soluere nisi sibi caueatur de defendēdo aduersus emptorē si obligatus erat de euictione. quia nō debet soluere duob⁹. sed videtur ꝙ imo teneatur etiā si nō habet quia restituit postꝙ verba senatusc. nō loquuntur quādo vēdidit rem hereditariā sed solū qñ vēdidit rem ex hereditate. nam verū est ꝙ ista res vendita erat ex hereditate. Iuriscō. in versi. sed si senatus. soluit ꝙ imo non tenetur postꝙ non habet. si enim haberet fatendū esset ꝙ teneretur: vt dixi. ⁊ hec probat ꝙ si non habet teneatur: quia si exigat indebitum non tenetur restituere vero heredi cum habeat necesse restituere ei a quo exegit. ⁊ si soluit indebitū non posset imputari vero 2 heredi. † Item probat ꝙ si vendidit rem hereditariā ⁊ pretiū percepit ⁊ postea res fuit redhibita: ⁊ sic restituit pretium ⁊ recuperauit rem non tenetur ad pretium: sed bene potest conue3 niri ad rem. hoc dicit iste tex. satis imbratatus. ¶ † Nota ergo ꝙ plus est dicere ex hereditate ꝙ dicere rē hereditariam. vnde a dicit Barto. videtur ꝙ plus est dicere iste est de perusio [a] ꝙ dicere iste est perusinus. quia de Perusio potest dici etiam si ibi non sit oriundus: sꝫ si ibi habet domiciliū: vel si sit ciuilitate receptus. ⁊ tamē non dicitur perusinus. ipse tenet contrarium qd tamē est verum ꝙtum ad aliud. glo. hic super verbo nō debere cum seqūe. formant oppositū contra istud qd hic dicitur quando exegit indebitum vel soluit de legibus precedētibus. et solue vt in glossa.

2 ☞ Iuramentum in litem non defertur super re non extante ⁊ quare.

3 Possessor malefidei qui vēdidit ⁊ res est perempta quare non liberetur a restitutione pretij: si res eodē modo fuisset peritura penes actorem.

1 **Restituere.** † Malefidei possessor qui rē ex hereditate vēdidit si res existant potest ad eas conueniri: ⁊ si recuperare nō pōt cōtra ipsum non iuratur in litē si actor vult ⁊ cōdēnatur ad id qd fuit iuratum. intellige pmissa taxatione. sed si res nō extant nō iuratur in litē: sꝫ tenetur restituere rerū pretiū cū vsuris. h. d. vsqꝫ ad. l. si ⁊ rem ⁊ pretiū.

2 ¶ † Et nota mirabilē decisionē ꝙ iuramētū in litē nō defertur b super re nō extante: lꝫ reus fuerit in dolo: quia nō sufficit dolus [b] pteritus vt deferatur sed requiritur dolus presens. ¶ Nota etiā declarationem ad. §. idem placere. vbi dicitur ꝙ conuenitur ad pretium ille qui post petitam hereditatē vendidit. nam potest cōueniri etiā ad res ipsas cum fructibus ⁊ contra ipsum potest iurari in litem re extante propter dolum preteritū: licet de presenti nō sit in dolo: quia facit quod facere potuit vt recuperaret ⁊ nō potuit: vt hic. ⁊. ff. de pigno. l. si fundus. §. in vēditione. sufficit ergo dolus preterit⁹ si res extat: secus si nō extat. ⁊ hoc vult iste. §. in effectu. dico etiā ꝙ posset cōueniri ad pretiū perceptū si actor vellet: quia successit loco rei: vt. ff. eo. l. si ⁊ rem ⁊ pretiū. ⁊ in 2 dicto. §. idem placere. ¶ † Queritur quare super re q̄ nō extat nō defertur iuramētum in litē. Respōde ꝙ in illo habetur respectus ad affectionē. sed super illa q̄ non erat non potest haberi affectio cum non potest restitui: quādo autē erat restitui potest. ⁊ ideo vt restituatur iuratur contra dolosum vt sit solicitus ad 3 restituēdum. ¶ † Itē oppo. ꝙ si res est perempta liberetur possessor etiam a restitutione pretij: quia eodē modo fuisset peritura penes actorem si fuisset restituta. ⁊ sic actor non est damnificatus a reo: sed a casu fortuito. ⁊ ad hoc respondet iurisconsultus in fine: ꝙ imo a reo: quia si restituisset rē actor forte ipsam rem vēdidisset ⁊ pretium percepisset. sed quia non fuit restituta non vēdidit. ⁊ sic contingit culpa possessoris: ⁊ hoc in possessore malefidei: quid in alio ⁊ in actione personali: an debitor post morā teneatur ad pretiū rei perēpte si eodē modo fuisset peritura penes actorē dic vt no. ff. de rei vēdi. l. item si verberatum. §. fi. ⁊. ff. si cer. peta. l. quod te.

2 ☞ Pretium in vniuersalib⁹ succedit loco rei: lꝫ secus in particularibus: ⁊ quid in actione familie herciscun. ⁊ nu. 5.

3 Possessor sine titulo dubitans cōueniri hac actione si acquirat titulum ab aliquo tertio. non tamē euitat actionē que iam nata erat: licet ad aliud.

4 Petens vno casu aliquid: cuius contrariū nō esset postulaturus in casu contrario non est audiendus.

1 **Si ⁊ rem ⁊ pretiū.** † Possessor etiā bonefidei tenetur non solum ad restituendū rem quā habet sed etiam si quid eius occasione ei accessit. h. d. ⁊ allegatur princi2 liter: ꝙ † in vniuersalibus pretiū succedit loco rei: licet secus in particularibus. Et primo ponitur thema ex quo questio vsqꝫ ibi: in predone. Secundo premittit vnum ad euidentiam vsqꝫ ibi: an hic. Tertio arguit ꝙ petitor debebat cōtentari re absqꝫ eo ꝙ petat id quod restat possessori de pretio: quia si res esset meliorata et redempta maiori pretio ꝙ fuisset vendita: quia vendita fuit. xx. et redempta fuit pro. xxv. petitor vellet habere rem et non pretium: ergo si est deteriorata: et fuit redempta pro. xv. debet esse cōtentus re absqꝫ eo quod petat. v. que restant: quia petendo inuerecundū est desiderium suum: quia contrariū non esset postulaturus. ⁊ hec vsqꝫ ibi non erat. ibi quarta in qua arguit pro 2ria parte. ꝙ posset peti nō solum res: sed etiam. v. que possessori restant de pretio prime venditionis: quia bonefidei possessor

---

a ¶ De perusio. Circa hoc vide late do. alex. hic i apostil. ad bar. ⁊ q̄ ipsemet alex. ponit in. l. j. §. ad muni. ⁊ vltra eūdem adde bar. in trac. represaliarum in. vj. q. scōe q. prin. ⁊ do. nel. de sancto Gemi. in trac. banni. in prima parte scōi tēporis. q. xlvi. ⁊ late imo. alex. ⁊ mod. post bar. ibi in rubri. ff. solu. ma. Et do. frācis. de are. in 2sil. lxxvij. col. j. cur.

b ¶ Dolus preteritus. adde glo. in. l. alio. C. de in lit. iur. bar. ⁊ moder. in. l. in actionibus. ff. eo. titu. de in litē iuran. Francis. Cur.

possessor sicut non debet esse in damno τ sic nõ tenetur vltra ꝗ factus sit locupletior ita non debet esse in lucro et hec probantur per verba orationis principis facta in senatu.sed si non restitueret illa.v.iam esset in lucro.et hoc vsqȝ ibi oportet igitur. ibi quinta iniqua soluit pro ipsa parte ꝙ teneatur restituere rē τ illa.v.que sibi supersunt ex primo pretio. ¶ Opponitur si iste redemit ergo habet titulum.τ si habet titulum nõ potest cõueniri hac actione. vt in.l.hereditatem.C.in qui.cau.ces.lon.tēp. pre.glos.dicit ꝙ hic titulus habetur pro non titulo quando est nullus τ creditur valere vt ibi:sed hic non erat nullus.vnde dic ꝙ hic ideo habetur pro nõ titulo:q2 redēptio facta fuit ab illo eodē cui ipse primo vendiderat τ sic non potuit acquirere maius ius ex redemptione ꝗ prius haberet:q2 ille emptor nõ habebat aliud ius ꝗ venditor haberet.τ ꝯtrium loquitur qñ est talis titulus ex quo potest possessor habere ius dominij vel quasi
3 dominij.† Uel dic ꝙ ideo non obstat contrarium.quia petitio hereditatis incipit habere locum ꝯ istum possessorem τ venditorem.primo ad rem postea ad pretiū.licet ergo redemerit rem actio que inceperat competere non extinguitur. Et per hoc dicunt quidam ꝙ si possessor sine titulo dubitans conueniri hac actione acquirat titulum a quodā tertio non propterea actionem euitat que iam nata erat licet ad aliud nam si aliud diceremus facile esset legem eludere τ hanc actionem euitare.ista fuit questio disputata de qua vide per Bartol.in.l.cogi.C.de peti. here.in vltima colū.per que patet etiā ꝙ si possessor sine titulo dubitans cōueniri publiciana ab illo qui habuit titulū τ possessionē ab vno acquirat τ titulum ab alio:vt sic illi preferatur ratione possessionis s̄m ea que plene no.in.l.si autem.§.finali. cum.l.seq.ꝫ.de publi.non propterea euitabit publicianam que iam orta erat contra eum. ¶ Sed contra ista opponitur de.l. per diuersas.C.manda.vbi possessor potest titulū acquirere vt euitet iudicium.dic verū esse ab illo qui ius hꝫ.nos loquimur quando acquirit ab alio de quo non constat ꝙ ius habebat solum vt euitet iudicium:τ vide hic notata per Inno.τ Jo.an.in
4 c.si.vt lit.pen. ¶ † In alia glo.semper possidere.gl.colligit notabile exemplum ꝙ nõ debet quis audiri petens vno casu aliquid cuius contrarium nõ esset postulaturus in casu contrario τ postea allegat in contrarium duas leges τ nõ soluit.dic ꝙ in prima est speciale fauore minoris:in secunda ratio pacti tollit
5 ꝯtrium de quo in.l.pe.C.de solu. ¶ † In vltima glos.ibi est speciale in petitione hereditatis.nota quia glos.loquitur correcte nam quidam dicunt ꝙ est speciale in vniuersalibus quod non est verum.quia actio familie herciscūde est vniuersalis.τ tamē si vnus ex heredibus rem vendidit nõ conueniretur ad pretiū sed ageretur contra emptorem ad rem.vt.C.de commu.rerum alie.l.j.dic ergo ꝙ est speciale in hac actione non sic in alia licet esset vniuersalis. ¶ In glos.ibi regulariter contra.dic.scilicet in particularibus:sed nec hoc est verū simpliciter.nam τ in illis aliquando pretium succedit loco rei puta in subsidium si rem meā vendidisti tuo nomine.nam re extante nõ agam contra te ad pretium in subsidium ne ex re mea efficiaris locupletior sine causa.l.mater.C.de rei ven.cū ibi no.ꝫ.de neg.gest.l.fi.item in actionibus non datur vltra ꝗ reus sit locupletior vt in condictione indebiti quia si speciem aliquam indebite soluam τ tu bonefidei recepisses postea vendis non teneris mihi condictione indebiti nisi ad pretium quod percepisti.l.in summa.§.in frumento.ꝫ.de condic.indebi.τ.l.si non sortem.§.libertus circa fi.eo.titulo.

2 ☞ Una particula statuti vel legis dubia debet declarari per aliam particulam.
Pena pretij non soluti quando non sit restituenda petitori.
3 Pena quā possessor hereditatis fuit cōsecutus ratione iniurie facte sibi:vel cōtumacie cōtra ipsum cōmisse non venit restituēda petitori hereditatis.

1 **Utrum autē.** † Bonefidei possessor nõ tenetur ad pretiū perceptū nisi quatenus factus est locupletior τ penā quā exegit cōcernentē ipsam rem restituit.sed concernentem personā ipsius possessoris nõ restituit sed eā lucratur.h.d. cum.l.sequen.τ princip.sequen.dubium erat hic:quia in secunda parte verborum senatus que incipit in versic.idem placere dicitur possessorem teneri ad pretia rerum venditarū que ad eam peruenissent.si ergo peruenerunt:sed non durauerunt: q2 perdidit vel consumpsit vel donauit videbatur adhuc teneri quia verificantur in ea verba senatus.sed iurisconsultus determinat contrarium dicens:quia debet cōsiderari sequens clausula que ponitur in ver.eos autē.vbi dicitur ꝙ bonefidei possessor tenetur si effectus est locupletior τ non vltra; sed hic non est effectus locupletior.illud ergo verbum peruenissent debet
2 intelligi cum effectu quia peruenerunt et durauerunt. ¶ † Et

a sic nota.ꝙ vna particula[a] statuti vel.l.dubia debet declarari per aliam particulam.τ ad hoc semper allegatur ista.l. ¶ Oppo.a in ver.perinde.ꝙ pena pretij non soluti non sit restituenda petitori:quia tunc si sit apposita solutioni quātitatis videtur apposita in fraudē vsurarū τ nõ potest peti:vt.ꝫ.de act.emp.l.iul. ibidē.glo.soluit ꝙ non bene.dic ergo ꝙ tunc non possunt peti: quia excederet legitimū modū vsurarū:vt puta.x.quia esset de duplo.naȝ equiparatur vsure centesime:quia nõ erat permissa etiam isto iure.ita loquitur contrarium:sed hic non excedebat modū legitimū. ¶ Item oppo.ꝙ ista pena non sit restituenda petitori:q2 nõ est hereditaria nec ex hereditate:sed extrinseca.τ sic non venit:vt l.item veniunt.§.item non solum.ꝫ.eo. Solut. ibi nimis generaliter loquit̄ de extrinsecis:vnde debet restringi ad casus qui ponuntur in.l.seq.quādo nõ concernit rem hereditariam:sed personam possessoris propter iniuriam sibi factam vel contumacia sibi cōmissam:vt ibi no.in glos.super ver-
3 bo extrinseca. ¶ In.l.at vbi no.† ꝙ pena quam possessor hereditatis fuit consecutus ratione iniurie facte sibi vel contumacie contra ipsum commisse non venit restituēda petitori hereditatis:quia est extrinseca τ nullo modo hereditaria.τ sic cedit lucro ipsius.τ in hoc differt a.§.precedenti.vbi pena non preuenerat ratione iniurie sibi facte:sed ratione pretij non soluti. et idem in principio legis sequētis si vēdidit pro decē:de quibus emptor soluit quinqȝ:et alia quinqȝ promisit soluere infra terminum.et si non solueret res esset inempta:τ emptor perderet quinqȝ soluta.nam illa quinqȝ nõ peruenerant occasione iniurie facta in persona vēditoris:sed cōtumacie cōmisse circa rem hereditariā.vnde licet sit extrinseca:tamen reputatur hereditaria. Ex his apparet ꝙ si possessor fecisset compromissum sub pena: et quia aduersarius venit contra consecutus est penam b
b occasione rei hereditarie.τ talis pena[b] licet extrinseca venit restituenda petitori:quia non peruenit ratione iniurie:q2 personalis.et de hoc est tex.in.l.pretor.§.j.de bonis au.iudi.pos.qui est tex.notabilis s̄m Angel. ¶ Pro declaratione magne glos. que est in.l.at vbi.oppo.quod pene de quibus hic veniunt restituende vero heredi per.l.illud.§.actiones.cum alijs allegatis in glo.Respondit glo.quod ibi loquitur in penis legalibus hic debet intelligi in conuentionalibus ista non placet.naȝ ille leges loquuntur de actionibus que dantur ad ipsam rem hereditariā vel ad aliud occasione ipsius perueniens.nam ille reputantur hereditarie.hic vero in competētibus ad penaȝ ratione iniurie vel contumacie facte vel cōmisse in personā possessoris que reputantur omnino intrinsece:τ non veniunt.per hoc apparet ratio diuersitatis inter penam de qua in.§.precedenti.et illam de qua in principio.l.sequentis:quia ille nõ sunt occasione iniurie facte possessori:sed ratione pretij non soluti.τ sic concernunt damnū rei familiaris hereditarie.τ cessant multa verba glo.que non sunt bene apta.

2 ☞ Dictio autem an ponatur aduersatiue.remissiue.
3 Significatum aduersatiue vide.remissiue.

1 **Sed τ si.** Allegatur princi.huius.l.cū glo.ꝫ.que vult † ꝙ si hic inter dictionem sed[c] et
c dictionem si sit copula τ principium huius.l.referatur ad.§.perinde.et ponit diuersitatem in facto: non in iure. sed si non sit copula τ refertur ad.l.precedentē. τ ponit diuersitatem in facto et in iure:quia ibi pene non veniunt restituende hic sic. ¶ Et sic nota significatū istius dictionis sed si.quia aliquando aduersatur in facto τ non in iure.τ aliqñ tam in facto ꝗ in iure s̄m ꝙ glo.sentit.de dictione autem an ponatur aduersatiue vide Bar.in.l.hoc amplius.§.his.de dam.infec.Item significatum aduersatiue.vide per eundem in.l.si ita scriptū.in fi.princ. de liberis τ posthumis.

2 ☞ Principium redactum ex venditione rei hereditarie licet veniat in hac actione: tamē res empta ex pecunia hereditaria nomine ipsius possessoris non venit.
3 Possessor bonefidei si plus expendit de pecunia hereditaria ꝗ res empta valeat:non tenetur vltra quam res valet.

1 **Item si rem.** † Res empta per bonefidei posses. de pecunia hereditaria vel redacta ex re hereditaria suo nomine non venit in hac actione: sed dūtaxat pecunia.sed si res non tm̄ valet quāta fuit de pecunia nõ in plus tenetur bonefidei possessor:quia nõ in plus est locuple-
2 tior.hoc dicit. ¶ † Nota ꝙ licet pretium redactū ex venditione rei hereditarie veniat in hac actione:quia succedat loco rei: vt l.si rem τ pretium.ꝫ.et tamen res empta ex pecunia hereditaria nomine ipsius possessoris non venit.τ sic pretium magis succe-
3 dit loco rei ꝗ res loco pretij.quod tene menti.† Item ꝙ si plus expendit de pecunia hereditaria ꝗ valeat res empta si est bonefidei possessor non tenetur vltra ꝗ valet res:quia non est in plus locupletior.

¶ Una particula.Adde eūdem Panlūde cas.in consi.cxxiiij.al's cxx.incip.super primo dubio.

¶ Talis pena. adde tu an et qñ quis teneat̄ mihi restituere penam quam quis cōsecutus est occasione rei mee. Et vide per bar. plene distinguētem i.d.l.pretor. §.j.Cur.

¶ Sȝ τ si.de hac dictione vide late per bar.τ doc. post eū.in.l.pris τ filij.ꝫ.de vulg. τ pu.τ in.l.si pupilli.ꝫ.de nego. gest.Fran.Cur.

2 ☞ Malefidei possessor hereditatis.lz non desijt possidere qđ teneaē de dolo ⁊ culpa si dolo suo res fuissent deteriorate: vel si culpa sua nō exegit a se vel ab alio debitore hereditario qui tenebatur actione tēporali ⁊ lapsum est tempus. ⁊ fuerunt liberati qualiter talis actio prima conuertatur in hanc actionem.

3 Etiā verus heres si scit hereditatē posse sibi auferri vt qꝛ testamentū inofficiosum vel qꝛ ipse indignꝰ non dico incapax potest dici malefidei possessor.

4 Possessor si scit se malefidei tamen fingit se nescire ⁊ dicit hereditatem ad se pertinere quomodo potero probare ꝙ esset malefidei.

5 Possessor bonefidei hereditatis a principio qualiter ex postfacto reputetur malefi. vt teneatur tanꝗ predo vel malefi. pos. esset de interitu.

6 Superueniēs malafides quādo non faciat possessorem teneri ad fructus.

7 Possessor malefidei si scit factum et non ius reputatur bonefidei quo ad tres effectus. ⁊ nu. 8.

8 Error iuris prodest in damnis vitādis: nō in lucris captādis.

9 Error iuris excusat a dolo.

Quelibet causa etiam iniusta excusat quem a dolo.

Quod autem ait.

1 † Hic incipit exponere tertiam partem verborū senatuscon. que ponitur in versi. item eos. ⁊ loquitur in malefi. possessore qui bona inuadunt vt teneantur non solum ad res quas possident: sed etiam ad illas, quas dolo desierunt possidere. ⁊ dicitur hic ꝙ etiam tenetur de dolo preterito et de culpa si res sunt effecte deteriores: vel in aliquo sit damnificata hereditas. Item non solum habet locum in predonibus qui occupant: sed in simplicibꝰ malefidei possessoribꝰ qui nullā causam habent possidendi. ⁊ ꝙ tenetur de fructibus perceptis ⁊ percipiendis. et ꝙ non refert an sint malefidei possessores a principio: an incipiant fieri ex postfacto a tempore quo inceperunt. hoc dicit vsqꝫ ad. §. scire. et durat vsqꝫ ad. §. consuluit. 2 † Et dic breuiter ꝙ isti tex. vsqꝫ ad. §. si ante litem. qui veniunt ad interpretationē ⁊ declarationē tertie partis verborū senatuscō. que ponūtur in versi. item eos. Item in. l. veniunt. §. pridie. addunt qnqꝫ ad illum versi. primū est. quia ille versi. loquitur in malefidei possessore qui dolo desijt possidere. vt teneatur perinde ac si possideret. queritur primo quid si non desijt possidere, an teneatur de aliquo non loquor quantum ad restitutionem reruz quia clarum est ꝙ sic. et respondetur ꝙ tenetur de dolo ⁊ culpa si dolo suo res fuissent deteriorate vel si culpa sua non exegit a se vel ab alio debitore hereditario qui tenebatur actione temporali et lapsum est tempus ⁊ sic sunt liberati. nam actio prima cōuertitur in hanc actionem vt in simili. s. de neg. gest. l. diuortio. et super isto. §. est vna glossa magna super verbo culpa. que opponit cōtra hoc ꝙ sibi imputatur si non exegit ab alio. quia exigere non potuit cum non esset heres nec bonefidei possessor ⁊ sic non habebat actionem. vt est tex. j. eod. l. si qui possessor. §. penul. versi. aliud. glos. ponit multas solutiones que continent diuinationem. Tu dic vltra glo. ⁊ doc. ꝙ potest intelligi quando non constabat ipsum esse malefidei possessorem licet re vera esset: sꝫ reputabat se bonefidei quo casu poterat agere ⁊ exigere ex quo actio erat temporalis et sic tempore peritura. vt infra eo. l. si bonefidei. 3 † Nota tamen primam ⁊ secundam solutionē glos. ꝙ etiam ille qui est verus heres. ⁊ sic habet ius in hereditate. si tamen scit eam posse sibi auferri [a] quia testamentum erat inofficiosum vel ipse erat indignus vel dico incapax quo casu potest adire licet sibi possint auferri potest dici malefidei possessor quod tene menti. Alia duo dubia declarantur in seq. §. quod autem. nam verba senatuscon. loquuntur de malefidei possessore ⁊ istud cōsistit in animo quādo scit hereditatez ad se non pertinere. 4 † quid ergo si sciebat tamen fingebat se nescire ⁊ dicebat ad se pertinere quomodo potero probare ꝙ esset malefidei cum animus hominis soli deo sit notus. Respondetur quando nullam habuit causam credendi ad se pertinere et ex postfacto apparet ꝙ non pertinebat. vt si non allegabat testamentum in quo esset institutus nec propinquitatem per quam posset venire ab intestato. certe fundata est intentio mea eoipso ꝙ probo hereditatem ad me pertinere vt presumatur sciuisse hec ad se non pertinere et dicatur malefidei ⁊ inuasor. Aliud dubium est quid de fructibus. ⁊ dicitur ꝙ tenetur de perceptis ⁊ percipiendis ⁊ super isto. §. non sunt gl. 5 † Quartum dubium soluitur in. §. de eo. nam verba senatuscon. loquuntur de eo qui fuit malefidei a principio et mente predonis inuasit bona. quid si erat bonefidei. quia iustam causam habuit credendi a se pertinere: sed ex postfacto superuenit scientia quod ad se non pertinebat. certe cessabant verba senatuscon. ⁊ sic videbatur cessare dispositio vt etiam post superuenientem scientiā non teneatur tanꝗ inuasor vel predo vel malefidei possessor: licet debeat reputari adhuc bonefidei et sicut prius fuit: sed contra determinatur vt reputetur malefidei inuasor et habeat locum mens senatusconsulti licet non verba. Super hoc est vna glo. que incipit. refer. in qua opponitur ꝙ imo reputetur bonefidei inspecto principio. vt. j. eo. l. illud. glos. respondet ꝙ quantum ad facilitatem verum est: quia non tenetur de interitu licet superuenerit mala fides per rationem que ibi ponitur. sed quantum ad fructus ⁊ ad alios effectus secus. Tu dic ꝙ ibi loquiē quādo superuenit ficta mala fides propter motionem litis: tamen ipse credebat adhuc hereditatez sibi pertinere ⁊ sic re vera erat bonefidei tunc superueniens mala fides ficta non facit eum teneri de interitu licet bene faciat eum teneri de fructibus. sed si superuenit mera mala fides faciet eum teneri etiaz de interitu. 6 ¶ † Item oppo. de. l. qui scit. §. qui alieno. ⁊. §. fina. j. de vsuris. nam si ille est malefidei facit fructꝰ suos: secus in eo qui est bonefidei. sed ibi dicitur ꝙ si a principio emptor fuit bonefidei licet superueniat mala fides adhuc facit fructꝰ suos. ergo quod hic dicitur non est verum: quia si esset veruz non faceret saltem post superuenientē malam fidem. glo. dicit ꝙ ibi propter titulū quē habebat possessor qui facit eum reputare omni tēpore bonefidei. sed si non haberet titulum nō efficeretur dn̄s post superuenientē malā fidem. tene menti hanc gl. sed ibi glo. dat aliā solu. ꝙ hic loquitur in vniuersali: ibi in particulari. Vel dic ꝙ ibi loquitur in mala fide ficta q̄ inducitur per motionē litis. ⁊ illa nō nocet habenti titulū: vt dicit gl. secus si non haberet. hic loquitur in mala fide vera que vera facit vt postꝗ superuenit nō efficiatur dominus: siue habeat titulū: siue non. ¶ Sed tertio oppo. ꝙ inspiciatur princi. ⁊ non superueniens mala fides: vt. l. clā possidere. j. de acquiren. posses. ⁊. C. de vsucap. transfor. l. j. Sol. ibi quātum ad complendā vsucapionem vel prescriptionem in qua sufficit bona fides a prin. cum titulo de iure ciuili. hodie de iure canonico secus: vt in. c. ij. de regu. iur. lib. vj. hic quantum ad alios effectus. 7 ¶ † Vltimo oppo. de. l. non distinguemus. in. §. satisdatio. de arbi. Solu. ibi erat diuersa ratio. Quintum et vltimum dubium soluitur in. §. scire. qui est notabilis. ⁊ semper allegatur. nam senatuscon. loquitur in possessore malefidei qui sciebat ius ⁊ factum. puta: testamentum non esse solēne. et se ex eo non posse eam hereditatem consequi. quid in eo qui sciebat factum sed non ius. puta testamentum factum fore tribus testibus tm̄. tamen credebat ipsum valere ⁊ ex eo se posse esse heredem: vel sciebat alium propinquiorē superesse ab intestato: tamen credebat se illi preferendum: et sic erat error iuris: an iste dicetur malefidei. ⁊ iurisconsultus dicit ꝙ quia ista ignorantia iuris excusat a dolo: et malefidei non dicitur nisi qui est in dolo: sic ergo non est predo. non tamen dicit ꝙ sit bonefidei. et ista possent simul stare ꝙ non est bonefidei: nec etiam malefidei. Super hoc est alia glos. que incipit. si non est predo. Pro cuius declaratione oppono: si non est malefidei: ergo est bone. quia ista sunt contraria: et vno opposito reliquum tollitur: et econuerso. et ita si est bonefidei facit fructus suos. vt. l. qui scit. §. j. de vsuris. si facit fructus suos: ergo error iuris prodest in acquirendo ⁊ lucrando. 8 † Sed contra: quia error iuris prodest in damnis vitandis non in lucris captandis. glo. sol. pluribus modis. Breuiter [b] non est verum: quia si non est malefidei sit bonefidei: quia est dare medium inter ista duo: vt in simili dicitur per glos. j. de tribu. l. j. §. scientia. et notat glos. in. l. j. C. de acquiren. possessione. dic ergo ꝙ reputatur bonefidei quantuz ad tres effectus. scilicet vt non teneatur si desijt possidere: scilicet si esset malefidei tenetur ac si possideret: quia dolo videretur desijsse: vt in verbis senatuscon. Secundo vt non teneatur de perceptis et consumptis si non est effectus locupletior: licet secus si esset malefidei. Tertio vt non teneatur de percipiendis extra istos casus reputatur malefidei: et sic efficitur dominus fructuum perceptorū. ⁊ ista est veritas: licet per glo. ⁊ doctores non tangatur. ⁊ vide quod no. in. l. nunꝗ. §. ij. vel. iij. de vsucap. l. celsus. 9 ¶ † Vltimo nota ex tex. in fine. ꝙ error iuris [c] excusat a dolo: ⁊ ad hoc semper allegatur. ⁊ sic in delictis in quibus requiritur dolus quod quando sit. vide quod no. Bart. in. l. j. j. si quis te li. esse iu. non poterat accusari nec puniri ille qui errauit in iure. Item allegatur ꝙ quelibet causa [d] etiā iniusta excusat quem a dolo: vt etiam no. s. si quis ius di. non obtempe. l. j. circa finem glo. magne.

2 ☞ Motio controuersie in iudicijs particularibus non facit possessorem reputari malefidei sed litis contestatio. et quid in rei vendica. ⁊ nu. 5.

3 Imputatur alicui cur nō occupauit licet reprehēdatur de occupatione aliarum rerum.

4 Instrumentū in litē an detur cōtra desinentem dolo possidere: an contra possessorem.

Ad deferendū

a ¶ Auferri. an possidēs rem ex testō inualido dicatur malefidei possessor addē vt per abba. in. c. si diligēti. i ver. secūdꝰ casus extra de prescri. et ꝙ q est indignꝰ dicaē malefidei possessor. Adde bal. et ibi do. C. de his qui. vt idig. Frā. Cur.

b ¶ Breuiter non est verū. adde ad hec dicta Pau. hic. do. Frā. cur. in suo cōsil. lxxj. colū. vj. ⁊ seq. qui predicta refert. Fran. cur.

c ¶ Error iuris. adde eūdez pau. de ca. in cōsil. iij. incip. in cā q̄. co. si. in nouis. ⁊ adde ꝙ talis error in p̄scri. lōg. tēp. causat bonā fidē ita ipse Pau. de ca. in ꝯsi. xlv. co. ij. in nouis icip. circa pmū casuz sꝫ ꝯtrariū tenet dn̄s alexā. de imo. in ꝯsi. suo. lxxiij. colū. pe. ver. vnde dictus. in. ij. vol. ⁊ in ꝯsil. xlvj. col. pe. versi. ⁊ nota. in. iij. vol. de quo per doct. in. c. de quarta. de p̄scriptionibꝰ. Cur.

d ¶ Causa etiā iniusta. adde eūdē Pau. de cast. in consil. cclxxiij. in antiquis, col. j. ⁊ in. iij. col. fina. in nouis. ſm vltimam imp̄ssionē. ⁊ Alex. de imol. in cōsi. xcij. colū. penul. in primo volu. ⁊ Angel. areti. in tractatu maleficiorum. in

5 Ad deferendū iuramentum in litem in actionibus bonefidei non requiritur contumacia in non restituendo ad mandatum iudicis.sed sufficit dolus in desinēdo possidere.⁊ quid in actionibus stricti iuris.

6 Protestatio facta a me tibi ꝙ non emas talē rē qꝛ nō est vendētis sed mea:si postea emas facit te malefidei pos.

Si ante litem. Usqꝫ ad.§.cōsuluit declarātur hic alia quinqꝫ dubia circa dicta verba.Primū vsqꝫ ibi perinde.Secundū vsqꝫ ibi siue.Tertium vsqꝫ ibi vtrū.Quartū vsqꝫ ibi hec vba.Quintū vsqꝫ in fi.

1 ⁊ hoc dicit.† malefidei possessor qui dolo desijt possidere.etiã ante litem contesta.tenetur ac si possideret.post lit.vero contes. vel conuersiam motam etiam bonefidei tenetur quia efficitur malefidei iuris presumptione.Item dicitur desinere dolo possidere non solum qui dimittit quod habet sed etiam qui nō amit

2 tit quod habere poterat.h.d.¶†Primū dubium est quia verba senatuscon.dicūt de malefidei possessore qui dolo desijt possidere ante litem contest.quare hec dixit nomine etiam si post multomagis debet teneri ac si possideret.certe sic.tamen ideo dixit quia erat malefidei ⁊ sic teneretur etiam si ante contesta. desinat licet etiam si post teneatur tamen tunc non solum malefidei.sed etiam bonefidei teneretur.quia post contesta.efficitur malefidei ⁊ etiam predo quinimo etiam post motionem cōtrouersie hac actione licet nō sic in alijs particularibus vt motio controuersie faciet eum reputari malefidei sed sola contestatio.⁊ dic quod reputatur malefidei iuris presumptione quidã dicerent quod ita demum si apparet de malafide.sed tunc hoc solum sufficeret absqꝫ cōtestatione.Dic ergo vt dixi quod ista probatio non requiritur.sed ex contestatione vel motione con

3 trouersie resultat ꝓsumptio malefidei:⁊ sic est ficte mala.¶†Secundum dubium.§.perinde.senatuscon.loquitur de possessore qui dolo desijt possidere id quod possidebat.quid si nunꝙ possedit aliquam rem tamē potuit possidere et noluit et sic est perdita.que tamen non fuisset perdita an teneatur. videtur quod non.nam sibi imputatur cur occupauit bona ergo non debet imputari cur non occupauit.contrarium dicitur in fi.quia postꝙ incepit occupare debebat etiam istam occupare:ne perderetur.⁊ sic no.vnum mirabile.quia imputatur alicui cur nō occupauit:licet rep̄rehendatur de occupatione aliarū rerū.¶Tertium dubium in.§.sinautem possessor malefidei desijt possidere ⁊ possessio ad alium peruenit an possit ipse qui desijt possidere conueniri ex verbis senatuscon.videtur ꝙ nō eo casu quo nullus possideret:quia esset perempta:quia tunc non est contra quē succurratur ad rem.nūc vero subest iste possessor vnde non videtur agendum contra non possessorem. cōtrarium dicitur etiam si peruenit ad multas manus ⁊ sic possunt omnes conueniri tam possessor ꝙ illi qui dolo desierunt possidere.an autem vno soluēte liberetur alter.dic vt.s.eo.l.nec vllum.§.pe. ¶Quartum dubium est de fructibus vtrum possint repeti nō solum a possessore sed etiam ab eo qui dolo desijt possidere.

4 ¶†Quintum et vltimum est de iuramento in litem.an detur contra possessorem.an etiam contra dolo desinentem possidere ⁊ videbatur solum contra possessorem.quia defertur ꝓpter contumaciam cōmissam de nō restituendo ad mandatum iudicis sed possessor solus est qui potest hanc cōtumaciam cōmittere cum habeat facultatem restituēdi que vero dolo desijt possidere non potest eam cōmittere.quia factis summa ope nixus recuperare nō potuit.⁊ sic licet cōmiserit dolū in desinēdo possidere in nō restituēdo cōtrarium tamē dicitur in isto.§.hec ver

5 b[a] ex quo no.†ꝙ ad deferendum iuramentum in litē in actionibus bonefidei nō requiritur cōtumacia in non restituendo ad mandatum iudicis sed sufficit dolus in desinēdo possidere licet committatur in non restituendo ad mandatum iudicis.sed in actionibus stricti iuris videtur requiri dolus in non restituendo ad mandatum iudicis nec sufficit primus dolus vt.j.de rei vendi.l.qui resti.in fi.⁊ circa hoc vide quod dixi in.l.actionib[9] ꝯ.de in litem iuran.vbi allegaui istum tex.⁊.l.si fundus.§.si ven dicatione.ꝯ.de pigno.licet Barto.taliter videatur intelligere. ¶In glo.prima que incipit speciale ibi secus in singularibus dic alij dicunt idem in rei vendicatione vt ibi no.per Cy.quod posset forte esse verum in possessore nō habēte titulum:vt per solam motionem controuersie constituatur in mala fide: secus si habeat titulum.quia tunc requirit litis cōtesta.vt in hac glo.

6 ¶†In glo.ibi quandoqꝫ idem video.dic istud procedit quando cōtrouersia vel contestatio fit anteꝙ quis incipiat possidere vt si protestor ꝙ non emas talem rem:quia non est vendentis sed mea.nam tunc si emas es malefidei.ita loquitur.l.quam gl. allegat.l.si fundus.C.de rei vendi.sinautem postꝙ emisti denūtiem nō constituam te in mala fide absqꝫ contestatione litis vt d.l.certum.⁊.d.l.si fundus.

2 ¶Donatarius tenetur ad antidora que est contraria donatio:⁊ oritur obligatio naturalis.

3 Si credens se ex illa obligatione efficaciter teneri per errorem iuris soluat:an possit repetere per conditionem indebiti.

4 Bonefidei possessor hereditatis quando non consumpsit bona hereditaria:sed bona propria ꝓpter hereditatem quod al's non fecisset quod nō poterit retinere hereditatē contra verum heredem ac si ipsam consumpsisset.

5 Si autem consumpsit de hereditate et pertinebat dimidia ad eum: tamen putabat ad se totam pertinere:restituet dimidiam eius quod superest.et quid si in hereditate nullum ius habebat:et fuisset al's consumpturus de tuo.an et quid restituat.et numero.6.

6 In dubijs eligitur media via.

1 **Item veniunt.** ¶†Hic icipit exponere quartam partem verborum senatuscon.que ponuntur in.l.item veniunt.§.pridie.versi. autem eos de bone fidei possessore:quod non tenetur vltra ꝙ sit effectus locupletior ne bona fides sit sibi nociua.non tamen quod habebat aliquid lucrari:vt.l.si ⁊ rem ⁊ pretiū.versi.nam ⁊ oratio.¶Et circa partem istam formantur aliqua dubia ⁊ soluuntur vsqꝫ in fi.legis.et vsqꝫ ad.§.item si rem distraxerit.formant

2 quatuor.† Primum est qualiter intelligantur verba senatuscon.vt non teneat̃ de his in quibus nō est locupletior.et respōdet quod intelligitur hoc modo vt si consummat bona hereditaria in quibus ip̄e possessor nullum ius habet si talem cōsumptionem non fuisset facturus de suo si hereditatem illam non occupasset non tenetur vero heredi in aliquo etiam si per consummationem aliquam obligasset naturaliter:tamen ad antidora nisi antidora recepisset:quia tunc illam restituere teneretur.et iste.§.semper allegatur ad istud quod donatarius tenetur ad antidora que est contraria donatio.et oritur obligatio

a naturalis[a] ex instinctu nature qui est vt benefacientibus nobis benefaciamus.vt si tibi dono statim instinctus nature te obligat ad idē faciendū:mihi tamen ista obligatio naturalis que non prouenit ex consensu partium est minoris efficacie ꝙ illa que oritur ex pacto nudo:et sic ex consensu partium:vt hic glo. vult.Et de ista naturali que non parit actionem tangitur per glo.in.l.ex hoc iure.ꝯ.de iusti.et iure.et de ea habetur etiam in l.si testamento.§.mulier.ꝯ.de fideius.et.l.si non sortem.§.liber-

3 tus.de condi.indebiti.†Et si quis credat se teneri efficaciter ex dicta obligatione.et tamen non tenetur si soluat per errorem iuris.an possit repetere per condictionem indebiti tractatur in

4 locis preallegatis.Secundum dubium est † quando non consumpsit bona hereditaria:sed bona propria propter tamen hereditatem quam putabat ad se peruenisse.quod tū al's nō fecisset:an possit retinere hereditatē contra verum heredem tanꝙ ipsam consumpsisset:licet non cōsumpserit.sed ꝯsumpsit bona propria propter illam videbatur ꝙ sic:attenta equitate:tamen contrarium dicitur postꝙ nihil attingit de hereditate:etiam si rem hereditariā obligauit.restituet ergo totam hereditatē:et b

5 damnū cōsumptionis erit suū.et in sequenti.§.si quis.†Tertiū dubiū est ꝙ si cōsumpsit de hereditate:tamē illa hereditas pertinebat ad eum.puta dimidia:⁊ partim ad alterum.ipse tū putabat ad se totam pertinere:⁊ consumpsit tm̄ qđ faciebat dimidiam:de qua dimidia videtur cōsumpsisse:an de dimidia coheredis:quia nūc nihil teneretur ei restituere:vt in.§.j.an de propria:qꝛ tunc tenereẽ totum restituere:⁊ damnū cōsumptionis erit suum:an de vtraqꝫ pro rata:qꝛ tunc restituet dimidiã eius ꝙ superest:⁊ in alia dimidia erit suū.⁊ determinat pro ista par

6 te attenta equitate.⁊ hoc i.§.adeo.†Et sic nota ꝙ eligitur me-

b dia via[b] in dubijs.cōtra gl.oppo.de.l.nesennius.ꝯ.de neg.ge. et soluit vt in glo.et predicta ꝙ non fuisset consumptus si hereditatē non haberet.et sic cōsumpsit in malos vsus. Quartū et vltimū dubiū est quādo cōsumpsit de hereditate in qua nullū ius habebat:tamen si hereditatem non haberet aliquid fuisset cōsumpturus de proprio pro suis necessarijs impensis familiaribus.puta:penū hereditarium bibit:et si illū nō habuisset de suo fuisset partim consumpturus.puta:quinquaginta salmas vini que erant necessarie pro sua familia.ipse cōsumpsit de penu hereditaria.lxxx.certe restituet quinquaginta quas de suo fuisset consumpturus:etiam si hereditatem non habuisset residuum restituet:quia non fuisset illud cōsumpturus si hereditatem nō habuisset.vnde si restitueret remaneret in damno. et hoc dicit in.§.qđ autem quis.vsqꝫ in finē.et probat iuriscōsultus per casum similem de rescripto diui marci.de quo.ꝯ.ad trebellianum.l.titius.

2 ¶Bonefidei possessor nec directo:nec per indirectum debet teneri vltra quam sit locupletior.

Emptor conuentus ad rē potest se defendere ex persona vendi

verbo falsario ⁊ adde Francis.de are.in cōsi.cliij. per totū.vbi latissime:maxime in prin.ꝙ error iuris excusat a pena fraudationis.aduerte tamen qꝛ inꝗ̄tum dictū est ꝙ quelibet causa etiam iniusta excusat a dolo.⁊ intellige nisi sit causa reprobata a iure naturali vel ciuili notorior indubitato.ita angelus.in.l.ex cōsensu.§.si.quem ibi sequitur Jo.de imo.ꝯ.de appel. et refert ⁊ sequit̃ dñs alex.in cons.ci.ij.col.penul. versi.et dato.in p̄iovol.frā.cur.

a ¶Obligatio naturalis.adde de hoc et dic vt per bar.in.l.si nō sortē.§. si libert[9].ꝯ. de ꝯdi.indebi.et p doc.moder.in repeti.rub.ꝯ.de verb.obli.Cur.

b ¶Media via.ad de gl.inst.qui et ex qui.cau.manu.nō pos.§.sed cū libertas.⁊ insti.de rerū diui. §.cū ex aliena.in c.j.de of.custo.et in.c.presentiū.j. q.v.Spe.i ti.de aduo.§. quinto v.cū aūt ⁊ Bal.i l.ij.§.si quis rogatus co.iiij.C. cōia de leg.facit illud ouidij.iter vtrūqꝫ vola medio tutissimus ibis.⁊ illud vulgare medium tenuere bti. Cur.

toris et opponere exceptionem concernentem personam venditoris.

3 Actor singularis pōt venire ad defensam illius qui habet causam ab eo:⁊ suscipere in se iudiciū:etiā inuito actore:⁊ reus habet exceptionē ex sua persona ne cōueniatur ipse postq̃ actor suus iudicium in se suscepit.⁊ qualiter intelligatur.

4 Si verus heres eligat pretiū ⁊ illud consequatur ꝙ non possit agere ad rem contra emptorem.⁊ quid si est malefi.

1 **Item si rem.** †Iste.§.reputatur difficilis valde scōm Bar.mihi tñ videtur ꝙ difficultas procedit ex confusione verborū tam glossarū q̃ ipsius in positione casus.sed re vera de se videtur clarus ponendo casum iacet litera de plano.nam in effectu hoc vult quod qui emit 2 rem hereditariā a bonefidei possessore †et pretiū solūit: possit conueniri rei vēdicatione a vero herede nec possit verus heres ab eo repelli per excep.ne fiat preiudicium petitioni hereditatis mouende contra venditorem super pretio:qꝛ moueri nō potest per rationē positā in tex.⁊ ei quod nō est nō potest preiudicium fieri.fallit tamen in tribus casibus in quibus non potest possessor cōueniri:sed potest verū heredē repellere.primus est qñ concurrunt duo.scꝫ ꝙ ip̄e emptor habeat regressum de euictione contra venditorem:⁊ ꝙ venditor pretium consumpserat ⁊ ex eo non sit effectus locupletior.qꝛ tunc habet exceptionem emptor ex persona venditoris ne teneatur vltraq̃ facere possit. Secundo fallit quando venditor compareret in iudicio ⁊ ip̄m supra se susciperet:quia tunc emptor exceptionē habet ex persona sua vt conueniat̄ venditor autor suus postq̃ se conferat liti ⁊ non ipse. Tertio fallit quando verus heres per prius egisset ad pretium contra venditorem ⁊ fuisset ipsum insecutus.qꝛ tunc non debet postea petere rem cum videatur ratificasse venditionem ⁊ non debet habere rem ⁊ pretium.hoc dicit.in effectu vsq; in finē.l.⁊ diuido aliter q̃ facit Barto.primo ponitur thema ⁊ questio vsq; ibi.quia nō videtur. Secundo ponitur vna ratio ꝙ verus heres agere possit nec possit repelli per exceptionem nec fiat preiudicium petitioni hereditatis mouende contra venditorem super pretio:qꝛ nō potest moueri etiā si venditor ex pretio effect⁹ est locupletior:qꝛ tenetur istud restituere emptori.ergo non vero heredi nec teneatur vltra q̃ sit locupletior ⁊ hoc vsq; ibi ⁊ puto. Ibi soluit pro ista parte quod possit verus heres vendicare vsq; ibi nisi.ibi postea ponit tres exceptiones per ordinem vt dixi in summario. ¶ In tex.ibi quia non videtur.dic etiam si venditor ex pretio fuit effectus locupletior:licet thema fuerit propositum quando non erat locupletior nam etiam si locupletior fuit non potest esse locus petitioni hereditatis mouende contra venditorem ad pretiū.qꝛ si verus heres obtineat contra emptorem ip̄e emptor habet regressum contra venditorem ad pretium datum ⁊ venditor ei tenet̄ restituere ergo non vero heredi:quia sic teneretur vltra q̃ esset locupletior quod esse non debet. Bart.autem dicit ꝙ thema et questio ponitur vsq; ibi qō preiudicium.⁊ ꝙ postea ponuntur ibi tres rationes ad partem negatiuam ꝙ non possit repelli verus heres vsq; ad versi.⁊ puto.⁊ hec est vna infrascatio verborum qualiter iste rationes formantur.ideo non placet ista diuisio,ideo ꝙ thema ⁊ questio durat vsq; ad istum versi.quia non videtur.⁊ ꝙ sequens versi.ꝙ preiudicium continetur cū precedentibus ⁊ declarant que erat ista exceptio quam emptor volebat opponere contra agentem quam dixerat.s̄.an exceptio repellatur ⁊c.quia erat exceptio:ne per hoc iudiciū particulare faceret preiudicium vniuersale. idest peti.hered. mouende contra venditorem ad pretium ⁊ hic arguit ꝙ ista exceptio nō habet locum:quia non potest agi ad pretium contra venditorem si actor obtineat contra emptorem etiam si venditor sit locupletior ⁊ precium:quia tenetur ipsum restituere emptori ergo non vero heredi ⁊ sic restitueret duobus ⁊ solueret vltra q̃ esset locupletior.nam ⁊ si venditor esse malefidei vere recuperaret ab emptore ⁊ liberaretur venditor a vero herede.vt.s̄.eo.l. nec vllam.§.penultimo.fortius si est bonefidei postea in versiculo.et puto determinat pro ista parte deinde facit tres exce2 ptiones vt patet per ordinem.† Et sic nota.ꝙ bonefidei possessor nec directo nec per indirectum debet teneri vltra q̃ sit locupletior. Item ꝙ emptor conuentus ad rem potest se defendere ex persona venditoris ⁊ opponere exceptionem concernentem personā venditoris vt hic patet.nam si ista exceptione teneatur vltra q̃ sit locupletior non concernit personam emptoris:sed venditoris ⁊ tamen emptor potest eā opponere. ¶ † Itē 3 no.in versi.qui tamē ꝙ actor singularis potest venire ad defensam illius qui habet causam ab eo ⁊ suscipere in se iudiciū etiā inuito actore:⁊ reus habet exceptionem ex sua persona ne conueniatur ipse postq̃ actor suus iudicium suscipit in se.quod qualiter intelligatur.dic vt notat.l.j.C.vbi in rem actio.et.l. solutū.et.l.iudiciū.j.de solu.facit.s̄.de procura.l.si actor mali.

4 cum ibi not. ¶ † Vltimo.no.ꝙ si verus heres eligat pretium ⁊ consequatur nō possit agere ad rem contra emptorē.sed contra de dicta.l.nec vllam.§.penul.s̄.eod.titu. Solu.ibi loquitur in possessore malefidei qui desijt dolo possidere. vnde ratione doli tenetur ad verum pretium.et quatenus iuratur in litē potius ad penam q̃ ad interesse.hic loquitur in possessore bonefidei qui tenetur nisi ad pretiū perfectū ⁊ nō loco pene sed loco interesse.ideo soluendo pretium liberat possessorem:quia non debet vt verus heres habere rem et pretium.et quia petendo et consequendo pretium approbat venditionē:et sic liberatur emptor sicut hic dicitur quando exegit a debitore hereditario et exactū restituit vero heredi:liberatur debitor. Iste ergo.§. non habet locum in malefidei possessore:qꝛ ille sine dubio potest cōueniri. Nec etiam ob.l.nec vllam.§.ꝙ si quis.s̄.eod.quia ibi loquitur in eo qui emit hereditatē vel eius quotam contra quem potest agi petitione hereditatis per rationem que ibi ponitur:sed hic emit rem singularem:et sic non potest conueniri petitione hereditatis:sed rei vendi.vt hic dicitur in princi.et habebit necesse actor ꝓbare dominium quod nō esset in peti.here. Cetera dic vt ibi Bar.nam glo.que sunt hic non tendūt nisi ad declarationem litere.

2 ☞ Vna et eadē solutio non debet parere conditionem indebiti seu repetitionem et liberationem eodem tempore.

3 De specie ad quantitatem non fit compensatio et quando et qualiter fiat.

4 Possessor hereditatis si soluit creditorib⁹ hereditarijs.⁊ postea verus heres ab ipsis creditoribus cōueniatur:qualiter possit contra eos excipere.

5 Si talis possessor qui soluit erat malefidei:⁊ sic scienter soluit an solutum repetat per condictionem indebiti.

1 **Si quid possessor.** ¶ †Lex ista diuiditur in quatuor partes.scōa incipit in.§.sꝫ si ipi.tertia in.§.sicut aūt quarta in.§.qō aūt Et in prima parte tractat̄ an possessor hereditatis conuentus ⁊ cōdemnatus qui hereditatem restituit:potest imputare vel deducere vero heredi id quod ipse soluit creditoribus hr̄ditarijs siue sit bonefidei:siue malefidei possessor.⁊ siue soluit de suo de hereditate.⁊ siue soluit nomine suo:siue nomine hereditario siue hr̄dis vel veri heredis. In secūda parte tractatur an possit deducere id quod sibi debebatur a defuncto:⁊ per consequens etiam ab hereditate vel ab herede vero siue deberetur naturaliter tantum siue naturaliter:et ciuiliter. In tertia parte an possit deducere sumptus quos fecit in rebus heredis.et si non fecit cum facere deberet an possit sibi imputari vt tanto plus restituat. In quarta parte tractatur ecōuerso ad primā si sibi fuit aliquid solutū ⁊ debitoribus hereditarijs vel occasione heredi.an illud teneat̄ restituere.et iste tres vltime partes sunt clare in tex.nec habet glos. difficiles.prima pars vero licet sit clara in tex.tamen propter multiplicitatē casuum occurrentiū habet glo.longas ⁊ intricatas.et hoc dicit prima pars. Si possessor hereditatis soluat suo nomine creditoribus heredi.non liberat verum heredem ipso iure:si tamen vult ꝙ solutio cedat ad commodum veri heredis:liberat ipsum ope exceptionis:et cessat condictio indebiti quam habebat.et si erat malefidei tenetur cauere de defendendo verum heredē.si vero bonefidei non tenetur cauere.hoc dicit in effectu. ¶ Et aduertendum ꝙ hic loquitur quādo possessor soluit suo nomine quod in dubio presumitur si erat bonefidei ⁊ credebat se heredem. et si non erat mota lis super hereditate.nā tunc non tam credit gerere negotia alterius q̃ sua sed si dubitaret an ad se pertinerent vt quia iam erat mota lis: tunc videtur soluisse nomine suo si contingat ipsum obtinere in lite.si vero contingat ipsum succumbere censetur soluisse nomine veri heredis.et hoc vult hic glos.notabilis super verbo suo nomine.in si.quam ita declaraui:vt dixi.et per eam declarantur multi tex.et multe glo.loquentes ad hoc:vt.C.eod.l.de hereditate.⁊.j.de condi.indebi.l.si pene.§.j. An autem soluetur de pecunia propria an hereditaria text.non aperit.sed vtroq; modo potest intelligi.nam Ioannes intelligit de propria.sed Azo et sequaces quod de hereditaria ⁊ in hoc consistit differentia inter predicta:quia qui non soluit suo nomine tunc non liberat verum heredem ipso iure:vt in principio.sed ope exceptionis sic:vt in fine.si tamen soluens ipsi heredi imputat vel minus recipiendo si soluit de hereditate vel eidem restituendo si soluerat de propria pecunia:et tunc cessat conditio indebiti:sed anteq̃ hoc fiet ipse posset repetere ab illis quibus soluit quia soluit indebitum respectu sui licet creditores receperunt debitū ⁊ ipse verus heres non esset liberatus nec ipso iure nec

2 ope excep.† quia eadē sol.non debet parere condictionē indebiti et

biti τ liberationē eodē tēpore:vt.l.cū his.§.j.de condi.indebi. sed si soluisset nomine veri heredis.puta:qr soluit post motam controuersiā:τ fuit victus in causa hereditatis tunc soluendo liberasset heredem ipso iure:qr facta nomine veri debitoris et soluēs non haberet condictionem indebiti sed solum posset im putari vero heredi vel tanto minus restituendo quanto soluit de hereditate vel faciēdo sibi restitui si soluit de suo τ si hoc nō fecisset posset agere actione negotiorū gestorum contra verum heredē.quia gessit negotium suum ipso gestu.l.soluendo.§.de nego.gest.Item est alia differentia.an soluerit de suo vel de he reditate:quia primo casu statim transtulit dominiū τ sic statim esset nata conditio indebiti si soluisset suo nomine.sed si soluit de hereditate non transtulit statim dominium:quia non erat dñs sed verus heres τ sic condictio indebiti nō statim nascitur secuta consumptione vel interueniēte ratihabitatione heredis τ similiter si soluit de suo τ nomine veri heredis statim verus heres est liberatus sed si de hereditate non statim sed secuta cō sumptione vel ratihabitione τ in hoc consistit gl.scda que inci pit:scilicet de suo.¶ Pro declaratione glo.que incipit scilicet de suo op.contra tex.nā hic dicitur ꝙ soluit suo nomine τ post ea in versi.nisi dicit ꝙ habet condictionem indebiti quia soluit tanꝙ debitor cum non esset et si hoc est non solum verus heres non fuit liberatus ipso iure vt in principio sed nec ope exceptio nis debuit liberari cuius contrarium hic dicitur in fi.quia ea dem solutio non debet parere repetitionem et liberationem.l. cum his.§.j.de cōdi.inde.Timore huius debes premittere qō fuit hic differentia inter Jo.ex vna parte qui tenuit quod hic soluit de pecunia propria.τ Azo.qui tenuit quod soluit de he reditaria p tex.qui dicit ꝙ si habet condictionē indebiti ex hoc videtur locupletior.sed si de hereditate tunc bene pōt dici locu pletior qm̄ habet hāc actionē.vt.§.e.l.qō si possessor hoc premis so responde ad contrarium quod eodē tēpore nō pōt eadē solu tio parere repetitionē τ liberationē ita ꝙ vtrumqꝫ possit fieri si mul.sed diuersis tēporibus vna deficiente pōt altera subsistere tenēdo ergo opi.Jo.quod soluerit de suo tunc ab ipso princi pio non fuit heres liberatus ipso iure nec ope exceptionis sed soluenti nata fuit condictio indebiti aduersus illos quibus sol uerat sed si non vult ea vti quia forte non expedit cū sint absen tes vel non soluēdo ideo vult imputare heredi τ imputauit qō facere potuit vt hic τ ex tunc conditio sibi nata deficit τ vero he redi contingit liberatio ope exceptionis τ eidē cedenda est con dictio indebiti p soluente que licet apud eum esset inutilis erit apud cessionarium qr si creditores agant contra verum heredē qui non fuit liberatus ipso iure verus heres excipiet.vos tene bamini condictione indebiti soluēti τ ipse soluēs eā mihi cessit τ ego sibi restitui quod vobis soluit.compensemus ergo inuicē qō ego vobis debeo cum eo quod vos mihi debetis ex psona soluētis τ ista erit exceptio de qua in tex.in fi.Si autē tenemus opi.Azo.quod soluit de pecunia hereditaria non est nata soluē ti condictio indebiti tanꝙ pecunia cōsumpta.quia nō fuit trās latum dominium ideo pōt per verum heredem pecunia vendi cari nec potest ei opponi exceptio secundum glo.de eo ad quod ipse tenet creditoribus.qr non petitur pecunia tāꝙ pecunia sed tanꝙ corpus hereditarium et sic tanꝙ species † τ de specie ad ꝗtitatē[a] non fit compensatio secundum glo.ſʒ alij tenēt contra rium quia quando petitur pecunia siue vt species siue vt pecu nia fit compēsatio.j.si cer.pe.l.cum fundus.§.seruum tuum im prudēs.secuta ergo consumptione τ sic nata condictio indebiti idē erit quod in casu pcedenti vt illa tollatur in effectu si soluēs statuat quod cedat ad deliberationē heredis τ dicta cōdictio he redi cedatur τ ex tunc nascetur liberatio ope.excep.nō ergo eo dem tēpore nascitur condictio τ contingit liberatio scdm diuer sa tēpora quia condictio nascitur τ liberatio non postea condi ctio sufficiat τ liberatio surgit.τ hec est intētio glos.p verba ob scura.¶ † Ex ista glo.vltima magna notandum est ꝙ in prin. sui dum tex.in fine.dicit quod verus heres si conueniatur a cre ditoribus poterit vti exceptione licet non fuerit liberatus ipso iure glo.hoc declarat dicēdo quod istud est verum in omni ca su.i.siue ille solueret suo nomine.vt in tex.siue nomine heredi tario τ nomine heredis τ tunc multomagis qr tūc est liberatus ipso iure τ sic est exceptio facti siue intentionis.Item si soluat de suo siue de hereditate.In primo cū casu statim etiā ante con sumptionē.In scdo vero post cōsumptionē.nā ante nō cēsetur solutum τ sic potest iudicari.vt in.ij.Item habet locū qō dicit in omni possessore tam bonefidei:ꝙ malefi.Item habet locū demum postꝙ dictus possessor qui soluit hoc imputauit here di vel agendo nego.gest.quod potest si non retinuit de heredi tate:vel si imputauit retinēdo prius anteꝙ hoc fecerit non ha bet heres exceptionem si possessor soluit suo nomine cum sibi competat condictio:vt.§.dixi.sed postea desinit cōpetere:maxi me si illam condictionem cessit vero heredi.Itē facta cessione habet exceptionem cuiusdam compēsationis:quia si ꝯuenitur a creditorib[9] excipiet:vos mihi tenemini ex persona talis qui vobis soluit.τ quia non erat debitor habebat condictionem in debiti quam mihi cessit.ei sic compensetis quantitatē quam a me petitis cum illa quam ego petere possum.τ ista voluit glos. vsqꝫ ad versi.τ vt omnia sint clara.postea propter multiplicita tem casuum qui cadunt in ista materia.glo.colligit vnam lon gam distinctionem τ tediosam quam diuidit:quia primo loqui tur quando possessor soluit debitum iuris creditoribus here ditarijs vsqꝫ ad ver.si vero infra debitum.Secundum quando soluit indebitū putatiuis creditoribus.Item prima pars sub diuiditur in duas.nam primo loquitur in possessore bonefidei vsqꝫ ibi:si autem malefidei.secundo ibi:malefidei.Item queli bet earum subdiuiditur:quia primo loquitur quando iste pos sessor soluit nomine hereditario seu veri heredis non suo quo casu non loquitur iste tex.secundo cum suo quo casu loquitur tex.secunda ibi:si vero suo nomine.Item quelibet subdiuidi tur:quia primo quando soluit de suo.secundo quando de here ditate.et sic in effectu si bene colliges quattuor sunt casus in bo nefidei possessore:τ alij quattuor in malefidei quādo soluit de bitum.τ eodē modo potest dici quando soluit indebitum.τ sic in effectu glo.ista tangit sexdecim casus.octo quando soluit de bitum:τ alios octo quando indebitum:τ quattuor in bonefidei: τ quattuor in malefidei.et si bene retines que dicta sunt omnes sunt clari.τ patet ex his que dicta sunt.τ doctores sequūtur gl. 5 preterꝙ in illa parte.dum dicit:† ꝙ malefidei possessor non ha bet condictionē indebiti:quia sciēter videtur soluisse.doctores contra quia hic subest alia presumptio ꝙ donationis.τ sic non obstat.l.cuius per errorem.j.de reg.iur.j.de pig.actio.l.elegan ter.§.qui reprobos.τ.l.si cum aurum.j.de solu.de quibus omni bus vide per Cy.qui tangit materiam huius gl.in.l.si a patre. C.de condi.indebi.Item vide aliam limitationem in.l.nec intē tio.C.de transac.τ quid ibi not.

2 ¶ Actio non confunditur si debitor hereditarius occupat bona hereditaria tanꝙ heres cum non sit:τ an committatur pena.

3 Possessor bonefidei potest deducere quod sibi debebatur a defuncto:etiam naturaliter tantum:licet nullum ius haberet in hereditate.

1 **Sed si ipsi.** ¶ † Malefidei possessor nō pōt dedu cere ꝙ sibi debebatur a defuncto siue naturaliter tm̄:siue naturaliter τ ciuiliter vbi expediat vero he redi ꝙ illud debitum sit potius solutum ꝙ non solutum.si pos sessor bonefidei deducere potest vtrūqꝫ debitum:tam naturale 2 tantū ꝙ naturale τ ciuile.h.d.et tene menti hunc casum.† Sic ergo no.hic ꝙ non cōfunditur actio si debitor hereditarius oc cupat bona hereditaria tanꝙ heres cum tamen heres non sit vt hic colligit.Item ꝙ committetur pena licet occupauerit he reditatē si non sibi soluit sicut si non occupasset.vel dic qō imo 3 non committitur:quia debuit soluere vt sequitur.¶ † Ultimo not.ꝙ bonefidei possessor potest deducere quod sibi debebatur a defuncto etiam naturaliter tantum licet nullum ius haberet in hereditate:τ hoc faciebat dubium.nam ille qui habet ius si ne dubio potest vt heres de restituendo grauatus:vt.l.i impo nenda.τ.l.irritum.C.ad.l.falci.

2 ¶ Non imputatur alicui:si negligit rem quam putabat esse suam cum tamen non esset heres de restituēdo grauatus igno rans factum τ grauamen:quia factum in codicillis quorū no titiam non habebat si neglexit bona:et sic sunt deteriorata:non tenetur fideicommissario de negligentia.

3 Licet quis sit malefidei possessor nō imputatur sibi:si non con uenit debitores hereditarios cum cōuenire non posset de iure.

1 **Sicut autem.** ¶ † Possessor hereditatis pōt deducere sumptus factos in ne cessitatem vel vtilitatem hereditatis:et si non fecit cū facere de buerit sibi imputatur si facere potuit:secus si non potuit.puta 2 debitores conueniēdo:quia non habebat actionē.h.d. ¶ † Et nota hic ꝙ nō imputatur alicui si negligit rem quam putabat esse suam cum tamen non esset:qr de re sua vel quam quis pu tat suam facere potest quid vult.si ergo heres de restituēdo gra uatus ignorans factum grauamen:quia factum in codicillis quorum notitiam habebat neglexit bona.et sic sunt deteriora b ta non tenetur fideicommissario[b] de negligentia per istum tex. 3 et ita als de facto dixi.¶ † Itē nota ꝙ licet quis sit malefidei possessor nō imputatur sibi si nō cōuenit debitores heredita rios cū conuenire nō posset de iure:τ si ꝯuenisset si succubuisset expēsas non recuperaret a vero herede:ergo nō imputatur si non expendit.Adde quod dixi.§.eo.l.sed si lege.§.ij.in prima glo.vbi fit oppositio de isto.§.

a ¶ Ad ꝗtitatē. De hoc late per doc.i.d.§.seruū tuū iprudens.et p dñm Tynda rū in suo trac.cō pēsa.qbus adde Bar.i.l.qui iniu rie.§.si seruus.j. d fur.τ i.l.si ꝯue nerit.la.ij.j.d pi gno.ac.vbi ꝙ nō fit compēsatio.τ adde ꝙ si agerec de fiēda cōpensa tione ex presum pta mēte dispo nētis:qr potuit disponere prout voluit tūc fieret cōpēsatio de spe cie ad ꝗtitatem ita no.Joan.de im.in.l.si cū do tem.§.si pr̄.sol. ma.τ sequitur.d. alexan.de imo.i d.l.si conuenerit in addi.ad bar. Fran.cur.

b ¶ Non tenetur fideicōmissario. τ qō negligētia heredis noceat fideicōmissario. Adde text.τ ibi Bar.i.l.si heres §.tēporalis.j.ad trebel.Fran.cur.

1 **Quod autem.** ¶ † Supra loquit̃ qñ possessoꝛ soluit vt imputare possit heredi hic qñ possessori fuit solutum a debitoribus hereditarijs vt teneatur restituere vero heredi ⁊ licet soluentes a principio non fuerint liberati postea: quia concurrit voluntas veri heredis liberantur ipso iure. sed si heres non ratificaret quia forte possessoꝛ erat non soluendo posset agere contra soluentes qui non sunt liberati caueant ergo soluentes vt faciant sibi caueri si cõtingat apparere ꝙ ille cui soluũt sit verus heres al's possent dãnum recipere.

1 **Per seruum.** ¶ † Quesita per seruum extra rem ⁊ operam possessoris veniunt in hac actione. h. d. Bar.

2 **Nisi ex re.**

Julianus. ¶ † Si venditur res nõ necessaria hereditati possessoꝛ tenet̃ ad pretiũ perceptũ si erat necessaria tenetur ad rem si extat al's ad verũ pretiũ hoc dicit. declara vt. s. e. l. si possessoꝛ. §. fi. naꝫ in secundo casu qñ erat necessaria si extabat defertur iuramentũ in litem cõtra nõ restituentẽ vt ibi. ¶ In tex. ibi siquidẽ non necessarium hereditati. subaudi sed potius dãnosum vel tẽpoꝛe periturũ ⁊ tunc conuenitur possessoꝛ ad pretiũ perceptũ si nõ fuit in culpa: qꝛ non potuit pro maioꝛe vendere. sed in fine huius. §. quando erat necessarius ⁊ si male fecit vendere tenebitur ad verũ pretium etiam si non fuit in culpa: qꝛ saltem fuit in dolo cum vendidit cũ vendere nõ debuerit si erat malefidei sed de bonefidei tenetur ad perceptum tantum.

2 ☞ Filiusfamilias hodie potest habere heredem tam ex testamento ꝙ̃ ab intestato.

1 **Filiusfamilias.** ¶ † Hec actio dari potest ꝓ hereditate filijfami. eo casu quo poterat habere heredem isto iure vt si habebat castrense peculium ⁊ decessit testatus. h. d. al's secus si decessit intestatus: qꝛ etiam castrense peculium non deuoluebatur ad patrem tanꝙ̃ heredẽ. sed pater poterat occupare iure peculij ⁊ tanꝙ̃ pater. vt. l. ij. j. de castren. pecu. † Item si fuis- 2 sed testatus super nõ castrensi in quo nõ poterat testari ⁊ idẽ si decesserit intestatus iure isto hodie autẽ potest habere heredẽ tam ex testamento ꝙ̃ ab intestato: vt in aut. de here. ab intesta.

Si seruus. Si seruus vel filiusfamilias teneat hereditatem vel ius potest pater ⁊ dominus hac actione conueniri. h. d. Bar.

2 ☞ Actio de peculio quando sit perpetua ⁊ quando annalis: ⁊ inquãtum detur.

1 **Sj a domino.** ¶ † Petitio hereditatis que datur cõtra patrẽ vel dñm ex ꝑsona serui vel filiusfa. nõ habet naturã actionis de peculio nisi quatenus competit ad personales prestationes. hoc dicit. ¶ Et premitte † ꝙ actio de peculio est istius na- 2 ture ꝙ quousq; seruus vel filiusfa. sunt in potestate dñi vel patris actio est ꝑpetua: sed postꝙ̃ exinerũt per manumissionẽ vel emãcipationẽ vel alio modo actio illa est annalis: vt. j. qñ actio de pecu. est annalis. per totũ. Itẽ est istius nature ꝙ pr̃ vel dñs cõuentus ista actione põt ante oĩa de peculio deducere ꝙ sibi debebat̃ a seruo vel filio etiã naturaliter tm̃: vt. j. de peculio. l. sꝫ si damnũ. §. j. ⁊ de residuo soluet̃ agenti: ⁊ si nihil est residuũ dãnum erit agẽtis: nũc ergo queritur hic. si seruus vel filius tuus occupat hereditatẽ ad me pertinẽtem ⁊ ego ago ↄ te hac actione: qꝛ possides pretia vel hereditatẽ: vtrũ hec actio sit eiusdẽ nature vt efficiatur annalis si exeant tuã potestateꝫ: vel vt possis deducere de hereditate ꝙ tibi ab eis debebat̃ ⁊ respõdetur qꝺ nõ: qꝛ ista nõ est actio de peculio. nõ. eñ te cõuenio ex cõtractu celebrato per eos quo casu locũ habet illa actio. si vero te cõuenio nõ ex eo ꝙ filius vel seruus occupet hereditatẽ: sed ex eo ꝙ sunt debitores hereditarij cõtra quos potest intentari: qꝛ tunc ista est specialis prestatio: ⁊ habet naturã actionis de peculio ĩ predictis duobus. ⁊ idem in alijs similibus de quibus in text.

2 ☞ Seruum suum non potest possessoꝛ impune occidere: sed punitur criminaliter.

3 Petitio hereditatis est actio in rem: in qua non est dare obligationem nisi daretur ad personales prestationes.

1 **Si possessoꝛ.** ¶ † Pro seruo hereditario vel ꝑ possessoꝛe hereditatis malefidei occiso ante aditam hereditatem datur heredi petitio hereditatis ⁊ etiam actio. l. aquilie. vt possit eligere quam vult ⁊ vna electa caueat se altera non acturũ. Sed si post aditam hereditateꝫ occidantur ad estimationem agitur solum aquilia non peti. here. hoc dicit. ¶ Oppo. in glo. j. ꝙ non teneatur occisoꝛ si erat bonefidei: quia potuit negligere ⁊ occidere impune cum crederet ipsum seruum esse suum: vt. s. eo. l. si quid possessoꝛ. §. sicut. glo. fatetur quod non habet locuꝫ in possessoꝛe bone fidei: sed certe 2 etiam bonefidei † possessoꝛ non potest occidere seruum suum impune: licet alia animalia irrationabilia bene possit interimere vel negligere: vt. s. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. iij. Solu. bene puniretur criminaliter vt ibi: sed non tenetur vero heredi: nec in estimatione vt in hac glo. ne fiat ↄ verba senatuscon. que volunt: vt bonefidei possessoꝛ non teneatur vltraꝙ̃ sit locupletioꝛ. ¶ Secundo oppo. contra filiũfa. ꝙ si erat malefidei non procedat quod hic dicitur in fi. ꝙ si occidat post aditam hereditatem non veniat in peti. heredi. nam anteꝙ̃ occiderit clarum est ꝙ veniebat si occidit non liberatur: quia cum sit malefidei est in moꝛa: ⁊ moꝛosus non liberatur per interitum rei debite: maxime quando intererit facto suo: vt. l. si ex legati causa. de verbo. oblig. l. si seruum. in princi. gloss. soluit: sed non clare. doctoꝛes fatentur quod non liberatur: ⁊ potest conueniri ad seruum petitione hereditatis. sed si vult conueniri ad estimationẽ nõ põt peti. hereditatis conueniri: sed solum legis aquilie: que est actio pꝛopꝛia cum nunꝙ̃ fuerit defuncti: nec heredi. iacentis: sed acquisita heredi post aditam hereditatem. ideo non cadit in hac actione: vt arg. s. eodem. l. ⁊ non tantum. §. quod si pro emptoꝛe. ¶ Et aduertite: quia glos. dicit: quod possessoꝛ est 3 obligatus ad restituendum bona quod non videtur verũ: † qꝛ petitio hereditatis est actio in rem ⁊ in actione in rem nõ est dare obligationem: sed solum in actione personali. nam datur cõtra quemlibet possidentem. non ratione obligationis: sed ratione possessionis vel detentationis: nisi daretur ad ꝑsonales prestationes: tunc posset procedere quod dicit gl. ad hoc quod not. insti. de actio. in principio.

2 ☞ Predo non liberatur per interitum rei: etiam sine culpa contingentem.

3 Uerba legis vel statuti debent sane intelligi ne sequatur inconueniens vel absurdum: maxime quod ille qui debet esse deterioris conditionis non efficiatur melioꝛis.

1 **Si predo.** ¶ † Re vendita per malefidei possessoꝛem plusꝙ̃ valeat etiã postea perempta potest malefidei possessoꝛ cõueniri hac actione ad pretium perceptuꝫ. licet scđm verba senatusc. videretur nõ posse conueniri nisi ad pretium quod valebat quia dicũt eum teneri hic si possidebat: sed si nõ vendidisset ⁊ esset perempta penes eum nõ teneretur possessoꝛ vltra ꝙ̃ valeret tamen ne sequatur incõueniẽs ꝙ malefidei possessoꝛ sit melioꝛis conditionis ꝙ̃ bonefi. qꝛ possessoꝛ bonefidei tenetur quatenus est locupletioꝛ: sed ipse est locupletioꝛ in toto pretio percepto ideo totum illud restituat ideo statutum est vt malefidei totum illud restituat. h. d. secundum intellectum glo. qui pꝛobatur in fi. §. ideo pone casum secũ- 2 dum quod ponit glo. in ver. tu vero dic. † Sed alij ponebant ꝙ iste possessoꝛ si non alienasset per interituꝫ foret liberatus ergo si alienauit deberet similiter per interitũ liberari: qꝛ debet teneri eo modo quo si possideret ⁊ nõ alienasset ⁊ per hoc dicũt contra opi. glo. ꝙ debitoꝛ moꝛosus per interitum liberatur cuius cõtrariũ dicit glo. sed glo. istam repꝛehendit quia hic loquitur in pꝛedone vt patet dum dicit: qꝛ pꝛedo: sed in pꝛedone non est dubium ꝙ per interitum rei etiam sine culpa contingenteꝫ nõ liberatur: ⁊ sic ista positio non potest hic cadere. ideo tene pꝛecedẽteꝫ. ¶ In tex. ibi si dolo pꝛedo desijsset possidere. dic vt quia vẽdidit ⁊ plusꝙ̃ valeret vt in fi. vt si valebat quinquaginta vendidit pꝛo octoginta deinde res est perempta conueniebatur possessoꝛ ad illa octoginta ille dicebat se non teneri vltra quinquaginta quia non plus valebat ⁊ sic residuum debet lucrari: quia verba senatuscon. in. l. item veniunt. §. item eos dicunt eũ teneri ac si possideret ⁊ sic quod potest conueniri ad ipsam rem sed si non desijsset possidere ⁊ res esset perempta penes eũ posset conueniri ad rem ⁊ condemnari ad pꝛetium verum vel ad ipsam rem ⁊ executio fieret in vero pꝛetio. et si in quinquaginta tantum ergo nec idem debet fieri. sed iurisconsultus dicit si hoc esset veruꝫ talis malefidei possessoꝛ esset melioꝛis cõditionis ꝙ̃ bone fi. verba senatuscon. dicunt eum teneri quatenus est locupletioꝛ. d. l. item veniunt. ver. eos autem. ideo ne sequatur dicta absurditas iurisconsultus interpꝛetatur verba senatuscon. vt 3 etiam iste debeat condemnari in toto pꝛetio percepto. † sic ergo no. verba legis vel statuti debere sane intelligi ne sequatur inconueniens vel absurdum. maxime ꝙ ille qui debet esse deterioris conditionis efficiatur melioꝛis.

2 ☞ Ut quis dicatur factus locupletioꝛ qꝺ tempus inspiciat̃.

1 **Quo tempoꝛe.** ¶ † Oppo. de multis tex. dicẽtibus inspici tẽpus litis ↄtest. vt. j. de solu. l. in pupillo. ⁊. s. de nego. gest. l. litis. Sol. vtrumꝙ̃ tempus inspicitur pꝛout magis expedit actoꝛi. vnde si tempoꝛe litis contestate non est locupletioꝛ: sed tempoꝛe sententie dic debet condemnari

debet condemnari vt hic sed econuerso tempore litis contesta. erat locupletior et tempore sententie est similiter debet condemnari vt in contrarijs. Cetera dic circa istum versi. per Bartolū in pupillo. de solu.

2 Qualiter expensa dicatur facta causa fructuum colligendorum vel querendorum. et nu. 3.

3 Locatio predij si est facta ad medietatem fructuū colligendorū quod in diuisione fructuum non deducantur expense.

4 Possessor malefidei in petitione hereditatis condemnatus ad restitutionem rerum ante fructus recollectos potest petere expensas operarum suarum et familie sue sicut posset retinere fructus si iam essent recollecti.

5 Exceptio licet tollatur per legem vel statutū; non tamen tollitur officiū iudicis quin possit implorari vbi equitas suggerit

6 Statutum quod contra instrumentum nō admittatur aliqua exceptio quousque fuerit executioni mādatum nō tollitur remedium officij iudicis.

Statutū vt tollat exceptionem et officium iudicis debet dicere et non admittatur exceptio nec defensio ibi.

1 **Fructus.** ¶ In expensis factis gratia fructuum querēdorū colligendorum vel cōseruādorum nō differt male fidei possessor a bone fidei quia vterque tales expensas deducit de fructibus qui percipiūtur cum fructus dicantur deductis talibus expēsis. sed si fructus non fuerūt percepti differunt: quia bone fidei possessor etiam tunc deducit de hereditate vel eos consequitur secus in male fidei in alijs autem expensis factis non gratia querendorum fructuum circa hereditarias res differunt male fidei possessor et bonefidei: quia si sunt expense vtiles vel necessarie bone fidei possessor deducit de rigore et per exceptionē doli: sed male fidei deducit per officium iudicis de equitate et hoc si extat res in qua fecit. Item differunt: quia si res illa non extat bone fidei deducit. sed male fidei secus. Item tertio: quia si sunt non necessarie vel vtiles sed voluntarie similiter bone fidei deducit nec teneatur vltra quam sit locupletior: male fidei vero non deducit. hoc dicit. vsque ad l. illud. et sunt valde boni tex. et primo loquitur de factis causa querendorum fructuum vsque ad. l. plane. postea de alijs factis circa res hereditarias et ista materia est longa et quedam sunt in rei vendicatione et econuerso. ideo dic vt plene not. l. in fundo. ff. de rei vendi. nam et primo gradu deducuntur non solum iure exceptionis. sed etiam iure actionis si non fuerūt pro exce

2 ptione: vt. C. eo. l. fi. circa medium. ¶ Circa primum delictum qualiter expensa dicatur facta causa querendorum vel colligēdorum fructuum. vide Barto. in. l. cum quereretur. §. fina. ff. de lega. iij. qui multum nota. ad istum tex. ad hoc quod expense facte

a causa custodiendi rem non dicuntur esse de illis. licet alibi[a]. in

3 titu. de impensis videatur aliter dicere. Item vide eundem Barto. in. l. fructus. solu. matrimonio. qui dicit hoc esse verum cum verba pferuntur a lege ciuili vel municipali. secus si a cōtrahentibus vt si locaui tibi predium pro aliquo tēpore vt medictas fructuum colligendorum pertineat ad me et altera ad te si collegisti centum corbes frumenti et ego petam quinquaginta potes ne dicere quod vis primo deducere expensas quas fecisti et residuum diuidatur. dic quod non imo debes mihi dare. l. et alia l. videtur actum quod retineas pro omnibus expēsis et laboribus quos fecisti vel quas passus fueris in recolligendo: vt. ff. pro socio. l. si duobus. §. si in coeunda. et ita seruat consuetudo. Item est vera quando verba referuntur ad fructus in futurum recolligendos. sed si ad stantes in predio seu pendentes vnde si lego tibi vsumfructum fundi. et tempore quo cedit dies legati erant fructus pendentes pertinent ad te. nec heres meus poterit adducere expensas factas in eis ferendis et colligendis: vt. l. si pen

4 dentes. de vsufru. et. l. quoties. §. si colono. Sed pone fructus non sunt adhuc recollecti cum agatur de petitione hereditatis et possessor condemnetur ad restitutionem rerum an male fidei possessor possit petere expēsas operarum suarum et sue familie sicut posset retinere fructus si iam essent recollecti. dicit Bal. quod sic per istum textum. C. de rei vendi. l. si quis sciens cetera. vi

5 de in. l. fundo. ff. de rei vendica. Allegatur etiam ista lex plane dum dicit et ipsum officio iudicis etc. cum sequenti versi. quod licet tollatur exceptio per. l. vel per statutum non tollitur propterea

6 officium iudicis quin possit implorari vbi equitas suggerit maxime ne aduersarius locupletetur cum aliena iactura. vnde si dicat statutū quod contra instrumentum non admittatur ali

b qua exceptio quousque fuerit executioni mandatum non tollitur[b] remedium officij iudicis debet ergo dicere vt tollatur et nō admittatur exceptio nec defensio. circa quod vide Bar. in. l. j. et in prin. ff. quod vi aut clam. facit. l. fi. in fi. ff. eodem.

2 Preterita bona fides quādo non excuset possessorem ab interitu propter malam fidem vere superuenientem.

3 Contrarietates iurisconsultorum quod sint reducende ad concordiam.

1 **Illud quoque.** ¶ Mala fides ficta que per cōtestationem inducitur nō nocet possessori re naturaliter perempta secus in eo qui fuit semper male fidei. hoc dicit notabiliter Barto. licet post litem contestatam vel etiam controuersiam motam in petitione hereditatis omnes possessores efficiantur equales. et dicantur predones: vt. ff. eo. l. sed si lege. §. si ante litem. hoc est verum quantum ad fructus postea collectos vel colligendos vt quilibet teneatur de perceptis vel percipiendis siue a principio fuit male fidei siue bone fidei dū tū fuerit in bona fide vere. licet fuerit male fidei ficte. sed quantum ad interitum rei seu facultatē est differentia vt hic: quia qui fuit in mala fide vere tenetur de interitu licet contingat sine dolo suo et culpa. sed qui fuit in bona fide vere et perseuerauit: licet fuerit effectus male fidei ficte de interitu non tenetur si contingat sine dolo et culpa sua: quia non debuit propter litem motam dimittere ius suum indefensum

2 et cedere liti et restituere rem. sed si esset effectus male fidei vere et posset hoc probari idem esset et tunc acsi fuisset a principio: vt no. per Barto. in. l. in fundo. ff. de rei vendi. et hoc quando res non fuisset eodem modo peritura penes actorem si fuisset restituta aliter preterita bona fide excusaret ipsum ab interitu: vt not. in. l. item si verberatum. in fine. ff. de rei vendica. per glossam et etiam si habuisset iustam causam litigandi: vt ibi nota.

3 ¶ Et nota hic contrarietates iurisconsultorum fore reducendas ad concordiam vt hic fuit de opinione Proculi et Cassij. quia proculus dicebat possessorem condemnandum ad estimationem rei perempte. Cassius contra. et iurisconsultus dicit primam opinionem procedere in precedenti: id est in eo qui erat male fidei a principio. nam etiam non mota cōtrouersia teneretur de interitu et multomagis post. Sed secunda opinio: scilicet Cassij procedit in eo qui a principio fuit bone fidei et per motionem litis effectus est male fidei ficte. Non ergo ob. §. si ante litem. cum similibus dicentibus post litem motam omnes possessores fieri equales: quia verum est quo ad fructus non quo ad vtilitatem fatalem: vt hic. hic non habetis aliud.

2 In omnibus actionibus realibus in quibus petit quis declarari ius ad se pertinere fit condemnatio etiā ad res quas conuentus reperitur possidere vel tenere tempore sententie. licet sint plures quam essent tempore litis contestate officio iudicis. et numero. 1.

1 **Si quo tempore.** ¶ In hac actione fit condemnatio ad res quas cōuentus reperitur possidere vel tenere tēpore sn̄ie siue sint plures quam tempore litis contestate siue pauciores dum tamen dolo non desierit possidere. Item si ex postfacto desijt esse sufficienter cautum iterum caue tur. Item sicut in hac actione veniunt res in hereditate reperte. licet non sint hereditarie: vt. l. non tantum. ff. eodem. ita et fructus earum. hoc dicit. in effectu tota lex. poterat esse dubium in primo casu vt si non fiat condemnatio in rebus quas post litem contestatam incepi possidere. quia super illis non erat lis contestata et sic videtur opus noua interpellatione: vt. ff. de iudi. l. non potest videri. Sed contrarium est. quia non erat contestanda super illis sed super hereditate que petebatur vt pronuntietur ad actorem pertinere. condemnatio vero que fit ad restitutionem rerum fit officio iudicis mercenario huic actioni deseruienti: vt. ff. eodem. l. licet minimam. vnde in hoc inspicitur tempus sententie non contestationis. quia sufficit quod appareat actorem ius habere in hereditate vt possit ferri sentētia pro eo etiam si reus nihil possideat de hereditate nec fuit iterrogatus an possideret et sic debeat absolui. nam nihilominus valet sententia declaratoria iuris agentis et mittetur executioni contra reum si postea incipiat possidere: vt. l. filia te. ff. j. de execu. rei iu

2 dica. Et idem in omnibus actionibus realibus in quibus petit quis declarari ius ad se pertinere: vt in glossa super verbo: possessionem.

2 Contra debitores hereditarios quando detur hec actio: licet hic non detur vt si non allegant iustam causam contradicendi.

3 Debitor prelature vel beneficij non tenetur soluere: quando probabiliter dubitat: an petens sit prelatus: vel habeat ius in beneficio nisi foret in quieta possessione.

4 Potest quis respondere positionibus vel libello dubitandi: et fit litis contestatio sicut si responderet negando vel confitendo.

Quid si statutum dicat quod debeat quis respondere per verbum credit vel non credit.

Aliud est dubitare aliud non credere.

a ¶ Licet alibi. ad deque est i. l. fi. de impē. i re. do. fa. de quo per Ang. et Inn. et d. Ale. de imo. i. l. diuortio §. impēdia. ff. sol. ma. Fran. cur.

b ¶ Nō tollit. ad quod Lāphr. d brixia i repe. c. qm̄ ff. ex d pba. in v. exceptiōes. col. j. do. Abb. i cōsi. xliiij. col. j. l. j. vol. et faciūt q plene ponit Bar. et latissime post eum ibi. d. Alex. et ibi dixi i. l. j. ff. d iuris. om. iu. vbi quod officiū iudic. nō est exceptio qb⁹ ad de Bal. in addi. Spe. i ti. d exce. §. iij. Lud. ro. in cōsi. lxiiij. et. cxlij. et Frā. de are. in suo cōsi. cix. et Ange. are. i. l. ab executore. col. pe. ff. d appel. et isti. de act. i prin. cum. §. preterea. faciūt q ponūt do. maxime Feli. i. c. quo ad cōsultationē. co. x. in princi. de re iu. Cur.

1 **Si debitor.** ¶ † Contra debitorem hereditatis non datur hec actio si non contendat se esse heredem. sed propter aliam causam iustam denegat soluere eam. hoc dicit. quod limitat totum istum titulum intellige. scilicet quo ad. ll. dicentes hanc actionem dari contra debitores hereditarios: vt. s. eo. l. nec vllam. §. fi. al's est. l. etiam in fi. nec obstat quod contra possessorem rerum datur etiam si se heredem non contendat si tamē non allegat causam iustam contradicendi: vt no. per glo. in. l. nec vllam. §. j. sup verbo: sciens. in fi. quia loquitur in possessore rerum corporalium secus in quasi possessore rerum incorporaliū scđm Bar. vt in hac. l. † debitor enim non cōuenit tanꝙ possideat rem cor‑ 2 poralem. sed tanꝙ possideat actionem. quia tenetur licet impropriissime dicatur possidere: vt not. glo. in. l. regulariter. s. e. certe Bart. loquitur nimis generaliter. quid enim in alio iure incorporali si quis quasi possideat iurisditionem vel seruitutem ad defunctum pertinentem ⁊ non exprimit causam quare nec vult restituere certe dabitur hec actio: vt patet in. l. regulariter. in ver. vel vis. dic ergo ideo non tenetur hac actione non quia non asserebat se heredem. sed quia allegabat iustam causam quare non tenebitur soluere. quia ignorabat an agēs esset heres vel non. sed si iustam causam non allegaret et pateretur agentem esse heredem non haberet etiam locum quod hic dicitur. ⁊ ita potest intelligi. l. nec vllam. in fi. al's est. l. etiam. §. fi. que incipit: item a debitore. ¶ † No. hanc. l. ꝙ debitor prelatu‑ 3 re vel beneficij non tenetur soluere quando probabiliter dubitat an petens sit prelatus vel habeat ius in beneficio nisi foret in quieta possessione. ad quod vide quod not. Inno. in. c. cum contingit. de conces. preben. ¶ † No. etiam scđm gl. ⁊ Barto. in 4 ver. dubitet.[a] ꝙ potest quis respondere positionibus vel libello dubitando ⁊ fit litis contestatio sicut si responderet negando vel confitendo. si tamen statutū diceret quod debeat quis re respondere per verbum credit vel non credit non puto ꝙ deberet admitti hec respōsio. dubito. quia aliud est dubitare aliud non credere. qui enim dubitat non applicat animum plus ad vnam partem ꝙ ad alteram. sed qui dicit se nō credere bene applicat ad partem negatiuam. facit quod no. glo. j. de iur. ⁊ facti igno. super rubrica.

2 ☞ Qualiter ⁊ quando videatur quis comprobare testamentum inofficiosum vel nullum: vt non possit postea venire contra illud etiam si non veniat ex manifesta calumnia. et qualiter dicatur constare de calumnia. ⁊ nu. 3. ⁊. 4.

3 Potest quis in eodem libello dicere testamentum nullum. et petere hoc declarari. ⁊ in consequentiaz hereditatem ad se pertinere ab intestato.

4 Verbum aufero vel abstuli non semper importat per vim.

1 **Postꝙ legatum.** ¶ † Qui legatū vel commoduz ex testamento percepit non prohibetur ipsum testamentum de nullitate impugnare nisi appareat de manifesta calumnia. debet tamen ante omnia restituere quod accepit recepta cautione de iterum dando si succumbat. hoc dicit notabilis lex. Et intellige hanc legem quando non fuit in potestate istius legatarij tollere nullitatem. vt quia dicebatur quod erat testamentum falsum vel etiam nullum ex defectu solennitatis testium. nam ⁊ si legatarius vellet ꝙ valeret hoc facere nō posset. quia non potest tollere veritatem nec iuris dispositionem. vnde recipiendo legatum ⁊ scienter non validat testamentum ⁊ sic non impeditur allegare nullitatem: vt. l. post legatum. post princi. j. de his quibus vt indi. ⁊ sic debet admitti ad allegandum nisi veniat per manifestam calumniam: vt in fin. l. potius vt vexet aduersarium ꝙ vt cōsequatur commodum ⁊ hoc probatur hic vt in verbo: maxime si nō per calūniam sed per errorē ⁊c. Nam innuit ꝙ etiā si non per errorem sed ex certa scientia recepit legatum sciens testamentū non valere non propterea probetur de nullitate differētie. † Si autē erat in sua potestate tollere nul‑ 2 litatē vel expugnationez: vt quia erat inofficiosum vel nullum ratione pteritionis eius. quo casu poterat approbare testamentum de iure pretorio: vt. l. filio preterito. de iniu. testa. tunc scienter recipiēdo legatū valebit testamentum ⁊ perdit querelam et ius dicendi nullum et sic nō pōt postea venire contra etiā si nō veniat ex manifesta calumnia: vt. d. l. post legatum. in prin. ⁊. s. tit. j. l. si pars. §. fi. cuz. l. sequenti. secus si per errorē facti: vt. l. iure decedens. Quid autem si per errorem iuris. dic vt. l. clodius j. de acqui. heredi. ¶ † In tex. ibi: hereditatem peto. scilicet alle‑ 3 gando testamentum nullum: vt. j. sequitur ⁊ sic no. scđm Ange. ꝙ potest quis eodem libello dicere testamentū nullum ⁊ petere hoc declarari et in consequentiam hereditatem ad se pertinere ab intestato. Innuit ergo hic ꝙ admittatur ad hoc petendū sed dubitatur de modo et hoc est quod sequitur attilicinus. Sz primum dictum quod admittatur limitatur in fine. l. nisi appareat de manifesta calumnia. ⁊ glos. que est in. l. legitima. s. eodez in vltima gloss. intelligit constare de calumnia quando sciebat testamentum non valere et nihilominus legatum recepit vt videatur renuntiasse hereditati ab intestato. sed text. in verbo maxime innuit contra quod propter solam scientiaz non repellat a iure dicendi nullum. ⁊ in. d. l. post legatum. secundo vel tertio responso. vnde videtur intelligendum quando faciebat potius causa lucrandi ꝙ pro lucro consequendi. al's certe scientia ipm non excludit. ¶ In text. ibi: non aliter mihi ⁊c. dic sic ergo non debet recipi libellus super nullitate nisi restituto legato quod accepit dummodo prestetur cautio de restituendo quando contingat illum succumbere: vt sequitur. † Et vide quod not. in. c. 4 cum olim eius. circa finem. de censi. ⁊ considera vt dixi qđ quando possum tollere nullitatem an videar tollere acceptando legatum. distinguendi sunt tres casus. aut acceptat scienter aut ignorantiam facti aut iuris. si autem poterat tollere dubitatur an eadem distinctio sit adhibenda. nam si hoc esset non esset differentia inter istos casus. ⁊ tamen ratio dictat quod sit differentia. ⁊ etiam tex. videtur velle in dicta. l. post legatum. erit ergo in hoc. quia isto casu etiam si scienter acceptat legatum non prohibeor postea dicere nullum postꝙ non fuit in mea potestate validare. ⁊ hoc etiam innuit iste tex. in verbo: maxime. nisi vellem venire per manifestam calumniam: vt in fine. que non consistit in eo solo quod scienter acceptauit licet glo. sentiat contrarium in illa. l. legitimam in vltima gloss. ¶ Vltimo Angelus in fi. in verbo: abstulisset. nota tex. cum glo. que exponit. id est acce‑ b pisset quod istud verbum aufero[b] vel abstuli non semper importet quod per vim abstulerim. quia etiam si a spōte soluente recepi possum dici abstulisse ⁊ dicit per hoc se defendisse quendam a quadam inquisitione sed in contrarium. s. ne quis eum l. sed si eximendi. §. j. puto quod in dubio etiam presumatur. licet causa absurditatis tollende nisi appareat contrariū possit tolerari: quod inquit Ange.

1 **Cum is qui.** ¶ † Lex ista venit ad declarationem legis precedentis vbi fuit dictum legatarium admittendum non esse nisi restituat legatum. quid si non restituit de facto et postea obtinuit in causa nullitatis et in petitione hereditatis. dicitur hic quod tanto minus ei restituitur de hereditate quantum perceperat iure legati. si ergo possessor soluit de sua bursa recuperat a vincente vel retinendo res hereditarias quousqꝫ ibi refundatur vel tanto minus restituendo. ¶ In text. ibi: hereditatem petij. dicas allegando testamentum nullum. ⁊ sic no. pro eo quod dixi in. l. preced. quod ista iudicia simul cumulantur.

1 **Qui se liti.** ¶ † Qui se obtulit liti vt possessor condemnatur: licet non possideat nisi petitor fuerit sciens. hoc dicit: ⁊ declara vt in. l. his qui se. j. de rei vend. Primo loquitur quando actor ignorabat reum non possidere vsqꝫ ibi. nisi secundo quando sciebat vsqꝫ ibi: et qui se. tertio reddit ad primum casum. ¶ Circa primum oppo. extra gloss. de eo quod habetur et notatur in. l. si a te. j. de execu. rei iudi. vbi si tempore sententie reus reperiatur nō possidere nec vnꝙ possedisse debet absolui. licet actor probauerit se dominum vel se esse heredem. Solu. intellige hic quando reus fuit interrogatus a iudice an possideret: et respondit qđ sic. et sic decepit actorem qui non egisset si non respondisset se possidere. contrarium loquitur quando non fuit interrogatus et fuit actum contra eum tanꝙ contra possessorem. quo casu non condemnatur sed absoluitur ⁊ sic iudicium est frustratorium in preiudicium agentis: vt. l. qui petitorio. j. de rei vendi. ideo cautele est vt fiat interrogatio parti. de interroga. actio. ne frustratorium sit iudicium. ⁊ hoc voluit gloss. in. d. l. is qui. in glos. j. ⁊ hic in gloss. ij. que dicit. dicens se possidere ⁊c. ¶ Circa secundam partem queritur quando actor sciuit a principio qđ reus non possidebat an indistincte procedat quod hic dicitur. responde sic. quia reus tam ante litem contestatam ꝙ post dicere potest se non possidere et non condemnabitur quia actor non fuit ab eo deceptus sed a semetipso. quia non debuit agere postꝙ sciebat. sed si ignorasset bene poterat hoc dicere reus vsqꝫ ad contestationem litis exclusiue. sed postea non imo debet condemnari: vt in principio. ⁊ ita debet hic intelligi. vt no. in. d. l. is qui dolo. in glossa. ij. ¶ Circa vltimam partem queritur de intellectu eius? Respondeo quia in primo casu quando actor ignorauit ⁊ respondit se possidere et propter hoc datus fuit libellus et reus satisdedit cum fideiussoribus de iudicato soluendo si reus condemnetur et non reperiatur aliquid habere ⁊ sic actor remanet in damno maxime in expēsis poterit agere ex stipulatione de iudicato soluendo contra fideiussores ad interesse ex clausula doli que continetur in stipulatione de iudicato soluendo

a ¶ In ver. dubitet. adde ꝙ doc. in. c. j. de li. cōte. ⁊ ibi late. d. Maria. tenēt idistincte ꝙ cōtestatio nō fiat p dubitationem. Cur.

b ¶ Verbū aufero. adde ꝙ auferre est de manib' rapere: vt. j. de icen. rui. naufr. l. iij. §. nō tm̄. ⁊ ibi no. itē auferre dr ille q rē alienam obligat. i aut. de nup. §. soluto. et ille qui petit dicitur ēt auferre. ⁊ i l. si pecunia. j. de iu. dot. Frā. cur.

dicato soluendo que continet tres clausulas.s.de defendendo & quam verbum sonat & de dolo quod absit. Alij dicebant dari actionem de dolo sed falsum est:quia alia cōpetit vt in gloss.fi. ¶ Ultimo quero & solue vt in glos.super ver. ab initio & remanent omnes gloss.declarate.

2 ☞ Prelatus vel beneficiatus:qui ex aliqua iusta causa posset priuari si fuit priuatus tenet̄ restituere omnes fructus quos percepit a tempore quo affuit causa priuationis.

1 **Predonis loco.** ¶ † Licet quis sit verus heres si tamen scit hereditatem posse sibi auferri occupando bona hereditaria dicitur predo.et sic sibi aufertur hereditas cum omnibus fructibus perceptis quos ergo percipere poterat.hoc dicit.& tene menti.& idem voluit gloss.in.l.sed si lege.§.quod autem ait.in glossa magna. ¶ † Et nota.hic secun-

2 dum Ang.contra prelatū vel beneficatum qui ex aliqua iusta causa posset priuari q̄ si fuit priuatus tenetur restituere omnes fructus quos percepit a tempore quo affuit causa priuationis.tene menti singulariter:quia poterat dici contrarium propter hoc q̄ ante priuationem erat verus prelatus et sic debuit facere fructus suos & lucrari.tene menti.

1 **Lucius titius.** ¶ † Succūbens in questione falsi non prohibetur dicere testamentum nullū.hoc dicit.& concordat.l.eum qui.et.l.contra maiores.C.de inofficioso testa.nec sibi est contrarius.quia vtroq̄ modo impugnat.licet in alio videatur contrarietas.quia cum dicit falsum presupponit non esse factum sed nec cum dicit nullum presupponit esse factū.sed non rite vtroq̄ tamen modo impugnat.quando autem contrarietas esset in exercitio locum habet contrarium gl. de.l.si patronus.de bonis liber.

2 ☞ Heres quando est iussus vendere in legato non est res sed actus vendendi nec res capitur ex vltima voluntate.& si debet solui gabella de legatis soluetur de actu vendendi & non de re que esset maioris estimationis.& nu.4.

3 Statutum si prohibet virum legare vxori res suas.et vir non legat res sed mandat heredi q̄ vendat vxori talis venditio nō est contra formam statuti & sic preualet preceptū & poterit agi. & quid si appareat de fraude.

1 **De estimationibus.** ¶ † Possessor bonefidei q̄ post litē sibi motā vendit res hereditarias minori pretio q̄ valerēt tenet̄ restituere vero heredi verū pretium si hoc fecit nulla necessitate cogente seu suspicione necessitatis.secus si suberat necessitatis suspicio.quia tunc non tenetur nisi ad pretium perceptum bona fide.hoc dicit.et adde quod habetur.s̄.eodē.l.si possessor.§.j.in princi.glos.magne que incipit:tamen pretium.vbi format contrarium de ista et limitat vt ibi dicit̄. ¶ Pro declaratione gloss.j.opponit̄ q̄ non procedat ista lex.quia vel intelligis eam in bone fidei possessore & non procedit principiū dum dicit id quoq̄ accedat &c. quia ille nō tenetur vltra q̄ sit locupletior.aut intelligas in possessore malefidei & hoc est contra textum in fine.dum dicit bona fide accepit & tunc teneretur indistincte ad verum pretium imo etiam ad ipsas res venditas quas si non restitueret iuraretur contra eum in litem:vt.l.si possessor.§.finali.s̄.eod.cuius contrarium vult ista litera maxime in fine.sed quod nō teneat̄ vltra q̄ percepit. Solu.loquitur in possessore bone fidei qui tamen erat factus malefidei ficte per motionem litis vel controuersie et propter hoc tenetur ad verū pretium.sed si non esset effectus malefidei ficte.quia non esset mota controuersia procederet contrarium & adde quod propter malam fidem fictam nō solum potest conueniri ad pretium verum:vt hic.sed etiam ad ipsas res et iuraretur in litem si non restitueret:si tamen extarent:vt dicta.l.si possessor.§.fi.si autem esset malefidei vere tunc etiam si ex causa necessaria teneretur ad verum pretium.quia sciebat non esse necessariam et tenetur non solum ad pretium sed ad vsuras et hoc quando necessitas erat respectu persone quia erat grauatus in testamento vendere:sed si respectu rerū vt quia erant res tempore periture vel steriles.dic vt dicta.l.si possessor in principio glosse magne.et quod ibi dixi in primo contrario. ¶ Secundo oppono in alia gloss.magna quod iste vendens non teneatur restituere pretium etiam quod percepit vt.s̄.eodem.l.nec vllam.al's est.l.etiam.§.idem erit dicendum. versi.plane si accepta.s̄ eodem. Sol.hic accepit pretium tanq̄ pretium rei vendite.quia fuerat iussus vendere et sic pretium loco rei succedit:quia fingitur esse res heredis:vt.s̄.eodem.l.si & rem et pretium.ipsa autem res vendita non capitur per legatarium ex vltima volūtate.sed capitur ex venditione sibi facta propter iussum sibi factum in vltima voluntate.in contrarium vero non fuit iussus vendere:sed restituere rem pecunia accepta quo casu pecunia non fuit accepta tanq̄ pretium sed tanq̄ mortis causa capio.ideo non succedit loco rei nec fingitur res hereditaria nisi fuisset de se hereditaria:vt in illa quam soluit statuliber cui relicta fuit libertas si daret decē:quia potest dare de pecunia hereditaria merito illa pecunia non potest peti per hanc actionem:quia nec est de heredi.nec fingitur heredi. nec fuit in hereditate reperta.res autem tunc capitur a legatario ex vltima voluntate non ex contractu.sed hoc vult ista glo.

2 in effectu quam † Angel.multum not.quia vult quod quando

a heres iussus est[a] vendere alicui in legato non est res sed actus

3 vendendi & res non capitur ex vltima voluntate. ¶ † Et ex his videtur determinari questio si statutum prohibet virum legare vxori res suas et vir non legat res sed mandat heredi q̄ vendat vxori talis venditio non est contra formā statuti et sic valet preceptum & sic poterit agi:quia non est ista venditio rei testatoris.licet fiat de re testatoris hec puta vera nisi appareat de fraude que potest fieri de vltima voluntate ad contractum si-

4 cut de contractu ad alium contractum † & soluetur gabella[b] de

b actu venditionis si venit soluenda de legatis.quia ille actus est in legato.non autem soluetur de re vendita si de contractibus non est soluenda & longa differentia est inter predicta:quia actus venditionis potest esse parue estimationis maxime si vēditur iusto pretio.sed ipsa res potest esse magne estimationis et sic maior solueretur gabella. ¶ Ultimo oppono contra sic quod non excusetur.licet vendiderit ex causa fideicommissi.q̄ presupponitur testamentum non valere ex quo possessor tenetur restituere vero heredi.et si non valebat testamentum ergo nec fideicommissum.ergo non suberat necessitas. Solutio fateor inspecta veritate sed putabatur quia credebatur valere et ista suspicio excusat eum si bona fides recepit sicut excusaret vera necessitas.dicitur autē bona fide recipere si errauit in facto vel in iure.tamen quantum ad damnum vitandum.dic vt.s̄.e. l.sed si lege.§.scire.

2 ☞ Iudicium particulare potest hodie moueri per tertium nec potest alter ex litigantibus in iudicio vniuersali de hereditate illud impedire.

3 Et quid si iudicium particulare moueatur per alterum ex litigantibus ipsis contra tertium.

1 **Si bone fidei.** ¶ † Iudicia particularia non differūt ab vniuersalibus si res erat tempore peritura.hoc dicit in effectu. Uel sic. possessor bone fidei cui mota est lis potest cōuenire debitores hereditarios et possessores rerū hereditariarū si res erat tēpore peritura.sed si negligat vel est malefidei actor qui se asserit verū heredem licet non possideat erit

2 ille qui agere poterit dicto casu.hoc dicit notabiliter. ¶ † In tex.ibi:in rem agere poterit subaudi dicto casu quādo res erat tēpore peritura in precedenti. Et aduerte quia istum casum nō habuimus in isto titulo.nam multe leges loquuntur de iudicijs particularibus quod debet in eis supersederi quousq̄ durat vel speratur durare iudicium vniuersale.sed loquitur quādo mouetur per tertium contra aliquem ex litigantibus super hereditate:vt patet in.l.si quis libertatem.s̄.eodem.tamen hodie corriguntur:vt per.l.finalem.C.eodem.vbi habetur q̄ pos-

3 sunt moueri nec potest alter ex litigantibus impedire.† quando vero moueretur per alterum ex litigantibus super hereditate contra tertium loquitur ista lex in qua distinguitur notabiliter nec corrigitur per illam legem finalem.que loquitur solum quando mouetur per tertium non quando per alterum ex litigantibus contra tertiū:quia tunc est seruanda ista lex. quia si periculum non erat in mora indistincte non posset alter ex litigantibus agere contra tertium.imo alter posset impedire ne fiat sibi preiudicium saltem qualequale.quia si alter admitteretur tanq̄ heres videretur quodammodo presumi q̄ sit heres & hoc est preiuditiale alteri qui asserit se heredem. si autem periculum est in mora.seruanda est distinctio huius legis notabilis vt si possessor est bonefidei primo admittatur ad agendum:quia melioris est conditionis eo ipso q̄ possidet & est bonefidei ipso vero negligente vel si est malefidei admittitur ad agendum contra tertium ipse petitor qui non possidet.& tamen asserit se heredem & agat contra possessorem.de his tetigi in illa.l.si quis libertatē.dicit tamen Angelus quod in primo casu bone fidei possessor debet admitti ad agendum vsq̄ ad contestationem & non vltra si per eam interrumpitur prescriptio et sic cessat periculum.arg.s̄.de iudi.l.sed & si restituatur.§.sed & si dies actionis.&.s̄.de offi.presi.l.senatus.

1 **Hereditas enim.** ¶ † Per istud principiū quod semper allegatur patet quod si mortuus est aliquis qui nihil

a ¶ Iussus est vēdere.adō q̄ ꝫ taliter iussuꝫ vēdere possit agi rei vēdi.p emere de bentēꝫ ad ipsam rem iusto pretio oblato.et Bart. post Dy.in.l.si fideiussor.§.meminisse.j.de leg. j.& in.l. vxorē.§. agri plagā.j.de le.iij.Jnū tū tenet Bal.in.d.§. meminisse.de q̄ vide ibi p doc.et d.Fab.in tract. de empt.et ven.i iij.q.prin.q.xxij. Cur.

b ¶ Gabella.adō late bertachinū fir.in trac.de gabellis.

habebat.in bonis nihilominus possum eius hereditatē petere ꝛ sic petam me declarari heredem eius ꝛ potest hoc prodesse si forte ille habebat priuilegium principis pro se et suis heredibus.puta creandi notarios vel legitimandi spurios vt possim tali priuilegio gaudere. Debes autem scire quod iura ante cōdita mortuo aliquo bona eius dicebantur vacare:quia dominium non erat penes aliquem.iura vero introduxerunt quandam fictionem vt eo mortuo succedit loco eius hereditas que dicitur successio in omnia bona defuncti ꝛ representant eum viuere:vt.l.hereditas.ff.de verbo.signi.ꝛ sic dominiū rerum nō vacat sedest apud illam hereditatem. Res ergo non sunt hereditas sed sunt res hereditatis:ꝛ in hoc fundatur quod habetur in.l.iiij.ꝛ in.l.licet minimam.§.eo.

2 Pie voluntates ꝛ legata possunt executioni mandari:tam per iudicem ecclesiasticum ꝙ per secularem.

Casus in quo proceditur per inquisitionem etiam in causa pecuniaria quando est pia ibi.

3 Testator si mandat heredi vt faciat sibi monumentum:ꝙ contra heredem non detur actio ex testamento.si erat vnus heres sed si plures datur inter eos actio familie heriscunde.

4 Licet nulla detur actio tamen competit officium iudicis etiam nullo postulante vt voluntas pia executioni mandetur.

5 Probabilis modus expendendi est secundū quod testator disposuit et quod vltra expenderet non repeteretur.

1 **Si defuncto.** ¶ † Pro expēsis funeris vel monumenti competit bone fidei possessori retentio ꝛ actio negotiorum gestorum.hoc dicit.et semper allegatur iste tex.in fi. 2 †quod pie volūtates ꝛ legata possunt executioni mandari tam per iudicem ecclesiasticum[a] ꝙ per iudicem secularem.quia principali vel pontificali autoritate ꝛc. circa quod vide in Specula.de testa.§.in primis.ver.pone nullus.qui dicit quod etiam nemine petente ex officio.et sic est casus in quo proceditur per inquisitionem etiam in causa pecunia 3 ria quando non est pia. ¶ † Nota etiam in versi.Quis.quod si testator mandat heredi vt faciat sibi monumentum[b] quod contra heredem nulla datur actio ex testamento:quia non est cui competat cum nullus pretendat interesse super hoc istud est verum si erat vnus heres.sed si plures datur inter eos actio familie herciscunde. vt.ff.fami.herci.l.his consequenter.§.cum mo 4 numentum. ¶ † Item nota quod licet nulla detur actio tamen competit officium[c] iudicis etiam nullo postulante vt volūtas pia executioni mandetur:vt.l.quintus.ff.de annu.legatis.ꝛ vi 5 de quod habetur in clemen.ff.de iudi. ¶ † Ultimo nota qd probabilis modus expendendi est secundum quod testator disposuit et quod vltra expenderet non repeteretur:vt.§.de negotijs gestis.l.qui aliena.liber.

a ¶ Per iudicem ecclesiasticū.adde gl.ꝛ ibi Abb. in.c.relatum.el.ij. ex de testa. Cur.

b ¶ Monumētū. Adde ꝙ si est factū legatū pro sepulcro ꝯstruēdo ex quo fit ad ornamētū ecclie tale legatū dr piū. ita Ang.i.l.j.§. õ impēsa.ff.ad.l. falcid.quinimo. dixit bal.i.l.j.C. de his q̄ pe.no. ꝙ legatū factum p fabrica sepulcri tale legatum debeᵣ ꝫ si testator decesserit excommunicatus non si intestabilis.Fran.cur.

c ¶ Officiū iudicis.adde Bal.in l.j.C.cōia de suc. ꝛ in.l.cōsulta di ualia.C. de test. Fran.cur.

1 **Heres furiosi.** ¶ † Si furiosus cui delata erat hereditas ꝛ adita per eius curatorem decesserit in furore debet hereditas peruenire ad substitutum vulgarem vel ad venientem ab intestato deductis expensis tam in hereditate factis ꝙ in persona furiosi si alia bona nō habebat.hoc dicit notabiliter. Premitte ꝙ licꝫ hereditas delata furioso possit adiri per curatorem:aditio tamen est in pendenti vt si resipiscat ꝛ cōsentiat effectualiter valeat ꝛ sibi acquiratur. Si autē decesserit in furore nec vnꝙ acceptauit annihilatur ꝛ perinde habetur ac si nō fuisset adita:tunc habet locum ista lex:vt si habeat substitutum ad ipsum veniat.si non habeat perueniat ad venientes ab intestato.heres autem ipsius furiosi tenebitur restituere deductis tamen expensis factis in hereditate vel in personam furiosi si alia bona non habebat.quia debuit ali ex ipsis bonis misericordie causa.licet sibi non fuerint acquisita non sic esset etiam in alio non furioso.quia etiam si esset pauper non deberet illi ex hereditate in qua nullum ius habuit.est verum ꝙ si erat bonefidei non refunderet expensas.quia non est locupletior nisi tantum de suo fuisset expensurus ꝛ habebat alia bona de predictis vide in.l.fi.C.de cura.fur.

2 Usure fructuum ꝛ sic accessio accessionis possunt venire in actione vniuersali ꝛ bone fidei:sed in actione speciali ꝛ stricti iuris non sicut non debent esse vsure vsurarum.

1 **Fructuum.** ¶ † Bone fidei possessor non tenetur ad vsuras fructuum perceptorum et venditorum post litis contesta. bene tenetur ad vsuras temporelitis inchoate.hoc dicit secundum intellectum glosse prime.que incipit:in bone fidei.ꝛ est vna mirabilis distinctio que hic ponitur est difficilis ad sustinendum.ꝛ alibi videtur tex.aliter dicere distinguendo inter rigorem et equitatem:vt.l.cū qui ff.de his qui.vt indig.ꝛ alibi aliter in.l.j.C.eo.ti.de quo ibi per glo.ꝛ Bart.in.d.l.eum qui.ꝙtum ad intellectum huius legis. sed ꝙtum ad distinctionem huius.§.videtur ꝙ non possit sustineri ꝛ ꝙ sit contra omnem rationē.quia deterioris conditionis debet esse possessor post litem contestatam ꝙ ante cum omnes possessores post litem contestatam equiparentur et dicatur predones licet prius fuerunt bonefidei:vt.ff.eodem.l.si autem.§. sed si ante litem.propter hoc fuerunt tres lecture in isto.§.quarum duas ponit glos.fina.ꝛ reprehendit et aliam ponit gloss.j. ¶ In text.ibi.post heredi.peti.dic ꝙ sic post lit.contesta.quia tunc dicitur petita:vt.l.amplius non peti.ff.rem rā.hab. ¶ In tex.ibi:perceptorum subaudi ꝛ venditorum:quia si nō fuissent venditi non esset tractandū de vsuris: vt.d.l.eum qui.ff.de his qui.vt idi. ¶ In tex.ibi:diuersa causa est eorū quādo actus ꝛc. subaudi quia vsure bene veniunt scilicet post lit.contesta.non autem ante.timore ergo contrarij Mar. intellexit istum.§.in primo casu quando possessor erat male fidei licet ficte foret malefi.secundo vero casu quādo erat malefi.dicebat ergo ꝙ tunc tenetur ad vsuras perceptorum indistincte:quia semper est in mora:ꝛ quia ante lit.contesta.percepit ex voluntate.sed quando erat bone fidei non tenetur ad vsuras perceptorum post li. contesta.quia percepit ex necessitate.gloss.respondet quia iste text.non facit differentiam inter possessorem bone fidei vel malefidei.sed inter fructus perceptos ꝛ venditos post lit.conte.et perceptos ꝛ venditos ante. Alij dixerunt ꝙ totus debet intelligi in possessore vere malefidei.ꝛ qd ratio diuersitatis inter casum ꝛ casum est:quia primo casu quando percepit post litem contestatam videtur percepisse ex quadam necessitate: quia si neglexisset tenetur emendare idem si magis subuenitur. quia §.eo.l.in estimationibus.in fi.sed ante litem contestatam percepit ex voluntate.ideo minus subuenitur.glo.reprobat hanc rationem quia ponendo ꝙ esset malefidei ita percepit ex necessitate ante litem contestatam sicut post.quia si negligeret teneretur postꝙ est malefi. Alij assignant aliam rationē:quia pretia percepta ante litem contestatam petūtur iure actionis. que est bone fidei.cui actioni potest deseruire officium iudicis mercenarium quo petuntur vsure.sed percepte post litem contestatam non veniunt iure actionis:sed officio iudicis mercenario. l.ediles.§.item sciendū.ff.de edili.edic.ꝛ vni officio iudicis mercenario aliud officium similiter mercenariū seruire non debet. quia vnum non est principalius altero.glos.reprehendit:quia imo etiam percepti post litem cōtestatam augent hereditatem ꝛ sic veniunt iure actionis vnde cessat dicta ratio. idcirco glos. dicit vtrumqꝫ casum intelligi quando possessor erat vere bone fidei.quo casu ante litem contestatam percipit ex mera voluntate:quia si negligeret non teneretur cum neglexerit tanꝙ rem suam:ideo secuta litis contestatio.cum extunc fit cōstitutus in mora tenetur ad vsuras que veniunt in hac actione tanꝙ bone fidei sed percepit ꝛ vēdidit post.ꝛ sic postꝙ est effectus malefidei ficte.quia tunc percepit ex necessitate subuenitur vt non teneatur ad vsuras.ꝛ ista sequitur gloss.ꝛ doct.potest dici ꝙ de perceptis ante.ideo tenetur ad vsuras post litem contestatam quia super eis facta fuit contestatio.veniebat enim in actione vniuersa proposita cum augerent hereditatem ergo contestatio censetur facta super omnibus:sed quando post litem contestatam percepti sunt ꝛ venditi super illis non fuit facta conte 2 statio.ꝛ ideo non veniunt vsure. ¶ † Ultimo glo.j.opponit qd indistincte non veniant vsure de pretijs fructuū:quia cum fructus sint accessiones et vsure similiter sint accessiones et non debeat esse accessio accessionis sicut non debent esse vsure vsurarum.tex.est.ff.de vsur.l.neqꝫ eorum. Solu.vt in glo.quia ibi in actione speciali ꝛ stricti iuris.hic vniuersali ꝛ bone fidei. Cetera vide in.d.l.j.C.eo.in glo.ꝛ per Cy.

2 Non est fienda honesta interpretatio:quādo ex ea quis inhoneste lucraretur.

3 Potest quis plus petere a possessore ꝙ ipse fuisset percepturus si hereditas apud eum fuisset ne possessor lucretur.

1 **Si possessor.** ¶ † Possessor etiam bone fidei tenetur restituere omne lucrū ꝛ questū quem percepit ex bonis hereditarijs etiam si sit honestum vel inhonestum ꝛ etiam si sit penale et etiam si est tale ꝙ petitor non fuisset percepturus 2 hoc dicit ista lex:cum.l.euicta.ꝛ.l.cū hereditas.ff.eodē. ¶ † Nota in ista.l.si possessor.ꝙ non est fienda honesta interpretatio quādo ex ea quis inhoneste lucraretur.si enim possessor diceret petitori tu nō debes petere hoc lucrū vel questum: quia es inhonestus.quia facis contra honestatē potest replicari ꝙ non potest de hoc excipere.quia inhoneste lucraretur.vnde conuenientius est ꝙ restituat ꝙ ꝙ retineat cum ipse nullum ius haberet in bonis. Contra de.l.euicta. opponitur ꝙ non veniat in hac actione duplum ex.l.aquilia.vt.§.eo.l.item venit.§.cum prediximus. Solu.si possessor esset ille qui dedisset damnum et contra eum ageretur hac actione in qua venit emendatio damni facto:ꝙ

teoꝛ ꝙ non condẽnaretur ad duplum propter negotiationem quia actio legis aquilie conuersa in hanc actionẽ censetur cõuersa quãtum ad hanc accessoꝛiaꝫ:vt ibi.sed hic ipse possessoꝛ nõ fuit ille qui dãnum dedit.sed quidam tertius.sed ipse possessoꝛ egit cõtra eum actione legis aquilie ⁊ consecutus est duplum propter negotiationẽ debet ergo restituere.quia nõ venit ratione iniurie facte psone sue.sed ratione damni illati in

3 re hereditaria. ¶†Ultimo no.i.l.cũ hereditas.ꝙ potest plus petere a possessoꝛe ꝙ̃ ipse fuisset pcepturus si hereditas apud eum fuisset ne possessoꝛ lucretur etiam si sit bonefidei.quia sufficere debet ꝙ non debeat esse in damno.

1 **Non solum.** ¶†Uenditio rerũ hereditariarũ pendente lite super hac actione conceditur non solum pro exoluendo es alienum:sed etiam pro faciendo expensas necessarias alias non reperitur pecunia.hoc dicit.et conuenit ad declarationem.l. diuus.§.eodem.

2 ☞Emens hereditatem a fisco licet habeat titulũ potest hac actione conueniri.⁊ nu.3.

3 Quod equiparetur fideicõmissario vniuersali.

4 Si hereditatẽ emat ab alio ꝙ̃ a fisco licet possit agere ꝫ debitoꝛes hereditarios.non tñ potest a creditoꝛibus hereditarijs conueniri ⁊ an habeat petitionem hereditatis.⁊ nu.2.

1 **Is qui partes.** ¶†Qui emit hereditatẽ a fisco nõ solũ habet actiones hereditarias vtiles ꝫ singulares debitoꝛes hereditarios ꝗ dicũtur hereditarie.imo etiã

2 petitionem hereditatis ꝗ non est hereditaria.h.d.† ⁊ videtur speciale in fisco vt sicut emẽs ab eo.licet habeat titulum potest actione hac conueniri:vt.§.eodẽ.l.nec vllam.§.item si quis a fisco.ita ⁊ possit agere hac actione:que tamen nõ est hereditaria.Sed quid in eo qui emit ab alio ꝙ̃ a fisco videtur secus.gl. tamen in fine videtur tenere ꝙ idem sit.Tu distingue:vt not.

3 Cy.C.eo.l.cogi.in.iij.q. ¶†Nota ꝙ qui emit a fisco hereditatem equiparatur fideicõmissario vniuersali.videtur ꝙ sicut fideicommissarius vniuersalis potest agere contra debitoꝛes hereditarios vtilibus actionibus ⁊ conueniri a creditoꝛibus hereditarijs similiter vtilibus actionibus virtute senatuscon sulti trebelliani facta restitutione hereditatis.saltẽ verbaliter ⁊ ita ille qui emit hereditatem a fisco ⁊ sicut fideicõmissarius habet vtilem petitionem hereditatis:vt.ꝭ.de fideicom.heredi. peti.⁊ ille qui emit a fisco.⁊ sic reputetur heres sicut fideicom-

4 missarius:vt ꝭ.quod cum eo.l.si filius.† non sic in eo qui emit ab alio hereditatẽ.nam licet possit agere contra debitoꝛes hereditarios.nõ sic potest conueniri a creditoꝛibꝰ hereditarijs: vt.l.ij.C.de here.ven.⁊ sic nõ reputatur heres. An autem habeat petitionem hereditatis dic vt dixi.

1 ☞Pignus datum defuncto potest peti hac actione.

1 **Heres.** ¶†Hic debet poni casus ꝙ debitoꝛ qui pignoꝛauit rẽ creditoꝛi ei succedit ⁊ alius hereditatem occupauit contra quem datur hec actio qui potest recuperare res pignoꝛatas.gl.dicit hoc verũ si solutum est debitum vel aliter satisfactũ.certe si non sit solutum.quia per aditionem hereditatis cõfundiꝛ ⁊ extinguitur actio. Item procedit si occupatoꝛ asserit se heredem vel possidet pro possessoꝛe alia bona.al's si nihil occuparet de hereditate sed solũ rem pignoꝛatam.nec assereret se heredem nõ videꝛ danda hec actio: vt.§.eo.l.sed vtrum.

2 ☞Possessoꝛ si non colit nec gubernat possessiones hereditarias eo modo quo defunctus colebat ⁊ facte sint deterioꝛes censentur sui culpa deterioꝛes facte secus si consuetudinẽ defuncti seruauit.

1 **Cum predia.** ¶†Malefidei possessoꝛ tenetur quatenus res hereditarie sine ne

2 gligentia sunt effecte deterioꝛes.h.d.† Et no.ꝙ si possessoꝛ nõ colit nec gubernat possessiones hr̃ditarias eo modo quo defunctus colebat ⁊ sint effecte deterioꝛes censenꝛ sui culpa deterioꝛes effecte:etiã si non appareant aliter ꝙ̃ propter hoc deterioꝛes ita sint facte:⁊ econuerso.si seruasset cõsuetudinem defuncti.nihilominus essent effecte deterioꝛes nõ reputarentur facte eius culpa.nisi appareret cõtrarium.vtile est ergo sequi defuncti consuetudinem ad excusationem eius.

2 ☞Si questio est inter duos de bonis per nullum possessis. ⁊ alter primo perueniret ad sñiam superseditur in executione quousqꝫ finiatur petitio alterius.

3 Si primo moui tibi litem super vna hereditate vel re asserẽs ad me pertinere deinde alius similiter asserens ad se ptinere non potes ipsum repellere ratione litis pendentis mecum. Exceptio litis pendentis habet locum quando quis in diuersis iudicijs conuenitur.

1 **Cum idem in eadem.** ¶†Si possessoꝛ patitur controuersiam vel litem super hereditate a diuersis psonis ⁊ in diuersis iudicijs ⁊ alter illoꝝ primo obtineat sibi fienda est restitutio recepta cautione ꝙ victoꝛ eũ defendat aduersus alterum petitoꝛẽ.hoc dicit. concoꝛdat.l.is a quo.ꝭ.de rei vendica.nõ supersedetur ergo in executione sentẽtie late pro vno propter petitionem alterius ex lite quã ipse psequitur postꝗ̃ bona possidebãtur per aliũ:

2 sed † si esset questio inter duos de bonis per nullum possessis. ⁊ alter primo perueniret ad sententiã supersederetur in executione quousqꝫ finiretur petitio alterius puta bona hereditã.p neminem possidebanꝛ ego petebam te mitti in tenutam tanꝗ̃ heres ex testamento:⁊ producebam vnum testamentum.alter similiter petebat ⁊ dicebat se heredem ex alio testamẽto ⁊ aliã scripturam producebat iudex.pronuntiauit me mittendum: quia feci ea que mihi incumbebant ⁊ super petitionẽ alterius remansit lis.certe non fit missio quia interest illius ꝙ bona a nemine occupentur quousqꝫ de sua petitione constiterit.et ꝙ stent sicut stant.quia facilioꝛ erit executio sua si contingat obti

a nere.ita singulariter no.Inno.ᵃ limitãdo istam.l.in.c.veniẽs. extra de testi.el.ij.⁊ Bart.qui allegat Inno.in.l.ita tamen.§. quoties.ꝭ.ad trebel.vbi omnino dicunt casum. ¶In text.ibi: aduersus duos defendit.dic non in eodem iudicio nec super vno libello sed in diuersis iudicijs ⁊ in diuersis libellis.quia

3 quilibet asserebat se heredẽ ⁊ non possessoꝛ.⁊ sic not.ꝙ si primo moui tibi litem super vna hereditate vel re asserẽs ad me pertinere.deinde alius similiter asserens ad se pertinere non potes illum repellere ratione litis pendentis mecum.imo habes necesse te defendere contra vtrũqꝫ.exceptio ergo litis pendentis haberet locum quando in diuersis iudicijs quis cõueniretur.quod tene menti. ¶In tex.ibi queri solet.questio stat in hoc an debeat fieri executio sentẽtie late pro me simpliciter nulla prestita per me cautione vel satisdatione sicut nõ prestaretur si lis cum alio non penderet.sed post sententiam meam alius inciperet agere.quia posses ipsum repellere ꝙ rẽ quam petis nõ possides nec dolo desijsti possidere.ideo si agat cõtra me qui possideo.an vero non debet fieri prestita cautione vel satisdatione de defendendo te aduersus competitoꝛem postꝗ̃ inceperat litigare anteꝗ̃ ego ad sententiam peruenirem. Et respondit pro ista parte ꝙ̃uis etiam nõ prestita dicta cautione illi alteri litiganti ius solum remaneat aduersus me.quia sententia pro me lata inter te ⁊ me nunꝗ̃ preiudicat illi qui de suo iure non ostẽdit in iudicio meo. Sed ad quid est vtilis ista cautio postꝗ̃ facta executione tu es tutus aduersus alterũ:vt in versi.scilicet glo.respondet ꝙ est vtilis.quia necesse habeo de cetero subire iudiciũ cum illo ⁊ facere expensas.sed si nõ cauerem tu haberes necesse prosequi litem cum illo ⁊ expensas facere.vnde interest potius tua ꝙ ego faciam ꝙ̃ tu. Item habeo necesse probare ꝙ primo perueni ad sentẽtiam ⁊ ꝙ bona fuerũt mihi tradita al's presumerenꝛ esse penes te postꝗ̃ erãt tempoꝛe mote litis per alium ⁊ sic cõdẽnareris nisi probares te non possidere nec dolo desijsse possidere.est ergo vtile tibi non implicare te amplius in illa lite.sed etiam est vtile alteri litiganti:quia nisi dictam cautionem prestarem si tu eam non exigeres dolo videreris desijsse possidere ⁊ sic condẽnareris: vt.l.dolo.ꝭ.ad le.falci.

2 ☞Expensa quã facit pater pro filio studente si habebat bona aduentitia videtur fecisse animo repetendi de bonis illis: alias videtur fecisse animo donãdi ⁊ ex causa pietatis nec cõputatur in legitimam.

3 Quid de libris emptis nomine filij.

4 Donatio que videtur facta filio non ex causa pietatis imputatur in legitimam.

5 Exceptio licet deficiat non tamen deficit officium iudicis.

1 **Filius a patre.** ¶†Qñ pater expendit in filiũ vel in honorem filij videꝛ in dubio expendisse de bonis ptinentibus ad filium que pater possidet.hoc dicit notabiliter ⁊ semper allegaꝛ ista.l.⁊ hoc pcedit in expẽsa ad quã pater nõ poterat cõpelli nec tenebitur de iure:al's tenebatur. puta quia dedit dotem vel donationem propter nuptias ad quas pater tenetur ⁊ potest compelli.videtur expẽdisse de suo in dubio non de bonis filij.l.fin.C.de dotis promis.dic vt ibi.

2 ¶†Et per istã.l.dicunt doc.expẽsa quam pater fecit pro filio studente si habebat bona aduentitia videtur fecisse animo repetendi ⁊ de bonis illis.al's si non habebat bona videꝛ fecisse animo donandi ⁊ ex causa pietatis:nec computatur in legitimam:vt.ꝭ.familie hercis.l.que pater. ¶†Quid autẽ de libris

3 emptis nomine filij distingue aut emit tantum ⁊ nõ tradidit ⁊

a ¶Inno. Ad h dictũ Inn.adde eũdẽ Bar.in.l.a diuo pio.§.si super rebꝰ.ꝭ.de re iud.⁊ ibi p Alex. ⁊ i.d.§.quoties. col.iij.⁊ dictum Inno.seqꝛ Pe. de ancha.in ꝯsi. ccxcvij.inci.effi cacibus.col.iij.i fi.⁊ p Joã.petrũ ferra.conciuẽ.in tit.de execu.sen. colũ.iiij.circa fi. Fran.cur.

tunc filius illos non habet precipuos.sed nomen filij cēsetur tantum accōmodatum in contractu:vt.C.si quis alte.vel sibi.l.ij.Sunt ergo cōmunes inter fratres.Aut tradidit ⁊ tunc do nasse videtur:vt.C.fami.bercisci.l.filie cuius.quo casu si erat aduocatus censetur quasi castrēse peculium ⁊ statim valet.C.de aduoca.diuer.iudi.l.fori.si vero erat studēs tunc nō statim valet:quia non est adhuc miles legalis militie:sed morte con firmatur.l.ij.C.de inoffi.dona.nec in legitimam computatur:

4 vt.d.l.que pater.† secus in alia donatione q̄ nō ita causa pie tatis facta videtur:quia imputatur in legitimam:vt.l.filium.C.fami.bercisci.sm vnam lecturam.⁊ vide Barto.in.l.j.§.sed

5 nec castrēse.ff.de colla.bono.¶†Allegatur etiam ista.l.in fi.ꝙ licet deficiat exceptio non propterea deficit officium iudicis.

a ⁊ facit ad questionem[a] quam dixi.§.eo.plane vel intellige tex. ꝙ ante sententiam latam pater habet exceptionem doli.sed si exponit ⁊ lata est nō potest amplius opponere exceptionem. quia exceptio opponitur ad actionem elidendam.nec post la tam sententiam non potest amplius elidi.sed implorabitur officium iudicis in executiōne.sicut enim executio petitur offi cio iudicis.ita ⁊ potest implorari per reum idem officium nō suggerit equitas ⁊ ita intelligit Barto.glos.tamen aliter in telligit ꝙ non habet exceptionem:sed officium iudicis.prece dens tamen plus placet.quia si equitas suggerit nescio qua re non debeat habere exceptionem postq̄ habet officium iu dicis.Paulus.

a ¶Et facit ad qō nē.Adde ad ibi dicta eūdē pau. in ɔsi.lxxj.Ant. de cana.in trac. de exe.instru.q. vj.⁊ do.Bndi. bazi.in tractatu guarē.parte.iij. q.xix.⁊ adde h̄ ⁊ ibi q̄ babes ad practicā papiē.i ti.de exe.sen.col. iij.⁊ aduerte q2 ingētū Pau.de ca.in.d.l.plene. ⁊ in.d.cōsi.lxxj. videt velle ꝙ si statutum tollat exceptionē ⁊ de fensionē.ꝙ etiaʒ tollat officiū iu dicis quia cōtra hoc facit nā offi cium iudicis est de iure naturali qō p statutū tol li nō pōt vt not. dicit Bal.in sua margarita.i §. statutū.⁊ Inno. in.c.q̄ i ecclesia rum.ex de cōsti. de quo ibi per Abb.⁊ Moder. ⁊ aliquid p Ant. de but.in.c.ij.de offi.deleg.Frā. cur.

b ¶Sed iudicis offō.Adde bar. in.l.licet.§.ti.j.⁊ de forma huius libelli p Spe.in titu.de iudi.§.j. Bart.in.l.ex di uerso.ff.d rei vē. in.§.j.⁊ i.l.ij.C. de sen.q̄ si.cer. quā.pfe.Bal.⁊ Ang.in.l.edita. C.de eden.⁊ late Ang.areti.in.§. actionum.insti. de act.Cur.

¶Si pars hereditatis petatur. Rubrica.

1 ☞ Petitio hereditatis que datur pro tota hereditate.⁊ illa que datur pro parte quod sit vna ⁊ eadem actio sed tractatus sint diuersi:⁊ ꝙ sit ciuilis introducta a senatu.

Post actionem. ¶In isto pn̄cipio vbi iuris consultus se continuat ad precedentē titulum videtur iurisconsultus innuere duo que tamē nō sunt vera.primo dum dicit post actionem

1 quam ⁊c.† nam innuit ꝙ alia sit petitio here ditatis que datur p tota hereditate ⁊ alia q̄ datur pro parte. sed hoc est falsum.quia si hoc esset verum in titulo precedenti non tractaretur in aliqua parte de illa que datur pro parte. quia non esset de materia tituli ⁊ tamen falsum est quia in plu ribus locis fit mentio quando propoi.itur pro parte heredita tis.l.licet.§.titu.j.Glo.fatetur ꝙ non sunt actiones diuerse in genere vel etiam in specie.licet possent dici diuerse numero. nam ⁊ illa que datur pro tota hereditate alia est ergo q̄ mihi alia que tibi ⁊ sic de singulis.Et ad istum text.dum dicit post actiones respondet exponendo.id est post tractatum quem fe cit super hac actione quando proponitur pro tota hereditate. sequitur alius tractatus super eadem actione quando propo nitur pro parte quo casu occurrunt plura dubia que non oc runt quando p tota.ideo fuit necessarius alius tractatus siue alius titulus.vna ergo ⁊ eadem est actio.sed tractatus sunt di uersi:Item aliud innuit dum dicit pretor.scilicet ꝙ fuerit in ducta a pretore ⁊ sic esset pretoria ⁊ non ciuilis ⁊ in hoc est fal sum:quia fuit introducta a senatu.⁊ sic est ciuilis non preto ria:vt.§.titu.j.l.item veniunt.§.predium.glo.fatetur dicēs ꝙ ideo hoc dicit pretor:quia postq̄ fuit introducta per senatum pretor aliqua super ea tractauit que tamen nō habemus sed erant forte in antiquis libris.

2 ☞ Si tu possides totam hereditatē.⁊ ego dicam me heredē pro parte debeo petere pro parte sm ꝙ ius habeo.

3 Si assero me heredē insolidum licet tu possideres rē minimā debeo totam petere:⁊ qualiter petam.⁊ nu.6.

4 Si possides ⁊ ego nullum ius habeam licet etiam tu nullum ius habeas potes me ab augendo repellere.

5 Reus qualiter possit metiri ius ex psona aduersarij sui vt ex cipiēdo ex psona actoris non habentis ius.

1 Is qui. ¶†In libello dʒ concludi scdm ius agentis non scdm possessionem conuenti.quia potest possidere plus vel minus q̄ actor ius habeat.hoc dicit vsq̄

2 ad vsi.quinimo.† Et pone casum.tu possidebas totam heredi tatē ego dicebam me heredem pro parte.queritur an debeam

3 petere totam scdm ꝙ possides.an partē scdm ꝙ habeo.† Re spondeo pro parte ista.quia actor non metitur ius ex persona rei seu ex possessione sua.sed ex iure qō ipse habet.debeo ergo dicere in libello me heredē pro parte ⁊ petere hoc declarari ⁊ aduersarium condēnari ad restituēdum partē non econuerso si vellem petere totam hereditatem.licet tu possideres rē mi nimam debeo petere totam.id est asserere me esse heredē inso lidum.⁊ petere hoc declarari ⁊ te condēnari ad restituendum quod habes ⁊ nō vltra.sic ergo si nō possideres nihilominus cum ego ius habeam pronuntiabitur.licet absoluaris si non fuisti interrogatus nec te liti obtulisti:vt.ff.de excep.rei iudi.l.

4 si a te.§.j.†⁊ econuerso si possideres ⁊ ego nullum ius haberē. licet etiam tu nullum habeas potes me ab agendo repellere. quia nō metior ius ex tua possessione:sed ex iure quod habeo ergo si nullum habeo succumbo te opponēte:vt.l.fi.C.de peti. here.Conclusio ergo libelli cōsistit in eo quod actor petit fieri per iudicē.sed hic peto me declarari insolidum vel pro parte fore heredē scdm quod re vera sum non scdm qō tu possides.

b illud enim nō venit iure actionis sed iudicis[b] officio.† Opp.

5 extra glo.ꝙ quis possit metiri ius ex psona aduersarij sui:vt l.multis codicil.§.veteranis.ff.de testa.mili.Solu.ibi in reo q potest metiri ius excipiēdi ex persona actoris nō habētis ius agendi.licet ipse nullum ius habeat in re:vt in contraria.⁊ in dicta.l.fina.C.de rei vendi.hic loquitur in actore qui non me titur ius ex persona rei sed ex propria.⁊ vide quod no.Inno. extra de verbo.significa.c.abbate.post princip.ibi videtur ⁊c.

6 facit.l.qui ex liberis.ff.de contratabu.¶†Pro declaratione glosse magne oppo.contra text.in versicu.dum dicit ꝙ si sum heres ex asse possum a te totam hereditatem vēdicare licet tu vnam tantum rem possideas.contra vendicare idem est ꝙ pe tere si possum vendicare totam possum totam petere a te.⁊ sic te condēnari ad totam.sed contra ꝙ non nisi ad rē quam pos sides.quia nec habes nec dolo desijsti habere.l.licet minimā. §.titu.j.propter hoc glo.exponit ꝙ possum totum vendicare. id est asserere totā ad me pertinere ⁊ petere hoc declarari.nā hoc peto a iudice non a te.⁊ inde x potest hoc facere.sed cum vē dico vel peto a parte non debeo plus petere vel vendicare q̄ pars possideat.quia nec potest restituere nec dolo fecit quomi nus possit.Alij vero vt glo.refert dixerunt contrarium inni tētes huic textui.⁊.l.iiij.§.titu.j.⁊.l.quesitum.ff.de pecu.ꝙ imo possum a te vendicare ⁊ petere totam hereditatem de rigore quia mihi es obligatus ad totam licet de equitate non debes condēnari nisi in eo quod possides.glo.truffatur de ista opi nio.maxime dum dicit ꝙ est obligatus quia hec actio est actio in rem:vt.§.eodem titulo.j.l.si sine bone fidei.§.petitio.sed in actione in rem non est dare obligationem in personam conuē ti nec conuenitur vt obligatus sed vt possessor:vt.l.si de eo.§. fina.ff.ad exhi.nam omnis obligatio aut oritur ex contractu vel quasi aut ex delic.vel quasi ⁊ hic nullum istorum est dare. ergo non est obligatus.nec obstant iura in quibus illi se fun dant.nam glo.ad quodlibet illorum respondet quod dic vt in ea.tene ergo primam ⁊ responde ad istum tex.vt.§.dixi.⁊ hoc vult tota ista glo.que est verbosa.

1 Quinimo. ¶†Si plures volūt petere a pluribꝰ possidentibus hereditatē quilibet de bet agere contra quēlibet pro parte que ad eum pertinet.non autē vnus contra vnum ⁊ alter contra alterum ⁊ sic non fit di uisio numero personarum sed ratione portionum ad eos pti nentium.h.d.¶In text.ibi:non singuli a singulis:quia cum quilibet possessorum partem teneat ab vno partem ab altero: quia si sum heres in dimidia pro indiuiso non est dare cespitē terre in quo non habeam partem ⁊ heres meus similiter par tem.vnde si peterem a te totam partem quam possideres non solum peterem partem sed etiam partem quam tenes a cohe rede meo non ergo debeo petere totam partē quam tenes sed partem partis ⁊ eodem modo ab altero possessore.⁊ similiter faciet coheres meus.Et hoc voluit tex.hic in fin.dū dicit.neq̄ enim partem alter primi alter secundi partem possidet subau di.scilicet solam sed alterius.id est quilibet eoꝝ habet partem vnius ⁊ partem alterius.¶Sed oppo.ꝙ imo possum petere totam partē quam possidet vnus ⁊ coheres meus totam par tem quam possidet alter ⁊ sic fiet diuisio per numerum perso narum:vt.ff.eadem.l.§.si ego.Sol.dicunt quidam ꝙ hic quili bet vestrum possidebat pro diuiso ⁊ sic partem vnius ⁊ partē alterius per rationem quam dixi.sed si possidebant pro indi uiso tunc procedit cōtra.quia possem eligere vnum ⁊ coheres meus alterum:quia tunc cessat ratio de qua.§.ꝙ possideat de parte mea ⁊ de parte coheredis postq̄ non possidetis pro di uiso:sed pro indiuiso.⁊ sic potius intellectu q̄ oculis percipi tur quod possides.l.meuius.§.duobus.ff.de legatis secundo. potest ergo intellectu concipi vt possideas solam partē meam si te eligo ⁊ alter possessor solam partem coheredis mei.Bre uiter glossa tenet istum textum habere locum etiam si posside tis pro indiuiso vt ego debeo agere contra quemlibet ⁊ simi liter coheres meus contra quemlibet.⁊ ad.§.si ergo respondet ꝙ loquitur quando vnus ex possessoribus habebat ius in he reditate ⁊ non possidebat nisi tātum inquātum habebat ius. alter vero

alter vero extraneus qui nullum ius habebat possidebat alteram partem. isto casu si pro indiuiso possidebat non debeo agere contra illum possessorē qui habebat ius postꝙ non possidet vltra ꝙ ius habet. sed contra illum qui nullum ius habet postꝙ possidet ꝓ indiuiso. argumē. ſ. de inofficioso testamēto. l. iure decedens. versic. sed non est admittēdum. hic vero loquitur quando nullus ex possessoribus habebat ius quo casu siue possideant pro diuiso siue pro indiuiso non debeo agere contra alterum tantum. sed contra vtrūqꝫ ⁊ eodē modo coheres meus.

1 **Proinde.** ¶ † Si duo pretēdunt se heredes pro parte ⁊ ambo possident ⁊ alter tantum negat se heredē. debet alter ab altero petere hac actione. sed si fatentur se heredes non intentabunt hanc actionem. sed iudicium familie herciscunde in diuidēdo hereditatem. hoc dicit. Pone ergo ꝙ asserendo me heredem pro dimidia ⁊ Titium pro altera dimidia. tu vero asserebas te heredē pro dimidia ⁊ negabas heredem ⁊ dicebas Titium in altera dimidia ambo tamen possidemus qualiter debemus agere. dicitur hic ꝙ alter aget cōtra alterum ad dimidiam dimidie quam ipse tenet quam partem tenet de parte mea ⁊ partem de parte Titij coheredis. possum ergo petere partē quam tenes a me ⁊ ecōuerso tu partem quam dicis me tenere de parte tua. sed si non nego te heredē nec tu me non erit necessaria hec actio sed iudicium diuisorium.

1 **Si ego.** ¶ † Si vnus heredum cum extraneo pro indiuiso possidet coheres qui non possidet cōtra solum extraneum aget. hoc dicit. ratio huius. ſ. est quādo possidēt pro indiuiso. quia ille tertius qui nullum ius habet censetur totum quod possidet possidere de parte petētis ideo petēs potest contra ipsum solum agere. sed si possiderent pro diuiso tunc quilibet eorum haberet partem de parte petentis ⁊ partem de parte alterius. ideo cōtra quēlibet esset agēdum. ⁊ si consequerer partem a te partē ab illo tu postea agere posses cōtra illum pro parte que sibi remansit quia non ad illum pertinet sed ad te.

2 ☞ Compensatio sicut fit de quantitate ad quantitatem. ita de specie ad speciem quando hincinde debetur species in genere.

3 Obligatio generis habet similitudinē cum obligatione quātitatis.

1 **Item si cum.** ¶ † Qui partem possidet pro indiuiso que ad suam quotam non ascēdit potest a quolibet ex alijs possessoribus petere qđ sibi deficit. ⁊ si consequitur ab vtroqꝫ tenetur ex parte quam possidet restituere eis partē. ideo vt euitetur circuitus possunt inuicem compēsari. hoc dicit. ⁊ ēst difficilis prima facie. Et glo. ponit casum in vno tamē non placet. quia ponit ꝙ erant duo tantū heredes et vnus extraneus qui possidebat partem. sed tex. in fine loquitur quando erant omnes heredes ⁊ sic erant tres. bene tamen procedit casus glosse quem sequitur Barto. Et premitte ꝙ si sum heres in dimidia ⁊ sic in sex vncijs tu vero in altera dimidia. ego tamē non possideo nisi quatuor vncias pro diuiso ⁊ sic deficiūt mihi due faciunt sextantem id est sextam partem totius hereditatis. de reliquis vero octo vncijs tu possides quatuor pro diuiso ⁊ Titius aliam quartam verum est dicere si non erat inter nos diuisa hereditas ꝙ ego possideo duas de illis q̄tuor iure meo ⁊ alias duas iure tuo. similiter tu ꝺ illis quatuor quas possides duas possides iure tuo ⁊ alias duas iure meo. ille vero Titus extraneus si nullū ius habebat illas quatuor vncias possidet partim de meo et partim de tuo. si ego volo petere duas vncias que mihi deficiunt dubitatur a quo vestrum possim petere. Sed aduerte: quia si de quatuor meis duas tantū habeo iure meo deficiunt mihi nō due. sed quatuor. quia duas de meis habeo tibi restituere. dicitur ergo hic ꝙ possum agere cōtra vtrūqꝫ vestrum ⁊ a quolibet petere duas vncias. quia quilibet vestrum possidet duas de meo. ⁊ si obtineā reperior habere octo vncias cōputatis quatuor quas habeo. ⁊ sic reperior habere bessem qui facit duas partes ꝺ tribus totius hereditatis. ⁊ sic duas vltra ꝙ debeam habere. debeo ergo restituere duas quas habeo de tuo vt mihi remaneāt dumtaxat sex. sed ne fiat iste circuitus: cum a te peto duas tu potes dicere ꝙ habeo duas de tuo. et ideo fiat compensatio. ⁊ poterit fieri si consentio. hoc dicit. in effectu iste. ſ. subtilis scōm positionē glo. textus tamen ponitur in fine ꝙ ambo vos eratis coheredes. sed ad idem tendit glo. tamen habuit respectum ad. ſ. precedentem. vbi vnus ex coheredibus possidebat vna cum tertio qui nullum ius habebat.

2 † Allegatur iste tex. cum glo. que incipit: sed quomodo. ꝙ sicut fit compensatio de quantitate ad quantitatem ita de specie ad speciem[a] quando hincinde debetur species in specie. puta debes mihi bouem in genere ⁊ ego similiter tibi alium bouem vel equum in genere.

3 † ⁊ sic obligatio generis habet similitudinem cum obligatione quantitatis. ¶ Oppo. in glo. que incipit: scilicet a duobus. ꝙ si tu eras coheres meus ⁊ nō Titius non debeam agere contra te ad sextantem cum non habeas vltra partem tuam. imo habes minus ſꝫ debeam agere contra Titium qui nullum ius habet: vt. ſ. in proxi. ſ. Solu. verum esset si possideres vna cū Titio pro indiuiso: quia tunc nihil videreris habere de parte mea sed Titius solus videreē totum qnod habet a me possidere: sed hoc debet intelligi quando possidebatis pro indiuiso ⁊ sic quilibet vestrum possidebat duas vncias de meo. nimirum si a quolibet possum petere sextantem. id est duas vncias de quibus habitis haberē octo cum illis quas habeo ⁊ sic vltra ꝙ debeam habere. debeo ergo restituere duas de quatuor quas habebā quia illas habebam a te non a me. ideo cum peto duas a te obijcere potes compēsationem de duabus quas habeo a te. tu autē poteris agere contra Titium ad duas que tibi deficiūt ⁊ ego ad alias q̄ deficiunt mihi ⁊ sic apud illum ius habebat ⁊ ista procedūt de subtilitate ⁊ rigore iuris.

¶ De specie ad spēm. Intellige hoc verū partibus consentiētibus vt ꝑ Bar. h quē vide ⁊ in. l. si seru⁹ cōis. ſ. idē dicēdū. ǰ. de fur. ⁊ ꝙ ꝺ spē ad species regulariter nō fiat. adde no. in. l. si cōuenerit. ǰ. de pig. act. ⁊ in l. fi. C. de compē. plene p. d. Tynda. i suo trac. cōpē. ⁊ adde Pau. de ca. in suo ꝯſi. lxiij. vbi ꝙ ꝺ spē ad spēm non ꝺꝫ fieri cōpensatiō ſꝫ computatio. Cur.

2 ☞ Si quis decedat relictis liberis ex plurib⁹ vxorib⁹ qualiter isti succedant.

3 Quid in fratribus ⁊ fratrū filijs si decedat vnus frater relicto me ⁊ pluribus nepotibus ex altero fratre ꝑmortuo.

4 Quid si decessit aliquis relictis quatuor filijs ex vno fratre ⁊ relicto vno filio ex altero.

5 Ex ventre quot ꝑsumantur debere nasci ⁊ iam natus ad quantam partē interim admittatur.

6 Si constat aliquē fuisse homicidam quia ita confessus est: non tamē constat qnem occiderit: tamē potest vt homicida puniri: idē in fure ꝙ possit suspendi.

7 Incertitudo admittitur ⁊ toleratur qñ subest iusta causa.

1 **Interdum.** ¶ † Propter incertum numerū nascendorum ex vētre admittitur petitio partis incerte. hoc dicit Bartolus. ¶ Opponitur ꝙ non sit incertitudo partis. quia licet ex quolibet vtero possint nasci plures tamē omnes loco vnius habentur: alias reputātur quia successio fit in stirpem: nō in capita: vt insti. de heredi. ab intestato. ſ. placuit. ⁊. ſ. de inofficioso testamen. l. papinianus. ſ. quoniam autē quarta. in fi.

2 † Si ergo ego sum filius vnius ⁊ in vtero vnius vxoris nascantur quatuor loco vnius habētur. ⁊ similiter si ex vtero alterius nascantur quinqꝫ habentur loco vnius. ergo tres tantum portiones debent fieri de hereditate que nunc defertur quarum vna ꝑtinet ad me ⁊ vna ad filios alterius ⁊ similiter vna ad filios tertie vxoris. hic autē innuitur ꝙ tot debent fieri portiones quot capita. glo. fatetur contrarium in successione descēdentinm vt etiam iure isto fiet successio in stirpem. tantum enim debeo habere ego solus de hereditate patris mei quātū plures filij alterius fratris mei si pater meus decessisset premortuo patre ipsorum. quia succedunt loco patris ⁊ pro vno habentur. sed hic loquitur in successione collateralium que iure isto non fiebat in stirpem; sed in capita. Sed contra in aut. de here. ab intesta. ſ. si igitur. defunctus vbi idē in successione collateralium. glo. fatetur contrarium hodie et sic iura vetera in hoc corriguntur. intellige istam glossam in successione fratris vt pariter succedat alter frater ⁊ plures filij alterius fratris: vt in cōtrario. ſꝫ vltra fratres ⁊ fratrum filios fit successio in capita non in stirpes; quia plures nati ex vno loco plurium habētur licet succedant cum vno nato ex alio.

3 † Item quod dixi in fratribus ⁊ fratrum filijs procedit quando filij fratris vocantur ad successionē vna cum patruo. puta mortuus est frater meus relicto me et relictis pluribus nepotibus ex altero fratre ꝑmortuo. tunc enim illi nepotes licet sint remotiores me: quia sunt in tertio gradu et ego in secundo nihilominus vocantur vna mecum. ⁊ ideo cum in hoc grauer in alio releuor vt loco vnius habeantur ⁊ sic ego dimidiam: ipsi alteram dimidiam habebunt ⁊ hoc est clarum.

4 † Sed est dubium quid si succedunt non cum patruo; sed cū alijs nepotibus. puta decessit aliquis relictis quatuor filijs ex vno fratre ⁊ relicto vno filio ex altero. hereditas eius deuoluitur ad istos. sed qualiter an per capita: quia tunc fierent quinqꝫ partes quatuor haberent illi quatuor ⁊ quintam ille vnus ex altero. an autem fiet in stirpem. quia tūc illi quatuor habebunt dimidiam ⁊ ille vnus alteram dimidiam. sup hoc fuit contentio inter Azonem ⁊ Accursium. Azo tenuit ꝙ fieret in capita. Accursius ꝙ in stirpem. Bartolus tenet opinionem Accursij in. l. post consanguineos. ſ. hereditas. ǰ. de suis et legitimis. dic vt ibi per eum.

5 ¶ † Oppono pro declaratione glosse sequentis ꝙ imo non admittatur petitio par-

a ¶ Uel plus vel min⁹. de hac dictione qd īportet p Bar. i. l. publia. §. fi. j. depo. vbi ꝙ nihil diminuit nec auget nisi aliud ꝑbeē. ⁊ ponit bal. ī rub. C. depo. in vj. q. ⁊ Alexā. de imo. in cōsi. viij. col. fi. i. iiij. volu. ⁊ adde ꝙ Spe. ī ti. ð arbi. §. viij. v. qd ergo si dicaē. colū. ij. dicit ꝙ īportat ð mo dico. Frā. cur.

b ¶ Cōfessus est: non tñ. Adde ꝙ h̄ decisio Ange. nonvē vera ꝑ ea q̄ ponunt Bal. ⁊ Pau. de cast. in auē. sed nouo iure. C. de ser. fug. ⁊ ponit Ang. de are. ī trac. malefi. ī v. ⁊ vestē celestez abstulit. col. v. v. qd si qs ꝯfiteē. vbi si qs ꝯfiteē se plura furta fecisse diuersis tēporib⁹ ⁊ locis nō staē ei⁹ cōfessioni. nisi ð rebus subtractis ꝯstet. ⁊ ibi Ang. dat cautelā iudici ꝙ faciat ꝗlificare furta destinādo nūtiū pro habēda vitate. ⁊ iō arbitror ꝙ h̄ decisio Ange. ⁊ Pau. h̄ oꝫ ītelligi qñ talis cōfessus alꝭs eēt male vocis ⁊ fame. qꝛ tūc ex tali cōfessione posset dānari ꝑ ea q̄ pōit ipse Ang. ī. l. j. C. ð ꝯfes. ⁊ ī. l. certū. j. de ꝯfes. ⁊ Bal. ī addi. Spe. ī ti. ð sen. colū. xviij. ⁊ vide Augu. de arimi. ī addi. ad Ang. are. ī trac. malefi. ī v. fama publica. col. pe. vsi. postꝙ aliqs fuit capt⁹. Et ibi ēt ponit cautelā vt delicta vificētur. ⁊ adde ꝙ. d. alex. ð imo. ī ꝯs. cxvj. ī. iij. vo. dicē ꝙ lꝫ qs cōfiteaē se venenasse aliquē si tñ ex iudicio medicorū ex tali modica venenatione morꝭ nō posset seq taliter ꝯfessus nō debet dānari ad

tis incerte. quia imo est certa. per. l. antiqui. j. eo. quia in dubio presumuntur debere nasci tres. licet possent nasci plures aut pauciores. ⁊ sic si erat vnus venter ille iam natus petet quartam: vt in illa. l. ⁊ si erant duo. vt hic dicitur ille iam natus debebit petere septimam: quia presumunē nasci sex ⁊ ipse est septimus. glo. soluit multis modis ⁊ vacillat Bart. videtur tenere vltimam: vt iste tex. intelligatur ꝙ petat quartam vel septimam: vt in contrario cum hac adiectione: scilicet vel plus vel minus[a] scđm ꝙ postbumi nascentur ⁊ ista adiectio est illa que facit videri partē incertam fuisse petitam licet tēpore petitionis sit hec certitudo in iure. inspecto tamen fine. quia lite pendente possunt nasci plures aut pauciores ⁊ petitio referē ad illum casum. dum dicitur petitio partis incerte ⁊ ista satis possunt trāsferre. Uel dic ꝙ potest petere quartā vel septimā si vult vt in contrario ⁊ etiam incertam certificādam lite pendente prout casus acciderit: vt hic. ⁊ sic etiam nullam quotam specificando. † Et per istū tex. dicit Ang. ꝙ si constat aliquem fuisse homicidā. quia ita confessus est: non tamen[b] cōstat quē occiderit: ꝙ nihilominus potest puniri vt homicida: qꝛ insta causa ignorantie. ⁊ similiter si aliquis est fur tamen nō constat cui fecerit furtum. nihilominus potest suspendi ⁊ dicit se habuisse de facto. † nam incertitudo admittitur ⁊ toleraē quando subest iusta causa: vt hic.

☞ Instituti sub conditione an ea pendente faciant partem pure instituto. remissiue.

Lex pluribus.

¶ † Qui potest admitti ad partē licet adhuc non sit admissus facit alteri partem. hoc dicit. ⁊ loquiē quando plures erant pure instituti. sed vnus adiuit alij non ille qui adiuit vult petere ab occupante hereditatē attento ꝙ non est dare aliū heredem ꝙ ipse anteꝙ alij adeant ⁊ dicitur hic ꝙ suam tantum partem vnde si erant quatuor petat dumtaxat quartam. quia non in plus est heres ⁊ pro portionibus aliorum triū dicitur hereditas iacere. † Quid autem si alij erant instituti sub conditione ipse vero pure. ⁊ sic alij non poterant pendente conditione admitti ad partem an faciant isti partem. Ista est questio pulchra quam format hic glossa ⁊ arguit ad partes postea distinguit. de hac questione vide Barto. in. l. plane. §. si conuenti. j. de legatis. j. ⁊ Bal. in. l. extraneum. C. de heredibus instituēdis. ¶ In text. ibi: si ceteri non adierūt. subaudi adhuc poterant tamē adire: quia non repudiauerant. sed si non poterant adire quia repudiauerant vel decesserant hereditate non adita portiones eorum accreuerunt adeunti nisi habuerint substitutum vulgarē ⁊ tunc cum accreuerūt potest totam hereditatem petere ⁊ hoc est quod sequitur non adeuntibus ⁊c. sententia Joānis videtur verior ꝙ indistincte pure institutus non possit petere nisi partem suam: quia non in plus efficitur heres adeūdo etiam pendente conditione tamē si efficeretur heres insolidum existente postea conditione non potest desinere esse heres: vt. l. et si fine. §. sed quod papinianus. j. de minoribus. ⁊ sic alij coheredes essent frustrati. Bal. tamen in lege preallegata tenet opinionem Azonis.

☞ Posthumus si est exheredatus potest institutus adire ⁊ effici heres insolidū si vero posthumus fuit preteritus nō poterit institutus ex testamento adire ⁊ que sit ratio differentie.

Antiqui libero.

¶ † Posthum⁹ nasciturus in vētre impedit sequētes in gradu in successione intestati. sed eos qui sunt in eodem gradu non impedit ex toto. sed facit vt interim admittantur perinde ac si tres nascerētur cum tamen possint nasci plures aut pauciores. sed postea secuta natiuitate erit heres in plus vel minus scđm ꝙ casus acciderit. hoc dicit vsꝙ ad. l. illud. ⁊ est pulchra lectura. aduertatis rogo vos. ¶ Et primo premitto vnum quid iuris quando posthumus est in potiori gradu ꝙ iam natus. quia ꝑferē iam nato ac si ipse natus esset ⁊ hoc vsꝙ ibi vbi autē. postea venit ad casum de quo queritur quādo erant in eodem gradu quo casu posthumus non excludit iam natum in totū. sed impedit ipm ventrem pro parte. nā posito ꝙ in vtero non sit nisi vnus ⁊ sic iam natus debeat habere dimidiam ⁊ posthumus cū nasceretur alterā dimidiam nihilominus anteꝙ nascaē facit vt iam natus non admittatur nisi ad quartam partem. quia possibile est ꝙ nascantur tres ⁊ pendente ista natiuitate presumiē ꝙ ista esse debeat. licet possint nasci plures aut pauciores. secuta vero postea natiuitate seruabiē veritas. quia vel habebit plus si nascanē pauciores vel habebit minus si nascanē plures. ⁊ ista quātum ad petitionem vt non admittatur ad petendum nisi quartam. ¶ Sed si queritur inquātum sit heres iam natus: habetur. j. e. l. illud. quia quo ad hoc inspicitur veritas ⁊ illud qđ est certum in rerum natura. vnde si in vtero nō erat nisi vnus erit heres iam natus pro dimidia. licet nō possit petere nisi quartam ⁊ hec est substantia huius legis. Cōtra quā oppono pro declaratione huius glo: que incipit: imo. ⁊ videē ꝙ iam natus pendēte natiuitate posthumi ad nihil petendū admittatur: quia non potest adire: vt. l. ventre. de acqui. here. Et hic innuitur contrarium ꝙ potest adiri ⁊ effici heres. licet sit incertum pro quota parte efficiatur. † Sol. ista. l. loquiē in successione intestati ⁊ etiam haberet locū in successione testati si posthumus esset institutus ⁊ alius datus sibi coheres ⁊ q̄reē pro quota parte coheres posset petere similiter si posthumus esset exheredatus adhuc īstitutus potest adire ⁊ effici heres isolidū. licet testm̄ posset per querelā expugnari. Si vero factū est testamentū ⁊ posthumus fuit preteritus procedit cōtrarium quia institutus. licet testamentum interim valeat: vt l. iiij. §. sed si extante. j. de iniu. test. quia tamē rumpi potest natiuitate posthumi preteriti non potest institutus ex testamento adire: vt in. l. contraria. Et si dicatur quare potest adire qñ speratur rumpi per q̄relam ⁊ quādo per natiuitatem posthumi. licet valeat testamentum non potest adire. Glo. in fi. respōdet quia ruptura que fit per querelam fit facto hominis: id est iudicis pronuntiantis contra testamētum. sed illa que fit per natiuitatem posthumi fit per legem. Sed quid ad propositū respondeo maior est ista ruptura que fit per legē sine facto hominis. quia nō potest esse nisi iusta vt sic īpediat interim effectum testamenti ꝙ illa que fit per iudicem qui potest pronuntiare iniuste. ⁊ ideo non impedit effectum testamēti. ⁊ hec substantia fuit glo. licet obscure loquatur.

☞ Que sint necessaria ad adeundum hereditatem. ⁊ ꝙ tria sint necessaria vt proximus posthumo succedat. ⁊ nu. 3.

Illud sciendum.

¶ † Pendentia natiuitatis posthumi non impedit iam natum effici heredem vel per legem vel per suam aditionem quādo per oēm euentum siue nascatur posthumus siue non futurus est heres saltem pro parte. licet ignoret pro qua parte efficiatur heres. hoc dicit in effectu ista no. lex. Et differt a. l. antiquit. quia ibi queritur an dicta prudentia impediat agere hac actione ⁊ certum est ꝙ sic preterꝙ pro quarta parte licet sit futurus heres pro maiori hic queritur an impediat ipsum effici heredē. ⁊ dicitur ꝙ non quando ipse est certus ꝙ in omnem euentū sit futurus heres saltem pro parte ⁊ efficitur non solum pro parte sed in totum si nihil erat in vtero licet crederet se effici heredez pro parte tātum ⁊ sic dubietas in quāta parte quis efficiatur heres non impedit aditionem quando in omnem euentum est heres futurus. ⁊ primo loquitur in successione itestati vsꝙ ibi idem est. Secundo in successione testamēti ⁊ ita subdiuiditur. quia primo loquitur quādo iam natus erat institutus in certa parte: puta tertia vsꝙ ibi quod si forte. Secūdo quando in parte incerta: quia pro virili portione cum illis qui nascētur. vnde quia possunt plures nasci non apparet pro quota portione sit institutus: ⁊ tamen potest adire ⁊ efficitur heres insolidum si nihil erat in vtero. ¶ In text. ibi interim heredē filiū esse ex asse. subaudi suū ⁊ necessariū. ⁊ per. l. xij. tabu. licet ipse nō putet se effici insolidum: quia credit aliquem esse in vtero sed hoc non inspiciē sed potius veritas ꝙ nullus est: ⁊ sic nullus habet secum cōcurrere: nec inspiciē iuris presumptio que est vt aliquis presumatur esse in vtero postꝙ ita creditur ⁊ mulier forte se asserit pregnantē ⁊ etiam ꝙ nascātur tres. ⁊ sic efficiatur heres pro quarta potius ergo attendiē veritas de qua constat in rerum natura licet non penes homines quā inspiciatur iuris presumptio quātum ad hoc vt heres efficiatur licet quo ad petitionem inspiciatur iuris presumptio ⁊ sic non potest petere nisi quartam licet sit heres insolidum. ¶ In tex. ibi ex reliquo posthumi dic. nam adeundo efficitur heres pro parte in qua institutus est quia scit illam in omnē euentū fore habiturū ⁊ vltra etiā in residuū postꝙ nullus est in vtero per ius accrescēdi. ¶ In tex. ibi habebat executionē supple maiorem quā precedēs casus quia ille est certus de qua est futurus heres nisi nascente posthumo sed hic non qꝛ ignorat quot debent nasci ⁊ sic quota erat illa portio in qua erat īstitutus ⁊ nihilominus qꝛ scit ꝙ ī aliqua portione est futurus heres quotcunꝙ nascantur etiam si septem saltē in octaua erit heres valeat aditio ⁊ efficitur heres non solū in octaua sed etiam in totum inspecta veritate de qua certum est in rerū natura † dūmodo concurrant alia que sunt necessaria ad adeūdum vt in fi. ⁊ que sint illa no. hic in glo. fi. que est no. ⁊ ad eam frequenter recurritur. ¶ Pro declaratione glo. opponiē ꝙ iste iam natus pendente dubio de natiuitate posthumi non efficiatur heres in aliquo licet in vtero nullus sit nisi putet nullum esse ⁊ etiam

etiam concurrit publica fama ꝙ nullus est ꝛ etiam veritas q2 nullus erat vt.l.cum quidam.§.ꝙ dicitur.ꝛ.§.quid ergo.ff.de acqui.here.ꝛ dicunt quidam hic loquitur in filio in potestate. ibi in emancipato qui non potest effici heres nisi petat bonoꝝ possess.sed filius in potestate efficitur heres per legem.¶Sed contra scdo de isto tex.in versi.idem est ibi etiã extraneus efficit.ergo ꝛ emancipatus.dicit gl.fateor quãdo extraneus esset insti.cũ posthumo sed quod.s.dixi procedit in successione intestati.breuiter ista glo.nescit quid dicat iudicio meo.dic ergo contrariũ procedere quando iam natus non erat futurus heres in omnem euentum quia non si posthumus nascatur qui precedebat eum in gradu.Sed ita demum si nõ nascatur quo casu si nullus erat in vtero ita demum poterat adire etiam si ipse hoc putet.ꝛ sic sua opinio conformet se cum veritate ꝛ etiã cõmuniter ita credatur his tribus cõcurrentibus adire põt. hic vero iam natus erat futurus heres iã etiam nato posthumo.ꝛ sic non requiritur ꝙ ipse credat nullum esse in vtero nec etiam ita sit cõmunis fama.sed sufficit sola veritas vt efficiatur heres per legẽ si erat filius in potestate vt hic vel per suã aditionem si non erat in potestate vel si erat extraneus simul insti tutus cũ posthumo ꝛ iste est casus notabilis istius.l.ꝛ ista patent ex eo quod dicit glo.hic in fine.† ꝙ tria sunt necessaria vt proximus posthumo succedat quando re vera nullus erat in vtero vt sunt illa de quibus dixi.¶Not.dum dicit proximus quasi dicat ꝙ posthumus precedebat ipsum in gradu.ꝛ sic ipse erat proximus.id est post posthumũ.¶Vltimo oppo.in glo. que incipit ex predicta causa contra ver.idem est.ꝙ iste extraneus institutus in certa parte puta tertia si adeat pẽdente natiuitate posthumi nõ valeat aditio.quia postꝙ nullus erat in vtero efficeretur heres insolidum ꝛ ipse nõ putabat effici nisi ꝑ tertia.vt in.l.ex semisse.ff.de acquiren.here.vbi institutus in maiori parte si credat se institutũ in minori.ꝛ ex illa adeat nõ efficitur heres in maiori glo.dat plures solu.mihi placet penulti.ꝙ ibi loquatur in errante qui applicat mẽtem suam ad vnam partem ꝛ ad aliam non cogitat.hic loquitur in dubitãte qui applicat mentem suam ad alteram partẽ vnde non tantum nocet dubitatio[a] ꝙtum error.

Sorori quam. † Qui ex postfacto apparet eẽ heres a quolibet heredum aduocat pro rata.h.d.tota lex.¶Et pone sic casum ꝙ habens quingenta in bonis decessit intestatus relictis quatuor masculis ꝛ vna femina.masculi credentes feminam non subesse sed mortuam diuiserunt inter se hereditatẽ ꝛ cuilibet contigerunt centũ viginti qnꝗ de quingentis.apparente postea femina aduocata qlibet eoꝝ habebit quintam partem.ꝛ sic vigintiquinꝗ ꝛ erunt equales: quia cuilibet remanebunt centũ.femina habebit alia centũ.ꝛ si quos sumptus fecerunt masculi circa bona hereditaria mulier sentiat pro rata.

2 ¶Actor non potest plus consequi ꝙ͂ debet natura actionis proposite.

Non possumus. † Per petitionez hereditatis ꝑpositam pro parte non potest quis consequi partem ꝑ diuiso.sed pro indiuiso ꝛ ad diuidendũ postea proponet actio fami.herci.h.d.¶Et sic nota† ꝙ actor non potest plus consequi ꝙ͂ debet natura actionis proposite qd̃ est notandum ad multa.si ergo egi contra possessorem ad dimidiã partem hereditatis iudex si videt me fouere iustitiam debet pronuntiare me heredem pro parte pro indiuiso ꝛ illum condẽnare ad partem restituendam.non autem debet pronũtiare partem pro indiuiso ad me pertinere:quia istud esset diuidere hereditatem ad qd̃ non fuit actum.sed postea erit agendũ iudicio familie herciscũ.Et eodẽ modo si fuisset actum iudicio familie herciscũ.non deberet iudex pronũtiare me esse heredem pro dimidia ꝛ te pro dimidia:q2 iste modus cadit in petitione hereditatis.nos loqmur in iudicio diuisorio in quo non agitur vt adiudicetur sed vt diuidatur.debet ergo diuidere singula corpora prout tibi videbatur.

Permittendum. † Reus põt pro pte cedere liti ꝛ pro parte contendere.hoc dicit.ꝛ hoc quãdo confitetur intentionem actoris ꝛ pro parte negat.si autem confitetur intentionem actoris in totum non debet pro parte cõtendere ꝛ pro parte cedere.sed in totum cedere:vt.ff.de vsuris.l.tutor.§.lucius.ꝛ hic in glo.

Cum multi. † Qui gessit negotia hereditaria noie alterius quez putabat heredem cum non esset.si postea efficiatur heres illius potest conueniri hac actione:quia censetur sibi mutasse causam possessionis si aliquid habebat de hereditate.ꝛ licet prius possideret vt gestor nũc possideat tanꝗ heres:ꝛ sic pro herede vel ꝑ possessore sicut possideret ille cui⁹ nomine gessit tanꝗ esset heres:ꝛ hec quatenus possidet ꝛ nõ vltra.sed si non est heres illius non tenetur hac actione sed actione negotiorũ gestorum tanꝗ nõ teneatur pro herede vel pro possessore:sed tanꝗ gestor alieno nomine.hoc dicit cum.l.seq.Et ista lex loquitur quando erat heres illius cuius nomine gessit non tamen insolidum:sed pro parte ꝛ tunc si insolidum possidet bona hereditaria cõuenitur insolidũ si cõmunicauit cũ coherede tenetur pro parte que sibi remansit:ꝛ pro altera tenetur coheres.¶In.l.vero sequenti primo loquitur quãdo nõ erat heres vsꝗ ibi:ꝙ si filius postea quando erat.ꝛ ibi declaratur ratio huius.l.quia tunc tenebitur hac actione qua sibi tenere videtur sicut teneretur ille cuius nomine gessit.ꝛ sunt noui casus.¶In text.quemadmodum pecunia ex hereditate petenda esset subaudi an per petitionem hereditatis:quia erat hereditaria an per actionem negotiorum gestorum:quia peruenit ad manus suas tanꝗ gestor negotiorum absentis.et sic videbatur non teneri hac actione:vt.s.ti.j.l.nec vllam.§.si qs absentis.versi.ipsius vero nequaꝗ ꝛc.ꝛ.§.l.proxima.in princ. a Et breuiter respõdit ꝙ tenebatur hac actione vel ad solidam pecuniam si totam ipse habet vel cõmunicauit cum herede ꝑ illa parte que sibi remansit:ꝛ pro altera agitur contra heredem vt in fi.nec obstat contrarium:quia ibi quando non erat heres illius cuius nomine gessit:ꝛ sic non tenetur nisi tanꝗ gestor.hic quando erat heres:ꝛ sic tenetur eo modo quo teneretur ille cuius nomine gessit:ꝛ sic pro herede vel ꝑ possessore si nõ erat verus heres:ꝛ sic mutauit sibi causam possidendi:vt.l.sequenti.in fine. b ¶In textu ibi:ꝛ nihilominus.[b] subaudi non in casu supradicto quando tota pecunia erat apud eum:sed in alio quando cõmunicasset cum herede:vt.ff.sequitur.ꝛ declaratur in versi.ita fore.

¶De possessoria hereditatis petitione. Rubrica.

1 ¶Bonorum possessores de iure pretorio post decretam vel hodie agnitam bonorum possessionem habent vtile dominium:ꝛ vtilia iura in rebus hereditarijs sicut heres habet directum de iure ciuili.ꝛ habent hanc actionem ꝛ sic petitionem hereditatis.

2 Petitiones hereditatis ciuiles sunt plures in specie vel in diuiduo:sed in genere est vna tantum.

3 Bonorum possessio est duplex:scz edictalis que datur ab edicto pretoris mortuo.ꝛ decretalis que datur a pretore viuo:ꝛ ꝑ istam transfertur dñium sed hodie non requiritur:etiam in bonorum possess.contratabu.sed sufficit ꝙ corã iudice agnoscatur.ꝛ statim rumpitur testamentum.

4 Bonorũ possessione agnita:an actiones hereditarie particulares que competebant defuncto efficiantur pretorie:an remaneant ciuiles.

1 ¶† Quia quidam sunt heredes de iure ciuili ꝛ sic habent petitionem hereditatis ciuilem de quibus dictum est in titulis precedentibus.quidam vero bonorũ possessores de iure pretorio qui post decretam vel hodie agnitam bonorum possessionem habent vtile dominiũ ꝛ vtilia iura de iure pretorio in rebus hereditarijs sicut heres habet directam de iure ciuili ideo ponitur iste titulus in quo dicitur ꝙ tales bonoꝝ possessores post agnitam bonorum pos.habent petitionem hereditatis pretoriam per quam tantũ consequuntur quãtum heredes de iure ciuili consequuntur per petitionem hereditatis ciuilem vt in titulis precedentibus.hoc dicit totus titu.¶Isti text.innuunt primo ꝙ actio de qua in titu.precedentibus sit ciuilis ꝛ illa de qua hic sit pretoria.contra ꝙ etiam illa sit pretoria per.l.j.in principio.in verbo pretor.s.titu.j.Solu.vt ibi dixi ibi non facit mentionem de pretore propter hoc ꝙ pretor causam introduxerit sed introductam a senatusconsulto ap-

2 probauit ꝛ aliqua in ea statuit.¶† Item hic innuit tex.dũ dicit actiones.ꝙ petitiones hereditatis ciuiles sint plures vna per quam petitur tota hereditas de qua.s.titulo.ij.altera per quam pars hereditatis de qua in titu.precedenti.Sed contra ꝙ imo non sit nisi vna:vt not.per glo.primam in dicta.l.j.in principio.s.tit.j.Solu.vt ibi no.quod verum est ꝙ vna est in genere sed plures in specie vel in diuiduo sicut vnus est homo in genere ꝛ plures in diuiduo ꝛ vna est actio ex empto i genere ꝛ tamen alia est que mihi competit altera que competit tibi

3 ꝛ hoc vult glo.j.¶† Item tex.dicit in fi.data est.quero de qua loquitur.nam duplex est bonorũ possess.s.edictalis que datur ab edicto pretoris mortui.Item decretalis que datur a ꝑtore

mortẽ qd̃ not.ꝑ limitatione etiã dictorũ hic.qd̃ ꝛ alio mõ posset limitari nisi talis cõfessus esset minor ꝑ ea que dicit idẽ Alexã. in.d.ꝯsi. allegãdo Ang.in.l.certũ.§.in pupillo. ff.de confes.Cur. Et adde tu i ꝑposito que ponit Albe.bru.in trac.de indicijs ꝛ tortura.parte ij.q.vi.prin.col. iij.in fi.ꝛ seq.

¶Dubitatio. Adde i quo differant dubitãs errãs ꝛ ignorãs ꝛ vide per gl.in rubri.C.de iu.ꝛ fac. igno.ꝛ i.l.de statu.ff.de testamẽ. Bal.i.l.j.col.iij. de fal.cau.adie. lega.ꝛ in.l.fin.C. de edi.inde.ad de tamẽ in ꝑpo sito ꝙ dubitanti parcitur sicut errãti.ita Bal.i l.leges.la.ij.C.de legi.ꝛ no.i.l.manifestissimi.C.de fur.i.§.sinautẽ. ꝛ ideo dixit bar. in.l.ij.s.si qs in ius vo.non ierit ꝛ refert Alex.de imo.in.l.si per errorẽ.s.de iurisdi.om.iud.ꝙ errans ꝛ dubitãs eqparantur.Cur.

¶Nihilomin⁹. Adde ꝙ ista dictio habet in se affirmatiuã.no. insti.quibus nõ est permis.facere test.in pn.ꝛ in cle.j.§.volum⁹. de fo.cõpe.ꝛ de hac dictione vide i.l.si pupilli. ff.de nego.gest.ꝛ insti.quib⁹ modis ius pat.po. sol.§.illud autẽ. ꝛ q.alie.licet vel nõ.§.pe.per gl. in.l.si is qui.§.si postea.ff.qd̃ vi aut clam.Cur.

viuo. Respondetur ꝙ loquitur in decretali. nam per edictalem non est quis consecutus dominiũ rerum hereditariarum vnde non facerent eũ habere petitionẽ hereditatis. sed postꝙ est decreta per pretorem viuum extunc acquisiuit dominium sicut heres de iure ciuili per aditionem acquirit. Sed contra ꝙ hodie non sit dare decretalẽ: qꝛ non expedit ꝙ iudex decernat. sed sufficit ꝙ coram eo agnoscatur. l. fina. C. qui admit. ad bo. posses. glo. fatetur ꝙ per illam legem corrigitur quod hic dicitur datam. quia data nõ est necessaria ⁊ habet locũ etiam in bonorum posses. contra tabu. que datur ad rumpendum ⁊ non sit necessarium decretum imo vt statim ꝙ cognoscitur coram iudice rumpatur testa. vt est glo. singula. que non est alibi. C. de cu. fu. l. fin. §. si autem. ¶ 4 † Ultimo clarum est ꝙ petitio hereditatis que datur bonorũ possessori est pretoria: quia non est hereditaria cum nunꝙ petierit defuncto nec hereditati iacenti. sed decernitur bonoꝝ possessori super hereditate ab ipso pretore ne sua bonorum possessio quam decreuit sit inutilis. Sed querit glossa quid de particularibꝰ actionibus hereditarijs que competebant defuncto vel inceperunt competere hereditati iacenti si transeant in bonorum possessionem an efficiantur pretorie ex qualitate persone in quam transeũt an remaneant ciuiles sicut prius erãt inspecta potius origine natiuitatis ⁊ determinat ꝓ ista parte ⁊ vide circa qd̃ not. Bar. ĵ. ad treb. l. ex asse.

a ¶ Predialibꝰ. Et ꝙ seruitꝰ nõ debeat nisi predio. adde text. ⁊ ibi Bar. ĵ. cõmunia pdiorũ. ⁊ de forma libellãdi late per Jo. fa. ⁊ Ange. are. in §. eque. institu. de actio. Frã. cur.

¶ De fideicõmissaria hereditatis petitione. Rubrica.

1 ☞ Fideicõmissarius vniuersalis post restitutam sibi hereditatem per heredem etiam verbaliter acquirit dominiũ vtile. ⁊ omnia iura hereditaria vtilia per senatuscon. treb. q̃ apud heredem sunt directa.

2 Hec actio cõpetit fideicõmissario ⁊ eius heredi. de iure ciuili vel bo. possessori de iure pretorio. ⁊ dicet ciuilis vtilis non directa. ⁊ non daẽ contra verũ heredem sed contra tertiũ.

3 Fideicõmissarius vel etiã heres directus postꝙ semel habuit possessionem rerũ hereditariarũ si desinat possidere. non habet petitionem hereditatis sed rei vendi. tantũ: vel aliam hereditariam actionem ⁊ qualiter hoc procedat.

Res hereditarie adita hereditate per heredem desinunt esse hereditarie. ⁊ dicuntur heredis.

b ¶ Nam illa non releuat. Adde Bar. i. l. si prius. in. vij. opp. ĵ. de no. ope. nũ. ⁊ in l. in edibꝰ. C. eo. tit. per Bal. in. l. principaliter. C. de li. cã. Alexã. de imo. in consi. cxlij. col. fi. in. j. volu. Cur.

1 ¶ Quia de iure ciuili sunt qdã heredes directi qui recipiũt hereditatẽ de manu propria ⁊ quidam obliqui seu vtiles qui recipiunt hereditatem de manu alterius vt est fideicommissarius vniuersalis qui post restitutam hereditatẽ etiam verbaliter tamen acquirit dominium vtile ⁊ omnia iura hereditaria vtilia que tamen directa sunt apud heredẽ ⁊ hoc per senatuscõsultũ trebel. quod est de iure ciuili 2 † dubitatur an tali fideicommissario detur petitio hereditatis postꝙ loco heredis est. vt. l. si filius. ĵ. qd̃ cum eo. ⁊ dicitur ꝙ sic. ⁊ erit vtilis non directa sicut ipse non habet directa iura sed vtilia: sed per eam tamen cõsequitur illud quod heres directus consequeret per directam ⁊ non solũ competit ipsi fideicõmissario: sed etiã heredi suo de iure ciuili vel bonorũ possessori de iure pretorio: ⁊ similiter dicetur ciuilis ⁊ vtilis non directa: non tamen datur contra heredem qui restituit: quia nõ possidet pro herede vel possessore: sed datur contra tertium. hoc dicit totus titulus.
3 ¶ † Et hic est vna glo. que semper allegatur: que incipit: ver. ⁊ vult ꝙ fideicõmissarius vel etiã heres directus postꝙ semel habuit possessionem rerum heredi. si desinat possidere nõ habeat petitionẽ hereditatis: sed rei vendicationẽ tantũ vel aliã actionẽ hereditariam. ⁊ ꝙ petitio hereditatis deẽ solũ anteꝙ possessionẽ fuerit adeptus. qd̃ etiam tenuit Azo in summa. ⁊ gl. in. c. j. de cõfessis. lib. vj. ⁊ cõmuniter doctores videnẽ sequi glo. ⁊ Bar. assignat rationem: quia petitio hereditatis datur pro rebus heredi. sed postꝙ heres adeptus est possessionẽ desinunt esse hereditarie. sed ista ratio videtur parum valere: qꝛ etiam ante adeptam possessionem per solam aditionẽ videnẽ desinere esse hereditarie ⁊ ĩcepisse esse heredis. ego autem alꝰs de hoc semper dubitaui: qꝛ nescio videre quare propter adeptionem possessionis heres habeat perdere tãtum cõmodum vt habeat necesse probare dominium agendo rei vendicatione cum prius sibi sufficeret probare ꝙ fuit in hereditate reperta: vt. l. non tantũ. s̃. de peti. here. vnde credo ꝙ ista opinio nõ sit vera. ⁊ reperio Bald. qui ita videtur tenere in. l. ꝙ si in diẽ. §. iulianus. s̃. de peti. here. dicit ista verba per istum tex. And. de pisis determinauit ꝙ si heres post apprehensam hereditatem cadat a possessione non habeat petitionem hereditatis: quia ammodo non dicũtur res hereditarie sed heredis. ⁊ hoc videtur tenere Azo in summa huius ti. ⁊ tãgitur. ĵ. de fideicõ.

c ¶ Discõtinua Adde que dicatur seruitus ɔtinua ⁊ que discõtinua ⁊ dic vt p Bar. in. l. ij. C. e. tit. ⁊ in. l. j. §. deniꝗ. ĵ. de aqua plu. arcẽ. Fran. cur.

heredi. peti. vt hic. dic ꝙ aut heredi superuenit ius ex persona sua: puta quia prescribit: ⁊ tunc verũ est ꝙ non habet petitionem hereditatis sed rei vendi. vt. s̃. tit. iij. l. ⁊ non tantum. §. si peremptorie. aut habuit ex continuatiua defuncti. ⁊ tunc si nõ obstat iste tex. quia hic nullam causam habuit a defuncto. dictum vero Azo. ⁊ And. de pisis. habet locum in interdicto qd̃ datur ad adipiscendam possessionem ex hoc edicto quod non habet locum apprehensa possessione: quia sic dareẽ ad recuperandũ non ad adipiscẽdũ. sm Bal. ⁊ istud multũ mihi placet. Ceteras glo. videatis per vos. Non sunt alia.

¶ Sequitur liber Octauus.

¶ De seruitutibus. Rubrica.

1 ☞ Seruitutes prediales non debenẽ a persona vel persone: sed ab vno predio alteri.

2 Forma libelli ⁊ sententie in seruitute prediali.

3 Prediũ non presumitur debere seruitutẽ nisi probeẽ: etiam si vicinus sit in quasi possessione: secus in possessione rerũ corporaliũ vel hominũ: nisi possessio sit violenta.

1 ¶ De seruitutibus subaudi de predialibus[a] quasi vnum predium debet seruire alteri: non autem debentur a persona vel persone. vt patet. ĵ. titu. ij. vnus ex socijs in fine princ. ⁊ si serui. 2 vendi. l. si forte. §. ij. in fi. † ⁊ ideo sentẽtia super seruitute datur predio ⁊ contra prediũ: quia pronuntiatur tale predium debere seruitutem tali: vt. s̃. de nego. gest. l. qui aliena. §. fina. Et eodem modo in libello debet peti ꝙ fiat declaratio. non tamen vitiaretur libellus si peteret pronuntiari seruitutem sibi deberi ad tale predium: quia verba deberent intelligi sane: scꝫ sibi ⁊ in cõsequentia predio principaliter. ĵ. si seruitus vẽdiceẽ. l. ij. in fine principij. in verbo sibi. ⁊ ibi per Bar. ⁊ supple ad istam rubricam. ⁊ de libertatibus. nam multe sunt leges in ista materia que nõ tractant de tuenda seruitute sed libertate: vt patet in. l. quidã iberus. ĵ. ti. j. ⁊ in multis alijs. ⁊ ista not. gl. in. l. j. eo. tit. 3 † Et scias ꝙ nullum prediũ presumiẽ debere seruitutẽ nisi probeẽ etiam si vicinus sit in quasi posses. seruitutis. nam illa non releuat[b] possidentẽ ab onere ꝓbandi: vt not. glo. in. l. sicuti. §. si queratur. si ser. vẽdi. in fi. secus in possessione rerum corporaliũ. C. de rei vẽdi. ⁊ etiam in seruitute hominũ. quia si possideo aliquẽ tanꝙ seruũ presumitur meus nisi probeẽ contrarium: ⁊ ego teneor ꝓbare: vt. l. liberis. §. fi. de liberali causa. nisi sim in posses. violenta: vt. C. de ꝓba. l. ius eius. ⁊ que sit ratio diuersitatis inter seruitutes rerum ⁊ hominum. tangitur plene per Bar. post Dy. in. l. si prius. ĵ. de ope. noui nũ. ⁊. C. de proba. l. circa. in glo.

1 ☞ Seruitus predialis quid sit.

3 Seruitus vsusfructus qualiter dicaẽ habere semper causam continuam ⁊ posse prescribi cum titulo.

1 SEruitutes. † Hic ponũtur due species seruitutũ. ⁊ gl. addit duas alias. Tu adde ꝙ est dare q̃dam iura personalia q̃ non sunt seruitutes personales nec reales: vt in casu: l. cũ homo. ĵ. e. ⁊. l. seruitutes. ĵ. ti. ij. de quo etiam per gl. in. l. si quis binas. s̃. de vsufru. que incipit imo videẽ. ⁊. ĵ. de ali. lega. l. mella. §. fi. ⁊ super glo. ⁊ 2 per Bart. † ⁊ in. l. caius. de annuis lega. dicitur antẽ seruitus predialis quoddam ius incorporale qd̃ per se non stat: sed coheret predio dominãti actiue ⁊ seruiẽti passiue ⁊ auget vtilitatem predij dominãtis ⁊ diminuit vtilitatem predij seruiẽtis ⁊ hec colliguneẽ. ĵ. eo. l. seruitutes prediorũ. in princ. ⁊. ĵ. eo. l. iij. in ver. consistũt. ⁊ per se non possideẽ. licet vna cum predio sic: vt. ĵ. queadmo. serui. ami. l. qui fundum. secus si discõtinuam: vt. l. seruitutes prediorũ. in prin. quia prediũ nõ habet animũ quo possit continuari possessio quando est discontinua[c] † nõ 3 sic in seruitutibus personalibus: vt in vsufructu. nam licet ad ipsius esse requiraẽ factũ hominis ⁊ illud non potest esse cõtinuũ. quia tamen debeẽ persone ⁊ persona habet animum quo potest possessorẽ continuare diciẽ habere semper causam continuam ideo põt prescribi longo tẽpore cũ titulo: vt. l. si ego. §. j. de publi. ⁊ notatur in. l. iusto. §. nou mutat. de vsufru. secus in predialibus: vt. d. l. seruitutes.

2 ☞ Quare possum vẽdere ⁊ obligare partem meam fundi ꝓ indiuiso. socio meo inuito. ⁊ non cõstituere seruitutem.

3 In iure cõmuni non potest alter aliquid facere in preiudiciũ alterius illo non consentiente.

Quod in

4 Quod in parte mea fundi pro indiuiso possim constituere vsumfructum.
5 Si vnus habet vsumfructū alter proprietatē in fundo an alter ipsorū possit imponere seruitutem altero inuito.

1 **Unus ex dominis.** ¶ † Nota hic q in parte fundi pro indiuiso non potest cadere seruitus: sed in parte pro diuiso sic: vt. j. eodem. l. ad certū. item hoc verum a prin. Sed si cōstituta est in toto fundo potest ex postfacto remanere in parte pro diuiso: vt. j. eodem. l. pomū. §. fin.
2 † Sed quare possum vendere partem meam pro diuiso et etiā obligare socio meo inuito et constituere seruitutem non possum.[a] Respondeo quia ad vsum seruitutis predialis requiritur factum hominis vel nature in ipso corpore fundi et non potest exercere in parte mea pro īdiuiso quin etiam in tua exerceatur. quoniam in quolibet cespite terre quilibet nostrum
3 habet partem † et regula est q iure cōmuni nō potest alter aliquid facere in preiudicium alterius illo non consentiente: vt l. sabinus. j. communi diui. et l. quidam. et l. parietem. j. titulo. j. sed vendere vel obligare partem meam ideo possum: quia isti
4 possunt exercere in partem † pro diuiso absq eo quod tangatur de parte tua: quia nō est necessarium factum hominis vel nature ad vsum istius iuris. Sed an possim cōstituere vsumfructum in parte mea pro indiuiso. dic q sic: vt. s. de vsufruc. l. v. in princi. quia factum vsufructuarij magis exerceret circa fructus q circa corpus rei communis. nec ex eo deterioratur
5 ipsum corpus rei. † Sed quid si vnus habet vsumfructum alter proprietatem in fundo. et sic potest dici communis. an alter ipsorum possit imponere seruitutem altero inuito. dic q nō: vt. s. de vsufru. l. sed et si quid inedificauerit. §. fi. et placet. sed an possit acquirere. Respondeo vsufruc. nō sed proprietarius sic vt hic nec acquirere. j. eo. l. pro parte. sed contra in. l. proxima. solu. vt ibi dicam.

2 ☞ Si habens vtile dominium et sic emphyteota vel feudatarius imposuit seruitutem tunc extincto illo vtili dominio et consolidato cum sua proprietate seruitus illa extinguitur. et numero. 4.
3 Seruitus imposita per directū dominiū soli: siue ipsi solo siue edificio quādo nullus alius habet vtile. afficiūt solū sicut edificiū. et destructo edificio durat in solo. et refecto edificio reintegrantur et quid in superficiario. et nu. 4. et 5.
4 Habens directū dominiū non potest imponere seruitutem in preiudiciū habentis vtile. nec proprietarius in preiudiciū fructuarij vel habentis aliā seruitutem realem.
5 Seruitus seruitutis esse non potest.
6 Edificiū impositū solo per habentem vtile dominium: vt emphyteotam vel feudatariū: an cedat solo.
7 Si qs cōcedat mihi solū iure libellario vel emphyteoticario. et edificiū iure proprio: an hoc pactum aliquid operet vt edificiū non cedat solo finita emphyteosi.
Superficiarius non habet vtile dominiū in solo: sed solum in pariete et tecto.

1 **Seruitutes pre.** † Etiam ille qui habet dominium vtile potest seruitutem predialem imponere. hoc dicit hm glo. et sic etiam emphyteota vel feudatarius debes
2 tū scire † q extincto illo vtili dominio et consolidato cum sua proprietate seruitus illa extinguit: quia resoluto iure cōcedētis extinguit ius accipientis: vt. l. lex vectigal. j. de pigno. et est casus et ponit de hoc in vsi. feu. in titu. de inuesti. de re alie. fac. c. j. in. §. j. et glo. in tit. de controuer. inuesti. §. j. ¶ † In text. ibi:
3 alie in solo vt sunt alie que imponūtur per illum qui est directus dominus soli cū nullus alius habeat vtile dominium: et tūc siue imponat ipso solo siue edificio nihilominus afficiunt solū sicut et edificiū. et ideo destructo edificio nihilominus durant in solo et refecto edificio reintegrant in eo. j. ti. j. l. seruitu-
4 tes que in superficiem. §. si sublatū. † Sed si alius habeat vtile dominiū nō possunt imponi per illum qui habeat directū in preiudiciū habentis vtile: sicut nec proprietarius in preiudiciū fructuarij: vt. s. de vsufruc. l. sed et si quid inedificauerit. §. penul. vel preiudiciū habentis aliam seruitutem realem: vt. j. ti. ij. l. p quē. et l. certo generi. §. j. ¶ In tex. ibi alie in superficie. vt sunt ille quas imponit superficiarius qui habet vtile dominiū. l. seruitutes. §. si sublatū. sed si alius habēs vtile dominiū non possunt imponi per illū qui habet directū in preiudiciū habētis vtile sicut nec proprietarius in preiudicium fructuarij: vt. s. de vsufruc. l. sed et si quis inedificauerit. §. penultimo. vel in preiudicium habentis aliam seruitutem realem: vt. j. ti. ij. l. per quem. et l. certo generi. §. j. ¶ In tex. ibi alie in superficie vt sunt ille quas imponit superficiarius qui habet vtile dominium in superficie et non in solo. et ideo afficiunt solam superficiem et non solum nec ipsa destructa extinguuntur nec integrantur ea reintegrata: vt satis colligitur ex hoc textu qui vult q consistant in sola superficie. et ista restituta est noua superficies: vt. l. si rem. §. sacram. j. de verborum obliga. non sic potest fructuarius non consentiēte proprietario: vt dicta. l. vt si qui. §. penultimo et finali. quia non habet ius ita forte sicut superficiarius qui habet vtile dominium. ¶ Sed oppo. de. l. precedēti. Solutio illa loquitur quando plures sunt domini eiusdem rei ratione eiusdem dominij: puta directi. et sic quotas habent partes in re. hic autem sunt plures domini eiusdē rei quilibet insolidum respectu diuersorum dominiorum: vnus respectu dominij directi: alter vtilis quo casu iste seruitutes
a possunt imponere etiam nō consentiēte. primo quia non tendit in illius preiudicium. non sic econuerso: quia nō posset fieri sine preiudicio habentis vtile cum ad ipsum pertineat tota cōmunitas rei. ¶ Ultimo oppo. nam superficiarius dicetur habere quandam seruitutem in solo: vt. l. si tibi. §. fina. j. de le-
5 ga. j. † et seruitus seruitutis esse non potest. l. j. §. de seruitu. lega. ergo non potest imponere seruitutem huic seruituti. quidam propter hoc fatentur contrarium et intelligunt istam. l. alio modo q. s. dixi. glos. vero intelligit modo predicto. et ad istud contrarium respondet q imo superficiarius non habet seruitutem. sed vtile dominium q est contrarium seruituti. nam res mea non potest mihi seruire. l. vti frui. si vsusfructus pe. sed hoc videtur contra textum in dicta. l. si tibi homo. in fi. Doctores dicunt q ibi loquitur in seruitute. tu dic q vtrūq est verum. nam si habeo superficiem in solo tuo illud solū dicitur seruire superficiei mee in q̄tum habet hoc onus quo tenetur eam sustinere: et sic loquitur ille textus. et huic oneri non impono seruitutē: quia esset seruitus seruitutis. est etiam considerare ipsam superficiem que non est seruitus sed potius est predium dominantis solo tuo cum illud tenetur eam sustinere et huic predicto bene possum seruitutem imponere. et ita lo-
6 quit hic: imo erat seruitus seruitutis. ¶ † Ultimo quero qd
b si ille qui habet vtile dominiū in solo: puta emphyteota[b] vel feudatarius imponat edificium: an cedat solo: sicut quādo ille qui nullum habet dominium de voluntate habentis directū imponit. effectus huius est: quia si cedit solo efficitur emphyteoticum vel feudatarium et reuertitur ad dominū soli perdito feudo: als secus. Respondeo distinguendum est an possit idem remoueri et non cedit solo: an non possit quia coheret solo: et tunc cedit. et sic reuertitur ad dominū soli: dummodo soluat expensas quas fecit emphyteota vel feudatarius: als repellet per exceptionē. tex. est in dicto. c. j. §. fin. de inuesti. de re. alie. fa. et in titu. hic finitur lex. §. si vasallus. in fructuario vero dic vt in. d. l. sed et si quis. in princi. de vsufru. et in colono dic vt
7 l. sed addes. §. si inglinus. j. loca. ¶ † Et per pdicta quia semp edificium cedit solo. dicit Barto. in. l. j. §. j. de superfi. q si quis concedat mihi solū iure libellario vel emphyteoticario et edificium iure proprio sicut frequenter contingit hoc pactū nihil operatur quominus etiam edificium sit libellarij vel emphy.
c et sic finitur finita emphyteosi. Sed Bal. hic sentit contrariū et plenius per eum in aut. excipit. C. de bonis que lib. vbi dicit
b se consuluisse q imo est proprium meum. Tu dic Bar. verius dicere per. l. obligationum fere. §. pe. in fi. j. de actio. et obli. vbi casus pro eo q per pretium nō potest fieri quominus edificiū cedat solo. quia superficies videtur cōsistere ex tribus scilicet solo pariete et tecto. que sunt partes integrales vnde nō potest consistere in aliqua quin consistat in omnibus. Respōdeo do-
c mus bene consistit ex istis tribus sed superficies cōsistit ex pariete et tecto. et ideo iura caute loquuntur per hoc verbum superficies quia superficiarius non habet vtile dominium in solo sed solum in pariete et tecto ideo ista seruitus dicitur cōsistere in sola superficie.

2 ☞ Seruitus personalis vsusfructus quare potest constitui ex certo tempore. et in seruitute prediali et conditionali. et numero. 3. et. 8.
3 Dñium et etiā possessio possunt sub conditione transferri.
4 Ingressus religionis sub cōditione si ingrediēs pōt retinere proprium vitiat: secus si ingredit pure et simpliciter cū pacto q possit retinere proprium: sed vitiatur pactū.
5 Sicut in re corporali qui tenet dare sub conditione si interim tradat corporaliter trāsfert statim dominiū. ita et in iure incorporali. si tenetur dare sub cōditione et interim patiatur illum vti qd pro traditione habetur censetur illud ius et alios eius proprietatem conferre.
6 In incorporalibus non cadit vera traditio: sed patientia habetur pro traditione.
7 Obligatio an possit constitui ex tempore certo.

a ¶ Non possuz. Et q non potest ↄstitui seruitus in re cōi altero socio inuito. adde Flo. in. l. in re cōi. j. d serui. vr. pred. Et quid in vno ex pluribus heredibus. addo et dic vt p Alexā. d imo. post Ro. et Imo. ibi i. l. ij. §. ex his. j. de v. obliga. et in. l. stipulationes non diuidunt. eo. tit. colū. xv. Et dicit cōem esse opi. cōtra Ang. et pau. h ca. ibi q vnus ex pluribus heredibus nō possit seruitutē solidā cōstituere. vide ibi do. et adde q licet non possit vnus ex socijs seruitutem alteris īuitis cōstituere poterit tamē rē idiuisam pignorare. l. j. C. si communis res pig. data sit. et rōnez differētie ponit Bar. i. l. stipulationes non diuiduntur in prin. Fran. cur.

b ¶ Emphyteota. Adde quid ī superficiario. et dic vt p Bal. in aut. q rē. col. ij. C. de sa. san. ecc. Cur.

c ¶ Sz Bal. addo q ita etiā cōtra Bart. tenet ipse Bal. in. l. ij. C. de iure emphy. et ibi dicit qd ita seruat consuetudo col. ij. et in. l. si domus. §. fi. j. de lega. j. in. c. j. §. si quis de manso. de ↄtro. inuesti. et i. c. j. §. si vasallus. hic finit lex contra. Cur.

8 Dictio donec an faciat modũ vel conditionem.
9 Actus in qb[us] appositio cõditionis vel temporis vitiat vel ne. ⁊ q actus possint constitui ex tempore ⁊ vsq ad tempus.
10 Quãdo in seruitute apponit tempus preter eius naturam q̃ deberet esse perpetua ⁊ in substantia ⁊ in vsu ꝙ tamen possit dici seruitus predialis vere.

Seruitutes ipso quidem.

1 † Seruitus predialis nõ potest cõstitui ex tempore certo nec vsq ad tempus certũ vel incertũ quãtum ad substantiam sed quãtũ ad vsum ⁊ exercitiũ sic.quia in pmo casu statim est cõstituta mero iure.sed si vult vti ante tempus repellit exceptione ⁊ in secũdo casu durat mero iure post tempus.sed si vult vti exceptione repellitur.hoc dicit. Similiter modus potest dici ad vsum non ad substantiam vt in.§.modũ.⁊ interualla temporũ.vt in.§.fi.⁊ in.l.seq.versi.vsus.quia si concedit alternis annis vel mensibus vel diebus est vnica seruitus pro omnibus annis mensibus ⁊ diebus vti non potest 2 quãtum ad substantiam.sed exceptione repellitur.† non sic in seruitute psonali vsusfructus que potest constitui ex tempore certo vt.s.de vsufru.l.iiij.quia per illam nõ imprimitur character in ipsa proprietate rei sicut imprimitur per realem per quã incõmodat res seruiens ⁊ reddit deterior ⁊ non sic p vsufru.qui exercet circa fructus non circa proprietatem. 3 ¶ † Et hic est magna glo.difficilis q̃ incipit Joã.ponit pro cuius intellectu opponit contra tex.dũ dicit neq sub conditione quia dominiũ ⁊ etiam possessio possunt sub conditione transferri ⁊ ante conditionis euentũ etiam mero iure non sunt trãslata. vt.l.sub conditione.ff.de solu.⁊ de acqui.pos.l.qui absenti.§.si quis.Glo.in effectu fatet contrariũ ⁊ vult ꝙ sicut illa possunt transferri sub conditione ita ⁊ seruitus potest cõstitui vnde si diceret constituo tibi seruitutem in fundo meo si nauis ex asia venerit nullo modo est cõstituta ante conditionis euentũ licet si dicam constituo tibi post annũ statim sit cõstituta mero iure ⁊ hoc etiam tenent omnes docto.ꝙ licet ex parte ante nõ possit apponi tempus ad suspendendam substantiam bene tamẽ potest apponi conditio ⁊ ratio est.quia qui actũ facit sub conditione non intendit facere nisi cum conditio existat.sed qui facit ad diem bene intendit facere sed non cum effectu vt patet in.l.cedere diem.C.de verbo.sig.vbi ante per conditionis euentũ nulla oritur obligatio sed ante euentum diei sic. Qualiter ergo respondebitur ad istum tex.qui videtur dicere cõtrarium fuerunt quatuor opi.in glo.primo ꝙ loquatur ⁊ debeat intelligi quando conditio non fuit apposita ad substantiam sed ad vsum quia precessit constitutio pure facta ⁊ postea fuit actũ ꝙ non posset vti ante conditionis euentum ⁊ sic in duabus orationibus secus quando in vna.simile qd notat in.l.per seruũ. in fine.de vsu.⁊ habetur per glo.⁊ in aut.ingressi.C.de sacrosan.eccle. 4 † nam qui ingredit religionem sub conditione si posset retinere propriũ non ingreditur:sed ex hoc vitiat ingressus.sed si ingreditur pure ⁊ simpliciter cum pacto ꝙ possit retinere ingredit ⁊ vitiat pactum. Breuiter ista solutio non est vera:quia text.loquit quando apponit ad substantiam:quia illa verba neq sub conditione determinant verbũ constitui potest quod est.s.⁊ per constitutionem confert substantia. Alij dicũt ꝙ fuit apposita promissioni non constitutioni vt si promisi constituere sub conditione: et ante conditionis euentum passus fui te vti propter quod videor eam constituisse ⁊ tradidisse.nam statim constituet licet conditio precedat si est in dominio si promitto dare sub conditione ⁊ ea pendente simpliciter trado.transfero dominiũ statim:vt.l.dotis fructus.in fine cum.l.sequenti.ff.de iure dotiũ.sed nec ista ergo est bona:quia tex.vult ꝙ sit apposita constitutioni.propterea tunc esset trãsacta mero iure ⁊ cum effectu sicut ⁊ dominiũ:cuius contrariũ 5 dicitur in tex. ¶ Nota tamen singulariter ex ista glo.† ꝙ sicut in re corporali qui tenetur dare sub conditione si interim tradat corporaliter transfert statim dominium:vt dicta.l.dotis. in fine.ita ⁊ in iure corporali si tenetur dare sub conditione et interim patiatur illum vti ꝙ pro traditione habetur:vt.ff.eo. l.penulti.censetur illud ius ⁊ al's eius proprietatem conferre. Et dicit Ange.ꝙ nescit alibi istam glo.certe si promissio esset pura textum habemus ꝙ patiendo illum vti censetur tradere.⁊ statim transferre.ff.si serui.vendi.l.si a te.⁊ not.p glossam ff.communia prediorum.l.ij.sed dubium est quando conditio inest:quia promissio est conditionalis.⁊ quia diuidi traditio non potest huiusmodi:q̃ actus legitimus ⁊c.ergo non transfert dominium.l.nunq̃ nuda.ff.de acquirẽdo rerum domi.sed licet nuda videat tamen non est nuda quando precedit causa 6 conditionalis:vt dicta.l.dotis.in fine.de iure dotium.† quoniam in corporalibus in quibus non cadit vera traditio.sed patientia que habetur pro traditione dicta.l.quoties.la.ij.ff.eodem titu.operatur ista traditio ficta ꝙ non censeatur nuda cum re vera dici possit mediata:quia conditione pendente nõ subest causa.⁊ nota quia hic non reperitur nisi in ista glo.ideo est tenendum menti quicquid dicat Ange.qui credit eam non dicere verum:sed non probat.ideo in dubio est adherendum glo. ¶ Alij dicunt ꝙ hic loquitur quando fuit apposita conditio que a iure reprobatur:puta si volas hoc esse truffa.ideo glo.tenet ꝙ intelligitur quando conditio fuit apposita ex pte posteriori ad seruitutem finiendam:⁊ sic esset circa instantiam quod fieri non potest: quia postq̃ semel incepit competere ppetuo durat.sed ex parte anteriori bene potest constitui ad im 7 pediendam originem † sicut videmus in obligatione que potest constitui ex tempore certo:vt.l.obligationum fere.§.placet.ff.de actio.⁊ obliga.sed bene potest contrahi sub conditione:vt.l.cedere diem.de verborum signifi.ex parte vero posteriori:nec tempus certũ nec conditio possunt apponi ad ipsam finiẽdam vt finiatur mero iure.sed bene obstat exceptio.l.nemo potest.cum ibi nota.ff.de legatis.j.⁊ si dicatur iste text.non potest intelligi:quia statim subijcitur: neq ad certam conditionem et sic repeteret idem: quia dicit glossa ꝙ ibi loquitur quando vsq ad certum modum:puta donec nauis ex asia ve8 nerit ⁊c.quia † dictio donec[b] facit modum scdm gl.sed hoc est falsum:quia imo conditionem: vt.l.pater seuerinam.in fine. ff.de conditio.⁊ demon.⁊ quia textus hic dicit neq ad certam conditionem. non autem dicit ad certum modum. tu autem dic ꝙ primo loquitur de conditione instantanea:puta constituo tibi seruitutem duraturam quousq Titius cõsul factus fuerit postea subijcit de conditione habente tractum successiuum: puta constituo quousq Titius stabit in consulatu vel quousq volam neutro enim casu finitur. ¶ Sed extra gl.oppono ꝙ appositio conditionis vel temporis vitiet cõstitutionem per.l.actus legitimi.ff.de re iudicata. cuius contrarium vult iste textus:ꝙ nec vitiet:nec vitietur quãtum ad vsum nõ 9 quantum ad substantiam. Solutio.† quatuor sunt casus circa hanc regulam ꝙ actus legitimi ⁊c.⁊ ista not. Nam quidam sunt actus qui possunt fieri ex tempore ⁊ vsq ad tempus.vt cõstituo procuratorem.s.de procuratoribus.l.iij.et constituo vsumfructum:vt.s.de vsufructu.l.iiij.⁊ in istis appositio temporis non vitiat nec vitiatur.sed operatur etiam circa substãtiam. nam ante illud tempus non est procurator iure.nec est constitutus vsusfructus:⁊ post illud tempus desinit esse procurator ipso iure ⁊ similiter vsusfructus.quidam sunt actus q non possunt fieri ex tempore nec vsq ad tempus nec etiã sub conditione vel vsq ad certam conditionem vt aditio hereditatis.alij sunt actus legitimi de quibus in dicta.l.actus.⁊ tũc appositio temporis vel cõditionis vitiat actum siue ponatur ex parte ante siue post vt ibi.⁊.l.eum qui.in fi.de acqui.heredi. quidam sunt actus qui non recipiũt certum tempus ante:sed conditionem bene recipiunt.ex parte vero post nec conditionem nec diem quãtum ad substantiam:vt est obligatio personalis.⁊ cõstitutio seruitutis predialis ⁊ in istis appositio temporis contra naturam actus nec vitiat nec vitiatur:sed operatur in eo in quo potest operari si circa vsum ⁊ non circa substãtiam:vt hic.⁊.l.eum qui.§.qui ita.ff.de verbo.obli.⁊.d.l.nemo potest.cum ibi no. Quidam sunt actus qui ex parte ante cõditionem recipiunt certum tempus vt datio libertatis.ex parte vero post neutrum istorum recipiunt ⁊ in ista si apponat tempus ex parte anteriori vel conditio non est liber ante euẽtum temporis.l.quoties.§.fi.cum ibi no.ff.de heredi.insti.postq̃ autem cepit esse liber non desinit:licet expiret tempus dispositũ ad ipsam finiendã vel etiam conditio.l.libertus.ff.de ma.testa. 10 ¶ † Ultimo queritur an ista potest dici seruitus pdialis vere quando apponitur tempus preter naturam eius.quidam ꝙ non.glo.determinat cõtrarium in.l.mella.§.fi.ff.de ali.⁊ ciba.lega.ꝙ nihilominus est seruitus:licet non seruet naturam seruitutis que debet esse perpetua ⁊ in substantia ⁊ in vsu simile. ⁊.l.lucius.la.j.ff.depo.⁊ vtilitas est magna:quia si est seruitus competit pro ea conseruanda cõfessoria que datur cõtra quẽlibet impedientem:vt.l.si quis diuturno.ff.si serui.vendi.in fi sed si non esset seruitus sed ius psonale solũ competeret actio. contra constituentem.arg.ff.cõmunia pre.l.si venditor.in pnc. ⁊.l.fi.circa fi.ff.de contrahen.emp.vel dic vt dicam.ff.eo.l.vt pomum.⁊ adde qd no.ff.ti.ij.l.pecoris.in glo.ij.⁊.s.de vsufru.l.si quis binas.in glo.que incipit imo. Cetera vide hic per Bar.q multum laborauit ad declarandum istam.l.

2 ¶ Si habeo duos fundos ⁊ vnũ tibi trado hoc pacto ꝙ alter qui mihi remanet debeat illi seruitutẽ vel ecõuerso statim est seruitus cõstituta:secus si anteq̃ traderet:licet tempore traditionis hoc esset actum

a ¶ Donec.ꝺ hac dictione vide p Bart.in.l.j.ff.de cõdi.⁊ demõ. in l.fi.ff.de solu.⁊ in l.cẽtesimis.ff.de vbo.obli.et per Bal.in.l.fi.C.de Thẽ.emp.in.vj.q.⁊ adõ ꝙ Bar.in.l.titius.ff.de excusa.tut.dicit ꝙ ista dictio habet in se tẽporũ reuolutionem ⁊ intercapedinẽ:⁊ ꝙ non tñ inducit cõditionẽ ppetuo extensiuã hñ tñ idũcit cõditionẽ excitatiuã.ita Bart.i.l.ãbiguitates.C.de vsufr.⁊ est limitatiua tẽporis ita Cardi.in cle.ij.§.j.de eta.⁊ qli.⁊ vide etiã Bal.in.l.j.C.de leg.Frã.cur.

1 **Ia iter actus.** ¶† In text. ibi haustus aque supple ⁊ cetere seruitutes prediales in quibus est eadez ratio. ¶ In textu. ibi ⁊ eisdem fere modis. puta per vltimam voluntatem ⁊ etiam per contrarium. Aduertendum tamen quia in casu primo statim adita hereditate dicitur constituta seruitus etiam ignorante illo cui legatur. ⁊ sic statim incipit sibi competere confessoria ⁊ si non vertitur causa perditur mero iure. licet propter ignorantiam restituatur in integrum vt hec habentur in. l. si partem. §. fin. quemad. serui. amit. Sed in secundo casu quando per contractum non sufficit verbalis concessio siue promissio quantum ad hoc vt dicatur seruitus cōstituta nisi etiam sequatur quasi traditio que potest fieri vel inducendo illum in fundum: vt. l. iij. §. dare. de vsufruc. vel patiendo illum vti seruitute: vt. j. quemadmo. serui. amit. l. si a te. ⁊ hic: nisi hoc fiat ex traditione rei. nam si habeo duos fundos vnum tibi trado hoc pacto ꝙ alter qui mihi remanet debeat illi seruitutem vel econuerso statim seruitus est constituta: vt j. cōmunia predi. l. si quis binas. in prin. ⁊ j. tit. j. l. si binarum. secus si anteꝙ traderet: licet tempore vēditionis hoc esset actū ꝙ illa quā vendo debeat alteri remanenti seruire vel econuerso. nam non propterea esset seruitus cōstituta cū adhuc ambe possessiones mee ⁊ res mea alteri rei mee non pōt seruire. l. in re cōmuni. j. ti. j. vnde expedit ꝙ postea in traditione hoc fiat: vt. d. l. si binarum.

2 ☞ Quādo sunt plures domini vnius fundi nō potest vnus sine alio vel alijs constituere mihi seruitutem per certam partem illius fundi.

1 **Ad certam partem.** † Intellige istā. l. quādo vnus erat dn̄s totius fundi ⁊ ibi cōstituit mihi certam seruitutem p certam partē illius fundi. nā cetere ptes libere sunt. j. de ser. rusti. pre. l. certo generi. §. si totius. 2 in fi. † idē si erant plures dn̄i ⁊ omnes simul cōstituant modo p̄dicto. Secus si vnus sine alio quia sicut non pōt ad suā partem p indiuiso: vt. l. j. s. eo. ita nec ad certā partem: q2 quilibet habet partē in quolibet cespite terre. ⁊ sic cōstitueret etiam in parte aliena. Sed ꝯ ꝙ etiā non possit cōstitui ad certā partem nisi sit cōstituta in toto: q2 seruitus est tota in toto ⁊ tota in q̄libet parte totius sicut philosophi dicunt de anima. vt. j. eo. l. si cui simplicem. ⁊. j. ti. ij. l. si partē. so. ibi quando cōstituit simpliciter ⁊ tunc etiam restringitur ad certā partē: vt ibi. hic quando fuit constituta ab ipso principio in certa parte ⁊ tunc non est tota in toto: sed in illa parte tantum.

1 ☞ Seruitus non potest imponi predio que nō respicit vtilitatem alterius predij.

2 Posse cenare vel spatiari in tuo an sit seruitus. ⁊ nu. j.

3 Ut mihi pomum decerpere liceat: an sit seruitus personalis: an quoddam ius personale. ⁊ an transeat ad heredem ⁊ q̄ vtilitas sit: an sit seruitus vel ius personale.

1 **Ut pomū decerpere.** † Intellige istaz l. quando ille cui fiebat ista concessio non habebat predium iuxta predium concedentis: vel si habebat ista nō pertinebant ad vtilitatē predij sui. nam vtrūq3 requiritur vt possit constitui seruitus predialis in alieno vt ista patent. j. titu. ij. l. ergo. §. j. ⁊ j. cōmunia predi. l. j. sed si habebat ⁊ ista cōcernebant vtilitatem sui predij: quia forte nō poterat aliter colere tunc secus. l. vt pecoris. j. ti. ij. in princi. sed in primo casu licet nō sit seruitus p̄dialis: an sit saltem personalis. quidam dixerunt ꝙ sic. glos. contradicit ꝙ imo est quoddam pactum non seruitus personalis vel predialis. gl. que est in. l. si quis binas. s. de vsufru. que incipit imo in fi. supplendo istā dicit in casu simili qd̄ est quoddam ius incorporale. alia glo. que est in dicta. l. pecoris. que incipit: dic ꝙ seruitus in fi. dicit ꝙ est ius personale licet nō seruitus. Pet. ⁊ Cy. C. de vsufruc. tenent contra glo. ꝙ imo est seruitus personalis. Barto. in. l.

2 mella. j. de ali. leg. tenet glo. cōtra Pe. quid autem. l. dicit † ꝙ a cōcessio ⁊ posse cenare ⁊ spatiari in tuo[a] non est seruitus personalis: quia nō tendit ad diminutionē fructuū tui predij ad cuius cōtrariū tendit seruitus p̄sonalis vsusfructus vel vsus sed ꝙ possim colligere pomū bene potest dici seruitus personalis. i. vsus illius arboris. tu dic ꝙ nec ista nō potest dici seruitus. nam vsusfructus nō: q2 ad vsufructuarium pertinent omnes fructus vel quota pars: sed ad istam non sic. sed certa quātitas nec est etiam certus vsus quoniā ad vsuariū pertinet posse sumere quantum expedit sibi ⁊ sue familie: vt. l. pretium. §. j. de vsu ⁊ habi. s. ⁊ ista concessio de qua hic regulatur ad certam quantitatem non ad necessarium vt vnum duo vel certa poma. est ergo ius personale quod intellige. i. ꝙ debetur

3 persone in illa re non autem debetur alteri rei. † an autem sit adeo personale ⁊ nō transeat ad heredem eius cui sit concessio videtur ꝙ sic in. l. apud iulianum. §. si quis alicui. de lega. j. in contrarium quia iurisdictio ⁊ multa iura incorporalia q̄ debentur persone ⁊ non rei transeunt ad heredem. Breuiter de hoc articulo. vide plene per Barto. in. l. penul. de serui. lega. ⁊ quod no. in. c. cum venissent. de insti. Est autem vtilitas istius inuestigationis an sit seruitus vel ius personale: quia primo casu pro eo competeret confessoria cōtra quēlibet turbantem que dicit vendicatio: vt p3 in. l. ergo. in princi. j. titu. ij. l. si quis diuturno. in eo. j. si ser. vēdi. ⁊. s. si vsusfru. pe. l. vti frui. post p̄n. versi. vtrum autem. sed si non est seruitus confessoria nō competit sed solum actio personalis cōtra concedentem s̄m Bar. hic. qd̄ etiam vult glo. ij. in. d. l. pecoris. ibi dum dicit al's nisi esset seruitus. Tu dic in hoc ꝙ si non poterat propria autoritate percipere sed habebatur recipere de manu cōcedentis verum est hic. ⁊ ita loquitur. l. caius. j. de annuis lega. quā Bart. ad hoc allegat. ⁊ etiam. l. fi. in fi. de contrahen. emp. sed si poterat propria autoritate tunc licet nō sit seruitus personalis: habet tamen similitudinē cum ea: ideo competit vtilis confessoria sicut pro iure iurisdictionis conseruande vel iure eligendi prelatum: vt no. Inn. in. c. abbate. de verbo. signi. ⁊ in. c. bone. post princi. de postu. prela. ⁊ etiam competet officium iudicis pro cōseruanda ⁊ recuperāda quasi posses. talis iuris: vt. j. de dona. l. aquilius regulus. in fine. vbi est tex. notabilis ⁊ etiam vtile interdictū vti possi. vel vnde vi. vt. j. eo. l. penul. in fi. ⁊. j. si serui. vendi. l. sicuti. §. aristo.

2 ☞ Seruitus pro parte retinet. licet ab initio pro parte non cōstituatur. ⁊ qualiter istud intelligatur.

3 Casus in quo res mea seruit alteri rei mee. ⁊ que sit vtilitas.

1 **Si predium tuum.** † Premitte ꝙ si habemus predium cōmune pro indiuiso non possum in illo a te acquirere seruitutē predialem ad aliud predium meum proprium: vt. j. cōmunia predi. l. si quis duas. §. fi. in fi. nam in parte mea non potest cōsistere: quia res mea non potest alteri rei mee seruire: vt. j. ti. j. l. in re cōmuni. nec in parte tua pro indiuiso. quia non posset ea vti in tua quin etiam vterer in mea: vt dixi. s. eodem. l. ij.

2 Idem premitte † ꝙ si acquiro seruitutem in predio tuo in quo non habeo partem si postea acquiro dominium tui predij seruitus extinguitur iure cōfusionis: quia venit ad casum a quo non poterat incipere: vt. j. titu. j. l. si quis edes. in principio. et j. cōmunia prediorum. l. quicquid. in fine. ergo est dubiū. quid si non acquiro dominiū totius predij tui. sed pro parte p indiuiso an extinguat. ⁊ videbatur ꝙ sic eadem ratione: quia non poterat remanere in parte mea nec in parte tua. cōtrarium tamen dicitur hic ⁊ in. d. l. si quis edes. §. j. quia ratione partis q̄ remanet apud te conseruatur tota seruitus: licet secus si nulla pars apud te remaneret. ⁊ idē ecōtrario si ego cōmunico tibi predium meū dominans. licet secus esset si tempore imposite seruitutis iam cōmunicassem: quia iam teneret impositio: vt d. l. si quis duas. in fi. Sed dubium est quomodo intelligatur hoc quod dicitur in tex. ꝙ retinetur seruitus per partes. Respondeo non intelligas per partes. s. per seruitutes: quia seruitus est idiuisibilis ⁊ nō recipit partes: vt. l. stipulationes nō diuiduntur. j. de verbo. obliga. sed intellige per partes fundi: sed qualiter hoc intelligitur. quidam intelligunt ꝙ ista seruitus remanet in parte fundi que tibi remansit ⁊ extinguitur in parte mihi cōmunicata. ⁊ hoc tenet glo. j. titu. ij. l. vnus ex so-

3 cijs. in glo. magna. † Alij tenent vt ibi refert glo. ꝙ imo remanet in toto fundo etiam in parte que mihi obuenit. ⁊ hoc propter partem q̄ tibi remansit: quia si nihil remansisset hoc stare nō posset: vt dixi. s. ⁊ sic erat casus in quo res mea seruit alteri rei mee ⁊ hoc vtile quia si postea partē illam tibi vel alteri vēderem: possem in illa seruitutem vēdicare: qd̄ nō esset si fuisset extincta ⁊ istam partem videt tenere Bart. j. eo. l. partem. licet nō allegat illam gl. in. l. vnus. ⁊ ista videt notabilior ⁊ vtilior. ¶ Ultimo oppo. pro. d. l. p parte. j. eo. solu. ibi res deuenit ad casum a quo nō poterat incipere ante vltimam perfectionem eius que seruitus erat permissa ⁊ non constituta adhuc. vnde per alienationē partis extinguit stipulatio. hic vero erat iam constituta ⁊ sic cōsummauerat effectum. de quo plene nota. in l. pluribus. §. si plures. j. de verbo. oblig. ⁊ ibi Bar. post Dy. ⁊ l. si sub vna. §. fi. sed etiam tunc vitiatur q̄ꝙtum impossibile est ꝙ remanet vt si post cōstitutam seruitutem in tuo predio acquiram dominium totius predij. nam hic actus erat consummatus ⁊ tamen extinguitur seruitus: quia non erat dare partem in qua posset remanere: vt. d. l. si quis edes.

2 ☞ Uerba simpliciter prolata debent ciuiliter intelligi.

3 Seruitus si est cōstituta in certa parte fundi. licet ille cui facta

a ¶ In tuo. Adde quid si est cōcessum vt possis coquere panem in furno meo. an dicat seruitus ⁊ que p Bal. in. l. pe. col. iiij. C. de condi. inser. ⁊ in rub. C. d vsufru. ⁊ vide Cepo. in suo tra. serui. rusti. p̄di. ⁊ ad materiam huius. l. qn̄ est cōcessum alicui ꝙ habeat d fundo aliquo singulis annis vnū modiū frumēti: vel cedere lapides in fūdo vel poma decerpere an dicatur seruit' vel obligatio p̄sonalis. vide p. d. Alex. de imo. late i ꝯs. xviij. col. j. et. ij. i v. volu. Cur.

est concessio nõ possit variare. tamen ille qui concessionẽ fecit potest sine incõmodo alterius variare.

1 **Si cui simplici vsu.** † Concessio fruitus simpliciter facta totum fundum servientem concernit de rigore iuris: sed de eqtate debet restringi ad partem fundi in qua pdiũ minus incõmodetur ⁊ postꝙ semel elegit locum non est licitum variare. hoc dicit. 2 † Et semper allegatur ꝙ verba simpliciter prolata debent civiliter[a] intelligi facit. l. iij. in fi. cũ. l. sequenti. ff. de itinere actuqꝫ priva. ⁊ concordat cum ista. l. tu mihi concesseris cũ. l. seq. ff. ti. ij. ⁊ quod hic dicitur ꝙ habet eligi certus locus declarat᷑ in. l. certo generi. §. fi. ff. tit. ij. ꝙ post declarationem factam certe partes remaneãt libere. Item limitatur per eundem. §. in princ. ⁊ per. l. nam satis. §. j. ver. ceterum. ff. quemad. servi. amit. quomodo intelligatur quando concessio fuit facta simpliciter: sed si fuisset actum ꝙ totus fundus deberet servire ista non est simplex. sed generalis vel vniversalis concessio tũc non cogeretur ille cui facta est eligere locum. sed posset modo per vnũ locum[b] modo per alium transire ⁊ sic esset licitum penitere quod dic vt notatur in. d. §. ceterum. in glos. super verbo velit. ⁊ ita intellige quod no. hic glo. que incipit nondum mutandum. dum allegat illũ §. 3 † ꝓ cõtrario licet autem ille cui facta est concessio non possit variare. bene tamen potest ille qui cõcessionem fecit sine incõmodo alterius: vt. l. ij. §. penul. ff. de reli. ⁊ hic in gl. fi. que est notabilis. ẜm Bar.

1 **Si inter legatũ.** † Licitum est ei qui habet servitutem loco servienti aliquid facere vel edificare sine qua servitute commode vti non possunt. hoc dicit. Et hoc videtur intelligẽdum sine incõmodo predij servientis: vt. ff. titu. ij. l. quintus. in fine potest etiam reficere locũ illum puta iter vel aqueductum ⁊ huius occasione accedere ⁊ etiam aliquid facere in loco propinquo non serviente sine quo reficere nõ posset: vt. ff. commu. predio. l. refectionis.

2 ☞ Predio alieno puta vendito ⁊ tradito nõ potest quis servitutem constituere.

3 Quid si in venditione dicat᷑ vendit talem rem cum omni iure ⁊ actione sibi cõpetente in illa vel occasione ipsius cũ omnib⁹ eius accessibus ⁊ egressibus vsqꝫ in viam publicam.

4 Sicut vnus ex socijs non potest imponere servitutem fundo cõmuni. quia noceret socio ita nec acquirere. licet per hoc non noceat sed prosit.

Pro parte dominij servi. 1 Stipulatio † servitutis corrũpit᷑ si stipulator ante servitutem constitutã partẽ sui predij pro indiviso alienavit. idem si promissor. ⁊ reddit᷑ ratio q2 non põt amodo alienã servitutem acquirere nec imponere cũ in fundo cõmuni pro indiviso non possit socius sine volũtate alterius servitutem imponere vel acqrere. ⁊ ideo nec etiã stipulari: vt. ff. eo. l. ij. ⁊ l. vnus ex socijs. ff. tit. ij. multofortius si alienasset totum prediũ 2 quoniam † predio alieno nõ potest qs servitutem acquirere vt. ff. cõmunia predio. l. propriũ. ⁊ in. l. si quis duas. in fine principij ⁊ l. si cũ duas. dico tamen ꝙ primo casu quãdo alienaret partem si cũ pacto ꝙ nihilominus posset post servitutẽ imponere non corrũperetur stipulatio: quia cessaret causa. nã cũ volũtate socij bene potest vnus ex socijs servitutem imponere vel acqrere: vt no. in. d. l. ij. per glo. ⁊ in secũdo casu quando alienavit in totum si cederet actionem quam habet pro servitute constituenda similiter non corrumperetur: quia transiret ad illum in quem fieret alienatio qui posset servitutem imponere vel acquirere. ⁊ ita limito istum textũ. 3 † ⁊ ideo in alienationibus que fiunt hodie quia dicunt notarij ꝙ vendit talem rem cũ omni iure ⁊ actione sibi competente in illa vel occasione ipsius cum omnibus eius accessibus et egressibus[c] vsqꝫ in viam publicam non corrumperet᷑ stipulatio: sed transiret in emptorem. et hoc probatur in simili: quia si stipulator decedat pluribus heredibus relictis: licet vnus sine alio servitutem acquirere non posset in predio communi stipulatio tamen non corrumpitur: vt. ff. de verbo. obliga. l. ij. §. ex his. ver. ex quo quidem. ⁊ d. l. si vnus. in fi. cum ibi not. ff. titu. ij. ⁊ est ratio quia cum habeant tit. vniversalem tũc sit in eos actio personalis pro servitute constituenda ⁊ ad quemlibet insolidum nõ sic tũc si in singularem successorem. vt. ff. tit. progi. l. omnes. §. in fi. ⁊ propter hoc vitiatur tunc stipulatio: quia non potest effectum sortiri cum alienans amodo imponere non possit vel acquirere: quia predium nõ est suum nec etiam emptor habet actionem illam eo modo quo habet heres vniversalis si ergo sit dare casum in quo hec stipulatio non redditur inutilis: quia potest effectum sortiri. tene menti quia ista non tan- 4 guntur per docto. ⁊ sunt necessaria. ¶ † Nota ergo hic ꝙ sicut vnus ex socijs non potest imponere servitutem fundo cõmuni: quia noceret socio: vt. l. ij. ff. eodem. ita nec acqrere: licet per hoc non noceat: sed prosit ⁊ ratio est. nam aut vult acquirere sue tantum parti ⁊ non potest: quia servitus non potest consistere in parte pro indiviso. aut etiam parti socij ⁊ similiter nõ potest: quia fundo alieno acquirere non potest. Sed contra de. l. sed si inter. ff. titu. j. Sol. per pactum non potest acquirere vt hic: sed per lapsum temporis vel prescriptionẽ sic vt ibi ẜm glo. ibidem etiam ⁊ in. d. l. proprium. ff. communia prediorum. Item contra de. l. ⁊ si quis. §. penul. ⁊ §. fi. cum. l. sequenti. ff. de vsufru. solu. proprietarius sine fructuario licet non possit servitutem imponere: quia noceret fructuario bene tamẽ potest acquirere: quia non nocet: sed prodest: nec opponit fundo alieno sed suo: quia tota proprietas est sua. ⁊ servitus imponitur proprietati nõ vsuifructui. Item ꝯtra. ff. eo. l. ad certam. Sol. hic quãdo alienavit partem pro indiviso. si autem pro diviso nõ corrumperet᷑: q2 posset imponere parti que sibi remanserit vt ibi. nam illa pars non reputatur totus fundus: vt. ff. cõmunia prediorũ. l. si quis duas. §. si quis partẽ. Item contra de. l. vt pomũ. §. fi. Solu. ibi servitus erat constituta tempore alienationis vnde non extinguit᷑ imo transit in illum in quem fit alienatio partis si fieret alteri: vt. ff. titu. ij. l. si partem. ⁊ sic gravabit᷑ cõditio predij servientis: q2 vbi vnus habebat servitutem: nũc habebũt duo cũ esset tota in toto ⁊ quasi tota in qualibet parte eius vbi tñ fuit tota cũ illa parte vt ibi habet᷑ vbi erat etiam constituta: ⁊ sic consummaverat iam effectũ suum. stipulatio hic nõ erat cõstituta. Et ex hoc nota duo ꝙ si stipulor a te servitutẽ non statim constituta est nisi pervẽtũ sit ad quasi traditionem. qđ dic vt dixi. ff. eo. l. via. Item ꝙ quando res devenit ad casum a quo nõ potuit incipere ante effectum consummatũ vitiat᷑. licet secus sit[d] post effectum cõsummatũ: vt. l. pluribus. §. ⁊ si placet. de verbo. obli.

2 ☞ Vnum verbũ non sumitur pro alio: quando non potest sumi in proprio significatu.

Actus ⁊ via qualiter differant.

1 **Item angusti.** † Si valet qđ ago vt ago non propter defectũ forme: sed materie valet vt valere põt. h. d. De hoc brocardo vide Cy. in. l. nõ codicillum. C. de testa. ⁊ Bar. in. l. j. §. si quis ita. ff. de verbo. obli. nam secus si non valeret propter defectũ forme: vt. d. l. non codicillũ. ⁊ l. j. 2 §. eum qui. ff. de constitu. pecu. ¶ † Item nota ꝙ vnũ verbum sumitur pro alio quando non potest sumi in proprio significatu[e] si inter illa verba erat quedam cõformitas. nam inter ista tria scz iter actus ⁊ via est qđam cõveniẽtia: licet differãt inter se ẜm plus ⁊ minus ⁊ per consequens non in substantia: vt. ff. de fun. instru. l. fi. iuncta. l. j. ff. ti. ij. ⁊ ideo via potest sumi pro itinere vel actu quando non potest sumi ꝓprie ⁊ hoc vult ista lex. ⁊ facit. l. vbi ita donatur. ff. de do. causa mor. secus quando nõ esset convenientia vt ibi no. per Bar. per. l. cum precario. ff. de preca. ⁊ facit. l. veteres. ff. de actio. empti.

2 ☞ Servitutes vrbanorũ prediorũ interdũ reperiunt᷑ habere causam discontinuam: sed regulariter cõtinuam vel quasi rusticorũ vero vt plurimũ discontinuam.

3 Servitutes sunt quedam qualitates prediorꝫ nec possunt per se stare.

4 Non est incõveniens ꝙ incorporalia accedant corporalibus. ideo iurisdictio potest accedere territorio.

5 Servitutes pdiales nõ sunt in bonis nec extra bona: nec etiã vere possident᷑ sed quasi. ⁊ nu. 6.

6 Quasi possessio tantũ operat᷑ in rebus incorporalibus ꝗtum vera possessio in rebus corporalibus. ⁊ nu. 7.

7 Anteꝙ sit cõpleta prescriptio in servitute habẽte causam continuã. ꝙ non possit dici ꝙ quasi possideam ius servitutis sed sum in quasi possessione actum acquirendi.

8 Interdictũ de itinere actuqꝫ privato quando competat.

9 In servitutibus habentib⁹ causam cõtinuam vel quasi: quot requirant᷑ ad hoc vt possit prescribi.

10 Quid in habentib⁹ causam discontinuã. in quatuor casibus. ⁊ q̃ sit servitus hñs causam cõtinuã ⁊ q̃ discontinuã. ⁊ nu. 6.

1 **Servitutes prediorũ.** † Servitutes prediales causam discontinuã habentes non pscribunt᷑ longo tẽpore. hoc dicit. Sed nec longissimo xxx. vel. xl. annorũ. Sed tanto tempore cuius contrarij memoria non existit. ẜm glo. in. l. hoc iure. §. ductus aque. ff. de aqua quoti. ⁊ esti. ponit᷑ in hac. l. vnũ dictũ qđ colligit᷑ in ver. ⁊ ideo ⁊ due rationes ad probationem eius quarũ prima colligitur ex principio

---

a ¶ Civili. Adde idẽ i testamẽtis ita Bal. i. l. cum antiquitas. C. de vsufr. ⁊ i rub. C. si cer. pet. ⁊ facit ad. q. de q̃ h̃ p. d. Flo. Frã. cur.

b ¶ Ũdõ per vnũ locũ. adde ꝙ hãc decisionẽ Pau. refert ⁊ seqt̃ do. me⁹ sozi in cõsi. cxlj. col. iiij. circa fi. J. T.

c ¶ Accessibus ⁊ egressib⁹. de hac clausula qd operetur. per Bar. Flo. ⁊ ibi Alex. de imo. in apostillis i. l. binas edes. ff. ti. j. ⁊ per Cepo. late i tractatu de servitu. vrb. pdi. cxxviij. Fran. cur.

d ¶ Licet sec⁹ sit. Adde Dy. in. l. actum legitime. ex̃ de re. iur. li. vj. Cy. i. l. si gaudẽtius. C. de Zhen. ẽp. ⁊ vide Bart. ⁊ docto. in. d. §. si placet. Cur.

e ¶ Propo significatu. Et ꝙ vba ĩproprient᷑ in ꝯctib⁹ vt debuiãt mẽti ⁊ etiã scõm subiectam materiã de primo dic vt per Alexã. de imo. in cõsi. xxij. col. ij. in pn. in. j. volu. ⁊ scdo per eũdem in consi. lxxxvj. col. ij. vs. nec obstat vbũ. eo. volu. ⁊ adde ea q̃ ponit idem Alex. i ꝯs. xj. col. ij. in pn. i. ij. vol. de vno vbo apposito i ꝯctu. qđ põt itelligi ꝓpe ⁊ iproprie. qd in statutis ꝙ ipropriẽt᷑ p Alexã. plene i ꝯsi. lxxx. col. iiij. i. j. vol. ⁊ etiã in libellis i cõsi. cxxj. colũ. v. versi. nõ obstat. idẽ in iuramẽto per Bar. ⁊ doc. in. l. sed ⁊ si possessori. §. itẽ si iuravero. ff. de iureiurã. ⁊ ibi. ⁊ ꝙ in libello iproprĩatur. ⁊ per eundẽ Pau. de ca. i. l. j. C. de vsufru. ⁊ in cõsi. vij. inci. circa primuz videt᷑ dicendũ in scdo dubio. Cur.

ex principio.l.altera.in ver.vel ideo.⁊ ista est melior ꝙ prima.
2 ¶ † Item in ver.nemo ꝓbat secūdam rōnem.⁊ vltimo.in ver. item extendit id qđ dixerat in principio.de serui.rusti.predio. ad seruitutes vrbanorum. nam ⁊ ille reperiuntur habere interdum causam discontinuam ⁊ est seruitus haustus aque de vna domo ad alteram in qua requiritur factū hominis haurientis.cōmuniter tamen seruitutes vrbane dicuntur habere causam continuam vt altius non tollendi vel oneris ferendi vel tigni immittendi vel quasi continuam vt stillicidij.sed rustice econuerso plurimum sunt discōtinue vt seruitus itineris actus vie ideoq̃ de illis premisit vel pecoris pascendi ⁊ arene fodiende ⁊ calcis coquende in quibus requiritur factū hominis ad continuum vsq̃ ⁊c. ¶ †
3 In text.ibi etiam si corporibus accedunt.not.quia per hoc apparet ꝙ seruitutes sunt quędam qualitates prediorum quia non possunt per se stare sicut
4 nec qualitas sine subiecto.† Item nota non esse inconueniēs ꝙ incorporalia accedant corporalibus.fm Bar.ideo iurisdi-
a tio potest accedere territorio.[a] † Item propter id qđ hic dicit
5 patet intellectus ad id quod dicitur in.l.j.ꝭ.de vsufruc.lega.ꝙ seruitutes prediales non sunt in bonis nec extra bona.quia non considerantur per se cum sint potius qualitates ꝙ substātie ⁊ ideo per se non possidentur sed vna cum predio:vt.ꝭ.titu. primo.l.si edes.§.fin.in fine. ¶ In tex.ibi:incorporales tamen sunt ex quo sequitur ꝙ non possidentur ex hac ⁊ cōsequentia sequitur illatio sequens.in ver.⁊ ideo quia sine possessione nō procedit vsucapio tamen ista illatio nō videtur bona.nā istud ꝙ seruitutes sint incorporales locum habet etiam in habentibus causam continuam ⁊ tamen ille vsucapiuntur.i.prescribunt longo tempore:vt.l.ij.C.de serui.⁊ aqua.l.si quis diutur no.ꝭ.si serui.vendi.quia licet vere non possidentur dicūtur ta-
6 men quasi possideri † ⁊ ista quasi possessio tantum operatur in rebus incorporalibus quātum vera possessio in rebus corporalibus.propter hoc iurisconsultus non stat in hac ratione:sed adiungit aliam meliorem:vt in versi.ideo quia seruitutes rustice.vt plurimum habent causam discontinuam cū ad vsum ipsarum semper ⁊ cōtinue requiratur factum hominis quod non potest esse continuum.⁊ ideo quando illud factum non exercetur ista quasi possessio interrumpitur naturaliter ⁊ per consequens etiam prescriptio:vt.l.naturaliter.ꝭ.de vsucapio.cum ad ipsam perficiēdam requiratur continuata possessio.⁊ hoc est qđ dicitur tales seruitutes quasi possideri mediante natura vel facto hominis non autem animo solo per solum animum non habentur.⁊ ideo vbicunq̃ requiritur ad vsum factum hominis cum illud non possit semper esse continuum.sequitur ꝙ illa res tales seruitutes non continue possidet:sed vbi non reqritur semper factum hominis licet requirat a principio qui postea facto nature continuatur: tunc illa res dicitur cōtinuo possideri.⁊ ideo prescribit sine illud factū nature vero semper exerceat vt in seruitute aque ductus:quia postq̄ aqua deriuata est per riuum vel canale p seipsam semper fluit.⁊ vt est in seruitute tigni immittendi vel oneris ferendi: quia postq̄ semel est immissum per seipsum continuatur idem si non exerceatur semper aptum est exerceri sine facto hominis: vt in seruitute stillicidij que est super aqua ex celo cadente:quia non semper pluit:sed cum pluit per seipsam cadit ⁊ instrumenta apta sunt ad recipiendum aquam.restringitur ergo primum dictum huius.l.ad rusticas habentes causam discontinuam.per id qđ subijcitur in versi.vltimo. ¶ In gl. secunda que incipit bene sequitur ibi:sed ibi cum edificio possunt ⁊c.intellige quando iam erant constitute ⁊ acquisite edificio tuo.nam tunc prescribendo tuum edificium vel predium sicut acquiro dominium:ita ⁊ seruitutes ei acquisitas etiam si habebant causam discontinuam.⁊ ita loquitur ille.§.sed si seruitus adhuc non erat acquisita et habebat causam discontinuam tunc non acquiro eam per prescriptionem dominij nec etiam potestatem nec prescribendi tempore sicut nec tu pscri-
7 bere poteras:vt hic.† glo.ibi subaudi quasi dic istud procedit in seruitute iam constituta ⁊ in esse producta cum in ea sit dare quasi possessorem.sed si non est in esse producta : sed est in actu producendi per prescriptionem vt in seruitutibus habētibus causam cōtinuam tūc cum non sit in rerum natura anteq̃ sit completa prescriptio non potest dici ꝙ quasi possideā ius seruitutis:sed sum in quasi possessione actum acquirendi: ita subtiliter voluit Innocen.in.c.j.de causa posses.⁊ proprie. ⁊ videtur probari.ꝭ.titulo.j.l.seruitutes.que in superficie post principium ibi dum dicit possideo habendi consuetudinem. quasi dicat non ius seruitutis cum non sit adhuc in rerum natura.facit quod not.Bart.in.l.iij.§.vnde vi.ꝭ.de vi ⁊ vi arma. et in primo casu quando est in esse producta in tali iure incorporali cadit quasi possessio ciuilis et naturalis sicut in rebus

corporalibus cadit vera possessio naturalis et ciuilis.⁊ hoc voluit glos.ꝭ.quibus ex causis maio.l.ait pretor.§.item.que semper ad hoc allegatur.⁊ in.l.si plures.§.fina.de vi et vi armata.etiam per glossam ⁊ Barto.⁊ videtur text.in.l.fina.ꝭ.vti possidetis.⁊ no.idem Bar.in.l.naturaliter.in princi.de acqui. posses. ¶ In glo.magna que incipit si hec est bona ratio.recita istam glo.per quinq̃ opiniones quas per teipsum collige. ⁊ primā vsq̃ ibi:tamen.secūdam ibi vsq̃ ibi si autem.tertiam ibi : sed quomodo.quartam ibi:licet autem.quintam vsq̃ ad
8 finem. ¶ † In prima parte glo.ibi:sed certe hic plus dicit cōtinuam.quasi dicat glo.iste seruitutes habētes discontinuam bene dicuntur possideri:sed non continue.⁊ ratione primi datur interdictum possessoriū de itine.actuq̃ priua.sed nō possunt vsucapi.plus ergo requiritur ad vsucapionem:quia continua possessio vel quasi ꝙ ad interdictū possessorium.vel dic scdm ꝙ videtur intelligere Bart.in.l.j.§.j.de itine.actuq̃ pri. ꝙ nullo modo dicunt possideri ille que habent causam discōtinuam:et ꝙ illud interdictum non datur ratione quasi possessionis.sed datur ratione simplicis vsus facti.⁊ ideo non requiritur vt ille qui agit illo interdicto probet se fuisse per triginta vices sciente ⁊ patiente aduersario:sed sufficit ꝙ iuerit etiā ignorante.non sic in alijs seruitutibus que possunt quasi possideri:quia in alijs datur ratione quasi possessionis.⁊ ideo agens habet necesse probare cum agit interdicto possessorio ꝙ fuerit vsus sciente ⁊ patiente aduersario suo.als quasi possessionem habere non potest.⁊ ita intelligitur.l.penul.ꝭ.eodē. et.ꝭ.si serui.vendi.l.ij.in fine.et.l.si forte.§.sciendum.⁊.l.sicuti. §.qui queratur.⁊ in alijs iuribus incorporalibus in quibus
9 est dare quasi possessionē. ¶ † In gl.ibi:vt tamē.pro declaratione huius glo.⁊ materie videndi sunt duo articuli.primus
b in seruitutibus habētibus causam cōtinuam[b] vel quasi quot requiruntur ad hoc vt possit prescribi.nam constat ꝙ prescribi possint : vt.l.ij.C.de seruitutibus ⁊ aqua.⁊ dic ꝙ quatuor. Primo ꝙ fuerit vsus iure seruitutis:id est eo modo vt possit vti iure suo etiam inuito aduersario non iure amicitie vel familiaritatis:quia tūc nunq̄ prescribent:vt.ꝭ.quēadmodū seruitutes amit.l.si.Qualiter autem probatur ꝙ fuerit vsus iure suo seu iure seruitutis.not.plene per glo.⁊ doctores in.l.j.§.j. ꝭ.de itine.actuq̃ priua.⁊ per Inno.extra de postu.prela.c.bone.el.ij.extra de cau.posses.cum ecclesia.super verbo assuisse. Secundo requiritur ꝙ bona fide:quia credebat sibi seruitutē competere:vt no.glo.in dicta.l.si.hoc tamen verū si vult acquirere longo tēpore:sed longissimo tempore.xxx.annis poterat acquirere iure isto vel.C.etiā sine bona fide sicut dominiū.per l.sicut.C.de prescrip.xxx.annorū.ita no.Cy.in.l.ij.C.de serui.⁊ aqua.in.vj.questione.Hodie de iure cano.nullo modo potest vt.c.ij.de reg.iur.lib.vj. Tertio reqritur ꝙ fuerit vsus longo tempore.x.annis inter presentes.xx.inter absentes:vt no.hic glo.⁊.l.si quis diuturno.ꝭ.si serui.vendi.⁊ hoc si prescribit in predio priuati.sed si in predio ecclesie requirit tempus.xl.annorum sicut in prescriptione dominij.⁊ hoc vult Innoc.in.c.si diligenti.extra de prescrip.⁊ alij moderni tractant in.c.peruenit.de censi. ¶ Sed an requiratur tit.glo.hic ꝙ non.quod est verum sine dubio de titu.habito a domino predij seruiētis.si enim ab illo haberetur statim esset acquisita seruitus:⁊ sic nō esset necessaria pscriptio : vt.l.sequit.§.lana.ꝭ.de vsu.est ergo intelligendū de habito a quodam tertio.puta:ꝙ Titius tanq̄ dominus concesserit mihi seruitutem in predio tuo:⁊ ego credens ipsum dominum:quia forte possidebat.fui vsus seruitute longo tempore te patiente ⁊ sciente ratione illius concessionis isto casu loquitur dubium.⁊ gl.hic tenet ꝙ non per.l.si quis ita diuturno.vbi casus. ¶ Quidam vero dicunt ꝙ non habeo necesse probare titulum:sed bene debeo allegare vt ibi nota.glos.⁊ nisi allegem non sufficit longum tempus:sed requirit tempus cuius non extet memoria : sicut in habentibus causam discontinuā.⁊ hāc opi.videtur hic tenere Ange. contrarium expresse no.Innocē.in dicto.c.si diligenti.qđ puto verius:quia als non esset differentia inter habētes causam continuam vel non habentes.nam etiam in non habentibus si allegatur titulus sufficit tempus longum:vt in fi.istius glo. notatur.Sed contra fortiter.nam ille qui prescribit seruitutem habet contra se dispositionem iuris cōmunis : quoniam omne predium presumitur liberū nisi probetur debere seruitutem:vt.l.altius.C.eodē.ergo non solum allegatio:sed etiam probatio tituli videtur necessaria per capitulum primum.de prescrip.lib.vj.Inno.in.d.c.si diligēti.soluit hoc contrarium ꝙ non dicitur habere contra se ius commune qui prescribit seruitutem:quia ius nō prohibet quem habere seruitutem in predio alieno:sed tunc dicitur habere contra se ius commune quando vult acquirere id quod ius prohibet.puta ꝙ vnus

a ¶ Accedere territorio.Adde ꝙ est qualitas territorij ita Bal.i l.data opa.col. xvj.C.qui accu. non pos.Bart.⁊ Alexā.late i.l.j. ꝭ.d iuris.om.iu. ⁊ in.l.ptor.eo.ti. Bar.cepo.i tra. de serui.vrba.pdi.c.xij.Cur.

b ¶ Causam cōtinuam. Adde hic Abb.⁊ ibi doc.i c.de quarto.de pscri.Bar.cepo. in trac.de serui. vr.pdi.c.xx.col. v.⁊ Pe.d anch. in repeti.regule sine possessione. col.xiij.versi.no no oppo.de regu.iur.libro.vj. Fran.cur.

episcopus exerceat iurisditionem in alterius diocesi: vel archiepiscopus exerceat iura episcopalia. Breuiter nõ comprehendo quid hoc sit dicere. nam verum est ꝙ in predio alieno non prohibeor habere seruitutem volente et consentiente domino: sed eo nolente sic. eodem modo vnus episcopus vel archiepiscopus nolente alio episcopo: sed eo volẽte sic. dic ergo illud. c. loqui. in prescriptionibus currentibus contra ecclesiã vel in iuribus ecclesiasticis: secus si contra priuatũ. ⁊ ideo videtur concludendum ꝙ qui vult acquirere seruitutem in predio ecclesiastico cum habeat contra se ius cõmune: necesse habeat habere titu. saltẽ a non domino vel etiam a domino titulum inutilem: iuxta ea q̃ not. in. c. de quarta. extra de prescrip. quia si esset vtilis non esset necessaria prescriptio. Quarto requiritur ꝙ fuerit vsus sciente ⁊ patiente aduersario: vt. l. ij. C. eo. quia in hoc cõsistit quasi possessio iurium incorporalium: vt. ſ. eo. l. penul. hoc est verũ: nisi prescribens habeat tit. a quodam tertio qui tanꝗ dominus illius fundi concessit ei seruitutem cum non posset. tunc enim prescribit vtendo etiã ignorante vero domino sicut prescriberet ipsum dominum rei: vt C. de prescrip. long. tem. l. fi. ⁊ hoc voluit expresse Pe. vt dicit Cy. in. d. l. ij. in. vij. q. dum loquitur de seruitute formata. ideo in qua quis habet titulum. ⁊ videtur tex. licet ipsi non allegẽt in. l. si ego. §. j. ſ. de publi. in alternatiua que ibi ponitur dum dicit per traditionem cõstitutis vel per patientiam. nam per traditionem dicitur constituta quando habet titulum a tertio. ⁊ tunc non videtur requiri patientia domini. et dum subdit per patientiam quãdo nõ habebat titulum quo casu bene requiritur. ⁊ ista est singularis limitatio ad id quod dici solet communiter. ꝙ in iuribus incorporalibus non est dare quasi possessio. nisi per scientiam ⁊ patientiam aduersarij quod potest contingere in multis vt in pascuis et aqueductibus. et in iurisditionibus. ⁊ in iure boscandi. de quibus quotidie oriũtur lites in partibus istis. ⁊ pauci sunt qui de hoc aduertant. ⁊ communiter dicunt ꝙ non potuit prescribere qui non probauit de scientia vel patientia aduersarij. Tu autem aduerte an habeat titulũ vel nõ. quod perpetuo tene menti. ¶ † Circa secũdum articulum quando habet causam discontinuam ⁊ sic non potest prescribere: vt hic in tex. fallit in quattuor casibus quorum duos ponit hic in glo. primus quando[a] fuisset vsus tanto tempore cuius contrarij memoria non existit per. l. hoc iure. §. ductus aque. j. de aqua quoti. ⁊ esti. secũdum vnum intellectum ꝙ ibi loquitur de tabu. Est alius intellectus ꝙ loquatur de habentibus causam continuam: vt in aqueductu. tamẽ nõ poterat prescribi propter aliud: quia ducebatur aqua publica deputata ad publicum vsum in qua non cadit seruitus: nec potest sine licẽtia principis trahi: vt. l. quominus. j. de flu. tamen si fuit vsus tanto tempore cuius initij in contrarium memoria non existit acquirit illud ius: tamen non est proprie prescriptio nec acquirit ex tempore: sed ex presumpta concessione que resultat lapsu tanti temporis: vt ibi patet. et sic videtur ꝙ in libello non debeat dicere se prescripsisse: sed sibi fuisse concessam. ⁊ ad probandum concessionem inducere vsum tanti temporis: al's videretur debere succumbere tanꝗ agẽs inepte: prout in simili not. in. l. si certis annis. C. de pactis. Et hoc idẽ in alijs que non possunt haberi sine concessione principis: vt in iure exigẽdi vectigalia ꝙ tanto tempore acquiritur: vt in. c. super quibusdam. §. preterea. j. de verbo. signifi. † Sed an tũc[b] requiratur scientia principis vel aduersarij. glossa in d. §. hoc iure. sentit ꝙ non. Bar. videtur sentire contrarium in l. j. §. fi. de aqua plu. ar. quod forte verius est. quomodo enim potest presumi concessio facta ab eo si ignorauit. nam vbi non potest esse veritas nec etiam fictio. ignorans autem nihil facit. Et scias ꝙ illud quod dicitur in dictis iuribus non habet locum in actibus in quorum vsu quis quotidie peccaret. nam nunꝗ acquirit etiam illo tempore tanto: vt not. in regula que cõtra ius. in mercurialibus in. c. ex frequentibus. extra de insti. Secundo fallit quando vtens allegaret se habuisse titu. ⁊ concessionem ab ipso domino: nec posset hoc probare. nam probando se fuisse vsum ipso sciente et patiente per. x. annos resultat iuris presumptione probato ti. ſm glo. istã que semper allegatur per. l. cum de in rem verso. de vsu. ⁊ hoc quidem videtur tenere cano. vt not. Inno.[c] in. d. c. si diligenti. de prescrip. Jo. an. ⁊ alij in. c. peruenit. de censibus. Barto. concordat ꝙ in his que sunt magni preiudicij procedat opi. penul. vt in acqsitione dominij vel partis eius. si ego possiderẽ rem tuã tanꝗ meam per longum tempus te sciẽte vel patiẽte vel etiã vsumfructũ eius ⁊ postea dicerem te mihi vendidisse vel concessisse non probatur iurisditio vel concessio. propter hoc facit. l. libertis. §. j. j. de ali. lega. ⁊ C. de rei vendicatione. l. nulli. Sed in his q̃ sunt parui pͥudicij vt sunt seruitutes prediales per quas qs non acquirit dominium nec partem eius: licet rem aliquãtulum incõmodet. ⁊ tunc procedit opiñ. istius glo. ⁊ pro hoc alia glo. similis. in. l. penul. C. cõmuni diui. vbi contra patientem presumitur titulus diuisionis vbi est parui preiudicij. ⁊ per. l. si filius. C. de peti. here. ⁊. l. qui aliena. §. j. j. de acq. here. Ange. tenet opinionẽ Pe. simpliciter. nec obstat gl. in. l. penul. quia ibi resultat presumptio que est contra illum qui tenetur diuidere. nos loquimur de illo qui non tenebitur concedere. ⁊ forte ista opi. verior est de iure: al's ad quid oportet recurrere ad vsum tanti temporis cuius contrarij memoria non existit. nam etiã ex illo vsu resultat presumptio tituli: vt. ſ. dixi. nisi dicam⁹ ꝙ illud tempus est necessarium quando aduersarius ignorat. si autem scit ⁊ patitur sufficit longum tempus. ⁊ hoc modo necesse esset saluare istam opi. quã cõmuniter videntur doct. legiste. ⁊ cano. tenere. Sed qd si nõ allego titulũ ab aduersario a quodam tertio. ⁊ ad eius probationẽ induco tempus longũ. dico hoc non sufficere: q2 scientia ⁊ patientia domini non facit resultare presumptionem in facto alieno: sed in proprio. ¶ Est ⁊ alius casus fallentie[d] quando quis probauerit verũ titulũ habere a tertio. nã tũc videtur ꝙ seruitus etiam habens cãm discõtinuam acquiratur longo tempore per. l. fi. in fi. C. de pscri. longi tempo. ⁊ per. d. l. si ego. §. j. de publi. in fi. dũ dicit iter rusticorũ quod est singulare. debet ergo ista. l. intelligi quãdo nõ habeat titulũ a tertio: tamen debet probari vere: vt dixi: quia vsus longi temporis non posset operari duo specialia: scꝫ ꝙ faceret presumi titulũ. ⁊ vltra hoc ꝙ sufficeret longũ tempus cũ tali titulo presumpto a secũdo eius qd notatur in. l. j. C. de dotis promissio. ¶ Ultimo est quartus casus fallẽtie. nam ⁊ pdicta procedunt in seruitutibus predialibus que debentur ipsi rei non persone. ⁊ sic ipsa res dicitur possidere quãdo habet causam continuam: vt. j. queãdmo. serui. amit. l. qui fundum. sed si habent discõtinuam non potest dici ꝙ res possideat. nam per actũ non: quia non est continuus. nec per animum cũ res non habeat animum: sed si loquimur in itineribus vel seruitutib⁹ personalibus que debentur persone vt vsus: vsusfructus. iurisditio ⁊ similia. licet ad eorum vsum requiratur factũ hominis non dicuntur habere causam discontinuam: quia possunt possideri animo q continuus esse potest. licet actus sint discõtinui. ideo prescribuntur longo tempore. titulo tamen mediãte: quia habet similitudinem cũ dominio: qd longo tempore nõ prescribitur sine titulo. ⁊ de hoc est casus in. d. l. fi. circa fi. de prescrip. lon. tem. ⁊ in. d. l. si ego. §. j. ⁊ per Bar. in. l. iusto. §. nõ mutat. j. de vsucap. sine ti. vero prescriberentur longissimo tempore: vt no. Cy. in. d. l. ij. in. vj. q. sed seruitutes prediales ideo nõ requirunt tit. in prescriptione longi temporis: quia non sunt dominiũ nec pars eius.

a ¶ Primus qñ. adde ad hãc fal. Flo. hic. i fi. col. Abb. in. c. de qrta. de pscri. ⁊ ibi Fely. i. xiiij. col. ⁊ p Lepo. i trac. de serui. vr. p. c. xx. col. v. ⁊. c. xxiiij. ⁊ Frã. de are. in cõsi. cv. col. fi. in pn. Frã. cur.

b ¶ Sed an tunc. Adde Alexã. de imo. in consi. vj. col. ij. in. j. vol. ⁊ Fely. i. d. c. de qrta. col. pe. ⁊ Lepo. in loco. ſ. allegato. Frã. cur.

c ¶ Ut no. Inno. adde ꝙ hãc eandẽ opi. vt cõiter tz Anto. de but. in. c. puenit. col. xj. de censi. ⁊ ibi Abb. i fi. Abb. i. d. c. si diligẽti. col. v. Flo. hic. ⁊ Ange. are. in. §. eq. insti. de acti. Barto. Fulgos. ⁊ Flo. in. d. l. cũ de in rẽ verso. ⁊ imo. in. l. j. §. fi. j. d aqua plu. arc. ⁊ Bar. i sua disputatione. inci. mulier habens. p Alex. de imo. in. l. si certis annis. ⁊ ibi concordantes posui. C. de pactꝫ. de quo etiã. p ipm i cõs. xxix. per totum in. v. vol. posuit Lepo. in. d. trac. c. xx. ⁊. c. xxiiij. et late Fely. in. c. de quarta. col. xiiij. de pscri. ⁊ ibi dicit hanc esse cõmunẽ opi. canonistarũ ⁊ legistarũ. Cur.

d ¶ Casus fallentie. Adde ꝙ hãc fallẽtiam sequitur Fely. i. d. c. de qrta. colũ. pe. de pscrip. Frã. cur.

☞ Possum acqrere seruitutem in loco in quo nõ habeo dominiũ si habeo ius in eo. ⁊ quando hoc procedat.
Seruitus ad sepulchrũ est pͥuati iuris. ⁊ de ea potest disponi vt de seruitute priuati.

Seruitus itineris.

† Potest quis habere seruitutem itineris ad sepulchrũ: licet non sit dominus proprietatis quia cum sit locus sacer in nullius bonis est. h. d. ſm gl. quia satis est quod habeat ius sepeliendi. † ⁊ sic nota ꝙ possum acquirere seruitutem in loco in quo nõ habeo dominiũ si habeo ius in eo. Sed contra quia vsufructuarius non potest acquirere: vt. l. sed ⁊ si quid. §. sed nec seruitutem. de vsufru. ⁊ tamen habet ius in eo. Solu. dic ꝙ hic intelligitur quando non habeo proprietatem in loco nec etiam aliquis priuatus habet quia est locus religiosus vel publicus habeo tamẽ aliquod ius in eo. secus si alius haberet proprietatem vt in contrario: sed etiam tunc possum quando ius meũ esset vtile dominiũ: licet non directum: vt. ſ. eo. l. iij. ¶ † In tex. ibi manet. pone exemplum vt cõgruat hoc verbum ꝙ acquisiui seruitutem itineris ad monumentum qd est locus priuatus nõdum effectus religiosus. quia nullus est adhuc sepultus. ⁊ sic potui acquirere postea ibi sepeliui. Et sic desijt esse in dominio meo. dicitur hic quod non extinguitur seruitus: sed manet mea: ⁊ ideo possum eam remittere. videtur tamen quod si remaneret: non tamen esset mea: sicut nec locus: sed esset publici iuris. ⁊ sic non posset eam remittere. Cõtrarium est: nam ⁊ ius sepeliendi ibidem nõ est publici iuris: sed mei priuati. item postꝗ effectus est religiosus possum acquirere: vt in fine.

☞ Flumen publicũ interueniẽs inter prediũ tuum ⁊ meum an impediat seruitutem constitui.
Si in seruitute aqueductus fieret aliqd p qd locus pub. occuparetur non potest fieri sine licentia principis.
Si locus sacer est medius seruitus itineris cõstitui non põt.
An per loca sacra liceat transire.

Publico loco.

1 **Publico loco.** † Locus medius impediens cõmoduz servitutis pvenire de vno loco ad aliũ impedit servitutem ɔstitui.h.d.Bar.vide plene per eũ de hoc articulo in.l.si prius.§.fi.j.ɗ aqua pluuia arcen.ꝛ adde.j.cõmunia predio.l.in tradendis.§.interpositis.
2 ¶ † In text.ibi publico loco puta via vel platea.sed si flu.pu. interueniat inter prediũ tuũ ꝛ meũ an impediat servitutẽ constitui:dic vt.l.fi.j.ti.j. ¶ † In text.ibi haustus servi.supple vel
3 vie itineris.quia per istas servitutes nihil fit in publico ꝑ qɗ occupetur.cuilibet enim licet transire per viã publicam:sed si in servitute aqueductus fieret aliquid per qɗ locus publicus occuparet̃ ꝛ hoc fieri non põt sine licentia principis.sed si medius est locus sacer tunc etiam servitus itineris constitui non
a potest:vt in fine.ꝛ sic videtur quod per loca[a] sacra non sit licitum transire:sed verum est non semper in omni tempore:sed certis horis sicut videmus in ecclesijs q̃ aliquando stant apte aliquando clause.ꝛ sic nota qɗ licet tunc privatis eas aperire ꝛ transire ꝛ ita colligitur hic.
2 ☞ Si vendo tibi domũ cũ pacto ꝙ ibi non exerceas talẽ artem quando valeat ꝛ quando non.
3 Cõuentio ꝙ non possis facere fenestram in tuo pariete ꝑ quã possis inspicere in curte mea valet si mea interest.
4 Si aqua caderet in curte tua ꝛ per se flueret ad curtem meam licitum est mihi in curte mea aliquid facere per quod impediatur cursus ꝛ fluxus ꝛ remaneat in tua dummodo nihil tangam de tuo.

1 **Quoties nec.** † Non potest imponi servitus ɗ eo quod fundus vtilitatem non recepit.hoc dicit.Sed nec valet pactũ de eo qɗ vtilitatem paciscentis non cõcernit vt probat̃ hic ꝛ in.l.nemo.š.de pactis.hoc tamen verum quãdo continet non fieri:sed quando continet fieri vt aliquid possim facere in tuo licet illud nõ sit mihi vtile valet ꝛ ita loquitur.l. si fundo.j.eo.de qua glo.opponit ꝛ ista est melior solu.ꝙ illa
2 quã ponit gl.quia per hoc aliud apud me consequor. ¶ † In tex.ibi aliter atꝗ.Facit ad questionẽ si vendo tibi domum cũ pacto ꝙ ibi nõ possis exercere talem artem si ex hoc cõsequor vtilitatem:quia in domo mihi remanente exercebam eandem artẽ valeat pactum alias secus.istam questionẽ tangit Bart.
3 in.l.venditor.j.cõmunia prediorum. † Vel pone qɗ cõuenisti mecũ vt possis facere fenestram in tuo pariete per quã possis inspicere in curte mea vel in camera ꝙ ista conuentio valeat si mea interest propter honestatẽ:quia non possem libere vti domo mea cũ homines nolint ab omnib[9] videri.ꝛ iste casus põt contingere quotidie.sed si non interuenisset cõuentio licitum esset facere in suo dũmodo non tangeret de alieno:licet ex hoc
4 alienum icõmodetur:vt.l.altius.C.eo.ꝛ ideo † si aqua caderet in curte tua quod est licitũ ꝛ per se flueret ad curtẽ meam.licitum est mihi in curte mea aliquid facere per qɗ impediat̃ cursus ꝛ fluxus ꝛ remaneat in tua.argu.optimũ.j.ne quid in flu. pub.l.j.§.sunt qui putant.dũmodo nihil tangam de tuo.facit qɗ no.in.l.procul.j.de dãno insec.

1 **Servitium non ea.** † Qui debet servitutem tenetur pati nõ facere.h.d.Fallit in servitute oneris ferendi:vt.j.tit.j.l.eũ debere.secus in servitute immittendi:vt.j.si servi.ven.l.sicuti.§. j.de hac materia vide plene per Bart.i.l.ij.§.apud labeonẽ.j. de aqua plu.arcẽ.potest tamẽ bene imponi hoc onus licet nõ sit de natura servitutis:vt.j.tit.j.l.j.ibi altius tollendi.ꝛ in.ll. sequentibus.ij.ꝛ.iij.
2 ☞ Fructuario non competit vtilis confessoria pro servitute debita fundo ꝛ quare.

1 **Si qui pignori.** ¶ † Creditori ꝛ emphyteote competit vtilis confessoria pro servitute debita fundo.h.d.
2 † Fructuario non:vt in gl.ratio diuersitatis est:q2 creditor ꝛ emphyteota ratione iuris quod habent possunt vẽdicare totum fundum ergo ꝛ iura fundi:sed fructuarius non potest vendicare nisi ius suum.s.vsumfructũ qui etiam est servitus.vnde si daret̃ sibi actio ꝑ servitute debita fundo videretur quodãmodo servitus servitutis quod esse non potest vt
2 l.j.j.de vsu.lega. ¶ † In tex.ibi vtilem.ideo nõ directam:quia illa competit domino predij dominantis:vt.j.si servi.vendi. l.ij.§.j.ꝛ creditor non est dominus licet habet ius in re ꝛ ẽphyteota non videtur plene dominus cum non habeat directum dominium ꝛ hoc prout iste tex.intelligitur de confessoria que datur pro ipsa servitute.sed glossa parua hic videtur intelligere de hypothecaria per quam vendicatur ipse fundus sed tunc exponitur vtilis efficax:quia creditori competit directa hypothecaria.tamen ista expositio non placet:quia nõ potest vendicare fundum cũ sit in possessione ipsius:vt.l.j.§.hoc interdictum.j.vti possidetis.

2 ☞ Servit[9] vsusfruct[9] est diuisibilis.vsus vero indiuisibilis.
3 Servitus retinet̃ per partes.s.fundi non servitutis.
4 Iurisditio que est ius incorporale:est indiuisibilis.ꝛ quid de eius exercitio.
5 Habens castrũ cũ iurisdictione si decedat plurib[9] relictis heredibus.cum in quẽlibet eorum insolidum trãseat iurisditio que est indiuisibilis licet diuidant castrũ:debebunt cõstituere vnum qui nomine omnium iurisditionem exerceat.
Par in parem non habet imperium ibi.

1 **Viae itineris actus.** ¶ † Servit[9] ꝑdialis ẽ ius indiuisibile ꝛ ideo si stipulator vel promissor servi. decedat pluribus heredibus relictis ante constitutam servitutem transit actio pro servitute cõstituenda contra
2 quẽlibet insolidum tam actiue ꝙ passiue.h.d. † Secus in servitute vsusfructus.illa enim est diuisibilis.vt.l.j.§.si vsusfructus.j.ad le.falci.servitus vero vsus bene est indiuisibilis vt.l.
3 vsus pars.š.de vsu ꝛ habita. ¶ † Oppono contra primum dictum de.l.vt pomũ.§.fi.vbi dicitur ꝙ servitus retinetur per partes.Solutio.expone vt ibi dixi:quia non intelligitur per partes ipsius servitutis:sed per partes fundi. ¶ Item opponitur de.l.pro parte.š.eo.per quam videtur ꝙ extinguatur stipulatio si decedat stipulator ante servitutem constitutã.Sol. vt ibi dixi.ꝛ hec est gl.quia hic loquitur in alienatione que fit titulo vniuersali ibi autem singulari tamen limita:vt ibi dixi. licet glo.hic videatur cõtradicere:quia vult ꝙ quando titulo singulari non possit cedi.quia non erat constituta certe si esset constituta non esset necessaria cessio:quia transiret vna cum dominio:vt.l.via.§.si fundus.j.titu.ij.sed quando non est cõstituta tunc in singularem successorem in quem transit dominium rei potest fieri cessio eo contextu quo dominium transfertur de actione ꝑsonali competente pro servitute constituenda:nec video qd repugnet:sed si ex interuallo secus:quia iam esset extincta actio vt ibi.nec etiam potest fieri cessio in illũ in quem non transiret dominium rei:quia nõ esset capax huius servitutis cum veniat constituenda illi rei. ¶ Item extra glo. opponitur.quod extinguatur si stipulator decedat pluribus heredibus relictis:quia nullus eorum potest acquirere servitutem sine altero:vt.j.tit.ij.l.si vnus.Solu.vt.j.de verborum obliga.l.ij.§.ex his.ver.ex quo.vbi iurisconsultus soluit hoc contrarium. ¶ † Item oppo.quia per hoc deterioratur cõditio predij servientis nam cum defunctus tãtum posset trãsire nec poterunt plures heredes.Solu.imputet sibi qui servitutem promisit vel cõstituit:quia hoc euenire posse prospicere ꝛ debuit. ¶ Item oppo.ꝙ fiat diuisio inter heredem:vt.j.titu. ij.l.si partem fundi.in titu.Solu.ipsum ius servitutis non diuiditur vt hic nec etiam cõmoditas si in ea nõ cadit diuisio vt in servitute itineris:quia nullus potest ire pro parte.sed si caderet diuisio in commoditate vel in servitute aqueductus illa bene posset diuidi vt in contrario.l.lucio.j.de aqua quotidi.ꝛ
4 esti. ¶ † Ultimo facit ista.l.ꝙ iurisditio que est ius incorpora-
b le sit indiuisibilis.[b] ꝛ ideo si causa delegatur pluribus quilibet habet iurisditionem insolidum licet exercitium non sit penes quemlibet insolidum:sed penes omnes simul.et hoc vult Innocẽ.in.c.prudentiam.extra de officio delega.ꝛ Guiliel.de cug.in.l.j.š.de offi.cõsu.licet Bar.in.l.in summa.j.de re iudi. videtur dicere ꝙ etiam exercitium sit penes quemlibet insolidum:quia sic vnus sine alio posset iudicare quod non est verum nisi esset clausula ꝙ si non omnes apposita:vt in dicto.c.
5 prudentiam. ¶ † Per hoc etiam apparet ꝙ si habẽs castrum cum iurisditione ꝛ decedat pluribus heredibus relictis trãsit iurisditio in quemlibet insolidum ꝛ ideo si diuidant castrum ꝛ territorium:non tamen propterea diuiditur iurisditio.ex quo sequitur ꝙ si alter postea in parte alterius delinquat nõ poterit ab illo puniri.quia par in parem non habet imperiũ, ꝛ ita consuluit Barto.vt etiam ipse dicit in.l.inter tutores.in fi.j.de admini.tuto.Guiliel.autem de cu.dicit ꝙ cum exercitiũ sit apud omnes simul debebunt constituere vnum qui nomine omnium iurisditionem exerceat:vt ipse not.in.l.j.š.de officio consulis.

2 ☞ Quando legat̃ res heredis non transit dominiũ in legatariũ sine traditione licet secus quando res testatoris.
3 Testator potest legare rẽ heredis sicut suam.licet non sic rem tertij.ꝛ qualiter istud procedat.

1 **Papinianus.** ¶ † Servitus confusa ꝑ aditionem hereditatis debet heredi reintegrari per legatarium fundi servientis.hoc dicit.Et gl.ponit casum duob[9] modis

a ¶ Per loca sacra.Adde qñ licituz sit transire per loca sacra.ꝛ etiam per agrũ alienũ dño inuito:dic vt ꝑ gl.in l.omnes leges. j.distin.ꝑ Bal.ꝛ Pau.de ca.in.l. per agruz.C.de servi.ꝛ Bart.cepo.late ĩ suo tracta.servit.rusti. predi.in rub.de fuitute itineris. ꝛ ꝑ Fely.ĩ addi. quas fecit ad ꝑncipiũ.Abb.sup decreto.col.vj.ĩ fi.ꝛ col.seq.Cur.

b ¶ Iurisditio indiuisibilis.addo.Alex.ɗ imo. in ɔsi.xxv.col.ij. circa princ.in.v. vol:ꝛ ꝙ iurisditio sit indiuisibilis adde Bal.in l.j.col.fina.C.qñ nõ petẽ.partes. ꝛ in.l.j.š.ɗ offi. ꝑsi.Bar.in cõsi. suo ꝙ icipit vtꝝ iurisditio.ꝛ frã. de aret.in consi. suo.pe.col.pe.et ibi ꝙ licet iurisditio sit indiuisibilis tamen cõmoditas seu ei[9] vsus põt diuidi.ꝛ tz Bart.i.d. consi.Cur.

⁊ q̄libet est bona positio casus. ¶ In text. ibi doli exceptione: sed si ea nō opposita tradat agere potest cōdictione incerti vt restituatur: vt. ī. de cōdi. indebi. l. sed ⁊ si me putē. §. cum inter. ⁊. ī. titu. j. l. si binarum. ¶ In glo. magna. circa prin. ibi sub cōditione subaudi vel in diē. nā etiam ante lapsum diei nō trāsit dominium in legatarium: quia est q̄dam executio q̄ nō debet fieri ante diem. ſm Bal. ⁊ est casus in. l. sempronius attalus. ī. de vsufruc. lega. ¶ † In glo. ibi nam non transit statim dominium in legatarium sine traditione: licet secus quando restat ista glo. semper allegatur ꝙ quando legatur res heredis non transit dominium in legatarium sine traditione. licet secus quando res testatoris. ita not. in. l. si heredi seruos. ī. de lega. † Contrarium tenuit glo. in. l. ij. C. cōmunia de lega. sed communiter reprobatur. pro ipsa tamē faciebat quia eodē modo potest testator legare rem heredis sicut suam licet non sic rem tertij: vt. l. vnum ex familia. §. si rē. ī. de leg. ij. sed verū est quātum ad hoc vt omnimodo legatum debeatur etiam si testator errauit credens eam esse suam non sic quando rem tertij: vt. l. cum alienam. C. de lega. sed non quantum ad translationē dominij: vt in hac glo.

Si fundo quē quis.

¶ † In alieno fundo possum acquirere seruitutē vt aliquid inde sumā licet sumptum non sit mihi alicuius vtilitatis. hoc dicit quia saltē aliquid consequor penes me. ⁊ possum habere rē que mihi nō est vtilis. ⁊ ista ratio ponitur in tex. nō sic possum acquirere vt ille in suo aliquid non faciat si ex hoc non facto vtilitatē nō cōsequor: vt. s̄. eo. l. quoties.

a ¶ Pontem de vna. Adde bar. in. l. quominus. ī. d flumi. q. xiij. Bar. ī. l. de qb⁹. col. pe. s̄. de legi. ⁊ Bar. cepo. veronēsem in tracta. d serui. rust. predi. tit. de via. q. xij. Cur.

2 ☞ In incorporalibus nō est dare aliam quasi possessionem nisi vsum cum sciētia ⁊ patientia aduersarij.
3 Sciētia ⁊ patientia domini etiam cum vsu quando non sufficiat vt seruitus dicatur acquisita.
4 Interdicta possessoria pro quibus seruitutibus possint competere.

Quoties via.

¶ † Qui tenetur constituere seruitutem loco traditionis que vere non cadit in iuribus incorporalibus debet pati illum vti ⁊ etiam cauere de nō impediendo ipsum vti. Et ex his duobus resultat quasi traditio ex qua etiam resultat quasi possessio ⁊ etiam seruitutis constitutio pro qua quasi possessione etiam īterdicta possessoria ꝓdita sunt sicut pro vera possessione rerum corporalium hoc dicit notabiliter. † ⁊ semper quod in corporalibus non est dare aliam quasi possessionem nisi vsum cum scientia ⁊ patientia aduersarij. ¶ In tex. ibi emeretur. ⁊ sic venditor tenebatur ad tradendum seruitutem. est ergo q̄stio qualiter dicatur tradere. ⁊ labeo dixit ꝙ cauendo de non impediendo ipsum emptorem vti. nec est dare aliam traditionem. iurisconsultus autor legis dicit ꝙ imo est dare aliam: scilꝫ vsum seruitutis cum patientia aduersarij non ergo censeretur tradita eoipso ꝙ cauit de non impediendo ⁊ per consequēs nec ex tunc dicitur cōstituta nec acquisita quasi possessio sed tūc demum cū emptor inceperit vti non tamē negatur cum etiam dicta cautio requiratur: quia patientia non potest perfecte prestari vno momēto cum habeat tractum successiuum vnde loco perfecte patiētie prestatur cautio: vt. l. earum. ī. si serui. vendi. † In text. ibi pro traditione ex qua etiā acquiritur ipsa seruitus statim ꝙ inceperit vti. quia precedebat titu. venditionis facte a domino sicut cum videtur res corporalis: vt. l. quedam mulier. s̄. de rei vendi. sed si non precederet ti. habitus a domino tunc sciētia ⁊ patiētia domini etiam cum vsu nō faceret statim acquiri seruitutē. sed lapso tempore ꝑscriptionis: vt. l. si quis diuturno. ī. si seruitus ven. Item si precederet. non tamen habitus a domino: sed a quodā tertio. tunc tamen non requirit̄ sciētia ⁊ patiētia domini: vt. s̄. eo. l. seruitutes. ſm Pe. ¶ † In glo. ibi itē datur interdictū vti pos. hoc qn̄ seruitus habebat causam cōtinuam vel quasi alias solum datur interdictum de itinere actuq̄ priua. vel de aqua quo. ⁊ esti. sed an datur interdictum vnde vi saltem vtile. dic vt no. in. l. iij. §. vnde vi. ī. de vi ⁊ vi ar. ⁊ aliquando datur conditio ex. c. querelam. extra de elec. sed in annuis prestan. dic vt ibi no.

2 ☞ Immitti dicitur: quādo immissum quiescit in meo ⁊ etiā in tuo. ⁊ tunc si hoc facio sine tua voluntate: ⁊ vltra debitā seruitutē potes propria autoritate destruere.
3 Protegi dicitur quando totum quiescit in meo ⁊ tota continuatio: tamē si progreditur supra tuum. non tamē ipsum tangit ⁊ qualiter tunc ages.
4 Sicut non possum occupare solum pub. aliquid in eo faciēdo sine licentia principis: ita nec celum quod est supra publicum vel priuatum.
5 Si habeo domū ex vtraq̄ parte vie publice: non possum facere pontē de vna ad alteram.

Si intercedat.

¶ † Solum publicum qđ est in medio non impedit constitui seruitutē itineris: sed seruitutē immittendi ⁊ protegēdi sic. h. d. ¶ † In tex. ibi sed immittendi protegendiq̄ dic dicit̄ īmitti quādo īmissum q̄escit in meo ⁊ etiam in tuo ⁊ tunc si hoc facio sine tua volūtate ⁊ citra debitam seruitutem propria autoritate potest destruere. † Sed protegi dicitur quando totū quiescit in meo ⁊ tota continuatio tamen protegitur supra tuum non tamen ipsum tangit. Et tūc non potes propria autoritate protēdere: sed agere potes negatoria mihi ius non esse tale protectū habere: quia tuū debet esse liberum vsq̄ ad celum ⁊ de his duobus habes tex. in. l. j. quem ad. §. j. ī. ad legē aquil. ⁊ in. l. ij. §. cū q̄dam velū. ī. ne quid in loco publico. ¶ † In text. ibi quia solū. no. ꝙ sicut non possum occupare solum pub. aliquid in eo faciendo sine licētia principis: vt. s̄. eo. l. seruitutes. §. publico. ita nec celum quod est supra publicum. idem si esset supra priuatū quia debet esse liberum vsq̄ ad celum cuiuscūq̄ sit. l. altius. C. eo. † Et sic est hic casus ꝙ si habeo domum ex vtraq̄ parte vie publice nō possum facere pontem de vnaᵃ ad alteram. de quo vide tex. cum glo. in. l. ij. §. tractandum. ī. ne quid in loco publi. ⁊. s̄. in. l. fi. ī. de flumi. ⁊ vide qđ no. in Specu. de cau. pos. ⁊ proprie. §. nunc dicendum. versi. item queritur. ⁊ in. l. s̄. iter. ī. de aqua pluuia. in prin.

Si vsusfructus sit.

¶ † Confessoria debet intentari contra proprietarium non contra vsufructuarium. h. d. glo. dicit hoc verum quando proprietarius impedit et vsufructuarius non. tu dic ꝙ si vult intentare confessoriam ad finem ꝙ declaretur seruitutem sibi competere ⁊ faciet preiudicium proprietario debet agere contra proprietarium. sed si ad finem vt quis cesset a turbatione debet agere contra turbantem. Sed cōtra in primo casu ꝙ possit agi contra vsufructuarium quia cēsetur procurator proprietarij. vt. l. j. in fi. ī. quēadmo. serui. amit. so. verū est vt prosit proprietario non vt noceat. vel dic vt agere possit proprietario ⁊ aliquid faciat in eius vtilitatem non vt conueniatur ad dānū. simile not. in. l. loci corpus. §. si fundus. ī. si serui. ven. in tex. ⁊ glo. ⁊ ad id quod dixi de ponte vide glo. C. que sit lon. consue. super rubrica. in fine que dicit ꝙ de consuetudine illud non seruatur ⁊ ꝙ libelli querimoniarū nūq̄ fuerunt admissi.

¶ De seruitutibus vrbanorū prediorum. Rubrica.

2 ☞ Libertas interdū appellat̄ seruitus propter aliquā similitudinem quā habet cū seruitute.
Seruitus interdū appellatur libertas.
3 Iura prediorū non solū sunt seruitutes: sed etiā libertates.
4 Interdū interest mea habere domū non nimis delectabilem ad euitandū sumptus.
5 Stillicidium meū non possum deriuare supra tuū sine impositione seruitutis.
6 Seruitus imponi potest: vt dn̄s predij seruientis aliq̄d faciat licet regulariter teneatur solū ad patientiam.
7 Non possum proijcere aquam de domo mea in curtem tuam sine debita seruitute: nec facere protectum quod protendatur supra tuum.

Vrbanorū prediorꝫ.

¶ † In tex. ibi altius tollendi: id est vt tenearis altius tollere ⁊ officere luminib⁹ domus mee ꝙ potest esse mihi vtile: vt in glossa magna circa finem. vel vt non possis tollere nec officere: vt sequit̄. ꝓ autem tollere possis non tamen tenearis ad tollendū vel non tollendū hoc non est seruitus: sed potius libertas. vt. C. de ser. l. altius. ſm Odofre. ⁊ per hoc tollit̄ tota glo. magna que super hoc laborat. ¶ † No. tamen ex gl. ꝙ interdū libertas appellatur seruitus propter aliquā similitudinem quā habet cū seruitute sic contra interdū seruitus appellat̄ libertas vt no. in aut. de here. ⁊ falci. per glo. sicut est seruire deo. ¶ † Not. etiam ex glo. ꝙ iura prediorū non solū sunt seruitutes: sed etiam libertates ⁊ multe leges istius tit. tractāt de libertate defendenda. ¶ † Vltimo no. ex glo. ꝙ interdū interest mea habere domū non minus delectabilem ad euitandum sumptus. ¶ In tex. ibi: itē stillicidium aduertendi: id est deriuandi ad alienum tectū vel aream. Et dum subdit vel nō aduertendi. dic id est deriuatum non remouendi. vt si interest mea ꝙ stillicidiū tuū cadat supra meum vt repleatur cisterna mea: vt

5 mea: vt in glo. ¶ † No. ergo ex prima φ nõ possum meũ stillicidium deriuare supra tuũ sine impositione seruitutis. vnde potes me cõpellere ad faciẽdum aquam tecti mei deriuari ad aliũ locum puta ponẽdo canalia iuxta tectum que recipiant
6 aquam ⁊ conducant in viam publicam. † Item φ non potest imponi seruitus vt dñs predij seruientis aliquid faciat: lz regulariter teneaꝛ solum ad patientiam: vt. l. quoties. in fi. š. eo.
7 ¶ † In text. ibi: deniq̃ proijciendi protegendiq̃. nota φ non possum proijcere aquã de domo mea in curtẽ tuam sine debita seruitute. facit. l. sicuti. §. aristo. ff. serui. ven. nec facere protectum: id est aliquam contignationem que protendatur supra tuum. licet tota requiescat in meo sine debita seruitute. dic vt dixi in. l. precedenti.

2 ☞ Negatiua plus importat quam affirmatiua.

1 **Luminũ seruitute.** † Seruitus luminũ i minus se habet φ̃ seruitus ne luminib⁹ officiaꝛ. h. d. declara quia in primo casu qui dz seruitutẽ põt altius edificare dũmodo reseruet tñ lumẽ φ sufficiat mihi: sed in scđo casu nõ potest aliquid facere p qđ de lumine φ habeo aliquid diminuaꝛ posito φ habeam vltra φ̃ expediat. ¶ Itẽ ista scđa in minus se habet φ̃ seruitus ne officiatur ꝓspectui de qua loquitur. l. p̃cedens. quia in plus se habet prospectus φ̃ lumẽ vt in ea. l. inter seruitutes. cum. l. seq. si ergo habeo plures fenestras in parietibus meis ⁊ p vnam tñ lumẽ habeo φ sufficit si constituisti seruitutẽ luminũ potes nihilominus edificare ⁊ auferre lumina aliarum ⁊ reseruare vnã que sufficiat non sic serui. debeat altius non tollendi. vel ne officias lumi-
2 nibus domus mee. nullam enim earum claudere potes. † Et sic nota φ plus importat negatiua φ̃ affirmatiua. facit φ no. glo. in. l. hoc genus. de condi. ⁊ demon. in fi. glo.

2 ☞ Seruitutes p̄diales dicunꝛ aliqualiter incõmodare p̄diũ seruiẽs non multum preiudicare.
3 Licet patiaris me vti seruitute in fundo tuo. nõ videris tamẽ consentire ⁊ ad quid p̄iudicat hec patientia.
4 Si promittis φ talis consentiat vel ratũ habeat. intelligitur ita ⁊ taliter φ valeat de iure.
5 Qđ inspiciaꝛ potius factũ φ̃ illud qđ disponit iuris rigor.

1 **Inuitum autem.** ¶ † In preiudicialibus etiam si sunt modici p̄iudicij inuitus dicitur qui expresse
2 non consentit. h. d. qđ no. † Nam quando sunt magni preiudicij clarum est: vt. l. qui vas. §. vetare. ff. de furtis. ⁊. l. filiusfami. §. inuiti. š. de procura. sed ista probatur φ etiam in his que sunt parui preiudicij: quia seruitutes prediales dicũtur aliqualiter incommodare predium seruiens non multum preiudicare: vt not. Barto. in. l. cum de in rem verso. ff. de vsu.
3 ¶ † In tex. ibi eum supple tñ. ¶ † In tex. ibi qui non consentit. s. expresse: licet ergo patiaris me vti seruitute in fundo tuo non videris cõsentire: quia tunc statim mihi esset acquisita seruitus: bene tamẽ preiudicat hec patiẽtia vt statim videar acquirere quasi possessionẽ illius seruitutis si habebat causam continuam vel quasi. ⁊ illa quasi possessio sufficit mihi ad prescribẽdum si continuas in dicta patientia. ¶ In text. ibi inuitos recte dicit ait. supple etiam si expresse dicant se cõsentire: quia non habet verum consensum ⁊ lex que requirit verum consensum non habuit respectum ad factum nec ad verba que profe-
4 runtur: sed ad ius. i. φ aliter quis consentiat φ valeat. ¶ † Ex hoc no. diligẽter quia si promittis φ talis consentiat vel ratũ habeat intelligitur ita ⁊ taliter φ valeat de iure. ⁊ ideo si est talis qui non potest contrahere vel actum gerere preiudicialem sine consensu cõsanguineorum vel alia solẽnitate ex forma statuti non sufficit φ facias illum consentire non seruata dicta solẽnitate. sed debes taliter facere φ valeat. lex est singula. quã perpetuo tene menti. ⁊ in simili habes bonam glo. in. l. huius-
5 modi. ff. de lega. j. in prin. † Alibi vero dicitur φ inspicitur potius factum φ̃ illud φ disponit iuris rigor: vt. ff. de his qui. vt indi. l. eum qui. §. pro parte.

2 ☞ In prescribẽda libertate aduersus seruitutem vrbanam requiritur etiam bonafides p̄scribẽtis. ⁊ scientia ⁊ patiẽtia domini fundi dominantis fecerit ⁊ tenuerit p longum tempus actum contrarium seruituti.
3 Seruitus rustica pdiꝛ solum propter non vsum etiam si dñs fundi seruiẽtis nihil fecerit contrarium seruituti.
Idẽ in seruitute personalis vsus.
4 In actionibus ꝑsonalibus vbi currit p̄scriptio ꝑpter solam negligẽtiam non petẽtis absq̃ aliquo facto debitoris p̄scribẽtis currit p̄scriptio etiam si debitor sit malefidei: an vero mala fides noceat prescriptioni.
An valeat statutum excludens ab actione creditorẽ negligentem petere infra certum tempus.
5 Ciuitas vel alius superior si steterint p multos annos φ subditis non imposuerit grauamina q̃ poterat de iure imponere: quia nõ indiguit: non perdidit ius imponẽdi. nisi illi gesserũt se pro liberis. vide etiam. nu. 8.
Prescriptio non currit ei qui re non indiguit.
6 Si tu debes mihi seruitutem tigni immittendi licet remouerim tignum quousq̃ tamẽ est foramen apertum. videor esse in quasi possessione seruitutis: ⁊ qualiter eam perdam vel aliter retineam.
7 Si habeo molẽdinum in flumine: ⁊ supra eũ facias clusam ⁊ aliud molẽdinum propter φ me impedis qualiter longo tempore nõ pdam ius prohibẽdi si clusa tua fuit p flumẽ pluries interrupta. ⁊ destructa licet repta esset pluries.

1 **Hec autem iura.** ¶ † Seruitus vrbana propter solũ non vsum non pditur. sed requiritur vt etiã aduersarius p̄scribat libertatẽ ad quã p̄scribẽdam requiritur factum eius recte cõtrarium seruituti. secus si non recte contrariũ. h. d. cũ. l. seq. ⁊ est bona. l. ⁊ semp allegaꝛ: quia est prin-
2 cipalis ⁊ magistra ⁊ in hoc articulo † requiritur etiã aliud in p̄scribẽda liber. bona fides p̄scribẽtis: vt no. glo. š. eo. l. j. ⁊. l. fi.
3 ff. queadmo. serui. amit. † Itẽ φ sciẽte ⁊ patiẽte domino fundi dominantis fecerit ⁊ tenuerit p longum tẽpus actum ɔtrariũ seruituti: vt. l. ⁊ si forte. §. j. in fi. ff. si ser. vẽdi. sed seruitus rustica pditur solum propter non vsum etiam si dominus fundi seruiẽtis nihil fecerit cõtrariũ seruituti: vt. l. sequitur. §. si viam. ff. d vsuca. ⁊ idẽ in serui. ꝑsonalis vsus vel vsusfru. vt. l. sicut. C. de serui. ⁊ ideo quia non requiritur factũ eius nec φ p̄scribat libertatẽ etiam si sit malefidei: quia facit suum fundum debere seruitutẽ nihilominus p nõ vsum aduersarij recuperat libertatẽ non sic in seruitute vrbana quia requiritur bona fides vt
4 dixi ⁊ sic φ credat suum fundum non debere seruitutẽ. ¶ † Et propter hoc Bart. in illo. §. si viam. dixit vnũ vbum mirabile φ in actionibus ꝑsonalibus vbi currit p̄scriptio propter solã negligẽtiam non petẽtis absq̃ aliquo facto debitoris p̄scribẽtis currit p̄scriptio etiã si debitor sit malefidei quia sciat se debitorẽ ⁊ etiam de iure cano. ⁊ ita limitat. c. ij. de regu. iur. li. vj.
a Cõmuniter tamẽ tenetur cõtrarium[a] maxime p cano. sed sua opiñ. posset defendi si statutum diceret φ si creditor non petat ĩfra certum tẽpus cadat ab actione. ⁊ sic dirigat verba in ipm creditorẽ sicut dicunt iura φ qui non vtitur seruitute rustica vel ꝑsonali p longum tẽpus pdit causam. Sed si dicit φ debitor prescribat contra creditorẽ non petentẽ. tunc quia dirigit verba in ipsum p̄scribentẽ si est malefidei nunφ̃ poterit p̄scribere. ⁊ ita loquatur alia opi. quam tenet Joan. and. in. c. fin. de
5 excep. lib. vj. ¶ † In tex. ibi ⁊ ego p statutum tẽpus. scilz longum. scz. x. vel. xx. annorum. ⁊ nota hic singulariter φ si debes mihi seruitutem altius non tollẽdi ne auferas mihi lumina. licet obturarem omnes fenestras murando eas. ⁊ sic non vtor cõmodo seruitutis si non eleues altius. licet per mille annos sic tenerẽ eas non perdo seruitutẽ ⁊ si velles eleuare possum te prohibere: quia quousq̃ tenes parietem depressum semper videor esse in quasi possessione seruitutis licet cõmodo eius non vtar quod est mirabile. ¶ Propter quod patet φ si ciuitas vel alius superior steterint per multos annos φ subditis nõ imposuerint grauamina que poterant de iure imponere: quia non indiguit non pdidit ius imponẽdi nisi illi gesserunt se pro liberis ⁊ non pro subditis. ⁊ sic p̄scripserint libertatem. de quo vide. C. de decur. l. in filijs. ⁊ de agri. ⁊ cẽ. l. cum scimus.
6 ⁊ φ ibi not. Barto. ¶ † In fin. l. ibi si tu foramen. no. diligẽter φ si tu debes seruitutem mihi tigni immitendi licet remouerim tignum quousq̃ tamẽ foramen est apertum videor esse in quasi pos. seruitutis. ⁊ sic nunφ̃ eam perdo nisi postq̃ obturaueris foramen ⁊ tunc vero quasi possessionem: non tamẽ seruitutem nisi sic teneas per longum tempus me sciente ⁊ patiẽte ⁊ bonafide. ⁊ ita debeo esse cautus φ non permittam te obturare: quia possum prohibere ⁊ de more est φ ponam aliquod lignum vel signum in illo foramine in signum continua-
7 te possessionis. ¶ † Ultimo no. arg. in. l. sequẽ. φ si habeo molẽdinum in flumine ⁊ supra ipsum moledinum facias clusam ⁊ aliud molẽdinum propter quod me impedis quo casu possum te prohibere iuxta notata in. l. si quis ex argentarijs. §. si initium. š. de edẽdo. ⁊ in. l. quominus. ff. de flumi. si passus fui
b per longum tẽpus non propterea perdidi ius prohibendi si clusa tua[b] per flumen pluries fuit interrupta ⁊ destructa licet
8 reparata censetur interrupta prescriptio. † Et ad id φ dixi de superiore φ non pdit ius superioritatis licet non vtatur licet subditi gerant se pro liberis vide tex. cum gl. in. l. arboribus. §. de illo. de vsufru.

a ¶ Cõiter tñ teneꝛ cõtrariũ. de hoc late p Fely. in. c. fi. de p̄scrip. Alexã. in consi. xcix. in. iij. vol. ⁊ in contra. consi. clxxxviij. i. ij. volu. ⁊ in consi. lj. p totũ. in. v. volu. Cur.

b ¶ Si clusa tua. adde bal. ⁊ ang. in. l. seruitutes. š. tit. j. ⁊ Bar. cepol. in tractatu serui. vrba. c. xx. Fran. cur.

1 ☞ Ad refectionem parietis cõmunis quando socius teneať contribuere expensas.
2 Quid in habentibus molendinum cõmune in quo vnus vult ꝙ ponantur mole meliores.
3 In pariete cõi nõ põt socius facere fenestram altero inuito. Nec aliquid iuxta parietẽ apponere vel facere propter qđ reddatur deterior.

Parietẽ qui naturali.

¶ † Intellige hanc.l.ſm Mar.de fano.Bar.⁊ Ang.quando paries non indigebat refectione.quia poterit sustinere onera vtrinsꝙ socij al's posset vnus solus reijcere ⁊ alter tenetur participare expensas etiam inuitus:vt.ĵ.pro socio.l.cũ duobus.§.idem respondit ⁊.ĵ.de dam.infec.l.in parietis.cum l.seq.⁊ sic potest intelligi lex si edes.ĵ.cõi diui.quam gl.allegat pro contrario.¶ † Et ideo dicunt ibi doc.ꝙ si habemus molẽ dinum cõmune ⁊ tu vis ponere molas meliores[a] quã ibi sint si hoc est necessarium:quia potest etiam stare cum illis non teneor participare expẽsas.† adde ꝙ nec fenestram[b] facere põt socius in pariete cõmuni altero inuito vt.§.eo.l.penul.nec aliquid iuxta parietem apponere vel facere ꝑpter qđ reddatur deterior.ĵ.eo.l.quidam iberus.⁊.§.eo.l.fistulam.per totam.l.secus si non reddatur deterior vt ibi.

Cum eo qui tollẽdo.

¶ † Intellige.l.hanc qñ vicinus ex hoc ꝙ extollit altius ⁊ obscurat lumina vicini consequiť aliquã vtilitatẽ:quia licitum est facere in suo ꝙ sibi placet ⁊ si noceat alieno dummodo de alieno non tangat ⁊ in ipsum nihil imittat qñ proficiat sed si nullam vtilitatem consequatur.⁊ sic potius faceret vt alteri officeret videreť posse prohiberi p.l.j.§.deniꝙ.ĵ.de aqua plu.arcẽ.⁊ ita de facto respondi in ciuitate ista.Sed Ang.videtur hic tenere cõtrarium:qꝛ ista.l.simpliciter loquitur.⁊ ad illum §.deniꝙ.respondet ꝙ loquitur quando vtilitas ex tuo proueniebat directo in meum vt illum nõ possis mihi auferre faciẽdo in tuo nisi quando facis vt tibi proficiat:sed hic lumen non proueniebat mihi ex tuo sed de celo.Certe ista[c] responsio facit recte contra eum:quia si non habebam vtilitatẽ istam a te vel a tuo:multominus debes mihi posse auferre.arg.§.de adop.l.si arrogator.§.sed an impuberis ibi:quia hoc non in iudicio eius preterea hominem homini insidiari nephas est:vt.l.vt vim.§.de iusti.⁊ iure.nec mos gerendus est ei qui facit solum vt officiat:vt.§.de rei vendi.l.in fundo.ideo teneo primã partem tanꝙ humaniorem.

1 ☞ Non incidit in penam statuti loquentis de eo qui excecat alium:ille qui non excecauit in totum.sed aliquãtulum obscurauit visum.
2 Quod tale statutum puniens excecantem habebit etiam locũ in eo qui ita lumen impedivit ꝙ non possit quis inde videre lumen licet oculos non effoderit.
3 Statutum si permittit bãnitum impune offendi an videatur permittere occidi.
4 Statutum si permittit occidi an cẽseatur permittere ꝙ possit spoliari vel aliter offendi.
5 Heres an altius edificando possit obscurare lumina edium legatarum.⁊ nu.i.
6 Si vendo tibi fundum non teneor tibi prestare accessum per alium fundum posito ꝙ sine eo fundus venditus sit inutilis.nisi expresse hoc actum sit.
Clausula cum suis accessibus ⁊ regressibus vsꝙ in viam publicam quid operetur.
7 Eo casu quo heres teneť ꝑstare aditum vel altius non tollere an sit constituta seruitus ꝑdio legato.vt sic legatarius possit intentare confessoriam contra quẽlibet impedientem.

Binas edes.

¶ † Qui legat proprietatem vel vsumfructum domus rei sue non cẽsetur tacite grauare heredem ꝙ per aliam rem hereditariam prestat legatario cõmoditatem sine qua res legata esset omnimodo inutilis.hoc dicit in effectu vt sic econuerso cẽseatur grauare legatariũ vt prestet heredi cõmoditatẽ per rem legatam ad aliam non hereditariã sine qua illa esset inutilis:vt.ĵ.de serui.vẽdi.l.testamenti.in prin.⁊.ĵ.eo.l.fi.⁊ de hac materia vide plene p Bar.in l.j.⁊.ĵ.de serui.lega.⁊ not.quia iurisconsultus format hic tres questiones ⁊ non respondet nisi ad primam.in princ.l.sequen.qui binas ⁊ responsionem suam postea limitat in fine illius.l. ¶ In tex.ibi binas edes habeo quarum vnam tenebam altã cũ fenestra:alteram depssam ne obscurarentur lumina illius erat ergo dubium an illo tẽpore quo aliam tenui depressiorẽ videar voluisse ꝙ heres similiter teneat.constat enim qđ non habebat seruitutẽ:quia vna domus mea non potest alteri domui mee seruitutẽ debere tamen habebat quãdam similitudinem seruitutis:quia eam semper tenui depressam ne officiant luminibus alterius.seruatur ergo hic media via quia non videor mandare heredi ꝙ eam teneat illo modo quo ego tenui ⁊ ꝙ vllo modo possit altius eleuare:licet ego nunꝙ eleuauerim imo poterit etiam si aliquãtulũ offuscat lumina domus legate:vt in prin.l.sequentis.tamen non potest ex toto offuscare:vt in fi.l. ¶ † Nota ergo ex primo dicto argu.ꝙ non incidat in penam statuti loquentis de eo qui excecat alium ille qui nõ excecauit in totum sed aliquantulum obscurauit visum scđm Ange. ¶ Item ex secundo dicto nota ar.ꝙ tale statutum puniens excecantem habebit locum in eo qui ita lumen impediuit ꝙ non possit quis inde videre lumen licet oculos non effoderit ſm Bal. ¶ † No.etiã scđm vtrũꝙ arg.optimũ si statutũ permittit bãnitum impune offendi ꝙ non videatur ꝑmittere occidi.cõtrarium tamen consuluit[d] Bar.in consilio qđ incipit statuto castri plebis per rationeȝ:quia offensa diciť ille actus per quem pena imponitur:vt.l.testamento.ĵ.de manu.testa.⁊ tangitur per eũ in.l.iij.in fi.de adi.lega.⁊ per Joã.an.in addi.Specu.in titu.de consti.in.iiij.parte Spec.Ang.dicit hic vnũ verbum notabile licet non alleget predicta ꝙ si erat bannitus in persona ita ꝙ deberet mori si veniret in fortiam iudicis vel officialiũ scđm formam iuris cõmunis.⁊ procedat hec secunda opinio:quia statutum videtur facere quẽlibet priuatũ executorem in personã illius postꝙ per suos officiales nõ potest puniri:qꝛ nõ est in fortia sua vt.l.vnica.C.quando liceat cuiꝙ sine iu.vin.sed si non erat bãnitus in persona sed pro pecunia procedat prima opinio quia non est verisimile ꝙ statutum voluisset maiorem penam imponere per priuatum executorem quam per suos officiales imponeretur.ista distinctio multuȝ placet mihi:⁊ est rationabilis.† Quid autem in cõtrario si statutum permittit occidi.an censeatur permittere ꝙ possit spoliari[e] vel aliter offendi vide Barto.in.l.nec in ea.ĵ.de adulte. ¶ † In tex.ibi ⁊ an interesse potest suas edes ⁊c.scilicet ipsius heredis.⁊ ad istam non respondet.tu responde simpliciter ꝙ illas bene potest heres altius eleuare et etiam in totum offuscare lumina domus legate:quia nec debebat seruitutem nec speciẽ seruitutis vt.§.l.proxi. ¶ In tex.ibi accessum haberes ad eam rẽ.ad istam etiã non respondet sed adducit vnũ argu.ꝙ sic:quia si legasset vsumfructum vnius fundi cẽseretur etiã legasse facultatem eundi per alium fundum testatoris tamen postea iurisconsultus in.l.seq.in ver.non autem respondet ad istam rationem inꝗtum facit contra determinationem.ĵ.q.⁊ istam tertiam.q.non determinat.glo.determinat ꝙ non debet prestare accessum ⁊ ꝙ aliud sit quãdo legatur ꝑprietas aliud quando vsusfructus quia in primo casu esset maioris preiudicij istud tacitũ legatum de accessu:quia semper duraret cũ legatum proprietatis semper duret.Sed in secũdo casu extinguitur cum vsufructu.⁊ propter hoc facit tex.cum gl.in.l.sed ⁊ si quid.§.proprietatis.§.de vsufruc.in glo.super verbo contineri.doc.contrarium tenent ꝙ siue sit legata proprietas siue sit legatus vsusfructus heres tenetur prestare accessum per alium fundum hereditarium si sine hoc legatum esset inutile per istam.l.qui binas.in fine quia eadem ratio est in accessu q̃ est in altius non tollendo:⁊ quia ecõuerso legatarius tenetur prestare similiter heredi:vt dicta.l.testatrix.† Nec obstat.l.in vendendo.ĵ.de contrahen.emptio.quam glos.pro se allegat.quia loquitur in contractu qui non est ita fauorabilis sicut vltima voluntas.vnde si vendo tibi fundum nõ teneor tibi prestare accessum per alium fundum posito ꝙ sine eo fundus vẽditus sit inutilis nisi expresse fuerit dictum vt ibi.⁊ ideo notarij ponunt in instrumentis cum suis accessibus[f] ⁊ egressibus vsꝙ in viam publicam.que verba hoc important:quia licet non deberetur sibi seruitus ab alia re mea tamen si consueueram ire per illam ad rem venditam ille poterit dici accessus illius rei vendite.⁊ hoc in casu quo venditur ꝑprietas.si vero vsusfructus fateor ꝙ etiam in cõtractibus propter rationem de qua.§.quia modici preiudicij videtur actum vt debeã ꝑstare accessum:vt dicta.l.sed ⁊ si quid.Cetera vide per Barto.in dicta.l.j.ĵ.de ser.leg. ¶ † Quero eo casu quo heres teneť prestare aditum vel altius non tollere an sit constituta seruitus predio legato vt sic legatarius possit intentare confessoriam contra quẽcunꝙ impedientem.scđm.l.si quis diuturno.in fi.si serui.vendi.videtur ꝙ sic per.l.si partem.§.fi.quemad.serui.amit.docto.dicunt cõtrarium.quia ibi loquitur quando seruitus fuit expresse legata huic nomini expresse:licet fingatur tacite legata ⁊ ex tacito legato non transfertur ius seruitutis sicut nec dominium ipso iure sine traditione text.est scđm intellectum Jaco.de are.cum glo.in.l.seruum filij.in.§.fi.ĵ.de lega.⁊.l.

a ¶ Molas meliores.adđ Pe.de peru.in trac.societatũ pte.vj.col.iiij.⁊ Cepo.de seruit.vrb.c.lviij.Cur.

b ¶ Fenestrã.adđ Bal.i.l.alti⁹.C.de ſui.bar.ang.⁊ Flo.i.l.ſȝ si inter.⁊ i.l.eos.ĵ.e.⁊ Cepo.i trac.de serui.vrb.pre.c.xxxvj.in fi.Cur.

c ¶ Certe ista rñsio.Adđ ꝙ ĩ h̃ si ang.sequiť dcm̃ Pau.de ca.h.o.Alex.de imo.in cõsi.clxxiiij.col.fi.versi.ij.in terminis in.ij.vol.Cur.

d ¶ Contrariũ tñ ꝯsuluit.adde qđ hãc ptem tȝ do.Nellus đ sancto gemi.ĩ suo trac.bannitorũ in.ij.pte secũdi tẽpo.q.vij.⁊ ibi ponit rõnes ⁊ adde ꝙ dist.quã ponit h̃ Pau.referẽdo Ange.posuit ẽt Bal.in suo peculio ĩ v̓.bãnitus.Et ad hãc qõnẽ adde eũdẽ pau.in.l.in suis.ĵ.de libe.et posthu.Et Ang.in cõsi.cclxxxiiij.incip.viso themate.eũdem Pau.ĩ ꝯsi.xxxiij.⁊ in consi.cxciij.ĩ ꝑmo impressis ⁊ San.in suo ope malefi.ĩ fi.qõne.Cur.

e ¶ Possit spoliari.adde Bal.in.l.qm̃ sorores.C.de his qb⁹ vt indi.⁊ Sali.in.l.q sepulchra.C.đ sepul.vio.doc.ĩ l.in suis.ĵ.de libe.⁊ posth.ang.late ĩ tracta.malefi.in v̓.⁊ vestẽ celestrẽ.colũ.j.⁊ eũdem Pau.de ca.in cõsi.xxxv.inci.super ꝑmo quesito.in fi.Et ibi hoc ti.doc.ĩtelligũt verũ eo bãnito viuo.secus si eo mortuo ⁊ nisi incontinẽti post mortem.Cur.

f ¶ Cũ suis accessib⁹.Adde q̃ notaui.§.tit.j.ad.l.pro parte.Cur.

ga.⁊.l.emptor.§.fi.de rei ven.solum ergo legatarius h3 actionem personalem ex testamento contra heredem vt seruitutem constituat.sit ergo diligens in agendo ⁊ faciēdo cōstitui si vult ꝙ transeat in singularem successorem actiue ⁊ passiue.tene mēti perpetuo.

2 ☞ In seruitute altius non tollendi: quando dicatur quis in quasi possessione.et a quo tempore incipiat prescriptio decennij.

3 Quando recurritur ad arbitrium boni viri prout hic in seruitu.iudex debet eligere et deputare magistros in arte expertos dato iuramento: et non debet eligere vnum tm̄ si possunt haberi plures sed saltem duos.

1 **Q**Ui luminibus. †Qui debet seruitutem altius non tollendi si dirupto edificio suo vult reficere non debet excedere formam solite seu statute altitudinis si de illo constat vel de qua conuentum est.Sed si neutra constat recurritur ad arbitrium boni viri.h.d.notabiliter.Et pone casum ſm tertiam lect.glos.¶ Pro declaratione glo.oppo.de.l.cum eo.s̄.eo.⁊ de.l.altius.C.eo.vbi potest quis altius eleuare ⁊ officere luminibus vicini nisi debeat seruitutem.et hic videtur dicere contrarium:quia non dicit ꝙ seruitus non deberetur. et tamen dicit ꝙ non potest officere nec excedere formam ꝙ ista oppositio colligitur in fin. gloss. propter hoc gloss. legit tribus modis.Primo modo si volumus intelligere ꝙ non debeat seruitutem ꝙ saltem in loco illo erat statutum vel consuetudo de non eleuando vltra certam formam vel altitudinem q̄ est seruanda.ſm gloss.quam no.vel intellige quando debebat seruitutem acquisitam tanto tempore cuius cōtrarij memoria non extat glos.hoc vltimum reprehendit:quia non requiritur tantum tempus:sed sufficit decennium cum habeat causam discontinuam.dicit tamen vnum verbum notabile propter qđ semper allegatur ista gl.et alia que est in.l.j.C.de serui.⁊ aqua.

2 †Seruitus altius non tollendi que habet causam perpetuā ergo decem annis prescribitur.sed quod tamen decennium non incipit currere ab eo tempore quo vicinum volentē altius edificare prohibuit ⁊ ille destitit.nam extunc incipit esse in quasi possessione huius seruitutis in qua si stat per decennium prescribat ante vero non erat in quasi posses.quia nihil fecerat iure seruitutis.sed ī seruitutibus affirmatiuis eoipso ꝙ incipit vti aliquid faciendo constituitur in quasi pos.preterꝙ in seruitute itineris actus vel vie in quibus requiritur ꝙ iuerit per triginta dies vt si dicatur esse in quasi posses.quantum ad illud interdictum de itine.actuꝙ priua.sed ꝙtum ad prescribēdum non:vt.s̄.titu.j.l.seruitutes.si autem vicinus nō acquiesceret:sed spreta prohibitione altius eleuaret.quod potest ille nō cōstituitur in quasi posses.vt requiratur scientia ⁊ patiētia vt ea.l.ij.¶ Uel tertio pone casum vt dixi ī summario ꝙ debeat seruitutem ⁊ ꝙ fuit dirupta.nam nō propterea seruitus est extincta et si vult reedificare:licet sit dominus non debebit eandem seruitutem.et sic non potuit excedere veterem formam: vt hic.⁊.j.eo.l.seruitutes.§.si sublatum.qui declaratur per istam.l.et ista.l.per illum.¶ Et not.quia videtur ꝙ etiam si nō nocēt domui dominanti non potest excedere antiquam formam vt si domus tua erat alta per decem pedes ⁊ fenestre mee erant longe altiores: licet enim eleuares per duodecim vel quatuordecim nullum tamen damnum mihi faceres. verum adhuc videtur ꝙ non possis.quia sic te obligasti ad non eleuandum altius ꝙ̄ sint tempore obligationis licet adijceretur causa:scilicet ne luminibus domus mee officias:quia tunc primum dictū restringeretur per adiectionē cause iuxta.l.cum pater.§.dulcissimis.j.de leg.ij.vnde posses eleuare dummodo nō officias.

3 †In istis igitur dubietatibus recurritur ad arbitrium boni viri contra arbitrium id est ad magistros in arte expertos quos iudex eligere ⁊ deputare debet dato iuramento:vt.C.de fide instru.l.cōparationes.⁊ dicit Angel.ꝙ non debet eligere vnum[a] tantum si possunt plures haberi.Sed saltem duo:vt not.in autē.de nō alienan.§.quia vero leonis.

1 **E**Dificia. †Plantatio arborum non est cōtra seruitu.altius nō tollendi sed bene est cōtra seruitu.ne luminibus vel prospectui officiatur.hoc dicit.¶ In text.ibi:ac si de prospectu.supple vel luminibus.i.ne officiatur prospectui vel luminibus:vt.j.e.l.inter seruitutes.ver.quodcūꝙ igitur.

2 †Sed quid si debes mihi seruitutem altius non tollendi cum hac adiectione ne luminibus meis officiatur.Respondeo ꝙ cum illa adiectio fiat per modum accessorij reguletur a principali ⁊ intelligitur ne officiatur altius tollendo.et ideo adhuc poteris arborē ponere et viridaria: licet luminibus officias.quia non officis altius edificando.⁊ hic est tex.s̄.eo.l.quod autem.iuncta.l.precedenti.in ver.veluti si edes.Si autem opponeretur copulatiue et sic eque principaliter puta altius non tollendi ⁊ ne luminibus domus mee officias tūc essent due seruitutes. et licet nō faceres contra primam faceres contra secundam ideo possum te prohibere per istū tex.in fi.⁊ per.l.inter seruitutes ver.quodcunꝙ igitur.

2 ☞ Non debet quis se mouere ad litigādū cum alio nisi prius ipsum alloquatur.

Forma libelli contra debitorem.

3 Quando liceat facere ignem vel caminum iuxta parietem communem.

1 **Q**Uidam iberus. †Iuxta parietem cōmunem alter ex socijs non potest aliquid apponere vel facere per quod paries deterioretur vel impediatur ei⁹ refectio.secus si neutrum istorū sequatur ⁊ in stipulatione dāni infecti non venit estimatio picturarum.h.d.ista.l.⁊ etiam.l.fistulam.j.eo.que debet coniungi ⁊ legi cū ista.

2 ¶ †No.illa verba qua de re ⁊c.que semper allegātur ⁊ ex quibus communis practica inoleuit ꝙ in libellis dicitur ꝙ talis est debitor meus[a] et pluries requisitus recusauit[b] et recusat mihi soluere vel tenet rem meam iniuste ⁊ pluries requisitus recusauit restituere. nam non debet quis se mouere ad litigandū cum alio nisi ipm prius alloquatur:vt ī hac.l.vnde dicimus loquere cum ibero. et hoc est de honestate non de necessitate nisi quādo recurritur ad curiam ecclesiasticam denuntiando ſm euangelicam denūtiationem: quia tunc oportet probare de denuntiatione facta

3 proximo iuxta no.in.c.nouit.de iudi.†dicit etiam hic Ang. ꝙ si paries est ita grossus ꝙ non potest recipere detrimētum nō prohibetur alteri ex socijs facere caminum[c] ⁊ ignem iuxta parietem communem. dummodo faciat temperatum. et hoc videmus communiter fieri: quia vterꝙ ex socijs habet caminū iuxta communem parietem.⁊ de hac materia vide per Barto. in.l.si parietis.j.de dam.infec.

2 ☞ Quanto minus quis habet tanto maior sibi fit offensa si illud offuscatur.

Qui ad suam collationem habet vnum beneficium tm̄ ꝙ illud non cadat in generali impetratione expectantium.remis.

1 **I**Nter seruitutes. †Seruit⁹ ne officiatur prospectui plus continet ꝙ̄ seruitus ne officiatur luminibus:quia prospectus est nō solum ex parte superiori puta celi: sed etiam inferiori vt in terra. Lumen vero solum est ex parte celi:cum solum videatur.h.d.cum.l.seq.⁊ ſm intellectum glos.in.l.seq et hic ponendo prospectum in genere non respectu certi loci.aliter prospectus posset dici ꝙ cōtineret minus:quia potest esse solum ex parte inferiori absꝙ eo ꝙ videatur celum:sed lumen non:vt.l.sequenti.Et hoc ſm intellectum prime gloss.istius.l.sed etiam tunc quodam respectu potest dici ꝙ contineat plus:quia continet gratitudinem. et ideo nihil potest fieri per quod gratitudo aspectus diminuatur:sed lumē non concernit gratitudinem sed solum lucem:⁊ potest aliquid fieri per quod auferatur gratitudo luminis dummodo reseruetur lumē vt si impediatur aspectus solis ex quo resultat gratitudo si non diminuitur lux non dicitur fieri seruit⁹ luminis: vt.l.si arborem.versi.si tamen.ꝙ tamen limita vt ibi.

2 ¶ †Not. glo.primam partem istius.l.ꝙ quanto quis minus habet tanto maior sibi fit offensa si illud offuscatur facit ad questionem canonistarum de illo qui ad suam collationez habet vnum tm̄ beneficium ꝙ illud non cadat in generali impetratione expectantium de qua in.c.si clericis de preben.lib.vj.et per Archi. ⁊ in.c.j.de conces.preben.per glo.⁊ quod no.s̄.de offi.presi.l.illicitas.§.ne tenuis.ibi multum lumine vnico vel breui supellectili ⁊c.§.ꝙ ibi no.in glo.

2 ☞ Qui debet seruitutem luminum:non habet necesse cōseruare lumen in eadem gratitudine secus si ne officiatur prospectui nisi quo ad gratitudinem illam locus esset deputatus.

3 Illud dicitur officere ꝙ aufert non illud quod dat plus equo.

1 **S**I arborē ponat. †Arbor que impedit videri celum cōtra seruitutem luminis habetur.secus si impedit videri solem nisi sol esset multum expediens. de presidio vero edificij vel arboris non est ꝯ seruitutē luminū nisi ex quo tollatur lumen ꝙ ex reuerberatione fiebat.h.d.vsꝙ ad.§.fi. ¶ In principio.l.ibi cōtra seruitutē impositam: scꝫ ne luminibus officiatur:secus si ne altius tollatur:vt.s̄.e.l.edificio.

2 ¶ †In tex.ibi nihil contra seruitutem.nota pro eo quod dixi in.l.precedenti.ꝙ qui debet seruitutem luminum non habet necesse conseruare lumen in eadem gratitudinem. secus si ne officiatur prospectui nisi ad illam gratitudinē locus esset

[a] ¶ Unū tm̄.de h vt per doc.in.l.j.j.de ven.inspi.late p Alex.⁊ doc.i.l.j.§.fi.j. de verbo.obli.⁊ per eūdem Alex.in cōsi.cx⁰.viij.ī.ij.volu.Bar.⁊ Bald.s̄.in proe.cep.in cōsi.lxij.⁊ Ang. de are.in tra.malefi.ī §.vna alia prouisione ⁊ ibi p Ange.de are. Cur.

Sequit[c] c. decam.

[b] ¶ Recusauit. Adde Bal.in.l.nō ignorat.C.de fru.⁊ lit.expē.⁊ ī l.debitores.C.q po.in pig.habe. Cur.

[c] ¶ Caminū.Adde Bar.cepo.in trac.de serui.vr. in ti.de camino.⁊ pe.de peru.in trac.de duobus fra.pte.vj.co.iiij in fin.⁊ flo.hic q dicit hoc nō habere locū ī tuba camini ad portādum fumum. Cur.

deputatus vt in sequēti versi. ¶ In tex. ibi locus opacus quō dam ⁊c. not. hec verba ſm Ange. que possunt poni pro conuē-
3 tu scholarium. ¶ In text. ibi: sed plus equo lumen facit. † Nota ꝙ illud dicitur officere ꝙ aufert non illud quod dat plus equo.

2 ☞ Venditor domus si pollicitus est ꝙ domus vicini deberet seruitutem domui vendite qualiter teneatur.

1 **Hec lex traditionis.** † Obscura pactio interpretatur contra proferentem et ab hoc allegatur. dic. vt. l. veteribus. §. de
2 pact. ¶ † In tex. ibi vti nūc sunt vt ita sint supple ꝙ quia postea repertum est domum venditam debere seruitutem stillicidij domui vicini volebat emptor agere actione ex empto contra venditorem: quia verba obscura fecerat super hoc. et si hoc sciuisset emptor fuisset minus empturus: vt. l. j. §. j. j. de act. emp. venditor dicebat se non tacuisse imo expresse dixisse ꝑpter hec verba que dixerat stillicidia que nunc sunt vti ita sicut emptor replicat ꝙ ista erant verba generalia ⁊ ꝙ intellexerat alio modo: scilicet ꝙ domus vicini debebat seruitutem domui vendite non econuerso dicitur hic ꝙ ipse fouet ius: quia non debuit venditor ita generaliter loqui ⁊ ꝙ fit interpretatio cōtra eum: vt potius videatur pollicitus ꝙ domus vicini deberet seruitutem domui vendite q̄ econuerso. debuit enim apertius loqui. et sic tenebit ad interesse tanq̄ tacuerit omnino. sed an tenebitur facere ꝙ domus vicini debeat seruitutem domui vendite videtur ꝙ sic postq̄ censetur hoc pollicitus: cōtrarium tamen vult glo. et bene per. l. ꝙ ad seruitutem. j. de euic. nam si re vera deberetur seruitus transiret ad emptorem. sed si nō deberetur nō tenetur venditor eam acquirere nisi hoc expresse dixerit: ⁊ hoc non dixit expresse sed sub inuolucro verborū: ⁊ subijcit qd̄ interpretabitur contra eum in vno. sed vt teneatur ad interesse si domus vendita debet seruitutem alteri non etiam vt teneatur seruitutem redimere. ⁊ hec est intentio glo.

2 ☞ Ille cuius predium debet seruitutem alteri quando possit petere cautionē damni infecti a domino predij dominātis.

1 **Si fistule per quas.** † Taliter debet qs vti seruitute quod ex eius culpa predium seruiens nō ledatur alias tenebitur ad interesse. h. d. ſm vnā lectu. videlicet ꝙ edes mee debebant seruitutem tuis quā prosequitur glo. magna ſm aliam lecturam quam tāgit glo. si ser-
2 uitutem non debeant. ¶ † In tex. ibi actio mihi competit: scilicet pro damno iam illato et tui culpa et pro illo non petitur cautio damni infecti: pro futuro vero quod timetur possum petere mihi caueri de damno infecto ita intelligitur quod sequitur. dum tamen non timeatur obuenire tui culpa sed vitio loci seu parietis seruientis seu fistule. et hoc vult glo. in effectu: ⁊ sic diuersis respectibus dantur ista remedia et pro diuersis dānis. ¶ Pro declaratione glo. distingue tres casus quando p̄dium meum debet seruitutem tuo: vt si ex vsu recipio damnū vel recipere possum. aut hoc contingit sine aliqua culpa tua: et sine vitio loci solo casu fortuito vel etiam naturaliter eueniente. vt est nimia pluuia ⁊ tunc debeo patienter ferre. nec possum agere aliqua actione nec petere mihi caueri de damno infe. vt j. titu. j. l. mihi. §. seruitus. ⁊ hoc vult ista gloss. circa fi. dum opponit de illo. §. Aut contingit tui culpa. quia cum posses reficere fistulas vel aqueductum neglexisti. ⁊ si fuissent refecte dānum mihi non fuisset illatum. ⁊ tunc ago actione in factum: et hoc quando datur damnum non immediate nec directo sed occasio damni vt hic alias daretur actio. l. aquilie. Item quando deficit alia actio ordinaria ex contractu alias illa daretur non hec in factum subsidiaria: vt hec habentur in. l. qui domum. j. loca. Aut contingit damnum sine culpa tua: sed solum vitio loci vel operis: quia refecisti ⁊ quicquid pertinebat ad te diligenter fecisti. ⁊ tunc pro damno iam illato non possum agere: vt. l. damni. §. j. j. de dam. infec. pro eo quod timetur in fieri de futuro petere possum mihi caueri de damno infecto. et ita intelligitur finis istius. l. ⁊. l. fluminum. §. vitium. cum. §. seq. ⁊ preterea de dam. infec.

Seruitutes que. † In seruitutibus habentib⁹ causam continuam vel quasi statim facto opere per quod quis vtitur dicitur esse in quasi pos. ipsius seruitutis. hoc dicit. Et istud est verum in seruitute constituta: q͛ tunc cum sit dare substātiam eius est dare quasi pos. dicitur in quasi pos. serui. sed si non est constituta sed in actu constituendi vt quando prescribitur non dicitur ante prescriptionem completam esse in quasi pos. seruitutis sed actuum per quos seruitus acquiritur ſm quosdā quod refert Innocen. in. c. j. de cau. pos. ⁊ proprie. pro quibus bene facit iste text. dū dicit possideo habendi consuetudinem. Quidam tamen dicunt ꝙ etiam tūc nō est impropria locutio dicere ꝙ sit in pos. seruitutis: quia intelligitur. s. acquirere de non acquisita. ⁊ pro hoc videtur tex. in l. fi. §. fina. j. de iti. actuq; priua. dum dicit ꝙ ad hoc vt quis habeat illud edictum debet possedisse ius seruitutis. ⁊ tamen loquitur in seruitute nondum acquisita. ¶ In text. ibi in tuum: idest supra tuum: quia meum requiescit totum in meo. vnde videtur seruitus protegendi: vt. l. j. §. eo. ¶ In text. ibi possideo non per se sed mediante edificio: vt. §. eo. l. si edes. in fi. propri⁹ autem loquendo ipsum predium possidet non ego: quia debetur predio non mihi: vt. l. qui aliena. in fi. j. de nego. gest. Et adde ꝙ Azo fuit in ista opi. ꝙ etiā si seruitus est constituta ⁊ sum in quasi pos. ipsius non possum agere interdicto possessorio nisi etiam probet proprietatem ⁊ non sufficit probare quasi pos. quia non potest esse quasi possessio iuris quod nō est in rerum natura. non sic in rebus corporalibus q̄ possunt possideri etiā per illum qui non est dominus cum sit in rerum natura sed cōtra ipsum fuit pronuntiatum ꝙ competeret vtile interdictum ꝙ sic: vt plene not. Barto. in. l. iij. §. vnde vi. j. de vi ⁊ vi arma. ⁊ Specu. ponit in tit. de resti. pos. seu de cau. pos. in quarta parte Specu. ⁊ tunc responde ad contrariam rationē: vt supra dixi. ⁊ etiam Bar. ibidem respondet.

2 ☞ Limitata causa limitatum producit effectum.

1 **Si domo.** † Qui seruitutem habet potest facere ī predio seruiēte illud sine quo aliter seruitute vti nō potest. hoc dicit quod limita: vt. j. tit. j. l. quintus.
2 in fi. ¶ † Et not. fi. istius. §. ꝙ limitata causa limitatū producit effectū. facit. l. ita autē. §. j. j. de admini. tuto. ⁊. l. lucius. de fide. ⁊ l. cācellauerat. de his que in testamēto delentur.

2 ☞ Seruitus acquisita superficiei censetur acquisita solo. ⁊ ꝙ ideo nō extinguatur extincta vel destructa superficie.

1 **Si sublatum.** † Edificium diruptum ⁊ postea restitutum censetur idem quantum ad seruitutes reales licet nō q̄tum ad personales. hoc dicit re tamen vera non est idem: quod dic vt not. plene in. l. inter
2 stipulantem. §. sacram. de verbo. obliga. ¶ † Et not. hic ꝙ seruitus acquisita superficiei censetur acquisita solo. ideo non extinguitur extincta vel destructa superficie: quod dic vt dixi. §. tit. j. l. iij.

2 ☞ Potest quis facere conditionē alterius meliorē non autē deteriorem. nec etiam semper meliorem.

1 **Si seruitus stillicidij.** † Domus predij seruiētis nō potest aliquid facere ꝑ quod impediatur vsus seruitutis. h. d. principium istius. §. sed aliquid propter quod nō impediatur potest. h. d. fi. istius. l. Econuerso dominus predij dominantis non potest aliquid facere propter quod durior efficiatur. secus si fiat leuior ⁊ hoc dicit ver. si antea. ⁊ ver. stillicidiū facit. in vsi-
2 bus feu. de inuesti. de re. alie. fa. §. fi. † Et no. hic regulam ꝙ potest quis facere conditionem alterius meliorem non autem deteriorem: non tamen semper hoc est verum ꝙ possit facere meliorem: vt. l. sed ⁊ si quis. §. fi. §. de vsufruc. vbi fructuarius non potest acquirere seruitutem sed ibi est alia prohibitio: quia est dominus ⁊ acquirere non potest seruitutē nisi dominus. ff. cōmunia predio. l. proprium.

2 ☞ Quando sunt iura diuersa et inuicem non dependentia licet tollatur vnum non tollitur aliud. secus si depēderēt inuicē.
3 Repudiata hereditate ab intestato censetur repudiata ex testamento.

19 **Si domus tua.** † Ad remissionem vnius seruitutis nō sequitur remissio alterius penitus diuerse. ideo non potest quis vti remissione quatenus tenderet in preiudicium alteri⁹
2 remittentis. h. d. ⁊ semper allegatur. † ꝙ quando sunt iura diuersa ⁊ inuicem non dependentia licet tollatur vnum non tollitur aliud. facit. l. si seruitus. §. quid ergo. j. de fur. ⁊. l. si prius. in prin. de aqua plu. arcen. sed si dependerent adinuicē secus vt
3 in glo. qd̄ etiā improbatur in. l. his. §. j. j. de acqui. here. † vbi repudiata hereditate ab intestato censetur repudiata ex testō sine qua repudiatione prima stare non potest.

2 ☞ Verbum presentis temporis non porrigitur ad futura. ⁊ quando porrigatur.
3 Tantum valet generalis dispositio respectu omnium q̄tum specialis respectu quorundam.
4 Indefinita locutio equipollet vniuersali. vbicūq; est eadē ratio omnium sub diffinita comprehensorum.
5 Verba indefinite prolata qualiter cōprehendant presentia verba ⁊ futura.
Clausula non obstantibus quibuscūq; statutis vel cōsuetudinibus an tollat statuta vel cōsuetudines q̄ postea fierēt.

Si quis iura-

Si quis iurauit seruare statuta an iuramentum extẽdatur ad statuta postea facta.

6 Si aliqua cõmunitas vel dñs fecit pacem pro se ⁊ suis subditis ⁊ coherentibus extenditur ad illos qui post pacem inceperunt esse subditi: vel coherentes.

1 **Qui edificium.** †Seruitus ne luminibus officiať extenditur tam ad p̄sentia lumina q̄ ad futura si fuit hoc actum expresse vel fuit simpliciter constituta seruitus ici licet cum expressione verbi p̄sentis tẽporis. h. d. cũ. l. seq̃. vsq; ad. §. fi. ¶ †No. in prin. l. si seruitus. q̄ verbum presentis temporis non porrigitur ad futura. facit. ff. de verb. oblig. l. si a colono. ⁊ l. stipulatus. §. cũ stipulamur. fallit quãdo profertur a lege propter naturam. l. que est vt fiat super futuris. ideo verbum presentis temporis positum in. l. comprehendit futura: quia lex semper loquitur ⁊ est in viridi obseruantia: vt. l. arriani. C. de hereti. quinimo etiam verbum preteriti temporis comprehendit futura: vt. l. illicitas. in prin. C. de offi. pre. in verbo factus ⁊ in verbo extortas nisi quando lex cõtinet indulgẽtiam criminis ne detur materia delinquẽdi: vt. l. cum lex. §. de li. ⁊. l. fi. C. de aboliti. Item fallit verbo potest qđ habet tractuz de futuro: ideo prolatũ etiam de presenti comprehendit etiam futura: vt. l. si ita. ff. de lega. ij. cetera dic plenissime per Bartolum in. l. si ita. ff. de auro ⁊ argen. lega. ¶ †Item ver. q̄ si ita in ea. l. si seruitus. allegatur ad plura primo q̄ tñ valet generalis dispositio respectu omnium quantum specialis respectu quorundã. ⁊ hoc notabile gloss. prosequitur ⁊ aliquas leges in contrarium ⁊ ponit vnam solutionem quam no. ⁊ eam allegaui i. l. sed ⁊ si quis. §. questitum. si quis cau. q̄ illud quod dixi in notabili est verum regulariter ⁊ vbicũq; reperitur contrariũ non est casus specialis propter aliquam causam. si ergo reperitur contrarium standum est regule: vt. l. omnis diffinitio. ff. de regu. iur. cũ ibi not. †Secundo allegatur q̄ indefinita locutio equipollet vniuersali hoc verũ[a] vbicũq; est eadem ratio omniũ sub diffinitiua comprehensorum quod dic: vt. ff. eo. vt circa per glo. de proba. lib. vj. ⁊ ibi Joan. and. ⁊ per Bar. in. l. si pluribus. de lega. ij. †Tertio allegatur q̄ verba indefinita prolata comprehendunt presentia verba ⁊ futura[b] qualiter tamen hoc intelligatur vide per Cy. in. l. neq; modus. C. de serui. Et hoc facit ad. q. de clausula non obstantibus quibuscunq; statutis vel consuetudinibus vtrum tollat statuta vel consuetudines post ea facta vel inducta. de hoc per Bart. ⁊ Dy. in. l. si mihi et tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. Item si aliquis iurat seruare statuta an extendatur iuramentum ad statuta postea facta. de hoc p Dy. ⁊ Barto. in. l. si stipulatus. §. cum stipulamur. de verbo. oblig.

6 †Item inducitur si aliqua communitas vel dominus fecit pacem pro se ⁊ pro suis subditis ⁊ coherentibus an extẽdatur ad illos qui post pacem inceperunt esse subditi vel coheredes. et dicit Joan. and. in addi. Specu. in titu. de treuga ⁊ pace. fuisse determinatũ q̄ sic per istam. l. ⁊ fuit de facto ista questio ĩ marchione montisferrati.

1 **Si seruitus. Futuro quoq;.** †Per istum tex. videtur q̄ possit institui ecclesia nedum constructa: sed construenda ⁊ q̄ possint sibi concedi priuilegia et etiã fieri donationes. de his vide p Barto. ff. de ali. ⁊ cibar. lega. l. seruos. ad custodiam templi. ⁊ in. c. abbate sane. de reg. iur. lib. vj. ⁊ adde quod no. in. c. ad audientiã. extra de eccle. edifican. in glo. fi.

1 **Cuius edificium.** †Domin⁹ predij dominantis potest in illo facere quod vult dummodo seruitutẽ duriorem non faciat. hoc dicit. sic. §. eo. l. seruitutes §. stillicidiũ. ⁊ intellige q̄ edificium inferius debebat seruitutẽ oneris ferendi. si autem seruitutem stillicidij tunc per eleuationem predij dominantis nunq̄ fieret durior conditio seruitutis sed leuior: vt in. §. stillicidium.

1 **Hoc quod.** †Seruitus tigni immittendi non potest deberi ei qui non habet edificium vicinum. h. d. ⁊ hoc est verum iure seruitutis: sed iure pacti sic: vt. §. tit. j. l. vt ponũtur. arg. ad id quod dixi. ſm Barto.

1 **Si ex tri.** †Si dominus dom⁹ cõstituit in ea seruitutem altius non tollendi potest ille q non est dominus domus: licet habeat partem in pariete illius domus ipsum parietem altius tollere. h. d. nota.

2 ☞ In libello non debet de necessitate exprimi nomen actionis sed causa ex qua colligitur nomen.

3 In re cõmuni quando sit melior conditio prohibentis. ⁊ quãdo facere volentis.

4 Sicut possum te prohibere ne facias in re cõmuni. ita si fecisti possum petere q̄ tollas nisi me sciente ⁊ patiente fecisti.

5 Res mea non potest mihi seruire sed nec alteri rei mee.

1 **In re communi.** †In re communi non potest alter ex socijs per confessoriam consequi vt aliquid faciat vel socium a faciendo prohibeat per diuisionẽ: sed per iudicem communi diuidundo succurritur. hoc dicit. et etiam per negatoriam ſm glo. ei qui vult prohiberi. Sed contra: quia tunc ista lex non differt a. l. sequen. Sol. imo quia ibi potest negatoria dari prohibenti ⁊ etiam confessoria edificare volenti vel aliud facere iure seruitutis de re communi ad rem propriam alterius: quia res mea potest seruire rei communi.

2 †Hic videtur casus in versi. q̄ in libello sit exprimendum nomen actionis: quia in prin. dicit q̄ iure seruitutis. i. per confessoriam non potest illud consequi. ⁊ in fine. dicit q̄ per actionez communi diuidũ. potest: sed dic quod non habet necesse exprimere nomen actionis: sed causam ex qua colligitur nomen debebit enim dicere quod res est communis pro indiuiso ⁊ q̄ ex tali re non licet vni ex socijs altero inuito aliquid facere cũ potior sit conditio prohibentis ⁊ ex hoc videtur intentare actionem communi diui. facit. l. non possumus. §. si pars heredita. peta.

3 ¶ †Item no. si. q̄ si vis facere aliquid iure communi me inuito tunc possum te prohibere ⁊ est cõditio mea melior quãdo non expedit societati vel rei communi q̄ illud fiat: licet expediat tibi soli. si autem expediret tunc potior esset cõditio tua facere volentis vt si indigeret refectione: vt no. ff. si serui. vendi. l. an nullus. in vlti. gloss. et in. l. si communes vel communi di.

4 ¶ Itẽ no. † q̄ sicut possum te prohibere ne facias ita si fecisti possum petere quod tollis hoc verum si me ignorãte fecisti. secus si me patiente ⁊ sciente: quod dic: vt. l. sabinus. ff. communi di. si autẽ me prohibente idem q̄ in primo. sed si me consentiente dic vt ibi.

5 ¶ †Ultimo no. regulam q̄ res mea non potest mihi seruire: sed nec alteri rei mee: vt. ff. eo. l. si quis edes. imo si primo quam esset mea seruiebat extinguitur seruitus ipsa facta mea: vt. d. l. si quis equis. ⁊. ff. cõmunia pre. l. quicquid.

2 ☞ Res mea propria potest seruire rei cõmuni inter te ⁊ me.

3 Licet vnus ex socijs sine altero non possit acquirere seruitutẽ rei cõmuni sicut nec seruitutẽ ei imponere. tñ potest ei acquirere mediante prescriptione. ⁊ quid si acquirat ab alio socio.

Prescriptio potest quod non potest pactum.

4 Jus prescriptionis dicitur bonũ licet non equum tñ bonũ prefertur equo. hoc casu.

Prescriptio aliquando minus potest quam pactum.

5 Si facis aliquid indebite de re cõmuni in rem meã propriã qñ possum illud propria autoritate destruere.

1 **Sed si inter.** †Pro eo quod fit ex cõmunibus edibus in proprias alterius ex socijs vel econuerso potest agi negatoria. h. d. certe etiã cõfessoria ad hoc vt differat a. l. p̄cedenti.

2 †nam res mea propria potest seruire rei cõmuni inter te ⁊ me: vt. §. eo. l. si qs edes. §. j. Si ergo vis vti seruitute ⁊ ego impedio potes intentari confessoria. et econtra si seruitus non debetur contra possum intentare negatoriam pro re propria.

3 ¶ †In tex. ibi aut rem perdere. ista verba glo. exponunť duobus modis. ⁊ ex primo nota q̄ licet vnus ex socijs sine altero non possit acquirere seruitutem rei cõmuni sicut nec seruitutẽ ei imponere: vt. l. vnus. ff. tit. j. bene tamen põt ei acquirere mediante prescripti. ⁊ sic potest prescriptio quod non potest pactũ ⁊ est maioris efficacie propter perseuerantiã consensus: vt no. in. l. proprium. in fine. ff. cõmunia predi. ⁊ no. ff. l. j. C. de seruis fugi. in. iij. op. per Cy. facit de diuer. ⁊ tẽpo. prescrip. l. lon. ⁊ quod no. Cy. in. l. j. de serui. ⁊ aqua. in. iij. q. glo. tamẽ hic. ĩ fi. assignat aliam rationem dũ remittit ad. l. j. ff. de vsuca. quia in p̄scriptionibus versatur publica vtilitas ne dominia ⁊ iura sint in incerto.

4 †⁊ ideo ius prescriptionis dicitur bonũ: licet nõ equum: q̄ locupletatur cum aliena iactura tamẽ bonum prefertur equo hoc casu. Sed Ange. dicit q̄ in casu istius. l. per pactũ vel contrarium posset vnus sociorum acquirere seruitutem rei cõmunis ab altero socio iure proprio illius q̄ in hoc ille socius consentit: sed a quodam tertio sine consensu socij nõ potest ⁊ ita loquuntur iura in contrarium allegata ⁊ hoc satis placet ⁊ tunc precedens expositio non esset necessaria. nam ⁊ aliquando minus potest prescriptio q̄ pactum vt patet ex no. per Jo. and. in regula qui contra iura in mercurialibus.

5 ¶ †Secunda oppo. est quia si facis aliquid indebite de re cõmuni in rem meã propriam possum propria autoritate destruere. hoc intellige quando requiesceret in re mea al's non. sed deberem agere vt remoueas al's tenerer. l. aquilia. ad interesse: vt. l. quemadmodũ. §. j.

[a] ¶ Hoc verũ. itẽ adde q̄ nõ equipollet qñ agitur de p̄bando quid vniuersum. per Alex. in cõsi. cx. in. j. vo. co. j. in fi. ⁊ ibi q̄ nec in teste hz locũ. et vide eundẽ Alex. in cõsil. xxvi. iiij. vo. ⁊ doc. in. e. fi. de rescript. Cur.

[b] ¶ Et futura. adde Bar. ⁊ doc. in l. fi. C. que res pi. obli. pos. ⁊ ĩ. d. c. fi. ⁊ car. ĩ cle. si. e. ti. de p̄scri. Cur.

ad.l.aquiliam.quod glo.allegat.

1 **Si in area.** †Quando sunt due probationes quarum quelibet de per se sufficit ad actum impediendum sublata vna et non altera nihilominus actus impeditur.h.d.in effectu et cōcordat.l.si non lex eliescētia.in prin. de heredibus insti.l.liberorum.§.notantur.et ibi no.insti.de in fami.et instituta.de nuptijs.§.affinitatis.

1 Que sint seruitutes perpetue: vel quasi et an tempore acquirantur.

1 **Foramen.** †Seruitus que nō habet causam perpetuam vel quasi tempore non acquiritur. secus si habet causam saltem quasi perpetuam et tunc dicitur non habere perpetuam vel quasi ad cōtinuum vsum ipsius hominis.secus si nō requiritur ad continuum licet a principio requiratur. item ex aqua nō perenni sed que desiccatur aliquādo seruitus aqueductus constitui non potest.h.d.tota lex cū glo.et primo ponitur vnum dictum vsque ibi hoc ita.secūdo illud limitat vsque ibi illud neque.tertio limitationē probat vsque ibi.et ideo postea ponit duas illationes et tertiam in.l.seq.

2 Seruitus semel extincta per acquisitionē dominij predij seruientis amplius non reuiuiscit:licet desinam habere dominium directum:nisi denuo imponatur.

1 **Si quis edes.** †Si domus predij dominantis efficiatur domini predij seruientis insolidum seruitus extinguitur.secus si pro parte quota vel pro parte integrali vt vsufru.h.d.tota.l.et primo quando insolidum et pleno iure. secundo quando pro parte quota.tertio quando solū pro vsufructu. Secunda ibi si partē. Tertia ibi item vsusfructus. sed si fieret dominus proprietatis et non vsusfructus nō diceretur adhuc causa extingui:quia seruitus predialis consistit in proprietate non in vsufructu. et sic res sua seruiret alteri rei sue si

2 non extingueretur quod esse nō potest. †In tex.ibi et si rursus.no.quod semel seruitus extincta per acquisitionē dominij predij seruientis amplius non reuiuiscit:licet desinā habere directum dominiū nisi de nouo imponatur.facit.l.qui res.§.areā. j.de sol. In text.ibi manebit seruitus.circa istum articulum quando prediū seruiens efficitur pro parte dominij predij dominantis an seruitus extinguatur.vide quod plene no.glos.j. tit.j.l.si cōmuni fundo.et l.vnus ex socijs.et loquitur hic quando seruitus erat mihi quesita in predio tuo antequam essem dominus illius pro parte.Sed an postquam sum dominus pro parte pro indiuiso tm̄ possim acquirere in fundo cōmuni pro indiuiso seruitutem ad alium fundum meum proprium.glos.in.l.sed si inter.s.eo.videt tenere quod non solo pacto vel conuentione sed per prescriptionem sic:sicut econtra vnus ex socijs non potest acquirere in fundo communi per pactum sed per prescriptionem vt ibi.contrarium videtur verius:nā non video quid repugnet cum in hac acquisitione concurrat vtriusque nostrū voluntas:et tunc sic prohibetur vnus ex socijs acquirere seruitutem rei cōmuni quando voluntatem alterius socij non habet: vt ibi dixi sm̄ Ange.

1 **Si testamēto.** †Dom⁹ destructa que debebat seruitutē altius non tollendi non potest de nouo reparari vsque ad statū pristinum.h.d.sic.C.eo.l.qui luminibus.

2 Libertas potest prescribi sine titulo sicut seruitus.
Ex pluralitate prediorum dominantium resultat pluralitas seruitutum:secus in pluralitate fundorum seruientium.

3 Ad remissionē vnius iuris:non sequitur remissio alterius penitus separati.

1 **Si edes.** †Ex eadē edificatione contra vnū potest prescribi libertas cōtra aliū non:hoc dicit sm̄ Bal. In text.ibi et a titio precario petierim:idest quod possim eleuare et eleuatam tenere vsque ad placitum suum.ideo aduersus ipsum titium nunquam prescribo libertatem:quoniam precario ab eo possideo et nō animo acquirendi libertatem aduersus eū et quandoque reuocatur precarium tenetur domum deprimere. Est ergo questio si tenui ipsam sic eleuatam per decennium sciente et patiēte publio meuio qui precario non concessit an aduersus ipsum prescribam libertatem vt non possit me compellere ad deprimendum:videtur quod non quasi nec aduersus eum habuerim bonā fidem et quod non possiderim animo acquirendi libertatē sed propter concessionem titij.contrarium tamen hic dicitur.et sic aduersus vnum possum habere bonam fidem et aduersus alterū non.quod no.facit.j.eo.de acquir.pos.l.qui bona fide.et.j.quib⁹ ex

2 cau.in pos.ea.l.fulcinius.§.si aduersus. †Item no.quod libertas potest prescribi sine titulo sicut seruitus. Item quod ex pluralitate prediorum dominantium resultat pluralitas seruitutum.secus in pluralitate fundorū seruientiū:vt.j.tit.j.l.est vna

3 via.et.l.tria pdia.et vide Cy.C.de serui.et aqua.l.j.ij.q. †Item not.quod ad remissionem vnius iuris non sequitur remissio alterius penitus separati.

2 Seruitus licet debeatur predio:et possideatur per mediū si est acquisita et habeat causam continuā.potest tamen dici deberi dño predij et per eum possideri vna cū predio:nec libellus erit ineptus si petat declarari eam sibi deberi.

3 Prescribēs longo tempore rem immobilem alterius dicitur prioris domini dominium occidere.sicut qui prescribit libertatem occidit seruitutem.

4 Dominium per vsucapionem non occiditur.

1 **Libertas.** †Libertas seruitutis vsucapitur per illum qui possidet predium cui vult acquirere et si ante cōpletā vsucapionē desijt possidere vsucapio interrūpitur et expedit de nouo eā inchoare per nouū successorē. hoc dicit notabiliter.et glo.intelligit quando nouus possessor nō haberet causam a primo al's trāsiret cū vsucapione inchoata et posset eā cōplere iungendo tēpus suū cum tēpore autoris quod no. In tex.ibi si edes possideantur.scilicet ille quibus quis vult libertatē acquirere quasi dicat ipse edes que debent seruitutem non possunt acquirere libertatē per prescriptionē: quia non possunt esse in quasi possessione libertatis cū non habeat animū.sed est necesse quod acquiratur per hominē: idest per dominū ipsarū edium et possessorem earū:quia qui eas possidet censetur esse in quasi possessione libertatis faciēdo actum contrariū seruituti.vt.s.tit.j.l.hoc autē.per se vero non potest libertas sicut nec seruitus possideri sed possidetur vna cū fundo.si ergo desinit possidere fundū desinit per consequēs esse in q̄si possessione ipsi⁹ libertatis acqrende.ergo vsucapio necessario interpellatur interrūpitur naturaliter: vt.l.naturaliter.j. de vsuca. Sed oppono quod imo ipsum predium dicitur esse in quasi pos.seruitutis habenti causam continuam vel etiā libertatis absque aliquo facto hominis: vt.j.queād.serui.amit.l.qui fundū.in fi.So.et not.postquam libertas vel etiā seruitus esset acquisita fundo meo fateor contrariū quod ipse fundus eā retinet sine facto meo et si per mille annos ea non vterer quia ipse fundus ea vtitur conseruatur talis acquisitio nō perderetur: licet desinerem fundū possidere: vt in contrario sed hic loquitur in libertate nondū acquisita sed que veniebat acquirenda per p̄scriptionē in qua requiritur possessio cum bona fide.Fundus autē non habet nec bonā nec malam fidem vnde non dicitur possidere quantum ad hoc vt possit eā acquirere sed est necesse quod possideatur per hominē et homo nō dicitur possidere eam per se:quia nec possideri possit cū nō sit ius quod per se stet sed cohereat rei vt.s.tit.j.l.seruitutes.dicitur ergo eas possidere cum fundo:et sic eatenus quatenus fundū possidet.ideo si desijt possidere fundū ante cōpletam vsucapionē interrūpitur vsucapio et ista est intentio istius.§.quod hic dicitur in libertate acquirēda videtur per omnia esse in seruitute acquirenda et etiā quod nō

2 possideatur seruitus per se.sed cū predio.†et sic no. quod licet seruitus debeatur predio et possideatur per prediū si est acquisita et habeat causam continuā tamen potest dici deberi domino predij et per eū possideri vna cū predio libellus nō est ineptus si petat declarari eam sibi deberi:vt.j.si ser.vendi.l.ij.in princ.

3 Ultimo est hic vna glo.si.que semp allegatur †quod q prescribit dominium rei alterius dicitur prioris domini dominiū occidere sicut qui prescribit libertatē occidit seruitutē similis glo.est.j.de acqui.pos.l.iij.§.ex pluribus.in.ij.glo.que incipit: vt et.s.et adde quod habetur.C.de vsuca.pro emp.l.venditioni. Bart.autē hic dicit hoc esse verū in prescriptione longi tēporis que currit in rebus immobilibus:quia per eā non acquiritur directū dominiū quod habebat primus dominus sed acquiritur vtile quod est diuersum ab illo et per quod illud directū occiditur et annihilatur.quia istud vtile ei contrariatur et ei p̄fertur licet non sic quando vtile subalternatur directo:vt in eo quod habet emphyteota vel feudatarius: quia non occidit dire-

4 ctū.†sed si loquimur in vsucapione triennij que currit in reb⁹ mobilibus cū per eam acquiratur directū dominiū qd̄ erat penes primū dñm non occiditur sed de primo domino in secūdo transfertur sm̄ Bar.quod est subtile.

1 **Eum debere.** †In seruitute oneris ferendi qui eā debet tenetur parietē vel colūnam reficere suis expensis vt possit onus sustinere.h.d.et speciale est in hac seruitute:quia regulariter quis seruitutē debet.l.quoties.la.j.in fi.s.tit.j.nisi aliud sit actū expresse:vt.l.j.s.eo.in verbo altius tollēdi. vnde etiā in seruitute tigni immittendi nō tenetur reficere. vt.l.si forte.§.j.j.si serui.vendi.nā aliud est onus sustinere qd̄ habet cōtinuam causam

tinuam causam aliud in tignum immittere q vno instanti expeditur. et vide de hoc articulo per Barto. in. l. ij. §. apud labeonem. ff. de aqua plu. arcen. et no. q vsq ad ver. queadmodu debet poni casus sm Cy. q quis vendit vnam domu in qua erat columna que sustinebat onus alterius domus sue hoc acto q deberet perpetuo sustinere. in ipso autem ver. queadmodum debet poni quod actum fuit vt possim onus imponere et deberes perpetuo sustinere et hoc ne ille versiculus sit superfluus q videtur idem dicere.

1 **Et qui duas areas.** † Potest quis facere vt vna res sua seruiat alteri rei sue quado vnam tradit et altera retinet et in actu traditionis hoc agit. hoc dicit. Si vero ambas tradit tunc distinguitur an diuersis temporibus et idem an eodem instanti et tunc secus: vt. ff. comunia predio. l. si cum duas. et. l. si quis duas. versi. duas aute. Si autem tradat parte rei et altera sibi retinet an hoc facere possit distinguitur an tradat pro diuiso an pro indiuiso: vt. ff. ea. l. §. j. ¶ In tex. ibi tradendo si ergo vendit et postea tradit non sufficit hoc egisse tempore venditionis sed requiritur q agatur tepore traditionis: vt patet in. l. progi. quantum ad hoc vt seruitus sit constituta: prodest tamen hoc egisse tempore venditionis quia si fuit postea omissum tempore traditionis: licet res transiuerit libera potest tamen agi vt imponatur seruitus vt ibi.

2 Condictio incerti q non cocurrat cu alia speciali actione et an hic concurrat cu actione ex empto.

1 **Si binarum edium.** † No sufficit tepore venditionis egisse vt res vendita debeat seruitutem alteri rei venditoris ad hoc vt seruitus sit costituta nisi etiam tepore traditionis hoc agatur: prodest tame vt agi possit contra venditorem vt imponat. hoc dicit. Et intellige sm Barto. quando traditio fuit facta ex interuallo. secus si incontinenti post venditionem. arg. eius q no. §. l. proxima. et §. de pact. l. item quia. circa finem. ¶ In tex. ibi dixisse. vide id quod no. gloss. C. de conditio. ob cau. l. ea lege. in gloss. magna post medium. ¶ In tex. ibi vel ex vendito agere potest. s. actione informata a pacto: vt. l. iurigentium. §. quinimo. ff. de pact. et datur ista informata vt imponat seruitute licet no fuerit actu pacto q imponat sed fuit actu q esset inserta: et sic haberetur pro imposita. veru quia non potest operari vt actum fuit operatur vt potest. vt. l. si tam angusti. §. tit. j. non aute operatur vt actu fuit: quia tunc re vera erat venditoris vnde no poterat seruire alteri rei eiusdem venditoris: vt. §. e. l. si quis duas. ¶ In tex. ibi vel in tot concedere: idest agere conditione incerti vt retradatur res retinenda quousq seruitus imponatur non quo ad traslatione dominij: sed quo ad simplicem traditione facti: vt. ff. de condi. inde. l. sed et si me presente. §. cu inter. cum ibi plene no. et. l. qui exceptionem. cu. §. si pars. eo. titu. ¶ † Et videtur

2 hic tex. contra Bart. in. d. l. si pars. qui dicit q conditio incerti non concurrit cum alia speciali actione. nam hic concurrit cu actione ex empto. vel potest dici q non cocurrit in idem: quia actio ex empto datur vt seruitus imponat. ista vero coditio vt res retradatur: et de natura istius coditionis dic vt ibi no.

2 Res mobilis qn coheret rei immobili potest esse diuersorum dominoru pro diuiso. secus quado non coheret. quia tuc solum pro indiuiso possideri potest.

3 In seruitute tigni vel oneris que habet causam subsistente cotinue: semper videtur actu q ita stet vti stat. secus in alijs.

1 **Unas quis edes.** † Si due dom vna cotignatio ne trasferantur in diuersas personas per vltimam voluntatem vel contractu contignatio efficitur cuiuslibet earu pro rata cuiusq domus et actu videtur vt ita stet.

2 hoc dicit. † Sic no. ex primo dicto q si res mobilis coheret rei immobili potest esse diuersoru dominoru pro diuiso. secus qn no coheret: quia tunc nec esset nec possideri potest pro diuiso: sed solum pro indiuiso: vt. l. pomponius. si ex equis. in fin. §. de rei ven. et ideo quando coheret si postea eximatur efficitur comunis amboru pro diuiso: licet prius esset pro indiuiso: vt. ff. comuni diui. l. arbor. ff. de acqui. re. domi. l. pro regione. cu. l. precedenti. et. ff. pro soc. l. plane. la. j. Circa secudum dictum vide qd no. plene Barto. in. l. j. ff. de serui. lega. nam quicquid sit in alijs

3 seruitutibus de quibus dixi. §. eo. l. binas. cum. l. seq. † in seruitute tamen tigni vel oneris que habent causam subsistente cotinue semper videtur actum q ita stet vti stat: nec distinguitur an transferatur per vltimam voluntatem vel contra actum. secus in alijs. vt ibi no. glo. tame hic sentit in hoc casu q res mobilis non coherens rei immobili licet non possit possideri per duos pro diuiso bene potest esse duoru pro indiuiso quo ad dominiu: vt. d. l. poponius. et sic no cotradicit in hoc. Tu dic cotrariu: qr nec esse nec possideri potest: sed qn coheret potest esse et etia possideri vna cu ipsa re immobili no per se sed per. l. eum qui edes. ff. de vsucapio. et hoc quousq coheret: vt dixi.

2 Priuatio non potest esse vbi nec habitus.

1 **Sedes mee.** † Seruitus ne luminib officiatur non potest imponi illi domui que officere non potest. h. d. cu seq. et sic vbi no potest esse habitus: nec priuatio: vt. l. decem. ff. de verb. oblig. ¶ † In tex. ibi seruitutem imponere po

2 test. scilicet istam ne luminibus officiat: sed alia seruitus bene potest imponi licet non sit in conspectu si posset peruenire vtilitas de vna ipsaru ad altera: puta aqueductus si in domo tua oriretur aqua qua traherem per aqueductu ad meam per circuitu montis. nihil enim est quod prohibeat sm Barto. qui ponit exemplum in aqueductu perusino.

1 **Os qui ius.** † In pariete comuni no potest alter ex socijs facere fenestram pro acquirendo lumine nisi a socio fuerit sibi concessum. hoc dicit. sicut nec aliquid aliud ad quod res non sit destinata vel acquisita seu quod non sit necessarium pro vtilitate ipsius rei vt refectio: vt. §. eo. l. pariete. et l. quidam. et. l. si quis edes. ff. comuni diui. et. l. sabinus. nisi sit tale quid q non alteret rem: nec aliquod nocumentum inferat: vt. d. l. quidam. et. l. fistulam.

2 Ortus vel stabulum seu horreu contiguus vel cotiguum domui legate vel vendite quando ei cedat.

1 **Olympico habitatio.** † Legatarius habitationis vel vsus tenetur heredi prestare aditum ad aliam rem hereditariam ad quam partem cui legata erat habitatio cosueuerat transiri. hoc dicit ide si legata erat proprietas: vt. l. testatrix. ff. si serui. ven. cum tame heres habebit iure seruitutis: quia cum dominium rei sit legatarij seruire debet rei heredis. vnde no potest seruire alteri rei eiusdem heredis. et hoc voluit glo. super ver. non esset. et vide p Bart. in. l. j. ff. de serui. lega. et quid econuerso an heres teneatur prestare legatario. dixi in. l. binas. §. eo. la. j. cum. l. sequen. Dicit Ange. hic se audiuisse Barto. sumentem principium istius l. pro principio sui sermonis in conuentu cuiusdam de spoleto qui vocabatur olympiades. Ego autem pluries audiui Bal. allegantem istam. l. vna cum duabus alijs hoc modo. ff. de leg. iij. l. predijs. §. balneas. et. ff. comuni diui. in. l. arbor. §. de vestibulo. de serui. vrba. predio. olympico. † An ortus vel stabulum vel horreum contiguu vel contiguus domui legate vel vendite ei cedant. nam [a] distinguitur an ad illu non erat aditus nisi p rem legata et cedit. aut aliude et tuc aut erat emptu vel emptus simul cu domo et eode pretio. et ide als secus qd etia aliquatulu tangit hic glo. iij. dic plenius vt in dicta. l. predijs. et. l. arbor. et facit qd no. in. l. qd conclaue. ff. de dam. infec. Item ibi legatum non est contra postq ad ipsum erat aditus ad illa domu vt sequitur: qr videtur tacite legatu: vt. d. §. de vestibulo. sol. intellige q testator hoc dicit. dixit q non veniret ortus sm Bar. et sic nec expresse nec tacite erat relictum.

[a] ¶ Na distinguitur. adde flo. hic et Bart. Cep. veronesem in trac. de serui. in tit. de habita. et in titu. de orto. Abba. i c. j. de cesi. et Alexan. de imol. i co si. xxiiij. i. iiij. volu. Cur.

1 **Lucius titius.** † Dominus predij seruientis potest facere in eo quicqd vult dumodo seruitute no ipediat. h. d. et sic. §. eo. l. seruitutes. §. stillicidiu. ¶ Nota ergo si iter domu mea et tua est comendaria q recipit stillicidiu domus mee et etia tue no potest in ea aliquid fieri per q impediatur stillicidium meum: als secus.

¶ De seruitutibus rusticorum prediorū. Rubrica.

2 Seruitutes que dicunt nominate et que innominate.

3 Maleficia queda sunt nominate et queda innominate et que fieri non possunt sine dolo et que non dicatur maleficia.

4 Cum agitur pro seruitutibus cofessoria actione condenat aduersarius ad tradendu et patiendu agente vti per officiu iudicis mercenariu deserues actioni confessorie sed declaratio seruitutis dicitur iure actionis.

Quid si seruitus nondum fuit constituta.

Seruitutes rusticoru.

1 ¶ † Not. in hoc princ. text. cum glo. que sit differentia inter ire et ambulare. nam ire dicitur quis solus etiam cum socio. Item ire plane. ambulare vero etiam currendo et cantando et qui habet iter habet vtruq. sed si haberet alterum puta si concederes mihi q possem ire per fundum tuum no possem am

bulare scilicet cum socio vel currendo ire. tene menti. ꝛ sic verba instrumēti sunt inspicienda. ¶ †Item no. ꝙ seruitutes de quibus in principio dicuntur nominate ſm gloſſ. que sunt nomina iuris: sed ille de quibus in. §. in predijs. dicūtur innominate: quia illa sunt nomina actus non nomina propria. denominantur enim ille seruitutes ab ipso actu vtendi. †Simile videmus quedam sunt maleficia nominata: vt furtum ꝛ falsum que sunt nomina iuris. quedam innominata: quia denominātur ab ipso actu vt percutere vulnerare: qui actus possunt fieri cum dolo ꝛ sine dolo. ꝛ primo casu sunt maleficia: secūdo nō sed prima non possunt fieri sine dolo. ꝙ dic vt no. Bar. in. l. j. §. j. ꝟ. si quis test. li. esse di. ꝛ ad turpil. l. j. vbi Cy. hoc infert ad q̄dam alia. ¶ †Ultimo no. in fi. ꝙ cum agitur pro seruitutibus confessoria actione condemnatur aduersarius ad tradendum ꝛ patiendum agentem vti per officium iudicis mercenarium deseruiens actioni cōfessorie. Declaratio autem seruitutis dicitur iure actionis: vt. ꝟ. si ser. vendi. l. sicuti. §. si queratur. sicut in actione reali: vt. ꝟ. de rei vendi. l. ex diuerso. §. j. ꝛ in pe. be. l. licet minimam. ꝟ. de peti. here. ꝛ hec vera quando seruitus semel fuit constituta. sed si fuisset promissa ꝛ nondum constituta tūc ad tradendū ageretur iure actionis sicut in re vendita ꝛ non tradita ne officiū iudicis cogeretur de nō impediēdo agētem vti: vt. l. aream. ꝟ. si serui. vendi.

2 ☞ Habens aquam in fundo suo potest concedere aqueductum vel haustum diuersis personis eodem tēpore vel diuerso si aqua sufficit.

Rusticorum prediorum.

1 ¶ †No. ſm intellectum glos. ꝙ potest fieri pactum cōtra id quod habetur in. l. fi. C. eo. vbi dicitur ꝙ fauore culture non potest vnus rusticus impedire ventū trāsire ad predium alterius: ꝛ tamen potest fieri contrarium expresso facto vt hic: licet videatur contra vtilitatem publicam. ꝛ ista est ratio dubitandi. ¶ †Item not. ꝙ qui habet aquam in fundo suo potest concedere aqueductum vel haustum diuersis personis eodem tempore vel diuerso. ꝛ hoc est verum si aqua sufficit: al's postq̄ cōcessisset vni nō posset cōcedere alteri in illius preiudicium. ꝙ dic vt. l. lucius. ꝟ. de aqua quotidiana ꝛ estiua. ꝛ fuit de facto Bononie in aqua concessa quibusdam religiosis. adde. ꝟ. eo. l. ex meo.

a ¶ In furno meo. adde abb. in. c. abbate sancti Syluiani. co. ij. de ver. signi. ꝛ Bart. Cep. i tractatu d̄ seruitu. vrba. p̄dio. in. c. cle. in tit. de furno. q. iij.

2 ☞ Uitiato expresso ꝙ vitietur tacitum. ꝛ nu. 3.

Concessio haustus aque cōtinet in se seruitutem seu concessionem itineris. ꝛ quod nō valeat concessio aqueductus ex flumine publico cum pertineat ad principem.

3 Si non valet pupillaris expressa facta a matre an cōtineatur tacita vulgaris.

Item sic possunt. Qui habet.

1 ¶ †No. ex hoc. §. tria. primo ꝙ concesso vno censetur concessum illud sine quo illud concessum esse non potest. ¶ No. secūdo ꝙ vno cōcesso censetur concessum illud sine quo illud concessum esset inutile q̄uis sine illo bene posset stare cōcessum. facit. l. q̄uis. ꝟ. de fideicōmis. ¶ †No. tertio ad ꝙ semp allegatur in fi. ꝙ vitiato expresso vitiatur ꝛ tacitum. nō potest quis concedere seruitutem haustus vel aqueductus ex flumine publico: quia aqua non pertinet ad se sed ad principē. †Et si concedit ista concessio non continet in se seruitutem itineris per fundum suum ad flumen publicum licet si aqua esset sua: bene cōprehenderet hāc ꝯcessionē. ideo inducitur iste tex. si nō valet pupillaris exp̄ssa facta a matre an cōtineat' tacita vulgaris. ꝙ dic vt in materia vulgari: vt habetur in. l. verbis ciuilibus. de vul. ꝛ pupilla. Et de isto articulo an vitiato expresso vitiatur tacitū. Cy. in aut'. ingressi. C. de sacrosac. eccle. ꝛ ad de q̄ no. in. l. mater. C. de rei ven. circa mediū glo. magne.

2 ☞ Si concedis mihi vt possim transire per domū tuam ad domū meam cum tamen domus mea nō indigeat hoc trāsitu an ista sit seruitus.

3 Si acquiro hoc ius vt omnes vicini teneantur coquere panem in furno meo vel molere in molendino meo an ista sit seruitus predialis.

Pecoris pascendi.

1 †In illa dicitur seruitus predialis que principaliter conceditur propter vtilitatem predij dominātis ex quo plura sequuntur. Primo ꝙ transit ad quemcūꝗ ad quem transit predium titulo vniuersali: sed singulari non nisi sit contratrium actum expresse quo casu adhuc dicitur seruitus predialis ꝛ transit mero iure ꝛ obstat exceptio. Secundo sequitur ꝙ potest vendicari per confessoriam que est actio realis: ꝛ competit contra quēlibet turbantem. Tertio sequitur ꝙ non potest concedi nisi ei qui habet predium vicinum. Quarto sequitur ꝙ non conceditur nisi ſm exigentiam predij. si vero concernit vtilitatem persone potius q̄ predij nō dicitur seruitus predialis. sed quoddam ius personale ꝙ habet similitudinem cum vsufructu vel vsu. hoc dicit vsꝗ ad. l. qui in sella. ꝛ vide pro declaratione istorū textuum qualiter cognoscatur an sit seruitus predialis q̄d not. Barto. in. l. si sub vna. ꝟ. de verbo. obliga. ꝛ in Specu. in titu. de empti. ꝛ vendi. §. j. ver. sed pone. p. cauit vicino. Item de questionibus hic positis in gloſſ. ij. magna tetigi in. l. pomum. ꝟ. de serui. ꝛ aliam gloſſ. similem habes. ꝟ. de vsufruct. l. si quis binas. ꝛ de hoc not. per Barto. in. l. mella. §. fina. ꝟ. de alimen. et ciba. lega. ¶ †Item dicit Ange. per hanc. l. ergo in. §. j. ꝙ si cōcedis mihi vt possim transire per domum tuam ad domū meā ꝙ ista non erit seruitus: q2 domus mea nō indiget hoc trāsitu: ꝛ quia potius esset seruitus rustica q̄ vrbana. ego miror de hoc quia imo erit seruitus vrbana si non poteram aliter inhabitare domum per ea que habentur. ꝟ. titu. j. l. fi. in prin. vbi glo. dicit ꝙ esset seruitus si dominium rei fuisset legatum. ¶ †Item dicit Pe. ꝛ Cy. in. l. fi. C. de condi. inser. ꝙ si acquiro hoc ius vt omnes vicini teneantur coquere panem in furno[a] vel molere in molendino ꝙ ista non est seruitus predialis: quia furnus et molendinum non indigent hoc: certe imo indigent ex quo in alio non consistit vtilitas eorum: vt. l. pecoris pascendi. et ideo alia ratione non est seruitus predialis; quia non debetur a re rei: sed a personis debetur rei: vt no. ꝟ. de serui. l. j. ꝛ adde ꝙ notatur in. l. caius. ꝟ. de annu. lega.

2 ☞ Statutum si dicat quod occupantes plateam cum corio bestie grosse soluant tantum de gabella. et aliquis tenet corium in manu advendendum quod tanq̄ occupans teneatur soluere.

Occupare locum dicitur qui tenet bastam in manibus.

Qui in cella aut.

1 †No. ꝙ habens seruitutē itineris potest ire nō solum pedes sed etiam eques et etiam facere se portari in lectica per duos equos non tamē potest ducere iumentum oneratum ante se vel post se nec ducere plaustrum: sed qui habet actum potest omnia predicta. sed non potest trahere lapidem cum animalibus vel equis aut tigna per terram: quia magis destruit viam nec portare bastam erectam. sed si habet seruitutem vie potest omnia predicta.

2 ¶ †Et per istum text. dum loquitur de basta erecta consuluit Barto. ꝙ si statutum dicat ꝙ occupantes plateam cum corio bestie grosse soluāt tm̄ de gabella ꝛ aliquis tenet corium in manu ad vendendum ꝙ tanq̄ occupans plateam teneatur soluere sicut hic videtur occupare locum qui tenet bastam in manibus.

In rusticis autem.

1 †De materia isti⁹. §. cum glo. vide p Bar. in. l. prius. §. si. ꝟ. de aqua plu. arcen. an medium predium ꝙ nō seruit impediat seruitutem constitui.

2 ☞ In his que sunt cōmunia pluribus vt singulis requirit' ꝙ cōsensus eorum adhibeatur collegialiter sed potest separatim adhiberi. ꝛ quando hoc fallit.

3 Sed quando sunt cōmunia vt vniuersis debet adhiberi collegialiter ꝛ simul.

4 Duo possunt facere cōpromissum in aliquē diuersis diebus. Quid in pluribus patronis vni⁹ ecclesie in p̄sentatione alicui⁹.

5 Licet in his que sunt communia pluribus vt collegiatis sufficiat maior pars presentiū dūmodo sint presentes due partes: in his tamē que sunt cōmunia pluribus ꝛ singulis requiritur consensus omnium nomine vt omniū. ꝛ quando conueniūtur debet quilibet citari. ꝛ nu. 6.

6 Regula quod omnes tangit debet ab omnibus approbari q̄n habeat locum.

7 Quando aliquid est cōmune pluribus vt pluribus non collegiatis vt in cōmissione vel arbitrio concesso pluribus sufficit maior pars omnium non maior pars presentium. etiam si due partes conuenissent. ꝛ nu. 4.

8 In his que geruntur a pluribus diuersis tēporibus proprio nomine primus consensus trahitur ad vltimū. secus in his q alieno noie: q2 tunc vltimū traheretur ad primum.

9 Per vltimam concessionem confirmantur precedentes.

10 Quando requiritur consensus alicuius in actu propter preiudicium q̄d illi infertur potest prestari ante actum vel post ex interuallo. sed si requireretur ad autorizandū actū deberet prestari consensus tēpore contractus sicut autoritas.

11 Electio si est facta aliquo ex collegiatis contēpto ꝛ sic non citato ille solus potest electionem facere infirmari; vel approbare etiam inuitis precedentibus.

Per fundum

1 **P**Er fundum qui. †In his q̄ sunt omnium unia pluribus vt singulis requiritur cōsensus omniū si potest separatim adhiberi ꝛ primus consensus ad vltimum trahitur vt tunc videatur actus perfici. hoc dicit ista solēnis. l. que semper allegatur. ꝛ glossatur ꝛ declaratur per. l. fi. ʃ. cōmunia predio. vt per Inno. in pluribus locis. ¶ †In text. ibi potest separatim cedi propter hoc primum dictum allegatur ista lex ꝙ in his que sunt communia pluribus vt singulis non requiritur ꝙ consensus eorum adhibeatur collegialiter: sed potest separatim adhiberi. fallit in casu. l. iurisgentium. §. fi. s̄. de pact. alias est lex ꝛ suum heredem. §. fina. per rationem quam ibi dixi hoc mane: quia legebā in duobus locis. †quando autem sunt communia pluribus locis: vt vniuersis debet adhiberi collegialiter ꝛ simul aliter non valet: vt not. glo. in. c. ʃ. de rebus eccle. non alienan. lib. vj. Et ex hoc text. dicit Inno. extra de elect. c. rescriptum. †ꝙ possum facere compromissum in aliquem diuersis diebus puta ego hodie ꝛ tu cras compromittes de questione quā simul habemus. ¶ Et similiter si sunt plures patroni vnius ecclesie qui possunt presentare istud ius pertinet ad eos singulos ꝛ sic possunt presentare eandem personam diuersis diebus. hic vero in actibus qui concernūt solum eorum preiudicium. sed si preiudicium aliorū puta si causa est commissa pluribus sed non tanꝙ collegiatis tunc debēt simul congregari ad actum expediendum quia hoc est commune pluribus nō vt singulis nec vt collegiatis sed vt pluribus: sed quando sunt simul alter alterum posset trahere in suā sententiam forte meliorem: vt. s̄. de arbi. l. si in tres. ¶ †In tex. ibi ꝙ si omnes allegatur iste text. ꝙ licet in his que sunt communia pluribus vt collegiatis sufficiat maior pars presentiū dūmodo sint presentes due partes: vt. l. nulli. cū. l. seq. s̄. quod cuiusꝗ vniuer. nomine. ꝛ. l. ꝙ maior. ʃ. ad municipa. in his tamen que sunt communia pluribus vt singulis requiritur cōsensus omnium nomine vt omnium. i. necessarie discrepantium non vt singulorum. †ꝛ locum habet regula ꝙ omnes tangit debet ab omnibus approbari: vt in. c. cum omnes. extra de consti. et ex hoc sequitur ꝙ si aliud agitur contra eos debet quilibet eorum singulariter citari licet quando ageretur contra vniuersitatem sufficiat citari eorum syndicum iuxta notata in. l. nō potest videri. ʃ. de re iudi. ꝛ in. c. humili. extra de maio. ꝛ obe. ꝛ per Inno. in. d. c. cum omnes. facit. l. in concedendo. ꝛ. l. in via. ʃ. de aqua plu. arcen. †sed quando aliquid est cōmune pluribus vt pluribus non vt collegiatis: vt in cōmissione vel arbitro concesso pluribus sufficit maior pars omnium nec sufficeret maior pars presentium etiam si due partes conuenissent. ꝛ ita seruatur de facto ad qd̄. ʃ. de pac. l. rescriptum. in prin. ꝛ si sunt plures anciani non dicūtur facere collegiū proprie loquendo: sed sunt plures vt plures. ideo in actibus expediendis per eos sufficit maior pars eorum seu omniū. ꝛ vide ꝙ no. per modernos. in. c. prudentiam. extra de offi. dele. s̄. Anto. de bu. qui multum bene expedit istum articulum. ¶ †In text. ibi superiores oēs confirmabuntur. quia videbitur tunc actus perfectus. facit ꝙ no. Bart. in. l. si testamentū. in fi. ʃ. de testa. ꝛ ex hoc no. ꝛ ad hoc allegatur iste text. ꝙ in his que geruntur a pluribus diuersis tēporibus proprio nomine primus consensus trahitur ad vltimum. secus in his que alieno nomine: quia tunc econuerso vltimum traheretur ad primuz: quia ratihabitio trahitur retro ꝛ mandato comparatur: vt. l. fi. C. ad macedo. ¶ †No. etiam ex hoc ꝙ per vltimam concessionem confirmantur precedētes et dicit Inno. in. c. cum consuetudinis. extra de consuetu. ꝙ hoc est ideo quia precedentes non erant nulle sed pendebant: licet enim per eas non esset concessum ius reale ne fieret preiudiciū socio tamen saltem ex eis oriebatur obligatio personalis per quam prohibebant venire contra factum propriū in fi. Si autem actus precedentes essent funditus nulli. tūc per vltimum non confirmarentur ƀm eundem. ¶ †Item allegatur iste tex. etiā ꝙ quando requiritur consensus alicuius in actu propter preiudiciū quod illi infertur potest pstari ante actū vel post ex interuallo: sed si requireretur ad autorizandū actum non propter preiudiciū eius vt si diceret statutū ꝙ mulier nō possit cōtrahere sine consensu coniūctorū deberet prestari consensus tēpore contractus sicut autoritas: vt insti. de auto. tuto. §. tutor. ꝛ per Inno. in. c. cū consuetudinis. extra de consue. ꝛ per Bal. in l. j. C. qui admit. ad bo. pos. †Dicit etiam Inno. per istū tex. in c. ꝙ sicut. extra d̄ elec. ꝙ si electio est facta aliquo ex collegiatis contēpto. i. nō citato: licet a minori parte duarū partiū presentium. ꝛ sic ille potest prosequi suū contēptum ꝛ facere electionē infirmari si tamen nō vult prosequi sed vult approbare potest hoc facere etiā inuitis electoribus qui non possunt cōtradicere nec contra factum suum venire vt hic in fi. Nam ꝛ hic et iste vltimus potest approbare inuitis precedentibus et allegat. c. inter canonicos. eo. titu. ¶ In fi. tex. ibi veterani vti cesso iure non posse: quia ius erat acquisitū ei cui facta erat concessio saltem contra concedentē licet non in re. secus si non erat acquisitū: vt. ʃ. de op. lega. l. si tibi. §. vnus. ꝛ omnino vide qd̄ no. Bar. ꝛ not. quia hoc qd̄ hic dicitur est verū non solum quando quis onccedit super eo qd̄ pertinet ad se tanꝙ ad priuatū: licet concessio non possit sortiri effectū iuris realis nisi interuenientibꝰ consensibus aliorū vt hic patet sed ꝛ si super eo qd̄ pertinet ad rēpu. ꝗtum ad personā vt nō possit venire contra. licet concessio nō teneat: vt. ʃ. cōmunia pre. l. venditor. in princ. ꝛ. l. ij. cū no. in gloss. ꝛ hoc si promisit factū persone sue puta non impedire me vti iure publi. sed si ipse se retulit ad publicum ius. tunc qr de illo non potuit disponere. ꝛ sic quia ipso iure nō valuit dispositio ipse idem posset venire contra: vt not. s̄. de pact. l. iurisgen. §. si paciscar. in gloss. que incipit. fit enim nuntiatio. quod dic vt ibi dixi.

1 **I**Nter actum et. †Facit ista. l. cum similibus ƀm Ange. ad cōcessiones que quotidie fiunt stipendijs seu sodalibus vt possint transire per territorium vel datur eis passus vel transitus vtrum poterūt secū ducere predā quā habent. nā si videtur concessum iter non poterunt. si vero actus poterunt. ꝛ istā secundā partem videtur ipse tenere: certe tamen possunt ferre hastas erectas: quia videtur potius cōcessa via: vt. s̄. eo. l. qui sella. Breuiter ista concessio debet intelligi ꝛ interpretari ƀm qualitatem personarum quibꝰ fit arg. l. plenum. §. equitij. s̄. de vsu. ꝛ. l. cum filio. ʃ. de lega. iij. non enim est ista seruitus predialis sed concessio personalis. vnde si tempore concessionis habebunt secum predam videtur ꝙ eam ducere possint sed si eam acquirunt de nouo videtur secus: quia cōcedentes non fuissent forte cōcessuri cum iniuria alterius ꝛ ne concessio tribuat materiam iniuriandi. argu. l. conuenire. ʃ. de pact. do. ꝛ not. hic in ver. armenta. quia in. l. j. ꝛ in. l. qui sella. s̄. eo. bene dicitur ꝙ qui habet actū potest ducere iumenta vt boues ꝛ asinos. hic dicitur ꝙ etiā armenta: vt equos ꝛ equis oneratis vel per modum prede.

2 ☞ Mercator pannorum tenens apothecam aliam ad pensionem si legat alicui suam apothecam videtur legare pannos seu illud ius quod habet.

3 Conducens vineam ad colendum a quodam habente solū ad certā partē fructuum si fecit contractū perpetuum ꝙ si plantauerit ibi ficus vel nuces teneatur dare partē fructuū illarū arborum an intelligatur tanta parte sicut ante.

1 **C**Erto generi. †Seruitus acquisita vinee censetur acquisita solo vineato non vitibus tm̄. et ideo sublatis vitibus adhuc remanet in solo. h. d. ¶ Et not. de hoc verbo vinea: quia potest sumi pro solo vineato ꝛ etiam pro vitibꝰ tm̄ vt colligitur hic dum dicit sublatis vineis ꝙ exponitur: idest vitibus: vt in gloss. ꝛ quedā sunt que conueniunt solo: vt iter ꝛ actus tunc sumitur primo modo: quedam que vitibus tm̄ puta vt possit tollere pedimenta ex fundo vicini pro palis vinee: vt. s̄. eo. veluti. ante fi. ꝛ tunc sumeretur secundo modo: et ideo sublatis vitibus non remanet seruitus: quia deficit necessitas propter quā acquisita est. ¶ In glo. ibi: ꝛ ita pone contentum pro continente. ꝛ econtra dicas ꝙ hoc tunc debet fieri quando verba non possent aliter effectum sortiri. ƀm †Angel. ꝛ ideo si mercator pannorum tenens apothecam alienam ad pēsionem ꝛ legat alicui suam apothecam. videtur de pannis in ea contētis sentire non de loco qui non pertinet ad se. l. cū pater. §. mensē. s̄. alias minime. ʃ. de lega. ij. econtra si dominus loci allegat hoc modo cēsetur sēsisse de loco tm̄. l. cum tabernam. ff. de pig. ꝛ. ʃ. de fundo instruc. l. taberne. nam pro vtroꝗ potest sumi hoc verbū: scilicet pro contento ꝛ pro continente ꝛ si ad testatorem spectaret locus ꝛ etiam mercantia cēseretur sensisse de vtroꝗ: quia in legatis ꝛ vltimis voluntatibus larga fit interpretatio quatenus verba patiuntur. l. in testamētis. de re iudica. ƀm eūdem. ¶ †In glo. ibi ꝛ proficiunt. no. istam glo. ad. q. quotidianam pro rusticis qui recipiunt vineam ad colendum a quodā habente solum ꝛ promittunt dare certam partem fructuum ꝛ faciunt contractum perpetuum ꝙ si plantauit ibi ficus vel nuces teneatur dare ptē fructuū illarū arborū: quia intelligitur vinee: idest soli vineati. sed isti fructus percipiuntur ex solo vineato sine quo arbores non possent fructum percipere ꝛ quod iuris est de principali idem debet esse de augmento ꝛ de accessorio: vt. ll. hic allegatis. vnde si sumeretur vinea pro fructibus omnes arbores pertinent ad dominū soli in quo rusticus nullum ius habet: sed solum in superficie. ideo non debet habere tres partes istorum fructuum: quia sicut promisit quartā par-

tem fructuum dare ita ⁊ pro se retinuit tres partes eorundem ⁊ conuentio non extenderetur ad aliud: ⁊ sic arbores remanerent domino soli cui cedunt. ⁊ adde quod no. in simili. per glo. in. l. obligatū. §. placet. ff. de actio. ⁊ obliga.

2 Latitudo itineris vel actus quanta esse debeat.

1 **Si totus.** †Usq; in fi. l. determinat duos passus. vnus est si concessisti seruitutem itineris in fundo tuo ⁊ ego incepi ire per vnam partem ⁊ tu vis edificare in altera parte. ego volo te prohibere dicens ꝙ mihi licet pernitere ⁊ per illam partem vnde nolo ꝙ aliquid facias ꝑ quod impediar an possim te prohibere. et hic distinguitur aut a principio fuit dictum ꝙ possim ire per quālibet partem fundi ⁊ tūc videtur actum ꝙ ire possim nec per vnam partem nec per alteram. Sed prout mihi placebit ⁊ quod possim variare: vt. ff. quemadmo. serui. amitta. l. non satis. ante fi. versi. ceterū. ꝙ est notandum. ⁊ ideo tunc possum te prohibere. ⁊ not. ꝙ illa concessio poterat intelligi alio modo ꝙ possim ire per quālibet partem. idest eligere per quālibet partem fundi: sed ea electa non possem variare. ⁊ tamen ille text. videtur velle contrarium ꝙ intelligitur vt possim ire ⁊ etiam variare ⁊ ita intelligitur principium istius. §. Aut fuit cōstituta simpliciter et tūc a principio totus fundus seruit: quia seruitus est tota in toto. ⁊ tota in qualibet parte totius. tamen tunc debeo eligere et electione facta nō possum variare: quia cetere partes remanet libere. et ideo non possem te prohibere: vt hic in ver. at si debeo eligere locum minus tibi nociuum: vt. s. de serui. si cui simplici. de quo si dubitetur debent assumi arbitri. i. cōmunes amici qui debeant hoc dirimere: vt hic ⁊ in fi. ff. circa fi. istius. l. aut ab ipso principio fuit expressa certa pars fundi ⁊ tunc alie partes ab ipso principio sunt libere ⁊ non cadit hec electio: quia non possum ire nisi per illam: vt in. §. si locus. ⁊ per illum locum designatum possum ire ſm ꝙ placet per alium non: quia potest constitui ad certam partem fundi: vt. l. ad certā. s. de serui. non sic ad incertam pro indiuiso: vt. l. ij. eo. tit. ⁊ adde quod no. glo. in. d. §. certum. ¶ †Secundus articulus est quanta sit latitudo itineris vel actus. ⁊ breuiter si fuit expressa a partibus illi statur si non fuit expressa quantum ad iter actum non reperitur expressa a iure. ideo recurritur ad arbitriū boni viri: sed in via reperitur expressa: vt. s. eo. l. vie. vnde tūc non recurritur ad arbitrium boni viri: sed ad determinationem. l. quod no. qꝛ istud est generale vt non recurratur ad arbitrium nisi in defectum: vnde si datur arbitrium potestati in maleficijs videtur datum in libellis in quibus non reperitur expressa pena per statuta non in illis in quibus reperitur expressa. ar. hic ⁊ adde qđ no. Bar. in. l. filius. ff. de do. tales em̄ habentes arbitriū non debēt eo vti preter vel cōtra determinationē expressam. l. vel statuti. facit qđ no. in. l. ille aut ille. §. cū in verbis. ff. de leg. iij.

1 **Per quem.** †Nō potest quis cocedere seruitutem in preiudicium alterius cui prius concesserat. hoc dicit: quia sicut non poterat reuocare primā cōcessionē directo: vt. s. eo. l. per fundū. in fi. ita nec per indirectū. arg. in. c. cū quid vna. de regu. iur. in. vj. nisi nō impediretur vsus prime cōcessionis posset alteri concedere: vt. ff. eo. l. ij. §. aqueductus.

1 **Quintus.** †Qui habet seruitutē potest in fundo seruiēte aliquid facere sine quo seruitute vti nō potest: dūmodo non noceat dño. h. d. ⁊ per vltimū limitatur lex seruitutes. §. si domo. s. titu. j. ⁊. l. si inter. s. tit. ij. adde. s. eo. l. si mihi. §. j.

2 Quādo censeatur quis in quasi possessione seruitutis per actum semel gestū: ⁊ quando requiratur vsus. xxx. dierum.

Interdictū de itinere actuq; priuato cōpetit alicui postꝗ per xxx. dies in anno fuerit per fundū alienū quousq; actū sit confessoria vel negatoria ⁊ fuerit pronuntiatum.

3 Quod vnus iudex ordinarius possit inter subditos suos consentientes reddere ius in territorio alterius iudicis nisi ille ꝓhibeat.

4 Uenator ꝙ non teneatur restituere venationē: licet prohibente domino venatus fuerit.

1 **Ciuus.** †No. hic a cōtrario sensu: quia si dominus nō prohibet quis potest ire ⁊ transire per fundū alienum iure cuiusdam facultatis a iure gentium concesse dūmodo nō noceat fundo ⁊ propter hoc licet quis pluries iuerit nō censetur iuisse in re seruitutis nisi iuerit per. xxx. dies in anno: ⁊ semp potest prohiberi ne vadat. 2 †postꝗ vero iuerit per. xxx. dies censetur esse in quasi possessione seruitutis eundi in qua est defendendus ꝑ titulum de itinere actuq; priuato quousq; actum fuerit cōfessoria vel negatoria ⁊ pronuntiatum fuerit seruitutem non deberi vt in titulo de itinere actuq; priua. sed in his que iure facultatis nō solent competere sufficit semel aliquid fuisse gestū sciente ⁊ patiēte domino vt statim dicatur esse in quasi possessione seruitutis: vt. l. j. §. hoc interdicto. ff. de aqua quoti. ⁊ esti. ⁊ vide quod per predicta notatur in. c. cū ecclesia. extra de cau. possess. ⁊ proprie. 3 †Facit etiam iste tex. ꝙ vnus iudex ordinari⁹ possit inter suos subditos cōsentientes reddere ius in territorio alterius iudicis nisi ille prohibeat ⁊ tūc non poterit nisi in casu cle. j. de foro competenti. De questione autem quam format hic glossa. dic. vt. l. iij. de acqui. rerum do. ibi etiam Dy. tenet opi. glo. 4 †ꝙ nō teneatur venator restituere venationem licet prohibēte domino venatus fuerit: quia solus ingressus est prohibitus.

2 Si aliquis prius occupasset aquam in flumine pub. faciēdo ibi molendinum: non potest alius aquam extrahere cum illius iniuria.

1 **Imperatores alias aquā.** ¶ †No. hic ꝙ de flumine publico non nauigabili quilibet potest extrahere aquam ad irriganda predia sua sine licētia superioris non sic si flumen est nauigabile vel ad aliquod ministerium publicum deputatum puta ad molendina communis vel valcheriam et propter hoc impediretur publicus vsus. tūc enim requireretur superioris autoritas: vt. l. quominus. de flu. 2 †item si aliquis prius occupasset aquā faciēdo ibi molendinum non potest alius extrahere aquam cū iniuria illius: vt in fi. istius legis.

2 Per vsum partis retinetur totum.

1 **Una est.** †No. ꝙ hic ad pluralitatem fundorum seruientium non resultat pluralitas seruitutum: quia si acquiro seruitutem itineris ad fundum meum per plura predia vicinorū inuicem contigua per que facio vnū transitum non est nisi vnica seruitus. non sic ad pluralitatem fundorum dominantium: quia sunt plures seruitutes si vnus fundus seruiat pluribus: vt. s. titu. j. l. si edes. in prin. ¶ 2 †Item no. ꝙ per vsum partis retinetur totum facit. l. his qui vsum. s. qui. mo. vsusfruct. amit. vnde si debeo quolibet anno soluere. x. ⁊ soluo. v. videtur ꝙ remaneat ius in. x. de hoc tamen dic vt ibi: ⁊ in. c. cum olim. extra de censibus.

2 Alienatio rei si est prohibita sine certa solēnitate censetur ⁊ prohibitus contractus.

3 Omnes dñi vnius fundi possunt simul stipulari. licet nullus eorū possit solus seruitutem imponere.

Stipulatio seruitutis nō redditur inutilis: licet stipulator ante ipsam impositam decesserit pluribus heredibus relictis.

1 **Si vnus.** †No. hic ꝙ sicut vnus ex plurib⁹ dominis habentibus fundū cōmunem pro indiuiso non potest illi fundo seruitutem imponere: vt patet. s. eo. l. per fundum. ⁊. l. ij. s. de serui. ita non potest stipulari seruitutem: ⁊ sic prohibito effectu seu subsequenti censetur prohibitum antecedens per qđ ad illud peruenit. 2 †⁊ ideo si prohibita est alienatio rei sine certa solēnitate censetur etiam prohibitus contractus: ⁊ sic ex eo resultabit obli. vel actio. licet hoc non dicat alienatio consistat in traslationem domini ⁊ probetur in. l. ad resoluendam. C. de predijs minorum. ¶ 3 †Item no. in ver. sed si omnes domini. ꝙ omnes domini simul possunt stipulari: licet nullus eorum solus possit seruitutē imponere. ¶ Ultimo no. ꝙ stipulatio non redditur inutilis licet stipulator seruitutis ante ipsam impositam decesserit pluribus heredibus relictis. ⁊ sic incipit resultare difficultas: quia si omnes consentiant non potuit imponi vel acquiri. sed hec difficultas non vitiat obligationē. ⁊ hoc dicitur: vt. l. ij. §. ex his. ff. de verbo. obliga.

2 Paria sunt a principio vnum tm̄ acquirere: vel acquirere duo ⁊ perdere vnum.

Paria sunt a pricipio limitate disponere: vel ex postfacto disposite limitare.

3 Quod possum habere seruitutem predialem in fundo in quo habeo vsumfructum.

1 **Si mihi.** †Qui habet duo iura: licet remittat vnū nō videtur aliud remisisse: sed perinde ēst ac si vnū tm̄ a pricipio acquisiuisset. hoc dicit. 2 †Et no. hoc vltimū qꝛ paria sunt a principio vnū tm̄ acquirere vel acquirere duo ⁊ ꝑdere vnū. nā et paria sunt a pricipio limitata disponere vel ex postfacto disposita limitare: vt. l. lucius. §. que habebat. ff. ad trebel. ⁊ i primo dicto. dic vt. s. eo. l. si domus. ¶ 3 †In text. ibi ⁊ vti frui. ⁊ sic not. ꝙ possum habere seruitutem predialem in fundo in quo habeo vsumfruc. ⁊ sic nō extinguitur seruitus si non acquiro proprietatē: sed solū vsumfruc. vt. s. tit. j. l. si quis edes. in fi. ¶ In text. ibi: ⁊ in

ibi: ꝛ in eo edificare intelligo non propter seruitutem aqueductus dumtaxat: sed iste ex alia causa. ꝛ sic erunt due seruitutes al's: sed hoc esset potius cõmoditas seruitutis aqueductus. et ad remissionem ipsius censeret̃ remissa ipsa seruitus. per id qđ no. in. l. si domus. §. ti. j. in glo.

1 **Seruitus.** †No. per lesionẽ contingentẽ vniuersaliter in fundo seruiente per vsum fundi seruientis sine aliqua culpa vel facto eius cui debetur seruitus nõ tenetur ad interesse. secus si eius facto vel culpa: vt. §. ti. j. l. si fistule. cum ibi no. Et intelligo facto seu opere non necessario ad vsum seruitutis al's secus: vt patet hic in riuo qui fit opere manufacto: sed qꝛ est necessarius ad vsum seruitutis non tenet̃ ex damno contingente propter riuum.

1 **Si fundo.** †Seruitus non extinguit̃ si dñs predij dominantis efficiat̃ dñs predij nõ principaliter seruientis: lꝫ seruiat in consequentia. h. d. ¶ In text. ibi: confinij fons. s. in predio tuo ad quem acquisiui seruitutem aquã ducendi. et iste fundus tuus principaliter seruiebat. Itẽ acquisiui seruitutem in fundo seiano medio per quem aquã ducebam: ꝛ iste seruiebat accessorie. vnde non extinguitur seruitus si acquiro dñium illius ꝛ non tui fundi ꝛ vtilitas est: qꝛ si illum eundem fundum postea alteri vendam transibit cũ eadẽ seruitute etiã si aliter non sit dictum: vt. j. eo. l. via. §. si fundus. secus si fuisset extincta: vt. §. tit. j. l. si quis edes. versi. ꝛ si rursus. ꝛ adde. j. eo. l. tua predia. ꝛ si acquisiuisset dominium fundi tui principaliter seruientis extincta esset seruitus in vtroqꝫ per eundẽ. l. si quis edes.

1 **Hauriendi.** †Intelligo istum versi. qñ hec seruitus haustus fuit acquisita per habẽtem fundum vicinum ꝛ pro vtilitate ipsius predij: vt dicat̃ seruitus predialis al's esset seruitus personalis: vt notatur. §. de serui. l. vt pomum.

1 **Si mihi.** †Licet in seruitute simpl'r cõcessa quelibet particula fundi dicatur seruire de iure tamen de facto ꝛ de equitate non debet quis vti nisi per loca minus nociua ꝛ illa dicunt̃ tantũ seruire de facto. h. d. cum. l. seq. dic vt. §. eo. l. certo generi. §. j. ꝛ. l. si cui. §. de serui.

2 ☞ Jura realia transeunt ad quẽcunqꝫ trãsit res cui coheret.

3 Petens fundum: an etiam videatur petere seruitutem sibi debitam.

1 **Via.** †Nota in prin. ꝙ lꝫ sit prefinita latitudo vie a iure cõmuni partes tamẽ possunt per pactum facere eam latiorem vel strictiorem remanente seruitute vie vt prius dũtamen remaneat tanta la-

2 titudo ꝙ effectus talis seruitutis possit sequi. ¶ †Item no. in §. si fundus. ꝙ iura realia trãseunt ad quẽcunqꝫ transit res cui coheret. ꝛ ad hoc allegatur. l. conuenerit. §. si fundus. de pigno.

3 actio. †sed an ille qui petit fundum videatur petere etiam seruitutem sibi debitam. vide per glo. ꝛ Barto. j. de verbo. signifi. l. rei appellatione.

2 ☞ In contractibus vel quasi non videtur actum qđ vna res seruiat alteri nisi dicatur expresse.

In diuisione nõ venit aditus seu transitus per partẽ alterius nisi expresse hoc agatur.

1 **Quecũqꝫ.** †Seruitus quo ad predium dominans est tota in toto ꝛ tota in qualibet parte totius ideo ad quẽcunqꝫ transit pars fundi: trãsit etiam tota seruitus siue per alienationem siue per diuisionẽ. Item facta diuisione nõ videtur actum vt alter pro parte alterius ire possit nisi fuerit dictum expresse: licet ante hanc diuisionem quilibet

2 per totum fundum ire posset. hoc dicit. ¶ †Nota diligenter fi. istius. §. ꝙ in cõtractibus: vel quasi non videtur actum ꝙ vna res seruiat alteri nisi dicat̃ expresse ꝙ si habebamus fundum cõmunem quem diuidamus: lꝫ ante diuisionẽ quilibet nostrũ posset transire per fundum: qꝛ in qualibet parte habebamus partem pro indiuiso: tamẽ post diuisionem nullus poterit ire per partem alterius ad partem suam post diuisionem inuito domino illius: vt. j. de cõtrahen. emp. l. in vendendo. ꝛ adde qđ no. Bar. in. l. j. j. de serui. lega.

2 ☞ Seruitus potest deberi certe parti fundi quando hoc fuit actum.

3 Possum vti seruitute ad aliam partẽ vel ad alium fundum ꝙ̃ ad quam seu ad quem acquisita est.

1 **Ex meo.** †No. hic ꝙ habẽs seruitutem predialem non potest alteri concedere cõmoditatem vel eius vsumfructũ illius seruitutis in totũ vel pro parte. lꝫ glo. videatur tenere contra-

2 rium in. l. j. j. de vsufru. lega. ꝛ ibi vide no. per Bar. ¶ †Itẽ no. ꝙ seruitus potest deberi certe parti fundi. ita ꝙ nõ alijs partibus quando fuit hoc actum a prin. vt. l. ad certam. §. ti. ij. al's

3 cuilibet parti deberetur: vt. §. pxi. §. ꝛ. j. l. proxi. ¶ †Item no. ꝙ possum vti seruitute ad aliam partem vel ad alium fundũ ꝙ̃ ad quam vel ad quem acquisita est. vide. l. non modus. et qđ ibi no. C. y. de serui. ꝛ aqua.

2 ☞ Seruitus lꝫ per se sit ius indiuisibile: tamen cõmoditas eius potest diuidi si diuisionem recipit.

Quando vna res non potest accedere duobus: accedit pretiosiori.

1 **Si partem.** †Nota hic: ꝙ si acquisiui simpliciter seruitutem aqueductus ad fundum meum et sic cuilibet parti eius fuit acquisita licet ego fuerim vsus dumtaxat ad vnam partẽ tñ que magis indigebat ꝛ erat pretiosior si tamen postea alienaui aliã partẽ puta pro dimidia et illa dimidia ad quã fui vsus mihi remansit non propterea remanebit penes mea tota seruitus ꝛ eius cõmoditas: sed diuidetur aqua pro rata vt dimidia sit mea ꝛ altera dimidia illius in quem alienaui non habita consideratione prioris vsus vel necessitatis. secus si fuisset acquisita dumtaxat illi parti que mihi remansit: vt. §. proxi. in

2 fine. ¶ †Item no. ꝙ lꝫ seruitus per se sit ius indiuisibile: vt. §. de serui. l. vie. tamen cõmoditas eius potest diuidi si diuisionẽ recipit vt aqua. facit. l. lucio. j. de aqua quotidia. ꝛ estiua. ¶ In glo. §. verbo bonitatis. j. de acquir. rerũ domi. quicquid. dic ꝙ ibi non poterat accedere vtriqꝫ parti. ideo accedit pretiosiori hic sic.

2 ☞ Fundus dominans si est cõmunis inter te et me pro indiuiso: ꝛ postea fundus seruiẽs efficiatur cõmunis: extinguitur seruitus.

Quod iuris est in vna persona est in duabus.

3 Fundus cõmunis potest seruire fundo proprio alterius ex socijs ꝛ qualiter procedat.

1 **Si communi.** †Si a socijs fundi dominantis communiter emitur fundus seruiens seruitus extinguitur. secus si in fundo dominante nõ est cõmunio. h. d. Bartol.

2 ¶ †Nota ex primo casu ꝙ sicut qñ fundus debet seruitutẽ fundo meo si efficior dominus fundi tui ꝛ sic vterqꝫ est meus insolidum extinguitur seruitus: qꝛ vna res mea non potest alteri rei mee seruire: vt. §. eo. l. si quis edes. ita si fundus dominans est cõmunis inter te ꝛ me ꝑ indiuiso si postea fundus seruiens similiter efficiatur cõmunis extinguitur vt hic: qꝛ quod iuris est in vna persona est in duabus contra istud notabile glo. j. et etiam glos. ij. opponit de. l. vnus ex socijs. j. eo. ver. j. vbi si fundus tuus debet seruitutem meo fundo ꝛ econtra: deinde si cõmunicas mihi tuum ꝛ ego meũ seruitus nõ extinguitur. Sol. casus sunt diuersi: qꝛ hic loquitur in redẽptione ibi in cõmunione: ꝛ rationem diuersitatis ponit hic gloss. vel dic ꝙ ratio est qꝛ loquitur quãdo totus fundus redimitur seruiens: vnde tunc seruitus stare non potest. ibi vero per cõmunionem redimitur pars tantũ: vnde potest stare seruitus ratione alterius partis: vt. l. pomũ. §. fina. §. titu. ij. et. §. titu. j. l. si quis edes. §. j. non ergo fienda est vis in verbis redemptionis ꝛ cõmunionis. sed in effectu vt distinguamus an dominus vel domini predij dominantis efficiatur vel efficiantur dñi insolidum predij seruientis ꝛ extinguitur seruitus: quia non superest in quo possit remanere an vero pro parte ꝛ tunc secus: quia superest altera pars. ꝛ ex his patet intellectus ad plures casus quos glo. magna prosequitur ponendo differentiam inter redemptionem ꝛ cõmunionem qđ multis modis potest contingere vt in glo. ꝛ in omnibus bene dicit saluo ꝙ debet declarari ꝭm predicta.

3 ¶ †Ex secundo casu no. ꝙ fundus cõmunis potest seruire fundo proprio alterius ex socijs. ¶ Glo. magna circa principium opponit contra hoc de. l. si quis duas. §. fina. j. titu. j. ꝛ soluit ꝙ hoc habet locum quãdo seruitus erat imposita anteꝙ̃ esset cõmunis quo casu per cõmunionẽ subsecutam non extinguitur. et ita loquitur iste text. sed postꝙ̃ effectus est cõmunis non potest imponi seruitus vt seruiat fundo proprio alterius ex socijs: vt ibi et hoc per pactum: sed per prescriptionem sic vt. §. titu. j. l. sed si interea. Uel dic vt colligitur in his que ibi dixi. nam non video quare si fundus est cõmunis inter te ꝛ me non possit fieri per pactum nostrũ ꝙ seruiat fundo meo cum possit fieri ꝙ seruiat fundo tertij. nam hic non repugnat natura seruitutis: qꝛ si repugnaret etiam ex postfacto extingueretur: vt dicta. l. si quis edes. nec etiam repugnat defectus consensus: qꝛ in hoc vterqꝫ nostrum consensit. ꝛ ad illum. §. fina. responde vt ibi dicam. In vno tamen Bartol. reprehendit glos. in versicu. item reddimus. nam per redemptionem primo factam seruitus nõ fuit extincta: vt in fi. l. cum adhuc dominãs esset meus proprius per cõmunicationẽ postea subsecutam similiter non

extinguitur: qr cõmunicatio non est causa extinctionis seruitutis: vt. l. vnus. §. j. j. eo. ẽm Bar. in glo. tamẽ videtur voluisse dicere: qr nũc incipimus esse in pari conditione: ergo ⁊c. ⁊ glos. extat in isto tex. ver. quia par.

1 **Si quis.** als **Si cõmuni.** † Seruitus aque immittende imposita tempore venditionis restringitur ad aquam que in fundo predicto colligitur. hoc dicit no. ¶ In tex. ibi: vt aqua hoc verbum faciebat dubium: quia non fuit dictum solum de aqua que colligeretur in fundo vendito sed simpliciter ꝙ emptor posset aquam per fundum emptũ deriuare in aliũ fundũ venditoris vnde videbaẽ ꝙ posset deriuare etiã aquam que colligebatur in alio fundo emptoris ibi vicino ⁊ nõ vendito. contrariũ tamẽ determinatur qr censeẽ actum solũ de aqua que colligitur in fundo vendito qd est singulare et potest esse casus quotidianus.

2 ☞ Quod non est acquisitũ perdi non potest.

3 Si plures habẽt actionem personalem ad petendam seruitutem: nõ tamẽ vnus eorũ potest eam regulariter acquirere fundo cõi nisi in acquisitione oẽs consentiant.

4 Partes discordantes qualiter iudex reducat et cogat ad concordiam.

1 **Itinere.** † No. ex hac. l. limitationem ad. id quod habetur. j. queadmo. serui. amittatur. l. si partem. §. fina. vbi quando legaẽ seruitus statim adita hereditate acquisita est etiã ignorante legatario: quia illud est verum quando legatur vni vel etiam pluribus non habentibus concordare circa vsum seruitutis. sed si habent concordare: vt quia legatur seruitus itineris quo casu non possunt ire nisi per vnum locum minus nociuum: vt. s. eo. l. si mihi concesseris. cum. l. sequenti. ⁊. l. si cui. s. de serui. tunc non dicitur constituta nec acquisita predio legatariorum nisi postꝙ cõcordauerint de loco: vt hic. ¶ † Itẽ no. 2 ꝙ illud qd non est acquisitum nõ potest perdi: qr priuatio presupponit habitum. † Item patet ex hac. l. ꝙ si plures habent actionem personalem ad petendam seruitutem nõ propterea vnus eorum potest eam regulariter acquirere fundo cõmuni. sed requiritur ꝙ in acquisitione oẽs cõsentiant. facit qd notaẽ s. eo. l. si vnus. in fi. in. j. gloss. ⁊. l. ij. §. ex his. j. de verbo. obliga. ¶ Ultimo dicit glo. hic: ꝙ quando non concordant sorte[a] dirimitur. tunc dic ẽm doct. ꝙ si discordant ad ipsorum incõmodum se inuicẽ impediunt: sed qñ ad incõmodum alienũ iudex imminet vel sorte dirimit: vt. l. huiusmodi. §. si. cũ ibi nota. j. de lega. j. ⁊ in aliis hic allega. in glo.

a ¶ Sorte. intellige hoc vt hic per Flor. ⁊ p Bal. in l. si duob⁹. C. cõ. de leg. et qñ sors sit licita p doct. i c. j. de sorti. ⁊ adõ ꝙtuplex fit sors p glos. Jo. an. in cle. i proe. sup v. sortis. gl. in. l. milites. C. de testa. mili. ⁊ vid Spe. in tit. de iudi. §. iiij. versi. ⁊ scias. Bal. i proe. ff. ox ⁊ adde a iudicio sortis nõ appellaẽ. ita Bal. i. d. l. si duob⁹. ⁊ Mo der. peru. i rubr. ex de ap. ⁊ qñ habeat locũ iudiciũ sortis. adde eundẽ Paul. de ca. in. l. i trib⁹. s. de iudi. et oĩno Fely. in. c. lz. col. fi. de pba. Cur.

2 ☞ Accessorium nõ debet plus importare ꝙ̃ principale si res est dubia ⁊ quid si est clara.

1 **Uiduo.** † Si excipitur locus ꝑpter vsum seruitutis censetur exceptus iure 2 seruitutis non iure dominij. hoc dicit. et sic not. † ꝙ accessorium non debet plus importare ꝙ̃ principale quando est dubium quid importet et sic debet fieri interpretatio in re dubia. sz si esset clara staretur certo: quia interdum accessio potest esse pretiosior ꝙ̃ principale vt lapis pretiosior in anulo. l. et si non sint. §. peruenia mus. j. de auro et argen. lega. ¶ In text. ibi: aque. i. vt possit ducere aquam iure seruitutis de fundo vendito ad fundum retentum. ¶ In tex. ibi. x. pedes scz terrenei ⁊ hoc faciebat dubium an videaẽ venditor voluisse sibi reseruare dominium in illo spatio decem pedum: an autẽ dumtaxat seruitutem itineris. et respondetur pro hac vltima parte. Sed contra qr ẽm hoc erit seruitus seruitutis qd esse nõ potest: vt. l. iij. j. de vsufruc. lega. sed dic ꝙ imo non est seruitus seruitutis aque: sz est seruitus fundi dominantis cui debetur seruitus aque ⁊ est commoditas seruitutis aque ꝙ non prohibetur. glo. hic opponit de aliquibus legibus que videntur ꝓbare ꝙ ista exceptio intelligatur quãtum ad dominium sed ad omnes. Respondeo vno modo ꝙ hic fuit facta exceptio seu reseruatio non ꝑpter se sed propter seruitutem aque. ideo regulatur ẽm illam in quo principio propter se non regulatur ẽm importantiam verborum.

b ¶ Qd medium. adde Bal. in. l. si auia. C. de iu. de libe. ⁊ tex. i. l. j. C. de nat. li. Cur.

2 ☞ In perdenda vel admittenda seruitute an plus possit lapsus tpis ꝙ̃ pactum.

3 Mediũ inhabile impedit extrema coniungi.

4 Casus in quo vnum predium meum potest seruere alteri predio meo.

5 Quod ea que sunt necessaria in construendo sint etiam necessaria in destruendo.

1 **Tria predia.** † Seruitus acquisita per plura predia diuersorum nõ perditur in vno nisi perdatur etiam in alio. ho. et loquitur hic in traditione que fit propter redemptionem predij seruientis. idem in ea que fit propter negligentiam: vt. s. eo. l. vna est via. secus in illa que fieret per pactum: qr non potest perdi in vno licet nõ perdatur in alio: v t. j. queadmodũ ser. amit. l. nam satis. §. j. circa medium. Ibi possunt ta2 men ⁊c. † et sic in perdenda seruitute plus potest pactum ꝙ̃ lapsus tẽporis: vt patet ex illo ver. iuncta. l. vna. s. eo. sz in acquirenda econtra plus potest lapsus temporis: vt no. s. tit. j. l. sed 3 inter me. ⁊ allegatur ista. l. † ꝙ mediũ[b] inhabile impedit extrema coniungi. facit. l. j. §. j. j. de diuer. ⁊ temp. prescrip. ⁊ impedit fieri transitum de vno extremo ad aliud vt. l. diuo marco. C. de questio. ⁊. l. qui libertinus. §. posthu. j. de oper. liberto. facit. l. filius. §. sequens questio. j. de fal. ¶ In tex. ibi: vẽdidit ⁊ emptor volebat vti seruitute de fundo redempto per venditorem qui principaliter seruitutem debebat per fundum medium nõ dicens fundum venditum qui principaliter dominabatur et volebat transiuisse in eũ iure seruitutis: vt. s. eo. l. via. §. si fundus venditor vero et etiam dominus medij predij contradicebant asserẽtem illam seruitutem fuisse extinctam per redemptionẽ predij principaliter seruientis facta per dominum predij dominantis: vt. s. titu. l. si quis edes. ⁊ ꝙ per alienationem predij dominantis postea non reuiuiscit si non fuit actum expresse: vt ibi. Respondeo pro prima parte. nam qd supra dixit procederet si seruitus deberetur ab vno tãtum predio alteri predio. sed hic videbatur per plura predia ⁊ sic a principio non potuit acquiri in vno quin acquireretur etiam in altero: qr medium predium non seruiens impedit seruitutem acquiri: vt. s. eo. l. qui sella. in fin. ita et in ea perdenda requiritur ꝙ perdatur in omnibus prediis in quibus seu per que fuit acquisita. sed in casu isto non fuit perdita in predio medio: quia illud nõ fuit re4 demptũ. ergo nec in predio redempto. † et sic no. casum in quo vnum predium meum potest seruire alteri predio meo: quia predium redemptum seruit alteri predio non tamen vtor iure seruitutis in illo redempto: sed in meo predio non redempto si tamen postea efficiatur alienum predium dominans: ex tũc emptor vtetur iure seruitutis que ipso iure nõ fuerat extincta.

5 ¶ † Nota etiam ꝙ ea que sunt necessaria in construendo sunt etiam necessaria in destruendo. facit. C. de repu. aut. ibi posita vbi requiritur cõsensus patris in diuortio sicut requiritur in matrimonio cõtrahendo sed quãdo nõ omnia sunt necessaria lz fuerint adhibita similiter in destruendo non erunt necessaria: vt si abbas cum capitulo constituit syndicum cum posset solus in reuocando non requiriẽ capitulum qd dicvt no. Bar. in. l. actor. j. rem ra. habe. ¶ In fi. l. nisi eo tẽpore. ego intelligo hunc tex. non ꝙ requiratur ꝙ vt eodẽ tẽpore redimam vtrũꝙ predium sed ꝙ eodem tẽpore semel repertus sim dñs omnium istorũ prediorũ seruientiũ vna cum predio dominante. puta si primo redemi predium seruiens: postea prediũ mediũ anteꝙ̃ alienarẽ predium dominans. nam puto hoc sufficere lz iste tex. videatur innuere contrarium ꝙ eodem tempore debeam redimere. sed intelligo vt. s. dixi. ⁊ hoc probo qr in acquirẽdo sufficiebat ꝙ primo acquireret in vno: ⁊ postea in altero lz ex vltimo confirmareẽ prima: vt. l. qui fundũ. s. eo. ergo non dz sufficere in perdendo ꝙ diuersis tẽporibus redemerim omnia predia seruientia anteꝙ̃ desinam esse dñs predij dominãtis. si vera post tunc etiam si eo tpe redemerim non extingueret seruitus que iam transiuit in emptorẽ vna cum predio: vnde facto meo tolli non posset.

1 **Fundus.** † Tempore quo quis partẽ quã habet in re cõmuni tradit socio potest facere vt alia res sua propria illi seruiat: quia censeẽ collata seruitus in tps quo tota res illa erat socij. h. d. anteꝙ̃ ergo tradat nõ potest hoc facere. nam aut diceremus ꝙ ista seruitus acquirereẽ toti fundo cõmuni. ⁊ tunc acquirereẽ etiam parti sue qd esse nõ potest vt vna res sua seruiat alteri rei sue: aut diceremus ꝙ acquiraẽ solum parti socij pro indiuiso ⁊ hoc esset contra regulam que est ꝙ seruitus non potest acquiri vel imponi parti alicuius pro indiuiso cum illa non possit ad oculum demonstrari: vt. l. meuius. §. dolus. j. de lega. ij. et seruitus non potest exerceri nisi in parte rei demonstrabili ad oculum. ⁊ nulla pars potest ad oculum demonstrari que sit vnius tñ cum quilibet habeat partem in quolibet cespite, terre. ⁊ propter hoc videtur expresse reprobari id qd dicit Ange. in. l. sed si intra. s. ti. ij. ⁊ etiam tetigi in. l. si cum cõmuni. s. eo. ẽm eum. qr vult ꝙ etiam si ante cõmunionem possit fieri per pactum: vt res propria vnius ex sociis seruiat communi vel ecõuerso: qr concurrit consensus amborũ: ⁊ qr possent facere in quodam tertio. sed certe alia ratio est in certo in quo non habent locum ea que. s. dixi. ¶ In tex. ibi: per vicinum tuum ꝓprium sup. tradidisti. ⁊ sic eodẽ tpe tamẽ cẽseẽ per prius facta traditio partis tue. ⁊ sic totus fundus meus effectus ⁊ per posterius

sterius censetur cōstituta servitus de alio fundo tuo ad istum prius cōem nunc proprium meū. ad qđ vide qđ no. s. ti. j. ꝛ qui duas in glo. ꝛ hoc vult iste tex. in fi. ¶ In tex. ibi: neqꝫ respondet tacite obiectioni que posset fieri si diceretur constituta sit servitus te adhuc in cōmunione per id qđ. s. dixi. sed respōdet quomodo censetur constituta post cōmunionem dissolutam. ꝛ ideo non obstat.

1 **Cum essent.** †Tēpore divisionis potest agi vt fundus qui obuenit in partem vni serviat fundo qui obuenit alteri. h. d. Bar. lꝫ ergo fundus cōmunis nō posset servire alteri fundo cōmuni: vt. s. eo. l. si cōmuni fundo. potest tamē fieri cōferendo hoc in tps quo cōmunio erit dissoluta. et si fiat tēpore quo dissoluitur censetur tacite actum vt dicat factum ea dissoluta perfecta: vt. s. l. proxima.

2 ☞ Si concedis servitutem alteri de voluntate mea in fundo meo: vel super aqua que nascit in fundo meo illa cōcessio dicit fieri ab ipso domino. ꝛ nu. 4.

3 Si constituo procuratorē cum potestate substituendi: an talis postea substitutus cēseatur a me substitutus an a procuratore ꝛ quis effectus ex hoc resultet.

1 **Per plurium.** †Qui habet servitutē aqueductus non potest concedere haustum aque ex riuo nisi cum domino fundi serviētis pepigerit. h. d. facit. l. ex meo. s. eo. ¶ In tex. ibi: Quis respondet oppositioni que posset fieri cōtra id qđ immediate dixerat ꝙ interueniente pacto vel stipulatione possis hoc facere. nam ꝫm hoc si cōcedis vni ex dominis mediis per cuius predium ducis illud predium seruiet sibiipsi: qꝛ de aqua que iure servitutis ducit pro te accipietur iure servitutis pro eo. ꝛ hoc esse non potest ꝙ vnum prediū sibiipsi serviat. si vero concedis vni tertio erit dicere ꝙ sit servitus servitutis idest vsusfructus servitutis: nam tuam servitutem non transfert in illum sed concedis ibi cōmoditatem ex tua servitute que concessio est quedam servitus et hoc esse non potest: quia nō est dare servitutem servitutis nec vsumfructum servitutis cū vsusfructus sit servitus: vt. l. j. j. de vsufruc. lega. et ad istas opiniones non respondet iuriscon. sed

2 glos. respondet ibi sol. ad vtrūqꝫ. ex qua collige† ꝙ si concedis servitutē alteri de voluntate mea in fundo meo vel sup aqua q̄ nascitur in meo fundo illa concessio nō dicitur fieri per te qui non potes concedere in meo fundo: sed per viam cuius voluntate hoc fecisti. facit. l. item eorum. §. si decuriones. s. qđ cuiusqꝫ vniuer. no. ꝛ. l. vnum ex familia. §. j. j. de lega. ij. et quod no. glo.

3 in. l. apertissimi. C. de iudi. ¶ †Et hoc inducit glos. que semper allegatur ad questionem ꝙ possum constituere procuratorem cum potestate substituendi alium et non dicit gloss. plus istud potest intelligi duobus modis. Primo ꝙ dicto casu ille substitutus censebitur substitutus a me non ab ipso substituente qui hoc facit de mādato meo. ꝛ ex hoc sequuntur duo effectus. Primus ꝙ potest hanc substitutionem facere etiam anteqꝫ sit effectus dominus litis sed iure suo non potest nisi postqꝫ esset effectus dominus per contestationem litis. Secūdo sequitur ꝙ hoc casu si dubitatur de substitutione et producatur instrumentum cum potestate substituendi debebit substitutus cauere ꝙ principalis dominus habebit ratam substitutionem nō autem ꝙ ipse procurator substituens sed si non haberet potestatem substituendi et diceret se substitutum post litem contestatam. ꝛ sic ab ipso substituente deberet cauere ꝙ ille ratū haberet non principalis dominus. de his vide in. c. j. de procura. lib. vj. ꝛ qđ not. Bar. in. l. si procuratorē. §. j. j. manda. † Secun-

4 a do modo[a] potest intelligi gloss. ꝙ etiam si procurator primus constitutus cum potestate substituendi sit inhabilis nec possit esse procurator tamē virtute potestatis date poterit substituere. ꝛ ad hoc bene facit iste tex. qꝛ ille qui nō est dn̄s ꝛ sic est inhabilis ad cōstituendam servitutē in alieno fundo de voluntate tamen dn̄i constituere potest ꝛ censetur facta cōstitutio ab ipso domino. ꝛ ad hoc allegatur ista glo. ad quod vide per Cy. in. l. qđ quis. C. de procura. ꝛ per glos. in clemen. religiosus. eo. titu. qui allegant istam glo.

2 ☞ Servitus lꝫ nō possit constitui in parte ꝑ indiuiso potest tamē retineri. ꝛ nu. 3.

3 Si cōmunicas mihi fundū tuū servientem meo: quare remanet servitus nisi in parte tua.

1 **Unus ex sociis.** †Un⁹ ex sociis fundi cōmunis sicut nō potest servitutē ei imponere ita nec libertatē acquirere a servitute quā debet etiam a consocio nec etiā remittere servitutem ei debitam. h. d. ꝛ est valde subtilis. l. cum sua glos. Primo ponitur vnū dictum ad euidentiam vsqꝫ ibi: et ideo. Secundo ex illo infert ad casum. de quo queritur vsqꝫ ibi: Quis. Tertio remouet quandam oppositionem que fieri posset contra id quod dixerat. ¶ In text. ibi: quin servitutem pro parte retineri placet. i. dicere ꝙ iste servitutes quarū vna debebatur a fundo tuo fundo meo: ꝛ altera econuerso per cōmunionem factam inter nos de istis fundis nō fuerunt extincte: qꝛ licet nunc non possumus facere ꝙ vnus istorum fundorum cōmunium alteri communi serviat sicut nec ꝙ vnus fundus meus serviat alteri meo: vt. s. eo. l. si cōmuni. tamē ex quo erant constitute ante communionem non extinguūtur per cōmunionem postea factam: quia servitus erat iam constituta in fundo qui erat totus alienus si postea factus est meus ꝑ parte potest retineri ꝛ non extinguitur propter alteram partem que tibi remanet ratione cuius non dicitur res mea mihi servire ad aliena. ꝛ similiter illa que erat acquisita fundo qui erat in solidum meus si postea efficiatur tuus pro parte ratione alterius partis que mihi remanet retinetur: quia dicitur deberi

2 fundo meo ratione illius partis non tuo. ꝛ istud est dicere † ꝙ servitus licet non possit constitui pro parte pro indiuiso potest tamen retineri: vt. s. eo. ꝛ. l. fundus. ꝛ. l. vt pomū. §. fi. s. de servi. esse ergo questio potest ꝙ durat an ego possim remittere illam servitutem que debebatur a fundo quondam tuo fundo quondam meo ꝛ econuerso. et effectus est magnus. qꝛ si valet remissio ꝛ contingat ꝙ postea recedam⁹ a cōmunione ꝛ fundus quōdam tuus reuertatur ad te et meus ad me potero vti servitute in tuo et tu in meo absqꝫ eo qđ aliquid fuerit dictum tempore recessus al's secus. vt. s. titu. j. l. si quis edes. Item si contingeret ꝙ vnum de istis fundis cōmunibus alienaremus emptor in altero communi nobis remanente posset vti servitute si remissio non valuit al's secus. Et breuiter iurisconsul. respondet non tenere remissionem: qꝛ sicut ego non possum fundo quondam meo nunc effecto communi servitutem imponere. ita nec istam servitutem que ei debetur. et adhuc durat remittere vel tollere non possum et sic econuerso. nec tu potes fundo quondam tuo libertatem acquirere ab hac servitute. nam si ego nō possum ipsam servitutem remittere sequitur ꝙ nec tu ex ista remissione potes libertatem acquirere: qꝛ nisi extinguatur servitus non acquiritur libertas: vt. s. titu. j. l. si quis edes. §. fin. cum ibi notatis. ¶ In textu ibi: quāuis enim. pone casum sic: quia non difficilis est. nam videtur dicta determinatio procedere: quia supposito quod iste servitutes durent est necesse dicere ꝙ illa que debebatur a fundo quondā tuo fundo quondam meo debebatur mihi et non tibi: et econuerso illa que a fundo quondam meo fundo quondam tuo debebatur tibi et non mihi: quia nō possum mihiipsi debere. et si ita est videtur ꝙ possim ego primam remittere et tu secundam per regulam vnusquisqꝫ potest remittere ius suum. Ad hoc iurisconsul. respondet non esse verum ꝙ prima debebatur mihi et secunda tibi debebatur. imo cum sint servitutes prediales prima debebatur fundo quondam tuo fundo quondam meo: nunc vero cōmuni ꝛ econuerso. sed in fundo cōmuni nullus ex sociis potest aliquid facere solus ergo nec istam remissionem. et hoc intendit ꝛ est mirabile: quia in ea vterqꝫ sociorum cōsentit vnus in remittendo alter in recipiendo remissionem. ꝛ per cōsequēs ꝙ ille remittat quare ergo non tenet remissio inter eos cum si deberetur a fundo extranei possent ambo remittere. ꝛ sic videt hic casus contra Ange. vt dixi in. l. fundus. s. eodē. ꝛ rationem collige ex his que ibi dixi. Est enim mirabile, quare non potest vnus sociorum acquirere libertatem cum istud non tendat in preiudicium socij sed in vtilitatem certe non potest etiam servitutem ei acquirere: vt. s. de servitu. l. pro parte. et tamen hoc intendit in vtilitatē socij. est ratio quia per pacta imprimitur quidam character ꝛ quoddam ius in re cōmuni ꝙ ab vno tm̄ fieri non potest non ex eo ꝙ preiudicet socio: sed qꝛ in re aliena non potest quis facere predicta. et ista res communis dicitur aliena cum socius in quolibet cespite terre partem habeat. et sic non posset illi aliquid facere in aliena. Sed contra ꝙ possit prodesse: vt. j. si servitu. vendi. l. loci. §. si fundus. Sol. non potest acquirere servitutem vel libertatem ratione predicta: sed acquisita bene potest defendere agendo ꝛ sententiam obtinendo ꝛ proderit socio: quia per hoc nihil imprimit in proprietatē sed declarari facit iam impressam: vt. l. adeo. §. cum quis. no. j. de acquiren. rerū domi. ꝛ. l. heredes palam. §. sed si notam. j. de

3 testamen. ¶ †In glo. magna. ibi: quasi dicat occasione partis. istam tenet Barto. s. de servitu. l. pro parte. quod si communicas mihi fundum tuum servitutem occasione partis que tibi remanet servitus retinetur in toto fundo. et sic etiam in parte que mihi obuenit. et sic erit casus in quo res mea seruiet alteri rei mee propter adiunctionem partis tue que est inseparabilis a mea si sumus domini pro indiuiso. sed gl. tenet sequentem ꝙ imo remanet nisi in parte tua ne contingat illud incōueniens

a ¶ Scđo modo. adde tu an et qñ possum cōstituere pcuratorē habilem ad substituendū inhabilem vel ɔstituere inhabilē ad substituendū habilem. plene p do. Alex. ꝛ Fran. de are. in. l. j. §. item acqrim⁹. j. de ṽ. ob. ꝛ ibi vide do. Bar. sozi. seneñ. qui subtiliter loquitur. Cur.

ꝙ pars mea seruiat mihi. ⁊ si dicatur in parte pro indiuiso nõ potest constitui seruitus. Respondetur verum esse sed constituta in toto bene potest retineri in parte predicta. et ista opi. magis applaudet testibus. ¶ Circa fi. glos. ibi: emens ⁊ vendens loco vnius habentur no. ista glos. in hoc ver. tamen solutio ad cõtrariũ clarius colligitur ex his que dixi in. l. si cõmuni. §. eo. que est contra.

2 ☞ Prescriptio longi vel longissimi temporis cũ currit contra ignorantes tunc datur eis restitutio in integrũ infra quadriennium a die scientie cũ fuerit propter iustam ignorantiam impeditus agere.

3 Contra impeditum agere vel vti iure suo casu fortuito: vel de facto sine sui culpa currit prescriptio mero iure lʒ restituatur: sed contra impeditũ agere de iure: ipso iure nõ currit ⁊ quid si facto tertij. ⁊ nu. 5.

4 Iura non dicunt ꝙ qui negligit vti tanto tempore perdat seruitutem: qꝛ tunc non perderet impeditus vti: sed dicunt qui non vtitur.

5 Seruitus personalis potest retineri animo: sed predialis non.

6 Iuste deprecantibus non est denegandus assensus sed iniuste deprecantibus sic.

7 Ecclia destructa postea restituta recuperat pristina puilegia.

Si fons.

†Qui non vtitur seruitute per tempus debitum perdit eam lʒ fuerit impeditus sine sui culpa tamen tunc restituit in integrum propter iustum impedimentum. h. d. cum. l. seq. et semper allegatur ad hoc. vnde not.† ꝙ cum prescriptio longi vel longissimi temporis currat contra ignorantes: vt. l. fina. C. de prescrip. long. tempo. habet remedium ille contra quem currit vt propter iustam ignorantiam qua fuit impeditus agere: possit petere[a] restitutionem in integrum infra quadriennium a die scientie. et ita tenet Bart. in. l. j. §. si quis autem in venditione. j. de itine. actuq; priua. et no. per glo. in. l. si partem. j. queadmo. ser. amit. ⁊ in. l. si sic. in fi. magne glo. que incipit melior esset ratio durante autem ignorantia non curret: quia sicut restitueretur ad restituendum qđ esse non debet: vt. §. de mino. l. interdum. cum ibi no. ⁊ patet in l. fina. C. de tempo. in integ. resti. vbi non currit durante causa propter quam datur restitutio puta durante absentia ⁊ eodem modo durante ignorantia. ¶ †Item not. ꝙ cõtra impeditum agere vel vti iure suo casu fortuito vel de facto sine sui culpa currit prescriptio mero iure: licet restituatur: sed contra impeditum agere de iure ipso iure non currit. l. j. in fin. C. de annali excep. ⁊ ita no. Cy. per istum tex. in. l. j. in. iiij. oppo. C. de bonis ma. in. l. quoties. de precibus imper. offer. ⁊ isto modo soluitur contrarium gloss. ¶ †In tex. ibi: post constitutum tempus sʒ decennium quo si non vtitur seruitus perditur: vt. l. sicut. C. de serui. Et nota ꝙ non dicunt iura ꝙ qui negligit vti tanto tempore seruitutem perdat: quia tunc non perdet ille qui est impeditus vti cum non sit negligens: sed dicunt de illo qui non vtitur vnde perdit mero iure: vt patet in. l. sequenti. ¶ †In tex. ibi: amiserunt. Sed contra. §. de vsufruc. arboribus. §. de illo. Sol. ibi in seruitute personali vsufructus debita in seruo que non perditur si seruus sit in fuga ne malitia eius noceat: vel dic qđ illa retinetur animo: quia debetur persone et sic censetur esse in possessione licet non vtatur si est impeditus vti. sed seruitus predialis non retinetur animo: quia non debetur persone. ¶ Item cõtra de. l. fina. j. de eo per quem fac. erit. Solutio hic fuit impeditus vti casu fortuito et sic non habebat regressum contra aliquem ad interesse. secus si facto tertij contra quem haberet regressum: quia tunc currit ⁊ non restituitur sed agit contra impedientem vt ibi: sed quid si facto aduersarij sit impeditus videtur quod ipso iure non currat tempus: vt. l. intra vtile. §. de minori. et. l. fina. cum ibi nota. C. de adulte. vel dic ꝙ loquuntur in prescriptionibus preiudicialibus: vt ille nõ currant quando facto aduersarij fuit impeditus agere: puta tempore appellationis prosequende vel alio simili impeditus est agere. secus in extraiudicialibus quia currunt ⁊ datur restitutio. ⁊ hoc magis placet. ¶ †Et nota hic ꝙ iuste deprecantibus non est denegandus assensus. facit. l. ij. §. de his qui sunt sui vel alie. iur. ⁊ econtra iniuste deprecantibus denegandus est assensus. j. ne quid in flumi. publ. no. l. j. §. si quis velit. †Et etiam in argu. iste tex. cum gloss. in fi. ꝙ ecclesia destructa postea restituta[b] recuperat pristina priuilegia. ad hoc. §. titu. j. l. seruitutes. §. si sublatum. ⁊ adde qđ not. Innocen. in. c. cum ex iniuncto. de oper. no. nuntia.

[Margin notes:]

a ¶ Possit petere. Adde ꝙ hic idẽ dicẽdum vr in prescriptione statutaria p ea q̃ ponit Ioan. de imol. i. c. si. char. iiij. de pscrip. et adde hic q̃ ponit Alex. de imo. in d. §. si qs. i addi. ad Bart. ⁊ vltra ibi allegata per eũ vide i pposito: q̃ late habes p Fely. in. c. vigilãti. de pscrip. et ibi dicit op. bar. cõem quã limitat septẽ modis. Cur.

b ¶ Postea restituta. adde Bar. ⁊ Alex. ⁊ doc. i. l. inter stipulantẽ. §. sacrã. de vẽ. ob. ⁊ ibi p Alex. con cor. ⁊ limi. ⁊ addõ idẽ in castro vel ciuitate. ita Bal. in ti. de pa. cõstã. §. nos romanorũ. et adde eũdẽ Alex. i cõsil. xliij. in. j. vol. et ibi ꝙ si est castrũ destructũ ita ꝙ nõ sit spes refectionis qđ pdit puilegia et lʒ sit destructũ si tamen alibi sit redificatum ꝙ retinet ⁊ recuperat priuilegia alle. Inn. in. d. c. cũ ex iniũcto. ⁊ adde Flor. i. d. §. si sublatũ. Cur.

c ¶ Et p hũc text. adde Flo. de sancto Petro hic. ⁊ Cepo. in tracta. serui. vrb. pdio. Cur.

d ¶ Cõcessio seruitutis qñ dicat realis: et quãdo predialis.

2 ☞ Pactum factum in diuisione vel venditione ꝙ vnus fratrum cui obuenit curtis non possit ibi edificare sub certa pena promissa fratri ꝙ sit seruitus predialis ⁊ trãsitoria in singularem successorẽ lʒ pena non transeat.

Cum fundo.

1 †Stipulatio penalis ad personam relata nõ facit vt concessio que de sui natura importat seruitutem realem intelligat concessio personalis. ⁊ ideo trãsit cum fundo in singularem successorem. hoc dicit. Accessorium ergo non imitatur naturam principalis. qđ intelligo quando certa est illa natura: sed si esset dubia tunc quia ex hoc iudicio dubia declarantur. l. si seruitus. §. fina. j. de lega. j. faceret intelligi ẽm naturam accessorij sic etiam accessorium non roborat principale. l. nuda. C. de cõtrahen. ⁊ cõmit. stipu. l. si pacto. C. de pact. ¶ In text. ibi: aqueductus. per hoc apparet ꝙ certa erat natura cõcessionis facte: qꝛ fuit facta iure seruitutis qđ quãdo intelligitur dic vt. j. l. pxi. in fi. l. ¶ In text. ibi: ad personã emptoris. qꝛ promisi tibi penam si te impedirem vti hac seruitute vnde per hoc videbat concessio forte personalis sed contrariũ est. ¶ Sed queritur an ad emptorem transibit hec stipulatio si ipse impediatur vti seruitute. Respondeo non nisi fuerit cessa licet ipse emptor pro seruitute que transiuit ad eũ cũ fundo habeat cõfessoriam ne impediatur in ea: qꝛ stipulatio penalis nõ coheret fundo sicut seruitus. ⁊ de hoc habes tex. cum glo. ꝙ sit necessaria cessio et ꝙ venditor teneat cedere. j. de verbo. obli. l. si sub vna. §. fi. †Et per hunc[c] tex. consuluit Bal. vt dicit Ang. cum duo fratres diuisissent inter se bona ⁊ actum fuisset ꝙ ille cui obueniret quedam curtis non posset ibi edificare sub certa pena quam promisit fratri ꝙ ista est seruitus predialis: ⁊ sic transit in illum in quẽ transit curtis vt edificare nõ possit non tamen ille incidet in penam si contra facit qꝛ ipse non promisit penam sed facit vt venditor qui promisit incidat in penã iuxta not. in. l. iij. §. qui opus. §. de alie. iudi. ad quod facit. j. de serui. expor. l. pe. ⁊ si fuit actum inter emptorem ⁊ venditorem ꝙ non posset edificare recuperabit venditor penam ab emptore qui fecit contra pactum.

2 ☞ Confessio quando dicatur seruitus predialis ⁊ quando sit personalis respectu fundi.

Lucius.

1 †Indeterminata concessio respectu fundi dominantis determinanda per eum cui fit facit vt non importet seruitutem predialem: sed dicatur concessio personalis: licet si fuisset determinata importaret seruitutẽ. hoc dicit notabiliter multum. et sic declara ⁊ limita. l. precedentem vbi determinata fuit respectu certi fundi. ¶ In text. ibi: ius aque fluentis. ista verba faciebant ꝙ ista concessio importaret seruitutem predialem que dicitur ius non facultas mera vt. j. titu. proxi. l. ij. in fi. sed qꝛ talis seruitus requirit certum fundum dominantem et hic non erat dare certum: qꝛ concessit vt ducas in domum tuã aut vbicunq; vis propter hoc vltimum reputatur potius personalis concessio que habet similitudinem cum vsu ⁊ sequitur ⁊ sic non transibit ad heredes tuos nec ad singularem successorem vt sequitur: ex parte vero concedentis quousq; viuat ille cui facta est concessio non videtur extingui per mortem eius: sed transire in heredes sicut nec seruitus vsusfructus vel vsus extinguitur morte cõcedentis nisi etiam appareat personalis ex persona sua vt si dixisset promitto me non impedire te quominus aquam ducas. nam tũc videretur personalis ab vtraq; parte. 2 †Et aduerte ad vnam distinctionem valde notabilem ⁊ singularem quando dubitatur: an aliqua concessio[d] dicatur seruitus predialis: quia non fuit dictum expresse iure seruitutis. nam aut sonat in simplicem pactum puta concedo tibi ire ⁊ agere per fundum meum vel inde arenam vel saxum fodere vel euellere. ista enim verba infinita sonant in actum facti et tunc non est concessio realis etiam si facta fuerit occasione predij: sed est personalis: vt. l. apud iulianũ. §. si quis alicui. de lega. j. et probatur in. l. ij. §. item si in facto. de verbo. obli. vbi dicitur ꝙ est stipulatio facti non dationis: sed si contineret seruitutem diceretur etiam dationis: qꝛ seruitus datur et in alium etiam transfertur sicut dominium. ad quod etiam vide qđ no. Barto. in. l. stipulatio ista. §. si quis ita. j. de verbo. obli. ⁊ idem si verba consonantia in actum referantur ex parte concedentis: puta promitto tibi non tenere fenestram in pariete meo vt non sit seruitus ⁊ sic alienus emptor poterit tenere: quia non transit cum hoc onere. ita determinat Specu. notabiliter in ti. de emp. ⁊ vendi. §. j. ver. pone. P. cauit vicino. Aut verba concessionis sonant in ius vt concedo tibi ius eundi per fundum meũ vel aquam ducendi. ⁊ tunc aut respectu certi fundi tui. et dicitur seruitus predialis ab vtraq; parte: vt. §. l. proxima. ⁊ l. pecoris. cũ. l. seq. §. eo. nisi qualitas persone eius cui fit cõcessio ⁊ qualitas eius qđ conceditur videatur in cõtrarium: vt. l. pater. de seruitu. lega. aut fit non respectu certi fundi sed respectu fundi certificandi per eum cui fit: ⁊ tunc dicitur cõcessio personalis prout est casus notabilis hic. ⁊ vide Bart. in. d. l. pater. j. de ser.

de ser.leg.sed quid si sonant impotentiã puta vt possis vel non possis. Respondeo puto dicendum q si negat iure puta concedo tibi vt ego nõ possim edificare in meo altius ne luminib⁹ tuis officiam ⁊ tunc erit seruitus postq̃ aufero mihi potentiã ⁊ sic ius edificãdi:vt.l.altius.§.de serui.aut affirmatiue ⁊ tunc aut per nomen qđ significat substantiã: vt puta cõcedo potentiam eundi vel aquã ducendi de fundo meo.et idẽ aut per verbum qđ significat actũ vt cõcedo tibi q possis ire agere p fundum meum ⁊ tunc erit cõcessio personalis:q2 sonat duntaxat in factum:vt.d.l.ij.§.si in facto.de verbo.oblig.idem si fiat per verbũ facultatis vt cõcedo tibi facultatẽ eundi.tene mẽti perpetuo:quia ista sunt necessaria pro tota materia seruitutum.et ideo sis cautus qualiter facias cõcipere verba instrumenti:q2 ista sunt magni effectus propterea que dixi de transact.in singularem successorem.

2 Sicut possum acquirere seruitutem transeundi de fundo tuo ad meum ita ⁊ transeundi de fundo meo per tuũ ad viã publicam vel ciuitatem.

3 Locus publicus medius inter fundum tuum ⁊ meum licet nõ impediat seruitutem itineris de meo ad tuum tamen flumen publicum quod non transitur nisi nauiculis vel in pontibus impedit.

4 Quedam prohibentur incohari:que incohata non prohibent continuari.

Seruitus vie finitur: cum peruenitur ad locũ qui non seruit vel seruire non potest.

Strata publica finitur cum intrat ciuitatem.

1 Flumine publico. †Flumen publicum quod vado vel ponte non transitur sed nauiculis vel pontonibus medium inter predium meum ⁊ tuũ impedit constitui seruitutem itineris de meo ad tuum: sed si sit medium inter tuum qđ est citra flumen ad alienum vel etiam tuũ qđ est vltra flumen non impedit seruitutem incohatam in tuo quod est citra continuari ad alium qđ est vltra.h.d.in effectu ⁊ est difficilis tex.Et pone casum ƀm primam lectu.glo.⁊ diuide eam in tres partes.q2 primo determinat primum casum qñ erat medium inter meum ⁊ tuum vsq3 ibi:alioquin. Secundo format duo alia.s.quando erat medium inter tuum ⁊ alienum vel inter tuum ⁊ aliud tuum vsq3 quasi ad finẽ.ibi:quod sic ⁊c. Tertio respondet ad hanc predictã questionem que ratio locũ habet etiam in prima et multomagis ƀm glos. In tex.si per vnius predia quasi dicat predicta locum habet quando ex vna tantum parte fluminis sunt predia seruientia seu seruire debentia ⁊ ex altera predium dominans vel dominari debens.si autem ab vtraq3 parte fluminis sunt predia seruientia vel seruire debentia tunc sequitur videndum quid iuris in versicu.si alioquin. In tex.ibi:ad viam publicam ad hãc questionem non respondit hic sed interserit aliam in sequen.versicu.sed videamus.in tex.ibi:q2 via.ego intelligo tex.aliter q̃ gloss.q iurisconsultus vult hic arguere ad partem negatiuam in istis duabus questionibus: q ista seruitus nõ possit continuari in predio qđ est vltra flumen licet sit cepta in eo qđ est citra ipsum q statim peruenitur ad flumen quod pontonibus aut nauiculis trahitur ⁊ extinguitur sicut extinguitur cum peruenerit ad viam publicam vel ad ciuitatem: quia per illa loca licitum est cuilibet transire iure facultatis non iure seruitutis. si ergo est extincta non potest continuari ad aliud prediũ quod est vltra: imo debet incipere de nouo et hoc esse non potest vt in primo casu.l. In text.ibi:q sic.hic respondet contrarium q postq̃ est incepta in predio tuo qđ est citra iuxta meum et habet continuari in alio quod est vltra. et hoc casu non finitur tali flumine: ideo durat et continuatur ad aliud predium quod est vltra: puta si vltra flumen esset via publica non predium priuatum: tunc seruitus cepta in tuo qđ est citra finiretur statim

2 q perueniretur ad flumen. †Nota primo ex hac lege q sicut possum acquirere seruitutem transeundi de fundo tuo ad fundum meum ita et transeundi de fundo meo per fundum tuum

3 ad viam publicam vel ad ciuitatem. †Item nota q licet locus publicus medius intra fundum tuum ⁊ meum non impedit constitui seruitutem itineris ⁊ eam incohari in fundo tuo. l.seruitutes.§.publico.§.de seruitu.Flumen tamen publicum bene impedit si non potest transire nisi nauiculis vel pontonibus: quia seruitutes in his in quibus quis sine difficultate et

4 adiutorio alieno vti non potest:vt hic est casus. †Item not. q quedam prohibentur incohari vt in prin.que incohata non prohibentur cõtinuari vt in fi. Ultimo nota q seruitus vie finitur cum peruenitur ad locũ qui non seruit vel seruire non

a potest.⁊ videtur per istum text.q strata publica[a] finiatur cum intrat ciuitatẽ. de hoc vide per Bar.in.l.fi.ĵ.de via ⁊ iti.publi.co.glos.omnes que hic tẽdunt ad declarationem litere q̃ satis patet ⁊ clarius ex predictis.

Cõia prediorũ tam vrbanorũ q̃ rusticorũ. Rubrica.

1 Que dicantur edificia vrbana et que rustica: et qualiter prescribantur.

2 Si eram in quasi possessione eundi per fundum tuũ non tamẽ habebam fundum vicinum.⁊ sic seruitutem predialem q saltẽ habebo interdictum posses.de itinere actuq3 priuato vt in illa quasi possessione tuear.

1 Dificia. †Quero circa primũ casum istius legis. quid si edificio vrbano existenti in villa debeatur seruitus a predio rustico: an dicetur vrbana vel rustica. Respondeo vrbana censeretur facta denominatione a digniori:vt.§.titu.ij.l.ver.item stillicidium.vbi seruitus stillicidij que debetur ab area edificio vrbano dicitur vrbana et tamen area potest dici predium rusticũ quia vrbanum non est nisi edificium.et ita ibi no.Angel.⁊ hoc est vtile propter id quod habetur eodẽ titu.l.hec autem. quia aduersus seruitutem vrbani predij non prescribitur nisi interueniente facto prescribentis et bonafide et sic prescribendo libertatem sed aduersus seruitutem predij rustici nõ requiritur factum prescribentis: sed sufficit negligentia non vtentis vt perdatur: nec etiam requiritur bona fides in domino predij

2 seruientis:vt.l.sequitur.§.si viam.ĵ.de vsuca. †Circa secundum casum quero quid si eram in quasi possess.eundi per fundum tuum:q2 iueram.xxx.vicibus te sciente ⁊ patiente non tamen habebam fundum vicinum ⁊ sic non poteram habere seruitutem predialem: vt hic saltem habebo interdictum possessionis de itine.actuq3 priua.vt in illa quasi possessione tuear et defendar videtur q non: quia vbi non est dari petitorium nec possessorium: vt.l.fina.ĵ.quorum bono.contrarium dic vt.l.j. §.si quis autem.ĵ.de iti.actuq3 priua.quia saltem possum habere quoddam ius personale: vt.l.pomũ.cũ ibi not.§.de serui. in cuius quasi pos.sum defendendus sicut in quasi pos.seruitutis.⁊ hec est ratio illius.§.

a Qđ strata publica. adđ Bar. Lepo. veronẽ. ĩ tracta. de serui. rusti.ĩ ti.de via. Cur.

2 Quilibet potest iure facultatis vti aqua fluminis publi. ad vsum publi.nõ destinata si flumen non est nauigabile. Quid in aqua ex castello.

3 Si acquiro seruitutẽ in loco publico te cõcedente vel patiente licet iure seruitutis hoc facere nõ potuerim in loco publi.non tamen potes mihi cõtradicere.

1 De aqua. †Licet priuatus in flumine publico vel alia aqua publica ad publicum vsum destinata nõ possit concedere seruitutem quia ad solum principem hoc pertinet si tamen concessit non potest venire contra rationem sui singularis interesse ⁊ contra eã defendendus est ille cui concessio facta est.h.d.

2 No.† ⁊ intellige de flumine publico nauigabili[b] alias quilibet

b potest vti aqua dicti fluminis non iure seruitutis: sed iure facultatis:sicut ire per viam publicam sine concessione alicuius: vt.§.titu.j.l.aquam.l.quominus.ĵ.de flumi.⁊.l.viam publicã. ĵ.de via publi.in aqua vero ex castello secus. quia illa est deputata ad vsum publicum: ideo solus princeps potest: vt.l.j.§. antepenul.ĵ.de aqua quoti.⁊ esti. In glos.ibi:nõ defenditur nisi contra ducentem quasi dicat nõ aduersus rem publicam. Sed de eo qđ no.gl.§.de pact.l.iurisgen.§.si paciscar.super ver.non liceat. vbi gloss.vult q etiam ipse idem qui concessit vel pactus est possit venire contra ex quo pacto non voluit in preiudicium reipubli.sed nomine publico ⁊ pro publica vtilitate potest ibi.sed nomine suo ⁊ priuata vtilitate non potest.ita intelligo hic.nam iste cõcedens habebat predium iuxta istam aquam publicam ⁊ concessit alteri vt in illo predio posset con-

c struere artificium cum rota per quam aquam hauriret:[c] vnde non potest venire cõtra propter suum commodum.Sed quid si dicat se facere nomine publico. Respondeo adhuc si pretendit priuatam vtilitatem diceret ista verba apponi videri in fraudem: quia magis videtur prosequi propriam vtilitatem quã publicam.ideo non potest venire contra.secus si non pretendat priuatam vtilitatem. et ita loquitur gloss.ordinaria.et per istam legem ƀm istam primam legem que est notabilis con

3 cordant cum eadem.l.venditor.in princi.ĵ.eo.†patet q si duco aquam per quandam clusam per viam publicam vel alium publicum locum te vicino cõcedente vel patiente licet iure seruitutis facere hoc non potuerim: vt.l.seruitutes.§.publico.§. de serui.tamen non potes mihi contradicere licet respu.possit similiter si concessisti mihi vt possim facere pontem super viã publicam de domo mea ad domũ tuam.l3 facere potuissem in

b Nauigabili. Adde circa hoc que ponit Bar. ⁊ doct.sequunt ĩ l.quomin⁹.ĵ.de flu.Bal.ĩ rub.§. de re.diui.Lep. in tracta.de ser. rusti.pđ.in ti.de aq̃ du.col.xxiij. ⁊ Alex.de imo.ĩ cõsi.clxxiij.in.ij. volu.Cur.

c Aquã hauriret. Adde q qñ istã seruit⁹ aque hauriẽde est cõcessa alicui respectu certi fũdi tũ talis seruitus dr̃ p̃dialis.ita Bal. ⁊ Flo. in.l.luci⁹. al's querit.§.tit. pri.⁊ Bar.i.l.cũ fundo.eo.tit.⁊ p Lep.tract.serui. vrb.pre.c.xxxvij. Cur.

preiudiciū publi. non potes mihi cōtradicere. similiter si concessisti mihi vt possim facere molendinum in flumine publico supra molendinū tuum lʒ non pertineat ad te hoc cōcedere in flumine publi. tamen ratione priuate vtilitatis et in tui preiudicium potuisti hoc concedere[a] et non potest venire contra ſm doct. Barto. ꝛ Ange. ¶ In glos. ibi: sed eo sciente accepi. ista. l. non placet. qꝛ hoc sufficeret vt seruitus esset mihi iure acquisita sicut per expressam traditionem ꝛ sicut in dominio rei corporalis. l. quedam. §. de rei vendi. ꝛ est casus. j. titu. j. l. si a te. vnde text. male diceret dum dicit licet seruitus de iure non valuit. et etiam statim sequitur in gloss. ꝙ aduersus omnes est defendendus quod non esset si non valeret sequens non potest esse bona per quam limitatur. l. foramen. licet in aqua non perhenni non possit constitui seruitus que ꝓprie est seruitus. si tamen constituitur defendendus est quis in illo iure ac si esset proprie seruitus.

a ¶ Concedere. Adde qđ ponit Bar. in. l. quominus. in. j. qō. j. de flu. Bal. in rub. de rer. diui. col. iiij. ꝛ Alexan. de imo. i ꝯs. clxxiij. in. ij. volu. et do. Sig. de homo. i ꝯs. xxxiiij. icipi. ex quodā flumine pub. Cur.

1 **Caueri vt.** † Post monumentum constructum non potest limitari mensura vel numerus sepeliendorum. hoc dicit Barto. Uidetur ergo per hanc legem ꝙ si religiosi concedāt mihi vt in aliquo loco ecclesie possim facere sepulturam pro me ꝛ meis ꝛ ibi incepi sepelire si postea conueni cum eis ꝙ non possim sepelire nisi vsqꝫ ad certum numerum et ꝙ non possim ibi construere monumentum cum lapidibus nisi vsqꝫ ad certam mensuram: ꝙ ista conuentio non valet ꝛ ꝙ possim sepelire quot volam ꝛ etiam ornamenta lapidum facere prout decet vt. j. de mor. infer. l. j. §. interdum. non obstante contradictione illorum. sed si vellem vltra condecentiā possem prohiberi. ar. §. de serui. l. si cui.

1 **Proprium.** † Alteri ꝙ̄ sibi non potest quis seruitutem acquirere nec etiam fundo communi ꝛ in contractibus habet locum ius accrescendi. h. d. Bart. primū dictum intellige quādo simpliciter alteri stipulatur vel acquirit. secus si procuratorio vel gestorio nomine illius. nā tunc valet si habet mandatū vel si ratificatur. vt in simili no. glo. in. l. huiusmodi. j. de lega. j. in princi. vltimū autem dictum reprobatur hic per Angel. ꝛ bene qꝛ cum seruitus sit ius indiuisibile[b] ꝛ cuilibet ex pluribus debeatur insolidum ex propria natura ipsius nō est tractandum de iure accrescendi et non decrescendi sicut nec de constitutione duorū reorū. ista eñ locum habent in his que de sui natura diuidua sunt non indiuidua: vt etiam idem Barto. no. in. l. eadem. de duob⁹ reis. et. l. ij. item si in facto. et. §. ex his. de verbo. oblig. ¶ In tex. ibi: vt mihi ꝛ vicino seruiat. i. predio meo proprio. Item vicini proprio et hoc casu valet quo ad me nō quo ad vicinum. ꝛ sic aditio vicini pro superuacua habetur et non vitiat contestationem quantum ad me. sed in secundo casu cum venditionem vel proprium non curo hoc acto ꝙ seruiat alteri communi tunc aditio socij vitiat totum: quia fundo cōmuni sine voluntate socij non possum acquirere nec respectu partis sue nec respectu partis aliene: vt. §. de serui. l. pro parte. ꝛ hoc vult glo. fi.

b ¶ Indiuisibile. Adde Bar. in. l. via. in. l. cū fili⁹. ꝛ in. l. ꝑ pre. §. de ser. ti. gñali. et in l. stipulationes non diuidunt. j. de v̄. obl. ꝛ Alex. de imol. i. d. §. ex his. ꝛ ibi Mod. Cur.

2 ☞ Diuisio facit de vno duo. et sic de vno fundo vel qualibet parte duos vel duas: ꝛ quelibet pars fundi erit fundus.

3 Facilius fit diuisio fundi ꝙ̄ dom⁹ qꝛ fundi potest fieri sola destinatione verbali sed domus nō nisi parieti intermedio.

1 **Si quis.** † No. in hac. l. vsqꝫ ad. §. si duas talem diuisionē. nam aut trado vnū fundum et alterū retineo. Et possum facere ꝙ alter alteri seruiat tempore traditionis quo desinit esse meus; ante vero non quia res mea nō potest alteri rei mee seruire. quod dic vt. §. tit. ij. l. ꝛ qui duas. in glos. que hoc declarat. ꝛ vide Barto. in. l. ꝙ cōclaue. j. de dam. infec. interdum ambos fundos trado diuersis personis simul ꝛ eodem tempore: ꝛ tūc facere nō possum etiam tempore traditionis quod alter alteri seruiat. per id quod habetur. §. l. ꝓxima. sed si in diuersis temporibus: tunc tempore quo trado primum possum facere ꝙ seruiat alteri qui adhuc est meus ꝛ illum postea alteri tradere cum illo iure quesito: vt. j. eo. l. si cum duas. in fi. qui debe cōiungi cum isto versicu. duas. aut interdum trado partem vnius et alteram partem reseruo tunc distinguitur an tradam partem pro indiuiso: non possum facere ꝙ seruiat alteri pro indiuiso: quia non cadit in parte pro indiuiso. vt. l. pro parte. §. de serui. ꝛ. l. ij. ꝛ quod ibi dixi. aut pro diuiso. et tunc quia de vno fundo efficiuntur duo bene potest fieri. ¶ † Not. ergo. §. si quis partē diuiso. facit de vno duo ꝛ quelibet de vno fundo duos et quelibet pars fundi fundus erit: vt. l. plane. la. j. in fi. de lega. j. potest tamen interdum diuidi fundus[c] remanente vnitate: vt no. glo. in. l. recte dicimus. j. de verbo. signifi. ꝛ Barto. in. l. stipulationes non diuiduntur. in. j. q. j. de verbo. obliga. facit. l. caius. j. de lega. ij. ¶ † Nota etiam ꝛ ad hoc semper allegatur iste tex. ꝙ facilius fit diuisio fundi ꝙ̄ domus. nam fundi potest fieri sola destinatione verbali: sed domus non nisi interueniente facto: idest appositione parietis in medio. et ratio est ſm Cyn. qꝛ in fundo potest quis vtilitatem percipere pro parte absqꝫ eo qđ fiat expressa diuisi. secus in domo vbi vsus nō potest haberi pro parte nisi facta intermediatione. sed istud videt̄ procedere in vna mansione sed si in eadē domo sunt plures mansiones distincte non video quare non possit fieri puta ꝙ talis et talis camera ꝛ sala sint talis et altera talis. posset tamen dici ꝙ etiā tunc remanebit vna domus nisi fiat intermediatio per parietem ita ꝙ alter pro parte alterius non possit conuersari nec trāsire. ꝛ hoc forte vult iste tex. pondera.

c ¶ Fūdus. adde qđ licet sit ꝓhibita diuisio fundi poterit tñ diuidi per sepes ꝛ fossata gr̄a vberioris culture Bar. i. l. quēadmodū. C. d agri. ꝛ cēn. li. xi. ꝛ in. l. si sol. j. de acq. here. ꝛ Pau. de ca. in cōsi. clxxvij. p l. cai⁹. j. de leg. ij. Cur.

2 ☞ Exceptio de eo qđ non reperitur in veritate et sic obscura nihil operatur.

3 Verba plata ad cōseruandū aliquid qđ fit de presenti inducūt constitutionē de nouo.

4 Si quis ingrediatur fundum animo retinēdi possessionē quā habet ꝛ nullam habebat: an iste actus inducat acquisitionem de nouo.

5 Si vendidi tibi fundū cū fructibus pēdentibus saluo iure coloni cū tamē nullus esset colonus sed ꝑ meipsum laborauerā: an possim aliquid retinere de fructibus.

6 In contractibus attenditur causa propter quā verba fuerunt prolata vt per hoc magis stetur intentioni partium ꝙ̄ ꝓprietati verborum.

1 **Si in venditione.** † Venditor qui post venditionem dicit rem vēditam debere seruitutem licet nullam debeat non tenetur rem liberam tradere: licet potest petere vt sibi vel alteri constituatur. et si specificauerat personam certam non potest eam constituere alteri quin tenetur ad interesse. hoc primo. et si hoc dixit tēpore traditionis potest agere contra emptorem vt sibi vel alteri constituat. hoc secundo. predicta vera si sciebat nulli debere seruitutem. et sic animo constituendi de nouo censeatur illud dixisse. secus si credebat vel dubitabat alteri deberi cum nulli debetur: quia tūc transire debet libere. hoc tertio. et vtile est in primo casu specificare speciem seruitutis ne ex nimia generalitate dicta exceptio reddatur dubia de validitate. hoc quarto et vltimo. dicit ista. l. cum principio. l. sequen. cum quibus iunge. l. quicquid. j. eo. que limitat et declarat. quia primus et secundus casus loquitur quando assertiue fuerunt prolata verba predicta secus si conditionaliter quia tunc si nullam seruitutem debet: trāsire debet libera ꝛ nulla seruitus potest retineri: vt ibi. ꝛ ista est lex notabilis ꝛ prima facie quilibet diceret cōtrarium. ar. l. si quis ita legauerit. et. l. titie textores. j. de lega. j. in quibus habetur

2 ꝙ † exceptio que non reperitur in veritate nihil operatur et sic excipiebatur seruitus debita ꝛ tamen non reperiebatur alicui debita. ideo videbatur exceptio inutilis. sed dic qđ in. l. si quis ita legauerit. excipiebatur tale quid quod nō erat in potestate excipientis solo verbo in esse producere: quia dicit exceptis vineis hic poterat in esse produci solo verbo vtriusqꝫ partis. Item in. l. titie textores. erat tanta obscuritas que non poterat declarari per suas species sʒ hic poterat. ꝛ primo loquitur quando tempore venditionis et ante traditionem fuerunt dicta illa verba vsqꝫ ibi: si quis. et tunc operantur retentionem. Secūdo quādo tēpore traditionis ꝛ tunc producunt actionem vsqꝫ ibi: hec ita. Tertio limitat ambos casus vsqꝫ ad. l. in tradendis. Quarto cōsulit per quem modum fiet dicta exceptio.

3 ¶ † Nota ex primo ꝛ scđo casu ꝙ verba prolata ad conseruandum aliquid qđ fit de presenti inducunt cōstitutionē de nouo. si eñ dixi rem venditam debere seruitutem verba ista de proprio significatu censentur apposita ad conseruandam seruitutem iam constitutam ne venditor teneatur si reperiatur rem debere seruitutem: vt. l. j. §. j. j. de actio. emp. ꝛ tamen si nullam seruitutem debet operatur vt possit peti ꝙ constituat̄ de nouo. ꝛ in hoc habeat locum retentio ꝛ actio quod est mirabile. ꝛ hoc facit contra glos. que est in. l. iij. in princi. de acquirē. posses. que

4 vult † ꝙ si quis ingrediatur fundum animo retinendi posses. quam habet si nullam habebat iste actus non inducit acquisitionem de nouo. sed illam glo. reprobat ibi Barto. ꝛ tenet contrarium ꝛ credo ꝙ alleget hanc legē principaliter ad hoc ꝓpositum.

5 † Item per hanc legem determinatur questio si vendidi tibi fundum cum fructibus pēdentibus saluo iure coloni cum tamen nullus esset colonus sed per meipsum laborauerā queritur an possim aliquid per me retinere de fructibus. si eñ illa verba non fuissent apposita nihil possem retinere: quia tales fructus cedunt in vēditione fundi: vt. j. de act. emp. l. iulianus. §. si fructibus. similiter videtur ꝙ nec veniant postꝙ̄ nō reperiatur colonus.

riatur colonus.argu.d.l.si quis ita legauerit fundum exceptis vineis.ff.de lega.j. In contrarium facit.l.sed solue.cum distinctione que colligitur ex hac.l.ex princi.et fi.vt not.Bartol.post Jaco.de are.in.d.l.si quis ita.et facit ad hanc legem.l.minor.§.fina.cum ibi no.in glo.vbi omnino.vide.ff.de euic. ¶ †Ultimo no.fi.istius legis cũ glo.q̃ in cõtractibus attẽditur causa propter quã verba fuerunt prolata vt per hoc magis stetur intentioni partium que colligitur ex materia loquendi q̃ proprietati verborum sicut in vltimis voluntatibus in quibus magis attenditur intentio testatoris quãdo de illa cõstat q̃ ꝓprietas verborũ:vt.l.fideicõmis.§.hec verba.et.§.item si quis.de leg.iij. et.C.de fideicõ.l.cum virum. et ad hoc.ff.ad exhiben.l.penul.C. que res pigno.obl.pos.l.fin.et.l.semper in stipulationibus.ff.de regu.iur.et.ff.de verbo.oblig.l.ita stipulatus.ver.sabinus.ibi et sententia contrahentium.

2 ☞ Si vendidi tibi predium meum ad quod non poterat transiri nisi per alium medium predium non videtur actum: vt illud debeat tibi seruitutem nisi illud fuerit dictum expresse et quid in legatis.

In tradendis. Interpositis.

1 †Medium predium qđ nõ seruit impedit seruitutem constitui si per ipsum vel in ipso nihil est fiendum ad vsum seruitutis:sed si aliquid est fiendum impedit quousq̃ etiã in illo seruitus acquiratur et hoc quando est cuiusdam extranei.sed si est dñi predij dominantis indistincte non impedit et tunc si alterũ eorũ alienat nõ extinguitur seruitus sed interpellatur.i.vsus impedit quousq̃ in alienato vel in retento seruitus acquiratur.h.d.vsq̃ in fi.l.et lz glo.velit q̃ iste tex.ponat differentiam inter seruitutes rusticas et vrbanas re vera non consistit in hoc differentia sz solum in hoc an prediũ medium impediat vtilitatẽ peruenire de vno predio ad aliud predium qđ cõtingit duobus cõcurrẽtibus q̃ prediũ mediũ sit cuiusdã tertij et q̃ ad vsum seruitutis aliquid sit in eo fiendum vel exercendum qđ fieri nõ potest inuito dño et tunc impedit seruitutẽ cõstitui.Aut nihil erat fiendum vel si erat prediũ tamen eiusdẽ domini predij dominãtis:et tunc qr potest in illo predio facere quicquid vult non impedit seruitutẽ constitui:qr non impedit vtilitatem peruenire.et ita de hoc arti.vide plene per Bar.in.l. si prius.§.fi.ff.de aqua plu.arcẽ.an predium medium impediat

2 seruitutẽ. ¶ †Et no.hic in fi.cum glos.q̃ si vendidi tibi prediũ meum ad qđ non poterat transiri nisi per aliud mediũ prediũ non videtur actũ vt illud debeat tibi seruitutẽ nisi illud fuerit dictũ expresse ad qđ.ff.de contrahen.emp.l.in vendendo.secus si legauit qr fauorabilior est vltima voluntas.qđ dic vt plene ꝑ Bar.in.l.j.ff.de serui.lega.

2 ☞ Quando quis vendidit hereditatem censetur actum inter partes vt emptor in oĩbus sustineat vices heredis vt venditor non habeatur pro herede quãtum ad oĩa onera.

Si ei cuius.

1 †Heredi qui vendidit hereditatẽ debet restitui seruitus per

2 aditionem confusam.h.d.et not.fi.istius.l.† q̃ qñ quis vendidit hereditatem censetur actum inter partes vt emptor in oĩbus sustineat vices heredis vt venditor habeatur ꝓ non herede quãtum ad oĩa onera siue debita extraneis siue ipsi heredi sufficit ad hoc.ff.de here.vel ac.ven.l.ij.§.fi.

2 ☞ Dominus fundi seruientis nõ potest aliquid facere iuxta locum seruientem vel in eo propter quod impediri possit accessus: vt hic.

3 Ad concessionem vnius iuris q̃ tacite sequatur concessio alterius iuris sine quo illo vti non posset.

4 Qđ possum facere per me possum facere ꝑ ministros meos ad hoc necessarios.et si resisteres illis videris resistere mihi. Si ex forma statuti licitum est alicui vindictam sumere de eo q ipsum offendit q̃ etiam sit sibi licitum congregare amicos qui ipsum iuuent ad hoc.

5 Si nõ habebam ius faciendi aliqđ in re tua tamen asserens eã esse meã misi magistros qui inciderunt nemus tuũ vel aliquid aliud qđ illi magistri nõ puniantur si erant bonefidei. et actus non erat illicitus.

Refectionis.

1 †Concessa seruitute censetur cõcessus dictus accessus iuxta locum seruientẽ quatenus necessarius est ad refectionem loci tam ei cui concessa est serui-

2 tus q̃ etiam eis ministrãtibus.h.d.tota lex.dicit etiam† q̃ dominus fundi seruientis non potest aliquid facere iuxta locum seruitutem vel in eo ꝓpter qđ impediri possit dictus accessus. ¶ In tex.ibi:quantũ accedere ei sit necesse.sed videt̃ q̃ nõ consideretur necessitas vt possit ire prout sibi placet dũmodo non noceat dño predij fundi seruientis:vt.ff.ti.j.l.quintus.in fi.so. ibi volebat aliquid facere in loco seruiente pro vsu seruitutis hic in loco non seruiente propinquo tamẽ illi vnde non potest nisi qnatenus est sibi necessarium ita q̃ per alium locũ ire non

3 posset. ¶ †In tex.ibi:tacite.hec iura loquuntur si ad cõcessionem vnius iuris tacite sequatur cõcessio alterius sine quo illo vti nõ posset.Sed contra qr si vendo tibi fundum meum non videor cõcedere seruitutem eundi per alium fundum meum lz non nisi per illum iri possit si non est expresse actũ: vt.l.in vendendo.ff.de contrahen.emp.et patet per.l.in tradendis.circa fi. et ibi tetigi.ff.eo.Sol.in illo fundo vbi concedo tibi ius videor etiam aliud cõcedere sine quo illo vti nõ posses:sed si queritur an videar cõcedere in alio loquitur contrarium in quo distin

4 gue no.ꝑ Bar.plene in.l.j.ff.de serui.leg. ¶ †In tex.ibi:fauiq̃ meuij.no.text.qr qđ possum facere ꝑ me possum facere per ministros meos ad hoc necessarios et si resisteres illis videris resistere mihi:vt.ff.de reli.l.ossa.§.fina. et est arg.q̃ si ex forma statuti licitum est alicui vindictam sumere de eo qui ipsum offendit qđ statutum valet ad refrenandum maleficia:qr facit ministerium priuatum reipubli.vt.C.qñ li.sine iu.sevin.l.j.q̃ sibi sit licitum congregare amicos qui ipsum iuuent ad hoc. et q̃ illi non puniantur sicut nec ipse principalis.et ad hoc videtur glo. singu.ff.de vi et vi armata.l.cum fundus.sed glo.in.l.gracchus. C.de adulte.videtur requirere q̃ talis cõgregatio debeat esse talis quibus ille congregans possit precipere vt filijs. In contrarium facit iste text.q̃ quilibet etiam extranei.et hãc partem

5 tenet Jaco.bu.†sed si nõ habebam ius faciendi in re tua tamẽ asserens eam meam misi magistros qui inciderũt nemus tuũ vel aliquid aliud an illi magistri puniantur dic q̃ non si erant bonefidei. et si actus de sui natura non erat illicitus vt incidere nemus de mandato meo in fundo meo.de hoc est glos.ff.de rei ven.l.in rem.§.pe.in gl.magna que incipit:vt.ff.de tigno iniuncto.ante fi.ibi:item an fabi.etc.de quo vide per Barto.in.l.nõ solũ.§.si mandato.ff.de iniur.et qđ no.per glo.in.l.liber homo. in prin.ff.ad le.aquil.

Cum fundus.

1 †Fundus trãsit in emptorem cum seruitute sibi debita et etiam cum edificio quod cedit fundo et similiter edificium cum solo cui coheret.h.d.Et primum dictum procedit in seruitute iuris non in seruitute facti: qr si habebam duos fundos et per vnum transibam ad aliũ:ille primus non seruiebat secũdo de iure:quia res mea non potest alteri rei mee seruire: vt.ff.eo.l.quicquid.sed seruiebat de facto.et ideo si vendo illa seruitus facti non transit in emptorem: vt no.gl.in.l.in tradendis.in fi.ff.eo.super ver.interpellari.qđ dic vt.d.l.j.de ser.le.

2 ☞ Si vendo tibi domum:possum apponere pactũ qđ in illa nõ exerceas aliquam artem si mea interest.

Venditor.

1 †Licet priuatus in mari non possit constituere seruitutẽ potest tamen se et suos heredes obligare vt in aliqua parte maris non liceat sibi piscari vel aliquid aliud facere si interest illius cui obligat se.et nõ potest venire contra suã ꝓmissionẽ.h.d.et idẽ in alia aqua pub.et eodẽ modo potest se obligare ad nõ impediendum aliũ priuatũ in publico facere:et nõ potest venire cõtra suã promissionẽ rõne sui interesse.

2 lz respu.possit:vt.ff.eo.l.ij.et qđ ibi dixi.et est arg.fm Bart.† q̃ si vendo tibi domũ possum apponere pactũ q̃ in illa nõ exerceas aliquã artẽ si mea interest vt dixi.ff.de pact.l.fi.al's secus: vt.ff.de serui.l.quot.la.j.

2 ☞ Princeps potest alicui priuato rem suam auferre ex causa publi.vtilitatis soluto tamen pretio vel aliquo nomine predij.ita et statutum sic etiam consuetudo:etiam sine causa publi. vtilitatis.

3 Licet cõsuetudo sit vt quilibet possit de tua lapidicina sumere lapides:sicut interpretatur sine dãno tuo quantum ad pretiũ. ita et quantũ ad hoc vt quatenus ex illis lapidibꝰ tibi necessarium est non auferatur.

Si constat.

1 †Res nostra sine facto nostro a nobis auferri nõ potest iure publico vel priuato nisi cõsuetudo aliter se habeat et tũc debemus indẽnes

2 conseruari saltem in solutione pretij.h.d.†sicut ergo princeps potest alicui priuato rem suã auferre ex cau.pub.vtilitatis soluto tñ pretio vel aliquo noĩe ptij : vt.l.itẽ si verberatũ.ff.de rei ven.iuncto eo qđ no.gl.in.l.fi.de na.resti.ita et cõsuetudine vel statutũ ciuitatis per hũc.§.nõ tñ videtur in cõsuetudine considerãda alia causa pub.vtilitatis sed sola cõsuetudo vt hic: lz in cõtrariũ faciat.l.toties.ff.de polli.cum ibi nota.sed potest dici q̃ fortior sit ꝯsuetudo q̃ statutum ꝓpter qđ sine iusta causa nõ potest hoc fieri vt ibi no.et adde.l.annonam.cum ibi not.

3 ad.l.iij.de anno. ¶ †In tex.ibi:ita tamē.no.ꝙ lꝫ sit cōsuetudo vt quilibet possit de tua lapidicina sumere lapides sicut interpretatur sine damno tuo quantum ad pretium ita ⁊ quantum ad hoc vt quatenus ex illis lapidibus tibi necessarium est non auferatꝛ:qꝛ in hoc debes preferri cuilibet alteri. ¶ Sed oppo. ꝙ imo te inuito quilibet possit lapides fodere: vt.C.de metal. l.si quos.lib.xj.So.ibi loquitur in venis saxorum que sunt in ꝓfundo fundi seu predij ⁊ in paucis locis reperiunꝛ:vnde licet cuilibet propter publicam vtilitatem subtus fundum alterius priuati infodere ⁊ venas aperire: qꝛ hoc non nocet dño fundi superioris cum non tangatꝛ de supficie. secus si noceret qꝛ faceret eam labefactari: vt est tex.illius.§.hic loquitur in lapidicinis que sunt in superficie fundi: vñ noceret domino fundi ꝙ alius inde lapides sumeret cum sint sui.et de hoc maxima fuit questio in pergamo vbi sunt vene contrarie in profundo montis ⁊ in superficie sunt fundi priuatorum vbi allegabatꝛ ille tex. cum glo.pro vna parte.⁊ iste.§.pro altera.

2 ☞ Non est licitum ire de nocte per ciuitatem nec per domos alienas.

1 **Iter nihil.** †Seruitus itineris potest restringi vt liceat ire de die tantum maxime in vrbanis predijs.h.d. ¶ †Et no.tex.
2 cum glo.ꝙ nō est licitum ire de nocte per ciuitatem nec per domos alienas.

1 **Qui per certum.** †Qui concessit seruitutem vni potest per eundē locū concedere alteri si per hoc nō fit priori p̄iudiciū.h.d.al's secus vt.s.titu.j.l.per quē.

Potest etiā in testamēto.

1 ¶ †Potest quis damnare heredem suum vt imponat seruitutē rei hereditarie vel proprie ipsius heredis.h.d.In primo tamē casu statim adita hereditate acquisita est seruitus legatario.l.si partem.§.fin.j.quēadmo.serui.amit. In secūdo non nisi constituatur:vt no.in.l.papi.s.de ser.⁊ valet legatum etiam si testator putabat illam rem esse suam cum esset heredis:vt.l.vnum ex familia.§.si rem.de lega.ij.sꝫ si esset cuiusdam extranei distingueretur an legatarius esset coniuncta persona vel non sicut quando legaret rem ratione dominij vt.l.cum alienam.C.de leg.

2 ☞ Interdictum de precario nō datur mihi ꝓ eo qd̄ est apud me sed pro eo qd̄ est apud alium.

3 Si aliquid fecisti in meo et per me possesso.quod mihi noceat possum illud propria autoritate remouere: ⁊ quid si de voluntate mea fecisti.

4 Si simpl'r cōcessi tibi:vt aliquid poneres vel edificares in meo an videar concessisse precario.i.ad beneplacitum meū: an aīo donandi ⁊ cōstituendi seruitutem.

5 Pro eo qd̄ facere possum propria autoritate: ius nō prouidet mihi de actione tamē de honestate possum ⁊ debeo adire iudicem vt mihi concedat licentiam.

6 Differentia inter murum ⁊ parietem ⁊ ꝙ murus ita cedat solo sicut paries.

1 **Si precario.** †Pro eo qd̄ in meo ⁊ ꝑ me possesso posuisti p̄cario.i. de voluntate mea non habebo interdictū de precario vt illud remoueas cum ꝓpria autoritate possim remouere nec tu habes cōfessoriam contra me vt liceat tibi tenere iure seruitutis:quia nō videor seruitutē cōstituisse postꝙ̄ precario concessi.i.vt teneres ad beneplacitum meum.hoc primo.sed pro eo quod posuisti in tuo qd̄ mihi seruit bene habeo interdictum de precario vt illud remoueas cum precario hoc concessi.secus si animo remittendi seruitutem: qꝛ tunc res tua efficitur libera ⁊ ego interdictum nō habeo.hoc dicit text.cum gloss.⁊ est pulchra.l.⁊ diuide in duas partes principales vt in summario.Secūda ibi ceterum.et quelibet pars cōtinet duos casus ⁊ duo dicta que patent per se. glo.tamen reducit ad tres
2 partes principales. ¶ †Nota ꝙ interdictum de precario non datur mihi pro eo qd̄ est apud me sed pro eo qd̄ est apud aliū.
3 ¶ †Item no.tex.cum glos.ij.super verbo nō potest.ꝙ si aliqd fecisti in meo ⁊ per me possesso quod mihi noceat possum illud propria autoritate remouere hoc est verum sine dubio quādo sine voluntate mea: vt.l.quēadmodum.§.j.j.ad le.aquil.et.l.si vitem.§.qui ianuam.j.quod vi aut clam.⁊ tunc possum tollere etiam te irrequisito sicut posuisti me irrequisito.argu.in.l.minor.in princi.cum ibi not.in gloss.j.de euict.idem vt possim remouere quādo posuisti de voluntate mea precario cōcedentis ad beneplacitum meum: vt in hoc tex.cum glos.tūc tamē puto ꝙ debeā prius te requirere vt inde remoueas: al's teneor tibi ad interesse.⁊ hoc per tex.j.de peri.⁊ cōmo.rei vendi.l.j.§.licet
4 autem.ver.effunde. ¶ †Sed queritur quid si simpliciter concessi vt aliquid poneres vel edificares in meo: an videar concessisse precario.i.ad beneplacitum meum:an animo donandi ⁊ constituendi seruitutem.Glo.hic super verbo precario.videtꝛ tenere hanc secundam partem: sed illa loquitur quando concessi tibi vt aliquid faceres in tuo in quo habebam seruitutem. nam tunc odio seruitutis ⁊ fauore libertatis recuperande videor concedere animo seruitutis remittende. nos loquimur quando in meo.quo casu dicit Angel.se putare ꝙ potius precario ꝙ̄ animo donandi per.l.cum de indebito.j.de probatio. Nec obstat ꝙ quando cessat alia causa presumitur animo donandi:vt no.in.l.ij.§.circa.j.de doli excep.quia illud est verum ꝑm eum quando aliquis promittit aliquid dare vel facere alteri vel dat aut facit.hic autem permittit fieri in suo ⁊ si presumeretur animus donandi presumeremus in partem odiosam ꝙ videtur seruitus concessa. mihi videtur distinguendum: aut permisi te facere tale quid qd̄ de sui natura non est perpetuum sed est temporale: puta ꝙ posses ibi congregare arenam vel calcem vel tigna vel lapides occupantes locum.et tunc locum habeat dictum Angel.⁊ sic potero te compellere ad remouendum quādocunqꝫ mihi placebit.Aut concedo tale quid quod de sui natura non fit ad tempus sed vt perpetuo sic: puta parietem facere vel immittere tignum vel facere foramen quo tectum sustentetur: ⁊ tunc habet locum secunda pars vt videar concedere animo donandi seruitutem: alias sequeretur damnum alterius partis cui fit concessio si post sumptus factos cogi posset destruere.⁊ sic concessio debet intelligi ꝑm subiectam materiam: vt.l.si vno.in princi.j.locati. et hec est ipsa veritas.
5 ¶ †Item no.tertio in princi.l.coniuncta.gloss.ꝙ pro eo qd̄ facere possum propria autoritate ius nō prouidet mihi de actione.de honestate tamen possum ⁊ debeo iudicem adire vt mihi concedat licentiam licet ⁊ sine eo possim: vt.l.iij.C.de pigno.et
6 l.j.§.necessario.j.si mulier ven.nomine. ¶ †Item no.tex.dum dicit cum edificio soli conditionem secutum ⁊c.et supra appellauit hoc edificium materiam.⁊ glo.exponit ꝙ materia est murus de lapidibus sine cemento ꝙ talis murus qui ducitur ad siccum ꝑm vulgare appellatur edificium ⁊ quod ita cedit solo sicut paries qui fit cum calce.contrarium videbatur tamen qꝛ non habet fundamentum sub terra.⁊ ideo est bene notandum ad declarationem legum.de hac materia loquentiū nec recolo alibi hoc vidisse.

2 ☞ In fictione de vno tempore ad aliud requiritur habilitas duorū extremorū:scꝫ temporis a quo ⁊ ad quod.

3 Fictio non habet locum vbi non potest esse veritas.

4 Si facta est electio prelati contempto.i.non citato aliquo ex canonicis potest talis nō citatus petere talem electionem irritari:⁊ ꝙ valeat cōfirmatio electionis facta per istum mortuis primis eligentibus.

5 Ultima voluntas postꝙ̄ cessit dies non potest stare in pēdenti ⁊ quid anteꝙ̄ dies cessit.

1 **Receptum est.** †Si plures dñi eiusdem fundi imponant vel acquirant ei seruitutem diuersis temporibꝰ per vltimum confirmantur precedentes ⁊ ad illam trahuntur vt censeantur facte tempore vltime dum tamen omnia sint integra ⁊ in eo statu quo erant tēpore prime facte. hoc primo. Sed si anteꝙ̄ fiat vltima contingat mutatio dominij in personam primi facientis in vniuersalem vel singularem successorem tunc per vltimam non cōfirmatur precedens:imo est in pendenti quousqꝫ non dominus iterum concedat ⁊ ꝑ illius concessione reiterata concessio vltimi confirmatur et ad illam trahitur quasi vltima efficiatur prima.quia prima per mutationem dominij fuit extincta ⁊ requiritur noua loco eius. hoc secundo.Et eodem modo si anteꝙ̄ fit vltima contingat mutatio dominij in personam illius vltimi:quia tunc per concessionem noui domini non confirmatur precedens concessio: sed ipsa est in pendenti quousqꝫ precedens dñs iterum concedat et per illam iteratam concessionē confirmatur cōcessio facta per nouum dominū.hoc tertio.Et si prima cōcessio facta fuit inter viuos potest confirmari per vltimā factā in vltima voluntate. hoc quarto.Sed si omnes fiant in vltima voluntate ita demū valere possunt si simul adeatur hereditas omniū: qꝛ tūc simul cedit dies omnium vtiliter si autē diuersis tēporibus nulla valere potest:quia dies precedentiū inutiliter cedit ⁊ nō possunt stare in pendenti licet secus in illa que fit inter viuos: qꝛ potest stare in pendenti quousqꝫ fiat vltima.hoc quinto ⁊ vltimo dicit tota.l.valde pulchra ⁊ subtilis.⁊ sic ponit tres casus principales.Primus quando omnes fuerunt facte inter viuos: vsqꝫ ibi sed dicendum.Secundus quia prima inter viuos secunda in vltima voluntate vsqꝫ ibi:nam si oēs. Tertius quando oēs in vltima

in ultima voluntate. Item prima pars subdividitur. nam primo ponit casus quando tempore quo fit ultima: omnia erant in eo statu in quo fuerant tempore prime facte usq; ibi ⁊ ideo. Secundo quando contigerat mutatio dominij in persona primi constituentis usq; ibi idem vel acquirētis usq; ibi ergo. tertio quando contigerat mutatio dñij in personam illius q non concesserat nec acquisierat anteq̃ concederet vel acquireret: et novus dñs postea concessit ut per hoc non confirmentur precedentes quousq; priores iterum concedant ⁊ per illas cōcessiones iteratas confirmatur concessio novi dñi usq; ibi tm̃ enim ibi. quarta in qua concludit ex predictis. Et premitte q in fictione de uno tpe ad aliud requiritur habilitas duorum extremorum. s. a quo ⁊ ad quod ut plene no. in. l. si is qui pro empto re. ff. de usuca. si ergo tu ⁊ ego sumus domini eiusdem fundi: et ego impono vel acquiro ei servitutem. tu vero eandem servitutem imponis vel acquiris. hinc ad mensem confirmando qd ego feci. lʒ iste impositiones vel acquisitiones inspecta veritate facte sint diversis temporibus funguntur tamen facte eodē tēpore. s. quia mea fingitur facta tempore ultime partis facte. et hic fictio versatur in mea quia trahitur ad tuam non econverso. ⁊ hoc si omnia sunt integra tempore ultime. sʒ si anteq̃ tu imponas vel acquiras mutatum est dominium ex parte mea in universalem successorem. quia mortuus sum vel in singularē qr vendidi: tunc impositio vel acquisitio facta per me que erat in pendenti extinguitur ⁊ amplius non pendet. ⁊ ideo per eā quā postea tu facis non confirmatur. tua ergo quam postea facis nihil operatur ad confirmationem precedentis. valet tamē de se quo ad personalem obligationem non quo ad realem: et pendet quousq; heres meus vel emptor iterum concedat ⁊ tūc confirmatur tanq̃ de ultima respectu mei effecta sit prima respectu heredis mei vel emptoris. quia isto casu tempore quo tu eam fecisti deficiebat habilitas extremi a quo. nam ego tūc vere non poteram imponere vel acquirere: quid si desieram esse dominus: ergo non possum infingi vel imponere tunc vel acquirere. † qr ubi non potest esse veritas nec fictio. ut no. in. l. gallus §. si eius. ff. de libe. ⁊ posthu. ideo mea non est amplius in pendēti si extinguitur quia non pendet nisi ad effectum ⁊ finem ut cōfirmetur per ultimam ⁊ fingatur facta tempore ultime sed nūc amplius hoc fingi non pōt. ideo postq̃ hoc fieri non pōt ideo desinit pendentia que non potest ad suum finem pervenire: necesse est ergo q novus dñs imponat. ⁊ tunc confirmabitur facta per te ⁊ trahetur tua ad tempus illius facte per verum dominum. Similiter si post factam per me anteq̃ tu facies cōtingat mutatio ex parte tua in universalem vel singularem successorem si ille novus dñs imponat vel acquirat non confirmat mea. qr tempore quo ego feci meam ille novus dñs nō erat habilis ad hoc faciendum. qr non erat tunc dñs. ⁊ sic deficit extremum ad quod. qr mea non potest trahi ad istam que fit per illum qui tempore quo feci meam non erat habilis ad ipsam faciendam. non est tamē funditus nulla qr valet quo ad personalem obligationem. q̃tum vero ad realem. pendet quousq; ego iterato imponam vel acquiram: ⁊ tunc confirmabitur illa que facta est per novum dominum ex parte tua ut sic illa censeatur prima respectu reiterationis facte per me. ⁊ hoc vult ver. ergo ex diverso. ⁊ in hoc stat substantia istius subtilis. l. ¶ In textu ibi nil agente. s. q̃tum ad confirmationem precedentis bene tamen valet ⁊ pendet quousq; novus dñs iterum concedat ut pʒ ff. in verbo igitur rursus. ¶ In text. ibi. ex integro oēs cedere debebunt. hoc verum qñ ille qui nondū cesserat mortuus est: ⁊ eandem servitutē in suo testamento non legavit. si aūt legasset tunc non requireret q precedentes iterum concederēt imo p additionē hereditatis sue confirmarent precedentes cōcessiones: ut. ff. in ver. idemq. fm intellectum gl. ibidē. licet quidā intelligant illum versi. fm istū ut non cōfirmentur precedentes: sed tene qd. s. dixi fm intellectū gl. ibidem. ⁊ inducit istum tex. Inno. in. c. qd sicut. extra de elec. † q si facta sit electio prelati cōtempto. i. non citato aliquo ex canonicis pōt prosequi suum cōtemptum ⁊ petere electionem suam irritari si mortuis primis eligentibus confirment electionē talis confirmatio non valet qr non sunt omnia integra ⁊ sic iterum pōt prosequi contēptū contrarium tamen ipse determinat. qr iste tex. loquitur quādo precedens concessio non erat adhuc valida nec efficax quantū ad ius reale: sed pendebat ex ultima concessione. sed electio pdicta licet facta quibusdam contemptis est valida ⁊ efficax: si facta est a maiori parte. ⁊ servatis alijs servandis. ideo p mortem precedentium non extinguitur. sed hic quia pendebat extinguitur. ¶ In tex. ibi tm̃ enim tempus posset quis dicere quid ergo valet id quod dictum est in prin. l. quod possit diversis tēporibus constituere si vera sunt que supra proxime dicta sunt Respondeo quod valent quantū ad hoc ut diversitas temporum non habeat vitiare constitutioneʒ dummodo omnia sint integra: non autem quantum ad hoc ut alter sine altero possit sed si interveniente mutatione ex altera parium confirmaret indistincte precedens impositio sine nova impositione iam sequeretur quod per alterum tm̃ sine altero fieret: eo qr propter mutationem predictam non potest altera cuʒ altera coniungi ut fingantur facte eodem tempore propter defectum extremorum ut. s. ostensum est. ¶ † Ultimo nota fin. q ultima voluntas non potest esse in pendenti. intellige postq̃ dies cessit. sʒ ante potest. ⁊ de hoc articulo vide plene qd no. in. l. usufruc. ff. de sipu. ser. ⁊. l. si servus communis. §. ij. in glo. cetera dic ut in glo. ⁊ per docto. ibi.

¶ Si servitus vendicetur vel ad alium pertinere dicatur. Rubrica.

¶ Continua rubricam istam ut per glo.

1 **Actiones.** † Non summatur ista. l. vel sic summa. Qui agit aliqua actione dʒ probare se dñm sive agat negatoria sive cōfessoria. h. d.

2 ¶ Confessoria ⁊ negatoria fuerunt primo invente pro servitutibus personalibus tanq̃ dignioribus: ⁊ postea fuerunt extense ad prediales.

3 Licet prediales servitutes non debeantur psone sed pdio non tñ est ineptus libellus si quis dicat sibi competere ⁊ intelligit: scʒ mediante fundo.
Si iudex dando curatorem liti inchoate per filiumfa. cōcipiat verba in personam filij cuʒ non debeat dari persone an valeat datio.

4 Qui intentat confessoriam vel negatoriam necesse habet pbare dñium rei cui di. it servitutem deberi vel non deberi. ⁊ qualiter probet.

5 Positio non dicitur affirmativa vel negativa respectu verborum. sed habetur respectus ad sensum.

1 **De servitutibus.** † Not. primo qd actiones iste sunt reales. ideo dicuntur vendicationes ut in primo responso. ⁊ licet non dentur nisi dominis ut. ff. sequit: dantur tamen etiam contra non dominos impediētes vel turbantes usum servitutis: ut. l. si quis diuturno. ff. eodem. sicut in rei vendicatione contra quemlibet pos. l. de eo. §. fi. ff. ad exhib.

2 ¶ † Item no. quod primo loco fuerunt invente pro servitutibus personalibus tanq̃ dignioribus ⁊ postea fuerunt extense

3 ad prediales. ¶ † Tertio no. in verbo sibi competere quod licet prediales servitutes non debeantur persone sed predio. ut l. unus. s. titu. ij. non tamen est ineptus libellus si quis dicat sibi competere. qr debet intelligi scʒ mediante fundo fm Bart. qui dicit per hoc quod si iudex daret curatorem liti inchoate p filiumfamilias. licet conciperet verba in personam filij non vitiatur datio. ⁊ tamen non debetur persone cui non posset dari

4 cum sit in patris potestate ⁊ exponeretur eo modo. ¶ † Ultimo nota in ver. hec autem. quod ille qui intentat confessoriam vel negatoriam necesse habet probare dominium rei cui dicit servitutem deberi vel non deberi al's succumbit. probat auteʒ de facili. scʒ probando se esse in possessione illius. quia deducit dominium incidenter non principaliter ut no. ff. eo. l. sicuti. §. si queratur. in fi. gl. per. l. i. ff. fami. her. non sic sufficit possessio ad probationeʒ dominij deducti principaliter in iudicio iuxta plene no. per Bart. in. l. pe. de condi. insti. ⁊ in. c. illud. de presump.

5 in novella per Jo. an. ¶ † Ultimo no. glo. mag. circa medium ibi. sed magis sensu inspecto ⁊c. q positio non dicitur affirmativa vel negativa respectu verborum sed habetur respectus ad sensum. ⁊ ideo per ignorantiam inoleuit practica quia procuratores dicunt q fuit ⁊ est absq; eo qd talis fecerit tale quid credentes q ista positio dicatur affirmativa ⁊ sic debet admitti qr fit verbis affirmativis. certe magis est negativa inspecto sensu. ad qd vide qd no. gl. in cle. literas. de rescrip. ⁊. ff. de doli except. l. fi. in fi. gl. ultime que incipit sed videtur. ⁊ adde qd notat Bar. in. l. nec codicillos. C. de codici. ⁊ in. l. inter stipulātem. §. j. de verbo. obliga.

2 ¶ Usufructus quo ad usumfructuariū q nō dicatur servitus sed quedam cōmoditas seu facultas. ⁊ qualiter agat cōtra impedientem uti.

1 **Recte nera.** † Not. hic q licet quando vendo tibi unum fundum ratione proprietatis non videor tibi concedere servitutem eundi per alium fundūʒ meum nisi dicatur expresse licet ego consueverim per illum accedere. ut. l. in vendendo. ff. de contrahen. emp. ⁊. s. eo. l. in tradē

dis.in fi.secus tamen est si concedo tibi vsumfru.l.in vltima vo luntate lego tibi fundū vt hic vel etiam in contractu.vt.§.de serui.vrb.predio.l.qui binas.ver.ceterum.lz etiam illa loquatur in vltima voluntate.tamen idem in contractu.ratio diuersitatis colligit ex illo tex.τ gl.que est.§.de vsufruc.l.sed τ si qd

2 §.proprietatis.super verbo contineri. ¶ †Item no.φ tūc non diceretur quo ad vsufructuarium seruitus qr illa non pōt deberi mihi proprietario sed dicitur quedaz commoditas.τ ideo si impediatur ea vti non intentabit confessoriam tanφ ꝑ seruitute prediali sibi debitam.sed bene potest intentare confes.ratione seruitutis personalis.s.illaz que competit pro vsufructu qr videor prohibere ipsum frui si prohibeo ipsum vti illa commoditate eundi.vt.§.si vsufru.pe.l.j.τ.ij.similiter si seruit⁹ debetur fundo meo a fundo titij τ concedam tibi vsumfructum: in meo potes vti commoditate illius seruitutis:nō quod possis intentare confessoriam pro ea τ petere declarari eum deberi fundo sed debes intentare confessoriam pro vsufructu quia videtur prohibere te vti frui qui prohibet te vti illa seruitute. τ sic potes declarari tibi vsumfructum competere.et illum non debere te impedire per.d.l.j.τ.ij.per quaz declaratur iste.§.sis ergo cautus in modo agendi: ne propter ineptitudinem succumbas.

2 ☞ Quod sit dare possessorium etiam vbi non est petitoriū.

1 **Pomponius.** †No.φ licet vsufructuari⁹ nō possit habere seruitutē predialem rōne iuris vsufructus:quia illa est sua competens ꝑprietati:potest tamē ex sua persona habere interdictū possessoriuz puta de itinere actuqꝫ priuato.si per.xxx.dies eodez anno iuit sciente τ patiente aduersario.qr hic non agitur de iure seruitutis:sed de facto suo τ hoc vult dicere litera.Pōt etiam haberi ꝑ facto sui autoris.s. proprietarij si ipse fuit tanto tempore. τ sic

2 no.φ †est dare possessorium etiam vbi non est petitoriuz vt di xi.§.titu.j.l.j.

Loci corpus.

1 **In confes.** †In istis actionibus fit condemnatio ad interesse: loco fructuum.h.d.τ non fit iure actionis:sed officio iudicis mercenario eodem deseruienti:vt nota.§.eodem.l.ij.in princ.glo. magne.nec iure aut.actionis fit declaratio seruitutis. vt.j.eo. l.sicuti.§.si queratur.Sicut in rei vendicatione: τ in petitione hereditatis iure actionis petit quis declarari se dominum vel heredem: τ officio iudicis peti aduersarium condemnari ad restituendum:vt.§.de petitio.heredita.l.licet.τ.§.de rei vendi.l. ex diuerso.§.j.

2 ☞ Licet vnus ex dominis pro indiuiso non possit acquirere seruitutem: potest tamen acquisitam defendere agendo confessoria.

3 Casus in quo victoria vnius prodest alteri non agenti.

4 Casus in quo agitur insolidum τ fit cōdemnatio pro parte ad interesse.τ quid econuerso.

5 Victoria vnius lz prosit alteri tū snia lata cōtra vnum non nocet alteri.τ sic contrariorum non est eadem ratio.

1 **Si fundus.** †Iste actiones competūt cuilibet ex dominis eiusdem fundi τ contra quēlibet insolidum.sed in primo casu cum peruenitur ad interesse habetur ratio ad interesse agentis duntaxat.h.d.secundo vero casu si vnus me prohibet vti seruitute agō ad solidum interesse ac si omnes prohiberent vt habetur in.l.ij.§.fi.τ.l.eodez.§.

2 cato.j.de verbo.oblig. ¶ †Nota quod licet vnus ex dominis ꝑ indiuiso non possit acquirere seruitutem.vt.§.titu.j.l.fin.cum simi.potest tamen acquisitam defendere agendo confessoria.et

3 τ hoc vult tex.ibi quamuis per vnum τc. ¶ †Item not.casum in quo victoria vnius agentis prodest alteri non agenti.vide per Bar.in.l.si quis separatim.j.de app.τ quod no.C.si in vna

4 eademqꝫ causa.l.vnica.τ per gl.iij.q.vj.hec quippe. ¶ †Item no.casum in quo agitur insolidum τ fit condemnatio pro parte ad interesse.τ sic econuerso contingit interduz pro parte ad rem τ condemnatio fit insolidum ad interesse vt in plurib⁹ heredibus eiusdem commodatarij quorum quilibet conuenitur pro parte actione primitiua que datur ad rei restitutionem: et tū obligatione secundaria que datur ratione doli vel culpe quilibet tenetur insolidum qr non nisi insolidum committi pōt. vt §.cōmo.l.si vt certo.§.si duobus vehiculum.in fi. ¶ Not.etiam

5 gl.†φ licet victoria vnius prosit alteri snia tū lata contra vnū alteri non nocet.τ sic non est eadem ratio in contrarium : ideo dicit gl.esse notandum.

1 **Si quis.** †Confessoria competit contra eumqꝫ seruitutem impedit sicut contra eum qui seruitutem negat.hoc dicit: vel sic.interdictum vti possidetis datur contra illum qui contendit se possidere τ etiā contra illum qui non contendit.impedit tamē vel turbat possidentem:vt.l.vim facit.j.de vi τ vi armata.τ.l.si duo.§.ij.vel.iij. j.vti posside.

2 ☞ Excipere non potest quis de iure tertij quando non est exclusiuum ipso iure intentionis.τ quid si est exclusiuū iuris agētis ipso iure.

1 **Competit.** †Dominus fundi seruientis contra eum cui non seruit habet negatoriaz: sicut si nulli seruiret.h.d.Nec ille poterit excipere de seruitute

2 alteri debita.†vnde allegatur quod non potest quis excipere de iure tertij:quod est verum quando non est conclusiuum ipso iure intētionis.τ ita est hic.licet eñi domus tua debeat seruitutem domui titij duntaxat.non tamen extincta est penit⁹ libertas:sed offuscata respectu illius.ideo pro ipsa defendenda potest agere cōtra me negatoria qui te impedio altius tollere:cū tamen ille non impediat.quia quantum ad me pertinet qō liberas edes habeas.vnde allegatur semper iste.§.i his verbis secus quando ius tertij est exclusiuum iuris agentis ipso iure vt.C.de rei vendi.l.fin.vt si agis rei vendicatione pro re tertij: quam possideo quia possum opponere φ tu non es dominus sed ille.τ sic tibi nō competit rei vēdicatio.de hoc articulo tractatur in.l.cum seruus.C.de ser.fug.τ per Bar.in.l.ij.j.de exceptio.rei iudi.τ de condi.indeb.l.indebi.§.sed si nummi.vbi tractatur de tertio casu quando non est exclusiuum ipso iure : nec ope exceptionis sed est incommodatiuū qr ipsum incōmodat: vel minuit an de illo iure possit excipere.Et dicit ibi gl.esse meliorem que fit in iure.

2 ☞ Licet dominus fundi seruientis facit contra debitam seruitutem tamen si per hoc non impeditur vsus seruitutis lz impeditur per alium non potest contra eum agi confessoria : nec prohiberi faciendo.

3 Licet fuerim impeditus vti seruitute sine culpa mea sed facto tertij.tū si non vtor per legitimū tēpus eā perdo.τ qualiter detur mihi restitutio in integrum.

1 **Si cui.** †Medium predium qō non seruit non impedit confessoriam intentari sicut impedit vtilitatem peruenire de vno ad alium.sed cum incipit impedire vtilitatem peruenire similiter τ impedit agi τ cum postea desierit: redit facultas agendi.h.d.cum.l.sequen.in princip.sequentis.

2 ¶ †Not.in prin.l.τ si forte φ licet dominus predij seruientis: facit contra debitam seruitutem:si tamen per hoc non impeditur vsus seruitutis.sed si impeditur per alium non potest con

3 tra eum agi confessoria nec prohiberi faciendo. ¶ †No.etiam in fi.ibi.sed si intra a contrario sensu quod licet fuerim impeditus vti seruitute sine culpa mea:sed facto tertij nihilominus si non vtor per legitimum tempus eam perdo vt colligit in verbo sed si infra tēpus.quasi dicat secus si post. datur tamē mihi in integrū restitutio ex clausula generali : si qua mihi iusta causa posita in.l.fi.j.quibus ex cau.maio.vt.§.de serui.rusticorū pre.l.τ attilicinus.

2 ☞ Petitorium et possessorium retinende potest in iuribus incorporalibus cumulari in eodem libello:secus in corporalibus.

3 In seruitutibus altius non tollendi que est negatiua:dicitur quis esse in quasi possessione eoipso quod aduersarius altius non tollit.

Quid si quis vult eam prescribere.

Quid in seruitutibus affirmatiuis.

4 Sicut ad acquirendam quasi possessionem seruitutis requiritur quod actus fiat sciente τ patiente aduersario.ita τ ad acquirendam quasi possessionem libertatis quando est necesse eam prescribere.

Et si forte.

1 **Sciendum.** †Confessoria datur etiā ei qui est in quasi pos.seruitutis.τ in quasi posses.dicitur esse quis quādo nihil est factū contra debitam seruitutem vel est factum eo ignorante vel contradicente secus si eo sciente τ patiente.h.d. ¶ Ex primo dicto

2 patet †φ in iuribus incorporalibus potest petitorium τ possessorium retinende cumulari in eodem libello qr non dicit actor sibi contrarius cum vtrumqꝫ iudiciū competat possessori.τ ad hoc allegatur iste tex.per Bar.in.l.naturaliter.§.nihil commune.in distinctione magna.j.de acqui.posses.τ in.l.si prius.j.de ope.no.nun.in quarta oppositione.secus cum agitur pro reb⁹ corporalibus:qr possidenti omni genere possessionis non datur rei vendicatio:vt.l.j.§.interdum.j.vti possi.τ sic esset sibi con

3 trarius vt.l.si de vi.§.de iudi.cum ibi no. ¶ †Ex secundo nota φ in seruitute altius non tollendi que est negatiua dicitur qs

c.ie in

esse in posses. eo ipso quod aduersarius altius non tollit. hoc verum si fuit expresse constituta per aduersarium. sed si vult quis eam prescribere non dicitur esse in possessione per hoc nisi semel illum eleuare volentem prohibuerit et ille destiterit: vt no. in l. qui luminibus. ff. de serui. vrb. pred. in gl. circa fi. In seruitutibus aut affirmatiuis dicitur esse in quasi posses. eo ipso quod aliquem actum facit iure seruitutis sciente et patiente aduersario vt l. j. et C. de serui. et aqua. preterquam in seruitute iti. vie vel actus in cuius quasi possessione quis non constituitur nisi iuerit per triginta dies eo anno: vt l. j. §. j. ff. de itine. actuque priua. et quod nota. in c. cum ecclesia. extra de causa posses. ¶ †Ultimo no. in fin. quod sicut ad acquirendam quasi possessionem seruitutis requiritur quod actus fiat sciente et patiente aduersario ita et ad acquirendam quasi possessionem libertatis quasi est necesse eam prescribere: vt in seruitutibus vrbanorum prediorum. l. hoc autem. ff. de serui. vrba pre. et ibi allegaui hunc tex. per quem illa lex limitatur et declaratur.

2 ☞ Si actum est quod ille qui debet seruitutem teneatur aliquid facere hoc non esset contrarium nature seruitutis vel si tanto tempore consueuit hoc facere quod eius initij memoria non existit.

Qui debens seruitutem teneatur reficere.

3 Feudatarius vel emphyteota an possint inuito domino renuntiare feudo vel emphyteosi. et liberare se a seruitijs ad que tenentur.

1 **Etiam.** †Usque ad l. sicuti. §. aristo. tractat de duplici seruitute. s. oneris ferendi vsque ad §. j. eiusdem l. seq. et tigni immittendi vsque ad §. aristo. que vltima habet similitudinem cum prima non tamen per omnia. et hoc dicit in seruitute oneris ferendi tenetur ille qui eam debet reficere parietem debentem seruitutem suis impensis. nisi velit eis cedere et pro relicto ipsum habere licet regulariter ille qui debet seruitutem non teneatur aliquid facere. h. d. vsque ad §. hec aut actio.

2 ¶ †Et no. circa primam partem quod si actum erat expresse vt ille qui debet seruitutem teneatur aliquid facere hoc non esset contrarium nature seruitutis et vt teneretur ad illud indistincte et in quacunque seruitute. idem si non appareat quod fuerit actum sed tanto tempore consueuit hoc facere quod eius contrarij memoria non existit. et hec habentur secundum diuersas leges in l. ij. §. apo labeonem. ff. de aqua plu. arcen. et secundum hoc sententia Galli aqui. reprobatur per omnia que dixi non posse hoc agi. Extra hos casus distinguitur inter seruitutem oneris ferendi de cuius natura venit vt reficiat vt hic. et alias seruitutes de quarum natura hec non est. vt l. quoties. la prima. ff. de serui. §. fin. ¶ †Ulti

3 mo no. in fi. ar. ad questionem illam vtrum feudatarius vel emphyteota possint inuito domino renuntiare feudo vel emphyteosi et liberare se a seruitijs ad que tenentur. facit. ff. de vsufructu. l. cum fructuarius. et de hac. q. per Bar. in l. is cum quo. ff. de aqua plu. ar. dic vt ibi.

1 **Hec autem.** †Confessoria que datur pro seruitute oneris ferendi est eiusdem nature et conditionis cuius est illa que datur pro alijs seruitutibus. h. d. in effectu vsque ad l. harum. et exemplificat in pluribus.

2 ☞ Sententia ab obseruatione iudicij est interlocutoria et an ab ea possit appellari.

3 In iudicis officio an iuretur in litem.

1 **Uerum acti.** †In hac actione per officium iudicis fit restitutio rei et prestatur cautio et contra non parentem iuratur in litem h. d. Bar. qui ergo intentat confessoriam petit seruitutem suo fundo deberi et aduersarium condemnari ad non impediendum vti et ad hoc cauendum quod non est in alijs. quia hec patientia non potest perfecte prestari vno momento: ideo recurritur ad cautionem que succedit loco perfecte prestationis sicut cautio mutiana et ad hoc allegatur ista lex. et adde quod no.

2 in l. corruptionem. C. de vsufru. ¶ †Hic etiam sunt due glo. que semper allegantur. vna super verbo absoluitur quod in secunda obseruatione iudicij est interlocutoria non diffinitiua. quia non diffinit negotium principale sed finit processum. et sic videtur quod de iure ciuili non possit ab ea appellari. sed contrarium est: quia postea non speratur fieri diffinitiua ex eodem processu. et de hoc

3 vide Bar. in l. titia. ff. de accu. ¶ †Alia glo. sequens in fin. que vult quod in officio iudicis non iuretur in litem: et quod non habeat similitudinem cum actione reali nec cum actionibus bonefidei nec arbitrarijs in quibus iuratur in litem. Barto. hic. tamen tenet contrarium. nam etiam restitutio rei venit officio iudicis solummodo. et declaratio seruitutis venit iure actionis et tamen iuratur in litem si res non prestetur secundum glos. preterea iste tex. in fine refertur ad ambos casus supra tactos siue non prestetur res siue non prestetur cautio. Item quod habeat similitudinem cum bonefidei patet ex l. si quis ex argentarijs. §. j. supra de edendo. vbi officium iudicis datur insolidum contra vnum ex pluribus heredibus qui habet facultatem rei tradende sicut actio bonefidei. vt l. iij. §. si heres. infra commodati. quod tamen non est in actionibus bonefidei. vt l. si pluribus. ff. de vi et vi arma. et plene per Bar. l. eadem. §. cato. de verborum obligationibus.

2 ☞ Consultius est sustinere malum quam pati malum et peius.

1 **Sicuti autem refectio.** †Dominus pies debens seruitutem reficit fultura domus dominantis ne corruat ad dominum eius pertinet. hoc dicit Barto. ¶ Nota in verbo nam si non vult. nota erroneam locutionem. quasi dicat si non vult reficere patiatur quod ruat et postea de nouo reficiatur quod erit sibi deterius. ¶ †No. ergo vulgare prouerbium quod consultius est sustinere malum quam pati malum et peius.

1 **Competit mihi.** ¶ †Confessoria competit pro seruitute tigni immittendi in parietem in qua debens seruitutem non cogitur parietem reficere et in hoc differt a seruitute oneris ferendi. hoc dicit Barto. rationem diuersitatis tetigi in l. quoties. supra de seruitutibus.

2 ☞ Forma libelli actione confessoria.

3 Sicut in actione reali que competit pro re corporali debet concludi ad declarandum et etiam pronuntiari declarando. ita et in illa que competit pro iure incorporali et condenatio ad non impediendum expedit iudicis officio mercenario.

4 In actione personali fertur sententia condemnatoria. et in illa fit condenatio iure actionis non officio iudicis mer. et potest etiam ferri declaratoria que habebit vim condemnatorie.

5 Sicut lit. contest. non interrumpit vsucapionem triennij ita non interrumpit prescriptionem libertatis contra seruitutem licet sit longi temporis. secus in alia prescrip.

6 Si lite pendente tecum ius meum pro quo ago extinguitur tempore vel prescriptione. quia hoc contingit facto tuo: debet mihi reintegrari.

Agenti quando non currat tempus propter resistentiam aduersarij.

7 Casus in quo aliter pronuntiatur quam fuerit petitum.

8 Quasi possessio quando non releuet ab onere probandi proprietatem.

Quid in ecclesia que recepit solutionem ab aliquo tanquam emphyteota.

9 Quid in iudicio possessorio.

10 Si lata fuit sententia declaratoria quod seruitus debetur: et tamen non erat verum an ex hac sententia acquiratur de nouo.

1 **Sed si queratur.** †Qui est in quasi pos. seruitutis sustinet partes rei qui vero non est sustinet partes actoris. item in confessoria fertur sententia declaratoria seruitutis. non aut constitutoria de nouo nisi post litem contesta. propter non vsum fuerit perempta: quia tunc reus condemnatur ad constituendum de nouo: quia eius culpa calumniose resistentis hoc contingit. h. d. not. et semper allegatur iste. §. cum sua gl. ¶ In tex. ibi si quis possessoris supple et per consequens rei vt conueniat ei qui sequitur ¶ Sed oppo. nam etiam possessor sustinet partes actoris. vt supra eo. l. si forte. §. sciendum. Sol. verum est cum sibi expedit quia turbatur per aduersarium in vsu seruitutis: vt. ff. eo. l. loci corpus. §. si quis mihi. alias consultius est quod non agat sed expectet vt contra eum agatur negatoria; quasi rei solent esse melioris conditionis quam actores: vt patet ex principio prime gloss. magne. et hoc voluit iste tex. ¶ †In tex. ibi si quidem tigna immissa sint. loquitur de seruitute tigni immittendi. de qua. ff. dixi. §. proxi. sed in alijs seruitutibus hoc non cadit sed quis dicatur esse in quasi possessione. dic vt dixi in d. §. secundum. ¶ Sed oppo. quod etiam si tigna non sint immissa dicatur quis esse in quasi possessione huius seruitutis. vt l. hec autem. in fi. de serui. vrba. predio. Sol. ibi saltem erant ibi foramina in quibus semel fuerant immissa. et postea remota. vnde quousque obturentur adhuc dicitur quis esse in quasi posses. l. foramen. eo. titu. secus si sint obturata vel si nunquam facta fuerint vt in ver. si vero non sunt. ¶ In tex. ibi eum qui negat supple est in quasi pos. libertatis.

2 ¶ †In tex. ibi siue recte pronuntiatum est siue perperam. i. dicere quod si iudex deliberat dare sententiam pro eo qui sibi vendicat seruitutem siue bene deliberet siue male non debet condemnare aduersarium ad cedendam siue constituendam seruitutem sed declarare seruitutem deberi supple a predio alteri predio.

3 vt. ff. de neg. gest. l. qui aliena. in fi. †Ex hoc sequitur quod eodem modo debet peti et concludi in libello. alias sententia non esset co

formis quod esse non debet: vt. l. vt fundus. communi diuidū. vnde allegatur quod sicut in actione reali que competit pro re corporali debet concludi ad declarandam: et etiam pronuntiari declaranda. ita ꝛ in illa que competit pro iure incorporali vt condemnatio ad non impediendum expeditur iudicis officio mercenario: vt supra. l. proxima. iuncta. l. ex diuerso. §. j. supra de rei vendicatione.

4 †Sed in personali fertur sententia condemnatoria. ꝛ in illa condemnatio fit iure actionis non officio iudicis mercenario. potest etiam in personali ferri declaratoria: ꝛ habebit vim condemnatorie vt si declaret te debitorem in eum. vt supra de arbitris. l. qui tamen. §. si arbiter. vbi textus notabilis.

5 ¶ †In text. ibi plane. si non vtendo amisit: nota singulariter in hoc versi. quod sicut litis contestatio non interrumpit vsucapionem triennij: quia est mere fauorabilis supra de rei vendicatione. l. si post. ita non interrumpit prescriptionem libertatis contra seruitutem: licet sit longi temporis vt. l. sicut. C. de seruitutib⁹ ꝛ aqua. quia similiter est fauorabilis. pro recuperanda libertate: et hoc forte non reperitur alibi. secus in alia prescriptione longi temporis que impeditur per litis contestationē. vt. C. de rei vendicatione. l. mote litis.

6 ¶ †Secundo nota quod si lite pendente tecum ius meū pro quo ago extinguitur tempore vel prescriptione quia hoc contingit facto tuo debet mihi reintegrari. vt etiā est casus in dicta. l. si post. ꝛ aliquando vbi non agitur de tāto fauore prescribentis ipso iure non currit tempus propter resistētiam aduersarij. vt supra de mino. l. intra vtile. ꝛ infra de executo. l. si cum ipse. C. de adulte. l. fin. in fine. ꝛ ibi per Cyn. ꝛ quod notat gloss. in clemen. penul. de appella. que incipit licet ergo.

7 ¶ †Tertio nota casum in quo aliter pronuntiatur ꝙ fuerit petitū: quia petitur declarari seruitutem deberi ꝛ tamen quia perdita est lite pendente iudex non sic pronuntiat: sed condemnat aduersarium ad eam cōstituendam de nouo: quia finitā hac lite possem agere de nouo petendo eam mihi restitui: quia sine culpa mea perdidi eā vt. l. attilicinus. supra de seruitu. rustico. pred.

8 ¶ †In gloss. prima ibi sed sustinet vero partes actoris. Nota istam glo. que semper allegatur ad hoc quod quasi possessio in iuribus incorporalibus non releuat possessorem ab onere probandi proprietatem: licet secus in rebus corporalibus quādo possessor est reus. l. fina. C. de rei vendica. hoc est verum quando contra possessorem est iuris presumptio. quia illud ius cadit in seruitutem vel quasi seruitutem cum de iure quelibꝫ presumatur libera. nam ꝛ alibi talis possessio contra quam est iuris presumptio non prodest. vt spoliatus sit ante omnia restituēdus nisi probet de iure proprietatis: vt in. c. decimas. extra de resti. spoliatorum. sed si contra talem possessorem non esset iuris presumptio. secus dicerem cum sit eadem ratio que est in rebus corporalibus: vt si quis diceret se habere iurisditionem in territorio ꝛ esset in quasi possessione ipsius. nam non est contra naturam territorij quod alius in eo iurisditionem habeat sed bene est contra naturam rei quod alius seruitutem habeat cum de sui natura sit libera. Et per predicta patet quod si aliquis soluit per plures annos aliquid ecclesie pro aliqua re tāꝙ emphyteotica vel liuellaria ꝛ sic ecclesia est in quasi possessione percipiendi: si tamen soluens dicit illam rem nō esse emphyteoticam vel liuellariam cogitur ecclesia probare contrarium nec sibi prodest illa solutio ꝛ quasi possessio. quia hoc ius est quodammodo quedam seruitus: vt. l. si tibi. ff. de lega. j. in fine. hoc tamen est verum nisi soluisset per longum tempus decem annorum quia tunc releuaretur ecclesia ab onere probandi ꝛ incumberet aduersario contrarium probare per. l. si coloni. C. de agri ꝛ censi. ꝛ no. Cyn. in. l. competit. in fi. C. de prescriptio. xxx. annorum.

9 † ꝛ Specula. in titu. de locato. §. nunc vero aliqua. versi. lxiij. predicta locum habent in iudicio proprietatis. sed in possessorio iudicio quasi semper possessio releuat ab onere probandi. vt debeat in ea conseruari quousqꝫ contra eū fuerit pronuntiatum in iudicio petitorio vt infra de aqua quotidiana ꝛ esti. l. fin. ꝛ. c. querelam. de elec. lib. vj. ꝛ not. in. d. versi. lxiij. ꝛ per Cyn. in. l. ij. C. de seruitu. ꝛ aqua. in questione. iiij. ꝛ vide circa hanc glo. quod no. Bart. plene in. l. prima. infra de itine. actuqꝫ priuato. vbi gl. ponit alias commoditates istius quasi posses. ¶ In glo. ibi sed contra est argumentum. scilicet quod ista quasi possessio seruitutis releuet possessorem ab onere probandi in proprietate. sed responde ad hoc contrariū vt plene nota. per Barto. in. l. si prius. infra de oper. noui nuntia. ¶ In glo. fi. ibi quamꝙ. si non esset in quasi possessione seruitutis. ista glo. non videtur bene loqui quia quasi possessio seruitutis non est illa que releuat possessorem ab onere probandi dn̄iū rei ꝗ dicit seruitutē deberi: sed possessio ipsi⁹ rei bene releuat quia non deducitur dominium principaliter sed incidenter in iudicium: secus si principaliter vt dixi supra eodem. l. ij. ꝛ hoc not. C. que sit longa consuetudo. l. ij. qualiter probetur cōsuetudo. ꝛ Barto. in. l. pe. de condi. institu. ꝛ vide hic quod not. in. c. abbate sane. extra de verbo. signifi. in glo. magna. Et ꝑ predicta patet quod in causa damni dati cum agens debeat probare dominium rei in qua dicit damnū datum. l. item mella. §. legis. ff. ad. l. aquil. quod sufficit probare. possessionē de presenti cum deducatur incidenter in iudicium. sed dominiū deducitur principaliter. ꝛ hoc tenet Barto. hic ꝛ Specu. licet ipse non alleget in titu. de proba. §. videndum. versicu. sed pone statutum. in fi. licet per aliam rationem.

10 ¶ †Ultimo queritur circa tex. si lata fuit sententia declaratoria quod seruitus debetur ꝛ tamen non erat verum vtrum ex hac sententia acquiratur de nouo videtur quod non per hunc tex. dum dicit quia per sentētiam non debet seruitus constitui. sed dic verum est quantum ad verba vel quantum ad intentionem iudicis. hoc enī iudex non agit. sed quantum ad legis potestatem: secus si secuta est traditio vel aliud quod pro traditione habetur propter autoritatem sententie sicut cum agitur rei vendicatione pro re corporali iuxta notata in. l. pompo. §. si visus. ff. de acqui. pos. ꝛ insti. de offi. iu. §. fi. nec est nouum vt ea que fiunt ad conseruādū: quod cum inducant de nouo. vt. ff. titu. j. l. in vendicatione. cuꝫ his que ibi dixi.

2 ¶ Non licet immittere falcem in messem alienam.

3 Immitti dicitur non solum de superiore in inferiorem partē sed etiam econuerso.

4 Potestas vnius territorij non pōt quem facere capi in alieno territorio.

5 Dn̄s partis inferioris an possit immittere fumū in partē superiorem ꝛ dn̄s superioris proijcere aquam in inferiorē ꝛ qualiter agatur. ꝛ vide in. §. proximo.

1 **Aristo.** †Non licet immittere in alienum ꝛ pro seruitute vel libertate conseruanda: solum competūt iste actiones reales confessoria ꝛ negatoria. sed etiam interdicta possessoria vt vti possidetis. hoc dicit. ꝛ sic in eis est reperire petitorium ꝛ possessorium sicut in rebus corporalibus vt supra de serui. l. pe.

2 †Et allegatur iste. §. ad illud vulgare qḋ non licet immittere falcem in messem alienam. ꝛ loquitur iste. §. pn̄cipaliter de negatoria que competit pro libertate conseruanda ꝛ intentatur per verba negatiua quia dicit agens non cōpetere aduersario ius talia faciendi nisi ostendat se posse de iure facere. ¶ Nota regulam que ponitur in versi. in suo. Itē nota in ver. fumi.

3 †ꝙ immitti dicitur non solum de superiore in inferiorem partem sed etiam econuerso. ¶ Item allegat Ange. hunc. §.

4 ad vnam questionem quam his diebus habuit† qḋ potestas vnius territorij non potest facere quem capi in alieno territorio. ꝛ ad hoc consueuit allegari. l. quid si fugitiuus. §. idem celsus. cum sua glo. infra de edil. edic. hoc tangit Bald. licet Ange. non alleget in. l. ij. C. de ser. fugiti. ꝛ Bar. in. l. si cui. §. cum sacrilegiū. infra de accusationibus. ꝛ fuit pulchra questio disputata per Oldra. in ciuitate ista Padue de bannito reperto per familiam potestatis Padue in territorio paduano: qui aufugiens intrauit territorium Vicentinum vel Veronense ꝛ familia insecuta fuit eū ꝛ ibi eum cepit ꝛ duxit ad potestatem Padue querebat an deberet relaxari attento loco in quo fuit captus an non attento loco in quo fuit repertus quasi precedens trahatur ad istum inspecto initio. an vero ecōtra. quā disputationem ponit Ioan andre. in additio. Specu. in titulo de accusationibus. in magna additione. in tertia parte Spec. commendans de elegantia disputantis referens questionem Oldradi. et adde quod no. Barto. in. l. quod ait. ff. de adulter.

5 ¶ †In glossa que incipit. scilicet iure seruitutis. in fine. intelligit ergo glossa hunc textū quando inferior iniuriose immittebat fumum in partem superiorem: alś non possit prohiberi quia fumus per seipsum ascendit naturaliter: sed in superiore proijciente aquam in inferiorem non distinguit an iniuriose: vel non: quia aqua non descēderet in inferiorē naturaliter nisi proijceretur. ista distinctio reprobatur quia iste textus equiparat hos casus. ꝛ quia sicut facto superioris proijciētis aquā descendit aqua in inferiorē: ita naturaliter ex facto inferioris facientis ignē ascendit fumus naturaliter. Est ergo distinguēdum fm̄ Barto. an quis faciat fumum solitum ꝛ temperatum quatenus expedit pro vsu ꝛ habitatione domus ꝛ tenetur dominus superior equo animo sustinere fumum ascendentē: aut insolitum vt hic erat in taberna hostiaria vel alia simili in qua efficitur magnus ignis ꝛ grauis fumus ad alium finem quam ad vsum habitationis ꝛ potest prohiberi per superiorem ꝛ sic econuerso ista distinctio videtur satis equa. licet in contrariū faciat textus in versicu. dicit igitur aristo. vbi conductor inferioris partis prohibitus a superiore agit contra locatorē ad interesse: sed si faceret insolitum ꝛ iniuriosum non videtur qḋ

possit

posset agere sed dic q si conduxit ad hunc finem vt ibi teneret tascariam tabernam ⁊ posset talem fumum grauez facere ⁊ locatur qui ita locauit debet hoc prestare. sec9 si locasset ad vsuz habitationis tm. ⁊ ipse vellet ibi erigere tabernam tascariam: q2 tunc locator non teneretur. Illud quod dicit in fi. de interdicto vti possidetis. glo. videtur intelligere de vtili. quia directum competit pro possessione rei corporalis. docto. dicunt qd nec directum nec vtile competit pro quasi possessione seruitutis habētis causam discontinuam vt erat hic: quoniā ad vsuz huius requirebatur factum. sed si habet continuam vel quasi bene datur vtile. ⁊ istum casum intelligunt quod intentabatur interdictum directum pro vera possessione rei corporalis: in qua turbatur si impediat vti debita seruitute. ⁊ ideo debet esse cautus actor in modo agendi. quia non debet dicere se turbari in quasi possessione illius iuris. sed in possessione rei pp̄ter impedimētum illatum in vsu seruitutis ⁊ petere aduersariuz compelli ad restituendum. ad qd vide qd no. Bar. in. l. j. in pri. j. vti possidetis.

1 **Apud pompo.** †Non valet pactū q alicui liceat facere i suo qd de iure cōmuni facere poterat. secus si non poterat. hoc dicit Bar. et videtur hic tex. de eo quod dicit fumum non grauē pro eo quod dicit Bar. s. proxi. §. q licet illi facere fumum: lz illud noceat superiori: qd verū est si inferior pars erat ad hoc destinata. als secus. ⁊ ita limito quod dixi. s. §. proximo. si inferior erat destinata pro apotheca. in qua non erat necessarius ignis ⁊ tamen dominus vult ibi habitare: et ignem moderatum facere: videtur quod possit prohiberi: quia insolitum fumum facit lz moderatum.

1 **Si eo loco.** †Natura confessorie est: vt per eam destruatur quicquid est factum contra debitam seruitutem et fienduz impediat sed si edificium ius seruitutis extinxit de dolo agitur. hoc dicit Barto. ¶ †In tex. ibi: q2 amisit vsumfructum non statim licet lapso tempore. s. de vsufruc. l. si in area. ⁊ j. queadmo. seruitus amit. l. si locus. ¶ In text. ibi ius tibi non esse edificare hoc qñ non erat necessarium ad vsum seruitutis: aliter posset facere ille cui seruitus debetur sine preiudicio domini predij seruientis. vt. s. de serui. rusti. predio. l. quintus. de ser. vrb. pre. in. l. seruitutes. §. si domo.

2 ☞ Per vsum parietis tota seruitus retinetur.

1 **Qui latiore via.** †Adde hic gl. j. tit. j. l. nā satis. §. j. super ver. liberabit. ⁊ tex. j. quib. mo. vsusfru. amitta. l. is qui vsumfru. ⁊ Inno. extra de cap. mona. c. cum dilectis. super verbo possessorio. ⁊ qd no. Cyn. C. de prescrip. xxx. anno. l. cum notissimi. §. in his. ⁊ Spe. in tit. de locato. §. nunc vero aliqua. ver. xlij. ⁊ de prescript. ver. quid si cum deberem.

2 ☞ Licet non dominus non possit concedere seruitutem: potest tamen concedere causam prescribendi. ⁊ non requiritur allegatio tituli.

3 Qd reperiatur directa seruitus ⁊ vtilis.

In rebus corporalibus reperitur directū dñium ⁊ vtile.

4 Si habebas ius colligendi pedagia in aliquo territorio an illud perdas per non vsum. ita etiam vt acquiratur alteri ⁊ quāto tempore.

1 **Si quis diuturno.** †Seruit9 predialis prescribitur longo tempore etiam sine titulo per illum qui fuit vsus bona fide ⁊ iure seruitutis non vi aut clā: vel precario. per quam prescriptionem acquiritur vtilis confessoria que potest intentari: non solum contra illum cōtra quē prescriptio currit: sed etiam contra quēlibet impedientē vsum seruitutis. hoc dicit. ¶ Contra primum dictum opponitur q non sufficit longum tempus vt. l. seruitutes. s. de seruit. quidā fatentur contrarium. tu dic sm glos. ⁊ omnes quod ibi in seruitutibus habentibus causam discontinuam: sed hec lex intelligi debet in habentibus causam continuam vel quasi. l. foramen. s. de serui. vrbano. prediorum. ¶ Item oppono quod requiratur titulus in prescriptione longi tēporis. vt. C. de rei vēdi. l. nullo. Solu. ibi in prescriptione dominij que est maioris preiudicij. hic in prescriptione vsusfructus qui est pars dominij non prescribitur longo tempore sine titulo. vt. l. si ego. §. j. de pu. sed seruitus predialis non est dominium nec pars eius. l. loci corpus. in prin. s. eo. licet incommodet dominium. Tertio oppono quod sine titulo requiratur longissimum tempus vt. l. sicut. C. de prescript. xxx. anno. que loquitur etiam in p̄scriptione iurium incorporalium. Solu. istud verum quando prescribens non esset bonefidei. hic quando erat bonefidei hodie sine bona fide non curreret. ¶ Sed quarto oppono quia si non habet titulu3 non videtur habere bonafide. quia videtur vsus clam: ⁊ sic non sufficit vt hic dum dicit aut clam. ⁊ C. de acqui. posses. l. improba possessio. solu. potest subesse aliqua causa p̄pter quam credebat seruitutem sibi deberi licet illa non caderet in titulo quod plene no. per glo. ⁊ doct. in. l. j. §. j. j. de iti. actu q priua. ⁊ C. de serui. ⁊ aqua. per Cy. in. l. j. in. iij. q. ⁊ in. l. ij. in iij. questione. ¶ Quinto oppono. q2 cū prescribens habeat ius commune contra eum: q2 omnis res presumitur libera: vt. s. e. l. sicuti. §. si queratur. ⁊ videtur quod requiratur titulus: vt in c. j. de prescript. lib. vj. Sol. illud. c. restringo ad prescriptiones currentes in rebus ecclesiasticis que sunt alterius nature quā currentes cōtra laicos. 2 ¶ †Ultimo oppono. q2 quod dicit de ti. non videtur habere titulu3. si eni titulus adesset statim esset acquisita seruitus nec esset necessaria prescriptio. vt. l. sequitur §. lana. j. de vsu. Solu. verum est si haberetur a domino predij seruientis. sed ea que dicta sunt, procedunt de habito ab extraneo non a domino: qui licet non possit concedere seruitutē: potest tamen concedere causam prescribendi: sed an requiratur allegatio titu. dic quod non. vt no. Dyn. in. c. ij. de regu. iur. in sexto. ⁊ Innocen. in. c. si diligenti. j. de prescriptione. Cetera dic vt dixi in. d. l. seruitutes. Et per Cyn. in. d. l. j. ⁊ ij. Item ex eo q 3 hic †dicitur competere vtilem confessoriam patet quod acquireretur vtilis seruitus. vt. l. j. §. fina. j. de aqua plu. arcend. sicut igitur reperitur directa seruitus ⁊ vtilis ita in rebus corporalibus debet reperiri directum dñium ⁊ vtile quod est cōtra vltramontanos qui dicunt non reperiri nisi vnicum dominium scilicet directum. ⁊ ita inducebat Barto. hanc. l. ⁊ d. l. j. §. fin. cōtra quendam vltramontanum perusij repetentem vt audiui a Bald. ⁊ per ipsum Barto. in. l. si quis vi. §. differētia. j. de acquiren. possess. 4 ¶ †Collige etiam ex fine quod si habebas ius colligendi pedagia in aliquo territorio contra quemlibet transeuntem concessum forte a principe: ⁊ ego hocius tuum prescripsi te non vtente sciente ⁊ patiente quod habeo ius colligendi contra quoslibet transeuntes etiam si tempore quo prescripsi fint aliqui qui nunq transiuerint quoniam prescripsi ius tuuz ⁊ illud est in me translatum. ⁊ sic contra quoslibet contra quos tibi competebat: licet contra eos non fuerim vsus: sed si nulli competebat ius colligendi in illo territorio: ego autem per lōgissimum tempus fui vsus: et non prescribo nisi contra illos contra quos fui vsus: quia tunc cessat ratio predicta ⁊ prescriptiones non attendentur. l. prima. §. iulianus. j. de itine. actu q priuato. ⁊ adde quod notat Inno. extra de capel. monacho. c. cum dilectis. ⁊ etiam adde hic quod notatur. C. de vsufru. super rubrica.

1 **An vnus ex.** †Unus ex socijs potest alterum prohibere ne in re cōmuni aliquid faciat eo inuito non iure seruitutis sed iure communi. non autem potest agere vt sibi liceat aliquid facere cum potior sit conditio prohibentis. hoc dicit in effectu glos. in. l. re communi. supra de seruitu. vrbanorū prediorum. tenet quod hic intentetur negatoria ne fiat: sed cōfessoria vt facere possit non habet locum in re communi. dic vt ibi.

1 **Si non esse.** †In negatoria cogitur quis cauere quod in futurum non vtetur seruitute. hoc dicit. ⁊ sic sicut in cōfessoria cauetur ne impediat vti. vt. s. eod. l. harum. ita in negatoria ne vtatur. dicit tamen Spec. in tit. de caus. possessionis. ⁊ proprie in. §. retinende q ista cautio prestatur in petitorio iudicio non in possessorio sed certo etiam in possessorio prestatur ne aliquid fiat lite pendente. j. de aqua quotidi. ⁊ esti. l. pe. seu fin. ⁊ dic, vt ibi no. per Barto. ¶ In tex. ibi immissa habere supple ⁊ obtinuit quia fuit declaratum me non debere tibi hanc seruitutem.

2 ☞ Si habes in domo tua aquaroliū ex quo descendit aqua in cloacā ⁊ hoc noceat vicino potest agere negatoria.

1 **Fistulas.** †Non potest quis retinere fistulas aquarias per quas noceat vicino seruitutem non debenti. hoc dicit. ¶ Nota ergo quod 2 si †habes in domo tua aquarolium: per quem mittis aquam in cloacam vel in grondariam ⁊ hoc noceat vicino potest agere negatoria. Et hoc habui de facto: vnde oportuit obturare aquarolium.

1 **Sicum.** †Qui vtitur seruitute vltra quā sibi fuerit concessum potest per negatoriam prohiberi: ⁊ idez in eo qui aliquid facit in re cōmuni quod noceat in proprio alterius socij. hoc dicit tota lex. ¶ In tex. ibi passus sim et concessit tibi iure seruitutis. ¶ In textu. ibi. que an habueras forte precario ⁊ remoueras. ¶ In tex. ibi si velis noua augendo numerum. vt dicit

glo. qr ibi erāt tria. vis immittere quatuor vel quinq3. sed si nō auges numerum sz vis loco veterum alia substituere videt̄ φ possis qr reputant̄ eedem. arg. j. l. titia. §. filia. j. de condi. ꝛ de mon. ꝛ. j. de do. inter vi. l. si donante. §. sponsus. ¶ In text. ibi. agere tecū potero. s. negatoria: qr paria sunt nō deberi tibi seruitutem vel debere vti vltra q̄ debeatur.

2 ¶ Non debet qs facere illud qd ex officio debet alium faciē tem prohibere.

1 **Altius.** †Si administrator minoris facit cō tra debitam seruitutem tenetur tute le ꝛ etiā cōfessoria competit. h. d. ¶ In tex. ibi actio ne. s. personali tutele vel negotiorum gestorū ad interesse ꝛ iste non dantur: nisi contra ipsum tutorem vel curatorem ꝛ heredes vniuersales: sed datur etiam confessoria que est realis: vt in fi. cōtra quēlibet possidentē licet non sit successor vniuersalis vt quod factū est tollatur in fi. ¶ † In text. ibi:

2 quia quod alium. no. bonum tex. φ nō debet quis facere illud quod ex officio debet alium facientem prohibere. ꝛ de hoc vide per gl. in. c. j. extra de natis ex lib. ven. extra de elec. c. duduz el. ij. ꝛ. j. de admi. tut. l. cum hereditas quod facit contra episcopos ꝑm Ang. qui debent ex eorum officio prouidere vt vltime voluntates mittantur executioni per executores testatoris. ꝛ φ nulla fraus cōmittatur nec sibi imbursent distribuenda inter pauperes: vt. l. nulli. ꝛ. l. si quis ad declinandam. C. de episco. ꝛ cle. ꝛ tñ cum postea ad eos deuoluitur executio propter negligentiam vel defectum executorum faciunt contrarium. sed ve animabus eorum.

1 **Si iam.** †Si precedat titu. a domino statim φ qs incipit seruitute vti illo sciente ꝛ patiente acquisita est sibi seruitus. hoc dicit. Sed si tit. non precesserat non esset statim acquisita sed constitueret̄ in quasi pos- ses. ꝛ acquireretur lapso tempore legitimo ad prescribendum: vt supra eodem. l. si quis diuturno. sicut ergo si vendis mibi rē corporalem ꝛ postea te sciente ꝛ patiente ingredior pos. acquiro statim dominium lz non interuenerit tua traditio: qr ꝑ traditione hoc habet. vt. l. quedam. j. de rei vendi. C. de acqui. pos. l. ij. secus si te ignorante quia diceret predo: vt. j. de acquir. pos. l. ex stipulatione. ita ꝛ si vendis mihi ius corporale vt seruitutem: ꝛ postea nulla traditione per te facta incipio vti te sciente ꝛ patiente vt est casus hic. et addit quod notatur et quod dixi supra titulo. j. l. secunda in gloss. super secunda lectura. ꝛ supra de serui. l. iiij. in gloss. que incipit Joan. ponit exemplum post principium: posset etiam fieri traditio si duceres me in fundū in quo seruitutem constituebas: vt. ś. de vsufruct. l. tertia. §. da re autem.

2 ¶ Vicinus meus si propter hoc φ edificium meum inclinatur supra suum timet φ ruat potest petere cautionem de damno infecto.

1 **Si quando.** †Si edificiuz vicini mei supra meum inclinatur ꝑ negatoriam actionem cogitur tollere. h. d. Bar. sed cō tra qr videtur sufficere φ caueat de damno infecto: et anteq̄ ruat non possit agi vt in toto ti. de dam. infec. solu. ibi qñ non inclinatur supra meū tñ timetur ne ruat supra meum: qd no. Sed an ꝓpria autoritate possim tollere. dic φ non si nō tangit meū. vt. l. quemadmodū. §. j. j. ad. l. aquil. idem si tangat non tñ facto aduersarij sed nature: vt. l. si plures. §. j. arb. fur. ce sa. cum ibi no. C. de interdic. l. j. ꝛ ibi etiā tangitur per Cyn. ꝛ ꝑ Bar. ꝛ per eundem in. l. pe. j. de dam. infec. ꝛ. j. de acqui. re. do. l. q̄tis. in verbo manus. ꝛ per eundem Barto. in. l. j. §. interdū. j. vti poss. si autem facto aduersarij possum propria autoritate

2 vt. d. l. quemadmodum. §. j. ¶ † In tex. ibi agi oportet etiam si non timet vicinus φ ruat propter quod soluz qd inclinatur supra suum. ꝛ nihilominus si timet φ ruat potest petere cautione de dam. infec.

Cum in domo. Quicqd factuz est cōtra debitā seruitutem per cōfessoriam tollitur. h. d.

1 **Secundum** †Non licet iuxta parietem alterius imponere id quod paries deterior fiat. h. d. Bar. ꝛ si contra fiat si quidem factum est in loco publico per interdictum compellitur remouere. si aūt in priuato tūc per negatoriam etiam cogit̄ cauere de dam. infe. h. d. in effectu ¶ In tex. ibi de seruitute. idest negatoria per quam dicat parietem suum non debere hanc seruitutem vicino vt iuxta pa- ctum teneat fumū. ꝛ sic no. φ negatoria non solum dat̄ contra illum qui asserit seruitutem sibi deberi. sz etiā cōtra illū q̄ hoc non asserit sz aliquid facit in suo vel in alieno qd alteri noceat libertatem rei illius offendit.

1 **Si cuius.** †Qui agit confessoria ꝑ seruitute ꝛ interesse reo ɔtumace mittit̄ in pos. oīm bonoꝝ a quo non recedit nisi fuerit integre satisfactū. h. d. Bar. hic loquitur de missione q̄ fit in oībus bonis propter hoc qd petit̄ interesse qd consistit in quantitate ꝛ habebat locum iure isto. hodie fit per mensurā debiti declarati vt in aut. ei qui. C. de bo. auto. iu. pos. ꝛ si ꝑ actionem personalē petitur certa species fit missio in illaz tm̄ spēm inquantum vero hic agitur pro seruitute si quidem iam cōstituta est prout re vera loquitur ista lex tunc missio in possessionē contra contumacem non fit in alijs bonis sed solū propter contumacē cōpellitur cauere. iuxta. l. si prius. j. de ope. no. nuntia. ꝛ. l. pe. j. de aqua quoti. ꝛ esti. siue agens sit in quasi poss. seruitutis siue non vt in illis legibus ꝑm diuersas lectu. ꝛ si aliqd esset factum contra debitam seruitutē mittetur in poss. illius operis. non tamen destrueretur nisi post latā sententiā ꝑ actore. vt. l. a quo fundus. j. de dam. infec. ꝛ ista quatuor iura habemus de hac materia. s. istam. l. ꝛ. d. l. si prius. ꝛ. l. a quo fundus. ꝛ. l. pe. j. de aqua quo. de qua materia plenissime per Barto. in repe. d. l. si prius. Si vero ageret̄ pro seruitute nondum constituta sed constituenda tunc glo. in hoc videtur velle φ etiam fieret missio in alijs bonis. ꝛ ita intelligit hanc. l. propter hoc. qr tex. dicit φ debet de nouo constitui: sed si contra eum agat̄ ad certum ius constituendū vnde non fit missio in alia bona sicut cum agitur ad certā speciē sed in aliam. ille ergo intellect⁹ non est bonus in hac. l. sed debet intelligi φ agat̄ pro seruitute constituta. ꝛ dum dicit constituisset improprie d3 intelligi. i. ab impedimento illato destitisset.

1 **Si de communi ser.** †Sentētia lata in confessoria cōtra vnum ex socijs alteri nō preiudicat nisi interuenerit dolus illius. tūc eñ preiudicat ꝛ aduersus dolosuz datur actio ratione doli ad interesse. h. d. Qñ vero nō interuenit dolus tunc si preiudicaret non remaneret prouisum socio etiā si culpa illius interuenisset si erat talis de qua socio non teneretur. eodem modo qñ interuenit dolus si dolosus esset non soluendo. ꝛ hec est intentio glo. ꝛ doc. in effectu. alibi vero magis nocet alteri culpa alterius q̄ dolus. j. cōmoda. l. si vt certo. §. si me rogaueris. ¶ In tex. ibi culpa sua. idem si sine culpa. per iniuriam vel imperitiam. dic multomagis. ¶ In tex. ibi ceteris dandā esse actionē de dolo. sed an sententia preiudicet non dicitur hic sed dic φ sic quo ad aduersarium: vt. l. supra iter. §. cassius. j. de aqua plu arcen.

1 **Testatrix.** †Qui rem legat videt̄ velle vt heredi remaneat potestas eundi ꝑ illā sicut ipse testator ire solebat. h. d. ¶ Et eodē modo videtur si habeo duas domos contiguas vnam altiorē altera ꝛ lego tibi domū depressam φ sicut ego tenebam ipsam depressam ne obscurarē lumen alterius altioris φ eodē modo tu teneas depressam. nec ob. l. altius. C. de serui. qr illud qñ nō haberes cām a me ex vltima voluntate: non eñ est credēdū me velle te esse iniuriosum heredi meo. ꝛ ita sentit gl. in. l. cū meo. ś. de ser. vrb. pred. idē ecōuerso videor velle φ legatarius vtatur per alienam rem hereditariā nō legatā qd dic vt eo. tit. l. binas. ꝛ. l. qui binas. ꝛ. l. fi. in prin. ꝛ plene per Barto. in. l. j. de serui. leg. ¶ In tex. ibi de fundo legato non cedere. qñ autē cedat ꝛ qñ nō dic vt. l. predijs. §. balneas. ꝛ. §. fi. j. de legat. iij. Si eñ cederent quomodo non procederet qr essent eiusdē persone vnde non potest fundus legatarij seruire causis eiusdē. ¶ In tex. ibi vendicasset ꝛ supple ꝛ iam habuisset non imposita seruitute. vnde cū heres velit agere condictione incerti vt restituat vel imponat. ś. de serui. vrba. pred. l. si binarum. sed in sequenti casu heres nondū tradiderat nec tradere volebat nisi legatari⁹ seruitutem imponeret. ꝛ sic non est superfluum. ¶ In text. ibi deberi. ꝛ sic debet imponi de nouo qr viuente testatore non debebatur seruitus. sed contra qr si hoc fuit volūtas defuncti statim adita hereditate censetur ipso iure imposita: vt colligitur j. tit. j. l. si partez. §. j. So. ibi quando fuit expresse legata sz hic colligitur ex tacita voluntate defuncti ex qua non transfertur dominium rei legate: nec per consequens ius seruitutis. vnde expedit φ imponatur de nouo per legatariuz. ꝛ hec habentur in tex. ꝛ glo. ꝛ per Jaco. de are. ꝛ Bar. in. l. seruum filij. §. fina. j. de lega. j.

1 **Plures.** †Prediū vniuersitatis potest seruire predijs singuloꝝ ꝛ ius seruitutis transit cū predio dominante quocūq3 concedatur nisi specialiter sit exceptū hoc dicit Bar. ¶ Cōtra primū dictū oppo. de. l. si quis duas. j. fi. ś. ti. j. cū sua gl. sol. prediū cōe inter duos priuatos nō potest seruire predijs singulorū proprijs qr res ꝓpria non potest alteri rei proprie seruire sed propria dicitur non solum illa que

est mea

est mea insolidū. ſ etiā illa in qua habeo partē ꝑ indiuiso nisi seruitus fuisset imposita anteꝙ̄ esset cōis: vt ibi no. in gl. ſ predium vniuersitatis bene pōt seruire predijs singuloꝝ de ipsa: qꝛ non est singuloꝝ insolidū vel ꝑ parte sed vniuersitatis q̄ est persona representata vt in. l. in tm̄. §. vniuersitatis. ſ. de reꝝ diui. ⁊ iste est casus hic ⁊ est de mente gl.

2 ☞ Dictio imo quando sit correctiua ⁊ quando ponatur copulatiue.

3 Testis si primo dicat vnū ⁊ postea dicat imo sic ꝙ nō dicat᷑ vacillare sed se correxisse.

Si se corrigit incontinenti non dicit᷑ sibi contrariari nec vacillare sed statur vltimo dicto.

1 Si qua. † Pōt cōstitui seruitus in aqua q̄ nondū est inuēta cōferendo in tps ī quo inuenta fuerit. h. d. ¶ † In tex. ibi paulus imo no. ꝙ ista
2 dictio imo est correctiua. facit. l. fi. in prin. ſ. ad. l. rhodiā de iac. ⁊ hoc qn̄ ponit᷑ sine dictione vel etiā cū dictione quin aliter poneretur copulatiue. vt. l. iurisgen. §. quinimo. ſ. de pac. ⁊ hec quādo cadit inter cōpatibilia. si aūt inter incōpatibilia tunc aut ꝑfertur ab homine. ⁊ tunc ponitur correctiue. vt. l. stichus: imo pamphilus. ſ. de ma. test. si vero a. l. ponitur disiunctiue: vt. l. iubemus. §. sane. C. de sac. san. ec. ſm Ang. ꝙ no. ad dictū testis si
3 diceret † primo vnū postea diceret imo sic vt nō dicat᷑ vacillasse sed se correxisse. vacillare em̄ est vtrūꝙ̄ dicere ⁊ tn̄ simul stare non possit. ⁊ sic videt᷑ sibijpsi contrarius: vt. l. qui falsa vl᷑ varia de testibus: sed si se corrigat incontinenti nō dicitur sibi cōtrariari nec vacillare sed statur vltimo dicto.

¶ Quemadmodū seruitutes amittant᷑. Rubrica.

1 Qui inter. † Facit ista. l. si aliqua ecclia dꝫ recipere ab aliq annuatim. x. ⁊ ille ꝑ lōgissimū tps nō soluit nisi quiꝙ̄ ꝙ nihilominus ecclesia retineat ius in. x. si sciebat sibi. x. deberi. secus si ignorabat: vt in gl. et in. c. olim. extra de censi. vbi de hoc. ⁊ per Cyn. C. de prescrip. xxx. anno. l. cum notissimi. §. in his. ¶ Sed quero quid si aliquis fuit vsus vltra ꝙ̄ sibi debeatur: dic idē multomagis: quia potius videtur in plus vsus ꝙ̄ alio iure vsus: vt. ſ. eodem. l. si ꝯmunem. §. si cui. vbi est casus. Et intellige hāc l. quod iste non habebat nisi vnam seruitutem. scilicet actus: q comprehendit cōmoditatem itineris. sed si habebat duas vtendo vna tantum perdit alteram: vt. l. si prius. infra de aqua plu. arcenda.

2 ☞ Habentes ius eligendi prelatū. si per lōgissimū tempus non occurrit casus electionis qꝛ prelatus vixit non perdunt illud ius.

3 Si aliqua terra recōmendata dꝫ prestare subsidiū tpe guerre: ⁊ per longissimū tps non prestitit qꝛ non occurrit casus: nō tn̄ superior perdit ius qd habet.

1 Iter sepulchro. † Sl. hic dicit esse spāle hoc casu vel dic ſm Ang. ꝙ rō sit. ꝙ qui habet iter ad sepulchrū non pōt vti pro libito voluntatis. sed cū casus mortis occurrit ⁊ possibile est ꝙ non occurrit in longissimo tempore. ideo per non vsum longo tempore non admittitur. si ergo ꝓbaretur contrarium ꝙ occurrit casus pluribus vicibus in aliquibus de sua familia: ⁊ ꝙ nō fuit vsus. ſ alibi sepeliuit: non
2 haberet locum ista. l. ¶ † Et ista faciunt ad questionem de habentibus ius eligendi prelatum quod si per longissimum tempus non occurrit casus electionis qꝛ prelatus vixit: non perdatur illud ius. quinimo si semel elegit cum ius non haberet ⁊ sic non esset constitutus in quasi possessione illius iuris et postea per longissimum tempus amplius nō elegit: quia casus nō occurrit prescribit illud ius. secus si casus occurrisset: ⁊ de his notatur in. c. cum ecclesia. extra de causa posses. ⁊ proprie. Simi
3 liter † si aliqua terra recommendata debet prestare subsidium tempore guerre et per longissimum tempus non prestitit quia non occurrit casus quod superior indigeret: non perdit propterea superior ius quod habet. de hoc per Barto. in. l. j. §. filijs. C. de decurio. vbi videtur casus libr. x. et. l. cum scimus. de agri. ⁊ censi. eo. lib.

1 Seruitus. † Intellige hanc. l. cū principio sequentis etiam si socius vl᷑ bonefidei possessor suo tm̄ noīe fuerit vsus. si em̄ nomine socij vel veri dn̄i fuerit vsus non esset dubium: et ratio est: qꝛ debetur fundo ⁊ qualitercunꝙ̄ vtatur vtitur nomine fundi: non sic deberetur persone: quia vtendo suo nomine
2 non cōseruatur alteri persone. ⁊ † ista faciunt ad questionem: si aliquis habet iurisditionē in aliqua terra ⁊ illa terra fuerit occupata per tyrannum qui vsus est illa iurisditione suo nomine: ꝙ nihilominus ille ad quē re vera pertinet retineat ius facto illius tyranni: qꝛ iurisditio coheret territorio. ⁊ satis est qd nomine territorij fuerit tenta ⁊ exercitata: quinimo etiam si precario recognouit ab alio ꝙ̄ a vero domino per. l. ꝗ̄uis. §. j. ſ. de acquir. pos. et ita determinat Bar. in. l. j. §. si tibi fundum in fi. ſ. de iti. actuꝙ̄ pri. ⁊ in. l. sequitur. §. qui viam. ſ. de vsuca. de quibus omnino vide.

2 ☞ In perdenda seruitute plus potest pactum ꝙ̄ lapsus temporis.

3 In acqrenda seruitute plus pōt lapsus tpis ꝙ̄ pactū.

Tam satis.

1 Si ego. † Si vna est via indiuisibilis tunc vel tota amittit᷑ vel tota retinet᷑. sed si de vna fiant due pōt vna amitti ⁊ altera retineri. h. d. vsꝙ̄ in fi. l. in effectu Bar. Et diuide in tres partes. nam primo format duas questiones. vna qn̄ fundus dominās est cōis inter duos. Altera qn̄ fundus seruiēs vsꝙ̄ ibi celsus. scdo respōdet ad primum vsꝙ̄ ibi sed si. tertio prosequitur secundam vsꝙ̄ in finē. ⁊ ista tertia subdiuiditur quia primo loquit᷑ qn̄ seruit᷒ vie debebatur per certum ⁊ determinatum locum fundi vsꝙ̄ ad versi. ceterum. secundo quando per quamlibet partem fundi: ita qd poterat quis vti in quacunꝙ̄ parte volebat ⁊ etiam mutare ꝓpositum si incepisset ire per vnum locum postea ire per alterū. Item etiā prima subdiuiditur quia ponit tres casus. Prim᷒: an amittatur seruitus per non vsum. Secundus an per pactū. Tertius per ademptionem vnius fundi. secūdus ibi possunt.
2 tertius ibi: certe. ⁊ pone casum vt in gloss. ¶ † Nota in ver. possunt quod in perdenda seruitute plus potest pactum quam lapsus tpis: quia potest pacto liberari vnus de fundis serruientibus quādo per plures fundos debebatur seruitus vie quo casu non erat vna vt. ſ. de serui. rusti. predi. l. vna est. ⁊ tamen per non vsum non potest perdi in vno ⁊ in alio retineri. imo vtēdo
3 in vno retinetur etiam in alio: vt hic patet. † sed in acquirēda seruitute plus potest lapsus temporis ꝙ̄ pactum. vt. l. sed si inter. ſ. de serui. vrba. predio. vbi nota gloss. ⁊ ſ. communia prediorum. l. proprium.

2 ☞ Seruitus habens cām discōtinuā. lꝫ nō prescribat᷑ nisi tāto tpe cuius initij memoria non existit: tn̄ perdit᷑ per nō vsum longi tpis ſm distinctionem prout hic.

3 Prescriptio seruitutis de qua hic currit etiam cōtra ignorantem se habere ius seruitutis sed qd restituatur in integrū infra quadriennium a die scientie.

1 Hic constituta. † Si seruitus habens cām discontinuā habeat interualla annoꝝ vel mensiū duplicato legitimo tpe perditur. si vero dierum vel horarū tunc legitimo tn̄ tpe perditur per non vsum. hoc dicit. Legitimum autem tempus est. x. annorum inter presentes. ⁊. xx. inter absentes. vt. l. sicut. C. de serui. ⁊ aqua. vnde quidam intelligunt dum hic dicitur de tempore duplicato. s. xx. annoꝝ inter presentes. ⁊. xl. inter absentes. sed glos. in. l. fina. C. de serui. que concordat cū ista intelligit quod viginti tam inter presentes ꝙ̄ inter absentes. ⁊ ꝙ vltra nō duret: ⁊ per illam. l. declaratur ista ⁊ illa per istam dum hic fit differētia inter ista interualla que ibi
2 non ita plene fit. † Et no. ꝙ licet seruitus habens causam discōtinuam non prescribatur longo tempore sed tanto cuius contrarij memoria non existit: vt. l. seruitutis. cum ibi no. ſ. de serui. bene tamen perditur per non vsum longi temporis ſm distin. huius. l. ⁊ vide Inno. in. c. de quarta. extra de prescript. aliquando talis seruitus non habet interualla ex forma constitutionis. qꝛ potest quis ire quandocunꝙ̄ sibi placet: ⁊ tunc nō loquitur ista lex. sed. d. l. sicut. tunc autē dicitur habere interualla quando ex forma constitutionis non semper licitum est ire: quo casu minor negligentia deprehenditur: ideo si alternis annis vel mensibus requiritur tempus duplicatū: sed si alternis diebus vel horis perinde habetur ac si interualla nō haberet.
3 ¶ † Vltimo nota glo. magnam circa finem. ꝙ prescriptio ista currit contra ignorantem se habere ius seruitutis. tn̄ dicit gl. notabiliter ꝙ ꝓpter iustam ignorantiā restituitur in integrū: sicut qn̄ fuit impeditus vti alio iusto impedimēto: vt in. l. ⁊ atti licin᷒. ſ. de serui. rust. pre. ⁊ ita no. ſ. e. l. si patrē. in fi. in vlti. glo. ⁊ hoc perpetuo tene mēti pro illis cōtra quos currit prescriptio longissimi tpis de iure cōi vel ex forma statuti. ꝙ si fuerūt ignorantes habent restitutionem in integrum infra quadrienniū a die scientie. ⁊ hoc no. Barto. in. l. j. §. si quis aūt. ſ. de iti. actuꝙ̄ priua. ⁊ in. l. ab hostibus. §. sed ꝙ simpliciter. ſ. quib. ex causis maio. ⁊ per hunc modum prouidetur indemnitati ipsoꝝ quod perpetuo tene menti. ⁊ gl. hic loquitur per verbum forte.

quia lex ꝛ attillicinus. in qua se fundat loquitur quando quis fuit impeditus vti tali impedimento aduersus quod non potuit sibi consulere: sed quando impeditur per suam ignorantiam per diligẽtem inquisitorem potuisset sibi ꝓuidere: ideo non videbatur subesse tanta equitas: tamẽ glo. idem determinat: ideo est notabilis et per hoc etiam prouidetur contra. l. fina. C. de prescript. longi temporis. que dicit illum currere contra ignorantem.

1 **Stillicidij.** †Qui permittit edificare ĩ loco seruiente ius seruitutꝭ amittit. hoc dicit glo. Oppono de. l. si diuus. ff. de serui. vrba. prediorum. nec soluit. dic quod ibi due erãt seruitutes vna altius non tollendi: altera stillicidij recipiendi. Si ergo concedo vt altius tollas videor remittere primam ꝛ non secundam ꝛ quia satis operatur confessio. et hoc ideo non extenditur ad secundam: vnde poteris altius tollere dummodo non tantum ꝙ stillicidium incipere non possit. hic vero vnica tñ debebatur: ideo concessio illa extinguitur ne sit inutilis quia non posset in alia operari.

1 **Is qui per partem.** †Qui vtitur seruitute per partẽ loci seruientis vel ad partem loci dominantis nihilominus eam retinet in toto. h. d. cum. l. seq. ipsa autem seruitus est indiuisibilis vnde non põt qs ea vti pro parte: vt. ff. de serui. l. vie. ¶ In tex. ibi itineris. i. loci per quem iter debetur. ipsum em̃ iter partem non recipit.

2 ☞ Clericatus socij nocet socio vt possit inuitus trahi coram episcopo in causa indiuidua.

Priuilegiũ pupilli an trahat ad se socium. ꝛ nu. 4.

3 Cõtra pupillũ non põt incipere prescriptio licet incboata cõtra defunctum continuetur contra eum ꝛ quid in prescriptione longissimi temporis.

Si communem fundum.

1 †In indiuiduis retinet quis ꝑ socium quod per se retinere non potest. hoc dicit Bart. Et inducitur qꝺ

2 si †clericus ꝛ laic⁹ sunt obligati in causa indiuidua possint ambo conueniri coram episcopo. et sic priuilegium clerici trahit ad se priuilegium laici sicut hic. priuilegium pupilli trahit ad se socium. Sed si bene inspiciamus non facit argumentum hic priuilegium pupilli prodest socio. Sed in casu predicto clericatus socij non noceret socio vt posset inuitus trahi coram episcopo. de hac questione tangitur per Bartolum. C. de appellationibus. l. precipimus. in penultimo responso. ꝛ vide omnino pro declaratione istius. l. Barto. in. l. v. C. si in vna eadẽꝗ cau. in integrum restitu. sepius postu. ꝛ facit de libe. causa. l. liberis

3 ff. si duo. †ꝛ premitte hic quod contra pupillum non potest incipere prescriptio. vt. l. bonefidei. post principium. ff. de acq. rex dominio. licet incboata contra defunctum continuetur contra eum. vt. l. eum qui. ff. de mino. cum ibi nota. ꝛ. C. si aduersus vsuca. nisi sit prescriptio longissimi temporis que etiã incboata contra defunctum non currit contra pupillum heredem: ſꝫ dormit durante pupillari etate: vt. l. sicut. ff. fi. C. de prescrip. lõgi tempo. ¶ †In tex. ibi licet vterꝗ non vteretur. nam si alter tñ non vteretur non esset dubium ꝙ conseruaret seruitutem sibi ꝛ socio. vt. ff. e. l. v. sed hic neuter fuit vsus tamen habebat ꝑuilegium personale quod perinde conseruaret sibi: ac si vnus fuisset: videbatur ergo non prodesse socio. vt. l. quia personale. ff. solu. matrimo. sed contrarium est propter naturam rei: quia est indiuisibilis. secus si esset diuisibilis. l. si is qui duos. ff. de libe. lega.

2 ☞ Diuersitas in tpe diuersificat substantiam qñ aliquid factum est vno tpe: ꝛ aliud alio tempore.

Idem in loco.

3 Si fit accusatio vel ingstio de crimine tanꝙ cõmisso tali tpe vel loco ꝛ ꝓbetur de alio tpe vel loco dꝫ sequi absolutio. ꝛ debet de nouo accusari vel inquiri.

4 Quod differt secundum plus ꝛ minus non dicitur differre in substantia.

5 Si formata est inquisitio vel accusatio cũ effusione sanguinis ꝛ ꝓbatũ sit simplex vulnus vel ꝑcussio non dꝫ sequi absolutio sed condemnatio de simplici percussione.

1 **Si is qui aquam.** †Qui vtitur seruitute alio tempore ꝙ quo sibi debetur ipsam per non vsum longo tempore perdit. sed si vtitur alio genere instrumenti vel in plus aut minus ꝙ sibi debeatur non perdit. hoc dicit cum. l. sequenti. vsꝗ ad. ff. heres. ꝛ sic bene

2 colligitur hic quod †diuersitas in tempore diuersificat substãtiam. nam illud est verum quando aliquid est factum vno tempore: et aliud factum alio tempore: ꝛ idem in loco: vt notatur ĩ l. pomponius. ff. rei. ff. de acquiren. heredi. ꝛ plene per Bartolũ

3 in. l. denuntiasse. ff. qui tamen. ff. de adult. †vnde si fit inquisitio vel accusatio de crimine tanꝙ commisso tali tempore vel loco ꝛ probetur de alio tempore vel alio loco debet sequi absolutio quia non est probandum crimen intentatum: et debet de no-

4 uo accusari vel inquiri: vt ibi notatur. †Illud autem quod differt ſm plus ꝛ minus non dicitur differre in substantia: et hoc probatur in. l. sequenti. als est. ff. ibi. dũ dicit magisꝗ hoc plus

5 ꝙ aliud egisse. ꝛc. ad qꝺ. ff. de fundo instruc. l. fina. †Ideo si formata est inquisitio vel accusatio cum effusione sanguinis ꝛ ꝓbatum sit simplex vulnus vel percussio non debet sequi absotio sed condemnatio de simplici percussione: quia tunc est ſm plus ꝛ minus.

2 ☞ Habens ius temporale in aliqua re si aliquid acquirit illi rei illud acquisitum perpetuo durat. lꝫ ius suũ tpe finiaꝛ. ſꝫ si aliquod onus imposuit illud finitur.

Si is cui.

1 **Heres cum le.** ¶ †Resoluto iure cõcedentis resoluitur ius seruitutis concessum ab eo. h. d. sed acquisitũ ab eo nõ resoluitur. ꝛ hoc etiam hic dicitur. quia hoc tendit in fauorem

2 successoris: precedens autem in odium. †Et sic ille qui habet ius tẽporale in aliqua re si aliquid acqrit illi rei illud acquisitum perpetuo durat: licet ius suum tempore finiatur: sed si aliquod onus imposuit illud finiatur. facit. l. lex vectigal. infra de pignori.

2 ☞ Licet non dominus non possit acquirere seruitutem potest tamen eam retinere acquisitam per verum dominum: et licet sibi non competat confessoria tñ eam vero dño conseruat.

1 **Tali fundum.** †Seruitus retineꝛ per quẽcunꝗ vtentem etiam male fidei possessorem. ꝛ si habebat causam cõtinuam etiaꝫ

2 per ipsummet fundũ sine persona retineꝛ. h. d. ¶ †Not. ꝙ licet non dominus non possit acquirere seruitutem potest tamẽ eã retinere acquisitam per verum dominũ ꝛ lꝫ sibi non competat confessoria. vt. ff. ti. j. l. ij. in prin. conseruat tñ eam vero domino ꝛ facit ad questionem de qua dixi. ff. eo. tit. l. v. de qua per Bar. in locis ibi allegatis.

2 ☞ Si vendo tibi rem meam vel partem eius per quẽ vel quã consueueram transire ad alium fundum meum nõ videꝛ actũ ꝙ etiam de cetero transire possim nisi hoc dicatur expresse. secus in legatis.

1 **Si quis ex.** †Impeditus vti seruitute nõ statim eã perdit. sed ita demũ si impedimẽtũ durat legitimo tpe. ꝛ ideo si pri⁹ esset seruitus ipso iure reitegraꝛ: sed eo lapso necesse est vt de nouo constituatur per beneficium restitutionis in integ. h. d. tex. cum gl. in hac. l. ꝛ in sequen. Et ista loquitur qñ fuit impeditus facto suo: quia alienauit partem predij dominantis: non imposita seruitute: vnde non poterat amplius per illã trãsire ad aliam partem sibi remanentem. Lex sequens loquitur quando sine facto suo ꝛ in primo casu non dico reintegrari lapso tempore: ſꝫ in secundo sic quia in primo deficit equitas cõcedens restitutionẽ. ꝛ facit ad istas leges qꝺ habetur. ff. de vsufruc. l. arboribus. ff. de illo. in glo. super verbo amitti. ¶ In textu ibi: locum proximum seruienti fundo. ꝛ sic non poterat ꝑ illum amplius transire ad aliam partem sibi remanentem ꝛ sine hoc non poterat vti seruitute quia primo ingrediebaꝛ fundum seruientem postea per locum alienatum perueniebat ad

2 partem sibi remanentem. †Et sic nota ꝙ si vẽdo tibi rem meã: vel ptẽ eius per quem vel quam consueueram transire ad aliũ fundum meum: non videtur actum quod etiam de cetero trãsire possim nisi hoc dicatur expresse ꝛ ad hoc. ff. de seruitu. rustico. prediorum. l. via. in fi. ꝛ. ff. communia prediorum. l. in tradẽdis in fin. secus si lego. qꝛ videor voluisse ꝙ heres trãsire possit. ff. tit. j. l. testatrix. In fin. l. ibi habiturus est seruitutem: quia recuperat exercitium quod interim perdiderat non autem substãtiam seruitutis nondum lapso tempore legitimo vnde non expedit ꝙ res integretur.

2 ☞ Si via destructa accedatur per fundum vicini ꝓximi an ei debeat dari pretium.

Si locus.

1 **Cum via.** †Si via publica destruitur vicini proximi tenentur per eorũ fundũ eam prestare. h. d. ꝛ tene menti. ꝛ sic de loco priuato fit publicus si quis possit hoc facere. vide. ff. ne quid in loco publico. l. ij. ff. viam publicam. ¶ In gl. in ṽ publicã di. ꝛ dicit hic gl.

2 ꝙ †debet illius dari pretiũ de publico: tñ hoc non seruaꝛ ꝛ hoc

in via publica. sed in via privata debet prestari a privato eam petente. ff. de religi. l. si quis sepulchrum. tene menti. quia est ca sus quotidianus.

2 ☞ Casus in quo res mea servit alteri rei mee: et que sit utilitas.

1 **Si cum.** † Redemptione unius ex fundis servientibus non extinguitur servitus debita per alios. h. d. certe etiã in illo predio redempto non extinguitur postq̃ in aliis non redemptus non extinguit̃ quia non potest pro parte extingui ꝛ ꝑ pte non. ut. l. una est via. ut. ff. de servi. rusti. predi. ꝛ ff. eo. l. nõ satis

2 §. j. ante fi. ff. titu. j. † ꝛ sic erit casus in quo res mea servit alteri rei mee quando servitus fuit incepta anteq̃ esset mea ꝛ est utilitas. q2 si predium redemptum postea alieno etiam non imposita expressa servitute nihilominus transibit cum ea ꝛ non habebit locum. l. si quis ex fundo. ff. e. per. l. tria predia. ff. de servi tu. rust. predi. ℂ In tex. ibi quia toties servitus confunditur. s. per medium predium quod non servit. ꝛ hic istud prediũ redemptum non videtur servire quia per ipsum amodo transibo non iure servitutis. sed iure dominii. ꝛ sic videbitur servit⁹ confundi. contrariũ tamen est quia sufficit quod transire possum. ꝛ si per centum annos starem quod predium redemptũ nõ alienarem non perderem servitutem que durat in substantia postq̃ possum uti licet non iure servitutis. secus si possem: ff. eo. l. si quis ex fundo. cum. l. seq. ℂ † In text. ibi. potest consistere. s. in substantia non in exercitio. quia non utor amodo iure servitutis. ut dixi.

2 ☞ In contractibus vel actibus inter vivos non hꝫ locũ ius accrescendi: sed ius non decrescendi sic.

3 Prescriptio dꝫ solum prodesse prescribenti non alteri.

Jus accrescendi habet locum quando aliquod ius deficit ab initio ante acquisitionem perfecte factã: non post: secus in usufructu.

1 **Quam.** † Si per unum rivum aqua ducatur ad plura pdia plures sunt servitutes. ideo potest una perdi alia remanente. et qd̃ unus perdit alteri nõ accrescet: secus si ducatur ad unum predium diversorum dominoꝝ commune pro indiviso q2 tunc per unum solum retinetur. h. d. tuta lex. Et primo loquitur quando ducatur ad plura predia usq̃ ibi ꝙ si nec euro tũc sint diversorum: vel eiusdem domini. utroq̃ enim casu plures sunt servitutes: quoniam ad pluralitatem fundorum dominãtium sequitur pluralitas servitutum. ut. l. si edes. ff. de servitu. rusti. prediorum. secus in pluralitate fundorum servientiũ ut l. una est via. ff. de servi. rusti. predi. Secundo loquitur quando ducebatur ad unum predium cõmune inter plures pro indiviso: usq̃ ibi itẽ si quis. Tertio redit ad primum casum declarando circa primum unũ dubiũ. ℂ † In tex. ibi ꝛ unus statuto tpe quo servitus amittit̃. non duxit supple sed alius duxit sua die ꝛ non ultra. ut si alternis diebus debebant uti: ꝛ hoc casu procedit id qd̃ dicit̃ in fi. ꝙ ei qui usus fuit nihil accrescit de iure qd̃ perdit nõ utens si aũt utens fuisset usus tã sua die q̃ etiã alia die qua poterat alius uti tunc acquireret ius illius longo tempore. ꝛ sic non haberet locum qd̃ hic dicitur in fi. ita intelli-

2 go hunc tex. ℂ † Et not. hunc finem in cõtractibus vel actibus inter vivos nõ haberet locũ ius accrescẽdi sed nõ accrescendi: sic ut. l. ppriũ. ff. cõia pred. fm̃ Bar. ibi. vel dicut ibi dixi. glo. tñ hic dicit ꝙ hic est alia ratio: quia non accrescit. primo q2 dominus fundi servientis prescribit libertatem adversus hanc ser

3 vitutẽ. Et sic nota † quod prescriptio solũ debet prodesse prescribenti non alteri. Item dicit glo. quod ius accrescẽdi habet locũ quando aliquod ius deficit ibi ipso initio ante acquisitionem perfecte factam: non autem post eam factam nec solutam: in proprietate. secus in usufructu. ut. l. j. §. interdum. de usufructu accrescendi. sed hic semel fuit ius acquisitum ꝛ per nõ usũ perditur. nimirum si non accrescit. unde in ultima voluntate non haberet locum ius accrescendi: non ergo est sola ratio ꝙ simus in contractibus vel actibus inter vivos. de hoc articulo: vide per Bar. in. l. si titio. ff. de ver ob. ꝛ. l. re coniuncti. in ulti. co lum. ff. de lega. iij.

2 ☞ Qui perdit servitutem haustus: perdit etiam iter ad aquam.

1 **Habeo.** † Qui perdit principale perdit ꝛ accessorium. h. d. prout in litera non est

2 dictio non. ꝛ ista est notabilior lectura. † premitte ꝙ ille cui conceditur servitus haustus aque: censetur etiam concessum iter ad aquam: unde videbatur quod si iuit: non tamen aquam hausit: licet perdiderit servitutem haustus non tamen perdiderit servitutem eundi: q2 sunt diverse ut. l. ꝑ xima. in prin. ff. eo. sed hoc procederet si essent eque prin. hic vero servitus erat principalis haustus altera accessoria videtur quod perdita prima perdatur secunda: nec ꝑdest aliquid usus secunde.

2 ☞ Tempus appellationis ꝓsequẽde non currit appellanti si fuit impeditus facto adversarii.

3 Tempus possessionis ꝛ diligẽtie mei autoris sicut accedit mihi ut prescribam: sic et tempus sue negligentie ut cõtra me prescribatur.

1 **Si quis aliam.** † Per usum alterius aq̃ q̃ illi⁹ cui debet̃ nõ retinetur servitus aque ductus. h. d. primo. Itẽ temp⁹ negligentie autoris mei iungit̃ cum tempore negligentie mee ad

2 servitutẽ perdendã. hoc secundo. † Et libertas in urbanis servitutibus nõ prescribit̃ nisi factũ prescribẽtis intervenerit. h. d. tertio ꝛ ultimo: vel dic ꝙ impeditus uti servitute facto adversarii ꝛ hoc magis plꝫ. simile in tpe appellationis ꝓsequẽde q2 non currit appellanti si fuit impedit⁹ facto adversarii. ut. ff. de mino. l. intra utile. ꝛ de excu. tu. l. si cũ ipse. ꝛ qd̃ no. in. l. fi. in fi. C. de adul. ℂ † No. in ver. tẽpus. ꝙ sicut tps possessionis ꝛ diligẽ

3 tie mei autoris accedit mihi ut prescribam. ut. l. pompo. §. cum quis. ff. de acqui. pos. sic ꝛ tps sue negligentie ut contra me prescribatur in tertio casu ibi edificatum non habuit: sed si hoc est quomodo poteris habere servitutem tigni immittendi. respõdeo quia fuit constituta tpe quo ille habebat edificatũ. sꝫ postea edificium fuit destructum: nam nihilominus remanet servitus ꝛ debebitur in edificio novo. ut. l. servitutes. §. si sublatum ff. de ser. urba. pred.

2 ☞ Servitus aqueductus non incipit anteq̃ fiat rivus ꝑ quẽ ducatur: idem in qualibet alia servitute ad cuius usum reqrit̃ ꝙ aliquod opus fiat in re serviente nec ꝑ solã inductionem in fundum dicitur constituta.

3 Quod nondum est finiri non potest.

1 **Si partem.** † Actio personalis pro servitute constituẽda nõ tollitur tempore quo servitus constituta admittitur. h. d. cõtra quem oppono de. l. j. in prin. ff. quib. mo. usufru. ami. Sol. ibi in servitute psonali q̃ tollit̃ capitis diminutione hic in reali q̃ ꝑ capitis diminutionẽ non tollitur unde ibi sicut ipse usu fru. tollitur: ita ꝛ actio personalis tollitur competens pro ipso. sed tempore vel per non usum non tollitur actio personalis sive competat pro servitute reali sive personali: quia est eadem rõ. non eñ potest imputari negligentia utendi ei q usufru. adhuc non est constitutus: licet veniat constituendus. sicut

2 nec in servitute reali. ℂ † In textu. ibi anteq̃ rivum facerem. ꝛ sic non erat adhuc constituta servitus: sed competebat mihi actio ex vendito ut constitueretur ꝛ sic no. quod servitus aqueductus non incipit anteq̃ fiat rivus per quem ducatur. ꝛ idem videtur in qualibet alia servitute. ad cuius usum requiritur ꝙ aliquod opus fiat in re serviẽte puta tigni immittendi quia requiritur quod fiat foramen: ꝛ anteq̃ fiat servitus nõ potest dici constituta per soluꝫ contractum actio personalis ut constituatur: que actio de sui natura non tollitur nisi spatio longissimi temporis si postq̃ factum est opus incepta est servitus que tollitur spatio longi temporis. ꝛ hoc est quod sequitur quod si fecissem iter ꝛc. expone iter. idest rivum. sed oppono quod eo ipso quod inducit me in fundum animo constituendi servitutem statim sit constituta ut in usufruc. ut. l. j. §. dare. ff. de usufr. sol. fateor quando non est necesse aliquod opus fieri ad usum servitutis puta itineris vel vie vel altius non tollendi. sec⁹ quãdo aliquid est necesse fieri sine quo quis uti non potest: tene mẽti perpetuo. nam hunc casum non habuimus in tota materia: ꝛ quilibet prima facie diceret contrariũ quod statim quod dico constituo tibi servitutem aque ducende ꝛ inducas illum in fundum sit servitus constituta: certe non est verum nisi fiat rivus: secus videtur in servitute haustus aque in qua non opor

3 tet opus facere. ℂ † Ultimo no. ꝙ illud quod nondũ est finiri non potest.

2 ☞ Per tacitum legatũ non transit dominium.

3 Actio personalis ubi cõpetit ꝑ servitute constituẽda nõ trãsit in emptorem sine cessione.

4 Legatarius non põt repudiare legatum in preiudiciũ alteri⁹: in quem ius suum transtulit.

1 **Si per fundum.** † Servit⁹ legata statim adita hereditate constituta: et legatario ignorãte ꝛ ꝑ nõ usum lõgi temporis pdit̃ ꝛ trãsit i illũ in quẽ trãsit fundus dominans ꝛ post electionẽ factam non potest legatarius repudiare legatum in preiudiciũ emptoris h. d. nota. ratio primi dicti est: quia sicut transit dominium rei corporalis. nam etiam in illo est reperire dominiũ improprie ut not. si usufru. peta. l. qui usumfruc. in fi. in verbo dominium

τ no.per Guil.C.de vsu.super rub.per gl.in.l.naturaliter.§.ni
2 hil.j.de acqui.pos.τ†hoc est verum in legato expresso sed per tacitum legatum non transit dominium.vt.l.seruum filij.§.fina.τ ibi.no.j.de leg.j.¶In tex.ibi amittes viam non vtendo videbatur contrariũ ꝙ non esset adhuc constituta postꝗ ignorabas legatũ factũ.τ sic ꝙ nõ competeret nisi actio personalis ex testamento que non tollitur longo tempore vt in princ.isti⁹ l.sed contrarium est.nam si quando veniebat constituenda ratione pacti vel contractus hic ex vltima voluntate ex qua trãsfertur dominium τ ius in eo etiam in legatarium ignorantez Item videbatur contrarium propter ignorantiaz que excusat a negligentia:sed dic ꝙ non perditur ratione negligentie.sꝫ qꝛ non fuit vsus.τ hoc cadit etiam in eo qui non est negligẽs.gl. hic tamen dicit ꝙ tunc datur restitutio in integrum quod not. vt dixi.s.eo.l.si constituta.
3 ¶†In tex.ibi ad emptorem pertinebat vna ratione.s.predicta:qꝛ iam est acquisita fundo.sꝫ si cõpeteret actio personalis pro ipsa constituenda non transiret in emptorem sine cessione.vt.s.vsufru.quemadmo.ca.l.iij.§.fin.
4 ¶†In fine ibi nec ius repudianti.no.ꝙ legatarius nõ potest repudiare legatum in preiudicium alterius in quem ius suuz transtulit.facit.l.liberto octoginta.j.de bo.lib.τ.C.de do.inter vir.τ vxo.l.si quidem:τ istum articulum plene declara.per bartõ.τ notabiliter in.l.si mihi.τ tibi.j.de lega.j.τ.l.si fundum sub conditione.§.titius.eo.titu.

a ¶Hoc cõstabit. adde bar.in.l.j.§.ij.j.de iti.actu.priua.τ i.l.q iure familiaritatẽ τ ibi doc.de acq.pos.flo.in.l.seruitutes.s.de serui.ti.gñali.et ad dicta pau.h:adde Felin.in.c.de quarta col.xiiij.extra.de pscrip.Curtius.

1 **Vu retinetur.** †Seruitus constituta per vsum cuiuscunꝙ retinet etiam per malefidei pos.dummodo vtatur anꝗ pro seruitute debita fundo.h.d.vsꝙ ad.l.fin. ¶In tex.ibi aut mercenarius.exempla sunt de eo qui vtitur nomine domini predij dominantis.interdum autẽ vtitur suo nomine cum tamen suo nomine sibi competeret vt fructuari⁹:vel possessor bonefidei vel malefidei qui tenet rem tanꝗ dominus qꝛ satis est ꝙ vtatur seruitute nomine fundi cui vere debetur sed contra.j.l.pxi cum ibi no.s.hic loquitur quando seruitus iam erat constituta τ acquisita fundo quo casu retinetur p quemcũꝙ etiam malefidei pos.ibi non constituta:sed que veniebat acquirenda per vsum longi temporis quo casu si est malefidei non acquirit.

1 **Eruitute.** †No.in hac.l.ꝙ ad prescribẽdum seruitutez requiritur ꝙ quis sit vsus iure seruitutis bona fide:vt in gl.vnde si transiui per fundum tuum longo tempore per aliquam viam ibi existentem quam credebam viam esse publicã τ cuilibet licere per eam transire non acquiro seruitutem eundi etiam si tanto tempore iuissem cuius contrarij memoria non existit.nec acquiro interdictũ de itinere actuꝙ priua.Pro ipa quasi possessione tuenda.requiritur ergo ꝙ vtar tanꝗ seruitute mihi debita:τ hoc est dicere iure seruitutis:qualiter aũt hoc
a constabit.[a] Vide per Inno.in.c.bone.extra de postula.prelat. τ extra de causa possessio.cum ecclesia.super verbo affuisse. ¶Contra secundum dictum oppo.s.l.proxi.Solu.vt ibi dixi quia loquitur in seruitute iam quesita fundo.ista vero in acquirenda per vsum longi temporis.τ nota glossam hic positam:hic non sunt alia.

¶Finis Prime partis Commentariorum Pauli de Castro super Digesto veteri.

¶Lugduni apud Sebastianum Gryphem Germanum:Anno a Christo nato Vigesimoseptimo supra sesquimillesimum.

¶Index quaternionum.

¶AA.BB.CC.DD.EE.FF.GG.HH.JJ.KK.LL.MM.NN.OO.PP.QQ.RR.SS.TT.VV.XX.YY.ZZ.AAa.Horũ AAa.ternio est.reliq sunt quaterniones.

iij.Esdre.iij.

Super omnia autem vincit Veritas.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm